SACRI
CANONIS MISSAE
LVCIDISS. EXPOSITIO
PROFVNDISSIMI, AC
DISERTISS. THEOLOGI
GABRIELIS BIEL.

CVM ASSERTIONIBVS IN MARGINE SACRI Conc. Trid. & annotationibus neceßarijs.

CVI IN FINE ADDITA FVIT PERSPICVA SANCTISS. Altaris Sacrificij expositio, Autore Zacharia Andriano Brix.

OPVS QVIDEM EGREGIVM, ET OMNIBVS Sacerdotibus, & piè viuentibus necessarium.



BRIXIAE APVD THOMAM BOZZOLAM.

M. D. LXXVI.

SACRI CANONIS MISSAE LVCIDISS. EXPOSITIO

PROFVNDISSIMI, AC DISERTISS. THEOLOGI

GABRIELIS BIEL.

CVM ASSERTIONIBVS IN MARGINE SACRI Conc. Trid. & annotationibus necessarijs.

CVI IN FINE ADDITA FVIT PERSPICVA SANCTISS. Altaris sacrificij expositio, Autore Zacharia archiepisc. Bellic.

OPVS QVIDEM EGREGIVM, ET OMNIBVS sacerdotibus, & pijs viris summopere necessarium.



BRIXIAE APVD THOMAM BOZZOLAM

M. D. LXVI.

VALDE REVER. PATRI CYPRIANO PONTECARARIO NOBILI BRIXIANO.

S. IOANNIS IN VIRIDARIO PATAVII ABBATI MERITISSIMO,

THOMAS BOZZOLA BIBLIOPOLA S. P. D.

QVEMADMODVM, à summa DEI Optimi Maximi liberalitate augustius donum, aut ampliori dignius Maiestate, quàm Sacrosanctum Missæ Sacrificium in Christianam Rempublicam proficisci non potuit. Sic (Amplissime Abbas) nullius Sacerdotis diligentia in

eo perficiendo, & pietas ad eum unquam peruenit gradum, quem augustissimi mysterij maiestas postulare uideretur, uel certè, qui aliqua ex parte tantæ dignitati etiam pro uirium humanarum conditione respondere posset. Ex quo profectò intelligere licet, quanto sanctiorem, & omnium opinione, immo admiratione maiorem cultum, atq; cæremoniarum religionem a Sacerdotibus, dum ijs sacris operantur, suo diuinitatis iure Deus requirat; tanto grauius scelus, & acerbissimo supplicio uix expiandum in se concipere, qui ad statas cæremonias, & certos tanti sacrificij ritus minus diligentem curam adhibuerint, aut oscitabundi accesserint. Nam si duorum Aaron filiorum temeritatem, qui alieno igne, præter quam præceptum fuerat, thura Deo incendere, atq; Ozæ imprudentiam, qui præter cæremoniarum leges Domini Arcam, consilio quamuis pio, manibus contingere non horruerint, ultima tunc pœna affecit Deus, ut non sine iustissima causa, ita frequenter legislator ille diuinus Moses, & tam religiosè diuinorum rituum, & cæremoniarum cultum morte in negligentes constituta Hæbræis præciperet, & quinto quoque uerbo inculcaret; profectò non sine turpissima nefarij sceleris nota, & insigni supplicio aliquid in Eucharistiæ sacris statutum cæremoniarum ignoratione, aut ieiuna, & minus multa cognitione peccarint, uel omiserint Euangelici Sacerdotes. Cum illi ritus tanto maioris dignitatis interuallo legalibus cæremonijs antecellant, quantis partibus cælum terra, æterna certo temporis spacio definitis, anima corpore, corpus umbra, lege Euangelium, nostri Sacerdotes Mosaicis, Dei Filius

lius

lius Aaron, sanguine Hircorum Christi sanguis, uitulorum sacrificijs superior est illa in Crucis ara oblata hostia, quam cælum admiratur, terra suspicit, homines reuerentur, infernus exhorret, Dæmonum agmina contremiscunt, & Angelici exercitus uenerantur. Hæ ferè causæ tam necessariæ fecerunt, ut Gabriel Biel, cuius præclarissima merita extant in Theologicis, & Ecclesiasticis disciplinis, sacerdotum ignorantiæ, tanti Sacramenti dignitati, & cæremoniarum sacri Canonis religioni prudentissimè consulens ea literarum monumentis commiserit, quæ hæreticorum præsidia, perfugia, & figmenta ita eludant, expugnent, & frangant, ut a nullo unquam alio Dei, & sacrosancti Missæ sacrificij causam, honorem, & maiestatem uel acrius aduersus hæreticorum conatus defensam, uel maiorem in modum contra sacerdotum socordiam illustratam, uel luculentius mysterijs omnibus palam collocatis explicitam profiteri iure merito possimus; adeo decenter, grauiter, ingeniose, piè, diligenter, copiose, & admirabili quadam solertia Canonem illum diuinum exposuit, ut nihil amplius ab eo desiderari, nec melius quicquam fieri potuisse credamus. Neque enim opus est, ut immensas huius operis (uel ut rectius loquar) Thesauri diuitias ego in dicendo infantissimus hic exponam.

Quoniam uerò tam præclarum opus, quod librorũ penuria in tenebris dilitescens interciderat, mea opera, cura, impensis, & ea typorum elegantia, quæ operis diuinitati responderet, non parum splendoris, & dignitatis me illi allaturum putaui, ut minus honestissimo, & conspicuo loco statueretur, non cõmisi, ne nobis illud idẽ uitio iure uerti possit, quod ineptis quibusdam,

& stolidis uel inuidis hominibus obijci solet, qui si quando in excellentissimam pulcherrimæ statuæ ui uetustatis & belli iniuria collapsæ fragmentum inciderint, aut ab hominum conspectu monumentum illud imprudentissime remouent, aut in turpi loco collocant, ut ad summæ illius excellentiæ & dignitatis illius contemplationem, admirationemq́ cæteri peruenire nullo modo possint.

Tanti itaq; operis dignitas & grauitas effecit, ut tuo amplissimo nomini, præstantiss. Præsul, illud consecratum, quasi in editissimo quodam loco, & maxime conspicuo positum diuulgaretur; & ut ex summa tuæ Amplitudinis authoritate maximus ad illius honorem splendor accederet. Cui uero potius, quàm Theologorum præstantissimo diuinum doctissimi Theologi opus dicari debebat? aut cui iustius quam tibi Vrbis Brixiæ ornamento animi propensionem hoc argumento significatam, & quasi pignore obstrictam testari poteram? Tu Brixiæ decus singulare. Tu familiæ Pontecarariæ lumen amplissimum. Tu Canonicorum collegij Patauini splendor eximius, cui tanta cum pietate, sanctitate, prudentia, sapientia, dignitate, nunc praees, ut neminem te maiorem ac iucundiorē unquam fortassis habuerit. Nam ut generis tuis Nobilitatem, & Antiquitatem prætercam, cuius memoriam, si uel ex monumentis, & Annalium urbis Brixiæ eruamus, uel ex historicis petamus, Pontecarariam familiam plus quingentis ab hinc annis ad summam gloriam floruisse, & amplissimis in patria honoribus defunctam comperiemus, quam tu etsi quasi patrimonium amplissimum a maioribus acceptum amplificas perficisq́; tamen in maxima tua laude non pono, ampliorē

multo

multo ex earum uirtutum, dignitate laudem es assequutus, quarum cumulum nunquam satis exponerem. Hæ te in isto, quem dignissime obtines & egregie tueris, gradu collocarunt. Hæ te Antistitis dignitate exornandum reliquerunt. Hæ semel atque iterum te totius Congregationis (ut aiunt) Visitatorem, qui honor spectatissimis tantum uiris, & integerrimis deferri solet, constituerunt. Quid plura? Clausula est me sperare ut nostram hanc grati in te animi mei significationem, & summæ erga tuam Amplitudinem obseruantiæ testimonium acceptum feras, æqui boniq; consulas. Deus te fortunet.

Brix. Kl. Mart. M. D. LXXVI.

LECTORIBVS PIIS ET SACRORVM MYSTERIORVM STVDIOSIS,

SCIPIO BADALOCCHIVS.

SI SVPERIORIBVS mensibus, Lectores Candidissimi, eruditissimos in Magistrum sententiarum commentarios Gabrielis Bielis uiri inter Theologos facilè principis libentissimo animo, lętissimo vultu, promptissimisq; manibus accepistis: quid uos nunc facturos putem; cum eiusdem in Canoné Missæ expositio (opus quidem sacerdotibus, & diuinum sacrificium tractantibus per necessarium, addo illud, quòd Illustrissimus Cardinalis Borromeus talem expositionem omnibus habendam percupit) tam vtilis, quàm docta prodit? Libentiori quidem animo, hilariori vultu, promptioribus manibus vos, qui rerum diuinarum scientiam percupitis, accepturos mihi persuadeo. Quis enim vestrum domini comminationem ignorat? Quia tu scientiam repulisti: & ego te repellam: ne sacerdotio mihi fungaris. & Gregorij in moralibus sententiã: Qui ea, quę Dei sunt, sciũt, a domino sciuntur, & qui ea, quæ Dei sunt, nesciunt, a domino nesciuntur. Omnes igitur sacerdotali dignitate decorati, & vos, qui ad hunc scopum neruos uestros intenditis, ut pernecessarium ritum, & tanti muneris ministerium ministrare summa cum intelligentia, & ratione possitis; hoc opus nocturna, diurnaq; manu versate. Vtile quidem est. Nam abdita sacratissimi sacerdotalis officij mysteria continet, sed hoc primum vobis

vobis proponite, ne hoc tantum legatis; ac non etiam, quæ in illo præcipiuntur, præstare conemini.

Alioquin perinde erit; ac si quis præcepta legat de arte natandi, & interim nunquam in aquam intret ad artem discendam. Enimuerò non legendo tantum, sed natando discitur natatio. Sic Paulus non auditores, sed executores legis iustos pronunciat. Quantam uerò ex hac lectione delectationem capturi sitis, non attinet dicere. Experimini: si enim homo ad rerum nouarum cognitionem semper desiderio quodam naturali ducitur, hoc opus legat: vetera reclusa, noua illuminata, grauia faciliori expositioni commendata, obscuriora ex philosophica, & theologica doctrina excerpta ab hoc uiro omnium peritorum doctißimo inueniet, & maximam in se habere grauitatem cognoscet, quòd vetusta nouitati, noua autoritati, abolita nitori, obscura luci reddantur. Facilis erat huius operis lectio: quòd triplici ornatum sit indice. In hoc maxime incubuit diligentißimus Thomas Bozzola, qui, ut facilius ex hoc opere memoratu digniora percipi possent, tribus elenchis auctum esse curauit. Habetis in uno auctores, quorum doctrinis, & sententijs innititur hic grauißimus vir. Quæ uerò singulis lectionibus præcipuè tractentur materiæ, ex altero indice facile cognoscetis. Tertius autem ut amenus ager res, tamquam multi colores, & suaue olentes flores, uel potius suauissimos fructus colligendos proponit. Ne tardetis igitur vos sacrorum mysteriorum custodes hunc librum emere, qui nunquam ex manibus vestris recedat. Vestrum interim Thomam Bozzolam, qui suo ære hoc uolumen imprimendum, qua potuit fieri diligentia, curauit, (studet.n. omnibus prodesse,) eo numero, quo vobis coniunctissimũ quemque, habeatis. Me autem compresbyterum vestrum, qui in his indicibus, & postillis, (ut aiunt) aliquantum lucubrationis posui; in vestris orationibus Deo Opt. Max. commendate, ut, qui me in terris sacerdotum numero adscribi voluit, in cœlis quoq; suæ maiestatis cum sanctis faciat contemplatorem. Valete.

AVTORVM CATALOGVS QVORVM sententijs, & dictis vsus est Gabriel Biel in hoc sacro opere.

Alanus.
Albertus Magnus.
Alexander Ales.
Ambrosius.
Anselmus.
Antoninus Archiepiscopus.
Aristoteles.
Armicanus primas Hiberniæ.
Athanasius.
Augustinus.
Basilius.
Beda.
Bibliorum libri.
Boethius.
Bonauentura.
Bonifacius martyr. & Episc.
Cameracensis.
Cantor Parisiensis.
Canones.
Cassianus.
Cassiodorus.
Chrisostomus.

Concilia.

Agathense.
Aurelianense.
Basiliense.
Carthaginense.
Constantiense.
Gabilonense.
Gerundense.
Hipponense.
Lateranense.
Placentinum.
Nicenum.
Triburicense.
Varense.

Quibus addita est in marginibus omnium ferè locorum ad hanc doctrinam spectantium confirmatio Sacrosancti Concilij Tridentini.

Damascenus.
Dionysius.
Durandus.

Epistolæ Pauli. & Canon.
Euangelia.
Eusebius Cesariensis.
Eusebius Nyssenus.
Egidius.

Franciscus Maronis.

Glossa.
Gregorius.
Gregorius de Arimino.
Guilielmus Occham autoris magister.
Guilielmus Altisiodorensis.
Guilielmus de Monte Lugduno.

Haymo.
Henricus de Hassia.
Hieronymus.
Hostiensis.
Hugo de S. Victore.

Iannen

Fauuenſis.
Ioannes Gerſon.
Innocentius.
Iſaac abbas.
Iſidorus.

Leo Papa.

Magiſter ſententiarum.

Nicolaus de Lyra.

Origenes.
Ouidius Naſo.

Papias Petrus de Aliaco.
Petrus Damiani.
Petrus de palude.
Petrus de Candia
Petrus de Tharantaſia.
Piſanus.
Proſper.

Rabanus.
Raymundus.
Remigius.
Ricardus de mediauilla
Robertus Holcot.

Scotus.
Seneca.
Simon de Caßia.
Stephanus Cantuarienſis.

Thomas Aquinas.
Thomas Argentina.
Virgilius.
Vlricus.

F I N I S.

INDEX NOTABILIVM, QVAE SINGVLIS LECTIONIBVS TRACTANTVR.

De inuocatione

De

F I N I S.

VIII

VITA GABRIELIS BIEL.

EX IOANNIS TRITTENHEMII *Abbatis Sphanhemen. de scriptoribus Ecclesiasticis libro.*

*G*ABRIEL BIEL *natione Theutonicus ordinis eorum, qui se fratres de communi uita, uel in communi uiuentes appellant. Vir in diuinis scripturis eruditus, & in seculari philosophia egregiè doctus, ingenio excellens, uita, & conuersatione præclarus, qui gymnasio Thubingensi ab exordio suæ institutionis præfuit annis multis: ubi tam in philosophia, quàm in sacris literis multos discipulos erudiuit. Scripsit quædam non spernendæ auctoritatis opuscula, quibus nomen suum notificauit: Scilicet.*

In Canonem Missæ. lib. i.
Super quatuor lib. senten.
De passione domini. lib. i.
Sermones quoque uarios. lib. i.
Et quædam alia.

Claruit senex, prouectęq; ætatis apud Ducem Vuitembergen. maximo in prętio sub Maximiliano Romanorum rege: & Alexandro Papa sexto. Anno domini millesimo quadringentesimo nonagesimoquarto.

INDEX MATERIARVM IN EXPOSITIONE SACRI Canonis Missæ contentarum,

MAGISTRI GABRIELIS BIEL.

A

Attributa diuina, deus.

D

Quare

tione

Consecrationis materia.

De respicientibus corpus Christi quantum ad prædicamentum quantitatis.

Diuinissimi

Expositio

consecratum

De respicientibus corpus Christi quantum ad prædicamentum quantitatis.

Eponun-

F

G

nore

M



Meditatio.

Meritorium:Meritum.

N

O

Oratio, Orare.

Expedi-

Q

R

T

V

Videre, uisibilis, uisio.

Voluntas.

Nec

Finitur Inditionarium: aut (si mauis) index huius operis.

INDEX RERVM, ET VERBORVM MEMORABILIVM, IN EXPOSITIONE sanctissimi Altaris sacrificij.

D. ZACHARIAE ANDRIANI.

arguunt,

D

E

Graduale

Numerus

FINIS.

MAGISTRI GABRIELIS BIEL,

SACRAE THEOLOGIAE LICENTIATI PERITISSIMI

IN SACRO CANONE MISSAE EXPOSITIO.

ORATIO INITIALIS.

Propositio quid tractaturus sit & diuisio operis.

IN NOMINE superbenedictæ trinitatis patris,& filij,& spiritussancti. Amen. In huius lectionis meæ principio, tria mihi persicienda conspicio. Primum legendæ materię breuis recommendatoria introductio. Secundum præuia temeritatis excusatione theologica breuior protestatio. Tertium præsentibus dominis meis, & præceptoribus gratiarū breuissima relatio. ¶ In primi executione assumo uerba, q̃ digessit Iesus filius Syrach hierosolymita eruditissimus. Cibauit illum pane uitæ,& intellectus. Eccl.15. Nostis patres optimi fide certissima illustrati, primū humanæ naturæ propagatiuum principium, a summo deo in culmine corporalis creaturæ de nouo esse leuatum. Pane cognitionis necessariæ, qua creatorem suum, seq; cæteris cū creaturis ab eo productum agnosceret. Necnon quid deo, quid superiori, quid sibi, quid æquali, quid inferiori deberet, quid deniq; agere, quid cauere oportuerat excellentiore quædam noticia illustratum. Alijs quoq; uirtutibus, & donis, quibus castissimo amore suo inhæreret iam cognito creatori, delectabiliterq; seruiret, præditum fuisse: quatenus expleto dispensationis sibi creditę officio, nulla morte media, tandem in paradisum alterum translatum, ipso totius boni fonte beatifice, ac interminabiliter frueretur. Sed prohdolor honoris, & bonorum homo impatiens, dum reiecto conditoris timore superbiens pręcepto ligari contempsit, uitam perdidit pariter, & intellectum. dist. 38. cap. ignorantia. Indicat hoc ipsum horrenda quædam ignorantiæ profunditas, errorum omnium mater, quæ cunctos Adæ filios in tenebroso quodam suscipit sinu. Amor quoq; tot rerum uanarum, & noxiarum, mordacium perturbationum, mærorum, formidinum, insanorum gaudiorum, litiū: fraudiū, cæterorūq; uitiorū. Quis enim ignorat, ait doct. Aure. cum quanta 22. de ciuit. Dei c. 22. ignorantia ueritatis, quæ iam in infantibus manifesta est? Et cum quanta

abundantia uanæ cupiditatis, quæ in pueris apparere incipit, homo ueniat in hanc uitam; quibus pro ueritatibus certissimis multifarios errores pro bonis uerissimis bonorum umbram apparentium nanciscatur. Gratuitis siquidem spoliato homini, & naturalibus uulnerato, secundum euangelicum paradigma descendentis ab hierusalem in hierico, incidentisq; in latrones, remansit naturalis inclinatio ad ueru in intellectu, ad bonum in affectu. Hinc fames illa ualidissima sciendi, quam prisci philosophantes acerrimis abusi ingenijs, non filiorum pane, sed porcorum siliquis (licet frustra) pellere quæsierunt. Vere frustra; nam morbus creuit ex remedijs. Quippe humana curiositas, quia satiari nequit; nunquam sibi sufficiens, semper adulteriora tendit. Hinc philosophus noster, & ueritatis præco Paulus huiuscemodi uocat stultarum, & sine disciplina quæstionum inquisitores, a diaboli laqueis captiuos, ad ipsius uoluntatem semper addiscentes, & nunquam ad scientiam ueritatis peruenientes. Enimuero processerunt in se confisi in regionem longinquam multiplicium errorum, & uanissimorum cultuum; dum deum inuisibilem, quem ex creatis rebus uisibilibus esse comprobarunt. Non sicut deum glorificauerunt, nec gratias egerunt; sed putantes se aliquid esse euanuerunt in cogitationibus suis. Et quod curiose inuenerunt, per superbiam perdiderunt; ut ait Aug. Sicq; obscuratum est insipiens cor eoru. Dicentes, n. se esse sapientes: stulti facti sunt. Quid rogo insipientius, quã seruire creaturæ potius, quã creatori? Quid stultius, quã mutare gloriam incorruptibilis dei in similitudinem imaginis creaturæ corruptibilis? Hinc tanta philosophorum dissensio, qua a magistris discipuli, & inter se dissidetãt condiscipuli; dum eos non diuina autoritas, sed humana duxit temeritas. Nam eodem beato Aug. teste, palam in conspicua, & notissima porticu, in gymnasijs, in hortulis, in locis publicis, ac priuatis, cateruatim, unusquisq; pro sua opinione certabat. Alij asserentes unum: alij innumerabiles mundos. Ipsum uerò unum, alij ortum esse; alij uerò initium non habere; alij interiturum; alij semper futurũ; alij mente diuina; alij fortuitu, & casibus agi. Alij immortales esse animas, alij mortales. Et qui immortales, alij reuolui in bestias, alij nequaquam. Qui uerò mortales, alij mox interire post corpus, alij uiuere etiam postea, uel paululum, uel diutius non tñ semper. Alij in corpore constituentes finem boni, alij in animo, alij in utroq;. Alij extrinsecus posita etiam bona ad animam, & corpus addẽtes. Alij sensibus corporis semper: alij non semper: alij nunquam putantes esse credendum. Sed & de fine ultimo, propter quem cætera omnia quærenda sunt. Marcus uarro: ut recitat idem Aug. tam multam dogmatum uarietatem diligenter scrutatus aduertit, ut ad ducentas octuagintaocto sectas perueniret. Testis est etiam horum multiplicium errorum Eusebius, qui innumeras gentium sectas & recitat, & reprobat. His alijsque erroribus: ut rationalium mentes uelut blandicijs quibusdam infatuaret, ac dulcibus uenenis incurabilibus inficeret humanæ salutis insidiator dyabolus, poetarum figmentis, uerborumque coloribus res turpissimas, uelut honestare gestiens: hac uerborum sagena plurimos irretiuit. De quo quid bea. Hiero. aliquando ciceronianus, post doctus uerberibus christianus sentiat, aduertamus. Ait enim. Dæmonum cibus est carmina poetarum. Secularis sapientia rhetoricorum pompa uerborum. Hæc sua omnes suauitate delectant. Et dum aures uersibus dulci modulatione currentibus capiunt: animã quoque penetrant, & pectoris interna deuinciunt. Verum ubi in summo fuerint studio, ac labore perlecta, nihil aliud nisi inanem sonum, & sermonum strepitum suis lectoribus tribuunt. Nulla ibi saturitas ueritatis: nulla refectio iustitiæ re-

Lucę. 2.

2. ad Tim. 3.

In glo. Ro. 1

18. de ciui. dei. c. philosophorũ uaria opiniones de anima.

19. de ciui. dei. c. 1. & 2. De præparatione euãg.

Hieron. castigatur qd Ciceronianus in Ep. ad Damasum.

peri

petitur. Studiosi eorum in fame ueri, & uirtutum penuria perseuerant. Hęc ille. Hoc triplici qui difficile rumpitur fraudum funiculo, errorum ui delicet uanitatis, ignorantiæ, fraudulentus protoplasti seductor, quem prostrauit in mortem, ne quandoque ad salutarem ueritatis cognitionem reuiuisceret, colligauit. Nouit enim ille uersutus, quia sine ueritatis cognitione ad ueritatem, in qua non stetit, redire nemo potest, nec sine dei notitia ulla homini poterit esse salus, dicente scriptura. Vbi non est scientia (haud dubium quin dei) animæ non est bonum. Nam uani sunt omnes homines, in quibus non est scientia dei. Si quis ignorat, ignorabitur. Sed benignissimus deus scientiarum dominus, cuius sapiētiam non uincit malitia. Diligit enim omnia, quæ sunt, & nihil odit eorum, quæ fecit; Plasma suum aliena fraude deceptum, in æternum perire non sustinens, erranti mundo cognoscendæ ueritatis fame; ac pudendæ uanitatis squallore, iamiamque deficienti subuenire decreuit. Idcirco dum medium silentium tenerent omnia ueritatis prædicamenta. Noxque peccatorum, & ignorantiæ medium iter peragerer, ut puta ueri dei cognitione in omnibus pene extincta; Omnipotens sermo de regalibus exiliens sedibus, geminam rationalium cibauit inediam; dans panem non uentris, sed mentis, panem non ad ruinas huius uitæ, quæ uapor est ad modicum parens, reparandum; sed panem uitæ, & intellectus ad indeficientis uitæ beatitudinem consequendam. Dedit autem manus liberalissima panem dulcem, defectum totuplicem restaurantem; Panem uerbi ex ore dei procedentem, quo pasceretur intellectus; Et panem uerbum factum carnem, quo uita nutriretur, & affectus; quamuis ad utrunque conferat uterque. An non panis uitæ, doctrina scripturæ canonicæ, a summa reuelata ueritate, quo uita uera cognoscitur, uita animæ roboratur, & ad uitam fęlicissimam ambulatur. Non in solo pane uiuit homo, inquit ueritas, sed in omni uerbo, quod procedit de ore dei. Est quoque panis intellectus, intellectum erudiens, affectum sua eruditione uelut ignea lex inflammans. Ipsa nempe est, quæ finem, quo tenditur, ostendit; ipsa quæ uiam, qua itur, dirigit: Finem uitam æternam: Viam, sanctificationem nostram. Habetis, inquit apostolus fructum uestrum in sanctificatione, finem uerò uitam æternam. Ipsa denique instruit ignorantem, ipsa reducit deuiantem, associat itinerantem, inducit perseuerantem. Cuius salutiferos fructus beatus Hierony. in prolo. quodam in lib. psalmorum, breuiloquo sermone complectitur dicens; Hic habet infans, quid lactet; puer, quid laudet; adolescens, quid corrigat; iuuenis, quid sequatur; senior, quid præcetur. Hic discunt fœminæ pudicitiam; populi inueniunt pietatem; uiduæ iudicem; pauperes protectorem; aduenæ custodem. Hic inueniunt reges, quid audiant; iudices, quid timeant. Hæc tristem consolatur, lætum temperat, iratum mitigat, pauperem recreat, diuitem, ut se cognoscat, increpat, omnibus se suscipientibus apta medicamenta tribuit, nec peccatorem despicit, sed per pęnitentiam remedium ei ingerit. Post hæc deus ostenditur; simulacra irridentur; fides asseritur; perfidia repudiatur; iustitia ingeritur; iniquitas prohibetur; misericordia laudatur; crudelitas abdicatur, ueritas requiritur; mendacium damnatur; dolus accusatur; prædicatur pænitentia; pax consequenda promittitur; spes certa nutritur. Sed quod his omnibus est excellētius, christi sacramenta laudantur Hæc Hiero. Hæc sacra theologica doctrina, uera, & diuina sapientia, sola est oīum scientiarū imperatrix, & dña, quia cādor ē lucis æternę, & speculū sine macula dei maiestatis, & imago bonitatis illius.

Prouer. 19. Sap. 13. & 1. Cor. 14. Sap. 1. Sapien. 18. Deut. 8. & Matt. 4. Rom. 6. Laudes sacrę scripturę. Hieron. Sap. 7.

Cui nisi artes cæteræ ancillentur, non illuminant, sed obscurant:non eru
diunt:sed tenebris errorum inuoluunt. Non hanc diuinam sapientiam
gentium principes,non terræ negociatores,non potentes ad bella gigátes
inuenerunt;propterea,& perierunt. Sed ea de supernis sedibus, quæ in
Baruch 3. altissimis habitat, supersubstantialis sapientia reuelauit: eamque reuelãdo
populum suum humilem pane uitæ, & intellectus cibauit. Liber addere,
quod sequitur. Et aqua sapientiæ salutaris potauit eum. Vere aqua saluta
ris sapientiæ; ex fonte manans sapientiæ,quæ est uerbum dei in excelsis,
Eccl. 1. quæ est Christus dominus uirtus,& sapientia dei patris. Magnum profe-
1. Cor. 1. cto sapientiæ donum,quę in animas sanctas se transfert, amicos dei, & pro
Sap. 7. phetas, id est procul uidentes,constituit. Sed parum summe uisum est libe
ralitati, nisi se fontem sapientiæ homini per cibi præuaricationem damna
to, donaret in cibum saluantem, & spiritualiter nutrientem, mirabili con-
gruentia,naturæ conditioni,& lapsus reparationi. Coniunxit nempe di-
uina sapientia in prima hominis formatione rationalem spiritum materię
corporali pro exemplo futuræ societatis,quæ inter deum,& spiritum ratio
nalem in glorificatione eiusdem perficienda erat:ut sciret homo deum tam
disparem corporis,& animæ naturam in fęderationem unam,& amicitiam
tantam coniungenté,etiá rationalis creaturę humilitatem licet longe infe
riorem posse ad sui participationem gloriæ sublimare, vt loquitur magi-
dist. 1. lib. 2. ster. Et quoniam ex eisdem gignimur,& nutrimur incarnata prius: dehinc
uelut impanata, seu inescata sub speciebus sacramenti sapientia facta est
nutritio nostra. Lapsus deniq;,& e paradiso extrusus pecorinam induit si
psal. 48. militudinem secundum illud prophetæ. Homo cum in honore esset, non
intellexit,comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est eis.
Idcirco fęno indiguit pabulo pecorino. Ea propter cælestis cibus angelo-
rũ mutauit se in cibum pecoris,homine mutato in pecus. Panis enim an-
gelorũ factus est fęnũ, unicus patris filius hominis, uerbum quippe caro
Esa. 40. factum est. Et iuxta prophetá. Omnis caro fęnũ. Comedunt igitur angeli
uerbum de deo natum:comedũt homines uerbum fęnum factũ. Pane suo
uiuunt angeli in cęlis,& beati sunt. Fęno suo uiuunt homines in terris, &
sancti sunt. Fęnum quippe istud de prato uirginalis uteri collectũ,factũ est
refectio iumentorum. Verbum .n. ut fęnum fieret, latuit in uirgine, sol in
sydere,artifex in opere. O stupenda dei miseratio,exclamat doctor melli-
fluus; uerbum carnem,deus cinerem, figulus lutum, uita morticinum in-
Ioh. 6. duit; ut angelorum panem iumenta manducarent. Hic uere panis est ui-
tę de cęlo descẽdens: ut daret uitam mundo. Non quomodo moyses pané
dedit patribus in deserto, quem manducantes mortui sunt. Nam qui ex
hoc pane manducauerit,uiuet in æternum, manens in Christo, & habens
Christum uitam manentem in seipso. Hic panis est intellectus, quo nobis
mortalibus immensitatem suæ potentiæ, incompræhensibilitatem suæ sa-
pientiæ:inenarrabilitatem suæ beniuolentiæ, dominus mirabilius declara-
Psal. 110. uit. Memoriam fecit mirabilium suorum:inquit psaltes domini: hoc cibo
spiritualiter satiatus,misericors,& miserator dominus escam dedit timen-
tibus se. In prompto est quemadmodum sacrosanctum hoc edulium, meta
phisicorum naturalium,logicorum, cæterorumq; philosophorũ æstimata
suorũ principiorũ theoremata castiget: & uerum in eis intellectum admi-
nistret,quorum deductionis ueritas uetat. Panis iste bene a pan, quod so-
nat totum,dicitur:quia totum,quod ad salutem pertinet,confert homini
uiatori. Lapsus siquidem homo omnia confudit. Constitutum a plasma-
tore ordinem pulcherrimum temerauit. Nam deum per inobedientiam

contem

contempsit, carnem de sua carne, & os de suis ossibus productum proximã suam incusauit, in seipso rationem uoluntatis ductricẽ appetitui subegit. Indiguit itaque ad perfectam restaurationem triplici remedio. Sacrificio, quo placaretur deo; charitatis diffusione, qua communicaret proximo; gratia reformatiua ordinis in seipso. Omnia hæc confert panis Christi excellentissimum sacramentum. Nam ipsum est sacrificij oblatio, quo ad deum. Charitatiua communio ad proximum. Viaticum, & refectio ad seipsum. Sacrificium enim sicut, & uerbum abbreuiatum fecit nobis dñs super terram, hostiam uiuam unicam, mundam, plenam bonis, plenam effectibus, omnibus illis pro quibus offerri consueuerat hostia litteralis. In hoc sacrificio corporis sui, & sanguinis noua fecit omnia ueteris testamẽti oblationes, & sacramenta, paschalem agnum, manna deserti, panes propositionis, tauros, & uitulos immolationis, hircum emissarium, passeres, turtures, mel, & columbas, uinum, & libamina, sal in omni sacrificio, atque oleum, neq; mel, neque fermentũ. Denique quotidianũ bis sacrificiũ cum matutino uespertinum. Hinc beatus Bern. Christus ait, pro salute mundi semel factus hostia salutaris, rei reconciliatio generalis omnibus tam præcedentibus, quam sequentibus uirtutem dedit, & efficaciam, ut tanta, & tali hostia sanctificarentur omnes liberandi per illam. Et beatus August. Huius inquit, ueri sacrificij multiplicia, uariaque signa erant sacrificia prisca sanctorum. Cum hoc unum per multa figuraretur, tanquã uerbis multis una res diceretur, ut sine fastidio multum commendaretur. Est denique sacramentum illud communio, qua inter se membra cum capite Christo charitate connexa communicant. Nam in hoc sacrificio tota ipsa redempta ciuitas, hoc est congregatio, societasque sanctorum, uniuersale sacrificium offertur deo per sacerdotem magnum, qui etiam seipsum obtulit in passione pro nobis, ut tanti capitis corpus essemus secundum formam serui. Hanc enim obtulit, in hac oblatus est: quia secundum hanc mediator est, in hac sacerdos, in hac sacrificium. Verba sunt beati Aug. Et sequitur ad propositum: Hoc est sacrificium christianorum. Multi unum corpus sumus in Christo, quod etiam sacramento altaris fidelibus noto frequentat ecclesia; ubi ei demonstratur, ꝙ in ea oblatione, quam offert, ipsa offeratur. Est demum panis ille refectio animæ, spiritum restaurans, desiderium satians; cor spirituale delectans, infirma roborans, gratię uitam augmentans, uiaticum perducens. In cuius fortitudine ambulatur per desertũ huius mundi ad montem dei oreb, qui interpretatur ardor, cælum uidelicet empyreum seraphico ardore fulgidum. Sic cibus ille oblatio est initiata in cruce. Facto deo sacrificium uiaticum perducens ad terminum, communio tenens interim proximos in unum. Huius tanti sacramenti dignissimus sacerdotum ordo ministerium accepit. quorum officio iste panis uitæ mortalibus quotidie præparatur. O uerè cælestis indulgentia. O cumulata gratia. O superexcellens gloria, sacerdotem deum suum tenere, & porrigendo alijs dispensare. Quorum quia ignorantiæ circa tantum mysterium a dño per prophetam damnantur dicentem. Quia tu scientiam repulisti, repellã & ego te, ne sacerdotio fungaris mihi. Ideo omnium sacerdotum indignissimus, propriæ consulens inscitiæ, non præsumptione temeraria, sed almæ huius uniuersitatis matris meæ præcepto mihi pridem per dignissimos suos oratores insinuato, contraniti iniustum arbitratus humiliter obtemperãs, legendi laborem, insufficientissimus licet assumpsi. Canonem quoque missæ, quo diuinus ille sacramentalis cibus conficitur, exponendum delegi. Larem hunc non penitus reputans inutilem, quo Christi sacerdotes ad sa-

[Margin notes: Triplici remedio indiguit homo. — In sermone de sacramento. — j. de ciui. dei. c. 20. — 10. de ciuit. dei. c. 6. — Oseę. 4 — Causa cur hoc opus scripserit autor Biel.]

cerdotij ue gradum aspirantes, tanti officij dignitatem, ritum & debitæ executionis peritiam contemplari. Necnon scolasticorum ingenia mysterij profunditate exerceri. Omniumque hoc salutari edulio pasci optantiũ, conscientiæ ad dignam eius sumptionem informari poterunt, & accendi. Opus quidem arduum, & ignaro peccatori improportiònatum, cuius altissimam profunditatem gigantium humeros premere non ignoro. Desperarem penitus, & deficerem, si uel cum Moabitide post terga metentium spicas eorundem manus fugientes colligere, & non magis maiorum iam collecta comportando præsumerem recitare. In qua re insufficientiam propriam uerbis cultoribus nescio, an palliare dicam, an excusare, superfluum duxi, cum ipsam plus cupito operis exequendi imperfectio demonstrabit.

Ruth. 2

PROTESTATIO
Theologica.

IN huius igitur lectionis initio theologicam protestationem frequenter per me factam renouans: coram uobis uenerabilibus, ac doctissimis præceptoribus meis protestor solenniter, & expresse, non esse mentis meæ in futuris meis lectionibus, aut alijs quibusuis actibus per me uolente domino faciendis; aliquid dicere, aut pertinaciter defendere: quod catholicæ fidei, seu determinationi sacrosanctæ matris ecclesiæ quomodolibet obuiet, uel pias aures offendat. Si uerò (quod per suam misericordiam dominus auertat) aliquid tale ex lapsu linguæ, ignorantia, alia ue qualicunq; occasione contingeret: reuoco ex nunc prout ex tunc: ex tunc prout ex nunc, uolens ea habere pro non dictis subijciens me humiliter eorum directioni, quorũ est errantes corrigere, & deuios ad uiam catholicæ ueritatis reducere. Verum ne dicendorum indistincta congeries cõfusionem afferat, placuit opus ipsum, quod Sacri canonis missæ expositio intitulari potest, per lectiones partiri, & lectiones per §. aut litteras alphabeticas ulterius secare, quatenus studioso lectori in prompto, quod uoluerit, occurrat: cum nostrum, quem edidimus, indicem: seu ut aiunt, inuentarium, inuisere placuerit.

Diuisio operis.

DVODECASTICHON MAGISTRI GASPARIS
Haslachij Symmeringensis ad lectorem.

GRammata gloriolam redolentia desine uanam:
 Mundani fastos suspicere illecebras.
Atque philosophicos, sacrosque reuolue libellos:
 Turpia contemnens scommata musicolum.
Ausu, quos diro Iulianus apostata pressit:
 Quod fidei nouit fortia scuta sacræ.
Hinc ea chalcotypis pulchris cirrata iuuentus:
 Sancta theologiæ, quæ tibi scripta damus.
Perlege nocturnis uigili cum mente lucernis:
 In primis tu quæ es initianda sacris:
Nec te presbyterum quorundam luxus inertum
 Abstrahat, & talus ocia scorta sopor.

DE REQVISITIS AD CONSECRATIONEM.
LECTIO. I.

PRAEMISSA in cubiculo cordis deuotissima spiritussancti inuocatione, quatenus qui huius diuinissimi est autor muneris, sit mentium nostrarũ illuminator, & doctor internus sacri canonis. Cuius expositionem priusquam ordiamur, præmittenda sunt aliqua ad consecrationis actum, (ad quem canon etiam totius missæ officium ordinatur) requisita. Quæ tria sunt in genere. A

Ad consecrationem requisita tria.

Requiruntur enim aliqua ex parte sacramenti conficiendi, consecrãtis ministri, circumstantiarum temporis, & loci. Et horum aliqua requiruntur tãquam simpliciter ad consecrationem necessaria, ita ꝙ eis non existentibus non fieret consecratio eucharistiæ, siue transsubstantiatio panis, & uini in corpus, & sanguinem Christi. Aliqua requiruntur de congruo tanquam decentia ad legitimè & ordinatè consecrandũ, quibus non existentibus, licet non impediatur consecrationis effectus, quæ est transsubstantiatio, impeditur tamen eucharistię fructus. Quę igitur ex parte sacramenti requiruntur; requiruntur, de necessitate, quæ ex parte circumstantiarum, requiruntur de congruo. Eorum uerò, quæ requiruntur ex parte ministri, quædam de necessitate requiruntur, quædam de congruitate. Ex parte sacramenti requiritur debita materia, & debita consecrationis forma. De quibus infra suo loco dicetur. Ex parte ministri aliqua requiruntur de necessitate, aliqua de congruitate, ut dictum est. De necessitate ministri requiritur potestas ordinis, facultas sermonis, integritas intentionis. Propter defectum primi non possunt consecrare angeli, mulieres, nec laici, nec aliqui non sacerdotes, seu presbyteri. Propter defectum secundi, repellunt ab hoc ministerio elingues, & muti. Propter defectum tertij excluduntur usu rationis carentes, & fatui, etiam si fuerint sacerdotes. ¶ Primò, scilicet potestati ordinis, paulò latius immorandum est. Vbi in primis considerandum, ꝙ multa competunt ordini sacerdotali respectu corporis Christi, tã mystici, quam ueri. Corpus Christi mysticum, intelligo fidelium congregationem, ecclesiam uidelicet catholicam, secundum illud apostoli. Vos estis corpus Christi, & membra de mẽbro. Membra dependentia de mẽbro .s. capite Christo cõmembro. gl. interli. Ipsum dedit caput supra oẽm ecclesiam: quæ est corpus eius. Corpus Christi uerum est corpulenta substantia de uergine Maria, operatione spũssancti sumpta, uel ẽt natura humana, diuinæ naturę in supposito uerbi unita. de quo infra dr. Et hoc secundũ duplicẽ acceptionẽ, corpis, ut distinguitur, uel cõtra aĩam, uel cõtra spm̃. Sup utrũq; corpus insignes sacerdos accipit ptãtes. Super corpus mysticum ptãtem ligandi, soluendi, docendi, confortandi. ligandi pęnis, soluendi a pctĩs, docendi uiã salutis, cõfortandi sacr̃is. Ad quorũ expletionẽ Paulus hortatur. Attendite uobis, & uniuerso gregi, in quo uos spũssanctus posuit ep̃os, regere ecclesiã dei, q̃ acqsiuit sanguine suo. Ep̃os .i. sacerdotes: qa olim idẽ ep̃us, & p̃sbyter, ait Hier. ad euandrũ uel Eugen. ep̃um, & hr̃ in canone. xciij. dis. legimus. Super corpus Christi uerũ ptãtem cõsecrandi offerẽdi, fidelibus dispensandi. ¶ Pro quorum clarior intellectu, uidendũ, quid sit ptãs ecclesiastica, & quotuplex. Potestatẽ ecclesiasticã causaliter diffinit illuminatissim⁹ doct. Ioh. Gerson cãcell. parisien. in tractatu de eccles. ptãte sic; Est ptãs a Christo supernaturaliter, & spiritualiter collata suis apostolis, & discipulis, & eorũ successoribus legittimis usque in finem seculi ad ædificationẽ ecclesiæ militantis secundũ leges euangelicas, pro cõsecutione fęlicitatis ęternę.

Aliqua simpliciter, aliqua de congruo requisita.

B

Ordini sacerdotali q̃ conueniunt respectu corporis Christi ueri, et mystici.

1. Cor. 12.

Quid est corpus Christi uerũ, & mysticum.

Ephe. 1.

Act. 20.

Hiero.

C

Io. Gerson. Diffinitio potestatis ecclesiasticæ, & quotuplex.

In hac diffinitione causali potestas ponitur pro genere. Est autem potestas facultas propinqua ad exeundú in actú. Dicitur propinqua; quia obedientialis remota, quę est in qualibet creatura rationali respectu dei ad quá libet hierarchicam actionem, non dicitur potestas ecclesiastica. Dicitur etiá potentia propinqua, quæ in passum dispositú remotis impedimentis statim exire pôt in actum. Causa efficiens principalis tágitur, cú dicitur, a Christo super-naturaliter collata. Non enim inest ecclesiastica potestas a principijs naturę: sed ab eo, qui naturá condidit. Causa materialis, uel subiectiua notatur; cum dicitur, Apostolis, & disci. &c. Formalis insinuatur, cum additur secundú leges euágelicas, dant enim formá utendi. Causa finalis concluditur, cú subditur; Ad ędificationé ecclesiæ militátis, ꝑ ꝓsecutione fælicitatis æternę. Additú est, specialiter, ad exclusioné donorú supnaturaliú, q̃ possunt esse cómunia omni uiatori, qualia sunt fides, spes, charitas, prophetia, timor, pietas &c. Per has particulas omnis alia ptás excludit, qm̃ ois alia ptás uel est naturaliter indita, sicut potestas corporalis, quo ad cám efficiété. Vel est secundú leges humanas regulata, sicut potestas secularis quo ad causam formalem. Vel est radicata in habentibus eá secundú dona naturalia, et ubi supernaturalia, utputa fides, spes charitas, non adessent. Vnde potestas secularis, contra quam distinguitur potestas ecclesiastica, conuenit, alijs quam Christianis. Potestas auté ecclesiastica de necessitate fundatur in dono supnaturali. s. charactere baptismali de communi lege, qui character uiatores facit esse de ecclesia militante, & ita capaces ecclesiasticæ potestatis. Tamen charitas, seu gratia gratumfaciens, & si ualde decens sit suscipientibus ecclesiasticam potestatem, non tamé exigitur pro dando titulo, quasi sine ea nó possit inesse ecclesiastica potestas, prout uualdensiú heresis errádo asseruit.

D ¶ Legitur aút in euangelio sextuplex potestas a Christo data apostolis, discipulis pro se, & eorú successoribus, ministris. s. ecclesiæ quales sunt episcopi, & præsbyteri. Vnde Anacletus papa. 21. distin. In nouo ait, Apostolis decedétibus, in locú eorú surrexerút episcopi. Et sequitur. Vidétes aút apostoli messem esse multá, & operarios paucos, rogauerút dñm messis, ut mitteret operarios in messem suá. Vñ ab eo electi sunt septuagintaduo discipuli. quorú typú gerunt præsbyteri, atq; in eorú loco sunt constituti in ecclesia. Hæc ibi. Sex ergo potestates prædictę prout eas colligit do. Petrus de alliaco cardinalis, hę sunt. Potestas cósecrationis, sacramétorú administrationis, prædicationis, iudiciariæ correctionis, dispositionis ministrorú ecclesiæ, accipiédi uitæ necessaria ab his quibus spiritualia administrant. De primis duabus magis ad propositú, eo ꝙ conferri uidentur ordini sacerdotali. Prima igitur potestas est potestas cósecrationis, qua quilibet sacerdos rite ordinatus cóficere pôt corpus, & sanguiné dñi Iesu Christi. Hanc contulit dñs in ultima cænacú dixit. Hoc facite in meam cómemorationem. Hæc potestas quandoq; dicitur character, uel potestas ordinis, de quo infra latius dicendú erit. Secúda potestas. s. administrationis sacramétorú, & specialiter sacraméti pęnitétiæ est potestas iurisditionis spúalis in foro pęnitétiæ, quę dicit potestas clauiú, quibus sacerdotes possunt aperire cęlú, & claudere. Aperire dignis, claudere indignis. Per peccatú. n. mortale quilibet peccás claudit sibi cęlú, quia pręstat sibi impedimétú intrádi cęlú, & gaudia paradisi. Ad cui⁹ admotioné cótulit dñs potestaté ecclesię, qua discernere pôt in cá, ꝓpter quá cęlum clauditur, & ferre sniam, pronúciádo illú dignú, & illú indignú; Dignú dolété de pctis, & ea cófité té; indignú nó dolété de peccatis, quáuis cófitenté. Et hoc est cęlú aperire, & cęlú claudere, quátú pertinet ad ministerium sacerdotum. Et auctoritas hæc faciendi uocatur

Sextuplex potestas data a Christo apostolis.

Matt. 9. Luc. 10.

Potestas consecrādi quid est.

Luc. 22.

potestas

Clauis ecclesiastica duplex.

potestas clauis. Quæ duplex est scilicet autoritas cognoscendi in causa peccatoris confitentis,& autoritas sententiandi,quæ dicuntur claues. Prima clauis scientiæ,secunda clauis potestatis. Vnde clauis scientiæ non est scientia habitualis,uel actualis,ut quidam putauerũt,quia & si autoritas cognoscendi requirat scientiam,uel discretionem comitantem rectum usum eius, quemadmodum etiam clauis potestatis requirit iustitiam ad rectum usum sui; Tamen sicut potestas iudicandi non est iustitia,immo potest esse sine iustitia,ita potestas,uel autoritas cognoscendi in aliqua causa non est scientia,uel discretio, quinimmo potest esse sine discretione cognoscendi. De quo pulchre' loquitur doctor subtilis. Concordat Alexan. de Ales. ¶ Hæc potestas promissa fuit Petro a dño,cum dixit. Tibi dabo claues regni cælorum &c. Promissa fuit etiam omnibus apostolis,cum dixit. Amen dico uobis,quęcunq; ligaueritis super terram,erit ligata & in cęlis. Et quæcunque solueritis super terram,erit soluta & in cęlis. Collatá uerò fuit eis in die dominicæ resurrectionis,dum apparens eis Iesus in conclaui congregatis insufflauit,& dixit. Accipite spiritum sanctum,quorum remiseritis peccata,remittuntur eis. Hæ duæ potestates consecrationis,& clauium dicuntur potestates ordinis sacerdotalis,neque eædem sunt,neque simul tempore collatę apostolis. Quarum una respicit consecrationem corporis christi ueri:quoniam habens eam consecrare potest uerum corpus, & sanguinem christi uirtute uerborum sacramentalium. Secunda respicit corpus christi mysticum,seu membra eius:quia habens eam potest soluere, & ligare peccatores;fideles tantum,qui sunt membra ecclesiæ numero,& si non merito licet solutione fiant etiam membra meritò. Prima,ut dictum est,collata est apostolis in cæna ante Christi passionem. secunda post resurrectionem. Et uidetur, ꝙ etiam modo in ordinatione sacerdotis distinctis actibus, & temporibus conferantur. Primá enim confert ordinator episcopus ordinando,cum tradens ei calicem cum uino,& aqua pane suprapofito dicit. Accipite potestatem offerendi,& conficiendi pro uiuis,& mortuis. Secundam uerò tradit aliquibus interpositis, ponens manum super caput eius, & dicẽs. Accipite.ſſ.quorum rem. peccata &c. Et si in collatione cuiuslibet potestatis imprimitur spiritualis character, ut quidam tenent,& recitat Scot. tanquam probabiliter dictum,tunc tres sunt characteres ordinem sacerdotalem integrantes secundum tres potestates collatas, & si collata prima.s. potestate consecrandi non procederet episcopus ad collationem aliarum, non esset ille perfecte' in sacerdotem ordinatus. Possetque conficere corpus Christi,non tamen ligare,& soluere peccatores, quia ad hoc nondum fuisset sibi collata potestas. Ex hoc uidetur opinio quorundam doctorum minus probabilis,dicentium, ꝙ una est potestas sacerdotalis secundum essentiam,& radicem,sed multiplex secundum effectum. Quodque cum apostolis in cæna data fuit potestas consecrandi super corpus Christi uerum, etiam collata sit eis potestas super totum corpus Christi mysticum, ipsum scilicet in membris eius ligandi,& soluendi:nam uerba illa. Hoc facite in meam commemorationem, quibus tradita est prima potestas,nullum penitus ordinem habent, uel habitudinem ad secundam potestatem. Neque enim significant ipsum,nec exprimunt:quod tamen regulariter fit per uerba, quibus aliqua confertur potestas. Quomodo enim alias sciretur, ꝙ collata esset hæc, uel illa potestas. Et pręterea cum uerba sacramentalia hoc, quod significant,efficiunt, & uerba quibus prima potestas confertur,secundam potestatem pęnitus non significent, sequitur, ꝙ neq; ipsum conferant.

Margin notes (left): Quãdo apostolis sit collata potestas a Xpo. — Improbatio quorundam doctorum.

Margin notes (right): dist. 19. 4. E — Part. 4. q. 78. ar. 2. mẽ. 3. — Mat. 16. — Mat. 18. — Ioh. 20. — Conc. Trid. Sess. 14. cap. 1. & can. 3. — dist. 19. 4.

DE POTESTATIBVS SACERdotum.

LECTIO II.

A HAE potestates sacerdotales æquales sunt in omnibus ritè cōsecratis sacerdotibus, maioribus,& minoribus, hoc est epis,& simplicibus sacerdotibus. Sunt etiā inauferibiles. Ratio primi patet ex præmissis: quia cuilibet sacerdoti indifferēter cōferūtur per easdē uerborū formas,& per eorūdem exhibitionē signorū quasi materiarū, dicēte ordinatore super quēlibet. Accipite potestatē celebrādi &c. Ac porrigente cuilibet calicē cū pane,& uino rursus ad manū impositionē cuilibet. Accipite spūmsanctū, quorum remise. &c. Hæ formæ sicut eædē: ita & eiusdē efficaciæ sunt in omnibus, sicut & aliç formæ sacramentales, quantum est ex parte earū. Itē ijdē characteres imprimūtur oībus sacerdotibus in sua ordinatione, in quibus fundātur hæ ptātes. Ratio secundi. s. inauferibilitatis est: qa character in sacerdotali ordinatione impressus manet, nec unquā deletur:& per cōsequēs nec potestas, quç in eo fundatur. Est.n. character forma supernaturalis a deo creata, q̄ per nullā uirtutē creatā corrumpi pōt. Eius namq; desitio annihilatio est, ad q̄ uirtus creata se nō extēdit, sicut nec ad creationē. Neq; a deo tollitur, quodcūq; ꝓpter pctm, sicut cætera dona supernaturalia, quo modo charitas tollitur ꝓpter pctm mortale; fides ꝓpter hæresim; spes ꝓpter desperationē: quia caracter sacerdotalis cōfertur a deo etiā existenti in peccato mortali, etiā actu peccādi, ut si quis cum proposito peccādi suscipit sacramentū ordinis: & ideo nulli pctō repugnat. Quātūcūq; igitur sacerdos suspēdatur, excōicetur, degradetur, semper manet in eo ptās consecrādi, similiter & auctoritas ligādi,& soluendi. In cuius signum cū hi reconciliantur ecclesiæ; non reordinātur in sacerdotes: qđ tñ foret necessariū, si ptās sacerdotalis per hmōi actus auferretur. De hoc beatus Aug. reprobans positionē, Cypriani dicētis, ꝙ hæretici uera sacramēta non habent. Et illorū, qui dixerūt, ꝙ sacerdos recedens ab ecclesia baptisma non amittit: sed ordinē. Ad permenianū scribēs ait de hæreticis,& dānatis,& habetur 1. q. 1. ꝙ quidā. Quod quidā dicūt, ꝙ baptisma, qđ accepit, nō amittit, qui recedit ab ecclesia, ius tamē dādi, quod accepit, amittit(.i. ordinē gl.) multis modis apparet frustra, & inaniter dici. Primò, quia nulla ostenditur causa, cur ille, qui baptisma amittere non potest, ius dandi possit amittere. Vtrumq;.n. sacramentum est, & quadā cōsecratione homini datur, illud .n. cū baptizatur, illud cū ordinatur,& ideo, non licet catholico utrūq;.s. sacramentum iterari. Nam si quando ex parte ipsa uenientes etiā præpositi pro bono pacis correcto scismatis errore suscepti sunt: et si uisum est opus esse, ut eadē officia gererent, quæ agebāt, non sunt rursus ordinandi; sed sicut baptismus in eis, ita & ordinatio mansit integra, quia in ꝑcisione fuerat uitiū quod unitate pacis est correctum, non in sacramētis, q̄ ubicūq; sunt, ipsa uera sunt. Et infra eodē. De his, qui ab unitate ecclesiæ catholicæ separati sunt, nulla iā quçstio est, quin habeāt,& dare possint sacramenta, sed perniciosè habēt, perniciosèq; tradunt, qui extra uinculum pacis sunt. Neutri sacramento iniuria facienda est, sicut non rectè habet, qui ab unitate recedit, sed tamen habet,& ideo redeunti non redditur: sic etiam non rectè dat, quod accepit,& ideo quod ab eo accipitur, uenienti ad unitatē nō iteratur. Ex quibus uerbis. Aug. cōstat in omnibus tā

Potestas sacerdotalis æqualis est in omnibus ritè ordinatis.

Conc. Trid. sess. 23. c. 1.

Quid character quòd inauferibilis.

Conc. Trid. sess. 14. c. 10.

August.

August.

apostatis,

apostatis, quã hereticis, aut damnatis manere sacramẽta xpi ueta, quantum ad se, & sãcta: licet ad dãnationẽ sint habentis, dantis, & recipiẽtis. ¶ Ex his infero, ꝙ periculose errãt dicẽtes sacerdotẽ in peccato mortali existentem non conficere: quia potestas conficiendi non fundatur in gratia, nec ipsam necessariò p̃supponit, sed ut dictũ est, in charactere sacerdotali, quẽ scd̃m legẽ statutã prequirit. In cuius signum xp̃s in cena cum apostolos suos sacerdotes ordinauit, ordinauit & iudam proditorem suum sacerdotem secundum doctores, qui tñ tunc non fuit in gratia; quia iã post bucellam panis intrauit in eum sathanas. Cõstat ergo, ꝙ tunc recepit consecrãdi prãtem. Si ergo tũc in debita materia cũ certa uerborũ forma cõsecrare attẽtasset, cur nõ cõsecrasset: Par rõ est de quolibet sacerdote. Vnde beatus Aug. in lib. de corpore dñi ait. Intra ecclesiã catholicã in ministerio corporis, & sanguinis dñi nihil a bono maius, nihil a malo minus pficitur sacerdote, quia non in merito consecrantis, sed in uerbo efficitur creatoris, & uirtute spiritussancti. Infero secũdò ex prædictis, ꝙ similiter errant dicentes, sacerdotem in mortali peccato existẽtem non posse quem absoluere a peccatis. Patet ex eodem fundamento: quia potestas clauiũ ex xp̃i ordinatione gratiam non prerequirit, ut recipiatur, sed potestatẽ dũtaxat cõficiendi. Non n. uoluit dominus aliquẽ habere potestatẽ ligãdi, uel soluẽdi super corpus xpi mysticũ, nisi haberet potestatẽ super corpus xpi uerũ. Et si ad hoc nulla sit auctoritas expressa canonis: sufficit ritus, & usus ecclesiæ, quæ maioris est auctoritatis auctoritate cuiuscunq; doctoris particularis. unde beatus Aug. ex dictis Basilij inquit dist. 11. ecclesiasticarũ. Ecclesiasticarum institutionum quasdam in scriptis, quasdam uerò apostolica traditione per successores in ministerio confirmatas accepimus: quasdam uerò consuetudine roboratas approbat usus, quibus par ritus, & idem utrisq; debetur pietatis affectus. Et in epistola ad Ianuarium dist. 12. illa autem. Illa autem, quæ non scripta, sed tradita sunt, custodimus: quæ quidem toto orbe terrarum obseruantur; datur intelligi, ꝙ ab ipsis apostolis, uel ex plenarijs concilijs, quorum est in ecclesia saluberrima auctoritas, cõmendata, atq; statuta retineri. ¶ Sed forte quis obijceret, xp̃s priusquã apostolis diceret; Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, præmittit; Accipite spiritumsanctum, ergo uidetur, ꝙ gratia spiritussancti requiratur ad susceptionem prædictæ potestatis. Ad qd̃ dicẽdũ: ꝙ spiritussanctus dupliciter, & datur, & accipitur, vz. in gratia gratũfaciẽte, & in gratia gratis data. Primo modo datur ad personalem sanctificationem recipientis. Secundo modo non semper ad personalem sanctificationem: semper autem ad ecclesiæ utilitatem. De prima dicitur. Iustificati gratis per gratiam ipsius scilicet christi. glo. per gratiam christi, quæ donum dei est. Maximum autem donũ spiritussanctus est. unde & dicitur ibidem. c. 5. Charitas dei diffusa est in cordibus uestris per spiritumsanctum, qui datus est uobis. Gratia autem quæ iustificat charitas est: aut ei inseparabiliter coniuncta, quæ datur semper ad sanctificationem, quia ipsa est, quæ operit multitudinem peccatorum. De secunda. Alij per spũm datur sermo sapientiæ: alij sermo sciẽtiæ scd̃m eũdem spũm, alij fides in eodẽ spũ: alij gratia sanitatum in uno spũ, alij operatio uirtutũ, alij pphetia. Præmisit aũt apostolus. Vnicuiq; datur manifestatio spũs ad utilitatem. Diuisa sunt dona, non ad meritũ alicuius singulariter dantur, sed ad utilitatem ecclesiæ ædificandæ. Quod autem non detur ad personalẽ utilitatẽ, patet, quia sic datur, & reprobis quibus allegãtibus in iudicio recepta dona, & dicentibus. Dñe non ne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus, uirtutes multas fecimus, dicturus est dominus.

Error eorũ, qui dicunt sacerdotẽ in pctõ mortali existẽtẽ non conficere.

SS. datur dupliciter, & accipitur.

A

C

Rom

Rom

1. Co prou & 1.

Nunquam noui uos. glo.i.in nullis approbaui. Itaq; apostoli in potestate ligandi, & soluendi, receperunt quidem spiritumsanctum: quia ipsa potestas ligandi, atq; soluendi donũ est spiritussancti, sed gratis datum. Vnde nõ dixit dominus. Accipite gratiam spiritussancti, ut accipiatis potestatem remittendi peccata, uel ut remittatis peccata, sed ait. Accipite spiritumsanctum, quorum remiseritis peccata &c. quasi di. Accipite donũ spiritussancti, potestatẽ.s.remittẽdi peccata, & accipientes hoc donũ spiritussancti, spiritumsanctum recipitis. Nec tamẽ negandũ, ꝙ Christus dedit his uerbis, & signo flatus apostolis augmẽtũ gratiæ, & charitatis. Sed nõ dedit illã, ut dispositionẽ præuiã, necessariò requisitã ad susceptionẽ potestatis clauiũ, sed tãquã dispositionẽ de cõgruo, ut dignè recipiatur, sicut & nũc gratia cõfert in collatione ordinũ, nisi impediat obex in suscipiente ad dignã potestatis executionem. Vnde etsi non ad susceptionem, neq; ad executionem potestatis clauiũ simpliciter requiritur gratia gratum faciens, requiritur tamẽ ad dignam potestatis clauium susceptionẽ, eiusq; dignã executionem. Vnde sicut ordinandus se disponere debet, ut sine peccato recipiat ordinis sacramentũ, ita etiam curet mundus esse a peccato, ut dignè actũ receptæ exequatur potestatis, quia teste beato Aug. contra donatistas. Nemo dignè absoluit, nisi columba, uel columbæ membra. Columba. i. Christus; Membrũ columbæ, a peccato mundus. ¶ Et pro dictorũ confirmatione, potest argui per locum a maiori, si ad recipiendum, & exequendum potestatem cõsecrãdi uerũ corpus Christi, non requiritur necessariò gratia gratũ faciens in ministro, quæ maior est, multò minus requiritur in potestate minus digna respectu scilicet corporis Christi mystici; sed ibi non requiritur, ut dictũ est, ergo nec hic. Concordat his magister distin. 19. lib. 4. allegans illud Hiero. super illo uerbo Matth. 16. Tibi dabo claues regni cœlorum. Dat deus benedictionem dignè poscenti per indignum ministrum. Fallit autem, & fefellit multos uulgata sententia, qui ligatus est, alium soluere quomodo potest? Quod utiq; uerum est de ligatura corporali, & dum hæc mẽbra ligata sunt; quibus, & non alijs soluere potest. Alioquin nihil prohibet pedibus compeditum, & manibus liberum, uincula alterius soluere. In proposito autẽ nulla est ligatura corporalis, sed dumtaxat ligatio per pręceptũ. Præceptum enim uidetur sacerdotibus, ut dignè, & iustè opera sui misterij exequantur, nã Leui. pręcipitur. Homo de semine aaron, qui habuerit maculã, non offerat panes corã domino, nec accedat ad ministerium eius. Per maculam uitium intelligitur, ut dicit glo. unde Aug. Ablata est omnis dubitatio. Nemo summorum, uel secundorum sacerdotum debet ad sanctam accedere, si immundus est. immò uedetur esse de iure naturali, ut homo sancta sanctè pertractet, ut dicit sanctus Tho. ubi infra. Item iustè, quod iustum est, exequeris. Sacerdotes, qui accedunt ad dominum, sanctificentur; ne percutiat eos. Et per Esa. præcipit dominus. Mundamini, qui fertis uasa domini. Eiusdem lij. ¶ His alijsq; autoritatibus moti sanctus Tho. Alber. Petrus de tharan. dicunt, ꝙ suscipiens, uel exequens ordinem in peccato mortali mortaliter peccat, quia facit contra præceptum diuinum. Vnde sanctus Tho. dicit, ꝙ sanctitas uitæ requiritur ad susceptionem ordinis cuiuslibet, nõn de necessitate sacramenti, sed necessitate præcepti. Vnde si malus ordinatur, nihilominus ordinem habet, tamen cum peccato, nam in quolibet ordine quasi præsumptuosus mortaliter peccat, qui cum conscientia peccati mortalis ad ordinem accedit. Hoc quo ad ordinis susceptionem. Sed quo ad executionem actuum ordinis subdit circa finem quest. Lex præcipit, ut homo iustè ea, quæ iusta

sunt,

Margin notes: Cur Xp̃s nõ dixit: accipite gratiam spũssancti, sed ait: accipite spiritũ sanctum. — Obseruet sacerdos. — August. — D — Quomõ, & quare xp̃s collaturus potestatẽ ordinis p̃misit. Accipite SS. — dist.19.lib.4. Hieron. — Leuit.c.21. — Thom 4. Deut. 16. Exod 19. — E — Suscipiens ordinem in pc̃õ mortali, mortaliter peccat. — Thom. in 4. dist.24.q.3. — Deuter.16.

De duplici ligatione reali, et praecepti.

sunt exequatur. Et ideo quicūq; hoc, quod sibi competit, .s. ratione ordinis facit indignè: quod iustum est, iniustè exequitur: & contra praeceptum legis facit, ac per hoc mortaliter peccat. Quicūq; autē cū peccato mortali aliquod sacrū officium pertractat: non est dubiū, quin indignè illud faciat: unde patet, ꝙ mortaliter peccat. Et infra. Quandocūq; minister exhibet se in aliquo actu ut ministrū ecclesiae in mortali peccato, mortaliter peccat: & totiens mortaliter peccat, quotiens huiusmodi actum facit: quia ut dicit Dionysius. Immundis nec symbola.i. nec sacramentalia signa tangere fas est. Vnde quando tangunt res sacras, quasi suo officio utentes, mortaliter peccant: secus si in aliqua necessitate aliquod sacramentum contingerent, uel exequerentur: in eo casu in quo etiam laico liceret, sicut si baptizaret in articulo necessitatis. Vel si corpus Christi in terra proiectum, colligeret. Loquitur semper de existente in peccato mortali. Haec sententia etsi non omnibus placet, tanquam nimis dura, uidetur tñ firmis scripturae radinibus innixa. Et ideo ecclesiae ministris sollicitius formidāda. ¶ Sic ergo in proposito non est nisi ligatura praecepti, propter quam factum contra praeceptum non est irritum: quamuis peccent praeceptū transgredientes. Et est simile in ciuilibus. Praecipiat dominus seruo suo, ne certum uinculatū soluat: iam seruus ille ligatus est, eo modo, quo praecepto ligari dicimur. Cōstat autē, ꝙ seruus ille contrauenire potest praecepto domini, & ligatū soluere. Quod si facit, non minus solutus est qui uinctus fuerat, quā si praeceptum de non soluendo super ipsum latum non fuisset. Ita in proposito. Praeceptum non ligat corporaliter, seu realiter potestatē clauiū, ne ipsam hīs possit exire in potestatis actū: sed ligat, ne licitè possit, sed nec peccato mortali ligatur, ne alium a mortali soluere possit: quoniam etsi mortali peccato ligatus est, ne possit perficere actus meritorios, & ita quasi pedibus bonarum affectionum tenetur constrictus; non tamen ligatus est peccato mortali quantū ad illud, quo soluit.i. potestatem clauium, quae manibus animae poterit comparari. Claudicat ergo popularis illa similitudo transferendo ligationem corporalem ad ligationem per prohibitoriū praeceptum, uel per mortale peccatū. Et rationabiliter, misericorditerq; dominus ordinis potestatem siue ad suscipiendum, siue ad exercendū impediri noluit simpliciter peccato suscipientis, & exequētis; ne hierarchicus ordo ecclesiae instabilis sit, incertus, totusq; confusus. Cum enim nemo sciat, an amore, uel odio dignus sit, & hoc de seipso: multominus de alio nunquam securi esse possent subditi, sed nec praesidentes. Quippe semper dubitare haberent peccatores, an fuerint ritè, uerè, & sacramentaliter absoluti: cum semper dubitarent de mundicia sacerdotis ex multis contra eos cōceptis suspitionibus. Sed & ipsi sacerdotes si potestatem in ordinatione ritè susceperint; si etiam recepta potestate uerè consecrent; si absoluant &c. cum se tunc, uel nunc charitatem habuisse, aut habere ignorent. Et licet in his nō possit haberi certitudo euidentiae absq; diuina reuelatione, propter intentionē ordinantis, consecrantis, absoluentis, quę alijs ignota est secundum illud; Homo uidet, quae patent, deus autem intuetur cor. Crēdibilius tamen est, & uerisimilius intentionem debitam fuisse consecrandi, conferendi, ordines recipiendi & generaliter exequendi, quā oppositum. Secus de ministrorum sanctitate. ¶ Pręterea non uidetur diuinę bonitati consentaneum, alterum pro alterius iniquitate puniri, in his praesertim, quae ad salutem pertinent: dum ille alteri in sua malicia non communicet. Sed si peccatorem confitentem, & ad absolutionem recipiendam secūdū humanae fragilitatis possibilitatem se disponentem, sacerdos propter occultum suum peccatū

Imo cōprobata in sacro Concilio Tridentino sess. 23. canone septimo. uide hoc infra fol. 9. c.

Deus alterū pro alterius iniquitate non punit.

D 1.

F

Eccl.

1. Reg.

G

non absolueret: puniretur peccator propter peccatum alienum, cui non communicasset; contra illud. Filius non portabit iniquitatem patris. Iu- (Eze. 18.)
stitia iusti super eum erit: & impietas impij super eum erit &c. Iterum rationabile est, ut deus assistat sacraméto pœnitétię ad peccatorú remissioné, quá significat. Assistat dico certitudinaliter respectu significati in fieri: ne propter signi incertitudinem negligat quis sacramentú suscipere. Nam quis hominum suæ famæ zelator alteri homini cordis sui secreta fore facta aperiret: nisi firmissime crederet deum assistere sacerdoti ad remissionem suorum peccatorum: dum in se confitente non sit obicis impedimentum. Nemo pro re dubia, & pené neutra rem tam difficilé, & naturali inclinationi contrariá, qualis est peccatorum confessio, subiret: quæ necessarió prærequiritur sacramentali absolutioni. Hæc paulo latius de potestate ordinis inserere placuit, quę materiæ nostræ non impertinentia uidebantur.

DE POTESTATE DIspositionis,

LECTIO III.

A Ertia potestas est potestas dispositionis ministrorum ecclesiæ, quo ad determinationem iurisditionis ecclesiasticæ, ut euitetur confusio & dissensionis materia & in populo, & inter ministros; si hi æqualiter & indistinctè de omni populo curam haberent. Et hæc potestas collata est singulariter Petro, & eius successoribus, ubi ait ei singulariter Christus. Pasce oues meas. Idipsum (Ioan. ult.) tertió repetens. i. sis pastor, & prælatus generalis, ut scilicet ad te pertineat dispositio, & regimen generale ouium, & ouilis. ¶ Pro quo ad maiorem eorum, quæ dicta sunt, elucidationem notandum, quod iurisditio consistit in quadam prælatione, seu superioritate super certam plebem, uel personam. Quia dicitur iurisditio quasi autoritas, uel potestas dicendi ius. Hoc autem nulli competit respectu alterius, nisi super ipsum habeat quãdam prælationem. Et diuiditur, quantum ad propositum sufficit, quia quædam est coerciua, de qua infra dicetur; quædam non coerciua; & hæc est, quæ requiritur in foro interiori ad absolutionem peccatorum, quia hæc ministrat materiam priori potestati, ligandi scilicet, & soluendi: hæc potestas iurisditionis in sua plenitudine residet in summo pontifice, quo ad totam ecclesiam uniuersalem; quia ipsius solius est uniuersaliter instituere rectores, & prelatos in ecclesiastica hierarchia, cum ipsi soli dictum sit. Pasce oues meas. Vbi Christus non distinxit inter has, & illas, sed generaliter omnium curam sibi commisit. Ab eo ergo descendit mediatè, uel immediatè omnis ecclesiastica iurisditio in inferiores præsidentes, quos uocat ad se in partem sollicitudinis, cum ipse uocatus sit in plenitudinem potestatis, ut in c. Ad honorem. de autoritate, & usu pallij Inno. iij. In inferioribus uero prelatis est hæc potestas limitata secundum summi sacerdotis rationabile arbitrium. Vnde episcopus nullos potest ligare, uel soluere nisi de sua diæcesi, ut in c. Nullus de parrochijs, & alię paroch. Sic etiam curatus in alienos suæ parrocchiæ non subiectos absoluendi nullam habet potestatem. Vnde. xiij. q. j. Ecclesias. dicitur. Statuimus, ut nullus alterius parrochiæ terminos, aut ius inuadat. Sit unusquisq; suis terminis contentus: & taliter ecclesiam, & plebem sibi commissam custodiat, ut ante tribunal æterni iudicis ex omnibus sibi commissis rationem reddat, & non

(De tertia potestate quę est dispositionis ministrorum ecclesiæ.)

(Iurisdictio quid est, in quo cõsistit.)

(Episc. nõ potest absoluere nisi sibi subiectos.)

Potestas iurisdictionis non confert in ordinis susceptione.

iudicium, sed gloriam pro suis actibus percipiat. ¶ Hæc potestas iurisditionis in foro animæ interiori non est potestas ordinis, nec confertur in ordinis susceptione. Nam eoipso quo aliquis ordinatus est præsbyter, non est constitutus prælatus, nec curator alicuius personæ uel plebis. Præsupponit, tamen eam, & fundatur in potestate ordinis saeerdotalis, quia nulli committitur nisi sacerdoti potestatem clauium ex ordine habenti. Non enim per potestatem iurisditionis datur noua potestas absoluendi sacramentaliter; sed materia subijcitur, in quam accepta potestas clauium ualeat exerceri. Cohærent ergo sibi hæ duæ potestates clauium, & iurisditionis quantum ad forum animæ; ita q͞ una sine alia non sufficit ad soluẽdum a peccatis. Non sufficit dico, nedum ad ordinate, & licite absoluendum, sed simpliciter ad absoluendum; ita q͞ si sacerdos tentauerit absoluere non suum, non modo peccat mittẽdo falcem in messem alienam, sed omnino nihil facit; qnoniam a non suo iudice ligari nullus ualet, uel absolui in c. quod autem. de pœni. & remis. & eo. titu. c. Omnis. dicit Innoti. Eum uolentem confiteri non suo sacerdoti id fieri debere decernit de fauore proprij sacerdotis, causam subdit dicens: Cum aliter ipse illum nõ possit soluere, uel ligare. Itaq; ad absoluendum requiritur potestas clauium, & materia, in quam absolutio recipiatur, seu ad quam terminetur. Sicut tam in naturalibus q̃ quam artificialibus ad agendum requiritur potentia, seu uirtus agendi, & materia, in quam actio terminetur. Potestas itaq; agendi, potestas est clauis. Materia propinqua siue per se, est peccatum. Materia secundaria siue per accides, peccator subditus. Subditus dico duplici subiectione, subiectione scilicet uoluntaria, & subiectione prælati superioris. Vtraq; subiectio requiritur, nam quantuncunq; peccator sit subiectus per prælatum sacerdoti parrochiali; nisi tamen uoluntarie se subijciat eidem, a peccatis non absoluetur. Quis enim diceret aliquem inuitum absolui in foro conscientiæ? Similiter quantumcunq; quis uoluntarie se subijciat alicui sacerdoti, nisi talis sibi prefectus sit a superiore, absoluere eum non potest. Facit ad hoc. c. peruenit. 16. q. 1. Vbi paschasius papa decernit nullum pœnitentiam, ac peccatorum remissionem dare posse absq; proprij episcopi fauore, uel apostolicæ sedis auctoritate; prout hoc de monachis specialiter statutum est in concilio calcedonensi. ea. q. c. qui uere. Et hoc quidem rationabiliter, ne scilicet præbeatur incentiuũ delinquendi. Quod certe præberetur, si quilibet pro sua uoluntate posset a quocunq; sacerdote absolui. Tolleretur etiam ex hoc non parum erubescentia peccatoris, quæ magna pars est satisfactionis. Tolleretur in super cura, & sollicitudo sacerdotum, quam adhibent circa salutem suorum subditorum, si pro libito subditorum uiderent se contemptos in huius sacramenti susceptione. ¶ Ex his infero corrollarium, q͞ sacerdotes simplices non curati, non possunt sibiinuicem absolutionis beneficium impendere, sine sui superioris fauore concurrente. Patet ex dictis, quia nullus eorum habet super alium iurisditionem. Neq; enim sacerdotes excipiuntur ab illa sacra lateranen. concilij constitutione, qua præcipitur omnibus utriusq; sexus fidelibus suo proprio sacerdoti, uel de eius fauore petito, & obtento alteri confiteri de pœ. & remis. Omnis. Quod uerò ibi additur: ad minus semel in anno, specificat preceptum : quantum ad partẽ eius affirmatiuã, secundũ quã nõ obligat pro semper: sed pro certo tp̃e. Sed nõ dat libertatẽ extra id tẽpus cõfitẽri alieno sacerdoti, quia eadẽ cã est extra id tp̃s specificatũ, & in illo. Illa scilicet, quia utrobiq; deficit iurisditio sacerdoti alieno Hinc de pœni. di. 6. Placuit. Vrbanus papa secundus generaliter sta-

Incentiuum delinquendi præbet libertas confitendi cuilibet sacerdoti, prohibito.

C Coroll.

Lex positiua qũo aboletur.

tuit,

tuit: ne quis sacerdotum alienum absoluat. Ait enim. Placuit ut deinceps nulli sacerdotum liceat quemlibet commissum alteri sacerdoti, ad penitentiam suscipere, sine eius consensu, cui primo se commisit. Glo. super uerbo commisit.i.cuius parrochianus est, & causam addit glo. Ab alio enim non potest ligari, uel solui. Verum de isto consensu requisito altercatio est inter doc. quibusdam dicentibus; ꝙ requiritur consensus expressus sui prælati, aut sacerdotis. Ad hoc multa iura adducuntur, inter quę est.c.Omnis allegatum, Vbi notanter dicitur de licentia petita, & obtenta, quod requirere uidetur expressum consensum. Alijs uidetur, ꝙ sufficiat licentia tacita: ita ꝙ si episcopus scit talia communiter fieri a sacerdotibus, & non reclamat, sed sustinet: eoipso pręsumendum est eum tacitè approbare. Vnde Hostiesi. & Guil. dicunt. cum est de more alicuius ecclesię, ut unus sacerdos audiat alium sacerdotem, & absoluat: & episcopus hoc sciens fieri communiter tolerat, potest fieri: quia eoipso pręsumitur tacitè approbare, & licentiam dare. Idem refert Asten. in sum. lib.v. titu. xx. Concordat Guilhelmus de monte lugduno: & Ray. in sum. li.iij. His etiam consonat eximius doctor Ioh. gerson cancel. in multis locis, siue scriptis suis, nominatim in tractatu de contractibus propositione. xvj. dicens. Vbi papa, uel ecclesia, aut legislator scit, ꝙ constitutiones suę uel non publicantur, sed dantur obliuioni; uel non approbantur moribus utentium; sed passim declinant in oppositum: tunc constitutiones illæ desinunt habere uim obligationis, tanquam abolitæ per non usum, uel consuetudinem oppositam, quę est optima positiuarum legum interpres. Alioquin tolerantia papæ uel alterius legislatoris esset sibimet repugnans, & populis noxia. Fundantur in hac radice; dicit abolitiones constitutionum quasi sine numero positarum in decretis: etiam quę in generalibus concilijs traditę sunt: ut de ieiunando quinquagesimam, quartam, sextam, & septimam ferias. Vel ꝙ sacerdos celebrans duos habeat assistentes: de quo clare habetur di. iiij. In istis. & c. Deniq;. Ita in proposito, & ius illud, quo prohibetur, ne aliquis confessorem pręsumat eligere, nisi cum certa autoritate; quo ad sacerdotes abolitum uidetur. Cum passim quilibet sacerdos confessionē alterius cuiuslibet sacerdotis audire non uereatur. Quę consuetudo si dicatur corruptela, uix apud sacerdotes salutis erit status.

Conc. Trid sess.23. c.15.

Constitutiones papales, uel episcopales quando desinunt habere uim obligationis.

D ¶ Sed fortè dicis. Ad absoluendum requiritur iurisditio in absoluente, quis illam tribuit. Potest dici, ꝙ prelati dum uidentes suos subditos sacerdotes sibi mutuo confiteri sine speciali licentia, non prohibent, arguũt, nec puniunt; Hoc ipsum non faciendo rationabiliter iudicantur tacitè consentire, & per hoc iurisditionis determinationem quo ad hunc, uel illum (cum sit de iure positiuo. quod uariationem recipit per tacitā reuocationem) abrogare. Immo non debet subditus facilè habere opinionem malam de suo prælato; eumq; iudicare immemorē salutis propriæ, & suorum subditorum: maximè in his, in quibus eum saluare potest. Sic ergo huic consuetudini, cui tacitè consentiunt, non reclamando prælati iurisditionem tribuunt. Nec mirum cum etiam in cæteris causis, & negocijs cōsuetudo det iurisditionem non habenti: ut in c. Dilecti. de arbitris, ubi habetur, ꝙ consuetudo approbata dat mulieribus quibusdam in subditos ordinariam iurisditionem contra legem scriptam: quę precepit, ꝙ feminæ a publicis officijs sint remotæ. Sed adhuc contra dicta sic opinantium uidetur esse. c. Si episcopus de pæni. & remis. li. vj. ubi dicitur. Nulla quoq; potest consuetudine introduci: ꝙ aliquis præter sui superioris fauorem, cōfessorem sibi eligere ualeat, qui eum possit soluere, uel ligare. Vbi glo.

Sacerdotes simplices an possint se mutuò absoluere in casibus, non reseruatis.

super uerbo consuetudine, dicit. Est enim onerosa ecclesijs, ideo non ualet, & de consuetudine. c. 2. Ex eo frangitur ecclesiasticę disciplinæ neruus de consuetudine uenerabilis. Etiam esset hoc contra obedientiam principis præscribere, quod esse non potest. De præscriptionibus, cum non liceat. Hæc ibi. Ex his uidetur; ꝙ consuetudo in casu nostro non tribuat iurisditionem, cum per c. allegatum expresse reprobetur. Qui uult tenere opinionem istam, posset dicere, ꝙ c. dicit sine superioris licentia, sine qua utiq; effectus confessor nullam habet iurisditionem, quę tamen iurisditio necessariò requiritur. Hic autem accedit licentia: licet non expressa, tamen tacita Et ita c. hoc non est contrarium prædictis; propter hoc tamen capitulū, dñs Antoninus recedit ab hac opinione, dicens eā non esse multum tutam parte. 3. titu. 13. c. 19. Opinio secunda est magis pia pro excusatione sacerdotum, sic sine expresso fauore se absoluentium mutuò. Sed prima est magis tuta maximè quia rationes, & causæ, propter quas iurisditio in ecclesia distincta est, & determinata, non minus locum habent in sacerdotibus (quorum nonnulli utinam hodie essent sicut populus) quam in laicis, in quibus libera cōfessoris electio sine expresso superioris fauore reprobatur. Vnđ utile foret, ut prælati suis sacerdotibus fauorem expressum tribuerent, ut sic securè, & sine scrupulo conscientiæ se mutuò possent absoluere; uel si id minus expedire uideretur, ꝙ expressa prohibitione, eiusq; efficaci executione hunc abusum, seu corruptelam e medio tollerent. Securum quoq; esset sacerdotibus formidulosis, & timoratis, immo uerè omnibus, ut fauorem a suis curatis, uel superioribus prælatis uerbo, uel scripto obtinerent confitendi, quem elegerint, sacerdoti. Esset etiam tutum scrupulosis non absoluere nisi huiusmodi fauorem assecutos. ¶ Secundò infero, ꝙ sacerdos non solum non alienum; sed nec a quolibet crimine absoluere potest suum subditum confitentem. Patet quia sicut per auctoritatem superioris ministrari oportet materiam quantum ad personam absoluendam; ita etiam quātum ad peccata, a quibus absolui debet. Vtraq; enim & peccator, & peccata sunt materia potestatis clauium, & sacramenti pęnitentię. Et peccata quidem materia propinqua. peccator uerò remota, quia propter peccata cōfitens est materia, qui sine peccatis absolutionis capax non esset. Non enim soluitur nisi ligatus. Et si innocens confessori se offerre posset; non tamen confiteri, uel absolui, cum confiteri sit se de peccatis accusare; Et absoluere sit a peccatis liberare, uel ab eis liberatum iudicare, ac pronunciare. Nunc ergo summus hierarcha, cuius est potestatem iurisdictionis alijs impertiri, sicut partitus est personas, parrochias, & diœceses; ita & peccata partitus est. Et sicut non omnibus, quos in partem sollicitudinis assumpsit, omnes generaliter subiecit; Ita & subiectorum non omnia peccata subegit, sed quædam grauia, & enormia peccata sibi, quædam episcopis reseruauit, cætera inferioribus curatis commisit. Sed & episcopi, quorum est tradere materiam immediatè subiectis, per eorum institutionem ad curam agendam populis tantum institutis concesserunt, quantum sibi pro bono regimine populi expedire iudicarunt. Ne si etiam maiora peccata eorum potestati subijcerent, facilitas uenię incentiuū præberet delinquendi; ideo ēt sibi quędam reseruarunt. In omnibus itaq; his, uel reseruationibus, siue cōcessionibus, potestas clauium in ordinationibus omnibus æqualiter collata, neq; extenditur, neq; restringitur; sed illimitabilis manet in sua radice. Dumtaxat autem usus illius potestatis impeditur, pro quanto tollitur materia, circa quam huiusmodi potestas posset exerceri. Sicut qui fabro tollit ferrum, nihil artis, uel potestatis fabricandi aufert; sicut nec confert

Consuetudo non tribuit iurisdictionem.

Conc. Trid. sess. 23 c. 15.

Notate curati.

E

Ratio reseruationis casuum.

Conc. Trid. sess. 14. c. 7. & cano. 11.

ferrum tribuendo. Impedit autem usum eius per materiæ subtractioné. Et sicut hierarchis aliquando partim subtrahitur, & partim ministratur, quando certo populo, & eorum certis non omnibus peccatis absoluendis præficiuntur. Ita nonnunquam per suspensioné ab officio, & grauiores pœnas, puta excómunicationé, depositionem, aut degradationem omnis materia subtrahitur, & usus potestatis clauium penitus impeditur; Ita ut neminem ab aliquo peccato absoluere possint taliter suspensi; & si attentarent, nihil facerent. ¶ Ex his tertio infero, ꝙ non est simile de potestate consecrandi, & potestate absoluendi quantum ad earum exercitium. Patet, quia illa impediri non potest simpliciter per superioris auctoritatem. Ista uerò simpliciter potest impediri. patet ex præmissis. Huius rationem assignat Sco. quia potestas con ecrandi est quasi potentia propinqua, quæ habet materiam in natura panem scilicet triticeum. Nec aliquid aliud concurrit, seu requiritur. Vt enim panis sit materia, non requiritur, ꝙ sit a consecrante tanquam res propria possessa. Vel ꝙ sit ab illo, uel isto coctus, uel ministratus; quia omnem triticeum panem sacerdos potest consecrare, ad qué dirigit consecrandi intentionem. Sed potestas clauium est quasi potentia remota, non habens materiam in natura, quia materia huius potestatis non est simpliciter peccator pænitens; sed peccator pęnitens subditus duplici subiectione. Quam subiectionem peccator non habet a natura, sed ab auctoritate superioris; & ideo per eum fit materia, dum subijcitur; & desinit esse materia, dú subiectio reuocatur. Cuius causa supra explicata est. ¶ Quarta potestas, est potestas apostolatus. i. auctoritas prędicandi, quã tradidit dominus discipulis, dum in die ascẽsionis ait. Euntes in mundum uniuersum, prędicate euangelium omni creaturæ &c. Hæc potestas non confertur ex ui ordinationis sacerdotali, nec par est in omnibus; sed dumtaxat est primum apostolis collata, quos misit predicare toti orbi in loco iam allegato. Concessa est & septuaginta duobus discipulis, non per totum orbem; sed tantum per loca, ad quæ christus erat personaliter uenturus, ut patet ubi dicitur. Designauit dominus & alios septuaginta duos discipulos, & misit illos binos ante faciem suam in omnem ciuitatem, & locum; quo erat ipse uenturus. Horum typum, & figuram gerunt modo in ecclesia episcopi, & curati. Apostolorum, episcopi; septuagintaduorum discipulorum, curati, ut in canone. In nouo. 21. dis. Cæteri uerò quomodo prædicabunt nisi mittantur. Et hoc uel a deo immediate, quod probabunt per signa, sicut moyses; uel per scripturam, sicut Iohannes baptista speciale suæ missionis testimonium de scriptura protulit, di. Ego uox clamantis &c. Vel a petro aut eius successore, mediatè, uel immediatè, & hoc probabunt per munimenta. de quo in c. cum ex iniuncto. de hæreticis dicitur. Cum doctorum ordo sit quasi præcipuus in ecclesia, non debet sibi quisq; indifferenter prædicationis officium usurpare. Nam secundum apostolum, quomodo prædicabunt, nisi mittantur? Et ueritas ipsa pręcepit apostolis. Rogate dominum mes. ut. mit. o. in mes. suam hæc Inno. 3. Et Leo papa, ut habetur in c. Ita dñs. di. 19. ait, Ita dñs noster Iesus christus humani generis saluator instituit, ut ueritas, quę antea legis, & prophetarũ præconio continebatur, per apostolicã tubam in salutẽ uniuersitatis exiret, sicut scriptum est. In omné terram exiuit sonus eorũ, & in fines orbis terræ uerba eorũ. Sed huius muneris sacramentum, ita dñs ad omniũ apostolorũ officium pertinere uoluit, ut in beatissimo Petro omniũ apostolorũ summo principaliter collocaret, ut ab ipso quasi a quodam capite dona sua uelut in corpus omne diffunderet. Sed contra illa uidetur, ꝙ etiã diacono cõfera-

[Left margin notes:] F — In 4. dist. 19. q. 1. art. 4. — G — Marc. ult. — Luc. 10. — Conc. Trid. Sess. 5. c. 2. & sess. 24. cap. 4. — Rom. 10.

[Right margin notes:] Peccator pęnitens subditus duplici subiectione. — Quarta potestas apostolatus. — Potestas prędicãdi quid est quando & qbus collata est.

tur prædicandi potestas in sua ordinatione, cum accipiens textum euangelij de mano episcopi, dicitur ei. Accipe potestatem legendi euangelium in ecclesia dei pro uiuis,& mortuis. Cum autem quilibet præsbyter sit diaconus, nisi forte per saltũ promotus; sequitur, ꝙ ex ordinatione habeat hanc potestatem, & ita erit potestas ordinis, non iurisdictionis. Respontur, ꝙ diacono non confertur hæc potestas in sua ordinatione; Cum enim diaconus accipit textum euangelij de manu episcopi, non dicitur ei. Accipe potestatem docendi, & prędicandi euangelium; sed accipe potestatem legendi euangeliũ in ecclesia dei, tam pro uiuis, quam pro defunctis. In nomine domini. Ex quo magis insinuatur eos tũc recipere orandi officiũ, quã prædicandi, uel docẽdi. Et ꝙ ipsa recitatio euangelicæ lectionis, magis sit oratio ad aliquid impetrandum pro uiuis, & mortuis, quam populi ædificatio. Absurdum enim intellectu, & dictu est, ut docens, uel prædicans euangelium, docere, aut prædicare intelligatur pro uiuis, & mortuis. Hæc Guil. de sacramentis trac. de ordine, statim post principium. Guil. H

Quinta potestas excommunicandi;

¶ Quinta potestas est potestas coercitiuę correctionis in foro exteriori, quam ecclesia exercere potest in inuitum, ad dirigendum subditos in finem beatitudinis ęternę. Hanc contulit Petro Christus, cum dixit ei uice omniũ. Si peccauerit in te frater tuus, corripe eum &c. Et sequitur. Si te non audierit, dic ecclesiæ; ꝙ si ecclesiam nõ audierit, sit tibi sicut ethnicus, & publicanus. Et in hoc loco fundatur iuridica potestas excommunicandi, & interdicendi ab ecclesiasticis sacramentis, & fidelium communione, qua usus est apostolus, dum exhortans titum, ait. Hęreticum hominem pꝰ primam, & secundam correctionem deuita. Fundatur & in hoc textu, nedum potestas excommunicandi; sed & potestas diffiniendi, discernendi, & statuendi præcepta, leges, & canones; in hoc, quod subditur. Quæcunq; ligaueritis super terram &c. Mat. 18. Ad tit. 3.

Iurisdictio excommunicandi fundatur hic.

Potestas sexta accipiendi uitæ necessaria.

¶ Sexta potestas, est potestas accipiendi uitę necessaria ab his, quibus spiritualia administrant. Hac contulit dominus dum, missis ad prædicandum apostolis dixit. Edentes, & bibentes, quæ apud illos sunt. Dignus est enim operarius mercede sua uel cibo suo. Quod & apostolus deducit ex radice multiplici dicens. Quis militat suis stipendijs unquam? Quis plantat uineã, & de fructu eius non edet? Quis pascit gregem, & de lacte gregis non manducet? Si nos uobis spiritualia seminamus, magnum est si carnalia metamus. Et post pauca. Nescitis, quoniam qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt, edunt; & qui altario deseruiunt, cum altario participant? Ita & dominus ordinauit, qui euangelium annũciant, de euangelio uiuere. Hęc Paulus. I Mar. 10. Luce. 10. 1. Cor. 9.

Vbi fundetur potestas dotationis ecclesiarũ & decimarum.

Fundatur in hac potestate sumendi uitæ necessaria rationabilitas dotationis ecclesiæ loco decimarũ, & primitiarum legis. Ex hac potestate inuestigari posset, an sint elemosinæ, quæ ecclesiastici de suis beneficijs percipiunt, sed extra propositum est. Annexa fuit potestati prædicandi uerbum dei per Christum potestas faciendi miracula ad confirmationem fidei, cum dixit. Infirmos curate, mortuos suscitate, leprosos mundate, dæmones eijcite. Sed in hac potestate modo ecclesiastici regulariter non succedunt, quia fides iam sufficienter fundata non indiget miraculis confirmari secundum beatum Greg. Hæc pro deductione potestatis ecclesiasticæ breuiter inserere placuit. Sed ad primam potestatem consecrationis eucharistiæ, de qua principalis intentio, redeamus. Hæc inquam, in omnibus præsbyteris reperitur. Circa quam principaliter tota canonis intentio uersatur. Mat. 10. Grego. 27. mor. §. 14.

DE EXCELLENTIA STATVS Sacerdotum.

LECTIO. IIII.

A CHRISTVS itaq; æterni patris filius, uerus & summus sacerdos seipsum in ara crucis, secundum assumptam nostræ mortalitatis substantiam, in humanæ redemptionis precium immolaturus, ut tanti muneris iugis in nobis maneret memoria, ac pro nobis, qui quotidie peccando labimur, quotidie mysticè immolaretur; Corpus suum in cibum, & sanguinem suum in potum in nouissima cæna tradidit sub eucharistiæ sacramento, dum accepto pane gratias egit, fregit, & dedit discipulis suis, dicens: Hoc est corpus meum, quod pro uobis tradetur. Tradidit quoq; eis potestatem similiter faciendi cum subdit. Hoc facite in meam commemorationem. Et ut ostenderet hoc sacramentum in ecclesia usq; in finem permansurum in passionis suæ memoriam, adiunxit. Qotienscunq; panem hunc manducabitis, & calicem bibetis, mortem domini annunciabitis, donec ueniat. glo. scilicet ad iudicium. Vnde usq; tunc durabit ecclesia militans, & in ea eucharistia. Quomodo autem hunc panem manducare possent, & calicem bibere, nisi ipsum possent continuè consecrare? B ¶ Hæc operatio consecrandi omnium nobilissima est ecclesiæ militanti concessarum; propter quam meritò sacerdotium uenit extollendum. Cuius dignitas eximia nullis ualet uerborum pompis explicari. Quoniam & linguas uincit oratorum disertissimas, & culmen eminentiæ cuiuslibet creaturæ. De quo beatus Ambro. in suo pastorali ait, & ponitur in decre. dist. xcvi. c. duo sunt. Honor fratres, & sublimitas episcopalis, nullis poterit comparationibus adæquari. Si regum fulgori compares, & principum diademati, longe erit inferiùs; quasi plumbi metallum ad auri fulgorem compares; Quippe cum uideas regum colla, & principum submitti genibus sacerdotum, & osculata eorum dextera, eorum se credunt orationibus communiri. Hæc ille. Et licet cunctos natura homines æquales, & nulla graduum alteritate dispares produxerit, disponendarum tamen rerum susceptum ministerium hos, & illos cæteris prætulit, & præfecit. Quo fit, ut tanto clericalis eminentia terrenos superet principatus; quantò animabus corpora, perpetuis transitoria, terrena cælestibus superantur. Sed quid opus est terrenis comparationibus immorari, cum ad sacerdotij auctoritatẽ angeli cælorum ciues nõ audeant aspirare? Cui nãq; angelornm aliquando dixit deus; Tibi dabo claues regni cęlorum? Ad illos autem. Accipite spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata &c. Et quod longè maius est. Hoc facite in meam commemorationẽ. Mirantur deniq;, assistũt, & terrentur, secũdũ uerbũ beati Grego. 4. dialo. c. l. & habetur de cõsecra. di. 2. quid sit sanguis. Quis .n. fidelium dubiũ habere possit in ipsa immolationis hora, ad sacerdotis uocẽ cælos aperiri, & in illo Iesu Christi mysterio angelorũ choros adesse, summis ima sociari, terram cælestibus iungi unumq; ex uisibilibus, & inuisibilibus fieri? Transgrẽdiendo perinde agmina angelica, ad ipsam cœli reginam, & mundi dominam ueniamus Hæc etsi in gratię plenitudine creaturas supergrediatur uniuersas, hierarchis tamen cedit ecclesiæ in commissi mysterij executione. Illa nẽpe prolatis octo uerbulis. Ecce ancilla domini fiat mihi secundũ uerbũ tuum; semel cõcepit dei filium & mundi redemptorẽ. Isti a domino consecrati, quinq; uerbis cõtex

[Left margin notes: Lu. 22. — 1. Cor. 11. — Ambr. — Greg.]

[Right margin notes: Consecratio a quo primum instituta. — De dignitate sacerdotij christianorum. — Potestas cõsecrãdi corpus domini est omnium nobilissima. — Maria octo uerbis concepit dei filium sacerdos quinq;]

tam

tam consecrationis formá cũ debita intentione proferentes, eundem dei, uirginisq; filium aduocant quotidie corporaliter in sacrificiũ, & criminum purgationem. Illa perpetua uirginitate seruata, summum cœli principẽ de se incarnatum, mortalem, atq; passibilem mundo edidit saluatorẽ. Isti consecratione diuina eundem cœli terræq; principẽ in sacramẽto uerissimè cõtentum impassibilẽ, gloriosumq; contrectant, uictorẽ mortis, & baratri destructorẽ. Hæc benedicta a cuius laude deficit omnis lingua, natũ dñm uirgineis lactabat uberibus, contrectabat manibus, brachijs gestabat puellaribus, ac mille talia, & infantilibus Christi mẽbris impendit obsequia, quibus educant beatorũ gloriam, & terræ cibatorẽ. Isti cælestẽ cibum in crucis frixorio charitatis igne coctum, ore sumunt, & dãt cæteris; angelorũ uidelicet panem, ac dulcissimũ cordis cõfirmatorẽ. ¶ Attendite ergo o sacerdotes ueri Salomonis pincernæ, Iesu christi camerarij, atq; dispensatores mysteriorũ dei, attendite in quo gradu, & dignitate sitis constituti. Exclamat scilicet Grego. de hac uestra insignitate generosa: O inquit, ueneranda sacerdotum dignitas, in quorum manibus uelut in utero uirginis filius dei incarnatur. O sacrum, & cæleste misterium, quod per uos pater, & filius, & spiritus sanctus operatur. Vno, eodemq; momento idem deus, qui præsidet in cęlis, in manibus est in sacramento altaris. Super hoc tam insigni priuilegio, stupet cælum, miratur terra, ueretur homo, horret infernus, contremiscit diabolus, ueneratur plurimum angelica celsitudo. Et mellifluus Ber. O uenerabilis sanctitudo manuum, o fęlix exercitium, o uerè mundi gaudium, cũ christus tractat christum, sacerdos dei filium, cui sunt delitiæ esse cum filijs hominum. Quis unquam uidit talia? Quis huic uidit similia? Qui creauit me (si fas est dicere) dedit mihi creare se; & qui creauit me sine me, creatur mediante me. Hanc stupendã sacerdotij dignitatem scriptura non ualens unius nominis significatione exprimere, hos nunc reges, nunc angelos, nunc deos crebrius appellauit. Reges quidem. Apocal. j. Fecit nos regnum, & sacerdotes deo, & patri suo &. 1. Petri. 2. Vos estis genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis. Angelos uerò Mala. 2. Labia sacerdotis custodiunt scientiam. Et sequitur, quia angelus domini exercituum est. Deos autem Exo. 22. Ad deos utriusq; causa peruenient; glo. id est sacerdotes. Nominantur & alijs nominibus, nam dicuntur clerici, appellantur sacerdotes, uocantur & præsbyteri. Clerici, a sorte dicuntur, quia cleros græcè sors latinè sonat. unde primum ab apostolis consecratum legimus sorte electum, ideoq; omnes clerici dicuntur. Hic fuit beatus Matthias apostolus, qui sorte electus est cum undecim apostolis. Et dederunt sortes, & cecidit sors super Matthiã. Dicti ergo sunt clerici, id est de sorte domini. Nominantur, & presbyteri, quasi seniores. Presbyter namq; gręce, latinè senior interpretatur. Dicuntur autem seniores non annorum ætate, sed morum qualitate, sicut scriptum est. Senectus uenerabilis est, non diuturna, nec annorum numero computata. Cani enim sunt sensus hominum, & ætas senectutis uita immaculata. Et iterum. Corona dignitatis senectus, quæ in uijs iustitiæ reperietur. In sensibus siquidẽ maior est animi tranquillitas, maior morum honestas, maior animi religiositas, maior corporis castitas. ¶ Hæc esse debent in clericis, maximè autem presbyteris, quoniã & hæc ipsa clericalia signa exprimunt, & designãt. unde beatus Hiero. in epistola. Clamat uestis clericalis animæ honestatem, clamat status puritatem, clamat cultus castitatem, clamat professio religionem, clamat officium deuotionem; clamat studium contemplationẽ. Debent igitur præsbyteri morum prudentia, & maturitate cõ

[Left margin notes:] Attendite sacerdotes, in quo gradu cõstituti sitis. — Varia nomina sacerdotalis dignitatis.

[Right margin notes:] C — Grego. — Apoc. — 1. Pet. 2. — Mal. 2. — Exod. 22. — Act. 1. — Sap. 4. — Prouerb. 16. — D — Hierony.

In hac diffinitione causali potestas ponitur pro genere. Est autem potestas facultas propinqua ad exeundũ in actũ. Dicitur propinqua; quia obedientialis remota, quę est in qualibet creatura rationali respectu dei ad quãlibet hierarchicam actionem, non dicitur potestas ecclesiastica. Dicitur etiã potentia propinqua, quæ in passum dispositũ remotis impedimentis statim exire pōt in actum. Causa efficiens principalis tãgitur, cũ dicitur, a Christo super-naturaliter collata. Non enim inest ecclesiastica potestas a principijs naturę: sed ab eo, qui naturã condidit. Causa materialis, uel subiectiua notatur; cum dicitur, Apostolis, & disci. &c. Formalis insinuatur, cum additur secundũ leges euãgelicas, dant enim formã utendi. Causa finalis concluditur, cũ subditur; Ad ędificationẽ ecclesiæ militãtis, ꝓ ꝓsecutione fælicitatis æternę. Additũ est, specialiter, ad exclusionẽ donorũ supnaturaliũ, q̃ possunt esse cōmunia omni uiatori, qualia sunt fides, spes, charitas, prophetia, timor, pietas &c. Per has particulas omnis alia ptãs excludit, qm̃ ois alia ptãs uel est naturaliter indita, sicut potestas corporalis, quo ad cãm efficiẽtẽ. Vel est secundũ leges humanas regulata, sicut potestas secularis quo ad causam formalem. Vel est radicata in habentibus eã secundũ dona naturalia, ẽt ubi supernaturalia, utputa fides, spes charitas, non adessent. Vnde potestas secularis, contra quam distinguitur potestas ecclesiastica, conuenit, alijs quam Christianis. Potestas autẽ ecclesiastica de necessitate fundatur in dono supnaturali. s. charactere baptismali de communi lege, qui character uiatores facit esse de ecclesia militante, & ita capaces ecclesiasticæ potestatis. Tamen charitas, seu gratia gratumfaciens, & si ualde decens sit suscipientibus ecclesiasticam potestatem, non tamẽ exigitur pro dando titulo, quasi sine ea nõ possit inesse ecclesiastica potestas, prout uualdensiũ heresis errãdo asseruit. ¶ Legitur aũt in euangelio sextuplex potestas a Christo data apostolis, discipulis pro se, & eorũ successoribus, ministris. s. ecclesiæ quales sunt episcopi, & præsbyteri. Vnde Anacletus papa. 21. distin. In nouo ait, Apostolis decedẽtibus, in locũ eorũ surrexerũt episcopi. Et sequitur. Vidẽtes aũt apostoli messem esse multã, & operarios paucos, rogauerũt dñm messis, ut mitteret operarios in messem suã. Vñ ab eo electi sunt septuagintaduo discipuli. quorũ typũ gerunt præsbyteri, atq; in eorũ loco sunt constituti in ecclesia. Hæc ibi. Sex ergo potestates prædictę prout eas colligit do. Petrus de alliaco cardinalis, hę sunt. Potestas cōsecrationis, sacramẽtorũ administrationis, prædicationis, iudiciariæ correctionis, dispositionis ministrorũ ecclesiæ, accipiẽdi uitæ necessaria ab his quibus spiritualia administrant. De primis duabus magis ad propositũ, eo ꝙ conferri uidentur ordini sacerdotali. Prima igitur potestas est potestas cōsecrationis, qua quilibet sacerdos ritẽ ordinatus cōficere pōt corpus, & sanguinẽ dñi Iesu Christi. Hanc contulit dñs in ultima cænacũ dixit. Hoc facite in meam cōmemorationem. Hæc potestas quandoq; dicitur character, uel potestas ordinis, de quo infra latius dicendũ erit. Secũda potestas. s. administrationis sacramẽtorũ, & specialiter sacramẽti pęnitẽtiæ est potestas iurisditionis spũalis in foro pęnitẽtiæ, quę dicit potestas clauiũ, quibus sacerdotes possunt aperire cęlũ, & claudere. Aperire dignis, claudere indignis. Per peccatũ. n. mortale quilibet peccãs claudit sibi cęlũ, quia pręstat sibi impedimẽtũ intrãdi cęlũ, & gaudia paradisi. Ad cui⁹ admotionẽ cōtulit dñs potestatẽ ecclesię, qua discernere pōt in cã, ꝓpter quã cęlum clauditur, & ferre sñiam, pronũciãdo illũ dignũ, & illũ indignũ; Dignũ dolẽtẽ de pctis, & ea cōfitẽtẽ; indignũ nõ dolẽtẽ de peccatis, quãuis cōfitentẽ. Et hoc est cęlũ aperire, & cęlũ claudere, quãtũ pertinet ad ministerium sacerdotum. Et auctoritas hæc faciendi uocatur

Sextuplex potestas data a Christo apostolis.

Potestas consecrãdi quid est.

potestas

Clauis ecclesiastica duplex.

potestas clauis. Quæ duplex est scilicet autoritas cognoscendi in causa peccatoris confitentis,& autoritas sententiandi,quæ dicuntur claues. Prima clauis scientiæ,secunda clauis potestatis. Vnde clauis scientiæ non est scientia habitualis,uel actualis,ut quidam putauerũt,quia & si autoritas cognoscendi requirat scientiam,uel discretionem comitantem rectum usum eius, quemadmodum etiam clauis potestatis requirit iustitiam ad rectum usum sui; Tamen sicut potestas iudicandi non est iustitia,immo potest esse sine iustitia,ita potestas,uel autoritas cognoscendi in aliqua causa non est scientia,uel discretio, quinimmo potest esse sine discretione cognoscendi. De quo pulchre' loquitur doctor subtilis. Concordat Alexan. de Ales. ¶ Hæc potestas promissa fuit Petro a dño,cum dixit. Tibi dabo claues regni cælorum &c. Promissa fuit etiam omnibus apostolis,cum dixit. Amen dico uobis,quęcunq; ligaueritis super terram,erit ligata & in cęlis. Et quæcunque solueritis super terram,erit soluta & in cęlis. Collata uerò fuit eis in die dominicæ resurrectionis,dum apparens eis Iesus in conclaui congregatis insufflauit,& dixit. Accipite spiritum sanctum,quorum remiseritis peccata,remittuntur eis. Hæ duæ potestates consecrationis,& clauium dicuntur potestates ordinis sacerdotalis,neque eædem sunt,neque simul tempore collatę apostolis. Quarum una respicit consecrationem corporis christi ueri;quoniam habens eam consecrare potest uerum corpus, & sanguinem christi uirtute uerborum sacramentalium. Secunda respicit corpus christi mysticum,seu membra eius:quia habens eam potest soluere,& ligare peccatores;fideles tantum,qui sunt membra ecclesiæ numero,& si non merito licet solutione fiant etiam membra meritò. Prima,ut dictum est,collata est apostolis in cæna ante Christi passionem. secunda post resurrectionem. Et uidetur, ꝙ etiam modo in ordinatione sacerdotis distinctis actibus, & temporibus conferantur. Primã enim confert ordinator episcopus ordinando,cum tradens ei calicem cum uino,& aqua pane suprapposito dicit. Accipite potestatem offerendi,& conficiendi pro uiuis,& mortuis. Secundam uerò tradit aliquibus interpositis, ponens manum super caput eius, & dicẽs. Accipite.ss.quorum rem. peccata &c. Et si in collatione cuiuslibet potestatis imprimitur spiritualis character, ut quidam tenent,& recitat Scot. tanquam probabiliter dictum,tunc tres sunt characteres ordinem sacerdotalem integrantes secundum tres potestates collatas, & si collata prima.s. potestate consecrandi non procederet episcopus ad collationem aliarum, non esset ille perfecte' in sacerdotem ordinatus. Possetque conficere corpus Christi,non tamen ligare,& soluere peccatores, quia ad hoc nondum fuisset sibi collata potestas. Ex hoc uidetur opinio quorundam doctorum minus probabilis,dicentium, ꝙ una est potestas sacerdotalis secundum essentiam,& radicem,sed multiplex secundum effectum. Quodque cum apostolis in cæna data fuit potestas consecrandi super corpus Christi uerum, etiam collata sit eis potestas super totum corpus Christi mysticum, ipsum scilicet in membris eius ligandi,& soluendi:nam uerba illa. Hoc facite in meam commemorationem, quibus tradita est prima potestas,nullum penitus ordinem habent, uel habitudinem ad secundam potestatem. Neque enim significant ipsum,nec exprimunt:quod tamen regulariter fit per uerba, quibus aliqua confertur potestas. Quomodo enim alias sciretur, ꝙ collata esset hæc, uel illa potestas. Et pręterea cum uerba sacramentalia hoc, quod significant,efficiunt, & uerba quibus prima potestas confertur,secundam potestatem pęnitus non significent, [illegible] sequitur, ꝙ neq; ipsum conferant.

dist. 19. 4. E
Part. 4. q. 78 ar. 2. me. 3.
Mat. 16.
Mat. 18.

Quãdo apostolis sit collata potestas a Xpo.

Ioh. 20.

Conc. Trid. Sess. 14. cap. 1. & can. 3.

dist. 19. 4.

Improbatio quorundam doctorum.

DE POTESTATIBVS SACERdotum.

LECTIO II.

A HAE potestates sacerdotales æquales sunt in omnibus rite cõsecratis sacerdotibus, maioribus,& minoribus, hoc est epis,& simplicibus sacerdotibus. Sunt etiã inauferibiles. Ratio primi patet ex præmissis: quia cuilibet sacerdoti indifferẽter cõferũtur per easdẽ uerborũ formas,& per eorũdem exhibitionẽ signorũ quasi materiæ,dicẽte ordinatore super quẽlibet. Accipite potestatẽ celebrãdi &c. Ac porrigente cuilibet calicẽ cũ pane,& uino rursus ad manũ impositionẽ cuilibet. Accipite spũmsanctũ,quorum remise.&c. Hæ formæ sicut eædẽ: ita & eiusdẽ efficaciæ sunt in omnibus,sicut & aliæ formæ sacramentales,quantum est ex parte earũ. Itẽ ijdẽ characteres imprimũtur oĩbus sacerdotibus in sua ordinatione,in quibus fundãtur hæ ptãtes. Ratio secundi.s.inauferibilitatis est: qa character in sacerdotali ordinatione impressus manet,nec unquã deletur:& per cõsequẽs nec potestas,quę in eo fundatur. Est.n.character forma supernaturalis a deo creata,q̃ per nullã uirtutẽ creatã corrumpi põt. Eius namq; desitio annihilatio est,ad q̃ uirtus creata se nõ extẽdit,sicut nec ad creationẽ. Neq; a deo tollitur,quodcũq; ꝓpter pctm̃, sicut cætera dona supernaturalia, quo modo charitas tollitur ꝓpter pctm̃ mortale;fides ꝓpter hæresim;spes ꝓpter desperationẽ:quia caracter sacerdotalis cõfertur a deo etiã existenti in peccato mortali, etiã actu peccãdi, ut si quis cum proposito peccãdi suscipit sacramentũ ordinis: & ideo nulli pctõ repugnat. Quãtũcũq; igitur sacerdos suspẽdatur, excõicetur, degradetur, semper manet in eo ptãs consecrãdi, similiter & auctoritas ligãdi,& soluendi. In cuius signum cũ hi reconciliantur ecclesiæ,non reordinãtur in sacerdotes: qđ tñ foret necessariũ,si ptãs sacerdotalis per hmõi actus auferretur. De hoc beatus Aug. reprobans positionẽ,Cypriani dicẽtis, ꝙ hæretici uera sacramẽta non habent. Et illorũ,qui dixerũt,ꝙ sacerdos recedens ab ecclesia baptisma non amittit:sed ordinẽ. Ad permenianũ scribẽs ait de hæreticis,& dãnatis,& habetur 1.q.1.ꝙ quidã. Quod quidã dicũt,ꝙ baptisma, qđ accepit,nõ amittit,qui recedit ab ecclesia,ius tamẽ dãdi, quod accepit, amittit(.i.ordinẽ gl.)multis modis apparet frustra, & inaniter dici. Primò, quia nulla ostenditur causa,cur ille,qui baptisma amittere non potest, ius dandi possit amittere. Vtrumq;.n. sacramentum est, & quadã cõsecratione homini datur,illud .n. cũ baptizatur,illud cũ ordinatur,& ideo, non licet catholico utrũq; .s. sacramentum iterari. Nam si quando ex parte ipsa uenientes etiã præpositi pro bono pacis correcto scismatis errore suscepti sunt: et si uisum est opus esse,ut eadẽ officia gererent,quæ agebãt, non sunt rursus ordinandi;sed sicut baptismus in eis,ita & ordinatio mansit integra, quia in ꝑcisione fuerat uitiũ quod unitate pacis est correctum,non in sacramẽtis,q̃ ubicũq; sunt,ipsa uera sunt. Et infra eodẽ. De his,qui ab unitate ecclesiæ catholicæ separati sunt,nulla iã quęstio est, quin habeãt,& dare possint sacramenta, sed perniciose habẽt,pernicioseq; tradunt,qui extra uinculum pacis sunt. Neutri sacramento iniuria facienda est, sicut non rectè habet,qui ab unitate recedit,sed tamen habet,& ideo redeunti non redditur: sic etiam non rectè dat, quod accepit,& ideo quod ab eo accipitur,ueniente ad unitatẽ nõ iteratur. Ex quibus uerbis. Aug. cõstat in omnibus tã

Potestas sacerdotalis æqualis est in omnibus ritè ordinatis.

Conc. Trid. sess.23.c.1.

Quid character quòd inauseribilis.

Conc. Trid. sess.14.c.10.

August.

August.

apostatis,

apostatis, quã hereticis, aut damnatis manere sacramẽta xp̃i uera, quantum ad se, & sãcta: licet ad dãnationẽ sint habentis, dantis, & recipiẽtis. ¶ Ex his infero, ꝙ periculose errãt dicẽtes sacerdotẽ in peccato mortali existentem non conficere: quia potestas conficiendi non fundatur in gratia, nec ipsam necessariò p̃supponit, sed ut dictũ est, in charactere sacerdotali, quẽ secũdm legẽ statutã prequirit. In cuius signum xp̃s in cena cum apostolos suos sacerdotes ordinauit, ordinauit & iudam proditorem suum sacerdotem secundum doctores, qui tñ tunc non fuit in gratia; quia iã post bucellam panis intrauit in eum sathanas. Cõstat ergo, ꝙ tunc recepit consecrãdi prãtem. Si ergo tũc in debita materia cũ certa uerborũ forma cõsecrare attẽtasset, cur nõ cõsecrasset: Par rõ est de quolibet sacerdote. Vnde beatus Aug. in lib. de corpore dñi ait. Intra ecclesiã catholicã in ministerio corporis, & sanguinis dñi nihil a bono maius, nihil a malo minus pficitur sacerdote, quia non in merito consecrantis, sed in uerbo efficitur creatoris, & uirtute spiritussancti. Infero secũdò ex prædictis, ꝙ similiter errant dicentes, sacerdotem in mortali peccato existẽtem non posse quem absoluere a peccatis. Patet ex eodem fundamento: quia potestas clauiũ ex xp̃i ordinatione gratiam non prerequirit, ut recipiatur, sed potestatẽ dũtaxat cõficiendi. Non n. uoluit dominus aliquẽ habere potestatẽ ligãdi, uel soluẽdi super corpus xp̃i mysticũ, nisi haberet potestatẽ super corpus xp̃i uerũ. Et si ad hoc nulla sit auctoritas expressa canonis: sufficit ritus, & usus ecclesiæ, quæ maioris est auctoritatis auctoritate cuiuscunq; doctoris particularis. unde beatus Aug. ex dictis Basilij inquit dist. 11. ecclesiasticarũ. Ecclesiasticarum institutionum quasdam in scriptis, quasdam uerò apostolica traditione per successores in ministerio confirmatas accepimus: quasdam uerò consuetudine roboratas approbat usus, quibus par ritus, & idem utrisq; debetur pietatis affectus. Et in epistola ad Ianuarium dist. 12. illa autem. Illa autem, quæ non scripta, sed tradita sunt, custodimus: quæ quidem toto orbe terrarum obseruantur; datur intelligi, ꝙ ab ipsis apostolis, uel ex plenarijs concilijs, quorum est in ecclesia saluberrima auctoritas, cõmendata, atq; statuta retineri. ¶ Sed forte quis obijceret, xp̃s priusquã apostolis diceret; Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, præmittit; Accipite spiritumsanctum, ergo uidetur, ꝙ gratia spiritussancti requiratur ad susceptionem prædictæ potestatis. Ad qđ dicẽdũ: ꝙ spiritussanctus dupliciter, & datur, & accipitur, vz. in gratia gratũfaciẽte, & in gratia gratis data. Primo modo datur ad personalem sanctificationem recipientis. Secundo modo non semper ad personalem sanctificationem: semper autem ad ecclesiæ utilitatem. De prima dicitur. Iustificati gratis per gratiam ipsius scilicet christi. glo. per gratiam christi, quæ donum dei est. Maximum autem donũ spiritussanctus est. unde & dicitur ibidem. c. 5. Charitas dei diffusa est in cordibus uestris per spiritumsanctum, qui datus est uobis. Gratia autem quæ iustificat charitas est: aut ei inseparabiliter coniuncta, quæ datur semper ad sanctificationem, quia ipsa est, quæ operit multitudinem peccatorum. De secunda. Alij per spũm datur sermo sapientiæ: alij sermo sciẽtiæ secũdm eũdem spũm, alij fides in eodẽ spũ: alij gratia sanitatum in uno spũ, alij operatio uirtutũ, alij pphetia. Præmisit aũt apostolus. Vnicuiq; datur manifestatio spũs ad utilitatem. Diuisa sunt dona, non ad meritũ alicuius singulariter dantur, sed ad utilitatem ecclesiæ ædificandæ. Quod autem non detur ad personalẽ utilitatẽ, patet, quia sic datur, & reprobis quibus allegãtibus in iudicio recepta dona, & dicentibus. Dñe non ne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus, uirtutes multas fecimus, dicturus est dominus.

Error eorũ, qui dicunt sacerdotẽ in pctõ mortali existentẽ non conficere.

SS. datur dupliciter, & accipitur.

Nunquam

Nunquam noui uos. glo.i.in nullis approbaui. Itaq; apostoli in potestate ligandi,& soluendi,receperunt quidem spiritumsanctum: quia ipsa potestas ligandi,atq; soluendi donũ est spiritussancti,sed gratis datum. Vnde nõ dixit dominus. Accipite gratiam spiritussancti, ut accipiatis potestatem remittendi peccata,uel ut remittatis peccata, sed ait. Accipite spiritumsanctum,quorum remiseritis peccata &c. quasi di. Accipite donũ spiritussancti,potestatẽ.s.remittẽdi peccata,& accipientes hoc donũ spiritussancti,spiritumsanctum recipitis. Nec tamẽ negandũ,ꝙ Christus dedit his uerbis,& signo flatus apostolis augmẽtũ gratiæ,& charitatis. Sed nõ dedit illã,ut dispositionẽ præuiã,necessariò requisitã ad susceptionẽ potestatis clauiũ, sed tãquã dispositionẽ de cõgruo,ut dignè recipiatur,sicut & nũc gratia cõfert in collatione ordinũ,nisi impediat obex in suscipiente ad dignã potestatis executionem. Vnde etsi non ad susceptionem,neq; ad executionem potestatis clauiũ simpliciter requiritur gratia gratum faciens, requiritur tamẽ ad dignam potestatis clauium susceptionẽ,eiusq; dignã executionem. Vnde sicut ordinandus se disponere debet, ut sine peccato recipiat ordinis sacramentũ, ita etiam curet mundus esse a peccato,ut dignè actũ receptæ exequatur potestatis,quia teste beato Aug. contra donatistas. Nemo dignè absoluit,nisi columba,uel columbæ membra. Columba. i. Christus;Membrũ columbæ,a peccato mundus. ¶ Et pro dictorũ confirmatione, potest argui per locum a maiori,si ad recipiendum,& exequendum potestatem cõsecrãdi uerũ corpus Christi,non requiritur necessariò gratia gratũ faciens in ministro,quæ maior est,multò minus requiritur in potestate minus digna respectu scilicet corporis Christi mystici;sed ibi non requiritur, ut dictũ est, ergo nec hic. Concordat his magister distin. 19. lib. 4. allegans illud Hiero. super illo uerbo Matth. 16. Tibi dabo claues regni cœlorum. Dat deus benedictionem dignè poscenti per indignum ministrum. Fallit autem, & fefellit multos uulgata sententia, qui ligatus est,alium soluere quomodo potest? Quod utiq; uerum est de ligatura corporali,& dum hæc mẽbra ligata sunt; quibus,& non alijs soluere potest. Alioquin nihil prohibet pedibus compeditum,& manibus liberum,uincula alterius soluere. In proposito autẽ nulla est ligatura corporalis,sed dumtaxat ligatio per prçceptũ. Præceptum enim uidetur sacerdotibus, ut dignè,& iustè opera sui misterij exequantur,nã Leui. prçcipitur. Homo de semine aaron, qui habuerit maculã,non offerat panes corã domino, nec accedat ad ministerium eius. Per maculam uitium intelligitur,ut dicit glo. unde Aug. Ablata est omnis dubitatio. Nemo summorum,uel secundorum sacerdotum debet ad sanctam accedere,si immundus est. immò uedetur esse de iure naturali, ut homo sancta sanctè pertractet,ut dicit sanctus Tho. ubi infra. Item iustè,quod iustum est,exequeris. Sacerdotes,qui accedunt ad domiuum, sanctificentur; ne percutiat eos. Et per Esa. præcipit dominus. Mundamini, qui fertis uasa domini. Eiusdem lij. ¶ His,alijsq; autoritatibus moti sanctus Tho. Alber. Petrus de tharan. dicunt, ꝙ suscipiens, uel exequens ordinem in peccato mortali mortaliter peccat, quia facit contra præceptum diuinum. Vnde sanctus Tho. dicit, ꝙ sanctitas uitæ requiritur ad susceptionem ordinis cuiuslibet,non de necessitate sacramenti, sed necessitate præcepti. Vnde si malus ordinatur,nihilominus ordinem habet, tamen cum peccato, nam in quolibet ordine quasi præsumptuosus mortaliter peccat, qui cum conscientia peccati mortalis ad ordinem accedit. Hoc quo ad ordinis susceptionem. Sed quo ad executionem actuum ordinis subdit circa finem quest. Lex præcipit, ut homo iustè ea, quæ iusta

sunt,

Marginal notes (right): Cur Xps nõ dixit: accipite gratiam spũssancti, sed ait;accipite spiritũ sanctum. — Obseruet sacerdos. — Quomõ, & quare xps collaturus potestatẽ ordinis pmisit. Accipite SS. — Suscipiens ordinem in pctõ mortali, mortaliter peccat.

Marginal notes (left): August. — D — dist.19.lib.4. Hieron. — Leuit.c.21. — Thom 4. Deut. 16. Exod 19. — E — Thom. in 4. dist.24.q.3. — Deuter.16.

De duplici ligatione reali, et præcepti.

sunt exequatur. Et ideo quicũq; hoc, quod sibi competit, .s. ratione ordinis facit indignè: quod iustum est, iniustè exequitur: & contra præceptum legis facit, ac per hoc mortaliter peccat. Quicũq; autẽ cũ peccato mortali aliquod sacrũ officium pertractat: non est dubiũ, quin indignè illud faciat: unde patet, ꝙ mortaliter peccat. Et infra. Quandocũq; minister exhibet se in aliquo actu ut ministrũ ecclesiæ in mortali peccato, mortaliter peccat: & totiens mortaliter peccat, quotiens huiusmodi actum facit: quia ut dicit Dionysius. Immundis nec symbola .i. nec sacramentalia signa tangere fas est. Vnde quando tangunt res sacras, quasi suo officio utentes, mortaliter peccant: secus si in aliqua necessitate aliquod sacramentum contingerent, uel exequerentur: in eo casu in quo etiam laico liceret, sicut si baptizaret in articulo necessitatis. Vel si corpus Christi in terra proiectum, colligeret. Loquitur semper de existente in peccato mortali. Hæc sententia etsi non omnibus placet, tanquam nimis dura, uidetur tñ firmis scripturæ radicibus innixa. Et ideo ecclesiæ ministris sollicitius formidãda. ¶ Sic ergo in F

Imo cõprobata in sacro Concilio Tridentino sess. 23. canone septimo. uide hoc infra fol. 9. c.

proposito non est nisi ligatura præcepti, propter quam factum contra præceptum non est irritum: quamuis peccent præceptũ transgredientes. Et est simile in ciuilibus. Præcipiat dominus seruo suo, ne certum uinculatũ soluat: iam seruus ille ligatus est, eo modo, quo præcepto ligari dicimur. Cõstat autẽ, ꝙ seruus ille contrauenire potest præcepto domini, & ligatũ soluere. Quod si facit, non minus solutus est qui uinctus fuerat, quã si præceptum de non soluendo super ipsum latum non fuisset. Ita in proposito. Præceptum non ligat corporaliter, seu realiter potestatẽ clauiũ, ne ipsam hsis possit exire in potestatis actũ: sed ligat, ne licitè possit, sed nec peccato mortali ligatur, ne alium a mortali soluere possit: quoniam etsi mortali peccato ligatus est, ne possit perficere actus meritorios, & ita quasi pedibus bonarum affectionum tenetur constrictus; non tamen ligatus est peccato mortali quantũ ad illud, quo soluit .i. potestatem clauium, quæ manibus animæ poterit comparari. Claudicat ergo popularis illa similitudo transferendo ligationem corporalem ad ligationem per prohibitoriũ præceptum, uel per mortale peccatũ. Et rationabiliter, misericorditerq; dominus ordinis potestatem siue ad suscipiendum, siue ad exercendũ impediri noluit simpliciter peccato suscipientis, & exequẽtis; ne hierarchicus ordo ecclesiæ instabilis sit, incertus, totusq; confusus. Cum enim nemo sciat, an amore, uel odio dignus sit, & hoc de seipso: multominus de alio nunquam securi esse possent subditi, sed nec presidentes. Quippe semper dubitare haberent peccatores, an fuerint ritè, uerè, & sacramentaliter absoluti: cum semper dubitarent de mundicia sacerdotis ex multis contra eos cõceptis suspitionibus. Sed & ipsi sacerdotes si potestatem in ordinatione ritè susceperint; si etiam recepta potestate uerè consecrent; si absoluant &c. cum se tunc, uel nunc charitatem habuisse, aut habere ignorent. Et licet in his nõ possit haberi certitudo euidentiæ absq; diuina reuelatione, propter intentionẽ ordinantis, consecrantis, absoluentis, quę alijs ignota est secundum illud; Homo uidet, quæ patent, deus autem intuetur cor. Crédibilius tamen est, 1.Re & uerisimilius intentionem debitam fuisse consecrandi, conferendi, ordines recipiendi & generaliter exequendi, quã oppositum. Secus de ministrorum sanctitate. ¶ Pręterea non uidetur diuinę bonitati consentaneum, alterum pro alterius iniquitate puniri, in his præsertim, quæ ad salutem pertinent: dum ille alteri in sua malicia non communicet. Sed si peccatorem confitentem, & ad absolutionem recipiendam secũdũ humanæ fragilitatis possibilitatem se disponentem, sacerdos propter occultum suum peccatũ G

Deus alterũ pro alterius iniquitate non punit.

non absolueret: puniretur peccator propter peccatum alienum, cui non communicasset; contra illud. Filius non portabit iniquitatem patris. Iustitia iusti super eum erit: & impietas impij super eum erit &c. (Eze. 18.) Iterum rationabile est, ut deus assistat sacramēto pęnitētię ad peccatorū remissionē, quā significat. Assistat dico certitudinaliter respectu significati in fieri: ne propter signi incertitudinem negligat quis sacramentū suscipere. Nam quis hominum suæ famæ zelator alteri homini cordis sui secreta fore facta aperiret: nisi firmissime crederet deum assistere sacerdoti ad remissionem suorum peccatorum: dum in se confitente non sit obicis impedimentum. Nemo pro re dubia, & penè neutra rem tam difficilē, & naturali inclinationi contrariā, qualis est peccatorum confessio, subiret: quæ necessariò prærequiritur sacramentali absolutioni. Hæc paulo latius de potestate ordinis inserere placuit, quę materiæ nostræ non impertinentia uidebantur.

DE POTESTATE DIspositionis.

LECTIO III.

A Ertia potestas est potestas dispositionis ministrorum ecclesiæ, quo ad determinationem iurisditionis ecclesiasticæ, ut euitetur confusio & dissensionis materia & in populo, & inter ministros; si hi æqualiter & indistinctè de omni populo curam haberent. Et hæc potestas collata est singulariter Petro, & eius successoribus, ubi ait ei singulariter Christus. Pasce oues meas. (Ioan. ult.) Idipsum tertiò repetens. i. sis pastor, & prælatus generalis, ut scilicet ad te pertineat dispositio, & regimen generale ouium, & ouilis. ¶ Pro quo ad maiorem eorum, quæ dicta sunt, elucidationem notandum, ꝙ iurisditio consistit in quadam prælatione, seu superioritate super certam plebem, uel personam. Quia dicitur iurisditio quasi autoritas, uel potestas dicendi ius. Hoc autem nulli competit respectu alterius, nisi super ipsum habeat quādam prælationem. Et diuiditur, quantum ad propositum sufficit, quia quædam est coerciua, de qua infra dicetur; quædam non coerciua; & hæc est, quæ requiritur in foro interiori ad absolutionem peccatorum, quia hæc ministrat materiam priori potestati, ligandi scilicet, & soluendi: hæc potestas iurisditionis in sua plenitudine residet in summo pontifice, quo ad totam ecclesiam uniuersalem; quia ipsius solius est uniuersaliter instituere rectores, & prelatos in ecclesiastica hierarchia, cum ipsi soli dictum sit. Pasce oues meas. Vbi Christus non distinxit inter has, & illas, sed generaliter omnium curam sibi commisit. Ab eo ergo descendit mediatè, uel immediatè omnis ecclesiastica iurisditio in inferiores præsidentes, quos uocat ad se in partem sollicitudinis, cum ipse uocatus sit in plenitudinem potestatis, ut in c. Ad honorem. de autoritate, & usu pallij Inno. iij. In inferioribus uero prelatis est hæc potestas limitata secundum summi sacerdotis rationabile arbitrium. Vnde episcopus nullos potest ligare, uel soluere nisi de sua diœcesi, ut in c. Nullus de parrochijs, & alię paroch. Sic etiam curatus in alienos suæ parrocchiæ non subiectos absoluendi nullam habet potestatem. Vnde. xiij. q. j. Ecclesias. dicitur. Statuimus, ut nullus alterius parrochiæ terminos, aut ius inuadat. Sit unusquisq; suis terminis contentus: & taliter ecclesiam, & plebem sibi commissam custodiat, ut ante tribunal æterni iudicis ex omnibus sibi commissis rationem reddat, & non

De tertia potestate quę est dispositionis ministrorum ecclesiæ.

Iurisdictio quid est, in quo cōsistit.

Episc. nō potest absoluere nisi sibi subiectos.

iudi-

B

Potestas iurisdictionis non confert in ordinis susceptione.

iudicium, sed gloriam pro suis actibus percipiat. ¶ Hæc potestas iurisditionis in foro animæ interiori non est potestas ordinis, nec confertur in ordinis susceptione. Nam eoipso quo aliquis ordinatus est præsbyter, non est constitutus prælatus, nec curator alicuius personæ uel plebis. Præsupponit, tamen eam, & fundatur in potestate ordinis sacerdotalis, quia nulli committitur nisi sacerdoti potestatem clauium ex ordine habenti. Non enim per potestatem iurisditionis datur noua potestas absoluendi sacramentaliter; sed materia subijcitur, in quam accepta potestas clauium ualeat exerceri. Cohærent ergo sibi hæ duæ potestates clauium, & iurisditionis quantum ad forum animæ; ita q́ una sine alia non sufficit ad soluendum a peccatis. Non sufficit dico, nedum ad ordinatè, & licitè absoluendum, sed simpliciter ad absoluendum; ita q́ si sacerdos tentauerit absoluere non suum, non modo peccat mittẽdo falcem in messem alienam, sed omnino nihil facit; quoniam a non suo iudice ligari nullus ualet, uel absolui in c. quod autem. de pœni. & remis. & eo. titu. c. Omnis. dicit Innocētij. Eum uolentem confiteri non suo sacerdoti id fieri debere decernit de fauore proprij sacerdotis, causam subdit dicens. Cum aliter ipse illum nõ possit soluere, uel ligare. Itaq; ad absoluendum requiritur potestas clauium, & materia, in quam absolutio recipiatur, seu ad quam terminetur. Sicut tam in naturalibus, quam artificialibus ad agendum requiritur potentia, seu uirtus agendi, & materia, in quam actio terminetur. Potestas itaq; agendi, potestas est clauis. Materia propinqua siue per se, est peccatum. Materia secundaria siue per accides, peccator subditus. Subditus dico duplici subiectione, subiectione scilicet uoluntaria, & subiectione prę lati superioris. Veraq; subiectio requiritur, nam quantuncunq; peccator sit subiectus per prælatum sacerdoti parrochiali; nisi tamen uoluntariè se subijciat eidem, a peccatis non absoluetur. Quis enim diceret aliquem inuitum absolui in foro conscientiæ? Similiter quantumcunq; quis uoluntariè se subijciat alicui sacerdoti, nisi talis sibi pręfectus sit a superiore, absoluere eum non potest. Facit ad hoc. c. peruenit. 16. q. 1. Vbi paschasius papa decernit nullum pœnitentiam, ac peccatorum remissionem dare posse absq; proprij episcopi fauore, uel apostolicæ sedis auctoritate; prout hoc de monachis specialiter statutum est in concilio calcedonensi. ea. q. c. qui uerè. Et hoc quidem rationabiliter, ne scilicet præbeatur incentiuũ delinquendi. Quod certe præberetur, si quilibet pro sua uoluntate posset a quocunq; sacerdote absolui. Tolleretur etiam ex hoc non parum erubescentia peccatoris, quæ magna pars est satisfactionis. Tolleretur in super cura, & sollicitudo sacerdotum, quam adhibent circa salutem suorum subditorum, si pro libito subditorum uiderent se contemptos in huius sacramenti susceptione. ¶ Ex his infero corrollarium, q̃ sacerdotes simplices non curati, non possunt sibinuicem absolutionis beneficium impendere, sine sui superioris fauore concurrente. Patet ex dictis, quia nullus eorum habet super alium iurisditionem. Neq; enim sacerdotes excipiuntur ab illa sacra lateranen. concilij constitutione, qua pręcipitur omnibus utriusq; sexus fidelibus suo proprio sacerdoti, uel de eius fauore petito, & obtento alteri confiteri de pœ. & remis. Omnis. Quod uerò ibi additur: ad minus semel in anno, specificat pręceptum: quantum ad partẽ eius affirmatiuã, secundũ quã nõ obligat pro semper: sed pro certo tpe. Sed nõ dat libertatẽ extra id tẽpus cõfitẽri alieno sacerdoti, quia eadẽ cã est extra id tps specificatũ, & in illo. Illa scilicet, quia utrobiq; deficit iurisditio sacerdoti alieno Hinc de pœni. di. 6. Placuit. Vrbanus papa secundus generaliter sta-

Incentiuum delinquendi præbet libertas confitendi cuilibet sacerdoti, prohibito.

C Coroll.

Lex positiua quõ aboletur.

tuit,

tuit: ne quis sacerdotum alienum absoluat. Ait enim. Placuit ut deinceps nulli sacerdotum liceat quemlibet commissum alteri sacerdoti, ad pęnitentiam suscipere, sine eius consensu, cui primo se commisit. Glo. super uerbo commisit.i.cuius parrochianus est, & causam addit glo. Ab alio enim non potest ligari, uel solui. Verum de isto consensu requisito altercatio est inter doc. quibusdam dicentibus; ꝙ requiritur consensus expressus sui prælati, aut sacerdotis. Ad hoc multa iura adducuntur, inter quę est.c.Omnis allegatum, Vbi notanter dicitur de licentia petita, & obtenta, quod requirere uidetur expressum consensum. Alijs uidetur, ꝙ sufficiat licentia tacita: ita ꝙ si episcopus scit talia communiter fieri a sacerdotibus, & non reclamat, sed sustinet: eoipso pręsumendum est eum tacitè approbare. Vnde Hostiens. & Guil. dicunt. cum est de more alicuius ecclesię, ut unus sacerdos audiat alium sacerdotem, & absoluat: & episcopus hoc sciens fieri communiter tolerat, potest fieri: quia eoipso pręsumitur tacitè approbare, & licentiam dare. Idem refert Asten. in sum. lib.v. titu. xx. Concordat Guilhelmus de monte lugduno: & Ray. in sum. li.iij His etiam consonat eximius doctor Ioh. gerson cancel. in multis locis, siue scriptis suis, nominatim in tractatu de contractibus propositione.xvj. dicens. Vbi papa, uel ecclesia, aut legislator scit, ꝙ constitutiones suę uel non publicantur, sed dantur obliuioni; uel non approbantur moribus utentium; sed passim declinant in oppositum: tunc constitutiones illæ desinunt habere uim obligationis, tanquam abolitæ per non usum, uel consuetudinem oppositam, quę est optima positiuarum legum interpres. Alioquin tolerantia papæ uel alterius legislatoris esset sibimet repugnans, & populis noxia. Fundantur in hac radice; dicit abolitiones constitutionum quasi sine numero positarum in decretis: etiam quę in generalibus concilijs traditę sunt: ut de ieiunando quinquagesimam, quartam, sextam, & septimam ferias. Vel ꝙ sacerdos celebrans duos habeat assistentes: de quo clare habetur di. iiij. In istis. & c. Deniq;. Ita in proposito, & ius illud, quo prohibetur, ne aliquis confessorem pręsumat eligere, nisi cum certa autoritate; quo ad sacerdotes abolitum uidetur. Cum passim quilibet sacerdos confessionē alterius cuiuslibet sacerdotis audire non uereatur. Quę consuetudo si dicatur corruptela, uix apud sacerdotes salutis erit status.

Conc. Trid sess.23. c.15.

Constitutiones papales, uel episcopales quando desinunt habere uim obligationis.

D ¶ Sed fortè dicis. Ad absoluendum requiritur iurisditio in absoluente, quis illam tribuit. Potest dici, ꝙ pręlati dum uidentes suos subditos sacerdotes sibi mutuo confiteri sine speciali licentia, non prohibent, arguūt, nec puniunt; Hoc ipsum non faciendo rationabiliter iudicantur tacitè consentire, & per hoc iurisditionis determinationem quo ad hunc, uel illum (cum sit de iure positiuo. quod uariationem recipit per tacitā reuocationem) abrogare. Immo non debet subditus facilè habere opinionem malam de suo prælato; eumq; iudicare immemorē salutis propriæ, & suorum subditorum: maximè in his, in quibus eum saluare potest. Sic ergo huic consuetudini, cui tacitè consentiunt, non reclamando prælati iurisditionem tribuunt. Nec mirum cum etiam in cæteris causis, & negocijs cōsuetudo det iurisditionem non habenti: ut in c. Dilecti. de arbitris, ubi habetur, ꝙ consuetudo approbata dat mulieribus quibusdam in subditos ordinariam iurisditionem contra legem scriptam: quę precepit, ꝙ feminæ a publicis officijs sint remotæ. Sed adhuc contra dicta sic opinantium uidetur esse. c. Si episcopus de pæni. & remis. li. vj. ubi dicitur. Nulla quoq; potest consuetudine introduci: ꝙ aliquis præter sui superioris fauorem, cōfessorem sibi eligere ualeat, qui eum possit soluere, uel ligare. Vbi glo.

Sacerdotes simplices an possint se mutuò absoluere in casibus, non reseruatis.

super uerbo consuetudine, dicit. Est enim onerosa ecclesijs, ideo non ualet, & de consuetudine. c. 2. Ex eo frangitur ecclesiasticę disciplinæ neruus de consuetudine uenerabilis. Etiam esset hoc contra obedientiam principis præscribere, quod esse non potest. De præscriptionibus, cum non liceat. Hæc ibi. Ex his uidetur; ꝙ consuetudo in casu nostro non tribuat iurisditionem, cum per c. allegatum expresse reprobetur. Qui uult tenere opinionem istam, posset dicere, ꝙ c. dicit sine superioris licentia, sine qua utiq; electus confessor nullam habet iurisditionem, quę tamen iurisditio necessario requiritur. Hic autem accedit licentia: licet non expressa, tamen tacita Et ita c. hoc non est contrarium prædictis; propter hoc tamen capitulú, dńs Antoninus recedit ab hac opinione, dicens eá non esse multum tutam parte. 3. titu. 13. c. 19. Opinio secunda est magis pia pro excusatione sacerdotum, sic sine expresso fauore se absoluentium mutuó. Sed prima est magis tuta maximé quia rationes, & causæ, propter quas iurisditio in ecclesia distincta est, & determinata, non minus locum habent in sacerdotibus (quorum nonnulli utinam hodie essent sicut populus) quam in laicis, in quibus libera cőfessoris electio sine expresso superioris fauore reprobatur. Vnď utile foret, ut prælati suis sacerdotibus fauorem expressum tribuerent, ut sic securé, & sine scrupulo conscientiæ se mutuó possent absoluere; uel si id minus expedire uideretur, ꝙ expressa prohibitione, eiusq; efficaci executione hunc abusum, seu corruptelam e medio tollerent. Securum quoq; esset sacerdotibus formidulosis, & timoratis, immo ueré omnibus, ut fauorem a suis curatis, uel superioribus prælatis uerbo, uel scripto obtinerent confitendi, quem elegerint, sacerdoti. Esset etiam tutum scrupulosis non absoluere nisi huiusmodi fauorem assecutos. ¶ Secundó infero, ꝙ sacerdos non solum non alienum; sed nec a quolibet crimine absoluere potest suum subditum confitentem. Patet quia sicut per auctoritatem superioris ministrati oportet materiam quantum ad personam absoluendam; ita etiam quátum ad peccata, a quibus absolui debet. Vtraq; enim & peccator, & peccata sunt materia potestatis clauium, & sacramenti penitentię. Et peccata quidem materia propinqua. Peccator uero remota, quia propter peccata cő fitens est materia, qui sine peccatis absolutionis capax non esset. Non enim soluitur nisi ligatus. Et si innocens confessori se offerre posset; non tamen confiteri, uel absolui, cum confiteri sit se de peccatis accusare; Et absoluere sit a peccatis liberare, uel ab eis liberatum iudicare, ac pronunciare. Nunc ergo summus hierarcha, cuius est potestatem iurisdictionis alijs impertiri, sicut partitus est personas, parochias, & diœceses; ita & peccata partitus est. Et sicut non omnibus, quos in partem sollicitudinis assumpsit, omnes generaliter subiecit; Ita & subiectorum non omnia peccata subegit, sed quædam grauia, & enormia peccata sibi, quædam episcopis reseruauit, cætera inferioribus curatis commisit. Sed & episcopi, quorum est tradere materiam immediate subiectis, per eorum institutionem ad curam agendam populis tantum institutis concesserunt, quantum sibi pro bono regimine populi expedire iudicarunt. Ne si etiam maiora peccata eorum potestati subijcerent, facilitas uenię incentiuú præberet delinquendi; ideo et sibi quędam reseruarunt. In omnibus itaq; his, uel reseruationibus, siue cőcessionibus, potestas clauium in ordinationibus omnibus æqualiter collata, neq; extenditur, neq; restringitur; sed illimitabilis manet in sua radice. Dumtaxat autem usus illius potestatis impeditur, pro quanto tollitur materia, circa quam huiusmodi potestas posset exerceri. Sicut qui fabro tollit ferrum, nihil artis, uel potestatis fabricandi aufert; sicut nec confert

Consuetudo non tribuit iurisdictionem.

Conc. Trid. sess. 23 c. 15

Notate curati.

E

Ratio reseruationis casuum.

Conc. Trid. sess. 14. c. 7. & cano. 11.

ferrum tribuendo. Impedit autem usum eius per materiæ subtractioné. Et sicut hierarchis aliquando partim subtrahitur, & partim ministratur, quando certo populo, & eorum certis non omnibus peccatis absoluendis præficiuntur. Ita nonnunquam per suspensioné ab officio, & grauiores pœnas, puta excómunicationé, depositionem, aut degradationem omnis materia subtrahitur, & usus potestatis clauium penitus impeditur; Ita ut neminem ab aliquo peccato absoluere possint taliter suspensi; & si attentarent, nihil facerent. ¶ Ex his tertio infero, ꝙ non est simile de potestate consecrandi, & potestate absoluendi quantum ad earum exercitium. Patet, quia illa impediri non potest simpliciter per superioris auctoritatem. Ista uerò simpliciter potest impediri. patet ex præmissis. Huius rationem assignat Sco. quia potestas consecrandi est quasi potentia propinqua, quæ habet materiam in natura panem scilicet triticeum. Nec aliquid aliud concurrit, seu requiritur. Vt enim panis sit materia, non requiritur, ꝙ sit a consecrante tanquam res propria possessa. Vel ꝙ sit ab illo, uel isto coctus, uel ministratus; quia omnem triticeum panem sacerdos potest consecrare, ad qué dirigit consecrandi intentionem. Sed potestas clauium est quasi potentia remota, non habens materiam in natura, quia materia huius potestatis non est simpliciter peccator pænitens; sed peccator pęnitens subditus duplici subiectione. Quam subiectionem peccator non habet a natura, sed ab auctoritate superioris; & ideo per eum fit materia, dum subijcitur; & desinit esse materia, dũ subiectio reuocatur. Cuius causa supra explicata est. ¶ Quarta potestas, est potestas apostolatus. i. auctoritas pręedicandi, quã tradidit dominus discipulis, dum in die ascẽsionis ait. Euntes in mundum uniuersum, pręedicate euangelium omni creaturæ &c. Hæc potestas non confertur ex ui ordinationis sacerdotali, nec par est in omnibus; sed dumtaxat est primum apostolis collata, quos misit pręedicare toti orbi in loco iam allegato. Concessa est & septuaginta duobus discipulis, non per totum orbem; sed tantum per loca, ad quæ christus erat personaliter uenturus, ut patet ubi dicitur. Designauit dominus & alios septuaginta duos discipulos, & misit illos binos ante faciem suam in omnem ciuitatem, & locum; quo erat ipse uenturus. Horum typum, & figuram gerunt modo in ecclesia episcopi, & curati. Apostolorum, episcopi; septuagintaduorum discipulorum, curati, ut in canone. In nouo. 21. dis. Cæteri uerò quomodo prædicabunt nisi mittantur. Et hoc uel a deo immediate, quod probabunt per signa, sicut moyses; uel per scripturam, sicut Iohannes baptista speciale suæ missionis testimonium de scriptura protulit, di. Ego uox clamantis &c. Vel a petro aut eius successore, mediatè, uel immediatè, & hoc probabunt per munimenta. de quo in c. cum ex iniuncto. de hæreticis dicitur. Cum doctorum ordo sit quasi præcipuus in ecclesia, non debet sibi quisq; indifferenter prædicationis officium usurpare. Nam secundum apostolum, quomodo prædicabunt, nisi mittantur? Et ueritas ipsa pręcepit apostolis. Rogate dominum mes. ut. mit. o. in mes. suam hæc Inno. 3. Et Leo papa, ut habetur in c. Ita dñs. di. 19. ait, Ita dñs noster Iesus christus humani generis saluator instituit, ut ueritas, quę antea legis, & prophetarũ præconio continebatur, per apostolicã tubam in salutẽ uniuersitatis exiret, sicut scriptum est. In omné terram exiuit sonus eorũ, & in fines orbis terræ uerba eorũ. Sed huius muneris sacramentum, ita dñs ad omniũ apostolorũ officium pertinere uoluit, ut in beatissimo Petro omniũ apostolorũ summo principaliter collocaret, ut ab ipso quasi a quodam capite dona sua uelut in corpus omne diffunderet. Sed contra illa uidetur, ꝙ etiã diacono cõfera-

F

In 4. dist. 19. q. 1. art. 4.

Peccator pęnitens subditus duplici subiectione.

G

Quarta potestas apostolatus.

Marc. ult.

Luc. 10.

Conc. Trid. Sess. 5. c. 2. & sess. 24. cap. 4.

Rom. 10.

Potestas prędicãdi quid est quando & q̃bus collata est.

tur

tur prædicandi potestas in sua ordinatione, cum accipiens textum euangelij de mano episcopi, dicitur ei. Accipe potestatem legendi euangelium in ecclesia dei pro uiuis,& mortuis. Cum autem quilibet præsbyter sit diaconus,nisi forte per saltũ promotus;sequitur,ꝙ ex ordinatione habeat hanc potestatem, & ita erit potestas ordinis, non iurisdictionis.Respontur,ꝙ diacono non confertur hæc potestas in sua ordinatione; Cum enim diaconus accipit textum euangelij de manu episcopi, non dicitur ei. Accipe potestatem docendi, & pędicandi euangelium;sed accipe potestatem legendi euangeliũ in ecclesia dei, tam pro uiuis,quam pro defunctis. In nomine domini. Ex quo magis insinuatur eos tũc recipere orandi officiũ, quã prædicandi, uel docẽdi. Et ꝙ ipsa recitatio euangelicæ lectionis, magis sit oratio ad aliquid impetrandum pro uiuis, & mortuis, quam populi ædificatio. Absurdum enim intellectu,& dictu est, ut docens,uel prædicans euangelium,docere,aut prædicare intelligatur pro uiuis,& mortuis. Hæc Guil. de sacramentis trac. de ordine; statim post principium. Guil. H

Quinta potestas excommunicandi;

¶ Quinta potestas est potestas coercius correctionis in foro exteriori, quam ecclesia exercere potest in inuitum, ad dirigendum subditos in finem beatitudinis ęternę. Hanc contulit Petro Christus,cum dixit ei uice omniũ.Si peccauerit in te frater tuus,corripe eum &c. Et sequitur. Si te non audierit, dic ecclesiæ;ꝙ si ecclesiam nõ audierit,sit tibi sicut ethnicus,& publicanus. Et in hoc loco Mat. 18.

Iurisdictio excommunicandi fundatur hic.

fundatur iuridica potestas excommunicandi,& interdicendi ab ecclesiasticis sacramentis, & fidelium communione, qua usus est apostolus, dum exhortans titum, ait. Hęreticum hominem pꝰ primam, & secundam correctionem deuita. Ad tit. 3. Fundatur & in hoc textu, nedum potestas excommunicandi; sed & potestas diffiniendi,discernendi,& statuendi præcepta, leges, & canones; in hoc, quod subditur. Quæcunq; ligaueritis super terram &c.

Potestas sexta accipiendi uitæ necessaria.

¶ Sexta potestas,est potestas accipiendi uitę necessaria ab his, quibus spiritualia administrant. I Hac contulit dominus dum, missis ad prædicandum apostolis dixit. Edentes, & bibentes,quæ apud illos sunt. Dignus est enim Mat. 10. operarius mercede sua uel cibo suo. Luce.10. Quod & apostolus deducit ex radice multiplici dicens.Quis militat suis stipendijs unquam? Quis plantat uineã, 1. Cor. 9. & de fructu eius non edet? Quis pascit gregem,& de lacte gregis non manducet? Si nos uobis spiritualia seminamus, magnum est si carnalia metamus. Et post pauca. Nescitis, quoniam qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt,edunt;& qui altario deseruiunt, cum altario participant? Ita & dominus ordinauit,qui euangelium annũciant,de euangelio uiuere. Hęc

Vbi fundetur potestas dotationis ecclesiarũ & decimarum.

Paulus. Fundatur in hac potestate sumendi uitæ necessaria rationabilitas dotationis ecclesiæ loco decimarũ, & primitiarum legis. Ex hac potestate inuestigari posset,an sint elemosinæ, quæ ecclesiastici de suis beneficijs percipiunt, sed extra propositum est. Annexa fuit potestati prædicandi uerbum dei per Christum potestas faciendi miracula ad confirmationem fidei, cum dixit. Infirmos curate,mortuos suscitate, leprosos mundate, dæmones eijcite. Mat. 10. Sed in hac potestate modo ecclesiastici regulariter non succedunt, quia fides iam sufficienter fundata non indiget miraculis confirmari secundum beatum Greg. Grego. 27. mor. §. 14. Hæc pro deductione potestatis ecclesiasticæ breuiter inserere placuit. Sed ad primam potestatem consecrationis eucharistiæ,de qua principalis intentio, redeamus. Hæc inquam, in omnibus præsbyteris reperitur. Circa quam principaliter tota canonis intentio uersatur.

DE EXCELLENTIA STATVS Sacerdotum.

LECTIO. IIII.

A CHRISTVS itaq; æterni patris filius, uerus & summus sacerdos seipsum in ara crucis, secundum assumptam nostræ mortalitatis substantiam, in humanæ redemptionis precium immolaturus, ut tanti muneris iugis in nobis maneret memoria, ac pro nobis, qui quotidie peccando labimur, quotidie mysticè immolaretur; Corpus suum in cibum, & sanguinem suum in potum in nouissima cæna tradidit sub eucharistiæ sacramento, dum accepto pane gratias egit, fregit, & dedit discipulis suis, dicens: Hoc est corpus meum, quod pro uobis tradetur. Tradidit quoq; eis potestatem similiter faciendi cum subdit. Hoc facite in meam commemorationem. Et ut ostenderet hoc sacramentum in ecclesia usq; in finem permansurum in passionis suæ memoriam, adiunxit. Qotienscunq; panem hunc manducabitis, & calicem bibetis, mortem domini annunciabitis, donec ueniat. glo. scilicet ad iudicium. Vnde usq; tunc durabit ecclesia militans, & in ea eucharistia. Quomodo autem hunc panem manducare possent, & calicem bibere, nisi ipsum possent continue consecrare? ¶ Hæc operatio consecrandi omnium nobilissima est ecclesiæ militanti concessarum, propter quam merito sacerdotium uenit extollendum. Cuius dignitas eximia nullis ualet uerborum pompis explicari. Quoniam & linguas uincit oratorum dissertissimas, & culmen eminentiæ cuiuslibet creaturæ. De quo beatus Ambro. in suo pastorali ait, & ponitur in decre. dist. xcvi. c. duo sunt. Honor fratres, & sublimitas episcopalis, nullis poterit comparationibus adæquari. Si regum fulgori compares, & principum diademati, longe erit inferius; quasi plumbi metallum ad auri fulgorem compares; Quippe cum uideas regum colla, & principum submitti genibus sacerdotum, & osculata eorum dextera, eorum se credunt orationibus communiri. Hæc ille. Et licet cunctos natura homines æquales, & nulla graduum alteritate dispares produxerit, disponendarum tamen rerum susceptum ministerium hos, & illos cæteris prætulit, & præfecit. Quo fit, ut tanto clericalis eminentia terrenos superet principatus; quantò animabus corpora, perpetuis transitoria, terrena cælestibus superantur. Sed quid opus est terrenis comparationibus immorari, cum ad sacerdotij auctoritatē angeli cælorum ciues nō audeant aspirare? Cui nāq; angelornm aliquando dixit deus; Tibi dabo claues regni cęlorum? Ad illos autem. Accipite spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata &c. Et quod longè maius est. Hoc facite in meam commemorationē. Mirantur deniq;, assistūt, & terrentur, secūdū uerbū beati Grego. 4. dialo. c. l. & habetur de cōsecra. di. 2. quid sit sanguis. Quis. n. fidelium dubiū habere possit in ipsa immolationis hora, ad sacerdotis uocē cælos aperiri, & in illo Iesu Christi mysterio angelorū choros adesse, summis ima sociari, terram cælestibus iungi unumq; ex uisibilibus, & inuisibilibus fieri? Transgrēdiendo perinde agmina angelica, ad ipsam cœli reginam, & mundi dominam ueniamus Hæc etsi in gratię plenitudine creaturas supergrediatur uniuersas, hierarchis tamen cedit ecclesiæ in commissi mysterij executione. Illa nēpe prolatis octo uerbulis. Ecce ancilla domini fiat mihi secundū uerbū tuum; semel cōcepit dei filium & mundi redemptorē. Isti a domino consecrati, quinq; uerbis cōtex

tam

Margin notes (left): Lu. 22. — 1. Cor. 11. — B — Ambr. — Greg.

Margin notes (right): Consecratio a quo primum institu ta. — De dignitate sacerdotij christianorum. — Potestas cōsecrādi corpus domini est omnium nobilissima. — Maria octo uerbis concepit dei filium sacerdos quinq;.

tam consecrationis formá cú debita intentione proferentes, eundem dei, uirginisq; filium aduocant quotidie corporaliter in sacrificiú, & criminum purgationem. Illa perpetua uirginitate seruata, summum cœli principé de se incarnatum, mortalem, atq; passibilem mundo edidit saluatoré. Isti con secratione diuina eundem cœli terræq; principé in sacraměto uerissime có tentum impassibilé, gloriosumq; contrectant, uictoré mortis, & baratri destructoré. Hæc benedicta a cuius laude deficit omnis lingua, natú dñm uirgineis lactabat uberibus, contrectabat manibus, brachijs gestabat puellari bus, ac mille talia, & infantilibus Christi mébris impendit obsequia, quibus educauit beatorú gloriam, & terræ cibatoré. Isti cæleste cibum in crucis frixorio charitatis igne coctum, ore sumunt, & dát cæteris; angelorú uidelicet panem, ac dulcissimú cordis cófirmatoré. ¶ Attendite ergo o sacerdotes ue ri Salomonis pincernæ, Iesu christi camerarij, atq; dispensatores mysteriorú dei, attendite in quo gradu, & dignitate sitis constituti. Exclamat scilicet Grego. de hac uestra insignitate generosa: O inquit, ueneranda sacerdotum dignitas, in quorum manibus uelut in utero uirginis filius dei incarnatur. O sacrum, & cæleste misterium, quod per uos pater, & filius, & spiritus sanctus operatur. Vno, eodemq; momento idem deus, qui præsidet in cęlis, in manibus est in sacramento altaris. Super hoc tam insigni priuilegio, stupet cælum, miratur terra, ueretur homo, horret infernus, contremiscit diabolus, ueneratur plurimum angelica celsitudo. Et mellifluus Ber. O uenerabilis sanctitudo manuum, o fęlix exercitium, o uere mundi gaudium, cú christus tractat christum, sacerdos dei filium, cui sunt delitiæ esse cum filijs hominum. Quis unquam uidit talia? Quis huic uidit similia? Qui creauit me (si fas est dicere) dedit mihi creare se; & qui creauit me sine me, creatur mediante me. Hanc stupendá sacerdotij dignitatem scriptura non ualens unius nominis significatione exprimere, hos nunc reges, nunc angelos, nunc deos crebrius appellauit. Reges quidem. Apocal. j. Fecit nos regnum, & sacerdotes deo, & patri suo &c. 1. Petri. 2. Vos estis genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis. Angelos uero Mala. 2. Labia sacerdotis custodiunt scientiam. Et sequitur, quia angelus domini exercituum est. Deos autem Exo. 22. Ad deos utriusq; causa peruenient; glo. id est sacerdotes. Nominantur & alijs nominibus, nam dicuntur clerici, appellantur sacerdotes, uocantur & præsbyteri. Clerici, a sorte dicuntur, quia cleros græce sors latine sonat. unde primum ab apostolis consecratum legimus sorte electum, ideoq; omnes clerici dicuntur. Hic fuit beatus Matthias apostolus, qui sorte electus est cum undecim apostolis. Et dederunt sortes, & cecidit sors super Matthiá. Dicti ergo sunt clerici, id est de sorte domini. Nominantur, & pręsbyteri, quasi seniores. Pręsbyter namq; gręce, latine senior interpretatur. Dicuntur autem seniores non annorum ætate, sed morum qualitate, sicut scriptum est. Senectus uenerabilis est, non diuturna, nec annorum numero computata. Cani enim sunt sensus hominum, & ætas senectutis uita immaculata. Et iterum. Corona dignitatis senectus, quæ in uijs iustitiæ reperietur. In sensibus siquidé maior est animi tranquillitas, maior morum honestas, maior animi religiositas, maior corporis castitas. ¶ Hæc esse debent in clericis, maxime autem pręsbyteris, quoniá & hæc ipsa clericalia signa exprimunt, & designát. unde beatus Hiero. in epistola. Clamat uestis clericalis animæ honestatem, clamat status puritatem, clamat cultus castitatem, clamat professio religionem, clamat officium deuotionem; clamat studium contemplationé. Debent igitur præsbyteri morum prudentia, & maturitate có

[Margin notes: Attendite sacerdotes, in quo gradu cóstituti sitis. — C — Grego. — Apoc. — 1. Pet. 2. — Varia nomina sacerdotalis dignitatis. — Mal. 2. — Exod. 22. — Act. 1. — Sap. 4. — Prouerb. 16. — D — Hierony.]

uersationis præcellere in populo, ait magister. 4. sententiarum. dist. 24. Appellantur & sacerdotes, quia sacra ministrantes, seu dantes. Solis enim sacerdotibus ratione officij inest sacrorum sacramentorum ministrandi potestas. Vel sacerdotes quasi sacra dicentes, quia uerbum dei prædicare habent, horas dicere, missas celebrare. Vel sacerdotes quasi sacra cõficiẽtes, cõficiũt namq; sacratiss. christi corpus. Hic in eorum unctione dicit episcopus. Consecrentur, quæsumus domine, manus illæ, ut quæcunq; benedixerint, & consecrauerint, sint benedicta, & consecrata. ¶ Ex præmissis multæ elici possunt dignitates, & præeminentiæ euangelici sacerdotis super sacerdotem Moysaicæ legis, quoniam excellit in benignitate electionis, solennitate consecrationis, nobilitate ordinis, preciositate operis, singularitate nutritionis, potestate regiminis. Olim de una tribu tantum, scilicet leuitica consecrabantur sacerdotes. Modo sub lege ex omni natione, quæ sub cęlo est, ad sacerdotium assumuntur, secundum doctrinam beati Iacobi. Nolite in personarum acceptione habere fidem domini nostri Iesu Christi. Tunc fundebatur oleum super eorum capita, sanctificabantur manus, dextra quoq; auriculæ pollicis, & pedis hostiarum sanguine liniebantur: Hodie in sacerdotis euangelici consecratione, non materiale oleum funditur super capita ordinandorum, nec manus arietis sanguine inunguntur. quoniam non his peccata tolluntur. Sed de super dato læticiæ oleo gratia sanctispiritus in remissionem peccatorum perfunduntur, quo potestas traditur, per quam aliorum etiam crimina expiantur. Tunc habebant sacerdotes potestatem discernendi inter lepram, & non lepram corporalem, ac per hoc iudicare hunc mundum, istum immundum, habilem, uel dignum ad templi materialis ingressum. Nunc uerò potestatem accipiunt iudicandi inter morbos & languores animæ, ęgrotantes soluere, & ligare, aperire, & claudere ianuam cælestis paradisi. Tunc tribubus, & populis mandata dei referebant, qui & legem ex ore ipsorum requirere iussi sunt. Mala. Tunc quoq; pro peccatis populorum inter uestibulum & altare plorantes deum præcabantur. Nunc uerò facti iudices peccata remittunt, leges statuunt, & animas proprias tradere pro salute subditorum summi pastoris exemplo edocent. Tunc aliti sunt filij Leui cum cęteris in deserto manna cælestis uermibus in diem crastinum reseruato scatenti, quem patres manducantes mortui sunt. Nunc uerò super substantiali pane, cibo angelorum ueri paschalis agni carne, & sanguine esurientes saturantur, qui panis est in æternum manens manducanti uitam tribuens sempiternam. Tunc sacerdotis officium fuit circa oblationem pecorum animalium irrationalium, & aspersionem sanguinis taurorum, uitulorum, & hircorum. Leui. per totum. Nunc uerò summo sacerdote christo Iesu assistente futurorum bonorum pontifice peramplius tabernaculum non manufactum, nec huius creationis neq; per sanguinem hircorum, aut uitulorum, sed per proprium sanguinem semel in sancta introeunte æternam redemptionem inuenit, atq; nouum sacrificium panis, & uini eiusdem sanguinis sui, & corporis secundum ordinem Melchisedech instituente, omnia illius ueteris testamenti sacrificia abstulit, ecclesiam quoq; suã ab intollerabili iugo tot sacrificiorum liberauit. Sacerdotesq; euangelicos, qui idem preciosissimi corporis, & sanguinis sacrificium sub panis, & uini specie offerrent, quotidie instituit, quo cõscientias nostras ab operibus mortuis mundaret, ad seruiendum deo uiuenti, quod omnia legis sacrificia nõ poterant, ut late' deducit apostolus. ¶ Quorsum hæc tendunt? nisi ut sacerdotes nostri tanta sua dignitate, uirtute, & potestate de super nullo

Marginal notes (right): Vnde dicuntur sacerdotes. — Differentia sacerdotis legalis, & euangelici. — Sacerdotum est cõsidera

Marginal notes (left): E — Exo. 28. — Iacob. 2. — Leuitici. 8. — Leuitici. 1. — Matthei. 18. — Mala. 2. — Iohe. 2. — Iohã. 10. — Exo. 16. — Iohã. 6. — Iohã. 6. — Leuit. — Heb. 9.

humano

te suam dignitatem & humilitaté.

humano præuio merito concessa, se tanti status excellentiæ dignificent, uita, & moribus conforment. Pudeatq; spurcissimis lenocinijs delectari, carnis, & mundi illecibris pollui, qui ad tremendæ maiestatis sacrificium, & mundissimum animæ cibum præparandú, consecrandum, offerendum, sumendum, & dispensandum ex plebeiorum turba populorum sunt assumpti. Neq; in se glorientur, quasi non acceperint, sed humilientur sub potenti manu dei, qui infinita sua misericordia hęc tradidit. Et nihilominus per inflexibilem iustitiæ rigorem, tempore suæ uisitationis, tanti commissi exiget rationem. ¶ Ne autem hac accepta potestate in immensum sacerdotes gloriētur, sed acceptum ministerium humiliter, & dignè exequantur, breuiter annotandum, quid in huius sui officij executione, missæ uidelicet celebratione, sacerdos sua uirtute efficiat. ¶ Circa quod aduertendú, ꝙ aliquid ab alio effici, uel fieri tripliciter potest accipi. Nam aliquid dicitur ab alio fieri naturali potestate, uel meritoria operatione, uel assistente uirtute. Naturali potestate aliquid fit ab alio, quando agenti ex conditione suæ naturæ, seu naturali uirtute, & proprietate conuenit esse principium eius, quod fit; sic dicimus ignem, & calorem fieri ab igne, quoniam ignis habet in se formam substantialem, & accidentalem, puta calorem naturaliter, per quas actiuè concurrit ad productionem ignis, & caloris. De hac uirtute actiua dicit beatus Aug. Sic deus res administrat, ut eas proprios motus agere sinat: id est actiones, & operationes facere secundum gradú entitatis eorum. Et quod hic fit ab alio, dicitur uerè effectus eius, a quo fit, & ipsum a quo fit causa eius, quod fit. ¶ Alio modo aliquid dicitur fieri ab alio, non tamen naturali eius operatione, sed quia ab illo aliquid fit primo modo, ad quod aliud sequitur, non naturali sequela, sed uoluntaria quadam alterius extrinseci pactione. Sic pręmium dicitur aliquo modo fieri a merente pro quanto, qui præmiabitur, facit aliquem actum, qui ab alio acceptatur ad præmium sibi pro huiusmodi operatione conferendum. Sic mercenarius dicitur operari cibum suum; & mercedem acquirere suo opere, & labore, secundum illud, Operamini cibum, qui non perit, sed qui permanet in uitam æternam, quem filius hominis dabit uobis. Glo. interlinia. Operamini. i. operibus mereamini. Sic & iustificatio impij dicitur quandoq; fieri intercessione iustorum, ut conuersio Pauli, oratione prothomartyris Stephani; & quod sic fit, non est uerè merentis effectus, sed neq; ipse uerè eius est causa, quia non fit uirtute, & potestate merendi, sed fit per præmiantem, qui acceptat huiusmodi meritum quasi rationem efficiendi, uel cōferendi præmium. secundum hunc modum dicit beatus Augustinus ad Sixtum præsbyterum, & allegat magister distin. 27. lib. 3. ꝙ diligere est bonus motus ualde, qui meritum est, & donum dei quibus meremur, & ipsorum augmentationem, & alia quę consequenter hic, & in futuro nobis apponuntur. ¶ Tertio modo aliquid dicitur ab alio fieri aliqua uirtute occulta, non insistente ei, a quo tale fieri dicitur, sed assistente. secundum quem modum malefici, & incantatrices quosdam effectus producere dicuntur, & extrahere lac uaccarum de sedibus, uel manubrijs securium, quod fit non aliqua naturali uirtute maleficum, neq; ex eorum merito, sed uirtute occulta, siue mala, siue bona assistente. Sic & sancti dicuntur fecisse miracula, quæ facta sunt assistente uirtute diuina, non semper propter merita sanctorum, sed aliquando propter fidem populorum nutriendam uel generandam. Sic etiam nonnulli reprobi mira fecerunt, dęmones expulerunt &c. qui dicturi sunt in finali iudicio. Domine nōne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo

Marginalia: F (beside "exiget rationem"); Aliquid fit ab alio tripliciter. (beside "licet celebratione"); August. (beside "hac uirtute actiua"); Sacerdos q̄d efficit in missę officio potestte propria, et quid uirtute diuina. (beside "taria quadam"); Iohan. 6. (beside "quirere suo opere"); August. (beside "27. lib. 3."); Quomodo aliquid fit occulta uirtute. (beside "ter hic"); Math. 7. (beside "iudicio").

dæmonia eiecimus: & in nomine tuo uirtutes multas fecimus: a iudice audituri. Nunquam noui uos. Discedite a me omnes operarij iniquitatis. Non ergo fecerunt ea uirtute propria, quia in nomine tuo, Neq; ex opere meritorio, quia reprobi nunquam noticia approbationis a dño cogniti.

G ¶ Per hoc ad propositum ab omnibus conceditur de sacerdote celebrante, ꝙ consecrat eucharistiam; & conficit corpus, & sanguinem christi in altari. Vnde magister dist. 24. lib. 4. Sacerdos consecrat, & sanctificat corpus christi. Et sequitur. Ad presbyterum pertinet sacramentum corporis, & sanguinis domini in altari dei conficere. Et Dyoni. c. 3. de ecclesiastica hierarchia tradens ritum huius sacrificij ait. At uerò pontifex cum diuina munera laude prosecutus fuerit, sacrosancta, & augusta mysteria conficit. Item & Amb. lib. de sacramentis, hoc quod conficimus, corpus ex uirgine est. Ad idem de consecrat. dist. j. uasa. ubi repetitur terminus conficere. Consecrare autem, & conficere christi corpus, & sanguinẽ, nihil aliud est, quam conuertere substantiam panis in corpus, & substantiam uini in sanguinem christi uerbis saluatoris. Vnde Ambrosius in lib. de sacramentis. de consecr. dist. 2. Panis. 2. Panis est in altari usitatus ante uerba sacramentorum, ubi accessit consecratio, de pane fit caro christi. & August. 4. de trinit. de consecr. dist. 2. Corpus. 1. Corpus, & sanguinem christi. dicimus illud, quod ex fructibus terræ acceptum, & prece mystica consecratum, recte sumimus ad salutem spiritualem. Vnde magister dist. 12. 4. cap. 1. Sacerdotes dicuntur conficere corpus christi, & sanguinem, quia eorum ministerio substantia panis fit caro, & substantia uini fit sanguis christi. Conuersio autem hæc tria dicit scilicet substantiæ panis, & uini desitionem, accidentium dictarum substantiarum conseruationem, & corporis, & sanguinis christi sub conseruatis speciebus, & accidentibus pręsentialẽ inceptionem: de quo infra latius differetur. Dico ergo, ꝙ sacerdos nullum horum trium facit sua naturali uirtute primo modo prædicto, quo aliquid ab alio fieri dicitur. Patet hoc de primo: quia panis desinit esse tam secundum materiam, quam secundum formam. Nam totus conuertitur in corpus christi, ut inf. suo loco dicetur. Nunc aũt actiua sacerdotis uirtus nihil horum facit. Formam panis non corrumpit, quia substantialis forma non corrumpitur in materia, nisi per introductionem alicuius qualitatis incompossibilis illi formæ. Vel per destructionem alicuius qualitatis necessario requisitæ ad inexistentiam talis formę. Constat autem, ꝙ sacerdos nihil horum facit per consecrationem, immo nullam qualitatem inducit, uel corrumpit in materia panis per formę consecrationis prolationem. Neq; materiam destruit, quia illa dependet a solo deo secundum theologos, & incepit esse per creationem. Ideoq; desinere non potest, nisi per annihilationem, uel in præexistens conuersionem, ad neutrum horum creata uirtus se extendit. Patet de secundo, quia sacerdos sua naturali uirtute non conseruat accidentia panis, & uini sine subiecto, quia cõseruari est depẽdere ab aliquo in esse, saltem eo modo, quo cõseruatur. Manifestũ est aũt, ꝙ hęc accidẽtia nõ dependẽt a sacerdote eo modo, quo ibi sunt, quia etiã manẽt, uel manere possunt sacerdote defuncto, ut patet in hostia pro infirmis reseruata. Etiã creatura sicut in producendo requirit materiã, ita & in cõseruãdo. Neq;.n. natura creata accidens conseruare põt sine subiecto. Patet etiã tertiũ, quia sacerdos corpus christi attingere nõ põt corporaliter, ut ipsum præsens faciat: neq; sufficit uoluntatis imperiũ, quia uoluntas humana suo imperio extra se nihil facere põt.

H ¶ Secundò dico, ꝙ sacerdos nihil horũ trium facere põt suo merito: quia tũc sacerdos gratia iustificãte carens cõ-

Dyonis.

August.

Conuersio panis tria dicit.

secrare

Sacerdos nihil horũ potest facere suo merito.

secrare non posset: cum sine gratia nullus mereatur, quod est manifeste falsum: nam ut dicit beatus Aug. in lib. de corpore domini. de consecr. dist. 2. Verum sub figura intra sanctam ecclesiam catholicam, in mysterio corporis christi, nihil a bono maius, nihil a malo minus perficitur sacerdote. Cuius rationem subdit, quia non in merito consecrantis, sed in uerbo efficitur creatoris, & in uirtute spiritussancti, ut sup. latius probatũ est lect. 2. Tertio dico, q̃ hæc fiunt a sacerdote uirtute occulta, non insistente, sed assistẽte. Primum patet, quia hæc fiunt a sacerdote, ut probatũ est. Et nõ primo modo, nec secundo, patet. ergo tertio modo qui est facere aliquid uirtute occulta. Secundum, q̃ nõ uirtute insistente: probatur, quia quelibet uirtus insistens est creatura, quia dependens, sed nulla creatura sua uirtute potest attingere dictos effectus, ut statim supra est deductum. Tertium patet, quia sacerdos facit uirtute occulta, non insistente, ergo assistente. Patet consequentia, quia omnis uirtus occulta aut est insistens, aut assistẽs. Hæc autem uirtus est uirtus creatoris, ipsa uidelicet dei uoluntas. Determinauit enim deus ad se efficiendum prædicta omnia, cum sacerdos intentione debita profert uerba super materiã debitam ad hunc effectum a se domino instituta. Vnde ubi sup. dicit Aug. Credendũ est, q̃ in uerbis christi sacramenta cõficiantur. Cuius. n. potentia creantur prius, eius utiq; uerbo ad melius procreantur. An autem in uerbis consecrationis sit aliqua uirtus effectiua uel cooperatiua respectu prædictorũ insistens, suo loco inquiretur. De his beatus Aug. iterũ ait. Vnde hoc sanctissime deus, q̃ sacerdotes cũ sint puluis, & cinis, te præsente habeãt manibus, & oculis. Non utiq; ex debito, nec ipsorũ merito, sed ex tuæ uoluntatis beneplacito. Hæc est uera indulgẽtia, quam nulli angelorum, nulli archangelorum, nullis supernis spiritibus, sed hominibus, non omnibus, sed ordinatis, credimus concessam, tanti uidelicet mysterij celebratio.

Sacerdos q̃o dicitur conficere, & consecrare corpus domini.

August.

August.

DE POTESTATE CONSECRANDI.

LECTIO V.

A

potestas cõsecrãdi omnibus sacerdotibus cõcedit inausferibiliter.

Dubium

CIRCA hanc potestatem consecrãdi, quæ ut supra habitum est, inauferibiliter omnibus sacerdotibus cõceditur, occurrunt duo dubia. Primum, cum auctoritas celebrandi dignissima est, & summa omnium ecclesiasticarum potestatum, ecclesiæ a christo traditarum, cur nõ summis ecclesiæ hierarchis, uidelicet ep̃is est reseruata. Nã cũ sacramentum confirmationis, quia magna reuerentia tenendũ est a solis pontificibus debeat perfici, ut constituit Eusebius papa, de consecr. dist. 5. Manus. Manus quoq; impositionis sacramentum magna ueneratione tenendum est: quod ab alijs perfici non potest, nisi a summis sacerdotibus. Nec tempore apostolorum ab alijs, quam ab ipsis legitur, aut scitur peractum esse nec ab alijs, quã qui eorum tenent locum unquam perfici potest aut fieri debet. Nã si aliter præsumptum fuerit, irritum habeatur, & uacuũ, & inter ecclesiastica nunquã reputabitur sacramenta. Ergo multo fortiori ratione uidetur, q̃ hoc sacramentum solis ep̃is fuerat reseruandũ. quod etiam ex eo uidetur. Nam maior solẽnitas requiritur in consecratione corporis christi quã in confirmatione. Eadem ratione uidetur, q̃ solẽnior, & excellentior requiritur minister. Ad hoc dubium respondeo, licet propter excellentissimam dignitatem dominici corporis, deceret, q̃ officium consecrationis huiusmodi dumtaxat esset pontificibus (immo

potius

potius solummodo summo pontifici, reseruatum; tamen propter utilitatē, quā assequuntur fideles ex missarum frequentia, aliter disposuit diuina sapientia, cuius prouidentia in suis institutionibus regitur ecclesia. Vnde multiplex ratio a doctoribus assignatur, quarū inter alias hæ sunt. s. Diuini cultus dilatatio, humanorum defectuum reparatio, pęnę mortuorum mitigatio, beneficij redemptionis frequens recordatio, diuinæ familiaritatis manifestatio, nostræ elationis reprehensio. Ex hoc enim, q̄ potestas hæc est simpliciter sacerdotibus data, & non solum pontificibus, ex frequenti missarum celebratione multiplicatur cultus dei, qui præcipuus, uel maximus est in eucharistiæ adoratione, & eius summo patri oblatione. Deniq; omnis ecclesiæ deuotio est in ordine ad hoc sacramētū. ait. Scot. dist. 8. 4. li. q. 1. Propter hoc .n. clericus deuotius, & maiori diligentia persoluit officium diuinum. Propter hoc populus deuotius audit missam, quam quodcunq; aliud officium ecclesiasticum. Propter hoc etiam populus deuotius, singuliq; cum maiori diligentia confitentur peccata; dum intendunt secundum ecclesiæ ordinationem saltem semel in anno communicare. Et reuera facile omnis diuinus cultus euanesceret, si non missarum frequentia seruaretur. Ex hac quoq; frequentatione, quotidiani defectus nostri reparantur, & pęnę animarum in purgatorio existentium mitigātur, & redemptionis beneficium frequēter repræsentatur, & ad memoriam reducitur, & diuina familiaritas ex frequenti suæ præsentiæ exhibitione insinuatur, præsentiæ dico in carne. Et exēplum humilitatis nobis exhibetur, unde elatio nostra reprimitur. Efficax .n. humilitatis exemplum est, q̄ dominus uoluit corpus suum a simplicibus personis tractari. Et ita propter dispendium, quod sustineret ecclesia ex raritate celebrationis cauendum, & cōmodum quod accidit ex frequentia assequendum, potestas illa omnibus sacerdotibus est communicata. Quod uerò maior solemnitas requiratur in consecratione tanti sacramenti, attestatur celsitudini sacrificij, & in persona cōsecrāte prouidetur nostræ utilitati, & ita non est par ratio in eucharistia, & confirmatione. ¶ Sunt etiam ideo quędā reseruata episcopis, non tamen ea, per quorum reseruationem dispendium sustineret ecclesia, ut dicit Hugo: ne eadem auctoritas prorsus ab omnibus passim uendicata, inferiores erga superiores redderet insolentes, & soluto obedientiæ uinculo scandalum generaret; unde singulariter episcopis reseruata est consecratio chrismatis, manuū impositio, cōis benedictio, cōsecratio uirginū, basilicarū, & huiusmodi, ut per hoc eorū superioritas super alios sacerdotes cognoscatur, atq; debitū honorē & obediētiam a populo consequantur in affectu. Hæc omnia ut sup. Alex. de ales. Alias etiam rationes addit beatus Thom. in 4. scripto dist. 13. q. 1. sed ille sufficiāt ad præsens. ¶ Secundum dubiū. Cum tanta sit utilitas in frequentatione huius mysterij, cur etiā nō laicis iustis est concessa, præsertim quia secundum Chrys. omnis sanctus sacerdos, & omnibus iustis dicitur quod sup. allegatum est. Vos estis genus electum, regale sacerdotiū. Ad hoc respōdet Sco. dist. 3. q. 2. lib. 4. Sine omni dubitatione solis sacerdotibus tradita est potestas consecrandi. Vnde de trinit. & fi. ca. cap. firmiter dicitur ex constitutione Innoc. 3. in concilio generali. Hoc utiq; sacramentum (loquitur de sacramento eucharistiæ) nemo potest conficere, nisi sacerdos, qui ritè fuerit ordinatus secundum claues ecclesiæ, quas ipse concessit apostolis, eorumq; successoribus Iesus christus. Ipse enim in ultima cęna (ut etiam supradictum est) ait apostolis. Accipite, & diuidite inter uos. gl. Accipite, & date Ex his uerbis domini discretiue ad apostolos directis, patet, q̄ solis apostolis immediatè hanc dedit potestatem.

[Right margin: Rōes quibus mouetur Ecclesia ad frequētandum sacrificium Eucharist. — Cur aliqua reseruantur epis, & quę. — Cur non laicis iustis, sit concessa potestas celebrandi.]

[Left margin: Thom. — B — Dub. 2. — Chrys. — Luc. 20. — Conc. Trid. Sess. 23. c. 4.]

Ad idem quod ibi sequitur. Hoc facite in meam commemorationem. Omnia huiusmodi tantum cęnantibus dicta sunt, apostolis .s. & discipulis, quorum successores sunt epi, & sacerdotes, ut frequenter dictum est. Facit ad idem uerbum apostoli. Panis, quem frangimus: nõne participatio corporis domini est? Quem inquit, frangimus, nos .s. apostoli, & discipuli. Si.n. quilibet posset conficere, aliũ alij frangere nõ oporteret, sed quilibet posset de suo sacrificio communicare. Hoc deniq; tenet romana ecclesia informata, & edocta ab apostolis, qui informati erant a domino. Vnde qui contrariũ astruũt, a fidei ueritate deuiãt, & infideles iudicãdi sunt. Ad illud uero quod allegatur de Chry. & Cano. beati Petri, Dicendum ꝙ non dicuntur sacerdotes propriè .s. a sacerdotali ordine, sed mysticè. quia .s. mysticum sacrificium deo offerunt, .s. seipsos hostiã uiuentem, sanctam, deo placentem secundum exhortationem apostoli. Hæc Alex. ubi sup. ¶ Sed aliquis diceret. Etiam dominus solis discipulis dixit. Ite docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, & spiritussancti &c. Et licet sic dicendo discipulis contulerit omnibus officium, & potestatem baptizandi, nihilominus potestas baptizandi data est & laicis. Vnde licet sacerdotibus conueniat ex officio baptizare, tamen si laicus baptizat est uerè baptizatum. Sic uidetur esse de potestate consecrandi. ¶ Item in celebratione duo sunt, Consecratio, & communicatio, quæ etiam separari possunt, quãuis non debeant, ut in c. Relatum de consecr. dist. 2. ubi dicitur. Certum est, ꝙ hi, qui sacrificantes non edũt, rei sunt dominici sacramẽti. Refertur enim, ꝙ quidam consecrantes non cõmunicabant. Consecratio autem est propter cõmunionem, ergo communio maior est, quã consecratio. Cum ergo laico conceditur, quod maius est, .s. communio, uidetur etiam concessum, quod minus est. i. consecratio. Item quia potestas consecrandi est potestas dignitatis, ergo conuenit digniori; sed dignior est iustus laicus sacerdote peccatore, nam peccator non est dignus pane, quo uescitur, priuatus enim est omni dignitate, immo etiam dignitate uiuẽdi. ¶ Ad has obiectiones dicendum, ꝙ quia potestas consecrandi, potestas quędam est, quam nemo habet, nisi qui eã a dño acceperit, hãc autẽ dominus immediatè dedit in cæna apostolis, & mediantibus illis, cæteris: cum ergo iustus laicus illam non accepit a christo, patet, nec ab apostolis, manifestum est, ꝙ non habet eam. Si enim uitæ dignitas conferret eam, etiã angeli, & magis uirgo benedicta eã haberent. Quod uerò apostoli hãc potestatem laicis non dederunt, patet ex rito ecclesiæ ab ipsis apostolis ad nos successione legitima descendente, quæ magnæ est auctoritatis, ut sup. habitum est lect. 2. Tẽpore aũt apostolorum baptizabant diaconi, ut patet de philippo diacono eunuchum candacis reginæ baptizante. Et quoniam in omni gente etiam in infidelibus, a quibus aliquis exercebatur cultus, aliquibus personis specialiter committebatur potestas offerendi deo, & consecrandi ea, quæ sunt secundum ritum suũ offerenda, qui & in illis primatũ tenent, quod etiam apud pharaonem regem ægypti seruatum legitur. Cum ergo in ecclesia est ordinatissima potestas offerendi deo, & consecrandi, quę secundum legẽ christi offerenda, & consecranda sunt deo, congruũ fuit istã aliquibus præcipuis personis dari, hi autem sunt sacerdotes. De baptizandi autem officio non est simile, quoniam cum illud sacramentum est necessitatis, licet offiotum baptizandi sit sacerdotibus specialiter datum, omnibus tamen instante necessitate est concessum. Et licet sit aliqua similitudo illarum commissionum in genere, quãtũ ad hoc, ꝙ utrunq; Accipite, .s. & commedite &c. & Ite baptizate, solis discipulis dictum sit, tamen ut patet ex

Cur Laicis cõuenit baptizare, nõ tamẽ consecrare.

Quare consecrare non est omnibus concessum, ut communicare.

factis sequentibus, & ipsorum apostolorum institutionibus differenter cōmittitur potestas consecrandi, & baptizandi. Nam in collatione ordinis sacerdotalis, quo potestas consecrandi confertur, specialibus signis, scilicet manuum unctione, calicis cum patena, & hostiæ porrectione, & certa uerborum forma hanc potestatem expresse significante datur potestas, ut cognoscant se in illo ordinis sacramento auctoritatem consecrandi accipere, & potestatem placabiles deo hostias offerendi, ut dicit Hugo. Non sic autem datur potestas determinata ad baptizandum, sed ex consequenti ad illam, quæ est consecrandi, & quę est ligandi, & soluendi (quæ etiam speciali signo, manus scilicet impositione datur) officium baptizandi consequitur: non specialiter traditur. & ideo etiam in necessitate alijs concessa designatur. Ordinatio autem sacerdotum ad consecrandum, & hierarchizandum ecclesiam dei ab ipsis apostolis cepit, ut patet ex epistolis pauli, & actibus apostolorum. Et beato Dionysio in de
Dyonis. ecclesiastica hierarchia ca. 3. & 6. ritum huius sacramenti, & etiam ordinis describente, qui fuit tempore apostolorum. Et per hoc patet ad primam obiectionem. ¶ Ad secundam uero dicitur post Alexandrum de ales, ꝙ etsi communio sacra sit maior in effectu sanctitatis, & gratiæ quam confert digne suscipienti, consecratio tamen est maior in excellentia siue auctoritate potestatis, unde magnitudo hæc & illa non sunt eiusdem generis, & ita nec magis, nec minus: & propter hoc non sequitur, ꝙ qui potest in hoc, quod maius est, potest etiam in illud, quod minus est sicut lucere excellentius est, quam calefacere, nec tamen quicquid potest lucere, potest calefacere. Instantia est de luna. ¶ Ad ter-
B tiam dicitur, ꝙ est dignitas meriti, & est dignitas auctoritatis, uel officij. Sacerdos iniustus, & si caret dignitate meriti, gaudet tamen dignitate officij. Laicus iustus econtrario caret dignitate auctoritatis, gaudet tamen dignitate meriti. Potestas autem consecrandi consequitur dignitatem auctoritatis, non meriti, ut supra patuit. Non in merito consecrantis &c. Illa tamen potestas quantò maior, & dignior est, tantò malis sacerdotibus ea abutentibus periculosior est. Nam & si dominus suorum beneficiorum ingratos, nonnunquam per beneficiorum subtractionem castigat; grauius tamen punit, dum illa non tollit; sed ea permittendo conseruat in reprobis ad eorum ingratitudinis confusionem, uerecundiam, & grauioris damnatio

Sacerdos iniustus & si caret dignitate meriti gaudet tamen dignitate officij.

Apoc. 22. nis iudicium. ut Qui in sordibus est, sordescat adhuc. Et sicut multo tempore non sinere peccatoribus ex sententia agere, sed statim ultionem adhibere
Machab. magni beneficij indicium est, ut habetur. 2. Machab. 6. ita peccatoribus dona sua conseruare, eosq; in peccatis sustinere, ut cum iudicij dies aduenerit, in plenitudine peccatorum puniat, grauis iræ indicium est. Ad quod
1. thess. 5. pertinet illud apostoli, de iudeis gratiam Christi contemnentibus, ut impleant peccata sua semper. Peruenit enim ira dei super illos usq; in finem. Sic secundum Aug. ad permenianum, sacramentalis potestas in bonis permanet ad præmium, in malis permanet ad iudicium. Sic tantum beneficiū saluatoris iusto iudicio dei permanet in sacerdotibus malis, ut quod in eis fuit indicium diuinæ familiaritatis, & quasi arra glorię excellentis, fit illis in penam, & confusionem maiorem coram electis pariter, & damnatis. Ecce habēt sacerdotes Christi, unde in domino glorientur, habēt, unde timeant, & humilientur, habēt unde munde, & sollicite coram domino ambulent, ut in gloria cum fideliter ministeria dei dispensantibus premientur. Et tantum de potestate ordinis necessariò requisita in ministro, ad effectum consecrationis.

DE FACVLTATE SERMONIS in ministro.

LECTIO VI.

Secundũ requisitum ad sacramenti prefectioné sermonis facultas.

INTER ea, quæ ex parte ministri ad huius sacrificij perfectionem de necessitate sacramenti superius dictum est requiri, secundum fuit sermonis facultas. Per cuius defectum ab hoc ministerio excluduntur muti, & elingues, etiã si fuerint sacerdotes rité, & legitimé ordinati. Cum enim sicut cætera noui testamenti sacraméta, ita & eucharistiæ consecratio certã exigit materiã expressam quoq; uerborum formam. secundum illud Aug. homel. lxxx. & habetur 1. q. 1. Detrahe. Accedit uerbum ad elementum, & fit sacramentũ; si alterum illorum deficit, non fit cõsecratio. Et quoniã uerborum formam muti, & elingues proferre non ualent, manifestum est q̃ non possunt hoc tantum conficere sacramentum. ¶ Et si queritur. Quid si sacerdos mutus cętera in altari ageret, & alius sacerdos consecrationis uerba proferret, nonne mutus consecraret? Nec obstat, ut uidetur, q̃ unus a pluribus baptizari non potest, quin eadem hostia, siue panis possit a pluribus consecrari. Nam consueuerũt presbyteri cardinales romanum circũstare pontificem, & cum eo pariter celebrare. Similiter in multis ecclesijs consuetũ est in ordinationibus sacerdotum, nouellos sacerdotes suo ordinatori ep̃o concelebrare, quod etiam regulariter in consecratione ep̃i obseruatur; tunc n. ordinator ep̃s una cũ duobus episcopis coadiutoribus, & nouello episcopo consecrato, missam consecrationis simul perficiunt. Ad hoc respondetur, q̃ in casu sacerdos mutus non consecrat, licet cerimonialia in gestis, & uestitu perficeret. Cuius ratio est, quia nihil eorum facit, quæ sunt de necessitate consecrationis. Nã uestes sacræ, & gestus corporis cerimonialia sunt, & non sunt de necessitate consecrationis, ut inf. dicetur. Formam autem, quæ de necessitate requiritur, ipse non profert, ideo non consecrat. Sacerdos tamen astans, si formam cum intentione consecrandi profert, uere' consecrat, licet cerimonialia non perficiat. Et in casu est uera consecratio; sed non per mutum; sed per sacerdotem uerba consecrationis (ut dictum est) proferentem. Nec est simile, si mutus puerum intingeret, seu immergeret, & mancus formam proferret, in hoc casu puer baptizatus nõ esset, quia sacramentum baptismi non nisi ab uno baptizante perfici potest: quoniam forma baptismi unam personam exprimit. s. Ego te baptizo &c. Quæ forma si in casu a manco proferretur, falsa esset, quia ipse nõ baptizat, cum non immergat. Si uerò diceret, nos baptizamus &c. iam forma debita non seruaretur. Est sententia Alexandri, & Scoti. ¶ Sed cõtra hoc, quod additum est, q̃ unus panis potest a pluribus consecrari: hoc non uidetur, quoniam aut isti plures concelebrantes uerba consecrationis simul proferrent, aut non. Neutrum dici potest. Non simul, quia tunc frustra pronunciãtur, & superfluunt, quæcunq; proferuntur nisi ab uno solo: cum ab uno solo pronunciata sufficiunt ad consecrandum, sic non omnes simul; & constat, q̃ qui primò pronunciat, conficit. Quid ergo faciunt cæteri? Nunquid iterant sacramentum? Sed hoc est inconueniens, quoniam & si sacramentum eucharistiæ est iterabile quantum ad sumptionem, non tamen quantum ad eiusdem materiæ consecrationem, ut uult Thom. in 4. scripto. dist. 6. & doct. concorditer. ¶ Item posset continge-

Margin notes: A — August. — Quid si sacerdos mutus cætera peragit & alius proferat uerba consecrationis. — B — An unus panis possit a pluribus cõsecr. — Thom.

nem in corpus,& uinum in sanguinem transubstantiauit. Hoc ergo inten dit ecclesia, ut fiat conuersio &c. a christo ꝑ sacerdotis misteriú; & hoc est, quod intendere debet sacerdos, cuius intentio ut ministri referri debet ad intentionem ecclesiæ, cuius est minister. Nec tamen oportet, ꝙ prætendẽdo præcogitet particulariter ut panis in corpus, & uinum in sanguinem suo ministerio cõuertatur: sufficit ꝙ in genere intẽdat hoc facere, quod ecclesia per suum ministerium (alias ministrum) intendit facere, etiam si nesciat, uel non cogitet in particulari, quid illud sit, quod facere ecclesia intendit. Vnde ut dicit Scotus in 4. dist. 13. q. 2. scismaticus, & hæreticus, & quod plus est, hæreticus circa eucharistiam habere potest intentionem ecclesiæ in conficiendo, si intenderet in uniuersali, quod christus instituit faciendum, & quod ecclesia facit; licet non intendat in speciali, quia credit eucharistiam nihil ualere, hoc est non esse, seu continere uerum corpus christi; sicut aliquis bonæ fidei posset proferre uerba incantationis, quibus utuntur magi, uel magæ circa illam materiam, circa quam alij utuntur non credens ea quicquam ualere, intendens tamen in generali illa proferre ad illum finem, ad quem illi proferunt, quasi diceret, & intẽderet, fiat, quod fieri potest, licet crederet per illa nihil fieri posse. Illa ergo generalis intentio sufficit cum cæteris requisitis ad conficiendum. Propter quod & sacerdos hæreticus conficere potest, dum huiusmodi intẽtionem habuerit generalem. Huic etiam concordat doctor irrefragabilis parte 4. q. 35. artic. 5. Cum ergo hæc generalis intentio sufficit, & potestas conficiendi est inauferibilis, neq; per hæresim, neq; per pęnam canonicam tolli potest, ut supra lectione 2. probatum est; patet, ꝙ qui ius sacramentale amittere non potest, nec ius conficiendi amittere potest. Scotus.

D ¶ Sed contra hoc uidetur. Nam uerba consecrationis efficaciam habent ex fide, unde Aug. cum dixerat. Accedit uerbum ad elementum, & fit sacramentum. subdit. Non quia dicitur; sed quia creditur. ¶ Item sacramenta nouæ legis habent fundamentum baptisma, quod est sacramentum fidei, ideo omnia sacramenta habent fidem fundamentum, & uirtutem a fide. Fides est fundamentum omnium bonorum. Glo. in c. Illi offerunt. 1. q. 1. Ideo si infidelis, aut hæreticus attentat conficere, deficit in opere suo ab eo, quod est fundamentum, & a quo debet esse uirtus sacramenti, & per consequens non conficit. ¶ Item August. & habetur. 1. q. 1. extra ecclesiam. Extra ecclesiam catholicam non est locus ueri sacrificij. Item Hieronym. super Amos. Odit deus sacrificia hæreticorum, detestatur fætorem eorum; ergo cum ipsi celebrant, nec seipsum mittit, nec angelos, ut intersint sacrificio; sed si non est ibi cælestis missus, non est ibi missa. Ob hoc enim dicitur missa, eo ꝙ cęlestis missus ad consecrandum, & uiuificandum corpus aduenıat. magister distinct. 13. quarti. Et ita no n conficiunt uerum corpus christi.. & Cyprianus in Epistola contra hæreticos, & habetur. 1. quæst. 1. Si quis. 4. Constat oleum, unde baptizati unguntur, sanctificari; & eucharistiam fieri non posse, ubi nulla spes est, & fides falsa, ubi omnia per mendacium geruntur. Multa ad idem adduci possunt. Item magister distinct. 13. quarti In huius misterij expletione sicut formam seruari, ita ordinem haberi, ut scilicet sit sacerdos, & intentionem adhiberi oportet, ut illud facere intendat, sed si non credit de illo mysterio, sicut ueritas habet, nunquid potest intendere illud conficere? Et si non intendit, nunquid conficit? quasi diceret, non.

August. | Intentio cuius debet esse ut obiecti. | August. | Hieron. | Cypr.

E ¶ Ad illa respondetur concedendo, ꝙ sacramenta habent aliquam efficaciam ex fide, quæ fides est eis es-

sentialis,

ſentialis, non fides miniſtrantis, ſed fides eccleſiæ. Et hoc, quia ſacramenta ſunt eccleſiæ; ſed ipſi miniſtro ratione actualis miniſterij intentio eſt neceſſaria, ne excellentiæ ſacramenti actio irrationalis, & per hoc nec humana præiudicet. Vnde quia ſacramentum eſt eccleſiæ, requiritur fides eccleſiæ, & quia actualiter miniſtratur a conſecrante; requiritur intentio conſecrantis. Per hoc ad Aug. Extra eccleſiam non eſt locus ueri ſacrificij. Reſpondetur dupliciter. Primò extra eccleſiam .i. extra formam eccleſię. Vel ſic extra eccleſiam non efficit ſacramentum, quod figurat, .ſ. ſalutem, quia hęreticus conficit, & accipit ad ſui damnationem, & confert alijs in ſimili errore poſitis. Vnde. 1. q. 1. ꝙ quidam. §. quamuis. Quamuis poſſet generaliter dici, ſacramenta, quæ apud hęreticos non aliter, quam in eccleſia celebrantur, uera, & rata eſſe quantum ad ſe, falſa uerò, & inania quantum ad effectum, & in his, a quibus male tractantur, & in his, a quibus male ſumuntur. Nec mirum. Ipſa enim ſalus noſtra bucellam Iudæ dedit; ſtatim cum bucella non bonus, ſed malignus ſpiritus intrauit. Non quia bonus non daret bonum; ſed quia malus male accepit bonum. ſicq; bonum effectum non habuit: quia ubi illud faceret, non inuenit. ¶ Ad ſecundum dicendum, ꝙ fides, quæ eſt fundamentum, & uirtus ſacramentorum, non eſt fides miniſtri conſecrantis, aut etiam fides ſuſcipientis; ſed eſt fides eccleſiæ, quã ſequitur intentio conficientis, quã intentionem generalem eccleſiæ habere poteſt hæreticus, non ſolum in alio; ſed etiam in huius ſacramenti articulo, ut ſupra dictũ eſt. Et dicit idem. Alex. de ales. Ad hieronymum dicitur, ꝙ in ſacramentis hæreticorum quædam ſunt, quę a deo ſunt, & illa non odit deus, ut character ordinis, & uerba conſecrationis, & ui illorum conficiunt hæretici, quæ etiam ſunt communia eis, & eccleſiæ & ſic ex eo; quod eſt eis, & eccleſiæ commune, conficiunt. Sunt etiã in eorum ſacrificijs quædam mala, .ſ. infidelitas, perfidia, inobedientia &c. hæc odit dominus. Quantum ad ea, quæ bona ſunt, id eſt conſecrationẽ, quæ fit in forma eccleſiæ, mittit ſeipſum, & angelos; aſsiſtit enim ſigno ſuo, quod eſſe uoluit certum, efficax, & practicum, non obſtante malicia miniſtrorum. ¶ Ad auctoritatem cypriani dicitur, ꝙ intelligi debet de hæreticis, qui formam eccleſiæ non tenent. Quod patet per illud, quod addit. Vbi omnia per mendaciũ geruntur: Illa dicuntur geri per mendacium, quę extra formam eccleſiæ geruntur. Vel ſi aliud uoluit, in hoc errauit, & correctus eſt a beato Aug. ¶ Ad *magiſtrum dicendum*, ꝙ magiſter ſoluit, cum ſubdit. Aliqui dicunt, non rectè ſentientem de illo myſterio poſſe intendere, non quidem illud conficere, quod iam eſſet rectè credere; ſed illud agere, quod geritur ab alijs; & ſic adhibetur intentio, & impletur myſteriũ. Et ita ſatis patet, ꝙ intentio de neceſsitate requiritur in ſacerdote; Intentio dico generalis faciendi, quod eccleſia facit. ¶ Sed queritur, utrum requiritur actualis intentio talis, quæ dicta eſt, in prolatione uerborum conſecrationis? Ad huius quæſtionis ſolutionem aduertendum poſt doctorem ſubtilem in 4. diſt. 6. q. 6. ꝙ triplex diſtinguitur intentio actualis, habitualis, & uirtualis. Actualem intentionem habet, qui habet actum in uoluntate elicitum reſpectu huius, quod intendit, ut dum quis habet actuale uelle intrare eccleſiam, actualiter intendit intrare eccleſiam. Habitualem habet, qui habet in ſe habitum derelictum ex actu intentionis frequentato, inclinantem eum ad ſimiles actus, qualem etiam habere poteſt dormiens habituatus. Intentionem uirtualem habet is, qui ex uirtute intentionis actualis præhabiti, procedit in opus ex illa tanquam ex radice: ita ꝙ illa intentio actualis ſit principium ordinatum ad omnes illos actus ſequẽtes,

ſicut

Auguſt.

F

sicut intentio finis habet in se intentioné mediorum ad hunc finem ordinatorum. Et ita in qualibet actuali intentione medij, manet uirtus primæ intentionis pro quanto illud medium non assumeretur, nisi præcessisset intentio prima actualis, quasi finis, in quem medium hoc ordinatur. Exéplum sicut modo intendens ire ad sanctum Iacobum, ex intentione huius finis, ordinat multa alia necessaria ad illum finem; exequens autem illa ordinata, non semper cogitat de eundo ad sanctum Iacobum; sed sæpe per operationes circa media, uel alias distrahitur ab actuali intentione prima: nihilominus tamen omnia dicitur facere ex prima intentione, & uirtualiter habere illam primam intentionem in prosecutione mediorum: pro quanto hæ actiones mediæ processerunt a prima actuali intentione, & in eam tanquam in finem ordinantur. Quod ex eo patet; quia interrogatus, cur hoc agis? statim responderet propter ire ad sanctum Iacobum. ¶ Ad propositum dicitur. Primò, quod ad consecrandum non requiritur intentio actualis consecrandi in prolatione formę cõsecrationis. Patet, nam non requiritur maior intentio in consecratione, quam in meritoria operatione; quia operatio non est meritoria nisi ex proprio conatu uoluntatis, non tamen excludendo gratiam. Consecratio autem efficax est ex uerbo creatoris. Nunc autem in operatione meritoria non requiritur semper actualis intentio ad merendum, id est actualis relatio actus sui meritorij in deum: alioquin continuans actum meritorium cum distractione non mereretur. Et in exemplo proposito, ambulãs ad sanctum Iabum, dum actualiter de hoc non cogitaret, non mereretur. Neq; sancti martyres tolerantes durissimas pœnas distracti, aut forte absorpti immanitate pœnarum; propter quod non semper cogitauerunt actualiter illa pati pro fide christi, seu iustitia, meruissent: quod est inconueniens. Et propterea non est uerisimile deum sacerdotem obligasse ad pene impossibile; uel saltem nimis difficile in illo actu, cuiusmodi est non distrahi ab actuali intentione: Cum secundum beatum Augustinum in secundo de libero arbitrio, non sit in potestate nostra, quin uisis tangamur, hoc est, quæ offeruntur per intellectum uoluntati. ¶ Secundò dico, quod non sufficit habitualis intentio; quia consecrare (ut dictum est) debet esse actus humanus. Actus autem etiam conformis habitui, si non fit a uoluntate intendente; sed aliunde præter intentionem euenit, humanus non est. Nã si quis habeat habitum inclinantem ad desiderium sanitatis: si currat non intendens per hoc sanari, sed ludere; non dicitur consequi sanitatem per actum humanum; sed casualiter, uel fortuitu. Sola ergo intentio habitualis non sufficit respectu finis actus humani, ut humani. ¶ Tertiò dico, quod ad consecrandum requiritur, & sufficit in sacerdote intentio uirtualis; hoc est requiritur, & sufficit, quod sacerdos habuerit intentionem actualem consecrandi, ex qua processit ad opus celebrationis: & sufficit hæc intentio, etiã si in uerbis consecrationis distrahatur nihil actu cogitans de consecratione. Et hæc uera sunt, si opus celebrationis processit ex prima intentione actuali, sine omni motu contrariæ uoluntatis interueniente: qui si interueniret, & non de nouo intenderet consecrare; quamuis proferret consecrationis uerba, non tamen consecraret; quia tunc non adesset intentio actualis, nec uirtualis. Hæc multum quietant scrupulosas conscientias: quamuis non minus congruit, ut sacerdos per præuiam deuotam recollectionem uirium, & intentionis obfirmationem omnia distrahentia, & impertinentia posse tenus excludat; ac deuotius actualiter intendere satagat, abigens manu sanctæ discretionis uolucres cogitationum peruersarum,

Quæ intentio sufficiat

August.

DE EXCELLENTIA STATVS Sacerdotum.

LECTIO. IIII.

A CHRISTVS itaq; æterni patris filius, uerus & summus sacerdos seipsum in ara crucis, secundum assumptam nostræ mortalitatis substantiam, in humanæ redemptionis precium immolaturus, ut tanti muneris iugis in nobis maneret memoria, ac pro nobis, qui quotidie peccando labimur, quotidie mystice immolaretur; Corpus suum in cibum, & sanguinem suum in potum in nouissima cæna tradidit sub eucharistiæ sacramento, dum accepto pane gratias egit, fregit, & dedit discipulis suis, dicens: Hoc est corpus

Lu. 22. meum, quod pro uobis tradetur. Tradidit quoq; eis potestatem similiter faciendi cum subdit. Hoc facite in meam commemorationem. Et ut ostenderet hoc sacramentum in ecclesia usq; in finem permansurum in passio-

1. Cor. 11. nis suæ memoriam, adiunxit. Quotienscunq; panem hunc manducabitis, & calicem bibetis, mortem domini annunciabitis, donec ueniat. glo. scilicet ad iudicium. Vnde usq; tunc durabit ecclesia militans, & in ea eucharistia. Quomodo autem hunc panem manducare possent, & calicem bibere, nisi

B ipsum possent continue consecrare? ¶ Hæc operatio consecrandi omnium nobilissima est ecclesiæ militanti concessarum, propter quam merito sacerdotium uenit extollendum. Cuius dignitas eximia nullis ualet uerborum pompis explicari. Quoniam & linguas uincit oratorum disertissimas,

Ambr. & culmen eminentiæ cuiuslibet creaturæ. De quo beatus Ambro. in suo pastorali ait, & ponitur in decre. dist. xcvi. c. duo sunt. Honor fratres, & sublimitas episcopalis, nullis poterit comparationibus adæquari. Si regum fulgori compares, & principum diademati, longe erit inferius; quasi plumbi metallum ad auri fulgorem compares; Quippe cum uideas regum colla, & principum submitti genibus sacerdotum, & osculata eorum dextera, eorum se credunt orationibus communiri. Hæc ille. Et licet cunctos natura homines æquales, & nulla graduum alteritate dispares produxerit, disponendarum tamen rerum susceptum ministerium hos, & illos cæteris prætulit, & præfecit. Quo fit, ut tanto clericalis eminentia terrenos superet principatus; quantò animabus corpora, perpetuis transitoria, terrena cælestibus superantur. Sed quid opus est terrenis comparationibus immorari, cum ad sacerdotij auctoritatē angeli cælorum ciues nō audeant aspirare? Cui nāq; angelorum aliquando dixit deus; Tibi dabo claues regni cęlorum? Ad illos autem. Accipite spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata &c. Et quod longe maius est. Hoc facite in meam commemorationē. Mirantur deniq;,

Greg. assistūt, & terrentur, secūdū uerbū beati Grego. 4. dialo. c. l. & habetur de cō secra. di. 2. quid sit sanguis. Quis .n. fidelium dubiū habere possit in ipsa immolationis hora, ad sacerdotis uocē cælos aperiri, & in illo Iesu Christi mysterio angelorū choros adesse, summis ima sociari, terram cælestibus iungi unumq; ex uisibilibus, & inuisibilibus fieri? Transgrēdiendo perinde agmina angelica, ad ipsam cœli reginam, & mundi dominam ueniamus Hæc etsi in gratię plenitudine creaturas supergrediatur uniuersas, hierarchis tamen cedit ecclesiæ in commissi mysterij executione. Illa nēpe prolatis octo uerbulis. Ecce ancilla domini fiat mihi secundū uerbū tuum; semel cōcepit dei filium & mundi redemptorē. Isti a domino consęcrati, quinq; uerbis cōtex

tam consecrationis formá cũ debita intentione proferentes, eundem dei, uirginisq; filium aduocant quotidie corporaliter in sacrificiũ, & criminum purgationem. Illa perpetua uirginitate seruata, summum cœli principẽ de se incarnatum, mortalem, atq; passibilem mundo edidit saluatorẽ. Isti consecratione diuina eundem cœli terræq; principẽ in sacraméto uerissime cõtentum impassibilẽ, gloriosumq; contrectant, uictorẽ mortis, & baratri destructorẽ. Hæc benedicta a cuius laude deficit omnis lingua, natũ dñm uirgineis lactabat uberibus, contrectabat manibus, brachijs gestabat puellaribus, ac mille talia, & infantilibus Christi mẽbris impendit obsequia, quibus educauit beatorũ gloriam, & terrę cibatorẽ. Isti cæleste cibum in crucis frixorio charitatis igne coctum, ore sumunt, & dãt cæteris; angelorũ uidelicet panem, ac dulcissimũ cordis cõfirmatorẽ. ¶ Attendite ergo o sacerdotes ueri Salomonis picernæ, Iesu christi camerarij, atq; dispensatores mysteriorũ dei, attendite in quo gradu, & dignitate sitis constituti. Exclamat scilicet Grego. de hac uestra insignitate generosa: O inquit, ueneranda sacerdotum dignitas, in quorum manibus uelut in utero uirginis filius dei incarnatur. O sacrum, & cæleste misterium, quod per uos pater, & filius, & spiritus sanctus operatur. Vno, eodemq; momento idem deus, qui præsidet in cęlis, in manibus est in sacramento altaris. Super hoc tam insigni priuilegio, stupet cælum, miratur terra, ueretur homo, horret infernus, contremiscit diabolus, ueneratur plurimum angelica celsitudo. Et mellifluus Ber. O uenerabilis sanctitudo manuum, o fęlix exercitium, o uere mundi gaudium, cũ christus tractat christum, sacerdos dei filium, cui sunt delitiæ esse cum filijs hominum. Quis unquam uidit talia? Quis huic uidit similia? Qui creauit me (si fas est dicere) dedit mihi creare se; & qui creauit me sine me, creatur mediante me. Hanc stupendã sacerdotij dignitatem scriptura non ualens unius nominis significatione exprimere, hos nunc reges, nunc angelos, nunc deos crebrius appellauit. Reges quidem. Apocal. j. Fecit nos regnum, & sacerdotes deo, & patri suo &. 1. Petri. 2. Vos estis genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis. Angelos uerò Mala. 2. Labia sacerdotis custodiunt scientiam. Et sequitur, quia angelus domini exercituum est. Deos autem Exo. 22. Ad deos utriusq; causa peruenient; glo. id est sacerdotes. Nominantur & alijs nominibus, nam dicuntur clerici, appellantur sacerdotes, uocantur & præsbyteri. Clerici, a sorte dicuntur, quia cleros græcè sors latine sonat. unde primum ab apostolis consecratum legimus sorte electum, ideoq; omnes clerici dicuntur. Hic fuit beatus Matthias apostolus, qui sorte electus est cum undecim apostolis. Et dederunt sortes, & cecidit sors super Matthiã. Dicti ergo sunt clerici, id est de sorte domini. Nominantur, & pręsbyteri, quasi seniores. Pręsbyter namq; gręce, latine senior interpretatur. Dicuntur autem seniores non annorum ætate, sed morum qualitate, sicut scriptum est. Senectus uenerabilis est, non diuturna, nec annorum numero computata. Cani enim sunt sensus hominum, & ætas senectutis uita immaculata. Et iterum. Corona dignitatis senectus, quæ in uijs iustitiæ reperietur. In sensibus siquidẽ maior est animi tranquillitas, maior morum honestas, maior animi religiositas, maior corporis castitas. ¶ Hæc esse debent in clericis, maxime autem pręsbyteris, quoniã & hæc ipsa clericalia signa exprimunt, & designãt. unde beatus Hiero. in epistola. Clamat uestis clericalis animæ honestatem, clamat status puritatem, clamat cultus castitatem, clamat professio religionem, clamat officium deuotionem; clamat studium contemplationẽ. Debent igitur præsbyteri morum prudentia, & maturitate cõ

Margin notes: C — Attendite sacerdotes, in quo gradu cõstituti sitis. — Grego. — Apoc. — 1. Pet. 2. — Mal. 2. — Varia nomina sacerdotalis dignitatis. — Exod. 22. — Act. 1. — Sap. 4. — Prouerb. 16. — D — Hierony.

uersationis præcellere in populo, ait magister. 4. sententiarum. dist. 24. Appellantur & sacerdotes, quia sacra ministrantes, seu dantes. Solis enim sacerdotibus ratione officij inest sacrorum sacramentorum ministrandi potestas. Vel sacerdotes quasi sacra dicentes, quia uerbum dei prædicare habent, horas dicere, missas celebrare. Vel sacerdotes quasi sacra cõficiẽtes, cõficiũt namq; sacratiss. christi corpus. Hic in eorum unctione dicit episcopus. Consecrentur, quæsumus domine, manus illæ, ut quæcunq; benedixerint, & consecrauerint, sint benedicta, & consecrata. ¶ Ex præmissis multæ elici possunt dignitates, & præeminentiæ euangelici sacerdotis super sacerdotem Moysaicæ legis, quoniam excellit in benignitate electionis, solennitate consecrationis, nobilitate ordinis, præciositate operis, singularitate nutritionis, potestate regiminis. Olim de una tribu tantum, scilicet leuitica consecrabantur sacerdotes. Modo sub lege ex omni natione, quæ sub cęlo est, ad sacerdotium assumuntur, secundum doctrinam beati Iacobi. Nolite in personarum acceptione habere fidem domini nostri Iesu Christi. Tunc fundebatur oleum super eorum capita, sanctificabantur manus, dextra quoq; auriculæ pollicis, & pedis hostiarum sanguine liniebantur: Hodie in sacerdotis euangelici consecratione, non materiale oleum funditur super capita ordinandorum, nec manus arietis sanguine inunguntur. quoniam non his peccata tolluntur. Sed de superdato lætitiæ oleo gratia sanctis spiritus in remissionem peccatorum perfunduntur, quo potestas traditur, per quam aliorum etiam crimina expiantur. Tunc habebant sacerdotes potestatem discernendi inter lepram, & non lepram corporalem, ac per hoc iudicare hunc mundum, istum immundum, habilem, uel dignum ad templi materialis ingressum. Nunc uerò potestatem accipiunt iudicandi inter morbos & languores animæ, ęgrotantes soluere, & ligare, aperire, & claudere ianuam cælestis paradisi. Tunc tribubus, & populis mandata dei referebant, qui & legem ex ore ipsorum requirere iussi sunt. Mala. Tunc quoq; pro peccatis populorum inter uestibulum & altare plorantes deum præcabantur. Nunc uerò facti iudices peccata remittunt, leges statuunt, & animas proprias tradere pro salute subditorum summi pastoris exemplo edocent. Tunc aliti sunt filij Leui cum cęteris in deserto manna cælestis uermibus in diem crastinum reseruato scatenti, quem patres manducantes mortui sunt. Nunc uerò super substantiali pane, cibo angelorum ueri paschalis agni carne, & sanguine esurientes saturantur, qui panis est in æternum manens manducanti uitam tribuens sempiternam. Tunc sacerdotis officium fuit circa oblationem pecorum animalium irrationalium, & aspersionem sanguinis taurorum, uitulorum, & hircorum. Leui. per totum. Nunc uerò summo sacerdote christo Iesu asistente futurorum bonorum pontifice peramplius tabernaculum non manufactum, nec huius creationis neq; per sanguinem hircorum, aut uitulorum, sed per proprium sanguinem semel in sancta introeunte æternam redemptionem inuenit, atq; nouum sacrificium panis, & uini eiusdem sanguinis sui, & corporis secundum ordinem Melchisedech instituente, omnia illius ueteris testamenti sacrificia abstulit, ecclesiam quoq; suã ab intollerabili iugo tot sacrificiorum liberauit. Sacerdotesq; euangelicos, qui idem præciosissimi corporis, & sanguinis sacrificium sub panis, & uini specie offerrent, quotidie instituit, quo cõscientias nostras ab operibus mortuis mundaret, ad seruiendum deo uiuenti, quod omnia legis sacrificia nõ poterant, ut late' deducit apostolus. ¶ Quorsum hæc tendunt? nisi ut sacerdotes nostri tanta sua dignitate, uirtute, & potestate de super nullo

E

Exo. 28.
Iacob. 2.
Leuitici. 8.
Leuitici. 1.
Matthei. 18.
Mala. 2.
Iohe. 2.
Iohã. 10.
Exo. 16.
Iohã. 6.
Iohã. 6.
Leuit.
Heb. 9.

re suam dignitatem & humilitatē.

humano præuio merito concessa, se tanti status excellentiæ dignificent, uita, & moribus conforment. Pudeatq; spurcissimis lenocinijs delectari, carnis, & mundi illecebris pollui, qui ad tremendæ maiestatis sacrificium, & mundissimum animæ cibum præparandū, consecrandum, offerendum, sumendum, & dispensandum ex plebeiorum turba populorum sunt assumpti. Neq; in se glorientur, quasi non acceperint, sed humilientur sub potenti manu dei, qui infinita sua misericordia hec tradidit. Et nihilominus per inflexibilem iustitiæ rigorem, tempore suæ uisitationis, tanti commissi exiget rationem. ¶ Ne autem hac accepta potestate in immensum sacerdotes gloriētur, sed acceptum ministerium humilitec, & dignè exequantur; breuiter annotandum, quid in huius sui officij executione, missæ uidelicet celebratione, sacerdos sua uirtute efficiat. ¶ Circa quod aduertendū, ꝙ aliquid ab alio effici, uel fieri tripliciter potest accipi. Nam aliquid dicitur ab alio fieri naturali potestate, uel meritoria operatione, uel assistente uirtute. Naturali potestate aliquid fit ab alio, quando agenti ex conditione suæ naturæ, seu naturali uirtute, & proprietate conuenit esse principium eius, quod fit; sic dicimus ignem, & calorem fieri ab igne, quoniam ignis habet in se formam substantialem, & accidentalem, puta calorem naturaliter, per quas actiuè concurrit ad productionem ignis, & caloris. De hac uirtute actiua dicit beatus Aug. Sic deus res administrat, ut eas proprios motus agere sinat: id est actiones, & operationes facere secundum gradū entitatis eorum. Et quod hic fit ab alio, dicitur uerè effectus eius, a quo fit, & ipsum a quo fit causa eius, quod fit. ¶ Alio modo aliquid dicitur fieri ab alio, non tamen naturali eius operatione, sed quia ab illo aliquid fit primo modo, ad quod aliud sequitur, non naturali sequela, sed uoluntaria quadam alterius extrinseci pactione. Sic pręmium dicitur aliquo modo fieri a merente pro quanto, qui præmiabitur, facit aliquem actum, qui ab alio acceptatur ad præmium sibi pro huiusmodi operatione conferendum. Sic mercenarius dicitur operari cibum suum; & mercedem acquirere suo opere, & labore, secundum illud, Operamini cibum, qui non perit, sed qui permanet in uitam æternam, quem filius hominis dabit uobis. Glo. interlinia. Operamini. i. operibus mereamini. Sic & iustificatio impij dicitur quandoq; fieri intercessione iustorum, ut conuersio Pauli, oratione prothomartyris Stephani; & quod sic fit, non est uerè merentis effectus, sed neq; ipse uerè eius est causa, quia non fit uirtute, & potestate merendi, sed fit per præmiantem, qui acceptat huiusmodi meritum quasi rationem efficiendi, uel cōferendi præmium. secundum hunc modum dicit beatus Augustinus ad Sixtum præsbyterum, & allegat magister distin. 27. lib. 3. ꝙ diligere est bonus motus ualde, qui meritum est, & donum dei quibus meremur, & ipsorum augmentationem, & alia quę consequenter hic, & in futuro nobis apponuntur. ¶ Tertio modo aliquid dicitur ab alio fieri aliqua uirtute occulta, non insistente ei, a quo tale fieri dicitur, sed assistente. secundum quem modum malefici, & incantatrices quosdam effectus producere dicuntur, & extrahere lac uaccarum de sedibus, uel manubrijs securium, quod fit non aliqua naturali uirtute maleficum, neq; ex eorum merito, sed uirtute occulta, siue mala, siue bona assistente. Sic & sancti dicuntur fecisse miracula, quæ facta sunt assistente uirtute diuina, non semper propter merita sanctorum, sed aliquando propter fidem populorum nutriendam uel generandam. Sic etiam nonnulli reprobi mira fecerunt, dęmones expulerunt &c. qui dicturi sunt in finali iudicio. Domine nōne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo

[Margin: F — Aliquid fit ab alio tripliciter. — August. — Sacerdos qd efficit in missę officio potestate propria, et quid uirtute diuina. — Iohan. 6. — August. — Quomodo aliquid fit occulta uirtute. — Math. 7.]

dæmonia eiecimus: & in nomine tuo uirtutes multas fecimus: a iudice audituri. Nunquam noui uos. Discedite a me omnes operarij iniquitatis. Non ergo fecerunt ea uirtute propria, quia in nomine tuo, Neq; ex opere meritorio, quia reprobi nunquam noticia approbationis a dño cogniti.
G ¶ Per hoc ad propositum ab omnibus conceditur de sacerdote celebrante, ꝙ consecrat eucharistiam; & conficit corpus, & sanguinem christi in altari. Vnde magister dist. 24. lib. 4. Sacerdos consecrat, & sanctificat corpus christi. Et sequitur. Ad presbyterum pertinet sacramentum corporis, & sanguinis domini in altari dei conficere. Et Dyoni. c. 3. de ecclesiastica hierarchia tradens ritum huius sacrificij ait. At uero pontifex cum diuina munera laude prosecutus fuerit, sacrosancta, & augusta mysteria conficit. Item & Amb. lib. de sacramentis, hoc quod conficimus, corpus ex uirgine est. Ad idem de consecrat. dist. 1. uasa. ubi repetitur terminus conficere. Consecrare autem, & conficere christi corpus, & sanguinẽ, nihil aliud est, quam conuertere substantiam panis in corpus, & substantiam uini in sanguinem christi uerbis saluatoris. Vnde Ambrosius in lib. de sacramentis. de consecr. dist. 2. Panis. 2. Panis est in altari usitatus ante uerba sacramentorum, ubi accessit consecratio, de pane fit caro christi. & August. 4. de trinit. de consecr. dist. 2. Corpus. 1. Corpus, & sanguinem christi. dicimus illud, quod ex fructibus terræ acceptum, & prece mystica consecratum, recte sumimus ad salutem spiritualem. Vnde magister dist. 12. 4. cap. 1. Sacerdotes dicuntur conficere corpus christi, & sanguinem, quia eorum ministerio substantia panis fit caro, & substantia uini fit sanguis christi. Conuersio autem hæc tria dicit scilicet substantiæ panis, & uini desitionem, accidentium dictarum substantiarum conseruationem, & corporis, & sanguinis christi sub conseruatis speciebus, & accidentibus pręsentialẽ inceptionem: de quo infra latius differetur. Dico ergo, ꝙ sacerdos nullum horum trium facit sua naturali uirtute primo modo prædicto, quo aliquid ab alio fieri dicitur. Patet hoc de primo: quia panis desinit esse tam secundum materiam, quam secundum formam. Nam totus conuertitur in corpus christi, ut inf. suo loco dicetur. Nunc aũt actiua sacerdotis uirtus nihil horum facit. Formam panis non corrumpit, quia substantialis forma non corrumpitur in materia, nisi per introductionem alicuius qualitatis incompossibilis illi formæ. Vel per destructionem alicuius qualitatis necessario requisitæ ad inexistentiam talis formę. Constat autem, ꝙ sacerdos nihil horum facit per consecrationem, immo nullam qualitatem inducit, uel corrumpit in materia panis per formę consecrationis prolationem. Neq; materiam destruit, quia illa dependet a solo deo secundum theologos, & incepit esse per creationem. Ideoq; desinere non potest, nisi per annihilationem, uel in præexistens conuersionem, ad neutrum horum creata uirtus se extendit. Patet de secundo, quia sacerdos sua naturali uirtute non conseruat accidentia panis, & uini sine subiecto, quia cõseruari est depẽdere ab aliquo in esse, saltem eo modo, quo cõseruatur. Manifestũ est aũt, ꝙ hęc accidẽtia nõ dependẽt a sacerdote eo modo, quo ibi sunt, quia etiã manẽt, uel manere possunt sacerdote defuncto, ut patet in hostia pro infirmis reseruata. Etiã creatura sicut in producendo requirit materiã, ita & in cõseruãdo. Neq;.n. natura creata accidens conseruare põt sine subiecto. Patet etiã tertiũ, quia sacerdos corpus christi attingere nõ põt corporaliter, ut ipsum præsens faciat: neq; sufficit uoluntatis impetũ, quia uoluntas humana suo imperio extra se nihil facere põt. ¶ Secundo dico, ꝙ sacerdos nihil horũ
H trium facere põt suo merito: quia tũc sacerdos gratia iustificãte carens cõ-

secrare

Dyonis. August.

Sacerdos nihil horũ potest facere suo merito.

secrare non posset: cum sine gratia nullas mereatur, quod est manifeste falsum: nam ut dicit beatus Aug. in lib. de corpore domini. de consecr. dist. 2. Verum sub figura intra sanctam ecclesiam catholicam, in mysterio corporis christi, nihil a bono maius, nihil a malo minus perficitur sacerdote. Cuius rationem subdit, quia non in merito consecrantis, sed in uerbo efficitur creatoris, & in uirtute spiritussancti, ut sup. latius probatũ est lect. 2. Tertio dico, ꝙ hæc fiunt a sacerdote uirtute occulta, non insistente, sed asistẽte. Primum patet, quia hæc fiunt a sacerdote, ut probatũ est. Et nõ primo modo, nec secundo, patet. ergo tertio modo qui est facere aliquid uirtute occulta. Secundum, ꝙ nõ uirtute insistente: probatur, quia quęlibet uirtus insistens est creatura, quia dependens, sed nulla creatura sua uirtute potest attingere dictos effectus, ut statim supra est deductum. Tertium patet, quia sacerdos facit uirtute occulta, non insistente, ergo asistente. Patet consequentia, quia omnis uirtus occulta aut est insistens, aut asistẽs. Hæc autem uirtus est uirtus creatoris, ipsa uidelicet dei uoluntas. Determinauit enim deus ad se efficiendum prædicta omnia, cum sacerdos intentione debita profert uerba super materiã debitam ad hunc effectum a se domino instituta. Vnde ubi sup. dicit Aug. Credendũ est, ꝙ in uerbis christi sacramenta cõficiantur. Cuius. n. potentia creantur prius, eius utiq; uerbo ad melius procreantur. An autem in uerbis consecrationis sit aliqua uirtus effectiua uel cooperatiua respectu prædictorũ insistens, suo loco inquiretur. De his beatus Aug. iterũ ait. Vnde hoc sanctisime deus, ꝙ sacerdotes cũ sint puluis, & cinis, te præsente habeãt manibus, & oculis. Non utiq; ex debito, nec ipsorũ merito, sed ex tuæ uoluntatis beneplacito. Hæc est uera indulgẽtia, quam nulli angelorum, nulli archangelorum, nullis supernis spiritibus, sed hominibus, non omnibus, sed ordinatis, credimus concessam, tanti uidelicet mysterij celebratio.

Sacerdos quõ dicitur conficere, & consecrare corpus domini.

DE POTESTATE CONSECRANDI.

LECTIO V.

potestas cõsecrãdi omnibus sacerdotibus cõcedit inauferibiliter.

CIRCA hanc potestatem consecrãdi, quæ ut supra habitum est, inauferibiliter omnibus sacerdotibus cõceditur, occurrunt duo dubia. Primum, cum auctoritas celebrandi dignisima est, & summa omnium ecclesiasticarum potestatum, ecclesiæ a christo traditarum, cur nõ summis ecclesiæ hierarchis, uidelicet epis est reseruata. Nã cũ sacramentum confirmationis, quia magna reuerentia tenendũ est a solis pontificibus debeat perfici, ut constituit Eusebius papa, de consecr. dist. 5. Manus. Manus quoq; impositionis sacramentum magna ueneratione tenendum est: quod ab alijs perfici non potest, nisi a summis sacerdotibus. Nec tempore apostolorum ab alijs, quam ab ipsis legitur, aut scitur peractum esse nec ab alijs, quã qui eorum tenent locum unquam perfici potest aut fieri debet. Nã si aliter præsumptum fuerit, irritum habeatur, & uacuũ, & inter ecclesiastica nunquã reputabitur sacramenta. Ergo multo fortiori ratione uidetur, ꝙ hoc sacramentum solis epis fuerat reseruandũ. quod etiam ex eo uidetur. Nam maior solẽnitas requiritur in consecratione corporis christi quã in confirmatione. Eadem ratione uidetur, ꝙ solẽnior, & excellentior requiritur minister. Ad hoc dubium respondeo, licet propter excellentisimam dignitatem dominici corporis, deceret, ꝙ officium consecrationis huiusmodi dumtaxat esset pontificibus (immo

potius solummodo summo pontifici, reseruatum; tamen propter utilitatē, quā assequuntur fideles ex missarum frequentia, aliter disposuit diuina sapientia, cuius prouidentia in suis institutionibus regitur ecclesia. Vnde multiplex ratio a doctoribus assignatur, quarū inter alias hæ sunt. s. Diuini cultus dilatatio, humanorum defectuum reparatio, pęnę mortuorum mitigatio, beneficij redemptionis frequens recordatio, diuinæ familiaritatis manifestatio, nostræ elationis reprehensio. Ex hoc enim, ꝙ potestas hæc est simpliciter sacerdotibus data, & non solum pontificibus, ex frequenti missarum celebratione multiplicatur cultus dei, qui præcipuus, uel maximus est in eucharistiæ adoratione, & eius summo patri oblatione. Deniq; omnis ecclesiæ deuotio est in ordine ad hoc sacramētū. ait. Scot. dist. 8. 4. li. q. 1. Propter hoc .n. clericus deuotius, & maiori diligentia persoluit officium diuinum. Propter hoc populus deuotius audit missam, quam quodcunq; aliud officium ecclesiasticum. Propter hoc etiam populus deuotius, singuliq; cum maiori diligentia confitentur peccata; dum intendunt secundum ecclesiæ ordinationem saltem semel in anno communicare. Et reuera facile omnis diuinus cultus euanesceret, si non missarum frequentia seruaretur. Ex hac quoq; frequentatione, quotidiani defectus nostri reparantur, & pęnę animarum in purgatorio existentium mitigātur, & redemptionis beneficium frequēter repræsentatur, & ad memoriam reducitur, & diuina familiaritas ex frequenti suæ præsentiæ exhibitione insinuatur, præsentiæ dico in carne. Et exēplum humilitatis nobis exhibetur, unde elatio nostra reprimitur. Efficax .n. humilitatis exemplum est, ꝙ dominus uoluit corpus suum a simplicibus personis tractari. Et ita propter dispendium, quod sustineret ecclesia ex raritate celebrationis cauendum, & cōmodum quod accidit ex frequentia assequendum, potestas illa omnibus sacerdotibus est communicata. Quod uerò maior solemnitas requiratur in consecratione tanti sacramenti, attestatur celsitudini sacrificij, & in persona cōsecrāte prouidetur nostræ utilitati, & ita non est par ratio in eucharistia, & confirmatione. ¶ Sunt etiam ideo quędā reseruata episcopis, non tamen ea, per quorum reseruationem dispendium sustineret ecclesia, ut dicit Hugo: ne eadem auctoritas prorsus ab omnibus passim uendicata, inferiores erga superiores redderet insolentes, & soluto obedientiæ uinculo scandalum generaret; unde singulariter episcopis reseruata est consecratio chrismatis, manuū impositio, cōis benedictio, cōsecratio uirginū, basilicarū, & huiusmodi, ut per hoc eorū superioritas super alios sacerdotes cognoscatur, atq; debitū honorē & obediētiam a populo consequantur in affectu. Hæc omnia ut sup. Alex. de ales. Alias etiam rationes addit beatus Thom. in 4. scripto dist. 13. q. 1. sed ille sufficiāt ad præsens. ¶ Secundum dubiū. Cum tanta sit utilitas in frequentatione huius mysterij; cur etiā nō laicis iustis est concessa, præsertim quia secundum Chrys. omnis sanctus sacerdos, & omnibus iustis dicitur quod sup. allegatum est. Vos estis genus electum, regale sacerdotiū. Ad hoc respōdet Sco. dist. 3. q. 2. lib. 4. Sine omni dubitatione solis sacerdotibus tradita est potestas consecrandi. Vnde de trinit. & fi. ca. cap. firmiter dicitur ex constitutione Innoc. 3. in concilio generali. Hoc utiq; sacramentum (loquitur de sacramento eucharistiæ) nemo potest conficere, nisi sacerdos, qui ritè fuerit ordinatus secundum claues ecclesiæ, quas ipse concessit apostolis, eorumq; successoribus Iesus christus. Ipse enim in ultima cęna (ut etiam supradictum est) ait apostolis. Accipite, & diuidite inter uos. gl. Accipite, & date Ex his uerbis domini discretiuè ad apostolos directis, patet, ꝙ solis apostolis immediatè hanc dedit potestatem.

Rōes quibus mouetur Ecclesia ad frequētandum sacrificium Eucharist.

Cur aliqua reseruantur ēpis, & quę.

Thom.

B

Dub. 2.

Chrys.

Cur non laicis iustis sit concessa potestas celebrandi.

Luc. 20.

Conc. Trid. Sess. 23. c. 4.

Ad

Ad idem quod ibi sequitur. Hoc facite in meam commemorationem. Omnia huiusmodi tantum cęnantibus dicta sunt, apostolis .s. & discipulis, quorum successores sunt epi, & sacerdotes, ut frequenter dictum est. Facit ad idem uerbum apostoli. Panis, quem frangimus: nóne participatio corporis domini est? Quem inquit, frangimus, nos .s. apostoli, & discipuli. Si.n. quilibet posset conficere, aliũ alij frangere nõ oporteret, sed quilibet posset de suo sacrificio communicare. Hoc deniq; tenet romana ecclesia informata, & edocta ab apostolis, qui informati erant a domino. Vnde qui contrariũ astruũt, a fidei ueritate deuiãt, & infideles iudicãdi sunt. Ad illud uero quod allegatur de Chry. & Cano. beati Petri, Dicendum ꝙ non dicuntur sacerdotes propriè .s. a sacerdotali ordine, sed mystice. quia .s. mysticum sacrificium deo offerunt, .s. seipsos hostiã uiuentem, sanctam, deo placentem secundum exhortationem apostoli. Hæc Alex: ubi sup. ¶ Sed aliquis diceret. Etiam dominus solis discipulis dixit. Ite docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, & spiritussancti &c. Et licet sic dicendo discipulis contulerit omnibus officium, & potestatem baptizandi, nihilominus potestas baptizandi data est & laicis. Vnde licet sacerdotibus conueniat ex officio baptizare, tamen si laicus baptizat est uerè baptizatum. Sic uidetur esse de potestate consecrandi. ¶ Item in celebratione duo sunt, Consecratio, & communicatio, quæ etiam separari possunt, quãuis non debeant, ut in c. Relatum de consecr. dist. 2. ubi dicitur. Certum est, ꝙ hi, qui sacrificantes non edũt, rei sunt dominici sacraméti. Refertur enim, ꝙ quidam consecrantes non cõmunicabant. Consecratio autem est propter cõmunionem, ergo communio maior est, quã consecratio. Cum ergo laico conceditur, quod maius est, .s. communio, uidetur etiam concessum, quod minus est. i. consecratio. Item quia potestas consecrandi est potestas dignitatis, ergo conuenit digniori; sed dignior est iustus laicus sacerdote peccatore, nam peccator non est dignus pane, quo uescitur, priuatus enim est omni dignitate, immo etiam dignitate uiuẽdi. ¶ Ad has obiectiones dicendum, ꝙ quia potestas consecrandi, potestas quędam est, quam nemo habet, nisi qui eã a dño acceperit, hãc autẽ dominus immediatè dedit in cæna apostolis, & mediantibus illis, cæteris: cum ergo iustus laicus illam non accepit a christo, patet, nec ab apostolis, manifestum est, ꝙ non habet eam. Si enim uitæ dignitas conferret eam, etiã angeli, & magis uirgo benedicta eã haberent. Quod uerò apostoli hãc potestatem laicis non dederunt, patet ex ritu ecclesiæ ab ipsis apostolis ad nos successione legitima descendente, quæ magnæ est auctoritatis, ut sup. habitum est lect. 2. Tẽpore aũt apostolorum baptizabant diaconi, ut patet de philippo diacono eunuchum candacis reginæ baptizante. Et quoniam in omni gente etiam in infidelibus, a quibus aliquis exercebatur cultus, aliquibus personis specialiter committebatur potestas offerendi deo, & consecrandi ea, quæ sunt secundum ritum suũ offerenda, qui & in illis primatũ tenent, quod etiam apud pharaonem regem ægypti seruatum legitur. Cum ergo in ecclesia est ordinatissima potestas offerendi deo, & consecrandi, quę secundum legẽ christi offerenda, & consecranda sunt deo, congruũ fuit illã aliquibus præcipuis personis dari, hi autem sunt sacerdotes. De baptizandi autem officio non est simile, quoniam cum illud sacramentum est necessitatis, licet officium baptizandi sit sacerdotibus specialiter datum, omnibus tamen instante necessitate est concessum. Et licet sit aliqua similitudo illarum commissionum in genere, quãtũ ad hoc, ꝙ utrumq;. Accipite, .s. & commedite &c. & Ite baptizate, solis discipulis dictum sit, tamen ut patet ex

Cur Laicis cõuenit baptizare, nõ tamẽ consecrare.

Quare consecrare non est omnibus concessum, ut communicare.

factis sequentibus, & ipsorum apostolorum institutionibus differenter cõmittitur potestas consecrandi,& baptizandi. Nam in collatione ordinis sacerdotalis,quo potestas consecrandi confertur, specialibus signis, scilicet manuum unctione, calicis cum patena, & hostiæ porrectione, & certa uerborum forma hanc potestatem expresse significante datur potestas, ut cognoscant se in illo ordinis sacramento auctoritatem consecrandi accipere, & potestatem placabiles deo hostias offerendi, ut dicit Hugo. Non sic autem datur potestas determinata ad baptizandum, sed ex consequenti ad illam, quæ est consecrandi, & quę est ligandi, & soluendi (quæ etiam speciali signo, manus scilicet impositione datur) officium baptizandi consequitur: non specialiter traditur. & ideo etiam in necessitate alijs concessa designatur. Ordinatio autem sacerdotum ad consecrandum, & hierarchizandum ecclesiam dei ab ipsis apostolis cepit, ut patet ex epistolis pauli, & actibus apostolorum. Et beato Dionysio in de ecclesiastica hierarchia ca. 3. & 6. ritum huius sacramenti,& etiam ordinis describente, qui fuit tempore apostolorum. Et per hoc patet ad primam obiectionem. ¶ Ad secundam uero dicitur post Alexandrum de ales, ꝙ etsi communio sacra sit maior in effectu sanctitatis, & gratiæ quam confert digne suscipienti, consecratio tamen est maior in excellentia siue auctoritate potestatis, unde magnitudo hæc & illa non sunt eiusdem generis, & ita nec magis, nec minus: & propter hoc non sequitur, ꝙ qui potest in hoc, quod maius est, potest etiam in illud, quod minus est sicut lucere excellentius est, quam calefacere, nec tamen quicquid potest lucere, potest calefacere. Instantia est de luna. ¶ Ad tertiam dicitur,ꝙ est dignitas meriti, & est dignitas auctoritatis,uel officij. Sacerdos iniustus,& si caret dignitate meriti, gaudet tamen dignitate officij. Laicus iustus econtrario caret dignitate auctoritatis, gaudet tamen dignitate meriti. Potestas autem consecrandi consequitur dignitatem auctoritatis,non meriti, ut supra patuit. Non in merito consecrantis &c. Illa tamen potestas quantò maior, & dignior est, tantò malis sacerdotibus ea abutentibus periculosior est. Nam & si dominus suorum beneficiorum ingratos,nonnunquam per beneficiorum subtractionem castigat; grauius tamen punit, dum illa non tollit; sed ea permittendo conseruat in reprobis ad eorum ingratitudinis confusionem,uerecundiam,& grauioris damnationis iudicium. ut Qui in sordibus est,sordescat adue. Et sicut multo tempore non sinere peccatoribus ex sententia agere,sed statim ultionem adhibere magni beneficij indicium est, ut habetur. 2. Machab. 6. ita peccatoribus dona sua conseruare,eosq; in peccatis sustinere,ut eum iudicij dies aduenerit,in plenitudine peccatorum puniat,grauis iræ indicium est. Ad quod pertinet illud apostoli, de iudeis gratiam Christi contemnentibus, ut impleant peccata sua semper. Peruenit enim ira dei super illos usq; in finem. Sic secundum Aug. ad permenianum,sacramentalis potestas in bonis permanet ad præmium,in malis permanet ad iudicium. Sic tantum beneficiũ saluatoris iusto iudicio dei permanet in sacerdotibus malis, ut quod in eis fuit indicium diuinæ familiaritatis,& quasi arra glorię excellentis, sit illis in penam, & confusionem maiorem coram electis pariter, & damnatis. Ecce habẽt sacerdotes Christi, unde in domino glorientur, habẽt, unde timeant, & humilientur, habẽt unde munde, & sollicite coram domino ambulent, ut in gloria cum fideliter ministeria dei dispensantibus premientur. Et tantum de potestate ordinis necessariò requisita in ministro, ad effectum consecrationis.

Dyonis. Apoc. 22. Machab. 1.thess. 5.

DE FACVLTATE SERMONIS in ministro.

LECTIO VI.

Secundũ requisitum ad sacramenti prefectioné sermonis facultas.

INTER ea, quæ ex parte ministri ad huius sacrificij perfectionem de necessitate sacramenti superius dictum est requiri, secundum fuit sermonis facultas. Per cuius defectum ab hoc ministerio excluduntur muti, & elingues, etiã si fuerint sacerdotes rite, & legitime ordinati. Cum enim sicut cætera noui testamenti sacramẽta, ita & eucharistiæ consecratio certã exigit materiã expressam quoq; uerborum formam. secundum illud Aug. homel. lxxx. & habetur 1. q. 1. Detrahe. Accedit uerbum ad elementum, & fit sacramentũ; si alterum illorum deficit, non fit cõsecratio. Et quoniã uerborum formam muti, & elingues proferre non ualent, manifestum est ꝙ non possunt hoc tantum conficere sacramentum. ¶ Et si quęritur. Quid si sacerdos mutus cętera in altari ageret, & alius sacerdos consecrationis uerba proferret, nonne mutus consecraret? Nec obstat, ut uidetur, ꝙ unus a pluribus baptizari non potest, quin eadem hostia, siue panis possit a pluribus consecrari. Nam consueuerũt presbyteri cardinales romanum circũstare pontificem, & cum eo pariter celebrare. Similiter in multis ecclesijs consuetũ est in ordinationibus sacerdotum, nouellos sacerdotes suo ordinatori epo concelebrare, quod etiam regulariter in consecratione epi obseruatur; tunc n. ordinator eps una cũ duobus episcopis coadiutoribus, & nouello episcopo consecrato, missam consecrationis simul perficiunt. Ad hoc respondetur, ꝙ in casu sacerdos mutus non consecrat, licet cerimonialia in gestis, & uestitu perficeret. Cuius ratio est, quia nihil eorum facit, quæ sunt de necessitate consecrationis. Nã uestes sacræ, & gestus corporis cerimonialia sunt, & non sunt de necessitate consecrationis, ut inf. dicetur. Formam autem, quæ de necessitate requiritur, ipse non profert, ideo non consecrat. Sacerdos tamen astans, si formam cum intentione consecrandi profert, uere' consecrat, licet cerimonialia non perficiat. Et in casu est uera consecratio; sed non per mutum; sed per sacerdotem uerba consecrationis (ut dictum est) proferentem. Nec est simile, si mutus puerum intingeret, seu immergeret, & mancus formam proferret, in hoc casu puer baptizatus nõ esset, quia sacramentum baptismi non nisi ab uno baptizante perfici potest: quoniam forma baptismi unam personam exprimit .s. Ego te baptizo &c. Quæ forma si in casu a manco proferretur, falsa esset, quia ipse nõ baptizat, cum non immergat. Si uerò diceret, nos baptizamus &c. iam forma debita non seruaretur. Est sententia Alexandri, & Scoti. ¶ Sed cõtra hoc, quod additum est, ꝙ unus panis potest a pluribus consecrari: hoc non uidetur, quoniam aut isti plures concelebrantes uerba consecrationis simul proferrent, aut non. Neutrum dici potest. Non simul, quia tunc frustra pronunciãtur, & superfluunt, quæcunq; proferuntur nisi ab uno solo: cum ab uno solo pronunciata sufficiunt ad consecrandum, sic non omnes simul; & constat, ꝙ qui primò pronunciat, conficit. Quid ergo faciunt cæteri? Nunquid iterant sacramentum? Sed hoc est inconueniens, quoniam & si sacramentum eucharistiæ est iterabile quantum ad sumptionem, non tamen quantum ad eiusdem materiæ consecrationem, ut uult Thom. in 4. scripto. dist. 6. & doct. concorditer. ¶ Item posset continge-

A

August.

Quid si sacerdos mutus cætera peragit & alius proferat uerba consecrationis.

B

An unus panis possit a pluribus cõsecr.

Thom.

re,

nem in corpus,& uinum in sanguinem transubstantiauit. Hoc ergo intendit ecclesia, ut fiat conuersio &c. a christo p sacerdotis misteriũ; & hoc est, quod intendere debet sacerdos, cuius intentio ut ministri referri debet ad intentionem ecclesiæ, cuius est minister. Nec tamen oportet, ꝙ prætendẽdo præcogitet particulariter ut panis in corpus, & uinum in sanguinem suo ministerio cõuertatur: sufficit ꝙ in genere intẽdat hoc facere, quod ecclesia per suum ministerium (alias ministrum) intendit facere, etiam si nesciat, uel non cogitet in particulari, quid illud sit, quod facere ecclesia intendit. Vnde ut dicit Scotus in 4. dist. 13. q. 2. scismaticus, & hæreticus, & quod plus est, hæreticus circa eucharistiam habere potest intentionem ecclesiæ in conficiendo, si intenderet in uniuersali, quod christus instituit faciendum, & quod ecclesia facit; licet non intendat in speciali, quia credit eucharistiam nihil ualere, hoc est non esse, seu continere uerum corpus christi; sicut aliquis bonæ fidei posset proferre uerba incantationis, quibus utuntur magi, uel magæ circa illam materiam, circa quam alij utuntur non credens ea quicquam ualere, intendens tamen in generali illa proferre ad illum finem, ad quem illi proferunt, quasi diceret, & intẽderet, fiat, quod fieri potest, licet crederet per illa nihil fieri posse. Illa ergo generalis intentio sufficit cum cæteris requisitis ad conficiendum. Propter quod & sacerdos hæreticus conficere potest, dum huiusmodi intẽtionem habuerit generalem. Huic etiam concordat doctor irrefragabilis parte 4. q. 35. artic. 5. Cum ergo hæc generalis intentio sufficit, & potestas conficiendi est inauferibilis, neq; per hæresim, neq; per pęnam canonicam tolli potest, ut supra lectione 2. probatum est; patet, ꝙ qui ius sacramentale amittere non potest, nec ius conficiendi amittere potest. — Scotus.

D ¶ Sed contra hoc uidetur. Nam uerba consecrationis efficaciam habent ex fide, unde Aug. cum dixerat. Accedit uerbum ad elementum, & fit sacramentum. subdit. Non quia dicitur; sed quia creditur. ¶ Item sacramenta nouæ legis habent fundamentum baptisma, quod est sacramentum fidei, ideo omnia sacramenta habent fidem fundamentum, & uirtutem a fide. Fides est fundamentum omnium bonorum. Glo. in c. Illi offerunt. 1. q. 1. Ideo si infidelis, aut hæreticus attentat conficere, deficit in opere suo ab eo, quod est fundamentum, & a quo debet esse uirtus sacramenti, & per consequens non conficit. ¶ Item August. & habetur. 1. q. 1. extra ecclesiam. Extra ecclesiam catholicam non est locus ueri sacrificij. Item Hieronym. super Amos. Odit deus sacrificia hæreticorum, detestatur fætorem eorum; ergo cum ipsi celebrant, nec seipsum mittit, nec angelos, ut intersint sacrificio; sed si non est ibi cælestis missus, non est ibi missa. Ob hoc enim dicitur missa, eo ꝙ cęlestis missus ad consecrandum, & uiuificandum corpus aduentat. magister distinct. 13. quarti. Et ita non conficiunt uerum corpus christi. & Cyprianus in Epistola contra hæreticos, & habetur. 1. quæst. 1. Si quis. 4. Constat oleum, unde baptizati unguntur, sanctificari; & eucharistiam fieri non posse, ubi nulla spes est, & fides falsa, ubi omnia per mendacium geruntur. Multa ad idem adduci possunt. Item magister distinct. 13. quarti In huius misterij expletione sicut formam seruari, ita ordinem haberi, ut scilicet sit sacerdos, & intentionem adhiberi oportet, ut illud facere intendat, sed si non credit de illo mysterio, sicut ueritas habet, nunquid potest intendere illud conficere? Et si non intendit, nunquid conficit? quasi diceret, non.

Margin: August. — Intentio cuius debet esse ut obiecti. — August. — Hieron. — Cypr.

E ¶ Ad illa respondetur concedendo, ꝙ sacramenta habent aliquam efficaciam ex fide, quæ fides est eis es-

sentialis,

sicut intentio finis habet in se intentionẽ mediorum ad hunc finem ordinatorum. Et ita in qualibet actuali intentione medij, manet uirtus primæ intentionis pro quanto illud medium non assumeretur, nisi præcessisset intentio prima actualis, quasi finis, in quem medium hoc ordinatur. Exẽplum sicut modo intendens ire ad sanctum Iacobum, ex intentione huius finis, ordinat multa alia necessaria ad illum finem; exequens autem illa ordinata, non semper cogitat de eundo ad sanctum Iacobum; sed sæpe per operationes circa media, uel alias distrahitur ab actuali intentione prima: nihilominus tamen omnia dicitur facere ex prima intentione, & uirtualiter habere illam primam intentionem in prosecutione mediorum: pro quanto hæ actiones mediæ processerunt a prima actuali intentione, & in eam tanquam in finem ordinantur. Quod ex eo patet; quia interrogatus, cur hoc agis? statim responderet propter ire ad sanctum Iacobum. ¶ Ad propositum dicitur. Primò, ꝙ ad consecrandum non requiritur intentio actualis consecrandi in prolatione formę cõsecrationis. Patet, nam non requiritur maior intentio in consecratione, quam in meritoria operatione; quia operatio non est meritoria nisi ex proprio conatu uoluntatis, non tamen excludendo gratiam. Consecratio autem efficax est ex uerbo creatoris. Nunc autem in operatione meritoria non requiritur semper actualis intentio ad merendum, id est actualis relatio actus sui meritorij in deum: alioquin continuans actum meritorium cum distractione non mereretur. Et in exemplo proposito, ambulãs ad sanctum Iabum, dum actualiter de hoc non cogitaret, non mereretur. Neq; sancti martyres tolerantes durissimas pœnas distracti, aut forte absorpti immanitate pœnarum; propter quod non semper cogitauerunt actualiter illa pati pro fide christi, seu iustitia, meruissent: quod est inconueniens. Et propterea non est uerisimile deum sacerdotem obligasse ad pene impossibile; uel saltem nimis difficile in illo actu, cuiusmodi est non distrahi ab actuali intentione? Cum secundum beatum Augustinum in secundo de libero arbitrio, non sit in potestate nostra, quin uisis tangamur, hoc est, quæ offeruntur per intellectum uoluntati. ¶ Secundò dico, ꝙ non sufficit habitualis intentio; quia consecrare (ut dictum est) debet esse actus humanus. Actus autem etiam conformis habitui, si non sit a uoluntate intendente; sed aliunde præter intentionem euenit, humanus non est. Nã si quis habeat habitum inclinantem ad desiderium sanitatis: si currat non intendens per hoc sanari, sed ludere; non dicitur consequi sanitatem per actum humanum; sed casualiter, uel fortuitu. Sola ergo intentio habitualis non sufficit respectu finis actus humani, ut humani. ¶ Tertiò dico, ꝙ ad consecrandum requiritur, & sufficit in sacerdote intentio uirtualis; hoc est requiritur, & sufficit, ꝙ sacerdos habuerit intentionem actualem consecrandi, ex qua processit ad opus celebrationis: & sufficit hæc intentio, etiã si in uerbis consecrationis distrahatur nihil actu cogitans de consecratione. Et hæc uera sunt, si opus celebrationis processit ex prima intentione actuali, sine omni motu contrariæ uoluntatis interueniente: qui si interueniret, & non de nouo intenderet consecrare; quamuis proferret consecrationis uerba, non tamen consecraret; quia tunc non adesset intentio actualis, nec uirtualis. Hæc multum quietant scrupulosas conscientias: quamuis non minus congruit, ut sacerdos per præuiam deuotam recollectionem uirium, & intentionis obfirmationem omnia distrahentia, & impertinentia posse tenus excludat; ac deuotius actualiter intendere satagat, abigens manu sanctæ discretionis uolucres cogitationum peruersarum,

Quæ intentio sufficiat

G

August.

importunè se ingerentium, & sacrificij fructum uiolare cupientium, exemplo patriarchæ Abraæ; ne muscæ morientes perdant suauitatem unguenti, id est consolationem, & gustum dulcissimum hu us diuinissimi sacramēti. Et tantum de his, quæ ex parte ministri requiruntur ad necessitatem sacramenti; quæ fuere potestas ordinis, facultas sermonis, & integritas intentionis.

DE REQVISITIS AD ORDINATE' consecrandum.

LECTIO VII.

A EXPEDITIS his quæ ex parte ministri requiruntur ad simpliciter consecrandum: uidenda sunt consequenter, quæ ex parte eiusdem requiruntur ad ordinatè consecrandum: & hæc sunt duplicia, uidelicet impedimētorum amotio; quorum aliqua sunt tantum culpæ; aliqua tantum pœnę; aliqua nec culpę, nec pęnę. Secūdū est conuenientium appositio. Impedimenta quę sunt tātū culpæ, quibus sacerdos impeditur ab ordinata celebratione, sunt peccata mortalia; quod patet, nam ordinatè celebrat, qui celebrando nō peccat. Inordinatio enim in celebrando defectus est non naturalis; sed moralis: omnis enim talis peccatum est, ergo a contrario sensu, qui celebrando

B peccat, inordinatè celebrat. ¶ Peccat autem mortaliter, quicunq; in mortali saltem scienter celebrat. Quod probatur auctoritate, & ratione. Auctori

1. Cor. 11. tate apostoli. Qui manducauerit panem hunc, & biberit calicem domini indignè; reus erit corporis, & sanguinis domini. Et sequitur. Iudicium sibi manducat, & bibit, idest damnationem. Damnationem autem non inducit nisi peccatum mortale: non autem hoc dumtaxat de communicante; sed

Ambr. etiam multò magis de celebrante dicitur. Vnde glosa beati Ambrosij. Indignè manducat, qui aliter celebrat, quā a Christo traditum est. Et qui indeuota mēte accedit ad eucharistiam, uel in uolūtate peccādi manet; ille reus erit corporis, & sanguinis domini, idest mortis Christi pœnas dabit: idest ac si Christum occiderit, punietur: Hæc glo. Cum dicit, qui aliter celebrat mysteriū eucharistiæ, quā a Christo traditū est; hoc dicit quātū ad conficientes siue conficere uolentes, qui non deuota mente ex cordis desiderio ad eucharistiæ consecrationē accedunt. Sic enim tradidit Christus ex maximè cha-

Luc. 22. ritatis desiderio. unde & ait apostolis. Desiderio desideraui hoc pascha mā ducare uobiscum, antequā patiar. Hoc autem facit, qui non discernit corpus domini ab alijs cibis; sed indiscretè, & negligenter tractat, & sumit, uenerationē singulariter huic sacramento debitā non exhibens. Quod notatur per apostolū, cū addit. Nō dijudicans corpus domini. ¶ Et quod sequitur in glosa. Vel in uoluntate manet peccandi: dicitur quātū ad conficientes, & sumentes. Sic & illud glosæ. Indignus est, & reus, qui beneficiū eius in irritū ducit; quòd facit, quisquis sacramentum salutis non tractat, uel sumit (obstante mortalis peccati obice) ad salutē. ¶ Itē magister di. 12. quarti. Indignus est, qui aliter celebrat mysterium, quam Christus celebrauit: uel qui habens mortale peccatum, accedit. Probatur idem ratione: quoniam actus conficiendi eucharistiam nobilissimus, & excellentissimus actus est omnium potestatum ecclesiæ. ergo multò magis peccat hunc indignè, &

in mortali peccato exercens; quàm alium actum cuiuscunq; potestatis, uel ordinis: sed exercens alium actum ordinis in mortali: mortaliter peccat: ut supra lectione 2. deductum est: ergo a maiori conficiens, & exercens eucharistiam in mortali peccato, peccat grauiori modo mortaliter: quia actus conficiendi eucharistiam nobilissimus est omnium actuum ecclesiasticorũ: ut supra deductum est. Præterea omnis consecrans etiam sumere debet eucharistiam: ut in cap. Relatum, de consecra. di. 2. ubi dicitur. Modis omnibus tenendum est: ut quotienscunq; sacrificans corpus, & sanguinem domini nostri Iesu Christi in altari immolat, totiens perceptionis eius participẽ se præbeat. Cum ergo sumens, & manducans in mortali indigne sumit, & mortaliter peccat: ergo & consecrans, quia cõsecrans etiã est manducãs. ¶ Quod etiã sumens in mortali peccet mortaliter: ex hoc deducit beatus Tho. in 4. scripto. dist. 9. q. 3. quia talis abutitur sacramento: & quantò sacramentum est dignius: tantò abusus grauior. Quod uerò abutatur: patet ex tribus, quæ in hoc sacramento attenduntur: quæ sunt sacramentũ tantum: sacramentum, & res: & res, & non sacramentum. Quantũ ad primum, habet rationem cibi, & potus: cibus autem non competit nisi uiuenti: & ideo carens uita gratię per mortale mortuus est spiritualiter, & ita abutitur sacramẽto. Peccatũ.n. tale ideo mortale dicitur, eo ꝙ mortificat animam quò ad gratiã gratificantem: nõ quo ad gratiam gratis datã, quã etiã habent hęretici, pagani, iudæi: qui tamen etiam maximè peccare uidentur: & tñ ut cõmuniter alijs habiliores uidentur. Quo ad secundũ, sumitur ibi Christus, qui est sanctus sanctorũ: unde receptaculũ eius debet esse sanctũ; ideo qui sumit cum contrario sanctitatis .i. conscientia mortalis peccati, abutitur. Quo ad tertiũ, quia accedens significat se ad unitatem corporis Christi mystici tendere: unde si peccatũ mortale in conscientia teneat per quod a corpore mystico separatur: fictionis culpã incurrit: & ita abutitur sacro. Hæc Tho. Ex illis sequitur, ꝙ sacerdos in mortali peccato celebrans, peccat duobus mortalibus peccatis distinctis. Vno quia indignè cõsecrat: alio, quia indignè manducat. Patet clare ex præmissis: quia mãducare, & cõsecrare duo actus sunt distincti; & in qualibet indigna executione cõmittitur peccatum mortale. ¶ Sed di. aliquis. Si ita se habet officium consecrandi; impossibile esset sine mortali eucharistiã consecrare, aut sumere: & per consequens nulli est sacramentũ illud ad salutẽ: probatur tñ sequela; quia consecrans aut est in peccato mortali: uel non. Si primum ex dictis indignè sumit, & ad iudiciũ: & ita mortaliter peccat. Si non: quia tñ nemo de se scire potest an odio, uel amore dignus sit. Quis potest dicere mũdũ est cor meũ, purus sum a peccato? In tali dubio accedens, periculo mortalis peccati se exponit: & per consequens mortaliter peccat: secundũ illud. Qui amat periculum, peribit in illo. ¶ Ad huius replicæ solutionem duo uidenda sunt. Primò, quot modis aliquis dicitur esse in mortali: & qui horum modorũ reddunt accedentem indignũ. Secundò, quomodo in consecratione, & sumptione possit uitari nouũ mortale. De primo notat. Sco. di. 9. 4. q. unica, ꝙ aliquis potest intelligi esse in mortali tripliciter. Primò in actu siue actualiter: quia tunc peccat actualiter peccato mortali actu interiori, uel exteriori: utputa qui habet uoluntatem respectu actus peccati præteriti, præsentis, uel futuri. Hæc enim uoluntas, quæ est actus elicitus: est mortale peccatum primò, & intrinsecè: quo non existente, actus imperatus nunquã est peccatũ. ¶ Pro cuius declaratione notandum, ꝙ actus uoluntatis est duplex scilicet actus uoluntatis elicitus, & actus uoluntatis imperatus. Actus uoluntatis elicitus, est actus productus ab ipsa uoluntate sine

Margin notes: C — B. Tho. — Celebrãs in pctõ mortali mortaliter peccat. — B. Tho. — Peccat duobus mortalibus peccatis. — Eccle. 9 — Prouer. 20. — Eccle. 3. — D — Aliquis est in peccato tripliciter. — Actus uoluntatis duplex elicitus, & imperatus.

imperio ipsius uoluntatis, ut uelle peccare, uelle dare elemosynam. Sed actus imperatus uoluntatis est actus productus ab aliqua potentia mediante imperio uoluntatis, dum talis actus posit esse in potestate uoluntatis: ut uelle audire lectionem imperatum a uoluntate, uelle facere hoc uel aliquod imperatum a uoluntate. ¶ Secundò, aliquis intelligitur esse in peccato; quia post peccatum præteritum, de quo non recolit, non pœnituit, nec pœnitet. Tertiò; quia & si pœnituit, aut pęnitet, nondum tamen est cõfessus, & in foro ecclesiæ absolutus. Quisquis ergo aliquo triũ modorũ fuerit in mortali; indignè consecrat, & sumit, & accedendo nouum peccatum mortale incurrit, non tamen ęqualiter; sed alter altero maius. Nam primò modo in peccato mortali existens grauissimè peccat: dum se quem indignum, & immundum nouit, præparare negligit; ibi enim est peccatum omissionis, & peccatum contemptus: nam Christo quantum in se est, contumeliam facit. Vnde peccato iudæ comparatur in glosa uenerabilis Bedę, Marci. 14. super illud. Væ autem homini, per quem filius hominis tradetur. In sempiternum uæ homini, qui ad mensam domini indignè accedit: Ille enim in exemplum iudæ filium hominis tradit, non iudæis quidem peccatoribus; sed tamen peccatoribus, membris scilicet suis, qui accipere dominici corporis sacramentum temerariè præsumit; tales enim sunt de primo modo; quia scientes se in mortali, quod actu continuant, accedere non formidant. Qui uerò secundo modo sunt in peccato mortali, licet minus, quam primi peccant, tamen mortaliter pro negligentia, qua se probare negligunt. i. examinare, maximè si hæc negligentia fuerit affectata, crassa, uel supina: quod si affectata fuerit, auget peccatum, & aggrauat; nam & ipsa ignorantia secundum se peccatũ est, unde Aug. ad ualẽtinũ. In eis, qui scire noluerunt, ignorantia ipsa peccatum est. Et de hac dicit Ambro. Grauissimè peccat, qui ignoranter peccat; ideo grauissimè, quia periculosissimè. De hoc magister dist. 22. lib. 2. Si uerò crassa fuerit. i. talis quę per debitam diligentiam si adhibita fuisset, excludi potuisset: etsi excusat a tanto, pro quanto minuit contemptum, quem prior ignorantia auget; non tamen excusat a toto. i. non excusat simpliciter a mortali peccato. Vnde Augu. ubi supra. Ignorantia eorum, non qui scire nolunt; sed qui tanquã simpliciter nesciunt; nullũ sic excusat, ut æterno igne non ardeat; sed fortasse ut mitius ardeat. Si autem fuerit ignorantia inuincibilis, simpliciter excusat, de quo infra dicetur. ¶ Similiter, qui sunt in mortali tertio modo, idest non confessi post mortale commissum; licet pœnitentes, & contriti, accedentes mortaliter peccant: ut tenent dominus Albertus, Scotus, Richardus, Gerson in regulis moralibus ca. de pœnitentia, & in suo tripertito de confessione. Et est ratio Scoti; quia non tantum debet accedens reconciliari deo; sed etiam ecclesiæ, ut dignè suscipiat sacramentum unitatis ecclesiæ. Etiam propter hoc ordinauit ecclesia, ut omnes utriusq; sexus ante festum paschæ, quo communicare tenentur, omnia peccata sua confiteantur; & sic confessi communicent. Et eadem ratione quocũq; tempore anni communicare quis uoluerit. De hoc uenerabilis Hugo. in lib. de ecclesiastica potestate ligandi, & soluendi ait. Audacter dico, si ante sacerdotis absolutionem ad communionẽ corporis, & sanguinis christi quis accesserit; pro certo sibi iudicium manducat, & bibit; etiam si eum multum pęniteat, & uehementer doleat, & ingemiscat. Et hoc est simpliciter uerum, si confessoris copia haberi potest. Si uerò non occurrat opportunitas confitendi, distinguendum est secundum scotum. Si potest sine scandalo differre celebrationem, aut communionem; debet

August. Ambr.

Ignorantia ẽ multiplex quæ excusat a toto uel a tanto.

B

Confessio peccatorum mortaliũ pmittenda est eucharistiæ sumptioni.

Hugo. Conc. Trid. Sess. 13. c. 7. De Eucharestia, & cano. 11.

expe-

expectare confessionem. Si uerò immineat scandalum, nisi statim celebret, aut communicet, ut puta si sacris uestibus indutus memoraretur alicuius peccati mortalis commissi, & nondum confessi; nec haberet ad manum idoneum confessorem, tunc cum contritione, & uoluntate confitendi tẽpore opportuno potest celebrare, ut scãdalum euitetur, sine nouo mortali; etiam cum merito. Similiter de alio communicaturo in simili casu cẽsendum est, ut exempli causa, in aliqua religione, uel ecclesia consuetum est, ut omnes non sacerdotes certo die communicent, si tunc alicui ex his tẽpore communionis occurrit mortale non confessum, nec habere potest idoneum cõfessorem, potest nihilominus cum contritione in actu, & confessione in uoto tempore opportuno facienda accedere, & non confessus cõmunicare. Nec est dicendum, ꝙ talis peccet mortaliter, uel transgrediatur præceptum, ut euitet scandalum; quia nullum pręceptum excludit ipsum ab illo actu, in hoc casu; quia dilatio confessionis in actu, quæ tunc habetur in affectu non excludit eum, quin sit membrum ecclesiæ militantis, habile ad actus, in quibus membra communicant, & tenetur uitare scandalum proximi. Hęc Scotus. Eadem ratio uidetur de curato, qui propter necessitatem infirmorum, aut subditorum ad audiendam missam de die dominico obligatorum, missæ celebrationem sine scandalo omittere non potest.

Celebrare uolẽs dignè an sic tenetur prius cõfiteri mortalia, habito confessore, ita ad confessionẽ uenialium.

¶ Sed diceres quid de ueniali? Respondet Sco. ubi supra dicens. De ueniali non oportet dubitare; quia de illo non est necessitas pœnitentię, & ꝑ consequens nec confessionis. Dicendũ igitur, ꝙ quamuis utile sit se a ueniali per confessionem, siue alia remedia purgare, pro quanto reddunt hominem tepidum, grauem, & obnubilatum deuotionem tollunt, aut minuunt, adimuntq; cautelam cauendi maiora, secundum illud. Qui spernit modica paulatim decidit: tamen non uidetur absolute' necessarium, ꝙ de ipso consecraturus prius confiteatur, aut etiam conteratur. Quod ex eo patet, nam hoc non est necessarium ad secure' moriendum; quia si quis in ueniali decedit sine mortali, etiam moriens in actu peccati uenialis saluabitur, uapulabit tamen secundum illud apostoli. Si quis superædificat lignum, fænum, stipulam, idest peccata uenialia, secundum glo. Gregorij. Sequetur. Si cuius opus arserit, detrimentum patietur, ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem, scilicet purgatorij. Non uidetur autem, ꝙ sacerdoti necessarium sit confiteri hoc peccatum ante celebrationem, de quo non tenetur conteri, ut ingrediatur regnum cœlorum. Huius ratio assignari potest; quia peccatum ueniale non repugnat gratię in facto esse, hoc est, stat simul cum gratia, alias enim non esset ueniale; sed ad mortem, si tolleret uitam animæ, quæ est gratia. Nec repugnat gratiæ in fieri, hoc est non impedit gratiæ infusionem, neq; augmẽtationem. Vnde si adultus cupit baptizari, dolens de suis peccatis mortalibus; & actu peccans uenialiter, iustificatur, & gratiam recipit. Ratio est; quia sacramentum baptismi confert gratiam non ponenti obicem. Obex autem non admittens gratiam, peccatum mortale est, secundũ Scotũ dist 4. q. 1. li. 4. Item secundum omnes, peccatum ueniale inexistens nõ prohibet quem meritorie agere, immo sæpę per actum charitatis feruidum extinguitur, & quo ad culpam, & quo ad pænam; quemadmodum aquę gutta consumitur a uehementi flamma: ideo non impedit gratiæ augmentationem. Si igitur neq; tollit gratiam inexistentem, neq; impedit ipsius infusionem, nec augmentationem, non uidetur, ꝙ sacerdos teneatur ipsum confiteri ad hoc, ut digne celebret. Non modo digne' per non imputationem ad nouum peccatum mortale; sed etiam digne'

Eccle. 19.

1. Cor.

Grego.

G meritorie'. ¶ Sed diceres secundũ cõmune dictũ; licet peccatũ ueniale nõ opponatur charitati, opponitur tamen feruori charitatis. Feruor.n. charitatis est charitas, sicut intensio caloris est caliditas intensa. Respondetur, ꝙ peccatum ueniale nihil charitatis tollit. tum quia si aliquid eius tolleret per uenialium multiplicationem, tota charitas posset tolli, & per consequens non essent uenialia, sed mortifera: Tum quia charitas secundũ ordinatam dei potentiam minui non potest, quia non habet contrarium nisi mortale, quod totam tollit. Dicitur autem tollere, seu minuere feruorem charitatis, pro quanto ex actu peccati uenialis relinquitur quidam habitus in uoluntate, qui ipsam impedit, ne posit in actum charitatis ita intensum, sicut posset tali habitu circumscripto. Inclinat enim habitus peccati uenialis ad actus consimiles eis, a quibus genitus est; & per hoc impeditur conatus potentiæ ad actum oppositum meritorium. Simile est in nouiter conuersis, qui propter habitus uitiosos in eis derelictos, & post iustificationem remanentes, non expedite, & faciliter exercent actus uirtuosos. Sed istis obuiare uidetur auctoritas beati Aug. in ecclesia. dogma. & allegat magister distinct. 12. lib. 4. cap. ultimo. Licet quis peccato mordeatur; si peccandi tamen de cætero non habet uoluntatem, & satisfaciat lacrimis, & orationibus; accedat securus; sed hoc de illo dico, quem mortalia peccata non grauant. Hæc auctoritas uidetur intelligi de uenialibus propter hoc, quod in eo sequitur. Hoc dico de illo, quem mortalia non grauant. Respondet Scotus dist. 9. quarti, ꝙ hæc auctoritas intelligi põt de mortali peccato confesso, & dimisso per pęnitentiam. Quod si quis de illo mordeatur, quasi non plene' satisfecerit de eodem; & peccandi de cætero non habeat uoluntatem, satisfaciat lachrymis, & orationibus pro eodem, & accedat securus. Et tunc sequitur. Et hoc dico de illo, quem mortalia non grauant, hoc est, qui sine peccato mortali non dimisso accedit. Et ꝙ non apte' exponitur de ueniali, ex eo uidetur; quia ad digne' celebrãdum non sufficit contritio, uel dolor de peccatis, sed requiritur etiam confesio secundum præmissa. Cũ autem dicat beatus Aug. & peccandi non habet uoluntatem securus accedat; & non addit, & confiteatur; uidetur, ꝙ aptius exponatur, ut dictum est, de mortali, quã de peccato ueniali; quia secundum illa uerba non concluderetur necessitas confitendi uenialia, secũdum intentionem dicentium oppositum; sed dumtaxat detestatio, seu dolor de uenialibus. Et ita patet primum; quis modus mortalis peccati facit accedentem noui peccati reum.

Ostenditur quòd uenialiũ neq; cõtritio, neq; cõfessio ẽ necessaria ad dignã celebrationem.

August.

Peccatũ ueniale quomõ opponitur feruori charitatis.

Scotus.

August.

DE MODO CAVENDI PECCATVM nouum mortale.

LECTIO VIII.

A NVNC de secundo uidelicet, quomodo caueri posit nouum peccatum mortale in consecratione, & sumptione huius sacramenti. Attendenda est hic doctrina apostoli, quę dicit. Probet ergo seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Secundum hanc, quilibet & cõsecraturus, aut communicaturus priusquã accedat, debet seipsum probare .i. suam conscientiam diligẽter examinare, an peccato mortali sit euacuata. Debet igitur atten-

1. Cor. 11.

In eucharestiæ sumptione aut consecratio

dere

ne quomodo cōtingit nouū uitari peccatum.

dere diligenter, si detestetur peccata præterita; si displiceant præsentia; si propositum firmum habeat cauendi futura: quod si aliquod horum defuerit, abstinere debet a missa, donec seipsum iudicauerit, & per seueritatem pœnitentiæ se exercens, purgationem meruerit peccatorum; quatenus sic a seipso iudicatus, non iudicetur a domino. Cessat enim uindicta diuina, si confessio præcurrat humana. ait glos. beati Aug. ubi sup. Alioquin in peccato (ut dictum est) accedens, irreuerentiā facit deo, quem suscipit in sacramento, & æternæ damnationis iudicium incidit indigne accedendo. ¶ Sed forte quæris, quanta diligentia in examinando requiritur, ut indignus accessus caueatur. Respondetur secundum doctores, & præsertim doctorem subtilem. in 4. dist. 17. q. j. & Iohan. Gerson in suo tripertito. Tantam debet facere diligentiam in examinatione conscientiæ recogitantis præterita peccata, quantam faceret in magno, & arduo negocio pro magna, & ardua re lucranda, aut incommodo graui uitando. Hæc siquidem inquisitio diligens etiam cuilibet sufficit ad fructuose confitendum secundum eosdē; ut sic ad memoriam reducat iuxta humanæ fragilitatis possibilitatem præterita peccata, prius per contritionem, & confessionem non deleta. Eaq; detestetur, quia contra dei mandata commissa, sicq; ut dictū est, cōfiteatur. Hac diligentia adhibita, si alicuius peccati obliuiscitur, per accessum ad hoc sacramentum, unum e duobus consequitur; aut uirtute sacramenti peccatum hoc remittitur, aut ad cognitionem talis peccati cor illustratur, quatenus per penitentiam diluatur, ut uult Durandus in 4. dist. 10. q. 10. Et recitat Gerson in tractatu de pol. noc. consid. 2. Sicut frequenter expertum est, q deuote celebrantes, in plurium peccatorum cognitionem deuenerunt, quæ occulta fuere prius. Secus de his, qui per crassam, & supinam negligentiam peccata grauia non aduertunt, aut obliuiscuntur. ¶ Sed adhuc diceres; si tanta præuiæ recollectionis diligentia requiritur, trepidabit, necesse est, quisquis accesserit, tanquam incertus si debitam diligentiā ad rememorandum peccata confitenda adhibuerit, uel non; & semper incertus, & per consequens in periculo accedit. ¶ Pro huius solutione aduertenda est doctrinalis distinctio certitudinis. Est enim triplex certitudo secundum gersonem ubi sup. s. supernaturalis, naturalis, moralis. Certitudo supernaturalis est, cui innitens per nullam potentiam falli potest: hæc a solo deo est quantum ad ueritates contingentes. Hæc etiam est certitudo primi principij, & propositionum per se notarum, ut quodlibet est, uel non est. Hanc habuere prophetæ in his, quæ per diuinam reuelationem acceperunt. Talem etiam certitudinem habemus & nos de articulorum fidei ueritate, & omnibus in canone biblię contentis, in eo sensu in quo a sancto sunt spiritu reuelata. His namq; assentiendo falli, aut decipi non possumus; quia deus, qui summa, & infallibilis est ueritas, non potest falsum tanquam uerum reuelare. Hæc certitudo non accipitur a rebus, alioquin non esset infallibilis, cum secundum apostolum. Omnis creatura uanitati subiecta est. Et sicut de nihilo omnia producta sunt; ita per potentiam creatoris possunt singula in nihilum redigi, & collabi. ¶ Alia est certitudo naturalis, & hæc est ueritatum a rebus acceptarum, quibus innitens falli nō potest per naturam. Hanc certitudinem habemus de multis euidentibus ueritatibus contingentibus, & necessarijs secundū naturam: ut sol orietur. Talem certitudinem habemus de existentia rerum intuitiue cognitarum contingentiū. Item de propositionibus naturaliter necessarijs, ut ignis est calefactiuus: Circa quarum ueritates, stante communi cursu naturæ, nullus fallitur, licet per potentiam supernaturalem, & miraculum quis falli pos-

Margin notes: August. — *Quæ & qualis conscientiæ examinatio præmittenda sit.* — Iohan. Gerson. — B — *Triplex est certitudo.* — Ro. 8.

ſet. ¶ Tertio certitudo moralis, ſiue ciuilis, & hæc non eſt ex euidentia rei; ſed ſurgit ex probabilibus coniecturis groſsis, & figuralibus magis ad unã partem, quã ad alteram, qualis ſufficit in mortali negocio, & agibilibus hu

C manis, ut uult philoſophus 1. Ethico. c. 1. ¶ Ad propoſitum noſtrum. Prima certitudo ſupernaturalis, & reuelationis non requiritur, ut ſacerdos de ſufficienti ſuæ examine conſcientiæ ſecurus digne accedat, hodie nãq; nulli talem reuelationem accipiunt. Quæ ſi neceſſaria foret, ſpiritusſanctus eccleſiæ ſuæ rector, & gubernator, qui eam a culpabili errore præſeruat, nequaquam generaliter eccleſiæ ſacerdotes errare permitteret; quin potius reuelaret, quod ſine ſua reuelatione ſciri non poſſet. Nam ſicut natura in neceſſarijs non deficit, ita nec deus in eccleſiæ ſuæ regimine filij ſui ſponſæ, eiuſdem precioſo ſanguine per lauacrum aqua ablutæ, & ſanctificatæ, ſecundum illud apoſtoli. Chriſtus ſeipſum tradidit pro eccleſia, ut illam ſanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in uerbo uitæ, ut exhiberet ipſe ſibi glorioſam eccleſiam non habentem maculam, neq; rugam. Fatuum ergo eſſet hanc reuelationis certitudinem expectare. Certitudo etiam naturalis euidentiæ non requiritur, quoniam naturalis hominis cognitio non extendit ſe ad euidentem notitiam huius ſufficientis diligẽtiæ, & expiationis peccatorum, qua conſecrans digne conficeret, quoniam hæc dignitas dependet ex clementi omnipotentis dei bonitate, noſtram qualẽcũq; diſpoſitionem miſericorditer tanquam ſufficientem acceptantis. Ad ſciendum autem hanc dei uoluntatem, naturalis hominis cognitio non aſcendit. Neſcit, inquam, homo an amore, uel odio dignus ſit. Quis enim neſciat fieri poſſe, ſecundum gerſonem de pol. noc. conſil. 1. ut homo detur in reprobum ſenſum demerito præcedentium peccatorum, ut non uideat peccata ſua, & per hoc nihil ſibi conſcius ſit, & tamen non in hoc iuſtificatus ſit. Et uelut Aman ſuperbiſsimus ad conuiuium Heſter ueniens, quod ſibi ad honorem putat, ad ſuſpendium ſibi inueniat præparatum, Heſter, Aut ſi auditurus eſt. Amice, quomodo huc intraſti non habens ueſtem nuptialem? Aut ſi talibus annumeratus eſt, de quibus propheta; non tam imprecatiue, quã prænunciatiue dixit. Fiat menſa illorum coram ipſis in la. & in retri. & in ſcandalum. Obſcurentur oculi eorum, ne uideant &c. Conformiter ad illum apoſtoli. Propter hoc multi inter uos imbecilles, & dormiunt multi. Quæ imbecillitas, & dormitatio magis ad animam, quã ad corpus referri putãtur. Hæc omnia certitudinem euidentiæ

D tollunt. Hæc gerſon de pol. noc. conſideratione. 1. ¶ Ex quibus certe deducitur neceſsitas humiliationis noſtræ ad deum, ut non glorietur ante eum ſtulta præſumptio omnis carnis. Nec ultra apponat ſe magnificare homo ſuper terram, quatenus ex hoc deſperemus de uiribus noſtris, neq; ponamus carnem brachium noſtrum; ſed tota ſpe proijciamur in deum, ut ipſe nos enutriat. Neq; putemus nos aliquid eſſe, cum nihil ſimus nos ſeipſos ducentes. Galatharum 6. Sed iuxta uerbum Chriſti. Cum fecerimus omnia, quæ præcepta ſunt, dicamus nihilominus, ſerui inutiles ſumus, quæ debuimus facere, fecimus; ſcientes, quia non ſumus ſufficientes a nobis, quaſi ex nobis cogitare aliquid; ſed ſufficientia noſtra ex deo eſt, qui fecit nos idoneos miniſtros noui teſtamenti. Tertia certitudo, probabilis ſcilicet, & coniecturalis ſufficit, quam habere poteſt ſacerdos ſi conatus eſt uitam preteritam, præſertim a proxima confeſsione diligenter facta examinare, ſi peccata in hoc ſuo examine occurrentia deteſtetur propter deum, ſi ea confiteatur, paratus confiteri omnia oblita, ſi memoriæ occurrerent. Si non placet obliuio; ſed magis deſideret ad omnium peccatorum ſuorum

Marginal notes: Qualis ſufficit, & requiritur in actione morali, non culpabili. — Ephe. 5. — Eccleſ. 9. — Heſt. 5. & 7. — Matth. 22. — Pſal. 68. — 1. Cor. 11. — Luc. 17. — 2. Cor. 3.

illuminati memoriam. Si nihil uoluntarie omittit, quod reminiscentia peccatorum adducere posset. Si firmum propositum omnia mortalia e[...] uendi habeat, & coniecturaliter scire potest, si hanc diligentiam feceri[t] sicut, & in alijs humanis suis actibus scire potest, quam diligenter, quomo do, qualiter, propter quid operetur. Hæc ergo diligentia eiusque conie cturalis certitudo sufficit ad digne celebrandum. Quod ex eo patet, qui[a] non requiritur maior diligentia in examinatione conscientiæ, ad digne c[e]lebrandum, quam ad secure moriendum: talis autem sic se examinans, do lens, & confitens peccata sua si moreretur, saluaretur; quia non requiri[t] dominus ultra posibilitatem humanæ fragilitatis. ¶ Si dicis omnibu[s] prædictis stantibus, adhuc potest manere peccatum aliquod mortale, quo[d] si latuerit, celebrans in mortali, & extra gratiam celebrat, & per conse quens indigne celebrat. Ad hoc dicendum, quod ad cauendum indignam celebrationem non requiritur, quod sacerdos sit in gratia, & charitate, & ideo si ne mortali, quoniam si sic; ut dictum est; dispositus accedat, non indigne accedit. Quia sic accedendo etiam si fuerit in mortali, non nouo mortali peccat, licet etiam non digne accedit: ita digne ut per consecrationem, & participationem eucharistiæ mereatur sibi gratiam infundi, licet alterum de duobus supra dictis consequatur, uel remissionem peccati ignoti, uel illuminationem ad eius memoriam; quod si conteritur, gratiam consequitur. Vnde patet, quod inter indignum accessum, & dignum datur medium. Vt indignus accessus dicatur, quo nouum mortale incurritur. Dignus, quo gratia augetur. Medius, quo neq; nouum peccatum incurritur, neq; gratiæ augmentum percipitur. Et per hoc respondetur ad replicam supra lectione 7. motam, negando, quod impossibile est sine mortali eucharistiam consecrare, aut sumere; quoniam multi sumunt non solum sine nouo mortali; sed etiam cum merito, & gratiæ augmento. Vnde glo. Hieronymi super uerbo. Biberunt ex illo omnes. Felix ebrietas, salutaris satietas, quæ quanto copiosius sumitur, tanto sobrietatem mentibus dignatur donare. Et ad probationem negetur utraq; pars probationis. Prima. quoniam stat consecrantem esse in peccato mortali; & tamen non indigne sumere, aut consecrare, ut statim declaratum est. Vnde superius caute additum fuit, scienter, ita quod consecrans in mortali scienter, indigne accedit. Similiter secunda pars negetur; quia licet homo non posset scire per euidentiæ certitudinem se esse sine mortali, potest tamen de hoc habere certitudinem coniecturalem, & quibusdam signis habere spei fiduciam, ut dicit Alexand. de ales. 4. parte quæst. 46. memb. 1. Et subdit. Vnde Bernard. in sermone de septuagesima. Nescit homo utrum dignus sit amore, an odio; sed spei fiducia consolatur nos scriptura, ne dubitationis huius anxietate penitus cruciemur. Propter hoc data sunt quædam signa, & indicia manifesta salutis, ut indubitabile sit eum esse de numero electorum, in quo ea signa permanserunt. Et post, ponit quatuor. Primum si deuote audit uerbum dei, secundum illud. Qui ex deo est, uerba dei audit. Alia tria sunt opera uitæ agere, a peccatis continere, commissa deflere, quæ ponit sermo. 2. super canonem Iohannis exponens illud. Tres sunt, qui testimonium dant in terra, spiritus, sanguis, & aqua. Fidelis sermo (inquit) & omni acceptione dignus, quo salutis testimonia commendantur. Quis est, qui testimonium habet effusi sanguinis Christi, nisi qui continet a peccatis? Habet, & ab aqua testimonium, qui laborat in gemitu suo, lauans per singulas noctes lectum suum. Sane

An requiratur quòd sumens sit in gratia ad dignam sumptionem eucharistiæ.

Certitudo se esse in gratia aut liberatum a peccatis unde colligitur.

sanctum superuenisse spiritum certissime noua conuersatio testatur. Iam ut breuiter repetam, & a sanguine, & a spiritu habes testimonii, & ab aqua: si contines a peccatis; si dignos pœnitentiæ fructus, si facis opera uitę. Hęc Bern. Hinc accipitur, ꝙ habens propositum a peccatis abstinendi, dolens de peccatis commissis, proponens obedire mandatis, cum cæteris supra dictis, habet certitudinem sufficientem. Hinc ait Alexander. Talis accedens ad corpus Christi cum debita reuerentia, non peccat; nec exponit se discrimini. Sufficit enim habere noticiam præsumptionis per coniecturas eo modo, quo dictum est. Et hoc uidetur innuere apostolus, qui non ait, dum dignè accedendi regulam ponit sit sine peccato, aut habeat in se gratiam; sed probet seipsum homo. Glosa.i. examinet, & sic de pane illo edat &c. ¶ Et per hoc ad illud. Nemo scit utrum amore, uel odio dignus sit. dicendum, ꝙ loquitur de amore, & odio finali. Vnde ibi sequitur. Sed omnia in futurum reseruantur incerta. Vel si loquitur de præsenti, ut communiter exponitur. Dicendum, ꝙ loquitur de scientia per certitudinem euidentię. Hoc enim sonat uerbum, scit. Quod uerò additur ex Prouerb. Quis dicere potest, mundum est cor meum. Dicendum, ꝙ non intendit dicere, ꝙ nullus sit sine peccato mortali; sed loquitur ibi sapiens contra præsumptuosos, qui seipsos temerariè iactant, ac de suis meritis laudant; hi eo ipso, ꝙ tales sunt, mali sunt. Vnde glosa ibidem non dicit, quis habet; quia dicitur. Beati mundo corde. Sed quis potest dicere; quia temerarium est se laudare. Vel intelligitur de peccato ueniali. ¶ Sufficit ergo, quemadmodum ex prædictis, colligitur certitudo moralis, ad cauendum indignum accessum ad eucharistiam uenerabile sacramentum. Hæc autem certitudo moralis excludit scientiam, & firmam fidem de inexistenti peccato; & compatitur secum uacillationem quandã animi, & suspitionem seu hæsitationem, & scrupulum non sufficientis adhibitę diligentiæ seu indispositionis. Sed non debet quis propter hæc celebrationem suspendere seu prætermittere. Est enim scrupulus, seu hæsitatio, dubitatio quædam seu formido, consurgens ex aliquibus coniecturis debilibus, & incertis; & hic stat cum morali certitudine. Sicut etiam apparet & in cuilibus negocijs, ubi propter leuem timorem de damno, non dimittunt negociatores suarum mercantiarum exercitia; sed magis secundum ea, quæ probabilius accidere cognouerint, aut æstimauerint, operantur, & exequuntur. ¶ Sed diceres secundum beatum Grego. Piarum mentium est cognoscere ibi etiam culpam, ubi culpa non est: multò magis agnoscenda est culpa, ubi dubium culpæ est. Et perconsequens etiam in leui dubio celebrandum non est. Respondetur secũdum dominum altisiodorens. & Iohannem ger. cancella. parisiens. quod in dubio probabili committeret se discrimini, qui stante illo probabili dubio celebraret; & ita peccaret periculo se committens, secus in dubio leui. Est autem probabile dubium, quando pro utraq; parte sunt rationes æquè fortes, quæ faciunt animum trepidare, ne alicui partium audeat consentire; ut si habeat fortiora motiua, ꝙ non fecerit debitam diligentiam in reccolligendo, & examinando se de peccatis commissis, & detestando ea; quam ꝙ fecerit: uel certæ rationes æque fortes: & in tali dubio celebrans peccat. Si uerò uerisimiliter æstimat se fecisse diligentiam, quam tenetur; timet tamen de opposito, & bona fide plus credit se fecisse, quam non fecisse; & in tali dubio celebrat, nullum peccatum est, nec periculo se committit. Huic alludit uerbum beati Aug. supra allegatum. Licet quis peccato mordeatur, hoc est scrupulis, & suspitionibus agitetur, quasi nondum satis pænituerit; aut clarè satis

[Margin notes: Bern. — F — Eccle. 9. — Mat. 5. — Certitudo moralis cõpatitur quãdam uacillationem. — Scrupulus quid. — G — Grego. — Dubiũ probabile & nõ probabile quomõ differunt. — August.]

con

confessus fuerit; uel nondum pro eis satisffecerit; si peccandi tamen de cætero non habet uoluntatem: & satisfaciat lachrymis, non quidem sensibiliter defluentibus. Illæ enim non requiruntur necessariò ad peccati remissionem; sed lachrymis spiritualibus, quæ sunt peccatorum commissorum detestationes:& satisfaciat orationibus,petendo ueniam,& dignam sui dispositionem a domino. Sequitur. Accedat securus, uidelicet non obstante tali remorsu,ac scrupulis. Ad idem facit, quod dicit. Alex. de ales parte. 4. q. 56. memb. 3. ar. 2. Quando existens aliquis in mortali peccato secũdum ueritatem,non tamen habet conscientiam mortalis peccati,qui præparat se sufficienter secundum conscientiã suã ut digne accedat;non tñ sufficienter secundũ ueritaté bene accedit;ꝙ in ipsa susceptione cõfertur sibi gratia, & resurgit a morte peccati, & unitur corpori christi. Nonne ut dicunt sancti,hoc sacrameto uniũtur mẽbra christi corpori? Vnde dico,ꝙ quæ unita sunt fortius uniuntur;& quãdoq; gratia collata in ipsa susceptione sacramẽti unit nõ unitũ. Et allegat beatũ Aug. in quodã sermone de uer. euãgelij plane dicentẽ,ꝙ quando manducatur uiuificat mortuos. Hæc Alexan.

Conc. Tri. Sess. 13. c. Can. 11.

August.

Bonarũ mẽtium est.

¶ Ad beatum Greg. respondet cancella. Agnoscere culpam per firmum assensum,ubi non est, non est pium; sed stolidũ,& fatuum. Vnde & uæ eis imprecatur per prophetã. Væ qui dicitis malum bonum, & bonũ malũ. Neq; hoc uoluit beatus Gregorius. Sed agnoscere.i.timere culpam cum reputat culpam ex quadam leui suspitione: ubi secundum ueritatem quam euidenter nescit,culpa non est: hoc est piarũ mentiũ, quæ non solũ abstinent ab his, quæ sciunt,uel firmiter credunt esse culpas; sed & ab his quæ suspicantur esse culpas: Nec solum a malo; sed etiam ab omni specie mali secundum apostoli consilium abstinere satagunt. Valet hæc doctrina scrupulosis, in quibus nulla est animi constantia; qui iugiter in expletione suorum officiorum timent culpabiliter se deficere,quandoq; propter minima, quæ uel modici, uel nullius sunt ponderis,abstinentes ab operibus laudabilibus & uirtuosis, sicut aliqui abstinent a largitione elemosynarum in ecclesia; quia stulte timent hoc eis imputari ad hypocrisim; aliqui celebratione missarum ex modicissima perturbatione mentis. Debent autem hi cõsilijs superiorum,& doctoribus deuotis uiris acquiescere, & ad eorum consilium contra tales uacillationes,trepidationes & scrupulos audacter & uiriliter operari: quatenus fiant robusti, solidi & tranquilli in suis operationibus: sic enim plerumq; uincuntur huiusmodi scrupuli,& abscedunt. Qui uerò renuunt, ac spernunt superiorum, ac prudentium consilia ad deponendum tales scrupulos, & arrogantia & superbia sunt suspecti, præponendo scilicet sua iudicia maiorum doctiorumq; consilijs & iudicijs: tales deniq; uix aut nunquam liberari possunt a scrupulis: nec ad solidam conscientiç quietem peruenient; sed magis nonnunquam ad tantam pusillanimitatem prolabuntur; ut uix quodcunq; opus audeant explere: fitq; eis persępe peccatum fallente conscientia, quod aliunde peccatum non foret. Et rursum nullam pacem, nullam conscientiæ puritatem obtinere ualent; spriuantq; se sæpe hospite gratiæ, qui est spiritussanctus. de quo dicit propheta. In pace factus est locus eius. Attendendum est hic consilium beati Bernardi, quod super hac re præstitit. Erat ex discipulis eius quidam tantis inquietatus scrupulis, ut ad celebrandum nullo pacto auderet accedere. Dixit eis deuotus Bernardus hoc percipiens. Vade frater, & in fide mea celebra. Obediuit discipulus;& scrupuli omnes protinus discesserunt. Laudanda,& imitanda tam deuoti patris industria, quam discipuli humilis obedientia. Hæc de impedimentis, quę sunt tãtum culpę.

Formidare culpam ubi non est culpa quomodo intelligitur.

H Grego. Esa. 5. Grego.

1. Thes. 5.

Doctrina cõtra scrupulosos.

Psal. 75.

Bern.

DE

DE IMPEDIMENTIS pœnæ.

LECTIO. VIIII.

A IMPEDIMENTA, quæ sunt pęnę tantum, sunt pœnæ iuris, siue canonis, quæ etiam impediunt ordinatam cõsecrationem. Est autem pœna canonis, pęna inflicta per canones, uel saltem secundum canones prohibens uel arcens punitum ab aliquo actu ecclesiastico, qui alias sibi liceret. Dicitur per canones; quia aliquando huiusmodi pœna incurritur ipso facto, dum canon fuerit latæ sententię, ut est canon. Si quis suadente. 17. q. 4. Per quem excommunicatus est quisquis manus uiolentas inijcit in clericum, etiam sine iudicis declaratione. Dicitur uel secundum canones; quia aliquando pęna ipsa non statim ipso facto incurritur; sed per iudices secundum canonum dispositiones infligitur; ut quando canon hæc uel illa facientem mãdat excommunicari. Dicitur, qui alias sibi liceret; quia non est pœna laico, q non conficiat; quia hoc alias sibi non conuenit; sed sacerdoti pęna est. Neq; homini pœna est, si uolarẽ prohibetur. Sunt autem quantũ hic sufficit, sex pęnæ tales, scilicet depositio, degradatio, infamia, irregularitas, excommunicatio, interdictum, & suspensio, quarum omnium amotio requiritur, ut sacerdos ordinatẽ celebret. Quia ligatus aliqua dictarum sex pœnarum celebrans, facit contra prohibitionem ecclesiæ, & ita celebrando, mortaliter peccat, præsertim si non ignorat se aliqua dictarum pęnarum ligatum. Ignorat dico ignorantia non iuris; sed facti: nã ignorantia iuris non excusat, quia tenetur ille, qui exponit se ad tantum actum, scire iura secundum quæ potest ritẽ exercere tantum actum. Ignorantia autem facti excusat; ut si quis ignoret se a iudice excommunicatum, & ita excommunicatus celebraret, ut de cle. excommuni. depo. uel interdic. mi. in pluribus. c. continetur. dummodo tamen ignorantia fuerit probabilis, non crassa, aut supina, ut in c. apostolice. de cleri. excommuni. &c. Quoniam si per famam alicui constaret contra eum latam fuisse excõmunicationis sententiam, etiam si de lata in eum sententia dubitaret, debet potius abstinere, quam sacramenta dominica pertractare, quia in dubijs uia tutior est eligenda. Quod si in tali dubio celebrat, pœnam, quam canon his qui post excommunicationem diuina celebrare pręsumpserit, infligit, incurrit; licet cum talibus misericorditer dispensetur, ut in c. Illud dominus. de clerico excommuni. Nec solum sic celebrantes peccant; sed etiam irregularitatem incurrunt, ut in titulo allegato in diuersis c. patet. Inter illas tamen pœnas canonis, non includitur excommunicatio minor, in qua licet celebrans grauiter peccet, tamen irregularitatem nõ incurrit, ut in eodem titulo ca. Si celebret. ubi dicitur. Si celebret minore excommunicatione ligatus, licet grauiter peccet, nullius tamen notã irregularitatis incurrit. Et sequitur. Peccat autem conferendo ecclesiastica sacramenta; sed ab eo collata uirtutis non carent effectu. ¶ Pro aliquali, & generali harum pœnarum notitia, notandum secundum Scotum

B distin. xxv. lib. iiij. q. j q depositio est maxima pœnarum supra nominatarum; quia est totalis amotio a statu clericali, & si degradatio sit amotio ab omni gradu clericali, tunc idem est depositio, & degradatio.

In moralibus, & dubijs uia tutior est eligenda.

Pęnę canonis impediẽtes dignam Eucharistiæ sumptionẽ, quæ, & quot sunt.

Quando, & qualis ignorantia huiusmodi pœnarum excusat accedẽtem.

Scotus.

datio. Si autem degradatio sit depositio tantum a determinato gradu, reseruato gradu aliquo clericali: ut a gradibus maioribus, reseruatis ordinum minorum gradibus, tunc degradatio est quædam pęna partialis respectu depositionis. Remouetur autem depositus a statu & gradu clericali; non ꝙ character ordinis sibi tollatur, nec per consequens ordines suscepti; sed tollitur fauor exequendi actum cuiuscunq; ordinis; & etiam priuilegium clericale, quod competit ordinatis. Vnde & talis traditur curiæ seculari. Ita ꝙ quantum ad ecclesiasticos actus licite exercendos, quantum ad tutelam personarum ecclesiasticarum, & quantum ad forum, degradatus totaliter excluditur a numero personarum ecclesiasticarum. Ista pęna nunquam a iure, sed præcise infligenda est a iudice secundum formam, quæ habetur de pęnis degradationis lib. 6. Nec nisi propter enormia crimina, qualia sunt hæresis, scisma, reuelatio confessionis, ut habetur in diuersis capitulis, & canonibus. Nec tollitur, seu remittitur hæc pęna, nisi per restitutionem in integrum a solo papa: quamuis legitime depositus non ligatur postea restitutus. ¶ Secunda pęna est infamia, quę est status læse dignitatis quantum ad uitam, & mores; sicut fama est status illæse dignitatis quantum ad uitam, & mores. Et est differentia inter infamem, & infamatum. Nam infamatus est is, qui de crimine aliquo propter quod ius determinat aliquem infamem fore, ab aliquo accusatur. Sed infamis est non propter impositionem huiusmodi criminis; sed qui crimen tale publice commisit; uel a iudice coram quo probatur crimen eius, iudicatur infamis. Et ita omnis infamis est publice notatus de crimine, quod ius punit pęna infamiæ. Sed quandoq; non est de hoc in iudicio conuictus; & tunc est infamis tantum a iure, & non a iudice. Quandoq; conuictus; & tali pęna a iudice damnatus; & tunc est utroq; modo infamis, & a iure, & a iudice. Contrahitur autem hæc pęna infamationis ex impositione criminis infamatorij; sed pęna infamiæ contrahitur (ut dictum est) a iure uel a iudice tali pęna puniente. Crimina uero propter quæ hæc pęna infligitur, tanguntur. 3. quæst. 7. infamis. & 6. q. 1. infames esse: & c. omnes, ubi dicitur, ꝙ omnes infames dicimus, quos leges seculi infames appellant. Hæc pęna quo ad infamationem tollitur purgatione canonica, ut in cap. Ex tuarum. de purgat. cano. Quo ad infamiam tollitur restitutione in integrum ab eo qui sic potest restituere: ut de testi. & attesta. testimonium. in glos. super uerbo emendatus. Ista pęna simpliciter grauior est, quã depositio quantum ad uitam ciuilem, nisi depositio includat illam; quia ista prohibet ab omni actu legitimo, etiam post actam pęnitentiam; quia talis persona uilis est, & infamibus portę dignitatis patere non debent. de regulis iuris. Infamibus lib. 6. ¶ Tertia pęna est irregularitas, & hæc est inhabilitas ad susceptionem ordinum, & executionem actuum eorundem. Ista frequenter incurritur a iure: quamuis posset aliquando infligi a iudice secundum iura. D

Infamis, & infamatus differunt.

Incurritur autem a iure ex quibusdam criminibus, & ex quibusdam nõ criminibus; & ex quibusdam, quæ quandoq; possunt esse crimina, quandoq; non crimina. Ex criminibus quatuor pertinentibus ad ordines, uel actus eorum; quæ sunt simonia, furtum in ordine, ministerium in ordine non suscepto, contumacia in non seruando pęnas ecclesiasticas. Sequitur etiam irregularitas tria non crimina. s. seruitutem, illegitimitatem, turpem aut enormem mutilationem, uel infirmitatem. Sequitur etiam irregularitas duo, quæ quandoq; esse possunt cum culpa, quãdoq; sine culpa: hæc sunt, homicidium, bigamia. Hæc omnia cum sequentibus latiorem exigunt tractatum, qui principalius pertinet ad dominos canonistas. ¶ Quarta pœ- E

na est

na est excommunicatio maior. Hæc enim simpliciter est excommunicatio, quę est exclusio alicuius a communione fidelium; non quidem exclusio corporalis, quæ fit per incarcerationem, aut realem exclusionem ab alijs; sed per prohibitionem, ne cõmunicet cum alio, uel alij cum eo. Excommunicatio uerò minor non est nisi excommunicatio secundum quid; quia secundum quid excludit a communione fidelium; quia in sacramentis tantũ. Hæc incurritur qñq; a iure: qñq; a iudice. A iure quidẽ in casibus penè innumerabilibus, qui olim fuere pauci. Nec tamen a iure, nec a iudice infligi debet nisi pro mortali: Nec quocunq; ; sed graui, quod etiam concomitatur contumacia: quia quãdiu aliquis paratus est satisfacere pro culpa, & audit ecclesiam; quare habendus esset sicut ethnicus, & publicanus, cum secundum Christum, pœna ista infligatur, quasi ultima illi, qui non uult audire ecclesiam, qui est finaliter contumax? Hæc relaxatur per illum, qui excommunicauit, si est excommunicatio a iudice, uel eius superiore. Si uerò a iure, per absolutionem eius, qui condidit ius, uel cui absolutio est reseruata, aut commissa, uel concessa. Ista pœna comparata ad præcedentẽ, est simpliciter grauior; quia excludit ab omni communione fidelium alias licita. Irregularitas uero tantum ab his, quæ pertinent ad ordines. Sed ista reputatur leuior; quia facilius remittitur. Sed hoc est appositum, nam ideo facilius remittitur; quia grauissima est, & a pluribus excludit. Illæ etiam duæ pœnę, irregularitas, & excommunicatio possunt esse publicæ, uel priuatæ. Et quo ad hoc, ꝙ possunt esse priuatæ, sunt minus graues, quã alterutra duarum primarum, quæ semper sunt publicę. ¶ Quinta pœna est interdictum, quæ est arctatio a quibusdam actibus ecclesiasticis exercendis, uel ab assistendo quibusdam talibus. Et illa pœna licet aliquando possit infligi loco, & non personæ, quandoq; personæ, & non loco, quandoq; utriq; & sicut infligitur, ita seruanda est; tamen ut est distincta pœna a cęteris, frequentius infligitur loco, & non personis, id est non nisi, ut in loco, ut. s. in tali loco non liceat celebrare solemniter diuina, nec alijs interesse. Illa pœna interdicti, seu prohibitionis contrahitur quandoq; a iure, ut exẽpli gratia: De receptantibus extraneos usurarios, quorum terrę, quamdiu in eis fuerint, ecclesiastico sunt suppositæ interdicto, ut in c. usurarum uoraginem. de usuris lib. 6. Infligitur uerò a iudice propter causas innumeras, communius tamen propter inobedientiam populi terræ; relaxatur per illum qui posuit interdictum. Quandoq; etiam a iure, ut in c. Alma mater. de sententia excommuni. lib. 6. ¶ Sexta pœna est suspensio, & est prohibitio alicuius ab aliquo alias sibi conueniente, & hoc ad tempus. In hoc distinguitur ista pœna specialiter contra alias. Hæc est multiplex. Quædam est suspensio ab officio: & quædam a beneficio: quædam ab ingressu ecclesiæ. Et incurritur aliquando a iudice: aliquando a iure.

Excommunicatio quid est, & quotuplex.

F

Tollitur autem ab eo, qui eam tulit, uel eius superiore.
Istam materiam latius tractat Scotus dist. 22.
quæst. 1. lib. 4. Hæc breuiter
tacta suffi-
ciant.

DE

DE IEIVNIO, ET IMmunditia.

LECTIO X.

Ad dignam eucharistiæ sumptioné requiritur ieiunium naturę.

TERTIVM ordinatæ consecrationis impedimentum remouendum nec est culpa, nec pœna. Et hoc est du- A
plex .s. solutio ieiunij naturæ, & corporalis immundi-
tia in certo casu. ¶ Circa primum est notandum secun
dum doctorem Scotum. q.3. dist.8. lib.4. ꝙ duplex est ie
iunium. s. naturæ, & ecclesiæ. Ieiunium naturæ est caren
tia cibi suscepti in stomachum, uel in uia ad stomachũ,
a principio diei, a quo quis dicitur ieiunus. Cibi dico secundum durandũ:
hoc est cuiuscunq; rei, quæ nutrire potest siue in se, siue alteri coniuncta.
Ieiunium ecclesiæ est, quo aliquis unam comestionem unius diei non trans-
greditur per extraordinariam refectionem secundum morem ecclesiæ. Vn
de ea, quæ sumuntur propter alios cibos deducendos: puta potum post prã
dium: uel digerendos, sicut species medicinales, aut electuaria, ieiunia ec-
clesiæ non soluunt. Ita nec medicina qualibet hora diei sumpta. Per hoc
ad propositum dicitur, ꝙ tam ad celebrandum, quã ad manducandum ordi
nate, & licite, non sufficit ieiunium ecclesiæ: sed regulariter requiritur ieiu-
nium naturę. Hoc patet per beatum Augustinum ad inquisitionem ianua- August.
rij. & habetur in canone de consecrat. dist. 2. Liquido placuit spirituisancto,
ut ad honorem tanti sacramenti, prius in os christiani dominicum corpus
intraret, quã alii cibi. Et ratio huius principalis est diuina institutio, quã
christus discipulis suis dedit: uel per ipsos promulgauit, uel saltem instituẽ
dum reliquit. Ad quod sonat canon allegatus dicens. Namq; saluator,
quo uehementius commendaret mysterij huius altitudinem; ultimum hoc
uoluit infigere cordibus, & memoriæ discipulorum, a quibus erat ad passio
nem digressurus. Et sequitur ad propositum. Et ideo non præcepit, quo
deinceps ordine sumeretur; ut apostolis, ꝑ quos ecclesiã dispositurus erat,
hunc locum .s. institutionis seruaret. Et per hoc tollitur obiectio de xp̃o, q
post agnum typicum cum discipulis comestum, eucharistiam sumpsit, & de-
retur. Ibi quoq; noua inchoaret, ubi uetera terminabat. De quo infra.
unde sequitur in auctori. Aug. si enim christus maluisset, ut post cibos alios August.
semper reciperetur: credo, ꝙ eum morem nemo mutasset. Cum uerò, ait
apostolus de hoc sacramento loquens: Propter quod fratres cum uenerі-
tis ad manducandum, inuicem expectate: si quis esurit, domi manducet:
ut non ad iudicium conueniatis. Statim subtexuit, quæ ad sacramen-
ti eiusdem ordinem pertinent, scilicet quo modo ieiuni &c. Cætera, cum
uenero, disponam. Vbi datur intelligi, quia multum erat, ut epistola il-
lis totum agendi ordinem insinuaret: quod uniuersa per orbem ser-
uat ecclesia ab ipso ordinatum esse, quod nulla regionum diuersita-
te uariatur. Hæc ibi. Probatur etiam idem per ca. ex parte. de ce-
lebratione miss. ubi dicitur, ꝙ sacerdos non debet uinum perfusionis .i.
ablutionis accipere: cum noluerit eodem die missam aliam celebrare.
Item. 7. quæst. 1. c. nihil. Nullus post cibum, & potum quemlibet etiam
minimum, missas dicere præsumat. Si ergo ablutio quæ tamen ad caute-
lam accipitur, & modica est impedit: quanto magis omne quod in

Ieiuniũ naturæ, & ecclesiæ quo differunt.

os sumitur, & in uentrem traijcitur impedit. Et quidem rationabilis est hæc institutio propter tanti sacramenti reuerentiam, quæ minor est regulariter in pranso quam ieiuno. Et ut prius quæratur cibus spiritualis quã corporalis. ¶ Sed dices. Dictum est, ꝙ ieiunium naturæ est abstinentia a cibo a principio diei. Vnde sumitur principium diei? Ad hoc dicitur, licet principium diei sc̃m diuersos, diuersimode sumatur. Nam quidã a meridie: quidam ab occasu quidam, ab ortu solis diem incipiunt. In proposito tamen secundum beatum Thom. dist. 13. 4. ecclesia incipit diem a media nocte. Et ideo si quis post mediam noctem aliquid sumpserit per modum cibi, aut potus; non debet illa die celebrare, nec communione sacramenti participare. Nec refert dicit beatus Thom. in 3. parte summe, & post eum Durandus, utrum post cibum, & potum dormierit: aut etiam cibus digestus sit quantũ ad rationem præcepti. Et hoc est contra gl. in c. ex parte de celebra. missa. dicentem. Antequam cibus digestus sit, corpus Christi sumi non debet: Et allegat ad hoc canon. Tribus de consecr. dist. 2. Sed ille canon nihil ad propositum; quia loquitur de ieiunio seruando post sumptionem sacramenti, non ante. Vnde dicit. ,, Qui mane sumpsit sacramentum ieiunet usq; ad sextam: qui tertia, uel quarta, usq; ad uesperam. Sed & hoc ipsum abrogatum est per ecclesiæ generalem consuetudinem, quod approbat Hostien. qui nec credit dormitionem esse necessariam. Et quanquam non refert quãtum ad rationem præcepti, utrum dormierit, aut cibum digesserit, refert tamen quantum ad perturbationem mentis, quam patiuntur homines propter defectum somni. Ex quo si quis multum perturbatur: debet a communione sacramenti abstinere. Sed quid de reliquijs ciborum manentibus in ore, si traijciantur causaliter? Responsio. Non impediunt a celebratione: tum quia traijciuntur per modum saliuæ, tum quia non sumuntur tanquam de nouo, illo die. Idem dicitur de reliquijs aquæ, qua os abluitur; dummodo non traijciantur in tanta quantitate; ut maneãt in propria specie aquæ, sed quasi conuersæ sint in saliuam. Dicit etiam hic. Rich. de media uilla dist. 8. 4. q. 3. principali art. 3. Nec est acquiescendum dicentibus, ꝙ illi, qui post dictum matutinum in sero bibit, non est licitum celebrare sequente die, nisi prius iterum dicto matutino. Hoc enim non inuenitur statutum. Et hæc Richard. Verum licet non sit necessarium talem abstinere; uidetur tamen, ꝙ sit ualde congruum; cum matutinale officium ad diem istum pertineat, a cuius principio celebrans tenetur esse ieiunus ieiunio naturæ. ¶ Dictum est autem regulariter; quia in casu potest sumi, & consecrari a non ieiuno ieiunio naturæ. Vnus casus est quasi generalis quantum ad sumẽtes, s. corporis infirmitas grauis. Vnde quando timetur periculum mortis imminentis, periculum esset negare infirmo licet pranso poscenti sacramentum, cum sit uiaticum. Et ideo dandum est ei qui proficiscitur ex hoc mundo, ut per ipsum perueniat ad terminum. Concordat Rich. dist. 8. 4. Alius est casus specialis, quo ad consecrantem, quo etiam non ieiunus potest consecrare; & sumere, & est casus iste. Minister præparat calicem sacerdoti, & per errorem pro uino ponit aquam: sacerdos supponens ministrum bene fecisse, procedit ad consecrationem, & calicis sumptionem: in cuius sumptione aduertit esse aquam ipsa in uentrem traiecta. In quo casu tenetur sacerdos sanguinem de nouo consecrare, & consecratum sumere, quamuis per aquæ sumptionem soluerit ieiunium naturæ. Quod probatur, quia quando sunt duo præcepta ordinata, præceptum superioris magis ligat. Est autem unum præceptum christi, & ecclesię sumptũ ex ratione sacramẽti, ꝙ ipsum, quando conficitur, integrum perficiatur; quoniam sacrificium

A | B | B. Thom. | C

An liceat post cibum sumptũ sine dormitione media celebrare.

Infirmi excusantur.

Sacerdos q casu, & ex negligentia aquã pro uino consecrato in altari sũpsit quid faciet.

in se est quoddam integrum ex duobus. De qua integritate seruanda habetur scriptum ecclesiæ mandatum. de consecra. distin. 2. Comperimus. ubi dicitur. Aut sacramenta integra percipiant: aut ab integris arceantur. & loquitur ibi canon de sacerdotibus cōficientibus,& non sumentibus. Et subditur ratio: quia diuisio unius eiusdemq; mysterij sine grandi sacrilegio nō potest prouenire. Ergo non obstante quocunq; alio præcepto ecclesiæ, maxime quod non respicit propriam,& essentialem rationem sacramenti: tenetur celebrans ad illam integritatem seruandum: ergo qui iam percipit aquam, tenetur simpliciter ad cōplendū illud, quod prætermisit .s. ad consecrationem sanguinis. Et confirmatur per canonem. Nihil. 7. q. 1. ubi sic habetur. Nullus minister, atq; sacerdos absq; prouentu patentis molestiæ, cum cęperit, imperfecta officia præsumat omnino relinquere. Et si quis hoc temerarie præsumpserit, excommunicationis sententiam sustinebit. Relinqueret autem imperfectū eucharistiæ sacramentum, qui corpus Christi consecraret sine sanguine, saltē quātū ad significationem passionis Christi: quæ perfectius significatur per utrasq; species panis, & uini: quā per alterā tm̄. Vnde dicit beatus Aug. in lib. sententiarū prosperi: & habetur de conse. dist. 2. Dū frangitur. Dū frāgitur hostia:uulneratio Christi intelligitur. Dū sub speciebus uini sanguis eius sumitur: eiusdem sanguinis effusio de latere Christi designatur. Et tunc ultra. Si tenetur consecrare, tenetur & sumere per ca. relatum. de conse. dist. 2. supra allegatum: ubi dicitur, ꝙ qui sacrificantes non edunt, rei sunt dominici sacramenti. Et sequitur. Qui talis est:a cōione uno anno nouerit se repulsum. Tenetur ergo nō ieiunus eucharistiam sumere. ¶ Sed diceres:ergo in casu sacerdos erit perplexus; quia tenetur sumere, & sumendo in casu sumit non ieiunus: & per consequens cōtra præceptū in c. Liquido. Et ita peccat transgrediendo pręceptū ecclesiæ. Ad hoc respondetur, ꝙ ecclesia non ita stricte prohibet nō ieiunū percipere, sicut prohibet diuisionē sacramēti:quæ uidetur esse prohibita a Christo,& a primeua eius institutione. Nec etiā ita stricte prohibet non ieiunū percipere sicut præcipit consecranti sacerdoti consecratum sanguinē sumere. Ex una enim parte habet sacerdos præceptum Christi: ut scilicet sanguinem consecret post corporis consecrationem: habet & districtū ecclesiæ præceptū de percipiendo consecratū. Ex alia autē parte nō habet nisi leue præceptū ecclesiæ cōparatiue, scilicet de ieiunio. Ibi enim nō ponitur ꝙ suscipiens non ieiunus sit reus dominici sacramenti:neq; ꝙ cōmittat sacrilegiū. Nec repellitur a communione per annū sicut in priori præcepto. Non est ergo ille perplexus;quia seruare debet præceptū Christi,& ecclesiæ,quod est strictius, & omittere ꝑceptū ecclesiæ quod est minus strictū. Nec ecclesia uoluit illū ligari in hoc casu per secūdū præceptū; sed magis uoluit eum non seruare, & ligare ad oppositum. Et patet ex alio, ꝙ ieiunium non est ita necessaria conditio in suscipiente; quia in die parasceues particula posita in calicem percipitur cum uino non consecrato. Et uerisimile est, ꝙ uinū citius descendat in uentrē, quam illa particula: ergo ex cōsuetudine ecclesiæ, sacerdos percipit eucharistiā nō ieiunus. ¶ Itē in primo casu generali licet sumere eucharistiā non ieiuno, scilicet infirmitatis. Sed in nullo casu licet celebranti diuidere sacramentum: aut consecratū non sumere, nisi in casu impossibilitatis. puta si sacerdos deficeret. de quo infra. Vnde patet non esse ita strictum pręceptum de ieiunio, sicut de non diuidendo & sumendo. Hic ergo habet locum regula cancel. gers. in suis moralibus regulis. Si incidant duo præcepta incompossibilia ex culpa sua, agat illud, quod de se est magis obligatorium: & a no-

Margin notes: Auguſt. — D — Quando, & in quot, & in quibus casibus licitū est non ieiunū communicare.

E uo peccato immunis existit. ¶ Si quæritur. In casu posito sacerdos depræhendit se sanguinem non consecrasse, pro eo ꝙ defuit materia debita, ubi incipiet consecrationem dominici sanguinis? Respondet sanctus Tho. ꝙ debet sacerdos aliam hostiam ponere, & ipsam simul cum sanguine cõsecrare. Sed non apparet hoc fore necessarium secundum Sco. quia sunt distinctæ formæ consecrationis corporis, & sanguinis seorsum, & diuisim efficaces. In ultimo enim instanti prolationis uerborum super panem, incipit esse corpus Christi: & nõ dependet efficacia huius formæ ex forma consecrationis sanguinis: nec econuerso. Melius igitur (ut uidetur) dicitur ꝙ caute supplicatur, quod omissum est secundũ prædicta. Et quo ad hoc cõcordat Hosti. dicens. Si timet scandalum sacerdos in prorogatione missæ: sufficit dicere tñ uerba consecrationis sanguinis. Si dicis, in consecratione calicis de nouo oritur scandalũ populi: ideo uidetur, ꝙ sit omittenda. Responsio Scãdalũ illud contemnendũ est; quia est scandalũ phariseorum, acceptũ, & non datum: nã factum illud bonum est in se, & necessarium sacerdoti ad euitationem mortalis peccati: & quilibet debet iudicare hoc bonum, si causam nesciat, supponendo sacerdotem hoc sine rationabili causa non facere, quam causam quisquis eam sciret, deberet utiq; approbare. Hoc autem scãdalum dominus contẽnere docuit, dum dominus dixerat, Audite, & intelligite. Nõ quod intrat in os, coinquinat hominem.; sed quod procedit ex ore: hoc coinquinat hominẽ. Et discipuli respõdẽtes domino aiebant. Scis, quia pharisæi audito hoc uerbo scandalizati sunt. Respondit. Sinite eos; cæci sunt, & duces cæcorũ. Omnis plantatio &c. Videtur tamen nihilominus, ꝙ cauere posset celebrans, ne scandalum accipiatur secante procedat. Nam uadens quasi pro uino ablutionis post communionem percipiendo, infuso uino in calicem ad aquam adhuc in calice manente. Vel si tota prius exhausta fuerat, aqua de nouo admixta, poterit redire in medium altaris: & statim in breui tempore ab illo loco. Simili modo postquam cœnatum &c. incipiendo, continuare poterit usq; Quotiescunq; uel usq; ibi. Vnde & memores. Et illis uerbis prolatis cum debita reuerentia, percipere iam uerum sanguinem Christi. Nec illud de facili percipietur; quia fieri potest in ualde breui tempore. Hæc est intentio Scoti dist. 8. 4. q. 3. ¶ Sed adhuc di. quis. Videtur, ꝙ ieiunium naturæ regulariter non requiratur: nam apostolus disponens de sumptione huius sacramẽti, corripiens corinthios pro eo, ꝙ cœnas suas in ecclesia manducaturi conferebant: subiunxit in fine ca. Si quis esurit: domi manducet. Quibus uerbis innuere uidetur, ꝙ antequam ad ecclesiam conuenirent; deberent domi famẽ extinguere, ne immoderate in ecclesia de speciebus sumerent. Respõdetur secundum beatum August. apostolus reprehendit illos, qui pransi eucharistiam sumpserint. Et ideo illud uerbum. Si quis esurit, domi manducet, non debet intelligi domi antequam ueniat ad ecclesiam; sed post recessum ab ecclesia: ita ꝙ non satisfaciat fami suæ de eucharistia; sed expectans, quod sibi necessarium fuerit, in domo sua percipiat. Et ideo laudabilis est ecclesiæ latinæ consuetudo, quæ eucharistiam dispensat in modica quantitate, quę nõ possit suscipi ad crapulam: & sufficit ualde ad reuerentiam debitam sacramenti: unde glo. super illo. Si quis esurit, domi manducet suos cibos, & F terreno pane pascatur: ne post eucharistiam sumat. hæc glo. ¶ Secundum impedimentum amouendum, est immunditia corporalis. Vbi in primis considerandum, ꝙ nulla corporalis immunditia de per se impeditiua est celebrationis, aut sacræ communionis. Hanc considerationem deducit sanctus Bona. in 4. sententiarum dist. 12. q. 3. Et patet satis ex uerbis Christi,

[Left margin: B. Thom. — Matt. 15. — 1. Cor. 11. — August.]

[Right margin: Si sacerdos depręhẽdit se sanguinem nõ cõsecrasse unde incipiet cõsecrationem. — An regulariter ieiunium naturę requiratur. — Corporalis immunditia quæ & qualis, & quãdo impedit.]

si perpendatur benedicendi ratio. Non lotis manibus manducare, non coinquinat hominem; quia nulla passio talis, aut exterior immundicia de per se peccatum est, aut de necessitate coniuncta peccato. unde glo. marginalis Mat. 15. núc allegata. Nihil é extra hominé, quod interius inquinet. & gl. interli. Aug. non timeo immundiciam obsonij; sed cupiditatis. Obsonium cibus est delicatus, qui post cenam sumitur. Notanter dictum est de per se; quia de per accidens ratione alicuius concomitantiæ, uel sequelæ in anima impedire potest. Pro cuius declaratione aduertendum secundum Ioh. gers. cancel. de materia celebrationis consid. 7 q quædam est immunditia corporalis coniuncta immunditiæ spirituali secundum ueritatem: aut secundú quandá similitudiné, uel cóformitaté: ut actus fornicationis in uigilia perpetratus quo ad primum: & immunditia in somnijs sordidis quo ad secundum. Alia est immundicia corporalis, quæ uisa, uel cogitata horrorem & abominationem quandam generat: quamuis nulla sciatur inesse peccati ueritas, uel effigies: quales sunt lepra, menstrua; & innaturalis fluxus seminis, & aliæ infirmitates corporales. ¶ De ultimis ergo dicendú est, q nec a celebratione, nec a cómunione impediút. Ná afflicto, & punito nó est afflictio addenda: immo potius eius miseriæ miserandum, ut in c. ex parte. de clerico ægrotante. Quod uerò eodem titu. c. tua nos. præcipitur, q sacerdos diuino iudicio lepræ morbo percussus remoueatur ab administrationis officio; non per hoc interdicitur leproso facultas celebrandi omnino; sed tm̃ populo patrochiali propter scandalú, & abominationé populi: ut patet ex uerbis decretalis. Erat enim is, de quo loquitur prælatus ecclesiæ patrochialis: unde priuatim nisi nimia esset debilitas aut deformitas, poterit celebrare: ut dicit Alex. de ales parte. 4. q. 47. mébro ulti. Et post eú beatus Thomas in. 4. dist. 9. q. 4. arti. ul. Verú secundú Hugoné cú remouetur a cómuni cohabitatione, multò fortius a sacris ordinibus percipiendis. Si tamen sit præsbyter leprosus, cessabit a ministerio, quo ad sanos; sed leprosis cátare, & ministrare poterit diuina. ¶ De menstruatis, & seminifluis, q non habent necesse abstinere: patet per beatum Gregorium anglorum episcopo in quadam epistola scribentem: & habetur dist. 5. Ad eius. Mulier dum secundum consuetudinem menstrua patitur, prohiberi ecclesiá intrare nó debet; quia ei naturæ superfluitas in culpá reputari nó debet. Similiter nec debet prohiberi a cómunione sacraméti: unde ibidé sequitur. Sáctæ cóionis mysteriú in eisdem diebus percipere prohiberi nó debet. Si auté ex ueneratione magna percipere non præsumpserit, laudanda est; sed si susceperit, non est iudicanda. Bonarú quippe mentium est ibi culpas suas agnoscere; ubi culpa non est; quia sæpe sine culpa agitur: quod uenit ex culpa. Vnde etiam cum esurimus sine culpa comedimus, quibus ex culpa primi hominis factum est, ut esuriamus. Hæc Gregorius. ¶ Idem potest dici (ait Alex. de ales) de uiro seminifluo. Eadem etiam ratio est de muliere tempore purgationis post partum: ut dist. 5. Cum enixa. & de purgatione post partum c. unico. Pariformiter de cęteris corporalibus immundicijs secundi generis: de quibus tamen beatus Tho. hác facit distinctionem. Quia aut est perpetua: uel diuturna: uel temporalis, & citò purgabilis. Si primum, non est propter hoc abstinendum, ne propter immundiciam corporis perdatur fructus mentis, sicut accidit in leprosis, uel patientibus fluxum sanguinis, uel seminis. Si secundum: tunc si aliquis fuerit in mente bene dispositus: sumere non prohibetur, quamuis ét posit ad tempus laudabiliter abstinere propter reuerentiam tanti sacramenti. Hæc Tho. ¶ De immundicijs auté primi generis quę ét distinctæ sunt, quarú

Obsonium quid.

An méstruú & seminis fluxus impediat.

Matt. 15. | Augu. | Ioh. Gers. | Alex de ales | Hugo. | Thom. | Grego. | Thom. | Thom.

aliquę coniunctę sunt secundum ueritatem immundicię spirituali, quæ est peccatum mortale. Istę quidem nihil dubij habentur quin impediant: ut actus fornicationis, adulterij, & cuiuslibet alterius incontinentię turpioris: quoniã & coniugibus accessuris indicitur cõtinentia triduana. unde de conse. dist. 2. Omnis homo. dicitur. Omnis homo ante sacram cõmunionẽ abstinere debet tribus, aut quattuor, aut octo diebus. De quo infr. dicitur.

H ¶ Alię uerò quæ coniungnntur peccatis secundum quandam similitudinẽ: ut resolutio seminis in somno, quæ non est peccatum; sed similitudo peccati. De ista pollutione, & immundicia uariè senserunt doctores. Nam Alexander de ales: quem sequitur Albertus, sanctus Bonauentura, Petrus de palu. tenent, ꝙ qui habuit pollutionem nocturnam: etiam si causam culpabilem non habeat: nihilominus abstinere debet a celebratione: nisi in casu necessitatis, aut uitationis scandali. debet, inquam, de consilio, non de pręcepto: ita ꝙ mortaliter peccet, si celebret. Causam assignat Alex. de ales: quia in hoc actu quasi omnino ordo uirium peruertitur: unde secundum August. In hoc opere anima fit tota caro: & sicut gustato spiritu desipit omnis caro: sic econtra, & amplius gustata carne, desipit spiritus: & fit carnalis. Generat etiam frequenter in anima hebetudinem quandam discrasiam & deordinationem: ideo abstinendum est, donec fuerit reordinata natura; quod fit regulariter spacio uigintiquattuor horarum: unde ad tantum tempus abstinere debet post pollutionem. Vnde si dormitione meridiana contingat pollutio: debet in crastino abstinere a celebratione missę: nisi forte ad nonam celebraretur: ut in tempore ieiunij, quando expletæ sunt uigintiquattuor horæ. Hæc Alexander paucis interpositis. ¶ Richardus de media uilla lib. 4. dist. 9. q. 2. arti. 3. finaliter adhoc; hanc materiam resoluit. Si pollutio in somno proueniat ex causa, quæ est peccatum mortale: impedit de necessitate. Si ex ueniali præcedente infirmitate, uel superfluitate: tunc non impedit. Addit etiam, ꝙ periculum uomitus impedit. ¶ Beatus Tho. distin. 9. 4. q. 3. latius prosequitur, & multipliciter distinguit, præmittens, ꝙ ad dignam communionem requiruntur tria. Mundicia conscientiæ: erectio mentis ad deum: mundicia corporalis. Mundicia conscientiæ, non tollitur nisi per peccatum mortale: de quo supra dictum est. Erectio mentis ad deum, per actualem scilicet deuotionem per mentis hebetudinem, uel occupationem, aut euagationem: interdum etiam sine peccato amittitur. Corporalis mundicia, per corporis inquinationẽ tollitur. Primò & principaliter peccatum impedit. Secundò indeuotio, siue mentis hebetudo. Tertiò corporalis immundicia. Propter quod celebraturi, aut tractaturi aliquod sacramentum ob reuerentiam manus lauant. Et qñq; hæc tria cõcurrunt in una pollutione: qñq; duo: qñq; unũ, & secũdũ hoc magis uel minus impedit. ¶ Secundò distinguit de pollutione in ordine ad causam, & modũ. Causa est triplex. Extrinseca spiritualis: intrinseca spiritualis: intrinseca corporalis. Extrinseca spiritualis est dæmon illudens dormienti excitans phantasmata. Intrinseca spiritualis, dũ phãtasmata apparent dormienti ex reliquijs pręcedentium cogitationum. Intrinseca corporalis, & hęc aut aliquando fuit uoluntati subiecta, ut quando prouenit ex superfluitate cibi, & potus præcedentium. Quandoq; non fuit uoluntati subiecta, ut dum accidit ex debilitate uirtutis retentiuæ seminis. Vel ex uirtute naturę superflua expellente, siue quacunq; alia infirmitate. ¶ Modus triplex, scilicet primo cum imaginatione turpi, & consensu uoluntatis: secundo cum imaginatione turpi, & sine consensu uoluntatis: tertio sine imaginatione turpi. In omnibus his pollu-

August.

Thom.

Ad dignam cõione tria requirũtur.

Cã pollutionis est triplex.

pollutionibus corporalis immundicia est communis; sed mentis hebetatio non est nisi in illis in quibus pollutiones cum imaginatione accidunt. In alijs enim somnialibus resolutionibus: quæ sine imaginatione accidunt: anima nihil participare uidetur. ❡ Ex his summatur determinatio huius doc. in quatuor propositionibus. Prima. Si illusio nocturna accidit ex mortali præcedenti: puta ex consensu uoluntatis certo, uel probabiliter dubitato: omnino abstinendum est. Secunda propositio. Si somnialis resolutio seminis ex diabolica illusione accidit: cuius in nobis causa per turpé imaginationem, uel delectationem non præcessit (quod ex eo considerari potest: si frequenter accidat: & præcipue in diebus, quibus cõmunicãdũ est) non est a cõmunicatione aut celebratione abstinẽdũ: quia signũ est, ꝙ dyabolos fructum eucharistiæ percipiendę auferre conatur. Sic legitur consultum cuidã monacho in uitis patrum. ❡ Tertia propositio. Si pollutio huiusmodi ex naturæ infirmitate, uel alias nõ præcedẽte pctõ accidat, & sine imaginatione turpi nom impedit: si necessitas immineat, aut deuotio exposcat: si tamen propter reuerentiã abstineat, dũ infirmitas non fuerit perpetua, laudandus est. ❡ Quarta propositio. Patiens pollutionem sine mortali præcedenti, siue cũ ueniali, siue sine peccato præcedẽti, tñ imaginatione turpi: licet nõ peccet mortaliter extra casum necessitatis celebrãdo, uel communicando: minus tamẽ reuerẽter accedit, & peccat uenialiter. Et qm̃ difficile est discernere omnia prædicta circa pollutionem in somno accidẽtẽ: ideo cõsulit tanquã tutius abstinere: dum necessitas celebrãdi, aut cõmunicãdi nõ immineat. Abstinere aũt uigintiquattuor horis: ut supra dictũ est. Hæc uidetur esse sentẽtia beati Tho. p ipsum diffusius declarata. Verũ quia in præmissis uidẽtur quædã dubia, & quædã obscura: ideo clarius de hoc impedimento disserit clarissimus doctor Ioh. ger. cancel. in duobus libellis de hac materia ad timoratarum conscientiarũ consolationẽ editis, cuius determinatio magis placet. ❡ Pro quo aduertendum in primis, ꝙ nulla pollutio in somnis inchoata & perfecta, a celebratione impedit; quia peccatum in se: uel quia contaminet corpus Christi. Sed si impedit: impedit; quia tollit debitam reuerentiam. Primum patet; quia nulla talis est peccatum, ex famosa illa regula Aug. Peccatum est adeo uoluntariũ, ꝙ si nõ esset uoluntariũ, nõ esset peccatum. In somno aũt deficit libertas uoluntatis; quia perfectus rationis usus: ergo nihil in somno est uoluntarium. Minorẽ satis ostẽditur beatus Tho. ubi supra. Rursus ista est expressa determinatio beati Aug. 12. super Gen. ad litteram. Ipsa phantasia, quę fit in cogitatione sermocinantis: cũ expressa fuerit in uisione somniãtis, ut inter illã, & uerã conjunctionem corporũ non discernatur, continuẽ mouetur caro. Et sequitur: quod eum motum sequi solet, cum hoc tam sine peccato fiat, quam sine peccato a uigilãtibus dicitur. Item idem. 1. de ciui. dei. c. 25. Si illa cõcupiscentialis inobediẽntia, quæ adhuc in mẽbris moribũdis habitat præter nostræ uoluntatis legem, quasi lege sua mouetur; quanto magis absq; culpa est in corpore non consentientis: si absq; culpa est in corpore dormientis. Loquitur de oppresione non consentientis. Item actus exterior nullum peccatum est: nisi denominatione extrinseca: non plus, quam urina, quæ dicitur sana; quia significat sanitatem. Ideo si in animo non sit peccatum propriẽ dictum: dum libertate non utitur: nullus protunc actus exterior tanquam uitiosus culpatur: non utitur autem libertate in somno; quia nec usu rationis. Requirit enim rationis usus operationes uirtutum, & potentiarum sensitiuarum pro statu isto, quæ in somno sunt ligatæ. Quoniam & si intellectus noster nõ sit potẽtia organica: & ita non utatur sensu tanquam

Nulla pollutio in somnis inchoata & perfecta a celebratione impedit.

organo: utitur tamen eo tanquam potentia præuia, ſine cuius operatione nõ uadit in actum: ut patet. 3. de anima. Dicentes oppoſitũ contradicunt nõ ſolũ theologicę, ſed philoſophicæ determinationi. Nec habent, quid reſpõdeant, ſi fiat eis argumentũ de infantibus, & furioſis, ac alijs non utẽtibus rõne: quos pro tunc non peccare noua tranſgreſſione concors eſt omniũ ſententia. Põt tñ huiuſmodi pollutio eſſe peccati effectus, aliqñ pcti mortalis; aliquando uenialis. ¶ Dictum eſt aũt notanter pollutio in ſomnis inchoata, & perfecta in ſomno: quoniã poſſet aliquis uigilãs impurũ habere deſideriũ ſe polluẽdi, quo uigente caderet in ſomnũ: in quo ſui pollutio perficeretur: poſſet ſimiliter pollutionẽ in ſomnis cœptá expergiſcẽs male conſummare. Conſtat in his caſibus radicẽ pollutionis eſſe liberã, & flagitioſam, propter quam illud opus obſcœnũ imputabitur ad culpã. Si uero utrobiq; in principio, & fine fuerit rationis carentia: & per hoc cõſenſus uolũtatis liber ẽt erit talis actus a culpa mortali: etiam ſi nullo accedente cõſenſu uigilando cõpleretur palã eſt ratio: quia libertate carebat. Sentẽtia hæc eſt etiã beati Thomę. Poterit tamen aliquis peccare poſtmodũ cõplacendo ſibi in tali uoluptate probroſa, quã habuit; ſed propter hoc prior pollutionis actus non redderetur culpabiliter uitioſus; ſed ſequens illa complacentia a uoluntate libere elicita: quamuis ſi ipſa ſeminis reſolutio facta placeret: non quia uoluptas; ſed quia naturæ exonerationem, uel ſanitatem afferret abſq; ſui, qui patitur procuratione, uel aſſenſu ſecundũ beatum Tho. peccatum non haberet. ¶ Secundum etiam ſcilicet, ꝙ pollutio non impedit propter timorem contaminationis corporis Chriſti, manifeſtum eſt. Nihil enim attinet ad corpus Chriſtj in ſacramẽto corporalis immundicia ſumentis, uel contrectantis, ſicut nec ad radium ſolarem, aut ſpiritualium ſubſtantiarum aliquam: quoniam etſi in ſacramento ſit uerũ corpus Chriſti: nõ tñ eſt ibi ſecundum conditiones corporis naturalium cauſarum actionibus attingibilis; ſed modo quodã ſpirituali, quomodo rationalis ſpiritus eſt in corpore materiali: de quo infra dicetur. Manifeſta ſunt hæc etiam parum inſtructis. ¶ Tertium oſtenditur, ſcilicet ꝙ dũ impedit perpeſſa reſolutio; impedit, quia tollit debitam reuerentiam. Requirit. n. digna huius ſacramenti ſuſceptio deuotum diſcretionis iudicium ſecundum apoſtolum, qui non dijudicantem corpus domini indignũ decernit. Exigit itaq; reuerentia debita animũ clarũ: non hebetem, recollectum, non per uagas maxime lubricas cogitationes aliorſum notabiliter diſtractum, ferenum, conſtantem, & quietum, non dubium ſcrupulis fluctuantem. Nunc autem ſomnialis pollutio etiam, quæ nullo accedente conſenſu accidit, nonnunquam reddit animum ſcrupuloſum, inquietum, deiectũ, hebetẽ, & diſtractum: ita ut nequeat cogitationes turpes, aut lubricas ſufficienter repellere: & ita ad prædictam diſpoſitionem attingere. Vnde ſicut cogitationes uoluntariæ, & lubricæ diſponunt maxime ad huiuſmodi fœdas commotiones: ita uiceuerſa ex huiuſmodi commotione, & carnis ſtimulatione proueniunt ſæpe ſomnia de nocte, & cogitationes lubricæ in uigilia de die: quemadmodum iratus aliter, & aliter cogitat, quam mitigatus, & timens, quã ſecurus. Remanerẽt in huiuſmodi (licet inuoluntarius patiatur) aliqua carnalis deguſtatio: unde mens hebetatur, & diſtrahitur ẽt nolens: quæ tamen debitam reuerentiam tollit. Debitam dico, nõ debito præcepti; cuius tranſgreſsio inducit peccatũ mortale; ſed debito congruitatis, & conſilij: cuius omiſsio frequenter non caret ueniali. Vnde extra neceſsitatis cauſam, pollutus, qui mortalis peccati reus nõ fuerit: licet nõdũ ab hebetudine mentis, & diſtractione purgatus, & reordinatus ad celebrandum ac-

Pollutio poteſt eſſe peccati effectus aliquando mortalis, aliquando uenialis.

S. Tho.

Pollutio nõ impedit ꝑp timorẽ contaminationis corporis Chriſti.

1. Cor. 11.

cedens, dum laudabiliter posset abstinere, non peccat mortaliter: tam a ueniali non excusatur. Est expressa sententia sancti. Tho. ubi sup. Q autem obscœnitas humoris istius, cum suis reliquijs non perpetuo dura ideo nec perpetuò à celebratione impedit. Et licet pro reformatione an mi assignetur spacium uigintiquattuor horarum: ut supra dictum est: p test tamen aliquis una hora purgatior effici, quam alius in centum: & p hoc ad celebrandum aptior: porro si timeatur reuersio talium illecebra tempore celebrationis: possunt utiq; hęc etiam post uigintiquattuor hora contingere, uel ex corruptela naturæ, uel ex diabolica operatione. Secu dum hæc ergo citius, uel tardius accedendum erit ad hoc uenerabile sa cramentum reuerendissime celebrandum; citius ab his quorum facilis e conuersio propter fortem in sanctis cogitationibus habituationem: pro pter etiam strenuam carnis subiectionem: ut in uiris contemplatiuis, & u rè religiosis. Tardius uerò in nouiter conuersis, non exercitatos sensu habentibus: & secularibus, quibus huiusmodi reliquiæ tenacius adhæ rescunt. De his in figura dictum est antiquis, Leu. 15. Deut. 23. ut taliter immundi separarentur ab alijs usq; ad uesperam, & uestiũ lotionem: quo beatus Grego. sic exponit; ꝙ nisi prius ignis tentationis recesserit: reum se quasi usq; ad uesperam cognoscat. Constat autem nullas ta les constitutiones uete. testa. quæ cerimoniales erant, ad obligationes nostras trahendas esse nisi iudaizare uellemus. Ideo uespera hoc lo co, & lotio materialis non ad litteram accipiendæ sunt; sed tamdiu homo se reputet immundum: ut extra castra sacramentorum mysteriorum secedat: quamdiu tales in eo uigent peccati reliquię, hebetudo sci licet mentis, & cogitationis carnalitas. ¶ Ex his primò infero, ꝙ nulla corporalis immundicia de per se impeditiua est celebrationis; sed de per accidens, ratione alicuius concomitantiæ in anima, uel sequelæ. Patet pro utraq; parte ex præmissis. ¶ Secundo infero, ꝙ non solum sine peccato; sed etiam cum merito contingit pollutum in somno celebrare: sicut etiam quandoq; ipsa pollutio in somno non ex præcedenti peccato accidit; sed ex merito. Prima pars patet: primò de his, qui post pollutionem animo reformati, & alias non indispositi accedunt: habent enim quæ ad dignam celebrationem requiruntur. Patet secundo de his, qui cum hanc immundiciam ex dæmonis illusione accidisse certis indicijs depræhendunt, celebrant: non ut cedant; sed ut tẽtatoris fallacijs fortiter obnitantur. Patet tertiò de his, qui ut suscepto officio satisfaciant; uel commissorum necessitati aliorum, cum quibus uiuunt conformitati, sublationi scandali, aut instiganti deuotioni propriæ celebrant. Cum enim hi pia feruntur intentione, nec habent legitimum impedimentum: non est dubium eos celebrando mereri. ¶ Secunda pars patet; quia non nunquam accidit ex arcta abstinentia in pane, & aqua: quod perspicuum fecit experientia. Item aliquando ex cogitationibus de carnali uitio meritoriè habitis: ut si quis prædicaturus est contra carnis uitia detestanda: Nonne super his cogitare habet, ac doctorum scripta reuoluere: aut etiã confessionem audiens de his audire, & inquirere? Posset utiq; cum magno merito. Nihilominus occurrere sentiet in somnis aliquando præcogitatarum impudicitiarum simulacra: & ipsum ex illis sicut in alijs ad pollutioné concitare posse quis neget? Non nunquam deniq; expertum est fuisse, qui dum celebraturi erant sequenti die, cum cubandum erat, orationibus specialibus contra huiusmodi sordes se armare nisi sunt: ex ipsa orationum armatura phantasmata illecebrarum innouarunt: & in illud, quod ne-

Nulla corporalis immunditia de per se impeditiua est celebrationis.

rebatur, inciderunt. Omnes hoc in huiusmodi suis cogitationibus prænijs quis dubitat meruisse? Accidit nihilominus et merito quandoq; occasionaliter; ut dum illusiones dæmonum inuidentium bonis profectibus celebrare uolentium contingunt: uel ad terrendum, & inquietandum timorosæ conscientię puritatem: uel pro boni operis ut celebrationis impedimento, uel ut uigilanti placeat, quod somnians pertulit: uel ut dæmon abstinentiam periculosam, & indiscretum uitæ rigorem suadeat: & sic timorosum in insaniam præcipitet: uel ut deo propicio, & permittente deuotam mentem sic exerceat: ut ex tali fæditate stimulatam in humilitate custodiat. Loquitur non difformiter ad prædicta scribens Augustino anglorum episcopo beatus Grego. ut habetur dist. 6. in c. testamentum: ponit enim multiplicem harum illusionum distinctionem. ¶ Ex cuius uerbis Cancel. duo memoranda colligit. Primum quod sæpe tales illusiones animus nesciens pertulisse magis dolendus est, quam fecisse. Et loquitur de illusione, quę ex naturæ superfluitate, uel infirmitate euenit: addens quod hæc omnino timenda non est. Secundum, quod bonarum mentium est ibi agnoscere culpam: ubi culpa non est. Sic tamen agnoscat (ait Cancel.) ut non indiscretè impediatur operatio iusta: neq; corporis debita sustentatio deseratur. Ne pręterea aliquis conscientiam sibi fabricet, & nutriat erroneam: ne cadat in scyllam, cupiens uitare carybdim. Et subdit. Patietur fortasse aliquis hæsitationes uarias, dum ad comedendum, uel dormiendum accesserit. Diceтq; sic: pollueris, si hoc, & hoc non omiseris: si tibi non pręcauebis. Contemnat talia necesse est, qui discrimen maius imminere circumspicit: si non parem cum alijs uiuendi formam prudenter insequitur. Scrupulosis ergo contra scrupulos agendum est: & fixo operis pede certandum; Tales enim scrupulos euincere melius, quam per contemptum nequimus. tantummodo sit contemptus iste timore reiecto: & regulariter non absq; præuio alterius præsertim superioris consilio, alioquin timor immoderatus facit casum, aut præcipitat inconsulta præsumptio. Hæc cancel. Sed contra prædicta potest dupliciter obijci. Primò, nam coniugati possunt sine peccato: immo cum merito misceri: & tamen indicitur eis triduana abstinentia: ut supra tactum est: ergo uidetur, quod in nullo casu liceat pollutum celebrare. ¶ Secundò contra illud, quod dictum est, quod impeditus hac illusione a celebratione potest reformari ante spacium uigintiquattuor horarum, & sic celebrare. Nam sic & fornicarius similiter in breui se posset recolligere: & ab omnibus peccati reliquijs animam extergere: posset igitur statim celebrare. ¶ De prima obiectione est sentētia Alexādri de Ales, & aliorum doctorum, quod si coniugati prædicti accedant ex deuotione præsertim diebus solemnibus, non peccant, quando non causa adimplendæ libidinis; sed uel causa reddendi debitum, uel affectu gignendæ prolis commixti sunt: nam ad reddendum debitum coniugij pręceptum obligat, dicente apostolo; Vxori uir debitum reddat, similiter & uxor uiro. Non autem uidetur, quod quis obediendo pręcepto prohibeatur a sacra communione. Canon. uero supra allega. de consecra. distin. 2. Omnis homo intelligitur secundum glo. quod abstinere debet quantum est in se ut non exigat, exactus tamen reddat, omni tempore: 33. q. v. Si dicat uir. De secundo loquitur beatus Grego. & habetur. 33. q. 4. Vir cum propria. Si quis sua coniuge non cupiditate uoluptatis raptus, sed solummodo procreandorum liberorum gratia utitur, iste profecto seu de ingressu ecclesiæ: seu de sumendo dominici corporis, sanguinisque mysterio, suo est iudicio relinquendus, quia a nobis non debet prohiberi accipere, qui in

August. | N | Duo memoranda. | Cancel. | Alex. de ales | 1. Cor. 7. | De coniunctione cōiugatorum an impediat cōmunionem. | Greg.

igne positus nescit ardere: relinquendus est suo iudicio propter statum mē tis suæ, quem ipse melius nouit: unde si mente non ardet concupiscentiæ reliquijs, non impeditur a communione. Addit cancell. etiam si commisceantur causa incontinentiæ uitandæ maximè in altero coniugum. ¶ De secunda obiectione dicit cancel. ꝙ rarissimum est hoc .s. ꝙ fornicator se in breui extergere possit ab omnibus reliquijs fornicationis: & de his, quæ uix aut nunquam eueniunt doct. parum tractant: si tamen immineret graue scandalum pro omissione: si deniq; magis ex surreptione dyabolica: aut uehementi tentatione tale flagitiū apud se raro cōmisisset. Si præterea grandis contritio concurreret: audeat, qui profundius sapit talem prohibere. Fateor non audeo. In hoc casu, & alijs sicut perspicuum est ex pręmissis: relinquendi sunt multi suæ conscientiæ, & iudicio, circumstantijs omnibus quas prudentia circumspicit, indagatis. ¶ Ex omnibus præcedentibus potest hæc doctrinalis resolutio finaliter elici. Pollutus in somno, absq; consensu in uigilijs sequente, uel præuio: dum se non sentit magis hebetem: & per cogitationes ad carnalia reflexum, alijs impedimentis non obstantibus, etiam extra casum necessitatis, aut remouendi scandali: potest sine peccato, & meritoriè celebrare: dum deuotio trahit: pietas suadet, aut susceptum officium exigit, uel requirit. Particulæ singulæ patent ex pręmissis.

De fornicationis pctō subito perpetrato ab eo, qui ē uere cōtritus, an impediat. O

Conclusio, de pollutione.

DE CONVENIENTIBVS ministro.

LECTIO XI.

EXPEDITI de impedimētis a ministro sacram oblaturo hostiam remouendis: dicendus est de conuenientibus ipsi ministro apponendis. Hæc autem sunt duplicia: permanentia, & transitoria. Prima sunt ornamenta, & sacratæ uestes. Transitoria uerò signa, gestus, & orationes. ¶ Circa primum aduertendum, ꝙ secundum beatum Hieronymum, religio christiana alterum habet habitum in ecclesiasticis officijs, & alium in communi usu. Et rationabiliter quidem ad denotandum, ꝙ secundum mutationem uestium uita mutetur in melius secundum spiritum: ut quoq; ecclesiastici his uestibus utentes populo christiano prębeant bonæ conuersationis exemplum, quo per exutionem antiquarum uestium, ueteris expoliatio hominis cum suis actibus, & uitijs scilicet & peccatis: & per induitionem nouarum, noui hominis reformatio per iustitiam sanctitatis designetur. Assumptus autem est sacrarium uestium ritus partim: ut dicit Hugo. lib. 2. de sacra. parte 4. cap. 1. a ueteri testamento: partim a patribus noui testamenti adiectus. Præcepit enim dominus Moysi ut faceret Aaron sacerdoti & filijs suis uestes sanctas in gloriam, & decorem: ut sic loti, & sacris uestibus induti sacerdotio fungerentur. Exodi. Simile habetur Ezech. Ipsi ingredientur sanctuarium meum: & ipsi accedent ad mensam meam, ut ministrent mihi, & custodiāt cerimonias meas. Cumq; ingredientur portas atrij interioris, uestibus lineis induantur: nec ascendat super ipsos quicquam laneum, quando ministrant in portis atrij interioris. Vestes hę ad litteram, celebrantem sacerdotem a populo discernunt, tegunt, & honestant:

Dignę sacerdotis celebratio certas requirit uestes benedictas. A Hieron. Conc. Trid. Sess. 22. can. 7 Hugo. Exodi 28. Ezech. 44.

ut cerimonialiter ordinate,& inoffense' etiam quantum ad exteriorē cultum, & gestus summo huic assistat sacrificio:unde apostolus. Omnia honeste',& secundum ordinem fiant in uobis. Nec parum exteriores cerimoniæ populo proficiunt: cuius ex his pascitur deuotio: & in exercitatis, ex his animus suscipit incrementum. Sed ad spiritualem harum intelligentiam indagandum conuertamur.

1.Cor.14.

B ¶ Sunt igitur sex indumenta presbyterorum simplicium, id est non episcoporum, quibus uti debent in celebrandis missarum solennijs,quæ etiam in sua ordinatione recipiunt. Et congruit, ut unusquisq; , quod percepit in consecratione honoris , hoc retineat etiam in oblatione, seu perceptione suæ salutis: ut habetur. 23. distinct. Ecclesiastica. ubi subditur, q sacerdos etiam solum per se offerens, aut sacramentum percipiens, ut in infirmitate secundum gl. non aliter, quam orario .i. stola utroq; humero circumseptus accedat , sicut tempore ordinationis suæ dignoscitur consecratus. Hæc autem indumenta sunt, amictus, alba, cingulum, manipulus, stola siue orarium, planeta siue casula: quæ (ut dicitur de consecr. dist. 1. uestimenta) esse debent sacrata, & honesta: nec alijs usibus, quam ecclesiasticis, & deo dignis officijs deputanda. Sunt autem sex, ut ipso numero, & communia sacerdotum officia, & uirtutum perfectio significetur. Sex enim sunt, in quibus potestas eorum consistit: ait Alex. de ales parte 3. q. 36. membro. 6. §. 1. quæ sunt cathetizare, baptizare, prædicare, conficere, soluere, & ligare. Hæc enim opera cōmunia sunt sacerdotibus, & episcopis. Est deniq; senarius numerus perfectus surgens ex suis partibus aliquotis. Senarius igitur numerus perfectionem uirtutum significat, quibus debent sacerdotes perornari. Sunt itaq; hæc sacrata indumenta, non tantum ad honestatem, & ornatum celebrantis: sed etiam ad significationem gestorum, ac uirtutum capitis, & membrorum .i. Christi ac ministri celebrantis: unde hæc indumenta: ut dicit dominus Innoc. de officio missæ parte 1. c. 10. aliud significant in capite Christo: aliud in membris: nam & caput, & membra sacerdotis nomine nuncupantur. Ad caput dicit psal. Tu es sacerdos in æternum secundum ordinē melchisedech. Ad membra dicitur. Vos estis genus electum, regale sacerdotium. Prius ergo exponenda sunt eorum significationes, & mysteria secundum q capiti congruunt: ac deinde secundum q membris conueniunt.

Vestes sacerdotales sex sunt.

Alex. de ales

Psal. 109.

1.Pet.2.

C ¶ Quo ad primum occurrit duplex significatio: una uelut exteriorum a Christo passorum: alia magis mystica uirtutum Christi, & interiorum. ¶ Circa primum aduertendum, q quia sacerdos celebrans Christum eiusq; mortem, & passionem repræsentat, secundum illud apostoli: Quotiescunq; manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem domini annunciabitis, donec ueniat. Congruum est, ut qui in persona typum Christi gerit pro nobis morientis: ut appropiatior fiat repræsentator, etiā similitudinē teneat in uestimentis, & nostræ salutis armis. Sitq; sacerdoti oblaturo ad gloriā: quod summo pontifici in uespertino suo sacrificio impius iudaici furor populi ad contumeliam intulit. Deniq; congruum est, ut quæ crudelitas sacrilega (benignissimum dominum extrinsecis quibusdam habitibus deridendo) Christo intulit: nunc suis expoliando: nunc ludicris uestiendo: nunc ligando: nunc flagellis cingendo: & sic plenum contumelijs ad altare crucis pertrahendo: Horum omnium memoriam sacerdos Christum immolaturus in altaris sacrificio exprimat, & declaret. ¶ Vnde amictus, quo caput tegitur sacerdotis: uelamen significat, quo perfidi iudæi in domo caiphæ Christi faciem uelabant, percutientes, illudentes, & dicentes. Prophetiza nobis christe quis est qui te percussit? ¶ Alba uestem ludricam,

Duplex significatio uestium sacerdotaliū.

1. Cor.11.

Amictus.

Matth.26.

Alba.

dricam,& albam, qua uelut stultus ab Herode illusus remissus est ad Pilatum. ¶ Planeta siue casula uestem purpuream repræsentat, qua in Pilati prætorio, post flagellationem a militibus irrisus contumeliose salutatus ac percussus inimicis suis est ostensus: dicente Pilato. Ecce homo. Iohannis 19. ¶ Zona, manipulus, stola, tria ligamina, quibus in captione, in flagellatione, in crucis baiulatione dominus ligatus legitur: quamuis tamen zona ipsa significare poterit flagella corpus christi ambientia. Et stola imposita collo, crucis patibulum Christi humeris impositum, & ad locum caluariæ baiulatum. Manipulus uero sinistri brachij, quo amoris signa gestari solent ornamentum quasi partis cordi propinquioris, significare potest non incongrue magnum illud uinculum, quo solo salus nostra uinciebatur scilicet ingens nostræ redemptionis desiderium: quo anxiebatur ad passionis suæ qua saluaremur consummationem: secundum ꝙ ait. Baptismo (haud dubium quin sanguinis) habeo baptizari: & quomodo coarctor, usq; dum perficiatur. Non enim claui ferrei quantumlibet grossi eum in cruce tenere potuissent uiuum, quem saxum magnum ualde tenere non potuit mortuum. hæc breuiter sufficiant de prima significatione exteriorum a Christo passorum. ¶ Allegorice ¶ Quantum autem ad mysterium allegoriæ in capite christi. Amictus, quo sacerdos caput obnubit: Christum dominum sacerdotem magnum secundum ordinem melchisedech pro nobis humanam assumpsisse naturam, qua suam occuluit deitatem, significat, quæ deitas per caput significatur. Caput enim Christi deitas est: secundum illud apostoli. Caput uiri Christus: caput Christi deus. Hoc etiam in Apocal. repræsentatur cum Christus in specie angeli fortis nubæ amicti de cælo descendentis describitur. Cui consonat illud Esa. Ascendit dominus super nubem candidam, ut ingrederetur ægyptum. Veniēs namq; ad illuminandum ægyptum .i. mundum ignorantiæ tenebris obscurum dei filius, magni consilij angelus amictus est nube lucida. Siue ut glos. ibidem dicit. Corpus humanum assumpsit, non grauatum corruptione uirilis cōmixtionis, sub quo occuluerat deitatem: hoc ergo latibulū carnis amictus significat sacerdotis. ¶ Alba linea totum corpus tegens, puritatem denotat corporis Christi de uirgine gloriosa sine originalis macula criminis assumpti, totiusq; uitæ, & conuersationis Christi candorem. Valde enim distat uestis linea a pelliceis tunicis de mortuis animalibus factis: quibus post peccatum uetus ille Adam uestitus est. Quia plurimum a conuersatione ueteris hominis uitiosa nouitas uitæ distat uirtuosa, quam Christus in se prætulit, uerbo docuit, & nobis tribuit in baptismo. De qua apostolus. Expoliantes uos ueterem hominem cum actibus suis: & induentes nouum eum, qui renouatur in agnitionem dei secundum imaginem eius, qui creauit eum. & ad Ephe. Renouamini spiritu mentis uestræ: & induite nouum hominem, qui secundum deum creatus est in iustitia, & sanctitate ueritatis. Siquidem uestimenta Christi semper fuere candida, qui peccatum non fecit: nec inuentus est dolus in ore eius. Et hoc est, ꝙ in eius transfiguratione facies eius, ut sol resplenduit: & uestimenta eius facta sunt alba, sicut nix. Matth. ¶ Zona sacerdotalis, qua uestimenta cōstringuntur cum membris: uinculum hoc fortissimum significat, quo nostram naturam filius dei colligauit: non quidem formaliter: sed causaliter, & effectiue. Vinculum hoc charitas est: quam apostolus dicit uinculum perfectionis. De hac dicit Iohann. Sic deus dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret: ut omnis, qui credit in eum, non pereat: sed habeat uitam æternam. Hæc est zona aurea, qua præcinctum ad mamillas Iohannes uidit simi-

Casula. Zona. Manipulus. Stola. Allegoria uestiū sacerdotalium. Amictus. Alba. Zona.

Gal. Col. Ephe. 1. Pet. Matth. Col. Iohan. Apoc.

Esa.11. lem filio hominis. Nec huic dissonat, quod Esaiæ dicit. Erit iustitia cinctorum (alias cingulum) lumborum eius: quoniam iustitia legalis uirtus est communis, omnes uirtutes includens. Quid autem charitate iustius? Quid charitate perfectius: quæ sola cæteras uirtutes perficit atq; format ut uere sint uirtutes? Habet denique zona duas extremitates: quia charitas feruet in corde: & radiat in opere. Habet etiam duo præcepta, quibus præcipitur diligi deus: ac deinde proximus. Ita Christum incarnari fecit, charitas patris, & dilectio nostræ redemptionis: nam incarnatus est ex obe-

E dientia patris: & propter salutem redimendi perditi hominis. ¶ Stola, qua super amictum collo sacerdotis incumbit obedientiam, & seruitutem signat, quam propter seruorum salutem omnium dominus subijt. Qui

Phil. 3. cum in forma dei esset: non rapinam arbitratus est esse se æqualem deo: sed semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens: factus obediens patri usque ad mortem: mortem autem crucis. Causam quippe mortalitatis non contraxit origine: nec commisit in opere: sed quod non rapuit, exoluebat. Dedit enim illi calicem pater non iudex: amore, non ira: uoluntate, non necessitate: gratia, non uindicta. ¶ Manipulus, quem in leua

C ponit sacerdos: brauium significat, quod Christus obtinuit in uia: nam per manipulum brauium, uel præmium, quod est beatitudo, designatur. Leua

Grego. uero præsens est uita, secundum beatum Gregor. in homil. paschali: secun-

Cant. 2. dum q scriptum est. Leua eius sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me. Christus autem singulari priuilegio uiator fuit: & perfectus compræhensor. Viator: quia meruit nobis uitam, & suo corpori gloriam ut uult magister lib. 3. dist. 18. Fuit & compræhensor: quia ab instanti suæ conceptionis fuit anima sua beata per claram diuinæ essentiæ uisionem, & perfectissimam fruitionem, atq; summam delectationem: ut tangit magister lib. 3. dist. 16. & 18. Licet illa beatitudo portionis superioris, in portionem

Scotus. inferiorem non redundabat speciali, & nouo miraculo: ut uult Scot. dist. 15. lib. 3. donec per beatificam suam passionem nostræ opus redemptionis consummaretur. Hoc dominus ipse uoluit innuere: dum loquens in terra

Ioh. 3. se esse dicit in cælo: ait enim Ioh. Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo, filius hominis, qui est in cælo. Ecce filius hominis adhuc in terra positus, se esse dicit in cælo utiq; secundum humanitatem, secundum quam hominis est filius. Non enim erat in cælo per localem humanitatis suæ præsentiam, quæ cum sit creatura non deus, licet deitati unita, non est ubiq;. Fuit autem Christi humanitas in cælo adhuc in terris posita per actualem beatitudinis gloriam, quæ per cælum designatur. Sicut alibi, beatitudo dicitur paradisus latroni promissa, quam ipse passionis suæ die fuit habiturus. Non utiq; locum beatorum, cælum uidelicet empyreum: quod ante ascensionem dominicam, nullus hominum beatorum creditur introis-

F se. ¶ Planeta, qua corpus sacerdotis contegitur plenitudo gratiæ Christi

Iohann. 1. significatur, qua membra Christi adornantur: quia de eius plenitudine omnes accepimus gratiam pro gratia. Vel si magis placet. Casula magni sacerdotis uniuersalis est ecclesia, quam sibi dominus copulauit: & copulan-

Ephes. 5. do uirginem fecit: sanctificans atq; mundans eam lauacro aquæ in uerbo: ut exhiberet ipse sibi gloriosam ecclesiam non habentem maculam, neq;

Leuit. 21. rugam. ad Ephe. Hæc est uestis magni sacerdotis Aaron, non rumpenda, nec scindenda. Leui. In cuius oram unguentum gratiæ a capite barbam descendens influxit: dum de plenitudine capitis gratiæ Christi acceperunt, primo apostoli; deinde omnes cæteri. Casula hæc est unica, integra, undiq; clausa: quia una est ecclesia Christi sponsa matri suæ electa. Vna

est

est columba mea: ait sponsus candidus, & rubicundus in canticis. 6. cap. Vna, & integra propter fidei unitatem, & saramentorum integritatem: cunctisq; erroribus hæreticorum clausam. Hinc ad Ephes. Vnum corpus, & unus spiritus: una spes uocationis: unus dominus: una fides: unum baptisma: unus deus, & pater omnium. Vna deniq; ecclesia ex iudæis, & gentibus collecta: in uno angulari lapide Christo coniuncta: ut tangitur ad Ephe. Casula tamen sacerdotis manuum extensione quodammodo diuiditur in partem anteriorem, & posteriorem: quia Christi passio in cruce distinxit ecclesiam ueteris testamenti, ab ecclesia noui testamenti: quarum illa præcessit: ista sequebatur: utraq; tamen in capite unita: utraq; Christi passione redempta: utraq; in Christi laude consona. Vnde & qui præcedebant, & qui sequebantur clamabant dicentes. Osanna filio Dauid: benedictus, qui uenit in nomine domini. Hæc de significatione uestium, quæ caput concernit per allegoriam.

DE VESTIBVS PER tropologia.

LECTIO XII.

Quid per tropologiã significẽt uestes prout conueniunt mẽbris Xpi.

NVNC attendamus earundem repræsentationem secũdum, quod membris conuenit per tropologiam: secundum hanc enim repræsentant uestes uirtutum: quibus anima celebrantis, immo & sumentis debet intus spiritualiter adornari. Nam mensa hæc sacramentalis, cęna magna est: nuptiale conuiuium est, quam magnus paterfamilias, & rex regum filio suo fecit: & ad eam multos: id est omnes fideles inuitauit. Ad quam si quisquis sine nuptiali ueste intrans discubuerit: ligatis manibus, & pedibus, in exteriores tenebras detrudetur. Ideo sacerdos hæc sacrosancta mysteria celebraturus: non in communibus: sed sanctis, & sacratis uestibus, uestem nuptialem designantibus, accedit: quæ habitum mentis tam sacerdotis, quam circumstantium, ac concelebrantium repræsentant. Non enim in sua tantum persona sacerdos: sed simul in persona circumstantium, & totius ecclesiæ sacram offert hostiam. Concelebrant sacerdoti circumstantes, & spiritualiter communicantes: non conficiendo cum sacerdote: quod tantum sacerdotis est: sed cum eo hostiam patri a sacerdote consecratam: seq; ipsos sacrificium placabile deo patri offerendo. Vnde est illud in canone (Hanc igitur oblationem seruitutis nostræ: sed & cunctæ familiæ tuæ &c.) propter hoc scriptura omnes Christi fideles regale nominat sacerdotium. Vos estis (inquit) genus electum regale sacerdotium: gens sancta: populus acquisitionis: ut enarretis uirtutes eius, qui uos uocauit in admirabile lumen suum. Fecit nos regnum, & sacerdotes deo patri suo. Significãt itaq; uestes sacræ quicquid ad dignam præparationem tã celebrantis, quã circumstantis, & communicantis populi requiritur. Et primò quidẽ ex ipso uestium numero perfectio significatur. Est enim sextus numerus perfectus, præcisè ex partibus suis aliquotis quæ sunt 1. 2. 3. resultãs, ut dictũ est. Debent igitur esse sancti & perfecti, qui tantũ mysteriũ celebrare, uel participare præsumunt. Hinc sacerdotibus ait dominus. Sacerdotes, qui

Mensa sacramentalis cęna magna ẽ & nuptiale conuiuium.

accedunt

Exo. 19. accedunt ad dominum sanctificentur: ne percutiam eos. Exo. & Matth. om
Mat. 5. nibus dicitur. Estote perfecti, sicut & pater uester cælestis perfectus est. Hæc perfectio sicut numerus senarius ex 1. 2. 3. integratur. Ex uno ouili, quod est ecclesia. Siquidem necesse est consecrantem, & communicantem, siue sumentem esse unitum ecclesiæ catholicæ: nec ab ea per pœnam canonicam præcisum: ut sup. habitum est. Ex duobus primis practicis legis diuinæ, & naturalis principijs, siue duabus legalis iustitiæ partibus, quæ sũt declinare a malo, & facere bonũ. Ex tribus deniq; theologicis uirtutibus: fide. s. recta: spe firma: charitateq; perfecta: quæ per uestes significantur.

B ¶ Prima ergo uestis amictus, uel superhumerale, conueniẽter significat primam uirtutem necessariam ad salutẽ, quæ est fides: nam sine fide impossibi-
Heb. 11. le est placere deo. Est autem amictus quasi substratorium cæteri ornatus sacri. Stringit collum, & duabus chordulis sub pectore colligatur. Sic fides substantia est, & fundamentum totius ædificij spiritualis. Idcirco apostolus fidem describens, ubi sup. ait. Fides est substantia rerum sperandarũ argumentum. i. certitudo, uel probatio secundum glo. non apparentium. Nam sine fide, nec sperare contingit: nec amare cælestia. Amare nemo potest incognitum. 10. de trinitate. Sed nec sperare quis ualet, quod posse futurum esse non credit: cum spes sit certa expectatio futurorum bonorum. Quod uerò possibile non creditur: non expectatur: nec efficaciter appeti-
Abachuc. 2 tur secundum eundem ibidem. Hinc Abachuc propheta totam animæ uitam fidei attribuit. Iustus, inquit, ex fide uiuit. Hac abscedente, non
Esai. 7. potest spiritus permanere. unde Esaiæ. Si non credideritis, non permanebitis. Fides hæc corde possidetur: uoce gutturis propalatur. Corde
Rom. 10. namq; creditur ad iustitiam: ore fit confessio ad salutem. ¶ Habet quoq; fides duo principalia obiecta: diuinitatem uidelicet, & christi humanitatem: quæ obiecta omnes articuli apostolici symboli respiciunt. Ad illa repræsentanda, humerale collo circundatur, & duabus chordulis pectori colligatur. Quamuis autem omnibus in Christo piè uiuere cupientibus necessaria sit fides: maximè tamen his, qui huic mysterio participant, uel ministrant: pro quanto maxima in eo relucent mirabilia omnem humani intellectus capacitatem transcendentia: secundum illud ps. Memoriam fecit mirabilium suorum misericors, & miserator dominus, escam dedit timentibus se. ¶ Celebraturus ergo amictu foris caput, & pectus exornans, fidei scuto se intus armare satagit; quo uniuersa inimici ignea tutè possit excipere tela, ne uacillet, si oculus corporis oculo discordet mentis: Aliud fo-
1. Pet. 5. ris cernens: aliud intus credens. Aduersario (inquit Petrus) fortes resistite in fide. Iacula namq; uenenata hostis antiquus exacuit, quibus nonnũquam etiam deuotorum corda dubitationis infidelitatisq; ueneno percutit: tantò utiq; facilius, quantò abdita sacrificij huius mysterij a rationis discur
2. Cor. 10. su intelligi minus ualent. Quibus obuiantes secundum apostoli consilium, in captiuitatem redigamus omnem intellectum in obsequiũ Christi. Glo. i. fidei Christi. Scutum bonum fidei, est credere, sicut ecclesia credit. Etiã si minus credita intelliguntur: dum tamen firmiter credantur. Nisi credi-
Esai. 7. deritis, ait Esa. secundum aliam translationem: non intelligetis. Magnum hoc, & solidum fundamentum est credere, sicut ecclesia credit. Hæc enim supra petram firmam fundata est, quam (etsi uenti scrupulorum sæuiant quantumlibet, flumina phantasmatum irruant quomodolibet) non mouebunt, nec prosternent. Quicquid enim dubitationis malignus suggesserit, aut humana infirmitas alligata sensibus ingesserit; contranitatur fidelis, & prudens minister. In hac petra solidetur dicens; credo sicut ecclesia

credit. Hæc enim ueraciter dicens, omnia credenda, accedit fide implicita, dum uera esse credit in genere omnia, quæ catholica credit ecclesia: etiam si in particulari multa ignoret; paratus animo quodlibet particulare credere; dum rite innotuerit illud ad fidem ecclesiæ pertinere. Magna prorsus huius fidei implicitę utilitas, & efficacia, quam ponit dominus Innoc. in gl. c. Firmiter. de tri. & fide cap. ita dicens. In tantum ualet fides implicita (ut dicunt quidam) ꝙ si aliquis eam habet credens quicquid ecclesia credit; licet false opinetur ratione naturali motus, ꝙ pater maior uel prior sit filio; uel ꝙ tres personæ sint tres res a se inuicem distantes, nõ est hæreticus, nec peccat, dum hunc suum errorem non defendit: & hoc ipsum credit: quia credit ecclesiam sic credere, & suam opinionem fidei ecclesię supponit; quia licet sic male opinetur, tamen non est illa fides sua; immo fides sua est fides ecclesiæ. Hæc Innoc. Magnum reuera remedium, & nullum scrupulosis, immo curiosis efficatius, & huius sacrosancti mysterij abdita inquirentibus pernecessarium. Contingit enim nonnunquam uolentibus circa hoc sacramentum quæstiones solutionum inquisitione euoluere, ꝙ una succisa hydræ uelut plura capita succrescant. ¶ Narrat Parisien. Cancell. Gerson super magistrum tractatu. q. de quodam scholastico deuotionis spiritum habente, cuius animo insederunt scrupuli multi quæstionum circa hoc benedictum sacramentum. Petebat hic instantia continua solutionem dubiorũ suorum a maximis theologis, quos nouerat parisius: sed crescebat morbus ex remedijs. Et sicut de emoroissa legitur, peius indies habuit ex remedijs, & impensis. Consuluit tandem unus expertorum, ut ad orationem totum se conuerteret: & contra scrupulos omnes ageret, suscipiens sacramentum dicens. Credo, sicut ecclesia credit. Credidit homo, & accessit; serenatus est, & solidatus; nec parũ illuminatus circa uenerationem huius sacramẽti. Hæc gerson. ¶ Simile recitat de sancto Bern. quod supra lectione. 8. iuxta finem est habitum. Euenit etiam nonnunquam, ꝙ non tam meritorium est credere, quã uelle credere: sicut quandoq; plus est uelle dolere sensibiliter de peccatis, & non posse; quam ipsum sentire dolorem. Nam desideriũ pauperum ex. d. ait propheta: præparationem cor. e. au. auris tua. Præparatio illa est secundum superiorem animę partem: i. secundum intellectum & uoluntatem: & non secundum ea quę nobis inuitis inferior sensualitas aduehit, qualia sunt cogitationum uolubilitas, & phantasmatum turba. Huic igitur anchoræ firmiter adherenti nihil in fide periculi esse potest. Hæc propter scrupulosos addere placuit, occasione accepta ex amictu fidem significante. ¶ Amictu etiam, ut uult Hugo. & Alex. de ales. qui super humeros circumquaq; distenditur, operum fortitudo significatur. Humeri enim fortes sunt ad opera peragenda: secundum illud de isachar. Supposuit humerum suum ad portandum: factusq; est tributis seruiens. Sciat ergo sacerdos se non debere ocijs uacare: sed operibus uirtutum insudare secundum illud. Labora, sicut bonus miles Christi. ¶ Secunda uestis est alba, per quam conscientiæ mundicia designatur. Alba enim, quæ super humeralem imponitur larga, cãdens, corpus tegit: & ne defluat, cingitur: qua sobrietas, ac uitæ munditia castitate fulgida designatur. Ecclesiastes 9. Omni tempore uestimenta tua sint candida. Glo. i. corpus castum: nam & de sacerdotibus dicitur. Mundamini, qui fertis uasa domini. Hierom quoq; in prolo. super Malach. Per moysem dominus præceperat sacerdotes tabernaculi ab omni corporali uitio liberos, hostias omni uitio uacuas offerre. Sequitur. Vnde sacerdotes angelos dei esse hoc in loco scriptura testatur: ut sicut angeli puri sint, & mundi. Mundi, inquam, ab inquinamento mor-

[Margin: De fidei cõmẽdatione, utilitate, & necessitate.]

[Margin: Abaſ.]

talis peccati generaliter,& specialiter a uitijs mundi carnalibus, gulæ vz. ebrietatis,& omnis intemperantiæ. Texitur autem de lino: per quod significatur, q sicut linum non habet candorem per naturam: sed eum multis assequitur laboribus, tūsionibus,& trituris: ita sacerdos munditiam per naturam non habet, nisi multis attritionibus,& laboribus afflictus per gratiam obtineat: & apostoli exemplo, castiget corpus suum,& in seruitutem redigat: ne cum alijs prædicauerit, reprobus ipse fiat. Tegit deniq; totum corpus, ut nulla ex parte, corporis ullo tempore uoluptatibus uiuendum esse demonstret. Debet enim euangelici sacerdotis continentia esse perpetua: legalis autem temporalis fuit. Propter quod fęminalia: & si sacerdotibus nouæ legis propter honestatem,& significationem conueniant: non tamen inter uestes sacerdotales istis, sicut illis præcepta sunt: quia sacerdotes nouæ legis occidentalis ecclesiæ: quorum hæc sunt indumenta ad perpetuam tenētur continentiam, ad quam non tenebatur sacerdotes ueteris legis: tenebantur tamen tempore ministerij sui. Indixit eis lex; q tempore illo haberent fæminalia, in signum, q tunc continere deberent. Vnde Hugo de sacramentis par. 2. lib. 2. cap. 4. Voluit sermo dei in sacro officio, ministros dei ad tegenda infirma corporis, proprium,& singulare operimētum habere, ut per hoc ostenderet pudicitiam,& castimoniam illorum pręcipue, cum sancta tractarent: unicam,& singularem esse debere. Vnde ministri noui sacerdotij hoc operimentum in sacro officio singulare non assumunt, quibus est iniuncta seruandæ castitatis necessitas: sicut est quotidie offerendi concessa potestas. Ministri uerò ueteris figuræ tempore sacrificij fęminalia sumunt: quæ ministerio expleto, soluunt: quoniam a contactu carnis uetus lex sancta tractaturos prohibuit, quos rursum expleta uice, ad operam carnalis commercij relaxauit. hæc Hugo. Est demum alba larga, quæ in ue. te. fuerat stricta propter spiritum seruitutis in timore: nam lex timoris erat. In nouo larga propter spiritum adoptionis in libertatem. Rom. 8. Et quia tunc continentia deo placet, quando ex libertate spiritus offertur. Sunt enim eunuchi, qui seipsos castrauerat propter regnum cælorum. ¶ Hæc quoq; alba cingulo, siue zona præcingitur,& succingitur. E Præcingitur quidem, quo principalis temperātiæ species castitas ipsa adhærere ministro eucharistiæ debere firmiter designatur. Præcingitur circa lumbos, ut nullis incentiuorum stimulis castitas dissoluatur. secundum illud. Sit lumbi uestri præcincti. Lumbos autem præcingimus, ait beatus Greg. cum carnis luxuriam per carnis continentiam coarctamus. ad Ephe. 6. State succinti lumbos uestros in ueritate. Succingitur, ne defluat: ut expeditus ad pietatis opera nulla ocij lasciuia naufragetur. nihil enim tantū castitatem impugnat, sicut ocij fastidium. unde Naso. Ocia si tollas, periere cupidinis arcus. Bona quippe opera sicut castitatem magnificant: sic castitas opera pietatis exornat. unde ubi supra Grego. Nec castitas magna est sine bono opere: nec opus bonum est aliquod sine castitate. Ideoq; cum dixerat. Sint lūbi uestri præcincti, per quod castitatem commēdauit. statim addidit. Et lucernæ ardentes in manibus uestris: per quod ad lucis opera castitatem iam candidos inuitauit. ¶ Succingitur nihilominus alba, ne defluat: per quod omnem superfluitatem a sacerdotis uita excludi oportere penitus demonstratur: nam & leuitici generis sacerdotibus uinum,& quicquid inebriare poterat, cum in templo ministraturi erant, dominus interdixit. Et in c. de uita,& honesta. cle. a crapula.& ca. clerici officia. Clericis crapula, ebrietas, tabernæ, secularia negotia, alearum ludus, superfluus, lasciuus, deauratus, rubei, aut uiridis coloris habitus. Fibulæ, & corrigiæ

auri,

1. Cor. 9.
Hugo.
Rom. 8.
Matt. 19.
Luc. 12.
Greg.
Eph. 6.
Naso.
Leuit. 10.

auri, uel argenti ornatum habentes, & anuli: nisi quibus ex officio competit. interdicuntur. Indicitur autem corona: & diligens ecclesiastici officij, & bonorum studiorum exercitium: indumentum clausum, nec nimia breuitate, uel longitudine notandum. Et dominus, discipulis ait. Attendite uobis, ne forte grauentur uestra corda crapula, & ebrietate, & curis huius uitæ. Neq; enim potest castitas saluari, ubi regnat ingluuies: teste Hiero. & habetur in decreto dist. 35. uenter. Venter mero æstuans citò despumat in libidinem. & ad Ephe. Nolite inebriari uino, in quo est luxuria. Habet quoq; cingulum brachia duo sese complectentia: quod duplicem significat mundiciam: mentis, scilicet, & corporis: quoniam non solum carnali contagio perit castitas; sed etiam mentali cogitatione impudica consensu accedente. unde beatus Iaco. in sua canonica. Vnusquisq; tentatur a sua concupiscentia abstractus & illectus. Concupiscentia autē cum conceperit parit peccatum: & dominus. Qui uiderit mulierem ad cōcupiscendum eam: iam mechatus est eam in corde suo. Magna reuera mētis, corporisq; mundicia fulgere debet sacerdos euangelicus in templo domini sanctum sanctorum tractaturus: cum olim templum illud figurale legis ministri introire non poterant nisi purificationibus multimodis præmūdati. Quæ tunc in figura acta ad nostram doctrinam scripta sunt. Populo deniq; ad montem syna ut angeli uocem, Moysi præcepta dātem; audirem accessuro dicitur. Estote parati in diem tertium: & ne appropinquatis uxoribus uestris. Sed nec licuit Dauid, & pueris suis, panes edere propositionis nisi a proprijs uxoribus continentibus. Vnde sacerdoti Abimelech in nobe quærenti: si pueri mundi sunt. Respondit Dauid. Si de mulieribus agitur: continuimus ab heri, & nudiustertius. Eadem ratione filijs israel in figura præceptum est, ut agnum paschalem non nisi præcinctis ederent lumbis. Recogitet ergo sacerdos ueste candida mundiciam significari. Cingulo continentiam: ut illic non sordescat: hic non effluat uita spiritualis: ait Alex. de ales. ¶ Sequitur quartum indumentum, scilicet stola siue orarium: qua obedientia humilis designatur. Hugo. ubi supra. c. 10. Ipsa enim super collum imponitur: ut iugum domini sacerdos suscepisse demonstretur: & deorsum descendit usq; ad genua, quæ flectuntur: ut tam suo descensu, quam genuum attactu humilitatem repræsentet. Vnde pontifex in sacerdotis ordinatione orarium ei imponens dicit. Accipe iugum domini. Iugum. n. domini suaue est: & onus eius leue. Suaue. s. in prosperis: leue in aduersis: quoniam fidelis deus, qui non permittit tentari hominem ultra, quam poterit; sed facit cum tentatione prouentum, ut posit sustinere. Ideo ad utrumq; latus tenditur, dextrū, & sinistrū: ut nō tātū in prosperis. sicut is, de quo propheta in ps. ait. Confitebitur tibi, cum benefeceris ei; sed ēt in aduersis obediat domino. Quod ut fieri posset facilius: formā crucis in pectore sua cancellatione prætendit: ut summæ obedientiæ exēplū: quod in cruce dominus pertulit, factus obediens patri usq; ad mortem, mortē autē crucis: semper in corde teneat. Vt autē obediētia integra perseueret in prosperis, & aduersis: necesse est, ut munita sit prudentia, & patiētia. Prudētia opus est in prosperis: qua mala præcaueantur futura. Patientia uerò in irruentibus aduersis: ne præcipitent in mala. Quo ad primum dicitur. Estote prudentes. Quo ad secundum. Patientia uobis necessaria est: ut uoluntatem dei facientes reportetis promissionem. ¶ Ea propter stola quibusdam nexibus colligatur: quæ uirtutes patientia, & prudentia conseruari designantur. Patiētia ne aliquo impulsu tētationis obediētia moueat: unde dictum est. In patientia uestra posidebitis aīas uestras.

Cingulū habis duo brachia mundiciā animæ, & corporis significat.

Stola

Prouerb. 4. Prudentia, ne blandimentis peccatorum subuertatur. Possidè prudentiā: & ne dimittas eam, & custodiet te, dilige eam, & conseruabit te. ¶ Quin G tum indumentum, scilicet manipulus, uel phanon uigilantiam designat: sæpe enim diuino cultui mancipatis, surrepit acedia, quæ animum reddit Psal. dormientem. unde est illud ps. Dormitauit anima mea præ tedio. Gerit igitur sacerdos manipulum alio nomine sudarium in sinistro brachio: quatenus mentis sudore deterso, & animi tædio ac tẽpore depulso, bonis operibus diligenter inuigilet. Vnde sacerdotibus dicitur illud Prouerb. Prouer. 6. Discurre, festina, suscita amicum tuum, ne dederis somnum oculis tuis. nec dormitent palpebræ tuæ. Hæc Alex. Vel pro eo, ꝙ brachio manus sinistræ imponitur: in quo digiti discretionis sunt: significare poterit discretionẽ deuotam, & cordialem, qua sacerdos secundum apostoli præceptum: corpus domini discretionis iudicio dijudicet, deuotè discernendo. Quis est, quem sacrificare, & sumere præsumit? quis est in se: quis sibi? In se quidem bonum, summum, æternum, potentissimum, sapientissimum, benignissimum, patri consubstantialem, persona discretum, quem adorant angeli, dæmones contremiscunt, pauet omnis creatura, & sic de alijs innumeris perfectionalibus attributis. Item quis sibi: quia suus, & uniuersitatis autor, gubernator, conseruator, redemptor: per creationem pater: per incarnationem frater: iudex per finalem discussionem, & præmiator. Qui hominem creauit, dum non esset: reparauit dum malè esse: seipso cibauit, dum inedia consumptus esset: resuscitabit, postquam esse desierit; omni depulsa miseria, æternaliter beatificauit: dijudicabit demũ probando seipsum: & sic de pane illo edet. De qua probatione supra lec. 8. dictũ est. ¶ Vltimũ uestimẽtum est planeta, siue casula: quæ quia suprema, rotunda, H lata, cetera omnia tegit: & manuũ eleuatione diuiditur: charitatẽ omniũ uirtutũ supremã: operiẽtem peccatorũ multitudinem repræsentat. Et quia 1. Cor. 13. nunquã excidit: sed hic inchoata in futuro consummata in æternum perseuerat. recte per casulæ rotunditatem, æternitatis figura designatur. Cuius diuisio in partes duas, duo charitatis obiecta: uel duo eiusdem præcepta insinuat: sicut latitudo dilectionis latitudinem, se usq; ad inimicos extendentem repræsentat, hãc enim ab offerente dominus exigit. unde. Si offers Matth. 5. munus tuum ad altare, & ibi recor. fu. quia frater tuus habet aliquid aduer. te relinque ibi munus tuum ante altare: & uade prius recon. fratri tuo: & tunc ueniens offeres munus tuum. Debet ergo accedens habere affectum amorosum: quatenus accedat non metu pœnæ, aut humano pudore: multominus uanitatis appetitu: non pharisaica hypocrisi: non desiderio turpis lucri, quæstium æstimans pietatem, non qualibet alia superstitiosa, aut uitiosa corrupta ue intentione: sed ex diuini amoris feruore: ut tanto bono uniatur, & communicet. Vt ordinatam medicinam contra quotidianos defectus applicet. Vt maximum dei donum cum gratiarum actione humiliter acceptet. Vt uirtutum, & gratiæ profectum in se augeat. Vt Christo, & ecclesiæ subditus obediat. Vt proximis uiuis, & defunctis satisfactiuo sacrificio succurrat. Vt iniuncto officio satisfaciat. Cæterosq; huiusmodi sacratissimæ oblationis fructus in se, & proximis consequatur, imitans Christum, quem sumit & sacrificat apostolis in huius sacramenti institutione loquentem. Desiderio desideraui hoc pascha manducare uobiscum, antequam patiar.

DE SEPTEM HORIS CANONICIS.

LECTIO XIII.

DE conuenientibus, quæ transeuntia sunt, apponendis: uidelicet orationibus, breuiter dicendum. Sunt autem orationes quæ missam antecedere debent, duplices. Quædam Christi repræsentant passionem: quædam dicuntur ad celebrantis purificationem, & deuotionem. Primæ sunt horę canonicæ. Secundæ sunt quidam psalmi, & orationes, quæ præparamenta dicimus. Horæ canonicæ septem sunt. Matutinuum, prima, tertia, sexta, nona, uespera, completorium, licet aliqui ut Archidiaco. in rosario matutinum separēt ab alijs horis: ponēs pro prima horis diei artificialis laudes matutinatā. Cui cōsonare uidetur illud beati Benedicti. 91. distin. Præsbyter. dicentis, Propheta dicente septies in die laudem dixi tibi. Qui septenarius sacratus numerus a nobis sic impletur; si matutini, primæ, tertiæ, sextæ, nonæ, uesperę, cōpletorij tempore nostræ seruitutis officia persoluamus. Nam de nocturnis uigilijs ipse ait. Media nocte surgebam ad confitendum tibi. Institutæ autē sunt horæ ad laudandum deum pro beneficijs suis: inter quæ maxima sunt beneficium creationis septem diebus expletum. Et beneficium redemptionis septem quodāmodo horis peractum. Hunc numerum diuinæ laudis ēt prophéta se tenuisse asserit, dicens: Septies in die laudem dixi tibi. Licet, ꝙ dicit septem, secundum beatum Aug. in gl. ēt uniuersitatem indicet: quia septem diebus omne tempus currit. Verum quia maius est beneficium redemptionis per dominicam passionem consummatum beneficio creationis: secundū illud. Maius est peccatorem iustificare: quam hominem creare. Neq; enim peccatores redemit uerbi facilitate, quomodo dixit, & omnia facta sunt; sed triginta annis operatus est salutem nostrā in medio terræ, affixus cruci, addictus morti, ludibrijs deputatus. ait Bern. sermo. 19. de diuersis. Ideoq; horæ canonicæ ut huius beneficij iugis memoria in cordibus orātiū perseueret: laus quoq; domino, honor reuerentia, & gratiarum actio pro tanto beneficio redderetur: horis illis, quibus dominica passio inchoata, est cōtinuata, & cōsummata, canonicæ horæ eisdē temporibus deputātur. ¶ Cepit, inquā, Christi passio quātū ad uiolētiā ab extrinseco illatā hora noctis tertia, in qua primū rabidorū iudęorū furia uiolentas manus iniecit in dominū: & hoc in horto ab oratione surgētē, & eis uolūtarię occurrentē. Ibi traditus, conpræhensus, ligatus, a discipulis derelictus. Ad Annā primū, deinde ad cayphā cōtumeliose tractus, ligatus, accusatus, falso testimonio reprobatus, ut blasphemus iudicatus, consputus, uelatus, irrisus, alapis, colaphis cesus, alijsq; innumeris affectus iniurijs: tota nocte illa tenebrarū potestati traditus: innocēs agnus: ut Augustino placet: pęnis exponitur: & sine intermissione cōtumelijs exprobratē: quibus respōdet officiū matutinū. ¶ Oriente aūt sole mane facto prima diei hora post iteratū, funestū, tenebrosumq; consilium: post insanas calumniantium uoces: post commendaticias subornatorum testium falsitates: ad examē pilati pontificum delegatione transfertur, ut Lucas tradit. Nouis accusationum fraudibus impeditur, ut populi subuersor, imperij destructor: regni appetitor. Diuini honoris sacrilegus arrogator, duris uinctus nexibus colaphis, alapisq; cesus, sputis oblitus, clamoribus prædamnatus, iudici præsenta-

Marginal notes: A — Dignæ celebrationi pmittēdæ sūt horæ canonicæ. — Conc. Tri sess. 22. in decreto. — Gene. 2. — Psal. 118. — Bern. — Matutinæ. — B — Primæ. Qūo tempore diei sunt legendæ. — Luc. 23.

tur: ut inter tot mortis iudicia, non auderet pilatus absoluere quem omnes uellent perire. Hæc uaria iudicis disceptatio: impudentium canum obstinatio. De tyranno ad tyrannum irrisoria peritur, & dolorosa misio & remissio: seditiosi lactonis prælatio: innocentissimi corporis nudatio: uergineæ carnis sanguinolenta flagellatio, mille uulnerum spinosa coronatio: ludicræ uestis purpuratio: uulnerati capitis percussio: subsannatoria salutatio: excreatorum (alias execratorum) sputaminum iniectio: alaparum iteratio: inumerabiliumq; blasphemarum irrogatio: patientissimum dominum hora diei prima usq; ad tertiam afflixere: quibus prima canonici hora officij deputatur. ¶ Tertia hora iudæorum uocibus crucifigitur: dum crucifige, crucifige clamoribus sacrilegis geminatur, Seditioso Baraba dimisso, morte turpissima condemnatur: ab iniquo iudice uano timore, & fauore corrupto: lotis (ut Leo ait) manibus, & ore polluto, eisdem labijs ad crucem mittitur: quibus ante uicibus septem innocens pronúciatur. Sicq; agnus sine macula inimicorum uoluntati seuissimorum traditur. ut Lucas scribit: & penę suæ modus nullus: nullus terminus designatur. Hic alienis spoliatur: suis confusibiliter uestibus induitur. In medio damnatorum tanquam princeps latronum eijcitur: & crucis oneratus patibulo loco supplicij auctis continue doloribus & blasphemijs præsentatur. His itaquæ a tertia hora, usq; ad sextam a domino passis tertiarum hora canonica deputatur. ¶ Ex hic immolandæ hostiæ crucis ara struitur, hostia sacrificio præparatur. Nam pudicitiæ autor toto nudatus corpore, afflictione nimia non sine acceptorum innouatione uulnerum, proprijs spoliatus indumentis, membris usq; ad osium omnium dinumerationem pęnalissime distentis: manibus, pedibusq; ferreis clauis transfixis, altari supraponitur, immo, uinculis ferreis alligatur: uoluntariumq; sacrificium conquassatione nimia uiolentatur. Sic salutaris hostia, spectaculum deo patri, angelis, & hominibus: inimicis peritur, & amicis: immo, & ululátibus tenebrarum principibus facta, leuatur: quatenus exaltatus a terra, ut olim præmiserat: trahat omnia ad seipsum. In hoc altari durissimo reclinatorio, hostia nostra: filius hominis non habens ubi caput suũ reclinet: hostia pacifica: hostia pro peccatis totius humani generis, uelut holocaustum tribus horis tota pasionis igne refrigerio decrescẽte adoletur in suauissimũ odorẽ patri. In augmentũ doloris animã trãsuerbetãtis matris, luminaribus, cęlo, & elementis compatientibus, gaudentibus inimicis, & blasphemantibus: lugentibus, & flentibus mulieribus, & amicis: & uere hostia suauissimi odoris: quæ in tantis pęnis, quę cęlũ obscurarunt: terram moueret: petras, & templi uelum sciderunt: monumẽta aperuerunt: & pene totã mundi machinã dissolueret: suæ dulcedinis, & misericordissime suauitatis et felleo amaricato poculo obliuisci non norat: quin potius amorẽ uehementissimũ nostræ redẽptionis, uocibus omni melodia dulcioribus personans declarabat. Voces loquor, quibus in cruce pendens testamentũ condidit: & sua amicis, & inimicis legãdo largiter dispensauit. Remissionẽ uidelicet ignoranter peccantibus: regnũ conuersis: ueniã petentibus: matri discipulũ præ cæteris dilectũ: corpus satisfactorijs pœnis exterminandum: iusticiã discipulis, ac cæteris Christianis: ueritatẽ patribus, & prophetis: spiritum manibus summi patris. Sic fons misericordiæ suorũ neminẽ dereliquit: qui in ultimi supplicij crescentibus
Hębr. 5. pęnis, & angustijs se a summe dilecto patre deo, omniũ quidẽ specialiter suo derelictũ clamore tã ualido, quã miserabili declarabat. ¶ In his dolorũ crementis ad horam nonam perueniens, lachrymis præcibusq; fusis, omnibus ad perditi generis redemptionem patiendis, secundum propheta-

rum oracula consumatis: pro nobis factus maledictus; quia maledictus omnis, qui pendet in ligno, ut nos a maledicto legis redimeret. Et qui peccatum non nouit: deus pater pro nobis fecit peccatum. Glo. i. hostiā pro peccatis: ut de peccato. i. de similitudine carnis peccati damnaret peccatum. Inclinato igitur spinolento capite in manus patris tradidit spiritū: nostræ reparationis præciū, quo soluta est inimicitia: dele tū, quod aduersum nos erat chirographū decreti contrariū nobis, ipsum qui dē tulit de medio affigens illud cruci: & expoliās principatus, & potestates traduxit confidēter palā triūphans illos in semetipso. Sic enim placuit per eū reconciliari omnia in ipso, pacificās per sanguinē crucis eius siue quæ in terris, siue quæ sunt in cælis. His itaq; in orationibus canonicis horæ sextę & nonæ dedicantur: sicut lanceationi, ac depositioni de cruce uespera: & gloriosę completorium sepulturæ. ¶ Et licet primitus ex ecclesiæ consuetudine uel constitutione horæ canonicæ distinctis horis correspondenter ad prædictas dominicæ passionis horas legi, ac celebrari consueuerint: ut colligitur ex, c. presbyter. de celebratione missa. & eod. titu. c. 1. in cle. ubi dicitur, ꝙ diuinum officium nocturnum, & diurnum horis debitis celebretur præsertim in cathedralibus regularibus, & collegiatis ecclesijs. Tamen contra illam ordinationem obtinuit consuetudo ecclesiarum metropolitanarum cathedralium, & aliarum, ut non sic distinctis, & interpolatis temporum horis legantur: quemadmodum in alijs materijs multæ constitutiones antiquæ in dissuetudinem transierunt, & abolitę sunt ex toto, uel ex parte. Et quia talis recessus constat legislatori papæ, uel ecclesiæ non prohibenti, nec punienti: uidetur implicite obligationem priorem, si qua fuerat, relaxare, tollere, seu reuocare. Qui uerò ad partem non in conuētu ecclesiarum legunt: possunt secundū exigentiā suorū officiorū: & honestarū occupationum horas pro magna parte simul legere. Vnde consulitur ecclesiarum minorū sacerdotibus in allegato ca. præsbyter. ꝙ de mane dicant omnes horas usq; ad uesperā, & deinde si uoluerint, exeant ad opus rurale. Et dicit dn̄s Antoninus. 3. par. summæ. ti. 13. ca. 4. ꝙ curiales, & alij occupati solent dicere horas de mane usq; ad uesperas exclusiuè: de sero uesperas cum completorio: quod etiam pari ratione licere puto studētibus clericis: ut soluto seruitutis suę penso, intēdere quietius studio possint. Sic etiā ex rationabili causa nonnullas horas licet præuenire. Vnde secundū beatū Tho. in quotlibetis. Propter necessitatem honestarum occupationū licite potest quis dicere de sero matutinas, & in alijs horis tempus præuenire: sicut hoc etiam quandoq; in solemnibus ecclesijs fieri solet. sicut in plerisq; ecclesijs in profesto corporis Christi, in sero matutinę dicūtur in fauorē populi: ut sic copiosius ad officiū diuinū indulgentijs peccatorū allectus, cōcurrat. Sic in capella papæ tenebrosæ matutinæ hebdomadę sanctæ, præcedenti sero cantuntur: ut sine noctis periculo cardinales, & prælati interesse possint. Et hoc quidē licet secūdū sanctū Tho. quia melius est deo utrūq; reddere. s. & debitas laudes, & alia honesta officia, quam per unum aliud impedire. Secus tamē si hoc fieret, ut indulgeretur somno, aut uacaretur ocio: non esset excusatio huiusmodi præuentionis a peccato. Si uero propter honestas occupationes legi non possunt debitis horis proprijs: melius est præuenire, quā tardare. Præuenire enim secundū Hugonē est prouidentiæ, tardare uerò negligentiæ. Et siue pręueniantur, siue tardius dicantur, dummō nō transeat dies, qui quantum ad hoc uidetur terminari circa mediam noctem: ante horarum solutionem non de se peccatur mortaliter: quia præceptum de horis dicendis, non refertur ad tempus horarum eiusdem diei:

Margin notes: Gal. 3. — 2. Cor — Rom. — Col. 2. — Col. 1. — B — D. Antonin — B. Thom. — Horę canonicę ex causa rationabili possūt pręueniri. — S. Thom. — Hugo.

sed ad totam diem ut uult dominus Antoninus ubi supra. ¶ Et licet ex cau sis prædictis horæ canonicæ legi possent extra horas determinatas, intellectus tamen uerborum referri debet ad horas debitas ab ecclesia primo determinatas: ut si quis legat (Iam lucis ordo sydere) ante solis ortum aduer bium, iam) non importare debet tempus illud quo legitur; sed referri ad horam solis ortui determinatam, neq; ex hoc quis mendacium incurrit. Quis enim diceret hunc mentiri, qui in noctis medio legeret, quę hora diei consueuerat legi, puta dicendo (hora nona dominus expirauit) quam uis si diceret. Nunc est hora nona, falsum proferret. Non ergo ad tempus lectionis; sed ad horam, & tempus in eo, quod legitur intentas uel destinatas. Sic ecclesia canit annis singulis. Hodie deus homo factus &c. quod tamen die, quo canitur, cōstat non esse factū. Sed redeundo ad propositum. Quæ horæ præcedere dicunt missæ officium? Respondetur cōmuniter secundū omnes doctores, ad minus requiritur, ꝙ celebrans matutinas dixerit: alioquin qui nondum matutinis dictis celebrat: peccat mortaliter. Allegatur ad hoc Guil. & Hostien. & est ratio: quia facit contra generalē, & approbatā ecclesiæ consuetudinē. dist. 11. In his rebus: ubi dicitur. Sicut præuaricatores diuinarū legū: ita contēptores ecclesiasticarū consuetudinū coercēdi sunt. De primis uerò dicitur, ꝙ celebrans antequā dicat primas, non peccat mortaliter: nisi esset cōtra præceptū aliquod speciale, uel statutum. Credo tamen: ꝙ cōgruit in talibus attēdere morē ecclesiæ cathedralis, uel collegi, aut regularis, cuius est pars, uel subditus. Quidā tñ credentes missam esse præcipuū memoriale dominicę passionis: quę hora nona cōpleta est: horas usq; ad nonā prius dicūt. Alij dictis matutinis primis, & tertijs sistunt in sextis. Tunc siquidem Christus, qui per sacerdotem in altaris sacramēto offertur: ad altare crucis salutiferæ creditur processisse. Qui etiam modus in multis tam cathedralibus, quam regularibus, & collegiatis ecclesijs laudabiliter obseruatur, in quibus missa summa post tertiam, & ante sextam, decantatur. Alij post sextā, & ante nonā celebrāt, qm̄ sexta hora Christus in cruce leuatus est, in quo doloribus acerrimis laborauit. In his ergo, quæ plus ad decentiam, rēuerentiam, & deuotionem pertinent, quam præceptū: quilibet non speciali obligatione constrictus suo sensu abundet: quod pro-

G prie deuotioni amplius seruire dinoscitur, eligat. ¶ Aliæ orationes, quæ missæ præmittēdę sunt ad sacerdotis purificationē, ac excitandū deuotionē, quæ præparamenta dicuntur: sunt quinq; psalmi, licet. Quam delecta tabernacula Bendixisti domine. Inclina aurem. Credidi propter quod. & De profundis clamaui. Dicuntur aūt ex institutione papę Celestini secundum

Guil. Guil. in rationali, maxime a pontificibus & episcopis, & ex quædam deuotione, & decentia, ac reuerentia a simplicibus etiam sacerdotibus. Et rationabiliter dicuntur quinq; secundū Innocentium in de officio missæ: ut quicquid immundū & facinorosum quinq; sensuū transgressione cōmissum est: quinq; psalmorū oratione detergatur. Dicūtur aūt specialiter prædicti quinq; psalmi plus, quā alij quinq; secundū eundēs quia quædā in illis continent, quę directe' cōueniūt celebraturis altaris mysteriū, & eucharistię sacramētū: ut patet in ps. discurrēti. Preces uerò, & collectæ: quæ adijciūtur: manifeste' pertinēt ad impetrandū cordis mūdiciā, & munimē. Sic psalmi, & orationes, quæ ad lotionē manuū, & ad indutionem sacrarū uestiū dicūtur, simul & psalmi. Iudica me deus, & discerne. qui ad progressum ad altare legitur: ad idē pertinent. De confessione aūt publica, quę fit ante officij inchoationem: ipso quoq; officio quantum ad ea, quæ canonem pręcedunt: quæ longiorem tractatum requirunt: hic rescindo: ne ad principalis inten

ti ma-

De loco triplici consecrationis.

ti materiam, expositionem uidelicet canonis tardius ueniamus. ¶ Restat autem adhuc aliqua præmittere de circũstantijs temporis assistentium, atq; loci:& primo de consecrationis loco. Possunt autem distingui triplicia con secrationis loca remota: propinqua: propria. Remota sunt ecclesię & dei templa. Propinqua sunt altaria, propria calix & patena. ¶ Vbi notãdum q͂ nõ in omni loco fieri debet consecratio; sed in certo ad hoc officium specialiter deputato: sicut nec ue. te. oblationibus quilibet locus fuerat communis; sed certus ad hoc a domino designatus, unde Deut. præcipitur, q͂ in certo loco, quem elegerit dominus deus: offerrant. Vnde dicitur ibi Caue, offeras holocausta in omni loco, quem uideris; sed in eo, quem elegerit dominus, in una tribuum tuarum offeras hostias. unde de conse. di. 1. c. 1. dicitur. Si iudęi qui umbræ deseruierunt, loca, in quibus sacrificabant, habebant consecrata: non in alijs, quam deo dicatis locis munera deo offerrebant; multo magis nos, quibus ueritas patefacta, & gratia per Iesum Christum data est: templa domino ædificare: & prout melius possumus ornare: eaq; diuinis pręcibus, & sanctis unctionibus suis cum altaribus, & uasis: uestibus quoq;, & reliquis ad diuinum cultũ explendum utẽsilibus, deuote, & solẽniter sacrare. Et non in alijs, quam dño sacratis ab episcopis tẽplis celebrare: nec sacrificia dño offerre debemus. Itẽ eadẽ dist. c. Nullus præsbyter. dicit Siluester papa. Nullus presbiter missas celebrare pręsumat, nisi in consecratis ab espiscopo locis, qui sui particeps de cæterò uoluerit esse sacerdotij. Et eadẽ di. c. Sicut dicit. Sicut nõ alij, quã sacrati deo sacerdotes debẽt missas celebrare: nec sacrificia super altare offerre: sic nõ in alijs quã in sacratis domino locis. i. tabernaculis diuinis præcibus ab episcopis delibutis missas cantare, & sacrificia offerre licet: nisi summa coegerit necessitas. Satius est ergo missam non cantare, uel audire, quam in his locis, ubi fieri non oportet nisi summa pro necessitate contingat. quoniam necessitas legem non habet. ¶ Si quæratur, quæ sit tanta necessitas. Respondetur, q͂ illa determinatur de conse. dist. 1. Concedimus. Vbi dicitur ex concilio triburien. Concedimus ut sicubi (quod peccatis nostris exigentibus per plurimum factum est) a normãnis, & sclauis, ab ungaris, & a malis christianis: seu aliquo qualicunq; modo ecclesiæ fuerint incensæ & combustæ: in capellis cum tabula sacrata missas iterum celebrari: donec ecclesiæ ipsæ restaurari quæant. Glo. super uerbo. Capellis. i. oratorijs non consecratis, alias si consecrate, non esset opus permissione. Vel forte capellæ non erãt ecclesiæ cum antiquitus dicerentur capellæ tuguria caprarum pellibus tecta: uel hæc referas ad solennitates maximas. Sequitur. In itinere uerò positis: si ecclesia defuerit, sub diuo seu intentorijs, si tabula altaris consecrata, cæteraq; sacra mysteria ad illud officium pertinentia ibi affuerint, missarum solẽnia celebrare concedimus. ¶ Et nota, q͂ ibi dicitur, concedimus. ubi secundum Alex. de ales notatur fauor generalis celebrandi missam tali necessitate ingruente. Non autem existente tali necessitate, nõ licet nisi cõcedẽte episcopo loci. De uoluntate enim & concessione episcopi loci sine tali necessitate licet celebrare missam in loco non consecrato. ut de conse. dist. 1. Missarũ ubi dicitur. Missarũ solẽnia nõ ubicũq; sed in locis ab episcopis cõsecratis: (uel ubi ipse permiserit) celebrãda esse censemus. Similiter habetur in c. Sic ergo. eadem dist. Debent ergo canones, in quibus, dicitur, q͂ non licet celebrare nisi in locis consecratis, intelligi. nisi necessitate urgente, uel episcopo loci concedente. Hæc Alex. Veruntamen secundum Guil. non licet celebrare in mari, uel fluminibus. ubi probabiliter timetur ne mutante (alias nutãte) naui sanguis dominicus effundatur:

Marginalia: H — Deut. — De altari portatili tẽpore necessitatis. — I — Alex de ales — Cur sit celebrandam in loco consecrato. — Guil.

aut sacramentum inordinate commoueatur. Introitus tamen missę & cętera quæ consecrationem non respiciunt, legi possunt. Itinerantes ergo in mari, uel in terra, ubi prædicta haberi non possunt ab auditione missæ in die dominico, ac cęteris festis excusantur. Nec in casu secundum Sco. in 4. di. 13. q. 2. ligantur præcepto obligante ad missæ auditionem in sabbó: qm̄ occurrentibus duobus præceptis incompossibilibus, maius pręceptū absoluit ab obseruantia minoris in tali casu. Est autem rationabile locum celebrationis consecratū esse, propter sacro sancti corporis Christi pręsentiā, quod ibi conficitur: quod est sanctumsanctorum, Christus.s. omnia sanctificans, ideo omnia ad illud sacrificiū pertinētia cōsecrata esse debent. Sacerdos, ministri, altare, calix, panni &c. ut dicit Tho. in 4. di. Etiam propter angelorū præsentiā, qui secundū beatū Gregorium in dialo. lib. 4. assistunt illi sacrificio. Itē propter orationum nostrarum celeriorem exauditionem: propter deuotionis excitationem: impedimentorum diabolicæ tentationis exclusionem, cęterosq; effectus bonos ecclesiæ consecrationem consequentes. Et nomine ecclesiæ hic intelligendę sunt ēt capellæ consecratę. In his.n. celebrari pōt sine speciali fauore episcopi ipsius loci: eo ipso, ꝙ est cōsecrata: ut in c. Si quis de conse. di. 1. & clarius in gl. super illo uerbo: Celebrare concedimus. eadē di. c. Cōcedimꝰ. ¶ Debet etiā locus cōsecratus non esse interdictus neq; a iure: neq; a iudice. A iure quidē, si est pollutus sanguine, uel semine. de conse. ecclesiæ. c. ultimo. Et de adulterijs, & stu. c. Significasti. A iudice autem per interdicti sententiam contra locū latā: nam in talibus celebrandū nō est, ut infra dicitur. ¶ Locus magis propinquus est altare consecratum, & lapideum, integrum, non enormiter fractū: De primo est statutum in concilio agathen. ꝙ altaria non solum unctione chrysmatis; sed etiam sacerdotali benedictione sacrentur. ut in ca. Altaria placuit. de consecra. di. 1. Et hoc eisdem cōgruitatibus, quibus cōgruit ecclesiam fore consecratam. Secundū.s. ꝙ debet esse lapideum, patet ex primo; quia alioquin ungi non debet, ut in ca. Altaria si non. ubi statuitur ex concilio Hipponen. ꝙ altaria si non fuerint lapidea, chrismatis unctione non consecrentur. Est autem rationabile, ꝙ altaria sint lapidea, secundum Alexan. de Ales parte. 4. q. 36. membro. 1. propter lapidis communitatem fortitudinem, siue durabilitatem, & propter significationē. Nā propter communitatem est facilis ad habendum, propter durabilitatem habet aptitudinem, ut consecretur. Non enim conueniret, ꝙ aliquid unctione sacra consecraretur, nisi esset solidum, & durabile. Propter significationem, nam petra Christum significat, & Christi fidem. unde Apost. Petra autem erat Christus. & Matth. Super hanc petram .i. fidei confessionem, ædificabo ecclesiam meam. Nam ut Christus fundamentum est ecclesię: ita & fidei Christi. Vtrunque enim, dicit apostolus. Primum; Fundamentum aliud nemo potest ponere præter id, quod positū est, quod est Christus Iesus. Secundum; Fides est substantia rerum sperandum. Nunc autem in altari Christus offertur, & fides necessaria est, & quantum ad consecrationem, & quantum ad susceptionem. Quod uerò in uete. testa. de diuersis materijs fiebant altaria, scilicet de lignis sethim. Exod. Item de auro. 3. Regum. Salomon fecit altare aureum. Item de terra. Exod. Alia est ratio: quoniam in ueteri testamento unum tantum fuit altare holocausti, & hoc in deserto mobile erat cum tabernaculo, ideo congruebat ut esset ligneum. In templo uerò hierusalem immobile, sed unicum, ideo potuit fieri de auro, quod fieri non posset, si multiplicandum fuisset, secundum ꝙ in lege euangelica multiplicatur, propter materiæ raritatem,

[Left margin notes: Scot. — S. Thom. Grego. — X — Alex. de ales. — 1. Cor. 10. — Matt. 16. — 1. Cor. 3. — Heb. 11. — Exo. 27. 3. Reg. 7. Exo. 20.]

[Right margin notes: Non licet celebrare in mari. — Altare debet esse lapideum integrū, nō enormiter fractū consecratū.]

& preciositatem: unde nec ligno, nec terræ, nec auro conueniunt conditiones altaris, quæ dictæ sunt: saltem cuilibet simul, scilicet communitas, soliditas, & significatio. Nec oportet figuram in omnibus circumstātijs respondere figurato: nec est contra prædicta, ꝙ in ecclesia lateranē. est altare ligneum: quod quidem altare ob apostolorū principis (qui super hoc altare dicitur dominicum celebrasse sacramentū) & sanctorū præcedentiū martyrū reuerētiā reseruatur. Licet beatus Siluester papa decreto firmasset, ut nullum deinceps altare esset nisi lapideum. Hoc quoq; altare idem beatus Siluester stabiliuit, ut super illud nullus nisi romanus pontifex audeat celebrare. Ab episcopatu autem apostolorum principis usq; ad tempus beati Siluestri seuiente persecutorum rabie, certa non erat episcopalis statio: sed ubicunq; necessitas cōpulit: siue in criptis: siue in domibus religiosorum: siue alijs quibuscunq; locis missā celebrabant super altare ligneū in modum arcæ concauum, quod portabatur a sacerdotibus ubicunq; romanus episcopus latitabat: super quod die cenæ, & sabbato sequente a summo pontifice ministerium peragitur sacerdotale. Hæc Alex. ¶ Tertium .s. ꝙ debet esse integrum non enormiter fractum: patet de consecratione ecclesiæ uel altaris. c. 1. & ca. ꝙ in dubijs. ꝙ si altare motum fuerit, aut lapis ille solum modo superpositus, qui sigillum continet: confractus, aut diminutus: debet denuo consecrari. Motum. i. mutatum quo ad formam: ita ꝙ formam amiserit per diminutionem, uel augmentum dicit glos. Tabula enim consecrata de loco ad locum mouetur: nec tamen consecratur. c. Concedimus. de consecr. dist. 1. Quod uerum est, si non est affixa structurę inferiori: sicut altare portabile. Consecratio enim altaris præsertim intelligitur esse in coniunctione mensæ. i. lapidis superioris, & structuræ inferioris: ergo si mensa fuerit mota, uel aliquis de lapidibus inferioribus tangens ipsam: execratur altare, & est consecrandum. Hæc glos. in cap. si motum. de consecr. dist. 1. Dicit tamen Pisanus: ꝙ hoc intelligitur de lapidibus principalibus. Similiter dicit, ꝙ non est reconsecrandum altare, si tota mensa cum sibi adhærentibus transferatur. Quandocunq; autem sigillum, quo sigillātur reliquiæ: fractum, uel diminutum fuerit: siue sit in tabula: siue mensa: siue in structura inferiori: execratum est altare, & reconsecrandum. Et dicitur notāter enormiter læsum: quia læsio modica non execrat altare: ut in c. ligneis. de consecr. ecclesiæ. Quæ autem dicatur enormis læsio: dicit glo. in cap. Si motum. de consecr. dist. 1. Si est enormiter fracta ultra .s. medietatem. Alij dicunt ut Guil. quando per diminutionem nō tollitur forma, non censetur enormis. Secundum Hostien. autem tunc est enormis, quando in angulis, siue in cornibus, in quibus præcipuè solet fieri altaris consecratio .s. inunctio fit læsio talis: credo, per quam tollitur pars inuncta. Vel enormis destructio debet esse talis, quæ inducat deformitatem arbitrio episcopi iudicandam secundū Innoc. Similiter si sit additio: per quam non tollitur forma altaris: non est reconsecrādum: quia sacrum trahit ad se nō sacrum, dicit glosa in allegato ca. Si motum. Etiam sine reliquijs altare cōsecrari non debet: ut in c. Placuit. de consecr. dist. 1. ¶ Dicitur etiā altare quasi alta ara ratione situs: quia eleuatum est super terram. Item ratione sacrificij altissimi, corporis .s. & sanguinis domini. Vel dicitur altare ab ardore: quia in lege ueteri holocausta cremabantur in altari, ex qua lege traxit originem. Veruntamen Noe primum altaris ritum exhibuisse creditur. Aedificauit Noe altare domino. Deinde Abraam usum altaris in oblationibus habuit: ex hinc ritus legalis sacrificij in altaribus inoleuit. ¶ Debet autem altare ornatum esse duabus pallis, & corporali consecratis de

[Margin notes: L — Debet esse integrum. — Qūo altare uiolatur. — Hostien. — Vnde dicitur altare. — Quis primus altaris ritū exhibuit. — Gene. 8. — M]

sindone munda: non de serico aut intincto: sed albo terreno lineo: de consecr. di. 1. Consulto. ubi dicitur. Consultò omnium statuimus ut sacrificium altaris non in serico panno, aut intincto quisquam celebrare missã presumat: sed in puro linteo ab episcopo consecrato: terreno scilicet lino procreato, atq; contexto: sicut corpus domini nostri Iesu Christi in munda sindone linea sepultum fuit. Rationabiliter quidem duplici ratione: s. munditiæ maioris, & mysterij profundioris. Inter omnia enim genera pannorum illa, quæ sunt de lino puro ad candorem perspicuum perducta mundissima sunt, & mundari melius possunt: & profundius significant, quæ domino contingebant: ut allegati canonis uerba insinuant. Dicit enim in lino puro, in quo notatur innocentia, & puritas omnimoda sine quacunq; macula saluatoris. Purum est enim, cui nihil alterius naturæ est permixtũ. Sequitur, terreno: quo notatur corpus saluatoris passibile, & mortale de corpore terreno uirginis assumptum. Addit, lino procreato, atq; contexto. i. pano lineo multiplici tonsione ad candorem perducto: quo notatur Christus, qui multiplici cruciatu, & pessura peruenit ad gloriam. Repræsentat deniq; sindonẽ mundam, qua dominicum corpus sepulturæ traditũ fuerat inuolutum. ¶ Debet etiam altare igne, siue lumine celebrationis tẽpore esse fulgidum. de quo in capi. ultimo de celebrat. missarum. Sacerdos sine igne celebrans punitur. Scribitur etiam Leui. Ignis in altari meo semper ardebit. Ille ignis etiam sub aqua uixit septuaginta annis babylonicæ captiuitatis: ut habetur. 2. Mach. qui extinctus fuit Antiocho uendente sacerdotium iasoni: ut dicit Aug. & habetur. 1. q. 1. Sicut eunuchus. Significat autem ignis, siue lumen fidem populi: que non debet esse absconsa sub modio: sed manifesta posita super candelabrum: ut ingredientes ecclesiæ unitatem, uideant opera ex fide relucentia, & glorificent patrem, qui in cęlis est. Et rationabiliter adhibetur ignis luminosus: ubi ille tractatur, qui uenit ignem mittere in terram, quem uult uehementur accendi. Quiq; de se dicit. Ego sum lux mundi, qui sequitur me non ambulat in tenebris: sed habebit lumen uitæ. Iohan. 8. ¶ Locus proprius consecrationis: quæ s. immediate' sacramentales continentur species: sunt calix, & patena: & est corporale: sed de illo iam dictum est. Calix ergo, & patena: quales esse debent: determinatum est in concilio remens. & habetur de consecr. di. 1. Calix. ubi dicitur sic. Calix domini cum patena si non ex auro omnino: ex argento fiat. Si quis autem tam pauper est: saltem uel stãneum calicem habeat. De ære autem, & aurichalco non fiat: quia ob uini uirtutem erugi nem facit: pariterq; uomitum prouocat. Nullus autem in ligneo, aut uitreo calice præsumat missam cantare. Item eadem di. c. Vasa. legitur, ꝙ uasa, in quibus sacrosancta conficiuntur mysteria: sunt calices, & patenæ. De quibus. Bonifacius martyr, & episcopus interrogatus. Si liceret in uasculis ligneis sacramenta conficere. Respondit: quondam sacerdotes non aureis: sed ligneis calicibus utebantur. Seuerinus 16. romanus episcopus patenis uitreis missas celebrari constituit. deinde Vrbanus decimus papa omnia ministeria sacra fecit argentea. In hoc enim sicut in reliquis cultibus magis, & magis per incrementa temporum decus succreuit ecclesiarũ. Nostris enim diebus: qui serui patrisfamilias sumus: ne decus matris ecclesiæ minuatur: sed magis cumuletur, & amplificetur; statuimus, ut deinceps nullus sacerdos sacrum mysterium corporis, & sanguinis domini nostri Iesu Christi in ligneis uasculis ullo modo conficere præsumat: ne unde placari debet: inde irascatur deus. Hæc ibi. Hoc statutum factum fuit in Cõcilio triburicen. ¶ Si replicatur calix secundum Hugo. significat sepul-

Altari debet esse tectũ duabus pallis, & corporali consecratis.

Debet esse lumine fulgidum.

Leui. 6.

2. Machab. 1.

August.

Luc. 11.

Ioann. 8.

N

Calix, & patena debet esse aureus.

Hugo.

crum:

crum: patena lapidem supraposisitum; quod quia fuit excisum de petra. uidetur ꝙ calix esse deberet de petra. Respondetur, ꝙ non conueniret celebrare in uase lapideo, propter uasorum lapideorum ineptitudinem. Neq; in ligneo propter porositatem, & humorum inbibitionem. Neq; in uitro, uel crystallo propter fragilitatem: ne sic dominicus sanguis effusionis periculo exponatur. Nec oportet, ꝙ signans, & signatum in materia conueniant: unde & calix aureus, & patena propter formæ concauitatem, & sacramentalem ueri corporis, & sanguinis Christi continentiam: sepulchrum domini repræsentat. ¶ Si iterum obijcitur illud Amb. li. de officijs: & habetur. 12. q. 2. Aurum. Aurum sacramenta non quærunt: neq; auro placent, quæ auro non emuntur. Ornatus sacrorum, redemptio captiuorum est: & uere illa sunt uasa preciosa, quæ redimunt animas a morte: ille uerus thesaurus est domini, qui operatur, quod sanguis eius operatus est. Ex quibus uidetur; ꝙ aurum non debet impendi in uasa sacri mysterij: sed in alimoniam pauperum, & redemptionem captiuorum. Respondetur: ꝙ beatus Ambr. & canon. ibi loquitur in casu, quo res ecclesiæ distrahendæ sunt. s. in extrema necessitate pro alimonia pauperum, & pro redemptione captiuorum. Vnde dicitur ibi. Nonne dicturus est dominus. Cur passus es tot inopes mori fame? Et certe habebas aurum, de quo ministrasses alimoniā? Cur tot captiui in captiuitatem ducti nec redempti, ab hostæ occisi sunt? Quid dices. Timui, ne templo dei ornatus deesset, respondebis. Aurum sacramenta non quærunt &c: ut sup. Aliqui exponunt sic. Non quærunt ad sui efficaciam: non enim minorem efficaciam habent, si in alterius modi uasis conficiantur. Vel non quærunt ad hoc, ut inde magis placeant. Non enim ex eo: ꝙ in auro conficiuntur magis placent deo: sed ex conficientiū sanctitate & uirtute. Hæc Alex. Nunc de consecrationis tempore.

Respōdetur ad auctoritates patrū sonātes in oppositum.

Mat. 15.

Ambr.

DE TEMPORE MISSAE.

LECTIO XIIII.

SEQVITVR nunc de tēpore, siue horis diei, quibus missam celebrare congruit. Vbi pmittēdū, ꝙ duplex est missa. Quædā est missa cōuentualis, siue popularis, quæ tāquā principale diei officiū, in conuētu totius populi, seu parochianorū diebus singulis celebratur: q̄ & parochialis missa solēnis publica, uel sūma qñq; appellatur. Alia ē missa priuata peculiaris, uel uotiua: q̄ a sacerdotibus ex speciali institutione, bñficio, uel deuotione nō sic ꝓ toto populo celebraẗ. De primis. c. Vt dñicis. de parochijs. De secūdis habetur in c. Quidā laicorū. de celebr. missa. Et de utrisq; loquitur Aug. in c. Et hoc. de cōse. dist. 1. ubi dicit. Attēdēdū, ut missæ peculiares: q̄ per dies solēnes a sacerdotibus fiūt: nō ita in publico fiāt, ut propter eas populus a publicis missarū solēnijs: q̄ hora tertia canonice fiūt abstrahatur: sed sacerdotes qui in circuitu urbis, aut in eadē urbe sūt, & populus in unū ad missarū publicā celebratione cōueniāt. De missis igitur solēnibus dr̄, ꝙ tribus horis institutæ sunt: s. tertia hora dieb9 festiuis: sexta in diebus profestis: nona in diebus ieiuniorum. de cōsecr. di. 1. c. Nocte sancta natiuitatis. ubi dicitur. Reliquis uero tēporibus missarū celebrationes ante horā diei tertiā minime sunt celebrādę: quia in eadē hora, & dñs crucifix9 est, & sup apostolos spūssanctus legiẗ descēdisse.

A

Duplex est missa, priuata, & publica.

Conc. Trid. Sess. 22. cap. de euitandis in missa.

Item in c. Solent.eadem di. innuitur, q tempore ieiuniorum missa nona hora celebrari debet. Ratio assignatur a doctoribus: nam in missa recolitur mors Christi; qui hora tertia crucifixus est linguis iudæorum: hora sexta manibus militum: hora nona expirauit. In ieiunijs uerò quatuor temporum, dum ordines celebrantur: potest missa post nonam circa horam uespertinam cantari. In sabbato autem sancto paschæ, circa noctis initium: ut in c. Solent.alleg.§. in ieiunijs. Incipit autem noctis initium in uespera, quæ est extrema pars diei.i.ultima. Vltima autem pars diei incipit statim post horam nonam, transacta meridie.& hoc secundum modum loquendi philosophorum: qui dicunt, q quælibet pars continui minor medietate pertingens usq; ad ultimum eius punctum, est eius ultima pars secundum hoc multas partes eiusdem continui ultimas concedentes, quarum tamen ultimarum partium semper una est pars alterius. Sic in proposito. Pars diei designata post meridiem.i. post medietatem diei: potest dici pars eius ultima: quamuis non secundum usualem loquendi modum. Et pro quanto est ultima pars diei: potest uocari sequentis noctis initium. Verum in proposito illa pars diei sabbati sancti, cum nocte sequente ad diem sanctissimum paschæ computatur. Vnde dicitur in oratione. Deus, qui hanc sacratissimam noctem gloria dominicæ resurrectionis illustras. Similia dicuntur in benedictione paschalis cerei. Hæc nox est, in qua destructis uinculis mortis, Christus ab inferis uictor ascendit. Et secundum hoc posset intelligi c. Sabbato.de consecr. dist. 3. ubi dicitur. Traditio ecclesiæ habet illo biduo.s.parasceue, & sancto sabbato paschæ sacramenta penitus non celebrari. Loquitur de sacramento eucharistiæ. Quod uerum uidetur, si pars diei post nonam ad noctem referatur. De hoc uide. ca. q a patribus

B 75.di.& glos. ibidem multiplicem. ¶ Sed uidetur, q hi canones de sabbato sancto paschæ, & quatuor temporum quantum ad horas diei abrogati sint per contrariam consuetudinem, quoniam neq; in urbe: neq; in capella papæ præsente summo pontifice officium differtur usq; ad uesperas: uel usq; ad initium noctis: sed usq; ad meridiem terminatur: licet seruetur quantum ad horas canonicas persoluendas; Nam in sabbato sancto paschæ omnes horæ minores leguntur ante officiũ missæ: & uesperæ includuntur missæ officio: & eadem oratione, quæ complenda dicitur: missa, & uesperæ simul concluduntur. Sic in ieiunijs pro festorum nonæ in multis ecclesijs leguntur statim post missam: tamen ante meridiem, & prandij horã. In quadragesima uerò nonæ ante missam leguntur, & uespere statim post missam ante meridiem dicuntur: & hora refectionis ultra meridiem non differtur. Et si sic intelliguntur horæ hodie stat constitutio concilij Gabilonen.de cõsecr. dist. 1. solent. ubi dicitur. Solent plures, qui se ieiunare putant in quadragesima: mox ut signum audierint ad horam nonam comedere: qui nullatenus ieiunare credendi sunt, si ante manducauerit, quam uespertinum celebretur officium. Concurrendum est enim ad missas: & auditis missarũ solẽnijs, & uespertinis officijs, & largitis elemosinis ad cibum accedendum est. Si uerò aliquis necessitate constrictus fuerit: ut ad missam uenire non ualeat: æstimata uespertina hora completa oratione sua ieiunium soluat. Si autem per horam nonam, & uespertinam intelliguntur horæ diei, meridiem.s.sequentes: manifestum est generalem ecclesiæ consuetudinem in

C oppositum laborare. ¶ Missę uerò priuatę possunt celebrari a principio diei, usq; ad horam missę publicę inclusiue: siue hora tertia: siue sexta: siue nona celebretur. Satis in hoc concordant doct. & simul ecclesię ritus. Vnde Leo papa ad Dioscorum Alexandrinum episcopũ. Necesse est, in-

quit,

quit, ut quædam populi pars sua deuotione priuetur, si unius tantum missæ more seruato sacrificium offerre non possunt: nisi prima diei parte con uenerint: ut habetur de conse. di. 1. Necesse. ubi in rubrico, & nigro dicitur. Etiam prima parte diei missas calebrare licet. De nocte autem exceptis no ctibus dominicæ natiuitatis, & resurrectionis: de quibus habetur in c. de cō se. di. 1. Nocte. & c. solenti. non licet celebrare: quia hoc sacramentum ad tempus gratiæ pertinet, quod per diem designatur: iuxta illud. Nox præ cessit: diesauté appropinquauit. Et dicit Guil. Credo, ꝙ qui scienter ante diem clebrat, cum hoc sit contra generalem ecclesiæ consuetudinem, mor taliter peccet: nisi sit super hoc specialiter per episcopū, uel superiorē dispensatū. Videtur tñ, ꝙ ille nō sit generalis mos ecclesiæ: cum in hyeme fre quenter celebretur hora sexta post mediā noctem: dū adhuc tenebre sunt. In casu tñ ut pro communicando infirmo in mortis periculo constituto: dū alias nō haberetur eucharistia: licet ante diem celebrare secundū Alex. & Per. de palu. Principiū autē diei accipiendū est nō ab ascensu solis super nostrū orizontē: ut dicit. Sco. in. 4. di. 13. q. 2. sed ab illa hora, ex qua radij solares incipiunt illumiuare nostrum hæmisphæriū: quod dicitur princi piū auroræ: & incipit una hora, & quinta parte horæ ante corporalē solis or tū, secūdū autorē lib. de crepuscul. & patet per situationē lineæ crepuscu li in facie astrolabij. Hæc Sco. ¶ Consequenter uidendū de circūstantibus: de hoc autem sic habetur de cōse. di. 1. c. hoc quoq; ex constitutione Sothe ris papæ, Hoc quoq; statutum est, ut nullus presbyterorum missarum solēnia celebrare præsumat nisi duobus præsentibus, sibiq; respondentibus: & ipse tertius habeatur: quia cū pluraliter ab eo dicitur. Dñs uobiscū: & illud in secretis. Orate pro me &c. aptissime conuenit, ut ipsius rñdeatur salutationi ad hunc autem canonē, ita respondet Alex. de ales par. 4. q. 36. mēbro. 5. Dicēdum, ꝙ quædā retroactis tēporibus statuta erant ob reuerentiā tanti mysterij, quę postea abrogata sunt per usum, & propter necessitatem, & utilitatē. Multiplicato enim numero præsbyterorum, necesse fuit, & utile (ne frequenter cessarent a missarum solēnijs) uno assistente celebrare. Sacerdos uerò dicendo. Dñs uobiscū: & Orate pro me: loquit ecclesiæ, & ad ecclesiā debet conuertere intentionē. Et ita quod dicitur, ꝙ nullus præsumat celebrare nisi duobus præsentibus &c. intelligitur quantū ad intentionē sacerdotis, qui debet cōuertere intentionē ad plures: uel assistētes, uel ad ecclesiā qui plures uerbis expressis respondeant, uel uoto. Vel pōt dici, ꝙ intentio decreti est, ꝙ nullus ex cōtēptu celebret uno tantū assistente: bene tñ pōt in necessitate. unde Inno. recitato prædicto decreto respōdet sic. Aliud est necessitatis articulus: & aliud religionis contēptus. Pie quoq; credendū est: & satis auctoritatibus sacris comprobatur, ꝙ angeli dei comites assistunt orantibus: secundū illud prophe. In conspectu angelorū psallā tibi deus meus. & illud Tob. Quādo orabas cū lacrimis, & sepelibas mortuos: & derelinquebas prādium tuū: & mortuos abscondebas per diem in domo tua: & nocte sepeliebas eos: ego obtuli orationē tuā domino. Ad idē est beatus. Gre. 4. dya. & secundū Ber. serm. de dedica. dicit et glo. in dist. c. ꝙ reclusus. missam solus cantare potest dū clerici copia non suffragatur. ¶ Sed circa præmissa de loci, & temporis circumstantijs: quæritur, quæ pœna illorum, quæ ex præmissis aliquod horum omiserint, puta quæ nō uestibus sacris: aut in loco nō sacro: seu uasis indebitis sine igne, uel tpe incongruo celebrarēt: aut prędictarū aliqua, uel plura ommitterēt. Ad hoc respondetur primò, ꝙ omissio horū omniū, uel aliquorū cęteris existētibus qua supra ad celebrationē eucharistiæ de necessitate reqri expressa sunt. s.

Margin notes (right): Rom. 1 — Alex. — Petr. de p — Scot. — D — Alex. de al — Innoc. — Psalm. — Thob. 12. — Gre. — Bern. — E

Margin note (left): An licet celebrare missam sine assistentia duorum: in pręsentia unius tantum.

Margin note (left): De circūstātia tēpus, & loci quæ pęna sit eorū, qui aliquid omittunt.

debitis materia, forma, ministro, & intentione, non impedit effectum principalem consecrationis: qui est transsubstantiatio panis, & uini in uerum corpus, & sanguinem domini nostri Iesu Christi. Nam hæc, scilicet uestes, locus, tempus, uasa, ignis, ministri, circumstantes, præuie orationes, & similia sunt de genere illorum, quę non simpliciter ad conficiendum requiruntur: quoniam non requiruntur ex ordinatione Christi: qui sacramentum hoc instituit, & sine his consecrauit: sed requiruntur ex ordinatione ecclesiæ: licet non tempore uno; sed successiue ob reuerentiam tanti sacramenti: ob significationem, & deuotionis tam populorum, quam ministrorum exercitationem: ecclesia autem circa sacramentorum essentialia nihil immutat. Sicut enim sacramenta a solo deo poterant institui: ita a solo deo possunt mutari: ab eo namq; sacramenta instituuntur: a quo habent cum certitudine efficaciam: quippe cum sint signa practica efficacia, & certa. Certitudinem autem, & efficaciam nemo sacramentis dare potest, nisi solus deus. Siquidem effectus sacramentalis est gratia inherens, uel subsistens, scilicet charitas infusa: uel corporis Christi per transsubstantiationem præsentia, utrumq; a solo deo est, qui gratiam infundendo creat, & naturam transsubstantiando mutat. sequitur, ꝙ solus deus sacramenta instituit. Vnde minus bene sentiunt, qui sacramenta quædam ab apostolis, aut ecclesia asserunt instituta: licet apostoli præcones esse poterant institutionis a Christo factę. Tamen circa ritum, & usum sacramentorum, eorumq; dispensationem ecclesia quędam instituere potest: atq; per eam instituta mutare pro rerum, & temporũ qualitate. Sententia est doc. subti. in 4. di. 4. q. 3. & alijs plerisq; locis. Nihil autem dubium, quin omittens aliquid prædictorum ex contemptu, aut scienter, quin peccet mortaliter faciens in hoc temere contra constitutionem, aut consuetudinem generalem romanæ ecclesiæ, unde beatus Aug. in li. ex dictis Basilij. & habetur di. 11. ecclesiasticarum. ait. Ecclesiasticarum institutionum quasdam in scriptis: quasdam uerò apostolica traditione per successores in ministerio confirmatas accepimus. Quasdam uerò consuetudine roboratas approbauit usus. quibus par ritus, & idem utrisq; pietatis debetur affectus. Et prosequendo declarat exemplariter in mysterio missę, & consecratione fontis, & unctione baptizatorum &c. Idem ad casulanum præsbyterum. Sicut præuaricatores diuinarum legum: ita contemptores ecclesiasticarum consuetudinem coercendi sunt: eadem distin. In his. ❡ Sed de pœna canonis dicit Sco. ubi supra. In nullo præmissarum incurritur irregularitas, nisi in duobus casibus. Primus si scienter celebrat quis in loco interdicto a iudice: alius si celebrat in calice non idoneo. Primum probatur, per cap. Postulasti. de clerico excommunicato ministrante. & per c. Tanta. de excessibus prælatorum. Clarius tamen, & expressius habetur in c. si qui. §. is uerò. De sententia excommunicationis lib. 6. Et notanter additum est in loco interdicto a iudice, quod modo celebrans in loco interdicto a iure, non a iudice, ut in loco humano semine, uel sanguine polluto non incurrit irregularitatem: ut in allegato ca. Si qui. dicitur. Si qui in ecclesia sanguinis, aut seminis effusione polluta: uel qui præsentibus maioris excõmunicationis sententia nodatis scienter celebrare præsumit: licet temerariè agat: irregularitatis tamẽ (cum illud non sit expressum in iure) laqueũ non incurrit. Is uerò, qui scienter in loco celebrat supposito interdicto: nisi super hoc priuilegiatus existat, aut iure sit concessum eidem, irregularitatem incurrit, a qua nequit per alium, quam per romanum pontificem liberari. Et hoc uerum, si peccatum fuerit notorium: quoniam si no

Solus Xp̃s dare põt efficaciam sacramentis.

August.

F

Scotus.

Quando incurritur irregularitas in celebratiõe.

torium non fuerit; sed priuatum, non est peccatum in loco huiusmodi celebrare: quia reconciliatione non indiget: ut sentit Ioh. in sum. confes. & Host. & Sco. q. supra allega. ¶ Secundum scilicet de calice non idoneo: probatur de cele. mis. c. ulti. Vbi sacerdos, qui in calice non idoneo celebrauerat, iubetur officio, & beneficio perpetuò priuari utrum ꝙ hæc pœna infligitur propter multa: quia uidelicet celebrauit in pane fermentato: in calice ligneo: sine igne, & aqua. Et ita dubium est, si propter quodcúq; horũ separatim debeat infligi depositio: quia omnia supradicta insimul concurrebant. Et tãtũ de his, quæ requiruntur ad celebrationem, tam de necessitate sacramenti, quam de necessitate ministri: siue respiciant sacramentum, siue ministrum: siue circumstantias temporis loci, & circumstãtium, quibus non existentibus sacerdos conficere non poterit ordinatè. Sequitur nunc textus canonis.

Si celebratur in calice non idoneo quæ pœna infligitur.

Iohan. Hostien. Scot.

¶ Explicit pars prohemialis canonis.

¶ Incipit pars principalis, & executiua.

DE PARTE PRINCIPALI MISSAE.

LECTIO XV.

AGGRESSVRI canonis expositionẽ postea de quibus differendis materiæ coegit connexio magistri, patres, & domini diuini mecũ impetratores subsidij, oro cócurrite, quo negato frustra incassumq; labor, & opera impenditur. Et sicut citò discitur quicquid magistrante spiritusancto docetur: ita eius semoto magisterio, obscurum est, quicquid humana uoce profertur. Postulemus autem ea nobis impertiri, quæ dignissimum eucharistiæ sacramentum: circa quod principalis canonis uersatur intentio, exigit, & requirit. Hæc secundum prædicta sunt fides, spes, & charitas. Charitas ut pulset, & excitet affectum, ut rationi imperet: quatenus ad tam fructuosam tanti sacrificij indaginem actum considerationis dirigat. Fides intellectum illuminans, quatenus consideratis, & inuentis fideliter assentiat. Spes, ut appetitum solidet: quatenus tanti fructus misterij longanimiter expectet. Charitas, quæ toto corde diligentes tanti beneficij autorem; quod canonis officio conficitur gratiam, quam possumus, rependamus ipsius beneficij amorosa consideratione exercitio, ac condigna ponderatione: quo ad excitandum nostram dilectionem tantam ad nos indignos charitatem maiestas illa benignissima demonstrauit. Quo namq; magis diuina Christi bonitas ineffabilem suam ad nos miseros, & pauperes charitatem ostenderet: nisi per hoc, ꝙ ipse, qui se in præcium patri pro nobis in cruce obtulit: seipsum etiam in cibum nobis tribuit. Vt sicut soluendo precium a morte perditos redemerat, ita cibum tribuendo cælestem, infirmos nos ad uitam spiritualem gratiæ roboraret. Fides, quã cum apostolis deuotè augeri oremus, qua diuinorum memoria mirabiliũ omnem naturalis rationis perspicacitatem excedentium in sacramento, de quo canon noster, factam capiamus, cuius intelligentia nec arte potest nec doctrina hominum indagari. De quo beatus Augu. Mira mihi uidentur, quę de hoc sacramento leguntur. Fides est necessaria: scientia rationis superuacua. Scientia ratione, & intellectu colligitur: fides auto-

A

August.

ritate uidetur. Hæc ergo sunt, quæ fidem necessario exigunt: rationem omnino non admittunt: excedunt simplicem creditorem: arguunt improbrũ discussorem. Et post pauca. Credi namq; oportet salubriter, quod inuestigari non potest utiliter. Spes rursum ad roborandum nos exigitur: ne cum retro abeuntibus ad huius sacramenti prædicationem: dum non subito, quæ ueritas protulit: uerba intellectu capiebant dicentibus. Durus est hic sermo. Quomodo potest nobis hic dare carnem suam ad manducandũ? & nos ab incepto recedamus; sed longanimiter cum discipulis expectemus ueritatis intellectum: qui perseueranter Christo adhærentes instrui
B meruerunt: & plene consequi quod sperabant. ¶ Ut ergo deus aperiat nobis ostium sermonis ad loquendum misterium Christi: ut oportet sermone sale condito: huius rei gratia flectamus cum apostolo genua nostræ mentis ad patrem, domini nostri Iesu Christi, ex quo omnis paternitas in
Ephe. 3. cœlis, & in terra nominatur: ut det nobis secundum diuitias gloriæ suæ uirtutem corroborari per spiritum eius in interiori homine: Christum habitare per fidem in cordibus nostris in charitate radicati, & fundati, sine qua scientia non ædificat; sed inflat: ut posimus compræhendere cum omnibus sanctis, quæ sit huius sacrosancti sacrificij latitudo in peccatorum expiatione. Longitudo in perseueranti filiorum alendorum, ac ecclesiæ sustentatione: sublimitas in cęlestium fructuum exuberatione: profundum in ministeriorum occultæ sapientiæ compræhensione. Scire etiam supereminentem scientiæ charitatem Christi in huius beneficij largisima donatione: ut impleamur in omnem plenitudinem dei: nunc uirtutum, tunc beatitudinis præmiorum. Ei autem, qui potens est omnia facere in nobis superabundantius, quam petimus, aut intelligimus secundum uirtutem gratiæ, quę operatur in nobis ipsi gloria in ecclesia pro tanto ecclesię sacrificio in Christo Iesu in omnes generationes seculi seculorum. Amen.

¶ Huius itaq; orationis impetrandi fiducia stipati: simul aggrediamur spe comite, qualemcunq; sacri canonis expositionem, cuius tale est initiũ.

DE CANONE.

C TE igitur clementisime pater per Iesum Christum filium tuum dominum nostrum &c. ¶ Iste est canon, secreta, actio, seu sacrificium pars principalior totius officij missæ in qua præmissis populi illuminatione, consecrandorumq; munerum oblatione, agitur de ipsorum munerum consecratione, qua in uerum Christi corpus, & sanguinem substantialiter conuertuntur. ¶ Dixi primò. Iste est canon: i. hæc uerborum congeries hac in clausula. Te igitur, incipiens usq; ad mysterij consummationem: quæ secundum Alber. protéditur usq;
Alber. ad illam clausulam. Oremus præceptis salutaribus moniti. &c. Vel secundum
Alex. de ales dum Alex. usq; ad finem orationis dñicæ canon dicitur. Dicitur & secreta, actio, & sacrificiũ. Ideo canon quia canon græce, latine sonat institutio; secundum Papiam secundum Isido. li. 6. etymo. c. 16. idem est q; regula. di. 3. Canon. Hæc autem uerborum connexio, quam canonem appellamus, regulariter partim a Christo: partim a sanctis patribus instituta est. A Christo quidem instituta sunt uerba substantialia, quæ formam integrãt consecrationis. Cætera uerò, quæ ad laudem dei dicuntur, & orationes, quæ populo offeruntur, a sanctis patribus non uno tempore, nec ab uno tantum secundum Inno. & Dura. in rationali; sed a diuersis & diuersis temporibus particulatim edita sunt, & per Gelasium papam lj. a beato Petro

prin-

principaliter simile ordinata, cui tamen etiam posterius quædam addita sunt: ut infra suis in locis apparebit. Ad hoc de conse. di. 1. Iacobus. ubi dicitur in glo. uerba, quibus corpus conficitur ab ipso domino sunt tradita; sed post alij alia addiderunt ad decorem, & solemnitatem. Nam & beatus Petrus quasdam orationes, quæ in canone leguntur: fertur instituisse. Vnde Hugo de sacramentis li. 2. par. 8. c. ulti. ait. Celebratio missæ in cómemoratione passionis Christi agitur. Et post pauca. Hanc missam beatus Petrus apostolus primus omniú Antiochiæ dicitur celebrasse, in qua tres tm̃ orationes in initio fidei dicebantur: incipientes ab eo loco, ubi dicitur. Hanc igitur oblationem. Sed contra illud est, quod Act. dicitur. Erant autem perseuerantes in doctrina apostolorum, & cõmunicatione fractionis panis, & orationibus: quod secundú glo. & doc. cõ muniter exponitur de sacramentali pane eucharistię, quo tunc quotidie cõmunicabant: unde dominus. Anto. in sua chroni. ti. 6. ca. 2. §. 1. exponens illum textum ait. Congregatis simul in domo aliqua, præmissis orationibus, & quibusdam cerimonijs deuotis: ut pie credi potest: etsi non per scripturam expressum est: oẽs cõmunicabant etiã laici: quod sacramentú conficiebant ipsi apostoli, uel alij discipuli ordinati a Christo, uel ab apostolis eius in sacerdotes. Itẽ de cõse. di. 1. Iacobus dicit. Iacobus frater dñi secúdú carnẽ: cui primú credita est hierosolymitana ecclesia. & Basilius Cesarien. episcopus cuius claritas per totú orbẽ refulsit: in scripturis addiderunt nobis missæ celebrationem. Glo. i. ordinem celebrãdæ missæ. Potest ergo forte dici, ꝙ Hugo. loquebatur de celebratione post apostolorum diuisionem facta: dum beatus Petrus in certo loco sedem primã constituit. Vel primus intelligitur celebrasse cú solemnitate pontificiali: ut dicit dominus Anto. par. 1. ti. 6. c. 8. ¶ Dicitur. n. canon secretum propter tria: scilicet ratione significationis, operationis, prolationis. Dicitur secretum ratione significationis duplicis: in Christo scilicet & celebrante. In Christo quidem, quia repræsentat secretú hoc quo Christus latuit, & se abscondit a turbis. Vnde secundú Inno. & Alex. de ales par. 4. q. 27. membro. 2. ar. 1. Dominus Iesus ubi fuit honorifice suscept' hierosolimis cú ramis palmarú, & laudibus. Io. 12. Iudæi uolebant eum capere: propter quod recessit ab eis, & abijt in Bethaniam, & abscondit se ab eis. Non metu formidinis; sed prouidentia dispensationis. quia nondum uenit hora eius, qua adueniente spontaneus accessit. unde Mat. ait. Surgite, eamus: ecce appropinquat, qui me tradet. Et cú (ut Ioh. ait) cohors uenisset cum laternis, & facibus, & armis, ut appræhẽderent eum; ipse sciens omnia, quę super ipsum uentura erant; processit dicens. Quem quæritis? Et respondentibus eis. Iesum nazarenum. Dixit. Ego sum. Et abierunt retrorsum, & ceciderunt in terram: Potestate quoq; accepta surgendi, iterum quærenti domino, quem quærerent respondentes: Iesum nazarenú. Rursum dixit eis Iesus. Dixi uobis, quia ego sum. Si ergo me quæritis, sinite hos abire. Illud ergo latibulum, quo dispensationis gratia latuit: significat hoc secreti silentium. In sacerdote autem silentium significat mentis, quo sine tumultu, & uerborum strepitu mentis deuotio ad deum dirigatur, qui exauditor est cordis non uocis. Nam secundú beatú Gre. Illam orationem deus non exaudit, cui ille qui orat, non intendit. Tunc enim sacerdos debet intrare cubiculum cordis, & sensuú intercluso ostio deum patrẽ orare non in multiloquio: sicut æthnici faciunt; sed in corde puro conscientia bona, & fide non ficta. Neq; exorandus est clamoribus, qui renú scrutator est, & cordium. Hiere. quod Anna typú gerens ecclesiæ insinuabat: quæ nõ clamorosa petitione; sed ta-

Missam primus quis, & ubi celebrauit.

Cur dicatur secretú, tres causæ.

Hugo. Act. 2. D. Antoni. Basilius. D. Innocent. Alex. de ales. Iohann. 12. Matth. 26. Iohann. 18. Greg. Hier. 17.

1.Reg.1. cita deuotione, quod petijt impetrauit. Dicitur enim 1. Regum. ꝙ Anna loquebatur in corde suo tantumque labia illius commouebantur: & uox penitus non audiebatur. Et in psal. Dicite in cordibus uestris, & in cubilibus uestris cōpūgimini. Verba tamen sunt proferenda: ne quod petere, uel intendere debemus: ignoremus. ¶ Dicitur etiā secretū ratione operationis: quia operatio illa occultissima est, & abscōdita omni intellectui rationalis creaturæ. Quid .n. secretius, & mirabilius: quam ut panis, & uinum substantialiter definant remanentibus proprijs, & comunibus eorū accidentibus? Ex quibus ratio in cognitionē substātiæ cōsueuit deuenire. Percipit oculus panis colorē: gustus ipsius saporē: olfactus odorē; & tñ fallitur ratio iudicans esse panē. Quid insuper secretius: & ab humanis corporis, & mētis sensibus remotius: quā ꝙ gloriosa Christi persona: quæ in cruce pependit: nō quidē gloriosa: sed mortalis: & nunc residet ad dextrā patris gloriosa, & immortalis: secūdū omnes suas partes tā essentiales, quā quantitatiuas sub parua hostia, & qualibet eius parte: secūdū esse suū uerū, & reale cōtinetur? absconditū est hoc mysteriū a mūdi sapientibus: & reuelatū paruulis fidelibus omnē intellectū suum captiuantibus in obsequium fidei, ueritatē illā occultissimā; sed certissimam astruentis. Iccirco et sacerdos celebrans quibusdā uelatur cortinis in lateribus altaris dependentibus: ad designādū ꝙ sacerdos intrat ad maximum fidei sacramentū, in cuius figurā sancta sanctorū in moysaico tabernaculo dependente uelo claudebantur: nec nisi summo sacerdoti semel in anno licuit introire, ut habetur Heb. Vnde statutū est, ut nulli laicorum liceat in eo loco cōsistere: ut sacerdos possit libere sacramentum .i. sacrū secretum deuotius celebrare. de ui. & hone. cle. c. 1.

Psal.

Heb.9.

B ¶ Dicitur tertiò, secretū rōne prolationis: ne .s. tanti mysterij uerba per quotidianū usum ex manifesta prolatione uilescāt: & in locis nō cōpetentibus passim, & indiscretè dicātur, & sint dicentibus in ruinā: ut dicit Alex. Vnde beatus Diony. in ecclesia. hierar. de ritu sacrificiorum loquens dicit. Græci hoc uidentes deridebant, putantes tam humilibus uerbis tantum sacrificiū messe non posse. Fertur et, ꝙ cum antiquitus publicè, & alta uoce canon diceretur: omnes penè per usum, illum sciebant. & in plateis, & uicis illum decantabant. Vnde cum quidā pastores in agro pane super lapidē posito canonē dicerent: ad prolationē uerborū illorum, panis conuersus est in carnē: ipsi aūt igne de cęlo acerrimo diuino iudicio sunt pcussi. Propter quod sancti patres statuerāt, ut de cætero canon diceretur sub silentio. Sed intelligendum est, ꝙ hæc conuersio panis in carnem, non fuit facta uirtute illorum uerborum: quoniam non nisi prolata a sacerdote ritè consecrato cum debita intentione uirtutē habēt conuersiuam substantiæ panis in corpus Christi; sed aliunde facta est diuino miraculo: quomodo cruor fertur effluxisse de hostia consecrata ad punctionem infidelium iudęorum. Sicut & de quibusdam imaginibus Christi, & sanctorum ad sectionem peruersorum factum fuisse referunt hystorię: & hoc in uindictam impiorū: ut sic eorum infidelitas, peruersitas, ac temeritas puniretur: manifestaretur; potentia diuina: insinuaretur quoq; non in ludo, & iocis utendum esse sacramētalibus uerbis, ac diuinis mysterijs; sed cum reuerentia, & timore eis modo, ac fine, quibus sunt a Christo, & sanctis patribus instituta. Factum quoq; est cæteris in exemplum, & terrorem: ne similiter deo irreuerentiam faciant sacra misteria in ludibrium conuertendo. Possunt tamen nihil ominus sacri canonis uerba legi, exponi, masticari pia, & religiosa uoluntate, ac inuestigari: a quo & ad quid instituta sunt, ac doctrinaliter disputari: sicut in præsentiarum agimus, quo sensu intelligenda, quæ eorum

Dionys.

effica-

efficacia: & cætera ad maiorē deuotionem, ac gratitudinem excitantia etiam uirtuose, & meritorie' dicente scriptura sacra, cuius canon ille pars est per organum sapientis. Qui me elucidant uitam æternam habebunt. ¶ Dicitur tertiò actio: unde mos locutionis habet, cum sacerdos ad illa uerba peruenit dicere, iam est in actione. Nominatur autem actio dupli ci de causa. Primò: quia in ipsa sanctissimum Christi mysterium peragitur. Secundò: quia causa nostra coram misericordi deo per sacerdotem tanquam coram iudice deducitur. Peragitur siquidem hic Christi misterium, quo ex maxima, & ineffabili charitate pro spirituali refectione in uia peregrinantibus dedit carnem propriam in cibum, & sanguinem suum in potum: quæ ut iugiter peregrinantes sibi possent applicare: & in usum salutarem assumere uerba certa ad hoc instituit: quibus ab idoneo ministro super certa materia, intentione debita prolatis statim ibi esse inciperet uerum corpus suum, & sanguis eius naturalis. Verba autem, quibus hoc peragitur, canonis sunt partes principales: hinc rectæ actionis nomen sibi uendicat. Recte utiq;, quia actio propriè accipiendo, non est nisi a principio libero, & contingenter agente. propter quod Damas. dicit, bruta non agere: sed magis per naturæ impetum duci. Hoc autem, quod hic per uerba agitur: fit a principio liberrimo. & maximè contingenter operante, diuina scilicet uoluntate, quæ est tota causa contingentiæ, & libertatis in creaturis. ¶ Agitur secundò causa nostra in canone coram summo omnium iudice Christo deo nostro per sacerdotem, qui nuncius est inter sponsum, & sponsam, Christum, scilicet & ecclesiam. Hic quidem offert corpus, & sanguinem Christi, quæ per canonis uerba consecrauit, pro salute uiuorum, & mortuorum misericordissimo deo, memoriam faciens passionis unigeniti sui, quæ placita fuit, & acceptissima oblata in cruce superbenedictæ trinitati: propter cuius memoriam in oblatione sacerdotis eandem hostiam offerentis, deus ipse agit, & liberalissimè concedit uiatoribus dona plurima. Nunc conuersionem per gratiam, nunc conseruationem in gratia, nunc contra mundi pericula firmamentum, nunc angelorum custodiam, nunc tentationum refrænationem, nunc detentorum in purgatorio liberationē: & alia multa, de quibus infra deo duce, latius tractabitur. ¶ Dicitur quartò sacrificium, quia per hunc canonem de exigui panis specie, & modici uini calice, conficitur sacrificium absq; ulla comparatione placidius cruentis ueteris testamenti uictimarum, & holocaustorum hostijs, ac decimarum primitiarum legalibus sacrificijs: quæ omnia sacrificium nostrum figurabant: & adueniente nostri sacrificij ueritate cessabant, quoniam perfectius omnia præstat, pro quibus consequendis illa litteralia persoluebant. Offerebant enim ueteres illi sacrificium pro peccato, hostiam pacificam pro gratia referenda, uel impetranda, holocaustum pro unione offerentium cum deo per amorem intimum, prout hæc leuitici tradit historia. Omnia autem hæc nostrum sacrificium præstat. Qua propter iure sacrificij nomen obtinet canon, cuius orationibus uerbis, & consecratione sacrificium illud conficitur, & immolatur, quo etiam quę dicta sunt largius, & perfectius impetrantur. Hic ergo canon, secreta, uel actio seu sacrificium est, principalior pars missæ. Ad cuius intellectum aduertendum est, ꝙ secundum Alex. de ales, par. 4. q. 37. in prin. Officium dicitur quasi efficium, ab efficiendo dictum: prima littera propter sermonis decorem mutata. Vel dicitur ab officiendo, ut quisq; illa agat, quæ nulli officiant; sed prosint omnibus, ut dic. Rabanus. Et ut idem dicit. Officiorum genera licet sint plurima, illud tamen præcipue, quo in diuinis

[Right margin: F; Damasc.; G; Alexand. de Ales.; Raban.]
[Left margin: Canon cur dicatur sacrificium.]

rebus habetur. officij nomine censetur esse nuncupandum. ¶ Missa uerò multipliciter dicitur. Quandoq; dicitur missa totum, quod dicitur ab introitu usq; ad Ite missa est. Quandoq; dicitur pars quæ primò canitur. s. introitus quæ dicitur missa, eo quod angelus mittitur. Quandoq; dicitur missa illud, quod dicitur ab introitu usq; ad offertorium, quæ dicitur missa cathecuminorũ. i. nouiter in fide instructorũ nondũ baptizatorũ: & sic dicitur missa ab emittendo: quia tunc emittebantur foras. Tunc enim diaconus dicere solet. Exeant cathecumini foras. Inde missa dicitur secundum Isido. quia sacramẽtis altaris interesse nõ possunt, qui nõdũ regenerati noscuntur. Amplius. n. nõ licet neq; iudæis: neq; paganis, neq; cathecuminis interesse: quia nondũ sunt mẽbra ecclesiæ: de quibus accipitur illud Ioh. 2. Iesus autẽ non credebat semetipsum eis. Quandoq; dicitur missa solũ canon: uel etiam illa canonis uerba, quibus corpus dominicũ cõficitur: eo quod tunc mittitur Christus corporalem suã præsentiam exhibens sacramẽto, secũdũ quã acceptionẽ missę dicitur Christus in cena, & apostoli post missionem spiritussancti missam celebrasse: licet totũ missę officiũ secundũ quod nunc institutũ est: neq; omnia uerba canonis, quę temporis successu addita sunt protulerunt. ¶ Missæ itaq; primò modo acceptæ canon est pars principalior: sic. n. accipiẽdo missam põt diuidi in quattuor partes. In prima insinuatur illuminatio populi, quæ extenditur usq; ad offertoriũ inclusiuẽ. In secũda parte cõsecrãdorũ oblatio, quæ incipit ab offertorio exclusiuẽ: & terminatur in principio canonis. Te igitur. In tertia parte oblatorũ cõsecratio, & immolatio: quæ extẽditur usq; post cõmunionẽ. In quarta parte accepti beneficij diuini rememoratio, quæ extenditur usq; ad finem. ¶ Aliter diuidit missam (dicit Albertus magnus) in partes tres: scilicet introitũ, in quo est tanti boni aduocatio. In instructionem, in qua de hoc bono perfecta ponitur illuminatio. Et in oblationẽ, in qua est iustius boni adeptio, distributio, & communicatio. Et hæc tertia pars respicit canonẽ. Adeptio uerò boni principalius est in missæ officio. Vnde manifestũ, quod canon est principalior pars missæ, propter quã aliæ partes missæ præmittuntur, & sequuntur. ¶ Vel melius diuiditur missa in tres partes. s. in præparationem tam populi, quã materiæ cõsecrandæ. In eucharistiæ consecrationem, & oblationem. In consecratę cõmunionem, & misterij conclusionem. Prima pars dici põt missam cathecuminorũ. pro eo, quod maior eius pars admittit cathecuminos. Secunda canõ. Tertia cõmunio: de hoc infra lectione 61. ¶ Quia autem canon cohæret alijs missæ partibus tanquam consequens antecedenti. quod notatur per notã illatiuã (igitur) in principio canonis positam, eapropter breuiter præcedentia canonẽ percurramus: ut sic canonis coherentiam clarius agnoscamus. ¶ Eorum itaq;, quę in laudem fiunt, & solemnitatem consecrationis: secundum. Alex. q. 13. parte. 4. §. ulti. quędã præcedunt missarum solẽnia: quædam sunt de integritate ipsius missæ primò modo acceptæ. ¶ Missam præcedunt tria, scilicet confessio: altaris osculatio, thurificatio secundũ morẽ romanũ. Quibus significantur tria, quæ reddunt fideles dignos ad celebrãdũ, & ad celebrationi assistendũ. Primũ est peccatorũ purgatio. Secũdum membrorum cum capite unio. Tertium celebrantis, & assistentiũ deuotio siue deuota oratio. Quia ergo iustus prior. i. in sermonis principio est accusator sui. Prouer. 18. Sacerdos sacris uestibus (de quibus dictũ est) ornatus, antequam sacrũ inchoat officiũ, coram astantibus peccata sua cõfitetur. In qua confessione attẽdendũ est, quod peccata in genere non in specie (ut quidam minus prouide faciunt) confitenda sunt; quia hæc confessio manifesta est: non occulta. Similiter assistentes sua peccata confitenẽ: ut

Missa vnde dicitur.

Iohann. 2.

Missa quomodo multipliciter soles dici.

H

Alber. ma.

I

Confessio generalis ad quid valet, & missam præcedit.

Prouer. 18

Conc. Trid. Sess. 13. ca. 7.

purga-

purgari a peccatis mereantur: secundum illud. ps. 31. Dixit confitebor aduersum me iniustitiam meam domino, & tu remisisti impietatem peccati mei. Delet enim confessio generalis peccata uenialia, & oblita criminalia: secundum magistrũ in 4. di. 21. allegantẽ ad hoc beatũ Aug. Sed de hoc alibi. ¶ Pectora .n. in confessione percutiunt exemplo publicani, qui percutiebat pectus suũ dicẽs: deus propitius esto mihi peccatori. Luc. 17. ut sic iustificati in domos suas descendant. ¶ Secundò accedens sacerdos osculatur altare, significans ꝙ Christus qui est sacerdos in æternũ secundũ ordinem melchisedech, sacram sibi ecclesiam copulauit. Osculetur me osculo oris sui. Osculo siquidẽ os ori cõiungitur. Et in Christo non solum est humanitas unita deitati. uerũetiã sponsa ecclesia sponso Christo est copulata: secundũ illud. Esa. Induit me uestimento salutis: & indumento iustitiæ circũdedit me: quasi sponsum decoratũ corona, & quasi sponsam ornatã monilibus suis. Vox est ecclesiæ ad Christũ eius sponsum: secũdũ glo. qui perfectos in ecclesia eodẽ nomine appellare dignatur. i. spõsi: imperfectos uerò sponsas. Ipse ergo spõsus Christus sponsos fecit, & spõsas: tñ una in capite, & mẽbris est ecclesia. Hæc glo. Christus ergo sponsus est: ecclesia tota spõsa: unde. Quĩ habet sponsam, sponsus est. ¶ Per altare significatur ecclesia: de quo. Si altare lapideũ feceris mihi: nõ ædificabis illud de sectis lapidibus. Per lapidis sectionem, fidelium diuisio designatur. unde dominus sectionem lapidum in altari prohibens, diuisionem fidelium in ecclesia reprobat. Diuisionem dico per errores, & schismata. ¶ Tertiò sequitur thurificatio, qua significatur deuotio, & oratio celebrantis, & assistentium directa ad deum. iuxta illud psal. Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo domine. Quod etiam signatum est in Apocalip. ubi dicitur. Stetit angelus iuxta aram templi, habens thuribulum aureum in manu sua: data sunt ei incensa multa. ut daret de orationibus sanctorum super altare aureum, quod est ante thronum dei. Angelus ille sacerdos est. Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirunt ex ore eius: quia angelus domini exercituum est. Ante altare, idest in conspectu ecclesiæ. Per thuribulum aureum, Christus incarnatus significatur, cuius bonitas, & immensa charitas per thuribulũ aureum plenum igne intelligitur. Habere autem thuribulum ut incenset: moraliter instruit ꝙ si quis uult incensum orationis ac deuotionis deo offerre: thuribulum incarnationis per fidem debet tenere. Nam sine fide scilicet mediatoris impossibile est deo placere. ad Hęb. Tunc enim a deo nostrum munus accipitur: cum super dominicæ incarnationis fidem posuerit quicquid operatur. Grego. in glo. Exo. 20. Et data sunt ei incensa multa .i. orationes deuotæ, ut eis offerat deo de orationibus sanctorum. Et dicit glo. notanter de orationibus, & non orationes: quia dominus non omnes orationes exaudit, sed illas, quæ sunt ad salutem: ut patet de oratione apostoli. qui ter dominum rogauit, ut discederet a se stimulus carnis angelus sathanæ eum colaphizans: & responsum est ei. Sufficit tibi gratia mea. Nam uirtus in infirmitate perficitur. Super altare aureum, idest in summitate ecclesiæ triumphantis. Ante thronum dei, idest diuinam maiestatem. Hæc breuiter de præuijs officio missę tacta sufficiant.

Altaris osculatio.

Altaris thurificatio & de significationibus.

Expositio Stetit angelus.

Psal. 31. Luc. 17. K Cant. 1. Esai. 61. Iohan. 3. Exod. 20. L Psal. 140. Apoc. 8. Machab. 2. Hęb. 11. Grego. 2. Cor. 12.

DE DECEM PARTICVLIS primæ partis missæ.

LECTIO XVI.

A QVAE uero in ipso missæ officio, ad laudẽ, & solennitatem, canonem præcedunt: ad illuminationem populi pertinent, uel ad consecrandorum oblationem: ut dictum est: primæ partis sunt particulæ decem. ¶ In prima insinuatur illuminatio populi: ut intelligat aduentum Christi esse desiderandũ: & hoc fit per introitum: qui desiderium aduentus Christi in carnem repræ-
Luc. 10. sentat: de quo Lucæ. Multi prophetæ, & reges uoluerunt uidere, quæ nos uidetis & non uiderunt &c. Cuius repetitio clamorum multiplicationem
Esai. 16. designat dicentiũ, & clamantiũ illud Esa. Emitte agnum domine domina-
Idem 45. torem terræ. Et illud eiusdem. Rorate cœli desuper, & nubes pluant iustum, aperiatur terra, & germinet saluatorem. Item illud Esa. Vtinam
Idem. 64. dirumperes cælũ, & descenderes: & similia. ¶ Et nota, ꝙ sacrificium illud memoriale est dominicæ passionis secũ illud Apost. Quotienscũq; mã-
1. Cor. 11. ducabitis panem hunc, & calicem domini bibetis: mortem domini annunciabitis, donec ueniat. Ideo totum missæ officium ad passionem domini repræsentandum ordinatur. Et quia Christus non secundum diuinitatem, sed secundum carnem assumptam, passus est: ideo in ipso officio aduentus in carnem primò, & progressio eius ad passionem insinuatur: & deinde ip-
Alexand. sa passio signis, & uerbis exprimitur secundum Alex. ¶ In secunda particula illuminatur populus: ut intelligat aduentum Christi: non solum desiderandum fuisse; sed etiam postulandum: hoc per Kyrie eleison. ¶ In tertia, ut intelligat ipsum esse acceptandum, siue eidem se congratulandũ. per Gloria in excelsis. ¶ Quartò, ut intelligat postulationi gratiæ illius esse insistendum, scilicet per collectam. ¶ Quintò, ut intelligat doctrinæ illius, quęcunq; sit prophetarum, & Apostolorum: totaliter esse innitendum: scilicet per epistolam, quę de prophetarum, & apostolorum scripturis sumitur. ¶ Sexto, ut intelligat, ꝙ in statu præsentis miseriæ penitentię lamento est insistendum, scilicet per graduale. ¶ Septimo, ꝙ de expectatione lætitiæ est gaudendum: scilicet per alleluya. ¶ Octauo, ꝙ eiusdẽ mãdatis est sollicitè, & deuotè obediendum: scilicet per euangelium. ¶ No- B
no, ꝙ fidei documenta sunt publice confitenda: scilicet per symbolum. ¶ Decimò, ꝙ deo sunt dona, & munera offerenda. scilicet per offertorium. Hæc autem decem fuerunt necessaria ad suscipiendum Christum aduenientem in carne uisibiliter: & tunc etiam necessaria sunt ad suscipiẽdum eundem Christum uenientem sub sacramento inuisibiliter. Hic est enim, quasi nouus aduentus: cum Christus, qui secundum carnem erat absens in hoc sacramento, fit præsens. Et hic quidem aduentus desiderandus est, postulandus, & acceptandus. Innitendum quoq; est eius gratiæ ac intendendum eius doctrinæ: nec non propter eius memoriam ingemiscendum gemitu pęnitentiæ, a qua sua cepit prædicatio: atq; exultandum propter spẽ supernæ lętitiæ. Sed & mandata eius diligentius obseruanda, & fidei eius uerba publicè confitenda: & per ipsam fidem deo dona, & sacrificia sunt offerenda, quæ omnia decet excellenter, & diligentius fieri in eius præsentia. Hæc omnia Alex. qui latius singula prosequitur quæstione superius allegata. Sed hæc breuiter commemorata sufficiant.

DE SECVNDA PARTE MISSAE.

Hæc respicit consecrãdorum oblationem.

POST populi illuminationem, sequitur cõsecrandorum oblatio, quæ est pars missæ secunda: & preparatio immediatior ad tertiã missæ partem, quæ est canon noster. Hanc secundam partem licet Alex. incipiat post offertorium populi in oblatione munerum consecrandorum: tamen dominus Albertus eam in ipso offertorio inchoat: & in canonis principio terminat. Secundum quam pars illa in quinq; subdiuiditur: scilicet in salutationem offertorium, præparationem: secretam, & conclusionem, quæ est præfatio. ¶ Circa primum sacerdos populum salutans dicit. Dominus uobiscum. Primò quidem salutauit populum post introitum ante orationẽ: ad consolandum de desiderio, quo aduocatus est dominus, optans ut cum eis sit dominus ad eiusdem desiderij completionem. Secundò cum euangelium legeretur; salutauit: ut cum eis sit dominus ad instructionis perfectionem: modo salutat, ut dominus adsit ad offerendorum receptionem .q. d. secundum Alber. Dominus uobiscum, ut in sacrificium deo offeramini. Dominus uobiscum, ut circa saporẽ oblationis afficiamini. Dominus uobiscum: ut oblato sacrificio incorporemini. Nã dominus uobiscũ est, dum nos sibi oblatos suscipit: qñ nos circa suũ sacrificium affici facit: & quando nos sibi unit, Cui ex personis offerentiũ respondetur. Et cũ spũ tuo: quatenus hoc sacrificium in spiritu offeratur, & a domino acceptetur, secundum illud Dan. In animo cõtrito, & spũ humilitatis suscipiamur. Et illud Ps. Sacrificiũ deo spiritus cõtribulatus: cor cõtritũ, & humiliatũ dus nõ despicies. Et illud. Ioh. Deus spũs est: & eos, qui adorãt oportet in spũ, & ueritate adorare. ¶ Deinde sequitur offertorium. cui præmittit sacerdos uerbũ ad orationẽ exhortatoriam. Oremus: & tñ orationẽ non statim dicit ad innuẽdũ, ꝙ pura oratio exigitur, ut deo munera, & dona placabilia offerãtur. Oratio.n. est pius affectus mentis in deum directus. Et populus offerendus domino prius debet toto in ipsum eleuari affectu: ut de se dignũ deo faciat sacrificium. Exhortationem igitur statim offertorium subsequitur dictum ab offerendo: quia tunc cãtante clero fiunt oblationes. Non enim solũ sacerdos; sed cum sacerdote populus sua uota deo offerre debent, & in tãlcã oblatione omnes participare. unde Raba. Post euang. oblationes offeruntur a populo, & offertoriũ cantatur a clero: quod ex ipsa causa uocabulũ sumpsit, quasi offerentiũ canticũ. ¶ Sũt aũt tria offerenda: ut dicit Alex. Primò ipse personæ: secundo manuales oblationes: tertiò ipsi sacrificio necessaria. s. panis, uinũ, & aqua. Sed de hoc tertio in sequenti clausula. Canitur aũt offertoriũ solenniter, dum sacerdos populi munera suscipit: ad significandũ, ꝙ quæ deo offerũtur, cũ mentis ui bilo offerri debent: quia hilarẽ datorem diligit deus: & oblatio nostra spontanea esse debet nõ coacta: secũdũ illud. Ois uolũtarius, & prono animo offerat ea. s. dona dño & Eccl. In omni dato hilarẽ fac uultũ tuũ: & in exultatione sanctifica decimas tuas. Vñ & Dauid. Ego in simplicitate cordis mei lętus obtuli uniuersa hæc, & populũ tuũ, quæ hic repertus est: uidi cũ ingenti gaudio tibi offerre donaria. Dñe deus Abraã, & ysaac, & Israel patrũ nostrorũ. custodi in ęternũ hanc uoluntatẽ cordis eorũ, & semper in ueneratione tui, mẽs illa permaneat. Vel ut dicit Inno. Offerenda cãtat: quia per sacrificiũ laudis offerẽ. ps. Circuibo, & immolabo in tabernaculo eius hostiã uociferationis, cantabo, & psalmũ dicam domino. Hæc autem consuetudo tracta est a lege. 2. Paral. Cunq; offerrentur holocausta: ceperunt

Iterata populi salutatio per Dominus uobiscum.

D. Ps. Io.

Oratio quid

Tria sunt offerenda domino.

Rab. C. Alex.

¶. C. Exo. Eccl. 1. Par.

Inno.

2. Par.

laudes canere domino: & clangere tubis, atque in diuersis organis, quæ
D David rex Israel præparauerat concrepare. ¶ Circa hæc uidendum, an po- An populus teneatur offerre in missam.
pulus ad offerendum in missa obligetur simul, & quæ dona licite offerantur.
Circa primum Greg. pa. 7. ita statuit: ut habetur de conse. di. 1. omnis
Christianus. Omnis Christianus procuret ad missarum solennia aliquid
deo offerre: & ad memoriam reducere, quod dominus per Moysem dixit.
Exod. 23. Non apparebis in conspectu meo uacuus. In collectis sanctorum patrum
liquido apparet, quod omnes Christiani offerre aliquid ex usu sanctorum pa
trum dicunt. Hæc ibi. Sonat ad idem. c. statuimus. 16. q. 1. ubi dicitur,
quod oblationes, & decimæ, quas populus dare debet extra parochialem ec-
clesiam, sine consensu episcopi, dari non debent: & 32. di. Præter hæc.
ubi dicitur, quod oblationes ecclesiæ dei fideliter reddantur a laicis, alias a
sanctæ ecclesiæ communione separentur. Veruntamen hæc duo ultimo
allegata ca. quidam intelligunt de oblationibus inter uiuos, uel causa mor
tis factis. hoc est de donationibus ecclesijs sponte factis propter uiuentes,
uel mortuos ea conditione, ut de illis fiant certę oblationes: cuius opinio
Raym. nis est Ray. Sed primum capitulum, quod de quotidianis oblationibus lo
Hugo. quitur: a diuersis diuersimode intelligitur, & exponitur. Hugo dixit: ut
Hostien. recitat. Host. in rubri. de paro. & alijs parochianis. §. In tertia. quod quili
bet cogi potest per excommunicationem offerre secundum tenorem dicti.
c. omnis Christianus. Alij intelligunt dictum. c. de oblatione interiore,
seu bonorum operum. Vtrumque autem reprobat Hosti. Primum per hoc,
Hostien. quod in dict. c. dicitur. Omnis Christianus procuret ad missarum solénia ali
quid deo offerre. Notandum, inquit, quod dicit missarum solénia, quasi di-
cat de solẽnibus locorum festiuitatibus, in quibus tenetur quis totam mis
sam audire: sicut dominicis diebus, & alijs festis, quæ annumerantur de
ferijs. c. conquestus. Contra secundam opinionem similiter dicit, quod in
festis istis tenetur offerre aliquod corporale. Nec enim subdit de oblatio
ne interiore, uel bonorum operum tantum intelligi potest: quia ad illam
tenetur quilibet sine missarum solẽnitatibus. Hæc ille. Siquidem quili-
bet semper habitualiter tenetur offerre deo suam uoluntatem per humilẽ
obedientiam, per quam tenetur semper, etsi non pro semper, opera quæ
in præcepto sunt perficere. Ad hoc facit quod in ipso. c. dicitur. Reduce-
re debet ad memoriam: quod dominus per Moysem dixit. Non appare-
Hostien. bis in conspectu &c. ubi ad litteram dominus loquitur de oblatione, & sa-
crificio corporali. Dicit ergo Hosti. post recitatas opi. prædictas. Tu di-
cas, quod in præcipuis festiuitatibus tenetur quis offerre, & cogi potest, ma-
xime cum sit quædam generalis consuetudo hoc ubicunque terrarum. Præ-
cipuas festiuitates, quæ sint, supra declarauit eas esse, de quibus alleg. c.
Conquestus. Huic concordat glo. ca. Omnis Christianus. super uerbo ua
cuus, quæ dicit. Vacuus a bonis operibus: uel ad litteram: & est consiliũ
in diebus priuatis; sed in diebus festiuis præceptum, & ita uidetur, quod obla
tiones sint, ex debito exigendæ, & ad eas dandas parochiani sint cogen-
E di. Hæc glo. ¶ Sed inter hæc quasi uia media incedendo quattuor uidentur tenenda. Primum. Omnis Christianus officio missæ assistens, tene-
tur offerre oblationem interiorem spiritualem: & hoc actu, uirtute, uel ha
bitu. Hæc oblatio nihil aliud est nisi oblatio suiipsius per promptam, & De oblatione interiori quæ est necessaria.
obedientem suę uoluntatis diuinæ uoluntati subiectionem: quæ semper ex
Matth. 26. animo dicere possit deo illud saluatoris. Non mea, sed tua uoluntas fiat.
Prouerb. 23. Hanc oblationem ab omnibus requirit dominus: hinc per Salomonem ait:
Psalm. 4. Præbe fili mi cor tuum mihi. Prouer. 23. & in ps. Sacrificate sacrificium

iustitiæ,& spe.in domino. Summa autem iustitia est reddere domino seipsum per obedientiæ debitum. hinc Eccl. Melior est obedientia, quam stultorum uictimæ. Concordat Samuel propheta, & Eccl. Sacrificium salutare est attendere mandatis, & discedere ab omni iniquitate. Hoc est sacrificiũ de quo penè omnes clamant prophetæ: unde & in ps. 39. Sacrificium, & oblationẽ noluisti: aures autem (haud dubium, quin ad obediendum) perfecisti mihi. Et sequitur, in capite libri scriptum est de me: ut face. uolũ. tuam. deus meus uolui & le.t. in medio cordis mei. Sine hac spirituali oblatione cætera corporalia deo minimè sunt accepta: dicẽte apostolo. Corporalis exercitatio ad modicum utilis est. Pietas autem ad omnia utilis est promissionem habens uitę quæ nunc est, & futuræ. Pietas ad cultum,& religionem omnipotentis dei refertur glo. qua eligat uoluntas propria loco obedientiæ sub uoluntate diuina. Hæc promissionem habet uitæ &c. ut hic bonis spiritualibus abundet: & temporalium sufficientiam habeat: ut dicit glo. interli. Denique ad Caim, qui munus domino obtulit: seipsum autem diabolo mancipauit: dicitur in glosa beati Grego, 32. moralium Genes. 4. Nonne si bene offeras: malè autem diuidas, peccasti. Bene obtulit, qui creaturam creatori obtulit. Malè autem diuisit, qui de bonis suis deo: & seipsum obtulit diabolo. Hinc ibidem dicitur. Respexit dominus ad Abel, & munera eius: ad Cain autem & munera eius nõ respexit. Prius respexit dominus personam. deinde ad munera. Nec unquam possunt placere munera, nisi placeat persona. Non enim placent munera, nisi per gratiam; gratia autem prius iustificat subiectum, idest animam, uel personam: quam eius operationem prius naturaliter etsi non tempore. Et quãuis hæc interior oblatio omni tempore deo sit offerenda: singulariter tamẽ in missa (in qua comemoratur illa singularis oblatio Christi. qua se patri obtulit pro nobis factus obediens usq; ad mortem crucis) dignum est deuotius offerri. ¶ Secundum: offerre aliquid de exteriori substantia in missæ officio est opus meritorium deo gratum, & acceptum, utile, & fructuosum. Opus dico supererogationis, & consilij: & non generaliter præcepti. Primum scilicet ꝙ sit opus meritorium: patet, quoniam opus illud meritorium est, quod refertur finaliter in deum: ipsum recognoscendo summum bonum, a quo nobis omnia bona meritoria, & exteriora spiritualia, & corporalia sunt donata. Sicut autem hoc recognoscimus quantum ad interiora offerendo nostram uoluntatem: ita quantum ad exteriora, offerendo corporalem substantiam. Nam sicut homo per censum, quem tẽporali domino offert: recognoscit dominum in se habere temporale dominum: ita per oblationem corporalem deo oblatam: tanquam per signũ oblationis interioris idipsum, quo ad dominum profitemur: quod tangitur. Deut. ubi dicitur. Tolles de cunctis frugibus tuis primitias: & pones in cartallo: pergesq; ad locum, quem dominus deus tuus elegerit, ut inuocetur nomen eius. Accedesq; ad sacerdotem, qui fuerit in diebus illis: & dices ad eum. Profiteor hodie coram domino deo tuo, ꝙ ingressus sum in terram promissionis. Et sequitur. Idcirco nunc offero tibi primitias frugum terrę, quam dominus deus dedit mihi. Sic per oblationem recognoscit se pertinere ad dominũ, omniaq; se a domino gratuito recepisse. ¶ Quod etiam oblatio exteriorum sit grata domino, & accepta: patet: quia in ueteri testamento præcepta: & in nouo commendata pariter, & persuasa. Nam licet in cæteris dominus multa israelitico populo miraculo se donauerit. Siquidem præparauit uiam per mare rubrum in deserto: in inuio uiam præuia nube monstrauit, noctis tenebras ignis columna illustrauit:

De obligatione exteriori quę est meritoria. F

Opus meritorium.

Deu

Exterior oblatio quid significet.

manna

manna de cœlo pluit: aquam de petra perduxit: in terram promissionis induxit: eamq; gentilibus perditis: habitatoribus tribubus distribuit: ac in omnibus populo necessarijs ipse prouidit. Ea tamen, quæ ad se deum pertinebant: & ad ministros sibi deputatos: uoluit communibus populi oblationibus perfici. Vnde tabernaculum suum de donarijs populi fieri præcepit, & suos ministros partem in terræ distributione habere noluit; sed eos de oblationibus decimarum, primitiarum, sacrificiorum, & uictimarum populi uiuere uoluit: ut sic populi zelum ad se, & ad sibi deputatos famulos comprobaret. His autem hodie in ecclesia decimæ succedunt, & populi

Luc. 21. Mat. 5.

Christiani oblationes. In nouo quoq; testamento dominus commẽdauit uiduam duo ęra in gazophylatium mittentem. Consulit etiam munus ad altare post fratris reconciliationem offerri. ¶ Est deniq; dignum, ut qui spiritualia de altari percipiunt, etiam temporalium participium conferant ad altare. hinc apostolus. Roma. Si spiritualium eorũparticipes facti sunt: debent & in carnalibus ministrare eis. Est quoq; offerentibus utile quoniã specialiter participant fructũ sacrificij: & propter suam deuotionẽ, & sacerdotis specialem applicationem: quo. s. sacrificij fructũ offerentibus applicãdo specialiter impertitur. Nec ex hoc uilior est pauperum conditio, ꝙ offerant, nõ habentium, aut minima offerentium. Tum quia uidua tantũ duo æra offerens, cunctis diuitibus maiora tribuẽtibus est prælata. Tũ quia ubi deficit substantia, sufficit uoluntas pia. Vnde Greg. homel, 5. Ante dei oculos nunquam est uacua manus a munere, si fuerit arca cordis repleta bona uoluntate. Nam oblatio interior, quæ nunquam uolenti deficit: prę-

Conditio pauperũ nõ est peior cõditione diuitum.

Rom. 15.

Greg.

G fertur exteriori habentibus: utraq; simul melior est. Non habentibus sola sufficit uoluntas pia. ¶ Tertium in his festiuitatibus, in quibus ex generali loci consuetudine, omnes generaliter offerre consueuerunt: qualia sunt quatuor festa principalia: de quibus in c. alma de sententia. excom. lib. 6. Singuli tenentur offerre: & de necessitate præcepti se consuetudini conformare. Singuli intellige utriusq; sexus annos discretionis hñtes: qui secũdũ. c. omnis utriusq;. de pæ. & remis. in paschate uenerabilẽ eucharistiã suscipere sunt astricti. Hæc est omniũ canonistarũ, ac beati Tho. in 2. sen. q. 86. arti. 4. Vnde & addunt, ꝙ possunt cogi per episcopũ. cuius in hoc est officiũ implorandũ. Alloquitur ad hoc. c. apostolicã. de simo. Quartum: præsbytero parrochiali pauperi, nec alias unde uiuat & populo ministret habenti tenentur subditi offerre, ut habeat, quo uiuat, & eis spiritualia ministeria impendat. Hæc ueritas est legis naturæ, & diuinæ, quã apostolus tradit dicens. Quis militat suis stipendijs unquã? Quis plantat uineã, & de fructu eius non edit. pascit gregem: & de lacte eius non manducat? Et ne quis hoc appstolũ suo sensu, & non secundũ legẽ dei dicere putet: subdit. Nunquid secũdũ hominẽ hæc dico? An & lex hæc nõ dicit? Scriptũ. n. est in lege moysi. Nõ alligabis os boui trituranti & uelut exponens legem addit. Nunquid de bobus cura est deo? An propter nos utiq; dicit. nã propter nos scripta sunt. Et sequitur. Si nos uobis spiritualia seminamus: magnũ est si nos uestra carnalia metamus. Et sequitur. Nescitis quoniã qui in sacrario operantur: quæ de sacrario sunt edunt? Et qui altario deseruiunt: cum altario participant? Ita & dominus ordinauit his, qui euangelium annunciant: de euangelio uiuere. Hæc apostolus. Ait. n. dominus Luc. 10. postquã prohibuit euangelizantibus portare sacculũ, & peram: ostendens eis, unde uiuerent. Edentes, & bibentes, quæ apud illos

Quibus diebus oblatio est præcepta.

1. Cor. 9.

Deut. 25.

Etiã in alijs diebus in casu est debita

H sunt. Dignus est. n. operarius mercede sua. ¶ Ex his uerbis Christi, & apostoli duo notantur. Primũ, ꝙ sacerdotes populo seruientes in doctrina euã-

Parochiani tenẽtur suo curato offer

re ut prouide re in tēporalibus.

gelij,& ministerio ecclesiastico,& sacramentali, uiuere dicunt, & sustentari impensis, & prouisionibus populi: ut decenter officio suo congruene: & utiliter possunt, ac salubriter suo populo deseruire. Nam de communitate uiuere debet quisquis communitati seruit: patet manifeste ex præallegatis. ¶ Secundum, q de prouisione populi sacerdotes sustentari dicunt non luxuriari: non superbire: non diuitiarum accumulatione pauperes opprimere: aut eis onerosos se reddere. Vnde a diuitijs congregandis cohibuit euangelizantes dominus: dum peram; & sacculum eis abstulit. Et apostolus dum euangelizantes de euangelio uiuere constituit: grauiter eos obiurgans qui in quæstu euangelium ponentes, quæstum existimant pietatem. Quæstus autem magnus esse debet ministris ecclesię: pietas cum sufficentia. Et quales esse debeant clericorum diuitiæ, non tacuit: cum addit. Habentes inquit, alimenta, & quibus tegamur, his contenti simus. Nam qui uolunt diuites fieri, incidunt in tentationem: & in laqueum diaboli: & in desideria multa inutilia, & nociua. quæ mergunt homines in interitum,& perditionem. Nihil intulimus in hunc mundum: haud dubiū, quin nec auferre,quid possumus. Huius exemplum apostolus in se prætulit. qui ne esset oneri populis, quibus euangelizauit: uictum manuum labore acquisiuit: ut habetur Actuum. 20. Vnde in canone di. 90. clericus. dicitur. Clericus uictum, & uestitum sibi artificiolo, uel agricultura, absq; officij sui dumtaxat detrimento pręparet. Idem habetur in duobus ca. sequentibus.

Oblatio exterior q debet Deo plures habebit cōditiones.

¶ Qualia autem exteriora, & corporalia offerri debeant, dominus Albertus circa hanc materiam tradit dicens. Exterior oblatio debet esse pinguis deuotione: lata charitatis dilectione, munda acquisitione, utilis ualore. Debet esse pinguis deuotione, ut plus de cordis deuotione, quam de manu procedat: secundū illud ps. Holocausta medullata offerā tibi. & Eccl. Oblatio iusti impinguat altare, & odor suauitatis est in conspectu domini. debet esse lata charitatis dilectione, ne fiat proximi rancore, aut odio, uel cum proximi detrimento: quia secundum bea. Grego. nullum sacrificium dominus accipit: nisi quod in altari boni operis flamma charitatis accendit. Hinc dominus ait. Si offers munus tuum ad altare: & recordatus fueris: quia frater tuus habet aliquid aduersum te, relinque ibi munus tuū ante altare: & uade prius reconciliari fratri tuo, & tunc ueniens offeres munus tuum. ubi glos. Prius charitatem proximo exoluat, qui munus suum deo placere exoptat. Hoc quo ad primum. ¶ Quo ad secuudum repręhendit dominus errorem scribarum, & phariseorum dicentium. Melius fore, si substantia terrena domino offeratur in templo: quam si alēdis parentibus pauperibus impendatur. Et simile uidetur, si oblatio facta pergat in detrimētū aliorū,quibus offerens est debitor, siue uxoris, siue liberorum, siue creditorū: nō. n. perficienda sunt cōsilia in fraudē pręceptorū: in hoc. n. casu, nō essent consilia. Non tñ propter hoc de suis quis prohibetur facere eleemosinā, aut oblationē: aut prouidere saluti animæ propter heredes, quibus nōdū est ius quæsitū in hereditate, cū saluti corporis prouidere possit cō traditionibus eorū non obstātibus quibuscunq;. ¶ Debet esse munda acquisitione. i. non sit res iniuste acquisita: & nō de re non sua; unde Prouer. 3. Honora dñm de tua substātia,& de primitijs frugū tuarū da pauperibus qua si dicat. Quod tuū est: nō quod alterius, offeras dño: nā immolātis ex iniquo oblatio est maculata: & nō sunt beneplacitę subsannationes iniustorum. Subsannatio enim & non oblatio est: qui offert, de furto: de rapina, de usura, uel aliter de iniusto lucro: unde Eccle. Dona iniquorum non probat altissimus: nec respicit in oblationes iniquorum: nec in mul-

titudine sacrificiorum eorum propitiabitur peccatis. Clamat enim rapina: clamat usura; clamat pauperum sudor contra opprimẽtes eos. Quare qui offert sacrificium de substantia pauperum, quasi qui uictimat filium in conspectu patris sui. Eccl. 34. De re ergo non sua, ad cuius uidelicet restitutionem iniustus possessor tenetur; neq; oblatio, neq; eleemosyna fieri potest; sed nec scienter recipi debet, ut declarat Iohan. cancella. parisi. in de solicitudine ecclesiasticorum. ca. 12. nisi forte nesciretur, cui facienda esset restitutio: tunc enim per modum restitutionis conuerti posset in pios usus pro his, quibus debentur per oblationem, uel elemosynam, de quo alias. ¶ Debet etiam esse munda acquisitione: ut non sit turpiter acquisita, idest ut non sit prætium peccati. unde Deutero. præcipitur. Non offeres mercedem prostibuli: nec prætium carnis in domo domini dei tui. Et hoc propter cauendum scandalum: ne uideatur ecclesia fouere peccata, si de peccati lucro oblationem reciperet: ut dicit beatus Tho. 2. 2. q. 56. ar. 3. ¶ Debet esse quartò utilis ualore: ut proficiat ad finem propter quem offertur. Qui in genere duplex est. Primus est confessio, seu protestatio supremi dominij beneficentiæ, misericordię, & cęterarum perfectionum in deo: & quæ ad hunc finem offeruntur: debent habere aliquem ordinem siue conuenientiam ad repræsentandum ea, in quorum testimonium offeruntur: sicut candelæ tenebrosa illuminantes significant diuinam sapientiam cuncta illuminantem, & cognoscentem. Sic uestes sacrę, colores, thura, altarium ornatus, incensum, & cætera multa offeruntur, ac diuino cultui applicantur, quorum significationes Durandus in rationali particulatim prosequitur. Ita etiam a plagis, & periculis liberati offerunt nonnunquam imagines: uel signa de auro, argento, cera, aut alia materia protestantes per hæc dominum esse horum misericordem medicũ, curatorem, aut liberatorem. Sic legitur philistijm obtulisse quandoq; anos aureos, & totidem mures aureos dantes gloriam deo Israel, & recognoscentes se ab eo plagas anorum, & murium propter oblationem arcæ domini a filijs israel sustinuisse &c. ¶ Alius finis oblationis est substentatio ministrorum ecclesiæ: & talis oblatio esse debet, quæ posit conuerti in eorum utilitatem. unde Malach. dominus loquitur. Intulistis munus, nunquid suscipiam illud de manu uestra? Et sequitur. Maledictus dolosus, qui habet in grege sua masculum hoc est perfectum, & ualens, & uotum faciẽs immolat debile domino. Et præmisit. Si offeratis cæcum, claudum, & languidum: nonne malum est? Offer illud duci tuo, si placuerit ei: aut si susceperit faciem tuam, dicit dominus exercituum. Per debile, claudum &c. intelligitur, quod conuerti non potest in utilitatẽ ecclesiæ, & ministrorum eius. Pariformiter peccant, qui falsam, aut fractam monetam, aut res uiliores offerunt: quę omnia secundum sanctum Tho. secunda secundæ. q. 54. arti. 3. ad dei contemptum referuntur: dum uilia, & minus utilia offeruntur: unde & Malach. Polluistis nomen meum in eo, ꝙ dicitis, mensa domini despecta est. Hoc autem facto dicit: quæ uilia, & despecta ad mẽsam domini offert. ¶ Ex quibus patet, ꝙ ad sustentationem ministrorum ecclesiæ, omnia offerre licet, quæ ad uictum conferunt, & uestitum: aut etiam ad subleuandum alias eorum necessitates; ut puta ad utẽsilia, libros, & similia subleuanda. Conferunt dico mediatè sicut nummisma, uel immediatè ut panis, uinum, & cætera, quibus uesci possunt, uestiri, & in cęteris necessitatibus subleuari. ¶ Sic ad protestationem, ꝙ omnia habemus a domino: de omnibus oblationes fieri possunt: quorum exempla multiplicia nobis exhibet ueteris pagina testamenti. Vnde si aliqua offerantur

Oblatio debet esse utilis ualore ut proficiat ad finẽ, ꝓp quẽ offertur.

Oblationis exterioris duplex finis.

Doctrina generalis quæ sint domino offerenda.

uiuentia, uel non uiuentia deo, uel in honorem huius sancti, uel illius, quæ ad finē, ad quē offeruntur, nullam habent conuenientiæ rationem, magis uidentur sapere superstitionē, quā religionem. Veruntamen singulas rationes in singulis perquirere non est necessarium populo simplici, & fidelis: dum sequitur intentione simplici ritum, & consuetudinem ecclesiæ, ac hominum bonorū: intendendo: quod ecclesia intendit: stante in eo semper fidei soliditate, & integritate, ac animo ad informationem parato. Sufficit insuper leuis coniectura: ut si oratio dicatur nouenaria in honorem nouē chororum angelorum: uel septenaria in commemorationem septem donorum spiritussancti: uel quinaria in memoriam quinq; uulnerum christi: aut trina in honorem beatissimæ trinitatis. Sic suo modo de elemosynis, & alijs operibus bonis: si totiens fiant, uel totiens: sic ꝙ ad honorem huius sancti, huius generis oblationes fiāt, animalia, galli, gallinę, porcelli, & cetera multa: quia hæc conferunt ad sustentationem ministrorum ecclesiæ dummodo tamen non addatur positiuè, ac particulariter aliqua intentio praua: & omnino contraria diuinæ religioni: dummodo etiā in talibus non ponatur firma spes: quasi a deo, uel sanctis aliter, quā per tales obseruationes auxilium consequi non possent, & quasi in illis quædam sit necessitas, ut per eas, & non aliter inducatur deus, & sancti illud facere, quod petuntur. Dum demum non passim quæratur tentari deus per inuocationē sanctorum suorum: uel oblationes eis factas, quasi debeat super miraculosè illud facere, quod petitur: præsertim dum petuntur commoda temporalia, & quandoq; parum conferentia ad salutem; de quibus latè satis, & utiliter scribit cancella. parisien. Iohānes gerson in tractatu de directione cordis. Io. Ger.

Superstitio est cauenda.

DE TERTIA PARTE MISSAE.

LECTIO XVII.

SEQVITVR tertia particula huius secundæ partis missæ quæ secundum dominum Albert. est præparatio quę interim ad offerendum, & consecrandum se præparat sacerdos. ¶ Præparat autem se tribus: .s. incenso, lotione, & oratione. Incenso se præparat deuotionis odore: per lotionem munditiæ nitore, per orationem cordis ardore. Nam sacrandis muneribus per subdiaconum præparatis: & per diaconum sacerdoti oblatis: per sacerdotemq; in altaris medio super pallas explicatas (quorum mysteria propter breuitatē transeo) collocatis, munera ipsa sacerdos incensat, ac thurificat: thurisq; incensum in thuribulo (ut Alexand. ait) superducit, & crucis modum circūducit: quatenus thuris incenso, & crucis signaculo oēs diabolicæ malignitatis, & fraudis conatus exerceetur: ne contra sacerdotem, uel sacrificiū aliquo modo præualeat. Nam & fumo huiusmodi omne genus demonij extricatur: ut ait raphael angelus Tob. 6. Significat nihilominus hæc thurificatio bis facta, unctionem domini, quia a Maria Magdalena bis unctus legitur. Primò pedes. Luc. 7. Secundò caput, dū fracto alabastro unguentū effudit super caput iesu. Mat. 14. Et repleta est tota domus odore unguēti. Ioh. 12. Propter qđ sacerdos undiq; totum altare incensat designās, ꝙ factum hoc totam undiq; respexit ecclesiam: sicut dominus ipse testatur. Mat. 26. Amē dico uobis: ubicunq; prædicatum fuerit hoc euangeliū in to

A D. Albert.

Præparat se sacerdos primo incenso, lotione, & oratione.

Alex.

Tob. 6.

Luc. 7.

Mar. 14.

Ioh. 12.

Matt. 26.

ro mundo: dicetur, quod hæc facit in memoriam eius. Ex hac autem unguenti perditione (ut iudas ait) occasionem accepit idem dominicę traditionis qua dominum iudæis crucifigendum tradidit: cuius memoria in hoc sacrificio celebratur. ¶ Præparat se secundo sacerdos iterata manuum lotione non propter timorem contaminationis corporis Christi: quod nulla corporali immundicia contaminari potest, uel maculari: tum quia gloriosum: tum quia eo modo, quo est in sacramento corporaliter tangi non potest, cum non sit in sacramento quantitatiuè, seu per modum quantitatis situalis, qui modus ad corporalem contactum requiritur; sed cum iam manibus sacerdos tractare habet sacramenta, propter eorum reuerentiam fulgere etiam debet manuum corporali mundicia. Fit denique hæc lotio ad excitandum se ad internam deuotionem, ac puritatem, quam principalißimè intendere debet. Vnde sollicitè satagendum est, ut non tam exteriora manuum, quam interiora mentium inquinamenta purgentur: quia non tantum inquinat hominem tractare sacramenta illotis manibus, quātū illotis aīabus: unde secūdum Inn. Lauat manus corporaliter: ut mundet actus spiritualiter. & Alex. de ales. Hic moraliter insinuatur: quod sacerdos oblaturus hostiam lachrymis compunctionis lauare debet cōscientiā. Psal. Lachrymis stratum meum rigabo: ne scilicet indignus accedens ad tantum sacrificium: reus fiat corporis, & sanguinis domini. Est autem hæc secunda lotio prius enim ad celebrādum se præparans, in alio loco manus abluit: ut secundum Alber. qui primò ad Missam se parans se lauit ab iniquitate modo sacrificium oblaturus, quasi ampliori indigens lotione etiam a uenialibus, & peccatorum se purget reliquijs, dicens cum propheta. Lauabo, non iam inter peccatores, sed inter innocentes manus meas: & circundabo altare tuum domine. Hanc interiorem ablutionem petijt Dauid, dicēs: Amplius laua me ab iniusticia mea domine. ac si dicat. Lauasti a mortalibus, laua me etiam a uenialibus: quia nemo a deo lotus est, ut non indigeat lotione ulteriori in tanti oblatione sacrificij. Hoc quoq; signauit dominus Ioh. 13. quia cum loti essent apostoli: cum accederent ad refectionem mensæ domini paschalis, & litteralis agni, noluit eis exhibere corpus suum: nisi iterato lauaret pedes eorum, quo significata est affectuum ablutio dicens. Qui lotus est: non indiget, nisi ut pedes lauet; sed est mundus totus. Et ista lotio ortum habuit a lege. Exo. 30. ubi dicitur. Facies labium æneum cum basi sua ad lauandum: & missa aqua lauabunt in ea Aaron, & filij eius manus suas, & pedes: quando ingressuri sunt tabernaculum testimonij: & quando accessuri sunt ad altare, ut offerant thus domino. ¶ Ex illo patet: quod ritus quorundam: quo ablutionem hanc differunt usq; ad finem præfationis est minus conueniens: tum quia figura præcedere debet figuratum: & ita corporalis lotio manuum significans interiorem lotionem mentium, quæ fit per orationem: præcedere debet orationem. Tum quia uerba canonis dependent ad præfationem, & hymnum sequentem, Sanctus, sanctus, sanctus: ita ut non liceat quæcunq; alia uerba interponere, ne cohærentia sensus diuidatur. ¶ Ad lotionem autē manuum proferri solet ille psalmi uersiculus. Lauabo inter innocentes manus meas: & circundabo altare tuum domine. per quem impertinentißimè corrumperetur sententiarum continuatio. ¶ Præparat se tertiò orationis suffragio. Et hoc dupliciter secundum Alber. scilicet primò per seipsum orando. secundo orationis suffragium populo postulando. Quo ad primum, tres facit orationes secundum cousuetudinem ecclesiæ romanę. In prima postulatur acceptio diuina ipsius sacrificij, & sacrificio assisten-

Margin notes: B — Secūdo iterata manuū lotio, & quare fit. — Innoc. — Alex. de Al. — 1. Cor. 11. — Albert. — Psal. 50. — Iohan. 13. — Exod. 30. — C — Albėr. — Tertiò oratione, & orationis suffragio.

stentium. In secunda postulatur consecratio sacrandorũ munerum: in illa. s. Veni sanctificator. In tertia postulatur oblationis profectus quantum ad sanctorum honorem, & salutem circumstantium. In quibusdam ecclesijs dicitur prima tantum, .s. In spiritu humilitatis, & animo contrito suscipiamur dñe a te, ut sic fiat sacrificium nostrum: ut a te suscipiatur hodie, & placeat tibi domine deus. Et sumpta sunt hęc uerba ex oratione Azarię. Dan. 3. in camino ignis facta. Sacerdos autem dicens. In spiritu humilitatis, & animo contrito: duo tangit, quæ orationem faciunt exaudibilem: .s. humilitatem, & contritionem. de primo dicitur Eccl. Oratio humiliantis se nubes penetrabit: de secundo Esa. ult. Ad quem respiciam nisi ad pauperculum, & contritum spiritu: & trementem sermones meos. Quia autem sacrificium offertur in recordationem passionis domini: cum recordamur, q sacrificium illud in ara crucis oblatum est, pro peccatis nostris offerimus in spũ humilitatis recognoscentes peccata nostra: & in animo contrito peccati dolorem in corde sentientes. In hac ergo humilitate, & contritione ecclesiæ, petit sacerdos suscipi oblationem sacrificij, certus, quod sic oblatum a domino non reijcitur. Vnde in ps. Cor contritum, & humiliatum deus non despicies. Aliæ duæ orationes claræ sunt. ¶ Sed hic aliquis diceret: sacrificium (ut dicit Rabanus) dicitur quasi sacrũ factũ, quod prece misticaliter consecratur in memoriam dominicæ passionis. Quod autem tale est, omnino est acceptum, & benedictum a deo, & consecratum. Vnde frustra postulatur in p̃tactis orationibus sacrificij acceptatio a domino, benedictio, & consecratio. Respondet Alex. q sacrificium dicitur tripliciter. Vno modo dicitur actus consecrationis siue ipsa consecratio actionis: & sic sumitur in illa oratione. In spiritu humilitatis. Alio modo dicitur hostia consecranda: sic accipitur in secunda oratione. Veni sanctificator omnipotens æterne deus benedic, & sanctifica hoc sacrificium tuo sancto nomini præparatum. Tertio modo dicitur ipsa hostia consecrata secundum diffinitionẽ Rabani allegatam: & de sacrificio sic sumpto non fiunt orationes duæ prædictæ. Sed de eo sic assumpto inclinato capite dicit sacerdos tertiam orationem. Suscipe sancta trinitas hanc oblationem &c. qua petit, ut sacrificium tertio modo acceptum: quod est hostia consecrata: a domino, sancta scilicet trinitate suscipiatur. non quantum ad se a sic enim semper est acceptissima secundum illud patris. Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui. Mat. 3. & 17. Sed quantum ad institutionis suæ finem, & fructum: qui est gratiarum actio, diuinorum beneficiorum commemoratio, inter q æ præcipuum est dominica incarnatio, passio, resurrectio, ascensio &c. Sãctorum honor, & collaudatio, & salutis in uia adhuc peregrinãtium promotio: de quibus infra latius tractabitur. Et hæc tanguntur, ac petuntur in oratione ista. ut patet eam aduertenti. ¶ Præmissis itaq; his orationibus, quas sacerdos consecrans ad deum fundit, quatenus oblatio sua perfecta, & placida fiat, etiam ecclesiæ suffragia interpellat, sic enim placet deo sacrificium secundum illud. Mal. 3. Placebit deo sacrificium iudæ, & Hierusalem: sicut dies seculi, & sicut anni antiqui. Iudas confitens, Hierusalem pacis uisio interpretatur. Est itaq; sacerdos Iudas lotus ablutione, & orationis confessione. Est & Hierusalem pacis, & unitatis ecclesiasticę suffragij intercessione, ideo conuertit se ad populum, petens in unitate ecclesiæ orationis suffragia dicens. Orate pro me fratres, ut meum, & uestrum sacrificium acceptabile fiat apud deũ patrẽ omnipotentem. Aliqui addunt. Et sorores propter sexuum discretionem; sed alij utrumq; includunt in nomine sexus principalioris, attendentes illud apostoli. Non est

Dan. 3.

Eccl. 35.
Esa. ult.

Sacerdos quomõ petit sacrificij acceptationem.

Psal.
D
Raba.

Sacrificium capitur tripliciter.

Alex. de Al.

Mat. 3. & 17.

De orone sacerdotis ad populum, cũ petit suffragia inquit orate fratr.

E

Mal. 3.

masculus,neq; fœmina:oẽs enim uos unum estis in christo iesu. Appellatione fratris innuit ecclesiæ in unitate charitatis colligationẽ,& pacis unionem. Recte autem petit orationum intercessiones: memorans illud apostoli ad Hebr. 5. Quoniam & ipse circundatus est infirmitate: & ita ut homo infirmus indiget ecclesiæ adiutorio. Hinc Iacob. 5. Orate pro inuicem, ut saluemini: multum enim ualet deprecatio iusti assidua. Quod uero dicit. Vt meum,& uestrum sacrificium &c. innuit. q; ut dictum est: tam offerentes,quã oblata offeruntur in altari dño,cuius oblationis signum fuit exteriorum oblatio facultatum. Vnde & debet quemadmodum pro populo: ita & pro seipso offerre pro peccatis. Ipse enim est homo ex hominibus assumptus, pro hominibus constitutus loco eius.s.christi,qui est totius sanctitatis perfector: ut Albertus loquitur:& ideo ut homo,indiget suffragio. Vt uidetur eo in loco dei constitutus,offert,& sanctificationem perficit: secundum illud apostoli ad Hęb.5. Omnis pontifex ex hominibus assumptus,pro hominibus constituitur in his,quæ sunt ad deum &c. Huic autem sacerdotis petitioni quidam respondent. Memor sit dominus sacrificij tui: & holocaustum tuum placabile fiat. Alij, Spũssanctus superueniet in te: & uirtus altissimi obumbrabit tibi. Quidam ut romani respondent: Suscipiat dominus sacrificium de manibus tuis ad laudem, & gloriam nominis sui:ad utilitatem quoq; nostram,totiusq; ecclesiæ suæ sanctę amen.Sed forte quis diceret:inconueniens uidetur in tanto officio tot fieri diuersitates. Vnde uidetur,q hæc uarietas non sit in ecclesia permittenda:sed abolenda potius,& damnanda. Respondet beatus Ansel.in epistola ad Valerianum magdebergensem archiepiscopum, quærentem de diuersitate modorum,qui fiunt circa celebrationem huius sacramenti dicens: Sic habemus a sanctis patribus,q si unitas seruatur charitatis in fide catholica:nihil officit consuetudo diuersa. Et si multæ sunt diuersitates quæ non in summa sacramenti,uel uirtute eius,aut fide discordant: neq; omnes in unam consuetudinem colligi possunt: æstimo eas potius in pace tolerandas, quã discorditer cum scandalo damnandas. Ex hic patet, quæ diuersitas toleranda: nam per summam sacramenti,intelliguntur illa,quæ præcise requiruntur ad esse sacramenti. ❡ Sequitur stati m quarta particula secũdæ partis principalis missæ: quæ dicitur secreta secundum Alex.de ales:quia tunc incipit mysterium passionis domini in oblatione eorum, quæ sunt consecranda. unde ibi per correspondentiam quandam repræsentatiue inchoatur machinatio quædam iudæorum: & tractatio de morte Christi, propter quam dominus abiit in regionem iuxta desertum. In illa enim parte initium est oblationis: quæ est mysterium passionis domini: sicut illa machinatio fuit initium passionis eiusdem exhibitæ in corpore Christi. ❡ Dicitur etiam hæc oratio secrete cum ceteris uerbis sacri canonis secundum Alber. præter rationes supra lect.15.recitatas:quia iam in illa oratione, quæ secreta dicitur,sanctissima postulantur,& offeruntur,quæ a populo cõmuni celari debent, ut amplius uenerentur. Ostensa enim populo per usum discuntur, & uilipenduntur:& forte nonnunquam ad usus alios adhibentur. In cuius signum Num.4.mandatur Aaron,& filiis eius, ut ipsi soli ingredientes tabernaculum,omnia eius uasa inuoluant, & portanda, dum mouenda sunt castra,singulis filiis Caath distribuant.Ipsi autẽ filii Caath, ac ceteri nulla curiositate uideant,qui sunt in sanctuario,priusquam inuoluantur: alioquin morientur. Nam multi usu sanctissima contemnentes,dũ publice eis ostenduntur:accipiunt occasionem mortis in eis: quę si forent operta,& inuoluta, & ab eis celatæ, uenerarentur. hinc Matt. 17. dicitur.

Gal. 3. — Hebr. 5. — Iacob. 5. — Heb. 5. — Anselm. — Alex.de Al. — Ioh.11. — Albert. — Num.4. — Matt.7.

In missę officio diuersi ritus obseruãtur & tolerantur.

Secreta qui in missa legitur quare sic dicitur, & quare secrete legitur.

Nolite

Nolite sanctum dare canibus : & margaritas nolite proijcere ante porcos: ne forte conculcent eas pedibus suis:& canes conuersi dirumpant uos:quia audita ista uilescunt popularibus : & sacerdotes uerbis' eorum lacerantur. unde & beatus Dionysius scribens ad Timotheum de ecclesiastica hierarch. eadem præcipit , Obserua, inquit, diligentius, ne sancta sanctorum esse ras : ne profanis luminibus uiolanda permittas : reuereberis magis occulta, quam dei arcana mysteria spiritualibus, inuisibilibusq; notionibus honorabis : atq; intemerata seruabis nequaquam ea passim rudibus tradens: sed sanctis solis sacrarum rerum intelligentias secretius pandens. ¶ Et notandum, ꝙ primæ secretæ non præmittitur immediate' inuitatio ad orationem per uerbum, Oremus: sed secundæ, si plures secretę legantur. debet enim numero, & ordini collectarum conformiter respondere numerus, & ordo secretarum : & post communionem. i. complendarum : ita ꝙ tot secretę, & eodem ordine similiter, & complendæ dicantur: quot, & quo ordine dictæ fuerant collectæ, non plures, nec pauciores: nec alio ordine. Cuius causa tacta est lec. 16. quia ipsa inuitatio per uerbum oremus, cum salutatione populi præmissa est ante offerendam quam respicit prima secreta : quare ad eam, Oremus non est repetendum. ¶ In secretis autẽ, quæ pene per singula officia uariantur, petitur, ꝙ populus offerens in suis donis deo in unitate corporis Christi in corporandus ipsi acceptabiliter offeratur : ut patet in prima secreta primæ dominicæ aduentus: ubi dicitur sic. Sacra non domine potenti uirtute mundatos, ad suũ faciant puriores uenire principium. Omnium enim horũ principium quantũ ad oblationẽ, est oblatio, qua Christus obtulit seipsum. Et hoc facile attendi pōt in omnibus secretis: nisi ꝙ aliqñ propter festũ, quod agitur de Christo uel sanctis: in secretis de ipsis festiuitatibus mentio adhibetur: ut gratia festi Christo populus offerens uniatur. Sic ergo perficiens concludit alta uoce, dicens. Per omnia sæcula sæculorum. quia quod in conclusione est, omnibus expedit scire tam clericis, quã idiotis. Dicitur ergo secundum Alber. Per dñm nostrũ Iesum Christũ &c. ut sciatur, ꝙ quicquid petitur, nõ nisi in nomine Christi exauditur. Pōt nihilominus exaltatione uocis secundũ Alex. significari, ꝙ Christus iterum palam ambulans se tanquã uerũ paschalẽ agnũ ante quinq; dies paschæ, luna decima primæ mensis pręsentauit Hierusalem publice a turba cum ramis palmarum susceptus, & inter lunam decimam & decimam quartam ingrediens, & regrediens clamabat publice docens in templo. ¶ Respondet aũt sacerdotis minister, uel chorus Amen : quod ad conclusionem tantũ refertur, & interpretatur, pro uerũ est, secundum Alber. non pro fiat: ac si dicat : tu dicis. Per dñm &c. qui uiuit, & regnat &c. Nos corde, & ore profitemur, & dicimus, uerum est: ac si dicat. Iusti sunt omnes sermones tui, & non est in eis prauum quid, neq; peruersum. ¶ Audiens sacerdos hanc populi confessionẽ, procedit ad quintã huius partis secundæ particulã, uidelicet ad præfationẽ : quæ prælocutio interpretatur: quia iam sacerdos sentiens populũ ad altiora paratũ, pręloquitur eis publice de sacramenti altitudine, & reuerentia: & ab prælocutione, illud quod cãtat nomẽ præfationis accepit. ¶ Diuiditur autẽ secundum Alex. in partes tres. Primo fideliũ congregatorũ ad confitendum domino excitatio proponitur. Secũdo confessionis exhibendæ ratio declaratur, ibi. Vere dignum. Tertio confessionis exhibitę acceptatio postulatur, ibi. Cũ quibus & nostras uoces. ¶ Excitatio intentionis populi in tribus est secundum Alber. In eulogio salutationis : in communione profectionis : in exhortatione gratiarum actionis. Eulogium salutationis. continet salu-

Dionys.

Diuina mysteria secretè sunt tractanda.

Albert.

Alex.

Pronon. &.

O

Præfatio & eius salutatio ad populum populi quoq; responsio.

Alber.

tationem presbyteri, & deuotam responsionem populi. Salutatio est. Dominus uobiscum: quæ optat diuini adiutorij assistentiam ad altissima sacramenti mysteria: angelicæ etiam perfectioni tremenda: non curiose discu-
Iohann. 6. tienda; sed humilitate cordis a populo suscipienda, & ueneranda. Suscipienda in cœna spirituali, in qua reficiendi sunt pane uiuo, qui de cœlo descendit. Vnde & præfationis officium ad illud referri potest, quod
Luc. 22. legitur Lucæ. 22. Misit dominus petrum, & Iohannem dicens. Euntes pa
Matt. 14. rate nobis pascha, ut manducemus. Et post. Ipse ostendet uobis cenaculũ, grande stratum: ibi parate. Et hoc sonat, quod dicitur præfatio: id est prælocutio: quasi præparatio ad hostię consecrationem, & consecratæ sumptionem. ¶ Respondet autem populus. Et cum spiritu tuo: optans, ut quæ non nisi spiritussancti operatione fieri possunt: eodem spiritu sacerdotis spiritum sublevante, & sibi uniente nedum sacramentaliter: sed & spiritualiter per sacerdotem perficiantur: quoniam spiritus est deus: & eos
Iohann. 4. qui adorant eum in spiritu, & ueritate oportet adorare. Et maximè in hoc sacramento: in quo sine spiritu caro nihil prodest: sed spiritus perfi-
Ioh. 6. cit omnia: dicente domino de huius sacramenti perfectione Iohan. 6. Spiritus est, qui uiuificat: caro autem non prodest quicquam. Responsione hac audita, sacerdos populum in communione charitatis ad altiora proficisci uolens expresse hortatur, dicens. Sursum corda. supple leuate. De hac exhortatione ita dicit. Cyprianus papa: ut habetur de conse. distinctio. 1. Quando. Quando stamus ad orationem fratres dilectissimi: inuigilare, & incumbere ad preces toto corde debemus. Cogitatio carnalis hominis, & secularis abscedat: nec quicquam animus aliud: quam id solum cogitet, quod precatur: ideo & sacerdos ante orationem, præfatione præmissa, parat fratrum mentes dicendo. Sursum corda: ut dum respondet plebs. Habemus ad dominũ. admoneatur nihil se aliud, quã dominũ cogitare debere. Claudatur contra aduersarium pectus: & soli deo pateat: nec
H ad se hostem dei, tempore orationis uenire patiatur. Hæc ibi. ¶ Ait ergo sacerdos. Sursum, intellectu ueritatis: affectu charitatis: uirtute conuersationis: rectitudine intentionis. De prima ad superna eleuatione dicit Psal. Accedat homo ad cor altum: & exaltabitur deus. Ad cor altum intellectu ueritatis accedit, qui in sacro nihil carnale cogitat: sed omnia alta esse intelligit; ut quod in cibo sumptus Christus dentibus nõ discerpitur: nec sacerdotis diuisione diuiditur. Sũptione nõ digeritur, ut pereat: sed manẽs integer sumptus nos sibi incorporat. In altare descendens in dextera patris manet: ut nos sibi incorporatos ad eiusdem patris dexteram exaltet, & huiusmodi. ¶ De secunda exaltatione dicit apostolus ad Col. 3. Quę sursum sunt, sapite: non quæ super terrã. Sapimus enim, & quærimus cælestia per charitatis seruidam exaltationẽ: & hoc in sacramẽto perficitur: quando & nimiã domini dilectionem pensantes aduertimus, ꝙ ipse se nobis dat in cenam: quo nos sibi incorporet: & sic ad alta domus patris: ubi omnes æternæ uitæ abundant panibus: nos eleuando perducat. ¶ De tertia eleuatione dicit idem ad Phil. 3. Nostra conuersatio in cælis est. Vnde & saluatorẽ ad nos in sacramento expectamus dominum Iesum Christũ qui incorporando nos sibi reformabit corpus humilitatis nostræ cõfiguratum corpori claritatis suæ. ¶ De quarta sursum eleuatione dicitur Iob 16. Ad deũ stillat oculus meus. hoc est oculus altæ intentionis, qui deuotione, & memoria dominicę passionis stillat lachrymando: & non nisi in altum ad deum dirigitur tendendo, & pergendo: & omnia soli deo attribuendo. Hanc autem exhortationem facit sacerdos conformiter ad illa uerba

Marginal notes: Psalm. — Col. 3. — Phil. 3. — Iob. 16. — Excitatio populi ad dirigendum corda in Deum.

Iob. 16. Terra ne operias sanguinem meum: neq; locum in te latendi in- Iob. 16.
ueniat clamor meus. & ideo terreno, & depresso corde sanguis Christi
non debet operiri: & clamor, quo ad communionem dei uocamur a latere
non debet sub affectu terreno; sed potius corde eleuato ad cęlum hæc om-
nia uenerari. Ad hanc autem sacerdotis excitationem respondetur ex per-
sona assistentis populi. Habemus ad dominum: quia ad altius aliquid cor
exaltari non potest: nec in aliquo tutius locari, ut altissima, & spiritua-
lia dei dona percipiat. Trenorum. 3. Leuemus corda nostra cum manibus Thren. 3.
ad dominum in cęlos. Totum enim cor in cælestibus habitare debet quod
tam cælestia, & sublimia dona expectat: quod angelicis laudibus uoces
carnis iungi desiderat: improperium illud incidat. Appropinquat popu-
lus iste ore suo: & labijs suis glorificat me: cor autem eius longe est a me. Esai. 29.
¶ Huic responsioni sacerdos excitando populi intentionem, annectit I

Populi excitatio ad dicendum gratias Deo, cũ expositione Gratias agamus.

hortationem quandam: qua exhortatur populum ad gratiarum actiones,
dicens. Gratias agamus domino deo nostro. se populo communicans, & A
& uniens: dicens in sua, & populi persona: agamus. quia unius sunt do-
ni participes: corporis, & sanguinis domini, quo in unum corpus mysti-
cum cum capite membra omnia uniuntur. 1. Cor. 10. Vnum corpus mul 1. Cor. 10
ti sumus omnes, qui de uno pane, & de uno calice participamus. Gratiæ
autem aguntur, quando dona domini digne percipiuntur, discrete cogno
scuntur: & magna deuotione in ipsum referuntur. De perceptione digna
dicitur. 1. Paral. ult. Tua sunt omnia: & quæ de manu tua accepimus, edi 1. Paral. ult.
mus tibi. Sic enim digne accipitur a deo donum: cum nos indignos diui-
nis esse beneficijs æstimamus, & per hoc grate accepimus. (Seneca. 2. de be Seneca.
neficijs. Qui grate beneficium accipit: primam eius pensionem soluit)
dum & ea, quæ reddimus a dño esse minime dubitamus. Sic & discrete co
gnoscuntur a nobis: si cũ apostolo dicimus. Nos nõ spiritum huius mun-
di accepimus: sed spiritum, qui ex deo est, ut sciamus, quæ a deo donata 1. Cor. 2.
sunt nobis. Omnia. n. dona deus dat in spiritu: & in spiritu data cogno
scuntur, qualia sunt, & quãtã in nobis efficiant uirtutem. magna deuotione
in ipsum datorem deũ referunt: dũ eis utũtur ad finẽ propter quem dantur,
& solũ deũ ex his laudari, & magnificari exoptant dicentes cum apostolo
Iuda illud in fine suæ canonicæ. Soli deo saluatori nostro per Iesum Chri-

Qualiter & cui gratiæ sunt agēdæ.

stum dominũ gloria, & magnificentia, imperiũ, & potestas ante omnia sæcu
la, & nunc & in omnia sæcula seculorũ. ¶ Hortatur autem sacerdos ad agẽ k
das gratias domino deo nostro. Domino, qui nos redemit. Psal. Redemi- Psal. 30.
sti nos domine deus ueritatis. Ex hoc nanq; q nos redemit: acquisitum
est ei ius possidendi: & ita ratio damnandi. unde Aug. Tanti emit nos, ut August.
solus possideret. Deo, qui nos creauit. Deuter. 32. Possedit, fecit, & crea Deut. 32.
uit te. Nostro, quia saluabit. Psal. Deus noster deus saluos faciendi. Tunc Psalm.
enim uerissime erit noster, quando erit omnia in omnibus id est omnium
bonorum abundantia. Ipse est deus, qui nos de nihilo creauit, ipse domi
nus, qui suo nos sanguine redemit, ipse est noster, qui suo munere nos salua
bit, ipse qui creando dedit naturam, qui redimendo dedit gratiam, qui
saluando confert gloriã. Vel, domino, nos sua uirtute portanti. ad Heb. Heb. 1.
1. Portans omnia uerbo uirtutis suæ. Deo, nos sua sapientia regenti. psal.
Qui regis israel intende. Nostro, regnum nobis præparanti. Io. 14. Va- Ioh. 14.
do parare uobis locum. Hæc est ratio triplex, quare deo referendæ sunt
gratiæ. ¶ Huic exhortationi sacerdotali chorus respondet as-
sentiendo. Dignum, & iustum est. Dignum, quantum ad ipsum,
quoniam ipse est dominus deus noster. Iustum, quantum ad nos: quia

nos populus eius, & oues pascuæ eius. Dignum pro magnifica liberalitate, qua dona confert. Iustum pro debito receptionis donorum. De primo Iaco. 1. Dat omnibus affluenter, & non improperat. Ex hoc enim ipse gratiarum actione dignissimus: quia magnifice dat: non manu retracta: sed manu aperta liberalitate tota nullis præcedentibus meritis: quia prior dilexit nos. 1. Iohan. 4. nulla retributione expectata. Psal. 115. Quid retribuam domino pro omnibus quæ retribuit mihi. De secundo. 1. Tessa. ulti. In omnibus gratias agite.

DE EXPOSITIONE PRAEFATIONIS.

LECTIO XVIII.

POST excitationem fidelium ad confitendum domino per dignas gratiarum actiones: sequitur altera pars præfationis, qua sacerdos suæ exhortationis rationem ostēdit. Et diuiditur in partes duas: secundum duas rationes diuinæ laudis a nobis exhibendæ. Prima est excellentia diuina. Secunda laus angelica, quæ ibi tangitur. Per quam maiestatem tuam. ¶ Circa primū sacerdos primò responsionem approbat. Secundò rationem diuinę laudis declarat, ibi. Nos tibi semper. ¶ Circa, primum ait approbando responsionem populi qua respondit. Dignum, & iustum est. Dignum: quia nos mera uoluntate condidit. Iustum: quia pura misericordia nos redemit. Aequum: quia nos gratuitu iustificat. Et salutare. quia nos perpetuo glorificat. Vel dignum, ratione suæ excellentię. Iustum, ratione suæ beneficentiæ: multum enim placet deo gratitudo. Salutare ratione sui promissi. Hæc alexander. Aliter exponit dominus. Albert. Has nanq; dictiones referens eas ad quinq;, quę considerantur in sacramento ¶ Est enim sacramentum sinceræ ueritatis: excellentis nobilitatis: eximiæ liberalitatis: ponderatæ æquitatis: summæ uirtuositatis. ¶ Quo ad primum dicitur (Verè) quia hoc sacramentum non tantum continet gratiam significatiuè, quomodo ueteris testa. sacramenta, de quibus ad Hebre. 10. Vmbram habens lex futurorum bonorum, non ipsam imaginem rerum. Hoc est non ipsam ueritatem rerum sanctarum imaginatam: quia boni gratiæ fuerūt signa, non causa; sed continet in ueritate autorem omnis gratiæ: sic enim dicitur Iohan. 1. Lex per moysen, scilicet in umbris, & figuris data est: sed gratia, & ueritas per Iesum Christum facta est. ¶ Quo ad secundum dicitur dignum: quia ipsum solum est deo dignum sacrificiū, nam cum in ueteris legis sacrificio quæreretur, quid digne deo offerretur: nullum inuentum est dicente Michea. Quid dignum offeram domino: nunquid offeram ei holocaustomata, & uitulos anniculos? Nunquid non placari potest dominus in milibus arietum? An in multis milibus hircorum pinguium? Nunquid dabo primogenitum meum pro scelere meo: fructum uentris mei pro peccato animæ meæ? quasi dice. non: Micheæ. 6. Propter quod Iohan. repræsentans gemitum antiquorum hoc nostro sacrificio carentium dixit. Ego flebam multum: quoniam nemo dignus inuentus est aperire librum, nec uidere eum, Christum, scilicet uitæ librū. Istud uerò sacramētū omnia aperit huius libri secreta diuina, & cęlestia: & ideo quibusdā interpositis, dicitur ibi de laude dignitatis istius. Et cum ape

Expositio uerè, & dignum, & iustum est.

Magna sacramenti eucharistiæ exaltatio & laudatio.

B

ruisset librum: quattuor animalia, & uigintiquattuor seniores ceciderunt coram agno habentes singuli citharas, & phialas aureas plenas odoramẽtorum: quæ sunt orationes sanctorum: & cantabant canticum nouum dicentes. Dignus es domine deus noster aperire librum, & soluere signacula eius: quoniam occisus es: & redemisti nos deo in sanguine tuo. Liber est secretum consilij diuinæ sapientiæ, quo disposuit sacramentis ornare, uel ordinare ecclesiam. Hoc nemo aperire potuit: nisi is, qui in sanguine suo de corde suo sacramenta profluere fecit: & ideo quattuor animalia euãgelicæ prædicationis in se figurã præferentia: ut rationem sacramẽtorũ intelligant sicut homo. In sacrificium se exhibeant, ut uitulus: fortiter mortem uincant, ut leo: altissima contemplatione uerbum apud deũ compræhendant, ut aquila. Et uigintiquattuor seniores, qui significant duodecim patres uete. te. & duodecim apostolos nouæ gratiæ patres: statim cadunt in facies suas: in una fide præcedentium, & sequentium tam dignum sacramentum uenerantes, & iucunda laude cithatizantes omnium uirtutum consonantia: habentes phialas auro diuinitatis splendentes: hoc est diuinis cordibus flagrantes omni odoramento deitatis, & bonitatis: statim in uenerationem tanti excitantur sacramẽti in testimonium eius excellentissimæ dignitatis. ¶ Quo ad tertium dicitur iustum: quia magnitudine doni liberalis sequitur magna obligatio eius, cui donatur faciendæ rationis: secundum illud Greg. Cum crescunt dona: crescunt donorum rationes. Ex maximi igitur sacramenti dono, maxime donanti domino obligamur: ideo iustum est pro summo sacramenti huius dono, summas deo agere gratias: summas dico nobis possibiles. Est deniq; iustum ex huius sacramenti institutione siquidem iustum est tenere diuina instituta, & illa maxime, quæ ad tantam nobis instituta sunt utilitatem. Hinc. psal. Vtinam dirigantur uiæ meæ ad custodiendas iustificationes tuas. Iniunxit dominus frequentationem huius sacramenti dicens. Lu. 22. Hoc facite in meã cõmemorationẽ: in tanto suæ charitatis, & nostræ utilitatis affectu: & ideo iustũ: & nihil tã iustũ est nisi, ut sacr̃m istud omni deuotione, & gratitudine celebretur. ¶ Quo ad quartum additur æquum. Cum. n. omnia dñs in pondere disposuit numero, & mensura. Sap. 11. Et diuina æquitas exigit, ut remetiatur ea, qua mensum est mensura. Luc. 6. Necesse est per æquitatem, respondeamus domino in ratione dati & accepti. Cũ aũt nihil habeamus proportionabile deo reddendũ pro ineffabilibus donis ab eo acceptis: pro grauissimis offensionibus in eũ commissis: dedit nobis in hoc diuinissimo sacramẽto seipsum, qui se prius dedit in redemptionis nostræ præciũ: ut eũ offerentes summo patri sacrificiũ pro peccatis: hostiam placationis: holocaustum intimæ, ac perfectæ unionis suo dono æqua mensura respondeamus: dum æquale donum reddimus, ipsum scilicet per deuotã huius sacrificij oblationẽ, quem in dono summo a patre misericordia ineffabili recepimus. Vnde non tantum iustum: sed æquum est per hoc sacramẽtũ dignas gratiarũ rependere actiones. ¶ Quo ad quintum concluditur: & salutare. Est enim sacramẽtũ illud summæ uirtuositatis: quia æternæ salutis, & omnium salutarium effectuum unica causa. Vnde salutare est gratias deuotissimas rependere: ut sic continue in hoc sacramento ab ipso in nos: & in eũ a nobis effectus fluant, & refluant salutares. Hoc salutare in desiderio erat patrum. unde ait Iacob. Salutare tuum expectabo domine. Et S. Symeon puerum Iesum tenens in manibus: uiderunt, inquit, oculi mei salutare tuum: quod parasti ante faciem omnium populorum. Luc. secundo. ¶ Consequenter rationem huius diuinæ laudis aperiens

[Left margin: Eucharistia est omnium sacramẽtorũ eminentissimum.]

[Right margin: C; Greg.; Psalm.; Luc. 22; Sap. 11; Luce. 6; Gen. 49.; Luce. 2.; D]

sacerdos addit. Verè dignum, & iustum est, æquum, & salutare. Nos tibi semper & ubiq; gratias agere. Semper: quia in tempore gratiæ:& in æternitate gloriæ, quoniam sicut in tempore percipitur Christus uere quidem; sed latens in sacramentali ac figurali specie: ita in æternitate percipitur in ueritatis faciali manifestatione. Tob. 4. Omni tempore benedic deum. Et Psal. Benedicam dominum in omni tempore: semper laus eius in ore meo. Vbiq; quia per ipsum restaurantur, quæ in cęlis sunt, & quæ in terra. Et ideo trina mundi machina gratias agit. Cęlum pro angelicæ ruinæ restauratione. Terra pro ecclesiæ militantis redemptione. Infernus pro eorum, qui ibi erant, & in purgatorio tenentur, liberatione: ut sic in nomine domini omne genu flectatur, cælestium, terrestrium, & infernorum. Et ideo sacrificium hoc offertur pro cælestibus in laudem: pro terrestribus ad gratię perceptionem: pro his, qui in inferno, & in purgatorij sunt pęnis, ad liberationis supplicationem, psal. In omni loco dominationis eius benedic anima mea domino. Eum autem, cui gratiæ agendæ sunt dignis cōbinationibus exprimit dicens. Domine sancte, seruos suos sanctificans a peccatis iustificando. Pater oipotēs: filios exaltans in merito extollendo. Aeternæ deus: cultores suos remunerans æternaliter beatificando. Vel domine sancte: suos in sanctitate conseruando. Pater oipotēs: filios regni potenter generando. Aeternæ deus: suos intuitiua sui cognitione glorificando. Vel tertio secundum Albertum. Domine sancte: sanctificantia dona de thesauris tuę dominationis in hoc sacramento magnificè præparando. Pater oipotēs: paternæ charitatis affectum dulcissimum in filiorū pane potenti præparatione apertius declarando. Aeternæ deus: deitatis tuæ alimonia mortales ad æternitatis immortalitatem mirabiliter uegetando. De primo. ps. Gloria, & diuitiæ in domo eius. De secundo. Parasti in dulcedine tua pauperi deus. De tertio. Memoriam fecit mirabilium suorum. Tanto domino patri, deo iustum est gratias agere: per Christum dominum nostrum tanquam per mediatorem: & aduocatum nostrum. Per, enim prępositio mediationem notat. Naturas autem, quibus mediat, notat, quod sequitur: Christum. Christus unctus interpretatur: cuius unctio deitas: natura uncta humanitas. Vt sicut carnalis tangit fontem quo haurit: & hortum, quem rigat. Ita Emanuel noster Christus dominus tangit deum a quo tanquam a fonte fluunt gratiarum charismata: & per humanitatem tangit eos, in quos perfluunt per ipsum tanta gratiarum dona. 1. ad Timo. 2. Mediator dei, & hominum homo Christus Iesus. Dominus, uniuersitatis productione noster, pcij charissimi, quo tenebamur solutione. 1. Pet. 1. Non corruptibilibus auro, & argento redempti estis de uana uestra conuersatione paternæ traditionis: sed præcioso sanguine quasi agni immaculati.

Thob. 4. Psalm. 33. Philipp. 2. Psal. 102. Albert. Psalm. 1. Thim. 2. 1. Pe. 1.

Expositio, Nos tibi semper, & vbiq;.

Quomodo semper, & vbique Deo sunt gratiæ agendæ.

B ¶ Ostensa prima diuinæ laudis ratione: quæ est diuinæ naturæ excellentia: additur secunda ratio, quæ est laus angelica: quam sequitur (pro coniunctione uocum nostrarum laudibus angelicis) deuota supplicatio. Et concluditur pars missæ per hoc, q subiungitur communis angelorum, & hominum adorandæ trinitatis excelsa laudatio: cum dicitur. Sanctus, sanctus, sanctus. Sequitur ergo. Per quem. s. Christum maiestatem tuam laudant angeli &c. Per Christum, a quo habēt esse: quia ipse est dei uirtus: & noticia, quia est dei sapientia. 1. Cor. 1. Per illum enim angeli laudant, adorant, tremunt. Laudant, per eum, per quem facti sunt, sc licet filium. Gen. 1. Dixit deus fiat lux. i. angelica creatura. Verbo dixit & uerbo fecit: quia uerbo domini cæli firmati sunt. Adorant. unde. 2. Esdræ. 9. (alias Neemiæ. 9.) Exercitus cæli te adorant. psal. Adorate deum omnes

1. Cor. 1. Gen. 1. 2. Esdræ. 9. Psal. 96.

Expositio verborum, per quē maiestatem tuā laudant angeli.

Quid hęc nomina Angelorum significent.

ange-

angeli eius. Tremunt. Iob. 26. Columnæ cæli contremiscunt & pauent ad nutum eius. Laudant, inquam uirtuti maiestatis testimonium exhibendo. Adorant, excellentiam maiestatis reuerendo. Tremunt, potentiam maiestatis administrando, siue eidem famulando. Tremere enim dicuntur, nō metu formidinis: cum sint perfectè beati: sed admirationis conceptu, & obedientiæ famulatu. Sunt enim omnes administratorij spiritus in ministerium missi propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis. His namq; uerbis innuitur, ꝙ diuina maiestas maximè est laudabilis: eo ꝙ est laudabilis ab angelis, quorum testimonium est maximè autenticum. Maximè reuerenda eo, ꝙ adorabilis a dominantibus, qui habent dominium ordinatum super bonos inferiores angelos. Maximeq; admirabilis eo, ꝙ tremenda a potestatibus, quæ aduersarias uirtutes subditas habent: & conceptum mandatum in principatibus archangelis, & angelis sibi subditis perficiunt: ut tractant expositores beati Dionysij in de celesti hierarchia. Hæc Alex. par. 4. de officio missæ. Et sequitur. Cęli, scilicet deum laudant. i. uiam laudandi præstant. psal. Laudate eum cęli cęlorum: & aqua omnes, quæ super cælos sunt laudent nomen domini. Cuncta namq;, quæ sunt, rationalia, & non rationalia deum laudant: aut materiam laudis dant. Et dicitur cęli cœlorū pluraliter: quia plures sunt cęli. Plures ēt cęlorū influentiæ quibus ista inferiora producuntur in esse: & in esse conseruantur. Possunt tamen & per cælos throni intelligi: in quibus dominus sedere dicitur quasi in tribunalibus: dum per eos sua iudicia discernit. unde Esa. Cœlum mihi sedes est. Similiter & per uirtutes ordo primus in fine hierarchiæ: quæ secundum beatum Greg. continet tręs choros, uirtutes, archangelos, angelos: potest intelligi. Vel nomine uirtutum omnes spiritus cælestes designari quidam uolunt: ut habetur in glosa psal. Laudate dominum omnes angeli eius: laudate eum omnes uirtutes eius. Virtutes, generale nomen est omnium uirtutum cælestium: ut sic uirtutum nomine omnes angelici spiritus, qui specialibus nominibus expressi non sunt, intelligantur: quorū nullus a diuinis laudibus secernitur: sicut scriptum est. Laudate eum omnes angeli eius. Ac beata seraphin: in plurali. Serafin in fine per n, scriptum neutri generis, non unum angelum solum: sed totum supremi ordinis angelicum agmen significat, dictum seraphin a dono charitatis, quo excellentius præsident, interpræ tatur enim ardor, uel incendium siue ardentes. Hi concelebrant. i. pari uoto celebrant laudes diuinas: socia exultatione. non enim absq; exultatione permaxima laudes deo persoluunt. unde psal. Beati qui habitant in domo tua domine, in secula seculorum laudabūt te. Hæc omnia Alexander de ales ubi supra parte. 4. de officio missę. ¶ Subtilius potest hæc particula exponi secundum dominum Albertum. Per quem maiestatem &c. Nam per eam ostenditur eius: cui in hoc sacramento gratiæ agendæ sunt: supereminens magnitudo angelicæ uocis pręconio. Quo tria notātur. Laudis altissimæ pręconium reuerentiæ summæ impensum obsequium: in altissimis concelebratum gaudium. Et in primo horum duo notantur mediatoris in laude officium: laudati culmen eximium. De primo dicitur. Per quem, scilicet mediatorem angelis data est laudis materia: quoniam sua mediatione perficitur eorum custodiæ effectus: & casus eorum reparatur defectus: & in custodia promouetur profectus. Custodiunt namq; angeli homines, sicut dicit psal. Angelis suis mādauit de te: ut custodiant te in omnibus uijs tuis. Et quoniam Christus suæ redemptionis opere angelicæ custodiæ effectum dedit: ideo laudant angeli per Christum hāc materiā laudis dantem. hoc Apoca. 12. signatū est:

Iob. 26. Habr. 1. Alexand. Esaiæ vlt. Gregorius. Psalm. 148. Psalm. 148 Psalm. F

Custodiæ angelicæ effectus per Christi mediationem.

Psalm. 90. Apoc. 12

ubi dicit beatus Iohannes. Audiui uocem magnam de cęlo dicentē. Nunc facta est salus, & uirtus, & regnum dei nostri: & potestas Christi eius: quia proiectus est accusator fratrum nostrorum, qui accusabat illos ante conspectum dei nostri die ac nocte. hoc est accusabiles reddidit. & ipsi uicerunt eum propter sanguinem agni. & post pauca. Propterea lætamini cęli, & qui habitatis in eis. Vox magna, hæc uox est laudantium angelorum in contéplatione tantæ gratiæ: ut dicit Greg. admirantium dei consilium, qualiter per Christum hominem a diaboli captiuitate absoluit: & angelicam custodiam ad officium salutis prouexit. ac etiam per hoc ruinæ angelorum reintegratus defectus: ut habet apostolus. Gratificauit nos, scilicet pater, in dilecto filio suo, in quo habemus redemptionem per sanguinem eius, remisionem peccatorū secundum diuitias gratiæ eius, quæ superabundauit in nobis in omni sapientia, & prudentia: ut notum faceret nobis sacramētum uoluntatis suæ, secundum beneplacitum eius: quod proposuit in eo in dispensatione plenitudinis temporum, instaurare omnia in Christo quæ in cęlis, & quę in terra sunt in ipso. Simile ad Col. 1. Hæc ergo restauratio casus angelici, causa est, & materia laudis in officio isto mediatoris, qui drachmam decimam inuenit: & eam in loco cadentis angeli reposuit. Hinc Amos. 9. Illa die suscitabo tabernaculum Dauid, quod cecidit: & reædificabo aperturas murorum eius: & ea, quæ corruerant, instaurabo: & reædificabo illud sicut in diebus antiquis. Tabernaculum illud cęlum est cælestium mansio excubiarum: quod dicitur etiam nostri Dauid, Christi scilicet ex Dauid semine incarnati, qui manu fortis, & aspectu desiderabilis interpretatur: quia ipse propugnator est ad saluandum, ut manu fortis, & in eo desiderant angeli prospicere, quia aspectu est desiderabilis. Hoc autem tabernaculum cecidit in ruina angelorum: & murorum aperturas sustinuit in defectu uacuatum mansionum. In homine deniq; in cælum assumendo: unde collapsa suppleri poterant: etiam corruit in protoplasti lapsu. Pater ergo per Christi mediationem illud tripliciter reædificauit: quia hominem a casu redemit, angelorum numerum ex hominibus reintegrauit, & paratas angelorum mansiones hominum introductione repleri ordinauit. ¶ Ex mediatione quoq; Christi, custodiæ promouetur profectus, quia uirtute sanguinis Christi, manus adiuuatur angelica, ut hominem facilius prouehat ad uirtutum perfectionem. unde dicitur in psal. In manibus portabunt te, quia operibus angelorum portamur ad profectum remoto per Christi sanguinem pondere circumstantium peccatorum. Quod etiam in hoc significari potest, ꝙ uicto pro nobis a Christo tentatore in deserto, ne inducamur in tentationem per peccatum nos obruentem. Accesserunt angeli, & ministrabant ei. Sic igitur tripliciter promouetur laus angelica, per officium mediatoris. ¶ Laudati uerò culmen eximium tangitur in uerbo, maiestatem tuam. Est enim secundum interpretationem nominis, maiestas magnitudo supereminens stans, quæ nunquam declinat ad paruitatem. Hanc autem indeclinabilitatem deus maximè in hoc sacrificio ostendit, in quo mirabili maiestate efficit, ut incompræhensibilis in tam parua specie compræhendatur in sacramento. Sumptus maneat in seipso regnans æternaliter. in ara mactetur in ministerio. Dixit Salomon. Si cæli cælorum te capere non possunt: quantò minus domus hæc, quam ædificaui. Et nos admirando dicere possumus, quantò minus forma hæc minima panis, & uini, quæ est in altari. Sed hæc est maiestas

Marginalia: Greg. — Ephe. 1. — Col. 1. Luc. 15. — Amos 9. — Psal. 90. — Matt. 4. — G — Laus, honor quomō differunt. — 3. Reg. 8. — Rom. 9.

iestas diuina: quæ uerbum abbreuiatum fecit super terram. Esa. 10. Abbreuiatum in uerbi incarnatione: & adhuc magis abbreuiatum nobis in panis, & uini specie: totum deum, & totum hominem sine maiestatis diminutione secundum omnem sui ueritatem, ac magnitudinem continentetur esset in nobis corporaliter, & spiritualiter in sacramenti perceptione. Hinc magna gloria domus huius nouissimæ, ecclesiæ .s. magis, quã primæ: id est synagogę: ut dicitur Aggæi. 2. cap. quia replebo domum istam gloria: dicit dominus exercituum: cum uenerit desideratus cunctis gentibus (haud dubium) quin Christus: qui in hoc ecclesiæ sacrificio corporaliter habitat: in synagogæ uerò hostijs tantummodo in figura. In hoc etiam sumptus sacrificio integer manet apud patrem in cælo. Sumitur a nobis, ut in ipso uiuamus: manet: ut ipsi in cælo conregnemus. De primò Io. 6. Qui manducat me: & ipse uiuet propter me. De secundo. Lucæ. 22. Ego dispono uobis, sicut disposuit mihi pater meus regnum: ut edatis, & bibatis super mensam meã in regno meo. Virtute enim huius alimoniæ tendimus continue ad huius sacramenti principium, quod est Christus: in figuræ propriæ integritate, regnans in cælo apud patrem: ut illi conregnemus. Nemo autem secundum naturam ascendere potest, nisi participet naturam superioris: ideo naturã regnãtis influit summa maiestas: ut per ipsam mensam, quam sumimus: ad locum regnantis in cælum tendamus. Mactatur deniq; in mysterio, & immortalis permanet: nam in commemorationem suæ passionis, & mortis in sacramento offertur, & sumitur. Quotiescunq; manducabitis &c. mortem domini annunciabitis, donec ueniat. Vnde calice utimur pro sepulcro: patena pro lapide ad os speluncæ obuoluto: pallis, & corporalibus pro sindone, & sudario, quibus inuolutum fuit corpus dominicũ a Nichodemo, & Ioseph pietatis officio. Credimus tamen firmiter, & proficemur, ꝙ Christus resurgens ex mortuis iã non moritur, mors illi ultra non dominabitur: ꝙ enim mortuus est peccato, mortuus est semel: ꝙ autem uiuit, uiuit deo, hoc est uiuit ad similitudinem dei, qui solus habet immortalitatem, & lucem habitat inaccessibilem. 1. ad Timo. ult. Quæ unquam in cælo, uel in terra ostensa maior maiestas? prorsus nulla. Ideo maiestas in hoc sacramento laudanda est per angelos, per Christum dominum nostrum: in cuius sacrificio, ac sacerdotio (ut dictum est) hæc maiestas tripliciter declaratur. ¶ Post laudis altissimæ præconium, tangitur reuerentiæ summæ impensum beneficium in eo, quod sequitur. Laudant angeli: adorant dominationes; tremunt potestates. In hoc enim sacramento summa uirtus est, & honor. Virtutem decet laus: honorem reuerentia. Est enim laus uirtutis præconium, & honor exhibitio reuerentiæ in uirtutis testimonium. Et hæc reuerentia duplex: secundum ꝙ respicit magnitudinem reuerendæ uirtutis: uel paruitatem, reuerentiam exhibentis. Et secundum hæc ponuntur tria, laudant angeli: adorant dominationes: tremunt potestates. Circa primum quia commune celestium spirituum officium est laudare dei uirtutem: qua de hoste humani generis per hoc sacrificium triumphauit: ideo dicitur: laudant angeli. 2. Paral. ult. in oratione Manasse regis Iudæ dicitur. Laudabo te semper omnibus diebus uitæ meæ: quoniam te laudat omnis uirtus cælorum. Non autem accipitur hic angeli specialiter pro infimo angelorum ordine: sed potius sicut beatus Dionysius. cap. 5. & 11. cælestis hierarch. docet. Angelos omnes cælestes appellare uirtutes consueuimus. & cap. 8. Communis est cælestibus omnibus angelica cognominatio quorum (ut Damascenus ait) unum est commune

Marginalia (right): Esai. 10. — Aggæ. 2. — Ioh. 6. — Luc. 22. — Conc. Tri. Sess. 22. ca. — 1. Cor. 11. — Ioh. 19. — Rom. 6. — 1. Tim. ult. — H — 2. Ethic. — 2. Paral. ult. — Dionys. — Damasc.

Marginalia (left): Qũo cõe est Angelorum Deum laudare. — Nomẽ Angelus pro omni spiritu cęlesti.

opus

opus hymnis laudare deum. In his enim ꝑfationis nostræ uerbis dicit Albertus. Nec nomina ordinum cælestium spirituum. Nec distributio per hierarchias describitur: sed communis laudis ꝑconium cælestium substantiarũ in sacramento declaratur ut in ꝑs. 102. Benedicite domino omnes angeli eius potentes uirtute: facientes uerbũ illius, ad audiendam uocem sermonum eius. Laudant ergo omnes angeli. i. omnes cælestes spũs diuinam in sacramento maiestatem. Horum laus (ut dicit beatus Greg.) ammiratio est in sapientia, & maiestate talem in sacramento uirtutem perficiẽtis. ¶ Ad reuerentiam autem tanti honoris: quantus est in sacramento: pertinet, ut sequitur. Adorant. Est enim hoc sacramentum plenũ omni gratia: non solum gratia creata: sed plenum deo, qui est gratia subsistens, & increata, & fons totius gratiæ, & uirtutis: propter quod debetur ei honor summus, qui est cultus diuinus: græce theosebia dictus: a theos deus, & sebes pietas, quasi dei cultus, siue pietas. Nam pietas secundum beatum Aug. propriè dei cultus intelligi solet: quem græci eusebiam uocant. Appropriatius tamen alij non eusebiam, quod bonus cultus: sed theosebiam, quod ex dei cultu conceptum resonat, dicere maluerunt. Hinc etiam dei cultus latria nuncupatur: quo etsi greci licet rarò pro seruitute usi sunt: tamen penè semper pro ea, quæ deo debetur: sic & usus latinorũ habet: latriã pro sola theosebia accipere: quæ ut dictum est: est cultus dei, qui latet: quoniam lucem habitat inacessibilem. unde Esa. 42. Verè tu es deus absconditus. Hunc dei cultũ adorationẽ etiã dicimus, proprijssimè accipiendo nomẽ adorationis. unde Matt. 4. scriptum est. Dominum deum tuum adorabis: & illi soli seruies. Talis cultus hic in uerbo adorant, significatur, quem deo patri per dominum nostrum Iesum Christum exhibent omnes angeli. secundum illud Hæb. 1. Et cum iterum introducit primogenitum in orbem terræ, dicit. Et adorẽt eũ omnes angeli eius. Introducit pater primogenitum iterum, quotiens hoc sacramentum conficitur, & sumitur. Quod hic inducitur, ut & homines ad similem cultum, & reuerentiam in hoc sacramẽto exhibendam exẽplo angelico prouocentur. Inducitur autem hic ordo dominationum, qui primus est secundæ hierarchię: quæ tñ ex ui nominis minus ad exhibendã reuerentiã inclinari, putari posset: pro eo, ꝙ secundũ Diony. c. 8. cęlestis hierarchię, dominationis nomẽ significat celsiorem intelligentiam quandam totius seruitutis ignaram: omniumq; submissione infima liberam: nulli tyrannicæ similitudine ullo modo seipsum subiicientem, quæ ad illud, quod uerè, & propriè est summi. s. dominantis dei exemplar tota intentione cõuersa: seipsum inquantum potest, & quæ post se sunt, ad summi boni exemplar effingit: summè semper dominantis deitatis pro uiribus particeps fit: cum ergo memoratur illos uoluntariè inclinari ad reuerentiæ adorationẽ: qui in altitudine semper feruntur: omni actu, & desiderio diuinæ dñationis participes fieri: quorũ magis uidetur adorari, quã adorare. idipsum de aliis supernis spiritibus nullo modo dubitetur: nos quoq; cum omni deuotione similia faciamus. De horum adoratione scribitur Apocal. 5. Et audiui uocem angelorũ multorum in circumitu throni, & animalium, & seniorum, & erat numerus eorum milia milium dicentium magna uoce. Dignus est agnus, qui occisus est, accipere uirtutem, & diuinitatem, & sapientiam, & fortitudinem, & honorem, & gloriam, & benedictionem. Et sequitur. Et omnem creaturam, quę in cælo est: & quę in terra, & super terrã, & sub terra, & quæ sunt in mari, & quæ sunt in eo: omnes audiui dicentes, sedenti in throno, & agno. Benedictio, & honor, & gloria, & potestas in secula seculorum. ¶ Est aũt honoris reuerẽtiæ exhibitio, nõ solũ in adoratione q̃ est

Pietas latria theosebia.

De officio dominationum & potestatũ.

Exhibitio honoris reuerẽ

recognitio summæ maiestatis: & eius professio qui adoratur; sed etiam in recognitione propriæ paruitatis eius, qui adorat respectu magnitudinis illius, qua adoratur. Hæc est altera species reuerentiæ. Per primam fit accessus quidam ad summum, ipsum uidelicet adorandum. Per secundam fit quidam recessus, & relapsus ad propriam fragilitatem. Hanc innuit, quod sequitur, Tremunt potestates. Tremor enim ex propriæ fragilitatis, & supernę maiestatis consideratione oritur: & quia omnis creatura quantumcunq; perfecta, comparata ad illam summam naturam, quæ sola uere est: non modo parua: sed omnino nulla uidetur: quia ut dicit Boe. 2. de consol. philosophiæ. prosa. 7. Infiniti, atque finiti, nulla unquam poterit esse collatio. Vnde ad immensam huius sacramenti maiestatem, necesse est omnem creaturam tremere, & pauere. Vnde & beatus patriarcha Iacob in somnis uidens scalam stantem super terram, cuius summitas cælum tangebat: angelos quoq; dei ascendentes, & descendentes per eam, & dominum scalæ innixum. Ascendentes ad dominum adorandum: descendentes ad seipsos tremendo. Cunq; euigilasset: uere ait, dominus est in loco isto: pauensq;, quam terribilis est locus iste inquit. Nō est hic aliud nisi domus dei, & porta cæli. Quamuis ergo locus omnis pauendus sit, & terribilis: in quo deus sua ostendit sacramenta: tamen locus sacramentalium specierum specialiter est omni reuerentia tremendus, in quo ea ostendit, quæ in cruce perfecit: ubi & saxa scissa sunt: & monumēta aperta: ubi terra tremuit, & ipse solis lucis suæ radios abscondit. Et sicut in priori honoris specie induxit dominationes: ita & nunc potestates: cum dicit. Tremunt potestates. nam potestatum est libera seueritate corripere, quod rectitudini legum diuinarum non congruit: & uindicare in omne, quod legibus obstando repugnat. Et ideo potestatum non est tremere: quorum (ut Dionysius ubi. supra ait) est insuperabili constantia ordinatissime ad diuina tendere: & quæ post se sunt agmina, dei imitatione promouere. Quod ergo tremunt, tremore reuerentiæ non timiditatis, coram ineffabili maiestate, cognoscentes suam potestatem nihil esse respectu diuinę, & immensę, quæ in sacramento continetur: quibus inesse pauor minus uidebatur: ostendit humanam fragilitatem merito pauere, cum audit tremere potestates. Nam reuera hæc est illa incomparabilis maiestas, ad cuius nutum columnæ cæli pauent, & contremiscunt. Si ergo columnæ cęli, id est angeli secundum glo. reuerentia illius magnitudinis contremiscunt multomagis omnis homo in se concussus in reuerentia ad sacramentum debet contremiscere & pauere. ¶ Post itaq; manifestum summæ reuerentiæ impensum beneficium, sequitur in altissimis concelebratum gaudium in eo, quod subditur. Celi cęlorumq; uirtutes, ac beata seraphin socia exultatione concelebrant. Vbi tria inducuntur. Cæli, cęlorum uirtutes, beata seraphin. Cęli hic dicuntur antonomatice cęlorum angelice uirtutes: qui supra se eum, qui in sacramento est: uenerantur: sicut dicitur in psalmo. Laudent eum cęli cęlorum. & iterum. Laudate dominum de cęlis: laudate eum in excelsis. Ipse enim ascendit dignitate etiam secundum assumptam naturam, super omnes cælos, hoc est uertices angelicos. Qui descendit, ipse est, qui ascendit super omnes cęlos, ut adimpleret omnia. ¶ Cęlorum autem uirtutes sunt, quibus uirtus cælestis sine obstaculo perficitur: hi dicti sunt angeli dei mandata, uoluntatem & decreta inuincibiliter perficientes: ut dicitur in psal. 102. Benedicite domino omnes uirtutes eius ministri eius, quī facitis uoluntatem eius. Hi concelebrant eum, qui præ omnibus uoluntatem patris perfecit: unde

Ioh.

[Margin notes: tiæ in quo consistit. — Boe. — Genes. 28. — Dionys. — L — Expositio cęli cęlorumq; uirtutes usq; ad sanctus. — Psal. 148. — Ephe. 4. — Psal. 102.]

Johann. 17 Io.17. Opus consummaui, quod dedisti mihi, ut facerem: ait Christus ad patré. Et iterũ. Meus cibus est, ut faciam uoluntatem eius, qui misit me: ut perficiá opus eius. Iohan. 4. Cæli ergo celebrant, quem super se contemplantur. Celorum uirtutes celebrant eum, a quo est omnis uirtus eorum. Verbo enim domini cæli firmati sunt: & spiritu oris eius omnis uirtus eorum. Os patris filius est; a quo in angelos fluit uirtutis spiritus ad omnes dei uoluntates ineuitabiliter perficiendas; ita q nec lex naturæ inferioris retrahat; nec infirmitas potentiæ deprimat; nec uirtus contraria impedire ualeat. ¶ Ac beata seraphin. Significatur supremus angelorum ordo, seu chorus, qui totus ardens, siue incendens secundum Dionysium interpretatur. c. 7. ecclesiasticæ hierar. Hoc agmen, quia diuinæ maiestati continenter assistit, perpetuæq; locatum sit, & ardentissime in deum semper tendit, antonomatice beatũ dicitur, eo q admirabilibus, & purissimis, firmissimisq; dei theoreis, & delectationibus perfruatur. Nihilominus quantúuis beatũ sit, ut in uestibulis dei collocetur; tamen super se contẽpláś altitudinem sapientiæ, & delectationis huius sacramenti, concelebrat solemniter, & iocunde sacramenti illius altitudinem, quá super se ueneratur. Quia ergo illa altissima agmina sic concelebrant. omnino irrationabile est, si aliquis hominum huic celebritati se subtrahat: ne in sui reprehensionem audiat illud Iob. 38. Vbi eras, cum me laudarent astra matutina, & iubilarét omnes filij dei. Astra matutina dicit angelica lumina, in principio cum cælo creata. & filios dei per conuersionem sui in deum in gratia confirmata. Ecce ad excitandum nostram tarditatem ad huius sacramenti uenerationem, illi angelorum inducuntur ordines, quorum exemplis ad eorum imitationem homo efficacius moueretur. ¶ Sequitur præfationis pars ultima; qua confessionis exhibitæ acceptatio postulatur, cum concluditur. Cum quibus, & nostras uoces, ut admitti iubeas, deprecamur. In quibus uerbis tangitur supplicatio, ut uoces humanę concelebrationibus cęlestibus misceantur. Duas enim omnipotens deus rationales condidit creaturas, angelicam & humanam, quæ laudibus diuinis insisterent. & ei gratiarũ redderent actiones (ut tangit magister dist. 1. lib. secundi sententiarũ) quas dum pari uoto celebrant, tanquam inferiores, & superiores cordę in cælesti cithara sociantur. De qua Apocap. 14. Et audiui uocem quasi citharedorum citharizantium in citharis suis, & cantabant quasi canticum nouũ. Dicitur ergo (cum quibus) .s. angelis (& nostras uoces) humiles quidem, sed rationabiles; quia uox est sonus cum intentione prolatus, ut admitti in laude sacramenti, iubeas o deus omnis sanctitatis perfector (deprecamur) quia sine tuo iussu iuuante a nobis fieri nequit, q .s. inter angelos nostra uox audiatur. Deprecamur autem (supplici confessione) non superba pręsumptione; sed ante maiestatem tuam proni laudem tuam humili confessione dicentes. Sanctus, sanctus, sanctus. ¶ Hæc breuiter de expositione præfationis quotidianæ. Sunt enim, & aliæ præfationes, non quidem ab illa dissonæ; sed pro magnitudine festi, aut temporis qualitate ad maioré deuotionis excitationem, ex festi materia, & temporis causas diuinæ laudis superaddentes; quarum decem sunt numero; ut habetur de consecr. dist. 1. Inuenimus. ubi dicitur. Inuenimus has nouem præfationes In sacro cathalogo tantummodo recipiendas. Vnam in albis paschalibus: aliam in die ascensionis domini; tertiam in die penthecostes, quartam de natali domini; quintam de apparitione domini; sextam de apostolis; septimam de sancta trinitate; octauam de cruce; nonam de ieiunio in quadragesima tantũmodo dicendam. Decima uerò additur de beata uirgine. 70. dist. c. sancto-

rum

Margin notes: Iohann. 4. — M — Seraphin qd significat. — Iob. 38. — N — Cõclusio pfationis. — Apoc. 14. — Que pfationes ab ecclesia admissæ.

rum canonum.ex Concilio Placen. sub Vrbano Papa. Quarum sententiæ in his, quæ quotidianæ præfationi superaddunt: satis sunt manifestæ.

DE SANCTVS DIVISIONE, & expositione.

LECTIO XIX.

POST præfationem, qua ad confitendum domino mirabilia in hoc sacramento operanti populus excitatus est simul, & confitendæ laudis ratio declarata. Præmissa deniq; ad dominum supplicatione pro acceptatione diuinæ laudis: sequitur communis angelorũ hominũq; adorandæ trinitatis excelsa laudatio: dum finita præfatione: chorus uoce concordi hymnum canit. Sanctus, sanctus, sanctus dominus deus sab. ple. sunt cæ. &c. Hunc autem hymnũ secundum Guil. Durandum in rationali, in missa cantandum instituit Sixtus Papa. Et rationabiliter post præfationis deprecatiuam conclusionem: quoniam ex nobis non est, ꝙ nostra uox inter angelorum, ac cælestium uirtutum concrepantium uoces audiatur. Idcirco sacerdos in persona ecclesiæ militantis in præfationis conclusione deprecatur: ut saltẽ deus noster, nostras uoces admitti iubeat concentibus angelorũ, socia exultatione laudes diuinas concelebrantium. Et quia cælestis militiæ exercitus sine interceptione, diuinam laudant gloriam, ipsius maiestatem, & sanctitatem uenerantes secundum illud ps. 83. Beati, qui habitant in domo tua domine: in se.se. laudabunt te: cupientes nostra uota laudibus connumerari angelicis: angelicum hymnum pariter concinimus non propria præsumptione: sed humili deuotione, & supplici dicentes. Sanctus, sanctus, sanctus dominus deus sabaoth. Hic itaq; hymnus uox est angelorum, & hominum. Prima eius pars angelorum est: unde Esayæ. 6. Seraphin clamabant sub excelso dei solio. Sanctus, sanctus, sanctus dominus deus exercituum: plena est omnis terra gloria eius. & Apocal. 4. Quattuor animalia non habebant requiem die, ac nocte, dicentia. Sanctus, sanctus, sanctus dominus deus omnipotens: qui erat, & qui est: & qui uenturus est. Secunda eius pars est hominum, qui præibant, comitabantur, & sequebantur dominum in hierusalem loco suæ oblationis, & uespertini sacrificij se præsentantem, dicentium. Osanna in excelsis. Benedictus, qui uenit in nomine domini. Ioh. 12. Congrue autem hymnus ille, qui sacrificio præmittitur, ex prædictis duabus uocibus cõponitur: quia in sacrificio isto placito, imma summis, & terrena cælestibus: secundum Greg. 4. dialogorum coniunguntur. Et secundum hoc hymnus iste diuiditur in duas partes in angelicam, .s. & humanã. Et secunda pars subdiuiditur in orationem, & gratiarum actionem. Secunda ibi. Benedictus. Voce angelica, unitas essentiæ, & personarum trinitas in deo commendatur. Voce humana unio deitatis, & humanitatis in Christo prædicatur. Dicitur ergo in prima parte. Sanctus. Nam sanctus a sancio. is. it, quod dicitur a sanguis: & est firmare, decernere, statuere, consecrare. Sic & leges sanctæ, & mores sancti, & homines in fide firmati sancti dicuntur, & dicuntur sancti a sanguine hostiæ: & hoc de ueteri consuetudine. Nihil enim sanctum apud ueteres dicebatur: nisi quod sanguine hostiæ esset consecratum, uel respersum: nam & quę purificari uolebant: san-

Margin notes: A — Triplex acceptio, & significatio nois Sãctus. — Guil. — Psal. 83. — Esai. 6. — Apoc. 4. — Verissimè conuenit essentia diuina. — Ioh. 12. — Greg.

guine hostiæ ungebantur: unde postea sancti dicebantur, quasi sanguine uncti. De quo laté apostolus. Heb 9. Lecto, inquit, omni mãdato a moysi uniuerso populo, accipiens sanguinem hircorum, & uitulorum cum aqua, & lana coccinea, & Isopo: ipsum quoq; librum, & omnem populum aspersit dicens. Hic sanguis testamenti, quod mandauit ad uos dominus. Etiam tabernaculum, & omnia uasa ministerii sanguine similiter aspersit, & omnia pene' in sanguine secundum legem mundantur. Sic ergo sanguine ad dei cultum firmabantur. ut talia ad communes usus applicaré non liceret. Dicitur ergo secundum hanc acceptionem sanctus. i. firmus. ¶ Dicitur etiam sanctus idest separatus a negotijs. s. sæculi: & ab his, qui carnaliter uiuunt: ut dicit glos. Origenis Leuit. 19. super illud. Sancti estote. Sancti. i. separati ab omni immunditia corporali, & spirituali. Etiam tertió dicitur sanctus, quasi sine terra: nam græcus sermo agyos extra terra sonat. Est ergo sanctus firmus ab omni imperfectione separatus: a terra & omni creatura sublimiter eleuatus: quæ uerissime' diuinæ essentiæ conueniunt, quæ est firma: quia immutabilis, & æterna: ab omni imperfectione separata: quia simpliciter perfectissima: & super omnem creaturam sine proportione eleuata: quia intensiue' infinita. In cuius significationem uerbum sanctus ter dicitur. Dicitur etiam ter sanctus, & semel dominus deus: ut trinitatis, & unitatis mysterium comprobetur. Trinitas in triplicatione nominis sanctus, ostenditur. Vnitas in simplici, & non repetita prolatione nominis deus, significatur: ut declarat magister dist. 2. lib. 1. sententiarum: quasi diceret. Sanctus pater, sanctus filius, sanctus spiritussanctus. Nam sanctitatem patris filius attestatur Iohan. 17. Pater sancte serua eos in nomine tuo, quos dedisti mihi. Et sequitur. Sanctifica eos in ueritate. Est enim pater sanctus sanctificans, non sanctificatus. quia non ab alio: sed a seipso sanctus. Sanctitatem filij profitetur angelus ad Mariam loquens. Quod enim ex te nascetur sanctum, uocabitur filius dei. Lucæ. 1. Sanctitatem paracliti eloquitur Christus. Iohann. 20. Accipite spiritum sanctum, quorum remiseritis &c. Sanctitatem totius trinitatis lex promittit. Leuit. 19. Estote sancti; quoniam ego sanctus sum dominus deus uester. ¶ Est autem deus sanctus: non sanctificatus: sed sanctificans creaturam. Est autem sanctitas in his tribus personis. Verius est hæ tres personæ: non ratione proprietatum personalium: aut relationum originis, quæ trinitaté multiplicat: alioquin non esset eadem sanctitas in tribus. Et cum sanctitas dicat perfectionem simpliciter, neutra personarum esset simpliciter perfecta: pro quanto quælibet personarum careret aliqua perfectione simpliciter. s. sanctitate, quæ est in alia persona: & per hoc neutra esset deus: quia neutra esset summe' perfecta. Et qualibet persona posset aliquod melius cogitari. s. bonum, quod perfectiones omnium personarum saltem unitiue' contineret. Deus auté (ut dicit Aug. 1. de doctrina christiana, & Anselmus) est quo nihil melius cogitari potest. Inest autem sanctitas ratione essentiæ, quæ una est in tribus; & indiuisa: nec in eis numeratur; sicut nec æternitas, aut omni potentia: & ideo pater, filius, & spiritussanctus non sunt tres sancti, sicut nec tres æterni: aut tres omnipotentes: sed unus sanctus, sicut unus omnipotens, & æternus. Non etiam inest sanctitas diuinis personis per realem informationem: quemadmodum in nobis sanctitas inuenitur per actualem gratiæ informationem, & per hoc in nobis sanctitas est accidens: nunc adueniens, nunc transiens: nunc rediens per realem animæ mutationem, & sanctificantis gratiæ creationem, uel annihilationem: sed est sanctitas in

[Margin notes: Hebr. 9. — B — Quare dicit ter sanctus, & semel dominus Deus. — Iohann. 17. — Luc. 1. — Ioh. 20. — Leuit. 19. — C — Deus quo sanctus dicitur. — Sanctitas indicat perfectionem simpliciter. — August.]

deo

deo per prædicationem, & uerissimam identitatem: quoniam sanctitas prædicatur de qualibet persona identicé, idest prædicatione dicente: hoc esse hoc. Et quælibet diuinarum personarum realiter est sanctitas, & omnes tres una sanctitas. ¶ Eo modo personis inest sanctitas: quo inesse accipitur: cum in præfatione canit ecclesia. Et in personis proprietas, & in essentia unitas, & in maiestate adoretur æqualitas. Persona siquidem diuina, cum sit deus: ueré simplex est, & incomposita, non habens in se proprietatem, ut quoddam aduenticium, uel accidens: quo modo tabula habet albedinem: aut anima nostra scientiam. sed ipsa uere est suamet proprietas. i. illud reale, quod per proprietatem significatur: ut pote est illud reale, quod sanctitas, bonitas, æternitas, & pater sua paternitas; filius sua filiatio, & spiritussanctus sua passiua spiratio. Sic quælibet persona diuina est quicquid habet: excepto correlatiuo: quod aliquo modo habet.

Cur dominus deus semel dicatur.

D ¶ Sequitur in hymno: dominus deus, sine replicatione, & singulariter, ad ostensionem essentiæ diuinæ unitatis. Vnde & dicitur in symbolo athanasij. Dominus pater, dominus filius, dominus spiritussanctus, & tamen non tres domini: sed unus est dominus. Similiter non tres dij: sed unus est deus. Et hoc, quia una ratio dominij, una ratio diuinitatis in tribus; quæ est ipsa diuina essentia; propter cuius unitatem, illæ tres personæ unus sunt dominus; unus deus. secundū illud Deuteron 6. Audi Israel. Dominus deus tuus unus est. Propter eandem rationem dicit beatus Aug. Pater, & filius, & spiritussanctus sunt unus creator, non tres creatores. quia ratio creandi una est, .s. essentia diuina in tribus. Propter idem ecclesia determinauit; ꝙ pater, & filius sunt unus spirator spiritussancti, non duo spiratores; extra de summa trinit. & fide cat. quia principium spirandi uoluntas diuina idem est; & unum est in parte filio, & non numeratur in eis. Vnum dico non specie tantum (quomodo humanitas in sorte, & platone conceditur esse una, propter quam tamen unitatem non conceditur, ꝙ sortes, & plato sunt unus homo; sed sunt duo homines) sed unum numero; seu secūdū unitatem uerissimā, quæ est unitas numeralis.

Deut. 6. August.

De nomine sabaoth.

¶ Additur in hymno sabaoth, quod uirtutū, uel exercituū interptatur. Dicitur aūt dn̄s deus sabaoth. i. dominus uirtutum, & exercituum, eo ꝙ omnis uirtus exercitus cęlestium, & terrestriū est in manu eius. Est quippe exercitus in cælis simul, & in terris angelorum, & hominum; quia sancta ecclesia in triumphātibus in cælis, & militantibus in terris est, ut castrorū acies ordinata. Can. 6. Vnde secundum Innoc. tot exercitus deus habet in terra; quot sunt ordines in ecclesia, & tot sunt in cælis, quot sunt ordines in angelis. Exercitus enim est multitudo aliquorum habentium ordinem ad unum in eis supremum ipsis præsidēs, quatū multitudinis; quia plures sunt tam in cælo, quā in terra: ideo utrobiq; exercitus multi numerantur.

Cant. 6.

Pleni sunt cæli, & terra exponitur.

E ¶ Sequitur. Pleni sunt cæli, & terra gloria tua; quod dicitur cæli, non est ab angelis dictum, ut patet. Esa. 6. sed a patribus additum, & a Sixto Papa. & a Greg. ordinatū Dixerunt namq; angeli. Plena, est omnis terra gloria tua; ut sup. allegatum est. Pleni tamen nihilominus sunt cæli, & terra. i. angeli, & homines secundum Innoc. gloria domini. Angeli quidem sunt pleni gloria. i. beatitudine æterna; inquantum facie ad faciem clare, & intuitiue sine medio diuinitatis gloriam contemplantur; eaq; per amorem perfectissimum perfruuntur. In quibus uisione, .s. perfecta fruitione beatitudo æterna essentialiter consistit. Dicuntur autem pleni non secundum naturalem capacitatē; sed secundū exigētiā meritorū. Nā secundū ꝙ angeli in morula, qua uiatores beatitudinem meruerunt. gratia qua perfusi fuerant; magis in sua

Esai. 6. August.

Innocent.

conuersione ad deum, usi sunt: secundum hoc & nunc clariori cognitione illustrantur, & intensius, amorosiusq; deo perfruuntur. Pleni ergo sunt: qa quietantur, & saturantur: ut maiorem beatitudinem sibi non optent. neq; de aliorum maiori beatitudine murmurent: quoniam se, & alios beatitudinem secundum condecentiam diuinæ bonitatis, & exigentiam meritorum noscunt recepisse: in quo & ordinem diuinæ iustitiæ laudāt: & magnificentiā diuinæ bonitatis extollunt. Plena est & terra gloria domini. Nam terra .i. terrigenæ pleni sunt gloria, non in rei possessione sed in spe, & promissione. Dedit enim dominus hominibus potestatem, filios dei fieri, his qui in eum credunt. Ioh. 1. Qui namq; crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit. Mat. ult. Vel plena est terra gloria Christi, qui dominus est dominantium. Gloria, inquam, passionis, resurrectionis, ascensionis: quia in omnem terram exiuit sonus discipulorum eius: & in fines orbis terræ uerba eorum: gloriam Christi prædicantium. Demum plena est glorioso corpore Christi terra: quod uiaticum concessum est hominibus, ipsos perducens ad gloriam sempiternam. Vel plena est terra gloria domini .i. gloriosa, & suaui domini ordinatione, ac totius creaturæ gubernatione, qua sapientissime gubernantur, & reguntur: in quo singulis gloria domini relucet tanquam in uestigio, seu imagine. ut de quolibet entium uerum sit. Gloria domini super te orta est. Vel secundum Innoc. ad litteram. Pleni sunt cæli, & terra gloria tua, idest cælum, & terra diuina gloria replentur: quia diuinitas est ubiq;, secundum illud. Hiere. 23. Cęlum, & terram ego impleo. Vnde & psalmista. Si ascendero in cælum, tu illic es: si descendero ad infernū, ades. Nam est super omnia non elatus; subtus omnia nō prostratus: inter omnia non inclusus: extra omnia non exclusus. unde Iob. 11. Excelsior cælo est: & quid facies. Profundior inferno: & unde cognosces. Lōgior terra mensura eius, & latior mari. ¶ Sequitur. Osanna in excelsis. Quæ est pars secunda huius hymni, & uox humana. Nam turbæ, quæ pręcedebant, & quę sequebantur Christum procedentem ad hierusalem clamabant. Osanna in excelsis. Osanna dictio est hæbraica: quę interpretatur obsecro, uel salua. Et componitur secundum Remigium ab osy: quod est salua. & anna, quod est aduerbium, uel interiectio obsecrandi. Et secundum hoc deberet dici osyāna: sed usu dicitur osanna: ut sit compositum ex corrupto, & integro. Vel dicitur osanna per sinalepham, quę est figura tollens uocalem de medio dictionis. Aug. autem dicit, ꝙ osanna in toto in alterius linguæ interpretationem transire non potest. Clamauerunt autem turbę osanna .i. salua, subaudi nos. Sed qua salute sequitur, in excelsis .i. in cęlis: quia ad dandam salutem æternam, & cęlestem Christus aduenit. Clamauerunt turbę, quę pręcedebant, & quę sequebantur eandem confessionis laudem: & obsecrationis uocem, secundū Bedam: quia una est fides eorum, qui ante incarnationem dominicam fuerunt: & qui post uenerunt. unde Petrus. Per gratiam domini nostri Iesu Christi credimus saluari, quemadmodum & illi. Actuum. 15. Chry. autem exponens illud. Matth. 21. Turbę autem, quę pręcedebant: & quę sequebantur, clamabant dicentes. Osanna filio Dauid: ait Memores populi mirabilium eius, quę ostendit eis: & sanitatum, quas pstitit eis exultantes in cordibus suis: ante, & retro clamabant, osanna filio Dauid. Qui pręcedebant seniores erant Patriarchæ, & Prophetę, & cæteri sancti: qui ante Christi aduentum eum prædixerunt: & cognouerunt eum esse uenturum. Sequentes autem iuniores .i. apostoli, martyres, & cęteri doctores, qui post Christi ascensionem opera eius prædicabant, & prædicant. Qui etsi diuersis temporibus fuerit: tamen in eis non fuit diuersus:

sed

Marginal notes: Ioh. 1. — Matth. ult. — Innocent. — Hier. 23. — Iob. 11. — Osanna in excelsis exponitur. — Augus. — Act. 15. — Matt. 21.

sed unus exultationis spiritus. ¶ Et ponitur bis osanna in excelsis, secundú Inno. propter duas partes salutis: quæ sunt stola mentis, & stola corporis: uel dotes animæ, & dotes carnis. q. d. Obsecramus, salua nos secundum animam, & secundum corpus. Inuenitur & hic laudis uersiculus in psal. 117. O domine saluum me fac. Quod enim turbę clamauerát, osanna, psal. dixit. O domine saluum me fac. Quod uerò turbę dixerunt. Benedictus, qui uenit in nomine domini. psal. eisdem uerbis subiungit: in quibus tangitur gratiarũ actio, & confessio mysterij incarnationis Christi: unde dicitur. Benedictus. subauditur, sit: qui uenit secúdũ humanitaté assumptá: in nomine domini. i. in nomine patris qui dominus est cæli, & terrę: ipso dño teste Ioh. 5. Ego ueni in nomine patris mei. Venit aút Christus in nomine patris secúdũ Bedá: quia in oĩbus, quæ gessit, & docuit: nõ suá, sed patris gloriá q̃siuit. Vnde ait Ioh. 8. Ego glorifico patré meũ: ego gloriá meã non quæro. ¶ Aliter exponitur hymnus iste secundũ dñm Alber. magis in ordine ad eucharistiæ sacramentũ: quod uerbis canonis cõficitur, qui hunc hymnũ immediate subsequetur: unde ait. Ter dicitur sanctus propter triũ personarũ (ut multi dicunt) discretioné quæ omnes singulariter in hoc sacramento sunt operatæ. Virtus enim altissimi (ut dicit Cassianus) per appropriationé est patris, quæ obumbrauit, dum sui perfectá imaginé in utero uirginis, & sacramento nostrę redemptionis impressit. Vmbra enim dicitur forma in speculo, resultás in speculo ex facie respicientis. Et in hoc sensu sumitur umbra, quæ uirginé obumbrauit, sed Origenes. Spiritus aút sanctus superueniens tá in uterũ, in quo noster panis a muliere ęterna, scilicet sapientia perfectus: quá etiá in sacraméto in quo substantia panis in ipsum transubstantiatur sua uirtute & operatione omnia perfecit. Filius uero est qui omnia a spiritusancto perfecta & in utero & in sacramento sibi unit: ratione cuius unionis dicit. Caro mea uere est cibus: & sanguis meus uere est potus. Et quia sanctus dicitur sanguine firmatus & in sanguine Christi operatione trinitatis omnis nostra religio fundata & firmata est & mundissima effecta: ter dicitur sanctus: quia ibi sanguini suam pater imaginé impressit, spiritussanctus sanguinem & carnem mundatos formauit: filius formata, & mundata sibi uniuit. Dicitur etiam ter sanctus: quia tribus sanctis conficitur hoc sacramentum; scilicet antiquo, nouo & æterno: scilicet corpore, anima, & deitate Christi. Corpus Christi dicitur antiquum: quia de massa corporis Adam sumptum: & hoc sanctum: quia immune ab omni peccato assumptum: ipsum enim non seminis commixtione sed spiritussancti operatione in uirgine conceptum: debito originalis peccati non fuit obnoxium: quia etsi de massa perditionis assumptũ, non tamé per legem propagationis decisum ab Adam, quibus dumtaxat animæ coniunctæ debito tenebantur: originalis iustitię. Immune quoq; a morbida qualitate: quam fomitem aut carnis legem dicimus: quoniam spiritussanctus in uirginem superueniens, sanguinem illum purgauit: de quo sine libidine, & qualibet noxia qualitate corpus illud mundissimum formauit. Vnde glo. Ioh. 3. super illud. Qui desursum uenit, super omnes est. Desursum. i. de altitudine humanæ naturæ ante peccatũ primi parẽtis: quia de illa altitudine assũpsit uerbũ humanã naturã, & nõ assũpsit culpã cuius assũpsit pęnã. Secundũ sanctũ in sacraméto isto scilicet anima Christi nouũ est, in tẽpore incarnationis filij a patre de nihilo creata. Et hæc sancta: quia in ipso creationis mométo omni sanctitate, & oĩ gratia: & sapientia est repleta: unde ad Col. 2. dicit de Christo. In quo sunt oẽs thesauri sapientiæ & sciẽtiæ dei reconditi. Tertiũ sanctum, & uere sanctissimũ est diuinitas filij quæ corpus san-

[Margin notes: Innoc. — Psal. 117. — Ioh. 5. — Ioh. 8. — Alia expositio huius hymni. — G — Ioh. 6 — Ioh. 3. — Col. 2.]

ctum & animam sanctitate plenam assumpsit: & in personam filij uniuit: ut omni sanctitate redundaret ille homo ad totius ecclesiæ sanctitaté & copiá. hinc Ioh. 17. Ego pro eis sanctifico meipsum. ¶ Hac igitur ratione dicitur ter sanctus, quasi diceremus: Christus in hoc sacro cótétus sanctus est propter carnis sanctitaté: & iterú sanctus propter animæ plenitudinem. Tertió sanctus propter deitatis infinitá perfectioné. Propter unitaté auté diuinę essentiæ in tribus personis hæc perficientis: additur singulariter dńs deus sabaoth. In quibus uerbis significatur istius operationis facultas: cú dicitur, dńs. Modus cú dicitur: deus. Virtus: cum dicitur sabaoth. Facultas in uerbo dńs. Iohelis. 2. & Roma. 10. Dominus diues est in omnes, qui inuocant eú: quia omni thesauro pecuniarum, possessionum, ac bonorum omnium superpositus. Modus in uerbo deus. Sapienter. n. deus perficit omnia: quia uidet omnia sua sapientia. Perficit utiliter: quia omnia circumit prouidentia & sollicitudinis cura psal. Dńs sollicitus est mei. & 1. Petri. 1. Ipsi cura est de nobis. Perficit charitate maxima: quia deus ardens ignis est: secundú illud Deutero. 4. Dńs deus tuus ignis consumens est. Virtus in uerbo Sabaoth: quod uirtutum uel exercituú sonat. Sancta. n. ecclesia de oíbus terribilis est in triumphantibus & militantibus & totus eius exercitus huic sacramẽto uel assistit uel ministrat. Ministrat enim ecclesia: & assistit cælestis curia: ut demonú uirtus excludatur: ne impediat corporis Christi ad caput unionem: & hæc uirtus ab eo profluit: de quo in psal. dicitur. Dńs uirtutú ipse est rex gloriæ. Et hac ratione dicitur, dńs deus sabaoth: ut describatur trinitatis laudabilitas in opere sacramenti. ¶ Sequitur. Pleni sunt cęli, & terra gloria tua. Cæli gloria dicitur pro beatitudine triumphantiú: in quorum laudem hoc sacrificium offertur: ut dicunt Greg. Aug. Ambro. Terra pro terrigenis ponitur: & quantum ad illos gloria pro gratia. Vnde plena est terra gratia, in qua offertur sacrificium in adiutorium militantiú pariter, & in cibum. Compræhenduntur etiam sub terra: quæ sunt purgatorijs in pęnis pro quibus offertur in suffragium. Sic igitur spiritus domini qui operat̃ in sacro: repleuit orbẽ terrarú, & hoc quod cótinet omnia: quod nihil aliud est nisi cęlú: hoc enim secundú Damas. cótinentia est uisibiliú, & inuisibiliú creaturarú. Hic ergo spiritus scientiá habet uocis utiq; laudis, quá præstitit hominibus, & angelis: quatenus sic omne genu flectatur cælestiú, terrestriú, & infernorú, & omnis lingua cófiteat̃: quia dńs noster Iesus Christus in hoc sacro oblatus, est in gloria dei patris. Hæc igitur laus resultationis, qua ad perfectioné sanctitatis, resultat chorus in aula ecclesiæ, in qua fit pfectio sanctitatis ¶ Subditur. O sanna in excelsis. O sanna. i. salua obsecramus in celebratione sacramẽti sanguinis: quia nó est salus sine sanguine Christi. Sine sanguinis. n. effusione non fit remissio peccatorum, ad Heb. 9. Sed nec pęnarum. Zach. 9. Tu autem in sanguine testamenti tui emisisti uinctos tuos de lacu, in quo non erat aqua. In excelsis: in cælis: ut omnes in sacramento sanguinis salues, in quo totius relucet operatio trinitatis: & per quod cæli, & terra pleni sunt tuæ gloria maiestatis. Est ergo hæc petitio, ut saluet gratia sanguinis ab omni inquinamento terrenæ contagionis. ¶ Sequitur. Benedictus, qui uenit in nomine domini: quod est gratiarum actionis: ut sicut patres præcedentes aduentum eius ut Abraá, & prophætæ: & concomitantes, ut apostoli: & sequentes ut martyres, eú prosecuti sunt diuersis temporibus, una fide ad passionem uenientem: qua semetipsum hostiam pro omnibus obtulit: ita in eadem fide, & gratiarum actione recipiamus, & prosequamur cum uenientem in altari: offerendú pro nobis omnibus in sacrificium salutare. Dicimus autem in hac gra-

Margin notes: Iohan. 17. H — Iohel. 2. Rom. 10. — Psalm. 1. Petri. 1. — Psalm. — Greg. August. Ambro. — I — O sanna qđ significat. — Hebr. 9.

tiarum actione, benedictus: non quia ex nostra actione dei beatitudo augeatur: aut sibi bonum quodcunq; acrescat; sed a nobis benedicitur. i. benedictus prædicatur, laudatur, & canitur: quia ipse uenit plenus benedictionibus. Et quia sicut dicitur. Eccl. 44. Benedictionem omnium gentium pater dedit illi: & testamentum nouæ gratię, cui nunquam aliquid superordinandum est: in sanguine suo confirmauit super caput eius. Nã secũdũ apostolum. Benedictus est, qui benedixit nos in omni benedictione spirituali. Sic ergo benedicẽdo gratias agentes in laude dicimus sibi bona, quæ ipse in nos profluxit: secundum illud psal. Eructauit cor meum uerbum bonũ: dico ego opera mea regi. Sic benedictum dicimus, qui uenit: sic semel se offerendo ita quotidie oblationẽ illã in sacramento repręsentando. psal. Benedictus dominus die quotidie: prosperum iter ad salutem per suã oblationẽ, faciat nobis deus salutarium nostrorum. In nomine dñi, qui dominij diuini potentiã notã nobis facit: nos ab infimis exaltãdo: a paupertate suis copijs releuando, & sua dominali uirtute continendo: [illegible]ne ad pedestria, & stabularia declinemus. ¶ Additur Osanna, ut saluetur secunda salute a miseria pęnę per gloriam, quia iustitia culpæ saluauit per gratiam: & sic suscitet de puluere egenum: & de stercore erigit pauperem, ut sedeat cum principibus, & solium glorię teneat in cælis propter quod concluditur, & nunc. In excelsis, sicut & prius additum est: quia ista sunt excelsa gloriæ suę: quæ n si per ipsum attingere nemo põt. Vnde angeli cecinerunt. Gloria in altissimis deo Lucæ. 2. Oremus ergo dominũ benedicentes, & dicentes. Benedictus sit, & in æternum superbenedictus, qui uenit in nomine domini, operatione diuina in altari sacramẽto, quatenus eũ sic uenientẽ honorifice suscipiẽtes: benedictionẽ in præsenti, & in futuro largiter cõsequamur. Amẽ.

Eccl. 44. Ephe. 1. 1. Reg. 2. Lucæ. 2.

Quare canoni præmittitur imago passionis Christi.

K ¶ Quoniam aũt missæ officium, quod in canone principaliter consistit, ob memoriã dominicæ passionis institutũ est. In plerisq; sacramentarijs inter præfationẽ, & canonẽ imago crucifixi depingitur: ut non modo intellectus: sed picturæ aspectus memoriã inspiret dominicæ passionis, ut dicit Alex. de ales. Et rationabiliter quidem, quoniã quæ oculis uidentur, fortius mouẽt, quã quæ ore proferuntur, & solo percipiuntur auditu. Hinc Damas. 4. lib. sententiarũ. Multotiens non secundum mentẽ habentes domini passionẽ, imaginẽ crucifixionis Christi uidẽtes, in salutaris passionis memoriã uenimus, & procidentes adoramus, hinc & Ezech. propheta iussus est pingere transmigrationẽ Hierusalẽ, ut populus iudaicus sensibilibus formis moueretur eã agnoscere futurã. Vnde Ezech. 12. Tu ergo fili hominis fac tibi uasa trãsmigrationis, & transmigrabis per diẽ corã eis. Trãsmigrabis aũt de loco tuo ad locũ alterũ in conspectu eorũ, si forte aspiciant, quia domus exasperans est. Et efferes foras uasa tua, quasi uasa transmigrantis per diem in conspectu eorum. Vbi Grego. in commenta. Quia oculos ad uidendum habent, & non uident, aures ad audiendũ habent, & non audiunt, da eis imaginẽ, & picturam, & formis ostende corporeis, ut uenturã captiuitatẽ non solum auditu; sed & oculis recognoscant. Vnde satis ostenditur fortius mouere imagines, quã uerba. Et hæc est præcipua ratio, cur Christiana religio admittit sacras, uenerãdasq; sanctorũ imagines, ut scilicet simplicioribus esset memoriale perpetuum, & deuotionem sapientium excitarent. Congruum ergo est, ut oculis sacerdotis passionis Christi memoriale celebrãtis: crucifixionis imago obijciatur, qua ad de ipsa cogitandum fortius inuitetur. Et idcirco ait Alex. Forte diuina factum est prouidentia. licet humana hoc prouocauerit industria, ut ab ea littera canon inciperet, quæ sui forma crucis signũ ostẽderet in figura. T. Littera etenim thau. quæ prima est in ca

Damas. Ezech. 12.

Quare incipit a littera T

Alex.

Ezec. 9. none: mysterium crucis habet, & insinuat: dicente domino. Eze. 9. Signa thau in frontibus uirorum dolentium, & gementium. De quo latius infr. In quibusdam etiam codicibus: ut Durandus in rationali dicit maiestas patris depingitur, & imago crucifixi: ut sacerdos quasi præsentem uideat, quê inuocat: & quem alloquitur dicens. Te igitur etc. ¶ Hoc ergo crucis signum non solum intuetur sacerdos: sed etiam osculatur: ut osculo, quod pacis signum est: ostendat, q per crucem pacificati sumus, & reconciliati deo patri: ut dicitur Col. 1. Complacuit per eum reconciliari omnia in

Col. 1. ipso pacificans per sanguinem crucis eius: siue quæ in terris, siue quæ in cælis sunt. Seruantur autem diuersis ritus in ordine osculandi: aliqui primo osculantur pedes crucifixi, & postea pedes maiestatis diuinæ, in signum, q per filij dei crucifixionem ad patris deducimur maiestatem. Alij modo contrarij primo osculantur pedes maiestatis: postea crucifixi, in signum, q nemo uenit ad filium, nisi pater traxerit eum: qq; omne donum optimum desursum est descendens a patre luminum. Alij, qui duplicem picturam non habent. primò osculantur altare: postea crucem in codice: eadem, quæ dicta sunt repræsentantes. ¶ Vertit se etiam sacerdos canonem incepturus ad orientem, ut scilicet solem iustitiæ Christum dominum aduocet per consecrationem ad altaris sacramentum. Ab illo enim loco materialis sol oritur: qui uitæ origo est, & causa. Trahit autem hoc ipsum ex ueteri lege originem, secundum Guil. in qua sacerdos legalis cum orabat

Guil. faciem habebat uersus propiciatorium: quia exinde loquens dominus pro

Exo. 20. piciabatur populo. Exo. 26. Ideoq; Christus, qui propiciatio est pro peccatis nostris: quia in canone petitur donari per sacerdotem: merito ad illam partem cæli se uertit, ad quam propiciatorium fuerat collocatum. ¶ Incepturus quoq; canonem sacerdos iunctis manibus se inclinat significans Christi inclinationem, qua in faciem procidens in horto orauit: ut si fieri posset transiret calix passionis, cuius meditatio in tantum dominum anxiauit: ut factus sit sudor eius tanquam guttæ sanguinis in terram decur-

Luc. 22. rentis. Lu. 22. Fit etiam hæc inclinatio uersus terram, ut sacerdos se humiliet: & terrenum se agnoscat: seq; per hoc indignum proprijs uiribus iu dicet ad tantum mysterium peragendum. ¶ Iungit manus, ut uerbis atten-

Bern. tio copuletur: iuxta beati Ber. exhortationem. Fratres immolantes hostiam laudis iungamus uerbis sensum, sensui affectum, affectui exultationem: exultationi maturitatem, maturitati humilitatem, humilitati libertatem. ¶ Hinc quoq; ministrãtes post tergum uadunt sacerdotis, discipulorum fugam figurantes, uel alijs exemplum retrocedēdi dantes, ne cuiusquã uoce, uel aspectu sacerdotis intentio distrahatur. ¶ Vltimò, pulsatur campanella: ut fideles intra ecclesiæ aream constituti, ad cordis præparationem excitentur, quatenus in spiritu, & ueritate adorent deuotius hostiam salutarem, quam post consecrationem, omnium ostendit aspectibus adorandam.

MAGISTRI GASPARIS HASLACHII SYMME-rigensis ad clerum epistola adhortatoria.

GABRIEL Byel uir omnium peritorum sine controuersia peritissimus catonianam illam nobilissimam secutus sententiã, hoc est non sibi soli; sed toti se mundo genitum credens immortalem æternamq; famam posteris reliquit: æstimans nullis re rebus (litterarum studijs semotis) cæteros præstare posse cunctis saltem philosophiæ diuinæ studio anhelantibus dans typum & exemplar. Quare o sacerdotes, o diuini nominis præcones dulcissimi: quid in hac umbratili quasi uita alacriori studio, conatu ue celeriori diuina non capessatis officia? Quid beluinæ succumbere uoluptati? Quid alexandrinis delitijs deditos esse? Quid tam sedentaria fatigatione pigro imminere? Quid die, noctuq; maximos comis gradatim scansilibus labores impẽdere iuuat? non cogitantes illud. 1. Pe. 2. regale uos genus sacerdotij appellitari. Item Psal. 109. promissionem æterni sacerdotij regio inquiente propheta. Tu es sacerdos in æternum &c. Quare omnibus alijs operationibus post positis, uestram sanctitatem; statũ uestrum nobilissimum, uirtutibus, bonis moribus, & quod est maximum, bonis exemplis (cum alteri malefaciendi dare occasionem apud summum deũ: quod maxime in se habeat grauitatis) excolentes: non homines tñ; sed dij uocabimini. Ex quo autẽ diuersa sunt studiorũ genera, maxime illud unicuiq; acceptandum quod suo statui non discrepare uidetur. Et si sacerdotis sit officium deũ colere puris, lotisq; manibus, & mundo corde contrectare, summe sibi uidetur necessarium: huiusmodi Gabrielis nostri opus & die, & nocte manibus uoluere: exinde ut posit (quod maximũ sui status est) Christũ, scilicet in altaris hostia transsubstanciatũ intelligere: quem nullis, nec exterioribus, nec interioribus (solo intellectu excepto) sensibus cognoscere potest. Datum. Bas. M.D.x. decimo Kalen. Februarias.

1. Petr. 2. Psalm.

C A N O N I S D I V I S I O.

L E C T I O X X.

A

Expositio textus, Te igitur clemen. tissime, vsq; vti accepta habeas.

TE igitur clementissime pater per Iesum Christũ filium tuum dominũ nostrum supplices rogamus &c. ¶ Expediti de continuatione textus sacri canonis per notam illationis (igitur) designata ad eius diuisionem, & litteræ expositionẽ procedimus. ¶ Diuiditur aũt uarie a uarijs. Nã Guil. in rationali triplicem recitat diuisionẽ, quarũ una in partes undecim: alia in partes duodecim, tercia in sex partitur. Alex. de ales diuidit in tres partes subdiuidendas. dominus Alber. similiter in tres: nõ tamẽ eadem: sed longe alia diuisione. Sed quasi medium tenentes dicimus ꝙ textus sacri canonis, uidelicet ab illo loco. Te igitur usq; ad dominicæ orationis præfationem, quæ incipit ibi. Oremus præceptis salutaribus moniti. ibi .n. terminatur canon secũdũ dominũ Alb. ut tactũ est. sup. lec. 15. Hic inquam textus conueniẽter diuidiẽ in sex partes principales. In quarũ prima petiẽ a deo bñdictio appositorũ munerũ quæ ꝓ tota ecclesia offerunẽ In secũda poniẽ sanctorũ inuocatio: quorũ me

Guil.

Alex. de ales D. Albert.

D. Albert.

ritis,& precibus nobis dona a domino conferuntur, ibi . Communican tes.
In tertia petitur sacrificiorũ oblatorũ acceptatio : qua electi a perfidis diui
duntur. In quarta ponitur uerborũ forma, quibus consecratio conficitur :
& panis uiniq; substãtiæ in Christi corpus,& sanguinẽ cõuertũtur. In quin-
ta ponitur cõsecratorũ cõmemoratio & salus petitur his qui sacrificio per-
fruũtur. In sexta subinfertur refrigerij,ac suffragij postulatio, & iterata san
ctorũ inuocatio:quatenus quæ petimus, a dño cõcedantur. Tertia ibi. Hãc
igitur oblationẽ. Quarta ibi. Qui pridie. Quinta ibi. Vñ & memores. Sex
ta ibi. Memẽto ẽt dñe. ¶ Prima pars in duas subdiuiditur:in quarũ prima di
rigitur petitio ad dñm, ut apposita munera sanctificet. In secunda fit speci
ficatio, pro quibus sanctificata munera deo libet, ibi. In primis quæ tibi.
B Diuisio primæ particulæ patet ex principio sequẽtis lectionis. ¶ Prima pars Quare inci
Inno. incipit a littera T, siue t. Te igitur. quod secundũ Inno. nõ uidetur sine di pitur a T,
uina prouidentia factũ. Est. t. littera mystica secundũ Isido. 1. lib. ethymol. Hæc littera
Isido. c. 3. Sunt.n. tres litteræ mysticæ apud grecos. υ quod humanam uitam de quid signifi
signat. θ. Thita mortẽ:& α alpha principiũ. ω omega finẽ:quæ duę litteræ, cet, & repræ
Apoc. 1. ad Xpm pertinẽt secundũ illud Apoc. 1. Ego sum alpha,& ω principiũ, & fi sentet.
nis. & thita, quã hebræi thau dicunt, nos. t. Dicitur aũt thau hebraicẽ qua
si signũ. Litteræ aũt grecę,& latine ab hebraicis uidẽtur exhortæ. Forman
tur.n. litterę grecę ab hebraicis,& quãtũ ad sonũ:& quãtũ ad nomẽ:& latinę
a græcis. nam apud hæbreos primò dictũ est aleph. deinde: ex simili enuncia
tione apud græcos tractũ est alpha : inde apud latinos a. Translator autẽ
ex simili sono alterius linguæ litterã condidit : ut nosse possimus linguam
hæbraicã omniũ aliarũ linguarum,& litterarũ esse matrẽ:sic ergo a thau hæ
breo formata est thita græcè:& t. latinè. Insinuat autem t. littera siue thau
mysterium crucis dominicæ, ex sui forma, & formatione, ipsum repræsen
tans. Est deniq; signũ illud secundũ beatũ Hiero. quod impressum fuit quo
rundã faciebus, ad dñi iussionẽ:quo sic signatis concessa est salus, & libera-
Ezec. 9. tio ab interitu mortis. Angeli percutientis : de quo Eze. 9. ita scribitur. Di
xit dominus ad uirum indutũ lineis habentẽ in lumbis atramẽtũ scriptoris.
Transi per medium ciuitatis in medio Hierusalem: & signa T super frontes
gementium uirorum,& dolentiũ super cunctis abominationibus, quæ fiunt
in medio. Et post hæc dixit sex uiris. transite per mediã ciuitatem post eũ,
& percutite, super quẽ non uideritis signũ. T. Nemini parcat oculus uester.
Et post pauca. Omnẽ autẽ, super quẽ uideritis signũ T, non occidatis. ¶ Il-
lud, quoq; signũ est illud, super quo Moyses serpentem æneum erexerat in
Numeri. deserto, quem inspicientes saluabãtur a morsibus serpentũ ignitorũ. Nume
Iohann. 3. ri. 21. De quo saluator. Sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto : ita
exaltari oportet filium hominis. Factus est enim filius hominis obediens
patri usq; ad mortem : mortem autem crucis. Phil. 2. quæ crux instar litte
ræ T, figurata fuit: ex stipite, scilicet,& ligno transuersali suprapositio: sti
pite, non eminente : ut uerificaretur illud Lu. 9. Vulpes foueas habent :
& uolucres cœli nidos, filius autem hominis non habet, ubi caput suum re
Apoc. 7. clinet. ¶ Illud fuit etiã signũ, de quo Apoc. 7. dicitur. Vidi alterum ange-
lum ascendentem ab ortu solis, habentem signum dei uiui. Glo. Vexillum
crucis: clamantem uocem magna quattuor angelis, quibus datum est noce-
re terræ, & mari dicens. Nolite nocere terræ, neq; mari : neq; arbori-
bus, quo ad usq; signemus seruos dei nostri in frontibus eorum. Et quia in
canone missæ passio Christi rememoratur : quæ in cruce consummata est : Laudes cru-
ideoq; congruum fuit, & rationabile, ut ab ea littera inchoaretur : quæ cis Christi
crucem plus cæteris repræsentaret : qualis est littera T, ut scilicet penitus explicatur.

Imaginis Christi osculū quā affert utilitatem.

inspectionē sacerdos in memoriam reduceretur dominicę passionis. Quod salutiferæ crucis signum laudabiliter fideles in quotidiani usus sensibilibus rebus puta libris, parietibus, statuis imprimunt, & exemplo sacerdotis osculantur: ut ad passionis Christi memoriam excitentur, & ex eius rememoratione sanentur a suggestionibus serpentum infernalium. Sicut olim sanati sunt filij Israel a morsibus serpentum ignitorum per inspectionem serpentis in crucis signo erecti. ¶ Magna enim est crucis uirtus: magnum crucis mysterium, unde secundum Inno. Crux sanitatem restituit; benedictionem impendit: discernit a perfidis: liberat a periculis, hostes ex pellit; uictores constituit. Crux mysterium fidei: sacramentum spei: clauis scientiæ: forma iusticiæ: magnificentia regum gloria sacerdotum, sustentatio inopum: pauperum consolatio, cæcorum lumen claudorū baculus, desolatorū spes: resurrectio mortuorum. uerba sunt originaliter beati Ioh. Chry. in homel. de cruce. Huius crucis laudes Rabanus fulden. Monachus, & moguntinæ sedis archiepiscopus mirando compegit artificio, figuris, prosa & metris, nihil eorum omittens: quod ad eius magnificam laudem humanitus poterit inueniri. Hec de littera t. siue T canonis principio, cuius exordium. Te igitur clementissime pater. ¶ Ad cuius intellectū notandum, q̄ nomen Pater, dupliciter in scriptura accipitur. Accipitur.n. qn̄q; pater essentialiter: & qn̄q; notionaliter. Essentialiter attribuitur toti trinitati, & singulis personis coniunctim, & diuisim: sicut cætera nomina essentialia: quæ de singulis personis in omnibus simul in singulari numero prædicantur: sicut increatus, immensus, æternus, omnipotens, dominus, deus. de quo in symbolo athanasij æternus pater: æternus filius: æternus spiritussanctus. Et tn̄ nō tres æterni; sed unus æternus &c. Nomina.n. essentialia: sicut de personis singulis: ita de omnibus simul singulariter non plurali numero prædicantur, secus de nomine persona, siue suppositum: quod licet dicatur secūdū substantiā pro quanto nō dicitur relatiue secundū beatū Aug. 7. de tri. c. 5. excipitur tn̄ a supradicta regula secundū eundē lib. 8. de tri. ca. 1. ut recitat magister di. 23. 1. sen. Et isto mō essentialiter. s. accipi pit pater in cantico Moysi Deut. 32. Nonne ipse est pater tuus: qui possedit, fecit, & creauit te? Sic ēt accipitur Mat. 6. in oratione dominica. Pater noster, qui es in cęlis. Et gn̄aliter sic accipi pōt: qn̄ de eo prædicatur terminus importās aliquid cōueniēs toti trinitati. sicut est operatio qualibet ad extra. Opa.n. trinitatis ad extra sunt indiuisa. Nā pater, & filius, & spūssanctus sicut inseparabiliter sunt: ita inseparabiliter operant̄ ut ait Aug. 1. de tri. c. 4. & magister di. 1. li. 3. Et dicitur notanter, accipi pōt: quia aliqn̄ ēt respectu termini essentialis. i. conuenientis tribus accipitur nō essentialiter: ut cū in symbolo apostolorū dicitur: Credo in deum patrē omnipotētē creatorē cæli, & terrę: ubi patrē accipit̄ pro psona patris tm̄: licet sequat̄ omnipotentē, & creatorē cæli, & terræ: qui sunt termini essentiales conueniētes omnibus tribus. Sed hoc est ex eo quia statim additur. Et in Iesum Christū filiū eius unicū dn̄m nostrū. p quod innuitur discretio eius a filio. Similiter hic. Patris, & filij, & spūssancti una est diuinitas. &c. Patris, similiter filij, & spūssancti accipiunt̄ psonaliter: licet, qd̄ sequit̄ una diuinitas, sit terminus essentialis: eo q̄ hic expresse innuit̄ discretio psonarū. ¶ Alio modo pater accipitur notionaliter, ut est propriū primę personæ, quæ a nullo est: & est terminus personalis, unā tantū personā, importans, & sic semper accipitur, qn̄ ponit̄ respectu prædicati, psonalē proprietatē importātis: ēt cū exclusione cęterarū personarū: ut cū dicimus. Pater a nullo est, nec factus, nec creatus nec genitus, nec procedēs. Similiter pater genuit filiū sibi coæternū, & sub-

Innocent.

Io: Chryſ.

D

Pater dupliciter accipitur.

Prædicatio nominum essentialiū, & notionaliū in diuinis quid differant.

August. 7.

Deut. 32.

Aug. 1.

Termin⁹ pater quādoq; summitur essentialiter quādoq; notionaliter.

stantialē. Pōt tamē quandoq; capi notionaliter respectu prædicati essentia
lis: sed nō cū exclusione alicuius personarum: ut hic pater creauit mundū.
Pater incarnauit.i.incarnari fecit filium. Pater tradidit in mortem filium.
Pater pōt accipi notionaliter: ēt pōt accipi essentialiter: & secundū hoc se-
cūdū nōnullos hæc particula pōt dupliciter exponi. Vno mō ut accipitur
essentialiter: & tunc resumi debet prima pars hymni præmissi: ut sic. O deus
trinitas .i. pater clementissime: quia sanctus es: quia dominus sabaoth.i.
exercituū es: quia pleni sunt cæli, & terra gloria tua. Igit. i. ideo uel icirco

Christus an possit dici filius Trinitatis.

supplices te rogamus. ¶ Sed cōtra hanc expositionē uidetur esse, quod sta- E
tim sequit. Per Iesum Christū filiū tuū. Nā Christus nō est filius totius trini
tatis: quia nō filij: quia nihil impossibilius, quā ꝙ idē gignat se: secūdū bea- August.
tū Aug. 1. de tri. c. Neq; est filius spiritussanctus, quia spiritussanctus: poste-
rior est filio origine: quia a filio procedēs, & tñ tā filius, quā spiritussanctus
pertinet ad trinitatē: & cū patre sunt una tota trinitas. ¶ Ad quod rñdetur,
ꝙ Christus dici pōt filius trinitatis: nō generatione diuina: sed creatione hu Athanasius
mana: nā generatione diuina a solo patre est: ut dicit Athanasius in symbo-
lo. Filius a patre so'o est: nō factus, nec creatus: sed genitus. Loquitur de fi
lio secundū naturā diuinam, non secundū assumptā. Creatione aūt humana.
i. naturæ humanæ, quā inseparabiliter tota trinitas operata est: filius est tri
nitatis: sicut cæteri homines a deo producti: secundū quā Christus ēt a tota
trinitate factus, seu creatus est: & ita trinitatis filius. Nō quidē, ꝙ creari, aut
fieri primò conueniat Christo, qui deus est increatus: sed ei cōuenit per cōi-
cationē idiomatū: rōne humanitatis assumptæ sicut dicitur passus, mortuus,
&c. Secundū quē modū ēt dixit Christus. Iohan. 14. Pater maior me est, li
cet sit æqualis patri. ¶ Veruntamen alijs hæc expositio uidetur a litera ex-
tranea: quia quotiens in diuinis sermonibus nomē filius additur nomini pa
ter, discretio importatur, & termini pater filius, non essentialiter, sed notio
naliter, accipiuntur. Neq; hæ locutiones approbantur, Christus est filius
uerbi, Christus est filius spūssancti: quæ tñ eadē rōne cōcedendæ sunt, qua il
la, Christus ē filius trinitatis. Et quāuis possent habere ueros intellectus, tñ
ne aliquibus detur errandi occasio, uitantur. ¶ Et propter hoc Alex. de F
ales, dominus Alber. Guil. ac cæteri hāc particulā tm̄ exponunt de patre Alex.de ales
accipiēdo notionaliter. Et sic resumi debet secunda pars hymni, ut sic. Pater Guil.
cęlestis, quia magnificasti nobiscum misericordiam tuam, ut mitteres filium
tuū unigenitum. Cui turba cāticū laudis acclamauit. Benedictus, qui uenit
in nomine domini. Ideo clementissime pater te supplices rogamus. Sic pa
tris auctoritatem insinuat: ipsum solum inuocando ait Alex. quem alloqui
tur tanquā præsentē per gratiam, qui nusquā deest per essentiā, potentiā, &
præsentiā. Vel secundū dñm Alber. & ultimā expositionē hymni sic. Pater, Albert.
quia sanctus es: & cælum, & terram gloria replesti per eucharistiæ sacramen
tum. Igitur te rogamus, quibus rationem, & causam te rogandi dedisti
per hoc, ꝙ cælum, & terram gloria tua per sacramentum implesti. O pa-
ter, qui paterna uirtute nos formas: paterno affectu dulcissime de nobis
cogitas, paterna prouidentia bonorum morum hæredes nos ordinas,
paterna disciplina instituens utiliter nos sanctificans. Format enim nos
ad imaginem suam paterna uirtute; quia nullius uirtutis in cælo, & in ter-
ra est proprium formare natum ad imaginem propriam, nisi paternæ
uirtutis. Esa. 64. Nunc domine pater noster es tu: nos uerò lutum, Esaia. 64.
& fictor noster tu, & opera manuum tuarum omnes nos. & Eccl. 17.
Deus creauit de terra hominem, & secundum imaginem suam fecit illū Eccl. 17.
& secundum se uestiuit illum uirtute. Format autem nos uirtute dum,

inui-

inuisibili magni dei.i.filio,qui est imago dei inuisibilis, in sacramento per gratiam unimur,& incorporamur. Ad cuius incorporationis consignationem hortatur nos apostolus 1.Cor.15. Fratres sicut portauimus imaginem terreni,portemus imaginē cælestis. Qualis terrenus,tales & terreni, & qualis cælestis,tales & cælestes. Rursus pater paterno affectu dulciter de nobis cogitat: dum præstat panem de cælo omne habentem in se delectamentum,& omnem suauitatem saporis. Sap. 16. Angelorum esca nutriuisti populum tuum,& paratum panem de cælo præstitisti illis sine labore, omne delectamentum in se habentem,& omnis saporis suauitatem. Substantiam enim tuam,& dulcedinem,quam in filios habebas, ostendebas, & deseruiēs uniuscuiusq; uolūtati,ad quod quisq; uolebat:cōuertebatur. Vnde & hic panis,panis filiorū nō canibus mittēdus dicitur:qui utiq; a patre porrigitur. Insuper paterna prouidētia bonorū suorū heredes nos ordinat: dū per incorporationē,qua nos filij sui corpori per huius sacramēti sūptionē unit:nos filios suos efficit:& ueros heredes spiritu:q uaporat de sanguine eius,quo potamur. Sicut ait apostolus ad Rom. 8. Accepistis spiritum adoptionis,in quo clamamus,abba pater, qui testimoniū reddit spūi nostro,ꝙ sumus filij dei. Si autē filij:& hæredes. Heredes quidē dei, cohæredes aūt Christi. Demū paterna disciplina instituēdo nos sanctificat:de quo ad Hæb. 12 Pater spirituū erudit nos,ad id,quod utile est in recipiēdo sanctificationē eius. Hāc licet multis recipiamus modis:cōuenietissime tamē in hoc sacramēto:in quo illi per spiritū unimur q nūquā recessit a disciplina patris. ¶ Et ut citius impetremus,quod petimus addimus. Clemētissime. Habet quippe humana industria,ut dū petitionis suæ effectū expectat, & desiderat,obsecrati laudes petēdo proponat:ut sic per hoc eius beniuolētiā captet. Qualiter uidere est apud oratores,qui in suis exordijs iustitiā, & famam,aliaq; laudis præconia præmittunt: ut sic animū eius, quē orāt: ad sui inclinent desiderij implementū sic fecit prudens mulier iudith : cum hostiū iudaicæ plebis contritionē impetrare a domino uoluit : huiusmodi exordio cæpit. Domine deus patris mei symeō,qui dedisti illi gladium in defensionē alienigenarū:respice in castra assyriorū:sicut tunc in castra ægyptiorum uidere dignatus est. Orauitq;. Deus cælorum,creator aquarum, & dominus totius creaturæ exaudi me miserā deprecantē, & de tua misericordia presumētē.Iudith.9.Et ita priscorū patrū plurimos fecisse scriptura cōmemorat. Additur ergo. Clementissime.i.misericordissime:quod pdicatū laudis est:quia misericordia eius super oia opera eius. ¶ Est aūt clementia secundum Albert. uirtus, quæ facit,quē præstabilem super malitia:quę contra ipsum cōmissa est,maxime quantum ad penas pro ipsis infligendas. Sic enim clementia spectat ad iudices,& præsidentes:quorum est misericordiam reis exhibere:secundum illud Iacob. 1. Misericordia super exaltat iudicium. Vnde & Sene. Clemētia est inclinatio animi ad lenitatem in pena exequenda. Ait enim lib. 2. de clementia ad neronem. Clementia est temperantia animi in potestate ulciscendi. Vel est lenitas superioris aduersus inferiorē in constituendis penis. Et sequitur,quod dictū est. Itaq; dici pōt, & inclinatio animi ad lenitatē in pena exigēda. Hæc aūt maxime præsides decent ut in lib. 1.idē ait. Nullū clemētia ex oibus magis,q̄ regē,ac principē decet. Et qm̄ deus rex regū,ac principiū principes:uiuorūq; & mortuorū iudex ē: maxie deo cōuenit:p q̄ & ipse sp citra cōdignū punit,nec letatur i pditione uiuorū.Sap.1.Siquidē pius est:& nō pascitur cruciatu scđm Gre. li.dial 1. Neq; obliuiscetur misereri deus:neq; cōtinebit in ira sua miasuas ps.76.Congrue itaq; ad patris clementiā in nostra petitione, qua petimus

Marginal notes: 1. Cor. 15. — Sap. 16. — Rom. 8. — Cur additur clementissime. — O — Clementia quid. — Albert. — Iacob. 1. — Quorū sic esse clementes. — Sap. 1. — Greg. — Psalmus.

misericordiam nobis exhiberi, aspi. amus dicentes. Pater clemētissime: quia sanguis, qui hic offertur p multis, effusus est in remissionē peccatorū. Mat. 26. Et quoniam benignus misericors, & præstabilis est super malitia. Iohel. 2. ¶ Pater igitur clementissime te rogamus: confidentes de impetratione eius, quod petimus: animati pariter, & docti spe uerborum apostoli tui Iacobi. 1. c. suę canonicæ. Postulet autem in fide nihil hæsitans a te domino, qui das omnibus affluentur: & non improperas. Qui namq; hæsitat, similis est fluctui maris, qui a uento mouetur, & circumfertur. ¶ Est autem rogatio (secundum Alber.) inclinatio eius, qui rogatur ad exauditionis consēsum, ab eo, qui rogat: & per hoc differt a petitione, quæ secundum eundem, est expressio eius, quod desideratur fieri ab eo, qui exauditurus rogatur. Non est autem rogatio siue petitio, locutio: uel oratio ut quibusdam uidetur optatiua: secundum Guil. Parisien. in de diuina rhætorica circa principium: sed oratio alterius inclinatiua: non enim qui optat: uel desiderat aliquid, id eo ipso petit: nam multi optant, siue desiderant, qui non petunt. Multi etiam optant, siue desiderant, qui habere nolunt: sic uiri sancti, & sapientes, qui multa concupiscunt, & desiderant, a quibus tamen abstinent seuiriliter, & auertunt. Qui autem petit, indubitanter ostēdit se uelle obtinere, quod petit. Hæc Guil. Itaq; in proposito, rogamus, & petimus deum patrem clementissimum: ut nobis, quæ petimus, tribuantur. Quomodo autem intelligendum sit deum petitionibus ad petita conferendum inclinari, inferius dicetur, cum de sanctorum implorationibus sermo fiet. ¶ Additur. Ac petimus ad exprimendum affectus magnitudinem. Accumulat enim secundum Alex. uerba deprecatoria dicens: Rogamus, & petimus, ut sic geminata postulatione, melius obtineat, quod intendit. Et pluraliter loquitur, significans se uice omnium orationem fundere deo patri. ¶ Petimus autem non superbi; sed Supplices. i. humiles: quoniam ab initio superborū supplicatio non placuit domino: sed humilium. Iudith. 9. unde & Iacob. 4. Superbis deus resistit: humilibus autem dat gratiam. Humiles ergo non præsumentes de nostris meritis: nec in iustificationibus nostris, prosternimus præces nostras ante faciem tuam sed in miserationibus tuis magnis, & multis cum uiro desideriorum sancto Daniele (Eiusdem 9.) scientes, quoniam oratio humiliantis se cælos penetrat: & non discedet, donec altissimus eam aspiciat. Eccl. 35. Vnde & legimus, ꝙ pharisæus ille, qui iustitias suas allegauit coram deo, spretus est: ubi publicanus confitens humiliter iustificatus abscessit. Luc. 18. Et quia duo sunt, quibus petens obtinet, quod intendit. s. diuina clementia ex parte exorati, & humilitas ex parte orantis. Ideo propter primum dicitur, pater clementissime. Propter secundum, supplices petimus, & oramus. Petimus autem. Per Iesum Christum filium tuum dominum nostrum. tanquam per mediatorem inter te patrem, & nos miseros peccatores: qui propiciatio est pro peccatis nostris: qui lauit nos in sanguine suo, & reconciliauit nos perditos tibi: regenerauitq; nos in specie uiuam: per quem cum essemus tenebræ, facti sumus lux in domino. Per hunc ergo mediatorem, te patrem clementissimum rogamus, & petimus, per quem impetrandi certitudinem accepimus. Ipse tua ueritas æterna sub iuramenti pollicitatione nobis promisit. Amen amen dico uobis: si quid petieritis patrem meum in nomine meo, dabit. Ioh. 16. Propter quod merito per ipsum imploramus. Et quia per te rogamus, & petimus domine noster Iesu Christe: aperi igitur pro nobis os tuum sanctissimum: os benedictum. Te namq; os tuum aperiente, omnes nostri accusatores obmutescēte: te præstante patrocinium causæ nostræ, nulli ex ad-

Rogatio qd est.

Rogatio nō ē oratio optatiua; sed inclinatiua.

Oratio fieri debet humiliter, & suppliciter.

Per Iesum Christū debet fieri.

uersis

uersis consurgent. Si namq; tu pro nobis quis contra nos? Te dante uocem gratiosissimam pariter, & patri gratissimam, uocem illam angelorum eloquiis incóparabilem: an auertet pater misericordiarum aures suas? Qui te a nobis audiri mandauit, dicens. Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, ipsum audite. Matt. 17. Quomodo te pro nobis interpellantem non exaudiet? Tu enim suscipere dignatus es patroni, & aduocati officium: teste dilecto tuo discipulo. Aduocatum habemus apud patrem Iesum Christum iustum: & ipse est propiciatio pro peccatis nostris. Hinc nostram age fideliter causam. Non opus est iterum sanguinem tuum fundas uiuificum in sanctificationē nostram, sufficit nobis, ut preces fundas placationis in conspectu patris. An denegabis nobis preces rogatus: qui & sanguinem proprium tribuisti non petitus. Tu namq; appares uultui dei pro nobis: ut semper uiuens interpellas pro nobis. Ideoq; per te Iesum Christum dominum nostrum filium suum, patrem rogamus, & petimus. Matt.17. 1.Ioh.2. Hebr. 9.

¶ Quibus uerbis describitur Christus quintupliciter. Primò, quantum ad effectum salutarem, quia Iesum: quantum ad dignitatem regalem, quia Christum: quantum ad proprietatem personalem, quia filium tuum: quantum ad præsidentiam uniuersalem, quia dominum: quantum ad profectū habitualē, quia nostrum. Quo ad primum dicit euangelista. Vocatum est nomen eius Iesus. Luc. 2. cuius interpretationem. Mat. c. 1. aperit. Ipse. n. saluum faciet populum suum a peccatis eorum: uenit enim saluum facere, quod perierat. Luc. 19. Nec uenit uocare iustos: sed peccatores: quoniam non est opus bene habentibus medico: sed male habentibus. Mat. 9. & Petrus apostolus. Non est aliud nomen sub cælo datum hominibus, in quo oportet nos saluos fieri. Ipsum enim est nomen salutiferum; quia omnis quicunq; inuocauerit nomen domini, saluus erit. Iohan. 2. Ecce effectum salutarem. ¶ Describitur in nomine Christus, dignitas regalis: quia Christus unctus interpretatur: & ipse quidem unctus est secundum illud psalm. deo. Vnxit te deus deus tuus oleo letitiæ præ participibus tuis. Reges quippe prophetæ, & sacerdotes in lege ungebantur: & ipse rex fuit. propheta, & sacerdos. Rex. Ioh. 12. Benedictus, qui uenit in nomine domini, rex Israel. & iterum. Noli timere filia syon: ecce rex tuus uenit tibi Mat. 21. Et ps. de Christo loquens. Sedes tua deus in seculum seculi: uirga directionis uirga regni tui. Et iterum. Deus iudicium tuum regi da: & iustitiā tuam filio regis. & in Apoc. 19. Habet in uestimento, & in fænore suo scriptum: Rex regum, & dominus dominantium. Ecce dignitatem regalem. K Lucæ. 2. Lucæ.19. Matt.9. Act. 4. Ioh.2. Ioh. 12. Matt. 21. Psalm. Apoc. 19.

¶ Notatur tertiò proprietas personalis in uerbo filium tuum: de quo in ps. Filius meus es tu: ego hodie genui te. Et præcursori, uoce patris lapsa de cælo dictum est. Tu es filius meus dilectus in te mihi complacui. Vnde & ait uox uerbi Iohánes. Et ego uidi, & testimonium perhibui: quia hic est filius dei. Iohan. 1. Lucas quoq;. Et quod nascetur ex te sanctum, uocabitur filius dei. Ipse quoq; se dei patris filium nedum uerbis creberrimis: sed & signis, & uirtutibus certissimis declarauit. Vnde cæco nato post eius illuminationem loquens ait. Credis in filium dei. Sequitur. Et uidisti eū: & qui loquitur tecum, ipse est. Iohan. 9. & eiusdem 20. Hæc scripta sunt: ait Iohánes, qui ueritati testimonium perhibuit: ut credatis, quia Iesus est Christus filius dei, & ut credentes uitam habeatis in nomine eius. Not. 3. Lucæ. 3. Iohan. 1. Iohan. 9.

¶ Inuenitur etiam presidentia uniuersalis in uerbo dominum. ad Ephes. 1. Deus pater constituit illum ad dexteram suam in cælestibus super omnem principatum, & potestatem, & uirtutem, & dominationem &c. Et omnia subiecit sub pedibus eius, & dedit ipsum caput super omnem ecclesiam. Ipse L Ephe.1.

quoq;

quoq; dominus ait. Mat. ult. Data est mihi omnis potestas in cælo,& in terra. Iterum uos nocatis me magister,& domine:& bene dicitis:sum etenim. Ioh. 13. Item ad Hæb. 2. apostolus. Constituisti eũ super omnia opera manuum tuarum. ubi Ambro. Ecce potestas Christi ostenditur. Sicut .n. a diuino opere nihil excipitur:ita nec a Christi potestate. Item ad Philip. 2. Propter quod & deus exaltauit illum,& donauit illi nomen: quod est super omne nomen: ut in nomine eius omnem genu flectatur cælestium, terrestrium,& infernorum. Attende hic præsidentiam uniuersalem. Signatur demum profectus humanalis in uerbulo noster. Siquidem noster Iesus: noster Christus:noster filius: noster dominus. Paruulus enim natus est nobis:& filius datus est nobis. Datus in antidotum nostræ saluationis: in pabulum nostræ refectionis:in sacrificium nostræ reconciliationis:in sacramẽtum nostræ sanctificationis:in precium nostræ redemptionis: quia Iesus.i. saluator:in aduocatum nostræ allegationis:in magistrum nostræ eruditionis:in lumen nostræ illuminationis:in directionem nostræ uiationis: quia Christus.i.unctus:in scutum nostræ protectionis:in ducem nostræ gubernationis:in propugnatorem nostræ defensionis in iudicem nostræ remunerationis:quia dominus noster. Magna igitur fiducia preces fundimus ad te patrem clementissimum:ubi assiduum habemus interpellantem iesum prudentissimum aduocatum Christum: mediatorem acceptissimum patris cælestis filium:petitionis effectum,largitorem cum patre potentissimum, cæli,& terrę nostrum,& uniuersitatis dominum. Rogamus ergo & petimus supplices te pater clementissime per Iesum Christum filium tuum dominum nostrum.

EXPOSITIO CANONIS AB EO LOCO VTI accepta habeas, usq; imprimis.

LECTIO XXI.

VTI accepta habeas,& benedicas. Hæc dona: hæc munera:hæc sancta sacrificia illibata. ¶ Captata beniuolentia eius,qui petitur in uerbo. Te pater clementissime. Commemorato etiã mediatore, cuius merito oratio nostra patri acceptabilis redditur:in uerbo. Per Iesum Christum filium tuum dominum nostrum. Insinuato deniq; supplicandi affectu,quo mens orantis in sublime tollitur,in uerbo. Supplices rogamus,& petimus. Sequitur expressio eorum,quæ a clementissimo patre obtineri desiderantur. Quæ duo sunt. Primum,ut grata sint offerenda munera. Secundum,ut fiant sacrificia idonea. Primum exprimitur, cum dicitur. Vti accepta habeas. Secundum cum dicitur. Et benedicas. Et tertiò offerenda congruis uocabulis designantur:cum sequitur. Hæc dona:hæc munera:hęc sancta sacrificia illibata. In his tribus uersabitur hæc lectio 21. ¶ Petimus ergo quoad primum. Te pater clementissime.uti.i.ut accepta habeas.i.placita tibi sint, & grata hæc dona: & munera,quæ panis sunt:& uinum terrena,& a terrenis tibi oblata,& idcirco diuinæ maiestati tuæ indigna: tamen quia per filium, ut a nobis iugiter offerantur,sunt instituta:petimus igitur,ut in honorem dilecti filij tui,hęc dona accepta habeas:ut placita sint tuæ uoluntati. Quia enim oblationes,holocausta,& uete.te. sacrificia, neq; sufficientia erant

a — De benedictione, & acceptione munerum.

nec

nec tibi placuerũt:idcirco filius tu⁹ in ultima cęna finé eis imponere uolés: accepit in manib⁹ pane,& uino grãs agẽs,benedixit:dixitq; discipulis. Hoc facite in meã cõmemorationem. Per quod hęc ipsa dona,& munera nobis in sacrificiũ cõmendauit. Petimus igitur,ut accepta tibi sint nostra munera: noua filij tui instituta:quibus superuenientibus uetera sunt proiecta:sic.n.in lege mãdasti. Superuenientibus nouis:uetera proijcietis. Leuit. 26. Et recte in tempore plenitudinis gratiæ,uetera imperfectæ legis sacrificia proijcienda fuerant:quia imperfecta,ac insufficientia fuerant:quoniam deo non placuerunt: peccata non abstulerunt: nec gratum facientem gratiam cõtulerunt. De primo dicit Hier.6.c.Holocaustomata uestra non sunt accepta:uictimæ uestræ non placuerũt mihi. & Oseæ 6. Misericordiam uolo,nõ sacrificium .in ps. quoque.Quoniã si uoluisses sacrificiũ,dedissem utiq; holocaustis non delectaberis. Et in alio ps. Non accipiam de domo tua uitulos: neq; de gregibus tuis hircos. De secundo idem propheta dicit. Holocaustum pro peccato non postulasti.& apostolus ad Hæbr. 10. Impossibile est sanguine hircorum,& taurorum auferri peccata. De tertio idem apostolus ad Roman.3. Ex operibus legis non iustificabitur omnis caro.& Ezechiel. 20 Dedi eis præcepta non bona, & iudicia, in quibus non uiuent. Præcepta.s.quãtũ ad sacrificia,& cerimonialia,ac iudicialia in quib⁹ nõ uiuét uita.s.gratiæ.Et iterũ ad Gal.2. Si per legẽ iustitia: ergo Christus gratis mortuus est. Quia igitur pater clementissime,legis oblationes,& sacrificia reprobas tanquam inutilia ad æternæ uitæ consecutionem, & remissionem peccatorum. Te supplices per Iesum Christum filium tuum petimus: uti accepta habeas hæc nostra dona,munera,& sacrificia:quæ idem filius tuus, in quo tibi bene complacuit:nos tibi offerre uoluit pro cursu legis euangelicæ,& gratiæ. ¶ Sed prædictis uidetur obuiare illud Leuit.4.Si peccauerit anima de populo terræ:offerat capram immaculatam,& adolebit eam sacerdos super altare in odorem suauitatis domino:rogabitq; ꝓ eo:& dimittetur ei. Videtur ergo,ꝙ legis sacrificia placuerunt domino:& accepta fuerunt ad remissionem peccatorum. Item ibidem. 18. Custodite leges meas, atq; iudicia: quæ faciens homo uiuet in eis. Vita autem hominis spiritualis est per gratiam iustificantem:igitur uidetur, ꝙ gratiam contulerunt. Præterea ad Hæb.9. Si sanguis taurorum,& hircorum.& cinis uitulę aspersus inquinatos sanctificat ad emundationem carnis:quantò magis sanguis Christi? Et post pauca. Omnia pene in sanguine mundãtur secundũ legẽ. Ex quibus uerbis uidetur elici posse,ꝙ per sanguinem animaliũ oblatorũ in sacrificiũ,remittũtur peccata delinquentium.¶ Pro horum solutione aduertendum,ꝙ in sacrificio ueteris legis tria consideranda occurrunt.s.caro, & sanguis animalis,quod offerebatur. Secundò res spiritualis,quæ figurabatur:ut in agno,uel uitulo Christus:in capra pœnitentia:in boue uita robusta,& actiua:in aue uita sublimis,& cõtẽplatiua. Tertiò personæ, ꝑ quibus sacrificium immolabatur,& harum fuerunt duæ species:quia quædã dignę: quędam fuerunt indignæ. Indignæ,quæ sacrificiũ huiusmodi carnaliter tãtũ attendebant. Dignę uerò,q̃ ea spũaliter intellexerũt:& in Xp̃m in eis figuratũ explicitè,uel implicitè credentes:secũdũ spiritualẽ horũ intellectũ uitam suam ordinauerũt. ¶ Secundò aduertendũ,ꝙ peccata remitti per illa sacrificia,dupliciter potest intelligi. Vno modo quantum ad reatum culpæ,qui & cordis macula,& dei offensa appellatur. Alio modo quantum ad reatum pęnę:pęnę dico non debitæ pro peccato in inferno, uel purgatorio soluendæ: sed pęnę legis,quã incurrebant ex esu prohibitorũ ciborũ, & ex tactu morticinij; propter quæ prohibiti fuerũt iudæi ab ingressu tem-

Margin notes: Leui.26. — Sacrificia ue.le. imperfecta fuerũt, q̃a nec deo accepta, nec peccata abstulerunt. — Hier.6. — Oseę 6. — Psal. — Hæbr.10. — Roman.3. — Ezech.20. — Gal.2. — Leuit.4. — Not.1. — Not.2. Peccata remitti per sacrificia dupliciter intelligitur.

pli:

pli,& ita facti quasi irregulares:de quo Num.19. ¶ Tertiò notandum, q̄ sacrificia ueteris legis iustificare dupliciter accipitur. Vno modo,q̄ confe- Not.3. Num.19.
raut gratiam gratumfacientem:quæ est uera perfecta, & gratuita iustitia, qua redditur deo honor,& debita obedientia. Alio modo, q̄ in horum sacramentorum exhibitione iustificētur sacrificantes iustitia, quæ est uirtus moralis,& politica:quæ acquiritur ex frequenter iuste operari:sicut ceteræ uirtutes morales ex actibus frequentatis. ¶ Per has distinctiones respondetur ad obiecta. Vnde dicendum,q̄ sacrificia illa secundum se sumpta,& uirtute operis operati deo non placebant:neq; propter ipsa deus peccata sacrificantium remittit quantum ad culpæ reatum,siue conscientiæ maculam. Et secundum hoc intelligendæ sunt auctoritates inductæ. Illa Hier. Victimæ uestræ non placuerunt mihi. Et illa apostoli. Impossibile est sanguine hircorum auferri peccata:quia ad hoc uictimæ illæ institutæ non fuerant a deo:neq; ad hæc attingere potuerunt:cum fuerint res puræ corporeæ,& materiales. quæ ad peccatorum deletionem nullum efficientis causæ ordinem habuere. Veruntamen per hæc sacrificia remittebantur peccata quantum ad pęnas legis,& immunditias corporales: quæ fuerunt irregularitates quædam contractæ ex contactu cadauerum, uel aliarū corporalium immunditiarum,quæ prohibebant ab ingressu templi:& redidderunt populos in idoneos ad cultum dei. Hæ pęnæ,& impedimenta tollebantur per quædam sacramentalia illius legis. Et secundum hoc intelligitur dictum apostoli, q̄ sanguis hircorum,& cinis uitulæ inquinatos sanctificat ad emundationem carnis. Carnis dicitur non animæ:ad denotandū, q̄ gratiam,quæ munditiam mentis delet,non contulerunt. Sicut in noua lege dispensatio cum male nato ad susceptionem ordinum,tollit irregularitatem:sed gratiam non infundit. Dicunt tamen doctores communiter, q̄ hæc sacramenta oblata in charitate ex obedientia dei instituentis, in protestationem ueræ fidei saluatoris: quem per hæc uenturum credidere, & protestabantur: deo placuerunt:& remissionem peccatorum quantum ad delendum reatum animæ profuerunt:& gratiam gratumfacientem contulerunt. Et secundum hoc intelligi debet illud Leuit. 4. facta mentione de sacrificio,sequitur. Et orabit sacerdos pro eo:& dimittetur ei.s. peccatū:non quidem ex oblato munere:sed ex offerentis deuotione. Et similiter illud ad Gal.2. Ex operibus legis non iustificabitur homo: nisi per fidē Iesu Christi. Durum siquidem dicere uidetur,q̄ aliquis ex obedientia, & charitate seruet præceptum dei:& non mereatur:q̄q; deus det præceptum alicui,& nolit præceptum obseruantem mereri:quantumcunq; ex obedientia,& deuotione obseruet. Neq; tamen ex his sequitur, q̄ fuerint uera sacrificia:quia non contulerunt gratiam uirtute operis operati:sed uirtute boni motus interioris uoluntatis:quæ non necessariò requiritur in sacramentis nouæ legis: sed sufficit remotio obicis ut declarat Scot. in 4.dist. 1. q.5. Sacrificia tamen ista ueteris legis,inquantum sub præcepto cadebant:iustificabant iustitia morali,& politica, etiam seclusa deuotione,quæ dicta est, offerentis:inquantum .s.opera legis, quæ iusta erant. quia diuinis præceptis conformia:generabant habitum iustitiæ,quæ uirtus moralis est in offerentibus. Hæc enim ex frequentatis actibus gignitur naturaliter: & non gratuito infunditur supernaturaliter. ¶ Et secundum has distinctiones transeunt auctoritates hincinde allegatæ:quæ uidētur oppositæ, & sibi inuicem repugnare. Omnia tamen hæc ueteris testamenti sacrificia per unicum Christi sacrificium in cruce euacuata sunt,cuius nos quotidię memoriam facimus,offerentes eandem hostiam in altari. Vnde petimus a patre

Margin notes: D; Cur offerēda dicuntur dona,munera,sacrificia.; Hiere.; Leuit.4.; Gal.2.; E

sacrificium nostrum acceptum haberi:& suæ maiestati dignum: non munerum naturali proprietate:sed mediatoris Christi institutione. ¶ Vt uerò ipsa munera apta reddatur conuersioni in uerum corpus Christi: additur. Et benedicas. hæc .s. munera.i. benedictionem uirtutis tuę,& gratiæ in ea diffundas:ut idonea sint tam diuino sacramento.ut dicit Albert. non enim nostrum est benedicere,sed tuum:nostrũ autem est te inuocare o pater clementissime:ut tu benedicas. Numeri.6. Inuocabunt nomen meum super filios Israel:ego autem benedicam eis. Rogamus ergo, & petimus supplices clemẽtissimum patrem,quatenus benedicat,& sanctificet munera oblata:ut in unum sacrificium conuertantur uerum.s.corpus Christi,& uerum eius sanguinem. ¶ Exprimuntur autem offerenda munera,panis.s.& uinũ aqua mixtum triplici nomine,cum dicitur. Hæc dona: hæc munera: hæc sancta sacrificia illibata. Eadem sacrificia sunt his nominibus designata secundum. Alex. Nam quæ sacris altaribus offeruntur:munera dicũtur,dona,& sacrificia . unde Mat.5. Si offers munus tuum ad altare &c. & ad Hæbre.5.de pontifice dicitur:ꝙ constitutus est a deo,ut offerat dona,& sacrificia pro peccatis. Non ergo per præmissa tria aliud,& aliud dicitur:sed res una pro sui magnitudine, diuersa appellatione laudatur . Horum enim uerborum inculcatio piæ deuotionis est exercitatio:& ineffabilis commendatio sacramenti. Siquidem non inuenitur aliquod uocabulum, quo tantum sacramentum dignè ualeat appellari: nisi ꝙ grecè dicitur eucharistia, quod exponitur bona gratia. Pronomen hoc, demonstratiuum potest demonstrare ad litteram substantias oblatas panem,& uinum:uel per tropologiam offerentẽ ipsum:uel per allegoriam,qui in his substantijs significatur: Christum. Nam quodlibet horum non inconueniẽter dici potest donum,munus, & sacrificium. Et secundum hoc tripliciter potest exponi. ¶ Quo ad primum quantum ad litteram,possunt hæc oblata tripliciter cõsiderari. Vel ut ex liberalitate dei in nos profluunt, & sic dicuntur dona. Vel ut a nobis piè recipiuntur:& ita sunt munera. Vt autem deo a nobis offeruntur sunt sacrificia. unde Isido. Donum propriè dicitur, quod inferiori a superiore confertur. Iac.1. Omne datum optimum, & omne donũ perfectum desursum est. Munus,quod ab inferiore superiori præsentatur. Genes.4. Respexit dominus ad Abel,& ad munera eius. Sacrificium,quod creatori offertur psal. Voluntariè sacrificabo tibi. & in alio.Sacrificate sacrificium iustitiæ,& sperate in domino. Et secundum hoc sunt dona nobis ad sustentationem a deo collata . munera a nobis deo,ut laudetur redita: sacrificia: quia pro peccatis nostris deo oblata nos sacros efficiunt . unde Alex. His uocabulis tribus,insinuatur, ꝙ hæc demõstrata sunt nobis a deo collata:a nobis deo præsentata,& oblata: in uerum,& summum sacrificiũ transsubstantiata. Sic ergo secundum Inno. donum est dantis:munus recipientis:sacrificium offerentis. Dona itaq; offerimus cum Dauid dicentes. Quæ de manu tua accepimus: offerimus tibi:quia offerri; non possunt nisi dona dei. Non enim iniustè acquisita:aut temporalia lucra offerri possunt; ut sup. habitum est. Munera uerò dum uoluntariè reddimus. Non enim offerri possent,nisi essent nostra munera;quia munera sunt uoluntaria,& hæc reponi possunt in dei donaria. Exod.35. Omnis uoluntarius,& prono animo offerat domino. Vnde in psal. Filię tyri in muneribus uultũ tuum deprecabuntur. Exponit Alber. Filię tyri in muneribus,sunt animę angustiatę huius sęculi in labore, uel acquirentes,uel possidentes, quę domino debent offerri.unde & magi. Venimus cum muneribus adorare eũ. Mat.2. Sacrificia autem offerimus,dum sacrum facimus. secundũ Isidorũ.

Margin notes: Albert. — Num.6. — [...]tera multi[...]citer ex[...]nitur. — P — Matt.5. — Isido. — [...]si quid. — Iacob.1. — [...]us. — [...]ificium. — Gen.4. — Alexand. — Innoc. — 1. Paral. ult. — Exod.35. — Albert. — Matt.2.

Dum prece mystica in memoriam passionis dominicæ consecramus. Et secundum hoc aliqui (ut refert Alex.) sic distinguunt. Hæc dona. s. naturæ: hæc munera scilicet deuotionis nostræ: hæc sancta sacrificia illibata maiestati diuinę: ut hæc dona referātur ad naturam: hæc munera, ad gratiam: hæc sacrificia, ad incorruptionis gloriam. ¶ In his prioribus expositionibus pronomen hæc, ipsa dona præsentia panis. & uinum ad sensum demonstrātur. Et hic consonat Aug. Dona offerimus, cum nosipsos deo offerimus: munera cum eius beneficiorum memores sumus: sacrificia illibata cum ei humilitatem, ac laudes impendimus. unde ps. Sacrificium deo spiritus contribulatus: cor contritum, & humiliatum deus non despicies. Possunt nihilominus per pronomen hæc, ad intellectum offerentes mysticè demonstrari: ut nos offerentes intelligamur per dona, munera, & sacrificia. Potest etiam tertiò per pronomina, ille qui uenit offerendus, ac intellectum allegoricè demonstrari. i. Christus quantum ad corpus, & sanguinem sic intelligendo. Rogamus te pater clementissime: ut hæc dona, hæc munera, hęc sacrificia: hoc est Christum, in cuius corpus, & sanguinem hæc materialia dona panis, & uino substantia orantur conuerti: accepta habeas, & benedicas, faciendo scilicet ut effectum, & optatum habeant in illis, pro quibus offerimus. Dicitur autem Christus quantum ad corpus, & sanguinem donum, munus, & sacrificium. Donum, inquantum a patre nobis datus est liberaliter Esa 9. Filius datus est nobis. Munus inquantum hęc spiritussancti formatione in utero uirginis deuotè sunt recepta. secundum illud Luc. 1. Ecce concipies in utero, & paries filium. & sequitur. Spiritussanctus superueniet in te &c. Sacrificium, inquantum ex nimia charitate in cruce seipsum obtulit sponte in sacrificium nostrę redemptionis: secundum illud Esa. 53. Oblatus est, quia uoluit. & ad Ephe. 5. Dedit semetipsum pro nobis oblationem, & hostiam deo in odorem suauitatis. ¶ Vel dicitur Christus donum, munus & sacrificium: quia ipsum pater dedit: filius obtulit: spiritussanctus accepit: singuli tamen dederunt, obtulerunt, & receperunt: sed ad distinctionem dicitur pater dedisse propter autoritatē, filius obtulisse propter humilitatem, spiritussanctus accepisse propter benignitatem. ¶ Ex præmissis itaque patet, quomo offerentes, oblata, & qui patri offerendus in eis significatur: sunt dona, munera, & sacrificia. ¶ Dicitur etiam pluraliter hæc dona, hęc munera &c. quia panis & uini prius, quā consecrentur: & diuersę sunt species substantiarum: & diuersæ substantiæ specierum: sed ubi consecratio cælestis accesserit: species quidem remanent, substantiæ conuertuntur: sint diuersa continentia: unum uerò contentum. Nam idem sub utraq; specie continetur, scilicet totus Christus licet non in idem utraq; panis, & uini substantia conuertatur: de quo infra latius. Vel referendo precisè ad corpus Christi secundum ultimam expositionē. Quamquā Christus unus, & in se indiuisus totaliter, integraliterq; contineatur: dicitur tamen pluraliter hęc dona, hęc munera, hęc sacrificia: propter diuersitatem realem sui corporis, & sanguinis, quę sunt diuersa, & primò contenta sub dictis speciebus ex ui consecrationis sacramentalis. Non enim corpus Christi est sanguis Christi, neq; sanguis Christi est corpus Christi, uel pars eius: pars dico illius corporis, quod est primum signatum specierum panis. Hoc enim est corpus illud, quod est proximū perfectibile ab anima rationali: tale autem non est sanguis, cum sanguis nec sit animatus: nec animalis secundum philosophos. & philosophus. 2. de anima. c. 11. x aere quidem enim: aut aqua impossibile est constare animatum corpus: oportet enim firmum esse. Relinquitur autem mixtum

Margin notes: Alex. — G — Aug. — Pronomen hæc quid ostendit. — Esa. 9. — Lucæ. 1. — Esa. 53. — Eph. 5. — H — Quare dicit in plurali hęc dona. — Sāguis an sit animat⁹, uel animabilis.

ex terra, & ex his esse: ut uniuersaliter caro, & proportionabile. Et commentator commen. 111. Impossibile est enim sicut dicit secundum philosophum, ut constitutio corporis esset ex aere, aut aqua: animalia enim necessariò indigent corpore duro. sequitur. Vt est caro, & eius simile in animalibus carentibus carne. Hoc etiam cõsonat communi dicto doctorũ asserentiũ sanguinẽ Christi non fieri præsentẽ speciebus panis per se, & directè ui consecrationis: sed per quandam concomitantiã: quod uerũ non esset, si sanguis esset per se pars corporis. Quia ergo realiter plura sunt, sanguis corpus: & sub distinctis speciebus per se continentur: petimus in plurali, ut hęc dona, hæc munera, hęc sancta sacrificia accepta habeat, & benedicat.

Quare sancta, & illibata

¶ Et dicuntur hæc dona sancta, & illibata sacrificia (secundum Alex.) Sãcta ratione significationis, non secundum se; sed quia significant sacrosanctum corpus, & immaculatum sanguinem Christi. Et illibata, nõ quasi nõ dũ gustata: sed illibata. i. immaculata: quia sine macula cordis & corporis oportet offerri: quatenus & cor ab iniquitate mũdetur, & corpus ab immũdicia: secundũ illud Esa. 52. Mundamini qui fertis uasa domini. ¶ Vel dicũtur sancta. i. ad sanctum usum deputata: quomodo Achimelech dixit ad Dauid in figura huius sacramenti. Nõ habeo panes laicos ad manũ: sed tantũ panẽ sanctũ. 1. Reg. 21. Panis laicus cõmunis panis est, qui sacerdotibus in officio non cõmunicat: sed panis dicit sanctificatus, & sanctis ministrãdus. ¶ Vel referendo hæc dona, hæc munera. &c. ad id, quod signãt, & in quod conuerti orantur, scilicet corpus, & sanguinẽ Christi: sicut sunt sancta & illibata. i. munda: & nulla sordium, aut peccatorũ contagione maculata: quia sancti spiritus operatione de purissimis sanguinibus gloriosæ uirginis formata, & unione inseparabili: secundũ Damas. ineffabili, summæ, & sanctissimæ deitati unita: ratione cuius in ipsis omnis sanctitas redundat. Vnde & scribitur ps. 15. Nõ dabis sanctũ tuũ uidere corruptionẽ. Nec in se solũ sancta sunt, & immaculata: sed etiã quo ad nos. Nos enim sanctificauerunt, & mundauere a sordibus peccatorũ: secundũ illud Apoc. 1. Lauit nos a peccatis nostris in sanguine suo. ¶ De his muneribus, & donis oblatis frumento. s. de quo panis, & uino dicitur Zacha. 9. Bibentes inebriabuntur quasi a uino: & replebuntur ut phialæ, & quasi cornua altaris: & saluabit eos dominus eorũ in die illa: ut gregẽ populi sui: quia lapides eleuabuntur super terrã eius. Quid. n. bonum eius est: & quid pulchrũ eius, nisi frumentũ electorũ, & uinũ germinans uirgines? Quæ exponens dñs Alber. ait. Hæc de sacro altaris intelliguntur: quia bibentes domini calicem inebriabuntur amore æternorum usq; ad obliuionem sui, & terrenorũ: quasi uino quod letificat deũ, & homines. Ebrietasq; illa secundum glosam placebit deo sicut sacrificiũ altaris: phialis enim super altare liba funduntur. Vel secundũ Alber. illo uino replentur phialæ spiritualis animi deuotione, quorum intima sanguis domini infundit: & sic eũ replet deuotionis odoramento: ut his sanctificati, & confortati sacramentis: efficiantur cornua altaris ad uentilandum omne, quod deo non militat. Et sic salute sacramẽti saluabit eos dñs eorũ in die illa, nouæ. s. gratiæ: quia tunc clarè fulgebit ad tenebrarũ purgationem: saluabit aũt sicut peculiarem gregẽ populi sui, cui de seipso pabulum præparauit. Lapides enim sancti, hoc est ministri noui testamenti solidi, uiui & preciosi: tunc eleuabuntur in dignitatem in terra ecclesiæ, quibus merito perpetuæ sanctitatis sacra committuntur. Et hanc refectionem in illibato sacrificio determinat dicens. Quid est bonum. Bonum, inquam, omnis boni bonum: quod omnia bonificat: sine quo nihil est bonũ. Et quid pulchrũ eius, quod omnia mundat, & pulchrificat, nisi frumen-

Alex. I.

Esa. 52.

1. Reg. 21.

Psal. 15.

Apoc. 1.

Zach. 9.

Alber.

Alber.

tum. quo toto amore fruendum est. Electorum, qui a massa perditionis per gratiam uocationis diuinæ separati sunt: & ante mundi constitutioné electi in ipso. Hoc auté frumentum illibatum sacrificium est: quod ad gustum, uel usum alieno deo nunquam libatum fuit. Apoca. 2. Dabo ei manna absconditum, quod nemo nouit, nisi qui accipit. Vel secundum gl. Frumentum electorum saluator est: quia ipse est panis, qui de cęlo descendit: & confirmat cor electorum, qui bibitur ab his, qui sancti sunt corpore, & spiritu: qui introducti in cellam uinariam, gaudentes sequuntur agnum quocunq; ierit. Hæc gl. Sanguis autem est uinú germinans uirgines. i. uirgineas mentes: & tam uirgineas non germinaret omni germine uirtutum, nisi & ipsum esset uirgineum: & ideo penitus illibatum. Vel secundum gl. germinans uirgines. i. populum in unum deum credentem, qui prius cultu idolatrię constuprabatur.

Ephe. 1. Apoc. 2.

K ¶ Dum autem hæc profert sacerdos, tribus, crucibus panem, & uinum signat, utrumq; coniunctim. Nam & in sequentibus frequenter huiusmodi signationes iterat antequam post consecrationem: ut infra patebit. ¶ Vbi in primis aduertendú: q huiusmodi cruces, quibus sacrificium signatur: non fiunt dumtaxat ad consecrandum hostiá: secundum beatum Th. par. 3. q. 83. arti. 3. alioquin post consecrationem fieri non deberent. Sed principaliter per crucis signa modum, & ordinem dominicæ passionis repræsentat. ut dicit Inno. q uerba canonis ad consecrationem, & effectum ipsis impetrandum pertinent signa ad historiam recolendam. Vnde quia sacrificium istud perfectissimum memoriale est dominicæ passionis: ut nihil desit, quo uel uisus, uel auditus tam salubri memoriæ cooperetur: uniuersa in huius sacramenti consecratione, ac dispensatione cócurrentia, siue uisu siue auditu perceptibilia, ad passionis dominicæ repræsentationé sunt ordinata: uestes. s. & uasa, altaris pallæ, & tabula: cerimoniæ, & uerba, ut ex prædictis patet. Cum ergo Christi passio in cruce sit consummata, conuenienter per signa crucis ipsa passio repræsentatur: ut hoc signo, quo passio consummata est: eius memoria mentibus tenacius infigatur. Et quoniam passio quibusdam gradibus completa est, siquidem aliquæ passionis partes præcesserunt crucifixionem: aliqua in cruce sunt consummata: ideo ut congruo ordine singula repræsententur, quæ crucifixionem præcessere per crucis signationes ante consecrationem factas: quæ uerò in cruce, & post crucem acta sunt, uel passa: per eas, quæ consecrationem sequuntur designantur. Crucem præcesserunt domini traditio: & ad mortem uenditio: & mortis ipsius in sacramenti huius institutione præsignatio. In traditione considerantur personæ a quibus Christus traditus est ad mortem. In uenditione personæ, quibus uenditus est. Persona quoq; uendentis, & uenundati: quæ omnia repręsentantur per cruces in canonis principio, & circa hæc uerba. Benedictá, ascriptam, ratam. Et iterum circa hæc uerba. Corpus, & sanguis consignatas: ut patebit in processu.

Quid significent tres cruces quas facit sacerdos dú dicit. Hęc dona, & cætera, & quó passio domini repręsentatur in missę officio p uerba & uestes.

S. Tho.

L ¶ Christi itaq; triplex traditio designatur per tres cruces in horum uerborum (Hæc dona, hæc munera, hæc sancta sacrificia illibata:) prolatione designatas. Traditus est enim Christus a deo, a iuda, a iudeorum populo. A deo patre, a filio, a spiritussancto. A deo patre secundum illud Roma. 8. Proprio filio suo non pepercit deus: sed pro nobis omnibus tradidit illum. Tradidit enim filium præordinando eius passionem: ad humani generis salutem: dandoq; homini Christo uoluntatem patiendi. Et non cohibendo occidentium sæuitiam: immo dando eis, quę cogitauerunt in dominum faciendi facultatem. Vnde dixit Christus Pilato. Non haberes potestatem aduersum me ullam: nisi tibi datum esset de-

Christi traditio p tres cruces. Quo modo a patre, iuda, & iudeis traditus.

Rom. 8.

Ioh. 19.

super

super. Tradidit etiam seipsum filius. 1. Pe. 2. Tradidit autem iudicanti se iniuste. & ad Ephe. 5. Christus seipsum tradidit pro ecclesia, ut illam sanctificaret: mundans eam lauacro aquę in uerbo: ut exhiberet ipse sibi gloriosam ecclesiam non habentem maculam, neq; rugam. Item a spiritussancto. Is est qui per os cayphę prophetauit. Expedit, ut unus moriatur homo pro populo: & non tota gens pereat. Ioh. 12. ¶ De secunda traditione iudæ habetur Lucæ. 22. Iuda osculo filiũ hominis tradis. & Math. 26. Quęrebat oportunitatem iudas, ut eum traderet. ¶ De tertia dicitur de funesto iudæorum consilio. Vinctum adduxerunt eum, & tradiderunt Pontio Pilato præsidi. Matth. 27. Et Pilatus ad Christum. Gens tua, & pontifices tradideruut te mihi. Iohan. 19. Prima traditio, qua traditus est a se, a parte, & spiritusancto facta est ex caritate nimia. Iohan. 3. Sic deus dilexit mundum: ut filium suum unigenitum daret. Et iterum in persona redempti hominis loquens apostolus. ait ad Gal. 2. In fide uiuo filij dei, qui dilexit me, & tradidit seipsum pro me. Secunda fuit ex auaritia. Nam constituerunt ei (haud dubium quin iudæ) triginta argenteos, quærenti a iudæis, quid uultis mihi dare, & ego uobis eum tradam? Matth. 26. Tertia facta est ex inuidia. Sciebat enim Pilatus, q per inuidiam tradidissent eum. Ibidem. 27. Tradidit ergo illum deus ex dono: iudas pro munere: iudęis in sacrificium illibatum: quod tamen non iudæi; sed gentes libauerunt: quoniam ablatum est ab eis regnum dei, & datum genti facienti fructum eius. Mat. 21. In huius ergo triplicis traditionis memoriam, quam deus fecit ex dono: iudas pro munere: iudæi in sacrificium illibatum: singuli autem ad mortem, scilicet crucis tres cruces facimus: unam in prolatione uerbi, hęc dona: secundam uerbi: hæc munera: tertia in uerbo, hæc sancta sacrificia illibata. ¶ Secundum Durandum autem in rationali, etiam fiunt tres cruces in canonis exordio, ob reuerentiam eius, cuius potentia fit conuersio horum donorum, & munerum in uerum sacrificium, corpus, scilicet & Christi sanguinem. Hic enim est deus trinus: cuius opera indiuisa sunt: quæ tota trinitas tradidit ipsum ad mortem: ut tota redimeret nos a morte per ipsam. Vel secundum eundem in memoriam trinæ crucifixionis Christi. Prima fuit in uoluntate persequentium iudæorum, dum collegerunt pontifices, & pharisæi concilium, quomodo Iesum occiderent. Ab illo enim die cogitauerunt, occidere eum Ioh. 11. Secunda fuit in uocibus clamantium: crucifige, crucifige eum. Mat. 26. Tertia fuit in transfixione manuum, & pedum: nam crucifixerunt eum, & cum eo latrones: unum a dextris: alium a sinistris. Lu. 23. Vel secundum Albert. fiunt tres cruces propter tres Christi illusiones. Fuit enim derisus coram pontificibus, coram Pilato: & coram herode.

Verum signatio triplicis traditionis principalior est: quæ secundum Alex. tunc cæpit cum filius ex decreto patris: ex consilio spiritussancti: necnon ex proprio beneplacito ueniens hierosolymam semetipsum exposuit passioni. Sequitur in primis &c.

Ioh. Lucę. Matt. Matt. Iohan Iohan. Gal. 2. Matth. Ibid. 27 Matt. 2 M Ioh. 11. Matt. 26. Luc. 23. Albert. Alex.

EXPOSITIO IN PRIMIS VSQVE pacificare.

LECTIO XXII.

A IN primis quæ tibi offerimus pro ecclesia tua sancta. ¶ Postquam sacerdos deprecatus est deum patrem, ut sua clementia apposita munera sanctificet. In illa secunda primę partis particula specificat, pro quibus hęc ipsa dona & munera deo offerat. Et subdiuiditur in partes quattuor. In prima petit ea acceptari pro tota ecclesia generaliter. In secunda pro summis ecclesiæ capitibus specialiter, ibi. Vna cum famulo tuo. Tertiò pro omnibus rectè credentibus fraternaliter, ibi. Et omnibus orthodoxis. Quartò pro quibusdam specialibus singulariter, ibi: Memento. ¶ Circa primum quattuor petit. Primò tranquillitatem pacis. Secundò custodiam ab aduersarijs. Tertiò mẽbrorũ ecclesiæ adunationẽ. Quartò cõuenientẽ totius ecclesiæ gubernationẽ: unde dicit, rogamus, ac petimus. In primis te pater clementissime, uti accepta habeas: hæc dona, hæc munera: quę tibi offerimus. Offerimus, secũdũ Alber. id est ad te porrigentes & eleuantes ferimus: ut sicut dicimus sursum corda, habemus ad dominũ: ita nos extendentes eleuamus oblationẽ cordiũ eleuatione & manuum protentione. Vnde & Aaron pectora, & armos dextros separans ab hostijs, eleuauit coram domino: sicut præcepit Moyses Leui. 9. Pectora quidem pro cordis eleuatione. Armos dextros pro operis perfectione eleuans per intentionem: & deuotionem coram domino. Dicit autem offerimus in plurali: licet unus solus sacerdos celebrans offerat: quia sacerdos non in sua dumtaxat persona sacrificat: sed in persona totius ecclesiæ. Qua propter nihil in sacramento ecclesiæ a bono magis, nihil a malo minus perficitur sacerdote: quia non in merito sacerdotis, sicut nec in persona; sed in merito ecclesię eiusq; persona offertur: & & in uerbo creatoris conficitur. Non ergo sacerdotis iniquitas impedit sacramenti effectum: sicut nec medici infirmitas uirtutem impedit medicinæ: ut latius supradictum est lec. 2. In persona ergo ecclesiæ ait sacerdos offerimus tibi: scilicet deo patri clementissimo: quia tibi soli uni deo: non idolis offerendum est Exo. 20. Non adorabis ea, scilicet idola, neq; coles. Ego sum dominus deus. Offerimus autem tibi in protestationem supremi dominij, quod habes super omnia. Nã & sacrificiũ describitur, ꝙ est oblatio facta deo, in recognitionem supremi dominij.

B ¶ In primis notatur ordo huius oblationis quantum ad eos, pro quibus fit oblatio: quoniam etsi charitate spiritualia bona omnibus communicanda sint: cum omnes diligere teneamur: nihilominus charitas est ordinata secundum illud Canti. 2. Introduxit me rex in cellam uinariam: ordinauit in me charitatem. Vnde offerendum est prius, id est principaliter pro ecclesia tota. Deinde pro personis singularibus: quoniam bonum commune præponendũ est bono priuato & singulari tanquam nobilius minus nobili. Vnde & philosophus. 1. Ethi. Amabile quidem uni: melius autem genti & ciuitati. Hunc autem ordinem primum orandi, & offerendi pro omnibus generaliter: ac deinde pro his, qui in sublimitate constituti sunt: tangit apostolus. 1. ad Timo. 2. Obsecro primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus

Marginalia: De ordine offerendi. — Alber. — Leuit. — Exo. 20. — Pro quibus offertur generaliter specialiter, fraternaliter. — Cant. 2. — Timo 2.

pro

pro regibus, & pro omnibus, qui in sublimitate constituti sunt: ut quietam, & tranquillam uitam agamus in omni pietate, & castitate. Hoc.n. bonum est, & acceptum coram saluatore nostro deo: qui omnes homines uult saluos fieri, & ad agnitionem ueritatis uenire. Vbi glo. haymonis: missæ hæc ordo ostenditur. ¶ Pro ecclesia tua. Quia ecclesiæ nomen frequenter occurrit: placuit hic uarias nominis ecclesiæ acceptiones interserere: ut confusio quam parere solet latens æquiuocatio: euitetur. Has autem latius prosequitur Guil. Ockam lib. 5. primæ partis sui dialogi. c. 31. quem in pleri sq; imitantur, dominus Petrus de aliaco, cardinalis cameracen. & Ioh. Gerson. cancell. Paris. ¶ Nomen ecclesia uarias habet significationes. Quandoq; enim accipitur pro templo materiali diuino cultui deputato: & ita accipitur in ueteri testamento. Deut. 23. Non ingredietur manser. i. de scorto natus, in ecclesiam domini usq; ad decimam generationem. Et in nouo testamento. 1. Cor. 11. Nunquid domos non habetis ad manducandum & bibendum: aut ecclesiam dei contēnitis? Illo modo etiam accipitur. 16. q. 1. Quicunq; & 2. q. 7. Lator. ubi dicitur, ꝙ nemini licet ecclesiam ædificare nisi de fauore episcopi. Alio modo accipitur pro templo spirituali: & sic adhuc multipliciter accipitur. Quandoq; multum generaliter pro quolibet spirituali templo dñi. hoc est pro qualibet rationali creatura, quã deus inhabitat per gratiã: quomodo de templo loquitur apostolus. 1. Cor. 3. Nescitis, quia tẽplũ dei estis uos: & spiritus dei habitat in uobis. Licet fortè minus propriè, quia ecclesia græcè: conuocatio latinè dicitur. Conuocatio autẽ nõ est unius: sed pluriũ. Accipitur ergo aliter pro congregatione fidelium. i. cognoscentiũ catholicas ueritates: siue uniuersali, siue particulari. Et ita adhuc multipliciter accipitur. Qñq; pro congregatione catholicas ueritates clarè, & beatificè cognoscẽtiũ: & hęc cõgregatio uocatur ecclesia triũphãs, quę est beatorũ in patria: qui aduersus diabolũ militiã Xp̄o tenẽtes finaliter triũpharũt, de qua dicitur in ps. Laus eius in ecclesia sanctorũ. Hæc est illa ecclesia, quæ sancta est, & immaculata secũdũ se totã, & omnes sui partes: sine macula, atq; ruga: & ut sponsa castissima sponsum suũ Christũ beatifico amore amplexaĩ, in cuius delitijs perpetuò uiuit: nec ab eius amplexibus aliqñ abrumpi põt, aut separari: spiritualiter fornicando: quia in amore, & dilectione spõse firmiter stabilita, & cõfirmata. Alio modo capitur pro cõgregatione cognoscẽtiũ ueritates catholicas enigmaticè: ipsis per fidẽ assentiẽdo. Voco aũt catholicas ueritates, quibus quilibet uiator actu, uel habitu explicitè, uel implicitè assentire tenetur: & hæc cõgregatio uel multitudo hominum uocatur ecclesia militans: quia exercet Christi militiã aduersus ipsius hostes: diabolũ, scilicet carnem, & mundum. De hac dicitur Act. 20. Attendite uobis, & uniuerso gregi, in quo uos spiritussanctus posuit episcopos regere ecclesiam dei. Et sic accepta adhuc dupliciter accipitur. Vno mõ tm̃ pro ecclesia uniuersali, quæ est unica, extra quã non est salus, de qua dicit apostolus. Christũ dedit caput super omnẽ ecclesiã, quæ est corpus eius: ad Ephe. 1. & simile ad Col. 1. Et hoc mõ cõpræhẽdit in se oẽs fideles bonos, & malos. secundũ ꝙ exponunt doctores sancti parabolas euangelicas. Simile est regnum cęlorum sagenæ missæ in mare. Et illam. Simile est regnũ cęlorum homini regi, qui fecit nuptias filio suo. Ibidẽ 22. Itẽ. 25. Simile est regnũ cęlorũ decẽ uirginibus, quæ accipiẽtes lãpades suas, exierũt obuiã sponso, & sponsæ. In quarum parabolarum expositione dicunt sancti, malos intra ecclesiæ gremium contineri: dummodo tamen in fide non errent: de quo beatus Augustinus in de fide ad pe. parte. 2. cap. 43. ait Firmis-

[Margin: C — Guil. — Io. Ger. — Deut. 23. — 1. Cor. 9. — 1. Cor. 3. — Psal. — Act. 20. — Eph. 1. — Col. 1. — Matt. — Ibid 22. — Ibid. 25.]

sime tene, & nullatenus dubites, atcam dei esse ecclesiam catholicam: & intra eam usq; in finem seculi mixtas frumento paleas contineri.i.bonos,& malos sacramentorum cōmunione misceri: & in omni professione siue clericorū, siue monachorū, siue laicorū, bonos esse simul, & malos: extra hanc ecclesiam fore paganos, iudæos, hæreticos, scismaticos, iam dixerat cap. 38. atq; extra hanc ecclesiam saluari neminem posse: etiam si pro Christi nomine sanguinem fuderit. c. 39. demonstrauit. Ad idem beatus Greg. in home. 38. & home. 11. & home. 16. super Ezechiæ. Item 18. moralium exponens illud Iob. 28. Auro locus est, in quo conflatur. Vna est ecclesia, in qua quisquis conflari uoluerit: ab omni etiam poterit peccatorum sorde purgari. Si quid pro deo amaritudinis, si quid tribulationis, extra hanc positi sustinetis: incendi potestis tantummodo, non purgari.

Greg.

Iob 28.

D ¶ Hoc modo adhuc diuersimode accipitur. Vno modo pro congregatione omnium fidelium actu existentium, quæ est ecclesia uera. Alio modo pro ecclesia repræsentatiua, quæ est concilium generale in spirituſſancto legitime congregatum. de qua ecclesia secundum plurium expositiones intelligitur illud uerbum Christi de correptione fratris. Si te non audierit dic ecclesiæ. Mat. 18. Ecclesia enim uera omnium fidelium multitudo propter suam dilatationem nunquam congregatur, neque congregari potest ad quodcunq; discernendum: sed conuocantur patres de omnibus mundi partibus, qui diffiniunt, & decernunt: & hæc facientes ecclesiam ueram repræsentant. Et sic ecclesia est supremum tribunal in terris, habens auctoritatem super quamlibet personam singularem cuiuscunq; status eminentiæ, aut dignitatis extiterit: etiam si papalis: prout in constitutione frequens concilij constantien. clarius diffinitur. ¶ Accipitur etiam adhuc ecclesia pro congregatione, non tantum omnium fidelium actu existentium: sed omnium, qui fuerunt a tempore Christi: & apostolorum usq; nunc sibi succedentium, & distinguitur a synagoga Moysi: & sic accipit beatus Aug. in epistola fundamenti dicens. Euangelio non crederem, nisi ecclesiç auctoritas me compelleret. Hoc enim modo ecclesia maioris est auctoritatis, quam euangelium: quia huius ecclesiæ euangelista scriptor euangelij est pars: totum autem maioris auctoritatis est sua parte. Hoc modo accepit etiam ecclesiam Aug. in lib. contra manichæos & recitatur dist. 11. c. Palam. ubi ait. Palam est, q in re dubia ad fidem, & certitudinem ualeat auctoritas ecclesiæ catholicæ, quæ ab ipsis fundatissimis apostolorum sedibus, usq; ad hodiernum diem succedentium sibimet: & episcoporum serie, & tot populorum consentione firmatur. Vbi ecclesia catholica episcopos, & populos a tempore apostolorum, usq; ad hodiernum diem sibimet succedentes importat. Et hęc uocatur ecclesia Christiana, quæ cepit ortū a Christo: primo in iudęa: & uocabatur primo, ecclesia hierosolymitana. unde Act. 8. Et factum est illa die persecutio magna in ecclesia, quæ erat in hierosolymis. Secunda fuit antiochena, in qua apostolus Petrus primū resedit: & ibi primum innotuit nomen Christianus. Vnde fideles primo uocabantur discipuli, & fratres: postea uocati sunt Christiani unde Act. 11. Audierūt aūt apostoli, & fratres, qui erāt in iudæa. Et sequitur in eodē cap. Et annum totū cōuersati sunt. s. paulus, & Barnabas ibi in ecclesia: & docuerūt turbam multā: ita ut cognominarentur primum anthiochiæ discipuli Christiani. Idē recitatur in c. Sacrosancta dist. 22. in textu. & gl.

Adhuc uariè accipitur ecclesia.

Matt. 18.

August.

August.

Act. 8.

Act. 11.

E ¶ Accipitur adhuc ecclesia pro cōgregatione omniū fideliū a principio mūdi usq; ad cōsummationē sæculi: & sic non solū cōpræhēdit ecclesiā Christi: sed etiā synagogā Moysi: simul & eos, qui fuerūt sub lege naturali. Et illo modo accipit bea-

Ecclesia pro cōgregatione fidelium.

pit beatus Aug. 10. de ciui. dei. c. ul. ubi uult ꝙ non solum a tempore cor poralis præsentiæ Christi, & apostolorũ eius: sed ab ipso Abraam usq; in huius sæculi finem peregrinando percurrit. Et beatus Greg. in homel. dominicæ in septuagesima dicit. Vniuersalis ecclesia, quæ ab Abel iusto: usq; ad ultimum electum, qui in fine mundi nasciturus est: quot sanctos protulit: quasi tot palmites misit. Sic etiam ecclesia synagoga nominatur: Numeri. xx. Cur eduxistis ecclesiam domini solitudinẽ. ¶ Accipitur etiam ecclesia pro tota multitudine prædestinatorum tam saluatorum, quam saluandorũ: siue iam sint beati in re: siue beati in spe, siue beatificandi in re: ita accipit beatus Aug. in multis passibus: præsertim in Enchiri. Accipienda, inquit, est ecclesia nõ solũ ex parte, qua peregrinatur a solis ortu usq; ad occasum laudans nomen domini, uerũetiã quæ in cęlis, ex quo condita est, semper cohæsit deo: nec ullũ malũ sui casus experta est: & suæ patri peregrinanti sicut oportet opitulatur: quia ei, quæ una erit consortio æternitatis: nunc una est uinculo charitatis, quę tota instituta est ad colendũ deũ. Idẽ sup illud ps. 36. Iunior fui, etenim senui. ait. Dñs in corpore suo: quod est ecclesia: iunior fuit in primis hominibus: & ecce iam senuit. Et postmodũ. Caput nostrũ Christus est: corpus illius nos sumus. Nunquid soli nos: & nõ illi, qui fuerunt ante nos? Omnes, qui ab initio sęculi fuerunt iusti, caput Xp̃m hñt. Illũ. n. uenturũ crediderunt: quẽ iam nos uenisse credimus: & in eius fide ipsi sanati sunt: in cuius & nos: ut esset ipse caput ciuitatis hierusalẽ omnibus connumeratis fidelibus ab initio usq; ad finẽ. Adiunctis & legionibus angelorum, & exercitibus: ut fiat illa una ciuitas sub rege uno, & una quædã prouincia sub uno imperatore. Felix in perpetua pace, & salute laudans dominum sine fine beata. Et in tali acceptione loquitur. Pascasius in libro de sacramentis. Ecclesia sponsa dei, corpus Christi, est Christus caput eius: & omnes electi mẽbra eius dicuntur. ¶ Accipitur etiã ecclesia aliquãdo pro peccatorũ multitudine, & iniquorũ: quæ opponitur ecclesiæ electorũ. de quo in ps. 25. ait. Dauid Odiui ecclesiam malignantiũ. quã beatus Aug. in li. de ci. dei. Babilon. i. ciuitatẽ confusionis uocat, & in præsenti currere permixtim cum ecclesia siue ciuitate dei, sed finaliter separandã, & sempiternæ miseriæ subijciendã, cũ suo capite diabolo latissimé declarauit. Huius ecclesiæ abominationes considerãs propheta regius ps. 54. Vidi, inquit, iniquitatem, & cõtradictionẽ in ciuitate. Et iterũ. Super muros eius iniquitas: & labor in medio eius, & iniustitia, & non defecit de plateis eius usura, & dolus. Et de huius ciuitatis incola dicit. Noluit intelligere, ut bene ageret. ¶ Sed horrenda hac malignãtiũ dimissa ecclesia, ad eam, quę fideliũ est, reuertentes inuenimus & alias ecclesiæ acceptiones. Accipitur ẽt ecclesia nõ tm̃ pro hac ecclesia uniuersali: sed ẽt pro ecclesia particulari, quæ ẽ pars ecclesiæ uniuersalis: & tales plures sunt. Hoc modo dicit apostolus ad Ro. ult. Salutant uos omnes ecclesiæ Christi: præmisit ẽt. Quibus gratias ago: nõ ego tantũ; sed & cunctę ecclesiæ gentiũ: & domesticã ecclesiã eorum. Et in Apocal. Iohannes septẽ scripsit ecclesijs Asiæ, & secũdũ hoc dicimus, ecclesia orientalis; ecclesia occidentalis, & particularius ecclesia moguntina, ecclesia cõstan. & ita in ca. allegato. Sacrosancta. distinguitur inter ecclesiam Romanam Alexandrinam Constantinopolitanã, Anthiochenã: & in sequentibus ca. multis. eadẽ dis. Sic etiã ait Petrus. Salutat uos ecclesia, quæ est in Babilone collecta, & sic accipitur in diuersis scripturæ locis. Et omnibus his modis supra scriptis, quibus ecclesia accipitur pro aggregatione fidelium, comprehendit tam uiros, quam mulieres, tam laicos, quam clericos, & forté alijs modis non accipitur in sacra scri-

[Margin: August. — Greg. — Num. 20. — August. — Psal. 36. — Ecclesia pro multitudine peccator. sumitur. — Psal. 25. — Psal. 54. — Rom. ult. — Apocal. — 1. Pe. 5.]

ptura. Et ita ad ecclesiam his modis acceptam, fideles laici, & mulieres pertinent: & ecclesiasticæ personæ, sicut sunt clerici. ¶ Verum in iure canonico nomen ecclesia habet alias significationes a prædictis, quibus tantum ad clericos restringitur. Et sic adhuc multipliciter accipitur, secundum q notatur extra de uerb. signi. Cũ clerici Placentini. in glo. super uerbo uocabulum. Aliquando tantũ pro episcopo. aliquando designat omnes uiros ecclesiasticos: quãdoq; ponitur pro maiore parte capituli, quandoq; restringitur ad canonicos maioris suæ matris ecclesiæ; quandoq; signat quamlibet ecclesiam prouinciæ. Allegantur ad hoc iura in allegata gl. Clerici enim iurium conditores, & expositores hoc nomen ecclesia sibi appropriauerunt, uocantes se tantũ ecclesiasticos propter quãdã principalitatem, & eminentiã ipsorum super alias personas ecclesiæ, ratione actuũ spiritualiũ, ad quos

G exercendum potestatem ipsi, non laici receperunt. ¶ Possunt autem acceptiones illæ diffusæ breuiter sic summari. Ecclesia accipitur aliquando pro rationali creatura: in bono pro ecclesia sanctorum, quandoq; in malo pro ecclesia malignantium. In bono uniuersalissime pro congregatione omnium angelorum, beatorum, & uiatorum fidelium. Quandoq; tantum pro ecclesia triumphantium. Quandoq; tantum pro congregatione deo militantium. Et sic tripliciter uel omnium a primo iusto usq; ad ultimũ in finem mundi nasciturũ: & sic cõpræhẽdit synagogã, & Christi ecclesiã. Secũdo pro sola cõgregatione Christianorũ tã præteritorũ, quã præsentiũ: Tertiò pro congregatione omniũ fideliũ nũc existẽtiũ. Et quælibet harũ ecclesiarũ dicitur ecclesia uniuersalis uera: & ecclesia uniuersalis repræsentatiua, quæ est cõciliũ generale. Accipitur ẽt ecclesia non pro cõgregatione uniuersali omniũ fideliũ existentiũ nunc, sed pro cõgregatione aliqua particulari tã clericorũ, quã laicorũ unius prouinciæ, dioecesis, ciuitatis, uel domus. Quandoq; etiam pro congregatione clericorum tantum. Quandoq; pro uno homine tantum. Accipitur pro domo materiali diuino cultui dedicata. ¶ Ad propositum itaq; redeundo petit sacerdos, ut accepta habeat pater clementissimus hæc dona, munera, & sacrificia: pro ecclesia: non domo materiali quæ peritura est, non pro triumphante: quia illius est pro nobis orare, & intercedere: non pro aliqua ecclesia particulari alias secludendo. Sed pro ecclesia uniuersali, quæ est fidelium habentium communionem in ecclesiasticis sacramentis. Illi etenim ecclesiæ uniuersali, & nulli particulari cum exclusione aliarum datum est hoc sanctum sacrificium offerre pro salute suorum membrorum: qua propter in huius sacrificij oblatione pro ipsamet ecclesia, idest corpore ex omnibus membris constituto, orat in primis minister ecclesiæ di. Te igitur pater clementissime rogamus, & petimus: ut accepta habeas dona, & munera, quæ tibi offerimus. In primis pro ecclesia tua.

Acceptiones ecclesię.

H ¶ Additur. Sancta. Nomen sancta, quid importet, iam supra dictum est lect. 19. in angelici expositione hymni. Sed cum uniuersalis: quæ hic designatur ecclesia nomen sit collectiuum, & nihil aliud, quam homines Christi fide, & sacramentis unitos significet (quorum pars maior cum sancta non sit: sed reproba, quia neq; spiritussancti uncta gratia: neq; a peccatis separata: neq; ad cęlestia a terrenis conuersatione leuata quoniam multi uocati, & pauci electi. Matth. 20. per latam portam, & spaciosam uiam quæ ducit ad perditionem multi intrant. Angustam uero portam, & arctam uiam quæ ducit ad uitam inueniunt pauci. eiusdem 7.) dubium esse pos-

Ecc & c tur 1

let quomodo ecclesia dicitur sancta. Siquidem non a minore, sed a maiore denominatio fieri solet. Ad quod dicitur, ꝙ ecclesia ex omnibus fidelibus aggregata uere sancta dicitur, & est: non obstante plurium membrorum prauitate, & malitia. Et hoc multis ex causis. Prima secundú Alex. de ales: quia est deo, siue diuino cultui dedicata: ná ut habetur in gl. Orige. Leui. 19. super illud. Sancti estote. Illa sunt sancta, quæ a communibus usibus separari debent, & diuino cultui mancipari: qúo sácta dicútur uasa ministerij: & sancta uestimenta: loca quoq; in urbibus, uel suburbibus sacerdotibus deputata: primogenita quoq; boum, uel pecorum. Nunc auté Christi ecclesia populus. s. christianus ex cunctis iudæis, & gẽtibus collect⁹: de idolatria, & ignorantiæ tenebris uocatus: & ad unius ueri dei cultum electus recte dicitur sanctus. Vnde apostolus ad Ephes. 1. Benedictus deus, & pater domini nostri Iesu Christi, qui benedixit nos in omni benedictione spirituali in cœlestibus in Christo: sicut elegit nos in ipso ante mundi cóstitutioné, ut essemus sancti, & immaculati in conspectu eius in charitate. Et idem 1. Pe. 2. Vos estis genus electum: regale sacerdotiú, gens sancta, populus acquisitionis: ut uirtutes annuncietis eius, qui de tenebris uos uocauit in admirabile lumen suum: qui aliquando non populus: nunc aút populus dei. Ecce patet: ꝙ eo ecclesia uniuersalis dicitur sancta: quia per fidem ab infidelibus separata est: & ad colendum uerum deum conuocata. ¶ Secundó dicitur ecclesia sancta ratione formæ: non ratione partium materialium, cum enim ecclesia corpus sit mysticum: ad instar corporis ueri, habet partes materiales, & formam. Materiales homines fluentes, & sibiinuicem succedentes. Formam ueró mysticam, Christi fidem ueram. Propter qđ ecclesiam diffinientes aiunt. Ecclesia est corpus Christi mysticum fide animatum. Hæc autem Christi fides uera est, recta, & sancta: propter quam totum corpus ecclesiæ dicitur sanctum: sicut homo sanctus est propter animam sanctam: licet in corpore aliqua sit macula, seu turpitudo. ¶ Tertió dicitur sancta ratione capitis Christi: qui est sanctussanctorum. Dan. 9. Cui ecclesia matrimonialiter est coniuncta: & ut sponsa irrepudiabilis copulata: secundum illud. Oseæ. 2. Desponsaui te mihi in fide: & 2. Cor. 11 Despondi uos uni uiro uirginem castam exhibere Christo. Sic ergo sancta dicitur a sanctitate capitis quod principalissimum est in ea. Nec modo a Christo: sed etiam ratione partium digniorum. Hæ sunt homines sancti, & iusti: qui donec mundus finietur in ecclesia esse nó desinent: ex Christi promissione suá assistentiam ecclesiæ promittentis usq; ad seculi consummationem. De quo uenerabilis Beda. Ex hoc intelligitur: ꝙ usq; ad finem seculi non sunt deserendi in mundo, qui diuina mansione, & inhabitatione sunt digni in ecclesia. Et quia ab excellentiore, & digniore denominatio fieri assolet: recte ecclesia propter sanctos in ea, q digniores sunt nomen sibi uendicat dignitatis. ¶ Quartó sancta dicitur ecclesia quia sanctitas intimius, & inseparabilibus sibi propter sanctos, quá malitia propter reprobos coheret. Malitia enim non semper est in ecclesia: sed nunc adest: nunc abest: sed nunquam fuit priuata sanctitate: nam ante lapsum primorú parentum ecclesia in eis fuit sine malitia. Similiter post lapsum pęnitentibus parentibus primis, ante parricidium Cain. Item post diluuium priusquam a filio Cham pater Noe derideretur. Nunquam autem (ut dictum est) fuit sine sanctitate: quia dominus amat iudicium: & nó derelinquit sanctos suos: in æternú cóseruabútur. Et hoc intelligendú uidetur de sanctitate scđm ꝑdestinationem: alioquin post lapsum Adæ, ante pœnitentiam, fuit ecclesia sine sanctitate, scđm túc ꝑsenté iustitiá. Et post finalẽ malorú sepa

Alexand. Leuit. 19. 1. Pet. 2. Dan. Oseæ 2. 1. Cor. 11.

Nouẽ rationes cur dicatur sancta.

Sancta dicitur ecclesia propter sanctos.

ratio

rationem extirpata malitia, ecclesia sanctitate perpetua perfruetur. Dum ibunt hi in ignem æternum: iusti autem in uitam æternam. Matt. 25. In quam non intrabit aliquod coinquinatum, aut abominationem faciens, aut mendacium. Apoc. 21. Cum ergo unumquodq; potius denominatur ab eo, quod inest quasi per se: quam ab illo, quod inest per accidens: hinc digne' ecclesia sancta potius, quam peruersa, aut reproba appellatur.

Matt. 25.
Apocal. 21.

X ¶ Quintò dicitur sancta a suo rectore. Regitur quidem a spiritusancto, quē Christus promisit apostolis pro ecclesia, quæ tunc in eis consistebat. Rogabo, inquit, patrem, & alium paraclitum dabit uobis: ut maneat uobisc͠u in æternum, spiritum ueritatis. Ioh. 14 Item, paraclitus autem spiritussanctus, quem mittet pater in nomine meo; ille uos docebit omnia. ibidem. Et iterum. Multa habeo uobis dicere: sed non potestis portare modo. Cú autem uenerit spiritus ueritatis, ille docebit uos omnem ueritatem. Io. 16. Per quæ & multa similia intelligitur regimen ecclesiæ commissum esse spiritui sancto: Christo recedente secundum sui præsentiam corporalem. Et ideo in symbolo apostolorum, post articulum de spiritu sancto, sequitur statim articulus de ecclesia, cum dicitur. Credo in spiritumsanctum: sanctam ecclesiam catholicam: ut sit sensus. Credo in spiritumsanctum regentem, gubernantem & sanctificantem ecclesiam catholicam. De quo dicit Alber. in expositione symboli. Resoluendus est hic articulus secundum proprium opus spiritussancti. Hoc est: credo in spiritumsanctum: non tantum in se, & secundum se sanctum: sed etiam credo in eum secundum proprium opus eius, quod est sanctificare ecclesiam. Neque æstimandum est articulum illum intelligi debere de ecclesia triumphante, cui sanctitatem inesse nullus dubitat christianus: sed de ecclesia militante, quam Christus se fundaturum pollicitus est supra firmam petram. i. fidei confessionem, & contra quam portæ inferi non præualebunt. Quæ certe confessio fidei nō competit statui ecclesiæ triumphantis: quia teste apostolo. 1. Cor. 13. Cú uenerit, quod perfectum est: euacuabitur, quod ex parte est. Vnde cum omnis christianus illam ecclesiam profiteatur sanctam, quam dominus supra firmam fundauit petram id est fidei confessionem: quæ non est triumphantis: sed militantis ecclesiæ: sequitur, ꝙ hanc ecclesiam profiteatur in symbolo, cum dicitur. Credo sanctam ecclesiam catholicam. Hæc denique est sententia beati Greg. in registro, & beati Aug. in expositione symboli.

Sancta ecclesia dicitur a suo rectore.
Iohan. 14.
Iohan. 16.
Albert.
1. Cor. 13.
Greg.
August.

¶ Sextò dicitur ecclesia sancta propter sanctas leges, & ordinationes quibus regitur & gubernatur: leges scilicet euangelicas inobliquabiles & diuinas: leges etiam ipsius ecclesię in diuinis fundatas, quarum transgressiones utique diuinam legem soluunt, illam, scilicet qua dicit. Luc. 10. Qui uos audit, me audit, & qui uos spernit, me spernit. Nam in fide, & moribus, & his, quæ sunt de necessitate salutis, ecclesia uniuersalis errare non potest. promittente domino. Lu. 22. Ego rogaui pro te Petre, ut non deficiat fides tua. & iterum. Portæ inferi non præualebunt aduersus eam. Matt. 16. Et illud de fraterna correctione. Si te non audierit, dic ecclesiæ: si ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus, & publicanus. Mat. 18. In quibus & alijs fundatur potestas diffiniendi, determinandi, statuendi decernendi præcepta, leges, & canones constituendi.

Sancta dicitur ecclesia propter leges sanctas.
Luc. 10.
Luc. 22.
Matt. 16.
Matt. 18.

L ¶ Septimò dicitur ecclesia sancta a sanctitate sacramentorum: quæ in ipsa per ecclesię ministros continue' dispensantur, quę nec inquinari possunt per malitiam ministrorum: sed semper deo placent, & prosunt suscipienti non ponenti obicem, siue per bonos, siue per malos dispensentur. Sic dicitur. 15. q. 8. c. ulti. Non potest aliquis, quantumcunq; pollutus sit, sacramenta

Ecclesia dicitur sancta a sanctitate sacramentorū.

diuina polluere, quę purgatoria cunctarum cõtagionum existunt, quæ. n. sancta sunt: coinquinari non possunt. Et sequitur. Sumit ergo intrepide ab omni sacerdote Christi mysteria: quia omnia in fide purgantur. ¶ Octauò sancta est ecclesia ex indefectibili assistentia Christi sponsi sui, & perpetua mansione spiritussancti. De quibus dictum est. Nam mansio sua, quã Christus promisit ecclesię, non intelligitur quantum ad corporalem præsentiam (Sic.n.abijt in cęlum: & donec sęculum finietur, sursum est dominus. Aug. in de triplici habitaculo) sed per fidem, doctrinam, & charitaté. Et quomodo non esset sancta hęc ecclesia, pro qua sanctificanda sanctus sanctorum Christus sanguinem suum fudit: ut testatur apostolus ad Ephe. 5. Christus dilexit ecclesiam: & tradidit semetipsum pro ea. ut eam sanctificaret mundans eam lauacro aquæ in uerbo uitæ, ut exiberet ipse sibi gloriosam ecclesiam non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid huiusmodi, sed ut sit sancta, & immaculata. Sancta deniq; esse necesse est, pro qua sanctificanda, Christus, qui semper exauditus est pro sua reuerentia: patrem orauit dicens. Pater sancte serua eos in nomine tuo, quos dedisti mihi. Ioh. 17. Et infra. Sanctifica eos in ueritate. Non pro eis rogo tantum: sed pro eis, qui credituri sunt per uerbum eorum in me. ¶ Demum nonò dicitur ecclesia sancta: quia tantum in ea, & nullo modo extra eam, potest quis sanctificari, sancteq; ad salutem uiuere: etsi extra eam sacramenta percepta uerá sint: nequaquam tamen salutifera. De quo beatus Aug. in de fide ad pe. part. 1. Baptismus quidem extra ecclesiam esse potest: sed nisi in ecclesia prodesse nequit. In ecclesia igitur catholica tantummodo potest prodesse perceptio baptismatis, & opera misericordiæ & nominis Christi gloriosa confessio: si tamen in ecclesia catholica bene uiuatur, & præmisit. Si quis eleemosynas largas faciat: & pro nomine Christi sanguinem fundat pro eo, ꝙ in hac uita non tenuit ecclesiæ catholicæ unitatem, non habebit æternam salutem. de fi. ad pe. part. 2. c. 38. Nam & in diebus diluuij neminem legimus extra arcam potuisse saluari. Ad idem beatus Greg. ut supra allegatum est Meritò ergo sancta dicitur ecclesia, intra quam solam, & non extra ulla sanctitas repperitur. His de causis doctores sancti conformiter ad uerba symboli apostolorum Aug. Hiero. Greg. Ambro. Cyprianus, Hil Pascasius, Chryso. Bern. ceterique sancti ecclesiam sanctam proficeri nullatenus dubitarunt. Attendentes eam secundum præmissa esse diuino cultui dedicatam: certissima fide formatam: sancto capiti concorporatam: membrorum sanctitate firmatam: ueritatis spiritu gubernatam, iustissimis sanctionibus statutis, & legibus fulcitam: sacramentis purificantibus adornatam, indefectibili præsentia sponsi sustentatam solam sanctitatis gratiæ contentiuam. ¶ Catholica. Catholicum græcum est, & secundum beatum Isidorum. 8. ethymo. tantum ualet. i. uniuersalis latiné, uel quasi simul complectens. Dicitur ergo ecclesia simul cum catholica (lib. j. sententiarum suarum. c. 19. & ubi supra. li. ethymol. 8. i. uniuersal. eo, ꝙ uniuersaliter per totum sit mundũ diffusa. Non enim sicut conuenticula hæreticorum in aliquibus regionũ partibus coarctantur: sed per totum terrarum orbem dilatata diffunditur. Quod etiam apostolus approbat dicens ad Rom 1. Gratias ago deo meo per Iesum Christum pro omnibus uobis: quia fides uestra annunciatur in uniuerso mundo. Siue dicitur catholica. i. uniuersalis, ꝙ in unitatem cunctos coniungit credentes: hinc & uniuersitas ab uno cognominata est: propter quod in unitatem colligitur. Ecclesia ergo catholica: sicut per totum mundum extenditur: ita & omnium gentilium societate cõstruitur. Et hoc

Sancta dicitur, quod nõ fit sãctus aliquis extra eam.

Ecclesia cur dicitur catholica.

M

Rom. 1.

De uniuersitate ecclesię.

est,

est,quod secundum beatum Aug. dominus promisit Abrae. In semine tuo benedicentur omnes gentes. Gene.22. Benedicẽtur in te uniuersae cognationes terrae. Gen.12. Et ne de iudaeis dictum putetur,ait Aug. ꝙ qui sunt semen Abrae,in quo benedicendae sunt omnes gentes: apostolus exponit. Gal.3.dicens. Abrae dictae sunt promissiones,& semini eius. Non dicit & seminibus quasi in multis:sed quasi in uno.& semini tuo,qui est Christus. In Christo hae omnes gentes benedictionem habiturae tanta auctoritate promissionem receperunt,quae est tanta exhibita ueritate. Vnde & pudebit dicere, illam his diebus ad pugillum orbis esse coarctatam. Haec Aug. Ecce frater Aug. non in una gente tantum reperiri illam benedictionem Abrae promissam,quae certe consistit in fidei Christi illustratione:sed in finibus orbis. Item idem Aug. exponens parabolam zizaniorum. Qui seminat semen bonum,paterfamilias est: ager,mundus (semen) filij regni. Illos ergo posuit in agro.i.mundo:non in aliqua porciuncula terrae: sed in orbe toto ab ortu solis usq; ad occasum. Hoc saluator noster declarat,cũ ait. Si quis uobis dixerit. Ecce hic est Christus.i.illa parte mũdi: aut illic, supple est fides catholica. Nolite credere. Si dixerint: ecce in penetralibus est:in doctrinis occultorũ haereticorũ,nolite credere. Est ergo fides catholica post eius publicationem sicut fulgur,qui exit ab oriente,& paret in occidente. Ita exponit beatus Thom. in gl.c. praeallegato. ¶ Ex quibus uerbis patet uniuersalitas catholicae fidei,& ecclesiae. Vnde & beatus Aug. de quaest.euan. dicit,ꝙ orientis,& occidentis nomine,totum orbem uoluit significare, per quem futura erat ecclesia. Et licet ecclesia primitiuorum patrum sanctorum temporibus per totum orbem diffusa ramos suos a fine in finem tenderit. A solis quoq; ortu usq; ad occasum laudabatur nomen Iesu Christi.ut euidentissimum foret ecclesiam fore catholicam.i.uniuersalem:dum egypti desertum tot stellis quot anachoritis effulsit:totaq; asia & aphrica fide Christi gloriabatur:nostris tamen temporibus peccatis exigentibus:sicut olim haebreorum:ita nunc christianorum relictae sunt domus desertae,& redacta cernitur ad solius europae angulũ ecclesia. Propter quod quantum ad loca fidei Christi subiecta,infidelium comparatione non uniuersalis:sed paruula defleatur. Est tamen & nunc uniuersalis sincerae ueritatis continentia:uerae salutis efficientia, & indeficiente fidelium perseuerantia:sola quippe ueritatem omnem continet necessariam ad salutem:sola praedestinatos colligit ad boni summi fruitionem: sola uictrix permanet ad brauij consecutionem:quae licet tanquam Petri nauicula tempestatum fluctibus quatitur:nequaquam tamen absorbebitur; quoniam in fine post dierum tribulationem,iterum conualescens triumphabit: dum fiet unum ouile, & ouium pastor unus, dominus noster Iesus Christus cum patre, & spiritusancto deus in secula benedictus.

EXPOSITIO QVAM PACIFICARE VSQVE omnibus orthodoxis.

LECTIO XXIII.

QVAM pacificare,cuſtodire:adunare: & regere digne- A
ris toto orbe terrarum. ¶ Quatuor quæ ſup. expreſſa
ſunt(quæ ſacerdos petit per hæc quatuor uerba. Paci-
ficare,cuſtodire,adunare regere) ſpecificè deſignat. Vn
de orat ſecundum Innoc. Quam .ſ. eccleſiam ſanctam Innoc.
catholicam:pacificare digneris:ut pacem habeat ab hę
reticis,& ſciſmaticis. Cuſtodire digneris a uitijs & dæ-
monibus. Adunare, quæ diſperſa eſt inter paganos,& perfidos. Et regere
digneris in proſperis,& aduerſis. Idem tamen ſecundum eundem uidetur
eſſe pacificare quod adunare: cuſtodire quod regere. Tunc enim pacificat,
cum fidelium mentes adunat : ut per ſpiritumſanctum charitate perfuſa
multitudinis credentium ſit cor unum,& anima una. Tunc cuſtodit, cum
inter mundi pericula regit:& de ſancto mittit auxilium ut eam de ſyon
tueatur. Ille certè pacificat,& unit. Ille regit,& cuſtodit:qui propter ip-
ſius eccleſiæ regimen, unum præpoſuit uniuerſis : ut omnes ab uno ſicut
corpus a capite gubernentur. Vel ſecundum Alexandrum. Pacificare per Alexand.
charitatis inhærentiá cum deo.1.Iohan.4 Qui manet in charitate, in deo 1.Ioh.4.
manet . nam in deo manentes pacem habent. unde Iohan. 16. In me pacē Iohan.16.
habeatis. Cuſtodire,ne pereat ob ingruentiam periculorum, & tentatio-
num. Quia niſi dominus cuſtodierit ciuitatem: fruſtra uigilat,qui cuſtodit
eam . adunare per morum conformitatem,& uoluntatem: ut multitudinis Act.4.
credentium ſit cor unum. Regere, in progreſſu uirtutum ut dicat cū pſal. Pſal.
Dominus regit me & nihil mihi deerit. Vel ſecundum dominum Albert. Alber.
Pacificare pace temporis præſentis,& pace æternitatis. Cuſtodire a malo
incurrēte,& in bono ad utráq; uitá conferente. Pſal. Cuſtodi me ut pupil Pſal.
lam oculi:ſub umbra alarū tuarum protege me. Pupilla cuſtoditur ſupra,
& infra,& uelocitate quadam mirabili palpebris obtegitur:ne quid incidat
uirtutis uiſiuæ turbatiuum. Ita pater nos deprecantes exaudi: ne deſuper
malignus ſpiritus uirus immittat peſtiferum. & a deorſum conſurgant uitia
eccleſiæ tuæ turbatiua. Sed cuſtodi in limpiditate ſua: ut uirtutem propriá
non amittat . Protege ſub umbra alarum tuarum. Vmbra autem prote-
ctio domini eſt ſub alis ueritatis,& uirtutis,& ueritate illuminetur: & uir-
tute ad bonum proficiat. Adunare hoc eſt ad unum redigere. Hoc,inquá,
Ecclesiæ ordinata adunatio ad caput Christū. unum,quod eſt communio per omnē ordinē graduum eccleſiæ. Totus .n.
ordo eccleſiæ,& graduū diuerſitas in eccleſia,in unū ſtatu debēt ad unū ca-
put principale in cęlis,quod eſt deus:& ad unum caput Vicariū in terris:
quod eſt pōtifex ſummus Chriſti in terra uicarius. ¶ Hæc ordinatio in cæ B
lo præfulget:in naturis oſtēditur:in Chriſto operibus exēplatur:in diuinis
legibus pcipitur:in toto corpore Xpi myſtico obſeruatur. In cęlo.n. angeli
ad archágelos:archágeli ad principatus:principatus ad poteſtates: poteſta-
tes ad uirtutes:uirtutes ad dominationes:dn̄ationes ad thronos: Throni ad
Cherubin:Cherubin ad Seraphin;ſecūdū obediētiæ,& illuminationis ordi
né ordinátur. Et ipſa multitudo Angelorū q in quolibet eſt agmine:ad uná
pſoná quę in ipſo pēminet:adunatur. Et ſubdit Alber. Ordo cęli uocatur:
quia oīs ordo relatio eſt multorum in gradibus differentiū ad unū. Omniū

autem horum graduum tam multipliciter differencium uarietas ad unum consummatur deum, omnium principium atq; finem. Hinc Iob. 38. Nunquid nosti ordinem celi, & rationem eius pones in terra? Hoc ipsum in naturis ostenditur: nam multi ramusculi ad uirgas: multæ uirgæ ad ramum: multi rami ad stipitem: multi stipites ad radicem, quæ una est: infiguntur ut omnia socia fiant, & participia uirtutis quæ est in radice. Apostolus ad Rom. 11. Socius radicis & pinguedinis oliuæ factus es. Sic multæ grues unã sequuntur. Sic multa membra in corpore unius capitis percipiunt beneficia. Sicut enim multa membra in uno corpore habemus: omnia autem mẽbra non eundem actum habent. Ita multi unum corpus sumus in Christo. Patet quoq; hic ordo in Christi operibus, in quibus exemplificatur: quia Christi opus est semper in unum colligere dispersa: sicut est regione diaboli opus est dispergere adunata. Hinc Ioh. 10. Fiet unum ouile, & unus pastor ouium. & Math. 12. Qui non congregat mecum dispergit, & qui nõ est mecum, contra me est. In diuinis quoq; legibus præcipitur, ꝙ sicut dicit beatus Dionysius cap. 4. de cælest. hierarchia Lex diuinitatis est per prima media: per media ultima reducere. Talis autem reductio ultimorũ ad prima per media, non potest esse nisi in ordine ad unum primum, ut sicut est descensus illuminationum, & charismatũ ab uno primo: sic reductio est ad unum principum. Hæc enim lex sicut superiora mouet, & ligat ad inferiorum prouidentiam curam: & ita inferiora ligat ad superiorum obedientiam: ut omnia hoc modo adinuicem sint connexa. ¶ Demum hæc ordinis adunatio in toto corpore Christi mystico obseruatur. Sicut enim ut in Eze. 4. scribitur, octo gradibus ascendebatur ad diuinitatis templum: ita & in ecclesia octo gradus ordinati sunt. Papatus, Patriarchatus, primatus, Archiepiscopatus, præpositura, subarchidiaconatus comprænditur, decanatus, & parochialis cura, quo omnia ad unum rediguntur, quæ Petri clauibus committuntur. unde Matt. 16. Tibi dabo claues regni cælorum: quodcunq; ligaueris super terram, erit ligatum, & in cælis: & quodcũq; solueris super terram, erit solutum & in cælis. Et portæ inferi non præualebunt aduersus eam. Ecce cælum imminet clauibus: quia claues cæli appellantur. Terra clauibus subijcitur: quia quicquid in terris ligant, & soluunt coram deo ligatum, & solutum reputatur. Infernus comprænditur sub potestate: quia non præualet tenere, quem clauis uoluerit eruere. Hæ claues uni committuntur: ut plenitudo potestatis in uno ostẽdatur: & in alios ab illo (secundum ꝙ in partem sollicitudinis uocantur) deriuentur. unde Esa. 21. de Christo, & eius Vicario summo Pontifice dicitur, per personam Eliachin iusti designatum. Vocabo seruum meum Eliachim: & erit quasi pater habitantibus Hierusalem, & domui Iuda, & dabo clauem domus Dauid super humerum eius: & aperiet: & non erit, qui claudat: & claudet, & nõ erit, qui aperiat. Et figam illam paxillum in loco fideli: & erit in soliũ gloriæ domus patris sui, & suspendam super eum omnem gloriam domus patris sui. Paxillus dicitur secundum expositionem Alber. quia sibi imminet totum ecclesiæ tabernaculum. Gloria autem tota nõ esset suspensa in eo: nisi in dispositione, patrocinio, & regimine haberet omnem gloriam ecclesiæ quæ est domus dei patris sui. Demum superbenedicta trinitas hunc custodit adunationis ordinem, in qua pater ordine naturæ, & originis principium est totius diuinitatis. Filius a patre solo per generationem: spiritussanctus a patre, & filio per communem patris, & filij spirationem omnia acceperunt: sic ergo in diuinis statur ad unum primum. Hæc Alber. Sequitur. Et regere. secundum eundem. Regere est regulis legalibus, & canonicis

Ordo in omnibus diuinis opibus ĩ cælo, & in terra reperitur.

Ordo in toto corpore Christi mystico seruatur.

Pater est principium diuinitatis.

unum

unumquemq; in expletionem sui officij dirigere. psal. 44. Virga directionis uirga regni tui. In uirga significatur, regiminis potestas. in uirgæ rectitudine præcepta principalia legalia, quibus est regendum. Vnde cum dominus mitteret Moysen ad regendum dixit. Virgam hanc tolles in manu tua. in qua facturus es signa. Exod. 4. ¶ Hæc igitur quatuor, quæ oramus: pacificare, custodire, adunare & regere, sic diuersificantur: ut duo accipiantur secundum recessum a malo: & duo secundum accessum ad bonum. Secundum recessum a malo dupliciter. Est enim malũ ecclesiæ extrinsecus adueniẽs, & impugnans: & est malum intrinsecus surgens, bonum adimens. Contra malum extrinsecus impugnans ecclesiæ tranquillitatem, petimus pacificationem: ut absq; ullo terrore uitam in silentio transigentes optata cunctis mortalibus pace fruantur. Contra malum intrinsecus surgens petimus ecclesiæ custodiam: hoc enim malum peccatum est, a quo nos custodire per gratiam oramus; ne in ecclesia peccata, & uitia inualescant. Alia duo, quæ petimus in ordine ad bonum: respiciunt aut bonum ecclesiæ aut bonũ personæ. Quo ad primum dicitur adunare: quia bonum ecclesiæ non percipitur nisi in adunatione cum membris ecclesiæ. Quoad secundum dicitur: & regere. quia bonum personæ est, ut quælibet congruo regimine tendat in bonum proprium, & personale. Hinc Apoc. cap. 7. Agnus dei reget illos, & deducet ad uitæ fontes aquarum. Hæc autem omnia secundum ordinem a capite descendunt in corpus. quia pacificatio ecclesiæ est in prælatis sic ab incursu malorum ecclesiæ præseruantibus: & ideo murum se debent ponere ꝑ ecclesia: & in se suscipere ictus & insultus hostiũ. Sic dicitur Ioh. 10. Bonus pastor animam suam ponit pro ouibus suis. Hinc dominus quibusdam desidiosis improperat illud Eze. 13. capite. Non ascendistis ex aduerso: neq; opposuistis uos murum pro domo Israel. Similiter ad prælatos refertur custodia: quia ipsi sunt custodes ecclesiæ. Sic dicitur Esa. 62. Super muros tuos constitui custodes: tota die, & tota nocte in perpetuum non tacebunt. Adunatio etiam in ipsis reperitur: quia ab ipsis profluunt charismata, & dona, quibus adinuicẽ ecclesiæ membra adunantur. unde ad Ephe. 4. Solliciti seruare unitatem spiritus in uinculo pacis. Regimen quoq; ecclesiæ in ipsorum est manibus: unde dictum est eis. Act. 20. Attendite uobis, & uniuerso gregi, in quo uos spiritusſanctus posuit Episcopos regere ecclesiam dei, quam acquisiuit sanguine suo. ¶ Orantes autem dicimus, Digneris. Quia dignationis est, quod dominus facit: non nostri meriti. Digneris itaq; .i. dignum iudices ecclesiam tuam sanctam pacificare, custodire adunare, & regere: quia nihil fieri dignum est, nisi quod de tua dignitate, & misericordia uoluntate dignum iudicare uolueris: neq; enim quia bonum, aut iustum est aliquid, ipsum deus uult: sed quia deus uult, ideo bonum est, & iustum. Voluntas namq; diuina non ex nostra bonitate: sed ex diuina uoluntate bonitas nostra pendet: nec aliquid bonum: nisi quia a deo sit acceptum. Ratio autem, quare sic, uel sic acceptat aliqua diuina uoluntas: non est bonitas præsupposita in obiectis quibuscunq; alijs a se deo: sed ratio est in ipsa sola diuina uoluntate: quia enim ipse acceptat aliqua in tali gradu, ideo sunt bona in tali gradu: & non econuerso. Nam sicut uoluntas diuina est causa omnium, ut sint: ita etiam est causa electorum, ut suis donis digni fiant: ut ita nihil sit, quod non de interiori inuisibili, atq; intelligibili aula summi imperatoris egrediatur secũdum ineffabilem iustitiam, non nostrã; sed suam: ut dicit Aug. 3. de trin c. 4. Non ergo nisi uolũtas causa prima est sanitatis, & ægritudinis, præmiorum atq; pœnarum, gratiarum, & retributionum. Ideo petimus ut non propter nostras iustitias: sed suam bonitatem

Marginalia: D — Exod. 4. — Apoc. — Pacificatio ecclesię est a prælatis. — Iohan. 10. — Eze. 13. — Esa. 62. — Epha. 4. — Act. 20. — E — Quicquid Deus in creatura agit misericorditer: dignationis est & non debiti. — August

F ecclesiam suam pacificet &c.quod innuit uerbũ. Digneris.¶Sequitur. Toto orbe terrarum.supple diffusam. Vocata siquidem est ecclesia de omnibus
Act.2. finibus terrarum,quod signatum est. Act. 2. Quoniam cum apostoli inceperunt euangelium Christi prædicare:loquebantur omnium linguis. Erant enim in hierusalem habitantes uiri iudæi: & ex omni natione quæ sub cælo est, quibus omnibus prædicabant apostoli linguis suis. Et hoc est quod de
Esa.49. Christo capite ecclesiæ loquitur dominus per Esa.49. Dedi te in lucem gẽtium:ut sis salus mea usq; ad ultimum terræ. De hoc etiam prophetatum
Esa.2. est per Esa.2.dicentem. Et uenient populi multi,& dicent. Venite, ascendamus in montem domini:& in domum dei Iacob ingrediamur.i. in ecclesiam:& ostendet nobis uiam suam,& ambulabimus in ea. Et hoc est quod
Matt.8. in euangelio ait Matt.8. Multi ab oriente,& occidente.i. ex omni tribu, &
Psal. gente uenient. Et in psal. Omnes gentes,quascunq; fecisti, uenient, & adorabunt coram te domine. Quod ut uerum fieret:præcepit Christus apostolis dicens. Euntes in uniuersum mundum docete omnes gentes: & prædicate euangelium omni creaturæ. Quod & fideliter impleuerunt, secundum quid de ipsis prædictum fuerat. In omnem terram exiuit sonus eorũ:
Act. 1. & in fines orbis terræ uerba eorum. Propter quod & dominus Act. 1. quęrentibus de restitutione regni Israel, respondens subiecit. Vos eritis mihi testes in hierusalem,& in omni iudea,& samaria usq; ad ultimum terræ.
Gen.17. Sic ergo impleta est promissio Abraæ fidelis Gen. 17. Eris pater multarum gentium. Quoniam eius fides dilatata est per totum orbem: ita ut & nosipsi de gentibus ad fidem ipsius uocati sumus:dicente apostolo. Si ergo uos
Gal.3. Christi:ergo semen Abraæ estis. Gal. 3. Sic uerificatum est illud Esa. 62.
Esa.62. Videbunt gentes iustum tuum:& cuncti reges inclytum tuum.i. filium dei, quem Abraam futurum credidit:& credendo fidei oculis uidit·secundum illud. Iohan. 8. Abraam exultauit,ut uideret diẽ meum:uidit, & gauisus est.
Ioh 8. Ex quibus satis patet ecclesiam Christi toto orbe diffusam. Hinc & beatus
Matth. 13. Greg. parabolam Mat. 13 .de sagena missa in mare,de ecclesia exponit:quę ex omni genere piscium.i.ex omni natione,& tribu homines cõgregat. Sic in cantico beatorum Ambrosij,& Aug. dicitur Te per orbem terrarum sancta confitetur ecclesia. ¶ Ex quibus solui potest quorundã quæstio. Quid erit, & quid est de omnibus habitantibus in finibus terræ,aut insulis maris, uiuentibus secundum dictamen naturalis rationis,ad quos fides Christi nõ peruenit:damnabuntur illi,uel saluabuntur. Patet ex præmissis:quia ecclesia toto orbe terrarum diffusa est:uel secundum inhabitationem fidelium:
Hugo. uel fidei propalationem. Hinc uenerabilis Hugo de sacramentis parte 6. c.5.lib.2.ait. Ego uel neminem talem esse:uel si forte aliquis est:si eius culpa non obstitisset,audire,aut scire potuisse,ac debuisse sine cunctatione affirmo:maxime cum scriptura dicat. In omnem terram exiuit sonus eorũ In omni terra quidem,uel auditi sunt: contemptores damnabuntur. Vel auditi non sunt pro culpa sua:& ignorantes ignorantur,& non saluantur. ¶ Dominus armicanus primas hiberniæ dicit. Posito, ꝙ tales essent : quod non est uerisimile: non arctantur lege Christi:& excusantur per ignorantiam:ne .s. peccent nouo peccato per non receptionem baptismi, & similium:tamen pęnam legis iustæ subire coguntur: quæ est propter transgressionem primorum parentum:separantur a perpetua uisione dei; sicut paruuli decedentes ante susceptionem baptismi. Verum potest dici,ꝙ cũ deus non deficit homini in necessarijs ad salutem,si fuerit aliquis talis bene utẽs naturalibus,& faciens quod in se est,ad cognoscendam uiam iustitiæ,& salutis;aut per immediatam,internamq; spiritussancti illuminationem ; aut

per

per alicuius instruentis adhibitionem: pandetur huiuscemodi uia salutis: etiam si inter infideles constitutus fuerit. Cuius rei testis est cornelius centurio. Act. 10. & eunuchus candacis reginæ Act. 8. Ad quorum primum missus fuit Petrus apostolus. Ad secundum Philippus diaconus. Historiæ nostræ sunt. Testis est & Barbara uirgo, & martyr: quæ inclusa a patre in turri illuminata est: & beata Christina a domino miraculose baptizata: ut historiæ testantur. Huius sententiæ est cancel. paris. gers. cum plerisq; alijs. Act. 10. Act. 8.

¶ Vna cum famulo tuo Papa nostro, & antistite nostro. N. Et rege nostro. N. Ista est secunda pars partis secundæ primæ partis principalis: in qua postquam sacerdos petijt sacrificium acceptari, & benedici pro tota ecclesia generaliter: petit acceptari, & benedici pro summis ecclesiæ hierarchis & capitibus specialiter: unde dicit. Petimus acceptari hæc nostra sacrificia, pro ecclesia tua, una cum famulo tuo Papa nostro. N. Vna. i. simul uel pariter: & est aduerbium congregandi: & notat in præsenti associationem capitis cum corpore. Papa enim caput est ecclesiæ saltem uicarium, & ministeriale: ut infra dicetur. Petit ergo sacerdos accepta haberi hæc sacrificia pro ecclesia, & papa. i. pro corpore, & capite mysticis. G

Papa unde dicitur: unde sumptum est nomen.

¶ Nomen papa in scripturis non inuenitur: sed sumptum dicitur ab interiectione pape: quæ admirationis affectum importat: unde eis proprie conuenit, & attribuitur, qui in conuersatione sunt admirabiles uita, sanctitate, & doctrina: ad quē sensum dominus Iesus Christus noster summus est papa: de quo scribitur Esaię. Et uocabitur nomen eius admirabilis. Sic olim omnes episcopi uitæ pollentes sanctitate, Papæ sunt uocati. Vnde beatus Hyeronimus in epistolis ad Augustinum scribens ait. Domino uere sancto, & beatissimo Papæ Augustino. Sic augustinus ad Paulinum: libros beatissimi Papæ Aurelij episcopi. Et bonifacius comes ad Aug. Ora uenerabilis Papa, ut talis de inimicis ultio sæpe procedat. Et tamen neq; Augustinus, neq; Aurelius fuit episcopus romanus: sic refertur græcos cunctos præsbyteros Papas nominare. Nunc uerò nomen Papa soli Romano attribuitur pontifici, qui dicitur papa, quasi pater patrum, idest episcoporum, & sacerdotum, qui iure patres appellantur. 96. distinctio. cap. In scripturis. & c. sequenti. Quis dubitat. ubi dicit Greg. ad Hermanum Metensem episcopum. Quis dubitat sacerdotes Christi, regum, & principum, omniumq; fidelium patres, & magistros censeri. Item Thelesphorus papa. 6. quæst. 1. sacerdotes. Omnis, qui aduersus patres id est sacerdotes armantur: infames esse censemus. Patres enim omnes, idest sacerdotes uenerandi sunt non respuendi, aut infamandi. Refert etiam Eusebius Cesariensis, q excellentia romani imperij extulit Papatum Romani pontificis super alias pro eo, q distinctio. 96. cap. Constantinus 2. legitur. Constantinus Imperator quarta die sui baptismi priuilegium romanæ ecclesiæ pontifici contulit: ut in toto orbe terrarum pontifices, & sacerdotes ita hunc caput habeant, sicut iudices regem. Quod etiam posterius confirmatum est per Concilium generale. Vnde idem. Cesariensis. Nicena (inquit) synodus hoc contulit priuilegium Romano pontifici: ut sicut romanorum rex augustus præ cæteris appellatur: ita romanus pontifex præ cæteris episcopis papa uelut principalis pater uocaretur. H Esa. 9. Hieron. Greg. Eusebius.

Papa est caput fideliū, & ecclesiæ.

¶ Et recte quidem Papa id est pater principalis: quia caput est fidelium, & totius ecclesię militantis 22. di. Sacrosancta. Petrus dictus est cephas, & caput: eo q principatum teneret apostolatus. Non autem tantum Constantini ordinatione: neq; patrum: sed diuina romana ecclesia primatum obtinuit. Vnde in eodem canone. Sacrosan- I

cta. dicit Anacletus, qui fuit quartus post beatum Petrum successor beati Clementis: qui sedit anno domini. 104. & ita longe præcessit Constantinum. Sacrosancta romana, & apostolica ecclesia non ab apostolis, sed ab ipso domino, & saluatore nostro primatum obtinuit: sicut beato Petro apostolo dixit. Tu es Petrus, & super hanc petram.&c. Et sequitur. Hæc uerò apostolica sedes caput,& cardo (ut præfatū est) a domino: & nō ab alijs constituta est. Et sicut cardine ostiū regitur: sic huius apostolicæ sedis auctoritate omnes ecclesiæ dño disponente reguntur. Hinc 7.q. 1. Mutationes. Antherius papa de beato Petro loquens ait. Petrus sanctus magister noster,& princeps apostolorū. Et Leo papa. 24.q.1.cū beatissimus. Cū beatissimus Petrus apostolus a dño acceperit pricipatū. Vnde & beatus Dionys.in li. de diuinis no.c.3.ipsum nocat uertricē.i.capitaneū. Vel secūdū aliā translationem. Petrus supremū decus,& antiquissimū theologiorū culmē. Et in libello, quem scripserat de morte apostolorū pę. & pa. dicit. Cū separentur ab inuicem ducti ad supplicia: Paulus Petrū alloquitur in hæc uerba. Pax tecū fundamentū ecclesiarū,pastor ouiū,& agnorū Christi. Itē Marcellus pa. 24. q. 1. Rogamus. ait Rogamus uos fratres dilectissimi: ut nō aliud doceatis, neq; sentiatis, quā quod a Petro, & reliquis apostolis atq; patribus accepistis: ipse enim est caput totius ecclesiæ. Et beatus Aug. lib. 2. de unico baptismo. Puto,ꝙ sine ulla sui contumelia, Cyprianus epc Petro apostolo cōparatur,quantū attinet ad martyrij coronā. Cæterū magis uereri debeo ne in Petrum contumeliosus existam. Quis enim nescit illū apostolatus principatu cuilibet episcopatui præferendum: sed etsi distat cathedrarū gratia: una tamen est martyrum gloria. Et ponitur.2. q. 7. Puto. ¶ Ex omnibus his patet Petrū fuisse caput ecclesiæ. & primatū inter oēs tenuisse. Cū autē quilibet & pa. canonice intrans successor fit Petri: sequitur, ꝙ quilibet talis omnē dignitatē, auctoritatē,& principalitatem habeat, quā habuit Petrus. Is enim, qui in ius succedit alterius: eo iure, quo ille, uti debet. de regulis iuris. Is qui.li.6. Nā si minus haberet, quam primus: non esset uera successio. ut arguit glo. in casu simili in ca. Cū omnes.de constitutionibus. Et per consequens etiā nunc papa caput est ecclesiæ,& hierarcha summus sicut fuit Petrus tpe apostolorū,& si mō nō refulgeat his uirtutibus, quibus Petrus cæteros pręcellebat. ¶ Beatus siquidē Petrus non modo officij dignitate: uerū etiam uirtutum excellentia præstabat, fide scilicet humilitate,& charitate. Nā propter fidei eminētiā: quæ fundamentū est ecclesiæ,& totius spūalis ędificij Petro datū est,ut ad quęstionē fidei de Xpo pro omnibus respōderet: dicēs ad Christū. Tu es Xps filius dei uiui. Ex qua fide a\[illegible] accepit præfecturæ ecclesię. dicēte ei dño. Et ego dico tibi quia tu es Petrus & super hanc petrā ędificabo ecclesiā meā. Et iterum: & ego pro te rogaui, ut non deficiat fides tua: & tu aliquando conuersus: confirma fratres tuos, per prædicationē uidelicet,& doctrinam ueræ fidei, & euangelij. Præcellens humilitas claruit, cum correptionem Pauli, qui ipso fuit inferior, & in faciem ei restitit, patienter, & humiliter tolerauit. ad Gal. 2. Patet & ex sua perfectione super cæteros a Christo, qui eos nouit, qui se humiliant exaltare. Charitatis excellentia patet ex feruore operum siue uigilantia,& discursu pro lucrifactione animarum. ut tradit actuum historia. Patet etiam ex Christi quæstione, eiusq; responsione, cum.n. quæreret Xps. Simō Iohānis diligis me plus his, Rńdit. Tu scis dñe: quia amo te. Post quā responsionem tertio datam, statim dñs sibi pascendas commisit oues. Vnde patet dignitas Petri, nedum ex prælatione, qua factus est caput ecclesiæ: sed etiam ex uirtutum excellentia, & Christi domini imitatione

[margin: August. — beside "patribus accepistis"; K — beside "cha summus"; Matth. 16. — beside "ecclesiæ,& totius"; Luc. 22. — beside "fide ... accepit"; Gal. 2. — beside "ferior"]

singula

singulari. In quo utinam haberet tot imitatores: quot habere sui principatus, & officij cernitur appetitores. Longe alij mores, aliæq; pompæ uidentur in successoribus, quam in Petro, cuius successione gratulantur. De quo ad eugenium papa beatus Ber. in li. de consideratione ita scribit. Bern.
inter hæc tu pastor procedis deauratus tam multa circundatus uarietate: oues quid capiunt. Si auderem dicere, dæmonũ plus, quam ouium pascua hæc sunt. Et post pauca. Petrus hic est, qui noscitur processisse non gemmis ornatus, uel sericis, non tectus auro: aut uectus æquo albo: nec stipatus milite: nec circumstrepentibus ministris: absq; tamen his credidit satis posse implere mandatum Christi salutare. Si amas, me pasce oues meas. In his nõ successisti Petro: sed constantino. Hæc ille. ¶ Veruntamẽ etsi Papa tã quã homo uiator nondũ in gratia confirmatus quandoq; deuiat: quoniã teste Chry. Non loca hominem sanctificant: sed homo locum. 40. di. Multi. Neq; sanctorum filij sunt, qui tenent loca sanctorum: ut ait Hiero. eadẽ dis. Non est. & Greg. Anastasio presbytero. Non loca, uel ordines creatori nostro nos proximos faciunt: sed nos aut merita bona coniungunt, aut mala disiungunt. eadem dis. Non loca. Non tamen capitis dignitatẽ amittit: nisi in hæresim lapsus extra ecclesiam fieret: eadẽ di. Si papa. In quo casu licet heresim pertinaciter defendens non esset caput ecclesiæ: nihilominus non esset ecclesia sine capite. quoniam uerum caput ecclesiæ Christus est, ait apostolus ad Ephe. 1. Ipsum dedit caput super omnem ecclesiã: quæ est corpus eius. Itẽ ca. 5. Christus caput est ecclesię, ipse saluator corporis eius. Itẽ ad Col. 1. Ipse est caput corporis ecclesiæ. Caput mysticum sicut corpus mysticũ est ecclesia propter similitudines reparatas in corpore uerò quas exprimit apostolus. 1. Cor. 12. possumus igitur considerare in capite scilicet ordinẽ perfectionem & uirtutẽ. Ordinem, quia caput est prima pars hominis: & inde est q· omne principium consueuit dici caput: secundum illud. Eze. 16. Ad omne caput uiæ ædificasti signum prostitutionis tuæ Perfectionem: quia in capite uigent omnes sensus interiores, & exteriores: cum in cæteris membris solus sit sensus tactus. Et inde est, q̃ dicitur Esa. 9. Longæuus, & honorabilis ipse est caput. Virtutẽ, quia cæterorum uirtus, & motus est a capite propter uirtutem sensitiuam, & motiuam ibi dominantem: propter quod & populi rector caput eius dicitur: secundũ illud. 1. Reg. 15. Cum esses paruulus in oculis tuis: caput in tribubus factus es. Hæ capitis conditiones Christo uerè competunt respectu ecclesiæ corporis eius: propter quod nomen capitis congrue ad ipsum translatum est: habet enim ordinem eminentiæ. Vnde de ipso dicitur in psal. Ego primogenitum ponam illum excelsum prę regibus terræ. Et uere primus, & excelsus, quia omnes alij gratiam receperunt per respectum ad gratiam suam. Hinc ad Rom. 8. Quos præsciuit, hos & prædestinauit conformes fieri imaginis filij sui: ut sit ipse primogenitus in multis fratribus suis. Secundò habet perfectionem quantum ad plenitudinem omnium gratiarum: secundum illud Ioh. 1. Vidimus gloriã eius, gloriam quasi unigeniti a patre, plenũ gratię, & ueritatis. Tertiò uirtutem habet influendi gratiam in membra ecclesiæ corporis sui: nã de plenitudine eius oẽs accepimus. Ioh. 1. Quippe secũdũ diuinitatẽ ipse ẽ autor gratię fidei, cæterorũq; donorũ spũaliũ q̃ influit, & causat effectiue principaliter in nobis in participatione sacrorũ: secũdũ humanitatẽ uerò cã est meritoria eorũdẽ. Nã propter passionẽ, quã sua spõte secũdũ humanitatẽ subijt: deus pater statuit hæc dona cõferre hominibus, quæ principia sunt sensus, & motus operationũ spiritualiũ, & uitaliũ in recipiẽtibus ea. Et ꝓpter influxũ horũ donorũ a Christo in mẽbra ecclesię, Christus

Margin notes: Bern. — I. — Chry. Hiero. Greg. — Ecclesiæ caput Christus est. — Ephe. 1. — Capitis conditiões quot & quæ sunt. — Col. 1. — 1. Cor. 12. — Eze. 16. — Esa. 9. — 1. Reg. 15. — Rom. 8. — Ioh. 1. — Ioh. 1.

dicitur caput ecclesiæ: non per proprietatem, sed per similitudinem capitis naturalis. ¶ Papa etiam est caput ecclesiæ secundum prædicta propter M conformes similitudines, licet multum differenter a Christo. ¶ Primò propter ordinem, & propinquitatem ad deum ratione officij: quia ipse summus est hierarcha in ecclesia, ad quem stat, & reducitur tanquam in suum principium omnis ordo ecclesiasticus: ut dicit Inno. tertius in c. Solite. de maio. & obe. Papa in Petro omnia perfecit, constituens eum pastorē ouiū suarū gñalem, non discernens has oues ab illis: cū dicit. Pasce oues meas. i. secundū Chry. loco mei propositus, & caput esto fratrum: ut ipsi te in locum meum assumentes ubiq; terrarum te in throno sedente prædicent, & confirment. ¶ Secundò caput est propter perfectionem acceptæ potestatis quæ secundum sui plenitudinem in ipso residet, ut in capite: sicut & in Petro Papa. primò cui dominus tanquam æternæ uitæ clauigero terreni, simul & cælestis imperij iura commisit: ut habetur dist. 22. Omnes. De quo Chry. super Mat. Filius, quę patris est, & ipsius filij: potestatem Petro ubiq; terrarū cōmisit: & homini mortali omnē auctoritatem dedit. ut ecclesiam ubiq; terrarū amplificet. Vnde & ecclesia de ipso canit. Tu es pastor ouiū princeps apostolorum. Plenitudo autem potestatis Petro collata transit in successores. ¶ Dicitur etiam tertiò caput propter uirtutem influxiuam: dependet siquidē ab eo totus ordo ecclesiasticus: ut dictū est in dispositione ministrorū ecclesiæ: & ab ipso fluit mediatē, uel immediatē omnis potestas spiritualis, siue in prælatis maioribus: siue in simplicibus præsbiteris. Vnde Leo pa. dis. 19. Ita dñs dicit. Ita dñs potestatem clauiū ad omniū apostolorū officiū pertinere uoluit: ut in beatissimo Petro omniū apostolorū summo, huius muneris sacrū principaliter collocaret: ut ab ipso quasi a quodam capite, dona sua uelut in corpus omne diffunderet: ut exortē intelligeret, & se diuini ministerij esse: qui ausus fuisset a Petri soliditate recederet hunc enim in consortium indiuiduæ unitatis assumptū, id quod ipse erat dominus, uoluit nominari, dicendo. Tu es Petrus: & super hanc petrā ædificabo ecclesiam meā: ut ęterni tēpli ædificatio mirabili munere gratiæ dei in petri soliditate cōsisteret. ¶ Magna autem est huius capitis a N primo capite differentia: quia Christus caput est ecclesiæ secundū omne tps, præteritū, præsens, & futurū: quia oēs, quicunq; saluati sunt, qui saluantur: & qui saluabuntur: in Christi nomine salutē percipiunt: quia non est aliud nomen sub cælo datum hominibus, in quo oporteat saluos fieri, quam in nomine Iesu: ut ait Pe. Papa autem est caput ecclesiæ secundum tēpus determinatū. s. secūdū tps sui pōtificatus. Vñ scribitur de sacerdotibus, & confessoribus, in quibus & summus sacerdos cōprehēdit. Plures facti sunt sacerdotes: idcirco q morte prohiberentur permanere. Iesus autem in eo, q maneat in ęternum. sempiternum habet sacerdotium. uñ in psalm. Tu es sacerdos in ęternū. Xp̃s quoq; caput est ecclesiæ secūdū omnē statū, uiæ. s. patriæ militātis ecclesiæ, & triūphantis: quia datum est ei nomē, quod est super omne nomē. In quo flectatur omne genu cęlestium, terrestriū, & infernorū. Papa aūt caput est ecclesiæ secūdū determinatū statū præsentis. s. peregrinationis, & uiæ. Vñ dictū est ei Quodcūq; ligaueris super terrā, ut intelligatur papæ potestas ad uiatores in terris consistentes limitata. ¶ Præterea Christus caput est ecclesiæ principale, & primarium, in se omnia dona, & gratiarum charisinata continens, & propria uirtute, & auctoritate mēbra uiuificans: ac motum, & sensus spirituales influens. Papa uerò caput est ecclesiæ secūdarium ministeriale, & uicarium, nonnunquā uirtutibus gratia, & donis uacuum. Neq; enim ipse influit uitam spiritualem in membra, neq; ipse

Margin notes: Innoc. — Chrysost. — Chrysost. — Act. 4. — Heb. 7. — Philip. 2. — Papa eius Vicarius, sed multum differenter.

ipse dat membris sensum, & motum, nisi ut minister, & uicarius Christi. Propter quod dicit apostolus. 2. Cor. 5. Pro Christo legatione fungimur tanquam deo exhortante per nos. ¶ Et per hoc patet, quod ecclesia nõ est monstruosa, & biceps, seu bicapitalis: quia non habet duo capita exæquo & principalia: sed unum principale, & aliud uicem eius tenens: quod nullam inducit monstruositatem. Sunt enim tanquam unum caput, inquantum caput principale agit per Papam, tanquam per Vicarium, & uicẽ suam sua commissione tenentem: sicut rex iturus in regionem longinquã regit per gubernatorẽ: & episcopus in casu per coadiutorem. Patet etiã, quod ecclesia per mortẽ Papæ nõ est acephala: nec uero suo sponso uiduata. Nõ enim deserit ecclesiã suã Christus, cui suã inseparabilẽ promisit præsentiã. Mat. ult. dicens. Ego uobiscum sum omnibus diebus usq; ad consummatio nem seculi. Huius autem famulum, & ministrum recognoscit se Papa: immo & seruorum eius: dũ in bullis se scribit seruum seruorũ dei. Et in altaris officio pro eo orantes dicimus. Vna cum famulo tuo Papa nostro. Pro hoc ergo famulo Christi, & uicario eius, per quem ecclesiam suam regit, & dirigit, tanquam pro homine errare potente oramus: & rationabiliter. Nam ut docet beatus Bonifacius martyr: pro eius perpetuo statu uniuersitas fidelium tantò instantius orat: quantò suam salutẽ post deum, ex illius incolumitate animi aduertit propensius dependere: ut habetur dis. 40. Si Papa. Oramus ergo pro Papa, ut a peccatis, & erroribus: quæ tanquam membris capitis infirmitas: ecclesiæ maximè nocent: misericorditer præseruetur, ut quoq; iuxta diuinę legis sanctionem, & naturalis iuris æquitatem susceptа utatur potestate: non in destructionem: sed ædificationem ecclesiæ: paretq; domino suo regimine plebem perfectam. ¶ Et sequitur. Papa nostro. N. Per quod intelligi datur, quod celebrans orãs pro Papa, nomen eius debet exprimere. unde dicit Pelagius papa allegante Alber. Ab uniuersi urbis communione sunt separati: qui qualibet dissensione inter sacra mysteria apostolici pontificis nomen secundum consuetudinem non frequentant. Debent ergo celebrantes nominare modo Innocentium, qui diuina prouidentia apicem apostolatus tenet: dum hæc scribimus. Hoc autem intelligendum est, quod nemo celebrantium ex contemptu nomen papæ prætermittere debet: ideo additur; qui qualibet dissensione. Si enim celebrans nomen papæ non crassè ignorauerit: uel legendo canonem non occurrerit: & ita pro papa sine nominis sui expressione orauerit: non æstimo illum peccatum incurrere. Nec oportet pro rememoratione nominis sacerdotem diu tardare: ne confusio, tędium, aut scandalum in populo oriatur. & proprię mentis distractio causa uitandi maioris periculi caueatur. ¶ Pro rege nostro. N. Postquam sacerdos in persona ecclesiæ orauit pro papa, qui est Princeps, & supremus in potestate ecclesiastica, & spirituali. consequenter orat pro rege, qui supremus Princeps est in potestate terrena, & seculari. Vnde secundum Inno. sicut sunt duæ uitæ, cęlestis scilicet & terrena: una, qua spiritus uiuit cum deo, altera, qua ex spiritu uiuit caro: & utraq; nutritur, ut possit subsistere: cælestis spiritualibus: terrena corporalibus. Ita sunt duæ potestates: ecclesiastica uidelicet & mundana, una quæ moderatur spiritualia: alia quæ corporalia. Ista per clericos: illa regitur per laicos; & ista uacat cęlestibus: illa corporalibus. Ista quantum ad animam: illa quantum ad corpus. Hę duæ potestates duo gladij sunt: de quibus domino apostoli dixerunt. Luc. 22. Domine ecce duo gladij hic. Hæ sunt, & duo luminaria magna: quæ posuit dominus in firmamento cœli: hoc est eccle-

Marginalia: 2. Cor 5. — Ecclesia mortuo Papa nõ est sine capite sed nec eo uiuente monstruosa. — Mat. ult. — B. Bonifa. — 2. Cor. 3. — Papæ nomẽ debet in canone exprimi. — Alber. — P — Innoc. — Inno. — Luc. 22.

ſiæ. Duæ ſcilicet dignitates pontificalis auctoritas, & regalis poteſtas: ut
dicit Inno. in c. Solite. de maiori. & obedientia. Illis duabus poteſtatibus
gubernatio, & regimen mundi eſt commiſſum. De poteſtate ſpirituali, pa-
tuit ex uerbis Chriſti ad Petrum. Paſce oues meas. non diſcernens il-
las ab iſtis. De ſeculari patet ex uerbis eiuſdem, cum reſpondit iudæis
quærentibus, utrum liceret cenſum dare ceſari. Reddite, quæ ſunt ceſa-
ris, ceſari. Et uerbis quoq; Petri apoſtoli. Subditi eſtote omni humanæ
creaturæ propter deum ſiue regi quaſi præcellenti, ſiue ducibus tanquam
1. Pet. 2. ab eo miſsis ad uindictam malefactorum, laudem uero bonorum. 1. Pe. 2.
De ambabus ſimul ſcribit Gelaſius Papa anaſtaſio imperatori 96. diſ. Duo
quippe. dicens. Duo quippe ſunt imperator auguſte, quibus principali-
ter hic mundus regitur: auctoritas ſacra pontificum, & regalis poteſtas. In
quibus tantò grauius eſt pondus ſacerdotum: quantò etiam pro ipſis regi-
Auguſt. bus hominum in diuino ſunt reddituri examine rationem. Et beatus Aug.
ut habetur. 23. q. 5. Non fruſtra ait: Non fruſtra inſtituta ſunt poteſtas re-
galis: ius cognitoris: ungulæ carnificis: arma militis: diſciplina domi-
nantis: ſeueritas etiam boni patris: habent omnia iſta modos ſuos, cau-
Rom. 13. ſas, rationes, & utilitates: hæc cum timentur: mali coercentur: & boni
quieti inter malos uiuunt. Cui concordat paulus Rom. 13. dicens. Po-
teſtates ſeculares eſſe a deo ad terrorem malorum, & laudem bonorum. un
de ait. Vis non timere poteſtatem: bonum fac: ſi autem malefeceris, ti-
me. Non enim ſine cauſa gladium portat. & beatus Iſido. lib. 3. ſententia-
rum ſuarum. c. 53. Principes ſeculi nonnunquam intra eccleſiam poteſta
tis adeptæ culmina tenent: ut per eandem poteſtatem, diſciplinam eccle
ſiaſticam muniant. Cæterum in eccleſia poteſtates neceſſarię non eſſent: ni
ſi ut quod non præualent ſacerdotes efficere per doctrinę ſermonem: po-
teſtas hoc impleat per diſciplinæ terrorem. Sæpe per regnum terrenum
cæleſte regnum proficit: ut qui intra eccleſiam poſiti, contra fidem & di-
ſciplinam agunt: rigore principum conterantur. Ipſamq; diſciplinam,
quam eccleſiæ utilitas exercere non præualet. ceruicibus ſuperborum po
teſtas principalis imponat. Et ſequitur. Cognoſcant principes ſeculi deo
debere ſe rationem reddere propter eccleſiam, quam a Chriſto tuendam
ſuſcipiunt. Nam ſiue augeatur pax, & diſciplina eccleſię per fideles prin-
cipes: ſiue ſoluatur: ille ab eis rationem exigit: qui eorum poteſtati ſuá
eccleſiam credidit. Hæc Iſid. & habetur eadem q. Principes. Ex quibus
ſatis patet, q regis intereſt, & ſecularis poteſtatis eccleſiam in pace, & trá
quillitate tutare, & defenſare. Et quia eccleſia defenſionem recipit a regia
poteſtate: iure naturalis poteſtatis obligatur: ut ſuffragium, quale po-
teſt maxime ſpirituale, rependat: quod facit per ſacerdotem obſecrando,
ut clementiſsimus pater accepta habeat hæc ſancta ſacrificia pro rege no-
R ſtro. ¶ Fit autem oratio pro dignitate regia poſt orationem factá pro Pa De pręcellẽ
pa: quia poteſtas ſuprema ſacerdotalis excedit regiam, antiquitate, di- tia poteſta-
gnitate, & utilitate. Antiquitate: quia iubente deo ſacerdotium inſtitutũ tis & digni-
eſt: ut patet. Exo. 28. Poſt ſacerdotium inſtituta eſt poteſtas regia ad po- tatis eccleſia
Exo. 28. puli petitionem: ut habetur. 1. Regum. 8. & 9. ac 12. cap. Cuius regula, ſticæ ſuper
1. Reg. 8. quæ uiuere debet, & regere deſcribitur Deut. 17. Excedit etiam di- ſecularem.
Deut. 17. gnitate: ut ſupra cum ageretur de dignitate ſacerdotali aliqualiter dictum
eſt lec. 4. Et ex eo etiam patet quia maior eſt, qui benedicit: & qui bene-
Heb. 7. dicitur minor ſecundum apoſtolum ad Heb. 7. Sine ulla contradictione
quod minus eſt, a meliori benedicitur. Rex autem in imperatorem pro-
mouendus conſecratur, benedicitur, ungitur, & coronatur a ſacerdote

ſupre

supremo papa: ut patet in c. Venerabilem. de electione. Hinc ut dicit Inno. in c. Solite. de maio. & obe. alleg. Quanta est differentia inter solem, & lunam: tanta inter pontifices, & reges cognoscatur. Præmisit autem: Fecit deus duo magna luminaria in firmamento cœli. Luminare maius, ut præesset diei: & luminare minus, ut præesset nocti. Verumq; magnum: sed alterum maius. Ad firmamentum igitur cœli hoc est uniuersalis ecclesiæ, fecit deus duo magna luminaria .i. duas instituit dignitates, quæ sunt pontificalis auctoritas, & regia potestas; sed illa, quæ præest diebus .i. spiritualibus maior est: quæ uerò carnalibus, minor. Hinc & imperator papam uocat dominum; cui ut maiori præstat iuramentum. 63. di. Tibi domino Iohanni papæ. Et caput eidem tanquam maiori submittit dis. eadem. Valentinianus. Vnde & sacerdotes, patres, & magistri regum, & principum appellantur. 96. dis. Quis dubitat. Propter quod & Cõstantinus imperator indignum iudicat sacerdotes iudicare: ut scribit beatus Greg. Mauricio imperatori. 11. q. 1. Sacerdotibus. Hinc & imperatores Christiani executiones suas præsulibus subdere dicunt, non præferre. distin. 96. Si imperator. Et papa transfert potestatem supremam secularem de gente in gentem: ut in ca. alleg. Venerabilem. Et imperatorem deponere potest. 15. q. 6. Alius. Item iuncta glosa. Et ipsum potest excommunicare 96. distin. duo sunt. Ex quibus omnibus patet excellentia dignitatis sacerdotij super potestatem secularem. ¶ Excedit tertio & ipsam utilitate: quia potestas sacerdotalis per se respicit bona spiritualia, & ipsam animam. Secularis uerò bona temporalia, & corpus: & ista dirigit in finem naturalem, pacem ciuilem, & polliticam, quietam .s. & pacificam cohabitationem: in signum cuius reges, & principes ad genua sacerdotum prouoluti; exosculata eorum dextra orationibus eorum se cõmittunt, & credunt communiri; unde & ipsi sacerdotes pro eisdem in diuino sunt reddituri examine rationem: dis. 96. Duo sunt. Hinc quia sacerdotium præest spiritualibus, maius lumen dictum est. Sicut ergo anima plus est, quam esca: & corpus plus, quam uestimentum: ita potestas spiritualis plus est, quam secularis: & ideo recto ordine post orationem pro papa orat sacerdos pro rege: hoc est pro constituto in suprema dignitate laicali. Neq; refert in proposito: utrum imperator sit, an non: quia semper dignissimus est statu in ordine laicorum inter principes, & secularium potestates. ¶ Verum hanc clausulam nonnulli referunt ad regem hunc, in cuius regno sacerdos celebrat; uel etiam principem secularem supremum terræ in quæ celebrat. sicut illud, quod sequitur: pro antistite nostro, refertur ad episcopum istius diocesis, in qua missam dicit sacerdos. Ad orandum autem pro principe hortatur apostolus dicens. 1. ad Tim. 2. Obsecro primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro regibus, & omnibus, qui in sublimitate constituti sunt: ut quietam uitam, & tranquillam agamus cum omni pietate, & castitate. A principe siquidem fluit in nos rectitudo iustitiæ, & pacis, quo ad regimen, & gubernationem bonorum exteriorum, & defensionem a peruersis, & pertinacibus, quos ferire habet gladio sibi commisso. Vnde & propheta Baruch legitur ad orandum pro rege quosdam exhortatus fuisse, dicens. Orate pro uita Nabuchodonosor regis babylonis: & pro uita Balthasar filij eius; ut sint dies eorum, sicut dies cœli super terram. ¶ Sequitur in textu. Pro antistite nostro. N. Antistes dicitur quasi ante alios stans. Et dicitur antistes secundum Ianuensem quilibet sacerdos: quoniam cuiuslibet talis est stare ante populum per oratio-

Inno.

Greg.

Excedit utilitate.

1. Timo. 2.

Antistes unde dicitur.

nem ad deum, & oblationem sacrificij, pro peccato, & salute populi impetranda. Vnde & de sacerdotibus uete. testa. scribitur, ꝙ plorabant inter uestibulum, & altare, dicentes. Parce domine, parce populo tuo. Iohel. 2. Accipitur autem nunc antistes communiter. cuius maxime est salutem populi procurare per orationes, prædicationes, uitę imitabilis rectitudinem. Vnde & Christus gregem suum specialiter episcopis commendauit. ut in actibus Paulus ait. Attendite uobis, & uniuerso gregi: in quo uos spiritussanctus posuit episcopos regere ecclesiam dei. Hinc apostolus scribit. 1. ad Tim. 3. Oportet episcopum irrepræhensibilē esse, unius uxoris uirum, sobrium, ornatum, prudentem, pudicum, hospitalem, doctorem &c. Ambr. quoq; in suo pastorali. Magna sublimitas magnā habere debet cautelam. Grādis honor grandi debet sollicitudine circumuallari. Cui plus creditur: plus ab eo exigitur. Ita & Aaron summus sacerdos instanter pro populo interpellabat. Vnde legitur Nume. 16. Cum ignis egressus a domino multa hominū milia consumpsisset: Moyses mandauit Aaron ut citò pergens ad populum rogaret pro eis: unde. Aaron stans inter uiuos, & mortuos pro populo deprecatus est: & cessauit plaga. ¶ Debent autem orare sacerdotes pro antistite suo, idest suo pontifice: secundum Innocen. illi, qui non sunt in romana dioecesi: quatenus unitatem spiritus in uinculo pacis obseruent. quoniam secundum Alb. per ipsum a papa primo capite, & supremo dona gratiarum in nos descendunt: sicut unguentum primo descendit a capite in barbam, quæ capiti adhærens a barba stillat in superiora: a superioribus: in media, & fluit usq; ad orā, & fimbriā uestimenti. Illi aūt, qui sunt de romana dioecesi: nō orāt pro alio antistite, quā pro summo pontifice: quia ille cū hoc, ꝙ est episcopus uniuersalis est ēt ipsorū eps particularis. Non enim alium habet episcopum romana dioecesis, quam summum, & uniuersalem, propter quod nōnulli dicunt, ꝙ romana ecclesia super alias ecclesias tenet principatum: quia. s. episcopus romanus est episcopus uniuersalis, & caput: secūdū superius dicta totius ecclesiæ militantis. Quapropter & ipsa caput est, & magistra aliarum ecclesiarum eo loquendi modo, quo metropolitana ecclesia dicitur caput omnium ecclesiarum suffraganearum: quia scilicet eius episcopus est caput, & superior: quia archiepiscopus earum. In cuius signum aiunt, ꝙ ecclesia anthiochena in qua Petrus (ut hystoriæ referunt) septem annos sedit: sed priusquā Romam adijt, primatum tenuit super alias ecclesias. Postquam uerò Petrus sedem suam Romam transtulit: Romana ecclesia facta est prima, & caput aliarum. De quo habetur 24. q. 1. Rogamus. De hac materia diffuse tractat uenerabilis inceptor Guil. Ockam in suo dialo. parte. 1. li. 5. per multa capitula, tangens diuersas opiniones cum motiuis suis. Debet autem sacerdos offerens pro ecclesia sancta catholica una cum papa nostro, & antistite exprimere episcopi nomen: sicut supra dictum est de papa: ut attentior, certior, & particularior sit applicatio huius sacrificij ad personas illas: quæ in sublimitate sunt constitutæ, quæ curam nostri gerunt, & sollicitudinem: ac pro nobis reddituræ sunt rationem. Sequitur.

[Margin notes: Iohel. 2. — 1. Tim. 3. — Ambr. — Num. 16. — Inno. — De officio eius. — Pro quo antistite sacerdos debet orare in canone. — Ecclesia Romana quomō, & quare dicitur habere principatum. — Nomen debet exprimi in canone.]

EXPOSITIO OMNIBVS ORTHODOXIS usq; Memento.

LECTIO XXIIII.

ET omnibus orthodoxis. ¶ Postquam potestatem ecclesiasticam.s.& secularem oratione sua domino commendauit:orat sacerdos pro cunctis fidelibus orthodoxis, q sub utraq; potestate fidem catholicam tenent, uenerantur,& colunt. Dicuntur autem orthodoxi.i.rectè gloriosi:unde orthodoxus ab orthos græcè, quod est rectũ latinè: & doxa gloria,quasi uir rectę gloriæ.Vel secundum Papam. Doxos: id est doctrina, uel regula: unde orthodoxus quasi rectam regulam, seu doctrinam credendo, & uiuendo tenens. Orat ergo pro omnibus orthodoxis.i.omnibus fidelibus christianis,& rectè Christi fidem ac doctrinam tenentibus. Hi enim tantum rectè poterunt gloriari, quibus conscientiæ testimonium consonat de fide non ficta. Nam Paulo attestante.2 Cor.1. Gloria nostra hæc est testimonium cõscientiæ nostrę, q in simplicitate cordis,& in sinceritate dei,non sapientia carnali : sed in gratia dei conuersati sumus. Excluduntur ergo a fructu huius sacrificij infideles,hæretici,& scismatici, pro his non orat sacerdos dicens. Et omnibus orthodoxis. Tales namq; , quia recta fide,& unione carent:neq; Christo capiti:neq; ceteris ecclesiæ connectuntur membris. Siquidem fides uinculum est uniens membra capiti:sicut patuit in descriptione ecclesiæ supra posita. Ecclesia est corpus mysticum fide Christi animatum. Sunt enim non uiuentes mysticè, & spiritualiter :quicunq; fide carent. Quoniam iustus ex fide uiuit. Abachuc 2. & Rom.1. & per consequens nutrimenti spiritualis influxus.s.uitæ sensus, & motus ad uitaliter operandum a capite Christo nullatenus sunt capaces. Sunt enim a corpore Christi rupto unionis uinculo præcisi:& ideo sicut ramus præcisus a radice: ita a corpore Christi,quod est ecclesia:dimembrati nutriri,& refici nõ possunt operatione huius uiuifici sacramenti:siquidem uitam nutriendi nutritio præsupponit. Rectè igitur omnibus orthodoxis orationem sacerdos applicat: quia eius sacrificij memoriam agit : quod Christus summus sacerdos pro omnibus ecclesię suæ membris,sub diuo orbis medio consummauit: secundum illud prophetæ. Psal. 73. Operatus est salutem in medio terræ . & ad Eph. 1. Instaurare omnia per sanguinem eius, .s. Christi,quę in cælis, & quę in terra. Debitum itaq; est,ut sacerdos Christi typũ gerens offerat sacrificium pro omnibus orthodoxis:pro quibus idipsum obtulit Christus in ara crucis:nullumq; excludat orthodoxorum tenax minister liberalis domini,qui sacrificij fructum uoluit esse copiosum:secundum illud Psalm. Copiosa apud eum redemptio. Neq; congruit, ut ibi dispensator sit parcus:ubi liberalissimus est dominus:ideo pro orthodoxis omnibus sine exclusione orat : ut in suo ministerio fidelis inueniatur . ¶ Atq; catholicę, & apostolicæ fidei cultoribus. Tales enim sunt rectè gloriosi ; qui deum rectè fidei confessione glorificant,& secundum catholicæ, & apostolicę fidei regulam uerè colunt; ad quos apostolus ad Gal. scribens ait cap. ult. Et quicunq; hanc regulam .s. fidei Iesu Christi, secuti fuerint ; pax super illos, & misericordia. ¶ Sed dices. Superfluè uidetur additum : catholicæ , & apostolicę fidei cultoribus . quia sufficienter includitur

[Margin: A; 2.Cor.1.; Abachuc 2.; Rom.1.; Psal.73.; Eph.1.; Psal.; B; Gal.]

[Margin: Qui sunt catholicę,& apostolicæ fidei cultores.]

in uerbo: omnibus orthodoxis. Respondetur, q non superfluit: quia fidei cultus per hoc additum expressius declaratur: in eo q conditiones fidei quo uere deus colitur, manifestius exprimuntur. Est enim fides ista catholica, & apostolica. Catholica, quia eius principia non particulariter: sed uniuersaliter toti mundo sunt tradita: non sicut lex uetus, quæ dũtaxat uni populo Israelitico: .s. Abraæ data: ceteros non obligabat, nam Abraæ dictæ sunt promissiones salutis, & semini eius. ad Gal. 3. Ideo præcipue a semine Abraæ, de quo nasciturus erat Christus: deus fuerat colendus. Qui postquam per carnis assumptionem uenit: legem tulit uniuersalem, uniuerso mundo necessariam. Cuius promulgationem iniunxit apostolis dicens Euntes in mundum uniuersum: prædicate euangelium omni creaturæ. Qui crediderit, & baptizatus fuerit saluus erit Mar. ult. Quod astruit necessitatem baptismi generaliter, quo ad omnes tribus, nationes, & gentes. Per huius namq; susceptionem ascribitur suscipiens familiæ Christi: cui soli patet introitus regni cælestis: dicente saluatore. Ioh. 3. Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo, filius hominis, qui est in cælo. Christus .i. totus cum corpore suo, & membris. Hinc dominus ad Nicodemum. Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & spiritusancto, non potest introire in regnum dei. Ibidem. Est ergo fides catholica .i. utilis, quæ nullum respuit se suscipere uolentem. Solaq; est, quæ suos professores ad regnum, & ętern㝠beatitudinem prouehit, & perducit. ¶ Est etiam fides apostolica: hoc est per apostolos, toti mundo concorditer promulgata. Vel apostolica .i. in apostolis tanquam firmis radicibus fundata. Apostoli namq; accepta promulgandæ fidei commissione, antequam in omnem terram se segregarent ad prædicandum fidem in fines orbis terræ: conuenerunt in hierusalem: & fidei articulos, quos prædicaturi erant, simul contulerunt: fideiq; symbolum ediderunt, ut uniformis esset eorum doctrina: nec inter eos forent scismata: p quos totus fidelium cætus in unitatem fidei fuerat colligendus. unde apostolus. 1. Cor. 1. Obsecro uos fratres per nomen domini nostri Iesu Christi: ut idipsum dicatis omnes: & non sint in uobis scismata. Quibus ut idem Paulus apostolus concorditer euangelizaret, ad apostolos ascendit, conferens cum eis doctrinaliter: ut dicitur ad Gal. 2. Ascendi hierosolimam cum Barnaba, assumpto & Tito, & contuli cum illis euangelium, quod prędico in gentibus: seorsum autem his, qui uidebantur aliquid esse: ne forte in uacuum currerem, aut cucurrissem. Est etiam fides in apostolis, tanquam radicibus firmis firmata: nam apostoli fidem fundauerunt super primum fundamentum .s. Christum ad Eph. 2. Superædificati super fundamentum apostolorum & prophetarum, ipso summo lapide angulari Iesu Christo: unde & ipsi apostoli fundamenta fidei, & ecclesiæ dicuntur. psal. 86 Fundamenta eius in montibus sanctis. De quo etiam Pelagius papa 24. q. 1. Pudenda. Vna est ecclesia, cui in canticis canticorum dicitur. Vna est columba mea: quam nullam aliam esse constat nisi quæ in apostolica est radice fundata, a quibus ipsam fidem uniuerso orbe propagatam esse nemo potest dubitare. Et subdit. Quod ut uobis; licet notissimum sit omnino: beati Aug. testimonio cõprobemus: audite, quid in quodam opere suo præclarissimus doctor dicat ecclesiæ: ait enim. Si nullo modo recte potest dici ecclesia, in qua scisma est: restat, ut quoniam nulla ecclesia esse non potest: ea sola sit, quæ in apostolicæ sedis per successiones Episcoporum radice constituta, nulla malitia hominum ualet extingui. Ex quibus patet ecclesiæ fidem in apostolica radice fundatam esse: quod Nicolaus papa in c. Fundamenta. de electione. lib. 6. clarius dicit. ait enim. Fundamenta ecclesiæ militantis in

Marginalia (left): Gal. 3. — Mar. ult. — Iohan. 3. — C — 1. Cor. 1. — Gal. 2. — Ephes. 2. — Psal. 86. — August.

Marginalia (right): Fides quare dicitur catholica, & apostolica. — Fides quō ē fundata in apostolis, ut in radicibus firmis.

montibus sanctis propheta rememorans, per montes apostolos, & prædicatores patenter insinuat: quibus tota huius sacrificij fabrica innititur: qui ut firmæ bases ecclesiæ super Christo solidantur. Superfluum uidetur allegare ad hoc plurima: cum Apoc. 21. clare scribitur. Murus ciuitatis habés fundamenta duodecim: & in ipsis duodecim nomina duodecim apostolorũ, & agni. Ciuitas illa, aut est ecclesia militans, (& habetur propositum) aut triumphans. & si illius ciuitatis cælestis apostoli sunt duodecim fundamenta: ubi nec prædicarunt, nec pro Christo sanguinem fuderunt: quantó magis erant fundamenta ecclesiæ militantis, quam doctrinarum imbribus rigarunt, & precioso martyrio consecrárunt. ¶ Sed cum dicit apostolus. Fundamentum aliud nemo ponere potest præter id, quod positum est, quod est Christus Iesus: quomodo apostoli dici possunt fundamenta. Sed ad hoc facile dicitur per distinctionem fundamenti. Est enim fundamentum primũ, & principale, sine quo nulla fundari potest ecclesia: & illud est Christus. ipso dicente Ioh, 15. Sine me nihil potestis facere. sine me. s. primo, & principali fundamento. Aliud est fundamentum minus principale, siue secundarium: sine quo posset quidem fundari ecclesia: licet de facto sine eo fundata non sit, & tale fundamentum sunt apostoli, & inter eos principalius Petrus. unde & Petrus frequenter fundamentum dicitur. Vnde Aug. in epistola, seu libro contra epistolam donati loquens de Petro dicit. Cum in illo tanquam in Petro fundata sit ecclesia. Et in sermone de cathedra petri. Petrum itaq; fundamentum ecclesiæ nominauit: haud dubium, quin Christus, dicens. Tu es Petrus, & super hanc Pe. edi. ec. meam. Sequitur. Ideo digne hoc fundamentum ecclesia colit super quod ecclesiastici ædificij altitudo consurgit. Et post pauca. Dignum est, ut fundamentum hoc in ecclesia honoretur: per quod cælum ascenditur. ubi Aug. Petrum fundamentum nominat. ¶ De primo fundamento loquitur apostolus. Fundamentum aliud nemo ponere &c. & 1. Cor. 10. Petra, inquit, erat Christus. Hæc petra super quam fundanda erat ecclesia: cum dominus dixerat. Tu es Petrus, & super hanc Pe. ædi. ec. meam. quæ exponens beatus Aug. in de uerbis domini dicit. Dominus noster Iesus Christus dixit Petro. Tu es Pe. & super hanc Pe. ædi. ec. meam: super hanc petram, quam confessus es: super hanc petram, quam cognouisti dicens. Tu es Christus filius dei uiui: ædificabo ecclesiam meam. Super me ædificabo te: non me super te: nam uolétes homines ædificare super homines dicebant. Ego sum Pauli: ego sum Apollo: ego ueró cephæ, & alij nolentes ædificare super Petrum: sed supra petram dicebant. Ego sum Iesu Christi. Hæc Aug. Hunc errorem circa ecclesiæ fundamentum uidens apostolus reprobat. 1. Cor. 1. subiungens ad præmissa uerba. Ego sum Pauli: ego uerò cephæ: ego autem Christi. Diuisus ergo est Christus. Nunquid Paulus crucifixus est pro uobis? Aut in nomine Pauli baptizati estis? quasi diceret; non. Igitur neq; Petrus; neq; Paulus; neq; aliquis alius citra Christum est aliquid. i. ecclesie fundamentum. Ea propter subsequenter in eadem epistola cap. 3. dicit. Quid igitur Apollo: quid Paulus? Ministri eius sunt, cui credidisti, & unicuiq; sicut dominus dedit, supple debet ministrare. Ego, inquit, plantaui. s. per predicationem; Apollo rigauit per baptizationem; sed Deus incrementum dedit per fidei, & charitatis infusionem. Itaq; neq; qui plantat, est aliquid; ut Paulus; neq; qui rigat, est aliquid, ut Apollo; supra quod. s. fundari posset ecclesia; sed qui incrementum dat Deus; ipse. s. est ecclesiæ principale fundamentum. Et subdit. Vt sapiens architectus fundamentum posui. s. Christum; de quo dixi, ꝙ nemo aliud potest ponere. Et iterũ petra erat Christus. Vnusquisq;

Apoc. 21.

Ecclesia fundata dicitur supra petrã, & quæ est hæc petra.

D 1. Cor. 3.

Iohan. 15.

August.

Fundamentum multiplex & quõ differenter Christus, & apostoli dicuntur fundamentum ecclesiæ.

August.

1. Cor. 10.

Aug.

Aug.
1. Cor. 1.

autem uideat, quomodo ſuperædificet. Et intantum penſauit apoſtolus hoc eccleſiæ fundamentum: ꝙ nihil auſus erat loqui: niſi quod ſuper illud fundamentum fuiſſet fundatum. unde apoſtolus ad Rom. 15. Non enim audeo

Rom.15.

aliquid loqui eorum, quæ per me non efficit Chriſtus. Et poſt pauca. Sic autem prædicaui euangelium hoc: non ubi nominatus eſt Chriſtus, a pſeudo. ſ. prophetis ut apoſtolis: ne ſuper alienum fundamentum ædificarem. Non prædicauit apoſtolus in locis, ubi prius annunciatus eſt Chriſtus per pſeudo apoſtolos: ne ſuper errore ab eis ſeminato: qui difficulter eradicatur: quaſi ſuper alieno fundamento ædificaret: & ideo præuenit eos, & his prædicauit, quibus prius nihil annunciatum erat de Chriſto: ut in talibus ſolidum poneret fidei fundamentum. ¶ Ex quibus patet, ꝙ non Petrus: ſed petra in euangelio Chriſti deſignatur: cum dixit Chriſtus. Super hanc pe. ædi. ec. meam. Et hic apertè dicit quædam gl. ibidem exponens. Super hãc petram. i. ſuper hunc Chriſtum, in quem credis, quem unicum uoluit eſſe deus ſuæ eccleſiæ fundamentum: apoſtolorum uerò neminem. unde addit. Tu es Petrus a me petra: ut mihi fundamenti retineam dignitatem. Ad idẽ Aug. ſuper Ioh. Eccleſia in hoc ſeculo diuerſis tentationibus uelut imbribus, fluminibus, & tempeſtatibus quatitur: ſed non cadit: quia fundata eſt ſupra firmam petram: Vnde Petrus nomen accepit. Non enim a Petro petra: ſed a petra Petrus: ſic nec Chriſtus a chriſtiano: ſed chriſtianus a Chriſto uocatur: ideo quippe ait dominus. Super hanc pe. ædi. ec. meam: quia dixerat Petrus. Tu es Chriſtus filius dei uiui: ſuper hanc petram, quam confeſſus es, ædi. ec. meam Petra autẽ erat Chriſtus. Idem in lib. retract. ait Dixi in quodam loco de apoſtolo Petro, ꝙ in illo tanquam in petra ædificata ſit eccleſia. Sed ſcio me ſic poſtea ſæpius expoſuiſſe, quod a domino dictum eſt. Tu es petrus, & ſuper hanc pe. ædi. ec. meam: ut ſuper hunc intelligeretur, quem confeſſus eſt Petrus di. Tu es Chriſtus filius dei uiui. Et poſt pauca. Non enim dictum eſt illi: tu es petra: ſed tu es Petrus. Petra autem erat Chriſtus, quem confeſſus eſt ſymon. Hæc petra Chriſtus eſt lapis ille uiuus, & angularis: de quo Petrus dixit. Ad quem accedentes lapidem uiuum ab hominibus quidem reprobatum: a deo autem electũ, & honorificatum: & ipſi tanquam lapides uiui ſuper ædificamini domos ſpiritua le: in ſacerdotium ſanctum offerentes ſpirituales hoſtias acceptabiles deo per Ieſum Chriſtum. Et ſubdit. Propter quod continet ſcriptura. Ecce ponam in ſyon Gl. i. eccleſiam per ſyon figuratam: lapidem angularem, ſummum, probatum, electum, precioſum: & qui crediderit in eum, non cõfundetur. Idem habetur ad Rom. 9. Per quæ uerba ambo illi Romani Apoſtoli Petrus, & Paulus probant Chriſtum ex ſcriptura lapidem eſſe, & petrã fundamentalem: de quo & apoſtolus alio loco dicitur. Iam non eſtis hoſpites, & aduenæ: ſed eſtis ciues ſanctorum, & domeſtici dei: ſuperædificati ſuper fundamentum apoſtolorum, & prohetarum ipſo ſummo lapide angulari Ieſu Chriſto: in quo omnis ædificatio creſcit in templum ſanctũ in domino. Super quo dicit Remigius. Fundamentum apoſtolorum, & prophetarũ omniumq; Chriſtus eſt: qui fide illius ſtabiliti, & fundati. & infra. Omnis enim, qui fidem Chriſti habet. ſuper ipſum fundatus eſt ipſo ſummo lapide angulari Chriſto. Et concludit, quod facit pro intellectu omniũ, quæ dicta ſunt: quoniam Chriſtus eſt fundamentum, & lapis angularis ſummus: quia ab ipſo incipit fides: & in ipſo, & ab ipſo, perficitur, atq; cõpletur: ideo omnes electi in ipſo ſunt fundati, coniuncti, & adunati: & propter hoc ipſe eſt lapis: de quo dicit propheta. Quem reprobauerunt ædificantes, qui factus eſt in caput anguli: qui facit utraq; unum, & concluſit iudæos, & genti

Auguſt.

Quo ſolus Chriſtus dicitur uerè, & uerum eccleſiæ fundamentũ principale, apoſtoli uerò ſecundarium.

1. Pet. 2.

Rom. 9.

Ephe. 2.

les in unam ecclesiam, tanquam duos parietes: sicut lapis iste in templo Salomonis ab ædificantibus reiectus: qui postea sedit in summitate ædificij: in angulo duos parietes coniungens: per quem Christus est figuratus. ¶ Ex quibus concluditur, ꝙ Christus est fundamentum principale, & radicale, & primum: super quod fundata est ecclesia: quia ab eo fides incipit in eo stabiliter. & præter ipsum nulla firmitas: stabilitas nulla: nulla soliditas inueniri potest: quæ spirituale posset ædificium supportare: quia non est datum aliud nomen hominibus, in quo oportet saluos fieri: quam nomen Christi. ¶ Apostoli uerò sunt fundamenta fidei, & ecclesiæ secūdaria, & minus principalia: fundati in fundamento primo: quoniam ipsi fidē per operosam prędicationem dilatauerunt: confitentes Christum coram regibus, & principibus, & omni populo: minas iudiciū: terroresq; tyrannorum usq; ad sanguinis proprij effusionem magna constantia contēnentes. Vnde dixit Petrus minantibus iudæis, & prohibentibus apostolis, ne omnino loquerentur: aut docerent in nomine Iesu. Si iustum est in conspectu dei uos potius audire, quam deum iudicate. Non enim possumus, quæ uidimus, & audiuimus, non loqui. Act. 4. Et Paulus multò magis conualescebat, & confundebat iudæos, affirmans, quoniam hic est Christus. Act. 9. Et omnes apostoli unanimiter leuauerunt uoces suas ad deum orantes. Domine respice in minas eorum: & da seruis tuis cum omni fiducia loqui uerbū tuū in eo, ꝙ manū tuā extēdas ad sanitates, & signa, & prodigia fieri ꝑ nomen sancti filij tui Iesu. Et sequitur. Et repleti sunt omnes spiritussancto: & loquebātur uerbū dei cū fiducia. Et uirtute magna reddebant apostoli testimoniū resurrectionis domini nostri Iesu Christi, & gratia magna erat in oībus illis. Act. 4. Et quidē ibāt gaudētes a cōspectu cōcilij: q̄m digni habiti sunt pro nomine Xp̄i cōtumeliā pati. Act. 5. ¶ Quia ergo ad ipsorū prædicationē augebatur credentiū in dn̄o uirorū, & mulierū multitudo: ita ut in plateis eijcerent infirmos: & ponerent in lectulis, ac grabatis: ut uenięte Petro saltē umbra illius obūbraret quēpiā illorū: & sanarent ab infirmitatibus suis. Act. 5. Ipsi dicuntur fundamēta ecclesiæ secundaria: quia fidē Christi in cordibus multorum plantauerunt, quę est uerum spiritualis ædificij fundamētum. ad Heb. 11. Fides est substantia rerum sperandarū. Substantia: id est fundamentū, & causa omnium bonorum sperādorū faciens ea subsistere in nobis. ut dicit gl. & in c. Gloriosus. de reli. & uene. sanctorum lib. 6. dicitur de apostolis. Gloriosissimos Christianæ fidei principes: athletas dei electos: iustos seculi iudices: uera mundi lumina: Christi redemptoris apostolos numero duodenario contentos: qui uiuentes in carne prædictam ecclesiam suo sanguine plantauerunt ipsam erigendo sublimiter: & disciplinis sanctissimis dirigendo. Sunt ergo apostoli fundamenta ecclesiæ fundantes ecclesiam non super se: sed supra Christum primum, uerum, & unicum principale fundamentum: non enim ad se: sed ad Christum uocabant populum. Sunt fundamenta fundata super Christum, & fundantia super Christum. Christus uero fundamentum fundans non fundatum: & ideo fundamentum fundamentorum. Et hoc est, quod dicit beatus August. super psal. 86. Quemadmodum apertè dicitur Christus est sanctussanctorum: ita figurate dicitur fundamentum fundamentorum. Si ergo sacra cogitans: Christus est sanctussanctorum: si gregem subdi cogitas: Christus est pastor pastorum: si fabricam cogitas, Christus est fundamentum fundamentorum: quia ergo apostolis non conuenit ratio fundamenti principaliter, & primariè: ideo quãq; ab eis negatur: ꝙ sint ecclesiæ fundamēta secundū modum scripturæ:

Marginalia: Christus fundamentum principale radicale & primum. — Act. 4. — Act. 4. — Act. 9. — Act. 4. — Act. 5.

Luc. 14. Iohan. 1. qui sæpe ea negat ab eis quæ non principaliter conueniunt illis: licet conueniant secundariò: sic enim. Nemo bonus, nisi solus deus. Et de baptista domini dicitur Iohann. 1. Non erat ille lux. Et tamen de apostolis, quibus minor non erat Iohannes, dicitur. Vos estis lux mundi. Mat. 5. Et rursum de Iohanne. Ille erat lucerna ardens, & lucens Iohan. 5. ¶ Itaq; scripturæ, quæ sonant, q solus Christus fundamentum sit, & q sibi soli fundamenti dignitatem retinuit: intelligi dicunt principaliter: cum quo stat, q apostoli sint fundamenta secundaria: sicut in fundamento corporalis ædificij petra ponitur supra petram: una tamen est omnium fundamentum omnia supportans: ita apostoli sunt fundamenta super Christum omnia supportantem fundata: & inter apostolos Petrus propter fidei suæ soliditaté, & constantiam quandoq; petra dicitur: & præ cæteris apostolis ecclesiæ fundamentum, unde beatus Ambr. in home. lib. 1 nomen Petrus sibi attribuens ait. Fidelior factus est Petrus, postquam fidem perdidisse defleuit: atq; ideo maiorem gratiam repperit, quam amisit: tanquam enim bonus pastor tuendum gregem accepit, ut qui sibi ante infirmus fuerat: fieret firmamentum omnibus: & qui se interrogationis tentatione mutauerat: cæteros fidei stabilitate fundaret. Deniq; propter soliditatem deuotionis ecclesiarum petra dicitur: sicut ait dominus. Tu es Petrus: & super hanc petram ędificabo ecclesiam meam. Et subdit Ambr. Petra dicitur eo, q primus in nationibus fundamenta posuerit: & tanquam saxum immobile. s. a finali constantia, totius corporis christianitatis compagem, molemq; contineat: ut habetur dist. 50. Fidelior. Hinc & sæpe in consueto sermone nauicula Petri ecclesia dicitur. & fides ecclesiæ fides Petri: hoc est fides, quã Petrus prædicauit, & docuit. Et propter eandem rationem dicitur fides apostolica: quia per apostolos per iussionem Christi promulgata: qui huius fidei autor est magister, & inspirator. Pro omnibus huius fidei professoribus orans, & sacrificans sacerdos dicit. Et omnibus orthodoxis catholicę, & apostolicę fidei cultoribus.

Matt. 5. Iohan. 5. H

Quo præceteris apostolis Petrus dicitur ecclesiæ, & fidei fundamentum.

B. Ambr.

EXPOSITIO MEMENTO.

LECTIO XXV.

A MEMENTO domine famulorum, famularumq; tuarum N. & N. ¶ Hęc est quarta pars secundę partis principalis: in qua postquam sacerdos orauit pro omnibus rectè credentibus fraternaliter: in hac particula orat, pro quibusdam specialibus singulariter. Et diuiditur in tres partes secundum Alber. in quarum prima tangitur pro quibus, & qualibus oratur. In secunda, quid pro eis a deo desideratur, ibi. Pro spe salutis. In tertia, quid ad exaudiendum allegatur, ibi. Tibiq; ¶ Circa primum dicit. Memento domine. Circa quod uerbum statim oritur quęstio. Cum nihil ignoret dei sapientia: nec alicuius ualet obliuisci: quid est, q postulat sacerdos, ut quorundam memoretur. ¶ Ad quod respondetur, q sacerdos hęc dicens nequaquam intendit, ut deum ad oblitorum rememorationem excitet: sicut nec petit, & orat, ut quæ necessaria nobis sunt: deum instruat aut quemadmodum nobis misereatur, doceat, & inclinet. Non enim obliuisci potest deus, sicut nec ignorare: nos quidem multorum, que nouimus, obliuiscimur:

Alber.

De oratione p specialibus, quibusdam.

Cur postulat Sacerdos ut Deus, q nihil ignorat, quorũdã memoretur.

ad quæ

ad quę iterum cognoscenda per species, uel habitus post actualem cognitionem derelictas uel derelictos: nunc locutione, nunc uisione: nunc alicuius similis occurrentis consideratione: nunc doctrinarum collatione alijsq; modis, quam plurimis excitatas, uel excitatos in recordationem reducimur oblitorum. Non sic omnisciens, & a fine ad finem attingens dei sapientia. Cuius oculis nuda sunt omnia, & aperta. Heb. 4. In qua non est cognitiuorum actuum uicissitudo: quoniam apud eum nec est transmutatio, nec uicissitudinis obumbratio. Iac. 1. Ego, inquit, sum deus, & nō mutor Malach. 3. Nam unico intelligendi actu immutabili: & ęterno, qui est immensa eius essentia: cuncta nouit, præsentia, preterita, & futura, & possibilia: quę omnia & singula suę notioni æternaliter sunt pręsentia: un de Boe. 5. de conso. me. 2. Huic scilicet deo ex alto cuncta tuenti nullę terrę moles resistunt. Non nox atris nubibus obstat, quę sint, quę fuerint, ueniant, quę non mentis cernit in ictu. quem, quia respicit omnia solus, uerum possis dicere solē. Et prosa ult. Est deo semper ęternus, ac pręsentarius status. Scientia quoq; eius omnem temporis supergressa motionem, in suę manet simplicitate pręsentię: infinitaq; præteriti, ac futuri spacia complectens, omnia quasi iam gerantur in sua simplici considerat cognitione. Hæc boe. Consonat illud salo. Prouerb. 15. In omni loco oculi domini contemplantur bonos, & malos. Et sequitur. Infernus, & perditio coram domino: quantò magis corda filiorum hominum. Hiere. 23. E uicino ego sum dicit dominus: non de longe deus omnia cognosco.

Heb. 4. Iac. 1. Malach. 3. Boet. 5. Prouer. 15. Hierem. 23.

Quō dicitur deus aliquorum obliuisci, & recordari.

B ¶ Quæ ergo in nobis est obliuio per passionem, & cognitionis mutationē deo attribuimus per effectum secundum Alb. Deus dicitur scire, quos approbat. Apostolus. Cognouit dominus, qui sunt eius. Et dicitur nescire, quos reprobat. Mat. 7. Nunquam noui uos. Rursus dicitur obliuisci malorum, cum malus ad bonum conuertitur. unde. Si impius egerit pęnitentiam omnium iniquitatum eius, non recordabor. & dicitur obliuisci bonorum, cum bonus ad mala peruertitur. unde ibidem. Si iustus a sua iustitia se auerterit: omnes iustitias eius non recordabor. Deus ergo quādoq; recordatur ad miserādum: secundum illud Iob. 7. Memento mei deus quia uentus est uita mea. Quandoq; recordatur ad puniendum. unde ps. Memor esto domine filiorum edom, in die Hierusalem. Cum ergo petitur, ut aliquorum meminerit: petitur, ut illorum misereatur: secundum illud. Reminiscere miserationum tuarum domine: & misericordiarum tuarum, quæ a seculo sunt. Et ꝙ eos gratia sua uisitet, qua mereantur: aut ꝙ bona ęterna, uel temporalia conferat propter præcedentia merita. Sic orauit Ezechias rex iuda: ut habetur Esa. 38. Obsecro domine, memento quomodo ambulauerim coram te in ueritate, & corde perfecto: & quod bonum est in oculis tuis, fecerim. Sic & orat propheta in ps. Memento nostri domine in beneplacito pupuli tui. Visita nos in salutari tuo. De hoc etiam beatus Aug. li. 11. confes. suarum in principio ita ait. Nunquid domine, cum tua sit æternitas, ignoras, quæ dico tibi: aut qui tempus uides, quæ fiunt in tempore. Cur ergo tibi tot rerum narratione digero. Non utiq;, ut per me noueris ea; sed affectum meum excito in te: & eorum, qui hoc legunt, ut dicamus omnes. Magnus dominus, & laudabilis nimis. Et sequitur. Nam & oramus, & tamen ueritas ait. Nouit pater uester, quid uobis opus sit, priusquam petatis a deo. Affectum ergo nostrum patefacimus in te confitendo miserias nostras, & misericordias tuas super nos, liberes nos: ut desinamus esse miseri in nobis: & beatificemur in te. hęc Augu. ¶ Hoc itaq; modo orat sacerdos, dicens. Memento, C

Albert. 2. Tim. 2. Mat. 7. Iob. 7. Psal. Esa. 38. Psal. August. August.

scilicet per gratiæ appositionem, & peccatorum remissionem. Domine, qui diues es in misericordia, & omnis gratię locuples possessor: cui ad saluandum cum uolueris, subest posse. Sapien. 12. Tu es domine, qui uitæ, & mortis habes potestatem: & deductis usq; ad portas mortis, & reducis. Eiusdem 16. Igitur memento. Famulorum, famularumq; tuarum. Famulorum pręponitur propter sexus dignitatem: propter quam uir caput est mulieris, cui subiecta esse debet: secundum apostolum. 1. Cor. 11. & 1. ad Tim. 2. Dicit autem non uiri, & mulieris: sed famulorum, famularumq; tuarum, scilicet te recte colentium per catholicam fidem. Per quã se famulos deo subiectos recognoscunt: eumq; cęli, & terræ dominum profitentur. Pro talibus orans sacerdos, quod petit: facilium poterit impetrare. Vnde cum Salomon sapientiam a sede magnitudinis sibi mitti peteret, ut secum esset, secumq; laboraret: per quam, & sciret, quid acceptum esset coram deo omni tempore: statim post petitionem famulatus sui memoratur, dicens. Da mihi domine sedium tuarum assistricem sapientiam: & noli me reprobare a pueris tuis. quoniam seruus tuus sum ego, & filius ancillæ tuæ. i. ecclesiæ, quæ me genuit per ueram fidem ad tua obsequia. Et propheta orans pro animæ suæ salute, & sua ab inimicis liberatione, sui famulatus meminit dicens. Educens de tribulatione animam meam: & in misericordia tua disperdes omnes inimicos meos: & perdes omnes, qui tribulant aimam meam: quoniam ego seruus tuus sum. Et iterum. Ad te leuaui oculos meos, qui habitas in cel. Ecce sicut oculi seruorum in ma. domi. su. Et sicut oculi an. in mani. dominæ suę: ita ocu. nostri ad dominum deum nostrum, donec misereatur nostri. Nec frustra funditur oratio pro famulis dei, & ministris: quia illis promisit Christus suam assistentiam in cęlis. Volo, inquit, pater, ut ubi ego sum: illic sit & minister meus. Si quis mihi ministrauerit, honorificabit eum pater meus, qui in cęlis est Ioh. 12. Orat ergo pro famulis, & famulabus: quia famulatus, & humilis seruitus depræcati animam ad concessionem petitorum assolet inclinare. ¶ Et hic locus est, ubi congruit, ꝙ sacerdos pro his, pro quibus uult specialiter, oret: quod nota copulationis innuit secundum Alex. posita cum dicitur. Famulorum, famularumq; tuarum. Et omnium circumstantium. Et enim non solet copulare partem contẽtam toti continenti. quod autem dicitur famulorum, famularumq; tuarum continet: quia omnium fidelium ecclesiam importat: quod coniungitur omnium circumstantium continetur: quia partem ecclesiæ repræsentat. Pars autem continetur a toto: ideo ut apta sit copulatio famulorum, famularumq; tuarum, specificari debet per certos, pro quibus sacerdos specialiter sacrificat: & sic non erit totum continens, cui apte copulatur, & omnium circumstantium, qui non sunt partes horum famulorum, famularumq; tuarum. Ideo ponitur in codicibus. N. & N. & in nonnulli rubrica inseritur. Hic fac memoriam uiuorum. Vnde Inno. Ex hac uerborum forma cum eo, quod sequitur: & omnium circumstantium, manifeste conuincitur, ꝙ hic quidem sit locus, ubi sacerdos specialiter illos, pro quibus orare uoluerit, debet nominare, Debet tamen nomina uiuorum dumtaxat recensere; quoniam in sequentibus locus occurrit, ubi defunctorum erit memoria specialis. Potest autem celebrans uiuorum nomina uocaliter exprimere, aut solum cogitando mente recitare, pro quibus uoluerit specialiter orare, eisq; altaris sacrificium particulariter applicare. Non enim de hoc pręceptum ecclesiæ inuenitur, sed potest celebrans per sua deuotione, & loci, ubi celebrat consuetudine, personas, quibus

[Left margin notes: Sap. 12. — Sap. 9. — D]

[Right margin notes: Quare dicit famulorum famularumq; & non uirorum & mulierum. — Qualiter orare debet sacerdos pro quibusdam singulariter quorum nomina potest recitare.]

sacri-

sacrificium specialiter applicat, uel uocaliter exprimere, secrete tamen sicut cætera canonis uerba: uel dumtaxat mentaliter cogitare. ¶ Et quamquam non egeat deus intentione nostra, uel oratione particulari: sicut nec alijs bonis nostris, ut alijs quibuscunq; benefaciat: ut dicit Gerson in de sollicitudine ecclesiastica perso. particula. 36. nihilominus uult, quædam secundum ordinem suæ sapientię dare, & conferre: dum ad ipsum specialiter dirigimus orationes nostras: qualia non esset daturus sine illis: ut nō sint uacua, & inania suæ sapientiæ opera. Sic & deus noscit merita intentionis, & corda conferentium bona temporalia, & elemosynas pro augmētatione cultus diuini: & tamen dat aliqua bona conferentibus, dū fiūt suffragaia postmodum pro illis, quę, & qualia non daret, si dimitterentur, nec fierent. Patet in illis, qui in suis testamentis, aut aliunde constituūt aliquid restitui, uel pauperibus dari: qui licet sic dando possunt mereri: nō tamen proficit eis tantumdem hæc uoluntas non sequente effectu, sicut sequente: quoniam in casu maneret iste ordinans, adhuc ad restitutionem postea obligatus. Hæc Gerson. Quod merito attendant quidam remissi testamentorum executores: ut fideliter iuxta testantium pias uoluntates singula studeant exequi, & implere. Quodq; debitoribus debita non minuant, ut inde elemosynas faciant largiores. Attendere debent hoc testatores: ut non desidibus, torpentibus, aut alias minus timoratis executiones suarum studeant committere uoluntatum: ne per executionis negligentiam, dum non fiunt, quę ordinarunt suffragijs, & donis priuentur, quæ deus conferret ad instantiam orationum eleemosynarum, & cæterorum, si fierent ordinatorum. Non dissimiliter fit in missa, si sacerdos celebrantis his, uel istis specialiter uirturē sacrificij nō applicat: non largitur deus bonum: uel remittit eisdem pœnas peccatorū: quod largiretur, & faceret ad applicationem sacerdotis specialem. ¶ Debet ergo sacerdos, si quosdam specialiter per suam celebrationem adiuuare uoluerit: specialiter pro eis orationem ad deum dirigere: & eis uirtutem sacrificij specialiter applicare. Neq; .n. gratis, & superuacuē ordinauit ecclesia: quæ spiritū sponsi sui habet, ut per memento unū, in certo canonis loco pro aliquibus uiuis specialiter, et per memento secundum, in alio canonis locis pro quibusdam defunctis particulariter memoria haberetur. Nec frustra, & inutiliter fideles missas pro se specialiter dici procurant: instituentes beneficia: dotantes ecclesias & altaria, uolentes eos, qui sua recipiunt stipendia ad orandum pro se specialiter obligare: conditiones, & limitationes certas ad hoc ipsum utiles explicantes: quod expedire docet præfatus doc. in alle. tractatu particula. 16. & 20. & personis recipientibus personis conferentibus etiam affinibus, & cognatis. Attende, ait, & uidebis expediens esse personæ recipienti temporalia, ꝙ limitetur ad certa suffragia, quibus reddatur animus eius magis sollicitus debitum soluere: & intentionem suam in deum dirigere; quatenus præterea maneat eius conscientia securior: quo poterit cognoscere, ꝙ obligatione soluta, quietus manet. Nec paruipendendæ sunt (ait) illę due rationes quibus additur tertia. Constat namq; apud deum, qui nouit omnia, qui & dicit. Ego deus & non mutor: nihil necessitatis esse aperire nostras intentiones, & affectus exponere. Hoc autem requiritur propter nos orantes ut exhibeamus nos tales nobisipsis: qualem cupimus deum esse nobis: pios, amicos, sedulos, compatientes: & ita de reliquis affectibus. Sed quis nesciat, ꝙ orans plus mouetur, & afficitur in seipso, dum ad prticularia respicit: dum benefactorum munera: dum intentiones: dum necessitates considerat: quam in quadam

Marginalia (left): Vult Deus nōq; orari, & aliorum petitionem aliquid cōferre alias nō daturus. — Monentur testamenta-rij.

Marginalia (right): E. — Gerson. — Gerson. — F.

uniuersalitate, & generalitate se tenendo: siquidem particularia magis G mouent. Hoc quo ad sacerdotes ab alijs beneficia recipientes. ¶ De alijs subdit. Videbis rursus particula. 21. circa personam conferentem temporalia expediens esse frequenter, & necessarium aliquando suffragia limitare. Primò si ad illa suffragia percuranda tenetur ex uoto proprio, uel ex sacerdotis iniuncta pęnitentia: uel ex alterius sacramento legato, uel mandato. Certum est proinde suffragia ecclesiæ, uel singularis personæ non tantum ualere pro mille aut omnibus: quantum uni prosunt, si pro uno tantum fiant. De quo infra lec. 27. uidebitur. Addit pro tertio, particula. 22. Videbis deniq; circa personas affines, uel attinentes personæ beneficium conferentis referre, quam plurimum, si uiderint, & senserint per successionem temporum, & generationem: ꝙ talis parens eorum, uel affinis tantæ fuit piæ sollicitudinis: ut pro se, & suis talia fieri constituerit pietatis officia. Nonne mouetur, & commouetur perinde preces cum gratiarum actione, & laudibus ad deum referre. Nonne probabile est eosdem animandos fore: ut quemadmodum ille fecit, & ipsi faciant. ¶ Ex quibus satis deducitur proficuū esse, & utile tā celebrantibus, quā sua cōferētibus, quā ēt cæteris fidelibus particularē, & specialē missæ, & orationū, ac suffragiorum cæterorum applicationem esse, quam usus ecclesiæ habet. Cui si quis detrahit se imprudenter decipit. Nec sobriè: sed plus sapit, quam oportet: contra doctrinam apostoli ad Roma. 12. ¶ Sed circa hanc materiam latius declarandam quædam mouebo dubia: ut horum solutione clarius pateat, cuius sit sacrificium applicare huic, uel illi: quemadmodum fieri debeat: ne celebrans, & pia uota fidelium suscipiens, uel seipsum, uel sibi commissos, uel ecclesiam, cuius minister est: contingat in sacrosancto tanti sacrificij ministerio defraudare.

De limitatione suffragiorum.

Rom. 12.

DE APPLICATIONE SACRIFICII.

LECTIO XXVI.

A INTER hæc dubia, aut quęstiunculas prima, & secunda respiciunt sacerdotem celebrantem. Tertia missam pro se, uel suis specialiter ordinantem. Quarta utrumq;, celebrantem scilicet, & eum pro quo celebratur. Quinta respicit modum, quo applicatio congrue ordinatur. ¶ Est ergo quæstio prima, utrū applicatio fructus, & uirtutis sacrificij subsit celebrātis potestati. ¶ Secūda, utrum applicationem uirtutis sacrificij impediat malicia uel suspensio celebrantis ministri. ¶ Tertia quæstio; quomodo fideli liceat pro se, uel aliquibus celebrari missam specialiter ordinare: cum teneatur omnes fideles ęqualiter sibi diligere. ¶ Quarta quomodo, dantes, & recipientes tēporalia ut spiritualia rependantur: a prauitate simoniaca excusentur. B ¶ Quinta erit de seruando ordine in uirtutis sacrificij applicatione. ¶ Ad primam questionem respondetur per hanc conclusionem affirmatiuè. Sacerdos offerens sacrificium in persona ecclesiæ potest eius fructum, & uirtutem alicui, uel aliquibus specialiter applicare. Hæc conclusio declaratur: quia licet sacerdos organum sit, & minister ecclesiæ: ut in

Vtrum applicatio fructus, & uirtutis sacrificij subsit celebrantis potestati.

Quæst. 1.

fra

stra dicitur in solutione secundæ quæstionis: per quod deus p̄ces ecclesię admittit, & gratiarum dona his pro quibus ecclesia per sacerdotem orat, influit: quia tamen deo dicatus est, sanctificatus, & consecratus: ac diuino cultui specialiter mancipatus, supremumq; gradum in ecclesiastica policia tenet ratione ordinis sacerdotalis. Ideo ultra hoc, ꝙ eius est sacrificium offerre: etiam ipsius est uirtutem sacrificij, & oblationis determinare, ut illis, uel illis indigentibus præmium reddendum pro huiusmodi ecclesiæ sacrificio conferatur. Vnde dicit Guil. in tractatu de sacramentis in parte de sacramento ordinis. Si necesse fuit pro causis temporalibus aduocatos habere, iurisq; secularis peritos, qui eas agerent coram iudice pro reis, & oppressis simplicibus, & indoctis: quantò amplius consulendum fuit imperitiæ, & communitati simplicitatis hominum in causis animarum suarum cum ipsi eas, uel nescirent, uel nequirent officiorum, & artificiorum occupationibus præpediti: ut instituerentur ad hoc ministri, & aduocati: quatenus causam istorũ agerent corã iudice uiuorũ, & mortuorũ. ¶ Est autem secularis aduocati officium, indigentiam partis, pro qua aduocat, coram iudice allegare: & iudices animum ad miserendum inducere, ac inclinare. Ita erit in politia ecclesiastica: ut sacerdos gradum eminenté in ea tenens, patrociniũ illi specialiter applicet pro quo aduocationis officio fungitur celebrando. Ad hoc inducit doctor subtilis congruentiam in quotl. q. 20. ubi tractat materiam hanc diffuse, dicens. Vbi in domo aliqua rite ordinata est bonum quoddam distribuendum diuersis secundum eorum exigentiam uel indigentiam, rationabile est ꝙ dominus domus nõ immediate singulis distribuat, sed talis distributio alicui uel aliquibus certis ministris cõmittatur. Ita ait, uidemus regulariter in familijs ordinatis. Aequæ igitur, uel magis ita esse debet in domo dei, quæ est ecclesiam: ꝙ bonum in uirtute sacrificij communicandum non solus deus distribuat sed aliquis minister in ecclesia. Nulli autem hoc magis conuenire potest in ecclesia, quam sacerdoti offerenti sacrificium: cui sicut conuenit determinare intentionẽ suã pro quibus specialiter offerat, sic sibi conuenit dispositiuè determinare, cui uirtute sacrificij bonum, quod impetratur, reddatur. ¶ Et si quis diceret. Super donum, quod nõ debetur alicui: non habet ius assignandi illud alij. Bonum autem, quod debetur uirtute sacrificij, non debetur sacerdoti ut celebranti. quoniam ipse dumtaxat est nuncius offerens petitionem ecclesię & ita bonũ quod uirtute sacrificij debetur: non debetur sibi. esset enim eadem uirtus sacrificij si ipse esset in peccato mortali. ¶ Ad hoc dicendum, ꝙ licet bonum reddendum ratione sacrificij non debeatur sacerdoti pro se: sicut nec procedit ex suo merito personali: debetur tñ ecclesię secundum sacerdotis distributionem. Nam ipse ex ordine suo quẽ tenet in ecclesia nuncius est sponsa ad sponsum, offerens petitionem specialiter pro determinatis personis: & ita dispositiue determinans eis id quod redditur pro talibus petitionibus. Et quamuis quilibet sanctus & uirtuosus in ecclesia possit pro quolibet sibi placito deum exorare hoc tamen ex officio competit sacerdoti: non cęteris: quamquam quibusdam alijs ex alijs officijs alij actus ecclesiastici conueniant: in quorum diuersitate officiorũ ecclesię constat pulchritudo: ut beatus Hiero. ad dama. papam: & habetur 10. q. 1. qa sacerdotes. ait: Quia sacerdotes pro oĩbus solẽt orare, quorũ eleemosynas, & oblationes accipiũt: quę fronte pręsumũt laici oblationes quas Xp̄ani pro peccatis suis offerũt, uel ipsi comedere: uel alijs cõcedere: cũ ipsi non debeant ex officio suo pro populo orare. Et Alex. papa. 1. q. 1. Ipsi. Ipsi sacerdotes pro populo interpellant: & peccata populi comedunt: quia

Guil.

Sacerdos offerens sacrificium in p̄sona ecclesię põt eius fructum aliquibus specialiter applicare.

Quomodo sacerdos super hoc habet ius assignandi cui uoluerit.

C

Hiero.

precibus suis ea delent atq; consumunt. ¶ De actibus uerò ecclesiasticorũ officiorum, & eorum uarietate dicit beatus Greg. 89. di. Singula. Singula ecclesiastica iuris officia singulis quibusq; personis singillatim committi iubemus. Sicut enim in uno corpore multa membra habemus: omnia aũt membra nõ eundem actũ habent. Ita in ecclesiæ corpore multa membra sunt secũdũ ueridicã Pauli sententiam (1. Cor. 12.) In uno eodemq; spũali corpore conferendum est hoc officium uni: alij committendũ est aliud. Neq; enim quantumlibet exercitatæ uni personæ: uno tempore duarum rerũ officia committenda sunt: quia si totum corpus est oculus, ubi auditus. Et sequitur ad propositum. Sicut enim uarietas membrorũ per diuersa officia, & robur corporis seruat: & pulchritudinem repræsentat: ita uarietas personarum per diuersa nihilominus distributa officia, & fortitudinẽ, & uenustatem sanctæ ecclesiæ dei manifestat. Et sicut indecorũ est in corpore humano, ut alterũ mẽbrorũ alterius fungatur officio: ita nimirum noxiũ, simulq; turpissimum est, si singula rerũ ministeria personis totidem non fuerint distributa. Et eadem di. c. ad hoc. idem Grego. ait. Ad hoc dispensationis prouisio gradus diuersos, & ordines constituit esse distinctos: ut dũ reuerentiã minores potioribus exhiberent, & potiores minoribus dilectionem impenderent, uera concordia fieret: & ex diuersitate contexcio: & rectè officiorum gereretur administratio singulorum. Neq; enim uniuersitas alia poterat ratione subsistere: nisi huiusmodi magnus eam differentiæ ordo seruaret: quia uerò quęquam creatura in una, eademq; qualitate gubernari, uel uiuere non potest: cęlestiũ miliciarũ exẽplar nos instruit: quia dum sunt angeli: sunt archangeli: liquet, quia nõ sunt æquales sed in potestate, & ordine sicut nostis, differunt alter ab altero. Hæc ibi.

D ¶ Secundum hoc ergo sunt in ecclesiastica hierarchia diuersi status, & ordines: secundum quos Christi ministerium peragitur: ecclesia regitur: gratię & dona dispẽsantur. Vnde sicut Papa rõne supremitatis potestatẽ habet dispensandi thesaurũ ecclesiæ, conferendo nũc plenissimã remissionẽ peccatorũ, nũc partẽ tertiã pęnarũ auferendo: nunc certi numeri dierũ, uel annorũ indulgentiam cõferendo, secũdũ q uiderit ecclesiæ unitati, & populorũ deuotioni expedire. Cęteri quoq; episcopi certos indulgentiarũ dies concedunt. Immo & simplices sacerdotes de eodẽ thesauro per pęnitentiæ sacramẽtũ indulgentiã a pęnis largiũtur per applicationem thesauri ecclesiæ ad illas, uel illas personas secundũ cõcessam potestatẽ. Ita & in proposito recipit quilibet sacerdos potestatem ex ritu, & institutione ecclesiæ: ut merita totius ecclesię illi, uel illi possit applicare: ut pro ipsis illis aliquod bonum conferatur. Sic igitur auctoritatem habet sacerdos dispensandi merita

E ecclesiæ ex ordine nobili, quem tenet in ecclesia. ¶ Ex quo sequitur, q sacerdos non tantum est organum, & instrumentum, & per hoc non habens uirtutem applicandi actionem, uel actionis effectũ: sed est etiam minister, & dispensator. Licet enim bonum, quod impetratur uirtute sacrificij, non impetretur uirtute meriti personalis ipsius sacerdotis (nam quantũ ad uirtutem sacrificij, est instrumentum, & merè instrumentum: quia organum inanimatum: licet sit organum uiuum quantum ad meritum personale in celebrando: quia sic mereri est eius, inquantum in se uiuit uita gratiæ) quantum tamen ad illud bonum impetrandum, quod debetur uirtute sacrificij, quod æquè prouenit: etiam si non uiuat uita gratiæ, est organum precisè ordinis. Illud enim bonum impetratur uirtute meriti ecclesię in cuius persona fit oblatio: & ob cuĩ gratiã oblatio acceptatur. Tamẽ quia ratione ordinis habet gradũ excellentiæ in ecclesia: propter hunc cõuenit

Greg. | 1. Cor. 12. | Greg.

Ecclesia adornatur, & roboratur ex diuersitate officiorum, & ministrorum in ea existentium.

Non ex merito uel personali sanctitate: sed ex officio.

sibi non modo offerre: sed etiam oblationis uirtutem determinare: ut secundú prædicta non sit tantú nuncius, & organũ; sed simul ẽt minister, & dispensator. Hęc est sentẽtia Sco. ubi sup. ¶ Sed diceres põt ne sacerdos, qui minister est, & dispensator pro libito suo distribuere bonum missæ uirtute sacrificij debitum, ita. s. ꝙ hoc bonũ specialiter reddatur illi, cui ipse applicat specialiter. Sunt, qui dicunt: ꝙ nõ; sed ad hoc, ꝙ applicatio sua habeat effectũ, oportet, ꝙ eã faciat secũdũ beneplacitũ dei: qui solus est dator illius boni secũdũ suũ propriũ beneplacitũ: ideo nõ dat illi cui sacerdos applicat: nisi sacerdos in applicando se conformet datoris uoluntati. Sed hãc sniam Scotus loco quo sup. arti. 2. improbat. Nã ille nullã uidetur habere auctoritatẽ applicandi, uel assignandi aliquod bonũ, cuius applicatio nunquam tenebit, nisi fiat secundũ uoluntatẽ alterius: de qua applicans regulariter habere non potest certitudinẽ determinatam, cui debet applicare. Sacerdos autem regulariter non potest habere certitudinem determinatam de diuina uoluntate, cui uelit dare bonum reddendum uirtute sacrificij promissa; quia hoc deus in speciali non reuelat. Nec etiam in scriptura de hoc doctrina habetur: nisi multum remota, & uniuersalis, quæ non sufficit ad sciendum uoluntatem diuinam in speciali. Igitur si nunquam applicatio facta per sacerdotem in speciali haberet effectum, nisi esset facta conformiter diuino beneplacito: sequitur, ꝙ nullam habebit sacerdos auctoritatem applicandi uirtutem sui sacrificij nisi multum in uniuersali. Neq; eius applicatio proficua foret: nisi casualiter, uel per diuinum miraculum: puta quia casu fieri posset, ꝙ sacrificium applicaret illi cui, secundum dei iudicium esset applicandum. Vel ꝙ sibi reuelaretur per miraculum, quæ esset dei uoluntas in huiusmodi applicatione. Similiter arguit Scotus in materia de pe. li. 4. di. 18. q. 1. contra eos, qui dicunt, ꝙ pęnitentiam condignam sacerdos imponere tenetur: scilicet quam peccator secundum dei iustitiam agere tenetur, quã si sacerdos imponẽdo nõ attingit, sed minorem: luet peccator residuum in purgatorio. Vnde arguit Scotus. Nulli committitur potestas arbitrandi in causa aliqua, cuius arbitrium nũquam erit ratum, nisi fiat secundum iudicium, & beneplacitum partis: de quo tamen determinatẽ scire non potest arbiter. Sed beneplacitum dei, quo ad pęnitentiam condignam & punctualem, regulariter scire non potest sacerdos: ergo secundum illud iudicium dei punctualiter iniungere pęnitentiam sacerdos non astringitur. Modicum enim esset arbitrium immo pene nulla arbitrandi potestas in sacerdote, si semper secũdũ uolũtatẽ alterius partis arbitrari teneretur, quam tñ uoluntatẽ nosse non põt. Sic etiam in proposito. ¶ Vnde ad id, quod quærebat: an sacerdos pro libito suo possit uirtutem sacrificij applicare, cui uoluerit: est sub distinctione respondẽdũ. Qñq; .n. habetur certa doctrina, uel obligatio seu pręceptũ de applicatione certo modo facienda: qñq; uerò talis non habetur. Si primum, debet se sacerdos in applicatione conformare doctrinæ uel præcepto: ꝙ si contrarium fiat: fortę dicit. Sco. nec ei, cui applicatur, proficit: & applicanti nocet, quia si contra, doctrinam, uel præceptum applicando, peccat. ¶ Pro cuius declaratione latiori notandum secundum eundem arti. 2. ubi sup. in quotl. ꝙ missa potest intelligi ualere, & efficaciam habere dupliciter. Vno modo ex opere operante. Alio modo ex opere operato. ¶ Ex opere operante, hoc est ex merito personali personæ celebrantis: propter quod cõfert deus petita a sacerdote eis, quibus orationẽ, & missæ sacrificium applicat. Ex opere operato, idest ex ipsa consecratione oblatione, & sumptione uenerabilis eucharistiæ non habendo respectum

An sacerdos possit pro libito suo applicare bonum missę.

Missa habet efficaciã dupliciter.

ad personalem sanctitatem, aut meritum sacerdotis. Et hoc potest intelligi dupliciter. Vno modo, ꝙ hic ualor sit ex diuina institutione: qui efficaciter determinauit se ad conferendum quosdam effectus gratuitos, & salutares ad consecrationem, oblationem, & sumptionem corporis, & sanguinis Christi factam a sacerdote: sicut dicimus de cæteris sacramentis nouæ legis: ꝙ habent uirtutem ex Christi institutione: ita ꝙ ipsis exhibitis aliquibus assistit deus causando in eis quosdam effectus salutares, scilicet remissionem peccatorum, & gratiam gratum facientem: & hoc modo missa proficeret: etiam si per impossibile, nullus mortalium esset in gratia. Sicut baptismus tollit originale: & confert gratiam infanti baptizato: etiá si cuncti uiatores essent peccatores. Quam efficaciam sacramentorum meruit Christi passio: sacramentis uerò contulit specialis Christi institutio. ¶ Alio modo intelligitur missa habere effectum, & esse accepta deo ex opere operato præcisè ratione oblationis sacrificij, quod in missa perficitur: non attendendo Christi institutionem: quia oblatio non uidetur grata deo, & accepta, nisi sit alicuius offerentis grati, & accepti. iuxta illud. Gen. 4. Respexit dominus ad Abel, & ad munera eius. Prius ad Abel offerentem, quam ad munera oblata. Hinc uidua paupercula plus omnibus in Gazophylacium misisse dicitur. Lu. 21. Quia quæ misit, ex uoluntate misit magis accepta. Nam secundum beatum Grego. Non pensat deus quantum: sed ex quanta, & quali uoluntate offeratur. Hinc passio Christi patri acceptissima fuit: quia eam Christus æterni patris filius, in quo semper patri complacuit, uoluntariè eam in animarum nostrarum salutem obtulit: quam si iudęus crucifixor solus obtulisset, patri minime placuisset. Et ita intelligendum est quod dicit Sco. arti. 2. ꝙ eucharistia non præcisè ratione rei contentæ plenè acceptatur, sed oportet, ꝙ sit oblata. Hoc enim bonum in eucharistia contentum æquale est, quando reseruatur in pixide: & quando offertur in altari, & tamen non ęquè ualet ecclesiæ reseruatum in pixide: & oblatum in officio missæ. Vltra igitur bonum contentum in eucharistia ad hoc, ꝙ proficiat ecclesiæ, requiritur eius oblatio: & ad hoc ꝙ oblatio sit placita, & accepta requiritur secundum præmissa, ꝙ offerens sit placens, & acceptus. ¶ Est autem duplex offerens: scilicet offerens immediatè, & personaliter. Alius offerens mediatè, & principaliter. Primus est sacerdos consecrans, & sumens sacramentum, qui ita in persona sua auctoritate tamen diuina hæc perficit, ꝙ nemo alius in sic offerendo secum concurrit. Offerens uerò mediatè, & principaliter est ecclesia militans, in cuius persona sacerdos offert: & cuius est in offerendo minister. Est enim hoc sacrificium, sacrificium totius ecclesiæ: in cuius signum sacerdos non ex sua persona dicit. Oro: sed ex persona ecclesiæ oremus. Nec dicit. In primis quæ tibi offero: sed quæ tibi offerimus. Et post communionem. Proficiant nobis, quæsumus domine, hęc sacramenta, quę sumpsimus. quamuis ipse solus offerat, & sumat personaliter: unde ecclesia offert per ipsum tanquam per ministrum, quem ad hoc instituit, & ordinauit. Primus offerens non semper gratus est deo, nec semper sibi placet: quia sæpe peccator est. Secundum offerens deo est semper acceptum: quia ecclesia semper sancta est, & unica sponsa Christi pudica casta, nesciens maculam, neq; rugam, cum ergo missa semper ualorem suum habet, & accepta est deo. iuxta illud Iohá. 6. Panis, quem ego dabo per me, scilicet & sacerdotes, caro mea est pro mundi uita. Non ergo erit hoc regulariter propter offerens primum, quod nonnunquam displicet:

Gen. 4. Luc. 21. Greg. Scot. H Offerens sacrificiú missæ duplex est. Iohan. 6.

ergo erit propter offerens secundum, scilicet ecclesiam, quæ semper grata est deo: quia semper in ea sunt homines sancti, & uirtuosi: quorum actiones, & merita deo placent: qui & digni sunt inhabitatione spiritussancti: ut dicit Beda super illud Matth. ulti. Ego uobiscum sum om. di. usq; ad consuma. seculi. ¶ Et ex hoc alicui uideri posset: ꝙ missa uno tempore efficacior est, & magis accepta deo, quam alio. Et regulariter, ꝙ missa sacerdotis boni existentis in gratia, cuius personale meritum est partiale meritum ecclesiæ melior est, quam si ipse sacerdos esset extra gratiã. Patet: quia hoc modo missa est accepta: quia ecclesia sacrificium missæ offerens est accepta: ecclesia autem accepta est propter membrorum suorum, & gratiarum in eis existentium merita: quoniam ecclesiæ meritum non est uniuersale platonicum, seu meritum abstractum extra homines particulares per se existens: sed est personarum, & membrorum ecclesiam constituentium. Cum autem uno tempore sint plures homines boni, & uirtuosi quam alio: sequitur: ꝙ ecclesia uno tempore magis accepta est, quam alio. Et quoniam ualor missæ hoc modo est ex merito ecclesiæ, sequitur, ꝙ secundum ꝙ uariatur ecclesiæ meritum: uariatur, & missæ ualor, & præmium: & hoc secundum ueram iustitiam retributiuam, secundum quam non datur tantum pro merito minore, quantum pro maiore.

Ratione meriti ecclesiæ missa é uno tempore efficacior, quá alio.

¶ Secundò aduertendum secundum eundem Scotum in quotl. 1. ꝙ meritum, uel specialiter ipsa oratio: quę inter opera meritoria magis habet rationem meriti applicabilis alteri: quia de ratione sui est placatiua dei, & reconciliatiua sibi: potest intelligi in triplici gradu ualere alicui, siue pro aliquo: uidelicet specialissimè, generalissimè, specialiter modo medio. Specialissimè semper ualet celebranti, seu oranti: quando est in gratia: ipse enim habet motum animi bonum, & elicit bonum opus. Isti motus, & opus non sic sunt alterius, pro quo orat, sicut orantis, nec potest ille ordinata uoluntate illud alteri dare, ꝙ non sit suum meritum: quia magis tenetur ex charitate se, quam alium diligere: immo forte non posset dare: quin esset suum. ¶ Alio modo generalissimè ualet toti ecclesiæ: nec debet orans aliquem excludere de ecclesia, sed intentione habituali omnes includere. ¶ Tertiò modo ualet illi, cui per orantem specialiter applicatur: non enim ualet ei specialissimè. patet ex membro primo. Nec pręcisè ualet sibi generalissimè, sicut cuicunq; de ecclesia, quia tunc frustra essent speciales orationes ab ecclesia ordinatæ: alia scilicet pro uiuis, alia pro defunctis. Et iterum pro uiuis alijs, & alijs, puta pro benefactoribus, amicis, & alijs diuersis personis, statibus, & congregationibus, causis & necessitatibus in missali Romano specialiter assignare. Frustra, inquam, quia non plus ualerent illis, quam cuiq; generaliter de ecclesia. ¶ Per hoc ad propositum, prima applicatio, scilicet specialissima, determinata est, quia semper fit ipsi celebranti. Similiter secunda scilicet generalissimè, quæ semper fit toti ecclesiæ. Et has duas determinationes facit regula charitatis, quæ debet esse primò, & potissimè ad seipsum: & generaliter ad omnem proximum, quapropter nullum de ecclesia debet excludere: sed intentione habituali (ut dictum est) omnes includere, nec solũ applicare debet missam toti ecclesiæ secundo modo ex ordine charitatis, sed ex institutione, & usu ecclesiæ, ex qua orare habet pro hominibus orthodoxis catholicæ, & apostolicę fidei cultoribus. ¶ Potest tamen iudicium ecclesiæ arcere sacerdotes officium offerentes, ut dicit Gerson super magnificat tractat. 11. partitione. 3. ne per expressam ecclesiæ orationem comprehendãt excommunicatos: ut 11. q. 3. Excommunicatos. & c. seq.

Missa potest applicari tripliciter.

Non tamen excludit ecclesia eos ab effectu eorum charitatiuo. immo si excommunicati fuerint in charitate non possunt a uirtute sacrificij: sicut nec ab alijs suffragijs ecclesiæ proijci & excludi: quia charitas facit bona omnium quodammodo communia: secundum illud psal. 98. Participem me fac deus om. ti. te. & custo. manda. tua. Excluditur tamen ab expressa oratione ecclesiæ: quæ statuit sic pro eis orari non debere, ut sic ab inobedientia resipiscant: & ad ecclesiæ græmium redeant. ¶ Vnde dicit Durandus. Suffragia ecclesiæ possunt ualere dupliciter. Vno modo ex ui charitatis, quæ omnes fideles connectit. ut sint unum in domino: & iustum ualorem non potest excommunicatio excludere: quia si sit iusta, non tollit charitatem ab excommunicato, qua manente, manet unionis uinculum, & cõmunio. Si uerò sit iusta: sic charitatem non tollit: sed ablatam præsupponit. Neq; enim ferri debet nisi pro mortali peccato, quo charitas tollitur. 11. q. 3. Nemo episcoporũ. ubi dicit. Nemo episcoporũ quelibet sine certa, & manifesta peccati causa cõione priuet ecclesiastica: sub anathemate autẽ sine conscientia archiepiscopi, aut coepõrũ nullũ præsumat ponere: nisi unde canonica docet auctoritas. Quia anathema æternæ est mortis dãnatio: & nõ nisi pro mortali debet imponi crimine, & illis, qui aliter corrigi nõ potuerunt. Itaq; qui sic excõmunicatur: seipsum mortaliter peccando priuauit gratia, & charitate: & per consequens suffragijs, quæ profluunt a charitate. Alio modo possunt ualere suffragia ecclesiæ ex intentione faciẽtis. quia scilicet ecclesia dirigit suam orationem, ut illis prosint, & suffragentur. Et illum ualorẽ excõmunicatio excludit: quia ecclesia orare pro talibus excõmunicatis nõ disposuit. Et hoc facit conformiter dei iudicio: qui punit peccatores, qñq; flagellis castigando, ut eos a peccatis retrahat qñq; auxilia sua subtrahendo, ut ita infirmitatem suam cognoscant, & humiliati redeant. Sic ecclesia inquantũ excõmunicatũ separat a communione fideliũ, ut erubescat: imitatur iudiciũ diuinũ, quo flagellis castigat inquãtũ separat ipsum a suffragijs specialibus, imitatur iudiciũ, quo deus hominem sibijpsi relinquit, ut per humilitatem se cognoscens redeat. ¶ Quamuis igitur sacerdos generalissimè debeat sacrificium suum toti ecclesiæ applicare non tamen debet uocaliter pro excommunicato orare, nec ei suum sacrificiũ applicare: põt tamen alias pro eo singulariter orare, ut deus cor suum immutet: ut deposita temeritatis contumacia, ad gremiũ ecclesiæ reuertatur. Sed de hac oratione priuata non loquimur in proposito: sed de oratione, quæ fit ex persona ecclesiæ pro membris suis non rebellibus. Et quamuis eis uirtus sacrificij sic non applicetur: non tamen totaliter a fructu sacrificij excluduntur: si sint in charitate: quia sicut per excõmunicationem charitas non tollitur: ita nec fructus charitatis, qui est communio, & participatio boni, quod ex charitate succrescit: ad talem enim participationis priuationem se potestas ecclesiæ non extendit. Recipit namq; ecclesia potestatem in ædificationem: secundum apostolum. 2. Cor. 10. non in destructionem: quæ sequeretur, si quem fidelem a charitate, & communione sanctorum excluderet per suam excommunicationem. Hoc. n. esset corpus Christi mysticum membratim lacerare: uinculum spiritualis unionis rumpere: & compagem totius ecclesiasticæ congregationis dissoluere. Itaq; gladius esset in manu filij ad trucidandum matrem, datum mẽbro ad concidendum corpus: quod nefas est, & insanum. ¶ Siquidẽ excõicatio medicinalis esse debet, non mortalis, disciplinans non eradicans. de sententia excõi. Cum medicinalis. lib. 6. Simile dicit. August. in homel. de peni. & habetur. 2. q. 1. Multi. Et apostolus. 1. Corinth. 5. excõmu

Marginalia: Psal. 98. — L. Durand. — Suffragia ecclesiæ ualent dupliciter. — Anathema quid. — Conc. Trid. Sess. 25. c. 3. — M — Quomodo, et quãdo licet pro excõmunicatis orare. — 2. Cor. 10. — August. 1. Cor. 5.

muni-

municando tradidit hominem cum patris uxorem incestum committentem sathanę in interitum carnis: ut spiritus saluus sit in die domini. Qui locum exponens beatus Hiero. super librum Iudicum dicit. Traduntur peccatores sathanę in interitū carnis: cum pro delictis suis a Christi corpore separantur:& de ecclesia per sacerdotē pelluntur:ut notatus ab omnibus erubescat:& conuerso eueniat ei id, quod sequitur: ut spiritus saluus fiat in die domini nostri Iesu Christi. & habetur. 11. q. 3. Audi. ¶ Et sic forte' intelligunt quidam dicentes (quamuis incaute) ꝙ excommunicatio non ligat animam,sed corpus: quia separat a cōmunione,& cōuictu fideliū ciuili,& exteriori participatione sacrorū:non a fructu animæ qui datur ecclesię ob cōia suffragia,& orationes eiusdē: quamuis interdum priuetur quis propter excōicationem fructu exrescēti ex applicatione ecclesiæ speciali orationū,& ex participatione sacrorū eiusdē.Priuant.n.fructu & bono quod prouēturū erat eis ex officio sepulturę,& exequiarum suffragijs:illa namq; excōicatis ab ecclesia nō impēdunt. Priuātur & fructu, qui prouenit ex participatione sacramētorū.s.sacræ cōionis,pęnitentiæ, susceptione ordinis &c. a quibus omnibus arcentur ab ecclesia.Quamuis nō sit negādū usq; quaq; quosdā particulariter excōicatos plus mereri per uirtutē patientię humilitatis,& obediētiæ:quibus se abstinent ab exteriori participatione sacrorū:quā utendo eorūdē cōione. Sicut uerbi gratia. Si quis de facto cōtrahēs cū sua sorore,quā non posset probare sororē suā esse:& postea ad cor rediens eā a thoro separaret:& propter hoc ab ecclesia excōmnicaretur:quia nollet reddere debitū coniugale. Certū est ꝙ tenetur potius sustinere excōicationē,quā cōmittere incęstū cū sorore:quā excōmunicationis pęnā humiliter sustinens obediendo ecclesię,in subtrahēdo se a sacramētorū cōione meretur,& participando contra prohibitionē ecclesiæ peccaret. Si ergo sic intelligitur dictū præmissum:scilicet ꝙ excōicatio non ligat animā.i. non tollit bona animæ,neq; separat ab ęterna beatitudine,quæ bonū est,ad quod cætera omnia ordinantur. Et hoc intelligendo de excōicatione secundū se pręcise:uidetur,ꝙ dictū hoc ueritatē habet: quāuis nihilominus sępe sit in detrimētū animæ,pro quāto retardat a beatitudine,& gloria. Nā propter excōicationē pœnę peccatis cōmissis,& quātum ad culpæ reatū remissis debitæ propter priuationē indulgentiarū & suffragiorū ecclesiæ tardius soluuntur. Præterea augmento gratiæ quod sacrorū susceptio cōferts similiter propter excōicationē priuatur,qua impediuntur sic excōicati a participatione sacramētorū:& per hoc certus gloriæ gradus per excōicationē eius tollitur qui.s. responderet gratiæ sacramētali. Nō tñ excōicatio ut talis.i.ut pœna præcise' simpliciter excludit a gloria:licet possit excludere a tāta. Peccatū tñ,propter quod excommunicatur si excōicatio fuerit iusta: nisi resipuerit per pœnitentiā,& per ecclesiæ reconciliationē quantū in eo fuerit,excludit simpliciter a gloria. ¶ Ex illo sequitur, ꝙ nō semper est excommunicatus a deo,qui excōicatur ab homine, & prælato. Nec semper habetur ratū in cælis:quod fit a præsidente in terris: sed dumtaxat dum ligat,& soluit claue non errante. Nō enim commissum est prælatis ligare,& soluere iuxta suorū motus capitum:& suarū beneplacita uoluntatū sed prudenter, & legitime secundum iuris diuini, & humani dispositionē. Et hoc dicere non est præbere occasionem cōtemnendi gladium potestatis spiritualis: negare scilicet eius percussionem ad id,quod non potest attingere: quin potius stulta ipsius extractio: & usus indiscretus, ipsum reddit obtusum, odibilemq;. Neq; enim leuiter extrahi debet gladius ille: sed pro inobedientia tantum, & criminibus grauibus,

Excommunicatus potest plus mereri humiliter abstinendo ab exteriori participatione sacramentorum quā se ingerendo.

Non semper est excōmunicatus a deo qui est excommunicatus a prælato.

& ma-

& manifestis. Nec furor illum extrahat: sed discretio rationis: restringē da est enim sub ratione potestas. Nec quid agendum priusquam concita ad tranquillitatem mens redeat: ait Grego. ad Mauricium imperatorē. De hoc late tractantur. 2. q. 3. in pluribus capitulis. ¶ Debet ergo prælatus gladio hoc ferire in spiritualem salutem ecclesiæ propter quam conseruandam, membrum putridum, morbosumq; excommunicationis gladio præscinditur & in correctionem, ac emendationem eius qui excommunicatur: ut sic excommunicatio habeat rationem medicinę curatiuæ respectu eius cui infligitur & præseruatiuæ respectu aliorum. Nostris autem temporibus gladius ille dilatatus est usq; ad profanas laicorum causas, ac seculari foro agendas: intantum ut nonnunquam pro debito quinq; solidorum quis excommunicatione feriatur: quo abusu gladius ille ita obtunditur: ut in causis urgentioribus, ubi usus eius exposcitur: acumen scindendi perdidisse uideatur: ita ut eius percussio magis ulipésinonem inducit, & contemptum: quam corrigendarum salutem animarum, ueruntamen timenda est semper pastoris sententia, etiā si fuerit iniusta: ut dicit beatus Greg. in homelia. ¶ Redeundo ad propositum uidendum est de tertia applicatione, media scilicet, & speciali: quoniam de primis duabus ex iam dictis patet. Hęc quandoq; determinata est ex institutione, & ordinatione ecclesiæ. quæ in diuersis parochijs instituit diuersos sacerdotes parochiales: qui tenentur officiare ecclesias, & celebrare specialiter pro suis parochianis. Consimiliter in diuersis collegijs sunt diuersi sacerdotes instituti ad offerendum sacrificium altaris specialiter pro suis fundatoribus etiam pro illis, qui sunt in tali collegio: ex quadam singulari fraternitate, societate, conuictu, & unione tanquam membra eiusdem corporis, quod est collegium. de quo in psal. Ecce quam bonum, & quam iocundum habitare fratres in unum. Et Prouer. 18. Frater, qui iuuatur a fratre, quasi ciuitas firma. Et de hoc potest accipi illud beati Hiero. ad rusticum Monachum. In apibus princeps unus est: & grues unam sequuntur ordine litterato. sequitur. Singuli ecclesiarum episcopi, singuli archiepiscopi, singuli archidiaconi: & omnis ordo ecclesiasticus suis rectoribus nititur. Et habetur. 7. q. 1. In apibus. Habēt autem ecclesiæ singulę suos proprios rectores: non tantum ad correctionem faciendam; sed ad reconciliationem peccatorum per salutarem hostiam, & orationes ecclesiæ impetrandam. Vnde Alex. pa. 1. q. 1. Ipsi ait. Ipsi sacerdotes pro populo interpellant: & peccata populi comedunt: quia precibus suis ea delent, atq; consumūt: qui quantò digniores fuerint, tantò facilius in necessitatibus, pro quibus clamant exaudiuntur. Ex quibus patet proprios sacerdotes suis fore specialiter obligatos. ¶ Sumitur etiam determinatio huius applicationis medię, & specialis ex iustitia: ut scilicet fiat pro illis, qui bona naturæ, fortunę, & animæ specialiter contulerunt: quales sunt parentes: qui cum magna sollicitudine filios suos educarunt, postquā eos in naturali esse cōstituerūt. Sūt & benefactores alij: qui dotarūt solēniter monasteria, ecclesias, & beneficia: ut ministros in eis residētes, & his tēporalibus utentes, ad orādū, & celebrandum pro eis specialiter obligarent. Sunt & prędicatores, & magistri: qui ingenti laborant diligentia: ut alios ritè instituant: quatenus ad uitam beatissimam proficiant moribus, & doctrina: pro quibus omnibus ex ęquitate, & iustitia sacerdos ut oret, & celebret, est specialiter obligatus. ¶ Verum in hac applicatione secundum præfatum doc. loco, quo supra gradus inueniuntur, secundum quos specialius & singularius pro uno, quamalio sacerdos uirtutem sacrificij referre potest. Et pos-

Left margin: Greg. / Conc. Trid. Sess. 25. c. 3. / Greg. / P / Psalm. / Prouer. 18. / Hieron. / Alex. / Q

Right margin: Excommunicatio propter pecuniā abusus est.

ſunt tot gradus poni, pro quot placet ſacerdoti: differenter ſecundum magis, & minus ſpecialiter celebrare. Et hoc uerum: niſi in ſacerdotis obligatione aliud cautum ſit. uerbi gratia ponamus ꝙ aliquis ſacerdos uelit miſſam ſuam ualere tribus ſpecialiter: ultra hoc ꝙ ualeat toti eccleſię generaliſsime: ſint hi pater, eccleſię ſue fundator, & ſocius ſuus uel amicus fidelis. Sit primus a. ſecundus b. tertius c. Nec refert an in quolibet gradu ſit una perſona tantum an plures ex æquo. Velit ergo ꝙ miſſa tantum ualeat, quantum alicui ualere poteſt alteri a ſe celebrante. Et ipſi b. ualeat quantum alteri ualere poteſt poſt a: & ipſi quantum ualere poteſt alicui poſt a & b. Eſto igitur ꝙ ex ordine eccleſiaſtico uel beneficio recepto teneatur quis offerre pro aliquo ſpecialiter in primo gradu. Non illi pręiudicat ſi in ſecundo gradu offerat uel applicet uirtutem ſacrificij alteri: & tertio gradu tertio: & ſic de quotcunque gradibus. Siquidem nunquam applicatio facta poſteriori, ſubtrahit aliquid illi cui facta eſt in gradu priori. ¶ Cui autem fieri debet applicatio, in quo gradu dubium eſt: an ſcilicet curatus debet in priori gradu applicare parochianis, quam parentibus proprijs: an econuerſo prius parentibus, quam parochianis. & fundatoribus. An prius, & magis pro iuſtis, quã iniuſtis: an potius pro mortuis, quam uiuis. ¶ Et poſſunt fieri rationes ex uarijs medijs: puta ꝙ legi naturali lex poſitiua non præiudicat. Ideo uidetur magis obligari parentibus, quam fundatoribus, & Parochianis, quorum obligatio eſt poſitiua: parentum uerò naturalis. Neq; præſumendum aliquem poſitiua lege quem obligare uoluiſſe contra legem naturæ, neq; ſua obligatione impedire ſacerdotem, quo minus reddere poſſet liberè parentibus, quod tenetur. ¶ Sed ad oppoſitum: ſi parentes fuerint Parochiani alterius ſacerdotis: habent eum ſibi tanquam filijs ſpiritualibus obligatum: ſicut huius ſacerdotis Parochiani habent hunc tanquam patrem ſpiritualem ſibi obnoxium. Obligatio autem ſpiritualis filiationis uidetur eſſe efficacior, quam carnalis. Sic ex maiori indigentia uidetur magis applicandum oblationis beneficium mereri non potentibus: puta defunctis, & peccatoribus a deo ſeparatis: ut iſti liberentur: hi conuertantur. Sed ad oppoſitum, ex maiori utilitate uideri poſſet orandum magis pro uiuis uiatoribus: ut eis gratia augeatur, & ex conſequenti merita, quam pro mortuis ut ſola pęna remittatur: quibus non pręſtatur maior gratia, nec creſcunt merita. Sic ex charitatis ordine magis uidetur diligendus iuſtus, qui deum diligit, & proximum, & a deo diligitur, quam peccator ſe contrario habens modo. ¶ In his ſufficit doctrina, & regula uniuerſalis pro quietatione celebrantis. unde ſecundum Sco. Securius uidetur, ꝙ talem generalem applicationem faciat in miſſa uel ante miſſam. Digneris domine oblationem iſtã acceptare pro illis, quibus noſti me teneri ſpecialiter, & in eo gradu, quo me noſti obligari. Et quantum ad ſpecialem determinationem ad aliquem uel aliquos, tutius eſt eam fieri ſub conditione, ſi deus omnipotens tibi placet. Veruntamen quia particularis determinatio omittenda non eſt; tum propter multiplicem ſacerdotis obligationem; tũ propter ingratitudinis euitationem; tũ propter deuotionis actuale augmentationem, quam naturaliter parit beneficiorum recordatio, ſi gratia dei coniugatur; nam particularia magis mouent; tũ propter certiorem debiti impletionem, & conſcientię ſerenationem; In tantis obligationum anguſtijs ſalubre eſt conſilium cancel. pariſ. Ioh. Gerſ. trac. de ſollici. ec. parti. 43. ita dicentis. Ex humilitate laudabili poteſt fieri coram deo ceſsio quædam omnium bonorum ſpiritualium in manibus eius proportionabiliter ad forum exterio-

Cui debet fieri applicatio, & ĩ quo gradu.

Doctrina generalis pro conſcientiæ quietatione quomodo fieri debet applicatio.

Ioh. Gerſ.

rem de temporalibus bonis ratione debitorum: & hoc ex consideratione tot exactorum, quibus obnoxij sumus: & qui nos premunt, & quodammodo suffocãt, dicentes. Redde, quod debes: ut sunt creatio, recreatio, redemptio: debitorum totiens facta remisio. Præterea tam crebra nunc uno modo, nunc altero mediatè, & immediatè bonorum multiplicium facta receptio. Quo casu pauper homuntio sic depræhensus, & angustiatus dicere potest ad deum. Domine uimpatior, responde pro me. Tu, inquam, qui precium nostrum es, nostra iustitia, nostra redemptio copiosa, redde creditoribus meis: quomodo uis, & scis: tantummodo uita gratiæ in hac paupertate me sustentes, & satis est. Idem in trac. de oratione consid. 9. de eodem tractans ita dicit. Quisquis tu tandem ordinatus es ad orandum, non tantum pro te: sed etiam pro cæteris: poteris in ipsa meditatione tua discutere: ut ab obligatione tua te apud deum, & hominem dissoluas: nihilominus si quid in me consilij est: noli esse nimium scrupulosus circa tuæ orationis numerum, pondus, & mensuram. Committe totum illud deo, qui tribus digitis potentiæ sapientiæ, & clementiæ appendit molem terræ. Qui numerat multitudinem stellarum, & omnibus eis nomina uocat. Qui numerum nouit arenæ maris, dic ei tota spei fiducia. Debitor sum pater noster, supraquam posit exiguitas mea soluere; debitor, quia me creasti, debitor, quia immemor tui, uitijs me sordidans contra tua præcepta: & tamen mihi parcens non me damnasti. Debitor iterum proximis, quia de labore manuum suarum, & sudore uultus sui comedi panem in abundantia. Debitor carni meæ, & sanguini: debitor orantibus pro me, debitor lapsis per me, & ita de reliquis sine numero. Tot igitur pressus exactionibus, quid agam: quo me uertam. Domine uimpatior, responde pro me. Sed quid respondebis pro me. Rectè prorsus. Si diuidas unicuiq; illud quantumcunq; suffragiorum, quod offerre paupertas mea potest, quod quantum sit solus, uides. Nolo calculum ponere cum singulis proximis & benefactoribus meis. Tu pro parte tua recipias missam istam. Tu orationem, tu bonum opus alterum, tu sapientissimè meritorum, & suffragiorum ponderator deus, distribue singulis prout unicuiq; opus est ad utilitatem suam, ad liberationem meam. Exemplum in ciuilibus applico mihi. Debitor itaq; non habens, unde soluat creditoribus suis, solet uel cogitur cedere omnibus bonis suis tam habituris, retēta necessitate uictus sui prout ordinauerit iudex, uel aduocatus. Ita de spiritualibus. Cedo coram te domine, & pie deus. Hæc ille. ¶ Nec tamen illa sic accipienda sunt, ut sacerdos ommittat determinatam, & specialem applicationem: in hac sola generalitate intentionem suam figens, quoniam ut sup. dictum est: deus secundum ordinem suæ sapientiæ, aliqua dare statuit propter speciales nostras orationes, & sacrificium specialiter applicatum: quæ alias his præter missis non daret. Sed propter nimium scupulosos, quia per nullam specialem determinationem a scrupulis seruantur, ut hi facta determinatione speciali, de qua certi esse non possunt, an facta sit, prout fieri deberet, recurrant ad hoc consilium applicationis generalis. ¶ Fuerunt nonnulli, qui ordinem dare uisi sunt (quo specialium commissorum memoria sit habenda) ad obliuionis remedium, & confusionis, ac fastidij subleuamen. Vnde quidam ex ordine sex casuum grammaticalis declinationis nominis quasi magis celebranti noto, ordinem memorandorum tradiderunt, ut a nominatiuo siue recto, qui primus est casuum. i. a seipso sacerdos, a quo ordinata charitas incipit, uiuorum memoriam ordinet. Secundo genitiui, idest progenitorum parentum, ac propinquorum carnalium, & spi-

Applicationem specialem missæ sacerdos omittere non debet.

Regula applicationis specialis

T

ritua-

ritualium subdat memoriam. Tertiò datiui.i. fundatorum patronorum offerentium ac benefactorum, a quibus temporalia receperunt. Quarto accusatiui.i.inimicorũ:nã accusatiuus ex uocabuli interpretatione casus est aduersariorũ. In hoc tanquam perfecti Christi imitantes exemplũ pariter, & doctrinam dicentis in euangelio Mat. 5. Diligite inimicos uestros: bene facite his qui oderunt uos, & orate pro persequentibus, & calumniantibus nos: ut sitis filij patris uestri, qui in cælis est: qui solẽ suum oriri facit super bonos, & malos: & pluit super iustos, & iniustos. Quantum ad ea.s. quaa deo habent inimici, diligendi sunt:naturã.s. qua ad dei imaginem creati sunt, qua proximi, & fratres sunt:& quia a Christo redẽpti ad fidem tanquã regni cohæredes sunt uocati. Nõ quo ad culpã, & defectus, in quo a seipsis, & suggestione diabolica inciderunt. Quinto uocatiui.i. errantiũ infidelium & peccatorũ:ut ad fidem, & conuersationẽ sanctã a suis erroribus & uitijs conuertantur. Vel uocatiui.i.prælatorũ præsidentiũ, & rectorũ spiritualiũ, & tẽporaliũ ad ecclesiæ regimen uocatorũ, pro quibus ut spãliter oretur apostolus hortatur. 1. Timo. 2. Obsecro inquit, primũ omniũ fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarũ actiones, pro omnibus hominibus: pro regibus, & omnibus qui in sublimitate cõstituti sunt:ut quietã & tranquillã uitã agamus in omni pietate, & castitate. Per reges, omnes intelligunt rectores. Sexto ablatiui.i.eorũ, quibus bona animæ, corporis, aut famę abstulimus:occasionẽ damni spiritualis, aut tẽporalis dedimus uerbo, uel exẽplo: quibus obnoxij sumus ad restitutionẽ: secundum illud saluatoris. Mat. 5. Si offers munus tuum ante altare &c. Verũ etsi hoc modo celebrantis memoria iuuari posit:non tñ hic ordo supradictorũ graduum ordini correspõdet: nã in priori gradu applicãda est uirtus sacrificij his, quibus magis obligamur. Sumus aũt magis obnoxij eis, quos dãnificauimus. Item ecclesiæ rectoribus tanquam spiritualibus parentibus, qui per ablatiuum, & uocatiuũ secundũ dicta intelligũtur: quã inimicis & infidelibus, ac ecclesię persecutoribus, quos accusatiuus cõmemorat. Processus etiã ille prolixus uidetur: & distractionem sacerdoti: & fastidiũ ingerens populo circumstãti. Quod oimode & cauẽdũ est: cũ nõ sibi, nec pro se tm̃ sacerdos, sed ecclesiæ & circũstantibus in hoc officio debeat deseruire. ¶ Ideo nonnulli alio modo memoriã ordinant magis correspondenter ad gradus supradictos: ut in primis specialem memoriam faciant eorũ, pro quibus pro ista uice celebrare constituere: qui uariari possunt, ut sint nunc illi, nunc alij. Non enim celebrans tenetur in omnibus missis eundem determinationis modũ obseruare, ut scilicet semper in primo gradu specialis applicationis, applicet parentibus, uel fundatoribus, aut spiritualibus filijs. &c. sed nunc istis, nunc illis. Quoniam etsi sacerdos obligatus est multis, est tamen illa obligatio quantum ad missam celebrandum præcepti affirmatiui, quod non obligat ad semper, sed pro aliquando, & certo modo, alioquin sacerdos teneretur quotidie celebrare: quod tñ beatus Aug. nec laudat, nec uituperat. Laudaret autem celebrare, & uituperaret non celebrare quotidie, si ad id sacerdos teneretur. Ideo dum ex fundatione sui beneficij, uel officij, aut ex cura animarũ sibi imposita, nõ obligatur ad celebrandũ, põt applicare, cui uoluerit. In quo simplices sacerdotes, non curati, maiori gaudent libertate pro quanto, ratione beneficij (si quod obtinent) solis fundatoribus sint obligati, & frequenter ad certas missas secundũ tenorẽ fundationis, quas cũ pfecerint ad plures nõ tenent, igit in alijs quãtũ ad determinationes, sunt liberiores. Ideo nũc celebrare põt specialiter, & in primo gradu medię applicationis pro parentibus nunc pro certo benefactore: nunc pro certo fi-

Marginal notes: 1. (beside "Obsecro inquit"); M (beside "saluatoris. Mat. 5."); Quomodo ordinet memoria ꝑ applicatione sacrificij. (beside "Quod oimode"); V (beside "alio modo"); Aug (beside "beatus Aug.")

berando, ſeu conuertendo peccatore: & hoc uel uiuis, uel defunctis. ¶ Et
X ſecundum hęc primò, & in primo gradu memoria eſt habenda pro illo, uel illis, pro quo, uel quibus hac uice principaliter celebratur. Suo tamen loco .i. in memoria uiuorum: ſi in hac uita fuerint. Vel mortuorum, ſi hinc per mortem tranſierint. Deinde ſecundo parentum, & cognatorum carnalium, & ſpiritualium. Tertio curæ ſuæ ſubiectorum tanquam ſpiritualium filiorum: ſi curatus fuerit. Quarto confratrum ſuorum, ſuorum membrorum eiuſdem corporis: ſi ſit eccleſia religioſa, collegiata, uel domus priuata. Quinto fundatorum patronorum, & benefactorum temporalium, & ſpiritualium. In quibus quilibet ſibi regulam & ordinem conſtituat ſecundum congruitatem, & exigentiam ſibi coniunctorum, quo promptius ſuę occurrant memorię. Non tamen opus eſt, ut memorandorum nomina occurrant, aut recitentur. ſufficit, ꝙ perſonæ occurrant menti. Dum uerò nomina occurrunt: in genitiuo caſu mente tenenda, uel ore exprimenda ſunt: & Memento domine famulorum famularumq; tuarum. huius & illius, aut illorum: quatenus debita, & congrua præcedentium, & ſequentium in textu canonis fiat connexio. Et quoniam non ſatis certum eſt, quis cui in graduum præfatorum ordine præponendus ſit, intendat celebrans generaliter, ut dominus iuſtiſsimus omnium diſtributor acceptare dignetur ſacrificium pro his eo ordine, & modo, quo ſe nouerit obligatum. Addens ſaltem mente hoc, uel æquiualens. Et omnium, quibus me noſti debitorem. ¶ Ne autem in hac memoria, uel ſacerdoti diſtractio: uel circumſtantibus faſtidium ſurrepat: ſeruetur regula Sco. ut ſcilicet ſacerdos ante acceſſum altaris ſe recolligat, ac intentionem ſuam ad eos, pro quibus ſpecialiter celebrare diſpoſuit dirigat: ac intentionem talem deo offerat. Sic enim ſufficiet in miſſa eorum memoriam habere in communi: quia deus oblationem, & deuotionem ſuam pro illis acceptat: pro quibus ordinauit ſe uelle offerre. Et ita non oportet moram facere in memoria: dum ibi intentio ad eos refertur generaliter: quorum memoria prius habita eſt in ſpeciali. Et tantum de quæſtione prima.

De intentione, quā habere debet ſacerdos in huiuſmodi applicatione miſſæ.

Scot.

DE MALITIA MINISTRI AN IMPEDIAT.

LECTIO XXVII.

A AD ſecundam quæſtionem, qua quæſitum eſt utrum applicationem uirtutis ſacrificij impediat malicia, uel ſuſpenſio celebrantis miniſtri. Reſpondetur per hanc cõcluſionem. Perſonalis ſuſpenſio, aut malicia ſacerdotis non tollit uirtutem ſacrificij alias ritè miniſtrantis. Hæc concluſio declaratur. Nam quamuis ſacerdos peccator ſit, & extra gratiam: & per conſequens nihil in ſe habeat, unde poſsit a deo ſua oblatio, & obſecratio acceptari in ordine ad aliquod bonum conferendum: quia tamen oblatio hæc, & oratio non eſt ſua principaliter; ſed eccleſiæ ſponſæ Chriſti, inter quam, & Chriſtum nuncius eſt, eius orationem portans in ore: quam porrigit exaudiendam patri miſericordiarum: ſequitur, ꝙ ſua perſonalis malitia non reddit orationem illam, & oblationem deo execrabilem, & inexaudibilem. Non enim obſecrando innititur gratiæ propriæ ſanctitatis, ſed dilectioni, & charitati alienæ. Vnde Guil. pariſ. in lib. de

Verum applicationem uirtutis ſacrificij impediat malitia uel ſuſpenſio miniſtri.

Guil.

ſacra-

sacramentis trac. de ordine. Aliud inquit, est interpellare pro alio, ut amicum, siue beniuolum, ac inniti gratiæ propriæ sanctitatis. Et aliud interpellare ut nuncium, & preces, & interpellationem offerre alienæ. (ut ita dicamus) charitatis. Illud enim primum omnium est, & singulorum sanctorum: istud autem proprium est sacerdotum. Ex officio quippe sacerdotali sacerdos non preces suas, & supplicationes offert patri misericordiarum; sed preces, & supplicationes ecclesiæ: ut internuncius & mediator. Et sicut aduocatus non iura, uel statuta sua allegat: sed aliena: & uerba eius, cui patrocinium præstat in ore gestat: sic & sacerdos ex officio publico uerba, interpellationes ecclesiæ, & orationes in ore gestat: & eas quodammodo patri misericordiarum ore suo porrigit audiendas ex parte ecclesiæ suæ. Et illud dicit diligenter attendendum: quia illud est quod errare fecit hereticos circa illud sacerdotale officium, scilicet interpellandi. Nō enim attendebant: ꝙ sacerdos ex sacerdotali officio preces ecclesiæ non suas offerat: & propter hoc interpellationem malorum sacerdotum irritam, & nullam dicebant: sumentes occasionem ex illo, quod dicitur Ioh. 9. Peccatores deus non audit. Quo uerbo magna cæcitate abusi sunt. Ille .n. proprie exauditur: cuius desideriū adimpletur. Oratio uerò, quā ore gestat sacerdos: non sua est, sed ecclesiæ: quæ oratio, quam sic porrigit, si exauditur: ecclesia exauditur, non sacerdos. Queadmodū ergo petitio aliena in scriptis oblata principi, recipitur ob gratiam eius cuius est, & ex cuius nomine offertur: qui & in ea loquitur petens, & supplicans, & ipse propriè exauditur: quare & eius desiderium adimpletur, ac pro ipso petitio admittitur. Non autem ille, per quem petitionis scriptura porrigitur. Sic dicimus & de petitione ecclesiæ, quæ per sacerdotem licet malum, Principi deo porrigitur. Non enim refert an uoce, an scriptura petitio offeratur. Nec aliud aliquid uendicare debet in gratia exauditionis procurator qui per uocem petitionem porrigit, quam ille qui per scripturam: nec uox amplius aliquid habet, uel operatur in eadem gratia, quam scriptura. Constat autem ꝙ ei, qui per scripturam petitionem porrigit, nihil gratiæ fit: sed ei cuius nomine, & pro quo fit: ita nec propriè dici potest: ꝙ malum sacerdotem deus exaudiat in hoc casu. ¶ Deniq; deus ecclesiæ precibus, fusis tamen per sacerdotem ad concedendum, quod petit: non propter sacerdotem talem consentit: in eo ergo, quod concedit, exauditur ecclesia, non sacerdos. Ecclesiæ enim uox (interior. s. intellectus, & significatio orationum uocalium, quas offert sacerdos) est, quam audit pater misericordiarum. Exteriore autem strepitum per se non curat. Qui enim strepitu tantum exteriori clamat: illum deus apud se tacere reputat. Ex quibus satis patet conclusio. Quamuis enim sacerdos malus sit: neq; in se habeat, ut possit sacrificium deo placere: ab eoq; in ordine ad spiritualia bona conferenda acceptari: quia tamen nuncius, & procurator est ecclesiæ deo dilectæ in hac oblatione, quæ ex officio sibi incumbit, respicit deus ad ecclesiam principaliter offerentem, & petentem non obstante malicia nuncij offerentis. Et si per impossibile in ecclesia tota militante, nullus esset deo acceptus, obsecratio huius sacrificij nihil a deo impetraret in ratione oblationis, quia sic nullus esset in ecclesia offerens, & petens sibi gratus. Vnde oblatio illa posset esse sibi grata, placita, & accepta, inquantum oblatio sacrificij efficaciam habet ex merito ecclesiæ offerentis: secus inquantum habet efficaciam ex institutione Christi. Et ad hoc uidetur sonare Guil. paris. in loco supra allegato uolens saluare dictum beati Cypriani martyris, dicentis hæreticorum sacramenta inania esse irrita, &

Marginalia: Quis ex audiatur. — Iohan. 9. — B — Guil. Cypr.

uacua.

An sacerdos Hæreticus porrigens preces pro congregatione suorum complicum possit sic specialiter applicando eis proficere.

uacua. Cum enim ecclesia hæreticorum ecclesia sit malignãtium, & deo odibilis:ut puta adultera,& apostatrix manifestum est (dicit) quod nec eam per se:nec per nuncios audit deus:& propter hoc dum sacerdos nunciũ eius se gerit determinatè nihil impetrat:neq; in aliquo ullatenus exauditur,cũ preces porrigit nomine ecclesiæ manichæorũ, aut alterius sectæ damnatæ: non nomine sanctæ ecclesiæ catholicæ: quia non est nuncius, & procurator catholicæ:sed ecclesiæ malignantium: cuius orationem gestat in ore intendens pro sua secta:non uniuersali sancta ecclesia ueniam, & gratiam postulare. Hinc quia uox illa uox est diabolicæ fictionis: quid mirum si nihil impetrat:quia uero uox sacerdotis ecclesiæ catholicæ,uox est sanctę ecclesiæ, & deo dilectæ congregationis: quid mirum quod hanc exaudit pater misericordiarum:& exauditionem eius procurat cælestis aduocatus eiusdẽ ecclesiæ sponsus. Quid mirum si illam repellit ut uocem partis: istam admittit ut uocem placentis amicæ. Longè enim distat petere panem filiorũ dare canibus a patre misericordiarum:ab eo, quod est petere panem filiorum dare filijs ab eodem patre. Longè etiam sunt personę caninæ a personis filiorum:personæ adulteræ,& apostatricis,a persona sponsæ incorruptibilis castitatis,& inseparabilis charitatis. Vox corui non a uoce colũbina: latratus caninus a uoce filiorum. Et quod dicit beatus Aug. sacramenta hæreticorum efficacia fore:intelligi debet,dum seruant formam,& ritum ecclesiæ uniuersalis: illam autem mutare intelliguntur:quando tota petitio eorum, eorum est; hoc est eorum nomine,ex eorum parte,& pro eis determinate. Hoc enim est contra formam ecclesię catholicę : immo ecclesia catholica ab eorum oratione penitus excluditur : unde sic petitur ex parte inimicorum dei,petitur,& pro inimicis dei , quod obsistit impetrationi : qualiter non est de nostris sacerdotibus , licet quandoq; malis . Non enim ut dictum est : meritis suis,aut propria sanctitate : nec proprio nomine petunt: sed nomine , & meritis sanctæ ecclesię , cui ueniam puritatem , & gratiam postulant . Hæc Guil. ¶ Sed hic aliquis opponeret aucto. beati Grego. in pasto. Cum is, qui ad intercedendum mittitur , irati animus ad deteriora prouocatur. Ad quam dicitur , quod hęc ueritatem habet , quando aliquis mittitur ad intercedendum ex propria persona fauore , & gratia suijpsius : talis enim placare non potest iratum . Secus si mittitur tanquam nuncius ad intercedendum nomine , & meritis alterius grati , & accepti : tunc placari potest animus irati , gratiositate non nuncij : sed nuncium mittentis. Sicut est uidere in nuncio ferentes petitiones litteratorias : qui nuncius , quamuis displiceat obsecrato : tamen petitionem audit intuitu , & fauore eius , qui illum misit. Vel aliter dici potest, quod malus sacerdos non mittitur ab ecclesia ad intercedendum ad deum pro salute populi:immo potius prohibetur . Statuit enim ecclesia , ut missam nullatenus dicat displicens, nec irreconciliatus deo : cum uerò se ingerit , peccat. Est tamen nuncius non ex missione ecclesię : sed ex officio , & ordine. ¶ Aliter & melius dicit prædictus doctor , quod est uerum , quod animus ad deteriora prouocatur ; sed contra eum , qui temerè intercedere præsumit : & maiestatem iudicis non ueretur : spurcitias uitiorum , & peccatorum suorum impudenter , & irreuerenter oculis eius ingerens . Similiter & contra eum , qui talẽ ad intercedendum scienter mittit: nullatenus autem cõtra ecclesiam sanctorum: quæ in illa parte omnino innocens est,& immunis : alioquin ex alieno delicto, ecclesia incurreret offensam dei : quod sentire iniquissimum est : sibi ergo huiusmodi pręsumptor iudicium manducat , & bibit . Ecclesia autem de fonte illo saluatoris haurit aquas salutares : ut dicitur Esa. 12. ¶ Sed

August.

C Guil. Greg.

Exponitur dictum Gregorij.

Cur Canones multos sacerdotes prohibent celebrare.

iterũ quis opponeret. Si fructũ missæ non impedit malitia celebrãtis, quin dñus det dona sua ad obsecrationẽ mali sacerdotis sicut & boni cur canones multos sacerdotes prohibẽt celebrare? Ad hoc rñdetur: ꝙ generaliter omnes sacerdotes in mortali crimine existẽtes prohibẽtur a celebratione: quã uis fructus celebrationis alijs, pro quibus celebrant: nullatenus subtrahatur: & hoc propter salutẽ propriã celebrantis: quia dicit apostolus. 1. Cor. 11. Qui mãducat, & bibit indi. iudiciũ sibi mãdu. & bibit. Nec uult ecclesia salutẽ procurare multorũ, cũ interitu cæterorũ præsertim ministrorũ suorũ: sed nec sacerdo ẽ in peccatis existẽtẽ mouere debet ad celebrãdũ salus aliena: si illã cũ detrimento salutis propriẹ procuret: cũ dicat Xp̃s Matth. 16. Quid prodest homini, si uniuersum mũdũ lucretur: animæ uerò suæ detrimẽtũ patiatur. aut quã dabit hõ cõmutationẽ pro anima sua. Et beatus Greg. Quid prodest faculæ, ꝙ alijs lucet: cũ ipsam edax flamma comburit. ❡ Singulariter tamen multi sacerdotes propter peccata specialia a celebratione suspẽduntur: quia ipsorũ peccata huic uenerabili sacramẽto spãliter repugnant, & aduersantur. Hoc sacr̃m. n. est sacr̃m fidei: ideo repelluntur hæretici defectũ fidei patientes. In hoc sacramento est uinculum charitatis: ideo repelluntur scismatici, qui rumpunt uinculũ ecclesiasticæ unitatis. Sacramentũ hoc est uas gratiæ: unde dicitur eucharistia. i. bona gratia: ideo repelluntur simoniaci, qui gratiam dei emere, & uendere non erubescunt. Sacramentũ hoc sacramẽtũ est communionis: unde & communio appellatur: ideo repelluntur excõicati, qui a cõione ecclesiæ sunt exclusi. Itẽ est sacramentũ dignitatis immo dignissimum: ideo repelluntur degradati, qui omni dignitate ecclesiastica sunt priuati. Itẽ est sacramẽtũ uirtutis perfectiuæ: ideoq; repelluntur suspensi, & irregulares: qui manus habẽt ligatas: propter quod in exercitium ecclesiasticẹ potestatis secundum actus hierarchicos: qui sunt purgare, illuminare, perficere, admitti non dicunt. Item in hoc sacramẽto eleuatio mentis esse debet in deũ singularis: ideoq; repelluntur fornicarij: qui tanquam carnales non possunt ea, quæ spũs sunt, degustare: secũdũ illud apostoli. Animalis hõ non percipit ea, quẹ sunt spũs dei: stultitia. n. est illi. 1. ad Cor. 2. ❡ Tertiò posset opponi contra prædicta. Sacerdos malus carens gratia, quẹ uita est animẹ: est membrũ, & organũ mortuũ: ergo per ipsum non potest fieri influxus gratiæ, & uitæ spiritualis a Christo capite. Antecedens patet: quia caret uita. Consequentia probatur: quia mẽbrũ aridũ, & organũ mortuũ, nõ potest esse mediũ influxus uitæ in aliud membrũ: ut manifestũ est in corpore uero: ergo nec in mystico. ❡ Pro solutione huius oppositionis notandum, ꝙ quamuis ecclesia dicatur corpus Christi, & fideles huius corporis mẽbra, Christus uerò caput: tñ magna differentia est huius mystici corporis, ac mẽbrorum suorum, & capitis a corpore, mẽbris, & capite naturalibus, quo ad participationẽ influxus uitæ sensus, & motus. Vnde in toto corpore, natura puta humana, est una uita omnium partium. quæ ab ipsis participatur ordine quodã. Quia primò uita in corde reperiť: quod secundũ phm̃, est primũ uiuẽs: ideo principiũ uitẹ appellať. Post hoc recipiť in alijs mẽbris, secũdũ ꝙ magis, uel minus ꝓpinq; se hñt ad id principiũ uitæ. Est quoq; deriuatio uitæ a corde naturalis: ita ꝙ nõ ẽ in cordis ptãte uitã in se cõtinere, & cẹteris mẽbris nõ cõicare. Nec cc.. or cõtingẽter, & liberẽ respicit mẽbra: ita ꝙ possit influere uitã in mẽbrũ distãs, absq; hoc, ꝙ influat in membrum propinquius. Sicut nec est in potestate solis, lumen in aerem non diffundere: neq; est in eius potestate illuminare partem aeris distantem quin prius illuminet partem aeris propinquam: & hoc inest talibus causis ex conditione suæ naturæ. Est ergo in corpore natu-

D Esai. 9.

1. Cor. 11.

Matth. 16

B. Greg.

Qui singulariter prohibeantur.

Sacramenti eucharistiæ diuersa nomina.

1. Cor. 2.

E

Quõ membrum mortuum potest uitã influere

rali una uita:anima.s uegetatiua,quæ quodam ordine incipit esse in corpore:primo in corde:deinde in membris propinquioribus: & sic donec membra singula uiuificentur. Nõ sic in corpore mystico,quod est ecclesia,& suis membris. Sicut enim hæc membra nõ cõtinuãtur ad inuicem,ut quid uere unũ constituant:sic in isto corpore nõ est una uita numero : sed quodlibet membrũ uiuens uiuit propria uita distincta a uita alterius: alia siquidem est gratia,& charitas sortis:alia platonis:nec constituunt unã gratiã numero: sicut partes uitę animalis bruti cõstituũt unã uitã.s.unã totalẽ animã:sicut partes corporis unũ totale corpus numero. ¶ Participatio etiã uitę spũalis corporis mystici,nõ est similis participationi uitæ naturalis corporis materialis a principio uitæ. Nã principiũ uitæ spiritualis Xp̃s est:qui est caput ecclesiæ,a quo descendit gratia,quæ est uita:& operationũ meritoriarũ uitale principiũ. Est autẽ Christus huius gratiæ cã nõ naturalis: sed mere libera & gratiosa,influens hãc uitã cui uult,& prout uult. Neq; ordinem talẽ habet ad membra ecclesiæ,ut non possit uni membro influere:nisi prius influat alteri. Quoniã & si in ecclesia unũ membrum sit causa influxus uitæ in aliud : ut sacerdos est causa baptizato , & confitenti infusionis gratiæ: non tñ nisi ministerialis. Nõ enim causat gratiam effectiue' in quocunq; : quia gratia a solo deo creatur:sed est causa ministerialis: quia per ministeriũ sacerdotis causat deus gratiã,quo ministerio nõ adhibito, deus gratiam non influeret. Et quod sic est causa uitæ dũtaxat ministerialis : non oportet uiuere uita tali,qua ipsum,cui uita cõceditur per ipsum. Nec oportet:ꝙ sit propinquius principio uitæ in participando talẽ influxũ : sed sufficit, ꝙ sit propinquius in gradu,& ordine ministrãdi. Vñ sacerdos sic uitã influit in mẽbra ecclesiæ ex suscepto ministerio,quod sibi cõuenit:non ex propria uita spũali,& sanctitate:sed ex officio,& ordine. Sicut enim nõ facit militem uirtus,& fortitudo bellica:sed ascriptio principis,& institutio. Nec robur corporis super decẽ milites decurionẽ:sed principis electio, & tradita potestas. Neq; procuratorẽ prudentia,& solertia propria, sed constitutio a dño litis,& causæ. Sic sacerdotẽ influere uitã gratiæ suo modo nõ facit sanctitas uitæ:sed ordo,& officium sacerdotale. Ratione cuius cõpetit sibi offerre preces ecclesiæ sponsæ Christi,cui Christus:quod pie' desiderat,negare nõ põt. ¶ Per hoc patet responsio ad oppositionẽ. Licet enim sacerdos

Quæ differẽtia inter participationẽ influxus uitę membrorũ corporis mystici, & naturalis.

F malus sit organum mortuum ecclesiæ,pro quanto caret in seipso uita gratiæ:influere tñ eã põt in alia membra ministerialiter. Quod nihil aliud est dictu nisi ꝙ põt exhibere suũ ministerium: offerendo preces,& sacrificãdo secũdũ institutionẽ Christi,& ecclesiæ:cuius ministeriũ Xp̃s operat effectũ, ad quem ipsum ministeriũ est ordinatũ. Nec est simile de membris naturalibus corporis,& membris officialibus ecclesiæ certo ministerio deputatis: ut patet ex premissis. ¶ Sed adhuc restat breue dubium : cum dictum

G sit , ꝙ sacerdos celebrans nuncius est deferens ecclesiæ preces ad sponsum &c. Et si hoc saluari posset , quo ad sacerdotem in mortali peccato occulto existentem : quomodo autem uerum est, quo ad suspensum & excõicatum,quem ecclesia manifeste' prohibuit , ne tali legationis officio fungeretur : & ita in officio quod celebrat contra prohibitionem ecclesiæ, nõ uidetur , ꝙ gerat tanquam nuncius personam ecclesiæ . ¶ Ad quod dicendum : ꝙ sacerdos rite' celebrans quantum ad materiam , formam, & intentionem:hoc est habens determinatã panis,& uini materiam proferens formã a Christo institutã:intẽdẽs,quod ecclesia intendit: quę sunt de essentia officij, & consecrationis : ut dictum est lec.6. Hæc inquam , sic agens, sicut uere' consecrat , ita nuncius est ecclesiæ : eiusq; personam gerit : licet

Quomõ sacerdos suspensus aut excõmunicatus potest esse nuncius ecclesiæ.

fuerit suspensus, excommunicatus, uel degradatus: & per hoc ab ecclesia prohibitus. Cuius ratio est: quia esse sic nuncium ecclesiæ, & eius personam gerere, est inseparabiliter ordini, & officio sacerdotali annexũ: quo semel suscepto priuari non põt propter characteris in susceptione ordinis impressi indelebilitatem. Nec ꝓhibitio ecclesiæ hoc effecit, ut officium prohibitus simpliciter exercere non possit: sed ut non licitè possit. Est. n. in hoc quasi procurator, & nuncius irreuocabilis ecclesiæ, habẽs formã sui officij, quã tenendo quotiens officiũ exercet personã ecclesiæ repræsentat: licet hoc faciens cõtra prohibitionẽ peccet. Exẽplum ad hoc in humanis. Si princeps cõstituit officialẽ irreuocabilẽ, & perpetuũ, secũdũ certã sibi traditã formã suo nomine regentẽ: licet postea prohibeat, ne aliqua faciat: nihilominus quæ post prohibitionem secundum formam in sua institutione traditã agit uirtute primæ cõmissionis in ꝑsona sui domini agit, & factũ tenet: licet sic faciendo dñm offendat. Ita & in proposito, ꝙ uerò sic prohibitus: & nihilo minus celebrare attentans uerè consecret seruatis prædictis substantialibus supra ostensum est lectio. 2. Hæc est de secunda quæstione. ¶ Quæstio tertia qua quæsitum est, qũo alicui liceat ordinare, ut missa spãliter celebretur pro se, cũ quilibet tenetur omnes proximos sibi æqualiter diligere. Nã sic spãliter ordinãdo diminuit bonũ proximi: quod est contra fraternã charitatem. Est & cõtra rõnẽ huius sacrificij: quod ideo cõiõ dicitur, quia oĩbus cõmuniter ualet. Et bonũ quãtò cõmunius, tantò diuinius: ideo huic cõmunitati nihil subtrahendum erit per specialem applicationem. Quæstio ista cũ præcedentibus, & earum solutione, uidetur presupponere, ꝙ missa celebrata pro pluribus: minus ualeat cuilibet plurium, quam si pro paucis, siue paucioribus aut pro uno solo celebraretur. de quo paulo latius uidendũ est. ¶ Vbi nunc præmittendum, infra latius declarandũ, ꝙ in effectu, siue fructu missæ plura bona compræhenduntur: scilicet malorũ ablatio, puta solutio penę pro peccatis debitæ, & bonorum gratuitorum collatio, tã gratiæ gratũ facientis, quã gratiæ gratis datę. Sicut & Xp̃i passio, quã missa repræsentat: pœne debitũ, quo tenebamur obnoxij, absoluit, cęlum aperuit, gratiã, & gloriã, & bona cuncta nobis meruit. ¶ Quantũ ad pœnę solutionem, communis est & penè omnium sententia missam unam non tm̃ ualere pluribus, si pro eis ex æquo celebretur: quantum ualeret, si uni soli uel paucioribus applicaretur. De hoc beatus Tho. in script. 4. dis. 45. q. principali. 2. dicit. Suffragia uno modo ualent ad hoc, ꝙ per intentionem unius alteri applicantur: & sic satisfactio unius alteri computatur. Et hoc modo non est dubium, quin magis ualent ei pro quo fiunt: immo sic ei soli ualent. Satisfactio enim propriè ad remissionem pœnę ordinatur: unde quantum ad dimissionem pœnę præcisè ualet ad suffragium ei pro quo fit. Et sequitur. Magis ualet suffragium alicui, quod pro eo singulariter fit, quam quod fit pro eo communiter, & pro multis alijs. Sic enim effectus suffragij diuiduntur ex diuina iustitia inter eos, pro quibus fiunt. Idem sentit magister eadem dis. dicens. Potest dici plura subsidia contulisse diuiti ad celeriorem solutionem, non pleniorem. ¶ Quantum uerò ad collationem boni, quidam ut præpositiuus, & cæteri dicere uolebant, ꝙ missa non plus ualet uni, uel paucis si pro illis celebratur, quam ualeret eisdem si simul pro pluribus diceretur. Quod sic ostendere nituntur. Bonum spirituale proportionatur spiritui: sed spiritus est ubiq; totus: & non communicatur per partes, igitur bonum spirituale communicatur sine diuisione, & ita non minuitur, licet pluribus communicetur. Hoc ẽt exẽplo corporali declaratur, ubi minus apparet, quam in proposito. Nã aliqua corpalia

Queſtio 3 Quomodo licet alicui ordinare, ut missa pro se celebretur.

Verum missa pro pluribus celebrata minus ualeat, quã si pro paucis, aut pro uno tantum.

H

I

B. Thom.

de quibus minus uidetur, quã de spiritualibus:non minus cõicãtur cuilibet si pluribus cõicãtur:quã si ei soli cõicarentur. Patet de lumine cãdelę simul illuminãtis plura illuminabilia, & æqualiter sicut si illuminaret quodcũq; illorũ solũ. Patet ẽt de uoce, quæ æqualiter simul immutat quẽcũq; multorũ audiẽtiũ: sicut si immutaret unũ eorũ tantum. Ad hoc facit auto. beati Hier. de cõse. dis. 5. Nõ mediocriter. ubi inter alia sic habet. Cũ ꝓ cẽtũ animabus missa, uel psalmus dr̃: nihil minus, quã si pro uno quolibet eorũ diceretur: accipitur. ¶ Alij uerò aliter opinãtur uidelicet ꝙ missa plus ualet paucis, uel uni, ẽt quantũ ad collationẽ boni, si pro eis determinatè celebratur: quã si cum illis ẽt pluribus alijs applicaretur. Et hoc siue attendatur ualor missæ correspondens ex opere operato institutionis, scilicet Christi, siue ex merito offerentis ecclesiæ: siue ex opere operante personalis meriti celebrãtis. Quod sic probatur, quia omni merito finito secundũ plenã iustitiã, corrñdet adæquatè aliquod præmiũ determinatũ ad certũ gradũ: sed meritũ celebrationis missæ est finitũ, ergo sibi corrñdet in præmio bonum finitũ, & ad certũ gradũ determinatum. Cõsequẽtia est in tertio primę. Maior nota: quia secundũ iusticiã retributiuã oportet esse proportionẽ præmij ad meritũ. 5. Ethi. Ergo finito merito nõ correspõdet infinitũ: sed determinatũ præmiũ: finiti.n. ad infinitũ nulla unquã est proportio. a de cõso. prosa. Minor aũt probatur de quolibet merito missę: nam de merito ecclesiæ offerentis, & de merito personali sacerdotis celebrantis, manifestũ est, ꝙ infinitũ nõ est. Neq;.n. gratia: quæ radix est meriti: neq; actus ex gratia elicitus ecclesiæ uel sacerdotis, quę creaturæ sunt: est infinita, & infinitus: ergo nec meritum. Meritum.n. commensuratur gratiæ ex qua & actui, qui ex ea elicitur. ¶ De merito uerò sacrificij, quod sequitur institutionem Christi ita patet. Nã quãuis in sacramento eucharistiæ sit plenitudo omnis gratiæ, & meriti spũalis: immo in ipso continetur Christus: qui est gratia increata, & infinita: tñ quãtũ ad fructũ cõferendũ tam in ratione satisfactionis, quam boni gratuiti collationis, cõstituit ipsum in põdere, numero, & mẽsura. Quod sic patet, quia longè minus est meritũ oblationis Christi in sacr̃o missę: quã fuerit eius in cruce. In cruce enim Christus se immediatè obtulit: factus uerũ sacrificiũ: semel moriens pro redemptione omnium prædestinatorum efficaci: secundũ illud Hebre. 9. Christus pontifex futurorũ bonorum, per proprium sanguinem introiuit semel in sancta, æterna redemptione inuenta. Et. 1. Petr. 3. Christus semel pro peccatis nostris mortuus, est, iustus pro iniustis. In officio autem missę idem sacrificium est, & oblatio non per iteratam mortem: sed per mortis semel passæ rememoratiuam repręsentationem. Quis autem dubitat esse maioris efficaciæ mortem semel in sanguinis effusione acerrimis cum doloribus, pro morti addictis pro patris conspectui offerre: quam tantum mortis semel passæ memoriam. Vnde & semel tantum passus est: & tamen quotidie mortis illius unicæ memoriam in hoc sacramentali sacrificio repræsentamus. Vnde beatus Ambr. super epistolam ad Hebr. In Christo semel oblata est hostia ad salutem potens. Quid ergo per nos. Nonne per singulos dies offerimus. Et si quotidie offeramus: ad recordationem mortis eius fit, & una est hostia, non multæ: quia semel oblatus est Christus. Hoc autem sacramentum exemplum est illius. Et sequitur. Christus hostiam obtulit, ipsam offerimus, & nunc: sed quod nos agimus recordatio est sacrificij. ¶ Ex quo constat est, ꝙ missa non æquiualet passioni, & morti Christi quãtũ ad meritũ, quia in missæ sacrificio Xp̃s non iterũ moritur, licet mors eius (unde oẽ meritũ) spãlius in ea commemoretur, secundum illud Lu. 22. Hoc facite in meam

[Margin notes: Hiero. — K — Multorum opiniones recitantur. — 5. Ethic. — Meritũ missæ est finitũ. — Hebr. 9. — 1. Petr. 3. — B. Ambr. — L — Luc. 22.]

coni-

Meritū missæ non est æquiualens passioni Xρi exhibitæ in cruce.

commemorationem. Alioquin sicut Christus semel tantum passus est ad totius mundi redemptionem: ita & una missa sufficeret pro redemptione animarū omniū ab omnibus pęnis purgatorij: & ad impetrationē totius boni, quod tñ dicendū nō est. Alioquin frustra essent tot sacerdotes: frustra ẽt tot missæ pro uarijs impetrandis ab ecclesia ordinatæ. Est ergo fructus, & bonū corrñdens secundū diuinā iustitiā merito missæ minus eo, quod correspõdet passioni, & morti Christi: & per cõsequẽs est finitū, & ad certū gradū determinatū. Sed omne finitū in partes diuisum minus est in partibus, quā in toto: & si totum prouenit uni: nihil eius prouenit alteri. Vnde patet: ꝙ missa celebrata spāliter pro uno, uel pro paucis, plus ualet illi, & cuilibet de paucis, quā si celebraretur simul pro pluribus, siue pro multis: & hoc tā ad pęnę solutionē, quā quo ad boni gratuiti collationē. Et hoc intelligendo in eodem gradu applicationis: quia si uni applicatur in certo gradu priori: nihil minus cõsequitur ille, si mille applicaretur in gradu posteriori, ut supra dictū est. Quia nisi sic: tunc aliquis posset impetrare primā gratiā quotcūq; peccatoribus, sicut uni: quia hic non requiritur pęnę solutio: sed dei placatio, & impetratio ab eo. ¶ Itē sicut plures pœnę minores æquiualent uni maiori pœnę, & ideo nō relaxāt nisi per opus satisfactionis maius, uel plura opera satisfactoria. Sic & de pluribus bonis impetrandis, ꝙ æquiualent uni bono maiori, & ideo non nisi per plura bona impetratur unum bonum maius. Igitur non est ratio: quare nō sufficit ad deletionē mali aliquid: sicut sufficit ad impetrationem boni: imo secundum uidetur maius: ut dicit Sco. in quodlibe. addens exemplum in amicitia humana: quia dilectus per suam supplicationem meretur maius bonum uni, quam si supplicaret pro multis. Pro uno.n. exauditur, ut tm̃ bonū impetraret ei. Et si pro multis peteret: uel nō pro omnibus, uel nō tm̃ bonū impetraret. & hoc secūdū iustā amicitiæ legē. ¶ Per hoc ad rationes aliarū opinionū. Ad primā de spiritu, qui totus est, ubicunq; est nec cõicatur per partes: ita & bonū spirituale. Dicit, ꝙ spūs licet extensiue nō diuidatur: tñ numeraliter spūs a spiritu distinguitur. Sunt.n. singulorū corporū aiatorū singulæ aīæ: & illæ hñt bonitatē naturalē magis extensam quā una earū: immo æquiualentem bonitati magis extensę: secūdū illud. 7. de tri. Plus aliquid sunt duo homines quā unus hō. Et per hoc distinguitur pluralitas in diuinis a pluralitate in creaturis: quia aliquid plus sunt duo in creaturis, quā unū. Nō sic in deo: non enim aliquid maius sunt pater, & filius, quam solus pater. Bonitates etiam plures spirituales sunt maioris ualoris: & deo requiruntur plura bona, uel unū maius bonum: propter quod retribuantur. Non enim qui orando meretur uiuificare unum mortuum: eadē ratione meretur uiuificationē quorūcunq; mortuorum: ita bonum spirituale: licet communicetur sine diuisione quantitatiua secundum extensionem: tamen communicatur cum distinctione, scilicet illud illi, & aliud alteri: quia idem indistinctum numero non potest pluribus communicari: requirit igitur distinctum meritum æquale, propter quod reddatur: æquale dico intensiue. In his enim, quæ nō mole magna sunt: idem est maius esse, quod melius esse secundum beatum Aug. 6. de tri: Maius aūt bonū, etsi non diuiditur per partes: habet tamen plura parua sibi æqualia: pro eo ꝙ, ut dictum est, plura bona æqualia meliora sunt altero illorum: & in illis bonis paruis est distinctio. Et ita licet unum spirituale bonum magnum in se est indiuisibile: diuisibile tñ est, uel magis distinguibile in æquiualenti: in plura bona minora, quæ possunt pluribus distinctè reddi pro illo uno bono maiori. Non igitur idem bonum spirituale per partes redditur: realiter diuidentes bonum

Scot.

M

August. 6

spirituale: sed datur in multis bonis minoribus: quæ simul æquiualent maiori bono: & distincta respectu illius boni habent partialem ualorem. Ad exemplum de lumine æque plura illuminante, dicitur, q exemplum est ad oppositum: quia idem lumen non æque illuminat multos diuersimode secundum distantiam approximatos, sed magis propinquiorem, & minus remotiorem. Quod uero æque distantes æque illuminantur, ratio est: quia lumen diffunditur sphericè: & quecunq; infra eandem spheram propinquitatis continentur: sunt tanquam unum illuminabile quantum ad rationem tanti luminis susceptiuam, cuius partes æque illuminantur: nec una pars minus, quam plures: nec plures, plusquam una. Sed si idem bonum spirituale fuerit pluribus communicandum, non potest secundum se communicari, quia idem numero non potest esse in pluribus: sed secundum bona numero distincta singulis communicatur. Si ergo quodlibet distinctorum tantum bonum est, quantum id bonum merito adæquatum: & cum plura huiusmodi bona numero distincta sunt maius bonum, quam unu solum: sequitur: q plus reddetur, quam sit bonum huiusmodi merito adæquatum.

N ¶ Præterea exemplum nihil est ad propositum: quia lux tanquam agens in illuminando non est determinatum ad productionem effectus sui incerto numero: sed quotquot passa æque disposita, & approximata offeruntur: producit in quolibet effectum de nouo eiusde intensionis: & si infinita passa applicarentur: produceret infinitos effectus. Secus in retributione iusta, ubi determinatum est certum bonum certo merito: & nõ maius reddendum, & cum illud idem, & indistinctum non potest reddi pluribus, oportet reddi per partes secundũ æquiualentiã. quæ necessario (quia per partes) minoris ualoris sunt singulæ, quam totum, cuius sunt partes per æquiualentiam. Sicut si unus florenus in se. i. in florenos indiuisibilis dari deberet. 28. cum non posset totus dari singulis: oporteret per solidos singulis communicari: & cum 28. solidos ualet florenus: reciperet quilibet unum solidum: & ita omnes 28. unum florenum. Simile est de uoce.

Hieron. ¶ Ad aucto. beati. Hiero. dicendum secundum glo. ibidem, q hoc referendum est ad ipsum celebrantem: ut sit sensus. Nihil minus accipitur ab ipso celebrante: quia siue pro uno, siue pro multis missa dicatur: semper specialissime ualet celebranti, & æqualiter: quando est æque dispositus, & æque ordinate facit, quod facit, hoc est, æque tenetur pro multis, quando pro multis: & pro uno, quando pro uno. Vel illud referendum est ad casum, in quo loquitur Hiero. scilicet q non minus ualet una missa dicta (Hieron.) pro centum cum cordis hilaritate: quam si pro uno quolibet diceretur cũ cordis anxietate. Præmittitur enim ibi sic. Melior est quinq; psalmorum decantatio cum cordis puritate, & serenitate, & spirituali hilaritate: quã totius psalterij modulatio cum anxietate cordis, & tristicia. Et tunc subdit, quod adductum est. Cum igitur pro centum &c. Et illud secundum fuit forte specialiter ad intentionem beati Hiero. (Hieron.) uolentis loqui ad consolationem monachorum, q si pro multis tenerentur orare: tamen non oporteret tot psalmos legere, q uergeret in fastidium. Sed melius satisfit illis si pro eis dicantur pauciores cum hilaritate. Et melius etiam ualet dicenti, si stare potest cum obligatione, qua obligatus est huiusmodi multis. Et hæc sententia probabilior uidetur: quam approbat Sco. & Gerson. cancel. (Scot. Gerson.) paris.

O ¶ Ex quo sequũtur aliqua corrolaria. Primum obligatus celebrare pro duobus, obligationibus distinctis, non satisfacit celebrando unã missam pro ambobus istis. Patet quia talis minus soluit, quam se obligauit: nam obligauit se cuilibet duorum ad dicendum missam pro eo specialiter, (Corrol. 1. Obligatus celebrare p duobus non satisfacit ce-)

illam

lebrãdo unã pro ambobus.

illam sibi applicando quantum applicari potest alicui specialiter. Cũ autem missam illam applicat ex æquo duobus: & una missa non tantum ualet duobus, quantum uni tantum secundum dicta, patet, ꝙ non soluit debitum. ¶ Dicitur autem notanter obligationibus distinctis: quia si una obligatione se obligaret pro multis. Gratia exempli. Celebrare pro parentibus. a. & suis consanguineis, satisfaceret unam missam celebrando. Neq; enim alia præsumitur fuisse intentio celebrantis. Loquitur ergo corrollarium in casu, quo quis se obligat duobus, & cuilibet seorsum celebrare pro eo missam principaliter, & specialiter. ¶ Secundum corrolarium.

Corroll. 2.

Obligatus ad specialiter missam pro uno celebrare, fraudat eum, si simul iungit alium, uel alios, quibus missam applicat in eodem gradu, uel priori. Istud corrolarium sententialiter est cancel. paris. in de soli. eccle. personarum parti. 32. Patet, quia diminuit bonum sibi ex sacrificio missę debitum, in eo, ꝙ sibi soli in tali gradu ex obligatione applicare debuit: et alteri in eodem gradu applicando. Nam bonum sic applicandum: quia determinatum est & infinitum: diuisum in partes cuilibet parti minuitur: ut deductum est. Et si detur oppositum, scilicet ꝙ missa tantum ualet duobus quantum uni: ualebit ergo tantum tribus: tantum mille: tantum toti mundo: quantum um si pro uno specialiter dicitur: & ita non erit melior conditio procurantis sibi missam peculiariter dici. Similiter sic. Si quis ad centum missas dicendas obligatur, sub uoto, uel ex iniuncto in foro pęnitentiæ: aut alterius iustitiæ: absolueret se dicendo unam missam: quia una missa tantum ualet pro centum cuilibet: quantum si cuilibet specialis dicitur: & ita quantum centum: quod est impossibile, uel inopinabile, frustra enim tunc fierent priuatæ institutiones, & anniuersaria contra generalem consuetudinem ecclesiæ, atq; ritum. ¶ Dicitur autem notanter: in eodem gradu: quia si in casu sacerdos alios adiungit in alio gradu: uel per superadditas orationes: uel in memoria uiuorum, aut defunctorũ secundum generalem ecclesiæ morem: non fraudat eum, pro quo specialiter se missam dicere obligauit. Tum quia per hoc bonum illi debitum non minuitur: ut patet ex prædictis. Tum quia hic ritus ecclesiæ, cui se in hoc sacerdos conformat, sicut debet: manifestus est: & non ignoratur. Tum quia temporalia conferens pro sacerdotis sustentatione, & eum modo prædicto obligans: aliam intentionem in obligando sacerdotem habere non præsumitur. ¶ Ad cuius elucidationem dictus cancel. quasdam mouet quæstiones dicens. Quæramus a conferente temporalia quęstiones aliquas: ut ex sua responsione ueritas magis emineat. Et primo. Vis u frater, & ut in missa, quam pro te dici constituis: nulla dicatur in locis suis alia petitus oratio, quam pro te. Puto respondebit, sicut & respondere debebit: ꝙ hæc fieri non prohibet. Vis rursus ut in memento tam pro uiuis, quam pro defunctis nullus commendatus habeatur nisi tu, & tui. Respondere oportet: ꝙ hoc non intendit quoniam institutioni ecclesiæ iam ipse repugnaret. Vis præterea, ꝙ uolentes ad offertorium uenire, quatenus ipsi missæ participes sint: repellantur. Certe nec hoc dicet, si ritum ecclesiasticum plene cognouerit. Quid uis igitur tibi fieri pro peculiari missa tua. Si responderit. Volo tota mea sit, tota cedat in spiritualem utilitatem meam: tota ualeat ad remissionem peccatorum meorũ & satisfactionis debitæ, uel iniunctæ redemptionem. Sed an hoc ita uis frater, ꝙ sacerdos nihil sibi mereatur, aut nihil seipsum iuuet, nihil pro seipso satisfaciat, nihil demum impendat obsequij parentibus: nihil benefactoribus, nihil commendatis. Similiter ut tu conferas nihil ecclesiæ toti mili-

Obligatus ad celebrandum specialiter ꝓ uno non satisfacit si adiungit alios in eodem gradu.

P

tanti. Nolo dicet: & iure dicet. Subdit. Quid superest igitur non referre quantitatem suffragij deo, quæ, & qualis tibi debita est. Nolito murmurare sciet profecto, sciet ille, qui montes ponderat in statera: tua similiter dona mensurare. Adde, q in oblatione tua alij fortasse sunt melioris côditionis, ut participent, quam tuipse. Quomodo petes: hoc inquã mô: quia de bonis eorũ uno modo, uel alio male quęsitis facis eleemosynam: facis fundationem: dilatas pompam tuam, facere uis nomen tibi. Aut modestius sentiendo, loquendoq; tu debitor es parentibus, patrie, benefactoribus: deniq; uniuersæ communioni sanctorũ. Hęc cancel. Respicit hoc corrolariũ conuentus, sacerdotes parochiales, qui institutis iam commemorationibus anniuersarijs, missis ac diuinis cultibus, eisdem superinducunt alios eorundem officiorum fructus participantes. Vt cum (exempli causa) missa, ac officium defunctorum certo die iam institutum sit pro sex personis: adiungũt de nouo illis sex alias: absq; tamen augmento cultus dei in numero officiorum uel personarum: uideant illi, an primis institutionibus satisfaciãt. ¶ Sed di. est ecclesia aliqua cathedralis, uel alias curata, quæ singulis diebus (quibus secundum morem, uel statuta illius ecclesiæ agi potest officiũ pro defunctis) ipsum officium ex ueteribus fundationibus facit, nec supersunt dies uacantes ab huiusmodi officio, quibus noua institutio fieri posset noui officij. Veniunt personæ, uel eiusdem ecclesiæ, uel aliæ petẽtes pro se, & sui fieri commemorationem anniuersariam temporalem, uel perpetuã. Nunquid repellentur: & sic peior est conditio præsentiũ, quã præteritorũ. Aut si assumũtur: fraudabuntur priores: cũ cultus diuinus propter illos nec in numero officiorũ, nec personarũ officia facientiũ augeatur. Pro solutione notetur corrolariũ sequens. ¶ Corrollarium tertiũ. Vt conscientiæ seruentur: fraus quoq; in futurũ caueatur: utile est, ut in nouis missarũ, officiorũ, anniuersariorum institutionibus, ac fundationibus, & modus agendi officia, & ecclesiæ consuetudo, ac priores obligationes fundatoribus, ac ep̃alia côferentibus expresse, & intelligibiliter declarentur. Quodq; sic assumãtur noua: ut ueteribus debita nõ minuantur. Patet: quia sic acceptæ mutuo consensu super modificatione rationabili obligationis instituentium, & institutionem assumentium: tale prius bene masticata obligatione seruata nulli fit iniuria: secundum regulam iuris. Scienti, & uolenti non fit iniuria. Vnde si in casu priori uolens instituere nouũ anniuersariũ consuetudinem ecclesiæ nouit: sciatq; pro se non fieri speciale officiũ: sed se, suosq; prioribus officia instituentibus addi in gradu posteriori satisfit agendo secundũ ecclesiæ côsuetudinem sibi notam, quod si eam ignorauerit, & sibi in certo die anniuersarium agi petierit, informetur prius taliter, q intelligat officium, quod petit pro se solo nõ fieri, sed pro alijs in priori gradu, quibus ipse adiungẽdus erit in gradu posteriori, uel etiam in eodem si priora ita sint instituta: ut et alij in eodem gradu possint adiungi. Sic nemo repellitur & sciens queadmodũ institutio sua assumitur, non fraudatur. Hæc conformiter ad intentionẽ Scoti, & Cancel. locis allegatis dicta sunt. ¶ Si dictis, quid de fundationibus iam factis non cum tali clara uerborum expressione: & ubi q̃nq, nescitur fundationis forma scriptis sup hoc perditis, aut uetustate côsumptis. Dicẽdũ: q in hoc casu recurrendũ est ad generalem ecclesiæ consuetudinẽ rõnabilẽ, uel ad bonorũ uirorum informatiõnẽ: melius tñ ad ordinariũ superioris declarationẽ: hoc.n. securius, est eo, q nemo in cã sua creditur bonus iudex. ¶ Corrolariũ quartum. Ad beatitudinem tendenti expedit, & utile est missas pro se specialiter procurare. Patet, quia cũ plus ualeat missa dicta pro uno principaliter sibi tã per uiã satisfactionis, & redemptionis, quã per

[Left margin: Gio. Gers.; Q; Scot. Cancell.; R]

[Right margin: Anniuersaria quomodo possunt licitè institui. — Coroll. 3. — Anniuersaria. — Coroll. 4. Vtile est alicui uolenti saluari pro...]

se missas spiriter procurare.

uiam impetrationis alicuius spiritualis ad beatitudinem promouentis, ut probatū est: quā si diceret pro se, & alijs. & hoc tā ex opere operato, quā ex merito ecclesiæ, & personali celebrantis. Vtile est cuilibet, & pro celeriori redemptione a satisfactorijs pęnis: & pro maiori gloria consequenda, missas sibi, ac pro se specialiter procurare. Ná utile est peccatori ad ęternā beatitudinē anhelanti, ut impedimēta ab eius perceptione retardatiua pro posse studeat amouere. Obligatio uerò ad pœnā satisfactoriam, siue in purgatorio, siue in hoc mundo impedit a beatitudinis consecutione. Nemo siquidem quantumcunq; a peccatis sit absolutus, beatitudinē pōt adipisci cum obligatione ad pęnā: quia nec ad pœnā in beatitudine soluēdam: nec post. Non cū beatitudine: quia scriptū est. Absterget deus omnē lacrymam ab ocu. sanctorū: & mors ultra non erit: neq; luctus: neq; clamor, neq; dolor. Apoc. 21. Neq; post: quia beatitudini pęna non succedit: quia ibunt benedicti in uitam æternā. Mat. 25. quæ nequaquā interrumpitur per pęnā qualēcunq;: ut origenē dicūt posuisse alternationē in gloria, & pęna. Oportet ergo beatificandū prius ab omni inquinamento culpæ purgari: & ab omni pęne debito liberari. Missa autē ab huiusmodi debito liberat in toto, uel in parte secundū proportionē fructus missæ ad liberationem pœnæ: qui si totus uni soli applicatur: citius liberat illum, quā si illi & simul alijs impertitur. Sicut si in ciuilibus: duorū quilibet decem florenis alicui obligatur, pro quo debito uterq; carceri mancipatus est: si quis soluit decem pro uno statim liberatur: secus si solueret pro utroq;. Vtile est deniq; cuilibet sibi procurare gratiam, uirtutes, & dona, quibus in uia ad merendum maiorem gloriam adiuuetur: quę ēt per missæ sacrificiū impetrantur. Sicut si amicus regis facilius impetrat per uiā supplicationis liberationē uni captiuo, quā omnibus: & etiā maiora dona uni, quā pluribus, ita & prima gratia, & cætera dona: & citius & intensius conferuntur uni ex merito orationis, & & sacrificij, quā multis: ut patet ex supradictis. ¶ Per hoc potest responderi ad tertiā questionē, ꝙ procurans sibi specialiter bona spiritualia nō agit contra charitatem proximi: nam charitas ad proximum in hoc potissime consistit, ut uelimus proximo in esse dilectionem dei gratuitam. i. ut uelimus proximum diligere deum propter se tamquam summum bonum: quia per hoc uolumus proximo inesse maximū bonū .s. actū summæ iustitię. s. actū amoris: amicitiæ in deum cū gratia: qui inter omnia dona creata principatum tenet: secundum beatū Aug. Immo secūdū apostolū. 1. Cor. 13. Maior horū charitas: utiq; non sine actu. Per hoc ēt diligitur proximus ad æternam beatitudinē cōsequendam: quæ non confertur nisi diligenti deū propter se. hoc ergo est diligere proximum sicut seipsum: uelle proximum condiligere super oīa deū. ¶ Nec sibijpsi præparās uiā ad beatitudinem, procurādo sibi per specialia suffragia ad beatitudinē promouentia: & impedimentorum remotionē, quæ ab eadem sunt retardatiua: minus uult proximū ꝑ perfectā dei dilectionē ad æqualem peruenire beatitudinē, ad quā ipse aspirat. Neq; per illā spiritualiū suffragiorū procurationē subtrahit proximo debitū: tū quia per hoc, ꝙ missam sibi, uel aliquibus spāliter applicat, uel applicari procurat: nō diminuitur bonū, qđ uirtute sacrificij debetur toti ecclesiæ, cuius est proximus membrum. Tum quia per hanc determinatam applicationem bonum proximi non minuitur: quia nihil tollitur, in quo proximus habet ius quæsitum. Potuit enim missa illa tanquam opus supererogationis omitti, sine iniuria proximi: unde posset remurmuranti proximo dici. Amice non facio tibi iniuriam: tolle, quod tuum est, id scilicet quod tibi debetur generaliter, ut membro ecclesiæ, & uade.

Nemo pōt cōsequi beatitudinē cū oblatiōe ad pęnā quāuis sit a peccatis absolutus.

Apoc. 21.
Matt. 25.

Solutio opinionū quæ uidentur cōtrarię.

August.
1. Cor. 13.

Matt. 20.

¶ Quod

¶ Quod uerò additur, ꝙ proximum tenetur diligere quilibet sicut seipsum. Dicendum secundum magistrum dis. 29. li. 3. ꝙ sicut, non dicit dilectionis æqualitatem, quantum ad actus diligendi intentionem, aut effectus exterioris exhibitionem, sed quantum ad bonum finale, scilicet beatitudinem eis optandã. Vnde ait. Charitate omnibus optare debemus, ut bona paria mereantur: sicut apostolus dicit 1. Cor. 7. Volo omnes homines esse sicut me. Optanda est enim minoribus perfectio maiorum, ut ipsi fiãt perfecti, & sic parem mereantur beatitudinem. Et sequitur. Diligẽdi sunt fratres quantum nos. i. ad tantum bonum diligamus ad quantum nos, ut tantum bonum optemus eis in ęternitate, & si non tanto affectu, ut ibi (quantum uel sicut) similitudinem dicat: non quantitatem. ¶ Vel etiam diligendus est proximus pari dilectione. i. eadem: nam eodem charitatis habitu omnes diligendi sunt. Nam eadem est charitas habitualis infusa, qua diligere debemus deum propter seipsum, nos, & proximum in deo: inimicum propter deum. ¶ Quod etiam additur, ꝙ bonum quantò communius, tantò diuinius & melius (ut sic ostendatur melius fore missam cõmuniter applicare multis, quam paucis) non probat, ad quod adducitur. Accipitur enim hæc auctoritas ex philosopho. i. eth. dicente. Amabile quidem bonum est uni soli: melius uero, & diuinius genti, & ciuitati. Loquitur ibi de bono, quod est causa finalis obiectiua communitatis: & etiam unius, quę est pars ciuilis ciuitatis. Tale bonum si amabile est comendare uni soli, erit amabilius, & melius id procurare communitati. ut exponit commentator commen. 1. Et uocat illud diuinius, secundum sanctum Tho. in suo commen. eo, ꝙ magis pertinet ad similitudinem dei, qui est bonum uniuersale, & uniuersalis causa omnium bonorum. Intelligitur igitur auctoritas hæc de dono, quod totum in se sine sui diminutione pluribus communicatur, id enim melius est quantò pluribus communicatur, non quidem in se: sed eis qui ipsum participant. Hoc autem non potest intelligi nisi de bono communicabili obiectiue, quia nihil idem potest totum pluribus communicari in creaturis formaliter. Tale autem bonum est beatitudo obiectiua, ipse scilicet deus omnium finis obiectiuus. Et hoc bonum debemus uniformiter omnibus uelle secundum dicta. Bonum autem quod non participatur a pluribus in se: sed in minoribus bonis æquiualentibus isti uni bono: non est ex hoc melius, ꝙ pluribus communicatur: nec in se patet: nec eis, a quibus participatur, quia quantò sic pluribus participatur: tantò cuilibet eorum minus bonum prouenit. ¶ Et ita patet mentio ad hanc quęstionem. Quomodo licet cuilibet sibi specialiter quærere salutis adiutoria, per missę sacrificium sibi determinate applicandum sine lęsione charitatis in proximum. Nec repugnat illud apostoli. 1. Cor. 13. Charitas non quęrit, quæ sua sunt, quod uerum est sua temporalia repetendo cum scandalo proximorum. Vel quę sua sunt tantum: ut dicit glo. scilicet alios excludendo quantum ad bonum finale omnibus pariter optandum, quantum ad effectum penitus, & effectum. Sic non licet excludere proximum: cum charitas facit omnia communia: differenter tamen secundum determinationem gradum supradictam.

Margin notes: 1. Cor. 7. — Diligere Deum, & proximum quid est. — T — Bonum quãto communius, tanto diuinius. — Thom. — V — 1. Cor. 13.

DE

DE SIMONIA IN HOC SACRIFICIO.

LECTIO XXVIII.

Simonia qd.

Quomõ dãtes & recipientes temporalia, ut reddantur spiritualia excusantur a simoniaca prauitate p totam lect.

AD quartam quæstionem, qua quæsitum est quomodo dantes, & recipientes temporalia ut rependant spiritualia, a prauitate simoniaca excusentur. ¶ Pro cuius breui decisione præsupponitur, q simonia est studiosa uoluntas, uel cupiditas emendi, uel uendendi aliquod spirituale uel spirituali annexum: ut in glo. 1. q. 1. q quidam. & est in principio. q. Item in cap. qui studet. ea.q. Vnde simonia non est aliud secundum dominum Antoninum in sum. parte. 2. ti. 1. c. 5. quam emere, uel uendere: uel alium contractum non gratuitum facere pro spiritualibus habendis precio rei temporalis. ¶ Voluntas ibi ponitur non pro potentia: sed pro actu eius. Omne enim peccatum actuale actu uoluntatis committitur. ¶ Studiosa dicitur.i. deliberata: nam etiam sola uoluntate præuia rationis deliberatione committi simonia potest: licet ab ecclesia non puniatur: dum non procedit in opus extra. Nomine emptionis, & uenditionis compræhenditur omnis contractus non gratuitus, excepta permutatione, quæ licite' fieri potest seruatis conditionibus debitis, & circumstantijs requisitis. ¶ Spirituale uerò secundum Rich. in 4. dis. 23. tripliciter dicitur: scilicet essentialiter, ut gratia & uirtutes. Causaliter, ut sacramenta, quæ causant gratiam suo modo. Et effectiue', uel actualiter ut prædicare, corrigere, uisitare, orare, & huiusmodi quæ sunt actus spirituales. ¶ Annexum spirituali etiam dicitur dupliciter secundum sanctum Tho. in 4. Vno modo, quia dependens a spirituali, ut habere ecclesiastica beneficia: quia non competit nisi habenti officium clericale. Alio modo, quia ordinatur ad spiritualia: ut ius patronatus: ius decimale, uasa sacra, & similia. ¶ Sub precio autem compræhenditur omne munus temporale, quod pecunia æstimari potest. Et ponit beatus Grego. triplex genus muneris, quo simonia committitur: scilicet munus a manu: a lingua: ab obsequio, quæ sunt pecunia, preces, famulatus, dum ergo pro illis spiritualia conferuntur, ut horum intuitu: simonia committitur. ¶ Sed cum dicitur spiritualia dari pro temporalibus, seu intuitu commodi temporalis, notanda est magistralis distinctio domini Pe. de aliaco card. cameracen. quam repetit Gers. in fine trac. de simonia, q quadruplex potest esse intuitus ad commodum temporale in damnatione, & ministratione spiritualium. Primus intuitus potest referri ad commodum temporale tanquam ad precium rei spiritualis, quasi sit adæquatio ualoris unius rei ad alterum, sicut est in emptione, & uenditione in ciuilibus. ¶ Secundò potest fieri intuitus ad commodum temporale, tanquam ad motiuum principale dandi uel ministrandi spiritualia: uel tanquam ad finem ultimum, in quo sistit intuitus spiritualia conferentis, uel recipientis. ¶ Tertiò potest fieri intuitus ad cõmodum temporale, tanq; ad motiuum minus principale, uel tanquam ad finem subordinatum sub ultimo fine. ¶ Quarto modo potest fieri intuitus ad commodum temporale tanquam ad rem debitam iure diuino sustentatione illius, qui spiritualia subministrat iuxta doctrinam Christi & apostoli. Dignus est operarius mercede sua. 1. Ti. 5. Lu. 10. ¶ Primus intuitus, & secundus sunt uere' simoniaci iure diuino, & humano. Et si concurrit:

D.Anton. Richard. Thmo. Greg. B Pe. de Alia. Gerson. 1.Timoth. 5 Luc.10.

error in intellectu: scilicet ꝙ talia fieri possint: sicut dicitur in primo mébro: uel ꝙ licite fiant, sicut ponitur in utroq; modo: tunc incurritur hæresis proprie dicta, si adsit pertinacia. Pro illo facit, ꝙ dicit beatus Greg. in regi. Altare, decimas, & spiritumsanctum emere, uel uendere simoniacã hæresim esse nullus fideliũ ignorat. & habetur. 1. q. 1. Presbyter. Dictũ est si credatur hoc posse fieri, uel licite fieri: quia hæresis ex sua ratione dicit errorem circa credibilia: & pertinet ad intellectum, sicut fides, cui opponitur. Si quis autem ex cupiditate uel auaritia secundum exteriorem apparentiam commutare uellet spirituale pro temporali: nó tamen credens hoc posse fieri in corde: hic esset simoniacus, & non hæreticus: quia intellectu circa credibilia non erraret. Cum autem hoc fieri posse credit, aut licite fieri, iam errat circa catholicam ueritatem: & si affuerit pertinacia, est uere hæreticus. Dicuntur autem communi appellatione simoniaci hæretici: non simpliciter, & proprie loquendo: sed propter similitudinem actus: quia ita operantur quasi æstimarent donum spiritussancti pecunia posse possidere: quæ æstimatio est hæretica. Si autẽ feratur intuitus tertio, & quarto modis: sic potest ministratio spiritualiũ pro temporalibus esse licita meritoria, & a simonia penitus aliena. hoc attento, ꝙ seruetur illud apostoli. 1. Thessa. 5. Ab omni specie mala abstinete uos. Hoc est, ꝙ administratio spiritualium facta sub altero tali intuitu, non apparet ex modo suo fieri primo intuitu, uel secundo: ut si non exerceantur spiritualia nisi prius dentur temporalia: aut si turpiter exigantur cum scandalo, & auaritiæ nota. In quibus utiq; casibus suspecti possunt haberi de simoniaca prauitate. Ad hoc bene loquitur beatus prosper. in de uita contemplatiua. Sacerdos, cui dispensationis cura commissa est: non solum sine cupiditate: sed et cum laude pietatis accipit a populo dispensanda: & fideliter dispensat accepta: ut unde pauperibus subministrat: inde & ipse tanquam pauper uoluntarius uiuat. Et sequitur. Quid est aliud de euangelio uiuere: nisi laborantem inde ubi laborat, necessaria uitę recipere? ¶ Per hoc ad quæstionem respondetur: & est conclusio prima: ꝙ sacerdos rependẽs spiritualia, & accipiens temporalia intuitu tertiò uel quarto, excusatur a simonia: quoniam non commutat spirituale ministerium, orationem scilicet uel missam pro temporali ex obligatione, quasi ciuili, uel legali, tanquam sit uera commutatio unius pro alio, appreciati pro precio: immo talis appreciatio secundum ualorem inter hæc fieri non potest, quia spirituali bono cunctæ opes terrenæ per æquiualentiam comparari nó possunt. sicut de sapientia Salomon ait Prouer. 8. Melior est sapientia cunctis operibus preciosissimis, & omne desiderabile ei non potest comparari. Et Petrus apostolus condemnans simonem dixit. Act. 8. Pecunia tua tecum sit in perditionem, quoniam donum dei existimasti pecunia possideri. Neq; commutat sacerdos pro temporali laborem suum corporalem, quia non est uerisimile: ait Scotus, ꝙ aliquis tantum daret pro labore corporali habitu in illo actu, immo neq; in pure corporalibus. Dicit Durandus. Sub uenditione cadit labor operantis secundum ipsum opus operatum, quis enim unquam (dicit) emeret laborem operantis nisi propter fructum operis. Et ideo ridiculum est (ait) dicere, ꝙ minister posset laborem suum uendere: ubi opus suum uendere non potest. Et præter hæc, quia actus celebrandi spiritualis est quantum ad suum principium, & quantum ad suum finem, quia competit sacerdoti ex officio, & potestate spirituali, & per ipsum spirituale bonum confertur, quod secundum ueritatem nec uendi potest, nec locari, etiam secundum apparentiam sine simonia. Non

Margin notes: Greg. — Quis dicatur simoniacus. — 1. Thess. 5. — C — Salomon. Prouer. 8. — Act. 8. — Scot. — Durand.

ergo celebrat sacerdos missam pro pecunia, uel rē tēporali: ut hæc ꝓpositio pro, notat appreciationem huius pro illo: si sic celebrat: neq; pro pecunia.i.propter pecuniā: ut.s. hæc dictio pro, uel propter, sit nota causæ finalis ultimatæ, & principalis: quasi intentio sacerdotis sistat in pecunia quasi in ultimo fine non referendo suam celebrationē in finem ulteriorem, & digniorē. quia & hoc simoniacū esset. Et secundū hoc intelligenda sunt uerba reprobātiū spirituale pro tpali cōmutari. ¶ Sed qūo tunc celebrabit pro pecunia uolens cauere simoniā. Qūo intentionē suā rectificabit, ne si lumē intentionis.s. oculus quod in eo est tenebræ fuerit: totū corpus actionis suæ contenebrescat. Responsio. Tripliciter id fieri pōt. Primō secundū Scotū, ut celebret pro temporalibus tanquā pro aliquo sibi liberē oblato, cū mēdicatione orationis, & spiritualis suffragij. Sic enim tenebitur recipiens oblatū illud bonū tēporale secūdū iustitiam exaudire mendicantē spūalia, qui tēporalia cōtulit ex iustitia: recipiendo tpalia se obligat liberaliter: hoc est sine conuentione, & commutatione ad orādū pro benefactore. Vnde religiose uolens facere institutionem (exempli causa) alicuius anniuersarij perpetuo die certo peragendi in aliquo collegio, seu monasterio dicat. Assigno uobis talē uel talē agrum: domū aut decimam: & peto, ut anniuersarium pro me, & amicis meis taliter peragatis. Ex hac receptione liberaliter donata, cum petitione suffragij secundum iustitiam surgit obligatio ad audiendum preces cum dato huiusmodi porrectas. De hoc clarius infra. ¶ Secundō sic rectificabit sacerdos suam intentionem: ut non impēdat spirituale propter pecuniam, tanquam propter finem principalem; sed tanquā propter finē minus principalem, & secundariū, referendo intentionem ad suā sustentationē: ut nunc aut posterius liberius occupari posset circa spiritualia exercitia: ita ut pecunia recepta sit finis sub fine: ita ut finis principaliter sit gloria dei: & salus animarum per spirituale opus promouēda. Cui ut possit insistere: pecuniam potest recipere: quoniam sine temporalibus spiritualia diu subsistere nō possunt in hac mortalis uitæ miseria. Recipiat igitur non tanquam precium spiritualis operis: sed tanquā necessarium decentis sustentationis. Vnde ut Gers. in de sollicitudine ecclesia. personarum parte. 12. ait. Iste siquidem iustus proprius & uerus est titulus suscipiendi temporalia.s. tanquam decentem sui sustentationem. In hoc enim titulo qui dicitur sustentatio ministri: saluatur omnis receptio moderata rerum temporalium pro spiritualibus secundum Durandū. Moderata dico in ordine ad personam statum & officiū impendendum: ut non solū attēdantur necessaria uictus & amictus; sed cætera officiū & personæ statū concernentia: ut si prædicator est, libri & similia ad spiritualis officij executionem necessaria. Vnde dicit Gerson in trac. de symbolo propositione. 8. Ecclesiasticus officians ex debito beneficio suo: sicut frequentādo horas canonicas, uel mortuorum exequias: non ideo conuincitur simoniacus, si recipiat, aut recipere intendat distributiones temporales assignatas illis, qui talibus assistunt officijs: etiam dum aliquando sub hac intentione mercedis uadit ad aliquod officium ecclesiasticum, alias pro tunc non iturus. Gratia exempli. Habens officium prædicationis, aut pœnitentiariæ, cui pro sustentatione uitæ annexa est præbenda in ecclesia cathedrali, in qua certis horis solis præsentibus dantur quotidianæ distributiones. Isti qui propter officium suum singulis horis interesse non possunt (habet enim ille studere: ille confessionem pœnitentium audire) eligunt hi horas illas, ut uisitent, in quibus lucrantur distributiones temporales: cæteris se absentant, & suo officio deseruiunt. Quis dice-

Marginalia (left): Ad quē sensum pōt cōcedi hoc dictum sacerdos celebrat pro pecunia. — Qualis erit rectificatio intentionis. — De rectificatione intentionis, ut uitetur simonia.

Marginalia (right): D — E — Io. Gers. — Durandus. — Io. Gers.

ret hos simoniacos, dum intrant chorum horis, quibus recepturi sunt temporalia, alias non intraturi: non referentes illa temporalia in aliud: nisi in sustentationem congruam, quam alias habere non possent. Congruã dico, suo officio, ad dei laudem, & animarum salutem exercendam. ¶ Ex quo patet, ꝙ fallit argumentum multorum. Ille uadit ad chorum propter pecunias alias non iturus. Ille celebrat propter pecunias alias non celebraturus: igitur est simoniacus. Sed oportet addere: facit hoc propter pecunias principaliter. Hoc autem non facit, qui refert actum suum ad dei honorem: & pecunias in sustentationem sui: quatenus sic spiritualibus officijs melius possit intendere, & uacare. ¶ Attendat tamen quilibet diligẽter; ne mentiatur iniquitas sibi: ut non ex auaritia, & cupiditate per talia spiritualia opera sibi multiplicet diuitias plurimas, & superuacuas, & pręter necessarias, pompam, & curam carnis non spiritus agat in delitijs.

F ¶ Tertiò intentionem suam rectificabit celebrans pro bono temporali quasi pro mercede, & premio minus principali sibi debito iure diuino, & naturali pro sustentatione uitæ corporalis: secundum regulam Christi, & apostoli. Dignus est operarius mercede sua. Lucę. 10. Et 1. ad Cor. 9. Qui altario deseruiunt, cum altario participant. Nemo militat suis stipendijs unquam. Si nos uobis spiritualia seminamus, magnum est, si nos uestra carnalia metamus. Ita & dominus ordinauit his, qui euangelium annunciant: de euangelio uiuere. Viuere dicit apostolus non luxuriari. Sic ergo ex debito ministrationis spiritualium suffragiorum: iustum est, ut ministranti spiritualia corporalia redonentur. Vnde dicit gers. de simo. propositione. 5. Obligatus ministrare spiritualia, & ministrans ea, habet uerũ ius, & potestatem recipiendi temporalia absq; hoc: ꝙ mendicet ea. Et sub hac intentione licet minus principali potuit, uel potest obligare se administrandum spiritualia: & pro mercede, uel stipendio aut cibo, & sua sustentatione recipere temporalia. Sicut exemplificari posset in omni statu ecclesiastico tam secularium, quam religiosorum a maioribus ad infimos Hæc Gers. ¶ Ex hoc fundamento potest sacerdos iam sibi ad sumptus sufficientes ex patrimonio, uel alias piè collato: se ad præstandum spirituales actus obligare: & temporalia ab eo recipere, ut stipendium debitum ministranti: secundum Ioh. in summa. Et hoc non ex cupiditate lucri, uel ad satisfaciendum suæ cupiditati intentione conuertendi: quia recipit aliunde in pios usus. Non enim hæc redonatio boni temporalis iusta uidetur tantum ex indigentia personę spiritualia ministrantis: sed ipsa rerũ conditio talis est, ꝙ res temporalis organicè subseruit spiritualibus rebus. Et si beneficium dicitur correspondere officio, ut retributio ipsi ministrationi. Ex se enim iustum est: ut illi consequantur stipendium, qui pro tẽpore suum commodare reperiuntur obsequium. 12. q. 2. Charitatem. Vnde accidit ipsi officio, & ministrationi spirituali utrum fiat per personam pauperem, uel diuitem. Quæ autem per se insunt: non tolluntur ab eo, quod per accidens est. Alias enim promotus ad curam, si accrescente patrimonio ditaretur: gratis teneretur sine receptione temporalium spiritualia ministrare. Quod non uidetur uerum, quia nemo tenetur suis stipendijs militare, contra apostolum supra allegatum.

G ¶ Veruntamen sic sibi sufficientes obligantes se ad præstandum suffragia cęteris, suam partem faciunt deteriorem: pro quantò satisfacientes pro debitis alienis, retardant satisfactionem pro delictis proprijs. Satisfactionem quippe, quam alijs impendunt, sibi negant: cum opus satisfactorium impensum uni, non tollit pœnam pro peccatis debitam alteri, ut dictum est. ¶ Quo non obstante

Lucæ 10.
1. Cor. 9.
Io. Gers.
Io. Gers.
Iohann.

Sacerdos habens alias unde sustentetur potest se obligare ad ministerium spirituale.

Premium essentiale

præmium

non minuitur etiam celebrāti specialiter ad satisfaciendum.

præmium essentiale sibi non minuit. nam pręmium essentiale, quod meretur sacerdos celebrando, dum fuerit in charitate: non minuitur sacerdoti, quantumcunq; offerat specialiter ad satisfaciendum, & hoc siue pro se, siue pro alijs multis, uel paucis: alioquin non expediret satisfacere pro peccatis si in diminutionem gloriæ (quæ incomparabiliter melior est, quam liberatio a pęna quacunq; satisfactoria temporali) uerteretur. Minus siquidem esset pęnam temporalem sustinere, quam quantocunq; gradu æternę gloriæ perpetuò spoliari. Nam actioni meritoriæ debetur tantum præmij æterni, quantum debetur simili actioni in illo in quo non est satisfactoria. Hoc est si duo: quorum alter ad satisfaciendum pro peccatis tenetur: & alter non tenetur (quamuis putet se teneri) faciant opus meritoriū ex simili charitate: & æquali conatu uoluntatis stante eadem actus intentione, cæterisq; paribus ordinet uterq; actum illum in satisfactionem pro peccatis suis. Illi meritorio actui correspondet idem præmium essentiale in utroq;, nec maius in uno quam in alio: licet uni sit satisfactio, alteri non, scilicet non indigenti. Nec propter hoc melior est conditio peccatoris pœnitentis, quam innocentis pęnitentia non indigentis. Quia potest rationabiliter teneri, q sicut opus ex charitate factum ualet pœnitenti ad temporalis pœnę redemptionem, ita ualet alteri innocēti ad aliquod aliud bonum temporale, puta sanitatem, uel multiplicationem temporalium, uel præseruationem specialem a malo. Illud autem præmium essentiale non datur nisi facienti opus meritorium, quamuis enim unus pro alio possit satisfacere: & unus alium a pęnis debitis liberare possit, & unus alteri conuersionem a peccatis, & ita primam gratiam sicut Stephanus Paulo impetrare, nullus tamen alteri meretur æternam beatitudinem, nec beatitudinis gradum aliquem stantem semper immutabiliter sententia illa. Apoc. 14.
Opera enim illorum sequuntur illos. Apo. 14. & illa Pauli. 1. Cor. 3. 1. Cor. 3.
Vnusquisq; propriam mercedem recipiet secundum suum laborem, & ad Gal. 6. Quæ seminauerit homo, hæc & metet. Manet ergo sacerdoti pro Gal. 6.
alijs celebranti saluum ius suum ad beatitudinem, quæ datur ex operatione eius meritoria. Nec illa sibi minuitur, nec alteri propter suam celebrationis applicationem impertitur. Secus de præmio accidentali. ¶ Si uerò obijceretur, contra prædicta per dictum beati Hiero. ad Damas. Papā. 1. q. 2. Clericos. Clericos autem illos conuenit ecclesiæ stipendijs sustētari, quibus parentum, & propinquorum nulla suffragantur subsidia. Qui autem bonis parentum, & opibus sustentari possunt, qui quod pauperum est, accipiunt, profecto sacrilegium committunt, & per abusionem taliū, iudicium sibi manducant, & bibunt. Et beatus Prosper in de uita contē. & habetur. 2. q. 1. Pastor. Pastor ecclesiæ his, quibus sua sufficiunt: non debet aliquid erogare. Quoniam quidem nihil aliud est habentibus, dare quā perdere. Nec illi, qui sua possidentes dari sibi aliquid uolunt, sine grandi peccato suo unde pauper uicturus erat, accipiunt. Ad hoc glo. in ca. Clericos. tripliciter respondet super uerbo sacrilegium. Primò, q illud dictum Hiero. exhortatio est non præceptum. Vel secundò de his loquitur, qui occasione patrimonij ampliandi, quod habent, a diuinis se abstrahunt obsequijs, quibus se absentantibus dandum non est. Vel tertiò loquitur hic de quarta pauperibus debita, quæ dari prohibetur abundantibus. Concordat glo. in c. Illi autem 12. q. 1. dicens Loquitur de clericis uagabundis. Vel non debent recipere ecclesiastica bona ut sibi reseruent: possunt tamen ut distribuant pauperibus, & ita non intelliguntur reparare bona pauperū, si in pauperum usus conuertuntur. Vlricus di-

H B. Hieron.

Hieron.

cit,

cit, ꝙ clericus, qui habet sufficiens patrimonium, si deseruit ecclesiæ, potest sustentari de bonis eius: sed si non deseruit: sed in malos usus dispensat peccat. Gers. in tractatu de sollicitudine ecclesiasticarum personarum particu. 33. dicit Vellet fortasis aliquis dicere ꝙ recipiens temporalia, dum prius habet sufficientiam pro sustentatione status sui uel ex patrimonio, uel pie collato, peccat: & fraudat tam proximum, quam seipsum: cum tota ratio conferendi ministris ecclesiæ: uidetur esse sustentatio sui. non diuitiarum accumulatio, uel ornatus pompaticus. Sed hæc assertio durior est, quam oportet. Et post modicum. Cótingit aliquando téporalia præter, uel ultra necessitatem præsentem, non pro solo statu recipientis recipere: sed ad aliorum prouidentiam, pianq; releuationem. Hoc satis confirmant sententiæ doctorum. unde Amb. in li. de officijs. & habetur 12. q. 2. aurum. Aurum habet ecclesia, non ut seruet: sed ut eroget, & subueniat in necessitatibus. Et beatus Hiero. 12. q. 2. Gloria. ait: Gloria episcopi est pauperum opibus prouidere. ¶ Ex quibus satis deducitur, ꝙ si clerici debent pauperibus, & indigentibus prouidere: ꝙ possunt ultra uictum tenere: immo ultra condecentiam status quo ad se: cum nemo tenetur eleemosynas facere de his, quæ ad sui status exigentiam requiruntur: nisi in extrema necessitate constitutis. Extrema enim necessitas proximi præferenda est soli decentiæ proprij status. Facit ad hoc uerbum prosperi in de 6. contem. Illi qui tam infirmi sunt, ut possessionibus suis renunciare non possunt: si ea quæ accepturi erant: dispensatori relinquant nihil habentibus conferenda, sine peccato posident sua: quia & ipsi quodammodo sua relinquunt: quando proprijs contenti rebus, nihil eorum quæ labori, uel ordini suo deberi arbitrantur: accipiunt. Facit ad idé ca. Quoniam quicquid. 16. q. 1. quod allegat factum Pauli apostoli, qui de laboribus manuum suarum uitam quandoq; duxit relinquens bona sibi debita apud eos, quibus euangelizauit: quamuis potestatem haberet ab eis recipiendi uitæ necessaria, ut ipse ait. Et in hoc opus exercuit supererogationis. Non enim quia manibus laborauit ius petendi stipendium perdidit: sed iuri suo sponte cessit: non in præiudicium suæ potestatis, & aliorum in accipiendo temporalia. Sic enim iam possessionati clerici, & religiosi si laboribus honestis manuum intenderent: non licite retinerent, quę habent, & quæ data sunt a fundatoribus. Quod non apparet: & uidetur contra beatum Aug. in de operibus monachorum dicentem. Si euágelistæ sunt, si ministri altaris sunt: fateor, potestatem habent uiuendi de sumptibus fidelium. Et idem permisit dominus apostolis: & iussit a subditis recipere necessaria, ut quisquis uellet, posit. Si quis uerò uti nollet: non contra iussum faceret. sed a suo iure recederet. Hæc Augu. Huic libertati Paulus insistebat, dum quandoq; stipendia suscepit: quandoq; nó: ut testatur ipse sic dicens 2. Cor. 11. Cum essem apud uos, & egerem: nulli onerosus eram. Gratis dei euangelium euangelizaui uobis. Alias autem ecclesias expoliaui, accipiens stipendia ad ministerium uestrum. & ad Phil. ulti. dicit se pluries accepisse ab illis tam in propria persona, quam per nuncios. Et non solum hoc: sed & pro alijs collectas ordinauit. Quod facit ad propositum, scilicet ꝙ clericus ultra decentiam quandoq; proprij status, iuxta tamen bonam fidem, recipere potest pro releuatione pia aliorum: unde dicit apostolus. 1. Cor. 16. Facite collectas per unam sabbati: & unusquisq; apud se reponat, recondens, quod eis bene placuerit ut non cum uenero, tunc collectæ fiant. Cum autem præsens fuero, quos probaueritis per epistolas, hos mittam proferre gratiam uestram in Hierusa-

Margin notes: Io. Gers. — Ambr. — Hieron. — I — Cleric⁹ pôt ultra ea, quæ ad proprium statū pertinent p releuatione egentium téporalia colligere. — 1. Cor. 9. — August. — August. — 2. Cor. 11. — Phil. ult. — 1. Cor. 16.

rusalem. Sic & dominus dona in loculos recepisse, & pro se, & pro alijs egenis pauperibus legitur: unde Io. 1. cum dic. Iudæ. Quod facis: fac citius. Ioan. 1.
Putabāt quidā ex discipulis, ꝙ Christus diceret ei: eme, quæ nobis necessaria sunt ad diem festū: aut ut egenis aliquid daret. Et ibidē. c. 12. Quare hoc unguentū nō uenijt trecentis denarijs: & datum est pauperibus. Ex quibus deducitur: ꝙ persona ecclesiastica ultra ea, quæ ad propriū statū pertinēt. pro pia releuatione egentiū, & pauperū bona tēporalia recipere non uetatur. ¶ Cōclusio secunda ad quæstionem quartā respiciens dantē tēporalia. K
Dās tēporalia, ut repēdantur spiritualia quarto intuitu suprapposito: a simonæ uitio, similiter sicut recipiēs excusat. Patet per illa quę adducta sunt de recipiente: secus sit primò intuitu daret. Hic. n. intuitus tā dantē, quā recipiētē constituit uere simoniacū Secundus uerò intuitus, & tertius, nō dātē tēporalia sed recipientē respiciunt: quoniā manifestū est: ꝙ dās tpalia, ut recipiat spūalia, in tpalibus erogatis finē nullū cōstituere pōt. ¶ Ex omnibus in responsione ad quartā quæstionem præmissis: possunt hæc duo summatim colligi. Primū, ꝙ conferens temporalia ad institutionē ecclesiastici beneficij: uel diuini cultus augmentū, pōt rationabiliter cōditiones certas apponere suę intentionis explicatiuas, quibus tēporalia huiusmodi recipientes, ad certos actus spirituales coercendos obligentur. Hæc est sententia Scoti in suo quodli. q. 20. frequenter allegata: sic enim ait. Multi dotauerunt monasteria, & ecclesias: ut ministri in talibus tenerentur celebrare pro eis, & pro illis, pro quibus intendebant eos obligare. Et subdit dicens. Et est illa obligatio rationabilis, ut qui recipit eleemosynas tpales refundat benefactori suffragium spūale orationis & oblationis, sicut de tēporali beneficio refundendo pro spirituali prædicationis officio apostolus ait. Si nos uobis spiritualia seminamus magnum est si uestra carnalia metamus. q. d. Non. Licitū igitur est, & rationabile, ꝙ faciens eleemosynā requirat orationē. Vnde rationabiliter facit, qui cum eleemosyna sua imponit obligationem orandi pro se, & suis. Accedit ad consensum huius ueritatis usus communis ecclesiæ: qui sic habet, & recipit: cui si quis contradicit: imprudenter se decipit: ait Gers. in de soli. eccle. personarum. par. 19. addens hoc congruere tā personæ recipienti, quā danti, siue conferenti: quam etiā eius cognatæ, uel affini. ¶ Eleemosyna autem sic determinata transit ad quemcunq; succedētē cum onere imposito: ita ꝙ cuncti successores huiusmodi tēporalia recipiētes, ad imposita impendenda onera obligantur. Facit ad hoc clarè. c. Significatum. de præben. in tex. & glo. ¶ Secundū, quod ex præmissis colligitur. Licitum est recipienti temporale beneficium sic limitatum, se ad solutionem impositorum onerum obligare, & hoc siue recipiens sit singularis persona, siue communitas, siue prælatus nomine communitatis. Patet: quia si conferens potest licitè beneficium certis actibus spiritualibus rependēdis onerare: & suscipientē ad eorū executionē obligare, licitū erit suscipientē hmōi obligationis onus suscipere. Non tamen intelligenda est huiusmodi obligatio per modum conuentionis legalis per commutationē spiritualis pro temporali: sed modo prius expresso secundū tertiū, & quartū intuitus modū. ¶ Sed dubitare quis posset, an recipiēti huiusmodi temporalia liceat in casu recedere ab obligatione, & onere recepto muneri imposito. Ad hoc respondet Cancel. parisien. in tractatu supra allegato parti. 25. & sequen. Ponens tres casus, siue causas, quibus existentibus, aut aliquo eorum, imposita onera, & obligatio cessant in toto, uel in parte. Hi sunt causa euidentis necessitatis, urgentis utilitatis, legitimæ dispensationis. ¶ Necessitas incumbit nunc, uel ex impotentia, uel infirmitate recipientis:

Margin notes (right): Concl. 2. — L — 1. Cor. 9. — Io. Gers. — M — Cancell.

Margin notes (left): Dans temporalia ad institutionē alicuius beneficij ecclesiastici pōt aliquas conditiones apponere obligatiuas. — Eleemosina trāsit ad successores cū onere. — Quando & ī quibus casibus potest recipiens tēporalia recedere ab obligatione. Tres casus. Primus Necessitas.

prioribus fundatoribus in gradu suo eadem suffragia in alio posteriori gradu applicarentur nouissimis fundatoribus. Sic enim nihil prioribus periret: uerum posteriores fraudarentur: si ipsi temporalia impendissent ac fundassent suffragia sibi principaliter, & in priori gradu applicanda: ut puta si ignorent eadem suffragiorum officia per alios prius fundata. ¶ Hinc salubriter hortatur dictus Cancel. ubi supra parti. lib. dicens. Recipiens temporalia præsertim communitas pro se, & successoribus cum bona fide, & sagaci discretione, consideret in recipiendo temporalia primò quid liceat, secundò quid deceat, tertiò quid expediat, & prosit nedum ad præsens: sed ad futurum. Euenit namq; sicut in agentibus iter longum, ꝙ paruum pondus in se, & in principio aut pro pauco tempore sit tolerabile: quod per successionem continuam redditur uelut importabile. Sic de paruis, & paucis suffragijs, dum uel iunguntur alijs, uel perpetuantur: inuenire possumus, ꝙ in principio ipsorum persolutio modica reputatur: dum uerò in perpetuitatem transeunt, onus magnum æstimatur. Et subdit: ꝙ memoria hominum labilis est, ꝙq; superuenientes non de facili suam intentionem applicant ad insolita: qꝫ insuper custodienda est uniformitas apud fratres: sicut in conuictu ita & in officio, cantu, alioq; ritu: & ita de alijs considerationibus huiusmodi. Fiuntq; nihilominus frequenter obligationes in oppositum: aut propter inaduertentiam, inconsiderationemq; recipientium: aut urgente penuria, aut propter complacentiam conferentibus faciendam: aut quia non audent recipientes apponere conditiones pro seipsis licitas, decentes, & expedientes. Quare sic. Quia non placerent conferentibus. Fit deniq; hoc propter auariciam recipientium, & eorũ turpem quæstum, qui casus statim habet culpam, siue fiat in augmẽtũ præter necessariorũ iã fundatorũ cęnobiorũ, siue propter famã, siue alias causas minus licitas. ¶ Ex hac radice magnum potest sumi argumentũ ad reprobationẽ pluralitatis beneficiorũ in eadem persona, ultra iustam necessitatem utilitatem ecclesiæ, ac condecentiam status personæ beneficia possidentis. Si enim susceptum beneficium sufficiens est ad honestam, & sufficientem sustentationem ministri ecclesiæ, præsumitur, & iure præsumitur ꝙ beneficium instituens uoluit possessorem obligare ad sibi utilius: & ita ad pro se, & suis principaliter, & specialiter orandum. Si ergo ultra hoc aliud recipit beneficium instituenti secundo receptum ad simile obligatur. Et si ambobus idem suffragium præstat: quilibet eorum fraudatur, & bonum integrum cuilibet debitum diminuitur secundum prædicta. Sic fit: ꝙ uiolatur iustitia: frãgitur fides: fraus committitur, animæ defunctorum a pęnis liberantur tardius: a cęli gaudijs suspenduntur diutius: ac per hoc tota cęlestis curia, leticia, quam de eorum haberet præsentia spoliatur: & dei cultus minuitur: sic deus secundum prædicta fraudatur. Inæqualitas in clero pacis inimica oritur: retrahuntur cæteri a beneficiorum institutione, & quantum ad instituta, uoluntates ultimæ illuduntur. Secus in beneficijs exilibus, ubi non est præsumendum ꝙ primi fundatores uoluerint possessores ad pro se tantum suffragia applicanda principaliter obligare: cum non contulerunt unde sufficienter & decenter uitam ducere possint. Et dato ꝙ fecerint: hæc eorum constitutio, epikeiam recipit secundum consiliũ & prudentiã sapientum. In quo casu plura beneficia secundũ Cãcel. dici possunt unũ. sicut in magnis frigoribus multę tunicę una dicuntur morali unitate: & si omnia illa non sint nisi ad sufficientiam status occupantis. C
¶ Attenderent hoc utinam quidam clericorũ auari, & ambitiosi beneficia beneficijs addentes, qui beneficijs satiari non possunt. prælaturas, digni- Q

Recipiẽs tẽporalia cũ obligatione ad rependẽdum spiritualia, uideat cautè qd liceat.

Clerici in beneficijs plurales qñ possunt excusari.

tes, personatus, & cætera incompassibilia non solum ex prędicta radice: sed ex sacris canonibus, patrũq; sanctionibus simul plura possidentes: non utiq; in profectum ecclesiæ: non in salutem animarum: sed ut latius inde uiuant: ne dicam luxurientur: dilatent familiam: incedant purpurati: exaltent nomen: amplient famam: magnificent parentelã: noscunt nonunquã beneficiorum reditus: patronos ignorant: computant stipēdia: imposita onera non attendũt. Inter cæteras excusationes in peccatis ac maliciæ defensionem, dispensationem, eiusq; prouisionem allegantes: in augmentũ sui erroris papam dñm omnium beneficiorum ac ecclesiasticorum bonorũ astruẽtes. Nihil quoq; iustius esse aiunt, quã ut quilibet moderator sit, ac dispensator rei suæ. ¶ Sed falluntur miseri, affectu, intellectuq; deprauati: & inaniter sibimet de dispensatione blandiuntur. Potest Papa dispensare: sed super ius humanum. Aequitas autem, & naturalis rationis iustitia immutabilis perseuerat. Quanquam ergo papa dispensare possit, ut incompatibilia humano iure simul ab eodem possideantur: tamen incompatibilia ex prædicta radice per dispensationem Papæ non erunt compatibilia, extra casus saltem memoratos communem. s. ecclesiæ utilitatem, & personę possidentis indigentiam. In his enim casibus incompatibilia esse non censentur. Nã & dotator particularis beneficij rectè instructus ad cõem ecclesiæ utilitatẽ suæ proprię cederet, ac cedere tenetur affectioni. Deniq; Papa omnẽ ptãtẽ, quam habet super ecclesiã, personas, & ecclesiastica bona, recipit ad ecclesiæ ædificationem non destructionem. unde ait apostolus. 2. Cor. 10. Si amplius aliquid gloriatus fuero de potestate nostra, quã dedit nobis dominus in ædificationem: non in destructionem uestram: non erubescam.

2.Cor.10.

R Omnis igitur dispensatio a potestate apostolica manans in ecclesiæ ædificationem: cultus diuini augmentum ac salutem animarum, toleranda est: quæ autem præter hæc conceditur, cassa est, & inanis. Neq; personę utilitas in dispensatione attendenda est principaliter, sed ecclesiæ: dicente apostolo. 1. Cor. 10. Omnia in gloriã dei facite. Sine offensione estote iudęis, & gentibus, & ecclesiæ dei: sicut & ego per omnia omnibus placeo. nõ quærens, quod mihi utile est: sed quod multis, ut salui fiant. Vnde & Bern. li. de consi. ad Eugenium papam. Nõ sum tam rudis (inquit) ut ignorem positos uos dispensatores in ædificationem, non in destructionem. Deniq; quęritur inter dispensatores: ut fidelis quis inueniatur: ubi necessitas urget excusabilis dispensatio: ubi utilitas prouocat, dispensatio laudabilis est. Vtilitas dico, communis non propria: nam cum nihil horum est, non plane dispensatio: sed crudelis dissipatio est. Concordat idẽ in epistola ad Theobaldũ comitẽ, ubi ait. Honores, & dignitates ecclesiasticas non ignoro deberi his, qui eas dignè secundum deum ministrare uelint, & possint. Nec cuiquam plures in pluribus ecclesijs habere licet: nisi dispensatione quidem ob magnã uel ecclesiæ necessitatem uel utilitatem, non propriam, sed communem. Illud, ad Rupertum. Quid tibi blandiris de dispensatione apostolica, cuius intus conscientiam diuina tenet sententia. Vnde si ideo teneantur plures prębendæ, ut lautius quis uiuat: ut propinquis subueniat: ut honoribus intumescat: ut citius ad episcopatum perueniat, alijsue huiusmodi de causis: non plane fidelis est dispensatio: sed crudelis dissipatio: nõ excusans: sed incusans. Nõ ergo papa tale habet dominiũ sup beneficia: ut ad nutũ & uoluntatẽ suã possit de ipsis qualitercũq; ordinare, sed dñium habet super hæc, & cętera quoddam regitiuũ ut fideliter, & prudenter possit ea ministrare. Vnde & Gers. in trac. de potestate eccle. di. Potestas ecclesiastica papalis non ita habet dominia, & iura terreni simul, &

1.Cor.10.

Bern.

Io.Gers.

cęle-

celestis imperij, q possit ad libitum de bonis clericorum disponere: quamuis concedi debeat: q habet in illis dominium quoddam regitiuum, directiunm, regulatiuum & ordinatiuum. Hinc dispensator est uerius quã dñs: secũdũ illud Pauli. Sic nos existimet homo, ut minostros Christi, & dispẽsatores ministeriorum dei: non excludens Petrum, qui ait. Non quasi dominantes in clero. Dispensatori autem opus est fidelitate, & prudentia. Luc. 12. Quisputas est fidelis dispensator, & prudens, quem constituit dominus super familiam suam. Fidelitate, ut bonũ in communem utilitatem ordinet. Prudentia, ut rationẽ dispensandi agnoscat: & non procedat ex sola sua uoluntate: neq; ipsam ut legere constituat: quod est hois rõne non utẽtis. Vnde ad eugeniũ papã Bern. Quomodo nõ indecens est tibi, ait, uolũtate pro lege uti? Tu ne es maior dño tuo? qui ait. Non ueni facere uoluntatẽ meã, quod quam non minus deiecti, quam elati animi est ueluti rõnis expertis: non pro rõne sed pro libito agere nec iudicio agi, sed appetitu, quid tam bestiale? Et post modicũ. Sic degenerando (quod absit) generale opprobrium fecisti propriũ. Hõ cum in honore esset, non intellexit: comparatus iumentis insipien. & si. fa. est illis. Et dicit dñs cameracen. q si papa pro libito distrahat bona ecclesiæ, & non ea dispensat bona fide: de iure non tenet. Et non solũ tenetur tunc ad pœnitentiam de peccato: quasi propter abusum suæ rei: sed infideliter agit, & tenetur ad restitutionem, si aliunde haberet: quia fraudator est rei alienæ: secus si esset dominus. ¶ Esto ergo q papa consentiat in pluralitatem beneficiorum: fleat ecclesia: nullus possessorem inquietet; calculum postulabit deus dicturus ad quemlibet: redde rationẽ uillicationis tuæ, & tunc cognoscatur deus faciens iudicium, & iustitiam: qui in multa patientia sufferens uasa ire, non agnoscitur. ¶ Quid autem, & quantum conditio status clerici de bonis ecclesiæ requirat: & cũ bona fide stare possit. Origenes aperit exponens illud Mat. 24. Quisputas est fidelis seruus: di. Quoniam & secundum simplicem intellectum opus habemus, ut fideles simus ad dispensandos ecclesiæ reditus: ut non deuoremus, quæ sunt uiduarum: & ut memores simus pauperum: & ne occasionem accipientes ex eo, quod scriptum est. Dñs constituit his, qui euangelium prædicant de euangelio uiuere: amplius quæramus, quam cibum simplicem & necessaria uestimenta: & non amplius teneamus nobis, quã his, qui necessitatem patiuntur. Hęc ille. ¶ Videat igitur, quilibet, quæ necessitas urgeat: quę utilitas proueniat: quali intentione moueatur: quo fine ducatur, ut in beneficijs sit pluralis. Et si quid horum reperit a rectitudine claudicare, pluralitatem abijciat tanquam salutis impeditiuã Nec pluris æstimet damnum in arca: quam damnum in conscientia. Nec quærat excusationem in peccatis superioris auctoritate se muniens per dispensationem, quoniam ut sit recta in excusatione, oportet eam naturali æquitate, & diuinis legibus regulari. Neq; idcirco minus ardebit in barathro: qui cum licentia prælati demergitur in inferno. Si uerò inuenit omnia æqua, & iusta sollicitus sit fideliter uices rependere: deo gratias, & laudes ecclesiæ generali, ac stipendia ministrantibus specialiter orationes, & spiritualis suffragij famulatum. Quintæ .q. de ordine seruando in uirtutis sacrificij applicatione, responsio patet ex dictis ad quęstionem primam supra lec. 26. Ideo breuitati consulens post digresionem longam: non autem ut autumo: inutilem ad textum nostri canonis reuertamur.

DE AVDIENDA MISSA, & eius utilitate.

LECTIO XXVIIII.

A ET OMNIVM circumstantium, quorum tibi fides cognita est: & nota deuotio. ¶ Orauit sacerdos specialiter pro commissis singulariter: consequenter orat specialiter pro circumstantibus nõ commissis peculiariter. Patet autẽ ex hac clausula euidenter secundum Inno. & Alex. de ales, quam sanctum, & salubre est missarum solennijs interesse: cum sacrificium eucharistiæ, pro circumstantibus specialiter offeratur. Vt autem cuncti fideles sacri huius muneris missæ fierent specialiter participes: sancta ecclesia more pię matris profectum sitiens filiorum salubriter instituit ut omnes fideles conueniant in sacris solennitatibus ad ecclesiam: missas audiant: & ante finem non recedant. Vnde de conse. distin. 1. Missas. dicitur. Missas die dominico secularibus totas audire speciali ordine præcipimus: ita ut ante benedictionem sacerdotis, populus egredi non præsumat: quod si fecerit ab episcopo publicè confundatur. Idem in ca. sequenti. Cum ad celebrandum. Item in ca. Omnes eadem dist. dicitur. Omnes fideles qui conueniunt in solẽnitatibus sacris ad ecclesiam & scripturas apostolorum & euãgelium audiant. Qui autem non perseuerãt in oratione usq; dum missa peragatur: nec sanctam communionem percipiunt: (uelut inquietudinis ecclesiæ commouentes) conuenit communione priuari. Et ꝙ non recedatur ante benedictionem sacerdotalem: non intelligendum est de qualibet missa: sed dumtaxat de missa, cui populus ex præcepto ecclesiæ tenetur interesse: qualis est missa maior in die dominica, & festis solennibus. ¶ Vnde notanter dicitur in allegatis capitulis, die dominica, & solennitatibus: nam in his audire missam est præceptum: ut dicit glo. in ca. allegato. Missas. Nam & textus habet præcipis. Item de conse. dist. 1. Qui in die. ubi præcipiuntur excommunicari, qui in die solenni conuentui ecclesiæ se subtrahunt: sed nemo excommunicandus est, nisi propter transgressionem præcepti, qui mortale peccatum inducit. De missa maiori. i. parochiali habetur de conse. di. 1. Et hoc extra de parochis. Vt dominicis. Et de celebratione missarum. Quidam laici. De hoc etiam supra lec. 14. ¶ Et dicit doctor subtilis. 3. sententiarum di. 9. ꝙ hoc præceptum ecclesiæ de audiendo integram missam in die dominica, & solenni, est specificatio diuini præcepti affirmatiui. Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo &c. quantum ad actum, & quantum ad tempus: sicut in uete. lege specificatum fuit quantum ad diem sabbati, ut uidelicet illo tempore, die scilicet dominico, & solenni deus colatur, & adoretur in oblatione illius summi sacrificij eucharistię, quam offert sacerdos summo patri uerè, & sacramentaliter: populus circumstans spiritualiter. Nam tempus in præcepto illo affirmatiuo, quod non obligat pro semper: non est expressum; sed ab ecclesia adiectum. Sicut regulariter pręcepta legis naturæ determinationem recipiunt per legem humanam, sicut lex naturæ dictat malum esse puniendum, bonum præmiandum; sed qua pœna, & modo, determinat lex positiua. ¶ Debet ergo audiens missam stare quietus, intus recollectus: mente in deum ascendere ipsum adorando, magnificando, laudando, gra-

tias

Innocen. Alex. de ales

Expositio canonis: Et omnium circumstantiũ, usq; communicantes. Missas audire fructuosum est.

Quando, & ad qui Missam tenentur fideles.

Scotus.

tias agendo, ut satisfaciat pręcepto ecclesiæ de audiendo missam: & ut particips fiat orationis sacerdotis specialiter dominum pro circumstantibus deprecantis. Unde notanter dicitur circumstantium, non circumgyrantium, perambulantium, & confabulantium: quia tales non solum non fiunt participes missę: sed etiam peccant transgrediendo præceptum ecclesiæ de audiendo missam die dominica: si aliam missam non audierint ea die de quo cancel. in trac. de oratione. Cognoscant & obseruent tam clerici quam laici: quos oportet diebus dominicis & festis diuino interesse officio: & seruitio. ꝙ non absoluuntur ab hoc debito dum scienter fabulationibus intendunt: sed multipliciori reatu se constringunt, quia nedum non obseruant præceptum, sed & alios impediunt, quia in ecclesia sanctissimo dei tabernaculo scandalum, inhonorationemq; faciunt. Subdit. Stent ergo, uel sedeant: & si non uocaliter orando, saltem in modesta quiete, & silentio animaduertant: considerantes nedum ea, quæ dicuntur, uel canuntur; sed & ea, quæ mysticè peraguntur in ritibus, & uestibus sacris, quæ præterea in picturis præsentantur: & sic de alijs. Hęc ille. ¶ Ad quod implendum religiosè hortatur Greg. 10. ca. Decet. de immu. eccle. lib. 6. dicens. Decet domum tuam sanctitudo. Decet, ut cuius in pace factus est locus eius: cultus sit cum debita ueneratione pacificus. Sit itaq; ad ecclesias humilis, & deuotus ingressus, sit in eis quieta conuersatio, deo grata: inspicientibus placita. quæ considerantes non solum instruat, sed & reficiat: conuenientes ibidem: Nomen illud, quod est supra omne nomen: a quo aliud sub cęlo non est datum hominibus, quo saluos fieri credentes oporteat: Nomen uidelicet Iesu Christi, qui saluum facit populum suum a peccatis eorum: exhibitione reuerentiæ specialis, attollant. Et quod generaliter scribitur, ut in nomine Iesu omne genu flectatur singulariter in seipsis implentes, præcipuè dum aguntur missarum sacra mysteria: gloriosum illud nomen quandocunq; recolitur: flectant genua cordis sui, uel quod capitis inclinatione testentur. Attendāt in locis eisdem intentis pręcordijs sacris solennijs, deuotis orationibus insistant. Nullus in locis eisdē, in quibus cum pace, ac quiete uota conuenit celebrari seditionem excitet: conclamationem moueat, impetum uè committat. Cessent in locis illis uniuersitatum, & societatum quarumlibet consilia, conciones, & publica parlamenta. Cessent uana, & multò fortius fęda, & profana colloquia. Cessent confabulationes quælibet. Sint postremo alia quæcunq; quæ diuinum possunt turbare officium: aut oculos diuinæ maiestatis offendere: ab ipsis prorsus extranea: ne ubi peccatorum est uenia postulanda, ibi peccandi detur occasio, aut deprehendantur peccata committi. Cessent in ecclesijs, earumq; cæmiterijs negociationes, & pręcipue nundinarum, ac fori cuiuscunq; tumultus: omnis in eis secularium iudiciorum strepitus conquiescat. Et infra. Qui uerò pręmissas inhibitiones petulanti animo contempserint: præter processum ordinariorum, & deputandorum ab ipsis, diuinæ ultionis, & nostræ poterunt acrimoniā formidare, donec suum confessi reatum firmato proposito deliberauerint abstinere. ¶ Ex quo satis deducitur, ꝙ tempore diuinorum in sacratis locis quietus sine strepitu debet quilibet apparere, maxime dum missæ solennia peraguntur: ut de numero sit eorum circumstantium, pro quibus specialiter sacerdos sacrificium offerens deo patri, id ipsum petit acceptari, dicens. Memento domine famulorum, famularumq; tuarum: & omnium circumstantium. ¶ Nec tamen hoc sufficit: sicut nec solum sufficit remouens prohibens, quoniam sicut in naturalibus actus actiuorum non suscipiuntur nisi in passo di-

Contra gyrouagos, & in Ecclesia tempore diuinorū ambulantes.

Quomodo debet audiri

Qualis dispositio requiritur in audientibus missam.

sposito: ita & actiones spirituales certam prærequirũt dispositionem. Ita in proposito requiritur etiam certa dispositio pro receptione fructus missæ. ¶ Consistit autem hęc dispositio audientium missam in duobus, quæ hic exprimuntur, cum in canone dicitur. Quorum tibi fides cognita est, & nota deuotio. Requiritur primo fides, ut credatur sub speciebus panis & uini post consecrationis uerba, uerum corpus Christi & uerus eius sanguis cótineri. quod quia non fit uirtute naturali, nec potestate creata: sed infinita creatoris potentia: transcenditq; capacitatem, & intelligentiam cuiuscunq; creati intellectus: nec ratione deprehendi potest: requiritur ad huius ueritatis assensum ipsa fides. unde dicit beatus Aug. Mira mihi uidétur,

August.

quæ de illo sacramento leguntur. Fides est necessaria: scientia rationis superuacua. Scientia ratione, & intellectu colligitur. Fides auctoritate uidetur. Hęc sunt ergo, quæ fidem de necessitate exigunt: rõné omnino nó admittunt. Expetunt simplicem creditorem: arguunt improbum discussorem. Et post pauca. Credi namq; oportet salubriter: quod inuestigari nequit utiliter. Hæc ille. Requiritur ergo fides circumstantium: ut ipsis proficiat oblationis sacrificium, per quam in unitatem recipiuntur sacri: & adhærent cæteris membris corporis mystici: & Christo huius corporis capiti. Sicq; uiuũt & spiritualis uitæ influxũ participare possunt. Nã fides operãs per dilectionem purificat corda circumstantium, ut & ipsi in oblatione illa, quæ sua puritate puritatem mystici corporis repræsentat: spiritualiter offerantur. unde Act. 15. Fide purificans corda. ¶ Secundò requiritur eorundé

Act. 15.

attentio, & eleuatio mentis in deũ per deuotũ affectũ, quo desiderent oblationé huius hostiæ salutaris sibi proficere ad salutẽ. & hoc innuitur cum dicitur. Et nota deuotio, supple ad hoc sacrũ, qua tibi uniuntur uirtute charitatis: per affectũ, sicut fide uniuntur ueritate per intellectum, sicq; ueritate, & uirtute uniantur per intellectum, & affectum. Quæ fides, & deuotio, & si homines latet, tñ tibi deo cognita est, & nota. Cognita per approbationẽ: & nota per acceptationem. Tibi, qui propitiaris fidelibus & deuotis, secundum Inno. qui solus uides in conscientijs, qui rectè credunt, & deuote & diligunt: qui scrutator es renũ & cordiũ: deus scientiarum & dñs, & occultorũ omnium perscrutator, in cuius conspectu nulla creatura est inuisibilis. Tibi etiam, cui omne cor patet, quo ad fidem, & adhæsionem: & omnis uoluntas loquitur per desiderium, & deuotionem: & qué nullum latet secretũ per occultationẽ: quoniam omnia nuda, & aperta sunt oculis tuis. His autem duobus existentibus in audientibus missam fide. s. & deuotione, fructũ diuinæ gratiæ huius sacramenti percipiunt: & nonnunquã abundantius, quam sacerdos offerens. ¶ Vnde subditur. Pro quibus tibi offerimus. Quibus. s. famulis, & famulabus tuis: & omnibus circumstantibus fidelibus, & deuotis, offerimus: quod dicitur in plurali ad denotandũ: q sacerdos loquitur, ut supra factum est: in persona totius ecclesiæ, quæ est offerens principale. Vel secundũ dñm Alber. dicitur offerimus, ad denotãdum unitatem corporis mystici. s. ecclesiæ quę in totius multitudinis fidelium & cleri seruitute offert hostiã salutarẽ: & est idẽ in sentẽtia cũ priori. ¶ Subdit. Vel qui tibi offerunt i. uel eorũ circũstantiũ fideliũ, qui tibi mediatè, & spiritualiter offerunt. Offerunt enim circumstantes mediatè: sacerdos celebrans immediatè: offerunt, & spiritualiter. Sic etiam spiritualiter, dicuntur hoc sacramentũ manducare pro quãto deuote se humiliant in conspectu corporis Christi: fide credentes altissima huius sacramenti mysteria, omnem intellectum suum in obsequium Christi captiuantes: ut loquitur apostolus. 2. Corinth. 10. ac desiderantes fieri participes huius hostiæ salutaris. De

Innoc.

E

Albert.

Missam audiens populus quo dicitur offerre laudis sacrificium cum sacerdote.

2. Cor. 10.

qui-

quibus beatus Augu. ait, Vt quid paras dentem & uentrem: crede & man ducasti. Cui concordat Inno. Non solú offerunt sacerdotes: sed & cæte fideles. Nam quod specialiter adimpletur ministerio sacerdotũ: hoc uniue saliter agunt uota fidelium. Hinc dicit dominus Alber. ꝙ hæc particula qui tibi offerunt, referri debet ad illud, quod præmissum est: scilicet quo rum tibi nota est deuotio: quia sicut sacerdos offert sacramentum ministe rio: ita illi offerunt uoto. Speciali enim uoto offerunt illi, qui se, & su deferunt ad altare: & ideo etiam specialiter in altaris oblatione continet tur: & illorum specialis est recordatio. Et addit. Fit ergo hæc oratio spe cialiter pro offerentibus, & consequenter pro alijs: & ideo monendus est pc pulus, ut offerat: quia per oblationes speciali uoto hostiæ coniunguntur Et ut dictum est: ipsi offerunt uoto: quem sacerdos offert ministerio. Alia autem particula tibi offerimus, referri debet ad illam. quorum tibi fides co gnita est: quia non nisi in fide ambulantibus hæc oblatio applicatur. Vel aliter secundum Inno. Memento eorum, pro quibus tibi offerimus: sed & eorum sacerdotũ, qui tibi offerunt. Quamuis enim sacerdos pro populo of ferat, offert tamen nihilominus & pro se: offert itaq; sacerdos: offert & po pulus. ¶ Sacrificium laudis. Sacrificiũ dicitur secũdũ dñm. Alber. ab effe ctu qu a sacros nos efficit. Laudis uero. quia nihil in eo est, nisi quod est laudis pulcritudinis, & honoris. Hinc ps. Sacrificium laudis honor ficauit me: & illic iter, quo ostendam illi salutare dei. Iter enim ad salutem per nullum unquam fuit sacrificium, nisi per illud. Vel secundũ Inno. & Alex. Sacrificiũ laudis dicitur: quia propter hoc maxime deũ laudare debemus, ꝙ nõ solũ se pro nobis dederit in preciũ: sed etiã se dederit nobis in cibum ut per precium redimeret nos a morte. Per cibum nos aleret ad conser uationẽ spiritualis uitæ, & roboraret in uia ad consecutionem uitalis glo riæ sempiternæ. Ioh. 6. Qui manducat me: & ipse uiuet propter me. Iter namq; nullum patuit ad salutem per quodcunq; sacrificium ueteris legis: quoniam neq; auferebant peccata, quę regnum cælorum claudunt: neq; gratiam contulerunt, quæ ad ipsum aditũ patefecit. Vel dicitur sacrificiũ laudis: quia Christus ipsum cum laude, & gratiarum actione instituit. Sic enim legitur. Gratias agens benedixit & fregit &c. sic & sacerdos cum lau dibus sacrificium offert. ¶ Pro se, suisq; omnibus. Pręponitur pro se: quia charitas ordinata, quãquã ad omnes se extendit: tamen a seipsa incipit hoc est in ipsum in quo est primum & principaliter tendit. Sic enim quilibet se primò, & plus diligit: postea cæteros ordine quodam. Vnde Canti. 2. Introduxit me rex in cellam uinariam: ordinauit in me charitatem. Nec solum ex charitate infusa, quæ est ordinata: & ordinate se quisq; plus di ligit: uerum, & ex inclinatione, & amore naturali: immo plus ex illa, quam ex prima. Hæc enim facit, ut plus ipsum, quod, quis est, ametur: quam quod non est. Et inter ea, quę quis non est plus diligitur hoc, cum quis habet maiorem similitudinem, & participationem. Bonitas siqui dem, & unitas rationes sunt diligibilitatis: ut dicit Scotus in. 3. Quia autem quilibet maxime sibi est idem, & unus: ideo plus se diligit: & post hoc ea, cum quibus est plus unum. Exemplum in uidua sareptena & he lia. 3. Regum. 17. ubi dicit propheta. Veruntamen mihi primum fac de ipsa farinula subcinericium, panem paruulum, & affer ad me. Ti bi autem, & filio tuo facies postea. Hanc unitatem, uel quasi unitatem, hoc est participationem alicuius unius esse rationem diligibilitatis exempla riter declarauit Guil. paril. ita dicens. Societatem naturalem, & amo rem inter fratres facit communio causæ essendi. Communicat.n.in patret

Sacrificium quid & unde.

Pro quibus Missam offert populus circumstãs.

&

& si addita fuerit communicatio in matre, erit fortior. Naturalius enim se plus diligunt, qui simul communicant in patre, & in matre: quam qui in altero. Cui communioni si addideris communionem in uictu: erit fortior communionis amor inter eosdem. Et si addideris, ut communicent in magisterio, erit fortior. Item si addideris communionem in lege: addes & fortitudinem eidem amori. Et si addideris communionem in professione, uel ordine, addes & aliam causam fortitudinis, & confirmationis. Et si addideris iterum communionem in principe, uel prælato: augebitur ex hoc: & amplius firmabitur ipsa communio. Et si addideris communionem domus: erit adhuc ex hoc augmentum fortitudinis. Subdit causam omnium præmissorum dicens. Radix autem in omnibus his est unitas, & communio eiusdem amati: uel secundum quosdam, ipsa similitudo, & assimilatio. Iuxta hunc modum communicatio in duce unit milites: & communicatio in signo bellatores: & communicatio in domo seruos, & famulos, & communicatio in mercede, uel opere operarios: & cõmunicatio in Pastore uel grege, uel pascuis oues: & communicatio commercantium negociatores. Concludit ꝙ quanto in pluribus & maioribus magisq; amandis homines comparticipant: tanto maior est in eis societas, familiaritas, & dilectio nisi aut inuidia, aut alterius pestis corruptio hæc impedierit. Recte ergo pro se suisq; offerunt fideles missam audientes. Suis dico, quibus magis uinculo naturæ, & familiaritatis sunt coniuncti: quia ad hoc est inclinatio naturalis, quæ semper recta est: quia a deo indita: cui uoluntas si fuerit consona, & ipsa recta erit: & hoc nisi prohibita sit per regulam superiorem: ne illi se conformet, quod in proposito minime' reperitur. Orant igitur pro suis consanguineis, & affinibus familiaribus, amicis, & benefactoribus secundum Inno. Sic princeps quidam accessit ad Iesum intercedens pro filia. Pro fratre suo orauit Martha. Centurio pro puero paralytico. Et flentes uiduæ deprecabantur Petrum, ut resuscitaret Thabitam nomine Dorcas, ostendentes ei quas fecerat illis tunicas. Act. 9. Ita & modo fideles, ac deuoti per se, & per sacerdotem orant pro suis uaria sibi conditione coniunctis. Et licet etiam teneamur diligere inimicos secundum illud Mat. 5. Diligite inimicos uestros. tamen dicit Alex. seruare debemus ordinem charitatis. Cant. 2. Introduxit me rex in cel. uinariam: ordi. in me. cha. Et addit, æstimo nihilominus, ꝙ si sacerdos proferendo hæc uerba suos inimicos amplecteretur, utilius sibi, & deo acceptabilius hæc eadem proferret.

Matt. 9. Ioh. 11. Matt. 8. Act. 9. Matt. 5. Alex. Cant. 2.

H ¶ Pro redemptione animarum suarum. pro spe salutis, & incolumitatis suæ. ¶ Hæc est secunda particula quartæ partis principalis partis secundæ: in qua postquam tactum est, pro quibus, & qualibus oratur, ostenditur quid pro eis a deo desideratur. Sunt autem secundum Inno. & Alex. post magistrum. 2. sententiarum dis. 27. tria bonorum genera. s. corporalia, spiritualia, & æterna. Prima sunt infima, secunda media, tertia suprema, pro quibus sacerdos offerendo sacrificium orat. Pro summis: cum dicit, pro spe salutis. Pro medijs cũ præmisit: pro redemptione animarum suarum. Pro infimis, cum ultimò addit: & incolumitatis. Ita ut uerbum salutis ad animæ salutem, quæ in beatitudine perficitur: & incolumitatis ad sanitatem corporis referatur. Vtraq; enim salus mentis, & corporis est ab eo: qui dicit. Salus populi ego sum. Et quia utraq; salus prouenit de redemptione animæ. i. peccati remissione: sicut econtra de reatu peccati procedit infirmitas utriusq; secundum sententiam ueritatis. Ioh. 5. Ecce, inquit, sanus factus es: iam noli peccare, ne deterius aliquid tibi contingat. Deniq; dominus docet nos

Orandũ est ꝓ bonis corporalibus spiritualib' & æternis, sed differenter, & ordine quodam.

Inno. Alex. Ioh. 5.

pro

pro his tribus orare Mat. 6. Pro ęternis. Adueniat regnum tuum. Pro spiritualibus. Fiat uoluntas tua sicut in cælo, & in terra. Voluntas dei est sanctificatio nostra. 1. ad Thess. 4. Sanctificatio autem, quæ est per gratiā & charitatem, bonum est spirituale. Pro corporalibus. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Offerimus igitur pro æternis, ut dentur nobis in præmium: pro spiritualibus, ut dentur nobis ad meritum: pro corporalibus, ut dentur nobis ad adminiculum: ut per corporalia perueniamus ad spiritualia: & per spiritualia ad æterna. Orans ergo sacerdos primò dicit. Pro redemptione animarum non pro temporali lucro, uel terreno appetitu; sed pro redemptione animarum. i. remissione peccatorum. Quibus remissis anima redempta est: secundum illud psalm. Et ipse redimet Israel ex omnibus iniquitatibus eius. Peccatum enim captiuam detinet animam: secundum illud Prouer. 5. Iniquitates suæ capiunt impium: & funibus peccatorum suorum constringitur. Peccati uerò stipendium mors est. Rom. 6. Remisso igitur peccato, anima liberatur, & a morte redimitur. Et rationabiliter petitur remissio peccatorum, & animarum redemptio, per hanc oblationem gloriosi corporis, & preciosi sanguinis Christi: quia horum oblatio in cruce redemptionem animarum nostrarū operata est, & peccatorum remissionem. De primo. 1. Pe. 1. Scientes, ꝙ non corruptibilibus auro, & argento redempti estis de uana uestra conuersatione paternæ traditionis: sed precioso sanguine quasi agni immaculati. Et Apocal. 5. Redemisti nos deo in sanguine tuo. Huius redemptionis oblatio nostra iugis est commemoratio. unde Mat. 26. Hic est sanguis meus noui testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Vnde & secundum beatum Hierony. Verbum, quod iudæi in malum sibi, & filijs suis imprecabantur dicentes: Sanguis eius super nos: & super filios nostros, nobis optamus in salutem & remissionem peccatorum, & redemptionem animarum. Est autem redemptio animæ a peccato: est & redemptio a præsenti miseria, & exilio. Vtraq; fit per Christi sanguinem, qui offertur. De primo dicitur Apocal. 1. Lauit nos a peccatis nostris in sanguine suo. De secundo Hebreo. 10. Habemus fiduciam per sanguinem eius in introitu sanctorum. Per introitum autem sanctorum regni cęlestis: quod sancti introierunt, a miserijs huius sæculi eripimur. Et de exilio ad patriam, de mærore ad sempiternam læticiam reuocamur. Vnde Esa. 35. Ambulabunt, qui liberati fuerint, & redempti a domino: conuertentur, & uenient in syon cum laude: & læticia sempiterna super capita ipsorum, gaudium, & læticiam obtinebunt, fugiet dolor, & gemitus.

¶ Petita itaq; peccatorum remissione, quam præcedere oportet salutem: etiam pro ipsa salute orat dicens. Pro spe salutis. i. beatitudinis: id est beatitudine sperata. Spe namq; salui facti sumus. ad Roma. 8. Est autem uita beata id, pro quo principaliter orare debemus, eamq; petere tanquam summam nostram perfectionem, ad quam conditi sumus a domino. ut dicit August. ad Probam, in de orando deum. Cętera autem omnia, quæ petimus non petimus nisi secundum, ꝙ ad hanc ordinantur. Ita & saluator prius petere docuit, ut nobis adueniat regnum suum, quàm ut panis quotidianus tribuatur. Vnde & Mat. 6. docet. Primum quærere regnum dei, & iustitiam eius, & de hinc alia omnia adijcientur. Pro quibus obtinendis sacerdos addit. Et incolumitatis suæ. id est commoditate corporis, quæ ad salutem, & beatitudinem obtinendam ordinatur. Pro quo & orauit propheta, cum dixit. Conserua me domine quoniam speraui in te. Et iterum. Ne proijcias me in tempore senectutis, in qua plures cor

Matt. 6.
1. Thes. 4
Psalm.
Prouerb. 5
Roma 6.
1. Petri. 1.
Apoc. 5.
Matt. 26.
Hieron.
Apoc. 1.
Hebr. 10.
Esai. 35.
I
Roman. 8.
August.
Matth. 6.

poris aduersitates assolent aduenire. Vnde sequitur. Cum defecerit uirtus mea, ne derelinquas me. Psalm. 70. ¶ Exponitur autem hæc clausula secundum dominum Alber. scilicet pro spe salutis, & incolumitatis: ita ut ambo hæc salus, & incolumitas ad corpus referantur. Vnde cum petit sacerdos pro spe salutis: petit pro debilibus, & infirmis. Cum pro spe incolumitatis: pro ualentibus, & sanis. Sanitatem autem petimus infirmis: ut fortiores sint in dei seruitio. Ad quod & ipse per se dominus multos in corpore infirmitate grauatos curasse legitur & sanasse. unde & ipse ingratos de sanitate recuperata arguit, cum ex decem leprosis mundatis, unus tantum regressus magna uoce magnificans deum prostratus in terram gratias egit a domino audiuit. Nonne decem mundati sunt, & nouem ubi sunt? Non est inuentus, qui rediret, & daret gloriam deo, nisi hic alienigena. Istam sanitatem a domino concedi, testatur propheta dicens Benedic anima mea domino. Sequitur. Qui sanat omnes infirmitates tuas: qui redimit de interitu uitam tuam. Incolumitas petitur pro sanis, & ualentibus: quia incolumitas est perfectæ sanitatis integritas, quã nisi deus sua misericordia conseruet: ipsa stare non potest: tanquam super fundamentum debile fundata. Nam in corpore continua est pugna calidi: & frigidi, humidi, & sicci, leuis, & grauis, duri, & mollis, aliarumq; contrarietatum: quæ in corpore sunt humano. unde scribitur Sap. 16. Non herba neq; malagma sanauit eos: sed tuus domine sermo, qui sanat omnia. ¶ Est etiam quædam spes salutis spes euadendi machinationem inimicorũ: sicut in psal. dicitur. Erue a fra. deus a. me. & de ma. ca. uni. meam. Salua me ex ore leonis: & a cor. unicor. humi. meam. & Dan. 13. Et saluatus est sanguis innoxius in illa die. sanguis. scilicet susannæ de insidijs iniquorum iudicum. Et de his omnibus dicitur in psal. Dominus conseruet eum & ui. eum, & beatum fa. eum in ter. & non tradat eum in manibus inimicorum eius. Dominus opem ferat illi super lec. doloris eius uni. stratũ eius uer. in infir. eius. ¶ Pro hac salute liberationis a fraudibus inimicorum, similiter offert, & orat sacerdos dicens. Pro spe salutis, & incolumitatis suæ. ¶ Sequitur. Tibiq; reddunt uota sua æterno deo uiuo, & uero. Hæc est tertia particula partis quartę, in qua ut deus exaudiat bona eorum, pro quibus petitur, allegantur. unde dicitur. Memento domine illorum, pro quibus tibi offerimus sacrificium laudis: qui tibi reddunt uota sua. i. deuotionem, uel affectionem suã, uel bona opera sua. Sed hic sunt duo dubia. Primum circa priorem textum, cum dicitur. 2. Cor. 12. Virtus in infirmitate perficitur. Et cum infirmor, tunc potens sum. Quid est, ꝙ pro corporis incolumitate offertur sacrificium ab ecclesia? Respondet Alex. ut infirmitati nostræ condescendens, nobis occasionem impatientię præcludat: & conseruata, uel reddita sanitate gratiarum actiones domino referamus. ¶ Secundum dubium circa presentem textum. Cum nostra donemus, & aliena reddamus: quomodo uota si sua sunt: reddunt fideles, & non potius donant. Et si reddunt, quomodo sua sunt, & non potius aliena? Respondet Inno. & Alex. Votum, & generaliter opus bonum, & hominis est, & dei; Dei propter auctoritatem gratiæ; Hominis propter libertatem arbitrij. Propter quod dicit apostolus. 1. Corin. 15. Non autem ego, sed gratia dei mecum. & 1. Cor. 3. Coadiutores sumus de. Et hoc confirmat beatus Augustinus super illud Psal. Adiuua nos deus salutaris noster. dicens: Hoc uerbo ait, salutaris noster satis exponit: quam paupertatem uoluit intelligi in hoc, ꝙ dixit. Quoniam pauperes sumus nimis. Ipsa quippe est infirmitas, cui salutaris est necessarius. Cum uerò

Marginalia (left): Psalm. — Albert. — Luc. 17. — Sap. 16. — Dan. 13. — K — Memento. — 1. Cor. 12. — Alexand. — Innoc. — 1. Cor. 15. — 1. Cor. 3. — August.

Marginalia (right): Si uirtus in infirmitate perficitur: quomõ oramus Deum pro sanitate in missa.

adiuuare nos uult. nec ingratus est gratię:nec tollit liberum arbitriū. Qui enim adiuuatur, ipse etiam perseipsum aliquid agit. Concordat magister lib. 2. dist. 27. dicens. Ex gratia incipiunt bona merita: & cum ex gratia sola esse dicuntur:non excluditur liberum arbitrium: quia nullū meritū est in homine, quod non fit per liberum arbitrium. ¶ Pro cuius intellectu aduertendum, ꝙ in actu meritorio duo est considerare. Primum est ipsa substantia siue realitas actus. Secundum acceptabilitas actus. Substantia actus est a libero arbitrio seu uoluntate simul & a gratia: quia gratia, & uoluntas sunt duæ causæ partiales, & una causa totalis actus illius. Voluntas tamen est causa principalior: quia uoluntas habet rationem potentiæ. Gratia rationem habitus. Potentia autem utitur habitu, & non econuerso. Et præterea ille actus liber dicitur quantum ad suum produci. Hæc autem libertas est a uoluntate: non a gratia, uel charitate: quia hæc est qualitas quædam naturaliter actiua, sicut calor in igne: uel alia qualitas quęcunq;. Ex quibus duobus surgit principalitas quo ad uoluntatem respectu substantiæ actus eliciti. Acceptabilitas autem ipsius actus meritorij similiter est a uoluntate, & etiam a charitate. Non enim actus quicunque a deo acceptatur in ordine ad beatitudinem conferendam, nisi sit liberè a uoluntate elicitus. Neq; tamen hoc sufficit: sed oportet, ꝙ hoc sit secundum inclinationem charitatis. Quæ quia ratio ponitur merendi, ipsa est causa principalior quo ad acceptabilitatem: & hoc ex ordinatione dei plus acceptantis actum: quia est a charitate inclinante: quam quia est a potentia eliciente:quamuis utrumq; requiratur. Et pro illo facit dictum beati Aug. in de li. ar. Gratia se habet ad liberum arbitrium, sicut sessor ad equū. Idem in epistola ad Sixtum. Voluntate inquit, concomitante non præueniente, pedissequa nō domina, homo meretur. Et ibidem. Quid est hominis meritū ante gratiam:cum omne bonum meritum nostrū nō in nobis facit, nisi gratia? In quibus uerbis uidetur principalitatē in merito attribuere gratiæ: quamuis non secludat uoluntatem. Sunt ergo uota, & bona merita nostra, & dei. Nostra, ut dictum est ex lib. ar. Dei ex gratia ad ipsa inclinante. Congruè igitur dicitur: qui tibi reddunt uota, quasi tua ex gratia. Congruè etiam subiungitur uota sua ex uoluntate: quia quasi liberè elicita. Liberè enim exit uoluntas in opera talia, sicut in quæcunq; alia. Hinc ait propheta. Anima mea in manibus meis semper, quo ad operari: scilicet non quo ad esse:quia sic a solo deo est. Et illud Eccl. 15. Deus ab initio constituit hominem: & relinquit eum in manu consilij sui: adiecit ei mandata, & præcepta. Sequitur. Apposuit tibi aquam, & ignem ad quod uolueris, porrige manum tuam. Ante hominem uita, & mors:bonū, & malū quod placuerit ei: dabitur illi. Ex quibus satis intelligi datur, ꝙ opera hominis in ipsius sunt potestate. ¶ Sequitur. Aeterno deo, uiuo, & uerò. Alex. Dij dicuntur, & homines, & dæmones, & simulacra, uel imagines: sed homines adoptione, dæmones usurpatione, imagines nuncupatione. Per adoptionem, ut ibi. Ego dixi dij estis, & filij excelsi omnes. Psal. 81. & Exodi. 7. Moysi dictum est. Ecce constitui te deum pharaonis. Per usurpationem, ut ibi. Omnes dij gentium dæmonia. Hi deitatem sibi usurpant: hoc est gloriam deo debitam. Vnde Matt. 4. Sathan dixit Christo. Hæc omnia tibi dabo: si cadens adoraueris me, scilicet latria adoratione, ut deum. & Esa. 14. In cœlū conscendā super astra dei exaltabo solium meum:sedebo in monte testamenti, in lateribus aquilonis. Ascendam super altitudinem nubiū, similis ero altissimo. per nuncupationē appellarunt deos opera manuum suarum: lapides scilicet, & ligna &c. de quibus.

Duo in actu meritorio considerantur.

Nomen Dei attribuitur et homini, Diabolo, & imaginibus: sed differenter.

Sap. 13. Infelices autem sunt, & inter mortuos spes illorum est. qui appellarunt deos opera manuum suarum. Et in psal. 113. Simulacra gentiũ argentum, & aurum opera manuum hominum. Os habent, & non loquentur: oculos habent, & non uidebunt. Primi sunt ueri, & uiui: sed non ęterni. Nam de eis dicitur psal. 81. Vos autem sicut homines moriemini: & sicut unus de principibus cadetis. Secundi sunt uiui: sed nec ęterni, nec ueri. Non æterni: quia mutabiles: licet quo ad finis carentiam sunt perpetui. Aeternus enim esse non potest: nisi immutabilis tam substantialiter, quam accidentaliter. Nam secundum Boe. 5. de conso. prosa ultim. Aeternitas est interminabilis uitæ tota, & simul possessio. Quod soli deo conuenit: quia est quicquid esse potest nec transmutatione, aut uicissitudine uariatur. Iac. 1. Apud quem non est transmutatio, nec uicissitudinis obumbratio. Neq; ueri sunt, qui in ueritate non steterunt. Nam ab initio homicida erat, & in ueritate non stetit: & ueritas non est in eo. Tertij nec ueri sunt, nec uiui, nec æterni: quia nec ueritatis capaces: quia surdi, & muti. Nec sensu, ac intellectu præditi. nec incorruptibilitate dotati. Ad horum omnium exclusionem dicitur. Tibi deo æterno uiuo, & uerò. Solus enim deus per essentiam est deus æternus, uiuus, & uerus. Esa. 44. Absq; me non est deus: immo est æternitas ipsa uita, & ueritas. Cui neq; uita, neq; ueritas, neq; æternitas accidere potest: quia simplex, & incompositus: & nulli omnino componibilis. Ens omnino primum, & independens: ens necessarium, ens perfectissimum. Hinc ab alio esse non capit. De cuius æternitate dicitur 1. ad Tim. ulti. Qui solus habet immortalitatem. Glo. uera immortalitas uera est ęternitas. De uita. 3. Reg. 17. Viuit deus in cuius conspectu sto. De ueritate. Rom. 3. Est autem deus uerax omnis homo mendax. ¶ Vel dicitur deo æterno uero, & uiuo, ad innuendũ ꝙ tres personæ diuinæ operantur in hoc sacramento. Licet enim hæc tria appropriata personarum, æternitas, ueritas, uita sint communia omnibus tribus personis: quia æternus pater, æternus filius, ęternus spiritussanctus. Sic uerus & uiuus pater, uerus & uiuus filius, uerus & uiuus spiritussanctus: tamen per appropriationem quandam æternitas patri attribuitur: quia principiũ est sine principio originante: de quo in symbolo Athanasij dicitur. Pater a nullo est: nec factus: nec creatus: nec genitus. Sunt autem a patre omnia: filius per generationem: spiritussanctus per spirationem, cætera cuncta per creationem. Veritas appropriatur filio: quia procedit per modum intellectus ut uerbum ad quem pertinet ueritas. Vnde & de seipso Io. 14. Ego sum ueritas. Et propheta de filio loquæns ait. Veritas de terra orta est. Vita appropriatur spiritussancto: quia procedit per modum uoluntatis, ad quem specialem ordinem habet uita: ut dico spiritualis. Vnde in symbolo Niceno dicitur. Et in spiritumsanctum dominum uiuificantem. Operatur autem pater transsubstantiationem panis, & uini in corpus, & sanguinem Christi: quia hoc fieri non potest, nisi per infinitam potentiam, quæ patri appropriatur. Ordinat filius per sapientiam ut sint sub speciebus humano uisui conuenientibus, panis scilicet, & uini. Spiritussanctus confert, gratiam dignè sumentibus per suam clementiam ut rectè dicatur eucharistia: quod est interpretatum bòna gratia. Et licet hæc obsecratio: ut dicit Inno. & Alex. specialiter dirigatur ad patrem propter auctoritatem principij: ut dictum est: secundum, ꝙ ipse filius docet nos orare Matth. 6. Pater noster; qui es in cęlis &c. Propter quod etiam in principio canonis dicitur. Te igitur clementissime pater per Iesum Christum dominum no. sup. rogamus, ac petimus. tamen indiuiduæ tri-

nitati

Margin notes: Sap. 13. — Psalm. — Psalm. — Boe. — Iacobi 1. — Iohann. 8 — Esai. 44 — 1. Tim. vlt. — 3. Reg. 17. — Rom. 3. — N — Athanas. — Iohann. 14. — Innoc. & Alexand. — Matth. 6.

nitati sacrificium laudis offertur, tam scilicet patri, quam filio, quam spiritui sancto: quorum sicut indiuisibilis est maiestas: sic & indiuisibilis adoratio. iuxta quod ueritas dicit. Veri adoratores adorabunt patrem in spiritu, & ueritate. i. in filio & spiritussancto: quia pater essentialiter est in filio: & filius naturaliter in patre: &. ss. substantialiter in utroq; . secundum hoc ergo offertur laudis sacrificium deo ęterno. i. deo patri. deo uerò, id est deo filio: deo uiuo. i. deo. ss. qui licet sint tres in personis: unus tamen sunt deus in essentia, quę est indiuidua trinitas: cuius indiuisa est adoratio: quę specialiter in hoc sacrificio exhibetur.

CVM QVIBVS SANCTIS COMMVNICAMVS.

LECTIO XXX.

Expositio comunicantes, & memoriam uenerantes.

COMMVNICANTES, & memoriã uenerantes. ❡ Hęc est pars secunda principalis totius canonis: in qua post petitionem benedictionis appositorum munerum pro tota ecclesia offerendorum in præcedente parte præmissa, ponitur sanctorum inuocatio: quorum precibus, & meritis eorũdẽ donorum nobis a deo factam est collatio. Et diuiditur in duas partes. In prima sanctorum commemoratio præmittitur. In secunda per eorum preces, & merita supplicatio subinfertur ibi: Quorum meritis. Prima pars subdiuiditur in particulas quattuor. In prima tangitur sanctorum communis memoria uenerabiliter. In secunda fit memoria gloriosę uirginis Mariæ primò, & principaliter, ibi. In primis. In tertia exprimuntur quorundam apostolorũ & Martyrum nomina specialiter, ibi: Sed & beatorum. In quarta additur omnium sanctorum memoria generaliter, ibi. Et omnium sanctorum tuorum. ❡ Circa primum dicitur. Communicantes. Pro cuius intellectu aduertendum secundum Inno. ꝙ extra unitatem ecclesiæ non est locus offerendi sacrificium unitatis. Ideo sanctorum memoriam agimus in sacrificio: quatenus in ipsorum oratione communionem habentes sacrificium offeramus: Scriptum est enim. Alienigena non uescetur ex eis quoniam sancta sunt Leui. 22. (alias ibidem. Omnis alienigena non comedet de sanctificatis) Ideo solũ illum ad esum huius agni recipimus, qui nostræ coniunctus est domui: vz. omnem domesticum fidei a principe usq; ad plebeium: a phariseo, usq; ad publicanum. Ex sanctis autem, & fidelibus uiatoribus una domus, & ecclesia constat: ut supra habitum est. Ideo ut nõ rumpatur unitas, offerimus laudis sacrificium cum sanctis communicantes. Communicantes. s. in usu, & oblatione huius sacrificij cum sanctis qui hoc sacrificio medio salutem consecuti sunt: quoniam ipsum est uiaticum ad uitam æternam perducens. Qui manducat meam carnem, & bibit meũ sanguinem, habet uitam æternam. Ioh. 6. Communicantes dixi in usu: quia de sanctis dicitur ꝙ erant perseuerantes in doctrina apostolorũ, & in communicatione fractionis panis. Act. 2. Communicamus igitur cum sanctis in hoc sacrificio per continuationem. s. quia ab ipsis, dum uiuerent communionem, & usum illius sacrificij accepimus, & ipsorum patrocinio in ipsa perseueramus. Vel communicantes in uia cum sanctis secundum Innoc. in una fide, quam & ipsi uiatores habuerunt. Communicantes & In spe: quia quod ipsi sperabant, & nos speramus. In patria uerò communicabi-

In
Le
Ioh
Ac
Inn

mus sanctis per rem quam ipsi habent: quando ea & nos habebimus. Nos siquidem fidem habemus, & spem: ipsi uisionem, & rem. Nos percurrimus stadium: ipsi possident brauium. Nos pugnamus in uia: ipsi triumphant in patria. Vel secundum dominum Alber. Communicamus cum sanctis in sacramento altaris: quia quod illi percipiunt in rei ueritate: nos frequentamus in sacramétali specie. Communio enim est perceptio unius, & eiusdem, in quo uniuntur, qui communicant, quamuis diuersi diuersimode illud unum participent. Sic enim in symbolo dicimus. Credo sanctorum communionem. Et apostolus Heb. 13. Beneficentiæ, & communionis nolite obliuisci: talibus enim hostijs promeretur deus. ¶ Sequitur. Et memoriam uenerantes. Semper ueneranda est sanctorum memoria. Et quamuis multis de causis commemorationem sanctorum peragit ecclesia: una tamen sufficit ad nostrum propositum, quæ est ut nos fragiles, & mortales, sanctos immortales uenerantes: ipsisq; nos commendantes, mereamur ipsorum meritis, & precibus adiuuari, quatenus ad deum plene glorificandum eorum societati coniugamur. ut secundum Inno. Memoriam apostolorum & martyrum: & precipue uirginis gloriosæ: ut ipsorum suffragio de fide perducamur ad uisionem: de spe ad rem: de stadio ad brauium: de uia transeamus ad patriam. ¶ Et dicit Alex. In hac commemoratione sanctorum obseruat ecclesia, quod antiquitus fieri solebat: ut in orationibus patrum memoria recoleretur, quatenus eorum meritis suffragantibus facilius, quod petebant, impetrarent. Sic Moyses, pro populo peccante intercedens inquit. Recordare Abraam, Isaac, & Israel seruorum tuorum. Exod. 32. Et post pauca sequitur. Placatusq; est dominus. Sic Azarias in fornace succensa. Ne auferas inquit, misericordiam tuam a nobis domine deus noster, propter Abraam dilectum tuum, & Isaac seruũ tuum: & Iacob sanctum tuum. Daniel. 3. Dominus quoq; dixit ad Salomonem. Scindam regnum tuum, & dabo illud seruo tuo, ueruntamen in diebus tuis non faciam propter Dauid patrẽ tuum. De manu filij tui scindam illud: nec totum regnum auferam: sed tribum unam dabo filio tuo, propter Dauid seruũ meum, & Hierusalem, quam elegi. 3. Reg. 11. Multis quidem patrum merita filijs suffragantur. Vnde cum Ezechias diuinum postularet auxilium: audiuit. Protegam urbem istam, & propter me: & propter Dauid seruũ meum. 4. Reg 20. Non tamen inuocantur sancti tã quam datores bonorum, pro quibus oramus, sed ut intercessores apud dominum, ut eorum precibus adiuuemur ad consecutionem eius, quod postulamus. ¶ Sed circa hunc textum nostri canonis, quo sanctorum implorantur auxilia, tres occurrunt dubitationes. ¶ Prima utrum sancti in patria orent pro nobis existentibus in uia. ¶ Secunda cum deus per suã æternam prouidentiam, & omnia nouit futura, & immutabiliter disposuit facienda, ad quid prosunt sanctorum orationes, quibus deum nec informare, nec a statuto possunt ordine immutare. ¶ Tertia cum sancti a nobis distantia longissima seiuncti sunt, quomodo orationes, & clamores nostros, percipiunt. Circa materiam primæ quæstionis fuit hæresis quorundam nimia temeritate, omnium sanctorum cultum penitus tollere uolentium, qui nullum sanctis honorem impendi debere mussitabant, neq; preces ullas ad eos dirigi; sed nec eorum reliquias uenerari. Huius autor, & heresiarcha primo fuit Iouinianus & Eunomius, & post hos Vigilantius. Quem errorem cum suis autoribus beatus Hiero. in epistola siue libello, quem contra Vigilantium quem dormitantium nominat, scripsit, egregie recitat, & confutat. Tenuit itaq; uigilantius hæreticus, ꝙ sancti in patria

[Margin notes: D. Albert. — Hebr. 3. — B — Sanctorum memoriam habet ecclesia, & quare. — Innoc. — Alexand. — Exod. 32. — Dan. 3. — 3. Reg. 11. — 4. Reg. 20. — C — Verum sancti in patria orent pro nobis existentibus in uia.]

pro nobis non orant: immo nullius mortui pro alio exaudiendam fore orationem. Et ideo frustra nos ad sanctos clamare prædicauit: ac eorum patrocinia implorare: sed uniuersorum preces; orationesq; ad solum deum dirigendas esse asserebat. Ac pro suo errore duabus uijs argumentabatur scilicet, ex diuina perfectione, & ex sanctorum statu & conditione. ¶ Ex pimo sic. Nam orando principaliter petimus uitam æternam & alia dumtaxat in quantum ad illam consequēdam ordinantur: ut gratiā & uitę sanctitatem ut docet beatus Aug. ad probā de orando deum. Solus autē deus est, qui beatificat: solus, qui gratiā infundit, qua nos in uia sanctificat: secūdū illud ps. Gratiā, & gloriam dabit dn̄s. Ideo ad horū consecutionē frustra sancti implorantur: qui neq; gloriā: neq; gratiā, quæ a solo deo creantur, & infunduntur: nobis tribuere possunt: quippe ad terminum creationis nullā creatura habere penitus potest actiuitatem. ¶ Deniq; quid opus est sanctos inuocare pro quocunq; perpetuo, uel tēporali consequendo: cum deus omnia solus dare sufficiat: quia omnipotens. Omnia dare uelit: quia liberalissimus, & clemens plus non amans, quā sanctorum singuli, immo quam pariter uniuersi: quā suā dilectionē: ut Ioh. 3. dicitur: in hoc ostendit deus pater: quia filium suū unigenitū dedit: nec pepercit illū pro nobis tradere in mortē ignominiosissimā: mortē. s. crucis: & quia filiū tradidit: quomodo nō omnia cū illo nobis donauit: ut dicit apostolus ad Ro. 8. Iniuria ergo quædam dei uidetur ad sanctos recurrere in his, quæ dn̄s ipse paratissimus, est donare. Maximē cū frequenter dominus sub iuramenti attestatione promisit omnia se daturum, quæ ab ipso fideliter peterentur. Amen amen dico uobis (ait apostolis Ioh. 16.) si quid petieritis patrem in nomine meo, dabit uobis. Immo ad petēdū nos excitat. Petite, & accipietis: quęrite, & inuenietis; pulsate, & aperietur uobis. Lu. 11. & Math. 21. Omnia quæcūq; petieritis in orationem credentes, accipietis. Neq; credendū est sanctos misericordiores fore, & ad ueniā promptiores, quam dn̄s ipse misericordiarū pater, & deus totius consolationis, ac fons ipse gratiarū. 2. Cor. 1. ¶ Ex secundo s. statu, & conditione sanctorū sic arguunt. Sancti nobis auxiliari nec meritis possunt: nec precibus. Et non ponitur alius subuentionis modus a sanctis, & doctoribus. Non meritis: quia neq; præteritis: neq; recentibus: nam pro præteritis iam sufficienter præmiantur: secundum illud Apoca. 14. Opera enim illorum sequuntur illos. Nec putandū: ꝙ præmiū meritis præcedentibus sanctorū correspondens diuidatur; & sanctis, quæ meruerunt, pars cedat: & pars eis, pro quibus orant: reseruetur. Nā unusquisq; quodcunq; fecerit bonum, recipiet a dn̄o. ad Ephe. 6. & Psal. 61. Tu reddes unicuiq; iuxta opera sua. Deniq; si non plenum secundum merita sua præmium sancti reciperent ubi promissio domini? Mensuram bonam, confertam, coagitatam, & supereffluentem dabunt in sinum uestrū. Lu. 6. Immo quilibet sanctorum longe' amplius præmiatur, quam meruit a domino. Cuius misericordia semper sicut punit citra condignum (ut dicit Aug. sermo. 5. ad fratres de heremo) ita & præmiat ultra condignum. Non ergo uidetur, aiunt illi: ꝙ sanctorum merita, quorum retributionē plenissimam receperunt: alijs proficiant: ut eis horum intuitu noua bona conferantur. Sicut enim diuina iustitia non punit bis in idipsum. Naum. 1. Non consurget tribulatio duplex: ita nec diuina misericordia bis præmiat idem meritum. Recentia quoq; merita quibus aliquid de nouo mereantur, non habent: quia statum meriti excesserunt: quippe in termino sunt, non in uia: non currunt in stadio: sed brauium acceperunt: cursum merendi consummarunt, fruuntur reposita iustitiæ

Marginal notes: Opiniones hæreticorū, & eorū motiua quod non. — D — August. — Iohan. 3. — Rom. 8. — Iohan. 16. — Luc. 11. — Matth. 21. — 2. Cor. 1. — Apoc. 14. — Ephes. 6. — Psal. 61. — Luc. 6. — August.

iam corona. ¶ Et per hoc uidetur probari posse, q non orant pro nobis: quia oratio est opus maxime meritorium. Ipsi autem nunc mereri non possunt: igitur nec orare. ¶ Et ex alio idem arguitur. Aut uident deum uelle conferre illud, pro quo orant: & sic frustra fundunt preces: cum uideant deũ infallibiliter collaturum, quod affectant. Si uerò uiderint deũ aut nolle, aut non uelle conferre: nequaquam orabunt: quoniam per omnia cõcordant diuinæ uoluntati: nec unquam petunt, aut desiderant fieri, quod deum non facturũ recognoscunt. His & similibus rationibus decepti sunt dicti hæretici. Decipiuntur & nũc nonnulli nostro tẽpore Christiani.

E Ideo primo ostendenda est ueritas. Secundo argumenta hæc sophistica sunt soluenda. ¶ Credendum est igitur firmiter, & nullatenus dubitandum sanctos in patria pro nobis intercedere: nobisq; suffragari merito, & prece, siue uoto. Merito dum præcedentia eorum merita nobis suffragantur. Et prece, uel affectu, dum nostra uota a dño cupiunt impleri. Et in hoc orãt pro nobis desiderio, non uoce: dum affectuosè desiderant hæc uel illa nobis à domino concedi intuitu suorum meritorium, uel affectuũ. Hæc est sententia magistri in 4. dist. 45. Quæ ueritas auctoritate ostenditur, & ratione. Auctoritate utriusq; testamenti ue. & no. simul & sanctorum patrũ. Multa enim contulisse dominnm uiuentibus propter merita patrum dormientium & in sinu Abraæ quiescentium, est ue. testa. historia. Vnde ait ad Isaac dominus Genes. 26. Multiplicabo semen tuum sicut stellas cæli: daboq; posteris tuis uniuersas regiones has: & benedicentur in semine tuo omnes gẽtes terræ: eo q obedierit Abraam uoci meæ. & custodierit præcepta, & mãdata mea: & cerimonias, legesq; seruauerit. Et sequitur. Noli timere: quia ego tecum sum: benedicam tibi, & multiplicabo semen tuum propter seruum meum Abraam. Itaq; frequenter dominus facturus, beneficia posteris commemorat se deum Abraam Isaac, & Iacob: ut patet Exo. 3. & in plerisq; locis alijs. Faciunt ad illud supra allegata. Norunt hæc certissimè patres ue. te. eapropter cum orabant dominum nostrum: patrum merita recensebant, ut sic eorum suffragantibus meritis facilius audirentur. Ipsos deniq; pro nobis intercedere, & orare expressius eadem pagina testatur. Nam dominus uolens Hieremiæ ostendere, q peccatis populi exigenti exaudiendus non esset pro populo ait Hiere. 15. Si steterint Moyses & Samuel coram me, nõ est anima mea ad populum istũ. Quasi diceret. Si hi, qui te maiores sunt: orarent pro populo illo, non audirem: quantò minus te. Sed nihil esset dictu, si non aliquando sancti pro populo orarent, nec orare possent. Simile esset, ac si diceret. Si lapides intercederet, non audirem: nec te exaudiam. Præsupponit igitur dominus Moysen & Samuelem aliquando pro populo orare. Item. 2. Mach. ul. dicitur de propheta Hieremia dudum defuncto. Hic est fratrum amator, & populi Israel. Hic est, qui multum orat pro populo, & pro uniuersa sancta ciuitate Hierusalem: Hieremias propheta Dei. Quodque exaudita fuerit eius oratio: ex eo, quod sequitur: manifestum est. Sequitur enim. Et extendit hieremias dexteram: & dedit Iudæ gladium, dicẽs. Accipe sanctum gladium aureum munus a deo in quo deijcies aduersarios

F populi mei israel. ¶ Ex nouo etiam testamento ad idem proferri possunt testimonia. Nam saluator noster sanctussanctorum, & beatissimus beatorum secundum assumptam humanitatis naturam pro nobis orat in cœlo ad patrem sicut apostolus ait Rom. 8. Quia & Christus Iesus etiam interpellat pro nobis. Itẽ ad Hebre. 7. Iesus sempiternum habet sacerdotium unde & saluare in perpetuum potest, accedens per semetipsum ad deum

Margin notes: Cõcluditur quòd sic, ut ꝓbatur multipliciter. — Gene. 26. — Conc. Trid. sess. 25. cap. de Inuocatione sanctorum. — Exod. 3. — Ex ueteri testamento. — Hiere. 15. — Mach. ult. — Ex nouo testamento testimonia sãctos pro nobis orare. — Rom. 8. — Heb. 7.

uiuens ad interpellandū pro nobis. Iohan. quoq; in prima cano. ca. 2. ait. Hæc scribo uobis, ut non peccetis. Sed & si quis peccauerit: aduocatum habemus apud patrem Iesum Christum iustum: & ipse est propiciatio pro peccatis nostris. Cum ergo Christus caput nostrum pro nobis intercedit apud patrem: cur hoc non de membris eius (beatis scilicet) credamus: Maxime cum hæreticorum argumenta magis locum habere uideantur in Christo: quam in sanctis: tantò utiq; magis quo beatior, & patris uoluntatem clarius recognoscit. ¶ Intercedit autem pro nobis Christus, non secundum naturam diuinam secundum quam æqualis patri cum eo condonat petita: sed secundum humanam, secundum quam minor est patre: & meruit in omnibus exaudiri. Nec dubium sanctos eum in hoc imitari in cęlis, sicut eum imitati sunt fideliter hic in terris. ¶ Probatur aucto. sanctorum: nam Hiero. contra Vigilantium scribens acerrime eum repræhendit: eo ꝙ sanctos negauit pro nobis orare. Aug. etiam de uerbis apostoli ait. Iniuria est pro martyre in ecclesia orare, cuius debemus orationibus commendari. Et iterum loquens de purgandis in consummatione seculi morientibus. Estimo inquit, eum quasi per ignem transeuntem saluari meritis, & intercessionibus cęlestis ecclesiæ, qui pro fidelibus semper intercedit, donec impleatur Christus, scilicet in membris suis. Sanctus quoq; Iohannes Damas. in suo. 4. sententiarum ait. Si quis multum laborat ducem inuenire, qui ipsum alicui mortali regij adducat: & pro eo ad ipsum uerbum faciat: quantò magis sancti dei duces generis humani, qui pro nobis ad deum interpellationes faciant: quærendi sunt, & honorandi. ¶ Superfluum puto adducere Ambrosium, Gregorium Bedam, Bern. Magistrum, cæterosq; innumeros in re tam manifesta: cum ecclesiæ uniuersalis ritus, & doctrina uetustissimi nos doceant sanctos uenerabiliter inuocare: cuius excellentissima est auctoritas: a qua dissentire catholico fas non erit. ¶ Potest idem ratione breuiter ostendi. Nam quantoquis ex charitate proximum magis diligit: eo amplius ei salutem a deo conferre desiderat. Longe autem sancti in cælo magis diligunt nos quam existentes in terris. Nam charitas non excidit in cælo: sed perficitur, & consummatur. Salutem autem alteri desiderare a deo, est pro eo intercedere: ut dictum est. Item constituti in terris iubemur multiplici scripturæ exhortatione pro nobis mutuò orare: sicut ai; Iacobi. 5. Orate pro inuicem, ut saluemini. Quod & sollicite fecerunt apostoli: nam ardentissime pro alijs orauerunt: & aliorum orationes pro se fieri postulabant: ut patet transcurrenti epistolas pauli. & recte quoniam teste Iacobo ubi supra. Multum ualet depræcatio iusti assidua. Multum per omnem modum: quoniam orauit unus homo Moyses, & sexcentis milibus pugnatorum ueniam impetrauit: Orauit Helias, & cęlum clausit, ne plueret annis tribus, & mensibus sex. Rursus orauit, & pluuiam largissimam arentibus, terræ & hominibus impetrauit. 3. Reg. 17. & 18. & Iacobi. 5. Sed & dominus amicis Iob, qui recta locuti non fuerant: præcepit, ut ad Iob se conferrent: petentes quatenus pro eis offerret sacrificium, & oraret: ut non imputaretur eis stultitia eorum. Sic Stephanus orans pro persecutoribus, Paulo conuersionem impetrauit. Et Paulus orans 276. suis connauigantibus uitæ præsidio fuit. Et sic est uidere innumeris, qui in carne uiuentes, alijs orando beneficia plurima impetrarunt. ¶ Et mira hæreticorum hebetudo: cum uiuos pro sese fructuose orare concedunt: utpote coacti apertissimis utriusq; legis testimonijs, id ipsum negent de beatis, qui certissime apud deum potentiores sunt effe

Margin notes: August. — 1. Corin. 13. — Exo. 33. — Act. 27.

cti, quo præsentiores, ac beatiores: dicente domino de eis. Qui minor est in regno cęlorum maior est illo, scilicet Iohanne baptista. Matt. 11. Si ergo adhuc in carne infirmi, & mutabiles in uia constituti: & ideo pro seipsis solliciti orationibus suis cæteris profuerunt: quantò magis fortes facti salutis suę securi: in patria ciues, & domestici dei constituti: in charitate quoq; fraterna consummati, pro fratribus in uia relictis instanter, & utiliter uotis, & meritis perorabunt. ¶ Hanc rationem beatus Hiero. contra uigilantium tangit, cum ait. Apostoli, & martyres adhuc in corpore constituti possunt orare pro cæteris: quando pro se adhuc debent esse solliciti: quantò magis post coronas, & triumphos. Orauerunt in uia existentes: & postquam cum Christo esse ceperunt, minus ualebunt. Tunc ora clausuri sunt: & pro his, qui in toto mundo euangelio crediderunt, mutire non potuerunt? Quasi diceret. Nullo modo hoc credendum est. Et beatus Bern. in sermone de uigil. apostolorum Petri, & Pauli. Qui potens erat, inquit, in terra: potentior est in cęlis ante faciem domini dei sui. Si enim dum adhuc uiueret, misertus est peccatoribus, & orauit pro eis: nunc tantò amplius, quantò uerius cognoscit miserias nostras: orat pro nobis patrem: quia illa beata patria charitatem eius non minuit: sed augmentauit. Et similia multa ponit in scriptis suis. ¶ Demum ex facto eadem ueritas non tam colligitur, quá palam oculis exhibetur. Quis dinumerare sufficit quanta beneficia præstita sunt in terris ad deuotam sanctorum inuocationem, & reliquiarum uenerationem? Quod si non sufficiant probatissimæ hystoriæ, fides adhibeatur beato Aug. 22. de ci. dei. c. 8. ubi. 25. miracula recitat, quibus ipse ut plurimum inter erat: inter quæ & mortuorum suscitationem connumerat: quæ martyrum intercessione a domino sunt exhibita. Neq; deus, qui erroris autor esse non potest: talia præstaret male petentibus, his scilicet, qui sanctos inuocarent: si inuocandi non essent. Operosissima deniq; ecclesiarum, & monasteriorũ ædificia in memoriam sanctorum propter impensa mortalibus beneficia eorum auxilia petentibus constructa prædictæ testimonium perhibent ueritati. Vnde manifestum est, quam temeraria ac blasphema est hæresis eam negantium. Qui cum honorem gloriosæ uirgini, omnibusq; patriarchis, prophetis, apostolis, martyribus, confessoribus uirginibus, continentibus, omnibusq; debitum electis tollere conantur: etiam dominum qui in sanctis suis, in quibus tot operatur mirabilia, laudatur: impiè nõ desinunt blasphemare. ¶ Per hoc ad rationes pro hæresi inductas. Ad primam. dum arguunt ex diuina perfectione, propter quam solus deus beatificat in patria & gratificat in uia. Dicendum, ꝙ licet deus solus gloriam donet, & gratiam creet: nec sancti effectiuè concurrant concreando: possunt tamen concurrere impetrando, & orando: ut deus beatificet, uel gratificet: sine quorum oratione, tali, pro quo oratur, nec beatitudinem conferret: nec gratiam, sicut amicus principis impetrat quandoq; alteri donum a principe, respectu cuius tamen impetrans nullam habet actiuitatem: quod nihilominus princeps non daret: nisi amicus talis orãdo impetraret. Non ergo frustra imploramus sanctos, quos non ut creatores gratiæ, siue beatificatores inuocamus: sed ut mediatores, quorũ meritis, & intuitu nobis deus cõfert, quæ ex nostris accipere sumus minus digni. ¶ Et ꝙ cõsequenter arguũt. Deũ solũ ad omnia cõcedenda sufficere &c. Nihil cõcludũt. Deus. n. omnia efficere, & præstare potest sine concursu cuiuscunq; causæ secundæ in genere causę efficientis: non sua necessitate, uel indigentia: sed gratiosa, & suaui uoluntate admittit concursum creaturæ concausantis in mul

B.Hieron. | B.Bernar. | I | August. | K

Hęreticorũ cęcitas. | Facto probatur. | Conc. Trid. loco citato de reliquiis. | Respõdetur ad Hæreticorum argumenta.

tis actionibus suis. Quandoq; ad terminũ ipsum productionis: ut in generatione naturali, puta ignis ex igne &c. Quandoq; ad dispositionem eius quod recipit effectum productum per creationem: ut in productione hominis patre, & matre licet ad animæ creationem naturalis uirtus parentũ non attingat actiua: sed tñ ad materiæ dispositioně, corporis. s. formationě, cui anima infundenda est: quæ a solo deo creatur: quo tñ corpore non formato nullatenus anima a deo crearetur. Quandoq; ad mediandũ inter se deum datorě, & homině accipientem. Sic Moyses (Deut. 5.) sequenter, & medius fuit inter deũ, & populum: ut sic suauiter inferiora reducat ad superiora per media: ut dicit Diony. de ang. hier. c. 4. Sic ergo inferiores talis ordinis angelos illuminat per superiores: & nonnunquam per angelos homines: ita placuit uiatores ad se reducere mediantibus intercessione, & auxilio beatorum. Nec ita agendo minus diligit, quam sancti, ut hæretici assumunt: sed ex summa, & ordinatissima charitate hæc ita disponit sua sapientia infinita: qua non solum fortiter, ac potenter: sed etiam suauiter omnia prout nouit unicuiq; conuenire ministrando, a fine usq; in finem attingit. Sap. 8. Magna quippe dignitas creaturæ, & magnæ charitatis indicium in creatore est, ꝙ suis amicis hanc contulit potestatem, ut auxilio eis esse possint ad salutem: qui huius de sua indignitate minus sunt capaces. Sicut est uidere in humana republica: in qua rex quod dare uult, uult nõnũquã per intercessionem alicuius dare alicui, qui non esset statim dignus exaudiri. Peccatoribus deniq; singularis est consolatio, qui ad sanctorum interpellationem quandoq; magis animantur, quam iudicis: quorum etiam sanctitatis defectum supplere potest probitas aliena. Sic loquitur beatus Bern. in sermone de beata uirgine, cuius principium est. Signum magnum. circa principium. Prudentissimus, & clementissimus artifex quod quassatũ fuerat, non confregit: sed utilius omnino refecit, ut uidelicet nouũ Adã formaret ex ueteri: & Euam transfunderet in Mariam. Et quidem sufficere poterat Christus: siquidě & nũc omnis nostra sufficientia ex ipso est: sed nobis bonum nõ erat homině esse solũ. Et sequitur. Fidelis plane, & præpotěs mediator dei, & hominũ homo Christus Iesus: sed diuinam in eo uerentur homines maiestatem. Absorpta uidetur in deitatem humanitas: non ꝙ sit mutata substantia, sed affectio deificata. Non sola cantatur illi misericordia: cantatur pariter, & iudicium. Quia etsi didicerit ex his, quæ passus est compassionem, ut misericors fieret: habet tamen & iudiciariam potestatě. Deniq; deus noster ignis consumens est. Quidni uereatur peccator accedere: ne quemadmodum fluit cera a facie ignis: sic pereat ipse a facie dei. Opus est ergo mediatore ad mediatorem istum: nec alter nobis utilior, quam Maria. Hæc ille. ¶ De eo, quod arguunt ex statu, & conditione sanctorum, dicitur ꝙ nobis subueniunt meritis, & uoto, siue præce. Meritis dico præteritis, & præsentibus. Præteritis, meruerunt enim in uia, ut bona cõferantur non modo sibi, sed & alijs. Cum enim meritum nihil aliud est, quam aliquid acceptatum ab aliquo in ordine ad bonum retribuendũ alicui. Summa aũt dei liberalitas opera bona sanctorum in uia existentium facta ad honorem dei acceptauit, ut non solũ ad summa bona sanctis retribuenda, etiam longe huiusmodi merita excedentia: sed etiam ad multa bona in uia, uel patria alijs tribuenda: qui per nouum uoluntatis actum illud bonum sibi applicant, & faciunt quasi suum: ita ꝙ summa dei liberalitas non solum minori bono tribuit maius bonum: sed etiam plura bona: dum meritum non solum merenti, sed & alij ad ipsum recurrentibus proficiat. Sententia est Scot. distinctio. 18. lib 3. Sic est uide-

Ostenditur deum dare gratiam, & gloriã ad ꝑces sanctorũ alias nõ daturus.

Meritum quid.

Licet omnia posset a seipso efficere uult tñ creaturã concausare.

re in simili nam princeps aliquis militem propter actum strenuum, & multum sibi gratum non solum abũdanter remunerat: sed etiam propter eius fauorem aut preces, alijs beneficia impendit. Sic Nabuchodonosor nedum Danielem somnium, quod aufugerat sibi narrantem, fideliterq; interpretantem in sublime extulit: munera multa, & magna dedit: & super omnes prouincias Babylonis principem, ac magistratum, & præfectum constituit super cunctos sapientes, quo utiq; eum liberaliter, & magnificè remunerauit. Sed etiam ad uerbum eius socios suos Misac, Sydrach, & Abdenago prefecit super opera prouinciæ Babilonis: ut habetur Daniel. 2. Itaq; sancti plenissime, & liberaliter a domino recipiunt longe plus, quam meruerunt: puta pro actu, uel passione horaria bonum sempiternum: & pro merito finito, præmium obiectiuè infinitum, summum scilicet bonum: nihilominus tamen dominus in tantam sui eos recepit amicitiam: ut etiam beneficia donare uelit alijs ad ipsos sanctos recurrentibus. Nec propter quoscunq;, aut quotcunq;, quibus sanctorum succurrunt merita: minus sanctis retribuit: ut illi falso imaginantur. Nec est simile quod adducunt de diuina iustitia & misericordia quæ punit citra condignum: nec punit bis in idipsum, ad bonum intellectum, quem tradit magister dist. 15. lib. 4. Sed misericordia præmiat ultra condignum: ideo non solum maiora: sed etiam plura bona retribuit: ut dictum est. Hinc scribitur Exo. 20. Ego sum dominus deus tuus fortis zelotes uisitans iniquitates patrum in filios in tres, & quattuor generationes eorum, qui oderunt me: & faciēs misericordias in milia his, qui diligunt me, & custodiunt præcepta mea. Sic plenissimè Abraam remuneratur pro obedientia, qua filium obtulit: & tamen multa propter hanc promisit dominus, & exhibuit semini eius. Gen. 22. Ita de Dauid & plerisq; alijs. ¶ Subueniunt etiam nobis sancti in patria recentibus meritis. Nam oratione sua licet non sibi: tamen nobis promerentur beneficia. Oratio enim sua dispositio est de congruo: ut propter eam deus concedat id, quod impetrat illi, cui petit: & ita est meritũ non sancti pro se: sed illi, cui redditur id, quod huic orationi quasi pro premio proximo correspondet: ut dicit Scotus in 4. dist. 45. q. 4. Nec est inconueniens, quod aliquis existens in termino, quo ad se, per orationem suam alteri mereatur: ut ibidem dicit. Per hoc soluitur: quod subijciunt, quod quia oratio est opus meritorium, non conuenit sanctis in patria. Oratio enim nostra nunc duplicem habet effectum. Vnum: quia est meritoria oranti: immo opus ualde meritorium. Alium, quia ex quo specialiter dirigitur pro alio: meritoria est illi, pro quo offertur. Primo modo beati non habent orationem eis meritoriam: nec oratio eorum habet primum effectum: sed secundo modo est meritoria. Siquidem rationabile est: quod beatus uelit merita sua illi ualere ad salutem: qui ipsum specialiter inuocat: & sibi desiderat per illa merita subueniri. Sanctos autem hoc desiderare, & uelle, ac suum desiderium deo ea intentione offerre, ut ab ipso habeatur acceptum ad huiusmodi effectum, est orare mentaliter sanctorũ. Et hæc oratio (ut dicit Scotus ubi supra) non repugnat beatitudini: quia bene potest aliquis beatitudinem summam adeptus, uelle, ut per sua merita, per quę illam perfectionem attigit, alios per suam orationem attingat: ita ut sua merita non sibi tantum propria; sed & alijs de beneficentia dei prosint. Sic posset aliquis summum gradum adeptus in amicitia regis, per aliqua obsequia uelle orare pro alijs: non ut per orationem huiusmodi ad maiorem gradum amicitiæ attingat: sed ut illa merita, per quæ ad illum gradum attigit: alijs ad ea recurrentibus succurrat: supposita libera-

Daniel. 2.

Exo. 20.

Gen. 22.

M

Sancti nobis succurrunt merito, et precibus.

Scot.

litate

litate regis acceptantis illa. non tantum pro illo: sed etiam pro alijs. Et per hoc patet, quomodo oratione nobis auxiliantur. ¶ Quod uerò ultimò arguunt, quærendo an uideant deum exaudire uelle, uel non, neutrum dare oportet nedum de finali salute eius, pro quo orant; sed nec de suæ orationis exauditione. Nec oportet, ꝗ si deus reuelet beato Petro Iohannem petere saluari, ꝗ reuelet sibi Iohannem saluandum, aut orationem suam pro Iohanne exaudiendam, uel non. Vnde si non reuelatur: potest Petrus orare, & expectare effectum. Si autem reuelaretur Petro determinatè, ꝗ deus nollet effectum istum præstare Petrus non oraret. Si uerò reuelatur, ꝗ exaudietur, orabit Petrus: & non frustra: quia sicut deus uult Iohannem saluare: ita uult per determinata media, ut pote per orationem talis sancti ipsum consequi salutem. Non ergo sanctorum intercessione prædestinatio mutatur: sed illud impetratur, quod ad eorum precem conferri ordinatum est ab æterno, ut uult beatus Greg. li. 1. dial. c. 20. ¶ Ex quibus patet preces nostras, spemq; consequendæ beatitudinis per mediatores sanctos in cęlo inanes non esse: sed ordine a deo instituto nos ad eorum auxilia confugere debere, ac debita ueneratione eos semper implorare, ut saluemur eorum meritis, atq; uotis. Vnde & fidẽter ad sanctorũ preces recurrere, deo placere credendum est: cui sanctorum honoratio, & ueneratio est accepta. Quicquid enim obsequij, & honoris eis impenditur: deo impenditur, qui sic ipsos fecit gloriosos, eapropter non parum honorant deum, & sanctos: qui ipsorum implorant auxilium apud dei misericordiam. Magnificè siquidem de ipsorum gloria sentiunt: qui eos tantæ gratiæ apud deum esse credunt, ꝗ suffragari nobis uiatoribus possunt. In quo & deus summè laudatur de misericodia: & ipsius summa magnificentia, qua constituit suos famulos, & amicos in tanta: ut succurrere possint cæteris, potestate.

Sāctos inuocare est deū honorare & magnificum predicare.

N

Iohan.
Iohan.
Iohan.

Grego.

DE VTILITATIBVS ORATIONVM sanctorum.

LECTIO XXXI.

SOLVTA quæstione prima, restat respondere ad sequentes duas: quarum altera fuit. Cum deus per suã æternam prouidentiam, & omnia nouit: & immutabiliter facienda disposuit: ad quid prosunt sanctorum orationes, quibus deum nec informare: nec a statuto possunt ordine immutare. Hæc quęstio partim ex priori pendet: & rationem dubij innuit, quia deus immutabilis est: & nihil ignorat. Ad quam respondetur per duas propositiones. Prima. Alio fine orandus est deus, alio fine orandus est homo. Prima pars patet: quia deus non est orandus quasi nostra oratione flectendus, aut quouis modo a suæ uoluntatis instituto immutandus est: quoniam simpliciter est immutabilis, neq; flecti potest de nolle in uelle, uel de uno uelle in aliud neq; aliquid de nouo uelle, quod non ab æterno uoluit. Orandus autem est deus, ut nosipsos excitemus orantes, & prouocemus ad deuotionem, & nostrę miserię compassionem. At econtra non ob aliud hominem rogamus, nisi ut ipsum ad misericordiam moueamus fine ergo contrario laborat intentio deum orando, & hominem deprecando, ibi quidem finis est

Quomodo deus orandus.

Guil.

immutatio orantis: hic eius cui deprecatio dirigitur. Vnde Guil. paris. in de rethorica diuina ca. 2. ponens differentiam inter oratorem spiritualē, & secularem, dicit. Orator secularis intendit orationem sua mouere iudicem, & inclinare in partem suam: ut.s.pro parte sua iudicet, & sententiet Orator uerò spiritualis per orationē suam, quam coram altissimo fundit: non intendit ipsum mouere, quem scit indubitanter in ultimitate stabilitatis immobilissimum: sed potius semetipsum uel a malo, in quo est in bonum: uel a bono in melius: quod est dicere. Quia intendit semetipsum facere idoneum per orationem: ut ei concedatur, quod impetrare intendit, ut si petimus liberationē a malo: quatenus intuitu illius petitionis malum a nobis deus auferat. Si petimus donationem alicuius boni: ut intuitu orationis efficiamur hæc accipere digni, & idonei. Non ut per illam orationem flectamus deum: ut hoc nobis conferat, quasi nunquam conferre uoluerit: & tunc primò uelle conferre incipiat: sed ab ęterno hoc conferre disposuit: ad petitionem tamen nostrā factam, uel faciendam tpe certo. Secus est de homine qui petitionibus uincitur, ut hoc, uel illud faciat, quod nunquam facere disposuit: & ita de nouo incipiat uelle facere. Et quia uariè se habent iudices, secularis.s.& diuinus; uarieq; se habent oratores, hinc non incongruè secundum eundē, cōtrario modo causa nostra uersanda est coram deo, & coram homine. unde dicit. Confessio reatus in secularibus iudicijs reis obesse consueuit ad pęnam. Ante tribunal uerò dei miseratoris omnium, non solū nō obest ad pęnam: immo etiam prodest ad ueniam. Eo ipso coram deo causam nostram facimus meliorem, quo purius, & sincerius nosipsos condemnamus, nullā excusationem prętendentes: ita sane liberationem a morte spirituali cuius rei fueramus, deo facto propicio consequimur. Ista est lex, hoc est statutum in curia dei, quam promulgauit per os sapientis, dicens. Qui abscondit scelera sua, non dirigetur. Qui confessus fuerit, & reliquerit ea misericordiam consequetur. Per hanc legem obtinuit in consistorio dei rex Dauid misericordiam, immo, quod plus est, per solum propositum confessionis, sicut ipsemet testatur dicens. Dixi, confitebor aduersum me iniustitiam meam domino, & tu remisisti impietatē peccati mei. Et sequitur. Amplius illa lex ore apostolico promulgata est. Si nosmetipsos dijudicaremus, non utiq; a domino iudicaremur. ¶ Contraria horum obseruari cernimus in curia forensi iudicis humani, ubi confessio, & accusatio suipsius de crimine, damnationē, & iudicium infert, etiam cum exterminatione uitæ corporalis. ¶ Oramus igitur ad deum, ut præmissum est; non ut mutet propositum ad nostram orationem; sed ut oratione nosipsos disponamus; & efficiamur idonei impetrare, quod petimus Volens itaq; deum tibi fore piū, & misericordē: esto tibi ipsi pius, & misericors. Est.n.durus, duris. pius, pijs. bonus, bonis, seuerus malis. Talem itaq; illum inuenies, qualis & tu fueris in tuis desiderijs, non quidem per mutabilitatem eius, sed per tuam. Volens insuper in curia suæ iustitiæ absolutionē cōsequi, teipsum accusabis, iudicabis, condenabis, & sic remissionem impetrabis: non per mutabilitatem sui, sed per mutationem tui. Cum.n. peccator incipit detestari peccatum, mutatur, quia habet in se detestationem, quam prius non habuit, si petit ipsorum deletionem, iterum mutatur, quia habet in se petitionem, quam prius non habuit. Deus autem delendo, uel remittendo peccatum non mutatur, quia nihil in se recipit, quod in ipso prius non fuit. Si namq; deus uult peccata orantis non imputare ad pęnam, nec punire ad eius detestationem, & petitionem, non incipit hoc de nouo uelle, sed ab æterno hoc uoluit non imputari, cum pro illo præca-

Margin notes: Orator secularis, & spiritualis multū differenter agūt in suis officijs. — B — Prouerb. 28. — Psal. 31. — 1. Cor. 11. — C — Oramus deū non ut mutet propositum.

retur, & detestaretur. Sicut si ego statuerem in meipso inimico meo uelle remittere offensam ad suam supplicationem, quam futuram pro cert tempore ex reuelatione, uel qualitercunq; præuiderem, remittendo a suam supplicationem, non mutarer pro tunc: quia nullum actum nouu in me haberem, quem prius non habui: sed ipse in se mutaretur de no petente in petentem. Suo modo ab ęterno deus uidit petitionem homini futuram, siue pro remissione peccatorum, siue pro impetratione alicuiu alterius boni: & ad talem petitionem fiendam in tempore determinato, determinauit se ab æterno remissurum peccatum: uel collaturum illud boni quod petetur: & hoc sine omni sua mutabilitate: quamuis hoc non sit sine mutabilitate eius, qui petit.

Prop. 2. ¶ Secunda propositio. Per preces ad sanctos ut ipsi pro nobis interpellent, fusas, nõ intẽdimus deum per eos quasi nescientem, quid nobis expediat, informare. Patet: quoniam non nescius est miseriarum nostrarum, cuius oculis omnia aperta sunt, atq; nuda. ad Heb. 4. Vnde metrista quidam. Est nihil occultum, quod nesciat alta maiestas. Qui uidet e cęlo, quicquid in orbe latet. ¶ Cur autem sanctos oramus tanquam mediatores satis lectione præcedenti dictum est, quibus tres sequentes addi possunt rationes. Prima propter nostram inopiam in merendo: quia enim adhuc in corpore mortali sumus constituti, quod aggrauat animam: & ad terram deprimit: non possumus attentamente opera bona, & merita feruentia exercere: ut igitur cum misericordia dominus iusticiam seruaret: uoluit, ut quibus merita propria non sufficiunt ad doni alicuius impetrationem, patrocinarentur, & succurrerent aliena. Secunda causa est sanctorum gloria. Nam ut ista cognoscatur per ipsos, decreuit facere mirabilia in corporibus, & per eos operari salutem in animabus: ut ex hoc in ipsorum laudes assurgere: & ad uitam eorundem immitatione alliceremur, qua ad eandem gloriam peruenire: & cum ipsis gaudio perfrui mereremur. Tertia causa propter dei reuerentiam: ut scilicet peccator, qui deum offendit: quasi non audiens in persona propria propter peccati scoriam, coram maiestate altisima pariter, & tremenda apparere, recurreret ad sanctos purissimos, & deo gratos, qui peccatoris preces altisimo præsentarent: easq; suis adiunctis meritis, & precibus magis redderent exaudibiles, placidas, atq; gratas.

Quæst. 3. ¶ Tertia quæstio. Solutio tertiæ quæstionis, quæ quærit modum, quo sancti in cælis audiant nostras preces fusas in terris: ex eo pendet: quibus modis beati, qui a corpore seperati sunt: siue etiam in corporibus gloriosis deo asistunt, cognoscant preces nostras. Pro cuius intellectu notandum, quod Aug. super Gen. ad litteram: distinguit duplicem cognitionem angelorum beatorum: scilicet matutinam, & uespertinam. Vnde exponens illud Gen. 1. Diuisit lucem a tenebris, appellauitq; lucem diem, & tenebras noctem. Factumq; est uespere, & mane dies unus. Cognitionem angeli comparat diei, siue luci eiusdem: & ignorantiam nocti, uel tenebris. Vult ergo, quòd cognitio angeli dicatur dies. Et quia diei duæ sunt partes. Principium, quod dicitur mane: & finis, quod dicitur uespera. His comparat duplicem angeli cognitionem. Cognoscit enim ãngelus res, uel in creatore, siue in uerbo: aut in creatura siue cognoscat in seipso angelo per species concreatas: siue in propriis generibus per species a rebus receptas. Prima cognitio est supernaturalis, & beatifica & in lumine gloriæ. Secunda est naturalis in lumine naturæ. Prima cognitio est, qua in uerbo, & lumine gloriæ cognoscit beatifice, clare, & nude diuinam essentiam, & creaturas in ipso tanquam in limpidissimo speculo. & exemplari immenso sibi relucentes: &

(Margin: D, E; August.; Gen. 1.)

hæc

hæc est perfectissima: sicut cognitio conclusionis cognitis principijs: siue hæc cognitio infundatur angelis beatis immediate a uerbo: siue eliciatur F ab intellectu angelico lumine gloriç eleuato. ¶ Secunda cognitio est, qua angelus in lumine naturç .i. naturali intellectu sui uirtute, & uiuacitate cognoscit res creatas, siue in seipso angelo: siue in ipsis rebus cognitis ad intellectum statim supra expressum. Et ex rebus sic cognitis, creatis, & factis ascendit ad cognitionem creatoris: secundum illud apostoli ad Rom. 1. Inuisibilia dei a creatura mundi per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur. Quod licet a beato Bern. ser. 5. super Cant. exponatur de homine. Facit enim uim in uerbo, quo dicitur: a creatura mundi, non cœli. Verum tamen est, & de creatura angelica: ut innuit glo. interli. di. ab homine non solum ab angelo. Et dicitur naturalis: quia ad ipsam sufficit natura cognoscitiui sine adminiculo alicuius doni supernaturalis: stante tamen adminiculo communis influentiæ dei. Vtraq; cognitionum inest obiectiue tam creatoris, quam creaturç. Nam prima cognitio, scilicet rerum in uerbo, una est, & indistincta, quæ cognoscitur uerbum, & relucentia in uerbo. Hac enim nude, & beatifice diuinam essentiam cognoscit: & omnia relucentia sibi in uerbo: nec relucentia sine uerbo. Et dico sibi quia licet omnia cognoscibilia reluceant in uerbo: non tamen oportet omnia cognoscibilia cognoscere cognito uerbo: alias tollerentur actus hierarchici: qui sunt: illuminare, purgare, perficere. Est enim uerbum quasi speculum uoluntarium, ostendens uidenti se quantum uoluerit, non quantū relucet. Quæ ergo non ostendit se uidenti: non relucent illi. ¶ Et quamuis cognitio uerbi, & rerum in uno uerbo sit una: ipse tamen angelus distincte cognoscit uerbum, & quodlibet relucentium sibi in uerbo. Faciente hoc deo noticiam illam creante in angelo, & perfectione speculi .i. essentiæ repræsentantis omnia distincte. Nam & deus ipse unica cognitione & cognoscendi ratione: quæ est diuina essentia: perfectissime, & distinctissime omnia nouit. Longe ergo perfectius cognoscit angelus res in uerbo, G quam in seipso: uel in genere rerum proprio. ¶ Secunda uero cognitio multiplicatur secundum multiplicitatem obiectorum cognitorum: quoniam res in se, uel in proprio genere, quas distincte cognoscit: cognoscit distinctis cognitionibus. Sic alia cognitione distincte cognoscit se, & creaturas: & creatorem ex creaturis confuse, uel indistincte. Prima cognitio in uerbo uocatur matutina. Secunda dicitur uespertina. Matutina: quia est in uerbo, quod est principium rerum. Omnia per ipsum facta sunt. Ioh. 1. Vespertina dicitur secunda: quia est cognitio rerum in creatura, quæ inquantum est creatura: est in declinatione, & casu. Vnde non dicitur illa cognitio angeli matutina: ista uespertina propter admixtionem tenebrarum ignorantiæ: sicut lux matutina similiter, & uespertina admixta est tenebris: cum in angelorum cognitione nihil ignorantiæ sit admixtum: sed ex causa dicta. ¶ Sed di. cum cognitio rerum naturalis angeli sit duplex .s. rerum in seipso per species concreatas: & in genere proprio per species a rebus cognitis receptas: cur non ponitur triplex cognitio: uespertina, matutina, & meridiana: sicut sunt hæ tres partes diei, cui comparatur cognitio angelica. ¶ Solutio secundum Alex. de ales par. 2. q. 23. ar. 1. ꝙ, quia non potest angelus cognoscere res nisi in creatore, aut creaturis: ideo beatus Aug. distinxit tantum duplicem cognitionem angelorum. Et primam dixit cognitionem matutinam, quæ est in uerbo. Secundam, quç est in creatura: siue sit in ipso angelo: siue in proprio rerum genere, appellauit cognitionem uespertinam. Licet illa secunda sit duplex

[Margin notes: Rom. 1. — Ber. Cant. — Cognitio angeli in uerbo. — Ioh. 1. — Alex. — Cur non ponitur cognitio meridiana. — August.]

quarum

quarum una cognoscit rem per species concreatas etiam absentem, & non existentem, sed futuram. Alia tantum rem præsentem per species a rebus acceptas. Vnde ad Orosium ait. Aug. Ipsa creaturæ cognitio in semetipsa uespertina. quæ dei cognitione erat mane. Et idem in eodem. Scientia angelorum in seipsis: in comparatione ad scientiam, quæ est in uerbo, dicitur uespertina. ¶ Harum trium hæc est distinctio. Quoniam illa, quæ est in uerbo: nullo modo dependet a re creata: sed illa, quę est in angelo adminus dependet a forma, seu specie concreata ipsi angelo: quia intellectiua est plena formis, sed illa, quæ est rerum in proprijs generibus, a rebus creatis simpliciter dependet. Ex quo infert Alex. q̃ illæ tres rationes cognoscendi secundum nobilitatem earum differunt. Nobilior enim est forma increata, quam concreata ipsi angelo, & concreata quam forma a rebus accepta. Ratio enim cognoscendi in uerbo est ipsa diuina essentia, & non aliqua species media inter essentiam, & cognitionem. Sicut in secunda, & tertia, est aliquid repręsentans medium inter cognitum, & cognitionem. Congrue ergo sola prima scilicet in uerbo dicitur matutina: quia in principio. Aliæ duæ uespertinæ, quia in creatura. Verum q̃ Aug. matutinam quandoq; nominat diurnam. unde 11. de ciuita. de ca. 29. Illi, inquit, angeli sancti, non per uerba sonantia deum discunt: sed per ipsam præsentiam immutabilis ueritatis. hoc est uerbum eius unigenitum. Et ipsum uerbum, & patrem, & eorum spiritumsanctum: eamq; esse inseparabilem trinitatem: singulasq; in ea personas esse unam substantiam, & tamen omnes non tres deos esse: sed unum deum ita nouerunt: ut eis magis ista, quam nosipsi nobis cogniti sumus. Ipsam quoq: creaturam melius ibi, hoc est in sapientia dei, tanquam in arte, qua facta est: quam in ea ipsa sciunt: ac per hoc, & seipsos ibi melius: quam in seipsis: ueruntamen, & in seipsis sciunt. Facti sunt enim & aliud sunt, quam ille, qui fecit. Ibi ergo tanquam in diurna cognitione: in seipsis autem tanquam in uespertina. Multum enim differt utrum in ea ratione cognoscatur aliquid, secundum quam factum est an in seipso. Et sequitur. Omnia enim aliter in uerbo dei cognoscuntur ab angelis: ubi habent causas, rationesq; suas. i. secundum quas facta sunt incommutabiliter permanentes aliter in seipsis. Illic clariore: hic obscuriori cognitione uelut artis, atq; operum. Quæ tamen opera cum ad ipsius creatoris laudem uenerationemq; referuntur, tamquam mane lucescit in omnibus oculis contemplantium. Item li. 4. super Gen. ad litteram Cognitio, quę est in uerbo ad diem pertinet, quæ est in seipsis, ad uesperam pertinet. ¶ Posset etiam non improbabiliter dici, q̃ sicut lux solis meridiana omnium clarissima est: nec potest irreuerberatis oculis intueri, ita uocabulum hoc cognitio meridiana, soli diuinæ cognitioni, qua deus in se omnia cognouit, lucidissime reseruatur. Ad cognitionem namq; sui, & omnium comprahensiuam, nullus creaturæ oculus accedere potest: dicente apostolo. 1. ad Tim. 6. Lucem habitat inaccessibilem. Illa ergo lucidissima cognitio diuina, sola meridiana merito nominatur. ¶ Et quæ dicta sunt de angelis: suo modo intelliguntur & de beatis animabus. Vnde magister in 4. dis. 45. ex cognitione angelorũ, simili argumentatur de beatis. ¶ Cognitione itaq: rerum in proprio genere possunt sancti cognoscere orationes nostras uocales: dum ad ipsas habent debitam approximationem, & præsentiam. Non enim intellectus creatus intelligit naturali cognitione saltem intuitiue quodcunq; intelligibile, quantumcunq; distans. Nam cum ad intuitiuam sui cognitionem obiectum coagat (secundum beatum Augustinum. 9. de trinitate ca. 12.

Marginalia: Differentia cognitionũ. — H — Alex. — August. — Cognitio Dei qua omnia in se lucidissime cognoscit pôt dici meridiana. — I — Qua cognitione sancti cognoscũt. — K

Omnis res, quamcunq; cognoscimus, congenerat in nobis notitiá sui. Ab utroq; enim notitia pariter a cognoscente, & cognito) non uidetur: ꝙ creatura agere posſit ad suam cognitionem per infinitá distantiam. ¶ Quid autem de mentali oratione: an beatus, uel etiam angelus sufficienter presens uidere posſit cogitationes mentis, & affectiones alterius: sunt opiniones apud doctores. Sunt enim qui dicunt: ꝙ mentis cogitationes, & affectiones homo, habet occultas, & clausas cuilibet creaturæ, quam occultare potest ita, ut illam uidere nemo posſit: nisi cui uoluerit reuelare: uel saltem ille, qui intimior est cuilibet creaturę, quam creatura sibi ipsi: qualis est solus deus. Vnde consequenter dicunt: ꝙ solus deus est scrutator cordium, cui consonat illud. 2. Paralipomenon. 6. Tu solus nosti corda filiorum hominum. Et in ecclesiasticis dogmatibus ca. 49. Internas animæ cogitationes diabolú non uidere certi sumus. Et ne hoc concessum putetur angelis bonis, additur. Secreta autem cordium ille solus nouit, ad quem dicitur. Tu solus nosti corda filiorum hominum. & 1. Corinth. 2. Nemo scit hominum: quid est in homine: nisi spiritus hominis, qui est in homine. Et huiusmodi multa adducunt: quibus nituntur probare: ꝙ solus deus scrutatur corda, & renes. i. affectiones. ¶ Sed istis non obstantibus, sunt, qui probabiliter oppositum tenent uidelicet. Scotus in repertor. libro. 2. dist. n. 9. & doctor anglicus. Guil. ockam in 2. q. 13. scilicet ꝙ quilibet angelus, & eadem ratione quilibet beatus naturaliter potest distincte, & intuitiue cognoscere cogitationes aliorum. Nec in hoc dependet a uoluntate cogitantis. Vnde posita cogitatione, uel affectione, non est in potestate angeli cogitantis, uel uolentis, occultare eam alteri angelo, uel beato: quin ille posſit ea distincte cognoscere ex suis naturalibus: dummodo ad ipsum habeat debitam præsentiam, & non impediatur. Et ita ex suis naturalibus cognoscere potest angelus, & beatus orationes mentales orantis uiatoris, stante debita præsentia, & sublato impedimento. Nam cum intellectus uiatoris, suos actus cognoscat: cur non intellectus beati, qui est perfectior. Nam quicquid cognoscit potentia minus perfecta: cognoscit etiam perfectior. ¶ Item omnis potentia cognitiua disposita non impedita, & perfecta cognoscere potest naturaliter, quicquid sub eius obiecto continetur. Sed cogitationes, & affectiones continentur sub obiecto intellectus, quod est ens inquantum ens, ergo potest intelligi a quolibet intellectu sufficienter præsente, & non impedito. ¶ Itē causæ naturales non subsunt imperio uoluntatis creatæ, quin positis eis eo modo, quo naturaliter agere sufficiunt, agant, sed cogitationes, & uolitiones cum intellectu præsente naturaliter causant sui cognitionem. Nec uidetur, quomodo angelus, uel beatus cognoscat essentiam animæ orantis, quæ est sibi intimior: quam accidentia inhærentia, cogitationes. s. & affectiones: & non cognoscat inherentia accidentia. s. cogitationes, & affectiones. ¶ Item beati cognoscunt omnes motus, & operationes corporales orantis: ergo multò magis operationes purè spirituales, quales sunt cogitationes, quia tales sunt purum intelligibile, & immateriale. Sicut intellectus beati, qui non depenpet in cognoscendo a sensibus: sicut intellectus noster in uia, sed ex sua naturali perfectione propria cognoscit intelligibilia præsentia sine medio sensuum. Huic sententiæ concordare uidentur uerba beati Aug. in carmine de gloria paradisi loquentes de ciuibus paradisi cœlestis, dicit enim. Nam & pectoris arcana penetrant, alterutrum unum uolunt: unum nolunt, unitas est mentium. ¶ Dictum est autem dummodo ad ipsum habeant debitam præsentiam: quoniam (ut di

Angelus siue beatus uerú cognoscat naturaliter, & intuitiue cogitationes nostras.

1. Cor. 2.

Scot.
Guil.

August.

ctum

Ctum est (non potest intellectus finitus per quamcunq; distantiam uidere intelligibile. Additum est etiam, dummodo non impediatur: quia impediri potest per deum suam influentiam subtrahentem, ne concurrat coagẽdo cum intellectu beati ad cognitionem secretorum cordis uiatoris. Sicut creditur secundum sanctorum doctrinas prohibere malignos spiritus eis non coagendo: ne uideãt ea, quæ in cordibus hominũ uersantur: quæ nisi prohiberentur: ex naturali sua perfectione possent, sicut cætera sensibilia, & intelligibilia intueri. Prohibet autem deus misericorditer: ne totius salutis inimicus suis dolosis artibus, & tentatione sæuiore salutis proposita in mente hominis impediret: qui maligni tentationes moderatur: nec permittit hominem tentari ultra, quam potest sustinere. 1. Cor. 10. 1. Cor. 10.

An sit in potestate diabo li uidere nostras cogitationes.

Solus Deus scrutator cordium.

¶ Quia autem deus dicitur scrutator cordium: & solus noscere corda hominum, & similia: intelligendum est uniuersaliter, & necessariò, ac inimpedibiliter: ita ꝙ simpliciter impossibile sit, ne uideat cor cuiuslibet seipso: & sine cuiuslibet alterius amminiculo: & hoc proprium est soli deo. Beatus uerò, etsi uidet cor unius: non tamen ea, quę sunt in cordibus omniũ: quia non habet ad omnia corda debitam pręsentiam: nec uidet necessariò, quia impediri potest nec seipso: quia non sine cooperatione obiecti, & generali influentia dei. Quoniam alias ex auctoritatibus illis probaretur: ꝙ nunquam quis posset cognoscere cogitationes alterius: nec quisquam suas, si solus deus cognosceret corda: & ita nec deus posset illis beatis reuelare: nec angelus angelo mentaliter loqui: quæ omnia erronea sunt, & falsa.

Improbatur opinio Gregorij de locutione angelorum.

¶ Nec ualent, quæ Greg. de arymino in suo. 2. dist. 9. obijcit: primo dicẽs ꝙ nullũ genus entiũ priuatur uniuersaliter: uel ut in pluribus secundum indiuidua, & tempora operatione sibi naturaliter competente, seu nata competere. Genus autẽ angelorũ pro semper, uel in pluribus secũdũ indiuidua & tẽpora priuatur cognitione distincta cogitationum hominum: & per cõsequẽs patet: ꝙ ipsi non sunt naturaliter apti ad talem cognitionẽ. Prima pars antecedentis patet per illud Aug. 7. de ciui. dei. c. 30. Sic deus administrat cuncta, quæ creauit, ut ea proprios exercere, & agere motus sinat. Et cõfirmat. Alias. n. inquit, posset dici, ꝙ albedo posset naturaliter albedinẽ producere, sicut calor calorẽ. Sed ꝙ non producit, ex eo est, ꝙ deus suspendit eam a tali actione non coagendo sibi: quod tamen nullus dicit. M Greg.

¶ Secundo respondendo motiuis ponit, ꝙ beati non habent debitã præsentiam ad cogitationes alterius: & ideo eas uidere non possunt. Est autem debita præsentia, præsentia subiectiua: ita ꝙ necesse est intellectum cognoscẽtem cogitationem esse subiectum illarum cogitationum. Vnde nisi cogitationes inhæreant intellectui, intellectus non est sufficienter præsens, pręsentia, quæ sufficit ad cognoscendum. Cuius signum addit: quia si per potentiam dei, duo homines essent simul in eodem loco primo: tunc intellectus eorum essent sibi præsentes, quia indistantes, & tamen unus non intelligeret cogitationes alterius, quamuis essent æquè dispositi, & cognitiones utrorumq; eiusdẽ rationis. Cuius nulla alia causa assignari põt, nisi ꝙ requiritur præsentia subiectiua, siue inhæsionis. ¶ Sed ista non cogunt. Non primum, quia tam prima pars sui antecedentis, quam secunda deficiunt. Nam primæ parti datur instantia de genere dæmonum, qui multis actibus, & cognitionibus, ad quos habent naturalem potentiam, perpetuo priuantur. Similiter & beati tristitia (quæ naturaliter sequitur de rebus nolitis & tamen accidentibus) perpetuò priuantur eo quòd omnis tristitia repugnat beatitudini. Item secundum multos, potentia uegetatiua in homine, si non præueniretur creatione animæ, N

pro-

producerет formam: imperfectiorem tamen anima sicut in cæteris uiuentibus, a qua tamen actione secundum totam speciem perpetuò suspenditur. Auctoritas uerò beati Augu. non habet hoc, ad quod inducitur: nam beatus Aug. c. præcedenti ostendit: ꝙ deus summus omnia operatur: & naturæ uim operandi ipse tribuit: quæ per multa declarat: quę gentiles quidam suis dijs falsis attribuere. Et in ca. 30. subdit: ꝙ deus idem ubiq; totus nullus inclusis locis nullis uinculis alligatus: in nullas partes sectilis: ex nulla parte mutabilis implens cœlum, & terram: præsente potentia nō indigente natura: sic itaq; administrat omnia, quę creauit: ut etiam ipsa proprios exercere, & agere motus sinat. Ex quo nihil aliud uult: nisi ꝙ deus, qui est omnium unicus creator, & creatorum gubernator: ita gubernat omnia, quæ fecit: ꝙ etiam secum in quibusdam actionibus coagere permittit. Nec ex illo inferri potest, ꝙ omnes operationes naturales agere permittat: aut ꝙ non quasdam a suis naturalibus actionibus, in quas possent ad tempus, uel perpetuo suspendat. secundum ꝙ placuerit suæ ordinatissimę uoluntati. Nec ad aliud inducunt hæc uerba Aug. nisi ad hoc, ꝙ deus omnia operatur, quædam mediante creatura, quędam immediatè a seipso. unde subdit. Agit multa per angelos: sed non nisi ex seipso beatificat angelos. ¶ Quod uerò in confirmatione addit, ꝙ posset dici de ipsa albedine &c. Sic utiq; posset dici, sed sine ratione, cum ad id dicendum nulla ratio, uel leuis apparentia inueniri potest. Ad dicendum uerò, quòd intellectus posit omnia cognoscere, quæ sub eius obiecto primo compræhenduntur: & ita actus alterius intellectus sicut alium intellectum uidere, quæ sibi sunt æquè præsentia, sunt rationes probabiles, & uix (sicut patet) solubiles. ¶ Secunda etiam pars antecedentis, scilicet quòd genus angelorum pro semper, uel in pluribus priuatur cognitione distincta cogitationum hominum: non est. probata. Vnde credi potest; quòd ut plurimum angeli, & beati uideant mutuas cogitationes: & etiam hominum, quibus sunt præsentes saltem illas, quas beati non uolunt alijs celare: quia probabile est: ꝙ quantum ad illas non concurrat deus. Nihil enim inconueniens sequi uidetur: ꝙ angelus hominis custos secreta cordis eius uideat, præsertim cum hoc fructum custodię non impediat, sed promoueat. Item quomodo alias orationes uiatorum angeli custodes ad nos missi domino offerrent: sicut Raphael dixit Thobiæ: Quando orabas cum lacrymis &c. ego obtuli orationem tuam domino: si non eas in nobis uiderent. eiusdem 12. Sunt enim efficaciores mentales orationes, quam uocales: & lachrimæ cordis, quam oculorum. Et per hunc modum facile intelligitur, quemadmodum angeli sibi loquuntur. Celant suas cogitationes: dum illas nolunt sciri ab alijs: & tunc dominus cuius uoluntati sunt indeclinabiliter addicti: non concurrit ad causandum cognitionem secretorum in alijs angelis. Loquuntur, dum in se cognitiones eliciunt, & actus interiores, ut ceteri cognoscunt: & tunc his formatis cæteri præsentes naturali uirtute cognoscunt: nec impediuntur per subtractionem diuinæ influentiæ. Sic etiam saluatur: quomodo angelus uel beatus multis æquè præsentibus uni uel aliquibus loquitur, & non omnibus: uolendo unum cogitationem suam scire, & non alium, & hoc deo concurrente respectu unius, & suspendentem suam coactionem respectu alterius. ¶ Quod uerò doctor ille secundò dicit, ꝙ debita præsentia ad uidendum cognitionem est præsentia subiectiua: uidetur omnino uoluntarium, & nulla ratione subnixum. Cum enim ita actus intellectus, & uoluntatis æquè continentur sub obiecto primo intellectus, sicut cætera

intel-

Left margin: August. / August. / August.

Right margin (cut off): An- stos an- cret- dis / An- mo- tur

intelligibilia, & omnium sub obiecto primo alicuius potentiæ æquè contentorum, non dissimilis requiritur præsentia ad cognitionis formationẽ: sed quæcunq; presentia sufficit, uni contentorum, sufficit & alteri: sicut est uidere in uisibilibus. Nam obiectum primum uisus est color: ideo quæcunq; præsentia unius coloris sufficit, ut uideatur: similis præsentia alterius sufficit, & sic de alijs. ¶ Cum ergo in nullo aliorum intelligibilium requiritur talis presentia: quare potius hic; Et ita eadem facilitate contemnitur: qua probatur. Et mirum uidetur: quomodo angelus, distinctè uidet intellectum alterius angeli: non uidet omne intelligibile in illo intellectu uiso existens, stante generali influentia dei. ¶ Item ex illo sequeretur: ꝙ solus angelus posset cognoscere suas cognitiones: quia soli sibi inhærent: & ita nunquam alius posset ea uidere: & per consequens nullus alteri loqui, & sua secreta aperire: quod est contra omnes: quia nullus alius potest esse præsens presentia subiectiua illis: cum idem accidens non possit in diuersis subiectari. ¶ Et ad signum, quo intentum probare nititur, dicitur: ꝙ si illi homines essent uiatores: neuter cognosceret intuitiuè cogitationes alterius. sicut nec intellectum, uel essentiam animæ alterius: quia intellectus corpori immersus ita alligatus est uiribus sensitiuis, ꝙ nullius extra se habere potest notitiam sine phantasmatibus, ut patet. 3. de anima. Et ideo nullius rei extra se notitiam intuitiuam habere potest: quod sensus intuitiuè non cognouit. Propter quod substantiam rei intuitiuæ non possumus distinctè cognoscere pro statu illo: sed nec actus proprios cognoscere posset: nisi illos elicuisset præuijs phantasmatibus ad eum mouentibus. Cum ergo nullum phantasma mouens mediatè, uel immediatè ad cognitionis formationem alterius hominis in potentia cognitiua illius precessit: non mirum; si ille cognitionem alterius intuitiuè non uidet, quamuis sit sibi præsens. Secus de intellectu corpori non immerso: qui intelligibilia immediatè sine ministerio sensuum apprehendit non minus, quam sensus sensibilia: quoniam potentia superior, & in cognoscendo est perfectior. ¶ Redeundo nunc ad propositam quæstionem dicendum, ꝙ sancti in patria, qui de facto in celis sunt naturali cognitione puta, uespertina. quę est cognitio rerum in proprio genere nulla, orationes nostrum in terra consistentium: neq; mentales, neq; uocales cognoscunt propter immoderatam distantiam inter nos, & ipsos. Hæc enim: quia improportionata, habet naturalem cognitionem intuitiuam, quæ est de rerum existentia impedire. Et de hoc potest accipi illud Aug. Esa 63. in glo. interli. Abraam nesciuit nos. Mortui enim sancti nesciunt, quid agant uiui. etiam ipsorum filij. Accipitur hęc glo. de uerbis Aug. in lib. de cura pro mortuis agenda: ubi dicit. Si tanti patriarchę, quid erga populum ab eis procreatum, ageretur, ignorauerunt, quomodo mortui uiuorum rebus, atq; actibus cognoscendis, adiuuandisq; miscentur. ¶ De cognitione autem matutina, an illa uideant orationes nostras, nunc uidendum. Et dico primo. Non est de ratione beatitudinis essentialis, ut nostras orationes, aut alia facta nostra matutina cognitione uideant in uerbo. Probatur, quia illud, quod nihil est obiecti beatifici non est necesse in beatitudine intueri. Sed orationes nostræ, & quęlibet creatura non sunt aliquid obiecti beatifici igitur. Minor patet, quia obiectum beatificum est diuina essentia, quæ ex sua infinita perfectione sufficienter beatificat quemcunq; intellectum creatum, immo & increatum diuinum nullo alio secum ad beatificandum concurrente: quod beatus Aug. innuit, cum ait. Beatus est domine, qui te uidet, etiam si alia nesciat, &

Margin notes: P (beside "non possit in diuersis subiectari"); Q (beside "rior, & in cognoscendo"); Aug. Esa. 63. Augost. (beside "Aug. Esa 63."); August. (beside "diuinum nullo alio").

An ptineat ad beatitudinē saltē accidentalē beatorum uidere orationes uiatorum.

si alia tecum uideat, non propter hoc beatior. ¶ Vtrum autem uidere nostras orationes pertineat ad eorum beatitudinem accidentalem, non per omnia certum est. unde uenerabilis Hugo de sancto uictore de sacra. li. 2. parte. 16. c. 11. ita dicit. Multi in quęstionem adducunt, si sancti preces supplicantium audiunt, si uota postulantium ad ipsorum usq; cognitionem perueniunt. Difficile est iudicare de huiusmodi. Quomodo enim scientia nostra certa esse potest de ipsis qui eam quam de nobis habent sciētiam, nec capere possumus, nec inuestigare. Hoc unum certum est. Animas sanctorum in secreto diuinæ contemplationis constitutas, eorum quæ foris aguntur, tantum scire, quantum illis, uel ad gaudium, uel nobis ad auxilium prodesse costat. Nos intercessores quęrimus apud deū. Quid amplius uis. Times, ne forte non orent, qui semper orant. Quomodo non orabunt pro te; quando tu oras qui, & quando tu non oras, orare, tamen non cessant. Si non audiunt, inquis: & ego inuentum fundo uerba non audientibus, & non intelligentibus loquens. Ecce dicamus. Nō audiunt sancti uerba postulantium, neq; ad beatitudinem illorum attinet ista nosse, quæ foris aguntur. Ecce dicamus, non audiunt. Nunquid deus non audit? Quid ergo laboras inuestigare, quid audiunt, & quantum audiunt sancti, quos oras cum ipse deus audiat, propter quem oras. Ipse uidet humilitatem tuam, qui remuneraturus est deuotionem tuam. Tamē si audiunt, & quantum audiunt, quid est audire, nisi scire. Vnum est lumen, in quo audiunt ad percipiendum, & uident ad cognoscendum, in quo, si quid forte foris agitur, quod modo interim non audiunt, aut non uident, mysterium est dispensationis, non detrimentum fœlicitatis. Inueniuntur tamen quidam sanctorum patrum quædam ita diffiniuisse, quasi nihil sit in creaturis, quod non uideant, qui uidentem omnia uident. Ego amplius iudicare non præsumo, nisi hoc solum. quoniam tantum uident: quantum illi placitum est, quem uident, & in quo uident. Hæc hugo. R

An cognoscēs uerbum omnia i uerbo cognoscat.

¶ Ex illa auctoritate tria eliciuntur. Primum ꝙ uidere creaturas in uerbo & ea, quæ foris aguntur, non pertinet ad beatitudinem essentialem. Quia dicit, ꝙ illa non uidere, non est, detrimentum fælicitatis. ¶ Secundum, ꝙ uident in uerbo, & sciunt quicquid ad beatitudinem eorum accidentalē pertinet. Dicit enim, ꝙ sciunt tantum, quantum illis ad gaudium, nobis ad auxilium prodesse constat, utrumq; autem pertinet ad beatitudinem accidentalem. ¶ Tertium, ꝙ tantum audiunt in uerbo & uident, quantum placet uerbo illis ostendere in quo uident. Et secundum hoc intelligere oportet illud August. in meditationibus suis ca. 25. Qui scientem cuncta sciunt: quid nescire nequeunt. Nota (quid) non capitur quæsitiuè, sed infinitè pro aliquid. Quod de his dictum intelligitur, quæ ad beatitudinem eorum pertinent siue essentialem, siue accidentalem, siue de his, quæ deo, quem uident, eis complacet reuelare. Ideo Grego. 2. mora. § 4. moderatius loquitur. Quid de his (inquit) quę scienda sunt nesciunt, qui scientem omnia sciunt. Vnde probabiliter dicitur, ꝙ licet non necessariò sequitur ad sanctorum beatitudinem ut orationes nostras audiant de congruo, tamen deus eis reuelat omnia, quæ ipsis ab hominibus offeruntur, siue ipsos magnificando, & laudando, siue eos orando, & auxilia implorando. Coadiutores quidem sunt dei in procurando salutem electorum, quæ cum nonnunquam confertur propter sanctorum merita, & intercessiones tanquam per media ad hoc ab æterno ordinata: reuelantur eis orationes uiatorum, pro quibus intercedant. Hoc etiam ad gaudium eorum accidentale pertinet. Lætantur enim amplius, dum intelligunt ho-

August.

Greg.

mines

mines in tertis degentes eorum suffragium postulare: quatenus conciues fiant in illa cælesti curia. sicut & pleriq; ex ipsis salutem aliorum sunt orationibus consecuti. Huic consonat magist di. 45. lib. 4. Non est inquit, incredibile animas sanctorũ: quę in abscõdito faciei dei ueri luminis illustratione lætantur: in ipsius contẽplatione ea, quæ foris aguntur, intelligere, quantum illis ad gaudium, uel nobis ad auxilium pertinet. Sicut enim angelis: ita & sanctis, qui deo assistant, petitiones nostræ innotescunt in uerbo dei, quod contemplantur. Et satis concordat beatus Tho. in 4. scripto eadem di. q. 8. dicens. Vnusquisq; beatus tantum de alijs rebus necessarium est, ut in essentia diuina uideat, quantum perfectio beatitudinis requirit: ut homo habeat: quicquid uelit, & nihil inordinate uelit: hoc autem recta uoluntate quilibet uult: ut ea quæ ad ipsum pertinent, agnoscat. Vnde cum nulla rectitudo sanctis desit: uolunt agnoscere ea, quæ ad ipsos pertinent, & ideo oportet, ꝙ illa in uerbo cognoscant. Hoc etiam ad eorum gloriam pertinet, ꝙ auxilium indigentibus præbeant ad salutem. Sic enim dei cooperatores efficiuntur: quo nihil est diuinius, secundum beatum Diony. c. 3. ecclesia. hierar. Manifestum ergo est, ꝙ cognoscunt uota orationes, & deuotiones hominum: qui ad eorum auxiliũ confugiunt. Hæc Tho. in quo dicto uerbum (necessarium) non debet dicere necessitatem simpliciter, cuius oppositum includit contradictionem: sed congruitatis certitudinem. ¶ Ex quibus omnibus satis patet quæstionis tertiæ solutio, scilicet ꝙ sancti cognoscunt orationes nostras cognitione matutina in uerbo: quam cognitionem nulla cognitorum distantia impedit. Non autem cognitione uespertina, & naturali in proprio genere propter eorum distantiam immoderatam. Cum ergo potentes fecit deus sanctos apud se: ut nobis, quod optamus, ualeant impetrare: merito ipsorum memoriam agimus in consecratione huius sacrosancti sacrificij. Non ut aliquid ad ipsius perfectionem operentur: quia ad hoc non acceperunt potestatem: sed ut eorum meritis adiuuemur, & sanctificemur: quatenus digni, & salubriter ipsum perficiamus: & ampliorem effectum gratiæ eorum intercessione consequamur. ¶ Et potest hæc esse una ratio, quare ante Christi corporis consecrationem, ecclesia sanctorum memoriam statuit peragendam. Edocta fuit ad hoc ue. testa. figuris: quoniam legalis sacerdos, & pontifex, dum in sancta sanctorum introiuit: nomina duodecim tribuum in rationali descripta intulit. Sic sacerdos euangelicus, ad sancta sanctorum ingressus, præcedentium patrum infert memoriã dicẽs. Communicantes, & memoriam uenerantes. Dicit uenerantes, non solennizantes: quia memoria in plus est, quam solennitas. Ecclesia enim de aliquibus sanctis facit memoriam, de quibus non facit solennitatem, ac festiuitatem.

Sanctorum memoria cur agitur in consecratione

Sanctorũ memoria ac solemnitas differunt.

DE INVOCATIONE SANCTORVM in canone.

LECTIO XXXII.

A IN primis gloriosæ semperq; uirginis Mariæ genitricis dei, & domini nostri Iesu Christi. ¶ Hæc est secunda pars partis primę, partis principalis secundæ totius canonis: in qua fit memoria primò, & principaliter beatissimę Mariæ uirginis gloriosæ, uirginis theoricæ. Recte in primis, non tantum: quia sanctorum sanctissima præcellens gratia, & gloria: nedum sanctos: sed etiam angelicos spiritus uniuersos. Nec modo in primis: quia tutissimum nostræ calamitatis est asilum: & misericordiæ sinus generalis. Sed ideo principaliter in primis eius memoriam in hoc sacrificio ueneramur: quia singularis huius sacrificij ministra fuit, & liberalissima dispensatrix. De primo Hiero. ad Paulam. Cæteris per partes præstatur: Mariæ uerò simul se totam infudit gratiæ plenitudo. Per quam ascendit super omne humanum genus: ascendit usq; ad angelos: sed & ipsos quoq; transcendit: & cęlestem omnem supergreditur creaturam. De quo beatus Bern. in ser. cuius principium est. Fęcundæ uirginis: ita ait. Intueor quemadmodum usq; ad angelos plenitudine gratiæ supra angelos spiritussancto superueniente peruenit. Est in angelis charitas: est puritas: est humilitas. quid horum non enituit in Maria. Et sequitur cui angelorum aliquando dictum est. Spiritussanctus superueniet in te: & uirtus altissimi obumbrabit tibi. Ideoq, & quod nascetur ex te sanctum, uocabitur filius dei. Deniq; ueritas de terra orta est: non de angelica creatura. Nec angelos: sed semen Abrahæ appræhendit. Magnum est angelo, ut minister sit domini; sed Maria sublimius quoddam meruit ut sit & mater. Fæcunditas itaq; uirginis supereminens gloriæ est, tantoq; excellentior angelis facta munere singulari: quantò differentius præ ministris nomen matris accepit. Hanc inuenit gratiam plena iam gratia: & charitate feruida: uirginitate integra: humilitate deuota, fieret nihilominus sine uiri cognitione grauida: sine dolore puerpera. Hæc Bernar. De secundo idem in alio sermone, cuius principium est. Signum magnum. Omnibus omnia facta est sapientibus & insipientibus copiosissima charitate debitricem se fecit. Omnibus misericordiæ sinum aperuit: ut de plenitudine eius capiant uniuersi. Captiuus redemptionem: æger curationem: tristis consolationem: peccator ueniam: iustus gratiam: angelus læticiam: deniq; tota trinitas gloriam: filij persona humanæ carnis substantiam: ut non sit qui se abscondat a ca-
B lore eius. Ecce misericordiæ signum. ¶ Audiamus & miserorum asilum. De hoc idem in alio sermone sic loquitur. Voluntas dei totum nos habere uoluit per Mariam. Hæc inquam, uoluntas eius est: sed pro nobis. In omnibus siquidem: & per omnia prouidens miseriæ tentationem nostram solatur: fidem excitat, spem roborat: diffidentiam abigit: erigit pusillanimitatem. Ad patrem uerebaris accedere: solo auditu territus ad folia fugiebas: Iesum tibi dedit mediatorem. Quid non apud talem patrem filius talis obtineat? Exaudietur utiq; pro sua reuerentia. Pater enim diligit filium: an uerò trepidas & ad ipsum? Frater tuus est, & caro tua, tentatus per omnia, ut misericors fieret. Hunc tibi fratrem Maria dedit.

[Left margin notes: Hieron. — Bernard. — Bernard.]

[Right margin notes: Expositio Canonis ab illo loco, In primis gloriosæ Virginis Mariæ &c. — Mariæ multiplex præconizatio quia plena gratia. — Calamitatis nostræ asyli.]

Sed forte & in ipso maiestatem, uereare diuinam: quod licet factus sit homo mansit tamen deus. Aduocatum habere uis, ad ipsum, & ad Mariam recurre. Pura siquidem humanitas in Maria non modo pura ab omni contaminatione: sed & pura singularitate naturæ. Nec dubius dixerim, exaudietur & ipsa pro reuerentia sua. Exaudiet utiq; matrem filius: & exaudiet filium pater. Filioli inquit Bernar. Hæc est peccatorum scala, hæc mea maxima fiducia est: hæc est tota ratio spei meæ. Quid enim. Potest ne filius aut repellere, aut sustinere repulsam. Non audire, aut non audiri filius potest. Neutrum plane. De tertio, quod ipsius merito in primis sumus memoriam uenerantes: quia specialis huius sacrificij ministra: & dispensatrix est liberalissima. Ipsa namq; est mulier illa euangelica, quæ tria farinæ sata commixta fermentauit. Lu. 13. Satum unum, uerbum, quod erat in principio apud deum: & deus erat uerbum. Alterum: anima, quę de nihilo creata est, & ante nō erat. Tertiū: caro de massa corruptionis sine corruptione aliqua diuino segregata artificio. In quibus tribus triplex genus potentię: quod non erat creatum, quod perierat recreatum, quod super omnia erat paulò minus ab angelis minoratum. Hæc uinculo indissolubili in personæ coeunt unitatem. Hæc euangelica farinæ sata pariter fermentantur, ut sit panis angelorum, quem manducet homo, cor eius confirmans in hoc sacramento. Vnde fęlix mulier benedicta in mulieribus, in cuius castis uisceribus superueniente igne spiritussancti. panis ille est coctus. Felix inquam, mulier, quæ in hęc tria sata immisit fidei suæ fermentum. Siquidem fide concepit, fide & peperit, dicente Elizabeth. Beata, quæ credidisti, quoniam perficientur in te, quæ dicta sunt tibi a domino. Hæc Bernar. sermo. 2. de natiuitate Christi. ¶ Ecce quemadmodum fuit huius panis, & sacrificij ministra. Panis quidem, ut dictum est; sacrificij autem cruci, qua uelut in ara sacrificium oblatum est, assistens, & simul participato dolore patri offerens. Et per hoc liberalissima eius dispensatrix: quia panem hunc, sicut cætera bona omnia, per manus eius mundissimas accipimus. Vnde Bernar. ser. de uigi. natiuitatis Christi. Cōfusę sunt, & commixtæ duæ species diuinitas, scilicet & humanitas in utero uirginis, spiritusancto illa suauiter commiscente. Sed quia tu dignus non eras, cui donaretur, datum est Mariæ, ut per illam acciperes, quicquid haberes. Quæ per hoc, quod mater est, genuit tibi deum. Per hoc, quod uirgo est, exaudita est pro reuerentia sua, in causa tua, & totius generis humani. In primo est remedium, in secundo adiutorium, quia nihil nos deus habere uoluit, quod per manus Mariæ non transiret. Hæc ille. ¶ Et propter hoc secundum dominū Alber. rectè per propiciatoriū designatur, in qua dn̄s corporaliter apparuit, ut propiciaretur. In quod angeli omnes uersis uultibus respiciunt. ut & ab ipsa recipiāt splendoris illuminationē. Propter idē quoq; recte figurata dicitur per arcā testamenti, quę uirgā Aarō, tabulas Moysi, & manna quod de cęlo datū est, cōtinebat. Sic uirgo beatissima intra se cōtinuit Xp̄m benedictū uētris sui fructū: in quo fuere Deitas dulcissima per manna designata, Anima sapientissima per tabulas lege dei digito scriptas figurata, Caro mundissima, quæ morte nō aruit; quoniā tertia die resurrexit, per uirgā Aaron, quæ frondueat, designata. ¶ Tanguntur autem in præmissis uerbis sex laudium præconia uirginis gloriosæ, scilicet impressibilis dignitas, inexcessibilis fælicitas, inamissibilis uirginitas, nominis sublimitas, mirabilis fęcunditas, fructus ipsius immensitas. ¶ Impræcessibilis dignitas tangitur in uerbo initiali. In primis. Ipsa namq; est, quam ut Bernar. ait Home. 2. super: Missus est. deus in cęlesti

tis, quod nec angelo filium promittente aliquatenus titubauit. Quomodo inquit, fiet istud. Neq; enim modo, quo fieri solet in cæteris, uirum penitus non cognouit: sed nec filij desiderio, nec spe prolis. Hæc Ber. ¶ Nominis sublimitas exprimitur in uerbo, Mariæ. Maria maris stella interpretatur: & matri uirgini conuenientissime adaptatur. Aptissime siquidem syderi ipsa comparatur: quia sicut sine corruptione sydus suum emittit radium: sic absq; sui lęsione uirgo parturit filium. Nec syderi radius suam minuit claritatem: nec uirgini filius suam integritatem. Ipsa est igitur nobilis illa stella ex Iacob orta, cuius radius uniuersum mundum illuminat: cuius splendor, & præfulget in supernis: & inferos penetrans, terras etiam perlustrans, & calefaciens magis mentes, quam corpora: fouet uirtutes: excoquit uitia. Ipsa inquam, est præclara, & eximia stella super hoc mare magnum, & spaciosum necessario subleuata: micans meritis: illustrans exemplis: quam sequens non deuias: ipsam rogans nõ desperas: ipsam cogitans non erras: ipsa tenente non corruis: ipsa protegente non metuis: ipsa duce non fatigaris: ipsa propicia aduenis: & sic in teipso experieris, quam merito dictum sit nomen uirginis Maria. Hæc Bern. Home. 2. super missus est. ¶ Mirabilis fęcunditas tangitur, cum additur: genitricis. Vere mirabilis uirginea fęcunditas, quam admirans propheta ait. Hiere. 31. Nouum faciet dominus in terra. Mulier circundabit uirum: Maria Christum. Virum enim fuisse Christum non solum cum diceretur, uir propheta potens in opere, & sermone credimus: sed etiam cum tenera adhuc infantis membra dei mater blando uel fouerat in gremio, uel duraret in utero. Vir enim erat Iesus: nedum etiam natus: sed sapientia, non ætate: animi uigore, non corporis: maturitate sensuum, non corpulentia membrorum. Neq; enim minus habuit sapientiæ: uel potius non minus fuit sapientia Iesus cõceptus, quã natus: paruus, quã magnus. Siue ergo latens in utero: siue uagiens in præsepio: siue iã grandiusculus interrogans doctores in tẽplo, siue iã perfectæ ætatis docens in populo æque profecto plenus fuit spiritusancto. Itẽ alius propheta. Antequã parturiret, peperit. Antequã ueniret tẽpus partus: peperit masculum. Quis audiuit unquã tale? Quis uidit huic simile? Esa. 45. Antequam parturiret: antequam in partu laboraret: antequam uenit partus: antequam uenit dolor ex partu, peperit masculum: Maria Christum. Glo. interli. ¶ Fructus eius immensitas subiungitur in uerbo Dei, & domini nostri Iesu Christi: qui solus pelagus est infinitæ substantiæ: ut dicit Damas. Et bonum, quo nihil melius cogitari potest. Teste Ansel. Et sententialiter August. 1. de doctrina Chri. Huius uera genitrix est, & mater uirgo Maria. Vnde Damas. in suo. 3. Dei genitricem uere sanctam prædicamus. Sicut enim deus uere ex ipsa genitus est: ita ipsa uere dei genitrix dicitur. Deum enim aimus ex ipsa genitum non ut deitate uerbi principium essendi accipiendi ex ipsa, sed de uerbo ex ipsa incarnato, & genito. Non enim hominem nudum genuit sancta uirgo, sed deum uerum, non nudum, sed incarnatum. Neq; negans ipsam dici Christothecó. i. Christi matrem absolute eam negat genitricẽ Christi sed contra Nestorium, qui sub illo uocabulo uoluit eam negare esse matrem dei, ponẽdo, ꝙ peperit purum hominem. Qui error damnatus est in concilio Ephesino: ut habetur. 15. distinctio. Canones. §. Tertia synodus. Et 16. dist. 6. synodus. §. tertia ephesina. Sed eam dicendam esse theothocon id est dei matrem asseruit. Non ergo negauit Mariam matrem Christi, qui unam personam, Christi, & uerbi confitetur, sed noluit communicare in sermone cum hęretico, qui suum perfidiæ uene

Vtilitas implorationis uirginis gloriosæ.

Immensitas fructus eius.

Esa.

num sub illo uocabulo occultabat. Mariæ itaq; fęcunditas, quæ gaudium matris habet cum uirginitatis honore: & si eius priuilegium est singulare: & continuo indicibile inuenitur: ut sicut nemo assequi possit: sic nec elo qui quidem. Sed si adijcias: cuius mater est: dei scilicet & domini nostri Iesu Christi: quæ iam poterit lingua, etiam si angelica sit: dignis extollere laudibus uirginem matrem. Matrem autem non cuiuscunq;, sed matrem dei. Vnde Bern. in sermo. 1. de assumptione uirgi. Quis enim (ait) etiam si linguis hominum, angelorumq; loquatur, explicare queat: quemadmodum superueniente spiritusancto: obumbrante uirtute altissimi, caro factum sit uerbum dei: per quod facta sunt omnia: & dominus maiestatis, quem non capit uniuersitas creaturæ: intra uirginea sese clausit uiscera factus homo. Hic est fructus terrę sublimis: quia super omnia deus in secula benedictus. Rom. 9. Cui a patre data est omnis potestas in cęlo, & in terra. Ideo dominus noster, qui uenit saluare, quod perierat: unde anxiè suspirabant patres deuotissimè clamantes. Rorate cœli desuper: & nubes pluant iustum: aperiatur terra, & germinet saluatorem Esa. 45. Ideo additur, Iesus. Ipse demum de spiritusancto præ participibus suis unctus. De cuius unctionis plenitudine omnes accepimus gratiam pro gratia. Ioh. 1. Ideo concluditur, Christi. Huius ergo dei, & domini nostri Iesu Christi genitricis gloriosæ semperq; uirginis Mariæ memoriam in primis uene ramur. Sequitur. Sed & beatorum apostolorum. ¶ Post memoriam beatissimæ uirginis, subditur memoria beatorum apostolorum. Et dignè, ac merito, quia ipsi tradiderunt nobis ritum, & formam offerendi hoc sacrificium: ut habetur. 1. Cor. 11. Ipsi huius sacrificij testes fuerunt idonei: qui in cena ultima, qua Christus sacrificium hoc in salutem mundi instituit pręsentes: primi hoc sacrificio usi sunt. Ipsi a Christo tunc sacerdotes ordinati potestatem acceperunt super corpus Christi uerum consecrandum, & dispensandum: & super corpus Christi mysticum alijs ordinandis eandem potestatem communicandi. Vnde eis dixit Christus. Accipite, & comedite &c. Et iterum. Accipite, & bibite ex hoc omnes. Ac deinde dixit. Hoc quotiescunq; feceritis, in mei commemorationem facietis: de quo sup. dictum est. Ipsi deniq; fuerunt testes præcipui passionis Christi, & resurrectionis: ut legitur in actibus apostolorum: quorum hoc sacrificium est memoriale precipuum. ¶ Sequitur. Ac martyrũ tuorum. Horum memoria ritè peragitur: quia pro semel oblata hostia, semetipsos obtulerũt uiuentem hostiam deo placentem, & acceptabilem: qui etiam (quemadmodum apostoli) testes fuerunt nostræ fidei. Martyr enim gręce testis est latinè. Vnde & de eis intelligi potest illud apostoli ad Heb. 2. Ab eis, qui audierunt salus in nos confirmata est: contestante deo signis, & portentis, & uarijs uirtutibus, & spũsancti distributionibus secundũ suam uolũtatem. ¶ Aduertẽdũ autẽ: ꝙ patriarcharum, & prophetarum ue. te. memoria nõ peragitur, quia quamuis fide, & deuotione in spiritu sacrificium hoc cognouerunt, & spiritualiter participarunt: sacramentaliter tamen ipso nũquam usi sunt: quoniam longè post eorum tempora noscitur institutum. ¶ Sed cur beatorum confessorum, quorum magnificè memoriam inter sanctos ueneratur ecclesia: nulla fit in pręsenti loco commemoratio. Respõdet Inno. ꝙ canon forte pręsertim quantum ad illam partem prius sit ęditus, quam memoriam confessorum celebraret ecclesia. Nam omnes uerè sancti: qui commemorantur in canone: præcesserunt Siluestrum præter Iohannem, & Paulum Marcellinum, & Petrum martyres, qui proximè successerunt. Ecclesia uerò post tempus Siluestri cepit sanctorum con

Bernard. Rom. 9. Mat. vlt. Esa. 45. Iohan. 1. G 1. Cor. 11. Hebr. 2. Innoc.

In canone cur fiat memoria apostolorum, & martyrũ nõ patriarcharum, prophetarum, & confessorũ.

fesso-

fessorum memoriam uenerari. Nam sedes episcopales, quæ iuxta dispositionem beati Petri sunt in singulis ciuitatibus antiquitus constitutæ: non in memoriam confessorum: sed in apostolorum, & martyrum præcipue beatissimæ uirginis ueterum deuotio dedicauit. Quòd uerò canon tempus beati Siluestri præcessit: ex eo conuincitur secundum eundem Inno. quia apostolorum cathalogus non reperitur in canone dispositus: sicut in emendatioribus codicibus sancti euangelij reperitur. Nam in prioribus editionibus.i. in primis translationibus: ut dicit Hiero. non solum euangelistarum mutatus est ordo: sed & uerborum, & sententiarum confusa erat commixtio. ¶ Ponitur & alia ratio a magistro in rationali: quia hoc sacramentum institutum est in memoriam passionis Christi. Cum autem confessores pro Christo passi non sunt. saltem in publico uitam tortor pęnis non extorsit pro Christo: ideo in hoc sacrificio passionis Christi eorū memoria non habetur. Et refert idem Guil. ꝙ Greg. tertius hæc uerba, quæ secundum consuetudinem quarundam ecclesiarum proferuntur; addidit. Necnon & illorum sanctorum, quorum hodie solennitas in conspectu tuo celebratur domine deus noster in toto orbe terrarum: quorum certe ingens, & magna est multitudo. Vnde idem lib. 7. ti. de sanctorum festiuitatibus sui rationalis dicit, ꝙ Constantinus imperator partes transmarinas petens, inuenit. Eusebium cesariensem episcopum uirum sanctissimum: cui dixit. Pete a me, unde ecclesia tua ditetur. Ille uerò respondit. Ecclesia mea satis abundat in diuitijs. Sed rogo te, ut mittas per partes mundi, qui nomina sanctorum, & tempora passionum, & sub quibus & qualiter, & in quibus locis passi sunt: rescribant: quod & factum est. Et refert idem Eusebius: ꝙ die quolibet anni plusquam quinq; milia sanctorum festa concurrunt: excepto die Kalendarum ianuarij, quo gentiles epulis intenderunt & solennitatibus, & non ad martyrizandum sanctos. Idem Hiero. in epistola, quę suo kalendario præponitur. Et quia horum sanctorum festiuitas ab ecclesia diebus singulis celebrari non potest: huius occasione forte hæc particula a dicto Grego. est apposita. ¶ Exprimuntur autem duodecim apostolorum nomina: cum additur. Petri. qui fuit summus, ac caput apostolorum: cui claues regni cęlorum collatæ sunt: qui & cæterorum confirmator fuit, postquam a negatione domini conuersus surrexit: secundum uerbum Christi Lu. 22. Et tu aliquando conuersus confirma fratres tuos. Cuius adhuc successor totius ecclesię obtinet principatum. ¶ Pauli: qui non ab hominibus: neq; per hominem electus est: sed per Christum numero, & gradui apostolorum additus, ut esset uas electionis: portans nomen domini coram gentibus, & regibus, & filijs Israel. Act. 9. Hic in tertium cœlum rapitur. ut audiat secreta uerba, quæ non licet homini loqui. Hic gloriatur in tribulationibus, non ignorans cogitationes sathanæ: abundantius omnibus laborauit. Gratiæ omnia tribuit: uiuit non ipse; sed uiuit in eo Christus, qui gladio triumphans etiam mortuus testimonia fidei fert Christo: ut habet passionis eius hystoria. ¶ Andreę, qui ad unius iussionis uocem Christum sequebatur. Qui & de huius sacramenti ueritate cum Egea proconsule disputabat. Hic primus apostolorum uocatus, etiam germanum suum Petrum Christo adduxit: ad exemplum magistri, in cruce desideratissima triumphauit. ¶ Iacobi, scilicet maioris ex uocatione ad apostolatum, ad quem priusquam Iacobus alter ascendit, hic quantum ad martyrij lauream in apostolis primatum tenuit, quam prius ipse suscepit, ut habetur Act. 12. Misit herodes rex manus, ut affligeret quosdam de ecclesia. Occidit autem, Iacobum fratrē

Alia ratio.

Sanctorum Apostolorū ut quorūdā martyrū in canone cōtētorū laudes.

Iohannis gladio. ¶ Iohannis dilecti domini, qui in cena super pectus domini recũbens euangelium, ut Beda dicit, ab ipso sacro dominici pectoris fonte potauit, qui mysterij huius altitudinem, & fructum præ cæteris plus reserauit. Cui & Christus uirginem matrem in cruce uirgini commẽdauit. ¶ Thomæ, qui & Didimus dicitur, quod interpretatur latinè dubius, quia de dominica resurrectione plus cæteris dubitauit. Vnde clauorum locis digitos inferens ac dominico lateri manus, credidit, & omne dubitationis uulnus a nobis, & infidelitatis amputauit. ¶ Iacobi. s. minoris, qui Christo simillimus in corporis figuratione, necnon & religionis imitatione frater domini appellari meruit, & Hierosolimitanam ecclesiam post domini ascensionem primus episcopando rexit. ¶ Philippi, qui specialiter de patris, & filij inseparabili deitate instructus, etiam quinq; panum, quibus saturandus in deserto fuerat populus, mysterium, querente se domino. Philippe unde ememur panes, ut manducent hi, intelligere meruit. ¶ Bartholomei, qui solus fuisse dicitur nobilis, & philosophus inter apostolos. Qui teste Dionysio diuinæ ac mysticę theologię sacramenta nouit, & pro uera, & increata sapientia excoriatus uiuus, testis, & doctor factus est idoneus. ¶ Mathei: qui de telonario uocatus a Christo, ex publicano factus est apostolus, & euangelista, spiritualium talentorum distributor, & conuiuiorũ dei præparator, qui & in huius sacramenti immolatione interfectus seipsum domino obtulit hostiã uiuã. ¶ Simonis, qui frater erat Iacobi minoris dictus chananeus ex zelo Christianæ religionis. Chana quippe zelus interpretatur. Vnde ad differentiam simonis Petri. Vel a uico chana uillę galilęę, in qua dominus primò in uinum aquam mutauit, nominatus, articulum symboli, Communionem sanctorum adiecisse dicitur in quo & hoc sacramentum, quod cõmunio dicitur designatur. ¶ Et Thadæi, qui tertius frater Iacobi minoris, & Simonis fuit. De quo & metra communia dici solent. Anna solet dici tres concepisse Marias: Quas genuere uiri Ioachim, cleophas, Salomeq; Has duxere uiri Ioseph, Alpheus, Zebedeus. Prima parit Christum, Iacobum secunda minorẽ. Et Ioseph iustũ peperit cum Simone iudam. Tertia maiorẽ Iacobum, uolucremq; Iohannem. Dicitur autem Thadęus quasi appræhẽdens, quia per fidem Christũ firmissimè tenuit. & cõtra ueritatis corruptores acerrimè scripsit. Ad cõstãtiã semel acceptatæ fidei, exẽplis relapsorũ angelorũ, & hominũ terribilibus, futuriq; iudicij cõmemoratione fideles animauit. Hic dicitur, & Iudas, quod interpretatur cõfitẽs, uel gloriosus. Vel per etymologiã quasi iubilũ dãs. Habuit. n. cõfessionem fidei, gloriam regni, & iubilũ gaudij sempiterni. ¶ Hos duodecim elegit dñs, undecim in terra cõsistens, duodecimũ Paulum de cęlo, qui secundũ beatũ Aug. in quodam sermone, sunt duodecim filij Iacob, hi duodecim principes plebis Israel. hi duodecim fontes reperti in Helim: duodecim castra in Ramasse usq; ad montẽ syna, duodecim lapides in ueste sacerdotali, duodecim panes propositionũ, duodecim exploratores missi a Moyse, duodecim populi terrã promissionis ingrediẽtes, duodecim lapides altaris, duodecim lapides de Iordane eleuati, duodecim lapides in eundẽ allati, duodecim duces Salomonis, duodecim stellæ in corona sponsæ, duodecim fundamẽta, & duodecim portæ ciuitatis dei, duodecim mẽses anni. duodecim horæ diei. Isti sunt missi de manu potentis in corda inimicorum regis. Per hos rex noster pacificus debellauit mundi principem, & uasa eius diripuit. ¶ His duodecim apostolis addita sunt nomina duodecim gloriosorum martyrum, qui semetipsos obtulerunt hostias uiuentes deo acceptabiles pro confessione nominis, & passionis Christi:

[Margin: Beda. — Augus. — K — In Canone duodecim martyres re-]

citantur, & cur illi, & non alij.

cuius memoria agitur immissa: de quorum fide, & martyrij causa: ut dicit Alber. indubitabilis extitit certitudo. Multorum autem aliorum martyrum nomina hic non ponuntur secundum eundem: quia ut legitur in ecclesiastica historia: aliquando hæretici cum martyribus passi sunt: eo ꝙ tunc ecclesia synodos, uisitationes & examinationes habere non potuit, ut discerneret hos ab illis propter persecutionem tyrannorum. Neq; tamen negandum est: quin plures sint martyres, de quibus non minus ecclesia est certa: eo ꝙ passionem pro Christi nomine subierunt: quam de hic scriptis. ¶ Sed cur illorum nomina canoni non inseruntur: certum est, ꝙ propter prolixitatem nimiam in sanctorum commemoratione, non omnia poni expediebat. Cur autem certorum nomina, & non aliorum canoni sunt inserta euidens ratio assignari non potest, quia latet nos, quæ causæ priores patres introduxerunt ad istorum potius, quam aliorum insertionem nominum. Multæ coniecturales assignari possent. Vna secundum Alber. sup. tacta propter notionem passionis, & fidei ipsorum. Neq; forte omnium est una ratio: quoniam aliquorum hic ponuntur propter suæ passionis primeuitatem: quia uidelicet passi sunt in principio nascentis ecclesiæ. Quorundam propter tormentorum immanitatem: quorundam propter constantiæ in patiendo singularitatem: & ita de alijs. Verun tamen est, ꝙ aliqui dicunt canonē compositum ex speciali instinctu dei, & ordinatione. In signum cuius referunt, ꝙ aliqui patres ex singulari quadam reuerentia, & deuotione, quam ad certos sanctos habuere: ipsorum nomina studuerunt apponere: & quorundam iam appositorum remouere: sed transacto die in crastino reppererunt illos delectos, & priores litteris aureis inscriptos. ¶ Ponuntur autem primò martyres eximij qui in principio nascentis ecclesiæ floruerunt in apice summi apostolatus. ¶ Lini qui fuit primus Papa post beatū Petrū: & hoc in regimine non ex ordinatione Petri. Cui cōtrariū uidetur quod Iohānes tertius scribit Episcopis Germaniæ, & Galliæ. & habetur. 8. q. 1. Si Petrus. ubi dicit. Si Petrus princeps Apostolorū adiutores sibi asciuit Linū & Cletū: non tamen potestatem pontificij aut soluendi aut ligandi normam eis tradidit: sed successori suo Clementi: qui sedem apostolicam post eum, & potestatem pontificalem: tradente sibi beato Petro tenere promeruit. Linus uerò, & Cletus ministrabant exteriora: princeps autem apostolorum Petrus uerbo, & orationi instabat. Sed glo. ibidem: soluit, dicens. Patet hic: ꝙ Linus, & Cletus non fuerunt apostolici, & hoc uerū: ꝙ post Petrū statim nō fuerunt apostolici: sed Clemens fuit post eum apostolicus. Videns autē Clemens, quòd hoc erat perniciosum exemplū, quòd aliquis sibi eligeret successorem: renunciauit papatui: & tunc electus fuit Linus: eo mortuo electus est Cletus: quo mortuo denuo fuit electus Clemens: & sic Clemens secundum unam computationē fuit secundus: & secundum aliā fuit quartus. Versus. Disputat hic mundus: quartus fuerit ue secundus. Hæc glo. ¶ Itaque secundū ordinationē beati Petri: qui moriturus appræhensa manu Clementis, in auribus totius ecclesiæ ait. Clemeñtem hunc uobis ordino episcopū, cui soli meæ prædicationis, & doctrinæ cathedram trado quem præ cæteris expertus sum deum colentem: homines diligentem: discendi studijs deditum, sobrium, benignum, iustum, patientem, scientem nonnullorum ferre: etiam ex his, qui uerbo dei instituuntur, iniurias: ut scribit ipse. Clemens in epistola ad beatum, Iacobum episcopum Hierosolimitanum. Linus ergo primus post beatum Petrum in cathedra Petri usque ad suam passionem sedit: qui

Ponuntur martyres eximij.

plura

Omnis res, quamcunq; cognoscimus, congenerat in nobis notitiā sui. Ab utroq; enim notitia pariter a cognoscente, & cognito) non uidetur: ꝙ creatura agere posit ad suam cognitionem per infinitā distantiam. ¶ Quid autem de mentali oratione: an beatus, uel etiam angelus sufficienter presens uidere posit cogitationes mentis, & affectiones alterius: sunt opiniones apud doctores. Sunt enim qui dicunt: ꝙ mentis cogitationes, & affectiones homo, habet occultas, & clausas cuilibet creaturæ, quam occultare potest ita, ut illam uidere nemo possit: nisi cui uoluerit reuelare: uel saltem ille, qui intimior est cuilibet creaturę, quam creatura sit ipsi: qualis est solus deus. Vnde consequenter dicunt: ꝙ solus deus est scrutator cordium, cui consonat illud. 2. Paralipomenon. 6. Tu solus nosti corda filiorum hominum. Et in ecclesiasticis dogmatibus ca. 49. Internas animæ cogitationes diabolū non uidere certi sumus. Et ne hoc concessum putetur angelis bonis, additur. Secreta autem cordium ille solus nouit, ad quem dicitur. Tu solus nosti corda filiorum hominum. & 1. Corinth. 2. Nemo scit hominum: quid est in homine: nisi spiritus hominis, qui est in homine. Et huiusmodi multa adducunt: quibus nituntur probare: ꝙ solus deus scrutatur corda, & renes. i. affectiones. ¶ Sed istis non obstantibus, sunt, qui probabiliter oppositum tenent uidelicet. Scotus in repertor. libro. 2. dist. n. 9. & doctor anglicus. Guil. ockam in 2. q. 13. scilicet ꝙ quilibet angelus, & eadem ratione quilibet beatus naturaliter potest distincte, & intuitiue cognoscere cogitationes aliorum. Nec in hoc dependet a uoluntate cogitantis. Vnde posita cogitatione, uel affectione, non est in potestate angeli cogitantis, uel uolentis, occultare eam alteri angelo, uel beato: quin ille possit ea distincte cognoscere ex suis naturalibus: dummodo ad ipsum habeat debitam præsentiam, & non impediatur. Et ita ex suis naturalibus cognoscere potest angelus, & beatus orationes mentales orantis uiatoris, stante debita præsentia, & sublato impedimento. Nam cum intellectus uiatoris, suos actus cognoscat: cur non intellectus beati, qui est perfectior. Nam quicquid cognoscit potentia minus perfecta: cognoscit etiam perfectior. ¶ Item omnis potentia cognitiua disposita non impedita, & perfecta cognoscere potest naturrliter, quicquid sub eius obiecto continetur. Sed cogitationes, & affectiones continentur sub obiecto intellectus, quod est ens inquantum ens, ergo potest intelligi a quolibet intellectu sufficienter præsente, & non impedito. ¶ Itē causæ naturales non subsunt imperio uoluntatis creatæ, quin positis eis eo modo, quo naturaliter agere sufficiunt, agant, sed cogitationes, & uolitiones cum intellectu præsente naturaliter causant sui cognitionem. Nec uidetur, quomodo angelus, uel beatus cognoscat essentiam animæ orantis, quæ est sibi intimior: quam accidentia inhærentia, cogitationes. s. & affectiones: & non cognoscat inherentia accidentia. s. cogitationes, & affectiones. ¶ Item beati cognoscunt omnes motus, & operationes corporales orantis: ergo multō magis operationes purē spirituales, quales sunt cogitationes, quia tales sunt purum intelligibile, & immateriale. Sicut intellectus beati, qui non depenpet in cognoscendo a sensibus: sicut intellectus noster in uia, sed ex sua naturali perfectione propria cognoscit intelligibilia præsentia sine medio sensuum. Huic sententiæ concordare uidentur uerba beati Aug. in carmine de gloria paradisi loquentes de ciuibus paradisi cœlestis, dicit enim. Nam & pectoris arcana penetrant, alterutrum unum uolunt: unum nolunt, unitas est mentium. ¶ Dictum est autem dummodo ad ipsum habeant debitam præsentiam: quoniam (ut di

1. Cor. 2.

Scot.
Guil.

August.

ctum

ctum est (non potest intellectus finitus per quamcunq; distantiam uidere intelligibile. Additum est etiam, dummodo non impediatur: quia impediri potest per deum suam influentiam subtrahentem, ne concurrat coagendo cum intellectu beati ad cognitionem secretorum cordis uiatoris. Sicut creditur secundum sanctorum doctrinas prohibere malignos spiritus eis non coagendo: ne uideāt ea, quæ in cordibus hominū uersantur: quæ nisi prohiberentur: ex naturali sua perfectione possent, sicut cætera sensibilia, & intelligibilia intueri. Prohibet autem deus misericorditer: ne totius salutis inimicus suis dolosis artibus, & tentatione sæuiore salutis proposita in mente hominis impediret: qui maligni tentationes moderatur: nec permittit hominem tentari ultra, quam potest sustinere. 1. Cor. 10. 1.Cor.10.

¶ Quia autem deus dicitur scrutator cordium: & solus noscere corda hominum, & similia: intelligendum est uniuersaliter, & necessariò, ac inimpedibiliter: ita q simplicier impossibile sit, ne uideat cor cuiuslibet seipso: & sine cuiuslibet alterius amminiculo: & hoc proprium est soli deo. Beatus uerò, etsi uidet cor unius: non tamen ea, quę sunt in cordibus omniū: quia non habet ad omnia corda debitam pręsentiam: nec uidet necessariò, quia impediri potest nec seipso: quia non sine cooperatione obiecti, & generali influentia dei. Quoniam alias ex auctoritatibus illis probaretur: q nunquam quis posset cognoscere cogitationes alterius: nec quisquam suas, si solus deus cognosceret corda: & ita nec deus posset illis beatis reuelare: nec angelus angelo mentaliter loqui: quæ omnia erronea sunt, & falsa.

¶ Nec ualent, quæ Greg. de arymino in suo. 2. dist. 9. obijcit: primo dicēs q nullū genus entiū priuatur uniuersaliter: uel ut in pluribus secundum indiuidua, & tempora operatione sibi naturaliter competente, seu nata competere. Genus autē angelorū pro semper, uel in pluribus secūdū indiuidua & tēpora priuatur cognitione distincta cogitationum hominum: & per cōsequēs patet: q ipsi non sunt naturaliter apti ad talem cognitionē. Prima pars antecedentis patet per illud Aug. 7. de ciui. dei. c. 30. Sic deus administrat cuncta, quæ creauit, ut ea proprios exercere, & agere motus sinat. Et cōfirmat. Alias. n. inquit, posset dici, q albedo posset naturaliter albedinē producere, sicut calor calorē. Sed q non producit, ex eo est, q deus suspendit eam a tali actione non coagendo sibi: quod tamen nullus dicit. M Greg.

¶ Secundo respondendo motiuis ponit, q beati non habent debitā præsentiam ad cogitationes alterius: & ideo eas uidere non possunt. Est autem debita præsentia, præsentia subiectiua: ita q necesse est intellectum cognoscētem cogitationem esse subiectum illarum cogitationum. Vnde nisi cogitationes inhæreant intellectui, intellectus non est sufficienter præsens, pręsentia, quæ sufficit ad cognoscendum. Cuius signum addit: quia si per potentiam dei, duo homines essent simul in eodem loco primo: tunc intellectus eorum essent sibi præsentes, quia indistantes, & tamen unus non intelligeret cogitationes alterius, quamuis essent æquè dispositi, & cognitiones utrorumq; eiusdē rationis. Cuius nulla alia causa assignari pōt, nisi q requiritur præsentia subiectiua, siue inhæsionis. ¶ Sed ista non cogunt. Non primum, quia tam prima pars sui antecedentis, quam secunda deficiunt. Nam primæ parti datur instantia de genere dæmonum, qui multis actibus, & cognitionibus, ad quos habent naturalem potentiam, perpetuo priuantur. Similiter & beati tristitia (quæ naturaliter sequitur de rebus nolitis & tamen accidentibus) perpetuò priuantur eo quòd omnis tristitia repugnat beatitudini. Item secundum multos, potentia uegetatiua in homine, si non præueniretur creatione animæ, N

pro-

produceret formam: imperfectiorem tamen anima sicut in cæteris uiuentibus, a qua tamen actione secundum totam speciem perpetuò suspenditur. Auctoritas uerò beati Augu. non habet hoc, ad quod inducitur: nam beatus Aug. c. precedenti ostendit: ꝙ deus summus omnia operatur: & naturæ uim operandi ipse tribuit: quæ per multa declarat: quę gentiles quidam suis dijs falsis attribuere. Et in ca. 30. subdit: ꝙ deus idem ubiq; totus nullus inclusis locis nullis uinculis alligatus: in nullas partes sectilis: ex nulla parte mutabilis implens cœlum, & terram: præsente potentia nō indigente natura: sic itaq; administrat omnia, quę creauit: ut etiam ipsa proprios exercere, & agere motus sinat. Ex quo nihil aliud uult: nisi ꝙ deus, qui est omnium unicus creator, & creatorum gubernator: ita gubernat omnia, quæ fecit: ꝙ etiam secum in quibusdam actionibus coagere permittit. Nec ex illo inferri potest, ꝙ omnes operationes naturales agere permittat: aut ꝙ non quasdam a suis naturalibus actionibus, in quas possent ad tempus, uel perpetuo suspendat. secundum ꝙ placuerit suæ ordinatissimę uoluntati. Nec ad aliud inducunt hæc uerba Aug. nisi ad hoc, ꝙ deus omnia operatur, quædam mediante creatura, quędam immediatè a seipso. unde subdit. Agit multa per angelos: sed non nisi ex seipso beatificat angelos. ¶ Quod uerò in confirmatione addit, ꝙ posset dici de ipsa albedine &c. Sic utiq; posset dici, sed sine ratione, cum ad id dicendum nulla ratio, uel leuis apparentia inueniri potest. Ad dicendum uerò, quòd intellectus posit omnia cognoscere, quæ sub eius obiecto primo comprehenduntur: & ita actus alterius intellectus sicut alium intellectum uidere, quæ sibi sunt æquè præsentia, sunt rationes probabiles, & uix (sicut patet) solubiles. ¶ Secunda etiam pars antecedentis, scilicet quòd genus angelorum pro semper, uel in pluribus priuatur cognitione distincta cogitationum hominum: non est probata. Vnde credi potest; quòd ut plurimum angeli, & beati uideant mutuas cogitationes: & etiam hominum, quibus sunt præsentes saltem illas, quas beati non uolunt alijs celare: quia probabile est: ꝙ quantum ad illas non concurrat deus. Nihil enim inconueniens sequi uidetur: ꝙ angelus hominis custos secreta cordis eius uideat, præsertim cum hoc fructum custodię non impediat, sed promoueat. Item quomodo alias orationes uiatorum angeli custodes ad nos missi domino offerrent: sicut Raphael dixit Thobiæ: Quando orabas cum lacrymis &c. ego obtuli orationem tuam domino: si non eas in nobis uiderent. eiusdem 12. Sunt enim efficaciores mentales orationes, quam uocales: & lachrimæ cordis, quam oculorum. Et per hunc modum facile intelligitur, quemadmodum angeli sibi loquuntur. Celant suas cogitationes: dum illas nolunt sciri ab alijs: & tunc dominus cuius uoluntati sunt indeclinabiliter addicti: non concurrit ad causandum cognitionem secretorum in alijs angelis. Loquuntur, dum in se cognitiones eliciunt, & actus interiores, ut ceteri cognoscunt: & tunc his formatis cæteri præsentes naturali uirtute cognoscunt: nec impediuntur per subtractionem diuinæ influentiæ. Sic etiam saluatur: quomodo angelus uel beatus multis æquè præsentibus uni uel aliquibus loquitur, & non omnibus: uolendo unum cogitationem suam scire, & non alium, & hoc deo concurrente respectu unius, & suspendentem suam coactionem respectu alterius. ¶ Quod uerò doctor ille secundò dicit, ꝙ debita præsentia ad uidendum cognitionem est præsentia subiectiua: uidetur omnino uoluntarium, & nulla ratione subnixum. Cum enim ita actus intellectus, & uoluntatis æquè continentur sub obiecto primo intellectus, sicut cætera

intel-

intelligibilia, & omnium sub obiecto primo alicuius potentiæ æque contentorum, non dissimilis requiritur præsentia ad cognitionis formationé: sed quæcunq; presentia sufficit, uni contentorum, sufficit & alteri: sicut est uidere in uisibilibus. Nam obiectum primum uisus est color: ideo quæcunq; præsentia unius coloris sufficit, ut uideatur: similis præsentia alterius sufficit, & sic de alijs. ¶ Cum ergo in nullo aliorum intelligibilium requiritur talis presentia: quare potius hic; Et ita eadem facilitate contemnitur: qua probatur. Et mirum uidetur: quomodo angelus, distincte uidet intellectum alterius angeli: non uidet omne intelligibile in illo intellectu uiso existens, stante generali influentia dei. ¶ Item ex illo sequeretur: quod solus angelus posset cognoscere suas cognitiones: quia soli sibi inhærent: & ita nunquam alius posset ea uidere: & per consequens nullus alteri loqui, & sua secreta aperire: quod est contra omnes: quia nullus alius potest esse præsens presentia subiectiua illis: cum idem accidens non posit in diuersis subiectari. ¶ Et ad signum, quo intentum probare nitetur, dicitur: quod si illi homines essent uiatores: neuter cognosceret intuitiue cogitationes alterius. sicut nec intellectum, uel essentiam animæ alterius: quia intellectus corpori immersus ita alligatus est uiribus sensitiuis, quod nullius extra se habere potest notitiam sine phantasmatibus, ut patet. 3. de anima. Et ideo nullius rei extra se notitiam intuitiuam habere potest: quod sensus intuitiue non cognouit. Propter quod substantiam rei intuitiuæ non possumus distincte cognoscere pro statu illo: sed nec actus proprios cognoscere posset: nisi illos elicuisset præuijs phantasmatibus ad eum mouentibus. Cum ergo nullum phantasma mouens mediate, uel immediate ad cognitionis formationem alterius hominis in potentia cognitiua illius precessit: non mirum; si ille cognitionem alterius intuitiue non uidet, quamuis sit sibi præsens. Secus de intellectu corpori non immerso: qui intelligibilia immediate sine ministerio sensuum apprehendit non minus, quam sensus sensibilia: quoniam potentia superior, & in cognoscendo est perfectior. ¶ Redeundo nunc ad propositam quæstionem dicendum, quod sancti in patria, qui de facto in celis sunt naturali cognitione pura, uespertina. que est cognitio rerum in proprio genere nulla, orationes nostrum in terra consistentium: neq; mentales, neq; uocales cognoscunt propter immoderatam distantiam inter nos, & ipsos. Hæc enim: quia improportionata, habet naturalem cognitionem intuitiuam, quæ est de rerum existentia impedire. Et de hoc potest accipi illud Aug. Esa 63. in glo. interli. Abraam nesciuit nos. Mortui enim sancti nesciunt, quid agant uiui. etiam ipsorum filij. Accipitur hec glo. de uerbis Aug. in lib. de cura pro mortuis agenda: ubi dicit. Si tanti patriarche, quid erga populum ab eis procreatum, ageretur, ignorauerunt, quomodo mortui uiuorum rebus, atq; actibus cognoscendis, adiuuandisq; miscentur. ¶ De cognitione autem matutina, an illa uideant orationes nostras, nunc uidendum. Et dico primo. Non est de ratione beatitudinis essentialis, ut nostras orationes, aut alia facta nostra matutina cognitione uideant in uerbo. Probatur, quia illud, quod nihil est obiecti beatifici non est necesse in beatitudine intueri. Sed orationes nostræ, & quelibet creatura non sunt aliquid obiecti beatifici igitur. Minor patet, quia obiectum beatificum est diuina essentia, quæ ex sua infinita perfectione sufficienter beatificat quemcunq; intellectum creatum, immo & increatum diuinum nullo alio secum ad beatificandum concurrente: quod beatus Aug. innuit, cum ait. Beatus est domine, qui te uidet, etiam si alia nesciat, &

P

Q

Aug. Esa. 63. August.

August.

An ptineat ad beatitudinē saltē accidentalē beatorum uidere orationes uiatorum.

si alia tecum uideat, non propter hoc beatior. ¶ Vtrum autem uidere nostras orationes pertineat ad eorum beatitudinem accidentalem, non per omnia certum est. unde uenerabilis Hugo de sancto uictore de sacra. li. 2. parte. 16. c. 11. ita dicit. Multi in quęstionem adducunt, si sancti preces supplicantium audiunt, si uota postulantium ad ipsorum usq; cognitionem perueniunt. Difficile est iudicare de huiusmodi. Quomodo enim scientia nostra certa esse potest de ipsis: qui eam quam de nobis habent sciētiam, nec capere possumus, nec inuestigare. Hoc unum certum est. Animas sanctorum in secreto diuinæ contemplationis constitutas, eorum quæ foris aguntur, tantum scire, quantum illis, uel ad gaudium, uel nobis ad auxilium prodesse constat. Nos intercessores quęrimus apud deū. Quid amplius uis. Times, ne forte non orent, qui semper orant. Quomodo non orabunt pro te; quando tu oras qui, & quando tu non oras, orare, tamen non cessant. Si non audiunt, inquis: & ego inuentum fundo uerba non audientibus, & non intelligentibus loquens. Ecce dicamus. Nō audiunt sancti uerba postulantium, neq; ad beatitudinem illorum attinet ista nosse, quæ foris aguntur. Ecce dicamus, non audiunt. Nunquid deus non audit? Quid ergo laboras inuestigare, quid audiunt, & quantum audiunt sancti, quos oras cum ipse deus audiat, propter quem oras. Ipse uidet humilitatem tuam, qui remuneraturus est deuotionem tuam. Tamē si audiunt, & quantum audiunt, quid est audire, nisi scire. Vnum est lumen, in quo audiunt ad percipiendum, & uident ad cognoscendum, in quo, si quid forte foris agitur, quod modo interim non audiunt, aut non uident, mysterium est dispensationis, non detrimentum fœlicitatis. Inueniuntur tamen quidam sanctorum patrum quædam ita diffiniuisse, quasi nihil sit in creaturis, quod non uideant, qui uidentem omnia uident. Ego amplius iudicare non præsumo, nisi hoc solum. quoniam tantum uident: quantum illi placitum est, quem uident, & in quo uident. Hæc hugo. R

An cognoscēs uerbum omnia i uerbo cognoscat.

¶ Ex illa auctoritate tria eliciuntur. Primum q uidere creaturas in uerbo & ea, quæ foris aguntur, non pertinet ad beatitudinem essentialem. Quia dicit, q illa non uidere, non est, detrimentum fælicitatis. ¶ Secundum, q uident in uerbo, & sciunt quicquid ad beatitudinem eorum accidentalē pertinet. Dicit enim, q sciunt tantum, quantum illis ad gaudium, nobis ad auxilium prodesse constat, utrumq; autem pertinet ad beatitudinem accidentalem. ¶ Tertium, q tantum audiunt in uerbo & uident, quantum placet uerbo illis ostendere in quo uident. Et secundum hoc intelligere oportet illud August. in meditationibus suis ca. 25. Qui scientem cuncta sciunt: quid nescire nequeunt. August. Nota (quid) non capitur quæsitiue, sed infinite pro aliquid. Quod de his dictum intelligitur, quæ ad beatitudinem eorum pertinent siue essentialem, siue accidentalem, siue de his, quæ deo, quem uident, eis complacet reuelare. Ideo Grego. 2. mora. § 4. moderatius loquitur. Greg. Quid de his (inquit) quę scienda sunt nesciunt, qui scientem omnia sciunt. Vnde probabiliter dicitur, q licet non necessariō sequitur ad sanctorum beatitudinem ut orationes nostras audiant de congruo, tamen deus eis reuelat omnia, quæ ipsis ab hominibus offeruntur, siue ipsos magnificando, & laudando, siue eos orando, & auxilia implorando. Coadiutores quidem sunt dei in procurando salutem electorum, quæ cum nonnunquam confertur propter sanctorum merita, & intercessiones tanquam per media ad hoc ab æterno ordinata: reuelantur eis orationes uiatorum, pro quibus intercedant. Hoc etiam ad gaudium eorum accidentale pertinet. Lætantur enim amplius, dum intelligunt ho-

mines

mines in terris degentes eorum suffragium postulare: quatenus conciues fiant in illa cælesti curia. sicut & pleriq; ex ipsis salutem aliorum sunt orationibus consecuti. Huic consonat magist di. 45. lib. 4. Non est inquit, incredibile animas sanctorũ: quę in abscōdito faciei dei ueri luminis illustratione lætantur: in ipsius contēplatione ea, quæ foris aguntur, intelligere, quantum illis ad gaudium, uel nobis ad auxilium pertinet. Sicut enim angelis: ita & sanctis, qui deo assistant, petitiones nostræ innotescunt in uerbo dei, quod contemplantur. Et satis concordat beatus Tho. in 4. scripto eadem di. q. 8. dicens. Vnusquisq; beatus tantum de alijs rebus necessarium est, ut in essentia diuina uideat, quantum perfectio beatitudinis requirit: ut homo habeat: quicquid uelit, & nihil inordinatē uelit: hoc autem recta uoluntate quilibet uult: ut ea quæ ad ipsum pertinent, agnoscat. Vnde cum nulla rectitudo sanctis desit: uolunt agnoscere ea, quæ ad ipsos pertinent, & ideo oportet, ꝙ illa in uerbo cognoscant. Hoc etiam ad eorum gloriam pertinet, ꝙ auxilium indigentibus præbeant ad salutem. Sic enim dei cooperatores efficiuntur: quo nihil est diuinius, secundum beatum Diony. c. 3. ecclesia. hierar. Manifestum ergo est, ꝙ cognoscunt uota orationes, & deuotiones hominum: qui ad eorum auxiliũ confugiunt. Hæc Tho. in quo dicto uerbum (necessarium) non debet dicere necessitatem simpliciter, cuius oppositum includit contradictionem: sed congruitatis certitudinem. ¶ Ex quibus omnibus satis patet quæstionis tertiæ solutio, scilicet ꝙ sancti cognoscunt orationes nostras cognitione matutina in uerbo: quam cognitionem nulla cognitorum distantia impedit. Non autem cognitione uespertina, & naturali in proprio genere propter eorum distantiam immoderatam. Cum ergo potentes fecit deus sanctos apud se: ut nobis, quod optamus, ualeant impetrare: merito ipsorum memoriam agimus in consecratione huius sacrosancti sacrificij. Non ut aliquid ad ipsius perfectionem operentur: quia ad hoc non acceperunt potestatem: sed ut eorum meritis adiuuemur, & sanctificemur: quatenus digni, & salubriter ipsum perficiamus: & ampliorem effectum gratiæ eorum intercessione consequamur. ¶ Et potest hæc esse una ratio, quare ante Christi corporis consecrationem, ecclesia sanctorum memoriam statuit peragendam. Edocta fuit ad hoc ue. testa. figuris: quoniam legalis sacerdos, & pontifex, dum in sanctasanctorum introiuit: nomina duodecim tribuum in rationali descripta intulit. Sic sacerdos euangelicus, ad sanctasanctorum ingressus, præcedentium patrum infert memoriā dicēs. Communicantes, & memoriam uenerantes. Dicit uenerantes, non solennizantes: quia memoria in plus est, quam solennitas. Ecclesia enim de aliquibus sanctis facit memoriam, de quibus non facit solennitatem, ac festiuitatem.

Sanctorum memoria cur agitur in consecratione

Sanctorũ memoria ac solennitas differunt.

DE INVOCATIONE SANCTORUM in canone.

LECTIO XXXII.

A IN primis gloriosæ semperq; uirginis Mariæ genitricis dei, & domini nostri Iesu Christi. ¶ Hæc est secunda pars partis primę, partis principalis secundæ totius canonis: in qua fit memoria primò, & principaliter beatissimę Mariæ uirginis gloriosæ, uirginis theoticæ. Recte in primis, non tantum: quia sanctorum sanctissima præcellens gratia, & gloria: nedum sanctos: sed etiam angelicos spiritus uniuersos. Nec modo in primis: quia tutissimum nostræ calamitatis est asilum: & misericordiæ sinus generalis. Sed ideo principaliter in primis eius memoriam in hoc sacrificio ueneramur: quia singularis huius sacrificij ministra fuit, & liberalissima dispensatrix. De primo Hiero. ad Paulam. Cæteris per partes præstatur: Mariæ uerò simul se totam infudit gratiæ plenitudo. Per quam ascendit super omne humanum genus: ascendit usq; ad angelos: sed & ipsos quoq; transcendit: & cęlestem omnem supergreditur creaturam. De quo beatus Bern. in ser. cuius principium est. Fęcundæ uirginis: ita ait. Intueor quemadmodum usq; ad angelos plenitudine gratiæ supra angelos spiritussancto superueniēte peruenit. Est in angelis charitas: est puritas: est humilitas. quid horum non enituit in Maria. Et sequitur cui angelorum aliquando dictum est. Spiritussanctus superueniet in te: & uirtus altissimi obumbrabit tibi. Ideoq; & quod nascetur ex te sanctum, uocabitur filius dei. Deniq; ueritas de terra orta est: non de angelica creatura. Nec angelos: sed semen Abrahæ appræhendit. Magnum est angelo, ut minister sit domini; sed Maria sublimius quoddam meruit ut sit & mater. Fæcunditas itaq; uirginis supereminens gloriæ est, tantoq; excellentior angelis facta munere singulari: quantò differentius præ ministris nomen matris accepit. Hanc inuenit gratiam plena iam gratia: & charitate feruida: uirginitate integra: humilitate deuota, fieret nihilominus sine uiri cognitione grauida: sine dolore puerpera. Hæc Bernar. De secundo idem in alio sermone, cuius principium est. Signum magnum. Omnibus omnia facta est sapientibus & insipientibus copiosissima charitate debitricem se fecit. Omnibus misericordiæ sinum aperuit: ut de plenitudine eius capiant uniuersi. Captiuus redemptionem: æger curationem: tristis consolationem: peccator ueniam: iustus gratiam: angelus lætitiam: deniq; tota trinitas gloriam: filij persona humanæ carnis substantiam: ut non sit qui se abscondat a calore eius. Ecce misericordiæ signum. ¶ Audiamus & miserorum asilum. B De hoc idem in alio sermone sic loquitur. Voluntas dei totum nos habere uoluit per Mariam. Hæc inquam, uoluntas eius est: sed pro nobis. In omnibus siquidem: & per omnia prouidens miseriæ tentationem nostram solatur: fidem excitat, spem roborat: diffidentiam abigit: erigit pusillanimitatem. Ad patrem uerebaris accedere: solo auditu territus ad folia fugiebas: Iesum tibi dedit mediatorem. Quid non apud talem patrem filius talis obtineat? Exaudietur utiq; pro sua reuerentia. Pater enim diligit filium: an uerò trepidas & ad ipsum? Frater tuus est, & caro tua, tentatus per omnia, ut misericors fieret. Hunc tibi fratrem Maria dedit.

Expositio Canonis ab illo loco, In primis gloriosæ Virginis Mariæ &c.

Hieron.

Bernard.

Mariæ multiplex præconizatio quia plena gratia.

Bernard.

Calamitatis nostræ asylum.

Sed

Sed forte & in ipso maiestatem, uereare diuinam: ꝙ licet factus sit homo mansit tamen deus. Aduocatum habere uis, ad ipsum, & ad Mariam recurre. Pura siquidem humanitas in Maria non modo pura ab omni contaminatione: sed & pura singularitate naturæ. Nec dubius dixerim, exaudietur & ipsa pro reuerentia sua. Exaudiet utiq; matrem filius: & exaudiet filium pater. Filioli inquit Bernar. Hæc est peccatorum scala, hæc mea maxima fiducia est: hæc est tota ratio spei meæ. Quid enim. Potest ne filius aut repellere, aut sustinere repulsam. Non audire, aut non audiri filius potest. Neutrum plane. De tertio, ꝙ ipsius merito in primis sumus memoriam uenerantes: quia specialis huius sacrificij ministra & dispensatrix est liberalissima. Ipsa namq; est mulier illa euangelica, quæ tria farinæ sata commixta fermentauit. Lu. 13. Satum unum, uerbum, quod erat in principio apud deum:& deus erat uerbum. Alterum: anima, quę de nihilo creata est, & ante nō erat. Tertiũ: caro de massa corruptionis sine corruptione aliqua diuino segregata artificio. In quibus tribus triplex genus potentię: quod non erat creatum, quod perierat recreatum, quod super omnia erat paulò minus ab angelis minoratum. Hæc uinculo indissolubili in personæ coeunt unitatem. Hæc euangelica farinæ sata pariter fermentantur, ut sit panis angelorum, quem manducet homo, cor eius confirmans in hoc sacramento. Vnde fęlix mulier benedicta in mulieribus, in cuius castis uisceribus superueniente igne spiritussancti. panis ille est coctus. Felix inquam, mulier, quæ in hęc tria sata immisit fidei suæ fermentum. Siquidem fide concepit, fide & peperit, dicente Elizabeth. Beata, quæ credidisti, quoniam perficientur in te, quæ dicta sunt tibi a domino. Hæc Bernar. sermo. 2. de natiuitate Christi. ¶ Ecce quemadmodum fuit huius panis, & sacrificij ministra. Panis quidem, ut dictum est; sacrificij autem cruci, qua uelut in ara sacrificium oblatum est, assistens, & simul participato dolore patri offerens. Et per hoc liberalissima eius dispensatrix: quia panem hunc, sicut cætera bona omnia, per manus eius mundissimas accipimus. Vnde Bernar. ser. de uigi. natiuitatis Christi. Cōtulę sunt, & commixtæ duæ species diuinitas, scilicet & humanitas in utero uirginis, spiritusancto illa suauiter commiscente. Sed quia tu dignus non eras, cui donaretur, datum est Mariæ, ut per illam acciperes, quicquid haberes. Quæ per hoc, ꝙ mater est, genuit tibi deum. Per hoc, ꝙ uirgo est, exaudita est pro reuerentia sua, in causa tua, & totius generis humani. In primo est remedium, in secundo adiutorium, quia nihil nos deus habere uoluit, quod per manus Mariæ non transiret. Hæc ille. ¶ Et propter hoc secundum dominũ Alber. rectè per propiciatoriũ designatur, in qua dñs corporaliter apparuit, ut propiciaretur. In quod angeli omnes uersis uultibus respiciunt. ut & ab ipsa recipiãt splendoris illuminationẽ. Propter idẽ quoq; recte figurata dicitur per arcã testamenti, quę uirgã Aarõ, tabulas Moysi, & manna quod de cęlo datũ est, cõtinebat. Sic uirgo beatissima intra se cõtinuit Xp̃m benedictũ uẽtris sui fructũ: in quo fuere Deitas dulcissima per manna designata, Anima sapientissima per tabulas lege dei digito scriptas figurata, Caro mundissima, quæ morte nõ aruit; quoniã tertia die resurrexit, per uirgã Aaron, quæ fronduerat, designata. ¶ Tanguntur autem in præmissis uerbis sex laudium præconia uirginis gloriosæ, scilicet impressibilis dignitas, inexcessibilis fælicitas, inamissibilis uirginitas, nominis sublimitas, mirabilis fęcunditas, fructus ipsius immensitas. ¶ Imprǽcessibilis dignitas tangitur in uerbo initiali. In primis. Ipsa namq; est, quam ut Bernar. ait Home. 2. super: Missus est. deus in cęlesti

tis, quod nec angelo filium promittente aliquatenus titubauit. Quomodo inquit, fiet istud. Neq; enim modo, quo fieri solet in cæteris, uirum penitus non cognouit: sed nec filij desiderio, nec spe prolis. Hæc Ber. ¶ Nominis sublimitas exprimitur in uerbo, Mariæ. Maria maris stella interpretatur: & matri uirgini conuenientissime adaptatur. Aptissimé siquidem syderi ipsa comparatur: quia sicut sine corruptione sydus suum emittit radium: sic absq; sui lęsione uirgo parturit filium. Nec syderi radius suam minuit claritatem: nec uirgini filius suam integritatem. Ipsa est igitur nobilis illa stella ex Iacob orta, cuius radius uniuersum mundum illuminat: cuius splendor, & præfulget in supernis: & inferos penetrans, terras etiam perlustrans, & calefaciens magis mentes, quam corpora: fouet uirtutes: excoquit uitia. Ipsa inquam, est præclara, & eximia stella super hoc mare magnum, & spaciosum necessarió subleuata: micans meritis: illustrans exemplis: quam sequens non deuias: ipsam rogans nō desperas: ipsam cogitans non erras: ipsa tenente non corruis: ipsa protegente non metuis: ipsa duce non fatigaris: ipsa propicia aduenis: & sic in teipso experieris, quam merito dictum sit nomen uirginis Maria. Hæc Bern. Home. 2. super missus est. ¶ Mirabilis fęcunditas tangitur, cum additur: genitricis. Veré mirabilis uirginea fęcunditas, quam admirans propheta ait. Hiere. 31. Nouum faciet dominus in terra. Mulier circundabit uirum: Maria Christum. Virum enim fuisse Christum non solum cum diceretur, uir propheta potens in opere, & sermone credimus: sed etiam cum tenera adhuc infantis membra dei mater blando uel fouerat in gremio, uel duraret in utero. Vir enim erat Iesus: nedum etiam natus: sed sapientia, non ætate: animi uigore, non corporis: maturitate sensuum, non corpulentia membrorum. Neq; enim minus habuit sapientiæ: uel potius non minus fuit sapientia Iesus cōceptus, quā natus: paruus, quā magnus. Siue ergo latens in utero: siue uagiens in præsepio: siue iā grandiusculus interrogans doctores in tēplo, siue iā perfectæ ætatis docens in populo æqué profectó plenus fuit spiritusancto. Itē alius propheta. Antequā parturiret, peperit. Antequā ueniret tēpus partus: peperit masculum. Quis audiuit unquā tale? Quis uidit huic simile? Esa. 45. Antequam parturiret: antequam in partu laboraret: antequam uenit partus: antequam uenit dolor ex partu, peperit masculum: Maria Christum. Glo. interli. ¶ Fructus eius immensitas subiungitur in uerbo Dei, & domini nostri Iesu Christi: qui solus pelagus est infinitæ substantiæ: ut dicit Damas. Et bonum, quo nihil melius cogitari potest. Teste Ansel. Et sententialiter August. 1. de doctrina Chri. Huius uera genitrix est, & mater uirgo Maria. Vnde Damas. in suo. 3. Dei genitricem ueré sanctam prædicamus. Sicut enim deus ueré ex ipsa genitus est: ita ipsa ueré dei genitrix dicitur. Deum enim aimus ex ipsa genitum non ut deitate uerbi principium essendi accipiendi ex ipsa, sed dei uerbo ex ipsa incarnato, & genito. Non enim hominem nudum genuit sancta uirgo, sed deum uerum, non nudum, sed incarnatum. Neq; negans ipsam dici Christothecō.i. Christi matrem absoluté eam negat genitricē Christi sed contra Nestorium, qui sub illo uocabulo uoluit eam negare esse matrem dei, ponēdo, ꝙ peperit purum hominem. Qui error damnatus est in concilio Ephesino: ut habetur. 15. distinctio. Canones. §. Tertia synodus. Et 16. dist. 6. synodus. §. tertia ephesina. Sed eam dicendam esse theothocon id est dei matrem asseruit. Non ergo negauit Mariam matrem Christi, qui unam personam, Christi, & uerbi confitetur, sed noluit communicare in sermone cum hęretico, qui suum perfidiæ uene

Vtilitas imploracionis virginis gloriosæ.

Immensitas fructus eius.

num sub illo uocabulo occultabat. Mariæ itaq; fęcunditas, quæ gaudium matris habet cum uirginitatis honore: & si eius priuilegium est singulare: & continuo indicibile inuenitur: ut sicut nemo assequi possit: sic nec eloqui quidem. Sed si adijcias: cuius mater est: dei scilicet & domini nostri Iesu Christi: quæ iam poterit lingua, etiam si angelica sit: dignis extollere laudibus uirginem matrem. Matrem autem non cuiuscunq;, sed matrem dei. Vnde Bern. in sermo. 1. de assumptione uirgi. Quis enim (ait) etiam si linguis hominum, angelorumq; loquatur, explicare queat: quemadmodum superueniente spiritusancto: obumbrante uirtute altissimi, caro factum sit uerbum dei: per quod facta sunt omnia: & dominus maiestatis, quem non capit uniuersitas creaturæ: intra uirginea sese clausit uiscera factus homo. Hic est fructus terrę sublimis: quia super omnia deus in secula benedictus. Rom. 9. Cui a patre data est omnis potestas in cęlo, & in terra. Ideo dominus noster, qui uenit saluare, quod perierat: unde anxię suspirabant patres deuotissime clamantes. Rorate cœli desuper: & nubes pluant iustum: aperiatur terra, & germinet saluatorem Esa. 45. Ideo additur, Iesus. Ipse demum de spiritusancto præ participibus suis unctus. De cuius unctionis plenitudine omnes accepimus gratiam pro gratia. Ioh. 1. Ideo concluditur, Christi. Huius ergo dei, & domini nostri Iesu Christi genitricis gloriosæ semperq; uirginis Mariæ memoriam in primis ueneramur. Sequitur. Sed & beatorum apostolorum. ¶ Post memoriam beatissimæ uirginis, subditur memoria beatorum apostolorum. Et digne, ac merito, quia ipsi tradiderunt nobis ritum, & formam offerendi hoc sacrificium: ut habetur. 1. Cor. 11. Ipsi huius sacrificij testes fuerunt idonei: qui in cena ultima, qua Christus sacrificium hoc in salutem mundi instituit pręsentes: primi hoc sacrificio usi sunt. Ipsi a Christo tunc sacerdotes ordinati potestatem acceperunt super corpus Christi uerum consecrandum, & dispensandum: & super corpus Christi mysticum alijs ordinandis eandem potestatem communicandi. Vnde eis dixit Christus. Accipite, & comedite &c. Et iterum. Accipite, & bibite ex hoc omnes. Ac deinde dixit. Hoc quotiescunq; feceritis, in mei commemorationem facietis: de quo sup. dictum est. Ipsi deniq; fuerunt testes præcipui passionis Christi, & resurrectionis: ut legitur in actibus apostolorum: quorum hoc sacrificium est memoriale precipuum. ¶ Sequitur. Ac martyrū tuorum. Horum memoria rite peragitur: quia pro semel oblata hostia, semetipsos obtulerūt uiuentem hostiam deo placentem, & acceptabilem: qui etiam (quemadmodum apostoli) testes fuerunt nostræ fidei. Martyr enim gręce testis est latine. Vnde & de eis intelligi potest illud apostoli ad Heb. 2. Ab eis, qui audierunt salus in nos confirmata est: contestante deo signis, & portentis, & uarijs uirtutibus, & spūssancti distributionibus secundū suamuolūtatem. ¶ Aduertēdū autē: ꝙ patriarcharum, & prophetarum ue. te. memoria nō peragitur, quia quamuis fide, & deuotione in spiritu sacrificium hoc cognouerunt, & spiritualiter participarunt: sacramentaliter tamen ipso nūquam usi sunt: quoniam longe post eorum tempora noscitur institutum. ¶ Sed cur beatorum confessorum, quorum magnifice memoriam inter sanctos ueneratur ecclesia: nulla fit in pręsenti loco commemoratio. Respōdet Inno. ꝙ canon forte pręsertim quantum ad illam partem prius sit ęditus, quam memoriam confessorum celebraret ecclesia. Nam omnes uere sancti: qui commemorantur in canone: præcesserunt Siluestrum præter Iohannem, & Paulum Marcellinum, & Petrum martyres, qui proxime successerunt. Ecclesia uerò post tempus Siluestri cepit sanctorum con-

Margin notes: Bernard. — Rom. 9. Mat. vlt. — Esa. 45. — Iohan. 1. — G — 1. Cor. 11. — Hebr. 2. — Innoc. — In canone cur fiat memoria apostolorum, & martyrū nō patriarcharum, prophetarum, & confessorū.

fessorum memoriam uenerari. Nam sedes episcopales, quæ iuxta dispositionem beati Petri sunt in singulis ciuitatibus antiquitus constitutæ: non in memoriam confessorum: sed in apostolorum, & martyrum præcipue beatissimæ uirginis ueterum deuotio dedicauit. Quòd uerò canon tempus beati Siluestri præcessit: ex eo conuincitur secundum eundem Inno. quia apostolorum cathalogus non reperitur in canone dispositus: sicut in emendatioribus codicibus sancti euangelij reperitur. Nam in prioribus editionibus.i. in primis translationibus: ut dicit Hiero. non solum euangelistarum mutatus est ordo: sed & uerborum, & sententiarum confusa erat commixtio. ¶ Ponitur & alia ratio a magistro in rationali: quia hoc sacramentum institutum est in memoriam passionis Christi. Cum autem confessores pro Christo passi non sunt. saltem in publico uitam tortor pęnis non extorsit pro Christo: ideo in hoc sacrificio passionis Christi corũ memoria non habetur. Et refert idem Guil. ꝙ Greg. tertius hæc uerba, quæ secundum consuetudinem quarundam ecclesiarum proferuntur; addidit. Necnon & illorum sanctorum, quorum hodie solennitas in conspectu tuo celebratur domine deus noster in toto orbe terrarum: quorum certe ingens, & magna est multitudo. Vnde idem lib. 7. ti. de sanctorum festiuitatibus sui rationalis dicit, ꝙ Constantinus imperator partes transmarinas petens, inuenit. Eusebium cesariensem episcopum uirum sanctissimum: cui dixit. Pete a me, unde ecclesia tua ditetur. Ille uerò respondit. Ecclesia mea satis abundat in diuitijs. Sed rogo te, ut mittas per partes mundi, qui nomina sanctorum, & tempora passionum, & sub quibus & qualiter, & in quibus locis passi sunt: rescribant: quod & factum est. Et refert idem Eusebius: ꝙ die quolibet anni plusquam quinq; milia sanctorum festa concurrunt: excepto die Kalendarum ianuarij, quo gentiles epulis intenderunt & solennitatibus, & non ad martyrizandum sanctos. Idem Hiero. in epistola, quę suo kalendario præponitur. Et quia horum sanctorum festiuitas ab ecclesia diebus singulis celebrari non potest: huius occasione forte hæc particula a dicto Grego. est apposita. ¶ Exprimuntur autem duodecim apostolorum nomina: cum additur. Petri. qui fuit summus, ac caput apostolorum: cui claues regni cęlorum collatæ sunt: qui & cæterorum confirmator fuit, postquam a negatione domini conuersus surrexit: secundum uerbum Christi Lu. 22. Et tu aliquando conuersus confirma fratres tuos. Cuius adhuc successor totius ecclesię obtinet principatum. ¶ Pauli: qui non ab hominibus: neq; per hominem electus est: sed per Christum numero, & gradui apostolorum additus, ut esset uas electionis: portans nomen domini coram gentibus, & regibus, & filijs Israel. Act. 9. Hic in tertium cœlum rapitur. ut audiat secreta uerba, quæ non licet homini loqui. Hic gloriatur in tribulationibus, non ignorans cogitationes sathanæ: abundantius omnibus laborauit. Gratiæ omnia tribuit: uiuit non ipse; sed uiuit in eo Christus, qui gladio triumphans etiam mortuus testimonia fidei fert Christo: ut habet passionis eius hystoria. ¶ Andree, qui ad unius iussionis uocem Christum sequebatur. Qui & de huius sacramenti ueritate cum Egea proconsule disputabat. Hic primus apostolorum uocatus, etiam germanum suum Petrum Christo adduxit: ad exemplum magistri, in cruce desideratissima triumphauit. ¶ Iacobi, scilicet maioris ex uocatione ad apostolatum, ad quem priusquam Iacobus alter ascendit, hic quantum ad martyrij lauream in apostolis primatum tenuit, quam prius ipse suscepit, ut habetur Act. 12. Misit herodes rex manus, ut affligeret quosdam de ecclesia. Occidit autem, Iacobum fratrẽ

Alia ratio.

Sanctorum Apostolorũ ut quorũdã martyrũ in canone cõtẽtorũ laudes.

citantur, & cur illi, & non alij.

cuius memoria agitur inmissa: de quorum fide, & martyrij causa: ut dicit Alber. indubitabilis extitit certitudo. Multorum autem aliorum martyrum nomina hic non ponuntur secundum eundem: quia ut legitur in ecclesiastica historia: aliquando hæretici cum martyribus pasi sunt: eo ꝙ tunc ecclesia synodos, uisitationes & examinationes habere non potuit, ut discerneret hos ab illis propter persecutionem tyrannorum. Neq; tamen negandum est: quin plures sint martyres, de quibus non minus ecclesia est certa: eo ꝙ pasionem pro Christi nomine subierunt: quam de his scriptis. ¶ Sed cur illorum nomina canoni non inseruntur: certum est, ꝙ propter prolixitatem nimiam in sanctorum commemoratione, non omnia poni expediebat. Cur autem certorum nomina, & non aliorum canoni sunt inserta euidens ratio assignari non potest, quia latet nos, quæ causæ priores patres introduxerunt ad istorum potius, quam aliorum insertionem nominum. Multæ coniecturales assignari possent. Vna secundum Alber. sup. tacta propter notionem pasionis, & fidei ipsorum. Neq; forte omnium est una ratio: quoniam aliquorum hic ponuntur propter suæ pasionis primeuitatem: quia uidelicet pasi sunt in principio nascentis ecclesiæ. Quorundam propter tormentorum immanitatem: quorundam propter constantiæ in patiendo singularitatem: & ita de alijs. Verum tamen est, ꝙ aliqui dicunt canonẽ compositum ex speciali instinctu dei, & ordinatione. In signum cuius referunt, ꝙ aliqui patres ex singulari quadam reuerentia, & deuotione, quam ad certos sanctos habuere: ipsorum nomina studuerunt apponere: & quorundam iam appositorum remouere: sed transacto die in crastino reppererunt illos delectos, & priores litteris aureis inscriptos. ¶ Ponuntur autem primò martyres eximij qui in principio nascentis ecclesiæ floruerunt in apice summi apostolatus. ¶ Lini qui fuit primus Papa post beatũ Petrũ: & hoc in regimine non ex ordinatione Petri. Cui cõtrariũ uidetur quod Iohãnes tertius scribit Episcopis Germaniæ, & Galliæ. & habetur. 8. q. 1. Si Petrus. ubi dicit. Si Petrus princeps Apostolorũ adiutores sibi asciuit Linũ & Cletũ: non tamen potestatem pontificij aut soluendi aut ligandi normam eis tradidit: sed successori suo Clementi: qui sedem apostolicam post eum, & potestatem pontificalem: tradente sibi beato Petro tenere promeruit. Linus uerò, & Cletus ministrabant exteriora: princeps autem apostolorum Petrus uerbo, & orationi instabat. Sed glo. ibidem: soluit, dicens. Patet hic: ꝙ Linus, & Cletus non fuerunt apostolici, & hoc uerũ: ꝙ post Petrũ statim nõ fuerunt apostolici: sed Clemens fuit post eum apostolicus. Videns autẽ Clemens, quòd hoc erat perniciosum exemplũ, quòd aliquis sibi eligeret successorem: renunciauit papatui: & tunc electus fuit Linus: eo mortuo electus est Cletus: quo mortuo denuo fuit electus Clemens: & sic Clemens secundum unam computationẽ fuit secundus: & secundum aliã fuit quartus. Versus. Disputat hic mundus: quartus fuerit ue secundus. Hæc glo. ¶ Itaque secundũ ordinationẽ beati Petri: qui moriturus appræhensa manu Clementis, in auribus totius ecclesiæ ait: Clementem hunc uobis ordino episcopũ, cui soli meæ prædicationis, & doctrinæ cathedram trado quem præ cæteris expertus sum deum colentem: homines diligentem: discendi studijs deditum, sobrium, benignum, iustum, patientem, scientem nonnullorum ferre: etiam ex his, qui uerbo dei instituuntur, iniurias: ut scribit ipse. Clemens in epistola ad beatum, Iacobum episcopum Hierosolimitanum. Linus ergo primus post beatum Petrum in cathedra Petri usque ad suam pasionem sedit: qui

Ponuntur martyres eximij.

A

L

plura pro Chr sto pertulit genera tormentorum, ¶ Cleti: qui Lino in papatu succeßit multis paßionibus, & signis clarißimus. ¶ Clementis: qui post transitum Cleti iterum in papam electus: beati Petri discipulus, & pedissequus omnes actus eius describens duodecim libris, quos itinerarium appellauit. ¶ Sixti Papę, & martyris: qui in missarum solennijs hymnū angelicum Sanctus, Sanctus, Sanctus: cum Agnus dei, constituit decantari. ¶ Cornelij Papæ, & martyris successoris beati Fabiani: cuius indubitatum apud sanctos patres, Ambrosium, & Augustinum fuit martyrium. ¶ Cipriani episcopi Carthaginensis, cuius tanta fuit fides, ut lata suæ condemnationis sententia, publice clamaret: gratia deo, in consistorio tyranni. In cuius corde in testimonium fidei, figura crucis in specie auri fuisse dicitur depicta. ¶ Laurentij ecclesiæ romanæ archidiaconi: qui certa, & indubitata fide rogum sustinuit: ut uiuus in Decij imperatoris præsentia assaretur. Hic facultates ecclesiæ larga manu dispersit, & dedit pauperibus: ideo iustitia eius manet in sæculum sæculi. ¶ Chrisogoni: cuius & mira fides extitit, ut sponte gaudens, & lætus mortis subiret supplicium. ¶ Iohannis, & Pauli: qui imperialis aulæ domestici se gloriose Christianos confessione publica ostenderunt: & Iulianum apostatam confuderunt In quorum laude canit ecclesia. Isti sunt duę oliuæ: & duo candelabra lu-
Zach. 4. centia ante dominum. Zach. 4. quos eadem fides, & paßio uere fecit esse germanos. ¶ Cosmæ, & Damiani fratrum, qui in arte medicinę clarißimi. gratis propter deum artis suæ officia exhibentes, a uero medico uocati sunt ad sanandum languores grauißimos animarum. ¶ Et omnium sanctorum in communi, quorum nomina nota: & uitandæ prolixitatis causa
M omittuntur. ¶ Quorum meritis, precibusq; concedas: ut in omnibus protectionis tuæ muniamur auxilio per Christum dominum nostrum. Postquam sanctorum specialis, generalisq; præmissa est commemoratio, additur per eorum preces, & merita ad deum deuota supplicatio: unde dicitur. Quorum sanctorum meritis. i. operationum meritoriarum intuitu maxi-
Albert. me supererogationis: ut dicit Alber. in hac mortali, erumnosaq; uita perfectarum, quę & alijs proficere poterant. precibusq; suorum piorum desideriorum pro nobis tibi oblatis: nunc in gloria. Quoniam & de ipsis ue-
2. Mach. 15. rum est generaliter, quod de sancto Hieremia propheta. 2. Mach. c. 15. scribitur specialiter. Hic est fratrum amator: & populi dei Israel. Hic est, qui multum orat pro populo; & uniuersa ciuitate sancta: dei uniuersali. s. ecclesia. Concedas, & misericorditer largiaris. Vt in omnibus credendis intelligendis, appetendis, & agendis. Tuæ semper protectionis, ac defensionis, muniamur auxilio contra omnes inimicorum uisibilium, & inuisibilium machinationes: quibus quoniam humana fragilitas abducitur a uia ueritatis & iustitiæ: & adhæret falsis superstitiosis nōnunquam assertionibus: declinat quoq; a uia mandatorum diuinorum. Auxilium uero tuum habentes securi stamus contra omnia aduersa, & nociua. Quia tu solus potens es, & in ditione tua cuncta sunt posita: nec est, qui tuæ pos-
Hester. 13. sit resistere uoluntati. Hester. 13. Hoc auxilio se tueri propheta gratulatus ait. Auxilium meum a domino, qui fecit cœlum, & terram. sibiq; impartiri instanter orauit. Deus, inquit, in adiutorium meum intende:
Alex. de ales domine ad adiuuandum me festina. ¶ Et notandum secundum Alex. de ales, ꝙ in hac commemoratione sanctorum, quæ fit ante consecrationem corporis Christi: imploratur suffragium sanctorum. In ea uero, quæ fit post consecrationem, sanctorum consortium postulatur: quia nimirum antequam corpus Christi: quod est uniuersalis ecclesia: consecretur. i. an-

Ante consecrationem sanctorū auxiliū post cōsecrationem uero corūdē consortium petitur.

tequam

tequam regnum adueniat. necessarium est nobis in uia sanctorum suffragium, ut meritis eorum, & precibus diuinæ protectionis muniamur auxilio. Sed ubi corpus Christi fuerit consecratum.i. ubi regnum aduenerit, assequemur in patria consortium sanctorum: ut societatem, & partem cũ sanctis apostolis, & martyribus habeamus, quod in commemoratione sanctorum infra postulatur. ¶ Et nota, ꝙ in hac sanctorum inuocatione, nõ tantum sancti maiores, ut Petrus,& cæteri apostoli in beatitudine, & gloria deo proximiores, sed etiam inferiores, & mediocres, ut Linus, & cæteri martyres ex nomine exprimuntur. Etiam certi nominandi eliguntur: ut per hoc instruamur, ꝙ licite nunc ad hunc, nunc ad illum maiorem, uel minorem orationes fundere possumus: & ad speciales recurrere, deuotione, & fiducia speciali. Quo illorum error reprobatur, qui non ad uarios sanctos pro uarijs subleuandis defectibus recurrendũ dogmatizabant. Vnde nonnunquam fidelium turbatur deuotio: & reuerentia sanctorum, quæ rationabili uarietate discreta crescit, confusa uniformitate minuitur, & tepescit. Vt autem sanctorum inuocatio discrete a nobis fiat: & pulchra uarietate amicta crescat: consideranda est uarietas donorũ etiam in sanctis tam in uia,quam in patria discretorum. Verum enim est, & in sanctis illud uirgilianum. Non omnia possumus omnes: quoniam nec omnia: nec eadem omnibus data sunt: sed diuersi diuersa receperunt dona: omnia tamen ad communem ecclesiæ utilitatem. Quod pulchro paradigmate deducit apostolus. 1.Cor. 12. Diuisiones (inquit) gratiarum sunt: idem autem spiritus. Et diuisiones ministrationum sunt: idem autem dominus. Et diuisiones operationum sunt, idem uerò deus, qui operatur omnia in omnibus. Vnicuiq; autem datur manifestatio spiritus ad utilitatem. Alij quidem per spiritum datur sermo sapientiæ: alij autem sermo scientiæ secundum eundem spiritum. Alteri fides in eodem spiritu alij gratia sanitatum in uno spiritu. Alij operatio uirtutum: alij prophetia: alij discretio spirituum: alij genera linguarum: alij interpretatio sermonum, &c. Et sequitur. Nunquid omnes apostoli, nunquid omnes prophetæ: nunquid omnes doctores: nunquid omnes uirtutes, nunquid omnes habent gratiam curationum &c. Sed unusquisq; proprium habet donũ: unus quidem sic: alius uerò sic. 1. Cor. 7. Quod uerum est (ait Gerson tractatu de oratione) nedum in uiatoribus, sed etiam in beatis. Quo respectu canit ecclesia. Non est inuentus similis illi, qui conseruaret legem excelsi. Cui consonat illud Ioh. 14. In domo patris mei mansiones multæ sunt. i. distincta meritorum præmia, ac distincta priuilegia, unde etiam consequitur uarius beatorum honor, & gloria. Sic loquitur beatus Aug. in de sancta uirginitate. Quia uita æterna pariter erit omnibus sanctis: æqualis denarius omnibus attributus est: Quia uerò in ipsa uita, distincta fulgebunt lumina meritorum, multæ mansiones sunt apud patrem, ac per hoc in denario quidem non in par non uiuit alius alio prolixius, in multis autem mansionibus honoratur alius alio clarius. ¶ Ex quibus concluditur sanctos diuersos, diuersas gratias, & priuilegia siue dona uaria a domino consecutos, & quantum ad seipsos, & quantum ad necessitates, uel defectus uiatorum subleuandos, seu dona uaria, & beneficia impetranda. Et hoc etiam quoad personas, tempora, loca poterit similiter æstimari: ut ꝙ quidam datij sunt patroni certæ prouinciæ: quidam certæ personę, quidam certis personis, quidam certis beneficijs impetrandis. Quidam etiam propicij magis, magisq; exorabiles inuocati certis loco, & tempore, quam alio loco, aut tempore alio. Quæ enim a deo sunt, ordinata

Diuersi sancti pro diuersis necessitatibus sũt implorãdi.

sunt.

Rom. 13. sunt. Ro. 13. Vnde æterna sua, ineffabiliq; sapientia non solum præuidit, ac præordinauit ea, quæ facturus erat: sed etiam per quos, & quibus medijs: elegitq; singulis loca & tempora determinata: alioquin quomodo respondisset discipulis. Non est uestrum nosse tempora uel momenta quæ
Act. 1. pater posuit in sua potestate. Act. 1. Sic ergo non omnium generum miracula per singulos sanctos suos dominus operatus est in terris; sed per quosdam illa: per quosdam alia. Ita legimus quosdam frequentius spiritus immundos expulisse: ut Cyriacum diaconum: alios frequentius cæcos illuminasse, ut Laurentium: alios marinos sedasse fluctus, ut Martinum, & Nicolaum: alios cælo, astris, & nubibus imperasse: ut Iosue, & Heliam: alios etiam bestias curauisse ut Hieronymum, Blasium: & sic uarios sanctos in terris uarias curasse infirmitates. Nec mirum: quoniam licet singuli singulas amplexati sint animæ uirtutes: tamen unus in hac: in illa alius
Greg. magis, & magis claruisse putatur. Exempli causa, ut secundum Greg. 1. mora. § 13. Abel de innocentia: Enoch de actionis mundicia, Noe de spei longanimitate: Abraam de obedientia: Isaac de coniugali castitate, de laboris tolerantia Iacob: de retribuendis bonis pro malis Ioseph: de mansuetudine Moyses: Iob de patientia &c. Qui uerò in certarum uirtutum exercitijs amplius meruerunt: nihil prohibet credere a domino pro singulari quadam remuneratione in beatitudine obtinuisse, ut similes uirtutes impetrare ualeant eis, qui se in terris inuocare deuotius studuerunt: quatenus appropriate' in his sublimentur, in quibus meruerunt. Sic enim legimus quosdam a carnis tentationibus liberatos per inuocationem beatæ Agnetis, Andreæ Hieronymi, Nicolai. Per beatum Petrum obedientiæ donum, per Paulum illuminationis: per Iohannem charitatis obtinuisse, & ita de alijs multis. Et idcirco sanctos quosdam suos oratores transmisisse legimus ad alios: etiam cœlestes ad terrenos maiores ad minores. Si-
Greg. cut de beato Petro recitat Grego. 3. dial. c. 25. qui puellam paralyticam
P sanandam suæ ecclesię custodi nomine Abundio delegauit. ¶ Veruntamen sancti sic ad certa beneficia conferenda, uel impetranda priuilegiati: non propter hoc impotentes sunt ad auxilia in alijs conmpræstanda. Sicut nec uni uirtuti excellenter dediti uirtutes cæteras reliquere. Vnde quo sancti maioris fuerunt meriti, & modo amplioris gloriæ: eo efficaciores creduntur ad omnia nobis apud dominum generaliter impetranda. Sic apostolos legimus infirmitates singulas curauisse: licet ex speciali causa maiores sancti ad minores aliquando sanandos remiserunt: ut minorum nondum manifesta sanctitas palam fieret: uel propter aliud huiusmodi. ¶ Pariformiter credendum certis personis, aut patrię certos sanctos specialiter patrocinari. Si enim hæc de angelis credimus, cur non etiam de sanctis ad angelorum societatem assumptis. Ibi uidelicet specialiter, ubi uiuentes conuersati sunt: uel populi curam gesserunt. uel ubi corpora eorum requiescunt, & reliquiæ seu ubi ecclesias sibi possident dedicatas. Nam in talibus frequentius miraculis claruere, & beneficia plurima suis cultoribus, & loca huiusmodi deuote uisitantibus pręstiterunt. Sic de beato Be-
Greg. nedicto scribit beatus Gregorius, q̃ quædam mulier mente capta, dum errans casu ad specum beati patris peruenit, ac pernoctauit, manè sana exiuit, ac sana permansit. 2. li. dialo. c. 45. Sic beatus Martinus turonensis undecim mille uirgines colonienses ab hostium insidijs: & obsidione libe-
4. Reg. 13. rauit. Sic habetur. 4. Reg. 13. q̃ cum cadauer cuiusdam defuncti proiectum fuisset in sepulchrum Hælisęi, continuo reuixit. Et mater beatæ Luciæ, cuius hodie festum agimus, adtactum sepulchri beatæ Agathæ

est

Q alio dan tro uin tis.

est a profluuio sanguinis liberata. Et de sancto Hieremia scribitur, q multum orauit pro populo, & sancta ciuitate Hierusalem: in qua olim prophetæ officio fungebatur: ut est supra allegatum. ¶ Sic etiam certis temporibus exorabiliores se reddunt: utputa in suis natalicijs, ac cæteris eorum festiuitatibus. Sic de sancto Martino legitur, q dum sarcophagum eius trãsferre conarentur: frustra tribus diebus, & noctibus in orationibus, uigilijs ac ieiunijs laborauerunt: donec expectarent diem natalicij eius pontificatus. In quo apparente quadam celesti uirtute, cooperante sancto Martino facillime uota compleuerunt. De his omnibus beatus Aug. ad ecclesiã hypponen. ita scribit. Vbiq; deus est: nullo loco clauditur, quæ condidit omnia: & eũ a ueris adoratoribus in spiritu, & ueritate adorare oportet: ut in occulto exaudiens: in occulto iustificet, & coronet. Verũ ad illa, quæ hominibus nota sunt: quis põt eius perscrutari consilium, quare in alijs locis hæc miracula fiant, & nõ in alijs. Multis enim notissima est sanctitas loci, ubi sancti Fælicis Nolensis corpus conditum est: quæ uolui, ut pergerent: quia nobis facilius, fideliusq; scribi potest, quicquid in eorũ altero fuerit diuinitus propalatũ. Nam & nouimus Mediolani apud memorias sanctorũ, ubi mirabiliter, & terribiliter dæmones cõfitentur: fuit quedã, qui ad eũ locũ uenerat: ut fallum iurando deciperet, cõpulsum fuisse furtũ confiteri: & quod abstulerat: reddere. Nunquid Aphrica martyribus plena est: & tamẽ nusquam scimus talia fieri. Sicut enim quod apostolus dicit: non omnes sancti habent curationẽ: nec oẽs habent diudicationẽ spirituũ: ita nec in omnibus memorijs sanctorũ ista uoluit fieri ille, qui diuidit propria unicuiq;, prout uult. Hæc Aug. ¶ Huic suffragiorum distributioni, quã sanctis inesse credimus in patria: fauent distincta angelorũ officia: per quę alij alijs præsunt, tã prouincijs, quã regnis, quam personis: sicut in Danie. legimus. Propter quod potentiores eos quis dubitat ad impetrandũ beneficia eis, quibus præsunt, quam alijs. Vnde & Danieli reuelatum est principem Persarũ restitisse Gabrieli. 21. diebus: eo q legatio Gabrielis nocitura erat Persis. eiusdẽ. c. 10. Quẽ Persarum principem beatus Greg. 18. mora. angelum genti ꝓpositũ dicit. Et quõ restitit, satis declarat Nicolaus de lyra in postilla sup Danielẽ. ¶ Sed nunc qualis uarietas cultui sanctorũ cõdecet: breuiter annectamus. Illud aũt supponẽdũ: q in sanctorũ ueneratione nõ tã sanctos: quã in sanctis dñm ueneramur. Dũ n. in sanctis magnifica dona gratiã, & opera laudamus: quid aliud, quã dñm: qui omnia operatur in omnibus in sanctis suis mirabilẽ prædicamus. Siquidẽ omne datũ optimũ: & omne donũ perfectum desursum est descendens a patre luminum. Iaco. 1. Non enim sanctorum cultus in sanctis finaliter terminari debet: sed per sanctos dirigi in deum tanquam in omnis boni originem, atq; finem: alioquin idolatriam saperet: dum creaturam propter se tantum sine relatione actuali, uel habituali in finem ultimum, qui deus est coleremus. In omni igitur sanctorum cultu, si rectè colimus: diuinam potentiam, sapientiam, & bonitatem laudamus. Secundum: quæ diuina attributa omnis sanctorũ cultus triplicẽ cõplectitur modũ. Vnus dũ de donis gratia, beatitudine, & gloria sanctorum exultamus, gratias referentes dño, qui tanta suis contulit. Gaudemus quoq; de salutaribus profectibus: qui nobis ex hoc proueniunt, totoq; mentis annisu ad eorum consortium, & gloriam aspiramus. Hæc facientes diuinam bonitatem attollimus, confitemurq; domino, quoniam bonus, qm in seculũ mia eius: qui tãtis tãq; desiderabilibus bonis suos electos largiter cumulauit. Secundò sanctos colimus, dum eorum fidem, & doctrinã, quã spũsancto inspirati exemplo, & uerbo sparserunt, amplectimur, & quos

Quòd plus uno loco, & tẽpore, quã alio exaudire uolunt.

In omni ordinato sanctorũ cultu diuinã colimus sapientiam, potentiã, bonitatẽ, ob id triplex sanctorum cultus.

A G R Ia

ad

ad possumus, imitamur: diuinam in hoc confitentes sapientiam, cuius magisterio, & unctione homines mortales nobis similes diuina nobis mysteria, ac uitæ uiam certissimam demonstrarunt. Tertiò modo sanctos ueneramur dum ad eorum suffragia auxiliaq; nos infirmi, nos miseri, deuotè recurrimus: & confidenter diuinam benedicentes potentiam: qui talem dedit hominibus potestatem. Hos tres modos colendi sanctos ecclesia tenet: dum in sanctorũ festiuitatibus uirtutes eorum cum gaudio, & exultatione magnificat: doctrinas, & exempla a filijs, imitanda recitat: S & eorum intercessiones, & auxilia implorat. ¶ His itaq; modis discreta uarietate nobis colendi sunt sancti: ne stultè oberrando, dum illi diuinæ sapientię: cui nihil inordinatum, & irrationabile placet, placere cupimus, plurimum displiceamus. Audiamus quoq; in opprobriũ nostri illud Mat. 15. Sine causa colunt me. sed in omnibus secundum traditionem apostolicam, rationabile sit obsequium uestrum. Rom. 12. ¶ Vnde talis discretio seruetur, quatenus quo ad primum modum, maiores propensioresq; gratiarum actiones domino impendamus: ac festiuioribus cerimonijs laudum præconia in illorum sanctorum solennijs decantemus: qui a domino maiorem gratiam ac munera in uia ac gloriam abundantiorem sunt in patria consecuti: quousq; magis diuino munere ecclesiæ dei profecisse credimus. Propter quod secundum ecclesiæ ritum gloriosæ uirgini Mariæ super omnes puras creaturas, deitati suppositaliter non unitas in gratia pariter, & in gloria sublimitate maiorem debemus reuerentiam: ac pro ea, quæ omnium redemptorem peperit, etiam salutem. maiores deo reddere gratias obligamur. Sic & beatum, Iohannem Baptistam, quo ueritatis testimonio, inter natos mulierum maior non surrexit: festiuitate solennius ueneramur. Similiter & primorum patrum, beatissimorum apostolorum fundamentorum ecclesiæ a domino specialiter electorum honorem cæteris sanctis omnibus anteponimus. Deinde quattuor euangelistarum, quattuorq; ecclesiæ doctorum: qui plus cæteris ecclesiæ creduntur profuisse: solemnia sub duplici officio colimus: secundum ꝙ statutum est in c. Gloriosus deus. de reli. & ue. sanctorum li. 6. Alios uerò minores martyres confessores, uirgines temperatiori cultu ueneramur. Rectè, in quam, hęc in ecclesia uarietas seruatur. Nam secundum apostolum. 1. Cor. 15. Sicut stella differt a stella in claritate: sic erit resurrectio mortuorum. Ideo ecclesiastica hierarchia: ut in suis actionibus imitetur cælestem illam sanctorum in gloria diuersitatem: uarietate officiorum rationabili eam ipsam repræsentat. ¶ Sic quo ad secundum modum. Quamuis omnium sanctorum uita, & doctrina sit imitabilis: illorum tamen exẽpla amplius attendenda sunt, & imitanda: qui uel in his uirtutibus laudãtur specialiter, uel qui magis statum concernunt cuiuslibet: aut quorum contraria uitia plus impugnant. Ita regularis propositi uiri eos magis imitari habent, qui regulæ fuerunt institutores: uel institutę præcipui zelatores. Sic monachi nigri Benedictum: albi Morbertum. Cisterciens. Bernardum, regulares Augusti. anachorithę Ioh: Baptista: chordati Franciscum: prædicatores Dominicum plus cæteris uenerantur. ¶ Sic etiam si quis uitio quolibet acrius impugnatur: eum uenerando attendat: qui per oppositam uirtutem uictor fuit. Sic tentatus in fide Abraam, & Petrum diligentius honoret. Quorum alter contra speciẽ credidit in specie: ut pater fieret multarum gentium, nec in promissionis dei hæsitauit diffidentia: dum filium unigenitum immolare iubetur: in quo sibi seminis multiplicatio est promissa i ad Rom. 4. & Heb. 11. Alter inter diuersas hominũ

Marginalia (left): Mat. 15. Rom. 12. — 1. Cor. 15. — T — Rom. 4. Habr. 11.

Marginalia (right): In sanctorũ cultu discreto qualis discretio, & uarietas seruãda sit. — Qui sancti à religiosis sint pcipuè imitandi.

de Christo opiniones, filium dei uiuum paterna reuelatione recognoscés publicé confitetur. Mat. 16. Si quem persecutorum sollicitat uindicta: Dauid consideret, & Stephanum. Quorum ille dum in capitalem inimicum ad mortem actu se quęrenté uindictam sumere potuit: noluit. 1. Reg. 24. Iste pro suis occisoribus dominum exorauit. Si torquet inuidia, Samuelem inuoca, & Paulum. Quorum primus ita deijcientem se dilexit populum: ut pro eis non orare peccatum reputaret. 1. Reg. 12. Secundus uerò anathema esse optat pro fratribus a sua persecutione non cessantibus ad Rom. 9. Si carnis petulantia stimularis: Ioseph ęmulare, & Iohannem Zebedei: quorum hic castitatem a sua domina impugnatam sub uitę periculo custodiuit. Gen. 39. Iste iam nuptijs ascriptus, lenæ coniugis respuens pectus, dominum uirgo secutus est, ut testatur Hiero. in prologo super Ioh. ¶ Si displicentes rerum euentus ad impatientię murmur te agitant; Iob uenerare, & Alexium, quorum unus in omnium exteriorum amissione possessionum, liberorum, corporisq; sanitate nihil stultú contra dominum loquitur: sed et contra benedicit. Alter paterna in æde in medijs diuitijs, & familiam despici elegit: & paupertatem, ac seruorum contumelias incognitus patienter tulit ¶ Si immoderatus gehennę timor & commissorum nimietas peccatorum: ad desperationem te impellunt: Manassem primò idolatram, & prophetarum occisorem: postea in captiuitate conuersum ad memoriam reuoces, de quo 2. Paral. 33. Atq; famosam illam peccatricem Mariam Magdalenam imitádo colat: quæ plurima a domino priuilegia conuersa consecuta est, secundum euangelicam ueritatem. ¶ Si superbia te uexat: humillimam dei genetricem amplectere: quæ cum summa super angelicos spiritus dignitate leuaretur: deumq; sibi subditum materna auctoritate haberet: profundissimam humilitatem mente tenuit, uerbis exhibuit, & in omni opere suo teste euangelio, declarauit. Et sic in alijs posset pariformiter demonstrari. Pro quo bene ad propositum loquitur beatus Greg. Home. 15. super Ezech. uersus finé. ¶ Quátum ad tertium modum, similiter multis respectibus nunc ad unum: nunc ad alium conuertere nos possumus auxilia petituri: de quo Gerson in tractatu de oratione ita scribit. Conuertere, inquit, ad aliquem sanctorum, uel sanctam, qui deo proximior est in glorificatione: sicut & meriti maioris fuit, aut ad aliquem sanctorum, qui familiari, quędam deuotione cognitus est: ut patronus ecclesiæ, in qua baptismum suscepisti: uel in qua beneficium, uel ordinem sortitus es: uel cuius templum ingressus es: aut cuius nomine insigniris: seu cuius uitam imitari soles, et colere ex litteris tibi cognitam. Inter hos mira fiducia semper adeundus est angelus proprię custodiæ deputatus. Et pari ratione sanctus ille, uel sancta, quem, uel quam sibi quilibet elegit singulariter in patronum. Sicut commendabilis multorum mos habet eligere unum ex apostolis, quem inter cęteros speciali uenerationis deuotione amplectuntur. Quod idem cancell. in de mendicitate spirituali commendat. Nec frustra id fieri putádum est: quoniam sancti illi quos specialiter ueneramur, etiam singularia nobis patrocinia impendunt. Sicut de quadam matrona recitat Greg. Home. 32. Hęc cum frequenter ecclesiam beatorum martyrum processi, & Martiniani deuoté uisitaret: quadam die eosdem sanctos martyres obuiam habuit dicentes sibi. Tu nos modo uisitas: nos te in die iudicij requiremus, & quicquid possumus, præstabimus tibi. Ecce quanta certitudine promiserunt sancti isti assistentiam matronę, a qua specialiter uisitabantur. Rogari enim uolunt sancti, & (ut ita dixerim) ait Greg. quærunt, ut quęrantur.

Nunc hunc nunc illum sanctum possumus inuocare.

Proprius angelus adorandus.

tur.

tur. Et subdit. Hos ergo adiutores uestris orationibus quærite: hos protectores uestri reatus inuenite, quia ne peccatores puniri debeant rogari uult, & ipse, qui iudicat. Rursus ait cancel. Ad aliquem sanctorum conuertere pro necessitatibus aliquibus subleuandis: uel impetranda quadam speciali gratia: qui sanctus, uel sancta priuilegiatum donum recepisse memoratur, ut opem ferat, quia diuisiones gratiarum sunt: ut superius est de

X ductum. ¶ Ex his patet quemadmodum ordinata ueritate conuerti possumus ad sanctos: uel maiori apud deum gloria fulgentes: uel nobis magis familiari deuotione notos: aut ad præstandum, quæ poscimus singulari priuilegio dotatos: uel tandem nobis certa conuersatione, aut alijs causis antedictis magis notis. ¶ Hic enim ordinatus sanctorum cultus multa fidelibus confert bona: ut dicit Hen. de has. super Gen. Nam confirmat fidem. eleuat spem, auget charitatem, deuotionem accendit, iustos lætificat, peccatores confundit. Fides enim uiatoribus indubia redditur, cum auditur, quod in ea persistentes sic sublimati sunt a deo & ei tantum placuerunt. Eleuat spem cælestem consequendi gloriam, quando media ipsa cognoscimus, quibus similes nobis mortales ad ipsam ascenderunt, eosque ad hanc consequendum, indubitatos patres, & auxiliatores fidelissimos audimus. Auget charitatem, dum eos hanc perfecte exercendo tanta intelligimus præmia meruisse. Deuotionem accendit, nam exempla sanctorum audita, & considerata, nonnunquam plus accendunt, quam ratiocinatio, aut simplex doctrina secundum Gre. Homel. 13. in Ezech. in prologo sui dialogi. Iustos etiam lætificat, dum pro terrenis cælestia, pro temporalibus æterna dominum audiunt suis dilectoribus ipsis, quos colunt mensura plenissima tribuisse. Peccatoresque confundit, quando sanctorum comparatione, apparet inexcusabilis eorum negligentia. qui cum sancti angelicam duxere uitam, ipsi bestias imitati, summa bona perdiderunt, quæ & ipsi, sicut illi: si uolebant, poterant acquisisse. Confunduntur nihilominus utiliter ad superbiam ex quibusdam bonis suis operibus tentati, dum omnia opera sua bona in oculis suis uilescunt ex comparatione eorum ad magna

Y illa merita beatorum. ¶ Et quemadmodum discretus sanctorum cultus commendabilis est deo, & sanctis acceptus, & cultoribus utilis uitæ profectus: ita indiscretus deo; sanctisque displicet: & cultoribus tanquam superstitiosis culpam auget. Est autem indiscretus, dum nulla rationabili subsistente causa, maiori solennitate, festiuioribusque cerimonijs aguntur festa sanctorum inferioris ordinis, quam sanctorum ordinis superioris. Similiter si sanctus extollitur indiscrete per excessum in uirtutibus, & donis uiæ uel patriæ habitis. Aut dum aliqua dona, uirtutum opera, uel miracula sancto attribuuntur ficte, quæ nulla cum scriptura commemorat habuisse. Aut quartò, dum aliquis non sanctus, aut ignotus pro sancto colitur. ¶ Si quidem indiscretus est ille cultus, dum quidam ecclesiæ quæstum pietatem æstimantes, propter solas quotidianas distributiones, aliquem simplicem martyrem, confessorem, uel uirginem, solemnioribus cerimonijs agunt in pulsibus, luminibus, uestibus sacris, cantu, organis, quam festa apostolorum, immo quandoque quam festa beatissimæ uirginis, aut Christi. Nec hoc ideo culpandum, ne nimius sanctis honor impendatur, nam nulli sancto etiam minimo honor suæ gloriæ condignus ab homine impendi potest, homine, scilicet mortali, qui est puluis, & cinis, & uermium esca, cum eorum præsentia angelis sit ueneranda, immo quia eorum unicuique laus est a deo, ut dicit apostolus. 1. Cor. 4. Sed propter sanctorum merita simul, & gloriam discernendas, decet talis moderatio ut summis festi-

Chri-

Hen.

Gregor.

1. Cor. 4.

Discretus sanctorũ cultus multos uiatoribus affert fructus.

Reprehenditur indiscretus sanctorũ cultus, & error multiplex indiscretè colentium eosdẽ.

Christi potiora, quæ possumus exhibeamus: non quod illa sint condigna: sed quia non ualemus impendere maiora. Deinde cæteris moderatiori cultu seruiendū est magis, & minus secundū differentiā, & distinctionē eorū, quos festiuamus. Inter quos indiscretos maximè excedunt, qui sanctis latriam, quæ soli deo debetur, exhibent: siue actu mentis siue exterioribus cærimonijs ipsam ex propria institutione, uel consuetudine significantibus. Vt cū (exempli causa) ecclesia in letanijs, & deum, & sanctos inuocat, differentiam in uerbis habet: nam a patre misericordiam petit, dicens. Pater de cęlis miserere nobis. A sanctis intercessionem postulat, dicens. Sancta Maria ora pro nobis. Indiscretè quicquid deo reseruatur: sine differentia sanctis attribuunt. Sic peccant, qui sanctis sacrificant, quod idolatriæ est. Solus enim deus sacrificiorum oblatione adorandus est. Licet enim in honorem sanctorum ecclesiæ, & altaria consecrentur: & ipsi missarum solennijs honorentur. tamen sacrificia soli deo offeruntur. Vnde nemo pontificum assistens altari sanctorum Petri, & Pauli dixit aliquando. Offerimus tibi Petre, aut tibi Paule. Sic nonnunquam stulti homines errant: qui feriando, & ieiunando sanctos honorant minores: fortasse propter aliquod temporale damnum cauendum, uel remouendum, aut bonum consequendum: & maiores sanctos prætereunt, nec ieiunant: nec celebrant: dum id ecclesia præcipit propter bona perpetua consequenda: non attendentes illud beati Ber. ser. 49. super Cant. Ingratum est spirituisancto, quicquid obtuleris obmisso eo, ad quod teneris. ¶ Dictum est autem uigilanter sine rationabili causa. Sunt enim causæ plures, propter quas inferioris ordinis sancti festiuius honorantur: ita tamen ut latriæ cultus non impendatur. Vna si fuerint ecclesiæ patroni: aut si corporaliter in eis requiescunt: uel eorum reliquiæ ibi conseruantur: aut quia ibi passi sunt: aut fidelibus illius loci uiui, uel defuncti plura beneficia contulerunt: tales enim ecclesiæ magis tenentur eis ad gratiarum actiones propensius rependendas. Et possent addi causæ supra tactæ. Non enim irrationabile iudicatur, ut huic sancto festiuius seruiam, quem specialiter in uirtutibus habeo imitari uel cuius suffragia ex propria necessitate magis congruit implorare. ¶ Est quoq; indiscretus, & reprehensibilis ille cultus: ut dicit Henricus de has. super Gen. dū in commendandis uirtutibus sanctorum in uia possessorum, siue in gloria consummatorum, omnia per excessum denunciantur, per superlatiuum, qui soli deo proprius est: ut non remaneant uerba, quibus deum in talibus suam creaturam excedere enarremus: unde cum de deo uerissimè canit ecclesia. Tu solus altissimus: non uidetur de quocunq; sancto dici posse: tu sanctissimus, iustissimus, beatissimus secundum sermonis proprietatem. Siue enim affirmatiuè: siue negatiuè exponatur superlatiuus certū est ipsum soli deo cōuenire: unde tales locutiones, dū de sanctis inueniunt, sunt hyperbolicè, & impropriè: in quibus superlatiuus per ualde, exponendus est: ut beatissimus .i. ualde uel multum beatus. Eapropter modus ille improprius extendendus non est: sed potius restringendus Magis tamen abusus ille reprehensibilis est: si prædicata quæ secundū usum ecclesiæ soli deo patri, & mediatori Christo attribuūtur: ut ops saluator &c. ēt sanctis applicantur: maximè si hoc propter questū fit. Indiscretior, & ille cultus est, & blasphemiæ proximus: dū dona, uirtutes, opera, aut miracula nō habita sanctis attribuuntur: aut in eis, quæ facta non fuerunt, laudantur falso aut in cęlis: sublimatio adscribitur: quā non sunt cōsecuti. Ad hoc dici pōt uerbum. Iob. 13. Nō indiget deus: sed neq; sancti eius, mendacijs uestris: ut pro eo, uel illis dolos loquamini. Laus illa plurimum displicet sanctis: qui ueri-

Bernar. Cant.

Sāctorū cultus indiscretus est, seu indiscretè fit qua drupliciter.

Z Henricus.

Iob. 13.

tati stabiliter innixi, mendacijs delectari non possunt. Cultores etiam huiusmodi, qui mendacia in doctrina religionis committunt, grauiter peccant, uel si ita esse credunt: fatuæ leuitatis arguuntur, quæ deo in seruis suis displicet: quos ut Aug. in de uita Chri. ait: graues, prudentes, pios, irreprehensibiles esse conuenit. ¶ Sed & nimium oberrant, qui pro sancto colunt, qui sanctus non est: nec uitæ suę testimonium habet legendas, uel penitus apocryphas, uel aliquando ab infidelibus, aut falsis Christianis ob quæstum: quo non deus: sed idolum auaritiæ colitur: confictas. In quo cultu profano diabolus plurimũ delectatur: & quantum ualet, cooperatur: ut in errorem pertrahat cultorem ueritatis. Ob quam etiam causam pseudo prophetis, & magis assistit apparentibus miraculis. Sic scribit Seuerus sulpitius in uita beati Martini, q latro quidam a multis peregrinantibus colebatur: qui etiam error tandem per beatum Martinum sublatus est. Talísmodi error est, cum ad loca non consecrata peregrinationes fiunt, uel ad sanctos nouiter notos, & incognitos omissis ueteribus, quasi non possent inuocantibus se, aut condigne colentibus ea impetrare, quæ a minus notis petuntur: ut dicit Henricus de has. ubi supra. ¶ Errãt nihilominus in postulandis auxilijs a sanctis: qui uel non petenda petunt: aut principalius, & primò petunt: q̃ secundariò, & minus principaliter petenda fuerant. Aut qui cupita inordinatis modis a sanctis obtinere quærunt. Vel qui ita a minoribus sanctis auxilia quærunt: ut hæc maiores sanctos: immo nec deum dare confidant. Propter quod, & maiori reuerentia se conuertunt ad minores sanctos: quam ad maiores, uel ad deum: sed horum prosecutionem relinquo propter nimiam digressionis prolixitatem. ¶ Solet autem sacerdos, dum dicit. Communicantes &c. secundum morem multarum ecclesiarum manus altius uersus cœlum tendere. Cuius causam digestam non inuenio: sed puto, q non inconuenienter hic mos inoleuit: ut gestus corporis sententiæ concordet sermonis. Nam cum hac clausula communionis significatur connexio, qua ecclesia militans triumphanti connectitur: manus in altum uersus cœlum eleuans hoc idem membrorum erectione repræsentat quasi se erigendo, uelit superne se coniungere ciuitati.

Margin notes: Augu. — & — Error eorũ qui pro sancto, qui sanctus non est, colunt. — Henricus.

DE OBLATIONIS, ET SACRIficij acceptatione.

LECTIO XXXIIII.

A HANC igitur oblationem. ¶ Hæc est pars tertia canonis principalis, in qua postquam in parte secunda præcedenti posita est sanctorum inuocatio: quorum meritis, & precibus dona nobis a deo conferuntur. In ista parte petitur acceptatio oblationis, ac sacrificij: qua electi a perfidis: ac oblationes placidè a displicentibus discernuntur. Et diuiditur in tres particulas secundum tres petitiones, quas per illas complectitur. In prima petitur, quod dictum est quantum ad oblationem generaliter. Secundò petuntur sacrificantibus commoda temporaliter, & æternaliter. Tertiò petitur oblationis perfectio quantum ad finem principalem, qui est transubstantiatio specialiter. ¶ Secunda ibi diesq; nostros. Tertia ibi. Quam oblationem.

Margin notes: Expositio canonis ab illo loco. Hanc igitur. — Quomodo ordinis ofi

cōcurrūt in sacrificio missę suis officijs.

¶ In prima parte dicit. Hanc igitur oblationem seruitutis nostræ: sed & cunctæ familiæ tuæ, quæsumus domine, ut placatus accipias. Dicit igitur ad denotandum: ꝙ hæc pars est conclusio huius, quod præmissum est q. d. Igitur: quia non est locus offerendi sacrificium unitatis extra unitatē ecclesiæ: sanctorum memoriæ communicantes, & in eorum communione sacrificium offerentes: qui ritum huius sacrificij nobis tradiderunt: & ipsum offerendo gratiam, & misericordiam consecuti sunt: rogamus quatenus eis intercedentibus hanc oblationem hæc dona: hæc munera: hæc sancta sacrificia illibata seruitutis nostræ: quam. s. facimus in uero cultu soli deo debito. Sed & cunctę familiæ tuæ, scilicet sub crucis uexillo, ac militiæ Christianæ militantis, quæsumus domine, deus omnipotens, & clementissime pater: ut placatus meritis, & precibus beatissimę uirginis Mariæ, sanctorum apostolorum, martyrum, & omnium electorum tuorum: accipias. i. gratanter acceptes. ¶ Quod dicitur, nostræ seruitutis, dicitur pro clero secundum Alber. & quod sequitur: & cunctæ fa. tuę, additur pro laico populo. Sicut enim seruitus regis in cubicularijs, & dapiferis: pincernis, marscalcis, ducibus, & alijs regalis aulæ ministris: ita est seruitus dei in templo ad oblationis consecrationem ordinatus: scilicet ianitorum, ceroferariorum, exorcistarum, acholytorum, lectorum, subdiaconorum, diaconorum, præsbyterorum, episcoporum &c. quæ seruitus theosebia, & dei cultus dicitur, de quo lec. 18. Et sicut uictoria non est regis tantum; sed omnium, qui in seruitute regis ad uictoriam aliquid conferunt. In exercitu enim regis unus exercitui coquinat: alter arma parat: tertius sellat equos: quartus parat milites: quintus ordinat acies: pugnat sextus: refrænat præcedentes septimus: octauus postremos ad adiutorium primorum recurrat. Et uictoria est per modum diuersum omnium illorum, & quicunq; illorum defuerit rex uictoriam, non consequetur. Ita in oblatione ianitor templum, in quo fit oblatio mundum custodit. Ceroferarius tenebras uisibiles, & inuisibiles repellit. Exorcista uim dæmonis excludit, ne communicantes a communionis perceptione impedire posit. Acholytus uirtutem fidei exponit. Subdiaconus materiam immolandarum hostiarum ad sacramentum suggerit. Diaconus oblationes, & pallas corporalis in altari disponit. Sacerdos autem, ut perfector sanctitatis oblationē perficit: & ideo omnium clericorum est aliquo modo oblatio. Et hoc attēdens beatus Greg. dicit. Hanc igitur oblationem seruitutis nostrę, hoc est, ad cuius perfectionē tota nostra ordinata est seruitus. Sed & cunctæ familiæ tuæ. Hoc pro laico populo adiunctum est: qui (sicut dictum est) uoto concurrit ad hanc oblationem, pro quanto sacerdos personam totius ecclesiæ, cuius ipsi partes sunt, & membra, gerit: de quo Cant. 6. Terribilis est ecclesia, ut castrorum acies ordinata: & Gen. 32. Castra dei sunt hæc. Et secundum hoc exponit Alber. quod subditur. Quæsumus domine, ut placatus accipias. s. seruitute cleri, & uoto totius populi: accipias, ut prius. i. acceptam habeas: pro omnibus. s. pro quibus tibi offertur. Malach. 3. Placebit deo sacrificium Iuda, & Hierusalem sicut dies seculi, & sicut anni antiqui. Iuda enim qui interprætatur confitens & glorificans: significat clerum confitentem confessione ueritatis in prædicatione, & glorificatione. In laude autem Hierusalem popolum significat, cuius sacrificium placet per acceptationem deo: sicut dies seculi: hoc est sicut sacrificium a diebus sęculi a sanctis oblatum. Et placet sicut anni antiqui, qui sunt anni æterni, qui nō deficiēt. hoc est sicut acceptū est ab æterno in præordinatione dei. Hæc dn̄s Alber. ¶ Petitur autē acceptari hoc sacrificiū nostrum, non quantum

Pro clero & laico populo oratur.

Petitur acceptari sacrificium non ex parte sacrificij, sed ministri.

B Al Gr Ca Ge Alb Mal Alb

est ex parte sacrificificij in se: quia illud deo displicere non potest. Hic.n. sacrificatur filius, de quo paterna uox ait. Hic est filius meus dilectus, in
Mat. 17. quo mihi bene complacui. Mat. 17. Sed petitur acceptari, quantum est ex parte ministrorũ ecclesiæ: quia qñ ꝫ accepta non est: quia indigne hoc sa
Hiere. 11. crificiũ tractat, & offerunt. Vnde de talibus dicitur Hiere. 11. Quid est, ꝙ dilectus meus in domo mea facit scelera multa. Nunquid carnes sanctæ
C auferent a te malitias tuas, in quibus gloriata es. ¶ Diesq; nostros in tua pace disponas. Ista est pars secunda partis tertiæ principalis, in qua sacrificantibus commoda petuntur. Et primo temporalia: secundo æterna: quæ sunt liberatio a damnatione: & associatio electorum gloriæ. Et has tres pe-
Grego. Inno. titiones beatus Greg. in canone dicitur addidisse secundum Inno. unde petit sacerdos. Diesq; nostros in tua pace disponas. O domine per eum qui, pro nobis traditus est in manus eorum, qui pacem oderunt. Atq; ab æterna damnatione nos eripi. s. iubeas. Per eum, qui pro nobis temporali morte damnatus est. Et in electorũ tuorũ iubeas grege numerari. Per eum scilicet qui pro nobis deputatus est cum iniquis. In his tribus profitetur ecclesia in deo esse uniuersale, & supremum dominium: quoad triplicem mundi machinam hoc est quoad omnes creaturas. Per primum, scilicet dies nostros &c. recognoscit ipsum dominum in terris. Per secundũ. Atq; ab æterna: profitetur ipsum dominũ in inferis. Per tertium. Et in electorum &c. profitetur ipsum dominũ in cælis. Et petuntur in his tribus duo secundũ domi-
Alber. num Alber. Vnũ pertinens ad tps: aliud pertinens ad æternitatem. Ad tps pertinet illud, quod dicitur. Diesq; nostros. s. huic uitæ concessos, in quibus
Ephe. 5. multa turbantia oriuntur: secũdũ illud ad Ephe. 5. Redimentes tps: quoniã dies mali sunt. In tua pace: quia illa sola secura est. Disponas: quia tuæ so-
Innocen. Alexan. lius sapientiæ est mala futura præuidere. ¶ Hinc Innocen. & Alex. quadruplicem pacem distinguunt. s. pacem peccatorũ fugiendam: pacem tẽporis, quæ indifferens est de per se non mala: & ideo acceptanda. Pax iustorum. & hæc duplex: scilicet pax pectoris, & pax æternitatis: & hæc est desideranda. Sed de his infra latius circa particulam. Pax domini sit semper uobiscum. ¶ Ad æternitatem pertinet duo, quæ sequuntur. Vnum æterni mali deuitatio: aliud æterni boni adeptio. Quoad primum dicitur. Ab æterna damnatione nos eripi. Quoad secundũ. Et in electorum tuorũ iubeas gre-
D ge numerari. ¶ Rationabiliter autem petitur ab æterna damnatione liberatio, propter tormentorũ, & pœnarũ immanitatem: quæ damnatis perpetuò infligitur secundum corpus, & animam. Corpus quidem pœnis uarijs quoad omnes sensus afficitur. Anima secũdum oẽs suas potentias cruciatur. Nam quoad uisum est ibi luminis priuatio: quod delectabile est oculis ui-
Eccle. dere: secundum illud Eccle. 11. Dulce lumen, & delectabile est oculis uide-
Mat. 22. re solẽ. unde Mat. 22. Ligatis manibus, & pedibus proijcite eũ in tenebras
Sap. 17. exteriores. & Sap. 17. Ignis quidem nulla uis poterat illis lumen prębere. Nec sydezum limpide flammæ illuminare poterant illam noctem horrẽdã.
Apoca. 14. Est & aliud crucians uisum, fumus scilicet execrabilis. Apoc. 14. Fumus tormentorum eorum in secula seculorum ascendet. Erit & ibi existentium
Sap. 17. aspectus horribilis. Sap. 17. Personæ tristes illis apparentes pauo-
Esa. 13. rem illis præstabant. & Esa. 13. Vnusquiq; ad proximum suum stupebit: facies combustæ uultus eorum. Est & ibi fletus oculorum læsiuus. Ibi erit fletus, & stridor dentium. ¶ Quoad auditum. Est ibi sonus horribilis. Sap. 17. Sonitus descendens perturbabat illos. Item
Sap. 17. gemitus miserabilis. Idem cap. 5. Et uidentes turbabuntur timore horribili: gemente præ angustia. Item blasphemia execra-

bilis.

bilis. Apo. 16. Blasphemauerunt homines deum propter plagam: quoniã magna facta est uehementer. ¶ Quoad olfactum, est ibi sulphur fætens. Apocal. 14. Cruciabuntur igne, & sulphure in conspectu angelorum. Et in psal. Ignis, & sulphur pars calicis eorum. Item pix ardens. Esa. 34. Conuertentur torrentes eius in picem, & humus eius in sulphur: & erit terra eius in picem ardentem nocte, & die, & non extinguetur in sempiternum. ¶ Quoad gustum. Absinthium amarum cibus. Hiere. 9. Ecce ego cibabo populum istum absinthio: & potum dabo eis aquam fellis. Itẽ fel draconum potus. Deut. 32. Vua eorum uua fellis: & botrus amarissimus. Fel draconum uinum eorum: & uenenum aspidum insanabile. ¶ Quoad tactum est ibi ignis urens. Matth. 25. Discedite a me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo, & angelis eius. Item uermis corrodens Esa. 14. Detracta est ad inferos superbia tua. Subter te sternetur tinea, & operimentum tuum erunt uermes. Item bestia mordens. Deute. 32. Dentes bestiarum mittam in eos. Item malleus percutiens. Prou. 19. Parata sunt derisoribus iudicia: & mallei percutientes stultorum corporibus. Item æstus insuperabilis, & frigiditas intolerabilis. Iob. 24. Transibunt ab aquis niuium ad calorem nimium. Nec hæc solum corpus affligent: uerum in ipsius pœnam: quoad omnes suos sensus secundum Basilium, omnis fęditas, & immunditia, squalor, & impuritas electorum post die iudicij in inferno aggregabuntur. ¶ Affligitur & anima in suis potentijs sensitiuis, & intellectiuis. unde secundum Diony. Est ibi proterua phantasia: demens concupiscentia, & furens tristitia. Torsiones: & dolores tenebunt eos scribitur. Esa. 13. quantum ad concupiscibilem. Peccator uidebit, & irascetur: dicit propheta quantum ad irascibilem. Est in intellectu pęna dãni: qua est carentia uisionis diuinę essentiæ, quæ est in dãnatis maxima pœnarum, de quo Chrys. Si mille mihi gehennas proponas: non tantum reputo sicut ab illius gloriosę societatis iocunditate expelli. Et iterum. Excludi a bonis æternis, & alienum effici ab his, quę præparata sunt iustis: tantum generat cruciatum, & dolorem, ut etiam si nulla pœna extrinsecus torquerer: hæc sola sufficeret. Et intelligendum uidetur hoc de pęna damni: quæ consequitur peccatum actuale: quia illam concomitatur tristitia, & pęna uermis: pro quanto sic damnati odiunt carentiam diuinæ uisionis, inquantum in eis est propter demerita propria. Quod odium tristitia sequitur: quia tristitia est (secundum Augu. 14. de ciui. dei cap. 15.) de his rebus quæ nobis nolentibus accidunt. Pęna autem dãni, quæ sequitur originale in pueris sine baptismi susceptione decedẽtibus: est in ipsis pęna mitissima secundum beatum August. in de baptismo paruulorum: & hoc forte: quia eam tristitia non concomitatur. ¶ Est & in intellectu pęna alia, quæ nominari potest pęna excæcationis. Determinatur enim intellectus ab igne detinente obiectiue ad intensam, & perpetuam sui considerationem: ut non possit exire secundum imperium uoluntatis: nunc in considerationem huius, nunc alterius. De quo accipi potest illud Hiero. Tanta est in inferno uis doloris: ꝙ mens ad aliud dirigi non potest, nisi ad quod doloris uis impellit. ¶ Est in uoluntate remorsus continuus: & obstinatio in malo: de quo Augustinus in de fi. ad pe. In inferno etsi spiritus erit pænitudinis: non tamen erit correctio uoluntatis. Sap. 5. Pęnitentiam agentes, & præ angustia spiritus gementes. ¶ Has pænas in quadam summa numerat Innocen. in de utilitate conditionis humanæ in fine di. Ibi erit fletus, & stridor dentium, gemitus, eiulatus, & ululatus.

Pœnæ potẽtiarum.

Pœnæ inferni.

luctus, & cruciatus, stridor, & clamor: timor, & tremor: dolor, & labor: ardor, & fœtor: obscuritas, & anxietas: acerbitas, & asperitas: calamitas, & egestas, angustia, & tristitia: obliuio, & confusio: torsiones, & punitiones; amaritudines & terrores, fames, & sitis: frigus, & cauma: sulphur, & ignis ardebunt in secula seculorum. Qui hæc fideliter corde pertractat: dicere potest cum propheta. Circundederunt me gemitus mortis: dolores inferni circundederunt me. Quis enim hæc meditans non anxie terretur? Sed fælix terror transitorius, qui timorem æternum excludit. Fęlices, qui secundum Psal. alibi. Viuentes descendunt in infernum per horum diligentem considerationem, ut caueant: ne morientes descẽdant: dũ cauere non possunt: & ibi irremediabiliter permaneant in ęternũ. ¶ Merito igitur sacerdos: ne Christi sanguine a tantis pęnis sufficienter redempti: per peccatorum recidiuam iterum eisdem deputentur: petit patrem clementissimum in persona fidelium, a damnatione perpetua liberari: & hoc in missa, qua ut frequenter dictum est: dominicæ passionis memoria agitur, per quam solam a damnatione nos contingit perpetua liberari. ¶ Secundò petit in persona eorundem fidelium boni æterni adeptionem in uerbo. Et in elec. t. iu. grege numerari. Electorum, uidelicet qui per gratiam finalis electionis a massa perditionis peccatorum sunt separati: quales sunt ab æterno prędestinati: ut in ipsorum consortio perpetuò gaudeant, & lætentur. Huic gregi si annumerati fuerimus: beatitudine non priuabimur, quia stabilis certusq; est electorum numerus in prædestinatione patris: a quo nullus unquam excidit; quia ille minui non potest: sed nec augeri. ut uno tempore maior sit: alio minor. Neq; illi ascribitur quisquam de nouo. Omnes electi ab ęterno sunt prædestinati: sicut & reprobi ab æterno præsciti. Neq; ascriptus deletur propter dei immutabilitatem, quæ saluari non posset ponendo nouitatem in prædestinatione, & reprobatione finali. Requirit enim successiua contradictoriorum uerificatio de eodem mutationem, aut in altero extremo: aut motu, uel temporis lapsu. Sed ad æternitatem nihil facit tempus, uel motus nec sufficit mutatio in prędestinato, uel præscito: quia nihil in re extra deum ponitur causa prędestinationis: de quo alibi. ¶ Sed si numero electorum nemo additur: quomodo petit sacerdos, ut in electorum tuorum iubeas grege numerari. Solutio. Vno modo petit ut connumeremur electis secundum præsentem iustitiam: hoc est ut habeamus gratiam, quam habentes: electi dicimur pro statu præsentis uitæ. secundum quem modum dicit beatus Aug. Si non es prædestinatus, fac, ut prædestineris. & Ambro. Si tu noueris mutare uitam: deus nouit mutare sententiam. Aliter dicitur: q᷑ non petit sacerdos, ut de nouo cætui electorum ascribamur: sed ut cum electis numeremur in æterna beatitudine intuitu orationis suæ tãquam medio a deo ordinato ad æternæ uitæ consecutionem secundum modum supra lec. 31. expositum. Merito ergo petit sacerdos numerari inter dei electos, quia illis præparata sunt gaudia, quæ oculus non uidit: auris non audiuit, quæ nec in cor hominis ascenderunt. Quæ lingua (ait Grego. in Homel. 37.) dicere: aut quis intellectus capere potest: quanta sint gaudia angelorum choris interesse cum beatissimis spiritibus glorię conditoris assistere, pręsentem dei uultum cernere, incircũscriptum lumen uidere. Magna est multitudo dulcedinis tuæ, ait propheta, quam præparasti diligentibus te. Panem enim ibi angelorum ore pleno manducabit homo, & & de calice inebriabitur, quam præclaro. Sed indicibilia cur edicere laboramus. ¶ Concluditur oratio. Per Iesum Christum dominum nostrũ.

Prędestinatorũ numerus non augetur, nec minuitur: quomò ergo sacerdos petit associari num. electorum.

Ad

Ad quam nullus respondet, amen dicit Alber. nisi angeli, qui in hoc ministerio esse dicuntur. Hanc orationem legens sacerdos profunde se inclinat, & secundum Alber. quasi capitis nutu dicens. Hanc igitur, oblationem, ipsam demonstrat. ¶ Sequitur. Quam oblationem tu deus. Hæc est pars tertia tertiæ partis principalis canonis: in qua post petitionem acceptationis hostiæ generaliter, & commodorum sacrificantium temporaliter, & æternaliter, petitur perfectio oblationis quantum ad finem principalem: qui est transsubstantiatio specialiter: ut, scilicet ex esca, & potu materialibus fiat nobis corpus, & sanguis Iesu Christi domini nostri, uerum, & uerus. ¶ Et diuiditur in duas partes. In prima petitur oblationis gratificatio. In secunda corporis, & sanguinis Christi consecratio: ibi. Vt nobis fiat. Quoad primum dicitur. Quam oblationem, scilicet seruitutis nostræ: & cunctæ familiæ tuæ. i. terrenam materiam ad corpus filij tui destinatam. tu deus pater clementissime, quæsumus facere digneris in omnibus benedictam. ¶ In omnibus, multipliciter exponitur, secundum quod includere potest multiplex distribuibile: & aliud determinare: Potest. n. determinare a parte suppositi uocatiuum casum, scilicet tu deus, ut sit sensus: tu deus existens in omnibus, scilicet creaturis, & naturis sine tui diffinitione, in omni loco sine tui circumscriptione, in omni tempore sine uicissitudine, & tui mutatione. Vel potest determinare ipsum suppositum, scilicet nos quæsumus, ut sit sensus, nobis in omnibus nostris uiribus, tota cogitatione, tota mente toto intellectu quęsumus, ut hanc oblationem facere digneris benedictam. Potest etiam determinare appositum, & hoc quadrupliciter. Quia uel distribruit pro modo. i. facere digneris hanc oblationem in omnibus. i. omnibus modis, uel omnimode, & rationabiliter benedictam, & sic potest accipi aduerbialiter pro omnimode. Vel distribuit pro offerentibus. i. facere digneris eam benedictam in omnibus scilicet offerentibus. Vel distribuit pro hostijs, ut sit sensus. Digneris eam facere benedictam in omnibus hostijs. i. transferre in eam hostiam, quæ in idem super omnes hostias est benedicta, & a scripta &c. s. in corpus & sanguinem, ut infra sequitur. Hæc est expositio domini Inno. Vel pro his, pro quibus fit oblatio, ut sit sensus. In omnibus. i. pro omnibus gradibus cleri, & & populi, nullum ab oratione excipientes. Et hæc est Alber. Nam pusillum, & magnum ipse facit: & æqualiter est illi cura de omnibus. Sap. 6. ¶ Petit autem sacerdos quinq; in hac prima orationis parte, secūdū quinq; nomina, quæ hic ponuntur. s. benedictam, a scriptam, ratam, rationabilē, acceptabilē. ¶ Exponuntur autem hæc quinq; uocabula quintupliciter. scilicet In ordine ad distinctionem effectuum sacramenti. In comparatione ad hostias ueteris testamenti. In oppositione immanis iudæ sacrilegij. In ordine ad dona quæ nobis optamus concedi. In ordine ad rem sacrificij. ¶ Primo modo exponit beatus Aug. ut habetur de conse. dist. 2. Vtrum sub figura. qui dicit sic. Hanc ergo oblationem digneris facere benedictam, per quam benedicamur. A scriptam, per quam homines in cęlo a scribuntur. Ratam, per quam in uisceribus Christi censeamur. Rationabilem, per quam a bestiali sensu exuamur. Acceptabilemq; ut qui nobisipsis displicemus, per hanc acceptabiles eius filio unico simus. Nihil autem rationabilius, quam ut nos qui iam similitudinem mortis eius in baptismo accepimus, similitudnem quoq; carnis & sanguinis sumamus. ¶ Secundo modo exponit Alber. Petit enim sacerdos, ut ab hostia hac excludantur quinq; quæ fueruut in oblationibus antiquis imperfectis. Antiquę enim oblationes fuerunt uacuę a gratia: & ideo nulla ab ipsis profluxit be-

Margin notes (left): Petitur perfectio oblationis quantum ad finē. — Quinque petitur in prima parte orationis canonis.

Margin notes (right): Albert. E — Alber. G — Innoc. — Albert. — Sap. 6. H — August. — Alber.

nedictio. Nec fuerunt adscriptæ ad æternam memoriam: sed potius ne idolis homines illius temporis seruirent: ordinatæ. Non etiam fuerunt ratæ, & firmæ; sed figurales, & mutandæ atq; finiendæ. Fuerũt ẽt insufficiẽtes: nec deo acceptę quantũ ad gratiæ, & uitæ æternæ collationem, ut hæc multipliciter probantur ex utriusq; testamenti testimonio. Ideoq; horum contraria petit sacerdos in præsenti oratione quantum ad oblationẽ nostrã: ut scilicet deus eam facere dignetur benedictam, ut per ipsam spiritualium bonorum multiplicatione benedicamur. Ad scriptam: ut per ipsam societati angelorum adscribamur. Ratam: ut ipsa usq; ad consummationem seculorum in profectum salutis perfruamur. Rationabilem: ut per ipsam uti sufficientem in finem rationalis creaturæ deducamur. Acceptabilem: ut per ipsam deo placidi efficiamur. ¶ Tertiò secundum Innocentium exponuntur hæc quinq; uocabula in ordine ad quinq; dona opposita immani sacrilegio *Iudæ* traditoris. Nam Iudas Scarioth a diabolo supplantatus immane sacrilegium perpetrauit, dum quarta feria ante pascha filium dei triginta argenteis Pharisæis uendidit, in recompensationem damni, quod incurrerat ex effusione unguenti super benedictum caput Christi. Et post pauca subdit. Innocen. Illa uenditio fuit maledicta, proscripta, irrita, iniqua, & detestabilis. Petimus ergo o deus, ut tu facere digneris hanc nostram oblationem benedictam, adscriptam, ratã, rationabilem, acceptabilem. Iudas autem maledictionem dilexit, & uenit ei: benedictionem noluit, & elongata est ab eo. Sed tu deus digneris hanc oblationem nostram facere benedictam: per quam nos in cælestibus benedicas. Iudas deletus est de libro uiuentium: & non est cum iustis scriptus: sed tu deus digneris hanc oblationem facere adscriptam per quam nos in cælestibus adscribas. Iudas se laqueo suspendit; & episcopatum eius alter accepit: sed tu deus hanc oblationem digneris facere ratam, per quam ratum sit nostræ salutis promissum. Iudas exijt condemnatus, & oratio eius facta est in peccatum; sed tu deus hanc oblationem facere digneris rationabilem, per quam rationabile fiat nostræ seruitutis obsequium. Iudas reddidit mala pro bonis: & odium pro dilectione retribuit: sed tu domine digneris hanc oblationem facere acceptabilem, per quam nos tibi reddas acceptos. Quartò exponuntur hęc uocabula in ordine ad quinq; dona nobis per hoc sacramentum conferenda. Primò mali remotionem cum dicimus, benedictam. Petimus enim benedictionem per remotionem a nobis malorum culpæ, & pœnalis miseriæ. Secundò impressionem bonorum spiritualium, per quæ efficimur socij beatorum: per hoc, quod dicitur, adscriptam. Tertio collatorum bonorum stabilitionem: per hoc quod sequitur, ratam. Quartò discretionem credendorum, & agendorum cum dicimus, rationabilem. Quintò acceptationem operum nostrorum ad uitam beatam cum dicit, acceptabilem. ¶ Quintò exponuntur hæc eadem uerba in ordine ad rem sacrameti: quod est corpus, & sanguis Christi secundum Alexan. de ales & Innocen. sic. Quam oblationem tu deus facias transmutari in eam hostiam: quæ est omnino benedicta, adscripta, rata, rationabilis, acceptabilis. Benedicta dicitur salutaris hostia, idest ab omni peccato maledictionis causa immunis; tam originali, quam actuali: tam criminali, quam ueniali. Lucæ. 1. Benedictus fructus uentris tui. Adscripta dicitur: idest figuris, & scripturis ueteribus designata: tam in paschali agno. Exo. 12. tam in manna cælico. Exodi. 16. tam in Isaac immolando. Gen. 22. quam in Abel immolato Gen. 4. Hic enim est agnus

Qninq; uocabula in cano. quinq; dona opposita sacrilegio Iudæ significant.

qui occisus est ab origine mundi. Apoca. 13. Rata dicitur non quasi transitoria: sicut uetus oblatio: quæ cessit, ubi noua successit: sed quæ permanet in æternum secundum ordinem Melchisedech. Rationabilis dicit: idest habens effectum congruum, quasi non pęnalis, sicut legalis erat, quæ in sanguine hircorum, & taurorum non poterat a peccato mundare: sed quæ sanguine proprio conscientias emundat ab operibus mortuis. ad Heb. 9. Acceptabilis dicitur non quasi illa, de qua dicit propheta. Sacrificium, & oblationem noluisti. Et iterum dicit dominus. Non accipiam de domo tua uitulos, neq; de gregibus tuis hircos. Sed illa, de qua Eccle. 35. Sacrificium iusti acceptum est: & memoriam eius non obliuiscetur dominus. & Eiusdem. 45. Ipsum elegit ab omni uiuente offerre sacrificium deo incensum, & bonum odorem in memoriam placare pro populo suo. Loquitur de Aaron sacerdote ad litteram. ¶ Hæc autem expositio tangit conditiones ipsius uere hostię. Et primò, ut consideratæ in se: secundo in comparatione ad præfigurationem legis. Tertiò secundum comparationem ad mutationem legis: quæ habebat aliam succedentem, quantum ad oblationem hostiarum: quod non habet hostia ista. Quartò secundum comparationem ad effectum. Quintò secundum comparationem ad illum, cui offertur. ¶ Vel sic. Quam oblationem benedictam per consecrationem; adscriptam per approbationem: ratam per confirmationem, idest quam oblationem, consecratam approbatam, & confirmatam a te digneris facere rationabilem hostiam, & acceptabilem. Rationabilem, inquam. i. talem quæ diuinæ ratione conueniat: & acceptabilem. i. quæ beneplacito diuino complaceat. Cui aptè subiungitur. Vt nobis corpus, & sanguis fiat &c. Refert dicere rationabile & rationale secundundum Alex. Quia rationabile dicitur, quod secundum consonantiam rationis procedit. Rationale, quod utitur ratione. Petimus ergo, ut deus hanc hostiam benedicendo consecret, ut confirmet quantum ad diuinam memoriā ibi adscriptam, idest talem quæ de memoria sua nulla possit obliuione deleri. Et petimus eam ratam fieri, idest talem quæ de proposito suo nulla possit mutatione conuelli. Vt acceptet quantum ad duo, scilicet quantum ad iudicium rationis, ibi: Rationabilem. Et quantum ad beneplacitum uoluntatis, ibi. Acceptabilem. Consecratio refertur quantum ad ipsum sacramentum: confirmatio ad premium: acceptatio ad meritum, q͏̄ oblationis memoria dei non deleatur, uel a proposito dei non euellatur: intelligitur quantum ad premium oblationis. Præmium, inquam, fidelium: acceptatio autem dei respicit meritum fidelium. ¶ Sequitur. Vt nobis corpus, & sanguis fiat dilectissimi filij tui domini nostri Iesu Christi. ¶ Pars ultima tertiæ partis principalis: in qua petita hostiæ gratificatione, petitur eius consecratio per conuersionem eius in uerum corpus, & sanguinem Christi: unde dicitur. Vt nobis corpus, & sanguis fiat. Nobis, idest ad nostram utilitatem, & salutem. Ex substantijs tibi oblatis, substantijs, scilicet panis, & uini: fiat corpus, & sanguis per transsubstantiationem, scilicet harum in istos sanguinem, & corpus tua infinita uirtute, & potentia: quia illa sola efficiente id fieri potest. Corpus dico, & sanguis filij tui domini nostri Iesu Christi dilectissimi tibi, & nobis. Nobis: quia nos a morte, cui addicti eramus propter transgressionem primorum parentum, liberandis, seipsum in morte obtulit, deo patri tanquam precium nostræ redemptionis. Seque in cibum, & potum nobis tribuit: ut nos ad uitam aleret sem-

Apoc. 13.

Hebr. 9.

Eccl. 35.

K

Differunt rationabile, & rationale.

Alex.

L

piter-

Iohan.6. piternam: secundū illud Ioh. 6. Caro mea uere est cibus: & sanguis meus uere est potus. Propter quod merito a nobis summe diligi debet tanquā noster creator, & reparator. ¶ Petimus autem, ut nobis fiat corpus, & sanguis Christi conformiter ad uerbum matris gloriosę: quę annuncianti angelo futuram Christi corporalem conceptionem, respondit. Fiat mihi secundum uerbum tuum. Ad cuius prolationem, formatum est in eius castis uisceribus illud corpus, in quod conuerti petimus hostiæ nostræ substantiam. Additur idem uerbum fiat: quia eadem requiritur potentia nūc in conuersione: quę requirebatur tunc in uerbi incarnatione: immo quæ requirebatur in prima conditione creaturæ: unde. Gen. 1. dicitur. Fiat lux: & facta est lux. ¶ Dicitur etiā fiat deprecatiue: ut designetur: q̄ sacerdos sua naturali actiua uirtute non operatur ad pręsentiam corporis, & sanguinis Christi in altaris sacramento, sed est tantum minister, & instrumentum huius ineffabilis conuersionis. Vnde non in propria persona loquitur facto: sed fiat uirtute, scilicet omnipotentis, in cuius potestate est facere hunc transitum substātiæ in substantiam: sicut eius potentiæ subsunt quantum ad totum esse, & non esse. Dicit igitur: ut fiat. Quid? certe corpus, & sanguis. Corpus sub speciebus panis. Panis substantia in ipsum transeunte: & sanguis sub speciebus uini, substantia uini in sanguinem transeunte. Cuius? Dilectissimi filij tui. Cui essentiam tuam o pater, qua deus es per generationem æternam tribuisti: non per particulę alicuius decisionem: quomodo carnalis pater per seminis decisionē corporis materiam filio subministrat: sed totam tuam essentiam indiuisibilem indiuisibiliter communicasti: ut per omnia tecum sit unus deus tibi per omnia consubstantialis: & per consequens uere tibi dilectissimus: quia ipsa diuina essentia obiectum est infinite diligibile cuilibet potenti infinite diligere, qualis est pater cęlestis deus infinitus. Est enim essentia diuina infinite, & summe diligibilis, nedum in se: sed etiam in quocunq; est per identitatem, qualiter est in filio, cui est ratio essendi deum. Dilectissimi igitur dicitur filij tui. Tui, non per adoptionem, sed per naturam: secundum illud Hila. Et potestate & uirtute naturæ patris filius gignitur. Domini nostri: quia dedisti illi omnem potestatem, & quę in cælo est, & quę in terra: & omnia subiecisti super pedibus eius: ut in ipsius nomine flectatur omne genu in supremi dominij protestationem, nostræ subiectionis recognitionem. Iesu Christi saluatoris, & mediatoris nostri, quem misisti, ut saluum faceret populum tuum a peccatis eorum: ut esset propiciatio pro peccatis: teq; offensum placaret: ac nos tibi displicentes reconciliaret, & restitueret in pristinę amicitiæ gratiam, atq; gradum. Huius dilectissimi filij tui domini nostri Iesu Christi petimus dari nobis corpus & sanguinem propter multiplicem fructum, atq; profectum nobis ex eis ineffabiliter consequentem. Et tantum de textus illud expositione. ¶ Sed nunc breuiter aliquid de ritu, qui in horum uerborum prolatione obseruatur: uideamus. Vnde hic fit corporis erectio post inclinationem præuiam in oratione. Hanc igitur. Fit etiam manuum eleuatio, & ad cęlum tensio. Fit tertiō signorum crucis quina formatio. Erigit se sacerdos in corpore: ut & ad cælum mentem erigat cum fiducia obsecrando: quatenus manna cæleste, quod supra nos est, in altaris sacramentum descendat, id patre clementissimo efficiente. Sic propheta oculos leuauerat in cęlum unde: auxilium præstolabatur. Vnde ait ps. 122. Ad te leuaui oculos meos, qui habitas in cęlis. Erigit quoq; corpus in hac diuinissima oratione, petens, ut uobis caro & sanguis Christi donetur: ad significandum, q̄ sicut se eri-

Margin notes: Gen.1. — M — Quid significet fiat. — Hilar. — N — De ritu, quē tenet sacerdos in horū uerborum prolatione. — Psal.122.

git corporaliter: ita surrexit spiritualiter a pulueribus peccatorum, quæ ad ima deprimunt mentem. Eleuat manus, ut in sua petitione citius exaudiatur: exemplo Moysi, cui dominus cum sursum manus tetendit: uictoriam concessit liberaliter, quam petiuit: ut habetur Exodi. 15. Etiam in prolatione horum uerborum, dilectissimi filij tui domini nostri Iesu Christi, manus altius leuat, & deponit ad excitandum (conformiter ad uerba) dilectionis affectum. Quasi dilectissimum filium amorosę affectionis brachijs ad se stringere desideret deuotissime, & amplecti. ¶ Tertio format sacerdos in hac oratione quinq; cruces: tres coniunctim super oblatam, & calicem in his uerbis. Benedictam ascriptam, ratam. Quartam diuisim super oblatam solam in uerbo corpus. Quintam super calicem solum in uerbo, & sanguis. Cuius'a uarijs uariæ assignantur rationes: nam Albert. dicit ꝙ quia benedictio hostiæ adscriptio, & ratihabitio, siue confirmatio est a patre primo perfectore sanctitatis, & hanc in eam significat procedere sacerdos per tres cruces, quas facit. Quia autem rationabilis, & acceptabilis est hęc oblatio ex seipsa, in istis uerbis rationabilem, & acceptabilem non facit cruces. Similiter in uerba corpus, & sanguis, quibus incorporationis uirtus, & uirtus uiuificationis designatur quæ a deo procedunt in sacramentũ: ideo hæc proferens duas cruces facit. Sed aliter Inno. & Al. x. dicunt. Sed pluribus dimissis correspondenter a dicta supra lec. 21. prope finem, potest dici: ꝙ pręter hoc, ꝙ crucis signationem sicut in cæteris sacramentis, materia præparatur, & sanctificatur, ut idonea fiat sacramentali conuersioni, secundum illud Stephani Papę de conse. dist. 5. Nunquid. Nunquid non omnia charismata sacerdotalis ministerij crucis figura perficiuntur. Nũquid baptismatis unda nisi cruce sanctificata peccata relaxat. Et ut cætera pręteremus sine crucis signaculo quis sacerdotij gradus ascendit. ¶ Præter hæc habent & mysticas significationes. Nã sicut per tres cruces in principio canonis in his uerbis factas. Hæc dona hæc munera: hæc sancta sacrificia illibata, significatur triplex Christi traditio: ita per cruces hic factas designatur Christi uenditio: in qua considerantur personæ, quibus uenditus est dominus, quæ sunt sacerdotes, scribæ, & Pharisæi: & illi designantur per tres cruces super oblatam, & calicem factas. Considerantur etiam personæ uenditoris Iudæ, & uenditi Christi, quæ quia multum fuerunt discretæ, & uita & sanctitate distinctæ: significatur per duas cruces, quarum unam facit super oblatam aliam super calicem dicens. Corpus, & sanguis. ¶ Vel etiam per tres primas cruci signationes importatur uenditionis precium, ter decem. i. triginta argentei. ut uult bea. Tho. parte. 3. q. 83. arti. 5. ¶ Aliæ plures rationes: quarum aliquæ uidentur satis pueriles, & impertinentes, quas & Albertus satis acerbe reprobat: allegantur. Quia tamen hic ritus in ecclesia communiter ab omnibus obseruatur, nemo hunc prętermittere, aut contemnere pręsumat, qualicunq; ex motiuo hoc uenerit in usum, aut sit statutum, ne quis ut sapiens in oculis suis ac singularis arguatur: recedatq; a moribus sanctę matris ecclesię errare non potentis, tanquam ferus singularis uiam solitudinis ingrendiens, ubi deuijs multiplicibus abduci potest, ne finem optatum ac desiderabilem consequatur.

Exod. 17.

O

Albert.

Innoc.
Alex.

Cur tres cruces fiant.

P

Thom.

DE ISTITVTIONE EVCHARISTIAE.

LECTIO XXXIIII.

A QVI pridie, quam pateretur, accepit panem &c. ¶ Ista est pars quarta canonis principalis: in qua præmisſis orationibus ad patrem clementisſimum pro appoſitorum munerum benedictione: ſanctorũ commemoratione, pro benedictionis impetratione addita deprecatione, pro oblationis acceptatione. Proceditur nunc ad ſacrificij perfectionem, ſcilicet materiæ idoneæ, & ſanctificatæ conſecrationem; qua panis uiniq; ſubſtantiæ in uerum corpus Christi, & ſanguinem ſubſtantialiter cõuertuntur. ¶ Et diuiditur in duas partes principales. In prima ponitur conſecratio panis, qui in corpus Christi conuertitur. In ſecunda ſubditur conſecratio uini, quod in eius ſanguinem tranſſubſtantialiter, ibi. Simili modo. ¶ Circa primum, primò modus institutionis huius ſacramenti, a Christo præmittitur. Secundò uerborum ſubditur forma, qua conſecratio ipſa perficitur, ibi. Hoc est enim. Prima pars ſubdiuiditur in quatuor particulas. In prima tangitur huius gratioſisſimæ institutionis tempus, & hora. Secundò ineffabilis tranſſubſtantiationis terminus, a quo & materia, ibi. Accepit panē. Tertiò ponitur huius ſanctisſimę institutionis modus, & circumſtantia, ibi. Et eleuatis oculis. Quartò tangitur institutionis finis, & ratio motiua, ibi. Dedit diſcipul. ¶ Quo ad primum dicitur. Qui pridie, quam pateretur. Qui ſcilicet dilectisſimus filius tuus dominus noster Ieſus Christus pridie .i. præcedenti die, quam pateretur. In quibus uerbis, ut dictum est tangitur institutionis huius ſacramenti tempus.

B ¶ Fuit, autem de hoc tempore altercatio inter grecos & latinos. In hoc quidem concordant, ꝙ in ultima cęna institutum est hoc diuinisſimum ſacramentum; ſed quota die menſis cęna celebrata ſit, diſcordia fuit. Vnde dixerunt gręci cenam fuiſſe factam tredecima luna primi menſis: & conſequenter dicunt Christum confeciſſe in fermentato: propter quod & ipſi in fermentato celebrāt hoc ſacrificium: & nos latinos: quia in azymis celebramus, negant uerè conficere. Contra quos beatus Anſ. ſcripſit elegantem epistolam, ſiue libellum de fermento, & azyma intitulatum. Et quia illa dependent, & unum ex alio firmamentum accepit, ſcilicet tempus cęnæ, & confectio eucharistię ex azimo, aut fermento: ideo ſimul hic pertractanda ſunt licet ſecundum de azyma, & fermento magis ſequentem particulam (accepit panem ubi de materia huius ſacramenti tractabitur) reſpicere uideatur. Primò ergo uidendæ ſunt rationes gręcorum, ac eorum error. Secundò declaranda erit ueritas. Tertiò rationes in contrarium diſſoluendæ. ¶ Quan-

C tum ad primum, arguunt græci probare nitentes, ꝙ dominus cęnam nouisſimam cum diſcipulis cęnauerit tredecima die menſis primi nyſan. quem nos dicimus martium ſecundum lunationem. Christus cęnam celebrauit die immediatè præcedente diem paſsionis ſuæ, & hæc fuerat tredecima, igitur cęnam fecit die menſis. 13. Conſequentia tenet expoſitoriè per reductionem: & maior patet ex decurſu omnium euangelistarum. Nam in ipſa nocte cęna facta, instructiſq; diſcipulis, ſurgens a cęna, & introiens hortum in latere montis oliuarum, captus est mane crucifixus. unde ait Ioh. 18.c. Hæc cum dixiſſet Ieſus, egreſſus est cum diſcipulis ſuis trans torren-

Expoſitio uerborũ, qui pridie quam pateretur.

Conc. Trid. ſeſſ. 13. c. 1.

Quando institutio Eucharistiæ ſit facta.

1. Cor. 11.

Error grecorum qui improbatur.

Anſel.

Eucharistia an poſſit cõfici in fermẽtato, an in azyma in quo Christus cõfecit.

Iohan. 18.

rentem cedron: ubi erat hortus, in quem introiuit ipse, & discipuli eius. Et consequenter describit captionem eius. Lucæ quoq;. 22. c. Dominus in cœna dixit Petro. Dico tibi Petre, non cantabit hodie gallus: donec ter abneges nosse me. Hodie diem dicit naturalem includentem noctem illam, & sequens mane. Et sequitur ibidem. Adhuc quod scriptum est, oportet impleri. Et cum iniquis deputatus est. Adhuc dicit noctem eandem, qua hæc uerba Christus protulerat. Marchus quoq;, & Mat. dicũt dominum in cęna dixisse discipulis. Omnes uos scandalum patiemini in me in ista nocte. Paulus uero. 1. Cor. 11. apertissime ait. Dominus Iesus, in qua nocte tradebatur, accepit panem. Ex quibus manifeste patet cænam, in qua Christus instituit hoc sacramentum, ea nocte fuisse celebratam, qua dominus traditus est, & mane crucifixus. Minorem, scilicet ꝙ dies illa fuit. 13. mensis primi sic probare nituntur. Cæna præcessit diem immolationis ueri agni paschalis, hoc est passionem Christi in cruce qua se patri obtulit, ut dicit apostolus. 1. Cor. 5. Pascha nostrum immolatus est Christus. Haud dubium quin a seipso: ut dicit idem ad Heb. 9. Sanguis Christi, qui per spiritumsanctum semetipsum obtulit immaculatum deo, emundauit conscientiam nostram &c. Et hoc fuit 14. luna, & per consequens cæna facta est. 13. luna. Quod autem Christus passus sit 14. luna sic probant. Veritas debet correspondere umbrę, & figura rei, agnus autem paschalis fuit umbra, & figura ueri paschalis agni, & immolatio immolationi; igitur ea die Christus uerus agnus dei immolari debuit in cruce, quo agnus typicus in lege. Agnus autem typicus immolari pręceptus est luna 14. ut hr. Exodi. 12. ubi de agno paschali dicitur. Seruabitis eum usq; 14. diem mensis huius. Immolabitq; eum uniuersa multitudo filiorum Israel ad uesperam. ¶ Præterea Ioh. 14. dicitur. Ante diẽ festum paschæ sciens Iesus, quia uenit hora eius. Et post cæna facta cum discipulis, cum diabolus iam misisset in cor &c. Ex quibus uerbis uidetur. ꝙ cęna fuit facta ante diem paschæ, sed dies paschæ fuit 14. luna, ut habetur Leui. 23. Decimaquarta die mensis ad uesperam celebrabitis pascha, igitur cęna, quę præcessit diem paschæ, facta fuit 13. luna. ¶ Item Ioh. 18. habetur, ꝙ Iudæi non introierunt domum Pilati, ut non contaminarentur, sed manducarent Pascha. Ex quo arguitur, Christus illa die passus est, quo Iudæi manducarunt Pascha. Hoc autem factum est (.s. Paschæ manducatio) decima quarta luna, ergo cena præcedens passionis diem facta est luna tertiadecima. Et hoc concordat ei, quod principes Iudæorum dixerunt, ut scribitur. Mat. 26. Non in die festo, ne forte tumultus fieret in populo, ideo non crucifixerunt Christum in prima die azymorũ luna quintadecima, quæ fuit celeberrima, non autem crucifixerunt post, ergo ante. s. luna 14. ¶ Item de sanctis mulieribus legitur Luc. 23. ꝙ uiso monumento, in quo positum fuit corpus dominicum, reuertentes parauerunt aromata unguenta. Hæc autem præparatio fuit die, in quo licuit operari secundum legem: aliter enim mulieres sanctæ contra legis pręceptum nõ laborassent, praparando unguenta, & emendo aromata, & ita nõ erat dies quintadecima lunæ, quia die quintadecima fuit solẽnitas, & prima dies azymorũ, sicut dicit Exo. 12. Septem diebus azyma comedetis. Et sequitur. Dies prima erit sancta, atq; solemnis: & dies septima eadẽ festiuitate uenerabilis. Nihil operis facietis in eis, exceptis his, quæ ad uescendum pertinet. Dies ergo passionis Christi, quo & sepultus est, fuit decimaquarta luna, quam præcessit cęna. Fuit igitur cęna tertiadecima luna cum discipulis celebrata. ¶ Item glo. super illud Luc. 22. Appropinquabat dies festus iudęo-

1.Cor. 11.
1.Cor. 5.
Heb. 9.
Exod. 12.
Iohan. 14.
Leui. 23.
Iohan. 18.
Matt. 26.
Luc. 23.
Exod. 12.
Luc. 22.

iudęorum: dicit. Inter pascha, & azyma hoc distat, quod pascha uocabatur sola dies, in qua agnus comedebatur ad uesperam .i. quartadecima luna primi mensis. Dies azymorum erant a quintadecima luna usque ad 21. diem eiusdem mensis 15. itaque dies erat prima solemnitas, & festum azymorum in quo dominus non est crucifixus: sed die præcedente, secundum illud principum iudæorum. Non in die festo, ne forte tumultus fiat in populo. Ex hoc consequenter inferunt, quod Christus in pane fermentato confecit: quia cænauit tertiadecima luna, in qua nondum fuerat azyma in domibus iudęorum. Consecrauit enim in pane, quo tunc utebantur Iudæi: non autem utebantur azyma ante uesperam diei. 14. quo comedebant pascha: ut habetur Exo. 12. ¶ Præterea ad idem arguunt. Magis conuenit conficere in fermentato, quam in azyma, nam fermentatum expresius significat Christum, quam azyma. Fermentum enim significat charitatis feruorem: ut uult glo. Mat. 13. super illud. Simile est regnum cęlorum fermento &c. Sed per azymam significatur puritas Christi a peccato. Maius autem bonum est feruor charitatis, quam puritas a peccato: ergo fermétum repræsentat Christum quantum ad maius bonum, quam azyma. ¶ Itē arguunt. Si dominus nolebat nos seruare ritum iudęorum: uidetur, quod nec ipse seruauerit: non ergo confecit in azyma. ¶ Item adueniente ueritate, cessare debuit figura: ergo adueniente Christo, qui ueritas est: Ioh. 14. cessare debet umbra. Existente igitur uero pane scilicet Christo. Ioh. 6. Ego sum panis uiuus &c. cessare debuit panis figuratiuus, scilicet panis azymus, nec de cætero sumi in usum: alioquin utentes eo Iudaizarent. ¶ Item contra latinos arguunt. Vos, quod pręcepit lex quantum ad azyma, obseruatis ad litteram. Littera aut occidit. 2. Cor. 3. Sic ergo facientes mortem operamini: non meremini ad uitam. ¶ Item objiciunt in euangelio: ubi fit mentio huius sacramenti, in græco habetur archō: sed archō pro fermentato accipitur: ideo conficiendum est in fermentato.

D ¶ His rationibus græci permoti dicunt in solo fermentato posse confici eucharistiam. Et in tanta insaniam proruperunt: quod quia euangelistæ Mat. Mar. & Luc. ponunt contrarium, ut patebit: ausi sunt dicere, quod falsum scripserunt: & quod Iohannes eos correxit. Vnde ut dicit. Inno. ipsi asserunt parasceuem luna decimaquarta extitisse: in qua uerus agnus est immolatus, ut legis impleretur figura, quæ decimaquarta luna primi mensis paschalem agnum iusserat immolari. Dominus igitur eadem die passurum se esse prænoscens in præcedenti uespera necessitate compulsus anticipauit comedere pascha: quo tunc licite poterant comedi fermentum: & ita ipsi in fermentato conficiunt. Hoc de illo, scilicet recitatione erroris græcorum cum suis probamentis.

E ¶ Quantum ad secundum est ueritas ostendenda. Vnde sine omni dubitatione credendum est, quod Christus agnū paschalem manducauerit decimaquarta luna secundum legis dispositionē, quam non uenit soluere; sed adimplere. Et quoniam in eadem cæna post agnum typicum eucharistiam confecit; in qua seipsum agnum uerum discipulis suis dedit sub specie panis. Nec erat tunc panis fermentatus in iudęorum domibus. Dedit ergo seipsum suis discipulis sub specie panis azymi manducandum, nam Exo. 12. dicitur. Edent carnes assas igne nocte illa & azymos panes. Et sequitur. Habebitis autem hunc diem in monumentum: & celebrabitis eum solemnem domino in generationibus uestris cultu sempiterno. Septem diebus azyma comedetis: in primo die non erit fermentum in domibus uestris. Quicunque comederit fermentum, peribit anima illius de Israel a prima die usque ad septimum diem. Prima au-

Margin notes: Exo. 12. | Matt. 13. | Ioh. 14. | Iohan. 6. | 2. Cor. 3. | Matt. Marc. Luc. Iohan. Innocen. | De fermento & azymo in quo posset fieri consecratio. | Veritas ostēditur de institutione eucharistiæ in pane azymo. | Exod. 12.

tem dies incepit a uespera lunę decimaquarta. Vnde sequitur ibidem. Primo mense. 14. die mensis ad uesperam comedetis azyma, usq; ad diem duodecimum eiusdem mensis ad uesperam. Septem diebus fermentum nó inuenietur in domibus uestris. ¶ Ex quibus manifeste patet, ꝙ ad uesperam die. 14. primi mensis quo comedebatur agnus paschalis usq; ad duodecimum diem eiusdem mensis, non fuit fermentum in edibus. Christus igitur eadem die post agnum legalem eucharistiam conficiens, non in pane fermentato: sed in azymo confecit. Quod aũt Christus decimaquarta luna agnũ paschalẽ comedit, & nó ꝑueniendo decimatertia die: patet: qa Mat. 26. dicitur Prima aũt die azymorũ accesserunt discipuli ad Iesum dicẽtes. Vbi uis paremus tibi comedere pascha? Et sequit. Et parauerũt pascha. Vespere autem facto discumbebat cum duodecim discipulis. Vnde glo. Prima die azymorum. i. decimaquarta die primi mensis, quando abiecto fermentato agnum immolabant ad uesperam. ¶ Item Marci. 14. Primo die azymorum, quando pascha immolabant: dicunt ei discipuli. Quo uis eamus, & comparemus tibi, ut manduces pascha. Et sequitur. Et parauerunt pascha. Vespere autem facto uenit cum duodecim. ¶ Item Luc. 22. Venit autem dies azymorum, in qua necesse erat occidi pascha. Et misit Petrum, & Iohannem &c. sequitur. Et parauerunt pascha. Et cũ factam esset hora discubuit: & duodecim apostoli cum eo. Fecit ergo dominus pascha eo die, quo necesse erat occidi pascha: hæc fuit decimaquarta luna mensis primi: ut patet ex prædictis. ¶ Ex quo sequitur, ꝙ non in fermentato: sed azymo confecit. Item ritus consecrandi in azymis ecclesiæ romanæ habetur ex institutione apostolorum, cum quibus dominus cęnauit, quibus præsentibus eucharistiam confecit: eis dedit: eosq; in dispẽsatores eucharistiæ consecrauit, quod est maximum argumentum ad propositum confirmandum. Vnde Inno. Id solum sufficit latinis contra græcos, ꝙ constantinopolitanam ecclesiam multarum hæresum corruptio fermentauit: ut non solum hæreticos: uerum etiam hęresiarchas produceret. Romanam autem ecclesiam super apostolicæ fidei petram stabili soliditate fundatam, nulla prorsus hæreticæ prauitatis procella potuit conquassare, sed illud semper integra fide seruauit: quod ab ipsis apostolis accepit: qui eam pręsentialiter sacris doctrinis instruxere, & ecclesiastici ritus regulam docuerunt. Ab ipsis ergo beatis Apostolis Petro, & Paulo: quos: & uiuos habuit: & defunctos custodit, huius sacrificij ritũ accepit: quod hactenus inuiolabili cultu seruauit. ¶ Verũ licet consecrandum est in azymis, quomodo & Christus consecrauit: & Romanæ ecclesiæ ritus habet: nihilominus tamen in fermentato potest confici: quia non differt fermentatum ab azymo substantialiter, & secundum speciem: sed accidente solo. Et sicut indifferenter ex uino albo, & rubeo conficitur: licet Christus in altero tantum confecit: ita secundum beatum Ans. non tantum ex azymo; sed etiã ex fermentato confici potest. Vnde beatus Ans. in epistola allegata ait. Propter hoc solum uidetur se, & carnem suam panem uocasse. & de pane corpus suum fecisse quia sicut ille panis azymus, uel fermentatus dat uitã transitoriam: ita corpus eius æternam, non quia fermentatus est, uel azymus. Hęc Ans. Indifferenter ergo se habet quantum ad hoc: ꝙ ex utroq; potest confici uerum corpus Christi. Vnde & græci uerè conficiunt cęteris paribus: nec ex hoc tantum arguendi sunt: quantum ex hoc: ꝙ damnant conficientes in azymo, dicentes, ꝙ non conficiunt: unde in hoc errant, & hæretici iustè iudicãtur. ¶ Orta est autem hęc dissensio græcorum a latinis: quia sicut dicit Leo Papa: quando error uigebat de legali obser-

[Marginal notes: Matth 26. — Marci. 14. — Luc. 22. — Iohann. — Innocent. — Christus cõsecratur in azymo. — Ans. — G]

uantia, qui fuit Ebionitarum: qui dixerunt necessarium esse Christianos iudaizare: & per consequens Pascha suum in azymo conficere decreuerunt ꝙ ecclesia non conficeret de azymo: sed fermentato quousq; error ille cessaret. Vnde ecclesia primò conficiebat de azymo. Secundo de fermentato. Tertiò cessante hac causa rediјt ecclesia romana ad ritum primum: & confecit ex azymo. Græci uerò tanquam superbi noluerunt ad ritum primum redire, & ex hoc coacti sunt suum errorem defendere. Primò, dicentes, se hunc ritum accepisse a patribus. Secundò, quia hoc non sufficiebat: addiderunt rationem ne iudaizarent. Tertiò quia nec hoc sufficiebat, si dominus confecisset in azymis, ausi sunt dicere, ꝙ dominus conficiebat de fermentato. Et quia euangelistæ contrarium dicunt, ausi sunt blasphemare, ꝙ euangelistę falsum dixerunt. ¶ Quare autem ecclesia romana non indistinctè ex utroq; pane, fermentato, scilicet, & azymo conficit, sicut ex uino albo indifferenter, & rubeo, respondet Alex. de ales parte. 4. q. 32. membro. 3. Etsi in utroq; pane confici posset, nihilominus panis azymus magis congruit consecrationi. Et hoc ratione multiplici. Primò, ex debito conformationis corporis, quod est ecclesia, ipsi capiti Christo, quod de huiusmodi pane confecit. ¶ Secunda, expressio puritatis singularis sacramenti cum re contenta. Panis enim azymus ratione, qua est sine fermento, expressius repræsentat puritatem singularem humanæ naturæ in Christo, quæ sicut azyma de fermentato sumpta est, sic sumpta est de massa corruptionis sine omni corruptione peccati. ¶ Tertia ratio. Expressio simplicitatis singularis sacramenti cum re contenta. Sicut enim in genere panis azymus est simplicissimus: quia in minori substantia esse non posset panis, sic Christus in genere hominum simplicissimus, id est minime est diuisus. In ipso enim sunt omnes uirtutes, & dona, & uniuersaliter omnia bona in medio indiuisibili, sicut loquimur de medio uirtutis, quod uirtus apprehendens punctualiter est perfectissima, & ab excessu, & defectu: quæ uitium inducunt remotissima. ¶ Quarta ratio. Insinuatio diligentię adhibendæ: ut membra corporis Christi mistici conforment se in puritate cum corpore Christi uerò. Puritas enim azymi diligenti obseruantia præparatur, ne extra medium suum deuiet. Sic sumentes azymam carnē Christi se diligentissime præparent, ut in se custodiant medium puritatis. unde Ansel. In lege, ubi fere omnia in figura fiebant, preceptum fuit in pascha azymum panem comedere, ut ostenderetur, ꝙ Christus, quem expectabant, purus, & mundus futurus esset. Et nos, qui manducaturi eramus corpus eius, similiter esse moneremur puri ab omni fermento malitiæ, & nequitię. Et hæ rationes haberi possunt ex epistola beati Ans. supra allegata dicentis. Apertissimum est, quia melius sacrificatur de azymo, quam de fermentato. Tum quia ualde apertius, purius, & diligentius fit, tum quia dominus hoc fecit. Apertius, dicit ratione expressionis singularis simplicitatis, quæ conuenit sacramentum cum re. Purius ratione expressionis singularis puritatis, quæ conuenit sacramentum cum re. Diligentius ratione insinuationis diligentię adhibendæ ex parte membrorum, ut se conforment capiti. ¶ Sic ergo colligendo summariè, quæ dicta sunt, dicitur, ꝙ conficere in azyma non est de necessitate sacramenti. Differentia harum necessitatum patet, supra lec. 1. Primum ostensum est: quia in fermentato si attentatur; fit consecratio. Secundum patet: quia sic consecrans peccat faciens contra ritum, & præceptum ecclesię. Vnde extra de cele. mis. c. litteras. punitur, qui in fermentato consecrauit. Et dicit Sco. in 4. di. 11. q. 6. in fine.

Quare Ro. ecclesia non indifferenter conficit in utroq;.

Alexan.

Ansel.

Ansel.

Forte grauiter peccant etiam græci: qui se non conformant ecclesiæ Petri, maxime cum hic habetur fundamentum solidum: quia sic Christus instituit hoc sacramentum celebrandum: ad minus si non necessario, quin aliter fieri possit: tamen sic magis congrue celebratur. ¶ Quantum ad tertium soluendæ sunt rationes grecorum. ¶ Ad primam, qua arguitur: quod dominus tertiadecima luna cum discipulis cænauit: conceditur, quod cæna facta est die immediate precedente diem passionis: sed negetur, quod illa fuerit tertiadecima luna: sed, ut uisum est, fuerat facta decimaquarta luna. Ad probationem negetur, quod dominus passus sit decimaquarta luna: sed passus est decimaquinta luna. Et ad probationem dicitur: quod ueritas correspondebit figuræ. Ad cuius intellectum notandum secundum Alex. quod circa agnum typicum duo fiebant. s. immolatio, & comestio. Quantum ad comestionem umbra respondebit ueritati, & figura rei: quia decimaquarta luna. s. in cæna comedebatur agnus typicus, & agnus uerus. Nam facta cena de agno Paschali dedit dominus discipulis agnum uerum, scilicet corpus suum: similiter immolatio respondit immolationi. Immolatio enim figuralis agni facta est luna decimaquarta: & immolatio ueri agni similiter luna. 14. inchoata est: quia post cænam nocte iouis. 14. luna incepit passio Christi: quando factus est sudor eius sicut guttę sanguis decurrentes in terram. Luc. 22. Item nocte illa fuerat captus, ligatus, consputus, colaphis, & alapis cesus Marci. 14. Sic ergo nocte illa inchoata fuit immolatio, & die sequenti consumata: & sic figuræ ueritas respondebat. Vnde glo. super illud Luc. 22. Venit autem dies azymorum: dicit. Licet sequenti die. i. decimaquinta luna sit crucifixus: hac tamen nocte, qua agnus immolabatur: & carnis, sanguinisq; suis discipulis sacramenta celebranda tradidit: & a iudæis tentus, & ligatus ipsius immolationis. i. passionis suæ sacrauit exordium. ¶ Aliter potest dici secūdū ueritatē legis: qua dies currebat a uespera in uesperū: ut dicitur Leui. 23. A uespera usq; ad uesperam celebrabitis sabbata uestra. Et de festo Paschæ hoc plane determinatum est: unde Exo. 12. habetur. Primo mense decimaquarta die mensis ad uesperā comedetis azyma usq; ad 21. eiusdē mensis ad uesperā. Cum ergo uesperū 14. diei, quo immolabatur agnus: fuit pars sequentis diei: eodem die uerus agnus immolatus est, quo agnus typicus. ¶ Et si obijcitur. Ante resurrectionem domini dies præcessit noctem secundum magistrum in histo. In nocte autem resurrectionis terminatus ordo naturalium, qui est, ut dies præcederet noctem: deinde creator temporū fecit, ut nox præcederet diē. Respondetur: quod ille ordo: quo dies noctem præcessit: fuit secūdū cursum cōmunē tēporū: nihilominus speciali ratione ordinatū fuit in lege, quod in solēnitatibus nox præcederet diē: & currerent dies solemnes a uespera in uesperam. Cuius rō fuit: quia illæ solemnitates fuerunt figuræ solemnitatū tēporis gratiæ, in quibus huiusmodi ordo seruatur: & maxime solemnitatū patriæ: quæ sequuntur ad noctem tribulationis uię. ¶ Ad secundum similiter, & ad tertiū respōdetur per distinctionem huius nominis pascha. unde secundum Inno. & Alexan. nomen pascha multipliciter accipitur: & æquiuocatione huius nominis græci decepti sunt. Accipitur enim quandoq; pro hora immolationis agni typci: unde Luc. 22. Appropinquabat dies festus azymorum, qui dicitur pascha. glo. Pascha dicitur solus dies, in quo agnus occidebatur ad uesperū. i. decimaquarta luna primi mēsis. Qñq; accipit̄ pro agno pascali typico: unde Luc. ubi sup. Venit aūt dies azymorū: in qua necesse erat occidi pascha. Qñq; accipit̄ pro uero agno paschali, q est Xp̄s dn̄s. 1. Cor. 5. Etenī pascha nostrū immolatus est Xp̄s. Qñq; pro die festo azy-

[Right margin: H — Alexan. — Luc. 22. Marci. 14. — Leui. 23. — Exo. 12. — I — K — Inno. Alex. Luc. 22.]

[Left margin: Festiuitates quare currunt a uespera in uesperā. — Pascha sumitur multipliciter.]

morũ: quæ fuit quintadecima post æquinoctiũ uernale. Ioh. 13. Ante diem festũ paschæ sciẽs Iesus. Qñq; accipitur pro cibis paschalibus, panibus.s. azymis, quibus uescebãtur tẽpe paschali. de quo Exodo. 12. Primo mense 14 die mẽsis ad uesperã comedetis azyma, usq; ad 21. eiusdẽ mẽsis ad uesperã. & sic accipitur Ioh. 18. Non introierũt ꝑtorium: ne cõtaminarẽtur: sed manducarẽt pascha. ¶ Per hoc patet ad argumẽta, ꝙ B. Iohannes cum dixit. Ante diẽ festũ paschæ. accepit pascha pro prima die azymorũ, quæ fuit 15. luna mẽsis primi. Et hoc innuitur cũ dicitur: ante diẽ festũ. Differt enim dicere secundũ Alex. diẽ paschæ, & diẽ festũ paschæ: nec sunt idem, ut patet ex lege. Dies. n. paschæ est decimaquarta luna: dies festus paschæ quintadecima luna: unde Leui. 23. Mense decimo. 14. die ad uesperũ phase dñi est. i. pascha & decimaquinta die mẽsis huius solẽnitas azymorum dñi est. & ita ante diẽ solẽnẽ paschæ, quæ fuit luna 15. facta fuit cęna dñi. i. 14. luna ad uesperam: & ita non est ꝓ græcis: sed magis cõtra eos. In illa autẽ auto. Ioh. 18. ubi dicitur. Vt manducarent pascha. accipitur pascha pro azymis panibus: ut dictũ est: quos comedebãt septẽ diebus. ¶ Et per hoc ad illud, quod additur. Non in die festo &c. Dicitur, ꝙ causa huius dicti & dispositionis iudæorum additur: ne forte tumultus fieret in popolo. Non. n. propter festi reuerentiam disposuerant crucifixionem differre: sed ne tumultus fieret in populo: qui in maxima copia ad festum illud cõfluxerat. Et ita ne de manibus eorũ raperetur. Ideo nacta opportunitate: & sub mota causa tumultus populi, Iuda se offerente ad tradendum illum: sine tumultu fecerunt contrarium, mutantes propositum: & hoc diuina dispositione: ut ueritas corresponderet figurę: quia quintadecima luna eduxerat populum hebræorum de ægypto: & eodem die mors Christi eduxit populum suum de tenebris peccati: ut Innoc. Porro dispositio sacerdotum contra dispositionem Dei præualere non poterat: qui disposuerat, ut uerus agnus in diebus paschalibus immolaretur. ¶ Ad quartum de sanctis mulieribus unguenta post domini sepulturam præparantibus dicitur ab aliquibus, ꝙ prima die azymorum. s. die passionis domini, quæ solẽnis erat: interdicta fuere opera seruilia: ut Leui. 23. Primus dies erit uobis celeberrimus: omne opus seruile in eo non facietis. Huiusmodi autem unguenti pręparatio, quæ congruebat defunctis: quia fuit opus misericordiæ: non reputabatur inter seruilia: & ita per hoc, quod dicebatur Exo. 12. Nihil operis facietis in eis exceptis his, q̃ ad uescẽdum ꝑtinẽt, nõ excludebatur, quin opa spũalia fieri poterant: quale fuit opus mulierũ. Dicũt igitur, ꝙ mulieres sanctæ ab hora, q̃ uid. rãt Xpm positũ i monumẽtum, sicut dicitur Luc. 23. usq; ad uesperũ eiusdẽ diei ꝑparauerũt unguẽta, q̃ habebãt, & ad uesperum a præparatione quieuerunt secundũ legẽ ꝑ sabbatũ, de quo præceptũ fuerat in lege, ꝙ a uespera celebrarẽt usq; ad uesperã sine aliquo opere; tunc enim non licebat præparare, quæ ad cibum erant necessaria. Illa etiam dies sabbati inter omnia sabbata celeberrima erat, & propter pascha, & propter sabbatum. Licuit ergo præparare unguenta luna 15. quia hoc fuit opus misericordię, & ideo non seruile. ¶ Sed contrarium uidetur Marci. 16. Cum transisset sabbatum, Maria Magdalena & Maria Iacobi, & Salome emerunt aromata, ut uenientes ungerent Iesum, igitur die ueneris dominicæ passionis non parauerunt aromata, quia nondum fuerant empta. ¶ Solutio secundum gloss. Emerunt, id est empta parauerunt, quod ei residuum fuerat non paratum, die ueneris parauerunt, dum transisset sabbatum. Vel aliter, iudæi multos sumptus facere solebant circa funera. Nam Nicodemus qui uenerat ad Iesum no-

Quomodo mulieres dicũtur in die paschę unguenta parasse.

ẽte pri-

ficte primum uenit ferens mixturā myrrhæ & aloes quasi libras centum.
Ioh. 19. Ioh. 19. Ecce sumptus magnus. Mulieres igitur uidētes nō sufficere unguē
ta, quæ parauerant die ueneris: post sabbatum plura emerūt & illa parauerunt: ut dicit Marcus. ¶ Aliter posset dici, ꝙ mulieres illæ iam instructæ in
Inno. fide Christi non curabant huiusmodi legalia obseruare. unde Inno ꝙ autem mulieres in die paschæ dicuntur unguenta parasse, non obest: quia nō erant sub litera: sed sub gratia. ¶ Verum huic uidetur contrarium, quod
Luc. Lucas dicit. Et sabbato quidem siluerunt propter mandatum, ex quo pa-
M tet, ꝙ legis mandata seruabant. ¶ Ideo adhuc aliter dici potest, ꝙ illæ mulieres cognoscentes Christi mortem futuram: ante mortem eius parauerunt necessaria ad condendum corpus eius. unde Inno. Mulieres reuer-
Inno. tentes secundum Lucam, portauerunt unguentum, & aromata quæ ante longe parauerunt: quia frequenter audierant dominum moriturum. Nōne Magdalena iam parasse uidetur? per inspirationem præoccupasse ministerium inunctionis: teste ueritate, quæ dicit. Mittens hoc unguētum hæc in corpus meum ad sepeliendum me fecit. Et iterum. Sinite illam, ut in die sepulturæ meæ seruet illud. Sic unguentum, quod prius incepera[t] consumm[au]it. ¶ Posset adhuc dici, ꝙ reuertentes mulieres a monumēto, & sepultura, parauerūt aromata, non statim protunc: quia nullum uel minimum tēpus uidetur fluxisse inter horā sepulturæ, & uesperam sabbati, qua incepit solemnitas sabbati. Nā sero depositus est dn̄s de cruce: ut di
Matth. 27. cit Matth. 27. Et propter parasceuem iudæorū in monumento horti, quod
Io. 19. prope erat: posuerunt Iesum: ut dicit Io. 19. c. & Luc. 23. Parasceue erat
Luc. 23. & sabbatum illucescebat. i. uespera, qua incepit solennitas sabbati: secun-
Leui. 23. dū illud Leui. 23. A uespera in uesperam celebrabitis sabbata uestra. Sed transacto sabbato: quo siluerunt: & finem habuit in finē sequentis diei: tūc quidem emerūt aromata, quę defuerunt: ut dicit Marcus. Dū transisset sabbatum &c. emerunt aromata, ut uenietes ungerent Iesum. Venientes non statim tunc propter noctem de proximo imminentē: sed expectabant mane sequentis diei: quæ fuit prima sabbati. i. prima post sabbatum: ideo se-
N quitur in Marco. Et ualde mane una sabbatorum, ueniunt ad monumen-
Luc. 22. tum orto iam sole. ¶ Ad quintum de glo. Luc. 22. quæ dicit, ꝙ sola dies manducationis agni dicatur paschæ & alij dies azymorū. Dicendū ꝙ glo. ponit differentiam inter illam dictionem pascha in una significatione tantum: secundum quam accipitur in illo textu, quem ibi exponit. Pręter autem illam etiam & aliter accipitur, ut dictum est. Quod autem ex illo infertur, ꝙ Christus in fermentato confecit: illud non sequitur: etiam si uerum esset, quod græci probare laborant. s. ꝙ Christus tempus manducandi agnum paschalem pręuenisset: & cum discipulis luna tertiadecima cenasset. Qm̄ si ita præuenisset diem legitimum comedere pascha: sciens ꝙ futurum erat super eum: utique præuenisset comedere agnum secūdum cęrimonias, & dispositionem legis: quę præcepit, ꝙ non nisi cum azymis comederetur: & sicut præuenisset comedere agnum: ita & præuenisset comedere azymum. Et discipuli, qui præparauerunt pascha: præparassent & azyma: & ita ex hoc græci intentum suum habere non possent: scilicet quod Christus in fermentato confecisset. Falsum tamen est antecedens, ꝙ cęna facta sit luna tertiadecima. ¶ Ad sextum, quo arguunt ex significatione fermentati, propter quam magis congruit sacramento, quam azyma: dicitur. Et si fermentum exprimit secundum glo. allegatam, quod melius est in Christo, scilicet charitatem, non tamen in propria, & expressa similitudine Xp̄m exprimit, quia nō solus Xp̄s charitatē habuit, licet sol[us] sum-

De tempore preparationis unguentorum.

Sola dies manducationis agni dicitur pasca.

mam, quam summam appropriate non significat fermentum. Azyma autẽ significat puritatem singularem Christi solius .s. naturam nostram sumptã sine omni corruptione infectionis. unde Inno. respondens græcis dicentibus, ꝙ fermentum significat tumorem uteri uirginalis, & uinculum unionis: dicit. Nam etsi fermentum significat tumorem uteri uirginalis: & uinculũ unionis: porrò multò religiosius illud azyma insinuat, ꝙ secũdũ apostolũ, Christus de massa peccatrice corpus sine peccato suscepit, tanquã de fermento susceperit azymũ. Et ut inter Xp̃m, & populũ maliciæ, & nequiciæ nihil sit: sic inter frumentum, & aquã in azymo nil ueteris massæ uel aduenæ corruptionis interuenit: nã per frumentũ Christus, per aquã populus designatur: secundũ illud. Nisi granũ frumenti cadẽs in terrã mortuũ fuerit, ipsũ solũ manet. Ioh. 12. Et illud. Beati, qui seminatis super oẽs aquas. Esa. 32. glo. i. corda gentiũ emolitia. Aqua sine fermento mixta frumento designat populum sine peccato Christo coniunctum: quamquam illud soleat designare, ꝙ sicut azymus panis de pura massa sine fermento conficitur, ita corpus Christi de illibata uirgine sine crimine est conceptum. Sunt & aliæ congruentiæ supra tactæ. ¶ Ad septimum breuiter dicitur, ꝙ dominus nolens nos iudaizare, non hoc quasi ex lege ret nuit: sed de nouo instituit: sicut & de baptismo in aqua constituto. Iudæi aqua lustrabantur: & nos aqua lustramur, non autẽ ex legis ordinatione: sed ex Christi dñi nostri institutione. De hoc statim infra. ¶ Ad octauum dicitur: ꝙ adueniente ueritate cessare debet figura sub ratione figuræ. Potest tamẽ manere materia figuræ: non ut figura ueritatis uenturæ significatiua; & ita cessauit esus agni paschalis: cessauit & panis azymus in ea significatione, qua instituta sunt in lege: quoniam adhuc paschali tempore agnellos manducamus: & nonnunquam panes azymos: nec tamen hæc facientes iudaizamus. unde beatus Ansel. Facere aliquid, quod fiebat secũdũ legem, non est iudaizare, nisi fiat intentione adimplendi legem: ut qui ex infirmitate circumcidi se faceret: non ut ritum legis obseruaret: non iudaizaret. Quod autem aiunt nos iudaizare: ait Ansel. non est uerũ: quia non sacrificamus de azymo, ut legem ueterem seruemus: sed ut diligentius fiat: & ut dominum, qui hoc non iudaizando fecit, imitemur. Cum enim facimus aliquid, quod ut iudaismum seruarent, faciebant: non iudaizamus: quia non propter iudaismum: sed aliam causam hoc facimus. Si enim in diebus paschæ azymum panẽ aliquis comedit: siue quia non habet aliũ: siue quia magis illo delectatur, quam fermentato: aut si quis propter infirmitatem preputium circumcidere cogitur. Aut si boui suo trituranti quis, ne esuriat, os non alligat: nullus nisi insipiens, hoc agentem iudaizare iudicabit. Cum ergo nos panẽ azymũ sacrificamus: non ut per azymũ tanquã per figurã dñm Iesum futurũ esse significamus: sed ut ipsum panẽ in corpus eius diuina cooperante uirtute santificemus, nequaquã in hoc legis uetustatẽ obseruamus: sed euangelij ueritatẽ celebramus. Itẽ simili ratione nec ipsi deberent conficere in fermentato: quia præceptũ fuit in lege Leui. 23 ꝙ offerrẽt panes primitiarũ fermentatos. unñ Inno. Si propter hoc repudiandũ est azymũ: quia lex illud admisit: pari rõe repudiabitur fermẽtatũ: quia lex ait, Offerẽt panes fermẽtatos cũ hostia gratiarũ, quæ immolatur pro pacificis Leui. 7. ¶ Ad nonũ de eo, ꝙ litera occidit. dicit. Verũ est, si seruat, quod in uete. test. litera p̃cipit ui præcepti legis: & hoc quãtũ ad sacrificia cærimonialia, & figuralia. Secus si tanquã de nouo per legẽ gratiæ statuta sint assumpta: ut sup. dictũ est. Verum argumentũ hoc beatus Ansel. retorquet in græcos dicens. Sic uos conficitis de fermentato: quia dicitur a propheta .s. Amos. 4. Offerte ma

Quomõ sũt aliquem facere ea, quæ Iudęi secundũ legẽ fecerunt, & nullatenus iudaizare.

ne uictimas uestras tribus diebus decimas uestras, & sacrificate de fermẽtato laudẽ. aut hoc dicit propheta approbãdo uel reprobãdo. Si reprobando: igitur ex hoc nõ debitis auctoritatem assumere conficiẽdi in fermentato. Si approbando: & uos seruatis hoc ad literam, & litera occidit: ergo uos subiacetis illi damnationi, qua dãnatis uos. ¶ Ad decimũ, quod obiiciunt de nomine archon: respondet Alex. ꝙ nomen archon aliquando accipitur pro fermẽtato. Aliquãdo ꝑ pane azimo: nã Exod. 29. dicit̃. Archos azymos. Similiter Num. 6. ubi nos habemus canistrũ panũ azymorũ: ipsi habẽt archos refertos oleo. Aliquãdo accipitur ꝑ fermentato, & azymo cõmuniter: unde ratio illorũ non ualet. Patet itaq; ex dictis ueritas nostri textus quantũ ad tẽpus cœnæ designatũ: cũ dicit. Qui pridie, quã pateretur.

Archon qd significat.

Exod. 29.

DE MATERIA EVCHARISTIAE. LECTIO XXXV.

Expositio uerborũ. Accepit panẽ consecratio nis materia est panis, & uinum.

ACCEPIT panẽ in sãctas, ac uenerabiles manus suas. A
¶ Hæc est secunda particula primæ partis sub diuisionis principalis partis quartæ totius canonis: in qua tãgitur ineffabilis transubstantiationis terminus a quo, siue materia. Vnde dicitur, Accepit. s. Christus. Volẽs etenim animas nostras reficere cibo spirituali animo congruentis: per nil aliud id facere statuit, quã per carnẽ propriã, & sanguinẽ eius naturalẽ: ut nulla esset natio tã grãdis, q̃ haberet deũ tã propinquũ sibi, q̃ nobis summa, & excellẽtissima diuinitas adest: in eo, ꝙ corpus suũ, cui inseparabiliter, & ineffabiliter unita est: nobis tradere disposuit in cibũ, & sanguinẽ in potũ. Hoc ut perficeret: accepit panẽ in sctãs. i. sctificãtes, ac uenerabiles manus suas ꝓpter unitã manibus deitatẽ, ꝓpter quã summa ueneratione sunt adorabiles. s. theosebia, quæ est latriæ cultus, ut tactu sanctarũ, & diuinarũ manuũ suarũ pane materiali uim sacramẽti cõferret. Hoc est ipsum in mẽteriã huius uiuifici sacramẽti deputaret, ac ordinaret: quatenus oĩ tpe in uerũ corp⁹ chr̃i trãssubstantiari posset. Sicut. n. tactu mũdissimę suæ carnis (scd̃m Bedã) uim regeneratiuã cõtulit aquis: ita & acceptione panis in uenerabiles, sanctasq; manus suas, uim pani tribuit: ut ex eo tãquã cõgrua materia corpus suũ cõfici possit. Et hoc significatũ est Ioh. 6. ubi dñs panes quinq;, quibus refecturus erat turbas: in manus suas accepit, & bñdixit; priusquã turbis distribuendos discipulis dedit. De his manibus dicitur Can. 5. Manus eius tornatiles, aureæ, plenæ hyacinthis. Tornatiles dr̃: quia in oẽm operationẽ mobiles, & uolubiles. Aureæ, q̃a in oĩbus eorũ opationibus splẽdet uirt⁹ deitatis. Plenę hyacinthis: q. lapis est cęlestis uirtutis, & coloris: q̃a in oĩbus opationibus cælestẽ indicat uitã, & intẽtionẽ. ¶ Cũ ergo hac acceptione panis in manus sanctas, ac uenerabiles Christi, panis accepit uim essendi materia huius sacramẽti: tractãdũ est de huius sacramẽti materia. Vbi primò uidendũ est, q̃ sit huius sacramẽti materia. Scd̃ò de eius cõgruitate, ac institutionis cã. ¶ Quoad primũ est omniũ catholicorũ doctorũ cõcors sentẽtia: ꝙ huius sacramẽti materia simpliciter necessaria panis est, & uinũ. De hoc B
Alexander papa: & in concilio carthaginẽ sicut habetur de consecr. dist. 2. c. In sacramẽto. Statutũ est, ꝙ in sacramento corporis, & sanguinis domini, nihil amplius offeratur, quã qd̃ ipse dominus tradidit: hoc est panis, & uinum aqua permixtũ. Quod dicitur aqua permixtũ, congruitatis est, nõ necessitatis. Ideo statim sequitur. Nec amplius i sacrificijs offerat̃, q̃ d̃ uuis & frumẽtis. Verũ d̃ aqua, cur uino

admiſcetur, infra uidebitur. Item eadem di. c. Cũ omne. Iulius Papa reprobat errorem eorum, qui pro uino auſi ſunt lac ap ponere. Vnde ait. Cum enim magiſter ueritatis, uerum ſalutis noſtræ ſacramentum ſuis commendaret diſcipulis: nulli lac: ſed panem tantum, & calicem ſub hoc ſacramento cognoſcimus dediſſe. Et ſequitur. Ceſſet ergo lac in ſacrificando offerri: quia manifeſtum eſt, & euidens exemplum euangelicæ ueritatis illuxit, ꝙ præter panem, & uinum aliud offerri non licet. ¶ Ex quo ſequitur, ꝙ nõ eſt conueniens materia huius ſacramenti farina aqua elemẽtari coagulata: neque paſta, quia materia huius ſacramenti eſt panis, non autem paſtam huiuſmodi dicitur panis. Et quamuis probabile ſit paſtam, & panem non differre ſpecie eſſentiali; quia per decoctionem paſtæ ab igne non fit ut uidetur, niſi extractio humoris aquei commixti cum partibus farinę; quæ mixtio eſt per ſolam iuxta poſitionem partium humoris, & farinæ. Hęc autẽ ſeparatio humoris non mutat ſpeciem, quia per ipſam nihil tollitur pertinens ad rei eſſentiam, ſicut & talis commixtio ſpeciem non uariat: quia non eſt ibi uera compoſitio: nec conſtitutio alicuius unius ex his, quæ adinuicem miſcentur: ſed quodlibet remanet in natura propria ab alio diſtinctum. Et quamquam ita eſſe ſit probabile: non tamen de paſta poteſt confici: quia inſtituit Chriſtus panem uſualem pro materia huius ſacramenti: quia talis communiter conſueuit nobis eſſe ſacramentum propter congruẽtias infra aſsignandas. ¶ Sed occurrit triplex dubium. Primum utrum omnis panis ſecundum ſubſtantiam ſit apta conſecrationis materia. Secundum utrum omnis panis ſecundum quantitatem. Tertium, an omnis ſecundum qualitatem. ¶ De primo dubio. utrum omnis panis cuiuſcunque ſubſtãtię: ſiue de ſpelta, ſiue de ſiligine, an ſolus triticeus ſit conſecrabilis, eſt multorum doctorum ſententia, ꝙ ſolus panis triticeus eſt materia apta huius ſacramenti: ita ꝙ ſi in pane ſpelticeo, uel ſiligineo attentaretur: nihil fieret. Cuius cauſam præcipuam dicunt diuinam inſtitutionem. Hanc autem inſtitutionem conuincunt ex comparatione Chriſti, qua ſe grano frumenti comparauit. Frumenti dicunt. i. tritici: quia granum tritici nobiliſsimum eſt: quod quia inter cetera grana plus habet de medulla: per antonomiam granum frumenti appellatur. Vnde aſſerunt Chriſtum in pane ex tali grano, cui ſe comparauerat: ſui corporis inſtituiſſe ſacramentum. Apoſtolos quoque in tali pane conſecrationem frequentaſſe, & illius panis uſum eccleſiæ reliquiſſe. ¶ Pro iſta opi. & ſententia allegatur beatus Aug. ſuper illud Iohan. xij Niſi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit: ipſum ſolum manet. Cum ſint multa grana frugum: nulli ſe comparat niſi illi. ſ. grano frumenti. Vnde mos cepit eccleſiæ de illo ſolo grano conficere corpus domini. Huius opinionis uidentur eſſe ſanctus Tho. doctor ſubtilis, Durandus, Gerſon, & plerique alij, & Alex. de Ales parte. iiij. q. xxxij. dicit. Sunt autem plura alia grana tritici habentia ſolum modo differentias accidentales: ut forte ſpelta, & candith: de quibus confici licet, & conficitur in quibuſdam terris. Cui conſentit Durandus credens probabiliter inter ſpeltam, & triticum ſolum eſſe differentiã accidentalem contra ſanctum Thomam: cuius probabilitas ex communi dicto uulgari accipitur, quo dicitur, ꝙ in quibuſdam partibus ſeminato tritico in certos agros naſcitur ſpelta: quod uidetur argumẽtum identitatis ſecundum ſpeciem: quia ex granis, & ſeminibus generantur, ut frequenter ſimilia ſecundum ſpeciẽ. Deducitur etiam hæc identitas ſpecifica ex ſimilitudine accidentium propriorum, & communium ſpeltæ, & tritici. Multum ſiquidẽ appropinquant quoad quantitatem, figuram & colorem, & quoad alia: quæ etiam quamuis

[Margin notes: An paſta ſit materia apta conſecrationis. — Dub. 1. — C — An omnis panis cuiuſcunque ſubſtãtiæ ſit materia apta huius ſacramenti. — Auguſt. — Alex. — Durandus. — Thomam.]

remotæ

remote: indicant tamen diuersitatem, & identitatem in forma specifica. ¶ Dñs Albertus dicit in quarto, ꝙ quamuis spelta sit alterius speciei a tritico: est tamen panis de spelta materia apta, & uere consecrabilis. Et hoc quia spelta est species frumenti. Additur, ꝙ si Christus usus est pane triticeo: tamen in tali usu uidetur dedisse uirtutem generi secundum omnem suam speciem. ¶ Sed illud dicit Durandus: non uidetur bene dictum: quia in certis sacramentis illud, quod assumitur pro materia, sicut est unum nomine, ita est unũ specie, sicut patet de aqua baptismi, & oleo extremæ unctionis. Non enim nisi in aqua elementari materia est baptismi, & non nisi oleum oliuæ, materia unctionis: non oleum nucum, aut seminis raparũ: oportet ergo, ꝙ panis, qui est materia huius sacramenti, sit idem secundũ speciem: nec sufficit identitas secundum genus. ¶ Thomas de Argentina dicit. Vellem, ꝙ in isto puncto, & in quibuslibet alijs, in quibus tractatur de his, quæ ad necessitatem pertinent sacramentorum: sine quibus non putatur esse ueritas in sacramentis: doct. nunquam sibi contradicerent, & sicubi hoc fieri contingeret, ꝙ ecclesia Romana per determinationem suam remedium adhiberet. Huic addit duo dicta. Primum: ꝙ consultius est: ꝙ sacerdos in sua cõsecratione utatur pane triticeo: quia omnes doctores Christiani fatentur talem panem conuerti in corpus domini, prolatis certis uerbis a ministro idoneo. Multi autem, & magni doctores, & solemnes negant panem spelticeum in Christi corpus conuerti. Secundum dictum est, ꝙ non probatur sufficienter per alios ista negatiua: ꝙ panis spelticeus non est consecrabilis. ¶ Ad cuius intellectum sciendum fore dicit, ꝙ secundum Isido. lib. xvij. etymo. c. iij. frumentũ est in plus quam triticum. unde dic. Isido. Frumenta sunt, quæ aristas habent: reliqua uerò, quæ aristas non habent, fruges appellantur. Ideoque dic. ibidem siligines, & multa similia de genere esse frumentorum: eo ꝙ aristas habent: immo ipsum triticum genus dici frumenti multas habens species: unde dicit. Siligo genus tritici a se lecto dictum. nam in pane species eius præcipua est. Et de ordeo trimensi dicit. Trimense triticum ideo nuncupatum: quia satum post tres menses colligitur. ¶ Cum igitur neque ex fide, neque ex sacra scriptura: neque ex statuto ecclesiæ in decreto, aut decretalibus contento: neque ex originalibus sanctorum doctorum haberi possit, ꝙ solus panis triticeus sit materia consecrabilis, non probatur sufficienter hæc negatiua, ꝙ panis de spelta non sit consecrabilis. Vnde de summ. tri. & fi. ca. ubi fit mentio specialis de hoc uenerabili sacramento: non fit limitatio materiæ ad panem triticeum. Similiter in c. Cũ marthæ. de Cæl. mis. hæc arctatio nõ ponitur: ubi singulariter de hoc sacro peractatur. Neq; in decretis de cõs. d. 2. limitatio ad panẽ triticeũ reperitur: ubi tñ diffuse de hoc sacro agitur, ut patet ẽt in c. supra allegatis. Similiter ex euangelijs aliud haberi non potest: quia nullibi habere determinatior locutio de materia huius sacramenti, quam quod dicitur. Accepit Iesus panem. Non autem uidetur, quin panis sit uniuocum ad omnem panem usualem: siue sit de tritico, spelta, siligine, uel ordeo. Sicut & frumentum uniuocum esse uidetur ad triticum, speltam, siliginem, & ordeum: quãuis hæc sese excedant in perfectione: sicut homo, asinus, leo: de quibus uniuoce dicitur animal. Ex quo uidetur concludi, ꝙ non ualet dictum quorundam dicentium, ꝙ frumentum: quando per se stat, ponitur pro suo significato famosiori, siue digniori: quod est triticum: quia illa regula habet ueritatem tantum in analogis: quę sunt uere æquiuoca: non in uniuocis. Nũc autem frumentum non est analogum: quia nec æquiuocum ad triticum, speltam, siliginem &c. quamuis sit analogia quædam perfectionis inter si-

Albertus.

Thomas.

Isido.

D

Panem triticeum non esse solum materiam cõsecrationis disputatur.

gnificata sua: sicut generaliter in significatis per quodcunque genus. Genus siquidem plures sub se continet species perfectione differentes: cum nullæ duæ species sunt eiusdem perfectionis, quia habent se, ut numeri. 8. metaphysicę. Nec tamen propter hoc genus per se positum, stat pro specie perfectiori, ut patet de animal, lapis, brutū &c. Non enim sequitur, est animal: ergo est homo. Nec sequitur: non est homo, ergo non est animal. Quomō sequeretur in analogis: est homo, ergo est homo uiuus. Et sequitur: non est homo uiuus: ergo non est homo: immo sequitur, est homo pictus: ergo non est homo. Sic in proposito non sequitur: hoc est frumentum, ergo est triticum. Nec sequitur, hoc non est triticum: siue hoc est spelta: ergo non est
E frumentum: cum ut dictum est, frumentum uniuocè dicatur de omnibus habentibus aristas etiam apud uulgum. ¶ Videtur igitur sufficere ad hoc, ꝙ aliquid sit materia apta consecrationis, ꝙ sit panis: dum tamen fit de granis aristarum. Hinc panis coctus de fabis, pissis, lentibus, uel alio legumine non habente aristas, non est consecrabilis Hinc de consec. dist. 2. in ca. in sacramento. supra allegato habere. Nec ampliùs in sacrificijs offeratur, quam de uuis, & frumentis. Pro illo facit, ꝙ apparatus illius decreti non excludit ab hoc benedicto sacramento aliquod uerum frumentum: sed dumtaxat piper & lolium. ¶ Ad hoc patet ratio adducta. Sctā mater ecclesia satagēs filios suos in honorem sui sponsi educare: ubi conspicit occasionem ruinæ, ut deuiationis, monitis salutaribus, & statutis sollicita est obuiare, & ubi maius periculum imminet, prouidet uigilantius. Multa autem statuta edidit circa hoc sacramentum uenerabile: puta, ꝙ sacerdos sit ieiunus: ꝙ certis & benedictis utatur uestibus, ꝙ non celebret nisi in loco consecrato, non interdicto: ꝙ non nisi in altari lapideo chrismatis unctione benedicto, non nisi tempore certo: nec sine igne, & ministro: sic circa sacramentū sanguinis multa sunt statuta: ꝙ s. uino aqua apponatur: ꝙ nō in calice ligneo, uitreo, aut cupreo celebretur: aut consecratus simul sumatur, & cetera multa: quorum tamen nullum est de ueritate, ac necessitate sacramenti, quin sine quolibet horum immo sine omnibus simul sacerdos de facto si attentaret con
G secrare; uerè conficeret: quia tamen illa conferunt ad reuerentiam, & honorem Christi, & deuotionem populi, siue ad quasdā significationes mysticas: placuit ecclesiæ ea omnia in consecratione tam digni, ac ineffabilis sacramenti obseruare: sed si materia consecrationis corporis Christi est solus panis triticeus: longe maius periculum esset ipsum non assumere: quā in consecratione sanguinis uti uino aqua non permixto, aut prætermittere quodlibet prædictorum. Quoniam per assumptionem panis non triticei, omitteretur aliquid essentiale, ac quod foret de necessitate sacramenti: quo frustraretur totus effectus consecrationis, quia nihil fieret, eo ꝙ deficeret debita materia. In alijs autem tantum omitteretur aliquid requisitum de bene esse sacramenti, uel consecrantis, & tamē nullibi reperitur ecclesiā præcepisse: ut solus panis triticeus ad corpus xpi cōsecrationē assumatur, & ecclesia prouida circa minus necessaria, negligēs eē circa necessaria & ꝓhiberet scyllā, & relinqueret carybdim, qđ de ecclesia sponsa xpi, quæ sponsi sui spū regitur, nefas est cogitare. Maxime etiam cum ante multos annorum centenarios hoc ipsum apud catholicos doctores solēnes uersum est in dubium, ut patet de Alberto magno, & sequacibus suis. ¶ Videtur igitur probabile,
F ꝙ panis usualis de frumento confectus, siue sit de spelta, uel de alio frumento, sit apta materia consecrationis. Nihil. n. plus conuincitur ex euangelijs, nisi ꝙ Christus accepit panem. Neq; aliquis sanctorum doctorum ex originalibus determinatius locutus est. Vnde non uidetur tutum ac securū quę- Cōcluditur, quod panis usualis siue de tritico, siue spelta, si-

cunq;

ne de alio frumēto sit materia apta consecrationis.

cunque scholasticum doctoré ex acerrimi ingenij ac profunde scientiæ diffinire hanc negatiuam,& determinare ꝙ panis de spelta,aut alio uero frumento,non est apta materia consecrationis,cum ut dictum est, ad hoc non habeatur euidés canonis autoritas,nec diuina reuelatio,nec cogens ratio, nec ecclesiæ determinatio. ¶ Deniq; periculosum uidetur, ut in simili arguit doctor subtilis in 1. dist. 26. periculosum inquam est articulum fidei limitare uel restringere ad certum intellectum spālem:dum saluari potest in gn̄ali. Hoc.n. facere esset a fide apostatare,cum aliquid in hoc sensu credendum proponeretur,ubi sine repugnantia scripturę rōnis & autoritatis in alio sane intelligi posset. Hoc præterea esset credibile, certum ponere in dubium & incertitudinem. Non enim certum est quod ex incerto dependet,hoc aūt in proposito fieret. Certum quidem est ex scriptura sacra, ꝙ Christus consecrans corpus suum, accepit panem:qm̄ hoc euangelistæ scribunt. Dicere autem ꝙ hoc non saluatur nisi in isto sensu particulari ꝙ accepit pané triticeum,& illum per hoc tanquam materiam consecrationis instituit:est trahere certum ad dubium:quia ille particularis sensus(ut dictum est) ex nullo autentico potest deduci. ¶ Difficile quidem est,& forte impossibile Christum usum fuisse in consecratione pane triticeo. Hoc tamen posito adhuc certum non est, neque euidens, Christum per hunc usum determinate húc panem, ut materiam consecrationis instituisse,& non potius omnem pané, immo si hoc fecisset, uerisimile est euágelistas hoc determinate expresisse, & non in quadam generalitate explicasse,ex qua in dubiū quid,& qualiter xp̄s fecit rationabiliter posset reuocari,quó ecclesiā sic in icerto reliquisset, maxime in aliquo simpliciter necessariò requisito ad sacramenti ueritaté. ¶ Præterea Christus in consecratione calicis usus est uino mixto cū aqua, ut inferius patebit,nemo tamé dicit aquá cum uino esse materiā necessariā sacramenti sanguinis ex tali usu:sed uinum dūtaxat. ¶ Amplius, Christus (ponamus) usus est uino albo in consecratione sanguinis, & quis dicet ex tali usu uinum rubeum non esse materiam aptam consecrationi, cum tamé probabile sit uinum rubeum spé differre a uino albo, propter diuersas proprietates,& operationes quas habent,quæ diuersitatem, ut uidetur, arguūt quarundam qualitatum propriarū consequentium formas specificas diuersas. Vinum quippe rubeum(ut fertur) constipat,album laxat,quod non cōpetit eis ex aliquo humano artificio,aut industria,sed ex naturali proprietate,quę formam consequitur specificam. Immo forte non omnia uina alba sunt eiusdem speciei spāsissimæ,sicut nec omnia pira, nec oia poma, ubi arguitur diuersitas ex uapore,teneritudine foliculorum, uitium, propaginum,foliorum: quæ uidentur tantum differre: quantū arbores diuersorum fructuum,diuersorum .s. pomorum,& diuersorum pirorū. Accidentia autem maxime propria, media sunt arguendi differentiam specificam naturā quo ad nos,qui proprios substantiarum conceptus non habemus. ¶ Præterea christus secundum omnes doctores apostolos sacerdotes ordinauit: dicèns ad eos. Hoc facite in meam commemorationem. Facite hoc, inquā, quod ego feci. Quid autem fecit Christus? Accepit panem,& fregit &c. dicens. Hoc est corpus meū. Ergo sacerdos hoc ipsum nunc faciens: & certa uerba proferés,cōsecrat, sicut Christus consecrauit: Accipiens autem pané de spelta,aut alio frumento accipit panem, ergo consecrat sicut Christus. ¶ Quod autem beatus Thomas,& ceteri arguūt, Christum usum fuisse pane triticeo:nō concludit propositū:quia hoc certū nō habetur. Et si hoc poneretur: adhuc nō haberetur intētū:quia de uino hoc nō sequitur: est usus uino albo:ergo uinū rubeū non est materia sacramēti sanguinis:inter q tamé ap- Thomas.

paret

O paret differentia specifica. ¶ Ex eodem fundamento non concludit ratio Durandi dicentis, ꝙ materia corporis Christi est una secundum nomen: ergo debet esse secundum speciem: quia hoc fallit, ut apparet in materia sanguinis. Quod autem dicit sic esse in cæteris sacramentis, propositum suum non concludit. In baptismo quidem sic est: quia Christus instituendo materiam baptismi, usus est hoc nomine aqua, dicens. Nisi quis renatus fuerit ex aqua. Quod etiam secundum Porphi. est species specialissima: dicente philosopho in topi. Omnis aqua omni aquæ est eadem specie. Instituendo autem materiam corporis Christi, dicunt euangelistæ, ꝙ accepit panem: utuntur ibi euangelistæ nomine panis, quod genus esse uidetur sub se certas continens species. ¶ Quod dicit de materia unctionis, ꝙ sit oleum oliuarum non oleum nucum, si hoc uerum est: habetur ex determinatione ecclesiæ: quæ si in proposito haberetur cessaret quæstio, sed si non habetur: nec sancti hoc exprimunt: stat dubium ibi, sicut hic. Dum addit, ꝙ usus panis triticei ab apostolis ad nos usque descendit: non uidetur hoc uniuersaliter uerum: cum dicat Alex. de Ales parte. iiij. q. xxxij. membro. iiij. ꝙ in quibusdam terris conficitur de spelta, & candich Hic ritus, quo ad panem triticeum, qui ad nos descendit: forte plus introductus est propter reuerentiam sacramenti: q̃ propter necessitatem: quia triticum est nobilior species frumenti: eapropter plus, quam alia frumenta est assumptum. Sicut laudabiliter in quibusdam bene ordinatis ecclesijs uinum optimum, quod ex crementis haberi potest. datur celebrantibus propter reuerentiam magis, quam necessitatem. ¶ Quod etiam adducitur comparatio Christi, qua cōparauit se grano frumenti: nihil uidetur facere ad propositum: quia non cōparauit se grano tritici, sed grano frumenti indifferenter, & indistinctè. Pro quo facit autoritas allegata Aug. dicentis. Cum multa sunt genera frugū: nulli se comparat nisi illi, uolens per hoc a comparatione secludere fruges non uerum frumentum. Et præterea ex tali comparatione nullus panis factus est materia sacramenti, sed ex speciali institutione Christi materia eius effecta est. ¶ Et quod dicit beatus Aug. ꝙ inde cepit mos ecclesiæ in tali grano conficere: uerum est, & hoc institutione subsequēte: quæ si subsecuta non fuisset, quis panem assumeret ad consecrandum corpus Christi? Hæc dicta non tanquam conclusio certa accipiantur, & sufficienter probata: sed tanquam probabiliter causa scholastici exercitij adducta, & neque ecclesiæ determinationi, nec canonicæ scripturæ: neque originalium patrū sanctorum dictis repugnantia, melius sentienti in nullo præiudicantia. Hęc

H de materia primi dubij. ¶ Quantum ad secundum dubium, de quantitate materiæ. Dicunt quidam, ꝙ sacerdos non potest consecrare materiam panis nisi in determinata quantitate: in tanta. s. quanta cedere debet in usum fidelium. Cuius rationem assignant ex uerbis Hugonis de sancto Victore. Sacramentum irritum reputatur, si contra institutionem celebretur. Debet igitur intentio ministri (aiunt) concordare institutioni sacramenti. Institutio autem sacramenti est propter usum fidelium: ut. s. utantur ipso in profectum gratię, & uirtutum: igitur si minister intendat consecrare tantum panem, quantus cedit in usum fidelium: uerum est sacramentum: aliter nō. ¶ Præterea ministris ecclesiæ data est potestas, non in irrisionē fidei, & sacramentorum: sed in ædificationem ecclesiæ & fidelium; secundum apostolum. 2. Cor. 10. Potestatem dedit nobis dn̄s in ædificationem, & non in destructionem. Sed irrisio esset fidei & sacramenti, si sacerdos consecrare posset totum panem qui est in foro, & omne uinum quod est in cellario. ¶ Sed responsio illa alijs, non placet, nam ut arguit beatus Thomas parte. iij. q.

Opinio Durandi de materia consecrationis arguitur.

Alexand.

August.

Dub. 2.

An sacerdos possit consecrare panem quantumcunque magnū.

2. Cor. 10.

lxxiiij art.ij. Si sacerdos intendat consecrare propter finem malum ut irrideat, ueneficia faciat, aut incantet, nihilominus propter potestatem sibi datam perficit sacramentum, & tamen hæc intentio magis est difformis institutioni, quam prior. ¶ Præterea intentio ministri requiritur ad sacramenti perfectionem, sed non quæcunque: sed illa, quæ est de his, quæ intrinsecè pertinent ad ipsum, & non illa, quæ est de contingentibus. Nam si quis baptizaret puerum non ea intentione, ut baptizatus consequeretur salutem, sed cupiditate pecuniarum, uel alia peruersa intentione, puta quia baptismum ad salutem nil credit proficere, huius intentionis defectus effectum sacramenti non euacuat, quo minus sit uerè sacramentum, dum tamen seruat formam & ritum ecclesiæ, intendens quod ecclesia facere consueuit, q̃uis baptismum nihil ualere credat, ut supra dictum est lectione. 6. Propter quod etiam beatus Aug. concedit hæreticos baptizare. Sic in proposito usus sacramenti eucharistiæ non est de illis, quæ sunt intrinseca sacramēto, cum illud sacramentum, quo ad fieri consistat præcisè in consecratione materiæ. immo per usum desinit esse sacramentum, & non consistit in usu, sicut cætera sacramenta. Ideo intentio de usu sacramenti non est de necessitate sacramenti. ¶ Quod autem dicit Hugo de sancto Victore, ꝙ sacramentum irritum habere, si contra institutionem celebretur, intelligendum est, quando celebratur cum omissione eorum, quæ instituta sunt obseruari, tāquam pertinentia ad necessitatem, & essentiam sacramenti, de quorum numero non est intentio usus sacramenti. ¶ Dicitur ergo secundum illos, ꝙ quilibet sacerdos potest consecrare panem in tanta quantitate, quantam potest habere presentem. Cuius ratio est, quia concurrentibus omnibus, quę sunt de necessitate sacramenti, est uerum sacramentum: sed pane quantumcunque magno presente sacerdoti: si ipsum consecrare intendat, & profert uerba ad hoc a Christo instituta, iam concurrunt omnia, quæ pertinent ad hoc sacramentum intrinsecè: & quę absolutè requiruntur: ergo uerè conficit. ¶ Dicitur autem notanter quantocunque pane presente, quia panem absentem etiam modicè quantitatis consecrare non potest. Hinc sacerdos existens in ecclesia non potest consecrare panem in foro. Cum enim formæ uerborum consecrationis contineant in se pronomen demonstratiuū, ideoque requirit præsentiam materiæ consecrandæ. ¶ Et per hoc ad secundum argumentum inductum respondetur: ꝙ licet ministris ecclesiæ non sit data potestas propter hoc, ut abutantur: nihilominus tamen abuti possunt: tam illa, quæ est iurisdictionis: quam illa, quæ est consecrationis. Sententia est beati Tho. & Durandi. ¶ De tertio dubio, qualitate .s. materię panis: utrum in azimis, seu fermentatis confici possit, satis dictum est præcedenti lectione; ideo de hoc non plura. ¶ Placet simul tractare de materia consecrationis sanguinis: ne eorundem repetitio fastidium ingerat relegenti. Est autem materia consecrationis sanguinis, uinum de uua uitis expressum. Ratio principalis est institutio Christi, qui in uino uitis hoc sacramentum instituit. unde Luc. 22. Accepto calice dixit. Dico uobis, non bibam de generatione uitis, donec regnum dei ueniat. & Mar. 14. Iam non bibam de genimine uitis, usque in diem illum, cum illud bibam nouum in regno dei. De congruentia postea dicetur. ¶ Ex quo sequitur: ꝙ uinum pomorum, aut artificiale, non est apta materia consecrationis sanguinis Christi, quia non est uinum uitis, nec est simpliciter uinum, sed ęquiuocè, & secundum quid. ¶ Secūdò sequitur, ꝙ uinum in uua non expressum, non est materia apta consecrationis sanguinis, quia liquor ille in uua magis habet rationem comestibilis, quam potabilis. Et de hoc dicitur de consec. dist. 2. Dicimus, &

Margin notes: August. — Dub. 3. — I — Materia consecrationis sanguinis. — Luc. 22. — Mar. 14.

ea. seq. Cum omne: ubi prohibetur coniunctio uuarum in hoc sacrificio, & conceditur in necessitate expressio uini de botro in calice. ¶ Sequitur tertiò, ꝙ agresta non potest esse huius sacramenti materia: quia nondum habet uini speciem: sed est in uia ad uini generationem, & quamquam non uideatur differre nisi per maturum & immaturum, hoc tamen arguit diuersitatem specificam. Requiritur enim ad ueritatem uini: ꝙ sit digestum in uua: nam digestum, & indigestum uariat speciem: Agresta autem non est digesta: ideo sicut non ex pasta corpus, ita nec ex agrestam sanguis domini conficitur. ¶ Quarto sequitur, ꝙ nec acetum est materia consecrabile. Patet: quia non est eiusdem speciei cum uino, sed est uinum corruptum, unde non fit reditus de aceto in uinum. Verum Alexand. de Ales distinguit de aceto: quia uel deductum est ad ultimum corruptionis, a qua non contingit regredi in uinum, quod simpliciter est alterius speciei, & de illo sanguis Christi non conficitur. Vel nondum ad tantam corruptionem est deductum: sed est quasi uinum acidum nõdum plenè corruptum, & de illo potest fieri consecratio. Ad hoc allegat Innoc. dicentem. Licet diligenti studio uinum optimum sit inquirendum, ut in sacrificium offeratur, uitium tamen uini non maculat mundiciam sacramenti. Quocirca siue nouum uinum, quod dicitur mustum: siue uinum acidum, quod appellatur acetum, in sacrificium offeratur: sacramētum conficitur, & diuinitus consecratur. Et dicit Alexand. ꝙ in aliquibus regionibus solū conficitur ex aceto: quia ad illas regiones non potest deferri uinum manens in suo esse potissimo. Item quædam glos. de consec. dist. 2. sicut. 1. dicit. De aceto conficitur, si ex uino factum fuerit: alias non: quia prope eadem usia est. Ex quibus tamen si cautè attendantur uerba: manifestum est: ꝙ non loquūtur de aceto propriè: quod iam uini speciem mutauit, sed de aceto largè. i. de uino acido quod est in uia ad corruptionem, nondum corruptum: sed adhuc propriā speciem uini seruans. ¶ Quintò sequitur, ꝙ in musto potest fieri consecratio: quia mustum uinum est, quod attestatur eius dulcedo, quę signum est digestionis, & proprietas, quæ uini facit opus. Nam lætificat, calefacit, & inebriat, quod uini speciem arguit. Non tamen usquequaq; cautum est: qualecunque mustum assumere propter eius impuritatem: quia feces commixtæ substantiæ uini in sanguinem non conuertuntur, sed dūtaxat substantia uini. Idcirco magis uidetur ad reuerentiam huius sacramenti pertinere uinum purum, & defecatum, quam uinum nouum, siue mustum turbidum. ¶ Sed dubia quædam circa hanc materiam occurrunt. Primum, utrum solum uinum sit materia apta consecrationis: an requiratur aquæ admixtio. Secundum, utrum aqua uino admixta in sanguinem conuertatur. ¶ Quod autem aqua requiratur de necessitate sacramenti, ita ꝙ sine aquæ admixtione uinum non conuertatur in sanguinem arguitur multis medijs. Primò autoritate canonis: nam Alex. papa ut habetur de cons. dist. 2. c. 1. omnibus orthodoxis scribens, dicit. Non debet in calice domini aut uinū solum, aut aqua sola offerri: sed utrunq; permixtum: quia utrunque ex latere eius in passione sua profluxisse legitur. Et Cyprianus papa eadem di. c. Sicut. 1. dicit. In sacrificando calicem domini offerri sola aqua non potest: quomodo nec uinum solum potest. Nam si uinum tantum quis offerat: sanguis Christi incipit esse sine Christo. Quando enim utrunq; miscetur, & adunatione confusa sibi inuicem copulantur: tunc sacramentum, & spirituale, & celeste efficitur. Et statim sequitur. Sic uero calix domini nō est aqua sola, & uinum solum: nisi utrunque misceatur: quomodo nec corpus domini potest esse sola farina. nisi utrunque adunatum fuerit, & copu-

latum,

Marginalia: An in agresta, possit consecrari. — Innoc. — Al exand. — K. — Dub. 1. An solum uinum sine aquæ admixtione sit materia consecrationis sanguinis.

An necessaria sit aquæ admixtio de necessitate sacramenti.

latum,& panis unius compage solidatum. Ex his arguitur sic. Ex aqua soli non potest confici sanguis Christi: igitur nec ex uino. Dicit enim ex aqua sola non potest offerri: sicut nec uinum solum. Similiter ex alia similitudine. Ex farina sine aspersione nō potest confici corpus Christi, igitur nec sanguis ex uino sine aqua. Dicit enim, calix domini non est uinum solum, sicut nec corpus domini potest esse sola farina. Concordat Iulius papa eadem di. Cum omne. ubi dicit. Non potest calix domini aqua sola esse, aut uinum solum, nisi utrunque misceatur. Et quasi rationem præmisit. Cum in calice, inquit, uino aqua miscetur: Christo populus adunatur, & credentium plebs ei, in quem credit: copulatur. Sequitur. Nam si uinum tantum quis offerat: sanguis Christi incipit esse sine nobis. Si uerò aqua sit sola, plebs incipit esse sine Christo. Facit ad idem Martinus papa eadem di. Non oportet. ubi dicitur. Non oportet aliud aliquid in sacramento offerri præter uinum, & aquam, & panem: quæ in typo Christi benedicuntur: quia dum in cruce Christus penderet: de corpore eius effluxit sanguis, & aqua: hæc tria unum sunt in Christo Iesu. Hæc ostia, & oblatio dei in odorem suauitatis. Simile habetur in cap. statim sequente. ¶ Item ratione ad idem, aut Christus instituit aquam admisceri uino: aut non. Si primum: igitur uidetur necessariò apponenda: quia nihil aliud offerre licet: quam quod dominus tradidit. eadem di. In sacramento. Si secundum: tunc temeraria præsumptione apponitur ab ecclesia Romana: quia sacramenta neque instituere habet: nec mutare: ut supra probatum est lectione. ¶ Item illud est de substantia sacramenti: quod directè ducit in illud, propter quod institutum est sacramentū: sed hoc sacramentū institutum est in recordationem passionis dominicæ. Lucæ. 22. Hoc facite in meam commemorationem. Hoc autem facit aqua in hoc sacramento, ut ex canone Alexandri papæ patet supra allegato. Item res huius sacramenti necessariò significari debet ipso sacramento: sed res huius sacramenti est unio corporis mystici cum capite. Hæc autem per admixtionem aquæ significatur. nam aqua populum significat fidelem. Apoca. 17. Aquas quas uidisti, populi sunt. unde Beda super Marcum. Quia nos in Christo, & Christum in nobis manere oportet: uinum cum aqua miscetur: quia teste Ioh. aquæ populi sunt. ¶ Sed istis non obstantibus, respondetur ad dubium, q aquæ admixtio non est de necessitate sacramenti: licet sit de necessitate ministri consecrantis. Distinctio harum necessitatum supra lectione 1. declarata ē. Primum patet per magistrum. 4. sententiarum di. 11. Si quis non intendēs introducere hæresim, obliuione, aut ignorantia aquam prætermiserit, non uidetur irritum esse sacramentum: sed ille grauiter est corripiendus. Ad hoc facit autoritas Cypriani papæ de consec. dist. 2. Scriptura. ubi dicit. Si quis de antecessoribus nostris uel ignoranter, uel simpliciter hoc non seruauerit, & tenuerit, quod nos dominus facere exemplo, & magisterio docuit: potest simplicitati eiusdem indulgentia domini uenia concedi. Nobis uerò non potest ignosci, qui nunc a domino admoniti, & instructi sumus: ut calicem domini cum uino mixtum (secundum q dominus obtulit) offeramus. Non autem ignorantia, uel simplicitas excusaret, si aqua non apposita: non fieret consecratio. Item dicitur græcos aquam non apponere, & tamen non negat ecclesia latinorum eos uerè conficere. Item nihil est de necessitate huius sacramenti materialiter, quod non remanet neque secundum substantiam, neque secundum accidens: sed aqua admixta non manet secundum substantiam: quia conuertitur in uinum. neque secundum accidens: quia non manet odor, neque sapor. Panis uero, & uinum etsi tran-

Lucæ. 22.

Apocal. 17.

An aquæ admixtio sit de necessitate sacramenti.

L

Cypriani.

seunt:

seunt secundum substantiam manent tamen secundum accidentia,& proprietates. ¶ Item in nullo euangelio legitur dominum apposuisse aquá uino institutione huius sacramenti: sed solum confecisse de pane, & uino. Si autem esset aqua de substantia sacramenti: utiq; facta esset mentio sicut de pane, & uino. ¶ Item in sacramentis nouæ legis nihil est de substantia ex parte sacramentorum: nisi quod efficit, quod figurat: sed aqua apposita nihil efficit: quia nec uerum corpus, nec mysticum: quia effectiuè, & significatiuè est ibi utrumq;, etiam si aqua non apponatur. ¶ Secundū s. ꝙ aqua sit apponenda: & si minister non apponeret, grauiter peccaret. Patet satis ex allegationibus in principio dubij adductis: tum quia contra ecclesiæ præceptum multipliciter expressum ageret: tum quia sine aqua celebrando Christum non imitaretur: tum quia dominicã passionem nõ sufficienter exprimeret: tum quia significationes mysticas tolleret. ¶ Christus siquidem quo ad secundum creditur uinum cum aqua miscuisse, antequã uinum in proprium sanguinem conuertisset. unde Dam. 4. sententiarum suarum. Christus, inquit, calicem ex aqua, & uino mixtum, tradidit discipulis suis, dicens. Bibite ex hoc omnes: hic est calix sanguinis mei. Cui cõsonat illud. In sacramento corporis, & sanguinis domini nihil amplius offeratur: quam quod ipse dominus tradidit: hoc est panis, & uinũ aqua mixtum. de conse. dist. 2. In sacramento. Ad idem facit. c. Scriptura, eadem di. Quotienscunq; calicem in commemorationem domini, & passionis eius offerimus: id, quod constat dominum fecisse, faciamus. Et sequitur. Calicẽ domini cum uino mixtũ (secunndum ꝙ dominus obtulit) offeramus. Huius autem probabilitas sumitur: quia uinũ terræ illius forte est, & substantiosum: Cum autem Christus uixit temperatissimè: probabile uidetur uinũ cum aqua miscuisse. ¶ Deniq; Paschasius quantũ ad tertium inquit. Cur in calice aqua misceatur: illa permaximè, inquit, causa est: quia de latere Christi, ubi passio completur: sanguis pariter, & aqua manauit. Quod certè apostoli mysterium plenè intelligentes, fiendum in calice censuerunt: ut nihil deesset nobis de sacramento ad cõmemorationem passionis, quod tunc extitit in cruce in consummatione nostrę redemptionis. Hoc quo ad passionis sufficientem expressionẽ. Tolleretur etiam mystica significatio. s. unio: quæ, ut argutũ est: aptissimè per hãc aquæ admixtionẽ designatur. ¶ Per hoc ad rõnes in oppositũ factas, quę probare nituntꝰ ꝙ aqua requiritẽ de necessitate sacři. Ad autoritatẽ Alex. papę, quæ ad hoc sonat, ꝙ uinũ solũ sine aqua offerri non debet. Et in auctoritate Cypriani. Non põt. respondet Inno. ꝙ uerba illa determinari debent: quia recipiunt exceptionẽ hoc mõ Nõ põt: nisi ex simplicitate, & ignorãtia fiat. Vel nõ põt. i. non debet: quia illud dicitur fieri, nõ posse: quod de iure, siue licitè fieri nõ põt. Solũ. n. uinum legitimè, & sine pręcepti transgressione non põt offerri. Ita exponit magister dist. 11. quarti, & cæteri doctores. Similiter dicitur: ꝙ illa aduerbia sic, & sicut, dicunt nõ omnimodã similitudinẽ: cũ aqua sola uino solo comparatur: & uinũ sine aqua farinæ non aspersæ: dicunt. n. similitudinẽ decẽtis, & legitimę consecrationis. Vnde neutrum potest fieri legitimè, & sine pcepti trãsgressione. Sed in hoc est dissimilitudo: quia ex aqua sola, & farina nõ cõspersa nullo mõ cõfici põt: ex uino aũt solo cõfici põt: licet nõ legitimè. ¶ Et p hoc patet solutio cæterarũ auctoritatũ. Sic et quod dicit: si offertur uinũ solũ: incipit esse sanguis, uel Xp̃s sine nobis &c. i. nobis non proficit hmõi oblatio: ut exponit glo. in ca. Cũ omne. allegato. Vel sanguis incipit esse sine nobis, quãtũ ad significationẽ: quia deest aqua, qui nos Christo uniendos significat. Sic si aqua sola: plebs incipit esse sine

M

Aqua est apponẽda & si non apponetur minister grauiter peccat.

Dam. 4.

Inno.

An Xps admiscuerit aquam.

Christo.i.significatur esse absq; significatione Xpi. ¶ Ad rationem cum arguitur. Aut Christus admiscuit aquã, aut nõ: dicitur: ꝙ admiscuit, ut dictũ est, nec impedit, ꝙ nullus euangelistarum hoc scribit. Multa enim, & alia signa fecit Iesus in conspectu discipulorum suorum: quæ non sunt scripta &c. ut habetur Ioh. 20. Et maxime in institutione huius sacramẽti: ut habetur de celebra. missa. Cũ marthæ, & cũ infertur. Ergo necessariò est apponenda: negetur consequentia. Quoniã dñs instituendo sacramentũ, non tantum apposuit, quæ erant de necessitate efficaciæ; sed etiam, quæ erant de necessitate significationis. Vnde hęc appositio aquæ, non est necessaria quantũ ad efficaciã sacramenti: est tamen necessaria quantum ad plenitudinem significationis. Dominus enim apposuit aquam tanquam congruã propter significationem expressiorem: non tanquam necessariam simpliciter. Et quod in probatione additur. Nihil offerre licet, uerũ est: nec licet offerre calicem sine aqua: si tamen fit: non est irritum sacramentũ. ¶ Ad aliam dicitur concedendo maiorem intelligendo eã de illo, propter quod sacramentum per se, & principaliter institutũ est. Sed ad minorem dicitur, ꝙ recordatio passionis non est finis per se, seu propter quem institutum est principaliter: sed spiritualis nutritio animæ, & fructus huius sacramenti. Neq; enim diceret dñs. Hoc facite in meam commemorationem: si non fuisset alius finis principalior. Sed hoc dicit, ut celebrantes hoc sacramentum propter finem principalem: uitam scilicet animæ, & unionem cũ christo gratuitam (quem expressit dñs. Si quis manducauerit ex hoc pane: uiuet in eternũ. Et panis, quẽ ego dabo, caro mea est pro mũdi uita. Et sequitur. Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem: in me manet, & ego in illo. Propter hunc quidem celebrantes) nihilominus recordarentur passionis suæ. Exemplum. Cum aliquis ex amore gratuito præstat beneficiũ aliquod amico: bene uult, ꝙ amicus suus recordetur beneficij accepti, ne arguẽdus sit ingratitudinis; nõ tamẽ illa recordatio est propter quod præstat beneficium: sed utilitas, quam uult amicum ex eo consequi. ¶ Ad ultimum dicitur: res huius sacramenti, quæ est unio &c. significari debet per aliquid sacramenti: nõ ideo aquæ admixtio, qua hæc unio significatur, est de necessitate sacrĩ, quia hæc unio etiam significatur per aliquid aliud in hoc sacramento, scilicet corpus Christi uerum: quod est res, & signum. Vnde Hugo de sacramentis lib. 2. parte. 8. ca. 7. Hæc res scilicet corpus Christi est integrum sacramentum alterius rei, scilicet unitatis capitis, & membrorum. Vnde ait. Corpus, & sanguinem sacramentũ esse credimus gratiæ spiritualis: qua. s. gratia mẽbra capiti uniuntur. ¶ Nunc de secundo dubio, utrum aqua uino admixta in sanguinẽ Christi cõuertatur. De hac quæstione recitat Inno. tertius in ca. Cum Marthæ. de cele. missa. tres opiniones. Quarum una est, ꝙ aqua adiuncta uino manet in sua specie, uini accidentibus circumfusa: ita ꝗ uini saporẽ assumit: non tamen sui substantiã derelinquit. Hæc opinio, quam pro tertia recitat Inno. est contra beatum Ambro. in li. de offi. dicentem: ꝙ in sacramento altaris post consecrationẽ, nihil est nisi corpus, & sanguis Xpi. unde ait. Ante benedictionem illa spẽs nominatur: post benedictionẽ corpus significatur: & habetur de cõse. dist. 2. ante benedictionẽ. Et Aug. in li. sniarũ prosperi. eadẽ di. c. Nos aũt. Fateamur ante consecrationẽ panẽ esse, & uinũ, quod natura formauit: post cõsecrationẽ uerò carnẽ Christi, & sanguinẽ, quod bñdictio cõsecrauit. Itẽ Ambr. de sacris eadẽ di. Panis. 2. Calix est uini, & aquæ plenus. ubi uerba Christi operata fuerunt ibi sanguis efficitur qui plebẽ redemit. Ad idem multa adduci possunt ex dist. 2. de cõse. ubi nullibi mentio fit, ꝙ manet

An aqua uino admixta conuertatur in sanguinẽ Christi.

Marginal references: N; Ioh. 20; Ioh. 6.; O; Deut. 2.; Innoc.; Inno.; Ambr.; August.; Ambr.

post benedictionem aquæ:sed tantum Christi sanguis. ¶ Præterea si aqua maneret in propria specie, uino in sanguinem conuerso: tunc non liceret sacerdoti in casu eadem die duas missas, aut plures celebrare; sicut nec licet semel non ieiunum (ieiunio naturæ) celebrare: ut supra habitum est lec. 10. quod tamen falsum est: cum in plerisque casibus liceat una die plures missas celebrare. Probatur autem illa consequentia: tum quia celebrans sumédo Christi sanguinem simul sumeret aquam calici admixtam in propria natura, & specie manentem, & sic solueret ieiunium naturæ: quare non posset secundo celebrare. Et hanc rationem tangit glo. in cap. Cum Marthæ. allegato. ¶ Ideo fuit secunda opinio, q uinum conuertitur in sanguinem, & aqua in id, quod cum sanguine de latere Christi effluxit. unde dicunt. Cú de latere Christi duo præcipuè fluxerunt sacramenta, redemptionis in sanguine, ac regenerationis in aqua: in illa duo uinum, & aqua, quæ commiscentur in calice diuina uirtute mutantur. Horum aliqui dicunt, q aqua conuertitur in humorem aqueum, quem phlegma uocant, ut recitatur in ca. In quadam. de cele. missa. ¶ Sed hi tripliciter deficiunt. Primò, quia sicut priores negant actiuitatem uini in aquam. Secundò: quia secundum hoc aqua seorsum esset consecranda: sicut uinum seorsum a pane consecratur. Virtus enim uerborum non se extendit ad aliquid, quod in uerbis nó exprimitur. Cum autem dicitur. Hic est calix sanguinis mei: exprimitur sanguis Christi, & non aqua, quæ effluxit ex latere Christi. Tertiò peccát in hoc, q dicunt humorem, qui fluxit de latere Christi humorem fuisse phlegmaticum, & non aquam. Hoc autem reprobat Innoc. in c. quadam. de cele. miss. Vbi contra tales ponit quattuor rationes probantes, q uera aqua fuit, quæ fluxit de latere Christi. ¶ Ideo fuit tertia opinio, q aqua cú uino transsubstantiatur in sanguinem mixta uino. Hanc opinionem probabiliorem dicit Innoc. quam cómuniter sequuntur doct. theolog. s. Tho. Sco. & cæteri tanquam indubitatam. Si tamen sic intelligitur, q aqua post admixtionem cum uino, per actiuitatem uini transit, & conuertitur in uinum, & facta uinum, conuertitur in sanguinem Christi. Vnde dicit Scot. in 4. dist. 11. q. 7. Vino apponere aquam non est simpliciter necessarium de necessitate sacramenti, quia etiam, quando apposita non est, conuertitur in sanguinem, nisi prius sit conuersa in uinum. Sicut enim modicum uinum admixtum aquæ absorbetur ab aqua, & perdit uirtutem, & speciem uini: ut si gutta uini in dolium aquæ mittatur, statim corrumpitur, & conuertitur in aquam, ita uiceuersa modica aqua missa in calicé uini ex uino alteratur, & tandem corrumpitur, & conuertitur in uinum. Et sic aqua in uinum naturali operatione conuersa per transsubstantiationem supernaturalem conuertitur in Christi sanguinem, & non alias nec aliter. ¶ Vnde modica aqua apponi debet, ne uinum distrahatur a sua specie per nimiam aquæ appositionem: sed econuerso aqua propter sui modicitatem a sua specie citò in uinum transeat, & demum totum in sanguinem conuertatur. Et tantò minus de aqua apponendum est: quanto uinum debilius fuerit, & minus substantiosum. ¶ Et si quæris: quáta aqua sufficit. Respondet Alex. de Ales q una gutta sufficit, quantumcunque parua sit: dummodo possit a suo toto separari. Et hinc sumitur alia ratio præter eam, quæ supra posita est: cur fortè & optimum uinum in hoc sacrificio offerendum est: ut sit uigorosum ad alterandum: & conuertendum aquam appositam in se, & a propria sua specie transmutandum. ¶ Propter idem cautè faciunt celebrantes, qui aquam satis tempestiuè, & hora bona, ut in principio missæ: uel ante Euangelium uino commiscent: quia conuersio aquæ in uinum nó

Innoc.

P

Thom.

An oportet aquam prius naturaliter conuerti in uinum prius quam conuertatur in sanguinem.

Alexand.

Quantum aquæ sit apponendum.

fit per miraculum, sicut uini conuersio fit immediate a uirtute diuina in
sanguinem; sed fit per naturalem actionem uini in aquam, quæ requirit præ-
uiam alterationem. Hæc autem fieri non potest in instanti, sed in tempo-
re. Oportet enim qualitates aquæ corrumpi, & qualitates alias uini
formæ conuenientes introduci: ut corrupta forma aquæ ad introductio-
nem qualitatum ei disconuenientium: in materia iam contrarijs quali-
tatibus disposita forma uini generetur. Hæc autem: quia fiunt ab agente
naturali non possunt nisi in tempore, & successiue fieri. ¶ Huius ab-
sorptionis aquę in uinum, per quam non manet in se. Alexand. de Ales Alexand.
ponit quasdam mysticas rationes, ut scilicet sit conformitas signi ad si-
gnatum. Per hanc enim unionem aquę uino ipsam absorbente, signi-
ficatur triplex unio perfecta, qua unum ab altero quodammodo absorbe-
Rōnes mysticę appositionis aquę cū uino.
tur. Prima est unio membrorum cum capite: quæ non habent esse di-
stinctum a capite. Secunda est nostræ mortalitatis absortio. Tertia
est gentium insertio. ¶ Primò, hæc mixtio aquę cum uino, significat
unionem membrorum cum capite: quæ unio est res huius sacramenti.
Conc. Trid. Sess.22.c.7.
Sicut enim habetur ab Innocen. tria sunt in hoc sacramento, forma ui- Innocen.
sibilis panis, & uini: ueritas corporis, & sanguinis Christi: uirtus spiritua-
lis unitatis, & charitatis communicantis populi. Primum est sacramentum
tantum. Secundum est sacramentum, & res. Tertium est res tantum.
¶ Sed notandum, quòd est unitas charitatis membrorum mystici corpo-
ris Christi adinuicem: huius signum, & causa est corpus uerum, unde In- Innocen.
nocen. Verum corpus Christi est res prima: quia significatur, & conti-
netur a primo, & sacramentum tertij, quia significat, & efficit tertium, id
est unitatem ecclesiasticam. Alia est unio corporis cum capite, cuius cau-
sa est corpus Christi uerum, sed unius unionis hęc mixtio est signum. Hac
autem uirtute unionis quasi mutatur homo in Deum, secundum quòd di-
cit Apostolus, primo Corinth. sexto. Qui adheret Deo, unus spiritus ef-
ficitur. Vnde & huius cibi spiritualis, alia est uirtus, quàm cibi materia- 1.Corin.6.
lis: nam materialis cibus conuertitur in sumentem, iste autem cibus con-
uertit in sui naturam sumentem. Cibus sum grandium (ait August.) tu mu- August.
taberis in me, non ego mutabor in te. Quia igitur uirtute huius cibi, qua
fit hæc unio, mutatur homo in Deum, ut sit conformitas signi ad rem,
conueniebat, ut aqua mutaretur in uinum. Significat secundo hæc aquæ
mixtio aliam unionem, quæ est nostræ mortalitatis absortio. Aqua enim 2.Reg. 14.
nostram mortalitatem designat. 2. Regum. 14. Omnes morimur, & tan-
quam aqua dilabimur in terram, quæ non reuertuntur. Per uinum, quo
signatur sanguis Christi: eiusdem mortalitatis absorptionem, siue mortifi-
cationem. 1. Cor. 15. absorpta est mors in uictoria & Oseæ. 13. Ero mors 1. Cor. 15.
tua o mors. Licet autem in nobis morimur: in Christo tamen uiuimus. Oseę.13.
Collos. 3. Mortui estis: & uita uestra abscondita est cum Christo in Deo.
¶ Significat etiam hæc aqua mixtio unionē gentium, quæ inserendæ erant Col.3.
ecclesiæ de iudæis: sicut oleaster oliuæ ad Rom. 11. Aqua autē conuertitur
in naturam uini: in signum, quod gentes erant conuertendæ: & fidelium eccle- Roma.11.
siæ ex iudæis incorporandæ. Propter quod dictum est Petro. Occide, &
manduca Act. 10. Sicut enim, quod māducatur, in naturā cōuertitur man- Act. 10.
ducātis, sic aqua, quę gentes incorporādas significat, in naturā uini conuertit.
Per quod ecclesia de iudæis, quæ gentes incorporat, repræsentatur. ¶ Neq;
huic mixtioni, & uini cōuersioni obest, quod se. tertia opinio recitata as-
sumpsit. s. de latere Christi fluxerunt sacra redemptionis in sanguine, ac
regenerationis in aqua &c. quoniam in sacro redemptionis aqua apposi-

ta non est signum regenerationis. Est quidem aqua sacramentum regenerationis non mutata, nec commixta: sed in baptismo sub ea proprietate, quæ sibi proprijssime conuenit uirtus abluendi. In sacramento autem redemptionis apposita uino, & mutata in uinum, est significatiuum unionis populi cum capite glorioso Christo, ea proprietate, quã aqua: quia sp defluit in terram, populum significat: qui continuè decurrit in mortem, secundum illud supra allegatum. Oẽs morimur, & tanquã aqua dilabimur in terram. Hæc igitur sunt rõnes mysticæ, cur aqua in uinũ prius est conuertenda.

R ¶ Sed fortè quis diceret. Quid si instanti consecrationis aqua nondum cõuersa est in uinum: nunquid & ipsa conuertitur in sanguinẽ? Et quia supra visum est, q non: quid fiet de aqua? Rñdetur, si fuerit in tanta quantitate, q ipsa conuertisset uinũ in se, si uinũ non fuisset prius conuersum in sanguinem, tunc alterabit species remanentes post consecrationem, & in instanti, quo corrumperetur forma uini, si non fuisset conuersum, & introduceretur forma aquæ in materiam uini, corrumpuntur qualitates uini: & deus creat nouam substantiam compositam ex materia, & forma aquæ sub qualitatibus de nouo introductis. ¶ Et dico notanter, quòd deus creat, quia aqua non potest educere formam de materia, quia nulla est ibi, nec potest ipsam materiã pducere, quæ a solo deo creatur: rectè sicut de corruptione specierũ in eius manducatione. de quo infra. ¶ Si aũt aqua illa est tam modica, q uinũ ipsam in seipsum conuertisset, si non fuisset trãssubstantiatũ, tunc species uini remanentes post cõsecrationẽ, alterant aquã corrũpendo ipsius qualitates, & in instãti, quo uinũ corrũperet aquã, si esset præsens, corrũperetur forma aquę: & produceretur forma uini noua in materia aqua, uel ab accidentibus, uel a Deo secundũ diuersas opiniones, de quibus infra. Et saluaretur ibi tãdiu sanguis Christi, quãdiu manent species uini trãssubstantiati, non tñ sub speciebus uini de nouo producti inciperet esse sanguis Christi. ¶ Et notandũ, q hic quidem sanguis sub nullis spẽbus incipit esse, aut manet, nisi istius uini, supra quod prolata est uerborũ forma ad consecrationẽ sanguinis requisita. Hæc autẽ nõ est prolata super uino de nouo ex aqua genito post consecrationẽ, qm etiam si post consecrationẽ uinũ purũ apponeretur speciebus: non trãsit in sanguinẽ, sicut aqua nõ benedicta addita benedictæ efficitur benedicta: & oleum non consecratũ additum consecrato redditur consecratũ. Non sic in proposito. nã sanguini Christi in calice, quia non est extra uenas corporis Christi; sed in uenis glorificatis, ideo ei nullus liquor appositus potest commisceri, nec per consequens aliquis in ipsum conuerti, nisi diuina uirtute uerbis cõsecrationis assistẽte. In aqua autẽ benedicta est perfecta unio alterius aquæ appositæ cũ aqua benedicta, & constituunt unam aquã, propter quod totum resultans sortitur nomen aquę benedictæ, ita & in oleo. Nec ex benedictione aqua, uel olei fit substantialis transmutatio aquæ uel olei: qualis fit in proposito: ubi substantia uini conuertitur in substantiã corporis Christi.

S ¶ Sed quid de sumente calicẽ, in quo apposita aqua nondum esset in uinum conuersa, & per consequens nec in sanguinẽ, nonne solueret ieiunium impediẽs ab iterata celebratione. Rñdetur, solueret quidem ieiunium, sed non impediretur ab iterata celebratione, quia ignorãtia inuincibilis excusat. Non .n. põt sciri, uel euidenter apprehendi instans hmõi conuersionis a sacerdote, nisi forte tanta fuisset aqua apposita, q notabiliter depŕhenderet sapor aquæ, tunc esset ab iterata celebratione abstinẽdũ. ¶ Si q̃rit̃ qualis esse debeat aqua. Et quid si apponeret̃ rosacea, uel ex alijs herbis distillata. Rñdetur, q dr̃ esse aqua talis, quali creditur Xp̃s usus fuisse in

Quid fiet de aqua si in instanti consecrationis nõdum conuersa sit in uinũ

An sumẽs calicem in quo adhuc ẽ substantia aquę per hoc soluat ieiunium.

De qualitate aquę.

ultima cęna, hoc est aqua elementaris, uerūm, quia elementaris aqua si nō apponit, nō impeditur cōsecratio, iō si apponeretur modicū aquæ distillatæ, q̄ nō posset corrūpere uinū, licet appōnes grauiter peccaret, effectus tñ cōsecrationis non impediret. Sētentia est Alex.& S.Tho. ¶ Si demū q̄ritur. Nunquid sufficit, si aqua admisceat in dolio, quia ante missæ inceptionem, frequēter calix per aquæ,& uini infusionē p̄paratur. Solutio secūdū Alex. Non sufficit, qm̄ cū cōmixtio aqua, & uini est sacr̄alis, non debet fieri, antequàm mysteria inchoentur, uel fiat p̄paratio ad inchoandū,& in uasis sanctificatis,& ministris ad hoc ordinatis. Vnde in missa solemni solet apponi post euāgeliū, in priuatis uerò solet fieri ante, qm̄ in missa solemni p̄p cantum chori,& p̄fationis, copiosius tp̄s habetur, quo pōt fieri aquæ in uinum trā!mutatio, q̄ in missa priuata, quæ legitur sine cantu. ¶ Nunc iuxta diuisionem in principio huius lectionis factā, uidendū est breuiter de congruitate institutionis huius sacramēti sub materia panis, & uini. Assignant aūt doct.& sancti uarias cās institutionis, quarū una princ ipalior est alia. Principalis itaq; cā est, ut nutrimento conuenienti aīam ad uitā per baptismum regeneratā, dñs aleret cibo uitæ ministrato contra cibū illum primorū parētum, qui erat cibus mortis, unde eis dictū est. In quacūq; die ex eo comederitis, morte moriemini. Gen. 2. De cibo aūt isto dr̄. Quicūq; mādūcauerit ex hoc pane, uiuet in æternū Ioh.6. vnde Inno. Vt suam erga nos charitatē ostēderet,& nr̄am erga se charitatē accenderet; dedit se pro nobis in preciū, ut per p̄cium nos redimeret a morte, per cibū aleret nos ad uitam. Alia cā est ad gustum diuinitatis inuitatio. Instituit. n. diuina sapientia (ait Alex. de ales. q. 30. membro ulti. par. 4.) sacr̄m corporis,& sanguinis sui: ut ad gustum diuinitatis suæ, p̄ gustū humanitatis nos dñs inuitaret. ¶ Tertia est mortis suæ commemoratio, q̄ amorē nostrum dr̄ sibi totaliter uendicare. Hoc facite, inquit, in meā cōmemorationem.& 1.Cor.11. Quotiescūq; man. panē hunc,& ca. bi. mortē dñi an. do. ve. ¶ Quarta peccatorū quotidianorū uenia, unde Inn. Dedit nobis dñs hoc sacr̄m salutis, ut quia nos quotidie peccamus,& ipse iā mori nō pōt, per hoc sacr̄m quod in memoriam mortis accipimus, remissionē peccatorū quotidie consequamur. ¶ Quinta est scripturarū,& figurarū impletio. Esa. 7. Vocabitur nomē eius Emanuel, quod interpretatur nobiscū deus.& Mat. ulti. Ego uobiscū sum (inquit dñs) oībus diebus usq; ad consummationē sęculi. Sed de hoc infra, cum de figuris (quibus præfiguratum est) latius dicetur. ¶ Cur autem cum cibus sit animæ: multaq; sint ciborū genera, quare sub specie panis,& uini placuit illud instituere. Ad hoc ponit magister di. 11. quarti tres rōnes. Prima, ut fides habeat meritum, dum sumeretur corpus Christi sacratissimum sub aliena specie occultatum. ¶ Secunda, ne abhorreat animus, quod cerneret oculus dum manducandum in specie propria proponeret uerū hominis X̄pi corpus ¶ Tertia, ne ab infidelibus nostræ fidei insultaretur. unde Aug. Nihil rōnabilius, quam ut sanguinis similitudinē sumamus, ut ita & ueritas non desit,& ridiculum nullū fiat a paganis, si bibamus cruorem occisi hominis. De hoc sunt metra Sumitur occultè Christus, ne sit tibi stultè, Horror, uel risus, sitq; lucrosa fides. ¶ His tribus additur ratio quarta secundum Hugonem, quæ est significationis perfectio. Significationis dico duplicis. s. ueri, & cōtenti Christi corporis, & sp̄ualis refectionis, & saginationis mentis. Habet enim panis expressam similitudinem corpis, nā panis materia, granum. s. frumenti in terrā iacitur, in terra mortificatur, ut multum fructum afferat. Grana contrita in farinā resoluuntur, quibus apposito liquore, pasta conficitur, qui cocta ignis calore in panē perfectū maturatur. Sic X̄ps

Marginalia: Alexand. S. Thom. — Alexand. — T — Quare dominus instituit hoc sacramētū sub materia panis & vini. — Gen. 2. — Ioh. 6. — Innocen. — Alexand. — 1. Cor. 11. — Luc. 22. — Innoc. — Esa. 7. — Matth. ulti. — V — Quare occultum tradidit corpus sub specie panis & uini. — August.

terræ inleritur, utero.s.uirginali. De qua prophetice scriptum est. Benedixisti domine terrã tuam: auertisti captiuitatem Iacob. Et iterum. Terra nr̃a dabit fructum suũ. In terræ medio mortificatus est. Vnde salutis fructus plurimus subsecutus est. s. totius humani generis a diabolica seruitute redemptio peccatorum remissio, regni cœlestis apertio, ac immarcessibilis gloriæ, ac beatitudinis plenitudo. Ex quo multiplici fructu integratur mysticum Christi corpus, ecclesia.s. militans, & triumphans, quæ ex multis membris colligitur: fidei liquore & diuini amoris ardore inuicem conbinatis. ¶ Refectio insuper mentis: quam per hoc sacramentum dñs præstat: quomodo apertius significari potuisset, q̃ in pane & uino, quo perfecta refectio celebratur, & quotidie alimur, ac in uita corporali sustentamur, confortamur, roboramur. De quo propheta. Panis cor hominis cõfirmat: & uinum

Psal. lætificat cor hominis. Qui panis: quia cõis est omnibus: usus; eius delectabilis sine fastidio, licet quotidianus. Congrue itaq; Christus sapientia patris, sacramentum spiritualis refectionis in pane, ac uino instituit: ut sicut materia baptismi, quę signum est interioris ablutionis est aqua, inter cætera magis ad corporis lotionem congrua, per quam spiritualiter regeneramur, & in esse spirituali constituimur. Sic materia eucharistiæ diuinissime: qua in uita spirituali fouemur, nutrimur, & augmentamur: est panis, qui corpo-

Hugo. rali refectioni est aptissimus, nec aliquando sicut cæteri cibi est fastidio, &

X horrori. ¶ De hoc pulchre scribit uenerabilis Hugo libr. 2. de sacra. part. 8. ca. 8. in uerba hæc. Voluit sapientia Dei, quæ se per uisibilia manifestat, ostendere, quoniam ipsa animarũ cibus, & refectio est. Et propterea carnẽ assumptam in edulium proposuit, ut per cibum carnis ad gustum inuitaret diuinitatis. Sed ne rursũ humana infirmitas contactũ carnis in assumptione horreret consueti, & principalis edulij specie illam uelauit: & sic sumendam proposuit, ut sensus in uno foueretur, & fides in altero ædificaretur. Fouetur enim sensus in uno: dum solita tantum, & consueta percipit. Edificatur autem fides in altero, dum in eo, quod uidet: quale sit illud, quod non uidet, agnoscit. Proponitur igitur species panis, & uini, ut doceatur plena, & perfecta refectio esse in sumptione corporis, & sanguinis Christi ex diuinitate Christi. Plena autem refectio cibus, & potus est: cibi autem, & potus panis, & uinum principalis substantia est. Et proponitur species ex principali substantia refectionis, ut in ea sumatur, & puram ueritas corporis, & sanguinis Christi significaretur, sicut ipse testatur dicens. Caro mea uere est cibus, & sanguis meus uere est potus. Quæ tamen corporis, & sanguinis sumptio: quia sola sine spirituali effectu salutem non confert: idẽ ipse saluator manifestauit dicens. Caro nihil prodest, spiritus est, qui uiuificat. Virtus ergo, & plenitudo spũalis refectionis, quæ in corpore Christi, & sanguine est, per speciem quidem panis, & uini, significatur. In perceptione autem gratiæ: infusio internæ, & æternæ refectionis perficitur. Et sic quidem cũ tria in uno ibi sint. In primo, quidem signum inuenitur secundi. In secundo autem causa tertij. In tertio uerò uirtus secundi, & ueritas primi, & hæc tria in uno sunt, & unum sacramentum. Claret itaque quomodo diuinissimę eucharistiæ sumptio sacramẽtum est, & imago participationis Iesu, quia hoc q̄ eius sacrm̃ uisibiliter pcipimus, signũ est q̄ ei spũaliter uniri debemus. Ipsa at̃ eucharistia. i. bona grã: ipa. s. hostia sacra diuinissima uocatur: qm̃ diuinos facit, & pticipes diuitatis eos, qui se digne pticipant. Et quia ipsa signũ est, & ueritas, in qua uera caro in spẽ panis su-

Y mitur: & in carne eius digne sumpta ipsius ẽt diuinitatis susceptio, & participatio, & consortium cõdonatur. Hæc uenerabilis Hugo. ¶ Patet

igitur, quam congrue id, quod nobis est principalis cibus, & potus: corpus domini significat: qui uerus cibus est animæ, & perfectus: habens in se conditiones perfecti cibi; quæ nouem secundum dominum Alb. inde officio missæ par. 2. numerantur. Hæ sunt, cibi nobilitas ex genere: suauitas ex sapore: nutritiuitas ex uirtute: ad cibatum congruitas ex similitudine: penetrabilitas ex subtilitate, unibilitas ex connaturalitate: & firma hæsibilitas ex cibati appræhensione: quæ per longum prosequitur: sed rescinduntur propter nimiam prolixitatem. ¶ Sunt & aliæ causæ, quare sub duplici specie institutum sit, quæ reseruantur usque ad eam canonis partem. vbi de sanguinis consecratione agitur: ad lect. l. lij. ¶ Habet autem mos, & rubrica docet Romani ordinarij, quod sacerdos celebrans dicens hæc verba. Qui pridie &c. digitos suos pollices, & indices utriusq; manus ducat super pallam corporalis tergentes eos: licet etiam ante canonis inceptionem lotos, ad significandum, quod hoc sacrificium non nisi mundis manibus: non uitiatis, non pollutis, dicitur uenerabiliter, ac summa reuerentia pertrectari. Ea propter & episcopus sacerdotes ordinans, manus eorum chrismate ungendo sacrificat, ut digne sanctis manibus tractent hostiam salutarem. Fit autem hæc tersio digitorum quibus dominicum corpus sub speciebus tractandum est: non propter timorem contaminationis corporis Christi, quasi ipsum possit corporali immundicia maculari: cum sit sub hoc sacramento modo non quantitatiuo, & quasi indiuisibili, quo anima intellectiua est in corpore, secundum quem modum a nullo corpore contingi potest. Sed fit potius ad reuerentiam exhibendam: excitandum quoque deuotionem, & attentionem ad benedictum Christi corpus, quod realiter post prolata consecrationis uerba, sub speciebus panis continetur. Magnam enim requirit puritatem, & reuerentiam immolatio huius sacrificij, quia inter omnia sacrificia ipsum est potius: & in dignitate quæq; alia superexcedit: dicente Alex. Papa, ut habetur de conse. dist. 2 Nihil. Nihil in sacrificijs maius esse potest, quam corpus, & sanguis Christi. Nec ulla oblatio hac potior est: sed omnes hæc præcellit: quæ pura conscientia domino offerenda est, & pura mente sumenda: atq; ab omnibus ueneranda. Et sicut potior est cæteris: ita potius excoli, & uenerari debet. Hæc ibi. ¶ Debet autem sacerdos hæc uerba proferendo panem de palla corporali: ubi ante canonis inchoationem repositus fuerat suscipere: sicut Christus accepit panem in manus suas uolens consecrare, dans per hoc formam, & exemplum similiter faciendi. Debet & sacerdos cauere, ne multum ante hostiam sic in manus receptam eleuet, priusquam consecrationis uerba proferat: ne circunstans populus panem nondum consecratione in corpus domini conuersum adoret, & ita in idolatriā incidat, dum pro Christo panem adorat. Vnde non satis cauta est nonnullorum sacerdotum consecratium sollicitudo, qui hostiam consecrandam in manus recepturi, genua flectunt: in altum eleuant, populo respiciente, & post ad consecrandum procedunt. Teneat ergo in manu hostiam sacerdos non multum eleuando ipsam de altari, nec genuflectat, quousque consecrationis mysterium est perfectum, quod usque ad uerborum consecrationis panis (quæ sunt: hoc est enim corpus meum) prolationem integram perficitur. Siquidem, ut infra dicitur, in primo non esse uerborum incipit esse corpus Christi sub speciebus panis, in eodem panis substantia desinente.

Albert.

Z

De tersione digitorum & alijs, quę per sacerdotem communiter fiunt ante consecrationem.

DE MODO ET CIRCVMstantia consecrationis.

LECTIO XXXVI.

ET eleuatis oculis in cœlum ad te Deum patrem suum omnipotenté. ¶ Hæc est tertia pars subdiuisionis quartę partis principalis canonis,in qua præmissis huius sacrosanctæ institutionis hora, & materia tangitur eius modus,& circumstantia. Vnde dicitur. Et eleuatis oculis in cœlum. Et eleuatis.i.sursum leuatis:oculis.scilicet mẽtis, & corporis in cœlum, a quo omne datum optimum est descedens:ad te Deum eius secundum humanitaté: patrem suum secundum diuinitatem: omnipotentem per deitatis infinitatem:quæ secundum Damasc. pelagus est infinitæ substantiæ. Etiam omnipotentem per creationis,& transsubstantiationis potestatem, quæ quia infinita est omnipotentia, tibi patri omnipotenti, & clementissimo gratias agens &c. In quibus uerbis secundum Alex. de ales,arduitas facti, & dignitas sacramenti designatur. Non enim sic fecit dñs in institutione alicuius alterius sacramenti: de quo de conse.dist.2. Nihil dicit Alex. Papa quintus,ut supra allegatú est in fine lectionis p̃cedẽtis. Nihil in sacrificijs maius esse pót, q̃ corpus,& sanguis Christi,nec ulla oblatio hac potior est sed omnes hæc præcellit, quæ pura conscientia dño offerenda est, & pura mente sumenda,atq; ab oibus ueneranda. Et sicut potior est cęteris: ita potius excoli,& uenerari ditum. Hæc ibi. ¶ Sed hic diceret aliquis, cũ nullus euangelistarum institutionem huius uiuifici sacramenti describentiũ, Christũ eius institutorem oculos suos ad cœlũ eleuasse commemoret, quis tantæ præsumptionis extitit,& audaciæ, ut uerba suo de corde interponere tentauerit,& q̃ Christus in cœlũ oculos suos leuauerit affirmare? Rñdet dñs Innocen. q̃ tria commemorantur hic in ca. de celeb. missa. Cum Marthæ: quæ nullus euangelistarũ describit,uidelicet. Eleuatis oculis in cœlũ, æterni testamenti,mysteriũ fidei. Sed unde tunc canoni hæc inserta sunt,quasi Christus sic fecerit, & sic dixerit. Rñdet idem,q̃ formam istorum uerborũ acceperunt Apostoli a Christo, & ab ipsis apostolis cępit ecclesia. Multa siquidem tam de factis, q̃ uerbis dominicis pręter miserunt euangelistæ, quæ tñ apostoli, uel facto suppleuisse,uel uerbo expressisse leguntur. Paulus náque in actibus Apostolorum sic ait. Meminisse nos oportet uerbi dñi nři Iesu, qui dixit. Beatius est dare magis, q̃ accipere. Hoc nullus quattuor euangelistarum scripsit. Nullus etiam eorũ expressit,quod ad Corinthios de Christo scribens ait. Visus est plusquam quingentis fratribus simul. Deinde uisus est,& Iacobo, nouissimè aũt oim tanquam abortiuo uisus est mihi. Euãgelistæ ẽt mutuò inter se suppleuisse leguntur, quæ ab eorum aliquo,uel aliquibus omissa sunt. Vnde cum tres Euangelistæ posuerunt, hoc est corpus meum,solus Lucas adiecit:quod pro uobis tradetur. Et cum Matthęus,& Marcus dicant pro multis: Lucas dicit pro uobis: Matthęus aũt in remissionem peccatorum adiunxit. Cæterum ea quæ adduntur in canone missæ, põt ex alijs locis euangelij comprobari. Iohannes.n. suscitationem Lazari describens, Iesum sursum oculos leuasse asserit, & dixisse. Pater gratias ago tibi, qm̃ audisti me &c. Et infra. Si tunc igitur in cœlum oculos leuauit ad patré, cũ ad corpus exanime animã Lazari reuocauit, probabilius esse ui-

Marginalia: Expositio horum uerborum, & eleuatis oculis. — Damascenus — Aliqua habentur in canone q̃ nullus euangelistarũ de Christo scripsit. — De oculorũ eleuatione. — Innocen. — Act. 20. — 1. Cor. 15.

B

deur, q tunc oculos leuauerit ad Deū patrem in cœlū, cum panem, & uinū in corpus, & sanguinē proprium cōmutauit. Hæc ibi. ¶ Leuauit aūt oculos in cœlum ad Deū patrem suū omnipotentē duplici de causa. Prima, ut nobis insinuaret se ptātem a Deo patre hoc opus magnificū pficiendi accepisse. Hoc siquidē & in alijs locis plurimis uerbo attestatus est. vnde Matt. 11. Oīa mihi tradita sunt a pr̄e meo. Et iterum. Io. 7. Mea doctrina non est mea: sed eius, qui misit me pr̄is. Quāuis. n. Xp̄s uerus fuit, & est deus pr̄i per omnia æqualis: quia tū p generationem a pr̄e originatur, qua generatione sibi a pr̄e cōicata est essentia, quæ deus est. Oipotentia, qua ei æqualis est, & quicquid pr̄ habet eo duntaxat excepto, quo sibi opponitur. i. paternitatis relatione, qm̄ relationes in diuinis oppositæ originis sunt in eodem suppo sito incōpossibiles, ideoq; pr̄i oīa, q̄ facit, attribuit: quia oēm faciendi potestatē a patre se accepisse profitetur. Data est inquit, mihi oīs potestas in cœlo, & in terra Matth. ulti. Sic in recognitionem, q hanc ptātem transsubstantiandi panem, & uinum in corpus suū, & sanguinem a pr̄e accepit, oculos suos in hac actione ad Deum pr̄em eleuauit. ¶ Secunda cā est propter nostram eruditionem: vt. s. per suam actionem nos instruat, quatenus in principio actionū nostrarum oculos mentis ad Deum tanq̄ ad autorem, & datorē bonorum omnium subleuaremus: de quo ait Inno. Hoc ad nostram instructionē faciebat Xp̄s, ut & nos oculos cordis non deprimamus in terrā, sed eleuemus in cælum, si quod petimus, uolumus impetrare. Sic fecisse propheta legitur. Oculi mei sp̄ ad dn̄m. Et iterū. Ad te leuaui oculos meos, qui habitas in cœlis. Sic sacerdos hæc proferens ēt suos corporales oculos sursum eleuet in cœlum: quatenus excitatis mentis oculis recognoscat misterium illud angelicis humeris tremendum a solo dn̄o cœlorum rege accepisse. Sequitur. Tibi gr̄as agens. Tibi. s. omnipotenti Deo pr̄i suo, gratias agens de tanto dono, de tā excellenti gr̄a, de tam efficaci cibo, sacramento dignissimo, & mysterio tam profundo. Circa quod diuina uirtus secretius operatur. Ioh. 11. Pater gratias ago tibi: qm̄ exaudisti me. Ego autem sciebam, quia tu sp̄ me exaudis: & 2. ad Cor. 9. Gratias ago Deo super inenarrabili dono eius. Hæc Albertus. ¶ Vel gratias egit secundum Innoc. non pro se: sed pro nobis, id est nostra reparatione, & salute omnium per hoc sacramentum futura, quia per usum illius sacramenti, augetur gratia, quæ est causa salutis. Vel gratias egit nobis in exemplum, vt & Deum in singulis actibus nostris præ oculis habentes, gratiarum actiones de oībus bonis collatis referamus. Vnde Bernar. Sicut de ueteribus terminandis, sic de nouis incipiendis gratias egit Christus, nobis pariter exemplum tribuens in omnis boni operis inchoatione, uel perfectione patrem, qui est in cœlis, esse glorificandum. vnde ad Ephesi. 5 Gratias agentes semper pro omnibus in nomine domini nostri Iesu Christi deo, & patri. ¶ Vel gratias egit secundum Chrysosto. docens nos qualiter oportet nos hoc mysterium perficere, ostēdens per hoc, quòd in sumptione, & ante sumptionem huius sacramenti præexigitur deuotio, & oratio, ac mentis in Deum eleuatio: atque ut in aduersitatibus positi a gratiarum actione non cessemus. Vnde subdit Chryso. Accepto pane gratias egit, iam proximus passioni, vt & nos gratias agamus in flagellis positi. Et dicit Innocen. quòd ex hac gratiarum hoc sacramentum sacrificium laudis appellatur, quia scilicet cum laudibus, & gratiarum actione Christus ipsum instituit. ¶ Sequitur. Benedixit. Ad prolationem huius uerbi facit sacerdos crucem super oblatam, non quia Christus benedicendo panem crucem formauerit, quia nondum facta fuerat crux character benedictionis, & sanctificationis: sed fit a ministro nunc post

C

[Margin notes: Quare Christus leuauit oculos ad patrē suum. — Matth. 11. — Ioh. 7. — Matth. ulti. — Innoc. — Ioh. 11. — 2. Cor. 9. — Albertus. — Inno. — Bernar. — Ephesi. 5. — Chrysost. — Chrysost. — Innocen. — Qua forma verborum Christus cōsecrauit.]

crucis Christi sanctificationem, per contactum præciosi corporis, & sanguinis crucifixi, super materiam panis, & uini. Tum propter materiæ sanctificationem: quia cruce Christi omnia sanctificantur: ut in cano. Nunquid. de consecratione distinctione quinta, ut supra habetur lectione uigesimaprima. Tum ad repræsentandum. Nam duæ cruces hic fiunt in uerbo, benedixit, repetito. Prima ad repræsentandum præsignationem passionis Christi factam in cæna per huius sacramenti institutionem sub specie panis, & uini: ut dicit Sanctus Thomas in 3. par. quæst. 83. arti. 5. in solutione tertiæ rationis. Secundo secundum Alex. ad significandum, quod morte Christi hic specialiter repræsentata, duplex hominis natura. s. corpus, & anima redempta est. Tertiò ad insinuandum dominum in duplici natura: corpore scilicet, & anima passionem sustinuisse. Nam corpus ad carnem: sanguis ad animam (cuius sedes in sanguine esse dr:) referri solet. Quia autem benedicendo Christus consecrasse intelligitur: quæritur utrum aliquo sensibili signo: an certorum uerborum prolatione: an sola uirtute, & potestate consecrauit, & per hoc qua forma consecrationis dominus usus est. Et circa hoc Alexan. par. 4. q. 33. me. 2. quattuor recitat opiniones: non tamen eo ordine, quo hic recitantur. ¶ Prima fuit, quod sicut Christus prius baptizatus est, quam formam baptismi instituit: ita & prius confecit, quam uerba aliqua protulerit. Ipse siquidem quia est uerbum patris sine uerbo sua uirtute confecit. Nobis autem, qui diuini uerbi uirtute egemus, dedit formam uerborum, qua consecramus: ut sic differentia in consecrando inter ministros & sacramenti autorem appareret. Huic fauere uidetur Innocen. Sanè potest dici, inquit: quòd Christus uirtute diuina confecit: & prius formam expressit, sub qua posteri benedicerẽt. Ipse namque per se uirtute propria benedixit: nos autem illa uirtute, quam uerbis indidit. ¶ Pro ista opinione quidam arguunt. Si Christi corpus non fuisset sub sacramento ante istorum uerborum prolationem, non uere dixisset Christus: hoc est corpus meum. Oportuit ergo corpus Christi præexistere in sacramento, antequam dixit, hoc est corpus meum, ut uera esset oratio. Præcessit ergo, aiunt aliqua benedictio consecratiua, & de illa intellexit euangelista, cum ait: benedixit, id est consecrauit. Huius opinionis uidetur fuisse Franciscus Maronis addens, quia Christus protulit hæc uerba indicatiuè: nos recitatiue. Indicatiuum autem præsupponit hoc, quod indicatur. Cum ergo dixit: hoc est corpus meum: oportuit ad ueritatem huius locationis præexistere id, quod per pronomen hoc ind caretur: non autem sic oportet ad nostram prolationem uerborum: quia recitatiue tantum proferimus illa uerba: ideo non oportet, quod aliquid præexistat. Sed quamuis non sit dubium, Christum sola uirtute sine uerbis, & signis potuisse panem in corpus suum conuertere: hoc tamen ita fecisse nulla ratione, aut autoritate probatur. ¶ Vnde est secunda opinio, quòd dominus accipiens panem benedixit, & consecrauit illum quadam benedictione secreta nobis ignota, ad quam facta est transsubstantiatio: postmodum fregit, deditq; discipulis suis dicens. Accipite, & comedite, hoc est corpus meum: & in prolatione horum uerborum, contulit eis potestatem, & uim conuertendi in posterum panem in corpus Christi. ¶ Tertia opinio est, quod dominus confecit hoc uerbo, hoc est corpus meum: sed uerbum illud dixit bis: licet non scribatur nisi semel. Postquam enim benedixit, tacitè dixit illud uerbum, hoc est corpus meum, & tunc confecit: & quia tacitè dixit, tacuit

S. Thomas. Alexan. Alexan. Innocen. D

cuit euangelista. Per illud autem uerbum secundò dictum duo nos docuit. scilicet, quid fuit, ꝙ scilicet, dedit corpus eius: & qualiter alius consecrans facere deberet. Omnes illæ opiniones, quia nulla auctoritate probantur: & quia superflua uidetur eorundem uerborum repetitio: ideo ea facilitate contemnuntur, qua acceptantur. ¶ Ideo est quarta opinio cæteris probabilior, & communior, quam etiam tenere uidentur Alexander de Ales, Albertus, & sanctus Thomas, & communiter alij, uidelicet, quòd Christus in ultima cæna consecrauit per eadem uerba, per quæ nos conficimus. Quodq; semel tantum protulerit ipsa: & per unicam eorum prolationem omnia tria, scilicet consecratio, significatio, & informatio fiebant. Protulit tamen non eodem ordine, quo hic sunt posita: quo & euangelista ponit: quia non fuit euangelistis cura seruare ordinem uerborum, quo prolata sunt a domino. sicut, & in multis alijs: sed dumtaxat facta, & prolata a domino narrare. Ordo autem talis fuit. Accepit panem, & benedixit dicens. Hoc est corpus meum, ac deinde fregit, & dedit discipulis suis dicens. Accipite, & manducate. Et hoc (uidelicet: quia dominus consecrauit horum uerborum prolatione semel facta) magis uidetur elici ex uerbis euangelij, & dictis sanctorum patrum. Vnde Eusebius emissenus: & habetur in canone de conse. dist 2. Quia corpus. Inuisibilis (ait) sacerdos: uisibiles creaturas in substantiam corporis, & sanguinis sui, uerbo suo secreta potestate conuertit: ita dicens. Accipite, & comedite: hoc est corpus meum. Et sanctificatione repetita. Accipite, & bibite ait. Hic est sanguis meus. Ergo sicut ad nutum præcipientis domini repente, & ex nihilo substiterunt excelsa cęlorum: profunda fluctuum: uasta terrarum, ita pari potestate in spiritualibus sacramentis: ubi præcipit uirtus, seruit effectus. Ecce plane dicit; ꝙ dominus conuertit uisibiles creaturas in substantiam corporis, & sanguinis sui, hęc uerba proferendo: hoc est corpus meum. Item conueniens est: ꝙ consecratio, quę exercetur ab ecclesia: eadem forma uerborum fiat, qua fiebat ab ipso: a quo ecclesia habet conficiendi auctoritatem. ¶ Verum sunt quidam tenentes cum opinione quarta, ꝙ Christus his uerbis semel prolatis: hoc est corpus meum, consecrauit. sed aiunt: ꝙ ea post fractionem panis protulerit. Vnde dicunt: ꝙ Christus confecit post diuisionem omnium partium panis, in termino scilicet ultimæ fractionis: in quo confecit dicendo. Hoc est corpus meum. Sicut enim duodecim fuerunt apostoli, & ipse tredecimus: ita in tredecim partes fregit panem: & pro ultimo instanti fractionis porrexit discipulis, & confecit. Et si opponitur: ꝙ ecclesia, quę Christum imitatur, prius consecrat, quam frangit. Respondent; quòd duplex est fractio sacramenti: quædam ad figurandum, quædam ad distribuendum. Illa, quæ fit ad figurandum, fit a sacerdote in altari post consecrationem. de qua inferius dicetur. Illa uerò, quæ fit ad distribuendum multis, qui sunt sacramentum percepturi, potest præcedere consecrationem: ut si quis conficeret pro multis non habens distinctas hostias: sed unum panem integrum, congrue prius frangeret in particulas, & postea consecraret, ita Christum dicunt consecisse: sed primum est communius. ¶ Si quæris: quid fregit Christus. Respondeo id, quod frangit sacerdos euangelicus: species scilicet sacramentales, & nequaquam corpus domini: de quo infra suo loco dicendum erit. ¶ Sequitur. Dedit discipulis suis dicens. Accipite, & manducate

ex

ex hoc omnes. Hæc est quarta pars subdiuisionis partis quartæ principalis: in qua ostensis diuinissimæ eucharistiæ institutionis modo atq; circumstantia, tangitur eiusdem institutionis finis, & ratio motiua: unde dicitur. Dedit discipulis suis. Christus namq; hoc sacramentum instituit secundum frequenter repetita, ut esset memoriale signum passionis suæ: & ut esset remedium contra peccata quotidiana animæ. Hæc aūt conueniunt huic sacramento plus per sui usum, quam conueniant ei secundum se. Hinc dicit apostolus. 1. Cor. 11. Quotienscunq; manducabitis panem hunc, & calicem bibetis: mortem domini annunciabitis. Non dicit conficitis: sed sumitis. & Aug. in lib. sententiarum prosperi: Dum frangitur, inquit hostia: dum sanguis de calice in ora fidelium funditur, quid aliud, quam dominici corporis in cruce imolatio: eiusq; sanguinis de latere effusio designatur? Et habetur de conse. dist. 2. Dum frangitur. Item Amb. super epistolam ad Hebrę. & habetur eadē dist. In Christo. Nos per singulos dies, hostiam offerimus ad recordationem mortis Christi. Item Aug. li. de trini. Quia domini morte liberati sumus: huius rei memoriam in edendo, & potādo carnem, & sanguinem, quæ oblata sunt, significamus. Eadem dist. Quia domini. Remissio etiam peccatorum plus fit per usum huius sacramenti, quam per ipsum in se. Non enim tantum prodest in pixide conseruatum: sicut oblatum, & sumptum in uera fide, & deuotione. unde Aug. eadem dist. Verum sub figura. Quia quotidie labimur: Christus quotidie mysticē pro nobis immolatur. Ad idem paschasius cap. immediatē præcedente. Hinc frequenter Christus uolens exprimere fructum huius sacramenti dixit. Qui manducat carnem meam, & bibit sanguinem meum: habet uitam æternam. Manducatio, & potio huius sacramenti est usus. Hinc & uolens discipulos suos Christus fructus huius sacramenti participes fieri: postquam corpus suum consecrauit, non sistebat in cōsecratione. Neq; dedit discipulis, ut ipsum honorificē conseruarent: sed dedit in sui usum dicens. Accipite, & manducate. Et quoniam per usum manducatio transit, & consumitur: dedit eis, quotiens uellent consecrandi potestatem, dum addit. Hoc facite in meam commemorationem: ut ita nunquam fructu (usum sacramenti cōsequente) priuarentur propter sacramenti carentiam, & defectum. Ex his satis patet: ꝙ consecratio ad usum qui est eius manducatio, tanquam ad finem quodammodo proximum ordinatur: quia Christus postquam accepit panem, benedixit, dedit discipulis suis, ut manducarent. ¶ Dedit autem discipulis suis, qui secum in ultima cæna agnum paschalem, qui figura fuit huius sacramenti, comederunt: ut sicut cum ipsis finem dedit sacrificijs legalibus, ac cærimonijs iudæorum: ita cum ipsis inchoaret sacrificium nouum usq; in finem mundi duraturum. ¶ Dedit discipulis suis, ad instruendum: ꝙ nemo hoc sacramentum digne percipit, nisi ipsius fuerit discipulus. Sunt autem Christi ueri discipuli, qui quod summus ueritatis magister de hoc altissimo sacramento credendum proposuit, fide certissima firmiter amplexantur. Propterea non fuerunt ueri discipuli, qui audita Christi doctrina de hoc sacramento: abierunt retrorsum dicentes. Quomodo potest hic nobis dare carnem suam ad manducandum? Durus est hic sermo. Quis potest eum audire? Iohannis. 6. Discipuli Christi sunt, qui præceptis eius studiosē obtemperant: secundum ꝙ dixit Io. 15. Vos amici mei estis: si feceritis, quæ ego præcipio uobis. Propterea non fuerunt ueri discipuli Christi, quibus imprecans dixit. Vos irritum fecistis mandatum dei propter traditionem uestram. Mat. 15. Discipuli Christi sunt qui ualde in fraterna soli

Marginalia: Finis institutionis & ratio. Conc. Trid. cap. 2. sess. 13. — 1. Cor. 11. — Ioh. 6. — Ioh. 15. — Matt. 15.

na solidantur charitate. De quo Ioh. 13. In hoc cognoscent omnes, quod discipuli mei estis: si dilectionem habueritis ad inuicem. Hæc siquidem dilectio discernit discipulos: ac filios dei a discipulis diaboli: ut Bern. ait. Quam si habuerimus, profecto ait, cognoscent omnes pusilli, & magni, quod ueri sumus discipuli Christi. Qui enim dilectionem, & charitatem nõ habent: quomodo essent eius discipuli, qui præceptum dedit charitatis? Propterea non fuit uerus Christi discipulus seruus ille nequam, qui conseruo suo debitum dimittere recusauit. Mat. 18. ¶ Sequitur. Accipite, & manducate. Accipite cum beniuolentia: & non rapite cum uiolentia: quia quod uobis porrigitur, panis est filiorum, qui sumendus est de manibus donantis cum amore, & dilectione. Non rapiendus ui, & uiolentia extorsione: ne forte magis rapinam committeret, quis dum rapit alienum: quam acciperet reuerenter, quod gratuito, & liberaliter ministrat dominus omnium. Rapiunt autem uiolenter, qui prohibiti, aut indigni, & uelut canes immundi panem hunc filiorum canibus non mittendum, accipiunt, aut tollunt: magis uolentes hac sumptione peccata, quæ dimittere nolunt, palliare: quam per humilem suæ indignitatis recognitionem ad tempus abstinere, donec a peccatis mundati: possunt purgata conscientia salubriter manducare: accipientes hunc panem de manu donantis humiliter, & deuote. Quomodo enim discipuli Christi ausi fuissent manducare dominum suum, & magistrum: nisi ad eos ad manducandum quasi amicos, & filios suos inuitasset, dicens. Accipite, & manducate. Et iterum. Qui manducat me: & ipse uiuet, propter me. Accipite, ait dominus. Non est intelligendum dicit Inno. quod sumptum corpus de manu domini sibi inuicem discipuli ministrarent: sed qui consecrauit, idem & ministrauit, dicens. Accipite: scilicet de manu mea: & manducate, quod uobis offerat. Accipite cum deuotione. Manducate cum ueneratione, uel accipite per fidem: manducate per charitatem. Vel accipite in officium: manducate ut animæ alimentũ. Vel accipite sacramentaliter: manducate spiritualiter: duplicem huius sacramenti comestionem secundum Inno. significans. Dupliciter siquidem corpus Christi comeditur: quia dupliciter intelligitur. Verum scilicet, quod de uirgine traxit Christus, & in cruce pependit. Et mysticum, quod est ecclesia Christi ipsa uegetata. De uero corpore dominus ait. Hoc est corpus meum, quod pro uobis tradetur &c. De mystico dicit apostolus. Vnum corpus, & unus panis multi sumus. Corpus Christi uerum comeditur sacramentaliter. i. sub specie panis. Corpus Christi mysticum comeditur spiritualiter in fide cordis. De comestione sacramentali ait dominus. Accipite, & manducate: hoc est corpus meum. De comestione spirituali dicit. Nisi mandu. carnem filij hominis, & bi. eius sanguinem: non habebitis uitam in uobis. Hæc Inno. ¶ Neq; tamen ex hoc negandum est corpus Christi uerum spiritualiter manducari. quia sicut manducatur corpus Christi mysticum per hoc, quod aliquis assumitur in societatem fidelium: aut firmius in ipsa solidatur: ita manducatur corpus Christi uerum spiritualiter: cum quis membrum Christi efficitur, & Christo incorporatur: ipsiq; fortius per fidem, & dilectionem coniungitur. Vnde dicit Hugo. lib. 2. parte 8. c. 5. Deniq; carnes agni comedimus: quando in sacramento uerum corpus sumendo per fidẽ & dilectionem Christo incorporamur. Alibi quod manducatur, incorporatur: quando autem caro Christi manducatur: non quod manducatur: sed qui manducat, ei, quem manducat, incorporatur. Idcirco uoluit Christus a nobis manducari: ut nos sibi incorporaret: quod non intelli-

Ioh. 13.
Bern.
Matt. 18. G
Inno.

gitur

gitur nisi de spirituali manducatione: quia in sacramentali tantum non fit hæc incorporatio: non tamen spiritualis excludit semper sacramentalem. ¶ Pro cuius intellectu notandum, quod manducatio corporis Christi dupliciter intelligitur spiritualis. Vno modo ex parte modi. Alio modo ex parte effectus. Ex parte modi quidem: quia est manducatio corporis Christi: non sub propria specie carnis, & lineamentis corporalibus humano corpori conuenientibus: sed sub specie aliena, sub qua latet: & ut sic, non subijcitur alicui corporalium sensuum. Sub qua specie habet quodammodo modum existendi spiritus: quia ibi est modo inuisibili, & insensibili. Hæc manducatio spiritualis uere est manducatio sacramentalis: & opponitur manducationi corporali, seu carnali. De qua intelligebant iudæi: & quidam disciduli, cum Christus faciens sermonem corā apostolis, & quibusdam alijs dixit. Nisi manducaueritis carnem filij hominis: & biberitis eius sanguinem, non habebitis uitam in uobis: dicentes. Durus est hic sermo: quomodo potest hic nobis dare carnem suam ad manducandum, & abierunt retro propter duritiam sermonis eius. Intellexerunt quidam carnem suam manducandam, quomodo in cadauere uēditur: aut in macello petiatur, ac dentibus laniatur; & ideo fuerunt scandalizati. Vnde Christus agnoscens, quod inter se murmurabant, dixit. Hoc uos scandalizat, quod scilicet dixi carnem meam a uobis manducandam. Sed cum uideritis filium hominis ascendentem, ubi prius erat, in diuinitate scilicet: tunc uidebitis: quia non eo modo, quo putatis, corpus meum erogabo uobis, ut morsibus consumatur: quia cum ipso corpore integro utiq; ascensurus sum in cęlum. Sic exponit beatus Augustinus. Recedentibus autem illis a Christo, duodecim manentibus, apostolos instruxit de eo, quod dixerat. Spiritus, inquit, est qui uiuificat: caro non prodest quicquam. Verba, quæ ego locutus sum uobis, spiritus, & uita sunt. Caro non prodest quicquam: quomodo scilicet, illi intellexerunt carnales discipuli carnem Christi carnaliter manducandam. Spiritus est, qui uiuificat.i.caro mea. spiritualiter sumpta uiuificat. Verba, quæ locutus sum ad uos de carne mea manducanda, spiritus & uita sunt.i. spiritualem habent intellectum: secundum quem caro mea uitam præstat, scilicet sumpta spiritualiter sub sacramento. unde Aug. in expositione. 4. ps. & habetur de conse. dist. 2. Prima quidem. Intellexistis spiritualiter, spiritus, & uita sunt, scilicet uerba, qui locutus sum uobis. Intellexistis carnaliter, etiam sic illa spiritus, & uita sunt; sed tibi non sunt spiritus, & uita, qui spiritualiter non intelligis. spiritualiter intelligite, quæ locutus sum. Non hoc corpus, quod uidetis, manducaturi estis: & bibituri illū sanguinem, quem effusuri sunt, qui me crucifigent: id est non eadem specie, & repræsentatione, in qua uidistis: manducaturi estis carnem meā, sed in sacramento. Vnde sequitur. Sacramentum aliquod commendaui uobis, spiritualiter intellectum uiuificabit uos: caro autem non prodest quicquam. Sed quomodo illi intellexerunt, sic responderunt. Carnē quippe sic intellexerunt, sicut in cadauere uenditur &c. ut supra. Per quæ uerba non intendit beatus Augustinus excludere ueritatem corporis Christi in sacramento eucharistiæ, sed ostendere uolebat: quod corpus illud non erat manducandum uisibiliter in specie humana, in qua a iudæis uidebatur: ita ut per partes sicut animalium cæterorum carnes discerperetur. Erant tamen idem corpus manducaturi sub specie panis inuisibiliter occultatum. Et hoc est, quod idem subdidit. Sacramentum aliquod uobis commendaui: spiritualiter intellectum uiuificabit uos: non uolens, quod

Māducatio corporis Xpi spūalis multipliciter intelligitur.

August.

August.

cor-

corpus Christi sit tantū spiritualiter, & mystice sub sacramento manducandum: sed spiritualiter.i.inuisibiliter per uirtutem spiritus, per quē & uiuificat. ¶ Et ꝙ hæc sit mens beati Aug. patet per eundem in epistola ad hyreneū ubi dicit.& habetur de cōse. dist.2. c. non hoc. Non hoc corpus, quod uidetis, manducaturi estis: & bibituri illū sanguinem, quem effusuri sunt, qui me crucifigent. Ipsum quidem,& non ipsum: ipsum inuisibiliter,& nō ipsum uisibiliter: quia ipsum sub specie panis, & uini uisibili, non uisibiliter in propria specie corporis sui. Vnde idem in lib. sententiarū prosperi. Caro eius est quam forma panis opertam in sacramēto accipimus. Et sanguis eius, quem sub uini specie potamus. & habetur eadem dist. Hoc est. Ad idem facit, quod dicit Aug. in ca. Verum sub figura. eadem dist. Et nota ibi glo.reducente modos loquendi improprios ad sermonis proprietatem. Et quoniam corpus Christi sub panis uelamine uere contentū non apparet corporaliter in propria specie: idcirco potest dici quoddam spirituale. Et secundum hoc dicit Ambro. in lib. de mysterijs. & habetur de conse. dist. 2. c. in illo. In illo sacramento Christus est: quia corpus est Christi: non ergo corporalis esca: sed spiritualis. Et sequitur. Corpus enim dei est corpus spirituale: corpus Christi corpus diuini spiritus est. ¶ Concordat beatus Hiero. super epistolam ad Ephe. Dupliciter, inquit, caro Christi,& sanguis intelligitur. Vel illa spiritualis, & diuina, de qua ipse ait. Caro mea uere est cibus: & sanguis meus uere est potus. Et nisi mandu. carnem meam:& bibe. meum sanguinem, non habebitis uitam æternam. Vel caro mea, quæ crucifixa est: & sanguis, qui militis effusus est lancea. Et habetur eadem dist. Dupliciter. Per hoc quod dicitur caro illa diuina& spiritualis, non distrahitur a ueritate carnis realis: quasi ex hoc ꝙ dicitur spiritualiter ibi esse: non sit ibi uere, & realiter: quia eadem ipsa secundū substantiam, & realitatem, qua tracta est a uirgine ei passa est in cruce ibidem continetur. unde Aug. Voluit dominus in mysterio. glo.i. in sacramēto uere carnem suam,& sanguinē suum consecratione.ss.potētialiter creari.i.transsubstātiari,ut sicut de uirgine ꝑ spiritūsanctū uera caro sine coitu creatur: ita per eundē ex substantia panis,& uini mystice idem corpus Christi consecretur. Corpus Xpi, ueritas est, & figura. Veritas, dū corpus Xpi, & sanguis uirtute spūssancti in uirtute ipsius ex panis,& uini substantia efficitur. Figura uerò illud, quod exterius sentitur. Ecce spēm, quæ sentitur, noiat corpus Xpi. Item Amb. in ca. Omnia. de cōs. dist. 2. ait. Licet figura panis,& uini uideatur, nihil tñ aliud, quā caro Xpi & sanguis post consecrationē credendū est. Vñ ipsa ueritas ait ad discipulos. Hæc inquit, caro mea est pro mundi uita. Et ut mirabilius loquar: non alia plane, quā quæ nata est de uirgine:& passa in cruce: & resurrexit de sepulchro: hæc inquā, ipsa est:& ideo Xpi caro est, quę pro mundi uita adhuc hodie offertur.& cum digne accipitur, utiq; uitam ęternā in nobis operatur. Panē quidē istū, quē sumimus in mysterio: illū utiq; intelligo panē, qui manu spūssancti formatus est in utero uirginis:& igne passionis decoctus in ara crucis. Panis.n. angelorū factus est hominū cibus. uñ ipse ait (Ioh. 6.) Ego sum panis uiuus, qui de cælo descēdi. Et itē. Panis, quē ego dabo, ca. m. est ꝑ mūdi uita. Ex his nāq; duabus sentētię aperte datur intelligi: quia panis est,& ille nō duo, sed unus panis:& caro una proculdubio unū corpus efficitur (iste in prima auctoritate:& ille in secunda designatus ut glo.) illud uere istud sane, quod sumptū est de uirgine: quod passum est, & sepultū: quod resurrexit,& in cælum ascendit:& sedet ad dexteram dei patris: & quod est uenturū iudicare uiuos,& mortuos. Hec ibi. ¶ Ex omnibus his

August. I

August.

Ambro.

Hiero.

August.

Ambr.

Ioh. 6.

K

Infero

infero primum mébrum tactę distinctionis: ꝙ manducatio corporis Christi ueri sub sacramento altaris potest dici spiritualis, & diuina, & ꝙ non manducatur corporaliter, quomodo iudæi ipsum manducandum intellexerunt. Quod patet ex eorum responsione. Durus est hic sermo, & quomodo potest hic nobis dare corpus suum ad manducandum? ¶ Est igitur hæc manducatio spiritualis.i.non corporalis, uel carnalis: sed non est spiritualis.i.refectiua spiritus. Et hoc regulariter: quia ipsa communi nomine uocatur a doc. manducatio sacramentalis, cui accidit, ut mâducâs, spûaliter reficiatur: quia cômunis esse potest bonis,& malis. Nisi.n.& mali hoc modo manducarent: quomodo dixisset apostolus? Qui manducat, & bibit indigne: iudicium sibi manducat, & bibit. Quomodo prætera dixisset Aug. Qui indigne accipit sacramentum: acquirit magnum tormentum? in ser. de uerbis euâ. & habetur de conse. dist. 2. Quid est. Et idem. Qui discordat a Christo: nec manducat carnem eius, nec bibit sanguinê eius, scilicet spiritualiter quo ad effectum, & si tantæ rei sacramentum ad iudicium suæ perditionis quotidie accipiat. Et in ca. Sicut Iudas. eadem dist. Aug. Quisquis indignè sumit corpus Christi, non efficit,ut quia malus est,malum sit, scilicet quod accipit: aut quia non ad salutem accipit: nihil accipit. Corpus enim, & sanguis domini nihilominus erat in illis, quibus dicebat apostolus. Qui manducat indignè: iudicium sibi & manducat, & bibit. Nisi etiam sic manducarent: quomodo dixisset apostolus. Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Et Christus. Qui manducat carnem meam, & bibit sanguinem meum habet uitam æternam. Quomodo præterea dixisset Aug. 4. de tri. Corpus, & sanguinem Christi mystica prece consecratum rectè sumimus ad salutem spiritualem in memoriam dominicæ passionis. in. c.Corpus.1. dist. sæpe allegata. ¶ Secundò modo potest intelligi manducatio spiritualis ex parte effectus: quia scilicet ad ipsam sequitur refectio spiritualis, ipsius uidelicet animæ soliditas, & robur in uita spirituali. Et secundum hoc manducare spiritualiter extenso uocabulo nihil aliud est, quam credere Christum, & ipsum amare: uel credere in ipsum per fidem formatâ, quæ scilicet, per dilectionem operatur. unde Aug. super Io. Credere in Christum Iesum. hoc est manducare panem uiuum, qui credit, manducat, inuisibiliter saginatur, quia inuisibiliter renascitur. Idem in lib. de remis. pœnitentiæ. Vt quid paras uentrem, & dentem? crede, & manducasti. Et tam largè loquitur Aug. de spirituali manducatione: ut eam extendat ad patres ueteris testamenti, qui institutionem huius sacrosancti sacramenti longè præcesserunt: & ad paruulos baptizatos, ante sacramentalem huius sacramenti perceptionem uita functos. Vnde super illud apostoli.1.Corinth. 10. Patres nostri eandem escam spiritalem manducauerunt: & omnes eundem potum spiritalem biberunt &c. dicit: & ponitur de munera. dist. 2. Inquit. Inquit apostolus: omnes eandem escam spiritualem manducauerunt.Spiritualem itaque eandem.Nam corporalê aliâ, quia illi manna manducauerunt: nos aliud, & omnes eundem potum spiritualem biberunt, aliud illi, aliud nos: sed specie uisibili: quod tamen idem est uirtute spirituali. Sed quæ illa esca eadem spiritualis: & quis potus idem nisi caro, & sanguis Christi? mediator dei, & hominum: qui erat cibus, & facietas angelorum secundum diuinitatem factus est cibus, & potus uiatorum secundum humanitatem. Non solum illorum, qui post aduentum suum in carnem in ipsum crediderunt: sed etiam præcedêtium, qui illud futurum, quod nos præteritum non dubitamus, crediderunt.

Multiplici ratione dicitur spiritualis.

August.

August.

August.

August.

August.

1. Cor. 10.

runt. Illi siquidem ueteris testamenti patres carnem Christi spiritualiter manducauerunt: quando explicite uel implicite crediderunt filium dei carnem humanam de nostra mortalitate assumpturum, eandemq; daturũ in cibum sub eucharistiæ sacramento. Sic igitur eandem escam comederunt sub manna, quam & nos sub hostia: non ꝙ sub manna uerum corpus Christi contineretur, sicut sub hostia: sed quia manna figura fuit corporis Christi sub hostia: quod ipsi manducando manna spiritualiter intellexerunt. Idem igitur spirituali uirtute fuit: quod ipsi manducauerunt: & quod nos manducamus: quia corpus Christi per manna designari fide crediderunt: & nos fide affirmamus idipsum sub hostia contineri. Simili modo eundem potum nobiscum biberunt, Christi scilicet sanguinem, cum biberunt aquam de petra per quam effusionem sanguinis Christi de latere intellexerunt significari. Per quam & futuram Christi passionem crediderunt: & per eam sperauerunt a morte perpetua liberari: quod & nos firmiter credimus, & speramus. Patet igitur ex uerbis beati Augu. patres ue. te. corpus Christi spiritualiter manducasse, non aliter quam per fidem, & dilectionem. ¶ De pueris etiam; ꝙ spiritualiter manducant corpus Christi in susceptione baptismatis: patet per eundem super illud apostoli. Vnus panis, & unum corpus multi sumus. in sermone de infantibus, & habetur de conse. dist. 2. Quia passus. Nulli, inquit, aliquatenus est dubitandum unumquemq; fidelium corporis, & sanguinis dominici tunc esse participem, quando in baptismate membrum efficitur Christi: nec alienari panis, sanguinisq; illius consortio: etiam si antequam panem illum comedat: calicemq; bibat: de hoc seculo migrauerit in unitate corporis Christi constitutus. Sacramenti quippe illius participatione, ac beneficio non priuabitur: quoniam in se hoc, quod illud sacramentũ significat, inuenitur. Quid autem hoc sacramentum significet in eodem cap. explanat dicens. Hæretici quando accipiunt hoc sacramentum: testimonium contra se accipiunt: quia illi quęrunt diuisionem, cum panis ille significet unitatem. Et post pauca. Ita dominus noster Iesus Christus nos significauit: nos ad se pertinere uoluit: ut mysterium pacis, & unitatis nostræ in mensa consecrauit, in mensa, scilicet ultimę cænæ. Significat igitur secundum mentem Aug. hoc sacramentum unitatem nostram, seu corporis Christi mystici, quæ est per fidem, & charitatem. Quod expresse declarat in quadam home. & habetur eadem distin. Hoc sacramentum. ubi dicit. Hoc est sacramentum pietatis, & est signum unitatis, uinculum charitatis: qui uult uiuere, accedat, & credat, & incorporet. Húc cibum, & potum societatem uult intelligi corporis, & membrorum suorum quod est ecclesia in prædestinatis. Societas autem, & unitas in prædestinatis ex nullis ita attenditur in præsenti uita: quantum ex fide, & charitate. quia hic effectus quidam sunt, & media quibus beatitudinem, ad quam prædestinantur homines: consequuntur. Sicut ergo quia paruuli in baptismo fidem, & charitatem suscipiunt: societatem intrant ecclesiæ: & membra corporis Christi mystici efficiuntur: & ita Christo uniuntur, & incorporantur: ipsiq; spiritualiter adhærent. Per consequens Christum spiritualiter manducare dicuntur: quia in ipsis est unitas, & societas cum cæteris Christi membris, quæ per hoc sacramentum: ut dictum est, significantur. Quod confirmat idem ad Bonifacium scribens. Nec cogitetis, inquit, uitam habere non posse paruulos, qui sunt expertes corporis, & sanguinis domini nostri Iesu Christi, dicente, domino, Nisi mandu. car. filij hominis &c. de conse. dist. 4. In ecclesia. ubi glo. super uerbo cogitetis,

August.

M

Conc. Trid sess. 21. c. 4

August.

tetis, quasi dicat, non dubitetis: immo certi sitis, q uitam habere non possunt paruuli: si sint expertes corporis Christi. Corporis glo .i. unitatis ecclesiæ, quam illa significat. Ideo sequitur statim ca. seq. Nulli est aliquatenus ambigendum tunc unumquemq; fidelem corporis, & sanguinis Christi participem fieri: quando in baptismate membrum Christi corporis efficitur, &c. ut supra allegatum est. Ex quibus satis patet: q paruuli baptizati secundum Augu. in hoc corpus Christi, & sanguinem spiritualiter percipiunt: quia scilicet in Christum credunt, & ipsum diligunt; sibiq; uniuntur, & incorporantur saltem per habitus fidei, & charitatis receptos in baptismate: licet non actualiter. Et hoc est: quod dictum est in principio illius membri distinctionis præmissæ, q manducare Christum spiritualiter, est in Christum credere actu, uel habitu: & sibi per hoc, ut capiti tanquam membrum incorporari. ¶ De hac manducatione spirituali dicunt communiter doctores intelligi debere uerbum Christi scriptum Ioh. 6. Nisi mandu. car. meam &c. Et hoc ex uerbis euangelij præmissis huic uerbo, & sequentibus ipsum concludunt. Vnde Christus his, qui saturati erant ex quinq; panibus, & duobus piscibus: non tamen in eum credentibus: sed signum, ut crederent, petentibus dixit. Amen amen dico uobis: quæritis me, non quia uidistis signa: sed quia manducasti ex panibus, & saturati estis. Operamini cibum, qui non perit: id est operam date, ut habere possitis cibum spiritualem, qui non perit ut cibus corporalis sumptus ad hoc, ut nutriat: sed qui permanet in uitam eternam: qué filius dabit uobis. Illis autem petentibus semper hunc panem dari eis declarat Christus, quis est ille panis, ostendens eum hoc modum, quomodo debeat manducari dicens. Ego sum panis uitæ: qui uenit ad me, non esuriet: & qui credit in me, non sitiet. Per quod exprimitur modus, quo hoc pane uti debet: qui uult ut non esuriat, nec sitiat: qui est ire in Christum: & credere in Christum: quæ duo idem sunt: quia non corpore: sed mente per fidem charitate formatam itur in Christum. Vnde beatus Aug de uerbis domini. Credere in deum est credendo deum amare: credendo in eum ire: credendo ei adhærere: & ei ut membrum incorporari. ¶ Ex quibus patet: q idem est in Christum credere, & in Christum ire: & qui credit in Christum incorporatur Christo: & fit membrum eius: & per hoc manducat Christum, & panem uitæ, quem qui edit, non esuriet: sed habebit uitam æternam. Murmurantibus autem iudæis, quia Christus se dixit panem uitæ: repetit, quod præmisit dicens. Amen, amen dico uobis: qui credit in me, habet uitam æternam. Ego sum panis uitæ. Et post pauca. Si quis manducauerit ex hoc pane: uiuet in æternum. Per quod apparet idem esse credere, & manducare, Christo met sic exponente. Manifestum est enim, q ad non esurire, & sitire peruenitur per manducare, & bibere: ad quod .i. non esurire, & sitire etiam peruenitur per uenire ad Christum, & credere in Christum, ipso dicente. Qui uenit ad me, non esuriet: & qui credit in me, non sitiet. ¶ Quod autem manducare hunc panem, sit idem, quod manducare carnem eius, declarat mox subiungés. Et panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi uita. Et litigantibus iudæis, & dicentibus. Quomodo potest hic nobis dare carnem suam ad manducandum, respondit Christus confirmans, quod dixit. Amen amé dico uobis, nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis uitam in uobis, & cætera, quæ sequuntur. Ex quibus Christi uerbis, uidetur, q manducare carnem filij hominis, & manducare panem, qui de cęlo descendit, idem sunt, quod credere in Christú,

Margin notes: August. — N — Ioh. 6. — August.

Per manducationé spirituali intellexit Xps in uerbis. Nisi mand. car. meam.

quia qui credit in Christum, non esuriet, qui credit in Christum, habet uitam æternam: sicut manducans panem, quem Christus promisit, non esuriet:& habet uitam æternam. ¶ Et est singulariter attendendũ, q̃ quotiens Christus loquitur de pane, siue de carne sua manducanda: semper addit, uel promittit uitam æternam: unde quotiens Ioh. 6. loquitur de pane: totiens de uita facit mentionem, quæ utiq; non semper sequitur mãducationẽ sacramentalẽ: cum ipsa quandoq; fiat ad iudicium & damnationem, secundum apostolũ. Videtur igitur loqui de spũali: quã uita æterna cõsequitur iuxta doctrinã Christi. ¶ Præfatã sentẽtiã super cæteros doc. explanat beatus Aug. super Ioh. ubi multa de hac materia ponit, exponens uerba Christi: ubi inter cætera loquens de manducatione corporis Christi, ita dicit. Deniq; iam exponit, quomodo id fiat, quod loquitur: & quid sit manducare corpus eius, & sanguinem bibere. Qui manducat carnem meam, & bibit sanguinem meum, in me manet, & ego in eo. Hoc est manducare illam escam: & bibere illum potum, in Christo manere: & illum manentem in se habere. Et per hoc, qui non manet in Christo: & in quo Christus non manet: procul dubio nec manducat eius carnem: nec bibit eius sanguinem: etiam si tantæ rei sacramentum ad iudicium sibi manducat, & bibit. Hæc Aug. ¶ Idem in Homelia sequenti expresse declarat dicens. Eposuit autem Christus modum attributionis huius doni sui, quomodo daret carnem suam ad manducandum dicens. Qui manducat carnem meam, & bibit sanguinem meum: in me manet, & ego in eo. Signum: quia manducauit, & bibit, hoc est, si manet, & manetur, si habitat, & habitatur, si erit, & non deseratur. Hæc ille. Ecce caussam, propter quam qui manducat, habet uitam æternam: quia uidelicet ipse manet in Christo uelut membrum Christi: & Christus in eo tamquam caput uiuificans ipsum. Manet autem, & habitat Christus in nobis per fidem, dicente apostolo. Inhabitare Christum per fidem in cordibus uestris. ad Ephe. 3. Manet etiam in nobis, & nos in eo per charitatem: teste Iohanne. Deus charitas est: & qui manet in charitate in deo manet: & deus in eo 1. Io. 4. Ideo autem uiuit ille in quo est Christus quia ipse est uita. Dicit enim de seipso Ioh. 4. Ego sum uia, ueritas, & uita. & Deu. 30. dicitur deo eo. Illi autem adhereas: ipse enim est uita tua. Ideo quilibet tunc spiritualiter uiuit: cum Christus per fidem, & charitatem manet in ipso: quia iustus ex fide uiuit. Abachuc. 2. Gal 4. Tunc igitur manducat illum cibum, sine quo non habetur uita, carnem .s. Xpi: de qua ipse dixit Nisi manducaueritis carnẽ filij hominis, & biberitis eius sanguinẽ: non habebitis uitã in uobis. De hac materia infra plus dicetur lec. 84. & 88. cum tractabitur, utrum manducatio sub utraq; specie sit necessaria ad salutem. ¶ Sequitur. Ex hoc oẽs. Illa particula a nullo euangelistarum reperitur addita præmisso particulæ .s. accipite, & comedite; sed eam mox sequitur. Accipiens calicẽ gratias egit, & dedit discipulis suis, dicens. Bibite ex hoc omnes: ut refert Matth. Creditur autem ad hunc apposita locum per apostolos in principio nascentis ecclesiæ: a quibus ad sanctos patres deriuata, deuenit in usum ecclesiæ usq; in hodiernũ diem. Apostoli uerò eam credunt a Christo audiuisse in cæna: dum consecrato pane porrexit, & dixit. Accipite, & manducate ex hoc oẽs. Quod aũt hęc uerba Xp̃i uerba sint: testatur Ambr. li. de sacra. & ponitur de cõse. dist. 2. panis in altari. ita dicens. Dicisti: quia accipis corpus Christi. Vis scire, quia uerbis cælestibus consecratur, accipe, quæ sunt uerba, quæ dicit sacerdos. Fac nobis, inquit, hanc hostiã sanctã rõnabilẽ &c. Inde omnia illa

Marginalia: Quoties Xp̃s loquitur de manducãda carne sua, sẽper. — O — Ioh. 6. — August. — August. — Ephe. 3. — Ioh. — 1. Io. 4. — Ioh: 14. — Deut. 30. — Abachuc. 2. — Gal. 4. — Ex hoc oẽs: hęc uerba ab apostolis addita. — P — Matth. — Ambro.

euangelistæ sunt. Accepit panem gratias egit, fregit, &c. usq; ad Accipite siue corpus, siue sanguinem. Inde uerba Christi sunt. Accipite, & bibite ex hoc omnes. Et post pauca. Deinde audi dicentem; accipite, & comedite ex hoc omnes. Non est autē uerisimile a quoq; hæc uerba addita ad uerba euangelistarum, præterquam ab apostolis, qui consecrationi Christi interfuerūt. De hoc satis supra dictum est in principio huius lectionis: ubi tactum est, ꝙ non solum ea, quę ab euangelistis accepimus de Xpo, certa fide tenemus: sed etiam ea, quæ apostolica traditione in usum uenere ecclesiæ: ut habetur dist. 11. Ecclesiasū. Sic.n.tanquam fidei articulū tenemus: ꝙ Christus descendit ad inferna: qa in symbolo apostolorū ponit, quod in nullo euangelistarū reperitur. Nec solum ea obseruamus, qui per apostolos ad nos per scripta descenderunt: sed etiam ea, quæ ecclesia ab ipsis accepit, & in consuetudinem duxit: ut dicit Aug. in ea. allegato a Dam. 4. li. sententiarum suarum: cuiusmodi sunt multa, quæ in dispensatione sacramentorū obseruamus: ut ꝙ ter immergimus baptizando: & similia.

Q ¶ Et nota: ꝙ pronomen, hoc, cū dicit Christus: accipite, & co. ex hoc omnes: non demonstrat aliquod fragmentorū: cum singulis singula fragmenta distribuit: nā per se fregit panem in partes iuxta numerum discipulorum: quibus singulis de manu propria, singulas porrexit particulas. Et licet non uideatur necessarium fuisse, ut eos singulos præmonere; quatenus manducarent ex hoc omnes: sicut dum eis porrexit calicem: quia dūtaxat semel consecrauit calicem: & ideo nisi unusquisq; partem uini consecrati reseruasset sequenti discipulo: non potuissent omnes ex eo bibisse: ideo præmonitos eos esse oportebat: ut quilibet sequenti discipulo partem reseruaret, quod factum uidetur per uerbum Christi dicentis. Diuidite inter uos (ut Lucas refert) & bibite ex eo omnes: ut cæteri dicunt euangelistæ: tñ sub particularum specie, corpus suum tradens dixit, comedite ex hoc omnes: ipsos ad sacramenti huius cōmunionē inuitando: quod est sacramētū amoris, ex charitate maxima institutum: a quo neminem quantum in se est, secernere uoluit: licet peccatores propter peccatum, quod a deo separat: accedere prohibeantur. Neq; per hanc præpositionem ex, cum dixit: ex hoc oēs diuisionē innuit sui corporis per partes discerpendi. Longe.i. ab intentione Christi.

R ¶ Sed hoc notandū, ꝙ in scriptura sæpe agi uidetur de uno: cū tamen agitur de diuersis: ut in proposito, cum dicitur. Accepit panē benedixit, fregit, dedit discipulis suis. Hic de uno.s. de pane uidetur fieri locutio: cū tñ fiat de diuersis, benedixit quidē panē: sed fregit: nō panē: sed panis formā, siue spēm: & dedit naturale corpus suū. Nō omnino dissimiliter dixit: secundū Inno. Manducate ex hoc oēs. Pronomen hoc, ut dictum est: demonstrat integrum corpus Christi: & ex præpositio, innuit formam diuersam, ut sit sensus. Comedite corpus integrum sub diuersa tamen, & distincta specie panis: & sic species panis diuiditur: & corpus integrum manducatur. Et secundū hoc dicit beatus Aug. unusquisq; accipit partem suam. Per partes manducatur Christus: & manet integer totus (de conse. dist. 2. Qui manducant.) ut referatur partialitas, & diuisio ad sacramentum, hoc est ad species continentes, totalitas uerò, ac integritas ad contentū. Dixit igitur dominus. Comedite ex hoc omnes: ex hoc.s. corpore, de quo dixit: hoc est corpus meū. Comedite non faciendo partes ex corpore: sed quia feci uobis partes de pane: sub quibus omnibus corpus meum continetur, quod offero uestrum cuilibet manducādū. Et ita (ex) quod præponitur pronomini (hoc) quod corpus Christi demonstrat, notat diuisionē: nō in corpore: sed in corporis sacramēto. Fuerunt

Margin notes: August. Dam. 4. — Pronomen Hoc, quid significet. — Mos scripturę in qua uidetur agi de uno cum de pluribus agatur. — Inno. — August.

runt enim hæc uerba prolata a Christo: postquam panem consecrauit: sicut & post consecrationem discipulis suis dedit. Nam & fregit, postquam consecrauit secundum opinionem magis communem supra positam, ut patuit ex præmissis. Nec periculum fuit decidentium particularum ex fractione, quoniam ita solitus erat Christus frangere manibus, sicut alius cultro scindere. Propter quod nouerunt eum discipuli in Emaus post resurrectionem in fractione panis. Luc. ult.

DE ASSISTENTIBVS, ET SVMENTIBVS corpus Christi in cæna ultima.

LECTIO XXXVII.

CIRCA hunc textum tria mouentur dubia. Primum A utrum Iudas fuerit unus ex omnibus Christi corpus sacramentaliter sumentibus. Secundum: quale corpus dedit dominus discipulis mortale, an immortale. Tertium an Christus in cæna sumpserit corpus, & sanguinem suum cum discipulis. ¶ Dubium primum oritur Dub. 1. ex textibus euangelistarum. Videtur enim ex quodã passu Iudam iam exisse conuiuium Christi, & discipulorum: priusquam Christus corpus suum sumendum discipulis tradidit, & calicem ad potandum. Nam ut refert Mat. Christus bibentibus calicem, statim dixit. Dico autem uobis, ꝙ non bibam amodo de hoc genimine uitis usq; in diem illũ, cum illud bibam uobiscum nouum in regno patris mei. Vobiscum uidetur demonstrare assumendos ad regnum patris. Et quia hæc uerba ad omnes tunc pñtes loquebaẽ: oẽs tũc præsentes assumendi fuerãt ad regnũ patris, & in eo cũ Christo bibituri. Et ex hoc uidetur sequi: ꝙ Iudas pręsens non fuerit, qui ad regnũ assumendus non erat: & ita corpus Christi non accepit. ¶ Ex alio passu uidetur interfuisse conuiuio, dum Christus suis discipulis tradidit suũ corpus ad manducãdũ. Nã secũdũ Lucã Christus tradẽs calicẽ dixit. Hic calix noui testamẽti est in meo sanguine, qui pro uobis fundetur. Veruntamen ecce manus tradẽtis me: mecũ est in mensa. Ex quo sequitur, ꝙ iudas, qui dñm tradidit, fuit secum in mensa. Quotquot aũt fuerũt in cõuiuio, eucharistiam acceperũt teste Marco, biberunt ex eo omnes, ergo & Iudas bibit, & per consequẽs prius manducauit: quia post corporis sumptionẽ tradidit calicẽ. ¶ Præterea iudas cũ accepit panis buccellã exiuit cõtinuò: & erat nox: ut dicit Ioh. 13. ca. Christus autem post alios cibos Ioh. 13 tradidit eucharistiã, postquã. s. cænauit: ut dicit Lucas. Accepit inquiens calicẽ, postquã cenauit, dicens. Hic est calix &c. Videtur ergo, ꝙ prius exierit: quã Christus traderet eucharistiam. Itẽ Christus tradẽs calicẽ, & dicẽs: Hic est calix noui testamenti in meo sanguine, qui pro uobis fundetur. nullũ præsentiũ excepit. Multos autẽ excepit, cũ dixit apostolis. Beati eritis, si hæc scitis, & feceritis: ea statim excipiendo adiecit. Non de omnibus dico. Ego scio, quos elegerim. Et iterum. Vos mundi estis, sed non oẽs. Ibidẽ. Igitur uidetur: ꝙ ad omnes bibentes calicem, sanguinis effusio habuerit efficaciam quo ad uitę ęternæ consecutionẽ. Cũ aũt iudas beatitudinẽ consecutus non est: sequitur, ꝙ non fuit unus ex his, quibus Christus dixit uerba præmissa. Hic ex calix noui testa. &c. ¶ Præterea Christus docuit sanctum non esse dandum canibus: ideo non uidetur, quod

licet referri debet ad esum agni paschalis, qui comestus fuit in cæna principali: inter quam, & institutionem sacramenti tempus aliquod fluxit: quia illa cena agni paschalis facta: lauit pedes discipulorum: priusquam discipulis suis corpus suum dedit ad manducandum: & post pedum lotionem resedit: & cænam primam per pedum lotionem interruptam, continuauit, unde dicit Mat. Cenantibus illis accepit Iesus panem. & tunc primò instituit sacramentum, & dedit omnibus. Et deinde adhuc posterius dedit Iudæ panem intinctum. ut dicit Ioh. In signum huius dicit Lucas bis: & accepto calice: semel scilicet ante lotionem pedum post esum agni paschalis: & semel post institutionem sacramenti. Vnde Aug. Lucas de duplici calice mentionem facit. Primò de calice uini post pascha iudæorum. Secundò de calice sanguinis sui. His concordat beatus Hiero. in glo. super Marcum: exponens illud marci. Et biberunt ex illo omnes. Ebrietas felix: salutaris satietas, quæ quantò copiosius sumitur, tantò sobrietatem mentibus dignatur donare. Et sequitur ad propositum. Et Iudas bibit: sed non saturatur: nec sitim extinguit æterni ignis, qui indigne sumit mysteria Christi. Hic macula lunæ ostenditur, quæ nunquam deletur. Luna ecclesiæ comparatur merito: quæ a se non habet splendorē: sed a sole certis modis suscipit lumen. i. a Christo, qui permanet in æternum. Sunt enim quidam in ecclesia quos sacrificium nullum emundat: sed incipiens cogitatio perducit ad culpas: qui se crudelitati sceno miscuerunt. Sanguis enim noui testamenti, qui pro multis effunditur; non omnes emundat. Hæc hieronymus. ¶ Per hoc ad primum argumentū sumptum ex uerbis Matth. ꝙ Christus dixit discipulis suis. Non bibam amodo &c. Respondet beatus Tho. parte. 3 q. 81. ar. 2. ꝙ Christus loquitur discipulis, a quorum collegio Iudas se separauit, non autem Christus eum exclusit. Et ideo Christus quantum est in se: etiam cum Iuda uinum bibet in regno dei: sed hoc conuiuium ipse Iudas repudiauit. Vel potest dici ꝙ dictio uobiscum referenda est ad discipulos non omnes ibi præsentes: sed prædestinatos, de quorum numero iudas non fuit. ¶ Ad secundum dicitur: ꝙ non aliter accipiendum est dictum Lucæ: qui pro uobis effundetur, quam dictum Matthæi, & Marci qui dicunt. Qui pro multis effundetur. Vnde sanguis Christi pro omnibus effusus est, quantum ad sufficientiam: quia quantum fuit ex se sufficiens, fuit pro saluatione omnium hominum. Fuit enim effusio hæc oblatā a supposito diuino, scilicet Christo filio Dei, quod fuit suppositum infinitum, quia deus. Ideoq; accepta fuit quasi meritum sufficiens a patre pro remissione etiam infinitorum peccatorum, si essent. Est autem effusus pro multis, quantum ad efficientiam: quia pro prędestinatis, in quibus solis operatur collationē beatitudinis. Et secundum illud accipi debet dictum Lucæ: qui pro uobis effundetur, scilicet discipulis prædestinatis: non tamen, cum exclusione aliorū, prædestinatorū, de quorū numero nō fuit Iudas. ¶ Quod addit ꝙ iudas nō est exceptus, sicut cū dñs ait. Vos mūdi estis, sed non omnes. dicitur, ꝙ quia uerba Christi in uino sensu simpliciter uera fuerūt ēt de ipso iuda, pro quo sanguis Xp̄i effusus est, quantū ad sufficientia: ideo excipi non debuit: sed hæc uerba. Vos mūdi estis. nō conueniebant iudæ: qui tēpore proditionis eorū immūdissimus fuit: ideo merito exceptus. ¶ Ad tertiū dr̄: ꝙ doctrina Xp̄i intelligi debet, ubi sctm̄ canib⁹ sine scādalo negari pōt, ibi dādū nō est: ubi aūt nō dādū est. Nunc autem sine manifestatione criminis secreti, nō fuisset denegatū Christi corpus: quod oblatū fuit cæteris omnibus. Ne ergo occultū crimen iudę alijs reuelaretur, ipsum a cōione non repulit:

Ioh.

August.

Hier.

D

Matth.

Tho.

sibi nullum malum intulit, sed bonum, corpus scilicet suum sanctissimum porrexit: quod factum est sibi malum, quia male sumpsit. Et sic uerificatur illud, quod de Christo scribitur. Positus est hic in ruinam, & in resurrectionem multorum in Israel. Vnde Paulus de se, & alijs bonis Christianis dicit, quod alijs sumus odor mortis in mortem, alijs odor uitæ in uitam. Ita & hodie bonus prædicator in ecclesia: dum ueritatem prædicat, multos mittit ad gaudium æternum. Hos scilicet, qui eius prædicationem reuerenter suscipiunt: firmiter adhærendo his, quæ credenda proponit, & opere implendo: quæ agere mandat, suadet ex scriptura, & præcipit. Multos etiam mittit ad ignem sempiternum, qui spretis eius sermonibus in scripturæ incommutabili ueritate fundatis, se præcedentium malis moribus, & deprauatis abusionibus, quas consuetudines appellant: tuentes: sermones huiusmodi rectos, & salubres paruipendunt, & postponunt: & in animarum suarum graue periculum, & iacturam. Sic igitur quemadmodum sermo idem utilis est multis, ad salutem multis occasio ad maiorem damnationem. Sic & Christi Corpus bene dispositis ipsum suscipientibus medicinalis est animæ refectio, male sumentibus iudicium est, & dānatio ex praua sumentium uoluntate. ¶ Ad secundum dubium, quo quæsitum est, quale corpus Christus dedit discipulis: mortale an immortale: passibile, an impassibile. Venerabilis Hugo. lib. 2. de sacra. par. 3. c. 13. Ego inquit in huiusmodi quæstione, sicut in alijs professus sum, omnia secreta magis ueneranda, quam discutienda censeo. Simplicitati fidei hoc sufficere puto: si dicimus tale dedit, quale uoluit: & rursus quale dedit, ipse nouit: ideoq; tale dedit, quale uoluit: quia omnipotens erat, & potuit omne, quod uoluit. Ideo autem ipse nouit, quale dedit. quia sapientia erat, & non potuit ignorare, quod fecit. Propterea leuius se a quæstione absoluit, & fortasse tutius in semetipso subsistit, qui non dicit, mortale dedit: ne uideatur dicere contra sacramenti dignitatem. Nec dicit immortale dedit, ne æstimetur credere contra eam, quæ in Christo ante resurrectioné fuit mortalis corporis ueritatem. Propter hoc fortasse melius est, ut neutrum diffinire præsumamus: quamuis tamen credatur, quod alterum fuerit. Quamquam aūt hoc bene, & catholice sit dictum, non tñ quietat de præsenti materia dubietatem: nempe licet Christus dedit tale, quale uoluit: & quale uoluit, ipse nouit: nescitur tñ, quale dare uoluit: & quale se dedisse agnouit. Veruntamen quia factum tale mere contingens erat: & a solius dei beneplacito, & uoluntate dependebat: ipsum certe & ueraciter sciri nō pōt, nec plene inuestigari: sicut nec diuina uoluntas in quacūq; alia operatione, circūscripta reuelatione: quæ de præsenti materia nunquā legitur facta. Et quāuis ita sit, tñ doctores se circa illud occupātes, omni semota temeritate, quod uerisimilius Christū fecisse credi poterit: doctrinaliter docuerunt, non tñ omnino in eadē sententia cōcordantes. Vñ ipsemet Hugo declinās ad partem unā, ait, ego (si alterū dicēdū est) absq; præiudicio ueritatis, magis ad illud sensu accedo, ut corpus impassibile, & immortale, quantū s. pertinet ad sanctificationē facti, tradidisse dicat. Et infra. Si. n. hoc potuit, ut ipse seipsum manibus gestaret, & discipulis sine corruptione sui se edendū distribueret, & tñ ipse, qui dedit, & qui dabatur: qui portauit, & qui portabat, idē esset, quid mirū est, si dicitur, quod ipse in eo, quod dabat, mortalis fuit, & in eo, quod dabatur, immortalis fuit, & tñ ipse qui mortalis dabat, & qui immortalis dabat, nō duo, sed unus fuit ipse. Qūo. n immortalis nō dabat, qui inuisibiliter sumebat, & incorruptibiliter māducabatur. Inuisibiliter sumebatur, quantum ad formam dico proprij corpo-

Luc. 2.

2. Cor. 2.

F Dub. 2.

ris sui: non quantum ad speciem sacramenti sui. Inuisibiliter enim sumebatur: quia in eo, quod sumebatur quod ipse erat, non uidebatur. Christus enim sumebatur, & species panis, & uini tantum uidebantur: ideo dico, inuisibiliter sumebatur, & quod erat, non uidebatur. Si ergo in eo, quod dabat, quod ipse erat, uidebat: & in eo, quod dabat, quod ipse erat, nō uidebatur. Et sic in eo, quod dabat, tenebatur, & crucifigebatur: & in eo, quod dabatur, frangebatur, & non diuidebatur: & edebatur, & non corrūpebatur. Quid miraris: si in eo, quod dabat, mortalis dicitur, & in eo,
6 quod dabatur, immortalis, & impassibilis prædicatur? ¶ Si quis autem obijcit contra hoc, quod ante resurrectionē dominus Iesus Christus corpus mortale portabat, & hoc discipulis tradidit, quia dixit: Hoc est corpus meū, & per consequens dedit ipsis corpus mortale. Respondet Hugo. Hoc ipsi indubitanter profitemur: mortalem fuisse dominum Iesum secundum humanitatem susceptam: quia si mortalem fuisse non crederemus: mortuum negaremus. Humana ergo natura in Christo Mortalis fuit: sed uoluntatem, non necessitate: ex eo enim, quo per gratiam ab omni peccato munda, uerbo dei in unitatem personæ iuncta est ab omni mortis necessitate, & debito libera facta est, ut nihil morti deberet pro eo, quod peccati nihil haberet. Sustinuit tamen sponte mortalitatem: quia mortem sustinere uolebat. Si ergo sponte mortalitatem portauit, quousque mortem gustaret: & ita mortalitatem deponeret. Quia ergo uoluntate, non necessitate mortalis fuit: ipsius mortalitatis proprietatem, secundum quòd ordo, & ratio temporis postulabat: priusquam eam per mortem exueret totam aliquando ex parte: quando uoluit deposuit: & rursum, quando uoluit, recepit: ut in hoc ipso probaret, quia inquantum eam sustinuit: ex necessitate non esset, qui sic pro potestate inquantum uoluit eam non habere, sustinere omnino non posset. Legitur in euangelio: quod dominus Iesus Christus cum uerbum uitæ prædicaret, & ad uitam mortales, & morituros inuitaret, zelantes, & inuidi hostes, quem ratione conuincere non poterant, furore extinguere uolebant. Itaq; quasi in eum, qui nihil amplius mortale haberet: manus iniecerunt: & duxerunt in supercilium montis, ut eum inde præcipitarent. Ipse autem, ut ostenderet se quidem mortalem esse sustinuit, ut teneretur: & ut iterum demonstraret: quia uoluntate, non necessitate mortalitatem, & passibilitatem ferebat: non sustinuit, ut præcipitaretur. Cum enim esset ducendus, teneri se patienter tolerabat. Cum autem esset præcipitandus, potenter per medium illorum transiens ibat. Quando uoluit, tenebatur, quando uoluit, non tenebatur. Quantum uoluit, & quando uoluit, naturam mortalitatis admisit, quantum autem eam sustinere noluit, & quando noluit, eandem a se potestatem remouit. Transiens, inquit, per medium illorum ibat. Nunquid putas quod Christus luctando se de manibus inimicorum subtraxerit, cum ab eis teneretur: ut transiens liber per medium illorum iret. Ergo fortitudo corporis sola in eo laudanda est, non uirtus deitatis. Non ita conuenit, sed exhibuit se qualem uoluit admittens ad se ex eo, quod sponte portabat, quantum uoluit. Si ergo Christus mortalitatis naturā secūdū dispensationis rōnē diuinæ prius, quā eā perenniter uicturus exueret, secūdū tēpus aliqn̄ ex parte deposuit: & iterū cū tēps postulabat assumpsit: quid mirū est, si dr̄ aliqn̄ ꝑ causa, & rōne tp̄is secūdū aliquid, & totā deposuisse, in qua tamen adhuc cū tēpus postulabat, passurus fuit: si ergo hoc esse potuit, ut ipse seipsum manibus gestaret, & discipulis sine

Ante resurrectionē Iesus Xps corpus mortale portabat, & hoc discipulis tradidit quo intelligitur.

certu.

corruptione sui edendum distribueret, & tamen ipse, qui dedit, & qui dabatur, & qui portabat, & qui portabatur, idem esset: quid mirum est, si dicitur, quod ipse in eo, quod dabat, mortalis erat: & in eo quod dabatur, immortalis fuit; & tamen ipse, qui mortalis dabat, & qui immortalis dabatur, non duo, scilicet unus fuit ipse. Hæc Hugo. In quibus hoc uult in summa, quod sub sacro corpus suum Christus immortale, & impassibile tradidit discipulis suis, quod tamen adhuc passurum erat in propria specie carnis. Pro illo dicto Hugonis facit glo. super illud Matth. 17. Transfiguratus est ante eos: dicēs. Illud corpus, quod habuit per naturam, dedit discipulis in cęna: non mortale, non passibile. Et super illud Leu. 2. Si oblatio tua fuerit de sartagine &c. dicit glo. Carnem suam ante passionem esui non aptam esui aptam fecit. Constat autem: quod caro possibilis non erat apta esui, ergo fecit eam impassibilem. ¶ Sed contra hanc opinionem arguunt alij. Si sacramentum per triduum mortis Christi reseruatum fuisset: aut B. Petrus in triduo consecrasset, sequeretur, quod unum, & idem corpus simul, & semel fuisset uiuū, & mortuum, passibile, & impassibile, passibile in cruce, impassibile in sacramento: mortuum in sepulcro uiuum in sacramento, & ita idem corpus in cruce fuisset vulneratum: & simul tempore in hostia integrum, & illæsū. ¶ Propter hoc est opinio aliorum contraria tenentium, quod Christus dedit discipulis suis corpus passibile, & mortale. Vnde magister dist. 11. quarti prope finem. Discipulis corpus tale dedit, quale tunc habuit. i. mortale, & passibile, nunc uero sumitur a nobis impassibile & immortale: nec tamen maiorem habet efficientiam. Item Innocen. Quia incredibile iudicatur, ut secundum eandem naturam simul fuerit Christus mortalis, & immortalis: quod tamen ei congruebat secundum eandem personam, potest salua fide concedi, quod tale corpus Christus tunc dedit, quale tunc habuit, mortale. i. & passibile. Nunc autem sumitur a nobis immortale, & impassibile. nec tamen maiorem habet efficaciam, sicut nec maiorem potentiam. Et quasi respondens mortuis Hugo subdit, quòd ergo passibilis edebatur: & tamen non lædebatur, non erat humanæ naturæ: sed diuinæ potentiæ, qua ualebat, quicquid uolebat omnino. Idem sentit glo. 1. Cor. 11. dicens. Potest quæri, quale corpus discipulis suis dedit dominus. Et respondet per uerba magistri statim allegata. Dedit tale, quale habuit &c. Hoc idem tenet be. Tho. S. Bonau. Egidius de rōma, & doctores coīter. De hoc tn̄: quod iprobatio primæ opinionis tāgit, an. s. possibile sit vnū, & idē corpus per eodē tpe esse simul mortuū, & uiuū, aīatū, & inaīatū: pati, & hēre dotē impassibilitatis: & an illa sequāt ad positionē illā primā, qa i nititur alijs principijs, posterius s. lect 46. pertractandis, ideo usq; ibi differatur, una cū solutionibus rationum hinc inde adductarū. ¶ De tertio dubio, se licet utrum Christus sumplit corpus & sanguinem suum in cęna. Recitat Alex. de Ales parte. 4 q. 44. & post eum Sanctus Tho. parte. 3 q. 81. duas opiniones. Nam quidam dixerunt, quòd Christus in cęna corpus, & sanguinem suum discipulis suis tradidit, non tamen ipse sumpsit. Non enim aiunt, de Christi factis, & dictis asseri debet, quod autoritate sacræ scripturæ non traditur. In euangelijs autem non habetur, quòd Christus corpus suum manducauerit, aut sanguinem suum biberit, ergo non est asserendum. ¶ Item nihil est a seipso diuisum neque Christus, sed assumptum est diuisum a sumente. ergo. Item frustra assumpsisset: quia anima Christi non indiget nutritione, sacramentum autem corporis Christi nutritio est spiritualis animæ. Sed hæc opinio non acceptatur, quia obuiat scripturæ canonicæ sane intellectæ, & auctoritatibus sanctorum. Vnde rn̄detur ad dubium, quod Christus in

Margin: Matth. 17. — Leui 2. — H — Innocen. — Thom. S. Bonauen. — I — Dub. 3. Alexand. Thom.

cęna accepit corpus suum manducando, & sanguinem suum potauit primo, & de hinc suis discipulis tradidit. Vnde sicut Christus suscepit circumcisionem, & baptismum, quæ fuere maxima sacramenta quantum ad necessitatem in uete. & no. testa. non tamen suscepit necessitate purgationis, sed dispensatione nostræ informationis, ut esset alijs exemplum, & informatio, ut quæ obseruanda ab alijs institueret, prius ipse obseruaret; secundum illud Act. 1. Cepit Iesus facere & docere. Vnde Chrysost. super Matth. 26. dicit. Bibit ex eo, ut audientes hoc non dicerent, quod sanguinem bibo, & carnem manduco. Vt enim non turbarentur, sicut turbati fuerunt, quando multi abierűt retrorsum, prius sanguinem suum bibit. Hoc etiam innuit textus euangelicus, ubi legitur in Matth. Marco & Luca, ꝙ Christus accepit panem, & calicem, quod non est intelligendum, ꝙ accepit solum manibus ad distribuendum discipulis, sed eo modo accepit, quomodo accipiendű alijs tradidit. ¶ Quod autem sic intelligendum est, probant sanctorum auctoritates, nam Ruth. 3. dicit glo. super illud. Cumq; comedisset, & bibisset. Comedit Christus, & bibit, cum in cæna corporis, & sanguinis tradidit sacramentum apostolis. Vnde quia pueri communicauerunt carni, & sanguini, & ipse participauit eisdem. Item Leui. 8. super illud. Cumq; de sanguine arietis &c. glosa. Esitij. Primò sacerdos, postea filij eius sanguine vngebantur: quia Christus in cęna primò sanguinem accepit, deinde discipulis suis dedit. Item alia glo. ibidem. Cum bibit, & alijs bibere dedit: intelligibilem sanguinem super altare id est corpus suum fudit. Item ad heldibiam Hier. & habetur de consecr. dist. 2. nec Moyses. Nec Moyses dedit uobis panem uerum, sed dñs noster Iesus ipse cum Apostolis conuiua, & conuiuium: ipse comedēs, & qui comeditur. Vnde de hoc etiam quidam metrice dixit. Rex sedet in cęna turba cinctus duodena. Se tenet in manibus, se cibat ipse cibus. ¶ Per hoc ad primum patet, quomodo hæc veritas in euangelio continetur, sane secundum sanctorum expositionem intellecto. ¶ Ad secundű dicitur: ꝙ aliquid a se esse diuisum potest intelligi dupliciter. Vno modo quantum ad intrinseca. i. substantialiter, uel secundum naturam, qua diuisum non retineret naturam, & substantiam eius, a quo diuiditur. Alio modo quantum ad locum, aut extrinseca: & sic potest esse diuisum a seipso: pro quãto idem potest esse in diuersis locis, & in uno loco habere aliquid, quod in alio loco non habet. sicut dicitur de anima, quæ est in pede, & in corde. & habet intellectionem, & uolitionem in corde, non in pede, saltem non oportet. Primò modo idem a seipso diuidi non potest, sed bene secundo modo: quia sic idem diuidi a se non est aliud, nisi idem esse in diuersis ubi, uel habere aliquid in se in uno loco, & eo carere in alio loco. Quod quomodo est possibile, postea patebit. Ad tertium patet statim. ¶ Sed hic quæri posset, an Christus sumpsisset seipsum in cęna sacramentaliter, uel spiritualiter. Et uidetur, ꝙ non spiritualiter: quia manducatio spiritualis gratiam auget: & unit manducantem Christo, & incorporat, sed Christus est sibijpsi summe unus: & habet gratiam inaugmentabilem ab instanti suæ conceptionis: igitur non spiritualiter. Nec sacramentaliter tantum. quia hoc est tantum malorum. Item sic minus dedisset se sibi, quàm discipulis, quibus dedit ad manducandum sacramentaliter, & spiritualiter. Respōdent quidam, ut recitat Alex. de Ales. q. 44 part. 3. membro. 2. ꝙ Christus sumpsit se, & nec sacramentaliter, nec spiritualiter. Vnde dicunt hanc diuisionem manducationis uel sumptionis in sacramentalem, & spiritualem esse manducationis membrorum, & non capitis. Cuius manducatio non erat propter alicuius defectus reparationem, aut propter effectum

Act. 1. Chrysost. Matth. 26. Ruth. 3. Leuit. 8. Hiero. K L Alexand.

An Christus in cæna seipsũ sumpsit sacramentaliter, uel spiritualiter.

gratiæ

gratiæ in ipſo aſſequendum. ſed ut eſſet exemplum noſtræ manducationis. Sed hoc non placet Alexãdro, ideo reſpondet, quòd ſumpſit ſacramentaliter tantum, nam ſicut baptiſmum ſuſcepit ſacramentaliter tantum, & nõ rem, ſic & hoc ſacramentum. Fuit enim in Chriſto cognitio huius ſacramenti, quam præſupponit ſacramentalis ſumptio. Non autem fuit ſpiritualis manducatio: quia non ſpiritualis refectio per incorporationem, quia ſibi incorporari non potuit, qui ſibi idem fuit. Incorporatiò autem diſtinctionem ponit incorporati: & eius, cui fit incorporatio. Neq; charitatis augmentatio, quia licet Chriſtus fuit uiator: fuit tamen perfectiſſimus appræhenſor: & ideo perficere non poterat, nec habitu charitatis: nec motu feruoris. Alius autem uiator quandoq; perfectus, ſi dignè & ſpiritualiter recipit hoc ſacramentum, intenditur in eo charitas motu, uel habitu. ¶ Ratione enim gratiæ unionis, qua maiorem non poteſt habere creatura, non potuit in Chriſto augeri gratia. Ab inſtanti enim conceptionis, tanta abundauit gratia: q nulla ei potuit fieri additio: ſed nec meruit ſibi: licet meruit nobis. Non ergo ſpiritualiter manducauit: ſed ſacramentaliter tantũ, non ſpiritualiter propter ultimitatem ſuæ perfectionis, & ſanctitatis. ¶ Per hoc N
ad rationes in contrarium. Ad illam, quæ arguit: q manducatio ſacramentalis eſt tantum malorum, hoc negetur, quoniam non tantum malitia ſumentis eſt cauſa ſacramentalis ſumptionis, ſed quandoq; perfectio gratiæ ſecundum ultimitatem perfectionis. Vnde ratio ſacramentalis ſumptionis tantum eſt, quia ſumens non eſt capax ſpiritualis effectus huius ſacramenti. Hoc autem poteſt contingere duplici de cauſa, aut propter malitiã ſumentis, & hoc indignitatis eſt, ut in peccatoribus, aut propter plenitudinẽ gratiæ hoc perfectionis eſt: & in ſolo Chriſto fuit. ¶ Ad aliud patet, q non minus dedit ſibi, q̃ diſcipulis quantum ad ueritatem primi contenti in ſacramento, ſcilicet corporis, & ſanguinis ſui: nec quantum ad gratiam, & charitatem, quam licet tunc non recepit, tamen eam prius in ſummo habuit: ita q maiorem ſecundum ordinatam Dei potentiam habere non potuit. ¶ Addit tamen Alex. quendam modum, ſecundum quem ſaluari poſſet Chriſtum ſacramentaliter manducaſſe, di. Vel poteſt dici: q in ſpirituali manducatione ſunt plura inſtar modificationis corporalis. ſ. deliberatio, delectatio, aſſimilatio, unio ſeu incorporatio. Quantum ad duo prima, ſcilicet deliberationem, & delectationem manducauit ſe: quia plenè deliberauit, & conſiderauit, quid ſumebat, & quantum erat, & quale. Plenã etiam ibi habuit delectationem: Quantò enim magis cognoſcebat: totam uirtutem myſterij, & melius diſpoſitus erat, tãtò magis delectabiliter ſumpſit. Quantum ad alia duo, non manducauit ſe: ut patet ex præmiſſis.

DE FORMA EVCHARISTIÆ.

LECTIO XXXVIII.

Cõſecrationis ſacramẽti Euchariſtię forma quę eſt.

HOC eſt enim corpus meum. ¶ Præmiſſa huius ſacramenti inſtitutione quantum ad tempus, & materiam, modum, finem, & rationem motiuam facta a Chriſto, ſubditur uerborum forma, quibus perficitur ipſa conſecratio. Quamuis enim (ut ſupra dictum eſt) Chriſtus dominus Dei patris naturalis filius eidem conſubſtantialis natura, æqualis uirtute, & potentia, ſua diuina poteſtate panem in corpus ſuum conuertere potuit abſq; uerborum quo- A

rumlibet

rumlibet prolatione, sola sua, quæ cœlum, & terram creauit, & uniuersa de nihilo omnipotenti uoluntate, usus tamen est paucis, cęterisque uerbis, quibus panem in corpus suum transsubstantiauit. Perfecturus enim hoc sacramentum concenātibus apostolis. Accipite, & comedite, hoc est corpus meum. Nec solus ipse his uerbis uti uoluit in sua personali consecratione, uerum & apostolos, quibus se primum dedit in cibum, nec tantum, apostolos: sed omnes eorū in sacerdotio legitimos successores rite ab ecclesia ordinatos, prout supra lect. 2. & 6. latius est probatum. His ergo uerbis contulit dominus uim consecratiuam Eucharistiæ. De quo Paschasius in quodā trac. de sacramento sic ait. Nulli dubium, quòd sicut, quando in nomine patris, & filij, & spiritussancti, ter mergimur in fonte, utique baptizamur, non in uirtute, & potestate illius, qui hoc dicit, sed in uirtute Christi, qui hoc præcepit, dicens. Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in noie &c. Sic & hoc sacramentum non meritis, non uerbis humanis. i. in persona hominis prolatis: sed proculdubio diuinis efficitur, & consecratur mandatis. Idcirco æstimandum non est, quod alteris uerbis, quòd ullis meritis, quod potestate alicuius ista fiant; sed uerbo utiq; creatoris. Et post modicum. Propterea ueniendum est ad uerba Christi: & credendum, quod in eisdem uerbis id cōficiatur. Reliqua omnia, quæ sacerdos dicit, aut clerus canit: nihil aliud, quàm laudes, & gratiarum actiones sunt: aut certé obsecrationes, fidelium postulationes, & petitiones. Verba autem Christi sicut diuina sunt: ita & efficacia sunt hoc. s. proueniat, quod iubet. Cęlum, inquit Christus, & terra transibunt, uerba autem mea non transibunt: sed facient omnia, ad quæ missa sunt. Cum igitur dixit Christus. Accipite, & manducate ex hoc omnes; hoc est corpus meum, ilico ibi comparuit corpus suum. Et subdit Paschasius. Sane forté putares, quòd de illo solo uno pane, & in illa hora hoc esse iusserit. Ad quod tollendum adiungit. Hoc facite in meam commemorationem. Vnde fatendum, quòd quicquid illud fuit, quod apostoli a Christo perceperunt, hoc totum est illud, quod sacerdos, & fideles percipiunt. Et si uelis audire, quid est. Hoc est, inquit, corpus meum, quod pro uobis tradetur. In hoc ergo uerò creatur illud corpus, quia diuinum uerbum est, & omni potentia plenum est. Et quod dicit. hoc est corpus meum, quod pro uobis tradetur, crede o fili: quia ita est, quoniam ipse dixit, & factum dubitare non potes. Ipse mandauit, & creatum est. Præceptum ergo posuit, in meam commemorationem hoc facite: & ideo quotiescunque fit catholicé: uere hoc fit, quod dictum est, hoc est corpus meum. ¶ Ex quibus verbis Paschasij satis habetur, quòd his uerbis Christi, hoc est corpus meū: corpus Christi consecratur. Hoc ipsum expressum dicit Ambr. de consecr. dist. 2. Panis est in altari. Vbi inquit, sacramentum conficitur, iam non suis sermonibus sacerdos, sed sermonibus utitur Christi. ergo sermone Christi conficit sacramentum. Accipe, quæ sunt verba Christi. Accipite, & manducate, hoc est corpus meum. Idem Inno. in c. Cum Marthæ. de cele. missarum. Forma ait, uerborum, qua Christus usus est, cum panem, & uinum in corpus, & sanguinem transsubstantiauit, est quæ ponitur in canone missæ: qua uniuersalis utitur ecclesia, quam apostoli acceperunt a Christo, & ab
B ipsis, eorum acceperunt successores. ¶ Sed pro intellectu dicendorum de forma huius sacramenti, notandum quod proprié loquendo refert loqui de forma huius sacramenti, & de forma consecrationis huius sacramenti: qd singulare est in hoc sacramento. Siquidem secundum Sco. q. 1 dist. 8. lib. 4. omnia alia sacramenta consistunt solum in usu quodam, & in fieri, ita quod idem ibi est sacramentum, & perceptio sacramēti, sicut idem est baptism⁹,

Matth. 24. Marci 13. Luc. 21.

Ambros.

Inno.

Quę uerba sint de integritate formæ.

Quō refert loqui de forma Eucharistiæ.

& perceptio baptismi. Non enim baptismus est aqua: aut cõfirmatio, chrisma. Sed hic est lotio facta in aqua cum certa verborum forma: & hæc est vnctio hominis in fronte facta a põtifice sub forma uerborum debita. Nec in his permanet sacramentum trãseunte vsu, seu tali perceptione, aut actu. Sacramentum verò eucharistiæ est quoddam permanens etiam ante usum eius: qui consistit in eius sumptione, & hoc congruum erat: quia Christus permanenter voluit esse nobiscum: ergo in aliquo signo permanente, cuiusmodi signum est sacramentum istud. Habet ergo sacramentum eucharistiæ esse permanens, & non successiuum. Est enim sacramentum eucharistiæ species panis, & vini, corpus, & sanguinem Christi continentes, vel etiam ipsum corpus Christi secundum certam sacramenti acceptionem: & tam species continentes, quàm corpus Christi contentum res sunt permanentes. Rei autem permanentis forma esse non potest quid successiuũ cum res hñs formã nõ possit esse sine forma: ꝑmanes aũt manet successiuũ verò non: quia eius esse consistit in quodam fieri. Et quia verba non possunt esse nisi in quadam successione prolationis, saltem vocalia, de quibus nunc est sermo. ideo manifestum est: ꝙ non possunt esse forma sacramenti eucharistiæ, alioquin cessantibus verbis, non esset sacramentum eucharistiæ. Quod dicere foret hæreticum: immò cessantibus verbis consecrationis, incipit esse sacramentum eucharistiæ. Definunt enim verba per primum non esse: & primum non esse verborum est primum instans eucharistiæ. Vnde patet ꝙ non sunt simul verba consecrationis eucharistię, & sacramentum eucharistiæ. Consecratio autem huius sacramenti: quæ est quædam via ad sacramentum: est res successiua consistens in fieri, & ita requirit certam formam verborum, quæ dici possunt verba sacramentalia secundum Scotum libr. 4. dist. 8. q. 1. Verba utique sunt forma consecrationis sacramenti: non forma sacramenti: quia pertinent non ad esse sacramenti, sed ad fieri sacramenti: pertinent autem ad esse consecrationis, quod consistit in fieri vt dictum est. Aliorum autem sacramentorum formæ sunt verba, quia alia sacramenta non sunt nisi in fieri, sicut & ipsa verba. ¶ Si quæris: ergo quæ est forma sacramenti eucharistiæ: põt dici secundũ doctorem supradictũ, ꝙ in sacramẽto eucharistiæ nõ est aliquid tanquã materia, & aliud tanquã forma, sicut in sacramentis cæteris. Cuius rõ est, quia istud sacr̃m est permanẽs, & ideo (vt dictũ est) non possunt aliqua uerba ad eius essentiã ꝑtinere. In quocũq; enim sacr̃o distinguuntur materia, & forma. Signũ visibile dicitur esse materia: verba verò forma. In isto autem sacr̃o: solæ species panis, & vini sunt sacramentum, quæ sunt formæ quædam accidentales sine materia: vt infra dicetur: quarum non est alia forma. ¶ Si dicis, spẽs illæ non sunt sacr̃m, nisi inquantum sunt signa rei sacramentalis: non habent ergo esse sacramentum ex eo, ꝙ species panis, & vini sunt: sed ex repræsentatione rei contentæ: igitur saltem significatio erit forma sacramenti, quæ dat esse sacramento. Respondeo breuiter: ꝙ in sacramento eucharistiæ. i. in eo, quod est sacramentum tm̃, & non res: non est aliqua realitas præter species illas sensibiles. Neq; repræsentatio, aut significatio addit aliquam rem speciebus, q̃ sit aliquid sacramenti. Sed quia sacr̃m non est terminus absolutus, sed cõnotatiuus: ideo supponit pro speciebus panis, & uini: cõnotãdo institutionẽ, qua institutæ sunt a Christo ad efficaciter significandũ rẽ contentã: sed illa institutio vel est Christus instituẽs: uel spẽs institutæ: aut vtrumq; simul. Et nihil dicit distinctum a speciebus, quod sit aliquid sacramenti: nisi quis diceret: ꝙ sacramentum diceret relationem, vel respectum superadditum, quem non opinor esse ponendum. Quotiẽs ergo dicuntur verba

Conc. Trid. Sess. 13. ca. 4.

Quod hoc singulare est in hoc sacramento, & quare.

esse forma sacramenti eucharistiæ, intelligendum est, quod uerba certa sint forma consecrationis eucharistiæ, & ita consequenter loquendum erit de forma. ¶ Quia autem inter cætera diuinæ pietatis beneficia humanæ saluti D præstita, institutio huius sacramenti mirabilis, excedensque humanam intelligentiam prædicatur, secundum illud prophetæ. Memoriam fecit mirabilium suorum misericors, & miserator dominus, escam dedit timentibus se. Psal. 110. Sunt quoque in eo nonnulla cursui naturæ contraria, ac intellectui difficilima: ideo præsupposita fide certissima, absque temeritate scrutandi diuinam, tremendamque maiestatem cum omni humilitate, & timore ex doctoribus Orthodoxis quærendum nobis est, & laborandum si ad aliqualem creditorum intelligentiam pertingere ualeamus, quatenus innotescat quid vere, quid pie, quid sobrie, de hoc mirifico, ac mirabili sacramento asserit, quidue negari, quid denique veritatem fidei impugnantibus possit catholice responderi. Diuino ergo confisus auxilio, ut in dicendis uidetur confusio hoc ordine statui procedendum. Vt in prosecutione formæ quattuor principaliter inquirantur. Primò de formæ integritate. Secundò de formæ efficacia, & uirtute. Tertiò de formæ veritate. Quartò de conuenienti dictorum expressione. ¶ Circa primum inuestigabitur, quæ & quot verba sint de formæ consecrationis essentia. Secundò, an in illa forma ad consecrandum sufficiat, si prætermitterentur verba canonis præcedentia, & sequentia. Tertiò, vtrum propter mutationem quorundam verborum formæ, impediatur consecrationis efficacia. ¶ Circa secundum principale tractabitur, E quis effectus sequitur ad prolationem debitam formæ. ¶ Et quoniam secundum omnes catholicos tractatores ibi incipit esse corpus Christi, quod considerari potest secundum habitudinem omnium prædicamentorum, quia viris scholasticis loquor, placuit secundum ordinem eorum inquirere mirabilia Dei in hoc sacramento. ¶ Quantum ad prædicamentum substantiæ, vtrum ibi sit verum, & substantiale corpus Christi. Qua substantiali mutatione inceperit esse corpus Christi in sacramento. Quid etiam in quid conuertatur. Quæ substantia maneat: quæ desinat. Et an desinens annihiletur. ¶ Quantum ad prædicamentum quantitatis; vtrum corpus Christi sit quantum in sacramento secundum proprias dimensiones, quas habet in cœlo. Vtrum habeat positionem situs in loco. Vtrum totus in toto sacramento: & totus in qualibet parte, cum cæteris etiam prædicamentum situs concernentibus pro eo, quod utraque prædicamenta quantitatis, & situs positionem respiciunt: illud in toto, istud in loco. ¶ Quantum ad prædicamentum, relationis. Vtrum accidentia panis, & uini manentes, afficiant corpus Christi. Vtrum inhæsiue sint in aliquo subiecto, aut stent per se sine subiecto. ¶ Quantum ad prædicamentum qualitatis. Vtrum omnes proprietates, & qualitates naturaliter corpori Christi inexistentes in cœlo, insint sibi in sacramento. ¶ Quantum ad prædicamentum actionis. Vtrum omnis actio sibi conueniens in loco, in quo est circumscriptiue: possit sibi conuenire in sacramento. ¶ Quantum ad prædicamentum passionis. Vtrum corpus Christi in sacramento possit a causa naturali transmutari. ¶ Quantum ad prædicamentum habitus, quia de prædicamento situs, ut supra, videndum erit cum prædicamento quantitatis. Vtrum in sacramento corpus Christi sit ornatum dotibus gloriæ. Item an sit ab oculo corporali, vel intelligibili, ut in sacramento uisibile. ¶ Quantum ad prædicamentum ubi. Vtrum localiter descendat de cœlo, vt esse incipiat in sacramento. Vtrum sibi, ut in sacramento possit inesse motus localis. Vtrum sit in sacramento circumscriptiue, uel diffinitiue. Vtrum simul, & semel esse possit in diuersis vbi.

Quis effectus sequitur ad prolationem debitam formæ.

sis ubi. ¶ Quantum ad prædicamentum quando: quando incipit esse in sacramento. Verum corpus Christi, & substantia panis pro aliquo instanti sint simul. Quando desinat esse sub speciebus sacramenti. ¶ Ad finem secundi principalis. An respectu corporis Christi, & eius præsentiæ in sacramento, uerba consecrationis formam integrantia, habeant aliquam uirtutem effectiuam naturalem, vel supernaturalem. ¶ Circa tertium principale tractabitur, quomodo forma sit oratio in se vera. Quid demonstrat pronomē hoc. Et de singulis dictionibus in ea positis, est, corpus, meum: qua congruē tia ibi dicantur. ¶ Circa quartum principale, quomodo loquendum sit, vt conuersio panis in corpus Christi, & cætera aptè exprimantur, an per verbum est, vel fuit, aut erit. Item an per præpositionem ex, vel præpositionem de, vel in, aut aliam. Et quoniam ex omnium prædictorum inuestigatione patebit in sacramento verum corpus Christi existere. Verum vt ibi, sit adorandum latria adoratione. ¶ De his omnibus, & alijs eis adhærentibus tentandum est inuestigare, priusquam a sequentia textus procedatur. Ad horum tamen executionē me nouam idoneum penitus, & obtusum & nisi diuinæ præueniat gratia, in executionem deficientem. Idcirco patres humanissimi, domini, ac fratres deuoti orationum vestrarum supplicia imploro suffragia, quatenus diuinæ sapientiæ se nobis peccatoribus in hoc sacramento benignissime offerentis ducatu fretus, vera inueniam, inuenta quoque sermonibus congruis clarè, intelligibiliterque merear doctrinare: amen. ¶ Quantum ad primum intelligendum est, quod formæ consecrationis Eucharistiæ integritas ponitur constitui ex his quattuor uerbis Christi. s. pronomine hoc, uerbo est, nomine corpus, & pronomine meum. Nam sicut in cæteris sacramentis formæ illud significant, quod efficiunt exempli causa. Forma baptismi interiorem purgationem animæ, forma pœnitentię absolutionem a peccatis, per hæc uerba baptizo, absoluo: ita & hæc formā significat corpus Christi, quod ad verborum prolationem præsentialiter exibetur. Sacerdos enim proferens hæc uerba debita cum intentione, & super debitam materiam verè conficit hoc diuinissimum sacramentum. Et licet hæc uera tantum sint de necessitate sacramenti, ut infra docebitur, sunt tamē cætera verba canonis de necessitate ministri: ut ritè & legitime consecrationem perficiat. Quilibet enim sacerdos celebrans ordinationi sanctorum patrum, & ecclesiæ se tenetur conformare. Hæc formæ consecrationis coniunctionem (enim) inseruit rationabili ex causa, vt dicetur, quæ cæteris quattuor connumerata dici solent quinque esse consecrationis verba. Quod non vacat a mysterio, sic enim quinque verbis corpus Christi consecratur in sacramento, quod totidem verbis concipiebatur in virginis vtero, ipsa nāque angelo salutanti, consentiente, & dicente. Fiat mihi secundum uerbum tuum, incarnatum est patris verbum. Peccatorum etiam (quæ huius sacramenti digna perceptione delentur) publicanus veniā meruit quinque verborum oratione, cum percutiens pectus suum orauit dicens. Deus propitius esto mihi peccatori. Similiter quinque verbis crimina paralytico relaxauit, dicens. Fili remittuntur tibi peccata tua. Paradisus quoque, ad quem Christi corpus tanquam viaticum ducit, quinque verbis latroni promittitur dicente in cruce domino. Hodie mecum eris in paradiso. ¶ Quod ergo hæc verba, hoc est corpus meum, integrent formam consecrationis eius tanquam essentialia formæ, sic potest ostendi. Hæc verba integrant formam consecrationis, quibus Christus consecrauit corpus suum, & sanguinem: his autem uerbis Christus consecrauit: ergo. Maior videtur manifesta: quia ad hoc solum verbis Christus consecrauit, vt nobis formam id faciendi tradere,

Quæ & quot uerba sunt de necessitate formæ cõsecrationis panis.

F

Non uacat misterio, qđ sint tñ quinque uerba.

Luc. 1.
Luc. 18.
Matth. 9.
Luc. 23.

di traderet, alioquin sola voluntate panem, & uinum in suum corpus, & sanguinem conuertere potuisset. Minor declarata est lectione proxima. Item forma debet esse conueniens in significando sacramentali signo: sacramentum autem eucharistiæ significat præsentiam corporis Christi: non in vsu: sed in esse permanenti. Hoc autem significant hæc verba: hoc est corpus meum: & nulla alia a Christo in ministratione huius sacramenti dicta: aut in canone missæ scripta: igitur ipsa sunt consecrationis forma. ¶ In hoc etiam differt hæc forma a formis aliorum sacramentorum: nam quia cetera sacramenta consistunt in vsu quodam: formæ cęterorum sacramentorum important vsum materiæ, puta actum baptizandi, vel consignandi chrismate, vel abluendi, & ideo proferuntur in persona ministri exercentis huiusmodi actus, sicut dicitur. Ego te baptizo. Ego te confirmo. Vel ministri imperantis: vt in sacramento ordinis. Accipe potestatem. Vel ministri deprecantis, sicut in sacramento extremæ vnctionis. Per istam vnctionem, & suam pijssimam misericordiam indulgeat tibi &c. Hoc autem sacramentum tanquam res permanens non consistit in vsu, licet ordinetur ad vsum, ideo eius forma non dicitur exprimere aliquem actum: sed existentiam rei permanentis. Nec debent proferri in persona ministri: sed ex persona ipsius Christi loquentis: vt detur intelligi, quòd minister in perfectione huius sacramenti nihil agit, nisi ꝙ profert verba Christi. Ostenditur hanc etiam esse formam, hoc est corpus meum, sanctorum patrum autoritatibus. Nam Eusebius Emissenus, ut habetur de conse. dist. 2. Quia corpus ait. Inuisibilis sacerdos uisibiles creaturas in substantia corporis, & sanguinis sui verbo suo secreta potestate cõuertit, ita dicens. Accipite, & comedite, hoc est corpus meum. Et sanctificatione repetita. Accipite, & bibite ait. hic est sanguis meus. ¶ Item Ambr. lib. de sacra. ut habetur de conse. dist. 2. Panis est in altari, inquit. Consecratio autem quibus uerbis, & cuius sermonibus est domini Iesu. Et sequitur. Vbi autem sacrificium conficitur, iam non suis sermonibus sacerdos: sed utitur sermonibus Christi: ergo sermonibus Christi conficitur hoc sacramentum. Et sequitur. Accipe, quę sunt uerba Christi. Dicit sacerdos. Qui pridie, quam pateretur. Accepit, inquit, in sanctis manibus panem. Antequam consecraretur panis est, vbi autem uerba Christi accesserunt: corpus Christi est. Audi dicentem, accipite, & comedite ex hoc omnes. hoc est enim corpus meum. Ad idem loquitur Ambro. in eodem lib. de sacra. & habetur dist. qua supra. Reuera. prope finem. Ipse clamat dominus Iesus: hoc est corpus meum. Ante benedictionem verborum cælestium alia species nominatur: post consecrationem corpus signatur. Simile dicitur lib. 3. de sacra. & habetur in ca. In calice. eadem dist. Item B. Aug. in ca. Vtrum sub figura. eadem di. Credendum est, inquit, ꝙ in verbis Christi sacramenta conficiantur. Cuius enim potentia creantur prius: eius utiq; verbo ad melius procreantur. Reliqua omnia, quæ sacerdos dicit, aut clerus chori canit: nihil aliud, quam laudes, aut gratiarum actiones sunt, aut certè obsecrationes & fidelium petitiones. Vnde & sacerdos dicit prius euangelistæ verba assumens. Qui pridie, quàm pateretur. In hoc ergo creatur illud corpus. Hęc Aug. Item magister dist. 8. 4. lib. sententiarum. Cum proferuntur hęc verba. hoc est corpus meum. hic est sanguis meus. conuersio fit panis, & vini in substantiam corporis, & sanguinis Christi. Reliqua ad laudem Dei dicuntur. Ad hoc faciunt uerba Paschasij, & aliorum in principio huius lectionis allegata. Ex his satis patet, ꝙ forma huius consecrationis est verba Christi illa, quæ dicta sunt. Hoc est corpus meum. ¶ Sed diceres, Christus in cęna discipulis ait. Accipite, & comedite, hoc est

Quæ de necessitate ministri.

Differentia formę Eucharistię a formis aliorum sacramentorum.

Augu.

corpus

Quę fit forma consecrationis oñditur ratione, & auctoritate.

corpus meum. Si ergo in uerbis Christi fit consecratio: ad formam pertinent etiam illa uerba Christi: accipite, & comedite. Et per consequens forma non est solum hæc quattuor uerba: hoc est corpus meum. Et ad hoc uidentur sonare auctoritates suprascriptæ Eusebij & Ambrosij. Respondet Alex. de Ales: & post eum sanctus Tho. ꝙ solum hæc quattuor uerba sunt essentialia formæ: hoc est corpus meum: & non illa accipite, & comedite. Cuius ratio est: quia per formam exprimi debet aliquod perfectum, uel faciendum circa materia consecrandam, uel transsubstantiandam in corpus Christi, per ista autem uerba: accipite, & comedite, non exprimitur aliquid pertinens ad cōsecrandum: nec ad consecrationē ipsam ut perfectā: sed respiciunt usum sacramenti, qui non est de necessitate sacramenti: & sequitur perfectionē, seu conuersionē. Significāt.n. ꝙ sumi debet sacramētū: quæ sumptio præsupponit transsubstātiationem iā perfectam: & ita per hæc uerba, Hoc est corpus meū. exprimitur tota perfectio huius sacramēti. s. præsentia uerį corporis Christi, quæ est de essentia sacri: & sufficit ēt sine usu eius. Quod autem adduntur illa: accipite, & comedite: ab Eusebio, & Ambrosio dicitur: ꝙ qńq; addūtur: qńq; nō: ut patet in diuersis auctoritatibus. Quando aūt adduntur siue a sanctis siue in canone: non adduntur tanquā sint essentialiter de forma, cui uirtus transsubstantiandi data est: sed quia illis exprimitur: ꝙ propter hoc fit consecratio huiusmodi sacramenti: ut id, quod consecratur, sumatur in usum. i. in cibum fidelium. Ipsa enim consecratio nō est simpliciter finis consecrantis; sed potius usus fidelium: ad hoc.n. consecratur corpus, & sanguis: ut fideles eorū utātur manducando: & manducantes capitis, & membris fortius uniantur: quod insinuare uolentes addunt formæ. Accipite, & comedite. Pōt etiā dici: ꝙ aliqua dupliciter dicuntur esse de forma, uel quia eis data est uirtus transsubstantiandi: & illa sunt essentialia, & de necessitate formæ: uel illa, quæ nō sunt solū essentialia: sed præcipiunt usum sacramenti, & sic uerba. Accipite, & comedite, sunt de forma. Hæc de primo. ¶ Quantū ad secūdū, est dubiū utrum prætermissis uerbis præcedentibus. Qui pridie quā pateretur, cū alijs, quæ sequūtur per hæc sola: hoc est corpus meum, fieret consecratio. Hic Sco. uidetur declinare ad partem negatiuam: quia uerba sacramentalia ex ui uerborum debent significare illud, quod efficiunt in sacramento. sed quia ex ui consecrationis efficitur, ꝙ ibi uere incipit esse corpus Christi: ergo hæc uerba debent significare corpus Christi, ibi contineri. Præfata autem uerba: hoc est corpus meum, prolata a sacerdote sine alijs præcedentibus adiunctis: non significant corpus Christi: sed significant magis corpus sacerdotis proferentis: quia per meum, corpus refertur ad corpus loquentis. Vnde licet minister possit intendere loqui uelle in persona Christi: cum dicit. Hoc est corpus meum: non tamen propter hoc, significatum terminorum illorum esset, ꝙ (meum corpus) ex ui uerborum importaret corpus Christi: sed corpus proferentis: sicut si ego dicerem: doctrina mea non est mea. Sed si dicerem: Christus dixit doctrina mea non est mea: sed eius, qui misit me, patris. Iam significo: quòd hæc doctrina non est mea: sed Christi ratione eius, quod præmittitur, Christus dixit. Quod si non præmitteretur, non significaretur doctrina esse alterius, quam hæc uerba loquentis. Meum enim quantum ad possessorem, demonstrat primam personam quæ est persona loquentis. Si uerò loquens non in sua, sed alterius persona loquitur, hoc designari oportet per aliqua uerba adiuncta, alioquin secundum proprietatē sermonis importatur persona loquē. sicut in proposito. Nisi præmittantur uerba, quibus significetur, ꝙ sacerdos

Ambrosij. Alex. de ales Tho.

illa verba. Hoc est corpus meum, proferat in persona Christi; de vi verborum denotatur corpus sacerdotis, in qua significatione manifestum est non fieri consecrationem. Addit etiam Scotus: quòd non est intelligendum ꝙ ex necessitate, & essentialiter sint pertinentia ad consecrationem: sed necessario sunt præmittenda: & non solum illa, sed plura præcedentia in canone. Illa videlicet, quæ ad hoc faciunt, vt ex vi sermonis haberi possit; ꝙ hæc verba, hoc est corpus meum, proferantur a sacerdote in persona Christi. vnde dicit. Non sine causa ecclesia ita connexuit totum canonem missæ, ꝙ ab illo loco. Communicantes, vsq; ad illum locum. Supplices te rogamus: non est aliqua oratio, quæ non conn ctatur cum præcedente, vel per coniunctionem: sicut Hanc igitur. vel per pronomen infinitum: vt Quã oblationem tu deus. & Qui pridie, quàm pateretur. Et post consecrationem. Supra quæ propicio. Vel per relationem: vt ibi. Simili modo postquam. ¶ Sed hæc opinio non videtur satis fundata: & verbis sanctorum, supra allegatis contraria: quibus dicitur, quòd omnia verba, reliqua, scilicet præter verba Christi nihil aliud, quam laudes sunt &c. Ideo dicunt alij, quòd ad consecrationem sufficiant minister idoneus, intentio debita, forma instituta, & materia requisita. Forma autem a Christo instituta hæc est: hoc est corpus meum. Qua si vtitur sacerdos cum debita intentione super materia conueniente, vtiq; videtur consecrare, omnibus alijs circumscriptis. Consequenter dicunt, ꝙ ad formam consecrationis non requiritur, ꝙ ipsa significet illud, quod continetur in sacramento, seu quod efficitur per sacramentum, vel per consecrationem: & hoc ex ordine, & serie verborum ipsius. Sed sufficit, ꝙ forma hoc significet ex ordinatione Christi, & intentione ministri vtentis hac forma. Ordinauit autem Christus instituens hanc formam, ꝙ quotiés sacerdos ipsa vtitur super debita materia, totiens vult assistere, & efficere, quod significat. Potest autem sacerdos ex intentione loqui velle ex persona Christi, cum dicit: hoc est corpus meum: sine quibuscunq; alijs. Sufficit ergo: quòd prædicta verba sign ficent id, quod efficitur ex intentione ministri proferentis: quamuis id non significent ex proprietate sermonis. Et præterea arguit Durandus. Si oporteret verba consecrationis ex serie præcedentium verborum significare corpus Christi hic contineri: tunc non fieret consecratio solum per hęc quattuor verba, hoc est corpus meum, alijs nõ præm ssis. Sed eadem ratione non fieret etiam alijs verbis prætermissis, vel non præmissis. Quod patet: quia verba præcedentia recitantur vt prolata a Christo, scilicet accipite, & manducate &c. Constat autem, ꝙ per hanc seriem verborum non significatur: ꝙ corpus Christi sit præsens sub his speciebus panis, & vini, quas tenet sacerdos in altari, sed solũ sub speciebus panis, quas accepit Christus in vltima cęna, & benedixit: ergo per illa verba non esset præsens corpus Christi speciebus panis existentibus in altari: quod est simpliciter erroneum. Sufficit igitur, dicit Durandus, ꝙ vt dictum est, forma consecrationis significet corpus Xp̃i, vt p̃sens speciebus, quas tenet mister ex intẽtione ministri: quamuis aliud significent ex serie verborum. Idem tenet Petrus de Candia: similiter S. Tho. parte 3. q. 78. arti. j. in solutione vltimæ rationis addens ratione: quia canon non est idem apud omnes: nec secundum omnia tempora, sed diuersa sunt a diuersis apposita. Et addit Sanctus Thom. Vnde dicendum est: ꝙ si sacerdos sola prædicta uerba proferret, cum intentione conficiendi hoc sacramentum, perficeretur hoc sacramentum: quia intentio faceret, vt hæc uerba intelligerẽtur quasi ex persona Christi prolata: etiam si verba præcedentia non recitarentur: grauiter tamen peccaret

Quę sufficiãt ad consecrationem.

K

S. Thom.

S. Thom.

sacerdos

sacerdos sic conficiens, utpote ritum ecclesiæ non seruans. ¶ Nec arguit connexio verborum canonis, ut arguit Sco. quia etiam canon ipse connexus est hymno angelico: & hymnus præfationi: præfatio secretis, & ita omnia ista requirerentur de necessitate ad conserrationem. Fit autem connexio propter sententiæ continuationẽ: sicut totus canon scripturæ, tota scilicet biblia accipitur sicut una oratio copulatiua, ut sit vna scriptura, & sententia indiuisa. Et ista ultima opinio communior est, & uerior: quia uerba sacramentalis formæ non sortiuntur suam efficaciam ex significatione, qua significant id, quod in sacramento efficitur ex ordine, & serie uerborum, sed ex institutione Christi. Potuisset autem Christus instituisse uerba non significatiua pro forma cuiuslibet sacramenti, sicut nonnulli dicunt hæc uerba: hoc est corpus meum: dum proferuntur in canone accipi materialiter. Vnde quæcunq; uerba Christus institueret pro forma: ex Christi institutione significarent id, quod efficiunt. Propter quod Hugo. dicit quod sacramenta ex similitudine repræsentant: & ex institutione significant, ex sanctificatione continent gratiam spiritualem. libr. 1. part. 9. ca. 1. Hæc de secundo. ¶ Nunc quantum ad tertium, uidendum est de mutatione formæ: an aliqua, & quæ impediat eius effectum. De hoc quærit Inno. de offi. missę. Quæritur inquit, utrum additio uel subtractio: uel trãspositio, uel mutatio fiat in illa forma uerborum, quam Christus expressit, ut si dicatur: hoc est corpus meum, quod sumpsi de uirgine. Vel subtrahẽdo hoc est corpus. Vel transponendo, corpus meum hoc est. Vel in reponendo, hoc utiq: est corpus meũ. Vel mutando, hoc est corpus Iesu, si effectum consecrationis impediat. Respondet. Sane fecit dominus hominẽ rectum, sed ipse infinitis miscuit se quæstionibus. His itaq; prætermissis, quę quandoq. magis subuertunt animum, quam ædificent. Illud pro certo sciatur, ꝙ grauiter peccat, qui quodlibet horum quorumcunq; mutare, attentauerit: maximè si formam intendit mutare, uel hęresim introducere, quia formã uerborum, quam Christus expressit, per omnia debet illibata seruari, quãuis secundũ philosophum, nomina, & uerba transposita idem significant: ne utile per inutile uitietur. ¶ Particularius tamen hanc quæstionem tractat. Sco. & cæteri doctores: secũdũ quẽ aduertendũ, ꝙ secũdũ philosophũ. 5. physicorum quadruplex est mutatio: secundũ substantiã, secundum quantitatẽ, secũdũ qualitatem, secũdũ ubi siue locũ. secũdũ ista quattuor põt intelligi fieri mutatio in forma consecrationis, uel ẽt alterius sacramenti, ut etiã tangit Inno. ubi supra. ¶ Secundũ substantiam fit mutatio, si loco unius uerbi ponitur aliud uerbum. Et hoc contingit dupliciter. Vno mõ ponendo aliud uerbũ secundũ quid: puta secundũ uocem tñ idem tamẽ significans: ut si fit mutatio secundũ idiomata, sic ꝙ loco huius dictionis corpus latinè, ponatur dictio græca, uel hebraica huic synonyma: & hæc mutatio nõ impedit consecrationẽ. Vñ si presbyter partim proferret latinũ, partim hebraicum, uerè conficeret, quia nihil ommitteret necessariò requisitum ad consecrationem. Accidit enim formæ consecrationis esse græcam, latinam, hæbraicam, uel ex his mixtã, dũ mõ fit ex uerbis exprimentibus id, quod Christus per ea exprimi uoluit. Peccaret tñ sacerdos sic uerba commutans, quia ordinauit Romana ecclesia, ꝙ officia ecclesiastica dicantur, & sacramẽta ministrentur in latina grãmatica, & hoc rationabiliter, quia illud potest distinctius scribi & proferri. Secũdo modo fit uariatio ponendo aliud uerbũ secũdũ uocẽ, & significatũ. Et hoc dupliciter. Primo mõ ponendo uerbũ oĩno desperatũ in significando, ut si loco illius termini corpus ponatur terminus uestimentũ. dicendo hoc est uestimentũ meũ, & tunc ni-

Marginalia: Scotus. — L — Dub. 3. — Eccl. 7. — Sco. — De mutatione secũdum substãtiam. — Inno. — M

hil fit: & cẽset forma simpliciter uariari. Secũdo mõ ponẽdo uerbũ gñalius ad aliquod uerborũ in forma positorũ: ut si diceretur: hoc est mea substantia. Et sic iterum nihil fit: quia cum in Christo multæ substantiæ sint, non significauit præfata locutio præsentiam determinatæ, & certæ substantiæ, quam tamen Christus per consecrationis formã exhibere uoluit. Si .n. anima præsens fieret vi consecrationis: hæc esset vera: hæc est substantia mea: sicut modo corpus est pręsens: & tamen ex prædicta locutione nesciretur, quæ substantia esset, quæ contineretur sub speciebus panis ad prolationem formæ sacramentalis.

N ¶ Secundo modo põt fieri uariatio in dicta forma uerborum secũdum quantitatem dictionum discretam: uel per additionẽ: uel subtractionẽ. Additio autẽ põt fieri uel in principio: uel in medio: uel in fine. De mutatione secũdum quantitatẽ.

¶ In principio, ut si diceret sacerdos Accipite, & comedite cum reuerentia hoc est corpus meum. Hæc additio non impedit consecrationem: quia non uariat formã: sed omnino est ad ipsum impertinens. Determinant. n. uerba ista, accipite, & comedite, quæ nihil sunt formę. Secus si seipsum formã aut eius partem distraherent a propria significatione: ut si quis diceret: accipite, & comedite dico in persona mea, hoc est corpus meum. In fine: & tunc aut additur terminus distrahens aliquem terminum a suo significato, & hæc impedit consecrationem, & mutat formã, ut si dicat sacerdos. Hoc est corpus meũ aereum, uel phantasticũ, aut aliquid simile, aut additur aliquid specificans magis formam, aut impertinẽs: ut si dicatur, hoc est corpus meũ, quod traxi de uirgine, non impedit consecrationẽ, quia formę integritatẽ seruat. Similiter si diceret consecrans, hoc est corpus meum. adorate hostiã. ¶ Aut fit additio in medio, & hoc fit per aliquod distrahẽs aliquem terminum formæ a suo uero significato, & tunc nihil fit, ut in priori exemplo. Vt dicendo hoc est aereum corpus meum, ubi corpus distrahitur a ueritate corporis Christi per hoc additum aereum: uel etiam a ueritate corporis Christi, ita q̃ dictio corpus, nõ supponeret pro corpore Christi, ut si diceretur, hoc est mortale corpus meum, ubi corpus supponit pro uero corpore, sed non pro corpore Christi, quod non est nunc mortale. ¶ Aut fit per coniunctionem disiunctiuam, & alterum terminum impertinẽtem, ut dicendo. hoc est corpus, uel uestimentum meũ, siue hoc est corpus, uel anima mea, quia ibi non significatur determinatẽ id quod per cõsecrationẽ conficitur: cũ disiũctiua uerificari põt pro altera partium indifferenter, & sic censetur forma uariari. ¶ Aut fit per uerba impertinentia, & hoc dupliciter. Aut enim tunc soluitur per illa unitas formæ, quod iudicari potest ex communi modo loquendi, si scilicet per talem interpositionem sic soluitur sermonis continuitas, quod non generat talem sensum in audientibus, quem forma talis generaret sine huiusmodi interruptione, & tunc impeditur consecratio, ut si dicat sacerdos, hoc est. Et subdat. Trahe nolam, & dic fabulantibus, ut exeant ecclesiam: & tunc subderet corpus meum. & sic iterum nihil efficitur. Aut per talem interpositionem continuitas formæ non soluitur, nec impeditur oratio a causando sensum in audiente, quem faceret tali interruptione circumscripta, tunc fit consecratio, ut si dicat. Hoc tace. est corpus meum. Sic non censetur forma mutari, & non impeditur consecratio, nec oportet propter talem interruptionem orationem rursus incipere: sed sufficit continuare.

O ¶ Si autem fit uariatio in quantitate formæ per subtractationem. Aut tunc subtrahitur aliquod quattuor uerborum, quæ sunt de essentia formæ, tunc nihil fit, quia illud quod remanet non determinate significat illud esse, quod per consecrationem efficitur, ut si dicat, est cor-

pus meum, vel hoc corpus meum. aut hoc est meum, seu hoc est corpus. Aut si subtrahitur aliquid adiectum per ecclesiam, scilicet coniunctio.n. hæc mutatio non impedit consecrationem. Aut subtrahitur aliqua syllaba per syncopam, uel omittitur aliqua littera: ut dicendo. Hoc est corpus me, uel hoc est corps meum: quia per talem subctrationem non impeditur sensus: quin audiens capiat uerū sensum sermonis prolati: nec uatiatur forma, & fit consecratio. P

De mutatione, secūdum qualitatem.

¶ De tertia uariatione secundum qualitatē, quæ maxime committitur ex in congrua, uel inepta locutione, seu prolatione secundum finalem terminationem: & hæc fit aut ex imperitia linguæ. Vt si sacerdos græcus uolens celebrare dicat ignorans latinam grammaticam: hoc est corpu meum. uel hoc est corpum meum: aut corpus meus: sic iterum non impeditur consecratio: quod uerum est, si talis fit incongruitas, quæ non prohibet, qui capi possit sensus uerus formæ consecrationis, & quomodo hoc sit possibile, ex hoc scire possumus quando literati audiunt loqui illiteratos incongrue, & tamen cōcipiunt, quid dicere uelint quantū ad singula uerba. ¶ Aut fit ex quadam in aduertentia, aut etiam scienter, & uoluntarie: & sic iterum non impeditur consecratio: dūm audiens concipere possit, quid per orationem significetur: quamuis grauiter peccet celebrans non conformando se præceptis ecclesiæ: quæ statuit formam illibatam obseruari. Hic enim magis cauendū est, quam in alijs uerbis: immo quā in alijs sacramentis propter reuerē tiā sacramenti ineffabilis dignitatis. Nec tamen auderem dicere ait Sco. Sco. q.3.dist.3.quarti, ꝙ non uitās talē uariationem peccet mortaliter: si nō ex cōtemptu: sed ex quadam infirmitate: uel inconsideratione humana non præcaueret in omnibus, quantū posset. Q

De mutatione seundum ubi.

¶ De quarta uariatione, quæ fit secundū ubi, per transpositionē dictionū: dicēdū est; ꝙ uix in proposito fieri pōt, ut effectus consecrationis impediatur, quia qualitercunq; fiat transpositio horū quattuor uerborum: hoc est corpus meū: semper eundē sensum faciunt in audiente. Vnde siue dicatur: hoc meū est corpus, uel hoc est meū corpus: uel meum est hoc corpus: siue est hoc meū corpus: (nisi quæsitiuè proferretur: & tunc nihil fieret, quia tunc sensus orationis uariatus esset: & per consequēs forma, sine qua non fit consecratio.) In alijs quidem transpositionibus quattuor dictionum effectus consecrationis non impeditur. Intelligendū tamē in omnibus præmissis uariationibus consecrationē non impedientibus siue secundum substantiā, quantitatem, qualitatem, siue ubi, quod uerum est: ꝙ non impediunt sacramenti effectum: dum sic uariās non intendit per istā suā uariationem inducere hæresim, uel errorē in ecclesiā: neq; abijcere formam ecclesię, quasi inutilē, uel inefficacē: & suam introducere, ut sufficientē, & magis efficacē aut præcisam, & necessariam. Quoniā si aliquod dictorū intendat, non consecrat: quia deficit intentio requisita ad consecrandum: quæ est, ꝙ uti debet uerbis præfatis tanquā forma, qua utitur ecclesia: quod sufficit, etiā si crederet eam esse inefficacē ad cōsecrādum. Hoc autem sic uarians non facit, dū utitur uerbis illis uariatis non tanquā forma ecclesiæ. Intelligitur aūt, quod dictū est, de uariatione, ꝙ nō impedit, dū sic urianti deficit intentio ecclesiæ: quæ est uelle per dicta uerba consecrare tanquā per sufficientē, & efficacē formā a Christo institutam: & ab apostolis, & sanctis patribus usq; ad nostra tpa frequentatā. Quæ si deest: non fit consecratio secundū beatū Aug. ¶ Hec August. omnia sunt de mente doctoris irrefragabilis Alex. de ales parte. 4. q. 33. R ar. 3 membro. 3. qui sub breuibus, quæ dicta sunt summans ait. Dico sine præiudicio, quòd si mutatio uerborum non uariat intellectum for- Alex.

mæ, traditæ a domino, dummodo fiat ex ſimplicitate proferentis: aut
ex defectu naturali, ſicut ſi aliquis diceret, hoc eſt colpus meum, vel cor-
pu meum, conficit: ſi propter hæreſim introducendam, nequaquá. Si autem
mutatio intellectú variat formæ traditæ a domino: verba variata virtutem
tranſſubſtantiandi non habent. Et ſubdit. Si diceretur, hæc eſt caro mea: nõ
conſecraretur: quia eſt alius intellectus huius verbi, & illius, ſicut non ba-
ptizaret, quæ diceret. In nomine gignẽtis, & geniti, & ꝓcedentis ab vtroq;,
quia alius eſt intellectus huius ſermonis, & illius, cui dominus contulit vim
regeneratiuam. ¶ Et ſi contra prædicta replicaretur. Dominus iſtis verbis,
hoc eſt corpus meum, ſub hac forma expreſsis dedit virtutem tranſſubſtan
tiãdi, vt nunc ſupponitur, igitur qualitercunq; variantur, non habent hanc
virtutem, & per conſequens nihil efficiunt. Reſpondet Alex. ꝙ dominus
dedit hanc vim huic formæ, & non alij: ſed non eſt alia, niſi varietur intel-
lectus verborum. Vnde quacunq; lingua proferantur verba inſtituta, virtu
tem habent: & hoc eſt, quia intellectus verbi non mutatur, quo non muta-
to, forma mutari non cenſetur. Et iterum obijceretur: cum dicitur, hoc eſt
colpus meum, vel hoc eſt corpu meum: hæc verba non habent ſecundum
veritatem intellectum verborum, quibus dominus virtutem dedit. Dicen-
dum: ꝙ ſi non habent ſecundum veritatem inſtitutionis: habent tamen ſe-
cundum vſus accommodationem, & hoc ſufficit. Hæc Alexander.

DE FORMÆ EFFICACIA, ET conſecrationis forma.

LECTIO XXXIX.

A HVNC quantum ad tertium principale præmiſſæ diui
ſionis, reſtat conſiderare de formæ efficacia hoc eſt,
quis ſit effectus huius formæ: ſiue quid ſequatur ad pro
lationem debitam horum verborum. Et primò quan-
tum ad prædicamentum ſubſtantiæ, videndum eſt: vtrũ
prolatis rite' conſecrationis verbis ſub ſpeciebus panis
ſit verum corpus Chriſti. Et in hoc quod dico, rite pro
latis, volo omnia intelligi quæ requiruntur de neceſſi-
tate huius ſacramenti, .ſ. miniſter idoneus, forma inſtituta, materia debita
& intentio requiſita. Recitat autem magiſter lib. 4. ſententiarũ di. 10. hære
ſim quorundam, primam hæreſim inter diſcipulos Chriſti exortam imitan
tium, qui diuinam virtutem iuxta modum naturalium rerum metientes,
audacius, & periculoſius veritati contradicunt, aſſerentes corpus Chriſti,
vel ſanguinem non eſſe in ſacramento: nec ſubſtantiam panis, vel vini in
1.Cor.10. ſubſtan: iam carnis, & ſanguinis conuerti. ſed ita Chriſtum dixiſſe: hoc eſt
corpus meum, ſicut apoſtolus dicit. 1.Cor.10. Petra autem erat Chriſtus.
Dicunt corpus Chriſti ibi eſſe in ſacramento tantum. i. in ſigno manduca-
ri a nobis. Qui errandi occaſionem ſumunt a verbis veritatis vnde prima
Ioh. 6. hæreſis facta eſt in diſcipulis ſuis Chriſti, de conſecr. diſt. 2. Prima quidem
Cum enim diceret. Niſi quis manducauerit carnem meam, & biberit ſan-
guinem meum, non habebit vitam æternam. Illi verò non intelligentes di
xerũt adinuicem. Durus eſt hic ſermo: quis poteſt eum audire? & abierunt
retro. Illis abſcedentibus inſtruxit duodecim remanentes. Spiritus eſt, in-
quit, qui viuificat: caro non prodeſt quicquam. Verba, quæ locutus ſum

vobis, vita, & spiritus sunt. quasi secundum expositionem Aug. super psal. 4 diceret. Intellexistis spiritualiter, spiritus, & vita sunt. Intellexistis carnaliter, etiam sic spiritus, & uita sunt, sed tibi non sunt spiritus, & vita, qui spiritualiter non intelligis. Spiritualiter intelligite, quæ locutus sum. Non hoc corpus, quod videtis, manducaturi estis: & bibituri illum sanguinem, quem effusuri sunt, qui me crucifigent. Sacramentum aliquod vobis commendaui: spiritualiter intellectum viuificat vos; caro autem non prodest quicquam. Et sequitur ibidem de conse. dist. 2. Prima quidem. Donec sęculum finiatur, sursum est dominus: sed tamen etiam hic nobiscum est veritas domini. Corpus enim, in quo resurrexit, vno loco esse oportet: ueritas autem eius vbiq; diffusa est. Itē vna persona deus, & homo: vbiq; per illud, quod deus est, in cœlo per illud, quod homo est. Christus etiam dicit. Pauperes semper habebitis uobiscum, me autem non semper habebitis. ¶ His alijsq; similibus vtuntur præfati hæretici in assertione sui erroris. Periculosissimus est error iste, & perniciosissimus contra fidei vtilitatem, contra diuinæ charitatis magnitudinem, contra sacramenti dignitatem, & excellentiam. Magna est enim vtilitas fidei ex hoc, quod sub specie panis continetur verum corpus Christi. Ex illa enim continentia multa accidunt circa hoc sacramentum, quæ sunt supra potestatem naturæ, quorum fides est fidelibus valde vtilis, & meritoria. Hoc idem est etiam charitatis Christi maximum indicium, qui sua præsentia corporali voluit nobis vtilissime prouidere. vt docent sacramenti huius fructus diligenter masticati. Ex præsentia deniq; Christi eo modo, quo ibi est, declaratur multipliciter potentia dei, ex quo sacramenti huius dignitas elucescit. ¶ Contra hanc hæresim cum omnibus doctoribus catholicis a romana ecclesia approbatis, qui de eucharistiæ sacramento scripserunt, imitans in hoc clarissimum doctorem Guil. Ocham in tract. suo glorioso de hoc sacramento, pono hanc conclusionē. Corpus Christi quod sumptum est de Virgine Maria, quod passum est, & sepultum, quodq; resurrexit, & ad cœlum ascendit, ac sedet ad dexteram Dei patris, in quo filius dei venturus est iudicare viuos, & mortuos, sub specie panis vere, & realiter continetur. Hæc conclusio per rationem naturalem ostendi non potest, sed ad huius veritatis notitiam accedere oportet per fidem. Est enim similiter de articulis fidei eo modo, quo veritas alicuius sacramenti pertinet ad articulos fidei, vt dicit Scot. dist. 10. scripti. 4. q. 1. De hoc itaque articulo dubitare non licet, cum constet ipsum per vnigenitum dei filium fuisse apostolis reuelatum, & a principio expresse traditum, ex quo eucharistiæ sacramentum fuit ab ipso domino institutum. Testes sunt euangelistæ, nam sanctissimus euāgelista Matth. 26 c. Accepit inquit, panem, & benedixit, ac fregit: deditq; discipulis suis, & ait. Accipite, & comedite. hoc est corpus meum. De quo, & Marcus c. 14 ait. Manducantibus illis accepit Iesus panem, & benedicens, fregit, & dedit eis, & ait. Sumite, hoc est corpus meum. Quibus consentit Luc. 22. dicens. Accepto pane gratias egit, & fregit, & dedit eis, dicens. Hoc est corpus meum, quod pro uobis datur. Hoc facite in meam commemorationem. Iohannes quoque euangelista refert verba saluatoris simul & vtilitatem huius sacramenti denotans. Panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Et sequitur. Nisi manducaueritis carnem filij hominis: & bibetis eius sanguinem, non habetis vitam in vobis. Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam. Similiter & Paulus 1. Cor. 11. Dominus inquit, Iesus, in qua nocte tradebatur, accepit panem, & gratias agens fregit, & dixit. Accipite, & manducate, hoc est corpus meum, quod pro vobis tra-

Marginalia: Matth. 25. / Marci 14. / B / C / Matth. 26. / Marcus. / Luc. 22. / Iohan 6 / 1 Cor. 11.

1. Cor. 10. detur. Hoc facite in meam commemorationem. Item 1. Cor. 10. Panis, quẽ frangimus, nonne communicatio corporis domini est? Ecce tot autoritates canonicæ scripturę cócorditer affirmant corpus Christi realiter, & veraciter, sub specie panis datum fuisse apostolis: ac eisdem fuisse a saluatore præceptum: vt in memoriam passionis dominicæ, corpus Christi sub specie
D panis offerrent. Hoc facite inquit, in meam commemorationem. ¶ Hæc autem verba Christi figuratiuè dicta non sunt: sicut illa. Ego sum vitis vera. aut. Petra autem erat Christus. vbi vitis, & petra non accipiuntur secundum proprietatem: sed secundum similitudinem, id est ego sum vitis, id est, ego sum similis viti, & petræ: propter quod per vitem, & petram significor. Sic etiam verius dicere potuisset Christus de agno paschali, hoc est corpus meum, quam de azymo pane. Nam agnus Paschalis vtiq; corpus Christi figurabat, cuius oblatio, & comestio euanuit, cum Christus seipsum in cruce obtulit: seipsum nobis in cibum dedit, quemadmodum cessat figura adueniente veritate: & vmbra accedente luce. ¶ Vt autem sciatur, quando verba Christi figuratè intelligenda sunt, vel propriè: seruanda est regula beati
August. Aug. in lib. 83. quæstionum q. 69. non longè a principio. Solent inquit, circunstantiæ scripturæ illuminare sententiam: cum ea, quæ circa scripturam
August. sunt præsentem quæstionem contingentia diligenti discussione tractantur. Hæc Aug. Vniuersaliter enim intellectus verborum Christi an loquatur figuratiuè: an non, colligi potest ex præcedentibus, vel sequentibus ibidem: vel ex alijs scripturæ locis. Vnde cum Christus ait. Ego sum vitis vera. subiúxit: vos palmites. Constat aũt, ꝙ discipuli non erant palmites naturalis vitis: sed duntaxat spiritualis: sic dicti propter quandam similitudinem repertam in vtrisq;. Nam sicut palmites veri trahunt originem ex vite, quæ est ipsis viuendi principium, vt fructus afferant carpentibus, ita & discipuli spiritualem uitam a Christo spiritualis vitæ principio, & origine receperunt, & multos fructus vitæ pennis, per suas operosas prædicationes attulerunt. Cum autem dixerat. Hoc est corpus meum, subdit, quod pro vobis tradetur. Et iterum cum dixisset. Hic est sanguis meus. addit: qui pro multis
Matth. effundetur: vt dicit Matth. per quæ manifestè significat se non locutũ fuisse de corpore suo figuratiuè, cum dixerat: hoc est corpus meum: hic est sanguis meus: sed de corpore illo, quod tradendum erat in mortem pro salute generis humani: & sanguine ex eodem corpore fundendo. Ad hoc late
August. valẽt dicta Aug. vbi supra q. 69. Hoc autem corpus morti traditum, verum corpus Christi fuit: qui verè in corpore suo naturali crucifixus est. Et sanguis in cruce fusus, verus Christi sanguis fuisse a nullo fideli dubitatur. Pa-
Iohan. 6. tet hoc idem ex diffusa prædicatione huius sacramenti. Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus. Et panis, quem ego dabo: caro mea est pro mundi vita: &c. quæ ibi habentur. Nec vnquam aliquis hominum hoc prædicare præsumpsisset: nisi Christus, quæ veritas est, hoc primum docuisset: dum accipiens panem fregit, & dixit. Accipite, & comedite: hoc est
E corpus meum. ¶ Sic quoque Christum locutum fuisse: & hanc fuisse eius intentionem, sancti patres scripturæ sacræ expositores vita, & doctrina probatissimi, nos scriptis suis multipliciter docuerunt: quorum per plures sententias Gratianus colligit de conse. di. 2. vnde Eusebius Emissenus ea. dist. Quia corpus ait. Quia corpus assumptum ablaturus erat ab oculis: & illaturus syderibus: necessarium erat; vt in die cęnæ sacramentum nobis corporis, & sanguinis consecraret: vt coleretur iugiter per mysterium, quod semel offerebatur in precium, vt quia quotidiana, & indefessa currebat pro omnium salute redemptio, perpetua esset redemptionis oblatio, & Cur Christus reliquerit corporis & sanguinis sui sacramentum.

perennis

perennis victima illa uiueret in memoria, & semper præsens esset in gratia. Et sequitur. Recedat ergo omne infidelitatis ambiguũ: quoniam quidem qui autor est muneris, ipse etiam testis est ueritatis. Nam inuisibilis sacerdos visibiles creaturas in substantia corporis, & sanguinis sui verbo suo secreta potestate conuertit: ita dicens. Accipite, & comedite: hoc est corpus meum & cætera. Item Leo Papa in Synodo Romana eadem dist. In quibus. Est cibus refectionis, & cibus sanguinis. sicut enim caro domini uere est cibus: ita sanguis uere est potus. Est corpus, de quo dictum est. Caro mea uere est cibus, & sanguis meus uere est potus. Circa hoc corpus aquilæ sunt, quæ alis circumuolant spiritualibus. vnde & idem corpus Christi edimus, vt vitæ æternæ possimus esse participes. ¶ Item Hilarius Papa eadem distinctio. Corpus Christi. Corpus Christi, quod sumitur de altari, figura est, dum panis, & uinum uidetur extra, ueritas autem, dum corpus, & sanguis Christi in ueritate creditur interius. ¶ Item Hilarius octauo de trinitate. statim post principium multa de hoc scribit, & habentur aliqua eadem distinctione. In Christo. Si uere carnem corporis nostri Christus assumpsit: & uere homo ille, qui ex Maria natus fuit, Christus est. Nosque uere sub mysterio carnem corporis sui sumimus & cætera. ¶ Item Beatus Hieronimus in sermone dominicæ 5. post epiphaniã dicit. Singuli autem totum accipiunt Christum dominum, & singulis portionibus totus est: nec per singulos minuitur: sed se in singulis præbet. Item idem ad Heluidium. Nec Moyses dedit uobis panem uerum. sed dominus Iesus ipse conuiua, & conuiuium, ipse comedens, & qui comeditur. eadem distinctione. Nec Moyses. ¶ Item Beatus Ambrosius libro de sacramentis eadem distinctio. Panis est in altari ait. Panis est in altari usitatus ante uerba sacramentorum, ubi accessit consecratio: de pane, fit caro Christi. Et infra. Quod erat panis ante consecrationem, iam corpus Christi est post consecrationem, quia sermo Christi creaturam mutat, & sic ex pane fit corpus Christi, & uinum cum aqua in calice permixtum fit sanguis, consecratione uerbi cœlestis. Et sequitur. Christus testificatur quòd corpus suum & sanguinem accipimus: de cuius fide & testificatione dubitare non debemus. ¶ Item idem in eodem, eadem distinctione. Reuera. Reuera inquit, mirabile est: quòd deus manna pluerit patribus: quotidiano cœli pascebantur alimento. unde dictum est. Panem angelorum manducauit homo. sed tamen panem illum, qui manducauerunt, omnes in deserto mortui sunt. Ista autem esca, quam accipitis, iste panis uiuus qui de cœlo descendit, uitæ æternæ substantiam administrat. Et quicunque hunc panem manducauerit, non morietur in æternum, quia corpus est CHRISTI. Considera, utrum præstantior nunc sit panis angelorum, an caro CHRISTI, quæ utique corpus est uitæ. Manna illud de cœlo, hoc super cœlum. Illud cœli, hoc domini cœlorum. Illud corruptioni obnoxium si in diem alterum seruaretur: hoc alienum ab omni corruptione. Quicunque religiosè gustauerit, corruptionem sentire non poterit. Illis aqua de petra fluxit: tibi sanguis ex Christo. Illos ad horam satiauit aqua, te sanguis diluit in æternum. Iudæus bibit, & sitit, tu cum biberis, sitire non poteris. Illud in umbra, hoc in ueritate. Et sequitur post pauca. Potior est lux, quam umbra, ueritas, quam figura, corpus creatoris, quam manna de cœlo. Et post multa miracula recitata, quibus ostendit possibilitatem conuersionis substantiarum panis, & uini in uerum corpus Christi, subdit. Sed quid argumentis utimur. Suis utamur exemplis. Incarnatio-

Mirabile in hoc sacramento eucharistię q̃d oés integrũ accipiunt, licet diuisum in partes.

F

Hiero.

Ambrosi.

nis astruamus mysterij ueritatem. Nunquit naturæ usus præsensit: cum dominus Iesus ex Maria nasceretur. Si ordinem quærimus: uiro mixta fæmina generare consueuerat. Liquet igitur: q̃ præter naturæ ordinem uirgo generat: & hoc, quod conficimus, corpus ex uirgine est. Quid hic naturæ ordinẽ quæris in Christi corpore: cum præter naturam sit ipse dñs Iesus partus ex uirgine? Vera utiq; caro Christi est, quæ crufixa est, quæ sepulta est uere ergo illius carnis sacramentum est. Ipse clamat dominus Iesus: hoc est corpus meum. Añ benedictionem uerborum cœlestium alia species nominatur: post consecrationem Christi corpus significatur. Ipse dicit sanguinem suum, ante consecrationem: aliud dicitur post consecrationem. Sanguis nuncupatur, tu dicis amen: hoc est uerum est; quod os loquitur: mens intenta fatetur: quod sermo sonat: affectus sentiat. ¶ Idem in c. Omnia quęcunq; ea. dist. Omnia quæcunq; uoluit dominus (ait) fecit in cælo, & in terra. Et quia uoluit sic, factum est ita. Licet figura panis, & uini uideatur: nihil tamen aliud, quam caro Christi, & sanguis post consecrationem credendum est. Vnde ipsa ueritas ait ad discipulos. Hæc (inquit) caro mea ẽst pro mundi uita. Et ut mirabilius loquar: non alia planè, quam quæ nata est de Maria, & passa in cruce: & resurrexit de sepulchro. hæc inquam ipsa est. Et ideo Christi caro est, quæ pro mundi uita adhuc hodie offertur. Et cum dignè accipitur: uitam utiq; æternam in nobis operatur. Panem quidem istum, quem sumimus in mysterio, illum utiq: intelligo panem, qui manu sancti spiritus formatus est in utero uirginis: & igne passionis decoctus in ara crucis. Panis enim angelorum factus est cibus hominum. unde ipse ait. Ego sum panis, uiuus, qui de cælo descendi. Et item. Panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi uita. Ex his namq; duabus sententijs, apertè datur intelligi: quia panis iste, & ille non duo, sed unus panis, & una caro: proculdubio unum corpus efficitur. Illud uerè: illud sane: quod sumptum est de uirgine: quod passum est, & sepultum: quod resurrexit, & in cęlum ascendit: & sedet ad dexteram dei patris: & quod est uenturum iudicare uiuos: & mortuos. ¶ Ad idem loquitur idem in c. In calice. eadem dist. Idem in libr. 7. de sacra. eadem dist. Sicut est. Sicut est uerus dei filius, dominus noster Iesus Christus: non quemadmodum homines per gratiam: sed filius ex substantia patris: ita uera est Christi caro: sicut ipse dixit: quam accipimus, & uerus sanguis eius potus. Ego sum inquit, panis uiuus, qui de cęlo descendi. Et respondens cuidam replicæ, quę fieri posset: addit: sed caro non descendit de cęlo, quomodo ergo descendit de cęlo panis uiuus. Respondet. Quia idem dominus Iesus consors est diuinitatis, & corporis: & tu qui accipis carnem, diuinę eius substantię in illo participas alimento. ¶ Idem in libro de mysterijs eadẽ dist. In illo. In illo sacramẽto Christus est: quia corpus est Christi. non ergo corporalis esca: sed spiritualis. Vnde & apostolus de typo eius ait, quia 1. Cor. 10. patres nostri eandem escam spiritualem manducauerunt. Corpus enim dei corpus est spirituale, corpus Christi corpus diuini spiritus est. ¶ Dictæ ueritati egregius doctor Augu. etiam multiplex perhibet testimoniũ, unde in lib. sententiarum prosperi eadem dist. Nos autem ait. Nos autem in specie panis, & uini, quam uidemus: res inuisibiles. i. carnem, & sanguinem honoramus. Nec similiter compręhendimus has duas species: quemadmodum ante consecrationem appręhendamus: cum fideliter fateamur ante consecrationem esse panem, & uinum, quod natura formauit: post consecrationem uerò carnem Christi, & sanguinem, quod be-

Margin: H — August. — Varia testimonia Aug. de ueritate sacramenti.

nedictio

nedictio consecrauit. Et in eodem lib. idem dicit eadem dist. Hoc est. Hoc est, quod dicimus, quod modis omnibus approbare contendimus. Sacrificiũ ecclesię duobus modis confici, duobus constare, uisibili elementorũ specie, & inuisibili domini nostri Iesu Christi carne, & sanguine: & sacramento, & re sacramenti. i. corpore Christi. Item. Caro eius est, quam forma panis opertam in sacramento accipimus. Et sanguis eius, quem sub uini specie, & sapore potamus. ¶ Idem lib. de trini. eadem distin. Quia morte. Quia morte domini liberati sumus: huius rei memores in edendo, & potando carnem, & sanguinem, qua pro nobis oblata sunt significamus. Item ea. dist. Verum sub figura. Verum sub figura, an sub ueritate hoc mysticum calicis sacramentum fiat, ueritas ait. Caro mea uerè est cibus: & sanguis meus uere est potus. Alioquin quomodo magnum erit. Panis quem ego dabo caro mea est pro mundi uita: nisi uera sit caro. Sed quia fas non est uorare dentibus, uoluit dominus hunc panem, & uinum in mysterio: uerè carnem suam, & sanguinem suum consecratione spiritussancti potentialiter creari: & quotidie pro mundi uita mysticè immolari: ut sicut de uirgine per spiritũsanctum uera caro sine coitu creatur: ita per eundem ex substantia panis, & uini mysticè idem corpus Christi consecretur. Corpus Christi & ueritas, & figura est: Veritas dum corpus Christi, & sanguis uirtute spiritussancti in uirtute ipsius ex panis, & uini substantia efficitur. Figura uerò est id, quod exterius sentitur. Et sequitur. Credendum est: ꝙ in uerbis Christi sacramenta conficiantur: cuius enim potentia creantur prius: eius utiq; uerbo ad melius procreantur. ¶ Idem in epistola ad hireneum, & habetur ea. dist. ca. Corporeum. Corporeum illud manna nunc est tanti res miraculi: quia uenit, quod perfectum est. Perfectus autem panis de cęlo corpus est ex uirgine. ¶ Item super psal. 33. Homel. 2. Accesserunt ad Iesum iudæi, ut crucifigerent: nos accedamus: ut corpus eius, & sanguinem accipiamus: Item uerè magnus deus, & magna misericordia eius: qui dedit nobis manducare corpus suũ in quo tanta perpessus est: & sanguinem bibere. Item in psal. 28. ad iudęos. Iam & securi bibite sanguinem, quem fudistis. Item in psal. 75. Ipsum sanguinem, quem per insaniam fuderunt; per gratiam biberunt. Item in psal. 27. De carne Mariæ carnem accepit: & ipsam carnem ad manducandum ad salutem dedit. Similia multa in uarijs psalmorum expositionibus ponit, quorum quædam in cap. Accesserunt ea. dist. notantur. ¶ Beatus quoq; Greg. in Homilia paschali eadem dist. Quid sit similiter docet: ait enim. Quid sit sanguis agni non iam audiendo, sed bibendo didicistis, qui sanguis super utrumq; postem ponitur: quando non solum ore corporis: sed etiam ore cordis hauritur. Hæc salutaris uictima illam nobis mortem unigeniti per mysterium reparat, qui licet resurgens ex mortuis; iam non moritur: mors illi ultra non dominabitur: tamen in seipso immortaliter & incorruptibiliter uiuens, iterum in hoc mysterio moritur, eius quoq; ubiq; corpus sumitur: eius caro in salutem populi patitur, eius sanguis non iam per manus infidelium, sed fidelium in ara persunditur. Et sequitur. Vno, eodemq; tempore, ac momento in cælo rapitur ministerio angelorum corpori Christi sociandus, & ante oculos sacerdotis in altari uidetur. Tanta est ecclesię unitas in Christo, ut unus ubiq; sit panis corporis Christi, & unus sit calix sanguinis eius. Calix enim, quẽ sacerdos catholicus sacrificat, non alius nisi ipse, quem dominus apostolis tradidit, quia sicut diuinitas uerbi dei est uita, quæ totum implet mundum: ita licet in multis locis, & innumerabilibus diebus illic

Psal. 33.

Psal. 28.

Psal. 75.

Psal. 27.

I Grego.

Auctoritates Gregorij ad confirmationes sacramenti.

consecretur

consecretur corpus: non sunt tamen multa corpora Christi neq; multi
calices: sed unum corpus Christi, & unus sanguis cum illo: quod sumpsit
in utero uirginis: & quod dedit apostolis. Diuinitas enim uerbi replet id,
quod ubiq; est: & coniungit, & facit: ut sicut ipsa uita est: ita & unũ cor
pus eius sit in ueritate. Vnde aduertendum est: ꝙ siue plus, siue minus
quis inde percipiat: omnes æqualiter corpus Christi integerrime sumunt:
& generaliter omnes, & specialiter unusquisq;. Item idem. Quotidie ip-
se comeditur, & bibitur in ueritate: sed integer, & uiuus, atq; immacu-
latus manet. Et ideo magnum, & pauendum est mysterium: quia aliud
uidetur, & aliud intelligitur. Hæc Grego. ¶ Nec tamen quemquam mo
ueat, ꝙ corpus Christi uerum in sacramento mysterium dicitur. Ex quo
Grego.
uerbo heretici nutrimentum trahunt erroris, ut dicit dominus Inno. c.
Cum marthæ de celebra. mis. dicentes. In sacramento altaris non esse
Inno.
corporis Christi, & sanguinis ueritatem: sed imaginem tantum, & spe-
ciem, & figuram: pro eo, ꝙ scriptura interdum commemorat id, quod
in altari suscipitur esse sacramentum, & mysterium, & exemplum. Sed
tales ex eo laqueum erroris incurrunt: quia nec auctoritates scripturæ cõ
uenienter intelligunt, nec sacramenta dei suscipiunt reuerenter. Si enim,
quia figura est sacramentum altaris: ueritas negatur; ergo nec mors, nec
resurrectio Christi (cum sit figura) ueritas est credenda. Siquidem mor-
tem, & resurrectionem Christi similitudinem, & imaginem esse apostо
Rom. 7.
lus manifestat. Christus inquiens mortuus est pro delictis nostris, & re-
surrexit propter iustificationem nostram. Apostolorum enim princeps
Petrus in epistola sua scribit. Christus passus est pro nobis uobis relinquẽs
1. Pe. 2.
exemplum, ut sequamini uestigia eius. Sic ergo tam mors Christi, quã
resurrectio eius est exemplum: ut nos peccatis mortui iustitiæ iam uiua-
mus. Quare si non fuit ueritas: quia fuit exemplum, ergo nec uere mortuus
fuit Christus: nec uere a mortuis resurrexit. Sed absit a fidelium cor-
Esa. 53.
dibus error iste, cum propheta de ipso testetur, quod uere languo-
res nostros ipse tulit: & dolores nostros ipse portauit. Dicitur tamen
mysterium fidei: quoniam aliud ibi creditur, quam cernatur: & aliud
cernitur, quam credatur. Cernitur species panis, & uini, & creditur ue
ritas carnis, & sanguinis Christi hæc ibi. ¶ Item Eusebius. Cum reue-
rendum ad altare, cibis spiritualibus satiandus ascendis: sacrum dei tui
corpus, & sanguinem fide respice. Honora, mirare, mente continge,
Eusebij auctoritas ad cõfirmatio-nẽ ueritatis sacramenti.
cordis manu suscipe. & habetur dist. 2. de conse. Quia corpus. Item Leo
Papa. Sic & sacræ mensæ communicare debetis: ut nihil prorsus de ue-
ritate corporis, & sanguinis ambigatis. Item Basilius. O miraculum: ó
dei nimia beniuolentia: qua sursum sedet ad dexteram patris: sacrificij ta
men tempore manibus hominum continetur. Item Paschas. ut supra in
princ. lec. 38. Ad idem magister sententiarum lib. 4 dist. 10. multas san-
ctorum adducit auctoritates. Venerabilis quoq; Hugo. lib. 2 de sacra-
mentis parte. 8. per multa capitula hanc fidei ueritatem & confitetur, &
probat. unde c. 7. ait. Quod uidemus, species panis est, & uini. Quod
autem sub specie illa credimus, uerum corpus Christi est, & uerus sanguis
Iesu Christi, quod pependit in cruce, & fluxit de latere: nec per panem,
& uinum corpus, & sanguinem tantum significari credimus, sed sub spe-
cie panis, & uini uerum corpus, & uerum sanguinem consecrari: & spe-
ciem quidem uisibilem sacramentum esse ueri corporis, & ueri sanguinis.
Corpus autem, & sanguinem sacramentum esse gratiæ spiritualis. Et
quemadmodum species illic cernitur, cuius res, uel substantia ibi esse non

creditur: sic res ibi ueraciter, & substantialiter præsens creditur: cuius species non cernitur. Videtur enim species panis, & uini: & substantia panis, & uini non creditur: creditur autem substantia corporis, & sanguinis Christi: & tamen species non uidetur. Quod ergo uidetur secundum speciem, sacramentum est, & imago illius, quod creditur secundum corporis ueritatem. Et quod creditur secundum corporis ueritatem, sacramentum est illius, quod percipitur secundum gratiam specialem. Sacramentum ergo altaris, & eucharistia diuina in uero corpore, & sanguine domini nostri Iesu Christi, imago est secundum speciem panis, & uini, in qua cernitur & res est secundum substantiæ suę ueritatem, in qua creditur illic, atq; percipitur. Et rursum, Quod nunc uisibiliter secundũ sacri speciem: & corporaliter secundũ carnis, & sanguinis ueritatẽ, Christũ in altari sumimus: sacramentũ est, & imago: ꝙ ipsum eundem inuisibiliter, & spũaliter secũdũ gratiæ infusionẽ, & spũsancti participationem in corde sumere debemus. Ergo diuinissima eucharistia, quæ in altari secũdũ panis, & uini speciẽ, & secũdũ corporis, & sanguis Xpi ueritatẽ uisibiliter, & corporaliter tractatur: sacramẽtũ est, & signũ: & imago inuisibilis, & spiritualis participationis Iesu, quæ intus in corde per fidem, & dilectionem perficitur. Hæc Hugo. ¶ Item Inno. in de offi. mis. Cũ sacerdos illa Xpi uerba pronunciat, Hoc est corpus meũ: hic est calix meus: panis, & uinũ in corpus, & sanguinem conuertuntur, illa uerbi uirtute, qua uerbum caro factũ est, & habitauit in nobis: qua dixit, & facta sunt: mandauit, & creata sunt uniuersa. Ego igitur, qui uitã æternam habere desidero, carnẽ Christi ueraciter comedo: & sanguinẽ eius ueraciter bibo: illã utiq; carnẽ, quã traxit de uirgine, & sanguinem, quem effudit in cruce, Ego corde, & ore confiteor: ipsum dñm Iesum Xpm in hoc sacro manduco, fretus auctoritate ipsius dñi. ¶ Probat idem confessio Berengarij facta in generali concilio Nicolao Papa præsidente: & habetur in ca. Ego Berengarius. de conse. dist. 2. quæ ait Consentio sanctæ Romanæ ecclesiæ, & apostolicæ sedi. & ore & corde profiteor panẽ, & uinum quæ in altari ponuntur: post consecrationem non solum sacramentũ: sed etiã uerum corpus, & sanguinẽ dñi nostri Iesu Christi esse. ¶ Demũ hanc ueritatem uniuersalis ecclesia (cuius post euangelium nulla maior est auctoritas) determinauit in concilio generali sub Inno. 3. celebrato: ut habetur in ca. Firmiter. de summa trinitate, & fide catholica. ubi dicitur. Vna uero est fidelium uniuersalis ecclesia, extra quam nullus omnino saluatur: in qua idem ipse sacerdos est & sacrificium Iesus Christus: cuius corpus, & sanguis in sacramento altaris sub speciebus panis, & uini ueraciter continetur. ¶ Hanc etiam ueritatem Guilhel. Paris. in tractatu solemni, quem de sacramentis edidit in parte de sacramento eucharistiæ. c. sine partitione: & iuxta principium persuadet ex tribus officijs, quæ Christus pro nobis suscepit: scilicet presbyteri, aduocati, & medici. Vnde quia in missa fit populi sanctificatio: necesse est Christum, ut sacerdotem fidelissimum interesse pro expletione officij sacerdotalis. Hoc enim exigit fidelitas sacrificantis: ut adsit, cum ad sacrificium postulatur aduenire. Est autem officium sacerdotale, sacramentare, siue sanctificare: quod certè non impletur nisi per hostiam, qua gratia sanctificationis populo impetratur. Nulla autem hostia est, qua possit sanctificari populus: nisi illa, quam Christus in cruce obtulit, qua est ipsemet Xps secundum ꝙ homo: sicut dicit apostolus ad Heb. 11. ꝙ semel in consummatione seculorum ad destructionem peccatorum per hostiam apparuit. Et ibidẽ. 10. cap. Sanctificati sumus per oblationem Iesu Christi semel. Necesse est igitur hunc uenire ex officio sacerdota-

Hugo. I. Inno.

Conc. Trid. Sess. 13. c. 1. & canon. 1. & alijs. Inno.

Guil. Paris.

Heb. 11.

li suscepto ad sacrificandum populum per hostiam. Non est autē Christus sacerdos nisi in forma humana, & in eo ꝙ homo: igitur ut sic præsentem se facit in altaris sacramento. Iuxta hunc modum: quia fidelis est noster aduocatus: necesse habet interesse causæ, quam agendam suscepit, quotiens causa nostra agitur: & præsentia eius desideratur. Causa autem totius ecclesię in missa agitur scilicet coram deo patre, per sacerdotem tanquam procuratorem. Necesse igitur habet interesse, & causam agere hic noster aduocatus. Non est autem aduocatus: neq; causam agit inquantū homo, ergo inquantum homo necesse habet assistere procuratori sacerdoti, maximè quia causa ista non agitur nisi per interpellationem: si non nisi ex ore eius digna est suscipi, & per munus, quod ipsemet est. Tertiò: quia fidelis medicus, egrum, quem curandum suscepit: habet uisitare, quotiēs hoc requirit infirmitas: & hoc cum unguentis, & medicinis, quæ curationi eiusdem sunt necessaria. Quia igitur unusquisque de ecclesia ęger est: & medicatione indiget siue ad curationem: siue ad conseruationem: siuę ad pręseruationem: siue ad confortationem: & unumquemq; curandum mirabili miseratione suscepit: necesse habet, ad curandum, quotiens opus erit, aduenire. Opus autē est, quotiens de medicatione eius agitur: & sanatione eius intenditur. Quia ergo ad hoc missa agitur: & quicquid in ea fit: fit ut huiusmodi ægro medicationis impendatur officium, & sanitatis beneficium: necesse habet missæ officio interesse: & hoc in eo, ꝙ medicus: hoc est in forma humana, cum corpore suo, quod est uelut antidotum solidissimum contra omnes humores noxios uitiorum, & cum sanguine suo qui est uelut syropus mulcebris, & dulcissimus: & medicina liquida ualens contra omnia animarum languores, atq; uulnera: quorum duorum uirtutes in ipsa dominica passione potissimum claruerunt. Secundum hoc igitur, quia uenerandum corpus Christi medicina est saluberrima: qua curantur quotidie nostræ infirmitates, & sacramentum eius est placabilissimum, quo lapsi deo patri reconciliamur: & sanctificationis nostrę est sacramentum sacratissimum, quo deo patri, ut filij charissimi coniungimur; & incorporamur; & cibus est nostrę refectionis, quo in uita spirituali subsistimus, & solidamur: necesse est ipsius in missarum solemnijs in quibus omnia ista peraguntur, sacratissimam, & uerissimam adesse pręsentiam. Non enim sufficit designatio, siue figuratio corporis istius uiuifici, & sanguinis ad ista prædicta peragenda: sed necessariò requirunt istius uiuifici panis pręsentissimam ueritatem: Neq; enim figura: neq; aliqua designatio medicinæ præstare potest ullo modo salutem: sed sola ipsius, pręsens ueritas salutē facit. Similiter impossibile est per solam, & inanem figuram, & designationem sacrificij placari iratum: aut reconciliari offensum absq; sacrificij ueritate: similiter neq; sacrari, aut sanctificare possibile est quemquā absq; sacramenti ueritate, cum sacramenti scilicet sola figura. Eodem modo impossibile est aliquem refici, pasci aut potari sola figuratione panis, & uini: alioquin sufficerent nobis figuræ, & picturæ ad ista quattuor peragenda, & frustra laboraretur circa missarum solemnia. Sufficerent, inquam picturæ sacrarum oblationum, & sacrificiorum ad reconciliationem, & placitionem, figurę panis, & uini ad medicationem, & refectionem. Hæc autem insania ad hoc deducit, ut pictura diluuij sola sine ueritate mundum submergat: & pictura ignis, quo mundus inferior conflagrandus est: iam mundum exurat: atq; pictura sola panis pascat, atq; reficiat: sic & pictura uini potet, & inebriet; quæ certè nemo admittit compos rationis. Venit autem in partem sic loquentium dementia: ut omnino non distinguāt quan-

tum ad uirtutem, & efficaciam inter signa, & res: inter figuram, & ueritatem: cum eandam uirtutem attribuant signis, & ueritati. Nimium ergo desipiunt hæretici, atque falluntur, astruentes corpus Christi non realiter, uerè in sacramento altaris contineri: sed dum taxat in quadam designatione, & figura, contra Christi euangelium, & tot sanctorum testimonia patrum: in quo elucet ipsorum detestanda temeritas: & præsumptio temeraria, qua sensui proprio proterui innituntur: sententiam suam maiorum auctoritatibus præferendo contra sapientis exhortationem, Filij ne innitaris prudentiæ tuæ, neq; sapiens sis apud temetipsum. Verum hę persuasiones Guilhel. magis ostēdunt cōgruitatem corporalis præsentiæ Christi: quam demonstrent assistentiæ necesitatem. ¶ De eodem etiam loquitur Alber. in lib. de sa. parte. 2. Quid inquit, necesse est tantum facere apparatū pani, & uino nisi significarent corpus, & sanguinem Christi. Quid ad hoc ordinarentur sacerdotes: consecrarentur altaria: templa ac cætera quę ad ritum, & altaris cultum pertinent: si nihil in his fieret, nisi ꝙ panis benediceretur, qui corpus Christi tantum significaret. Adhuc autem adoratio & ueneratio, quæ fit a populo, exhiberetur creaturæ. Sicq; in omni missa idolatria committeretur: quia cultus debitus creatori purè exhiberetur creaturæ quod necessariū est dicere, quomodo etiam beatus Dionisius de hoc sacramento loquens uerbis utitur, quæ soli deo dignè attribuūtur. Ait enim in de ecclesiastica Hierarchia. ca. 3. loquens de uenerabili eucharistię sacramento. At uerò pōtifex cū diuina munera laude prosecutus fuerit: sacrosancta, & augustissima mysteria conficit, & quæ ante laudauerat uenerandis operta, & abdita signis in conspectu agit, diuinaq; munera reuerenter ostendans, ad sacram illorum communionem & ipse conuertitur: & reliquos ut communicent, hortatur. Et post multa. Describit enim pontifex in his fermè sensibiliter muneribus in conspectu dans Christum Iesum nostram spiritalem, ut in imaginibus, uitam, ex diuinitatis occultæ perfecta, & incomfusa nostræ mortalitatis assumptione clementissime proprietatem ex nobis accepisse: atq; ad diuisibile nostram sine mutatione sui ex unitate naturali processisse. Perq; hanc beatificam clementiam ad participationem sui, suorum bonorum inuitare genus humanum. Si tamen ipsius clementiæ inseramur, ipsam, quantum fas est, imitando, sicq; ueraciter consortes dei, diuinorumq; participes efficiamur. Hæc Diony. secundum nouam translationem. In quibus satis patet eum sensisse dominum Iesum Christum in sacramento realiter: sed opertum speciebus panis, & uini contineri. ¶ Ex omnibus præcedentibus satis reor probatum esse hanc fidei nostrę ueritatem: ꝙ sub speciebus panis, & uini post consecrationem ritè factam uerum Christi corpus, uerusq; eius sanguis, non sicut in signo: sed in se realiter continetur, contra damnatam hæresim hanc ueritatem negantium. Neq; pro eis facit, quod pro se adducunt. ꝙ enim hæc uerba Christi hoc est corpus meum: non sint accipienda sicut illa. Ego sum uitis uera. Aut sicut illa apostoli. Petra autem erat Christus, satis supra declaratum est. Verba uerò beati Aug. supra pro sua hæresi allegata, magister di. 10. quarti determinat dicens. Non his nega August. corpus Christi a fidelibus sumi, uel esse in altari: sed his ueritata apostolos, & in eis nos instruxit, ꝙ ipsius corpus non per partes discerptū, ut putauerunt illi discipuli, qui retroierunt: sed integrum, nec uisibiliter in forma humana: sed nobis inuisibiliter sub forma, panis, & uini, corpus, & sanguinem traderet. Quem sensum beatus Aug. confirmat dicens. Ipsum quidem, & non ipsum corpus, quod uidebatur, manducabatur: ipsum

Prouer. 3.

N

Albert.

Albertus rō nibus, ꝓbat sacramēti ueritatem.

Dionysius.

O

Cōclusio omniu auctoritati quibus probatur fidei nostrę ueritas de sacramēto eucharistię.

August.

August.

inuisibiliter, non ipsum uisibiliter. Item etsi necesse est illud uisibiliter ce lebrare, necesse est tamen inuisibiliter intelligi. Ita etiam intelligendum est corpus Christi esse in uno loco: scilicet uisibiliter in forma humana: ueritas tamen eius. i. diuinitas ubiq; est ueritas etiam eius. i. uerum corpus in omni altari est, ubicunq; celebratur. Sic etiam illud intelligendum est, Pauperes semper habebitis uobiscum: me autem non semper habebitis se cundum corporalem præsentiam, secundum quam cum eis conuersabatur. Similiter & illud, quod homo est, in cœlo est uisibiliter: inuisibiliter autem est in altari, quia non in forma humana apparet: sed forma panis, & uini operitur. Vnde & inuisibilis eius caro dicitur, quæ uerè est in altari: sed quia non in specie sua apparet: dicitur inuisibilis. Ait enim Aug. Sacrifi cium ecclesiæ duobus constat, uisibili elementorum specie & inuisibili do mini nostri Iesu Christi carne, & sanguine: sacramento, & re sacramenti i. corpore Christi. Ecce inuisibilem dixit carnem Christi: quia forma pa nis operta sumitur, & tractatur.

DE MVTATIONE QVANDO INCIPIT CORPVS Christi esse sub speciebus panis, & uini.

LECTIO XL.

A OSTENSA corporali præsentia corporis Christi sub speciebus panis ad prolationem formæ sacramentalis: consequente inquirendum est, qua mutatione incipit corpus Christi esse in sacramento. ¶ Circa quod notã dum, quod quamuis expresse tradatur in scriptura, quod corpus Christi ueraciter sub speciebus panis continetur: & a fidelibus sumitur: ut patuit lectione præcedente: tamẽ quomodo ibi sit Christi corpus, an per conuersionem alicuius in ipsum: an sine conuersione incipiat esse corpus Christi cum pane manentibus sub stantia, & accidentibus panis, non inuenitur expressum in canone bibliæ. Vnde de hoc antiquitus fuerunt diuersæ opiniones, ut recitat magister di. 11. quarti. Vñ colliguntur tres opiniones, quæ habentur. c. Cum Marthę in glo. extra de cele. miss. Inno. de offi. miss. parte. 3. c. 18. easdem recitat ¶ Vna, quod panis substantia manet simul cum corpore Christi, & nihil præ existens ibi ante consecrationem desinit esse. ¶ Secunda, tenet, quod sub stantia, quæ fuit panis primò, postea est caro Christi. ¶ Tertia tenet, quod substantia panis ibi desinit esse, & manent accidentia tantum, sapor, color, pondus & similia, & sub his accidentibus incipit esse corpus Christi. ¶ Quar tam opinionem addit magister ubi supra pro panis substantia non conuer titur, sed annihilatur, uel in præiacentem materiam resoluitur. Sed nũc opinio tertia ab omnibus doctoribus catholicis acceptatur. s. quod substantia panis non manet, sed realiter ueraciter in substantiam corporis Christi cõ uertitur transsubstantiatur, seu commutatur. Tum quia de sacramentis tenendum est, sicut tenet sancta Romana ecclesia, ut habetur de hæreti cis, ad abolendum. Nunc autem ipsa tenet, & determinauit panem trans substantiari in corpus Christi, & uinum in sanguinem, ut habetur de sum. tri. fi. ca. Firmiter. ubi sic dicitur. Ipse Iesus Christus sacerdos est, & sacri ficium cuius corpus, & sanguis in sacramento altaris sub speciebus panis, & uini ueraciter continetur. Et sequitur transsubstantiatis pane in corpus,

Inno.

An panis substãtia maneat simul cũ corpe Christi.

& uino in sanguinem potestate diuina. ¶ Ad idē sunt auctoritates plurimæ sanctorū, quarū plures ca. præcedente sunt allegatę. Vnde Eusebius Emissenus de cōse. di. 2. Quia corpus. Inuisibilis inquit, sacerdos uisibiles creaturas in substantiā corporis sui, & sanguinis uerbo suo secreta ptāte conuertit. Et sequitur. Nouū tibi & impossibile esse nō debet: ꝙ in Christi substātiā terrena & mortalia conuertuntur. Item Ambr. lib. de sacramentis: ut supra allegatū est in ca. Panis. 2. de conse. di. 2. Panis est in altari uisitatus ante uerba sacramentorū: ubi accessit consecratio, de pane fit caro Christi. Sequitur. Si ergo tanta uis est in sermone domini Iesu: ut inciperet esse, quod nō erat: quanto magis operatorius est, ut sint, quæ erant & in aliud cōmutentur. Et sic quod erat panis ante consecrationem, iam corpus Christi est post consecrationē: quia sermo Christi creaturā mutat: & sic ex pane fit corpus Christi, & uinū cum aqua in calice mixtum fit sanguis consecratione uerbi cælestis. Itē Aug. & habetur eadē dist. utrū sub figura. Voluit dominus hunc panē, & uinū in mysterio, uere carnē suam, & sanguinem suum consecratione spūssancti potentialiter creari. Et sequitur. Ex substantia panis, & uini mystice corpus Christi consecratur. Et infra. Corpus Christi, & sanguis in uirtute spūssancti ex panis, & uini substantia efficitur. Et sequitur: per spiritumsanctum hanc, scilicet panis substantiā suam efficit carnem, & transit uinum in sanguinem. Et infra. Credendum est, ꝙ in uerbis Christi sacramenta conficiantur, cuius.n. potentia creantur prius scilicet panis, & uinū eius utiq; uerbo ad melius procreantur. Item in ca. Cū marthæ. de celebra. mi s. Panē, & uinum in corpus, & sanguinē proprie commutauit. Item uenerabilis Hugo. lib. 2. de sacramentis. parte. 8. ca. 2. Sacramentum corporis, & sanguinis sui, ipse dominus Iesus Christus instituit: quando post cęnā ueteris paschæ, panē, & uinum in corpus, & in sanguinē suum potentia transmutans apostolis sumendū distribuit. Et ibidem c. 11. idem ex intentione declarans. At per uerba sanctificationis uera panis & uera uini substantia in uerum corpus, & sanguinē Christi conuertitur: sola specie panis, & uini remanente, & substantia in substantiam transeunte. Conuersio aūt ipsa nō secundum unionem, sed secundum transitionem credenda est: quoniā nequaquā essentia essentiæ in augmentum accedit, ut per illud, quod accedit: id ad quod accedit, maius fiat: sed transitione, ut id, quod accedit: cū illo, ad quod accedit, unū fiat. Nec sic in pane Xp̄i corpus consecrare dicimus: ut de pane corpus Christi esse accipiat: nec quasi nouum corpus subito factum: de mutata essentia, scilicet panis: sed in ipsum corpus uerum mutatam essentiam: nec ipsam substantiam panis, & uini in nihilum redactum: quia desijt esse, quod fuit: sed mutatam potius, quia cepit esse aliud, quod non fuit. Et aliud ipsum, quod cepi supple substantia panis esse, ex ea esse non accepit: quia prius panis fuit: sed ipsa esse accepit: quando desijt esse, quod fuit. Ex his, & alijs plurimis auctoritatibus sanctorū habetur: ꝙ corpus Christi est in sacramento per transmutationem, uel conuersionē, aut transsubstantiationē substantiæ panis, & uini in corpus, & sanguinē Xp̄i. In dictis aūt auctoritatibus sunt quædā sobrie exponēda, quibus dicitur: ꝙ panis, & uinū fit sanguis, & corpꝰ Christi: q̄ quo intelligenda sint: postea lec. 49. docebitur. Et propter hoc prædicta uerborū forma dicitur cōuersiua: quia dū ipsa rite a sacerdote super panē, & uinū profertur: panis, & uini substantia in corpus, & sanguinē Xp̄i cōuertuntur. ¶ Quia ergo ex determinatione ecclesiæ, conformiter ad sanctorum auctoritates credendum est corpus Christi in sacramento esse per conuersionem panis in ipsum. Videndum: quomodo intelligenda sit ipsa conuersio

Ambro.

August.

Conuersio quid, quæ & quot connotat.

C

ubi tria sunt perquirenda. Primò, quid sit conuersio. Secundo quid in quid conuerti possit. Tertiò, qua spē conuersionis panis in corpus Christi conuertatur. ¶ Quoad primum notandum, ꝙ conuersio, quæ est transitio unius in aliud: duo dicit. s. desitionem alicuius rei: & successionem alterius. Si. n. legitur aqua conuersa in uinū in nuptijs. Iohann. 2. desijt in hydrijs aqua: & successit uinum, hoc est, quòd forma aquæ in hydrijs desit esse successit forma uini in materia aquæ. Vel tota aquæ substantia desijt: tota substantia uini successit: quippe fieri utrumq; potuit. Quod autē horū factū sit ipse nouit, qui fecit. Sic in gñatione naturali ignis ex aere, aer conuertitur in ignē: dum corrupta forma aeris succedit forma ignis: sic album uertitur in nigrum, dum albedini desinenti succedit nigredo. ¶ Est ergo conuersio successio entitatis positiuæ ad entitatem positiuam desinentē. Illud uerò secundum opinionē Scoti, dicitur succedere, quod ad desitionē alterius nouū esse recipit: aut in esse, quod habet cōseruatur: ita ꝙ nisi aliud desineret, ipsum non reciperet nouū esse: nec in esse, quod hēt conseruaretur. Ex quo sequitur: ꝙ corruptioni uermis in terra non succedit sol in cęlo: quāuis corrupto uerme conseruetur, maneret enim nihilominus: si uermis corruptio non præcessisset. ¶ Secundò sequitur: ꝙ de ratione successionis non est, ꝙ succedens sit in eadem materia sub eisdem accidentibus, uel in eodem loco, in qua, quibus, uel quo fuit id, cui succedit. Patet ex secundo. Vñ si deus conseruaret solē in cęlo ad destructionem alicuius animalis in terra alias nō cōseruaturus: sol quantum ad esse, in quo conseruatur, succederet animali: & animal desinens conuerteretur per consequens in solē. ¶ Tertiò sequitur: ꝙ non est de ratione successionis: ut sit nouitas aliqua in succedente, quia si res aliqua in suo esse, quod habuit sine sui mutatione conseruaretur ad corrumptionem alicuius rei alias non conseruandæ: illa succederet rei corruptæ sine sui mutatione, & qualibet nouitate. Sententia est Scoti quodli. q. 10. ¶ Et posset ratio assignari, quoniā quia res de nouo producta. i. accipiens esse post non esse ad desitionē alterius succedit desinenti rōne res conseruata. i. accipiens esse post esse præcedens, & desitionē alterius succedit ei, nulla enim pōt assignari ratio diuersitatis: cum conseruatio est quędam productio: nā utrobiq; ad esse causæ sequitur effectus: qui cā cessante nō sequeretur. Posita. n. cā sufficiente, & producente, ponitur effectus de nouo, si prius non fuerit, aut ponitur non de nouo, si prius fuerit: & hoc si eadē fuerit cā producens, & cōseruans. Nec minus habet esse effectus a causa conseruante, quā a cā producente: quia ita cōseruatū non esse submoto cōseruante: sicut productū non esset remoto producēte. ¶ Per hoc

D patet ad secundū, quid in quid conuerti possit: nā tunc res aliqua conuerti potest in aliā: dū utraq; est in ptāte agentis quantū ad esse, uel cōseruari: & nō esse simpliciter, uel secūdū quid. Vnde dicitur primò: ꝙ nō solū corpus in corpus, aut substantia in substātiam, seu accidens in accidens: sed spūs in spm, & corpus in spiritū: & spūs in substantiā corporalē: substātia in accidēs: & accidens in substantiā, & generaliter quodlibet creatum in creaturam quālibet pōt conuerti diuina potestate. Patet: quia cū quælibet creatura ęquæ est in plena potestate dei quantum ad esse, & non esse potest quamlibet creatura annihilare, & ad desitionem alterius cuiuscunq; producere, similiter potest quamlibet creaturam conseruare ad desitionem alterius. Quod cū facit, creaturā, quæ desinit in eam, quam sic conseruat, uel producit, conuertit. Nec tamen propter talem conuersionem unum fit reliquum: hoc est si corpus conuertitur in spiritum: non ideo corpus fit spiritus, neq; materia fit forma, si in formam conuerteretur, nec substantia accidens: uel

ecoa-

Ioh. 2.

Successio quid dicat, secundū Tho.

Quid in quid cōuerti possit.

econuerso, cum conuerti unam in aliud, non est unum fieri aliud: sed est uni desinenti succedere aliud: licet in casu ex corpore fit spiritus: & ex materia fit forma: quod nihil aliud est dictu; nisi ꝙ desinenti corpori succedit spiritus. Sicut in generatione naturali ignis ex aere, aer non fit ignis: nec forma aeris fit forma ignis, sed forma aeris corrumpitur: & producitur in eadem materia forma ignis, quod est conuerti aerem in ignem: siue formã aeris in formam ignis. ¶ Secundò dicitur: ꝙ nihil conuerti potest in deum, uel in aliud intrinsecum deo. Probatur, quia nihil intrinsecum deo, est in potestate dei quantum ad esse, & non esse, cum esse intrinsecum deo, est deus, & necesse esse, & non possibile non esse. Potentia enim diuina est tantum respectum possibilium, ut declarant doctores circa distinctionem primi, & ideo non succedit esse diuinum cuicunq; creaturæ desinenti: cũ siue creatura desinat, siue non necessariò est deus, nec solũ necessariò est: sed necessariò est immutabilis, & ideo non tantum quoad esse non succedit, sed etiam quantũ ad omnẽ modũ sui esse nulli creaturæ succedit. ¶ Sed forte quis diceret contra primum. Illud uidetur esse contra beatum Augustinum super Gene. dicentem lib. 7. Omne corpus in omne corpus posse mutari non defuerunt, qui assererent, corpus autem aliud conuerti in animam, fieriq; naturã incorporeã, nec quẽquã sensisse scio, nec fides habet. Et eodẽ libro expressius habetur idem. Omne inquit corpus in omne corpus mutari posse credibile est, quodlibet autem corpus posse mutari in animã, credere absurdum est. ¶ Item Boetius in libro de duabus naturis dicit. Neq; corporea substantia in incorpoream substantiam mutari potest, nec incorporea in seinuicem mutari, proprias formas mutant, sola enim in seinuicem mutari possunt, quæ habent unius naturæ commune subiectum. ¶ Item non uidetur, ꝙ substantia possit conuerti in accidens: quia non potest fieri in herens: nec absolutum põt conuerti in respectiuum, quia tunc absolutum requireret duos terminos. Item quantitas panis non potest cõuerti in corporis Christi quantitatem, quia non potest corpus Christi quãtificari per quantitatem panis: cum non sit debita commensuratio. ¶ Ad illa dicitur ad primum: ꝙ beatus Aug. ibi loquitur de conuersione primæ productionis, & secundum modum illius productionis, ubi de corpore materiali aliud corpus productum est, ut de materia informi cęlum, & elementa, ibi credibile non est de quolibet corpore, quodlibet produci potuisse, sed non de corpore in spiritum, quia ostendere uult, ꝙ anima non est producta de materia, siue corpore materiali. Vel potest dici, ꝙ uult, ꝙ minus possibile est corpus in spiritum conuerti, quam corpus quodlibet in quodcunq; corpus, quia plus cõueniunt corpora quæcunq; inter se, quam corpus cum spiritu. Verum hoc dici posset referendo ad potentiam naturalem: sed respectu diuinæ potentię, cui omnia æquæ subsunt, nec unum est magis possibile altero. Ideo finaliter potest dici beatum Aug. ita opinatũ fuisse, uel secundũ aliorũ opinionem locutũ esse. Nec probat, quod opinatur, nec assertiuè loquitur asserendo unum, negando aliud: sed dicit credibile est. Et in alia parte nec quẽquã sensisse scio, nec fides habet. & postea, absurdum est hoc asserere. i. non est usitatum, nec certum. ¶ Ad Boetiũ dicitur, ꝙ loquitur de conuersione naturali, & immediata, quę requirit subiectũ cõmune, & principia agẽdi, & patiendi mutuo in conuersis. Dicit. n. ibidẽ, ꝙ non potest ęs in lapidem permutari, quod intelligi non potest nisi de cõuersione naturali, & immediata. Qũo aũt ratio sua teneat contra Euticem, contra quem ibi loquitur, alibi uidendum est. ¶ Ad tertium, & quartũ dicĩ, ꝙ fundatur sup falsa imaginatione, quæ est, ꝙ terminus, ad quẽ cõ-

uersionis inducat condiciones termini a quo : quod falsum est : quia si ter-
minus ad quem conuersionis recipit esse secundum conuersioné recipit esse
secundũ condicioné propriæ naturæ : ut patet etiam in conuersione natura
li. Ideo si accidens conuertitur in substáciá: substantia seruat códitioné suá,
& econuerso, si substancia in accidés: accidés tenet suas oonditiones, & si ab
solutũ in respectiuum, respectus habebit fundamẽtũ, & terminos suos, quos
non habuit absolutum conuersum. Sic si quántitas panis conuerteretur
in quantitaté corporis Christi (posito, ꝙ quantitas sit accidens absolutum)
corpus Christi propter hoc non extenderetur quantitate panis, quia cóuer-
sa desinit esse, sed quantitate sua propria, quæ succedit quantitati panis có
F uersæ. & per hoc patet secundũ. ¶ Quoad tertium, scilicet qua specie con- Qua spẽ conuersionis panis conuertitur in corpus Christi.
uersionis panis conuertatur in corpus Christi. Nam in allegatis auctorita
tibus quandoq; dicitur mutari: aliquãdo conuerti: & quãq; transsubstantiari. Quo
ergo se habeat conuersio ad transmutationé, quomodo ad transsubstantia-
tioné, inquirẽdũ. Dicendũ itaq; est : ꝙ mutatio multipliciter accipitur tã a
philosopho, quã a sanctis: possunt aũt acceptiones istæ reduci ad tres. Unde
potest accipi mutatio large, siue communissimé, & sic mutari est rem inci-
pere, uel desinere esse : aut se habere aliter posterius, qualiter se non habuit
prius instantanee, uel successiue, & sic est genus ad motũ, & conuersioné:
quia motus dicit successionem. & conuersio desitionem conuersi : quę non
importat mutatio in spec e. Similiter ad creationé, & annihilationem, & al
terationé: quia in genere importat, quicquid illi termini important in spe-
cie. ¶ Secundo modo accipitur stricte pro receptione alicuius formæ sub-
stantialis, uel accidẽtalis de nouo, uel dimissione talis formæ præhabitæ in-
stãtanea, uel successiua, & illo modo materia prima si fuisset creata sub for
ma. i. simul creata cũ forma, in instanti suæ creationis fuisset mutata: quia in
illo instanti recepisset formam, quã ante hoc instans non habuisset. ¶ Tertio
modo accipitur strictissime: & sic mutari est subiectum præsuppositũ recipe
formã, uel locũ prius non habitã, uel habitũ: uel talé perdere instantanee,
uel successiue & sic accipitur. 8. physicorũ, ubi innuitur : ꝙ mutari est rem
aliter se habere prius, & posterius. Ex illo patet: ꝙ conuersio non est muta-
tio secundo, uel tertio modis saltem non oportet : sed tantum primo mõ :
quia quod his duobus ultimis modis mutatur, non desinit : quod aũt con- Conuersio duplex est
G uertitur, desinit esse. ¶ Sed quõ se habeat conuersio ad transsubstantiatioẽ
aduertendum, ꝙ est conuersio quędam naturalis, quædã supernaturalis. Na
turalis est, quæ fit a principijs naturæ præsupposito subiecto utriq; termino:
ut est conuersio aeris in ignẽ. Supernaturalis est quæ fit actione diuina spe-
ciali præter ordinem naturæ : & ista si fit inter terminos substantiales, dicit
transsubstantiatio. Si inter terminos accidentales posset dici transacciden-
tatio. Si inter terminum, a quo qui est substantia, & ad quem, qui est acci-
dens: posset circumlocutiue dici transsubstantiæ accidentatio. Sic econuer- Transsubstantiatio quid.
so posset dici transaccidentis substantiatio. ¶ Pót autem transsubstantiatio
ad propositũ sic describi, est conuersio substantiæ totius in substantiá non
habentem communem materiam cum priore. Conuersio ponitur pro ge-
nere: quia ubicũq; est transsubstantiatio: ibi est conuersio : & non econuer-
so. Primum patet: quia in omni transsubstantiatione terminus a quo desinit
esse. Si enim maneret : non esset transsubstantiatio : quia nihil transiret in
aliud. Dicitur substãtię ad excludendũ transaccidentationé. Dicitur totius:
quod debet accipi mixtim. i. cathegorematicè, & sincathegorematicé simul:
ut exponitur ipsum, & nihil ipsius : quin ipsum. Per hoc excluditur gñatio
naturalis, in qua licet totum cathegorema. i. integrum transeat in totũ : ut

dicit

dicit philosophus in generatione. Generatio est trásitio huius totius in hoc totú. Siquidem in generatione ignis ex aere, totus aer corrumpitur: & totus ignis producitur cathegorematicé non tamen totus aer capiendo totus mixti. quia non quicquid est aeris corrumpitur, quia materia, quæ est primó pars aeris: & postea pars ignis non corrúpitur: sed manet sub utroq; termino. Dicitur in substantiá propter conuersioné substantiæ in accidens. quæ non tráſsubstantiatio sed magis transsubstátiæ accidentatio. Dicitur ultimó, nó hñté cóem materiam cú alia propter conuersioné formæ substantialis per gñationé de nouo productá: quia licet ibi sit cóuersio totius formæ corruptæ in formá productá: quia nihil formę corruptæ manet, tñ nó est transsubstantiatio: quia forma corrupta, & forma genita hñt eadé materiá cóem.

o ad nem, uer- s di- ssub o. ¶ Ex his patet, q̄ transsubstántiatio est spés conuersionis supnaturalis: & p consequés spés conuersionis in gñe. Patet: q̄ nulla potentia naturalis pót in transsubstantiationé: quia nulla habet in sua ptáte totá substantiá cópositá quátú ad materiá, & formá cú materia naturalis sit ingñabilis, & incorruptibilis: neq; substátiá simplicé, ut formá nisi mediáte subiecto cói utroq; termino transmutationis: sed ubi manet materia cóis, ibi nó est transsubstátiatio ut patuit: ergo nulla uirtus naturalis habet in sua facultate tráſsubstátiationé: sola itaq; potentia diuina, quæ est infinita hñs in sua ptáte materiá, & formá, & omne creatú, & creabile pót substantias transsubstantiare. Et p hoc ad propositú dicitur, q̄ conuersio, quæ substantia panis conuertitur in substantiá corporis Christi, est transsubstantiatio: panis quoq; transsubstantiatur in uerú corpus Christi. Probatur, quia ibi fit cóuersio totius substantiæ panis, quantú ad materiá, & formá. Ná ibi desinit esse simpliciter tam materia panis, quá eius forma, forte per subtractioné diuinæ conseruationis: saluatis accidentibus in sup esse sine subiecto: & succedit per ueram præsentiá in locú substantiæ panis sub eisdem accidentibus uerum corpus Christi ad panis desitioné: ergo est ibi uera transsubstantiatio: tenet consequétia ex quid nominis transsubstantiationis. ¶ Possibilitas antecedentis quantú ad oés partes, satis patet: attento q̄ omnia creata sunt ęquæ in potentia obedientiali dei. Factú probatú est auctoritate ecclesiæ, & sanctorú: quia róne pbari nó pót. Et licet ita est: q̄ sub accidentibus, quæ ante conuersioné erát in substantia panis: præsens est p conuersionem corpus Xpi: nec tñ afficitur ab eis. Tú ut sup. dictú est: sic esse pñs accidentibus, nó est de róne transsubstantiationis. Tú quia deus posset facere corpus suum præsens accidentibus panis simul, & substantiæ panis: ita q̄ panis non desineret, sed maneret cum corpore Xpi: cum hoc nullá includat contradictioné: ut statim patebit: & postea conuertere pané in corpus Christi iam pñs: destruendo panis substátiá: & conseruando corpus suum ad desitioné panis, & túc non est successio substantiæ ad substantiá sub accidentibus illis: quia prius fuit corpus Christi sub accidentibus illis eodé modo, quo postea desinéte pane: & sic nó succederet. ¶ Posset hic dici, q̄ adhuc esset successio corporis Christi: nó quantú ad esse hic de nouo: sed quantú ad conseruari sub spébus panis. Sic enim pót esse conuersio in præexistens: ut statim infra. Tú quia sicut substantia panis, ita & accidentia eius possunt conuerti in corpus Christi: & sic desineret esse: & per consequés corpus Christi nó esset pñs accidentibus. Tú quia (ut sentit Scotus) substantia panis posset transsubstantiari in corpus Christi, ut existens in cęlo absq; hoc q̄ acquireret nouá præsentiá ad spés, uel locú panis, quia deus pót uelle corpus suum conseruare, siue esse in cælo, in ordine ad desitionem panis in altari alias non conseruaturus, quo in casu panis desinens transsubstantiaretur in corpus Christi: ut patet ex quid

N

I

nominis transsubstantiationis:& tamen nõ esset in loco, uel sub spẽbus panis conuersi, licet de facto per transsubstantiationem panis in corpus Christi, corpus Christi realiter sit præsens accidentibus panis,& loco, qui panẽ prius, quã desineret, continebat. Hæc omnia recitata sunt secũdũ opinionẽ doctoris subtilis in quolibe.q.10 & in 4. di. 11. ¶ Secundũ uerò opinionẽ K Guil. Ockam successio ultra præmissa dicit præsentiam eius quod succedit accidentibus: uel loco eius, cui succedit. Et secundũ hoc describit transsubstantiationem sic: est successio substantiæ ad substantiam desinẽtẽ esse simpliciter in se, sub accidentibus aliquibus proprijs substantiæ desinẽtis addẽdũ est, uel ad minus in eodẽ loco. etiam addi oportet: nõ habentis materiã cõem cũ substantia desinente. ¶ Ex quo patet: ꝙ ad transubstantiationem requiritur aliqua nouitas in termino transsubstantiationis: quia noua præsentia eius spẽbus, uel loco substantiæ desinẽtis, nisi forte per miraculũ prius ante cõuersionẽ fuisset pñs substantie desinẽti: ut in casu statim supradicto. Sufficit.n.ꝙ si non esset præsens ante cõuersionẽ: fieret de nouo pñs per cõuersionẽ. ¶ Secundò patet secũdum illum doctorẽ, ꝙ substantia panis non potest transsubstantiari in corpus Christi, ut in cęlo: quia deficeret eius præsentia. Si autẽ substantia panis cũ accidentibus cõuerteretur in corpus Christi: sufficeret, ꝙ corpus Chisti per conuersionẽ de nouo inciperet esse in loco, quo fuerat panis substantia cũ suis accidentibus: sic si sola accidentia cõuerterentur in corpus. ¶ Si diceres. Posito, ꝙ panis desineret in ordine ad corpus Christi: ut in cęlo absq; eius pñtia ad species panis, panis mutaretur & non annihilaretur: quia desitio eius non est absolute in nihilũ. s. ad aliquid uerè existens. s. corpus Christi in cælo, neq; est corruptio, quia non in materia: ergo transsubstantiatio. ¶ Rñdetur: ꝙ talis mutatio panis est mutatio panis largè capiendo mutationem: sed nulla illarum: sed est quædam mutatio supernaturalis, cui non est nomen impositum: quia nunquam facta est, nec fiet: licet fieri posset. Harum opinionũ diuersitas magis consistit in quid nominis transsubstãtiationis: quã in re ipsa. ¶ Sed circa ista mouentur quatL tuor dubia. Primum, nam uidetur: ꝙ conuersio illa, quæ fit in sacramẽto, nõ sit transsubstantiatio, quia non est ad substantiã tãquã ad suum terminũ formalem: igitur. Tenet cõsequentia, quia omnis denominatio cuiuscunq; transmutationis sumenda est a termino formali. Antecedens patet, quia illa conuersio est ad ubi, scilicet ad pñam corporis Christi loco, & speciebus panis tãquã ad terminũ formalẽ: & nõ ad substantiã corporis Christi. Quod probatur: quia ad illud est conuersio tanquã ad terminũ formalẽ, quod succedit desitioni panis: huic aũt nõ succedit substãtia corporis Christi, sed præsentia. Quod probatur, quia substantia corporis Christi non recipit nouum esse ad desitionem panis: manifestum est, quia præfuit. Nec conseruatur in ordine ad desitionẽ panis, quia ẽt si nõ fieret cõuersio, hoc est, si panis non desineret: nihilominus substantia corporis Christi cõseruaretur in suo esse. Et sic patet primũ: ꝙ non succedit substantia corporis Christi. Secũdũ ẽt patet, quia corpus Christi accipit nouã præsentiã ad species panis: quibus (desinẽte pane) nunc de nouo est pñs: ergo succedit quantũ ad præsentiã localẽ. ¶ Secũdũ dubiũ, utrũ panis cõuertatur in solũ corpus Christi: an etiam in sanguinẽ, in animã, uel in deitatem. Et uidetur ꝙ non solũ in corpus, sed ẽt in sanguinẽ & animã, quia ad desitionẽ panis, incipit esse sanguis Christi, & anima sub spẽbus panis ergo conuertitur in sanguinẽ, & animã. Tenet cõsequentia, quia hic est desitio panis, & successio sanguinis, & animę Christi. Ergo cõuersio huius in illa. Tenet cõsequentia: quia ista duo importat cõuersio: & nihil aliud. Oppositum determinat magister dist. 11. ut infra in responsione

Guil.

Successio sd secundum Ocham.

Dub. 1.

Dub. 2.

ſponſione ad dubium. ¶ Tertium dubium, qualis mutatio ſit panis, deſitio
an ſit annihilatio, an corruptio. Et uidetur, ꝙ ſit annichilatio: quia nihil pa Dub. 3.
nis manet: nec materia nec forma, & præfuit, ergo annihilatur. Oppoſitũ:
quia quod conuertitur in aliud, non annihilatur, ſubſtantia panis cõuerti-
tur in corpus Chriſti, ergo. ¶ Quartũ dubiũ eſt contra hoc, ꝙ panis cõuerti M
tur in corpus Chriſti. Articulus fidei in uniuerſali traditus non eſt limitan Dub. 4.
dus ad intellectum ſpecialem maxime non ad illum, qui eſt difficilior: &
ad quem plura uidentur ſequi naturali rationi contraria, & plura miracu-
la. Sicut enim in naturalibus pluralitas ſine neceſſitate uitanda eſt: ita & in
ſupernaturalibus ſuperfluitas miraculorum. Sed abſq; conuerſione panis
poteſt ſaluari tota ueritas ſacramenti: & caueri miraculorum pluralitas:
& inconuenientia rationi naturali contraria. Ergo. Conſequentia nota,
& minor. Prima pars patet dicendo: ꝙ cum ſubſtantia panis manente eſſet
uerũ corpus Chriſti: quia ad ueritatem ſacramenti nihil aliud requiritur ni
ſi ueritas ſigni, & ſignati ſubſtantia panis cum ſuis accidentibus æquæ, & ma
gis põt eſſe ſignũ ſicut ſola accidentia, quia ſubſtantia panis cum ſuis ſpecie
bus eſt nutrimentum, & nõ ſolæ ſpecies, ideo magis panis ſignificat corpus
Chriſti in ratione nutrimenti ſpiritualis. Similiter quia ex multis granis
panis cõficitur unus: ſignificat unitatẽ corporis ueri, & myſtici, quod nõ cõ
uenit accidentibus, ergo. Signatũ ẽt. ſ. corpus Chriſti ęquæ poteſt ſaluari
cum ſubſtantia panis, ſicut cũ accidentibus ſolis: quia non magis repugnat
ſubſtantiæ eſſe cũ ſubſtantijs, quã cum accidentibus ſe non afficiẽtibus, neq;
accidentibus cum accidentibus contrarijs; ſed in ſacramento cum accidenti
bus panis eſt corpus Chriſti, & etiam accidentia corporis Chriſti: ut quanti-
tas maior corporis Chriſti, ſi ponitur accidens diſtinctum a ſubſtantia. Itẽ
caliditas corporis Chriſti cũ frigiditate hoſtiæ, & ſic de alijs accidentibus
corporis, & panis, quorũ multa uidentur contraria. ¶ Secunda pars minoris
patet. ſ. ꝙ uitarentur miracula, quia dicendo; ꝙ ſubſtantia panis maneret cũ
corpore Chriſti, non oportet ponere deſitionẽ materiæ panis, cuius deſitio
eſt miraculoſa: ¶ Itẽ caueretur, ꝙ accidens non eſſet ſine ſubiecto. Item ui
taretur, ꝙ ſit actio, & paſſio nullo ſubiecto præſuppoſito. Item uitaretur
deceptio ſenſuum. Item ꝙ ſit nutritio ſine ſubſtantiali nutrimento. Item
uitatur, ꝙ materia uel quæ præfuit, uel quæ nunquã fuit, de nouo creatur,
ut dum ex ſacramento generantẽ uermes, ſiue dũ corpus ad ſumptionẽ ſpe-
cierum ſacſalium nutritur: & ſimilia Maior probatur, quia ex quo fides no
bis data eſt, ut ſit uia ad ſalutẽ, ita debet teneri, prout eſt magis idonea ad ſa
lutẽ. Sed ponendo aliquẽ talẽ intellectum ſupra modũ difficilem, & in ple-
riſq; rationi naturali, & rationi ac experientiæ repugnantẽ, eſt occaſio auer
tendi omnes philoſophos, & naturalẽ rationẽ ſequentes a fide, uel ſaltem
impediendi eos, ne cõuertantur ad fidem: dũ dicitur eis talia eſſe de ſubſtan-
tia fidei, quę uidentur tam ſenſui, quam intellectui repugnare. Immo uide-
tur, ꝙ negando ſubſtantia panis, tot occurrunt hic difficilia intellectu, quot
in articulo incarnationis. Et mirũ uidetur arguit Scotus, ꝙ in uno articu- Sco.
lo, qui non eſt principalis articulus fidei, debeat talis intellectus aſſeri pro-
pter quem pateat contemptui omniũ ſequentiũ rõnẽ. ¶ Itẽ in ſacrameto ue
ritatis, nulla debet eſſe falſitas, accidentia iſta ſignificant naturaliter ſubſtã
tias, quas affecerunt: & ſi non manet ibi illa ſubſtantia, ſignificatio eorũ erit
falſa. Nec ualet dicere, quòd ſignificant corpus Chriſti, quod ibi uere con
tinetur, & hoc ex inſtitutione Chriſti. Et illa ſignificatio eſt uera, quia ſi-
gnificatio naturalis non mutatur propter ſignificationem ad placitũ, ideo
non obſtante inſtitutione Chriſti, manet ſignificatio naturalis, qua ſigni-

cant panem, & ideo eorū significatio naturalis erit falsa, sed si maneret substantia panis: utraq; significatio tam naturalis, quam ad placitum esset uera. ¶ Ad primum dubium respondeo præmittens: q tria concurrunt in trāsubstantiatione panis in corpus Christi duæ, s. mutationes, & una successio. ¶ Primum est mutatio de perditiua termini a quo, scilicet substantię panis qui desinit esse simpliciter. ¶ Secundum est successio corporis Christi, qua secundum esse suum non nouum: sed præexistens, succedit desitioni panis: & illa successio fieri posset sine mutatione corporis Christi. Posset enim deus uelle conseruari corpus suum in cælo ad desitionem panis in terra: ita q pane in terra desinente, si corpus suum non esset in cælo ipsum de nouo produceret in cælo, in quo casu esset successio corporis Christi sine eius mutatione. ¶ Tertium est mutatio localis acquisitiua termini ad quem scilicet corporis Christi: qua incipit de nouo esse præsens speciebus panis sine perditione sui ubi in cælo ad desitionem panis. Et illa sunt separabilia. Primum a secundo: quia panis posset desinere esse simpliciter: licet non succederet aliud, & tunc illa desitio esset annihilatio. Secundū etiam separari potest a tertio: quia posset corpus Christi conseruari in cælo in ordine ad desitionem panis in terra, absq; hoc, quòd fieret præsens speciebus panis. Sed tunc non esset transsubstantiatio secundum Ockam licet esset secundū Scotum. Tertium etiam posset separari a primo: quia posset corpus Christi fieri præsens speciebus panis, pane non desinente, & esset simplex mutatio localis sine transsubstantiatione. Potest etiam illud tertium separari a secundo, quia posset fieri præsens speciebus panis, & conseruari: non aūt ad substantiam panis desinentē. ¶ Transubstantiatio aūt secundū opinionē Ockam connotat omnia illa tria: licet principaliter connotet secundum. Sicut prandere connotat actionem, & tempus: quia quocunq; deficiente non esset transsubstantiatio, sed sortiretur aliud nomen impositum, uel imponendum Secundum tamen principalissimè connotat: quia ab illo impositum est nomen transsubstantiatio. Secundū Scotum autem solū duo prima connotat, & non tertium. Nā secūdū eū deficiente tertio manentibus duobus primis, adhuc saluatur ratio trāsubstantiationis. ¶ Vñ secundū eū tripliciter fieri post transubstantiatio, uel quòd una substantia desinēs esse conuertatur in aliam succedentem sibi secūdū esse nouum simpliciter: siue in loco prioris substantiæ desinentis, siue in alio loco. Vt si ad desitionem lapidis secūdū se totum, deus produceret aurū, uel angelū lapidis transsubstantiaretur in aurū, uel angelū. Vel secundò, q substātiæ desinēti succedat alia substantia secūdū esse suū, non nouū, sed præexistēs in locū siue sub accidētibus prioris substantiæ. Sicut in proposito, corpus Xpi secūdū suā substātiā succedit substantiæ panis: & fit pñs eius spēbus. Vel tertiò, quòd substātiæ desinēti succedit alia substātia quoad cōseruari in suo esse iā habito: sine sui mutatione, quo mō panis transsubstantiari posset in corpus Xpi, ut in cęlo. Quātū ad primos duos modo concordat Ockā, non quoad tertiū concedit quidē sic fieri posse, sed non diceretur tūc transsubstantiatio. Nam deus posset uelle suum corpus esse nō solū post desitionē panis, sed in ordine ad eius desitionē: ita quòd si non præhaberet esse, uellet ipsum de nouo producere in esse. Et secūdū hoc sicut deus dicitur rē creare: qñ uult eā esse post nō esse simpliciter: & conseruare, cū uult eā esse post idē esse præaceeptū. Ita pōt uelle aliquid esse: siue quātū ad esse nouū: siue quātū ad esse antiquū in ordine ad aliā rē totaliter desinētē. & sic dicit secūdū Sco. res desinēs cōuerti, & transsubstantiari in aliā, secūdū Ockam uerò ultra illa reqrit, q secūdum esse suum nouum uel antiquum succedat in locum desinentis ut pos-

Tria concurrunt in transubst. duę mutationes & una successio.

sit dici transsubstantiatio, & ita doctores illi nō dissident quantum ad rem: sed tantum quantum ad uocabuli rationem. ¶ Per hoc ad formam, rationis dubij negetur, ꝙ conuersio illa in sacramento non sit ad substantiam, tanquam ad terminum formalem. Ad probationem est ad ubi tanquam ad terminum formalem,& non ad substantiam corpus Christi,negetur illa copulatiua: quia ut patuit ibi sunt duæ mutationes, & successio substantiæ ad substantiam,& propter successionem substantiæ ad substantiam principaliter dicitur transsubstantiatio, & non propter alias mutationes, licet ipse requirantur. Et sic uocando terminum formalem transsubstantiationis illud,quod principaliter connotatur per nomen transsubstantiatio;ubi.s.non est terminus formalis; sed substantia corporis Christi conseruata in ordine ad desitionem panis.Sicut in generatione naturali forma, quæ producitur,producitur in materia formæ corruptæ, & ita in loco formæ corruptæ,& sic acquirit nouum ubi, & tamen ubi non est terminus formalis generationis,siue productionis formæ. ¶ Et cum arguitur, ꝙ substantia corporis Christi non conseruatur in ordine ad desitionem panis,neget. Ad probationem conceditur,ꝙ corpus Christi permaneret,si panis nō desineret.Sed propter hoc non tollitur,quin conseruetur ad desitionem panis: quia illud dicitur conseruari ad desitionem alterius, quod si aliud non desineret,non conseruaretur,aut si aliud desineret, ipsum de nouo produceretur,si non esset.Et secundum est in proposito: quia desinente pane per uerba consecrationis,si corpus Christi non esset in naturali sua consistentia,de nouo produceretur a deo ad prolationem uerborum consecrationis, ꝑ quā desijt substantia panis. Et cum arguitur ad probandum,ꝙ ubi sit terminus formalis:quia corpus Christi quantum ad nouū ubi,quod acquirit: succedit desitioni panis.Conceditur,ꝙ ubi est terminus formalis:sed non transsubstātiationis:sed motus localis,q̄ ē alia mutatio a transsubstantiatione: requisita tñ secundum unū modum loquendi ad transsubstantiationē, non secundum aliū. ¶ Si quæritur iuxta modū loquendi Ocham cū,id in quod fit transsubstantiatio succedit in locū conuersi, utrum sp̄ fit in loco conuersi diffinitiue, uel an possit in eodem esse circūscriptiue. Ad hoc rñdet Ochā q.6.quarti in solutione quinti dubij, ꝙ esse in hoc loco diffinitiue, uel circūscriptiue accedit trāssubstantiationi,quia pōt esse transsubstantiatio, siue id, in quod fit transsubstantiatio,sit in loco uno mō,uel alio,licet de facto in transsubstantiatione sacrāli corpus Christi est in loco hostiæ nō circunscriptiue, sed diffinitiue:ut infra patebit. Tñ si esset substantia panis trāssubstantiati æqualis corpori Christi in cœlo:posset corpus Christi ibi eē circūscriptiue,sicut in cœlo per partes suas loco, & situ distinctas;posset etiam ibi eē diffinitiue,sicut placet deo transsubstātianti. Nec solum substantia æqualis:sed & minor, & maior pōt transsubstātiari in substantiā hñtem eē in loco conuersæ circūscriptiue:& hoc uel tanq̄ in loco adæquato maiori, uel minori. Adæquato qdē:quia ēt naturaliter idem corpus pōt fieri sub maiori loco, & quantitate,& minori circūscriptiue, sine aquisitione, & deperditione alicuius partis illius corporis:ut patet de corpore primo raro, postea denso, & econuerso. Multò magis potest dici condensare corpus suum, ut existat circunscriptiue in minori loco,quam sit in cœlo: & per consequens potest intantum cōdēsare corpus suū, & eius partes, ut possit circūscriptiue esse in loco paruæ hostiæ,quo casu manerent partes distinctæ eius abinuicē loco,& situ sicut in cœlo, non tñ tm̄ distarent sicut in cælo, eēt enim corpus minus, & caput,& singula mēbra minora sub hostia,q̄ in cælo.Similiter posset deus rarefacere corpus suū, ut coassisteret maiori loco circumscriptive, quam sit locus eius

Transsubstā. terminus formali, quis.

An idē quod fit conuersio oporteat esse in loco cōuersi adęquate,& præcise.

in cœlo. Posset quoque deus granum milij transsubstantiare in maximum montem existentem in eodem loco graui diffinitiuè, vel circũscriptiuè per sui condensationem. Non enim implicat contradictionem corpus quamtumlibet magnum per diuinam potentiam condensari ad quamlibet paruitatem: & ita posset modos maximus condensari ad paruitatem generi milij sine deperditione cuiuscunq; sibi essentialis. Posset etiam generum milij transubstantiari in montem, manente montis magnitudine moti ad locum grani: licet locus grani non erit sibi adæquatus. Nec oportet id, in quod fit conuersio esse in loco conuersi adæquate, & precisè, sed sufficit, q̄ sit præsens illi loco, siue adæquato, siue maiori, siue minori, dummodo non sit totaliter separatum a loco conuersi. Nam si ex aqua generatur vapor: non est ille uapor precisè in loco aquæ conuersæ in uaporem: sed occupat longè maiorem. Sic econuerso dum uapor conuertitur in aquam: aqua habebit locum minorem loco uaporis. R ¶ Pro maiori autem ostensione possibilitatis huiusmodi trãssubstantiationis, & clariori eius intellectu, possunt notari aliquæ propositiones. Prima. Deus per suam omnipotentiam infinitam, potest quamlibet creatam substantiam secundum omnes suas partes, si est cõposita, uel si fuerit simplex secundum totam suam, & perfectam essentiam destruere. Patet, quia quæcunque producit potest destruere: cum secundum philosophum: facilius sit destruere, quam construere. Non enim quæcunque substantia ex hoc, q̄ creata est, contraxit necessitatem essendi simpliciter: quia per sui creationem non consequitur exemptionem a diuina potentia: sed sicut contingenter merè creata est, ita contingenter merè a deo conseruatur. Potest ergo deus subtrahere suam manutenentiam, siue conseruationem respectu cuiuscunq; substantiæ: quo facto qualibet harum desinit esse: quia sine eius conseruationem uadit in nihilum, sicut per eius conseruationem saluatur in esse. ¶ Secunda propositio. Deus potest per eandem suam potentiam aliquam substantiam totaliter nouam in esse producere. Patet quia cum sit infinitæ potentiæ: non est eius potentia per productionẽ creaturarum iam actu productarum exhausta: nec manus suæ potentiæ abbreuiata, quia omnes illæ finitæ sunt numero, & perfectione. Siquidem omnia fecit deus in numero, pondere, & mensura; ergo ultra has potest alias totaliter nouas producere. ¶ Tertia. Deus potest eadem uirtute, quæ primò res in esse produxit de purè nihilo: ipsas iam annihilatas secundum idem esse, quod habuerunt, reparare. Patet: quia non est maior ratio impossibilitatis; ut res reproducantur, postquam in nihilum transierunt: quàm ut producerentur, postquam nunquam fuerunt. Vtroq; enim modo producuntur, de purè nihilo est. S ¶ Quarta. Deus potest substantiam, quam de nouo produxit: similiter eam, quæ præfuit, & actu est: transferre ad locum substantiæ, quæ totaliter desinit esse, & facere præsentem accidentibus desinentis substantiæ conseruatis. Patet primum: quia minus est transferre, quam creare. Primum patet per propositionem secundam: ergo & secundum. Secunda pars propositionis: quia accidentia conseruari sine subiecto, nullam includit contradictionem, ergo a deo negandum non est. ¶ Præterea accidentia dependent ad subiectum tanquam ad causam extrinsecam: quippe substantia non est de essentia accidentis: & ita extrinseca accidenti. Sed omnem causalitatem causæ extrinsecæ deus potest supplere; non q̄ subijciatur accidentibus, secundum q̄ ea sustentet. i. conseruet. ¶ Quinta. Potest deus substantiam destructam in loco, in quo præfuit reparare in ordine ad aliam esse desinentem: etiam eam, quę actu est in loco suo, in quo actu, est ad alterius substantiæ desitionem conseruare: ita q̄ eam si non esset: de nouo producere

Margin notes: Prop. 1. (beside "quæ propositiones. Prima."); Prop. 2. (beside "nem saluatur in esse. Secunda propositio."); Prop. 3. (beside "liter nouas producere. Tertia."); Prop. 4. (beside "de purè nihilo est. Quarta."); Prop. 5. (beside "dentibus ... Quinta."); Pro intellectu trãssubstantiationis. (beside "Pro maiori autem"); Transsubst. possibilitas ostẽdit multipliciter. (beside "Quarta").

ret ad totalem desitionem alterius substantiæ in alio loco. Patet ex prioribus:& quia nulla hic potest assignari causa impossibilitatis: quia nulla omnino implicatur contradictio. ¶ Ex illis manifeste apparet possibilitas trãssubstanciationis secundum ambas uias supratactas. Potest enim deus substãtiam panis destruere ex propositione prima. Potest corpus suum in ordine ad desitionem panis conseruare ex propositione quinta. Potest illud facere præsens speciebus panis conseruatis ex propositione quarta. Hæc cum facit, panem in corpus suum trãssubstantiat, ut patet ex transsubstanciationis definitione, potest enim agens naturale formam in formam conuertere corrumpendo formam in materia existẽtẽ: & aliam in eandem materiam introducendo, siue de nouo producendo: non materiam, quam non habet in sua facultate quantum ad esse, & non esse. Hæc autem est in potestate dei non minus, quàm forma: ergo potest totam materiam, & formam in totum conuertere: destruendo illud totum, & producendo, aut conseruando aliud totum. ¶ De secundò dubio dicitur primò, ꝙ panis non conuertitur in deitatem: quia patet ex statim, supradictis, ꝙ in deitatẽ nihil conuerti potest, ipsamq; propter suam necessitatem, & immutabilitatem nulli posse succedere. Secundò ex eisdem dictis patet: quòd quia quælibet creatura in quãlibet conuerti potest potestate diuina, panis substantia conuerti potest in animam Christi, & sanguinem; sed an de facto cõuertatur panis in animam, & sanguinem &c. quoties missa ritè celebratur: de hoc quęrit dubium. ¶ Vbi hoc primò firmiter tenendum est: quòd facta consecratione, sub speciebus panis est uerum corpus Christi, tale, quale est in sua naturali consistentia: id est quale est ad dexteram patris: non mortuum sed uiuum: & per consequens uitalibus humoribus plenum: non mortale: sed gloriosum. Est ergo ibi aia Christi, sanguis, diuinitas, ac cætera, quæ in corpore sunt, aut in cœlo existenti uniuntur. hęc sufficienter. supra sunt declarata lec. 39. & 37. ¶ Sed an omnia ista sint ibi per conuersionem panis in illa, siue ex ui consecrationis; aut quodlibet horum sit terminus formale, & per se conuersionis: an solum corpus Christi: hoc est, quod nũc inquirimus. ¶ Pro cuius decisione est notandum post uenerabilem Guil. Ocham. q. 6. lib. 4. & in tractatu suo glorioso de sacramento eucharistiæ ca. 4. quòd conuersio, & transsubstantiatio dupliciter accipitur. Vno modo communiter, siue largè prout, supra descripta est: & hoc modo conuersum desinens conuertitur in quodlibet sibi succedens. Alio modo accipitur magis propriè, & strictè: & sic conuersio est successio alicuius primò, & principaliter intenti à conuertente, non quia coniunctum alteri ad conuersum desinens. Illud autem dicitur primò, & principaliter intendi a conuertente: quod non intenditur, quia coniunctum alteri: sed etiam si esset per se ab alijs separatum intenderetur à conuertente tanquam terminus conuersionis: ita quod conuertens faceret ipsum succedere desitioni conuersi etiam si ipsum esset ab omnibus alijs separatum. ¶ Secundò aduertendum: quòd terminus per se, & formalis etiã dupliciter potest accipi. Vno modo ut distinguitur a termino per accidẽs, & sic terminus per se conuersionis dicitur entitas illa positiua, quæ verè succedit conuersio: & hoc modo quęlibet conuersio habet terminum per se. Et si uni rei conuersæ succedunt plura a se distincta, quodlibet illorum est terminus per se & formalis. Immo in casu erunt tot conuersiones, quot sunt succedentia distincta, quia motus, & mutatio unitatem accipiunt a termino. Terminus autem per accidens dicitur: qui non succedit conuerso, sed coniunctus est succedenti, sicut caliditas posset dici terminus per accidens albefactionis, si album calefieret. Talis autem terminus per accidens simpli-

An panis cõuertatur in solum corpus Christi, an ẽt in corpus & sanguinem.

Conuersio transsubstantiatio sumitur dupliciter.

citer non est terminus conuersionis, uel productionis, quia simpliciter non producitur illa productione, nec succedit conuerso. Sic enim nihil potest produci nisi a causa per se, ita simpliciter loquendo nihil est terminus productionis, nisi terminus per se. Suo modo de conuersione. Alio modo dicitur terminus per se, & formalis ut distinguitur contra terminum minus principalem, & sic terminus per se, & formalis, est terminus principaliter a conuertente intentus ad intellectum statim expressum. ¶ Per hoc respondetur ad dubium per duas propositiones. Prima: accipiendo cõuersionem, & trãssubstãtiatione primo modo, siue communiter, substãtia panis cõuertitur, ac trãssubstatiatur nõ solum in corpus Christi, sed etiam in animam, in sanguinem, & in accidẽtia corpori Christi inhęrẽtia tanquam in terminos per se, primo modo accipiẽdo terminum per se. Probatur: quia illo modo panis cõuertitur in omne succedẽs desitioni panis: sed omnia, quæ dicta sunt, succedunt pani. Ergo. Cõsequentia nota: & maior patet ex notabili. Et minor ꝓbatur, quia ad desitionẽ panis per prolationẽ uerborũ sacrãliũ, ōia illa incipiũt esse sub speciebus panis, ergo succedũt. Sic.n. panis substãtiã conuerti in animã Xpi nihil aliud est, q̃ ad ꝓlationẽ uerborũ sacrãlium, per q̃ desinit panis sub eius speciebus incipere esse animã Xpi. Et quia ita uere incipit aĩa Xpi de nouo esse sub speciebus panis sicut corpus Xpi: & ita uerè, ac si panis cõuersus esset primo, & solũ in animã Xpi, & ideo aĩa uerè, & ꝑ se est terminus conuersionis huius: licet non terminus primo intentus. Ex illo sequitur, quod tot sunt cõuersiones in consecratione eucharistię, quot ibi incipiunt esse de nouo sub speciebus etiam realiter distincta, & abinuicem separabilia, unde est ibi transsubstãtiatio panis in corpus. Item panis in animam. Item panis in sanguinem. Item transsubstantiæ accidentatio panis in accidentia; licet tantum unum sit conuersum, & transsubstantiatum scilicet substantia panis. Sicut si in aliquo subiecto acquirerentur plura accidentia simul tempore, ut color, caliditas, raritas &c. non obstante mobilis unitate, sunt ibi diuersæ mutationes tot: quot qualitates introducuntur, & qualibet qualitas esset terminus suæ mutationis. Ita in proposito. ¶ Secunda propositio, accipiendo conuersionem secundo modo strictè, & propriè, & similiter terminum per se, & formalem pro termino primo intento, conuersio panis non fit in animam Christi, nec in eius sanguinem, nec in accidentia, sed tantum in corpus Christi tamquam in terminum eius per se primum, & formalem. Probatur, quia tantum corpus Christi est ibi per se, non ut coniunctum, quoniã si esset separatum ab anima, & a sanguine: sicut fuit in triduo mortis Christi, tunc ad prolationem uerborum consecrationis, esset tantũ ibi corpus cum diuinitate, & nec anima, nec sanguis, nec operationes uitales. ad prolationem enim uerborum consecrationis a sacerdote super materia conueniente cum debita intentione diuina potestate semper incipit esse sub speciebus panis id, quod significatur per terminos formæ consecrationis. i. corpus Christi, & tale, quale est in naturali consistentia. i. cum omnibus sibi unitis, & in hærentibus, & coniunctis, & ad hæc requisitis. Et quia non semper eadem insunt corpori, nec eadem coniuncta sunt: ideo non semper eadem sunt præsentia speciebus panis ad uerba consecrationis. illud itaque, quod semper præsens est facta consecratione; & quod significatur expresse per uerbum consecrationis, est primo intentum a deo conuertente: cetera uerò secundario. ¶ Et ita accipiunt conuerti, & terminum per se conuersionis docto. dicentes corpus Christi eẽ sub speciebus panis tantum uirtute uerborum sacramentalium, & ex ui conuersionis, animam uerò & sanguinem, & accidentia ibi esse per concomitantiam: quia coniuncta sunt corpo-

V — Respõdetur per proposi- tiones.

X — Quo aliquid dicitur esse sub specieb᷒ panis ui conuersionis.

Y — Quid est ui cõuersionis tantum

ri in sua consistentia naturali:cui si coniuncta non essent, non contineretur sub speciebus: quantuncunq; sacerdos cum intentione debita proferret uerba consecrationis super conuenienti materia. Similiter cũ dicunt substantiam panis conuerti in corpus xp̃i,& non in animam,uel sanguinẽ:& ita loquitur glo.de conse.dist.2.Quid est Xp̃m mãducare dicens. In solã carnem panis cõuertitur,& uinũ in sanguinẽ. Et mgr̃ dis.11.quarti sniarũ. Licet sub utraq; spẽ sumat totus Xp̃s, tñ nõ fit cõuersio panis nisi in carnem,nec uini nisi in sanguinẽ. Carnẽ ponit pro corpore. Et ꝑ hoc ad rõnẽ dubij dr̃:ꝙ procedit de cõuersione ad trãssubstantiationẽ cõiter dicta, quõ ẽt diffinita est. Sed accipiẽdo propriẽ, & strictẽ: & diffinitioni supradictæ addere oportet: per se primò,& principaliter:ut dicatur. Trãssubstãtiatio est cõuersio substãtiæ totius in substãtiã per se primò, & principaliter, nõ habẽtẽ cõem materiã cũ cõuersa. Et exponãtur termini ꝑ se,primò,& principaliter,ut nũc expositi sunt. Et ita patet ad illud dubiũ,quõ panis conuertitur,uel non conuertitur in solum corpus,uel etiam in animam, & sanguinem &c.

DE ANNIHILATIONE VEL CORRVPTIONE. LECTIO XLI.

AD tertium dubium præcedenti lectione motum.s.an panis desitio dici debeat annihilatio:an corruptio. Respondendo. Notandũ,ꝙ illud dubium oritur ex incertitudine quid nominis uocabuli. Non.n.apud oẽs eodem modo accipitur uocabulũ annihilationis. Certum est aũt:ꝙ annihilatio dicit desitionem rei : non tñ omnẽ. Desitio,uerò est trãsitio rei aliqñ existentis in non esse. Siquidem desinit,quod nõ esse incipit,ut patet per eius expositionem. Transit autem res in non esse multipliciter. Qñq; ꝑ solã separationẽ partiũ suarũ, ptib⁹ ipsis seꝑatim manẽtib⁹. sic hõ desinit,& trãsit i nõ eẽ separata aĩa itellectiua a corpe,licet maneat aĩa separata,& similiter corp⁹. Sic totũ itegrale siue sit res una cõtinua nãlis ut lignũ,lapis: siue cõtiguũ artificiale, ut dom⁹ tunica, desinit eẽ, si ptes abiuicẽ separẽt localiter ipsis tñ manẽtib⁹ i suo eẽ. Qñq; trãsit res i nõ eẽ ꝑ desitionẽ alteri⁹ ptiũ essẽtialiũ altera pte manẽte. Sic oĩs res nãlis cõposita ex materia, & forma materiali siue extẽsa corrũpit:& trãsit i nõ eẽ ꝑ hoc,ꝙ forma ei⁹ substãtialis nõ manẽt,manẽte tñ materia,q̃ ẽ una cõpositiõi ps altera. Sic lignũ desinit simpliciter,& trãsit i nõ eẽ:dũ ex eo gñat ignis, qa manẽte materia ligni corrũpit forma ligni,& itroducit forma ignis i eãdẽ materiam. Sic ẽt brutũ cũ moritur trãsit i nõ eẽ,qa corrũpit forma brutalis, & itroducit forma cadaueris in mãm bruti manẽtẽ. Qñq; res desinit,& trãsit in nõ eẽ scdm se totũ qa nihil ipsi⁹ manet,sed qdlibet ipsi⁹ ita trãsit i nihil siue i nõ eẽ,hoc ẽ,ita simpliciter secũdũ se,& qdlibet sui nõ ẽ:sicut nõ fuit añ mũdi ꝑductionẽ. Et isto mõ trãseũt i nõ eẽ oẽs res cõpositæ ex partib⁹ diuersarũ rõnũ, siue habeãt ptes,siue nõ dũ desinũt,siue ẽt sint res totales ꝑ se subsistẽtes,ut angelus,siue mãiæ inherẽtes,ut formæ substãtiales,& accidẽtales. Vñ i corruptiõe cõpositi substãtialis puta bruti,uel aeris.ita forã substãtialis trãsit i nõ eẽ, & nihil ipsius formæ manet:sicut ante mũdi creationẽ nihil ipsius fuit, & ita transit in non esse forma i corruptiõe cõpositi,sicut angelus,si simpliciter destrueret. Nec refert q̃tum ad non eẽ.ꝙ forma desinit in materia,& ꝙ angel⁹ desinit extra materiam. Nam ubicunq; res secundum se, & quodlibet sui desinit nihil ipsius manet. ¶ Nec ideo forma desinens in materia minus transit in nihil,

hil, aut in non esse, quia secundum aliquos manet in potentia materię. Tum quia non plus manet in potentia materiæ, quam in potentia agentis: sed nõ obstante illo esse, quod habet in potentia agentis. transit in purum nihil. i. in non esse simpliciter. ergo similiter non obstat, ꝙ manet in potentia materiæ. Item non obstante illo esse in potentia materiæ forma potest creari a deo, quia oẽ producibile a natura de potentia materiæ, põt simpliciter creari a deo, sed quicquid creatur, de nihilo producitur, secundum magistrum dist. 1. lib. 2. sententiarum. Ergo non obstante illo esse in potentia materiæ transit in purum nihil. ¶ Præterea forma materialis potest a deo annihilari: & ita reduci ad purum nihil, & tamen annihilata manet in potentia materiæ: quia potest reproduci ad esse actuale in materia, & hoc est esse in potentia materiæ. ¶ Si dicis: ꝙ forma corrupta non potest reproduci ab agente naturali. 5. physico. & 2. de generatione in fine. Sed solum a Deo non de potentia materiæ, sed per creationem. Illud est pro dicto probando: quia tunc forma naturaliter in materia corrupta non manet in materia potentia, quia non potest reproduci de potentia materiæ, quia non per agens naturale, nec per agens supernaturale: quia deus non agit de potentia materiæ, qui non indiget in sua actione materia. ¶ præterea, illud esse in potentia materiæ non est aliquod esse reale distinctum a materia, & agente nihil enim aliud est, quàm posse produci concurrentem materia: sicut esse in potentia dei agentis nihil aliud est, quam posse produci a Deo agente: & non dicit aliquod esse creabile in Deo. ut ostendit magister dist. 35. primi, in simili de esse in scientia Dei. Posse autem produci a Deo, uel posse produci concurrente materia, nihil ponit impossibile sic produci, ideo illo non obstante tale possibile est purum nihil. Similiter & accidens, quod abijcitur in alteratione, transit simpliciter in non esse: sicut non fuit ab initio ante mundi productionem. Item desitio rei siue in materia, siue rei totalis potest fieri aliquando a causa naturali, sicut in generatione substantiali, siue accidentali, quãdo corrumpitur totum compositum similiter & forma substãtialis, & generatur noua forma in priori materia, & per hoc nouum compositum. Quãdoq; fit a causa supernaturali nõ cõcurrente actiua causa naturali, ut si Deus immediatè destrueret formam hominis, uel asini in materia, similiter in destructione charitatis, & gratiæ. Consequenter nota, ꝙ annihilatio dupliciter potest accipi. uno modo, ut est desitio rei secundum se, & quodlibet sui, qua redigitur in purum nihil, sicut fuit purum nihil ante mundi creationem. Hoc est, quæ ita trãsit in non esse simpliciter, ꝙ nihil ipsius manet in materia, sicut nihil eius in natura fuit ante mundi productionem, & hoc a causa non requirente in sua actione materiam. ¶ Ex quo patet: ꝙ illo modo distinguitur a corruptione compositi substãtialis, quia illud in sua corruptione nõ desinit secũdum se, & quodlibet sui, manet enim materia. Distinguitur etiam a corruptione formæ substãtialis, uel accidentalis in materia naturali, quia licet forma talis simpliciter transit in nihil: ut probatum est: quia tamen hanc desitionem causat causa, quæ requirit materiam: ideo non annihilatur, sicut econuerso, licet forma per generationem producta uerè producatur de nihilo, hoc est postquam nihil fuit, quia tamen producitur ab agente, quod requirit materiam: ideo non creatur, sed fieri dicitur ex, uel de potentia materiæ, nõ quod prius secũdum quodcũq; esse fuit in materia. sed quia ad eius productionem a tali agẽte requiritur materia manẽs. Ita forma corrumpitur in potẽtia materiæ, nõ ꝙ secũdum aliquid sui manet in materia: sed quia ad eius corruptionem ab agẽte tali naturali requiritur materia. Secũdo modo accipitur annihilatio, ut nõ solũ ne-

C — Annihilatio dupliciter capitur.

gat esse annihilati: sed etiã negat successionem cuiuscũque positiui, & illo modo nihil, quod cõuertitur in aliud, quamuis simpliciter desinat esse annihilatur. Et diffiniatur ut supra addẽdo sine successione alicuius entitatis positiuæ. ¶ Per hæc ad dubium rñdetur per duas propositiones. Prima: accipiẽdo annihilationẽ primo modo substãtia panis uere annihilatur in cõuersione eius in corpore Christi. Probatur: quia uere redigitur in purũ nihil secũdum se, & quodlibet sui, ad sensum supra positum. Probatur: quia substãtia panis nõ hẽt uerius, uel actualius esse in corpore Christi succedẽte, quam in potẽtia Dei creatiua secũdũ cõtinẽtiam uirtualem, uel perfectionalem: aut quocũq; alio modo exprimatur. Sed nõ obstãte tali esse in potentia Dei uere annihilaretur, si desineret secũdum se, & quodlibet sui, materiam. s. & formã non succedẽte corpore Christi: ergo nec obstat esse, quod dicitur habere in corpore Christi: cõsequẽtia nota cum maiori. Sed minor ꝓbatur, quia nisi sic nõ posset a Deo annihilari, quia quãtumcũq; reducitur ad primum nihil, semper manet in potẽtia Dei, quia semper potest recreari a Deo, sicut potuit, priusquam erat creari. ¶ Item sicut impossibile est, ꝙ aliquid habeat esse primus nõ esse, nisi per generationem, uel per creationem, ita impossibile est aliquid acquirere nõ esse primus esse nisi per corruptionem, uel annihilationem. Sed substãtia panis cõuersa in corpus Christi acquirit nõ esse post esse, & nõ per corruptionem: quia illa præsupponit materiam manẽtem, quod nõ est in proposito: quia totum trãsit in totum: ergo per annihilationem. Sed hic posset faciliter dici: ꝙ acquirit nõ esse post esse per cõuersionem supernaturalem, quæ uidetur esse medium inter corruptionem, & ãnihilationem: & sic etiam cõuersio possunt forte poni medium inter generationem, & creationem. Et potest cõsequẽter dici: ꝙ si quid conuerteretur supernaturaliter in aliquid de nouo secũdum se totum productiuum quo ad materiam, & formam: illud sic productum de nouo nõ crearetur, nec generaretur, sed inciperet esse per cõuersionẽ alterius in ipsum: & per hoc nõ omnino esset de nihilo, ideo prima ratio est efficacior. illa autem posset fieri cõtra propositionem sequẽtem: & soluitur, ut nunc soluta est. ¶ Secunda propositio: accipiẽdo annihilationem secũdo modo vt. s. negat successionem entitatis positiuæ, panis substãtia in corpus Christi cõuersa nõ annihilatur. Patet, quia licet secũdum se totũ desinat: tñ succedit corpus Christi, ad cuius successionem ordinatur totalis desitio panis. ¶ Et si qs di. Desitio panis est mutatio deperditiua, realiter separabilis a successione corporis Christi, ergo siue succedat corpus Christi, siue nõ: non uariatur in se desitio panis: sed si non succederet corpus Christi simpliciter annihilaretur. ergo etiam si succedit, annihilatur. quia eadem est mutatio panis, siue corpus Christi succedat: siue non. Respondetur, uerum est, ꝙ mutatio panis est eadem, siue succedat corpus Christi, siue non essentialiter, quia semper est eadem desitio, & idem terminus intrinsecus, puta non esse simpliciter panis, tamen non sortitur propter hoc eãdem denominationẽ cõnotatiuam. Annihilatio eñ est cõnotatiuum cõnotãs priuationẽ successionis, ideo ista existẽte dicitur panis annihilari, ea nõ existẽte (quia cõnotatum deficit) nõ ãnihilatur. Sicut idem homo quãdoq; dicitur albus: quãdoq; non, sine sua uariatione essentiali: & quãdoque alicui dexter, quãdoq; sinister, sine quæcũque sui mutatione: sed non sine mutatione alterius. Sic eadem panis desitio dicitur annihilatio, si non adsit successio alterius: & dicitur non annihilatio si adsit. Rationes dubij laborant in æquiuoco huius termini annihilatio: & patet solutio ex dictis. ¶ De quarto dubio, quod inquirit, cur ad tam difficilem intellectum limitauit ecclesia articulum de sacramento eu-

charistiæ.

Bonauen. Alexand. S. Thom.

charistiæ. De hoc uarias rationes assignari laborat S. Bona. Alex.de Ales, & post eum S. Thom. qui in 4. scrip. dis. 11.q.1. dicit, quòd opinio tenens, quod panis substantia manet cum substantia corporis Christi, est inconueniens, impossibilis, & hæretica. Inconueniens, quia tollit reuerentiam debitam Christo, ut continetur in hostia. sibi enim ut in eucharistia debetur cultus latriæ, sed si ibi maneret panis, non deberet talis exhiberi, quia esset occasio idolatriæ remanente ibi pane. ¶ Item tollit significationem, huius sacramẽti, debet enim illud primũ significare corpus Christi, ut primum signatum, sed si ibi maneret substãtia panis, ipsa haberet rationem primi signati. ¶ Itẽ tolleretur debitus usus sacramenti, quia si ibi maneret substantia panis, esset uerè cibus corporalis. Vsus autem huius sacramenti est, quòd sit cibus spiritualis. Impossibilitatem probat: quia nihil potest incipere esse, ubi prius non fuit, nisi per sui mutationẽ, uel alterius in ipsum. Sed si panis manet, & non conuertitur in corpus Christi; corpus Christi mutaretur localiter, & cum simul, & semel in diuersis locis corpus Christi consecretur: oporteret ipsum simul, & semel ad diuersa loca moueri: quod est impossibile: quia contingeret contrarios motus inesse eidem, uel saltem diuersos eiusdem speciei. ¶ Tertium; quod sit hæreticum, probat quia est contra ueritatem scripturæ scilicet uerba Christi instituentis dicentis. Hoc est corpus meum. Si autem substantia panis maneret, uerius diceretur, hic est corpus meum, quam hoc est corpus meum. ¶ Sed quòd istæ rationes non sint efficaces, ostendit Scot. q. 3. dis. 11. quarti sui scripti. Inefficacia primæ patet: quia non est idolatria adorare Christũ in eucharistia, & tamen negari non potest, quin sit ibi creatura aliqua, scilicet species illæ: sed non est adorandum sensibile continens: sed Christus contentus. Sic si panis maneret: diceretur Christum contineri sub pane quanto, & quali, & tamen non adorari panem, sed Christum contentum in pane ut in signo. Nec etiam simplices non potentes distinguere panem a corpore Christi: nec nunc non potentes distinguere inter accidentia panis, & corpus Christi sunt idolatriæ. In omnibus enim est una responsio: quòd simplices adorant in fide ecclesiæ: & hoc sufficit eis ad salutem. Maiores autem distinctè adorant contentum Christum, & non signum, siue signum continens sit accidens tm̃, siue substantia panis cũ accidente. ¶ Secunda ratio magis est ad oppositum: quia ut argutum est in propositione dub. si ibi maneret panis, duplex significatio esset uera, naturalis, & ad placitum, nunc autem non potest saluari nisi altera uera. ¶ Dicitur ergo ad rationem: quòd primũ significatum ex institutione diuina debet esse corpus Christi: & ita est siue maneat substantia panis, siue non. Primum autem significatum accidentium, quod naturaliter significant, semper est substantia illa, quam primo affecerunt, quia illa naturalis significatio non mutatur: illa idem significant fideli, & infideli. Nec tertia ratio probat: quia modo manifestum est, quòd illæ species nutriunt, & tamen non negatur hic esse cibum animæ cum datur contentum sub cibo corporali, ita etiam si poneretur ibi panis manere, esset ibi nutrimentum corporale: & tamen contentum sub illo esset tantum nutrimentum animæ spirituale. Ratio etiam probans impossibilitatem nihil ualet, quia ostendetur infra, quòd corpus Christi uere mutatur localiter acquirendo præsentiam nouam ad diuersa ubi diuersas. s. species sacramentales. Quomodo autem non est impossibile diuersos motus sursum deorsum &c. inesse eidem, aut uerius idem moueri diuersis motibus, infra dicetur. ¶ Vltimum de hic, & hoc nihil ad propositum. Verum est enim hic est corpus meum, & similiter uerum est, hoc est corpus meum, non hoc accidens, sed contentum sub accidente. Eodem modo si esset substantia pa-

G

Cur ad tam difficilẽ intellectũ limitauit ecclesia articulũ de sacramento eucharistiæ.

Conc. Trid. sess. 13. ca. 6.

nis:

nis, nō hoc, quod est substātia panis esset corpus Christi: sed hoc, qđ est contentū sub pane, est corpus Xp̄i. Maluit aūt saluator uti hoc uocabulo hoc, q̄ hic, qa sic magis exprimit ueritas: licet utrūq; esset uerum. Aliæ persuasiones doctorū uident minus efficaces. ¶ Tenenda est ergo hæc ueritas, ꝙ panis H substantia non manet, sed conuertit in corpus Christi propter ecclesiæ determinationem, & auto. sanctorū: ut patuit in principio præcedentis lec. Ecclesia enim determinauit istū intellectū esse de ueritate fidei in symbolo edito sub Inno. III. in Concilio Lateranen. sicut allegatum est: ubi magis explicite ponitur ueritas credendorū quorundā: q̄ in symbolis apostolorum Athanasij, uel Niceni Concilij. Et quicquid ibi dr̄ credendum, tenendum est esse de substantia fidei post istam decisionē solemnē ecclesiæ. ¶ Sed cur hunc intellectum difficilem sancti dicere, & ecclesia determinare elegerunt: cum scripturæ possunt exponi, & saluari secundū intellectum facilē de hoc articulo, Respondet hic Sco. & Bona. ꝙ eo spiritu expositæ sunt scripturæ, quo conditæ, & ita ecclesia catholica eo modo exposuit, quo spū ueritatis edocta fuit, & iō intellectū hūc difficilem elegit, quia uerus est. Non. n. in potestate ecclesiæ fuit hūc intellectū, uerū facere, uel nō uerū, sed Dei instituētis. Intellectū autē hunc a Deo uerū factum, & traditū ecclesia explicauit, directa in hoc (ut credit) a spiritu spōsi sui Christi: spū. s. sancto, quem promisit Xp̄s ecclesiæ, ut maneat cum ea in ęternū. Hæc ergo ueritatis spiritu recta, in his quæ fidei sunt, errare nō pōt. Vnde licet Xp̄s potuisset instituisse: ꝙ ad uerba consecrationis corpus suū p̄ns esset substantiæ panis non desinenti simul, & eius accidentibus: ita tn̄ non instituit: sed ordinauit, ꝙ fieret p̄ns accidentibus tm̄, ad substantiæ panis desitionem. Ordinatio autem hæc fortasse insinuata ecclesiæ longo tp̄e post sacri institutionem. Et creditur primum sanctis patribus reuelata, qui scriptis suis posteros docuerunt, uel saltem ipsi per studiosam scripturarum explanationē inuenerunt, quorū autoritates, supra positæ sunt. ¶ Non ergo fecit ecclesia primò hanc ueram: ꝙ panis cōuertitur in corpus Xp̄i: dum hanc ueritatē primò tenendam statuit: sed eam ab initio institutionis sacramenti fuisse ueram declarauit; quæ ante eius declarationem non sciebatur fuisse uera ex sufficienti autoritate. Quamuis. n. B. Ambro. & alij sancti patres ipsam astruentes nō defuerunt: quia tn̄ ipsorū autoritas ad assentiendum ipsorum dictis neminem compellit: nisi in diuinis fundata fuerit scripturis: aut diuinæ innitatur reuelationi: ideo antequàm hoc constaret, licuit quibusdam contradicere eorum dictis, & oppositū opinari. unde B. Hiero. Si quid dixero, quod non aliquo duorum testamentorum probauero: nō mihi credatur. Et B. Aug. in epist. 8. ad Hiero. Solum canonicis scriptoribus hic honor est exhibendus: ut quæcunque dixerint: hoc ipso uera esse credantur. Et post modicum. Alios ita lego, ut quantalibet sanctitate, quantaue doctrina polleant, non ideo uerum putem, quia ipsi ita senserunt: sed quia mihi per alios autores, uel canonicas, uel probabiles rationes, quia a uero non oberrent, persuadere potuerunt. Et habetur dist. 9. Ego vbi multa ad hoc propositum, cuius exemplum familiare est. Licet B. Tho. sanctus, credatur; & ab ecclesia canonizatus: quia tn̄ multa scripsit, ad quæ sufficientem auto. & rationem non habuit: nec constat de reuelatione diuinitus sibi facta, ideoq; hodie in scholis publice sibi contradicitur, & qđ maius est: sanctus sancto contradicit. sic contradicit beatus August. beato Cypriano de baptismo hæreticorum. & scismaticorum, similiter & Beato Hiero. de repræhensione pauli: quæ reprehendit Petrum: & sic de multis similibus. ¶ Cum autem ecclesia aliquam ueritatem determinat, innitit diuinæ reuelationi, aut saltē diuinis scripturis p̄ quorū diligentem expositionem

Marginal notes: H; Innocen.; Iohan. 14.; I; Ambr.; August.; Thom.; August.; Hiero. Gal. 2.; K

tionem ueritates quasdã extrahit, quas ut credõdas proponit in qua prioribus incognitæ fuerunt, saltem sic explicite declaratæ nõ ꝙ nouas ueritates (ut dictũ est) faciat:qua prius ueritas non fuit, sed ueritatẽ, quæ semper fuit uera, declarat quasi prius non sufficienter cognitã. Sic in Concilio Niceno determinatum est spũmsctũ a pr̃e, & filio procederet cuius oppositum dicebant græci; nec tñ propter hoc ante determinationem tenentes oppositum fuerunt hæretici: quia ante nõ fuit hoibus certum, id esse uerũ, quod post reper.ũ est esse uerum modis ante dictis. Sic nouissime in Consilio Basilien. in sessione 36. Anno Mccccxxxix. determinata est hæc ueritas, ꝙ Beata, & gloriosa Virgo originali peccato nunq̃ subiacuit, quam determinationem sub plũbo, & sigillo concilij generalis uidi, & manibus tenui. Non hoc tunc factũ est uerum per ecclesiæ determinationẽ: sed declaratũ est esse uerũ, quod prius fuit uerum: Sed id fuisse uerũ ex sufficienti autoritate nesciebatur: pp qđ prius oppositũ sine culpa, & temeritate teneri potuit, & defendi. Et secũdũ hoc uerũ est, quod dicit B. Greg. super Ezech. ꝙ per incrementa tẽporum
Grego. creuit notitia sacrarũ literarum, quia ueritates catholicæ de die in diẽ magis, & magis explicatæ sunt. Sic dixit Propheta. Super senes intellexi; & sup
Iohan. omnes docentes me intellexi. Et dñs apostolis. Multa habeo uobis dicere, q non potestis portare mõ: cum aũt ueñe. ille spũs ueritatis, docebit uos oẽm ueritatẽ. Sic in proposito, declarauit ecclesia panẽ transsubstanciari in corpus Christi, & non manere: & ita corpus Christi esse pñs speciebus panis sine substantia panis. Non sua uoluntate beneplacito, aut sapia: quia non est fides in sapientia hoim q̃ stultitia est apud Deũ secundum apostolũ. Sed quia
1. Corinth. uerum hoc esse ecclesia congruit. ¶ Et per hoc ad rõnes dubij dicitur, quod
L intellectus cuiuslibet articuli in uniuersali traditus ad illum intellectũ spiritualem limitandus est, qui uerus est: nõ curãdo an sit facilior, uel ad intelligendum difficilior, siue sequantur plura miracula, siue pauca. Et ita intellectus ille, ꝙ panis conuertitur, & non manet cum corpore Christi præsente solis speciebus: quia uerus est, & oppositus falsus ab ecclesia est determinatus: debet ꝙ ad eum suscipiendum captiuari cuiuslibet intellectus fidelis in obsequium fidei Christi, ut dicit apostolus. quia plus põt deus sua oipotẽ
2. Cor. 10. tia efficere: q̃ creata intelligentia capere. secũdum ꝙ dicit B. Aug. Fateamur
August. Deum aliqua posse, & nos intelligere non posse: neq; Deus laborat faciendo miracula, ad quorũ multiplicationem fidelis gratulari habet: non refugere. Gratulari inquã quia tã potentẽ Deum colit, qui tã mirabilia operat pp salutẽ hois, quæ creatę nature excedunt & facultatẽ & intelligentiam. Infidelis quoq; populus plus in fidei admirationẽ: q̃ eius derisionem suspendi potest: imo ad credendum allici, & promoueri: dũ audit tantã autoris fidei potentiã: ut oẽ id posse astruatur, qđ contradictionẽ nõ includit. Multaq; eum mirabilia super naturæ cursum pp fidelium suorũ amorẽ, & salutem opari: sicq; se sub potenti manu sua humliẽt: & suũ: cui credũt: autorem glorificent. Sic.n. multi infideliũ ad fidem sunt allecti auditis insuetis effectibus, & miraculis, & in admirationem suspensi: rursus ex admiratione docibiles redditi: & a dño misericorditer p meritũ sctõrũ suorum illuminati. Et si qui alij propter miracula, & fidei nostræ ardua scandalizantur, non potentes, aut non uolentes credere nisi his, quæ in natura aspiciunt: ac per hoc fidem tanquã falsam, aut uanam contemnunt: quid aliud, quàm uerbum Christi amplectendum est. Omnis plantatio, quam non plantauit pater meus cœlestis
Matth. 15. eradicabitur. Sinite eos, cæci sunt, & duces cæcorum. Vtilius enim scan-
Gregor. dalum nasci permittitur: quam ueritas relinquitur. ait Gregor. & ponitur in decretalibus pro regula iuris. Sic quidam Christi falsi discipuli ad salutiferam

Dictis doctorum quando standum est, & quãdo nõ.

sciam ipsius de hoc sacramento doctrinam supra humanum intellectum F
eminentem scandalizati sunt, & abierunt retro in damnationis laqueum seipsos præcipitantes, propter quos tamen Christus ueritatem, ac mirabilia huius sacramenti non tacuit, sed publicé prædicauit, dicens. Caro mea Iohan. 6.
uere est cibus &c. ¶ Neque enim ex intellectu credibilium fidem nancisci M
oportet: sed ex fide intellectum dicente Esa. Nisi credideritis, non intelligetis. eiusdé 7. ca. secundum aliam translationem. Si quem igitur a fide reuocant miracula, sciat se non esse idoneum Christi sectatorem: qui fidem miraculis instituit, & roborauit. Cessant denique humana (ait Maximus in ser. de innocentibus) dum tractantur diuina. Necesse est humana succumbere, dum cœlestia prædicantur, silere naturalia, cum ueritates loquuntur. Non itaque ad lucrandum fidei irrisorem ueritati cedendum fuit: aut miracula minuenda, quæ ad fidei robur, & fidelium utilitatem benignitas operata est saluatoris, sed propter ea uenerandus, & collaudandus est deus: ac sua dilectio nimia agnoscenda. Siquidem minorari, & abijcere miracula est fidei firmamentum tollere. Nam ad robur fidei & prædicatoribus in orbem uniuersum missis potestatem dedit signorum: ut noua, quæ prædicarent, nouitate miraculorum comprobarent, & fidem uerbis facerent non sapientia humana: sed mirabilia facta diuina. Sicque dum non humanis persuasionibus: sed diuinis crederetur operationibus: fides meritoria sub præmio non fraudaretur: quæ non habet meritum, ubi præbet humana ratio experimentum. Oportet igitur ab apparentijs naturalibus aium reuocare, & ueritati mris ecclesiæ fideliter adhærere: & a fide non adulterari: sequendo nostram intelligentiam, quam experimur in multis deficere, & errare. ¶ Per hoc sufficiéter rñsum est rationibus dubij. Fides enim tunc proficit nobis ad salutem: quando innititur ueritati in Christo fundatæ: non uanitati, & naturalis cognitionis infirmitati &c. G

DE CONTENTO IN EVCHARISTIA.

LECTIO XLII.

OSTENSO, q̃ panis conuertitur in corpus Christi A
tanq̃ in terminum formalem, & per se conuersionis: uidendum est, quid accipitur nomine corporis Christi, in quod conuertitur panis substãtia, an substantia quædam simplex: an aliqua composita ex materia, & forma. Et posset quidem breuiter rñderi, q̃ corpus in quod conuertitur substantia panis est proximum perfectibile ab aia Xpi intellectiua. i. id quod cũ aia intellectiua constituit humanitatem Christi, tanquam altera eius pars essentialis: quod uerum est, si non ponantur plures formæ uitales in Christo. Vtrum autem illud proximum perfectibile sit materia simplex: an compositum ex materia, & forma: sunt diuersæ opiniones secundũ diuersitatẽ opinantiũ de unitate substãtialis formæ eiusdem compositi, & pene tot, quot sunt doctores in hac materia scribentes. Vnde profundiori harum discussione dimissa, nihil determinando, duos modos recitabo secundum duas oppositas opiniones, quibus materia ista resolui posset, stante semper firma hac ueritate sufficienter supra ostensa, quòd sub speciebus sacramentalibus est illud uerũ, & idẽ corpus Christi, quod cóceptum, & natum est de uirgine: pependit in cruce:

iacuit in sepulcro, resurrexit, & sedet ad dexteram paternæ gloriæ, in quo uenturus est dominus Iesus iudicare mortuos atque uiuos. Etiam si sciri nõ possit certe, & determinare, quid sit illud corpus adæquate: illud enim credere sufficit ad salutem: illud scire, & sic est optabile, & bonum: non tantum necessariũ. Vnde Egidius de Roma doc. famosus, qui in quinquaginta theorematibus multum laborauit huius sacramenti mirabilia explicare: ac nodos dissoluere quæstionum: cum ad hanc materiam uenit, fatetur de ueritate suæ positionis (quæ ponit corpus, in quod conuertitur panis substantia, esse materiam non absolute, & secundum se, sed organizatam, & habentem modum quantitatiuum, propter quem potest dici corpus) sibi sufficienter non constare: ideoque eidẽ firmiter nõ assentit dicens. Sufficit mihi scire, q panis conuertitur in corpus Xpi, quod fuit formatũ ex sanguinibus uirginis, quod fuit immolatum in cruce. Et uinum in uerũ sanguinem, qui pro redemptione hũani gñis, fuit effusus, cui hoc nõ sufficit, cum freno fidei quærat ulterius. Mihi autem hoc sufficit, nã malo in simplicitate manere; q̃ de arduis temere iudicare.

B ¶ Inquirendo igitur quidditatem corporis, in quod conuertitur panis, aut q opiniones diuersæ de unitate formæ pñs reduci ad duas oppositas. Vna q in composito substantiali plures sunt formæ substantiales, siue illæ multiplicentur secundũ pluralitatem prædicatorum quidditatiuorum de tali composito prædicabilium, siue secundũ diuersas operationes a forma præcedentes. Siue ponatur in hoie tantum forma corporeitatis quã aliqui nominant formam mixtionis, & forma uegetatiua, sensitiua, & specifica, q̃ est intellectiua. Siue aliter secundum uarios modos ponendi sic opinantium. ¶ Secunda opinio est, q sicut in uno composito nõ sunt plures materiæ diuersæ rõnis, sic nec plures formæ substantiales. Sed omne compositũ substantiale componitur ex materia eiusdem rõnis & una forma specifica, q̃ in homine est aĩa intellectiua. Vnde homo sortitur nomen substantiæ, & corporis, tam ex materia, q̃ aĩa intellectiua simul, siue coniuncti. Dr uero corpus animatũ animalis rõnalis per unicam formã, animam. s. intellectiuã, q̃ operatur operationes uitales in hoie, Item uegetat corpus ipsũ sensificat, ipsa rõcinatur: licet per alia, & alia organa non similiter qualificata. Vnde eo ipso: q aliquid est compositũ ex aĩa intellectiua, & materia prima est substantia, corpus aĩatum, animal, homo: ut patet manifeste per cões diffinitiones horum terminorum. Vnde tenet, q in hoie, & in quolibet composito substantiali, prter formã specificam, non est alia substantia, nisi simplex materia prima, q̃ manet eadem numero in genito, & corrupto immediatis. i. quorũ unum succedit alteri.

C ¶ Consequenter notandũ, q corpus accipitur tripliciter post Greg. de Arimino in 2. scrip. dis. 16. q. 2. Vno mõ ut est species immediata substantiæ: & sic signat substantiam totalem compositam ex materia & forma. Totalem dico. i. quæ non est pars alterius: quia genera & species prædicamentalia non important res partiales, quia res partiales non sunt per se in prædicamento, sed tantũ reductiue secundum multos. Itẽ genus pdicatur de oibus speciebus, & indiuiduis sub eo contentis. Sub corpore aũt tanq̃ sub gñe continẽt oẽs species spãlissimæ, & indiuidua substãtiæ, significãtes res cõpositas, ut hõ, asinus, Iohannes, Petrus, Paulus, tales aũt significant res totales per se in genere, & per consequens corpus non uerificatur de eis si significaret rem partialẽ. ¶ Corrol. Si in eodẽ cõposito substantiali sunt plures formæ, compositũ ex materia, & una forma tñ non esset corpus. Gratia exempli. Si in homine essent quatuor formæ corporeitatis, uegetatiua, sensitiua, & rationalis, compositum ex materia, & forma corporeitatis præcise non est corpus sic accipiendo corpus, quia quicquid continetur sub

Forma an in eodem composito sint, an sint plures formæ.

Grego.

Corpus accipitur tripliciter.

genere:continetur,etiá sub aliqua spē spālissima:sed illud compositum precise nec est aiatū,nec inanimatum:nec hō:nec asinus:sed bene est pars hoīs. ¶ Alio mō accipitur,ut est species quantitatis continuę:& sic importat trinā dimensionem longitudinē,latitudinē,& profunditatem:& sic dimensio realiter distinguitur a substantia & qualitate extensa, tunc corpus illo mō non supponit nisi pro accidente.s.quantitate trinæ dimensionis. Si non distinguitur,tūc supponit indifferenter ꝓ substantia,uel qualitate extensa:connotādo trinā dimensionē partium. Tertio mō accipitur corpus pro altera parte cōpositi substantialis:ut cū dicimus hoīem cōponi ex corpore, & aia,ibi,n. nō capitur corpore,ut est species imediata substātiæ:qa sic hō nō cōponitur ex corpore:sed est corpus, sicut nō cōponitur ex aiali:sed est aial:nec sortes componitur ex hoīe,sed est hō. Et sic uř,ꝙ corp⁹ est in prædicamento relationis sicut pars: qa īportat formaliter partē totius cōpositi,& ita respectū ad totum. Et illo mō materia.j.est corpus,sicut accipit commētator.j.physi. cōmen.63.ubi posita distinctione de duplici alteratione, substantiali,& accidentali,ait. Et cū cōsiderauerint illud, quod defert vtranq; tali mutatio nē,inueniunt ipsum idē numero,& est corpus demonstratū. Videmus.n.idē corp⁹ in eodē loco trāsferri de carneitate in terrestreitatē, & de terrestreitate in uegetabilitatē.&c. ubi per corpus intelligit materiā. Ad idem ı.metaphy.commē.3 ı.ubi materiā quatuor elementorum uocat corpus. In hac significatione cōiter accipit a sanctis. Vnde Ioh. Damas. Omnes homines ex aia,& corpore compositi sunt:& oēs naturam aiæ participant. & substantiā corporis possident. Item B. Hiero.in explanatione fidei catholicæ,humanitem dicit constitui ex anima,& corpore. In his corpus accipitur pro altera parte cōpositi.Sic capit corpus philosophus 2.de aia cum dicit. Anima est actus corporis. ¶ Verum quidam adhuc distinguunt de corpore illo modo accepto,quia uno modo accipiunt generaliter pro altera parte essentiali cōpositi:q̄ cū forma cōstituit totum:& sic omnis materia prima ē corpus. Hoc mō concedendum est,ꝙ aer habet corpus;similiter ignis; & q̄cunq; hongenea substantialia,sic accipit cōmentator ubi supra. Alio modo accipitur strictius pro altera parte compositi organizata cum forma constituente totū: & illo modo materia in animalibus pfectis est corpus,& nō in homogeneis. Sic concedimus:ꝙ animal componitur ex corpore,& aia; non aūt lapis, uel terra,aut aqua,uel aer. ¶ Secundū ponentes autē plures formas substantiales in eodem cōposito, adhuc oportet ponere ulteriorem distinctionē corporis:ut dicit alteram partem compositi ēt organizatam: quia potest accipi uno mō pro proximo pfectibili a forma ultima,siue specifica: secundū quā acceptionem uerum est:ꝙ oīs hō componitur ex duabus partibus tm̄.i.corpore,& anima intellectiua: ibi corpore accipitur pro toto illo substantiali, qđ est præuium aiæ intellectiuæ.i. pro composito ex materia, & forma corporeitatis uegetatiua,& sensitiua. Alio n.ō capit corpus pro cōposito ex materia & sola forma corporeitatis, & sic corp⁹ nō ē altera pars sed forte quarta,uel sexta,uel centesima, secūdum ꝙ ponunt plures, uel pauciores formæ substātiales in eodē cōposita. Et hoc mō oportet accipere corpus secundū eos, q̄ ponunt plurimas formas, uel ad minus ꝓ composito ex materia, & forma,uel formis nō uitalibus. Et per hoc hñt dicere:ꝙ corpus, in quod conuertitur panis tanquam in terminū per se formalem,est cōpositum ex materia,& forma corporeitatis:excludēdo formas uitales.i. uegetatiuam,sensitiuam,& intellectiuā. Patet,quia habēt dicere, ꝙ corpus,in qđ cōuertitur panis,est illud,quod manet idē in Christo uiuēte,& mortuo. Illud autē non includit formam uitalem, illa enim non fuit in corpore Christi mortuo in

Ioh. Damas.

Hiero.

Corpus ut ē pars altera essētialis cōpositi sumitř dupliciter.

D

sepulcro. Ex quo sequitur, q corpus hoc dicit precise proximum perfectibile ab anima intellectiua secundum sic opinantes. Patet, quia proximum pfectibile ab aĩa intellectiua includit oẽs formas p̃ter animã intellectiuam & sic includit aĩam uegetatiuã, & sensitiuam, quæ nõ sunt partes corporis, in qđ cõuertitur primò substãtia panis, quia illæ separatæ fuerũt a corpe Xp̃i moriente. Et hæc rñsio uĩ esse de intentione Scoti, q̃tũ adhoc, q corpus sit cõpositum ex materia, & forma corporeitatis cõtra S. Tho. & Egidiũ ponẽ-

S. Thom.

tes unitatẽ formæ substantialis in uno cõposito. Quem ẽt in hoc imitatur Guil. Ocham. Vnde ait S: o.q.3. dist. 10. prope finẽ. Dico, q corpus Christi

Scot.

per se includit materiam, & ad minus formã unam mixti priorem intellectiua, & per istã formã est in actu essentiali, & proximũ receptiuũ aĩæ intellectiuæ, licet nõ sit per eã in gñe corporis, ut corpus est genus nisi per reductionem. Et in illud cõpositum, quod tñ per se est pars hominis, fit per se cõuersio panis .i. totius in totum: partiũ in partes: & per cõsequens hæc forma est terminus formalis conuersionis, siue forma termini conuersionis. Hæc aũt manet eadem, siue aĩa uniatur ei siue nõ, quia hæc prior est naturaliter saltẽ informando ipsã aĩã, & in triduo mãnsit, aĩa non manente ibi, & ita in triduo fuisset eadẽ res sacri, si sacrm tunc mansisset, quia forma corporeitatis non fuit separata in Xp̃o: & per consequens nec separata a materia sua; vt in eucharistia. Sicut .n. idem numero, fuit res ista secundũ se in exigentia naturali, ita etiam idẽ compositum numero, quod est primus terminus conuersionis mansisset semper in eucharistia. Hæc Sco. &c. ¶ Sed quia paucitas

A quo totũ recepit denominationẽ.

E est semper ponenda, ubi plura ponendi nulla est necessitas: cui tanquã principio physico utriq; Scotus: & Ocham frequenter innituntur, nec aliqua necessitas cogens ad ponendũ plures formas substantiales in eodem composito apparet: ideo secunda opinio, quæ pluralitatẽ formarũ uitat, probabilior uidetur. Nam omnes rationes, quas alij contra hanc opinionem inducunt, tam physicas, quam theologicas sufficienter soluit Grego. de arimi. in 2. dist. 16. q. 2. Inter quas duæ rõnes theologicæ ponderantur. Vna si in uno composito non esset nisi una forma substantialis: tunc non esset idem corpus in genito, quod fuit in corrupto, nam corrupto hoĩe, statim inducitur forma cadaueris: & illa cum materia manente constituit corpus. Illud autem corpus compositum ex materia, & forma cadaueris, nunq̃ fuit in uiuente tanquam pars eius, & per consequens non est idem corpus in genito, quod fuit in corrupto. Consequentia nota, & prima pars antecedẽtis patet: quia corrupta, uel separata forma specifica, statim introducitur alia forma specifica. Et sicut materia non potest stare nuda naturaliter: sed semper priuata una forma, introducitur alia forma. Ita perfectibile a forma specifica, siue sit materia, siue cõpositum manens, dum priuatur una forma specifica, recipit. aliam. Nec põt stare nudum a forma specifica: ideo corrupta forma asini, statim introducitur in materiam forma cadaueris: illa corrupta introducitur forma uermis, uel pulueris terrestris: illa corrupta, forma germinis, uel alterius mixti, quę omnes sunt specificæ. Secunda pars patet, quia illud sic manens dicitur corpus defuncti hominis, uel animalis. ¶ Ex hoc autem sequũtur duo incõueniẽtia theologicalia. Vnũ: q illud, quod iacuit in sepulcro, nunq̃ fuit corpus Christi uiuentis, nec resurgentis. Secũdũ: q frustra uenerarentur reliquiæ sanctorũ: nam ossa illa uenerãtur tanq̃ corpa, uel partes corporũ olim sanctorũ: & ita rediret heresis Eluidij: quam studiose reprobauit B. Hier. in epistola contra eundẽ. Sed si in his non est nisi una forma, puta cadaueris, uel pulueris; illa nũq̃ fuit in sanctis, & per cõsequens nec corpus compositũ ex hac forma specifica, & materia fuit aliq̃n pars sanctorũ,

¶ Sed

¶ Sed rationes istæ seipsas soluũt attenta distinctione corporis supra posita. F
Nã si accipitur corpus, ut est species substantiæ, certũ est: ꝙ non manet idẽ corpus in genito, quod fuit in corrupto etiam secundum eos. Sic enim corpus corrũpitur, & simpliciter non manet: quia sic corpus non est substantia partialis, sed totalis. Si accipitur secundo modo, ut est de quãtitate: nihil ad ꝓpositũ: quia conuersio nõ fit in quantitatẽ. Si tertio mõ perfectibili ꝑ formã specificã: illud non constituit ex materia, & forma cadaueris: sed est subiectum formæ cadaueris idem in genito, quod fuit in corrupto. Et ideo ita est contra arguentes sicut contra opi. secundã, nam certũ est, ꝙ uiuens corrũpit in cadauer. Certũ ẽt est: ꝙ ossa illa, q̃ dñr reliquiæ sanctorũ: sunt res q̃dã totales ꝑ se in gñe, & in certa specie, & ita hñt formas specificas, q nunq̃ fuerunt partes sanctorum. Nam defuncto B. Hiero. lcm̃ cadauer suum (Sic enim nominat Eusebius, & Cirillus eius discipuli, & contemporanei) nunq̃ fuit pars B. Hiero, uiuentis, sed materia cadaueris, siue subiectum formę cadaueris quodcũq; fuerit. ueneramur aũt sanctorũ reliquias: non quia totum illud, quod sensibus subijcitur, fuit pars sanctorum: sed qa materia, uel substantia formæ reliquiarum uerè, & eadem numero fuerunt in sanctis: & iterũ relinient in resurrectione animabus sanctorũ participes glorię corporis. De corpore Xp̃i patebit infra. ¶ Ad propositũ secundum hanc opinionem tenentem, ꝙ in eodẽ composito substantiali non est nisi una forma substantialis, dicitur, ꝙ in humanitate Xp̃i nihil est nisi materia, & aĩa intellectiua tanquã pa tes eius essentiales, ex quibus componitur. ¶ Qđ aũt sit corpus illud, in quod conuertitur substantia panis: sunt diuersę rõ̃iones. B. Thom. 3. par. q. 75. art. 6. ponit ꝙ corpus illud in quod cõuertitur panis: est al quod cõpositũ ex materia & anima intellectiua, nõ ut intellectiua est: nec ut cõstituit cõpositum, quod est homo: sed ut dat esse corporeũ, & constituit compositum, quod est corpus. Sed hoc sustineri nõ potest: quia cõuertitur in illud corpus, quod fuit idem in sepulcro, & in cæna, uel cruce: sed illud non includit animam, cũ aĩa Xp̃i non fuit in sepulcro. ¶ Egidius dixit theoremate. 28 ꝙ corpus illud, in qđ conuertitur substantia panis: est mater a: nõ absolutè, & secundum se, quia in hoc errauerunt oẽs ph lo. antiqui dicentes materiam esse corpus: ut dicit theoremate 30. sed organ zata. i. materia hñs quendam modum quantitatiuum, propter quem ipsa põt nominari corpus: sic. n. dicit philosophus: ꝙ anima est actus corporis. i. materiæ habentis partes seu modum quendam quantitatiuum, nõ tñ includendo quantitatẽ, quia illa non est de essentia hominis. Ille tñ modus dicit, non est quoddã accidẽs superadditum materiæ essentiæ, sed est derelictus in materia ex adiacentia quantitatis: & est realiter ipsamet materia substãs certis dimensionibus, siue quanti ati, quia ut sic censetur habere partes ẽt distinctas a partibus quantitatis. Et propter hoc etiam materia, ut sub tali modo habet esse, potest dici quoddam totum: siue quoddam compositum, ut declarat theo. 29. ut ita uerè posset dici, totus panis conuertitur in totum corpus. Et secundum hoc potest etiam idem fuisse corpus Christi uiuum, & mortuum, non solum ratione materiæ: sed ratione illius termini, modi ex stendi sub quantitate, ut declarat theoremate 47. Ideo autem negat quantitatẽ esse in se per termino conuersionis quia tunc non esset transsubstantiat o, si requireret in per se termino aliquod accidens. Etiam tunc ibi esset quantitas. i. quod ipse negat, & alij communiter. ¶ Ista opinio & si bene posset intelligi: tñ modus loquendi uř implicare. Non. n. simul stãt: ꝙ modus ille quantitatiuus sit idẽ materiæ realiter, & non sit derelictus a quantitate, quia mater a non derelinquitur, nec causatur a quantitate. Similiter non stat, quod modus ille

Marginal notes: B. Hiero. — B. Hiero. — G — Quod Christi sit corpus illud, in qđ conuertitur substãtia panis: diuersæ opiniones. — B. Thom.

aduenia: materiæ exadiacientia formarum ceterarum, ut ipse frequentur di cit, & q͞ sit idem materiæ, quia idē non conuenit sibijpsi. Item si est idē materiæ: quomodo materia pōt dici ex ipso quoddam compositū. ¶ Has opiniones cum op n. Henrici de Gandauo tenentis in homine duas esse formas substantiales: iatē recitat Scot. cum suis motiuis, & latius inititur improbare, cuius tñ rationes sufficienter soluit Grego. ubi supra inquantum procedunt contra unitatem formæ substantialis in composito.

Scot. Grego.

H ¶ Potest ergo dici, sustinendo unam tantum formam substantialem esse in homine, quæ est anima intellectiua, q͞ panis conuertitur in materiam primam humanitatis Christi tanquam in terminum primum per se, & formalem conuersionis factæ, ui consecrationis. Quæ materia est corpus: ut dicit altam partem compositi substantialis q̄ cum forma constituit totum. Et hæc materia siue corpus est alia numero a materia panis: hæc etiam est eadem numero in Christo uiuente, & mortuo. Ipsa etiam materia iacuit nuda in sepulcro. Nuda dico a forma substantiali: non nuda a formis accidentalibus. Non tamen conuertitur panis primò in aggregatum ex materia, & accidentibus sibi inhærentibus, quia accidentia illa uariabilia sunt, nec semper manent eadem in eodem subiecto. i. materia Christi: quia alia accidentia puta pallor, uel nigredo, frigus, rigor &c. fuere tam in corpore Christi mortuo, q̄ in uiuo. Terminus autem per se huius cōuersionis semper est idem, ut supra dictum est. Horreo dicere: q͞ forma cadaueris successit animæ intellectiuæ in Christo moriente, quod de alijs sanctis neminem negare puto, nō sic in Christo. De quo Propheta in Psal. Non dabis sanctum tuum uidere corruptionem, ut allegat B. Petrus. atq; exponens ait. Prouidens propheta locutus est de resurrectione Christi, quia neque derelictus est in inferno: nec caro eius uidit corruptionem. Sanctum tuum. glosa: corpus sanctificatum. Per hoc probat humanæ fragilitatis expertem, & supergressum esse humanā conditionem. Hæc glo. Videret autem corruptionē cōi lege fragilitatis humanæ, si separata ait, ac in infernū descendente: corpus in sepulcro formam suscipere cadaueris. Si ergo forma cadaueris non successit, nec alia forma specifica, qd horum magis obuiat physicis principijs materiam stare nudam, an ipsam stare sine forma specifica utrumq; negaret philosophus, qui ponit ad corruptionem unius sequi generationem alterius. Vtrūq; fieri per deum concedere habet catholicus: eo q͞ neutrum implicat contradictionē. ¶ Si uerò quis dicere non refugeret, separata anima Christi aliā formam succedere in materia, nominetur, ut libet. Iam manifestum est: q͞ corpus compositum ex materia, & illa forma succedēte, quod iacuit in sepulcro, nunq̄ fuit in Christo: neq; pars humanitatis Christi. Non ergo in hoc corpus conuertitur panis: quia corpus, in quod conuertitur, idem est in sepulcro: & in uiuēte Christo: ut plerisq; autoritatibus sanctorum patrum probatur. Vnde Amb. ut hr de conse. d. 2. Oia quęcunq;. Idem inquit corpus, quod de uirgine sumptū ēst, quod passum est, & sepultū: & resurrexit, & in cœlum ascendit. loquitur de corpore, in quod cōuertitur panis in eucharistiā. Item Leo in ser. de ascē. Non dubia fide, sed certissima scientia tenemus, eam naturam in pr̄is cōsessuram throno, q̄ iacuerat in sepulcro. Item Aug. in de fide ad pe. Idem homo in utero matris, & pependit in cruce, & iacuit in sepulcro: & resurrexit. Sed non potest illa identitas intelligi nisi ratione partis, quæ est corpus. Idem in epistola ad Felicianum. Illam carnem in sepulcro non deseruit, quam in utero formauit. Item Greg. super il. ud Iohan. 21. Maria stabat &c. Quod moriendo in sepulcro posuit: surgendo super angelus leuauit. Item super illud Ionæ. glo. Tu subleuans de corruptione idipsum

Psal.

Ambro.

August.

Grego. Iohan. 21.

corpus

corpus: & eandem carnem resurgere, quod in humo conditum fuerat. Multa ad idem supra allegata fuerant. Et per hæc patet solutio rationum sup. ¶ Sed di. non solum est idem corpus, sed & eadem caro: ut dicunt quædã auctoritates. Et in psal. 15. Caro mea requiescet in spe. & Act. 2. Nec caro eius uidit corruptionem. & eadem ratione eius ossa. Materia aût non põt dici caro, neq; os, cum illa non sunt eiusdem rationis. Materia autẽ est eiusdem rationis in omnibus organis. Respondetur, caro, & ossa sunt termini connotatiui: & accipiuntur dupliciter. Vno mõ ut supponunt pro corpore de substantia. i. pro cõposito ex materiã, & forma specifica connotando accidentalem dispositionẽ: & sic panis non conuertitur in carnẽ. ut sup. dictũ est: quia non in corpus, ut est species substantiæ. Nec sic est eadem caro uiui, & mortui: nec eiusdẽ rationis est in homine, & pecore. Alio modo accipitur; ut supponit pro corpore tertio modo accepto. i. altera parte compositi, quę est materia cõnotando certas dispositiones accidentales: & sic est eadem caro in uiuo, & mortuo. Etiam caro, & ossa sunt eiusdem rationis essentialis: sed non accidentalis, sicut hõ albus, & calidus. Sunt etiã eiusdẽ rationis in homine, & pecore. Nec sequitur, sunt eiusdem rationis, ergo caro est os propter defectũ connotati, sicut homo iustus, & iniustus sunt eiusdem rationis essentialis. Nec tamen propter hoc iustus est, & iniustus. Et tantum de hac materia, in qua eligat quamuis, quod placet, seclusa temeritate, & pertinaccia: stante semper humili subiectione intellectus proprij determinationi ecclesiæ, & fidei orthodoxæ. ¶ Adhuc restat uidere: an conuersio illa fiat in tempore, uel in instanti. Ad quod est una responsio doctorum omniũ: quia ut dicit Alex. 4. par. q. 38. men. 6. Totus panis in totum corpus conuertitur indistincte: ita ꝙ non una pars substantiæ panis in unam partẽ corporis Christi: alia in aliã, prout determinatũ est ab Inno. 3. sic dicente. Vtrum partes in partes: aut totum in totũ: aut totale trãseat in totale: nouit illæ, quæ facit, ego, quod residuum est, igne cõburo. Si tñ quęrẽtis instat improbitas: ego salua fide concesserim, ꝙ totalis panis in totale corpus conuertitur: ita ut nulla pars panis transit in aliquã partẽ corporis. ¶ Et hoc satis patet ex præmissis, nam cum conuersio non dicit aliud nisi desitionem panis, & successionẽ corporis: desinit autẽ totus panis secundum se, & quodlibet sui, & succedit totũ corpus Christi. Manifestũ est: ꝙ totũ conuertitur in totũ, & ita fit corpus Christi totũ simul pñs speciebus panis, & non pars post partẽ, & ita non successiue: & per consequens instantanee. i. totum simul. Non. n. potest esse successio ex parte termini, qui totus simul introducitur, & non pars post partẽ. Nec ex parte subiecti successiue ad formæ receptionem dispositi. quia nullũ est hic subiectum: cũ totũ transeat in totum. Nec ex parte agentis limitati, quia agens est infinitũ: & propter idem nulla potest esse resistentia. Dicitur ergo: ꝙ in fine prolationis uerborũ incipit esse corpus Christi sub speciebus panis, & desinit esse panis. ¶ Et si diceres: licet uirtus diuina conuertẽs sit infinita: tñ operatur ad prolationẽ uerborũ sacramentalium, quæ non põt esse subita. ¶ Ad illud respondet Alex. licet uirtus diuina operetur ad uerbi prolationẽ: non tñ secundũ prolationẽ successionis. operatur enim uirtus diuina nõ nisi prolatis uerbis, sed non durante uerborum prolatione. Operatur autem in fine prolationis, & non ante: quia ita placitum est suę omnipotenti uoluntati. ¶ Sed forte quis replicet: signo instans ultimum esse panis, & similiter primum instans corporis Christi sub speciebus panis, uel sunt unum instans, uel diuersa. Si primum ergo simul sunt corpus Christi, & panis contra prius dicta. Si diuersa, & cũ instantia nõ possunt esse immediata, ca-

Caro, os accipiuntur dupliciter.

K

Psal. 15. Act. 2.

An cõuersio panis in corpus Xpi fiat in instanti aut successiue.

L

Alexan.

Inno.

Alexan.

M

dit tempus medium: pro quo ut uidetur, introducitur corpus Christi, & ita successiuè. Solutio: panis desinit simul cum uerborum prolatione: ita ꝙ idem est instans desitionis prolationis uerborũ, & desitionis panis. Cum autem prolatio uerborum est successiua: & res successiua desinit per primũ non esse: & non per ultimum esse: alioquin daretur ultima pars continui, quæ necessariò foret indiuisibilis: ideo non datur ultimum esse panis, sicut non datur ultimum instans prolationis: sed datur primum non esse prolationis, simul & panis: & illud est primum esse corporis Christi sub speciebus panis. Et per hoc patet solutio replicę, non admittendo quod assumitur: signo ultimum esse panis: illud enim non est signabile: quia desinit non per ultimum esse, sed per primum non esse. Et huic satis concordat

Alex. de ales

sententialiter Alex. de Ales par. 4. q. 38. mẽ. 8. unde ait. Sumere est istãs in quo est corpus Christi primò: & illud est terminus huius mutationes, quæ est transsubstantiatio. Sed quia in tempore non continuantur adinuicem instantia: sed inter quælibet est tempus medium non est sumere instãs proximum ante instans ultimum transsubstantiationis: in quo instanti proximo ante ultimum est panis: quia & si sit sumere instans indiuisibile ultimum in continuo: non tamen penultimum. Vnde non est sumere instãs, in quo ultimo est panis: instans enim instanti non potest continuari: sed tempus instanti. Vnde totum illud tempus, in quo est panis, continuatur illi instanti, in quo primo est corpus Christi. Hæc ille. Hoc ergo instans, in quo primo est corpus Christi, est primum non esse panis: & terminat tempus prolationis uerborũ. Tantum de illo. Et per consequens de his, quo respiciunt corpus Christi secundum considerationem prędicamenti substantiæ scilicet de ueritate corporis Christi in sacramento. Qua mutatione incipit ibi esse. Quid inquit, conuertitur. Quæ substantia maneat. Quæ desinat: & an desinens annihiletur. An conuersio instantaneè: an in tempore perficiatur.

N ¶ Pro complemento tamen, & clariore, ac specialiore decisione eorum, quæ respiciunt substantiam eucharistię: secundum diuisionem sup. lect. 38. factam. Adhuc uidendum: an totus Christus fiat præsens altaris sacramento ad legitimam consecratiuæ formæ prolationem. ¶ Pro cuius solutione duo præmitto pręambula. Primum: ꝙ nomen Christus nominat suppositum uerbi diuinum subsistens in duabus naturis diuina scilicet, & humana. unde Dama. lib. 3. Ho: nom n Christus personæ dicimus, non monotropos. i. uno modo dictum: sed duarum naturarum esse significatiuum scilicet diuinitatis, & humanitatis. Et Aug contra Maximum. Christus una persona est geminæ substantiæ. Ex illo patet, ꝙ licet sint tria supposita diuina scilicet, pater, & filius, & spiritussanctus: quia tamen solus filius subsistit in natura humana: quia solus ipse incarnatus est: Christus supponit pro solo filio, non pro patre, nec ſſ. Supponit enim pro persona diuina, connotando humanam naturam hypostatice sibi unitam: unde dimissa natura humana, uerbum non esset Christus proprie loquendo. Deficeret enim connotatum: quo deficiente, deficit & suppositio secundum logicos. Sicut deus dominus est: tamen deficiente creatura non esset dominus eo ꝙ deficeret connotatum huius termini dominus: connotat enim seruum. Non existente autem creatura, non est seruus cui dominus dominaretur, & ita non esset dominus, ut uult beatus August. 5. de tri. ca. 13. & allegat magister dist. 30. primi. ¶ Ex illo patet ꝙ uerbum non semper fuit Christus: quia non ante assumptionem humanitatis. Nec obstat illud apostoli. Christus Iesus heri & hodie, ipse & in secula. Quia simpliciter uerum est secundũ rigorẽ logice Christus fuit

An totus Xps fiat pręsens in altari facta consecratione.

Dama. 3.

August.

Heb. 13.

heri

heri & hodie & ab æterno: quamuis uerbum non fuit Christus ab ęterno. Suppositum enim illud quod est Christus, fuit ab ęterno: quamuis non ab æterno unitam habuit sibi naturam humanam. ¶ Secundo sequitur ꝙ proprie loquendo, & de rigore uerborum in triduo mortis Christi: uerbũ non fuit Christus. Patet quia in illo triduo non habuit sibi humanitatem unitam: quia non fuit humanitas Christi in illo triduo: licet fuit corpus & anima & utrumq; deitati unitum: quia tamen anima fuit separata a corpore non fuit ibi humanitas nam humanitas composita est ex utroq;: ut dicit Hiero. & allegatum est supra. ¶ Ex quo sequitur tertiò, ꝙ si aliqua prædicta Christo attributa sunt pro triduo ratione humanitatis: ꝙ tales orationes sunt tropicæ, & figuratiuæ, hoc est non sunt uere de uirtute sermonis: sed admittuntur per figuram ut illa Aug. super Iohannem. Quis non est derelictus in inferno. Christus: sed in anima sola. Quis iacuit in sepulchro. Christus sed in corpore solo, quia in his singulis Christus est. In his singulis Christum confitemur. Et illa Amb. in lib. de spiritusancto. Christus pependit in ligno, Christus iacuit in sepulchro. Et illa symboli. Christus est sepultus, Christus descendit ad inferna. Hæc inquam & similes secundum præfatum modum loquendi per synecdochē conceduntur: quia diuinum suppositum mansit unitum corpori Christi: & similiter animæ in triduo ut dictum est quæ fuerunt partes humanitatis eius ratione quarum partium toti Christo prædicta prædicata attribuuntur. secundum hunc ergo intellectum conceditur: Christus iacuit in sepulcro. i. humanitatis Christi cui mansit unitum uerbi suppositum, iacuit in sepulcro. Et illa, Christus descendit ad inferna, ad hunc intellectum conceditur anima Christi diuinitati unita descendit ad inferna. ¶ Notandum tamen de illis. Christus descendit ad inferna: Christus iacuit in sepulcro, quę secundum rigorem logicæ ueræ sunt. Non autem illę. Ad inferna descendit Christus: in sepulcro iacuit Christus, quarum differentia patet ex logica, quia aliter appellant termini connotatiui positi a parte eiusdem extremi aliter, dum ponuntur a parte diuersorum. Verum nonnulli generalius de nomine Christi loquuntur dicentes, ipsum supponere pro diuino supposito, connotando ipsum subsistere in natura capaci assumptionis suppositalis: siue sit totalis: siue partialis. Et hi admittunt pręfatas locutiones propriè, non per figuram. tamen per idiomatum communicationem. ¶ Sed non stando in ista diuersitate, uideamus, an Christus secundum totam diuinitatem, & secundum totam humanitatem sit in hoc sacramento. In utraq; enim natura est reperire quandam totalitatem. In diuina, quæ est secundum inclusionem omnium trium personarum, sic enim Christus secundum totã deitatem esse in hoc sacramento est Christum esse cum patre, & ss. In humana uero natura est reperire duplicem totalitatem: unam secundum partes essentiales: aliam secundum partes integrales. Et sic Christum esse in sacramento secundum totam naturam humanam, est Christum esse in sacramento secundum corpus, & animam & secundum omnes partes integrales caput, pedes, & sic de alijs. Secundò supponitur ex supradictis: ꝙ aliquid dicitur esse in sacramento dupliciter, uel ex ui consecrationis, uel conuersionis, quod scilicet est terminus per se conuersionis, & primò intentus. Secundo modo per quandam concomitantiam: quia coniunctum ei, quod primo modo est præsens. ¶ His præmissis ponuntur. 5. propositiones. Prima Christus deus, & homo secundum diuinam naturam pariter, & humanam præsens est uenerabilis eucharistiæ sacramento. Hæc ueritas satis deducta est ex auctoritatibus canonis, & sanctorum lect. 29. &

Ad inferna descẽdit Xp̄s Xp̄s iacuit in sepulchro, an, & quõ sint concedẽdę.

possunt aliqui breuiter commemorari. De summa tri. & fi. catho. ca. 1. Idem ipse sacerdos, & sacrificium Iesus Christus. Iesus autem Christus deus, & homo est subsistens in natura diuina, & humana. Et concordat beatus Hiero. de conse. dist. 2. Nec Moyses. Nec inquit Moyses dedit uobis panem uerum, sed dominus Iesus ipse conuiuium, & conuiua: ipse comedens, & qui comeditur. Item illud est sub sacramento, quod manducatur, & sumitur sumpto sacramento. Hoc autem est Christus Aug. de conse. dist. 2. Qui manducat. Manducatur Christus, uiuit manducatus: quia surrexit occisus Itē Hiero. eadē dist. Singuli. Singuli inquit: totū accipiūt Christum dominum. Item Amb. lib de offi. eadem dist. Ante benedictionem. In hoc sacramento Christus est. Ad idem plures adduci possunt, quæ habentur eadem distin. & 4. sententiarum concordant omnes doc. Inno. Hugo, & ceteri. Quia ergo ibi est Christus, & Christus dicit utramq; naturam diuinam, & humanam: sequitur: ꝙ ibi sit utraq; natura.

Hiero. — August. — Ambro. — Inno.

Q ¶ Secunda propositio. Sub hostia consecrata concomitanter est ipsa diuinitas, & dei filius. Non tamen ibi sic est pater, & spiritussanctus. Prima pars patet, quia diuina natura unita est corpori Christi: nec ipsum unquam dereliquit, quod corpus est ibi per se ui consecrationis: ut dictum est. Quod autem diuinitas non dereliquit corpus: patet per beatū Augu. super Ioh. Mors ad tempus animam, & carnem separauit: sed neutrum a uerbo dei. Item Dama. li. 3. sen. Christus, quod semel assumpsit, nunquam dimisit. quod intelligi oportet quantum ad partes essentiales: quia in triduo dimisit humanitatem: quæ in triduo non fuit sed non partes: quia nec corpus, nec animā. Cum ego diuinitas, & uerbum (quod est filius dei) non sit ibi ex ui conuersionis: nec in ipsum panis conuertitur, ut supra dictum est. Est autē coniuncta corpori assumpto, quod non dereliquit, sequitur: ꝙ sit ibi per concomitantiam. Secunda pars propositionis patet, scilicet ꝙ non sit sub hostia pater, & spiritussanctus sic cōcomitantur, sicut deitas, & filius. Sūt quidem sub sacramento pater, & spiritussanctus, qui propter immensitatē diuinæ naturæ sunt ubiq;: etiam propter identitatem essentiæ non possunt separari a filio: ut filius sit alicubi, & non ibi sit pater, & spiritussanctus, quia quælibet harum personarum est in alia per circumcessionem, & simpliciter inseparabiles sunt: unde dixit Christus Philippo. Ego in patre, & pater in me est. Non autem sunt in sacramento eo modo per concomitantiam: sicut essentia: & filius: nam essentia, & filius: sunt ibi per concomitantiam: quia uniti hypostatice corpori assumpto, sed nec pater, nec spiritussanctus assumpsit humanam naturam: & ita nec partes eius. Non enim pater factus est homo, nec spiritussanctus incarnatus est, ut probat magister dis. 1. tertij. & dist. 16. primi lib. sen.

August. — Dama. 3.

R ¶ Vtrum autem debeat concedi simpliciter, ꝙ ibi sit pater, & spiritussanctus per concomitantiam licet non sicut uerbum, uidetur mihi salua semper saniore sententia: ꝙ uis est in nomine, quia de re constat. Constat quidem: ꝙ ibi est pater, & spiritussanctus duplici ratione. Primò: quia sunt deus: & per consequens ubiq; Secundò: quia sunt consubstantiales uerbo: ergo sunt, ubi uerbum ita ꝙ si per impossibile non essent ubiq; nihilominus essent in sacramento in quo est uerbum, propter consubstantialitatem uerbi. Constat etiam: ꝙ ibi est uerbum per assumptionem corporis: quo modo non est ibi pater, & spiritussanctus. ¶ Posset igitur dici: ꝙ aliquid dicitur esse in sacramento per concomitantiam dupliciter: immediatè, & mediatè. Primo modo dicitur esse ibi, quod est unitum, siue coniunctum ei, quod est ibi per se, & primo, non per aliud. i. non propter hoc, ꝙ est coniunctum alicui coniuncto C

Dupliciter aliquid dicitur esse sub eucharistia per concomitantiam.

ei, quod est ibi primò, & per se. Sic est anima sub speciebus panis: quia immediate coniuncta est corpori. Secundo modo: quod est ibi propter coniunctioné eius cũ coniuncto illi, quod est ibi per se primò: sic accidentia animæ, gratia, charitas, animæ Christi sunt in sacramento: non quia unita sunt corpori, quod est ibi primò, & per se: sed quia unita sunt animæ quæ cõiucta est corpori. Per hoc posset dici: ꝙ uerbũ est in sacr̃o per concomitantiã primo mõ immediate: quia unitum immediate corpori. Non.n. est unitũ ꝑ animã, alioquin in triduo nõ fuisset unitum corpori: anima tũc separata: quod patet fallum. Pater aũt, & filius sunt ibi: quia uniti, & consubstantiales uerbo: quod est immediate unitum corpori: & sic nõ sunt ibi per concomitãtiã primo modo immediate, sed secũdo modo. ¶ Tertia propositio, quæ respicit humanitaté Christi, quæ attenditur penes partes essentiales eiusdẽ: est illa Corpus Xp̃i est sub spẽbus facta consecratione primo, & per se. Anima uerò est ibi per cõcomitantiã immediate. Prima pars probata est supra. Secunda probatur quia tale est corpus Christi in sacr̃o: quale est in sua naturali existentia. In naturali aũt existentia est uiuum, & nõ mortuum: quia Xp̃s resurgens ex mortuis iã non moritur. Nõ uiuit aũt nisi super animã, ergo nõ est sine anima. Quod aũt sit ibi per concomitantiã, patet, quia nisi esset cõiuncta corpori, nõ esset ibi, unde in triduo fuisset corpus in sacr̃o sine anima: ut frequenter dictũ est. Quod ẽt immediate patet, quia anima immediate coniungitur corpori, ipsiq; inheret & ipsum uiuificat: non per aliquod mediũ, cui prius inhæreat. Et sicut dictũ est de anima: ita dicẽdũ est de precioso Xp̃i sanguine: ꝙ etiã est in corpore, & sacramẽto per cõcomitãtiã immediate. Nõ.n. põt corpus humanũ uiuere naturaliter sine sanguine. Et est immediate coniunctũ corpori nõ per aliud, cui sit essentialius cõiunctũ. ¶ Quarta propositio respiciẽs partes integrales. Oẽs partes integrales corporis Christi, caput, pectus, manus, pedes & cæteræ partes integrales per se, & primò hñt pñciã ad spẽs sacr̃ales. Probatur: quia per se, & primò est ibi corpus. Cũ aũt corpus nihil est, quã suę partes simul sumptę: ergo propositũ: maxime qu a Xp̃i corpus nunquã fuit mõstruosum, aut imperfectũ: ergo semper habuit oẽs partes ad corporis perfectionẽ requisitas. Erat.n. specio sus forma præ filijs hominũ, secũdũ prophetã. ¶ Sed est caute considerandũ ꝙ nomina partiũ integraliũ qñq; dicunt partes totius compositi ẽt ex materia, & forma specifica cõpositas: & sic caput non est tm̃ materia, uel forma corporeitatis secũdũ sic opinantes: sed est cõpositũ ex materia, & anima uiuẽte sic dispoſita, & qualificata. Alio mõ dicit tm̃ materiã substractiue, & nõ formã specificã connotãdo certã formã, & qualificationẽ: qui mõ ẽt in corpore mortuo dicimus esse caput, & membra: & sic põt ẽt distingui de carne, & ossibus. Et per hoc possunt concordare doc. quorũ aliqui dicũt, ꝙ caput, carnes, & ossa nõ sunt eadẽ in uiuo, & mortuo. Nec nomina hæc uniuocę important partes illas in corpore uiuo, & mortuo: sed æquiuoce, sicut homo significat uiuũ hominẽ, & mortuũ. Alij oppositum asserunt. Prima opinio uera est secũdũ primam acceptionẽ: secunda secũdũ secundã acceptionẽ illorũ nominũ caput, manus &c. In propositione aũt nostra accipi debet secũdo mõ, & nõ primo mõ: q2 primo mõ accipiẽdo sunt ibi partim per se, & primo quantũ ad materiã: & partim per concomitantia quoad formã. ¶ Ex his colligitur, ꝙ quattuor pertinentia ad perfectam corporis Christi consistentiam, sunt in sacramento uenerabili. Primum, corpus Christi gloriosum: secũdũ præciosus eius sanguis: tertiũ benedicta eius anima: quartũ diuitas excellentissima. Corpus ex ui conuersionis siue per se primò: cætera tria per concomitantiã quodã ordine secũdũ Frãciscũ Maronis: secũdũ

quem

Marginal notes: "Quid uero est sub sacramẽto respiciens humanitaté Christi." (beside "Tertia propositio"); "S" (right margin, same line); "Rom. 6." (right margin, beside "quia Xp̃s resurgens ex mortuis").

quem habent eſſe in Chriſto in exiſtentia naturali. Nam ſanguis eſt ibi ex concomitantia immediata: quia pertinet immediatè ad diſpoſitionem corporis: ut ſit ſuſceptiuum animæ, quæ non uiuificat corpus ſine ſanguine. Secundò eſt ibi anima ex concomitantia mediata: quia præſupponit ſanguinem in corpore, ſine quo corpus non uiuificat. Tertiò eſt, ibi deitas ex concomitantia remota, quæ quamuis immediatè ſit unita corpori: & etiam manſit unita corpori, anima, & ſanguine ſeparatis, in triduo. ſ. tamẽ in incarnatione facta eſt unio ad totum hominem primò: & ex conſequenti ad partes humanitatis, & ideo quaſi remota, & ultima concomitantia dicitur eſſe ſub ſacramento. Ex quo patet: ꝙ aliter loquitur ille doct. de medio, quam ſupra dictum eſt. Loquitur enim hic de medio quaſi diſponente: ut mediatè dicatur uniri, uel coniungi, quod requirit aliquod mediũ quaſi diſponens aliud ad ſui coniunctionem, non ꝙ illo medio uniatur: & ſic anima mediante ſanguine unitur corpori, quia non unitur corpori ſine ſanguine diſponente corpus: non autem unitur ſanguini. Supra autem dictum eſt de medio ſuſcipiente unionem. i. de medio, quo prius unitur alicui: & propter hoc, ꝙ unitum eſt illi, & illud alteri, unitur etiam illi alteri. Et ſic nec ſanguis, nec anima, nec deitas mediatè unitur corpori: ſed ſingulum horum immediatè unitur corpori. Et ſecundum hoc quædam ſunt ibi per concomitantiam ad corpus Chriſti: quædam per concomitantiã ad concomitantiam: de quibus dicetur. De illis quattuor ſupradictis etiam loquitur ſanctus Bonau. diſtin. 11. quarti. quæſtio. 1. arti. 4. aliquo modo conformiter Franciſco di. ꝙ ibi eſt corpus Chriſti ui conuerſionis ſanguis ratione commixtionis: anima ratione connexionis, diuinitas ratione unionis, quæ etiam notari poſſunt in uerbis Chriſti. Ego ſum pa. ui. qui de cælo deſcendi. Panis quantum ad corpus ſeu carnem. unde: Caro mea uerè eſt cibus. ibidem. Viuus per animam, quæ non uiuificat ſine ſanguine: qui de cælo deſcendi ex deitate: non motu locali: ſed humanitatis aſſumptione. ¶ Sexta propoſitio: Non ſolum hæc quattuor nominata: corpus ſanguis, anima, deitas ſunt in ſacramento euchariſtię: ſed etiam eorum proprietates accidentia: & perfectiones naturæ, & gloriæ. Patet: quia ut frequenter dictum eſt: ꝙ tale eſt corpus ſub hoſtia, quale eſt in naturali exiſtentia quantum ad ſuas partes, & proprietates maximè abſolutas, ſecundum eos, qui ponunt reſpectus quia de reſpectiuis pręſertim ad ubi non ita: de quo poſtea. Vnde ſunt ibi quattuor dotes gloriæ corporis, determinata partium armonia, ac qualitates primæ, & ſecundę, complexio debita partium officialium, & organorum. Sunt enim ibi in optima diſpoſitione naturali quantum ad omnes qualitates ſingulis inexiſtentes. Sed de quantitate corporis, ac partium: ac eorum ſitu, & diſtantia locali dicetur lec. ſequenti. Nec ſolum ibi ſunt omnia, quæ faciunt ad perfectionem corporis, & membrorum, ſed etiam ea, quæ ſunt ad corporis ornatum, & decorem, ut capilli, ungues, barba, & cętera, quæ pertinent ad glorioſi corporis ſpecioſitatem: quæ Chriſtus reſumpſit in ſua mirifica & glorioſa reſurrectione; in quibus ſedet ad dexteram patris, ſanctorum aſpectibus præſentatus. Sunt & ibi perfectiones animæ naturales, & glorioſę. ſ. cognitiones diuinæ eſſentię, & rerum omnium in uerbo, & proprio genere. Similiter & fruitio beata, ac affectiones, amores, cæteriq; uoluntatis actus, & delectationes. Necnon & exteriorum ſenſuum, & interiorum opera, & qualitates. Si enim aliqua harum perfectionum deeſſet Chriſto, ut in ſacramento, tunc eſſe in ſacramento redundaret in magnam imperfectionem corporis, & animæ Chriſti. Perderet enim aliquam perfe-

Bona.

Ioh.

V

Sũmarie reſpõdetur de contẽtis ſub ſacramento.

ctionem,

ctionem, ut ibi existens, quæ sibi inexisteret in cælo, quod uidetur absurdum dicere. Nam sic minus delectabile esset Christo quantum ad corpus, & animam, esse in eucharistiá, quam in cælo: si ut ibi careret aliqua perfectione, aut delectatione corporali, uel spirituali. Sicut & angelis custodibus nostris magis triste foret, si eis nobiscum in terris existentibus aliqua deesset perfectio, quæ adesset in cælis. Vnde etiam nobiscum existentes semper uident faciem patris. ¶ Neq; enim necessarium est, quod cunq; absolutum in corpore aut anima Christi tolli, propter nouam eius præsentiam ad species sacramentales, quod eis inest in cęlo. Nullo ergo priuatur in sacramento, quod inest in cælo. Et hoc de facto: quia secundum absolutam dei potentiam oppositum non est impossibile, ut infra dicetur. ¶ Et pro omnibus illis una est ratio: quia cum propter conuersionem panis in solum corpus Christi per concomitantiam sunt ibi sanguis, anima, deitas: quia coniuncta sunt corpori, & unita: eadem ratione ibi, sunt, & illa, quæ sanguini, animæ, aut deitati sunt unita, non enim propter præsentiam corporis sui in eucharistia uult Christus ipsum corpus priuare suis proprietatibus, & perfectionibus: nec illas sibi coniunctis. Vult ergo primò esse sub hostia corpus suum ui conuersionis ad sensum supra expræssum uult illud corpus suum gloriosum comitari animam, diuinitatem, sanguinem. Vult illa concomitantia non esse imperfecta: nec suis operationibus, donis naturalibus, & gratuitis esse priuata. Per hoc patet: quo modo totus Christus est in hoc salutifero sacramento. Et hæc de his, quæ prædicamentum substantiæ respiciunt ad præsens sufficiant.

Mat. 18.

DE PRAEDICAMENTO QVANTITATIS.

LECTIO. XLIII.

Verũ corpus Xpi sit sub sacraméto altaris quantũ & extensum.

EXPEDITIS ut cunq; his secundum priorem diuisionem, quę conueniunt substantiæ prædicamento: consequenter uidendum est de respicientibus corpus Christi quantum ad quantitatem, & sitũ. Cum autem secũdum catholicam ueritatem totus Christus secundum utramq; naturam diuinam, & humanam: & secundum omnes partes suæ humanitatis gloriosæ, officiales, & integrales, atq; organicas, simul cum singularum proprietatibus est in sacramento eucharistiæ sub speciebus panis, ut lect. prima & alijs præcedentibus diffusé ostensum est: inquirenda est intelligentia huius ueritatis. Inter cætera enim multa, & magna huius sacramenti mirabilia hoc singulariter mirabile est; & humanam uidetur excellere intelligentiam: quod corpus tam speciosum in sua quantitate lineamentis, & figura perfectissimum cum omnium membrorum, & organorum perfecta distinctione est sub parua hostia; cuius quantitatem longe excedit. Videtur enim incomprehensibile: quomodo caput sit præcisé, ubi digitus, pes, ubi oculos cor, & epar, ubi manus: uenter cũ dorso, tibia cũ collo &c. salua partium distinctione, & sine earum confusione, & membrum maius non maiorem locum occupet, quam membrum minus, puta uenter, quam oculus. Ponenda est ergo primò ueritas tenenda, deinde eius intelligentia inquirenda. ¶ Quoad primum sit hæc propositio post uenerabilem Guil. Ockam in trac. de uenerabili sacramento cap. 6. Quamuis corpus Christi realiter, & ueraciter sub specie-

bus panis contineatur, non tamen in sacramento altaris loco circumscribitur, & totum corpus Christi sub tota hostia, & totum corpus Christi sub qualibet parte hostiæ realiter continetur. Totum dico sincathegorematice.i. quelibet pars: Vel mixtim.i.ipsum, & nihil ipsius quin ipsum. de hoc infra lect. 80. Probatur hæc ueritas testimonijs sanctorum patrum unde beatus. Hiero. in ser. dominicæ. 5. post epi. de conse. distin. 2. Singuli. Singuli totum accipiunt Christum dominum: & in singulis portion bus totus est, nec per singulos minuitur, sed integrum se in singulis præbet, Item Hilarius Papa in c. Vbi eadem dist. Vbi pars est corporis, est & totum. Eadem ratio est in corpore domini, quæ in manna: quod in eius figura præcessit. De quo dicitur. Qui plus collegerat, non habuit amplius, neq; qui minus parauerat, habuit minus. Item glo. super illo, quod dicit Hila. in fine ca. iam allegati. Non enim quantitas uisibilis in hoc æstimanda mysterio, sed uirtus sacramenti spiritualis, dicit. Non est sic quantitas æstimanda: ut sub minori quantitate sit minus corpus Christi, & sub maiori maius: quia ubicunq; pars: siue dicas pars speciei: totum corpus est: siue pars corporis Christi.i. manus, uel pes, totum corpus est. Non tamen dicendum est: quod omnia membra mixta sunt, & ubi caput ibi mixtim pes, uel manus: sed ubi pars ibi totum: quia non maiorem locum occupat totum, quam pars, & econuerso. Hæc glo. Quod dixit mixtim intelligo.i. confuse, de quo postea.

B ¶ Ex quibus colligitur manifeste primò, quod totus Christus est in tota hostia: & totus in qualibet parte. Secundò: quod etiam quælibet pars corporis Christi est in qualibet parte hostiæ. Tertiò, quod in quacunq; parte hostiæ est una pars corporis Christi: ibi sunt omnes. Quartò, quod ubi caput Christi, ibi manus: ubi pes: ibi oculus: & sic de alijs partibus. Quod uerum est, si ubi dicit locum extrinsecum specierum: secus si dicit intrinsecam corporis partem. Cuius intellectus ex sequentibus pendet. Huius ueritatis possibilitas sic accipi potest. Nihil negare debet Christianus posse fieri diuina uirtute; nisi quod per rationes ex per se notis potest euidenter probari includere contradictionem. Vel nisi hoc elici potest ex scriptura sacra, aut receptis, seu determinatis ab ecclesia. Non enim iuxta modum causarum naturalium diuinam arctare debemus potentiam, cum diuina potestas omnium creaturarum uirtutem in infinitum excedat. Nec ad negandum aliquid posse fieri diuina uirtute experta sufficiunt: cum totum ordinem naturalium causarum possit deus immutare, & contra communem cursum naturalium causarum constet eum multa fecisse. Quis.n. unquam naturaliter expertus est uirginem sine uiro concipere? duo corpora simul existere; mortuos ad uitam resurgere, accidentiā sine subiecto subsistere, aliaq; innumera, quæ tamē constat diuinitus esse facta, teste utriusq; testamenti scriptura. Non igitur negare aliqua debemus a deo fieri posse: quia ipsa non naturaliter fieri experimur. Ad propositum igitur duo supponantur. Primum deus per suam absolutam potentiam potest facere unā aliquam substantiam secundum se totam coexistere pluribus corporibus. Patet: quia hoc nullam includit contradictionem: cum per propositiones per se notas possit euidenter probari. Ex quo statim sequitur: quod una substantia per eandem diuinam potentiam potest secundum se totam coexistere alicui toto, & cuilibet eius parti. Si enim potest coexistere pluribus corporibus a se distinctis, & separatis. multò magis pluribus partibus eiusdem corporis coexistere potest. Vtroq; enim concesso, potest euidenter per ueras logicales regulas: quæ omni noticiæ, & scientiæ deseruire noscuntur: omnis contradictio euitari, sicut inferius soluendo rationes quo-

Possibilitas ostēditur ex diuina potētia medis pulchris.

Per diuinā potētiā duo corpora esse possunt in eodem loco.

quorundā ad oppositū arguentiū ostēderetur: quāuis nō possit euidenter ex puris naturalibus probari: ꝙ ita factum sit, siue fiat. Non ergo negare debet catholicus: quin deus facere potest, ꝙ aliqua substantia tota secūdū se, & quālibet partē suā coexistere posset alicui corpori toti, & cuilibet eius parti. Ita enim tenemus: quòd anima intellectiua est tota in toto corpore: & tota in qualibet eius parte. Sic ēt asserimus: ꝙ angelus est totus in aliquo loco diffinitiue: & totus in qualibet eius parte: nec alterutrius oppositum probari potest per demonstratiuam rationem. ¶ Secundum. Deus per suam absolutam potentiam pōt duo corpora siue eiusdem speciei, siue diuersarum facere coexistere simul eidem loco. Patet, ut prius: quia nullā hoc includit contradictionē. Sic enim credimus: ꝙ saluator noster Christus clausis ianuis intrauit ad discipulos, clauso resurgēs prodijt de sepulchro, lapide ab ostio monumenti nōdū per angelum reuoluto. Etiā clauso uirginis utero natus est huic mundo. Ascendit in cælum, nullo cælesti corpore diuiso. Ex quo etiā sequitur: ꝙ duæ partes, & quotlibet plures eiusdem corporis: immo oēs eidē loco possunt coexistere. Nam qua ratione duo corpora separata possunt per diuinam potētiam eidem loco coexistere, eadē ratione, & duę partes eiusdem corporis possunt eidem loco coexistere: & eadē ratione tres partes quattuor, sex & simul omnes. Nam penetratio dimensionum: licet naturæ sit impossibilis: non tñ deo. Etiam de facto plures formæ accidentales extensæ coexistunt eidem loco: & inhęrent eidem materiæ, & subiecto. ¶ Ex quibus sequitur: ꝙ deus, qui plus potest facere, quā nos possumus intelligendo comprehendere: facere pōt: ꝙ tota substantia corporis Christi coexistat toti hostiæ, & cuilibet eius parti: quia pōt facere: ꝙ sua substantia coexistat diuersis corporibus, siue locis, & ita diuersis partibus hostiæ. Et per hoc; ꝙ quælibet pars corporis sui coexistat cuilibet parti hostię, pōt & facere; ꝙ plures substantiæ corporeæ, possunt simul coexistere eidem loco: & per hoc potest facere plures: immo omnes corpori sui partes esse simul sub qualibet parte hostię. Et hoc cum facit: corpus suum totum est sub tota hostia, & totum sub qualibet eius parte, quia omnes suæ partes coexistunt singulis partibus hostię: & per consequens non est in sacramento circumscriptiuē, quia non est sic in loco hostię, quòd una pars corpori coexistat uni parti loci, & non illa sed alia coexistat alteri, ex quo omnes partes coexistunt omnibus. Est autem in hostia, siue in loco hostiæ diffinitiuè: sicut anima intellectiua, aut angelus dicitur esse in loco; quia realiter, & uere est in loco hostiæ, & non extra: saltem non oportet. Potest enim esse extra sub alia hostia, & similiter esse extra in cælo. ¶ Quamuis autem hæc sic simpliciter credere, sufficit cuilibet orthodoxo; quia tamen hic sumus in scholastico gymnasio; ubi nedum quid credendum: sed quemadmodum credenda catholicè intelligantur, inuestigandum est, quantum humana fragilitas sinit. Eisq; loquor, qui parati esse debebunt ad satisfaciendum omni poscenti rationem de ea, quæ in nobis est spe. Qui exemplo Pauli sapientibus, & insipientibus debitores constituentur. Potentes exhortari in doctrina sana: & eos, qui contradicunt arguere. Ideo ultra inquirendum est: an corpus Christi secundum dimensiones proprias, quibus extenditur in cælo: sit in sacramento. Et an concedendum sit: ꝙ corpus Christi sit tantum in sacramento: quantum fuit in cruce: siue quantū nunc est in cælo. Verum etiam quantitas sua sit in sacramento. Item quomodo saluetur figura debita humani corporis: si pars non distat a parte: aut quomodo distant; si sunt simul. Qūo oculus sit in capite, & non in pede: & quomodo saluabitur partiū organicarum distinctio. Et generaliter,

C

D

1. Pe. 3. Rom. 1. Tit. 1.

raliter, quomodo uitari possit partiũ cõfusio. Quæ omnia sunt difficilia intellectu. Vnde doctor irrefragabilis Alex. par. 4. q. 40. mẽ. 3 ar. 3. dicit. In hoc sacr̃o q̃dã sunt secũdũ naturã, quædã supra naturã: sed nõ sup intellectũ, & q̃ sũ sup intellectũ sup naturã. Secũdũ naturã sunt ibi accidẽtia q̃dã: sicut color, sapor in magnitudine: & aptitudo accidentis respectu actus sui: sicut albedinis ad immutandum uisum. Supra naturã sunt accidentia sine subiecto: ut color, sapor, rotunditas sine substantia: hoc aũt est supra naturam: sed non supra intellectũ. Intelligit enim intellectus accidentia sine subiecto per abstractionem. Supra naturam, & intellectum est ibi Christus in tota quantitate, in quanta est in cęlo, & non excedit terminos illius paruæ formulæ: hoc aũt est supra naturam, & intelligentiam. Dicendũ igitur: licet corpus Christi non excedat formam illã: non tamen est eiusdem quantitatis: quia continentia illa qua corpus Christi prout est in sua quantitate, continetur sub illa forma, nec excedit illã: nõ est aliqua uirtute naturæ: sed uirtute super naturam, & mirabiliter, unde mirabilis est illa continentia nõ naturalis. Et sequitur. Vnde quantum ad hunc articulum soli fidei intendẽdum est: quia neq; simile est in exemplo inuenire: neq; ad hoc põt intellectus humanus attingere. Vnde dicit. Inno. In hoc sacramento credere iubemur. discutere prohibemur. Vnde in hoc sacramẽto ex captiuatione intellectus illius, qui credit, & non intelligit: non modicũ est meritum fidei. Hæc Alex. ¶ Sed alij doctores ut be. Tho. Egidius Sco. Ockam, & eorũ sequaces nituntur aliquo modo rationem intelligendi aperire: sed multipliciter diuersificantur. Vnde quia difficultas intelligendi modũ existẽdi corporis Christi sub eucharistia dependet partim ex hoc, utrum quantitas sit accidens distinctũ a substantia, & qualitate. Vel an sit res ipsa quanta substantia, scilicet uel qualitas: ideo possunt illæ opiniones primo reduci ad duas sibi contrarias: quarum utraq; multos habet imitatores, quas commemorat doc. subtilis. in 4. scripto. dist. 2. quæst. 2. ¶ Prima est: ꝙ quantitas cõtinua, siue extensiua est quædam essentia absoluta realiter distincta a substantia quanta, & similiter a qualitate quanta: sicut albedo, uel caliditas est entitas quædam absoluta distincta realiter a re alba. Vnde imaginantur hi: ꝙ substantia, uel qualitas ex se non habet partem extra partem, secundum quam potest extendi: sed hoc conuenit substantiæ, uel qualitati per quoddam accidens superadditum, quasi medians inter substantiam, & qualitatem, inhærens substantiæ, & secundum aliquos substans qualitatibus: ita ꝙ qualitates inhærent quantitati tanquam subiecto immediato, & substantiæ tanquam mediato: secundum alios inhærens substantiæ & non substans qualitatibus: requisitum tamen ad hoc, ꝙ qualitates inhæreant substantiæ. Nam secundum illos qualitates extensæ non possunt inhærere subiecto, siue substantiæ, nisi fuerit in quantitate extensa. Vnde secundũ illos quicquid est quantũ: uel est quantum, quia idem quantitati: uel quia habet quantitatem sibi inherentem, uel inherentem suo subiecto, & sibi coexistentem. Primo modo ipsamet quantitas est quanta. Secundo modo substantia, cui inheret. Tertio modo accidentia, quibus coassistit per inhæsionem eidem subiecto, cui inhærent huiusmodi accidentia. ¶ Tenentes ergo hãc opi. de quantitate ad propositũ nostrũ de existentia corporis Xp̃i in eucharistia inter se sunt diuersi: nã quidã dicũt: ꝙ sicut corpus Xp̃i realiter est in sacr̃o: ita et eius quantitas, quã extendit in cælo est realiter in sacr̃o. Asserũt. n. ꝙ ubicũq; est substãtia aliqua: ibi et necessario sunt omnia accidẽtia absoluta sibi inhærẽtia. Cõsequenter dicũt: ꝙ illa quantitate nõ extẽditur corpus Xp̃i localiter in sacramẽto: q̃a nõ est ibi quãtitas Xp̃i mõ suo.

Alex.

Inno.

Alex. Thom. Sco.

Opinio doc. subtilis de quãtitate, & substantia.

An sit accidens: cui quã... inhærent.

modo quantitatiuo:sed modo substantię. Modus substantiæ secūdū se est esse in loco difinitiuè. Substantia.n.quātū est de se: est in loco indiuisibiliter, & difinitiuè, sicut anima intellectiua in corpore, quia ratio substantiæ secūdū se est indiuisibilis:& æquæ cōuenit toti substantiæ, & cuilibet eius parti. Cuius rō est secūdū eos: quia quantitas Xp̄i nō est ibi tanquā primus:& ꝑ se terminus conuersionis, sed concomitāter ad primū terminū. Nā ut supradictū est conuersio panis fit in substantiā corporis Xp̄i tanquā in primū, & ꝑ se terminū, quā concomitantur sua accidentia. Quod uerò est sub eucharistia: eo modo est ibi, quo terminat conuersionē. Substantia corporis Xp̄i est ibi tānquā ꝑprius, & per se terminus, qui ex se nō hēt modū existendi quātitatiuū, commensuratiuū, siue extensiuū, ergo est ibi modo sibi proprio.i.tota in toto, & tota in qualibet parte. Quantitas aūt ibi est per concomitantiā naturalē ad substantiā. Ergo erit ibi non modo suo proprio:sed mō substantiæ: ēt tota in toto, & tota in qualibet parte: & nō modo quantitatiuo. Sunt.n.ibi cōtrario ordine dimensiones corporis Xp̄i, & dimensiones corporis commensuratiuè locati. Nā dimensiones corporis commensuratiue in loco locatæ sunt in illo primò, & ideo mō quātitatiuo, & per eas est ibi substantia, & ēt modo quantitatiuo. Sed dimensiones corporis Xp̄i sunt in sacramēto non primò, nec sicut in loco proprio, ergo sunt ibi secūdū modū substantiæ, quæ est ibi primo, & non mō suo quātitatiuo. Vult ergo dicere hic modus:ꝙ quātitati secundum propriā naturā conuenit modus quātitatiuus, ubi est per se, & primo: hic aūt non conuenit sibi illo mō: quia hic est concomitanter. Illi consequenter habent concedere, ꝙ corpus Xp̄i est in sacramēto quantū:& ꝙ est ibi tātū, quantū est in cælo; quia ut ibi habet eandē quantitatē numero, quā habet in cęlo: sicut.n. quicquid habet albedinē, est albū; ita quicquid habet in se quantitatē, est quantū: nō tn̄ est ibi quantæ, siue quantitatiuè, quia nō commensuratur spēbus: ut sit pars in parte una, & alia pars corporis Xp̄i in alia:& ad hunc modū declināt beatus Tho. & Egidius. ¶ Aliter potest dici tenendo eandem opinionem de quantitate, quia quantitas; quæ est accidēs inhærens corpori Christi in cęlo: non inhæret sibi in sacramanto. Sed corpus Christi est ibi sub speciebus simpliciter sine quantitate quia extensio conuenit substantię per quantitatē, quæ ibi nō est, ideo corpus Xp̄i non est ibi extensum. Aiunt.n. ꝙ quantitati essentialis est modus quantitatiuus, nec ab ea separari potest. Consequenter dicunt illa absoluta tm̄ concomitari corpus Xp̄i sub sacramēto, quibus talis modus existēdi in sacramento ex proprijs rōnibus non repugnat: talis aūt est quantitas: ideo non concomitatur. Dicunt ergo illi, ꝙ separata quantitate partes corporis Christi non sunt extra seinuicem in hostia, sed una pars corporis sit cū alia. Potest enim Deus facere partē subintrare partem, & ultra illam, quæ subintrauit cū ea, quam subintrauit iterum subintrare aliam: & sic ultra subintroibunt seinuicē usq; ad minimā quantitatē naturalem: & sic saluatur ueritas cuiuslibet partis, & tamen nulla est extensio partis extra partē, sicut saluatur ueritas materię & formę quamuis non sint extra seinuicem. ¶ Tertij dicunt, & distinguunt triplicem positionem, quæ in genere duplex est sed una subdiuiditur. Vna est positio, quæ est differentia quantitatis: hæc dicit ordinē partiū ad totum absolutè non curando de loco extrinseco. Illa necessariò est in quanto continuo permanente, nec enim est intelligibile aliquid esse quantum dimensionatum, quin sit signare in toto ordinem huius partis ad illam secundum quantitatem interiacentem, & illam oportet saluari in proposito. Alia est positio, quę dicit ordinem locati ad locum, siue ordinem commensuratiuum partis locati ad certam partem

[Margin, beside "dius. ¶ Aliter": Alia opinio.] [Right margin: F]

[Margin, beside "¶ Tertij dicunt": Triplicē positionē quo in gn̄e esse duplicē; sed unam subdiuidi.] [Right margin: G]

loci: siue simpliciter totius, aut partium ad locum continentem: siue par sic in certa parte locantis, siue in qualibet parte cum toto. Hic ordo pertinet ad prædicamentum ubi quod importat habitudinem, quæ ordinem locati ad locum siue circumscriptiuam siue diffinitiuam. Tertia est positio, quæ præsupponit duplicem ordinem partium iam dictum. s. ad totum, & ad locum: & ultra dicit ordinem partiũ ad locum commensuratiuum, uel circũscriptiuũ: secũdũ quẽ partes locati coextenduntur partibus loci: & hęc pertinẽt ad prædicamentũ situs. Vnde positio, quę est prædicamẽtũ situs, pręsupponit positionũ differentiã quantitatis, & ubi: & specificat ubi: & hęc positio dicitur modus quantitatiuus: uel dimensiuus. Consequenter dicunt isti, ꝙ hanc habitudinem, seu positionem possibile est deũ separare a quanto, uel a positione prima non solum per negationem termini puta loci: sicut posset facere aliquod corpus extra uniuersum: quia tunc non esset locus cõtinẽs: cuius partibus commensurarentur partes locati. Sed etiam posito termino, cui præsenti posset fieri commensuratio corporis contenti: ita ꝙ posset esse quantũ in loco: & habere coexistentiam ad aliud quantũ sine tamen coextensione partium unius ad partes alterius, quam dicit positio situs. Hęc est opinio Sco. in 4. dist. 10. q. 1. quã sic persuadet. Quęcunq; natura cõ-
B tingenter respicit quamlibet formã alicuius generis, respicit contingenter totum genus simpliciter. i. non necessariò ex causa extrinseca, quia quod a natura intrinseca determinat sibi aliquod genus, necessariò determinat sibi aliquã spẽm illius generis: quia una natura non habet necessitatem ad opposita disiuncta: quin habeat necessitatẽ ad unum illorum. Sed corpus contingenter se habet a quamcunq; positionem: ergo corpus etiã habet positionem partium in toto: non simpliciter: sed habet necessariò ad positionem situs, nec coexistentia quanti ad quantum est simpliciter ratio necessaria illius positionis secundæ, quia contingit intelligere coexistentiam alicuius ipsi toti, absq; hoc, quòd intelligatur coexistentia partis unius parti alterius. Hæc enim coextensio est alia ab illa: etiam quando se concomitantur, nec ista in sua ratione formali includit illam, ergo absolute corpus quantum habens primam positionem, posset esse sine omni positione extrinseca, & intelligi potest quantum ad coexistentiam habere aliquid quantum sine illa positione. Vnde, quantitatem conseruari sine positione extrinseca non est aliud, nisi absolutum conseruare sine respectu extrinsecus aduenientе. Sic etiam coexistentiam conseruare sine positione secunda, non est
H aliud nisi relationem unam conseruare sine alia relatione extrinseca. ¶ Ista opinio uidetur concordare cum prima in hoc, quòd quantitas corporis Christi in Cęlo realiter sit in sacramento. Quodq; corpus Christi ut ibi, est uerè quantum, licet ut ibi non habet modum quantitatiuum. Modus enim quantitatiuus, qui dicit positionem situs, non est passio quanti: sicut risibile hominis, sed accidens per accidens eius, quia est respectus extrinsecus ad ueniens partibus quanti ad partes alterius quanti, scilicet loci. Habet etiam concedere hæc tertia opinio, quòd in corpore Christi sub sacramento sit pars extra partem: prout extra respicit per seipsas partes corporis, & earum positionem, quę est differentia quantitatis. Sed si extra respicit locum: sic pars non est extra partem, idest extra illum locũ in quo est alia pars, quia totum quantum habens eodem modo partes suas extra seinuicẽ in toto põt habere pręsentiã sui, & omniũ partiũ ad aliquod unũ extra indiuisibile, uel quantũcunq, modicũ diuisibile. Hoc modo saluat hęc opinio partium corporis Christi eandem quantitatem, continuationem distantiam, & partium mediationem, unionem, separationem, in

Quantitas corporis Xpi in cęlo realiter est in sacramento.

consu-

confusionem, figuram in ordine ad totum in sacramento sicut in cælo: sed non sic in ordine ad locũ, species.s.sacramentales. Quia in sacro est eadem quantitas dimensiua inhærens corpori Christi quę est in cęlo. Ná oẽs partes continuatæ sibi in cęlo continuantur in sacramento.s. collũ capiti, brachia scapulis, manus brachijs. Mediat quoq; inter collũ, & manus brachiũ. Vnitur oculus capiti tanquã pars toti, & nõ uentri. Separatur pes a pectore non per abscissionẽ: sed interiacentem corporis partẽ: & per hoc confusio partium tollitur: quia manẽt distinctæ inter se: & quicquid est pars partis in cęlo, manet pars eiusdẽ partis, & non alterius, in sacramẽto: nec sunt partes inter se: sed manẽt extra se, & per hoc saluatur eadẽ figura corporis: intelligendo totũ illud dictũ in ordine ad totũ, non in ordine ad locũ: nam in ordine ad locum simul sunt intra se.i. ubicunq; est una pars, ibi oẽs. Nec plus distat pes a capite, quam a tibia. nec maiorem locũ occupat, quã oculus: aut totum, quam minimus corporis punctus ¶ Contra primum modum arguit Sco. Vnum quodq; siue sit terminus primus transsubstantiationis, siue secundus: si tamen est ibi: habet proprietates suas, quæ sibi necessario, & naturaliter cõueniunt: quod probatur exẽplo: quia si deus creet substantiam quantã, uel natura generet: & concomitetur quantitas utriusq; productionis: terminus primus est substantia, & quantitas concomitans: & tñ tam in generato, quã in creato quãtitas habet suũ modũ realẽ: sicut haberet, si primo terminaret aliquã mutationẽ. Quia alia habitudo ad agens nõ uariat naturã rei, siue ad idẽ agens, siue ad aliud: hoc est; siue sit terminus primus, siue secundus: siue mediatus, siue immediatus: ergo nec carebit quantitas suo modo naturali: propter hoc tantũ, quia non est primus terminus transsubstãtiationis: dũ tamen ibi sit realiter. ¶ Itẽ dare subiecto modũ quantitatiuum ita conuenit quantitati ex propria natura sicut albedini conuenit dare albũ esse suo subiecto. Sed impossibile est albedinem esse in subiecto, & subiectũ non esse album, uel non habere modum essendi album: ergo impossibile est quantum esse in subiecto & subiectũ nõ habere modũ quantitatiuum. Consequentia nota cum minore. Maior patet: quia sicut dare esse albũ est effectus formalis albedinis: ita dare modũ quantitatiuum effectus formalis quantitatis: sed impossibile est effectũ formalẽ separari a forma inhærente. ¶ Itẽ quęro, utrũ dare modũ quãtitatiuum conuenit quantitati per se, uel per accidens. Si per se, ergo separari non põt. Si per accidens, ergo conuenit alicui per se, per cuius unionẽ, uel præsentiã conuenit quantitati. Sicut substãtiæ cõuenit modus quantitatiuus per accidens, & per inhęsionẽ quantitatis: & ita quantitas Christi habebit modũ quãtitatiuũ per aliud accidẽs in cęlo. Tunc quæro, an illud accidens ẽe sit in sacramento: & stabit argumentũ de illo, sicut de quantitate. Si nõ tunc nõ omne accidẽs absolutũ corpori Xpi in cælo, cõcomitatur in sacro. ¶ Cõtra secundum modũ arguit Sco. quia ille uidetur tollere a corpore Christi positionẽ in toto, & omnẽ figuram, quę necessaria forte est ad corpus animatum. Si.n. totũ subintrat totũ usq; ad minimã partẽ naturalẽ: non distat caput a pede: nec erit ordo partium ad totum necessario ad corpus animatũ. Sed hic faciliter dicerẽt concedendo illatum. Sed ordo partium ad totũ & distantia ac figura, etsi requiratur ad corpus animatum naturali modo existens: non tamen simpliciter potest.n. corpus animatum per potentiam diuinam miraculose conseruari sine his. Sic etiã secundum eũ, licet corpus animatum naturaliter non possit consistere sine debita distantia partium in ordine ad locum, neq; figura commensuratiua sine ordine partium corporis ad partes loci, in quo solo uidetur consistere figura, tamen miraculose per potentiam

L dei poteſt conſiſtere ſine illis. ¶ Contra opinionem Sco. arguit ockam in ſuo.4.q.4.& in trac. de ſacramento cap. 29. quærens de illo ordine partiũ in toto, quem dicit quantitas: aut eſt ordo partium ſitualis: ita ꝙ una pars eſt ſuperior, aut inferior, una ante, alia retro, una uerſus orientem, alia uerſus occidentem, aut eſt ordo perfectionis, aut totius, & partis: quomodo oculus eſt pars capitis, non pedis. Aut ordo cauſalitatis, quomodo una pars eſt cauſa alterius, aut ordo originalis, uel naturæ, uel temporis: quæ una præcedit aliam origine, tempore, uel natura. Alius ordo non uidetur aſſignabilis importatus per poſitionem, ut eſt differentia quantitatis. Si primus ordo ſcilicet ſitualis, ille non poteſt eſſe ſine locali diſtantiá partium. Sed quia localiter partes non diſtant: non erit ibi ille ordo, nec aliquis aliorum ordinum imperatur per quantitatem, quia quolibet eorũ ita poterit competere ſubſtantiæ corporis Chriſti, ſi ſeparata eſſet penitus a quantitate: quod etiam facere ſecundũ eũ deo eſt poſſibile, ſicut quando eſt coniuncta quantitati. Conſeruata.n. tota corporis Xpi ſubſtantia abſq; hoc, ꝙ ſit quanta: ita tunc eſſet pars una perfectior, & alia ſicut nunc: nec plus pars una eſſet pars alterius. Nunc nec prior tempore, uel natura nunc, quam nunc, & ita nullus ordo partium ſubſtantiæ poteſt competere partibus corporis Chriſti in toto: quando eſt coniunctum quátitati, quin conueniat eiſdem, quando quantitas fuerit ſeparata: præter ordinem ſitualem, qui ſolus ſufficit ad hoc, ꝙ ſit quantum. Talis autem ordo partium requirit diſtantiam partium localem: quæ non eſt ibi, igitur nullum ordinem partium in toto dicit quantitas præter ſitualem: qui quia ibi non eſt: non erit ibi quantitas. ¶ Item omne quantum continuum eſt longum, latum, & profundum: quia ſuperficies, corpus, aut linea ſecundũ philoſophum in prædicamentis: ſed hæ dimenſiones requirunt localem partium diſtantiá. Item ubicũq; eſt diſtantia partium intrinſeca, uel extrinſeca: põt fieri motus localis de parte in partẽ diſtantẽ: ſed ille fieri non põt

M ſine ordine partium in loco. ¶ Item omne quantum continuũ permanens, & finitũ eſt figuratum, quod & ipſe concedit de corpore Chriſti, ut in ſacramento. Ad figuram aũt non ſufficit ordo partium in toto ſine ordine partiũ in loco. Nam facta ſola locali mutatione partium, mutatur figura: ut ſi pedes ponerentur ſuper caput, oculi in loco aurium, & econuerſo: ſeruato omnino alio ordine partium. Seruato aũt ordine, partiũ in loco, non mutatur figura, ergo ad rationem figuræ requiritur ordo partium in loco: & per conſequens ad rationẽ quantitatis. ¶ Itẽ poſito, ꝙ corpus Chriſti nullibi eſſet in naturali conſiſtentia: ſed ſolũ in ſacramento: quod ſecũdũ eũ poſſibile eſt: cuius tunc figuræ eſſet in ſacramento. Nulla aſſignari poſſet, cũ manentibus cæteris ordinibus partiũ ad totũ: qualitercunq; mutatur ordo ſitualis: manet ordo, quem dicit quantitas, ergo uel haberet in caſu oẽm figurá ſimul, uel nullá. Sicut ſi deus crearet de nouo ſubſtantiam ligni cum omnibus accidentibus abſolutis: & ita cũ quantitate ſine poſitione ſituali: cuius figuræ eſſet. Nulla poſſet aſſignari ratio, quare plus diceretur quadratum, quam triangulare, aut rotundũ: nec poſſet plus dici pedale, quam bipedale. Hæ tamen ſunt partes quantitatis continuæ, & figuræ, & quicquid continetur ſub genere, continetur ſub aliqua ſpecie: nec etiá tale quãtũ eſſet rarũ, nec denſum, nec poſſet maiorari, nec minorari, cum non poſſet dici: ꝙ partes quandoq; propinquius ſibi adiacerent, uel remotius: quod tamen contingit in condenſatione, & rarefactione. ¶ Itẽ non uidetur: ꝙ in corpore homogeneo poſſit ſaluari ordo partium ad totũ ſublato ordine ad locum, cum præter ordinem partium ad locum nulla omnino ſit differentia po-

sitionis inter eas. Et sic ad omnia illa diceretur: q licet partes in calu non distent extrinsece in ordine ad locum: distant tamen intrinsece per partes interiacentes intrinsece: per quam intrinsecā distantiā saluatur etiā figura intrinseca, licet non extrinseca: rationes aūt illæ solum procedunt de distantia, & figura extrinsecis. ¶ Contra quæritur; quid intelligatur per interiacentiam partium intrinsecam: cū enim omnes illæ partes simul sint respectu cuiuslibet puncti loci, seu continentis, quomodo inter duas interiacet quasi mediando alia pars: nisi sic intelligatur: q brachiū interiacet inter manum, & scapulam: quia manus est pars brachij, & non scapulæ: sed ista interiacentia saluatur sine quantitate, oporteret utiq; exprimere, quid dicat ille ordo. ¶ Præterea uidetur penitus inintelligibile, q partes distent in ordine ad totū: & non in ordine ad locum præsentem, & continentē. Qūo enim intelligi potest: q caput tripedaliter distet a tibia per partes interiacentes: & non similiter haberet eundem ordinē in ordine ad locū extrinsecū. Signo enim partem loci correspondentem capiti, & partem loci continentem tibiā: aut est eadem, uel diuersa. Si eadem præcise, quomodo intelligitur distantia intrinseca: cū caput, tibia, & partes interiacentes sint simul præcisē. Non est enim intelligibile: q sit sol: & sit aliquod corpus non habens certū ordinem distantię ad solē. Si autē sunt diuersę partes loci: tunc corpus erit in loco illo circumscriptiuē, quia pars una in una parte alia in alia, quod in proposito non conceditur. Inter illos modos tenētiū quantitatem esse distinctam a substantia, & qualitate, secundus modus uidetur planior, & intelligibilior: nec contra eū militat ratio Scoti: ut patuit. ¶ Secunda opinio principalis Guil. ockam & suorum sequatium tenet, q quantitas non sit accidens absolutum distinctum a substantia quanta & a qualitate quanta quo substantialis qualitas formaliter dicatur quanta. N
Et hanc opinionem putant ēt esse philosophi: qui (ut aiūt) non inuenitur distinxisse inter quātū, & quantitatē. Ad cuius euidentiā: ut non laboretur in ęquiuoco, describant quantitatē dimensiuā, de qua hic loquimur. Non.n. hic loquimur de quantitate discretiua perfectionis, aut durationis: sed de quantitate molis. Est ergo quantitas molis, uel dimensiua id, quo res habet partē extra partē siue partem distantem a parte. Omne.n. extensum, & solū tale est quantū, illud autem est extēsum, quod habet partē extra partē. Non.n. sufficit habere partes realiter distinctas ad hoc: q res dicatur quāta: alioquin scientia, charitas, gratia, quia habent partes. s. gradus intentionales, ex quibus componuntur: dicerentur & essent quantæ, quantitate molis, quod non conceditur. ¶ Quo præmisso, dicunt, q substantia materialis, & similiter qualitas habet partes, ex quibus constituitur seipsa, & non per accidens superadditū, cū deus potest producere, & conseruare substantiā quālibet sine quocunq; accidente. Sublatis igitur omnibus accidentibus a substantia, potest manere substantia eadem, & ita partes eius, sine quibus non est substantia ex partibus composita. Et illæ partes possunt distare a se: & una esse extra aliā: & per consequēs esse quanta separatis oībus accidētibus p diuinā potētiā, nihil.n. impossibile includit, q deus substantiā nudā materialē de nouo creet: ita q partes eius producat in distinctis locis sine oī accidente. Itē quòd separaret accidentia a substantia materiali naturaliter p ducta, conseruando partes eius in eisdem sitibus, in quibus erant. Non.n. necessitatur deus rē aliquā localiter mouere propter destructionē cuiuscūq;, quod nō est de essentia sua, re, & loco manētibus. In utroq; casu substātia illa est quāta, quia partē extra partē habet sine quocūq; accidēte sibi inhęrēte uel in eodē subiecto coexistente, & nō est quanta sine quātitate, ergo quāti-

tas, qua est quanta, non distinguitur ab ea: cum omnibus alijs amotis adhuc
manet quanta. ¶ Item per illud est substantia quanta: per quod habet partē
extra partē, ꝑ illud aūt habet partē extra partē: per quod est præsens loco,
quo circumscribitur. Est autē præsens loco per suas partes, & per nihil su-
peradditum, quia si per aliquod superadditū maxime per quantitatē, quæro
ꝑ quid substantia est pñs quantitati: si seipsa, & per partes suas: ea de ratio-
ne seipsa & per partes suas erit pñs loco. Si per aliud accidens: de illo simi
liter quæritur: & uel dabitur aliquod, in quo est status: cui. s. seipsa immedia
te est præsens: & eadē ratione stabitur in primo: uel proceditur in infinitū,
O quod est impossibile. ¶ Dicitur ergo secūdū hanc opi. ꝙ corpus Xpi (ut in
sacro) nō est quantū: quia ut ibi nō habet partē extra partē: sed oēs partes
coexistunt simul cuilibet pūcto spēi sacralis: ut sup. probatū est. Nihilomi-
nus corpus Xpi quantū in cælo, est secūdū se totū in sacro, & oēs suas partes,
et cū omnibus accidentibus suis absolutis ipsum in cælo afficientibus uere
realiter, & integre tanquā in loco suo non ipsum circūscribente, sed definit
te. Qūo aūt hoc sit possibile declaratū est sup. & pōt quædā exēplaris ma
nuductio dari: nā deus pōt naturaliter rē aliquā condensare ad minorē quā
titatem sine egressu alicuius absoluti. In qua condensatione oēs partes prius
sibi immediate manentur immediate, & partes mediate sibi magis appro-
pinquāt: & sic minorē locum posterius occupant, quā prius, sicut opposito
modo in rarefactione uniformiter partes corporis rarefacti immediate ma-
nent immediate: & quælibet partes mediate posterius plus distāt, quā prius
& tamen nec in rarefactione: nec condensatione sit partium noua cōtinua
tio, uel diuisio, i. partes prius diuisæ per partes medias nō continuantur per
immediationem. Nec partes prius continuę, uel immediatæ diuiduntur: li-
cet in condensatione sit aliquis ingressus, siue approximatio partiū in rare
factione aliquis egressus, & elongatio partium. ¶ Pōt autē deus corpus quā-
tumlibet magnum per suam omnipotentiam condensare ad quātālibet par
tiū, & minimam quantitatem: ut maximum montem ad quantitatem grani
milij. Quod si faceret. sit manus ingressus partium, & approximatio: tamen
sine partium diuisione, aut noua continuatione, aut penetratione. Verum
adhuc maneret distantia cuiuslibet partis a qualibet, licet modica. Si tñ cō
densaret, ad punctum indiuisibile, iam tolleretur eis distantia partium, & fi-
gura corporis. sine tamē diuisione partium: sed cum earum penetratione.
Ita aliqualiter imaginari possumus in uenerabili sacramento: ꝙ omnes par
tes corporis Xpi ꝑ mirabilē eius operationē sibi mutuo, & cuilibet pūcto ho
stie coexistunt indiuisibiliter sine earum diuisione, & noua quarūcunq; par-
tiū continuatione. Verum omnes partes sibiinuicē efficiūtur immediate ne
gatiue. i. non mediate tali medio, quo possit fieri motus localis de una ad
aliā, licet in cælo sint mediate. Hoc enim fieri, nullā implicat contradictio
nē, ideo a deo non est negandum. ¶ Ex quo patet secundum logicæ rigo-
P rem, illa concedi debet, corpus Christi quantum est in sacramento, & illa
negari, corpus Christi est in sacramento quantū. Similiter illa: corpus Xpi
ut in sacramento est quantū, si (ut in sacramento) tenet se ad partē prædica
ti. Nā prima tantum ualet: corpus Christi, quod alicubi habet partes extra
partes est in sacramento. quod cōstat esse uerum, quia corpus Xpi habēs par
tem extra partem in cælo est in sacramento. secunda uid. licet illa. Corpus
Xpi habet in sacro partē extra partē, quod uerū nō est, q a in sacro oēs par-
tes sunt simul. Qūo aūt differāt secūdū appellationē terminorū connotati-
uorū in eis positorū remitto ad logicā. ¶ Consequenter dicunt, quod ordo
positionis partium in toto non est separabilis ab ordine partium in lo-

co sal-

Cor
sti
cran
est q
corp
qua
lo, e
se to
cran

eo saltem existente loco. Sed sicut in proposito, partes corporis Xpi simul sunt in ordine ad locum, quia respectu cuiuslibet pũcti specierum, ita simul sunt respectu totius: & qualibet pars respectu cuiuslibet partis, ex illa tamen partium simultate non sequitur partium diuisio, uel confusio: sed manet omnis ordo partium ad se, & ad totum qui est in cœlis, excepto solo ordine situali. Manet ordo perfectionis, nam etiam in sacramento pars perfectior in cœlo, est perfectior minus perfecta, ut caput, pede. Manet etiam ordo totius, & partis: quia sicut in cœlo, ita & in sacramento oculus est pars capitis, & non pedum: & per hoc oculus est in capite, & nõ in pede: & digitus in manu, & non in collo: quamuis caput, oculus, digitus, manus sint simul adæquatæ in eodem loco: quia oculus pars est capitis non pedum. In, enim nõ põt hic dicere aliam habitudinem nisi partis ad totum, ut patet transcurrendo omnes modos essendi in. Et est simile: quia licet simul sint in lacte albedo, & dulcedo: tamen gradus albedinis non sunt partes dulcedinis: & in composito partes materię, non sunt partes formæ: & tamen non distant secundum situm. ¶ Manet etiam ordo distinctionis partium organicarum. Nam ad distinctionem organorum non requiritur localis distantia: sed distinctio realis dispositionum naturalium, quibus existentibus est organum: siue partes distent, siue non. Nam quamuis manus retentis eisdem dispositionibus esset simul in eodem loco cum oculo: homo tamen per manum non uideret, sed per oculum. Manet ergo in sacramento partes organicę suis dispositionibus qualificatæ: & abinuicem realiter, & non localiter distinctæ. ¶ Si quęris, quid de figura partium organicarum: quæ uidetur necessariò requiri ad organizationem partium. Dicitur ꝙ figura simpliciter non requiritur ad organizationem, quia potest dominus oculum conseruare in omni sua naturali dispositione absq; hoc ꝙ sit circũscriptiuè in loco: in quo casu uerè est oculus: & tamen nullam habebit figuram: quia figura est quantitas linea, uel lineis clausa: unde quia figura cõnotat certum partium situm, & distantiam, sicut in sacramento non est positio situalis: ita nec figura. Nec est magis inconueniens figuram non esse partium, ut in sacramento: quam eas, ut ibi nõ habere positionem situalem: nec situalem distantiam. ¶ De ordine causalitatis, aut prioritatis naturæ, uel temporis non est difficultas. Si aliquis talis est partium in cœlo: idem est in sacramento. Non est ergo secundum hanc opinionem, corpus Christi in sacramento quantum: nec figuratum, nec partes eius ut ibi sunt, distant. Est tamen corpus Christi uerum organizatum, integrum perfectum, constans partibus suis distinctis, & inconfusis. Et in hoc secundo oẽs opi. concordant. Sed prima, & tertia opiniones in hoc discordant a secunda, & quarta, quia illi dicunt corpus Xpi in sacramento esse quantum per quantitatem propriam sibi inhærentem: licet non habeat modum quantitatiuum. Isti dicunt, ꝙ corpus Christi in sacramento non est quantum: nec habet ibi in se quãtitatẽ, q̃ sit accidentalis forma sibi inhærens. Prima aũt in hoc discordat a tertia: q; dicit quantitatem corporis Christi nõ habere suũ proprium modũ in sacr̃o, qui est modus quãtitatiuus. Tertia dicit: ꝙ habet suũ proprium modum: ille aũt non est modus quantitatiuus. Intelligendo ꝑ modũ quantitatiuũ partium extensionem, secundũ quam res potest esse in loco commensuratiuè. Sed est positio, quæ est ordo partium ad totum, non ad locum. ¶ Tres primæ opini. discordant a quarta: quia ponunt quantitatem esse accidens absolutum inhærens rei quantæ, quod negat opinio quarta. ¶ Posset tamen quantum ad aliquid opi. tertia cum quarta concordari per æquiuocationem nominis quantitatis. Nam distinguendo quantitatem prout opinione quarta diffinit, & similiter quan-

Q̃o saluatur figura partiũ, cum non est ibi quantum.

tum

tum dimensiuum: q. est res habens partem extra partem siue distantem a parte, inter quas potest fieri motus localis, quomodo etiam communiter accipitur quantitas, & quantum certum est corpus Christi in sacramento non esse quantum: quia sic quantitas includit ordinem partium ad totum, & locum, uerum, uel imaginarium: qui non est in sacramento. Si autem accipitur quantum pro re una numero habente partes realiter distinctas natas distare localiter per naturam, sic corpus Christi est quantum in sacramento. Si sic accipit opi. tertia: est intelligibilis, & probabilis in paucis discordans a quarta. In eo manet discordia: quia ponit quantitatem distingui a re quanta: quod quarta negat: alioquin opinio tertia est difficilis intellectu. Eligat quis, quod a pietate fidei non discordat. Et tantum de his, quæ prædicamentum quantitatis, ac situs concernunt secundum diuisionem lectione 38. præmissam.

DE PREDICAMENTO RELATIONIS.

LECTIO XLIIII.

A EXPEDITIS utcunq; his, quæ secundum prædicamēti quantitatis habitudinem corpus Christi respiciunt. Transeundum est ad prædicamentum relationis: & inquirendum de accidentibus, quæ ante consecrationem panem, & uinum affecerunt, & sensui apparent: uidelicet colore, sapore, odore, qualitatibus primis tangibilibus, ponderositate, & ceteris cui subiecto inhęreant: an sint sine subiecto. Inhæsio enim respect᷑ ue' dicitur, nec intelligi potest absq; eo quod inhærent, & eo, cui inheret, hoc est ut alij dicunt, sine fundamento, & termino. Forma inhærens fundamentum est, & subiectum, cui inhæret terminus, primo itaq; ea dicemus, quæ certa sunt. Secundò, quæ non similiter ab omnibus sunt opinata. ¶ Quoad primum quinq; pono propositiones. Prima. Species panis, & uini manent eædem post consecrationem, quę fuerunt ante cōsecrationem. Species sunt accidentia panis, & uini; qualia sunt qualitates sensibiles, color, sapor, odor: qualitates primæ tangibiles: calor, frigiditas, humor, siccitas, raritas, densitas, figura, quantitas, & si quæ sunt similia: patet illud per experientiam sensuum. Sensus namq; circa proprium obiectum non decipitur, & cum eadem appetit prius, quæ ante, si non sint eadem, illuditur sensus. Contra illud B. Ambro. & allegat magister dist. 12. 4. sententiarum. Nihil falsi putandum est in sacramento pietatis, sicut fit in magorum præstigijs, ubi delusione quædam falluntur oculi ut uideatur esse quod non est. Item uenera. Hugo de S. Victo. lib. 2. de sacra. parte 8. c. 7. In sacramento inquit, tria ibi discreta proponuntur. Species uidelicet uisibilis: & ueritas corporis: & uirtus gratiæ spiritualis. Aliud est enim uisibilis species, quæ uisibiliter cernitur. Aliud est ueritas corporis, & sanguinis, quæ sub uisibili specie creditur. Aliud gratiæ spiritualis, quæ cum corpore, & sanguine inuisibiliter, & spiritualiter percipitur. Quod .n. uidemus: spēs panis est, & uini, qđ autē sub spē illa credimus, uerū corpus Xpi est, & uerus sanguis; & paucis interpositis. Et speciē quidem uisibilem sacramentū esse ueri corporis, & sanguinis ueri. Corpus autem, & sanguinem sacramentum esse gratiæ spiritualis. Et quemadmodum species illic cernitur, cuius res uel substantia ibi esse non creditur: sic res ibi ueraciter & substātialiter præsens

Accidentia siue species sacramēti, et charitię in quo subiecta tur.

Prop. 1.

Ambro.

creditur

creditur: cuius species non cernitur. Videtur enim species panis, & uini: & substantia panis, & uini non creditur &c. Ex quibus manifeste habetur species panis, & uini, quæ sunt accidentia permanere in sacramento: immo ipsas esse sacramentum. ¶ Secunda propositio. Accidentia illa consecratione facta non inhærēt substantiæ panis, & uini. Patet quia panis, & uini substantia ibi non manet: ut supra probatum est: & uerba Hugonis præmissa satis innuunt. ¶ Tertia propositio. Accidentia, & species sacramentales non inhærent corpori, & sanguini Christi: nec eos afficiunt: nec denominant. Patet per magistrum dist. 12. li. 4. sententiarum. c. 1. Ibi non est inquit, substantia nisi corporis, & sanguinis dominici: quæ non afficitur illis accidentibus. Non enim corpus Christi talem habet in se formam: sed qualis in iudicio apparebit. Item corpus Christi ad qualitates sensibiles de nouo non alteratur: quod tamen contingeret, si accidentia panis corpus Christi informarent. ¶ Item qualitates contrariæ non sunt simul in corpore Christi & eadem eius partes: sed qualitates panis, & uini sunt contrariæ: ut siccitas panis, humiditas uini: ut ad sensum patet. Similiter contingit in qualitatibus differentiarum hostiarum consecratarum: ergo non sunt simul in corpore Christi. ¶ Quarta propositio. Species, & accidentia in sacramento non inhærent aeri circunstanti tanquam subiecto. Probatur quia nullum sacramentum, nec secundum se totum, nec secundum partem sui distat loco, & sito a subiecto suo primo: sed ad sensum apparet ꝙ aliqua pars hostiæ loco, & situ distat ab aere circunstante, & a qualibet parte eius: non ergo est in aere subiectiue. Consequentia nota cum maiore. Minor patet de partibus interioribus specierum, quæ non tangunt aerem. ¶ Item subiectum accidentis non est locus accidentium: sed subiecti, & accidentis sibi inhærentis est idem locus. Aer autem circunstans accidentia est locus eorum: quia terminus corporis continentis accidentia. Etiam alius est locus aeris, & alius locus specierum: quia alia & alia continentia: nam aer continet species nō autem continet seipsum. Quod uerò subiectum non sit locus accidentis, patet quia locus situ distinguitur a locato: & non est simul cum locato penetratiue: quippe locus diuisus est a locato situaliter 4. physi. Subiectum autē, & accidens sunt simul, & ideo idem est locus substantiæ, & accidentis. Sicut locus lactis est etiam locus albedinis, ac dulcedinis inhærentis. ¶ Ex illis sequitur propositio quinta: ꝙ accidentia, quæ sunt species sacramentales, nō sunt in substantia tanquam in subiecto. Patet: quia non sunt in substantia panis ex propositione secunda: nec in substantia corporis Christi ex propositione tertia: nec in substantia circunstantis aeris ex propositione quarta: nec potest ibi fingi alia substantia: sunt tamen ibi realiter ex propositione prima. ¶ Sed restat dubium, an sint in aliquo subiecto accidentali. De illo sunt opi. Sunt enim, qui dicunt solam quantitatem posse esse sine subiecto: qualitates uerò materiales: licet possint esse sine subiecto substantiali per diuinam potentiam: non tamē sine subiecto accidentali. Inhærent enim quātitati tanquā subiecto immediato, sine quo conseruari non possunt in esse. Cuius rationem assignant: quia sola quantitas indiuiduatur per se: & omnia alia accidentia per quantitatem: ergo si aliquod accidens esset, & non in quantitate: esset hęc res, & non esset hæc. ¶ Item si esset albedo separata a quantitate: esset sensibilis, & non esset sensibilis. Sensibilis: quia per se esset de tertia specie qualitatis. Et esset non sensibilis: quia non quantum non potest sentiri, quia indiuisibile sentiri non potest. De sensu, & sensato dubitatione ultima, qualitas autem non est diuisibilis nisi per quantitatem. ¶ Itē sine quantitate albedo esset qualitas spiritualis, quia indiuisibilis & sine ma-

B Prop. 2.

Prop. 3.

Idem est locus subiecti & accidentis.

Prop. 4.

An sint in aliquo subiecto accidentali puta in quantitate.

C

teria

teria,& quantitate, & tamen esset qualitas corporalis, quia de tertia specie qualitatis. ¶ Item quarto, si esset sine quantitate, & per consequens spiritualis, non esset repugnātia, quin inesset spiritui: & sic spiritus posset esse albus.
D ¶ Sed hanc opi. reprobat Scot. q. 12. dist. 12. similiter & Ockam q. 7. quarti ostendentes, ꝙ quodlibet accidens absolutum per diuinam potentiam potest esse sine subiecto. Nam essentialius dependet qualitas ad substantiā tanquam ad subiectum, quam ad quantitatem, esto, ꝙ etiam inhæret quantitati quia substantia est primum subiectum. Essentialior aūt est dependentia ad primum, quā ad aliquod posterius. Si ergo potest qualitas manere sine dependentia actuali ad substantiam, multò magis potest esse sine dependentia actuali quantitatem. ¶ Præterea magis dependet quantitas a substantia, quam qualitas a quantitate ponendo quantitatem subiectum medium inter substantiam, & qualitatem: sed quantitas conseruatur a Deo sine substantia, ergo & qualitas conseruari potest sine quantitate. Maior patet: quia priorem, & uehementiorem influentiam habet causa prima super causatum, quam causa secunda, sed in genere causæ subiectiuę substantia est causa prima: quantitas posterior, & secunda. ¶ Præterea qualitas perfectior est quantitate: ergo si quantitati non repugnat esse per se: multo magis non repugnat qualitati. Quod autem qualitas sit perfectior quantitate, patet multipliciter. Tum quia qualitas est principium agendi actione reali: quantitas non. Non enim est quantitas de uirtutibus actiuis. Tum quia nobilioribus substantijs correspondet qualitates nobiliores, nec sic quantitas, quia non oportet nobiliorem substantiam esse maiorem quantitatem, ut patet de elementis, quæ sunt quantitate maiora, & tamen ignobiliora. Tū quia ꝑ qualitates substantiæ attingunt fines suos, ut patet de accidentibus beatificis non per quantitatem. Tum quia quantitas consequitur compositum ratione materiæ, qualitas ratione formæ. Forma autem simpliciter perfectior est materia. Tum quia qualitates magis conueniunt cum perfectione simpliciter ut sapientia intelligentia, uelle, quorum est eadem ratio formalis cum sapientia diuina &c. quod nullo modo quantitati conuenit.
E ¶ Igitur est alia opi. quam putoueram, ꝙ omne accidens absolutum per diuinam potentiam esse potest, produci, & conseruari sine subiecto, tam substantiali, quàm accidētali. Vnde si ponitur quantitas accidens medium inter substantiam, & qualitatem: potest qualitas esse sine quantitate, sicut quantitas sine substantia. Probatur, quia omne absolutum a quolibet alio absoluto realiter secūdum se, & quodlibet sui distinctum, potest deus separare, & separatim conseruare. Quod probatur, omnis res sufficienter dependet a suis causis. Quicquid enim necessariò requiritur ad esse alterius, ita ꝙ sine eo aliud esse non potest distinctam ab eo essentialiter, est causa eius in aliquo genere causæ, ut deduci pōt ex diffinitione causę. Sed cuiuslibet causæ extrinsecè, causalitatē potest deus supplere. Res uerò absoluta secundum se, & quodlibet sui distincta ab alia, & qualibet eius parte, necessariò ad esse alterius requisita est causa eius extrinseca: siquidem sole partes rei essentialis, scilicet materia, & forma sunt causæ compositi intrinsecè, ergo eius causalitatem potest deus supplere, & sine eo id, cuius est causa conseruare. Vnde manifestè sequitur, ꝙ quodlibet accidens absolutum a quantitate realiter distinctum sine quantitate conseruare; similiter sinè substantia & ita sine subiecto. ¶ Item non plus includit contradictionem unum accidens absolutum esse sine subiecto, quam aliud, & quantitatem esse sine subiecto non includit contradictionem, ergo nec quodcunq; aliud. Consequentia nota cum minore. Maior patet soluendo rationes opinionis oppositæ. ¶ Vnde ad primam dicitur, ꝙ
F

fundatur

fundatur in falſo fundamento, nulla. n. res indiuiduatur per aliquod ſibi extrinſecum, ſed qualibet ſeipſa eſt ſingularis. Etiam ſi ponerētur differentiæ contrahentes naturam ad ſingularitatem, illæ non erunt alterius generis, quia ſecundum ſic loquentes, ſicut in quolibet genere eſt inuenire ſupremū in illa coordinatione, & ſimiliter genera, & ſpecies medias, ita eſt inuenire aliquod infinitum per ſe in illa coordinatione, de quo omnia prædicantur, & ipſum de nullo. Ideo qualitates etiam ſi eſſent in quantitate, non eſt hoc per quantitatem formaliter: de quo alibi magis tractandum eſt. ¶ Ad ſecundam dicitur, ꝙ ſi albedo eſſet ſine quantitate: eſſet uiſibilis in potentia remota, & inſenſibilis in potentia propinqua; quia ſecundum illum modum exiſtendi, quo ſcilicet non haberet partem extra partem dimenſiue non eſſet uiſibilis: poſſet tamen extendi, & ſic eſſet uiſibilis in potentia propinqua: & hoc ſufficit, ut ſit de tertia ſpecie qualitatis. ¶ Ad tertiam diſtinguitur: quia qualitas poteſt dici corporalis, & materialis: uel quia nata eſt perficere materiam, & corpus: uel quia eſt extenſa aptitudinaliter, ideſt habet partes, quæ poſſunt extendi: uel tertiò, quia actu extenditur.

Aliquid dicitur res corporalis & materialis tripliciter.

Primis duobus modis qualitas non quanta, nata tamen eſt quanta, eſt corporalis, & materialis: nō tertio modo. Angel⁹ aūt, & intellectio, & uolitio nullo modo ſunt corporalia. Angel⁹, quia nō habet partes: intellectio, & uolitio etſi hn̄t partes graduales: tn̄ ſecundū illos nō ſunt extenſibiles: ſed inſēſibiles. ¶ Ad quartam dicitur: ꝙ ſublata quātitate nō eſſet ſpiritualis: ſi ſpirituale ař non extenſibile. & eſto, ꝙ eſſet ſpiritualis, nō ideo ſequit̄: ꝙ poſſet inhęrere Angelo: quia nō ſola extenſio cauſa eſt: quare nō pōt ſubiectari in Angelo. Nam non quælibet qualitas pōt inhęrere cuilibet ſubiecto: ſed ex natura propria q̄dam ſubſtantiæ determinant ſibi certas qualitates, quarum ſunt receptiuæ: & quarundem ex natura propria non ſunt receptiuæ: cuius alia rō danda nó eſt: niſi quia hæc natura eſt hæc. Sic lapis nó eſt receptiu⁹ uiſionis: nec cœlū coloris: q̄uis illæ qualitates ſint extenſæ, & ita etiam res ſpirituales diuerſarum ſpecierū poſſunt ſibi determinare aliquas qualitates ſpeciales ſpecie differētes: quarum una poteſt perficere illam huius ſpeciei, & non aliam ſpiritualem ſubſtantiam alterius ſpeciei. ¶ Sed adhuc forte quis diceret: uidetur ſimpliciter impoſſibile accidens eſſe ſine ſubiecto: tum quia accidens diffinitur per ſubiectum: nunc autem impoſſibile eſt alicui cōuenire diffinitum niſi conueniat ei diffinitio, cum ſint conuertibilia. ¶ Item ſicut ſubſtantia habet ſe ad eſſe per ſe: ita accidens ad eſſe in alio: ſed impoſſibile eſt eſſe ſubſtātiā & non eſſe per ſe: igitur impoſſibile eſſet eſſe accidēs & non eſſe in alio. ¶ Item tunc Deus poſſet facere ſubſtantiā ſine accidente: & ita hominem ſine quantitate, colore, figura: & ita ſine carne, & oſſibus & ſine organis. Conſequens uidetur falſum, quia corpus organicum eſt de eſſentia hominis: quia anima, quæ eſt de eſſentia hominis diffinitur 2. de aīa actus corporis organici. Non igitur poteſt eſſe niſi in corpore organico. Probatur conſequentia: quia caro, & oſſa, & organa nō diſtinguunt̄ niſi accidentaliter. ¶ Item tunc Deus poſſet facere intellectionē, & uolitionem ſine ſubiecto: quia utraq; eſt accidens abſolutum: ꝑterea tunc poſſet etiam accidens reſpectiuum eſſe ſine ſubiecto. Conſequens falſum, quia non poteſt intelligi ſine fundamēto, & termino, multò minus eſſe. Probatur tn̄ illatū; quia oēs rōes adductę ad probādū, ꝙ accidens abſolutū pōt eſſe ſine ſubiecto æqualiter concludūt de accidente reſpectiuo, quia ſubiectum reſpectus habet rationem cauſæ extrinſecæ reſpectu relationis, & illam poteſt Deus ſupplere, nam ſubiectum, ſeu fundamentum nec eſt relatio, nec pars eius. ¶ Item ſimitas eſt accidens naſi: & non uidetur

G

An accidens poſsit ſtare ſine ſubiecto, & ſi ſubſtātia poſsit eſſe ſine accidente.

R

posse

H posse fieri sine naso. ¶ Illæ obiectiones motæ sunt propter infideles, & philosophos, qui specialiter propter hunc articulum inuehere solent contra fidem, & eam deridere. Ideo ad primam respondeo ꝙ accidens diffinitur per subiectum non in actu sed in aptitudine: hoc est, ꝙ accidens non diffinitur esse res, quæ actu inhæret, sed quæ naturaliter apta nata est inhærere: & hæc diffinitio conuenit accidenti, siue inhæreat, siue non: & est cōuertibilis cum accidente: quia non potest esse accidens, quin natum sit inhærere. Hæc responsio est de mente S. Bonauen. in 4. dist. 12. q. 1. ¶ Ad secundum dicitur: ꝙ maior non est uera, nisi esse in alio dicat aptitudinem ad inhærendum. Sic uerum est, sicut substantia totalis est per se, idest non apta nata inhærere. Si autem utrumq; dicit actum: non est bona diuisio entis, in ens per se, & ens per accidens. ¶ Præterea esse per se, non uidetur substantiæ esse essentiale nec esse de eius ratione formali: quia non conuenit materiæ, nec formæ substantiali: quæ tamen ueræ sunt substantiæ secundum philosophum in prædicamentis. Non conturbent uos partes substantiæ &c. Item non uidetur plus repugnare totali substantiæ inhærere alteri, quàm suppositari ab alio. Neq; enim per se est, quæ ab alio suppositatur: ideo sicut non implicat contradictione, ꝙ persona extrinseca terminat esse suppositale substantiæ totalis, ita non uidetur implicare, quod substantia totalis quantum ad esse suum per se dependeat ad aliud: licet sibi conueniat sine alio esse per se: sicut esse suppositale conuenit substantiæ per se: & tamen potest quantum ad illud esse dependere ad aliud. Si hoc non placet, sufficit solutio prima. ¶ Ad tertium conceditur, ꝙ Deus posset substantiam facere sine accidente: & cū infertur de homine sine qualitate, & figura: conceditur quantum ad figurā & qualitatem, & cetera accidentia. Sed de organis, carne, & ossibus dicitur. Si illa distinguuntur per formas substantiales diuersarum rationum: sic homo sine illis esse non posset. Non enim est homo sine forma sensitiua, uegetatiua, intellectiua &c. siue sit una siue plures. Si autem tantum distinguuntur per dispositiones accidentales: conceditur, quia hoc nullam implicat cōtradictionem: unde potest hominem conseruare sine manibus, & pedibus: immo sine capite, quod est principium mēbrorum. Vnde legitur de sanctis Albano, & Dionysio, ꝙ decollati capita sua manibus portarunt per longa spacia ad locum sepulturæ: & si ad tempus uixerunt sine capitibus, poterunt

I similiter uiuere per miraculum per tempus quantumlibet magnum. ¶ Ad quartum conceditur illatum: non enim plus repugnat diuinæ essentiæ, producere, aut cōseruare accidēs spirituale sine subiecto, quàm materiale. ¶ Ad quintum dicerent, ꝙ negarent omnes respectus: quia ratio illa falsum supponit. Supponit enim esse aliquas res respectiuas distinctas ab absolutis: quod illi non admitterent. Secundum illos uerò, qui admittunt huiusmodi res paruas respectiuas, habent consequenter dicere, ꝙ non possunt esse sine fundamentis, & terminis, quamuis sint extrinseci respectui. Cuius ratio est: quia respectus est essentia quædam, uel natura, cuius essentia est habitudo inter duo extrema: & utrumque extremorum est de ratione essentiali respectus: ideo tollere alterum extremum siue terminum, siue fundamentum est tollere essentialem rationem respectus: & ita destruere naturam eius. Vnde non quia respectus est accidens: ideo requirit subiectum, uel fundamētum: sed quia respectus est respectus: ideo requirit, cuius sit, & ad quid sit: etiam in diuinis ubi non est accidens: & ideo licet deus supplere posset causalitatē fundamenti, & termini: ut si respectus esset a solo Deo causaliter effectiuè: non posset esse respectus sine illis: quia eius natura essentialiter dependet ab illis: non sic quæcumq; res absoluta dependet a causis extrinsecis secundis.

S. Bonauen

Homo sine qualitate, & figura.

dis. Fortassis etiam dici posset, quod Deus posset respectum conseruare absq; inhæsione: sed non absq; extremis: & propter hanc rationem nonnulli negant respectus. ¶ Ad ultimum de simitate nasi dicitur, quod simitas non est accidens absolutum distinctum a naso: sicut nec generaliter figura a re figurata. Sed illi termini simitas, figura &c. sunt termini connotatiui, connotantes certum ordinem partium rei extensæ: qui ordo non est accidens distinctum a partibus, & a toto: sed partes ipse sic, uel sic distantes, & propinque: & ideo quandoq; prædicantur de re: quandoque non: ideo dicuntur accidētia non realia, sed logicalia. i. non res illæ significare, scilicet partes substantiarum: sed conceptus hæc repræsentantes sunt accidentia. i. accidentaliter prædicabiles. Hæc de possibili. ¶ Sed quid de facto: an omnia accidentia panis, & uini sint sine subiecto: an unum accidens inhæreat alteri in sacramento. Ad hoc secundum diuersimodè opinantes de quantitate diuersimodè respondetur. Nam tenentes quantitatem non distingui a re quanta: sed quamlibet rem extensam: per suas partes, & non per accidens superadditum extensam: quam opinionem tenet Ockam: consequenter habent dicere: quod omnia accidentia sint simpliciter sine subiecto: quia non est ibi quantitas aliqua distincta a qualitatibus &c. sed qualibet qualitas puta albedo, sapor rei, est suamet quantitas: & cum qualitas non sit in qualitate, manifestum est quod nulla qualitas est in quantitate: & per consequens quælibet qualitas simpliciter est sine subiecto. ¶ Qui uerò tenent, quod quantitas sit accidens absolutum: posset adhuc dupliciter dicere. Vel quòd sola quantitas sit simpliciter sine subiecto, ceteræ qualitates sint in quantitate tanquam in subiecto proximo, uel immediato. Aliter, quòd sicut quātitas est simpliciter sine subiecto, ita & cetera accidentia. ¶ Consequenter, quòd qualitates materiales in quocunque corpore sunt, sunt immediatè in materia siue substantia tanquam in subiecto, & non in quantitate, extenduntur tamen ad extensionem subiecti. Vnde primò subiectum extenditur per quantitatē sibi inhærentem. Cetera accidentia per eandem quantitatem sibi in eodem subiecto coexistentem. Et non oportèt dicere ad saluandam accidentium extensionem, quòd inhæreant quātitati, sed sufficit, quòd coexistat eis quātitas in eodem subiecto, per quam habent partes extra partes. ¶ Et hoc dictum s. quod accidentia omnia sint per se in sacramento sine subiecto magis uidetur posse probari autoritatibus originalium doctorum. Nam magister in 4. dist. 12. Si quæritur inquit, de accidentibus, quæ remanent, scilicet de speciebus sapore, & pondere, in quo subiecto fundentur, potius mihi uidetur fatendum esse sine subiecto, quàm in subiecto. Nec ualet hæc euasio, si dicetur, quod uult, quòd qualitates non sint in aliqua substantia, pro eo, quòd magister quasi rationem sui dicti, quare qualitates non sint in subiecto, assignans subdit, quia ibi non est substantia nisi corpus, & sanguis domini, quæ non afficitur illis accidentibus. Hæc responsio non sufficit, quia nunquam dici potest accidens sine subiecto, quamdiu subsistit in suo subiecto primo, & immediato, ideo qualitates non possunt dici esse sine subiecto, si sunt in quantitate, quia quantitas est subiectum immediatum earum. Nec possent dici subsistere per se, si essent in quantitate. Sed magister ubi prius loquens de qualitatibus, de quibus prius dixit, quod sunt sine subiecto, dicit. Remanent illa accidentia per se subsistentia ad mysterij ritum, ad gustus fideiq; suffragium, quibus corpus Christi habens formam suam & materiam tegitur. & subdit. Ne mireris uel insultes si ibi accidentia uideantur frangi, cum ibi sine subiecto. ¶ Item ecclesia solennizans festum corporis Christi legit sic. Accidentia sine subiecto in eodem existunt, ut fides locum habeat, dum

An de facto in sacramento altaris oīa accidentia sta nt nude sine subiecto.

uisibiliter

uisibiliter inuisibile sumitur aliena specie occultatum, & sensus a deceptione immunes reddantur, qui de accidentibus iudicant sibi notis. Ecce generaliter de accidentibus sensibilibus loquitur, quod illa sine subiecto existunt. Nec æstimo, quòd reperitur ab aliquo sanctorum patrum originalium doctorum traditum, sed nec a philosopho, quòd accidentia aliqua, scilicet qualitates sint in quantitate tanquam in subiecto, magis philosophus ad oppositum loquitur, unde 4. Metaphy. Accidens non accidit accidenti: nisi quia ambo accidunt eidem subiecto. Nihil enim hoc illi magis, quàm illud huic. Similiter in prædicamento substantiæ dicit. Maxime proprium esse substantiæ, cum sit idem numero, secundum sui mutationem esse susceptiuum contrariorum. Si ergo accidens puta quantitas etiam susciperet contraria accidentia secundum sui mutationem, nullo modo esset proprium substantiæ, quia nec omni, nec soli conueniret, unde cum dicit, quòd maximè propriú est substantiæ, &c. per hoc uidetur uelle substantiam ab omnibus separare, quasi per illud, quod soli substátiæ conuenit, licet utraque autoritatum philosophi ab alijs exponatur, & glosetur, & ex intentione probat, quòd non conuenit quantitati: replicat enim de oratione, quam ponit speciem quantitatis, quòd ei insint contraria secundum sui mutationem, scilicet uerum, & falsum, & soluit concludens, quòd suscipere contraria soli subē sit propriúm, & non alteri conueniat. Hæc de respicientibus prædicamentum relationis. ¶ Quantum ad ea, quæ respiciunt prædicamentum qualitatis: occurrit duplex consideratio. Vna de qualitatibus panis, & uini remanentib'. Altera de qualitatibus substantiam corporis Christi concomitantibus, & de utrisq; potest esse consideratio, uel quoad se, uel in ordine ad operationes earum, & passiones. Secunda consideratio locum habebit sequenti lectione, ubi dicetur de his, quæ respiciunt prædicamenta actionis, & passionis. ¶ Quoad primam uidendum est, utrú omnes qualitates substátiæ panis, & uini inhærentes ante consecrationem maneant factam consecratione. Et ibi dicitur, quòd nulla qualitas accidentali, quæ fuit in pane, & uino ante cósecrationem, mutatur quantum ad suum esse per ipsam panis, & uini conuersionem. Manent enim omnes qualitates, quæ fuerunt in pane, & uino ét post consecrationem in eisdem sitibus, sed non in eisdem subiectis, sicut prius istud satis propositione prima præsentis lect. declaratum est. ¶ Et dicitur notanter: non mutantur per conuersionem, quia fieri possunt mutationes illarum qualitatum secundum diuersas species mutationu: Possunt enim intendi, possunt remitti, rarefieri, condensari, congelari &c. ut experientia docet, sed hę mutationes non fiunt uirtute conuersionis: nam conuersio illa est transsubstantiatio: ut supra dictum est: in qua sola substantia desinit esse non accidentia. Vnde autem accidentium mutationes fiant, dicetur lectione sequenti. ¶ De qualitatibus corporis Christi dictum est, supra lect. 41. Et potest summariè repeti, quod omnes qualitates, immo omnia accidentia absoluta corpori Christi in cœlo inhærentia, quorum rationibus formalibus modus existendi sub sacramento diffinitiuus non repugnat, inhærent etiam corpori Christi sub sacramento, & quoniam illæ modus existendi qualitatibus non repugnat non plus, quá substátiæ, ideo concomitantur corpus Christi in sacramento qualitates suæ omnes. ¶ Ad hoc posset adduci congruentia. Nam corpus Christi gloriosum resurgens ex mortuis nó moritur, deponendo animam quæ est uita, ita nec moritur deponendo aliquam perfectionem, uel gloriam corporis. Moreretur autem illi perfectioni qualitatiuę, quam deponeret in sacramento. Sic enim mori dicitur res, ei a quo separatur: secundú quem modum loquitur Apostolus ad Roma 6.

M (marginal letter beside "lationis. ¶ Quantum ad ea…")

Vtrum omnes qualitates substātię panis, & uini inhærentes ante consecrationem maneant facta conse.

N (marginal letter beside "tur lectione sequenti. ¶ De qualitatibus…")

Existima-

Existimate uos esse mortuos peccato, viuentes autem Deo in Christo Iesu. ¶ Præterea sicut in naturalibus nihil ponitur frustra: ita nec in gratuitis, & maxime in sacramento salutis, nihil autem proficeret saluti utentium hoc sacramento dimissio cuiusq; qualitatis corpus Christi perficientis, ideo non est asserendum, vt etiam supra tactum est lect. 42. Nec obstat, quod figura corpori Christi, & quantitas non manent secundum aliquorum opinioně, quia illæ repugnant modo existendi in sacramento, qui multum utilis est, & magnum fidei fructum parit, dum præsentiæ corporis Christi nullam habemus experientiæ euidentiam: sed simpliciter credimus in obsequium Christi intellectum nostrum captiuantes. ¶ Sed diceres contraria non sunt simul etiam in hoc sacramento. Qualitates autem panis, & vini contrariæ sunt qualitatibus corporis Christi: non ergo erunt simul cum speciebus sacramenti. Ad hoc dicitur, ꝙ qualitates contrariæ non sunt simul in eodem subiecto non autem simpliciter repugnat eis simul esse in eodě loco. Nullæ enim qualitates contrariæ sunt in eodem subiecto adæquatæ in sacramento nam qualitates contrariæ panis, & vini non sunt simul: neq; subiecto, nec situ, nec loco. Sed qualitates panis, & uini contrariæ qualitatibus corporis Christi sunt simul cum illis loco non subiecto: illæ enim sunt sine subiecto: istæ sunt in corpore Christi subiectiuè. Similiter quia měbra corporis Christi sunt simul in qualibet parte hostiæ etiam qualitates membrorum sunt simul, & tamen aliquæ sunt contrariæ: puta frigiditas cerebri, & calor epatis non tamen sunt in eodem subiecto. Nam membra manent distincta, quibus inherent qualitates contrariæ. Et hæc breuiter commemorata esse sufficiat: quia partim in præcedentibus habita sunt, & cetera sequentibus reseruantur. O

DE PRAEDICAMENTO ACTIOnis, & passionis.

LECTIO XLV.

CONSEQVENTER considerandum est de actione, & passione, quæ fiunt, aut fieri possunt, per uel circa qualitates tam sensibiles in sacramento, quam insensibiles corpus Christi afficientes. Primò autem de qualitatibus sensibilibus sine subiecto remanentibus uidendum est, vtrum possunt habere omnem actionem, quam habere poterunt in subiecto. Ac deinde an omnis transmutatio passiua possit causari ab agente naturali circa accidentia in eucharistia manentia: q̄ fierent, si essent in subiecto. ¶ Circa primũ aduertẽdũ, ꝙ triplex actio pōt cōuenire accidẽtibus. Vna respectu substantiæ generandæ, & duæ respectu accidẽtis ꝓducẽdi: una respectu cognitionis causandæ in potentia cognitiua, altera realis in passum habens realiter contrarium. A

¶ Quantum ad primum eſt quorundam opinio, quod accidens ſeparatū nō poteſt eſſe principium generandi ſubſtantiā, nec principale, nec inſtrumentale, ſed nec corrumpendi ſubſtantiam, intantum ꝙ ſi tota ſubſtantia ignis in ſphæra ſua deſtrueretur: remanentibus oībus accidentibus: & ita maximo calore, gutta aquæ ibi poſita nunquam corrumperetur ab illis, quia ſicut generatio ſubſtantiæ, ita & corruptio eius non poteſt fieri niſi a ſubſtantia. Huius principale motiuum eſt, quia totale cauſans non poteſt eſſe imperfectius cauſato. Cum ergo ſpecies eſſent totale agens: non enim cum eis cōcurrit aliqua ſubſtantia, cum ſubſtantia panis, & uini non ſint, nec alia: ergo ſpecies, quæ ſunt accidentia, non poſſunt eſſe cauſæ reſpectu ſubſtantiæ generandæ, uel corrumpendæ. Quod non corrumpēdæ, quia nihil poteſt corrumpere ſubſtantiam, niſi habeat uirtutem producendi ſubſtantiā: & ꝑ hoc patet ſecundum illam opi. ꝙ ſpecies ſacramentales non poſſunt producere ſubſtantiam in quacunque materia. & hæc eſt opin. Scot. diſt. 12. q. 3. quarti ſcripti. ¶ Aliter opinatur B. Tho. in 4. ſcripto ead. diſt q. 1. quam Scot. ubi ſupra recitat & improbat. Tenet autem, quòd ſpecies in uirtute formæ ſubſtantialis poſſunt agere ad formam ſubſtantialem tanquam ad terminū ſuæ actionis, quam uirtutem receperunt a forma panis, & uini, dum primò in pane productæ ſunt, & uino: quæ uirtus in eis manet deſinentibus pane, & uino, ſicut eis manet idem eſſe, quod in eis receperunt. ¶ Sed quicquid ſit de illis opinionibus: poteſt hic dici poſt Guilhel. Ockam: ꝙ accidens poteſt eſſe cauſa partialis ſubſtantiæ generandæ, & corrumpendæ tam coniunctū, quam ſeparatum, nec oportet refugere ad uirtutem a ſubſtantia receptam. Sed hoc conuenit ſibi a propria natura. Nam eadem ratione, qua perſuadetur ſubſtantiam eſſe cauſam ſubſtantiæ, eadem etiam probatur accidens eſſe cauſam ſubſtantiæ, licet neutrum poteſt demonſtrari, nam ſicut ad præſentiam ſubſtantiæ ſequitur productio, uel corruptio ſubſtantiæ: quæ non corrumperetur, uel produceretur in eius abſentia, & ideo ſubſtantia dicit̄ productiua, uel corruptiua ſubſtantię, ut patet de igne producēte ignem, & corrumpente aquam. Sic etiam ad præſentiam caloris producit̄ ignis, & conſumit aqua. Quod non fieret ſine p̄ſentia caloris, immo aliqñ ad p̄ſentiam caloris ſine igne producit̄ ignis, ut in motu forti confricationis, ut in molendinis nonnunquam contingit, nunq̄ aūt ad p̄ſentiā ignis ſine calore. Nec aliqua alia uia pōt probari aliquid eſſe cauſam alterius. Verū rō non demonſtrat, quia inſtantia eſt de aīa intellectiua, q̄ a ſolo Deo cauſat̄, & tñ productionem eius præcedit cōmixtio maris, & fęminæ ſicut in generatione bruti, vnde ſi eſſet hæc materia informata forma ignis, & alia eſſet informata forma aquæ ſine omnibus accidentibus hincinde, tunc poſſet quis experiri certitudinaliter, utrum ſubſtātia gn̄aret ſubſtātiā ſine accidentibus: & ſi ſic: tunc poſſet ſuſtineri, ꝙ accidentia non eſſent cauſæ partiales illius generationis ſubſtantiæ. Si non, tunc neceſſe foret ponere: ꝙ accidentia eſſent cauſæ ad minus partiales ſubſtantiæ, ſic etiā ſi ad p̄ſentiam accidentium ſeparatorum produceretur ſubſtantia, poſſet certe ſciri, ꝙ accidētia producerent ſubſtātiā principaliter ſine ſubſtantia cōcurrente: ſed quia nullibi eſt inuenire ſubſtātiā ſine accidentibus, nec accidētia extra ſubſtātiā naturaliter, iō certitudo hēri nequit. ¶ Neque uī poſſe demonſtrari ex ſe notis, ꝙ aliqua creatura cauſet quēcūq; effectū efficienter: quia poſſet proteruiens dicere: ꝙ oīs effectus poſt uus immediatè eſt a ſolo Deo, quantumcunq; concurrant cauſæ ſecundæ, ſicut dī de productione aīæ intellectiuæ, cui poſſet applicari illud Apoſtoli. Ego plantaui: apollo rigauit, Deus autem incrementum dedit. quaſi diceret. Et ſi a creatura actiua paſſiuis applicantur, Deus tamen

Margin notes: Verū accidēs poſſit eſſe principium generandę ſubſtantiæ. — Scot. Thom. — B — Guiliel. — C — 1. Cor. 3.

est, qui operatur omnia in omnibus. Et posset ratio addi, quia sine Deo nihil producitur, ut patet in igne chaldæorum pueros non comburente, & in similibus multis miraculis, & ipse solus in principio creationis mundi omnia produxit. Ideo uidetur: ꝙ æquæ probabile est accidentia partialiter producere substantiā: sicut ꝙ substātiæ producant substantias, cum neutrum sine altero producit. ¶ Nec ratio Scoti aliquid probat: quia admisso, ꝙ causa totalis nō sit ĩperfectior causato, nō sequit iō: ꝙ causa partialis nō posit esse imperfectior causato. Nulla autem creatura pōt esse causa totalis efficiens cuiuscumque effectus, quia Deus est causa principalis cuiuslibet effectus positiui, qui sine alterius causæ concursu potest producere effectum: & nulla causa secunda sine eatideo in omni actione causæ totalis, efficiens est perfectior causato propter Deum principaliter concurrentem. Et si illa propositio, ꝙ causa non est imperfectior causato restringeretur ad causas secundas, tunc patitur multiplicem instantiam, ut patet de productione animalium ex putrefactione, ubi non concurrit animal uiuens. Et si dicitur: quod concurrit cœlum, cœlum non est perfectius essentialiter uiuente, secundum beatum Augu. dicentem, quod uiuentia in perfectione præponuntur non uiuentibus. ¶ Per hoc ad propositum dicitur post Alex. de Ales parte 4. q 40. arti. 1. membro. 2. §. 2. quod species sacramentales habent eādem uirtutem agendi in materiam exteriorem, quam haberent si essent coniunctæ substantiæ panis, & uini. Ad hoc allegat Alexander Innocentium dicentem. Species prout sunt mirabiliter non priuatur uirtute, nec proprietatibus naturalibus naturaliter exeunt in huiusmodi opera, quia eis sunt propria per naturam, & per hoc patet: quod species tanquam obiecta possunt, producere sensationem sui cum potentia: puta uideri possunt, odorari, tangi &c. quia ad illas actiones nihil confert subiectum. Non enim sentiuntur propter subiectum, sed ex propria natura sunt qualitates sensibiles. Suo modo dicendum est de accidentibus realibus. Potest enim caliditas hostiæ producere caliditatem in aere circunstante aut alio tangente: humiditas humiditatem naturaliter. Sic ergo patet, quod species illæ agunt naturaliter ad productionem substantiæ, & eius corruptionem, ut ad corruptionem muscæ cadentis in calicem, ad generationem guttæ aquæ ex aere: si species panis essent congelatæ, & stupæ calidæ illatæ, possunt producere qualitates reales: similiter & spirituales in potentia sensitiua, & intellectiua, tanquam obiecta. Et notanter additum est in materiam exteriorem, quia an species illæ seipsas alterari possunt: hoc est una aliam corrumpere, & aliam in locum corruptum adducere, ut si species panis congelatæ mitterentur in uini species calidas: an species uini remitterent frigiditatem, & producerent caliditatem in particula congelata, dicetur statim infra. ¶ Per hoc consequenter dicit Alexand. q. 40. parte 4. arti. 2. membro secundo §. 2. & post eum Sanctus Bonauent. quod species uini inebriari possunt, licet non possunt naturaliter reficere, uel nutrire. unde dicit. Virtus naturaliter relicta in speciebus naturaliter potest immutare sensus; unde bene concedo, quod uirtus uini mirabiliter relicta in specie potest naturaliter agere in gustum, & in tanta quantitate posset sumi, quod inebriaret naturaliter Virtus enim huiusmodi, quia est naturaliter diffusiua, potest se naturaliter diffundere per aerem usque ad cerebrum, & perturbare spiritum, & sic inebriare: sicut etiam quandoque ex forti odore uini quidam inebriantur, qui tamen uinum, non biberunt. Et ad hoc adducitur illud, quod habetur in textu, & in glos. quod aliquid inebriati sunt ex usu specierum; quis notat Apostolus cum dicit. Alius quidem esurit, alius autem ebrius est.

Right margin notes: Dan. 3. — D opi. Alex. — E Alex. Bonauen. — 1. Cor. 11.

Left margin notes: An species possunt uideri, tāgi, odorari, calefacere. — An posit inebriare.

ubi glo. Notat eos, qui munera, quæ offerebant altaribus pro sacrificio conficiendo, peracto illo sibi resumebant, nec alijs non habentibus cõcare sinebant: sed soli sumebant, ut inde etiam inebriarentur alijs esurientibus. Hæc glo. Non tamen naturaliter reficiunt, & nutriunt: nam refectio est, qñ loca euacuata per caloris naturalis actionem replentur nutrimento digesto, & sic præcedit nutritionem. Nutritio dicitur, quando alimentum simile factum unitur alendo, & informatur forma partiali nutrientis. Hæc ergo refectio, & nutritio fieri non põt ex solis speciebus, & accidentibus, de quo F ita iam dicetur. ¶ Nunc de mutatione passiua, quæ fieri potest circa illas species. Quædam mutationes fieri possunt in speciebus manente nihilominus eucharistia. Quædam fieri possunt circa species, propter quas desinit esse eucharistia, quæ autem sint illæ, uel istæ, notari potest per hanc regulam. ¶ Per nullam transmutationem factam circa species sacramentales desinit esse corpus Christi sub eisdem: cum qua maneret substantia panis, aut uini, si non fuisset facta conuersio, & quandocunq; fit transmutatio circa species sacramentales, per quam corrumperetur panis substantia, aut uini si essent, desinit esse corpus Christi in eo instãti, in quo desineret panis, aut uinũ. Instituit enim Deus sub eucharistia i. sub speciebus panis, & uini: quam ex nimia charitate dedit sponsæ suæ ecclesiæ: tandiu conseruare species eisque succedentes sine subiecto, & sub illis, ac quibuscunq; in locum earum succedentibus præsentiã sui corporis, & sanguinis exhiberet, quamdiu sub illis maneret substantia panis, & uini, si conuersi non essent. ¶ Secunda regula. Deus ea uoluntate, qua eucharistiã esse uoluit in ecclesia: disposuit omnes transmutationes, & effectus circa illas species præsente actiuo naturali causare immediatè ad quos agens naturale propter subiecti defectum non potest attingere, quos tamen agens naturale causaret, si substantia conuersi permaneret, & hoc nõ nouo miraculo, sed uoluntate, qua instituit eucharistiã: ne si species uiderentur intrasmutabiles: meritum fidei euacuaretur. Voluit enim dominus ut nulla naturali experientia probari posset præsentia sui corporis sub illis speciebus, sed sola fides cerneret, unde meriti sui fructum G reportaret. ¶ Et ideo omnes transmutationes, quæ fierent naturaliter circa istas species, siue in subiectis: siue in quantitatibus: siue qualitatibus per generationem, corruptionem, alterationem, rarefactionem, uel condensationem, si nulla facta fuisset conuersio, etiam nunc fiunt facta conuersione, quædam a causis naturalibus, quædã a solo Deo immediatè supplente actione causarum naturalium, nec per hoc aufert Deus ab agente naturali suam propriam actionem. Non enim aufert, quæ sibi competere possunt. s. transmutationes de forma in formam existente subiecto, terminos huiusmodi transmutationum deferente. Actiones aũt, q̃ naturalibus agentibus cõpetere non possent. s. ubi non est subiectũ utriusq; termini transmutationis propter desitionem substãciæ panis, & uini conuersorũ, illam sua potentia immediatè supplet, siue nouo, siue antiquo miraculo parum refert. Non enim Deus laborat faciendo miracula ad suorum salutem fidelium. Si enim effectus super naturam a Deo immediatè productus de nouo, ideo dr̃ nouum miraculum, quia non producit uoluntate noua: sed uoluntate antiqua cum ex parte Dei nulla sit uoluntas noua: sed quæcunq; de nouo fiunt a Deo, sunt ab æterno immutabili uoluntate uolita: nullum erit miraculum nouum. Si uerò dicitur nouum miraculum, quia effectus nouus est: toties fiunt a Deo miracula noua quoties a Deo producitur effectus immediatè supra naturam. ¶ Potest addi tertia regula. Nulla transmutatio acquisitiua potest fieri a causa naturali nisi in subiecto præ-

De transmutatione passiua circa species notantur aliquæ regulæ.

Quę trãsmutatio passiua circa spẽs fit a solo Deo miraculosè.

Nulla transmutatio acquisitiua pôt fieri a causa naturali nisi subiecto præsupposito.

Differût creare & facere.

supposito. Patet quia nisi sic, creatura posset creare, quia quicquid producitur & non de potentia subiecti, creatur, nam quod non producitur de potentia subiecti, producitur de nihilo, quod uerò de nihilo producitur, creatur: secundum magistrum dist. 1. Quia in hoc discernit creare a facere, quia creare est aliquid de nihilo producere. Facere uerò aliquid producere siue de nihilo, siue de subiecto præsupposito. ¶ Dicitur notanter, nulla transmutatio acquisitiua, quia secundum Guilihel. Ockam. Transmutatio deperditiua fieri potest nullo etiam præsupposito subiecto. Creatura. n. secundum eum: licet non possit creare: pôt tñ annihilare. Cuius rationem in suo quarto scripto. q. 7. assignat: quia cũ agens naturale æqualiter, & indifferenter se habet ad multa seu infinita sub aliqua specie causabilia, æqualiter uel æquè primò facit omnia, uel nullum. Cum autem agens creatum æqualiter & indifferenter se habeat ad omnes effectus causabiles in aliqua specie, puta ad infinita indiuidua sub specie humana, & quia omnia creabilia sunt purum nihil, non plus appropinquat unum creabile agenti naturali, quam aliud: & per consequens æqualiter omnia talia respicit, & ita si posset creare: ratio assignari nõ posset, quare plus crearet unum quam mille, immo quam infinita. Quia autem creatura non potest simul creare infinita, non potest aliquid creare. Agens autem naturale aliter respicit unum annihilabile, quam aliud, eo quod quodlibet eorum est in actu, & unum potest plus appropinquare agenti naturali quam aliud, ideo plus potest annihilare unum quam aliud. Vnde mirabile ait, uidetur: si modicum frigus separatum approximaretur maximo igni, quod ignis ille non posset illud frigus modicum destruere. Non potest autem destrui nisi per annihilationem ¶ Verum illa ratio uidetur æquè procedere de generatione formæ de potentia subiecti: ideo sicut ibi dicitur: ita in proposito: quod causa naturaliter determinaẽ quoad indiuiduum a causa prima, scilicet Deo, qui quia est causa uoluntaria: in uoluntate sua est concurrere ad productionem unius, & non alterius. ¶ Ideo alij dicunt cõiter, quòd sicut creatura non potest creare: ita nec annihilare: quodq; omnis uirtus creata præsupponit subiectum in omni sua actione, tã acquisitiua, quam deperditiua. Et hoc tenendo: quia utrumq; probabile, nõ oportebit addere in regula acquisitiua. ¶ Per hoc descendendo ad particularia dicitur primò, ꝙ nulla transmutatio passiua ad substantiam in loco specierum sacramentalium producendam, potest fieri uirtute agentis naturalis, hoc est dictu, quod nulla uirtus naturalis potest producere substantiam in loco specierum, sub speciebus species sacramentales succedentibus. Patet quia illa substãtia cũ nõ producatur de potentia subiecti, creatur. Nulla autem uirtus creata attingit effectiuè ad terminum creationis: vt nunc supponitur. Ex quo patet: ꝙ illa substantia immediatè producitur a Deo per secundam regulam suprapositam. Gratia exempli. Si per putrefactionẽ species sacramentales alterantur in tantum, ꝙ si ibi esset substantia panis: ipsa corrumperetur, & generaretur vermis: in illo casu vermis produciẽ immediatè a Deo. Sic si produciẽ ignis, cinis, aut puluis, aut nutrimentũ in corpus sumentis species conuertendum. ¶ Sed quæritur, an in casu totum compositum producatur a Deo, an sola materia. Et si materia: an illa redeat, quæ conuersa est in substantiam corporis Christi: hoc est materia panis, & vini eadem numero. Quamuis hic variè respondeat doctores, tamen breuiter dicitur post Scotum, & Ockam, quod Deus potest creare totam substantiam, potest creare solam materiam, & eandem, quæ conuersa est, uel aliam de nouo. Primum patet, quia ibi necessariò producitẽ compositũ, quod afficiaẽ accidentibus panis: si mãsisset in cõpossibilibus,

Productio substãtiæ nouæ ad specierum a quo fit.

An prior materia uel forma reproducatur q̃ fuit ipsius panis ante cõsecr.

illud autem a uirtute naturali produci nõ poteſt, cum ibi producatur ſimul materia, & forma. Materia autem a uirtute naturali produci nõ poteſt. Qđ aũt compoſitum neceſſariò producantur, patet quia Deus ſtatuit nulla accidentia conſeruare ſine ſubiecto, niſi ea, ſub quibus cõtinetur corpus Xpi: ideo alteratis ſpeciebus ſacramentalibus uſque ad gradum incompoſſibile ſubſtantiæ panis, ſi ibi eſſet, deſinit corpus Chriſti eſſe præſens. Et quia illa accidentia ſecundum gradum incompoſſibilem non erunt ſine ſubiecto: neceſſe eſt igitur redire materiam: illa autem non redit nuda. Nec tali ineſſe poſſunt accidentia naturaliter, ergo redit informata ſubſtantiali forma, & ita compoſitum. ¶ Secundum patet, quia creata materia, in eodem inſtanti diſpoſitiones qualitatiue poſſunt concurrere cum Deo ad educendam formam, quam eduxiſſent de materia panis, ſi ibi eſſet: tunc aũt concurriſſent ad productionem formæ uermis, ignis, cineris, pulueris, uel nutrimenti, ergo & nunc. Tenet conſequentia: quia nullum impedimentum aſſignari põt niſi diceretur: ꝙ p̄ſupponunt materiã ut priorem: & ideo in inſtanti creationis materiæ nõ ſufficiunt agere, quia deficit prioritas. Sed hoc non impedit: quia iſta p̄ſuppoſitio, & prioritas nõ eſt temporis, ſed naturæ. Vnde ſi exiſtẽte ſole p̄duceretur aer, uel ẽt ſimul cũ ſole, in eodẽ inſtanti illuminaretur aer, quo produceret ſol, & aer. Inſtanti dico tpis, non naturæ. Concurrentibus ergo diſpoſitionibus qualitatiuis cũ Deo ad productionẽ formæ, ſola materia immediatè creatur a Deo, & forma naturaliter generaẽ. Verũ ſecundum opi. Sco. tenentis ꝙ accidentia non attingunt ſubſtantiam tanq̃ terminũ ſuæ actionis: oportet dicere: ꝙ prima forma ſubſtantialis a ſolo Deo creatur: ſequẽtes uerò naturaliter producuntur. ¶ Tertiũ patet. ſ. ꝙ

g. põt reproducere eandẽ materiã numero, q̃ cõuerſa eſt, cõtra eos, qui dicunt corruptũ, uel annihilatũ idẽ numero redire nõ poſſet: quia nihil ſequens annihilationẽ materiæ, nõ eſt alterius rõnis cũ nihilo p̄cedente creationẽ materiæ, ſicut terminus annihilationis ad quẽ, & terminus creationis a quo, nõ ſunt diuerſi: & nõ eſt maior diſtãtia ad nihil ſequẽs, q̃ p̄cedens annihilationem, & creationem, ergo eadem potentia põt ſuper hanc, & illam, ergo quę poteſt creare de nihilo, poteſt etiam redactum ad nihilum recreare. ¶ Item unum non plus implicat cõtradictionem, q̃ aliud: ergo ſicut primum poteſt Deus. ſ. creare de nihilo: ita poteſt & illud, quod tranſiuit in nihil recreare: poteſt nihilominus nouã materiam, quę prius nõ fuit, creare ſicut placuerit ſuæ ſapientiſſimæ uoluntati. ¶ Ex illo patet, quõ ſpẽs ſacr̃ales nutriunt: &

L quid in nutritione ſumentis euchariſtiam cõuertitur in ſubſtantiã corporis ſumentis: non eſt. n. ſpecies illæ: quia ſpecies in ſubſtantiã conuerti nõ pñt. Sed nutrimentalis ſubſtãtia de nouo producta in inſtãti deſitionis corporis Chriſti, reficit, & nutrit per oĩa: ac ſi panis conuerſus fuiſſet in nutrimentũ. ¶ Quartũ ꝙ poteſt nouam materiam creare dubium apud fideles non hẽt. Et his ſatis ur̃ concordare dñs Inno. lib. 4. de eccle. offi. diſt. Si uerò quæraẽ, quid a mure comedatur: uel quid incineretur, cũ ſacramentũ crematur. Reſpondeẽ: ꝙ ſicut miraculoſè ſubſtantia panis cõuertitur in corpus dñicũ, & incipit eſſe ſub ſacramento: ſic ipſa quodãmõ miraculoſè reuertitur: cũ ipſum corpus dñicũ ibi deſinit eſſe. Sicut. n. in alijs operibus mirabilibus expleto officio, propter qđ cõdita erant illa, q̃ mirabiliter erant condita, redacta ſunt in primum ſtatũ, ſicut dr̃ de colũba, in qua apparuit ſpũſſanctus uidelicet, ꝙ pacto officio ſuo, in p̄iacentẽ redijt materiã, unde aſſumpta eſt. Similiter & de ſtella magorũ ductrice, ꝙ pacto officio, mox eſſe deſijt reuertens in p̄iacentẽ naturã, unde ſumpta fuerat, ut hr̃ in glo. Mat. 2. Sic dicunt eſſe in propoſito, ꝙ quando ſpecies deſinunt eſſe ſacramentum, ſubſtantiæ

Annutriatur ſumẽs eucharistiæ ſpẽs.

naturales

naturales specierũ in suum reuertunt statum, sicut prius fuerunt miraculose transmutatæ. Hinc consentit Alex.& S. Bona. ¶ Verum non est oĩ modo simile de speciebus sacramentalibus: quia in illis apparitionibus colũbæ, & stellæ materia non desijt, nec cõuersa est:& ideo pacto officio desinente forma columbæ,& stellæ, materia manet eadem ante,& post:sola forma mutata. Hic uerò tota panis substantia quoad materiã, & formam transit:quia totum conuertitur in totũ,& ita nulla materia manet. Et ideo si illi de reditione substantiæ intelligũt hoc de materia tñ, ita ꝙ materia redit ipsa eadem, quæ fuit in pane numero, uel specie ꝑ nouam creationẽ, uerum est dictum illorum. Si uerò intelligunt, ꝙ etiam forma panis redeat,& ita totus panis non uꝛ posse sustineri:quia uel in eo instanti rediret, in quo qualitates sunt formæ panis incõpossibiles, uel ante, uel post. Non primũ:quia tunc qualitates essent in subiecto sibi incõpossibili, quod implicat Nec post, eadẽ ratione, nec ante, quia tunc panis esset simul cum corpore Xp̃i: quia corpus Christi manet usq; ad instans incompossibilitatis, ideo materia redit per nouam creationem ipsa, quæ præfuit, uel alia eadem specie cum priore de nouo creatur,& formam non panis, sed cui cõueniunt qualitatiuæ dispositiones puta uermis, ignis, cineris, pulueris, uel nutrimenti generaꝛ, in materia redeũt:uel etiam a solo Deo creaꝛ, ut supra dictũest. ¶ Nisi diceretur, sicut uꝛ dicere Inno.ꝙ Xp̃s:quia in eucharistia est ut nutrimentum spirituale:est ibi quamdiu species sunt nutrimentum cõueniens corporali .i. quamdiu panis sub huiusmodi speciebus esset conueniens nutrimentum corporale. Panis autem, & uinum non quamdiu manent secundum substantiam sunt conueniens nutrimentum corporale: sed per mutationem qualitatum certam, cessant esse nutrimentũ, q̃uis manent secũdũ substantiã;& sic corruptis speciebus secundum eam habitudinẽ, secundum quã essent conuenientes nutrimento, desinit esse corpus Xp̃i ibi,& ideo rediꝛ substantia panis, q̃ potest affici speciebus non cõuenientibus nutrimẽto:de qua prius naturaliter gignitur uermis, uel ignis &c. Sed illud est contra cõe dictum doct.ꝙ tandiu manet Christus sub speciebus:quamdiu manet ibi substantia panis, si non esset conuersus. ¶ Item tunc difficile esset inuenire gradum certum alterationis specierum, usque ad quem precisè maneret eucharistia. ¶ Sed forte di. Si sacramentum nutriret, sacerdos sumens eucharistiã solueret ieiunium,& ita non posset eodem die bis celebrare. Item sacramentum est cibus spiritualis, & non corporalis. Nam inter alia hæc una est causa, quare panis non manet cum corpore Christi in eucharistia, ne sacramentum reficeret corporaliter, quod est cibus spiritualis animæ. Item Ambro. dicit, ꝙ est cibus mentis, non uentris. ¶ Ad ista dꝛ:ꝙ sacramentum istud reficit, & nutrit corporaliter:ut ex præmissis patet, alioquin experimentum accipi posset de præsentia corporis Christi. Si scilicet quis sacramentum sumens in magna quantitate,& nullũ alium cibum: nihilominus deficeret:uerũtamẽ si illud præcise nutrit, qđ cõuertiꝛ in substãtiam rei alitæ sacr͞m non nutrit: licet sumens sacr͞m nutriatur, sed substantia, siue nutrimentũ rediens secundum prædicta nutrit. Illud enim, non species conuertitur in substantiam rei alitæ Et ita intelligendum est, cum dꝛ, ꝙ sacramentum nutrit, seu species nutriunt .i. sumens sacr͞m etiam sine alio cibo nutritur. ¶ Et per hoc ad primum dicitur: ꝙ sacerdos sumens hoc sacramentum non soluit ieiunium naturæ, quia sacramentum non est cibus corporalis, tum quia contentum, scilicet corpus Christi tantum est cibus mentis,& non corporis, nec ipso aliquatenus nutrit corpus, nec est præsens ei, quod nutrit sicut accidentia alterata. Tũ quia sequens cibatio ex substantia reuersa est præter intentionem

Alexand. S. Bonauen.

An sacramẽtum nutriat.

Innocen.

M

Ambr.

Quõ sacerdos sumens spẽs sacramẽtales nõ soluit ieiuniũ.

consecrantis, & sumentis: & omnino impertinens ad ipsum sacr̃m. Tum q̃ nihil eius, quod sumitur, conuertitur in substãtiam sumentis. Tũ quia illud, quod conuertitur in substantiã sumentis, nõ sumitur de foris: nec traijcitur p̃ uiam naturalẽ ad stomachũ sicut cibus: sed intus de nouo creat: ut dictum est, ideo nõ soluit ieiuniũ. Sicut nõ soluit ieiuniũ cibus ante medium noctis sumptus, & post mediũ noctis digestus, & in sumẽtis substãtiam conuersus. Si q̃dẽ solus cibus de foris sumptus in uia ad stomachũ soluit ieiuniũ: ẽt & si nõ conuerteret in substãtiã aliti, sicut q̃dã medicinæ. ¶ Ad secũdum d͛r: q̇ est cibus spiritualis, & nõ corporalis quãtũ ad nutritionẽ, q̃diu ibi est ueritas sacramenti, non. n. cibat carnaliter, inquantum est sacr̃m, sed ad cibandũ spiritualiter est ordinatum. Ipsa autem cibatione spirituali terminata per desitionẽ p̃ntiæ corporis Xp̃i cibat corporaliter p̃ substantiã redeuntẽ. Quæ autem sit causa, q̇ nõ manet panis, supra dictum est: licet illa in argumento tacta põt esse cõgruitas q̃dã. Ad B. Amb. d͛r, q̇ Ambrosius loquit̃ de ipso corpore Christi, q̇ est cibus aiæ tãtũ secundũ Alex. de Ales ubi supra. ¶ Consequẽter de transmutatione passiua accidentiũ eucharistiæ. De motu locali specierũ planè d͛r, q̇ motus localis specierũ fieri põt uirtute naturali sicut earundem ante consecrationẽ: hoc est ita separata moueri p̃nt sicut coniuncta, secundum omnes doct. quia si tenetur, q̇ motus sit accidens successiuum distinctũ realiter a mobili, & loco, erit subiectiuè in mobili, & quia accidentia quantitas, & qualitas sunt mobilia, et eis inhæret motus sicut subiecto. Cũ ergo in motu hm̃oi est assignare subiectũ motus. s. accidens motum localiter põt agens naturale mouere accidentia, seu species localiter tanq̃ subiectum motus. Nulla. n. alia causa est, q̇ agentia naturalia nõ agunt circa hoc sacramentum, nisi sublatio subiecti: ut patet ex tertia regula. Nisi diceretur: q̇ accidens non potest informare accidens, sed omne accidens immediatè inhæret substantiæ. Qualitates uerò mouentur ad motũ subiecti: per motum non inhærentẽ, sed coassistentem: sicut ẽt de quantitate una opinio recitata est. Tunc de motu sicut de qualitatibus supposito, q̇ non sint in quantitate, statim dicetur. Si uerò motus non distinguitur a mobili, tunc in motu locali specierum non est mutatio acquisitiua alicuius nouæ rei: nec deperditiua ita q̇ in motu locali nouum producit̃, aut corrumpitur: sed mobile fit p̃ns de nouo alicui loco, cui prius non fuit p̃ns: & hoc fieri per agens naturale nihil plus requirit, nisi mobile, & locum: & hæc sunt in proposito siue accidentia sint in subiecto: siue non. Sed consequenter uidendum est de mutatione passiua, & primò ad quantitatem: deinde ad qualitatem. ¶ De primo si tenetur: q̇ quantitas non distinguit̃ realiter a substãtia, aut qualitate extensa, tunc non est specialis difficultas de quantitate eucharistiæ; cum illa sit realiter qualitates ibi sine subiecto remanentes. Tenendo autem secundum aliam opinionem, quod quantitas sit accidens distinctum a re quanta: cum experientia manifestum est: quod species p̃nt rarefieri, & condensari ad præsentiam agentis naturalis, & ita mutatur quantitas. Dicitur quod si per rarefactionem noua quantitas maior introducitur, & per cõdensationem minor, siue totalis, siue partialis, secundum diuersitatem opinionum de rarefactione, & condensatione: aut noua subtilis substantia generatur, quæ partibus rari interponitur. Quodcunq; dicitur, consequenter dicendum est: quia quantitas non est in subiecto: rarefactionem, & cõdensationem specierũ eucharistiæ non fieri ab agente naturali per tertiam regulam, sed immediatè a Deo supplente in hoc actiuitatem causæ naturalis per secundam regulam. Quæ autem opinio de rarefactione probabilior sit, uideant naturales phil.

4 Physico. disputantes. Si autem fieret additio alicuius rei quãtę ad species

Ad quę intellectũ dicant̃ spẽs sacr̃ales nutrire.

Ambro. Alex.

N

De transmutatione passiua accidentiũ sensibiliũ eucharistiæ, quę fuerunt in pane.

sacramentales

sacramentales:ut uinum non consecratum admisceretur speciebus uini,nō propter hoc mutatur quantitas spērū:uini præexistens:quid aūt ibi fieret, dictū est sup. lec. 35. ¶ Item de mutatione quantitatis per diuisionem spērū, infra dicetur, cum de fractione sacramenti tractabitur. De mutatione ad qualitatē,siue qualitates. Si tenetur,ꝙ qualitates omnes in sacramēto sunt sine subiecto. Dicendum,ꝙ oēs transmutationes earum acquisitiue fiunt immediatè a deo,& non a causis naturalibus. Tum quia qualitates nouæ, quæ acquiruntur,non educuntur de potentia materiæ. Tum quia & ipsæ manent sine subiecto. Verumq; actiuitate excedit causę naturalis: & producere aliquid de potentia subiecti,& conseruare accidens sine subiecto.¶ De mutatione deperditiua,si tenetur :ꝙ natura possit annihilare : dicitur,ꝙ omnes transmutationes deperditiuæ factæ in sacr̄o, fiunt a causis naturalibus. Diceretur ergo secundū illos,quód in intensione caloris sacramētalis cā naturalis remittit frigus:sed sola cā supernaturalis intendit calorē:quia remissio est corruptio gradus qualitatis. Intensio est productio gradus noui. ¶ Si uerò tenetur,quód qualitates sint subiectiue in quantitate,& causa naturalis nō presupponat necessariò materiā primā, nec subiectū substātiale,sed subiectū in gn̄e sit substantia,uel accidens,tunc oēs transmutationes qualitatū in eucharistia fieri solitæ, fiunt per causas naturales, quæ educūt nouas qualitates de potentia quātitatis,quę est subiectū qualitatiuū. Si uerò teneretur:quód cā naturalis in sua actione præsupponit materiā primā,& subiectū substantiale,de cuius potentia educat formas tam substantiales,quā accidentales:tunc cōsequenter dicēdū,quód oēs trāsmutationes circa spēs sacr̄ales fiunt immediatè a deo. ¶ Et ex his patet breuiter quid dicendū est de trāsmutatione passiua accidentiū eucharistiæ secūdū uarias philosophorū opi. Accidentium dico sensibiliū quę fuerunt in pane,aut eis successerunt.¶ Cōsequenter uidendum est de actionibus & passionibus corporis Christi,& accidentium eius ut in sacramēto. Et primo de actione, secundo de passione. Et utrobiq; tam de facto,quam de possibili. ¶ Præmittitur autē hæc regula generalis. De facto nulla fit actio uel passio in corpore Christi & eius accidentibus,per quā posset sumi experimentum præsentię corporis Christi sub speciebus sacr̄. Patet ex præmissis, quia uoluit deus sacramentum istud, ac mysteriū esse occultū sensu,& patere fidei:ut sic fides præmio suo non frustretur. Vnde etsi aliquā operatio naturaliter fieri posset per corpus Christi, eius ue accidentia ut in sacramēto, aut aliquis effectus, uel transmutatio fieri a causa naturali,deus cogendo nō concurrit,& ita operationē huiusmodi impedit:ne experimentum sumatur de corporis Christi præsentia in sacramento. Quo præmisso de actione corporis Christi : non loquimur hic de ea,quæ concomitatur pręsentiam corporis Christi,hoc est,quæ inest corporis Christi primo in cęlo, & per concomitantiam etiam sibi inest in sacramento. De illo dicetur infra cū de his,quæ prędicamentum ubi cōcernūt,tractabitur:ubi etiā agetur de motu locali corporis Christi,ut in sacr̄o. Sed de illa actione,quę sibi primò competit,ut in sacramento quæ & competeret sibi,si solū esset in sacramento,& nullibi extra:sic ēt de passionibus. ¶ Primò igitur de actionibus cognitiuis de facto,de quibus Sco in 4 dist. 10. q.5.ponit duas conclusiones. ¶ Prima, nulla sensatio potest primò inesse Christi, ut in eucharistia. Motiuum est: quia organum sensus non est in corpore Christi,ut in eucharistia modo quātitatiuo:qui tn̄ requiritē ad hoc, ut immutetur ab obiecto, Ad hoc enim,ut fiat uisio corporalis,oportet talē esse approximationem organi, & obiecti:ut possit fundari piramis, cuius basis sit in obiecto : & conus in oculo. Hæc requirit : quód utrumq;

Qūo ad quātitatem.

De mutatione deperditiua.

De actione & passione corporis Xpi & accidētiū eius.

P

& obiectum, & oculus habeant modum quantificatiuum, ut sit in loco circumscriptiuè. ¶ Secunda conclusio. Omnis operatio spiritualis puta intellectus, & uoluntatis potest primò in esse Christo ut in eucharistia. Hanc deducit: quia anima Christi: quia beata intelligit, ut angelus: quantum ad hoc, quod non dependet intelligendo a sensibus, aut sensibilibus. Sicut ergo angelus alicubi existens potest intuitiuè intelligere obiectum sibi proportionatum sibi præsens: ita anima Christi in eucharistia. Potest ergo intuitiuè uidere intellectu omnia ad eucharistiam proportionatam distátiam habentia: seipsam, species sacramentales, animam sacerdotis, & quæcunq; intelligibilia debitam præsentiam habentia. Et hæc intuitio primò inest animę Christi, ut hic in sacramento: non ut inest illi animæ primò, ut est in cęlo. Vnde potest elici: quod aliqua uidet anima Christi primò, ut in sacraméto, quæ non uidet uisione intellectiua in proprio genere primò, ut in cælo. puta omnia hic localiter præsentia: supposito, quod immoderata distantia impediat intellectionem creatam: sicut nec angelus existens in cælo uidet in proprio genere, quæ uidet hic inferius intuitiuè. Ex isto infert Correlarium, quod Christus propter suum esse in eucharistia non tantum non priuatur aliqua operatione, quam habet in cælo, sed etiam ut in eucharistia est: habet aliquam operationem primò, quam per consequens concomitanter habet ut in cęlo: ut puta intellectionem, & uolitionem cuiuscunq; obiecti, cuius angelus hic præsens haberet: & per consequens non ad imperfectionem est suam, quod sit in eucharistia: sed ad multitudinem perfectionum. ¶ Primæ conclusioni non assentit Ockam. unde contra eam ponit hanc conclusionem. Suppositis his, quę fidei sunt: non potest sufficienter probari, quòd Christus in sacramento non possit corporali oculo obiecta uisibilia uidere, & uideri. Quam sic probat: quia non minus potest principium habere actionem suam naturalem, quando se toto est præsens alicui toti passo, seu obiecto: quam dum per unam partem est pręsens uni parti passi: & per aliam partem præsens alteri parti passi. Est autem corpus Christi, & omnia eius accidantia corporalia se toto præsens toti hostiæ & cuilibet eius parti: ideo eodem modo potest esse principium actiuum & passiuum respectu uisionis, sicut si una pars eius coassisteret parti hostię, & alia alteri. Ná si albedo in pariete tota coassisteret toti parti, & tota cuilibet parietis parti nihil minus uideretur tunc quam nunc. ¶ Item posito actiuo sufficienti, & passiuo, potest sequi actio. Nec propositio hæc neganda est nisi propter rationem, quæ hic non apparet, uel propter auctoritatem scripturæ: quæ similiter in proposito non apparet. Vel propter experientiam, quæ hic non concludit: quia deus suspendit actionem causarum naturalium ne agát ut patet ex regula præmissa. Sed oculus includendo potentiam in corpore Christi est sufficiens agens cum obiecto, & sufficiens passum receptiuum uisionis: ergo potest poni uisio. ¶ Et si dicitur, quod tam organum: quam obiectum sint circumscriptiuè in loco. Respondetur, quod hoc non est probatum. Et si allegatur autor perspectiuæ de piramide radiosa dicitur, quod autor perspectiuę loquitur pure naturaliter omnibus habentibus se ordine naturali nullo concurrente miraculo, & de his quę ipse expertus est. Nunquam enim uidit colorem nisi extensum: in talibus uisio fit per modum piramidis &c. ad bonú intellect. i. requiritur talis approximatio & situs obiecti & organi, quod si traherétur lineæ imaginariæ includentes obiectú ab obiecto ad oculum haberent figuram piramidis cuius basis esset in re uisa: & conus in oculo quod uerum est quando obiectum uisum est maius oculo. Sed deus potest facere colorem non extensum, & tunc uideretur non per talem figuram.

An oculus Xpi seipsum uideat in sacramento.

Correl.

An ad actionem & passioné requiratur quòd quodlibet eorum sit extensiue magnum.

Q

ram. ¶ Deniq; etiam hæc figura potest hic saluari: quia lineæ piramidis terminantur in puncto indiuisibili imaginario contingente in oculo: ideo non requirunt extensionem oculi. ¶ Similiter quantum ad uisionem passiuam corporis Christi: licet non sit in loco circumscriptiue, est tamen in locus diffinitiue, qui locus est extensus, & potest fundare basim piramidis: ut si lineæ traherentur ab extremitatibus hostiæ continentis corpus Christi præcise ad oculum sacerdotis: haberent figuram piramidis. Et hoc sufficit ad hoc, ꝙ uideatur, saltem oppositum probari non potest. Vnde uidetur ꝙ oculus Christi in una parte hostiæ posset uidere se in alia parte. Sicut posset si oculus esset in diuersis locis circumscriptiue. Nec obest si diceretur, ꝙ idem non distat a se, & distantia requiritur obiecti ab organo, ut fiat uisio quia eo modo idem distat a se, dum est in loco diffinitiue: quo modo distaret a se, si esset in loco circumscriptiue. Ista autem sufficerent ad causandum uisionem, ergo & illa: de quo magis infra: cum de ubi tractabitur. ¶ Suo modo dicit utraq; opinio de reliquis corporalibus actionibus R sicut de uisione sensus. Vnde prima opi. diceret, ꝙ nullam corporalem operationem potest habere corpus Christi in eucharistia primò ut ibi: potest autem habere omnem spiritualem. Corpus nomino, & animam, & utriusq; accidentia intelligi uolo. Et uoco actionem corporalem, cuius terminus est res extensa, uel naturaliter extensibilis. Opposito modo spiritualis actio dicitur, cuius terminus est res per naturam non extensibilis, cuiusmodi sunt intellectiones: & uolitiones, de quibus dictum est. Fundamentum primæ opi. est: quia actio corporalis requirit extensionem, & modum quantitatiuum agentis, & passi. Secunda opinio negat primum nam dicit corpus Christi sub hostia posse calefacere hostiā si deus eius actionem non suspenderet, & sic de alijs actionibus. Negat enim, ꝙ requiritur modus existendi quantitatiuus in agente. Nam quando sunt duo actiua quorum utrumq; est ex se actiuum, & habent consimilem modum existendi si unum potest agere in passiuum sufficienter dispositum, & præsens, etiā potest agere, & reliquum. Anima autem intellectiua potest agere in corpus: quia secundum beatum Aug. 9. de tri. Anima magnam immutationē Aug. habet respectu corporis sui, non obstante, quòd non habet modum existēdi quantitatiuum in corpore, ergo pari ratione qualitates corporis Christi possunt agere in aliud corpus, quę habent consimilem modum existendi in sacramento sicut anima in corpore, & sunt ex se agentia, & potest applicari passum bene dispositum, ergo possunt agere. Existentibus enim actiuo sufficienti, & passo disposito: nisi deus suspendat actionem, fit actio. Nec uidetur: quod ideo minus sufficiens sit actiuum, quia secundum se totum est æquę presens passo, quam si esset præsens per partes inæqualiter. Non.n. uidetur: quod intensissimus calor si esset in puncto, ideo minus, uel remissius ageret. cum etiam secundum Auicenam, si calor esset separatus ab omni subiecto: adhuc posset habere actionem omnem, quam habere potest in subiecto: sed tunc non esset necessariò in loco circūscriptiue: sed tantum diffinitiue. Etiam uirtus unita fortior est seipsa dispersa, ideo non requiritur extensio partium agentis: sed quantò magis sunt simul, tantò fortius agūt. ¶ Item idem potest agere in seipsum actione corporali: ut patet de aqua reducente se ad præstinam frigiditatem post eius calefactionem remoto calefaciente, & suæ naturæ dimissa, & tamen idem a seipso non distat localiter, nec habet talem modum existendi quantitatiuū, qui conuenit ei respectu extrinseci puta loci. ¶ Item modus accidentalis principij actiui non impedit actionem eius, quæ sibi conuenit a natura intrinseca: sed esse in loco cir-

cumscri-

cumscriptiue, est accidentale qualitati, & substantiæ ergo propter eius ablationem non aufertur illud, quod est naturale. ¶ Dicit ergo illa opi. ꝙ omnem actionem, quam potest habere corpus Christi tam corporalem, quam spiritualem: si esset in loco circumscriptiuè, potest etiam habere ubi est in loco diffinitiuè, passis æqualiter dispositis. ¶ Consequenter de transmutatione passiua circa corpus Christi, & sua accidentia uidendum. Et primò, an possit uideri oculo corporali. Secundò, an oculo intellectuali. Tertio de alijs transmutationibus corporalibus.

¶ Circa primum correspondenter ad prędicta respondetur, secundum Scotum, ꝙ Corpus Christi, eiusq; accidentia nec ab oculo corporali Christi: nec cuiuscunq; alterius glorioso uel mortali uideri possunt: patet motiuis supradictis. Sed secundum opinionem oppositam dicitur, ꝙ corpus, & eius accidentia possent corporali oculo in debita distantia consistente, ut puta sacerdotis in altari, & circumstantium uideri: si deus actionem naturalium causarum non suspenderet, suspendit autem ex causa supradicta. ¶ Sed tūc quæritur. Cū partes corporis Christi sunt simul indistinctę localiter, similiter & colores partium, quomodo discerni possunt, & quomodo colores uideri: cum tamen colores etiam extensi certo modo situatim se impediunt: ut si tenue album puta pannis subtilis albus ponatur super intēsum rubeū, uel nigrum, color albus non uidetur. ¶ Respondetur secundum sic opinātem, ꝙ per uisionem corporalem partes diuersæ rationis, discernentur per suas qualitates. Sed partes eiusdem rationis non discernerentur, sicut patet de albedine intensa; cuius partes graduales discerni non possunt, & partes duorum luminum in eodem medio non possunt per uisum distingui. ¶ De coloribus partium: quia simul sunt: dicitur, ꝙ maior est difficultas de colore respectu uisus, quam de alijs sensibilibus respectu aliorum sensuum: quia diuersitas situs coloris quandoq; impedit coloris uisionem: non sic in alijs sensibilibus. Nam color immutat tactum secundum omnē situm proportionatum. Ideo difficile est uidere, qui colores in corpore Christi: an omnes: an aliqui, & non omnes uideantur: & si non omnes, quis prædominetur: quia de illo nullam habemus experientiam. Vnde licet illa si multas colorum partium corporis Christi possent se impedire ne omnes uiderentur, non tamen est tantum impedimentum, quin aliquid uideretur, si deus non suspenderet actionem colorum illis non coagendo: sicut in exemplo prædicto: licet color albus non uideatur, tamen color rubeus: uel niger uidetur. ¶ Sed hic posset queri, an aliquo modo concedi posset: ꝙ Christus uidetur in sacramento oculo corporali. Cum communiter populus asserit se uidisse Christum dominum, dum uidit sacramentum. ¶ Pro isto notandum: ꝙ oculo corporali aliquid dicitur uideri quaduplicitet. s. per se: per accidens: propter ordinem ad aliud uisum, & propter coniunctionem similem cum uisu. ¶ Per se uidetur: quod uideretur, si esset ab omni alio separatum: & sine quo nihil uideretur: sic uidetur tantum color, uel lux: quia color etiam si esset a subiecto separatus, uideretur: ut in sacramēto: & sine colore, uel luce nihil pōt uideri oculo corporali. Ideo color, uel lux est proprium obiectum uisus. ¶ Per accidens uidetur, quod accidenti per se uisibili subijcitur. Sic dicimur uidere solem parietem, propter lucem, & colorem, quæ, uel qui est subiectiue in sole, & pariete: sic dicit philosophus. 2. de anima, ꝙ diatrij filius uidetur per accidens: quia color, qui in ipso est, uidetur per se: & hoc modo uidemus substantias corporeas. ¶ Propter certum ordinem ad aliud uisum per se, non informationis, sed continentis, & contenti: dicimur uidere contentum, dum ui-

Oculo corporali aliquid quadruplicitet contingit uideri.

demus

demus continens:ut hominem armatum,dum arma,quibus indutus eſt, uidemus. Et hominem, cum tamen ſolum ueſtes uidemus, ac uinum in uaſe duci: cum ſolum uas continens uidemus. Sic in ſcripturis dicuntur quidam angelos uidiſſe: quia corpus ab angelo aſſumptum uiderunt, ut legitur de Manuæ Iudicum. 13. ubi dicitur. Intellexit Manuæ angelum domini eſſe, & dixit ad uxorem ſuam. Mortem moriemur: quia uidimus dominum. ❡ Quartò propter ſpiritualem unionem, uel coniunctionem alicuius cum eo,quod uidetur aliquo primorum trium modorum, uideri dicitur: ſicut dicitur deus uiſus in terris ab omnibus. Poſt hoc in terris uiſus eſt: & cum hominibus conuerſatus: quia ſcilicet coniunctus eſt ſpirituali unione corpori Chriſti: quod uiſum eſt ſecundo modo per accidens. Sic dixit dominus. Quia uidiſti me thoma, credidiſti. Me demonſtrat Chriſtum loquentē filium dei:quem eo uidit,quia corpus domini, cui unitū eſt uerbū,uidit:quo modo etiam,quæ humanitatis Chriſti ſunt, uerbo attribuuntur per communicationem idiomatū. ❡ Secundū hāc diſtinctionē

Baruch. 3.

Ioh. 20.

V

Corpus Xp̄i ut cōtētū in ſacramento non uidetur oculo corporali per ſe,neq; per accidens.

reſpondetur,ꝙ corpus Chriſti ut cōtentū in ſacr̄o,nō uidetur oculo corporali ꝑ ſe,neq; per accidēs. Patet:ꝙ nō,per ſe,quia corpus eſt ſubſtātia:& nulla ſubſtantia per ſe uidetur,cū nulla ſubſtātia uideretur ſeparata a colore,& luce. Secundū patet:quia accidentia,quæ uidentur,non ſubiectantur in corpore Chriſti:ideo per ea non uidetur corpus Chriſti alioquin infidelis eadē accidentia uidens, etiā uideret corpus Chriſti: quod falſum patet. ❡ Præterea fidelis eodem modo uidet hoſtiam ante conſecrationē,& poſt: nec aliud iudicat uiſus poſt conſecrationē,quā prius iudicauit: & prius nō iudicauit ibi eſſe corpus Chriſti; ergo nec poſt.Cum ſit eadem uiſio continuata,ut pono,cuius naturalis ſignificatio non uariatur,ita nec iudiciū præciſè cognitionē illā ſequens. ❡ Secūdò dicitur,ꝙ etiā non uidetur corpus Chriſti in ſacramento quarto modo. Patet:quia corpus Chriſti non habet ſpecialem unionē ad ſpēs,quæ uidentur:cū nec ſint partes corporis Xp̄i: nec informent ipſum:nec ſuppoſitētur ab eo. Tertiò dicitur,ꝙ corpus Chriſti uidetur in ſacramēto tertio mō dicto. Patet,quia uidētur ſpēs,ſub quibus uere,& realiter cōtinetur Chriſtus:licet nō per omnia ſicut cōtētū incōtinēte locatur:ut uir armatus ſub armis, & uinū a uaſe:quia corpus cōtinetur diffinitiue:illa circūſcriptiue. Neq; propriè ſpecies ſunt locus corporis Xp̄i. Sed locus ſpecierum eſt locus diffiniēs corpus Xp̄i:ut ſup.declaratū eſt. Verū ille modus tertius ē magis impꝓprius:qꝛ uidēdo uas cōtinēs uinū:uinū i ueritate nō uidetur: ideo in iudicio,quo iudicamus nos uinū uidere uiſo uaſe,ſæpe decipimur. Nec eſt illud iudiciū ſenſus,ſed intellectus:& ideo frequenter ſancti dicunt corpus Chriſti ſub ſacramento nō uideri,ſed fideliter credi,aliudq; uideri:aliud intelligi:ut in auctoritatibus ſupra allegatis iō diuerſis paſſibus loquūtur in illis ſancti,de eo,quod propriè.i.per ſe,uel per ſuū accidens uidetur. Sic ēt licet impropriè ſatis cōcedi poſſet:ꝙ uidendo ſacr̄m:uidemus deū: quia uidemus corpus Xp̄i tertio mō,cui ſpecialiter unitus eſt deus. Hoc ergo caute uideat,qui ad populū rudē prædicat:ꝙ aut ſubtiliora ſileat, aut ſi opus fuerit de his ſermonem facere:ſita clare,ac diſtinctè informet:ne dū uoluerit ſe oſtendere doctorē ſubtilē:fiat in populo magiſter errorū:& non tā inſtruat, quam ſimplices in fide turbet,& ſeducat. ❡ De uiſione intellectuali concordat Sco.& ockam quantum ad intellectum ſeparatum, non quantum ad cōiunctum. Vnde de intellectu ſeparato,ſiue angelico,ſiue humano: uel etiam coniuncto,& beato:quia de his eſt par ratio. (Hi enim ſunt ſimiles in eo, ꝙ immediatè poſſunt cognoſcere obiecta intelligibilia, & nō indigent miniſterio ſenſuum: ut nunc ſupponitur. Item per uidere intellectus,

De uiſione intellectuali corporis Xp̄i ſub eucharistia.

intelli-

intelligitur cognitio intuitiua obiecti.) dicitur primo. Omnis intellectus non alligatus sensibus in intelligendo: siue angelicus: siue animæ separatæ, siue coniunctæ, & btē, naturaliter pōt uidere existentiā corporis Christi in eucharistia. Patet. Nam omnis intellectus talis intuetur res: ut in se habēt esse secundum, ꝙ sunt secundum se intelligibiles. Non enim capit tal s intellectus cognitionem substantiarum ex cognitione accidentium: sicut intellectus noster pro statu isto. Vnde quia color est proprium obiectum sensus, & ideo omnis color obiectus sensui immediate cognoscitur in se: & non unus per alium: ita pariformiter: quia totum ens est obiectum intellectus (id est ens in sua generalitate, secundum quam includit substantiā, & accidens) quodlibet ens immediatè, & in se intelligitur ab intellectu, & unum per aliud, quia quodlibet ens si esset separatum ab omnibus alijs, in debita approximatione existens ad intellectum huiusmodi intuitiue cognosceretur. Quodlibet ens dico finitum, & creatum: secus enim est de deo, qui nullius creati intellectus est obiectum naturale: sed uoluntariū. Non igitur accidentia panis occultari possunt angelis (siue bonis siue malis, aut intellectui hominis beati, uel separato) corpus Christi sub eis existens, quin uideatur, dum non fuerit distantia immoderata, quinimmo sicut possunt uidere accidentia panis separata, & absentiam substantię panis: ita etiam naturaliter uidere possunt præsentiam corporis Christi sub illis speciebus: quia non est unum magis obiectum intellectus, quam aliud, & hoc stante semper communi coactione dei. Sicut enim intellectus talis potest immediatè uidere alium intellectum angelicū, uel humanum: ita & quamlibet substantiam materialem, & quodlibet intelligibile creatum sibi præsens. Nec aliquis modus accidentalis obiecti impedit eius intuitiuam cognitionem: quia substantia sicut est prior quocunq; modo accidentali: ita prius, & in se intelligibilis, & per consequens modus accidentaliter posterior non impedit cognitionem priorum. Est autem ille modus existendi corporis Christi sub speciebus eucharistiæ ipsi accidentalis: ergo

Y non impedit eius cognitionem. ¶ Notanter dictum est stante semper communi influentia, siue coactione dei: quia si angelo malo permittatur uti sua naturali potentia: potest intelligere quodcunq; intelligibile creatum sibi præsens & ita posset intelligere mysteria gratiæ: ex quo posita sunt in effectu: & sic præsentiam corporis Christi in euchar stia. Sed sicut dicit magister dist. 7. secundi sententiarum, multa possunt ex natura sua, quę nō permittuntur eis: & creditur; ꝙ angelus malus uidere non permittitur mysteria gratiæ: & ita nec præsentiam corporis Christi sub specie sacramentali. Vnde Egidius theoremate. 16. Probabile inquit, uidetur, ꝙ deus tā excellens sacramentum celet aliquibus substantijs separatis: & non permittat dæmones omnem illam cognitionem habere de sacramento eucharistię quam habere possent ex naturali earum uirtute. Et sic exponenda est auctoritas beati Ambr. de mysterio incarnationis, quæ dicit ipsum malignum spiritum latuisse: non absolutè, quin quilibet malus angelus possit uidere integritatem uirginis Marię, tam in mente, quam in carne: sed non fuit permissus propter certas causas: ut non impediretur redemptio nostra eo modo, quo præuisa est. Vnde sicut non semper permittuntur dęmones facere, quæ possent ex naturali uirtute (sicut deducit beatus Aug. & allegat magister dist. 7. li. 2. ꝙ magis pharaonis dæmonum auxilio fecerunt ranas, & serpentes: non tamen eorum auxilio facere potuerunt ciniphes. De quo ita beatus Aug. dicit. Ex ineffabili dei potentia fit: ut quod possent mali angeli, si permitterentur, ideo nō possunt, quia non permittuntur. Neq;

An uideatur a bono, & malo angelo.

Ambr.

August.

August.

occurrit

occurrit alia ratio, cur non potuerunt facere ciniphes: qui ranas, serpentesque fecerunt: nisi, quia ibi aderat maior dominatio prohibentis dei per spiritumsanctum. Hæc prohibitio est non per modum præcepti; sed per subtractionem causalitatis) sic in proposito creditur deum non cooperari demonibus ad uisionem sacrosancti corporis. ¶ Et si legitur aliquando demones huic sacramento reuerentiam exhibuisse, hoc forte factũ est: quia ex uerbis: signis hominum factis, aut miraculis contingentibus conijciebant ibi adesse dei maiestatem, cui ut apostolus ait, ad Phil. 2. Omne genu flectitur, cælestium, terrestrium, & infernorum. Aut forte' diuisiæ sunt propriæ naturæ secundum quam (ut dictum est) cognoscere possint præsentiã corporis Christi. ¶ Si quæratur, an angeli, & beati uideant existentiam corporis Christi uisione beatifica in uerbo. Dicendum, quia uisio beatifica, ut talis terminatur ad diuinam essentiam: & nõ ad aliquam creaturam. Nõ enim est de ratione beatitudinis cognitio cuiuscunq; creaturæ secundum illud beati Aug. lib. confes. Beatus est domine, qui te uidet: etiam si alia nesciat. Si autem te, & alia uideat, non propter hoc beatior. Accidit ergo beatitudini hanc, uel illam creaturam uidere actu beatifico in uerbo. Illa enim uident in uerbo, quæ speculum illud sanctissimæ trinitatis lucidissimũ uoluntarie in se dignatur ostendere: ideo beatifica uident uisione, si ostendi tur: si non, non uidetur, quod autem horum fiat: dubium nobis est. ¶ Probabile tamen est, ꝙ uidere existentiam corporis Christi in sacramento pertinet ad beatitudinem accidentalem animarum beatarum, quia illæ dũ erãt uiatrices, habuerunt fidem, quę firmiter crediderunt corpus Christi contineri sub hostia. Visio autem succedit fidei in patria tanquam pręmium meriti: licet essentiale premium succedens fidei sit uisio diuinę essentiæ, qua sufficienter pręmiatur (alias quæ sufficienter premiat) omne meritum fidei. Tamen quoad præmium accidentale omnino probabile est, ꝙ uisio clara, & cognitio euidens omnium articulorum fidei succedat fidei. Neq; est inconueniens homines beatos aliqua uidere in uerbo, quæ in illo non uident angeli: esto: ꝙ non uiderent. Sicut etiam animæ beatæ recipiunt aureolas uirginum, doctorum, & martyrum, quæ non dantur angelis. ¶ De intellectu coniuncto uiatorum aliter, & aliter est dicendum secundum duas opiniones tactas de uisione corporali. Nam quia intellectus coniunctus nihil extra se cognoscit intuitiuè, nisi quod a sensu intuitiue cognitum est: & præsentatur intellectui in phantasmate, secundum illud 3. de anima. Oportet intelligentem phantasmata speculari. Dicentes corpus Christi in sacramento corporali oculo uideri posse naturaliter, si non subtraheret suã coactionem deus: habent dicere consequenter, ꝙ etiam intellectus coniunctus uidere potest Christi existentiam in hostia. Siquidẽ quicquid cognoscit sensus intuitiue, qui est potentia inferior, etiam cognoscit intellectus coniunctus, qui est potentia superior. Qui autem negat sensum cognoscere posse; habent consequenter negare hoc idem de intellectu coniuncto quantum ad notitiam intuitiuam. Habent autem uiatores fideles notitiam enigmaticam præsentiæ corporis Christi per fidem longè certiorem quęcunq; notitia, naturali experientia causata: quia illi falsum, subesse non potest: nec falli potest. Experientia autem fallax. Vnde nonnunquam uidere dicimur ea, quæ fide tantum cernimus, seu cognoscimus: & fides oculus dicitur, qui decipi non potest. Vnde & beatus Aug. fidem scientiam nominat non propter euidentiam (quia secundum apostolum. Fides est argumentum non apparentium) sed propter infallabilem certitudinem. Et hoc modo etiam admitti posset modus loquendi dicentium. Christum

An diabolus prohibeatur uidere præsentiam corporis Christi sub eucharistia.

Phil. 2.

Z

Augu.

An angeli & beati in cælo uideant existentiam corpis Xpi sub eucharistia i uerbo.

Heb. 1.

uidi sub hostia, idest firmiter credo, præter modos prędictos: ut sic intelligatur. Vidi Christum in sacramento: uidi sacramentum, in quo contineri ueraciter Christum firmiter credo. Et secundum hoc intelligenda sunt uerba quorundam sacerdotum ostendentium eucharistiam infirmis, & quęrentium. Credis hoc, quod uides esse uerum corpus Christi: ut sit demonstratio, & relatio ad intellectum .i. credis hoc, quod fide concipis esse sub hostia uisa esse corpus Christi, uel quòd fiat demonstratio, & relatio ad sacramentum .i. credis sub hac specie, quam uides, esse corpus Christi. Cautius ergo dicerent, credis sub hoc sacramento esse uerum corpus Christi. ¶ Finaliter de alijs transmutationibus passiuis ad formas corporales. An aliquæ tales possit fieri naturaliter, siue per causas naturales in corpore Christi ut in sacramento, uidendum. Et est primò dicendum, quia corpus Christi in sacramento est gloriosum: dotesq; gloriosi corporis cōcomitātur ipsum, ut in sacramento. Est ergo ibi impassibile, & immortale: propter quod nullum agens naturale in ipsum agere potest ad eius trāsmutationem, etiam si esset localiter in sacramento. ¶ Sed quid, si adhuc esset mortale, sicut fuit in cena. Potest breuiter dici: quòd illud fieret, quod in cęna factum est, de quo supra lec. 32. ¶ Sed quid si dominus non suspenderet actionem suam, nec causatum naturalium, tunc uariabitur responsio secundum duas opiniones tactas. Diceret enim opinio prima Sco. quòd nullum agens corporale potest habere quamcunq; actionem circa corpus Christi, ut circa passum: ut est in sacramento: eo quòd deficit illa habitudo situalis inter agens, & patiens: quæ secūdum eum necessaria est ad actionem, & passionem, ut sup. dictum est. Vnde consequenter dicit: quòd corpus Christi ut in sacramento, nec nutritur, nec respirat: nec aliquo modo transmutatur. Vnde uidetur consequenter dicendum, quòd si corpus Christi mortale, & passibile esset sub hostia, & nullibi extra in consistentia naturali: conseruatis speciebus perpetue: nunquam moreretur: nec transmutaretur: quia ei ut ibi, non posset applicari corrumpens naturale, eo quòd non est in loco dimensiue: nec in seipsum agere posset: aut unum membrum in aliud eadem ratione. Sed secundum aliam opinionem oppositum dicendum, scilicet quòd omnis transmutatio naturalis, quę fieri posset circa corpus Christi, si esset in sacramento dimensiue: etiam nūc fieri posset, cum ibi sit diffinitiuæ, ut sup. dictum est: si deus relinquæret res suis naturis; & non suspenderet actionem earum.

An aliquæ transmutationes corporales passiuæ possint naturaliter fieri circa corpis Xpi in eucharistia.

DE PRAEDICAMENTO VBI.

LECTIO. XLVI.

A EXPEDITIS his, quæ respiciunt prædicamēta actionis, & passionis tam quoad sacramentales species corpus Christi continentes, quam quoad corpus Christi cōtentum. Consequenter dicendum foret de habitudine eiusdem corporis quantum ad prędicamentum habitus uidelicet utrum sit in sacramento uestitum dotibus glorię sicut in cælo: & utrum sub illis sit uisibile, ac sensu perceptibile. Verum quia de secundo sufficienter dictum est lec. proxima, de primo etiam aliquid commemoratum est supra lec. 42. prope finem:

Verũ corpus Xpi simul esse possit in diuersis locis circumscriptiue.

& dicetur infra: quoniam ex dicendis intellectus eius pendet, ideo his dimissis transeundum est ad prædicamentum ubi. ¶ Et quantū ad illud duo sunt principaliter tractanda. Primum utrum corpus Christi simul esse possit in diuersis locis, puta, in cælo, & in sacro. Itē utrū etiā possit sacramētaliter esse in pluribus altaribus. Secundo de locali motu corporis Christi: utrū de cælis descendat per mediū ad hostiam in hora consecrationis. Itē utrū localiter moueatur motis speciebus. ¶ Circa primum est multorū doctorum opinio: ꝙ licet corpus Christi sacraliter sit in pluribus locis, puta in omnibus altaribus, & locis, ubi cōsecratur eucharistia, uel ubi reseruatur, fide ad hoc concedendum compellente, tamen corpus Christi, & quodcūq; aliud esse in pluribus locis a se separatis circumscriptiue, & secūdū proprias dimensiones est simpliciter impossibile. ¶ Quod multipliciter probare nituntur. Tū quia impossibile est aliquid esse extra terminos proprios: sed termini loci, & locati, sunt simul. ergo quod est extra terminos loci, & extra terminos propositionis. Tū secūdò: quia impossibile est idē esse unū, & plura: sed si idē esset commensuratiue in diuersis, ubi esset plura: quia sicut locatum commensuratur loco secūdū quantitatē continuam: ita ēt secūdū quantitatē discretā. Tū tertiò: quia sicut res per naturā propriā est, est tantum in una specie: ita per unam dimensionē est tantū in uno loco simul: quia sicut natura ad speciē: ita dimensio ad locū. Tū quartò: quia quæcunq; ubi distincta possunt esse termini motus: sed termini motus sunt contrarij, contraria uerò inesse eidem non possunt: ergo diuersa ubi non possunt simul conuenire eidē. Tū quinto, pari rōne, qua idē posset esse in pluribus locis, posset esse in omnibus, & sic ubiq;: quod repugnat limitationi creaturæ, & est propriū dei. Tum sexto: quia idem temporale non potest esse diuersis temporibus, prius. s. & posterius: ergo idem locale nō pōt esse in diuersis locis. ¶ Item illa positio includit multa contradictoria. Infert ēt eidē inesse contraria. Infert etiā multa absurda, & nō intelligibilia. Primū probatur: quia sequeretur, ꝙ idem esset sursum & deorsum, dextrū, & sinistrū, ante, & retro: quæ sunt contraria respectu eiusdē. ¶ Itē idem esset calidus, & frigidus, ut si esset in stuba calida: & foris esset, ēt in medijs niuibus. Sic enim ignis produceret calorē in eū in stuba sicut in aliū sibi collateralē: & similiter niues producerent frigiditatem in eundem existentem in medio niuium: quia ubiq; agens haberet passum dispositum, & sufficienter sibi approximatum, & ita de similibus. ¶ Item sequeretur: ꝙ idem moueretur, & quiesceret: moueretur hic, quiesceret Romæ: hic sanus, ibi infirmus: hic uulneratus, ibi integer perfectus, & sanus: hic uidēs, ibi cæcus, & exoculatus: hic acephalus, & sine capite, aut alijs membris truncatus, ibi totus omnibus contextus: hic patibulo affixus, aut aquis præfocatus, ibi solatijs indulgens, cōuiuijs, & uoluptatibus deditus: hic fame deficiens, ibi abundanti se cibo reficiens: tandem hic uiuus, ibi mortuus. Hæc sequuntur, si in diuersis locis circumscriptiue existenti diuersa exhibentur, ut si idem hic fuerit, & Romæ, & unū oppositorū hic aliud Romæ adhiberetur. ¶ Item sequeretur idem distare a seipso. Hęc omnia uidetur implicare manifestam contradictionem, cum semper terminus priuatiuus infert suum negatiuum, ut sequitur: cæcus, ergo non uidēs: quiescit, ergo non mouetur: uiuit, ergo non mortuus: & ecōuerso. Est Romę & hic, ergo distat. Et idem ergo non distat: nam inter ea, quæ idem sunt, nihil mediat. Itē sequitur: ꝙ naturaliter eadē materia subijcitur diuersis formis substantialibus specificis. Nam si idem nutrimentum conueniens diuersis animalibus, ponatur in diuersis locis, & sumatur a diuersis animalibus in illis locis existentibus, singulorum uirtus nutritiua conuertet illud in suam

Opinio cum suis motiuis; qui non.

B

substantiá, & sic eadé materia nutrimenti erit sub diuersis formis substantialibus:& animabitur diuersis sensitiuis animabus specie distinctis. ¶ Similiter si idem lignum distantibus ignibus applicetur: siue diuersi ignes eidem ligno in diuersis locis existenti, quilibet ignis in illud tanquam in passum sibi proportionatum,& sufficienter applicatum produceret formam ignis: & non unam,quia agentia sunt diuersa, ergo plures, & materia est eadem, ergo. ¶ Itē sequeretur: ꝙ quātumcunq; paruulus ignis posset cōburere omnia conbustilia. Habet enim ignis hic conbustibile sibi approximatū: & ibi aliud:& in tertio loco tertiū:poterit agere in quodlibet:quia super quodlibet habet dominiū agendi:& ita simul in infinitis. Sed uirtus, quæ posset simul in multa parua passa, posset simul in passum magnū integrādū ex illis paruis. & ita minus ignis posset cōburere totū combustibile integrandum ex omnibus combustibilibus. Vel ponatur, ꝙ ille unus applicetur totiens singulis partibus combustibilium:quot sunt partes, super quas habet dominiū:& sic cōburet oēs partes omniū combustibilium: & per cōsequēs omnia cōbustibilia: quæ omnia uidentur absurda. ¶ Sed illis non obstantibus est alia opinio doctoris subtilis in 4. distin. 10.q.2. & Guiliel. Ockam ac suorum sequacium, quæ uidetur probabilior,quia magis attribuit: & magnificat dei omnipotentiā,quę tenet; ꝙ corpus Christi non solū in diuersis locis esse possit sacramentaliter: sed etiā per diuinā potentiā esse possit in diuersis locis circumscriptiue, & localiter:& in tot,in quot placuerit suæ omnipotenti uoluntati. Et quod dicitur de corpore Christi: similiter de quolibet corpore asserēdū est,quoniā omnia corpora:immo oēs creaturæ æqualiter sunt in potentia obedientiali respectu omnipotētiæ dei: hoc est dictu: æqualiter oīs creatura obedit oīpotentiæ dei. ¶ Ratio autem principalis,& generalis huius opinionis est aliquotiens supra tacta, quia nihil est negandum ab omnipotentia dei:quod non includit contradictionē euidenter. unde dicit Sco. ubi supra,ꝙ deo est possibile omne,quod non includit cōtradictionem:est maxima mihi certissima. Et ockam trac. de sacra. c. 6. Nihil debet Christianus negare posse fieri diuina uirtute, nisi quod per rationem ex per se notis,quæ nullus poterit dubitare, potest euidenter probare: includere contradictionē. Vel nisi hoc possit elici ex scriptura sacra. Non enim iuxta modū causarum naturalium potentiam diuinam arctare debemus:cum diuina ptās uirtutē creaturarū omniū in infinitū excedat. Hæc ille. Idē autē corpus esse in diuersis locis localiter,& circumscriptiue non includit cōtradictionē, ut patebit soluendo rationes supra adductas,nec eius oppositum habetur in scriptura canonica: aut ecclesiæ determinatione, nec ex his euidenter probari nō pōt:ideo negandū non est a potentia dei absoluta. ¶ Præterea corpus Christi esse in diuersis locis sacramentaliter concedere oportet secūdū fidē catholicā:sed est æquæ,immo magis possibile corpus Christi esse in pluribus locis localiter, quā sacramētaliter: ergo. Quód sit æquè possibile, patet:quia non magis repugnat sibi,ꝙ sit totum in diuersis locis,& partes præcisè in partibus illorū locorū,quam ꝙ sit in illis totū in toto,& totū in omnibus partibus:sed secundum de facto cōceditur, ergo primum de possibili non est negandū. Quód uerò sit magis possibile: quia in primo sunt duo miracula:in secūdo sufficit unū: siue in primo sunt duo supra naturam: in secundo tantum unum. In primo enim miraculosum est,& supra naturā, ꝙ corpus est in loco totū in toto, & totū in qualibet parte:hoc enim secundū naturam conuenit spiritui soli. Secūdū supra naturam est, ꝙ idem corpus est in diuersis locis abinuicē separatis, scilicet diuersis hostijs consecratis. In secundo autem non est nisi illud secundum

Margin notes: C — Guil. — Sco.

Respōsio uera qui sit cū suis rationibus,& probationibus.

Nō includit cōtradictionē ideo non est a diuina potentia negandum.

miracu-

miraculum, & non primum. Non enim uidetur: quin ubicunq; deus potest facere aliquam substantiam sub modo sibi non naturali, ꝙ etiam ibi possit eam facere sub modo suo naturali. Cum ergo corpus suũ potest facere præsens diuersis hostijs, totum toti, & totum cuilibet parti, qui est modus non naturalis substantiæ materiali, poterit, & ibi facere corpus suum modo naturali. ¶ Nec ualet illud, in quo plurimum se fundant opinantes oppositum, scilicet ꝙ in sacramento est per conuersioné alicuius, scilicet panis in corpus Christi: ideo potest esse in omnibus locis, in quibus fuit substantia in ipsam conuersa. Non tamen est in aliquo illorum locorum per dimensiones proprias: sed per dimensiones panis conuersi &c. & ita non potest esse nisi ubi fuit substantia conuersa. Nec aliter quam modo substantiæ, cuius est esse totũ in toto &c. ut supra habitum est lectione. 43. Quia conuersio panis in corpus Christi, non est ratio formalis corporis Christi esse in loco panis conuersi, quia potest conuersio fieri absq; hoc; ꝙ illud, in quod fit conuersio succedat in locum conuersi, ut habitum est supra lect. 40. Similiter posset esse corpus in hostia sub conuersione alicuius in ipsum: puta si simul esset cũ substantia panis: quod licet non ita sit de facto, tamen ita posse fieri dubitandũ non est, ut patet supra lect. 40. Quia licet opinio, quę hoc tenuit ita esse de facto, hodie non tenetur, non tamen reprobata est tanquã dicens aliquod impossibile. Illo ergo posito, iam non esset ibi per conuersionem. ¶ Item posset substantia quanta æqualis corpori Christi conuerti in corpus Christi quãtũ: quia quodlibet creatũ põt conuerti in quodlibet creatum &c. ut supra lect. 40. & tunc erit corpus Christi in loco conuersi localiter, & circumscriptiue, quia modo quantitatis conuersæ, & ita potest esse localiter in pluribus locis. ¶ Ideo dicitur, ꝙ nihil includit simpliciter impossibile, idem corpus esse in diuersis locis localiter. Sicut nec impossibile est plura corpora esse simul penetratiue in eodem loco: quod concedere oportet tam de corporibus gloriosis, quam non gloriosis, ut supra probatum est lectio. 43. quamuis utrumq; sit naturaliter impossibile. Vñ uenerabilis Hugo de sancto uicto. lib. 2. de sacramentis par. 8. c. 11. ad ꝓpositũ quęrit. Quõ inquis, corpus Christi unũ, eodẽ tempore in diuersis locis esse potest, hic est, ibi est, & totũ utrobiq; est, & in multis locis similiter, noli mirari. Qui locum fecit, corpus fecit, & locũ in corpore, & corpus in loco: & qui fecit, ut unũ corpus in uno loco esset, fecit, sicut uoluit. Et si uoluisset, aliter facere potuisset, nam & quando uult, aliter facit, & est sicut ipse uult semper. Quia autem sicut ipse fecit, ut corpus unũ in loco uno esset, tu quod factũ est, uidisti, & nescis aliud, nisi quod factũ esse uidisti. Idcirco miraris, quando aliud uides, uel audis, quam uidere, & audire consueuisti. & sequitur. Idcirco cũ quid mirari ceperis, & dixerit tibi forte cogitatio tua, quomodo hoc esse possit, cogita facientẽ, & desinet esse mirabile, quicquid illud fuerit. Et si forte mirabile non esse desiuerit, tamen incredibile non erit. Si factor opus cogitatur, non erit impossibile, quicquid erit. Hæc Hugo. ¶ Sed pro solutione obiectorũ pro opinione contraria, ponit Scotus tres regulas, quibus ostendit, quid cõcedendum est de corpore Christi in diuersis locis existente, quid ue negandũ. ¶ Prima. Quæcunq; sunt priora essentialiter ipso ubi, uniformiter insunt corpori habenti diuersa ubi. Quæ uerò posterius, uel simul natura, uariantur ad uariationem ubi. ¶ Secunda. Sicut passum existens in uno loco reciperet formam a duobus agẽtibus sibi ibidem approximatis, sic ipsum patietur ab eisdem existens in duobus locis sibi in eisdem approximatis, & intelligendo de passione ad formam absolutam. ¶ Tertia. Sicut corpus in uno loco existens, se haberet

D

B

Hugo.

Quid cõcedẽdũ, & qd negandũ de corpore Xpi in diuersis locis existẽte.

F

in ratione actiui ad diuersa passa ibidem sibi approximata in illo loco, sic ip'um existens in duobus locis, se habet ad illa sibi in illis approximata.

¶ Per primam regulam hoc patet: quòd omne accidens absolutum, quod inest alicui in uno loco, etiam sibi inest in alio, si fuerit simul in diuersis locis. Vnde si aliquis fuerit in Basilea, & Romæ, si hic fuerit calidus, albus, sanus, iuuenis &c. etiam Romæ est talis, & econuerso, qualis fuerit Romę: talis hic. Similiter & negatiue, qualis non fuerit hic talis non est Romæ. hoc tamen non oportet de motu ad locum: quia non sequitur, si mouetur hic, ꝙ etiam localiter moueatur Romæ, nec econuerso. Motus enim localis est respectu loci, & ideo non oportet ꝙ sit idem in diuersis locis. ¶ Ex secūda, & tertia regulis habetur, ꝙ si in aliquo existēte hic & Romæ aliqua qualitas producitur hic, illa etiam inerit eidem Romæ, & si aliqua destruitur hic, desinit etiam Romæ. Et si aliquod passum fuerit fortius in resistendo hic, resistit agenti debiliori in Roma: ut gratia exēpli. Frigiditas sūma: hic illa resistet a ;ēti in Roma: si agēs in Roma fuerit approximatū: nimirū, quia si fuerit in subiecto hic, quod etiam est Romæ: est etiam in eo Romæ. Verum iste regulę uidentur habere ueritatem intelligendo eas, secundū cursum naturæ post miraculum, hoc est posito aliquo corpore per miraculum ad diuersa loca per potentiam diuinam, & postea dimittendo res suis naturis: sic uidentur habere probabilitatem. Sed loquendo consequenter secundum diuinam potentiam absolutā, de qua loquitur opinio opposita inducens argumenta, quibus probare nititur, ꝙ etiam per diuinam potentiam absolutā non pōt idem corpus simul esse in diuersis locis, regulæ illæ nō uidentur subsistere. Quod etiam doctor ille uidetur sentire, qui ponit regulas premissas, nā q. 4 dist. 10. quarti scripti dicit. Posset dici: ꝙ non necesse, posita existētia corporis Christi hic, & alibi, ꝙ illa, quæ insunt corpori sub una existentia, insint sibi sub alia loquendo etiam de formis absolutis, nec tamen sequitur contradictio; ut consequenter declarat. ¶ Ideo posset poni alia regula de mente Guil. ockam. Quęcunq; sunt abinuicē realiter distincta, & separabilia, deus potest unum eorum ponere in diuersis locis, & aliud conseruare in uno alio loco tantum. Gratia exempli. Sit corpus aliquod calidum, substantia corporis, & caliditas realiter distinguūtur, & possunt separari, quia potest manere substātia corrupta caliditate. Potest ergo deus substantiam corporis ponere ad plura ubi, & caliditatem conseruare in eo in uno loco tantum. Patet, quia quæcunq; contingenter coniunguntur, & inter se, & eidem tertio, pōt unum illorū conuenire illi tertio absq; hoc, ꝙ aliud conueniat eidem, sed pręsentia huius loci, & qualitas absoluta contingenter coniūgūtur inter se, & respectu corporis: ideo non oportet, ꝙ si una cōiungatur ēt alia coniungatur. Potest ergo qualitas cōiungi corpori, sine præsentia eius ad illud ubi, & sic sibi inexistere in alio ubi: & non hic. ¶ Pręterea nō est maius qualitatem simpliciter separare a subiecto, quā separare quo ad certum ubi. Primū, potest: ut est in sacramento, ergo ēt secūdū. ¶ Itē ꝑ nihil cogitur deus, si unā rē ponit ad diuersa ubi, ꝙ ideo aliud ab eo separabile similiter ponat ad diuersa ubi. Ex qua regula patet, ꝙ nō est necessarium, ꝙ si aliqua res fuerit, hic, & Romæ, quod eius accidentia similiter sint hic, & Romæ. Potest.n. aliquod accidens sibi hic inesse & non Romæ, ita ꝙ illud accidens non replicetur ad replicationem sui subiecti. ¶ Et per hoc respondendum est ad rationes alterius opinionis, quæ pro maiori parte ita procedunt contra pręsentiam corporis Christi sacramentalem pluribus locis sicut contra pręsentiam localem. ¶ Ad primum conceditur maior, quòd res non potest esse extra terminos suos, quia non extra

Quid attribuēdū sit uel quid nō corpori replicato ad diuersa ubi.

G

Guiliel.

Respōdetur ad rationes oppositas.

H

se.

se. Vbicunq; enim fuerint: nõ separatur a seipsa. Minor autem, termini loci, & locati sunt simul: si intelligitur adæquate non est uera, quia qñ locatum est in pluribus locis, nullius loci termini sunt adæquate simul cum terminis locati. Si intelligitur non adæquate. consequentiã nihil ualet. Et id argumentũ fieri põt de corpore Christi, quod uere locatũ est in cælo, & in loco specierũ: quia nõ minus locatur indiuisibile per locũ definientẽ, quã diuisibile per locũ transcribentẽ: licet nõ eodẽ modo. Corpus aũt Christi est in sacro modo rei indiuisibilis. i. totũ in toto, & totũ in qualibet eius parte. ¶ Ad secundũ conceditur, ꝙ idẽ nõ põt esse plura, ad sanũ intellectũ. Ad probationẽ de commensuratione continua, & discreta dicitur: uerũ est de facto & naturaliter: ideo de facto unũ locatũ non est in pluribus locis: non aũt sic est secũdũ potentiã diuinã. Nam secũdũ illam, sicut plura possunt esse in eodem loco penetratiue: ut supra frequenter dictũ est per potentiam diuinã: ita possunt esse plura loca unius per eandẽ potentiã. ¶ Ad tertiũ negetur cõsequentia: quia natura habet se essentialiter ad esse illius speciei, non sic dimensio ad locũ. Nam mere cõtingenter habet se quælibet dimensio ad locũ: quia nullus locus est essentialis dimensionibus locati: quia põt locatũ esse extra talẽ locũ. Sub alijs uerbis soluit Sco. quæ tamẽ idem importat. ¶ Ad quartũ de terminis motus cõtrarijs dicitur, ꝙ termini motus realis, qui sunt locus, a quo, & locus, ad quẽ non sunt contrarij: quia possunt esse res eiusdẽ spẽi: ut partes eiusdẽ aeris, uel eiusdẽ aquę: sed priuatio, & forma inter quæ est motus: ut non esse in loco a, & esse in loco a, sunt contrarij. i. non conueniunt eidem: quos Sco. uocat primos terminos motus, sic. n. motus est inter terminos contrarios: quia inter priuationem, & habitum. ¶ Ad quintum conceditur, ꝙ idẽ corpus posset per diuinã potentiã de facto esse ubiq;, nec si esse ubiq; est propriũ deo: sed esse ubiq; per naturã propriã: ita ꝙ impossibile sit esse locũ, in quo nõ esset, est propriũ deo: & hoc nulli creaturæ cõicatur. ¶ Ad sextũ dicitur, ꝙ idẽ tpale põt esse diuersis tpibus: quia hodie, & heri, & cras, & prius, & posterius. i. in tpe priori, & posteriori, quia in pręterito, & futuro: uerũ si prius, & posterius includerent negationẽ: ut prius diceretur, quod pręcederet posterius, & nõ esset cũ posteriori: sic non est simile: quia esse in pluribus locis nullã includit negationẽ. ¶ Si dicis, & si non includũt negationẽ, adhuc non põt idẽ esse simul in diuersis tpibus. Rñdeẽ, q a diuersis tpibus repugnat esse simul: cũ tps sit res successiua: siue aliquid si in tpe, siue nõ: ideo diuersis & eidẽ repugnat esse simul in diuersis tpibus: non aũt diuersis locis: immo omnia loca possunt simul esse tpe etiam simul loco per potẽtiã diuinã. ¶ Ad rõnes de inconuenientijs, quæ adducuntur: primò de contrarijs, & de illis positionũ differentijs sursum, deorsum, ante, retro &c. iã dictũ est, ꝙ illæ non sunt contrarię, quia possunt esse eiusdẽ spẽi. Sed loquendo de contrarijs, proprijs scilicet formis naturale repugnantiam in eodem subiecto habentibus, ut calor & frigus. De illis sunt duo modo loquendi. Quidam dicunt: ꝙ simpliciter repugnant, & ꝙ sunt tales naturæ, quę formaliter repugnant ex propria natura: ideo non possunt esse simul etiam per diuinam potentiam: quia naturam propriam mutare non possũt. Hoc. n. implicat: quia si mutat res naturam suã: iã non est res illa. Natura enim rei est sibi essentialis, & ideo mutata natura rei mutatur res ipsa. Est enim natura res ipsa, uel forma rei. Sed unde hoc probetur: non facile inuenitur nisi per experientiã: qua experimur: ꝙ unũ contrariũ expellit aliud: nec se compatiuntur in eodẽ. Sed experientia cursus naturalis nõ præiudicat diuinæ potentiæ, quæ est super ordinem naturalem. Nec ualet si diceretur, quòd contraria inferunt contradictoria. Hac enim ratione con-

Qualitates cõtrarię an possint esse in eodẽ subiecto.

Termini loci quõ, & si sunt contrarij.

Sco.

I

traria non possunt simul esse uera: quia sequeretur, quod contradictoria essent simul uera. Illud.n. nō est uerū de qualitatibus cōtrarijs, sed de propositionibus cōtrarie oppositis, ut omnis hō currit: nullus hō currit: illæ inferunt cōtradictoriā: quia sequitur, nullus hō currit: ergo aliquis hō nō currit: q est contradictoria huius, omnis hō currit. Sed ex illa, a est calidū, nō pōt euidenter inferri: ergo a nō est frigidū, & ideo qualitates contrarias esse simul in eodē subiecto: quia nō includit contradictionē euidenter. non erit simpliciter impossibile, nec negandū, quoniā deus posset contraria simul ponere, & cōseruare in eodē subiecto. ¶ Et si dicis, si sunt simul, unū corrumpet aliud: sicut uidemus etiā, cū sunt in diuersis subiectis sibi approximatis. Dicitur: quod ita uidemus fieri naturaliter: tn̄ oppositū fieri posset supernaturaliter. Posset.n. deus suspendere actionē earū, sicut suspendit actionem ignis in camino respectu triū puerorū. Per hoc ad rōnē illā dicitur secūdū illū modū, quod nō est inconueniens idē esse calidū, & frigidum: & hoc uerū est nō tantū de existente in diuersis locis; sed etiā de existente solum in uno loco, secundum quod nonnulli dicunt corpora damnatorū simul pati ab intenso calore, & frigiditate in inferno: & non tantū per uicissitudines. ¶ Vel secūdū aliorū opinionē pō: dici, quod in casu argumenti non producuntur qualitates contrariæ: quia ille simul existens in stuba calida, & in medijs niuibus, non simul calet, & friget: sed alterum tantū contingit secūdū regulas Scoti. Quia aut frigiditas niuis, & caliditas stubæ habent ad seinuicē proportionē equalitatis, uel inæqualitatis. Si primū: non fit actio. Si secūdū, tunc illa qualitas, quę habet proportionē minoris inæqualitatis, agit tantū producendo simile, & contraria in agendo impeditur: ut si frigiditas niuis est fortior calore stubæ, talis existens utrobiq; non calefiet in stuba, sed frigefiet. Si autem calor est fortior: calefiet utrobiq;. Vel dicetur: quod licet cōtraria repugnent in eodē subiecto in uno loco naturaliter cōsistenti: possunt tamen inesse eidē subiecto in diuersis locis replicato: hoc est habent repugnantiam in eodē subiecto, & loco, non aūt in diuersis subiectis: ut patet de corpore Christi in sacro, nec in eodē subiecto in diuersis locis replicato: & ideo nihil impedit aliquod idem Romæ esse calidum, Parisius, esse frigidū: si fuerit utrobiq;. ¶ Ad nonum ubi inducuntur multa priuatiue opposita de eodem, ex quibus inferuntur contradictoria: dicendum: quod æquæ procedunt de corpore Christi in diuersis altaribus etiam in uno altari & in naturali consistentia existenti: puta in cruce, & in hostia: in sepulcro, & in hostia: in cælo, & in hostia: ideo distinguendum est de negatione priuatiue inclusa in priuatiuis uel negant habitum simpliciter inesse: hoc est nullibi, & nullo modo inesse: ut quiescens ualet tantum, idest aliquid non motum: & infirmus idest aliquis non sanus: cecus aliquis non uidens: acephalus nullibi habens caput: mortuus nō habēs uitā: & sic de alijs Et illo modo accipiuntur: quin prædicantur simpliciter sine determinatione sibi addita. Et tunc opposita priuatiuē inferunt opposita contradictoria: ut bene sequitur: a est uidēs & cecus. ergo uidens & nō uidens: & sic de alijs. Aut negāt habitū inesse, non simpliciter, sed certo modo, uel loco per determinationē sibi additam expressam: ut quiescēs Romę i. non motus Romæ: cæcus in tenebris. i. nō uidēs in tenebris, mortuus in cruce. i. nō habens animā in cruce præsentē, & uiuificantem. Et tunc terminus priuatiuus non infert contradictorium. unde nec sequitur. quiescit hic, ergo nō mouetur, sicut nō sequitur, cæcus hic, ergo cæcus, mortuus hic, ergo mortuus, quia in omnibus locis arguitur a parte in mō ad totū, siue ab inferiori ad superius negatiue, quę consequentia nō ualet, sicut non sequitur, nō est coloratus colore albo, ergo nō est coloratus.

K — Qualitates cōtrarie an possint esse in eodem subiecto.

L — Priuatiue opposita an possint dici de eodem.

¶ Et

¶ Et per hoc patet, ꝙ accipiendo priuatiua primo modo, omnes propositiones de prædicatis priuatiuis in casu argumentis sunt negandæ. s. a hic quiescit: a est infirmum, cæcũ, acephalũ, mortuum (ut hic) determinat ipsum a. nec sequitur, non mouetur hic, ergo quiescit, sicut non sequitur, non mouetur hic, ergo non mouetur. Et ita nunquam termini priuatiue oppositi prædicātur simul de eodem. Vnde licet unus in aliquo loco quiesceret, in alio moueretur. In uno loco exocularetur, capite truncaretur, aut cęteris membris in uno loco anima desineret informare corpus &c. & non in alio tñ de tali cõcedẽdũ nõ est ꝙ mouetur & quiescit, ꝙ est oculatus & exoculatus &c. quia omnes illæ de prædicatis priuatiuis sunt simpliciter falsæ. ¶ Si uerò termini priuatiui accipiuntur secundo mõ, tunc omnia illata sunt concedenda. s. idem quiesceret & moueretur, esset uiuũ & mortuũ, nec tñ inferũtur cõtradictoria, quia tunc mortuũ tantũ ualet, aliquod in certo loco, in quo natũ est habere uitã in se: nam habet uitã. Et illæ stant simul a corpus in certo loco habet animã se uiuificantem. Et ita secundũ opinionem Hugonis tactam supra lectione. 37. si sacramẽtũ in cęna fuisset reseruatum per triduum, quia ibi uixisset impassibiliter, fuisset corpus Christi simul uiuũ, & mortuũ, uiuum in sacramento, mortuũ in sepulcro: ut manifeste patet resoluẽdo terminos. Sed secundũ eandẽ opinionẽ, & eundẽ casum; corpus Xpi in sepulchro non fuisset simpliciter mortuũ, capiẽdo mortuũ primo mõ, quia falsũ fuisset dicere, ꝙ corpus istud iacens in sepulchro nullibi habuisset uitã. ¶ Nec uideatur alicui absurdũ dicere idẽ uiuũ, & mortuũ secundo modo accipiẽdo mortuũ: quia cum eadem materia per diuinã potentiam põt subijci diuersis formis specificis, potest ẽt replicari ad diuersa loca. Ponatur, ꝙ hic subijciatur formæ asini, alibi formæ lapidis: in casu ista materia hic uiuit uita sensitiua, alibi non uiuit: hic est animata, alibi est inanimata: id est ibi nõ habet animã. Et hoc uerum, si animatum, & inanimatum accipiuntur ut differentia accidentales. Secus si accipiuntur, ut sunt differentiæ essentiales oppositæ. Sic. n. simpliciter impossibile est idem hic esse animatum, & inanimatũ, sicut, impossibile est; idẽ hic esse hominẽ: & alibi esse, & nõ esse hominẽ: licet. n. hic sit cõpositũ ex anima, & corpore: & alibi sit idẽ corpus sine anima: quod credo possibile, nihil tñ, quod hic est hõ, est alibi nõ hõ: quia illud idẽ, quod hic est, & alibi: nec hic, nec alibi est homo, solũ namq; corpus est idẽ hic, & alibi in casu, & corpus non est homo. Hõ. n. neq; est corpus tãtum: nec anima tantũ, sed ex utroq; animal cõpositum, & tale compositũ in casu nõ est hic, & alibi. Suo mõ dicitur de alijs terminis absolutis, puta lapis, terra, animal, corpus, &c. ¶ Conceditur itaq;: ꝙ in casu argumenti idẽ moueretur, & quiesceret: idẽ esset uulneratum, & integrũ, idem uidens, & cæcus: idẽ acephalus, & mẽbris truncatus, & integer, ac perfectus. Idem hic patibulo affixus, aut aqua suffocatus: & alibi solacijs indulgens & conuiuijs, ac uoluptatibus deditus, idem uiuus, & mortuus idem hic famæ deficiens, alibi sufficienti cibo reficiens. Nam possibile est nutrimentũ hic sumptũ conuerti in substantiã aliti: & illud sic conuersum non replicari ad aliũ locũ, cũ sit realiter distinctum a corpore nutrito, quia ei de nouo additũ. Ex quo cõsequenter sequitur, ꝙ posset alibi mori famę, & hic inpinguescere. Posset enim corpus alibi sicut hic resolui per actiones caloris naturalis, ita ꝙ anima utrobiq; partes materiales resolutas desineret informare, & hic fieret restauratio deperditi per nutrimentũ hic, cõuersum in substantiam aliti, & non alibi, & ita per continuam resolutionem alibi, & restaurationis defectum, tandem anima simpliciter desineret informare corpus alibi licet nõ hic: & ita alibi moreretur animal, hic uiueret. Sic etiam staret idem cor

Mirabiles propositiones, quæ uerificantur de replicatis ad diuersa ubi.

M

pus hic uiuere sanum, alibi putrescere tanquam cadauer mortuum. Nec est magis impossibile materiam stare sub forma cadaueris in uno loco, & eandem in alio loco stare sub forma uiuentis, quam hic stare sub forma uiuentis, & alibi sub forma lapidis, uel alia quacunq;. ¶ Ad decimum dico, q̄ si distantia distinguit diuersitatem terminorum inter quos est aliquod mediū: sic idem non distat a seipso. Si autem distinguit medium aliquod inter hoc, & hoc, non curando, an termini sint disiuncti, uel non, tunc idem potest distare a seipso, quod nihil aliud est dictu, nisi q̄ aliquod idem est in diuersis locis, inter quæ est realis distantia. ¶ Si dicis, si idem potest esse in locis distantibus, tunc idem posset ad seipsum moueri, ac sibi obuiare a se recedere, & seipsum circumuenire, immo secum loqui, disputare, choream facere, secum pugnare, luctari, & si idem haberet mille loca, facere magnum exercitum in campo, & similia multa, ut chorum clericorum constituere, & diuersis uocibus cantare, tenorem, contratenorem, & discantum &c. ¶ Ad illa dicit Scot. Puerilia sunt sensui, & imaginationi innitentia. Vnde oĩa illata tanquam possibilia cōcedenda sunt, nec illa implicāt aliquā contradictionem nec maiorē includunt repugnantiā, q̄ idem corpus esse in diuersis locis, quod cū concessum est, & ꝓbatū esse possibile, q̄ sequunť, negāda non sunt, nisi manifestā includerent cōtradictionē. ¶ Et si dicis: si sic idem impedit seipsum, tunc nunq̄ possum illud, quod ad diuersa loca replicatum est redire ad unum ubi: quia sit corpus replicatū a duo loca a, sit unus locus b, aliter c. Si corpus a, debeat redire ad unū locum, uel ergo de b, ad c, uel de c, ad b. Sed si corpus existens in b, migrat ad seipsum in c, cum uenerit in c, expellit seipsum de c, ad alium locum, & corpus qđ fuit in b, manet in c, & sic adhuc manet in diuersis locis, quia expellens in c, & expulsum in alio loco. sic etiam econuerso si de c, redit ad b. ¶ Ad hoc respondeť, q̄ si a, est in aliquo loco, s. b, & post per diuinam potentiā poniť simul ad alium locum, scilicet c, non est imaginandum, q̄ a, migret de b, in c, per medium: sed incipit esse in c, ꝑ diuinā potentiā absq; hoc: q̄ deserat primū locū b, uel migret ꝑ mediū. Si ēt desinit cōseruari in c, nō regrediť ꝑ b, in mediū; sed desinente in c, cōseruať in b, & ita manet in uno loco, & de hoc latius infra. Et sic ad argm̄ dr̄, q̄ in casu a redeundo ad unum locum, nec reddit de b, in c, nec de c, in b, per medium se mouendo: sed sic reddit ad unum locū: quia conseruatur in uno loco, ubi placet Deo: & in alijs desinit esse absq; q̄cumq; migratione de loco, in locū. ¶ Ad undecimū concediť consequens illatū tamquam possibile. Vnde non implicat, q̄ eidem materiæ in diuersis locis replicatæ possunt inesse simul diuersæ formæ substantiales, & contrariæ accidentales: ut supra dictum est. ¶ Ad duodecimum dr̄: q̄ ignes illi ex æquo distinctis locis eidē ligno in illis locis replicato producunt duas formas, uel unā etiam in duobus locis, secundum quod determinantur a prima causa quātū ad indiuiduū: nec est magis impossibile duas formas eiusdem speciei informare eandem materiā, q̄ diuersas formas specificas informare eandē materiam: neutrum implicaț contradictionē. neutrum pōt natura nisi ꝑcedente miraculo, nec impedit: quod sunt diuersa agentia, quia diuersæ causæ etiam totales possunt causare eundē effectū, ut alibi declaratur. ¶ Ad ultimum dicitur: quod consequens non est impossibile, nam etiam naturaliter sine miraculo, ignis paruus ex cōbustibilibus augeť: nec deficeret, sed cresceret in infinitū, si sp̄ adijcereť cōbustibilia: nec ideo sequit: quod sit infinitæ perfectionis in agendo: q̄a nō pōt in quacūq; resistentiā, quia quodcūq; cōbustibile quantūcumq; paruū si fuerit maioris resistentiæ, non agit in ipsum. Aucto autem igne, augetur & eius actiua uirtus: secus autem si ignis non

N — Cū corpus replicat ad diuersa q̄io hoc intelligitur, uel. n. uadit de loco ad locū.

O — eadem materia in diuersis locis pōt hēre diuersas formas.

augeretur. ¶ Ex his ergo patet, ꝙ nullam contradictionē includit idem corpus esse in diuersis locis circumscriptiuē, non plus quam esse in diuersis locis definitiuē. ¶ Secundo, ꝙ non oportet ꝙ omnia absoluta, quæ insunt, siue uniuntur alicui in uno loco, insint eidem in pluribus locis, si ipsum ad plura replicetur. Quod duplici etiá exēplo ostenditur. Primū de natura assumpta a uerbo: nam secundum opi. pene omnium, unio naturæ humanæ est simul unioni accidentis ad subiectum, non tamen in omnibus: & illa similitudine non obstante pōt uerbū esse alicubi: immo de facto ubiq; & tamē natura humana assumpta non est ubiq; est ergo alicubi uerbum: ubi non est natura humana. Ergo eodē mō pōt esse in proposito: ꝙ subiectū alicuius formæ sit in pluribus locis, & forma solū informet ipsum in uno loco. Nec impedit illimitatio uerbi: quia sicut uerbū est simpliciter illimitatū: ita subiectū quodcūq; est illimitatum quantū ad potentiam obedientialem dei, & quātum ad aliqua loca. ¶ Secundum exēplum est: quia secundum alios corpus replicatum ad duo loca, habet duo ubi: & duas præsentialitates ad illa: & tñ illa ubi, & præsentialitates non replicantur ad replicationem corporis locati. Sic corpus Christi existens in cælo, pōt habere aliquod accidens absolutum in cælo, & illo carere in sacro quáuis de facto omnia creditur habere in sacramēto, ut sup. habitū est. ¶ Tertiò, habetur: ꝙ propter replicationē eiusdē corporis ad diuersa loca non sequitur agens naturale agere per distātiá improportionatá, non. n. oportet, ꝙ si corpus unum sit hic, & Romæ: si hic approximatur ignis, ꝙ generet calorē in Roma. Nō. n oportet calorē hic genitū in illo corpore, quod est hic, & Romę, etiá inhærere sibi Romæ: etiam si calor replicaretur, & esset hic, & Romæ. Non tamen produceretur primò Romæ ab igne hic applicato: sed produceretur primò hic, & esset Romæ per concomitantiam: non per se, & primo. Et tantum de ista materia, quæ si nimis extensa est: ueniá dabit adiutorium scholasticum, cui loquor. ¶ Restat uidere de locali motu corporis Christi. Et primò, utrū corpus Christi localiter mutetur, dum ui consecrationis incipit esse sub speciebus panis. Secundò, utrum in hora consecrationis descendat localiter de cęlis per media ad species sacramentales. ¶ Tertiò, utrum moueatur localiter motis speciebus. & si sic per quē moueatur. ¶ De primo est opinio quorundam ut sancti Thomę, & Egidij theo. 11. Recitat Scotus dist. 10. q. 1. quòd corpus Xp̄i incipit esse in altari sine sui mutatione locali propter cōuersionem panis in corpus Christi, & ideo non oportet corpus Christi in se mutari. Sufficit enim, quòd aliquid mutetur in ipsum, ad hoc, quòd incipiat ibi esse præsens, quia uniuersaliter sicut genitū est ubi, prius fuit corruptū, nō per aliquā loci immutationē propriá genitii ita illud, in quod cōuersum est aliquid, per conuersionem est ubi prius conuersum fuit, & nō p mutatione loci propriá termini a quo ¶ Sed hęc opinio satis supra reprobatur, per hoc, quòd cōuersio non est ratio formalis corpis Christi essendi sub speciebus panis, uide sup. ¶ Præterea præsentia corpis, sub spēbus panis pōt esse p se terminus alicuius mutationis, & nō conuersionis: quia illa est ad substátiā corporis Xp̄i tāquā ad p se terminū, ergo nō ad pręsentiā localē, cū eiusdē mutationis non sint plures per se termini: nec pōt alia mutatio assignari, cuius pręsentia localis sit per se terminus nisi mutatio localis, ergo. ¶ Itē si aliquod corruptū conuertitur in genitum, non obstante illa conuersione, erit ibi mutatio localis geniti: secundum ockam. q. 3. 6. quodli. Sicut. n. materia nō pōt habere nouā formā sine sui mutatione, ita nec corpus pōt habere nouum ubi, quod prius non habuit sine corporis illius mutatione. ¶ Nec ualet: si dicerent, quod corpus Christi nō est in loco immediate, sed medianti

Nullam implicat conditionē idem corpus esse in diuersis locis circūscriptiuē.

Vtrū corpus Xp̄i localiter mutetur: dū ui consecrationis incipit esse sub speciebus panis.

R

Sco.

bus speciebus, sub quibus fuit substantia, & ita non est ibi sicut in loco proprio: quia omne, quod competit alicui mediante alio, cui primo competit, non competit illi nisi propter specialem unionem ad alterum, quam prius non habuit. Sicut exempli causa, ignis calefacit, quia calefacere primò conuenit calori, qui informat ignem, & ita calere conuenit igni propter specialem unionem caloris ad ignem. Similiter uerbum dr passum, quia passum prius conuenit naturæ humanæ, quæ unitur uerbo speciali vnione, sine qua uerbum non diceretur passum. Sed unio corporis Christi non est specialis ad species panis, non enim est alia nisi quam angeli ad corpus, cui assistit: sed si angelus esset præsens speciebus, non esset in loco specierū propter illas species, sed esset in loco per suam substantiam definitiue: & si de nouo acquireret locum illum, mutaretur localiter ergo & corpus Christi non est in loco per speciem tanquam per rationem formalem. Et cum de nouo incipit esse sub speciebus, mutatur localiter, quia acquirit locum, quē prius non habuit. ¶ Item sicut existens in loco, ita ꝙ uere, & realiter totū est in toto, & pars in parte, est in loco per se circumscriptiuè, ita existens sic in loco, ꝙ totaliter uerè, & realiter est in toto, & totum in qualibet parte: est per se, & uerè in loco definitiuè, sic est de corpore Christi: ergo non est in loco per species tanquam per rationem formalem existendi in loco. ¶ Ideo est alia opinio tenens, ꝙ corpus Christi non sit præsens sacramento

R de nouo sine sui mutatione, & mutatione locali. ¶ Sed notandum, ꝙ quando corpus mouetur de loco, quem deserit, ad locum, quem acquirit, ibi sunt duæ mutationes locales. Vna deperditiua loci, quem relinquit. Alia acquisitiua loci, quem intrat, & per consequens quatuor termini, quia quælibet mutatio habet duos terminos: priuatiuum, & positiuum. Prima enim dictarum mutationum est de termino positiuo ad terminum priuatiuum, quia de esse in tali loco, ad non esse in tali loco. Secūda est de termino priuatiuo in terminum positiuum. s. de non esse in loco a, ad esse in eo. Et si fit cum expulsione alterius corporis extra terminum ad quem: sunt ibi quatuor mutationes, & octo termini: patet, quia eadem ratio est de corpore expulso; sicut de corpore expellente. Si uerò moueretur corpus aliquod de loco suo, & non expelleret aliud de loco, ad quem sicut in penetratione dimensionum: tunc non erunt nisi duæ mutationes prædictæ. Si autem corpus non recedens a priori loco fieret de nouo præsens alij loco sine expulsione existentis in illo: tunc non est nisi una mutatio acquisitiua, & nulla deperditiua: cuius termini sunt priuatio noui ubi, & acquisitio eius. Mutatur. n. tale corpus de nō esse in loco a: ad esse in loco a. Nec aliter intelligibile est corpus esse, ubi prius nō fuit nisi aliquo horū modorū. Cum aūt corpus Christi incipiēs de nouo esse sub sacramento, non deserit locum in cœlo, ubi prius fuerat, uel etiam in sacramento in alio altari confecto, patet, ꝙ est præsens de nouo per sui mutationem localem secundum primum modum dictum, ita ꝙ manens præsens omni loco, cui prius. s. ante hanc consecrationem fuit præsens, incipit de nouo esse præsens illis speciebus, quibus prius non fuit præsens. quod enim non obstante consecratione maneat præsens in cœlo, patet

Recitatur ueritas.

August. per beatum Aug. de conse. dist. 2. Prima quidem. Donec sæculum finiatur, sursum est dominus. & hoc intelligendum secundum Sco. nisi placeret & ex aliqua gratia spirituali descendere. Quod non ponitur fieri propter ueritatem eucharistiæ, & rationabiliter. Alioquin angelici spiritus, & animæ beatæ, & etiam oculi corporum iam glorificatorum, priuarentur iocundissima uisione gloriosissimæ humanitatis Christi, in qua omnes (petro teste) delectantur. Priuarentur inquam, huiusmodi humanitatis uisione, si a cœlo

1. Pet. 1.

descēderet

descēderet sub missarum celebratione, dum præsentem se faceret altaris sacramento. Nam ad uisionem intuitiuam rei (saltem in proprio genere) requiritur certa approximatio obiecti, & potentiæ, quæ in proposito uideretur non esse. Hoc autem inconueniens uidetur: ꝙ propter uiatorum salutem minuatur gaudium, & delectatio beatorum. Manens igitur in cœlo, fit præsens Christi corpus in altaris sacramento, cui prius non fuit præsens, & ita non sine sui mutatione. ¶ Sed tunc est dubium, qualis sit illa mutatio, an debeat dici mutatio localis. Videtur, ꝙ quæstio illa sit de quid nominis termini: nam de re satis constat, nam certum est, ꝙ hæc mutatio est ad locum specierum sacramentalium tanquam ad terminum. Acquirit enim corpus Christi hunc terminum de nouo per consecrationem sacerdotalem. Constat etiam: quod non deserit, nec deperdit locum priorem: sed manens in loco, in quo prius fuerat acquirit nouum ubi, scilicet locum sacramenti. Constat similiter, ꝙ illa mutatio fit instantaneæ, & non successiue: puta tota simul in primo non esse prolationis formæ ex dictis lect. 42. ¶ Ex quo patet primò, ꝙ non potest dici motus localis: quia non est mutatio successiua. Motus autem connotat successionem. Restat ergo, quod sit mutatio localis, uel alia, cui nondum nomen impositum est. Si ergo mutatio localis distinguit quamlibet trium mutationum supradictarum indifferenter. s. acquisitiuam tantum, uel deperditiuam tantum, uel acquisitiuam, & deperditiuam simul: & sit eius quid nominis, mutatio per quam aliquid acquirit nouum locum, uel perdit habitum, uel facit utrunque simul sic est mutatio localis, quia prima pars quid nominis sibi conuenit. Si uerò mutatio localis distinguit utrũque coniunctim: & neutram partem seorsum: sicut uidetur dicere philosophus 5. Physico. Motus est a subiecto in subiectum, tunc mutatio illa non erit mutatio localis: nec comprehenditur sub aliqua specie mutationis a philosopho posita, nec mirum, cum hæc mutatio sit supernaturalis, facta sola diuina uirtute, qualẽ nũquã expertus est philosophus: eo quod doctrina philosophi ad eam non pertingerat. Est ergo mutatio, cui nomen impositum non est: quia enim naturaliter in locali mutatione nunquam separantur abinuicem mutatio deperditiua loci, & acquisitiua, cũ in locali mutatione mobile deserit priorẽ locũ, & acquirit aliũ. Ideo mutatio localis ex communi usu dicit utranque mutationem coniunctim, & neutram separatim. & licet sint realiter distinctæ mutationes: tamen nomina eas distinctè, seu separatè significantia non sunt imposita. & sic accipit mutationem localem Alexand. Capiendo tamen mutationem primo modo est uerè mutatio localis, quia uerè acquirit nouum locum, in quo prius non fuit: licet non sit in eo commensuratiuè, sed tantum definitiuè, quia totum corpus in toto, & totum in qualibet parte loci nec tamen ideo minus uerè est in loco specierum, quam si esset ibi totum in toto, & pars in parte.

Si est ubi mutatio quale sortitur nomen.

Quid est mutatio localis.

Alexand.

DE CHRISTI DESCENSV in Euchariſtiam.

LECTIO XLVII.

A CONSEQVENTER videndum eſt de duobus dubijs alijs præcedenti lectione motis. Quorum primum eſt: verum corpus Chriſti in hora conſecrationis deſcendat localiter per medium ad ſpecies ſacramenti altaris. Ad quod plane dicitur, licet corpus Chriſti ad legitimã uerborum formalium prolationem incipiat eſſe ſub ſpeciebus panis, per ſui mutationem noui loci acquiſitiuã: non tamen mouetur deſcendendo de cœlo per medium uſq; ad ſacramenti locum. Primum patet ex declaratis lectione præcedenti. Secundum probatur autoritate B. Ioh. Damaſ. dicentis. Quia conſuetudo eſt hominibus panem comedere, & uinum bibere, & aquam: coniugauit eis eius diuinitatem, & fecit ea corpus, & ſanguinem eius. Non quoniam ipſum corpus, qđ aſſumptum eſt, de cœlo deſcendat; ſed quoniam ipſe panis, & uinum tranſit in corpus, & ſanguinem Chriſti. Hæc Damaſ. Cum etiam innumera ſunt altaria in quibus celebratur ſacrũ illud myſteriũ: ſi moueretur ꝑ medios orbes cœli, & ſphęras elementares ad ſingula huiuſmodi altaria, corpus Chriſti eſſet in continuo motu: & moueretur ad contrarias poſitionum differentias ſimul. ſ. ad Orientem, & Occidentem, Meridiem, & Septẽtrionem, pro uarietate ſitus altarium, quod eſt abſurdum, & ridiculoſum. Tenet enim eccleſia corpus Chriſti nullibi eſſe, quam in cœlo, & in altaris ſacramento: niſi ex ſpeciali cauſa, & gratia, Chriſtus ſe uellet alicui oſtendere. Quemadmodũ legitur B. Petro paſſionẽ declinanti extra Romã poſt ſuam aſcenſionem occurriſſe: & quærenti. Domine, quo uadis. reſpondiſſe. Vado Romam iterum crucifigi ¶ Sed dicis, cum corpus Chriſti ante conſecrationem eſt in cœlo, quomodo facta conſecratione poteſt uenire ad ſacramenti locum, & non moueri, uel inſtantaneè mutari per medium, quod eſt inter cœlũ empyreum, & ſacramenti locum, non enim uidetur intelligibile. ¶ Ad hoc dicendum, quod imaginatio huius dubij procedit, ac ſi locus corporis in cœlo eſſet terminus, a quo inciperet motus, uel mutatio corporis Chriſti ad locum ſacramenti, quod non ita eſt. Nam exiſtentia corporis Chriſti in cœlo nihil facit ad hoc, quod corpus Chriſti incipiat eſſe in ſacramẽto. Eequæ enim inciperet in ſacramento eſſe ad legitimam formæ prolationem, ſi corpus Chriſti non eſſet in cęlo. Falſa enim eſt illa imaginatio, quę imaginat: ꝙ cum corpus Chriſti incipit eſſe in ſacramento: de aliquo loco, in quo eſt ſua naturali conſiſtenitia ueniat ad locum ſacramenti per media intercepta. Sed quodcunque corpus exiſtens in certo loco poteſt Deus immediatè ponere in alio loco, abſq; hoc, ꝙ relinquat priorem locum, & abſq; hoc, quod mutetur per medium. Sicut enim Deus poteſt rem, quæ non eſt actu, de nouo producere in loco, quo uoluerit, abſq; hoc, quod de alio loco ueniat, ſeu moueatur, ita poteſt corpus actu exiſtens in loco ponere immediatè in loco alio, quo placuerit abſq; hoc, quod moueatur de priori loco alio quo placuerit abſq; hoc, quod moueatur de priori loco per medium. Nec ſecundum maius eſt uel difficilius primò. ¶. Ex hoc enim, quod rem actu

Verũ corpus Chriſti ſ hora conſecrationis deſcẽdat per medium localiter ad ſpẽs ſacramenti altaris.

Damaſ.

produxit:

produxit, nõ est factus impotens, ut minus posit circa rẽ ꝑductã, q̃ potuit prius, q̃ produxit. Deus ergo, qui uocat ea, quæ non sunt: sicut ea, quæ sunt. Etiam ea, quæ sunt uocat, quocunq; uoluerit, ut ibi sint primò, & immediatè, sicut ea, quæ nõ sunt: & per consequens non per motũ eius per loca media. Ordo enim in mouentibus creatis constitutus naturalis, quo mouens creatum non potest mouere mobile de extremo in extremum, nisi relicto priori loco moueat per medium, non constringit omnipotentiam Dei. Eadem namq; potentia, qua potest unum corpus ponere ad diuersa loca simul: potest etiam corpus ponere in loco, quo uoluerit, ut ibi sit statim, & immediatè sine eius motu per quodcunq; medium, etiã siue aliquid in ipsum conuertatur non. Ita enim potest me hic manẽtem immediatè ponere in roma, absq; siue conuersione alicuius rei romæ existentis in me, sicut cum conuersione. Conuersio.n. (ut supra dictum est lect. ꝑcedenti D.) non est rõ formalis alicui existendi in loco cõuersi. Statuit itaq; summus sacerdos Christ⁹, ut legitimè ꝓlatis uerbis consecrationis, sub speciebus panis, & uini pñs sit uerũ corpus suum, & sanguis, nõ curando ubicunq; sit in consistentia naturali. nihil siquidem promouet, nihil impedit eius existentia naturalis ad hoc, ꝙ sit sub sacr̃o: sed per uirtutẽ consecrationis quasi de nouo oritur, siue creat Xp̃i corpus sub speciebus. ¶ Vnde t net Scot. q. 4. dist. 10. lib. 4. ꝙ existentia corporis Xp̃i sub sacramento non necessariò præsupponit eius existentiam sub modo naturali, quia illa non dependet ab ista. Est.n. existentia indifferens ad omnem modum existentiæ, ergo saluari potest in uno modo sine alio, põt ergo corpus Xp̃i esse modo sacr̃ali, & nullibi esse modo naturali. ¶ Præterea existentia sub modo naturali non est de essentia existentiæ sub modo sacr̃ali: nec est eius causa: ergo ista non dependet ab illa Primum patet: quia res eucharistię non hẽt in sacr̃o modum naturalem, scilicet extensiuum. Haberet aũt, si modus naturalis esset de essentia illius existentiæ sacr̃alis, quia quod est de essentia alicuius, non potest ab eo separari. Secũdũ patet, quia Deus est cã existentiæ sacr̃alis. Deus.n. est causa immediata, ꝙ corpus Christi est sub speciebus sacramentalibus, & non corpus in existentia naturali. Ex hoc Sco. ubi supra infert duo correlaria. ¶ Primũ ante incarnationem Christi, potuit eucharistia fuisse ita uera sicut nunc, tã quantum ad significationem, quam quantũ ad rem signatam, & cõtentam. ¶ Secundum, quod post incarnationẽ posset corpus Christi desinere eẽ sub modo naturali, & tamen in eucharistia uerè manere quantum ad ueritatem signi, & signati, ac contenti. Vtrumq; patet, quia ad corpus Xp̃i realiter contineri in eucharistia: non necessariò sequitur corpus illud hr̃e existentiam modo naturali: ergo primum potuit fieri sine secundo: siue ꝑcedendo, siue remanendo post destructionem illius secundi. Vbicunq;.n. res potest habere esse uerum, & reale, ibi postquã non fuit potest ꝓduci, & incipere simpliciter esse. Corpus aũt Xp̃i in sacr̃o hẽt uerum, & reale esse: ergo si non esset posset ibi sub illo modo existendi ꝓduci, & incipere esse simpliciter: licet nullibi esset sub alio modo essendi. ¶ Vnde si Deus instituisset sacramentum illud sub eadem efficacia ante incarnationẽ Christi, q̃ post incarnationem instituit ad legitimam uerborũ prolationẽ: ita tunc sub speciebus panis fuisset uerum, & idem corpus Xp̃i illud quod nunc sumptum est de uirgine sicut modo, fuisset.n. tunc eadem materia corporis Xp̃i eadem aĩa, eadem unio uerbi q̃ nunc est. Illa tñ fuisset differentia: qa tunc ad prolationẽ uerborum corpus Xp̃i fuisset de nouo ꝓductũ: & incepisset esse simpliciter. Nunc aũt nõ de nouo ꝓducitur, nec icipit simpliciter eẽ: sed icipit eẽ ibi i sacr̃o. Sic etiã si corpus Xp̃i simpliciter nũc desineret esse; ita ꝙ nec esset

Roma. 4.

Scot.

C

Existẽtia corporis Christi sub sacramẽto nõ necessario prę supponit secũdũ Scotũ eius existentia sub mõ naturali.

D

Potuisset quoq; eucharistiã instituisse añ sui incarnationẽ cũ eadem efficacia signi, & signati.

replicatione formæ, immo in diuersis potest locis substare diuersis formis. In casu nostro potuit forma sanguinis in uirgine in ea parte materiæ, quæ erat eadem in eucharistia corrumpi, & anima Christi, quæ informabat materiam eandem in eucharistia: etiam eam inciperet informare in utero uirginis, & eam ut ibi uiuificare, & per iuxta positionem partis materiæ quæ steterat sub forma nutrimenti augmentari, & anima Christi eandem materiæ partem, ut ibi etiam, informare, & ita crescere, ut ibi & nasci tandem, & lactari &c. Vñ oportet imaginari, qđ tota materia corpis Xp̄i sub eucharistia, extra eucharistiá sub naturali existētia sit multipliciter diuisa, partim substās formæ sanguinis ĩ uirgine, partim formæ nutrimēti iā assumpti a uirgine, cōuertēdi in sanguinē, partim formæ alterius rei in cibū conuertendæ: & aliqū a uirgine sumendę. Quas licet simul iunctas, informat aia Christi in sacramento, non tamen informat simul in uirgine, & alibi ubicunq; fuerit replicata, ac diuisa. Informabit tamen successiuè, dum iuxta ponuntur portioni materiæ in uirgine uel post natiuitatem extra in corpore nati: successiuè in quam donec informet omnes materiæ partes in naturali existentia, quas simul informat in eucharistia. Et licet in illis transmutationibus multæ formæ substantiales corrumpuntur; ut forma sanguinis, nutrimenti, cibi &c. nulla tamen noua forma producitur: sed anima Christi eadem in eucharistia dudum creata successiuè informabit singulas materiæ partes, extra quas informat simul in eucharistia. Sic ergo corpus Christi iam existens in sacramento potest concipi in uirgine, crescere, nasci, nutriri &c. non accipiendo nouum esse, quia quicquid accipit ibi, prius habet in eucharistia: sed accipiet nouum modum essendi, siue de nouo esse ibi. Et est aliquo modo simile, si Christus instituisset eucharistiam statim post cōceptionem eius in utero: licet tunc cresceret: nutriretur corpus in utero: & post natiuitatem in consistentia naturali, non tamen oportet: ꝙ ibi mutaretur in sacramento, ut supra dictum est, si reseruatum fuisset in triduo. Cui non placet modus ille: quærat alium, libens enim cedo sententiæ saniori. ¶ Mira sunt hæc: & extra naturæ ordinem constituta: sed non tam admiranda in his infinita Dei uirtus, & potentia: quam immensa ipsius benignitas, & misericordia, quæ adhuc loquentibus sacerdotibus, & corpus suum aduenire postulantibus: non uoce fragili: sed facto respondet efficaci. Ecce assum: nec raptim suam exhibet præsentiam, quemadmodum suis discipulis apparuisse legitur post resurrectionem: ac ipsis sensus in eum figere uolentibus subitò disparuit. Non utiq; sic suam præsentiam in hoc uenerabili exhibet sacramento: quinimo manducādus expectat: & se dignè manducanti uitam promittit æternam. Si quis inquit mādcauerit ex hoc pane: uiuet in æternum. Mirandum: ꝙ semel uenit filius Dei pro mundi salute: carnem suam crucifixioni: sanguinem suum effusioni expositurus. Quotidie se pręsentat: eandem suam carnem comestioni, & eundem fusum sanguinem potationi: ad refectionem animæ fidelium in æternum uicturæ; amore ineffabili traditurus. Hinc plus fideli assurgendum est: & mente deuotissima in gratiarum actione prorūpendū, pro tanto diuinæ misericordiæ exhibito beneficio, quā suspendendum in admirationem ex infinitæ potentiæ, & uirtutis facto miraculo. ¶ Videtur tamen sonare contra prædicta uerbum B Grego 4. dialo. li. c. 50. & in Homel. pasch. & habetur de consl. distin. 2 Quid sit sanguis. Quis (inquit) fidelium dubium habere possit in ipsa immolationis hora ad sacerdotis uocem cœlos aperiri. In illo Iesu Christi mysterio angelorum choros adesse, suprema, & ima sociari, unumq; ex uisibilibus, & inuisibilibus fieri. Ex quibus uerbis uidetur corpus de cœlo descendere, & terrenæ mate- G

ria sociari, quod obuiat supradictis. Ad hæc tripliciter respondetur. Vno modo quod uerba illa Grego. non dicunt accipi propriè in eo sensu, quem secundum primariam institutionem generant: quia cœli in consecratione eucharistiæ minimè rumpūtur, aut diuiduntur. Sed dicta sunt per quandam tropum ad eleuationem mentis in Deum. ut dum mens audit corpus Christi quod in cœlo residit in summa potestate, & gloria, ad uocem sacerdotis præsens altaribus fieri: sursum rapiat in contemplationem diuinæ misericordiæ, & pietatis reuerentiam exhibeat debitam cum sui humiliatione in conspectu tantæ maiestatis. Dicuntur autem cœli aperiri in hora consecrationis, quia per illud quod per uerba sacerdotis conficitur, & consecratur: additus ad cœlestia fidelibus præparatur. Hoc quippe corpus Christi est peregrinantium cibus, & uiaticum, in cuius fortitudine ambulātusq; ad mōtem hæreditatis Dei, cuius per hunc cibum certissimum pignus datur. ¶ Vel secundò dicuntur cœli aperiri immolationis hora: quia ad uocem sacerdotis panis, qui in eius manibus tenetur: in id, quod in cœlis est, transsubstantiatur. Hos duos modos tangit glo. in c. allega. Vel tertio ut exponit Gers. super magnificat. Dicuntur inquit, in tali hora cœli aperiri, non per fractionem: sed per spiritualem influentiam qualiter optabat propheta dicens. Vtinam dirumperes cœlos, & descenderes. Et iterum. Rorate cœli desuper. Sicut legitur Dalidam de Sansone dixisse. Nunc aperuit mihi cor suum. Non utique per partium cordis diuisionem: sed per secreti cordis reuelationem. Sic in proposito cœli dicuntur aperiri, quia cœlestia nobis secreta, & occulta manifestantur in corpore Christi, per quod spiritualium gratiarum, & cœlestium charismatum dona exuberanter nobis egentibus largiūtur. Et secūdum omnes tres expositiones intelligi potest quod sequitur. Sūma imis sociantur. Iuxta primam sociantur ima summis. i. homines mortales beatis: quia hoc sacramento medio, homines ad beatitudinem producuntur. Iuxta secundam sociantur summa imis. i. diuinissimum corpus Christi speciebus corruptibilibus uini & panis. Iuxta tertiam sociantur ima summis. i. uiatores triumphantibus iam in cęlis, pro quanto connectuntur in uno Christi capite ibi & hic præsente ¶ Restat nunc tertium uidere, scilicet utrum corpus Christi moueatur motis speciebus: & si sic an moueatur uirtute sacerdotis hostiam mouentis, an ab aliqua superiore potentia. ¶ Quoad primum in proposito solum est intentio de motu locali, siue ad ubi: quia de motu ad formam absolutam substantialem, uel accidentalem satis patet ex prædictis. Accipio etiam motum localem extensiue pro omni mutatione diuisibili uel indiuisibili, hoc est successiua, uel instantanea, qua acquiritur nouum ubi, siue nouus locus: siue mobile sit in loco circumscriptiuè, uel difinitiuè. Item aliquid esse sic mobile potest intelligi, uel per se, & primò: alio modo per accidens, uel concomitanter. Per se, & primò mouetur, quod moueretur etiam nullo alio, quod non est pars eius, sic moto. Sed per accidens, & concomitanter, quod mouetur ad motum alterius, quod non est pars eius: quo non moto ipsum non moueretur. Est ergo omnium sententia, quod motis speciebus corporis Christi continentibus, mouetur & corpus Christi. Quod patet: quia motis speciebus localiter, corpus Christi fit præsens alij loco. s. loco specierum ad quem mouetur, cui prius non fuit præsens: & ita mouetur localiter, motis etiam nobis mouentur omnia, quæ in nobis sunt. Sicut ergo anima intellectiua mouetur ad motum corporis, ita mouetur corpus Christi ad motum sacramenti continentis. ¶ Sed sunt, qui tenent, quod corpus Christi, ut in sacramento non potest moueri per se primò; sed tantum per accidens ad motum specierum. Contra quos

Quō dicuntur cœli aperiri tripliciter.

Esaię 64.
Eiusdem 45.
Iudicum 15.

H

Verū corpus Christi motis specieb⁹ localiter moueatur & p quē, an per sacerdotem, uel uirtute diuina.

Sco. & Ocham tenent oppositum, scilicet ꝙ potest moueri primò, & per se, capiendo moueri sic extense sicut dictum est. Ratio est: quia quicquid per se potest, & immediatè esse in loco circunscriptiuè, uel definitiuè per se est mobile. Nunc autem corpus Christi potest esse in loco specierum per se, & immediatè, & ita per se, & immediatè moueri. Non enim est in loco formaliter per species panis, sub quibus continetur: quia ad hoc: ꝙ sit in loco ambiente species, non est simpliciter necessarium: ꝙ sit præsens speciebus, sed tantum ex ordinatione diuina: de qua certificata est ecclesia. Posset.n. Deus de potentia sua absoluta corpus suum facere isto modo præsens aeri continenti species destructis speciebus: & successiuè nunc uni parti aeris, nunc alteri, & corpus suum absq; speciebus trāsferre de loco hostiæ, ad quācunque partem uniuersi, & semper sub eodem modo existendi definitiuè cum alio corpore replente locum sicut modo cum speciebus: mouetur ergo corpus Christi motis speciebus primò, & immediatè. ¶ Sed a quo, an a sacerdote mouente species. Hic dicit doctor subtilis q.5. dist. 10. libr. 4. quod illo motu non mouetur nisi a solo Deo immediatè, & non a sacerdote mouente species, rationem hanc assignans. Quia quando aliqua coniunguntur præcisè per actum uoluntatis contingenter se habentis ad illam coniunctionem, si unum illorum sit mobile secundum se omnino improportionatum alicui mouenti ipsum, non eadem motione potest mouere utrumque coniunctorum, quia si mouet unum, quod est sibi proportionatum: non propter hoc per accidens mouet reliquum, quia reliquum non est præsens illi moto; nec ut actus potentiæ, nec econuersio, nec ex alia necessitate naturali, sicut graue est præsens, cui innititur, & propter hoc simul mouetur cum illo: sed tantummodo sibi est præsens uoluntate, contingenter se habente ad illam coniunctionem, quæ per consequens potest non uelle coniunctionem illam, stante tamen motione alterius illorum. Exemplū. Si angelus uoluntariè faceret se præsentem lapidi. S. moueo lapidem, non propter hoc moueo Angelum: quia nec est mobilis a uirtute mea per se, & per accidens: quia nec est forma, nec pars alicuius mobilis a me per se. Si ergo esset pñs lapidi moto a me, & termino motus: hoc non esset per actum meum: sed per actionem suam propriam, qua faceret se pñtem illi. Eodem modo in proposito, cum corpus Christi sit præsens speciei tm̄ per actum uoluntatis diuinæ. Si facio speciē nouum hr̄e, ubi seu locū: per illam motionē non erit ibi corpus Christi, quia nullo mō subest præsentialitas illius corporis neq; noua, neq; antiqua potestati meæ. Nec etiam per accidens, quia nec est forma, nec pars illius, quod subest meæ motioni. Nec contrariatur hęc regula Motis nobis mouentur, quæ in nobis sunt: quia non dicit, a quo moueatur, stat ergo adhuc regula quia mouetur quidem motis speciebꝰ sed a Deo, non a mouente species. Non tñ necessariò motis speciebus mouetur a Deo, sed regula intelligitur de his, quæ i nobis sunt per aliquā naturalem habitudinē, uel colligantiam, quæ non est in proposito. Ex illo patet, ꝙ ista motio corporis Christi ad motionem specierum est miraculosa. An autem sit nouum miraculum, an antiquum, quo dominus constituit: quod corpus illud sit in loco specierum dicatur: ut supra lectione quadragesimaquinta. ¶ Et licet, quæ dicta sunt, uera sint quantum ad sacerdotem celebrantem, quod ille, nec alius homo mouēs species ad aliud ubi, moueat corpus Christi, sed mouetur immediatè a Deo: tamen quantum ad animam Christi tenet Guilhel. Ockam contrarium: unde tenet, quod possit moueri ab anima Christi. Quod sic probat, quando aliquid habet modū essendi conuenientem mobili: & modū essendi conuenientē mouenti: nō est inconueniēs

Margin notes: A quo, ã a sacerdote mouente spés. (at ¶ Sed a quo) — I
Aïa Xp̄i pōt corpus suum mouere in cœlo organicè sed in sacramento non organicè. (at ¶ Et licet) — K

illud mouere & aliud moueri. Corpus autem Christi habet modum essendi in sacramento conuenientem mobili, & aĩa eius modũ conuenientẽ mouenti, saltẽ quantum ad potentiam non organicã. Vnde sicut Angelus põt se mouere in loco, ita & aĩa intellectiua põt mouere corpus suũ, siue habeat modũ quantitatiuum, siue non. Vñ dicit ille doctor: quia aĩa Xp̃i põt corpus suum mouere in cœlo organicè, eo ꝙ ibi est circumscriptiuè in sacramento mouere potest corpus suum non organicè. ¶ Ad cuius intellectum notandum ꝙ est duplex potentia mouendi corpus organicũ organica. s. & non organica. Potentia organica est, quæ in sua operatione utitur organo corporali: ita ꝙ sine illo operationem huiusmodi perficere nõ põt: ut est potentia sensitiua. Potentia motiua motu progressiuo. Per oppositũ potentia non organica, ut uoluntas & intellectus. Mouere aũt organicè est mouere primò unam partẽ corporis, & per illam aliã distantẽ a priori, sicut contingit in motu animalium, ꝙ primò mouetur cor, deinde pars cordi propinquior, & per illam alia, & sic deinceps, sicut est uidere in motu composito expulso, & tractu. Mouere non organicè est mouere æquæ primò totum, & partem. ¶ Anima ergo Christi corpus suum in eucharistia non potest mouere organice: quia cum totum corpus, & omnes partes suæ sunt simul, nec una pars ab alia distat localiter, non potest unam mouere per aliam: sed omnes æquæ primò. Põt anima Christi uellet, & creditur ꝙ de facto uelit corpus suum mouere ad motũ hostiæ ꝑꝑ conformitatem uoluntatis suæ ad uoluntatem diuinam, qua uult corpus ad motũ hostiæ moueri. Sic ergo uolendo, si moueatur hostia, mouet tunc corpus suum, non organicè, quia totũ simul eo modo, quo est sub hostia tanq̃ causa partialis, concurrendo cum Deo cã principali. Si uerò aĩa Xp̃i suspenderet uoluntatem suã in hmõi motione, tũc corpus suũ a solo Deo mouerẽ ad motũ hostiæ. immo si non esset cõtraria ordinatio Dei uolẽtis corpus illud esse, ubi est hostia, seu spẽs, posset aĩa corpus suum mouere quiescente hostia, & econuerso, quiescere mota hostia, & per hoc se separare ab hostia, & in tali motu esset causa partialis concurrens cum Deo ad huiusmodi motum. ¶ Ex illis patet primò, ꝙ mota hostia, corpus Christi mouetur. Secundò, ꝙ non mouetur a sacerdote hostiam mouente, neq; per se, neq; per accidens. Tertiò, ꝙ sic mouetur a uoluntate diuina statuente, & ordinante: ꝙ facta conuersione panis in corpus Christi, ipsum corpus a speciebus non separat: donec manserit in ea dispositiones, qua conseruassent panis substantiã, si conuersus non fuisset. Quartò, ꝙ sic a solo Deo mouetur nulla concurrente creatura secundũ opi. Scoti. Sed secundum opi. Ockam cõcurrere põt aĩa Christi, quæ habet dominium super corpus suũ: ẽt secundũ illum modũ existendi in sacramento. Quinto, ꝙ corpus Xp̃i sic mouerẽ per se primò, & non ꝑ accidens ad motũ hostiæ: siue a solo Deo: siue a Deo aĩa Xp̃i cũ Deo cõcurrente, quodq; posset sic a Deo, & aĩa Xp̃i moueri ad aliũ locũ hostia quiescẽte. Et tm̃ de his, quæ concernunt prædicamentũ ubi. ¶ Quantũ nunc ad prædicamẽtũ quando, uidendum ẽẽt: quando corpus Christi esset in sacramento: utrum pro aliquo instanti simul sint sub spẽbus substantia panis, & corpus Christi. Item quando desinit ibi esse corpus Christi. De primis duobus dictũ est supra lect. 42. & lect. 40. De tertio dicendi locus aptior occurreret: dum de sumptione huius sacramenti tractabitur. ¶ Ideo his omissis uidendum est de ultimo huius partis scilicet, utrum uerba consecrationis formam integrantia, habeant aliquã uirtutẽ effectiuam naturalẽ, uel supernaturalem respectu præsentiæ corporis Christi, qua uidelicet effectiuè conuertant panẽ in corpus Christi, faciantque corpus Christi realiter esse præsens altaris

Duplex potentia mouẽdi.

M

Vtrum uerba consecrationis formã integrantia habeant aliquã uirtutẽ effectiuã naturalẽ, uel supernaturalẽ.

sacramento. Et hic quidem concors est doctorum sententia: quod consecrationis uerba nihil horum efficiant ex naturali sua uirtute, aut proprietate. Cum enim uerba ista nihil aliud sunt, quam uoces prolatæ ab ore proferentis: nullam habent naturalem uirtutem nisi immutatiuam auditus ad sui appræhensionem, sicut quicunq; alius sonus. Naturale. n. est cuilibet obiecto cuiusuis potentiæ appræhensiuæ, ipsam ad sui cognitionē, uel appræhensionē immutare. Sicut albedini naturale est, ut reducat potentiā uisiuā (ceteris paribus) ad actum se uidendi Sic sono conuenit: ut immutet auditum ad sui auditionem ad appræhensionem: & hoc respectu cuiuslibet auditus bene dispositi. Et si præter hoc, etiā intellectū immutet ad appræhensionem rerum per ipsas uoces significatarum: id non conuenit eis per naturā propriam: sed ex impositione, aut beneplacito instituentis: in cuius signū hunc effectum immutandi non hn̄t respectu cuiuslibet audientis uoces ipsas: sed tm̄ respectu eius, cui nota est earum impositio; & qui habet in se species, seu habitum rerum significatarum. Alias etiam auditis uocibus non cogitātur res significatæ ab audiente eas, & impositionē nō ignorante. Hæc aūt immutatio siue ad uocū ipsarū perceptionē, siue ad rerum significatarū cogitationē: nihil facit ad realē conuersionē panis, aut uini in corpus, & sanguinem Christi, ut manifestum est, & ideo neq; ex naturali proprietate, neq; ex uoluntariæ impositionis significatione, conuenit uocibus actiuè concurrere ad conuersionem sæpe dictam. ¶ Præterea naturalis proprietas uocum est eadem apud omnes: & earum significatio uoluntaria similiter eadem est apud omnes impositionem earum non ignorantes, a quocunque proferantur, utraque etiam infuit uocibus ante eucharistiæ institutionem. Sed si a laico proferuntur, non fit conuersio, ut ex præmissis patet. Sic si ante incarnationem Christi prolata fuissent, nulla fuisset facta conuersio, quare ad cōuersionem huiusmodi uerba consecrationis nullam habent efficaciam ex naturali proprietate, neque ex impositionis grammaticalis significatione.

Verū cōcurrāt uerba actiue per uirtutē supernaturalē a Deo influxam.

¶ Verum autem actiuè cōcurrant per uirtutem supernaturalem a Deo influxam, uel datam ad huiusmodi conuersionē: altercatio est non parua inter doc. catholicos. nā Alex. de Ales par. 4 dist. 39. & post eum B. Tho. in 3 par. q. 78. ar. 4. recitat opi. dicentium; ꝙ cū dr̄ conuersio hæc fit uirtute uerborum, uirtute uerborum exprēsso noīe dr̄, non quia aliqua qualitas data sit uerbo, per quā uerbum operat̄, sed ex diuina institutione hoc firmatū est, ꝙ illo uerbo prolato a sacerdote intentione cōficiendi panis transsubstantiat̄. Vn̄ ad prolationē illius uerbi, uerbū increatum operat̄. Illa ergo ordinatio uerbi, infallibilis ad talē effectū uirtus dr̄, q̄ non est aliqua qualitas data uerbo: nec aliud de nouo creatū. ¶ Sed hanc opinionē reprobant, tū quia tunc non bene diceret̄ penes uerbū formā attēdi ipsius sacr̄i. Sic. n. uerbum simpliciter esset materiale, & nullo mō actiuū sicut nec panis, & nō esset forma cum formæ sit agere. Tū quia sicut in oī operatione naturali ubi Deus operat̄ mediāte creatura, dat̄ uirtus creaturæ, mediāte qua opat: ita uidet̄, ꝙ a simili in oī operatione miraculosa, ubi Deus operatur mediante creatura: datur aliqua uirtus creaturæ. Tum quia hoc repugnat dignitati sacramentorū no. le. quibus (ut ex multis sanctorum autoritatibus hr̄) non solū conuenit, ut significent. sed aliquo mō ut causent, qđ significāt. Cū ergo hoc sacr̄m ceteris dignius est, pro quāto cōtinet gratiā increatā, & subsistētē Xp̄m. s. uerè & realiter. Alia nō continēt gr̄am uerè, & formaliter; sed significāt gr̄am accidentalem, consequēs igit̄ est: ꝙ in uerbis formalibus huius sacr̄i sit quædā uirtus creata ad prædictā conuersionē faciendā Tū demū quia ad hoc sunt multæ sanctorū autoritates etiā supra allegatæ. Inter quas sunt illæ Anbr.

N Alexand. Thom.

super ep stolam ad Cor. Anteq̃ consecretur, panis est, & uinum, ubi autem uerba Christi operata fuerint, corpus & sanguis efficit Christi. Ecce dicit, uerba operata fuerint. Itē idem. Quod erat panis añ consecrationē; iā corpus Xp̄i est post consecrationē; quia sermo Xp̄i creaturā mutat, hęc autem mutatio est operatio q̃ iā. Idem in lib. de sacr̄is. Vbi sacr̄m cōficit, iam non suis sermonibus utit̄ sacerdos, sed sermonibus Xp̄i; igit̄ sermo Xp̄i hoc cōficit sacr̄m. Ecce plane dicit, ꝙ sermo cōficit. Et iterū ibidē. Ex pane fit corpus Xp̄i consecratione uerb. cælestis. Idē. Si tm̄ ualuit sermo Heliæ, ut ignē de cœlo deponeret, non tm̄ ualebit Xp̄i sermo, ut spēs mutet elementorū. Idem. Vbi uerba Xp̄i operata fuerint, ibi sanguis efficit̄, qui plebē redemit. Igit̄ uide, q̃ potēs est sermo Christi uniuersa cōuertere. Itē Aug. Credendū, ꝙ in uerbis Christi cōficiant̄ sacra, cuius n. potentia creant̄ prius, eius utiq; uerbo ad melius procreantur. Item Eusebius. Inuisibilis sacerdos uisibiles creaturas in substantiam corporis, & sanguinis sui secreta potestate commutat, dicens. Accipite, & comedite &c. Item Damasc. Verbum Dei est uerbum actiuum, & omnipotens. & loquitur de uerbo Christi, quo fit conuersio panis in corpus Christi. Item Hugo. libro secundo de sacramentis, parte octaua. Per uerba sanctificationis uera panis, & uera uini substantia in uerum sanguinem & corpus Christi conuertitur, sola specie panis, & uini remanēte & substātia in substātiā transeunte. ¶ His alijsq; sanctorum autoritatibus uī colligi posse uerba ista ꝑ uirtutē aliquam concurrere ad sacr̄i consecrationem nō naturalē, ergo supernaturalē. Vnde tenēt, ꝙ uerba Christi tradita a Christo habent uirtutē conuertendi elementa in corpus Christi, & sanguinem. Et hæc uirtus data est uerbo creato a uerbo increato. Nec hoc excludit; quin ibi uirtus increata sit intimē operans, sicut est in oibus, quibus cooperat̄ uirtus creata. Nulli. n. creaturæ data est uirtus sufficiens ad producēdū per se aliquid in esse proprio. Hāc aūt insufficientiā supplet uirtus diuina ei influēdo, & cooperando. Data est ergo uerbis uirtus supernaturalis hmōi, & ceterorū sacr̄orū, quorū uirtute res sacr̄orū & efficiuntur uirtute diuina cooperante, licet effectio illa principalius attribuenda est uirtuti increatæ cooperanti. Vnde etsi uirtus data uerbis a uerbo increato operatiua sit ad transsubstanciationem, tamen primò, & principaliter accipienda est ipsa conuersio uirtute increati. Hæc omnia Alexand. Cui consentit Sanctus Thom. innuens. Cum hæc uerba ex persona Christi proferuntur, & eius mandato; consequuntur quandam uirtutem instrumentalem per applicationem ministri ad perficiendum hoc sacramentum, quæ instrumentaliter concurrit ad transsubstantiandum panem in corpus Christi. Sicut in alijs sacramentis est uirtus supernaturalis concurrens instrumentaliter ad causandum, & si non gratiam tamen effectum sacramentalem, puta characterem in habentibus characterem, uel quendam ornatum animæ in non imprimentibus characterem, quæ est dispositio quædam præuia ad gratiam, quæ gratia est principalis effectus sacramenti. ¶ Hæc autem positio licet sit multorum, uidetur tamen multa difficilia implicare, & ualde incerta. Dubium quippe est, quando hæc uirtus spiritualis prædictæ uerborum formæ infundatur, utrum scilicet in principio prolationis uerborum, & si sic tunc, tot erunt uirtutes in hac forma consecrationis, quot dictiones, immo quot syllabæ, quot literæ dictionum. Accidentia enim numerantur ad numerationem subiectorum realiter distinctorum. Distinguuntur autem abinuicem realiter dictiones, literæ, & syllabæ huius orationis; ergo & accidentia in eis: & per consequēs uirtus eis inxistens. Hæc aūt concedere absurdum uī: quod nec ratio probat, nec auto-

Corinth.

August.

Eusebius.

Damasc.

Hugo.

O

Alexand.

Thom.

P

Qñ hęc uirtus spiritualis prædictæ formæ uerborum infundatur.

ritas

ritas cogit. ¶ Præterea dato, quod si continuæ generaretur noua, & noua uirtus ad prolationem nouæ dictionis, syllabæ aut litteræ: pari modo continue corrumperetur hæc uirtus, sicut subiectum eius. s. uerba prolata syllabæ, & literæ: quia corrupto subiecto corrumpit & accidens, quo concesso non uidentur oẽs illæ uirtutes hr̃e aliquam actionem respectu conuersionis, quia cum illa fit prolatione orationis completa, sed eam nequaquam uideť agere uirtus primæ dictionis huius formæ, quæ transijt, & non est. Agere enim præsupponit esse: quod maximè ex eo patet, quia ipsa cũ esset, nullam indu xit dispositionem in panẽ ad sui desitionẽ, quia non uř panis realiter per hanc alterari ut uadat in nõ esse, & non uř agere etiã dispositiuè ad desitionẽ panis, qũo prima gutta cadens dř agere ad cauationẽ lapidis, quam ultima gutta inducere putať quodãmõ in uirtute præcedentiũ, q̃ egerunt ad eã, dum fuerunt, & si non egerunt ad panis desitionẽ: ꝑ consequens non agunt ad transsubstantiationẽ panis in corpus Xp̃i: maximè quia secundum sic dicentes corpus Christi non mutatur: ergo ad ipsum non est actio in conuersione tñ ad panis desitionem, qui mutatur. ¶ Et si diceretur: quod uirtus inexistens primæ dictioni conseruareť, & transfunderet in secundam dictionem, & sic usq; ad ultimã tunc accidens migrabit de subiecto in subiectum: quod nec fides ponit: nec conuincit ratio, aut si uirtus duntaxat dať, & infunditur in ultimam dictionem, uel literam, iam non est ipsa uirtus huius formæ, sed ultimæ literæ. ¶ Præterea neq; talis uirtus agere posset ad transsubstantiationẽ in se: quia pro nullo instãti est cum transsubstantiatione: nam cum sit transsubstantiatio, tunc illa uirtus est corrupta. Fit enim transsubstantiatio instantaneè, ut habitum est supra. Et pro instanti, pro quo fit corpus Christi pñs, nulla uirtus est in uerbis: quia nec in illo aliquod uerbum, uel pars eius est Nam primum instans esse pñtiæ corporis, est primum instans nõ esse uerborũ: & per consequens uirtutis existentis substantiæ in uerbis. Neq; posset idipsum inducere aliquam dispositionem: quia aut illa esset in pane, & tunc quia dispositio necessitans ad aliquam formam, est ꝑ instãti introductionis formæ, sequiť, quod pro instanti transsubstantiationis sit panis: quia existente eius dispositione est ẽt eius subiectũ, qđ non concediť in proposito: aut esse in corpore Christi: & tunc non est dispositio ad fieri corporis Xp̃i: quod est contra sic opinantes. ¶ Item cum in alijs sacramentis uirtus uerborũ secundũ illos non agit ad gratiã accidentalẽ, sed ad charecterẽ, uel ornatũ, q̃ non ponunť hic, quomõ põt dici, quod agant ad grãm substantialẽ. s. corpus Christi. ¶ Vř etiam hoc esse contra dicta q̃dã sanctorum, nam B. Aug. in de uerbis dñi ait. Sicut de uirgine ꝑ spm̃ sanctũ uera caro sine coitu creať, ita ꝑ eundẽ ex substãtia panis, & uini mysticè idẽ corpus Xp̃i cõsecrať. Idẽ hř a Damas. li. 4. Item Ambr. lib. de sacramentis. Sermo Christi, qui ex nihilo põt facere, quod non erat, non põt ea, q̃ sunt mutare in id, quod erat, quasi diceret, põt. Sed uerbum, quod facit aliquid ex nihilo, ut sit; uerbũ est æternũ, & increatũ. Idem. Sermo Xp̃i conficit sacrm̃, quis sermo Xp̃i, nisi hic, quo facta sunt oĩa. Hoc autẽ uerbũ, quo facta sunt oĩa: uerbũ est æternũ, & increatũ. ¶ Propter hæc, & multa alia, est alia opinio, quã multi tanquã magis probabilem amplectuntur, negantes omnem uirtutem instrumentalem concurrentem effectiuè ad transsubstantiationem inexistere uerbis consecrationis. Vnde dicunt, quod sola diuina potentia, & uirtute panis in corpus Christi conuertatur, quia panis in hac conuersione desinit esse, ut habitum est tam secundum materiam, q̃ secundum formã. Ad hanc desitionẽ substãtiæ cõpositæ nõ põt agere uirtus creata, sicut nec ad ãnihilationẽ, & ad creationẽ. Et huic fauet ca. Firmiter de sum. tri. & fid. cathol. ubi dř. Panis transit in cor-

Q

B. August.

Damas.

Ambros.

R

pus,& uinum in sanguinem potestate diuina. Et plures aliæ autoritates sanctorum hincinde suprapositæ. ¶ Sed tunc est dubium: quomodo illa uerba dicuntur consecratiua. Et quō corpus Christi dr̄ eē pñs speciebus panis ex ui uerborum. Et sacerdos celebrans dr̄ per hæc uerba pficere, & consecrare eucharistiā: Ad hæc plane rn̄det, q̄ ipsa ideo dñr consecratiua: quia ad ipsorū prolationē fit consecratio, & ad nullā aliā prolationem quorūcūq; uerborū. Non quidem q̄ ipsa p uirtutē aliquā eis inexistētem ad cōuersionem concurrant, sed quia Deus conuersionē illā operat̄: dū uerba hæc proferuntur. Sic quidem ordinauit. q̄ quotiescunq; sacerdos hæc uerba legitimè pfert: totiens uult ipse assistere ad conuertendū panem in corpus suum. Et secundū hoc sacerdos dr̄ conficere, & consecrare: quia facit aliquē actum. s. uerborū prolationē, q requirit̄ ad hoc, ut fiat conuersio. Requirit̄, dico non ex natura rei: sed ex ordinatione Dei cū ecclesia paciscentis: q̄ ad talē prolationē idonei ministri ecclesiæ ipsæ assistere uult, & cōuertere panem in substantiā corporis sui. Et hoc uī dicere B. Aug. Vnde hoc sanctissimè de⁹ q̄ sacerdos cū sit puluis, & cinis, te pñtem habeat manibus non utiq; ex debito, aut eius merito: sed uoluntatis tuæ beneplacito. Hæc est uera indulgētia, quā nulli Angelorū, nulli Archāgelorū: nullis supernis spiritib⁹: sed hominibus: non oībus, sed consecratis credimus concessam. ¶ Placuit igitur Deo uerba instituere in ecclesia prædicta regulariter, ad quorum prolationem legitimā conuersio fieret sua misericordia, & uoluntate: quod fecit, cū dixit. Hoc facite in meam commemorationē: hoc. s. quod ego feci. quasi diceret. Accipite panem, & dicite. Hoc est corpus meum. Et per hoc fecit pactum cum ecclesia, ut quotiēs sacerdos illa uerba proferret: totiēs uult assistere, & corporis sui præsentiam pane in ipsum conuerso exhibere, & propter hoc sacerdos dr̄ ministerialiter consecrare. unde Paschasius. Sacerdos non ex se dicit, quod ipse creator corporis, & sanguinis esse possit: quia si hoc posset (quod absurdum est) creator fieret creatoris. Sed ipse primò obsecrat per filium patrem, & quem ad eum accessum habet, ut nobis fiat corpus, & sanguis dilectissimi filij sui, quod Christus idulsit, ut in uirtute, & uerbo spiritussancti noua creatura fieret ad nostræ reparationis salutem. Hoc autem semper fieri per sacerdotem ad prolationem uerborum testatur in uerbis, quæ præmittit ibidem, cum dicit. Et quod semel factum est p Christum, continuè fieri non dubito per sacerdotem. Quō autem corpus Xp̄i sit pñs ui uerborum satis est expositum supra lectione quadragesimas bi quære. Et quomodo sacerdos dr̄ eucharistiam conficere, expositum est supra lectione 4. in fine. ¶ Ad ueritatem huius sententiæ manuducimur per alia quædam facta Christi, & sanctorum: quæ dum rectè intelligimus: facile est his, quæ nunc dicta sunt assensum commodare. Legitur Christum sanasse mulierem ad uestimenti fimbriæ tactum. Nunquid Christus uirtutem aliquā influxit sui fimbriæ uestimenti, quæ sanitatem efficeret mulieris. Non utiq; sed ipse immediatè sanitatem contulit: dū mulier in fide fimbriam tetigit. Ita in proposito Deus est, qui substantia panis in corpus Christi conuertit: dum sacerdos uerba protulerit; quæ ad hoc ipse instituit, nec in uerbis causat uirtutem aliquam q̄ ulterius effectiuè concurrat ad panis conuersionē: sed ipse causa totalis conuersionem illam perficit, dum sacerdos hæc uerba legitimè protulerit. ¶ Similiter B. Maternus suscitauit mortuum, dum baculo beati Petri apostoli cadauer tetigit: non utique per aliquam uirtutem baculo inexistentem: sed Deus uirtute sua infinita mortuo uitam reddidit: dum Maternus baculo corpus mortuum tetigit. ¶ Beatus Petrus umbra sanauit infirmos: ut in actibus legitur. Quis diceret uirtutem effectiuam

[Margin notes: Quō illa uerba dicuntur cōsecratiua, si oīa alia fiunt uirtute diuina assistente. — Ad quē sensum dicitur sacerdos cōsecrare. — Paschasius. — Quod cōsecratio fiat diuina uirtute nō assistēte, sed assistēte. — Ma. 9. — Act. 5.]

sanitatis fuisse in umbra, quæ nō est res aliqua, sed luminis priuatio: cui nulla poterit competere actiuitas. Siquidem agere præsupponit esse: & quod nihil est in natura, non est actiuitatis ullatenus susceptiuum: sed Deus ipse ad ostendendum fidei ueritatem, quam Petrus prædicauit: ad transitum Petri infirmis, & inualidis restituit sanitatem. ¶ Sic serpens æneus præseruabat filios Israel a morte, a serpentum morsibus uenenatos: non per uirtutem in ære existentem. Putabant hoc quidam idiotæ propter hoc serpentem plus debito uenerantes, & idolatriam committentes: propter quod rex S. Ezechias eum contriuit, & occasionem idolatriæ sic remouit 4. Reg. 18. Sic in proposito in uerbis consecrationis non est uirtus aliqua supranaturalis, pro quam actiue concurrant ad effectum sacramentalem, id est panis est in corpus Christi transsubstantiationem. Sed Christus ex pacto, quod cum ecclesia sponsa sua pepigit, suo signo assistens conuersionē efficit, & ideo dicitur signum nedum certum, seu efficax, quia infallibiter assistit Christus id efficiens. ¶ Et propter hoc uerba illa dicuntur causa transsubstantiationis: nam quia causa est, ad cuius esse sequitur aliquid: & ad esse siue prolationē uerborum debitam sequitur præsentia corporis Christi per conuersionem panis in ipsum, ideo dicuntur causa huius præsentiæ, & conuersionis. Vnde notat Ocham q. j. quarti, quod cum causa dr̃ illud, ad cuius esse sequitur aliud. Dupliciter potest accipi illud, & intelligi. Vno modo quando ad præsentiam alicuius sequitur aliud esse ex natura rei siue naturaliter. Alio modo, quando ad esse unius sequitur esse alterius ex sola uoluntate alicuius: quo modo dicimus: ꝙ actus meritorius est causa respectu præmij ex sola uoluntate diuina præmiante: & talis causa dr̃ causa sine qua non; & non est ea, q̃ est causa primo modo. Nā in naturalibus non contingit dare cām, sine qua nō respectu alicuius effectus: sed solū in uoluntarijs. Sic ergo uerba consecrationis, & generaliter sacr̃a nouæ legis sunt causæ, sine qua non effectꝰ sacramentalis, hoc est gr̃æ accidentalis, uel effectus gratuiti sicut in proposito, & non causæ proprie dictæ ex natura rei. Et hoc sufficit ad saluandum dicta magistri, & aliorū sanctorū, dicentium sacr̃a esse causas gr̃æ, quia deus sic instituit, ꝙ non conferatur gr̃a accidentalis, uel substantialis nisi positis sacramentis: & eis positis confertur, & ideo sunt causa sine qua non; nec pp hoc oportet ponere uirtutem aliquam supernaturalem, per quā sint causæ illo modo, sed sufficit sola uoluntaria institutio diuina. Nō ergo sunt causæ eo modo, quo ignis per uirtutem caloris sibi inexistentis est causa calefactionis passi debite applicati, neq; etiam sicut intellectus est causa actus fidei meritorij: & uoluntas meritoriæ dilectionis per charitatem supernaturaliter infusam. Quæ infusa charitas etsi fuerit habitus supernaturaliter infusus, naturaliter tamen inclinat actū ea mediante a potentia elicitum, in Deū tanq̃ in finem ultimū. Sed uerba sunt tm̃ cā sine qua non ex uolūtate diuina (ut dictū est) cōuersionis ad eorū prolationē legitimā consequentis. Recte sicut ad actū meritoriū sequit̃ intensio habitus charitatis: secundum mentem B. August. dicentis. Charitas meretur augmentū sui. Non quidem ꝙ actus illæ meritorius actiue causaliter concurrat ad causandum nouum gradum charitatis, quia charitas a solo Deo creat̃, & infunditur, sed ordinauit Deus, ꝙ quotiens quis elicit actum meritorium totiens & ipse intendere disposuit habitum charitatis, qui huius actus causale est principium. Intendere dico per nouum gradum charitatis de nouo a se creatum, & priori habitui unitum, & propter hoc illæ actus meritorius dr̃ causa intensionis charitatis pro quanto sine eo charitas non intenderetur. ¶ Simili modo actus meritorij dicuntur esse causæ beatitudinis futuræ, non ita quod ipsæ

Numeri 21.

4. Reg. 18.

Causa est ad cuiꝰ eē sequitur aliud dupliciter intelligitur.

V

B. August.

X

causent effectiue beatitudinem, q̃ tanq̃ merces a solo Deo confert, sed quia ex Dei ordinatione, & liberalitate placuit ipsi dare tñ bonum in futura uita elicientibus tales actus in pñti uita. Sic paterfamilias conducens seruum in uineam suam pro denario diurno, expleto labore tribuit mercedem laboris, quam non causat labor ex sua natura, sed causare dr̃ ex pactione conducentis, & conducti, propter quam placuit seruo tales labores perficere in ordine ad denarium promissum, & placuit conducenti domino dare denarium in ordine ad labores tales exhibitos. Nec cuiquam absonum uideatur, & fictum Deum in noua lege cum fidelibus hujusmodi pacta celebrasse: cum etiam in lege ueteri simi ia fecisse legatur, unde ait. Hoc est pactum meum, quod obseruabitis inter me, & uos, & semen tuum post te. Circuncidetur omne masculinum ex uobis. Et infra. Masculus, cuius caro præputij circuncisa non fuerit: delebitur anima illa de populo suo. Vbi a contrario sensu arguitur. Si circuncisa fuerit, saluabitur. Et ex hoc pacto statuto Deus huic circuncisioni assistit remittendo originale peccatum, & causat gratiam, quę medium est hominem perducendi ad salutem. Hæc sunt de intẽtione doc. subtilis, & Guiliel. Ocham, quæ uidentur rationabiliora, & intelligibiliora, quam sententia prioris opi. tenentis, q̄ uerba consecratiua concurrunt effectiuè ad conuersionem panis in corpus Christi, per uirtutem supernaturalem uerbis influxam, quia etiam nec uirtus illa influeretur, nisi ex pactione diuina ipsam influente facta cum ecclesia. Dicere. n. oportet Deum decreuisse totiẽs uelle huiusmodi uirtutem supernaturalem infundere, quotiẽs sacerdos illa ritè protulerit. Sicut ergo ibi recurritur ad pactum quantum ad influxum huius uirtutis in uerba: ita rõnabilius recurritur ad Deum in ipsa conuersione immediatè, q̃ requirit infinitam potentiã secundum opinionem omnium. Oia etiam saluari pñt facilius, & euadi multæ difficultates, non ponendo huiusmodi uirtutem in uerbis quam ponendo: quare superfluitas hæc uř resecanda. Et opinio primò recitata, & ultimò declarata seruanda.

Actus meritorij quõ sũt causa futurę beatitudinis

Y ¶ Præterea nec cogunt motiua aliorum supra inducta. Non primum quo arguunt, q̄ alijs uerba non possent uerè dici forma sacramenti, cum formæ sit agere. Nã quõ uerba sint forma sacři eucharistiæ dictum est, supra lect. 38. ubi ostensum est, q̄ non sunt formæ sacramenti eucharistiæ, sed forma consecrationis. Nec tñ forma consecrationis propriè accipiendo pro forma substantiali, uel accidentali, quæ informat subiectum cuius est agere, sic enim uerba sunt formæ aeris, cui inhærent, sed sunt formæ metaphisicę. unde quia ad sacramenta requiruntur quædam signa sensibilia, & uerba, illud, quod est sensibile in sacramento, ut lotio in baptismate, unctio in confirmatione &c. dicitur materia similitudinaria, quia magis materiale, & uerba dicuntur forma: quia magis spiritualia, etiam quia expressius significatiua gratiæ sacramentalis. Huius autem formæ metaphysicæ non est agere per aliquam uirtutem sibi inexistentem. Nec tamen omnem actionem oportet tollere a uerbis. Concessum est enim, q̄ sunt causæ sine qua non, ita concedi potest, q̄ agunt, sicut causa sine qua non, hoc est ad eorum legitimam prolationem sequitur conuersio ex pactione diuina. Sicut ergo agunt ex pactione diuina propter quod ad eorum esse, id est proferr, sequitur conuersio: nec aliter agit ignis calorem, nisi quod ad eius præsentiam incipit esse calor in ligno apposito, licet hoc conuenit igni caloris sibi naturaliter inexistentis uerbis ex pactione Dei suo signo assistentis. ¶ Neque secundum cogit; sed magis est ad oppositum: nam in hoc distinguitur miraculum ab operatione naturali, quia in miraculo propriè accepto solus Deus operatur: & si quandoque illud facit ad preces sanctorũ,

Quõ sacramenta causant quod significant p̄ uirtutẽ assistentem non insistentẽ diuinam.

nemo

nemo tamē dicit, ꝙ precibus insit uirtus supernaturalis effectiua eius quod Z petitur, sicut nec fimbriæ: nec umbræ Petri, ut dictum est. ¶ Similiter tertium non concludit: quia admisso: ꝙ sacramenta legis nouæ causent, quod significant, ut concessum est tanquam causa sine qua non: non sequitur: ꝙ causent per uirtutem supernaturalem eis inexistentem: nec per hoc distinguuntur ab omnibus sacramentis ueteris legis. quia hoc ēt conuenit circumcisioni: etsi non alijs, a circumcisione autem distinguuntur: quia conferunt maiorē B gratiam, & quia aperiunt regnum cælorum, quod non fecit circumcisio: sic ue hoc fecerint ex ui sacramenti, uel quod uerius est: ex solutione debiti. ¶ Sunt & aliæ excellentiæ sacramentorum nouę legis, super sacramenta ueteris testamenti: ut ꝙ gratiam conferunt ex opere operato: non sic sacramenta ueteris legis excepta circumcisione, sed tm̄ ex deuotione utentis sacramento, & illa instituta sunt a deo immediate, quia a Christo in assumpta natura: ista uerò a deo per angelos: ut uult Aug. 2. & 3. de tri. quasi per totum, & cætera, de quibus dicendum non est per singula. ¶ Quartum etiā: ꝙ multas sanctorum auctoritates allegant; non est contra opi. quia nihil aliud habetur ex omnibus auctoritatibus inductis, nisi ꝙ ad prolationem uerborum legitimam fit conuersio, propter quod uerba dici possunt causa conuersionis modo supra exposito: & propter hoc dicuntur operatiua, & mutare creaturam: & species elementorum efficere corpus Christi, & sanguinem, & esse actiua, & sermo omnipotens: quia concurrit tanquam causa sine qua non, ad conuersionem, quæ requirit in agente principali potentiam infinitam. Omnia ergo illa conueniunt uerbis consecrationis per uirtutem Christi assistentem: & hæc omnia operantem: non per uirtutē uerbis insistentem, nec hoc haberi potest ex aliqua auctoritatum allegatarum. Quo autē intellectu sacerdos dicatur his uerbis consecrare, & corpus Christi, & sanguinem conficere, satis late dictum est supra lec. 4. Et tantum de isto secundo principali diuisionis supra lect. 38.

Auhust.

DE FORMAE CONSECRATIONIS VERITATE & conuenientia.

LECTIO XLVIII.

A EXPEDITIS his, quæ respiciunt formæ consecrationis integritatem effectum, & efficaciam. Consequenter inquirendum est de ipsius ueritate, & conuenientia, quātum ad singulos terminos ipsam integrantes eorūq; significatione. Nam ueritas propositionis ex eius significatione resultat: & significatio cuiuscunq; complexionis, ex significatione suarum partium. Integratur autem forma consecrationis ex his quattuor terminis: hoc est corpus meum: ut habitum est supra lec. 38. De primis duobus terminis, scilicet pronomine hoc, & uerbo est, maior est difficultas. Dubium enim uidetur: quid per pronomen hoc: demonstretur, & quod tempus per copulam est, importetur. Ex quibus tamen maxime dependet ueritas orationis: nam cum pronomen hoc, sit demonstratiuum positum respectu copulæ de præsenti, demonstrat aliquod præsens in prospectu orationem proferentis, uel appræhendentis. Vel ergo demonstrat panis substantiam,

De pronomine hoc) quid est demonstrat
Quale tēpus importat.

qua

quã celebrans manibus tenet: aut species, quas sensu percipit: aut corpus Christi, quod fide cernit. Non prima duo, quia tunc propositio esset falsa: quia nec panis substantia: nec species sunt corpus meũ. i. Christi. Nec propositio affirmatiua uera esse poterit, cuius extrema non supponunt pro eodem. Nec demonstrant tertium, scilicet corpus Christi, quia illud nõ est præsens, dum oratio profertur. sed incipit esse sub speciebus panis, quando oratio perfectè prolata est: & tunc oratio non est: ergo nec uera est. ¶ Similiter & copula est: aut importat tempus præcisè coexistens suæ prolationi: & pro illo tempore non est ibi corpus Christi, aut tempus coexistens prolationi totius propositionis, sed nec pro illo tẽpore est ibi corpus Christi: quia non est sub speciebus panis ante conuersionem panis in ipsum: sed existente oratione nondum est conuersio. Aut importat instans conuersionis: sed illud nõ est præsens, nec coexistit orationi, uel eius parti: quia instans conuersionis est primum non esse orationis: ut dictum est lectione. 42. Sic ergo apparet dubietas, & difficultas huius materiæ. ¶ De qua sunt diuersæ opiniones: & plures modi soluendi eius nodũ apud

B doc. Qui tamen possunt primò reduci ad duas. ¶ Prima tenet, q dum hæc uerba proferuntur a sacerdote ministro Christi, per hoc nihil demonstratur: nam minister celebrans non profert illa uerba significatiuè: sed recitatiuè tanquam a Christo dicta, non ergo intendit per pronomen hoc, rem demonstrare. sed dumtaxat recitare facta Christi, quæ gessit, & quæ uerba dixit, dum corpus suum consecrauit, & consecratum discipulis suis ut manducarent, & tradidit: sicut cum dico. Christus dixit Petro. Tu es Petrus. per pronomen tu, non demonstrando personam cuiuscunq; sed dico Christum hanc propositionem dixisse. Tu es Petrus. In qua propositione Xp̃i, tu demonstratiuè accipiebatur: sed in propositione, quam ego profero, tu sicut cæteri eius termini, accipitur materialiter, & nõ significatiuè, uel personaliter: & ita nihil demonstrat. Sic in proposito cum sacerdos dicit. Hoc est corpus meum: per hoc non demonstrat corpus Christi, nec aliquid aliud: sed recitat Christum dixisse hanc propositionem, cum ipse cõsecrauit, ac discipulis suis dedit. Et secundum hoc præfata oratio non est consecratiua, ut significatiua ueri, uel falsi: sed data est nobis tanquam signum, ut cognoscamus, q illa oratione prolata a sacerdote corpus Christi realiter fit præsens per diuinum beneplacitum. ¶ Et uidetur esse intentio domini Inno. de officio mis. par. 4 c. 6. & 9. ita dicentis. Sane dici potest: q per hoc, sacerdos nihil demonstrat. nec utatur enunciatiue, sed recitatiue. Sic cum ait. Ego sum uitis uera. Ego sum lux mundi. & talia innumerabilia. Sic quidem loquens sacerdos. ego sum lux mundi. per ego, non demonstrat se in propria persona, neq; sic loquitur in persona Christi. Sed dicit Christum dixisse, ego sum lux mundi. Vnde dum euangelium legitur in ecclesia, semper præmittitur: dixit Iesus discipulis suis: ego sum

Inno.

Opinio q termini formæ consecr. capiãtur materialiter.

C lux mundi, aut simile: ita in proposito. ¶ Hanc opinionem uidetur etiã tenere glosa in capitulo. Qui scelerate. de conse. dist. 2. ubi quærit di. Solet quæri, quid demonstretur per hoc pronomen hoc. Et sequitur. Ad hoc dico. Per hanc dictionem hoc, nihil demonstratur: nam ipsa materialiter ponitur. ¶ Pro hac etiam opinione uidentur sonare uerba canonis præcedentia, & sequentia. Vnde sacerdos uolens consecrare, de Christo loquens ait, in sua non in persona Christi. Qui pridie quam pateretur, accipit panem, gratias agens fregit, deditq; discipulis suis dicens. Accipite, & manducate, hoc est corpus meum. ¶ Et præterea; q non loquatur in persona Christi; sed in persona sua referens facta, & uer ba Christi: uidetur

ex uerbis canonis, quæ sequuntur formam consecrationis sanguinis: quibus de sanguine Christi dicitur, Qui pro multis effundetur. Constat autem ꝙ in posterum sanguis Christi non effundetur. Quia mors illi ultra non dominabitur. cum effundetur sit futuri temporis. Si loquitur significatiue, oratio erit falsa. Ideo probabile uidetur, ꝙ sacerdos dumtaxat recitatiue loquitur, recitando uerba Christi, quæ ipse protulit dicens de sanguine suo, qui pro uobis, & pro multis effundetur. Hanc opinionem Inno. & gloriosæ allegatæ doc. communiter non approbant. Et contra eum arguunt Alex. de Ales par. 4. q. 33. & post eum Beatum Tho. & alij pluribus medijs: quorum duo magis ponderantur. ¶ Primum: quia si uerba illius formæ acciperentur materialiter, & non significatiue, tunc non applicarentur ad materiam corporalem præsentem in corpus Christi conuertendam, plus quam quamcunq; aliam, immo ad nullam: quia nullam significarent, & ita per ipsum non conficeretur sacramentum, quia secundum Aug. super Ioh. eo ꝙ uerbum accedit ad elementum, fit sacramentum. Nō autem accedunt uerba ad elementum, nisi significando ipsum. ¶ Secundū quia per illam positionem non euaditur difficultas quęstionis: quia quamuis secerdos sic loquēdo nihil demonstrent: tamen Christus, qui his uerbis cōsecrauit, aliquid in cęna per pronomē hoc, demōstrauit. Nō. n. Christus ea recitatiuē protulit, quasi ab alio dicta: sed significatiue, & indicatiue tanquā a se primò prolata. Et ideo hoc, accipitur demonstratiuē, & ꝑ cōsequēs aliquid demonstrat, & redit eadē difficultas quæ prius. Similiter si Christus nō esset uiator: per illa uerba posset consecrare, nō recitatiue accepta, sed significatiue. ¶ Sed uolēs sustinere opinionem. Innoc. qui fuit uir magnus papali auctoritate, & scientiæ diuinæ, & humanæ profunditate: facile responderet ad rationes. Nam ad primam diceret, ꝙ non obstante, ꝙ uerba ista materialiter accipiuntur, nihilominus accedit uerbum ad elementum: ut fiat sacramentum. Accedit ad elementum: non ꝙ materiam, uel elemētum, aut aliquid aliud demonstret, sed accedit per intentionem sacerdotis, uerba illa ad elementum applicantis. Intendit enim sacerdos per uerba illa Christi, quæ recitat: materiam panis in conspectu suo existentem consecrare. Cui recitationi assistit deus, conuertendo panem in corpus Christi: ipsum præsens faciendo speciebus panis: unde secundum hoc ordinauit Christus: ꝙ quandocunq; sacerdos cum intentione consecrandi super materiā debitā sua uerba recitat; tunc infallibiliter, & efficaciter uult causare præsentiam sui corporis in ultimo instanti prolationis. Et secundum hoc accedit uerbum ad elementum, non tantum ex intentione ministri uolentis per eorum recitationem consecrare, sed etiam ex ordinatione Christi instituentis: ut ad eorum legitimā recitationē præfatus consequatur effectus. Vnde si deus instituisset uocem non significatiuam quamcunq;, & nobis incognitam: ut esset forma consecrationis, nihilominus per legitimam illius incognitæ uocis prolationem accederet uerbum ad elementum: ut fieret sacramentum. Neq; enim conuenit uerbis esse formam sacramentalem ex eorum significatione, sed ex Christi institutione. Vnde uerba non sunt effectiua rei sacramenti inquantum uera, uel non uera: significatiua, uel non significatiua: sed inquantum a Christo instituta, tanquam signa efficacia, propter assistentiam Christi ea sic instituentis. ¶ Ad secundum diceret cum Inno. ꝙ Christus per illa in cæna non consecrauit, ut supra tactum est lec. 36. unde Christus dicens. Accipite, & manducate, hoc est corpus meum. per hoc, demonstrauit corpus suum iam præsens factum speciebus panis, quas manu tenebat non ad prolationē horum uerborum:

Margin notes: Roma. 6. — Inno. — Alex. de ales — B. Tho. — August. — D — Inno. — Improbatur opinio, & soluuntur nihilominus rationes. — Inno.

sed

DE CHRISTI DESCENSV in Eucharistiam.

LECTIO XLVII.

A

CONSEQVENTER videndum est de duobus dubijs alijs praecedenti lectione motis. Quorum primum est: vtrum corpus Christi in hora consecrationis descendat localiter per medium ad species sacramenti altaris. Ad quod plane dicitur, licet corpus Christi ad legitimā uerborum formalium prolationem incipiat esse sub speciebus panis, per sui mutationem noui loci acquisitiuā: non tamen mouetur descendendo de cœlo per medium usq; ad sacramenti locum. Primum patet ex declaratis lectione praecedenti. Secundum probatur autoritate B. Ioh. Damas. dicentis. Quia consuetudo est hominibus panem comedere, & uinum bibere, & aquam: coniugauit eis eius diuinitatem, & fecit ea corpus, & sanguinem eius. Non quoniam ipsum corpus, qđ assumptum est, de cœlo descendat; sed quoniam ipse panis, & uinum transit in corpus, & sanguinem Christi. Haec Damas. Cum etiam innumera sunt altaria in quibus celebratur sacrū illud mysteriū: si moueretur ꝑ medios orbes cœli, & spheras elementares ad singula huiusmodi altaria, corpus Christi esset in continuo motu: & moueretur ad contrarias positionum differentias simul. s. ad Orientem, & Occidentem, Meridiem, & Septētrionem, pro uarietate situs altarium, quod est absurdum, & ridiculosum. Tenet enim ecclesia corpus Christi nullibi esse, quam in cœlo, & in altaris sacramento: nisi ex speciali causa, & gratia, Christus se uellet alicui ostendere. Quemadmodū legitur B. Petro passionē declinanti extra Romā post suam ascensionem occurrisse: & quaerenti. Domine, quo uadis. respondisse. Vado Romam iterum crucifigi. ¶ Sed dicis, cum corpus Christi ante consecrationem est in cœlo, quomodo facta consecratione potest uenire ad sacramenti locum, & non moueri, uel instantaneè mutari per medium, quod est inter cœlū empyreum, & sacramenti locum, non enim uidetur intelligibile. ¶ Ad hoc dicendum, quod imaginatio huius dubij procedit, ac si locus corporis in cœlo esset terminus, a quo inciperet motus, uel mutatio corporis Christi ad locum sacramenti, quod non ita est. Nam existentia corporis Christi in cœlo nihil facit ad hoc, quod corpus Christi incipiat esse in sacramēto. Eequae enim inciperet in sacramento esse ad legitimam formae prolationem, si corpus Christi non esset in cęlo. Falsa enim est illa imaginatio, quę imaginatur: ꝙ cum corpus Christi incipit esse in sacramento: de aliquo loco, in quo est sua naturali consistenitia ueniat ad locum sacramenti per media intercepta. Sed quodcunque corpus existens in certo loco potest Deus immediatè ponere in alio loco, absq; hoc, ꝙ relinquat priorem locum, & absq; hoc, quod mutetur per medium. Sicut enim Deus potest rem, quae non est actu, de nouo producere in loco, quo uoluerit, absq; hoc, quod de alio loco ueniat, seu moueatur, ita potest corpus actu existens in loco ponere immediatè in loco alio, quo placuerit absq; hoc, quod moueatur de priori loco alio quo placuerit absq; hoc, quod moueatur de priori loco per medium. Nec secundum maius est uel difficilius primò. ¶. Ex hoc enim, quod rem actu

Verū corp⁹ Christi i hora consecrationis descēdat per medium localiter ad spēs sacramenti altaris.

Damas.

produxit:

produxit,nō est factus impotens , ut minus posit circa rē ꝓductā, q̄ potuit prius,q̄ produxit. Deus ergo,qui uocat ea,quæ non sunt : sicut ea,quæ sunt. Etiam ea,quæ sunt uocat,quocunq; uoluerit,ut ibi sint primò,& immediatè, sicut ea,quæ nō sunt:& per consequens non per motū eius per loca media. Roma.4. Ordo enim in mouentibus creatis constitutus naturalis, quo mouens creatum non potest mouere mobile de extremo in extremum , nisi relicto priori loco moueat per medium,non constringit omnipotentiam Dei. Eadem namq; potentia , qua potest unum corpus ponere ad diuersa loca simul:potest etiam corpus ponere in loco,quo uoluerit,ut ibi sit statim,& immediatè sine eius motu per quodcunq; medium, etiā siue aliquid in ipsum conuertatur non . Ita enim potest me hic manētem immediatè ponere in roma,absq; , siue conuersione alicuius rei romæ existentis in me,sicut cum conuersione.Conuersio.n. (ut supra dictum est lect. p̄cedenti D.) non est rō formalis alicui existendi in loco cōuersi. Statuit itaq; summus sacerdos Christ᷑,ut legitimè ꝓlatis uerbis consecrationis, sub speciebus panis,& uini p̄ns sit uerū corpus suum,& sanguis,nō curando ubicunq; sit in consistentia naturali.nihil siquidem promouet,nihil impedit eius existentia naturalis ad hoc,ꝙ sit sub sacr̄o:sed per uirtutē consecrationis quasi de nouo oritur,siue creat̄ Xp̄i corpus sub speciebus. ❡ Vnde & nec Scot.q.4.dist.10.lib.4.ꝙ existentia corporis Xp̄i sub sacramento non necessariò præsupponit eius existentiam sub modo naturali, quia illa non dependet ab ista. Scot. C Est.n. existentia indifferens ad omnem modum existentiæ , ergo saluari potest in uno modo sine alio, pōt ergo corpus Xp̄i esse modo sacr̄ali , & nullibi esse modo naturali. ❡ Præterea existentia sub modo naturali non est de essentia existentiæ sub modo sacr̄ali:nec est eius causa : ergo ista non dependet ab illa Primum patet:quia res eucharistię non hēt in sacr̄o modum naturalem, scilicet extensiuum . . Haberet aūt,si modus naturalis esset de essentia illius existentiæ sacr̄alis,quia quod est de essentia alicuius,non potest ab eo separari.Secūdū patet,quia Deus est cā existentiæ sacr̄alis. Deus.n.est causa immediata,ꝙ corpus Christi est sub speciebus sacramentalibus,& non corpus in existentia naturali.Ex hoc Sco.ubi supra infert duo correlaria. ❡ Primū ante incarnationem Christi, potuit eucharistia fuisse ita uera sicut nunc,tā quantum ad significationem, quam quantū ad rem signatam, & cōtentam. ❡ Secundum, quod post incarnationē posset corpus Christi desinere eē sub modo naturali,& tamen in eucharistia uerè manere quantum ad ueritatem signi,& signati,ac contenti. Vtrumq; patet,quia ad corpus Xp̄i realiter contineri in eucharistia : non necessariò sequitur corpus illud hr̄e existentiam modo naturali:ergo primum potuit fieri sine secundo:siue p̄cedendo , siue remanendo post destructionem illius secundi. Vbicunq;.n.res potest habere esse uerum,& reale,ibi postquā non fuit potest ꝓduci,& incipere simpliciter esse.Corpus aūt Xp̄i in sacr̄o hēt uerum , & reale esse:ergo si non esset posset ibi sub illo modo existendi ꝓduci, & incipere esse simpliciter : licet nullibi esset sub alio modo essendi. ❡ Vnde si Deus instituisset sacramentum illud sub eadem efficacia ante incarnationē Christi,q̄ post incarnationem instituit ad legitimam uerborū prolationē : ita tunc sub speciebus panis fuisset uerum,& idem corpus Xp̄i illud quod nunc sumptum est de uirgine sicut modo,fuisset.n.tunc eadem materia corporis Xp̄i eadem aīa, eadem unio uerbi q̄ nunc est. Illa tm̄ fuisset differentia :qa tunc ad prolationē uerborum corpus Xp̄i fuisset de nouo ꝓductū: & incepisset esse simpliciter. Nunc aūt nō de nouo ꝓducit̄, nec icipit simpliciter eē:sed icipit eē ibi i sacr̄o. Sic etiā si corpus Xp̄i simpliciter nūc desineret esse ; ita ꝙ nec esset D

Existētia corporis Christi sub sacramēto nō necessario prę supponit secūdū Scotū eius existentia sub mō naturali.

Potuisset quoq; eucharistiā instituisse añ sui incarnationē cū eadem efficacia signi, & signati.

replicatione formæ, immo in diuersis potest locis substare diuersis formis. In casu nostro potuit forma sanguinis in uirgine in ea parte materiæ, quæ erat eadem in euchar stia corrumpi, & anima Christi, quæ informabat materiam eandem in eucharistia: etiam eam inciperet informare in utero uirginis, & eam ut ibi uiuificare, & per iuxta positionem partis materiæ quæ steterat sub forma nutrimenti augmentari, & anima Christi eandem materiæ partem, ut ibi etiam, informare, & ita crescere, ut ibi & nasci tandem, & lactari &c. Vñ oportet imaginari, q̃d tota materia corpis Xp̃i sub eucharistia, extra euchariſtiã sub naturali existẽtia sit multipliciter diuisa, partim substãs formæ sanguinis ĩ uirgine, partim formæ nutrimẽti iã assumptũ a uirgine, cõuertẽdi in sanguinẽ, partim formæ alterius rei in cibũ conuertendæ: & aliqñ a uirgine sumendę. Quas licet simul iunctas, informat aĩa Christi in sacramento, non tamen informat simul in uirgine, & alibi ubicunq; fuerit replicata, ac diuisa. Informabit tamen succeſsiuè, dum iuxta ponuntur portioni materiæ in uirgine uel post natiuitatem extra in corpore nati: successiuè in quam donec informet omnes materiæ partes in naturali existentia, quas simul informat in eucharistia. Et licet in illis transmutationibus multæ formæ substantiales corrumpuntur; ut forma sanguinis, nutrimenti, cibi &c. nulla tamen noua forma producitur: sed anima Christi eadem in eucharistia dudum creata succeſsiuè informabit singulas materiæ partes, extra quas informat simul in eucharistia. Sic ergo corpus Christi iam existens in sacramento potest concipi in uirgine, crescere, nasci, nutriri &c. non accipiendo nouum esse, quia quicquid accipit ibi, prius habet in eucharistia: sed accipiet nouum modum essendi, siue de nouo esse ibi. Et est aliquo modo simile, si Christus instituisset eucharistiam statim post cõceptionem eius in utero: licet tunc cresceret: nutriretur corpus in utero: & post natiuitatem in consistentia naturali, non tamen oportet: ꝙ ibi mutaretur in sacramento, ut supra dictum est, si reseruatum fuisset in triduo. Cui non placet modus ille: quærat alium, libens enim cedo sententiæ saniori. ¶ Mira sunt hæc: & extra naturæ ordinem constituta: sed non tam admiranda in his infinita Dei uirtus, & potentia: quam immensa ipsius benignitas, & misericordia, quæ adhuc loquentibus sacerdotibus, & corpus suum aduenire postulantibus: non uoce fragili: sed facto respondet efficaci. Ecce assumit nec raptim suam exhibet præsentiam, quemadmodum suis discipulis apparuisse legitur post resurrectionem: ac ipsis sensus in eum figere uolentibus subitò disparuit. Non utiq; sic suam præsentiam in hoc uenerabili exhibet sacramento: quinimo manducãdus expectat: & se dignè manducanti uitam promittit æternam. Si quis inquit mãducauerit ex hoc pane: uiuet in æternum. Mirandum: ꝙ semel uenit filius Dei pro mundi salute: carnem suam crucifixioni: sanguinem suum effusioni expositurus. Quotidie se pręsentat: eandem suam carnem comestioni, & eundem fusum sanguinem potationi: ad refectionem animæ fidelium in æternum uicturæ, amore ineffabili traditurus. Hinc plus fideli assurgendum est: & mente deuotissima in gratiarum actione prorũpendũ, pro tanto diuinæ misericordiæ exhibito beneficio, quã G
suspendendum in admirationem ex infinitæ potentiæ, & uirtutis facto miraculo. ¶ Videtur tamen sonare contra prædicta uerbum B Grego 4. dialo. li. c. 50. & in Homel. pasch. & habetur de cons. distin. 2 Quid sit sanguis. Quis (inquit) fidelium dubium habere possit in ipsa immolationis hora ad sacerdotis uocem cœlos aperiri. In illo Iesu Christi mysterio angelorum choros adesse, suprema, & ima sociari, unumq; ex uisibilibus, & inuisibilibus fieri. Ex quibus uerbis uidetur corpus de cœlo descendere, & terreoæ mate-

ria sociari,quod obuiat supradictis. Ad hæc tripliciter re'pondetur. Vno modo quod uerba illa Grego.non dicunt accipi propriè in eo sensu,quem secundum primariam institutionem generant: quia cœli in consecratione eucharistiæ minimè rumpũtur,aut diuiduntur. Sed dicta sunt per quandam tropum ad eleuationem mentis in Deum.ut dum mens audit corpus Christi quod in cœlo residit in summa potestate, & gloria, ad uocem sacerdotis præsens altaribus fieri: sursum rapiat in contemplationem diuinæ misericordiæ, & pietatis reuerentiam exhibeat debitam cum sui humiliatione in conspectu tante maiestatis. Dicuntur autem cœli aperiri in hora consecrationis,quia per illud quod per uerba sacerdotis conficitur, & consecratur: additus ad cœlestia fidelibus præparatur. Hoc quippe corpus Christi est peregrinantium cibus,& uiaticum,in cuius fortitudine ambulãt usq; ad mõtem hæreditatis Dei,cuius per hunc cibum certissimum pignus datur. ¶ Vel secundò dicuntur cœli aperiri immolationis hora:quia ad uocem sacerdotis panis,qui in eius manibus tenetur:in id, quod in cœlis est, transsubstantiatur.Hos duos modos tangit glo.in c.allega. Vel tertio ut exponit Gers. si per magnificat.Dicuntur inquit,in tali hora cœli aperiri,non per fractionem: sed per spiritualem influentiam qualiter optabat propheta dicens. Vtinam dirumperes cœlos,& descenderes. Et iterum. Rorate cœli desuper. Sicut legitur Dalidam de Sansone dixisse. Nunc aperuit mihi cor suum. Non utique per partium cordis diuisionem: sed per secreti cordis reuelationem.Sic in proposito cœli dicuntur aperiri,quia cœlestia nobis secreta, & occulta manifestantur in corpore Christi, per quod spiritualiumgratiarum,& cœlestium charismatum dona exuberanter nobis egentibus largiũtur.Et secũdum omnes tres expositiones intelligi potest quod sequitur. Sũma imis sociantur. Iuxta primam sociantur ima summis.i homines mortales beatis: quia hoc sacramento medio, homines ad beatitudinem producuntur. Iuxta secundam sociantur summa imis.i. diuinissimum corpus Christi speciebus corruptibilibus uini & panis. Iuxta tertiam sociantur ima summis.i.uiatores triumphantibus iam in cęlis, pro quanto connectuntur in uno Christi capite ibi & hic præsente

[Margin: Qũo dicuntur cęli aperiri tripliciter.]

[Margin: Esaię 64. Eiusdem 45. Iudicum 15.]

H ¶ Restat nunc tertium uidere, scilicet utrum corpus Christi moueatur motis speciebus: & si sic an moueatur uirtute sacerdotis hostiam mouentis, an ab aliqua superiore potentia. ¶ Quoad primum in proposito solum est intentio de motu locali, siue ad ubi:quia de motu ad formam absolutam substantialem,uel accidentalem satis patet ex prædictis. Accipio etiam motum localem extensiuè pro omni mutatione diuisibili uel indiuisibili,hoc est succesiua, uel instantanea,qua acquiritur nouum ubi, siue nouus locus:siue mobile sit in loco circumscriptiuè,uel difinitiuè.Item aliquid esse sic mobile potest intelligi, uel per se, & primò:alio modo per accidens,uel concomitanter. Per se,& primò mouetur,quod moueretur etiam nullo alio, quod non est pars eius, sic moto. Sed per accidens,& concomitanter,quod mouetur ad motum alterius, qđ non est pars eius:quo non moto ipsum non moueretur. Est ergo omnium sententia, quod motis speciebus corporis Christi continentibus, mouetur & corpus Christi.Quod patet:quia motis speciebus localiter, corpus Christi fit præsens alij loco.s.loco specierum ad quem mouetur, cui prius non fuit præsens:& ita mouetur localiter, motis etiam nobis mouentur omnia, quæ in nobis sunt. Sicut ergo anima intellectiua mouetur ad motum corporis,ita mouetur corpus Christi ad motum sacramenti continentis. ¶ Sed sunt,qui tenent,quod corpus Christi, ut in sacramento non potest moueri per se primò;sed tantum per accidens ad motum specierum. Contra quos

[Margin: Verũ corpus Christi motis specieb' localiter moueatur & p quẽ, an per sacerdotem, uel uirtute diuina.]

Sco. & Ocham tenent oppositum, scilicet ꝙ potest moueri primò, & per se, capiendo moueri sic extensè sicut dictum est. Ratio est: quia quicquid per se potest, & immediatè esse in loco circumscriptiuè, uel definitiuè per se est mobile. Nunc autem corpus Christi potest esse in loco specierum per se, & immediatè, & ita per se, & immediatè moueri. Non enim est in loco formaliter per species panis, sub quibus continetur: quia ad hoc: ꝙ sit in loco ambiente species, non est simpliciter necessarium: ꝙ sit præsens speciebus, sed tantum ex ordinatione diuina: de qua certificata est ecclesia. Posset.n. Deus de potentia sua absoluta corpus suum facere isto modo præsens aeri continenti species destructis speciebus: & successiuè nunc uni parti aeris, nunc alteri, & corpus suum absq; speciebus trãsferre de loco hostiæ, ad quácunque partem uniuersi, & semper sub eodem modo existendi definitiuè cum alio corpore replente locum sicut modo cum speciebus: mouetur ergo corpus Christi motis speciebus primò, & immediatè. ¶ Sed a quo, an a sacerdote mouente species. Hic dicit doctor subtilis q.5.dist.10.libr.4. quod isto motu non mouetur nisi a solo Deo immediatè, & non a sacerdote mouente species, rationem hanc assignans. Quia quando aliqua coniunguntur præcisè per actum uoluntatis contingenter se habentis ad illam coniunctionem, si unum illorum sit mobile secundum se omnino improportionatum alicui mouenti ipsum, non eadem motione potest mouere utrumque coniunctorum, quia si mouet unum, quod est sibi proportionatum: non propter hoc per accidens mouet reliquum, quia reliquum non est præsens isti moto; nec ut actus potentiæ, nec econuersio, nec ex alia necessitate naturali, sicut graue est præsens, cui innititur, & propter hoc simul mouetur cum illo: sed tantummodo sibi est præsens uoluntate, contingenter se habente ad illam coniunctionem, quæ per consequens potest non uelle coniunctionem illam, stante tamen motione alterius illorum. Exemplũ. Si angelus uoluntariè faceret se præsentem lapidi. Si moueo lapidem, non propter hoc moueo Angelum: quia nec est mobilis a uirtute mea per se, & per accidens: quia nec est forma, nec pars alicuius mobilis a me per se. Si ergo esset pñs lapidi moto a me, & termino motus: hoc non esset per actum meum: sed per actionem suam propriam, qua faceret se pñtem illi. Eodem modo in proposito, cum corpus Christi sit præsens speciei tm̃ per actum uoluntatis diuinæ. Si facio speciẽ nouum hr̃e, ubi seu locũ: per illam motionẽ non erit ibi corpus Christi, quia nullo mõ subest præsentialitas illius corporis neq; noua, neq; antiqua potestati meæ. Nec etiam per accidens, quia nec est forma, nec pars illius, quod subest meæ motioni. Nec contrariatur hęc regula Motis nobis mouentur, quæ in nobis sunt: quia non dicit, a quo moueatur, stat ergo adhuc regula quia mouetur quidem motis specieb⁹ sed a Deo, non a mouente species. Non tñ necessariò motis speciebus mouetur a Deo, sed regula intelligitur de his, quæ i nobis sunt per aliquã naturalem habitudinẽ, uel colligantiam, quæ non est in proposito. Ex illo patet, ꝙ ista motio corporis Christi ad motionem specierum est miraculosa. An autem sit nouum miraculum, an antiquum, quo dominus constituit: quod corpus illud sit in loco specierum dicatur: ut supra lectione quadragesimaquinta. ¶ Et licet, quæ dicta sunt, uera sint quantum ad sacerdotem celebrantem, quod illæ, nec alius homo mouẽs species ad aliud ubi, moueat corpus Christi, sed mouetur immediatè a Deo: tamen quantum ad animam Christi tenet Guilihel. Ockam contrarium: unde tenet, quod possit moueri ab anima Christi. Quod sic probat, quando aliquid habet modũ essendi conuenientem mobili: & modũ essendi conuenientẽ mouenti: nõ est inconueniẽs

Margin notes: I (beside "go corpus Christi motis..."); "A quo, an a sacerdote mouente spẽs." ; K (beside "¶ Et licet..."); "Aĩa Xpi põt corpus suum mouere in cœlo organicè sed in sacramento non organicè."

illud mouere & aliud moueri. Corpus autem Christi habet modum essendi in sacramento conuenientem mobili, & aīa eius modū conuenientē mouenti, saltē quantum ad potentiam non organicā. Vnde sicut Angelus pōt se mouere in loco, ita & aīa intellectiua pōt mouere corpus suū, siue habeat modū quantitatiuum, siue non. Vñ dicit ille doctor: quia aīa Xpi pōt corpus suum mouere in cœlo organice, eo ꝙ ibi est circumscriptiue in sacramento mouere potest corpus suum non organice. ¶ Ad cuius intellectum notandum ꝙ est duplex potentia mouendi corpus organicū organica.s.& non organica. Potentia organica est, quæ in sua operatione utitur organo corporali: ita ꝙ sine illo operationem huiusmodi perficere nō pōt: ut est potentia sensitiua. Potentia motiua motu progressiuo. Per oppositū potentia non organica, ut uoluntas & intellectus. Mouere aūt organice est mouere primò unam partē corporis, & per illam aliā distantē a priori, sicut contingit in motu animalium, ꝙ primò mouetur cor, deinde pars cordi propinquior, & per illam alia, & sic deinceps, sicut est uidere in motu composito expulso, & tractu. Mouere non organice est mouere æquæ primò totum, & partem. ¶ Anima ergo Christi corpus suum in eucharistia non potest mouere organice: quia cum totum corpus, & omnes partes suæ sunt simul, nec una pars ab alia distat localiter, non potest unam mouere per aliam: sed omnes æquæ primò. Pōt anima Christi uellet, & creditur ꝙ de facto uelit corpus suum mouere ad motū hostiæ ꝑꝑ conformitatem uoluntatis suæ ad uoluntatem diuinam, qua uult corpus ad motū hostiæ moueri. Sic ergo uolendo, si moueatur hostia, mouet tunc corpus suum, non organice, quia totū simul eo modo, quo est sub hostia tanq̄ causa partialis, concurrendo cum Deo cā principali. Si uerò aīa Xpi suspenderet uoluntatem suā in hmōi motione, tūc corpus suū a solo Deo moueret ad motū hostiæ. immo si non esset cōtraria ordinatio Dei uolētis corpus illud esse, ubi est hostia, seu spēs, posset aīa corpus suum mouere quiescente hostia, & econuerso, quiescere mota hostia, & per hoc se separare ab hostia, & in tali motu esset causa partialis concurrens cum Deo ad huiusmodi motum. ¶ Ex illis patet primò, ꝙ mota hostia, corpus Christi mouetur. Secundò, ꝙ non mouetur a sacerdote hostiam mouente, neq; per se, neq; per accidens. Tertiò, ꝙ sic mouetur a uoluntate diuina statuente, & ordinante: ꝙ facta conuersione panis in corpus Christi, ipsum corpus a speciebus non separat: donec manserit in ea dispositiones, qua conseruassent panis substantiā, si conuersus non fuisset. Quartò, ꝙ sic a solo Deo mouetur nulla concurrente creatura secundū opi. Scoti. Sed secundum opi. Ockam cōcurrere pōt aīa Christi, quæ habet dominium super corpus suū: et secundū illum modū existendi in sacramento. Quinto, ꝙ corpus Xpi sic mouet per se primò, & non p accidens ad motū hostiæ: siue a solo Deo: siue a Deo aīa Xpi cū Deo cōcurrente, quodq; posset sic a Deo, & aīa Xpi moueri ad aliū locū hostia quiescēte. Et tm̄ de his, quæ concernunt prædicamentū ubi. ¶ Quantū nunc ad prædi-

M camētū quando, uidendum eēt: quando corpus Christi esset in sacramento: utrum pro aliquo instanti simul sint sub spēbus substantia panis, & corpus Christi. Item quando desinit ibi esse corpus Christi. De primis duobus dictū est supra lect. 42. & lect. 40. De tertio dicendi locus aptior occurreret: dum de sumptione huius sacramenti tractabitur. ¶ Ideo his omissis uidendum est de ultimo huius partis scilicet, utrum uerba consecrationis formam integrantia, habeant aliquā uirtutē effectiuam naturalē, uel supernaturalem respectu præsentiæ corporis Christi, qua uidelicet effectiue conuertant panē in corpus Christi, faciantque corpus Christi realiter esse præsens altaris

Duplex potentia mouēdi.

Vtrum uerba consecrationis formā integrantia habeant aliquā uirtutē effectiuā naturalē, uel supernaturalē.

sacramento. Et hic quidem concors est doctorum sententia: quod consecrationis uerba nihil horum efficiant ex naturali sua uirtute, aut proprietate. Cum enim uerba ista nihil aliud sunt, quam uoces prolatæ ab ore proferentis: nullam habent naturalem uirtutem nisi immutatiuam auditus ad sui appræhensionem, sicut quicunq; alius sonus. Naturale.n.est cuilibet obiecto cuiusuis potentiæ appræhensiuæ, ipsam ad sui cognitionẽ, uel appræhensionẽ immutare. Sicut albedini naturale est, ut reducat potentiã uisiuã (ceteris paribus) ad actum se uidendi Sic sono conuenit: ut immutet auditum ad sui auditionem ad appræhensionem: & hoc respectu cuiuslibet auditus bene dispositi. Et si præter hoc, etiã intellectũ immutet ad appræhensionem rerum per ipsas uoces significatarum: id non conuenit eis per naturã propriam: sed ex impositione, aut beneplacito instituentis: in cuius signũ hunc effectum immutandi non hẽt respectu cuiuslibet audientis uoces ipsas: sed tm̃ respectu eius, cui nota est earum impositio; & qui habet in se species, seu habitum rerum significatarum. Alias etiam auditis uocibus non cogitãtur res significatæ ab audiente eas, & impositionẽ nõ ignorante. Hæc aũt immutatio siue ad uocũ ipsarũ perceptionẽ, siue ad rerum significatarũ cogitationẽ: nihil facit ad realẽ conuersionẽ panis, aut uini in corpus, & sanguinem Christi, ut manifestum est, & ideo neq; ex naturali proprietate, neq; ex uoluntariæ impositionis significatione, conuenit uocibus actiuè concurrere ad conuersionem sæpe dictam. ¶ Præterea naturalis proprietas uocum est eadem apud omnes: & earum significatio uoluntaria similiter eadem est apud omnes impositionem earum non ignorantes, a quocunque proferantur, utraque etiam infuit uocibus ante eucharistiæ institutionem. Sed si a laico proferuntur, non fit conuersio, ut ex præmissis patet. Sic si ante incarnationem Christi prolata fuissent, nulla fuisset facta conuersio, quare ad cõuersionem huiusmodi uerba consecrationis nullam habent efficaciam ex naturali proprietate, neque ex impositionis grammaticalis significatione. ¶ Vtrum autem actiuè cõcurrant per uirtutem supernaturalem a Deo influxam, uel datam ad huiusmodi conuersionẽ: altercatio est non parua inter doc. catholicos. nã Alex. de Ales par. 4 dist. 39. & post eum B. Tho. in 3 par. q. 78. ar. 4. recitat opi. dicentium; ꝙ cũ dr̃ conuersio hæc fit uirtute uerborum, uirtutẽ uerborum extẽso noie dr̃, non quia aliqua qualitas data sit uerbo, per quã uerbum operaẽ, sed ex diuina institutione hoc firmatũ est, ꝙ illo uerbo prolato a sacerdote intentione cõficiendi panis transsubstantiaẽ. Vñ ad prolationẽ illius uerbi, uerbũ increatum operaẽ. Illa ergo ordinatio uerbi, infallibilis ad talẽ effectũ uirtus dr̃, q̃ non est aliqua qualitas data uerbo: nec aliud de nouo creatũ. ¶ Sed hanc opinionẽ reprobant, tũ quia tunc non bene dicerẽt penes uerbũ formã attẽdi ipsius sacr̃i. Sic.n. uerbum simpliciter esset materiale, & nullo mõ actiuũ sicut nec panis, & nõ esset forma cum formæ sit agere. Tũ quia sicut in oĩ operatione naturali ubi Deus operaẽ mediãte creatura, daẽ uirtus creaturæ, mediãte qua opat: ita uideẽ, ꝙ a simili in oĩ operatione miraculosa, ubi Deus operatur mediante creatura: datur aliqua uirtus creaturæ. Tum quia hoc repugnat dignitati sacramentorũ no. le. quibus (ut ex multis sanctorum autoritatibus hr̃) non solũ conuenit, ut significent, sed aliquo mõ ut causent, qđ significãt. Cũ ergo hoc sacr̃m ceteris dignius est, pro quãto cõtinet gratiã increatã, & subsistẽtẽ Xp̃m .s. uerè & realiter. Alia nõ continẽt gr̃am uerè, & formaliter; sed significãt gr̃am accidentalem, consequẽs igiẽ est: ꝙ in uerbis formalibus huius sacr̃i sit quædã uirtus creata ad prædictã conuersionẽ faciendã Tũ demũ quia ad hoc sunt multæ sanctorũ autoritates etiã supra allegatæ. Inter quas sunt illæ Ambr.

Vtrũ cõcurrãt uerba actiue per uirtutẽ supernaturalẽ a Deo influxam.

N
Alexand.
Thom.

ritas cogit. ¶ Præterea dato, quod si continuæ generaretur noua, & noua uirtus ad prolationem nouæ dictionis, syllabæ aut litteræ: pari modo continue corrumperetur hæc uirtus, sicut subiectum eius. s. uerba prolata syllabæ, & literæ: quia corrupto subiecto corrumpit & accidens, quo concesso non uidentur oẽs illæ uirtutes hr̃e aliquam actionem respectu conuersionis, quia cum illa sit prolatione orationis completa, sed eam nequaquam uideẽ agere uirtus primæ dictionis huius formæ, quæ transijt, & non est. Agere enim præsupponit esse: quod maxime ex eo patet, quia ipsa cũ esset, nullam induxit dispositionem in panẽ ad sui desicionẽ, quia non uĩ panis realiter per hanc alterari ut uadat in nõ esse, & non uĩ agere etiã dispositiue ad desitionẽ panis, quõ prima gutta cadens dĩ agere ad cauationẽ lapidis, quam ultima gutta inducere putaẽ quodãmõ in uirtute præcedentiũ, q̃ egerunt ad eã, dum fuerunt, & si non egerunt ad panis desitionẽ: p consequens non agunt ad transsubstantiationẽ panis in corpus Xpi: maxime quia secundum sic dicentes corpus Christi non mutatur: ergo ad ipsum non est actio in conuersione tñ ad panis desitionem, qui mutatur. ¶ Et si diceretur: quod uirtus inexistens primæ dictioni conseruareẽ, & transfundereẽ in secundam dictionem, & sic usq; ad ultimã tunc accidens migrabit de subiecto in subiectum: quod nec fides ponit: nec conuincit ratio, aut si uirtus duntaxat daẽ, & infunditur in ultimam dictionem, uel literam, iam non est ipsa uirtus huius formæ, sed ultimæ literæ. ¶ Præterea neq; talis uirtus agere posset ad transsubstantiationẽ in se: quia pro nullo instãti est cum transsubstantiatione: nam cum sit transsubstantiatio, tunc illa uirtus est corrupta. Fit enim transubstantiatio instantanee, ut habitum est supra. Et pro instanti, pro quo fit corpus Christi pñs, nulla uirtus est in uerbis: quia nec in illo aliquod uerbum, uel pars eius est. Nam primum instans esse pñtiæ corporis, est primum instans nõ esse uerborũ: & per consequens uirtutis existentis substantiæ in uerbis. Neq; posset idipsum inducere aliquam dispositionem: quia aut illa esset in pane, & tunc quia dispositio necessitans ad aliquam formam, est p instãti introductionis formæ, sequiẽ, quod pro instanti transsubstantiationis sit panis: quia existente eius dispositione est ẽt eius subiectũ, qđ non concediẽ in proposito: aut esse in corpore Christi: & tunc non est dispositio ad fieri corporis Xpi: quod est contra sic opinantes. ¶ Item cum in alijs sacramentis uirtus uerborũ secundũ illos non agit ad gratiã accidentalẽ, sed ad characterẽ, uel ornatũ, q̃ non ponunt hic, quomõ põt dici, quod agant ad grãm substantialẽ. s. corpus Christi. ¶ Vr̃ etiam hoc esse contra dicta q̃dã sanctorum, nam B. Aug. in de uerbis dñi ait. Sicut de uirgine p spm̃sanctũ uera caro sine coitu creaẽ, ita p eundẽ ex substãtia panis, & uini mystice idẽ corpus Xpi cõsecraẽ. Idẽ hr̃ a Damas. li. 4. Item Ambr. lib. de sacramentis. Sermo Christi, qui ex nihilo põt facere, quod non erat, non põt ea, q̃ sunt mutare in id, quod erat, quasi diceret, põt. Sed uerbum, quod facit aliquid ex nihilo, ut sit; uerbũ est æternũ, & increatũ. Idem. Sermo Xpi conficit sacr̃m, quis sermo Xpi, nisi hic, quo facta sunt oia. Hoc autẽ uerbũ, quo facta sunt oia: uerbũ est æternũ, & increatũ. ¶ Propter hæc, & multa alia, est alia opinio, quã multi tanquã magis probabilem amplectuntur, negantes omnem uirtutem instrumentalem concurrentem effectiue ad transsubstantiationem inexistere uerbis consecrationis. Vnde dicunt, quod sola diuina potentia, & uirtute panis in corpus Christi conuertatur, quia panis in hac conuersione desinit esse, ut habitum est tam secundum materiam, q̃ secundum formã. Ad hanc desitionẽ substãtiæ cõpositæ nõ põt agere uirtus creata, sicut nec ad ãnihilationẽ, & ad creationẽ. Et huic fauet ca. Firmiter de sum. tri. & fid. cathol. ubi dĩ. Panis transit in cor-

B. August.
Damas.
Ambros.

pus, & uinum in sanguinem potestate diuina. Et plures aliæ autoritates sanctorum hincinde suprapositæ. ¶ Sed tunc est dubium: quomodo illa uerba dicuntur consecratiua. Et quo co pus Christi dr ee pns speciebus panis ex ui uerborum. Et sacerdos celebrans dr per hæc uerba pficere, & consecrare eucharistiā: Ad hæc plane rndet, q ipsa ideo dnr consecratiua: quia ad ipso rū prolationē fit consecratio, & ad nullā aliā prolationem quorūcūq; uerborū. Non quidem q ipsa p uirtutē aliquā eis inexistētem ad cōuersionem concurrant, sed quia Deus conuersionē illā operat: dū uerba hæc proferuntur. Sic quidem ordinauit. q quotiescunq; sacerdos hæc uerba legitime pfert: totiens uult ipse assistere ad conuertendū panem in corpus suum. Et secundū hoc sacerdos dr conficere, & consecrare: quia facit aliquē actum. s. uerborū prolationē, q requirit ad hoc, ut fiat conuersio. Requirit, dico non ex natura rei: sed ex ordinatione Dei cū ecclesia paciscentis: q ad talē prolationē idonei ministri ecclesiæ ipsæ assistere uult, & cōuertere panem in substantiā corporis sui. Et hoc ur dicere B. Aug. Vnde hoc sanctissime de⁹ q sacerdos cū sit puluis, & cinis, te pntem habeat manibus non utiq; ex debito, aut eius merito: sed uoluntatis tuæ beneplacito. Hæc est uera indulgētia, quā nulli Angelorū, nulli Archāgelorū: nullis supernis spiritib⁹: sed hominibus: non oibus, sed consecratis credimus concessam. ¶ Placuit igitur Deo uerba instituere in ecclesia prædicta regulariter, ad quorum prolationem legitimā conuersio fieret sua misericordia, & uoluntate: quod fecit, cū dixit. Hoc facite in meam commemorationē: hoc. s. quod ego feci. quasi diceret. Accipite panem, & dicite. Hoc est corpus meum. Et per hoc fecit pactum cum ecclesia, ut quotiēs sacerdos illa uerba proferret: totiēs uult assistere, & corporis sui præsentiam pane in ipsum conuerso exhibere, & propter hoc sacerdos dr ministerialiter consecrare. unde Paschasius. Sacerdos non ex se dicit, quod ipse creator corporis, & sanguinis esse possit: quia si hoc posset (quod absurdum est) creator fieret creatoris. Sed ipse primò obsecrat per filium patrem, & quem ad eum accessum habet, ut nobis fiat corpus, & sanguis dilectissimi filij sui, quod Christus idulsit, ut in uirtute, & uerbo spiritussancti noua creatura fieret ad nostræ reparationis salutem. Hoc autem semper fieri per sacerdotem ad prolationem uerborum testatur in uerbis, quæ præmittit ibidem, cum dicit. Et quod semel factum est p Christum, continue fieri non dubito per sacerdotem. Quo autem corpus Xpi sit pns ui uerborum satis est expositum supra lectione quadragesima: bi quęre. Et quomodo sacerdos dr eucharistiam conficere, expositum est supra lectione 4. in fine. ¶ Ad ueritatem huius sententiæ manuducimur per alia quædam facta Christi, & sanctorum: quæ dum recte intelligimus: facile est his, quæ nunc dicta sunt assensum commodare. Legitur Christum sanasse mulierem ad uestimenti fimbriæ tactum. Nunquid Christus uirtutem aliquā influxit sui fimbriæ uestimenti, quæ sanitatem efficeret mulieris. Non utiq; sed ipse immediate sanitatem contulit: dū mulier in fide fimbriam tetigit. Ita in proposito Deus est, qui substantia panis in corpus Christi conuertit: dum sacerdos uerba protulerit; quæ ad hoc ipse instituit, nec in uerbis causat uirtutem aliquam q ulterius effectiue concurrat ad panis conuersionē: sed ipse causa totalis conuersionem illam perficit, dum sacerdos hæc uerba legitime protulerit. ¶ Similiter B. Maternus suscitauit mortuum, dum baculo beati Petri apostoli cadauer tetigit: non utique per aliquam uirtutem baculo inexistentem: sed Deus uirtute sua infinita mortuo uitam reddidit: dum Maternus baculo corpus mortuum tetigit. ¶ Beatus Petrus umbra sanauit infirmos: ut in actibus legitur. Quis diceret uirtutem effectiuam

Quō illa uerba dicuntur cōsecratiua, si oia alia fiunt uirtute diuina assistente.

Ad quē sensum dicitur sacerdos cōsecrare.

Paschasius.

Quod cōsecratio fiat diuina uirtute nō assistēte, sed assistēte.

Ma. 9.

Act. 5.

sanitatis

sanitatis fuisse in umbra, quæ nō est res aliqua, sed luminis priuatio: cui nulla poterit competere actiuitas. Siquidem agere præsupponit esse: & quod nihil est in natura, non est actiuitatis ullatenus susceptiuum: sed Deus ipse ad ostendendum fidei ueritatem, quam Petrus prædicauit: ad transitum Petri infirmis, & inualidis restituit sanitatem. ¶ Sic serpens æneus præseruabat filios Israel a morte, a serpentum morsibus uenenatos: non per uirtutem in ære existentem. Putabant hoc quidam idiotæ propter hoc serpentem plus debito uenerantes, & idolatriam committentes: propter quod rex S. Ezechias eum contriuit, & occasionem idolatriæ sic remouit 4. Reg. 18. Sic in proposito in uerbis consecrationis non est uirtus aliqua supranaturalis, pro quam actiue concurrant ad effectum sacramentalem, id est panis est in corpus Christi transsubstantiationem. Sed Christus ex pacto, quod cum ecclesia sponsa sua pepigit, suo signo assistens conuersioné efficit, & ideo dicitur signum nedum certum, seu efficax, quia infallibiter assistit Christus id efficiens. ¶ Et propter hoc uerba illa dicuntur causa transsubstantiationis: nam quia causa est, ad cuius esse sequitur aliquid: & ad esse siue prolationē uerborum debitam sequitur præsentia corporis Christi per conuersionem panis in ipsum, ideo dicuntur causa huius præsentiæ, & conuersionis. Vnde notat Ocham q. j. quarti, quod cum causa dr̄ illud, ad cuius esse sequitur aliud. Dupliciter potest accipi illud, & intelligi. Vno modo quando ad præsentiam alicuius sequitur aliud esse ex natura rei siue naturaliter. Alio modo, quando ad esse unius sequitur esse alterius ex sola uoluntate alicuius: quo modo dicimus: ꝙ actus meritorius est causa respectu præmij ex sola uoluntate diuina præmiante: & talis causa dr̄ causa sine qua non; & non est ea, q̄ est causa primo modo. Ná in naturalibus non contingit dare cām, sine qua nō respectu alicuius effectus: sed solū in uoluntarijs. Sic ergo uerba consecrationis, & generaliter sacr̄a nouæ legis sunt causæ, sine qua non effect⁹ sacramentalis, hoc est gr̄æ accidentalis, uel effectus gratuiti sicut in proposito, & non causæ proprie dictæ ex natura rei. Et hoc sufficit ad saluandum dicta magistri, & aliorū sanctorū, dicentium sacr̄a esse causas gr̄æ, quia deus sic instituit, ꝙ non conferatur gr̄a accidentalis, uel substantialis nisi positis sacramentis: & eis positis confertur, & ideo sunt causa sine qua non; nec ꝑꝑ hoc oportet ponere uirtutem aliquam supernaturalem, per quā sint causæ illo modo, sed sufficit sola uoluntaria institutio diuina. Nō ergo sunt causæ eo modo, quo ignis per uirtutem caloris sibi inexistentis est causa calefactionis passi debite applicati, neq; etiam sicut intellectus est causa actus fidei meritorij: & uoluntas meritoriæ dilectionis per charitatem supernaturaliter infusam. Quæ infusa charitas etsi fuerit habitus supernaturaliter infusus, naturaliter tamen inclinat actū ea mediante a potentia elicitum, in Deū tanq̄ in finem ultimū. Sed uerba sunt tm̄ cā sine qua non ex uolūtate diuina (ut dictū est) cōuersionis ad eorū prolationē legitimā consequentis. Recte sicut ad actū meritoriū sequit̄ intensio habitus charitatis: secundum mentem B. August. dicentis. Charitas meretur augmentū sui. Non quidem ꝙ actus illæ meritorius actiue causaliter concurrat ad causandum nouum gradum charitatis, quia charitas a solo Deo creat̄, & infunditur, sed ordinauit Deus, ꝙ quotiens quis elicit actum meritorium totiens & ipse intendere disposuit habitum charitatis, qui huius actus causale est principium. Intendere dico per nouum gradum charitatis de nouo a se creatum, & priori habitui unitum, & propter hoc illæ actus meritorius dr̄ causa intensionis charitatis pro quanto sine eo charitas non intenderetur. ¶ Simili modo actus meritorij dicuntur esse causæ beatitudinis futuræ, non ita quód ipsæ

Margin notes: Numeri 21. — 4. Reg. 18. — Causa est ad cui⁹ eē sequitur aliud dupliciter intelligitur. — V — B. August. — X

causent effectiue beatitudinem, q̃ tanq̃ merces a solo Deo confert, sed quia ex Dei ordinatione, & liberalitate placuit ipsi dare tm̃ bonum in futura uita elicientibus tales actus in pñti uita. Sic paterfamilias conducens seruum in uineam suam pro denario diurno, expleto labore tribuit mercedem laboris, quam non causat labor ex sua natura, sed causare dr̃ ex pactione conducentis, & conducti, propter quam placuit seruo tales labores perficere in ordine ad denarium promissum, & placuit conducenti domino dare denarium in ordine ad labores tales exhibitos. Nec cuiquam absonum uideatur, & fictum Deum in noua lege cum fidelibus hujusmodi pacta celebrasse: cum etiam in lege ueteri simi ia fecisse legatur, unde ait. Hoc est pactum meum, quod obseruabitis inter me, & uos, & semen tuum post te. Circuncidetur omne masculinum ex uobis. Et infra. Masculus, cuius caro præputij circuncisa non fuerit: delebitur anima illa de populo suo. Vbi a contrario sensu arguitur. Si circuncisa fuerit, saluabitur. Et ex hoc pacto statuto Deus huic circuncisioni assistit remittendo originale peccatum, & causat gratiam, quę medium est hominem perducendi ad salutem. Hæc sunt de intẽtione doc. subtilis, & Guiliel. Ocham, quæ uidentur rationabiliora, & intelligibiliora, quam sententia prioris opi. tenentis, ꝙ uerba consecratiua concurrunt effectiue ad conuersionem panis in corpus Christi, per uirtutem supernaturalem uerbis influxam, quia etiam nec uirtus illa influeretur, nisi ex pactione diuina ipsam influente facta cum ecclesia. Dicere. n. oportet Deum decreuisse totiẽs uelle huiusmodi uirtutem supernaturalem infundere, quotiẽs sacerdos illa ritẽ protulerit. Sicut ergo ibi recurritur ad pactum quantum ad influxum huius uirtutis in uerba: ita rõnabilius recurritur ad Deum in ipsa conuersione immediate, q̃ requirit infinitam potentiã secundum opinionem omnium. Oĩa etiam saluari pñt facilius, & euadi multæ difficultates, non ponendo huiusmodi uirtutem in uerbis quam ponendo: quare superfluitas hæc ur̃ resecanda. Et opinio primò recitata, & ultimò declarata seruanda.

Actus meritorij quõ sũt causa futurę beatitudinis

Y ¶ Præterea nec cogunt motiua aliorum supra inducta. Non primum quo arguunt, ꝙ alijs uerba non possent uere dici forma sacramenti, cum formæ sit agere. Nã quõ uerba sint forma sacr̃i eucharistiæ dictum est, supra lect. 38. ubi ostensum est, ꝙ non sunt formæ sacramenti eucharistiæ, sed forma consecrationis. Nec tñ forma consecrationis propriẽ accipiendo pro forma substantiali, uel accidentali, quæ informat subiectum cuius est agere, sic enim uerba sunt formæ aeris, cui inhærent, sed sunt formæ metaphisicę. unde quia ad sacramenta requiruntur quædam signa sensibilia, & uerba, illud, quod est sensibile in sacramento, ut lotio in baptismate, unctio in confirmatione &c. dicitur materia similitudinaria, quia magis materiale, & uerba dicuntur forma: quia magis spiritualia, etiam quia expressius significatiua gratiæ sacramentalis. Huius autem formæ metaphysicæ non est agere per aliquam uirtutem sibi inexistentem. Nec tamen omnem actionem oportet tollere a uerbis. Concessum est enim, ꝙ sunt causæ sine qua non, ita concedi potest, ꝙ agunt, sicut causa sine qua non, hoc est ad eorum legitimam prolationem sequitur conuersio ex pactione diuina. Sicut ergo agunt ex pactione diuina propter quod ad eorum esse, id est proferr, sequitur conuersio: nec aliter agit ignis calorem, nisi quod ad eius præsentiam incipit esse calor in ligno apposito, licet hoc conuenit ignicaloris sib naturaliter inexistentis uerbis ex pactione Dei suo signo assistentis. ¶ Neque secundum cogit; sed magis est ad oppositum: nam in hoc distinguitur miraculum ab operatione naturali, quia in miraculo propriẽ accepto solus Deus operatur: & si quandoque illud facit ad preces sanctorũ,

Quõ sacramenta causant quod significant p uirtutẽ assistentem non insistentẽ diuinam.

nemo

nemo tamē dicit, ꝙ precibus insit uirtus supernaturalis effectiua eius quod
Z petitur, sicut nec fimbrie: nec umbre Petri, ut dictum est. ¶ Similiter tertium non concludit: quia admisso: ꝙ sacramenta legis nouæ causent, quod signifi cant. ut concessum est tanquam causa sine qua non: non sequitur: ꝙ causent per uirtutem supernaturalem eis inexistentem: nec per hoc distinguuntur ab omnibus sacramentis ueteris legis. quia hoc ēt conuenit circumcisioni: etsi non alijs, a circumcisione autem distinguuntur: quia conferunt maiorē B
gratiam, & quia aperiunt regnum cælorum, quod non fecit circumcisio: si ue hoc fecerint ex ui sacramenti, uel quod uerius est: ex solutione debiti. ¶ Sunt & aliæ excellentiæ sacramentorum nouę legis, super sacramenta ueteris testamenti: ut ꝙ gratiam conferunt ex opere operato: non sic sacramenta ueteris legis excepta circumcisione, sed tñ ex deuotione utentis sa-
Auhust. cramento, & illa instituta sunt a deo immediate, quia a Christo in assum. pta natura: ista uerò a deo per angelos: ut uult Aug. 2. & 3. de tri. quasi per totum, & cætera, de quibus dicendum non est per singula. ¶ Quartum etiā: ꝙ multas sanctorum auctoritates allegant; non est contra opi. quia nihil aliud habetur ex omnibus auctoritatibus inductis, nisi ꝙ ad prolationem uerborum legitimam fit conuersio, propter quod uerba dici possunt causa conuersionis modo supra exposito: & propter hoc dicuntur operatiua, & mutare creaturam: & species elementorum efficere corpus Christi, & sanguinem, & esse actiua, & sermo omnipotens: quia concurrit tanquam causa sine qua non, ad conuersionem, quæ requirit in agente principali potentiam infinitam. Omnia ergo illa conueniunt uerbis consecrationis per uirtutem Christi assistentem: & hæc omnia operantem: non per uirtutē uerbis insistentem, nec hoc haberi potest ex aliqua auctoritatum allegatarum. Quo autē intellectu sacerdos dicatur his uerbis consecrare, & corpus Christi, & sanguinem conficere, satis late dictum est supra lec. 4. Et tantum de isto secundo principali diuisionis supra lect. 38.

DE FORMAE CONSECRATIONIS VERITATE & conuenientia.

LECTIO. XLVIII.

A EXPEDITIS his, quæ respiciunt formæ consecrationis integritatem effectum, & efficaciam. Consequenter inquirendum est de ipsius ueritate, & conuenientia, quātum ad singulos terminos ipsam integrantes eorūq; significatione. Nam ueritas propositionis ex eius significatione resultat: & significatio cuiuscunq; complexionis, ex significatione suarum partium. Integratur autem forma consecrationis ex his quattuor terminis: hoc est corpus meum: ut habitum est supra lec. 38. De primis duobus terminis, scilicet pronomine hoc, & uerbo est, maior est difficultas. Dubium enim uidetur: quid per pronomen hoc: demonstretur, & quod tempus per copulam est, importetur. Ex quibus tamen maxime dependet ueritas orationis: nam cum pronomen hoc, sit demonstratiuum positum respectu copulæ de præsenti, demonstrat aliquod præsens in prospectu orationem proferentis, uel appræhendentis. Vel ergo demonstrat panis substantiam,

De pronomine hoc) quid est demonstrat Quale tēpus importat.

qua

quã celebrans manibus tenet: aut species, quas sensu percipit: aut corpus Christi, quod fide cernit. Non prima duo, quia tunc propositio esset falsa: quia nec panis substantia: nec species sunt corpus meũ.i. Christi. Nec propositio affirmatiua uera esse poterit, cuius extrema non supponunt pro eodem. Nec demonstrant tertium, scilicet corpus Christi, quia illud nõ est præsens, dum oratio profertur. sed incipit esse sub speciebus panis, quando oratio perfectè prolata est: & tunc oratio non est: ergo nec uera est. ¶ Similiter & copula est: aut importat tempus præcisè coexistens suæ prolationi: & pro illo tempore non est ibi corpus Christi, aut tempus coexistens prolationi totius propositionis, sed nec pro illo tẽpore est ibi corpus Christi: quia non est sub speciebus panis ante conuersionem panis in ipsum: sed existente oratione nondum est conuersio. Aut importat instans conuersionis: sed illud nõ est præsens, nec coexistit orationi, uel eius parti: quia instans conuersionis est primum non esse orationis: ut dictum est lectione. 42. Sic ergo apparet dubietas, & difficultas huius materiæ. ¶ De qua sunt diuersæ opiniones: & plures modi soluendi eius nodũ apud
B doc. Qui tamen possunt primò reduci ad duas. ¶ Prima tenet, ꝙ dum hæc uerba proferuntur a sacerdote ministro Christi, per hoc nihil demonstratur: nam minister celebrans non profert illa uerba significatiuè: sed recitatiuè tanquam a Christo dicta, non ergo intendit per pronomen hoc, rem demonstrare. sed dumtaxat recitare facta Christi, quæ gessit, & quæ uerba dixit, dum corpus suum consecrauit, & consecratum discipulis suis ut manducarent, & tradidit: sicut cum dico. Christus dixit Petro. Tu es Petrus. per pronomen tu, non demonstrando personam cuiuscunq; sed dico Christum hanc propositionem dixisse. Tu es Petrus. In qua propositione Xp̃i, tu demonstratiue accipiebatur: sed in propositione, quam ego profero, tu sicut cæteri eius termini, accipitur materialiter, & nõ significatiue, uel personaliter: & ita nihil demonstrat. Sic in proposito cum sacerdos dicit. Hoc est corpus meum: per hoc non demonstrat corpus Christi, nec aliquid aliud: sed recitat Christum dixisse hanc propositionem, cum ipse cõsecrauit, ac discipulis suis dedit. Et secundum hoc præfata oratio non est consecratiua, ut significatiua ueri, uel falsi: sed data est nobis tanquam signum, ut cognoscamus, ꝙ illa oratione prolata a sacerdote corpus Christi realiter sit præsens per diuinum beneplacitum. ¶ Et uidetur esse intentio domini Inno. de officio mis. par. 3. c. 6. & 9. ita dicentis. Sane dici potest: ꝙ per hoc, sacerdos nihil demonstrat. nec utatur enunciatiue, sed recitatiue. Sic cum ait. Ego sum uitis uera. Ego sum lux mundi. & talia innumerabilia. Sic quidem loquens sacerdos. ego sum lux mundi. per ego, non demonstrat se in propria persona, neq; sic loquitur in persona Christi. Sed dicit Christum dixisse, ego sum lux mundi. Vnde dum euangelium legitur in ecclesia, semper præmittitur: dixit Iesus discipulis suis: ego sum
C lux mundi, aut simile: ita in proposito. ¶ Hanc opinionem uidetur etiã tenere glosa in capitulo. Qui scelerate. de conse. dist. 2. ubi quærit di. Solet quæri, quid demonstretur per hoc pronomen hoc. Et sequitur. Ad hoc dico. Per hanc dictionem hoc, nihil demonstratur: nam ipsa materialiter ponitur. ¶ Pro hac etiam opinione uidentur sonare uerba canonis præcedentia, & sequentia. Vnde sacerdos uolens consecrare, de Christo loquens ait, in sua non in persona Christi. Qui pridie quam pateretur, accipit panem, gratias agens fregit, deditq; discipulis suis dicens. Accipite, & manducate, hoc est corpus meum. ¶ Et præterea; ꝙ non loquatur in persona Christi; sed in persona sua referens facta, & uer ba Christi: uidetur

Inno.

Opinio q͂ termini formæ conseac cipiãtur materialiter.

ex uerbis canonis, quæ sequuntur formam consecrationis sanguinis: quibus de sanguine Christi dicitur, Qui pro multis effundetur. Constat autem ꝙ in posterum sanguis Christi non effundetur. Quia mors illi ultra non dominabitur. cum effundetur sit futuri temporis. Si loquitur significatiue, oratio erit falsa. Ideo probabile uidetur, ꝙ sacerdos dumtaxat recitatiue loquitur, recitando uerba Christi, quæ ipse protulit dicens de sanguine suo, qui pro uobis, & pro multis effundetur. Hanc opinionem Inno. & gloriosæ allegatæ doc. communiter non approbant. Et contra eum arguunt Alex. de Ales par. 4. q. 33. & post eum Beatum Tho. & alij pluribus medijs: quorum duo magis ponderantur. ¶ Primum: quia si uerba illius formæ acciperentur materialiter, & non significatiue, tunc non applicarentur ad materiam corporalem præsentem in corpus Christi conuertendam, plus quam quamcunq; aliam, immo ad nullam: quia nullam significarent, & ita per ipsum non conficeretur sacramentum, quia secundum Aug. super Ioh. eo ꝙ uerbum accedit ad elementum, fit sacramentum. Nõ autem accedunt uerba ad elementum, nisi significando ipsum. ¶ Secundũ quia per illam positionem non euaditur difficultas quæstionis: quia quamuis sacerdos sic loquẽdo nihil demonstrent: tamen Christus, qui his uerbis cõsecrauit, aliquid in cœna per pronomẽ hoc, demõstrauit. Nõ. n. Christus ea recitatiuè protulit, quasi ab alio dicta: sed significatiue, & indicatiue tanquã a se primò prolata. Et ideo hoc, accipitur demonstratiuẽ, & ꝑ cõsequẽs aliquid demonstrat, & redit eadẽ difficultas quæ prius. Similiter si Christus nõ esset uiator: per illa uerba posset consecrare, nõ recitatiue accepta, sed significatiue. ¶ Sed uolẽs sustinere opinionem. Innoc. qui fuit uir magnus papali auctoritate, & scientiæ diuinæ, & humanæ profunditate: facile responderet ad rationes. Nam ad primam diceret, ꝙ non obstante, ꝙ uerba ista materialiter accipiuntur, nihilominus accedit uerbum ad elementum: ut fiat sacramentum. Accedit ad elementum: non ꝙ materiam, uel elemẽtum, aut aliquid aliud demonstret, sed accedit per intentionem sacerdotis, uerba illa ad elementum applicantis. Intendit enim sacerdos per uerba illa Christi, quæ recitat: materiam panis in conspectu suo existentem consecrare. Cui recitationi assistit deus, conuertendo panem in corpus Christi: ipsum præsens faciendo speciebus panis: unde secundum hoc ordinauit Christus: ꝙ quandocunq; sacerdos cum intentione consecrandi super materiã debitã sua uerba recitat; tunc infallibiliter, & efficaciter uult causare præsentiam sui corporis in ultimo instanti prolationis. Et secundum hoc accedit uerbum ad elementum, non tantum ex intentione ministri uolentis per eorum recitationem consecrare, sed etiam ex ordinatione Christi instituentis: ut ad eorum legitimã recitationẽ præfatus consequatur effectus. Vnde si deus instituisset uocem non significatiuam quamcunq;, & nobis incognitam: ut esset forma consecrationis, nihilominus per legitimam illius incognitæ uocis prolationem accederet uerbum ad elementum: ut fieret sacramentum. Neq; enim conuenit uerbis esse formam sacramentalem ex eorum significatione, sed ex Christi institutione. Vnde uerba non sunt effectiua rei sacramenti inquantum uera, uel non uera: significatiua, uel non significatiua: sed inquantum a Christo instituta, tanquam signa efficacia, propter assistentiam Christi ea sic instituentis. ¶ Ad secundum diceret cum Inno. ꝙ Christus per illa in cæna non consecrauit, ut supra tactum est lec. 36. unde Christus dicens. Accipite, & manducate, hoc est corpus meum. per hoc, demonstrauit corpus suum iam præsens factum speciebus panis, quas manu tenebat non ad prolationẽ horum uerborum:

Roma. 6.

Inno.

Alex. de ales

B. Tho.

Augus.

Improbatur opinio, & soluuntur nihilominus rationes.

D

Inno.

Inno.

sed ex consecratione ante horum uerborum prolationem a Christo facta: qui secundum Innoc. non uerbis, sed sua uirtute diuina in cæna consecrauit. Cui etiam Franciscus Maronis consentire uidetur, quantum ad hoc, ꝙ Christus sine uerbis consecrauit. Consentit & Durandus quantum ad hoc, ꝙ uerba illa a sacerdote prolata tenentur materialiter. Quod etiam probabile reputat Robertus holkot, & quidam alij. ¶ Verum ad illud, quod additur. Si Christus modo esset uiator: his uerbis consecrare posset in ultimo instanti prolationis eorundem: effectum, scilicet transsubstantiationem causando: qui proferret illa uerba non recitatiue, sed significatiuè. Et tunc stat difficultas: quomodo illa sit uera: hoc est corpus meum sic significatiuè a Christo prolata. Difficilius est respondere. Similiter non uidetur, ꝙ Christus alia forma sit usus, quam ea, quam discipulis suis tradidit: nam secundum sanctum Ambro. sacerdos consecrat in uerbis Christi. unde ait lib. de sacramentis. Consecratio quibus uerbis, & cuius sermonibus est. Respondet. Domini Iesu. Et sequitur. Vbi sacrificium conficitur, iam non suis sermonibus sacerdos, sed utitur sermonibus Christi: ergo sermonibus Christi hoc conficitur sacramentum. Hæc Ambro. Et habetur in c. Panis. 2. de conse. dist. 2. Sed si uerba accipiuntur materialiter, iam non sunt uerba Christi, qui ista protulit significatiue. Non enim sunt eadem uerba, quæ non idem significant: & si uoces forent similes. ¶ Item formę sacramentales sunt efficaces: quia efficiunt, quod significant. Si ergo uerba accipiuntur materialiter, & non significatiue: nihil significant, nõ ergo efficiunt, quod significant. ¶ Propter illa duo, & similia, licet solui possent, est alia opinio, ꝙ uerba illa accipiuntur non materialiter, sed significatiue: & proferuntur a sacerdote non recitatiue, sed enunciatiue. Non autem in persona sacerdotis ea proferentis, sed in persona Christi. ¶ Sed statim occurrit dubium, quomodo sacerdos hæc uerba non proferat recitando facta, & uerba Christi, cum loquens in persona sua. Qui pridie &c. recitat acta, quæ Christus in huius sacramenti institutione gessit: in cuius signum Christum exprimit in tertia persona: cum Dicit. Qui scilicet Christus pridie, quam pateretur, accepit panem &c. Et cum peruenit ad uerba Christi, ut indicet illa recitatiue dicere, præmittit uerbum dicens. quod uerbum restringit terminum a se transitiue rectum ad suppositionem materialem. ¶ Ad quod dicendum est secundum hanc secundam opi. ꝙ sacerdos recitatiue loquitur recitans actus Christi, & etiam uerba illa. Accipite, & manducate ex hoc omnes. quæ restringuntur ad suppositionem materialem, per uerbum dicens, quod permittitur usq; ad uerba consecrationis, nam usq; ad illa loquitur in persona sua propria. Dum autem proferenda sunt uerba cõsecrationis, cessat loqui in persona sua, & assumit personam Christi, tanquam eius procurator, aut uicarius ad hoc officium per eam institutus proferendo uerba illa: hoc est corpus meum, significatiue, sicut Christus ea proferret, si in persona propria præsens loqueretur: & sicut in cæna ultima ea creditur protulisse. Vnde sacerdos quasi distinctionem siue pausam faciens, post illa uerba. Fregit: deditq; discipulis suis. dicens. Accipite, & manducate ex hoc omnes. quę recitatiue protulit in sua persona significatiue: quasi nouam orationem incipiens, in persona Christi subiungit, hoc est corpus meum. ¶ Sed tunc uidendum: quomodo propositio illa sit uera: & quid per hoc demonstretur, an demonstretur ad sensum, quod in prospectu est: uel ad intellectum id, quod ibi nondum est: hoc est an demonstretur panis, uel eius species, aut corpus Christi. ¶ Et quidem hic uarij sunt modi doc. quos breuiter tangendo percurram, & post

[Margin notes: Innoc. — E — Ambro. — Ambro. — Inducit alia opinio. — F — Quòd uerba sumantur significatiue. — Quid demõstrent (hoc) & (est). — G]

modum

modum saluandi ueritatem magis clarum, & facilem aperiam. Sunt, qui dicunt, ꝙ hoc demonstret panem: sed uerbum est, non capitur substantiue: sed ut ualet tantum. i. significat: ut sit sensus. Hoc est corpus meum. i. panis significant corpus meum. Et ita sacerdos proferens hanc propositionē in persona Christi uerum dicit. Verum si sic dicentes negent corpus Christi uere, & realiter contineri in sacramēto: & panē transsubstantiari in corpus Christi, sed Christum tantū figuratiue locutū fuisse, cū dixit. Accipite hoc est corpus meū. ad instar huius locutionis. Ego sum uitis uera &c. corpusq; Christi non esse in sacramento, nisi tanquā in signo. Hæretica est. & sup. lec. 39 satis reprobata. Ideo tanquā fidei, ac ueritati contraria refellenda est, & relinquenda. Alij, ut Richar. de sancto uictore in li. de tri. tenet, ꝙ in hac oratione: hoc est corpus meum: est demonstratio mixta, partim ad sensum, partim ad intellectum: ut sit sensus orationis. Hoc est corpus meum: hoc. i. illud, in quod panis diuina uirtute est transmutandus, est corpus meum. Et ad illam positionem uidetur etiam declinare Richar. de media uilla dist. 8. quarti. ꝙ hic est demonstratio partim ad sensum, partim ad intellectum: sic intelligendo: ꝙ demonstratur hic aliquid, quod est obiectum sensus: & aliquid, quod est obiectum intellectus, primum in obliquo, secūdū in recto, ut sit sensus. Hoc. i. aliquid sub hac specie sensibili est corpus meum. Et hoc uerum est non restringendo illud ad aliquam differētiam temporis. Vnde secundum eum pronomen hoc, supponit pro illo, quod actu continetur: uel de proximo continebitur in futuro sub hac sensibili specie, quæ disiunctiua uera est pro secunda eius parte. Et ex hoc dicit consequenter: ꝙ corpus Christi esse sub sacramento non est causa ueritatis huius propositionis: hoc est corpus meum: sed corpus Christi statim fore sub istis speciebus, est causa ueritatis præfatę locutionis. Vnde sensus est, hoc est corpus meum. i. illud, quod statim erit pręsens sub hac specie sensibili: quæ uidetur: est corpus meum: & hoc uerum est. ¶ Fundamentum Richar. est quia cum secundum grammaticos tempus non accidit nomini: neq; pronomini, quod loco nominis ponitur: pronomen, uel nomen a parte subiecti positum non restringitur ad aliquam tpis differentiā. & iō potest supponere ꝓ suo significato, quod est, uel fuit, uel erit, sicut indifferenter significat. Nec pōt dici, inquit, ꝙ restringatur per uerbū pręsentis tpis ad supponēdū tantū pro aliquo, quod præsens est: sicut cū dicitur hō est albus: terminus hō non restringitur ad stādū pro albis tantū, sicut cū dicit hō albus: quia restrictio nō fit nisi ꝑ restringens in distans. i. a parte eiusdem extremi positum. Sic ergo hoc demonstrat aliquid sub specie sensibili, siue nūc sit sub ea, siue fuerit, siue erit. Demonstrat. n. sine restrictione tpali. Et ęquiualet propositioni disiunctiuæ diuersas temporis differentias importanti. s. illi hoc quod cōtinetur: contentum fuit, uel continebitur sub his speciebus est corpus meū. Et quantum capio illum doctorem, uult dicere: ꝙ licet copula uniat extrema pro tempore per ipsam importato nō tamen restringit extrema ad supponendum pro suis significatis tantum sibi ad tempus copulæ correspondentibus: licet propositio solum uerificetur pro illis. Vnde consequenter dicēdū: ꝙ in illa, hō uiuit; homo supponit non tantū pro hominibus, qui sunt in tpe præsenti, sed ēt pro Adā, & Antichristo, licet illa ꝓpositio solū uerificetur pro hoībus, qui sunt. Sicut hic hō currit, h̄ō irrestricte supponit tā pro hoīe currente, quā pro sedente, ac quiescēte: licet solū uerificetur pro homine currente. Ita in proposito hoc, demōstrat aliquid. s. corpus Christi, quod nunc est, uel erit sub speciebus: & illud, quod erit sub speciebus panis: iam est corpus Christi: & sic propositio simpliciter est uera.

Opinio Ricardi.

H

¶ Alex-

Opinio Alexand. de ales & Altisidiorensis.

¶ Alexander de Ales parte. 4. q. 33. post aliorum reprobationem, dicit, ꝙ I hęc oratio: hoc est corpus meum: est significatiua, & operatiua. significatiua ex prima sui impositione: operatiua ex formæ sacramentalis institutione. Ratione, qua est significatiua, hoc demonstrat signatum per signū. Ratione, qua est operatiua, insinuatur aliquid in aliud conuertendum. Vnde est hic demonstratio signati per signum in signatum conuertendum. Signum est panis: signatum est corpus Christi, in quod panis est conuertendus. Hoc ergo demonstrat ad intellectum corpus Christi: quod est signatum panis conuertendi in ipsum. Vnde sensus huius hoc est corpus meū est signatum hoc signo, quod est panis transsubstantiandus in corpus meū, est corpus meum. Et sic patet, ꝙ non est idem dicere: hoc est corpus meū, & corpus meum est corpus meum. Hæc positio non fauet hæresi, quæ dicit corpus Christi tantum per panem significari: & per hoc illam esse uerá, hoc est corpus meum: quia panis significat corpus Christi. Non enim dicit Alex. ꝙ hoc demonstret panem, sed significatum per panem. Nec dicit panem tantum significare corpus Christi, ita ꝙ nunquam conuertatur in corpus Christi: sed dicit panem conuertendum esse in corpus Christi, & hoc implicari in demonstratione per hoc. Nam hoc demonstrat corpus Christi significatum per panem conuertendū in corpus Christi. ¶ Guil. Altisidorens. in summa sua dicit, ꝙ pronomen hoc habet uagam demonstrationem. Vt sit sensus huius orationis: hoc: id est existens sub hac forma panis, est corpus meum. Vt cum dicitur, tu aperi: tu habet indeterminatam demonstrationem. Ille.n. qui extra domū est, dicit, tu aperi nesciens, quis sit intus, nihil determinate demonstrans per tu. Ita in proposito; hoc demōstrat existens sub forma illa: nō determinādo illud particulariter. ¶ Huic positioni uidetẽ fauere Durādus dicens: ꝙ in proposito sit demōstratio ad intellectū: nō quidē alicuiᵘˢ indiuidui signati: sed solūmō indiuidui uagi ut sit sensus, hoc.i. contentum sub hoc.i. sub speciebus, loquendo in generali, non in speciali de pane, uel corpore: est corpus meum. ¶ Beatus Tho. par. 3. q. 78. ar. 5. & redit in idem, dicit, ꝙ hæc locutio, hoc est corpus meum, resoluitur in illam.i. contentum sub hoc, est corpus meum. Contentum dicit indeterminatè: non determinando ad panem, quia sic locutio esset falsa. Nec ad corpus Christi, quia sic significaretur, ꝙ corpus Christi esset corpus Christi. Et hæc dicit: est ratio quare cum pronomine hoc; non ponitur nomen a parte subiecti, ne scilicet eius demonstratio ad aliquam certam speciem substantiæ determinaretur, sed indeterminatè demonstret contentum sub speciebus: quod commune est, & substantiæ panis, & corporis Christi: quæ ambo successiuè continentur sub speciebus panis. ¶ Huic positioni etiam consonat Egidius theo. 43. Item glo. interlinialis Math. 6. dicit: ꝙ est demonstratio ad sensum, quasi ad intellectum talem. Hoc est corpus meum. i. illud, quod sub illa specie uisibili uidetur: est corpus meum. Ad similitudinem, qua diceremus uiso angelo sub specie humana: hoc est angelus. In glo. uidetur: non dicit uisionem corporalem: sed intellectualem.i. intelligitur. ¶ Sanctus Bonauentu. in quarto distin. 8. post recitationem, & reprobationem multarum opi. dicit: ꝙ hoc demonstrat substantiam panis sub accidentibus, quæ oculis conspici possunt: quæ est terminus a quo conuersionis (Est) uero, est operatiuum: & non dicit inhærentiam, uel identitatem extremorum: sed conuersionem. Et hoc est speciale in ista oratione. Vnde cum dicitur: hoc est corpus meum: non significatur, ꝙ panis sit corpus, sed ꝙ ad prolationem huius uerbi panis: transit in corpus. Valet ergo est, tantum.i. transit,

Alex.

K

B. Tho.

Opinio Sancti Thomæ, Egidij, Bonauent.

uel conuertitur. ¶ Illa opinio differt a prioribus in duobus. Primo: quia dicit: quod hoc non demostrat corpus Christi, sed panis substantiam sub accidentibus oculis apparentibus. Secundò dicit, quod est, non accipitur substantiuè, ut dicit rei existentiam, sed conuersiuè, ut importat conuersionem alicuius in aliquid. unde ualet tantum id est transit, uel conuertitur. ¶ Oppositum utriusq; dicunt aliæ opi. scilicet, quod hoc, demonstrat corpus Christi: & accipitur est substantiuè. ¶ Omnes ergo prædictæ opi. præter
I Innocentij in hoc concordant. Primum, quòd hæc oratio, hoc est corpus meum non accipitur materialiter, sed significatiue: eo modo, quo Christus protulit: dum per eam in cæna consecrauit. Quia eadem forma, quã nobis tradidit: etiam ipse consecrauit. Non autem esset eadem forma: si per nos prolata caperetur materialiter: cum forma Christi, qui protulit eam, capitur significatiue. ¶ Secundum: quia oratio illa est conuersiua. Per eam enim panis conuertitur in corpus Christi. Et ideo significabit terminum a quo conuersionis, qui est panis: & terminum ad quem, qui est corpus Christi. Et ideo non potest esse synonyma illi: corpus meum est corpus meum: quę non est conuersiua: & tantum significat terminum ad quē. Nec importat conuersionem. ¶ Tertium: quòd oratio illa, quæ est forma consecrationis, est oratio uera: quia in sacramento ueritatis non debet esse aliqua falsitas. ¶ Laborant autem opi. quomodo illa tria inueniantur in hac oratione; hoc est corpus meum. Videtur enim difficile saluare: quod est uera, & simul conuersiua. Nam quia uera: necesse est extrema uniri: hoc est supponere pro eodem: siue ut alij dicunt, esse idem. Cum autem prædicatum, scilicet corpus supponit pro corpore Christi: in cuius persona sacerdos loquitur, necesse est subiectum, scilicet hoc, pro eodem corpore supponere; & ita non pro pane, quod si est: ualebit illam corpus meum est corpus meum, & ita non erit conuersiua. ¶ Hanc difficultatem faciliter uidetur euadere sanctus Bonauen. quia dicit quoad primum: quod hæc est uera: & extrema supponunt pro eodem: sed non pro corpore Christi, sed pro pane. Hoc enim quod est subiectum: demonstrat panem. Et prædicatum non est corpus meum, sed hoc totum, ens, quod conuertitur in corpus meū. Nam est, ualet tantum. i. transit, uel conuertitur. Et ita ad illam uocalem: hoc est corpus meum: correspondet illa mentalis, hic panis conuertitur in corpus meum, cuius prædicatum est ens, quod cõuertitur in corpus meum: ut patet in resoluendo. Hoc autem prædicatum supponit pro pane, & connotat eius conuersionem in corpus Christi. Sed quia dicere: quòd est, ualet tantum. i. transit, uel conuertitur, uidetur omnino uoluntarium. Nec aliqui grammaticorum sic imposuerunt. Nec ostendi potest, per quem theologum data sit sibi hæc significatio, ideo ea facilitate respuitur, quę acceptatur. unde & Alex q. 33. mem. 3. ar. 2. §. 2. Licet hæc oratio: hoc est corpus meum, inquit, sit operatiua uirtute sibi collata a domino instituente hoc sacramentum, non propter hoc subtracta est sibi propria significatio, quam habet ex impositione, neq; secundum se totam, neq, secundum partem ipsius aliquam. Vnde quod dico, est quod dico corpus, quod dico meū, proprias retinent significationes, & modos essentiales significandi hic sicut
M alibi. Hæc ille. ¶ Etpropter omnes alij opinantes prędicti dicunt; quòd est significatiue est substantiuum. Et quantum ad prædictam difficultatem soluendam, satis in hac sententia concordant, licet uerbis non eisdem, quòd prædicatum huius orationis hoc est corpus meum est corpus meum, quod supponit pro corpore Christi subiectum uero hoc, demonstrat contentum sub speciebus panis uisui præsentibus in instanti conuersionis, si illud est

Comparantur opiniões adinuicē.

Alex.

corpus

corpus Christi. Ita q hoc duo demonstret: scilicet corpus Christi nondum præsens ad intellectum: & panem, aut species eius præsentes ad sensum. Quod sic potest declarari. Nam pronomen ponitur loco nominis: & non tantum loco nominis absoluti: sed etiam connotatiui. Et si est demonstratiuum, demonstrat illud & sub ea habitudine, qua nomen locus cuius ponitur: significat. Vnde non solum demonstrat absolute rem aliquam: sed potest demonstrare ipsam cum omnibus circumstantijs, quibus significari potest per nomen, siue incomplexum, siue complexum. Siquidem pronomen demonstratiuum non est significatiuum, nisi ex intentione proferentis. Non enim institutum est primaria institutione ad significandum aliquid determinate, sed ad significandum quodcunq;, pro quo proferens eo uoluerit uti. Ideo potest poni loco cuiuscunq; nominis absoluti proprij, uel connotatiui impositi, uel imponendi, simplicis, uel complexi. Sic in proposito pronomen hoc, demonstrat corpus Christi ad intellectum: non absolute, sed connotat panem præsentem sub speciebus sensibilibus in prospectu existentibus conuertendum in corpus ipsum. Est enim in potestate demonstrantis rem sic, uel aliter demonstrare, & ita pro isto, uel alio nomine ponere. unde nomen loco cuius ponitur pronomen hoc, est illud complexum, hoc est ens, uel aliquid, in quod panis sub illis accidentibus cõuertendus est. Et hoc complexum supponit pro corpore Christi, & connotat panem sub illis speciebus, eiusq; conuersionem. Hoc ergo demonstrat ad intellectum illud, pro quo supponit. i. corpus Christi: & demonstrat ad sensum panem, & species, quem, uel quas connotat. Et sic intellecta oratio simpliciter est uera: siue est, importat tempus prolationis: siue præcise, siue prolationis totius orationis: siue instãs conuersionis, quia pro quolibet illo tempore, & instanti hoc, in quod conuertendus est panis, est corpus Christi. Illud enim, in quod conuertendus est panis, est corpus Christi ante prolationem huius orationis: sub prolatione, & post prolationem. Sic ergo patet ueritas orationis. Patet etiam: q est econuersiua, quia importat utrumq; terminum conuersionis, immo & ipsam conuersionem, nõ tamen eodem modo significandi: sed terminum ad quem subtractiue: terminum a quo, & conuersionem formaliter, seu connotatiue. Patet etiam, q non est idem dicere. Hoc est corpus meum: & corpus meum est corpus meum, quia licet extrema utrimq; supponant pro eodem, scilicet corpore Christi, non tamen connotant idem, ut declaratum est. Et ita uidetur, q quælibet dictarum opinionum possit saluari, licet una magis proprie loquatur, quam alia. ¶ Et licet sic uideatur difficultas euacuata quantum ad demonstrationem pronominis hoc, tamen adhuc latet maior difficultas, per quam adhuc ueritas formæ poterit impugnari, & est hæc. Forma consecrationis in omni casu possibili est efficax: prolata a sacerdote: debita intentione super materiam congruam. Ponatur igitur casus, q corpus Christi nullibi sit ante consecrationem, nec in cælo, nec alibi in sacramento, quod est possibile. Celebrat sacerdos. Ad prolationem formæ in ultimo prolationis uerborum incipit esse corpus Christi de nouo sub speciebus panis. De nouo dico: tamen post priorem existentiam interruptam in casu. Accidit enim conuersioni, q corpus Christi sit ante cõuersionem in naturali cõsistentia, ut habitum est supra lectione proxima. Illo ergo casu posito, procederet ratio in principio huius lectionis facta, quia licet hoc demonstrat corpus Christi, in quod conuertendus est panis: & ita illud, quod prædicatum significat, tamen nec ipsum, nec prædicatum supponit respectu huius copulæ est, quia siue dicat tempus suæ prolationis, siue prolationis totius

Ostenditur maior difficultas de copula (est)

N

tius propositionis:pro illo non est corpus Christi. Nec potest dicere instans conuersionis:quia illud non est cum prolatione propositionis. Est enim primú non esse propositionis,pro quo propositio non est:sed immediaté ante hoc fuit. Itaq; cum illud instás nõ sit præsens:nec simul cũ oratione:nõ põt importari per uerbũ est præsentis temporis. Sic ergo residebit maior difficultas in significatione copulæ est, quam demõstratione pronominis hoc.

Opiniones Sco.& ochã.

O ¶ Circa hoc laborauerunt Sco. & Ockam:nescio, si alter eorũ satis fecerit curioso lectori. Guilhel. ockam huius occasione inuestigat: qñ propositio uocalis sit uera:an in principio prolationis, medio, uel in fine. 2. quotli. q. ul.& 30.quotli.q. 1. Et posset quęri,qñ propositio uocalis dr̃ esse.¶ Pro quo breuiter aduerti põt,ꝙ pro alio tpe ꝓpositio uocalis est:& ꝓ alio uera est secũdũ quosdã. Et quia dici nõ põt,ꝙ propositio uocalis nũquã est. Nec põt dici esse,quãdo oẽs partes suæ simul sunt,quia illæ cũ sibi succedãt: nunquã simul sunt. Nec dici põt,ꝙ est,qñ nulla partiũ eius est, Relinquitur ergo:ꝙ tũc est:qñ aliqua partium eius est:sit prima:sit media: sit ultima: quia nõ est maior ratio de una,quã de alia. Est ergo pro toto tempore prolationis suæ, & pro qualibet eius parte. Et nota uocabulũ pars:quia nullus terminus dicitur pars propositionis, nisi coniugatur alijs, cũ quibus constituit propositionẽ. Propositio aũt tunc dicitur uera: quãdo significat sic esse, sicut est in re,si fuerit de præsenti,de inesse,& affirmatiua:nõ aũt significat, nisi qñ sibi mentalis correspondet:quia uocalẽ propositionẽ significare, nihil aliud est,quã eam instrumentaliter immutare,siue mouere cognitiuam ad concipiendũ propositionẽ mentalẽ. Illa autem solũ concipitur in fine propositionis uocalis:quia audiens. Hoc est corpus, ignorat, an dicturus sit proferens asini,aut hominis,aut meũ:ideo non format mẽtalem ante completam prolationẽ totius uocalis. Est ergo uocalis uera,quando complete prolata est: & tunc non est. Qñ aũt prolata est complete,tunc sub speciebus panis est uerũ corpus Christi. Et ita illa. Hoc est corpus meum:demonstrando contentũ sub speciebus:scilicet corpus Christi simpliciter uera est:quia quãdo significat propositionaliter:tunc sic est,sicut significat, quia tantum in fine prolationis suæ propositionaliter significat. Siquidẽ mentalis semper sua uera est, quia nõ formatur ante completam prolationẽ uocalis.

Positio, & mens collectionis Gabrielis.

P ¶ Sed quamuis hæc imaginatio sit subtilis:non tamen uidetur satisfacere,quia esto:ꝙ mentalis formetur uocali perfecte formata:tamen copula mentalis non importat tp̃s pro quo mentalis concipitur:sed magis tempus pro quo uocalis profertur. Vnde posito casu, ꝙ angelus a, esset pręcise tempore prolationis hmõi:angelus est:& non ultra:tunc hæc esset uera,a est. Et si in mẽtali,quæ formatur ad prolationem uocalis, est, importat tempus conceptionis mẽtalis: ipsa esset falsa: quia quando mentalis est: a non est: ut ponit casus. Oportet ergo:ꝙ copula mentalis uocali correspondentis, importet idem tempus,quod copula uocalis,alias non essent synonimæ. Et ideo in priori casu, quo corpus Christi per hanc conuersionem de nouo incipiet esse simpliciter. Illa:hoc est corpus meum:si est,importet tempus suæ prolationis:non esset uera: etiam in ultimo instanti suæ prolationis: neq; mentalis sibi correspondens: licet pro illo ultimo instanti, corpus Christi continetur sub sp̃ebus panis,eo ꝙ est,non importaret illud instans. Etiam ur̃ satis inusitatũ dicere:ꝙ ꝓpositio est uera, qñ nõ ẽ. Nec ur̃,ꝙ uerũ,& falsum aperte ꝑdicati ampliãt subiectũ ad ꝑteritũ. Ideo põt probabiliter dici:ꝙ propositio uocalis est uera,qñ est,& non, qñ non est. Cõsequẽter ẽt:ꝙ mẽtalis correspondẽs uocali,est simul cũ uocali in fieri:licet nõ in esse. Ita ꝙ mentalis etiam successiue formatur sicut uocalis: subiectum mentale ad ꝓla-

tionē subiecti uocalis:copula ad prolationem copulæ uocalis: prędicatum ad prædicatum:licet mentalis maneat desinente uocali. Manent enim partes mentalis simul:non sic uocalis. Consequenter dicitur: ꝙ uocalis tunc uera est:quando res ita se habent, sicut ipsa significat,uel significaret: si aliquis eā appræhenderet,& eius mentalem formaret: unde si quis dicat,deus est:uera est:etiā si nullus eam appræhendit. Sicut etiam euangelium in libro scriptum:uerū est,etiam dum nullus ipsum appręhendit. Significat aūt uocalis,qn̄ est:tunc.n.mouet ad formandū mentalē per partes: & nō quādo esse desijt. Verū in hoc non stat pondus præsentis disputationis: sed in hoc solū,quod tempus importat copula,est,in prędicta propositione:quia si pręcise importat tempus suæ prolationis:uel etiam prolationis totius orationis:hoc est corpus meū,adæquate indubie in casu illo est falsa:quicquid etiā demonstretur per pronomen hoc:quia prædicatū corpus meum: non supponit: cū pro toto tēpore prolationis,non sit corpus Christi secūdum casum: (Qn̄ ad prolationem uocalis propo. formai mentalis.)

Q ¶ Idcirco notandum:ꝙ est,in dicta oratione,quia præsentis temporis:tēpus pręsens importat. Cū autē pręsens tempus sit diuisibile(quia non pono instantia indiuisibilia) dubitari pōt:quanto tempore possimus uti pro tempore præsenti. Ad quod dicendum tanto,quantō placet:ita tn̄,ꝙ includat præsens nunc. Vnde possumus uti pro tempore præsenti hora præsenti:die præsenti:mense pręsenti: anno præsenti. hoc est hora includente præsens nūc: die includente præsens nunc: & sic de alijs. Cum autem aliquo temporis spatio utimur pro præsenti. (exempli causa præsenti die) quicquid est pro aliqua parte hodiernū diei, præsens dicitur esse illa die, siue hodie: & ita esse. Quamuis ergo est, dicit tempus præsens: est tamen in beneplacito proferentis,quanto tempore uelit uti pro præsenti: an magno, paruo, uel instanti,si poneretur. Et secundum hoc uariantur propositiones in ueritate,& falsitate.

R ¶ Per hoc ad propositum. Dico, ꝙ in illa,hoc est corpus meum:hoc demonstrat corpus Christi,in quod conuertendus est panis speciebus uisibilibus subiectus,ut dictum est. Est significat præsens tempus includens prolationem huius uocalis cum instanti terminante ipsum quod, est primum instans non esse eius: quod est instans conuersionis, ut ualeat tantum hæc oratio; hoc est corpus meum.i.hoc contentum, in quod conuertendus est panis &c. in aliqua parte temporis includentis prolationem, & instans terminans, est corpus meum. Et hoc est uerum: etiam si de nouo corpus Christi inciperet esse simpliciter in instanti conuersionis. Nā de eo uerum est dicere: ꝙ est:quia est contentū sub speciebus in primō nō esse prolationis uerborū, quod est suppositione est pars temporis præsentis importati per est. Et hanc responsionem tangit Sco. in 4. distin. 8. q. 2.post tredecim conclusiones,quas ponit ad inuestigandum:quando propositio sit uera, quid importet uerbum est:& quid demonstret pronomen,hoc. Tandem declinat ad hoc, ꝙ est importat tempus secundum intentionem exprimentis: & quantum est in se, & in quantum est minister dei, qui orationi assistit secundum intentionem, quam habere debet minister ad faciendū, quod sic intendit. Hæc autem est: ut tota oratio referatur ad ultimum instans prolationis ipsius orationis, siue hoc sit ex uirtute sermonis, siue ex determinatione proferentis,& hoc non tantum in se, sed in ordine ad principale agens assistens ad agendū. ¶ Et per hoc ad rationē in principio huius lectionis factā dicitur, ꝙ pronomen hoc, demonstrat ad intellectū corpus Christi,pro quo & supponit. Et demonstrat ad sensum substantiam panis, & species quas connotat, ut dictum est. Et licet corpus Christi non sit præsens, dum oratio profertur, sufficit; ꝙ sit præsens in tempore præsen- (Quid demōstret (hoc) est) quale tēpus significat.)

ti,quod

ti, quod per copulam est, importatur. Est enim importat totum tempus includens tempus prolationis,& instans conuersionis tanquam præsens,ex intentione, quam habere debet proferens sacerdos, & ita erit simpliciter uera. ¶ Verum quicquid sit de hac disputatione logica, hoc tenendum est, S
ꝙ hæc oratio non est forma sacramentalis,ut uera, sed ut tale signum præcedens forte tempore,uel ad minus natura, suam ueritatem.i.conuersioné, ꝑ quá proposit o est uera. Et nec ut uera, nec ut falsa est conuersiua, sed ut sic tanquam dispositio præuia a deo instituta ad effectum sacramentalem, cui dominus ex pacto assistit ad causandum talem effectum in termino suę prolationis,siue significet hoc,siue aliud,siue uera,siue falsa. Non itaq; necesse est ministro de eius ueritate disputare. Sufficit ei intendere proferre hanc orationem eo modo, & fine quo Christus instituit eam proferendá. Et hæc est intentio debita,quá habere debet actualiter, uel habitualiter,ut declaratú est lec. 6. qua existente,& ipso orationem uocaliter distincte proferente,assistit deus ad perficiendum effectum, etiam si sacerdos ipsa uerba tanquam imperitus latini idiomatis,non intelligeret,aut actu ad eorum significationem non attenderet. Nec cautum est celebranti in hora consecrationis secum disputare, ac sollicite intendere,quid per pronomen demonstret,sed attendat,ut uerba integre proferat, uelitq; hoc fieri ad uerborum a se prolatorum expressionem, quod Christus instituit, & ecclesia credit. T
¶ Ostensa nunc utcunq; ueritate huius orationis, hoc est corpus meum, quæ est forma consecrationis. Etiam paululum addendum est de eius congruitate, quantum ad singulos terminos in ea positos. Congruitate non dico grammaticali,quæ manifesta est,sed uerborum in ea ordinatorum aptitudine,& conuenientia ad rem ipsam, quę ibi significatur, & agitur.Posset enim alicui uideri,ut arguendo recitat doc. irrefragabil. parte. 4.quęst. 33.membro. 3. articu. 2 ꝙ inepte poneretur hoc pronomen, hoc,pro subiecto,ꝙ secundú uim uocabuli demonstrat id,quod est in prospectu proferentis, nihil autem tale, nec panis, nec species (siquidem hęc tantum sunt præsentia in prospectu proferentis) nihil horum est corpus Christi. Ideo ponendum erat aliud subiectum expresse importans idem cum prędicato: ut ab omnibus audientibus, & proferentibus statim depræhenderetur eius ueritas. ¶ Item quia forma ista conuersiua,qua transsubstantiatur panis in corpus Christi,quæ fit prolatione facta, in ipsaq; uirtus infinita, per quam creata sunt omnia operatur, quodammodo creans sub his speciebus corpus Christi quantum ad nouam eius præsentiam. Opera autem creationis per uerbum fiat, imperatiui modi exprimuntur, ut est illud. Fiat lux. Gen. 1.
fiat arida &c. Conuenientius fuisset ponere uerbum transitionem, & productionem sub tempore futuro, & modo imperatiuo importans: ut fiat, uel conuertatur, aut simile, quam uerbum est: quod est substantiuum importans subsistentiam rei, non transitionem, & hoc indicatiue sub tempore præsenti. ¶ Item in cæteris sacramentorum formis ponitur uerbum importans operationem ministri circa materiam sacramenti: ut baptizo, confirmo, inungo, absoluo. Ideo, & hic poni deberet huiusmodi uerbum, ut conficio: uel reficio, ut sic exprimeretur, non solum operatio dei inuisibiliter operantis, sed etiam ministri uisibiliter circa materiam aliquid actitantis. Præterea cum hoc sacramento reficitur anima tanquam cibo uitæ,& caro magis conuenit cibo,& refectioni, quam corpus, quod ossa includit, magis erat dicendum, hoc est caro mea. Vnde & dominus ait. Caro mea uere est cibus. Et panis, cuius partes sunt eiusdem rationis, expressius significat carnem Christi homogeneam, quam corpus, Ioh. 6.

Pulchre ostenditur consecrationis formæ congruentia

quod habet partes similes, & dissimiles. Vnde & Christus. Panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi uita. Caro dicit, non corpus. Item transsubstantiatio secundum rationem nominis, dicit substantiam mutatam in substantiam: ideo magis dicendum fuit. hoc est substantia mea. Praeterea magis dicendum erat corpus Christi, quam meum, quia proferuntur a sacerdote loquente de Christo in tertia persona. Qui pridie quam pateretur, accepit, benedixit, fregit. Vel si relatio fit ad Christum, magis dicendum fuisset: hoc est corpus tuum. ❡ Item licet Christus dixit discipulis suis. In nomine meo daemonia eijcient, tamen discipuli eijcientes dixerunt in nomine Christi: sicut Paulus dixit spiritui phitonissę. Praecipio tibi in nomine Iesu Christi exire ab ea. Et Petrus Acto. 3. In nomine Iesu Christi nazareni surge, & ambula. Dicendo etiam corpus Christi omnis dubietas tolleretur, & error simplicium dubitantium: uel putãtiũ sacerdotẽ loqui in persona sua. ❡ Ad congruitatis ostensionẽ, & obiectorum solutionem notat sanctus Bonauen. post Alex. dist. 8. quarti. q. 7. ꝙ haec oratio singulariter significatiua est inter omnes orationes. Nam aliae orationes tantum sunt indicatiuae ueritatis, uel existentiae eius, quod significant. Haec autem quod significat, efficit, & operatur. Nec solum est oratio haec singularis comparando ad alias communes locutiones, sed etiam singularis comparando ad alias formas sacramentales. Sicut & hoc sacr̃m non solum omniũ aliorũ dignissimũ est, sed & supermirabile, & singularissimũ. Vnde sicut sex notantur in hoc uenerabili sacramẽto singularia: ita eadem singulariter oportuit per eius formã designari ❡ Primum est mirabilis illa conuersio panis in corpus Christi: cuius conuersionis mira singularitas in superioribus exposita est, ideo oratio, quae dicitur forma huius sacramenti: nedũ est significatiua, sed operatiua. Efficit enim, quod significat tanquam causa sine qua nõ, ut supra lec. 47. dictum est. ❡ Secundum, ꝙ operatio illa, siue conuersio ad successiuam orationis prolationem facta, non est successiua: sed instantanea. ❡ Tertiũ, ꝙ non est operatio, siue productio alicuius rei nouae, uel non existentis: sed terminus eius est ens actu completum, substantialiter non mutatum. ❡ Quartum, ꝙ conuersio illa terminatur ad illud ens. s. corpus Christi, ut est signũ alterius, uidelicet corporis Xpi mystici, ecclesiae. s. fidelium quae est corpus capitis Christi secundum apostolũ. Dedit illũ caput supra omnẽ ecclesiam, quae est corpus eius. ❡ Quintum, ꝙ haec conuersio fit uirtute uerbi increati, non tamen sine ministro sacerdote uerba certa super materiã certã cũ intentione debita proferentę. ❡ Sexto, ꝙ sacerdos nulla operationem habet praeter uerborũ prolationẽ circa materiã conuertendã. Siquidem ad effectũ conuersionis non requiritur, quod sacerdos materiam. s. panem, & spẽs tangat, leuet, frangat, aut dispenset. Sine omnibus his sola uerborum prolatione, cum intentione consecrandi, fit cõuersio: ẽt si nec tangat, dispensent, frangat, aut sumat. Non sic in alijs sacris. In baptismate non sufficit prolatio uerborũ super puerũ, & aquã, sed requiritur lotio in aqua, quae est operatio sacerdotis baptizantis. Et in confirmationis unctio in fronte confirmãdi, quae similiter est operatio episcopi confirmatoris: sine quibus nihil efficiunt uerba. ❡ Hęc sex subtiliter, & aptissimę designantur per quatuor uerba formę. Nã quia forma est operatiua: per subiectũ eius significari oportuit & conuersum, & illud, in quod erat conuertendũ, siue conue: sio nõ designaretur operatio sine eo, in quod cõuersio fit, non esset uera oratio. Et cum illud importatur per prędicatum, oportuit illud designari & per subiectum. Sed illa duo in subiecto per terminum simplicem unum tantum modum significandi habentẽ, fieri nõ potuit: quia

Quod oĩa illa quatuor uerba aptè, ut congruẽ sunt posita.

uno modo significanda non erant. Nec apte in breui forma uerborum: quam oportuit distincte proferre, poneretur ex multis terminis complexũ. Ideo aptissime positum est pronomen demonstratiuum hoc: quod unicum in uoce ad intentionẽ debitã proferentis haberet duplicẽ demonstrationẽ ad sensum,& ad intellectũ. Ad sensum demõstraret panis substantiã sub uisibilibus speciebus præsentem cõuertendã. Et ad intellectum,corpus Christi nondum præsens tanquam huius conuersionis terminũ. Pro isto supponẽdo:illas cõnotando: quod sic aptissime fit per pronomen demonstratiuum, quod ex primeua institutione habet demostrare ad intentionẽ ministri conficientis. Nec oportuit illã significationẽ patere omnibus idiotis,cum secretissimũ est huius sacramenti mysterium: ut uult Diony. in de ecclesiastica hierarchia. Neq; ab intellectu significationis orationis dependet uirtus cõsecrationis:ut dictũ est. Hæc quoad pronomen hoc. ¶ Quia ẽt terminus huius conuersionis,quæ principaliter in oratione significatur:est actu ens non mutatũ substantialiter:non debuit poni uerbũ mutationem eius importans: puta fieri:sicut dicimus ex aere aquam fieri:ubi importatur substantialis mutatio termini: quia productio aquæ simpliciter per uerbum fieri: sed debuit poni per uerbum essendi: ut significaretur conuersio esse sine mutatione termini. Et quoniam conuersio illa fit non successiue:sed instãtanee: ubi simul est fieri,& factum esse: instans etiam conuersionis non diuiditur a tempore prolationis per tempus, uel instans medium, quasi post prolationem futurum, sed instans terminans prolationem, ipsum est instans conuersionis. Ideo uerbum essendi non debuit esse futuri temporis: sed præsentis temporis, quia terminus rei præsentis, præsens iudicatur. Et licet uirtus conuersiua sit infinita, uirtus scilicet uerbi increati,per quod facta sunt oĩa: tamen per hanc in illa conuersione nihil nouum creatur. Neq; conuersio illa est ad nouã præsentiam corporis Christi:tamquam ad terminũ formalẽ:sed ad ipsum corpus Xpi:ad cuius substantialẽ existentiã desinit esse panis conuersus:ut dictũ est lec.40. Ideo non dicitur conuersio hic trãslocatio,sed trassubstãtiatio Corpus aũt Christi in hac cõuersione nõ creatur: quia ante fuit:& per conuersionẽ transsubstantialiter non mutatur:ideo nõ debuit poni uerbum imperatiuũ.uocans rem de nõ esse ad esse:fiat,uel creetur:sed uerbũ est, substantiuum significans immutatã,& semper existẽtẽ corporis Christi substantiã.Hoc de uerbo est. ¶ Quia etiam conuersio fit panis in corpus Xpi, Y tanquã in signũ alterius:quia corpus Christi res est sacr̃i panis: & sacr̃m corporis mystici,quod ex multis membris diuersorum officiorum cum uno capite Xpo connectitur,signans unionẽ membrorũ fideliũ cũ Christo,nõ sufficit dicere,caro. Quod licet sufficeret ad rationẽ cibationis spiritualis exprimẽdã (propter quod Xp̃s cũ de cibo loquitur:utitur nomine caro) ad signandũ aũt utrũq;,quod pertinet ad rationẽ sacr̃i dicẽdũ erat corpus.quod cõe est ad totũ homogeneũ,& ȩterogeneũ. Vnde in institutione sacramenti dixit Christus. Accipite &c. hoc est corpus meũ. Et licet panis, quia cibus, & eiusdẽ rationis in suis partibus,apte significet carnẽ Christi,quia tamẽ ex multis granis conficitur p aquȩ admixtionẽ unitis, & in pastã redactis apte significat corpus Christi ex multis mẽbris connexũ,anima eius sacrosancta uiuificatũ, ut uult beatus Aug. super Iohannẽ. Vt ergo utrumq; significaretur:& corpus Christi ut cibus uitæ,& ut mystici corporis significatũ,cõgruẽtius dicitur corpus,quã caro. Quia etiam tota operatio ista fit uirtute uerbi increati, hoc sacramentum instituentis, & dispensantis sub hac uerborum forma: minister ex potestate a deo sibi tradita hoc idem ministerium aliter facturus eadem uerba assumit: non tamen in sua, sed in Christi

1. Cor. 12.

principalis, & summi sacerdotis persona: ideo uerba Christi non mutata proferre debet. Vnde non corpus Christi, uel corpus suum: sed meum dicere oportet, quod non sacerdotis: sed Christi corpus demonstrat. Et licet sacerdos in præcedētibus uerbis loquatur de Christo in persona tertia, in his tamē loquitur in persona Christi prima: ut dictum est. Neq; est simile de potestate eijciendi dæmones tradita: & de potestate conficiendi: quia ibi non instituit formam aliquam. Nec eiectio dæmonum facta est uirtute uerborum: sed uirtute fidei ad Christum. Plus enim ibi fides operata est, quam uerba. Vnde frequenter dixit Christus in suis miraculis. Fides saluū te fecit: aut fiat tibi, sicut credidisti. Hic autem formam sacramenti instituit, quem mutare non licebit. Quia demum sacerdos nullam habet circa materiam eucharistiæ operationem præter prolationem uerborum: non debuit aliud uerbum operationem sacerdotis circa materiam significās addi: sicut in alijs sacramentis. ¶ Et per hoc patet: q uerba illa quattuor sufficiunt: qq; congruentissimæ sunt posita: nec superflua, nec diminuta. Patet etiam per hæc obiectionum solutio sufficiens. Non tamen intelligendum, q illa uerba sic necessaria sunt: q per alia a deo formata institui non potuit. Potuit enim, quæcunq; uoluisset, instituere: sed ex congruitatibus allegatis, fuerunt magis apta. Et tantum de formę consecrationis panis congruentia, & certissima ueritate.

DE PRAEPOSITIONIBVS QVIBVS exprimitur conuersio panis in corpus Christi.

LECTIO. XLIX.

A EXPEDITIS tribus principalibus diuisionis lec 38 præmissæ membris, scilicet formæ integritatem. eius efficacia, & ueritate. Restat quarti membri prosecutio: quod est de conuenienti singularissimæ cōuersionis expressione. Qua scilicet habitudine nomina terminos huius conuersionis significatiua poni debeāt in locutione: ut conuersio ipsa catholice, & uere exprimatur. Sunt autem nomina terminorum huius conuersionis panis, & corpus Christi: aut eis æquipollentia. Panis nomen est termini a quo corpus Christi termini ad quem. Inquirendum itaq; an ipsa conuersio his nominibus exprimi possit per uerbum esse fieri, posse esse: simpliciter in rectis, uel mediante propositione ex de, uel in, obliquis. Inueniuntur nempe orationes uariæ diuersæq; apud sanctos: quibus de hac sacrosancta transsubstantiatione sunt locuti. Nam & beatus Amb. eam nunc per uerbum potest, exprimit in li. de sacramentis. ubi dicis. Quomodo autem potest quod panis est: esse corpus Christi. Respondet. consecratione. Nunc per uerbum erat & fit. Ibidem. Quod erat panis ante consecrationem: iam corpus Christi est. Ibidem. Nunc per uerbum fit. Vnde idē in l b. de cathecizandis rudibus. Panis, & calix fit nobis alimentum resurrectionis. In lib. de sacramentis. de pane fit corpus Christi. Et sequitur. Ex pane fit corpus Christi: & uinum fit sanguis Christi. Vbi etiam addit propositiones ex, de. Et sequitur.

De conuersionis panis, & uini in corpus, ut sanguinē domini apta Christi expressione, siue locutione.

Ambro.

Auguſt. quitur ibidem. Calix ſanguis efficitur. Similiter & beatus Aug. uarie loquitur. Nam in lib. ſententiarum proſperi. Cæleſtis panis, qui Chriſti caro eſt. Et ſequitur ibidem quaſi ſe exponens. Vocatur corpus Chriſti: cũ ſit reuera ſacramentum. Idem in ca. Qui manducat. de conſe. diſt. 2. Panis eſt corpus Chriſti. Calix ſanguis. Idẽ lib. 4. de trini. Corpus, & ſanguinem Chriſti dicimus: quod ex fructibus terræ acceptũ, & prece myſtica conſecratũ recte ſumimus ad ſalutem ſpiritualem. Quod autem ex fructibus terræ acceptũ eſt, & prece myſtica conſecratum: panis eſt. Dicit ergo panẽ eſſe corpus Chriſti. Item per fit, exprimit in c. Non omnis ea. diſt. ubi dicit. Non omnis panis, ſed accipiens benedictionem Chriſti, fit corpus Chriſti. Item in c. utrum ſub figura. in ea. diſt. exprimit per præpoſitiones ex, & in. unde ait. Ex ſubſtantia panis, & uini corpus Chriſti myſtice conſecratur. Et ſequitur. Corpus Chriſti & ſanguis in uirtute ſpiritusſancti ex panis, & uini ſubſtantia efficitur, & ſequitur. Ipſe ſcilicet Chriſtus eſt, qui per ſpiritum ſanctum: hanc uidelicet panis ſubſtantiam, ſuam efficit carnem: & tranſit uinum in ſanguinem. Item in confeſſione Berengarij, ut habetur eadem diſt. Ego Berengarius profiteor eandem fidem me tenere de ſacramentis dominicæ menſæ, quã hæc ſancta ſynodus auctoritate euãgelica, & apoſtolica tenendam tradidit: mihiq; firmauit: ſcilicet panem, & uinũ, quæ in altari ponuntur: non ſolũ ſacramentum, ſed etiã uerum corpus, & ſanguinem domini noſtri Ieſu Chriſti eſſe. Item Euſebius Emiſſenus de conſe. diſt. 2. c. quia corpus. ſic exprimit. Inuiſibilis ſacerdos uiſibiles creaturas in ſubſtantiam corporis, & ſanguinis ſui uerbo ſuo ſecreta poteſtate conuertit. Sequitur. In Xpi ſubſtantiã terrena, & mortalia conuertuntur. Ecce omnibus modis in lectionis huius principio propoſitis: ſancti utũtur de uenerabili euchariſtia dogmatizantes. Sed uidendũ, qui modi ſint proprij: qui figuratiui: ut obſcura exponantur: & ad ſermonis proprietatem, quæ ſunt minus propria: reducantur: quod & gloſæ dictarũ auctoritatũ faciunt.

B ¶ Suppono itaq; ex frequenter dictis: ꝙ in hac conuerſione, qua panis, & uinum in corpus, & ſanguinem Chriſti tranſſubſtantiatur: panis, & uinũ ſecundum ſe, & quodlibet ſui deſinunt, manentibus accidentibus, quibus deſinentibus, ſuccedit corpus Chriſti, quod non de nouo producitur; ſed præexiſtens incipit de nouo eſſe ſub illis accidẽtibus. Nihilq;, qđ eſt aliquid ipſius panis, uel uini: nõ materia, nõ forma, non aliqua pars eius intrat, coniungitur, aut manet in, uel cũ corpore Chriſti, & ſanguine ſub accidẽtibus remanẽtibus. Hæc eſt catholica ueritas: hic intellectus, quem in omnibus ſermonibus conuerſionem iſtam exprimentibus concipere oportet, & tenere: & quibuſcunq; ſermonibus: exprimatur conuerſio, ac tranſſubſtantiatio panis, & uini in corpus Chriſti: nihil aliud intelligitur per conuerſionem & tranſſubſtantiationem, quã omnimoda panis, & uini deſitio: & corporis, & ſanguinis Chriſti ſub remanentibus accidentibus ſucceſſio. Et ad hunc intellectum debent retorqueri, & exponi.

Veritas tenẽda circa conuerſionẽ præmittitur, & ſummatim epilogatur.

Sed nũc uidendũ, quæ locutiones ſecundũ ſermonis proprietatẽ ſunt concedendæ. ¶ Pro quo aduertendũ: ꝙ duplices poſſunt formari propoſitiones in propoſito. Quædam, in quibus panis, quod importat terminũ a quo conuerſionis: & corpus Chriſti, quod importat terminum, ad quem ſunt extrema totalia: quędam in quibus non ſunt totalia extrema. Propoſitiones, in quibus panis, & corpus Chriſti ſunt totalia extrema ſunt ſimpliciter falſę de rigorę uerborum: ſiue ſint de ineſſe, ſiue de poſſibili, etiam cuiuſcunq; temporis præſentis, præteriti, uel futuri. Cuius ratio eſt: quia omnis propoſitio de ineſſe affirmatiua cuiuſcunq; temporis fuerit, importat unionem extremorum pro tempore per copulam importato i. quæ impor-

tat per subiectum & prędicatum sunt idem: siue magis logice loquendo, ꝙ extrema .s. subiectum, & prædicatum supponant pro eodē. Si aūt fuerit de possibili: importat unionem illā esse possibilem pro aliquo tpe. Hinc est illud, ꝙ nunquam propositio de inesse: de præterito, uel de futuro est uera: nisi sua de præsenti aliqñ fuit, uel aliqñ erit uera: quia omne tēpus præteritū aliqñ fuit præsens: & omne futurū aliquando erit præsens. Sic nunquam propositio de possibili est uera: nisi sua de inesse sit possibilis. Cū ergo hæc: panis est corpus Christi, simpliciter est impossibilis: ideo omnes illæ sunt falsæ, & impossibiles: panis erit corpus Christi: corpus Christi fuit panis: panis potest esse corpus Christi. panem possibile est esse corpus Christi. Similiter & earū conuersæ. Et quia non sunt dabiles aliæ propositiones affirmatiuæ de esse, & possibili a prædictis, in quibus sunt totalia extrema: sequitur, quod dictū est: ꝙ oēs tales sunt falsæ.

C ¶ Propositiones uerò, in quibus non uterq; terminorū panis, & corpus Christi est totale extremū, sed ad minus unus eorum est pars extremi sunt in duplici differentia. Aut sunt ambo recti casus: aut alter eorū est obliqui casus. Si ambo sunt recti casus: tunc prædicantur mediante uerbo fit, efficitur, incipit esse: & si qua sunt similia. Et tunc ad ueritatē talis requiritur: ꝙ extrema ad minus successiuè supponant pro eodē. Vnde illa, albū fit nigrū: nunquā erit uera: nisi illud, quod iam est albū: aliquando fit nigrū ita ꝙ pro illo, prō quo albū supponit: aliquando supponat nigrū. Sic de illa. Peccator fit iustus: persecutor fit discipulus, & similibus. Vnde illa est simpliciter falsa. Homo fit asinus: homo fit cadauer: embrio fit hō: quia illud, ꝙ est homo: totū .s. cōpositū nūquā erit: nec fuit illud ꝙ ē, uel erit cadauer. Cōpositū .n. ex materia, & forma cadaueris, nunquā fuit homo, licet materia hominis potest fieri materia cadaueris. Et materia embrionis potest fieri materia hominis. Et materia hominis fieri potest materia asini, licet per multas transmutationes medias. Et ad hunc intellectum quandoq; (licet impropriè) conceduntur illæ, homo fit cadauer, lignum fit ignis: quia pars hominis, aut ligni fit pars cadaueris, uel ignis. Sed siue propriè, siue impropriè non est illa uera secundum uim uerborum. Panis fit corpus Christi, quia nec nunc, nec posterius, quod est panis, potest esse corpus Christi, ideo nec simul, nec successiue panis, & corpus Christi pro eodem supponunt. Nec pars panis aliquando erit pars corporis Christi, quia in conuersione, panis totus desinit: nec aliquid eius intrat corpus Christi. Vnde omnes illæ sunt simpliciter falsæ, panis fit corpus Christi, panis factus est, aut fiet corpus Christi. Sic de uerbo efficitur, incipit esse, & similibus.

Quę propositiones in hac materia circa panis conuersionē sint propriè aut impropriè admittendę uel respuendę.

D ¶ Si autem alter terminorum ponitur in obliquo: tunc regulariter ponitur cū additione præpositionis ex, de uel in: ita ꝙ ex uel de, additur termino a quo, idest pani, ut ex pane, uel de pane fit corpus Christi. Et tunc præpositio ex, uel de, possunt dicere circūstantiam causæ materialis, uel circumstantiam ordinis; ut cum dicimus. Ciphus fit de, uel ex auro, quoad primum: uel ex mane fit meridies, ut dicitur. 5. Methaph. quoad secundum. Primo modo adhuc falsum est dicere, ex pane fit corpus Christi: quia ualebit ex pane tanquam ex materia fit corpus Christi, quę falsa est: ut iam dictum est. Secundo modo conceditur, quia tunc tantum dicit ordinem substantiæ panis ad præsentiam corporis Christi, & ualet tantum ex, uel de pane fit corpus Christi .i. post desitionem panis fit præsens corpus Christi, siue panis succedit corpus Christi. hoc modo etiā conceditur; ex nō hoie fit hō i. post nō esse hoīs succedit esse hominis: quod nihil aliud est dicere, nisi postquam aliquid nō fuit homo: fit homo. Similiter conceditur, ex non albo fit albū. Quā forte

philo-

philosophus non concederet, nisi propter communem subiectum utriusque termini. Si uerò ponitur præpositio in, addita termino ad quem, id est corpus Christi: ut dicendo. Panis transit, uel conuertitur in corpus Christi, & tunc denotat circonstantiam termini ad quem conuersionis, & ideo ipsa uera est: & inter alias magis propria. Nam tantum ualet, panis transit in corpus Christi. i. panis transit, uel cōuertit: cuius trāsitus, seu conuersionis corpus Christi est terminus ad quē: quod nihil aliud est, nisi quod desitioni panis, quæ transit de esse ad nō esse: terminus ad quē. i. illud, quod succedit, est corpus Xpi. ¶ Ex quibus summarie colligit, quod solum his locutionibus uere exprimitur transsubstantiatio panis in corpus Xpi, in quibus ablatiuo pane additur ex, uel de: aut accusatiuo corpus Xpi, addit præpositio in. Et secunda pro tanto est magis propria: quia non denotat communem materiā utriq; termino cōuersionis. Et ad alterā illarū reducere oportet omnes alias si in ueritate debeant saluari, & hoc uult glo. de conse. dis. 2. quia corpus, super uerbo, conuertuntur. Bñ dicit inquit, conuertunt, uel transsubstantiantur: uel (ut alij dicunt) transeunt, uel transeant: nō fiunt, nec incipiunt. Nihil. n. fit, uel incipit esse corpus Christi. Pōt tñ concedi, quod de pane conficiatur, uel fiat corpus Xpi: sicut de aqua fit crystallus: sed securius non cōcedit hoc. Et ubicunq; inuenitur panis, uel de pane fit, uel conficitur corpus Christi; sic intelligitur. i. transit in corpus Xpi. Vel expone sic. i. sub specie panis, uel latet, uel incipit esse, uel latere corpus Christi, ubi ante cōsecrationem nō erat. Si. n. panis corpus Christi fieret, singulis diebus ei adderetur aliquid, quod prius non erat, & sic semper augmentaret. Item qualiter uniretur diuinitati illæ panis, & istæ. Item si panis est corpus Christi: ergo aliquid, quod non est natum de uirgine, & sic aliquid inanimatū est corpus Christi, ergo est animatum, & inanimatum, ergo non solum de uirgine habuit originē. Non intelligas ergo, quod aliqđ augmētū sumat ex tali conuersione, nec eo modo, quo cibus conuertitur in carnem, sed ibi est corruptio. i. desinit ibi esse substantia panis, & uini, nulla tamen generatio. Vnde non potest dici, quod sit ibi uera transsubstantiatio quantum ad hoc, quod noua essentia ibi generetur. Hæc glo. cuius intentio patet: licet uerba glosatorem theologum non fuisse sua impropriertate demonstrent. Ex his satis patet, quomodo auctoritates suprapositæ, & similes sint moderandæ, & ad sensum catholicum reducendæ. Et tantum de illo.

Epilogus quibus uerbis exprimitur transsubstātiatio panis in corpus Christi. E

DE DIVINISSIMI SACRAMENTI Eucharistiæ ueneratione, seu cultu.

Conc. Trid. sess. 13. c. 5. can. 6.

QVIA autem ex prædictorum omnium inuestigatione, sufficienter patuit in hoc sacramento CHRISTVM contineri, & quoad corpus, & animam ineffabilemque deitatem: restat pro complemento huius quarti membri inquirere quo cultu: quave adoratione diuinissimum illud sacramentum, tam a sacerdote celebrante, quàm a circunstantibus debeat uenerari. K Ad hoc enim statim facta consecratione reuerenter in altum fert hostiam ipsam populo ostendens, quatenus uisa eucharistia ab hominibus,

suppliciter adoretur. ¶ Ad cuius prosecutionem aduertendum: quod communiter ponuntur tres species adorationis large acceptæ, siue uenerationis, quæ græcis frequenter nominantur, uocabulis, scilicet theosebia, siue latria, dulia, hyperdulia. Vtimur autem græcis uocabulis, quia in latino eloquio non habemus nomina simplicia, quibus explicentur, quæ per hæc nomina intendimus designare. Vnde B. Aug. 10. de Ciui. Dei. c. 1. loquens de cultu soli Deo exhibendo, ait. Ad significandum Deo debitum cultum: quoniam mihi satis idoneum non occurrit latinum, græco ubi necesse est, insinuo, quid uelim dicere. Consequenter exponit ibidem: quid nomine theosebia, quid latria significetur. De quo supra lect. 18. dictum est in expositione huius clausulæ præfationis. Adorant dominationes &c. Ideo breuiter per latriam in proposito intelligenda est theosebia. i. cultus, uel seruitus soli Deo debitus, qui & adoratio strictissime sumpto uocabulo, dici solet. ¶ Quia autem Deus colitur actu sacrificij. Est autem sacrificium secundum beatum Augus. 10. de Ciui. Dei. c. 6. omne opus quod agitur, ut sancta societate inhæreamus Deo: relatum scilicet ad illum finem boni, quo ueraciter esse beati possimus. Sequitur: quod omni actu in Deum rationabiliter ordinato deus colitur. Est autem huiusmodi actus duplex: interior, & exterior. Et secundum hoc duplex distinguitur latria. Interior latria, dicitur actus fidei, spei, ac charitatis secundum beatum Aug. in Ench. c. 2. & sequentibus. Hi enim soli in religione, qua Deus colitur, sequendi sunt, ut ibidem dicit c. 3. Harum namque uirtutum actibus debita deo reuerentia exhibetur. Vnde quotiens actum fidei, spei aut charitatis elicio, totiens deum colo: deum ueneror, deum adoro. ¶ Cum enim in deo summum dominium credo, meditor, agnosco, ipsumq; uniuersale principium creatorem, gubernatorem, & principem. In ipso consistere summum dominium, omnisque potestatis plenitudinem, sine cuius nutu nec folium cadit de arbore. In cuius manu omnia sunt posita, cuius uoluntati resistere nullus potest, cuius sapientiam nil latere: prouidentiam cuncta disponere credo. Eius bonitatem liberalissime cõmunicare: a quo oibus donatum est eẽ, uiuere, creata conseruare: conseruata in suos proprios fines fortiter, suauiterq; ordinare, suæque beatitudinis rationalem creaturam participem facere; lapsa reparare: perpetuæ captiuitatis filios præcioso sanguine redimere, redemptos glorificare: nulla sui utilitate, aut necessitate: sed misericordissima, ac perpetua, quæ nos dilexit, charitate: ac cetera innumera infinitæ suæ perfectionis opera mente profiteor. Hæc credendo, ac meditando actu fidei Deum adoro, atq; colo. ¶ Cumq; ex horum pertractatione agnosco ipsum deum esse rationalis creaturæ bonum, quam ad se beatifice possidendum, ac fruendum creauit, in quo tanquam in summi boni possessione quicquid desiderari potest, summe habetur. Ac per hoc assurgo ad concupiscendum ipsum mihi plus omnibus: tanquam summum mihi bonum, & commodum: & propter eum sic possidendum, perpetuo omnia alia paruipendo. Incipio eum diligere amore concupiscentiæ, quoniam est proprius actus spei. Cum uero ultra progredior meditãdo omnem hanc suam liberalissimam diffusionem, non ex præuenientibus creaturæ meritis, sed intrinseca, ac naturali bonitate sua, liuore carens (ut Boetius loquitur me. 5. 3. de conso.) procedere, ac per hoc solum ipsum essentialiter bonum sibi solum sufficientissimum: ac summe perfectum: & propterea ab omni sua creatura coli, reuereri, honorari, timeri, ppter se, & super omnia amari, sibique seruiri, & subijci debere dignissimum esse debitum, & iustissimum. Et idcirco actum perfectæ dilectionis, quo ipsum non propter communicata

Margin notes: August. (beside "Vnde B. Aug. 10."); Adoratio triplex. ; Latria quid est. ; August. (beside "secundum beatum Augus."); Latria duplex. ; August. (beside "Ench."); Quo Deus colitur fide, spe, & charitate. ; G ; Quo spe diligamus.

beneficia, sed propter seipsum elicio. Sint quoque mihi creationis, conseruationis, redemptionis, iustificationis, gratificationis, beatificationis, beneficia uiæ quædam, & effectus excitantes, & ducentes ad diligendum, qui omnium horum est causa. Diligendum dico in se, & propter se finaliter, meq; totum sibi per obedientiam perfectam subijciendum. Hic actus dilectionis perfectus est, & amor amicitiæ, ac fruitio, propriusq; effectus charitatis, quo Deum colo theologica charitate. Hi sunt actus interioris reuerentiæ, honoris, ac cultus latriæ, quibus Deum extollo, magnifico super omnia, tanquam unicum summum bonum adoro. Quippe nihil aliud est Deum adorare, magnificare, extollere, reuereri, nisi Deum talem credere, ut talem desiderare, ac super omnia diligere, quod est ipsum talem, summũ scilicet esse, & sibi, & omnibus dominari uelle, ac per hoc omnia alia æstimare tanquam nihilum coram eo. Nec se, nec aliud uelle sibi præponere, nec amare: hoc est, quod Rabanus super Gen. dicit. Adorare est in Deum tota mentis intentione tendere. Non autem mente tendimus, nisi actu uoluntatis, aut intellectus. ¶ Ecce habes, quid est colere, & adorare Deum actu interiore: quod breuissime dici potest post beatum Augustinum. Ei adhærere fide, spe, & charitate. Hic enim uerus Dei cultus, secundum eum in Ench. c. 4. inchoatꝰ fide, spe tenetur, perficitur charitate, nec tamen abinuicem quatenus perfectæ sint, separantur. Hic est uerus Dei cultus, quo pater cœlestis colitur in spiritu, & ueritate: secundum illud saluatoris. Iohan. 4. Veri adoratores adorabunt patrem in spiritu, & ueritate. Spiritus est Deus, & eos, qui adorant eum in spiritu, & ueritate, oportet adorare. Nam & pater tales quærit, qui adorent eum. Vbi glo. super uerbo. In spiritu, & ueritate. Non in templo, non in hoc monte, sed interius in intimo cordis templo, & in ueritate cognitionis. Hæc glo. Quid est in intimo tẽplo cordis, nisi in amorosa affectione uoluntatis. Nam cor frequenter pro uoluntate ponitur in scriptura. In ueritate agnitionis, in fide trinitatis. ¶ Latria exterior signum est aliquod sensibile in protestationem latriæ interioris exhibitum, ut sunt actus, & gestus exteriores: quibus quis profitetur intus se credere, sperare, & amare eum cui foris exhibetur, ut summum bonum, omnium creatorem, salutis & omnis boni causale principium, atque finẽ. ¶ Sunt autem hi actus ritus quidam, qui secundum christianæ religionis pietatem obseruantur, ut oblatio sacrificij: laudum, & canticorum uocalis prolatio, manuum compositio: aut extensio: pectoris tũsio: capitis nudatio genuum inflexio, corporis totius prostratio, & similia. De hac duplici adoratione loquitur B. Iohan. Damas. in suo quarto. Quia inquit, ex duplici natura compositi sumus, intelligibili. s. & sensibili, duplicem adorationẽ Deo offerimus. s. spiritualem, quæ s. consistit in interiori mentis deuotione, & corporalem, quæ consistit in exteriori corporis humiliatione. Et quia in omnibus actibus latriæ: id, quod est exterius: refertur ad id, quod est interius, sicut ad principalius, ideo ipsa exterior adoratio fit propter interiorem, ut scilicet per signa humilitatis, quæ corporaliter exhibemus, excitetur noster affectus ad subijciendum se Deo; quia connaturale est nobis: ut per sensibilia ad intelligibilia procedamus. Hæc Thom. 2 2. q. 88. arti. 2. Verum signa ista sensibilia æquiuoca sunt, quia & Deo exhibentur, & creaturæ. Non autem simili, sed diuersa intentione. Et secũdum hoc quandoq; sunt signa adorationis latriæ: quandoque duliæ. Cum ergo signa illa exhibentur in protestationem summæ maiestatis, potentiæ, ac bonitatis diuinæ, per ea Deus adoratur adoratione latria: quia ut sic nulli puræ creaturæ sunt exhibenda. Nam si hæc adoratio interior, uel exterior

Margin notes: Raba. — Iohan. 4. — Latria exterior quid e. — H — Ioh. Damas. — Thom.

rior præfata intentione exhibetur alicui, quod nó est uere, & essentialiter Deus, nó est latria, sed idololatria: quia illud, cui impenditur, quodcunque fuerit, citra Deum est, uelut umbra: & idolum respectu Dei ueræ lucis, & perfectissimi entis. unde dicitur idolatria .i. latria exhibita idolo. ¶ Et quia ex actibus frequenter elicitis generatur habitus, latria non solum accipitur pro actu summæ adorationis, sed etiam pro ipso habitu, secundum quam

I acceptionem dicitur uirtus ad religionem pertinens. ¶ Secunda species adorationis est dulia. Et dicitur dulia a dulos græce, quod est seruus latiné. Inde dulia .i. seruitus. Et accipitur dulia tripliciter: proprié, communiter, & communissime. Proprié accipitur pro seruitute, siue reuerentia, quam serui, & subiecti impendere debent dominis suis, & superioribus. Et sic loquitur Aug. 10 de Ciui. Dei c. 1. Ea seruitus, quę debetur hominibus: secundum quam præcepit apostolus: seruos dominis suis subditos esse debere, alio nomine hoc est non latria, græcé nuncupari solet. Vocabulum autem illud græcum non exprimit: sed communi uocabulo a doctoribus communiter dulia nominatur. Et quia duplices sunt serui. Quidam mancipia, seu possessio domini, quibus domini ipsi utûtur sicut ceteris suis rebus ad propriam utilitatem, quibus dominus secundum Aristo. in politicis: principatur dispotico .i. dominatiuo principatu. Alij sunt serui naturaliter: qui carent naturali prudentia; nec uigent naturali ratione. de quibus dicit philosophus. Homines corpore robusti, intellectu autem deficientes: naturali et sunt aliorum serui, qui tamen simpliciter sunt liberi, eisq; domini principantur politice, & ciuiliter. Ad utrosq; extendit se dulia. Est enim dulia proprié accepta, uirtus, qua serui, & subditi suis dominis, & superioribus honorem, ac reuerentiam exhibere debent: secundum id Petri. Serui subditi estote dominis, non tantum bonis, & modestis: sed etiam discholis 1. Petri. 2. Ita in uete. lege secundogeniti primogenitos, ut suos dominos, & maiores adorabant. Vnde Gen. 27. dixit Isaac ad Iacob filium suum. Esto dominus fratrum tuorum, & incuruétur ante te filij matris tuæ. ¶ Dulia uerò communiter sumpta dicitur seruitus quædam reuerentialis, secundum quam rationales, & intellectuales creaturæ se mutuò honore præueniunt: & uenerantur propter quasdam speciales rationes, propter aliquod diuinum, uel uirtuosum in ipsis repertum: aut saltem eis possibiliter non exclusum. Et secundum hoc legitur homines alios quosdam adorasse, qui tamen neque fuerunt ipsorum domini: nec rectores, sed ad captandum beniuolentiam, uel mitigandam iram, aut ad designandum aliquam uirtutem: seu in signum specialis amoris, & amicitiæ. Sic legitur de Moyse in Exod. 18. quod egressus in occursum cognati sui Ietro ipsum adorauit. Sic Iacob de Mesopotamia progrediens: in terram pronus adorauit septies fratrem suum Esau appropinquantem. Gen. 33. Et David adorauit Ionathan

K filium Saul 1. Reg. 20. ¶ Et notanter dictum est propter aliquod diuinum in istis rationabilibus creaturis communiter repertum. Hoc diuinum est, quod sunt conditi ad Dei imaginem. Vnde dicit Damascenus. Cuius gratia nos inuicem honoramus, nisi quia ad imaginem Dei facti sumus, propter quod & 1. Petri. 2. dicitur. Omnes honorate. Nam sicut charitas, & dilectio extendit se ad omnes Dei imagine insignitos: beatitudinis quoque (quam trinitas ipsa est, ad cuius imaginem insigniti sunt) capaces. Et hoc modo extendit se dulia ad omnem creaturam non damnatam. Non enim extenditur ad dæmones, & reprobos per dannationis sententiá a beatitudine perpetuò exclusos. In quibus et si imago Dei quantum ad naturalia perseuerat, nec deleri potest, tamen quia a Deo perpetuò separati,

Dulia.

August.

1. Petri. 2.

Exod. 18.

Gen. 33.

1. Reg. 20.

Quid & quot modis accipitur.

Signa duliæ licet sint æquiuoca aliqua tamen soli Deo sút reseruanda.

beatitudinem

beatitudinem secundum ordinatam Dei potentiam adipisci non possunt, tanq̃ inimici a Deo proscripti, a nobis nullatenus sunt honorandi. Sic et pp alias gratias, & dona gratis data naturalibus superaddita, ut sapientia, uirtus, & cetera dona gratias data, quæ ad ædificationem uel ecclesiæ, uel personæ a Deo donantur, dulia adorantur, quasi in hoc alios non habentes talia præcellentes. Sic in politicis philosophus dicit, ꝙ homines rõne uigẽtes naturaliter aliorum sunt domini, & rectores, & per hoc ceteris magis honorandi. Sic Pharao honorauit Ioseph. Et Nabuchodonosor Danielem. Et lex docet senes honorandos dicens. Coram cano capite consurge, & honora personam senis: & time dominũ Deum tuum. Leuit. 19. Si gratiam Dei habentes honorandi sunt. de quibus B. Grego. super Ezechielem. Boni, & uirtuosi honorandi sunt, ne fortasse per eos ille prouocetur, q eorũ corda inhabitat. Magis aũt creatura iam beata rationabiliter est adoranda. Sic Abraam adorauit angelos Gen. 18. Iosue cecidit pronus in terram adorans angelum. eiusdem 5. ca. Verum, quod intelligi possunt in angelis personam domini adorasse mittentem. Verum quia ut dictum est: signa adorationis exterioris sunt æquiuoca, aliud significantes dum Deo, aliud dum creaturæ exhibentur, propter quod ea, quæ communiori usu ad diuinæ maiestatis protestationem exhibentur; creaturæ exhibenda non sunt. De quo Beatus August. 10. de Ciuitate Dei dicit. Multa de cultu diuino usurpata sunt, quæ honoribus deferuntur humanis siue humilitate nimia, siue adulatione pestifera. Ita tamen quod ea, quibus deferuntur homines: habentur, qui dicũtur colendi uenerandi. Si autem multum eis additur, & adorandi. Quis uerò sacrificandum censuit, nisi ei, quem Deum aut sciuit, aut putauit, aut finxit. Ideoque Iohannes Angelum in Apocal. cap. ulti. sibi loquentem adorare uolens prohibitus est ab eo dicente. Vide, ne feceris. Tum ad ostendendum dignitatem hominis, quam consecutus est per Christum, ut angelis æquetur. Vnde subditur ibidem. Conseruus tuus sum, & fratrum tuorum. Tum ad excludendum idolatriæ occasionem. Vnde subditur. Deum adora. propter occasionis uitationem, Mardocheus noluit adorare superbissimum Aman timens, ne honorem Dei transferret ad hominem, ut dicitur Hester 2. ❡ Dulia communissime sumpta extendit se etiam ad latriam, prout dicit reuerentiam, & honorem exhibitos & minoribus, & paribus, & superioribus; nedum participatum dominium habentibus puta creaturis, sed etiam uniuersalissimo creatori habenti illimitatam, & uniuersalem præsidentiam. Et ita loquitur glo. super illud psal. Domine Deus meus in te speraui. iuncta glo. super illud Psalmus. In ecclesijs benedicite Deo: domino de fontibus Israel. Psal. 67. Domine dicit per omnipotentiam, cui debetur dulia. Deus per creationem, cui debetur latria. Et Beatus Augustinus super illud Matthæ. 4. Dominum Deum tuum adorabis: & illi soli seruies: dicit. Seruitus duobus modis ac diuersa significatione solet appellari. Dicitur enim latria: dicitur & dulia. Sed dulia intelligitur seruitus communis: hoc est, seu Deo, seu homini, seu cuilibet rerum naturæ exhibita. A qua etiam seruitus, id est dules græcè nomen accepit. Latria autem appellatur seruitus illa, quæ sola diuinitatis cultui debita, nec ulla est participanda creaturæ, unde idolatræ nuncupantur. Hæc Augustinus qui duliam in hac auctoritate accepit tertio modo, siue largissimè. ❡ Sed notandum, quod quia in Deo consideramus dignitatem, & perfectionem creaturę incommunicabilẽ secundũ nomen, ut est essentia diuina, & natura, qua creaturę incõicabilis est. Vñ creatura Deus ppriè, uel diuina natura dici nõ põt. Cõsideremus

Margin notes: Grego. — Gen. 18. — August. — Apoc. ulti. — Dulia cõmunissime sumpta extendit se ad latriã. — I. — Psal. — Psal. 67. — August.

remus & in Deo dignitatem communicabilem, non secundū eundem gradum, sed secundum idem nomen: ut sapientiam, potentiam, bonitatem, præsidentiam, dominium. Nam & creatura dicitur potens, sapiens, dominus &c. Ratione perfectionis incommunicabilis creaturæ debetur Deo adoratio latria, quæ simpliciter incommunicabilis est creaturæ: intellige secundum nomen. Ratione perfectionis communicabilis debetur Deo honor, & adoratio communicabilis secundum nomen communicabile, qđ est dulia communiter acceptum. Et sic loquitur glo. allegata. Deo, cui debetur latria. i. honor incommunicabilis quemadmodum deitas est incommunicabilis. Dominium enim communicatur creaturæ secundum q̄ dicimus, q̄ Deus potens facit creaturam potentem. Sapiens est, & facit creaturam sapientem: bonus est, & facit creaturam bonam, ita q̄ participat eius bonitatem. Et secundum hoc debetur ei honor, quia descendit in communionem. s. ratione dignitatum, in quarum participatione dicimus esse creaturam. Et iste honor nominatur nomine communi, quod est dulia. Et ita patet sensus huius glo. Benedicite Deo cui debetur latria. Domino, cui debetur dulia. Vel ut addit in psal. 7. Domine per potentiam, cui debetur dulia. Deus per creationem, cui debetur latria, quia creatio actiua non communicatur creaturæ: sed bene potentia communicatur. ¶ Non tamen intelligenda sunt hæc: q̄ in Deo differat essentia, dominium, sapientia, quasi distinctæ perfectiones: quarum una sit creaturæ communicabilis: alia incommunicabilis. Nam nihil distinctum ab essentia dicit potentia, sapientia &c. In Deo enim est tantum una perfectio, quæ est diuina essentia, & hæc omnibus modis est sapientia, ueritas, & potentia. Nec sapientia plus, uel ueritas est sapientia, quam essentia. Unde non plus distinguitur sapientia ab essentia, a bonitate uel æternitate, quàm sapientia a sapientia. Quod plane dicit B. August. in de triplici habitaculo: Omnia unum sunt in Deo, excepto quod ad relationem pertinet. Nam sapientia, & ueritas Dei, & æternitas, non diuersa sunt sed unum sunt: sicut & omnia. Sapientia enim Dei non magis sapientia, quam ueritas est. Et non magis ueritas, ueritas est, quam sapientia, quam æternitas, quam cetera Dei. Omnia unum enim sunt in Deo: & non solum inter se eadem sunt in Deo: sed non aliud sunt, quam ipse Deus. Hæc illæ. Et ita nec aliquid in Deo realiter communicatur creaturæ, & non aliud, puta potentia, sapientia, non substantia, uel essentia. Nihil enim est, quod in Deo realiter communicatur creaturæ: sed secundum nomen tantum: hoc est nomen potentia, nomen sapientia, uniuoce attribuitur creaturæ, & Deo: & hoc secundum rationem generalem non enim est sapientia Dei eiusdem rationis specificæ, & sapientia creaturæ: quia illa est substantia, ista accidens. Nomen autem Deus, diuinitas, nō attribuitur uniuoce: & proprie creaturæ. Et secundum hoc non sunt rōnes diuersæ adorationis species deberentur Deo. Sed quomodocumq; a nobis consideratur Deus, siue in se absolute, ut infinitæ pelagus substantiæ, siue in ordine ad creaturam, ut creator, dominus, conseruator, per potentiam, sapientiam, bonitatem: semper debetur sibi adoratio latriæ: quia totum est idem in Deo. Nec dulia ista, quæ debetur domino secundū prædictam glo. distinguitur a latria: sed est actus latriæ. Neque dulia accepta distinguitur a latria, nisi sicut genus a specie. Et sicut idem est sortes, & homo, & animal: ita idem actus adorationis: puta quo profiteor Deum summum: infinitum: omnipotentem &c. est actus latriæ, & duliæ generaliter acceptæ. Sic ergo sapientia diuina, & Deus idem sunt: sic dulia Deo debita, & latria idem sunt, sicut animal rationale, & homo, licet nomē dulia generale sit ad actū

Psal. 7.

M

Non sunt diuersę rōnes adorandi in Deo, quāuis nomen adorationis multiplicetur.

August.

Nihil quod est in Deo cōmunicat creaturæ nisi secundum nomen.

adorationis diuinæ;& ad actum adorationis creaturæ. ¶ Licet autem tantum sit una ratio adorationis in Deo, quæ est infinita Dei maiestas: etiam quibuscumq; terminis differentibus exprimatur, est tamen differentia, aut multiplex ratio debiti in creatura: qua ipsa creatura obligatur ad colendum Deum cultu latriæ, secundum multiplicitatem beneficiorum, & gratiarum a Deo acceptarũ: sic debitor est homo ratione beneficij creationis, ratione beneficij redemptionis, iustificationis, glorificationis. Etiam quia non æqualiter oẽs recipiunt, non est æquale debitum, quia iuxta Euãgelicam parabolam. Cui plus committitur, plus debet. Vnde uni dedit dominus duo talenta, alij quinq;. Et plus debuit, cui quinque commisit, quã cui unum. Et sic ex parte commissi, seu accepti non est æquale debitum, tamen æqualis honor: quia honor respondet dignitati: & eadem dignitas est in Deo, qua accipio hoc, & illud. His sententialiter concordat doctor irrefragabilis part. 2. q. 30. ¶ Diuiditur autem communiter dulia primo modo, uel secundo modo accepta, ut. s. tantum creaturæ debetur, in duliã maiorem, & duliam minorem. Dulia maior est tertia species diuisionis principalis, siue primæ suprapositæ, quæ hyperdulia dicitur ab hyper quod est super, quasi excellens dulia. Minor dulia simpliciter obtinet nomen dulia generale sine addito. Hyperdulia est seruitus quædam reuerentialis exhibita ratione excellentiæ singularissimæ, & eminentis in eo, cui exhibetur: qualis est reuerentia exhibita uirgini gloriosæ, in qua est prærogatiua excellentissimæ, & singularissimæ dignitatis, puræ creaturæ concessa, in eo, quod est mater Dei, quæ excellit Cherubin, & Seraphin, & omnes angelicos spiritus. Hæc etiam hyperdulia secundum quosdam, conuenit monarchis ecclesiæ, Papæ, & Imperatori. Quod admitti potest faciendo comparationem statuum, officiorum, & dignitatum in ecclesia militante, ibi manendo præcisẽ. In his enim supremus, & excellentissimus status in spiritualibus est papatus. In secularibus est maiestas imperialis. Sic admittit Papa tanquam supremus Hierarcha in policia ecclesiastica, ut sibi fideles prosternantur usq; ad pedum oscula, non quidem ratione sanctitatis personalis (si recte est sibi conscius, & rationis compos, cum sit homo fragilis, nesciens sicut ceteri an amore, uel odio dignus sit) sed ratione dignitatis sui status, quia uicarius est Christi in terris, qui potestatis plenitudinẽ concessit Petro, & cuilibet suo legitimo successori. Hinc fortassis crucem gerit in sandalijs, quam osculandam offert, tanquam locum gerens crucifixi: honorem illum non sibi usurpans; sed in dominum, cuius signum osculatur retorquẽs. Claues etiam habet in signo, siue armis, quia successor eius est, cui singulariter clauium potestas in sua plenitudine est collata. Sic & reges, & Imperatores patiuntur prostrationes, & usque ad terram genuflexiones sibi exhiberi. Sicut legitur 2. Reg. 14 Dauid non repulit adorantes se super faciem terræ, sed magis petita concessit. In quo non repræhenduntur tanquam honorem sibi indebitum arrogantes. Verum loquendo de hyperdulia comparando ad uniuersitatem creaturarum non potest reuerentia illa hyperdulia nuncupari. ¶ Dulia minor siue simpliciter dicta: est reuerentia communis alicui exhibita non in attestationem alicuius excellentiæ singularissimæ, sed secundum rationem excellentiæ communem multis, qualis est reuerentia exhibita prælatis inferioribus, in sacris ordinibus constitutis, aut in dignitatibus, personis uirtuosis, hominibus sapientia præexcellentibus, immo & beatis angelis, & animabus sanctis, potẽtibus nobis ferre auxilium, aut nostram indigentiam releuare. Vel secundum suam generalitatem, quibuscumq; creaturis rationalibus, & intelle-

Marginalia: N — Matth. 25. — O — Hyperdulia — Con. Triden sess. 25. cap. de inuocatione sanctorum. — 2. Reg. 14.

tioné subiecti uocalis:copula ad prolationem copulæ uocalis: prędicatum ad prædicatum:licet mentalis maneat desinente uocali. Manent enim partes mentalis simul:non sic uocalis. Consequenter dicitur: ꝙ uocalis tunc uera est:quando res ita se habent, sicut ipsa significat, uel significaret: si aliquis eá appræhenderet, & eius mentalem formaret: unde si quis dicat, deus est:uera est:etiá si nullus eam appræhendit. Sicut etiam euangelium in libro scriptum:uerú est, etiam dum nullus ipsum appręhendit. Significat aút uocalis, qñ est:tunc.n.mouet ad formandú mentalé per partes: & nó quãdo esse desijt. Verú in hoc non stat pondus præsentis disputationis: sed in hoc solú, quod tempus importat copula, est, in prędicta propositione: quia si pręcise importat tempus suæ prolationis: uel etiam prolationis totius orationis: hoc est corpus meú, adæquate indubie in casu illo est falsa: quicquid etiá demonstretur per pronomen hoc: quia prædicatú corpus meum: non supponit: cú pro toto tépore prolationis, non sit corpus Christi secúdum casum: Qñ ad prolationem uocalis propo. formať mentalis.

Q ¶ Idcirco notandum: ꝙ est, in dicta oratione, quia præsentis temporis: tépus pręsens importat. Cú auté pręsens tempus sit diuisibile (quia non pono instantia indiuisibilia) dubitari pót: quanto tempore possimus uti pro tempore præsenti. Ad quod dicendum tanto, quantó placet: ita tñ, ꝙ includat præsens nunc. Vnde possumus uti pro tempore præsenti hora præsenti: die præsenti: mense pręsenti: anno præsenti. hoc est hora includente præsens núc: die includente præsens nunc: & sic de alijs. Cum autem aliquo temporis spatio utimur pro præsenti. (exempli causa præsenti die) quicquid est pro aliqua parte hodiernú diei, præsens dicitur esse illa die, siue hodie: & ita esse. Quamuis ergo est, dicit tempus præsens: est tamen in beneplacito proferentis, quanto tempore uelit uti pro præsenti: an magno, paruo, uel instanti, si poneretur. Et secundum hoc uariantur propositiones in ueritate, & falsitate.

R ¶ Per hoc ad propositum. Dico, ꝙ in illa, hoc est corpus meum: hoc demonstrat corpus Christi, in quod conuertendus est panis speciebus uisibilibus subiectus, ut dictum est. Est significat præsens tempus includens prolationem huius uocalis cum instanti terminante ipsum quod, est primum instans non esse eius: quod est instans conuersionis, ut ualeat tantum hæc oratio; hoc est corpus meum. i. hoc contentum, in quod conuertendus est panis &c. in aliqua parte temporis includentis prolationem, & instans terminans, est corpus meum. Et hoc est uerum: etiam si de nouo corpus Christi inciperet esse simpliciter in instanti conuersionis. Nã de eo uerum est dicere: ꝙ est: quia est contentú sub speciebus in primó nó esse prolationis uerború, quod est suppositione est pars temporis præsentis importati per est. Et hanc responsionem tangit Sco. in 4. distin. 8. q. 2. post tredecim conclusiones, quas ponit ad inuestigandum: quando propositio sit uera, quid importet uerbum est: & quid demonstret pronomen, hoc. Tandem declinat ad hoc, ꝙ est importat tempus secundum intentionem exprimentis: & quantum est in se, & in quantum est minister dei, qui orationi assistit secundum intentionem, quam habere debet minister ad faciendú, quod sic intendit. Hæc autem est: ut tota oratio referatur ad ultimum instans prolationis ipsius orationis, siue hoc sit ex uirtute sermonis, siue ex determinatione proferentis, & hoc non tantum in se, sed in ordine ad principale agens assistens ad agendú. ¶ Et per hoc ad rationé in principio huius lectionis factá dicitur, ꝙ pronomen hoc, demonstrat ad intellectú corpus Christi, pro quo & supponit. Et demonstrat ad sensum substantiam panis, & species quas connotat, ut dictum est. Et licet corpus Christi non sit præsens, dum oratio profertur, sufficit; ꝙ sit præsens in tempore præsen- Quid demóstret (hoc est) quale tépus significat.

ti, quod

ti, quod per copulam est, importatur. Est enim importat totum tempus includens tempus prolationis,& instans conuersionis tanquam præsens,ex intentione, quam habere debet proferens sacerdos, & ita erit simpliciter uera. ¶ Verum quicquid sit de hac disputatione logica, hoc tenendum est, S ꝙ hæc oratio non est forma sacramentalis,ut uera, sed ut tale signum præcedens forte tempore,uel ad minus natura, suam ueritatem.i.conuersionē, ꝑ quā proposit o est uera. Et nec ut uera, nec ut falsa est conuersiua, sed ut sic tanquam dispositio præuia a deo instituta ad effectum sacramentalem, cui dominus ex pacto assistit ad causandum talem effectum in termino suę prolationis,siue significet hoc,siue aliud,siue uera,siue falsa. Non itaq; necesse est ministro de eius ueritate disputare. Sufficit ei intendere proferre hanc orationem eo modo, & fine quo Christus instituit eam proferendā. Et hæc est intentio debita,quā habere debet actualiter, uel habitualiter,ut declaratū est lec. 6. qua existente,& ipso orationem uocaliter distincte proferente,assistit deus ad perficiendum effectum, etiam si sacerdos ipsa uerba tanquam imperitus latini idiomatis,non intelligeret,aut actu ad eorum significationem non attenderet. Nec cautum est celebranti in hora consecrationis secum disputare, ac sollicite intendere,quid per pronomen demonstret,sed attendat,ut uerba integre proferat, uelitq; hoc fieri ad uerborum a se prolatorum expressionem, quod Christus instituit, & ecclesia credit. ¶ Ostensa nunc utcunq; ueritate huius orationis, hoc est corpus meum, T quæ est forma consecrationis. Etiam paululum addendum est de eius congruitate, quantum ad singulos terminos in ea positos. Congruitate non dico grammaticali,quæ manifesta est,sed uerborum in ea ordinatorum aptitudine,& conuenientia ad rem ipsam, quę ibi significatur, & agitur. Posset enim alicui uideri,ut arguendo recitat doc. irrefragabil. parte. 4.quęst. 33. membro. 3. articu. 2 ꝙ inepte poneretur hoc pronomen, hoc,pro subiecto,ꝙ secundū uim uocabuli demonstrat id,quod est in prospectu proferentis, nihil autem tale, nec panis, nec species (siquidem hęc tantum sunt præsentia in prospectu proferentis) nihil horum est corpus Christi. Ideo ponendum erat aliud subiectum expresse importans idem cum prędicato: ut ab omnibus audientibus, & proferentibus statim depræhenderetur eius ueritas. ¶ Item quia forma ista conuersiua,qua transsubstantiatur panis in corpus Christi,quæ fit prolatione facta, in ipsaq; uirtus infinita, per quam creata sunt omnia operatur, quodammodo creans sub his speciebus corpus Christi quantum ad nouam eius præsentiam. Opera autem creationis per uerbum fiat, imperatiui modi exprimuntur, ut est illud. Fiat lux. Gen. 1. fiat arida &c. Conuenientius fuisset ponere uerbum transitionem, & productionem sub tempore futuro, & modo imperatiuo importans: ut fiat, uel conuertatur, aut simile, quam uerbum est: quod est substantiuum importans subsistentiam rei, non transitionem, & hoc indicatiue sub tempore præsenti. ¶ Item in cæteris sacramentorum formis ponitur uerbum importans operationem ministri circa materiam sacramenti: ut baptizo, confirmo, inungo, absoluo. Ideo, & hic poni deberet huiusmodi uerbum, ut conficio: uel reficio, ut sic exprimeretur, non solum operatio dei inuisibiliter operantis, sed etiam ministri uisibiliter circa materiam aliquid actitantis. Præterea cum hoc sacramento reficitur anima tanquam cibo uitæ,& caro magis conuenit cibo,& refectioni, quam corpus, quod ossa includit, magis erat dicendum, hoc est caro mea. Vnde & dominus ait. Caro mea uere est cibus. Et panis, cuius partes sunt eiusdem rationis, expressius significat carnem Christi homogeneam, quam corpus, Ioh. 6.

Pulchre ostenditur consecratiōis formæ congruentia

quod habet partes similes, & dissimiles. Vnde & Christus. Panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi uita. Caro dicit, non corpus. Item transsubstantiatio secundum rationem nominis, dicit substantiam mutatam in substantiam: ideo magis dicendum fuit. hoc est substantia mea. Praeterea magis dicendum erat corpus Christi, quam meum, quia proferuntur a sacerdote loquente de Christo in tertia persona. Qui pridie quam pateretur, accepit, benedixit, fregit. Vel si relatio fit ad Christum, magis dicendum fuisset: hoc est corpus tuum. ¶ Item licet Christus dixit discipulis suis. In nomine meo dæmonia eijcient, tamen discipuli eijcientes dixerunt in nomine Christi: sicut Paulus dixit spiritui phitonissę. Præcipio tibi in nomine Iesu Christi exire ab ea. Et Petrus Acto. 3. In nomine Iesu Christi nazareni surge, & ambula. Dicendo etiam corpus Christi omnis dubietas tolleretur, & error simplicium dubitantium: uel putátiũ sacerdoté loqui in persona sua. ¶ Ad congruitatis ostensioné, & obiectorum solutionem notat sanctus Bonauen. post Alex. dist. 8. quarti. q. 7. ꝙ hæc oratio singulariter significatiua est inter omnes orationes. Nam aliæ orationes tantum sunt indicatiuæ ueritatis, uel existentiæ eius, quod significant. Hæc autem quod significat, efficit, & operatur. Nec solum est oratio hæc singularis comparando ad alias communes locutiones, sed etiam singularis comparando ad alias formas sacramentales. Sicut & hoc sacrm̃ non solum omniũ aliorũ dignissimũ est, sed & supermirabile, & singularissimũ. Vnde sicut sex notantur in hoc uenerabili sacraméto singularia: ita eadem singulariter oportuit per eius formá designari ¶ Primum est mirabilis illa conuersio panis in corpus Christi: cuius conuersionis mira singularitas in superioribus exposita est, ideo oratio, quæ dicitur forma huius sacramenti: nedú est significatiua, sed operatiua. Efficit enim, quod significat tanquam causa sine qua nõ, ut supra lec. 47. dictum est. ¶ Secundum, ꝙ operatio illa, siue conuersio ad successiuam orationis prolationem facta, non est successiua: sed instantanea. ¶ Tertiũ, ꝙ non est operatio, siue productio alicuius rei nouæ, uel non existentis: sed terminus eius est ens actu completum, substantialiter non mutatum. ¶ Quartum, ꝙ conuersio illa terminatur ad illud ens. s. corpus Christi, ut est signũ alterius, uidelicet corporis Xp̃i mystici, ecclesiæ. s. fidelium quæ est corpus capitis Christi secundum apostolũ. Dedit illũ caput supra omné ecclesiam, quæ est corpus eius. ¶ Quintum, ꝙ hæc conuersio fit uirtute uerbi increati, non tamen sine ministro sacerdote uerba certa super materiá certá cũ intentione debita proferente. ¶ Sexto, ꝙ sacerdos nulla operationem habet præter uerborũ prolationé circa materiã conuertendã. Siquidem ad effectũ conuersionis non requiritur, quod sacerdos materiam. s. panem, & spẽs tangat, leuet, frangat, aut dispenset. Sine omnibus his sola uerborum prolatione, cum intentione consecrandi, fit cõuersio: et si nec tangat, dispensent, frangat, aut sumat. Non sic in alijs sacris. In baptismate non sufficit prolatio uerborũ super puerũ, & aquá, sed requiritur lotio in aqua, quæ est operatio sacerdotis baptizantis. Et in confirmationis unctio in fronte confirmãdi, quæ similiter est operatio episcopi confirmatoris: sine quibus nihil efficiunt uerba. ¶ Hęc sex subtiliter, & aptissime designantur per quatuor uerba formę. Nã quia forma est operatiua: per subiectũ eius significari oportuit & conuersum, & illud, in quod erat conuertendũ; siue conuersio nõ designaretur operatio sine eo, in quod cõuersio fit, non esset uera oratio. Et cum illud importatur per pędicatum, oportuit illud designari & per subiectum. Sed illa duo in subiecto per terminum simplicem unum tantum modum significandi habenté, fieri nõ potuit: quia

Quod o͠ia illa quatuor uerba aptè, ut congruè sunt posita.

uno

uno modo significanda non erant. Nec apte in breui forma uerborum: quam oportuit distincte proferre, poneretur ex multis terminis complexũ. Ideo aptissime positum est pronomen demonstratiuum hoc: quod unicum in uoce ad intentionẽ debitã proferentis haberet duplicẽ demonstrationẽ ad sensum,& ad intellectũ. Ad sensum demõstraret panis substantiã sub uisibilibus speciebus præsentem cõuertendã. Et ad intellectum,corpus Christi nondum præsens tanquam huius conuersionis terminũ. Pro isto supponẽdo:illas cõnotando: quod sic aptissime fit per pronomen demonstratiuum, quod ex primeua institutione habet demõstrare ad intentionẽ ministri conficientis. Nec oportuit illã significationẽ patere omnibus idiotis,cum secretissimũ est huius sacramenti mysterium: ut uult Diony. in de ecclesiastica hierarchia. Neq; ab intellectu significationis orationis dependet uirtus cõsecrationis:ut dictũ est. Hæc quoad pronomen hoc. ¶ Quia ẽt terminus huius conuersionis,quæ principaliter in oratione significatur:est actu ens non mutatũ substantialiter:non debuit poni uerbũ mutationem eius importans: puta fieri:sicut dicimus ex aere aquam fieri:ubi importatur substantialis mutatio termini: quia productio aquæ simpliciter per uerbum fieri: sed debuit poni per uerbum essendi: ut significaretur conuersio esse sine mutatione termini. Et quoniam conuersio illa fit non successiue:sed instãtanee: ubi simul est fieri,& factum esse: instans etiam conuersionis non diuiditur a tempore prolationis per tempus, uel instans medium, quasi post prolationem futurum, sed instans terminans prolationem, ipsum est instans conuersionis. Ideo uerbum essendi non debuit esse futuri temporis: sed præsentis temporis, quia terminus rei præsentis,præsens iudicatur. Et licet uirtus conuersiua sit infinita, uirtus scilicet uerbi increati,per quod facta sunt oĩa: tamen per hanc in illa conuersione nihil nouum creatur. Neq; conuersio illa est ad nouã præsentiam corporis Christi:tamquam ad terminũ formalẽ:sed ad ipsum corpus Xpi:ad cuius substantialẽ existentiã definit esse panis conuersus:ut dictũ est lec.40. Ideo non dicitur conuersio hic trãslocatio,sed trãssubstãtiatio Corpus aũt Christi in hac cõuersione nõ creatur: quia ante fuit:& per conuersionẽ transsubstantialiter non mutatur:ideo nõ debuit poni uerbum imperatiuũ.uocans rem de nõ esse ad esse:fiat,uel creetur:sed uerbũ est, substantiuum significans immutatã,& semper existẽtẽ corporis Christi substantiã. Hoc de uerbo est. ¶ Quia etiam conuersio fit panis in corpus Xpi, tanquã in signũ alterius:quia corpus Christi res est sacri panis: & sacrm corporis mystici,quod ex multis membris diuersorum officiorum cum uno capite Xpo connectitur,signans unionẽ membrorũ fideliũ cũ Christo,nõ sufficit dicere,caro. Quod licet sufficeret ad rationẽ cibationis spiritualis exprimẽdã (propter quod Xps cũ de cibo loquitur:utitur nomine caro) ad signandũ aũt utrũq;,quod pertinet ad rationẽ sacri.dicẽdũ erat corpus.quod cõe est ad totũ homogeneũ,& ęterogeneũ. Vnde in institutione sacramenti dixit Christus. Accipite &c. hoc est corpus meũ. Et licet panis, quia cibus, & eiusdẽ rationis in suis partibus,apte significet carnẽ Christi,quia tamẽ ex multis granis conficitur p aquę admixtionẽ unitis, & in pastã redactis apte significat corpus Christi ex multis mẽbris connexũ,anima eius sacrosancta uiuificatũ, ut uult beatus Aug. super Iohannẽ. Vt ergo utrumq; significaretur:& corpus Christi ut cibus uitæ,& ut mystici corporis significatũ,cõgruẽtius dicitur corpus,quã caro. Quia etiam tota operatio ista fit uirtute uerbi increati, hoc sacramentum instituentis, & dispensantis sub hac uerborum forma: minister ex potestate a deo sibi tradita hoc idem ministerium aliter facturus eadem uerba assumit: non tamen in sua, sed in Christi

1. Cor. 12.

Y

Auguſt. quitur ibidem. Calix ſanguis efficitur. Similiter & beatus Aug. uarie loquitur. Nam in lib. ſententiarum proſperi. Cæleſtis panis, qui Chriſti caro eſt. Et ſequitur ibidem quaſi ſe exponens. Vocatur corpus Chriſti: cũ ſit reuera ſacramentum. Idem in ca. Qui manducat. de conſe. diſt. 2. Panis eſt corpus Chriſti. Calix ſanguis. Idẽ lib. 4. de trini. Corpus, & ſanguinem Chriſti dicimus: quod ex fructibus terræ acceptũ, & prece myſtica conſecratũ recte ſumimus ad ſalutem ſpiritualem. Quod autem ex fructibus terræ acceptũ eſt, & prece myſtica conſecratum: panis eſt. Dicit ergo panẽ eſſe corpus Chriſti. Item per fit, exprimit in c. Non omnis ea. diſt. ubi dicit. Non omnis panis, ſed accipiens benedictionem Chriſti, fit corpus Chriſti. Item in c. utrum ſub figura. in ea. diſt. exprimit per præpoſitiones ex, & in. unde ait. Ex ſubſtantia panis, & uini corpus Chriſti myſtice conſecratur. Et ſequitur. Corpus Chriſti & ſanguis in uirtute ſpirituſſancti ex panis, & uini ſubſtantia efficitur, & ſequitur. Ipſe ſcilicet Chriſtus eſt, qui per ſpiritum ſanctum: hanc uidelicet panis ſubſtantiam, ſuam efficit carnem: & tranſit uinum in ſanguinem. Item in confeſſione Berengarij, ut habetur eadem diſt. Ego Berengarius profiteor eandem fidem me tenere de ſacramentis dominicę menſę, quẽ hæc ſancta ſynodus auctoritate euãgelica, & apoſtolica tenendam tradidit: mihiq; firmauit: ſcilicet panem, & uinũ, quæ in altari ponuntur: non ſolũ ſacramentum, ſed etiã uerum corpus, & ſanguinem domini noſtri Ieſu Chriſti eſſe. Item Euſebius Emiſſenus de conſe. diſt. 2. c. quia corpus. ſic exprimit. Inuiſibilis ſacerdos uiſibiles creaturas in ſubſtantiam corporis, & ſanguinis ſui uerbo ſuo ſecreta poteſtate conuertit. Sequitur. In Xpi ſubſtantiã terrena, & mortalia conuertuntur. Ecce omnibus modis in lectionis huius principio propoſitis: ſancti utũtur de uenerabili euchariſtia dogmatizantes. Sed uidendũ, qui modi ſint proprij: qui figuratiui: ut obſcura exponantur: & ad ſermonis proprietatem, quę ſunt minus propria: reducantur: quod & gloſę dictarũ auctoritatũ faciunt.

B ¶ Suppono itaq; ex frequenter dictis: ꝙ in hac conuerſione, qua panis, & uinum in corpus, & ſanguinem Chriſti tranſſubſtantiatur: panis, & uinũ ſecundum ſe, & quodlibet ſui deſinunt, manentibus accidentibus, quibus deſinentibus, ſuccedit corpus Chriſti, quod non de nouo producitur; ſed præexiſtens incipit de nouo eſſe ſub illis accidẽtibus. Nihilq;, qđ eſt aliquid ipſius panis, uel uini: nõ materia, nõ forma, non aliqua pars eius intrat, coniungitur, aut manet in, uel cũ corpore Chriſti, & ſanguine ſub accidẽtibus remanẽtibus. Hæc eſt catholica ueritas: hic intellectus, quem in omnibus ſermonibus conuerſionem iſtam exprimentibus concipere oportet, & tenere: & quibuſcunq; ſermonibus: exprimatur conuerſio, ac tranſſubſtantiatio panis, & uini in corpus Chriſti: nihil aliud intelligitur per conuerſionem & tranſſubſtantiationem, quã omnimoda panis, & uini deſitio: & corporis, & ſanguinis Chriſti ſub remanentibus accidentibus ſucceſſio. Et ad hunc intellectum debent retorqueri, & exponi. Sed nũc uidendũ, quæ locutiones ſecundũ ſermonis proprietatẽ ſunt concedendæ. ¶ Pro quo aduertendũ: ꝙ duplices poſſunt formari propoſitiones in propoſito. Quædam, in quibus panis, quod importat terminũ a quo conuerſionis: & corpus Chriſti, quod importat terminum, ad quem ſunt extrema totalia: quędam in quibus non ſunt totalia extrema. Propoſitiones, in quibus panis, & corpus Chriſti ſunt totalia extrema ſunt ſimpliciter falſę de rigore uerborum: ſiue ſint de ineſſe, ſiue de poſſibili, etiam cuiuſcunq; temporis præſentis, præteriti, uel futuri. Cuius ratio eſt: quia omnis propoſitio de ineſſe affirmatiua cuiuſcunq; temporis fuerit, importat unionem extremorum pro tempore per copulam importato i. quæ impor-

Veritas tenẽda circa conuerſionẽ pręmittitur, & ſummatim epilogatur.

tat per subiectum & prędicatum sunt idem: siue magis logice loquendo, ꝙ extrema .s. subiectum, & prædicatum supponant pro eodē. Si aūt fuerit de possibili: importat unionem illā esse possibilem pro aliquo tpe. Hinc est illud, ꝙ nunquam propositio de inesse: de præterito, uel de futuro est uera: nisi sua de præsenti aliqñ fuit, uel aliqñ erit uera: quia omne tēpus præteritū aliqñ fuit præsens: & omne futurū aliquando erit præsens. Sic nunquam propositio de possibili est uera: nisi sua de inesse sit possibilis. Cū ergo hæc: panis est corpus Christi, simpliciter est impossibilis: ideo omnes illæ sunt falsæ, & impossibiles: panis erit corpus Christi: corpus Christi fuit panis: panis potest esse corpus Christi. panem possibile est esse corpus Christi. Similiter & earū conuersæ. Et quia non sunt dabiles aliæ propositiones affirmatiuæ de esse, & possibili a prædictis, in quibus sunt totalia extrema: sequitur, quod dictū est: ꝙ oēs tales sunt falsæ.

C ¶ Propositiones uerò, in quibus non uterq; terminorū panis, & corpus Christi est totale extremū, sed ad minus unus eorum est pars extremi sunt in duplici differentia. Aut sunt ambo recti casus: aut alter eorū est obliqui casus. Si ambo sunt recti casus: tunc prædicantur mediante uerbo fit, efficitur, incipit esse: & si qua sunt similia. Et tunc ad ueritatē talis requiritur: ꝙ extrema ad minus successiue supponant pro eodē. Vnde illa, albū fit nigrū: nunquā erit uera: nisi illud, quod iam est albū: aliquando fit nigrū ita ꝙ pro illo, pro quo albū supponit: aliquando supponat nigrū. Sic de illa. Peccator fit iustus: persecutor fit discipulus, & similibus. Vnde illa est simpliciter falsa. Homo fit asinus: homo fit cadauer: embrio fit hō: quia illud, ꝙ est homo: totū .s. cōpositū nūquā erit: nec fuit illud ꝙ ē, uel erit cadauer. Cōpositū. n. ex materia, & forma cadaueris, nunquā fuit homo, licet materia hominis potest fieri materia cadaueris. Et materia embrionis potest fieri materia hominis. Et materia hominis fieri potest materia asini, licet per multas transmutationes medias. Et ad hunc intellectum quandoq; (licet improprie) conceduntur illæ, homo fit cadauer, lignum fit ignis: quia pars hominis, aut ligni fit pars cadaueris, uel ignis. Sed siue proprie, siue improprie non est illa uera secundum uim uerborum. Panis fit corpus Christi, quia nec nunc, nec posterius, quod est panis, potest esse corpus Christi, ideo nec simul, nec successiue panis, & corpus Christi pro eodem supponunt. Nec pars panis aliquando erit pars corporis Christi, quia in conuersione, panis totus desinit: nec aliquid eius intrat corpus Christi. Vnde omnes illæ sunt simpliciter falsæ, panis fit corpus Christi, panis factus est, aut fiet corpus Christi. Sic de uerbo efficitur, incipit esse, & similibus.

Quę propositiones in hac materia circa panis conuersionē sint propriè aut impropriè admittendę uel respuendę.

D ¶ Si autem alter terminorum ponitur in obliquo: tunc regulariter ponitur cū additione præpositionis ex, de uel in: ita ꝙ ex uel de, additur termino a quo, idest pani, ut ex pane, uel de pane fit corpus Christi. Et tunc præpositio ex, uel de, possunt dicere circūstantiam causæ materialis, uel circumstantiam ordinis; ut cum dicimus. Ciphus fit de, uel ex auro, quoad primum: uel ex mane fit meridies, ut dicitur. 5. Methaph. quoad secundum. Primo modo adhuc falsum est dicere, ex pane fit corpus Christi: quia ualebit ex pane tanquam ex materia fit corpus Christi, quę falsa est: ut iam dictum est. Secundo modo conceditur, quia tunc tantum dicit ordinem substantiæ panis ad præsentiam corporis Christi, & ualet tantum ex, uel de pane fit corpus Christi .i. post desitionem panis fit præsens corpus Christi, siue panis succedit corpus Christi. hoc modo etiā conceditur; ex nō hoie fit hō i. post nō esse hoīs succedit esse hominis: quod nihil aliud est dicere, nisi postquam aliquid nō fuit homo: fit homo. Similiter conceditur, ex non albo fit albū. Quā forte

philo-

philosophus non concederet, nisi propter commune subiectum utriusque termini. Si uerò ponitur præpositio in, addita termino ad quem, id est corpus Christi: ut dicendo. Panis transit, uel conuertitur in corpus Christi, & tunc denotat circonstantiam termini ad quem conuersionis, & ideo ipsa uera est: & inter alias magis propria. Nam tantum ualet, panis transit in corpus Christi. i. panis transit, uel cōuertitur: cuius trāsitus, seu conuersionis corpus Christi est terminus ad quē: quod nihil aliud est, nisi ꝙ desitioni panis, quæ transit de esse ad nō esse: terminus ad quē. i. illud, quod succedit, est corpus Xp̄i. ¶ Ex quibus summarie colligit, ꝙ solum his locutionibus uere exprimitur transsubstantiatio panis in corpus Xp̄i, in quibus ablatiuo pane additur ex, uel de: aut accusatiuo corpus Xp̄i, addit præpositio in. Et secunda pro tanto est magis propria: quia non denotat communem materiā utriq; termino cōuersionis. Et ad alterā illarū reducere oportet omnes alias si in ueritate debeant saluari, & hoc uult glo. de conse. dis. 2. quia corpus, super uerbo, conuertuntur. Bn̄ dicit inquit, conuertunt, uel transsubstantiantur: uel (ut alij dicunt) transeunt, uel transeant: nō fiunt, nec incipiunt. Nihil. n. fit, uel incipit esse corpus Christi. Pōt tn̄ concedi, ꝙ de pane conficiatur, uel fiat corpus Xp̄i: sicut de aqua fit crystallus: sed securius non cōcedit hoc. Et ubicunq; inuenitur panis, uel de pane fit, uel conficitur corpus Christi; sic intelligitur. i. transit in corpus Xp̄i. Vel expone sic. i. sub specie panis, uel latet, uel incipit esse, uel latere corpus Christi, ubi ante cōsecrationem nō erat. Si. n. panis corpus Christi fieret, singulis diebus ei adderetur aliquid, quod prius non erat, & sic semper augmentaref. Item qualiter uniretur diuinitati illæ panis, & istæ. Item si panis est corpus Christi: ergo aliquid, quod non est natum de uirgine, & sic aliquid inanimatū est corpus Christi, ergo est animatum, & inanimatum, ergo non solum de uirgine habuit originē. Non intelligas ergo, quod aliqđ augmētū sumat ex tali conuersione, nec eo modo, quo cibus conuertitur in carnem, sed ibi est corruptio. i. desinit ibi esse substantia panis, & uini, nulla tamen generatio. Vnde non potest dici, ꝙ sit ibi uera transsubstantiatio quantum ad hoc, ꝙ noua essentia ibi generetur. Hæc glo. cuius intentio patet: licet uerba glosatorem theologum non fuisse sua improprietate demonstrent. Ex his satis patet, quomodo auctoritates suprapositæ, & similes sint moderandæ, & ad sensum catholicum reducendæ. Et tantum de illo.

Epilogus quibus uerbis exprimitur transsubstātiatio panis in corpus Christi. E

DE DIVINISSIMI SACRAMENTI Eucharistiæ ueneratione, seu cultu.

Conc. Trid. ses. 13. c. 5. can. 6.

QVIA autem ex prædictorum omnium inuestigatione, sufficienter patuit in hoc sacramento CHRISTVM contineri, & quoad corpus, & animam ineffabilemque deitatem: restat pro complemento huius quarti membri inquirere quo cultu: quave adoratione diuinissimum illud sacramentum, tam a sacerdote celebrante, quám a circunstantibus debeat uenerari. K Ad hoc enim statim facta consecratione reuerenter in altum fert hostiam ipsam populo ostendens, quatenus uisa eucharistia ab hominibus,

supplicitèr adoretur. ❡ Ad cuius prosecutionem aduertendum: q̃ communiter ponuntur tres species adorationis largè acceptæ, siue uenerationis, quæ græcis frequenter nominantur, uocabulis, scilicet theosebia, siue latria, dulia, hyperdulia. Vtimur autem græcis uocabulis, quia in latino eloquio non habemus nomina simplicia, quibus explicentur, quæ per hæc nomina intendimus designare. Vnde B. Aug. 10. de Ciui. Dei. c. 1. loquens de cultu soli Deo exhibendo, ait. Ad significandum Deo debitum cultum: quoniam mihi satis idoneum non occurrit latinum, græco ubi necesse est, insinuo, quid uelim dicere. Consequenter exponit ibidem: quid nomine theosebia, quid latria significetur. De quo supra lect. 18. dictum est in expositione huius clausule præfationis. Adorant dominationes &c. Ideo breuiter per latriam in proposito intelligenda est theosebia. i. cultus, uel seruitus soli Deo debitus, qui & adoratio strictissimè sumpto uocabulo, dici solet. ❡ Quia autem Deus colitur actu sacrificij. Est autem sacrificium secundum beatum Augus. 10. de Ciui. Dei. c. 6. omne opus quod agitur, ut sancta societate inhæreamus Deo: relatum scilicet ad illum finem boni, quo ueraciter esse beati possimus. Sequitur: quod omni actu in Deum rationabiliter ordinato deus colitur. Est autem huiusmodi actus duplex: interior, & exterior. Et secundum hoc duplex distinguitur latria. Interior latria, dicitur actus fidei, spei, ac charitatis secundum beatum Aug. in Ench. c. 2. & sequentibus. Hi enim soli in religione, qua Deus colitur, sequendi sunt, ut ibidem dicit c. 3 Harum namque uirtutum actibus debita deo reuerentia exhibetur. Vnde quotiens actum fidei, spei aut charitatis elicio, totiens deum colo: deum ueneror, deum adoro ❡ Cum enim in deo summum dominium credo, meditor, agnosco, ipsumq; uniuersale principium creatorem, gubernatorem, & principem. In ipso consistere summum dominium, omnisque potestatis plenitudinem, sine cuius nutu nec folium cadit de arbore. In cuius manu omnia sunt posita, cuius uoluntati resistere nullus potest, cuius sapientiam nil latere: prouidentiam cuncta disponere credo. Eius bonitatem liberalissimè cõmunicare: a quo oibus donatum est eẽ, uiuere, creata conseruare: conseruata in suos proprios fines fortiter, suauiterq; ordinare, suæque beatitudinis rationalem creaturam participem facere; lapsa reparare: perpetuæ captiuitatis filios præcioso sanguine redimere, redemptos glorificare: nulla sui utilitate, aut necessitate: sed misericordissima, ac perpetua, quæ nos dilexit, charitate: ac cetera innumera infinitæ suæ perfectionis opera mente profiteor. Hæc credendo, ac meditando actu fidei Deum adoro, atq; colo. ❡ Cumq; ex horum pertractatione agno-
G sco ipsum deum esse rationalis creaturæ bonum, quam ad se beatificè possidendum, ac fruendum creauit, in quo tanquam in summi boni possessione quicquid desiderari potest, summè habetur. Ac per hoc assurgo ad concupiscendum ipsum mihi plus omnibus: tanquam summum mihi bonum, & commodum: & propter eum sic possidendum, perpetuò omnia alia paruipendo. Incipio eum diligere amore concupiscentiæ, quoniam est proprius actus spei. Cum uerò ultra progredior meditãdo omnem hanc suam liberalissimam diffusionem, non ex præuenientibus creaturæ meritis, sed intrinseca, ac naturali bonitate sua, liuore carens (ut Boetius loquitur me. 5. 3. de conso.) procedere, ac per hoc solum ipsum essentialiter bonum sibi solum sufficientissimum: ac summè perfectum: & propterea ab omni sua creatura coli, reuereri, honorari, timeri, ppter se, & super omnia amari, sibique seruiri, & subijci debere dignissimum esse debitum, & iustissimum. Et idcirco actum perfectæ dilectionis, quo ipsum non propter communicata

beneficia

Marginalia: August. (beside lines 6, 14, 18); Adoratio triplex. Latria quid est. Latria duplex. Quõ Deus colit fide, spe, & charitate. Quõ spe deũ amamus.

beneficia, sed propter seipsum elicio. Sint quoque mihi creationis, conseruationis, redemptionis, iustificationis, gratificationis, beatificationis, beneficia uiæ quædam, & effectus excitantes, & ducentes ad diligendum, qui omnium horum est causa. Diligendum dico in se, & propter se finaliter, meq; totum sibi per obedientiam perfectam subijciendum. Hic actus dilectionis perfectus est, & amor amicitiæ, ac fruitio, propriusq; effectus charitatis, quo Deum colo theologica charitate. Hi sunt actus interioris reuerentiæ, honoris, ac cultus latriæ, quibus Deum extollo, magnifico super omnia, tanquam unicum summum bonum adoro. Quippe nihil aliud est Deum adorare, magnificare, extollere, reuereri, nisi Deum talem credere, ut talem desiderare, ac super omnia diligere, quod est ipsum talem, summũ scilicet esse, & sibi, & omnibus dominari uelle, ac per hoc omnia alia æstimare tanquam nihilum coram eo. Nec se, nec aliud uelle sibi præponere, nec amare: hoc est, quod Rabanus super Gen. dicit. Adorare est in Deum tota mentis intentione tendere. Non autem mente tendimus, nisi actu uoluntatis, aut intellectus. ¶ Ecce habes, quid est colere, & adorare Deum actu interiore: quod breuissime dici potest post beatum Augustinum. Ei adhærere fide, spe, & charitate. Hic enim uerus Dei cultus, secundum eum in Ench. c. 4. inchoat fide. spe tenetur, perficitur charitate, nec tamen abinuicem quatenus perfectæ sint, separantur. Hic est uerus Dei cultus, quo pater cœlestis colitur in spiritu, & ueritate: secundum illud saluatoris, Iohan. 4. Veri adoratores adorabunt patrem in spiritu, & ueritate. Spiritus est Deus, & eos, qui adorant eum in spiritu, & ueritate, oportet adorare. Nam & pater tales quærit, qui adorent eum. Vbi glo. super uerbo. In spiritu, & ueritate. Non in templo, non in hoc monte, sed interius in intimo cordis templo, & in ueritate cognitionis. Hæc glo. Quid est in intimo tẽplo cordis, nisi in amorosa affectione uoluntatis. Nam cor frequenter pro uoluntate ponitur in scriptura. In ueritate agnitionis, in fide trinitatis. ¶ Latria exterior signum est aliquod sensibile in protestationem latriæ interioris exhibitum, ut sunt actus, & gestus exteriores: quibus quis profitetur intus se credere, sperare, & amare eum cui foris exhibetur, ut summum bonum, omnium creatorem, salutis & omnis boni causale principium, atque finẽ. ¶ Sunt autem hi actus ritus quidam, qui secundum christianæ religionis pietatem obseruantur, ut oblatio sacrificij: laudum, & canticorum uocalis prolatio, manuum compositio: aut extensio: pectoris tũsio: capitis nudatio genuum inflexio, corporis totius prostratio, & similia. De hac duplici adoratione loquitur B. Iohan. Damas. in suo quarto. Quia inquit, ex dupli ci natura compositi sumus, intelligibili. s. & sensibili, duplicem adorationẽ Deo offerimus. s. spiritualem, quæ s. consistit in interiori mentis deuotione, & corporalem, quæ consistit in exteriori corporis humiliatione. Et quia in omnibus actibus latriæ: id, quod est exterius: refertur ad id, quod est interius, sicut ad principalius, ideo ipsa exterior adoratio fit propter interiorem, ut scilicet per signa humilitatis, quæ corporaliter exhibemus, excitetur noster affectus ad subijciendum se Deo; quia connaturale est nobis: ut per sensibilia ad intelligibilia procedamus. Hæc Thom. 2. 2. q. 88. arti. 2. Verum signa ista sensibilia æquiuoca sunt, quia & Deo exhibentur, & creaturæ. Non autem simili, sed diuersa intentione. Et secũdum hoc quandoq; sunt signa adorationis latriæ: quandoque duliæ. Cum ergo signa illa exhibentur in protestationem summæ maiestatis, potentiæ, ac bonitatis diuinæ, per ea Deus adoratur adoratione latria: quia ut sic nulli puræ creaturæ sunt exhibenda. Nam si hæc adoratio interior, uel exterior

Raba.

Iohan. 4.

Latria exterior quid s.

H

Ioh. Damas.

Thom.

rior præfata intentione exhibetur alicui, quod nó est uerè, & essentialiter Deus, nó est latria, sed idololatria: quia illud, cui impenditur, quodcuuque fuerit, citra Deum est, uelut umbra: & idolum respectu Dei ueræ lucis, & perfectissimi entis. unde dicitur idolatria. i. latria exhibita idolo. ¶ Et quia ex actibus frequenter elicitis generatur habitus, latria non solum accipitur pro actu summæ adorationis, sed etiam pro ipso habitu, secundum quam

I acceptionem dicitur uirtus ad religionem pertinens. ¶ Secunda species adorationis est dulia. Et dicitur dulia a dulos græcè, quod est seruus latinè. Inde dulia. i. seruitus. Et accipitur dulia tripliciter: propriè, communiter, & communissime. Propriè accipitur pro seruitute, siue reuerentia, quam serui, & subiecti impendere debent dominis suis, & superioribus. Et sic loquitur Aug. 10. de Ciui. Dei c. 1. Ea seruitus, quę debetur hominibus: secundum quam præcepit apostolus: seruos dominis suis subditos esse debere, alio nomine hoc est non latria, græcè nuncupari solet. Vocabulum autem illud græcum non exprimit: sed communi uocabulo a doctoribus communiter dulia nominatur. Et quia duplices sunt serui. Quidam mancipia, seu possessio domini, quibus domini ipsi utûtur sicut ceteris suis rebus ad propriam utilitatem, quibus dominus secundum Aristo. in politicis: principatur dispotico. i. dominatiuo principatu. Alij sunt serui naturaliter: qui carent naturali prudentia; nec uigent naturali ratione. de quibus dicit philosophus. Homines corpore robusti, intellectu autem deficientes: naturaliter sunt aliorum serui, qui tamen simpliciter sunt liberi, eisq; domini principantur politice, & ciuiliter. Ad utrosq; extendit se dulia. Est enim dulia propriè accepta, uirtus, qua serui, & subditi suis dominis, & superioribus honorem, ac reuerentiam exhibere debent: secundum id Petri. Serui subditi estote dominis, non tantum bonis, & modestis: sed etiam discholis 1. Petri. 2. Ita in uete. lege secundogeniti primogenitos, ut suos dominos, & maiores adorabant. Vnde Gen. 27. dixit Isaac ad Iacob filium suum. Esto dominus fratrum tuorum, & incuruētur ante te filij matris tuæ. ¶ Dulia uerò communiter sumpta dicitur seruitus quædam reuerentialis, secundum quam rationales, & intellectuales creaturæ se mutuò honore præueniunt: & uenerantur propter quasdam speciales rationes, propter aliquod diuinum, uel uirtuosum in ipsis repertum: aut saltem eis possibiliter non exclusum. Et secundum hoc legitur homines alios quosdam adorasse, qui tamen neque fuerunt ipsorum domini: nec rectores, sed ad captandum beniuolentiam, uel mitigandam iram, aut ad designandum aliquam uirtutem: seu in signum specialis amoris, & amicitiæ. Sic legitur de Moyse in Exod. 18. quod egressus in occursum cognati sui Ietro ipsum adorauit. Sic Iacob de Mesopotamia progrediens: in terram pronus adorauit septies fratrem suum Esau appropinquantem. Gen. 33. Et David adorauit Ionathan

K filium Saul 1. Reg. 20. ¶ Et notanter dictum est propter aliquod diuinum in istis rationabilibus creaturis communiter repertum. Hoc diuinum est, quod sunt conditi ad Dei imaginem. Vnde dicit Damascenus. Cuius gratia nos inuicem honoramus, nisi quia ad imaginem Dei facti sumus, propter quod & 1. Petri. 2. dicitur. Omnes honorate. Nam sicut charitas, & dilectio extendit se ad omnes Dei imagine insignitos: beatitudinis quoque (quam trinitas ipsa est, ad cuius imaginem insigniti sunt) capaces. Et hoc modo extendit se dulia ad omnem creaturam non damnatam. Non enim extenditur ad dæmones, & reprobos per dannationis sententiã a beatitudine perpetuò exclusos. In quibus etsi imago Dei quantum ad naturalia perseuerat, nec deleri potest, tamen quia a Deo perpetuò separati,

Dulia. — Quid & quot modis accipitur.

August.

1. Petri. 2.

Exod. 18.

Gen. 33.

1. Reg. 20. — Signæ duliæ licet sint æquiuoca aliqua tamen soli Deo sūt reseruanda.

beatitudinem secundum ordinatam Dei potentiam adipisci non possunt, tanq̃ inimici a Deo proscripti, a nobis nullatenus sunt honorandi. Sic & pp alias gratias, & dona gratis data naturalibus superaddita, ut sapientia, uirtus, & cetera dona gratias data, quæ ad ædificationem uel ecclesiæ, uel personæ a Deo donantur, dulia adorantur, quasi in hoc alios non habentes talia præcellentes. Sic in politicis philosophus dicit, ꝙ homines rõne uigẽtes naturaliter aliorum sunt domini, & rectores, & per hoc ceteris magis honorandi. Sic Pharao honorauit Ioseph. Et Nabuchodonosor Danielem. Et lex docet senes honorandos dicens. Coram cano capite consurge, & honora personam senis: & time domine Deum tuum. Leuit. 19. Si gratiam Dei habentes honorandi sunt. de quibus B. Grego. super Ezechielem. Boni, & uirtuosi honorandi sunt, ne fortasse per eos ille prouocetur, q corũ corda inhabitat. Magis aũt creatura iam beata rationabiliter est adoranda. Sic Abraam adorauit angelos Gen. 18. Iosue cecidit pronus in terram adorans angelum. eiusdem 5. ca. Verum, quod intelligi possunt in angelis personam domini adorasse mittentem. Verum quia ut dictum est: signa adorationis exterioris sunt æquiuoca, aliud significantes dum Deo, aliud dum creaturæ exhibentur, propter quod ea, quæ communiori usu ad diuinæ maiestatis protestationem exhibentur; creaturæ exhibenda non sunt. De quo Beatus August. 10. de Ciuitate Dei dicit. Multa de cultu diuino usurpata sunt, quæ honoribus deferuntur humanis siue humilitate nimia, siue adulatione pestifera. Ita tamen quod ea, quibus deferuntur homines: habentur, qui dicũtur colendi uenerandi. Si autem multum eis additur, & adorandi. Quis uerò sacrificandum censuit, nisi ei, quem Deum aut sciuit, aut putauit, aut finxit. Ideoque Iohannes Angelum in Apocal. cap. ulti. sibi loquentem adorare uolens prohibitus est ab eo dicente. Vide, ne feceris. Tum ad ostendendum dignitatem hominis, quam consecutus est per Christum, ut angelis æquetur. Vnde subditur ibidem. Conseruus tuus sum, & fratrum tuorum. Tum ad excludendum idolatriæ occasionem. Vnde subditur. Deum adora. propter occasionis uitationem, Mardocheus noluit adorare superbissimum Aman timens, ne honorem Dei transferret ad hominem, ut dicitur Hester 2. ¶ Dulia communissime sumpta extendit se etiam ad latriam, prout dicit reuerentiam, & honorem exhibitos & minoribus, & paribus, & superioribus; nedum participatum dominium habentibus puta creaturis, sed etiam uniuersalissimo creatori habenti illimitatam, & uniuersalem præsidentiam. Et ita loquitur glo. super illud psal. Domine Deus meus in te speraui. iuncta glo. super illud Psalmus. In ecclesijs benedicite Deo: domino de fontibus Israel. Psal. 67. Domine dicit per omnipotentiam, cui debetur dulia. Deus per creationem, cui debetur latria. Et Beatus Augustinus super illud Matthæ. 4. Dominum Deum tuum adorabis: & illi soli seruies: dicit. Seruitus duobus modis ac diuersa significatione solet appellari. Dicitur enim latria: dicitur & dulia. Sed dulia intelligitur seruitus communis: hoc est, seu Deo, seu homini, seu cuilibet rerum naturæ exhibita. A qua etiam seruitus, id est dules græcè nomen accepit. Latria autem appellatur seruitus illa, quæ sola diuinitatis cultui debita, nec ulla est participanda creaturæ, unde idolatræ nuncupantur. Hæc Augustinus qui duliam in hac autoritate accepit tertio modo, siue largissime. ¶ Sed notandum, quod quia in Deo consideramus dignitatem, & perfectionem creaturę incommunicabilẽ secundũ nomen, ut est essentia diuina, & natura, qua creaturę incõicabilis est. Vñ creatura Deus ppriè, uel diuina natura dici nõ põt. Cõsideremus

[Right margin notes: Grego. — Gen. 18. — August. — Apoc. ulti. — L. — Psal. — Psal. 67. — August.]

[Left margin note: Dulia cõmunissime sumpta extendit se ad latriã.]

remus & in Deo dignitatem communicabilem, non secundũ eundem gradum, sed secundum idem nomen: ut sapientiam, potentiam, bonitatem, præsidentiam, dominium. Nam & creatura dicitur potens, sapiens, dominus &c. Ratione perfectionis incommunicabilis creaturæ debetur Deo adoratio latria, quæ simpliciter incommunicabilis est creaturæ: intellige secundum nomen. Ratione perfectionis communicabilis debetur Deo honor, & adoratio communicabilis secundum nomen communicabile, qđ est dulia communiter acceptum. Et sic loquitur glo. allegata. Deo, cui debetur latria. i. honor incommunicabilis quemadmodum deitas est incommunicabilis. Dominium enim communicatur creaturæ secundum ꝙ dicimus, ꝙ Deus potens facit creaturam potentem. Sapiens est, & facit creaturam sapientem: bonus est, & facit creaturam bonam, ita ꝙ participat eius bonitatem. Et secundum hoc debetur ei honor, quia descendit in communionem. s. ratione dignitatum, in quarum participatione dicimus esse creaturam. Et istæ honor nominatur nomine communi, quod est dulia. Et ita patet sensus huius glo. Benedicite Deo cui debetur latria. Domino, cui debetur dulia. Vel ut addit in psal. 7. Domine per potentiam, cui debetur dulia. Deus per creationem, cui debetur latria, quia creatio actiua non communicatur creaturæ: sed bene potentia communicatur. ¶ Non tamen intelligenda sunt hæc: ꝙ in Deo differat essentia, dominium, sapientia, quasi distinctæ perfectiones: quarum una sit creaturæ communicabilis: alia incommunicabilis. Nam nihil distinctum ab essentia dicit potentia, sapientia &c. In Deo enim est tantum una perfectio, quæ est diuina essentia, & hæc omnibus modis est sapientia, ueritas, & potentia. Nec sapientia plus, uel ueritas est sapientia, quam essentia. Vnde non plus distinguitur sapientia ab essentia, a bonitate uel æternitate, quàm sapientia a sapientia. Quod plane dicit B. August. in de triplici habitaculo: Omnia unum sunt in Deo, excepto quod ad relationem pertinet. Nam sapientia, & ueritas Dei, & æternitas, non diuersa sunt sed unum sunt: sicut & omnia. Sapientia enim Dei non magis sapientia, quam ueritas est. Et non magis ueritas, ueritas est, quam sapientia, quam æternitas, quam cetera Dei. Omnia unum enim sunt in Deo: & non solum inter se eadem sunt in Deo: sed non aliud sunt, quam ipse Deus. Hæc illæ. Et ita nec aliquid in Deo realiter communicatur creaturæ, & non aliud, puta potentia, sapientia, non substantia, uel essentia. Nihil enim est, quod in Deo realiter communicatur creaturæ: sed secundum nomen tantum: hoc est nomen potentia, nomen sapientia, uniuoce attribuitur creaturæ, & Deo: & hoc secundum rationem generalem non enim est sapientia Dei eiusdem rationis specificæ, & sapientia creaturæ: quia illa est substantia, ista accidens. Nomen autem Deus, diuinitas, nõ attribuitur uniuoce: & proprie creaturæ. Et secundum hoc non sunt rõnes diuersæ adorationis species deberentur Deo. Sed quomodocumq; a nobis consideratur Deus, siue in se absolute, ut infinitæ pelagus substantiæ, siue in ordine ad creaturam, ut creator, dominus, conseruator, per potentiam, sapientiam, bonitatem: semper debetur sibi adoratio latriæ: quia totum est idem in Deo. Nec dulia ista, quæ debetur domino secundũ prædictam glo. distinguitur a latria: sed est actus latriæ. Neque dulia accepta distinguitur a latria, nisi sicut genus a specie. Et sicut idem est sortes, & homo, & animal: ita idem actus adorationis: puta quo profiteor Deum summum: infinitum: omnipotentem &c. est actus latriæ, & duliæ generaliter acceptæ. Sic ergo sapientia diuina, & Deus idem sunt: sic dulia Deo debita, & latria idem sunt, sicut animal rationale, & homo, licet nomẽ dulia generale sit ad actũ

Non sunt diuersę rõnes adorandi in Deo, quãuis nomen adorationis multiplicetur.

Nihil quod est in Deo cõmunicat creaturæ nisi secundum nomen.

adorationis

adorationis diuinæ;& ad actum adorationis creaturæ. ¶ Licet autem tantum sit una ratio adorationis in Deo, quæ est infinita Dei maiestas: etiam quibuscumq; terminis differentibus exprimatur, est tamen differentia, aut multiplex ratio debiti in creatura: qua ipsa creatura obligatur ad colendum Deum cultu latriæ, secundum multiplicitatem beneficiorum, & gratiarum a Deo acceptarũ: sic debitor est homo ratione beneficij creationis, ratione beneficij redemptionis, iustificationis, glorificationis. Etiam quia non æqualiter oẽs recipiunt, non est æquale debitum, quia iuxta Euãgelicam parabolam. Cui plus committitur, plus debet. Vnde uni dedit dominus duo talenta, alij quinq;. Et plus debuit, cui quinque commisit, quã cui unum. Et sic ex parte commissi, seu accepti non est æquale debitum, tamen æqualis honor: quia honor respondet, dignitati: & eadem dignitas est in Deo, qua accipio hoc, & illud. His sententialiter concordat doctor irrefragabilis part. 2. q. 30. ¶ Diuiditur autem communiter dulia primo modo, uel secundo modo accepta, ut. s. tantum creaturæ debetur, in duliã maiorem, & duliam minorem. Dulia maior est tertia species diuisionis principalis, suæ primæ suprapositæ, quæ hyperdulia dicitur ab hyper quod est super, quasi excellens dulia. Minor dulia simpliciter obtinet nomen dulia generale sine addito. Hyperdulia est seruitus quædam reuerentialis exhibita ratione excellentiæ singularissimæ, & eminentis in eo, cui exhibetur: qualis est reuerentia exhibita uirgini gloriosæ, in qua est prærogatiua excellentissimæ, & singularissimæ dignitatis, puræ creaturæ concessa, in eo, quod est mater Dei, quæ excellit Cherubin, & Seraphin, & omnes angelicos spiritus. Hæc etiam hyperdulia secundum quosdam, conuenit monarchis ecclesiæ, Papæ, & Imperatori. Quod admitti potest faciendo comparationem statuum, officiorum, & dignitatum in ecclesia militante, ibi manendo præcisẽ. In his enim supremus, & excellentissimus status in spiritualibus est papatus. In secularibus est maiestas imperialis. Sic admittit Papa tanquam supremus Hierarcha in policia ecclesiastica, ut sibi fideles prosternantur usq; ad pedum oscula, non quidem ratione sanctitatis personalis (si recte est sibi conscius, & rationis compos, cum sit homo fragilis, nesciens sicut ceteri an amore, uel odio dignus sit) sed ratione dignitatis sui status, quia uicarius est Christi in terris, qui potestatis plenitudinẽ concessit Petro, & cuilibet suo legitimo successori. Hinc fortassis crucem gerit in sandalijs, quam osculandam offert, tanquam locum gerens crucifixi: honorem illum non sibi usurpans; sed in dominum, cuius signum osculatur retorquẽs. Claues etiam habet in signo, siue armis, quia successor eius est, cui singulariter clauium potestas in sua plenitudine est collata. Sic & reges, & Imperatores patiuntur prostrationes, & usque ad terram genuflexiones sibi exhiberi. Sicut legitur 2. Reg. 14 Dauid non repulit adorantes se super faciem terræ, sed magis petita concessit. In quo non reprehenduntur tanquam honorem sibi indebitum arrogantes. Verum loquendo de hyperdulia comparando ad uniuersitatem creaturarum non potest reuerentia illa hyperdulia nuncupari. ¶ Dulia minor siue simpliciter dicta: est reuerentia communis alicui exhibita non in attestationem alicuius excellentiæ singularissimæ, sed secundum rationem excellentiæ communem multis, qualis est reuerentia exhibita prælatis inferioribus, in sacris ordinibus constitutis, aut in dignitatibus, personis uirtuosis, hominibus sapientia præexcellentibus, immo & beatis angelis, & animabus sanctis, potẽtibus nobis ferre auxilium, aut nostram indigentiam releuare. Vel secundum suam generalitatem, quibuscumq; creaturis rationalibus, & intelle-

Margin notes: N — Matth. 25. — O — Hyperdulia — Con. Triden sess. 25. cap. de inuocatione sanctorum. — 2. Reg. 14.

ctualibus

ctualibus beatitudinis capacibus: secundum Dei potentiam ordinatam. Et potest quælibet harum specierum accipi, uel pro actu interiori: uel pro actu exteriori: uel pro habitu ex actibus huiusmodi generato correspondenter ad dicta superius de latria.

P ¶ Quia autem materiam adorationis intrauimus, paulò latius in ea moremur, ut particularius nosse possimus, quæ quomodo adorare oporteat. Ne indiscreta nostra adoratio sit, aut negligens in nostram sugillationem audiamus a domino. Vos adoratis, quod nescitis Ioh. 4. Et illud Matth. 25. Quandiu non fecistis uni de minoribus his nec mihi fecistis. Inquiramus igitur. An creaturæ rationales, & res insensibiles a nobis adorandæ sint. Vt exempli causa: crux Christi, imagines sanctorum, & reliquiæ, ac cetera ad Christum, uel membra eius, hoc est sanctos pertinentia. Secundò an Christi humanitas sit latria ueneratione adoranda. Ex quibus clarè patebit, quæ quomodo in altaris sacramento consistentia sunt adoranda. ¶ Quantum ad primum notandum, quod adoratio in suis speciebus, latria, dulia, & hyperdulia descripta est in sua propria significatione, prout tantum conuenit naturæ intellectuali seu rationali ratione cuiusdam superioritatis, & excellentiæ tanquam obiecto proprio, siue per se adorando. Accipitur autem & largius, ut etiam extendit se ad ea, quæ non per se, aut propter se: sed per accidens, & propter aliud uenerãtur: nec principaliter ad ea terminatur adoratio, sed ad aliud per ea, quæ habent aliquem ordinem repræsentationis, continentiæ coniunctionis, aut alterius huiusmodi habitudinis. Et quia adoratio non conuenit illis tanquam obiectis adorationis actũ terminantibus, sed quasi medijs, per quæ adoratio terminatur ad obiecta per se, & principalia: ideo eorũ adoratio eisdẽ nominibus nominatur, & ad easdẽ species reducitur adorationis, quæ sunt principalium obiectorum, propter quæ illa uenerantur. Et per hoc adoratio non conuenit uniuocè his, & illis: sed analogicè. Et sic adoratio prout attribuitur illis minus principaliter est ueneratio alicuius non propter se, sed propter aliquam habitudinem specialem, quam habet ad aliud principaliter adorãdum. Et illo modo potest similiter distingui in species latriã, duliã, & hyperduliam, ut latria dicatur reuerentia, uel ueneratio, quæ debetur alicui, non tanquam simpliciter summo, sed tanquam habenti specialem habitudinem ad simpliciter summum latria propriè dicta adorandum, & sic suo modo de alijs speciebus.

Q ¶ Est autem hæc habitudo rei inanimatæ, aut insensibilis ad naturam intellectualem, uel rationalem adorabilem in genere duplex. Vna est ratione repræsentationis. Alia ratione specialis coniunctionis aut unionis, ut quia pars continens habitus. i. uestis possessio contingens, uel aliquod simile. Repræsentatio autem fit tripliciter. Vna fundatur in similitudine rei repræsentantis ad repræsentata, quæ imitatur ipsam in quibusdam accidentibus similibus, sicut imago picta, uel sculpta secundum similem protractionem, & figurationem membrorum Christi: siue in ea figura, in qua natus est: siue in qua prædicauit, siue qua crucifixus in ligno pependit, siue qua a mortuis resurrexit, ascendit, uel ad iudicium uenturus expectatur, secundum quam in recordationem uenire facit personam Christi ueri Dei, & hominis. Alia est repræsentatio, quæ sumitur non ex figurali similitudine membrorum Christi. gratia exempli, secundum corporalia lineamenta, sed ex quadam extensione, uel distensione partium, brachiorum s. & crurum sanctissimi corporis Christi in cruce pendentis. Et per hoc etiam in recordatiuam Christi sic passi facit notitiam deuenire, sicut crux picta, uel sculpta etiam sine imagine appendentis ad memoriale dominicæ passionis. Tertia est repræsentatio non ex ali-

Ioh. 4.
Matth. 25.

qua prædictarum similitudinum, sed ex uoluntate, & beneplacito Dei, qui uoluit per aliqua præcedentia facta Christum significare, & figurare: sicut petra deserti, & serpens æneus Christum figurabant. Imagines primis duobus modis adorantur simili specie, qua adoratur repræsentatum. Vnde si fuerint imagines Christi: adorantur eadem specie, qua Christus, id est adoratione latria. Si beatissimæ uirginis hyperdulia. Si B. Petri, uel alterius sancti dulia. Hæc tamen adoratio magis terminatur ad rem significatam, quam ad ipsam imaginem. Vnde Damas. libr. 4. sententiarum. Honor, qui exhibetur imagini, refertur ad illum, cuius est imago. Vnde dicit magnus Basilius. Honor imaginis ad prototypum peruenit. i. exemplar. Est enim prototypum prima forma, seu forma exēplaris, ad quam facta est imago. De hac adoratione imaginis Christi habetur in quodam Decreto Synodi Constantinopolitanæ: ubi dicitur. Sacratā imaginem dñi nostri Iesu Christi, & omnium liberatoris, & saluatoris æquo honore cum libro euangeliorum sanctorum adorari decreuimus. Et infra. Si quis ergo non adorat yconam saluatoris Christi, non uideat formam eius, quando ueniet in gloria paterna glorificari, & glorificare sanctos suos, sed alienus sit a communione ipsius, & claritate. Quia autem repræsentans tertio modo habet rationē imaginis, non sic adoratur. In illis enim non apparet aliqua sensibilis imitatio similitudinis, ratione cuius repræsentet statim Christum: sed duntaxat ex aliquo occulto mysterio: unde & figuræ misticæ dicebantur, propter quod non statim intuentem in rememorationem figurati perducebant. Et sic facile adoratio terminaretur ad rem illam figurantem, & non ad figuratum protenderetur. Quod considerans rex Ezechias serpentem æneum, qui iussu Dei per Moysen fuit erectus: ut ipsius aspectu Iudæi a morsibus serpentum sanarentur, laudabiliter contriuit, considerans populum ipsum serpentem adorando, gloriam non Deo, sed serpenti tribuere, ut habetur 4 Regum 18. & in ca. quia sancta. sexagesimatertia distinctione. ¶ Ex his apparet: quod in adoratione imaginum, & aliorum per accidens adoratorum, quamuis sit unus actus exterior, ut genuflexio uel aliud signum reuerentiæ, tamen in adoratione interiori sunt duo actus distincti, quorum unus terminatur ad imaginem, non tamen est absolute, ut est hæc res materialis, hic lapis, hoc aurum, uel lignum, sed ad rem ipsam inquantum est imago Christi, uel alicuius sancti. Hic actus est quædam recognitio, qua recognosco rem illam: ut ordinatam ad repræsentandum Christum. Vel complacentia, qua mihi complacet res illa, ut talis imago honoranda propter prototypum, & ille actus pertinet ad latriam analogice. Alius actus est, qui immediate terminatur ad prototypum: quo recognosco id, quod repræsentatur tanquā summe bonum uniuersale omnium principium. Ad quem actum eliciendum moueor per apprehensionem imaginis. Et hic actus uere est actus latriæ proprie dictæ; q solum terminatur ad imaginatū, & nō imaginē. Non n. uidendo imaginem recognosco ipsam imaginem, quam uideo esse summū bonum, siue considerē ipsam in rōne imaginis, siue absolute, ut rem aliquam in se. Et ideo quod dicitur eodē actu adorādā esse imaginē, & illud, cuius est imago: intelligendum puto de actu exteriori, cui correspondent duo interiores, quorum unus terminatur ad imaginem, alius præcise ad prototypum. Forte tamen quantum ad actus effectus sustineri posset: quod esset unus affectus terminatus ad utrūq; ordine quodam sicut eodē actu diligo creaturam, & Deum, cum diligo creaturā propter Deum, qui secūdū aliquos simul est usus, & fruitio. Vsus inquantū terminatur ad creaturam. Fruitio inquantū

Damasc.

4. Reg. 18. R

De imaginū adoratione reformationis.

terminatur ad Deum:non autem sic de actu intellectus. Et sic accipiendū est,quod in decreto synodi Constantinopolitanæ supra allegato dr̃. Dignum est,ut secundum congruentiam rationis, & antiquissimam traditionem,propter honoré, qui ad principalia ipsa refertur etiam deriuatæ yconæ.i.imagines honorentur,& adorentur. Adorentur inquā,nō per se quasi in ipsis sit aliqua uirtus:unde releuari,aut iuuari possit humana infirmitas:sed tanquā signa Xpi,& sanctorū, qui ferre possunt auxilium postulanti.Et hoc est,quod dicit Can. uenerabiles.de cons.d3. Venerabiles inquit, imagines christiani non deos appellant,neq; seruiunt eis,ut dijs:neq; spem salucis ponunt in ipsis: neq; ab eis expectant futurum iudiciū;sed ad memoriam,& recordationē primitiuorū uenerant eas,& adorant.Sic ad adorandum Christi imaginem hortatur B. August. de uisi. infirmorum:ubi loquens de tali imagine dicit. Hanc complectere humiliter,uenerare suppliciter:cum hæc ad memoriam tibi reducat crucifixum.Hic est unus modus loquendi de imaginum adoratione. ¶ Alij sunt, qui distinctionem supradictam adorationis non attendunt: sed adorationem præsertim latriā in sua propria accipiunt significatione. Hi dicunt, ꝙ imago neq; ut consideratur in se,secundum ꝙ est lignum,lapis,aut metallum:neq; ut consideratur secundum rationem signi,& imaginis est adoranda quia qualitercunq; consideretur,est res quædam insensibilis,& creatura,cui adoratio latria minimé est exhibenda. ¶ Quod uero christiana religio imagines sustinet in ecclesia,& oratorijs,non permittit eo fine,ut ipse adorenẽ: sed ut fidelium mentes per earum inspectiones excitentur ad reuerentiam, & honorem exhibendum his, quorum sunt imagines in quorum cognitionem recordatiuam dicunt. Et hic modus dicendi uidetur esse Roberti Holkot super illud sapientiæ. Infelices sunt,& inter mortuos est spes illorum, qui appellauerunt deos suos opera manuum suarum,ubi sic dicit. Non uideo esse bñ dictum ꝙ eodem honore honoretur deus & imago eius.Sed mihi uř dicendum:ꝙ neq; adoro imaginem Christi: quia lignum, nec quia imago, sed adoro Christum coram imagine Christi: quia.s.imago Christi excitat me ad amandum Christum.Hic modus loquendi originem uidetur trahere ex dicto quodam B. Greg.qui Sereno Episcopo Massiliensi imagines destruenti,ne adorarentur:ita scribit,ut habetur de conse.d.3. perlatum. Perlatum est ad nos:ꝙ inconsiderato zelo succensus,sanctorū imagines sub hac quasi excusatione,ne adorari debuissent,confregeris. Et quidem quia eas adorare uetuisses,omnino laudamus:fregisse uerò reprǽhendimus: Dic frater,a quo factū sacerdote aliquando auditū est,quod fecisti? Aliud est enim picturam adorare:aliud per picturæ historiā, quid sit adorandum addiscere. Nā quod legentibus scriptura:hoc & idiotis præstat pictura cernentibus: quia in ipsa ignorantes uideāt, quid sequi debeant. In ipsa legunt,qui litteras nesciunt. Vnde et præcipue gentibus.i. laicis, pro lectione pictura est. Ad idem uidetur sonare Damasc.lib.4 sententiarum dicens. Quia non omnes noscunt literas: neq; lectioni uacant:patres excogitauerunt uelut quosdā triumphos in imaginibus hoc describere ad uelocem memoriam. Quapropter multoties non secundum mentē habentes dñi passionem imaginem crucifixionis Xpi uidentes & in salutaris passionis memoriam uenientes: procidentes adoramus Christum. Ecce dicit Christum adorari ad inspectionem imaginum ducentium in notitiam rememoratiuam Christi. Hoc etiam dř in canone allegato:uenerabiles:ubi addiť in fine. Sed non seruiūt eis scilicet imaginibus, cultu diuino, sicut nec alicui creaturæ: quo innuitur imagines non adorari latria. ¶ Inter hos duos modos maior est discor-

B.Aug.

S

T

Quō ecclesia tolerat, & colit imagines sanctorum.

dia in locutione, quam in re. Vterque enim modus hoc intendit, quod creatura adorari non debet latria adoratione per se tanquam terminus adorationis; & hoc latria propriè dicta. Vterque etiam admittit: quod ad appræhensionem imaginis mens fertur cognitiuè, & affectiuè in prototypū ipsum adorando. Vterque etiam modus admittit, quod uidens imaginem habet actum aliquem respectu imaginis, qui terminatur ad imaginem ipsam, ut est repræsentatiua imaginati. An autem aliquis horum actiuum debeat dici adoratio imaginis; uidetur esse diuersitas: quæ uidetur ita resolui posse, quod actus illæ, quo cognitiuè, & affectiuè feror in prototypum: sit adoratio latria, dubium non est. Vtrum autem actus quo feror in imaginem debeat dici adoratio. Dicitur, quod est adoratio analogicè, & impropriè, non autem propriè: quoniam est respectu creaturæ. Si uerò unus actus fuerit exterior, uel unus elicitus interior, respectu utriusq; imaginis, & prototypi: ille est adoratio latria propriè quatenus terminatur ad prototypū, & adoratio analogica inquantum terminatur ad imaginem. ¶ Ex illis patet quorundam hominum stolidus error, qui adeo ad imagines afficiuntur, ut in ipsis credant esse aliquid numinis, gratiæ, uel sanctitatis, quibus potentes sint facere miracula, præstare sanitates, eripere a periculis, & a nocumentis, ac insid js præseruare, ex hoc assurgentes ad eorum uenerationem, ut præmissorum aliquid consequantur. Arguitur ex eodem nonnullorum indocta simplicitas, & indiscretio, qua reuerentius adorant imagines pulchras, quam turpes, nouas, quam uetustas. aut econtra ornatas uenustiori auro, & purpura, quam nudas: credentes eas eo sanctiores, quo præciosiores. Et ut Ber. ait, offerentes libentius auro tectis, ubi magis cernitur diuitiarum cumulus. Arguitur & aliorum rudis leuitas, qui improuidè uota emittunt ad peregrinandum, se obligant, nunc ad illam nunc ad aliam ecclesiam intuitu certarum imaginum, credentes illas maiori in illa, quam similes in alijs fulgere uirtutibus, clare miraculis, & maiori fulciri potestate. Hæc omnia in uanam transeunt superstitionem, in quam non inciderent, si rationem adorationis, ac ueri cultus attenderent, aut si ignorant, informationem humiliter a doctoribus reciperent. Patet siquidem imagines fore res insensibiles, quæ ex certa partium suarum figuratione, & ordine imaginis nomen sortiuntur, unde eis conuenit res alias significando repræsentare. Ratio autem adorationis in Deo, ut dictum est, est perfectio summa, ac uniuersalis prẹsidentia. In creaturis uerò est aliquid diuinū puta uirtus, potestas, aut excellentia aliqua singularis a Deo participata, quorum quia neutrum reperitur in imagine, nulla talis propter se adoranda est, neq; auxilium quodcumq; ab eis postulandum est. Neq; enim uidēt, neq; audiunt, neq; se intelligunt uenerantes. Sunt enim creaturæ inanimatæ, quibus nec est sensus, neq; intellectus. Omnia enim, quẹ dicta sunt a Deo, & sanctis, quorum sunt imagines, qui & per se coram imaginibus adorandi sunt, fideliter expectantur. Ipsæ uerò imagines per accidens honorantur, non propter uirtutem, potentiam, aut gratiam eis inexistentem: sed propter repræsentationem eorum, quibus talia insunt. Hinc (ut supra allegatum est) neq; ipsis, ut dijs seruimus, nec spem salutis in eis ponimus, nec iudiciū ab ipsis expectamus. ¶ Quod si aliqñ miracula fiunt hominibus etiam ad eas confluentibus, adiutoria, aut sanitates prẹstantur, non hẹc uirtute imaginum, sed uirtute Dei, ministerio bonorum angelorū ad intercessiones sanctorū contingunt. Vel ēt nōnunq̄ operatione demonū ad fallendum inordinatos cultores Deo pmittente exigente taliū infidelitate. Nec tamen propter hoc imagines proijciēdæ sunt, aut de oratorijs elimi-

Error eorum qui credunt plus sanctitatis esse in imagine tali, uel tali in hoc loco q̄ in illo. V

De rōne miraculū & diuersitate. X

nandæ occasione idolatriæ deuitandæ. Aut peregrinationes ad certas imagines, uel certa loca, præsertim consecrata, uel etiam consecranda penitus reprobanda. Non.n.usq;quaq; negandum est, quin in certis locis singulariter reducent beneficia Dei, & maiora crebrius, q̃ in alijs: uel propter sanctorum reliquias ibi conditas: uel occulta min steria (alias mysteria) futuris temporibus ibi celebranda, aut celebrata. uel alias causas nobis occultas: propter quas Deus unum locū elegit suo cultui non alium. Sic primo elegit tabernaculum, quod per Moysen erigi mandauit. Deinde locum in Sylo. Deinde templum Salomonis in Hierusalem. Vnde ait Moyses. Caue, ne offeras holocausta tua in omni loco, quem uideris: sed in eo, quem elegeris dominus &c. Nam & Iacob, ut habetur Gen. 28 post scalæ, cuius summitas cœlum tetigerat, Angelorumque in ea ascendentium, & descendentium uisionem: ait. Verè dn̄s est in loco isto: & ego nesciebam: surgensq; erexit lapidem in titulū, fundens oleū desuper: appellauitq; nomē loci illius Bethel: quod interpretatur domus, uel habitaculum Dei. Vnde & dixit. Terribilis est locus iste: non est hic aliud nisi domus Dei, & porta cœli. Idcirco locum istum tituli erectione sacrificio: & uoto, quod dn̄o uouerat, honorauit. Edoctus inquam, diuinitus didicit quanta, & q̃ mirabilia operaturus erat in loco isto. Nā ibi fundandū erat tēplū ad Dei specialem cultū. Ibi cōsummaturus erat dn̄s opus nr̄æ redemptionis: seipsum patri in cruce offerens. Propinquus.n.erat locus crucifixionis. Ideo post reditum de Mesopotamia ibidem sacrificiū obtulit, ut habet Gen. 35. Non solū ꝓp locum, sed propter mysteria ibidē futura, in loco isto dn̄o sacrificauit. Vn̄ August. in glo. Super lapidem libauit Iacob, non lapidi. Sic nec reprobari potest, si dum in uno loco: uel coram una imagine crebrescunt miracula, sanitates, & cætera beneficia in eodem loco: non locū sed Deum, qui inibi operatur: laudare, nec imaginem, sed coram imagine Deum, & sanctos contingat adorare. Ita q̧ non inanimatis: sed Deo, & sanctis eius honor, laus, & adoratio impendatur. De hoc latius supra lect. 32. dictum est: qua rónabili discretione: nunc in uno loco, nunc in alio, nunc in uno tempore: nūc in alio, nunc ad unū sanctum: nunc ad alium pro diuersis donis, uirtutibus, & gratijs recurrere licet: easq; deuotis orationibus impetrare. Et quo in sanctorum uenerationibus diuina bonitas, sapientia, potentia, extollitur, & laudatur: & multa huic proposito applicanda. Hæc de imaginum adoratione ratione repræsentationis. Nunc de adoratione rerum ratione specialis unionis ad naturam, rationem adorabilem dicendum, quod tamen sequenti lectione reseruandum est.

Deut. 12.

Gen. 28.

Cur fiant miracula nonnunquam in loco determinato.

August.

DE RELIQVIARVM VENERATIONE.

LECTIO L.

A RES adorandæ ratione specialis coniunctionis cū rebus propter se adorandis sunt hæ. Quædam speciali quadam habitudine coniunctæ fuerunt Deo Christo uel sanctis uelut partes eorum, sicut reliquiæ sanctorum quæ secundum se, uel eius materiam fuerunt partes corporum sanctorum dum in terris uixerūt, ut ossa, uel pulueres, in quis resoluta sunt eorum corpora. Vel ut arma triumphi, sicut crux Christi, claui, lancea, corona, flagella, columna, & similia.

Reliquię & uestes sanctorum quomodo adorandę.

& similia. Suo modo de sanctis uelut uestes, & res aliæ in eorum usum per corporũ & membrorũ sanctorum cõtactũ uenientes. De sanctorũ reliquijs tenendũ, ꝙ illæ uenerandæ sunt tãq̃ ea, qui fuerunt partes corporũ sanctorũ, saltẽ secundũ materiam earum, ut dictũ est supra lect. 42 Partes aũt simili adoratione adorandæ sunt cũ toto. Cũ ergo sancti dulia adorandi sunt, simili adoratione duliæ eorũ reliquiæ sunt adorãdæ. Simili dixi non eadẽ: quia adoratio duliæ analogicè attribuiť, sanctis, & partibus, quæ non sunt creaturæ rationales, hoc est partibus materialibus: propter animã rationalem, cui debetur dulia propè dicta: siue sit actu pars, siue fuerit pars. Ceteris partibus puta corpori, uel parti eius debetur dulia analogicè: siue sit actu pars sancti, siue fuerit aliquando pars eius. Et hæc clarè patent resoluendo terminos eorum quid nominis, puta latriã, & duliam. Sunt. n. sanctorum reliquiæ uenerabiliter honorandæ: ut probat B. Hiero. contra uigilantium, qui cultum reliquiarũ sanctorum reprobauit. Quod ex hoc ẽt probatur; quia per contactum illorũ multa dñs beneficia contulit ad earum dignitatem declarandam. Sic ad contactũ sepulcri B. Agathæ, curata est mr̃ S. Luciæ a sanguinis profluuio. Ad contactũ ossium Helisæi Prophetæ, uita restituta est mortuo. Ad contactũ semicinctiorũ Pauli, & Sudariorum, sanati sunt languidi. Sic de straminibus, in quibus cubauerat B. Martinus legitur: & similibus multis. ¶ Honor ergo, siue adoratio duliæ sanctorum reliquijs impensus, uel impensa quantũ ad interiorẽ actum, nihil aliud est, quam recognitio interior, qua huiusmodi reliquiæ creduntur esse, uel fuisse partes corporum sanctorũ dum uixerunt in hac mortali uita: quibus deuotè seruierunt domino: & meruerunt gloriam: cuius post resurrectionem dum reunientur animabus sanctorum, participes erunt per dotes gloriæ corporis. Hæc inquam, recognitio, & complacentia uoluntatis consequẽs est secundum rem actus dulia interior, analogicè, non propriè: quia non recognoscuntur tanquam rationales craturæ habentes in se diuinæ gratiæ dona, & merita, ac uirtutes Dei per actus beatificos capaces secundũ potentiã Dei ordinatã, quæ recognitio est actus duliæ propriè acceptæ. Sed recognoscuntur tanq̃ aliquid pertinens ad eas. Et actus exterior reuerentialis i signũ interioris actus exhibitus, est dulia exterior huiusmodi reliquijs debitus. ¶ Et quia non habemus distinctos actus exteriores distinctè latriã, uel duliã propriè, uel analogicè dictã repræsentantes, ideo in uariarum rerum adorationibus eisdem actibus exterioribus: non tamen eundem actum interiorem significantibus utimur, ut genua flectimus corã uenerabili sacramento: corã imagine crucifixi, corã sanctorum reliquijs. Idẽ signum foris, eadem. s. genuflexio: sed non idẽ actus interior. ¶ Suo modo dicendum est de cæteris supradictis ut armis triumphalibus, uestibus, sepulcris, & alijs olim ad usum sanctorũ pertinentibus. ¶ Generaliter igitur omnia coniuncta adorandis, eadem specie adorationis analogicè adoranda sunt: quibus ea ad quæ coniuncta fuerunt, adorantur propriè. Si latria: latria. Si hyperdulia, hyperdulia. Si dulia: dulia. Sic præputium Christi, & sanguis Christi de corpore eius in cruce fluens: si adhuc in terris conseruantur, sicut utrũq; in ecclesia Lateranensi urbis Romæ contineri dicitur: & in die sancto Paschę populo adorandum ostenditur. Si inquam dñs resurgens non reassumpsit totum sanguinem fusum, & quicquid fuit de ueritate humanę naturæ: eadẽ adoratione adoranda sunt, qua humanitas Xpi, non ut coniuncta uerbo. Nam prẹputium si adhuc reseruať in terris, nõ est unitũ diuinitati: quia non est actu pars corporis Christi, sed quoddam suppositum per se, sicut quælibet pars integralis separata a toto est per se suppositum

Conc. Trid. Sess. 25. ca. 1.

4. Reg. 13. Act. 19.

B

Damas. positum, non autem sunt plura supposita uerbi. Nec hoc est contra Dam. quod semel assumpsit, non dimisit. Verum enim hoc est quãtum ad partes essentiales, totales humanitatis Xpi. Nam totum corpus nunquam dimisit: nec in sepulcro: nec aiam dimisit etiam in inferno. Nam dubium non est quin partes corporis materiales per actioné caloris naturalis resolutæ dimissæ sint. Similiter & pputium post circuncisioné ubicũq; fuerit, ante resurrectioné non fuit unitum hypostaticæ deitati. Q̃uo aũt humanitas Xpi C adoranda sit, statim dicetur. Nõ difformiter dicendum erit de cruce dñica, clauis, lancea, & cæteris Xpi sanguine rubricatis. ¶ Verum de cruce Christi S. Thom. dupliciter loqui possumus secundum S. Tho in 3 scripto dis. 9. q. 2. Aut de cruce, quæ est imago crucifixi: siue picta, uel sculpta, siue de quacunq; materia fabricata, etiam si fuerit de ligno dñicæ. Et sic dicendum est sicut de alijs imaginibus Christi, quod adoranda est latria sicut prototypus: ad sensum tamen prius expositum. Secundo modo loqui possumus de ipso crucis ligno, in quo salus nostra Christus pependit, non ut imago, sed ut tale lignum membris Christi in eo suspensis consecratum. Et sic dicit Thomas non est adorandum latria, sed hyperdulia: quia non pertinet ad personam uerbi sicut pars eius: sed est res quædam eius, in qua salutem operatus est in medio terræ. ¶ Beatus Bonauen. dicit. ꝙ utroq; modo considerata debetur sibi duplex seruitus adorationis, & uenerationis. Adorationis latriæ, & uenerationis specialis, quæ nec est latria, nec dulia. Nam secundum eũ honor exhibitus in famulatũ cõplacentiæ, est honor adorationis latriæ. Illæ uerò, qui exhibetur in obsequium reuerẽtiæ, est honor uenerationis. ¶ Sed concorditer ad prædicta dici põt, ꝙ crux Xpi, & cętera salutis nr̃æ arma: quia res quædam sunt ad Xp̃m pertinentia. Ipsa. n. ut Ansel. loquitur, sunt instrumenta fortissima, quibus ops uirtus, & inuestigabilis sapientia Dei restaurationem mundi potenter, ac mirificè operata est: ipsaq; attactu mẽbrorũ Christi dedicata, & tanquam præciosissimis margaritis ornata sunt. Et ideo adoratio eorũ ad eandem speciem adorationis reducit, qua adoratur Christus, cui speciali quadam habitudine cõiungunt: hoc est adoratione latria non propriè dicta: sed analogicè, quę adoratio quantum ad interiorem actum nihil aliud est: nisi actus intellectus; quo talia cognoscũtur, tanquam res quædam siue arme speciali quadã habitudine ad Xp̃m pertinentia, uel etiam actus uoluntatis sibi in his ut talibus complacentis. Et D hæc rñsio nullam patitur difficultatem. ¶ Sed nũc de humanitate Xpi qua specie adorationis illa est adoranda uidendum est. De hoc autẽ uariæ sunt opiniones ex diuersis sanctorum autoritatibus ortum trahentes. Vnde in hoc oẽs uidentur concordare: ꝙ humanitati Christi in se consideratæ, non ut unitæ: debetur dulia maior, uel minor secundum diuersas eius considerationes, ut infra dicetur. Considerata autem ut a uerbo assumpta, & naturæ diuinæ in uerbo hypostaticè unita, sic de eius adoratione inueniuntur tres opiniones. Vna tenet, ꝙ ut sic adoranda est dulia maiore, quæ hyperdulia dicitur. Motiuum: quia solus Deus adorandus est latria: & natura non cõicat alteri naturæ sua idiomata. Vnde non dr̃ humana natura Deus licet unita diuinitati. Nec dr̃ ęterna, infinita, creatrix, licet unita sit naturæ infinite æternę creatrici. Et ita dicit, ꝙ non sit adoranda latria, licet unita sit summæ maiestati latria adorãdæ. Allegant pro se glosam super illud psal. Adorate scabellum pedum eius: quæ dicit. Caro Xpi sine impietate a uerbo Dei assumpta adoraẽ a nobis. Non illa dico adoratione, quę latria est: q̃ soli creatori debetur: sed illa, quæ dulia dignior est. Secunda opi. tenet, ꝙ humanitas Christi considerata ut unita uerbo, latria est adoranda. Moti

Crux Christi q̃uo adoranda.

Humanitas Christi q̃uo adoranda.

auctoritate

auctoritate Iohannis Damasceni. Et allegat magister 3. sententiarum dis. 9. Non inadorabilem carnem dicentes. Adoratur enim in una uerbi hypostasi. Sequitur. Non ut nudam carnem adoramus, sed ut unitam diuinitati in unam hypostasim Dei uerbi duabus reductis naturam. Timeo carbonem tangere propter ligno copulatum ignem: adoro Christi Dei mei simul utramq; naturam, propter carni unitam deitatem. Item B. August. in sermone super illud. Non turbetur cor uestrum: ait. Ego dominicam carnem, immo perfectam in Christo humanitatem ideo adoro, q̄ a diuinitate suscepta, & deitati unita est: ut non alium, & alium: sed unum eundēq; Deum, & hominem filium Dei esse confitear. Deniq; si hominem separaueris a Deo: illi nunquam credo, nec seruio. Velut si quis purpuram, uel diadema regale iacens inueniat nunquam ea conabitur adorare. Cum uerò rex ea fuerit indutus, periculum mortis incurrit, si ea cum rege quis adorare contempserit. Ita in Christo domino humanitatem non solam, uel nudam, sed diuinitati unitam. s. unum filium: Deum uerum hominem uerum, si quis adorare contempserit, æternaliter morietur. Idem supra psal. 80. Caro sine impietate a uerbo Dei assumpta adoratur a nobis: quia nemo carnem eius manducat: nisi prius adoret, sed qui adorat, non terram intuetur, sed illum potius, cuius scabellum est, propter quem adorat. ¶ Dicunt ergo illi, q̄ secus est de exhibitione honoris, & alijs proprietatibus. Honor non respicit hanc partem, uel illam, sed respicit ipsam personam. Vnde quamuis purpura, & uestimentum regis nō participet proprietates eius absolutas: communicat tamen in honore, & reuerentia. Et ideo quia est una persona in Christo, cui debetur reuerentia summa: una adoratione latriæ est adoranda quantum ad utramq; naturam, diuinam scilicet, & humanam. Sicut eadem adoratione adoratur in uno homine caput, & pes. Et hanc approbat S. Bonauen. in 3. script. dist. 9. q. 1. unde dicit. Cōcedendum est, quod Christus homo non solum adorandus est latria, sed etiam eius humanitas inquantum uerbo est unita: quamuis prout in se consideratur, nō debeatur ei nisi dulia. Quoniam autem Christi humanitas nunquam est a uerbo separata: ideo semper consideranda est ut coniuncta, & semper adoranda est latria. Hęc Bonauen. ¶ Tertia opi. q̄ humanitas Christi ut uerbo unita adoratur latria, sed non proprijssimè, sed largè sumpta. Pro cuius intellectu rememorandum q̄ secundum Alex. de Ales latria tripliciter sumitur. Vno modo propriè pro cultu soli Deo debito siue secundum dignitatem, in cuius participatione non est creatura, uel in cuius participatione est creatura. Secundo modo strictè, ut restringitur uocabulum ad seruitutem, quæ debetur creatori ratione dignitatis, in cuius participatione non est creatura. Sic accipitur latria in glo. pręcedenti lect. allegata. Deo: cui debetur latria: domino, cui debetur dulia. cuius intellectus ibidem declaratus est. Tertio modo accipitur largè, ut non dicit solum seruitutem quæ debetur dignitati diuinæ, sed etiam creaturę unitæ ipsi. Hęc uidetur esse Rabani dicentis. Caro Christi latria adoranda est sicut uerbum, sed non omni specie latrię, quoniam adoramus eam omnino prostrati in terrā: sic q̄ credamus, q̄ nos creauit de nihilo: nec sacrificamus ei sicut Deo sed adoramus eam, quia per ipsam redempti sumus. Sic ergo dicitur latria: extenso nomine, siue largè: & ut supra dictum est: analogicè. Primę duę opi. accipiunt latriam propriè, tertia uerò, ut patuit largè. ¶ Veritas huius quęstionis. Vtrum humanitas Xp̄i coniuncta uerbo, adoranda sit latria: facile inuestigatur, si loco huius uocabuli latria, eius quid nominis ponatur, & quis sit actus latrię interior, qui principalis est, intelligatur. Nā de

Ioh. Damasc.

August.

S. Bonauen.

Latria capitur tripliciter.

E

Alex.

exteriori non est difficultas, cum eodẽ actu exteriori adoramus latria, & dulia creatorem,& creaturam secũdum subordinationẽ tñ ad alium,& aliũ actum interiorem, ut frequenter dictũ est. Latria.n.ut supra habitũ est lec. 49.est reuerentia exhibita alicui ut summo, & uniuersali omnium principio. Actus interior latriæ aut est actus intellectus,aut uolũtatis uel utriusq; præter illos non est alius. In intellectu aũt respectu uniuersalis boni,non est alius actus nisi cognitio, siue professio eius tanq̃ summi boni, qui est actus fidei,extendendo nomen ad scientiam, & omnẽ firmã adhæsionẽ ueri. In uolũtate nõ est actus alius ordinatus nisi dilectio eius tanquã summi boni i se:& sũmi boni creaturæ rõnalis ❡ Nullus horũ actuũ hr̃. põt respectu cuiuscunq; creaturæ siue unitæ uerbo,siue nõ. Quæro.n.utrũ hũana natura unita diuinæ in supposito, uerbi sit summum, & uniuersale omnium principium. Item utrum:ut sic unita sit summum bonum super oĩa diligendum. Certum est, ꝙ neutrum conceditur: ergo ad naturam humanã uerbi (q̃ licet unita sit uerbo,distinguitur tñ realiter a uerbo,& a diuina natura)

F non potest terminari actus latriæ qualitercũq; consideretur. ❡ Sequens ergo Alex.de Ales, p̃mitto, ꝙ refert multũ loqui de humana natura in Christo,& de hoie Xp̃o. Nã homo nomen est suppositi,siue personæ,non sic humana natura. Vnde hõ Christus, est suppositũ uerbi sub sistentis in natura humana. Persona.n.uerbi,quia subsistit in duabus naturis, humana.s.& diuina,eadem una, & indistincta est Deus æternus pp diuinã naturam:est hõ uerus propter naturã humanã. Humana aũt natura in Xp̃o est compositũ ex carne,& aĩa:quod manens creatura assumptum est a p̃sona uerbi. Sicut idem hõ est credens in Deũ, & diligens Deũ credens per actũ fidei:diligens per actum charitatis, nec tñ actus fidei est actus charitatis, nec actus fidei est hõ credẽs,sed aliquid in noĩe distinctũ ab hoĩe. Et ideo licet actus fidei, & actus charitatis duo sint:non tñ duo sunt hõ credens, & diligẽs:sed unus ipse est,q credit,& diligit: q̃uis per illud credit,& per aliud diligit. Ita duo sunt realiter,& essentialiter distincta natura,& hũana, & diuina. Hæc tpalis:ista æterna.hæc creatura:ista creatrix essentia. Vna aũt est p̃sona,& penitus indistincta uerbi,seu filij Dei, q̃ subsistit æternaliter in natura diuina: & ex tpe assumpsit humanã. Et p hoc eadem,& indistincta est Deus,& hõ: Deus ab æterno:homo ex tpe. Refert igĩ loqui de adoratione humanitatis Xp̃i:& de adoratione hoĩs Xp̃i. Licet nonnunquã sancti uno utantur p alio,prout est frequens id apud Aug. Verbũ suscepit hominẽ,ubi hoiem accipitur p natura hũana,quia uerbũ non suscepit p̃sonã,sed naturã. Ista nũc supponantur ex tertio s̃niarũ. Quibus p̃missis ponuntur quatuor propositiones.

G ❡ Prima. Homo Xp̃s una adorationeq́ est latria propriẽ accepta, est adorandus. Patet,quia hõ Xp̃s est p̃sona uerbi,& ita Deus:& per consequens ea adoratione q̃ solius Dei, est adorãdus. hęc aũt est latria propriẽ dicta. Itẽ credendũ,& profitendũ est hoiem Xp̃m esse summũ, & uniuersale oĩm principiũ: q̃a Deũ secundũ illud symboli Dñs nr̃ Iesus Xp̃s Dei filius, Deus & Homo est. Ab hac adoratione natura hũana secludenda nõ est: nõ ꝙ natura humana sit terminus huius adorationis:sed q̃a tota persona uerbi(hoc est p̃sona uerbi in humana, & diuina natura subsistens) adoratur. Hæc enim persona(qua uere est hõ) est summũ, & uniuersale oĩum principiũ. Et ad hoc seruit similitudo purpuræ,& diadematis regis. Similiter igniti carbonis. Ideo Dama.postquã dixerat. Adoro Xp̃i Dei mei simul utrãq; naturam propter carni unitam diuinitatẽ addidit. Non.n.quartam appono personam in trinitate:sed confiteor personam unã uerbi,& carnis eius. His uerbis insinuare uidetur Christi humanitatem cum uerbo una ado-

ratione

Marginal notes: Alex. — Refert multum loqui de hoie Christo & humana natura Christi.

ratione esse adorandam, attendendo unitatem personæ: quod nihil aliud est dictu, quam adoro simul utramq; naturam ad hunc sensum.i.adoro Xpi personā in utraq; natura subsistentem. Hoc idem prætendunt uerba beati August. sup. allegata. ¶ Secunda propositio. Humana natura in se considerata adorāda est dulia maiore, siue summa, quæ hyperdulia est uocata. Probatur, quia in se considerata est creatura, sed secundum gratiam, & gloriam omnium creaturarum perfectissima, ergo sibi debetur summa seruitus creaturæ debita: quæ hyperdulia est dicta. Ipsa deniq; est quæ redēpti sumus, ac patri reconciliati quodammodo instrumentaliter: quia redemptionem ipsam principaliter operata est diuinitas per humanitatem tanquam causam meritoriam. Veruntamen non omnis consideratio illius naturæ est eius adoratio. Nam si considero naturam illam generaliter sub ratione entis hęc consideratio non meretur dici adoratio, quia non est recognitio eius tanquam naturæ intellectualis habentis excellentiam aliquam ex dono diuino. Similiter consideratio, quæ considero eā, ut naturā intellectualem simpliciter, non cū excellentissimis suis donis gratis. Hæc cōsideratio est quidē actus adorationis: sed duliæ minoris, quia illo non profiteor eā, ut singulariter alias natura intellectuales excellentē: sed tanquam unam inter illas. Et hoc est, quod quidā dicūt: ꝙ humana natura Christi, siue corpus eius, & anima potest considerari quadrupliciter. Vel ut est entitas quædā in se extra nihil, id est quæ non est nihil, sed ut est aliquid extra suā causam efficientem. Vel in comparatione ad suā originē, quantū ad partē materialē: ut. s. secūdū corpus formatū est de uirgine speciali, & immediata operatione spiritussancti. Vel tertio in ordine ad partē formalē, quæ est anima intellectiua ad dei imaginē creata beatitudinis capax. Vel quarto, ut deo unita, uel unione gratuita excellentiore: uel unione hypostatica, & personali, quæ est singularissima. Primis duobus modis non est adorabilis: tertio adoratur dulia minore: quarto dulia maiore, & summa. ¶ Tertia propositio. Natura humana ut diuinæ in Christo hypostatice unita, non est adoranda latria proprie dicta. Patet ex præmissis, quia latria proprie dicta solus deus adoratur. Humana autem natura unita deitati in Christo non est deus: quia per illam unionem, licet excellentissimam, non erit terminus creaturæ, nec mutatur quantum ad substantialia: & ita manet creatura. Et patet hæc propositio satis ex supra inductis post recitationem trium opinionū. ¶ Quarta propositio. Accipiendo latriam communiter, humana natura in Christo adoranda est latria. Patet, quia hæc adoratio nihil aliud est, quam recognitio eius ut summe, & singulariter unitæ deo, & eius ut sic dilectio. Et hic actus intellectus, & uoluntatis est actus latriæ large acceptæ. Et per has propositiones clare, & resolute intelligitur: quomodo adoranda sit humanitas Christi. Et quod dictum est de humanitate, pariformiter intelligendum est de partibus eius, scilicet corpore, & anima attribuendo cuilibet, quod suum est. Nec aliud puto sensisse sanctos, & doctores, si eorum dicta, & uerba bene, & resolute intelligantur. Nam beatus August. in supra allegatis: uolens, quod humana natura ut unita uerbo, non debet speciali adoratione adorari, sed eadem, qua uerbum, cui est unita, uult, quod humana natura non est adoranda tanquam persona distincta a persona uerbi, contra hæreticos ponentes duas personas sicut duas naturas, unde dixit August. quasi rationem assignans, quare humanitatem adorat deo unitam. Vt non alium, & alium: sed unum, & eundem deū, & hominē filiū dei esse confitear. Illa ergo adoratione, qua adorat personā, quæ latria est, adorat etiā coniunctā humanitatem. i. adorat pso-

Conc. Trid. sess. 13. cap. 5.

August.

H

nam in humanitate coniuncta subsistentem. Vnde actus ille quo personam illam .i. Christi in humanitate simul, & diuinitate subsistentem confiteor mente esse uerum deum, & hominem: & summum, ac uniuersale omnium principium: est actus adorationis latriæ: quæ principaliter terminatur ad personam uerbi: sed partialiter ad naturam humanam. Est enim assensus propositionis, cuius extrema totalia supponunt pro persona uerbi, connotant tamen etiam naturam humanam per partem unius extremi significatam. ¶ Et per hoc possunt concordari opi. Quod enim dicitur, q sic, uel sic considerata natura humana, Christi est sic uel sic adoranda, nihil aliud est: nisi q hæc, uel illa consideratio humanæ naturæ est hæc, uel illa species adorationis. Nam propter aliam, & aliam considerationem eiusdem non mutatur obiectum adorationis, sed mutatur ipsa consideratio, siue considerationis actus, qui est realiter ipsa adoratio interior. Horum ergo actuum unus potest dici adoratio latriæ: alius dulia maior, uel minor: aliquis etiam omnino nec est adoratio, ut dictum est. Et hæc uidetur esse sententia Alex. qui sub epilogo dicta resumens dicit. Respiciendo personã: una est adoratio, scilicet naturæ, & personæ. Respiciendo diuersitatem naturarum: differens est adoratio. Diuina enim natura semper adoratur latria. Humana considerata in se semper maiori dulia: quia sanctumsanctorum. Considerata uerò ut diuinitati unita adoranda ex latria: extenso nomine latriæ. Hæc illæ. ¶ Sed prædictis obuiare uidetur: quia sic latria esset uirtus theologica, & non moralis: cuius oppositum doctores communiter determinant. Nam si actus latriæ est actus fidei, spei, ac charitatis secundum superius dicta: & eorundem actuum eadem est uirtus: quia idem habitus: sequitur: q latria sit uirtus theologica, immo a fide, & spe, & charitate indistincta. Ad huius solutionem supponitur, q uirtus moralis, & theologica non distinguuntur penes fines: eo q omnium uirtutum unus est finis, ipsa scilicet felicitas secundum philosophũ in æthicis. Sed penes obiectum. Nam uirtus theologica deum habet pro obiecto. Moralis autem aliquid citra deum. Vt fides est respectu dei, ut habitus inclinans ad assentiendum illis: deus est trinus, & unus. Charitas est habitus inclinans ad diligendum deum ut summum bonum in se. Spes est habitus inclinans ad diligendum, ut summum bonum nostrum. Prudentia uero est circa agibilia tanquam obiectum. Fortitudo circa timores, & audaciam. Temperantia circa delectationes, & tristitias. Iustitia circa ea, quibus homo se bene habet ad alterum. ¶ Supponitur secundò ex dictis; q latria est cultus deo debitus. Hic autem est duplex: exterior, & interior. Loquendo de exteriore sic manifestum est: q latria est uirtus moralis, quia sic habet pro obiecto non deum, sed aliquod opus exterius, ut sacrificium, genuflexionem: aut aliud opus extrinsecum, quo reueremur deum ut summum, & uniuersale omnium principium. Est enim latria exterior, capiendo pro habitu: habitus inclinans ad agendum huiusmodi opera exteriora. Et ita frequenter loquuntur doctores. Vnde sanctus Bonauen. dist. 9. q. 9. dicit; q cultus deo debitus quattuor nominibus nominatur, grece, theosebia, & latria: latine, pietas, & religio. Quorum duo, scilicet theosebia, & pietas proprie pertinent ad actum interiorem: latria, & religio ad exteriorem. Nam etsi cultus, & seruitus frequenter pro eodem accipiuntur, cultus etiam licet dicat actũ interiorem, & exteriorem, tamen cultus magis respicit actũ interiorem. Seruitus uerò exteriorem. Latria secundum Aug. cum sit seruitus proprie respicit actum exteriorem. Sicut theosebia, quia est idem, quod cultus diuinus, ideo proprie respicit actum interiorem. Virtus uerò, quæ

Marginalia: Concordantia opinioñ. — Alex. — I — An latria sit uirtus moralis, uel theologica. — Diffinitur nomẽ uirtutis. — Bonauen. — August.

ro, quæ respicit actum exteriorem, est in genere uirtutis cardinalis. Hinc est, quod latria est in genere uirtutis cardinalis. Et quia respicit actum exteriorem sub ratione debiti in comparatione ad alterum; & hoc est iustitiæ: ideo continetur sub uirtute cardinali, quę est iustitia. Et quia species iustitiæ, secundum quam ordinatur ad uenerandum naturam superiorem, sicut dicit Tullius est religio. Hinc est, quòd latria est in genere uirtutis, sicut in genere remoto. In genere uirtutis cardinalis, quasi in genere subalterno. In genere iustitiæ, sicut in genere propinquo. In genere uerò religionis, sicut in genere proximo. hæc Bonauen. Loquendo autem de actu interiori; qui & ipse secundum communem acceptionem ad latriam pertinet, secundum quam non distinguitur latria a theosebia: sic magis uidetur dubium, ad quam uirtutem pertinet. ¶ Pro quo aduertendum: quòd circa cultum dei possumus habere triplices actus, ad totidem uirtutes pertinentes. Potest enim ratio recta dictare nunc deum esse colendum. Potest uoluntas se conformare huic dictamini: & uelle colere deum, quo uelle imperat elici actum diuini cultus. Potest etiam potentia elicitiua cultus talem actū elicere. Sicut in simili ratio potest dictare nunc esse speculandum de trinitate personarum, & unitate essentiæ. Voluntas potest se conformare, & & uelle speculari: quo uelle imperat intellectui, ut speculetur. Intellectus potest imperio uoluntatis se conformare, & speculari. Quilibet horum actuum generatiuus est habitus: quorum primus pertinet ad prudentiam, quæ dictat de agendis. Secundus ad uirtutem moralem appetitiuam. Tertius ad theologicam. Primi duo sunt practici: tertius est speculatiuus. ¶ Sic in proposito: quia actus interior, quo deus colitur: est actus fidei, spei, uel charitatis, potest recta ratio dictare iam esse actualiter credendum: sperandum in deum, uel diligendum eum. Potest uoluntas se conformare: & uolendo huiusmodi actū elicere, intellectui, & sibijpsi imperare ut eliciant. Potest intellectus iuxta uoluntatis imperium actu credere, & uoluntas diligere, & sperare. Primus actus dictatiuus est actus intellectus, quia rationis rectę, & pertinet ad prudentiam. Secundus est actus uoluntatis, et pertinent ad uirtutem moralem, quia obiectum eius proprium sicut actus primus, cui se conformat, est actus colendi deum, non ipse deus. Tertius est actus, uel intellectus uel uoluntatis, pertinens ad uirtutem theologicā, quia actus fidei, spei, uel charitatis. Suo modo de habitibus derelictis. ¶ Latria ergo interior dicit aliquem trium actuum, aut eorum habitus, & quidem primum non dicit. Non enim est latria actus, uel habitus dictatiuus, sed inclinatiuus ad colendum, uel ad uelle colere secundo modo, uel ad ipsum colere tertio modo. Et sic latria interior uel est uelle elicere actum diuini cultus, aut habitus ad hoc inclinans: & ita pertinet ad uirtutem moralem, & reducitur ad iustitiam. Vel est ipse actus elicitus, quo colitur deus, uel habitus ad hunc inclinans, & sic capiendo pro habitu est uirtus theologica fides, uel spes, uel charitas. Horum enim actibus colitur deus. Et hoc uidetur uelle sanctus Bonauen. cum prioribus addit. Theosebia dicit cultum interiorem, qui proprie spectat ad uirtutes theologicas, sicut est dilectio, fides, & similia. Et secundum hoc possunt concordari doctores. Nam dicentes latriam esse uirtutem moralem, loquuntur uel de exteriori, uel de interiori, ut non dicit actum colendi deum: sed actum qui est uelle colere deum, aut habitum ex huiusmodi actu derelictum. Sed illa latria non adoratur deus, quia actus, quo adoratur deus, terminatur ad deum tanquā ad obiectum. Latria autem illa terminatur ad actum uoluntatis, uel intellectus, quo adoratur deus. Sicut uelle uidere, seu amare deum, non terminatur

Bonauen.

Triplex actus circa cultum Dei.

K

natur ad deum tanquam ad obiectum: sed ad actum uidendi, uel amandi deũ. Capiendo autem latriam pro actu, uel habitu, quo adoratur deus: & per cõsequens, qui terminatur ad deum tanquam ad obiectum, sic est uirtus theologica: ut dictum est statim.

L ¶ His de adoratione in genere declaratis, redeundum est ad adorationem eucharistiæ. Et quia in eucharistia multa sunt. Sunt enim ibi species sacramentales, accidentia, scilicet quæ continẽt Christum. Est ibi totus Christus: diuinitas uerbi, & humanitas: & humanitatis partes: anima scilicet & corpus: & utriusq; accidentia: ut supra lec. 42. prope finem. Quæ singula quomodo differenter adoranda sunt: satis patet ex quattuor propositionibus suprapositis. Nam partes, & totum: quia simili adoratione adoratur: ea adoratione, qua adoratur humanitas Christi: adoratur etiam eius anima benedicta: corpus gloriosum, & membra eius. ¶ De accidentibus uerò dicendum sicut de pertinentibus ad humanitatem Christi: ut supra dictum est in principio huius lectionis. Debet igitur in sacramento totus Christus adorari latria proprie dicta. ¶ Vnde dum sacerdos in missæ officio sacramentum leuans in altum, populo ostendit: adorandus est Christus latria actu interiore, & exteriore. ¶ Interiore: magna mẽtis deuotione: quieto corde, exclusis tumultuantibus temporalium rerum cogitationibus se recolligat quiuis circumstans ad deum creatorem suum, redemptorem & saluatorem: qui ueraciter secundum utramq; naturam sub sacramentalibus speciebus: quas corporalibus uidet oculis: inuisibiliter cõtinetur: adorandum. Dicens uerbo mentali secundum Alexan. de Ales. Adoro te Iesu Christe saluator, qui per mortem tuam redemisti mundum: quem credo sub hac specie, quam uideo, contineri. Adoro per fidem te Christum in hoc sacramento contentum: profitendo uerum deum, uerum hominem, æterni patris consubstantialem filium pro nobis hominem factũ, qui, quos creasti, sanguinis proprij effusione amarissima morte, a morte perpetua redemisti: in cuius salutarem memoriam pręsentem te exhibere dignatus es his speciebus: ut iterum sis hostia, & sacrificium pro nostris reatibus quotidianis, quemadmodum pro uniuerso mundo in cruce factus es hostia generalis. ¶ Adoro te per charitatem, diligens corde toto te summũ, & incomprehensibile bonum: qui dilexisti nos, dum inimici essemus: te ipsum in mortem tradens: ut nos patri reconciliando amicos faceres. ¶ Adoro te sola spes omnium uera bona diligentium, summa, & finalis beatitudo in te confidentium, uiaticum militantium: cibus iustitiam esurientium, mediator dei, & hominum: tuam plenissimam satisfactionem (in cuius memoriam patri libaris acceptabile sacrificium) pro me extende: & per hoc pręsens holocaustum omnia mea peccata expiando misericorditer dele.

M ¶ Potest & quilibet fidelis in eleuatione, & ostensione huius uiuifici sacramenti, rememorando meditari opprobriosam Christi ostensionem: dum post flagellationem, & corporis sui liuores: post perditam formæ speciem pulchritudinem, ac decorem Pilatus eum tanquam despectum, & uirorum nouissimum: sceleratissimorum iudæorum aspectibus pręsentauit: ac uoce contemptibili demonstrauit, dicens. Ecce homo. Et iterum, Ecce rex uidetur. ¶ Meditetur insuper in sacramenti eleuatione Christi in crucis patibulo ignominiosam eleuationem, quæ inter iniquos, & latrones suspensus, ab intuentibus impijs contemptibiliter irrisiones, & contumelias sustinuit multimodas. Sicq; pro contumelijs opprobrijs, & blasphemijs adorando latriæ reuerentiam impendat. Pensando quantus pro qualibus tanta sustinuit, & ad gratias agendas se totum inclinet. ¶ Similiter adoret latria exteriori, decenti corporis gestu in sacramenti eleuatione: ad signifi-

candum

Margin notes: De eucharistiæ adoratione. — De adoratione in genere & eius speciebus. — Alex. — Christ⁹ quo adorãdus est latria interiore in eucharistię ostensione.

candum internam fidem, & reuerentiam, quæ ipsum actu interiori ut omnium creatorem deum, & dominum ueneratur. Atq; ut sicut in sua crucifixione ab incredulis turpitur confusus, blasphematus, irrisus fuit uerbis, & exterioribus inordinatis capitis, & membrorum motibus. Ita uiceuersa a fidelibus in sacrosancto missę officio, (quo illius passionis memoria agitur.) exteriori corporis gestu honoretur. Debent igitur humiliter nudata fideles capita Christo in sacramento, quod ostenditur inclinare, cuius caput spinatum aculeis pro delictorum nostrorum expiatione mille uulneribus cruentatum, in mortis hora ad nos (quorum salutis causa agebatur) dolorosissimo: sed benignissime est inclinatú. Ná inclinato capite tradidit spiritú. ¶ Debét genua in terrá flectere se humiliantes ei, qui seipsum exinaniuit, formá serui accipiens, factus obediés patri usq; ad morté: morté aút crucis. ¶ Et sicut inuerecundissimi canes derisorie genu flectétes, æterná dei patris sapientiá blasphemauerunt, dicétes. Aue rex iudæorú. Et iterú. Si rex Israel est: descédat de cruce: & cętera hmói. Ita econtrario genua curuantes intus cor de humilient, adorátes, & dicentes illud beati Ans. Adoro te Xpe rex Israel lux gentiú, princeps regú terræ, dńe sabaoth, uirtus ops dei fortissima. ¶ Debent & manus deuote cóponere cótra crudelissimorú iudeorú, & gentilium furoré: manus suas impie alaphizádo, collaphizádo, crucifigédo extendétiú. Rursus debent manus suas in cælú tendere cú mentis affectu, sicut Xps suas misericorditer in cruce extédit: ut sic exaltatus oia traheret ad seipsum: & tédédo manus, summo patri gratias agere, dicétes. Gratias tibi dńe pater referat ois lingua, sup abúdátia bonitatis tuę, qui unico filio cordis tui nó pepercisti: sed pro nobis illú tradidisti in morté: ut tantú tanquá fidelé aduocatú haberemus in cælis corá te. ¶ Debét & pectora túdere: in memoriá diri uulneris únici pectoris aperti lácea militis, unde sanguis pfluit, & aqua, in lauacrú simul, & redéptioné peccatorú. ¶ Debét ét tundere in cófessione laudis dei, & fraudis proprie dicentes illud Ansel. Tuas Xpe miserationes prędicamus, tuæ suauitatis memoriá cú abúdátia eructamus: tibi Xpe sacrificiú laudis immolamus p multitudine bonitatis tuæ quá ońdisti nobis semini nequá, filijs sceleratis, & pditis. Sic deuote se gerentes in adoratione Xpi in sacro, gratiá multiplicé, & fructú plurimú reportabunt. ¶ Sed prohpudor est cernere plurimos in ecclesia: qui tanquá beneficijs dei ingrati, paruá, uel nullá huic diuinissimo sacro exhibent reuerétiá. Stant erecti nó attendentes illud apostoli Phil. 2. ubi post cómemoratam Christi humiliationem usq; ad mortem crucis, subdit. Propter quod & deus exaltauit illum: & donauit illi nomen, quod est super omne nomen: ut in nomine eius omne genu flectatur cælestium, terrestriú, & infernorú. Et omnis lingua cófiteatur: quia dominus Iesus Christus in gloria est dei patris. Quibus, rogo, comparandi sunt, qui hunc honorem Christo exhibere contemnunt: quem dæmones omittere non audent. Sed quam detestandi sunt, qui etiam in summi sacrificij ostensione capita sua nudare negligunt. Et cum apostolus uirum uelato capite orare non permittit. Ois. n. uir inquit, orans, uel prophetans uelato capite deturpat caput suú. 1. Cor. 11. Caput aút uiri Xps: quáti cótéptus arguit: qui etiá Xpm in sacro sub oculis pńté uelato capite adorare psumit. Cótra tales pcedit uerbú dei p Esa. c. Filios enutriui, & exultaui: ipsi aút spreuerút me. Exultauit, dú nostrá naturá assumpsit. Enutriuit, dú se nobis in hoc sacro cibú uitæ tradidit. Et sequit. Cognouit bos possessoré suú: & asinus præsepe domini sui: Israel auté. i. uidens deum per fidé, me non cognouit, & populus meus non intellexit. Quomodo enim cognoscunt in sacramento contineri redéptorem suum. Quomodo suum iudicem intelligunt, qui debitam subtrahendo re-

Reprehensio grauis in omittentes tpe eleuationis genuum flexioné, & alia.

N

do reuerentiam uiso sacramento: nec amore liquescunt in gratiarum actiones? Nec timore humiliantur in iudicis sui recognitione? Hæc de populo circumstante. ¶ Sacerdos uerò celebrans prolatis uerbis consecrationis, humiliter se incline t, ac prius Christum in sacramento deuotissime adoret: non uocali sono, sed corde attento: hæc, uel similia ruminans. Adoro te preciosum precium redemptionis nostræ, hostia pacifica, quæ sola odoris tui suauitate inæstimabili, patrem qui in altis habitat: ad respiciendum humilia inclinasti: & filijs irę placabilem reddidisti. ¶ Eleuando uerò hæc cogitare poterit. Respice domine, sancte pater de sanctuario tuo, & de excelso cælorum habitaculo: & intuere hanc sacrosanctam hostiam, quam tibi offert magnus pontifex noster, sanctus, puer tuus dominus Iesus pro peccatis fratrum suorum, & esto placabilis super multitudine malitiæ nostræ. Et ita deuote, & humiliter deponat oblatam: ponens in loco suo in palla mundissima corporalis. ¶ Sed occurrunt hic duo dubia. Primum, utrum peccator uidens sacramentum uidendo peccet: sicut peccat tangendo, & sumendo propter eius indignitatem. Secundum: quia potest error contingere in consecratione: propter quem effectus consecrationis impeditur: ita ut non fiat conuersio panis in corpus Christi: ut si consecrans non sit sacerdos, aut quia errat in forma: aut quia deficit conficiendi intentio &c. Nec pōt circumstans esse certus de transsubstātiatione facta: immo nec ipse sacerdos celebrans, quia euidenter scire non potest se esse sacerdotem, quia incerta est sibi intentio sui ordinatoris. Quomodo adorans sacramentum euadere potest periculum idololatriæ? Si enim adorat hostiam non consecratam, quam putat consecratam, idolatriam committit. ¶ Ad primum dicitur secundum Alex. par. 4. q. 52. mem. 6. & alios doc. ꝙ quia ordinatū est ab ecclesia, ut sacramentum eucharistiæ immediate in altum eleuetur, ut uideatur: & saluator Christus adoretur, non tantum a iustis, sed ab omnibus, inspicere ergo corpus sub sacramento intentione adorandi, nulli est illicitum. ¶ Rationabiliter autem hoc instituit ecclesia, quia ex illa inspectione accedit spirituale commodum inspicienti, non tantum iusto: sed etiam peccatori. Tum ex ponderatione charitatis saluatoris: tum ex subuentione beneficij reparatoris: tum ex recordatione passionis redemptoris. Hæc enim debent & iustus, & peccator in corporis Christi intuitione recordari: quantum fuit beneficium reparationis: quanta passio redemptoris: quanta charitas saluatoris. Ex qua recordatione cordis compunctio oritur: ac mentis deuotio accenditur. Vnde nonnunquam peccator ad cōtritionem mouetur: & gratiam consequitur. Nec est simile de sumente in peccato & inspiciente. Tum quia non est tanta irreuerentia in uidendo, sicut in sumendo: quia uidens non pertingit uidendo ad substantiam corporis Christi: sed tantum ad sacramentales species, sed qui manducat, non solum sumit species: sed Christum sub speciebus uere contentum. Tum quia sumens in peccato abutitur sacramento, non sic uidens. Abutitur quidem in peccato sumens: quia impedimentum ponit spirituali cibationi, ad quam ordinata est corporalis manducatio tanquam ad effectum proprium. Videns autem in peccato non abutitur: quia adorare potest uisum, & colere per fidem, & quæ dicta sunt, in memoria reuoluere, ad quæ ipsa sacramenti ostensio est ordinata. Tum tertiò, quia manducans in peccato transgreditur præceptum apostoli: immo Christi per apostolum præcipientis. Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. 1. Cor. 11. Hoc autem negligendo peccator transgreditur, non sic peccator inspiciens sacramentum intentione adorandi contrauenit, sed

[Margin notes: Dub. 1. — De uisione diuinissimi sacramenti. — Dub. 2. — Alex. — Quare ecclesia instituit eucharistiā in alto eleuari. — 1. Cor. 11.]

magis

magis concordat institutioni ecclesiæ. Neq; enim adorando irreuerentiam facit: nec se non præparando ad gratiam negligentiam committit: eo, quod non tenetur se ad gratiam præparare propter uisionem sacramenti. quia ostensio non ordinatur per se ad gratiam uidenti conferendam: ut uult sanctus Bonauen. in 4. dist. 9. q. 6. ¶ Sic etiam non est par ratio in tangente, quia uisio sacramenti fit in distantia: tactus uero in coniunctione. Nam & si tangens non attingit substantiam corporis Christi, attingit tamen ipsas species immediate corpus Christi continentes. Tum etiam quia tangens in peccato abutitur sacramento, quia tangendum non est nisi propter dispensationem sumentis. Hoc autem est actus ordinis: quem laicus facere præsumens grauiter peccat: officium sibi indebitum usurpando. Sicut legitur de Saule, qui offerens holocaustum domino, quod sacerdotum erat, regnū perdidit, ut habetur. 1. Reg. 13. Et ozias lepra percussus est eo quod incensum adolere præsumpsit in altari thymiamatis: ut habetur. 2. Paral. 26. Similiter & sacerdos tangens in peccato grauiter peccat, sicut secundum beatum Tho. omnis exercens actum ordinis sui immortali, peccat mortaliter. Agit etiam contra præceptum, quo dicitur. Mundamini uos, qui fertis uasa domini. Si itaq; ferens uasa domini sanctificata mundus esse percipitur: quanto magis qui fert, seu tangit in sacramento sanctumsanctorum dominum ipsum? In casu tamen licet laico, uel sacerdoti peccatori tangere: ut si iaceret in luto uili: aut ubi expositum esset imminenti periculo comestionis a porco, uel cane. In illo casu si peccator sacerdos, uel laicus motus fide, & reuerentia, ipsum tolleret, & poneret in loco congruenti, non peccaret. In tali enim casu tangere prohibitum non est, sed multomagis præceptum, quia tenetur irreuerentiam, & inhonestam eius collationem impedire. Omnia uero tangens arcam dei declinantem, bobus calcitrantibus, & ideo percussus contra præceptum fecit, quia temere cognita uxore illa nocte tetigit, ut quidam dicunt: quod non licebat. Vel ut lyra dicit in postilla. 2. Reg. 6. quia sua ordinatione uehebatur in plaustro, quæ leuitarum humeris portari præcepta erat. Ideo dum calcitrabant boues, percussus est, ideo non propter tactum præcise, sed ex causis dictis percussus est. Vbi nihilominus secundum glo. Notandum est, quantum delinquat, qui ad corpus domini reus accedit, si ille morte mulctatur, qui arcam dominici corporis figuram minori, quam debuit ueneratione, corripuit. ¶ Si replicatur de bethsamitis, qui percussi sunt plaga magna, pro eo quod uiderunt arcam dei reductam ad philistijm. ut habetur 1. Reg. 6. Sed longe dignius est sacramentum eucharistiæ arca fœderis in lege. Respondetur: quod quia præceptum fuit, ne arca nuda uideretur. unde Num. 4. legitur, quod Aaron, & filijs eius mandatum est, ut intrarent sanctuarium, & inuoluerent arcam, ipsamq; sic inuolutam traderent leuitis portandam. Et dicitur ibidem. Alij nulla curiositate uideant, quæ sunt in sanctuario, priusquam inuoluantur, alioquin morientur. Ideo bethsamitæ: quia curiositate ducti arcam nudam contra præceptum uiderunt, a domino sunt percussi. Quod nihilominus etiam in figura illis contingit nostri, significans, quod simplicioribus non licet arcana dei perscrutari, quæ in sacra latent scriptura per arcā significata. secundum illud Prouer. 25. Qui scrutator est maiestatis, opprimetur a gloria. ¶ Dupliciter autem est uidere maiestatem dei, scilicet per fidem, & sic uidere licet omnibus. Alio modo per scrutinium, & sic non licet nisi prouectis, & instructis in diuina scientia. De non uidendo autem sacramentum, non est præceptum nisi his, qui nondum baptismatis sacramento sunt initiati. illi enim admittendi non sunt, sed finita missa cathe-

An peccet laicus, uel sacerdos tāgēdo eucharistiā in peccato.

Bona

1. Re

2. Par

B. Th

Esa. 5

2. Reg

Q

1. Reg

Num. 4

Prou. 2

cuminorum expellendi. de quo supra lec. 15. Vnde ad uidendum admittũtur omnes, qui fide, & sacramentis Christo iuncti sunt: ad manducandum solum, qui charitate domino sunt uniti. Veruntamen si quis ex humilitate non figeret uisum ad sacramentum, sed in terram oculos desi¬cteret se indignum reputans tanti sacraméti uisione, non reprobatur: similis in hoc publicano, qui oculos ad cælum leuare non audens, pectoris percussione, & humili oratione ueniam impetrabat: ut refert Lucas. c. 18. Potest enim quandoq; opus bonum supererogationis ex humilitate omitti: qua tamen omissione alter non tenetur abstinere. ut uult bea. Tho. in 4. scripto. dist. 9. q. 3.

Luc. 18. B. Tho. Alex. B. Tho. Bonauen.

¶ Ad secundum dubium. Respondetur secundum Alex. par. 3. q. 30. mem. 3. arti. 1. § 3. & post eum bea. Tho. & sanctus Bonauen in 3. dist. 9. ꝙ hostia, siue eucharistia in altari adorari debet sub conditione: si seruata sunt seruanda: hoc est omnia requisita ad consecrationem. Et hoc habituali, hoc est tacita, uel expressa. Non enim oportet: ꝙ adorans hostiã in missa actualiter, seu expresse conditionem apponat. Nec forte expedit maxime simplicibus: ne dubitationi circa fidem sacramenti locum dare assuescant. Sed sufficit: ꝙ habeat conditionem illam habitualiter, siue tacite. Ita ꝙ intentio sua taliter sit instituta: ꝙ si sciret defectum circa necessaria ad consecrationem requisita fuisse commissum, non adoraret. Vel si cõdictio prædicta tempore adorationis in cogitatione occurreret: ipsam apponeret. Hac itaq; habituali, ac tacita conditione existente, adorans sine actuali conditione, utputa de ea non cogitans adorando non peccat: etiam si hostia non fuerit consecrata, quia non adorat purã creaturam: sed Christum secundum intentionem suam, quamuis sacerdos non consecrans, aut uoluntarie aliquid ad consecrationem requisitum omittens, quantum in se est, facit populum idolatrie, quia offert puram creaturam ad adorandũ, ut dicit Tho.

R

Quid de uidentibus hostiã nõ consecratã eleuari quasi consecratam.

Thom.

¶ Hæc autem habitualis intentio non sufficeret: si quis adoraret angelum sathanæ transfigurantem se in Christum. Nam si ille adoretur sub conditione: si tu es Christus, non peccat sic adorans, quia tunc non adorat sathanã, sed Christum: quia non stat oratio, nisi stet condictio. Nec ad alium refertur oratio, nisi etiam ad quem refertur orationis intentio. Si autem habitum tantum habeatur conditio: non actu: non uitatur idolatrię peccatum, nec excusatur homo ratione ignorantiæ facti.

An sufficiat habitualis adoratio.

¶ Habet enim triplex adiutorium talem uitandi errorem, scilicet sacræ scripturę monitionem, quæ nobis significat, ꝙ angelus tenebrarum se transfert in angelum lucis. 2. Cor. 11. Itẽ ꝙ multi uenient in nomine meo, dixit dominus, dicentes. Ego sum Christus, & seducent multos &c. Math. 24.

2. Cor. 11 Math. 24.

¶ Secundum adiutorium est orationis remedium. Nam si oraret deum toto corde: ut reuelaretur ei ueritas, non permitteret deus eum decipi. In hoc enim casu intelligitur illud Ioh. 16. Si quid petieritis patrem in nomine meo, dabit uobis. In nomine meo, quod est Iesus: quod interpraetatur salus. Hoc est. Si quid petieritis pertinens ad salutem: ut exponit bea. August. Vnde qui in casu non orat: non adhibet omnem diligentiam, quam debet.

Ioh. 6. August.

¶ Tertium est suspensio actus adorandi secundum Bonauen. Sic legitur de sancto Luciano præsbytero, qui reuelationem sibi ueram factam per gamalielem beati Pauli didascalum non statim acceptauit, nec credidit: sed se suspendit: donec præmissa oratione uisio ipsa tertiò sibi manifestaretur. Vel tertium adiutorium secundum Alex. est appositio actualis conditionis: cuius appositione potest uitare periculum. Vt si tu es Christus, adoro te.

Bonauen. Alex.

S

¶ Si ergo talis apparitio ostenditur alicui, quia res insolita est, & noua ideo non debet pręcipitare sententiã, sed diligenter considerare, priusquam adoret

secun-

Quid de adorante diabolū transfigurātē se in angelū lucis nescienter.

dum illud. 1. Ioh. 4. Probate spiritus, si ex deo sunt. permisit autem. Nolite omni spiritui credere. rationem subiungens: quia multi pseudoprophetæ exierunt in mundum. Sic uirgo prudentissima audita salutatione angelica, non statim assensit, sed turbata in sermone angeli cogitabat, qualis esset illa salutatio. Propter quod etiam legitur de quodam sancto patre, cū apparuit eius diabolus in specie Christi, clausit oculos, dicens se nolle Christum uidere in hac uita, cuius humilitate diabolus confusus abscessit. Quo contra narratur de multis, qui leues corde, ad tales reuelationes se reputantes idoneos desiderauerunt eas: & sunt in insanias, & stultitias, & pericula præcipitati. Quomodo autem discerni debeant uisiones ueræ a falsis, multa scripserunt patres opuscula: inter quæ singulari præconio dignum est opus, quod cancellarius Parisiensis Gerson de probatione spirituum compilauit. Vbi plurimum ualere docet humilitatem, qua homo uisionibus huiusmodi, iudicat se indignum. Quia ergo uisiones huiusmodi, & apparitiones insolitæ sunt: non excusat errantem in earum adoratione intentio habitualis. Sed sese suspendat, cui talia contingunt, donec certificetur, uel ad minus sub conditione actualiter apposita adoret. Consecratio uerò hostię solita est, & consueta: ideo sufficit ibi habitualis conditio, si consecratio debito modo facta est. Vnde nulli, uel pauci in hac adoratione peccant. Omnes enim hanc conditionem tacite, aut habitualiter habent. Quod ex hoc manifestum est, si adorans requireretur, quid faceres, si consecratio debito modo facta non esset. Haud dubium, quin fidelis quisq; requisitus responderet: nequaquam adorarem. 1. Ioh. 4.

DE MVLTIPLICI APPARITIONE.

LECTIO. LI.

Quid agēdū si in loco hostiæ appareat species aliena carnis, cruoris, pueri.

RESTAT circa hanc materiā adhuc dubium, quid agēdum, si in loco hostiæ appareret alia species, puta carnis uel pueri cruoris, uel agni, aut similis. Vtrū sub his speciebus debeat Christus adorari, & an ibi Christus contineatur & quomodo. Pro primi solutione notandum: quòd huiusmodi apparitio ex duplici causa fieri solet. A Quandoq; propter ardenter amātes, qui magno & æstuāti desiderio Christum sub sacramento sibi ostendi humiliter & deuote deprecantur; quorum precibus diuina pietas quandoq; condescendit: ut sic eorum deuotio amplius accendantur. Vel propter hæsitantes in fide sacramenti: ut ad ueritatem fidei miraculo inuitentur, & solidentur. Potest & fieri diuina permissione illusione dæmonis ad decipiendum, & fallendum incautos. Quemadmodum in conuentu quodam fratrum minorum obseruantium oppidi ysennac partium thuringhiæ, nostris temporibus contigisse relatione accepi. Fratricellum unum laicum celebranti astitisse: & dum tempus cōmunionis, quo sacerdos sumere sacramentū solitus est, aduenerat, q frater ille laicus ex quedā indiscreta deuotione cōmunionē sacræ eucharistie desiderabat, apud se putās se bene dispositū ad tanti sacramēti perceptio

nem. Et sic minus caute in seipso complacente, apparuit quidam in specie angeli particulam apparenter porrigens. Aperuit stultus ora, sumens de manu porrigentis apparentem hostiæ particulam: & continuo a diabolo obsessus est, & grauiter uexatus. Postea tamen elapsis aliquot diebus: fratrum orationibus liberatus est. ¶ Sed de primo prosequamur: qui adhuc dupliciter potest contingere. Aut cum diuina reuelatione, q sub specie tali Christus ueraciter continetur. Aut q fiat apparitio sine tali reuelatione. Si primo modo cum tali reuelationi falsum subesse non possit, sicut nec fidei nostræ, quam per reuelationem accepimus, dubitádum non est ei, cui facta est reuelatio, Christum sub tali specie ueraciter contineri. Qua propter potest, & debet a tali catholicæ, & laudabiliter adorari. de quo Pascha. de quodam presbytero narrat, qui cum digno moderamine sanctam Christo propitio duceret uitam. Cepit omnipotentem deum precibus pulsare, ut sibi monstraret corporis Christi naturam: non ista inquit, ex infidelitate: sed ex mentis pietate petiuit. Fuit enim a pueritia diuinis legibus imbutus, & propter amorem superni regis olim patrios fines dereliquit & dulcia liquerat arua: ut exul sedulo Christi disceret mysteria. Ideirco eius amore succensus, magis quotidie preciosa munera offerens, poscebat sibi præmonstrari, quæ foret species latitans sub forma panis, & uini. Venerat ergo dies, ut idem celebrans pie solemnia missarum, more solito procubuit genibus. Te precor omnipotens inquit, pande mihi exiguo in hoc mysterio naturam corporis Christi: ut mihi liceat eum conspicere presentem corporeo uisu, & formam pueri, quam olim sinus matris tulit uagientem: núc manibus contrectare. Qui dum talia præcaretur: angelus de celo ueniens affatur sacerdotem. Surge inquit, propere: si Christum uidere placet: adest præsens porporeo uestitus amictu, quem sacra puerpera gessit. Tunc uenerabilis presbyter pauidus uultu se erigens, uidit super aram patris filium puerum, quem Symeon infántem portare suis ulnis meruerat. Cui angelus inquit. Sed Christum uidere placuit, quem prius sub specie panis uerbis mysticis consecrare solebas, nunc oculis inspice, manibus attrecta. Tunc sacerdos cælesti munere fretus: quod dictu mirum est: ulnis trementibus accepit puerum: & pectus proprium pectori Christi coniunxit. Deinde profusus in amplexum dat oscula deo, atq; suis labijs præssit pia labia Christi. Quibus sic actis preclara membra filij dei restituit in uerticem altaris, & repleuit, cælesti pabulo Christi mensam. Tunc rursus homo prostratus depræcatus est dominum: ut dignaretur ipse iterum uerti in prestinam speciē. Qua expleta oratione, surgens est terra inuenit corpus Christi in formá remeasse priorem. Et concludendo dicit. Mira omnipotentis dispensatio, qui ob unius desiderium, ita se præbere dignatus est uisibilem, & non informem sicut alijs quibusdá, sed in forma pueri quatenus & ueritas patesceret in ostenso: & sacerdotis desiderium impleretur ex miraculo, nostraq; fides firmaretur ex relatu. Hæc ille. ¶ Vtrú autem talis effigies pueri apparentis sit propria species, & figura Christi: aut sit aliqua forma miraculose aliunde creata, sub qua Christus latet, dubitari potest. Similiter utrum sub tali specie apparente sit Xps, eo mō, quo in hostia sub spē panis: totus. s. sub toto: & totus sub qualibet parte. Aut sit sub illis dimensionibus circūscriptiue: caput vz. sub capitis figura, & pes sub figura pedis: & ita de alijs partibus. ¶ Beatus Thom. aliam distinctionem pro responsione ad principale dubiú motú: scilicet an ibi Christus uere contineatur, in parte. 3. quæstio 76. ar. 6. ponit dicens, q dupliciter contingit talis apparitio, quã quandoq; miraculose uidetur caro: aut sanguis: aut puer in hoc sacramento. Quandoq; con-

Margin notes: B — Quare fiant; & ad quid fiant apparitiones huius modi. — C — Vtrum talis effigies pueri apparentis sit ppria spēs, & figura Christi. — B. Tho.

tingit hoc ex parte uidentium, quorum oculi immutantur tali immutatione, ac si uiderent expresse exterius carnem, uidetur sanguinem, aut puerum: nulla tamen mutatione facta ex parte sacramenti. Et hoc quidem uidetur cotingere, quando uni uidetur sub specie carnis, uel pueri: alijs tamen uidetur sicut prius sub specie panis, uel quando ad horam uidetur sub specie carnis, uel pueri, post modum sub specie panis. Nec tamen hoc pertinet ad aliquam deceptionem: sicut accidit in magorum præstigijs: quia tales species diuinitus formantur in oculo ad aliquã ueritatem figurandũ: ad hoc scilicet ut manifestetur uere corpus Christi esse sub hoc sacramento. Sic etiam Christus sine deceptione apparuit discipulis euntibus in Emaus sub specie peregrini. Dicit enim bea. Augu. in lib. de.q. euange. ꝙ cum fictio nostra refertur ad aliquam significationem, non est mendacium, sed aliqua figura ueritatis. Et quia per hunc modum nulla immutatio fit ex parte sacramenti, manifestum est, ꝙ non desinit esse Christus sub hoc sacramento tali apparitione facta. Quandoq; uero contingit talis apparitio non per solam immutationem uidentium, sed specie, quę uidetur realiter exterius existente: & hoc tunc uidetur esse, quandoq; sub tali specie, quod ab omnibus uidetur; non ad horam tantum, sed per longum tempus ita permanente. Et in hoc casu quidam dicunt: ꝙ est propria species corporis Christi. ¶ Nec obstat: ꝙ quandoq; non uidetur ibi totus Christus; sed aliqua pars carnis. Vel etiam, quod non uidetur in specie iuuenili: sed in effigie puerili: quia in potestate corporis gloriosi est: ꝙ uideatur ab oculo non glorioso: uel secundum totum, uel secundum partem: & in effigie propria uel aliena. Hoc autem sanctus Tho. reprobat: quia secundum eũ, corpus Christi non potest uideri nisi in uno loco, in quo circumscriptiue continetur. Vnde cũ in propria specie uideatur in cælis: non sic uidetur in hoc sacramento, siuè in terris. Etiã, quia corpus gloriosum, quod appareret, ut uult, post apparitionem cũ uoluerit, disparet: ut dicitur Luc. ult. ꝙ ab oculis eorum discipulorum euanuit. Hoc autem, quod sub specie carnis apparet, diu permanet, quinimmo quando legitur inclusum, & multorũ episcoporum consilio in pixide reseruatum: quod nefas esset de Christo sentire secundum propriã spẽm ¶ Ideo dicendũ, ait Tho. ꝙ manentibus dimensionibus, quæ prius fuerunt, fit miraculose quædam mutatio circa alia accidentia. puta figuram, & colorẽ, & alia huiusmodi: ut uideatur caro, uel sanguis: aut etiam puer. Et sicut supra dictum est, hæc non est deceptio, quia fit in figuram cuiusdam ueritatis, scilicet ad ostendendum per hanc miraculosam apparitionem, quod in sacramento est uere corpus Christi, & sanguis. Et sic patet: quod remanentibus dimensionibus, quæ sunt fundamenta illorũ accidentium, remanet uere corpus Christi in hoc sacramento. Nec uidetur propria species corporis Christi: sed species miraculose formata, uel in oculis intuentium: uel etiam in ipsis sacramentalibus dimensionibus, quæ manent etiam in mutatione facta circa eas quantum ad alia accidentia. Hæc omnia bea. Tho. ¶ Et potest hic dicendi modus sic intelligi: quod sicut in sacramento saluantur dimensiones panis, quæ sub qualitatibus sensibilibus, colore scilicet, & odore, sapore, & cæteris prætendunt, & indicant speciem panis. Ita in hac transformatione diuina uirtute superadduntur alia accidentia sensibilia, quę indicant speciem carnis, uel pueri. Et secundum hoc dimensiones illę quæ prius erant figuræ rotundæ: aliam figuram postea acquirunt secundum diuinum beneplacitum. Et forte in hac superfusione accidentium carnis ad illas dimensiones, siue quantitatem panis: accidentia sensibilia panis, quæ præfuerunt, cedunt, quia forte idem subiectum

[Margin notes: Aug. — S. Tho. — Luc. vlt. — D — Tho. — Quõ saluant hmõi apparitiões a fictio ne falsa, ut mendacio. — B. Tho.]

caro, uel sanguis bruti: nunquam propter hoc crederetur, nec credi deberet ueritas sacramenti. ¶ Quia ergo ostensio ueritatis ipsius sacramenti debet fieri per indicia uera, & non simulata, uel ficta: uidetur dicendum, quod caro, uel sanguis in huiusmodi apparitione est uera caro domini, aut uerus sanguis Christi. ¶ Et si obijcitur; quod aliquando apparuit caro in loco sacro diuturnitate temporis, corrumpi, & denigrari: sicut accidit in marchia ceruisina: ubi a multis diebus uidetur corrumpi, ut patet ex certitudine sensuum. Caro aut Christi est incorruptibilis, & gloriosa. Respōdet ille doc. quod illud nūquam accidit: quando a domino fit ista apparitio, sed solū quādo fit procuratione humana, uel operatione diabolica. ¶ Nec obstat: si dicitur: quod Christus non est nisi duobus modis. s. manifeste in propria forma in cælo: aut uelate sub speciebus panis, & uini in sacramento. Quia hoc uerum est regulariter. Dispensatiuè tamen propter fidei robur, aut deuotionis fomētū, aut aliam causam ostendit se quandoque, aut corpus suum sine uelamine, secundū quod nouit fidelibus expedire. Vnde contingit: quod uno tpe uni ostendit carnē suā sub sacramenti uelamine, alteri in se, & nudę. Vnde accidit, ut unus uideat, & hostiā, & carnē uelatā sub panis spē, alius carnem reuelate: ut sic ex facti notitia, & relatione fide digna certum habeatur. Nec hoc est impossibile deo: cum & angelus in corpore assumpto uni se ostendit, & non alteri æquæ præsenti: ut patet Dan. 10. ubi dicitur. Vidi ego Daniel solus uisionem. Porro uiri, qui erant mecum, non uiderunt. Loquitur aūt de uisione angeli apparentis in specie uiri lineis uestiti, & in alia forma uni, quam alteri. Quod ergo potest angelus in corpore alieno, potest Christus in corpore suo. ¶ Differentia ēt quā bea. Tho. supra ponit, quādo apparitio manet &c. nō est probabilis, quia in miraculo bea. Grego. ubi ad firmandū plebis fidē: sacramentum uersum est in cruentiam carnem: & statim ad orationem eiusdem redijt in panis speciem. ¶ Hęc sententia sic potest persuaderi. Quia diuina misericordia, quę hanc apparitionem facit, condescendens infirmitati hominū, ut fides recta de sacramento eluceat, ac roboretur, nequaquam decipit, neq; ad idolatriā committendam nos incitat, quæ tamen committeretur; dum homines miraculo inducti, adorationem tanquam ueri corporis, & sanguinis Christi procumberent, & adorarent, dum miraculum tale appareret, uel in sacerdotum manibus, uel in loco hostiæ. Ad idolatriam autem homines prouocare deum nefas est cogitare: cum idolatriæ ultor est deus & punitor. ¶ Ex harum opi. recitatione satis apparet: quod omnes illi modi in hoc concordant, quòd sub illa specie miraculose apparente uere est corpus Christi: nisi quòd bea. Tho. sentit, quòd desinentibus dimensionibus panis, non manet corpus Christi. Non autem in tali apparitione desinunt, quia eis manentibus, possunt alia accidentia mutari. ¶ Sed an species illa apparens sit species corporis Christi: ita quòd accidentia illa apparentia inhæreant corpori Christi, uariantur opiniones. Nam primæ duæ opiniones hoc negant, sed dicunt esse species miraculose productas: sub quibus non aliter est corpus Christi, quam fuit prius sub speciebus panis, scilicet totum sub toto, & qualibet eius parte. ¶ Secundum tertiam opinionem diceretur, quod species illæ apparentes, sunt proprie corpori Christi, & ei inhærentes: sub quibus corpus Christi totum, uel pars est circumscriptiue tanquam sub proprijs dimensionibus. Nec obstat, quod Corpus Christi est simul in cælo, & in terra, & ubiq; secundum proprias dimensiones. Neq; quod ibi magnum: hic paruum: hic talem habens colorem, & figuram: ibi alium & aliam. Quia non oportet, quod si corpus idem ponatur in diuersis locis: quod utrobiq; habeat eadem quantitatem, qualitatem, & figuram: ut supra latius

Margin notes: G I — B. Tho. — Cōcordātia modorū apparendi. — B. Tho.

deductum est lec. 46. Omnes ergo modos illos esse possibiles infinitæ potentiæ dei: puto fideli non dubitandum. Nullus enim illorum contradictionem includit: & rationes hincinde adductæ non demonstrat; & facile soluuntur.
I ¶ Quid autem de facto dicendum sit, quid ego homuncio dicere possum, ubi tanti doctores disceptant. Sed imitandus est mihi doctor irrefragabilis Alex. profitendo propriam ignorantiam. unde ait. In casu posito nihil me scire confiteor. Vnde nihil definiendo, uel asserẽdo dico: sed salua sententia meliori tantum opinando. Hinc uidetur cautius pie dubitare facti huiusmodi modum quam curiose, & temere aliquem prædictorum sine ratione sufficienti, & auctoritate determinare. Hinc dicit uenerabilis Hug. lib. de sa. & post eum Inno. Ego diuina mysteria, & sacra magis ueneranda, quam discutiendo profiteor. Scriptum est enim. Non comedetis ex ea crudum quid: nec coctum aqua: sed assum tantum igni. Crudum, quid comedit, qui temerario ausu de agno isto immaculato diffinire non erubescit: quod neq; per rationem: neq; per auctoritatẽ: neq; per sanctorũ patrum probabiles sententias digestum esse dignoscitur. Ille uerò comedit agnũ coctum aqua: qui ex instabili, & non fundata, ac phantastica quasi ratione & impertinente auctoritate diffinit de hoc sacramẽto, sub quo uerus agnus latitat: quod ueris rõnibus, & scripturis nõ probat. Ille uero bene sentit de hoc sacramento, qui sine ambiguitate non profert sententias: nisi quas Christus sua charitate: & euangelistæ, ac apostoli spũsancto succensi docuerunt: aut feruens sanctorũ studiũ lucidauit. Tunc quidẽ agnũ comedit assum igne: q̃si doctrinæ tales tanta refulgent ueritate: tanta sunt digesta maturitate: ut nihil pestiferũ: nil eis noxium, quod officere poterit, ministratur. Hinc quia neuter modorum præfatorum solidę innititur auctoritati, aut indeclinabili rationi, securius uidetur secundum prædicta pie dubitare: quam sine hæsitatione aliquid temere diffinire. Quoniam etsi in hoc satis concordant: q̃ sub illa specie miraculosa uerum corpus Christi contineatur: & hoc pia credulitate sustineri possit, dum probabiliter constat illas apparitiones diuino miraculo fieri. Quia tamen non semper de miraculo constat: nemo leuis esse debet ad adorandum: Sed potius animum suum suspendere, quousq; a deo, ab homine, uel scriptura doceatur. Aut sub conditione (si nihil fraudis appareat) adorare. Vt dicendo. Si tu es Christus, te ut Christum
K adoro: & hoc conditione non tantum habituali: sed etiam actuali. ¶ Et per hoc patet responsio ad secundam diuisionis partem supra in responsione ad primum dubium partitam: licet quid agendũ, dum apparitio fit sine reuelatione diuina, an tunc adorandũ. Cui concordare uidetur factum, quod recitat Alex. ex narratione magni, ac fide digni uiri Lanfranci. Cũ.n. presbyter quidam missam celebrans inuentam super altari uerã carnem: & uerũ in calice sanguinem, secundum propriam carnis, & sanguinis speciem sumere formidaret: rẽ protinus episcopo suum consilium quæsiturus aperuit. Episcopus aũt cũ multis coepiscopis ad hoc conuocatis, calicẽ illũ cũ eadem carne, & eodem sanguine domini diligenter apertũ, & sigillatũ inclusit in medio altaris: pro summis reliquijs reseruandis perpetuo. Quod hodie obseruat ecclesia, quando aliqua negligentia, uel miraculũ nouũ in tantis mysterijs accidit.
L ¶ Ex hoc ẽt datur informatio sacerdoti, si cui hoc accideret, ut celebranti hostia in forma pueri, & in calice sanguis a p pareret. Debet.n. talis primo preces fundere ad deum, & ipsum deuotius exorare, ut sua misericordia dignetur sacramẽtũ hoc reducere in pristinã formam manducationi cõgruentẽ, exemplo bea. Greg. & Pascha. Et dũ formę panis redit, debet reuerenter sacramentum illud sumere. Quod si forte sacerdotis preces non

Alex. Inno. B. Greg.

Opinio Biel modo apparendi Christi in hostia.

Quid agendũ in talib[us] apparitionibus.

exau-

exaudirentur: cũ tunc quod apparet rationem, ac speciem cibi, ac potus nõ haberet, rationabiliter abstineat a sumptione. Vnde dicit bea. Hiero. super Leui. & habetur de conse. dist. 2. de hac quidem hostia, quæ in Christi commemoratione mirabiliter fit, edere licet, de illa uerò, quã Christus in ara crucis obtulit, secundũ se edere non licet. Quod exponens Alex. dicit. De hostia, quam obtulit Christus in cruce secundum illam formã, in qua apparebat, cũ inter nos conuersabatur uisione corporali, nulli licet edere, quasi diceret. Si deus faceret ut appareret sanguis in calice, aut caro in altari, sumendum non est. Nec tamen ex hoc sacerdos transgressor fieret præcepti ecclesię: quod ponitur eadem dist. relatum. ubi dicitur. Quicunq; sacerdotum sacrificium oblaturus accesserit, & se a communione suspenderit: repulsum se nouerit anno uno. Intelligitur quidem hoc decretum: quando illud sacramentum permanet in sua forma manducationi apta. Leges namq;, & statuta ad ea, quæ communiter accidunt, adaptantur. ¶ Dicunt tamen quidam, ꝙ sacerdos in hoc casu debet accipere aliam hostiam, & illam de nouo consacrare, quę si iterum apparet in specie carnis, debet secundam accipere, ut manducet consecratam propter canonem allegatum, &. c. sequens comperimus. Vbi pręcipitur, ꝙ aut integra sacramenta percipiant: aut ab integris arceantur. Priores tamen dicunt, ꝙ in casu sufficit manducatio spiritualis, & non requiritur secundaria consecratio. Sacramentum uerò trãsformatum recondendum erit cum alijs reliquijs: sicut factum fuerat in simili casu supra recitato. Et hæc salua in omnibus saniori sententia dicta sufficiant quantum ad omnia diuisionis sup. Lec. 38. posita membra. Sequitur nunc textus sacri canonis.

DE CONSECRATIONE VINI.

LECTIO. LII.

Expositio uerborũ simili modo, usq; in finẽ consecratio nis.

SIMILI modo postquam cænatum est accipiens, & hũc præclarum calicẽ in sanctas, ac uenerabiles manus suas. Item tibi gratias agens, benedixit, dedit discipulis suis dicens accipite, & bibite ex eo omnes. ¶ Postquam in quarta principali canonis parte, in qua de sacrificijs huius perfectione agitur: determinatum est de idoneæ, ac sanctificatæ materiæ consecratione, qua panis substantia in uerum Christi corpus conuertitur in prima eiusdem partis particula. In hac particula secunda agitur de consecratione uini, qua eius substantia in uerum Christi sanguinem transsubstantiatur. ¶ Et subdiuiditur in tria huius particulæ membra. In primo tangitur modus institutionis huius sacrosanctæ conuersionis. In secundo subditur forma consecrationis. In tertio additur significationis efficacia consecrati sanguinis. Secundum ibi: hic est calix. Tertium ibi: hoc facite. ¶ Circa primum primò tangitur huius sacrosanctæ conuersionis tempus, & hora cum dicitur. Simili modo postquã cænatum est. Secundò huius conuersionis materia cum, sequitur. Accipiens & hunc præclarũ calicem in sanctas, ac uenerabiles manus suas. Tertiò adiũgitur huius tã sanctæ institutionis modus, & circumstantia, cum infertur. Itẽ tibi gratias agens. ¶ Circa primum dicit. Simili modo, quo Xps cõsecrando

panem istum in carnem suam conuerrit, ad uini consecrationem accessit. Modo inquam, simili quantum ad eius bonitatem, quantum ad charitaté: quantú ad uirtutem, & quantum ad gestorum conformitatem. Siquidem bonitas, quæ fecit, ut corpus suum nobis traderet in cibum, eadem operata est, ut sanguinem suum: quatenus pleno frueremur conuiuio, communicaret nobis in potum: quia secundum beatum Dionysium. Boni est bona adducere. Charitas fecit, ut sanguine nos redimeret, secundú illud Hiere. 12 Reliqui domum meam, dimisi hereditatem meam, dedi dilectá animá meá in manus inimicorum eius. Sedes animæ in sanguine est: secundum illud Leuiti. 10. cap. Anima omnis carnis in sanguine est, ego dedi illum uobis: ut super altari in eo expietis animas uestras, & sanguis pro animæ piaculo sit. Et sicut pane in suum corpus conuerso: ita uino in sanguinem suum transsubstantiatio, nos nutriens eiusdem redemptionis suæ memoriam: & fructum in nobis renouaret. Hinc Zacha. 9. dicitur. Quid enim bonum eius est: & quid pulchrum eius nisi frumentum electorum, & uinum & germinans uirgines. Virtus diuina fecit, ut ea potestate infinita, quæ panem in corpus, etiam uinum conuerteretur in sanguinem. Vt sicut caro eius hac conuersione uere facta est cibus: ita & conuersione simili sanguis fieret uere potus Ioh. 6. Caro mea uere est cibus, & sanguis meus uere est potus. Gestorum conformitas fecit: ut eisdem cærimonijs seruatis, id ipsum corpus, scilicet & sanguis sub utriusq; speciebus crederetur, & esset. Ideo sicut ibi panem in manus suas uenerabiles, & sanctas accipiens, ac patri gratias agens, benedixit, in corpus suum conuertit discipulis suis dedit. Ita & hic calicem in easdem manus sumens, & item patri gratias agens, & benedicens in sanguinem suum uinum conuertit; & eisdem suis discipulis ministrauit. Quia ergo similis effectus in utraq; conuersione: ideo similes cærimoniæ. ¶ Igitur simili modo postquam cęnatum est, a Christo. s. Apostolis. utraq; cæna, agni scilicet paschalis typici, & corporis sui, accepit &c. Nam ultimo post omnes cibos legales sacramentum instituit, & tradidit. Et ut proiectis ueteribus umbris legis, noua gratia institueret sacramenta, & ipsa partius figeret in suorum discipulorum, ac fidelium corda. De tempore uero huius institutionis factæ. 14. luna mensis primi: & de ieiunio celebrando, ac conficientibus, & sumentibus hoc sacramentum, supra dictum est lec. 34. & lec. 10. ideo nunc rescinduntur. Sequitur. Accipiens. s. Christus: hunc præclarum. i. præ alijs clarum non figuralem umbrosum, & nubilum, ut uet. test. sacrificia fuere: sed lucidam ueritatem continentem. Ideo de calice ue. testa. tanquam non satis claro dixit Luce. 22. Non bibam de generatione uitis: donec regnum dei ueniat. Mat. 26. Non bibam amodo de hoc genimine uitis usq; in diem illum, cum illud bibam uobiscú nouú in regno patris mei. i. in ecclesia, quæ regnum dei dicitur secundum Grego. confirmata eius potestate. Hunc enim præclarum calicem quotidie bibit, & sibi imbibit in membris suis, quæ hoc potu salutifero corpori suo mystico incorporantur, & ei per huius sacramenti gratiam uniuntur. Hinc in Ps. Calix meus inebrians quam præclarus est. Ad quam sobriam ebrietatem uirgines (ut statim dictum est) germinantem, hoc est fidem incorruptam, & perfectam charitatem tribuentem, spiritussanctus, Canti. 5. inuitat amicos, dicens. Comedite amici, & bibite; & inebriamini charissimi. ¶ Calicé. Calix secundú Albertum a calore dicitur, quia calorem charitatis accendit. Hinc in Ps. dicitur. Calicé salutaris accipiá, & nomen dñi inuocabo. ¶ Hinc notandum q calix accipitur tripliciter. Vno mó pro uase receptiuo potus, uel liquoris. Et ita dominus Xps calicem recepit in sanctas

suas

Margin notes: Ioh. 6. — B — De cęna christi cum apostolis. — Luce. 22. — Mat. 26. — Greg. — Canti. 5.

suas manus, ut referunt euangelistę: hoc est uasculū illud, in quo fuerat potus. Secundò modo accipit pro passionis amaritudine: hoc mō accipitur Mat. 20. cū dixit dn̄s filijs Zebedei. Potestis bibere calicē, quem ego bibiturus sum: hoc est potestis subire passionē, & mortē, quā ego patiar pro redemptione humani generis. Et dr̄ calix passio, iuxta ueterem consuetudinem ad mortem cōdemnatis potus in calice offerebatur: secundum illud Prouer. 31. Date siceram mœrētibus: & uinū his, qui amaro sunt animo. Bibam, & obliuiscantur egestatis suę, & doloris sui nō recordentē amplius. & Amos 2. Vinum dānatorū bibebant. Tertio mō sumit pro poculo in calice contento. Et sic accipitur Hiere. 49 Quibus non erat iudicium, ut biberēt calicem. & Marci 9. Quisquis potum dederit uobis calicem aquæ frigidæ in nomine meo, quia Christi estis, amē dico uobis, non perdet mercedem suam. Sic in cōi locutione accipit, qua dicimus: ille ebibit totum calicem, id est totum potum, uel liquorem, qui fuit in calice. Et ita uidetur cępisse Christus, cum dixit. Hic est calix sanguinis. In proposito uero accipitur primo modo, cum dicitur ex persona euangelistæ. Accipiens & hunc præclarum calicem in sanctas, ac uenerabiles manus suas. i. uas non utiq; uacuum, sed cum uino, quia premisit. Nam bibam amodo de genimine uitis. Per quod expressit uini liquorem fuisse in calice contentum. ¶ Ponitur autem hic circa sanguinis consecrationem calix, siue uas continens uinum conuertendum in sanguinem plusquam circa consecrationem corporis: ubi absolute dicitur. Accipiens panem, non dicitur in sportella, uel disco: quia consecratur sanguis in ratione potus. Nullus autem liquor cōuenienter est potabilis nisi in aliquo uase, aut receptaculo contineatur. Corpus aūt cōsecratē in rōne cibi. Cibus uerò solidus rōnē cibi habet: ēt si in nullo uase contineatur. Et quia ad lrām non cepit Xp̄s uinum in manus immediatè sicut panem: sed accepit in calice contentū: ideo non dr̄: accepit uinum, sed calicē. ¶ Addit ēt pronomen hunc, demonstratiuū. Accipiens nāque sacerdos calicē in manu; de Xp̄o loqn̄s dicit. Accipiens. s. Xp̄s hunc calicem: hunc. s. eundem, quē ego accipio. Sed quia dictū est: q̄ calix aliqn̄ accipit pro uase, & aliqn̄ pro poculo in uase contento: pōt hæc identitas referri ad ipsum uas, uel ad uasis liquorē. Si refert ad uas, non est idē, quod sacerdos accipit, & quod Xp̄s accepit quantū ad materiā, & substantiā metalli. Sacerdos. n. accipit calicem factum de auro, & argento, uel ubi paupertas ecclesiæ cogit, de stanno: ut supra dictum est Lec. 13 Christus autem, qui apostolis suis possessionem auri, & argenti interdixit, non credit fuisse usus calice argenteo, uel aureo, sed forte nec stānco, qui paupertatem suā nobis declarans, ait. Vulpes foueas habent & uolucres cœli nidos, filius autem hominis non habet, ubi caput suum reclinet. Est ergo hic demonstratio non ad sensum, sed ad intellectum ut sit sensus. Hunc calicem. i. calicem eiusdem rationis quantum ad liquoris continentiā. Si uerò calix accipit pro potu in calice contento, aut pro uino conuertendo in sanguinē, iterum erit demonstratio impersonalis. Hunc calicem, id est uini liquorem eundem non numero: sed specie, uel genere propinquo; tenendo aliqua uina differre specie essentiali. Vel si acciperetur pro uino conuerso, id est CHRISTI sanguine præcioso: in quem continuò per consecrationis uerba uinum conuertitur, sic est demonstratio personalis, quia eiusdem rei numero. Nam idem sanguis numero, & non alius, est, in quem uinum, quod in manus suas cęna facta suscepit: conuersum est. & in quem uinum, qđ nunc sacerdos in suas manus accipit cōuertit. ¶ Accipiēs itaq; Xp̄s calicem cum uino. Vtiq; præclarū propter præclari, ac co

Math. 20.
Prouer. 31.
Amos 2.
Hier. 49.
Marci 9.
C
Cur calix ponitur in consecr. sanguinis.
De quo dicitur calix ...
A

rusci sanguinis sui puritatem, in quem uini liquor non in sanguinem hircorum, aut uitulorum, qui in ueteris testamenti sacrificio offerebatur uertendus est, instituit uinum in materiam consecrationis sui sanctissimi sanguinis suo facto, dum ipsum uinum diuina sua uirtute, in uerum, & propriũ conuertit sanguinem, & apostolis suis, eorumq; successoribus uini sic conuertendi contulit potestatem. Nam postquam ineffabili amore suos discipulos refecit cibo angelorum, propria. s. carne sub specie panis usui humano congruentissima: ut amplius charitatis suæ immensitatem exprimeret: instituit, & eosdem reficere potu sacratissimo, sanguine suo dignissimo sub specie uini potui cõuenientissima, ut sic nobilissima spiritualis nutritio animæ, perfecta corporis refectione significaretur. Ad nutritionem enim corporis perfectam non pertinet solus cibus, pertinet etiam potus. Idcirco postquam accepit panem, sub cuius specie tradidit in cibum propriam carnem, accepit & calicem uini, sub cuius speciebus in potum tradidit, & sanguinem. Et quoniam humanus sanguis in propria specie sine horrore non est potabilis, clementissimus redemptor uolens illum tradere in potum: sapientissime eum extranea uelauit specie: ut sic secundum Hugonem sensus foueretur in uno: & fides in alio ædificaretur. Fouetur sensus, dum solitam, & consuetam, ac gratam speciem potus percipit. Edificatur autem fides in altero: dum in eo, quod uidet, quale sit illud, quod non uidet: agnoscit. Alijs quoque ex causis commendauit preciosum sanguinem suum sub aliena specie; quæ supra lect. 35. sunt commemoratæ. Quibus adduntur cõgruentiæ, quæ sequuntur. Quia enim Christus sacerdos erat in æternum secundum ordinem Melchisedech, in sacrificium panem, & uinum offerẽtis, congruebat, ut ad instar eius, quem præmisit, postquam obtulit panem, acciperet & uini calicem, ut figuræ figuratum responderet. Expressior enim sacramenti corporis, & sanguinis Christi figura erat sacrificium Melchisedech sacerdotis. Amplius ut hoc sacrificium uerè, & propinquè gereret similitudinem eius, quod significat: accepit calicem uini. Voluit quidẽ Christus hoc sacramentum significare suum corpus uerum, & sanguinem naturalem, & spiritualem refectionem, & mentis inebriationem. ¶ Idcirco postquam accepit panem habentem congruam significationem corporis, & refectionis spiritualis, accepit & uinum habens congruentiam ad significandum sanguinem, & spiritualem inebriationem. Vinum quippe ex uite succrescit: in uua colligitur: in ea per solis ardorem maturatur: & in torculari prælo exprimitur ut fiat potus reficiens, & sitis ardorem restringens. Et per hoc plenè competit sibi Christi sanguinem significare. Nã & ipse succreuit ex uitæ fæcundissima uirgine. s. benedicta: de qua & caro, & sanguis Christi traxit originem. Christus quoque ipsemet uita est saluatoris, quam primò protulit uirgo gloriosa, & uiri exploratores apostoli. s. & prophetę, ad nos humeris suis fortiter & constanter gestantes, per fidem, & prædicationem detulerunt. In quo liquor ille preciosus sanguis, immenso ardore amoris est maturatus, usque dum passionis prælo in torculari, patibulo uidelicet crucis exprimeretur, & proflueret in potum totius humani generis refectiuum: & in extinctionem sitis spiritualis, quæ ex ardore prouenit, & concupiscentia peccatorum. Quo namque liquore altius potuisset Christus inebriationem mentis designasse, quam per uinum, in quo quotidie in uita corporali iocundamur, & reficimur, secundum illud Psal. Et uinum lætificat cor hominis. Accepit igitur uinum in calice, tanquam materiam ad consecrationem sui sanguinis magis congruentem. Item in sacramento cibi spiritualis debet attendi aliqua operatio substantialis. i. principalis,

Cur preclarũ calicem dixit.

Vini cõgruentię in sacramento.

B

per

per quam ab alijs distinguitur sacramentis. Et cum in baptismo datur esse substantiale per generationem spiritualem, ut uult Dionysius. Et in sacramento confirmationis datur incrementum, & robur spirituale. Ita ad idem esse conseruandum, ac deperditum restaurandum, & augendum, datur in eucharistia edulium spirituale. Edulium autem spirituale cum datur per sacramentum uisibile nihil causat in gratia, quod ex sacramenti similitudine non significat. Hoc autem sacramentum institui debet in elemento corporalis refectionis, cibi. s. & potus. ¶ Est autem alia operatio in corporali refectione cibi: alia potus. Ideo sicut post cibum corporalem, sumitur potus ad perfectionem nutrimenti corporalis, quia diuisam habet operationem in satisfactione sitis, & latione nutrimenti, & quasdam alias. Ita post nutrimentum spirituale sumitur potus ad perfectionem spiritualis nutrimenti. s. sanguis, qui ex diuersam operationem habet a corpore. Corpus enim dedit Christus in communionem sui, & membrorum, sanguinem autem ded't in redemptionem peccatorum. Hæ autem sunt diuersæ operationes: Nulla enim existente redemptione facta, uel facienda: adhuc esse posset communio, etiam posita communione capitis, & membrorum, nõ oporteret: ꝙ eo modo, quo nunc esset redemptio, ut patet in angelis, ubi est membrorum communio, & non redemptio. Vel si hoc non placet: in statu innocentiæ: si homo permansisset, potuisset Deus incarnari sicut nũc: & tamen non pati. Fuisset ergo tunc communio, & non redemptio. Diuersæ ergo uidentur gratię communionis, & redemptionis. Cum ergo dominus sic multiplicauerit sacramenta, ut omnes gratias habeamus in sacramentis: non sufficit habere gratiã communionis per corporis sumptionem, quæ in sacramento significatur per elementum panis: nisi etiam haberemus gratiam redemptionis per sanguinem, quæ significatur per elementũ uini. Hac ergo ratione Christus utrumque instituit. Et licet sanguis habeatur in corpore sub specie panis, non tamen ex uirtute sacramentali, hoc est non ui consecrationis sacramentalis: sed potius ex unione naturali: quia humores uniũtur cum corpore, cuius sunt humores. Oportet autem propter effectum sacramentalem, ut habeatur sanguis ex uirtute sacramenti ad nutriendum pertinente. Et ita oportuit, ut ibi esset consecratio alterius elementi. puta uini. sub quo uirtute sacramenti sanguis domini contineretur: ne sacramentum esset imperfectum alimentum. ¶ Quæ autem sint operationes speciales potus in sacramento, consequenter exponit dominus Albertus: ꝙ principalis operatio nutrimenti est restauratio deperditi in uita spirituali. Non enim potest esse uita spiritualis: quin ex multis occupationibus, & negligentijs hominis fiat aliqua deperditio spiritualis, per famem, & carentiam alimenti spiritualis: quæ per hunc spiritualem cibum restauratur. Per potum autem, qui influit nutrimentum membris, fit hęc restauratio spiritualis, ut sic Christo fortiter incorporemur: inhęreamus, & maneamus in ipso: sicut hi, qui per humorem sanguinis suo corpori sumus influxi. Vnde & ipse dixit Iohan. 6. Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet: & ego in illo. Sic autem sibi influxi, & cohærentes spiritum ipsius participamus, & uitam. Qui manducat inquit, me: & ipse uiuet propter me. Hinc Eccl. 4. Sapientia uitam filijs suis spirat, & suscipit exquirentes se: & præibit in uia iustitiæ. Sapientia Christus est, qui corpus suum communicando membris suis, & sanguinem influendo, influit, & inspirat eis spiritum, & uitam, & sic in suam incorporationem suscipit inquirentes se, præsens eos in omni uia iustitiæ: quia nisi sic simus in ipso, uiam iustitiæ non possumus tenere. Subdit & alias speciales ope-

Marginalia: Diuersę operationes cibi, & potus. — F — Conc. Trid. Ses. 13. ca. 3. can. 3. ses. 21. cap. 1. de cõmunione. — G Albertus. — Iohan. 6. — Eccl. 4.

rationes,

rationes, idem Albertus: quia ungit ad salutis sanitatem: per ipsum datur speciale pignus spiritus: lauat uitiorum sordes, rigat arida, extinguit malo calore incensa: tingit, & exornat, ac Christo consignat, quæ per longum prosequitur. De quibus cum de fructu huius sacramenti tractabitur spiritu calamum ducente, dicetur. Alex. de Ales par. 4 q. 3 1. membro 2. etiam plures ponit rationes. Vnam ponitur, ut duplici rationi institutionis respondeat duplex species sacramenti. Institutum enim est ad augmentum: ut firmior sit unio membrorum corporis Christi cum capite, & ut firmior sit recordatio redemptionis factæ per Christi sanguinem fusum in cruce. Specie panis, quæ est sacramentum corporis, afferetur affectus unionis. Specie uini, quæ est sacramentum sanguinis, memoria redemptionis. Alia ratio.

Alex.

H Nam duplex est mysticum huius sacramenti. Vnum est respondens incarnationi. Aliud passioni. In incarnatione facta est unio diuinæ naturæ cum humana. Vnde Christus caput est ecclesiæ cui unita sunt membra, quod significatur in sacramento corporis Christi sub specie panis. In passione facta est redéptio nostra: effusione sanguinis, quod significatur in sacramento sanguinis sub specie uini loquentis. In sumptione igitur corporis Christi sub specie panis, significatur coniunctio membrorum corporis Christi cum capite facta per incarnationem. In sumptione sanguinis sub specie uini, redemptio nostra per sanguinis Christi effusionem. Vnde in hoc uno sacramento signatur, quod est incarnationis, & quod est passionis, propter quod est perfectissimum sacramentorum. Aliam rationem assignat, ut significetur in Christo duplicis naturæ assumptio. In nobis duplicis naturæ redemptio. Vnde glosa, primo Corinthiorum undecimo, super illo. Hoc facite in meam commemorationem: dicit. Cum totus sub specie panis, totus sub specie uini sumitur: cur non in una, sed in duabus dedit. Vt ostenderet Christus totam humanam naturam. i. corpus, & animã sumpsisse, ut utrumq; redimeret. Panis. n. ad corpus refertur: uinum ad animã: quia uinum operatur sanguinem, in quo est sedes animæ. Ergo in duabus

Duplex mysticum sacramenti.

1. Cor. 11.

I speciebus celebratur hoc sacramentum: ut animæ, & corporis susceptio in Christo, & in nobis utriusq; liberatio significetur. ¶ Item sub duplici spé institutum est propter duplicem eius effectum. Valet enim, ut dicit Ambrosius ad tuitionem corporis, & animæ. Et licet illud, quod sumitur sub speciebus panis: ualeat ad utrumq;: & similiter quod in uino sumitur: quia in pane totum, & integrum, & similiter in uino totũ & integrum sumitur. Sed si in pane tantum sumeretur: alterum tantum significaretur. s. ꝙ ad tuitionem corporis ualeret. Si in uino tantum sumeretur, solum significaretur, ꝙ pro salute animæ sumeretur. quia uinum sanguinem significat, in quo, ut dictum est sedes animæ esse dicitur. Omnes illæ rationes reduci possunt ad quinque. Nam sub distinctis speciebus panis, & uini, institutum est, propter perfectam significationem spiritualis nutrimenti, correspondentiam ueritatis ad figuras ueteris testamenti, perfectam similitudinem ad rem sacramenti. Seruire effectuum distinctioni corpori, & sanguini per appropriationem conuenienti, uariam repræsentationem in Christo sumenti: quorum membrorum declaratio ex præmissis satis patet. ¶ Sed statim surgit dubium. Cum sint distinctæ species. quomodo saluari possit unitas sacramenti. Sed de hoc dicetur post expeditam consecrationis formam. Et quoniam in his uerbis, Accipiens calicem, tangitur institutio materiæ: quæ est uinum in sanguinem, transsubstantiandum. De materia ista tractatum

Sub duplici specie institutum est ꝑ duplicẽ effectum.

R est supra lectione 35. ¶ Sequitur. In sanctas, ac uenerabiles manus suas. Exponatur ut supra lectione allegata 36. ubi plene' eadem uerba, panis

con-

consecrationi præmittuntur. Nam tactu suæ manus, uino contulit, ut semper posset in suum sanguinem conuerti. ut dicit Albertus. i. materiam consecrandi sanguinis instituit. Item. i. iterum: gratias agens tibi. s. patri de humani generis redemptione, per sanguinem suum iam in Christo fienda. Eadem quippe nocte tentus, & mane sequenti crucifixus sanguinem fudit, quo nos ab æterna morte redemit. Hanc enim amore intensissimo desiderauit: & cum gaudio portionis superioris perfecit. Vnde Luc. 12. ait. Baptismo habeo baptizari, & quomodo coarctor, donec perficiatur. Et ad Hebr. 12. Proposito sibi gaudio sustinuit crucem, confusione contempta. Benedixit; omni benedictione gratiæ consecrando, & uinum in suum sanguinem transsubstantiando. In quo uerbo sacerdos cruce signat calicem, ut secundum Albertum, significetur hæc benedictio a primo perfectore sanctificationis, patre cœlesti profluere in sacramentum. ¶ Vtrum autem Christus benedicendo, ac consecrando signo aliquo corporali, aut uerbo usus sit, aut sola diuina uirtute uinum in sanguinem suum conuertit, quæ conuersio hic per benedictionem intelligitur, dictum est supra lect. 36. ubi hæc uerba una cum misterio crucis, quam hic sacerdos facit super calicem, latius exponuntur. Sequitur. ¶ Dedit, non uendidit, non reddidit, sed gratuito dono gratis dedit. ut eius exemplo nullo fauoris, aut pecuniæ precio: aut timore humano dignissimum sacramẽtum canibus, & indignis, aut peccatoribus publicis porrigamus, sed gratis acceptum, dignis gratis detur. unde subditur. Discipulis suis, qui soli digni fuerant, etsi non omnes, nulli tamen publice indigni fuere. Occultum enim adhuc fuerat ceteris peccatum Iudæ. Hinc Matth. 7. Nolite sanctum dare canibus, neq; mittatis margaritas uestras ante porcos, ne forte conculcent eas pedibus suis, & canes conuersi dirumpat uos, dicens. Accipite in officium. s. consecrandi, & dispensandi. 1. Cor. 4. Sic nos existimet homo, ut ministros Christi, & dispensatores ministeriorum Dei, uel mysteriorum Dei. Vtrumq; n. ponit glo. Et bibite ad incorporationem mihi, non ad fastidiũ, sed cœlestis desiderij augmentum. Eccl 24. Qui edunt me, adhuc esuriẽt, & qui bibunt me, adhuc sitient, non per famis, sitisq; defectũ, sed per semper inhærendi feruens desiderium omne tollens fastidium. Ex eo. s. calice, uel sanguine. Omnes sine distinctione. Actuum 10. In ueritate comperi: quia non est personarum acceptor Deus. Latiorem expositionem cum dubijs quære supra. ¶ Hic est enim calix sanguinis mei noui, & æterni testamenti, mysterium fidei, qui pro uobis, & ꝓ multis effundetur in remissionẽ peccatorum. ¶ Post modũ institutionis sacramenti sanguinis, sequitur forma consecrationis, qua et á nos Christus uti uoluit in sui sanguinis sanctissimi confectione. Et primò ponitur forma ipsa necessaria secundũ oẽs. Secundò notatur effectus huius sacrosancti sanguinis. ¶ Forma est. Hic est calix sanguis mei. ¶ Effectus notantur tres. Primus, quia testatur nobis hæreditatem. Secundus: quia declarat in mysterio fidem. Tertius: quia præstat peccatorum remissionem. De primo dicit. Noui, & æterni testamenti. Noui: quia in ritu, & effectu nouum est Apoca. uigesimoprimo. Dixit, qui sedebat in throno. Ecce noua facio omnia. Leuitic. uigesimosexto. Nouis superuenientibus uetera proijcietis. Item dies uenient, & feriã domui Israel, & domui Iuda fœdus nouum. Aeterni dicitur, quia nunquam reperiet alterius testamenti, uel sacramenti superordinationem, sicut sacramentis ueteris legis superordinatum est aliud testm̃, & alia sacrã. unde Hiere. 31 Sanctum domini non euelletur: & nõ destruerẽ ultra in perpetuũ. Et Esa. 55. Feriam uobiscum pactum sempiternum. Et ad Heb. 10. Vna oblatione

Marginalia: Albertus. Luc. 12. Heb. 12. Matth. 7. 1. Cor. 4. Actuum 10. L. Triplex effectus. Apoc. 21. Leui. 26. Hier. 31. Hier. 31. Esa 55. Heb. 10.

ne

ne consummauit in æternum sanctificatos. Et ideo dicitur testamentum, quia in sanguine confirmauit omnes testatas promissiones. Hinc ad Heb. 9 Vbi testamentum est, mors necesse est intercedat testatoris. Testamentum enim in mortuis confirmatum est. Alioquin nondum ualet, dum uiuit, qui testatus est. Et Zach. 9. Tu in sanguine testamenti tui emisisti uinctos tuos de lacu, in quo non est aqua. Mysterium dicitur a mystin græce, quod est secretum. Secretum enim fuit, qualiter morte uitam æternam, & sanguine perficeret sanctitatem. Vnde Esa 24. Secretum meum mihi: secretum meum mihi. Et Iob 28. Profunda fluuiorum scrutatus est, & abscondita produxit in lucem. Fluuij sunt flumina uulnerum, quorum est profunda sapientia qualiter sanguine Christi redemptus est mundus. Et in hoc profundo omnia mysteria fidei sunt reuelata. Nam Deus pacis eduxit de morte pastorem magnum in sanguine testamenti æterni. Qui. s. sanguis: pro uobis: discipulis meis. Nam & episcopus, & sacerdos indiget sanguine redemptionis, quoniam & de pontifice dicit apostolus ad Hebræ. quinto. Et ipse circundatus est infirmitate, & propterea dicit quemadmodum pro populo, ita etiam pro semetipso offerre pro peccatis. Et pro multis. s. prædestinatis efficaciter, pro omnibus autem sufficienter, effundetur in remissionem peccatorum tanquam nostræ redemptionis præcium. Hinc 1. Pet. 1. Non corruptibilibus auro, uel argento redempti estis de uana uestra conuersatione paternæ traditionis, sed præcioso sanguine quasi agni immaculati Christi. Ad Heb. 9. Sine sanguinis effusione non fit remissio. Ideo dilexit nos, & lauit nos a peccatis nostris in sanguine suo. Apoc. 1. ¶ Est autem hæc forma. Hic est enim calix &c. certa forma, forma congrua, forma sufficiens, & perfecta. Certa: quia a Christo instituta, ab apostolis promulgata, & per sanctos patres in nos deriuata. Accepit enim hanc formam Romana Ecclesia a summo Apostolorum principe Petro, qui fuit ultimæ cenæ, in qua hoc sacramentum institutum est: conuiua. Vnde Inno. de Officio missæ. Romana Ecclesia super apostolicæ fidei petram stabili soliditate fundata, ad integra fide seruauit, quod ab apostolis accepit, qui eam principaliter sacris instituere doctrinis, & ecclesiastici ritus regulam docuerũt. Ab ipsis ergo apostolis Petro, & Paulo: quos & uiuos habuit, & defunctos ritũ circa huius sacrificij oblationẽ accepit, quem hactenus inuiolabili cultu seruauit. Idem in c. Cum Marthæ. de Ce. Missa. Credimus: quod formam uerborum, sicut in Canone reperitur: Apostoli a Christo, & ab ipsis eorum receperunt successores. ¶ Nec obstat, quod hæc forma uerborum in nullo euangelista, ut hic describitur, posita reperitur. quia ut ibidem dicit Inno. Multa tam de uerbis, quam de factis dominicis inuenimus ab euangelistis omissa, quæ Apostoli uel suppleuisse uerbo, uel facto expressisse leguntur. Hinc dicit Alex. de Ales par. 4. q. 33. Magis uidetur: quod præfata forma uerborum, quam seruat ecclesia: fuit forma tradita a domino: quam alia posita in euangelijs, quæ post scripta erant, & uariata secundum diuersitatem traditionum, & translationum. Neque ipsi euangelistæ in forma uerborum conueniunt. Vnde Matth. hanc ponit formam. Hic est enim sanguis meus noui testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Marcus illam. Hic est sanguis meus noui testamenti, qui pro multis effundetur. Lucas. Hic est calix nouum testamentũ in meo sanguine, qui pro uobis fundetur. Et Paulus 1. Cor. 11. Hic est calix nouum testamentum in meo sanguine. In sensu tamen satis conueniunt, quem omnes narrare ualebant (alias uolebant.) Apostoli ergo, qui ecclesiam instituerunt, secundum quod a domino acceperunt, formam tradiderunt. Euange-

Margin notes: Heb. 9. — Zach. 9. — Esa. 24. Iob 26. — Heb. 5. — 1. Petr. 1. — Heb. 9. Apoc. 1. — M — Inno. — N — Alexand. — Matth. — Marcus. Lucas. 1. Cor. 11. — Misteriũ unde. — Rões de singulis termi nis. — Qđo formã cõsecratio nis calicis sit forma certa, congrua sufficiens.

istæ uerò facta, & opera Christi narrauerunt, plusquam historiographi, attendentes ad facta in se, & ad ueritatem intellectus, quam ad uerba. Ideo frequenter idem factum, eandemque ueritatem, non eisdem uerbis, sensu tamen non dissonis scriptitarunt. Vnde non fuit necesse, ait Alex. ut tanta diligentia apponeretur in euangelijs de forma præscripta a domino scribenda, in quibus referuntur opera domini, ut operata erant, sicut ubi tradita est forma a domino præscripta, non ut iudicetur opus Christi, sed ut illa mediante, fiat, quod Christus fecit. i. conuertatur panis & uinum in corpus & sanguinem Christi. Ibi enim debuit illa forma præcise' obseruari, cui dominus dedit uirtutem conuertendi. Hæc Alex. ¶ Et propter hoc multi doctores dubitant. Vtrum sacerdos utens forma aliqua ab euangelistis tradita, uere' conficere sanguinem, quia dubium est, utrum ipsi euangelistæ intendebant formam consecrandi tradere, aut Christi duntaxat facta narrare. Multi tamen concedunt sacerdotem tali forma utentem, uere' Christi conficere sanguinem. In cuius argumentum assumunt: quia ecclesia non negat græcos conficere, qui tamen non utuntur forma, qua nos utimur. Sed illa ut refert Richar. Hic est sanguis meus noui testamenti, qui pro uobis, & multis effundetur. Et hoc communiter tenetur. Nec tamen ex hoc sequitur, quod forma nostra non sit certa: quia in sententia satis concordat cum priori, & prior cum ista. Et ita oportet dicere, quod modica uariatio formæ quantum ad certas dictiones, dum tamen principalis sensus nõ mutetur, non reddit formam inefficacem, de quo supra cum de forma panis agebatur. lect. 38. latius disputatum est. ¶ Vsus præterea Romanæ Ecclesiæ formam in canone positam certissimam facit: etiam si in scriptura non reperiretur, propter magnam consuetudinis huius Ecclesiæ autoritatem, de quo beatus August. in libello de cura pro mortuis agenda, ita scribit. Si nulla esset autoritas sacræ scripturæ, quæ doceret orare pro defunctis, tanta est autoritas Ecclesiæ Romanæ, & consuetudinis eius obseruatæ, ut nemo illam insequens poterit errare. Item in Epistola quadam ad beatum Hieronymum, contra ecclesiæ fundatissimum morem nemo sentiat. Hæc de eius certitudine. ¶ Hinc cum forma expressa in canone, ab omnibus obseruetur in Ecclesia Romana, nemo ambigere debet de eius certitudine, aut quouis modo de eius efficacia hęsitare. ¶ Est etiam forma illa congrua: quia in hoc sacramento significatur sanguis Christi, ut effusus in præcium nostrę redemptionis, & ut ministratus in potum nostræ refectionis. Sanguis autem de se neutrum horum dicit expresse', sed per coniunctionem ipsius cum calice, ut effusus, & ut potandus offertur, ac proponitur. Calix nanque secundum prædicta, transsumitur ad significandum tã passionem, quam potum. Et propter hoc congruentius dicitur. Hic est calix sanguinis mei, quam Hic est sanguis meus, quia expressius significatur, & passio, & refectio. Perfecta quoque est, & sufficiens, quia formę sacramentales, ut communiter hoc significant, quod efficiunt. Hæc autem significat sanguinem Christi contineri in calice, quod & efficitur. ¶ Per hoc etiam ad expositionem illorum uerborum. Hic est calix sanguinis mei, prius dimissam redeamus. Primus terminus est pronomen hic, quod demonstrat partim ad sensum, partim ad intellectum sanguinem Christi, in quem species uini finitis uerbis consecrationis, conuertuntur. Demonstrat autem sanguinem in ratione potus. Vnde ualet. Hic scilicet sanguis meus in potum traditus, est calix &c. Et consequenter quæcunq; supra lect. 48. de pronomine hoc dicta sunt, proposito seruiunt, & similiter dicendum de pronomine hic. Hic est sententia Alexandri ubi supra: cui satis concordant

Margin notes (right): Alex. — Alex. O — Richar. — August. — P — Q

Margin notes (left): Vtrum sacerdos utẽs alia forma uere conficiat. — Quo sit forma cõgrua. — De pronomĩe hic.

Sanctus

S. Thom. S. Bonauen.

Sanctus Thom. & Sanctus Bonauen. Sequitur. Calix. Calix ut dictum est, proprie significat uas potum continens, tamen transsumitur uel pro potu, uel pro passione. Hic non capitur proprie: sed transsumptiue pro potu. Vnde sensus est. Hic.s. qui erit in fine consecrationis: est potus sanguinis mei, secundum doctores supradictos. Quod additur, sanguinis mei, specificat calicem pro potu acceptum, ut sit sensus. Hic est calix. i. potus sanguinis mei. s. naturalis, & ueri secundum illud Ioh. 6. Sanguis meus uere est potus. Et B. Hiero. super psalmum 75 loquens iudeis, ait. Sanguinem, quem per insaniam fuderunt, per gratiam biberunt. Et S. Bonauen. licet ponatur in obliquo, intelligitur tamen intransitiuè in recto, ut poculum uini: creatura salis. i. poculum, quod est uinum: & creatura, quæ est sal: ut sit constructio intransitiua. Hæc Bonauentura. ¶ Quare autem dicitur calix, & non simpliciter sanguis meus. Ratio statim supra secundum Alexandrum dicta est. Nec impedit: q in consecratione non dicitur. Hoc est cibus panis quia panis de se est cibus. Nec habet aliud officium, quam cibare. Non sic sanguis Christi: qui non est potus, nisi quatenus propinatur in calice passionis.

Ioh. 6.

Hiero.

S. Bonauen.

R ¶ Sed hic statim oritur dubium non negligendum. Si enim forma illa quatenus est forma efficax consecrationis: habet sensum illum metaphoricum, posset sacerdos consecrans hoc ignorare: & intentionem suam ad sensum orationis proprium reflectere, & ita non consecraret, quia deficeret debita intentio. quæ semper conformis esse debet sensui uerborum, secundum quem instituta sunt, ut sunt efficacia formæ. Magis ergo congruebat formam instituere non habentem sic ambiguos sensus: qui etiam sunt occasio distractionis, cum non possit concipi sensus metaphoricus, nisi prius concipiatur sensus proprius, & ex eius similitudine fiat translatio ad sensum metaphoricum uerum. Omnia autem, quæ uel distractionē, uel errorem occasionare possunt: debent a tanto sacramento remoueri, ubi nullum errorem, sed summam deuotionem, & recollectionem esse congruit in ministrante. secundum illud Esa. 57. Auferte offendicula de uia populi mei. ¶ Ad illud respondet Alex. ubi supra, q quantumcunq; sacerdos consecrans haberet simplicem, & proprium intellectum uerborum: & per hoc ex negligentia sacerdotis posset frustrari effectus sacramenti, tamen propter negligentiam illam, quæ contingere posset, non debuit dominus, qd congruebat, omittere. Sed minister, qui intendit consecrare, debet diligentius, quo potest se recolligere, & redire ad se: & etiam debet intelligere, quod ad officium suum pertinet, sine quo non potest ritè in officio ministrare: quod nihil omittat de contingentibus. Vnde dicunt, quod negligentia talis in hac operatione est peccatum mortale.

Si forma illa quatenus est forma efficax consecrationis.

Esa. 57. Alexand.

S ¶ Sed illa sententia uidetur nimis dura. Et si uera esset: frequenter tolleret effectum consecrationis, tum ex mentis distractione, quæ non est in potestate celebrantis: immo frequenter dum magis recollectus & ad singula intentus esse cupit, magis distrahitur. Tum quia maior sacerdotum numerus hoc ignorat, qui etiam ab ecclesia ad hæc scienda non diligenter instruuntur. Vnde recurrendum est ad supradicta lectione sexta. Vbi secundum probabiliorem opinionem, sufficit, q sacerdos intendat hoc, quod ecclesia intendit per hæc uerba efficere: ad quæ Christus ea instituit, etiam si uerba ista penitus non intelligat, quam intentionem habere potest sacerdos hæreticus, & infidelis, etiam in hoc articulo sacramenti. Non enim pendet uerborum uirtus ex intentione sacerdotis: sed ex institutione Christi. Et ideo quando est intentio illa quam Christus habuit instituendo, id est intendendo, quod ad prolationem uerborum fiat conuersio, quam Christus fieri uoluit: per

Negligentia in intentione consecrantis, mortale quando nõ.

hæc

hæc uerba sufficit dico, ad effectum sacramenti: quamuis non semper sufficiat ex parte dispositionis ministri: qui si ex sua negligentia ignarus fuerit, aut distractus, a peccato minime excusatur.

DE PERFECTIONE FORmæ calicis.

LECTIO. LIII.

Dubium primū circa formam cōsec. sangui.

CIRCA formam consecrationis sanguinis occurrunt aliqua dubia. ¶ Primum. Vtrum ad perfectionem huius formæ pertineant omnia uerba illa ab eo loco. Simili modo, usq; ad illum. Vnde & memores. ¶ Ad illud communiter respondetur secundum omnes doctores quòd uerba præcedentia istam clausulam non sunt de essentia formæ: & illa sunt uerba prolata in persona sacerdotis referentis, quod factum est. Consecratio autem fit in uerbis in persona Christi prolatis. secundum beatum Ambr. Illa uero uerba. Accipite, & bibite ex hoc omnes, q̄ pferunt ut prolata a Xp̄o, nō sunt essentialia formæ cōsecrationis sanguinis, sicut nec illa. Accipite, & comedite ex hoc oēs requirūt ad cōsecrationē corp̄is Xp̄i sub spēbus panis, q̄a magis respiciunt usum sacri, q̄ eius perfectionē, immo ei⁹ pfectionē .i. trāssubstantiationē præsupponūt. Sensus.n.est. Accipite, & bibite ex eo post cōuersionē uini in sanguinē. de quo supra lect. 38 Similiter & hæc uerba (Hæc quotienscunq; feceritis, in mei memoriā facietis) nō sunt de essentia formæ, quia nō plus respiciūt cōsecrationē, & sumptionē sanguis, q̄ corporis, quia utriusq; corp̄s, & sanguinis cōsecrationē, & sumptionē æque pcepit Xp̄s fieri in memoriā. Si ergo ptinerent ad cōsecrationē sanguinis, pari rōne ad cōsecrationē corporis: & ita sub hostia panis nō esset uerū corp⁹ Xp̄i ante plationē horum uerborū. Et ita cū prius p sacerdotis eleuationē ondif pplo: populus adorās adoraret idolū, qđ est absurdissimū. ¶ Preterea per illa uerba (ut cōiter concedūt: & ponit B. Hie. de illustribus uiris) Xp̄s contulit apostolis cōsecrandi potestatem eosq; ordinauit sacerdotes. Collatio autem potestatis non fit per uerba ad consecrationem pertinentia, quia uerba consecrationis respiciunt materiā, quæ consecraf, uel terminū, ad quē consecratio terminatur. Verba aūt, per quæ confertur potestas consecrandi, respiciunt eum, cui confertur, & potestatem ipsam, quæ confert. Ideo cōiter concessum est uerba illa ad consecrationem non pertinere. ¶ De illis uerò uerbis, Noui, & æterni testamenti, qui pro uobis & pro multis effundetur in remissionem peccatorum, est magis dubium, quia de his uarie sentiunt doct. Sanctus Thom. par. 3. q. 78. artic. 3. dicit q̄ illæ clausulæ. Noui, & æterni testamenti, & sequentes, sunt de substantia formæ usq; ad illam. Hęc quotienscunque feceritis; quæ pertinent ad usum huius sacramenti, quia illæ clausulæ pertinent ad integritatem huius orationis. Hic est calix sanguinis mei; quia sunt determinationes prędicati. s. sanguinis mei. Et idē est, qood dicit, q̄ sacerdos eodem ritu & mō. s. tenendo calicē in manibus: omnia hęc uerba profert. Luc. etiam 22. interponuntur hęc uerba inter prima cum dicitur. Hic est

A

Ambros.

Hiero.

Expositio uerborū. Noui & æterni testamenti.

B

S.Thom.

lix nouum testamentum in sanguine meo, quia ergo pertinent ad eandem orationem, pertinent ad eandem formam. Similiter & hæc clausula. Qui pro uobis,& pro multis effundetur, uidetur ad eandem orationem pertinere, propter relatiuum qui, quod implicat suum añs, quod est sanguinis mei.

Alex. ¶ Alex. de Ales par. 4 q 33. dicit, q̃ illa uerba duntaxat. Hic est calix sanguinis mei, sunt de substantia formæ. Cuius ratio est: quia illa sunt tãtummodo de forma, quibus fit transsubstantiatio uini in sanguinem Christi. Sed per illa uerba, quæ sequuntur: non fit transsubstantiatio, quia nõ transeunt super materiam transsubstantiandam, sed sunt propriè declaratiua quarundam conditionum, quibus excellentia huius sacramenti manifestatur. Hæc autem uerba, hic est calix sanguinis mei, expressiua sunt totius effectus contenti in hoc sacramento: sicut & uerba consecrationis corporis sunt hæc. Hoc est corpus meum: quæ significant corpus sub speciebus panis contineri, unde sicut illa. Accipite, & bibite, qui pertinent ad usum sacramenti, non sunt de essentia formæ, ita neq; (immo a minore) illa. Noui, & æterni testamenti, qui pro uobis effundetur. Nec obstat, q̃ illæ clausulæ in se non sunt orationes perfectæ, quia sufficit, quod forma illa consecratiua in se sit perfecta sine illis clausulis adiunctis. Hæc enim est perfecta oratio. Hic est calix sanguinis mei. Neq; obstat Euãgelium Lucæ: quod allegatur in quo uerba aliqua ex sequentibus interponuntur. Quia ut dictum est: in ipsis euangelijs non traditur forma, ut a domino est tradita ad consecrandum instituta: sed ut a domino dicta, & gesta, quę non necessariò eo ordine, & eisdem uerbis, sed æquiualentibus exprimuntur. Ritus etiam nihil arguit, quia uerba illa breuia sunt, & prioribus connexa: pro quibus solis non oportuit alium instituere ritum.

Bonauen. ¶ Huic opin. consonat dominus Albertus, consonat et S. Bonauen. dicens, quod hæc est forma congrua, tota, & perfecta. Sufficiens enim est ad significandum transsubstantiationem uini in sanguinem Christi. Vnde in his, qui sequuntur, describitur effectus sanguinis in hoc sacramento significati, & contenti in cruce effusi.

C Scot. ¶ Scotus dicit in 4. dist. 8. q. 2. quod non est nobis traditum omnino certitudinaliter, an ad formam consecrationis sanguis pertinent aliqua uerba, quæ sequuntur post illud: sanguinis mei. Ideoque periculosum est illud asserere, de quo sufficiens autoritas, & ratio non habetur. Non est enim periculosum hoc ignorare: quia est ignorantia inuincibilis: quia non potest homo ex quacũque diligentia istud scire, quod quæritur nisi speciali reuelatione illustretur: quod quia factum non legitur: certitudo in præmisso negocio non habetur. ¶ Ex illo dicit, patet improbatio cuiusdam dicti indiscreti, quòd necesse est in quolibet sacramento scire præcisè, quæ uerba sint de forma, ad hoc, ut sacramentum illud ritè perficiatur. Illud enim manifestè falsum est, non solum in proposito: sed etiam in sacramento pœnitentiæ, & ordinis. Non enim dicit, est omnimoda certitudo, quæ sit forma præcisa ordinationis in sacerdotem, propter multitudinem sermonum, quos profert episcopus in collatione præfati ordinis, & tamen non est dicendum: quòd nullus est in ecclesia uerè in sacerdotem ordinatus. Similiter diuersi diuersis utuntur formis in sacramento pœnitentiæ: nec est certum de aliquibus uerbis præcisis, quæ sint forma, non tamen dicendum: quòd nullus absoluatur in ecclesia. Sic de sacramento matrimonij. Addit idem consilium, dicens. Sacerdos intendens facere quod facit ecclesia: legens distinctè uerba canonis a principio usque in finem, uerè conficit. Nec est totum alicui, qui se reputat ualde peritum de scientia sua dicere, uolo uti præcisè istis uerbis pro consecratione sanguinis, sed securior est simplicitas, qua apud se dicat. Volo

proferre

uerba ista ea intentione, qua Christus instituit ea proferenda, ut quæ ex Christi intentione sunt de forma, dico ut de forma, & quæ ad reuerentiam: profero ad reuerentiam. Hic absq; dubio rite, & legitime procedit, & uere consecrat. Hæc de formæ integritate. ¶ Posset moueri dubium de ueritate formæ: sed de hoc dicendum erit sicut supra dictum est de ueritate formæ consecrationis panis lect. 48. ¶ Sed specialiter dubium facit uerbum, effundetur, quod est futuri temporis ratione, cuius uidetur forma ista, cum nunc a sacerdote profertur non esse uera, licet dum a Christo in cęna proferebatur, fuit uera; quia in nullo futuro tempore post pręsens instans sanguis Christi effundetur, sicut nec morietur, cui mors ultra non dominabit. Rom. 6. Ad hoc faciliter respondent, qui dicunt uerba illa sequentia participiū dicens, usq; ad illa. Vnde & memores: accipi materialiter, & non significatiue, sic enim cessat ratio dubij, cum effundetur sic acceptum, non importet tempus, quia non est uerbum: sed nomen: sicut omnis dictio materialiter accepta. ¶ Secundum alios, qui dicunt omnia uerba, hic est calix, cum sequentibus accipi significatiue: uidetur dici posse quòd effundetur, refertur ad tempus, quod in hora institutionis fuit futurum, & non ad tempus, quod nunc in hora consecrationis est futurum. Ita quòd tantum ualeat: ꝙ effundetur .i. effundendum erat, nunc uerò effusum est. Et sic uera est oratio: & hæc significatio satis colligitur ex circunstantibus constructibilibus, ex quibus satis significatur: quòd illa uerba proferuntur a sacerdote tanquam prolata a Christo. Et ideo ad idem tempus referenda sunt: ad qđ Christus proferens retulit. ¶ Et si dicitur, ergo uerbum est, etiam ad idem tempus referendum est; quia tota illa oratio sequens participium dicens: dicitur ut prolata a Christo, & in persona Christi, scilicet accipite, & bibite ex eo omnes. Hic est calix &c. Et ita est, importat tempus prolationis Christi, & sic oratio simpliciter erit falsa: quia pronomen hic demonstrat sanguinem Christi: non simpliciter, sed contentum sub illis speciebus uini: sicut dictum fuit de pronomine hoc, in consecratione panis. Cum ergo illæ species uini, quas demonstrat hic pro suo connotato, pro tempore importato per est, scilicet pro tempore prolationis Christi non fuerunt pro nomen hic, respectu copulæ est, tale tempus importans non supponeret. Oportet enim connotatum, & substratum simul correspondere termino connotatiuo, respectu copulæ ad hoc, ut supponat, alioquin deficiente connotato, deficit & suppositio. ¶ Ad hoc uidetur dicendum, saluo meliori iudicio, quòd non est simile de uerbo est, & de uerbo effundetur. Nam est, in forma consecrationis importat tempus prolationis sacerdotis proferentis, uel maius, illud tamen includens, ut supradictum est de forma consecrationis panis, quia illa uerba hic est calix sanguinis mei, non tantum proferuntur, ut prolata a Christo: sed ut instituta ab eo, ut forma efficax consecrationis sanguinis pro tempore, pro quo proferuntur a sacerdote celebrante legitime: ratione cuius uerbum est, importat tempus celebrationis, pro quo est efficax forma. ¶ Et secundum hoc oportet dicere, quòd illa clausula: qui effundetur &c. non est de essentia formæ. Quod etiam rationabiliter uidetur dici posse plus; quam de illa, noui, & æterni testamenti: quia illa oratio, qui pro uobis &c. est per se perfecta oratio, & cathegorica propositio copulatiue priori coniuncta, qui enim ualet tantum, id est, & ille sanguis. Et ideo potest uerbum eius effundetur: importare aliud tempus, quam hoc uerbum est: in alia cathegorica pręcedente, cui copulatur. Cui non placet hęc solutio, aliā q̄rat, quia timidus quicquam asserere non ausim, quod non inuenio a doctis prioribus exaratum, semper in his ma-

D

Rom. 6.

gis cupiens doceri, quam docere. ¶ Tertium dubium. Verum illæ duę formę consecrationis corporis & sanguinis mutuo se expectent quantum ad eorum efficaciam: aut una sine alia effectum proprium sortiatur. Hic quidã antiqui doctores dixerunt, ꝙ illę duæ formæ se expectant in agendo, ita ꝙ prima non perficit suum effectum, nisi secunda proferatur, neq; prius cõuertatur panis in corpus Christi, quam uinum conuertatur in sanguinem; quod fit finita prolatione secundæ formę. Motiuum eorum est: quia si per uerba consecrationis panis: panis conuerteretur in corpus Christi ante cõsecrationem uini, sequitur, ꝙ in hoc sacro corpus esset sine sanguine: & ita non uiuum, cum uita sit in sanguine. Et propterea sacr̃m corporis, & sanguinis sunt unum sacramentum. Nihil autem est unum, nisi positis his, quę ad unitatem requiruntur: quare per formam consecrationis panis, non constituitur sacramentum, nisi assit, & forma consecrationis sanguinis. Sed his non obstantibus dicendum est plane, quòd uerba consecrationis panis effectum suum habent, priusquam proferantur uerba consecrationis uini: ita ꝙ prolatis uerbis consecrationis panis, uerè est corpus Christi sub speciebus panis, etiam si uerba consecrationis uini omnino postea non proferantur. alias quomodo uerum dixisset Christus, hoc est corpus meum, ante uini cõsecrationem. Sic enim dixisse debuisset, hoc erit corpus meum. s. post consecrationem uini. Est etiam hæc positio contra ritum ecclesiæ, secundum quem sacerdos corpus Christi sub speciebus panis ostendit populo adorandum: antequam consecret sanguinem: quòd si tunc non esset uerum corpus Christi, daretur simplicibus idolatrandi occasio ab ecclesia: quod nefas est de ea (quæ errare non potest) cogitare. Vnde dicendum; ꝙ prolata ritè hac forma uerborum, Hoc est corpus meum, uerè incipit esse corpus Christi sub specie panis, ipsa panis substantia in corpus transeunte. Siquidem nullum est hoc impedimentum: nullum deest requisitum. Nec tamen sequitur inconueniens per alios inductum, quia secundum supra declarata, ad prolationem uerborum sacramentalium non solum incipit esse corpus Christi sub panis sacramento, sed totus CHRISTVS, quamuis in solum corpus fit conuersio. Quod uerò obijciunt de unitate sacramenti, soluetur infra in dubio speciali. Verum, quòd sacerdos non debet consecrare corpus CHRISTI: nisi etiam in eodem officio conficiat sanguinem sub speciebus uini: quia diuisio illius mysterij sine grandi sacrilegio fieri non potest, ut in capitulo comperimus de consecratione distinctione secunda. Et hoc uerum secundum dominum Albertum regulariter, quia in casu forte oppositum fieri posset: ut in terris, ubi uinum non crescit nec posset adduci, de quo dixit Albertus. Ad hoc autem, quod quæritur de terris, in quibus uinum nullo modo haberi potest: dicendum uidetur, ꝙ de hoc consultatio haberi debet apud sedem apostolicam: quid sit agendum, tum propter intolerabile damnum animarum, quod incurritur ex sacri defectu uidetur mihi ait, cum talibus esse dispensandum, ut corpus Christi haberent sine calice, & sic sacerdotes conficerent sacramentum. ¶ Dubitatur quartò in quo precisè consistit effectus huius formæ. Respondetur breuiter corrispondenter ad prædicta, ꝙ in duobus. Primum est, quòd ad ipsius legitimam prolationem, uini substantia desinit esse secundum se totam accidentibus seruatis, & conuertitur, ac transubstantiatur in uerum, & naturalem sanguinem Christi. Et de illo dicendum est per omnia, ut supra dictum est de conuersione panis in corpus Christi lect. 40. Secundum: ꝙ ad huiusmodi legitimam formæ prolationem, ꝑñs fit speciebus uini naturalis Christi sanguis. Et huius ueritas patet ex uerbis Christi dicentis. Hic

E — Verum illę duę formæ consecrationis sese expectet mutuo, quãtũ ad eorũ efficaciam.

Albertus.

F — Dubiũ 4. in quo cõsistat effectus huius formæ.

est

est calix sanguinis mei, qui pro uobis effundetur. Item ex uerbis Apostoli. 1. Cor. 10. Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est. Ad idem est etiam ecclesiæ determinatio, & sanctorum patrum dicta supra lect. 39. recitata. Præsens autem fit sanguis Christi qui est in corpore Christi in cœlo existente. Vnde si est aliquid de sanguine Christi derelictum in terra post gloriosam Christi ascensionem, in hunc substantiam uini non conuertitur, neq; talis præsens fit sacramento. Cuius ratio communiter assignatur: quia sic sacramentum corporis, & sanguinis Christi est institutum, q̃ uirtute consecrationis tota substantia panis, & uini conuertitur in totam substantiam corporis, & sanguinis CHRISTI & in partes actualiter toti coniunctas. Si autem esset aliquid de sanguine CHRISTI in terris relictum: illæ esset a toto sanguine Christi separatus, qui inter corpus Christi continetur: & per consequens in illum non fieret conuersio, nec talis præsens fit sacramento. ¶ Similiter dicitur de carne præputij Xpi: si est alicubi reseruata in terris: & nõ reassumpta in resurrectione: quæ (ut dicit Inno. de Officio missæ) creditur a multis in Lateranensi Basilica reseruari, licet a quibusdam dicitur delata Karolo Magno ab Angelo, qui transtulit ipsum Aquisgrani. Postea apud Carrosũ, apud ecclesiã saluatoris. Cui⁹ ueritas dicit, tutius Deo cõmittit: q̃ aliquid de ipsa temere definiat. Tñ si ex suppositione sit in terris: panis in ipsam non conuertitur: quia non est actu pars corporis Xpi. ¶ Et ita similiter nr̃ dicendum de sanguine: si in terris reperit. Nec obstat, si quis in triduo consecrasset: q̃ uinum fuisset conuersum in sanguinẽ a corpore Xpi separatum. Non ideo si hodie sit aliquid eius separatum, in ipsum uinum conuertitur. Non enim simile est hic, & ibi. Nam in triduo mortis, sanguis Christi fuit effusus, & separatus a corpore secundum se totum, & partes. Et ideo si tunc quis celebrasset: uinum fuisset conuersum in sanguinem separatum. Modo autem q̃ si aliquæ reliquiæ in ecclesia reperiantur, tamen maxima pars sanguinis Christi in resurrectione fuit reassumpta, & corpori reunita: & ita nunc habet rationem totius sanguinis Xpi. ¶ Quocirca in sacramento eucharistiæ substantia uini conuertitur in sanguinem Xpi reassumptum, qui habet rationem totius: & non in sanguinem, qui non est pars illius totius. ¶ Et quamquam in solum sanguinem Christi substantia uini conuertatur, non tamen solus sanguis ibi incipit esse sub speciebus uini, ad prolationem uerborum formæ. Sed & corpus Xpi, & aĩa excellentissimaq; diuinitas: & breuiter totus Xp̃s, perfectus Deus, perfectus homo secundum eandẽ naturã: partes, & proprietates naturarũ, sicut & uere & realiter continetur sub speciebus panis: ut simpliciter nõ sit differentia inter contentũ sub speciebus panis: & contentum sub speciebus uini, sed idẽ p̃cise utrobiq; continetur: eodem modo continentie, quantũ ad diffinitionẽ localem: ut utroq; totum sub toto: & totum sub qualibet partet specierum tam panis, quam uini contineatur. ¶ Verum quoad ordinem contentorum sub his speciebus solet differentia assignari. Nã sub speciebus panis primo ex ui consecrationis est corpus tantum, & deinde cetera eodem ordine, quo sunt corpori propinquiora Hoc est secundo sanguis ex concomitantia immediata, quæ pertinet ad perfectionem corporis, ut sit susceptiuum animæ rationalis. Tertiò est ibi anima ex concomitantia propinqua, pro quanto quæ præsupponit sanguinem in corpore secundum ordinem naturæ, cum quo sic dispositio, ipsum informando constituit unam naturam humanã. Quartò est ibi diuinitas ex concomitantia remota: quia nõ pertinet ad unã naturã cũ corpe, quia tamen corpori unita est hypostaticè, quod nunquam reliquit, ideo &

Marginalia: 1. Cor. 10. — De carne p̃putij quid sentiendum. — Innocen. — De cõtentis sub specieb⁹ uini consec. de contento rum ordine. — G

ipsum concomitatur etiam in sacramento, de quo late dictum est lect.42.
¶ In calice autem quamuis oĩa illa eadem & uere sint, alio tñ ordine. Est.n. primò ibi totus sanguis Christi reassumptus, & unitus corpori per se, & ui consecrationis. Secundò est ibi corpus Christi ex concomitantia immediata: quia corpus Christi immediate respicit in se sanguinem. Sanguis.n.cum sit materia liquida: proprijs terminis non continetur, sed terminis extraneis hi autem sunt partes corporis Christi, inter quas concluditur. Tertiò est ibi, anima Christi ex concomitantia propinqua, cum enim hic sit sanguis, & corpus: nec corpus sit exanime, ac mortuum: necesse est & animam hic contineri. Et quia ipsa ad eandē naturā pertinet cū corpore: dicitur hic esse concomitantia propinqua, quamuis non immediata: quia immediatū sanguinis receptaculum est corpus: per quod est ibi aĩa. Quartò est ibi benedicta deitas concomitantia remota: quia quamuis ipsa pertineat ad eandem naturam cū prædictis ¶ Est & notandū, ꝙ ordo hic designatus, non est ordo temporis, non enim prius est ibi sanguis, q̃ corpus, aut aia, seu diuinitas, non enim est ibi sanguis extra uenas corporis, & extra corpus modo fluido; ad similitudinem, quo species uini in calice fluunt. Nam sanguis in resurrectione reassumptus corporis gloriosi uenis inest: & nunquā extra illas in sua naturali consistentia, sicut & fuit añ passionē. Talis est autem habitudo Christi sub sacramento, qualis est in existentia naturali, quantum ad omnia, excepta sola locali circumscriptione. Ideo non est in sacramento sanguis extra uenas, & ita nec extra corpus. Sed ille ordo assignatus est ordo naturæ, & præsuppositionis, qua posterius non esset sub sacramento sine priore: & non econuerso secundum declarationem supra lect.42. habitam, quid sit, ibi esse per se, & primo, & quid per concomitantiam mediatam, uel immediatam, propinquam, & remotam. ¶ Ex illo posset & alia ratio assignari, quare uinum non conuertitur in sanguinem in terra derelictum, non reassumptum, si aliquis talis est, quia nihil est ibi in sacramento, quod non pertinet ad Christum tanquam assumptum a Christo, aut pars naturæ assumptæ, uel inexistens alicui horum. Nunc sanguis ille in terra dimissus, nec est assumptus a uerbo, nec inest naturæ assumptæ, aut eius parti, ideo in ipsum non conuertitur. ¶ Patet etiam ex eodem ratio alterius dicti supra.s. ꝙ qualiscumq; liquor, siue aqua, siue uinum post consecrationem mittatur in calicem, non consecratur, nec in sanguinem conuertitur, quia tale uinum post consecrationem immissum non potest Christi sanguinem contingere, aut ei commisceri: quia uinum illud: & si species sacramenti tangit, quibus immediate iungitur: sed non sanguinem Christi, qui non est ibi fluide sicut species, sed intera uenas, qui semper mediabunt inter uinum de nouo infusum: & sanguinem Christi in eos inclusum, & ita contingere non potest, sicut nec contingeret sanguinem hominis, si corpori hominis superfunderetur, propter quod dicit Inno. de Offi. Missę. Si post consecrationem calicis aliud uinum mittatur in calicem: id quidem non transit in sanguinem, nec sanguini commiscetur, sed accidentibus prioris uini commixtum corpori, quod sub eis latet, undiq; circumfunditur non madidans circumfusum: ipsa tamen accidentia derelicta uidentur uinum appositum afficere. Quod dicit, inde conuincitur, quia si aqua pura fuerit apposita, uini saporem assumit. ¶ Sed necesse est intelligatur, ꝙ afficiant uinum causaliter, causando in eo saporem eis similem, scilicet saporem uini, non formaliter inhærendo materiæ uini: quia si sic, aut corpus Christi desineret esse sub illis speciebus eis manentibus, aut esset sub eis cum substantia uini, quorum utrumq; improbatum est. Similiter tunc accidentia prioris uini

Quis est ille ordo.

H

Anin sanguinē in terra derelictum (ꝙ supponatur) conuertatur uinum calicis.

transsub-

Quō sanguis datur nobis ī potū si nō est fluidus extra uenas.

transsubstantiati migrarent de subiecto in subiectum, quod non conceditur. ¶ Sed forte contra hoc quis replicaret. Sed sanguis Christi non continetur, ut liquor fluidus in calice, quomodo Christus nobis sanguinem suum dedit in potum. Potus enim nominat materiam fluidam nō solidam. Respondetur breuiter, ꝙ sanguis datur nobis ut potus in calice, non secundum se, ut quasi iste fluat in calice, sed quoad species, sub quibus continetur. Proponitur enim sub speciebus uini, quæ habent rationem potabilis. Et secundum hoc intelligi debet dictum Innocen. quo dicit. Corpus Christi sub speciebus uini non comeditur: & sanguis sub speciebus panis non bibitur. Verum quidem est per comparationem ad signa extrinseca, sub quibus corpus CHRISTI & sanguis eius continetur, & nobis sumenda proponuntur. Quantum tamen ad effectum, & corpus bibitur, & sanguis comeditur sub utraq; specie: quia sic idem est, quod bibere, comedere, refici uidelicet per gratiam secundum animam, quod fit ex sumptione corporis, & sanguinis: quæ sumptio fit sub utraq; specie seorsum. Nam sumens hostiam: sumit cibum, & potum, quia penitus idem in hostia, & in calice continetur. Manducare quidem nihil aliud est q̃ sumere cibum: & bibere, sumere potum, ergo qui sumit hostiam, manducat, & bibit: & hoc maxime quoad effectum spiritualem manducationis & potationis. s. refectionem animæ, propter quem effectum manducare & bibere ad hoc sacramentum transferuntur. Quoad speciem autem sacramentalem, sumens hostiam non dicitur bibere, quia illæ species nō sumuntur, ut liquidæ per modum potus corporalis. Sanguis tamen Christi non dicitur potus tantum ratione specierum: sed in se, quia spiritualiter extinguit sitim, & ardorem concupiscentiæ, qui est ex peccatis. Hoc autem facit ita sumptus sub speciebus panis sicut uini, quia illæ species corporales nihil faciunt ad effectum sacramenti: sed duntaxat sub illis speciebus caro, & sanguis nobis proponuntur, ne horrorem sensibus ingerāt. Vtq; fides habeat meritum, dum rerum sub alia specie traditarum, nullū sensibile accipit experimentū: ut supra declaratum est. ¶ Adhuc contra prædicta posset quis dubitare, ubi dictum est: ꝙ deitas est sub speciebus uini per concomitantiam remotam. Nam uidetur: ꝙ deitas non sit sub speciebus uini per concomitantiam sicut sub speciebus panis, ubi concomitatur corpus quod ibi per se & primo continetur. Nullibi enim est deitas per concomitantiam, nisi ubi est aliquid assumptū a deitate per se, & primo. Nunc autem sub specie uini est solus per se primo: siue ui conuersionis Sanguis autem nunquam fuit assumptus a solo uerbo, quod patet, quia sola humanitas est assumpta aut pars eius, id est compositum ex corpore, & anima: & similiter partes. s. anima, & corpus. Sanguis autem non est tota humanitas, nec pars: quia nec anima patet: nec corpus, nec pars corporis. Nam sanguis non est formaliter animatus, ut dicit Scot. 10. quarti q. 4. & tenetur communiter, sed est nutrimentū corporis in substantiam eius conuertendum per uirtutem nutritiuam: ut dicunt philosophi, & medici. Dicit enim Philosophus 2. de anima. c. de sensu tactus. Ex aere quidem impossibile est constare animatum corpus: oportet enim firmum esse. Relinquitur autem mixtum ex terra, & ex his esse. s. corpus animatum, ut est caro, & proportionabile. Vnde patet, ꝙ oportet corpus animatum non esse fluidum, sed firmum, & proprijs terminis terminatum. Vnde & commentator ibidem commento 111. Impossibile est: quod constitutio esset ex aere, aut aqua. Animalia enim indigent ex necessario corpore duro, super quo abundaret terrestreitas, ut est caro, uel aliquid simile in animalibus carentibus carne. Patet igitur, quod sanguis non est formali-

I

K

Deitas fuit unita suppositaliter carni, & animæ non sanguini.

Scot.

ter animatus, ſicut nec alius humor corporis, licet ſanguis neceſſario re-
quiritur ad eſſe corporis animati ſaltem perfecti: quia ſine ſanguine diu ma
nere non poteſt naturaliter, ſicut nec ſine ſpiritu, & aere, quo ad animalia
reſpirantia, nec tamen ideo aer inſpiratus eſt animatus, & propter hoc di-
citur ſedes animæ, non quia informet ſanguinem, ſed requirit ſanguinem
ut informet carnem. Quia igitur corpus eſt animatum, ſanguis non eſt pars
corporis, & per hoc deitas nunquam fuit hypoſtaſis ſanguinis ſicut cor-
poris. Aſſumpſit autem Xp̄s humanam naturā, & partes eius eſſentiales,
qualis non eſt ſanguis. Vnde etiam patet: ꝙ deitas non fuit unita ſanguini
Chriſti in triduo. Alioquin ſicut uere conceditur per communicationem
idiomatum, ꝙ Chriſtus iacuit in ſepulcro, quia ibi iacuit corpus deitati uni
tum. Et ꝙ Chriſtus deſcendit ad inferna, quia deſcendit ipſius aīa deitati
unita. Ita etiam fuit concedendum, ꝙ Chriſtus fuit in peplo, Chriſtus man
ſit in cruce, quia utrobiq; māſit ſanguis Xp̄i reſperſus, qđ tñ nō conceditur.
Hoc tñ ſequeretur, ſi ſanguis eſſet pars eſſentialis hoīs: ſic enim fuiſſet uni-
tus deitati, nec ab ea derelictus, cum ſecundum Dam. Quod Xp̄s ſemel aſ-
ſumpſit: nunquam dereliquit. & propter hoc dicit Rich. de media uilla in
3. diſt. 2. q. 1. ſecundæ partis di. in ſolutione ſecundæ rōnis. Si quis conſecraſ
ſet in triduo, ſanguis Chriſti nō fuiſſet adorādus. Rōnem ponit, quia non
eſt pars eſſentialis corporis, quibus ſolis unita eſt ſuppoſitaliter maieſtas
L diuinitatis, quia ergo diuinitas non eſt unita ſanguini, qui ibi eſt priori con
ſecrationis, uī non ſit ſub ſpeciebus uini per concomitantiā. ¶ Ad hoc dr̄;
licet deitas non ſit hypoſtatice unita ſanguini: eſt tñ ſic unita corpori, in
quo eſt ſanguis, & per conſequens eſt ibi ꝑ concomitātiā, non quidē pro-
pinquam, ſed remotam. Vñ ut dictū eſt, ui cōſecrationis eſt ibi ſanguis Xp̄i
eo modo, quo eſt in conſiſtentia ſua naturali: & ſic in corpore, quō eſt in
corpore Xp̄i in cœlo, & per conſequēs eſt ibi corpus Xp̄i per concomitan-
tiā mediatam, cui corpori unita eſt diuinitas. Iterū ibi eſt corpus nō mor-
tuum, ſed uiuum, quale eſt in cœlo: ergo animatū. Aīa autē ſimiliter eſt dei-
tas, & ſic diuinitas eſt ibi duplici cōcomitantia una ad corpus, alia ad aīam,
& utraq; immediata quantū ad corpus, & quantū ad aīam, ſed mediata quā-
tū ad ſanguinē, quia ſi ibi eſſet ſolus ſanguis extra corpus, ſicut fuit ſepara-
tus in triduo mortis, non eſſet ibi diuinitas per concomitantiā, nec media-
tam, nec immediatam. ¶ Ex quo patet, ꝙ ſi per immediatam concomitan-
tiam intelligitur illa, qua concomitatur alijs circumſcriptis, deitas eſt ſub
ſpeciebus panis per immediatam concomitantiam, non autem ſub ſpecie-
bus uini. Nam immediate concomitatur corpus illud, cui eſt immediate
unitum. ita ꝙ ſi corpus ſepararetur ab aīa, nihilominus maneret deitas cor
pori unita. Non autē ſic cōcomitatur immediate ſanguinē, quia ſi ſanguis
eſſet ſeparatus a corpore non concomitaretur. ¶ Verum ſupra ubi dictū eſt
diuinitatem concomitari corpus ſub ſpeciebus panis, concomitantia me-
diata, ſiue remota: aliter accipitur concomitantia mediata. ſ. pro ea, qua id,
qđ concomitaꝛ, non pertinet ad eandē naturā cū eo, quod concomitatur.
Et ꝑ hoc patet ſolutio illius replicę. Negādum. n. eſt, ꝙ nullibi ſit diuinitas
per concomitātiā, niſi ubi eſt aliquid aſſumptum a diuinitate per ſe, & pri-
mò. Hoc enim ſolum uerum eſt de concomitantia immediata, non de me-
diata. Sufficit enim ad concomitantiam mediatam: ꝙ ſub ſpeciebus ſacra-
M mentalibus ſit aliquid, ſiue primò, ſiue non primò, cui unita eſt diuinitas:
& ſic eſt in propoſito; ut patet ex declaratis. ¶ Aliud dubium eſt de
unitate ſacramenti Euchariſtiæ. Cum enim ſit ibi diuerſa materia,
ſimiliter diuerſæ formæ, quæ etiam non ſimul habent ſuā efficaciā: ſed una

Vt tamē eſt ſub ſpecieb' uini pro cō-comitantiā, & quomodo

Dubium. Quō euchariſtię ſacramentum, dicitur unum & qua unitate.

prius alia, quomodo posset dici unum sacramentum. Nec ualet, si diceretur hic, sicut quidam dicunt de sacramento baptismatis: q bene possibile ex plura sensibilia concurrere in fundamento relationis, ut q aqua, & uerba sunt fundamentum significationis, quæ significatio magis proprie est forma: quòd etiam hic tam uinum, quam panis concurrunt in uinum fundamentum significationis eucharistiæ, quia tunc neutrum illorum esset aliquid sacramenti sine alio. Hic autem species panis continet suum signatum sine speciebus uini, & econuerso. ¶ Ad hoc respondetur, q sacramentum corporis, & sanguinis simpliciter loquendo non sunt unum sacramentum unitate indiuisiblitatis, aut simplicitatis. Sed sic sunt duo sacramenta abinuicem realiter separabilia: quę etiam nō simul sed unū prius, & aliud posterius: immo unum sine alio confici potest, licet sacerdos sic faciens peccaret, uere tamen consecraret. Sunt enim diuersa signa: sunt & diuersa per se, & primo significata, & contenta. De quo bona, & patens glo. de conse. distinctio. 2. comperimus. quam nota. Dicuntur tamen unū sacramentum unitate integritatis, & ordinationis. Ordinantur enim ambo signa, scilicet species uini, & panis ad significandum idem contentum totale, & eundem spiritualem effectum. Idem contentum: quia idem corpus Christi acceptum, ut includit omnia ad corpus organicum requisita. ¶ Pro quo notandum secundum Sco. distinctio. 8. quarti. quæstio. 1. q corpus Christi dupliciter accipitur. Vno modo stricte: ut includit tantum partes animatas anima Christi: cuius non est sanguis, ut dictum est, licet sit in potentia propinqua, ut conuertatur in carnem animatá: & sic corpus distinguitur essentialiter a sanguine, & in se, & ut signatum. potest enim huius esse signum sicut & propria diffinitio. Alio modo largius accipitur prout omnia includit, quæ pertinent ad corpus organicum: siue sint partes animatæ, siue alia non formaliter animata: ut humores, & spiritus. Et hoc modo accipiendo sanguis est aliquid corporis. Accipiendo corpus primó modo: licet ipsum, & sanguis sint prius diuersa signata: tamen constituunt unum significatum totale, quod est corpus secundo modo. Sic ergo signum proprium corporis primo modo. s. spēs panis, & signum proprium sanguinis. s. species uini possunt esse unum signum unitate integritatis corporis secundo modo. Corpus enim sic significatum secundo modo, est idem contentum numero sub utrisq; speciebus. Ordinantur etiam ad significandum eundē effectum spūalem. i. perfectá animę refectionē. Illá autē congruit significari sacramēto habente unitatem integritatis, non diuisibilitatis, quia tale signum pertinere debet ad perfectá refectionē corporis, quæ non fit aliquo uno simpliciter, scilicet cibo tantum, aut potu tantum, sed in his duobus, quę sunt unū integritate: quia integrant unam refectionem perfecte nutrientem. Nutritio autem perfecta animæ spiritualis est gratia spiritualis, per quam unitur corpori Christi mystico, ad quam utraq; signa ordinantur. ¶ Et hanc sententiam Alex. de Alęs par. 4. quæstio. 33. arti. 1. ita innuit. Ait enim: q hæ species unitatem habent inquantum sacramentum ab institutione effectu, & fine. Ab institutione: quia a domino institutæ sunt ut essent sacramentū corporis, in quantū continēt carnē, & sanguinē. Ab unitate effectus, qui est presentia Christi secundū naturá corporis sacramentaliter sub his speciebus. Ab unitate finis in significando. Significant enim idem, scilicet immolationem Christi per sanguinis Christi effusionem in cruce. Vnde Luc. 22. Hoc facite in meam commemorationem. & 1. Cor. 11. Quotienscunq; panē hūc manducabitis, & cal. bi. mor. domini annun. do. ue. Etiam ab unitate finis in efficiendo: quia hæc digne suscepta unum efficiunt cum mystico

Christi

Grego. Christi corpore, quod est ecclesia. Quod uerò bea. Grego. in collecta pluraliter loquitur. Purificent, quæs, domine sacramenta, quę sumpsimus: attendit, ad materialem specierum distinctionē. Ideo propter unitatem earū in ratione sacramenti: in eadē collecta subdit, ut hoc tuum sacramentum non sit nobis reatus ad penam, quia quantum ad effectum qui petitur, eundem effectum operatur, & quātum ad remotionem mali, & quantum ad promotionem boni, quæ in dicta collecta postulantur.

DE EXCELLENTIA ET VTILITATE huius sacramenti.

N

QVI, & æterni testamenti. Licet textus ille supra breuiter secundum Albertum expositus sit: placet tamen propter aliqua ibidem dimissa eum latius prosequi secundum Alexan. & suos sequaces. Vnde in his uerbis siue sint de substantia formæ: siue non, secundum Alexan. par. 4. q. 33. tria significātur ad manifestationem excellentiæ, & utilitatis huius sacramenti, quæ sunt. Innouati testamenti confirmatio: secretorum fidei insinuatio, peccatorum nostrorum remissio. Primum tangitur ibi. Noui, & æterni testamenti. Secundum ibi. Mysterium fidei. Tertium ibi. Qui pro uobis, & pro multis. ¶ Circa primum aduertendum, ꝙ cum testamentum sit ultima distributio bonorum morte testatoris firmata: seu constitutio, uel traditio de ordinandis bonis attestatione legitima firmata, recte fides, & lex Christi est testamentum nouum. In illa siquidem Christus æternam hereditatem fratribus suis, & fidelibus distribuit, ordinat, & promittit. Hæc autem lex confirmata est per mortem, & passionem Christi, in qua sanguis eius effusus est, quæ effusio est sui testamenti legitima attestatio, & confirmatio. Testamentum enim nisi per mortem testatoris roboretur, non est immobile, & stabilitum, pro quāto semper a testatore poterit & reuocari, & immutari: ut docet apostolus ad Heb. 9. & est allegatum supra in prima huius textus expositione Lec. præcedente. In mortem autem confirmatur & fit immobile. Ideo Christus in cruce iamiamq; moriens dixit. Consummatum est ergo testamentum Christi æternum: quia immobile, & irreuocabile tanta morte confirmatum. ¶ Nouum dicitur respectu ueteris, quod in institutione huius, est terminatum, & euacuatum. In cuius signum in Christi passione uelum tēpli scissum: & clausa ue. te. mysteria exhibita ueritate reuelata, secundum ꝙ multipliciter hoc testamentum nouum fuit in prophetis repromissum. Dicitur & nouum & æternū: quia noua, & æterna bona promittit. Vetus enim testamentum, quod per hircorum, aut uitulorum sanguinem confirmatum est: promittebat temporalia, quæ omnia; quia transitoria ueterascunt, & ad interitum tendunt. secundum illud apostoli ad Heb. 8. Dicendo, nouum ueterauit prius, quod autem antiquatur, & seniescit, prope interitum est. Præmisit autem. Melioris testamenti mediator est, quod in melioribus promissionibus sancitum est. De quibus bonis, ac promissionum firmitate, item apostolus ad Heb. nono. loquitur Christus inquit, assistens pontifex futurorum bonorum peramplius, & perfectius tabernaculum non manufactum, idest non huius creationis, neque per sanguinem hircorum, aut uitulorum: sed per proprium sanguinem introiuit semel in sancta, æterna redemptione inuenta. ¶ Non ergo sola scriptura diuina

Alber. Alex. Heb. 9. Heb. 8. Heb. 9.

Testamentū dicitur qñq; lex noua quæ regni cęlestis promissio.

continens mandata testamentũ dicitur: sed & promissio testamentũ dicitur secundum illud ad Heb. 9. Ideo noui testamenti mediator est, ut morte intercedente in redemptionem earum præuaricationum, quæ erant sub priori testamento repromissionem accipiant, qui uocati sunt hæreditatis æternæ. Et secundum hoc exponitur. Hic est calix sanguinis mei noui,& æterni testamenti. i. nouæ,& ęternæ promissionis confirmator, sicut promittit ipse dominus Ioh.6. Qui mandu. meam car. & bi. me. san. habet uitã æternam: quæ uera est hæreditas Christi. Hinc ait apostolus Rom. 8. Si autẽ filij, & hęredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi, quoad perceptionem scilicet beatitudinis, & gloriæ. Christus quidem est naturalis hęres, quia naturalis dei filius, & ideo natura beatus. Nos autem dei filij sumus adoptiui. Vnde & nobis hæreditas filij beatitudo scilicet Christi promittitur, & datur ex testamento morte Christi confirmato. Per hanc enim mortem meruit; ut introitus regni cælorum concederetur omnibus mandata ipsius conseruantibus. Quapropter dixit. Si uis ad uitam ingredi, serua mandata. Vel etiam secundum Inno. dicitur nouum.i. ultimum.i. post ue. te. institutum. quo modo & dies ultima dicitur nouissima, ut secundum Alex. inde probetur æternum.i. perpetuum, unde asseritur nouum.i. ultimum. Sic ergo æternum dicitur non propter carentiam principij, sed propter negationem successionis alterius. Nullũ enim aliud subsequitur istud: sicut istud secutum est ue. te. Hinc damnatur quorundam error hæreticorum dicentium, ꝙ sicut testamento ueteri, quod appellãt testamẽtũ patris, successit testamẽtũ nouũ, ꝙ dicũt testamẽtũ filij: ita & illi succedet testamentũ tertium: ꝙ erit testamentum spiritussancti. Huius erroris falsitas menifesta est: quia dicit ueritas, quę fallere nescit: ꝙ hic est sanguis æterni testamenti. Æterno autem nihil potest succedere: alioquin non esset æternum. Si dicis nouum, quomodo æternum. Nam quòd æternum est, ita principio caret sicut & fine. Ad hoc respondetur: ꝙ quantum ad dei præordinationem, & ipsam hæreditatem, quam promittit: æternum est, quia ab æterno ordinatum est: & ab ęterno præparatum, sed quãtum ad exhibitionem nouum. Sic ergo simul est æternum, & nouum, sed respectu diuersorum. hæc Tho. ¶ Adhuc dicitur testamentum Christi nouũ, quia nouo modo dedicatnm. Vetus enim testamentum dedicatum est, & consecratum sanguine irrationalium pecudum. Vel lecto legis mandato a Moyse omni populo, populus testamentum accepit, & se ad obseruandum obligauit. Moyses ad confirmandum testamentum & legem, sanguine hircorum aspersit librum, & omnem populum, dicens. Hic est sanguis testamenti confirmatiuus, quod ad uos mandauit dominus. Historia habetur Exod. 23. & commemorat apostolus ad Heb. 9. Testamentum uerò nouum nouo modo dedicatum est, scilicet sanguine noui hominis, sanguine agni immaculati. Ex quo etiam patet excellentia noui testamenti supra testamentum uetus. Congruebat autem nouum testamentum sanguine confirmari, ut sic esset correspondentia figurati ad figuram. Omnia.n. uete. testamenti cærimoniæ, & sacrificia, figura fuerunt noui testamenti in unico sacrificio Christi consummato. Sequitur. ¶ Mysterium fidei. ¶ Hic tangitur secundus effectus, qui est secretorum fidei insinuatio. Vnde dicitur sanguis ille mysterium fidei referendo ad fidem passionis, & mortis Christi, quę fuit sacratissimum secretum sub figuris ue. te. latens, & absconditum; præcognitum tamen a patribus tanquam mysterium generalis redemptionis totius humani generis. Hæc autem fides crucis, & passionis Xpi per sanguinem ipsius manifesta est. Non enim effluxit sanguis sine uulnera-

Eucharistia quõ, & quare dicitẽ mysteriũ fidei.

tionũ,

tione, & corporis passione. Vel potest referri ad fidem, quæ habetur de ueritate corporis, & sanguinis, quæ licet sint res contentæ sub speciebus sacramentalibus, sunt tamen & ipsa sacramentum significatiuum unitatis fidelium per gratiam, & charitatem. De quo supra lectio. 39. dictum est. Quia igitur sanguis Christi sacramentum est spiritualis uirtutis fidei, & charitatis, quibus fideles corpori mystico adunantur, quas in digna eius perceptione suscipimus, sanguis ille dicitur mysterium fidei. Vel tertiò dicitur mysterium fidei: quia est fidei obiectum. Ad cuius intelligendam existentiam sub sacramentalibus symbolis fides est summe necessaria: quia ad eius intelligentiam humana fragilitas ascendere non potest. Excedit quippe creatæ rationis acumen, & sensum propter multa mirabilia, quæ sola diuina potentia super naturam operatur. unde salubriter creditur, superuacue inuestigatur. Est ergo mysterium fidei, quia obiectum secretissimum sola fide cognoscibile. Nec tamen ideo minus est in sacramento corporis & sanguinis ueritas: quia mysterium hic a Christo dicitur. de quo supra lec. 39. sufficienter puto dictum. ¶ Et licet sacramentum illud, sacramentum sit charitatis: ut dicit Chrys. Est enim indicium diuinæ ineffabilis charitatis, quam in passione (cuius memoriale est) exhibuit: & inductiuum, & allectiuum ad charitatem: & similis effectus inductiuum sicut charitas. Hoc enim sacramento uniuntur membra adinuicem capiti, sicut & charitate. Conuenientius tamen dicitur mysterium fidei, quam charitatis, quia mysterium dicitur proprie occultum, uel secretum: quod conuenit fidei, quæ est non apparentium, quasi absconditorum, uel secretorum argumentum. ad Heb. 11. Charitati autem proprie non conuenit mysterium, eo quod ipsa fiunt quasi experimentaliter omnia manifesta, unde Ioh. 15. dixit. dominus apostolis. Vos dixi amicos: quia omnia quæcunq; audiui a patre meo, nota feci uobis. ¶ Quamuis etiam in omnibus sacramentis sit aliquid occultum, & secretum: fide credendum tamen sicut baptismus specialiter dicitur sacramentum fidei, pro eo, quod dicitur ianua sacramentorum (quia in eo primo infunditur fides: & ab eo est primus status fidelium scilicet generatio spiritualis imprimitq; characterem fidei.) Ita & sacramentum eucharistiæ: est sacramentum, aut mysterium fidei, quia totum fidei est, quod in sacramento contingit, & sola fide comprehensum in conuersione, in contento, in accidentibus, in sumptione. Nihil tale est in alijs sacramentis: licet cooperatio eorum ad gratiam occulta sit, & ad fidem pertinens: non tamen sic cætera omnia. Sequitur.

Quare nõ dicitur mysterium charitatis.

Ioh. 15.

DE TERTIO EFFECTV IDEST REMISSIONEM PECCATORUM.

Q

QVI pro uobis, & pro multis effundetur in remissionem peccatorum. ¶ Hinc tangitur effectus tertius, qui est peccatorum nostrorum remissio, ac multorum salus, & iustificatio. Vnde dicitur, qui scilicet sanguis pro uobis iudæis, quos per apostolos, quibus loquebatur, intellexit: quoniam genere fuerunt iudæi: & pro multis scilicet gentilibus per uos ad fidem conuertendis: effundetur scilicet in passione statim imminente in remissionem peccatorum: unde dicit Petrus. Non corruptibilibus auro, uel argento redempti estis de uana uestra conuersatione paternæ traditionis, sed præcioso sanguine quasi agni im-

maculati Christi, & incontaminati. 1. Pet. 1. Et Apocal. 1. Lauit nos a peccatis nostris in sanguine suo. ¶ Dicitur autem pro uobis, & pro multis, & non pro omnibus: quia licet quantum ex se sit sufficiens pro remissione peccatorum omnium hominum: non tamen efficaciam habet in omnibus hominibus: propter quorundam hominum indispositionem, qui ponunt obicem gratiæ dei: quam nobis meruit passio Christi. Vnde dicitur communiter, quod effusus est sanguis Christi pro omnibus quantum ad sufficientiam, non quantum ad efficaciam. Sufficit enim tollere omnia peccata, ubi non inuenit obicem contrariæ uoluntatis. Efficit enim salutem in solis prædestinatis, & electis. Hi enim soli per ipsum consequuntur remissionis gratiam, & futuræ hæreditatis gloriam. Vnde ad Heb. 9. Christus semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata. Multorum dicit, non omniū. ¶ Electi autem erant discipuli, quos signauit dominus, cum dixit, Pro uobis: & alij plures ex iudæis, & gentibus, propter quos dixit: & pro multis. ¶ Vel potest ita distingui secundum Alexan. quia sacerdotes debent pro se specialiter, & pro alijs orare. ut dicit apostolus ad Heb. 5. loquens de pontifice ex hominibus assumpto. Quoniam quod ipse circundatus est infirmitate, & propterea debeat quemadmodum pro populo, ita etiam & pro semetipso offerre pro peccatis. Ideo dicit pro uobis scilicet sacerdotibus: & pro multis, scilicet subditis. ¶ Effundetur, non dicitur secundum partem, sed secundum totum. Liquor quippe qui de uase funditur secundum partem, fundi quidem dicitur, sed non effundi, de sanguine autem Christi hic dicitur, effundetur. i. totaliter, & penitus de corpore fundetur. ¶ Quamuis autem una gutta tam preciosi sanguinis sufficiens fuisset pro totius mundi redemptione, ut uult beatus Ansel. Cur deus homo. Et beatus Bern. Voluit tamen Christus ipsum liberaliter, & largiter fundere, ut dilectionis suæ, & uirtutis magnitudinem demonstraret: quatenus ad se super omnia diligendum nos inuitaret. ¶ Cætera quidem omnia deus fecit in pondere, numero, & mensura, non sic in sui effusione sanguinis. Ibi. n. neque numerum seruauit, ut centum, aut mille guttulas funderet, nec pondus, ut eius nobilitatem appreciaret, ut cum nostra indigni ære per uncias libraret, nec mensuram, ut calicem unum, uel duos propinaret, quibus reddendum præmium mensura præcisa compensaret. Sed totum dedit: totum fudit, ut copiosa esset apud eum redemptio. Vt in uirtute effusi sanguinis iustitiæ nostræ de se indigne præmium sublimissimum, quod in cor hominis non ascendit, pondus gloriæ immensum, quod auris non audiuit: & mensuram superfluentem, quam oculus non uidit: longe actis prius peccatis omnibus sortiretur. Effundendus igitur erat sanguis, non de capite tantum: aut tantum de manibus: aut pedibus, sed de his, & toto residuo corpore, quod præuidens Esa. 53. ait. Non erat ei species, neque decor: reputauimus eum quasi leprosum, & percussum a Deo, & humiliatum. Haud dubium propter plagarum uniuersalitatem. Vnde & non incongrue dici potest de eo quantum ad pœnam, quod dicitur Esa. 1. cap. de peccatoribus quoad culpam. A planta pedis usq; ad uerticem non est in eo sanitas. Nimirum, quia uere languores nostros pertulit: & dolores nostros ipse portauit. Eiusdem 53. Et licet ex scriptura canonica non habeamus certum testimonium de numero uulnerum Christi, per quæ preciosus ille sanguis tam prodige effluxit, dicitur tamen, quòd quibusdam deuotis personis numerus hic reuelatus est. Fertur quoq;, quòd fuerunt. 1475 de quo communiter habentur hæc metra Septuaginta quinque quater centum milia quinq;. Tot fertur Christus pro

Marginalia: 1. Pet. 1. / Apocal. 1. / R / Heb. 9. / Alex. / Heb. 5. / Ansel. / Bern. / Xps in passione sua nō partē sanguinis, sed totū abundantissime pro peccatoribus effudit. / Sap. 11. / Esa. 53. / Esa. 1.

nobis uulnera passus. Vnde si quis per singulos dies integri anni, diceret quindecies dominicam orationem, pro singulo uulnere unam orationem obtulisset: quod patet multiplicando numerum dierum anni, scilicet 365. per 15. resultabit numerus supradictus. Similiter si quis Psal. 29. Exaltabo te domine: quoniam suscepisti me (qui simul de passione canitur, & resurrectione: ut non passio terreat, quos spes resurrectionis lætificat: ut dicit Augu. in glo.) singulis diebus per annum dixerit, uel singulis sextis ferijs septies uice septem horarum canonicarum per annum legerit: pro quolibet uulnere uersum unum in gratiarum actione rependit. Habet enim Psalmus ille 15. uersus, præter gloria patri. Alijs pie uidetur, quos passus sit legionem uulnerum scilicet. 6. mille. 600 & 66. Verú quicquid sit de numero uulnerum: certum est q totus sanguis effluxerat, propter quod in eius persona propheta. Aruit, inquit, tanquam testa uirtus mea.

Psal. 29. Aug. Psal. 15.

S ¶ Neq; tantum semel effusus est: sed uicibus multis. Vnde præter effusionem eius in circũcisione: sex uicibus legitur effusus in passione. Primo in oratione facta in horto post cænam ultimam: ubi factus Iesus in agonia prolixius orauit. Et factus est sudor eius sicut guttę sanguinis decurrentis in terram. Secundo in flagellationem, de qua dicitur. Et tradidit eis Iesum flagellis cesum ut crucifigeretur. Tertió in coronatione, de hac habetur. Ioh. 19. Et milites plectentes coronam de spinis, imposuerunt capiti eius. de quo Ansel. in sermone. Coronatus incedit. Sed ipsa eius corona cruciatus est illi: & millæ puncturis speciosum eius caput diuulnerat. Quarto in manuum perforatione. Quinto in pedum affixione. de his Lucas ibi. Crucifixerunt eum, & latrones, unum a dexteris, alterum a sinistris. ¶ De clauis uerò solus Iohannes facit mentionem, cum Thomam refert dixisse. Nisi uidero in manibus eius fixuram clauorum, & mittam digitum meum in locum clauorum &c. Cui & dominus dixit. Infer digitum tuum huc, & uide manus meas. Sexto in lateris apertione: de qua idem Ioh. Et unus militum lancea latus eius aperuit: & continuo exiuit sanguis, & aqua. Primò scilicet sanguis, quo toto defluxo, sequebatur aqua in testimonium totius sanguinis effusi, ut uult Simon de cassia. Ad quid autem effundendus erat: sequitur cum additur.

Sex uicibus effudit sanguinem Xpi in passione. Lu. 22. Marci. 15. Ioh. 19. Ansel. Ioh. 20. Iohan. Ioh.

T ¶ In remissionem peccatorum. De quo 1. Ioh. 1. Sanguis filij eius emundat nos ab omnibus peccatis. Et ad Col. 1. Eripuit nos de potæstate tenebrarum: & transtulit nos in regnum filij dilectionis suæ: in quo habemus redemptionem per sanguinem crucis eius, & remissio peccatorum. Complacuit enim patri reconciliari per eum omnia in ipso pacificans per sanguinem crucis eius: siue quę in cælis, siue quæ in terris sunt. Ibidem. ¶ Hoc autem multipliciter præfiguratum est in uete. testa. Nam per sanguinem agni liberati sunt ab angelo omnia primogenita ægypti percutienti. Per sanguinem mundati sunt a peccatis: ut patet per totum Leuiticum. ubi dicitur: q sine sanguine non fiebat peccatorum remissio, propter quod dicit apostolus ad Heb. 9. Omnia pęnæ in sanguine mũdatur. Per sanguinem quoq; fuit populus sanctificatus, dum Moyses aspergens sanguinem super populum: hic est ait sanguis testamenti: quod mandauit ad uos deus: Similiter non sine sanguine patuit ingressus summo sacerdoti semel in anno in sancta sanctorum: sed nec tabernaculum: nec uasa ministerij: sine sanguine sanctificata sunt: ut tangit apostolus ad Heb. 9. propter quod subdit. Omnia pene in sanguine secundum legem mundantur: & sine sanguinis effusione non fit remissio. Hæc autem omnia figuralia fuerunt, ut tangit. 1. Cor. 10. Et per sanguinem Christi in nobis in ueritate completa. unde ubi supra ait apostolus. Si enim sanguis hircorum,

1. Ioh. 1. Col. 1. Exo. 12. Heb. 9. Heb. 9. 1. Cor. 10.

& t au-

taurorum, & cinis uitulæ aspersus inquinatos sanctificat ad emundationem carnis, quanto magis sanguis Christi, qui per spiritumsanctum semetipsum obtulit immaculatum deo, emundauit conscientiam nostram ab operibus mortuis, ad seruiendum deo uiuenti. Et ideo noui testamenti mediator est, ut morte intercedente in redemptionem earum præuaricationum quæ erant sub priori testamento: repromissionem accipiunt, qui uocati sunt ęternæ hæreditatis. Ad idem sunt innumera scripturæ testimonia: quæ lõgum esset adducere in re satis fidelibus manifesta. ❡ Hæc quotienscunq; feceritis, in mei memoriam facietis. ❡ Hoc est membrum tertium secundæ particulæ quartæ partis principalis. In quo post traditam priore membro formam consecrationis: additur significationis efficacia consecrati sanguinis. Et secundum Guilhel. in rationali hæc clausula respicit tam consecrationem corporis, quam sanguinis, & sic exponi potest. Hæc quotienscunq; feceritis.i.consecraueritis, siue obtuleritis, hęc, scilicet corpus, & sanguinem: In mei memoriam facietis. Hæc quidem una causa fuit institutionis sacramenti huius in ecclesia militante, ut ipsum esset signum memoriale, & repræsentatiuum istius summi sacrificij, quod Christus obtulit in cruce. in qua sustinuit mortem in corpore: & sanguinem fudit in precium redemptionis nostre. de quo beatus Amb. super epistolam ad hebræos. In Christo Iesu ait, semel oblata est hostia ad salutem sempiternam potens. Quid ergo nos? Nonne per singulos dies offerimus, sed ad recordationem mortis eius, & una est hostia, non multæ: quia semel oblatus est Christus. Hoc autem sacrificium exemplum est illius. Idipsum semper idipsum, proinde hoc idem est sacrificium. Alioquin diceretur: quoniam in multis locis offertur, multi sunt Christi nequaquam. Sed unus ubiq; est Christus, & hic plenus existens, & illic plenus. Sicut enim quod ubiq; offertur, unũ est corpus, & non multa corpora: ita & unum sacrificium. Pontifex autẽ ille est, qui hostiam obtulit nos mundantem. Item ipsam offerimus, & nunc, quæ tunc oblata est, consummi non potest. Quod nos facimus in cõmemorationem fit eius, quod factum est. Hoc enim facite, ait, in meam commemorationem. Et habetur de conse. distinctio. 2. in Christo. Ecce dixit beatus Amb. ꝙ unum est sacrificium, quod obtulit Christus: & quod nos offerimus, quamuis non eodem modo offeratur. Ab ipso quidem oblatum est in mortem, a nobis non in mortem: quia Christus resurgens ex mortuis iam non moritur. Rom. 6. sed in mortis recordationem offertur a nobis. Vnde nostra oblatio non est reiteratio suæ oblationis, sed repræsentatio. Et propter hoc dicit beatus Aug. in lib. sen. prosperi. Semel immolatus est in semetipso Christus; & tamen quotidie immolatur in sacramento. quod ita intelligendum est, quia in manifestatione sui corporis, in distentione suorum membrorum omnium, uerus deus, & uerus homo, semel tantum in cruce pependit: offerens patri seipsum hostiam uiuam, passibilem & mortalem, uiuorum & mortuorum redemptionis efficacem eorum. s. quos altitudo diuini consilij redimendos iudicauit, præsciuit, prædestinauit, uocauit modis, & temporibus, quibus id fieri congruebat. Et habetur de conse. dist. 2. Semel. 2. Ecce dicit Aug. ꝙ Christus in propria forma, & specie humana obtulit se in cruce, sed ita non offertur a nobis quotidie: sed in sacramento, & extranea specie: ut repræsentet ipsa oblatio illud quod olim factum est. Facit enim nos moueri, tanquam uideamus dominum mori in cruce. Et ideo dicit super Psal. 20. ut habetur cap. immediate præcedente. Et ponuntur in glo. uersus, qui sequuntur. Clauditur hoc uase nostri qia uictima phase. Viua salutaris semel in cruce, semper in aris.

Marginalia: V (beside "gum esset adducere..."); Cõsecratio sanguinis efficacia (beside "feceritis, in mei memoriam..."); Guilhel. (beside "guinis. Et secundum Guilhel."); Ambro. (beside "demptionis nostre"); Amb. (beside "dixit beatus Amb."); Rom. 6. (beside "tuis iam non moritur"); Aug. (beside "tatio. Et propter hoc").

Quos

Quos recreas Iesu: iam sacri corporis esu. A uitijs munda sacrati sanguinis unda. Sed creditur Iesus, remanet integer esus. Res occultatur, quare quia si uideatur. Forsitan horrores, & manducare timeres. Vt sine subiecto nubes in aere pendet. Et centum terræ sustentat abyssos in mari. Sic

X uini color, sapor, & pondus quoq; panis. Hæc ibi. ¶ Vnde ad repræsentandam distinctius passionem Christi in immolatione huius sacrificij sanguis seperatim in calice consecratur: quia in passione Christi sanguis fuit a corpore Christi separatus. Et propter hoc in canone plus ad consecrationem sanguinis quam corporis additur. Hæc quotienscunque feceritis. &c. Licet ad utrumq; referatur, quia expressior est significatio passionis Christi per sanguinem, quam per corpus, quia corpus esse potest sine passione. Sanguis separari non potest sine corporis uulneratione. Idcirco hanc Christi passionem, per sacramenti (sub speciebus sensibilibus) consecrationem non ita appropriate designat. Vnde & in die passionis. s. parasceues sacerdos non consecrat, sed sumit sacramentum tantummodo sub specie panis, ad refectionem potius in persona totius ecclesię, quã ad significationem passionis, quæ fit per consecrationem corporis, & sanguinis distinctis speciebus, quia sancta mater ecclesia per totum officium, quod peragit die illo, commemorat passionem Christi: & effusionem sanguis de sanctissima sua carne. ¶ Alio modo exponi potest hæc particula. Hęc quotienscunq; feceritis. Quotienscunq; feceritis. i. manducaueritis, & sumpseritis. Hæc .s. corpus, & sanguinem sub speciebus panis, & uini. In mei memoriam facietis. Non enim dumtaxat consecratio sub distinctis speciebus repręsentat passionem Christi: sed etiam manducatio corporis, & potatio sanguinis sub eisdem speciebus: eandem Christi passionem significat, unde apostolus utrumq; hoc simul complectens ait. Quotienscunq; enim manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem domini annunciabitis, donec ueniat. 1. Cor. 11. De quo beatus Augu. in de trini. & habetur de consecratione distinctione 2. Quia morte. Quia morte domini liberati sumus, huius rei memores in edendo, & potando carnem, & sanguinem quæ pro nobis oblata sunt significamus. Item de eodem in lib. sententiarum prosperi de conse. dist. 2. Dum frangitur. Dum frangitur hostia, dum sanguis de calice in ora fidelium funditur: quid aliud, quam dominici corporis in immolatio: eiusq; sanguinis de latere effusio designatur? ¶ Qualitercunq; autem hæc uerba exponantur iuxta tamen doctorum probabiliorem sententiam, prolata sunt a Christo dumtaxat ad apostolos, & in ipsis ad quoslibet eorum legitimos successores. Istis quidem dictum est a domino. Hoc facite in meam commemorationem. Facite. i. conficite. ¶ Hic eos in sacerdotes ordinasse creditur. Et ipsis potestatem consecrandi contulisse, ut accipitur a Hiero. in de illustribus uiris: ut etiam supra allegatum est. Si ergo ad omnes fideles generaliter se extenderent tanquam ad omnes a Christo prolata, omnes recepissent potestaté consecrandi, quod nemo dicit. ¶ Hinc & soli sacerdotes hodie in ecclesia Romana corpus, & sanguinem domini participant sub distinctis speciebus. Non tantum inducti ad rememorandum Christi passionem, cuius ipsi sunt ministri specialiter in ecclesia deputati, sed propter præceptum ecclesiæ ipsos ad hoc faciendum districte obligans, de quo in c. comperimus de conse. distinctio. 2. supra frequentius allegato, qui canon de solis sacerdotibus loquitur, ut patet ex rubrica, & glo. ¶ Hinc tamen occasionem acceperunt Bohæmi, dicentes sumptionem sub duplici specie esse de necessitate salutis omni fideli: de quo infra cum de manducatione, ac sumptione agetur, latius domino concedente dicetur.

Eucharistiæ consecratio quare sub distinctis speciebus.

1. Cor. 11.
Aug.

Hiero.

¶ Miste-

¶ Merito autem, ac congrue agitur hæc Christi memoria in ecclesia: propter multiplex malum euitandum, quod incurrimus ex obliuione dei, ac suorum beneficiorum. Incurrimus.n.ingratitudinē, per quā amittimus diuinā gratiā: ac diabolicæ subijcimur protestati, de quo Deuteron.32.dicitur. Deū, qui te genuit, dereliquisti:& oblitus es domini creatoris tui. Propter quod ait. Abscondam faciem meā ab eis.i.subtrahā gratiā, quæ est fons omnis meriti. Vbi autem fons perit, riuus necessariò arescit. Eris deserta: quia oblitas es dei saluatoris tui. De secundo habetur ad Rom.1. Sicut nō probauerunt. i. noluerunt habere deum in notitia, tradidit illos in reprobum sensum, ut faciant ea, quæ non conueniūt. Faciendo autem ea, quæ nō cōueniūt.i.peccando obligamur,& incorporamur diabolo, qui caput est omnium malorum secundum beatum Greg. In quo autem magis secludi poterat dei obliuio:eiusq; memoria arctius fidelium cordibus infigi: quā in oblatione,& sumptione corporis ueri,& naturalis sanguinis Christi in sacramēto. In quo teste Psal. Fecit dominus memoriam mirabilium suorū, per quæ sursum tollitur ratio ad meditandum summā, ac immēsam dei potentiā per fidē,& cognitionē. In quo deus ostendit suam maximā charitatē,& dilectionem:in eo ꝙ seipsum tradidit in mortem, ut nos a morte liberaret, se etiam nobis traderet in cibū, quo aleremur ad uitam. Per qua multum inflammatur affectus ad ipsum diligendū. In quo demū patefecit maximā suam liberalitatem in nos pauperes, & egenos magis, quam in eo;ꝙ in hoc sacro, se manducantibus, pignus se dedit promissæ futuræ gloriæ. In hoc enim erigitur spes nostra,& roboratur illo fruendi in gloria, quē nunc uelatum summimus in uia. Et quomodo non erit nobis futura beatitudo, qui esse nunc dignatur noster cibus,& spiritualis refectio. Iure itaq; hæc aguntur a sacerdotibus potestatem hanc a Christo accipientibus in passionis memoriam: per cuius passionis meritum, hæc nobis dona;& quæcunq; gratuita sunt donata a patre coöperante.ff. per filium. Cui sit salus, & imperium per infinita secula seculorum. Amen.

Y — Deuter.32. — Esa. 17. — Rom. 1. — Grego.

DE REMEMORATIVA OBLAtione consecratorum.

LECTIO LIIII.

VNDE & memores domine nos serui tui:sed & plebs tua sancta eiusdēq; filij tui domini dei nostri tā beatæ passionis, necnon & ab inferis resurrectionis, sed & in cęlos gloriosæ ascensionis offerimus præclare maiestati tuæ: de tuis donis ac datis, hostiā purā, hostiā sanctam:hostiā immaculatam, panē sanctū uitę æterne,& calicē salutis perpetuæ.¶ Postquā in præcedenti parte quarta posita sunt uerba formalia,& substantialia consecrationis sacrosancti corporis Christi, & preciosi sanguinis. In hac parte quinta principali totius canonis subditur consecratorum rememoratiua oblatio, ac salutis petitio his, qui perfruūtur consecratis. Et subdiuiditur in tres. In quarum prima ponitur consecratorū (in memoriā Xpi) oblatio. In secunda petitur oblatorū acceptatio, ibi. Supra quæ propitio. In tertia postulatur diuinæ gratiæ participatio, ibi. Sup-

A

plices te rogamus. ¶ Prima pars tres habet clausulas. In prima tangitur offerentium qualitas, & differentia. In secunda Christi, & operationum eius claritas, & memoria, ibi. Eiusdem Christi filij tui domini dei nostri tam beatæ &c. In tertia consecratorum uarietas ac diuersa nomina, ibi. De tuis donis, ac datis. ¶ Quoad primum: quia dominus ipse hæc in sui memoriam præcepit fieri di. Hoc facite in meam comme. Vnde.i.ex hoc præcepto sacerdos in persona ecclesię ad patrem dicit. O pater clementissime. Vnde.i.ex quo Christus filius tuus uoluit: ut illa in sui memoriam faceremus, quæ ipse benignissimus in ultima cœna facere, & instituere dignatus est pro sua benignitate, & misericordia. Nos serui tui. sacerdotes, & præsbyteri, quo nostrorum ordinum ministeria ad hæc offerenda accepimus. Vos autem sacerdotes domini uocabimini ministri dei nostri: dicetur uobis. Nos inquam serui quę succedimus apostolis, quos in sacerdotes filius tuus personaliter consecrauit: & in ministerium suum specialiter deputauit, dum eis dixit. Hoc facite in meam commemorationem. Nos in idē opus ab ecclesia ordinati, & potestatem ab eodem Christo domino nostro accipientes. Sed & plebs tua.i.tota communitas Christiana. Sancta.i. sacratis sacramentis imbuta. Vel sancta.i.fide, & charitate in susceptione baptismatis sanctificata. Vel sancta.i.sanctis legibus regulata. Adhuc sancta.i.sanguine Christi ablura, & in Christi sponsam iugiter copulata. De cuius sanctitate latius supra habetur. lect. 22. Nos inquam serui tui: sed & plebs tua sancta. Memores eiusdem Christi filij tui. Hic memoranda, scilicet Christus, & operum suorum claritas proponuntur. Memores eius, cuius nūquā habenda est obliuio. ut dicit Albertus. Psal. 62. Sic memor fui tui super stratum meum: in matutinis meditabor in te: quia fuisti adiutor meus. Et iterum Psal. 136. Adhæreat lingua mea faucibus meis: si non meminero tui. Eiusdem cuius corpus, & sanguinem confecimus, & participamus. Christi mediatoris dei, & hominum cuius corporis, & sanguinis participatione in ipso corporati manemus, sicut ipse ait Iohan. 6. Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo: & Iohan. 15. Sicut palmes non potest facere fructum a semetipso: nisi manserit in uitæ, sic nec uos, nisi in me manseritis. Filij tui, tibi consubstantialis, qui tecum unus est in esse in essentia: sicut ipse ait Ioh. 10. Ego, & pater unum sumus, ut per ipsum ad te clementissimum patrem accessum habeamus. Iustificati ex fide pacem habeamus ad deum per dominum nostrum Iesum Christum, per quem habeamus accessum per fidem in gratiam istam, in qua stamus; & gloriamur in spe filiorum dei. Propter hoc enim ut ait August. uniuit sacrificium, & offerentem cum patre, ut non resisteremus, sed per sacrificium & offerentem accederemus usq; ad patrem. Ipse enim Christus sacerdos, & sacrificium uerus est cubicularius, & uerus ostiarius, qui ad secreta patris introducit. In cuius figura Gen. 43. dicitur. Introduc uiros domum, & occide uictimas: & instrue conuiuium: quia hodie mecum sunt comesturi meridie: hoc est in plena luce: & charitatis feruore reficiendi sunt dulcedine diuinitatis meæ unde dicit. Ego sum ostium, per me si quis introierit, saluabitur, & ingredietur, & egredietur, & pascua inueniet, & ibidem. Huic ostiarius aperit: ubi dicit glo. Aug. q Christus est mediator: est ostium, & ostiarius fidelis, introducens ad patrem. Domini, qui facultatibus diues est in omnes. Idem dominus omnium diues in omnes. Dei, quia nisi deus esset, nos usque ad se per hostiam non introduceret. Iohan. 1. Deum nemo uidit unquam. Vnigenitus filius, qui est in sinu patris, ipse enarrauit. Nostri, quamuis enim sit dominus, & deus omnium.

Quare sit in canone memoria passionis, resurrectionis, & ascensionis.

Psal. 62.
Psal. 136.
Iohan. 6.
Iohan. 15.
Ioh. 10.
Rom. 5.
August.
Gen. 43.
August.
Ioh. 1.

tamen

tamen noster deus est per specialem curam, & prouidentiam, quam gerit de nobis, & specialem misericordiam, quam exhibet nobis: per gratiam nos uocans in sortem filiorum, & sanctorum, quorum ipse se deum nominari non cõfunditur: unde Apo. 21. Et ipsi populus eius erunt, & ipse deus cũ eis erit eorum deus. Et in Psal. 94. Ipse est dominus deus noster: nos autẽ populus eius, & oues pascuæ eius. ¶ Tam beatæ passionis. Hic operum claritas: quorum memoriã habenda est designatur. Vnde tria commemoranda proponit sancta mater ecclesia. s. Christi passionem: resurrectionem: & ipsius in cælum ascensionem. Quorum primum, quod est passio secundum Inno. & Alex. accendit charitatem: secundum. s. resurrectio corroborat fidem: tertium. i. ascensio amplificat spem. Quid enim magis accendat charitatem in nobis, quam ꝙ proprio filio suo non pepercit deus: sed pro omnibus nobis tradidit illum? Rom. 8. Qui secundum patris uoluntatem pro nobis factus est obediens usq; ad mortem, mortem autem crucis. Quid ẽt magis in nobis confirmat fidem, quam ꝙ Christus, qui se resurrecturum prædixit, tertia die resurrexit a mortuis, primitiæ dormientium: ut sicut per hominem mors: ita per hominem resurrectio mortuorum. Et sicut in Adam omnes moriuntur: ita & in Christo oẽs uiuificabũtur. 1. Cor. 15. Quid demũ magis amplificat spem: quã ꝙ Xp̃s ascendẽs in altũ captiuã duxit captiuitatem, dedit dona hominibus. Ephe. 4. ut sic ubi esset iste: ibi esset & minister eius. ¶ Sed forte hic quis diceret. Ex quo dominus hic fieri præcepit memoriam eius passionis: quare hic, additur memoria resurrectionis, & ascensionis? Respondet Alex. q. 37. parte 4. Christus præcepit in huius sacrificij celebratione memoriam fieri suæ passionis propter hoc: ut facientes assequærentur fructũ eiusdẽ, ad quẽ assequẽdũ maxime promouet fides resurrectionis, spes ascensionis. Ideo harũ memoria nõ inutiliter infertur. Vel aliter præceptũ dñi intelligi põt. In mei memoriã facietis. i. in mei patientis, resurgentis, & ascendentis. Non ergo uoluit dñs solũ fieri memoriam suæ passionis: sed ẽt resurrectionis, & ascensionis: ac ceterorum Christi operum. ¶ Dicit ergo celebrans. Memores tam beatæ passionis. i. passionis tam excellenter beatificantis. Christi enim passio causa est meritoria apertionis regni cęlorũ, ꝙ clausum fuit ab origine mundi usq; ad Christũ patientem. Est & causa gratię collatæ in præsenti: & beatitudinis in futuro, quæ nulli mortaliũ unquã cõcessa est: neq; cõceditur, nisi in uirtute passionis Christi. Vnde ait Xp̃s. Nemo uenit ad patrẽ nisi per me. Ioh. 14. Et iterũ. Cũ exaltatus fuero a terra, omnia trahã ad meipsum. Ibidẽ. 12. Vel beatæ passionis, quæ a peccatis liberat, & absoluit: quæ impedimentũ præstant beatitudini, ad quam nullus ingreditur peccato maculatus. Non intrabit in eam aliquid coinquinatum, aut abominationẽ faciens &c. Apoc 21. Vnde & propheta loquẽs de Xp̃o. Ipse uulneratus est propter iniquitates nostras: attritus est propter scelera nostra. Disciplina pacis nostræ super eum: & liuore eius sanati sumus: utiq; a morbo peccati. Vel secundum Albertum: tam beatæ passionis, quæ mortuos a uinculis mortis absoluit. Vnde Christo in passione moriente, monumenta aperta sunt, & multa corpora sanctorum, qui dormierunt surrexerunt, & ingressi sunt ciuitatem sanctã, & uisi sunt multis. Vel quarto tã beatæ passionis propter beatitudinem patientis. Passus siquidem Christus qui beatus fuit secundum diuinitatem ex se naturaliter, & secundum animę portionẽ superiorẽ per clarã uisionem, & fruitionẽ unde, & sanctus sanctorũ est. ppter ꝙ eius passio propter coniũctionẽ duplicis beatitudinis merito dicitur, beata. ¶ Necnon & ab inferis resurrectionis. Ab inferis, ad quos in triduo secundũ animã Christus descẽdit, ut sanctos inibi detentos liberaret, patres

Margin notes: Apoc. 21. / Psal. 94. / B / Innoc. / Alexan. / Rom. 8. / 1. Cor. 15. / Ephe. 4. / Alexan. / Ioh. 14. / Apoc. 21. / Esa. 53. / Albert. / Matth. 27. / C

scilicet, prophetas. In quibus licet nil purgandū erat:propter peccatum tñ adę portā regni claudens suis meritis beatitudinem attingere non poterāt: sed expectabant precij solutionem:quod fuit sanguis in passione Christi fusus,quā tota trinitas acceptauit tanquam causam meritoriam apertionis regni cælorum. Quamuis enim deus propter passionē Christi futurā cōtulit gratiā,quę a peccatis mundabat,nulli tamen contulit beatitudinē,priusquā fuerit exhibita in facto,& opere exteriore. Vnde & resurgens a mortuis secum duxit,quos purgatos inuenit,eisq; uisionem diuinæ essentiæ,ac fruitionem communicauit,quam in passionis hora latroni confitenti repromittēs, dixit: Hodie mecum eris in paradiso. Ab inferis:hoc est a sinu Abraæ, qui limbus patrum dicebatur,& a loco purgatorij, de quo Petrus apostolus loquens de Christo ait. Hunc deus suscitauit a mortuis solutis doloribus infernis:q intelligi non pōt de inferno inferiori, de quo nemo liberatur,neq; ibi est redēptio. Neq; ēt de limbo patrū,quia ibi nō erant dolores,sed cōsolationes,ut patet Luc. 16. Intelligit ig ī de inferno.i.purgatorio,in quo erant penæ sensibiles,de quibus quosdam eripuit, dum a mortuis resurrexit. Vel secundum Alb. Necnon ab inferis resurrectionis, qua resurgens alios secum resurgere fecit:quosdam in re, quosdam in certa,& fęlici spe. In ipso enim resurgimus a morte animæ ad iustificationem, & a morte corporis ad gloriam:ad Rom. 4. Traditus est propter delicta nostra: & resurrexit propter iustificationem nostram. quoad primum, & 1. Cor. 15. Mortui resurgent primitiæ Christus. Deinde hi, qui sunt Christi qui in aduentum eius crediderunt. ¶ Sequitur. Sed & in cælos. Non in aerem, ut iret in Babilonem: ut Abacuch. Dan. ul. Nec in paradisum terrestrem, ut Enoch, & Helias, de quibus Gen. 5. & 4. Reg. 2. sed in cælos: non unum tantū sed super omnes, ut dicit apostolus. Qui descendit : ipse est, & qui ascendit super omnes cælos, ut adimpleret omnia. ¶ Per omnes namq; cælos, in quibus beati resident, hoc est per omnes angelorum choros ascēdit,omnes & singulos suis illuminationibus repleuit, & idcirco decem diebus celebratur ascensio domini, quia nouem angelorum choros conscendit, & in decimo trinitatis cælo ac dexterā patris cōsedit. Et sicut a summo cęlo egressio eius:ita secundū prophetā occursus eius usq; ad summū eius. Nec sit, qui se abscondat a calore eius. Gloriosæ, quia in corpore glorioso,& immortali,in quo resurrexit, ad cælos ascendit. Nā resurgens ex mortuis iam non moritur Rom 6. Vel gloriosæ:quia nullius extraneæ uirtutis adminiculo: sed propria uirtute,& potentia ascendit. Vnde Greg. in Homel. Redēptor noster nō curru,nō angelis subleuatus legitur,quia qui fecerat omnia, sup omnia sua uirtute ferebatur. Vel tertio gloriose propter assistētiam angelicarū uirtutū,& cælestiū gloriosorū spirituū:occursumq; exercitus totius cælestis militię,atq; propter turbā gloriosam Christum concomitantē. Duxit quidē secū patres sanctos ueteris testamēti prophetas,& patriarchas, ac oēs quos de sinu Abraæ, & inferno liberauit. secūdū illud Ps. Ascendēs Xp̄s in altū captiuā duxit captiuitatem. Ascensionis,qui nos in hostia Xp̄o incorporatos in cælos ascendere facit. Micheæ. 2. Ascēdit inter pandēs ante eos. Iohannis. 16. Expedit uobis, ut ego uadam, quia uado uobis parare locum, & si abiero, & preparauero uobis locum, iterum uenio, & accipio uos ad meipsum. ut ubi sum ego,& uos sitis. Eiusdem. 14. quia ascendo ad patrem meum,& patrem uestrum:deum meum,& deum uestrum. Ibidē. 20. Hæc ergo sunt tria Christi magnalia: quorum nos serui tui, & plebs tua sancta memores sumus. ¶ Dum autem hæc uerba sacerdos proferre incipit: in modum crucis manus suas extendit ad utrumq; altaris cornu

Quō claudit & apuit portam regni

Act. 2.
Luc. 16.
Alber.
Rom. 4.
1. Cor. 15.
D
Dan. ul.
Gen. 5.
4. Reg. 2.
Ad Eph. 4.
Rom. 6.
Grego.
Psalmus.
Iohan. 16.

tui, ut sic corporis gestu, manuum Christi extensionem in cruce factam re præsentet: secundum magistrum in rationali: quatenus passio Christi, quæ mente memoratur, & uerbis significatur, etiam gestu corporis explicetur. Vel secundũ alios fit expansio brachiorũ ad cornua altaris: ut significetur, & insinuetur, ꝙ Christus pro iudæis, & gentibus passus sit, quæ per duo cornua altaris designantur. ¶ Dicens uerò, necnõ ab inferis resurrectionis, manus ad se reducens parum erigit, in signum, ꝙ Christus inuictus leo a mortuis resurrexit, sicq; & resurrectio significetur signis, quæ uerbis explicatur. ¶ Demum dicens, & in cælos gloriosæ ascensionis, manus aliquantulum altius erigit usq; ad humeros: in signum; ꝙ Christus eleuatis manibus ferebatur in cælum. Vt sic etiam ascensio significetur per corporis nutus, sicut passio, & resurrectio designatur. ¶ Sequitur. Offerimus. Hic additur tertia clausula, in qua tangitur consecratorum uarietas, & diuersa nomina. Vnde dicitur, Nos serui tui sacerdotes, & plebs tua sancta, passionis, resurrectionis, & ascensionis filij tui (clementissime pater) simul memores. Offerimus simul, non tamen simili modo. Nos enim sacerdotes offerimus in ministerio, & opere: sed plebs tua sancta uoto dumtaxat, & deuotione. Sacerdote namq; soli consecrant, & soli offerunt; ut personæ publicæ pro salute totius ecclesiæ. Alij autem offerre dicuntur .i. quia desiderãt & præcantur deum, ut sacerdotis oblatio accepta habeatur, & salus, quæ petitur, fidelibus concedatur. Offerimus igitur o pater clementissime. Præclare maiestati tuæ.i. prę cæteris clarę: secundum Inno. Nam si iusti fulgebunt sicut sol, in regno patris æterni, quanto magis præfulget diuina maiestas, radiat, & corruscat in loco beatorum, ubi deus ipse gloriosus sicut est facie ad faciem intuetur, ubi nihil obscuritatis admixtum. Sed in dispari claritate sanctorum est par gaudium; ut dicit August. Offerimus igitur maiestati tuæ. De tuis donis, idest de frugibus terræ: quantum ad panem, qui conuersus est in carnem Christi. Ac datis, idest fructibus arborum quantum ad uinum in sanguinem Christi conuersum. Non ꝙ in oblatione hic sit panis, & uinum, sed quia: quæ offeruntur ex pane, & uino, sunt confecta, & sub speciebus panis, & uini remanentibus latentia, & idcirco offerre nos dicimus de fructibus segetũ, & arborũ. Vel exponi potest. ut dona ad spiritualia: & data ad temporalia referantur, ut sit sensus. Inter cætera dona spiritualia, & data temporalia, quæ nobis contulisti, offerimus maiestati tuæ, tanquam potissima dona, & data. Hostiam puram, hostiam sanctam, hostiam immaculatam, ipsam, scilicet eucharistiam, quæ possunt exponi in ordine ad eucharistiam in seipsa, uel causaliter in ordine ad nos. Primo modo dupliciter: uel per impuritatum exclusionem, uel perfectionum positionem. Primo modo sic secundum Alex. Hostiam puram.i. mundam a fomite originalis peccati. Hostiam sanctam: sine fece, ac terra peccati mortali. Hostiam immaculatam, sine contagione peccati uenialis. Vel puram, per cuiuslibet peccati eliminationem quantum ad cogitationem. Sanctam quantum ad locutionem. Immaculatam quantum ad operationem. quia ipse solus est, qui peccatum nõ fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. Vel secundo hostiam puram, quantum ad deitatem, quæ est lux purissima: in qua non sunt tenebræ ullæ. 1. Ioh. 1. Habitat enim luce inaccessibilem. 1. Timo. 6. Hostiam sanctam, quoad animam omni gratia, & sanctitate plenissimam. De cuius plenitudine omnes accepimus gratiam pro gratia. Ioh. 1. In eo namq; omnes thesauri sapientiæ, & scientiæ Dei absconditi sunt: ad Col. 2. Hostiam immaculatam, quantum ad carnem de purissima uirgine sancti spiritus operatione cõceptam:

Hh 3 & ideo

Psal. & ideo omni naturali corporis perfectione decoram. In Ps. Speciosus forma præ filijs hominum dif. est gratia in la. tuis: propte. benedi. te &c. Et sequitur. Specie tua, & pulchritudine tua intende prospere, procede, &

F regna. ¶ Vel tertio. Hostiam puram, causaliter .i. nos purificantem, & a fomite originalis criminis. Sicut .n. per unű hominem, peccatum in húc múdú intrauit: & per peccatum mors. Item si unius delicto multi mortui sunt: multo magis gratia dei, & donű in gratia unius hominis Iesu Christi, in plures

Rom. 5. abundauit. Roma. 5. Et hostiam sanctam nos sanctificantem: & omnem uirtutem,

Iohan. 17. & sanctimoniá tribuentem, Ioh. 17 Ego pro eis sanctifico meipsum. Vnde sanctus sancto ű est, a quo sacra cunctos sanctificantiá profluxerunt. Hostiam immaculatam .i. actualis peccati maculas a nobis abstergenté. Continetur .n. in hac hostia agnus sine macula, qui seipsum tradidit pro ecclesia, ut eá sanctificaret: mundans eam lauacro aquę in uerbo uitæ: ut exhiberet

Ephe. 5. ipse sibi gloriosam ecclesiá nő habentem maculá, neq; rugá. Ephe. 5. Sequitur. Pané sanctum in se .s. quia panis est angelorum confirmans in uitá æternam. Hinc enim est uirtus uiuédi æternaliter. Vndæ additur. Vitæ æternæ,

Ioh. 6. Ioh. 6. Hic est panis uerus, qui de cælo descendit: ut det uitam mundo. Si quis manducauerit ex hoc pane, uiuet in æternum. Et calicem salutis perpetuæ. In quo est potus inebrians sanguis .s. Christi perpetuæ salutis causatiuus. Vnde ait Christus Qui bibit sanguiné meum, in me manet, & ego in

Psal. illo. De hoc calice in Psalm dicitur. Calix meus inebrians, quam præclarus est. Inebrians sobria iocunditate, & lætitia perpetua: quæ non adest, ubi salus abest. Vel, Sanctum uitæ æternæ, esurientibus, & calicem salutis per-

Matth. 5. petuę sitientibus iustitiá Matth. 5. Beati, qui esuriunt, & sitiunt iustitiam: quoniam ipsi saturabuntur. Saturabuntur non ad fastidium, quo cibus corporalis replet ad nauseam, sed ad perpetuam dilectionis spiritualis iocunditatem, quo crescunt desideria ex desiderati abundantia. Vnde qui me edűt,

Eccle. 24. adhuc esurient, & qui me bibunt, adhuc sitient. Eccl. 24. Esurientes .n. panis imple implet bonis: fastidiosos diuites huius mundi amatores dimittit inanes. Hinc perpendere habent fideles sacerdotes cum quanta puritate conscientiæ, & mentis præparatione, cordisq; deuotione accedere debent ad hanc hostiam puram, sanctam, & immaculatam: panem uitæ, & calicem salutis perpetuæ oblaturi. Ne si peccato obnoxij offerant: sit eorű oblatio qua

Eccle. 34. si qui uictimat filium in conspectu patris. Eccl. 34. Ne si accendant seipsos non probantes magis filium dei rursum crucifigant: quam ipsum offerant in sacrificium beneplacitum deo patri in reconciliationem peccatorum.

G ¶ Qui .r autem secűdum Inno. ecclesia se dominicæ passionis memorem dixerat, statim acerbiorem suæ passionis speciem recolit in quinq; crucibus,

Inno. quas format sacerdos ad prolationem uerborum: & statim præmissorum, scilicet hostiam puram &c. ¶ Et nota hic, quæ supra dicta sunt lectione. 21. de ordine signorum crucis. Format autem quinq;, ad significandum quinq; Christi plagas, seu uulnera in cruce inflicta: quę sunt petre uiuentis foramina: in quibus residet immaculata illa columba fructuose nidificans Can. 2.

Can. 2. Duo scilicet manuum, & totidem pedum: & unum lateris: quæ fideli contemplatur memoria. Format autem tres cruces communiter super oblatam, & calicem: quoniam in tribus primis uerbis utrumq; simul intelligitur: quia nomine hostiæ corpus, & sanguis significatur. Dicitur namq; hostia: ab ostio, uel ab hoste secundum heb. ab ostio: quoniam ad ostium tabernaculi offerebatur. Verumq; autem, & corpus, & sanguis Christi ad ostium cæli sursum est introductum: & ex oblatione huius hostie totius homo in cælű eleuatur. Vnde secundű gentiles hostia dicitur ab hoste: quia cű contra

Cruces in canone missę factæ aű, uel post cősecrationem quid repręsentát.

hostes pugnare statuerant, faciebant hostiam .i. sacrificia. Quapropter, & hic nomine hostiæ, & corpus, & sanguis intelligitur Christi, quia Christus pugnaturus contra hostem humani generis, corpus & sanguinem obtulit: & ad eius oblationem genus humanum de seruitute dyabolica est ereptum: & libertati præstine restitutum. Duæ aliæ cruces diuisim fiunt. Vna super oblatam. Alia super calicem: quia corpus, & sanguis per duo ultima uerba discrete significantur: scilicet per panem sanctum corpus: per calicem salutis sanguis. Vnde nunquam in signaculo crucis panis separatur a calice, nisi cum separate in canone nominantur, qualiter fit in proposito: & ante consecrationem, ubi dicitur. Vt nobis corpus, & sanguis fiat &c. Verum secundum Alex. & Inno. erecta pars crucis solummodo super panem: transuersa uerò super calicem protendi debet, quoniã erecta pars crucis corpus Xp̄i suscepit: & pars transuersa brachia distendit, quod uerum est: qñ ponitur oblata cum calice lateraliter, scilicet in latere sinistro uersus septẽtrioñé. Calix ex directo uersus austrum. Secus si oblata ponitur ante calicem uersus sacerdotem. Tunc pars crucis erecta fit super calicem, & oblatam. Pars transuersa super calicem dum crucis signum fit super utrumq;. ¶ Verũ secundum Guilhelmum in rationali. Duæ cruces separatim factę significãt corpus Christi, & animam in morte fuisse separatas. ¶ Et notandũ: ꝙ cruces ante consecrationem factę significant ea, quæ acta sunt ante crucifixionem Christi. Iste uerò, quæ post consecratioñé fiunt: ea repræsentant, quę Christus in cruce, & morte est perpessus. ¶ Iuxta hæc oritur quæstio secundum Inno. & Alex. non prætereunda silentio. Cum enim plene, & perfecte consecratio sit celebrata. Nam substantia panis, & uini iam per consecrationem transijt in substantiam corporis, & sanguinis Christi: quare super eucharistiam benedictam, & plenissime consecratam, adhuc benedictionis insignia imprimuntur. Respondet Inno. præmissa protestatione non præiudicandi saniori sententiæ, ꝙ in canone aliud uerba significant, aliud signa prætendunt. Significant enim uerba, & referuntur, ac principaliter spectãt ad eucharistiæ consecrationem, ac oblationem. Signa uero principaliter pertinent ad historiam dominicæ passionis recolendam. Nam uerbis utimur ad consecrandum panem & uinum in corpus, & sanguinem Christi. Signis uerò utimur ad recolendum ea, quæ per hebdomadam ante paschalem gesta sunt, & acta circa Christum. Secundum hoc igitur dicendum: ꝙ signa non requiruntur ad consecrationem, quia illa iam perfecta est per uerba ad hoc instituta: sed referuntur ad passionem Christi recolendam, quæ post consecratioñé eucharistiæ a Christo in cæna factam est consummata. ¶ Sed forte dicis non solum benedictionis signa: sed etiam uerba subiunguntur, quæ consecrationem pertinere uidentur, & innuere, ꝙ nondum sit consecratio consummata. Sicut illa uerba ante dominicam orationem prolata (per quem hæc omnia semper bona creas, sanctificas, uiuificas). Item dum diuiso sacramento particula una sanguini commiscetur: dicit sacerdos secundum ordinarium Romanum. (Fiat hæc commixtio, & consecratio corporis, & sanguinis &c.) Ad hoc respondet Alexan. q. 37. parte. 4. post dominum Inno. ꝙ quantum ad ordinem eucharistiæ consecrandæ capitulum illud. Qui pridie, in quo fit consecratio, in fine canonis subijci debuisset: quoniã in eo consecratio consummatur. Sed ordo iste impediuisset ordinem historiæ recolende, quia qđ gestũ fuit in medio: recoleretur in fine. Prouidus igitur canonis ordinator, ut ordinem seruaret historiæ, quasi quadam necessitate compulsus: capitulum illud. Qui pridie, quam pateretur, quasi cor canonis in medio collocauit, ut quæ sequuntur, intelligantur prece-

Al
In
H
In
Al
In
I
Al
Inn

Grego. Christi corpore, quod est ecclesia. Quod uerò bea. Grego. in collecta plu taliter loquitur. Purificent, qùs, domine sacramenta, quę sumpsimus: attendit, ad materialem specierum distinctionē. Ideo propter unitatem earū in ratione sacramenti: in eadē collecta subdit, ut hoc tuum sacramentum non sit nobis reatus ad penam, quia quantum ad effectum qui petitur, eundem effectum operatur, & quātum ad remotionem mali, & quantum ad promotionem boni, quæ in dicta collecta postulantur.

DE EXCELLENTIA ET VTILITATE huius sacramenti.

N

QVI, & æterni testamenti. Licet textus ille supra breuiter secundum Albertum expositus sit: placet tamen propter aliqua ibidem dimissa eum latius prosequi secundum Alexan. & suos sequaces. Vnde in his uerbis siue sint de substantia formæ: siue non, secundum Alexan. par. 4. q. 3 3. tria significātur ad manifestationem excellentiæ, & utilitatis huius sacramenti, quæ sunt. Innouati testamenti confirmatio: secretorum fidei insinuatio, peccatorum nostrorum remissio. Primum tangitur ibi. Noui, & æterni testamenti. Secundum ibi. Mysterium fidei. Tertium ibi. Qui pro uobis, & pro multis. ¶ Circa primum aduertendum, ꝙ cum testamentum sit ultima distributio bonorum morte testatoris firmata: seu constitutio, uel traditio de ordinandis bonis attestatione legitima firmata, recte fides, & lex Christi est testamentum nouum. In illa siquidem Christus æternam hęreditatem fratribus suis, & fidelibus distribuit, ordinat, & promittit. Hæc autem lex confirmata est per mortem, & passionem Christi, in qua sanguis eius effusus est, quæ effusio est sui testamenti legitima attestatio, & confirmatio. Testamentum enim nisi per mortem testatoris roboretur, non est immobile, & stabilitum, pro quāto semper a testatore poterit & reuocari, & immutari: ut docet apostolus ad Heb. 9. & est allegatum supra in prima huius textus expositione Lec. præcedente. In mortem autem confirmatur & fit immobile. Ideo Christus in cruce iamiamq; moriens dixit. Consummatum est ergo testamentum Christi æternum: quia immobile, & irreuocabile tanta morte confirmatum. ¶ Nouum dicitur respectu ueteris, quod in institutione huius, est terminatum, & euacuatum. In cuius signum in Christi passione uelum tēpli scissum: & clausa ue. te. mysteria exhibita ueritate reuelata, secundum ꝙ multipliciter hoc testamentum nouum fuit in prophetis repromissum. Dicitur & nouum & æternū: quia noua, & æterna bona promittit. Vetus enim testamentum, quod per hircorum, aut uitulorum sanguinem confirmatum est: promittebat temporalia, quæ omnia; quia transitoria ueterascunt, & ad interitum tendunt. secundum illud apostoli ad Heb. 8. Dicendo, nouum ueterauit prius, quod autem antiquatur, & senescit, prope interitum est. Præmisit autem. Melioris testamenti mediator est, quod in melioribus promissionibus sancitum est. De quibus bonis, ac promissionum firmitate, item apostolus ad Heb. nono. loquitur Christus inquit, assistens pontifex futurorum bonorum peramplius, & perfectius tabernaculum non manufactum, idest non huius creationis, neque per sanguinem hircorum, aut uitulorum: sed per proprium sanguinem introiuit semel in sancta, æterna redemptione inuenta. ¶ Non ergo sola scriptura diuina

Margin notes (left): A lber. — Alex. — Heb. 9. — Heb. 8. — Heb. 9.

Margin note (right, cut off): Tel dici lex que lesti sio.

continens mandata testamentú dicitur: sed & promissio testamentū dicitur secundum illud ad Heb. 9. Ideo noui testamenti mediator est, ut morte intercedente in redemptionem earum præuaricationum, quæ erant sub priori testamento repromissionem accipiant, qui uocati sunt hæreditatis æternæ. Et secundum hoc exponitur. Hic est calix sanguinis mei noui, & æterni testamenti. i. nouæ, & ęternæ promissionis confirmator, sicut promittit ipse dominus Ioh. 6. Qui mandu. meam car. & bi. me. san. habet uitá æternam: quæ uera est hæreditas Christi. Hinc ait apostolus Rom. 8. Si autē filij, & hęredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi, quoad perceptionem scilicet beatitudinis, & gloriæ. Christus quidem est naturalis hęres, quia naturalis dei filius, & ideo natura beatus. Nos autem dei filij sumus adoptiui. Vnde & nobis hæreditas filij beatitudo scilicet Christi promittitur, & datur ex testamento morte Christi confirmato. Per hanc enim mortem meruit; ut introitus regni cælorum concederetur omnibus mandata ipsius conseruantibus. Quapropter dixit. Si uis ad uitam ingredi, serua mandata. Vel etiam secundum Inno. dicitur nouum. i. ultimum. i. post ue. te. institutum. quo modo & dies ultima dicitur nouissima, ut secundum Alex. inde probetur æternum. i. perpetuum, unde asseritur nouum. i. ultimum. Sic ergo æternum dicitur non propter carentiam principij, sed propter negationem successionis alterius. Nullū enim aliud subsequitur istud: sicut istud secutum est ue. te. Hinc damnatur quorundam error hæreticorum dicentium, ꝙ sicut testamento ueteri, quod appellāt testamētū patris, successit testamētū nouū, ꝙ dicūt testamētū filij: ita & illi succedet testamentū tertium: ꝙ erit testamentum spiritussancti. Huius erroris falsitas menifesta est: quia dicit ueritas, quę fallere nescit: ꝙ hic est sanguis æterni testamenti. Æterno autem nihil potest succedere: alioquin non esset æternum. Si dicis nouum, quomodo æternum. Nam quòd æternum est, ita principio caret sicut & fine. Ad hoc respondetur: ꝙ quantum ad dei præordinationem, & ipsam hæreditatem, quam promittit: æternum est, quia ab æterno ordinatum est: & ab ęterno præparatum, sed quātum ad exhibitionem nouum. Sic ergo simul est æternum, & nouum, sed respectu diuersorum. hæc Tho. ¶ Adhuc dicitur testamentum Christi nouū, quia nouo modo dedicatnm. Vetus enim testamentum dedicatum est, & consecratum sanguine irrationalium pecudum. Vel lecto legis mandato a Moyse omni populo, populus testamentum accepit, & se ad obseruandum obligauit. Moyses ad confirmandum testamentum & legem, sanguine hircorum aspersit librum, & omnem populum, dicens. Hic est sanguis testamenti confirmatiuus, quod ad uos mandauit dominus. Historia habetur Exod. 23. & commemorat apostolus ad Heb. 9. Testamentum uerò nouum nouo modo dedicatum est, scilicet sanguine noui hominis, sanguine agni immaculati. Ex quo etiam patet excellentia noui testamenti supra testamentum uetus. Congruebat autem nouum testamentum sanguine confirmari, ut sic esset correspondentia figurati ad figuram. Omnia. n. uete. testamenti cærimoniæ, & sacrificia, figura fuerunt noui testamenti in unico sacrificio Christi consummato. Sequitur. ¶ Mysterium fidei. ¶ Hic tangitur secundus effectus, qui est secretorum fidei insinuatio. Vnde dicitur sanguis ille mysterium fidei referendo ad fidem passionis, & mortis Christi, quę fuit sacratissimum secretum sub figuris ue. te. latens, & absconditum: præcognitum tamen a patribus tanquam mysterium generalis redemptionis totius humani generis. Hæc autem fides crucis, & passionis Xpi per sanguinem ipsius manifesta est. Non enim effluxit sanguis sine uulnerationū,

Eucharistia qūo, & quare dicitē mysteriū fidei.

tione, & corporis passione. Vel potest referri ad fidem, quæ habetur de ueritate corporis, & sanguinis, quæ licet sint res contentæ sub speciebus sacramentalibus, sunt tamen & ipsa sacramentum significatiuum unitatis fidelium per gratiam, & charitatem. De quo supra lectio. 39. dictum est. Quia igitur sanguis Christi sacramentum est spiritualis uirtutis fidei, & charitatis, quibus fideles corpori mystico adunantur, quas in digna eius perceptione suscipimus, sanguis ille dicitur mysterium fidei. Vel tertiò dicitur mysterium fidei: quia est fidei obiectum. Ad cuius intelligendam existentiam sub sacramentalibus symbolis fides est summe necessaria: quia ad eius intelligentiam humana fragilitas ascendere non potest. Excedit quippe creatæ rationis acumen, & sensum propter multa mirabilia, quæ sola diuina potentia super naturam operatur. unde salubriter creditur, superuacue inuestigatur. Est ergo mysterium fidei, quia obiectum secretissimum sola fide cognoscibile. Nec tamen ideo minus est in sacramento corporis & sanguinis ueritas: quia mysterium hic a Christo dicitur. de quo supra lec. 39. sufficienter puto dictum. ¶ Et licet sacramentum illud, sacramentum sit charitatis: ut dicit Chrys. Est enim indicium diuinæ ineffabilis charitatis, quam in passione (cuius memoriale est) exhibuit: & inductiuum, & allectiuum ad charitatem: & similis effectus inductiuum sicut charitas. Hoc enim sacramento uniuntur membra adinuicem capiti, sicut & charitate. Conuenientius tamen dicitur mysterium fidei, quam charitatis, quia mysterium dicitur proprie occultum, uel secretum: quod conuenit fidei, quæ est non apparentium, quasi absconditorum, uel secretorum argumentum. ad Heb. 11. Charitati autem proprie non conuenit mysterium, eo quod ipsa fiunt quasi experimentaliter omnia manifesta, unde Ioh. 15. dixit. dominus apostolis. Vos dixi amicos: quia omnia quæcunq; audiui a patre meo, nota feci uobis. ¶ Quamuis etiam in omnibus sacramentis sit aliquid occultum, & secretum: fide credendum tamen sicut baptismus specialiter dicitur sacramentum fidei, pro eo, quod dicitur ianua sacramentorum (quia in eo primo infunditur fides: & ab eo est primus status fidelium scilicet generatio spiritualis imprimitq; characterem fidei.) Ita & sacramentum eucharistiæ: est sacramentum, aut mysterium fidei, quia totum fidei est, quod in sacramento contingit, & sola fide comprehensum in conuersione, in contento, in accidentibus, in sumptione. Nihil tale est in alijs sacramentis: licet cooperatio eorum ad gratiam occulta sit, & ad fidem pertinens: non tamen sic cætera omnia. Sequitur.

Quare nō dicitur mysterium charitatis.

Ioh. 15.

DE TERTIO EFFECTV IDEST REMISsionem peccatorum.

QVI pro uobis, & pro multis effundetur in remissionem peccatorum. ¶ Hinc tangitur effectus tertius, qui est peccatorum nostrorum remissio, ac multorum salus, & iustificatio. Vnde dicitur, qui scilicet sanguis pro uobis iudæis, quos per apostolos, quibus loquebatur, intellexit: quoniam genere fuerunt iudæi: & pro multis scilicet gentilibus per uos ad fidem conuertendis: effundetur scilicet in passione statim imminente in remissionem peccatorum: unde dicit Petrus. Non corruptibilibus auro, uel argento redempti estis de uana uestra conuersatione paternæ traditionis, sed præcioso sanguine quasi agni im-

maculati Christi,& incontaminati. 1.Pet. 1. Et Apocal. 1. Lauit nos a pec- 1. Pet. 1.
catis nostris in sanguine suo. ¶ Dicitur autem pro uobis, & pro multis, & Apocal. 1.
non pro omnibus: quia licet quantum ex se sit sufficiens pro remissione peccatorum omnium hominum: non tamen efficaciam habet in omnibus hominibus: propter quorundam hominum indispositionem, qui ponunt obicem gratiæ dei: quam nobis meruit passio Christi. Vnde dicitur communiter, quod effusus est sanguis Christi pro omnibus quantum ad sufficientiam, R.
non quantum ad efficaciam. Sufficit enim tollere omnia peccata, ubi non inuenit obicem contrariæ uoluntatis. Efficit enim salutem in solis prædestinatis, & electis. Hi enim soli per ipsum consequuntur remissionis gratiam, & futuræ hæreditatis gloriam. Vnde ad Heb. 9. Christus semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata. Multorum dicit, non omniũ. Heb. 9.
¶ Electi autem erant discipuli, quos signauit dominus, cum dixit, Pro uobis: & alij plures ex iudæis, & gentibus, propter quos dixit: & pro multis.
¶ Vel potest ita distingui secundum Alexan. quia sacerdotes debent pro se Alex.
specialiter, & pro alijs orare. ut dicit apostolus ad Heb. 5. loquens de pontifice ex hominibus assumpto. Quoniam quod ipse circundatus est infirmitate, & propterea debeat quemadmodum pro populo, ita etiam & pro semetipso offerre pro peccatis. Ideo dicit pro uobis scilicet sacerdotibus: & pro multis, scilicet subditis. ¶ Effundetur, non dicitur secundum partem, sed secundum totum. Liquor quippe qui de uase funditur secundum partem, fundi quidem dicitur, sed non effundi, de sanguine autem Christi hic dicitur, effundetur. i. totaliter, & penitus de corpore fundetur. ¶ Quamuis autem una gutta tam preciosi sanguinis sufficiens fuisset pro totius mundi redemptione, ut uult beatus Ansel. Cur deus homo. Et beatus Bern. Voluit tamen Christus ipsum liberaliter, & largiter fundere, ut dilectionis suæ, & uirtutis magnitudinem demonstraret: quatenus ad se super omnia diligendum nos inuitaret. ¶ Cætera quidem omnia deus fecit in pondere, numero, & mensura, non sic in sui effusione sanguinis. Ibi. n. neque numerum seruauit, ut centum, aut mille guttulas funderet, nec pondus, ut eius nobilitatem appreciaret, ut cum nostra indignitate per uncias libraret, nec mensuram, ut calicem unum, uel duos propinaret, quibus reddendum præmium mensura præcisa compensaret. Sed totum dedit: totum fudit, ut copiosa esset apud eum redemptio. Vt in uirtute effusi sanguinis iustitiæ nostræ de se indigne præmium sublimissimum, quod in cor hominis non ascendit, pondus gloriæ immensum, quod auris non audiuit: & mensuram superfluentem, quam oculus non uidit: longe actis prius peccatis omnibus sortiretur. Effundendus igitur erat sanguis, non de capite tantum: aut tantum de manibus: aut pedibus, sed de his, & toto residuo corpore, quod præuidens Esa. 53. ait. Non erat ei species, neque decor: reputauimus eum quasi leprosum, & percussum a Deo, & humiliatum. Haud dubium propter plagarum uniuersalitatem. Vnde & non incongrue dici potest de eo quantum ad pœnam, quod dicitur Esa. 1. cap. de peccatoribus quoad culpam. A planta pedis usque ad uerticem non est in eo sanitas. Nimirum, quia uere languores nostros pertulit: & dolores nostros ipse portauit. Eiusdem 53. Et licet ex scriptura canonica non habeamus certum testimonium de numero uulnerum Christi, per quæ preciosus ille sanguis tam prodige effluxit, dicitur tamen, quòd quibusdam deuotis personis numerus hic reuelatus est. Fertur quoque, quòd fuerunt. 1475 de quo communiter habentur hæc metra Septuaginta quinque quater centum milia quinque. Tot fertur Christus pro-

Heb. 5. Ansel. Bern. Sap. 11. Esa. 53. Esa. 1.

Xps in passione sua nõ partẽ sanguinis, sed totũ abundantissime pro peccatoribus effudit.

nobis uulnera passus. Vnde si quis per singulos dies integri anni, diceret quindecies dominicam orationem, pro singulo uulnere unam orationem obtulisset: quod patet multiplicando numerum dierum anni, scilicet 365. per
Psal. 29. 15. resultabit numerus supradictus. Similiter si quis Psal. 29. Exaltabo te domine: quoniam suscepisti me (qui simul de passione canitur, & resurrectione: ut non passio terreat, quos spes resurrectionis lætificat: ut dicit
Aug. Augu. in glo.) singulis diebus per annum dixerit, uel singulis sextis ferijs septies uice septem horarum canonicarum per annum legerit: pro quolibet uulne
Psal. 15. re uersum unum in gratiarum actione rependit. Habet enim Psalmus ille 15. uersus, præter gloria patri. Alijs pie uidetur, quos passus sit legionem uulnerum scilicet. 6. mille. 600 & 66. Verũ quicquid sit de numero uulnerum: certum est q totus sanguis effluxerat, propter quod in eius per-
S sona propheta. Aruit, inquit, tanquam testa uirtus mea. ¶ Neq; tantum semel effusus est: sed uicibus multis. Vnde præter effusionem eius in circũcisione: sex uicibus legitur effusus in passione. Primo in oratione facta in
Lu. 22. Marci. 15. horto post cœnam ultimam: ubi factus Iesus in agonia prolixius orauit. Et factus est sudor eius sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram. Secundo in flagellationem, de qua dicitur. Et tradidit eis Iesum flagellis cesum ut
Ioh. 19. crucifigeretur. Tertiò in coronatione, de hac habetur. Ioh. 19. Et milites
Ansel. plectentes coronam de spinis, imposuerunt capiti eius. de quo Ansel. in sermone. Coronatus incedit. Sed ipsa eius corona cruciatus est illi: & millæ puncturis speciosum eius caput diuulnerat. Quarto in manuum perforatione. Quinto in pedum affixione. de his Lucas ibi. Crucifixerunt
Ioh. 20. eum, & latrones, unum a dexteris, alterum a sinistris. ¶ De clauis uerò solus Iohannes facit mentionem, cum Thomam refert dixisse. Nisi uide-
Iohan. ro in manibus eius fixuram clauorum, & mittam digitum meum in locum clauorum &c. Cui & dominus dixit. Infer digitum tuum huc, & uide manus meas. Sexto in lateris apertione: de qua idem Ioh. Et unus militum
Ioh. lancea latus eius aperuit: & continuo exiuit sanguis, & aqua. Primò scilicet sanguis, quo toto defluxo, sequebatur aqua in testimonium totius sanguinis effusi, ut uult Simon de cassia. Ad quid autem effundendus erat:
T sequitur cum additur. ¶ In remissionem peccatorum. De quo 1. Ioh. 1.
1. Ioh. 1. Sanguis filij eius emundat nos ab omnibus peccatis. Et ad Col. 1. Eripuit
Col. 1. nos de potæstate tenebrarum: & transtulit nos in regnum filij dilectionis suæ: in quo habemus redemptionem per sanguinem crucis eius, & remissio peccatorum. Complacuit enim patri reconciliari per eum omnia in ipso pacificans per sanguinem crucis eius: siue quę in cælis, siue quæ in terris sunt. Ibidem. ¶ Hoc autem multipliciter præfiguratum est in uete. testa. Nam per sanguinem agni liberati sunt ab angelo omnia primogenita ægypti percutienti. Per sanguinem mundati sunt a peccatis: ut patet per to-
Exo. 12. tum Leuiticum. ubi dicitur: q sine sanguine non fiebat peccatorum remis
Heb. 9. sio, propter quod dicit apostolus ad Heb. 9. Omnia pęnæ in sanguine mũdatur. Per sanguinem quoq; fuit populus sanctificatus, dum Moyses aspergens sanguinem super populum: hic est ait sanguis testamenti: quod mandauit ad uos deus: Similiter non sine sanguine patuit ingressus summo sacerdoti semel in anno in sanctasanctorum: sed nec tabernaculum: nec ua-
Heb. 9. sa ministerij: sine sanguine sanctificata sunt: ut tangit apostolus ad Heb. 9. propter quod subdit. Omnia pene in sanguine secundum legem mundantur: & sine sanguinis effusione non fit remissio. Hæc autem omnia figura-
1. Cor. 10. lia fuerunt, ut tangit. 1. Cor. 10. Et per sanguinem Christi in nobis in ueritate completa. nnde ubi supra ait apostolus. Si enim sanguis hircorum,

Sex uicibus effudit sanguinem Xpi in passione.

taurorum, & cinis uitulæ aspersus inquinatos sanctificat ad emundationem carnis, quanto magis sanguis Christi, qui per spiritumsanctum semetipsum obtulit immaculatum deo, emundauit conscientiam nostram ab operibus mortuis, ad seruiendum deo uiuenti. Et ideo noui testamenti mediator est, ut morte intercedente in redemptionem earum præuaricationum quæ erant sub priori testamento: repromissionem accipiunt, qui uocati sunt ęternæ hæreditatis. Ad idem sunt innumera scripturæ testimonia: quæ lōgum esset adducere in re satis fidelibus manifesta. ¶ Hæc quotienscunq; feceritis, in mei memoriam facietis. ¶ Hoc est membrum tertium secundæ particulæ quartæ partis principalis. In quo post traditam priore membro formam consecrationis: additur significationis efficacia consecrati sanguinis. Et secundum Guilhel. in rationali hæc clausula respicit tam consecrationem corporis, quam sanguinis, & sic exponi potest. Hæc quotienscunq; feceritis.i.consecraueritis, siue obtuleritis, hęc, scilicet corpus, & sanguinem: In mei memoriam facietis. Hæc quidem una causa fuit institutionis sacramenti huius in ecclesia militante, ut ipsum esset signum memoriale, & repræsentatiuum istius summi sacrificij, quod Christus obtulit in cruce. in qua sustinuit mortem in corpore: & sanguinem fundit in precium redemptionis nostre. de quo beatus Amb. super epistolam ad hebræos. In Christo Iesu ait, semel oblata est hostia ad salutem sempiternam potens. Quid ergo nos? Nonne per singulos dies offerimus, sed ad recordationem mortis eius, & una est hostia, non multæ: quia semel oblatus est Christus. Hoc autem sacrificium exemplum est illius. Idipsum semper idipsum, proinde hoc idem est sacrificium. Alioquin diceretur: quoniam in multis locis offertur, multi sunt Christi nequaquam. Sed unus ubiq; est Christus, & hic plenus existens, & illic plenus. Sicut enim quod ubiq; offertur, unū est corpus, & non multa corpora: ita & unum sacrificium. Pontifex autē ille est, qui hostiam obtulit nos mundantem. Item ipsam offerimus, & nunc, quæ tunc oblata est, consummi non potest. Quod nos facimus in cōmemorationem fit eius, quod factum est. Hoc enim facite, ait, in meam commemorationem. Et habetur de conse. distinctio. 2. in Christo. Ecce dixit beatus Amb. ꝙ unum est sacrificium, quod obtulit Christus: & quod nos offerimus, quamuis non eodem modo offeratur. Ab ipso quidem oblatum est in mortem, a nobis non in mortem: quia Christus resurgens ex mortuis iam non moritur. Rom. 6. sed in mortis recordationem offertur a nobis. Vnde nostra oblatio non est reiteratio suæ oblationis, sed repræsentatio. Et propter hoc dicit beatus Aug. in lib. sen. prosperi. Semel immolatus est in semetipso Christus; & tamen quotidie immolatur in sacramento. quod ita intelligendum est, quia in manifestatione sui corporis, in distentione suorum membrorum omnium, uerus deus, & uerus homo, semel tantum in cruce pependit: offerens patri seipsum hostiam uiuam, passibilem & mortalem, uiuorum & mortuorum redemptionis efficacem eorum. s. quos altitudo diuini consilij redimendos iudicauit, præsciuit, prædestinauit, uocauit modis, & temporibus, quibus id fieri congruebat. Et habetur de conse. dist. 2. Semel. 2. Ecce dicit Aug. ꝙ Christus in propria forma, & specie humana obtulit se in cruce, sed ita non offertur a nobis quotidie: sed in sacramento, & extranea specie: ut repræsentet ipsa oblatio illud quod olim factum est. Facit enim nos moueri, tanquam uideamus dominum mori in cruce. Et ideo dicit super Psal. 20. ut habetur cap. immediate præcedente. Et ponuntur in glo. uersus, qui sequuntur. Clauditur hoc uase nostri qia uictima phase. Viua salutaris semel in cruce, semper in aris.

V

Guilhel.

Ambro.

Amb.

Rom. 6.

Aug.

Quos recreas Iesu: iam sacri corporis esu. A uitijs munda sacrati sanguinis unda. Sed creditur Iesus, remanet integer esus. Res occultatur, quare quia si uideatur. Forsitan horrores, & manducare timeres. Vt sine subiecto nubes in aere pendet. Et centum terræ sustentat abyssos in mari. Sic
X uini color, sapor, & pondus quoq; panis. Hæc ibi. ¶ Vnde ad repræsentandam distinctius passionem Christi in immolatione huius sacrificij sanguis separatim in calice consecratur: quia in passione Christi sanguis fuit a corpore Christi separatus. Et propter hoc in canone plus ad consecrationem sanguinis quam corporis additur. Hæc quotienscunque feceritis. &c. Licet ad utrumq; referatur, quia expressior est significatio passionis Christi per sanguinem, quam per corpus, qiua corpus esse potest sine passione. Sanguis separari non potest sine corporis uulneratione. Idcirco hanc Christi passionem, per sacramenti (sub speciebus sensibilibus) consecrationem non ita appropriate designat. Vnde & in die passionis.s. parasceues sacerdos non consecrat, sed sumit sacramentum tantummodo sub specie panis, ad refectionem potius in persona totius ecclesię, quā ad significationem passionis, quæ fit per consecrationem corporis, & sanguinis distinctis speciebus, quia sancta mater ecclesia per totum officium, quod peragit die illo, commemorat passionem Christi: & effusionem sanguis de sanctissima sua carne. ¶ Alio modo exponi potest hæc particula. Hęc quotienscunq; feceritis. Quotienscunq; feceritis.i. manducaueritis, & sumpseritis. Hæc .s. corpus, & sanguinem sub speciebus panis, & uini. In mei memoriam facietis. Non enim dumtaxat consecratio sub distinctis speciebus repręsentat passionem Christi: sed etiam manducatio corporis, & potatio sanguinis sub eisdem speciebus: eandem Christi passionem significat, unde apostolus utrumq; hoc simul complectens ait. Quotienscunq; enim manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem domini annunciabitis, donec ueniat. 1. Cor. 11. De quo beatus Augu. in de trini. & habetur de consecratione distinctione 2. Quia morte. Quia morte domini liberati sumus, huius rei memores in edendo, & potando carnem, & sanguinem quæ pro nobis oblata sunt significamus. Item de eodem in lib. sententiarum prosperi de conse. dist. 2. Dum frangitur. Dum frangitur hostia, dum sanguis de calice in ora fidelium funditur: quid aliud, quam dominici corporis in immolatio: eiusq; sanguinis de latere effusio designatur? ¶ Qualitercunq; autem hæc uerba exponantur iuxta tamen doctorum probabiliorem sententiam, prolata sunt a Christo dumtaxat ad apostolos, & in ipsis ad quoslibet eorum legitimos successores. Istis quidem dictum est a domino. Hoc facite in meam commemorationem. Facite.i. conficite. ¶ Hic eos in sacerdotes ordinasse creditur. Et ipsis potestatem consecrandi contulisse, ut accipitur a Hiero. in de illustribus uiris: ut etiam supra allegatum est. Si ergo ad omnes fideles generaliter se extenderent tanquam ad omnes a Christo prolata, omnes recepissent potestatē consecrandi, quod nemo dicit. ¶ Hinc & soli sacerdotes hodie in ecclesia Romana corpus, & sanguinem domini participant sub distinctis speciebus. Non tantum inducti ad rememorandum Christi passionem, cuius ipsi sunt ministri specialiter in ecclesia deputati, sed propter præceptum ecclesiæ ipsos ad hoc faciendum districte obligans, de quo in c. comperimus de conse. distinctio. 2. supra frequentius allegato, qui canon de solis sacerdotibus loquitur, ut patet ex rubrica, & glo. ¶ Hinc tamen occasionem acceperunt Bohæmi, dicentes sumptionem sub duplici specie esse de necessitate salutis omni fideli: de quo infra cum de manducatione, ac sumptione agetur, latius domino concedente dicetur.

Eucharistiæ consecratio quare sub distinctis speciebus.

1. Cor. 11. Aug.

Hiero.

¶ Miste-

¶ Merito autem, ac congrue agitur hæc Christi memoria in ecclesia: propter multiplex malum euitandum, quod incurrimus ex obliuione dei, ac suorum beneficiorum. Incurrimus.n.ingratitudinē, per quā amittimus diuinā gratiā: ac diabolicæ subijcimur protestati, de quo Deuteron.32.dicitur. Deū, qui te genuit, dereliquisti: & oblitus es domini creatoris tui. Propter quod ait. Abscondam faciem meā ab eis.i.subtrahā gratiā, quæ est fons omnis meriti. Vbi autem fons perit, riuus necessariò arescit. Eris deserta: quia oblitas es dei saluatoris tui. De secundo habetur ad Rom.1. Sicut nō probauerunt. i. noluerunt habere deum in notitia, tradidit illos in reprobum sensum, ut faciant ea, quæ non conueniūnt. Faciendo autem ea, quæ nō cōueniūt.i.peccando obligamur, & incorporamur diabolo, qui caput est omnium malorum secundum beatum Greg. In quo autem magis secludi poterat dei obliuio: eiusq; memoria arctius fidelium cordibus infigi: quā in oblatione, & sumptione corporis ueri, & naturalis sanguinis Christi in sacramēto. In quo teste Psal. Fecit dominus memoriam mirabilium suorū, per quæ sursum tollitur ratio ad meditandum summā, ac immēsam dei potentiā per fidē, & cognitionē. In quo deus ostendit suam maximā charitatē, & dilectionem: in eo ꝙ seipsum tradidit in mortem, ut nos a morte liberaret, se etiam nobis traderet in cibū, quo aleremur ad uitam. Per qua multum inflammatur affectus ad ipsum diligendū. In quo demū patefecit maximā suam liberalitatem in nos pauperes, & egenos magis, quam in eo; ꝙ in hoc sacro, se manducantibus, pignus se dedit promissæ futuræ gloriæ. In hoc enim erigitur spes nostra, & roboratur illo fruendi in gloria, quē nunc uelatum summimus in uia. Et quomodo non erit nobis futura beatitudo, qui esse nunc dignatur noster cibus, & spiritualis refectio. Iure itaq; hæc aguntur a sacerdotibus potestatem hanc a Christo accipientibus in passionis memoriam: per cuius passionis meritum, hæc nobis dona; & quæcunq; gratuita sunt donata a patre coöperante.ss. per filium. Cui sit salus, & imperium per infinita secula seculorum. Amen.

DE REMEMORATIVA OBLAtione consecratorum.

LECTIO LIIII.

VNDE & memores domine nos serui tui: sed & plebs tua sancta eiusdēq; filij tui domini dei nostri tā beatæ passionis, necnon & ab inferis resurrectionis, sed & in cęlos gloriosæ ascensionis offerimus præclare maiestati tuæ: de tuis donis ac datis, hostiā purā, hostiā sanctam: hostiā immaculatam, panē sanctū uitę æterne, & calicē salutis perpetuæ. ¶ Postquā in præcedenti parte quarta posita sunt uerba formalia, & substantialia consecrationis sacrosancti corporis Christi, & preciosi sanguinis. In hac parte quinta principali totius canonis subditur consecratorum rememoratiua oblatio, ac salutis petitio his, qui perfruūtur consecratis. Et subdiuiditur in tres. In quarum prima ponitur consecratorū (in memoriā Xpi) oblatio. In secunda petitur oblatorū acceptatio, ibi. Supra quæ propitio. In tertia postulatur diuinæ gratiæ participatio, ibi. Sup-

plices te rogamus. ¶ Prima pars tres habet clausulas. In prima tangitur offerentium qualitas, & differentia. In secunda Christi, & operationum eius claritas, & memoria, ibi. Eiusdem Christi filijtui domini dei nostri tam beatæ &c. In tertia consecratorum uarietas ac diuersa nomina, ibi. De tuis donis, ac datis. ¶ Quoad primum: quia dominus ipse hæc in sui memoriam præcepit fieri di. Hoc facite in meam comme. Vnde.i.ex hoc præcepto sacerdos in persona ecclesię ad patrem dicit. O pater clementissime. Vnde.i.ex quo Christus filius tuus uoluit: ut illa in sui memoriam faceremus, quæ ipse benignissimus in ultima cæna facere, & instituere dignatus est pro sua benignitate, & misericordia. Nos serui tui. sacerdotes, & præsbyteri, quo nostrorum ordinum ministeria ad hæc offerenda accepimus. Vos autem sacerdotes domini uocabimini ministri dei nostri: dicetur uobis. Nos inquam serui quę succedimus apostolis, quos in sacerdotes filius tuus personaliter consecrauit: & in ministerium suum specialiter deputauit, dum eis dixit. Hoc facite in meam commemorationem. Nos in idẽ opus ab ecclesia ordinati, & potestatem ab eodem Christo domino nostro accipientes. Sed & plebs tua.i.tota communitas Christiana. Sancta.i. sacratis sacramentis imbuta. Vel sancta.i.fide, & charitate in susceptione baptismatis sanctificata. Vel sancta.i.sanctis legibus regulata. Adhuc sancta.i.sanguine Christi abluta, & in Christi sponsam iugiter copulata. De cuius sanctitate latius supra habetur. lect. 22. Nos inquam serui tui: sed & plebs tua sancta. Memores eiusdem Christi filij tui. Hic memoranda, scilicet Christus, & operum suorum claritas proponuntur. Memores eius, cuius nũquã
Psal. 62. habenda est obliuio. ut dicit Albertus. Psal. 62. Sic memor fui tui super
Psal. 136. stratum meum: in matutinis meditabor in te quia fuisti adiutor meus. Et iterum Psal. 136. Adhæreat lingua mea faucibus meis: si non meminero tui. Eiusdem cuius corpus, & sanguinem confecimus, & participamus. Christi
Iohan. 6. mediatoris dei, & hominum cuius corporis, & sanguinis participatione in ipso corporati manemus, sicut ipse ait Iohan. 6. Qui manducat meam car-
Iohan. 15. nem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo: & Iohan. 15. Sicut palmes non potest facere fructum a semetipso: nisi manserit in uitæ, sic nec uos, nisi in me manseritis. Filij tui, tibi consubstantialis, qui te-
Ioh. 10. cum unus est in esse in essentia: sicut ipse ait Ioh. 10. Ego, & pater unum
Rom. 5. sumus, ut per ipsum ad te clementissimum patrem accessum habeamus. Iustificati ex fide pacem habeamus ad deum per dominum nostrum Iesum
August. Christum, per quem habeamus accessum per fidem in gratiam istam, in qua stamus; & gloriamur in spe filiorum dei. Propter hoc enim ut ait August. uniuit sacrificium, & offerentem cum patre, ut non resisteremus, sed per sacrificium & offerentem accederemus usq; ad patrem. Ipse enim Christus sacerdos, & sacrificium uerus est cubicularius, & uerus ostiarius, qui ad
Gen. 43. secreta patris introducit. In cuius figura Gen. 43. dicitur. Introduc uiros domum, & occide uictimas: & instrue conuiuium: quia hodie mecum sunt comesturi meridie: hoc est in plena luce: & charitatis feruore reficiendi sunt dulcedine diuinitatis meæ unde dicit. Ego sum ostium, per me si quis introierit, saluabitur, & ingredietur, & egredietur, & pascua inueniet, &
August. ibidem. Huic ostiarius aperit: ubi dicit glo. Aug. ꝙ Christus est mediator: est ostium, & ostiarius fidelis, introducens ad patrem. Domini, qui facultatibus diues est in omnes. Idem dominus omnium diues in omnes. Dei, quia nisi deus esset, nos usque ad se per hostiam non introduceret.
Ioh. 1. Iohan. 1. Deum nemo uidit unquam. Vnigenitus filius, qui est in sinu patris, ipse enarrauit. Nostri, quamuis enim sit dominus, & deus omnium.

tamen

Quar cano mori sioni recti asce

tamen noster deus est per specialem curam, & prouidentiam, quam gerit de nobis, & specialem misericordiam, quam exhibet nobis: per gratiam nos uocans in sortem filiorum, & sanctorum, quorum ipse se deum nominari non cõfunditur: unde Apo. 21. Et ipsi populus eius erunt, & ipse deus cũ eis erit eorum deus. Apoc. 21. Et in Psal. 94. Ipse est dominus deus noster: nos autẽ populus eius, & oues pascuæ eius. Psal. 94. ¶ Tam beatæ passionis. Hic operum claritas: quorum memoriã habenda est designatur. B Vnde tria commemoranda proponit sancta mater ecclesia. s. Christi passionem: resurrectionem: & ipsius in cælum ascensionem. Quorum primum, quod est passio secundum Inno. & Alex. accendit charitatem: secundum. s. resurrectio corroborat fidem: tertium. s. ascensio amplificat spem. Innoc. Alexan. Quid enim magis accendit charitatem in nobis, quam ꝙ proprio filio suo non pepercit deus: sed pro omnibus nobis tradidit illum? Rom. 8. Qui secundum patris uoluntatem pro nobis factus est obediens usq; ad mortem, mortem autem crucis. Rom. 8. Quid ẽt magis in nobis confirmat fidem, quam ꝙ Christus, qui se resurrecturum prædixit, tertia die resurrexit a mortuis, primitiæ dormientium: ut sicut per hominem mors: ita per hominem resurrectio mortuorum. Et sicut in Adam omnes moriuntur: ita & in Christo oẽs uiuificabũtur. 1. Cor. 15. Quid demũ magis amplificat spem: quã ꝙ Xp̃s ascendẽs in altũ captiuã duxit captiuitatem, dedit dona hominibus. 1. Cor. 15. Ephe. 4. ut sic ubi esset iste: ibi esset & minister eius. Ephe. 4. ¶ Sed forte hic quis diceret. Ex quo dominus hic fieri præcepit memoriam eius passionis: quare hic, additur memoria resurrectionis, & ascensionis? Respondet Alex. q. 37. parte 4. Christus præcepit in huius sacrificij celebratione memoriam fieri suæ passionis propter hoc: ut facientes assequærentur fructũ eiusdẽ, ad quẽ assequẽdũ maxime promouet fides resurrectionis, spes ascensionis. Alexan. Ideo harũ memoria nõ inutiliter infertur. Vel aliter præceptũ dñi intelligi põt. In mei memoriã facietis. i. in mei patientis, resurgentis, & ascendentis. Non ergo uoluit dñs solũ fieri memoriam suæ passionis: sed ẽt resurrectionis, & ascensionis: ac ceterorum Christi operum. ¶ Dicit ergo celebrans. Memores tam beatę passionis. i. passionis tam excellenter beatificantis. Christi enim passio causa est meritoria apertionis regni cęlorũ, ꝙ clausum fuit ab origine mundi usq; ad Christũ patientem. Est & causa gratię collatæ in præsenti: & beatitudinis in futuro, quæ nulli mortaliũ unquã cõcessa est: neq; cõceditur, nisi in uirtute passionis Christi. Vnde ait Xp̃s. Nemo uenit ad patrẽ nisi per me. Ioh. 14. Et iterũ. Cũ exaltatus fuero a terra, omnia trahã ad meipsum. Ioh. 14. Ibidẽ. 12. Vel beatæ passionis, quæ a peccatis liberat, & absoluit: quæ impedimentũ præstant beatitudini, ad quam nullus ingreditur peccato maculatus. Non intrabit in eam aliquid coinquinatum, aut abominationẽ faciens &c. Apoc 21. Vnde & propheta loquẽs de Xp̃o. Ipse uulneratus est propter iniquitates nostras: attritus est propter scelera nostra. Apoc. 21. Esa. 53. Disciplina pacis nostræ super eum: & liuore eius sanati sumus: utiq; a morbo peccati. Vel secundum Albertum: tam beatæ passionis, quæ mortuos a uinculis mortis absoluit. Albert. Vnde Christo in passione moriente, monumenta aperta sunt, & multa corpora sanctorum, qui dormierunt surrexerunt, & ingressi sunt ciuitatem sanctã, & uisi sunt multis. Matth. 27. Vel quartò tã beatæ passionis propter beatitudinem patientis. Passus siquidem Christus qui beatus fuit secundum diuinitatem ex se naturaliter, & secundum animę portionẽ superiorẽ per clarã uisionem, & fruitionẽ unde, & sanctus sanctorũ dr̃. ꝓpter ꝙ eius passio propter coniũctionẽ duplicis beatitudinis meritò dicit̃, beata. ¶ Necnon & ab inferis resurrectionis. Ab inferis, ad quos in triduo secundũ animã Christus descẽdit, ut sanctos inibi detentos liberaret, patres C

scilicet, prophetas. In quibus licet nil purgandũ erat:propter peccatum tã adę portã regni claudens suis meritis beatitudinem attingere non poterát: sed expectabant precij solutionem:quod fuit sanguis in passione Christi fusus,quã tota trinitas acceptauit tanquam causam meritoriam apertionis regni cælorum. Quamuis enim deus propter passionẽ Christi futurã cõtulit gratiã,quę a peccatis mundabat,nulli tamen contulit beatitudinẽ,priusquã fuerit exhibita in facto,& opere exteriore. Vnde & resurgens a mortuis secum duxit,quos purgatos inuenit,eisq; uisionem diuinæ essentiæ,ac fruitionem communicauit,quam in passionis hora latroni confitenti repromittẽs, dixit: Hodie mecum eris in paradiso. Ab inferis:hoc est a sinu Abraæ, qui limbus patrum dicebatur,& a loco purgatorij, de quo Petrus apostolus loquens de Christo ait. Hunc deus suscitauit a mortuis solutis doloribus inferni:q͛ intelligi non põt de inferno inferiori, de quo nemo liberatur,neq; ibi est redẽptio. Neq; ẽt de limbo patrũ,quia ibi nõ erant dolores,sed cõsolationes,ut patet Luc.16. Intelligit͛ ig ẽ de inferno.i.purgatorio,in quo erant pęnæ sensibiles,de quibus quosdam eripuit, dum a mortuis resurrexit. Vel secundum Alb. Necnon ab inferis resurrectionis, qua resurgens alios secum resurgere fecit:quosdam in re, quosdam in certa,& fęlici spe. In ipso enim resurgimus a morte animæ ad iustificationem, & a morte corporis ad gloriam:ad Rom. 4. Traditus est propter delicta nostra: & resurrexit propter iustificationem nostram. quoad primum, & 1. Cor. 15. Mortui resurgent primitiæ Christus. Deinde hi, qui sunt Christi qui in aduentum eius crediderunt. ¶ Sequitur. Sed & in cælos. Non in aerem, ut iret in Babilonem: ut Abacuch. Dan. ul. Nec in paradisum terrestrem, ut Enoch, & Helias, de quibus Gen. 5. & 4. Reg. 2. sed in cælos: non unum tantũ sed super omnes, ut dicit apostolus. Qui descendit: ipse est, & qui ascendit super omnes cælos, ut adimpleret omnia. ¶ Per omnes namq; cælos, in quibus beati resident,hoc est per omnes angelorum choros ascẽdit,omnes & singulos suis illuminationibus repleuit, & idcirco decem diebus celebratur ascensio domini, quia nouem angelorum choros conscendit, & in decimo trinitatis cælo ac dexterã patris cõsedit. Et sicut a summo cęlo egressio eius:ita secundũ prophetã occursus eius usq; ad summũ eius. Nec sit, qui se abscondat a calore eius. Gloriosæ, quia in corpore glorioso,& immortali,in quo resurrexit, ad cælos ascendit. Nã resurgens ex mortuis iam non moritur Rom 6. Vel gloriosæ:quia nullius extraneæ uirtutis adminiculo: sed propria uirtute,& potentia ascendit. Vnde Greg. in Homel. Redẽptor noster nõ curru,nõ angelis subleuatus legitur,quia qui fecerat omnia, sup omnia sua uirtute ferebatur. Vel tertio gloriose propter assistẽtiam angelicarũ uirtutũ,& cælestiũ gloriosorũ spirituũ:occursumq; exercitus totius cælestis militię,atq; propter turbã gloriosam Christum concomitantẽ. Duxit quidẽ secũ patres sanctos ueteris testamẽti prophetas,& patriarchas, ac oẽs quos de sinu Abraæ, & inferno liberauit. secũdũ illud Ps. Ascendẽs Xp̃s in altũ captiuã duxit captiuitatem. Ascensionis,qui nos in hostia Xp̃o incorporatos in cælos ascendere facit. Micheæ. 2. Ascẽdit inter pandẽs ante eos. Iohannis. 16. Expedit uobis, ut ego uadam, quia uado uobis parare locum, & si abiero, & preparauero uobis locum, iterum uenio, & accipio uos ad meipsum. ut ubi sum ego,& uos sitis. Eiusdem. 14. quia ascendo ad patrem meum,& patrem uestrum:deum meum,& deum uestrum. Ibidẽ. 20. Hæc ergo sunt tria Christi magnalia: quorum nos serui tui, & plebs tua sancta memores sumus. ¶. Dum autem hæc uerba sacerdos proferre incipit: in modum crucis manus suas extendit ad utrumq; altaris cornu

Marginalia: Qũo claudit & a quo post tam regni (beside line 1); Act. 2. (beside "dixit: Hodie"); Luc. 16. (beside "nes,ut patet"); Alber. (beside "cundum Alb."); Rom. 4.; 1. Cor. 15.; D (beside "diderunt"); Dan. ul.; Gen. 5.; 4. Reg. 2.; Ad Eph. 4.; Rom. 6.; Grego.; Psalmus.; Iohan. 16.

nu, ut sic corporis gestu, manuum Christi extensionem in cruce factam repræsentet: secundum magistrum in rationali: quatenus passio Christi, quæ mente memoratur, & uerbis significatur, etiam gestu corporis explicetur. Vel secundũ alios fit expansio brachiorũ ad cornua altaris: ut significetur, & insinuetur, ꝙ Christus pro iudæis, & gentibus passus sit, quæ per duo cornua altaris designantur. ¶ Dicens uerò, necnõ ab inferis resurrectionis, manus ad se reducens parum erigit, in signum, ꝙ Christus inuictus leo a mortuis resurrexit, sicq; & resurrectio significetur signis, quæ uerbis explicatur. ¶ Demum dicens, & in cælos gloriosæ ascensionis, manus aliquantulum altius erigit usq; ad humeros: in signum; ꝙ Christus eleuatis manibus ferebatur in cælum. Vt sic etiam ascensio significetur per corporis nutus, sicut passio, & resurrectio designatur. ¶ Sequitur. Offerimus. Hic additur tertia clausula, in qua tangitur consecratorum uarietas, & diuersa nomina. Vnde dicitur, Nos serui tui sacerdotes, & plebs tua sancta, passionis, resurrectionis, & ascensionis filij tui (clementissime pater) simul memores. Offerimus simul, non tamen simili modo. Nos enim sacerdotes offerimus in ministerio, & opere: sed plebs tua sancta uoto dumtaxat, & deuotione. Sacerdote namq; soli consecrant, & soli offerunt; ut personæ publicæ pro salute totius ecclesiæ. Alij autem offerre dicuntur: quia desiderãt & præcantur deum, ut sacerdotis oblátio accepta habeatur, & salus, quæ petitur, fidelibus concedatur. Offerimus igitur o pater clementissime. Præclare maiestati tuæ. i. prę cæteris clarę: secundum Inno. Nam si iusti fulgebunt sicut sol, in regno patris æterni, quanto magis præfulget diuina maiestas, radiat, & corruscat in loco beatorum, ubi deus ipse gloriosus sicut est facie ad faciem intuetur, ubi nihil obscuritatis admixtum. Sed in dispari claritate sanctorum est par gaudium; ut dicit August. Offerimus igitur maiestati tuæ. De tuis donis, idest de frugibus terræ: quantum ad panem, qui conuersus est in carnem Christi. Ac datis, idest fructibus arborum quantum ad uinum in sanguinem Christi conuersum. Non ꝙ in oblatione hic sit panis, & uinum, sed quia: quæ offeruntur ex pane, & uino, sunt confecta, & sub speciebus panis, & uini remanentibus latentia, & idcirco offerre nos dicimus de fructibus segetũ, & arborũ. Vel exponi potest. ut dona ad spiritualia: & data ad temporalia referantur, ut sit sensus. Inter cætera dona spiritualia, & data temporalia, quæ nobis contulisti, offerimus maiestati tuæ, tanquam potissima dona, & data. Hostiam puram, hostiam sanctam, hostiam immaculatam, ipsam, scilicet eucharistiam, quæ possunt exponi in ordine ad eucharistiam in seipsa, uel causaliter in ordine ad nos. Primo modo dupliciter: uel per impuritatum exclusionem, uel perfectionum positionem. Primo modo sic secundum Alex. Hostiam puram. i. mundam a fomite originalis peccati. Hostiam sanctam: sine fece, ac terra peccati mortali. Hostiam immaculatam, sine contagione peccati uenialis. Vel puram, per cuiuslibet peccati eliminationem quantum ad cogitationem. Sanctam quantum ad locutionem. Immaculatam quantum ad operationem. quia ipse solus est, qui peccatum nõ fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. Vel secundo hostiam puram, quantum ad deitatem, quæ est lux purissima: in qua non sunt tenebræ ullæ. 1. Ioh. 1. Habitat enim luce inaccessibilem. 1. Timo. 6. Hostiam sanctam, quoad animam omni gratia, & sanctitate plenissimam. De cuius plenitudine omnes accepimus gratiam pro gratia. Ioh. 1. In eo namq; omnes thesauri sapientiæ, scientiæ Dei absconditi sunt: ad Col. 2. Hostiam immaculatam, quantum ad carnem de purissima uirgine sancti spiritus operatione cõceptam:

Psal. & ideo omni naturali corporis perfectione decoram. In Ps. Speciosus for-
ma præ filijs hominum dif. est gratia in la. tuis: propte. benedi. te &c. Et
sequitur. Specie tua, & pulchritudine tua intende prospere, procede, &
F regna. ¶ Vel tertio. Hostiam puram, causaliter. i. nos purificantem, & a fo-
mite originalis criminis. Sicut. n. per unũ hominem, peccatum in hũc mũdũ
intrauit: & per peccatum mors. Item si unius delicto multi mortui sunt: mul
to magis gratia dei, & donũ in gratia unius hominis Iesu Christi, in plures
Rom. 5. abundauit. Roma. 5. Et hostiam sanctam nos sanctificantem: & omnem uir
Iohan. 17. tutem, & sanctimoniã tribuentem, Ioh. 17 Ego pro eis sanctifico meipsum.
Vnde sanctussancto ũ est, a quo sacra cunctos sanctificantia profluxerunt.
Hostiam immaculatam. i. actualis peccati maculas a nobis abstergentẽ. Con
tinetur. n. in hac hostia agnus sine macula, qui seipsum tradidit pro ecclesia,
ut eã sanctificaret: mundans eam lauacro aquę in uerbo uitæ: ut exhiberet
Ephe. 5. ipse sibi gloriosam ecclesiã nõ habentem maculã, neq; rugã. Ephe. 5. Sequi
tur. Panẽ sanctum in se. s. quia panis est angelorum confirmans in uitã æter
nam. Hinc enim est uirtus uiuẽdi æternaliter. Vndæ additur. Vitæ æternæ,
Ioh. 6. Ioh. 6. Hic est panis uerus, qui de cælo descendit: ut det uitam mundo. Si
quis manducauerit ex hoc pane, uiuet in æternum. Et calicem salutis per-
petuæ. In quo est potus inebrians sanguis. s. Christi perpetuæ salutis causa-
tiuus. Vnde ait Christus Qui bibit sanguinẽ meum, in me manet, & ego in
Psal. illo. De hoc calice in Psalm dicitur. Calix meus inebrians, quam præcla-
rus est. Inebrians sobria iocunditate, & lætitia perpetua: quæ non adest, ubi
salus abest. Vel, Sanctum uitæ æternæ, esurientibus, & calicem salutis per-
Matth. 5. petuę sitientibus iustitiã Matth. 5. Beati, qui esuriunt, & sitiunt iustitiam:
quoniam ipsi saturabuntur. Saturabuntur non ad fastidium, quo cibus cor-
poralis replet ad nauseam, sed ad perpetuam dilectionis spiritualis iocundi-
tatem, quo crescunt desideria ex desiderati abundantia. Vnde qui me edũt,
Ecclo. 24. adhuc esurient, & qui me bibunt, adhuc sitient. Eccl. 24. Esurientes. n. pa-
nis ille implet bonis: fastidiosos diuites huius mundi amatores dimittit ina-
nes. Hinc perpendere habent fideles sacerdotes cum quanta puritate con
scientiæ, & mentis præparatione, cordisq; deuotione accedere debent ad
hanc hostiam puram, sanctam, & immaculatam: panem uitæ, & calicem salu
tis perpetuæ oblaturi. Ne si peccato obnoxij offerant: sit eorũ oblat otqua
Eccle. 34. si qui uictimat filium in conspectu patris. Eccl. 34. Ne si accendant seipsos
non probantes magis filium dei rursum crucifigant: quam ipsum offerant
in sacrificium beneplacitum deo patri in reconcilirationem peccatorum.
G ¶ Qui. s. autem secũdum Inno. ecclesia se dominicæ passionis memorem di- Cruces in ca
Inno. xerat, statim acerbiorem suæ passionis speciem recolit in quinq; crucibus, none missę
quas format sacerdos ad prolationem uerborum: & statim præmissorum, sci factæ añ, uel
licet hostiam puram &c. ¶ Et nota hic, quæ supra dicta sunt lectione. 21. post cõsecra
de ordine signorum crucis. Format autem quinq;, ad significandum quinqs tionem quid
Christi plagas, seu uulnera in cruce inflicta: quę sunt petre uiuen is forami- repręsentãt.
Can. 2. na: in quibus residet immaculata illa columba fructuose nidificans Can. 2.
Duo scilicet manuum, & totidem pedum: & unum lateris: quæ fideli con-
templatur memoria. Format autem tres cruces communiter super obla-
tam, & calicem: quoniam in tribus primis uerbis utrumq; simul intelligi-
tur: quia nomine hostiæ corpus, & sanguis signficatur. Dicitur namq; ho
stia: ab ostio, uel ab hoste secundum heb. ab ostio: quoniam ad ostium taber
naculi offerebatur. Verumq; autem, & corpus, & sanguis Christi ad ostium
cæli sursum est introductum: & ex oblatione huius hostie totius homo in
cælũ eleuatur. Vnde secundũ gentiles hostia dicitur ab hoste: quia cũ cõtra

hostes

hostes pugnare statuerant, faciebant hostiam.i.sacrificia. Quapropter, & hic nomine hostiæ, & corpus, & sanguis intelligitur Christi, quia Christus pugnaturus contra hostem humani generis, corpus & sanguinem obtulit: & ad eius oblationem genus humanum de seruitute dyabolica est ereptum: & libertati præstine restitutum. Duæ aliæ cruces diuisim fiunt. Vna super oblatam. Alia super calicem: quia corpus, & sanguis per duo ultima uerba discrete significantur: scilicet per panem sanctum corpus: per calicem salutis sanguis. Vnde nunquam in signaculo crucis panis separatur a calice, nisi cum separate in canone nominantur, qualiter fit in proposito: & ante consecrationem, ubi dicitur. Vt nobis corpus, & sanguis fiat &c. Verum secundum Alex. & Inno. erecta pars crucis solummodo super panem: transuersa uerò super calicem protendi debet, quoniã erecta pars crucis corpus Xp̃i suscepit: & pars transuersa brachia distendit, quod uerum est: q̃si ponitur oblata cum calice lateraliter, scilicet in latere sinistro uersus septẽtrioné. Calix ex directo uersus austrum. Secus si oblata ponitur ante calicem uersus sacerdotem. Tunc pars crucis erecta fit super calicem, & oblatam. Pars transuersa super calicem dum crucis signum fit super utrumq;. ¶ Verũ secundum Guilhelmum in rationali. Duæ cruces separatim factę significãt corpus Christi, & animam in morte fuisse separatas. ¶ Et notandũ: ꝙ cruces ante consecrationem factę significant ea, quæ acta sunt ante crucifixionem Christi. Iste uerò, quæ post consecrationẽ fiunt: ea repræsentant, quę Christus in cruce, & morte est perpessus. ¶ Iuxta hæc oritur quæstio secundum Inno. & Alex. non prætereunda silentio. Cum enim plene, & perfecte consecratio sit celebrata. Nam substantia panis, & uini iam per consecrationem transijt in substantiam corporis, & sanguinis Christi: quare super eucharistiam benedictam, & plenissime consecratam, adhuc benedictionis insignia imprimuntur. Respondet Inno. præmissa protestatione non præiudicandi saniori sententiæ, ꝙ in canone aliud uerba significant, aliud signa prætendunt. Significant enim uerba, & referuntur, ac principaliter spectãt ad eucharistiæ consecrationem, ac oblationem. Signa uero principaliter pertinent ad historiam dominicæ passionis recolendam. Nam uerbis utimur ad consecrandum panem & uinum in corpus, & sanguinem Christi. Signis uerò utimur ad recolendum ea, quæ per hebdomadam ante paschalem gesta sunt, & acta circa Christum. Secundum hoc igitur dicendum: ꝙ signa non requiruntur ad consecrationem, quia illa iam perfecta est per uerba ad hoc instituta: sed referuntur ad passionem Christi recolendam, quæ post consecrationẽ eucharistiæ a Christo in cœna factam est consummata. ¶ Sed forte dicis non solum benedictionis signa: sed etiam uerba subiunguntur, quæ consecrationem pertinere uidentur, & innuere, ꝙ nondum sit consecratio consummata. Sicut illa uerba ante dominicam orationem prolata (per quem hæc omnia semper bona creas, sanctificas, uiuificas). Item dum diuiso sacramento particula una sanguini commiscetur: dicit sacerdos secundum ordinarium Romanum. (Fiat hæc commixtio, & consecratio corporis, & sanguinis &c.) Ad hoc respondet Alexan. q. 37. parte. 4. post dominum Inno. ꝙ quantum ad ordinem eucharistiæ consecrandæ capitulum illud. Qui pridie, in quo fit consecratio, in fine canonis subijci debuisset: quoniã in eo consecratio consummatur. Sed ordo iste impediuisset ordinem historiæ recolende, quia qđ gestũ fuit in medio: recoleretur in fine. Prouidus igitur canonis ordinator, ut ordinem seruaret historiæ, quasi quadam necessitate compulsus: capitulum illud. Qui pridie, quam pateretur, quasi cor canonis in medio collocauit, ut quæ sequuntur, intelligantur præce-

Alex. Inno.

H Inno. Alex.

Inno.

I

Alex. Innocen.

dere, secundum illam figuram, quâ sępè fit, ut quæ narratione succedunt: in tellectu præcedunt. Vel potius, ut tam litteræ, quam historiæ suus ordo seruetur. Hęc Alexan. ¶ Vnde uidetur dicendum ꝙ quæcunq; sequentia uerba, quæ consecrationem sonare uidentur: intelligenda sunt non pro tempore, pro quo referuntur sed pro instanti prolationis formæ consecrationis. Non enim possunt simul dici, quę simul facta sunt & fiunt. Licet igitur pro diuersis temporibus dicantur: sunt tamen accipienda, ac si pro eodē instanti proferantur. Vnde omnia uerba canonis eucharistiæ consecrationē designantia, referenda sunt ad instans consecrationis, & intelligenda, ac si pro eodem instāti simul cum forma consecrationis fuissent prolata. Ita ꝙ uerba præsentis temporis in illis successiue prolata idem tempus.s. prolationis formæ consecrationis: quasi tunc præsens importent: ut exempli gratia. Per quem hæc omnia domine semper bona creas, sanctificas, uiuificas, benedicis conuertendo in sanctum, uiuum, & benedictum corpus, & sanguinem eius: non modo cum hæc proferuntur: sed tunc cum uerba consecrationis proferuntur, seu prolata fuerunt. Similiter cum dicitur. Fiat hæc commixtio, & consecratio, non quæ nunc fit: sed quæ facta est in termino prolationis formæ consecrationis.

Alex.

DE PETITIONE ACCEPTATIONIS oblatorum.

LECTIO LV.

A SVPRA quæ propitio, ac sereno uultu respicere digneris: & accepta habere. ¶ Hæc est secunda pars principalis partis quintæ principalis canonis: in qua post rememoratiuam oblationem consecratorum parte præcedente: additur petitio acceptationis oblatorum. Et in duas subdiuiditur particulas. In prima petitur acceptatio. In secunda acceptationis per patrum oblationes nostram figurantes, additur, & specificatio, ibi. Sicuti accepta habere dignatus es. ¶ Circa primum ait. Supra quæ, scilicet dona & data tibi in hoc sacrificio oblata corpus scilicet & sanguinē Christi filij tui, o pater clementissime respicere digneris de cælo tuo habitaculo: sicut olim propheta tuus orauit, ut in ecclesiam respiceres, dicens. Respice de cælo: & uisita uineam istam, sanguine filij tui, supra quam hic respicere peteris plantatam. Supra.i. desuper cælesti uenturo respectu: ubi tibi sedem est Esaias testatus est. Cælū inquit, mihi sedes est: & terra scabellū pedum meorum. quæ dona, & data, panem s.uitæ, & calicē salutis perpetuę: quæ pluraliter referuntur rōne proprietatū per hęc uerba: hostiā purā, sanctā, immaculatā cōsignatarū. Respicere digneris. Nā & hoc pater clementissime pollicitus es Esa. 66. Ad quē respiciā inquiēs, nisi ad pauperculum, & contritū spiritu: & trementē sermones meos? Hic autem propter nos oblatus Christus.s. pauperculus fuit, cum nudus tibi in cruce offerebatur: omniū temporalium rerū et necessariarū, & amicorū possessione pariter, & usu spoliatus totus, liuoribus, plagis, & uulneribus attritus. Attritus est propter scelera nostra: cuius liuore sanati sumus Esa. 53. Tremebat quoq; sermonē patris, dū offerens, dixit. Nō mea: sed tua uolūtas

Expositio uerborū sup. quę ꝓpitio.

Psal. 79.
Esa. 66.
Esa. 53.

pra hunc itaq; oramus digneris respicere, non nostris meritis: sed tua misericordia dignatione propitio, ac sereno uultu. Propitio .i. placabili uultu: facilitate dimissionis peccati pro quo offertur hostia, ut effectum remissionis peccatorum nostrorum contra te commissorum audire mereamur. Propitius ero peccatis eorum: & iniquitatum eorum non recordabor amplius. Hiere. 3. Pro hac siquidem remissione ipse filius tuus precabatur in cruce tibi se offerens. Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. Ac sereno uultu .i. benigno & hilari. Hęc enim duo uultum faciunt serenum quia iracundiam tol unt, mansuetudinem ostendunt ac inferunt bonitatem & misericordiam. Hinc in psal. Dauid. Illuminet uultum suum super nos & misereatur nostri. Et Numeri 6. Sacerdoti Aaron dictum est a domino. Sic benediceris filijs Israel. Benedicat tibi dominus, & custodiat te: ostendat dominus faciem suam tibi, & misereatur tui. Conuertat dominus uultum suum ad te, & det tibi pacem. ¶ Nec tamen hoc rude æstimandum est, Deum patrem uultum habere ad modum hominis corporalem, quia Deus spiritus est omnis lineamenti figuralis expers. Dicitur tamen habere uultum per metaphoram. In uultu enim, & facie animalis uigent cognitiuæ potentiæ obiectorum apprehensiuę. Ita quia Deo omnia aperta sunt; & obiectiua pręsentia cognita dicitur habere uultum, hoc est omnium intuitiuam cognitionē. Petimus igitur, ut sereno uultu .i. serena cognitione respicere dignetur, supra dona sibi oblata, cognitione non nuda, & speculatiua, sed concomitante diuino beneplacito, ut. s. ex cognitione oblationis huius benignitatem exhibeat offerentibus. Nec tamen putandum Deum ex nostra petitione quoquo modo mutandum. Vnde Inno. Non est ęstimandum, q̄ uultus Dei quādoq; immutetur, quasi sit quādoq; serenus, quādoq; non serenus. Sed tunc uultum serenat & super nos illuminat, cum misericordiam suam super nos exhibet & declarat. Sicq; uultus Dei serenatio non est uultus eius immutatio, sed singularis doni, & beneficij collatio, quo percepto, humano modo de Deo iudicamus ipsum ad nos uultum habere propitium, & serenum. Igitur respicere digneris oculo amoris, quia ubi amor, ibi oculus Eccle. 36. Miserere nostri Deum omnium, & respice in nos: & ostende nobis lucem miserationum tuarum. Et accepta id est grata, habere ipsum nostrū sacrificium, pro omnibus, quę tibi clementissime pater in ipsa offeruntur hostia. Psal. 50. Tunc acceptabis sacrificium iustitiæ: hoc est, quod pro omnibus exhibuit iustitiam satisfactionis. Petimus autem ut acceptum, & gratum habere dignetur pater clementissimus hoc sacrificium non in se tantum, quin ipsum sibi displicere non potest. Scriptum quidem est de Christo, qui in isto nostro offertur sacrificio: patris ad ipsum delapsam esse uocem. Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui. Quippe propter hoc sacrificium acceptum, restitutum est genus humanum in amicitiā Dei: a qua lapsum est per Adę transgressionem. Deprecatio igitur, qua per tur acceptari, ad offerentes pertinet, ut qui peccatis suis terrentur, & de propria diffidunt uirtute; hostiam acceptabilem offerentes per eam se acceptos fieri postulant, quam nequaquam acceptam dubitant. Orant igitur, ut acceptam habeat quantum ad offerentem. Vnde Gen. 4. Respexit dominus ad Abel, & munera eius. Glo. Ex dantis corde datum acceptatur, uel refutatur. Subditur.

¶ Sicuti accepta habere dignatus es munera pueri tui iusti Abel, & sacrificium Patriarchę nostri Abrahæ: & quod tibi obtulit summus sacerdos tuus Melchisedech, sanctum sacrificium immaculatam hostiam. ¶ Hæc est secunda particula huius partis, in qua additur specificatio huius oblationis

tionis nostræ acceptationis per oblationem patrum eam figurantium. Adducuntur autem figuræ tres, quarum semper una plus manifestat de ueritate, quam alia. Prima enim manifestat oblati passionem. Secunda oblati unigeniti dignitatem. Tertia sacrificij ritum, & ueritatem. Dicit igitur. Sicuti &c. Sicuti aduerbium secūdum Inno. & Alex. & Alber. similitudinē innuit, nō æqualitatē. Multo quippe acceptius est hoc sacrificiū, q̄ qđ obtulit Abel, q̄ qđ obtulit Abraā, q̄ qđ obtulit Melch. sedech. Nulla. n. oblatio hac potior: sed hæc oēs pcellit. de conse. dist. 2. c. nihil. & Hugo de sacr. li. 2. par. 8. c. 1. Sacramentum corporis, & sanguinis Christi unum est ex his, in quibus principaliter salus consistit: & inter omnia singulare: quia ex ipso omnis sanctificatio est. Hæc enim hostia pro mundi salute oblata, omnibus præcedentibus, & sequentibus sacramentis uirtutem dedit, ut ex illa sanctificarēt per illam liberandos omnes. Valet enim res magis, quam umbra: ueritas, quam figura. Ipsam igitur similitudinem magis debemus attendere, quam quantitatem. Similitudinem dico talem, qualis esse poterat typi ad ueritatem. Ista enim sacrificia, quæ hic annumerantur, figuræ fuerunt huius nostri sacrificij ueri: de quo hic habetur sermo. Quapropter dignius est hoc, quam illa. Istud namq; acceptum est ex se, & propter se ex opere operato. Illa autem tantum ex fide, & deuotione offerentium. Non igitur (sicut) notat æqualitatem in similitudine secundum eundem gradum similitudinis quantum ad ipsa sacrificia in se: sed aliqualem quantum ad offerentes. Vnde sensus est. Supra quæ pater cle. re. dig. propi. ac se reno uultu, & ac. ha. Sicuti accepta hr̄e dignatus es, & accepta tibi fuerunt, munera Abel, Abraā, & Melchisedech ex fide, & deuotione offerentium. Ita ut acceptum habeas nostrum sacrificium ultra hoc, quod ex se tibi placet: etiam gratum sit ex nobis offerentibus, hoc est tales nos offerentes facito fide, & deuotione, quales fuerunt Abel, Abraam, Melchisedech. Et ut nostra petitio sortiatur effectum: conemur etiam nos his patribus: quorum placuerunt sacrificia: assimilari. Assimilemur inquam Abel: quatenus quod recte offerimus, recte diuidamus, quod quia Cayn non fecit, peccauit. Sua namq; recte, cui debebat, obtulit: Deo. s. sed retinens sibi seipsum, & cor suum auferens Deo male diuisit. Abel autem acceptum Deo in corde intus obtulit holocaustum: quia non se sibi retinuit: sed deo totum se subdidit, & impendit. Ideo respexit Deus ad Abel & munera eius: ad Cayn autem, & munera eius non respexit. Gen. 4. prius ad Abel, postea ad munera eius respexit: quia non offerens placuit ex oblato, sed munus ex offerente. Similiter Abraam egregia fide totum se prius offerebat altissimo, & propterea placidas hostias offerebat. ¶ Et ut placidum sibi Deus faceret Abrahæ sacrificium, primo ab illo affectum exigebat. Tolle inquit, filium tuum unigenitum, quem diligis Isaac, & offeres illum in holocaustum super unum montium, quem monstrauero tibi, statimq; promptum inuenerat ad obediendum, & pro unigenito, quem in corde obtulit, arietem inuenit, quam occidit Gen. 22. Melchisedech quoq; nisi prius post munus acceptum obtulisset, futurorum causas minime præuidisset: quorum intuitu mysticum panem, & uinum in sacrificium obtulit. Erat enim sacerdos Dei altissimi. Gen. 4. Nos igitur ad offerendum assistentes, si recte diuidimus prius nos in sacrificium offeramus: ac deinde sicut munus Abel: sicut sacrificium Abrahæ: sicut hostiam Melchisedech: uota nostra dominus acceptabit. Munera dicitur pueri tui Abel. Munera. s. quæ de tuis donis accepit offerens de primogenitis, & adipibus gregis sui Gen. 4. Pueri. s. obedientia, & puritate: non sensu, & intellectu. Vnde Apostolus. Nolite pueri effici sensu, & intellectu: sed malicia

Marginalia: Oblatio nostra in sanctis patribus figurata. — Innoc. — Alex. — Alber. — Hugo — Gen. 4. — D — Deus affectū exigit ut placidū sibi faceret sacrificiū Abrahę. — Gen. 22. — Gen. 4. — Gen. 4. — 1. Cor. 14.

paruuli estote,sensu autem perfecti. Nam puer centum annorum morietur:peccator centum annorum maledictus erit, Esa. 65. Tui:secundum quandam assimilationem Esa 42. Ecce puer meus electus,quem elegi:posui super eum spiritum meum. Iusti Abel,in quo occisus est agnus illæ ab origine mundi,qui est sacrificium nostrum. Apocal. 13. Et sacrificium Patriarchæ nostri Abrae:patris s. patrum,& patris multarum gentium. Nostri,quia non tam Israeliticæ plebis, quam populi tui christiani pater:illius per carnem istius per fidem. Vnde dicit. Non ultra uocabitur tibi nomē Abram: sed appellaberis, Abraam:quia patrem multarum gentium constitui te. qui tibi obtulit unigenitum secundum illud. Per memetipsum iuraui dicit dominus;quia fecisti hanc rem, & non pepercisti filio tuo unigenito propter me,benedicam tibi. Sequitur. Et quod, secundum sacrificium obtulit tibi primus & summus sacerdos tuus Melchisedech, rex salem, proferens panē, & uinum reddendo gratias tibi Deo de uictoria Abraæ uenientis de cede quatuor regum:ut habetur Gen. 4. Sacerdos tuus non solum, quia tibi ministrans,sed quia te significans. Glo. Gen. 14. Melchisedech,qui interpretatur rex iustitiæ,& dicitur rex pacis, Christum significat:per quem reconciliari sumus,& qui in fine seculi iuste iudicaturus est. Sanctum sacrificium, immaculatam hostiam. Illam clausulam,ut Innocen. refert addidit ad canonem Leo papa. Et potest referri ad sacrificium Melchisedech:quod dicitur sanctum, & immaculatum: non in se formaliter: sed figuratiue propter sacrificium nostrum: quod in illo expressius fuit præfiguratum: quapropter & illi,nostri sacrificij conditiones attribuuntur. Hoc quidem sanctum est propter plenitudinem gratiæ,& uirtutum copiam (Non enim dedit Deus spiritum filio suo ad mensuram) qui in hoc nostro sacrificio continetur Ioh. 3. Est & sacrificium immaculatum quoad innocentiam, & peccati immunitatem. Christus enim nec peccatum fecit, nec inuentus est dolus in ore eius Esa 53:& 1. Petr. 2. Vel sanctum est quoad nos:pro quanto nobis ex hoc sacrificio gratia,& spiritualium uirtutum dona largiuntur, qui sunt nostra sanctitas uitæ, & pignus futuræ gloriæ, & perpetuæ sanctitatis. ¶ Quia autem in textu illo mentio fit de figuris, quibus hoc sacrificiū præfiguratum est, aliquid latius de figuris ipsis est tractandum. s. de figuratum rōne,& congruentia numero ex sufficientia, ordine & excellentia. ¶ Circa primum ponit Alex. parte 4. q. 29. arti. 1. rationes tres, quibus congruebat præfigurari. s. ratione difficultatis, significationis, dignitatis. Ratione difficultatis,quia illud sacramentum inter omnia sacramenta, immo inter omnia credibilia,difficillimum est ad credendum,ergo homines debuerunt manuductione assuefieri figurarum:& sic progredi ad eius credulitatem. Propter significationem,quia Christus passus(quo datur uita fidelibus) hoc sacramento significatur, & continetur. Congruebat autem Christū passum pluribus figuris præfigurari eadē ratione conueniebat illa sacramenta prefigurari:in quibus Christus passus principaliter significatur. In duobus autem sacramentis, sed baptismo, & sacramento altaris principaliter significatur Christus passus. Nam de baptismo dicit Apostolus. Consepulti sumus per baptismo Christo in morte. De eucharistia uerò ait dominus. Hoc facite in meam commemorationem. Vnde & ista duo sacramenta fluxisse dicuntur ex latere Christi militis lancea aperto, quia in sanguine, & aqua, quæ de eodem latere fluxerunt, sacramentum eucharistiæ & baptismi, (baptismi quidem in aqua, eucharistiæ in sanguine) significabatur. Eadem igitur ratione,qua baptismus, etiam eucharistiæ sacramentum debuit prefigurari. Propter dignitatem. Præfiguratio enim rei attestatur eius digni-

tati.

hominum factus, & habitu inuentus ut homo, humiliauit semetipsum fact⁹ obediens usq; ad mortem, mortem autem crucis, propter quod & De⁹ exaltauit illum, & donauit illi nomen, quod est super omne nomen, ut in noie eius oẽ genu flectatur, cœlestium, terrestrium, & infernorum, & oĩs lingua cõfiteaẽ, quia dñs Iesus in gloria est Dei patris. Quáuis.n. humilitas durus cortex esse uideaẽ: & mortalitatis passio decoctio uideaẽ sub cinere: tñ uirtus cõfortatiua latet intus, q̃ diabolũ uincit, & inimicorũ castra subuertit. ¶ Cõ G
centũ uerò huius sacri Xp̃s passus: qui res est, & signũ figuratur per oblationẽ animalium terrestrium, & uolatilium. In agro, quẽ obtulit Abel Gen. 4. Vacca trienni, quam obtulit Abraam. Gen. 15. Per uitulum tenerrimum, quem idem obtulit in cibum angelis. Gen. 18. Per agnum paschalem, & hædum Exo. 12. Per arietes uitulos, & hircos, qui in Leuitico, & locis diuersis præcipiunẽ offerri. Præcipue per immolationẽ ueruecis, seu arietis, quẽ Abraã Patriarca pro unigenito obtulit. Gen 22. Per holocaustũ uitulæ rufæ, cui⁹ cineribus, & sanguine oĩa expiabantur, & cuius sanguis per pontificẽ semel in anno in sanctasanctorũ inferebaẽ. Etiam in auibus turturæ, colũba, & passere Leui. 1. & 14. In agno quidem pp patientis mansuetudinẽ. Et ego tanquam agnus mansuetus, qui portabatur ad uictimã Hier. 11. & Esa. 53. Sicut ouis ad occisionem duceẽ, & quasi agnus coram tondente se obmutescet, & non aperiet os suum. In hędo autem propter passionis cãm, q̃ est duplex peccatum. s. originale, & actuale. Pergens affer mihi duos hædos optimos, quibus libenter uescitur pater tuus, quos cũ coctos intuleris, benedicat tibi pr̃ tuus. Hircus, & capra duas sequelas signant peccatorũ: quas etiã Christus abstulit sua passione. Hircus. n. peccati fętorem in uilitate eius pp consuetudinem eius significat. Capra autem per libidinem, pronitatem ad peccatũ repręsentat, quę purgauit dominus in sua passione Leui. 4. de principe dr̃. Offer & hostiã coram dño hircum de capris immaculatũ. Solus aũt Christus similitudinem carnis peccati habens, & nullũ pc̃m, est hircus immaculatus de capris, hoc est peccatoris, & peccatricis, a pr̃ibus descendens. Veruex aũt siue aries dux gregis principatũ Christi in regno fidelium designat. Vnum de bene gradientibus est aries dux gregis, nec est, qui resistat ei. Hunc offert Abraam, quo repręsentaẽ, qualiter immortalis manet deitas sicut Isaac, & immolata humanitas ducis nostri gregis, quod significat aries immolatus. ¶ Commemoratio aũt passionis, quę quotidie fit in oblatione H
huius sacrificij in altari: per iuge sacrificium quod mane fiebat, & uespere de agnis, ut dicitur Numeri uigesimoctauo. Agnos anniculos immaculatos duos quot die in holocaustum sempiternum, unum offeretis mane: alterum ad uesperum. Mane quidem ad gratiam uirtutis: qua mane in uita ista egemus ad meritum. Vespere autem in periculosa infirmitate: quia tunc egemus sacramento ad uiaticum, de quibus in Psalmus dicitur. Dirigatur oratio mea sicut incensum, supple matutinum, in conspectu tuo, eleuatio manuum tuarum sacrificium uespertinum: scilicet in recommandatione animæ. Mane semina semen tuum: & uespere non cesset manus tua: quia nescis, quid magis oriatur hoc, aut illud: & sic utrumque simul melius erit. In uitulis aũt boum repræsentabatur hoc sacrificium propter saginam, maturitatẽ, & utilitatem. Saginatus est enim uitulus omni pinguedine deuotionis. Lucæ decimoquinto. Occidit pater uitulum saginatum: quia saluum recepit. Mature' etiam incedit bos & caute: & fortiter ungulam figit: utilis est ad arandum. Sic CHRISTVS caute' pedem posuit, nulli malum, omnibus bonum exemplum dedit hominem corda uomere prædicationis arauit. Prouerb. 14. Vbi

Victimarũ significatio.

Gen. 4. Gen. 15. Gen. 18. Exod. 12. Gen. 22. Leui. 16. Leui. 1. & 14. Hier. 11. Esa. 53. Gen. 27. Leui. 4. Prouer. 30. Numeri 28. Eccl. 11.

apparent plurimæ segetes:ibi manifesta est fortitudo bouis. In auibus autem per turturem designatur per gemitum, & hoc in oratione per columbam,quia ad patriam reuolare Christus docuit, quod præ auibus cæteris columba nouit.Qui sunt hi,qui ut nubes uolant,& quasi columbæ ad fene
Esa.60. stras suas?In passere autem,quia fugere præsentium insidias docuit. Passer enim aliud præsidium non habet,nisi fugam. Vnde in Psal. passeri se comparat.Factus sum sicut passer solitarius in tecto. In singulari tamen sacrifi-
Numeri 19. cio uitulæ rufæ. Numeri 19. signatur,ideo quia sicut in sanguine uitulæ rufe uniuersa expiabantur, & cum sanguine eius erat introitus in sanctasanctorum. Ita & in sanguine Christi uniuersalis fit expiatio peccatorum. Et per sanguinem eius apertus est introitus in regnum cœlorū. Vnde ad Heb.
Heb.13. 13 Quorum animalium infertur sanguis pro peccato in sancta per pontificem,horum corpora cremantur extra castra,propter quod & Iesus,ut sanctificaret per suum sanguinem populum,extra portam passus est. Et ibidem 9.Non enim in manufacta sancta introiuit Iesus exemplaria uerorum; sed in ipsum cælum:ut appareat nunc uultui Dei pro nobis. Sic igitur signatur in animalibus contentū in hoc sacramento Christus passus res simul, & si-
3 gnum.¶Signatur tertio propter diuersitatem gratiarum,quas continet hoc sacramentum uirtualiter,& effectiue,quæ sunt res huius sacramenti, & nō Diuersitas gratiarū, quæ sunt in sacramento.
signum per oblationem, & sacrificia rerum inanimatarū, ut salis, similaginis,mellis,olei,thuris,& adipis.Mel enim licet non sit oblatio legis Leuit.
Leui. 1. & 2. 3.est tamen in uerbis sapientiæ,& ostendit dulcedinem sacrificij quæ in sacrificijs holocaustis,& pacificis offerebantur, sicut tangitur Leuit.1.& 2.& deinceps ¶In his igitur sacrificijs præsignatum est sacramentum sex modis. In sale discretio rationabilitatis, quia nihil fecit Christus nisi congrua ratione.In omni sacrificio offerens sal.Ad cuius imitationem etiam Aposto-
Rom. 12. lus nos hortatur rationabile obsequium uidetur Rom.12. ¶In similagine
Leui.2. huius sacrificij mundissima puritas Leuit. 2. De simila purissima erit sacri-
Eccl.24. ficium.¶In melle sanctispiritus dulcedo. Spiritus meus super mel dulcis,
Can. 1. & hæreditas mea super mel, & fauum. ¶In oleo autem pinguedo fi-
Can.3. guratur deuotionis. Oleum effusum nomen eius. ¶In thure notatur odor orationis,& uirtutis.Quæ est ista, quæ ascendit de deserto sicut uirgula fumi:ex aromatibus myrrhæ,& thuris. ¶In adipe,& pinguedine significatur hoc sacrificium,quoad crassitudinis dulcedinem in spiritussancti intima cō-
Leui.3. solatione.Omnis adeps domini erit iure perpetuo. Et in psal. Sicut adipe, & pingue.re.ani.me.& labijs exul.lau.os meum.Hinc ecclesia canit.Pinguis est panis Christi,& præbebit delitias regibus.Et ita sacramentum hoc quātum ad multitudinem gratiarum suarum; ac pinguedinem,& consolationē
4 spiritus in his sacrificijs est signatum. ¶Figuratur quarto quantum ad effectum suorum,& operationum multitudinem in modis oblationum. Sunt Effectus sacramenti.
autem modi illi uniuersi numero quinque:& sextus modus saluatur in omnibus illis.Et sunt holocaustum,pacifica,uictima,hostia,immolatio.In omnibus illis saluatur oblatio,quia quodlibet istorum Deo offerebatur.¶Holocaustum enim dicitur,quod totum incendebatur igne:sicut agni iuge sacrificium,& sacrificium uitulæ rufę. ¶Pacifica uerò,quæ pro pacis propitiatione (uel iam factæ,uel in Christo faciendæ: tum pro peccatorum reconciliatione)offerebatur.Et hæc non tota incendebatur: sed pars cremebatur domino,pars esset sacerdoti offerenti,& pars in usus eius,qui obtulit pacificam:& pro quo offerebatur. ¶Hostia autem,ut dicit Esitius,uel ideo dicebatur: quod ad ostium tabernaculi ducebatur,manibus offerentium impositis capiti eius: ut sic significaretur: quod per ipsa ad sancta pateret

accessus. Vel ideo: quia pro uincendis, uel iam uictis hostibus offerebatur. ¶ Victima autem, ut idem Esitius dictis, dicebatur: uel quia uicta offerebatur: uel quia offerebatur in uictoria, quæ homo uicisse gaudebat. ¶ Immolatio dicebatur, quæ cum offerebatur, molam quandam habebat in capite in signum, quod hoc animal ad Dei sacrificia pertinebat. Mola dicitur pulus ex farina aqua, & sale, qua olim uictimæ inter cornua profundebātur, hinc dicitur uerbum immolare, id est uictimā mola profundere, ut dicit Ianuēs. ¶ In omnibus autem his saluatur oblatio: quia quodlibet illorum corā Deo offerebatur antequam in toto, uel in parte incenderetur. ¶ Hæc omnia in nostro implētur sacrificio spiritualiter. Nostrum quippe sacrificium totum in igne charitatis, & spiritussancti oblatum est: & offertur quotidie, quod significatum est Gen. 8. ubi postquam Noe de arca egressus est saluatus ex aqua: quod salutem per baptisma consecutam significauit. secundum illud 1. Petri. 3. In diebus Noe cum fabricaretur arca; pauci idest octo animæ saluæ factæ sunt per aquam. Quod & uos similis formæ saluos facit baptisma. Postquam igitur sic Noe egressus arcam saluatus ædificauit altare: & tollens de cunctis animalibus, & uolucribus mundis: obtulit holocaustum super altare, & odoratus est dominus odorem suauitatis: quia siue sint animalia Dei, quæ laborant in necessitatibus huius uitæ: siue sint uolucres cœli, contemplatione cœlestia petentes in holocaustum per ignem charitatis, & spiritussancti incensi in altari, hoc est in sacrificio altaris Deo oblati: in odorem suauitatis acceptantur. Immundi uerō nihil cum altari nostro habet commune, quia sacrificio nostro non sunt uniti. Tolle filium tuum unigenitum, quem diligis, Isaac, & uade in terram uisionis, atq; ibi offeres eum in holocaustum super unum montium, quem monstrauero tibi. Mons autem illæ eleuationem spiritus repræsentat, quam in nobis operatur uirtus sacramenti. ¶ Hæc hostia etiam inter omnes est singulariter pacifica, quæ pacem fecit inter nos, & Deum. Ipse est pax nostra, qui fecit utraque vnum & medium parietem soluens inimicitias in carne sua: & Ioh. 16. ait. In mundo pressuram habebitis: in me autem pacem. ¶ Hæc ostia pacifica diuiditur, quia pars Deo ad laudem offertur, pars autem pro ecclesia laborante: pars pro purgandis in purgatorio participatur, de quo infra dicetur. ¶ Hæc etiam oblatio uerissimē hostia est. quia & hostes potenter deuicit, & per seipsum qui ostium est, in cœlum introduxit. hinc Esa. 63 Propugnator sum ad saluandum. & Ioh. 16. Ego uici mundum. Christus enim exiuit uicens, ut uinceret. Apoc. 6. de secundo dicitur Roma. 5. per ipsum accessum habemus ad Deum, & gloriamur in spe filiorum Dei. ¶ Hęc etiam oblatio specialiter dicitur uictima, quia Christus uictus obedientia patris uoluntariē se obtulit. Factus est obediens usq; ad mortem, mortem autem crucis. His uinculis ligatus fuit, quando ait. Nam sicut ego uolo, sed sicut tu uis, fiat. His quoq; Paulus ligatus fuerat, quando dixerat. Alligatus spiritu uado in Hierusalem, quæ in ea uentura sunt mihi, ignorans. His uinculis uinciuntur omnes, qui seipsos uictimant pro Christo. Vincti manicis pergent, & te adorabunt, teque depræcabuntur. Ideo etiam uictima dicebatur: quia in uictoria offerebatur. Per hanc enim in Christo omnes uincimus, & mortem, & eum, qui habet mortis imperium Heb. 2. Vt per mortem destrueret eum, qui habebat mortis imperium, & liberaret eos, qui timore mortis per totam uitam obnoxij erant seruituti. Vbi est mors uictoria tua, ubi est mors stimulus tuus. Sequitur. Deo autem gratias, qui dedit nobis uictoriam per dominum nostrum Iesum Christum. Hęc deniq; hostia singulariter immolatio uocabatur, quia olim offerendo mola imponebatur: ut Deo sciretur

Gen. 8.
1. Petr. 3.
Gen. 22.
ad Ephe. 2.
Ioh. 16.
Hæc hostia uere pacifica.
Esa 63.
Ioh. 16.
Apoc. 6.
Rom. 5.
Ad Phil. 2.
Matth. 26.
Act. 20.
Hebr. 2.
Esa. 45.
1. Cor. 15.

esse oblata

esse oblata. Ita Christus in oblationem sanctam signatus est a Deo patre & manibus offerentium. A Deo quidem, sic dicitur Ioh. 6. Hunc enim pater signauit Deus. A manibus offerentium purpura, ueste alba, arundine pro sceptro, & corona spinea signatus est. Egredimini filiæ Hierusalem: & uidete Regem Salomonem in diademate, quo coronauit illum mater sua. Ab hac mola, immolationis nomen congrue accepit nostra oblatio. psal. Immola Deo sacrificium laudis: & redde altissimo uota tua. Circum & immola. in tabernaculo eius hostiam uociferationis. Item. Tibi sacrificabo hostiam laudis. In omnibus his saluatur salutaris oblatio, qua tempore summus pontifex obtulit se in omnibus his. Et ad omnia hæc, quæ dicta sunt Esa. 53. Oblatus est: quia uoluit: cuius oblatio nostra sanctificatio fuit. unde Iohan. 17. Ego pro eis sanctifico meipsum. hoc est. Ego pro eis sanctifico meipsum, ut ipsi in me sint sancti, & oblati. Oblati enim sumus semel in Christo moriente in cruce: offerimur in eo quotidie in hac altaris hostia, ad cœli hostium nobis per hostiam hanc apertum. Hæc omnia Alber. lib. 2. de Offi. Miss.

Iohan. 6. Can. 3. Esa 53. Iohan. 17. Albert.

M ¶ Doctor uero irrefragabilis Alex. de Ales q. 29. parte 4. membro 2. octo ponit præfigurationes huius sacrificij. Prima fuit in oblatione panis, & uini Melchisedech Gen. 14. Secunda in agno paschali Exo. 12. Tertia in manna. Exod. 16. Quarta in aqua, quæ fluxit de Petra Nume. 20. & 1. ad Cor. 10. Quinta in diuersis legis sacrificijs Leui. 2. & sequentibus. Sexta in hædo, quem coctum obtulit manue. Iudic. 13. Tulit hædum de capris, & libamenta, & posuit super petram &c. Septima in fauo mellis, quē Ionathas summitate uirgę cōuertit ad os 1. Reg. 14. Octaua in fluxu aquæ, & sanguinis de latere Christi Ioh. 19. dicit enim Aug. quod fluxus ille figura fuit baptismi, & eucharistiæ. Prima fuit figura huius sacramenti quantum ad exteriorem formam, & effectum primum. s. refectionem spiritualem. In illa oblatione panis, & uini repræsentata fuit forma exterior sacramenti, & refectio spiritualis. Vnde sicut hic est in re, ita ibi fuit in figura. ¶ In secunda scilicet de agno paschali fuit figura sacramenti, & rei, hoc est Christi. Nam sicut agnus paschalis datus fuit in signum liberationis a seruitute Ægypti: ita agnus est in liberationem a seruitute diaboli. Non enim dari debet hoc sacramentum, nisi existentibus in gratia. Fuit etiam innocentia Christi signata per agnum, cuius manducatio a calciatis ad iter, præcinctis baculos in manibus habentibus, cum lactucis agrestibus, & azymis panibus: dispositionem eorum, qui manducant, quatenus ad salutem sumant, significat: ut. s. sumentes sint sine peccati fermento. Pœnitentia pro peccatis amaricati peccatis fide diuinitatis, & humanitatis imbuti inquirendis mysterijs simplices non curiosi: mente, & corpore casti: præcedentiū patrum imitatores: animarū suarū custodes, ad patriam cum desiderio festinantes, quæ omnia late prosequitur B. Greg. in Home. paschali. ¶ In tertia etiam manna signatur effectus suauitatis. Sap. 16. Panem de cœlo præstitisti eis, omne delectamentum in se habentem: & omnis saporis suauitatem. Suauitas namq; in manna significat plenitudinem gratiæ in Christo, de cuius plenitudine accipiens anima delectatur. ¶ In quarta. s. aqua, quę fluxit de petra, significatur effectus huius sacramenti, quæ est extinctio æstus peccati seiusq; ablutio facta per sanguinem Christi: unde Ambr. lib. de sacra. Illis aqua de petra fluxit, tibi sanguis fluxit de Christo. ¶ In quinta. i. sacrificijs significatur oblatio Christi in hoc sacramento repræsentata. Oblatus enim fuit in passione tanquam holocaustum, tanquam hostia pacifica, & quasi uictima pro peccato. Inquantum enim innocens fuit, & nullius debitor, immolatio illius holocaustum fuit, quod non obtentu aliquo, sed totum in obsequium Dei

Octo præfigurationis huius sacrificij.

Alexan. Gen. 14. Exod. 12. Exod. 15. Nume. 20. 1. Cor. 10. Leui. 2. Iudic. 13. 1. Reg. 14. Ioh. 19. August. B. Greg. Sap. 16. Ambr.

offerebatur.

offerebatur. Totus inquã. pro nobis, nihil pro se. Inquãtũ si autem fiebat in reconciliationem cum Deo, & angelis, fuit hostia pacificorũ. pacificãs oia, & q̃ in cœlis, & q̃ in terris. ad Col. 1. Inquantũ fuit redemptio nr̃a, fuit uictima pro peccato. In oblatione manue supra petra signaẽ, ꝙ oblatio nr̃a fieri debet in fide Xp̃i, qui est petra. de qua Apostolus. 1. Cor. 10. Petra aũt erat Xp̃s. ¶ In septima. s. fauo mellis, qđ ad os suum uirga intincta Ionathas applicuit: qualitas significaẽ offerẽtis sacerdotis, qui debet hẽre uitæ sãctitatem: qđ per Ionathã significaẽ, qui gr̃a interpretatur, & ordinis dignitatẽ, qđ per uirgam importaẽ: & Xp̃i, cuius personã gerit: fidei, & uitæ imitationem, qđ per intinctionẽ uirgæ in fauum mellis, & applicationem ad os importaẽ. Xp̃s. n. fauum mellis est ꝑ duplicem naturam: diuinam in humana, quod est mel in cera. In octaua. s. effluxu sanguinis de Xp̃i latere ostñditur, unde hoc sacr̃m hẽt efficaciæ suę ortum. s. ex passione Xp̃i, quæ in lateris apertione est consummata. Hæc Alex. in sententia. ¶ Quod uerò magister sniarum dist. 8. quarti libri ponit tm̃ quatuor figuras. s. manna, effluxum sanguinis de latere Christi, oblationem Melchisedech, & agnũ paschalem: põt breuiter dici ꝙ magister non uoluit ponere oẽs figuras, sed magis expressas. Possunt. n. hę quatuor figuræ distingui penes quatuor principales effectus huius sacramenti. s. Viuificare; & quãtum ad illum figuraẽ ꝑ sanguinẽ, qui est uita hominis causaliter, quia aĩa omnis carnis in sanguine est Leuit. 17. Et sanguis Xp̃i emundauit conscientias nostras ab operibus mortuis. ad Heb. 9. Alius est uiuificata nutrire: & quãtum ad hoc significaẽ per manna. Sap. 16. Angelorum esca nutriuisti populum tuum. Tertius effectus est uires restaurare: & quantum ad hoc significatur ꝑ panem, & uinũ oblatum a Melchisedech Abraę reuertenti de prælio, in quo perdita restaurauit. Quartus effectus est protegere a potestate aduersariorũ, & quantum ad hoc significatur per agnum paschalẽ, cuius sanguine custoditi sunt filij Israel ab Angelo exterminatore. ¶ Vel põt dici, ꝙ illæ quatuor figuræ positę sunt secundum quatuor, qui in hoc sacro concurrunt. s. signum tm̃: res, & signũ: res tm̃, & causa, quæ sunt species panis, & uini, Xp̃s, gr̃a, sanguinis effusio. Primum per oblationem Melchisedech: secũdũ per agnũ paschalem: tertiũ per manna: quartũ per effluxũ sanguinis de latere repræsentaẽ. Aliæ ab alijs assignantur cãę, sed illæ sufficiant: & tm̃ de numero, & sufficientia figurarũ. ¶ De tertio. s. figurarũ ordine, & excellentia. Dr̃ aũt figura excellentior, q̃ expressius significat: & quantum ad hoc dr̃: ꝙ figuræ se habent sicut excedentia, & excessa. Nam secundũ diuersa in hoc sacramento considerata nec hæc figura excellit: nec illa. Nam quantũ ad sacramentum tm̃ reprę sentandũ, excellit figura Melchisedech quantũ ad sacramentum, & rem, agnus paschalis, quantum ad rem tm̃ manna deserti: quantũ ad causam effluxus sanguinis Christi. & hæc satis patent ex pręmissis. ¶ Sed sunt duo dubia. Primum, cur plus sacrificia horum trium patrum Abel, Melchisedech, Abraę, quam cęterorum commemorantur. Secundum cur potius hęc sacrificia de lege naturę, quàm de lege Moysaica in canone assumuntur. ¶ Ad primum dicitur, ꝙ ideo horum patrum sacrificia commemorantur: quia sicut illorum sacrificia typi uere, & figuræ sacrificij nostri, ita & patres ipsi fuere figura Christi. Abel enim innocens, & iustus a fratre suo inuidiose interfectus est, per quod significatur Christus, qui a fratribus iudæis inuidia obcæcatis maliciosẽ in mortem traditus, propter quod dicit Iohan. Apocal. decimotertio, quòd agnus Christus ab origine mundi occisus est: in suis, scilicet in Abel, in cuius occisione præfiguratus est, vt dicit glos. Abraam quoque figura fuit CHRISTI in magna sua obedientia, qua paratus fuit

Magister sententiarũ, 4. tantum figuras ponit.

Cur plus sacrificia Abel, Melchisedech & Abraæ cõmemorãtur in canone, quã aliorum.

offerre propriam suam substantiam in filio suo unigenito. Et Christus obediens fuit patri offerendo seipsum in mortem, ad uoluntatem, & beneplacitum patris. Fuit etiam in hoc Abraam figura Christi, quia Patriarcha fuit, & princeps patrum, non tantum Israeliticæ plebis, sed & populi christiani, illius per carnem, istius per fidem, secundum illud Gen. 17. Non ultra uocabitur nomen tuum Abram, sed appellaberis Abraam: quia patrem multarum gentium te constitui. Sic Christus pater est omnium, qui fecit utraque unum; qui lapis est angularis, duos in se parietes, iudæos, & gentiles coniungens in fidei unitatem. In quo & omnes modo spiritualiter renascimur: & filij Dei efficimur per gratiam adoptionis: qui & iuxta promissionem Abrææ factam de suo fuit semine ortus. Melchisedech quoq; figura Christi fuit, quia fuit rex Salem. i. rex iustitiæ, & pacis. Fuit sine patre, & sine matre, & sine genealogia. Sacerdos Dei altissimi benedixit Abrææ, & obtulit decimas, per quod Xp̄m aperte figurabat, de quo propheta. Orietur in diebus eius iustitia, & abundantia pacis, donec auferatur luna. i. ecclesiæ mortalitas. & Esa. 9. Ipse princeps pacis, pater futuri sęculi. Hic princeps pacis fuit sine patre ex tempore, sine matre in æternitate: sine genealogia in diuinitate. Benedixit omnibus fidelibus, & occurrit pulsans ad ostium, præueniens singulos in benedictionibus dulcedinis. Occurrit quidem peccatoribus in multa miseratione per immissionem sanctarum cogitationum: ut a peccatis se conuertant. Occurrit etiam conuersis in multa dulcedine, per multiplicationem gratiarum donorum, & uirtutum: Obtulit & decimas per restaurationem ruinæ angelicæ. Cecidit quidem draco magnus lucifer, & traxit secum tertiam partem stellarum, iuxta uisionem B. Iohannis in Apoc. c. 12. Christus autem per naturæ humanæ assumptionem, obtulit se Deo patri, quo illa pars angelorum, quæ cecidit est integrata ne uacuitas esset in illa Hierusalem superna. Et sicut patres Christi, ita eorum oblationes figuræ fuerunt nostri sacrificij: ut patet ex supradictis. ¶ Ad secundum dubium respondetur secundum Alb. quod ideo sacrificia legis naturæ sunt adducta, quia illa in fide semper fuerunt accepta. Hostiæ autem legis ueteris minus acceptæ fuerunt: & ad tempus tolerabantur: ut eas carnalis populus magis Deo offerret, quam idolis immolaret, eo quod populus ille pronus fuit ad idolatriam. Vnde Leuit. 17. postquam mandauit de bobus, & eorum adipibus immolari domino: quasi causam assignans addidit. Et nequaquam immolabunt ultra hostias suam dæmonibus, cum quibus fornicati sunt. Vnde de sacrificijs, & hostijs illius legis scribitur per Hier. 6. Holocaustomata uestra non sunt accepta, uictimæ uestræ non placuerunt mihi. Et per Oseæ c. 6. Misericordiam uolo, & non sacrificium. Et iterum in psal. Non accipiam de domo tua uitulos: neq; de gregibus tuis hircos. Numquid manducabo carnes taurorum, aut sanguinem hircorum potabo. Et similia multa, quæ ostendunt sacrificiorum illorum inacceptibilitatem, quantum ad peccatorum remissionem, & gratiæ collationem. Nam quoad primum dicit apostolus. Impossibile est sanguine taurorum, & hircorum auferri peccata. ad Heb. 10. Quoad secundum ait Roma. 3 Ex operibus legis non iustificabitur omnis caro. Et ad Gal. 2. Si per legem iustitia: ergo Christus gratis mortuus est. Sed de hoc latius supra lect. 21. ¶ Potest etiam dici, quod non tantum commemorantur sacrificia horum patrum tanquam figuræ nostri sacrificij, quantum commemorantur propter patrum illorum acceptabilitatem. In quorum primo commendatur constans iustitia: in secundo fides: in tertio obedientia. Vnde orat sacerdos, ut accepta sint sacrificia sicut patrum illorum fuere. Sequitur.

Marginal notes: Gen. 17. — Psal. 71. — Esa. 9. — Apoca. 12. — Alber. — Cur potius de lege naturæ, quam de mosaica sumunt hæc sacrificia. — Leuit. 17. — Hier. 6. — Oseę 6. — Heb. 10. — Roma. 3. — Gal. 2.

DE DIVINÆ GRATIÆ participatione.

SVpplices te rogamus omnipotens deus. Iube hęc perferri, per manus sancti angeli tui, in sublime altare tuũ, in conspectu diuinæ maiestatis tuæ: ut quotquot ex hac altaris participatione sacrosanctum filij tui corpus, & sanguinem sumpserimus, omni benedictione cœlesti, & gratia repleamur. Per eundem dñm nrm. Amen. ¶ Hæc est tertia pars partis quintæ principalis canonis, in qua post petitam oblatorum acceptationem, petit sacerdos diuinæ gratiæ & benedictionis participationem. Et habet tres particulas. In prima ponitur petitionis instãtia. In secunda petitionis forma, ibi. Iube hæc. In tertia tangitur petitionis finis & substãtia: ibi. Vt quotquot. ¶ Quoad primum dicit Supplices, id est humiles te rogamus. Allegamus autẽ humilitatem nostrã in petendo benedictionis grãm: instructi doctrina Iacobi Apostoli dicentis. Deus superbis resistit: humilibus dat grãm. Eiusdẽ 4. Hinc rogamus non ex nostra iustitia: quoniam illa ante faciem tuã est tanquam pannus menstruate. Esa 64. sed innitentes humilitati, per quam nihil de nobis præsumimus: sed solum de tua mia rogamus, & petimus, scientes, ꝙ oratio humilium cœlos penetrat: & non discedit: donec altissimus eam inspiciat. Eccle. 35. Rogamus igitur te opus Deus: quia nemo potens est præstare, quę petimus. Quis enim imperabit angelis: ut uota nr̃a perferant ante cõspectum tuæ celsitudinis; nisi tu Deus ops, qui rex es, & dñs angelorum. Quis perfundere potest cœlesti benedictione, & imbre supernæ gratiæ corpus, & sanguinem Xpi filij tui participantes, nisi tu Deus opus, qui pater es misericordiarũ, & totius consolationis, qui pręuenis in benedictionibus de mensi, quam parasti manducantes. Iube hæc perferri. Tantæ sunt profunditatis hęc uerba, dicit Innoc. ut intellectus humanus uix ea sufficiat penetrare. Nam & B. Greg. tanti sacramenti dignus interpres in 4. libr. dialo. cap. 50. tanquam de re ineffabili ineffabiliter loquens. Quis inquit, fidelium dubium habere possit, in ipsa immolationis hora, ad sacerdotis uocem cœlos aperiri, in illo Iesu Christi mysterio angelorum choros adesse: summis ima sociari, terrena cœlestibus coniungi. Vnum quoq; ex uisibilibus, & inuisibilibus fieri. Idẽ: Vno eodemq; tpe, & momento, & in cœlum rapiẽ ministerio angelorum sociandus corpori Christi, & ante oculos sacerdotis in altari uidetur, & ponuntur hęc uerba de conse. dist. 2. Quid sit sanguis. Quorum expositionem require supra lect. 47. ¶ Subdit Inno. Saluo tamẽ in occulto cœlestis oraculi sacro; pñt hæc uerba, licet simplicius, tñ securius intelligi sic, tripliciter quidẽ: secundum ꝙ pronomen hæc, põt demonstrare: uel fidelium uota, uel corporis, & sanguinis sacramenta, uel per ea mystice significata. Primo modo sic. Iube hæc. s. uota fidelium: supplicationes, & præces. Perferri. i. reprę sentari. Per manus sancti angeli tui. i. per misterium angelorum, qui (vt Apostolus ait ad Hebr. 1.) sunt oẽs administratorij spũs. Hi qdẽ nũciant Deo nostras orationes, quas fundimus, iuxta illud, qđ ait Angelus ad Tobiam eiusdem c. 12. Qñ orabas cũ lachrymis &c. ego obtuli orationẽ tuam dño. Et secũdũ Alber. Non dicit hic, per sancti angeli tui pro uno angelo tantũ: vel pro vno angelorũ choro, sed pro omnibꝰ. Omnes. n. cœlestes essentiæ (vt dicit B. Dion.) angeli vocant, quorũ innumera est multitudo: secũdũ illud Dan. 7. Milia miliũ ministrabãt ei, & decies centena milia assistebãt ei. Hoc aũt maxime intelligendũ est fieri dicit in sacro altaris allegans illud Greg. statim supra positũ. Assistũt aũt angeli non ad hoc sa-

Esa. 64.
Eccle. 35.
Inno.
Grego.
R
Innoc.
Heb. 1.
Tobiam 12.
Alber.
Dionysi.
Greg.

cramentum consecrandū, quia ad hoc non acceperūt potestatem, sed in hac
ab hominibus excedunt, ut supra habitum est lectio. 4. Adsunt autem, ut
honorem, & reuerentiam exhibeant regi suo Xpo: in cuius uultum respice-
1. Pet. 1. re (ut Pet. ait) semper delectantur. Vt quoq; uota, & pces, & desideria sacer
Apoc. 8. dotis, & totius populi Deo repręsentent, secundū illud Apoc. 8. Ascendit
fumus aromatū in conspectu domini de manu angeli. Non aūt hoc petitur
August. secundum B. August. ut Deus per angelos noscat primò, quid petimus, aut
Dan. 13. desideramus, qui oia nouit, antequam fiant Dan. 13. unde & Christus ait.
Math. 6. Scit pr uester quid opus sit uobis: antequā petatis. Math. 6. Sed quia ne-
cesse habet rōnales creatura tpales causas in Deū, & ad ęternitatē referre
siue petendo, quid erga se fiat, siue consulendo, quid faciat: aut quid Deo
iubente implendum esse cognoscat, hoc nobis euidenter, uel latenter An-
gelus reportet. Sic. n. Deus iuxta ordinē suæ sapientiæ statuit, ut infima per
media reducantur ad suprema: ut uult Diony. in li. de ange. hierar. Sic do-
Diony. cet homines per angelos, inferiores per superiores, ut omnis illuminatio a
patre luminum ordinatè procedat. ❡ Vel aliter exponitur hæc particula.
Iube hæc perferri. Hæc. i. corpus, & sanguinem filij tui. In sublime alta-
re. i. in cœlū, non secundū realem loci translationem; quia iā ibi residet in
forma gloriosa, sed secundum acceptationem gratam inquantum tibi hæc
corpus, & sanguinem offerimus, petentes, ut ex eorum participatione cœ-
S lesti gratia repleamur. ❡ Vel tertio, Iube hæc perferri. Hæc. i. signatum per
sacramenta corporis, & sanguinis: quod est ecclesia militans. Ecclesiam mi-
litantem eiusq; membra. Iube tu pater cęlestis perferri in sublime altare
Leui. 6. tuum. i. ecclesiam triumphātem quæ altare dicitur: iuxta hoc Leuit. 6. Ignis
in altari meo semper ardebit. i. feruor charitatis in ecclesia triumphante;
Psal. & dicitur altare: quia ibi sacrificatur sacrificium laudis. Psal. Beati, qui
habitant in domo tua domine: in sęcula sęculorum laudabunt te. In con-
spectu diuinæ maiestatis tuæ, id est supremæ, & altissimæ diuinitatis tuæ:
quę in cœlo & ecclesia triumphante singulari fulgore rutilat. Per ma-
nus sancti angeli tui, id est per ministerium & seruitium angelorum: ut su-
Esa. 9. pra. Vel per manus sancti angeli tui. i. Xpi filij tui qui est angelus magni cō
silij, secundum illud Esa. 9. Vocabitur nomen eius magni consilij angelus.
Vt quotquot, de seruitute cleri, uel uoto populi. Ex hac altaris participa-
tione. hoc est ex sacrificij altaris communione. Sumpserimus, & hoc sacra-
mentaliter ut celebrans, uel spiritualiter tantū ut populus circunstans. Sa-
crosanctum filij tui corpus, quod operatione spūssancti de purissimis san-
guinibꝰ uirginis formatū, inseparabiliter mō ineffabili excellētissimæ diui-
nitati unitū est, pp quod rectissimè sacrosanctū dr: quasi bis sanctū, ex ple-
nissime grę, & uerbi psonali unioe. Et sanguinē naturalē p nobis fusū, eius
dē filij tui. Oi cœlesti benedictione, oium spūalium charismatū, gratiarum,
donorum, & uirtutum. Repleamur, quia sine horum largitione oē opus no
strū est inualidum. Repleamur secūdū mentem a te patre luminū, a quo est
omne datū optimum, & omne donū perfectū. Cōcluditur: Per eundē Chri-
stum dnm nrm, quem constituisti mediatorem inter te, & nos peccatores
miseros, atq; aduocatum, ut causam nostrā coram te pijssimo iudice, & iu-
stissimo ageret: & pro nobis efficaciter interpellaret: quasi diceremus. Non
p merita nra placere tibi poterit nra oro. Placeat igit tibi saltem per dnm
nostrū Iesum Xpm filium tuū, in quo tibi bene cōplacuisse testatus es. Per
hunc ad te accedimus, quatenus ad te ipse per semetipsum accedat, cui &
prius concessisti, ut introiret per sanguinem proprium in sancta tua æterna
T nostra redemptione inuenta. ad Hebræo. nono. ❡ Sacerdos autem

hanc dicens orationem, humiliter se inclinat, osculatur altare, manus complicat, & tres cruces format. Inclinatio illa secundum Innoc. & Alex. significat Christi humiliationem, & inclinationem, qua imminente passione positis genibus procidit in faciem orans. Pater mi, si possibile est, transeat a me calix iste. Vel secundum alios significat illam in cruce inclinationem qua Christus inclinato in cruce capite tradidit spiritum. Vel tertiò sacerdos humiliter se inclinat: ut per signa sensibilia significet internam humilitatem, qua debet supplicãs uestiri: ut eius oratio sit acceptior exaudiri, utq; humilitatem corpore demonstret, quam sermone explicat se tenere, dicẽs. Supplices te rogamus. ¶ Cancellat etiam sub hac oratione manus suas ante pectus: secundum quarundam consuetudinem ecclesiarum: secundũ magistrum in rationali, ad designandum, ꝙ humilitas orationis per inclinationem designata, tunc primum digna est exaudiri, dum ex fide procedit pectoris, atq; mentis. Ex fide dico per dilectionẽ operantem: q̃ operatio per manus intelligitur. ¶ Vel secundum aliarum cõsuetudinẽ ecclesiarum, orat cancellatis manibus ad altare, quasi facto, & opere ipso dicat. Obsecro te per passionem, & crucem filij tui, iube hæc &c. Cancellatio enim manuum, & superpositio ad altare crucifixionem Christi significat, in quo se obtulit sacrificium pro expiatione peccatorum. Rursus dum dicit. Vt quotquot ex hac altaris participatione, altare osculatur: & repræsentans per hoc osculum Iudæ, ut dicit Innoc. & ut sicut ad proditoris osculum se Christus inclinauit, ita incliner se sacerdos ad osculum reuerentiæ, & honoris. Secundum Alber. ut omnium se fieri participem altaris sacrificio cum alijs omnibus ostendat. sicut olim Dauid se participem omnium bonorum fieri petijt, cũ ait. Participẽ me fac Deus oĩum timentium te: & custodientium mandata tua. ¶ Secundum alios, osculum altaris significat reconciliationem nostram cum Deo, factam in morte Christi per hoc sacrificium commemoratã: nam osculum, pacis est signum. Osculantur autem quidam per altare: secundum magistrum in rationali, agentes per hoc gratias trinitati, cui per passionem Christi humanum genus est reconciliatum. Alij autem bis, ad repræsentandũ geminam in Christo naturã, seu ad significandum ipsum in corpore, & aĩa passum. Alij semel, ad significãdum illud unicũ osculum proditoris: uel unicam Xp̃i mortem, & nr̃i reconciliationem. ¶ Deinde facit sacerdos quartam crucis signationem, quæ licet multipliciter a diuersis exponatur in ordine ad diuersa in corpore Christi uero, uel mystico significata, tamen sequens ordinem supra lect. 21. in his signis expositum dico post S. Thomam parte 3. q. 83. art. 5. quòd in hac quarta signatione fit trina crucis signatio. Prima in uerbo corpus: secunda in uerbo sanguine, tertia in uerbo omni benedictione. Prima fit super oblatam, quo corpus Christi: secunda super calicem, quo sanguis Christi ui consecrationis primò continetur: tertia ante faciem sacerdotis. Per primam igitur commemoratur corporis Christi rigidissima extensio, qua iuxta prophetæ uocem, omnia eius ossa dinumerari poterant. Foderunt inquit, manus meas, & pedes meos: & dinumerauerunt omnia ossa mea. Psal. 21. Cui quasi compatientis affectu ecclesia canit. Flecte ramos arbor alta, tensa laxa uiscera, & rigor lentescat ille, quem dedit natiuitas, ut superni membra regis mitius tendas stipite. ¶ Per secundam crucem effusio largissima sanguinis, qua omni defluxo humore, corpus sanctissimum torruit, quod idem propheta non tacuit, cum in persona Christi psal. præallegato ait. Sicut aqua effusus sum, & dispersa sunt oĩa ossa mea: factũ est cor meũ tanq̃ cera liq̃scens in medio uentris mei. Aruit tanquam testa uirtus mea, & lingua mea adhæsit faucibus meis: & in puluerem

mortis deduxisti me,& in hymno præfato. Clauis mite corpus perforatur,
sanguis unda profluit terra, potus, astra, mundus, quo lauantur flumine.
¶ Per tertiam passionis fructus, unde profluit in nos omnis benedictio de-
signatur, quæ ideo ante sacerdotis faciem figuratur. ¶ Hanc autem bene-
X dictionis plenitudinem Albert. dicit per omnes illas tres cruces significari
Alber. ut per primam super corpus factam; significetur plenitudo benedictionis, a
primo perfectore sanctitatis. s. Christo in corpus Christi mysticum proce-
dere. Per secundam super calicem signatam, significatur in idem corpus
Christi mysticum gratiam recipi. Per tertiam ante faciem sacerdotis figu-
ratam, significatur eandem gratiam in sacerdote: & eis pro quibus offert
permanere. Secundum magistrum in rationali, primæ duæ cruces signifi-
cant, quòd Christus pro duobus populis passus est. Vel secundum alios, quod
per mortem Christi, & sanguinis effusionem a duplici morte, corporis sci-
licet, & animæ liberati sumus. ¶ Tertia autem fit ante sacerdotis faciem ut
crucis, & passionis Christi teneat memoriam, sicq; passionis socius factus,
fiat particeps & regni secundum illud Apostoli. Si sustinebimus, & conre-
1. Timo. 2. gnabimus. ¶ Vel per tertiam crucem significari potest, quòd per Christi
passionem in cruce consummatam, crux facta est figura demonibus formi-
dabilis: qua contra eos efficaciter munimur, & defensamur. ¶ Vel secundum
alios per has tres cruces significatur diuersitas passionis corporis quoad
uulnerationem, sanguinis quoad effusionem, faciei quoad uelationem: con
tumelias, & multiplicem irrisionem. Innoc. uero non attendens ordinem
lec. præallegatæ positum, dicit; quod ideo fiunt tres cruces, quia Christus in ago
nia factus tertiò orabat, eundem sermonem dicens &c. Vel crux super cor-
pus, uincula significat, quibus ligatus fuit dominus; super calicem flagella
repræsentat: ante faciem sacerdotis signata, sputa, & alapas, quibus Christi
facies lita est, atque percussa, significat. Sic uario modo exponitur ista cru-
cis signatio: sed prima expositio rationabilior uidetur &c.

DE POSTVLATIONE SVFFRAGII & iterata inuocatione sanctorum.

LECTIO LVI.

A MEMENTO etiam domine famulorum, famularumq; Expositio text⁹. Memento etiã domine.
tuarum. N. & N. qui nos præcesserunt cum signo fi-
dei: & dormiunt in somno pacis. Ipsis domine, & om-
nibus in Christo quiescentibus locum refrigerij lucis,
& pacis ut indulgeas, deprecamur. Per eundem
Christum dominum nostrum. Amen. ¶ Hæc est se-
xta pars principalis totius canonis, in qua post conse-
cratorum rememorationem, & petitam salutem his, qui sacrificio perfruun
tur: in parte ista subinfertur refrigerij, ac suffragij postulatio, & iterata san-
ctorum inuocatio: quatenus petita a domino concedantur. Et diuiditur in
partes duas. In prima petitur refrigerium pro defunctis. In secunda pe-
titur suffragium pro uiuis, adiunctis sanctorum memorijs, ibi. Nobis quoq;
&c. ¶ Circa primum duo facit. Primo orat pro quibusdam mortuis spe-
cialiter. In secundo omnibus in Christo quiescentibus generaliter, ibi. Et

omnibus in Christo &c. ¶ Quoad primum dicit. Memento etiam. Etiam signum est continuatiuum distinctorum abinuicem: & in proposito continuat hanc orationem proxime præcedenti; ut sit sensus, cum hoc, quòd petimus, q nos uiui cœlesti benedictione, & gratia repleamur, etiam petimus domine, ut memoriam habeas famulorum, famularumq; tuarum &c. credentes nostrum sacrificium non solum prodesse uiuis: sed & defunctis. unde Inno. Orat pia mater ecclesia non solum pro uiuis: sed etiam pro defunctis, & eos sacræ oblationis intercessioni commendat: certissime credens, quòd sanguis ille preciosus, qui pro multis effusus est in remissionem peccatorũ, non solum ad salutem uiuentium, uerumetiã ad absolutionem ualeat mortuorum. Et ut magis ostenderet ecclesia fidem qua tenet ad nostrum sacrificium mortuis prodesse, statuit & decreuit ut in quibuslibet missarum solemnijs, loco debito defunctorum memoria habeatur, unde de conse. dist. j. Visum. decretum est in Concilio Cabilionensi in hunc modum. Visum nobis est; ut in omnibus missarum solemnijs pro spiritibus defunctorum loco competenti in ecclesia ad dominum deprecetur. Sicut enim nulla dies excipitur, qua non pro uiuentibus, & quibuslibet necessitatibus dominum deprecetur; ita nimirum nulla dies excipi debet, quin pro animabus fidelium preces ad dominum in missarum solemnijs fundantur. Antiquitus igitur hunc morem tenet ecclesia, ut in missarum solemnijs, & alijs precibus domino spiritus quiescentium commendentur: dicente B. Aug. Non sunt prætermittendæ supplicationes pro spiritibus mortuorum: quas faciendas pro omnibus in christiana, & catholica societate laudamus. Defunctorum etiã tacitis nominibus, eorum, quos sub generali commemoratione suscepit ecclesia, ut quibus ad ista desunt parentes, aut filij, aut quicumq; cognati, uel amici; ab una eis exhibeatur pia matre ecclesia. ¶ Orat ergo Memento domine &c. Hoc est secundum Alber. Non sint erga te famuli tui, & famulæ de numero illorum, de quibus nullam uis habere memoriam, & notitiam, de quibus per prophetam dixisti. Nominum eorum non recordabor amplius per labia mea. & Matth. 7. Multi dicent mihi in illa die, domine domine &c. & tunc confitebor illis: quia nũquam ego noui uos. Illi enim in Dei memoriã non sunt: qui deleti sunt de libro uitæ, de quibus dicitur. In ciuitate tua imaginem eorum ad nihilum rediges. Hi sunt, quibus gratiæ beneficium non impendis: sed his, qui sunt in notitia tua sicut illæ, cui dixisti Exod. 33. Inuenisti grãm coram me: & teipsum noui ex nomine. Dicit aũt. Memento; non q uelit Deum quasi oblitum aliquorum ad memorandum excitare: quia in Deum nulla penitus cadit obliuio. Immutabilis est. n. neq; in ipso quorũcunq; actuum est uicissitudo: ut Iaco. 1. Apud quem non est transmutatio, nec uicissitudinis obumbratio. ¶ Dicit ergo sacerdos. Memento domine, ut sic projciat in Deũ omnem affectum suum tanquam patrem clementissimum, ut quod desiderat, & petit iam Deo cognitum, misericorditer tribuat ac largiatur. Ita dicit B. Augus. 2. confessio. se locutum fuisse ad dominum dicens. Cur inquit, tibi domine tot narrationes rerum dirigo. Non utique, ut per me noueris ea: sed affectum meum excito in te: confitendo tibi miserias nostras, & misericordias tuas super nos, ut liberes nos, ut desinamus esse miseri ĩ nobis, & beatificemus in te, qui pauperes sumus. ¶ Sequitur. Famulorum, famularumque tuarum: qui tibi in obedientia mandatorum tuorum famulati sunt, quia de his qui nunquam famulari uoluerunt, nulla est apud Deum recordatio. 2. Timo. 2 Cognouit dominus, qui sunt eius. Ioh. 10. Cognosco oues meas, & cognoscunt me meæ. Exprimit autem sacerdos famulatum eorum, pro quibus orat: ut quod petit, ua-

Non tradas bestijs animas confitentes tibi: hoc est non tradas eas potestati dæmonũ affligendas. qui sunt bestię dictæ, & animas pauperũ tuorũ ne obliuiscaris in finem, quia purgatos edúcis de locis pænarũ. Sed potius animę põdere uenialiũ peccatorũ, quę secũ portant de corpore exeũtes, tendunt profunde, & minus profundæ pro diuersitate uenialium delatorum secũ ad loca pænarum, sicut diuersi ponderis grauia tendunt deorsum, & ideo Zach. 5. dicitur iniquitas sedére super talentũ plumbi. & in psal. 37. dicitur de peccatis. Sicut onus graue grauatæ sunt super me. Illis ergo ualent suffragia. ¶ Hic aũt secũdũ Inno. Alex. & Alber. sacerdos quorũ uoluerit, habere debet memoriã specialem. s. defunctorũ parentũ, consanguineorũ, specialiter cõmissorũ, & eorũ, quibus missam suã spãliter applicare malueritis: quorũ memoriam non uocaliter nominatim exprimat: sed tantũ mentaliter personas ipsas cogitabit, ne s. astantiũ deuotio turbetur, aut ne in uanã laudẽ missas dici procurantes extollant. De hac memoria quorũ. s. fieri debeat, & quo ordine, ac cæteris hanc materiã respicientibus, satis dictũ est sup. cũ ageretur de memoria uiuorũ lec. 26 & sequenti, quæ hic superfluũ foret repetere. Tactũ est ibidẽ, q memoria esse debet breuis: additi sunt ẽt modi breuiandi. Cui consentit Guil. paris. in diuina rhetorica: ubi de breuitate orationis loquitur, ita dicens. Qui missas adeo longas faciunt, q tædio prolixitatis suæ corda circumstantium a gratia deuotionis arescunt, & ipsam refectionem spiritualem, quam in missis percipere deberent, in molestiæ amaritudinem eis uertũt. De his igitur potest coquæri populus circũstans, & dicere. Dederunt in escã meã fel. Stultitia igitur huiusmodi hominũ hæc est: ut p pugillo deuotionis, quod eis in missis tribuitur totius populi deuotionẽ deo auferunt, & pro tribus, aut quattuor (ut ita dicatur) lachrymis compunctionis, aut deuotionis, uasa magna. i. corda deuote, & lachrymose orantium effundant. Ibi ergo breuis esse debet oratio: ubi breuitas eius aliorum deuotioni orantium militat, & deseruit: nunquam tamen prolixitas, & longitudo orationis deo displicet, nisi ubi ipsa prolixitas alijs impedimentum præstat orandi. Hæc Guil. De illis ergo sacerdotibus, qui in publico coram populo celebrant, loquitur Guil. ¶ Sequitur ipsis domine, & omnibus in Christo quiescentibus. Vbi postquam sacerdos aliquorum defunctorum memoriam generaliter: unde dicit. Ipsis, scilicet quos speciali designauimus recordatione. Et omnibus in Christo quiescentibus. i. in fide, & confessione Christi defunctis. Vel secundum Alber. in signis fidei quiescentibus a laboribus uitæ exterioris. Iob. 3. Requieuerũt fessi robore. & ibidem. Nunc. n. dormiens silerem, & somno meo requiescerem. De quibus etiam dicitur. Apoca. 14. Beati mortui, qui in domino moriuntur. Vt indulgeas. i. concedas ex tue beniuolentia, & misericordia, quæ sup exaltet iudicium. Iacobi. 2. Locum refrigerij in quo non est ardor pænarum. Non hoc erat, quasi in gratia decedentes expertes sint refrigerij diuinæ consolationis. Non enim sunt de illis, quibus nullum subuenit refrigerium, qualis fuit diues epulo, qui in pænis clamauit. Pater Abraam miserere mei, & mitte Lazarum, ut intingat extremum digiti sui in aquam, ut refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma. Nec tamen, quod postulauit, obtinuit, quia dicente Abraam. Inter nos, & uos chaos magnum firmatum est: ut hi, qui uolunt hinc transire ad uos, non possunt, neque inde huc trasmeare. Chaos hoc profundissimum immobilitas est diuinæ sententiæ, quæ nullum sanctorum in patria p cõpassionis suffragiũ, pmittit ad liter & subuetionẽ in iferno dãnatorũ. Nec aliquẽ dãnatorũ permittit per refrigerij adeptionem transire libeatũ ad locũ beatorũ. Hic est locus refrigerij, qui petitur in gra defunctis. s.

quantum

quantum ad pęnam ignis. Quia licet consolationem habent ex certitudi-
ne adipiscendæ beatitudinis:& charitate dei,quæ replentur;non tamen ha
bent refrigerium a pęna,quam adhuc sustinent pro peccatis in uita presen-
ti commissis:& non plene quantum ad satisfactionem remissis. Tale est re-
Zach. 9. frigerium, quod per aquam designat. Zach. propheta ca. 9. Tu in sangui-
ne testamenti tui emisisti uinctos tuos de lacu, in quo non est aquã refrige
Lucis. 1. rij.i. ab afflictione pęnarum;quamuis non sit refrigerium diuinæ consolatio
nis. ¶ Sequitur. Lucis. i. locum illum, in quo non est obscuritas tenebra-
1. Thimo.6. rum. Sunt enim animæ in purgatorio priuatæ aperta dei uisione,in qua est
lux maxima habitans in lucem inaccessibilem. In his ergo tenebris sunt:
non in tenebris culpæ infidelitatis, aut disperationis; habent enim lumen
Micheę. 7. cognitionis spei,& charitatis. De quibus illud Micheę.7 accipi potest. Ne læ
teris inimica mea super me:quia cecidi: Consurgam: Cum sedero in te-
nebris:dominus lux mea est. Iram domini portabo,quoniam peccaui ei:do
nec causam meam iudicet,& faciat iudicium meum. Educet me in lucem:&
Apoca. 21. uidebo iustitiam eius. ¶ Et pacis: in qua non est afflictio hostium. Apo. 21.
Absterget deus omnem lachrymam ab oculis sanctorum &c. Vel pacis,con
tra uermem conscientiæ: qui in his quæ a pace ęternitatis perfecta, se iuncti
sunt non moritur. Donec perueniat ad locum ubi delectabuntur multitu-
dine pacis, cum placebunt coram deo in lumine uiuentium. Hic locus re-
frigerij lucis, & pacis,cælum est empyreum:locus beatorum,locus consola
Sap. 4. tionis,& refrigerij:de quo Sap. 4. Iustus si morte præoccupatus fuerit,in re
frigerio erit. Locus claritatis, & lucis, quam claritas dei illuminat secundũ
Apoca. 21. illud Apoca. 21. Ciuitas non eget sole, neq; luna: ut luceant in ea. Nam
claritas dei illuminabit eam: & lucerna eius est agnus. Locus securitatis,
Esa 32. & pacis Esa. 32. Erit opus iustitiæ pax: & cultus iustitiæ silentium: & secu
ritas usq; in sempiternum. Et sedebit populus meus in pulchritudine pa-
cis: & in tabernaculis fiduciæ,& in requie opulenta. Hic locus cælestis est
ciuitas,cuius pax est ordinatissima,& concordissima societas fruendi deo,&
August. inuicem in deo:ut dicit Augu. 19. de ciui. dei.c.13. Depræcamur omnes si
F nos, qui sacrificium tibi offerimus, siue sacramentali ministerio siue uoto.
primum sacerdotem, secundum respicit populum circumstantem. ¶ Con Quare eccle
cluditur. Per eundem Christum dominum nostrum. qui ad inferos descẽ sia orat in
dens defunctos liberauit a locis pænarum, inducens in locum refrigerij bea gñe pro de-
titudinis æternæ. Ipse etiam est splendor paternæ gloriæ lux,& ueritas,quẽ functis, cum
expectabant sedentes in tenebris,ut educerentur ad locum diuinæ clarita- tantũ multi
tis. Ipse est, qui post labores,& miserias & angustias pacem, & requiem re- nõ indigeãt
Iohan. 16. promisit dicens Ioh. 16. In mundo pressuram habebitis, in me autem pa- suffragijs.
cem. Congrue igitur petimus per dominum nostrum Iesum Christum, ut
in ipso donetur quiescentibus defunctis locus refrigerij,lucis, & pacis. Et
quamuis multi in Christo dormierunt;qui de facto locum lucis,& pacis in
habitant quantum ad animam, & ita suffragio uiuorum non egent, tamen
August. hos alijs non discernimus: sed generaliter pro omnibus in Christo dormiẽ
tibus supplicamus. Vnde dicit Aug. in lib. de cura pro mortuis agenda: &
habetur.13.q. 2. Non æstimemus. Quamuis enim altaris, siue orationũ,si-
ue eleemosinarum sacrificia non pro quibus fiunt, omnibus prosint:sed his
tantum, pro quibus, dum uiuunt, cooperantur,ut prosint, sed quia non
discernimus, qui sint,oportet ea pro regeneratis omnibus facere,ut nullus
eorum prætermittatur, ad quos hæc beneficia possint, & debeant perueni
re. Melius enim supererunt illa his, quibus nec obsunt,nec prosunt,quam
eis deerunt, pro quibus prosunt. ¶ Et quia hic memoria agitur mortuo-

rum: congruum est aliquid de eorum suffragijs tractare: ea tamen, quę circa memoriam uiuorum tractata sunt, minime repetendo. Videndum igitur erit de sex. Primò utrum uiuorum suffragia defunctis prodesse possint. Secundò an omnibus: & aliquibus prosint quibus non. Tertiò quibus suffragijs iuuari possint, & quæ horum magis prosint. Quartò utrum indulgentiæ proficiant transeuntibus. Quintò ad quid prosint. Sextò quorum suffragia prosint, an tantum existentium in gratia, an etiam suffragia peccatorum. Et utrum suffragia pro defunctis facta proficiant actori. Et si sic: an tantum ei proficiant quantum si pro seipso faceret, & suam intentionẽ ad alium non dirigeret. ¶ Quantum ad primum fuit error quorundam hæreticorum negantium animas abhinc decedentium posse uiuentium suffragijs adiuuari, suam perfidiam diuersis rationibus munientium & scripture auctoritatibus. Nam scriptum est in Psal. Reddes unicuiq; secundum opera sua Apo. 14. Opera enim illorum sequuntur illos. Item. 2. Cor. 5. Omnes nos oportet manifestari ante tribunal Christi: ut referat unusquisq; propria corporis, prout gessit, siue bonum siue malum. Item. 1. Cor. 3. Vnusquisq; propriam mercedem accipiet secundum suum laborem. & ad Rom. 14. Vnusquisq; nostrum pro se reddet rationem deo. Item Ga. 6. Quæ seminauerit homo: hæc & metet. Et ibidem. Vnusquisq; onus suum portabit. Et beatus Hiero. & habetur. 13. q. 2. In præsenti, ait seculo scimus siue orationibus siue consilijs inuicem nos posse adiuuari. Cum autem ante tribunal Christi uenerimus, nec Iob: nec Daniel: nec Noe rogare posse pro quoquã: sed unũmquęq; portare onus suum. ¶ Ex his omnibus, & similibus sequi uidetur, ꝙ defuncti actuum suorum, quos in corpore gesserunt, præmia condigna percipient, & per consequens nihil tunc eis proficiunt opera aliorum. ¶ Ad idem arguunt ratione. Ad iustitiam dei pertinet, ut unicuiq; tribuatur secundum merita propria; iustitia autem dei non deficiet: igitur non potest aliquis ex alterius operibus accipere liberationis suffragium. ¶ Item ad diuinam iustitiam pertinet similiter reddere bona pro bonis, & mala pro malis: sed nullus punitur pro malis alterius Ezech. 18. Anima, quæ peccauerit, ipsa morietur. Filius non portabit iniquitatem patris: ergo nec unus iuuatur ex bonis alterius. ¶ Idem par idem. Opus est meritorium & laudabile, scilicet per uoluntatis libertatem: in inuoluntarijs enim neq; laudamur, neq; uituperamur. 3. Ethic. Sed ex bono unius non laudatur alter. ergo nec opus unius poterit alteri esse meritorium. ¶ Item proficere ex operę aliquo est existentium in uia: sed mortui sunt in termino recipiendi secundum merita, secundum illud apostoli. Statutum est omnibus hominibus semel mori post hoc iudicium. ad Heb. 9. Vnde & de mortuis intelligitur, quod legitur Ioh. 19. Semitam meam circumseipsis, & transire non possum. Nullus enim iuuatur ex opere alterius, nisi sit aliqua uitæ communicatio: sed uiuorum, & mortuorum nulla est communicatio, secundum philosophum. 1. Ethi. ergo suffragia uiuorum mortuis non prosunt. ¶ Sed contra hunc errorem est ueritas fidei, scriptura sacra, ac sanctorum dogmata, ecclesiæ quoq; ritus, & determinatio: atq; ratio. ¶ Ratio, quia charitas, quæ est uinculum ecclesiæ membra uniens, non solum ad uiuos se extendit, sed etiam ad mortuos, qui in charitate decedunt. Charitas enim est uita animæ quæ nunquam excidit, quia nec in hoc seculo, nec in futuro finitur, ut dicit glo. 1. Cor. 13. & ideo opera uiuorum communia facit etiam defunctis. Omnes enim fideles uiui, & defuncti per charitatem uniti, unius corporis ecclesiæ membra sunt, licet diuersorum statuum. Membrorum autem eiusdem corporis unum per aliud

constat

Macha. 12. constat iuuari posse. Hinc. 2. Mach. 12. dicitur: q uir fortissimus Iudas collatione facta dudecim milia drachmas argenti misit hierosolymam, offerri pro peccatis mortuorum sacrificium, iuste,& religiose de resurrectione cogitans. Nisi enim eos,qui ceciderant resurrecturos (.s. a penis, in quibus erant) separaret,superfluum uideretur,& uanum orare pro mortuis. Hæc enim est resurrectio prima, qua anima resurgit a penis in quibus detinetur. Et secundo resurrectio est corporum a sepulchris. Vnde & dicitur de resurrectione prima. Apoc. 20. Beatus est, & sanctus,qui habet partem in resurrectione prima, quia illi mors in æternum non dominabitur. Vnde concluditur ubi supra. Sanctam igitur, & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, ut a peccatis soluantur. Ex hac auctoritate luce clarius patet, q mortui orationibus uiuorum possunt a peccatis: hoc est peccatorum penis

Augu. solui ¶ Ecclesiæ etiam ritus hanc ueritatem approbat. unde beatus Augu. in lib. de cura agenda pro mortuis. Non parua est uniuersæ ecclesiæ (quæ in hac consuetudine claret) auctoritas, ut in precibus sacerdotis, quæ domino deo ad eius altare funduntur, locum suum habeat etiam commemoratio mortuorum. Hæc autem consuetudo ab ipsis instituta est apostolis, ut

Dama. dicit Dama. in quodam sermone de suffra. mortuorum. Mysteriorum conscij discipuli saluatoris, & sacri apostoli in tremendis, & uiuificis mysterijs memoriam fieri eorum,qui fideliter dormierunt, sanxerunt. ¶ Hoc idem

Diony. patet per beatū Diony. c. ulti. eccl. hierar. ubi ritum commemorat,quo in primitiua ecclesia pro mortuis orabatur, ubi etiam Diony. replicando, & soluendo ostendit orationes uiuorum ualere defunctis ad remissionem peccatorum, per infirmitatem humanam admissorum, unde ait. Accedens deinde uenerandus antistes, precem sacram super mortuum peragit. Et sequitur. Precatur oratio illa diuinam clementiam, ut cuncta dimittat per infirmitatem humanam admissa peccata defuncto, eumq; in luce statuat,& regione uiuorum in sinibus Abrae Isaac,& Iacob,in loco ubi aufugit dolor, & tristitia,& gemitus. Ista ut reor, perspicua sunt beatissima sanctorum præmia. hæc Dionysius apostolis contemporaneus, & beati Pauli discipulus.

August. Aug. quoq; in suo enchi. c. 109. & habetur. 13. q. 2. tempus. Neq; negandum est defunctorum animas pietate suorum uiuentium releuari: cum pro illis sacrificium mediatoris offertur, uel eleemosynæ fiunt in ecclesia. ¶ Item

Ambro. beatus Amb. in lib. de ob tu theodosij imperatoris: & habetur. 13. q. 2. Quia alij: ait. Alij tertium diem, alij tricesimum, alij septimum, alij quadragesimum obseruare consueuerunt. Et sequitur. Vtraq; obseruatio habet aucto

Grego. ritatem, qua necessarium pietatis impletur officium. Beatus Greg. ad idē multa in 4. lib. dialo. scribit, quorum aliqua postea ponentur. Ad idem facit magister dist. 45. quarti libri sentētiarum. & Hugo. de sacra. lib. 2. par. 16. Ex quibus, & alijs multis satis manifestum est animas fidelium defunctorum suffragijs iuuari uiuorum. ¶ Per hoc ad auctoritates, & rationes

I hæreticorum. Ad auctoritates potest tripliciter responderi. Vno modo; q omnes intelligendæ sunt quantum ad præmium essentiale beatificum, & quantum ad pænam æternæ damnationis: illud enim quilibet recipit secundum propria merita. Nec per suffragia quorumcunq; iuuatur; ut infra dicetur. Vel intelliguntur de premio in finali iudicio cuilibet reddendo. Post illud enim extremum, & tremendum iudicium cessabunt suffragia: cessabit & quæcunq; pænarum diminutio, & gloriæ augmentum, tam essentialis, quam accidentalis. Vsq; tunc enim gaudium accidentale beatorum, per opera uiatorum meritoria augetur, & maxime illorum, quibus beati occasio fuerunt per doctrinam uerbi, scripti, uel exempli, præces au-

Rńdetur ad autoritates tenētiū partē negatiuā.

xilia

xilia ac cætera huiusmodi, similiter, & pœna accidentalis damnatorum, sicut de Arrio loquitur Aug. Debēt ergo auctoritates intelligi de redditione præmiorum, & pœnarum in finali iudicio futura, quæ enim tunc reddentur, manebunt sine fine, secundum illud Mat. 25. Et tunc ibunt hi in suppliciū æternum: iusti autem in uitam æternam. ¶ Vel tertio, q suffragia, quæ fiūt pro mortuis, & uiuis, dici possunt opera illorum, pro quibus fiūt. Tū quia ut ista eis proficerent post mortem, ipsi suis operibus, dum uiuerent, meruerūt, & ita sua fecerunt: quia suis præcedentibus meritis redduntur. De quo beatus Aug. in enchi. ca. 109. Bis. s. defunctis prosunt hæc: qui cum uiuerent, ut hæc sibi postea prodesse possent, meruerunt. Et sequitur. Hic oē meritum cōparatur, quo possit post hanc uitam releuari quispiam, uel grauari. Nemo aūt speret: quod hic neglexit, cum obierit, apud deum promereri. Non igitur ista, quæ pro defunctis comendandis frequentat ecclesia: illi apostolicæ sunt aduersa sententiæ, qua dictū est. Omnes enim stabimus ante tribunal Xpi ut referat unusquisq; secūdū ea, quæ per corpus gessit: quia et hoc meritū sibi unusquisq;, dum in corpore uiueret, comparauit, ut ei possent illa prodesse. Tum quia opus, quod pro aliquo fit efficitur eius, pro quo fit: appropriatur enim ei per intentionem facientis. Tum quia quod est eius, qui unū mecū est, quodammodo, & mecū est. Vnde nō est contra diuinā iustitiā, si unus fructū accipiat de operibus factis ab alio, quæ unū secū est in charitate: & maxime pro eo factis. Nam & secundum humanā iustitiā contingit, ut satisfactio unius pro alio acceptetur: ut uult beatus Tho. in quarto scripto dis. 45. q. 4. Et ita omnes auctoritates allegatæ, quæ de proprijs operibus loquuntur: quæ quisq; gessit in corpore: sunt prædictis consentaneæ, & nullatenus aduersæ. ¶ Auctoritas ēt beati Hiero. de tribunali extremi iudicij loquitur, in illo. n. finali iudicio, ut dictū est: cessabunt orationes sanctorū. Vel p onus suum intelligitur, quod quisq; meruit, meruit autē decēdens in gratia, ut ei proficerent uiuorū suffragia. Non ergo Iob, Daniel, aut Noe rogare poterunt, ut noua merita consequantur defuncti. Possunt autem rogare, ut præcedentibus meritis hæc reddantur. Vel ut Gratianus. c. allegato dicit: uerba Hieronymi de impœnitentibus accipienda sunt. De quibus prophetam. Nō dabit deo placationem suam, nec precium redemptionis animæ suæ, & ideo frater non redimet eum: sed laborabit in æternum. De alijs autem intelligi non potest. Hæc gratianus. Nec obstat, quod Eccle. 9. dicitur. Mortui nō habent partem in hoc seculo: neq; in opere, quod sub cælo geritur, quia uerbum hoc est concionatoris ueritatem non determinantis, ut patet ex textu. Etiam licet mortui nihil habeant de opere, quod fit in hoc seculo per cooperationem propriam (quia hoc seculum exceſſerunt). habent tamen aliquid de fructu, qui opera consequitur. Ad instar quorundam mercatorū societatem adinuicem habentium, qui participant aliquid de lucro per suos socios: qui laborando discurrunt per mundi partes: cum ipsi domi resideant, & quiescant. Sic & eiusdem corporis membra licet, non omnia in eodē officio laborent, fructū tamē laborū singulorū omnia participant. Quāuis. n. manus non digerant: sed stomachus, nec cibos in os inferat stomachus, sed manus, tamen non sibi tantum, sed omnibus membris stomachus digerit, & toti corpori manus cibum inferūt, & pedes totū corpus portant, oculi, toti corpori uident &c. Ita eiusdem corporis mystici ecclesiæ. s. membra, tā ea, quæ transierunt, quā illa, quæ supersunt, cōicant: neq; defuncti desinunt esse membra ecclesiæ: quia capiti charitate sunt uniti: & non præcisi sicut charitate nudati, igitur participare possunt fructum suorum membrorum. ¶ Ad rationes. Ad primā patet, q nō est cōtra iustitiā, fidei, q unicuiq; secūdū pro

propria merita retribuit, quia secundum prædicta opus, quod pro aliquo fit, efficitur eius, pro quo fit, ut statim supra dictum est. ¶ Ad secundam dicitur ad minorem, quod uerum est; quòd nullus ponitur pro malis alterius, qui non aliquo modo sunt sua. Nam iuste aliquis pro malis aliorum, qui aliquo modo per occasionem, consensum aut aliam communionem etiam ad eum pertinent, unde dicitur Exo. 20. Ego sum dominus deus tuus fortis zelotes, uisitans iniquitatem patrum in filios: in tertiam, & quartam generationem eorum, qui oderunt me. Ita etiam nullus iuste bonum consequitur ex bono alterius nihil omnino ad se pertinentis: secus ubi est aliqua communio eorum, aut coniunctio, ut in proposito. Vnde ibi supra sequitur. Faciens misericordiam in millia his, qui diligunt me, & custodiũt præcepta mea. Vnde auferre aliquid, quod sibi debetur, directe iustitiæ repugnat. Dare autem aliquid ei, cui non debetur, actus est liberalitatis, & iustitiæ non repugnat: licet iustitiæ metas excedat. Ad quod facit illud Mat. 20. Amice non facio tibi iniuriam; nonne ex denario diurno conueni tecum. tolle, quod tuum est, & uade: uolo autem huic dare, sicut & tibi. ¶ Ad tertiam negetur maior. Non enim per omnia simile est de laude, & merito, nam laus non datur alicui nisi secundum ordinem ad actum, quo aliquis bene disponitur. Et quia nullus bene disponitur ex opere alterius, ideo ex opere alterius nullus laudatur nisi per accidens, pro quanto ipse aliquo modo operum illorum est causa, consilium, uel præbens auxilium, aliquo modo inducendo, sed opus quandoq; est meritorium alicui, non ex dispositione, quam iam habet, sed quantum ad aliquod consequẽs dispositionem, uel statutum eius, ut dicit Tho. Vel potest dici breuius: quod opus suffragij est uoluntarium uoluntate antecedente. Vult enim quilibet iustus iuuari post hanc uitam suffragijs superstitum. ¶ Ad quartam dicitur secundum sanctum Thom. quod animæ in purgatorio existentium quantum ad aliquid sunt in termino, quantum ad aliquid in uia. In termino sunt quantum ad meritum præmij essentialis, & quantum ad certitudinem status beatitudinis, miseriæ, & quantum ad hoc uia eorum est circumseptá, ut non possint ulterius per aliqua opera trasmutari quantum ad statum adipiscendæ fęlicitatis. Sunt autem in uia quantum ad hoc, quod nondum apprehenderunt finale præmium, & ultimam retributionem, ad quam ambulant per continuam satisfactionem pro peccatis. Et quantum ad hoc uia eorum non est circumsepta, quin possint ab alijs iuuari. ¶ Nec contra illud est uerbum apostoli. Post hoc iudicium: quia siue loquatur de uniuersali in fine seculi: siue de particulari iudicio statim post mortem celebrando, intelligitur de iudicio finalis retributionis, & quantum ad illud animæ iuuari nõ possunt uiuorum suffragijs. Vel potest dici, quod iudicio particulari non solum iudicatur, quam retributionem perpetuam habiturus, sit homo: sed etiam quibus purgationibus (attentis suffragijs futuris) perueniret ad finalem retributionem. ¶ Ad quintam dicitur, quod minor non est uera. Ostensum enim est: quòd mortuorum, & uiuorum est communicatio quantum ad opera uitæ spiritualis, tanquam membrorum eiusdem corporis charitatis nexu unitorum. Philosophus uerò loquitur de communicatione operum ciuilium, quæ non est eorum, qui sunt extra uitam ciuilem, quam excesserunt mortui: non autem uitam spiritualem gratiæ, quá etiam mortui in Christo uiuunt. ¶ De secundo principali. s. quibus prosint uiuorum suffragia: an solum existentibus in purgatorio an etiam existentibus in inferno. Nã qui beatitudinem adepti sunt, his non indigent. Ad hoc dubium respondet beatus Aug. in suo enchi. c. 109. & allegat magister distinctio. 45. lib. 4. Nõ

[Margin notes: Exo. 20. — Mat. 20. — Tho. — Tho. — M — Augu. — Quo opera uiuorũ possunt dici & ipsorũ defunctorum. — Quibus defunctis prosunt uiuorũ & ecclesię suffragia.]

enim inquit, omnibus prosunt.s.ecclesiæ suffragia. Et quare non omnibus prosunt: nisi ob differentiam uitæ quam quisque gessit in corpore: præmissit. Hæc eis prosunt, qui cum uiuerent, ut hæc sibi postea prodesse possent, meruerunt. Est enim quidam uiuendi modus, nec tam bonus, ut nõ requirat ista post mortem, nec tam malus, ut ei non prosint ista post mortem. Est uerò talis in bono, ut ista non requirat, & est rursus talis in malo, ut nec his ualeat, cum hæc uita transieret adiuuari. Primi horum dicuntur mediocriter boni, & mediocriter mali. secundi ualde boni. tertij ualde mali. ¶ Ex quibus elici possunt tres propositiones ad dubium responsiuæ. Prima. Ecclesiæ suffragiam prò defunctis post mortem impensa non prosunt beatis. Et nota, ꝙ dicitur suffragium. Nam suffragium de sui ratione importat quandam auxiliationem, quæ competit indigenti.s.ei, qui defectum patitur. Et ideo quamuis operibus meritorijs uiuorum crescat gaudium accidentale beatorum non tamen propter hoc dicuntur suffragia respectu beatorum, opera bona uiuorum. Sic intellectam propositio patet, quia hæc ipsi non requirunt, cum his non indigeant, habent enim, quicquid uolunt, & nullius indigent. De quibus in ser. de uerbis Apostoli idem Aug. ait: & habetur de ce. mis. Cum Marthæ. Iniuriam facit martyri, qui orat pro martyre. Et pari ratione iniuriam facit cuilibet, alteri beato pro ipso orans, quia oēs sunt in statu non deficiente: sed in statu beatitudinis, & sufficientiæ. ¶ Secunda propositio. Suffragia ecclesiæ prosunt defunctis in purgatorio carceratis. Patet, quia tales sunt, qui ea requirunt. i. desiderant, & eis prodesse possunt, nam in pænis detinentur, a quibus liberandi sunt. quorum liberatio potest per ecclesiæ suffragia accelerari. Item aliqui defuncti suffragijs iuuari possunt, sed nulli potius, quam illi, ut patet ex uerbis Aug. Illi enim meruerũt, dum uiuerent, ut post mortem iuuari possint. Quomodo meruerunt, per hoc certe, ꝙ manserunt in unitate ecclesiæ per charitatem, in qua finaliter decesserunt: propter quod manserunt membra eiusdem corporis Christi, cuius & uiui, ideo in bonis spiritualibus cum uiuis communicant, ut dictum est præcedenti dubio. Meruerunt autem merito conditionato liberari a pęnis, si aliqui opera pietatis, & sacrificium altaris pro ipsis exhibeãt. quod si non fiat, pęnam illam sustinebunt; quousq; satis patiantur secundum eorum quantitatem peccatorum. Meritum igitur illud non est aliud nisi perseuerantia finalis in charitate, per quam manent in statu in quo possunt aliorũ, uiuorum.s. operibus communicare: & si per ea in pęnis releuari. ¶ Tertia propositio. Quibusdam defunctis perpetuæ damnationi ad scriptis, uiuorum pietates non proficiunt, & qui in suis pænis nullis poterunt suffragijs releuari. Patet per illud Augu. Pro ualde malis, etsi non sunt adiumenta mortuorum: qualescunq; uiuorum consolationes sunt. Vtrum autem ulli damnatorum suffragijs uiuorum iuuari possunt, opiniones sunt apud docto. Sũt enim, qui in prædicta beati Aug. auctoritate quattuor membra faciunt, Nã sicut duo sunt genera electorum, ualde boni, & mediocriter boni: sic duo sunt genera reproborum ualde.s. mali, & mediocriter mali, & secundum hoc primam partem auctoritatis beati Aug. distinguunt in duo membra: intelligentes per mediocriter bonos eos, qui sine mortalibus in charitate decesserunt: cum debito tamen satisfaciendi pro uenialibus peccatis, aut mortalibus quoad culpã remissis, & de his accipiunt illud Aug. ꝙ est quidam modus uiuendi non tam bonus; ut non requirat ista post mortem. Per mediocriter autem malos intelligunt decedentes in fide catholica informi, cũ mortalibus licet tamen non grauissimis: & ideo damnatis, de quibus accipiunt id, quod in Aug. Sequitur. Nec tam malis, ut eis non prosint post mortẽ,

An prosint damnatis.

An omnibus dãnatis, uel aliquibus.

Illis dicunt ualere suffragia: non ut aliquando non puniantur, siue ut liberentur, sed ut minus puniantur. Et adhuc sensum retorquent uerba, quę
August. subdit Aug. auctoritate supra allegata. Quibus autem prosunt, aut ad hoc prosunt, ut sit plena remissio: aut certe ut tolerabilior fiat ipsa damnatio. Primum referunt ad mediocriter bonos. s. existentes in purgatorio. Secundum ad mediocriter malos: scilicet existentes in inferno. Alias enim quo-
August. modo dixisset Augu. ut tolerabilior sit eorum damnatio: & non potius ut tollerabilior sit eorum purgatio. Valde autem mali, quibus non prosunt, sunt infideles, idolatrę, gentiles, iudęi, hæretici, & pessimi, ac obstinatissimi
Grego. Christiani, de quibus intelliguntur illud beati Greg. ad Bonifacium. Congruit, ut sacerdos pro mortuis catholicis memoriam faciat, intercedat nō tamen impijs (quamuis Christiani fuerint) tale quid agere licebit, & hanc opinionem tenet glo. 13. q. 2. Tempus. & in ca. Cum marthæ. de ce. mis.
O ¶ Et potest hęc opinio quibusdam rationibus muniri. Primò, quia hi, pro quibus Machabeus misit Hierosolymam duodecim milia dragmas argenti, ut supra allegatum est fuerunt in inferno: quia in mortali decesserunt, quoniam contra legem de donarijs idolorum acceperunt, furtiue sub tunicis abscondentes. ¶ Item in uitis patrum de sancto Machario legitur, quod caput cuiusdam inuentum in uia ad preces eius responsum dedit, quod fuerit sacerdotis gentilis damnati, & tamen confessum est se, & alios oratione Macharij
Dam. iuuari. ¶ Item Dam. in ser. narrat beatum Greg. pro traiano gentili oran-
Greg. tem uocem diuinitus allatam audisse. Vocem tuam audiui, & ueniam traiano do, cuius rei ait testis est oriens & occidens. Sed constat traianum damnatum fuisse: & quia gentilis erat, & multorum martyrum sanguinem fu-
Dam. dit, ut ibidem dicit Dam. ¶ Item suffragia uiuis ualent in mortali peccato existentibus: ergo & defunctis in mortali damnatis plus enim ualet defun-
Dionysi. ctis, quam uiuis, ut uult Diony. c. ulti. eccle. hierar. ¶ Item pœna damnatorum potest augeri per mala opera uiuentium, sicut dicit August. quod ignoratur pœna Arrij, quia nescitur, quot eius error, sunt subuertendi, ergo & minui potest per bona opera uiuentium inter quæ sunt suffragia, quoniam pronior est deus ad miserandum, quam ad puniendum. ¶ Ad quid autem pro-
P sint damnatis suffragia, sequenti dubio reseruandum foret: quia tamen hic Suffragia ad quid prosint damnatis.
Alber. occurrit materia, nunc prosequamur. Et de hoc tangit Alber. circa hunc
August. textum canonis quattuor opi. Prima est præpositiui, & Aug. de Ancona in de potestate ecclesiastica, & glosæ allegatæ, quod suffragia facta pro damnatis mediocriter malis prosunt ad diminutionem pęnę, tollunt enim aliquid de pęna, non ut liberentur, sed ut minus puniantur. ¶ Et si contra hoc arguitur: sicut ipsi arguunt, & ponit glosa allegata. Pono; quod certum opus pietatis puta eleemosina tollat centesimam partem pęnæ eius, pro quo fit: ergo si fiant centum eleemosynæ ex æquali charitate facientis, tota pęna illi remitteretur, quod negant sic opinantes. Respondet præpositiuus, & glo. quod in casu posito, secunda eleemosina non tantum tollit, de pæna, quantū prima secundum quantitatem, sed secundum proportionem. Vnde sicut ex casu prima eleemosyna tollit centesimam partem totius pęnę, sic secunda eleemosina tollit centesimam partem remanentis pęnæ, & sic de alijs, & quia pæna est diuisibilis in partes eiusdem proportionis in infinitū post quamcunq; centesimam ablatam adhuc manent partes 99. igitur nunquam tolletur tota pæna: & tamen per quodlibet suffragium sic aliquid aufertur, & fit pæna tollerabilior. ¶ Ponit præpositiuus exemplum in diui- Opiniones uariæ de his suffragia.
sione lineæ, uel cuiuscunq; quantitatis continuæ. Si fit diuisio secundum partes eiusdem quantitatis stabit diuisio ad certum numerum partium, ut ad

duas:

duas medietates, uel tres tertias, uel centum centesimas: aut mille millesimas, quibus ablatis nihil manet. Si uerò fit diuisio in partes eiusdem proportionis ut primò auferatur medietas totius, secundò medietas residui, tertiò medietas remanentis, fit processus in infinitum, manet enim semper aliquid diuidendum. ¶ Sed contra hanc responsionem eam improbando arguit Alber. & bene di. Quęratur a præpositiuo, quæ sit causa, ꝙ secundum suffragium minus in quantitate pęnę tollit, quam primum, cum in omni natura æqualiter agentia æqualiter tollant, & abijciant de passiuo. Possunt autem sequentia suffragia esse æqualia primo, quia procedere possunt ex ęquali charitatis feruore, ac deuotione, & cũ nulla pōt assignari causa rationabilis, neq; dictũ illud ex auctoritate procedit: eadem facilitate contẽnitur, qua probatur, unde eã reputat tanquã fictionem in nullo fundatam. ¶ Secunda opin. est Cantoris parif. & Stephani Cantuarien. qui dicunt: ꝙ suffragium damnatis impensum tollit aliquid de pęna inferni, & secundũ si fuerit æquale primo: tantum quantum primo in casu posito, consequenter concedunt, ꝙ possunt tantum multiplicari ecclesiæ suffragia, ꝙ pœna totaliter tollitur, uel uerius totam suspenditur: quia consequenter dicũt, ꝙ suspensa tota pęna, damnatus iterum in easdem pœnas relabitur, quia nemo liberatur a pęnis, siue relapsu nisi per gratiam diuinã: cuius damnatus non est particeps, nec susceptiuus. Hoc confirmant per dictum Ioh. Chryso. qui distinguit, ꝙ duplex est misericordia dei. s. liberans, & relaxans. Liberans est, quæ ex toto indigens liberat, & ut dicit: non est super omnia opera dei, quia non est sup dãnatos. Misericordia relaxans, quæ est citra condignũ puniens, in omni iudicio partem pœnæ relaxat, & nunquã totã: & hanc dicit esse super omnia opera eius ẽt super damnatos: de qua intelligitur illud Psal. Oẽs uię dñi misericordia, & ueritas. & illud Iacob. 2. Superexaltat autẽ misericordia iudicij. Ponunt aũt hunc relapsum maxime fieri post diem iudicij: tunc quidem spũs dãnatorũ resumptis corporibus detrudentur in ignem æternum, sine spe omnis ueniæ. ¶ Sed contra illos quæritur, quæ sit causa, ꝙ iam liberatus iterum relabitur in pœnam, quia apud iustũ iudicẽ, si aliquis satisfecit pro reo & iudex satisfactionẽ acceptauit: iam iniustũ est reũ iterum in pœnam reuocare. Hoc quoq; dictum minime probant, auctoritas quoq; omnino impertinens est proposito. Nõ.n. uult Chryso. ꝙ ex dei misericordia continuo relaxatur aliquid de pœna damnatorum, postquam inflicta est, sed ꝙ ex dei misericordia non tanta infligitur, quantum meruit suo paccato. Punit. n. deus circa condignum. Etiam contra istam opinionem allegat Alber. auctoritates canonis, illam. s. Iob. 15. de damnato. Non recedet de tenebris: ramos eius arefaciet flamma, & auferetur spũ oris sui, non credit errore frustra deceptus, ꝙ aliquo precio redimendus sit. Item prouer. 6. zelus, & furor uiri non parcet in die uindictæ, nec acquiescet cuiusquam precibus: nec recipiet pro redemptione dona plurima. ¶ Ideo est tertia opi. Guil. altisiodorens. quæ dicit, ꝙ pęna damnatorum per ecclesiæ suffragia nec minuitur, nec suspenditur, prosunt tamẽ damnatis, ut tollerabilior sit eorum damnatio: quia per suffragia confortantur, ut leuius ferre possint ignis incendium. Sicut quando quis pondere magno grauatus lassitudine debilitatur, si quis in faciem eius fundat aquam frigidam, ille pondus, quod portatur, in nullo alleuiat: & tamen portantem ad leuius sustinendum confortat, & refrigerat, & in hoc sensu dixit diuitem guttam aquæ petere, ut refrigeretur. ¶ Sed contra hos argui potest, sicut contra priores, quia si certum suffragium tribuit confortationem certi gradus, duplex suffragium præstabit duplicem confortationis gradum, & sic possent tantum multiplicari suffra-

Alber.

Psal.

Iacob. 2.

Alber.

Iob. 15.

Guil. R.

Luc. 16.

gla, & per ea confortatio, quod nihil damnatus sentiret de pœna. ¶ Preterea cõ-
tra hanc opi. & omnes eius modos arguitur quod uiuorum suffragia dam-
natis simpliciter non prosunt. Primò per uerbũ Abraæ, quod respondit di-
uiti aquæ guttá ad linguæ refrigerationẽ petenti. Chaos magnum firmatum
est inter nos, & uos &c. & præmisit. Tum recepisti bona in uita tua, & simi-
liter lazarus mala. Nunc aũt hic consolatur: tu uerò cruciaris. Ex quo pa-
tet: quod tãtum chaos mediat inter damnatos, & cæteros, quod ẽt minimũ cõpassio
nis suffragiũ a sanctis ad damnatos non possit deriuari. Si enim suffragium
negatur a patre Abraam iam domestico dei, & consimiliter a sancto lazaro,
quomodo poterit ad eos deriuari suffragium a uiatoribus mortalibus poten
August. tibus deficere? ¶ Præterea beatus Aug. Si scirem inquit, patrem meum in in
ferno, non plus orarem pro ipso, quã pro diabolo. Et 21. de ciuita. dei cap.
24. Si ecclesia esset certa de aliquibus hic in uita constitutis, quod essent in ignẽ
mittẽdi æternum: pro eis nõ oraret. Hoc autem stultum foret, & fatuum præ
termittere, si orationibus, & suffragijs uiuorum pœna damnatorum: aut
Grego. tolli posset, aut minui. ¶ Item beatus Grego. 24. mora. & satis cõcordat bea
August. tus Aug. loco allegato. Eadem causa est, cur non oretur tunc (.s. post diem
iudicij) pro hominibus æterno igne damnatis, quæ nunc causa est; ut non
oretur pro diabolo, angelisq; eius æterno supplicio damnatis, quæ etiã nũc
causa est, quod sancti non orant pro infidelibus, impijsq; defunctis, quia de eis
utiq;, quos damnatos æterno supplicio iam nouerunt: ante illum iusti iudi-
dicis conspectum, orationis suæ meritum cassari refugiunt. In inferno igi-
August. tur damnatis suffragia non prosunt. ¶ Item ex Aug. uerbis magister distin.
95. quarti, elicit quod qui sine fide operante per dilectionem, eiusq; sacramen-
ta de corpore exierunt frustra illis a suis, huiusmodi pietatis officia impen-
duntur, cuius cum hic essent, pignore caruerunt, non misericordiam sibi the
saurizantes, sed iram: sed omnes damnati sunt huiusmodi, quare suffragia eis
a uiuis impensa non prosunt. ¶ Seruit ad idem ratio duplex, Prima, quia
iustitiæ obuiat manente peccato: pœnam illi correspondẽtem minui. Manet
autem peccatũ, nec unquam minuitur, seu remittitur damnatis: quia remis
sio peccati non fit nisi per gratiã, cuius damnati capaces non sunt, neq; ha-
bere possunt uoluntatẽ bonam, quia obdurati sunt in malo, & si bonum uo-
lunt, non tamẽ bene: quia semper deficit principalissima finis circumstantia:
& adest peruersa, quæ seipsos finem constituunt: quippe seipsos diligunt sup
omnia, & odiunt deum iuxta illud. Superbia eorũ, qui te oderunt, ascendit
semper. Si igitur damnatus immobiliter manet in peccato: stat immutabili-
ter pœna tali peccato debita, quia pœna ordinat culpam, ne in uniuerso sit de-
decus culpę sine decore iustitiæ, per pœnam ordinantis culpam, ut deducit
Ansel. beatus Ansel. ¶ Secunda ratio, sublata communione uiuorũ ad mortuos:
tolluntur & mutua suffragia, sed uiuorum ad damnatos nulla est cõmunio:
& per consequens uiuorum suffragia ad damnatos deriuari non possunt. Sũt
enim damnati extra uinculum charitatis, secundũ quam solum opera uiuo-
S. Tho. rum continuantur defunctis. Et additur tertia ratio secũdum sanctum Tho.
in 4. scripto distinctio. 95. q. 5. ar. 2. Nam damnati sunt totaliter in ter-
mino quantum ad animã, & extra uiã, recipientes ultimam pro meritis re-
tributionem: sicut & sancti, qui sunt in patria. Quod enim restat de pena uel
gloria corporis hoc eis rationem uiatoris non præbet, cum gloria essentia
liter, & radicaliter existat in anima simul, & miseria damnatorum: & ideo
non põt pęna eorum diminui: sicut nec præmiũ sanctorum augeri quantum
Tho. ad gloriam essentialem. Est ergo opinio prædicta, ut dicit beatus Tho. ubi
supra præsumptuosa: utpote sanctorum dictis contraria, & uana nulla aucto

ritate fulcita; & irrationabilis, propter rationes iam contra eam inductas. ¶ Est igitur alia opinio beati Thomæ & cæterorum doctorum communiter, qui tenent, quod suffragia uiuorum non prosunt damnatis quantum ad pœnas peccatorum pro quibus damnati sunt quouismodo releuandas, nec quoad pęnam damni: neq; quoad pœnam sensus. Quoad pœnam damni, quæ est carentia uisionis diuinæ essentiæ, nam huius pœnæ ablatio non potest fieri nisi per collationem uisionis diuinæ sicut in alijs priuationibus. Siquidem priuatio a subiecto non tollitur nisi per positionem habitus oppositi. Non enim ab homine aufertur cæcitas, nisi per positionem uisus. Positio autem uisus diuinæ essentiæ beatificat; secundum illud Iohannis. 17. Hæc est uita æterna, ut cognoscant te solum deum uerum &c. Cognoscant inquam clare, & intuitiue, quæ cognitio uisio appellatur. Hæc, quia secundum quéq; gradum beatificat: sicut & gratia secundum quemq; gradum gratificat, ideo secundum quéq; gradum tollit damnationem. Quoad pœnā sensus, consistit in aliquo positiuo reali afflictiuo sensus damnati, siue corporis: siue mentis, & maxime mentis, quæ secundum. Aug. 11. de ciuit. dei. c. 3. uerissime sensus dicitur, qualis est pęna ignis, & uermis. Neq; enim illa tollitur, uel minuitur per suffragia uiuorum in damnato, quantum ad eam, quæ infligitur pro peccato mortali, quia illa est æterna: dicente Christo. Discedite a me maledicti in ignē æternū, qui paratus est diabolo, & angelis eius Matth. 25. Quod uerbum pertractans beatus Aug. 21. de ciuit. dei, ait. Nimiæ præsumptionis est dicere cuiquam ipsorum æternum supplicium non futurum, quos deus ituros dixit in supplicium æternum. Et Esa. Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur. Notanter autem dictum est quantum ad pœnas illorum peccatorum, pro quibus damnati sunt. s. mortalium: quia de uenialibus peccatis, & mortalibus hic remissis quoad culpā nō quoad pęnam satisfatoriam tenet Sco. in suo quarto dist. 21.q.1. quod eis etiam in inferno non debetur nisi pœna temporalis, cum uenialis culpa sufficienter punitur pœna temporali, & pœna mortalis æterna, dimisso mortali per pœnitentiā mutatur in tēporalē: illa igitur temporali soluta nihil remanet soluendum. ¶ Quod dictum etsi probabile est quoad peccata mortalia, & uenialia hic dimissa: tamen pro ueniali, cū quo quis moritur non dimisso quoad reatū culpæ non uidetur uerū, quia cū tale peccatum quoad culpā continuatur perpetuo sicut & mortale, nō pōt tolli pœna manente culpa: Non aūt tollitur culpa uenialis, sicut nec mortalis post hanc uitā in dānatis, quibus semper placet, & nunquam displicet culpa, displicentia debite circūstantionata circūstantia finis, quæ requiritur ad remissionem culpę. Hanc aūt habere nō possunt obstinati in inferno, igitur nō potest tolli, aut minui pœna nō dimissa culpa. Si ergo opinio illa uera est quātū ad pœnam hic dimissam quoad culpā: posset probabiliter dici, quod quātū ad illa proficerent damnatis uiuorū suffragia. Nā cū dānati pro illis peccatis possunt satisfacere patiendo tpalē pœnā in inferno, ita pro eis posset quis satisfacere tpaliter in uia. Satisfactio .n. tpalis nō pōt fieri ab uno pro alio. ¶ Verum quod oppositum æque probabiliter pōt sustineri: scilicet quod stante positione prædicta unus nō pōt satisfacere pro alio cū quo nō habet aliquam communionē. Viuorum autē cū dānatis nulla est communio, ut dictū est, nec secundum prędicta ipsi meruerunt in uia, ut eis prodessent suffragia post mortē. Et hoc sentire uidetur Richar. de media uil. in. 4. dist. 95. q. 2. ¶ Per hæc ad rōnes primæ opinionis. Ad primam auctoritatem Aug. in enchi. In qua se fundant iurium glosatores, & quidam alij doctores, dicendū, quod diuisio beati Aug. quam ibi ponit, non est quadrimembris, sicut ipsi sentiunt, sed trimēbris. Nā ijdem sunt me-

An in aliquo sensu cōcedi possunt suffragia uiuorum prodesse damnatis.

Pœna sensus & damni in quo cōsistit.

diocriter boni, & mediocriter mali, illi scilicet qui decesserunt in gratia cũ peccato ueniali, aut cum debito pœnæ pro peccatis mortalibus hic per pœnitentiam quoad culpam dimissis, nam mediocriter bonus est etiam mediocriter malus. Quod satis clare patet ex uerbis beati Aug. Nam ponit tantũ tres modos uiuendi: ait enim: Est quidam uiuendi modus nec tam bonus, ut non requirat ista scilicet suffragia post mortem, nec tam malus, ut ei illa non prosint post mortem. Ecce primus modus uiuendi. Sequitur. Est uerò talis in bono; ut ista non requirat, & est rursus talis in malo ut nec his ualeat (cum hæc uita transierit) adiuuari. Primum ergo modũ uiuendi contra mẽtem beati Aug. diuidunt in duos: cum sit tantum unus modus uiuendi medius, inter duos extremos. Vnde extremus est talis, qui non indiget iuuari. Alius extremus, qui non potest iuuari. Medius, qui indiget, & potest, & ille est mediocriter bonus, quia potest, & mediocriter malus, quia indiget iuuari. Item qui est mediocrirer bonus, aut est aliquantulum malus: uel omnino non malus. Si secundũ, tunc est ualde bonus, nihil omnino hñs mali seu debitæ maliciæ, culpæ nec pœnæ. Si primum habetur propositum. Sic de mediocriter malo, aut habet aliquid bonitatis: & sic est mediocriter bonus aut nihil bonitatis: & sic est ualde malus. Et hoc etiam patet, quia Aug. resumens dictam diuisionem circa finem ca. iterum ponit tantum tria membra, ut dicit. Cum ergo sacrificia siue altaris, siue quorũcunq; eleemosinarũ pro baptizatis omnibus defunctis offeruntur: pro ualde bonis gratiarũ actiones sunt, pro non ualde malis propitiationes sunt, pro ualde malis, & si nulla sunt adiumenta mortuorum, qualescunq; cõsolationes uiuorum sunt. Vbi non ualde malos nominat, quibus prosunt suffragia, nec inter illos distinguit, Hoc ẽt sentit Durandus in suo. 4. Absurdũ ẽt uidetur, quod illi dicunt, per ualde malos intelligi, qui fidẽ non habuerunt: quia paruuli decedentes in solo originali fidem non habuerunt, & tamen non fuerunt magis mali, quam fideles damnati, qui multa mortalia commiserunt, quod etiam pœna ostendit, cũ illi tantum pœna dãni, isti pœna damni, & sensus puniuntur. Maior autem pœna maiorem arguit maliciam, quia pœna correspondet culpæ. Et si dicerent per ualde malos intelligi infideles adultos, qui etiam infidelitate peccata actualia addiderunt, & fideles grauioribus peccatis obnoxios, tunc sequitur, quòd decedentes in originali tantũ, nõ essent ualde mali, & sic prodessent eis suffragia secundũ Augu. cõsequẽs falsum, quia non hñt nisi pœnã dãni, quæ ut præmissum est, nec tolli põt nec minui, nisi per collationẽ beatitudinis, quæ repugnat dãnatis. Quod aũt dicit Aug. ꝙ quibus ꝓsunt suffragia, ad hoc ꝓsunt, uel ut sit plena remissio, uel certe ut tollerabilior sit eorũ dãnatio. Respondetur, ꝙ ibi accipitur damnatio large, pro qualibet punitiõe ad quã aliquis est iudicatus, secũdũ quã acceptationẽ includit ẽt pœnã purgatorij. Vnde & beatus Greg. dicit, ꝙ eodẽ igne purgantur boni, quo reprobi puniuntur. Et in alijs cõibus locutionibus dicimus aliquẽ cõdẽ-

V nari ad certam pecuniariã pœnã: siue ad aliquod tẽporale suppliciũ. ¶ Ad illud de Machabęis dicendũ secundũ Tho. uel quòd illa donaria inuenta sub tunicis mortuorum non fuerunt accepta in reuerentiam idolorum, sed iure belli eius debebantur, tamẽ per aliqualem auaritiam uenialiter peccauerũt, ideo non fuerunt in inferno, & ita suffragia eis poterant ualere. Vel probabilius, ꝙ in ipsa pugna uidentes sibi imminere periculũ: peccatũ suum cognouerunt, & pœnituerunt: secũdũ illud Ps Cũ occideret eos quęrebant eũ: & ita peccatũ remissum fuit per pœnitentiã: & per consequens nõ fuerunt in inferno: sed purgatorio. ¶ Ad aliud de sancto Machario, & capite inuento: dicẽdũ, ꝙ illud adiutorium, non erat ad pene diminutionẽ: sed ad hoc solum ut ibi-

dem

Margin notes: August. — August. — August. — August. — August. — De Machabæis. — De capite inuento a Macario.

dem dicitur: ꝙ eo orante concedebatur eis ut mutuo se uiderēt:& in hoc aliquod gaudium non uerum:sed phantasticum habere dicuntur, dum impletur illud quod desiderant. Sicut & dæmones gaudere dicuntur, dū ad peccata pertrahunt homines, quamuis per hoc eorū pęna nullatenus minuatur. Sicut nec angelorū gaudiū minuitur, dum nostris malis cōpatiuntur. ¶ Ad illud de Traiano pōt dici, ꝙ ad preces B. Greg. Traianus fuit ad uitā reuocatus:& ad statū uiatorū:& ibi gratiam consecutus, per quā peccatorū remissionem obtinuit, & per consequens immunitatem a pęna, sicut apparet in omnibus illis, qui fuerunt miraculose resuscitati: quorū plures constat idolatras,& damnatos fuisse. De his omnibus similiter dicere patet, ꝙ nō erāt in infernum deputati finaliter:secundū pñtē iustitiā propriorū meritorum: sed secundū superiores causas, quibus pręuidebantur ad uitā reuocandi, de eis aliter disponendum erat. Et ita diffinitiua,& irreuocabili sententia Traianus damnatus non fuit, quæ sola facit quē damnatū, uel dicitur ꝙ anima Traiani fuit simpliciter liberata per absolutā dei potentiā. Quod aūt dicitur animas dānatorū iuuāri non posse, intelligitur secūdū legē communē. Vel dicunt alij, ꝙ anima Traiani nō fuit simpliciter liberata a pœna inferni:sed pęna eius fuit suspensa ad tps. s. diē iudicij. Nec tñ oportet: ꝙ hęc fiāt oībus per suffragia ecclesiæ:quia alia sunt quę legi cōi accedunt: & alia, quę singulariter ex priuilegio alicui conceduntur. Alij dicunt: ꝙ liberatus fuerat a pœna sensus, non damni. Sed qualitercunq; dicatur, hæc duo stabunt. Primū: ꝙ de potentia absoluta deus posset omnes damnatos beatificare. Secundū, ꝙ de lege communi in inferno nulla est redemptio neq; quoad pœnæ ablationem neq; eorum diminutionem: & hoc quoad peccata in uia non dimissa. ¶ Ad penultimum dicitur, quòd quantum ad hoc magis acceptatur suffragiū pro mortuo, quam pro uiuis in mortali existentibus, quia magis indigent, cum sibi non possint auxiliari, sicut uiuus potest. Sed quantum ad hoc uiuus est melioris conditionis, quia potest transferri de statu peccati mortalis ad statum gratiæ, quod de mortuis fieri non potest: ideo non est eadem ratio orandi pro mortuis, & uiuis. Et est aliqua ratio orandi pro uiuis existentibus in mortali: quæ non habet locum in mortuis. ¶ Ad ultimum negetur consequentia, quia non est simile. Tum, quia damnati pœna augeri potest, manente sua difformi uoluntate, quia punitur citra condignum. Sed ea manente potest minui: quia ut dictum est manente culpa, pœna illi correspondens culpæ non potest tolli, aut minui secundum diuinam iustitiam, pęnam pro culpa ordinante. Sed culpa in damnatis semper manet. s. uoluntas peruersa contra deum. Ideo sicut opus bonum ab alio factum, & ad suffragium damnati ordinatum, non minuit eius pœnam, multominus per opus bonū quod quis facit non pro ipso, sed occasionaliter ex eius doctrina ipse iuuari pōt. Tū quia pęna infligitur Arrio pro peruersa sua doctrina, quæ merito augetur propter nouū malū ex ea cōsequēs: sed propter sanā doctrinā, quā dānatus reliquit in terra, nō punitur: ergo ex bonis sequētibus nulla pœna minuitur. ¶ Vel breuiter dicitur: ꝙ ideo non est simile: quia dānatus est in statu in quo pęna eius nō pōt minui propter uolūtatis obstinationē. Pōt aūt augeri, quia nunquā pōt usq; ad cōdignū, secūdū iustitiā dei strictissimā puniri. ¶ Si dicis, quāuis nulla pęna tali remittitur, tñ aliquod bonum sibi conferendū est propter bona, quæ occasione suorū præcedentiū operū fiunt. Sicut beatitudo accidentalis sanctorū augetur propter bonū, quod ex eorū occasione agitur. Respondetur: ꝙ sicut merita æternæ uitæ (quibus damnatus meruit, dum in gratia fuit) per peccatum mortale superueniens moriuntur, nec aliquid præmij consequuntur post mortem in beatitudine, propter

peccati mortalis obicem, quem uoluntarie obtendit, & quo impediuntur, ne consequantur beatitudinem, ac præmiorum ipsis meritis correspondere debentibus se reddiderunt incapaces: ita & præmiorum accidentaliũ. Vnde nullum bonum irrenumeratum, nisi is, qui remunerari deberet, impedimentum remunerationis sponte præberet: sicut & in proposito. ¶ Vel potest dici: ꝙ si damnatus bona remuneranda facit, deus futurorum præscius, illa retribuit in præsenti uita. Vnde dixit Abraam diuiti refrigerium petenti. Filij recor. quia rece. bona in ui. tua. Non sic in beatis, in quibus, radix boni operis manet, scilicet charitas, ideo sunt maioris boni capaces. In damnatis autem manet iniquitas, & perpetuum dei odium immobiliter perseuerans, propter quod capaces sunt maioris pœnæ, & iustæ ab omni dei speciali dono, & beneficio nouo conferendo sunt seclusi. Vnde præceptum est ministris perabolice, ut hominem sine nuptiali ueste ad nuptias ingressum; ligatis manibus, & pedibus proijcerent in tenebras exteriores: per quod significatur desertio damnati ab omni subsidio, & suffragio, & immobilitas in malo. ¶ Ponit tamen Alber. unum modum quo ut dicit sustineri posset suffragia ecclesiæ ualere damnatis, unde dicit; ꝙ uermis consciẽtiæ de tribus remordet, scilicet de peccato a seipso commisso, secundo de bono a seipso om sso, & tertio de bono, cuius ipse potuit esse causa, ut fieret ab altero. De primis duobus, quia præterita sunt, nulla est pęnæ mitigatio. De tertio & crescit, & mitigatur. Si enim per malum suum causa est mali in alio: totiens crescit uermis, quotiens crescit, & dilatatur malum illud in alijs, quos inuoluit. Si autem causa fuit, ut bonum fieret per alios, totiens descrescit uermis, quotiens bonum illud multiplicatur. Decrescit, intelligo non quantum ad tristitiam uermẽ consequentem, quæ infuit, sed a tristitia, quę infieret, si bonum illud non multiplicaretur. Per hoc autem nulla pęna minuitur, sed aliqua pęna accidentalis, ne fiat, impeditur. ¶ Sanctus Tho. etiam tangit unum modum, quo suffragia possunt proficere damnatis: non, quantum ad pœnæ interruptionem, uel diminutionem: sed quia ex huiusmodi suffragijs eis aliqua doloris materia subtrahitur, quæ eis adesse posset, si ita se abiectos conspicerent, ꝙ sui pro eis nullam curam haberent: sed hoc ipsum beatus Tho. reprobat, quia secundum communem legem ibi sunt spiritus defunctorum, ubi non uident, quæcunq; agunt, aut eueniunt in ista uita, ut dicit August. in de cura pro mortuis agenda. Quod præcipue uerum est de damnatis, & ita non cognoscũt quando pro eis suffragia fiunt, nisi supra communem legem aliquibus damnatorum illud reuelaretur, quod omnino incertum est. Vnde tutius est inquit, simpliciter dicere, ꝙ suffragia non prosint damnatis, nec ecclesia intendit pro eis orare, ut ex auctoritatibus inductis appa- ret. Cui consonat illud Eccle. 9. Quodcunq; facere potest manus tua; instanter operare, quia nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia erunt apud inferos: quo tu properas. Et tantum de illo dubio.

Y

Alber.

Datur modus saluãdi quod suffragia uiuorum prosint damnatis & improbatur.

Tho.

August.

Eccl. 9.

DE GENERE SVFFRAGIORVM QVIBVS iuuantur animæ.

LECTIO LVII.

Quibus suffragijs animę defūctorū iuuari possint.

NVNC de tertio principali scilicet quibus suffragijs animæ defunctorum iuuari possint, & si pluribus, quæ horum magis prosint. ¶ Ad primam huius quæstionis partem beatus Grego. ad Bonifacium (ut 13. quæstio. 2. animæ recitatur) quattuor suffragiorum genera annumerat. ait enim. Animæ defunctorum quattuor modis soluuntur: aut oblationibus sacerdotum, aut precibus sanctorum, aut charorum eleemosynis, aut ieiunio cognatorum. ¶ Per oblationes sacerdotum Missæ celebratio accipitur. Per orationes sanctorum cuiuslibet boni hominis, siue in uia, siue in patria existentes deuota pro defunctis obsecratio. Eleemosyna autem per quemcunq; fiat, dicitur eleemosina chari, quia charus est, qui beneficium impendit. Signum enim dilectionis exhibitio est operis: secundum eundem Homel. 30. Sic a quibuscunq; fiant ieiunia, aut aliæ corporis afflictiones, cogniti sunt eorum, pro quibus fiunt carnales, uel spirituales. Dicitur nempe cognatus quasi connatus: quia ui amoris ei agglutinatur, & quasi connascitur anima defuncti tāquam ueri amici. ¶ Sunt autem hi quattuor modi generales, ad quos omnes alij reducuntur. Vnde ad ieunium omnes carnis afflictiones, ut uestiū asperitas, disciplinæ, peregrinatio, labor corporalis, & quæcunq; ad corporis afflictionem assumuntur, pertinent. Ad eleemosinas reducuntur omnia opera misericordiæ, corporalia, & spiritualia. Ad orationē reducūtur omnia spiritualia exercitia: ut meditationes sanctæ, gratiarum actiones, theologiæ studium, ac contemplationes. Ad oblationes sacerdotum omnia sacrificia, & oblationes, quæ immediate deo, aut cultui diuino, ac ecclesiæ ministris applicantur, ut sunt oblationes pecuniæ, cereorum, animalium, ornatuum, & similium. Beatus uero Aug. in lib. de cura pro mortuis agenda (habetur. 13. q. 2. non ęstimemus) tria annumerat: omittens ieiunium cognatorū, unde ait. Non ęstimemus ad mortuos pro quibus curam agimus, peruenire, nisi quod pro eis, siue altaris, siue orationum, siue eleemosynarum sacrificijs solenniter supplicamus, & sequitur. Corpori autem humano quicquid impenditur, non est pręsidium salutis, sed humanitatis officium: secundum effectum (alias apostolum) quia nemo unquam carnem suam odio habuit. Ad horum intellectum notandum ꝙ (ut docet beatus. Tho. in 4. scripto di. 45. q. 6. arti. 1.) suffragia uiuorum prosunt defunctis: secundum ꝙ uniuntur uiuentibus charitate, & secundum ꝙ intentio uiuentium refertur ad mortuos. Et ideo uniuersa opera possunt suffragari mortuis, quę pertinent ad communicationem charitatis, uel ad directionem in alterum intentionis. Eapropter uniuersa opera bona, qui ex charitate fiūt omnia quoq; quæ ex intentione, & intuitu subueniendi (quia quasi pro illis ex personis defunctorum) fiunt eis proficiunt. Ad charitatē autem (præcipuæ eucharistiæ oblatio) pertinet, quia est sacramentum ecclesiasticæ unionis, continens illud, in quo tota ecclesia unitur, & solidatur. s. Christū: unde eucharistia est quasi quædam charitatis origo, seu uinculum. Eleemosina uero ad charitatem pertinet tanquam eius effectus: est. n. præcipuus eius

A

Grego.

Conc. Trid. Sess. 22. c. 2.

August.

Ephe. 5.

effectus. Sic ista duo eucharistia, & eleemosyna ex parte charitatis præcipue mortuis, suff agantur. ¶ Ex parte uerò intentionis in mortuos directæ præcipue ualet oratio, quia secũdũ suã rõnẽ non solũ dicit respectum ad orãtẽ sicut cætera opera, sed directius ad eum pro quo oratur. ¶ Ieiunium uerò, quia in rõne sua nõ cõtinet quod ad charitatẽ, uel ad intentionis directionẽ pertinet, sed hæc sunt ei quasi extrinseca, propter quod ẽt Aug. nõ posuit: ideo ad utrumq; põt reduci. Et quia ex charitate põt assumi, & quia corporis afflictiuum est, põt tanquã pænale opus satisfactorium pro pænis defunctorum ex eaundem personis domino offerri. Et hoc respectu tribus prædictis secundum Aug. positis annumerauit Grego. ieiunium quasi suffragij genus quartum. Nec incassum, quoniam cum animæ, in purgatorio non nisi satisfactorias pænas soluunt, quibus solutis, suffragijs non indigent multũ iuuantur, dum pro eis opus pænale (quale est ieiunium) deo offertur. Opus enim pænale eo, ꝙ pænale, satisfactorium est ¶ Ex his patet responsio ad primam partem quæstionis: scilicet quibus suffragijs animæ defunctorum iuuari possunt. Vnde respondetur breuiter: ꝙ omnibus operibus bonis: nã omnia opera bona fieri possunt ex charitate. Sic etiam omnia opera bona possunt eis applicari ex intẽtionis directione. Potest enim quodcunq; opus

B fieri ea intentione, ut prosit spiritibus defunctorum. ¶ Pro responsione ad secundam partem. q. scilicet quæ opera magis prosint liberationi defunctorum. Aduertendum, quòd suffragia habent effectum uel ex genere operis, uel ex dispositione operantis. Ex genere operis illa præcipuæ, uel magis suffragantur defunctis, in quibus concurrunt plures, uel pauciores rationes de supradictis. Ex operante uero illa magis proficiunt: quæ ex persona magis accepta (propter maiorem charitatem, aut deuotionem, aut aliam dispositionem, & maius meritum operantis) impenduntur. Meritum dico, uel operantis personale uel ecclesiæ totius generale, cuius personam operans in suo ministerio repræsentat, ut tangit Sco. in suo quodli. q. 20. circa principium. ¶ Item potest opus suffragij ualere uel ex parte operantis principalis tale opus fieri procurantis, ut testatoris, fundatoris, uel alterius opus fieri mandantis, petentis, uel ordinantis. Vel ex parte opus huiusmodi exequentis: ut testamentarij amici familiæ opus facientis &c. Hanc distinctionem alij sic exprimunt, & in idem redit. Suffragiorum quædam proficiunt ex operante tantum: alia opere operato: alia simul ex opere operato, & operante. Ex operante tantum, quæ ex sola dispositione, & acceptatione agentis acceptantur a deo: ut sacrificia ue. te. & opera non priuilegiata, quæ quisq; ex spontanea uoluntate operatur. Ex opere operato, quæ ex ipso opere exhibito etiam circumscripta dispositione operãtis quantum ad eius esse acceptum habẽt suum effectũ: ut est sacrificium altaris, & ecclesiæ sacramẽta, quæ effectum habent ex institutione Christi, nõ ex dispositione ministri offerentis, uel dispensantis, de quo sup. lec. 25. & in alijs pluribus locis. Sic non est impium sentire de oratione dominica, de horis canonicis, & alijs orationibus, quas ecclesia dicendas instituit, quę quandam uim accipiunt ex parte diuini, & ecclesiastici mandati, ut dicit Gers. Cancel. paris. in trac. de oratione. Ita sunt quædam, quæ effectum sortiuntur ex priuilegio, ut indulgentiæ uel similia. Item sunt opera, quæ etiam ualent ex opere operato, non ex sua institutione sicut sacramenta: sed ex effectu ex ipso opere accedente: sicut eleemosina pauperum indigentiam releuãte: sequitur oratio eorundẽ pro anima defuncti ad deũ pro eo, cuius intuitu fiũt:

C ut dicit beatus Tho. ¶ Ex his põt responderi ad hanc quæstionis partem magis ad particularia descendendo per aliquas propositiones. ¶ Prima.

Inter

Margin notes: August. — August. Grego. — Suffragia habent effectũ ex gñe operis uel ex dispositione operantis. — De oratione dominica. — Ad dubiũ respondetur multis propositionibus. — Tho.

Inter omnia mortuorum suffragia quantum ad liberationem defunctorũ, excellit eucharistiæ oblatio per manus sacerdotum, ecclesiæ ministrorum. Hæc propositio est de mente Aug. Grego. magistri, & cæterorum, qui inter defunctorum suffragia primo loco ponunt altaris sacrificium. Et potest illud ostendi rationibus, & exemplis. Ratione: nam illa magis suffragantur defunctis: in quibus principaliores, & plurales rationes suffragandi concurrunt: ut statim supra dictum est. Sunt autem rationes secundum supradicta charitatis communio: intentionis directio: meritum, & pia supplicatio: & hoc tam ex efficacia operis operati, quã operis operantis: & hoc uel eius, qui operatur, uel eius, in cuius persona: uel eorum, ex quorũ personis operatur. Omnes illæ rationes perfectissime concurrunt in sacrificio altaris. Cum enim sacramentum eucharistiæ sit sacr̃m ecclesiasticę unionis, continens Xp̃m, in quo tota ecclesia unitur: sitq; origo quædam, & fomentum charitatis, ut dictum est: manifestum est: ꝙ in effectu huius sacrificij omnis communicant: qui cum capite Xp̃o & inter se per charitatis uinculum uniũtur. Nam hanc unionem non solum solidat, & conseruat, sed etiam expresse significat, ut dicit Aug. in de sacramentis fidelium: & allegat magister distin. 8. quarti. Vnus panis, & unum corpus ecclesia dicitur, pro eo, ꝙ sicut unus panis ex multis granis cõponitur: sic ecclesia ex multis fidelibus charitate copulante connectitur. Huius unionis etiam corpus Xp̃i sumptum de uirgine est sacramentum. i. significatiuum: quia sicut corpus Xp̃i ex multis membris purissimis, & immaculatis constat: ita societas ecclesiæ ex multis personis a criminali macula liberis aggregatur. Propter ꝙ etiã sacramẽtum illud communio nuncupatur, quia eius beneficium communicant oẽs ecclesiæ uniti, non solum qui in terris uiuunt: sed etiam, qui trãsierunt: & q iam beatitudinẽ adepti sunt: & qui in uia purgationis ad eam tendunt. Vñ dist. 9. quarti, & habetur de conse. dist. 2. quia passus. §. Ita dominus nr̃. dicit. Nulli ambigendum est, tunc quemquã corporis, sanguinisq; domini participem fieri, quando Xp̃i membrum efficit, nec alienari ab illius panis calicisq; consortio, etiam si antequã panẽ illum edat & calicem bibat, de hoc sęculo in unitate corporis Xp̃i constitutus abscedit: quia illius sacramenti beneficio nõ priuat, q̃n illę in hoc, q̃d sacr̃m illud signat, inuenitur. In huius rei testimoniũ hostia sacra in tres partes in altari diuidit: ut significetur effectũ eius p̃ticipare: & q in beatitudine: & qui in purgatorio, & qui in hoc sęculo delitescunt, de quo infra latius tractabit. Nullum ergo opus tantum prodest defunctis per communionem charitatis: quãtum eucharistiæ oblatio, quæ huius communionis signũ est, fomentum, & origo. ¶ In hac etiam oblatione intentio dirigitur non solũ ad uiuos, sed etiã ad mortuos. Intentio dico, non solum ministri celebrãtis: sed ecclesiæ uniuersalis, quæ memoriam defunctorum in missa fieri instituit, eiusq; personam sacrificans minister gerit. In huius officij commissione sacerdotali. s. ordinatione, dicitur accipere potestatem offerendi pro uiuis & pro mortuis. Est ergo nuncius ecclesiæ ad Deum orando pro mortuis, quare personam repræsentat ecclesiæ se mittentis. Est etiam ibi ratio meriti. Nam si probatur, quia opus aliquod meritorium est in ecclesia, siue gloriæ, siue gratię, siue remissionis culpę, aut pęnæ, poterit ne aliquid esse magis meritorium illo sacrificio. In hoc enim illius unici, & perfectissimi sacrificij fit memoria, & inuocatio, per cuius uirtutem cœli aperti sunt, gratia datur, per quam solam opera nostra esse possunt meritoria omnium peccata hominum remittuntur: ac cœlestis gloria nostro peccato perdita redonatur. Ipse enim qui in hoc sacrificio patri offertur: clauis est Dauidis, qui claudit, & nemo aperit:

Ad defunctorũ liberationem excellit eucharistiæ oblatio.

August.

Charitatis communio.

Intentionis directio.

D

aperit,

Apoc. 3. aperit, & nemo claudit. Apocal. 3. Ipse fons gratiarum & caput ecclesiæ, de
Psalm. 132. quo solo gratia fluit in barbã Aaron descendens in oram uestime nti. Psalmo 132. De eius nanq; plenitudine omnes accepimus, gratiam pro gratia.
Iohan. 1. Ioh. 1. Ipse est quem Deus pater fecit peccatum pro nobis 2. Cor. 5. Idem
2. Cor. 5. sacrificium quo omnium peccata hominum expiantur. Ipse est sine cuius unione (quam hoc sacrificium præstat) nemo gloriam in cœlo consequitur ipso dicente. Nemo ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo: filius hominis, qui est in cœlo. Ioh. 3. Nec potest, aut unquam potuit post primi hominis lapsum, opus aliquod gratum esse Deo patri, & acceptum, nisi in uirtute huius sacrificij uespertini, in fine huius sæculi oblati. ad Col. 1. Complacuit per eum reconciliari omnia in ipso pacificans per sanguinem crucis eius, siue quæ in terris, siue quæ in cœlis sunt. Et ideo sacramentũ illud sacrificium dicitur, & eucharistia. Sacrificium propter peccatorum remissionem: eucharistia propter gratiæ infusionem. Est autem ibi ratio meriti, non tam ex operante quam ex opere: non enim solum effectum habet expiandi peccata ex celebrantis deuotione: sed multomagis ex ipsa oblatione. i. Xpo iterũ in memoriã suæ passionis benedictæ oblato: qui effectus non minuitur per quamcumq; sacerdotis indispositionem, formam & intentionem ecclesiæ obseruantis. Et licet habere effectum ex opere operato commune sit omnibus legis nouæ sacramentis, magis tamen huic appropriatur sacrificio: in quo uere & realiter continetur Christus, sacerdos & sacrificium, seipsum patri repræsentans: & pro nobis offerens in holocaustum, ut deducit apostulus ad Heb. ¶ In hoc quoq; sacrificio est ratio piæ supplicationis; nam in eo fiunt expressæ orationes pro defunctis: & specialiter cõmissis: & generaliter pro uniuersis ut patet ex præmissis. ¶ Hæc autẽ oratio, & supplicatio quæ fit in missæ officio, ceteris omnibus efficacior est: quoniam fit in persona non tantum sacerdotis (ut dictum est) sed etiam specialiter ex personis eorum, qui missam ipsum celebrari ordinauerunt, sit defunctus, ipse dum uixit: sint testamentarij, sint amici, sint circunstantes, sint offerentes. Generaliter uerò ex persona totius ecclesiæ sponsæ Christi unicæ, cuius oratio repulsam non patitur. Ex omnium horum deuotione, & merito efficaciam suam colligit oratio celebrantis. ¶ Præterea, si aliqua oratio priuilegiata est secundum prædicta, uel quia a Christo instituta, aut quia ab ecclesia ordinata: nihil ita sicut missæ officium priuilegiatum esse constat. Hoc enim quoad essentialia a solo Christo institui potuit, & quantum ad superaddita, uidelicet cerimonias, orationes, & cetera ab ecclesia noscitur ordinata. Nihil ibi sonat a sacerdote sua sponte dictatum, sed uerba Christi in euangelio, in consecratione, & dominica oratione: in ceteris uerba proferuntur ecclesiæ. Non enim debet sacerdos uerba sua miscere, aut de suis addere: aut de institutis minuere: sed uerba Christi, & ecclesiæ in eius persona, integre, solicite, & deuotissime personare. ¶ Deniq; quicquid poterit deuotio celebrantis cooperari: in hoc maxime officio exhibetur. Nam qui ad hoc officium celebrans, uel circũstans indeuotum se exhibet, ubi rogo deuotus apparebit. Totius. n. ecclesiæ deuotio in hoc officio

Iohan. 3.

Col. 1.

Pia supplicatio.

E

Scot. colligitur, nutritur, & augetur: ut bene declarat Sco. in 4 dist. 8. q. 1. ¶ Posset etiam exemplis plurimis missæ efficacia in subueniendo defunctis ostendi, quorum nonnulla recitat B. Grego. libr. 4. dialo. 54. & 56. & 57. & alijs

Exẽplis ostẽditur.

Greg. quæ relinquo prædicatoribus inquirenda. Rationem autem efficaciæ idem Greg. allegato c. 57. ponit, quia hæc singulariter uictima inquit ab æterno interitu saluat, quæ nobis mortem unigeniti per mysterium reparat, qui licet surgens a mortuis non moritur, & mors ei ultra non dominabitur: ta-

men

men in ipso immortaliter, & incorruptibiliter uiuens: iterum pro nobis in hoc mysterio sacræ oblationis immolatur. Sed circa hoc occurrit duplex dubium. Primum utrum ad animæ liberationem tantundem ualeat missa a quocumque sacerdote bono, uel malo celebrata. Secundò, utrum intersit aliquid, quale officium dicatur. Requiem uidelicet, uel aliud, de nostra domina, aut de passione domini, aut sancto aliquo. ¶ Ad primum præsuppositis his, quæ supra lect. 26. dicta sunt: respondetur breuiter: quod quantum est ex opere operato, tantumdem ualet missa ad liberationem defunctorum, siue a bono sacerdote celebretur, siue malo. Malum dico, qui in mortali peccato, de quo non penitet, irretitur. Sacramenta enim non ex ministro: sed ex institutione Christi suam habent efficaciam, ut supra dictum est. Ideo dum missa ritè perficitur, fructus, quem ex ui sacraméti operatur, nec minuitur, nec aufertur, dicente B. Aug. in li. de corpore Christi. In mysterio corporis, & sanguinis domini, nihil a bono maius, nihil a malo minus perficitur sacerdote. ¶ Quantum uerò est ex parte operis operantis (& hoc ut gerit personam ecclesiæ, uel vt est instrumentú motum per alium ad celebrandum, quia ut sic nó gerit personam suam, sed personam ecclesiæ, uel ordinantis missam) non impedit malicia sacerdotis plus, quam cuiuslibet alterius non celebrantis: sic enim fructus missæ colligitur ex merito ecclesiæ, resultante ex membrorum deuotione, uel specialiter eius, qui ordinat missam celebrari: de quo late dictum est lectio 27. circa principium. Inquátum verò gerit personam suam propriam malus sacerdos celebrando parú, uel nihil proficit defuncto. Sic enim locum habet uerbum Grego. in pasto. etiam supra allegatum & expositum. Si is, qui displicet ad intercedendum mittitur: irati animus ad deteriora prouocatur. Vnde & qui scienter malú sacerdotem in sua malicia perdurantem ad celebrandum induceret, haud dubium grauiter peccaret. Non tamen leuiter quisquá iudicandus est malus, cum duodecim sint horæ diei, in quarú singula peccator potest per pœnitentiam conuerti, & interior conuersio, ac iustificatio nobis fit occulta. Bonus uerò sacerdos deuotè celebrans multum cooperatur liberationi animæ defunctę, quoniam si multum ualet oratio iusti assidua, secundum sententiam Iacobi Apostoli, etiam vbicumq; fiat, quanto magis quando fit in missa, & tanto iungitur sacramento. Ideo ceteris paribus, & secluso pusillorum scandalo, magis optanda est, & procuranda missa boni sacerdotis & deuoti, quam suspecti & uagi. Hęc sunt de intentione doctorú B. Thom. in 4. scrip. dist. 45. q. 4. ar. 3. & dist. 13. q. 1. arti. 5. simpliciter Scoti dist. 13. quarti q. 2. prope finem. ¶ Ad secundú dicitur, quod in missa duo sunt. s. sacrificium, & orationes. Sacrificium, quod est pręcipuú in missa, idem est in omnibus missis, quæcunq; officia dicantur. Ideo ex hac parte idem ualet defuncto, quodcunq; officiú dicatur, siue requiem, siue de nostra domina. Sed quantum ad orationes, illæ uidentur efficaciores, per quas magis excitatur deuotio orantis, & intentio magis dirigitur ad eos, pro quibus oratur. Et quia in officio requiem, orationes, & laudes ibi dicendæ expressè sonant pro defunctis: non sic in alijs, ideo ex hac parte officium requiem uidetur plus ualere. Potest tamen ex parte deuotionis excitandę plus valere officium de domini passione, aut de nostra domina, aut alio sancto, ad quem celebrans, uel missam dici procurans maiorem habet deuotionem. Similiter propter intercessionem sancti, de quo missa dicitur, & quę ad subuentionem defuncti suppliciter imploratur, potest missa de sancto magis ualere defuncto ¶ Reducuntur etiam ad sacrificij oblationem cetera, quę pro defuncto offeruntur ad Dei cultum pertinentia, vt oleum, cerei, thuraque & cetera, que ad

Vtrú ad aïę liberationé tantumdem ualeat missa a quocúque sacerdote bono, uel malo celebrata.

August.

Grego.

Iacob. 5.

Tho.

F

Si idé fit legere de domina pro defunctis.

Ad oblationé eucharistię pro defunctis reducútur cerei, oleum.

cultus Dei & ecclesiarum ornatum offeruntur. Hinc Damasc. in sermo. de morientibus, docet cereos, oleum & huiusmodi pro defunctis offerri. Dum enim cerei circa altare, feretrum, aut tumulos incenduntur, ex persona defunctorum Christum uerum lumen, & æternum eiusdemq; fidem; quæ lumen est intellectus uiatoris: profitemur. Dum thura incendimus, ex eorum persona Christum una cum patre, & spirituſancto unum solum Deum uerum adoramus. Dum aquam benedictam spargimus, dæmones, ne orationes fidelium impediant: & ne corporibus illedant, fugamus. Sic quæcumq; ad altare offeruntur: siue in pecunia, siue in alijs esculentis, poculentis ac ceteris, uel ad protestationem fidei, uel communionis tanti sacrificij, uel ad sustentationem ministrorum altaris, & ecclesiæ, plurimum ualere animabus fidelium dinoscuntur. Vnde ut allegatum est supra Iudas Machabeus, pecunias misit Hierosolymam offerri pro peccatis defunctorum. Et ita quęcumq; talium ad honorem Dei secundum ritum ecclesię, pro defunctis offeruntur, aut aguntur, ad oblationem sacrificij reducuntur. ¶ Propositio

G secunda. Post sacrificij oblationem multum prodest pro defunctis exorare, ac deuotas preces fundere, maximè eas, quæ fiũt in persona ecclesię, aut quæ sunt priuilegiatæ, ut supra dictum est. Similiter & meditationes sanctę pro defunctis assumptæ studium theologiæ, prædicationes, sacramentorum participationes, eucharistiæ pœnitentię & aliorum. Sicut & quæcunq; meritoria opera possunt quãtum ad meritum defunctis applicari, potest enim quilibet meritum suum, undecunq; acquirat animabus fidelium impartiri, ut infra d cetur. ¶ Propositio tertia. De hinc plurimum ualent eelemosinæ tam corporales, quam spirituales: & illæ non tantum ex dantis deuotione: sed etiam ex pauperum, quibus impenduntur suffragijs, & oratione. ¶ Propositio quarta. Valent demum ieiunia, disciplinę, peregrinationes, & quæcunq; corporis afflictiua pro defunctis assumpta: quia eo quòd sunt pœnalia, sunt pro pœna defunctorum satisfactiua. Pœna nãq; pœnam soluit: minuit, & si sufficit, totaliter liberat. Et tantum de illa quæstione. ¶ Ad quar-

Orationes ieiunia, & elemosinæ quomodo profunt defunctis.

H tam principalem q. Verum indulgentiæ prosint defunctis. Non quærit hæc quæstio de indulgentijs, quas defunctus consecutus est, dum vixit: de his. n. dubium non est, quin plurimum proficiant. Ipsę enim sunt, quæ tollunt pęnam peccatis debitam, quorum debito sublato non remanet in purgatorio pęna soluenda. Sed de indulgentijs, quas uiui defunctis amicis impetrant, uel consequi nituntur Gratia exempli: Papa omnibus contribuentibus tantum ad huius ecclesię fabricam concedit relaxationem trium annorũ: uel partem satisfactionis, aut totius est quæstio: siquis contribuit pro patre suo: vtrum pater defunctus participet huiusmodi indulgentias. De isto sunt opi. apud docto. B. Thom. in quarto scripto dist. 45. q. 6. arti. 2. tenet partem affirmatiuam, tamen sub quadam distinctione, quem sequitur Aug. de Ancona & Antonius parte 3. ti. 23. & plures alij. ¶ Distinguit igitur, quia indulgentię possunt fieri sub duplici forma. Vno modo largiuntur illis, qui certum opus pietatis implent: ut qui visitat ecclesiam sancti Petri: habebit tales indulgentias. Aliquando etiam extenduntur pro illis, pro quibus fit tale opus, ut si hæc sit forma, quicumq; hoc opus pietatis facit ipse, uel alius, pro quo facit, talem remissionem consequitur. Primo modo indulgentiæ non prosunt defunctis, quia non possunt opera pietatis facere, pro quibus indulgentię sub tali forma emanantes conceduntur. Nec uiuus tale opus perficiens, potest fructum indulgentiarum in alios transferre, quia eius nõ est applicare ad aliquid intentionem ecclesiæ, per quam communicantur communia suffragia thesauri spiritualis, unde indulgentię uigorem habent.

Verũ indulgentiæ prosint defunctis.

Thom.

August.

Greg.

Hæc enim applicatio ad Papam pertinet: & ecclesiæ prælatos, potentes cō cedere indulgentias. ¶ Secundo modo proficiunt defunctis, si opus pietatis, pro quo datę sunt indulgentiæ: per facientem mortuis applicatur. Illa enim applicatio fit secundum intentionem concedentis. Non enim est aliqua ratio ait Thom. quare ecclesia possit transferre merita communia, quibus indulgentiæ innituntur ad viuos: & non ad mortuos. Adducit ad hoc rationem, quia meritum totius ecclesiæ est efficacius merito unius personæ: sed meritum personale suffragatur defunctis, ut dictum est: ergo multofortius ecclesię meritum, cui innituntur indulgentiæ. Item indulgentiæ ꝓsunt existentibus de foro ecclesiæ: sed existentes in purgatorio sunt de foro ecclesię. alioquin ecclesiæ suffragia eis non prodessent. Item consuetudo ecclesiæ, dum facit prędicare crucem: concedit, quòd assumens crucem habet indulgentias etiam pro duabus, uel tribus: aliquando per decem animabus tā viuorum, quam mortuorum; quod esset deceptio, nisi mortuis prodessent. ¶ Alia est opinio Hostien. ꝙ indulgentię ex ui indulgentiæ non valent defunctis: cum non sint de foro ecclesiæ. Nam forum ecclesię ligandi, & soluendi, tantum extendit se ad viuentes in terris, dicente domino Petro. Qđcumq; ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlis: & quodcumq; solueris super terram, erit solutum & in cœlis. ¶ Et dicitur notanter ex ui indulgentię: quia opera illa bona, pro qubus indulgentiæ conceduntur: possunt ualere defunctis, sicut alia opera bona, & meritoria: si eis applicantur: non tamen plus ualent propter indulgentias: nec minus, quam si nullę indulgentię essent concessæ. ¶ Et arguunt ad inconueniens: quia sic Papa posset liberare, quemcumque uellet de purgatorio, immo dando plenariæ remissionis indulgentias, posset euacuare totum purgatorium. Semper etiam inueniret causas rationabiles ita pro defunctis, sicut pro uiuis: puta beneficia, & auxilia impendenda necessitatibus ecclesiæ cultui diuino augmentando: hospitalibus pauperibus: & sic de alijs, quæ reputantur causæ sufficientes indulgentias largiendi. ¶ Item tunc ecclesia, & Papa negligenter agerent in tam crebris indulgentijs temporibus nostris concessis, non extendendo illas ad animas defunctorum, per conuenientes clausulas bullis inserendas. De qua tamen tanquam de pia matre præsumendum non est, quòd ita obliuioni traderet filios suos defunctos: maximè cum non esset certior modus liberandi animas a purgatorio: quam per indulgentias plenarias. Sicut enim viuus, qui consequitur indulgentias plenariæ remissionis (si moritur sine recidiua) euolat ut dicunt doctores. Ita defunctus tentus in purgatorio, si pro eo quis indulgentias plenariè remissionis consequeretur, simpliciter liberaretur. Stultè igitur tanti sumptus fierent in exequijs: ac labores in sacrificijs, orationibus, eleemosynis, ieiunijs: quorum quantitas effectuum incerta est: cum per impetrationem indulgentiarum certè liberari possent; & euolare. ¶ Item in omni genere suffragiorum apud beatum Augustinum, uel Gregorium nulla fit mentio de indulgentijs. Cui hæc opinio Hostien. placet: posset respondere ad rationes Beati Thom. Ad primam, quæ quęrit rationem, quare merita communi ecclesiæ per indulgentias possunt a Papa transferri ad viuos, & non ad mortuos. Dicitur, quòd ratio est: quia hæc translatio non fit nisi ratione potestatis clauium iurisdictionis spiritualis. Hæc autem data est tantum quo ad viuos super terram, non quoad defunctos, qui sunt extra ecclesiam militantem, & eius iurisdictionem. Non ergo extendit se ultra restrictione, qua a domino, qui eam dedit, restricta est. ¶ Et per hoc patet solutio secundi, licet enim meritum totius ecclesiæ sit efficacius merito unius

Marginalia: Thom. — Hostien. — Matth. 16. — Aug. — Thom.

persone,

personæ, tamen meritum commune ecclesiæ non est in potestate; sicut meritum personæ quantum ad satisfactionem est in potestate facientis, nam opus satisfactorium personale, est in potestate personæ facientis tanquam suum, ideo potest illud reseruare sibi uel dare alteri cui maluerit, uiuo, uel defuncto. Sed meritum commune ecclesiæ, cui innituntur indulgentiæ, est in potestate Papæ ex commissione Christi quantum ad eius dispensationẽ, quæ limitata est tãtum ad uiuos. ¶ Ad tertium dicitur, ꝙ defuncti non sunt de foro ecclesiæ militantis: nec sequitur: ꝙ ideo ecclesiæ suffragia eis non prosint, quia illa suffragia, qui prosunt sunt personalia merita, licet aliqua facta sint in persona ecclesiæ. Illa autem, ut dictum est, possunt transferri in uiuos, & defunctos, quia personali merito potest quis satisfacere pro eo qui non est de foro suo, aut de eodem de quo ipse est. Non autem iudex ut talis soluere, uel ligare potest eum qui non est de suo foro. De hoc quod additur de consuetudine ecclesiæ in prædicatione crucis &c. Dico, ꝙ non constat de hoc modo, nam & contra turcos nostris diebus etiam contra Bohæmos crux prædicata est. Similiter plenissimæ indulgentiæ in reductione grecorum tempore Concilij Basilien. Item in anno Iubileo tempore Nicolai Papæ anno &c. 1450. Et nullibi appositæ sunt conditiones, per quas extenderetur ad purgandos in purgatorio. Æstimo autem, ꝙ in casu huius dubij esset necessaria determinatio ecclesiæ. ¶ Circa hanc indulgentiarum materiam defunctis applicandarum sequitur additio necessaria, quæ nunc suo loco hic adiuncta est, quamquam non ab re collector, & post ipsum impressor in fine huius operis primaria impressione eam annexuerint: cuius tenoris est.

DE INDVLGENTIIS pro defunctis.

K CVM in lectione quinquagesima septima tractarem de indulgentijs, inquirens utrum indulgentiæ prosint animabus defunctorum, recitatis opinionibus contrarijs doctorum in solutionibus rationum pro opi. tenentium partem q. affirmatiuam, contra Hostien. qui tenet partem negatiuam. Respondẽdo ad rationẽ B. Tho. dixi non cõstare de hac consuetudine ecclesiæ, dũ sic prædicat crucem, ꝙ assumens crucem pro certo numero animarum assequitur remissiones plenarias peccatorum. Præsertim quia nostris temporibus, contra Bohemos tempore Martini Papę Quinti, & contra Turcos tempore Pij Secundi prædicata fit crux: similiter tempore Concilij Basilieñ. pro reductione grecorum. Et anno domini 1450. quo fuit Iubileus magnus, datæ indulgentiæ plenissimæ remissionis, quæ tamẽ ad animas defunctorum extensæ non sunt. Dum itaq; illa scripsi, nondum uenerat ad manus meas declaratio domini Sixti Papæ, nouissime de medio sublati: qua declarat indulgentias proficere per modum suffragij etiam animabus in purgatorio existẽtibus, dum ad ipsas per summum pontificem expresse extenduntur. Hinc & modernus pontifex dominus Innocentius Octauus indulgentias huiusmodi olim per Pium Secundum, & Sixtum præfatum, uisitantibus Ecclesiã Xantonensem, & fabricæ eius contribuentibus ad animas in purgatorio redimendas per modum suffragij extensas, etiam ad contribuẽtes ad sanctam cruciatam contra turcos extendit. Similiter Calixtus Papa tales indulgentias dedit in Hispania Ecclesiæ Tyrasinensi. Sic & Paschasius Quintus dedit indulgentias plenarias per modum suffragij animabus in purgatorio,

B. Thom.

Indulgentię Papales pro defunctis.

quas undecim summi pontifices confirmauerunt, ut legitur in littera autentica, in introitu capellæ ecclesiæ sanctæ Praxedis de urbe, in qua continetur columna, ad quam Saluator noster in domo Pilati ligatus fuerat, & flagellatus. ¶ Et fuit data indulgentia sub hac forma. Quicumq; celebrauerit, uel celebrari fecerit quinq; missas pro anima parentis, uel amici existentis in purgatorio dictus Paschasius dat remissionem plenariam per modum suffragij tali animę. Et ibi habetur, quòd dictus Paschasius post mortem cuiusdam sui nepotis dictas quinque missas pro anima nepotis sui in ipsa capella celebrauit, & post celebrationem quintæ missę, dum esset adhuc in altari, apparuit sibi supra altare in testudine fænestræ, quæ est ante altare uirgo Maria uisibiliter extrahens nepotis animam a purgatorio. Hæ autenticæ scripturæ leguntur in introitu dictę capellæ. ¶ Item summi pontifices dederunt plenarias indulgentias pro animabus in purgatorio, uisitantibus Ecclesiã beati Laurentij extra muros vrbis, in hunc modum. Quicunq; singulis quatuor ferijs totius anni, dictam ecclesiam deuote' visitauerit, pro anima patris, aut alterius existentis in purgatorio: dicti Summi Pontificis dant remissionem plenariam animæ per modum suffragij, pro qua ecclesia ipsa modo prędicta est uisitata. ¶ Et quod frequenter repetitum est: per modum suffragij non est intelligendum, quasi modus suffragij tollat efficaciam indulgentiarum, ita quòd opus illud, pro quo dantur indulgentiæ factum pro omnibus, non plus ualeat animabus, quam si idem opus, uel suffragium factum esset pro eis, nullis indulgentijs adiunctis, sicut quidam intelligere uoluerunt. Si enim frustra daretur indulgentia pro animabus: nihil enim proficeret, nec aliquid suffragio impenso superadderet, & per huiusmodi indulgentiarum concessionem populus deciperetur, quod de ecclesia, & de sede apostolica est nullatenus præsumendum. Sed quod additur per modum suffragij, excludit modum iudiciariæ potestatis, qui dicit iudicialem absolutionem, & pœnę debitæ in aliam pœnam volũtarie', ac deuote' assumptam communicationem. Et ille modus iudiciariæ autoritatis, tãtum habet locum in uiuis: qui iudicialiter absoluuntur, & quibus pœna debita in aliam uoluntarie', ab eis, ac deuote' assumptam, commutatur, ut vult Alexan. de Ales par. 4. q. 83 mem. 5. & post eum S. Bona. in 4. dist. 20. q. 5. Viui enim duntaxat assumunt uoluntarie' opus illud, ut puta peregrinationem, eleemosinam, orationem, contributionem ad opus salutare, uel aliud huiusmodi, pro quo dantur indulgentię. Cum autem huiusmodi opus defuncti adimplere non possint, dum illud fit pro eis ab alio, iam opus alterius suffragatur eis, ut possint cõsequi indulgentias non minus, quam si ipsi per se opus illud impleuissent. Et ita indulgentię proficiũt eis per modũ suffragij .i. propter aliqđ op⁹ ab alio factũ: & eis per modũ suffragij applicatũ. Sicut cũ Papa dat indulgentias omnib⁹ contra infideles pugnantibus: aut pugnatorem pro se mittentibus: tunc indulgẽtias pugnantes assequũtur p modũ autoritatis iudiciarię: & mittentes per modũ suffragij: qđ maxime verũ est, si esset aliquis pauper non habens sufficiens expensis mittere: & ali⁹ su⁹ amicus pro paupere, sine pauperis nomine mitteret: iam pauperi proficerent indulgentię per modũ suffragij, pro quanto op⁹, pro quo indulgentię concessę sunt, sibi per modũ suffragij applicatũ est. ¶ Verũ dicit S. Bonauen. Si quis commendat vicariũ Iesu Christi habere iudiciariam potestatem super eos, qui sunt in purgatorio: non est ei multum resistendum, dummodo hoc dictet ratio, vel autoritas manifesta. Sana enim fide hoc tenendum est, q' dominus suo uicario plenitudinem suę potestatis contulit; & tantam quantam decebat puro homini dari ad ædificationem corporis sui, quod est ecclesia. Hęc Bonauen. Cui alludit au-

Alex.
S. Bonauen.
S. Bonauen.

toritas Chryso. super illud Matth. 16. Tibi dabo claues regni cœlorum, quẽ allegat Alex. ubi supra. Homini mortali cęli; & terrę & omnium, quæ in eis sunt: commisit potestatem Deus, & ecclesiam ualidiorem cœlo demonstrauit. Et subdit Alex. Ex hoc patet: ꝙ in collatione clauiũ maxima fuit summo pontifici collata potestas. Et probabiliter, vel verissime præsumitur, ꝙ thesaurus ecclesiæ est in illius potestate: Et ꝙ illis, qui sunt in purgatorio: quia ratione charitatis, in qua decesserunt, sunt idonei ad beneficiorum ecclesiasticoru m susceptionem, potest illis beneficia communicare, & sic potest illis facere indulgentiam, & relaxationes. Hęc Alex. ¶ Hanc ergo sententiam asserentem indulgẽtias proficere animabus in purgatorio, per modum suffragij eo modo, quo supra in prima opinione recitatum est lectionis huius non iam uelut opinionem, sed sententiam certam amplecti deberi existimo. Tum propter pluralitatem doctorum eam asserentium. s. Alexand. de Ales. sancti Bona. beati Thom. Egidij, Durandi, Pe. de Tharantasia, Rich. de me.uil. Tho. de Argentina, & aliorũ plurimorũ. Tum maximè, & principaliter pp determinationem summorum pontificum priorum, & modernorũ. ¶ Et ideo restat respondere rationibus, & motiuis pro opposita opi. adductis lect. præsenti, & ibidem non solutis. ¶ Ad primam, quę arguit, ꝙ animæ in purgatorio non sunt de foro ecclesiæ ligandi, & soluendi. hoc enim solum extendit se ad existentes in terra &c. Respondetur secundum Alex. quòd super terram esse dicuntur quantum ad solutionem, & ligationem, quousq; fiat reductio siue ingressus in regnum, vtpote dum animę temporalibus, & terrenis iuuantur suffragijs. ¶ Item animæ in purgatorio dicuntur esse super terram: quia sunt de ecclesia militante & non triumphante. Et sicut hi, qui sunt in terra: sunt in uia, & nõ in termino, ita existentes in purgatorio sunt in via, & non in termino. Sunt enim in transitu ad patriam quantum ad purgationem, qua purgantur per pœnam: per quam uelut per uiam transeũt ad patriam, licet sint in termino quantum ad confirmationem, quia amplius peccare non possunt: nec mereri. Etiam si conceditur, quòd non sunt supra terram simpliciter, sunt tamen super terram quantum ad absolutionem a pœnis, quia hoc meruerunt existentes in terris, a qua discesserunt in charitate: vt. s. illis indulgentiæ, & cetera applicari possint ecclesię suffragia. Sunt ergo in terris quantum ad suffragia ecclesiæ, & indulgentias, quæ eis communicari possunt. Et ita sunt de foro ecclesiæ ratione meriti, quo meruerũt in terris, ut iuuari possint: licet secundum statum præsentem non sint de foro ecclesiæ ad aliquid de nouo merendum, vel demerendum. ¶ Item sunt de foro ecclesię propter delictum. Nam quilibet reus sortitur forum ratione delicti, quocũq; se transferat: etiam extra locum, in quo commisit delictũ, remanet semper quantum ad delictum sub iurisdictione domini, in cuius dominio delinquit, ad quem spectat eum propter tale delictum punire, uel pœnam remittere 4. q. 6. c. vlti. §. qui crimen. Et ideo potest Papa remittere pœnam existentibus in purgatorio, debitam peccatis in terra commissis, non tamen potest simili ratione absoluere existentes in inferno, a pœnis peccatorum in terra commissorum, quia illi non sunt capaces remissionis, quia charitate nudati in peccatis sunt obstinati: manente autem peccato in voluntate, non potest tolli pæna peccato debita. Vel dicuntur esse super terram quantum a forum misericordiæ, etsi non quoad forum iustitię. ¶ Item quia uirtute clauium ecclesiæ, dum existerent super terram, fuerunt obligati ad sustinendum pœnam temporalem. hic uel in purgatorio soluendam, in quam in confessione fuit eis commutata pœna ęterna. Ideo licet nunc non quoad omnia sint de foro ecclesiæ, tamen quantum ad solutionem

Responde-tur ad dubiũ

Respõdetur autoritatem quodcunq; solueris sup terram.

pœnæ, sunt de foro ecclesię, & possunt solui de thesauro ecclesię. ¶ Quidam etiam tractantes autoritatem Christi. Quodcunq; solueris super terram &c. dicunt ꝙ illa additio, super terram, potest determinare pronomen tu inclusum in uerbo solueris, & tunc est sensus. Quodcunq; tu Petre existens super terram meus uicarius, solueris, erit solutum & in cœlis, i. approbabitur a me in cœlis claue, si non errante. Alio modo potest determinare, quodcunq: & tunc est sensus. Quodcunq; solubile super terram existens, tu Petre solueris, illud erit solutum & in cœlo. Et uterq; sensus uerus est, etiam referendo ad animas in purgatorio. De primo sensu manifestum est, quia Petrus existens in terra ꝑ modum suffragij soluit animas in purgatorio. De secundo etiam sensu patet, quia & Papa soluit animas, quæ sunt super terram quantum ad meritum, & forum, & tales sunt animæ in purgatorio. ¶ Si dicis Papa non habet animas ligare existentes in purgatorio, ergo nec soluere, cũ utraque autoritas simul coniunctim est tradita. Respondet Alex. uerum est antecedens: nisi ex aliqua causa speciali meruit aliquis eiectionem a liminibus ecclesiæ, & ita subtractionem suffragiorum. Consequentia tamen non ualet, & est ratio, quia animæ, dum uiuerent in corpore, non meruerunt, ut ligari possent post mortem, meruerunt autem, ut iuuari, & solui possent post mortem, etiam tunc non est tempus ligandi, sed soluendi. Patet ita multiplex expositio autoritatis. Quodcunq; solueris super terram &c. ¶ Posset etiam breuissime dici, ꝙ autoritas illa loquitur de ligatione, & solutione per modũ iudicialis autoritatis, non aũt de solutione per modum suffragij: quomodo soluit Papa animas in purgatorio, & illo modo põt aliquis soluere bona, communicando ei, qui non est de sua iurisdictione. ¶ Ad secundũ, qđ inducit inconueniens, ꝙ Papa posset quemcũq; liberare de purgatorio: & ẽt posset euacuare purgatoriũ, si uellet. Dicitur, ꝙ sicut dicunt S. Tho. & Bonauen. ꝙ indulgentia, ut ualeat, requiritur causa rationabilis. Et dispẽsatio bonorũ ecclesiæ sũ moderamine, & discretione facienda est. Alioquin nisi discrete fiat, Deus non acceptabit, quia ipse pater misericordiarũ sic miseretur, ut semper uelit timeri suam iustitiam. Pręterea indulgentiæ non dantur nisi propter aliquod opus piũ, & utile ecclesię, quod necesse est fieri per uiuos pro defunctis, ut extendat se ad defunctos, uix aũt uel nũquam a uiuis tot pietatis opera fierent, ut per ea omnes aiæ in purgatorio existentes a pęnis euolarent, si tamen ita fieret per uiuos, nihil inconueniens est per indulgentias euacuari purgatorium, sicut & ꝑ cetera suffragia ecclesiæ in tantum multiplicata, ꝙ sufficerent pro redemptione animarum oium in purgatorio pœnas soluentiũ purgatoriũ posset euacuari. Non ergo quascũque uult Papa, de purgatorio liberat, sed eas, pro quibus fit opus pium, pro quo indulgentię conceduntur. Et si semper inuenit causas rõnabiles dandi indulgentias, potest semper eas dare, nec tamen sic euacuat purgatorium, quia non semper proni, sed desides sunt uiui ad agẽdũ pia opera pro defunctis. Et utinã tantus esset in uiuis feruor charitatis, ut suis suffragijs aiæ omnes de purgatorio tollerentur. ¶ Ad tertiũ, quod inducit negligentiã ecclesiæ, & pontificis pro eo, ꝙ nõ extendũt indulgentias, quę communiter dantur, ad animas defunctorũ. Cui addatur quinta ratio, quæ arguit, ꝙ in gñe suffragiorum, apud B. Aug. & Greg. non fit mentio de indulgentijs. R̃ndet, ꝙ ut dictũ est, cũ discretione multa thesaurus ecclesię dispẽsandus est ad ecclesię utilitatẽ. Vñ maioribus ecclesię necessitatib⁹ maiores indulgentię reseruantur. Ita quoque defunctis suffragia impendenda sunt, ut per hæc uiuis occasio non detur desidię, & abijciendi onera satisfactionis propriæ. Homines. n. tardi ad opera satisfactionis, si passim darentur indulgentię ple-

Qũo ptãs papæ se extendit ad purgatorium.

N

Alex.

Thom.

S. Bonauen.

O

August.

natiæ pro animabus, cum per eos liberarentur a pœnis, omitterent opera satis actionis, quod foret magnum malum uiuentibus, cum per hoc priuerentur præmio essentiali æterno correspondente operibus satisfactorijs, quod est maius malum, quam pati pœnam quamcunq; temporalem. ¶ Et quod additur de Aug. & Greg. dicendum, q̃ ante tempora B. Greg. modicus, uel nullus fuit usus indulgentiarum. Nunc autem crebrescit eorum usus, q̃ sine dubio, ecclesia habens spiritum sponsi sui Christi, & ideo non errans, singula prout expedit temporibus suis, distribuit, mota, & illuminata a spiritu Dei, qui nouit tempora, quæ pater in sua posuit potestate, quorum mysteria indagare non sufficimus, dicente filio. Non est uestrum noscere tempora, & momenta, quæ pater posuit in sua potestate. Act. 1. Possumus tñ conijcere aliquas causas, cur magis modo, quam olim usus indulgentiarum crebrescit, qm̃ in ecclesia primitiua calescente adhuc recenter effuso Christi sanguine, homines eruditi sanctissime uixerunt. Et si quandoq; humana ex fragilitate ceciderunt, magnam egerunt pœnitentiam, ut patet in sanctis martiribus. Et in lib. Vitaspatrum, ac legendis sanctorum, idcirco indulgentijs non egebant. ¶ Item ut timor transgressionis mandatorum Dei induceretur in conuersos fideles, graues pniæ iniungebantur, & pœnæ: sicut patet de Saphyra, & Anania mar to eius, qui propter mendaciũ statim subitanea morte correpti sunt: ut habetur Act. 5. unde magnus timor cecidit in ecclesiam. ¶ Fuerunt & homines proni ad suscipiendum, & agendũ condignos pniæ fructus, secundum exhortationem Ioh. Baptistæ. Ideo tunc nõ fuit necessarius, nec conueniens indulgentiarum usus. Nunc uerò tepescente charitate in his ultimis temporibus, nec satisfactiones condignæ iniunguntur, nec modicè iniunctæ perficiuntur, ideo ualde necessarius est copiosus indulgentiarum usus, ut quod p accidiam deficit, p aliorum suffragia suppleatur. Sic cũ uiuentes tepidi sunt ad iuuandum animas per satisfactionis opera condigna, decens est, & nunc indulgentias ad eas extendere, ut non careant beneficio auxiliorum. Vnde de hoc arguit Alex. de Ales ad propositũ dicens. Pater misericordiæ oĩbus prouidit secundum ordinatissimam dispositionẽ, & misericordissimã suam pietatẽ: sed recta ordinatio charitatis, quæ exigit, ut unus ab alio possit adiuuari, hoc maxime exigit circa eos, qui se iuuare non possunt. Si ergo hominibus in hoc sæculo cum indigent auxilio prouidit deus de auxilio per indulgentiam ecclesiæ conferendam, cũ illi de purgatorio indigeãt auxilio: & se iuuare non possunt, uidetur: q̃ de indulgentia eis conferenda maxime prouidere debuit. Adde, maxime eo tempore quo alia auxilia negligentius impenduntur. Non ergo pia mater ecclesia negligens fuit circa filios suos defunctos, non semper, nec frequenter indulgentias huiusmodi impartiendo: sed ordinate eas distribuit, ut utrisq; conuenit, uiuentibus, & defunctis, prout tempus, & conditio exigit, & prout regitur directione spiritussancti.

¶ Ad quartum quod arguit: q̃ inutiliter sumptus fierent in exequijs anniuersarijs &c. Dicendum, q̃ neq; stultè neq; frustra fiunt suffragia defunctorum in sacrificijs, in orationibus, abstinentijs, ac eleemosynis, licet animæ, pro quibus hæc fiunt, indulgentias plenarias consequerentur. In cuius rei signũ etiam pro baptizatis in infantia defunctis, non inutiliter exequiæ p sacrificij oblationes, & cetera fiunt. unde Alex. de Ales parte 4. q. 42. arti. ulti. ait. Ecclesia instituit sacrificium altaris offerri debere pro paruulis decedentibus innocentia baptismali: de quibus constat: q̃ statim euolant, cuius multæ sunt rationes. s. conformitatis ecclesiasticæ, conseruatio deuotionis fideliũ, & maxime parentum excitatio, beneficij redemptionis recordatio, connexionis paruulorum cum commembris corporis Christi mystici significatio

animarum

Margin notes: Augusti. Greg. — Act. 1. — Cur indulgẽtiæ nunc crebrescunt, & olim latuerant. — Act. 5. — Math. & Lu. — Alexand. — Alexand.

animarum purgandarum ſarcinæ ſubleuatio, debitæ laudis diuinæ expreſſio. Vt enim conformitas eccleſiæ in exequijs mortuorum conſeruetur, ut deuotio fidelium, & maxime parentum excitetur, ut beneficium redemptionis, quod maxime locum habet in paruulis merito paſsionis ſaluandis rememoretur, ut connexio paruulorum cum commembris corporis Chriſti myſtici ſignificetur: ex hoc paruulorum exequiæ ſicut cæterorum membrorum celebrantur, ut purgandarum animarum ſarcina ſubleuetur: & ut debitum diuinæ laudis exprimatur, quæ ſcilicet ſaluatori exhibenda eſt, ex hoc quòd ſine paruulorum meritis gratiæ ſuæ ſinceritate ſaluantur, conuenit, ut pro illis miſſarum ſolemnia celebrent, & ſalutaris oſtia offeratur. Ex hoc.n. quòd pœna animarum purgandarum illorum gratia mitigatur, quòd laus deo exoluitur, & deuotio fidelium ad eorundem meritum excitatur, accreſcit paruulis materia gaudiorum. Hæc Alexander. ¶ Si ergo hæc pro paruulis nullis actualium peccatorum maculis fœdatis agenda ſunt, de quorum beatitudine nullum relinquitur dubium: quanto magis omittenda non ſunt pro adultis, pro quibus indulgentiæ plenariæ procurantur, vbi adhuc de earum liberatione a purgatorio aliquale dubium eſſe poſſet, non quin, ſi indulgentiam participent plenariam, euolent. Sed dubium eſſe poſſet, an cauſa indulgentiarum ſit ea, quam Deus approbat, an conferentis intentio ſana ſit, & integra, & non ſubdola ex ſimoniæ vitio, uel auaritiæ procedens, quæ licet non ſint facilè præſumenda, non tamen ſunt undequaq; certa, nam claue errante, poteſtas clauium debita caret efficacia. ¶ Deniq; & ſi certum foret Q
defuncti animam indulgentiæ effectus conſecutam eſſe, non ideo ex præmiſſis cauſis, & rationibus omittenda ſunt ſuffragia, ſicut nec pro paruulis, quorum certa eſt ſaluatio, quia magis hic, quam ibi dictæ militant rationes. Nam per hæc ſuffragia magis, quam per indulgentias procuratas, laus, & honor redditur Deo fructus amplior accreſcit ſubuenienti amico: & augetur cumulatius gloria accidentalis liberando. Manifeſtum eſt enim per miſſæ ſacrificium, per orationes deuotas, per multiplicatas eleemoſynas, & crebra ieiunia, magis Deum glorificari, cuius poteſtatem, miſericordiam, iuſtitiam, benignitatem in his operibus ex charitate Dei gloriam primò, & principaliter: & ſecundariò ad animæ liberationem exhibitis proteſtamur, quam per vnum ſolum opus contributionis ad ſanctam cruciatam: vel eccleſiæ particularis ædificationem, uel pauperum in hoſpitali aliquo collectorum ſuſtentationem. Sic etiam, quia illa ſuffragia defunctis impenſa per modum ſatisfactionis magis proficiunt facientibus uiuis, quam indulgentiæ defunctis acquiſitæ, non ſunt aliquatenus omittenda. Quomodo autem ſuffragia defunctorum facientibus ea, proficiant, dicetur lectio. 58. & in allegatis ibidem.
¶ Magis deniq; proficit animabus liberatio per ſuffragia ſatisfactoria charorum, quam per ſolas indulgentias cōceſſas ex poteſtate clauium, nam per iſtas tantum tollitur pœna: ſed per ſatiſfactoria charorū opera, & pœna animarum tollitur, & gaudium eis accidentale perpetuum cumulatur. Gaudēt enim plurimum de profectu amicorum ſuffragia impendentium: gaudent amplius de honore Deo per hmōi ſuffragia exhibito, gaudēt de auxilio ceteris aiabus per hmōi ſuffragia impenſo. Siquidē indulgentiæ alicui animæ acquiſitæ, ei ſolū, & non alijs proficiūt ad pœnæ mitigationē, aut totalē liberationem. Nunquā autem ſuffragia fiunt pro vna ſola anima, licet principaliter fiāt pro vna. Semper.n. in diuinis officijs, orōnibus, & ceteris ſuffragijs, non pro vna ſola fit ſacrificium, oratio, vel ſuffragium: ſed ēt memoria fit oīm defunctorum in charitate decedentium. Siquidem ab omnibus orando additur. Et animæ omnium fidelium defunctorū requieſcant in pace. Vnde magis proficit R

animabus liberari per opera satisfactionis, quam per indulgentias: licet per illa tardius, per illas citius liberentur, quoniam satius uidetur ad tps pœnam pati, quam gaudio etiam accidentali perpetuo priuari. Quia est rarò a viuis opera satisfactoria impenduntur, quæ sufficiãt ad animæ liberationem, ideo consultum est, vt indulgentiæ, dum pro animabus conferuntur, nullatenus negligantur. Nec propter indulgentias acquisitas cetera omittantur: quoniam etsi animabus per indulgentiam liberatis non proficit satisfactionis suffragiũ ad pœnæ sublationem, proficit tamen eis ad gloriæ augmentum: proficit alijs animabus propinquorum, vel generaliter oĩbus ad pœnę mitigationẽ, proficit facienti ad meritũ gratiæ, & glorię augmentum: Deo ad honorem: & cetera. Per hęc etiam deduci potest insufficientia solutionum rationum adductarum per hac opinione: immo pro declarata veritate. Et tantum de

S illo. ¶ De quinta quęstione principali, scilicet ad quod suffragia nõ valeant defunctis, iam ex præmissis patet responsio. Ideo breuiter respondetur per quatuor propositiones. Prima, suffragia viuorũ non valent defunctis ad status mutationem: status dico damnationis, vel beatitudinis. Probatur, quia per nulla suffragia ecclesię impetrari potest vt aliquis defunctus de statu damnationis mutetur ad statum salutis, stante immutabiliter hac sñia Eccl. 11. Lignũ vbi ceciderit siue ad Austrũ, siue ad Aquilonem: ibi erit. glo. Locum, quem hic tibi preparaueris, in futuro habebis. Rationem assignat B. Thom. q. 4. dist. 4 5. quarti scripti, arti. 2. quia sors gloriæ redditur secundum mensuram accipientis, hoc est dispositionis dignitatis eius ad premium. Vnusquisque autem ex suo actu disponitur, non ex actu alterius, actu inquam, uoluntario. Nihil autem uoluntarium esse potest nisi sua propria uoluntate. Et ad hoc facit illud Diony. ecclesi. hierarchiæ. Qui piè, inquit, uixerunt lucidissima, diuinaq; uita, pro merito ab æquissimis lancibus redditur pro merito: haud dubium suo, non aliorum. ¶ Secunda propositio. Per uiuorum suffragia defunctis non comparantur merita noua. Patet. quia si nouum eis meritum acquireret: acquireretur nouus gradus beatitudinis: & mutaretur status præmij essentialis, cuius oppositum dicit prima propositio. Patet et ex allegatis autoritatibus in prima quæstione, ex quibus sufficienter deductum est, quòd beatitudo unicuiq; redditur secundum propria merita. ¶ Tertia propositio. Suffragia uiuorum ualent pro defunctis ad beatitudinis accelerationem. Probatur: quia suffragia secundum præmissa ualent ad remissionem pœnę satisfactoriæ in purgatorio in toto, uel in parte, quam tenentur in gratia decedentes pati, in supplementum satisfactionis condignę hic neglectæ. Huius pœnę debito manente nullus beatificari potest: quia nec cum debito pœnę simul soluendæ in beatitudine. Hoc enim est impossibile: quia omnis pœna repugnat beatitudini. Nec posterius soluendę: quia nihil est post beatitudinem, cum ipsa sit ęterna sine carẽs, & per consequens etiam omne debitum pœnę repugnat beatitudini. Remissio itaque huiusmodi debito sublatum est impedimentum beatitudinis: quo sublato acceleratur beatitudo. Sententia est Scoti in quarto script. distinctione uigesima-prima. ¶ Quarta propositio. Suffragia a uiuis defunctis impensa, augent in eisdem beatitudinem accidentalem. Patet illa propositio, quia cum animæ in purgatorio sunt beatificandæ, & in beatitudine non solum gaudebunt de perfectionibus diuinis (quod pertinet ad beatitudinem essentialem) sed etiam de bonis proprijs, & omnium electorum. Et quia suffragium est quoddam bonum etiam in facientibus remunerandũ: gaudebũt de hoc bono proximi, sicut de oĩbus bonis proximorũ. Hoc autem gaudium, quia est de bono creato, & de bono creaturæ, pertinet ad beatitudinẽ accidẽ

Marginalia: Cur pro parnulla (?) — Suffragia nõ ualent ad status mutationem. — Eccle. 11. — Thom. — Scoti. — Suffragia a uiuis defunctis impẽsa augent i eis beatitudinẽ accidentalẽ.

talem. Sic & de liberatione unius animæ a pœnis purgatorij, omnes aliæ animæ in purgatorio gaudent, & consolationem quandam accipiunt. ¶ Et secundum hunc modum suffragium uni animæ specialiter impensum, ualet omnibus. Thom. q. 7. distin. 45. Valor enim suffragium uno modo ualet ex radice charitatis quæ facit omnia communia, & sic attenditur magis secundum quandam interiorem consolationem, secundum q̃ in charitate existẽs gaudet, ac condelectatur de bonis alterius, quam secundum pœnę diminutionem. Et sic magis ualet ei, qui habet maiorem charitatem: licet pro eo specialiter non fiat. Nam qui magis diligit proximum magis gaudet, ac delectatur de bono proximi, quamuis per hoc pœnę non minuantur, nisi quãtum illud gaudium de alterius bono, puta liberationis, aut merito suffragiũ impendentis, sensum pęnæ quasi suspendendo, uel patientem confortando minuit: quia secundum Philosophum 7. Ethi. Delectatio de quocumq; minuit tristitiam inexistentem. Et secundum hunc intellectum uadit opinio Præpositini supra lect. 27. recitata. s. q̃ suffragia pro vno facta non magis ei proficiant, pro quo fiunt, quam illi, qui sunt magis digni; sicut candela aliqua, quæ accenditur pro aliquo diuitæ, magis prodest illis secum existentibus, qui habent oculos clariores: & lectio, quæ pro uno legitur, non minus prodest alijs, qui simul audiunt, immo eis amplius, qui sensu magis sunt capaces. Secus autem de valore ex hoc: q̃ per intentionem facientis alteri applicatur, sic enim, ut dictum est, habet rationem satisfactionis translatè in alterum. Satisfactio autem proprie ad pœnę remissionem ordinatur: quantum autem ad dimissionem penę præcipuè ei valet pro quo fit: & quantum ad hoc non assimilatur suffragium lumini vel lectioni. Nam lumen postquam accensum fuerit naturaliter agit illuminando, non secundũ intentionem & voluntatem ponentis seu accendentis. Debiti. n. solutio liberare solet secundum intentionem soluentis, pro quo ei debitũ soluens intentionem suam dirigit, & ordinat: is & non alius, a debito liberatur. Quantũ autem ad consolationem & gaudium quod infert ceteris de bono proximi dilecti, sic nõ agit secundum intẽtionẽ facientis suffragiũ: sed quasi naturaliter secundũ dispositionem aliorũ in charitate. Quare uelit nolit impendens suffragium pro uno: ceteri qui hunc, aut impendentem diligunt, magis de suffragio gaudẽt. Et quantum ad hoc non inconuenienter assimilatur lectioni, & lumini. Et de hac materia latius vide in lectione iam allegata: ubi etiam latius tractatur verum suffragiũ si pluribus impenditur, tantũ valet cuilibet plurium, quantũ ad pœnę solutionem: quantũ valeret, si uni soli impenderet. Item quõ se habeant obligati ad suffragia pluribus; vtrum vno suffragij actu (exempli causa) una missa celebrata satisfaciat omnibus. Similiter & de applicatione suffragiorum, præsertim fructus missæ, quemadmodum fieri possit, & debeat a sacerdote, & multa alia ad hæc pertinentia supra cum de memoria uiuorum ageretur, latius tractata sunt, & ideo hic dimissa. ¶ Restat sexta quæstio, supra mota, scilicet quorum suffragia prosint: an tantum existentium in gratia, an etiam peccatorum. ¶ Ad hanc quæstionem quantum ad ea suffragia, quorum uirtus consurgit ex opere operato: iam responsum est statim supra. Similiter quantum ad opus operans, dum faciens agit, ut minister in persona alterius. Ideo breuius dicitur post sanctum Thom. distinctio. 45. quæstio. 4 articu. 3. & Rich. eadem distin. quòd opus suffragij fieri potest ab aliquo dupliciter. Vel ut a cã principali nõ mota, sed mouẽte mandãte, aut ordinãte op' fieri. Alio mõ tãq̃ a cã istrumẽtali, puta dũ faciẽs op' agit, ut mot' ab alio, ut q̃ facit ad alterius mãdatũ, uel ordinationem. Sequitur autem opus conditionem agentis principalis magis, q̃ instrumentalis. Vñ si

Suffragium uni aię exẽplũ speciali ter oibus ualet.

Thom.

Quorũ suffragia prosunt defunctis, & de multiplici differẽtia facientiũ suffragia.

V

Thom.
Rich.

autor operis principalis, siue per se faciat, siue per alium mandet fieri, non fuerit in charitate, dum mandat, uel ordinat, siue fiat executio operis per bonum, uel malum ministrum, non prodest defuncto, nisi forte per accidés: ut si pauperes eleemosynam recipientes excitantur per hoc ad orandum p defuncto. Sed istæ est effectus operis operati, de quo nunc loquimur. ¶ Et dico notanter, dum mandat: quia licet autor principalis postquam mandauit ante operis executionem, iustificetur, quia tamen opus sequitur conditionem autoris, dum autor fuerit operis, id est dum ordinauit opus fieri, non prodest defuncto. Similiter & econuerso, si dum ordinat opus fieri, fuerit in gratia, licet post incidat in mortale, priusquam opus fiat, nihilominus valet opus defuncto, quia habet uigorem suum ex prima eius adoratione. Si uerò faciens opus facit ipsum, ut instrumentum motum ab alio, quia opus fit in persona principaliter mouentis, ex cuius persona fit. unde si fit ex persona ecclesiæ, quæ nunquam carent gratia, semper valet. Si uerò ex persona priuati hominis ordinantis, sequitur illius conditionem, si fuerit in gratia, tunc cum ordinauit: ualet suffragium, non autem ualet, si tunc fuerit in mortali, licet recuperet postea gratiam ante executionem operis, nisi de nouo mandaret, aut de nouo acceptaret. Verum eligibilius est executionem operis fieri per bonum ministrum, quam per malum, quia si per bonum opus ordinatur, & per bonum fiat executio, tunc cum principali concurrit etiam deuotio personalis ministri, quam minister ut principaliter agens suæ deuotionis, potest transferre in defunctum. ¶ Ex illo sequitur: q cautius est ordinare suffragia pro defunctis per officia ecclesiæ, ut per missas, & exequias funerales. Illa etenim semper ualent defuncto, si capax fuerit, non obstante indispositione ordinantis particularis, seu ministri exequentis. Nam ista suffragia fiunt ex persona ecclesiæ, ut principaliter agentis, & uices suas ministris concedentis, & ex ecclesiæ persona suffragia sua applicent, cui uoluerint, ut supra patuit lect. 26. ¶ Secundò sequitur, q cautum ualde, & utile foret, ut volens ordinare eleemosynas, uel alia suffragia pro defunctis siue alijs, siue pro seipso post mortem exequenda, se prius per pœnitentiæ sacramentum purgaret, ac se Deo reconciliaret quatenus ea in gratia existés ordinaret: quia tunc in uirtute illius ordinationis in gratia ordinatoris factæ, valerent futura suffragia, etiam si peccatores exequærentur. ¶ Hæc autem responsio fundatur in alia S. Thom. qui tenet, q satisfactio iniuncta, facta in mortali, non tollit pœnam peccato dimisso debitam, quam tenet in 4. script. d. st. 15. q. 3. arti. 2. ¶ Verum tenentes oppositam opinionem doct. subtilis in 4. dist. 2. q. 1. s. q in peccato mortali potest quis satisfacere pro peccato prius dimisso, ita q satisfactio illa tollat penam, licet non sit placans, nec reconcilians: ita q si quis pro mortali sic post priorem pœnitentiã commisso damnaretur, pro peccatis prius dimissis quoad culpam, & impleta satisfactione iniuncta, si fuerat condigna in mortali non punietur in inferno. Et supposito, q alter pro altero potest satisfacere, quod omnes tenent, uidetur posse dici, quòd suffragia pro defunctis facta ab existente in mortali tanquam a principali causa, pro quanto sunt opera satisfactoria: etiam ualent existentibus in purgatorio ad pœnæ solutionem. Si nanq; is, qui facit, posset pro suis peccatis satisfacere, quamuis sit extra gratiam, quanto magis pro alio existente in gratia quales sunt uincti in purgatorio. Et ista opinio est magis pia, sic & prior sit securior, & minus dubia. Satis n. certũ est, q: suffragia quæ impenduntur ab eo, qui est in gratia tamq̃ a principali agente, ualent de alijs non ita certum. ¶ Et quia incidit materia de ordinatione suffragiorum: uidendum est, utrum ordinans aliquid in testamento pro se fie-

Doctrina uolentium pro se fieri suffragia.

X Conc. Trid. Sess. 25. cap. de purgatorio.

Thom.

Y De ordinatione suffragiorum.

ri, ut celebrare missas, dare eleemosynam, augeri cultum diuinum, idque per testamentarios negligatur, aut etiam ordinatum per ministros ecclesiæ, aut hæredes omittatur: defunctus nihilominus fructum absolutionis a pœna consequatur. Sed hæc determinatio quæstionis sequenti lectione reseruetur.

SOLVTIO QVÆSTIONIS de suffragijs.

LECTIO LVIII.

An ordinē in testamento aliquid pro se, aut suis, si id negligatur fructum nihilominus consequatur.

SVPEREST soluere quæstionem in calce statim lectionis præcedentis motam. Pro cuius solutione rememorandum est, quod supra in principio præcedentis lectionis latius habitum est, q suffragia ex duobus ualent: scilicet ex opere operantis tam principalis, quàm instrumentalis exequentis. Secundò ex opere operato non solum ex institutione Christi uel ecclesiæ, ut patet in sacramentis, & orationibus, & actibus priuilegiatis. Sed etiam quandoq; ex effectu consequente ipsum opus operatum: ut ex oratione pauperum pro defunctis eleemosynas recipientium. Quo in memoriam reuocato, simul, & ad quid ualent mortuorum suffragia. Respondetur per aliquas propositiones. ¶ Prima. Ordinans in testamento aliquid pro se, aut suis, quibuscunq; fidelibus post mortem, si tunc cū ordinat, fuerit in charitate, efficaciam suffragij per eum ordinati, correspondentem operi operanti principalis agentis quatenus est meritorium, prẹmij essentialis, quod est augmentum gratiæ, & gloriæ plenæ consequetur, siue fiat opus ordinatum, siue non. Ipsa propositio est B. Tho. in quarto scripto dist. 45. q. 5. arti. 2. in solutione ultimi argumenti. Et probatur, quia talis effectus correspondet bono motui animæ, quem elicuit ex charitate, ordinando huiusmodi suffragium in finem debitum, & ultimum, qui Deus est. Hoc est ordinans huiusmodi suffragium pro se, & suis; ut citius Deo iungatur, eorumq; consortio, de quibus Psalmista dicit psal. 83. Beati, qui habitant in domo tua domine, in sęcula sæculorum laudabunt te. Sicq; per eum cum ceteris Deus collaudetur, ac sua uoluntas in sanctorum prædestinatione impleatur, & ita finaliter propter Deum. Iste autem actus boni motus ordinantis iam perfectus est, hæc dependent a suffragio post futuro quantum ad merita, ergo siue fiat suffragium, siue non: non fraudabitur prẹmio sibi debito, immo quantum ad augmentum gratiæ statim consequitur prẹmium, & quantum ad gloriam. stat similiter ipsum consequi prius, quam suffragia fiant. ¶ Secunda propositio. Ordinans in testamento, uel alias suffragia post mortem agenda, si illa non fiant, frustratur suffragiorum efficacia correspondente operi operanti agentis principalis quantum ad præmium aliquod accidentale, quod est pœnæ alleuiatio, & detentionis in purgatorio abbreuiatio. Hęc est Rich. in 4. distinctione quadragesimaquinta, quæst. quinta, principali articu. 4. Et patet, quia quantum ad hunc effectum meritum est conditionale, si fiat, ideo non existente conditione, non existit meritum. Vnde aduertendum quòd ordinans aliquid fieri in charitate, sic ordinando dupliciter meretur, scili-

Quādo omissio suffragior. priuat fructus, & quando nō.

A

Thom.

B

Rich.

cet præmium essentiale, quod est augmentum gratiæ in præsenti, & gloriæ in futuro, de quo pręcedens propositio. Secundò meretur præmium accidentale multiplex quorum est unum, quòd si fiat ordinatum per ipsum, prodest sibi ad pœnæ purgatorij alleuiationem, & isto præmio frustratur, si ordinatum per ipsum non fiat, quia vt patet ex dictis, generaliter suffragia post mortem illis prosunt, duntaxat qui dum vixerunt, meruerunt: vt eis post mortem prodessent: nec tamen prosunt, si non fiant, ita in casu nostro speciali alioquin non plus prodessent facta, quam non facta. ¶ Et notanter dictum est, si tunc cum ordinat fuerit in charitate, quia si ordinans non fuit in charitate dum ordinauit, nihil meretur per suam ordinationem, etiam si ordinata fiant quantum est ex operante: siue postea recuperet charitatem, siue non nisi per nouum actum recuperata charitate ordinationem illam innouent eam ratihabendo, qua tunc ex illo actu nouo in gratia elicito sortitur efficaciam, siue non recuperet, & damnetur. Nec enim tunc proficiet quoad pœnam pro uenialibus & mortalibus hic dimissis in inferno temporaliter soluendam, ut patet ex præmissis. ¶ Tertia propositio ordinans in testamento suffragium post mortem impendendum, nullum penitus effectum consequitur ex opere operato, si suffragium negligatur. Patet manifestè, quia neglecto suffragio nullum est opus operatum. Ex nihilo autem fit, & quod non est futurum nihil utiq; causabit. ¶ Quarta propositio. Ordinans in testamento suffragium, si negligitur, effectu eius frustratur, quem consequeretur ex opere operato, quantum ad orationes ministrorum ecclesiæ tam earum, quas facturi erant ex persona ecclesiæ, quam ex persona sua & personali deuotione, similiter ex pauperum qui recepturi erant legatū. Patet ut supra. Nam non impleto suffragio nihil operatur. Præterea dum ministri & pauperes non recipiunt legatum, non tenentur ad suffragium spirituale impositū legato, quia nec grati esse possunt de beneficio, qui beneficiū non receperunt. ¶ Ex his sequitur quinta propositio. Ordinans in testa-
C mento suffragium &c. frustratur effectu liberationis a pęna purgatorij, correspondente suffragio ex opere operato, dum suffragium negligitur. Patet.
Rich. Nam operi operato si fuerit pęnale, correspondet ut tali aliqua remissio pœnę satisfactorię inquantum pœnale. Nam secundum Rich. operatio exterior ultra bonitatem actus interioris, ualet ad accidentale pręmium, quale est remissio pœnę purgatorij quæ temporalis est. Similiter si fuerit eleemosyna, ex eo quòd est quædam sustentatio pauperis propter Deum impen-
Dan. 4. sa, habet remittere aliquid pœnę peccatis purgandis debitæ. Hinc Dan. 4.
Eccl. 3. dicitur. Peccata tua eleemosynis redime. & Eccle. 3. Ignem ardentem extinguit aqua, & eleemosyna resistit peccatis, & Deus prospector est eius qui
Thob. 12. reddit gratiam. & Thob. 12. ait Raphael Angelus. Eleemosyna a morte liberat: & ipsa est quæ purgat peccata, & facit inuenire uitam æternam. Hac ergo liberatione caret ordinans suffragium, dum ipsum negligitur. Sicut si qs ad restitutionem, aut debiti solutionem obligatus morte præuenitur: quāuis talis sit contritus moritur ordinauitque restitutionem fieri ab hęredibus: si restitutio negligitur non quidem damnatur: quia in gratia decessit: nec pęnas perpetuas luet: multò tamen tardius a pœnis purgatorij liberabitur, quam si debitum solueretur. ut dicit Rich. loco allegato. ¶ Ex istis propositionibus sequuntur aliqua correllaria per modum doctrinarum. Primum. Doctrinę de editione testamētorū.
Nonnunquam quis fraudatur bonis etiam spiritualibus ex culpa alterius. Patet in prætactis casibus in quibus testator fraudat effectu ordinatorum per ipsum suffragiorum, propter negligentiam aliorū puta executorū. Hoc
Thom. autem uerum est secundum beatum Tho. in temporalibus, ut in liberatione

a pœnis

a pœnis purgatorij, quæ sunt temporales, quod uerò ad æternam retributionem, nullus fraudari potest nisi per propriam culpam. ¶ Secundum. Stat aliquem in gratia decedentem pænitus frustrari effectu suffragiorum quantum ad opus operatum, etiam si fiant. Patet in casu, quo suffragia intantum differuntur, quod prius is, cui fiunt purgatus est: sic enim suffragia post eius liberationem impensa, non prosunt ad eius liberationem iam factam. Hæc Thomas. ¶ Tertium. Stulte, & insipienter agunt qui restituenda elemosynas, orationes, & testamenta quæ in uita ipsi exequi possunt, hæredibus, aut testamentarijs exequenda committunt. Patet triplici ratione. Prima, quia si ipsi in uita exequærentur, præter ualorem quem habent ad remissionem pœnæ, est etiam eis meritorium maioris gratiæ & gloriæ. Plus enim meretur effectualiter dans eleemosynam, quam tantum dare ordinans. Superaddit enim aliquod opus exterius in merito operi interiori. ¶ Secunda, quia plus ualet ad remissionem etiam pene, tunc erogare rem suam in pios usus quando est in damnatis potestate: quam ordinare ut tunc detur, quando retineri non potest, tunc enim datur non quasi suum, sed quasi alienum. Nec attendunt tales sua in uita retinentes, quòd seruando perdunt: quæ erogando seruare potuerunt. Nam sicut Isido. lib. 3. sententiarum uarum cap. 64. ait. Terrena omnia seruando amittimus, largiendo seruamus: patrimonium retentum perit, erogatum manet. Hinc Eccle. 14. Ante mortem benefac amico tuo, & secundum uires tuas exporrigens da pauperi. Et sequitur. Nonne alij relinquens dolores, & labores tuos &c. Et quis magis amicus tuus, quam anima tua. Miserere animæ tuæ placens deo Ecclesiast. 30. Et qui sibi nequam est, cui alijs bonus erit. Eccle. 14. ¶ Tertia ratio, quia testamentorum executores heredes, & amici raro fideles inueniuntur. Vnde qui in uita sua exequitur, certus est de suffragio, nec in sæuissimis purgatorij pœnis expectare habet suffragium. Qui uerò committit post mortem exequendas incertus est, si fiant, certus autem est de pœna, donec fiant. Nam experientia teste frequenter transit defunctorum memoria cum sonitu, & procul ab oculis fit procul a memoria cordis. Perrarum est, quòd defunctorum ordinationes eo modo fiant, quo ipsi uiuentes uoluerunt. Aut enim omnino negligitur: aut tardius adimpletur, quoniam plus relictæ amantur diuitiæ, quam defunctorum animæ. Surdæ sunt aures superstitum ad uoces de pœnis clamantium. Miseremini mei, miseremini mei saltem uos amici mei, quia manus domini tetigit me, quare me persequimini, sicut deus: & carnibus meis saturamini. Vere persequuntur defunctos, carnibusq; eorum saturantur, dum relictis diuitijs abutuntur, & debita pietatis suffragia negligunt: aut negligenter impendunt. De hoc beatus Hiero. super Lucam ait. De substantia, quam habemus, nullus fidelior dispensator est, quam nosipsi. Dum ergo licet, & dum tempus habemus, sollicite tribuamus, memores simus, quòd quidam sapiens dixit. Munera, quæ dat moriens, munera non sunt. Dicit ergo non esse deo placabilia munera nostra data post mortem: ut ea quæ in columitate uitæ huius dantur. Quod ergo uoluerit habere in patria æterna præparet sibi quousque dum moratur in hac præsenti uita: quia quę hic recondit in manu pauperis, illic inueniet in præsentia diuinæ maiestatis. Melius est ergo ut quisque uiuens quæ habet, deo offerat, quam alius post mortem eius, quia qui seipsum negligit, post mortem frustra pœnitebit. Vnde & dominus fideli suo dispensatori dicturus est. Euge serue bone, in modico fidelis, intra in gaudium domini tui. Hæc ille. ¶ Plus tamen ualet mo-

Margin notes: Corol. 2. (beside line 1) — Corol. 3. (beside "Hæc Thomas") — Eccle. 14. (beside "seruamus… Hinc Eccle.") — Eccle. 30. / Eccle. 14. (beside "Eccle. 14. ¶ Tertia ratio") — Quòd testator debet fideliter testari. (left margin, beside "Tertia ratio") — Iob. 19. (beside "Miseremini mei")

rituro

rituro si præordinat suffragia sibi impendenda, quam si eadem eo non ordinante impenderentur, quia si præordinat in charitate existens, duo consequætur bona. Primò, quia ex ipso actu ordinationis sic ex gratia procedēte, ut dictum est: consequetur essentiale præmium: augmentum scilicet gratię & glorię, quod non consequeretur per ordinationem aliorum, uel executionem aliorum. Solus enim eliciens actum meritorium, consequitur essentiale præmium: & nullus alter. ¶ Secundum: quia ordinans sic in charitate suffragium pro se fieri post mortem: consequitur remissionem pęnæ dū fit executio ordinationis suæ, siue fiat per existentes in charitate: siue non. Si uerò ipse non ordinasset, & executio fieret per non existentes in gratia & charitate secundum prædicta nihil sibi proficeret: essent enim tunc executores principales actores. ¶ Circa quod duo auisamēta non negligenda pono. Primum est ut quisquis testamentum condere uoluerit: ac pro se aut pro alijs suffragia ordinare, aut donationem ecclesiæ uel pauperibus facere: aut beneficia uel alia ad diuini cultus augmentum instituere, studeat se prius deo reconciliare: & per sacramentum pænitentiæ a peccatis purgare: ac sic recuperata gratum faciente gratia, ordinationem, institutionem, donationem deo offerat, sic certus erit q̄ præter meritum essentialis præmij: quod statim ordinando consequitur: omnia ordinata proficient ad medelam & animæ suæ liberationem. ¶ Secundum, q̄ cum in extremis innuitur sacramentis, renouaret per ratificantē consensum omnia per se ordinata ad diuinum honorem principaliter etiam quecunq; per alios ex sua persona ordinanda. Sic enim si qua prius ordinasset extra gratiam per istum nouum cōsensum, reputabuntur sibi ac si nunc de nouo per eum fuerint ordinata: ad

F quod faciendum etiam per circumstantes solicite moneatur: ¶ Quartum Correlarium. Testamentorum executores amici & hæredes infideliter agūt & grauiter peccant, qui suffragiorum executionem sine rationabili causa differunt. Patet clare, quia contra proximi charitatem agunt, nec defuncto fidem seruant, quem sua negligenti dilatione misere cruciāt pænis acerbissimis, cum ipsum (commissa exequenda) ab eisdem liberare potuissent. Hinc egentium necatoribus comparantur, ut habetur. 13. q. 2. qui oblationes. i. & duobus ca. seq. ait enim ibidem concilium Carthaginense, Varense & Agathense. Qui oblationes defunctorum, aut donatas, aut in testamento relictas retinent aut difficulter reddunt: tanquam egentium necatores communicentur, & ut infideles ab ecclesia abijciantur, quia & fideles de hoc corpore recedentes uotorum plenitudine, & pauperes consolatione alimonie, & necessaria sustentatione fraudantur. Hi ergo tales quasi egentium necatores, & uelut non credentes iudicium dei habendi sunt. Vnde & beatus Hiero. Amico inquit rapere quippiam furtum est ecclesiam fraudare sacrilegium est, accepisse pauperibus erogandum, & ex inde aliquid subtrahere, omnium prædonum crudelitatem superat. Hæc ille.

G ¶ Sed hic incidit alia quęstio. Vtrum magis prosit statuere anniuersaria perpetua, aut certum cultum diuinum, uel eleemosynas perpetuas cæteris uicibus singulis annis exequendas, quam si una uice omnia illa impendantur. Exempli causa. Quis uult ad pias causas erogare uiginti florenos: utrum plus proficiat ei distribuere una uice omnes pauperibus, aut ecclesię ministris, ut eadem die celebrent ducentum missas: aut emere. 1. flo. annui census, qui singulis annis certo die erogetur in pios usus, eleemosynas. s. pauperum, aut ministris illa die celebrantibus. De hoc non inuenio aliquid particulariter ad hoc diffinitum, ideo quæ dico ad dandum occasionem altius speculandi dico, non aliquid determinando. ¶ Quantum ad primum essentiale

Correl. 4.

Hęredes nō exequētes legata grauiter peccant.

Hiero.

An magis p̄ statuere anniuersaria ꝑpetua quā si semel oīa ista impendantur.

facile

facile dicitur, q̄ si utrobiq; est eadem charitas, & idem conatus uoluntatis, ac cætera sunt parta, est idem meritum & per consequens non dispar premium, nam quantum ad illud præmium uoluntas pro facto habetur. Neq; enim in hoc merito magnitudo operis, sed attenditur affectus. Propter quod uidua duo era in gazophylatum mittens a domino præfertur cæteris omnibus maiora mittentibus. Sed loquendo ad profectum accidentalis premij: quod est liberatio a pæna purgatorij, uidetur posse distingui quia potest oculus intentionis instituentis instituendo respicere ampliationem diuini cultus & honoris: ac proximorum edificationem principaliter, aut in instituendo magis pro peccatis proprijs satisfactionem. Si præmium, magis proficit ad remissionem pænæ instituere cultum perpetuum & eleemosynas perpetuas quam temporales, quia, quanto magis in opere quæritur diuinus honor & proximi edificatio, tanto magis opus est meritorium essentialis præmij. Procedit enim ex feruentiore charitate dei, & proximi quæ non quærit quæ sua sunt: sed quæ sunt Iesu Christi & proximi. Et quanto opus est magis meritorium essentialis præmij: tanto etiam magis est satisfactorium pro peccato, ut declarabitur sequenti dubio. Magis autem quæritur diuinus honor in cultu perpetuo quam temporali. Similiter & ædificatio proximorum, quia nedum presentium, sed etiam futurorum. ¶ Si dicis: suffragium futurum non prodest a pænæ liberationem priusquam exhibeatur, ut patet ex propositione quinta, & ideo fructuosius est instituere suffragia, quæ statim fiant, quam quæ post longa tempora explebuntur, qualia sunt huiusmodi perpetua. Respondetur, q̄ uerum est de suffragio simpliciter futuro.s.quod neq; in se neq; in sua radice præsens est: sed dum fiūt fundationes perpetuorum suffragiorum, iam totum simul exponitur a fundatore, unde obligabunt futuri ad suffragiorum opera, ut in casu, siue ordinet 200. missas simul legi, siue singulis annis decem perpetuo fundans redditus unius floreni pro ministris ecclesiæ, semper habet exponere in promptu, & simul. 20. flo. & sic iam in actu ponitur fundatio futurorum, in qua sicut in radice præsentia sunt omnia futura suffragia, quia iam factum est, unde fiunt in futuro. Secus in prioribus propositionibus, ubi non præcedit aliqua fundatio: nihil etiam exponitur: sed duntaxat committitur, ut fiat institutio, & ita non ponitur in actu radix, & fundatio futurorum. Et quia illa institutio in longum, fit ad maiorem dei honorem, & proximorum ædificationem, acceptatur a deo, ut præuisa ad remissionem tantæ pænæ, quantum soluerent exhibita. Sicut & passio Christi prius contulit gratiam patribus, quam exhiberetur a Christo, eo q̄ propter eam, ut præuisam patres salui facti sunt, & iustificati. Indignum enim uidetur, q̄ is, qui præponit diuinum honorem proprios commodo sentiret ex hoc iacturam. ¶ Vel si utiq; insistis, q̄ saltem suffragia plus ualebunt exhibita præcise ex opere operato, quam non exhibita, ut uidetur sentire Richar. dicens, q̄ si bonus homo mittam eleemosynam pauperi per seruum, qui ex malicia eleemosynam pauperi non porrigit, minuitur quidem meritum mittentis non quoad impetrationem gratiæ, sed quantum ad remissionem pænæ, maxime quia si ille pauper eleemosynam recepisset: feruentius oraret pro eo. Dicendum, etsi aliquo modo minuitur remissio pænæ, quę præcise correspondet operi operato: tamen ex alia parte augetur, pro quanto iustificatio facta est ex maiori charitate, quæ magis quęrens dum paruipendit commodum suum. Vnde maior remissio pęnæ correspondet tantæ charitati instituentis suffragia perpetua propter diuinum cultum, quam correspondebit suffragijs, si actu simul ex minori charitate fuissent exhibita. Si uero instituens magis

Luc. 21.

H

Rich.

dirigeret

dirigeret oculum ad proprium commodum, circa tamen dei contemptum, posset dici, quod ista suffragia (si tamen aliquid ualerent) plus ualerent exhibita statim, quam in longum dilata. Et dico (si tamen ualerent) quia uerti potest in dubium, si ualeant, dum principaliter intenduntur propter commodum proprium. s. liberationem a pęna, propter defectum circumstantiæ finalis ultimi. Ista enim circumstantia deficiente, non erit institutio meritoria præmij essentialis, quia etsi procederet ex habente charitatem, non tamen elicitur ex charitate, quod requiritur ad tale merito, potest tamen esse aliquo modo meritoria præmij accidentalis: hoc est alicuius boni temporalis, qualis est remissio pęnę purgatorij Si hæc responsio non placet, cedo libens sententiæ saniori.

I ¶ Ad ultimam quæstionem superius lectio. 56 factam, uidelicet utrum suffragia facta pro defunctis etiam ualeant, siue prosint uiuis facientibus ea. Et utrum tantum actori prosint, quantum prodessent si intentionem suam ad alium non dirigeret. Distinguendum erit de ualore suffragij secundum beatum Tho. dist 95. quarti scripti. q 4. ar. ulti. sententialiter, quod ualor suffragij ex charitate procedentis est duplex, secundum duplex meritum. Meritum uidelicet præmij essentialis hoc est alicuius gradus beatitudinis, quæ est uisio, & fruitio dei perfecta; Est & meritum præmij accidentalis, hoc est alicuius boni temporalis, uel etiam æterni, quod non est de essentia beatitudinis, ut gaudium, quod habetur de bono creaturæ. Inter præmia accidentalia est etiam remissio pœnæ purgatorij, de qua principaliter nunc agitur. Quantum ad præmium essentiale communiter dicuntur opera meritoria, quantum ad pœnæ redemptionem dicuntur satisfactoria. ¶ Hac distinctionem præmissa dicitur primò quod suffragia quantum ad præmium essentiale tantum ualent uiuis, scilicet actori, & non defunctis, & hoc si suffragiũ elicitur ex charitate. Patet satis ex dictis supra lect. 56. in responsione ad quæstionem, ibi motam, & lectione. 57. in responsione ad quintam quæstionem. ¶ Sed ulterius quæsitum est, an tantum ualeat actori: & hoc quoad pręmium essentiale, ac si pro se fieret, & intentio sua ad alium non dirigeretur. Vbi posset generalius quæri, utrum opus satisfactorium ex intentione satisfaciendi, & soluendi debita pro peccato commisso, siue a se, siue ab alio, tantum ualeat actori ad præmium essentiale, quantum sibi ualeret, si intentionem suam tantum ad beatitudinem acquirendam dirigeret, & non ad pęnã redimendam. Verbi gratia. Imponitur in foro pœnitentiæ opus aliquod satisfactorium, pœnitens exequitur illud in charitate, intentione satisfaciendi pro suis peccatis. Vtrum tale opus, tantum præmium mereatur in beatitudine, quantum mereretur, si non esset iniunctum pro pœnitentia, nec haberetur respectus a faciente ad pęnæ solutionem debitæ pro peccatis.

K ¶ Ad hanc quęstionem responderur pro quattuor propositione notatu dignas.

Prop. 1. ¶ Prima. Exequens opus satisfactionis sibi impositum in foro pęnitentiali ex charitate meretur in illa executione præmium ęternum. Probatur, quia omnis actus bonus uiatoris procedens a charitate est meritorius pręmij ęterni. Patet per illud saluatoris, Iohannis. 12. Si quis mihi ministrat, me sequatur, & ubi sum ego, illic & minister meus erit. Ministramus charitatis operibus: ergo erimus ubi ipse est, non in terris, sed in beatitudine, in qua semper est Christus, quia æternaliter est beatus: tota scriptura concordat.

Prop. 2. ¶ Secunda propositio. Nulla actio meritoria est minus meritoria præmii æterni: ex eo, quod cum hoc, quod est meritoria, est etiam satisfactio, uel redemptio tẽporalis pœnæ peccatis debitæ. Patet: quia nisi sic nimis punirentur boni & electi: si aliquis gradus æterni præmij debitus tolleretur; aut minueretur in recompensationem pœnæ temporalis remittẽde: immo melius consultiusque

Verũ suffragia facta pro defunctis & ualeant siue prosint uiuis facientibus ea.

De pręmio essentialis.

Thom.

foret totam pænam purgatorij soluere, quam pro sublatione illius pænæ aliquo gradu gloriæ carere. Subtractio enim illius gradus gloriæ, excederet longe quamcunq; temporalem pęnam, & sicut grauior est pæna damni quacunq; pęna sensus etiam æterna, multo magis grauior pæna est pæna damni quantum ad hunc gradum æterna quacunq; pęna temporali. Similiter stulte tunc facerent confessores pænitentiam per modum satisfactionis imponentes, & præsertim in hoc, ꝙ opera deuotionis, & meritoria opera uitæ æternæ in satisfactionem imponunt dicentes. Opera bona, quæ facies sint tibi in remissionem peccatorum, quia tollerent partem præmij debitã illi merito, stulte etiam facerent homines pro peccatis suis se in hoc seculo affligentes. Consultiusq; esset uiatoribus omnia sua opera facere præcise propter amorem dei, & ad merendum beatitudinem, & omnem satisfactionem usq; ad purgatorium differre, quod est cõtra illud Lucæ. 3. Facite fructus dignos pęnitentiæ. Contra etiam patrum doctrinas, & ritum ecclesiæ. Lucæ. 3.

¶ Tertia propositio. Actioni meritoriæ satisfactoriæ debetur tantum præmij æterni, quantum debetur simili actioni in istomet satisfacienti, uel alio, ubi talis meritoria actio non esset satisfactoria. i. redemptio pęnæ temporalis cæteris omnibus paribus. Pro intellectu huius propositionis pono. Sint duo quorum unus tenetur ad pænam temporalem, alius non tenetur, quia remissa est sibi omnis pæna, putet tamen se obligari ad aliquam pęnam. Faciant hi opera certa animo satisfaciendi, & sit æqualis charitas in utroque æqualis quoq; conatus, æqualis deniq; intentio actus, & ita de alijs. Nulla sit inter eos differentia; nisi ꝙ unus obligatus sit pænæ, alter non, licet ambo putent se obligatos. In illo casu non minus præmij debetur actioni satisfactoriæ, quam ei, quæ non est satisfactoria. Patet propositio ex eo: quia nulla actio meritoria est minus meritoria ex hoc, ꝙ simul est satisfactoria, & per consequens cum in huiusmodi actionibus (de quibus casus) est omnimoda paritas: excepto solo, ꝙ unius satisfacit, non alterius, in quo nihil est soluendum quæ disparitas non facit differentiam in merito: ideo nec erit differentia in præmio, debetur igitur æquale pręmium essentiale utrique. Prop. 3.

Quarta propositio. Actioni meritoriæ & satisfactorie debetur quandoq; maius præmium, quam simili actioni meritoriæ, non satisfactorie in ipsomet uel alio. Patet, quia in illo qui habent satisfacere illa actio est meritoria tanti gradus beatitudinis, quanti in illo alio, qui non indiget satisfactione, & cum hoc est redemptiua alicuius pænæ in eo, qui habet satisfacere, & non in alio, cui totum dimissum est: licet in casu ignoret, licet sibi ualeret æqualiter ad remissionem pænæ: si esset debitor pænæ. Nam utriq; æqualiter ualeret, si uterq; æqualiter indigeret, & si neuter indigeret, neutri quoad illum effectum ualeret. Sicut ignis rem humidam, & frigidam calefacit, & exsiccat, aliam rem æquæ frigidam, sed summe siccam calefacit quidem, sed non exsiccat, exsiccaret autem, si humida esset. Potest tamen rationabiliter dici, quòd sicut tale opus ex charitate factum ualet uni illorum: ut dictum est, ad redemptionem pænæ temporalis, illi scilicet, qui habet satisfacere, ita ualet alteri ad aliquod aliud bonum temporale, puta sanitatem, uel multiplicationem temporalium, uel preseruationem a malo specialem, & cætera huiusmodi. Vel ex hoc ualere colligitur thesaurus ecclesiæ, unde per indulgentias subuenitur indigentiæ proximorum ad satisfactionem obligatorum. ¶ Ex quo sequitur, quòd stulta est hęc, & impia parcitas, qua quis subtrahit suffragia proximis timore diminutionis præmij, se pro tali opere in beatitudine manentis. Patet, quia per hoc pręmium non minuitur, Prop. 4.

¶ Quin

Prop 5. ¶ Quinta propositio. Stat quandoq; opus suffragij ex intentione pro defunctis facti, esse maioris meriti, quam si fieret solo respectu beatitudinis acquirendæ sibijpsi. Patet, quia maiori caritate uidetur accensus: qui scintillas mittit ad alios: maxime ad inimicos, quam is, qui sibi soli solicitus est. Charitas enim non quę sua sunt quærit tantum sed quæ aliorum, & ignis intensus in modio includi non potest: sed erumpit, & purior est amor ille quasi minus habens de proprio, siue amore concupiscentiæ, qui frequenter minuit amorem amicitiæ, & per consequens meritum, quia solus amor amicitię dei principiū est meriti, non amor concupiscentiæ dei, uel suijpsius. ¶ Quantum ad meritum præmij accidentalis, & pręsertim remissionem pęne temporalis, de quo magis ad propositum. Aduertendum, q opus satisfactorium potest ualere ad remissionem pœnæ alicui dupliciter, scilicet directe, & indirecte. Directe ualet illi, ad quem intentio actoris dirigitur tanquam ad illum, pro quo opus illud operatur. Indirecte, quando hoc modo actoris intentio non dirigitur: sed alias ad aliquem fructus operis deriuatur. Primo modo, directe non ualet actori ad pœnæ remissionem, nisi inquantum fieret, uel pro illo qui suffragio non indigeret, ut si is, pro quo fit iam esset beatus uel pro eo, qui iuuari non posset, ut damnatus. In hoc enim casu, quia non proficit illis, pro quibus fit: reuertitur meritum ad eū, qui fecit, secundum illud Psal. 34. Oratio mea in sinu meo conuertetur. Lucæ. 10. Si non fuerit filius pacis, pax uestra ad uos reuertetur. Esse n. debet habitualis intentio facientis suffragium, q sibi proficiat, si illi, pro quibus facit capaces non fuerint. Si uerò capax fuerit is, pro quo fit, non proficit ad hunc finem actori: quia ut dicit beatus Tho. ubi. sup. opus suffragij reputatur quasi eius, pro quo fit: igitur ita absoluit eum a debito pœnæ, q non absoluit facientem a debito proprio pœnæ: quia in tali recompensatione attenditur ęqualitas iustitiæ. Opus autem satisfactorium ita potest applicari uni reatui, q alterum non compensat. Nam reatus duorum peccatorum requirit maiorem satisfactionem, quam unius. Cum ergo totum opus applicatur alteri, qui eo indiget, nihil remanet actori, nam qui secundum humanam iustitiam pro altero debitum soluit tali solutione seipsum a debito proprio non liberat. Et de hoc latius dictum est supra lectio. 27. & 28. ¶ Indirecte uero plurimum ualet actori nedum ad remissionem pœnæ quam ipse nunc debet, uel ex committendis peccatis debebit, sed etiā ad augmentum gratiæ, ad perseuerantiam in bono, uel ad primam gratiā impetrandam. ¶ Primum patet, quia per hoc merentur actores: ut dum ad eundem statum uenerint: etiam superstitum suffragijs adiuuari possint. Nam ut supra dictum est: illis mortuis prosunt suffragia uiuorum, qui dum uiuerent, meruerunt: ut possint eis post mortē hæc prodesse. Et licet per finalem perseuerantiam in gratia generaliter hoc merentur, ut dictum est: specialiter tamen hoc merentur, & appropriate faciendo nunc misericordiam cum præcessoribus defunctis suis. Nam scriptum est. In qua mensura mensi fueritis, remetietur uobis. Mat. 7. & iterum. Beati misericordes: quoniā ipsi misericordiam consequentur. Mat. 5. Ita reuera, & nos si modo misericordes fuerimus in defunctos, mirebimur similibus superstitum suffragijs subleuari: alioquin iudicium sine misericordia fiet ei, qui non facit misericordiam, Iacob. 2. ¶ Nec improbabiliter hanc unam esse causam inter cæteras æstimandum est: cum frequenter tam tarda, & imperfecta sit testamentorum expeditio, quia & ipsi dum uixerunt, negligentes extiterant executores circa suorum prædecessorum testamenta. Secundum patet, quia hos, quibus uiui impendunt suffragia, habituri sunt pro se diligentissimos interces-

Margin notes: De pręmio accidētali & pęnę remissione. — Psal. 34. — Lucę. 10. — Thom. — N — Ad quid ualet opus factū pro defuncto. — Mat. 7. — Matth. 5. — Iacob. 2.

cesso-

cessores. Licet enim nunc purgatorij ignis carcere teneantur, sunt tamen amici dei, & magni apud deum meriti: qui ingrati beneficiorum esse non possunt, ideo liberati suis liberatoribus uicem rependentes, pro eis potenter dominum exorabunt. Non tantum cum ipsi nunc suffragia impendentes etiam purgatorijs tenebantur ignibus, quo tunc non minorem satisfactionem pro orationibus impendent, quam receperunt. Sed dum adhuc in uia existunt, præsentis uitæ gratiæ augmentum, eiusq; perseuerantiam impetrabunt. Nec hoc tantum eos facere credendum est, dum liberati sublimabuntur ad gloriam, sed pie putandum, quod hoc ipsum agãt adhuc existẽtes in purgatorio, nam qui ibi existentes corporalia uiuis pręstant beneficia, quomodo non magis spiritualia impetrabunt. ¶ Legitur autem, & scribit Petrus Damiani de beato Seuerino coloniensis ecclesiæ episcopo, quod satisfactionis detentus pęnis miraculis claruit in terris. Similiter de beato Paschasio Romanæ ecclesiæ diacono, refert beatus Greg. lib 4. dial. ¶ Neq; negandum est plerosq; diutius purgari, qui maioris sunt meriti, & per consequens potentiores apud deum: nonnullis citius liberatis, aut euolantibus, quod manifestum est de pueris ante usum rationis in baptismali innocentia defunctis, qui euolant: & minoris meriti sunt existentibus in purgatorio. Grego Q

Et ex illo patet quartum, scilicet quod possunt impetrare primam gratiam. Tertium enim, scilicet perseuerantiam manifestum est ex secundo, quia eadem ratione, qua impetrant augmentum gratiæ: opus impetrant, & perseuerantiam. Sed quartum patet, nam stat facientem satisfactorium esse in peccato mortali, & licet tunc ipsum opus parum prosit secundum prædicta, pensant tamen animæ sanctæ defunctorum non tam opus, quam affectum, quia perfecta in eis est charitas, & non desinent rependere affectum. Rependent autem in eo, quod magis necessarium est ei, cui rependunt, inquantum possunt. Possunt autem orationibus impetrare primam gratiam capaci, qua nihil magis necessarium peccatori, qui quoniam uiator est, capax est gratiæ: illam ergo primo impetrabunt: siue adhuc existentes in purgatorio, siue iam assumpti in cælo. Sic enim legimus multis concessam primam gratiam orationibus sanctorum tam uiatorum quam compræhensorum. Similiter stat eum qui facit suffragium in gratia existentem, recidiuare in mortale. Cui iterum liberati a purgatorio, suis orationibus impetrare possunt conuersionem a peccato, & ita primam gratiam. Nec impendit: quod sunt extra uiam, & nihil sibi mereri possunt: quia possunt orationibus suis pro nobis apud deum factis, gratiam, & remissionem nobis impetrare: sicut & iam sublimati in gloria, de quo sup. lectio. 30. ¶ Non ergo nobis negligenda est suffragiorum impertitio defunctis, quorum precibus deo confidimus reconciliari, quinimmo ea suffragia solicite, & diligenter impendere, ex quibus nihil utilitatis proprie perit: sed impensum reddetur cum usura. Aut enim ipsi quibus impendimus capaces sunt suffragiorum, aut non. Si non redeunt nostra ad nos suffragium; si sunt capaces, maiorem ab eis, siue a deo per eos percipiemus retributionem, quod maxime uerum est, si suffragia impendimus non turpis lucri gratia, sed gratis ex charitate dei, & dilectione fraterna. De primis enim uehementer timendum, ne eis dicatur. Amen amen, receperunt mercedem suam. quod utiq; timere habent, qui non pro sustentatione uitæ: sed satisfactione auaritiæ suffragia mortuorum in quæstum ponunt: ubiq; se pro beneficiorum pluralitate, aut quotidiana distributione alijs se obligant, se miserabiliter negligũt. Non enim illi sperare possunt retributionem, & suorum defectuum futuram per eos subleuationem, sicut qui pietate commoti, quasi eleemosynam illam indigentibus impertientes suffra- P Mat 6.

gia

2. Cor. 8. gia faciunt. De his apostolus cum 2. ad Cor. 8. ad faciendum eleemosynam hortaretur, dixit. Vestra abundantia illorum inopiam suppleat, ut & illorum abundantia uestræ inopię sit supplementum, ut secundum glo. sicut hic ministrant sanctis, scilicet per suffragia impensa eis, uicem sancti reddant in futuro. Et tantum de hac materia suffragiorum.

DE PETITIONE SVFFRAGIORVM pro uiuis.

LECTIO LIX.

A

Expositio nobis quoq; usq; p Christum.

NOBIS quoq; peccatoribus famulis tuis de multitudine miserationum tuarum sperantibus, partem aliquam, & societatem donare digneris, cum tuis sanctis apostolis, & martyribus: cum Iohanne, Stephano, Mathia, Barnaba, Ignatio, Alexandro, Marcellino, Petro, Felicitate, Perpetua, Agatha, Lucia, Agna, Cecilia, Anastasia, & omnibus sanctis tuis: intra quorum nos consortium non ęstimator meriti: sed ueniæ qs, largitor, admitte. ¶ Hęc est secunda pars principalis partis sextæ, & ultimæ partis totius canonis, in qua post petitum refrigerium pro defunctis, petitur suffragium pro uiuis: & consortium cum sanctis triumphantis ecclesiæ membris. Et subdiuiditur pars illa in tres particulas. In prima captatur eius, qui petitur, beniuolentia. In secunda petitionis exprimitur materia, ibi. Partem aliquam &c. In tertia eius, per quem petimus, inducitur persona ibi. Per Christum dominum nostrum. ¶ Quoad primam partem dicitur. Nobis quoq;. Nobis secundum Alb. quoq; qui pro alijs mortuis intercessimus, & sacrificium pro eorum liberatione a penis obtulimus, cum tamen nos magis hac gratia indigeamus. Debet enim sacerdos quemadmodum pro alijs: ita etiam pro seipso offerre pro peccatis, ut dicitur ad Heb. 5. Quoniam & ipse circundatus est infirmitate. ibidem. Quasi diceret cum patriarcha Iacob. Iustum est, ut aliquādo & domui meę prouideam Gen. 30. Dixit ille, non mihi, sed domui meę. Ita & sacrificans nō dicit mihi, sed nobis, quia secūdū prædicta, sacrificiū, qd offertur, sacrificium est militantis ecclesiæ: in cuius persona sacerdos sacrificat, atq; petit. Addit. Peccatoribus: peccatores se, & alios uiuos pronunciat, quia & ille dilectus Christo discipulus, qui ob uitæ suæ puritatem super pectus dominicum recumbere meruit, de seipso, & alijs ait. Si dixerimus, quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & ueritas in nobis non est. Et addit Inno. & post eum Alex. de Ales. Licet omni tempore debeamus ex corde nos recognoscere peccatores, pręcipue tamen illud expedit in missę sacrificio, quod in remissionē peccatorum celebratur. ¶ Sed forte diceres. Cū scriptum sit peccatores deus non exaudit, ut habetur Ioh. 9. Quare in hac petitione sacerdos peccatum suum, & aliorum allegat. Videtur enim, ꝙ hoc petitioni præstet obstaculum, ne exaudiatur. Ad quod dicitur, ꝙ peccator ut peccator, petens ea, quæ saluti obuiant, & sunt nociua, a deo non exauditur saltem placato, quia ad sui damnationem exaudiri posset a deo irato, sicut dicit beatus Greg. ꝙ deus quandoq; concedit ira-

Iohan. Alexand.

Alber.

Heb. 5.

Gen. 30.

1. Ioh. 1.

Innocen. Alex.

B

Orationes peccatorum an, & quomodo exaudiantur a deo.

Iohan. 9.

Grego.

rus

tus: quod negat placatus. Peccator etiam petens aliquid quasi in signum, aut testimonium suæ probitatis, non exauditur. Deus enim falsitatis testis esse nequit. Et secundum hoc inductum uidetur uerbum cæci. Scimus, quia peccatores deus non exaudit, in approbationem scilicet suæ probitatis. Peccator tamen cum petit aliquid a deo, cum humili sui recognitione, ac peccatorum suorum quasi indignus exaudiri: sicut fecit, qui ait. Domine nō sum dignus: ut intres sub tecū meum Mat. 8. Et item. Qui pre multitudine peccatorum suorum sursum ad cælos oculos suos attollere nō audebat, sed percutiens pectus se peccatorē fatebatur dicens. Deus propitius esto mihi peccatori Luc. 18. Horum exemplo, qui petit ea, quæ ad salutem pertinent, a deo gratiose exauditur: & eo amplius, quo se magis humiliat: & uera confessione peccata sua damnat. Respexit inquit, propheta in orationem humiliū & non spreuit precem eorum. Sic enim Daniel pro liberatione populi orās primò peccata confitebatur di. c. 9. Peccauimus, iniquitatem fecimus in omnem iustitiam tuam. sequitur. Neq; in iustificationibus nostris prosternimus preces ante faciem tuam: sed in miserationibus tuis multis &c. Sic deniq; quotidie clamat ecclesia ad dominum. Peccatores, te rogamus audi nos. Nihil ergo obstat impetrationi: q nobis peccatoribus petimus aliquid cęlestis doni, & beneficij impartiri. Magis autem spectat ad dei beniuolentiæ captationem peccatorum recognitio, ostendentes per hoc multitudinem misericordiæ diuinæ, in hanc nostram fiduciam proijcientes, non præsumentes de nostra iustitia, quemadmodum fecit ille Pharisæus euangelicus: cuius propterea oratio est repulsa. Lucæ. 18. Hinc Prouerb. 18. Iustus prior accusator est sui. ¶ Sequitur famulis tuis per ueram, ac humilem obedientiam, ut supra expositum est de multitudine, miserationum tuarum, sperantibus, in qua propheta confisus peccatorum petiuit remissionem, dicens. Secundum multitudinem miserationum tuarum, dele iniquitatem meam. Et iterum peccatorum suorum obliuionem petens ad eandem multitudinem miserationum confugiens. Reminiscere, inquit, miserationum tuarum domine, & misericordiarum tuarum, quæ a seculo sunt. Delicta iuuentutis meæ, & ignorantias meas ne memineris domine. Nec incassum sacerdos supplicans refugium habeat ad dei miserationem, quia misericordia eius super omnia opera eius. Ipsa est, quæ superexaltat iudicium, quam neq; potens est in ira sua continere. Quis enim unquam sperauit in domino, & derelictus est? Respicite filij nationes hominum & scitote, quia nullus sperauit in domino & confusus est: ait Iesus Syrac Eccle. 2. Quod attendens beatus Aug. secum in proprijs uiribus specie posuit confitetur derelictum. Superabam, inquit, aliquando in uirtute mea, quæ non erat uirtus, & cum sic uolui currere, ubi magis stare credebā, ibi magis cecidi. Factusq; sum magis retro, quam ante. Dicebam enim Hoc faciam, illud perficiā. Fiebatq; post hæc, nec hoc, nec illud, quoniam de meis uiribus confidebam. Nunc autem confiteor tibi domine rex, pater cæli, & terrę: quoniam non in fortitudine sua roborabitur uir, ut non glorietur ante te stulta præsumptio omnis carnis. ¶ Dicitur autem de multitudine miserationum, non q in deo sint multæ misericordiæ quia nulla est ibi pluralitas, ubi omnia sunt unum, ubi non obuiat relationis oppositio, ut uult Boetius, & Ansel. Deus enim summe simplex est, & est quicquid habet, excepto q pater non est filius, quem habet. Est ergo in deo una duntaxat misericordia, quę est ipse deus misericors. Dicitur pluraliter: de multitudine miserationum tuarum: propter uarios, & multos diuinæ misericordiæ effectus, qui nonnunquam dei miserationes nominantur. sic loquitur Esaias Propheta. capite.

Math. 8.
Luc. 18.
Luc. 18.
Prouerb. 18.
Eccle. 2.
August.
Ansel.

63. post recitationem plurium effectuum misericordiæ domini dicens. Vbi
est zelus tuus, & fortitudo tua, multitudo uiscerum tuorum, & miserationũ
C tuarumq; Sequitur. Partem aliquam. ¶ Hæc est secunda particula, in qua
exprimit petitionis materiam. Hoc est illud, quod petitur nobis peccato-
ribus, quod est habere partem, siue dei participationem beatificam cum
sanctis apostolis, & martyribus iam in gloria sublimatis, ut transferat nos a
potestate tenebrarum, & det nobis partem sortis sanctorum in lumine. ad
Col. 1. Col. 1. & in Psal. 15. Dominus pars hæreditatis meę. Et sequitur. Funes
Psal. 15. ceciderunt mihi in pręclaris: etenim hæreditas mea præclara est mihi. Fu
nes scilicet consortium nostrarum partes in beatitudine mensurantes: ceci-
derunt nobis in præclaris partibus hæreditatis æternæ. Sed cum deus sit
1. Cor. 15. omnia in nobis. 1. Cor. 15. Salus premium, & gloria singulorum. Salus
inquit, populi mei ego sum. Quid est, q dicitur partem aliquam donare di
gneris, quasi non omnes electi sint unum, & eundem denarium recepturi,
iuxta parabolam Mat. 20. ubi dicitur. Receperunt & ipsi denarios singu-
Matth. 20. Alexand. los: quo intelligitur beatitudo, quę est una omnibus. Respondet hic Alex.
de Ales parte. 4. q. 27. Licet unum, & idem sit præmium singulorum, scili-
cet deus ipse, in cuius uisione clara, fælicitas consistit æterna. secundum il-
lud Ioh. 17. Hæc est uita æterna, ut cognoscant te solum deum uerum, &
Ioh. 17. quem misisti Iesum Christum, tamen secundum differentiam meritorũ alius
1. Cor. 15. plus, alius minus diuina uisione fruuntur, unde dicit apostolus. 1. Cor. 15.
Stella differt a stella in claritate. Sic & erit in beatis diuersa claritas uisio-
nis diuinæ essentiæ: secundum diuersam participationem luminis gloriæ,
sub quo diuina uidetur essentia, ad quam disponit diuersitas meritorũ. Hinc
Ioh. 14. dixit dominus. In domo patris mei mansiones multæ sunt Iohan. 14. Quia
multi sunt status, & gradus deum timentium, sine tamen diuersitate dei co
gniti, siue uisi. Vnde sicut est unus sol, qui ab uniuersis uidetur, & una lux,
siue claritas solis, quæ omnia terrena illuminat, nihilominus tamen ab alijs
clarius, ab alijs minus clare uidetur secundum differentiam perfectionis
oculorum intuentium. Ita unus est deus, una diuina essentia, quæ omnes
beatificat, & ab omnibus beatis uidetur: ab alijs tamen lympidius: ab alijs
minus lympide, secundum differentiam, & gradus meritorum: secundum
D quam sumitur excessus in beatitudine. ¶ Vna est igitur omnium beatitudo
obiectiua, diuina. s. essentia: omnes beatificans per eundem denarium, quem
singuli militantis ecclesię operarij sunt a domino percepturi. Cum quo stat,
q in singulis beatis sit alia: & alia beatitudo formalis, quæ non est nisi
actus uisionis, quo singuli uisione propria in suo intellectu recepta, deum
facie ad faciem contemplantur, sicut eundem solem diuersi non una, sed
diuersis uisionibus contuentur. Et secundum hoc sacerdos petit partem bea
titudinis nobis dari, ut participes efficiamur beatitudinis sanctorum, ut
partialitas illa referatur ad uisionis actum, non ad obiectum uisum.
Quælibet enim uisio dici potest pars beatitudinis, pro quanto est aliquid
multitudinis actuum in toto coetu omnium beatorum. Vel potest quæli-
bet creata uisio beatifica dici pars beatitudinis, pro quanto non repræsen-
tat obiectum beatificum secundum totam rationem suæ compręhensibili-
tatis. Est enim obiectum beatificum sicut in se infinitum, ita infinita co-
gnitione cognoscibile, & sola tali comprehensibile, quæ impossibilis est
omni creaturæ. Ideo omnis cognitio creaturæ, qua cognoscit deum: dici-
tur quodammodo pars diuinæ cognitionis, quia nulla talis est diuinæ es-
sentiæ secundum totum illud, secundum quod est cognoscibile, quia potest
adhuc clarius uideri. Vnde quantumcunq; perfecte lympide, ac clare ui-

deatur diuina essentia, etiam a supremo angelo immo ab anima Christi, imperfecta tamen uisio creata, & infinite distans a uisione increata, qua deus seipsum uidet. Hæc enim est infinita, quæ solum comprehendit diuinam essentiam: id est ea sola uidetur diuina essentia tanta, quanta in se est, hoc est infinita, quæ potest dici totalis beatitudo, quia ibi solum est adæquatio cognoscentis actus cognoscendi, & cognoscibilis, siue obiecti cogniti. Nec tamē adæquatio, sed identitas: quia idem est in deo essentia uisa: deus uisus, & actus uidendi. Non ergo petit partem beatitudinis sacerdos, quasi deus secundum aliquid sui uideatur ab uno beato, & secundum aliquid sui lateat illum, & uideatur ab alio, quia cum sit essentia simplicissima, carens omni partialitate, a quocunq; uidetur, tota uidetur & indiuisa: sed petit partem beatitudinis, idest participationem beatitudinis, hoc est formalem beatitudinem, siue actum beatificum: secundum ꝙ creaturæ conuenit, quo clare possumus uidere deum, non secundum totam suam cognoscibilitatem, sed secundum nostri intellectus capacitatem: & meritorum nostrorum exigentiam. Sic enim & non aliter uidetur a beatis. ¶ Ideo sequitur. Et societatem cum sanctis. In hoc enim est summa iocunditas societatis beatorum, ꝙ omnes simul beatifice deum intuentur, de quo in Psal. 86. Sicut lætantium omnium habitatio est in te per continuum, & stabilem aspectum: in quo omnes communicant beati, & societatem habere dicuntur, quia uniuscuiusq; sanctorum bona efficiuntur omnium in beatitudine communia. ¶ Sequitur. Donare digneris, tua scilicet gratia, & benignitate, contra errorem pelagianorum asserentium hominem ex puris naturalibus posse assequi beatitudinem, nec ad hoc requiri speciale donum gratiæ, neq; ad meritoriam mandatorum impletionem. Vnde sicut gratiam, qua operamur meritorie a solo deo creante accepimus, ita probabile ualde est, ꝙ actum beatificum, qui perfectior est gratia, solus deus infundit intellectui beato, ut sic illud prophetæ, Gratiam, & gloriam dabit dominus. æqualiter intelligatur quantum ad utrumq;. Cui non dissonant metra, quæ ponit Alber. circa hunc textum. Quicquid habes meriti præueniens gratia donat. Nil deus in nobis præter sua dona coronat. Si deus coronat, & non nisi actu beatifico, ipse ergo hunc donat, non cum beatis elicit. Sed de hoc alibi. ¶ Sequitur Cum tuis sanctis apostolis, & martyribus, quos firma fide credimus illa beatificæ dei uisione perfrui, & inuicem congaudere æterna, & iucundissima societate, quales sunt, quorum hic nomina recitantur. Dicit Alb. ꝙ ecclesia tantum tangit eos, de quorum fide, & beatitudine sufficienter est certificata, alios non tangit nisi in communi. ¶ Et hic fit secunda, & iterata sanctorum commemoratio, quod secundum Inno. signū est; ꝙ canon nō simul ab uno est cōpositus, sed successiuis temporibus particulatim a pluribus. Vnde in hac cōmemoratione supplentur ex magna parte, qui de primitiuæ ecclesiæ sanctis deesse uidebātur in commemoratione prima. Vnde dicitur. Cū tuis sanctis apostolis, quorum sonus exiuit in omnem terram, & in fines orbis terræ eorum uerba, ipsis regnum dei, quod hic petitur, prædicantibus. Et martyribus, fidei testibus, qui ut regni dei fierēt participes mortem pro fide Christi non timuerūt subire supplicium. ¶ Exprimuntur autē quorundam sanctorū nomina, apostolorum. s. martyrum, & uirginū: octo sexus uirilis, & septē sexus fœminei, ad significandum secundum magistrum in rationali, ꝙ per hoc sacrificium septem charismata. s. spiritussancti dona octo beatitudinibus coniunguntur in digne hoc sacramentum manducante. Vnde sequitur. Cum Iohanne. Istum (dicit Alber.) opinor Iohannem Baptistam, qui & martyr est: propter quod & hic inter martyres numera-

E

Psal. 86.

Alber.

Alber.

F

tur, de quo dixit dominus. Inter natos mulierum non surrexit maior Iohanne Baptista &c. qui & finis legis fuit, & usque ad ipsum prophetæ prophetauerunt, Mat. 11. Ad idem Inno. dicit. Posset per Iohannem non euangelista, sed Baptista intelligi, nisi præmitteretur cum sanctis apostolis tuis, & martyribus. Per quod conuincitur, quod apostoli tantum, & martyres subnotentur, quamuis Iohannes inter martyres posset connumerari. Alijs autem uidetur, q fiat hic iterata commemoratio Iohannis euangelistæ, quia Iohannes Baptista hoc sacrificium non tractauit, quapropter hic non inducitur, sed quicquid sit de dicto in se ratio modicum facit, quia hic petitur consortiũ cum sanctis: sed non dubitatur de sanctitate utriusq;. Dato igitur, q intelligatur de Iohanne euangelista, cur in hac commemoratione repetitur, & Stephano sociatur, qui & mathiæ præponitur, & Barnabæ. Respondet idem Inno. Sane inquit Iohannes in prima commemoratione cum apostolis numeratur propter dignitatem apostolatus. In secunda uerò repetitur, & Stephano sociatur, propter priuilegium castitatis, & celibatus. Iohannes enim, & Stephanus uirgines sunt, & sequuntur agnum quocunq; ierit, quapropter & cæteris præmittuntur. Virginitas Iohannis inde commendatur: quia Christus in cruce matrem uirginem discipulo uirgini commendabat, ex qua hora accepit eam discipulus in suam custodiam. In Stephano uero in hoc maxime uirginitas comprobatur, q deputatus est ab apostolis ad ministerium uiduarum, & quia factus est præpositus fœminarum testimonium meruit sincerissimæ castitatis. Alij quidam dicunt: q hic per Iohannẽ intelligitur Marcus, qui fuit binomius, uocabatur enim Marcus, & Iohannes, sed parum refert, quem horum canonis ordinator denotauerit. Omnes quidem sancti. omnes de hoc numero sunt, quorum communio, & societas postulatur. ¶ Stephano: qui sanctitatis habuit præconium singulare, de quo in actibus apostolorum. c. 6. Stephanus plenus gratia, & fortitudine faciebat prodigia, & signa magna in populo, qui in hora disputationis plenus spiritusancto, intendens in cælum in contione iudæorum positus, uidit gloriam dei, & Iesum stantem ad dextris uirtutis dei, & primus sui sanguinis effusione Christo testimonium perhibuit, unde & protomartyr. i. martyrum princeps appellatur. Qui & Christi imitatus uestigia, in passionis hora positis genibus uoce magna clamauit. Domine ne statuas illis hoc peccatum. Vnde in prosa de eo canitur. O Stephane signifer regis summi bone, nos exaudi proficue, qui es pro inimicis tuis exauditus. Paulus tuis præcibus Stephane te quodam persecutus Christo credit. Te Petrus Christi ministrum statuit, tu Petro normam credendi astruis, ad dexteram summi patris ostendendo, quem plebs fuerens crucifixit. ¶ Sequitur Matthia, qui sorte electus in apostolum, ut iret in locum, de quo præuaricatus ex iudas: ut fieret testis dominicę resurrectionis. Quæ sors (secundum beatum Diony.) non fuit nisi impetratio signi, quo eũ spũssanctus assumendum ostendit, & non Ioseph iustum, quem apostoli secum ex alijs statuerant orantes. Tu domine, qui nosti corda omnium, ostendere, quem elegeris ex his duobus unum accipere locum ministerij huius, & apostolatus, de quo præuaricatus est Iudas, ut abiret in locum suum, & dederunt sortes eis: & cecidit sors super Mathiam, & annumeratus est cum undecim apostolis. ¶ Barnaba, qui etiam signo, quod dedit spiritussanctus, segregatus est in apostolatus officium cum Paulo. unde Acto. 13. dixit spiritussanctus. Segregate mihi Paulum, & Barnabam in opus ministerij, ad quod assumpsi eos. Hic primus cum Paulo fuit apostolus gentium, & ideo a reliquis gentium, nobis scilicet est specialiter honorandus. unde Act.

Mat. 11. Inno. — Inno. — Iohan. — Act. 6. — Iohan. — G — Dionysi. — Act. 1. — Acto. 13. — Acto.

Cur repetit Stephani mentio.

ubi

ubi ſupra. Tunc conſtanter Paulus & Barnaba dixerunt ad iudęos. Vobis oportebat primum loqui uerbum dei, ſed quoniam repellitis illud,& indignos uos iudicatis æternæ uitæ,ecce conuertimur ad gentes: ſicut præcepit nobis dominus dicens. Eſa. 59. Dedi te in lucem gentium: ut ſis ſalus mea uſq; ad extremum terræ. ¶ Ignatio,qui glorioſiſſimus fuit martyr,apoſtolorum contemporaneus, glorioſiſſimæ uirginis matris dei pediſſequus, & capellanus, beati Ioannis euangeliſtæ diſcipulus,qui ſub Traiano imperatore condemnatus ad beſtias Romam delatus, rogabat, ut ſancti in eius paſſione non deficerent,qui proteſtatus eſt in theatro,ꝙ non ut malefactor puniretur,ſed ut Chriſti diſcipulus. Qui beſtias,quæ ſibi de uirtute manſuebantur, contra ſe, ut deuoraretur,prouocabat, qui publice in hæc uerba prorupit. Ignis, crux, beſtię, oſſium confractio, membrorum diuiſio, tormenta diaboli, in me pro Chriſto ueniunt, ut Ieſu fruar, ut hæc ipſe in epiſtola, quam Romanis dixerit, ſcribit, qui cum eſſet in dentibus leonis, alta uoce, dixit. Frumentum Chriſti ſum, dentibus beſtiarum molar: ut panis mundus inueniar. Qui (ut de eo Dionyſius ſcribit) aliud in ore non habuit, niſi amor meus crucifixus eſt. Hic & multas laudes in diuerſis epiſtolis de domini matre conſcripſit. Et cum fuiſſet mortuus, inuenta ſunt hæc uerba: Ieſus Chriſtus. aureis literis in corde ipſius ſcripta. De hoc ſic ait beatus Bernardus ſuper Pſalmum. 90. Magnus eſt ille Ignatius audi tor diſcipoli, quem dilegebat Ieſus, martyr & ipſe, cuius præcioſis reli- Bernardus. Pſal. 90.
quijs paupertas noſtra ditata eſt. Mariam in pluribus epiſtolis, quas ad eam ſcripſit, chriſtiferam conſalutauit. Egregius quidam titulus dignitatis,& commendatio honoris uniuerſi. ¶ Alexandro, qui Papa fuit urbis, & orbis ſextus a beato, ac ſancto Petro: ſucceſſor Euariſti in Papatu. Ab aureliano comite ſub Adriano imperatore cum beatis Euentio, & Theodolo, poſt conuerſionem Hermetis præfecti, & Quirini tribuni, Romæ martyrio coronatus eſt. cuius corpus Romæ apud ſanctam Sabinam in altari ſummo quieſcit. ¶ Marcellino, & Petro: quorum primus presbyter: ſecundus exorciſta, cum Arthemio, & domo ſua martyrio coronari meruerunt, quorum animas Dorothæus, qui eos decollauerat, ueſtibus ſplendidis, & gemmis indutas, uidit angelorum manibus in cęlum H deferri, unde & Chriſtianus eſt effectus. ¶ Conſequenter nominantur ſanctæ de fæmineo ſexu, unde dicitur. Fælicitate, illuſtri fęmina uidua, matre ſeptem filiorum Chriſtianiſſimorum,Ianuarij,Fælicis,Philippi, Siluani, Alexandri, Vitalis, & Martialis, in conſpectu matris diuerſis ſuppliciorum generibus interemptorum, in quorum unoquoque ſpeciale martyrium perpeſſa eſt. Et tandem a Publio præfecto ſub Antonio Auguſto, capite truncari iuſſa, datis prius filijs ſalutaribus monitis martyrium conſumauit, quæ ob miram in tormentis ſui, ac filiorum conſtantiam, & temporis prioritatem (ſiquidem ante conſequenter nominatis paſſa eſt uirgines) in eorum recitatione nominum eſt prælata, ¶ Perpetua, priuilegio caſtitatis, & fidei etiam martyrio coronata. ¶ Agatha, uirgine,ac martyre ſanctiſſima, quæ & uberum amputationem iuſſu quintiani præfecti in deciana perſecutione paſſa, beati Petri apoſtoli uiſitationem in carcere, & totius corporis ſanitatem meruit, quę poſt paſſa multorum tormentorum genera, angelorum ſanctitatis teſtimonium in ſepultura accepit. qui tabulam hanc ſcripturam (Mentem ſanctam ſpontaneam honorem deo, & patriæ liberationē) continentem capiti ſancti corporis coniunxerunt,cuius poſtea uelo capitis paganorum populus ab incēdio ignis ex Scicilię montibus irrumpentibus & cathanenſium ciuitas liberatur.¶ Lucia, immobilis con

præsumere quicquam de ostensione meritorum. Si enim tu pater cælestis, & clementissime iniquitates nostras obseruaueris, quis sustinebit? Non ergo intuitu nostrorum meritorum, nec in iustificationibus nostris ad beatorum consortium petimus admitti, scientes illud apostoli, q in hoc tpe reliquiæ secũdũ electionẽ gratiæ saluæ fientsi aũt ex gratia, iã nõ ex opbus ad Ro. 11. Rom. 11.
Sed & cũ fecerimus quęcunq; præcepta sunt nobis, habemus dicere secũdũ Xpi sentẽtiã. Serui inutiles sumus, quod facere debuimus, fecimus. Luc. 17. Lu. 17.
Te ergo clementissime pater, qui non es meritorum æstimator: quia nõ iuxta exigentiam meritorum retribuis citra condignum puniendo, dicente propheta in Psal. Non secundũ peccata nostra fecit nobis, neq; secundum iniquitates nostras retribuit nobis, & supra condignum remuneres. Non enim sunt condignæ passionis huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. ad Ro. 8. Das enim mensuram bonã, & confertam, & coagitatã, & superefluente. Non ergo ęstimator meriti. Sed ueniæ q̃s largitor admitte. Benignus .n. es, & misericors, patiens, & multæ misericordiæ, & præstabilis sup nequitia. Iohel. 2. Qui solus ueniã largiris: siquidẽ solus peccata dimittis solus gratiã præstans, & gloriã. Nam & pater misericordiarũ es, nõ cõtinens in iras misericordias tuas, quæsumus. Quæsumus itaq;, ut ueniã largiendo ad consortiũ sanctorũ nos admittas, quia sic admitti solius indulgẽtiæ benignitatis, liberalitatis tuę est, sicut Dauid dicit. Benigne fac domine in bona uoluntate tua. &c. Vt de uiuis lapidibus ædificentur muri cælestis Hierusalem. Muri inquam, per angelorũ lapsum rupti: non nisi tua benignitate ex nobis hominibus reparandi. Nisi enim tu domine ædificaueris domũ in uanum laborant, qui ædificant eam. Neq; sufficientes sumus a nobis, anquam ex nobis aliquid cogitare: sed omnis nostra sufficientia ex te clementissimo patre deo est. ¶ Sed contra illud, quod dicitur, non æstimator meriti uidetur esse multiplex scripturæ auctoritas, qua ostenditur deus esse ponderator meritorũ. Nam. 2. Paral. 15. Erit merces operi uestro: sicut habetur Hiere. 31. Item Sap. 10. Reddet deus mercedẽ laborum sanctorũ suorum. Et Eccle. 16. Misericordia faciet locum unicuiq; secũdũ meritũ operũ suorũ. Psal. Reddes unicuiq; iuxta opera sua. Item Mat. 5. Merces uestra copiosa est in cælis. Merces respectũ dicit ad meritum sicut, & præmium. Item 1. Cor. 3. Vnusquisq; propriã mercedem accipiet secundũ suũ laborem. Et 2. Cor. 4. Quod in præsenti est momentaneũ, & leue tribulationis nostræ: supra modũ in sublimitate æternũ pondus glorię operatur in nobis. Nõ aũt aliter temporalia operantur æterna nisi per modum meriti. Itẽ. 2. Tim. 4. Reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi dominus in illa die, iustus iudex. Et multa similia ad idem adduci possent, quibus ostenditur deus esse iustus iudex, & remunerator bonorum, & malorum. Non aũt potest esse iusta remuneratio: nisi fiat secundum æstimationem meritorum. Ad idem sunt auctoritates sanctorum patrum, & doctorũ innumere, quibus docetur beatitudo esse præmium pro meritis. Quamuis facile potest dici ad textum nostrum, q ideo dicitur deus non æstimator meriti, quia non præcise præmiat secundum merita: sed ex sua liberalitate superaddit. Vnde ut dictum est, semper præmiat ultra meritum, & punit citra condignum. Nõ ergo negat æstimationem meriti simpliciter, sed ęstimationem ad præmium merito præcise condignum. Ita q neq; excedat in pręmiando, neq; deficiat in puniendo, & hoc sufficit ad ueritatem textus nostri. ¶ Verum quia auctoritates illę uidentur innuere, q operibus nostris mereamur præmium ęternum, non inutiliter queri potest. Vtrum opera nostra, quæ temporalia sunt, mereantur beatitudinem, quę est ęterna. Pro cuius resolutione. Aduertendũ pri

Margin notes: Psal. — Rom. 8. — Iohel. 2. — Psal. 50. — K — 1. Cor. 3. — 2. Paral. 15. — Hiere. 31. — Sap. 10. — Eccle. 16. — Psal. — Math. 5. — 1. Cor. 3. — 2. Cor. 4. — 2. Tim. 4. — L — Opera nostra considerantur dupliciter.

mó, ꝙ opera nostra dupliciter possunt considerari. Vno modo secundum se:ut a nobis operata uirtute nostra actiua naturali, quá accepimus in prima nostra constitutione. In qua facultatem accepimus libere operandi, siue opera bona, siue mala, secundum ꝙ dixit propheta. Anima mea in manibus meis semper. In manibus meis.i.in potestate mea, semper, ut per ipsam faciã siue bonũ, siue malũ & Eccle.15. Deus a principio constituit hominẽ: & reliquit illũ in manu consilij sui. Adiecit mandata, & præcepta sua. Si uolueris mandata conseruare, conseruabunt te. Apposuit tibi aquam, & ignem, ad quod uolueris, porrige manũ tuam. Ante hominem uita, & mors, bonum, & malũ, quod placuerit ei, dabitur illi. ¶ Alio modo considerari possunt opera nostra, ut non solum sunt a nostra uirtute actiue, sed ad eorũ productionẽ concurrit cũ nostra uoluntate singulare donũ dei: quod gratiã appellamus, de quo loquitur apostolus.1. Cor.15. Gratia dei sum, id quod sum, & gratia eius in me uacua non fuit: sed abundantius illis omnibus laboraui: nõ ego, sed gratia dei mecũ. Et beatus Aug. in de lib. arb. Gratia se habet ad liberum arbitrium, sicut sessor ad æquum. Sessor autẽ actiuæ regit, & mouet æquũ. Ita & gratia mouet uolũtatẽ ad aliquẽ actũ eliciendũ, uel operandũ.

Psal. 118.
Eccle. 15.
1. Cor. 15.
August.

M ¶ Est etiã aduertẽdũ: ꝙ ad actus meritorij rationẽ duo requiruntur in genere Primũ est libera eius electio. Secundũ eius ad præmij retributionẽ acceptatio. Primum requiritur ex parte elicientis, eius.s. qui meretur. Secundũ ex parte eius a quo præmium redditur. Propter primum actus naturali necessitate productus non est meritorius, sicut cursus solis, & astrorũ. In uoluntarijs enim neq; laudamur, neq; uituperamur. 3. Ethi. Meritũ aũt, ut distinguitur contra demeritũ, est actus imputabilis ad laudẽ. Propter secundũ actus bonus bonitate morali tantũ nõ gratuita, nõ est meritorius ad uitã, seu respectu beatitudinis. Talis enim non acceptatur a deo ad beatitudinem conferendam: quoniam actui morali, per bono facto extra gratiam nullus beatitudinis gradus correspondet in premio, cum dicat apostolus. Gratia dei uita æterna. ad Rom 6. Et ad Eph. 2. Gratia estis saluati per fidem, & hoc nõ ex uobis. Dei.n.donũ est: non ex operibus, ut ne quis glorietur. Vnde potest actus meritorius sic notificari in genere. Actus meritorius est actus a uoluntate libere procedens, siue elicitus, siue imperatus ad retributionem alicuius premij acceptatus. Acceptatur autem actus ad præmij retributionem, quando aliquis bonum aliquod, seu præmium retribuit operanti, uel alteri, pro quo operatur intuitu talis operationis. Ita ꝙ tale bonum non retribueret nisi actus præcessisset. Ex quo patet, ꝙ homo iustus operibus iustitiæ nõ meretur illuminationem a sole, quia æque facit deus solem suum oriri super bonos, & malos, & pluit super iustos, & iniustos Mat.5. ¶ Diuiditur aũt cõmuniter meritum secundum doctores in meritum congrui, & meritum condigni. Meritum condigni super rationem meriti addit debitum reddendi præmium secundum iustitiam. Vnde meritum condigni est actus a uoluntate libere procedens ad retributionem præmij secundum debitum iustitiæ acceptatus. Dicitur secũdum debitum iustitiæ: quia si præmium quantum ad ualorem, aut dignitatem deficeret, uel excederet dignitatem, uel ualorem meriti, & hoc siue secundum proportionem geometricam siue arithmeticam. hoc est secundum iusticiam distributiuam, uel commutatiuam nõ seruaretur iustitia in præmiando, Hoc est: ꝙ talis præmiatio non fieret præcise secundum iustitiã, sed uel secũdũ liberalitatem; si præmiũ excederet, uel citra iustitiã; si deficeret. ¶ Requiritur itaq; ad meritum de condigno, quædã æqualitas præmij ad meritũ secundum alterã duarũ proportionũ. Hæc aũt æqualitas attenditur uel ex natura actus, uel ex ordinatione pacto seu cõuentione

Ad rationẽ meriti duo concurrunt.
3. Ethi.
Rom. 6.
Ephe. 2.
Actus meritorius quid.
Mat. 5.
N
Meritum est duplex congrui ut condigni.

siue

siue etiam promissione acceptantis. Exemplum primi, ut dum merces commensuratur operi. Ita q͞ opus secundum se tantum ualet pręmianti, quantū præmium reseruatum. Ita q͞ præmians tantam utilitatem consequi potest ex opere merentis, quantam ex præmio. Exemplum secundi, ut quando ex libera promissione, & conuentione promittitur tantum pro tali. Sic dicitur in parabola euangelica. Nonne ex denario conuenisti mecum? Amice non facio tibi iniuriam, scilicet dādo secundum conuentionem factam, tolle q͞d tuum est, & uade. Matth. 20. Vbi iustitia seruata fundatur in conuentione: non in natura actus. Et siue sic, siue sic attendatur condignitas, siue æqualitas, exigit opus meritoriū aliquid in operante, aliquid in opere, & aliquid in præmiante. In operante, q͞ sit amicus inimicus.n. secundum B. Aug. non est dignus præmio, sed pœna. Et allegat magister in secundo dis. 26. Ex quo sequitur, q͞ peccator nihil meretur de condigno apud Deū, quia non est amicus, sed inimicus Dei. Similiter enim odio sunt Deo impius, & impietas ei⁹. Sap. 14. Et ibidem 4. c. Fructus impiorum inutiles. In opere requiritur, q͞ ordinetur ad utilitatem, uel honorem præmiantem. Ideo opus existentis in gratia non ordinatum finaliter in Deum non est meritum de condigno. Si enim ad opus esse meritorium sufficeret sola coexistentia gratiæ, aut charitatis, tunc opus indifferens a tali operatum esset meritorium de condigno: quod implicat, tunc enim non esset indifferens. In præmiante requiritur acceptatio, siue ordinatio actus ad pręmium tale. Hæc autem ordinatio in Deo, non est nisi diuina uoluntas, q̄ uoluit ab ęterno actum sic illicitum, uel imperatum esse meritum condignum tali premio, uel ex natura actus. uel ex sua pactione ac promissione, qua uoluit esse debitor talis premij sic operantis. Quo dumtaxat modo actio temporalis esse potest meritum condignū premij æterni. Semper enim premium æternum est maius bonum merito tēporali. Et iustitia stricta non reddit melius bonum pro minore bono secundum se considerato: & naturalem eius, & intrinsecam bonitatem, q͞ uerò est condignum, tantum est ex gratuita acceptatione diuina, sic se obligare uolente operanti. Meritum de congruo est actus liberè elicitus acceptatus ad aliquod bonum retribuendū, non ex debito iustitiæ. Et hæc non requirit dictas conditiones in operante in opere, & in p̄miante. Hoc modo opus bonū de genere factum ab inimico, sic acceptatur ad aliquod bonum retribuendū; ut bonus motus naturalis animæ peccatoris, quo facit, quod in se est, sine quo non daretur gratia iustificās, est meritū gr̄æ de congruo. Similiter si aliquis bonum aliquod retribuit facienti opus bonū de gn̄e, non tn̄ ad honorē, uel utilitatem retribuentis, bonū illud factū est meritū de congruo boni retributi. Sic etiam si quis bonum excedens actum operantis nō ex debito præcedentis pacti, sed nuda liberalitatę donet non daturus illud, nisi operatio illa præcessisset in præmiando, talis operatio esset meritum de congruo: non de condigno. ¶ Per hæc respondetur ad q. motam per propositiones. Prima. Opus nostrum consideratum secundum intrinsecam suam bonitatē, quam habet præcisè ex se, & uoluntate eliciente gratia circūscripta, non est meritum beatitudinis, nec de congruo, nec de condigno. Probatur, quia nulli cōfertur beatitudo p̄p opus elicitū ex naturali, aut morali uirtute hominis gr̄a circūscripta. Statuit siquidem Deus secundū ordinē suæ sapiæ, nullū fore glorificādū in patria, nisi fuerit prius gratificatus in uia. Sed nec actū aliquē premiare in patria beatitudine, cuius non fuit principium gratia uiæ. Vnde & oportet paruulos, qui nullum peccatū cōmiserūt, baptizari, ut gratiā recipiāt, si gloriā, & beatitudinē debeāt adipisci. Quapropter dixit apostolus. Si linguis hominum loquar, & angelorum &c. Et si tradidero

corpus

corpus meum, ut ardeam, charitatem autem, quæ est gratia, non habuero,
nihil mihi prodest, ad uitam æternam scilicet. 1. Cor. 13. Et beatus August.
1. Cor. 13. Gratia sola est, quæ diuidit inter filios regni, & perditionis. Patet hoc idem
Bernar. ex supra allegatis. Et sic intelligi potest illud beati Ber. in ser. de annunciatione dominica di. Credere oportet, quod uitam æternam nullus promereri poterit bonis operibus suis. Sic loquitur glo. super illud Roma. 6. Gratia Dei uita æterna, ut intelligeremus nos Deum ad uitam, non nostris meritis, sed sua miseratione perducere. ¶ Secunda propositio. Opus bonum de genere, uel etiam moraliter elicitum a uoluntate, gratia non coexistente, nihil meretur, neq; temporale, nec æternum de condigno. Patet, quia deficit secunda conditio supra posita. s. dignitas ex parte operantis. Meritum enim de condigno, ut dicit Alex. de Ales ubi supra, est seruitium Deo dignè debi-
Alexand. to modo impensum. Existens autem in mortali peccato, non potest dignè exhibere seruitium Deo, quia in eo est dignitas peccati, per quod est in odio Dei. Operibus autem impij non præmium debetur, sed pœna tanquam operibus inimici. ¶ Tertia propositio. Opus bonum moraliter extra gratiã
P factum de congruo meretur aliquod bonum spirituale, uel temporale. Patet, quia apud largissimum retributorem nullum bonum manet irremuneratum. Item multa bona dantur peccatoribus non ex debito iustitiæ propter aliqua opera præcedentia, quibus non præcedentibus illa bona non darentur, ergo illorum bonorum opera præcedentia sunt merita. Tenet consequentia ex quid nominis meriti supra positi, quia talis operatio est libere elicita, & a Deo ad opus bonum retribuendum acceptata. Sunt ergo merita, & non condigna: ut patuit ex propositione secunda: ergo sunt merita de congruo. Præterea multa bona concessa legimus infidelibus & etiam idolatris intuitu quorumdam bonorum operum. Sic enim legitur de Achab impio
3. Reg. 21. rege Israel. 3. Reg. 21. Nonne uidisti humiliatum Regem Achab coram me, quia igitur humiliatus est mei causa, non inducam malũ in diebus eius. Item de Rege Nabuchodonosor idolatra similia habentur in Daniele. Præterea peccatori facienti, quod in se est, dat dominus gratiam, quam non daret, nisi quod in se est, faceret, secundum illud Zach. 1. Conuertimini ad me,
Zach. 1. Iac. 4. & ego conuertar ad uos. Et Iac. 4. Appropinquate Deo: & appropinquabit uobis. Meretur ergo peccator gratiã de congruo, faciendo, quod in se est, q̃ est bonum spirituale. ¶ Forte quæris. Quid est facere, quod in se est? Respon
Alex. det Alex. par. 3. q. 69. arti. 3. Ad uidendum inquit, quid est facere, quod in se est: est notandum, q̃ in quolibet homine per naturam est recta ratio: & hæc rectitudo boni est notio indita a creatore, qua quælibet anima potest co-
Psal. 99. gnoscere suum principium. s. Deum: secundum illud. Psal. 99. Scitote: q̃m dominus ipse est Deus: ipse fecit nos, & non ipsi nos. Per hoc enim, quòd quilibet naturaliter scit se non semper fuisse: scit se factum esse: & ita scit se habere principium, & scit, quòd ab illo principio habet, quicquid habet, & non a se. Scit etiam, quòd ab illo petere bonum, quodcunq; per illum debet suppleri omnes sui defectus. Si ergo secundum istam notionem operetur homo, suo arbitrio recurrẽdo ad illum, quem scit suum esse principium: & quẽ scit esse adorandum, & petit ab eo lumen cognitionis fidei, & boni, facit, q̃d in se est: & hoc est facere, quod in se est generaliter in quolibet homine. Plus autem est in fideli existente in peccato mortali de lumine, quia ipse habet fidem informem: quia sine charitate. Hæc autem fides informis radiat ad duo. s. ad diuinam iustitiam, damnantem reprobos: & ad diuinam miseri-
Alex. cordiam saluantem iustos. Ex primo creabitur timor in eo, & ex secundo spes, & hoc est facere, quod in se est. Hæc Alex. Ex quo hoc elicitur, q̃ iste

In quo consistit & fundatur condignitas operis, & operantis ad premium.

Facere q̃d in se est, q̃d est.

facit, quod in se est, qui illuminatus lumine rationis naturalis, aut fidei, uel utroq; cognoscit peccati turpitudinem: & proponens ab ipso resurgere desiderat diuinum adiutorium, quo possit a peccato mundari, & Deo suo creatori adhærere. Hæc facienti Deus gratiam suam tribuit necessario necessitate non coactionis, sed immutabilitatis, ut ibidem declarat. Alex. Statuit n. Deus hęc facienti infundere gratiam per quam a criminibus emūdatur. Inde dicit Apostolus ad Ephe. 5. Surge, qui dormis, & exurge a mortuis .i. operibus mortis, faciendo, quod in te est: & illuminabit te Christus. ¶ Quarta propositio. Comparando opera secundum se, & intrinsecam bonitatem, quam habent ex voluntate eliciente ad primum beatificum, bona opera ex gratia facta præmij beatifici, nullatenus merita sunt condigna. Illa propositio patet per illud Apostoli ad Rom. 8. Non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Item. Esa. 64. Quasi pannus menstruatæ uniuersæ iusticiæ nostrę. Item Luc. 17. Cum feceritis omnia, quæ præcepta sunt uobis, dicite: serui inutiles sumus, quod facere debuimus, fecimus. Ex quibus patet, quòd opera nostra imperfecta etiā, quia alias debita, & propter creationem nostram de non esse ad esse, & propter redemptionem a damnatione, & propter iustificationem ab impietate &c. non sunt condigna præmio futuro in beatitudine. Probatur etiam ratione, quia inter meritum de condigno, ꝙ præmium, est quædam commensuratio, & æqualitas ualoris: sed inter opera nostra, & præmium beatificum nulla est proportio, aut æqualitas considerando opera secundum intrinsecam bonitatem, vt sunt a voluntate nostra. Nam opera nostra sunt temporalia: & quasi momentanea, præmium verò perpetuum. Deniq; uisio beatifica, & fruitio, quæ dantur in pręmio, sine comparatione perfectoria sunt quocūq; actu viatoris in Deū relato. Vnde dicit doctor subtilis, quod si Deus per unicū instans duntaxat conferret homini beatitudinem, claram .s. Dei visionem, & concomitantem fruitionē, sufficienter remunerasset omnia opera bona, quę homo toto tempore uitæ suæ perfecit, propter magnam perfectionem beatitudinis, & immoderatū eius excessum super omnia opera nostra. ¶ Quinta propositio. Considerando dignitatem operis meritorij ex gratia coefficiente cum libero arbitrio, & ex spiritussancto mouente, atque ex diuina promissione, & ordinatione eius ad præmium beatificum, opera nostra ex gratia elicita sunt meritoria præmij beatifici de condigno. Patet per autoritates in principio huius dubij adductas, quę innuūt, ꝙ beatitudo sit præmium merces nostrorum operum, & ita opera nostra merita: sed dignus est mercenarius mercede sua. Luc. 10. Ideo Apostolus ait. Reposita est mihi corona iustitię, quā reddet mihi dominus in illa die iustus iudex. Qđ autem redditur secundum iustum iudicium, videtur esse merces condigna. Item glo. super illud psal. Misericors, & miserator, & iustus dominus ed cit. Misericors est, cum expectatum serator, dum iustificat: iustus, dum remunerat. Item Act. 5. Ibant Apostoli gaudentes a conspectu concilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Item Aug. li. 5. contra Iulianum c. 5. Deus primò eligit indignum, sed eligendo facit dignum. Item Grego. 19 moral. Gratia ueniens facit, ut digni simus ascendere ad cœlestia. Et Ansel. in Monologion. Si creatura rationalis, quæ eminet omnibus creaturis, amet Deum; nihil potest esse pręcium huius nisi Deus. Multa ad idem adduci possunt. Item Beda in Hom. de filijs Zebedæi dicit. Ita igitur præmia pollicetur electis, ut & digna præmijs merita præmōstret. Ecce aperte dicit digna merita præmijs, & loquitur de præmio æternæ beatitudinis. Probatur etiam ratione, quia meritum condigni requirit ęqualitatem quan

Alex. Ephe. 5. Q Rom. 8. Esa. 64. Luc. 17. R Luc. 10. 2. ad Tim. 4. Act. 5. August. Grego. Ansel.

dam cum præmio secundum iustitiam. Hoc autem est in proposito cum ceteris requisitis supra positis. Nam æqualitas est ex mouente primo, quod est spiritussanctus, qui per gratiam mouet voluntatem. Hic autem est bonum infinitum, ratione cuius opus meritorium æquatur præmio obiectiuo, quod est Deus trinitas: de quo Gen. 15. Ego merces tua magna nimis. Vnde & spiritussanctus est pignus hereditatis nostræ 2. ad Cor. 1. Est etiam equalitas ex parte mouentis secundi, quod est gratia respectu præmij formalis, quod est visio, & fruitio, & hoc in virtute etsi non actu sicut semē arboris, in quo est virtus ad totam arborem. Per gratiam etiam fit opus velut Dei formæ: & opus consors diuinæ naturæ. Adoptamur enim per gratiam in filium: cui debetur hæreditas ex ipso iure adoptionis: secundum illud ad Rom. 8. Si filij, & heredes. Ex parte Dei promittentis est iustitia in reddendo. Iustum n. est, ut seruetur promissum. Hinc dicitur mercenario. Tolle, quod tuum est. Non reddere autem suum, iniustum esset. Hæc autē iustitia nō est ex natura actus: sed ex liberalissima Dei promissione, qui volens se debitorem constituit: & sua uoluntate se obligauit tali operi tantum reddere premium: & ita surgit ibi condignitas ex ueritate pollicentis, quia stante illa domini pollicitatione, iustum est reddere, & iniustum non reddere, licet illa iustitia ex sola liberalissima uoluntate Dei pendeat tanta premia pollicentis. Et istę propositiones concorditer sunt de mente Alex. par. 2. q. 69. sancti Thom. 1. 2. q. ulti. sancti Bonauen. dist. 26. secundi. & doctoris subtilis, & aliorum. ¶ Et per hoc facile exponuntur autoritates hincinde allegatæ. Quarum aliquę loquuntur de opere nostro considerato quantum ad substantiam actus, prout ex libero arbitrio. Alię uerò de eis, secundum quod sunt a spiritussancto, & a gratia. Vnde breuiter utrumq; comprehendens S. Bonauen. dicit. Opus meritorium consideratum in comparatione ad uoluntatis, seu arbitrij libertatem, & dispensatoris liberalitatem: & temporis opportunitatem, est opus meritorium merito congrui. Comparatum uerò ad gratiæ dignitatem, ex qua fit opus mouente spiritussancto ad pollicentis ueritatem, & operis difficultatem, sic est meritum condigni. Nam in hoc opus arduum est: quia est supra uires uoluntatis elicientis in eo, quod homo eleuatur supra seipsum, & bono proprio pręponit bonum æternum, hinc tale genus operis ęterna remuneratione dignum est. Hæc S. Bonauen. Gratia etiam, per quam sic uoluntas eleuatur, eo modo, quo pręmium est infinitum, ipsa est infinita, quia gratia uiæ non distinguitur realiter a charitate patrię, nisi forte sicut pars a toto. Nam gratia est charitas, quæ manet in patria fide, & spe euacuatis. Nūquam enim excidit charitas: ut dicit Apostolus 1. Cor. 13. Et gloria ipsa est gratia consummata. Et ita sicut nec oculus uidit, nec auris audiuit &c. quæ pręparauit Deus diligentibus se. Ita nec intellectus uiatoris comprehendit perfectionem gratiæ uirtualem, quia non potest perfectè, & comprehensiue cognosci gratia, nisi & pręmium cognoscatur, quod est effectus eius tanq̄ causæ meritorię. Sic etiam licet ex natura rei Deus nullius creaturæ potest esse debitor, tamen ex natura suæ immutabilis ueritatis, & liberalis ac uoluntariæ pollicitationis se potest facere debitorem suę creaturę. Ita etiam, quòd stante sua promissione, qua pollicitus est dare uitam æternam seruantibus sua mandata, non posset sine iniustitia subtrahere eis pręmia repromissa. Licet enim simpliciter nullius est debitor, & posset non dare præmium æternum creaturę suæ, sicut potest differre, etiam creaturam annihilare, tamen stante promissione, & ordinatione eius ad uitam nec potest annihilare, necnon dare uitam æternam promissam. Nam hæc ordinatio, & promissio nihil aliud est nisi actus diuinæ uoluntatis, quo uult illi quandoque dare uitam.

[Margin notes: Gen. 15. — 2. ad Cor. 1. — Roma. 8. — Matth. 20. — Alex. S. Thom. S. Bona. — S. Bona. — 1. Corin. 13. — Quo Deus est debitor hominis sua uolūtate nō rei necessitate.]

Illa ergo uoluntas: cum sit immutabilis, non potest stare cum uoluntate nõ reddendi. Eadem igitur necessitate qua non potest solui scriptura. Ioh. 10. Nec iota vnum perire. Matth. 5. & Luc. 16. etiam non potest non reddere promissa. Scriptum autem est. Vbi sum ego: illic & minister meus erit. Pr, quos dedisti mihi, uolo, ut ubi sum ego: & illi sint mecum: ut uideant claritatem meam, quam dedisti mihi: quia dilexisti me ante constitutionem mundi. Hæc autem uisio beatitudo est, & uita æterna. Ibidem. Hæc est uita æterna, ut cog. te solum Deum, uerum, & quem misisti Iesum Christum. Et licet promissio ipsa sit contingens: sicut & prædestinatio: & quæ promisit, potest non promisisse, & prædestinatum non potest saluare in sensu diuiso, quia potest non prædestinasse: tamen non potest promissum non seruare in sensu cõposito. Hinc 2. ad Timot. 2. dicitur. Non potest negare seipsum Glo. interli. Non potest negare seipsum, qui est ueritas, quod faceret, si dicta sua non impleret, & si per impossibile promissum non seruaret: uerax non esset, ita si pręmium promissum mandata eius seruantibus non daret, iniustus esset. Sicut in humanis, omne promissum, licet sponte, & uolũtate cadit in debitum. Si ergo debitor noster est Deus sua misericordi uoluntate: non rei necessitate. ¶ Sed contra potest opponi. Eadem ratione sequitur, ꝙ gratia prima caderet sub merito de condigno, quod est contra omnes doctores: & Apostolum ad Roma. undecimo. Si ex meritis: iam gratia non est gratia. Vnde sicut implicat gratiam non esse gratiam posita constantia subiecti; ita implicat gratiã esse ex meritis, & tamen sequitur, quod dictum est: quia sicut ordinauit Deus se daturum premium seruãti mandata ex gratia, ita ab æterno ordinauit dare gratiam facienti, quod in se est. Sicut ergo seruans mandata meretur gloriam de condigno: ita faciens quod in se est, meretur gratiã de condigno. Respondetur, quòd faciendo, quod in se est, non meretur primam gratiam, quæ est gratia iustificans peccatorẽ de condigno: licet mereaẽ de congruo. Nec est par ratio, quia pręter ordinationem Dei, qua uult dare præmium sic facienti, ad condignitatem meriti duo requiruntur, quæ in proposito deficiunt: ita ꝙ condignitas operis ex tribus pendet. s. ex dignitate operantis: ex commensuratione operis, ex acceptatione præmiantis. Ex dignitate operantis: ut. s. operans sit persona digna. hoc est non sit indigna nõ inimica. Vnde peccator, quia inimicus Dei est: nihil mereri potest de condigno ut supra. Commensuratio operis, & hoc uel est natura operis, uel ex principio operandi. Modo opus meritorium, ut dictum est propter gratiam, ex qua elicitur, & spiritumsanctum inhabitantem per gratiam mouentem commensuratur premio tam obiectiuo, quam formali. Nihil tale est in peccatore, qui nec habet spiritumsanctum inhabitantem: nec donum supernaturale gratiæ commensurabile. Nullum enim donum gratiæ gratis datę commensurabile est gratiæ gratum facienti. Et ideo licet Deus acceptet opus faciendi, quod in se est ad gratiam infundendam, quam alias non infunderet, tamen deficiunt alia duo correquisita, & ita non est eadem ratio hic & ibi. Et illa tria includuntur in hac particula descriptionis meriti de condigno: qua dicitur. Ad retributionem præmij secundum debitum iustitiæ acceptatus: ut ibidem est declaratum. Et tantum de illo dubio.

Ioh. 10.
Matth. 5.
Luc. 16.
T
Rom. 11.

DE PERSONA PER QVAM PETImus patrem ueniæ largitionem.

LECTIO LX.

A PER Chriſtum dominum noſtrum ꝗ Hæc eſt tertia particula partis ſecundæ ſextæ partis principalis canonis, in qua inducitur perſona, per quam petimus patrem ueniæ largitorem admitti ad conſortium beatorum. Et ſubdiuiditur in duas portiunculas. In prima facit, quod dictum eſt. In ſecunda concludendo per totum canonem reducit in eum, qui circa confectionem corporis Chriſti operatur trinitas benedicta, ibi. Per quem hæc omnia bona ſemper creas &c. ꝗ Circa primum dicit. Per Chriſtum dominum noſtrum. qui ueniã quam nobis pater cœleſtis largitur, meruit, & cœli ianuam primò aperuit. In quo ſctõrũ cõſortiũ, quod petimus, celebratur, ubi & ipſe Xp̃s oleo lætitiæ præ participibus ſuis unctus, & perfuſus, primus patri æqualis ad dexterã eius reſidet, forma præ filijs hominum ſpecioſus. Et hic non reſpondetur, amen ſicut in prioribus orationibus propter connexionem uerborum ſtatim ſequentium, in quibus eſt relatiuum, cui antecedens eſt quod hic dicit, Chriſtum dominum noſtrum. Sequitur enim. Per quem ſcilicet Chriſtum. Habent ergo condependentiam ad priora, ſicut relatiuum dependet ad ſuũ antecedens, quæ ut non ſoluatur, nihil interponitur. Vel ſecundò, quia ſacerdos ſecretè hanc petitionem facit, ita ut eius uerba a circunſtantibus miniſtris audiri non poſſint, & nemo eſt circunſtantium, qui reſpondeat, amẽ. Verum hæc ratio non parum facit: quia ſic concluderet, ꝙ etiam in prioribus orationibus dici non deberet, in quibus tamen ſacerdos celebrans ſecũdum Romanæ Eccleſiæ ordinem, dicit amen, ergo & hic dicere poſſet ſecretè. Ideo tertiò dicunt quidam, ꝙ ideo omittitur, amen: quia angeli ſancti, qui huic miniſterio adeſſe creduntur: affectantes, quòd nos petimus ſuo conſortio adiuuari: reſpondent amen. Hæc clauſula quantum ad ſingulas dictiones eius frequenter expoſita eſt. Ideo hæc ſufficiant. ꝗ Per quem hæc omnia dñe ſemꝑ bona creas, ſanctificas, uiuificas, benedicis, & p̃ſtas nobis. ꝗ Hæc eſt ſecunda portiuncula, in qua ea, quæ circa corporis Chriſti confectionem acta ſunt, reducit in Chriſtum patris filium dominum noſtrum. Et primò ea, quæ ſunt ex parte ſacramenti. Secundò ea, quę ſunt ex parte perſonarũ in ſacramento operantium, ibi. Per ipſum, & in ipſo. ꝗ Circa primum poteſt littera tripliciter exponi, ſecundum triplicẽ huius pronominis hæc demonſtrationem. Poteſt enim demonſtrare panis, & uini ſubſtantiam demõſtratione ſimplici ſecundum Alex. quia quę demonſtrat modo non ſunt; ſed fuerunt præſentia. Eſt ergo ſimplex pronominis demonſtratio, ſicut uerbis uerbi confuſio. Poteſt ergo demonſtrare panis, & uini ſubſtantiam, quæ fuerunt materia ſacramenti: & quarum ſpecies præſentes ſunt ſacramentum. Poteſt etiam rem ſacramenti præſentem demonſtrare: carnem ſcilicet Chriſti, & ſanguinem. Poteſt etiam demonſtrare eos, qui ſimul offeruntur in hoc ſacramento, qui membra ſunt Chriſti: conſtituentes corpus eius myſticum ibi ſignificatum: non autem contentum. Secundum primam expoſitionem dicitur. Per quem ſcilicet dominum noſtrum Chriſtum mediatorem; qui ſe fecit rem huius ſacramenti. Hæc omnia ſcilicet panis, uini, & aqua: quæ ibi

Expoſitio verborũ, per Chriſtũ dominum noſtrum.

Alex.

fuerant substantias. Semper bona. Vidit enim Deus cuncta, quæ fecerat, & erant ualde bona. Gen. 1. Creas condendo naturam. Sanctificas, consecrando materiam. Viuificas, transsubstantiando creaturam in uiuam s. Christi carnem, & sanguinem. Benedicis, accumulando gratiam, quæ plus in hoc opere reluxit, quam in cæteris. Creas inquam, secundum causas primordiales, hoc est secundum rationes ideales, secundum quas rationabiliter facis, quicquid operaris, ut dicit Aug. Sanctificas secundum causas sacramentales: quæ sunt uerborum forma, consecrantis potestas, & intentio. Viuificas, secundum causas effectiuas principales, quæ sunt tua uoluntas, & beneplacitum: qua ipsas transsubstantias, ac conuertis in alias uiuas substantias. Benedicis, secundum causas salutares. Et præstas nobis, secundum causas liberales. ¶ Vel secundum Alb. Hæc semper bona creas, per naturę constitutionem. Sanctificas per uerbum, & orationem. Viuificas, per uitalem conuersionem. Benedicis per gratiæ exuberationem. Et pręstas nobis, per liberalissimam largitionem. ¶ Secundo modo exponitur, ut hæc demonstrat rem contentam, sic. Per quem hæc omnia bona, carnem s. & sanguinem: semper bona, quantum ad omnem speciem boni. Sunt quippe bona utilia ad reformationem uitæ labentis spiritualis. Honesta ad rememorandum opera salutis. Delectabilia, ad promotionem summę, & intimæ deuotionis. Creas, ipsa in sacramentum adducendo. Sanctificas sacris uelamentis obtegendo. Viuificas, increatæ uitæ uniendo. Benedicis, spiritualibus donis, & beneficijs implendo. Et præstas nobis, misericorditer largiendo. ¶ Tertio modo prout hæc demonstrat signatum, & non contentum, potest sic exponi secundum Alex. Implorata enim admissione peregrinantium ad consortium sanctorum, subditur commendatio trinitatis, ut sic captata Dei beniuolentia facilius impetretur, quod intenditur. Commendatur igitur pater ex autoritate maiestatis, ibi. Per quem hæc omnia. Filius ex immensitate uirtutis, ibi. Semper bona creas. Spiritussanctus, ex connexione unitatis, ibi. In unitate spiritussancti, in particula sequenti. Virtus ergo filij commendatur in eo, q potest omnia ex nihilo creare ibi. Per quem hæc omnia: semper bona creas: & a peccatis purgare ibi. Sanctificas, & gratia, & uirtutibus uiuificare, ibi. Viuificas, & uiuificatos, & purgatos gloria remunerare, ibi. Benedicis. Vel sic insinuetur, quod est Deus naturæ, largitor ueniæ, autor uitæ, & rex gloriæ. ¶ Dicitur ergo: Per quem. s. Christum. Domine sancte pater cuius est autoritas maiestatis. Hæc omnia bona, idest omnes hoc sacramento significatos, nos. s. in multitudine tuarum miserationum sperātes, ut nobis partem cum sanctis tuis dones in gloria stabilitatis. Creas, in natura bona constituēdo. Dicit enim Augu. 1. de doc. chri. quia bonus est, sumus: & inquantum sumus, boni sumus. Sanctificas, in ipso a peccatis purgando, ipso petente Ioh. 17. Pater sancte sanctifica eos in ueritate. Per quem. Viuificas, gratia, & uirtutibus ad uitam pręparando. Nam & ipse obtulit pro uita mundi. Per quē: Benedicis, uiuificatos gloria coronando. Ipse est, qui in iudicio dicet. Venite benedicti patris mei, possidete paratum uobis regnum a constitutione mundi. Matth. 25. Per quem & olim patribus ueteris testamenti benedixisti propter ipsum, qui ab eis secundum carnem fuerat descensurus. Per quem. Et pręstas nobis, bona gratiæ, & glorię: sine quibus nemo attingit consortiū beatorum. ¶ Sed hic quis dubitaret circa hunc textum: Cum pater cœlestis causa est immediata omnis esse, & creaturę: autor etiam sanctitatis, & principium uitæ, omnisque benedictionis origo, quomodo hic dicitur creare, sanctificare, uiuificare, & benedicere per filium. ¶ Respondetur, ex quo pater est agens rationale recognoscens omnia opera sua, antequam fiant: necesse

Gen. 1.

Augus.

Alber.

C

Alex.

D

est: quod apud se habeat rationes ideales, & exemplares rerum fiendarum. Habeat, inquam, apud se in esse cognito: secundum has producit, quæcunq; producit: ut cognoscens & rationabiliter operetur. quemadmodum dicit Philosophus 7. Metaph. Domus extra in re fit a domo intra in mente, quia domificator antequam construat domum realem: præconcipit in mente, qualiter partes domus componat, & ordinet: ut artificiosè cõstruatur. Cum autem filius procedit a patre per modum intellectus, quia ut uerbum patris, in quo tanquam in imagine perfectissima relucet, nedum omnis paterna perfectio, sed omne creabile a Deo, propter quod secundum Aug. 15. de tri. c. 13 uerbum generari dicitur de scientia patris, uocaturq; ars patris omnipotentis. Ars plena rationum omnium uiuentium, secundum illud Quod factum est, in ipso uita erat. Cum igitur pater summus artifex producit aliquid extra se: quia præconcipit per artem dicitur operari: & sic per filium, qui ars est patris. Et ita dicitur creare per filium. Non tamen ut præpositio per, sit nota principij formalis producendi, quomodo ignis calefacit per calorem, & creatus artifex operatur per artem. Nam filius non est ars patris formaliter, sicut nec est sapientia patris formaliter. Non enim pater sapit sapientia genita: sed formaliter sua essentia: quæ est essentialis cognitio, sapientia, & ars patris. Siquidem nihil pater recipit a filio, sed omnia habet a semetipso. Nec creat per filium, ut per, sit nota causę instrumentalis, sicut sector lignorum secat per securim, sicut per instrumentum, quoniam filius nõ est instrumentum patris, quia non minor patre. Sed creat per filium, ut per, dicit principij identitatem consubstantialem, ut tantum sic dicere. pater creat per filium tanquam per unum secum consubstantiale principium. Vnde nihil aliud est patrem creare per filium, quam patrem, & filium a se productum unum esse creaturæ effectiuum principium unum .i. creatorem. Et licet uerissimè dicatur & pater creare per spiritumsanctum, quia pater & filius, & spiritussanctus sunt unus dominus, omnipotens creator, & omnium rerum finis, & principium, tamen ea, quæ ordinem habent ad intellectum, specialiter attribuuntur filio, sicut quæ habent ordinem ad uoluntatem, attribuuntur spiritui sancto, quia sicut filius a patre procedit per modum intellectus, ut uerbum, ita spiritussanctus procedit ab utroq; per modum uoluntatis, ut donum. ¶ Sed diceres, ex illo sequeretur: ꝙ licet conuenienter

E diceretur pater creare per filium, non tamen sanctificare, uiuificare, & benedicere, quia cum illa sint dona habentia ordinem ad uoluntatem, quia gratiose & liberaliter donata attribui debent spirituisancto: & sicut dicit creare per filium, dicatur sanctificare per spiritumsanctum. Ad hoc respondet, ꝙ propriè, & uerè dicitur pater sanctificare, uiuificare spiritualiter, & benedicere per spiritumsanctum: tamen nihilominus propriè, & ex alia causa id attribuitur filio. Nam quia filius solus est incarnatus, passus, & mortuus, ut humanum genus in Adam perditum, patri reconciliaret: factus est causa meritorij totius boni spiritualis: quod homini confertur ad salutem. Neq; unquam post lapsum Adæ alicui homini collata est gratia, nisi propter Christi passionem exhibitam, uel exhibendam, quam ut sic acceptauit tota trinitas tanquam meritum gratiæ conferendæ, secundum hoc igitur, quia Christus in assumpta humana natura meruit, ut nobis a patre gratia, sanctitas, spiritualis uita, & benedictio conferatur, conuenienter dicitur pater per filium sanctificare, uiuificare, & benedicere, & illo modo intelligendo per, nõ dicit identitatem principij consubstantialem; sed circunstantiam causæ meritoriæ. Quo etiam dicimus patrem aliquid dare per sanctos. i. per merita sanctorum, non quod meritum sit causa, uel ratio præbens patri facultatem

Margin notes: Aug. (beside "Aug. 15. de tri."); Ioh. 1. (beside "Quod factum est, in ipso uita erat")

operandi

operandi, sicut calor igni præbet facultatem calefaciendi, sed quia est aliquod acceptum a patre in ordine ad collationem talis boni. Et illo modo patet, quòd pater non sanctificat per spiritumsanctum, quia spũssanctus non est causa meritoria sanctificationis nostræ, sicut nec filius secundum naturã diuinam, sed secundum tantum eam, in qua satisfecit pro nobis, i. secundum naturam mortalem assumptam. ¶ Per ipsum, & cum ipso, & in ipso, est tibi F
Deo patri omnipotenti in unitate spũssancti, omnis honor, & gloria. Per omnia secula seculorum Amen. ¶ Hæc est ultima portiuncula, & conclusio canonis, in qua reducit ea, quę circa corporis Christi consecrationem acta sunt, in Christum ex parte personarum in sacramẽto operantium, personarum sanctissimæ trinitatis: unde dicitur. Per ipsum. Christum. s. filium tuum: per quem hæc omnia quæ offerimus, creas, immo & totum mundum, Ioh. 1.
& omnia, quæ in eo sunt. Ipse enim est uerbum per quod Iohanne testante omnia facta sunt, & apostolo ad Hebr. 1. per quem fecit & sęcula. per quem Heb. 1.
opus humanæ redemptionis perfecisti, & ruinam angelicam restaurasti. Per quem hæc oĩa bona: panem uinum & aquam creata sanctificas, uiuificas, benedicis. i. das uirtutem purgandi, uiuificãdi, glorificandi: & præstas nobis sanctificata, & transsubstantiata, ut sint nobis in subsidium purgationis, uiuificationis, & glorificationis. Per hunc quasi per mediatorem. 1. Tim. 2. Mediator Dei, & hominẽ homo Christus Iesus. tibi honor & gloria. Omnes quidẽ 1. Tim. 2.
rationales creaturæ, & intellectuales, homines scilicet & angeli tibi canunt gloriam: te honorificant: quia tuum istum unigenitum dignatus es mittere, & opera tam gloriosa, tam magnifica exercere. Vnde supra in præfatione dicitur. Per quem Christum dominum nostrum, maiestatem tuam laudant angeli, adorant dominationes &c. Et Paulus ad Ephe. 3. In Christo Iesu domino nostro fiduciam habet, & accessum ad patrem, ad quem flectit genua: ut Eph. 3.
ibi dicitur. Rursus per ipsummet filium tuum Christum tibi honor, & gloria, in miraculorum suorum operatione, in quibus per filium glorificatus est pater: ut expresse habetur Ioh 9. in illuminatione cæci nati. & Iohan. 11. in Ioh. 9.
resuscitatione Lazari: cuius infirmitas non esse ad mortem, sed ad gloriam Ioh. 11.
Dei Christus ipse asseruit. Idipsum de cæcitate illuminati discipulis quærentibus, quia peccauerit, ut cęcus nasceretur. Respondit. Nec mirũ, q̃m ipse in suis operibus gloriam suam nõ q̃rit: sed honorificat patrem. ¶ Sequitur. Et G
cum ipso omnia. s. honor, & gloria: quia cũ ipso est tibi patri unum esse diuinum: per quod tecũ est unus Deus: ipso dicente. Ego, & pater unum sum⁹. s. in essentia, quã per generationẽ te cõmunicante accepit. Pater inquit, quod dedit mihi maius est oĩbus: hoc est diuina essentia, qua maius nihil cogitari põt. Est. n. secũdũ Dam. pelagus infinitę substãtiæ, q̃ quia indiuisa est in filio: Damasce.
merito cũ ipso est tibi honor, & gloria, quia tibi est coæqualis maiestate, & potentia. Hinc apostolus. Qui cum in forma Dei esset: non rapinam arbitratus est se esse æqualem Deo. Est & coæqualis duratione, quia coæternus. Sicut dr̃ in symbolo Athanasij: una est diuinitas æqualis gloria, coæterna maiestas. Quod ẽt Propheta innuit in persona p̃ris loq̃ns. Ego hodie genui te. Phil. 2.
Hodie. i. in æternitate: ubi nihil futurũ, nihil p̃teritum: sed hodie continuũ Vnde blasphemantibus iudæis r̃ndens dñs ait Iohan 8. Antequam Abraam fieret: ego sum. semper est: quia immutabiliter est. Est & coæqualis beatificatione sui: & omnium electorum. Sui: quia ex se naturaliter beatus: licet non a se eadem beatitudine, qua & p̃r. Ioh. 5. Sicut p̃r habet uitam in semetipso, Ioh. 8.
sic dedit & filio habere uitam in semetipso. Vna siquidem necessaria cognitio comprehensiua summæ diuinæ naturæ: una eiusdem æterna fruitio patris, & filij. Omnium electorum: quia in eius faciem omnes desiderãt Ioh. 5.

prospicere angeli,& homines. Vnde & ipse ait. Hæc est uita æterna,ut uideant te patrem,& quem misisti Iesum Christum solum uerum Deum.Ioh. 17. Idcirco tibi patri cum ipso omnis honor,& gloria:cum quo operaris omnia,cum ipso disponendo,& regendo per spiritum creata.unde Ioh. 5.Pater meus usq; modo operatur & ego operor. Et sequitur. Quæcunq; ille facit, hæc & filius similiter facit. ¶ Sequitur. Et in ipso. est tibi honor, & gloria: in quo tanquam in imagine, & immenso exemplari tuo reluces perfectissimè.Ipse enim imago est Dei inuisibilis, primogenitus omnis creaturæ: qm in ipso condita sunt uniuersa in cœlis,& in terra,uisibilia, & inuisibilia,siue throni,siue dominationes:siue principatus, siue potestates,omnia per ipsum,& in ipso creata sunt, & ipse est ante omnes, & omnia in ipso constat. ad Col.1.Ipse est splendor gloriæ, & figura substantiæ patris, portans omnia uerbo uirtutis suæ.ad Heb.1. In ipso perfectissimè repræsentaris. Vnde Philippo petenti.Ostende nobis patrem,respondit.Philippe,qui uidet me: uidet & patrem.Ioh. 14. Nec solum tu pater in ipso reluces, sed & omnia, quæ sunt in tua scientia.Nam & verbum est:& notitia omnium, quæ in paterna memoria sunt declaratiua, ut B. Aug. In ipso.n.tanquam in speculo limpidissimo teipsum, & omnium creaturarũ rationes intueris. Est.n.emanatio uirtutis,& claritatis omnipotentis Dei sincera.Candor lucis æternæ: & speculum sine macula Dei maiestatis,& imago bonitatis illius.Sap 7. In quo & beati oĩum,quorum uoluerint,facies contemplantur. In ipsó quoq; est tibi pater honor,& gloria tanquã in eo,in quo semper, & substantialiter existis. Tu.n.in ipso,& ipse in te ꝑ circumincessionem admirabilem semꝑ existis,ipso dicente. Non credis inquit,Philippo:quia ego in patre,& pater in me est:tam singulari,q̃ incomprehensibili inexistentiæ modo.A te.n.genitus in identitate naturæ:nõ modo specifico sicut in ceteris generantibus, q̃ generant sibi simile in specie,sed in identitate numerali, & consubstantiali: per quam ipse tecum unus est Deus,simplex,& uerus,cui totam tuam substãtiam,& naturam omnemq; perfectionem communicasti: nec ab eo nisi paternitatis relatione disiungeris. Vnde & ait. Tu pater in me,& ego in te:adhuc autem in ipso est tibi honor,& gloria: & unum sumus. Ioh.17. In illo igitur,in quo semper es, in quo tibi bene complacuit:est tibi honor,& gloria,tanquam in fine,in quo omnia consummas,secundũ Alex.Vnde Apoc. 1. Ego sum alpha & o: principium, & finis. Per ipsum ergo per quem oĩa creas,& cum ipso,cum quo creata gubernas, & in ipso, in quo oĩa consummas:est tibi omnis honor,& gloria,cum tradiderit regnũ Deo patri.1. Cor. 15.Et subiectus erit illi,qui sibi subiecit omnia, ut sit Deus omnia in omnibus.Tunc per filium erit patri omnis honor,& gloria,nunc quidem est patri honor,& gloria per filium:sed non oĩs,donec post consummationem:sicut a patre ad filium,sic a filio hæreditas reuertat̃ ad patrẽ:propter quod dr̃,in ipso est omnis honor,& gloria,quia tunc reuelabitur a filio pater, quia quod modo creditur,tunc per speciem, & manifestationem clarescet, ut habetur in glo.loco alleg. ¶ Sequitur. Est tibi Deo,non participatiuè, aut nuncupatiuè,aut usurpatiuè quomodo homines, & dęmones dij appellantur,ut ibi. Omnes dij gentium dęmonia. Et iterum quos excæcauit Deus huius seculi. 2.Cor.4 Item ego dixi,dij estis,& filij excelsi omnes.Psal.81. Sed tibi Deo uiuo,& uero ꝑ naturã,& essentiam simpliciter infinitam. Pr̃i non tm̃ honore,cura,& uenerabilitate:qualiter hoĩes maiores,& præstantiores patres appellamus,sed tibi pr̃i ꝑ naturam,& originem, qua tibi uerè, & proprijssimè conuenit generatio.Vnde dixisti.Nunquid ego,qui generationem alijs tribuo,sterilis remanebo.Abs te,inquam,patre, a quo omnis paternitas in cœ-

Ioh. 17. Ioh 5. H Col. 1. Heb. 1. Ioh. 14. Aug. Sap 7. Ioh. 17. Alex. Apoc. 1. 1.Cor. 15. I 2.Cor.4. Psal. 81. Esa.66.

Qũo Deus dicitur pater.

lo,&

lo,& in terra nominatur ad Ephe. 3. Tum enim unica,& uera es omnium origo,& principium. Omnipotenti. & secundum uirtutis, & uigoris infinitatem,& secundum autoritatis liberam, & uniuersalem potestatem, secundum quam singulis ad nutum dominaris, omnia habens in tua ditione. Hester 13. cui subest,cum uolueris posse. Sap.12. Nam omnia,quæcunq; uoluisti,fecisti in cœlo,& in terra,in mari,& in omnibus abyssis. Psal.134. Solus potens rex regum,& dominus dominantium. 1. Tim.6. Omnia.n.quæcunq; uoluerit,faciet,& sermo illius potestate plenus est. Nec dicere ei quisquam, potest quare ita facis. Eccl.8. Nam potestas eius potestas sempiterna, & regnum eius a generatione,in generationem. Daniel. 4. Tibi omnis honor,q2 præstantissime' est uirtutis: immo essentialiter uirtus. Tibi omnis gloria: quia claritas tuæ uirtutis super omnes emicuit, propter quod merito omnis tibi gloria exhibetur,& clara tui cum laude notitia omnibus prædicatur. In unitate spiritussancti.i.communione spiritussancti,qui amor est,& nexus patris, & filijs in quo communicāt tanquā in uno communi dono ab utroq; procedente. Procedit nanq; spiritussanctus a patre,& filio,tanquam amor infinitus ex infinita,& secunda utriusq; patris,& filij uoluntate. Quæ quia est una oībus modis in patre,& filio, spiritussanctus tanquam amor cōmunis ab utroque procedit tanquam ab uno spiratore, & principio. In ipso igitur communicant tanquam in communi producto. Vel in unitate spiritussancti.i. in identitate essentiali spiritussancti. Quamuis enim spiritussanctus personaliter sit a patre,filioq; distinctus,est tamen idem sibi essentialiter. Vna quidē est eis cōmunis essentia: qua pater filius, & spiritussanctus unus sunt Deus. In hac ergo unitate essentiæ,& identitate cum spiritusancto est tibi patri,cū ipso,in ipso,& per ipsum filium. Omnis honor,& gloria: quia in hac unitate essentiæ es deus unus,cui soli,ut ait apostolus. 2. ad Tim.ult. Gloria,& honor in sęcula sęculorum. Hic Deus,ut Aug. ait,est deus trinitas,qui hic exprimitur in uerbis expositis. Cum dicitur. Tibi deo patri,in quo nominatur prima persona.s.pater,quo totius diuinitatis: ut Diony. dicit,est principium, per ipsum,& cum ipso,& in ipso,secunda persona a solo patre genita: patri omnimode' æqualis,& consubstātialis. In unitate spiritussancti,exprimitur tertia persona a solo patre,& filio spirata. In identitate essentiæ consubstātialis ambobus patri,& filio. Tibi igitur Deo patri,cum ipso.s.filio: unitate spiritussancti.i.una cū spiritussancto honor,& gloria. Contra omnes hæreticos filio, & spirituisancto detrahentes. Contra quos B. Hiero. ut in singulis psalmis diceretur. Gloria patri,& filio,& spirituisancto, sicut erat in principio & nunc & semper,& in sęcula sęculorū amen,apostolicam autoritatem interpellauit. unde ad Damasum Papam scribens epistola 4. ita ait. Istud carmen laudis,haud dubium,quin gloria pr̄i &c.usq; amen. omni psalmo coniungi p̄cipias,ut fides. 318. Episcoporum Niceni Concilij, & nostro ore pari consortio declaretur: ubi deus,& homo honorabili uoce prædicatur. ¶ Concluditur oratio per omnia sęcula sæculorū.i.per oēs mundi ætates, qua secula possunt appellari. Nā sęculum,& sęculum p̄ sincopā,quodlibet tempus accipitur aliquantulum longum,a sequor dictum, eo q̄ tp̄s, tempus sequatur. Licet secundum quosdam spacium 110. annorum importet, ut dicit Ianuensis,unde sęcula sęculorum.i.omni tempore,uel ęternaliter. Siquidem in omni tempore fuit honor,& gloria deo. In exordio quidem mundi Deum laudabant,& glorificabāt astra matutina. angelicę.s.uirtutes,& per descensum seculorum sanctorum patres Patriarchæ,& Prophetæ, Apostoli, Martyres, Confessores, Virgines,& oēs dei athletæ, quibus suam præsentiam pollicitus est Christus dei filius usq; ad consummationem seculorum, quibus om-

Eph. 3. Hester 13. Sap.12. Psal.134. Timo 6. Eccl.8. Daniel 4. 2.ad Ti. ult. Aug. K

nibus usque tunc glorificabitur, & laudabitur Deus trinitas. Vnde dixit Propheta. In secula seculorum, laudabunt te.i æternaliter. Siquidem ante mundi constitutionem, & cuiuscunq; creaturæ: honor fuit, & gloria in personis summa parilitate sibijnuicem congaudentibus. Fuitq; æternaliter ante omnem creaturã summe glorificanda, & honoranda altissima dei maiestas. In illa superbenedicta trinitate, vbi est summè clara cum laude, infinita, & compræhensiua suæ perfectionis notitia. Vnde ibi est Deo in se, & a se summa honoris gloria. Glorificat.n. patrem filius, glorificat utrũq; spũsanctus, & uiceuersa quælibet diuina persona reliquã, quia quælibet clarissimam ꝑfectionis cuilibet infinite infinitam habet cũ laude notitiam. Fuit.n. (verius est, & semper est) ante omnem creaturam summe honorificanda, & laudanda, & glorificanda illa infinita maiestas: nec ab alia condigna, quam a seipsa, cũ nullius creaturæ notitia commensurabilis sit substantiæ infinitæ. Nihil quidem iste summę, & beatificæ societati defuit. Vnde per creaturæ constitutionem magis reddẽ honoranda: nec aliquid gloriæ ex creatura accreuit. Ipsa sola est sibijpsi sufficiẽs honor, & gloria ab ęterno, & in sęcula sęculorũ.

L ¶ Respondet chorus, uel minister, Amen. qđ in ꝓposito aduerbiũ est affirmãdi.i. etiam: seu verũ est. Non verbũ defectiuum, ualẽs tm.i. fiat. Nihil.n. hic fieri petĩ, uel optatur, quod nondũ est: sed honorem, & gloriam, q̃ æternaliter est trinitati sacerdos sacrificans fideliter confitetur, cui circũstans fideliũ turba consonans, & ipsam confessionem, ac grãrum actionẽ approbans rñdet, amen.i. verũ est, ꝙ per ipsum Xp̃m tibi omnipotẽti pr̃i in unitate spũssancti, est oĩs honor, & gloria, ꝑ omnia sęcula sęculorũ. Sic itaq; pfectis omnibus, q̃ ad sacri supercelestis & diuinissimi consecrationem, & ad sacrificiũ per sacerdotẽ quidem ministerialiter: per patrem aũt cum filio in unitate spiritussancti operantem principaliter ꝑtinent: canonis institutor in hac gratiarum actione, & pro hoc immenso Dei beneficio nobis peccatoribus indignissimis exhibito, sed & pro essentiali sua gloria a creaturis oĩbus magnificanda, ac perpetuò collaudanda canonem duxerat concludendũ. Cui & nos pro qualicũq; eiusdem canonis expositione, per me deficienter foris exhibita grãs possibiles, & deuotissimas referamus, agnoscentes fideliter, quicquid uerum, quicquid dignum, quicquid salutare sonuit, non meum sed illius esse, a quo omne uerum, omne sanctum, & omne bonum, atq; datum optimũ est. Si quid uerò erroneũ, si minus clarũ: si tanto incõpręhensibili, & admirabili sacro indignum personuit, meũ esse palam confiteor: cuius remissionẽ, ut apud misericordẽ dñm se nobis ex nimia, indebitaq; charitate in hoc sacramento communicantem, ac iterum, atque iterum pro nobis misericordi patri offerentem, obtinere merear: uestrarum orationum patres, & magistri, & fratres suffragia imploro suppliciter, & requiro.

M ¶ Nunc addenda est expositio mysteriorum in gestis, signis, & ritibus sacerdotis prolata in altari proferentis latentium. In primis cum post suffragia defunctis petita, ad viuos rediens dicit. Nobis quoque peccatoribus: uocem exaltat: & pectus tundit, quo aliud significatur secundum allegoriam: aliud secundum tropologiam. Secundum allegoriam uocem exaltat silentium interrumpens secundum Innocent. & Alexand. quo repræsentat confessionem, & contritionem latronis in illo dominicæ passionis articulo increpantis alterum, & dicentis. Nos quidem digna factis recipimus: hic uerò nihil mali gessit. Desiderans que consortium beatorum, pro quo sacerdos petit in ipsa oratione: dicebat ad Iesum. Domine memento mei, dum ueneris in regnum tuum. Luc. 23. Vel secundũ eosdẽ, ꝑ exultationẽ uocis, & tũsionẽ pectoris exprimiĩ, ꝙ Cẽturio, & qui cum ipso erant, uisis his,

Amen quid significat.

Expositio mysteriorũ in gestibus, signis, & ritibus sacerdotis.

Innocen.

Luc. 23.

quæ fiebant Christo in cruce pendēte, timuerunt ualde dicētes. Vere filius Matth. 27.
Dei erat iste. Matth. 27. & Luc. 23. dicitur. Videns autem Centurio quod Luc. 23.
factum fuerat, glorificauit Deū dicens. Vere hic homo iustus erat. Et omnis
turba eorū, qui simul aderant ad spectaculum istud uidebant, quæ fiebant,
percutientes pectora sua reuertebantur. Secundū Albertum uerò per tropo
logiam. Túsio pectoris per hoc: ꝙ est ictus afflictionē inferens significat sa-
tisfactionis laborem, qui necessarius est ad obtinendum participationem cū
sanctis, quæ petit. Per hoc aūt: ꝙ sonus tūsionis est cum sono vocis: significat
confessionem eorum, quæ in pectore latent: per hoc, ꝙ fit cum gemitu, signi
ficat contritionis compunctionem, quæ etiam necessaria est, ut consortium
cum sanctis impetretur. Nihil. n. inquinatum in hoc sanctū, & diuinū con-
sortium potest introire. Apoc. 21. Fit aūt hæc tūsio tribus digitis ultimis: qa Apoc. 21.
pollex, & index separari non debent propter reuerentiam sacri post contra-
ctum eius usq; ad communionem, ne forte si quid de hostia digitis adhære-
ret: per contactum alterius corporis a digitis decideret: & ita irreuerentia fie
ret sacro, ut sic se tripliciter peccasse exprimat: corde, ore, & opere. ¶ Dum N
uerò sacerdos profert hæc uerba Sanctificas, uiuificas, benedicis, tres format
cruces coniunctim super hostiam, & calicem. Deinde quinque cruces in uer-
bis: per ipsum & c. quæ a diuersis diuersimode exponuntur. Nec mirum, qa
in hoc sacratissimo mysterio, mysteria multiplicia includuntur. Sequendo
tamen in primis btm Thom. in par. 3. q. 83. arti. 5. conformiter ad prædicta
lectio. 21. & 54. vbi dictum est: ꝙ per cruces importatur passio Christi: & per
eas, quæ præcedunt consecrationem, ea significantur, quæ passus est ante li-
gni affixionem: per cruces, quæ postea fiunt: ea, quæ passus est; aut egit in li-
gno crucis, & post depositionem. Et secundum hoc dictum est, ꝙ quinque
cruces factæ in uerbis. Hostiam puram & c. designant quinque uulnera Chri
sti in sua affixione, & lanceat one passa: & in tribus crucibus in his uerbis.
Corpus, & sanguinem, repræsentatur corporis extensio, sanguinis effusio, &
passionis fructificatio. Hunc ordinem prosequendo fit hic in uerbis. Sancti-
ficas & c. sexta crucis signatio: qua fiunt tres cruces super calicem, & hostiam
coniunctim in uerbis. Sanctificas, uiuificas, benedicis: per quæ significatur tri
plex oratio, quam Christus fecit in cruce. Prima, quam fecit pro suis perse-
cutoribus, cum dixit. Pater ignosce illis, quia nesciunt, quid faciunt. Secun-
da, quam fecit pro liberatione a morte, cum dixit. Deus meus, Deus meus: ut
quid dereliquisti me. Tertia pertinet ad adeptionem gloriæ, cum ait. Pater
in manus tuas commendo spiritum meum. Rursus septima signatio fit secun
dum eundem; tribus crucibus cum hostia super calicem discoopertum cum
his verbis. Per ipsum, cum ipso, & in ipso: ad repræsentandum tres horas, qui-
bus pependit in cruce. s. a sexta hora vsq; ad nonam. Octaua signatio conti-
nuè subsequitur septimam: cum sacramento panis extra calicem, vel in late
re calicis factam cum duabus crucibus in verbis: Et tibi Deo patri omnipo-
tenti, in unitate spiritussancti. Quibus signatur separatio animæ a corpore
in morte domini. Licet enim in Christo tres sint substantiæ. s. diuinitatis ani
mæ, & corporis, tamen solum duæ fuerunt in morte ab inuicem separatæ, sci
licet anima a corpore. Diuinitas uerò a neutra fuit separata, sed vnita fuit
carni in sepulchro: etiam animæ in inferno. Istum tamen ordinem non per
omnia seruant Innocent. & post eum Alexander. vnde secundum eos: quia
sexta feria passus est dominus: & crucifixus hora tertia linguis iudęorū. Mar. Innocen.
15. Hora sexta manibus gētiliū. Ioh. 19. Et circa horā nonā inclinato capite Mar. 15.
emisit spiritum. Ibidem. Ad significandum primam crucifixionem: linguis Ioh. 19.
Iudęorum hora tertia clamantium. Crucifige, crucifige: fiunt tres cruces

in sexta signatione. Secunda, quæ est post interuallum horarum trium, facta est militum gentilium manibus, designatur in septima signatione: quæ iterum fit tribus crucibus. Diuisio uerò corporis, & animæ facta in hora nona mortis Christi, significatur octaua signatione sicut supradictum est. Et illas duas cruces secundum Alex. facit sacerdos cum corpore Christi manu ad se conuersa, quo significatur, quòd mortem, quam Christus sustinuit, quę per illas duas cruces significatur, sustinuit pro nobis. 1. Petr. 3. Christus semel pro peccatis mortuus est, iustus pro iniustis. ¶ Vel aliter, tres cruces secundæ signationis, significant tres Christi cruciatus: quos ipse in cruce sustinuit, passionem, propassionem, & compassionem. passionem in corpore, propassionem in mente: compassionem in corde. De passione in corpore dicit Propheta Tren. 1. O uos omnes, qui transitis per uiam attendite, & uidete, si est dolor sicut dolor meus. Item foderunt manus meas, & pedes meos, dinumerauerũt omnia ossa mea. Psal. 21. de propassione mentis. Mat. 26. Cœpit Iesus contristari, & mæstus esse dicens: Tristis est anima mea usq; ad mortem. De compassione cordis orauit pro crucifixoribus suis. Pater inquit, ignosce illis &c. De passione, & propassione loquitur Hierony. super illud Matth. Cœpit Iesus contristari, & mæstus esse. Vt ueritatem inquit, probaret assumpti hominis, uerè contristatus est: sed non passio eius dominatur animo, uerum propassio est. Quæ tractans magister lib. 3. sententiarum dist. 15. dicit. Afficitur quis interdum timore, uel tristitia, ita ut mentis intellectus non inde moueatur a rectitudine, uel dei contemplatione, & tunc propassio est: aliquando uerò mouetur, & turbatur, & tunc passio est. Hæc magister. Passio ergo, & propassio ut distinguuntur affectiones mentis sunt non corporis. Non ergo fuit passio illa, quæ contra propassionem condiuiditur: hoc est affectio mentem deordinans, sed fuit in eo passio, quæ est dolor corporis, & propassio, quæ est tristitia mentis, non tamen deordinans mentem. Et ideo non habuit mentis passionem. ¶ Facit autem tres cruces illas cum corpore Christi super calicem: quia Christus sustinuit huiusmodi cruciatus, qui per calicem significantur: uoluntarie. Esa. 53. Oblatus est: quia ipse uoluit. Quod uerò hostia superfertur calici: significatur, quòd Christus non fuit deiectus inuoluntaria passione, sed mentis complacentia superferebat. Vel significatur per hoc sublimatio Christi per passionis obedientiam. ad Phil. 2. Factus est obediens usq; ad mortem: mortem autem crucis, propter quod & Deus exaltauit illum &c. Duę uerò cruces, quæ fiunt in latere: significant duo sacramenta, quæ de latere Christi fluxerunt. s. aqua regenerationis, & sanguis redemptionis. Ioh. 19. Vnus militum lãcea latus eius aperuit, & continuo exiuit sanguis, & aqua. Vnde quidam in horum duorum signorum fine, tangunt calicem cum hostia, per quod percussio lateris Christi cũ lancea designat. Secundum dñm Albertum fiunt tres cruces in sexta signatione, ad significandum, quòd omnia creata, & recreata sanctificantur, uiuificantur, & benedicuntur in uirtute crucifixionis, & passionis Christi. ¶ Sed quærit hic Alex. Cur in prolatione huius uerbi, creas, non fit crucis signatio: sicut in prolatione sequentium uerborum. Sanctificas, uiuificas, benedicis. Respondet. Signatio crucis, indicium est dominicæ passionis. Creatio autem hominis non est causa passionis domini, sed lapsus hominis reparandus: & ideo in uerbo creas, non fit signatio crucis. Præterea licet homo ex prima conditione naturali ratione polleret, & gauderet arbitrij libertate, non tñ habebat, unde poterat merẽdo pficere. Posse aũt merẽdo pficere habet homo ex grã sacramentali, & uirtute crucis, siue passionis dñi. In signũ ergo huius defectus nõ efficitur crux a sacerdote: cum dicit. Omnia bona creas.

Marginal notes: Alex. 1. Pet. 3. — Quę Xps in cruce sustinuerit passionem, propassioné, & compassionem. — Hierony. — Esa. 53. — Philip. 2. — Iohan. 19. — Alex. — Cur in uerbo creas, nõ fit signatio crucis.

Adhuc dicit. Alex. de ultimis quinque crucibus in uerbis. Per ipſum &c. Licet ſecundum uſum Romanæ Eccl. tres cruces cum Hoſtia primò fiant ſupra Calicem, deducendo Hoſtiã a labio calicis ad labium, & duæ ultimæ iuxta latus calicis. i. inter calicem, & ſacerdotem, aliter tñ fiunt ſecúdum uſum quarundam eccleſiarũ, ſecundum quem prima crux ex omni parte ultra calicẽ protendit̃, ſecunda calici coæquat̃, tertia inter calicẽ coarctat̃, quarta eadem eſt cũ prima, quinta ante calicem protrahit̃. Per primã crucem ſignificatur paſsionis Xp̃i diuturnitas: per ſecundã integritas, per tertiã acerbitas, ſiue intimitas. Diuturna. n. fuit paſsio Chriſti. Non. n. incepit die mortis eius, ſed in circuncifione: quia arram dedit redemptionis noſtræ. Lu. 2. Et poſt continue in paupertate, & labore uitam ducebat. Pſal. Pauper ſum ego, & in laborib[9] a iuuentute mea. Integra fuit, quia totum corpus circumquaq; patiebatur. Iob 16. Circundedit me lanceis ſuis, conuulnerauit lumbos meos. Non pepercit, & effudit in terra uiſcera mea. Cõcidit me uulnere ſuper uulnus. Acerba fuit pertingens uſq; ad interiora aiæ, & ſpũs. Pſal. Intrauerunt aquę uſq; ad animam meam. Aquæ innũdationes pœnarum ſunt. Per quartã crucem, quæ eſt eiuſdem dimenſionis cum prima: ſignificat̃ ſufficientia efficaciæ paſſionis. Per quintam ſignificat̃ profectus ſufficientiæ. Sufficiens. n. fuit redemptioni omnium, nõ tñ profuit niſi redemptis fidelibus, ut dicit Bernar. (Luc. 2. — Iob 16. — Pſal.)

¶ Item dum hę cruces formandæ ſunt, ſacerdos corporalem, uel cuſtodiam deſuper calicem remouet in ſignum, ꝙ illud, quod de Xp̃o fuit ſignificatum ſed clauſum, erat in paſſione reuelatum. Tunc uerificatum fuit illud Hier. 31. Cognoſcent me omnes a minimo uſq; ad maximum: in cuius rei ſignum uelum templi ſciſſum eſt a ſummo uſq; deorſum. Mat. 27. Deinde ſacerdos tenet corpus dñi ſuper calicem, & parum eleuato calice cum ambabus manibus dicit. Per oĩa ſęcula ſęculorũ. Et dicendo. Oremus, reponit eũ in loco ſuo ſuper corporale. Et dicendo. Per oĩa ſęcula ſęculorũ, exaltat uocẽ interrumpendo ſilentium. Ad literam, ut chorus, populus, uel miniſter audiens, rñdeat Amen. Quo per myſterium deſignatur, ꝙ Xp̃s clamans uoce magna emiſit ſpm̃. Vel ſecundum alios. ꝙ Centurio magna uoce pronunciauit. Verè filius Dei erat iſte, ꝙ chorus rñdet amen, ſignũ eſt lamentationis mulierum, quæ Xp̃m ſequebantur flentes dominum. Depoſitio uerò hoſtię ſuper pallam corporalis, ſignũ eſt inuolutionis corporis domini de cruce depoſiti in ſindone munda, factę per Nicodemum, & Ioſeph de Arimathia, ſepelientes dñm in monumento nouo, in quo nondũ quiſq̃ poſitus fuerat. Deinde tegit calicem corporali, uel cuſtodia, in ſignum occultationis ueritatis, quæ futura eſt maxime tp̃e Antichriſti: quod & Eſa. 6. figuratum eſt, ubi legitur, ꝙ duabus alis Seraphin uelabant caput, & duabus uelabant pedes, & duabus uolabant. In capite principium, in pedibus finis intelligitur. In principio igitur eccleſiæ ante Xp̃i aduentũ, uelata fuerunt, quæ de eo fuerant reuelata. Alæ uelantes caput fuerunt figuræ legis naturę, pariter legis ſcriptæ. i. Moyſi. Alæ uelantes pedes, ſignant, ꝙ in fine tp̃e Antichriſti erit occulatio credendorum, & agendorum: quando regnabit error falſitatis, & libido improbitatis. Duabus aliis uolabant. In uolatu alæ extenduntur, & elongantur a corpore, nec corpus tegunt. Vnde uolatu Seraphin, ſignificatur proceſſus ad manifeſtationem, quo ſignificatur manifeſtatio ueritatis ſignificatorum de Chriſto tempore medio. i. tempore paſsionis. Et tantum de his miſterijs. (Q — Hie. 31. — Matth. 27. — Eſa. 6.)

¶ Explicit canon.

EVCHARISTIAE COMMVNIO, ET PARS secunda expositionis canonis incipit.

DE PRAEPARATIONE AD orationem dominicam.

LECTIO LXI.

A IMperscrutabilis diuinæ charitatis altitudo, quæ etsi se nobis peccatoribus manifestare dignata est in filij summi patris incarnatione, qua ad nostra descendit infima: ut nos ad sua sublimia exaltaret. Nam & supra modum benigna ineffabilis trinitas in una personarum suarum (ait Dionysi.ca. 1.de diuin.no.) infirma nostra integrè, uerissimeque suscepit, ad seipsam reuocans, & astringēs infirmitatem nostram, simplex Iesus, æternusq; tēporales subijt metas, atq; intra naturę nostræ terminos uenit, qui omnem totius naturæ ordinem excedit. Nam qui origini humanæ multum dedit, ꝙ nos ad imaginem suam fecit reparationi nostræ longe amplius tribuit, cum seruili formæ ipse se dominus coaptauit. Sic enim ait Leo. In Christo ipsa ad peccatores misericordia, ipsa ad errantes ueritas, ipsa ad mortuos uita descendit. Nec modo descendit, sed & morte sua, quam pro nobis subijt, ęternę mortis uincula, quibus tenebamur dirupit. Siquidē post illā humanæ pūaricationis primam, & uniuersalē ruinā, ex qua ꝑ unum hoiem peccatū intrauit in hunc mundum, & ꝑ peccatū mors, & ita in oēs hoies pertrāsijt, in quo oēs peccauerunt, nemo diaboli dñationem, nemo uincula diræ captiuitatis euaderet. Nec cuiq; aut reconciliatio aduenirat, aut reditus pateret ad uitā; nisi coæternus patri Deo filius, etiā hoīs esse dignaret filius, ueniēs q̄rere, & saluare, qđ perierat, ut sicut mors per Adā, ita ꝑ dñm nřm Iesum Xp̄m esset resurrectio mortuorum: quod manifestissimū nimiæ dilectionis noscitur esse signum. Maiorem charitatē nemo hēt inquit, ipse saluator, q̄ ut aīam suā ponat quis pro amicis suis. Ioh. 15. Sed maiorē ipse habuit. Cōmendauit.n. charitatē suā Deus in nobis, ait Apostolus, quia cum adhuc inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortē filij eius. ad Ro. 5. Ecce apertissimā summæ charitatis exhibitionem. Nec tñ satis uisum est inexhausto pietatis fonti, ut nřa assumens frater noster fieret excelsus oium creator: lapsorum sufficientissimus reparator, nisi etiā nřa ut ita loquar, fieret factura, dū in hoc mirabili sacřo sacerdotum ministerio, suā nobis exhibet præsentiā sub sacramentis specierum symbolis panis, uiniq; substantia, in corpus suum, & sanguinem conuersa, & substantialiter transformata. ¶ O uiuificum, & admirabile sacramentum: quo corporali Dei præsentia fruimur, quo cæli ambitum excedentem, lucemq; inaccessibilem inhabitantem, breuissima specierum formula cohibitum oculis corporeis contemplamur. O perfectum, & magnificum donum, quod principalem condecuit munificentiam, quo sic se totum nobis effudit: ut nil sibi retineret in corpore anima deitate. Verè eleuata est magnificentia tua super cælos. Nam quicquid in cœlo fuit gratiæ, & gloriæ, liberalitate ineffabili contulisti. Et hoc quidem donum uerbis sacri canonis, quę Deo duce utcumq; exposuimus, consecramus, conficimus, contrectamus, ut liceat dicere illud 1. Ioh. 1. Quod fuit ab initio, qđ audiuimus, quod uidimus oculis nřis, qđ perspeximus, & manus nřæ contrectauerunt de uerbo uitę, &

Expositio, & continuatio textus.

Rom. 5.

Ioh. 15.

Rom. 5.

B

uita manifesta est:& uidimus,& testamur,& annunciamus uobis uitam æternam,quæ erat apud patrem,& apparuit nobis. Quod uidimus,& audiuimus annunciamus uobis, ut & uos societatem habeatis nobiscum, & ut societas nostra sit cũ patre, & filio eius Iesu Christo. Quis fratres tantæ charitatis magnificentiã nõ miretur? Quis non toto hilaritatis affectu suscipiet? Quis ad tantæ societatis patris,& filij consortium non aspiret? Reuera admiranda,stupendaq; sunt hæc excellentissima dei bona. ¶ Sed si quod superest: attentius conspexerimus, quo nos perducet incompræhensibilis excellentioris modi donationis admiratio,quo inquis, queso? Non suffecit summæ liberalitati se nobis dedisse in peregrinationis comitem,& socium nobiscum in hoc eucharistiæ sacramento secundum nomen suum omnem in se gratiã continẽte, nisi in eo se traderet famescentibus in edulium uegetans ad uitã æternam. In uiaticum confortans nos ad perficiendam huius exilij uiam, & in pignus æternæ salutis,& omnis sanctitatis,& cõmunionis summam. Hoc est,quod,propheta post laudes prioris doni decantatas expectabat (alias expetebat) Magnificentiam glorię tuæ loquentur (inquit) & mirabilia tua narrabunt. Sed adhuc donum diuini expectans alimenti addit. Oculi omnium in te sperant domine:& tu das illis escam in tempore oportuno. Aperis tu manum tuam,& imples omnẽ animal benedictione. Ps. 144. quasi diceret:quicquid hactenus dedisti parum est, adhuc inedia destituti expectamus omnes, donec largam manum magnificentiæ aperiens i nosq; omnes adhuc animales:dono, quo teipsum dare digneris in escam satiando, omni impleas benedictione. Et ecce factum est. Disposuit rex noster Salomon pacificus mensam cum cibis,& propositionis panibus, quos uidẽs regina Saba,ecclesię ex gentibus collectæ figura,admirata est, & præ stuporẽ non remansit in ea spiritus. 3. Reg. 10.& 2. Paral. 9. Hoc conuiuium grande,quod Asuerus beatitudo nostra, in coniunctione Hester, quæ est ex populis eleuata,parari iussit supermagnificum cunctis principibus, & seruis suis,quo dedit requiem uniuersis prouincijs,ac dona largitus est:iuxta magnificentiam principalem. Magna equidem dona in hoc conuiuio ecclesiæ suæ Christus dedit corpus,uidelicet suum in cibum, sanguinem in potum, animam in precium,deitatem in condimentum liberaliter exhibendo. Hoc phase, quod celebrauit Ezechias rex:ad cuius perficiendum mysterium sanctificata est sacerdotum plurima multitudo, & omnis terra iuda dominum fideliter confitẽtiũ hilaritate perfusa est,tam sacerdotũ,& leuitarũ, quã uniuersæ frequẽtiæ,quæ uenit ex Israel.i.tota frequentia Xpani populi,cõicans huic dono dñi Iesu Xpi. Hoc.n.panis confirmans,& uinũ lętificans cor hois: ac cibus ligni uitę,quo qui digne uescitur,mortẽ uidere nõ poterit in æternũ.Ad cuius sumptionẽ fructuosissimã,quę superest pars officij disponit. ¶ Postquã .n.sacratissimũ altaris officiũ,quod missa dicitur,in prima sui parte pręmisit præparationẽ populi,& offerendorũ,quæ dicitur missa cathecuminorũ. Et in secunda,quæ canõ dicitur,subiunxit consecrationẽ oblatorũ. In hac tertia parte,quæ cõio recte nominaẽ, pcedit ad participationẽ cõsecratorũ. In prima parte populus illuminaẽ,& materia idonea altari pħtatur. In secũda forma tradiẽ,qua eucharistia cõficitur, & sũmo patri offerẽ. In tertia,& finali p sũptionẽ sacri,fruct⁹ eius cũ bñdictionis plenitudine pcipiẽ. Diuidiẽ aũt hęc pars secũdũ Diony.c.3.de ecclesiastica hier.in tres partes. In prima ad sacrã eucharistiæ sumptionẽ cũ exhortatione præmittitur. In secunda cõio ipsa sumitur,& dispensatur. In tertia cũ gratiarũ relatione finis mysterijs imponitur. Secunda ibi.P.e.d.n. Tertia in antiphona,quæ post communionẽ dicitur:secũdũ officiorũ diuersitatẽ uariaẽ. Et qa ad dignã tãti mysterij participa

B

Psal. 144.

3. Reg. 10.
Parel. 11.
Hester. 1.

2. Paralipo 30.

C

tionem

tionem ex nobis exurgere non ualemus. Dominus enim est, qui operatur
Phil.2. in nobis uelle, & proficere pro bona uoluntate. ad Phi. 2. Neq; enim sufficientes sumus cogitare aliquid a nobis, quasi ex nobis; sed sufficientia nostra ex deo est, qui fecit nos idoneos ministros no. te. in huius sacramenti
2. Cor. 3. institutione inchoati. 2. ad Cor. 3. Ideo hanc a domino orationibus obtinere oportet. Præmittit igitur in primis exhortationem ad orandum misericordem, & clementissimum patrem. Secundò ponit ipsam orationem ibi. Pater noster. ¶ Circa primum dicit. ¶ Oremus præceptis salutaribus moniti: & diuina institutione formati audemus dicere. Pane cęlestiū cōfecto, stans ad aram sacerdos alta uoce præmonet omnes petere hunc panem dicens. Oremus. Attendens, q in patrum desiderio antedudum est desideratus, quamuis nullus esset, qui & esurientibus dare, & frangere posset
Treno. 4. Hinc Trenorum 4. Paruuli petierunt panem, & non erat, qui frangeret eis. Hic autem modo speratur a domino benignitate, q suis quidem uiribus, sed sacerdotis manibus frangatur, & distribuatur unicuiq; secundum q oportet. Et ideo ad excitandum hoc desiderium: sacerdos exaltat uocem in hac oratione: duo circa hoc faciens. Excitat enim desiderium ad petendum panē cælestem dicens in communi. Oremus. Deinde ad temeritatis excusationē, & præsumptionis allegat salutaria orandi monita, & præcepta, ac circa orandi modum diuinæ institutionis instituta. Cum enim ut præmissum est in prohemio, multa requirantur ad fructuosam huius cælestis alimoniæ manducationē, ne cibus uitæ cōuertatur in cibum mortis, siquidem de eo in prosa canitur. Mors est malis, uita bonis. opus est ut oremus, ne cibus uitę nobis uertatur in cibum mortis, & cibus salutaris propter nostram indispositionem fiat nobis exitialis. Indigne enim manducantes iudicium sibi manducant, & bibunt, facti rei corporis, & sanguinis domini ut dicit apostolus.
1. Cor. 11. 1. Cor. 11. ¶ Inter requisita ad digne communicandum numeratur oratio, Oratio inter requisita ad digne communicanda.
D supra lect. 13. Ad orandum autem præceptis monemur utriusq; testamenti, noui, & ueteris, euangelicis, & apostolicis, ideo subiungit, præceptis. Vnde 2 Paral. 20. Cum ignoremus, quid agere debeamus, hoc solum habeamus
2. Paral. 20. residui, ut oculos nostros dirigamus ad te: haud dubium; quin in oratione.
Tob. 4. Item Tob. 4. Omni tempore benedic deum, & pete ab eo: ut uias tuas di-
Eccle. 18. rigat: & omnia consilia tua in ipso permaneant, Eccle. 18. Non impediaris orare semper, quoniam merces dei manet in æternum. Monemur & pre
Lu. 18. ceptis euangelicis Lu. 18. semper orare, & non deficere. Et apostolicis. un
1. Thes. ult. de. 1. Thes. ulti. Sine intermissione orate. Item ad Heb. 4. Adeamus cum
Heb. 4. fiducia ad thronum gratiæ dei, ut misericordiam consequamur, & gratiam inueniamur in auxilio opportuno. Tota scriptura huiusmodi præceptis, & monitis plena est. ¶ Additur, Salutaribus. quia scripturæ præcepta ad utilia, & ea, quæ salutis sunt, diriguntur. unde. 2. ad Timo. 4. Omnis do-
2. ad Tim. 4. ctrina diuinitus inspirata utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendū, ad erudiēdū in iustitia, ut perfectus sit hō dei ad oē opus bonū instructus. Salutaria igitur sunt monita, & utilia pręcepta inducentia ad orandū, quibus inuigilandum est, ne contemnentes tam salubrem exhortationem dei beneficio reddamur indigni. iuxta illud beati Greg. 10. moral. Dignum
Grego. profecto est, ut ab eius beneficijs quisquis sit extraneus, cuius iussionibus non uult esse subiectus. Sed cum monere, & præcipere contrarias habent conditiones, præceptum enim uim habet obligatiuam, monitio uerò tantū inductiuam, & exhortatiuam, cur hęc simul iunguntur, cum dicit. Præceptis salutaribus moniti. Respondet Alexan. parte. 4. q. 37. q doctrina
Alex. orandi, & præsertim huius orationis, ad quam inducimur, Christi est, qui ma

gister

gister est,& dominus Ioh. 13. Vos uocatis me magister,& domine,& bene di- Ioh. 13.
citis.sum etenim. Domini autem est præcipere, & instituere. Magistri monere,& instruere:ut illa duplex auctoritas insinuaretur, dominationes scilicet & magisterii copulatur hic institutio,& præceptum, & monitio. Præterea dicit Alex. Monitio domini,licet non importet obligationem necessitatis,sicut illud,quod est præceptum simpliciter, importat tamen obligationem reuerentiæ, ut sicut ob necessitatem salutis acquirendæ incumbit exequi id,quod præceptum est, sic ob reuerentiam domini monentis incumbit exequi,quod monet. Monita enim hic dicuntur præcepta. ¶ Sequitur. Et diuina institutione formati.i.firmiter eruditi.quid scilicet,& qualiter orare debeamus. Hoc enim nescit mortalis imbecillitas, nisi doceatur. unde ad Rom. 8. dicitur. Quid oremus sicut oportet,nescimus. Vnde & filij Zebedæi in petitione repræhensi sunt,quia nó rectæ petierút, dicente eis Christo. Nescitis,quid petatis Mat. 20. Et Iaco. 4. Petitis, & non accipitis eo; q; male petatis. Eapropter disciplinæ impetitione errarent, Christum adierunt,petentes, ut quemadmodum orandum esset, eos instrueret dicentes. Domine doce nos orare. Mat. 6. unde & precibus eorum inclinatus plurima salutis monita circa orationis modum, & formam tradidit dicens. Cum oraueritis,non eritis sicut hypocritę,qui amant in synagogis, & angulis platearum stantes orare,ut uideantur ab hominibus. Tu autem cú oraueris,intra in cubiculum tuum,& clauso ostio, ora patrem tuum in abscondito. Tradidit & formam orandi dicens. Orantes nolite multum loqui;sicut ethnici faciunt. Putant enim, q; in multiloquio suo exaudiantur. Sic autem orabitis. Pater noster qui &c. Hac diuina institutione edoti, non nostra præsumptione temeraria Audemus dicere, scientes quid, a quo: qualiter orare debemus. Christo auctore pariter,& doctore,qui ausum præbet orandi salutaribus præceptis: fiduciam impetrandi exhortationis monitis. Amen,amen dico uobis:si quid petieritis patrem in nomine meo,dabit uobis. Iohan. 16. Petite,& accipietis,quærite,& inuenietis,pulsate, & aperietur uobis Lu. 11. Prębet & doctrinam deprecandi diuinis formans institutis. & secundum Alex. dicit notanter formati, non informati, quo notatur,q; diuina institutio firmiter nobis inhęrere debet,sicut forma ei,cuius est forma propter quod signanter dicitur formati potius,quam informati,licet idem importent. Vnde instituta domini debent in corde scribi. Prouerb. 7. Serua mandata mea, & uiues, & legem meam quasi pupillam oculi tui. Liga eam in digitis tuis,scribe illam in tabulis cordis tui. ¶ Et quia ad orandum tam salubriter exhortamur:uidenda sunt aliqua de oratione: quate nus ad utiliter orandum instructi, eidem fructuosius incumbamus. Quid enim oratione præstantius,quid fructuosius,aut quid magis necessarium. Cuius excellentia ex his colligitur, ut dicit Guilh. paris. in diuina rhetorica circa principium,q; omnis sacrificatio,omnis benedictio,omne sacramentum, & omnino quid in cultu diuinæ honorificentiæ agitur: aut oratio est:aut oratione perficitur. Item ex eo; q; omnis ecclesia sanctorum cælesti,ac diuino magisterio erudita, ac instituta tanta,tamq; multiplici celebritate frequentat orationem,ut & die,noctuq; insistat,& inuigilet,& eidem uitæ præsentis tempora tanquam illi consecrata,& debita partiatur. Cuius rei nulla alia causa,uel ratio æstimari,uel cogitari potest,nisi orationis tanta necessitas, tantaq; fructositas, qua tantæ frequentationis, & instantiæ continuitatem exigat,& requirat. Deniq; sicut omnes uirtutes oratione proficiunt, ita nulla uera uirtus nisi per orationem obtineri potest. Vnde Abbas Isaac in sua colla.c.2.ait. Est uirtutum,& orationis reciproca quædam,inseparabi-

Margin: Alex. — E — Rom. 8. — Mat. 20. — Iaco. 4. — Mat. 6. — Iohan. 16 — Lu. 11. — Alexand. — Prouerb. — F — Guil.

lisq; coniunctio, inuicem sibi mutua ratione connexa. Nam sicut ad orationis perfectioné omnis tend t structura uirtutum, ita nisi huius culmine hæc omnia uirtutum genera fuerint colligata atq; compacta, nullo modo firma poterunt, uel stabilia perdurare. ¶ Videnda sunt ergo de oratione nouem in genere. Primò de eius quiditate, ac diffinitione, ac cuius potentię & uirtutis sit actus. Secundò ad quē dirigenda sit. Tertiò de speciebus orationis. Quartò de his, quæ petenda sunt. Quintò, cuius sit orare. Sexto de eius qualitate. An uocalis esse debeat, an mentalis. Septimò de attentione. Octauò de eius efficacia. Nono de eius merito. ¶ Quantum ad primum recitat Alexand. parte. 4. q. 88. multas orationis diffinitiones uerbaliter differentes secundum sententiam satis concordantes. Dam. li. 3. c. 24. ita diffinit. Ascensus intellectus ad deum. Cui consonat illa Aug. in ser. de oratione & ieiunio. Pius mentis affectus in deum directus. Et illa Hugonis. Conuersio in deum per pium, & humilem affectum. Item diffinit Dam. Oratio est petitio decentium a deo. Cui etiam consonat illa Augu. Rerum inuisibilium inquisitio. Et illa glo. margi. super illud. 1. Thes. ul. Sine intermissione orate. Expressio desiderij propter bonum ad ipiscendū, uel malum remouendum in forma per uerbum exterius, uel interius. Hæ enim exprimunt petenda, priores exprimunt potentiam, qua petitur. Aliter diffinit bea. Grego. 10. moral. dicens. Orare est amaros in compunctione gemitus, & nō composita uerba resonare. Cui similis est illa Hugonis. Deuotio ex compunctionis procedens, quę datur secundum statum pęnitentis. Item beatus Bern. in quadam epistola. Oratio est hominis deo adhærentis affectio, & familiaris quædam, & pia allocutio, & statio illuminatæ mentis ad fruendum deo, quamdiu licet. Consonat isti beati Amb. Oratio est cibus mentis, præclaraq; alimonia suauitatis, quę membra non onerat, sed in ornamenta conuertit, Ornamenta utiq; morum ac uirtutum. Hæ duæ dantur secundum statum perfectionis orantis. Hæ autem diffinitiones diuersas orationis proprietates exprimunt, & magis quædam sunt proprietatum assignationes, & laudes, ut dicit Guil. quam conuertibiles diffinitiones. Has pulchre, & late prosequitur Alex. loco allegato diffinit autem orationé Guilh. in de diuina rhetorica in sua generalitate sic. Oratio est petitio, quæ ad deū dirigitur, uel ad personas, uel personam propter ipsum. Petitio autem genus est ad orationem, quæ generaliter est locutio inclinatiua alterius ad bonum præstandum, uel malum remouendum. Et dicitur inclinatiua nō optatiua, quia non est idem optare, & petere. Multi enim optant, & desiderant, quæ non petunt, & multi optant, uel desiderant, quæ omnino habere nolūt, sicut uiri sancti, & sapientes, qui multa concupiscunt, & desiderant secundū sensualitatem, a quibus tamen se abstinent uiriliter, & auertunt. Qui autē petit, indubitanter ostendit sese uelle obtinere, quod petit. Hæc Guilh ¶ Ex his patet, ꝙ oratio est actus quidam potentiæ rationalis: quia relatus ad deū quod referre in deum soli potentiæ rationali conuenit. Sed utrum sit actus intellectus, uel uoluntatis. Nam utrumq; uidentur diffinitiones sanctorum astruere. Vt illa ascensus intellectus ad deum. Et illa August. Pius mentis affectus in deum directus. Secundum primam uidetur ꝙ sit actus intellectus, secundum secundam ꝙ sit actus uoluntatis siue affectus. Pro quo notat Rich. in 4. dist. 15. quæstio. 4. art. 1. ꝙ oratio dupliciter potest accipi. Vno modo pro desiderio obtinendi aliquid a deo, quo desiderans ordinetur in ipsum. Et illo modo est actus uoluntatis, ut elicientis: & intellectus ut dirigentis. Alio modo oratio est propositio huiusmodi desiderij loquendo deo per modum supplicatiuum. Sic dicit Isidorus, orare est dicere, &

Circa orationem uidenda.

G

Alexand.

Dama.
August.

Ambro

Guil.

Oratio cuius uirtutis est actus.

August.

sic est actus intellectus, ut elicientis, & uoluntatis ut mouentis. Ex illo patet: ꝙ oratio siue sic, siue sic capiatur semper importat utrumq; actum intellectus, & uoluntatis. Vterq; enim requiritur ad orationem. Nihil enim petitur obtineri, nisi affectu desideretur, & intellectu desiderium exprimatur ei, a quo obtineri speratur. Solū enim desiderium obtinendi non est oratio. Nā qui quod desiderat suo ingenio, & labore acquirit, non dicitur orare, sed qui hoc ab alio sibi dari petit, orat. Requiritur ergo expressio petitionis uerbo, mentali ad minus, quandoq; ét uerbo, signo, uel uerbo uocali. Sed desiderium huiusmodi exprimi non potest, nisi habeatur saltem uere, unde oratio utrumq; dicit. Sed quod horum dicat subtractiue: & quod formaliter, seu connotatiue est quæstio. & sic responsio Rich. distinguit, quia utrumq; potest dicere secundū aliā, & aliā acceptionem, parum tamen refert, quia deficiente connotato, deficit suppositio, ideo uterq; actus requiritur, ut sit oratio. Quia tñ oratio frequentius dicitur petitio, & petitio est sine locutione, uel mentali, uel exterior, immo est locutio interior, uel exterior, ideo pōt dici: ꝙ oratio sit actus rōnis, ille. s. quo loquitur deo mentaliter, a quo desiderat optata obtinere. Qūo aūt fiat interior locutio habitū est supra lect. 31. Nihil enim aliud est nisi propriū desiderium mente concipere, ut deus illud concedat: & hoc est mentaliter exprimere uerbum mentale formare. Oratio uerò exterior est signum aliquod sensibile orationi interiori subordinatum. Et ita beatus Tho. 2. 2. q. 83. ar. 1. tenet orationē esse actū rōnis. Et hoc idem innuit nomen petitio, quod ponitur pro genere diffiniti. ¶ Additur, quæ ad deum dirigitur, quia sola petitio, quæ fit ad deum immediate, uel mediate per sanctos intercessores, proprie oratio dicitur. Vnde pene in omnibus diffinitionibus suprapositis exprimitur deus, tanquam is, qui petitur. Vnde ut dicit Guilh. sola petitio, quę fit ad autorem principalitatem potestatis in re, quę petitur, habentē, est oratio. Hic autem est solus deus, in cuius sunt ditione cuncta posita. Petitio uero, quæ fit ad sanctos, quia non fit tanquam ad eos, per quos principaliter implendum sit, quod petitur, sed tanquam ad mediatores id a deo fieri impetrantes, pro quanto per eos fit ad deū oratio dicitur. Iō additum fuit, uel ad personā, uel personas propter ipsum. Ea. n. quæ petenda sunt gratia scilicet, & gloria, solus deus dare potest. ¶ Ex quo patet solutio secundæ. q. s. ad quem dirigenda sit oratio. s. ad solum deum tanquam ad illum, qui principalitatem habet potestatis petita concedendi. Vnde etiam colligitur, cuius uirtutis oratio sit actus. Cum enim orās orando deum protestatur ipso facto deum esse summum omnium principiū, omnia in sua habens potestate, exhibet sibi honorem latriæ: ut patet ex dictis supra lect. 49. Orando enim petit ab eo tanquam ab eo, qui principalitatē habet potestatis, quod solius dei est, unde sic petendo adorat, quia deū, quē orat, confitetur primum omnium principium, omnia producens: omnia gubernans, omnia administrans, pertinet igitur oratio ad uirtutē latrię. Huic diffinitioni Guil. satis concordat illa Dam. Oratio est petitio decētiū a deo. Et illa magistri. Epressio desiderij &c. ita ꝙ addatur. Expressio desiderij facta deo propter bonū adipiscendū, uel malum remouendū formata per uerbum interius, uel exterius. Et licet deus non indiget expressione; ut noscat nostra desideria, cuius oculis nuda, & aperta sunt omnia: tamen orans orando deum elicit in se cognitionem desiderij sui, ut deus illud cōpleat, quod est exprimere, & loqui deo. ¶ Ad tertiū. s. de speciebus orationis, tanta est uarietas, ut nisi speciali spiritussancti illuminatione comprehendi non possūt. Nā tot orōnis spēs assignari possunt, quot in aīa una, immo in cūctis aīabus, status queunt qualitatesq; generari. Secundū mensurā nāq; puritatis, in qua

mens

mens una quæq; proficit:& qualitatem status in quo uel ex accidentibus inclinatur, uel per suam renouatur industriam, ipsa quoq; nomen satis singulis reformatur, & idcirco uniformes orationes emitti semper a nemine posse certissimum est. Aliter enim quisq; supplicat cum alacer: est aliter cum tristitiæ uel desperationis pondere prægrauatur: aliter cum spiritalibus successibus uiget, aliter cum impugnationum mole deprimitur, aliter cum ueniam peccatorum, aliter cum acquisitionem gratię seu cuiuslibet uirtutis exposcit, uel certe extinctionem cuiuslibet uitij deprecatur, aliter cum consideratione gehennę, ac futuri iudicij timore compungitur: aliter cum specie futurorum bonorum, desiderioq; inflammatur: aliter cum in necessitatibus & periculis, aliter cũ in securitate & trãquillitate uersatur, aliter cũ sacramẽtorum cælestium reuelationibus illustratur: aliter cum sterilitate uirtutum, ac sensuum ariditate constringitur: ut dicit Abbas Isaac de oratione c.8. Secundum omnes has, & innumeras alias diuersitates orantium: sumi possunt alię, & aliæ species orationum. Præterea secundum diuersas orationum cõsiderationes, ac comparationes nunc ad eum, qui oratur: nunc ad eos, pro quibus oratur: nunc ad ipsa, quæ concedi postulantur: aut remoueri petuntur: nunc ad radices, e quibus orandi affectus oritur, nunc ad alia quædam, uarie sumuntur orationum species, quæ omnia prosequi, etsi non impediret ingenij obtusitas, prohibet tamen digressionis a principali nostra materia nimia prolixitas. Sufficiat uel tangere species illas, quas apostolus. 1. ad Timoth. 2. exarauit.

I. ¶ Quattuor utraq; orationis species assignat apostolus cum ait. 1. Timot. 2. Obsecro primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus. Quę pæne tot habent interpretes: quot expositores. In colla. patrum collatione. 9. distinguuntur secundum. 4. status hominum. Nam primo obsecratio ad incipientes peculiarius pertinet: qui adhuc uitiorum suorum aculeis, & memoria remordentur. Est enim obsecratio imploratio, uel petitio pro peccatis, qua uel pro præsentibus, uel pro præteritis admissis suis unusquisq; cõpunctus ueniam deprecatur. Secunda oratio, quæ ad illos specialiter pertinet: qui in prospectu iam spiritali, appetituq; uirtutum quadam mentis sublimitate consistunt. Est enim oratio, ut species in alijs condistincta, cum aliud aliquid offerimus, seu uouemus deo, ut cum renunciantes mundo spondent cordis intentione domino seruire: aut cum proponunt firme uitiorũ radices funditus eruere, quod ad proficientes pertinet. Tertia species postulatio, eos respicit, qui perfectione uotorum suorum operibus implentes, intercedere pro alijs consideratione fragilitatis eorum, & charitatis studio prouocantur. Est enim postulatio supplicatio, quæ ex charitatis feruore pro alijs funditur. Quarta species gratiarum actio ad illos respicit, qui iam pænalis conscientiæ spina de cordibus euulsa, securi iam munificentias domini, ac miserationes, quas uel in præterito tribuit, uel in præsenti largitur, uel præparabit in futuro, mente purissima retractantes ad illam ignitam, quæ ore hominum nec comprehendi, nec exprimi potest orationem feruentissimo corde raptãtur. Et has quattuor supplicationum species etiam dominus ipse in suis orationibus exemplauit. Nam obsecrationis genus assumpsit, dum in horto orauit. Pater mi, si possibile est transeat a me calix iste. Vel illud, quod ex eius persona cantatur. Deus deus meus respice in me: quare me dereliquisti? Orationem uero cum dicit Ioh. 17. Ego te clarificaui super terram, opus consummaui, quod dedisti mihi ut facerem. Postulationem cum dicit. Pater quos dedisti mihi, uolo, ut ubi sum ego: & ipsi sint mecum Ioh. 17. Item cum dixit. Pater ignosce eis: quia nesciunt, quid

[Margin: 1. Timo. 2. — Quattuor sunt species orationis. — Iohan. 17. — Ioh. 17.]

faciunt Luc. 23. Gratiarum actionem cum dicit. Confiteor tibi pater domine cæli, & terræ, quia abscondisti hęc a sapientibus, & prudentibus: & reuelasti ea paruulis: ita pater, quoniam sic placitum fuit ante te. Mat. 11. Aut cum dicit Ioh. 11. Pater gratias ago tibi: quoniam audisti me: ego autem sciebam, quia semper me audis. Possunt tamen omnia illa quattuor orationum genera in una supplicatione perfecta comprǽhendi. Quod & declarari posset in oratione prolixa, quam fecit dominus post cenam ultimã Ioh. 17. ¶ Glo or. 1. Timoth. 2. non multum difformiter a prædictis ultimꝙ species ille seu differentiæ orationum assignate ab apostolo dicunt differentias orationis, secundum ꝙ oratio dicitur, qua exprimuntur petenda secundum gradus, quibus perficitur a statu culpæ ad statum gloriæ. Vnde obsecratio dicitur adiuratio pro rebus difficilibus: ut pro conuersione impij, aut remotione mali. Oratio est petitio bonorum, ut uirtutum pro iam conuersis. Postulatio est petitio gloriæ cælestis pro iam iustis. Gratiarum actio est gratiarum relatio generaliter pro omnibus. Beatus Tho. in 4. scrip. dist. 15. & secunda secundæ. q. 83. ar. ul. quem sequitur Petrus de aliaco: Nicolaus de lyra: & alij pleriq; distinguit dictas quattuor species secundum ea, quæ requirunt ad orationem, non seruat tamen ordinem, quem apostolus ponit. Vnde secundum eum ad orationem tria requiruntur. Quorum primum est: ꝙ orans mente ascendat ad deum, quem orat: quod signatur nomine orationis, accipiendo proprie, non communiter. Nam secundum Dam. Oratio est ascensus intellectus in deum. Ascensus dico ad cogitandum, & memorandum diuinas perfectiones, potentiam, sapientiam, bonitatem, & cæteras. Quæ etiam ideo uerbis exprimuntur: ut per ea mens ad deum cognitione, & amore eleuetur, ut cum ecclesia orat. Omnipotens, & misericors deus &c. ¶ Secundo requiritur petitio, quæ significatur nomine postulationis, siue determinate aliquid proponatur, ut illud Salo. Prouer. 30. Duo rogaui te; ne deneges mihi, antequam moriar. Vanitatem, & uerba mendacij longe fac a me. Mendicitatem, & diuitias ne dederit mihi. quod quidam proprie nominant postulationem. Siue indeterminate, ut cum quis generaliter petit exaudiri, uel iuuari, ut in psal. 30. Inclina ad me aurem tuam, accelera, ut eruas me. Et illud psal. 69. Deus in Adiutorium meum intende: domine ad adiuuandum me festina. Et hanc nominant supplicationem, siue solum factum narretur, ut illud Ioh. 11. Ecce quem amas, infirmatur, quod uocant insinuationem. ¶ Tertio requiritur ratio impetrandi, quod petit, & hoc, uel ex parte dei, qui petitur, uel ex parte eius, qui petit. Rõ quidem impetrandi ex parte dei, est dei sanctitas, & perfectio, propter quam petimus exaudiri. secundum illud Daniel. 9. Propter temetipsum inclina deus meus aurem tuam. & ad hoc pertinet obsecratio, quę est per sacra contestatio, sicut cum dicimus. Per crucem, & passionem tuam. li. nos domine. Sic peccator quando petit pro se amotionem culpæ: & si eius petitio non est accepta ratione petentis, accepta tamen esse potest ratione mediatoris, per quem fit adiuratio, sicut si diceret peccator. Obsecro te domine per preciosam mortem tuam, uel per dulcissimã matrẽ tuã. Acceptam. n. illã orationẽ faceret intercessio matris, uel inuocatum beneficium passionis. Sic consueuit ecclesia in orationibus ad patrem factis concludere. Per dominum nostrum Iesum Christum ut sup. frequenter expositum est. Sic contestamur deum per sanctos, qui sibi placuerunt. Sic in letania. Per incarnationem tuam. per natiuitatem tuam &c. li. nos domine. Ratio uero impetrandi ex parte petentis gratitudo, quia de acceptis beneficijs gratias agendo merentur propria nobis conseruari, augeri, & accipere potiora. Vias autem im-

Luc. 23. Mat. 11. Iohan. 11 Iohan. 17. M Dama. Prouerb. 30. Psal. 30. Psal. 69. Ioh. 11. Daniel. 9.

petrandi

petrandi sibi claudit, qui de acceptis gratias non agit. Et ut dicit Glo. haymonis, hæ quattuor species in officio missæ inueniuntur. Nam obsecrationes sunt, quæ præcedunt consecrationem, in quibus fit memoria Christi, doctrinæ eius, & sanctorum, & sic quædam sacra commemorantur. Orationes uerò sunt ea, quæ in consecratione dicuntur, in qua mens nostra maxime debet eleuari in deum. Postulationes uerò sunt, quæ in sequentibus petitionibus sequuntur, quia æterna bona, & pax determinate, & generaliter uiuis, & mortuis postulantur. Quæ uerò post communionem dicuntur: sunt gratiarũ actiones. Et hæc quattuor communiter in orationibus ecclesiæ ac collectis simul inueniuntur, ut in illa oratione, Omnipotens sempiterne deus mestorum consolatio: laborantium fortitudo, perueniant ad te preces, de quacunq; tribulatione clamantium, ut omnes in necessitatibus suis, tuam misericordiam sibi gaudeant affuisse. In qua primum omnipotens scilicet deus pertinet ad orationem, mæstorum consolatio &c. ad gratiarum actionem. quod sequitur, perueniant ad te preces &c. pertinet ad postulationem. per Christum dominum nostrum, pertinet ad obsecrationem. Et ita est uidere pene de omnibus. ¶ Ex his autem patet, ut dicit dominus Pe. de aliaco, ꝙ obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones, nõ sunt partes subiectiue, hoc est species orationis, propter quod non oportet, ꝙ diffinitio orationis conueniat cuilibet harum partium. Sed sunt partes integrales, ex quibus componitur oratio perfectissima. Consistit tamen oratio principaliter in ipsa postulatione, siue petitione. Vnde bene diffinita est petitio, quæ ad deum dirigitur, uel ad personas, aut personam propter Christum. Vel secundum Dam. est petitio decentium a deo mediate, uel immediate. Sunt & aliæ diuisiones sanctorum & expositiones præfate diuisionis, quas late prosequitur Alexan. Sed quæ dicta sunt sufficit tetigisse.

Dama. Alexand.

N ¶ Nunc uidendum est de his, quæ petenda sunt, & de hoc breuiter dicitur secundum beatum Augu. ad probam de orando deum. Quæ licet desiderare, hæc licet & petere. Sed secundum Rich. breui distinctione absoluitur hæc quæstio. Nam triplicia sunt, quæ desiderari possunt. Quædam quibus non possumus male uti saltem formaliter, ut uirtutes, gratia & gloria, & talia determinate, & simpliciter peti possunt in oratione. Sic enim legimus sanctos simpliciter petijsse. Ostende nobis faciem tuam: & salui erimus. Item dirige me in semita mandatorum tuorum. Et hoc uerum est de gratia gratum faciente, & gloria, illis nemo male uti potest, nec formaliter, nec obiectiue, quia repugnant omni malo, usui, scilicet peccato, sic & cęteras uirtutes charitate formatas simpliciter petimus, quia propter charitatem formantem eas, ẽt nemo male eis utitur obiectiue. Secus de moralibus tantum. i. gratia non formatis: illis male uti possumus obiectiue, quia de eis quis potest extolli, & superbire, sicut de uirtutibus naturalibus, & non sunt inter summa, sed inter mediocria bona numeranda. Quædam sunt bona, quibus possumus & bene, & male, uti, ut bona naturalia, dona, gratię gratis datæ, ac bona temporalia, & illa non sunt determinate petenda & per se. i. absolute, sed sub conditione, si deus præuidet illa ad salutem nostram esse utilia. Illa uerò, quibus bene uti non possumus ea acceptando, ut uindicta de inimicis, uictoria in bellis iniustis, potentia pauperes opprimendi, & similia, quæ sine peccato adesse non possunt nullo modo sunt petenda a deo in oratione, ut hæc nobis concedantur. De hoc latius in petitionibus dominicæ orationis tractandum erit, eo ꝙ omnia oranda, seu petenda in ipsa continentur. ¶ De quinto, scilicet cuius sit orare. Ad hoc respondet beatus Tho. q. præallegata ar. 10. post Alexan. ꝙ quia oratio est actus rationis, quo aliquis superio

August Richa.

O

Alex.

rem

rem deprecatur:sicut imperium est actus superioris, quo inferior ad aliquid ordinatur. Illi proprie competit orare, qui rationem habet, & superiorem. Vnde patet, ꝙ omni rõnali creaturæ usum rõnis habenti:& solũ tali conuenit orare, quales sunt angeli, & homines. De angelis bonis manifestum est. Vnde Raphael. Dum orabas &c. Ego obtuli orationes tuas domino. Tobię. Tob. 12.
12. Offerendo autem orationes, & ipse orabat desiderando orationes Tobię a deo exaudiri. De malis. Mat. 8. Dæmones rogabant eum dicentes. Si Mat. 8.
eijcis nos hinc; mitte nos in porcos. De hominibus bonis prophetis, & sanctis plena est utriusq; testamenti scriptura. De damnatis Luc. 16. Diues epulo orabat pater Abraam: miserere mei, & mitte lazarum &c. Deo ue- Luc. 16.
rò, quia superiorem non habet hõ orata pręstare conuenit, & non orare. Neque ex eo, ꝙ una persona est ab alia: & per hoc exaudire orantem ab ea habet, a qua & essentiam. Non tamen propter hoc una est superior alia: licet origine sit prior. Vnde in symbolo Atanasij. Tres personæ coæternæ sibi sunt, & coęquales, & nulli personæ diuinæ conuenit orare. ꝙ uero Christus patrem orasse legitur, non secundum diuinam naturam hoc egit, sed secundum humanam pro nobis assumptam, secundum quam ait. Pater maior me est Ioh. 14. Brutis, quia ratione carent, orare non conuenit. Et licet dici
tur in Ps. Qui dat iumentis escam ipsorum: & pullis coruorum inuocantibus eum. Inuocare capitur ibi pro naturali desiderio, quo omnis creatura Ioh. 14. Psal.
etiam non cognoscens appetit deo assimilari: ut dicit Philosophus. 2. de anima, quia appetit esse, & permanere: & ea, quibus potest inesse conseruari. Sic & omnia dicuntur deo obedire propter naturalẽ instinctum, quo a deo mouentur. ¶ Alex. de Ales. q. 91. par. 4. latius prosequitur illam quæstionem de personis in diuinis, de beatis, de uiatoribus, de damnatis. De primo dicit. Non potest esse oratio in diuinis, quia oratio de sua ratione repugnat identitati substantiæ, repugnat etiam æqualitati potẽtiæ, repugnat fontalis plenitudinis opulentiæ. Ergo quia in diuinis nulla est substantiæ diuersitas: ideo nec oratio quia nullus orat se. Nulla etiam potentiæ minoritas: igitur nec oratio: quia omnis orans magis potentem orat, qui aliquid pręstare potest, quod ipse non potest. Quia etiam in bonis nulla egestas: igitur non oratio. Omnis enim orans orat pro aliquo supplendo: quo caret is, uel alius, pro quo orat: quia ergo personarum in diuinis est substantię identitas: potentiæ æqualitas, & eadem fontalis plenitudinis opulentia, non potest ibi esse oratio. Christo autẽ secundum assumptam naturam optime conuenit orare: tum propter meritum, tum propter exemplum: tum propter ueritatis assumptę naturę argumentum, tum propter officium assumptum exequendum. Congruebat enim ratione sui meriti, quia sua oratione merebatur nobis, qui sumus minus idonei ad susceptionem beneficiorum dei. Ratione exempli, ut discipulos suos, & consequenter nos ad orationis exercitiũ inuitaret. in cuius exercitio maxime aduersarius superatur, propter quod Mat. 26.
dominus dicit. Mat. 26. Vigilate, & orate ut non intretis in tentationẽ. Vñ Amb. super Beati immaculati. Pernoctabat in oratione dominus Iesus: nõ Ambro.
indigens petitionis auxilio: sed statuens nobis imitationis exemplũ. Orare etiam conuenit Christo in argumentum ueritatis assumptæ humanitatis: ut se ostenderet uerum hominem, & uere a deo missum. Hinc Ioh. 11. dicebat. Ioh. 11.
Pater gratias ago tibi: quoniã audisti me. Ego aũt sciebã: quia semper me audis, sed propter populum iustum, qui circumstat, dixi, ut credant: quia tu me misisti. Vltimò cõgruebat Xp̃o orare rõne officij quia ipse sacerdotis, & põtificis habebat dignitatem. Vnde sicut ad officiũ eius pertinebat sacrificiũ pro peccatis offerre: ita & pro peccatoribus exorare. Vñ ad Heb. 5. Omnis pon Heb. 5.

tifex ex hominibus assumptus pro hominibus constituitur in his, quæ sunt ad deum: ut offerat dona, & sacrificia pro peccatis. Et sequitur. c. 7. Iesus autem eo, quod maneat in æternum, sempiternum habet sacerdotium: unde & saluare in perpetuum pót: accedens per semetipsum ad deū: semper uiués ad interpellandū pro nobis. Dixit: semper uiuens ad interpellandū: quia non tantū dū in humanis uitā adhuc mortalē ageret: sed & nunc: & usq. ad gñale iudiciū interpellat pro nobis rōne humanæ naturæ repræsentatione sui ad patrem ea parte, qua homo est, ex qua parte mediator noster est: ut dicit glo. supra uerbum allegatum: scilicet semper uiuens ad interpellādū pro nobis. Glosa interl. repræsentatione sui ex ea natura, qua pontifex: id est humana, quam cęlis intulit: interpellat pro nobis.

Q Rom. 8. ¶ Nec obuiat prædictis, quod de spiritusancto. Paulus dicit ad Rom. 8. Quid oremus, sicut oportet, nescimus: sed ipse spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Nam secundum quod exponit beatus Aug. de bono perseuerantiæ. intelligendum est causaliter. Postulat pro nobis, id est nos postulare facit. Vnde dicit. Quid enim est; quod ipse spiritussanctus interpellat: nisi interpellare facit gemitibus inenarrabilibus, sed ueracibus. Tropo enim illo dicit, quo dicimus lętum diem, qui lætos facit. Quod uerò Damascenus lib. 1. cap. 10. loquens de spiritussancto, uocat eum interpellatorem paracletum, ita dicēs. Depræcatorem, & interpellatorem paracletum, & uniuersorum depræcationes suscipientem per omnia similem patri, & filio: intelligendum est per quandam appropriationem. Nam preces nostras per quādam appropriationem suscipit. Cum enim actus dei respectu creaturæ, sit totius trinitatis, suscipere preces orantium attribuitur spirituisancto: sicut et ipsa bonitas, secūdum quam suscipiuntur preces humiles miserorum. Et per hunc tropum intelligendæ sunt plures auctoritates, in quibus spiritussanctus dicitur aduocatus noster, & pro delinquentibus interuenire apud iustitiam patris: ut loquitur Greg. Quod & ipse exponit dicens. Aduocatus noster dicitur; quia pro errore delinquentium apud iustitiam patris interuenit. Et sequitur. Qui etiā pro delinquentibus exorare perhibetur: quoniam eos quos repleuerit: ad postulandum inflammat: & orantes facit.

R ¶ De beatis angelis, & sanctis consequenter prosequitur Alexander, ostendens, quod eis conuenit orare. Orant. n. pro se, & pro nobis. Pro se orant, non pro malis amouendis: quia nullum est in eis malū, sed pro bonis tantū adipiscendis. Orant enim pro bono habito: ut continuentur tam angeli sancti, quam animæ beatæ. Vnde Greg. 2. moral. In ipso deo positę, ab ipso aliquod petere dicuntur. Nā quo mente ardentius inherent: eo etiam de ipso accipiunt: ut ab ipso petant, quę eum facere, & uelle nouerunt. De ipso ergo bibunt, & ab ipso sitiunt: & modo nobis incomprænhensibili in hoc quod petendo esuriunt: præsciendo satiantur. Discordarent ergo a uoluntate conditoris: si quæ eum uident uelle dare, non peterent: eiq; minus inhererent: si uolentem dare, pigriori pulsarent desiderio. Hic plane dicitur de petitione boni habiti: ut continuetur, quod notatur, cum dixit. De ipso bibunt, quod ab ipso sitiunt. Et quod dixit de animabus: similiter uerum est de angelis. Animæ autem beatæ etiam orant pro non habito: scilicet pro corporum suorum reunione, a qua in parte dependet glorię ipsarum perfectio. unde Bern. in de diligendo deum. Sine corporibus suis (inquit) nec ualent, nec uolunt consummari. Et beatus Grego. 2. mora. exponens illud Apoc. 6. Vidi subtus altare dei animas interfectorum propter uerbum dei &c. ubi dicit, quòd animas uindictam petere, est diem iudicij, & resurrectionis corporum extinctorum desiderare. Magnus enim eorum clamor, est magnum eorum desiderium:

An beatis animabus, & angelis sanctis.

Greg.

rium: ac uerba illa eorum sunt desideria. Pro nobis autem orant: & pro bonis adipiscendis, & malis remouendis. De quo satis supra dictum reor esse lec. 30. & 31. ¶ Quod uerò oĩbus uiatoribus bonis, & malis conueniat orare: patet, quia quamdiu hic uiuitur, uertibilis est uiator ad bonum, & ad malum. Nunquam priuatur potentia satisfaciendi, & merendi. Ideo ei competit oratio, quæ uirtutem habet præseruandi, & purgandi. Purgandi: quia salutaris. Præseruandi, quia est uirtualis. Hæc enim duo precipue orationi adscribuntur. Nam de primo dicit Hierony. super Marcum cap. 6. Oratione pestes sanantur mentis. Ecce purgatio contra incentiua uitiorum. De secundo Isido. de sum. bo: lib. 3. c. 7. Frequens oratio uitiorum impugnationem extinguit. Ecce præseruatio contra omnia tentamenta. Nec obuiat quantum ad malos illud Eccle. 15. Non est speciosa laus in ore peccatoris. Nec illud Ioh. 9. Scimus, quoniam peccatores deus non audit. Nec illud Chryso. super Mat. Qui orat, & peccat, non orat: sed deum deludit. Nec illud Aug. in quodam sermone. Qua fronte postulas, quod promisit deus, si non facis, quod iussit deus. Prius audi monitionem: & sic exige promissiones. ¶ Nam quo ad primum, & cætera intelligi possunt auctoritates illæ de peccatore uolente in peccato permanere, & ita obstinato. Tali in illo statu non conuenit orare, cum oranda, ac petenda a deo non affectet. Secus de peccatore non obstinato, qui affectat, ac proponit peccata deserere, & statum iustitiæ induere. Talis enim quoniam hunc effectũ, & hoc propositum habet a deo: iam pro illo dono conuenit sibi uox laudis, & gratiarũ actio, quæ est laus speciosa. Vel dicitur nõ est speciosa: id est deo grata, & accepta laus in ore peccatoris. Accepta inquam, ad præmium æternæ remunerationis. ¶ De secundo. Scimus; quia deus peccatores non audit: dicit beatus Aug. ꝙ illud uerbum non fuit Christi, sed cæci nondum plene illuminati. Vel ut supra dictũ est. Deus non audit peccatores in peccatis permanere uolentes, neq; in his, quæ male petunt. De talibus etiam peccatoribus loquuntur Chryso. & Aug. in auctoritatibus allegatis. ¶ De damnatis uero in malo obstinatis dicit: ꝙ non conuenit orare: licet possint aliqua postulare. Cum enim oratio propriæ accepta, ut supra diffinita est sit conuersio ad deũ per piũ, & humilem affectum: sitq; petitio decentiũ a deo. manifestum est, cum damnati nec habeant pium, & humilem affectum in deũ nec decentia petant, quia obstinati in malo, ideo oratio proprie accepta dãnatis non conuenit. ¶ Quod etiam patet ex eorum prauitate: ex orationis dignitate, & ex dei bonitate. Cum enim continue mouentur per contemptum in deum: non potest in eis esse humilis affectus: sine quo tamen nõ potest esse oratio quoad primum. Oratio etiam eleuat proprium subiectũ scilicet mentem supra se in deum: sicut diffinit August. Oratio est pius mẽtis affectus in deum directus. Damnati uerò penitus sunt a deo auersi & in malo depressi: ita ut eleuari supra se non possunt, quare eis orationis dignitas non conuenit, quo ad secundum. Deus quoq; summe bonus gratiæ suæ munera non ualentibus proficere non elargitur. Oratio autem inter diuinæ gratiæ munera numeratur; ideo eam damnatis, qui munerum gratiæ capaces non sunt, non largitur. Verum licet eis non conueniat orare proprie: possunt tamen petere, aut postulare. Petunt enim sibi laxari manus ad bonorum uexationem. Sicut dyabolus petijt potestatem tentandi Iob. Sic dicit glo. 2. Cor. 12. super illud. Ter dominum rogaui. Exauditur diabolus Iob petens tentandum, & non exauditur apostolus petens stimulum amouendum. Et beatus Grego. 2. moralium. Tribus modis loquitur diabolus ad deum. Vel cum uias suas insinuat: uel electorum

Eccle. 15.
Ioh 9.
August.
August.
August.
2. Cor. 12.
Greg. 2.

innocentiam criminibus accusat, uel tentandam eandem innocentiam postulat. Et ita accipiendo orationem large: pro qualibet petitione facta ad deum secundum diffinitionem Guilhel. etiam demonibus conuenit orare. Sic uidetur accepisse beatus Tho. cum dicit. Illi conuenit oratio, qui rationem habet, & superiorem: & ita large accipitur supra in responsione ad dubium, cum dicitur, omni rationali creaturæ usum rationis habenti conuenit orare. Si autem orare acciperetur stricte, oporteret addere omni rationali creaturæ usum rationis habenti, non obstinatæ, & damnatæ.

Thom.

DE ORATIONIS QVALITATE, QVANTUM AD LOCUM, & TEMPUS.

LECTIO LXII.

A HVNC de sexta quæstione uidendum, quæ fuit de orationis qualitate. Inuestigandum ergo est de orationis qualitate, quantum ad expressionem uocis: loci cõgruẽtiam, moram temporis, gestus, & situm corporis. Nam de qualitate perfectionis dicetur in q. 8. de orationis efficacia. ¶ Circa primum. An oratio debeat uocaliter perfici. Præmittit hæc Alex. part. 4. q. 9. memb. 2. ar. 6. aliqua oratio est pure mentalis, aliqua pure uocalis, aliqua mixta ex utraq;. ¶ Pure mentalis est dum immotis labijs cor ad deum loquitur. Quo modo orabat Anna: de qua. 1. Reg. 1. dicitur Porro Anna loquebatur in corde suo, tantumq; labia eius mouebantur, & uox penitus non audiebatur. Et glo. super illud Psalmi. Exaudisti domine depræcationem meam, dum clamarem ad te. Clamor fit ad deum non uoce: sed corde, quia multi silentes labijs clamauerunt, multi strepentes corde auerso nihil impetrare potuerunt. Clama ergo intus, ubi deus exaudit. ¶ Pure uocalis est, quando uocaliter loquens nihil cogitat de his, quæ dicit, nec in generali, nec in speciali, sed castra fabricat in Hispania, aut huiusmodi hoc est, mente uersat inania, & penitus impertinentia. ¶ Mixta est, qua orans mentaliter cogitat in genere uel in specie quæ uocibus enunciat. ¶ Item orationum quædam est publica, uel communis, alia est priuata, & singularis. Publica, ac communis est, quæ per ministros ecclesiæ in persona totius fidelis populi deo offertur. Hæc non solum exigit affectum interiorem, sed & affectum exteriorem: quia illa est excitatiua omnium fidelium ad bonum: & fit pro omnibus fidelibus. Et licet sacerdos exequens orationis officium non habeat, quãdoq; affectum, non tamen est sine affectu interiore ratione affectus membrorum, quæ sunt de ecclesia, quia semper aliqui sunt in ecclesia, qui habent mentis affectum in deum directum. Alia est oratio singularis, & priuata, quæ offertur a singulari persona, siue pro se, siue pro alio, aut alijs orante. Persona singularis dicitur, quæ non gerit ex officio personam
B ecclesiæ. ¶ Tũc dicit ad dubiũ, ꝙ oratio publica necessario est uocalis. Oportet. n. ꝙ talis oratio innotescat populo, pro quo offertur: quod fieri non potest, nisi sit uocalis. Debet namque se populus in hac ministris ecclesiæ

Alexand.

1. Reg. 1.

Oratio est multiplex.

Oratio publice necessario est uocalis.

confor-

conformare, ipsum deum secundum modum sibi possibilem publice deprecãdo. Et ideo rationabiliter statuit ecclesia, ut ministri ecclesiæ huiusmodi orationes etiam alta uoce pronuncient: ut ad notitiam omniũ possint peruenire. Nec hoc tantum, sed etiam instituit, ut hę cum melodia cantus perficiantur: ut patet ex communi ecclesię ritu etiã in ue. testa. obseruato. Nam cantus in laudẽ dei factus cum intellectu, & aduertentia eorum, quę cãtantur animos cantantiũ exhilarat, simul & audientiũ. Effugat ẽt accidiã, quæ secundũ Greg. est quædã tristitia circa bona spiritualia, & diuina, quę pro tunc imminent facienda. unde dicitur Iacob. 5. Tristatur aliquis uestrum, oret ęquo animo, aut psallat. ubi Glosa. Crebra psalmodię dulcedine nociuam tristitiam depellat. Et propheta in psal. Exultabunt la. mea cum can. tibi, id est ita repleor interno gaudio: cum cantauero tibi; ꝙ in labijs meis foris apparet abundantia gaudij interioris. Cantus etiam ad dei laudem ordinatus oblectat animum: & ad maiorem excitat deuotionem. De quo beatus August. dicit: ꝙ flebat uberrime in hymnis, & canticis ecclesię suauiter cantatis: ꝙq; uoces illæ influebant in aures eius, & eliquabatur ueritas in corde. Et in lib. confes. Reminiscor lachrymas meas, quas fudi ad cantus ecclesiæ tuæ domine in primordijs recuperatæ fidei meæ, & nunc ipse commoueor, non cantu, sed rebus, quæ cantantur cum liquida uoce, & conuenientissima modulatione. Proficit etiam cantus attentioni, dum animus diutius moratur circa sententiam uerborum, quæ cantantur. Profundius quippe intelligere possunt ea, & masticare: quam si raptim accelerius sine cantu proferantur: propter quod supra dixit August. ꝙ uoces influebant in aures, & ueritas eliquabatur in cor eius. ¶ Ex his patet, ꝙ in ecclesia utiliter, & salubriter institutum est publicas orationes cum cantu exerceri: dum illud agatur deuote, honeste, & ordinate, resecatis nimium curiosis, secularibus, & lasciuis fractisq; modulationibus: quę magis animi distractionem, & uanam auditus delectationem operantur, quam deuotionis excitationem. Magisque uerborum laudis diuinę intelligentiam tollunt, dum propter nimiam artificiosam uocum fractionem, non uerba, sed tantum cantantium sonus percipitur. Quod utiq; repræhensione dignum non dubitatur. unde beatus August. in confes. ait. Cum mihi accidit, ut amplius me cantus, quã res quæ cantatur moueat, penaliter me peccare confiteor. Et tunc mallem me non audire cantantem. Et beatus Hiero. super epistolam ad Ephe. 5. Cãtantes, & psallentes in cordibus uestris domino dicit. Audiant hæc adolescentuli. audiant hi quibus est in ecclesia psallendi officium: deo non uoce solum, sed corde cantandum. Nec in tragædiarum modum guttur, & fauces leniendæ sunt medicamine; ne in ecclesia theatrales moduli audiantur, & cantica. Hæc Hiero. & habetur distinct. 92. cap. cantantes. Et idem intelligendum de omnibus corporalibus cerimonijs, & actibus, qui in ecclesia geruntur, qui tunc laude digna censentur, dum tali modestia, ac simplicitate fiunt, ut agentes, & inspicientes, non solum corpore: sed & mente exerceantur in laude dei. Caueatur pompa, & lasciuia, ut per exteriora mens ad interiora contemplanda incitetur, & affectiones spirituales in fidelibus circumstantibus generentur. ¶ Secundò dicitur, quòd priuatæ, ac singulares orationes utroq; modo fieri possunt: corde tantum, aut corde simul, & uoce, non autem solum uoce. Prima pars patet per beatum August. ad probam. Multum præcari est ad deum, quem pręcamur, diuturna, & cordis pia affectione, & excitatione pulsare. Nam plerumq; hoc negocium plus gemitibus, quam sermonibus agitur. Item Augu. Dum deum oramus: ut ab eo exaudiamur, non indigemus uer-

Iaco.b. 5.

August.

August.

August.

Ephe. 5.

C

August.

August.

bis multis, uel paucis. Non enim ambitione precum exaudit nos deus, qui semper paratus est nobis dare suam lucē, non solum uisibilē, sed & intelligibilem, & spiritualem. Patet ēt ex orationis diffinitionibus, in quibus habeť, ꝙ oratio est ascensus mentis in deū. Ille aūt fieri pōt solo affectu sine uocum prolatione. ¶ Secunda pars probatur: ꝙ. s. oratio fieri potest simul corde, & uoce. Nā dominus, qui est doctor sapientissimus, modum orandi dedit uocalem, dicens. Sic orabitis. Pater noster, qui es in cælis. Preterea oratio obsequium est iustitiæ. Iustum aūt est domino nedū interiori cordis affectu: sed ēt exteriori uocum motu obsequi. ¶ Et licet sufficit oratio mentalis quoad deum, qui inspector est cordis: utilis tamen est priuata uocalis propter plures causas, quas assignant doct. Alex. Tho. & cæteri post eos. ¶ Prima est excitatio interioris deuotionis, qua mens orātis, & affectus eleuetur in deū. Nam per exteriora signa uocum: siue etiam aliquorum factorum, mouetur mens hominis secundum appræhensionem: & per consequens etiam secundum affectionem: unde Aug. ad probam, dicit: ꝙ uerbis, & alijs signis ad augendum desiderium sanctum nosipsos acrius excitamus. Et glo. Mat. 6. super illud. Scit enim pater uester; quid opus sit uobis, dicit. Cur ergo sciēti loquimur, non ut nostræ faciamus indicium uoluntatis; sed ut excitemus obsequium piæ deuotionis. ¶ Secunda est mentis illuminatio. Verbis.n. instruitur intellectus ad discernendum petenda: propter quod dominus apostolis quemadmodum orarent doceri petentibus, orationem uocalem tradidit: quam cum proferrent uocaliter intellectus ad ea, quæ petenda sunt a deo, illuminaretur, ut uult Beda super Mat. ca. 6. ¶ Tertia est facilior recordatio rerum tempore orandi. unde Glo. Mat. 6. super illud. Non apud deum agendum est uerbis: sed rebus, intentione cordis, affectu simplici. Quę cum dicimus non cum docemus, sed nos tempore orandi recordamur, scilicet rerum quæ petimus. ¶ Quarta mentis ab euagatione custodia, ut uidelicet mentem ad deuotionem excitatam, uerba uocalia in ipsa deuotione, & attentione teneant, ne euagetur ad inutilia, & ad orationem impertinentia. Intentio namq; mentis nostræ nisi ad aliquod sensibile se teneat: faciliter declinat: & ad alia distrahitur. Iuuatur autem plurimum; ut maneat circa unum attenta: si uerba uocalia orātis affectui coniungantur. ¶ Quinta est plenior debiti redditio: ut. s. homo seruitium deo debitum impendat secundum totum illud, quod a deo habet: hoc est non solum mente sed corpore: & hoc præcipue competit orationi, prout est satisfactoria. unde dicitur Oseę ult. Tollite uobiscum uerba & conuertimini ad dominum: & dicite ei. Omnem aufer iniquitatem, & accipe bonum, & reddemus uitulos labiorum nostrorum. & Dama. lib. 4. cap. 4. Quia utiq; ait, ex uisibili sumus, & inuisibili natura: duplicem adorationem creatori offerimus, quemadmodum & intellectu psallimus, & labijs corporalibus. ¶ Sexta est redundantia quædam ab anima in corpus ex uehementi affectione, ac deuotione. secundum illud psal. Lætatum est cor meum, & exultauit lingua mea. Sępe enim mens orantis deuotione accensa in fletus, & suspiria in iubilos, & uoces inconsiderate prorumpit, unde Isido. de sum. bo. lib. 3. cap. 7. uocalis utilitatem orationis enumerans, ait. Psallendi utilitas tristia corda consolatur: gratiores mentes facit: studiosos oblectat: inertes exuscitat: peccatores ad lamenta inuitat: ad pietatis affectum animos inflectit. ¶ Septima est instructio proximorum, unde glo. Mat. 6. Vult deus rogari, & uenerari: ut bonitas eius deriuetur ad plurimos: & status iustitiæ seruetur apud subiectos. Hæc autem deriuatio non potest fieri oratione mentali, quæ ab alijs depræhendi non potest: oportet ergo adiungere

Alexand. Tho.

August.

Mat. 6.

Quando mē dū est oratione uocali in priuato, & quādo nō.

uocalem: ut exemplo sensibili cæteri instruantur. ¶ Ex præmissis satis elici potest, quando in priuatis orationibus uocali expressione utendum est: & quando solo mentali affectu. Nam perfecti uiri, qui sic inflammatur; q totaliter fertur in deum: maioris efficaciæ est mentalis oratio sola: quam uocalis adiuncta. Talis enim non indiget uoce exteriore ad deuotionem excitandum, seu affectum inflammandum: qui iam mente totus transiuit in deum. Immo potius ex sono uocali, retardatur. ¶ Aliter est de oratione imperfecti: quia cum talis nondum habeat potestatem se totaliter in d: ū offerendi: indiget ex causis præmissis, ut uoce excitetur, & excitatus in deuotione conseruetur. Ideo generaliter huiusmodi uocibus, & signis tantum est utendum: quantum sufficit ad mentis excitationem, & custodiam. Si aūt mens per has distrahatur, uel quouis modo impediatur: a talibus est cessandum. Hæc autem intelligenda sunt de oratione priuata, quæ spōte offertur. Secus si ex debito: puta officio uoto, aut iniuncta pœnitentia, oratio sit dicenda. Sic .n. debitum non solueretur, si oratio sola mente perficeretur. ¶ Tertium scilicet, q oratio non solum uoce fieri debet: probatur: quia oratio uocalis ordinatur ad mentalem, non econuerso. unde Isido. ubi supra. Oratio cordis est, non labiorum. Neq; enim uerba depræcantis deus attendit solum: sed orantis cor aspicit. Vnde melius est cum silentio orare corde, sine sono uocis, quam solis uerbis sine intuitu mentis. Et sequitur. Bonum est corde semper orare. Bonum etiam, & sono uocis deum spiritalibus hymnis glorificare. Nihil est sola uoce canere sine cordis intentione. Sed sicut ait apostolus. Cantantes in cordibus uestris. Hoc est non solum uoce: sed & corde psallentes. Itē sicut supra patet: Oratio est ascensus in deū. Ille autem fieri non potest per uoces, nisi cōiunctæ sint menti. Hinc & Chry. super Mat. Non audit dominus uocem sacerdotis: sed fidem centurionis: & glo. Mat. 6. Verbotenus sine affectione uacuas aures dei implere malum est: quasi in hoc audiamur. Quibus autem uerbis in oratione utendum est, an multis, uel paucis: posterius dum de breuitate orationis dominicæ dicendum fuerit reseruetur. Hæc de qualitate orationis quantum ad expressionem uocis. ¶ De qualitate uerò loci congruentis, præsupposito; q duplex est oratio, publica, & priuata; de utraq; dico. Et in omnibus locis fieri potest oratio tam publica, quā priuata, congruentius tamen fit in locis, quæ ad dei cultū consecrata sunt, & specialiter ordinata. Prima pars huius propositionis probatur primò de orationibus publicis ex communi ecclesiæ ritu, quæ processiones instituit cū canticis, & orationibus per terras, & aquas. ut de Greg. ma. legitur. Qui grassante epidimię morbo in populo Romano processionē instituit: qua etiā itam dñi placuit. De priuatis orationibus dñs ait. Tu ait cū oraueris: intra in cubiculum tuū, & clauso ostio: ora patrem tuū in abscōdito: & pater tuus, qui uidet in abscondito reddet tibi. Mat. 6. Quæ tractans Isido. 3. de sum. bo. c. 7. dicit. Oratio priuatis locis opportunius funditur: magisq; obtentum impetrat, dum deo tantum teste depromitur. ¶ De utraq; sunt auctoritates multæ. Nam. 1. Timoth. 2. ait apostolus. Volo uiros orare in omni loco leuantes puras manus sine ira, & disceptatione: similiter & mulieres: ubi glo. In omni loco ubicunq; sunt, non solum in ecclesiis, & Ioh. 4. Veri adoratores adorabunt patrem in spiritu: & ueritate. Glo. Non in templo, non in monte hoc: sed in intimo cordis tēplo, & ueritate adorandū est. Itē ibidem glo. Cum deus sit spiritus nō corpus: nō aduertit corporeum locum, uel templum, in quo scilicet oretur: & psal. In omni loco dominationis eius benedic anima mea domino: ubi Glo. Sicubi non dominatur: ibidem non benedicatur. Cum ergo nulla creatura sit,

Oratio in quo loco fieri debet.

Mat. 6. — Grego. — Mat. 6. — 1. Tim. 2. — Ioh. 4. — Psal. 102.

in qua deus non dominetur, nullus locus a laude eius excipitur. ¶ Secunda pars, scilicet ꝙ congruentius fit in ecclesijs dei consecratis, ostēditur per
Psal. 67. illud psal. In ecclesijs benedicite deo. Et dominus, domus mea domus orationis uocabitur. ubi glo. Chry. Ingressus Iesus urbem primò templum adijt. dans formam religionis, ut quocunq; imus primò ad domum orationis, si ibi est, accedamus, & per orationes deo commendati, sic ad agenda negocia secedamus. Neq; enim constitutæ essent ecclesiæ, nisi orationes essent prȩeli
F gendæ. ¶ Quod autem magis congruat in ecclesijs orare plures a docto. assignantur rationes. ¶ Prima formæ obseruatio, ac Christi imitatio di. Domus Quare magis cōgruat orare in ecclesijs.
Mat. 21. mea domus orationis uocabitur Mat. 21. ubi. glo. Aug. In oratorio nemo aliud agat; nisi id, ad quod factum est. ¶ Secunda propter mutuam membro-
Col. 3 rum ad orandum incitationem, & faciliorem exauditionem. unde ad Col. 3. Commonentes uosmetipsos in psalmis, & hymnis, & canticis spiritualibus.
Math. 18. Et quoad faciliorem exauditionem dicitur Mat. 18. Vbi sunt duo, uel tres congregati in nomine meo: ibi sum in medio eorum, scilicet ad exaudendum eos. Et ibidem præmisit. Si duo ex uobis consenserint super terram, de omni re quamcunq; petierint, fiet illis a patre meo, qui in cælis est. In ecclesia autem est conuentio fidelium charitatis uinculo connexorum. unde & nomen ecclesia, quod sonat conuocatio, sumptum est. ¶ Tertia propter maiorem deuotionem, quam fideles concipiunt, propter ecclesiæ consecrationem illuminationem, unctionem, inscriptionem, sacrosanctæ eucharistiæ & reliquiarum sanctarum prȩsentiam, quæ omnia deuotionem tribuunt, & augent. Non enim frustra hæc in consecratione exhibetur per manus pōtificum, ut deducit bea. Bern. in sermone de dedica. ecclesiæ. ¶ Quarta pro
Gen. 28. pter specialē angelorū prȩsentiam, quæ figurata est Gen. 28 Dum Iacob in loco, quo fundanda esset domus dei, uidit angelos ascendentes, & descenden
Esa. 62. tes. Cui consonat illud. Supra muros tuos Hierusalem constitui custodes: tota die, & tota nocte in perpetuum non tacebunt laudare nomen domini. Quæ pulchre ad propositum exponit beatus Ber. ubi supra. ¶ Quinta pro-
3. Reg. 8. pter certiorem exauditionis sponsionem. unde. 3. Reg. 8. & 9. ad orationē salomonis. Respondit dominus. Exaudiui orationem tuā, & deprȩcationē tuā, quā deprȩcatus es coram me: & sanctificaui domū hanc, quā ædificasti, ut ponerem nomen meum ibi in sempiternum: & erunt oculi mei, & cor meum ibi cunctis diebus. Deniq; dominus preces ecclesiæ sponsæ suæ non patitur esse cassas. In ecclesiæ autem consecratione deuotissime preces ecclesiæ oblatæ sunt domino: pro exauditione orationum eorum, qui in ea fuerint dominum deprȩcaturi. In quarum uirtute etiam priuatæ orationes in ecclesia sunt efficaces: quia non illa tantum singularis persona orans in ecclesia: sed cum ea tota supplicat ecclesia, cuius personam gessit pontifex ecclesiæ consecrator. ¶ His ergo de causis cæteris paribus efficacior est ecclesia locis cæteris. Nec etiam tantum efficacior, sed quibusdam orationibus debita, & necessaria, ut quibusdam orationibus sacramentalibus, sicut est missæ officium. Similiter horis canonicis ex institutione ecclesiæ publice decantādis, nullus tamen locus spernendus, ubiq; dominus orandus est, quia ubiq; eius præsidio indigemus. In domo, in foro, in mensa, in lecto, in latrina, in palatio. Nec aliquis locus turpis est orationi, dum orans mundus fuerit, atq; purus. Legitur enim de beato Grego. ut recitat Alex. de Ales: ꝙ cum purgaret uentrem, & psalmum diceret, apparuit ei diabolus quærens quid faceret. Respondit: uentrem meum purgo, & deum meum laudo. Opera enim naturȩ perfectis turpia non uidentur. Nec infernus orationi
G non congrueret, si inesset, qui orandi affectum haberet. ¶ De qualitate

A o D uerò

uerò orônis quantû ad tpis diuturnitatê, siue côtinuationê. Aduertendû, q̃ côtinuatio, siue diuturnitas orônis dupliciter pôt attêdi. Vno mô secûdû seipsam orônê, hoc est orônis actû. Alio mô secundû orônis causam. Causa autê orônis desideriû est charitatis. Ex illo. n. pcedere debet oro. Attendendo igit̃ continuationê orônis secundû causam, côtinua debet esse in nobis oro, & hoc actu, habitu, uel uirtute. Debet. n. in nobis esse sp charitatis habitus: cuius uirtus manet in oîbus operibus, quæ ex charitate procedunt, omnibus enim illis inest ordinatio eorum, ad gloriam Dei, secûdum illud 1. Cor. 10. Omnia in gloriam Dei facite. quam ordinationem sortiuntur ex charitatis inclinatione. unde Aug. ad probam dicit. In ipsa fide, spe, & charitate continuato desiderio semper oramus. Attendendo aût orônem secundû se, siue actum orandi, nô pôt esse continua: quia in alijs operibus occupari necessitas humanæ infirmitatis côpellit. unde ad probam dicit Aug. Ideo p certa interualla horarum, & temporum etiam uerbis rogamus Deum: ut illis rerum signis nosipsos ammoneamus: & quantum in hoc desiderio profecerimus, nobisipsis innotescamus, & ad hoc agendum, nosipsos acrius incitemus. Si in uniuersali quæritur, quanta esse debeat continuatio, ac diuturnitas orationis actualis secundum se, respondet sanctus Thom. quæstio. alleg. articu. 14. quòd quia unusquisque quantitas debet esse proportionata fini: sicut potionis quantitas proportionatur sanitati. Ideo utile est, quòd oratio tam sit diuturna; quantum expedit ad excitandum interioris desiderij feruorem. Cum uerò hanc mensuram excedit: ita q̃ sine tædio prolongari non possit, non est ulterius oratio protelanda. Et ideo beatus August. ubi supra approbat consuetudinem quorundam fratrum in ægypto, qui crebras dicuntur habere orationes, sed tamen breuissimas, & raptim quodammodo iaculatas: ne scilicet per productiores moras euanescat deuotio, & pariter euanescat intentio. Et per hoc sicut hæc intentio non est obruenda, si perdurare non potest, ita si perdurauerit, docet non cito esse abrumpendam. Addit, q̃ sicut hoc est attendendum in oratione singulari per comparationem ad intentionem orantis, sic & in oratione communi per comparationem ad deuotionem populi. Et secundum hæc exponendum est illud. Oportet semper orare, & non deficere. Luc. decimooctauo. & primo ad Thessal. quinto. Sine intermissione orate. Semper, & sine intermissione in habitu, & uirtute, non autem in actu. Vel semper orat: & sine intermissione qui debitis, & statutis temporibus orat, ut innuit Glo. interli. primo Thessal. quinto. quæ dicit. Sine intermissione certarum horarum. Et August. libr. de hæresibus. Quod dominus dicit. Oportet semper orare, & non deficere. Et Apostolus. Sine intermissione orate. sanissimè sic accipitur, ut nulla die intermittantur certa têpora orandi. Vel intelliguntur de oratione communissimè accepta secundum quòd comprehendit omnem actum bonum, sic dicit August. & habetur in glo. Luc. decimooctauo. & primo Thessal. quinto. Iustus nunquam desinit orare, nisi desinat iustus esse. Semper orat, qui semper bene agit. Ipsum enim desiderium bonum oratio est: & si continuum est desiderium: continua est oratio. Et sicut supra dictum est de loco, ita & nunc dicta de orationis tempore, intelligenda sunt de orationibus uoluntarijs, non de orationibus ex debito dicendis: puta ex institutione ecclesiæ, ex uoto, ex ordine suscepto: ex pnia iniuncta. Tales. n. nô debêt autoritate singularis psonę aliquatenus mutari, pscindi, uel plongari pp tędiû legentis: sed integrè secûdû ecclesiæ ordinationem, aut aliam obligationê sunt psoluendæ. Nô. n. potest sacerdos horas canonicas: aut pænitens iniunctam satisfactionem propter suam accidiam omittere, uel mutare. ¶ De qualitate gestus corporis, &

[Margin: August. | August. | Thom. | August. | Luc 18. | 1. Thess. 5. | 1. Thess. 5. | Luc. 18. & 1. ad Thess. 5.]

H

situs

situs uidendum, qua congruentia oratur ad orientem, genua flectuntur, pe-
ctora tunduntur, manus extenduntur, etiam prostrationes in terram fre-
quentantur. Sicut de saluatore legitur, ꝙ orans ad patrem, in faciem proci-
Matth. 26. dit, ut habetur Matth. 26. Pro horum solutione notat Alexand. par. 4. q. 94. De corporis gestibus in oratione.
Alexand. membr. 3. ꝙ oratio maxime sacramentalis, & satisfactoria habet uirtutem
impetrandi, & etiam significandi. Ratio impetrandi residet penes orantis
deuotionem, & feruorem. Ratio significandi penes id quod foris apparet.
Hugo. unde Hugo de S. Victore lib. 2. de sacra. par. 9. c. 1. Sunt quædam sacramenta
in ecclesia: in quibus etsi principaliter salus non consistat, tamen ex his sa-
lus augetur, inquantum deuotio exercetur. Et ex eis quædam constat ex re-
bus: qualia sunt aquæ aspersiones, susceptio cinerum, benedictio florum, ce-
reorum, & huiusmodi. Aliqua constat in factis: qualia sunt signaculum cru-
cis, exufflatio exorcizationis, expansio manuum, incuruatio genuum, & hu-
iusmodi. Aliqua in dictis constat, sicut est trinitatis inuocatio. Signa ergo
corporalia, ac gestus, quæ fiunt in oratione, ad significandum adhibentur. Et
quia in oratione duo sunt. s. qui orat, & qui oratur, duo per huiusmodi signa
exteriora designantur. s. aliquid ex parte Dei, aliquid ex parte hominis orā-
tis. Sic uersio orantis ad orientem, significat, ꝙ sicut ex illa parte oritur sol,
& lux, quæ est nobilissima inter omnes creaturas corporales, sic ad eum qui
August. omnes creaturas excellit, oratio dirigenda est. unde Aug. lib. 2. de ser. domi-
ni in monte, exponens illud. Pater noster qui es in cœlis, dicit. Cum ad ora-
tionem stamus, ad orientem conuertimur, unde cœlum surgit, non tāquam
hic habitet Deus, quasi ceteras mundi partes deserens, qui ubique locorum
præsens est, non locorum spacijs, sed præsentia maiestatis, sed ut admoneat
animus ad naturam excellentiorem se conuertere. i. ad Deum, cum ipsum
corpus, quod terreum est, ad corpus cœleste excellentius conuertitur. Et
Damasc. Dam. lib. 4. c. 4. ait. Nō simpliciter. i. non sine ratione ad orientem adoramus
sed quia ex inuisibili. i. intelligibili, & sensibili cōpositi sumus, duplicem ado-
rationem conditionem offerimus, quemadmodum intellectu psallimus, & la-
bijs corporalibus. Et sequitur. Quia igitur deus lumen intellectuale est uel
intelligibile, & sol iustitiæ, & oriens in scripturis nominatur Christus: repo-
nendum est ei oriēs in adoratione. Omne enim melius Deo reponendum,
ex quo omne bonum. Insuper Deus paradisum non ad occidentem: sed ad
orientem, ubi hominem plasmauit, posuit, quem propter transgressionem a
paradiso exulem fecit. Ex occidente igitur antiquam quidem patriam exqui-
rentes ad ipsum respicientes. Et assumptus ad orientem sursum ferebatur: &
ita apostoli eum adorauerunt, & ita ueniet, quomodo ipsi eū uiderunt eun-
tem in cœlum. Ipsum igitur expectantes ad orientem adoramus. Hęc Dam.
Quædam etiam signa sunt ex parte nostra, ad significandum in oratione; si-
cut genuum incuruatio, ubi significatur uera humiliatio, ac reuerentia. Ex-
tensio manuum: qua ostenditur passionis fides, & exhibenda ei obedientia.
Tūsio peccatoris, debita de peccatis pęnitentia. Hæc autem omnia non sunt
tam de orationis necessitate, quam de eius congruitate, nisi ubi circa hæc ec-
clesia aliquid ordinauit, aut generalis consuetudo induxit, maxime in publi-
cis, in quibus omnibus uitandum est scandalum, uitanda est pharisaica hypo-
crisis, in priuato uerò orans, & in secreto quilibet relinquitur sensui suo. Orantis attentio.
¶ Consequenter inquirendum est de q. 7. quæ fuit de attentione, quæ qualis-
ue sit necessaria ad orationis effectum, & ad soluendum orationis debitum.
Ad cuius expeditionem supponitur, hic & repetita habetur triplicis atten- Triplex est attentio.
tionis partitio supra lect. 6. descripta. s. actualis, habitualis, uirtualis. Rursus
harum quælibet diuiditur: qm̄ alia fertur in solas uoces, & uerba, alia in

uerborū significata, tertia nec ad hæc, nec illa, hō est nec uoces, nec significata, sed ad orationis finem immediatum, uel ultimum. s. ad petita, uel ad Deum, aut ad alios effectus bonos, uel uitiosos, quem habere possunt, etiam idiotæ: nec litteras: nec uerborum significata scientes. Mens est B. Tho. arti. 13. q. 83. secunda secundę. Et est hæc q. tantum de oratione uocali, quoniam mentalis ab attentione separari non potest. Potest & addi tertia distinctio de effectu orationis. Est enim & ille triplex. Primus communis est omnibus actibus charitate informatis, qui est mereri: secundus effectus orationis proprius est impetrare, quod petitur: tertius effectus orationis est, quem principaliter efficit. s. quædam spiritualis refectio mentis. Et potest addi quartus, qui est solutio debiti, ad quod orans tenetur. Vnde considerandum, q dúplices sunt orationes uocales. Quædam sunt oranti debitæ, utpote quæ cadunt sub præcepto, sicut horæ canonicæ clericis beneficiatis, aut in sacris constitutis, ac orationes pro satisfactione iniunctæ: quorum totalis omissio inducit mortale peccatum. Aliæ sunt orationes uoluntarie assumptæ, ad quas orans nullo præcepto obligatur. Et de illis manifestum est: quoniam si penitus omitti possunt sine peccato, non est mirum, q euagatio, seu distractio tollens attentionem non inducit peccatum, nisi forte adesset contemptus, uel pusillorum scandalum. Igitur quantum ad quartum effectum de primi generis orationibus tantum dicenda intelligantur. Quoad primos tamen tres effectus generaliter de quibuslibet orationis generibus dicendum per propositiones. ¶ Prima propositio. Attentio actualis orationis, siue ad uerba: siue ad sensum uerborum non semper requiritur ad orationis effectum quadruplicem consequendum. Patet primo de quarto, qui est solutio debiti: quia obligatus ad certas orationes, puta horas canonicas, dicens illas soluit debitum, licet mente ad alia sit distractus: ita q nec actualiter attendat, siue aduertat uoces, quas profert, nec sensum uerborum, sed cogitet quædā alia sibi incidentia. Satisfacit tamen præcepto ecclesiæ, nam præceptum de oratione ecclesiæ positiuum est: & non cadit nisi super uocum prolationē. Præceptum nanq; positiuum humanum non cadit nisi super ea, quæ subiacent humano iudicio, qualia sunt actus exteriores, non interiores. Et ita exercēs actum exteriorem, mandatū non transgreditur; & per hoc ēt a peccato mortali excusatur: simul & ad horarum repetitione. Nec tenet talem reum mortalis criminis: q non seruat præceptum ad intentionem præcipientis. Nam ecclesia præcipiens legi horas canonicas, intendit q ille legantur ad consecutionem præmij cœlestis: & per consequens deuote, & attente. unde de celeb. mis. c. dolentes. dicitur de clericis & prælatis. Districte præcipientes in uirtute obedientiæ, ut diuinum officium, & nocturnum pariter, & diurnum quātum eis dederit Deus, studiose celebrent pariter, & deuote. Quia etiam non ideo peccat mortaliter seruans diuina mandata, si in eorum obseruatione non impletur intentio Dei præcipientis, & finis, qui est, ut seruentur ex charitate: & finaliter propter Deum. Alioquin honorans parentes ex naturali pietate peccaret, & non existens in gratia non occidendo peccaret, & similiter non furando, non concupiscendo rem alienam. Hæc est intentio S. Thom. 1 secundę. q. 100. articu. 10. & Gers. in tract. de solicitudine eccles. particula 60. ¶ Quantum ad alios tres effectus patet, quia quoad tertium effectum stat proferentem uerba ex assuefactione per contemplationem in alia sursum rapi, trahi, uel uersari, quam sonat orationis sensus, uel uerba, & sic perfectius consequi hunc tertium effectum orationis, qui est quædam specialis refectio mentis. Cum enim finis, & uirtus orationis sit in eleuatione menti in Deum per pium, & humilem affectum, in contemplatione ma-

Thom.

K

Thom.

xime consequitur anima hunc orationis fructum, & affectum. Sic quoad primum effectum, qui est mereri, similiter quoad secundum, qui est impetrare quod petitur, patet, quòd talis ad contemplationem tractus facit actum magis gratum Deo: quam sit attendere ad sensum uerborum, aut uerba ipsa, ideo non tollitur ratio meriti, aut impetrationis. unde Hugo in libr. de oratione. Pura oratio est, cum ex abundantia deuotionis mens ita accenditur: ut cum se ad Deum postulatura conuerterit: præ amoris eius magnitudine, etiam petitionis suæ obliuiscatur. & sequitur. Hoc genus orandi informe est, & quam præ ceteris omnibus unicum, tam est apud Deum præ ceteris omnibus preciosum. Patet etiam quoad intentionem ad sensum literæ de monialibus, & multis clericis parum litteratis, qui ea, quæ proferunt, minime intelligunt: & tamen debitum soluunt: alioquin non esset salua omnis caro. ¶ Dictum est notáter in propositione. Non semper requiritur &c. quoniam licet per attentionem, quæ tollitur per distractionem, seu euagationem inuoluntariam non aufertur effectus orationis. Non quartus. s. solutio debiti. Nam etiam sic cum distractione, & sine actuali attentione, quę uagatio, & attentio displicet oranti: non tenetur ad repitionem eorum, quæ sine attentione protulit. Sufficit, ꝙ dum se sentit distractum, redeat: & pro posse distractionem excludat. Nec tollitur effectus orationis primus, & secundus, dum alias orans fuit in gratia: & ipsa oratio ex gratia processit. Nec tertius in casu statim supradicto Si tamen uoluntarie distrahitur, puta uolens assumere cogitationes impertinentes & seculares: nec etiam euagationem ac distractionem curat repellere, sed vult progredi in distractione, iam nullum horum effectuum consequitur. Non quartum: quia sic non soluit debitum. Non enim satisfacit præcepto, quia uerba ꝑcepti contra mentem ꝑcipientis tenet. Aliud quippe est præcepta seruare ad litteram præter mentem, uel non secundum mentem præcipientis: hoc est non ad id, uel ꝓ id propter quod præcipiens præcepit. Et aliud seruare literam contra mentem præcipientis. Secundum includit contemptum: non primum: ideo secũdus peccat, non primus. Et ideo quia secundus non satisfacit præcepto: tenetur, ad repetitionem eorum, quæ sic sine attentione ad uerba, sensum uel finem cum uoluntaria mentis alienatione orauit. Sententia est Cancel. Parisien. tra. de oratione. consi. 19 Et B. Tho. in 4. script, dist. 15 q. 17. arti. 4. in responsione ad secundum argumentum. Nec talis consequitur effectum tertium, manifestum est. Nullam enim consequitur mentis consolationem ex oratione, ad quam non attendit. Nec consequitur effectum primum, uel secundum: quia non procedit illa oratio ex charitate: immo si infuisset charitas, iam eam perdit: eo ꝙ uolens contra mentem percipientis agit. ¶ Sed dubitaret aliquis, an meditatio cœlestium, & spiritualium sit uoluntarie admittenda, dum orandum est. Exempli causa dicat aliquis. Domine ne in furore tuo arguas me: neq; in ira tua corripias me. miserere mei &c. Et occurrat sibi in mentem triplex iudicium Dei. In inferno, in purgatorio, in mundo, & meditetur hæc uoluntarie, & fortiter, ut possit trahi in affectum cordis: horrendo iudicium inferni: timendo iudicium purgatorij: quærendo iudicium in hoc mundo, secundum misericordiam Dei, di. Fac mecum secundum misericordiam tuam domine: & secundum iudicium diligentium nomẽ tuum. An illa, aut consimilis meditatio possit uoluntarie assumi tempore orationis. Et dicitur uoluntarie: quia si fiat inaduertenter, & absq; consensu deliberato, constat, ꝙ non obligat ad reiterationem: multò minus, quam uitiosa habituatio. ¶ Ad hoc dicendum secundum Can. Parisien. ꝙ si quis orat solus, aut cum alio, qui eius morá tolerare paratus est, prodest: & salubriter

Margin notes: Hugo. — L — De distractione in horis canonicis quale est peccare, & quando nõ. — Tho. — M — Vtrũ liceat inter orandum meditationes cœlestium [illegible] impertinẽtium admittere.

consulitur suspendere actualem orationis attentionem simul cum oratione uocali, donec huiusmodi meditatio circa alia cesset. Vt dum inter orandum quis sentit uehementem tractum cogitationis bonæ & honestæ: ut prædicationis faciendæ aut huiusmodi, potest orans uerbalem orationem intermittere. aliquando diutius, aliquando breuius, & redire postmodum ad continuationem absq; ulla præcedentium iteratione uerborũ, quia stante interruptione actus naturalis, moralis continuatio manet. Neq; fructum orationis aufert: nec meritum. Similiter dicendum, si quis exterius ab aliquo alio requiritur super responsione sibi facienda: siue dum rei domesticæ uel officijs proprijs imminens urget uel trahit commoditas, ut eidem protinus intendatur. Si uerò quis orationem agere debeat in communi: utpote in ecclesia, seu conuentu, ubi non suppetit talis interruptionis actualis intentionis libertas: qa non ita redire potest ad passum, quem reliquit procedente choro, & conuentu in oratione. Talis interruptio fieri non debet: sed tutius est, quod talis meditatio uoluntariè non admittatur tempore orationis debitę: sed uel deserat, uel in aliud tẽpus reseruetur. Suspireretq; talis orans, & gemat: quod eam tunc admittere non concedatur: dicatq; sibijpsi. Melior est obedientia, quam uictimæ meditationum. Potens est Deus reddere uicem in idipsum, & si non hic tamen certissimè in alio seculo. ubi fiet uox laudis sine perturbatione qualibet nostri cordis. De hoc B. Ber. ser. 49. super can. ita ait. Nihil operi Dei præponere licet. Et sequitur. Nil aliud dũ psallitis, præter id quod psallitis, cogitetis. Nec solas dico uitandas cogitationes uanas & occiosas, uitandę sunt & illæ, illa duntaxat hora, & illo loco, quas officiales fratres pro cõmuni necessitate quasi necessariò frequenter admittere compelluntur. Sed ne illa quidem profecto recipere tunc consulerem: quę fortè pauloante in claustro sedentes in codicibus legeratis: & qualia & nunc me uiua uoce disserente ex hoc auditorio, spiritus sancti gratia reportatis. Salubria sunt, sed minime illa salubriter inter psallendum reuoluitis. Spiritus enim sanctus illa hora gratum non recipit, quicquid aliud, quam debes, neglecto eo quod debes, obtuleris. Hæc Bernard. Potest tamen in casu pio, aut necessario aliquid omittitur respondeatur quærenti: aut quæratur aliquid, quod tunc ad diuinum cultum, uel alias in re familiari necessarium fuerit: uel responsum super quæsito accipiatur. Et sic omissum resumendum non est. Turbaretur enim vel chorus, uel ipse omittens in alijs continuandis. Consultius est in hoc casu cum quadam cordis contritione progredi. Nam & in foro pœnitentiæ non oportet iniungere formalem omissorum repetitionem: ut primam pro prima: tertiã pro tertia &c. sed sufficit quòd æquiualens iniungatur. ¶ Secũda propositio. Attẽtio habitualis tñ, ad sensum uerba, uel finẽ, nõ sufficit ad orõnẽ ex debito psoluẽdã: nec ad ceteros orõnis effectus consequẽdos. Patet: quia stat habentẽ habitũ acquisitũ ex attenta orõne frequentata orare puersa attẽtione, & nolle actualiter attẽdere, sed uoluntaria alia etiam turpia animo uersare. In quo casu debitum non soluit: quinimo ad repetitionem obligatur: ut patet ex præcedenti propositione, & eius probatione. Et tamen talis habitualiter attendit: quia habitum habet. Neque consequitur finem tertium, manifestum est: quia illæ præsupponit attentionem actualem. Nec primum, aut secundum effectum: quia sic orans orando peccaret mortaliter: ergo nec meretur, nec impetrat. ¶ Tertia propositio. Virtualis attentio ad uerba sensum, aut finem orationis proximum, uel remotum: non interrupta per actualem intentionẽ sibi mortaliter (alias moraliter) contrariã sufficit ad debiti solutionẽ, & duorum primorum effectuũ cõsecutionẽ. Est autem uirtualis attentio uirtus quædã relicta

1. Reg 15. Eccles. 4.

Bernar.

N

ex attentione actuali præuia, qua continuatur oratio, etiam ubi cor euagat actualiter inaduertenter circa alia multa. Patet hæc propositio quoad quartum effectum: quia attentio aliqua requiritur: alioquin oratio non esset operatio humana, sed causalis, & fortuita. Et non requiritur actualis continuata ex propositione prima; licet requiratur in principio. Sine ea nanq; non esset uirtualis. Nec sufficit attentio habitualis ex propositione secunda: ergo requiritur, & sufficit attentio uirtualis. Consequentia tenet a sufficiente diuisione. ¶ Ex illo sequitur: quod supra dictum est, quòd euagatio mentis, quá quis patitur inuitus: nec sentiendo consentit, excusat a mortali peccato simul, & debito repetendi orationem, quam soluere tenebatur. Patet, quia illa euagatio inuoluntaria stat cum attentione uirtuali, quæ sufficit. Idcirco ait Gerson. Non debent facile super huiusmodi inaduertentias, & distractiones scrupuli formari. Alioquin nunquam poterit orans cor suum quietare: nititur ad impossibile sibi per naturam, uel complexionem, uel consuetudinem, uel phantasiæ turbationem, quæ nunquam potest quiescere: sicut nec aer, uel mare: dum agitatur assiduitate uentorum. Vnde repetitioné in casu fieri, nedum superuacuum est, sed etiam inquietatiuum, periculosum, & nociuum, præcipue si in conuentibus orat, ubi societatem, cui esset onerosus, iuuare teneretur. Quoad duos primos effectus similiter patet, quia illa intentio uirtualis sine actuali stat cum charitate, & per consequens non tollit rône meriti, nec impetrabilitatis. Nec manet hæc intentio uirtualis, si actualis unde processerat: fuerit elicita ex charitate sublata charitate per mortale. ¶ Tertius uerò effectus. s. spiritualis refectio mentis, requirit actualé attentionem ad uerba sensum, uel finem, ut dicit B. Thom. Si enim omnis actualis intentio tollitur: cedit & refectio mentis spiritualis, actualis. s. dulcedo, ac consolatio, seu iocunditas, quam peperit intentio actualis maxime finis. Nam licet quælibet attentionum uerborum sensus, & finis, sufficiat ad effectus orationis: ultima tamen, quæ est finis, laudabilior est, quám secunda: & secunda laudabilior, quam prima: & quia anima non potest esse uehementer intenta ad diuersa, ideo prima attentio potest nocere, ut minor sit orationis fructus, si secundam euacuat, uel secunda, si tertiam omnino tollit, sed non econuerso, tamen attentio communiter accipiendo ad aliquam trium prædictarum non nocet, sed proficit: & sufficit ad debitum persoluendum. Veruntamen ceteris paribus, expeditius est affectionem suam exercere iuxta literam, quæ profertur, propter quatuor rationes in speciali. Vna est scripturæ ueneratio: in qua spiritussanctus semper loqui credendus est. Altera est particularior eruditio circa mysticos sub arido literæ nucleo clausos sensus. Tertia est suauior assuefactio circa quotidianos sensus. Quarta est maior stabilitio circa determinatos affectus, quam circa uagos, & iugiter nouos. ¶ Sed hic surgit dubium, quomodo cum Deum per nostra, uel aliorum salute petere uolumus: psalmos illos, & scripturas, quæ nec petitionis uerba, nec ad petitionem nostram pertinentia continere uidentur, recitamus. Vt dum pro peccatorum indulgentia orare uolumus, quid nobis prodest, si psal. Quare fre. gen. aut. Deus uenerunt gen. siue. Attendite popule meus: uel alium huiusmodi decantamus. ¶ Ad qđ post uenerabilé Hugo de S. Vict. in trac. de oratione respondeo. Premitto, ꝙ cum oratio sit ascensus mentis in Deum per pium, & humilem affectum, non est opus uerbis quibuscumq; in oratione, ut Deus instruatur. Nouit. n. pater noster, quid opus sit nobis, antequam petamus Mat. 6. Sed uerbis utimur, uel ut ammoniti consideremus, quid petimus, uel ut pietatis in nobis excitent affectum. Sunt affectus huiusmodi innumeri, qui tamen possunt reduci ad tres principales. s.

Qualis distractio exigit orationis repetitionem.

B. Thom.

O

Hugo.

Matth. 6.

affectus amoris:affectus humililatis:affectus indignationis. Quorum primus narratione diuinæ laudis gignitur: secundus commemoratione nostræ miseriæ excitatur:tertius malitiæ nostrorum aduersariorum exaggeratione oritur. Affectui amoris dei,quem laus diuina parit,annectitur affectus ammirationis,& congratulationis. Nam dum laudes Dei manifestantur, mens ad amorem accenditur,& dum in eisdem aliquid nouum, uel mirandum elicitur,mens in ammirationem,& stuporem trahitur. Cumq; aliquid acceptabile beneplacitum,& gratum Deo percipitur,animus quadam congratulationis hilaritate perfunditur. Hos ergo tres affectus sermo diuinæ laudis generat, quia ex commemoratione bonitatis surgit affectus dilectionis. Ex commemoratione potentiæ, & fortitudinis surgit affectus ammirationis. Ex commemoratione alicuius prosperi euentus, & fati fęlicis, surgit affectus congratulationis. Affectui humilitatis annectitur affectus doloris,& affectus timoris. Hi ex commemoratione infęlicitatis,& miseriæ nascuntur. Nam ex commemoratione propriæ infirmitatis,nascitur affectus humilitatis. Ex commemoratione malorum pręsentium,uel præteritorum surgit affectus doloris. Ex præuisione futurorum affectus ebullit timoris. Affectui indignationis,adherescit affectus zeli; & affectus maioris pręsumptionis de misericordia Dei. Nam cum fit inuectio,& accusatio in aduersarios,ex ipsa eorum malignitate mens indignata,in eorum odium inflammatur,contra iniuriam zelus oritur, quo mēs ex amore iustitiæ ad desiderium ultionis inflammatur propter eorum malitiam: affectus bonæ præsumptionis de Dei misericordia oritur: dum mens ex noua aliqua,& singulari fiducia plus solito animatur. ¶ Cum ergo scripturæ sacrę: & psalm. quibus inter uota præcum utimur,uel narrando laudem Dei ad eius amorē nos prouocant, uel nostram miseriam commemorando ante conspectum eius nos humiliant,uel malitiam aduersariorum nostrorū exaggerando, utilem nobis solicitudinem,& fiduciam nobis coram Deo pręstant ampliorem:patet, q̄ non impertinenter in nostris orationibus recitātur, quia licet aliquę earum narrationes petitionem non habent, habent tamen omnes affectus uirtutum,quos in nobis accendunt. Per quos orantes citius desiderata,quam per petitiones impetrant, quoniam in affectibus pietatis est omnis uirtus orandi. Vnusquisq; ergo cum in oratione psalmos,uel alias quascumq; scripturas dicat,diligenter consideret, cui affectui seruiat,& ad illum effectum suum toto nisi cor suum excitet:ad quem id, quod loquitur magis pertinere uidet:quia si uerborum,quę loquitur,affectum habuerit,per affectum ipsum magis ueritatem cognoscet, & per intelligentiam uerborū in maiorem deuotionem affectum accendet. ¶ Qui autem psalmi hos,vel illos excitent affectus Hugo exemplificat,di. Ex affectu dilectionis cantatur psalmus, Diligam te domine uirtus mea. Ex affectu ammirationis dicitur psalmus, Domine dominus noster. Ex affectu gratulationis psal. Omnes gentes. Et in omnibus est laudatio. Ex affectu humilitatis canitur psal. In te domine speraui. Ex affectu doloris psal. Vsquequo domine exaltabitur inimicus meus super me. Ex affectu timoris psal. Domine ne in furore. Et in omnibus his est mixta quærelę deprecatio. Ex affectu indignationis canitur psal Quid gloriaris in malitia. Ex affectu zeli psal. Deus ultionum. Ex affectu bonæ præsumptionis psal. Iudica me domine, quoniam ego in innocentia mea ingressus sum. Non tamen per totam seriem unius psalmus, unde tantum affectus protenditur: sed quandoque fit transitus de alio affectu in alium:secundum q̄ mentes orantium diuersis modis affici solent. ¶ Vt autē effectus pij, attentioq; deuota,in orationibus nostris,quibus

ipse exauditur,& impetratoria reddatur,generentur, vtile ualde est,ac plurimum confert præparatio sui ad orationem per recollectionem præuiam. Quæ ad quinq; præmeditanda reduci potest:quæ si mens oratura prius meditaretur ; uel saltem breuiter cogitando in se commemoraretur : fructum plurimum consequeretur:attentaq; oraret affectibus pijs plena. Hæc autem sunt,ut cogitet conditiones sui orantis eorum, quos orat , pro quibus orat: quid orando petat:quibus uerbis oret. ¶ Quærat ergo cupiens deuotè orare a seipso. Tu quis es? Quis inquam,es merito, uel demerito?quis professione, & statu?quis iniuncto ministerio?quis deniq; largissimo dei beneficio? In primo si rectè sapiet,se peccatorem cognoscet, secundum illud. 1. Ioh. 1. Si dixerimus,q peccatum non habemus,ipsi nos seducimus : & ueritas in nobis non est. Estq; incertus an amore, uel odio dignus sit, eo q omnia in futurũ seruantur,incerta finaliter. Eccle. 9. In secundo se forte cognoscet monachum,sacerdotem,aut clericum,& orationi specialiter dedicatum. In tertio se intelliget sua sponte intercessionis officium assumpsisse, aut donis,beneficijs,uel obligationibus ad orandum astrictum esse:seu necessitate aliqua,aut charitate paterna impulsum. In quarto se intelliget creaturã rationalem, ad Dei,quem orat , imaginem creatam , ac sanguine Christi redemptam:& ideo magna fiducia precem fundet , tanquam ad factorem opus suum non repellentem. ¶ Secundò meditetur quis sit,uel qui, quem, uel quos orat. Et occurret in primis Deus ipse, cuius potentia nil superat : sapientiam nil latet:indulgentissimam bonitatem, nulla peccatorum magnitudo aut multitudo superat:cuius iustitia reprobos seua ultione damnat. Occurrent & sancti nostri ad Deum mediatores,uel qui magis Deo dignitate, & merito sunt uicini:aut oranti familiariori deuotione cogniti , seu speciali subuentionis priuilegio dotati:aut suæ custodiæ singulariter deputati. Meditabitur tertiò ipsa,quæ petenda sunt,non quidem uilia,aut modica : sed summa,& maxima:secundum saluatoris præceptum. Primum quærite regnum Dei,& iustitiam eius Matth. 6. Petenda igitur sunt liberatio a damnatione mortis perpetuæ: collatio beatitudinis æternæ infusio gratiæ remissio offensæ. Prima duo respiciunt regnum Dei . Secunda duo,iustitiam eius,quibus petitis , alia temporalia adijcientur . Meditabitur quartò,pro quibus orabit. Orabit autem in primis pro seipso:secundum illud . Miserere animę tuę placens Deo. Eccl. 30. Deinde pro bonis in purgatorio . Item pro bonis,quorum casus magis scandalizat in hoc seculo. Demum pro malis, ut eruantur a diabolo. Meditabitur quintò:quibus uerbis orationem perficiet . Sunt.n. quædam uerba a Christo ore proprio expressa,sicut oratio dominica. Sunt alia ab apostolis , & prophetis spiritussancto dictante expressa . Sunt uerba ab ecclesia instituta . Sunt etiam uerba propria orantis deuotione formata. Horum quædam priuilegiata sunt : ut etiam ex ipso opere effectum aliquem sortiantur. Quæ secundum autorum suorum dignitatem digne & reuerenter sunt proferenda . Hac dispositione præcedente haud dubium:quin attentio diligentior sequetur,& pietatis affectus multiplicior.

1. Ioh. 1.
Eccle. 9.
Matth. 6.
Eccl. 30.

DE ORATIONIS EFFICACIA QVANtum ad impetrationem.

LECTIO LXIII.

SVPEREST inuestigare de octaua quæstione: uidelicet de efficacia orationis, hoc est quæ requirantur ad hoc, quòd oratio sit impetratoria eius quod petitur. Quòd enim aliqua sit impetratoria omniũ, quæ petuntur, probat certissima promissio diuina, qua dicitur Iohan. 16. Amen, amen dico uobis: si quid petieritis patrem in nomine meo, dabit uobis. Item Matth. 21. Omnia quæcunque petieritis in oratione credentes, accipietis. Et Ioh. 15. Quodcunq; uolueritis, petetis, & fiet uobis. & similia multa habentur. Manifestum est autẽ: quod nedum peccatores, sed etiam iusti multa, quæ petierunt, non acceperunt. Moyses enim petijt, ut intraret terram promissionis, & non exaudiuit eum dominus. Deuter. 3. Paulus ter dominum rogauit, ut stimulus carnis auferretur ab eo: & audiuit: Sufficit tibi gratia mea. 2. ad Cor. 12. Ideo uidendum, quæ oratio sit impetratoria eius, quod petitur. Ad cuius inuestigationem aduertendum, quod aliud est orationem esse meritoriam: & aliud esse efficacem ad impetrandum omne, quod petitur, ut tradit Alex. q. 96. parte 4. membro 9. Nam ad hoc, quod oratio sit meritoria, requiritur, quod procedat ex charitate, quæ fidem præsupponit, & spem: secundum quod dicit Hugo, quod oratio est conuersio ad Deum fide, spe, & charitate subnixa. sic oratio Pauli meritoria fuit, nec tamen quod petijt, impetrauit. ¶ Ad hoc aũt, quod oratio sit impetratoria cuiuslibet, quod petitur, requiruntur quatuor conditiones, quæ ponuntur in glo. Luc. 11. super illud. Quis uestrum habet amicum. quæ sunt, ut petatur pie, perseueranter, ad salutem, & pro se. Requiritur. n. aliquid ad orationem ex parte petentis: aliquid ex parte eius, a quo petitur: & aliquid ex parte obiecti, quod petitur, & aliquid ex parte eius, pro quo postulatur. Ex parte petentis requirit, quod petat pie. Est aũt pie petere religiosè petere. Pietas autem est Dei cultus, ut dictum est, supra lect. 18. Et religio illa uirtus est, quæ dirigit potentiã circa cultũ Dei, quatenus rectè recolatur Deus. Piè ergo petit, qui rectè, quantum est, ex parte orantis, petit. Et sic secundum B. Thom. dist. 15. quarti. q. ulti. Illa conditio piè petere includit omnia ex parte petentis ad orationem efficacem requisita, ut sunt, quod confidenter petat, humiliter, recta intentione, ordinatè, attentè. Ex parte eius, a quo petitur, requiritur, quod petatur perseueranter. Est enim pater noster, quem petimus, qui filiorum curam gerit secundum illud. 1. Petri. 5. Omnem solicitudinem uestram proijcientes in eum: quoniam ipsi cura est de uobis: ideo semper, & perseueranter ad eũ oratione est recurrendum. Vnde ait per prophetã. Nunquid obliuisci potest mulier infantem suum, ut non misereatur filij uteri sui, et si illa obli ta fuerit, ego tamen non obliuiscar tui. Ecce in manibus meis descripsi te. Esa. 49. Possent ad idem reduci conditiones requisitæ ex parte petentis: ut humilitas, confidentia &c. quia illa requiruntur in petente in ordine ad eũ, qui petitur. Ex parte obiecti. i. rei, quæ petitur requiritur, quod petatur, quę sunt ad salutem. Ex parte eius, cui, siue pro quo petit, requirit: quod oratio fiat pro se. Et hæ quatuor conditiones tanguntur in uerbis Xpi Iohan. 16. supra allegatis, ubi dicit. Amen, amen dico uobis: si quid petieritis patrẽ in nomine meo, dabit uobis. Prima conditio tangitur ibi. In noie meo: quia in nomine Iesu

Ioh. 16. Matth. 21. Ioh. 15. Deutero. 3. 2. ad Cor. 12. Alex. Luc. 11. Thom. 1. Petri 5. Esa. 49. Ioh. 16.

innocentiam criminibus accusat, uel tentandam eandem innocentiam postulat. Et ita accipiendo orationem large: pro qualibet petitione facta ad deum secundum diffinitionem Guilhel. etiam dæmonibus conuenit orare. Thom. Sic uidetur accepisse beatus Tho. cum dicit. Illi conuenit oratio, qui rationem habet, & superiorem: & ita large accipitur supra in responsione ad dubium, cum dicitur, omni rationali creaturæ usum rationis habenti conuenit orare. Si autem orare acciperetur stricte, oporteret addere omni rationali creaturæ usum rationis habenti, non obstinatæ, & damnatæ.

DE ORATIONIS QVALITATE, QVANTUM ad locum, & tempus.

LECTIO LXII.

A HVNC de sexta quæstione uidendum, quæ fuit de orationis qualitate. Inuestigandum ergo est de orationis qualitate, quantum ad expressionem uocis: loci cōgruentiam, moram temporis, gestus, & situm corporis. Nam de qualitate perfectionis dicetur in q. 8. de orationis efficacia. ¶ Circa primum. An oratio debeat uocaliter Alexand. perfici. Præmittit hæc Alex. part. 4. q. 9. memb. 2. ar. 6. aliqua oratio est pure mentalis, aliqua pure uocalis, aliqua mixta ex utraq;. ¶ Pure mentalis est dum immotis labijs cor ad deum loquitur. 1. Reg. 1. Quo modo orabat Anna: de qua. 1. Reg. 1. dicitur Porro Anna loquebatur in corde suo, tantumq; labia eius mouebantur, & uox penitus non audiebatur. Et glo. super illud Psalmi. Exaudisti domine depræcationem meam, dum clamarem ad te. Clamor fit ad deum non uoce: sed corde, quia multi silentes labijs clamauerunt, multi strepentes corde auerso nihil impetrare potuerunt. Clama ergo intus, ubi deus exaudit. ¶ Pure uocalis est, quando uocaliter loquens nihil cogitat de his, quæ dicit, nec in generali, nec in speciali, sed castra fabricat in Hispania, aut huiusmodi hoc est, mente uersat inania, & penitus impertinentia. ¶ Mixta est, qua orans mentaliter cogitat in genere uel in specie quæ uocibus enunciat. ¶ Item orationum quædam est publica, uel communis, alia est priuata, & singularis. Publica, ac communis est, quæ per ministros ecclesiæ in persona totius fidelis populi deo offertur. Hæc non solum exigit affectum interiorem, sed & affectum exteriorem: quia illa est excitatiua omnium fidelium ad bonum: & fit pro omnibus fidelibus. Et licet sacerdos exequens orationis officium non habeat, quādoq; affectum, non tamen est sine affectu interiore ratione affectus membrorum, quæ sunt de ecclesia, quia semper aliqui sunt in ecclesia, qui habent mentis affectum in deum directum. Alia est oratio singularis, & priuata, quæ offertur a singulari persona, siue pro se, siue pro alio, aut alijs orante. Persona singularis dicitur, quæ nōn gerit ex officio personam B ecclesiæ. ¶ Tūc dicit ad dubiū, ꝙ oratio publica necessariò est uocalis. Oportet. n. ꝙ talis oratio innotescat populo, pro quo offertur: quod fieri non potest, nisi sit uocalis. Debet namque se populus in hac ministris ecclesiæ

confor-

conformare, ipsum deum secundum modum sibi possibilem publice deprecã do. Et ideo rationabiliter statuit ecclesia, ut ministri ecclesiæ huiusmodi orationes etiam alta uoce pronuncient: ut ad notitiam omniũ possint peruenire. Nec hoc tantum, sed etiam instituit, ut hę cum melodia cantus perficiantur: ut patet ex communi ecclesię ritu etiã in ue. testa. obseruato. Nam cantus in laudẽ dei factus cum intellectu, & aduertentia eorum, quę cãtantur animos cantantiũ exhilarat, simul & audientiũ. Effugat ẽt accidiã, quæ secundũ Greg. est quædã tristitia circa bona spiritualia, & diuina, quę pro tunc imminent facienda. unde dicitur Iacob. 5. Tristatur aliquis uestrum, oret ęquo animo, aut psallat. ubi Glosa. Crebra psalmodię dulcedine nociuam tristitiam depellat. Et propheta in psal. Exultabunt la. mea cum can. tibi, id est ita repleor interno gaudio: cum cantauero tibi; ꝙ in labijs meis foris apparet abundantia gaudij interioris. Cantus etiam ad dei laudem ordinatus oblectat animum: & ad maiorem excitat deuotionem. De quo beatus August. dicit: ꝙ flebat uberrime in hymnis, & canticis ecclesię suauiter cantatis: ꝙq; uoces illæ influebant in aures eius, & eliquabatur ueritas in corde. Et in lib. confes. Reminiscor lachrymas meas, quas fudi ad cantus ecclesiæ tuæ domine in primordijs recuperatæ fidei meæ, & nunc ipse commoueor, non cantu, sed rebus, quæ cantantur cum liquida uoce, & conuenientissima modulatione. Proficit etiam cantus attentioni, dum animus diutius moratur circa sententiam uerborum, quæ cantantur. Profundius quippe intelligere possunt ea, & masticare: quam si raptim accelerius sine cantu proferantur: propter quod supra dixit August. ꝙ uoces influebant in aures, & ueritas eliquabatur in cor eius. ¶ Ex his patet, ꝙ in ecclesia utiliter, & salubriter institutum est publicas orationes cum cantu exerceri: dum illud agatur deuote, honeste, & ordinate, resecatis nimium curiosis, secularibus, & lasciuis fractisq; modulationibus: quę magis animi distractionem, & uanam auditus delectationem operantur, quam deuotionis excitationem. Magisque uerborum laudis diuinę intelligentiam tollunt, dum propter nimiam artificiosam uocum fractionem, non uerba, sed tantum cantantium sonus percipitur. Quod utiq; repræhensione dignum non dubitatur. unde beatus August. in confes. ait. Cum mihi accidit, ut amplius me cantus, quã res quæ cantatur moueat, penaliter me peccare confiteor. Et tunc mallem me non audire cantantem. Et beatus Hiero. super epistolam ad Ephe. 5. Cãtantes, & psallentes in cordibus uestris domino dicit. Audiant hæc adolescentuli. audiant hi quibus est in ecclesia psallendi officium: deo non uoce solum, sed corde cantandum. Nec in tragædiarum modum guttur, & fauces leniendæ sunt medicamine; ne in ecclesia theatrales moduli audiantur, & cantica. Hæc Hiero. & habetur distinct. 92. cap. cantantes. Et idem intelligendum de omnibus corporalibus cerimonijs, & actibus, qui in ecclesia geruntur, qui tunc laude digna censentur, dum tali modestia, ac simplicitate fiunt, ut agentes, & inspicientes, non solum corpore: sed & mente exerceantur in laude dei. Caueatur pompa, & lasciuia, ut per exteriora mens ad interiora contemplanda incitetur, & affectiones spirituales in fidelibus circunstantibus generentur. ¶ Secundò dicitur, quòd priuate, ac singulares orationes utroq; modo fieri possunt: corde tantum, aut corde simul, & uoce, non autem solum uoce. Prima pars patet per beatum August. ad probam. Multum præcari est ad deum, quem pręcamur, diuturna, & cordis pia affectione, & excitatione pulsare. Nam plerumq; hoc negocium plus gemitibus, quam sermonibus agitur, Item Augu. Dum deum oramus: ut ab eo exaudiamur, non indigemus uer-

Iaco.b. August. August. August. Ephe. 5. C August. August.

bis multis, uel paucis. Non enim ambitione precum exaudit nos deus, qui semper paratus est nobis dare suam lucē, non solum uisibilē, sed & intelligibilem, & spiritualem. Patet ēt ex orationis diffinitionibus, in quibus habetꝰ, ꝙ oratio est ascensus mentis in deū. Ille aūt fieri pōt solo affectu sine uocum prolatione. ¶ Secunda pars probatur: ꝙ. s. oratio fieri potest simul corde, & uoce. Nā dominus, qui est doctor sapientissimus, modum orandi dedit uocalem, dicens. Sic orabitis. Pater noster, qui es in cælis. Preterea oratio obsequium est iustitiæ. Iustum aūt est domino nedū interiori cordis affectu: sed ēt exteriori uocum motu obsequi. ¶ Et licet sufficit oratio mentalis quoad deum, qui inspector est cordis: utilis tamen est priuata uocalis propter plures causas, quas assignant doct. Alex. Tho. & cæteri post eos. ¶ Prima est excitatio interioris deuotionis, qua mens orātis, & affectus eleuetur in deū. Nam per exteriora signa uocum: siue etiam aliquorum factorum, mouetur mens hominis secundum appræhensionem: & per consequens etiam secundum affectionem: unde Aug. ad probam, dicit: ꝙ uerbis, & alijs signis ad augendum desiderium sanctum nosipsos acrius excitamus. Et glo. Mat. 6. super illud. Scit enim pater uester; quid opus sit uobis, dicit. Cur ergo scienti loquimur, non ut nostræ faciamus indicium uoluntatis: sed ut excitemus obsequium piæ deuotionis. ¶ Secunda est mentis illuminatio. Verbis. n. instruitur intellectus ad discernendum petenda: propter quod dominus apostolis quemadmodum orarent doceri petentibus, orationem uocalem tradidit: quam cum proferrent uocaliter intellectus ad ea, quæ petenda sunt a deo, illuminaretur, ut uult Beda super Mat. ca. 6. ¶ Tertia est facilior recordatio rerum tempore orandi. unde Glo. Mat. 6. super illud. Non apud deum agendum est uerbis: sed rebus, intentione cordis, affectu simplici. Quę cum dicimus non cum docemus, sed nos tempore orandi recordamur, scilicet rerum quæ petimus. ¶ Quarta mentis ab euagatione custodia, ut uidelicet mentem ad deuotionem excitatam, uerba uocalia in ipsa deuotione, & attentione teneant, ne euagetur ad inutilia, & ad orationem impertinentia. Intentio namq; mentis nostræ nisi ad aliquod sensibile se teneat: faciliter declinat: & ad alia distrahitur. Iuuatur autem plurimum; ut maneat circa unum attenta: si uerba uocalia orātis affectui coniunguntur. ¶ Quinta est plenior debiti redditio: ut. s. homo seruitium deo debitum impendat secundum totum illud, quod a deo habet: hoc est non solum mente sed corpore: & hoc præcipue competit orationi, prout est satisfactoria. unde dicitur Oseę ult. Tollite uobiscum uerba & conuertimini ad dominum: & dicite ei. Omnem aufer iniquitatem, & accipe bonum, & reddemus uitulos labiorum nostrorum. & Dama. lib. 4. cap. 4. Quia utiq; ait, ex uisibili sumus, & inuisibili natura: duplicem adorationem creatori offerimus, quemadmodum & intellectu psallimus, & labijs corporalibus. ¶ Sexta est redundantia quædam ab anima in corpus ex uehementi affectione, ac deuotione. secundum illud psal. Lætatum est cor meum, & exultauit lingua mea. Sępe enim mens orantis deuotione accensa in fletus, & suspiria in iubilos, & uoces inconsideratas prorumpit, unde Isido. de sum. bo. lib. 3. cap. 7. uocalis utilitatem orationis enumerans, ait. Psallendi utilitas tristia corda consolatur: gratiores mentes facit: studiosos oblectat: inertes exuscitat: peccatores ad lamenta inuitat: ad pietatis affectum animos inflectit. ¶ Septima est instructio proximorum, unde glo. Mat. 6. Vult deus rogari, & uenerari: ut bonitas eius deriuetur ad plurimos: & status iustitiæ seruetur apud subiectos. Hæc autem deriuatio non potest fieri oratione mentali, quæ ab alijs depræhendi non potest: oportet ergo adiungere

Alexand. Tho.

Augus.

Mat. 6.

uocalem:

uocalem: ut exemplo sensibili cæteri instruantur. ¶ Ex præmissis satis elici potest, quando in priuatis orationibus uocali expressione utendum est: & quando solo mentali affectu. Nam perfecti uiri, qui sic inflammatur, quod totaliter fertur in deum: maioris efficaciæ est mentalis oratio sola: quam uocalis adiuncta. Talis enim non indiget uoce exteriore ad deuotionem excitandum, seu affectum inflammandum: qui iam mente totus transiuit in deum. Immo potius ex sono uocali, retardatur. ¶ Aliter est de oratione imperfecti: quia cum talis nondum habeat potestatem se totaliter in deū offerendi: indiget ex causis præmissis, ut uoce excitetur, & excitatus in deuotione conseruetur. Ideo generaliter huiusmodi uocibus, & signis tantum est utendum: quantum sufficit ad mentis excitationem, & custodiam. Si aūt mens per has distrahatur, uel quouis modo impediatur: a talibus est cessandum. Hæc autem intelligenda sunt de oratione priuata, quæ spōte offertur. Secus si ex debito: puta officio uoto, aut iniuncta pœnitentia, oratio sit dicenda. Sic .n. debitum non solueretur, si oratio sola mente perficeretur. ¶ Tertium scilicet, quod oratio non solum uoce fieri debet: probatur: quia oratio uocalis ordinatur ad mentalem, non econuerso. unde Isido. ubi supra. Oratio cordis est, non labiorum. Neq; enim uerba deprecantis deus attendit solum: sed orantis cor aspicit. Vnde melius est cum silentio orare corde, sine sono uocis, quam solis uerbis sine intuitu mentis. Et sequitur. Bonum est corde semper orare. Bonum etiam, & sono uocis deum spiritalibus hymnis glorificare. Nihil est sola uoce canere sine cordis intentione. Sed sicut ait apostolus. Cantantes in cordibus uestris. Hoc est non solum uoce: sed & corde psallentes. Itē sicut supra patet: Oratio est ascensus in deū. ille autem fieri non potest per uoces, nisi cōiunctæ sint menti. Hinc & Chry. super Mat. Non audit dominus uocem sacerdotis: sed fidem centurionis: & glo. Mat. 6. Verbotenus sine affectione uacuas aures dei implere malum est: quasi in hoc audiamur. Quibus autem uerbis in oratione utendum est, an multis, uel paucis: posterius dum de breuitate orationis dominicæ dicendum fuerit reseruetur. Hæc de qualitate orationis quantum ad expressionem uocis. ¶ De qualitate uerò loci congruentis, præsupposito; quod duplex est oratio, publica, & priuata; de utraq; dico. Et in omnibus locis fieri potest oratio tam publica, quā priuata, congruentius tamen fit in locis, quæ ad dei cultū consecrata sunt, & specialiter ordinata. Prima pars huius propositionis probatur primò de orationibus publicis ex communi ecclesiæ ritu, quæ processiones instituit cū canticis, & orationibus per terras, & aquas. ut de Greg. ma. legitur. Qui grassante epidimię morbo in populo Romano processionē instituit: qua etiā itam dñi placuit. De priuatis orationibus dñs ait. Tu aūt cū oraueris: intra in cubiculum tuū, & clauso ostio: ora patrem tuū in abscōdito: & pater tuus, qui uidet in abscondito reddet tibi. Mat. 6. Quæ tractans Isido. 3. de sum. bo. c. 7. dicit. Oratio priuatis locis opportunius funditur: magisq; obtentum impetrat, dum deo tantum teste depromitur. ¶ De utraq; sunt auctoritates multæ. Nam. 1. Timoth. 2. ait apostolus. Volo uiros orare in omni loco leuantes puras manus sine ira, & disceptatione: similiter & mulieres: ubi glo. In omni loco ubicunq; sunt, non solum in ecclesia, & Ioh. 4. Veri adoratores adorabunt patrem in spiritu: & ueritate. Glo. Non in templo, non in monte hoc: sed in intimo cordis tēplo, & ueritate adorandū est. Itē ibidem glo. Cum deus sit spiritus nō corpus: nō aduertit corporeum locum, uel templum, in quo scilicet oretur: & psal. In omni loco dominationis eius benedic anima mea domino: ubi Glo. Sicubi non dominatur: ibidem non benedicatur. Cum ergo nulla creatura sit,

Marginalia (right): D; Mat. 6.; E; Grego.; Mat. 6.; 1. Tim. 2.; Ioh. 4.; Psal. 102.

in qua deus non dominetur, nullus locus a laude eius excipitur. ¶ Secunda pars, scilicet ꝙ congruentius fit in ecclesijs dei consecratis, ostēditur per
Psal. 67. illud psal. In ecclesijs benedicite deo. Et dominus, domus mea domus orationis uocabitur, ubi glo. Chry. Ingressus Iesus urbem primò templum adijt. dans formam religionis, ut quocunq; imus primò ad domum orationis, si ibi est, accedamus, & per orationes deo commendati, sic ad agenda negocia secedamus. Neq; enim constitutæ essent ecclesiæ, nisi orationes essent precelendæ. ¶ Quod autem magis congruat in ecclesijs orare plures a docto. assignantur rationes. ¶ Prima formæ obseruatio, ac Christi imitatio di. Domus
F Quart magis cōgruat orare in ecclesijs.
Mat. 21. mea domus orationis uocabitur Mat. 21. ubi. glo. Aug. In oratorio nemo aliud agat; nisi id, ad quod factum est. ¶ Secunda propter mutuam membrorum ad orandum incitationem, & faciliorem exauditionem. unde ad Col. 3.
Col. 3 Commonentes uosmetipsos in psalmis, & hymnis, & canticis spiritualibus.
Math. 18. Et quoad faciliorem exauditionem dicitur Mat. 18. Vbi sunt duo, uel tres congregati in nomine meo: ibi sum in medio eorum, scilicet ad exaudiendum eos. Et ibidem præmisit. Si duo ex uobis consenserint super terram, de omni re quamcunq; petierint, fiet illis a patre meo, qui in cælis est. In ecclesia autem est conuentio fidelium charitatis uinculo connexorum. unde & nomen ecclesia, quod sonat conuocatio, sumptum est. ¶ Tertia propter maiorem deuotionem, quam fideles concipiunt, propter ecclesiæ consecrationem illuminationem, unctionem, inscriptionem, sacrosanctæ eucharistiæ & reliquiarum sanctarum presentiam, quæ omnia deuotionem tribuunt, & augent. Non enim frustra hæc in consecratione exhibetur per manus pōtificum, ut deducit bea. Bern. in sermone de dedica. ecclesiæ. ¶ Quarta propter specialē angelorū presentiam, quæ figurata est Gen. 28 Dum Iacob in
Gen. 28. loco, quo fundanda esset domus dei, uidit angelos ascendentes, & descendentes. Cui consonat illud. Supra muros tuos Hierusalem constitui custodes:
Esa. 62. tota die, & tota nocte in perpetuum non tacebunt laudare nomen domini. Quæ pulchre ad propositum exponit beatus Ber. ubi supra. ¶ Quinta propter certiorem exauditionis sponsionem. unde. 3. Reg. 8. &. 9. ad orationē
3. Reg. 8. salomonis. Respondit dominus. Exaudiui orationem tuā, & deprecationē tuā, quā deprecatus es coram me: & sanctificaui domū hanc, quā ædificasti, ut ponerem nomen meum ibi in sempiternum: & erunt oculi mei, & cor meum ibi cunctis diebus. Deniq; dominus preces ecclesiæ sponsæ suæ non patitur esse cassas. In ecclesiæ autem consecratione deuotissime preces ecclesiæ oblatæ sunt domino: pro exauditione orationum eorum, qui in ea fuerint dominum deprecaturi. In quarum uirtute etiam priuatæ orationes in ecclesia sunt efficaces: quia non illa tantum singularis persona orans in ecclesia: sed cum ea tota supplicat ecclesia, cuius personam gessit pontifex ecclesiæ consecrator. ¶ His ergo de causis cæteris paribus efficacior est ecclesia locis cæteris. Nec etiam tantum efficacior, sed quibusdam orationibus debita, & necessaria, ut quibusdam orationibus sacramentalibus, sicut est missæ officium. Similiter horis canonicis ex institutione ecclesiæ publice decantādis, nullus tamen locus spernendus, ubiq; dominus orandus est, quia ubiq; eius præsidio indigemus. In domo, in foro, in mensa, in lecto, in latrina, in palatio. Nec aliquis locus turpis est orationi, dum orans mundus fuerit, atq; purus. Legitur enim de beato Grego. ut recitat Alex. de Ales: ꝙ cum purgaret uentrem, & psalmum diceret, apparuit ei diabolus quærens quid faceret. Respondit: uentrem meum purgo, & deum meum laudo. Opera enim naturę perfectis turpia non uidentur. Nec infernus orationi
G non congrueret, si inesset, qui orandi affectum haberet. ¶ De qualitate

uerò

uerò orõnis quantũ ad tpis diuturnitatẽ, siue cõtinuationẽ. Aduertendũ, ꝙ cõtinuatio, siue diuturnitas orõnis dupliciter põt attẽdi. Vno mõ secũdũ seipsam orõnẽ, hoc est orõnis actũ. Alio mõ secundũ orõnis causam. Causa autẽ orõnis desideriũ est charitatis. Ex illo.n. ꝓcedere debet orõ. Attendendo igit continuationẽ orõnis secundũ causam, cõtinua debet esse in nobis orõ, & hoc actu, habitu, uel uirtute. Debet.n. in nobis esse sp charitatis habitus: cuius uirtus manet in oĩbus operibus, quæ ex charitate procedunt, omnibus enim illis inest ordinatio eorum, ad gloriam Dei, secũdum illud 1. Cor. 10. Omnia in gloriam Dei facite. quam ordinationem sortiuntur ex charitatis inclinatione. unde Aug. ad probam dicit. In ipsa fide, spe, & charitate continuato desiderio semper oramus. Attendendo aũt orõnem secundũ sẽ, siue actum orandi, nõ põt esse continua: quia in alijs operibus occupari necessitas humanæ infirmitatis cõpellit. unde ad probam dicit Aug. Ideo ꝑ certa interualla horarum, & temporum etiam uerbis rogamus Deum: ut illis rerum signis nosipsos ammoneamus: & quantum in hoc desiderio profecerimus, nobisipsis innotescamus, & ad hoc agendum, nosipsos acrius incitemus. Si in uniuersali quæritur, quanta esse debeat continuatio, ac diuturnitas orationis actualis secundum se, respondet sanctus Thom. quæstio. alleg. articu. 14. quòd quia unusquisque quantitas debet esse proportionata fini: sicut potionis quantitas proportionatur sanitati. Ideo utile est, quòd oratio tam sit diuturna; quantum expedit ad excitandum interioris desiderij feruorem. Cum uerò hanc mensuram excedit: ita ꝙ sine tædio prolongari non possit, non est ulterius oratio protelanda. Et ideo beatus August. ubi supra approbat consuetudinem quorundam fratrum in ægypto, qui crebras dicuntur habere orationes, sed tamen breuissimas, & raptim quodammodo iaculatas: ne scilicet per productiores moras euanescat deuotio, & pariter euanescat intentio. Et per hoc sicut hæc intentio non est obruenda, si perdurare non potest, ita si perdurauerit, docet non cito esse abrumpendam. Addit, ꝙ sicut hoc est attendendum in oratione singulari per comparationem ad intentionem orantis, sic & in oratione communi per comparationem ad deuotionem populi. Et secundum hæc exponendum est illud. Oportet semper orare, & non deficere. Luc. decimooctauo. & primo ad Thessal. quinto. Sine intermissione orate. Semper, & sine intermissione in habitu, & uirtute, non autem in actu. Vel semper orat: & sine intermissione qui debitis, & statutis temporibus orat, ut innuit Glo. interli. primo Thessal. quinto. quæ dicit. Sine intermissione certarum horarum. Et August. libr. de hæresibus. Quod dominus dicit. Oportet semper orare, & non deficere. Et Apostolus. Sine intermissione orate. sanissimè sic accipitur, ut nulla die intermittantur certa tẽpora orandi. Vel intelliguntur de oratione communissimè accepta secundum quòd compræhendit omnem actum bonum, sic dicit August. & habetur in glo. Luc. decimooctauo. & primo Thessal. quinto. Iustus nunquam desinit orare, nisi desinat iustus esse. Semper orat, qui semper bene agit. Ipsum enim desiderium bonum oratio est: & si continuum est desiderium: continua est oratio. Et sicut supra dictum est de loco, ita & nunc dicta de orationis tempore, intelligenda sunt de orationibus uoluntarijs, non de orationibus ex debito dicendis: puta ex institutione ecclesiæ, ex uoto, ex ordine suscepto: ex pnia iniunctã. Tales.n. nõ debẽt autoritate singularis ꝑsonę aliquatenus mutari, ꝑscindi, uel ꝓlongari ꝑp tędiũ legentis: sed integrè secũdũ ecclesiæ ordinationem, aut aliam obligationẽ sunt ꝑsoluendæ. Nõ.n. potest sacerdos horas canonicas: aut pænitens iniunctam satisfactionem propter suam accidiam omittere, uel mutare. ¶ De qualitate gestus corporis, &

August. August. Thom. August. Luc 18. 1. Thess. 5. 1. Thess. 5. Luc. 18. & 1. ad Thess. 5.

H

situs

stus uidendum, qua congruentia orator ad orientem, genua flectuntur, pectora tunduntur, manus extenduntur, etiam prostrationes in terram frequentantur. Sicut de saluatore legitur, ꝙ orans ad patrem, in faciem procidit, ut habetur Matth. 26. Pro horum solutione notat Alexand. par. 4. q. 94. membr. 3. ꝙ oratio maximè sacramentalis, & satisfactoria habet uirtutem impetrandi, & etiam significandi. Ratio impetrandi residet penes orantis deuotionem, & feruorem. Ratio significandi penes id quod foris apparet. unde Hugo de S. Victore lib. 2. de sacra. par. 9. c. 1. Sunt quædam sacramenta in ecclesia: in quibus etsi principaliter salus non consistat, tamen ex his salus augetur, inquantum deuotio exercetur. Et ex eis quædam constat ex rebus: qualia sunt aquæ aspersiones, susceptio cinerum, benedictio florum, cereorum, & huiusmodi. Aliqua constat in factis: qualia sunt signaculum crucis, exufflatio exorcizationis, expansio manuum, incuruatio genuum, & huiusmodi. Aliqua in dictis constat, sicut est trinitatis inuocatio. Signa ergo corporalia, ac gestus, quæ fiunt in oratione, ad significandum adhibentur. Et quia in oratione duo sunt. s. qui orat, & qui oratur, duo per huiusmodi signa exteriora designantur. s. aliquid ex parte Dei, aliquid ex parte hominis orantis. Sic uersio orantis ad orientem, significat, ꝙ sicut ex illa parte oritur sol, & lux, quæ est nobilissima inter omnes creaturas corporales, sic ad eum qui omnes creaturas excellit, oratio dirigenda est. unde Aug. lib. 2. de ser. domini in monte, exponens illud. Pater noster qui es in cœlis, dicit. Cum ad orationem stamus, ad orientem conuertimur, unde cœlum surgit, non tanquam hic habitet Deus, quasi ceteras mundi partes deserens, qui ubique locorum præsens est, non locorum spacijs, sed præsentia maiestatis, sed ut admoneat animus ad naturam excellentiorem se conuertere. i. ad Deum, cum ipsum corpus, quod terreum est, ad corpus cœleste excellentius conuertitur. Et Dam. lib. 4. c. 4. ait. Nō simpliciter. i. non sine ratione ad orientem adoramus sed quia ex inuisibili. i. intelligibili, & sensibili cōpositi sumus, duplicem adorationе conditionem offerimus, quemadmodum intellectu psallimus, & labijs corporalibus. Et sequitur. Quia igitur deus lumen intellectuale est uel intelligibile, & sol iustitiæ, & oriens in scripturis nominatur Christus: reponendum est ei oriēs in adoratione. Omne enim melius Deo reponendum, ex quo omne bonum. Insuper Deus paradisum non ad occidentem: sed ad orientem, ubi hominem plasmauit, posuit, quem propter transgressionem a paradiso exulem fecit. Ex occidente igitur antiquam quidem patriam exquirentes ad ipsum respicientes. Et assumptus ad orientem sursum ferebatur: & ita apostoli eum adorauerunt, & ita ueniet, quomodo ipsi eū uiderunt euntem in cœlum. Ipsum igitur expectantes ad orientem adoramus. Hæc Dam. Quædam etiam signa sunt ex parte nostra, ad significandum in oratione; sicut genuum incuruatio, ubi significatur uera humiliatio, ac reuerentia. Extensio manuum: qua ostenditur passionis fides, & exhibenda ei obedientia. Tūsio peccatoris, debita de peccatis pęnitentia. Hæc autem omnia non sunt tam de orationis necessitate, quam de eius congruitate, nisi ubi circa hæc ecclesia aliquid ordinauit, aut generalis consuetudo induxit, maxime in publicis, in quibus omnibus uitandum est scandalum, uitanda est pharisaica hypocrisis, in priuato uerò orans, & in secreto quilibet relinquitur sensui suo.

¶ Consequenter inquirendum est de q. 7. quæ fuit de attentione, quæ qualisue sit necessaria ad orationis effectum, & ad soluendum orationis debitum. Ad cuius expeditionem supponitur, hic & repetita habetur triplicis attentionis partitio supra lect. 6. descripta. s. actualis, habitualis, uirtualis. Rursus harum quælibet diuiditur: quia alia fertur in solas uoces, & uerba, alia in

Margin notes: Matth. 26. — Alexand. — De corporis gestibus in oratione. — Hugo. — August. — Damasc. — Orantis attentio. — Triplex est attentio.

uerborũ significata, tertia nec ad hæc, nec illa, hõ est nec uoces, nec significata, sed ad orationis finem immediatum, uel ultimum. s. ad petita, uel ad Deum, aut ad alios effectus bonos, uel uitiosos, quem habere possunt, etiam idiotæ: nec litteras: nec uerborum significata scientes. Mens est B. Tho. arti. 13. q. 83. secunda secundę. Et est hæc q. tantum de oratione uocali, quoniam mentalis ab attentione separari non potest. Potest & addi tertia distinctio de effectu orationis. Est enim & ille triplex. Primus communis est omnibus actibus charitate informatis, qui est mereri: secundus effectus orationis proprius est impetrare, quod petitur: tertius effectus orationis est, quem principaliter efficit. s. quædam spiritualis refectio mentis. Et potest addi quartus, qui est solutio debiti, ad quod orans tenetur. Vnde considerandum, q̃ duplices sunt orationes uocales. Quædam sunt oranti debitæ, utpote quæ cadunt sub præcepto, sicut horæ canonicæ clericis beneficiatis, aut in sacris constitutis, ac orationes pro satisfactione iniunctæ: quorum totalis omissio inducit mortale peccatum. Aliæ sunt orationes uoluntarie assumptæ, ad quas orans nullo præcepto obligatur. Et de illis manifestum est: quoniam si penitus omitti possunt sine peccato, non est mirum, q̃ euagatio, seu distractio tollens attentionem non inducit peccatum, nisi forte adesset contemptus, uel pusillorum scandalum. Igitur quantum ad quartum effectum de primi generis orationibus tantum dicenda intelligantur. Quoad primos tamen tres effectus generaliter de quibuslibet orationis generibus dicendum per propositiones. ¶ Prima propositio. Attentio actualis orationis, siue ad uerba: siue ad sensum uerborum non semper requiritur ad orationis effectum quadruplicem consequendum. Patet primo de quarto, qui est solutio debiti: quia obligatus ad certas orationes, puta horas canonicas, dicens illas soluit debitum, licet mente ad alia sit distractus: ita q̃ nec actualiter attendat, siue aduertat uoces, quas profert, nec sensum uerborum, sed cogitet quædã alia sibi incidentia. Satisfacit tamen præcepto ecclesiæ, nam præceptum de oratione ecclesiæ positiuum est: & non cadit nisi super uocum prolationẽ. Præceptum nanq; positiuum humanum non cadit nisi super ea, quæ subiacent humano iudicio, qualia sunt actus exteriores, non interiores. Et ita exercẽs actum exteriorem, mandatũ non transgreditur; & per hoc ẽt a peccato mortali excusatur: simul & ad horarum repetitione. Nec tenet talem reum mortalis criminis: q̃ non seruat præceptum ad intentionem præcipientis. Nam ecclesia præcipiens legi horas canonicas, intendit q̃ illę legantur ad consecutionem præmij cælestis: & per consequens deuote, & attente. unde de cele. miss. c. dolentes. dicitur de clericis & prælatis. *Districte præcipientes in uirtute obedientiæ, ut diuinum officium, & nocturnum pariter, & diurnum quãtum eis dederit Deus, studiose celebrent pariter, & deuote.* Quia etiam non ideo peccat mortaliter seruans diuina mandata, si in eorum obseruatione non impletur intentio Dei pręcipientis, & finis, qui est, ut seruentur ex charitate: & finaliter propter Deum. Alioquin honorans parentes ex naturali pietate peccaret, & non existens in gratia non occidendo peccaret, & similiter non furando, non concupiscendo rem alienam. Hæc est intentio S. Thom. 1. secundę. q. 100. articu. 10. & Gers. in tract. de solicitudine eccles. particula 60. ¶ Quantum ad alios tres effectus patet, quia quoad tertium effectum stat proferentem uerba ex assuefactione per contemplationem in alia sursum rapi, trahi, uel uersari, quam sonat orationis sensus, uel uerba, & sic perfectius consequi hunc tertium effectum orationis, qui est quædam specialis refectio mentis. Cum enim finis, & uirtus orationis sit in eleuatione menti in Deum per pium, & humilem affectum, in contemplatione ma-

xime consequitur anima hunc orationis fructum, & affectum. Sic quoad primum effectum, qui est mereri, similiter quoad secundum, qui est impetrare quod petitur, patet, quòd talis ad contemplationem tractus facit actum magis gratum Deo: quam sit attendere ad sensum uerborum, aut uerba ipsa, ideo non tollitur ratio meriti, aut impetrationis. unde Hugo in libr. de oratione. Pura oratio est, cum ex abundantia deuotionis mens ita accenditur: ut cum se ad Deum postulatura conuerterit: præ amoris eius magnitudine, etiam petitionis suæ obliuiscatur. & sequitur. Hoc genus orandi informe est, & quam præ ceteris omnibus unicum, tam est apud Deum præ ceteris omnibus preciosum. Patet etiam quoad intentionem ad sensum literæ de monialibus, & multis clericis parum litteratis, qui ea, quæ proferunt, minimè intelligunt: & tamen debitum soluunt: alioquin non esset salua omnis caro. ¶ Dictum est notáter in propositione. Non semper requiritur &c. quoniam licet per attentionem, quæ tollitur per distractionem, seu euagationem inuoluntariam non aufertur effectus orationis. Non quartus. s. solutio debiti. Nam etiam sic cum distractione, & sine actuali attentione, quę uagatio, & attentio displicet oranti: non tenetur ad repitionem eorum, quæ sine attentione protulit. Sufficit, q dum se sentit distractum, redeat: & pro posse distractionem excludat. Nec tollitur effectus orationis primus, & secundus, dum alias orans fuit in gratia: & ipsa oratio ex gratia processit. Nec tertius in casu statim supradicto Si tamen uoluntariè distrahitur, puta uolens assumere cogitationes impertinentes & seculares: nec etiam euagationem ac distractionem curat repellere, sed uult progredi in distractione, iam nullum horum effectuum consequitur. Non quartum: quia sic non soluit debitum. Non enim satisfacit præcepto, quia uerba pcepti contra mentem pcipientis tenet. Aliud quippe est præcepta seruare ad litteram præter mentem, uel non secundum mentem præcipientis: hoc est non ad id, uel pp id propter quod præcipiens præcepit. Et aliud seruare literam contra mentem præcipientis. Secundum includit contemptum: non primum: ideo secūdus peccat, non primus. Et ideo quia secundus non satisfacit præcepto tenetur, ad repetitionem eorum, quæ sic sine attentione ad uerba, sensum uel finem cum uoluntaria mentis alienatione orauit. Sententia est Cancel. Parisien. tra. de oratione. consi. 19 Et B. Tho. in 4. script, dist. 15 q. 17. arti. 4. in responsione ad secundum argumentum. Nec talis consequitur effectum tertium, manifestum est. Nullam enim consequitur mentis consolationem ex oratione, ad quam non attendit. Nec consequitur effectum primum, uel secundum: quia non procedit illa oratio ex charitate: immo si infuisset charitas, iam eam perdit: eo q uolens contra mentem percipientis agit. ¶ Sed dubitaret aliquis, an meditatio cœlestium, & spiritualium sit uoluntariè admittenda, dum orandum est. Exempli causa dicat aliquis. Domine ne in furore tuo arguas me: neq; in ira tua corripias me. miserere mei &c. Et occurrat sibi in mentem triplex iudicium Dei. In inferno, in purgatorio, in mundo, & meditetur hæc uoluntariè, & fortiter, ut possit trahi in affectum cordis: horrendo iudicium inferni: timendo iudicium purgatorij: quærendo iudicium in hoc mundo, secundum misericordiam Dei, di. Fac mecum secundum misericordiam tuam domine: & secundum iudicium diligentium nomē tuum. An illa, aut consimilis meditatio possit uoluntariè assumi tempore orationis. Et dicitur uoluntariè: quia si fiat inaduertenter, & absq; consensu deliberato, constat, q non obligat ad reiterationem: multò minus, quam uitiosa habituatio. ¶ Ad hoc dicendum secundum Can. Parisien. q si quis orat solus, aut cum alio, qui eius morā tolerare paratus est, prodest: & salubriter

Hugo.

L

De distractione in horis canonicis quale est peccatū, & quando nō.

Tho.

M

Vtrū liceat inter orandum meditationes cœlestium sed impertinētium admittere.

consulitur suspendere actualem orationis attentionem simul cum oratione uocali, donec huiusmodi meditatio circa alia cesset. Vt dum inter orandum quis sentit uehementem tractum cogitationis bonæ & honestæ: ut prædicationis faciendæ aut huiusmodi, potest orans uerbalem orationem intermittere. aliquando diutius, aliqñ breuius, & redire postmodum ad continuationem absq; ulla præcedentium iteratione uerborũ, quia stante interruptione actus naturalis, moralis continuatio manet. Neq; fructum orationis aufert: nec meritum. Similiter dicendum, si quis exterius ab aliquo alio requiritur super responsione sibi facienda: siue dum rei domesticę uel officijs proprijs imminens urget uel trahit commoditas, ut eidem protinus intendatur. Si uerò quis orationem agere debeat in communi: utpote in ecclesia, seu conuentu, ubi non suppetit talis interruptionis actualis intentionis libertas: qa non ita redire potest ad passum, quem reliquit procedente choro, & conuentu in oratione. Talis interruptio fieri non debet: sed tutius est, q̄ talis meditatio uoluntarię non admittatur tempore orationis debitę: sed uel deferat, uel in aliud tẽpus reseruetur. Suspireretq; talis orans, & gemat: q̄ eam tunc admittere non concedatur: dicatq; sibijpsi. Melior est obedientia, quam uictimæ meditationum. Potens est Deus reddere uicem in idipsum, & si non hic tamen certissimè in alio seculo. ubi fiet uox laudis sine perturbatione qualibet nostri cordis. De hoc B. Ber. ser. 49. super can. ita ait. Nihil operi Dei præponere licet. Et sequitur. Nil aliud dũ psallitis, præter id quod psallitis, cogitetis. Nec solas dico uitandas cogitationes uanas & occiosas, uitandę sunt & illæ, illa duntaxat hora, & illo loco, quas officiales fratres pro cõmuni necessitate quasi necessariò frequenter admittere compelluntur. Sed ne illa quidem profecto recipere tunc consulerem: quę fortè pauloante in claustro sedentes in codicibus legeratis: & qualia & nunc me uiua uoce disserente ex hoc auditorio, spiritussancti gratia reportatis. Salubria sunt, sed minime illa salubriter inter psallendum reuoluitis. Spiritus enim sanctus illa hora gratum non recipit, quicquid aliud, quam debes, neglecto eo quod debes, obtuleris. Hæc Bernard. Potest tamen in casu pio, aut necessario aliquid omitti: ut respondeatur quærenti: aut quæratur aliquid, quod tunc ad diuinum cultum, uel alias in re familiari necessarium fuerit: uel responsum super quæsito accipiatur. Et sic omissum resumendum non est. Turbaretur enim vel chorus, uel ipse omittens in alijs continuandis. Consultius est in hoc casu cum quadam cordis contritione progredi. Nam & in foro pœnitentiæ non oportet iniungere formalem omissorum repetitionem: ut primam pro prima: tertiã pro tertia &c. sed sufficit quòd æquiualens iniungatur. ¶ Secũda propositio. Attẽtio habitualis tm̄, ad sensum uerba, uel finẽ, nõ sufficit ad orõnẽ ex debito psoluẽdã: nec ad ceteros orõnis effectus consequẽdos. Patet: quia stat habentẽ habitũ acquisitũ ex attenta orõne frequentata orare puersa attẽtione, & nolle actualiter attẽdere, sed uoluntaria alia etiam turpia animo uersare. In quo casu debitum non soluit: quinimo ad repetitionem obligatur: ut patet ex præcedenti propositione, & eius probatione. Et tamen talis habitualiter attendit: quia habitum habet. Neque consequitur finem tertium, manifestum est: quia illæ præsupponit attentionem actualem. Nec primum, aut secundum effectum: quia sic orans orando peccaret mortaliter: ergo nec meretur, nec impetrat. ¶ Tertia propositio. Virtualis attentio ad uerba sensum, aut finem orationis proximum, uel remotum: non interrupta per actualem intentionẽ sibi mortaliter (alias moraliter) contrariã sufficit ad debiti solutionẽ, & duorum primorum effectuũ cõsecutionẽ. Est autem uirtualis attentio uirtus quædã relicta

1. Reg 15. Eccles. 4.

Bernar.

N

ex

ex attentione actuali præuia, qua continuatur oratio, etiam ubi cor euagat actualiter inaduertenter circa alia multa. Patet hæc propositio quoad quartum effectum: quia attentio aliqua requiritur: alioquin oratio non esset operatio humana, sed causalis, & fortuita. Et non requiritur actualis continuata ex propositione prima; licet requiratur in principio. Sine ea namq; non esset uirtualis. Nec sufficit attentio habitualis ex propositione secunda: ergo requiritur, & sufficit attentio uirtualis. Consequentia tenet a sufficiente diuisione. ¶ Ex illo sequitur: quod supra dictum est, quod euagatio mentis, quā quis patitur inuitus: nec sentiendo consentit, excusat a mortali peccato simul, & debito repetendi orationem, quam soluere tenebatur. Patet, quia illa euagatio inuoluntaria stat cum attentione uirtuali, quæ sufficit. Idcirco ait Gerson. Non debent facile super huiusmodi inaduertentias, & distractiones scrupuli formari. Alioquin nunquam poterit orans cor suum quietare: nititur ad impossibile sibi per naturam, uel complexionem, uel consuetudinem, uel phantasiæ turbationem, quæ nunquam potest quiescere: sicut nec aer, uel mare: dum agitatur assiduitate uentorum. Vnde repetitionē in casu fieri, nedum superuacuum est, sed etiam inquietatiuum, periculosum, & nociuum, præcipue si in conuentibus orat, ubi societatem, cui esset onerosus, iuuare teneretur. Quoad duos primos effectus similiter patet, quia illa intentio uirtualis sine actuali stat cum charitate, & per consequens non tollit rōne meriti, nec impetrabilitatis. Nec manet hæc intentio uirtualis, si actualis unde processerat: fuerit elicita ex charitate sublata charitate per mortale. ¶ Tertius uerò effectus. s. spiritualis refectio mentis, requirit actualē attentionem ad uerba sensum, uel finem, ut dicit B. Thom. Si enim omnis actualis intentio tollitur: cedit & refectio mentis spiritualis, actualis. s. dulcedo, ac consolatio, seu iocunditas, quam peperit intentio actualis maxime finis. Nam licet quælibet attentionum uerborum sensus, & finis, sufficiat ad effectus orationis: ultima tamen, quæ est finis, laudabilior est, quàm secunda: & secunda laudabilior, quam prima: & quia anima non potest esse uehementer intenta ad diuersa, ideo prima attentio potest nocere, ut minor sit orationis fructus, si secundam euacuat, uel secunda, si tertiam omnino tollit, sed non econuerso, tamen attentio communiter accipiendo ad aliquam trium prædictarum non nocet, sed proficit: & sufficit ad debitum persoluendum. Veruntamen ceteris paribus, expeditius est affectionem suam exercere iuxta literam, quæ profertur, propter quatuor rationes in speciali. Vna est scripturæ ueneratio: in qua spiritussanctus semper loqui credendus est. Altera est particularior eruditio circa mysticos sub arido literæ nucleo clausos sensus. Tertia est suauior assuefactio circa quotidianos sensus. Quarta est maior stabilitio circa determinatos affectus, quam circa uagos, & iugiter O nouos. ¶ Sed hic surgit dubium, quomodo cum Deum per nostra, uel aliorum salute petere uolumus: psalmos illos, & scripturas, quæ nec petitionis uerba, nec ad petitionem nostram pertinentia continere uidentur, recitamus. Vt dum pro peccatorum indulgentia orare uolumus, quid nobis prodest, si psal. Quare fre. gen. aut. Deus uenerunt gen. siue. Attendite popule meus: uel alium huiusmodi decantamus. ¶ Ad qđ post uenerabilē Hugo de S. Vict. in trac. de oratione respondeo. Premitto, φ cum oratio sit ascensus mentis in Deum per pium, & humilem affectum, non est opus uerbis quibuscumq; in oratione, ut Deus instruatur. Nouit. n. pater noster, quid opus sit nobis, antequam petamus Mat. 6. Sed uerbis utimur, uel ut ammoniti consideremus, quid petimus, uel ut pietatis in nobis excitent affectum. Sunt affectus huiusmodi innumeri, qui tamen possunt reduci ad tres principales. s.

Qualis distractio exigit orationis repetitionem.

B. Thom.

Hugo.

Matth. 6.

affectus amoris:affectus humililatis:affectus indignationis.Quorum primus narratione diuinæ laudis gignitur: secundus commemoratione nostræ miseriæ excitatur:tertius malitiæ nostrorum aduersariorum exaggeratione oritur. Affectui amoris dei,quem laus diuina parit,annectitur affectus ammirationis,& congratulationis. Nam dum laudes Dei manifestantur, mens ad amorem accenditur,& dum in eisdem aliquid nouum, uel mirandum elicitur,mens in ammirationem,& stuporem trahitur. Cumq; aliquid acceptabile beneplacitum,& gratum Deo percipitur,animus quadam congratulationis hilaritate perfunditur. Hos ergo tres affectus sermo diuinæ laudis generat, quia ex commemoratione bonitatis surgit affectus dilectionis. Ex commemoratione potentiæ, & fortitudinis surgit affectus ammirationis. Ex commemoratione alicuius prosperi euentus, & fati fęlicis, surgit affectus congratulationis. Affectui humilitatis annectitur affectus doloris,& affectus timoris.Hi ex commemoratione infęlicitatis,& miseriæ nascuntur. Nam ex commemoratione propriæ infirmitatis,nascitur affectus humilitatis. Ex commemoratione malorum pręsentium,uel præteritorum surgit affectus doloris. Ex præuisione futurorum affectus ebullit timoris. Affectui indignationis,adhęrescit affectus zeli; & affectus maioris pręsumptionis de misericordia Dei.Nam cum fit inuectio,& accusatio in aduersarios,ex ipsa eorum malignitate mens indignata,in eorum odium inflammatur,contra iniuriam zelus oritur, quo mēs ex amore iustitiæ ad desiderium ultionis inflammatur propter eorum malitiam: affectus bonæ præsumptionis de Dei misericordia oritur: dum mens ex noua aliqua,& singulari fiducia plus solito animatur. ¶ Cum ergo scripturæ sacrę: & psalm. quibus inter nota præcum utimur,uel narrando laudem Dei ad eius amorē nos prouocant, uel nostram miseriam commemorando ante conspectum eius nos humiliant,uel malitiam aduersariorum nostrorū exaggerando, utilem nobis solicitudinem,& fiduciam nobis coram Deo pręstant ampliorem:patet, ꝙ non impertinenter in nostris orationibus recitātur, quia licet aliquę earum narrationes petitionem non habent, habent tamen omnes affectus uirtutum,quos in nobis accendunt. Per quos orantes citius desiderata,quam per petitiones impetrant, quoniam in affectibus pietatis est omnis uirtus orandi. Vnusquisq; ergo cum in oratione psalmos,uel alias quascumq; scripturas dicat,diligenter consideret, cui affectui seruiat,& ad illum effectum suum toto nisi cor suum excitet:ad quem id, quod loquitur magis pertinere uidet:quia si uerborum,quę loquitur,affectum habuerit,per affectum ipsum magis ueritatem cognoscet, & per intelligentiam uerborū in maiorem deuotionem affectum accendet. ¶ Qui autem psalmi hos,uel illos excitent affectus Hugo exemplificat,di. Ex affectu dilectionis cantatur psalmus, Diligam te domine uirtus mea. Ex affectu ammirationis dicitur psalmus, Domine dominus noster. Ex affectu gratulationis psal. Omnes gentes. Et in omnibus est laudatio. Ex affectu humilitatis canitur psal. In te domine speraui. Ex affectu doloris psal. Vsquequo domine exaltabitur inimicus meus super me. Ex affectu timoris psal. Domine ne in furore. Et in omnibus his est mixta quærelę deprecatio. Ex affectu indignationis canitur psal Quid gloriaris in malitia. Ex affectu zeli psal. Deus ultionum. Ex affectu bonæ præsumptionis psal. Iudica me domine,quoniam ego in innocentia mea ingressus sum. Non tamen per totam seriem unius psalmus, unde tantum affectus protenditur: sed quandoque fit transitus de alio affectu in alium:secundum ꝙ mentes orantium diuersis modis affici solent. ¶ Vt autē effectus pij, attentioq; deuota,in orationibus nostris,quibus

P Q

iple

DE ORATIONIS EFFICACIA QVANtum ad impetrationem.

LECTIO LXIII.

SVPEREST inuestigare de octaua quæstione: uidelicet de efficacia orationis, hoc est quæ requirantur ad hoc, quòd oratio sit impetratoria eius quod petitur. Qđ enim aliqua sit impetratoria omniũ, quæ petuntur, probat certissima promissio diuina, qua dicitur Iohan. 16. Amen, amen dico uobis: si quid petieritis patrem in nomine meo, dabit uobis. Item Matth. 21. Omnia quæcunque petieritis in oratione credentes, accipietis. Et Ioh. 15. Quodcunq; uolueritis, petetis, & fiet uobis. & similia multa habentur. Manifestum est autẽ: ꝙ nedum peccatores, sed etiam iusti multa, quæ petierunt, non acceperunt. Moyses enim petijt, ut intraret terram promissionis, & non exaudiuit eum dominus. Deuter. 3. Paulus ter dominum rogauit, ut stimulus carnis auferretur ab eo: & audiuit: Sufficit tibi gratia mea. 2. ad Cor. 12. Ideo uidendum, quæ oratio sit impetratoria eius, quod petitur. Ad cuius inuestigationem aduertendum, ꝙ aliud est orationem esse meritoriam: & aliud esse efficacem ad impetrandum omne, quod petitur, ut tradit Alex. q. 96. parte 4. membro 9. Nam ad hoc, ꝙ oratio sit meritoria, requiritur, ꝙ procedat ex charitate, quæ fidem præsupponit, & spem: secundum quod dicit Hugo, ꝙ oratio est conuersio ad Deum fide, spe, & charitate subnixa. sic oratio Pauli meritoria fuit, nec tamen quod petijt, impetrauit. ¶ Ad hoc aũt, ꝙ oratio sit impetratoria cuiuslibet, quod petitur, requiruntur quatuor conditiones, quæ ponuntur in glo. Luc. 11. super illud. Quis uestrum habet amicum. quæ sunt, ut petatur piè, perseueranter, ad salutem, & pro se. Requiritur. n. aliquid ad orationem ex parte petentis: aliquid ex parte eius, a quo petitur: & aliquid ex parte obiecti, quod petĩ, & aliquid ex parte eius, pro quo postulatur. Ex parte petentis requiritĩ: ꝙ petat piè. Est aũt piè petere religiosè petere. Pietas autem est Dei cultus: ut dictum est, supra lect. 18. Et religio illa uirtus est, q̃ dirigit potentiã circa cultũ Dei, quatenus rectè recolatur Deus. Piè ergo petit, qui rectè, quantum est, ex parte orantis, petit. Et sic secundum B. Thom. dist. 15. quarti. q. ulti. Illa conditio piè petere includit omnia ex parte petentis ad orationem efficacem requisita, ut sunt, ꝙ confidenter petat, humiliter, recta intentione, ordinatè, attentè. Ex parte eius, à quo petitur, requiritur, ꝙ petatur perseueranter. Est enim pater noster, quem petimus, qui filiorum curam gerit: secundum illud. 1. Petri. 5. Omnem solicitudinem uestram proijcientes in eum: qm̃ ipsi cura est de uobis: ideo semper, & perseueranter ad eũ orõne est recurrendum. Vnde ait per prophetã. Nunquid obliuisci potest mulier infantem suum: ut non misereaĩ filij uteri sui, et si illa oblita fuerit, ego tamen non obliuiscar tui. Ecce in manibus meis descripsi te. Esa. 49. Possent ad idem reduci conditiones requisitæ ex parte petentis: ut humilitas, confidentia &c. quia illa requiruntur in petente in ordine ad eũ, qui petitur. Ex parte obiecti. i. rei, quæ petitur requiritur, ꝙ petatur, quę sunt ad salutem. Ex parte eius, cui, siue pro quo petiĩ, requiritĩ: ꝙ orõ fiat pro se. Et hæ quatuor conditiones tanguntur in uerbis Xp̃i Iohan. 16. supra allegatis, ubi dicit. Amen, amen dico uobis: si quid petieritis patrẽ in noĩe meo, dabit uobis. Prima conditio tangitur ibi. In noĩe meo: quia in nomine Iesu

Ioh. 16. Matth. 21. Ioh. 15. Deutero. 3. 2. ad Cor. 12. Alex. Luc. 11. Thom. 1. Petri 5. Esa. 49. Ioh. 16.

Phil. 2. Exod. 3.

petit qui pie petit, & religiose. Hoc nomen est super omne nomen: ut in nomine eius omne genuflectatur. ad Phil. 2. Flexio genuum ad adorationem pertinet, quę est actus religionis, & pietatis. Secunda conditio tangitur ibi. Patrem, ut patet ex statim declaratis. Tertia conditio tangitur ibi. Quid. i. aliquid. Sola. n. quæ ad salutem, quæ perennis est, pertinent: aliquid uere dici possunt respectu eius, quod transitorium est, quod perit, uerius nihil, quã aliquid dici potest. Propter quod esse proprijssime Deo, qui solus immutabilis est: attribuitur. Vnde Exo. 3. Qui est, misit me. Et ibidem. Ego sum, qui sum. Quarta conditio tangitur, cum dicitur. Dabit uobis. Vobis inquit, non alceri.

Thom. — Interpretatio cõditionum orationis impetratoriæ.

B ¶ De his conditionibus paulò latius prosequamur, quæ tamen non ita intelligendæ sunt, ut dicit Tho. ꝙ nunquam exauditur oratio nisi assint omnes dictæ quatuor conditiones. Nam per orationes iustorum multa impetrantur alijs tam uiuis, quam defunctis. Propter quod dicit Iacobus. Orate pro inuicem, ut saluemini: quia multum ualet deprecatio iusti assidua. Iaco. ultimo. Similiter, & nonnunquam oratio exemplo exauditur: ut ibidẽ Apostolus de orationem Heliæ exemplificat, & ita de alijs conditionibus. Exaudit etiam frequenter peccatores, qui tamen non petunt piè: non quidem ex iustitia eorum. Cum enim peccatores hoc non merentur, sed solum ex pura sua bonitate, & misericordia: potissime quando oratio peccatoris concordat diuino proposito. Quandoq; etiam audit peccatores Deus in ira in malum eorum, dum petunt illicita. Sic populo Israeli malè petenti carnes in deserto concessit, quod petebant: ut idem populus subsequenti pœna disceret, quam male ex inordinata concupiscentia contra Dei uoluntatem petisset. Vnde in psal. dicitur. Adhuc escæ erant in ore ipsorum: & ira Dei ascendit super eos. Vbi Cassiod. Satiati sunt ad eorum ruinam, non ut inde uiuerent, sed potius perirent. Et Aug. super Ioh. Si hoc a Deo petitur, & obtinetur, unde homo læditur exauditus, magis timendum est: ne quod posset non dare propitius, det iratus. Ita igitur Deus aliquando orationes, quę nõ habent has quatuor conditiones, exaudit: sed non omnes. Sed illis conditionibus quatuor existentibus, semper exauditur oratio, quãtum ad omnia, quæ postulantur.

Augus.

Oratio impetratoria fieri debet pie, & ut pie fiat quinq; requirũtur.

C ¶ Prima itaq; conditio est, ꝙ oratio fiat piè: id est religiose; quæ ut dictum est, includit omnia, quæ requiruntur ex parte orantis. Hæc autem possunt reduci ad quinq;. s. ut petat ex fide confidenter. ¶ Ex consideratione suæ imperfectionis humiliter. Recta intentione propter Deum finaliter. Ordinatè per media congruenter. Attentè, & aduertenter. ¶ Oportet igitur primò: ꝙ oratio fiat ex fide, & confidenter, ut credat dominum omnium creatorem, & prouisorem posse dare, quæ petit. Confidat etiam per spẽ eum uelle dare ex sua bonitate, & liberalitate. Vnde beatus Iacobus. Si quis indiget sapientia, postulet eam a domino, qui dat omnibus affluenter, & non improperat: & dabitur ei. Hoc quoad primum. & sequitur quoad secundum. Postulet autem in fide nihil hæsitans. Qui enim hæsitat, similis est fluctui maris, qui a uento mouetur, & circumfertur. Non ergo æstimet homo ille, ꝙ accipiet aliquid a domino. Iaco. 1. Hinc dominus Matth. 21. Si habueritis fidem, & non hæsitaueritis: non solum de ficulnea facietis, sed etsi monti huic dixeritis: tolle, & iacta te in mare: fiet. Et omnia quæcumq; petieritis in oratione credentes, accipietis. Et Marci 9. cuidam petenti a domino liberationem filij sui a dæmonio: & dicenti. Si quid potes, adiuua nos. Respondit dominus. Si potest credere: omnia possibilia sunt credenti. Vbi glo. Hiero. Fides cum lachrymis optata tota capit. ¶ Secundò oportet, quòd fiat humiliter ita quòd orans ex consideratione suæ imperfectionis recognoscat se indigentem, neque sibi non sufficere: sed omnia a Deo recipere, &

Iaco 1.
Matth. 21.
Marci 9.

expectare. Hanc enim orationem Deus respicit: secundum illud psal. Respexit in orationem humilium. Superbis enim resistit, humilibus autem dat gratiam. Iaco. 4. & 1. Petri 5. Et Greg. 10. moral. Iste ueram Deo orationem exhibet qui semetipsum: quia puluis est, humiliter uidet, qui sibi nihil uirtutis tribuit, qui bona quae agit: esse de conditoris misericordia recognoscit. Iaco. 4. & Petri 5.
¶ Tertiò adsit recta intentio, qua ea, quae petit: petat intentione ultimi finis, qui Deus est, ita ut siue uitam aeternam petat, siue uirtutes, & gratiam, siue etiam bona corporis, aut rerum exteriorum, omnia finaliter, ac principaliter postulet propter Deum, ut ex hoc deus glorificetur, & honoretur. Ideo uitam aeternam petat: ut (quod beatorum est) coniunctus Deo in secula seculorum laudet eum. Cetera uerò petat in ordine ad uitam aeternam, secundum illud apostoli: Omnia in gloriam Dei facite. 1. Corin. 10. Hanc autem intentionem charitas praestat, quae omnia in Deum super omnia dilectum ordinat. Sicut spes dat consequendi fiduciam, & fides potentiae, ac liberalitatis eius, qui petitur credulitatem. 1. Cor. 10.
D ¶ Ex quo sequitur, quod non petit pie, qui non petit ex fide, spe, & charitate: secundum Hugo. qui orare dicit adhaerere Deo fide, spe, & charitate. Ex quo sequitur secundò: quòd existens in mortali peccato non petit pie. Patet, quia caret charitate, & ideo non semper obtinet quod petit. unde dicitur in psal. Iniquitatem si aspexi in corde meo, non exaudiet dominus. Si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum, & quicquid petierimus, accipiemus ab eo. 1. Iohan 3. Beda quoque exponens illud psal. Voluntatem timentium se faciet, & deprecationem eorum exaudiet & saluos faciet eos. in quadam Homelia ait. Qui preces suas Deo oblaturi prius iussa eius implere satagunt, horum cum ipsi clamauerint, orationes exaudit: Horum cum ad se suspirauerint, pia uota perficiet. Et sequitur ad propositum. Sed illi male petunt, qui uocem domini iubentis audire obtemperando contemnunt, & nihilominus domini sui uocem exaudire miserando deposcunt, quos ipse repellens in Euangelio dicit. Quid autem uocatis me domine, & non facitis, quae dico. Nam & de istis dicitur per Esa. 1. Et cum extenderitis manus uestras, auertam oculos meos a uobis, & cum multiplicaueritis orationes, non exaudiam, quia manus uestrae plenae sunt sanguine. ¶ Non tamen omnis, qui in mortali orat, orando sic peccat. Nam peccator orans pro remissione peccati non peccat, ut patet de Publicano orante Luce 18. quia orando obtinuit sui iustificationem: ergo non peccauit. unde Eccl. 21. dicitur Fili peccasti: non adijcias iterum, sed de pristinis deprecare, ut tibi dimittantur. Nec uerum est uerbum caeci Ioh. 9. Scimus, quia Deus peccatores non audit. unde Glo. interli. ibidem. Adhuc inunctus supple dixit, quia Deus peccatores audit, ut Publicanum confitentem, sicut nec ieiunans, aut eleemosynam dans in mortali, peccat. 1. Iohan. 3. Esa. 1. Luce 18. Eccl. 21. Ioh. 9.
E ¶ Et dico non omnis, quia in tribus casibus orans, suo modo ieiunans, uel dans eleemosynam in mortali, mortaliter peccat. Primus, si orans orando peteret illicita, Vnde de tali sicut de iuda dicitur, oratio eius fiat in peccatum. De hoc Beda bene orat, qui orando Deum quaerit, hic a terrenis ad superiora progrediens, uirtutem curiae superioris ascendit, qui uerò de diuitijs aut honore, aut certè de inimici morte solicitus obsecrat: hic in infimis iacens, uiles ad Deum preces mittit. Haec Beda. ¶ Secundus, quando oratio procedit ex radice uitiosa, puta ex praesumptione superbiae: Sicut dum aliquis digniorem se ceteris reputat ad ecclesiasticas dignitates, & sic ad orandum pro populo, quia diues, potens, uel de nobili prosapia: sicut figuratum est in facto Oziae regis, qui uoluit adolere incensum super altare, hymiamatis secundo Parali. uigesimo sexto. Ideoque percussus fuit incura- Psal. 108.

Matth. 6. bili lepra. Vel si procedit ex hypocrisi Matth. 6. Cum oratis, non eritis sicut hypocritæ, qui amant in sinagogis: & in angulis platearum stantes orare, ut uideantur ab hominibus. Vel si procedit ex auaritia, amore scilicet Matth. 23. pecuniæ, Matthæ. uigesimotertio. Væ uobis scribæ & pharisæi hypocritæ, Isido. qui comeditis domos uiduarum, longas orationes orantes &c. De his Isido. de sum. bono. libro tertio, cap. septimo. Quorundam oratio in peccatum fit: sicut de iuda proditore scribitur. Qui enim iactanter orat, appetendo laudem humanam: non solum eius oratio non delet peccatum, sed ipsa conuertitur in peccatum: sicut iudæi hæretici, qui licet ieiunare, & orare uideantur: eorum tamen oratio non illis ad purgationis meritum: sed mutatur potius in peccatum. ¶ Tertius casus: cum oratio fit in scandalum, ut in notorio peccatore orationes publicas ex officio coram populo perficiente. Exempli causa. Fornicarius publicus officium missæ celebrans, aut sacramentales orationes in publico perficiens: de quibus illud psalmus. intel-Psal. 49. ligitur. Peccatori autem dixit Deus. Quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum? Et de orationibus in prædictis casibus intelliguntur multæ autoritates scripturæ, & sanctorum: ut illa Grego. in pastora. Cum is, qui displicet ad intercedendum innititur, irati ani-Grego. mus ad deteriora prouocatur. Non autem prouocatur Deus, nisi per peccatum. Prouocatur autem contra mittentem: qui scienter mittit indignum: & contra missum, qui scienter in mortali suscipit, & exercet publicæ Prouerb. 28. intercessionis officium. Et illud Prouer. uigesimooctauo. Qui declinat aures suas, ne audiat legem: oratio eius erit execrabilis. legem scilicet dimit-Marci 11. tẽdo; si habet aliquid aduersus aliquem: sicut dicitur Marci undecimo. Cum stabitis ad orandum, dimittite, si quid habetis aduersum aliquem & cætera. Alex. ita exponit Alexand. ¶ Quartò ad piè orandum requiritur, ut petat ordi-F nate per media congruentia, ita quòd non solum petatur: sed etiam media congrua id, quòd petitur, acquirendi, non omittantur: faciatq; petens, quod humano modo potest, pro obtinendo eo, quod petit. Vt si quis rogat Deum pro necessariis uitæ, non omittat diligenter laborare. Si pro scientia: cum hoc, quòd Dei auxilium implorat: a studio non desistat. Si petit uitam æternam a Deo: non cesset seruare legem: & opera meritoria perficere & peccata uitare. Alioquin si dimissis congruis medijs, quis petit aliquid a Deo: non uidetur Deum petere: sed tentare. In hoc enim repræhensi sunt filij Zebedæi: quia petierunt sublimitatem præmij, prius, quam laborem operis meritorij. Vnde audiuerunt a domino. Nesci-Matth. 20. tis, quid petatis. Matthæus uigesimo. Super quo dicit Beda. Nescierunt, quid peterent, qui præmiorum sublimitatem prius, quam operum perfectionem quærebant. Sed cœlestis magister quid primum quærendum sit, insinuans reuocat ad uiam laboris, qua brauium attingi possit retributionis. Potestis inquit, bibere calicem, quem ego bibiturus sum? Calicem dicit passionis amaritudine. Nam quisquis hanc humiliter, patienterque pro CHRISTO susceperit: merito cum illo sublimiter regnabit. Quia ergo filij Zebedæi cum ipso sedere desiderabant: ammonet eos primò passionis eius sequi exempla: & ita demum maiestatis eius culmen appetere. Petierunt etiam dicti filij gloriam sibi dari, & non petierũt præseruari a ruina peccati. Ordinata fuisset eorum petitio, si petissent, ut dominus daret eis auxilium gratiæ uitandi peccata in hoc seculo. Vnde Chrys. super Mat. Quõ in hoc mundo periculosissimo uiuimus, quasi in pelago, ubi nunquã deest tẽpestas, aut si interdũ tẽpestas non est, est tñ sp timor tempestatis. Sic in hoc mũdo uiuentibus nunquam deest tentatio: aut si ali-

[Right margin notes:] Petens piè non omittet debita media. — De petitiõe filiorũ Zebedæi. — Chrysost.

quando

quando deest, semper tamen adest tentationis timor. Ideo orandum nobis est. Da nobis domine auxilium tuæ gratiæ in tribulatione: ut uincamus malum, non uincamur a malo. Nos enim in hoc spirituali certamine uiuentes: non debemus principaliter cogitare, qualem gloriam consequamur, sed magis quomodo ruinam euadamus. Qui uero de gloria cogitat, & non magis de casu: ille nec infirmitatem carnis suæ cognoscit: nec malitiam huius seculi: nec uersutias intelligit diaboli. ¶ Quinto requiritur ad pie petendum, ut oratio fiat attente, & aduertenter. Vnde beatus Grego. super illud Gen. 15. q. Abraam abigebat uolucres super sacrificium descendentes, dicit. Illam orationem Deus non audit, cui ille, qui orat, non attendit. Et beatus Cyprianus in lib. de dominica oratione. Quomodo audirem te a domino postulas: cum ipse te non audis: cum sepe etiã quid orastis, nescis. Vis esse deũ memorem tui: cum tu ipse memor tui non sis. Hoc est uigilare oculis, & corde dormire, cum tamen christianus debeat oculis dormire, & corde uigilare. Qualis autem attentio requiratur supra in responsione ad 7. q. in principio huius materiæ motam latius est tractatum. ¶ Secunda conditio principalis orationis impetratoriæ est petere perseueranter. Sepe enim dominus quæ dare uult differt dare ad maiorem petentis utilitatem, ut. s. ex dilatione petiti, orans amplius desideret ipsum & per hoc feruentius ad Deum se conuertat: atque sic plura ac maiora bona recipere mereatur. Vnde August. in de uerbis domini. Ipse enim dominus, quæ dare uult: differt dare, ut amplius desideres ipsum dilatum: & ut desiderando capax inueniaris, ut cum uenerit, amplius implearis. Et iterum idem in eodem. Qui nos hortatur, ut petamus: & cui displicet, si non petimus: si aliquando tardius dat, commendat dona sua: non negat ea: quoniam diu desiderata dulcius obtinentur: data uero cito uilescunt. Et ibidem. Qui de Christo, quid sentiendum est, sentit: ipse in eius nomine petit, & accipit, quod petit. Et subdit ad propositum. Accipit autem, quando debet accipere. Quædam enim non negantur, sed ut congruo dentur tempore: differuntur. ¶ Sed hic quæritur. Quid est, perseueranter petere. nam impossibile est semper stare in actu petendi. Ad hoc respondet Alexand. q. 10. parte 4. membro 3. articu. 5. quod ad perseueranter orandum, ut hic accipitur: quando est una quatuor conditionum requisitarum, ad orationis efficaciam tria requiruntur. Primum habitualis continuatio desiderij petitorum, primo Thessal. quinto. Sine intermissione orate. Glo. Ipsum desiderium bonum oratio est, & continuum desiderium, continua est oratio. Secundum est iteratio, seu frequentia orationis. ita ut non semel tantum oret, quasi pro eodem petito orationem nunquam resumpturus: sed ita oret, quasi iterum, atque iterum idipsum petiturus. Tertium est expulsio, siue remotio impedimenti, quo impediretur efficacia impetrandi. Si enim interuenerit impedimentum, puta peccatum, seu non obseruantia ceterarum conditionum, non semper impetrat. si enim quis actum orandi continuaret, & a pietate recederet, non necessario impetraret. Oportet ergo cum habituali desiderio petiti, ac frequenti orationis iteratione cauere impedimentum, quo petens redderetur indignus recipere petita, ut perseueranter censeatur orare. Quod autem talis perseuerantia orationis requiratur, Beatus Grego. in moralibus docet: ubi ait. Virtutis pondus oratio non habet, quam nequaquam perseuerantia continui amoris tenet. Et Chrys. in de cõpunctione cor. Ab orõne nõ recedas, donec accipias finem postulati, tunc cessa, quando acceperis, immo magis nec tũc cesses? sed & tũc pseuera agens grãs pro eo, qđ accepisti: ut pseueret tibi, qđ acceperis. Requiritur ergo nõ tñ pseuerãtia orõnis quãtũ ad duo prima, habitũ. s. desi

derij, & frequentiam actus, sed etiam quantum ad habitum charitatis. quo perdito non est dignus exaudiri, quia peccator non est dignus præmio, sed pœna. Et hoc est tertium, impedimenti remotio, quorum maximum est peccatum, quo existente, non petitur pie. Sic ergo primum horum principium est secundi. Tertium complementum est primi, & secundi. Si enim interueniret impedimentum, ut peccatum, aut aliarum conditionum defectus: nec continuatio habitualis desiderij: nec actualis iteratio orationis efficax haberetur.

I ¶ Tertia conditio principalis ad orationis efficaciam requisita est, ut petatur ad salutem. i. salus ipsa, quæ est regnum cœlorum: & omnia illa, per quæ ad regnum peruenitur: ut est iustitia generalis: de qua dicitur Matth. 6. Quærite primum regnum Dei, & iustitiam eius. Vt sunt omnia corpori necessaria, quia enim quamdiu in hoc mũdo sumus, viatores sumus, quia uiam complere non possumus, nisi corpore sustentato: nec ad regnum peruenire possumus, nisi uia completa: ideo & temporalia quæcunq; corpori necessaria petuntur ad salutem Si tamen tenetur regula Aug. 1. de doct. christia. ut ea, quæ in usum ueniunt ad obtinendum illud, quo fruẽdum est, referantur, & petenda ea intentione petantur: sic & pertinentia ad salutem petit: quisquis petit remotionem impedimentorum: & in se, & in alijs. Sic ordinate peti posset tyrannorum oppressio: tribulationum amotio: inimicorum correptio: infirmitatis ablatio, & similia: quatenus sunt impedimenta salutis nobis, uel proximis. Sic Helias orauit, ut clauderetur cœlum: iterum orauit, ut plueret, & exauditus est Iac. 5. 3. Reg. 17. & 18. & Luc. 4. Iterum orauit, & ignis descendit de cœlo, & deuorauit duos quinquagenarios cum suis quinquaquagin. 4. Reg. 1. Licet dici posset, q Helias non orando optauit, sed nunciauit: sicut & ceteri prophetæ mala temporalia imprecantes idolatris, & peccatoribus populis. dum ergo homo sæpe ignorans petit saluti contraria, ceteris conditionibus stantibus, a patre miarum, qui nr̃æ saluti consulit: non exaudit ad suã uolũtatẽ, sed suam utilitatẽ. Et qsq; non accipit, qđ petit: sed aliud, quod utilius est, ac salubrius. Hinc B. Aug. Homel. 19. super Iohannem dicit. Dum petimus simul petamus ut dominus facta oratione non faciat, quod nõ bene petimus. Neq; .n. parua tentatio est, si contra tuam causam sit tua petitio. Sic dominus facta oratione ad patrem pro calicis ablatione, statim subiunxit. Veruntamẽ non sicut ego volo, sed sicut tu uis, quo nos docuit: dum aliquid petimus quod non est manifestæ salutis promotiuũ, nec saluti contrarium quatenus illud committamus diuinæ dispositioni, & prouidentiæ, ut illud conferat, uel auferat: sicut magis saluti nostræ nouit conferre & expedire. Ex his patet: q mirãdum non est fidelibus, si instanter orantes pro pace ecclesiæ: aut alia bona ordinatione ecclesiæ, non semper petita accipiũt, quia Deus scit, quid magis expediat ad gloriam electorum, & correctionem peccatorum. Ideo rogandus est conditionaliter Deus, ut auferat malum, concedat bonum, inquantum est pro honore suo: & expedit saluti nostræ, & tunc si conferat, quando, & quomodo expedire nostræ saluti nouit. Quæ autem simpliciter sint petenda: & quæ sub conditione tacita, uel expressa, dictum est supra lect. 61.

K ¶ Quarta conditio est, ut orans petat pro se. Contingit enim, q oratio facta pro alio, non impetret alij petitum: etiam si fiat pie, perseueranter, & de pertinentibus ad salutem, propter impedimentum ex parte eius, pro quo petitur: unde dicit Alex. q alleg. articu. 3. membro. 3. Cum quis orat pro se: proculdubio potest se facere talem cum diuino adiutorio, ut non sit aliquid, quod impediat suæ petitionis effectum. Cum autem orat pro alio, quantumcunq; facit, quod in se est pro illo, pro quo orat, ille tamen, pro quo oratur, si non faciat se talem, ut oratio non

impediatur:

Margin notes: Matth. 6. — August. — Iaco. 5. — 4. Reg. 1. — August. — Orans petat ea, quæ sunt ad salutẽ, & qui sic petatur. — Oratio impetratoria fieri debet pro se.

impediatur, imo si obicē ponit: orās pro ipso nō poterit amouere, queadmodū poterit, cum orat pro seipso: unde Hiero. 7. dicitur. Noli orare in populo hoc, nec assumas pro eis laudem, & orationem, nec obsistas mihi, quia non exaudiam te. Et ibidem cap. 15. Si steterint Moyses, & Samuel coram me: non est anima mea ad populum istum. ¶ Istis ergo quatuor conditionibus stantibus, oratio est impetratiua omnium, quæ petuntur. Cuius secundum Alex. triplex est ratio, scilicet summa exaudientis liberalitas, summa ueritas: summa amicabilitas. Quia enim summe liberalis, promptior est ad dandum quam homo ad recipiendum, quando hominem dispositum dignum & habilem inuenit, sicut sol diffundit suam lucem quando inuenit susceptibile. Ita est de patre luminum, quando inuenit hominem dispositum, tunc diffundit suam bonitatem. Differenter tamen, quia diffusio patris luminum est uolūtaria, diffusio solis est naturalis. Item quia summè uerax est secundum illud Numeri 23. Non est Deus, quasi homo, ut mentiatur, nec ut filius hominis, ut mutetur. Dixit enim, & non faciet, locutus est, & non implebit. Veritati addit promissionem, non quia non posset facere sine promissione: sed ut fidem certam daret de impetrando. Quia deniq; summè amicabilis, sicut amor facit, ꝙ habet in potestate uoluntatem amici, ita etiā anima sancta habet in potestate sua quodammodo voluntatem Dei ex maxima unione eius ad Deum, propter quod Iosue confisus de hac potestate, quasi præcipiendo dixit soli. Sol ne mouearis contra Gabaon. Et sequitur. Stetitq; sol in medio cœli, & non festinauit occumbere spacio unius diei obediente dño uoci hominis. Iosue 10. Inde est, ꝙ dominus non uult negare homini, quod petit rationabiliter in oratione. Nec est aliqua ratio ex parte Dei retrahens a dando, non impotentia, non indigentia, non inuidia. Hæc enim sunt causæ, cur sæpenumero homines non tribuunt petita postulātibus. Nihil. n. non potest Deus, in cuius potestate omnia sunt posita Hester 13. ca. Nihil odit eorum etiam, quæ fecit Sap. 11. Nec possessio sua largitione bonorum minuitur, eo ꝙ dando nihil suæ eximitur potestati, manent suæ potestati subiecti, & donum, quod largitur, & is, cui donatur. ¶ Sed forte dicis, quomodo Deus exaudit orationes clamantium ad se in omnibus, quæ piè, perseueranter, ad salutem, & pro se petunt, & tamen multi tales non exaudiuntur, ut sunt, qui tribulantur, & clamant, ut eruantur, nec tamen ab eis liberantur. Respondet B. August. Tu tantum tene uias eius, & quando tribularis, audit te supple etsi non ad uoluntatem dando petitum, tamen ad utilitatem, & sicut magis expedit ad finem orationis, qui esse debet salus tua, & gloria Dei. Quod consequenter declarat per duo exempla subdens. Quia Deus medicus est, ideo adhuc secat scindendo uulnus, & non tollit manum, nisi secuerit, & quantum ei uidetur expedire infirmo. Etenim medicus ille crudelis est, qui exaudit clamantem hominem, & parcit uulneri in periculum uitæ. Rursus matres, quando fricant in balneis pueros ad salutem, nonne paruuli clamant inter manus earum. Illæ ergo crudeles sunt ut non exaudiant lachrymas infantium, absit. Nonne potius plenæ sunt pietate, & tamen clamant pueri, & non parcit eis. Sic & Deus noster plenus est pietate paterna, sed ideo nō hic non exaudire, ut sanet, & ut parcat in perpetuū. Vñ scribit in psal. Clamauerunt iusti, & dñs exaudiuit eos, & ex oībus tribulationibus eorū eripuit eos. Eripuit eos: & si non corporaliter, tamē spūaliter. Vnde idē Aug. Ille, qui tulit de flāma tres pueros, nūquid tulit de martyrio 7. machabęos. Nonne illi in ignibus hymnizabant illæsi. Illi martyrio expirabāt. Deus trium puerorum, nonne ipse est & machabæorū. Illos eruit, illos non eruit, immo utrosq; eruit. Sed tres pueros sic eruit, ut carnales confunde-

Hier. 7.
Alex.
Numeri 23.
Iosue 10.
Hester 13.
Sap. 11.
I
August.

rentur. Machabæos autem non sic eruit, ut illi, qui prosequebantur, in pœnas irent grauiores, cum se putabant Dei martyres oppressisse. Et super eodem psal. Cas. iustos clamasse dicit ad dominum, & semper exauditos. Quid ergo de martyribus dicimus, quos de supplicijs tyrannorum minime constat esse liberatos. Respondet. Liberati plane sunt: quando sunt ad cælorum regna perducti, omnibus tribulationibus probantur exuti. Clamor.n. iustorum non solum ad temporalem: sed maxime ad æternam utilitatem semper a domino exauditur. Ex quibus patet, q iusti, qui temporaliter liberari petunt a tribulatione, sicut nec Paulus a stimulo: ita nec illi a temporali malo liberari petentes, petunt ad salutem: quos tamen dominus exaudit ad salutem, dum non petita: sed quę meliora sunt, & utiliora præstat benignus, & concedit. Et tantum de illa quæstione. ¶ Vltimo quæsitum est de

M merito orationis, an sit meritoria. Quæ quæstio ex iam dictis satis soluta est. Vnde præter effectum spiritualis consolationis, quem habet, seu efficit præsentialiter: ad huc duos effectus habet oratio, ut dictum est. Et hoc respectu futuri, scilicet uirtutem merendi, & uirtutem impetrandi, quod petitur. Et istæ uirtutes quandoq; coniunguntur in oratione, quandoq; separantur. Nã quantum ad uirtutem merendi innititur charitati, a qua dum procedit: debetur sibi sicut cuilibet actui meritorio, præmium beatificum de condigno. Inquantum impetratoria innititur gratiosæ uoluntati diuinæ, quæ nos ad orãdum incitat, quod non faceret, nisi dare uellet: ut uult Aug. Quando ergo oratio procedit ex charitate, est meritoria: etiam si non impetrat petitum, propter defectum alicuius quatuor conditionum dictarum. Quando verò non procedit ex charitate: & tamen fit perseueranter pro se, & ad salutem: licet non pie: quia non ex charitate: licet non semper: quandoq; tamen, immo frequenter impetrat petitum, sic oratione impetratur prima gratia, & alia multa Dei dona: quæ Deus donat oranti, alias non daturus non tanquã digno, sed sua liberalissima voluntate: quorũ donorum oratio meritum est de congruo, non de condigno. Quando uerò fit oratio secundum oẽs quatuor conditiones, pie, perseueranter, pro se, & ad salutem: quia simul concurrit gratia alioquin non oraret pie, tunc est meritoria vitæ æternæ, & cũ hoc impetratoria eius, quod sic petitur. Vnde oratio, ut sit impetratoria: Oratio an sit meritoria.

N non coexigit gratiam: quia nonnunquam impetrat gratiam. ¶ Vnde patet magna utilitas orationis, non tantum meritoriæ: sed etiam non meritoriæ: quæ tamen non est contra salutem. Cuius fructus, & vtilitatem, si dicere laborarem, frustra niterer. Quæ enim mala orationibus repulsa non sunt. Quæ bona animæ, & corporis pie orantibus negata sunt. Nam oratio culpã delet: quæ pestes sunt animæ. Vnde Hiero. super illud Matth. 17. Hoc

Matth. 17. genus dæmoniorum non eijcitur nisi per orationem & ieiunium: dicit. Oratio sanat pestes mentis: ieiunium pestes carnis. Pestis mentis vicia sunt, & peccata. Vnde & roganti seruo dominus omne debitum dimisit, quia eũ ro-

Matth. 18. gauit Matth. 18. Similiter & Dauid postquam orauit, audiuit, transtulit dominus peccatum a te. 2. Reg. 12. Fugat oratio malignos spiritus, vt suprà allegatum est. Hoc genus dæmoniorum &c. Tentationes quaslibet extinguit.

Matth. 26. Vnde Matth. 26. Vigilate, & orate, ne intretis in tẽtationem. Vnde & Isido. 3. lib. de sum. bo. c. 7. Hoc est remedium eius, qui uitiorũ tentationibus exæstuat, ut quotiens quolibet tangiĩ uitio, totiens ad orõnem se subdat, q̃a fre-

P quẽs orõ ipugnationem extinguit. Etiam corporis infirmitates, & languores

Iac. 5. tollit. Iac. 5. Oratio fidei saluabit infirmum. ¶ Valet etiam ad impetrandum uniuersa bona animæ, & corporis, uitæ scilicet prolongationem. Patet de Ezechia Rege, cui oranti additi sunt uitæ suæ quindecim anni Esa. 38.

4. Reg. 20.

4. Reg. 20. & 2. Paral. 32. Ad pacis,& quietis tranquillitatem. 1. ad Timo. 2. Obsecro primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones, pro omnibus hominibus, pro regibus, & omnibus, qui in sublimitate constituti sunt, ut quietam, & tranquillam uitam agamus in omni pietate, & castitate. Ad tribulatorum, & tristium consolationem. Iacob. 5. Tristatur aliquis uestrum, oret æquo animo, & psallat. Ad uictoriam, & inimicorum expugnationem Exo. 17. Moyse orante uincitur Amalech. Et Machabęorum per totum. Ad animæ illuminationem. 3. Reg. 3. dixit dominus Salomoni. Quia postulasti sapientiam ad discernendum iudicium. Ecce feci tibi sermones tuos, & dedi tibi cor sapiens, & intelligens. Vnde apostolus. Si quis uestrum indiget sapientia: postulet eam a deo: qui dat omnibus affluenter & non improperat. Ad gratię abundantiam Act. 4. Cum orassent scilicet apostoli, motus est locus, in quo erant congregati, & repleti sunt omnes spiritusancto. Ad cæli apertionem Iacob. 5. habetur: q ad orationem Heliæ apertum est cęlum, & clausum. quod non solum intelligitur de apertione cęli quantum ad beneficium pluuiæ: sed etiam ad salutem animę, unde statim loquitur. Orate pro inuicem, & saluemini. Superfluum existimo diutius immorari, cum ostensum est orationem quattuor dictis conditionibus uestitam, omnia, quæ desiderantur, & petuntur, impetrare. Quod etiam patet factum per discursum utriusq; testamenti. Ex quo satis patet necessitas orationis ad impetrandum cuncta nobis necessaria, quæ ex nobis habere non ualemus. ¶ Multa alia de oratione ad deum facienda: non ut ipsum instruamus, quæ omnia nouit: aut inclinemus, qui semper immutabilis existit: habens supra lect. 31. Hęc autem præmissa de oratione in genere sufficiant: ad nostri informationem, quomodo orandum est, ne incassum oremus, & ad inclinandum animos nostros; ut orare non cessemus. Orationem enim laboriose mendicare nō oportet, aut a remotis adducere, apud nos est in nostra potestate constituta. Possumus, dum uolumus semper dominum orationibus pulsare, suo quod semper præsto est: auxilio concurrente. Vnde in Psal. dicit propheta. Apud me oratio deo uitæ meæ, quæ exponens bea. Augu. ait. Non enim, ut supplicem deo empturus sum de transmarinis locis: aut ut exaudiat me deus meus, nauigabo: ut de longinquis afferam thura, & aromata: aut de grege adducam uitulum saginatū. Sed apud me est oratio deo uitæ meæ offerenda. Intus habeo uictimam, quam immolem sibi. Intus habeo thus, quod imponam. Intus habeo sacrificium, quo flectam dominum meum, quia apud me est oratio deo uitæ meę. Quæ cum ita se habeant, quam dignum est & salutare orationes nostras & crebro nos offerre domino deo nostro, immo quam necessarium nobis, ut sic puro corde, sincero affectu: mente deuota, cum cæterarum conditionum obseruatione ad deum refugientes, in omnibus nostris necessitatibus exaudiri mereamur, quo salutem nostram, ad quam conditi sumus: finaliter consequamur. Et tantum de orationi in generali.

4. Reg. 20.
2. Paral. 32.
1. ad Tim. 2.
Iacob. 5.
Exo. 17.
3. Reg. 3.
Iaco. 1.
Act. 4.
Iacob. 5.
Psal. 41.
August

DE ECCELLENTIA ORATIONIS dominicæ propter eius dignitatem.

LECTIO LXIIII.

A PRAEMISSIS quibusdam de oratione in generali: accedendũ, est ad orationem dominicam in specialitali qua breuiter de eius excellentia præmittẽtes: & deinde ad eius expositionem secundum sanctorum sententias procedentes. ¶ Est autem hæc oratio dominica alijs orationibus excellentior, secundum Hugonem cardinalem in postilla super Matthęum propter eius dignitatem, breuitatem, fæcunditatem. ¶ Est enim oratio hæc dignior alijs: quia ab ipso Christo deo, qui oratur: edita est, & edocta: & per hoc exaudibilior, quia autor eius est, quem constituit pater mediatorem inter se, & nos peccatores. Qui, quia filius est patris unigenitus, in quo sibi bene complacuit, ipsius orationem refutare non potest. Ipsum enim præcepit audiri a mortalibus, dicens. Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui ipsum audite. Cum ergo Christus dixit. Sic ergo orabitis. Pater noster: hęsitare nemo poterit: quin oratio illa sit patri acceptior, quam alia quæcunq;. de hoc accipe dictum beati Cypriani. Quæ enim potest esse spiritualior oratio, quam quæ a Christo nobis data est: a quo & spiritussanctus nobis missus est. Quæ apud patrem pręcatio exauditior: quam quæ ab ore filij, qui ueritas est prolata creditur. Idem. Qui fecit uiuere, docuit & orare: ut dum prece, & oratione, quam filius docuit apud patrem loquimur, facillimum utiq; exaudimur. Hanc exaudibilitatem Christus significauit, cum dixit. Si quid petieritis patrem in nomine meo, dabit uobis. Per quid autem magis in nomine Christi petere poterimus: nisi per orationem, quã nobis orandam edidit: & personaliter instituit. ¶ Est etiam eo dignior, cæterisq; exaudibilior: qa in ipsa sola ea, quę digna sunt, & beneplacita deo ab ipso postulantur. Christus enim, qui uenit nos soluere a peccatis, & nos

In quo consistat talis dignitas in breuitate, & fęcunditate.

Mat. 17.

B deo reconciliare: non nisi nobis utilia, ut salutifera petenda præfixit: alias quomodo dixisset pater, ipsum audite. ¶ Secundo excedit alias in breuitate. Vnde Christus eam instituens præmisit. Orantes nolite multum loqui, sicut ethnici faciunt: putantes in suo multiloquio exaudiri. Hi enim exercendæ linguæ magis operam dãt, inquit glo. quam menti mundandę. Vt hoc nugatorij officij genus etiam ad eam precem nectendum transferant: putantes, ꝙ sicut orator iudicem: ita & ipsi deum flectere queant. Damnat autem multiloquium de infidelitate: sed non multas lachrymas, non multas obsecrationes in cordis puritate: quod sancti faciunt. Quod & dominus Iesus legitur fecisse, qui pernoctauit in oratione. Sed uerbotenus sine affectione uacuas aures dei implere malum est, quasi in hoc audiamur. De hac breuitate Cyprianus in lib. de oratione dominica ait. Ipsa est oratio, quam met deus incarnatus mortales orare docuit: qui suo magisterio, omnem precem nostram in uno sermone breuiauit, tanquam sit sermo. de quo dixit

C Esaias. Sermonem breuiatum faciet dominus in toto orbe terræ. ¶ Huius autem breuitatis multæ assignantur causæ. Vna, ut Christus præberet fidelibus fiduciam impetrandi, quod breuibus uerbis postulãdum demonstrauit.

de hoc dicit quædam glo. super Matthæum. Christus inter cætera salutaria monita, quibus consuluit credentibus: formam orandi proponens, orationem composuit breuibus uerbis: ut esset fiducia cito annuendi, qui breuiter uult rogari. ¶ Secunda ratio: ut eo facilius posset memoriæ commendari. de quo beatus Cyprianus. Cum dominus noster Iesus Christus omnibus uenerit, & colligens doctos pariter, & indoctos: omni ætati præcepta salutis ediderit: præceptorum suorum fecit grande compendium: ut in doctrina cœlesti discentium memoria non laboraret, sed quod esset simplici fide necessarium, uelociter disceret. ¶ Tertia: ut prudentia etiam ingeniosorum miraretur de profunditate mysteriorũ: & multiplicate sententiarum in tanta uerborum paucitate compræhensorum. De quo bea. Aug. super præfata uerba dicit. Oratio illa paucis uerbis res multiplices comprehendit: ut sic cito simplices fidei sufficientiam suæ salutis dicerent. Hoc quoad rationem secundam tactam. Et pro tertia ratione subdit. Et prudentia ingeniosorum profunditate mysteriorum obstupesceret. ¶ Quarta. ut eoipso quo breuior, & per hoc facilius discitur, & retinetur: sine fastidio frequentaretur: & cum maiori attentione, ac deuotione sæpius repeteretur. Animus enim noster uolatilis est: & multitudine uerborum nonnunquam distrahitur: ita ut ante orationis finem, sola lingua loquente totus effluat: & ad alia impertinentia deflectatur. Et ideo nisi ex speciali causa orationem conueniat extendi breuibus uerbis, & sententiosis Christus orandum esse docuit in institutione huius breuissimæ orationis. ¶ Quinto: ipsam breuiter contexuit contra errorem ethnicorum putantium: q deus uerbis persuasibilibus mulceatur: ut si absens sit, uocetur: aut q uerborum ambagimus, quod nesciat, doceatur. unde beatus August. ad probam. Absit in oratione multa locutio: sed non desit multa præcatio, si feruens præseuerat intentio. Nam multum loqui in orando est rem necessariam in superfluis agere uerbis. Multum autem præcari, est deum, quem præcamur diuturna: & pia cordis excitatione pulsare. Et plerumq; hoc negocium plus gemitibus, quam sermonibus agitur: plus fletu, quam affatu. Non enim est deus, ut homo: q uerborum possit flecti multitudine: aut persuasibilibus inclinari: uel ad exaudiendum passionari: sicut gentiles de suis dijs æstimabant. ut dicit glo. Contra quos & Chryso. loquitur. Quasi dormientem dominum accusat: qui orationem suam longa contexione prosequitur: uel qui orat; ut deo quasi ignoranti suam necessitatem exponat: qualiter ethnici faciunt, & taliter orare non solum est inutile: sed plerumq; blasphemia. Non enim ut idem dicit, docendus est deus: sed placandus, non afficiendus: id est affectus in eo excitandus quasi sit affectione mutabilis, sed omnium bonorum largitor recognoscendus. Quando autem, & usq; quo, qua ue intentione, & utilitate multiplicari possint, dictũ est supra lect. 62 ¶ Sextò breuem instituit orationem: ut de ignorantia excusationem nullus adultus prætendere posset: quia quod tam breue est: & tã faciliter scitur, non nisi culpabiliter ignoratur. Has causas breui epilogo recitat Alexand. parte. 4. q. 37. dicens Multiplicem utilitatem breuitas dominicæ orationis parit. Ob illius eius breuitatem facilius scitur, melius retinetur, frequentius iteratur, minus fastidit orantem, cito exaudiri innuit. Plus affectu, quam ore orandum esse insinuat: ignorantem incusat. ¶ Tertiò excellit hæc oratio dominica cæteras in fæcunditate, & sententiarum pòderositate. Vnde dicit Cyprianus lib. de oratione dominica. Magna sunt orationis dominicæ sacramenta, quia multa, & magna breuiter sunt in sermone collecta, ita ut nihil prætermissum sit: quod non in præcibus, & orationibus nostræ cœlestis doctrinæ compendio comprehendatur. Hoc etiã ipso

August.

Alexan.

D

petitio-

petitionum eius numero insinuatur. Septem enim petitiones continet, ut dicetur:& septem numerus est uniuersitatis. Nam & uniuersa, quæ a domino licite desiderari possunt, & postulari:his petitionibus continentur:& extra has nihil licite postulatur. Vnde beatus Augu. ad probam. Si recte, & congruentes oramus: nihil aliud petere possumus, quam quod in oratione dominica positum est. Et post pauca. Si omnia sanctarum præcationum uerba discurras, quantum æstimo, non inuenies, quod ista oratio dominica nó contineat, & includat. Et hoc declarando subdit. Qui enim dicit. Clarifica re in omnibus gentibus, sicut clarificatus es in nobis, ut prophetæ tui fideles inueniantur: quid aliud dicit, quam santificetur nomen tuum. Qui dicit. Ostende nobis faciem tuam, & salui erimus, quid aliud dicit, quam adueniat regnum tuum. Qui dicit. Dirige gressus meos in semitis tuis secundum eloquium tuum, ut non moueantur uestigia mea: quid aliud dicit, quam fiat uoluntas tua. Qui dicit. Diuitias, & paupertates ne dederis mihi, quid aliud dicit, quam panem nostrum quotidianum &c. Quid dicit. Memento domine Dauid &c. & iterum. Si reddidi retribuentibus mihi mala. quid aliud dicit, quam. Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos &c. Qui dicit. Aufer a me concupiscentias uentris, quid aliud dicit, quam. Et ne nos inducas in tentationem. Qui dic. Erue me de inimicis meis, quid aliud dicit, quam. Sed libera nos a malo. Et sic si per omnia sanctarum præcationum uerba discurras, nihil inuenies, quod in ista oratione dominica non contineatur.

Augus.

E ¶ Similiter quid affectus diuersi, timor, meror, spes, gaudium, ac horum radix, geminus amor dei, & proximi suggerere poterit, ut petatur, totú uerbis huiusmodi dominicæ orationis comprehenditur. Nam sentiens se tam multiplicibus circundatum periculis tentationum, dæmonis, mundi, carnis, suamq; imperfectionem, ac resistendi debilitatem, timor surgens nó paruus impellit ad inuocandum diuinum adiutorium, & clamádum ad deú. Deus in adiutorium meum intende: domine ad adiuuandum &c. Item ne proijcias me a facie tua, & spiritumsanctum tuum ne auferas a me. Hoc ipsum orat talis cum dicit. Et ne nos inducas in tentationem. Sed libera nos a malo. Si perpendens peccatorum malitiam, quæ commisit, grauissimaq; damna, quæ horum occasione incidit. (Per hoc enim se dei gratiam, & beatitudinem perdidisse: omnia bona merita mortificasse, pænarum inferni reatum contraxisse cognoscit.) Vnde dolor, & contritio animam uehementer afficit tanquam de maximo malo præsenti: offensa scilicet dei. unde clamare compellitur. Propitius esto peccatis nostris propter nomen sanctum tuú. Item. Delicta iuuentutis meę, & ignorantias meas ne memineris domine. Miserere mei deus secundum magnam misericordiam tuam. Et secundum multitudinem &c. Omnes has petitiones, clausula ista comprehendit. Dimitte nobis debita nostra &c. ¶ Considerans quoq; patriæ cælestis claritatem, ad quam uocati sumus, diuinæ uisionis iucunditatem, fruitionis dulcedinem: stabilitatis securitatem, periculorum omnium euasionem, appetitus plenissimam satietatem: omnium bonorum perfectionem, & omnis mali exclusionem, tanquam exul, & peregrinus tota mente suspirat ad patriam, quam desiderat, orans cum propheta. Sitiuit anima mea ad deum fontem uiuum; quando ueniet, & apparebit ante faciem domini. Quid aliud orat, quam, Adueniat regnum tuum.

F ¶ Sic cum filius fidelis cælestis patris, sentiens in sola pace conscientiæ uerum consistere gaudium, ipsam quoq; pacé aliter haberi non posse, nisi ex conformitate suæ uoluntatis cum uoluntate paterna. Ista enim existente, gaudium conscientiæ nemo tollere potest: secundum illud Christi ad discipulos. Tristitia uestra uertetur in gaudium.

Ioh. 16.

Et se-

nemo tollet a uobis. Non aduersa:non prospera: nec quæcunq; accidentia, cum preter uoluntatem dei nihil accidere potest. Quod uerò secundũ diuinam uoluntatem occurrit: etiam occurrit,& acceptatur per uoluntatem propriam, utputa conformem diuinæ uoluntati. Executionem uerò propriæ uoluntatis sequitur gaudium, quia gaudium est de assecutione eorum quæ uolumus, secundum beatũ Aug. 14. de ciui. dei. 115. Ac per hoc non quærit, quæ sua sunt non honores, nõ tpales consolationes, non commoda propria: sed solum placitum diuinæ uoluntatis orat ad deum. Ad te confugi domine: doce me facere uoluntatẽ tuã, quia deus meus es tu. Idipsum petit, cum dicit. Fiat uoluntas tua sicut in cælo,& in terra. ¶ Considerans deniq; diuinam bonitatem omnia prædicta suis dilectoribus ordinantem, ac amore perfecto sibi inhærere cupiens: ac per hoc dilecti sui dei honorem & gloriam promoueri, eiusq; notitiam ad omnes dilatari orat. Gloriam regni tui dicent & potentiam tuam loquentur. Vt notam faciant filijs hominũ potentiam tuam, & gloriam magnificentiæ regni tu. Non aliud orat, cum petit. Sanctificetur nomen tuum. Demum cum agente charitate suijpsius & pximi, qua sibi proximisq; uult summa, ac cęlestia bona: ad illud quoq; ascẽdere non posse humanam infi. mitatem, nisi fuerit fota, ac confortata pace cælestis edulij: pane uerbi dei, pane gratiæ, pane etiam corporalis cibi, quo mentis, corporisq; pellatur inedia, cognoscit, petit sibi accommodari tres panes prædictos, sacramentalem, spiritualem,& corporalem. Hi panes filiorum non mittendi canibus. Hos petit, cum ait. Panem nostrum quotidianum &c. Sic ergo patet, q oratio dñica continet quicquid affectus quilibet orare nos suggerit,& impellit. Vnde manifesta est huius orationis excellentia in fecunditate,& pondere sententiarum. ¶ Sed circa hoc dubitatur: utrum solis uerbis in dominica oratione expressis utendum sit in nostris orationibus. Et uidetur q sic. Hoc enim precepit dominus, cum dixit. Sic ergo orabitis, ubi formam hanc orandi prestituit. Item Cyprianus in lib. de dominica oratione dicit. Aliter orare, quam Christus docuit: non solum ignorantia est, sed & culpa. His motiuis se tuetur error ualdensium asserentium, q a nobis nulla alia uerba dici debeãt: nec oratio nisi oratio dominica,& uerba in ea contenta. Sed error ille facile repellitur auctoritate scripturæ. Nam Christus,& apostoli alijs uerbis usi leguntur in suis orationibus. Nã orauit Christus patrẽ dicens. Pater mi, si possibile est transeat a me calix iste. Et orans pro Petro dixit. Ego rogaui pro te Petre: ut non deficiat fides tua. Et Ioh. 17. rogat pro discipulis dicens. Pater sanctæ serua eos in nomine tuo, quos dedisti mihi. Et in cruce. Pater dimitte illis: quia nesciunt, quid faciunt. Similiter apostoli in electione mathiæ orantes dixerunt. Tu domine, qui nosti corda omnium, ostende, quem elegeris &c. Apostolus quoq; Paulus orat pro Romanis, pro ephesijs: flectit genua ad dominum deũ patrem &c. Et alijs multis. Petrus alijs uerbis, quam his, quæ in oratione dominica continentur. ut patet per decursum epistolarum suarum: ¶ Per hoc ad dubium respondetur per duas propositiones. Prima. Non est necessarium ad efficaciam orationis, ut utamur semper oratione dominica aut uerbis in ea formaliter positis,& expressis: Patet hæc propositio: quia & Christus legislator, & apostoli ab eo immediate instructi, usi sunt alia orandi forma, etiam post institutionem dominicæ orationis, ut patet ex iam dictis. Possumus ergo in orationibus, alijs uerbis uti, secundum q exiget necessitas, uel expostulat utilitas: aut officium, quod exercemus, exigit,& requirit. Et hoc est, quod dicit beatus August. ad probam. Liberum est alijs, atq; alijs uerbis ab his, qua in oratione dominica ponuntur di-

Auguſt.

G

Mat. 6.

Mat. 26.

Luc. 22.

Ioh. 17.

Lu 23.

Act. 1.

Auguſt.

cere.

cere. Et hoc siue uerba illa composita sint, ut psalmi, hymni, collectæ, & cæteræ orationes ecclesiæ publice proferendæ: siue uerba illa ex proprio effectu sint formata: ut cum quis uerbis suis, quæ proprius affectus suggerit, deo loquitur: cor suum coram eo quasi sensibiliter præsente effundens, & necessitates cõquærens: aut peccata sua confitens, & ueniam postulans, seu auxilium implorans: & ille modus orandi, ut plurimum est efficacior, & pertinẽs, ac congruus orationibus peculiaribus & priuatis. ¶ Secunda propositio.

H Non licet alia a domino petere quam ea quę comprehensa sunt in dominica oratione. Patet: quia ut supra habitũ est in ipsa oratione dominica omnia designantur, quę recte a deo petere possumus, & q̃ eum nobis dare decet. Non ergo alia secundum rem petere decet: sed eadem alijs, & alijs uerbis postulare licet. Unde August. post uerba statim allegata addit. Orandum est alijs, atque alijs, uerbis ab his, quæ in oratione dominica posita sunt. Sed non debet esse liberum alia secundum rem dicere: id est res alias petere, quam quæ in oratione dominica petuntur. Sed hæc, quæ ibi petuntur pro nobis, & pro nostris, & pro alijs, atq; inimicis sine fluctu dubitationis oranda sunt, atq; petenda. Et in eodem Aug. Quæcunq; uerba alia dicamus, quæ affectus orantis format, ut clareat: uel consequenter attendit ut crescat: nihil aliud secundum rem dicimus, quam quod in oratione dominica positum est: si recte, & congruenter oramus. Per hoc ad rationes in propositione dubij adductas. Ad primam dicitur, q aduerbium, sic non dicit omnimodam similitudinem uerborum, sed rerum significatarum: ut sit sensus. Sic orabitis i. uerbis similem sententiam importantibus orabitis. Unde glo. Bede Mat. 6. Inter cætera salutaria monita, & diuina, quibus consuluit credentibus: formam orandi proposuit: disciplinam tradidit: ut noster effectus, qui cum deo agit, disceret res quas oraret: non uerba, qua diceret. Unde non his solum uerbis oratur: sed & alijs contentis sub eodem, & non alio sensu: quibus etiam cor nostrum accenditur. Ad auctoritatem. Cypriani similiter dicendum, q uerbum, aliter, non dicit alietatem uerborum, quibus oratur: sed alietatem rerum, pro quibus oratur. ¶ Istis sic præmissis, de oratione dominica, in speciali sequitur oratio, cuius is est tenor initialis.

Præter contenta in oratione dominica nihil licet petere.

August.

August.

DE EXPOSITIONE ORATIONIS dominicæ.

I PATER noster, qui es. ¶ Præmissa exhortatione ad orandum pium, & misericordissimum patrem, consequenter autor canonis subdit ipsam orationem: et primò ponit orationem dominicam. Secundò addit eius embolismum, quod est oratio super crescens, & prę cedentem orationem dominicam quantum ad eius finalem clausulam declarans ibi. Libera nos domine ab omnibus. ¶ Circa primum dicit. Pater noster. Hanc autem beatus Grego. super hostiam in altari decantandam instituit, incongruum asserens: ut super eucharistiam dicatur oratio, quam scolasticus Romanus composuerat, sicut antiquitus fieri consueuerat, quando statim post prædicta dicebatur hæc oratio. Libera nos quęsumus domine &c. & illa omittebatur, quam dominus, & magister noster Christus dict uerat. Instituit igitur, ut ista communioni præmitteretur: quatenus uirtute ipsius, & efficacia, præparemur ad dignam tanti sacramenti manducationem. In ipsa enim bona, quæ hac communione dignum efficiunt,

ciunt, petuntur: & mala, quæ dignitatem communicantis auferunt: remoueri postulantur. ¶ Diuiditur autem hæc oratio dominica in tres partes principales: scilicet in exordium, tractatum, & conclusionem, secundum Petrum de aliaco. In prima parte eius, qui petitur, capiatur beniuolentia. In secunda petitionum, quas fundimus subiungitur continentia, ibi. Sanctificetur nomen tuum. In tertia petitionum optatur confirmatio, & ædificatio: cum concluditur. Amen. ¶ Quo ad primum dicitur. Pater noster. Solent quippe homines aliquid impetrare cupientes: a laudibus ipsius, quem rogaturi sunt: suam ordiri orationem, quatenus eum reddant beniuolum, & attentum: de quo beatus Ambro. lib. de sacramentis uersus finem inquit. Vide, unde debes incipere orationem tuam. Dic mihi, si uelis hominem rogare: & sic incipias. Da mihi, quod peto. Nonne arrogans uidetur oratio. Propter quod sapientes oratores hanc obseruant disciplinam: ut incipiunt a iudicis laudibus, ut eum fautorem sibi præsentem: & beniuolum faciant cognitorem. Hæc quoque sacræ scripturæ est consuetudo. Nam & amicus dei Moyses hanc disciplinam non ignorauit. Rogaturus enim deum, ut populum israeliticum non desereret: sed ducatum præstaret salutarem: dei laudes petitioni suæ præmisit di. Dominator domine deus misericors, & clemēs patiens, & multæ miserationis, & uerax. Et continuo petitionem subiunxit. Si inueni gratiam in conspectu tuo domine, obsecro, ut gradiaris nobiscum. Hanc etiam petendi industriam prudens illa Iudith obseruauit, dum pro cōtritione hostium deum flagitare uoluit. A laudibus enim incipiens ita ait: Deus cælorum, creator aquarum, & dominus totius creaturæ, exaudi me miseram deprecantem: & de tua misericordiam præsumentem. Similem orandi formam plurimi prophetarum, & patrum obseruauerunt. ¶ Ita & magister noster Christus pro infinita sua sapientia, & summo magisterio, nos facere docuit: dum orationem instituens ipse præmisit exordium laudis, dicens: Sic autem orabitis: Pater noster, qui es in cælis. ¶ Captamus autē hoc exordio beniuolentiam dei: ut non ipsum flectamus, cum eius uoluntas sit immutabilis. nec ut eius beniuolentiam præueniamus: quoniam ipse prior dilexit nos. Sed ut in nobisipsis de sua beniuolentia certam fiduciam excitemus: quod fit præcipue ex quattuor, quæ in hoc exordio notantur: uidelicet ex consideratione charitatis, qua bonum nostrum uult: quia pater. Secundo ex consideratione largitatis, qua seipsum nobis donat: quia noster. Tertio ex consideratione immutabilitatis, qua nos immutabiliter prædestinauit: quia uere additur, qui es. Quartò ex consideratione eius potentiæ & maiestatis, qua petita dare potest: cum dicitur in cælis. ¶ In his enim uerbis deus, qui petitur, ex quattuor commendatur. Primo a dilectionis magnitudine cum dicitur, pater. Secundo a liberali bonitatis suæ diffusione: cum additur noster. Tertiò ab immutabili perpetuitate: cum subiungitur, qui es. Quartò á sublimitate potentiæ, cum concluditur in cælis. ¶ Per primum differt hoc exordium ab exordijs ue. testa. Illa quidem communiter exordium accipiunt a dei dominatione, & maiestate: ut patet in exemplis iam positis. Illud autem initiū capit a dei beniuolentia, & pietate: quia dicitur. Pater noster. Cuius ratio est: quia habitudo hominum ueteris testamenti ad deum erat, ut seruorum ad dominum. Illius enim temporis homines seruierunt domino magis timore, quam amore, quod proprie est seruorum. Vnde & lex illa lex timoris ab apostolo est uocata. In nouo autem testamento est habitudo fidelium ad deum, ut filiorum ad patrem. Per Christi enim incarnationem, tantum deus humano generi condescendere dignatus est: ut eos per adoptionis gratiam filios suos constitue-

Ambro.

Exo. 34.

Iudith. 9.

K

rer.

Ioh. 15. ret. Vnde & dixit apostolis Christus. Iam non dicam uos seruos: sed amicos, & domesticos dei. Hinc & apostolus legem nouam, legem libertatis appellauit, & amoris. Et de his loquitur Aug. lib. 2. de sermo. domini in monte. (August.) Multa inquit, dicta sunt in laudem deiq; per omnes sanctas scripturas uarie, lateq; diffusa, poterit quisq; considerare cum legit. Nusquam tamen inuenitur præceptum populo Israel, ut ad deum diceret: pater noster, aut oraret patrem deum. Sed ipse eis dominus deus insinuatus est tanquam seruientibus i. secundum carnem adhuc uiuentibus. Sed populo noui testamenti, qui uocatur ad æternam hæreditatem: ut sit Christi cohæres: & in adoptionem filiorum israel, uenit non suis meritis sed gratia dei; præceptum est, ut eandem ipsam gratiam adoptionis ponat in principio orationis: ut dicat. Pater noster, qui es in cælis.

L ¶ In cuius exordio cum dicitur. Pater, commendatur deus ex dilectionis, & charitatis magnitudine. Est enim pater nomen amoris, & pietatis, quod natura ipsa docet in patre naturali: & fides nostra astruit in patre spirituali. (Nomẽ pater in oratione d\[ominica\] ñica quõ accipitur notionaliter, & essentialiter.) Quia enim pater naturalis non de aliena: sed de sua propria substantia filium generat (propter quod filius dicitur aliquid esse patris) idcirco cum quilibet se diligit ex naturali quodam instinctu, nõ potest pater naturam suam, quam filio communicauit, non diligere. Quod sciens sapientissimus ille Salomon, cum ex nulla probatione exteriore discernere posset: cuius mulieris filius erat infantulus ille de quo coram ipso litigabatur, se ad philosophiam conuertit naturalem, quæ naturales rerum instinctus, & conditiones explicat, & naturam ipsam subtiliter interrogans, illam ueram uiui infantis matrem esse cognouit, quæ eius occisionem naturali amore tolerare non poterat, ut patet. 3. Reg. 3. (3. Reg. 3.) ubi glo. dicit: q Salomon tentauit naturam parentis, quæ non potuit seipsam, ut in filio est: non amore dilectione naturali. de quo & philosophus late tractat. 8. Ethicorum. ¶ De patre spirituali idipsum fides astruit, docens gratiam potiorem esse, quam naturam. (Esaie. 64. 1. Cor. 2.) Hinc cum filij spirituales essemus dei secundũ regenerationem per Christi mortem, uocauit nos in hæreditatem æternam: ubi nobis præparauit bona, quæ nec oculus uidit, nec auris audiuit, & quæ in cor hominis minime ascenderunt. Et quis est, qui nesciat hæc maxime dilectionis, & pietatis esse indicia, quæ in nomine patris designantur? Relucet igitur in primo dominicæ orationis uerbulo, quod est pater dilectionis, charitatisq; magnitudo.

M ¶ Sed est hic notandum, q nomen pater, quod deo attribuitur: dupliciter accipitur, ut supra lect. 20. expositum est, notionaliter, siue personaliter. s. & essentialiter. ¶ Notionaliter accipitur, quando attribuitur deo respectu personę diuinæ, & sic est prima persona in deitate, quæ non ab alia persona capit esse, sed a se immutabiliter subsistit, & ęternaliter. Vnde dicitur in symbolo athana. Pater a nullo est factus, nec creatus, nec genitus. Et ita accipitur a Christo: cum dicit. Ego, & pater unum sumus. (Ioh. 10.) Et ita accipitur, quotiens in scriptura discernitur a persona filij, aut spiritussancti. ¶ Essentialiter accipitur, quotiens attribuitur deo respectu creaturę, quæ ab ipso dependet in esse conseruari. & sic conuenit omnibus tribus personis simul, & singulariter singulis. Tota enim trinitas pater, filius, & spiritussanctus, unus pater est, sicut unus deus: unus dominus, unus creator omnium. Et singula persona pater est: sicut singula deus est: creator, & dominus non tamen tres patres, sed unus creaturæ pater. (Ephe. 4.) Hinc ad Ephe. 4. Vnus deus, & pater omnium. & Deuteron. 32. (Deute. 32.) Nunquid non ipse est pater tuus, qui possedit te, & fecit, & creauit te. Et Sap. 14. Tua autem pater prouidentia ab initio cuncta gubernat. ¶ Dicitur aut deus pater multiplici ratione, præter illam, quæ respicit æternam generationẽ. de qua Esa. 53. Generationẽ

eius quis enarrabit? secundum quam solius filij est pater. Est enim pater prædestinatione Ephe. 1. Gratia uobis, & pax a deo patre &c. qui prædestinauit nos in adoptionem filiorum. Item pater creatione Malach. 2. Nunquid non pater unus omnium nostrum? Nunquid non deus unus creauit nos? Itē imaginis participatione, ubi supra Deut. 32. Nūquid non ipse est pater tuus qui pos. te & fe. & cre. te? Fecit, inquam, ad imaginem & similitudinē suam Gen. 1. Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinē nostram. Itē redēptione. Esa. 63. Tu domine pater noster, & redemptor noster, a seculo nomen tuū. Item sacrali regñatione. ad Titū 3 Per lauacrum regenerationis, & renouationis spiritussancti. 1. Pe. 1. Benedictus deus & pater domini nostri Iesu Christi, qui secundum misericordiā suā magnā, regenerauit nos in spē uiuā. Itē fidei instructione Iaco. 1. Voluntarie. i. sine meritis nostris, genuit nos in uerbo ueritatis. i. fidei. Et Ioh. 1. Dedit eis potestatem filios dei fieri, his qui credunt in nomine eius. Itē gratiæ adeptioni Rom. 8 Accepistis spiritum adoptionis filiorū dei, in quo clamamus abba pater. & ad Gal. 4. Misit deum spiritum filij sui in corda uestra clamantem, abba pater. Itaq; iam non seruus, sed filius, ꝙ si filius, & hæres per deū. i. per opera dei. Omnibus illis modis (præter primum, qui respicit æternam genituram) accipitur essentialiter: & omnibus illis, alijsq; pluribus modis, ut cura, defensione, hæreditatis præparatione est pater noster, ut patuit ex allegatis. Et ita essentialiter secūdū oēs dictas rōnea accipitur, hic, cum oramus. Pater noster. Vñ Chry. super Mat. Vide, qualiter confestim suscitauit auditorem: & omnis rememorauit beneficij in prohemijs. Qui enim patrem dixit, & peccatorū dimissionē, & pœnæ destructionem, & iustitiā, & sanctificationem, & redemptionē, & adoptionem, & hæreditatem, & fraternitatē, quę est ad unigenitum, & spiritus largitionē per unā hanc confessus est nuncupationem. Et exponit Alex. illud, quod dicitur fraternitatē ad unigenitū: de fraternitate non naturali: sed adoptiua: ut ualeant ad unigenitum adoptiuum. Alioquin pater nō acciperetur essentialiter, sed personaliter. ¶ Licet aūt in oratione dominica postuletur beneficium exhibendū a tota trinitate per nomen pater acceptum sic essentialiter, nihilominus ratione auctoritatis patris, & mediationis ipsius filij, frequenter in orationibus spāliter fit mentio de patre, & filio. De patre, ut a quo petitur. De filio: ut per quem postulatur obtinere. Vnde orationes frequenter concluduntur. Per dominum nostrum Iesum Christum. Et sic dicit Amb. in lib. de sacramentis. Attolle oculū ad patrē, qui per filium te redemit. & dic pater noster &c. ¶ Quod uero cum oratio hic dirigitur ad totā trinitatē, non ponitur nomen essentiale secundū sermonis proprietatem, ut deus, uel dominus, sed nomen pater, quod secundū proprietatem suæ impositionis est personale: licet hic accipiatur essentialiter, sancti plures assignant rōnes. Vna ut per hoc cęlestis magister daret nobis fiduciā impetrandi petita, & per hoc ad frequenter orandū nos inuitaret. In patre namq; attendimus beniuolentiam, & pietatem, ex qua sperare poterimus, ꝙ preces nostras non abijciat, sed magis ex paterno affectu ipsas aspiciat, & gratiose admittat. Hinc Chry Deus patrē se magis, quam dominū dici uoluit, ut nobis daret fiduciam ad petendum, & spem magnam ad impetrandum. Serui enim non semper impetrant, quod petunt: quia plerumque non considerant, quid ad honorem domini, sed quid ad propriam pertineat utilitatē. E conuerso aūt faciūt ueri & legiti mi filij, & ob hoc impetrant quod impetrare cōtendunt. Ad idem facit, quod dicit Aug. Quædam datur, inquit, præsumptio impetrandi, quæ perituri sumus cum prius quam petere mus, tam magnum donum accipimus, ut sinamur: immo ut iubeamur deo dicere

Ephe. 1. Malach. 2. Deute. 32. Gen. 1. Esa. 63. Titum. 3. 1. Pe. 1. Iaco. 1. Ioh. 1. Rom. 8. Gal. 4. Alexand. N Ambro. August.

cere pater. Quid enim non dabit filijs petentibus, quibus hoc ipsum ante dedit, ut filij eius essent? Et beatus Ber. Oratio, quæ paterno dulcescit nomine omnium petitionum mearū impetrandarum fiduciam mihi præstat. ¶ Secunda causa est, ut per hoc Christus nos inuitaret ad exercitium piarum, & uirtuosarū operationū. Cogitare namq; debemus ꝙ cum deū patrē nostrū dicimus nos filios eius recognoscimus: & per hoc ipsum imitari studeamus. Vile enim est, & opprobriosum esse filium uiri excellentis in uirtute, & omni probitatis honestate, & moribus eius sanctis, & uirtutibus degenerare. Sic indignissimum est: ut homo deū, qui omni bonitate excedit uniuersam creaturam: patrem nominet: & nihil in suis uita: & operibus ostendat dignum tanto patre: quo scilicet deo aliqualiter assimilari posset. Vnde Christus iudæis gloriantibus se habere deum patrem in cælis (cuius tamen opera non

Ioh. 8. exercebant) exprobabat dicens. Vos ex patre diabolo estis. Et hoc dicit propter opera eorum contraria operibus dei. Et iterum ipsis dicentibus se esse filios Abrahæ, ait. Si Abrahæ filij estis: opera Abrahę facite. Hic beatus Cyprianus. Meminisse nos debemus, & scire: ꝙ qn deum patrem dicimus ut & quasi filij dei operemur: ut scilicet simus pij, & misericordes: sicut & pater noster, qui in cælis est. Et B. Aug. Qui dicit deo pater: uideat, ne tanto patre sit indignus: per recessum, scilicet a patre: per inobedientiam, moresq; peruersos. Dicentes itaq; pater, paternam imaginem, uitæ nostræ similitudine imitemur. ¶ Pro quo notandum, ꝙ hominis ad deum triplex est assimilatio. Vna qua receditur a deo. Alia, qua acceditur ad deum. Tertia, qua sistitur in deo. Prima est multorum, qui peruerse imitantur deum, uolentes deo esse similes: per magnitudinem potentiæ: per singularitatem reuerentię: permittentes, & appetentes sibi diuinos honores exhiberi: per infinitatem opulentiæ, & per similia. Tales sic imitando non efficiuntur filij dei, nec deo accepti: sed hac imitatione recedunt a deo: efficiunturq; socij

Triplex hoīs assimilatio ad deum.

Esa 14. luciferi qui dixit, In cælum conscendam: super astra dei exaltabo solium meum: sedebo in monte testamenti, in lateribus aquilonis ascendam super altitudinem nubium: & similis ero altissimo. Secunda similitudo est bonorum uiatorū: & consistit in participatione similium uirtutum uirtutibus dei, quæ sunt iustitia, misericordia, liberalitas, ueritas, charitas, & cæteræ uirtutes huiusmodi: quæ perfectissime in deo sunt, uerius ipse deus sunt, & esse debent

August participatiue in omni rationali creatura, de quo intelligitur illud Aug. 8. de tri. Non locorum interuallis: sed similitudine acceditur ad deum. Et si dissimilitudine opposita receditur a deo: hac similitudine uolens nos accedere ad deum, dixit Christus. Esto te misericordes: sicut & pater uester misericors

Lu. 6. 1. Ioh. 3. ē. Lu. 6. Tertia similitudo est beatorū, de qua 1. Ioh. 3. Scimus: ꝙ cum apparuerit: similes ei erimus. s. in gloria ęternę uisionis, & fruitionis, quę est beatitudo perpetua, ad quam nunc aspiramus: ad eam aut per secundam similitudinem peruenimus: ad quam exhibendam cum dicimus pater, excitamur. ¶ Tertia causa, cur magis uoluit nos in oratione dicere, pater: quā dominus est: ut hoc ostenderet quod seruire sibi debemus, non timore pænę, sicut serui dominis suis ministrant: sed sicut boni filij optimo patri ex amore, & timore filiali. Debemus enim ad deū talē habere amoris affectum: ꝙ si uerberet, si castiget, si aduersi aliquid admittat: ab eo non recedamus: sicut serui faciunt qui a dominis se castigantibus fugiunt. ¶ Quarta causa, ut per hoc nos ad se honorandum prouocaret. Siquidem honor patri debetur Mala, 1. Si pater ego sum: ubi est honor meus. ¶ Quinta: ut a solo deo, quod necessarium est postuletur. Cum enim ipse est pater: ad deū pertinet cura prouisionis Sap. 6. Equaliter est illi cura de omnibus. Et. 1. Pe. 5. Omnem solicitudinem

uestram proijcientes in eum: quoniam ipsi cura est de uobis. Et 4. Reg. 1. Nunquid non est deus in Israel: ut eatis ad consulendum belzebub deum accaron. Sunt & aliæ causæ supratactæ ad ostendendum differentiam filiorũ legis gratiæ. Item ut dum de filiali adoptione cogitamus, enim tanquam patri filialem affectũ rependamus. Itẽ ut timeat orans offensam patris, ne contingat audire graue illud opprobrium. Vidit dominus, & ad iracundiã concitatus est: quia prouocauerunt eum filij sui, & filiæ. ¶ Noster. Hic secundo captamus dei beniuolentiam per commendationem eius liberalitatis amplitudine, dicendo noster, quod generalitatem, siue uniuersalitatem quandã importat. Magna quippe dei est dignatio: q non solum se patrem constituit angelicarũ uirtutum perspicuitate naturæ fulgentium. Neq; dumtaxat hominem excellentissimorum, & in uera religiositate eminentium: sed omniũ generaliter mortalium, quos imaginis suæ similitudine insigniuit. Omnes si quidẽ illos paterno deus respicit affectu: ut nõ sit uiuens homo in terra, qui abscondat a calore eius. Respicit inquam, dum ipsos et, quos sua insigniuit imagine: per gratiã in filios, quantũ in eo est, adoptat. De quo apostolus. Accepistis spũm adoptionis filiorum dei, in quo clamamus abba pater, qui testimonium reddit spiritui nostro, quam sumus filij dei. Per quod uult nos hæreditatis suæ esse participes. Vnde sequitur. Si filij, & hæredes, hæredes quidẽ dei, cohæredes aũt Christi. Non enim uult deus mortẽ peccatoris, ut quidem crudeles parentes, qui filios exterminant: & ab hæreditate proscribunt, sed magis ut conuertantur, & uiuant, ut patrem hæreditatis, & regni sui cum cæteris ualeant possidere. Rursus paterne omnes respicit deus, dum ne hic in uia deficiant: panem præstat salutiferum, omne delectamentum in se habentẽ: & omnem saporis suauitatem, quo nutriti, & confortati, ambulare possint in fortitudine cibi illius usq; ad mõtem dei altitudinem .s. beatificę uisionis. Et ne per deuia in uia morum oberremus, deus pijssimus pater per spiritũ suũ nos erudit ad id, quod est utile in recipiendo sanctificationem, ut dicit apostolus Heb. 12. Recte igitur oramus ad deum. Pater noster. Noster inquam, qui nos generat, pascit, nutrit, corripit, & instruit: & alia patris officia circa nos pie non desinit exercere. ¶ Sed his obuiare uidetur. Nã Christus orando dixit. Pater mi, si possibile est: transeat a me calix iste. Omnis aũt Christi actio nostra est instructio, ut dicit Greg. Igitur uidetur: q & nos orãtes ad patrem singillatim debeamus dicere, pater meus, & non pater noster. Huic concordat scriptura, nam Mat. 6. dicit Christus. Ora patrem tuum in abscondito: & pater tuus, qui uidet in abscondito reddet tibi. Itẽ Hiere. 3. Amodo uoca me: pater meus: dux uirginitatis meæ es tu. Item præsumptionis esse uidetur dicere, pater noster, cum pater dicit paternitatem adoptionis, qua nos in filios adoptat per gratiam. Nemo aũt scit an odio uel amore dignus sit. Ergo præsumptio est dicere pater noster, quo se significat filium, seu esse in numero filiorum. Vnde sufficeret dicere pater, & non esset necessarium, ut uidetur addere, neq; noster, neq; meus: sicut & Lu. 11. facit dicens. Cũ oratis, dicite. Pater sanctificetur nomen tuum. ¶ Ad istã respõdet Alex de Ales par. 4. q. 37. notando: quod nemo simpliciter dicere debet pater meus: nisi Xps filius dei, ne dictũ simpliciter, sonet in paternitatẽ naturę, unde glo. Mat. 6. Nemo dicat meus, quod soli Christo competit, qui est filius per naturam. Huiusmodi enim pronomina solent discretiue poni, & discretionem, seu singularitatem importare, quod nulli conuenit, nisi qui singulariter filius est. i. per naturam. Nihilominus scriptura insinuat sic posse dici, meus. s. pater, non tamen simpliciter, sed cum aliqua additione insinuante hoc non singulariter dici: ut etiam patet in uerbis scripturę allegatis. Nam

Marginalia: 4. Reg. — Deute. 31 — P — Rom. 8. — Heb. 12. — Q — Mat. 26. — Mat. 6. — Hiere. 3. — Lu. 11. — Alexand. — Mat. 6.

ubi dicitur:ora patrem tuum in abscondito,additur,& pater tuus, qui uidet
in abscondito,reddet tibi. Redditio soli creaturæ conuenit. Soli enim crea
turæ merces redditur.unde glo. Reddet tibi mercedem fidei. Similiter cum
Hiere. 3. dicitur Hiere. 3. Voca me pater meus,additur,& dux uirginitatis meæ es tu:
quia ducatus soli creaturę conuenit,deo enim non conuenit duci, sed duce-
re insinuatur:quod dictum est non debere intelligi de filio simpliciter. i.fi-
lio naturali,& ita nec de patre eius naturali. In oratione uero dominica ad
ditur.Qui es in cælis,quod conuenit patri respectu filij naturalis,ideo si ad-
R deretur meus,importaretur,ꝙ esset pater simpliciter i.naturalis orãtis. ❡Esto
ẽt, ꝙ per sequentes particulas.s.dimitte nobis debita no. cum cæteris satis
innueretur,patrem deũ non esse naturaliter patrem orantis, qui petit sibi tã
quam deficienti creaturæ dimitti debita. Sunt tamen & alię notabiles cau-
sæ,& rationes,cur dicitur noster,& non meus. Quarũ una est pacis conser-
uatio,& concordiæ. Appropriatio enim & singularitas persæpe causæ sunt
litis,& dissidij. Vnde quidam gloriantes de suis magistris, & doctoribus per
appropriationem,contentionẽ inuicem concitarunt:dicente uno: ego qui-
dẽ sum pauli,& altero:ego sum apollo:& alio:ego uero cephe. alio:ego aũt
1. Cor. 1. Christi.ut refert apostolus.1.Cor. 1.& 3. Vt ergo lis & discordia in oratione
tolleretur: & nemo sibi filiationem usurparet singulariter, Christus uoluit
orantes dicere,pater noster. De quo beatus Amb. tractans uerbũ,de quo ser
mo.Attolle inquit,oculos ad patrẽ,qui te per lauacrum genuit:qui te per fi-
deliũ redemit,& dic pater noster. Bona præsumptio sed moderata.Patrẽ di-
cis,quasi filius.sed noli tibi aliquid spãliter uendicare. Solius Christi est pa
ter specialis:nobis omnibus in cõi est pater:quia illũ solũ genuit, sed nos si-
mul creauit. Illius enim pater per naturam, sed noster est pater per gratiã:
❡ Secunda causa est,ut ad charitatem proximi accenderemur. Nam sicut ꝑ
uerbũ pater,ad summi patris amorẽ excitamur:ita cũ dicimus noster,ad fra-
ternam dilectionẽ inflammamur. Cum enim orando nos unũ patrem in cę
lo habere recognoscimus dicentes pater noster, ꝑ consequens nos in terris
esse fratres profitemur:ac per hoc inuicẽ nobis impendere fraternũ amorẽ,
ac fidelitatem admonemur. Nam ad hoc natura inclinat,& ratio dictat, ut
filij unius patris tenacius se diligant:efficacius se iuuent,& sibi mutuo uisce-
rosius compatiantur,propter illud commune,quod participant a suo patre.
Rom. 12. Sicq; sibi obsequantur.i. mutuo se honorent ad Rom. 12. Honore inuicem
præuenientes.ubi glo. Aliter non esset fraternus amor,nisi mutuose præue
S niant obsequijs. ❡ Tertia causa est,ut per hoc Christus nos inuitaret ad hu-
militatem,& a nobis tolleret omnem superbiæ occasionem,ne scilicet diues
super pauperem se extollat,nobilis super ignobilem: superior super inferio
rem:potens super debilem, clericus super secularem:sed omnes se fratres co
gnoscerent,& unius patris filios,secundum illud Mala. 2. Nunquid non pa-
Mala. 2. ter unus ẽ omniũ nostrum? Quare ergo despicit unusquisq; uestrum fra-
trẽ suum? Et beatus Aug. in de sermone dñi in monte. Admonentur inquit
August. per orationẽ dñicã diuites & genere potentes seu nobiles secundum seculũ,
nõ superbire aduersus pauperes & ignobiles:quoniã oẽs simul dicunt deo pa
ter noster immo potius,quia dicunt omnes pater noster, sibi mutuo tanquã
fratres debẽt subueuire. Diues pauperi,sanus ægrotanti, sapiens ignoranti,
potẽs impotenti:aliter infructuose clamant pater noster. Si patris iussa non
impleant:si obedientiã filialẽ transcendant,& fraternũ amorẽ in se inuicem
non exerceant.Sed proh pudor nunc inter Christianos superior opprimit in-
feriorem,fortior debiliorẽ:diues inopem:miles ciuem:ciues sacerdotem.Ef
ficax sane remedium cõtra superbiam,animiq; tumorem, affectuose reuol-

uere

nere nos esse fratres: unum habere patrem deum, qui non est acceptor personarum. Hoc remedio utitur Boetius. 3. de conso. me. 6. contra arrogantes ex generis nobilitate dicens. Quid genus, & proauos strepitis. Mortales cunctos edidit nobile germen. Nam omne genus hominum in terris simili surgit ab ortu. Vnus enim rerum pater est: unus, qui cuncta ministrat. Si primordia uestra auctorem deum spectes. Nullus degener extat: in uitijs peiora fouens, proprium deserat ortum. ¶ Quarta, causa ut inuicem nobis impendamus orationũ suffragia. Quia .n. orans ad deũ, & dicẽs, pater noster: non se tantũ, sed & alios dei filios pronunciat: in hoc, & pro alijs non pro se tantũ orat: implet in hoc, quod scribit Eccle. 17. Vnicuiq; mãdauit deus de proximo suo. unde Cyprianus in lib. de oratione dominica. Ideo non dicimus pater meus, sed noster, nec da mihi, sed nobis, quia unitatis magister noluit priuatim præcem fieri, ut .s. tantum quis pro se præcetur. Vnum aũt pro omnibus orare uoluit, quia in uno omnes ipse portauit. Et Chryso. super Mat. Dulcior est oratio ante deum, quã non necessitas transmittit, qua quis pro se orare cogitur, sed quã charitas fraternitatis commendat. Præcatur igitur frater pro fratre dicendo. Pater noster dimitte nobis debita nostra. &c. Hanc ẽt cum pluribus alijs causis tangit idẽ Chry. dicẽs, erudit aũt commune pro fratribus facere orationẽ. Non enim dicit, pater meus, qui in cęlis es: sed pater noster, pro corpore cõi deprecationes referens: & nusquã intendens, quod est suijpsius: sed ubiq; quod est proximi. Adhuc aũt & inimicitiã destruit, & elationem cõprimit: & æmulationem expellit: & matrem bonorũ uniuersorũ amorẽ inducit. & inæqualitatem humanarũ causarũ exterminat, & multa monstrat regi ad pauperem honoris æqualitatem. Hæc ille. Eccle. 17.

¶ Per hæc soluuntur rationes inductę. Ad primã de Christo orante. Pater mi, dicitur, ꝙ Christus in illa sua oratione nobis orandi modum, & formam non præfixit: sed quia ipse filius erat patris per naturam, quod nulli creaturæ cõpetit: idcirco ibi ut persona singularis, & naturalis filius dei patris dixit, pater mi. Vel aliter secũdũ Alex. dicitur, ꝙ omnis actio Christi nostra fuit instructio, quantũ ad substantiam actus: nõ quantum ad modum. Sicut & ieiunium domini instructio nostra fuit ad ieiunandum, non tamẽ eo modo, quo dominus ieiunauit omnino abstinendo a cibo. Sic oratio Christi nostra fuit instructio, qua instruimur, ꝙ in nostris necessitatibus oratione recurrere debemus ad deum patrem. Modum uerò orandi non dedit in suis orationibus, sed in ea forma, quam nobis præstituit, cũ nos docendo dixit, sic orabitis. Pater noster. Ad auctoritatẽ Mat. 6. & Hier. ¶. dicendũ est ut sup. in principio huius uisionis: ꝙ utrumq; dici põt, pater meus, & pater noster, sed differenter: ut ibi dictũ est. ¶ Vel dicitur secundũ Alex. ꝙ triplex est oratio secundũ diuersos status orantiũ. Petens enim aut petit ut membrũ: aut ut cõmembrũ, aut ut præeminens membrũ. Primo modo petitur aliquid, ut singulari personæ secundum ꝙ petebat Dauid. Miserere mei deus. Et Lu. 18. Deus propitius esto mihi peccatori. Secundò petitur aliquid: ut coniuncti uinculo professionis fidei: secundũ ꝙ dicitur Eccle. 17. Vnicuiq; mandauit deus de proximo suo. Tertiò petitur aliquid ex officio, quo quis ad orandũ pro commissis astringitur. His duobus modis ultimis petentibus conuenit dicere pater noster. Oranti secundo mõ tam professio Christianæ religionis, qua membrũ est mystici corporis Christi, oranti tertio mõ similiter conuenit dicere pater noster, quia illorum, & subditorum, seu commissorũ unus est pater: unde contra præsumptionem pharisęorũ dixit dominus discipulis Vnde est pater uester, qui in cęlis est uester .s. prælatorum, & subditorũ. Nũc ergo Mat. cũ dixit. Ora patrẽ tuũ in abscondito: loquitur tãquã ad mẽbrũ &

T

Alexand.

Mat. 6.

Alexand.

Lu. 18.

Eccle. 17.

Mat. 23.

singularem personam pro se orantem. Similiter & in hiere. Cum autem docuit nos orare: docuit nos, ut com membra ecclesiæ: & tanquam eos, qui ex officio erant perituri. quales fuerunt apostoli, quibus specialiter in monte loquebatur. ¶ Ad aliud de præsumptione dicitur, q licet homo meritis suis exigentibus, non sit filius adoptionis: nihilominus quantum est ex diuina bonitate, omnibus se exhibet, ut patrem: omnibus. s. offerendo gratiam
1. ad Tim. 2. adoptionis. unde. 1. Timo. 2. Vult omnes homines saluos fieri. & Ioh. 1.
Ioh. 1. Illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum. Vnde licet ne-
Eccle. 9. sciat quis, an odio, uel amore dignus sit; nihilominus confitendo deum esse patrem suum non præsumit; illi attribuendo beneficium adoptionis, non sibi adscribendo meritum beneficij electionis. Et cum dicitur: sufficeret, dicere pater, & non addendo neq; meus, neq; noster. Dicendum: q quia deus est pater omnium creatione: hominis adoptione: filij naturalis generatione. Vt distinguatur paternitas secundum gratiam adoptionis, ab illa, quæ est creationis, & naturę: dicitur noster. Per noster enim insinuatur quædam communicatio, qua se deus dat nobis, & nos sibi adoptat gratiam infundendo. Vnde non sufficienter expressa esset paternitas dei respectu hominis, per hoc, quod dicitur pater: sicut cum dicitur: pater noster. Quod uero Lucas
Alexand. non addit noster, sicut Mat. rationem assignat Alex. quia in Matthæo insinuatur modus orandi conueniens membris, & excellentibus membris. Loquitur enim apostolis cum domino in montem ascendentibus tanquam perfectis. Lucas loquitur ad discipulum quasi locum tenentem infirmorum: qui
Lu. 15. non audent dicere noster: sicut Lu. 15. filius prodigus dixit. Pater peccaui in cælum, & corã te. Licet posset dici: q Lucas, qui posterius scripsit, quod Mat. plenius, & sufficienter d sseruit, abbreuiauit.

EXPOSITIO VERBORVM QVOD Qui es in cœlis.

LECTIO LXV.

A QVI es. Hic tertiò captatur beniuolentia ex commendatione a subsistentia immutabili, & perpetuitate, dicentes. Qui es, hoc enim complexum, qui es, proprie acceptum soli deo est proprium, significans ipsius inmutabilem subsistentiam: quæ tempore non mensuratur: sed omne tempus transgreditur. Non autem in deo præterito, aut futuritio est, sed nunc æternitatis: semper stans sine fluxu i 1 præteritum: & sine transitu in futurum. Hanc immutabilitatem subsisten- Deo soli ... re & ppriè conuenit esse.
Ioh. 8. tiæ uolens de se tãquam de deo ostẽdere Christus: iudæis dicentibus. Quinquaginta annos nondum habes, & Abraam uidisti. dixit, Amen, amen dico uobis, antequam Abraam fieret, ego sum. s. secundum diuinitatem: quæ tempori non subiacet: nec tempore mensuratur. Vnde non dixit antequã fieret ego fui: sed antequam fieret, ego sum. quamuis enim tempus fluxit: diuinitas tñ semper immutabiliter subsistit, non in tempore, ut in mẽsura: sed in nunc æternitatis. Et propter hanc immutabilitatẽ essendi diuinitatis qua cũ tempore nõ incipit: cũ tẽpore non desinit, in tẽpore non labitur: nulli tẽpali mutationi subijcitur, qui es, siue esse proprie acceptum soli deo attribuitur.

unde beatus Aug. super Io. tractans illud. Nisi credideritis: quia ego sum: moriemini in peccatis uestris Ioh. 8. Res inquit, quęlibet qualiscunq; excellentia fulgens, si mutabilis est: uere non est. Non est. n. uerũ esse: ubi est: & non esse. s. possibiliter. Quicquid. n. mutari pōt: mutatum, non est quod erat. Si non est, quod erat: mors quædam ibi facta est: quia peremptũ est ibi aliquid, quod erat, & non est. Et exemplificat. Nigredo mortua est in capite albescentis senis. Pulchritudo mortua est in corpore fessi, & curui senis. Mortuæ sunt uires in corpore languentis. Mortua est statio in corpore ambulantis. Et post pauca. Deniq; de mortuo cum dicitur: ubi est ille homo? Respondetur, fuit. Itaq; in omnibus actibus, & motibus nostris, & in uniuersa prorsus agitatione creaturę, duo tempora inuenio, præteritum, & futurum. In ueritate aũt, quæ manet: & præteritum, & futurum, non inuenio, sed solum pręsens: & hoc incorruptibiliter, quod in creatura non est. Ex quibus uerbis patet creaturas quaslibet esse mutabiles: & per consequens non uero esse, & solam ueritatẽ, quæ deus est, immutabiliter esse: & ex hoc est esse sibi propriũ. Et per hoc soluit q. quam præmisit quærens, & dicens. O domine deus noster, quid est, quod aisti: nisi credideritis: quia ego sum. Quid enim non est eorũ, qui fecisti: nunquid non est cælum? Nunquid terram nō est? Nunquid ea nō sunt, quæ sunt in cælo: & quæ in terra sunt? Nunquid homo ipse, cui loqueris, non est? Si omnia sunt hęc, quæ per te facta sunt: quid est, q̃ tibi quoddam proprium tenuisti tempũ esse: quod alijs non dedisti, ut tu solus esses? Nam quo audio. Ego sum, qui sum, quasi alia non sint. Qui hanc inquã. q. soluit per ea, quæ præmissa sunt: quia uere esse est, semper & immutabiliter esse: quod soli deo conuenit: hinc & moysi a deo ad liberandum populum Israel misso ac quærenti. Si dixerit mihi populus quod est nomen eius quid misit te, qui dicam eis. Dixit dominus illi. Ego sum qui sum. Et addidit. Sic dices filijs israel: qui est, misit me. Ecce nullum aliud prædicatũ adiecit deus de se dicendũ, quã esse. Esse ergo de se dicere iussit, quod soli deo uere, & proprie conuenit. unde Dam. Primũ, & principalius eorũ, quę de deo dicuntur nominibus, est qui est. sicut & ipse loquens in oraculo moysi ait. Totum in seipso comprehendens uelut quoddã pelagus substantię infinitum & indeterminatum. Nã ratione (qui) quod est nomen infinitum, significat substantiæ infinitatẽ. Ratione (est) quod significat ut actu pręsens in nunc immutabilitatis, significat essentiã ut actualitatem semper præsentem: & ita ut æternã & immutabilẽ. Sic ergo qui est proprissime acceptũ, significat substantiã infinitã æternam & immutabilẽ. Talis aũt est solus deus. Verũ ergo per complexũ, qui es, commendamus deũ patrem nostrũ ex incommutabili subsistentia actuali, & æterna, quod nulli creaturæ, sed soli deo conuenit. Eoipso. n. q̃ creaturę dependent ab alio. s. creatore, ab eis realiter, & essentialiter distincto in esse, pro duci, & conseruari, mutabiles sunt in esse, & non ęternæ. Ad eum igitur, qui immutabilis semper perseuerat, confidenter oratione accedimus, quam ipse docuit, certi de exauditione: quia immutabilis est, qui se orare docuit, & mandauit: & hoc in complexo, qui est, inquantũ deo propriũ est intelligimus: & intelligendo ad fiduciã, sine qua oratio non impetrat, excitamur. Sequitur. ¶ In cęlis. Hic quarto captatur beniuolent a dei ab excessiue mansionis sublimitate: qua potentiã, & maiestatẽ eius, qua dare potest, protestamur, cũ dicimus in cælis. Sunt aũt cęli corpales: sunt & spũales: & de utrisq; exponitur clausula, in cęlis. Primo mō in cælis. i. in illis corporibus cælestibus, quæ supra nos sunt, & supra elemẽtalẽ regionẽ. In cælis inferioribus mobilibus, & in superiori empyreo immobili. In illis mouẽdo eos per se, & uirtutes angelicas, ad nostrã, & totius uniuersitatis uiuentiũ, &

August. Ioh. 8.

Dam.

B

corporaliũ salutem. In istis præsentando electorũ aspectibus faciem suæ maiestatis. Hic & illud mansio dei sunt sedes & habitaculũ. Sicut scriptum est. Qui habitas in cælis miserere nobis. Et iterum. Cælum mihi sedes est, & terra scabellũ pedũ meorũ. Item. In domo patris mei mansiones multæ sunt. Hos cælos Stephanus uidit apertos, & Iesum stantem ad dexteram dei patris. ¶ Est tñ aduertendum, q deus non dicitur esse in cælo sicut in loco, quo circũscribitur sicut corpus, uel quo definitur sicut angelus. Tales enim locabilitatis modi deo non cõueniunt, sed dumtaxat creaturæ ratione corporeitatis, & finitatis essentiæ. Corpus quidem, quod habet partes extra se inuicẽ, & situaliter distantes loco circumscribitur, & ipsi loco commensuratur: ut totum sit in toto loco sibi æquali, & pars in parte sibi commensurabili. Angelus uerò, qui spũs est non corporeus, quia tamen finitæ est essentiæ, ac terminatæ, loco definitur, cui ita præsens est, ut nõ sit extra illũ. Deus autem quia substantia est incorporea, simplicissima, impartibilis, immensa, & infinita: nullo loco concludi põt, circumscribi, aut definiri; sed illimitatissime omnem locum, & creaturam omnem respicit. unde Hie. 23. Cælum, & terram, ego impleo. Quod & propheta regius aduertens ait in psal. Quo ibo a spiritu tuo, & quo a facie &c. Si ascen. in cæ. tu illic es. si descendero ad infernũ, ades. Et Iob. 11. Excelsior est cælo, profundior inferno, longior terra mensura eius, & latior mari. Quod dictũ: quia sonat quasi deus corporeis lineamentis extendatur. ¶ Ideo beatus Greg. lib. 10 mora. §. 10. exponens ait. Quod deus cælo excelsior, inferno profundior, terra longior mari latior esse describitur, tanto spiritualiter debet intelligi, quanto de eo nefas est iuxta corporea lineamẽtis sentire. Sed cęlo est excelsior, quia in circumscriptione sui spiritus cuncta transcendit. Inferno profundior: quia transcẽdendo omnia subuehit. Terra longior, quia creaturæ modum perennitate suę æternitatis excedit. Mari latior, quia rerum temporalium fluctus sic regens possidet: ut hos sub omnimoda potentiæ suæ præsentia coangustando circundet. Idem super Ezech. 37. Deus manet inter omnia, ipse est extra omnia, ipse super omnia. Superior est per potentiam, inferior per sustentationem, exterior per magnitudinem, interior per subtilitatẽ. Sursum regens, deorsum continens, exterius circũdans, intus penetrans. Et uenerabilis Hugo. lib. de sacra. parte. 1. c. ult. Deus sic ubiq; per cuncta diffusus est: ut non sit qualitas mundi, sed substantia creatrix mundi, sine labore regens: sine onere continens mundum, non tamen per spacia locorum quasi moles diffusa: ita ut in dimidio corpore mundi sit dimidius, & in alio dimidio dimidius, atq; ita per totũ totus: & in cęlo solo totus, & in sola terra totus, & in cælo, & in terra totus, & nullo contentus loco sed in seipso ubiq; totus. Et infra declarans, quod dixit. Ideo inquit, ubiq; esse dicitur: quia nulli parti rerum absens est. Ideo totus, quia non parti rerũ partem suã pñtẽ præbet: & alteri parti alterã partem æquales æqualibus, minori minorem, maioriq; maiorẽ: Sed non solum uniuersitati creaturæ, uerum etiam cuilibet parti eius totus pariter adest. Quod etiam dixit totum esse in seipso, exponit, dicens. Quomodo enim ubiq;, in seipso. Vbiq; scilicet, quia nusquam est absens. In seipso autem, quia non cõtinetur ab eis, quibus pręsens est, quasi sine ipsis esse non posset. Hęc Hugo. Hæc sic esse credimus: sed quomodo sic est, non intelligimus. unde Chry. super epistolam ad Heb. & allegat magister. dist. 17. primi. Sicut multa de deo intelligimus, quæ penitus loqui non ualemus: ita multa loquimur, quæ intelligere non sumus idonei. Verbi gratia: q ubiq; deus est, scimus, & dicimus: quomodo ubiq; est, intellectu nõ capimus. ¶ Quãuis autem sic deus sit ubiq;, & in omnibus creaturis generaliter, per essentiã,

Esa. 66.
Ioh. 14.
Act. 7.
Hie. 23.
Iob. 11.
Ezec. 17.

C

Quõ deus dicit esse ubiq; in omnibus, rebus inferius & superius.

D

poten-

potentiam,& præsentiam,ut dicit magister distin.37.primi. Per potentiam quidem:quia omnia suæ potentiæ sunt subiecta. Per præsentiam tam cognitionis,quam indistantiæ localis.Per essentiá intimæ penetrationis,qua omnibus rerum interioribus immediatus est. Tamen scriptura frequenter hunc commemorat esse in cœlis: propter maiora mirabiliora, & sublimiora Dei opera in cælorum pulchritudine,armonia,ordine, ac operatione relucētia. Sunt enim cœli corpora magnæ altitudinis, miræ latitudinis, ingentis luminositatis, motu regularia, syderibus ornata, corpore simplicia,uirtute stabilia,tempore incorruptibilia, uitali influxu mirabiliter efficacia, ad inferioris mundi regimen concorditer ordinata. Propter quæ in eis diuina potentia,sapientia, bonitas, & clementia magis: quam in alijs mundi corporibus declaratur. Manifestatur nanq; Dei potentia in cœlorum magnitudine, & stabilitate. Dei sapientia in ipsorum pulchritudine, ordine,& speciositate. Dei bonitas,& clementia in ipsorum fluxu,& causalitate. De eorú soliditate dicitur Iob 37. Cæli solidissimi quasi ære fusi sunt. De eorum speciositate Eccle.43 Species cæli gloria stellarum. Et Iob 26.Spiritus eius ornauit cælos. De ipsorum causalitate, philosophus 1.metheo. Mundus ille inferior contiguus est lationibus superioribus: ut omnis eorum uirtus inde gubernetur. Adhuc autem Dei gloria maxime relucet in cælo empyreo, qui locus est sanctorum, in quo se claré facie ad faciem contemplandum actu beatifico præbet. In quo summo dono se communicat rationali creaturæ,quod excellit longé omnia alia sua opera. Nam & propter hoc omnes creaturas produxit:& cetera bonitatis suæ munera impēdit. His ergo de causis summam Dei maiestatem frequentius in cœlis illis corporalibus esse scriptura prædicat. ¶ Quod uerò Christus in sua oratione nos potius dicere uoluit,pater noster, qui es in cœlis, quam qui es ubique:doctores sancti aliquas rationes assignant. Quarum una est:ut per hoc nos doceret petere bona cælestia permansura,& non caduca, ac terrena:nisi quatenus ad cælestia ordinantur. Bonus enim filius pro paterna hæreditate debet laborare.unde Chrysost. Christus docuit nos orare ad patrem, qui in cœlis est,ut sciāt homines se habere patrem cœlestem, & ex hoc erubescant terreno patri se substernere, hi scilicet qui patrem habent in cœlis. ¶Secunda, ut docet desiderio eleuari per spem firmam ad cœlestia: ubi patrem nostrum Deum dicimus residere. de hoc Abbas Isaac in collatione patrum ait. Dicentes pater noster, qua uniuersitatis Deum, ac dominum patrem nostrum esse uoce propria confidentes, de conditione seruili in adoptionem filiorum nos profitemur ascitos. Adijcientes. Deinde qui es in cęlis,ut commemorationem uitæ præsentis,quæ in hac degimus terra,uelut peregrinam, & a nostro patre longissimé separantem, toto horrore uitantes, ad illam potius regionem,in qua patrem nostrum commorari fatemur, summo desiderio properemus:nihilq; admittamus eiusmodi, quod indignos nos hac nr̃a professione,& nobilitate tātæ adoptionis efficiens,& hæreditate paterna uelut degeneres priuet,& iram nos faciat iustitiæ eius,ac seueritatis incurrere. ¶ Tertia ratio,ut ostendatur immensitas diuinæ potentiæ, qua existens in cœlis generat nos filios per adoptioné in terris.Cuius cōtrariū mali senserunt,secundum ꝙ Iob 22.legitur,Quid.n.nouit Deus? Quasi ꝑ caliginem iudicat. Nubes latibulū eius:nec nostra considerat, & circa cardines cęli præambulat.¶Quarta rō est insinuatio petendorū,ꝑ hoc.n.insinuatur,ꝙ cælestia simpliciter petenda sunt.unde Hugo. Si dixisset, qui ubiq; es,uerū dixisset, sed ne inepta, & inania quæritando mente uagemur, dicit, qui es in cælis, ut mente radicata,quæ sunt utilia,quæramus.¶Quinta rō:ut insinuaret̄ distan

Iob 37.
Eccl. 43.
Iob 26.
B
Chrysost.
Iob 22.

August. tia iustorum a peccatoribus. In iustis enim sicut in cœlis habitare dicitur, ut infra dicetur. unde Aug. Accommodatissima similitudo est, ut spiritualiter tantum interesse uideatur inter iustos, & peccatores, quantum inter cœlum, & terram. ¶ Sexta ratio est: ut ostendatur quasi per simile iustos multiplex beneficium assequi a domino. Sicut enim a cœlis multiplex beneficium affertur corporalibus creaturis .s. lucis, caloris, humoris, ac salutiferæ, & fœcundantis influentiæ multiplicis. Sic ab ipso, quem in cœlis existentem inuocamus: multiplex accipimus beneficium. Omne datum optimum, omne donum perfectum desursum est descendens a patre luminum. & 1.

1.Cor.12. Cor. 12. Alij per spiritum datur sermo sapientiæ, alij sermo scientiæ & cætera.

F ¶ Secundo modo exponitur hæc particula in cœlis moraliter, ut per cœlos non intelligantur corpora spherarum celestium, sed animæ sanctæ, iustæ, & uirtuosæ, & angeli sancti. unde Hugo ubi supra. In cœlo maxime habitare dicitur: quamuis sit ubiq; quia per cęlos intelliguntur angeli, & homines iusti, in quibus maxime Deus habitat, sicut scriptum est. Anima iusti sedes est

Cœlum dicuntur uiri sancti, & apostoli.

Sap.9. sapientiæ. Sap. 9. secundum aliam translationem. Et Aug. exponit. Pater noster, qui es in cęlis. i. in sanctis, & iustis, non enim spacio locorum continetur Deus: quemadmodum enim terra appellatus est peccator, cum dictum est.

Gen 3. Terra es, & in terram reuerteris. Sic iustus cęlum econtrario dici potest. In iustis nanq; speciali modo habitat Deus, quo non habitat in ceteris peccatoribus, & irrationabilibus creaturis. Castas siquidem mentes per gratiam inhabitat, quibus illabitur, & unitur illapsu sanctificatiuo: propter quod apo-

1.Cor.3. stolus ait. 1. Cor. 3. Nescitis: quia templum Dei estis: & spiritus Dei habitat in nobis. Et sequitur. Templum enim Dei sanctum est, quod estis uos. Et 2.

2.Cor.6. Cor. 6. inquit. Vos estis templum Dei uiui, sicut dicit Deus, quoniam inhabitabo in illis. Et eadem epistola. c. 13. An nō cognoscitis uosmet ipsos: quia Christus Iesus in uobis est: nisi reprobi sitis. Tota enim dignantissima trinitas, quæ in hac oratione pater nominatur, pias mentes inhabitat, in quibus

Iohan. 14. mirabilia operatur. Nam de patre dicitur Ioh. 14. Si quis diligit me, sermonem meum seruabit: & pater meus diligit eum: & ad eum ueniemus: & mansionem apud eum faciemus. De filio, qui est sapientia increata, scribitur Sa-

Sap.7. pien. 7. In animas sanctas se transfert: amicos dei, & prophetas constituit. Et

August. B. Aug. 4. de tri. dicit, quod de sapientia dei, quæ filius Dei est, dictum sit. Emitte illam de cęlis sanctis tuis, ut mecum sit. Quæ & de seipsa testimonium perhibet di. Delitiæ meæ esse cum filijs hominum. De spiritusancto dicit saluator. Rogabo patrem meum, & alium paracletum dabit uobis, ut maneat uo-

Ioh. 14. biscum in æternum Ioh. 14. ¶ Dicuntur autem uiri sancti cęlum metapho-

G rice ob quasdam conditiones, & proprietates cœlorum materialium, quę in eis per similitudinem spiritualiter inueniunt. Primò propter ornatam pulchritudinem. Sunt enim cęli corpora lucida, sole, ac stellarum multitudine ornata, ab omnis immunditiæ cōtagione remota. Ita uiri sancti, & iusti sunt intellectu luminosi, & clari, a uitiorum maculis, & feditate purgati, & charitate, ac diuersarum uirtutum floribus tanquam sole ardentissimo, & stellis fulgidissimis adornati. unde B. Bernard. super cantica. Anima sancta cęlum

Quare sancti dicuntur cęlum.

Bernar. est, in quo sol est intellectus, luna fides, astra uirtutes. Et sicut stellæ in nocte lucent, in die latent. Sic uera uirtus est, quæ in prosperis non apparet: in aduersitatibus emicat. Et de apostolis specialiter dicitur, quod cœli sunt. unde Honorius super illud psal. Cœli enarrant gloriam Dei. Cęli autem sunt sancti apostoli quibus celata sunt secreta cœlestia dei. Ex quibus rutilat sol sapientiæ: lucet luna scientiæ, micant stellæ uirtutum, corruscant fulgura signorum, crepant tonitrua prædicationum, & manant pluuiæ scripturarum. Se-

cundò uiri sancti cęli dicuntur propter cęlestis conuersationis celsitudinē. unde apostolus ad Phil. 3. Nostra conuersatio in cęlis est. Peccatorum autē conuersatio circa terrena uersatur. de quo psal. Oculos suos statuerunt declinare in terram. ¶ Tertiò uiri sancti dicuntur cęli, quia sicut in cęlo apparens singularia opera Dei, quibus regit inferiorem mundum, ita in sanctis relucent singularia opera trinitatis, in quibus appropriata personarum apparent, potentia, sapientia, bonitas. Potentia patris in soliditate, siue firmitate. Sapientia filij in decore, & luminositate. Bonitas spiritussancti in influentia, & causalitate. Ita & in sanctis hominibus, & uirtuosis tota ipsa trinitas diuinarum personarum singularius, q̃ in ceteris operatur. Pater fortitudinem, qua ambulant in lege domini: ut non declinent neq; ad dexteram: neq; ad sinistram: ut non deficiant in aduersis: nec extollantur in prosperis. unde scribit sapiens prouer. 12. Non contristabit iustum, quicquid ei acciderit. Filius lumen fidei, & credendorum cognitionem, quo cauere possit hæreses, & errores, & loqui sapientiam inter perfectos. Vnde promisit Christus se sequentibus in uirtutum operatione lumen uitæ; ne in foueam errorum, & tenebrarum caliginem præcipitentur: dicens. Qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen uitæ. Et alibi. Dabo uobis os, & sapientiā: cui non poterunt resistere, & contradicere omnes aduersarij uestri. Spiritus sanctus operatur in uirtuosis mirabilem misericordiam, & in fluxum, ac bonitatis diffusionem. Docent siquidem sancti uerbo, uel opere uias domini: ut impij ad ipsum conuertantur: deriuant quocũq; sua uirtuosa opera in quoscunque alios, ut inde fortificentur, & roborentur. Hinc gloriatus est propheta se participem esse omnium timentium dominum, & custodientium mandata. Hunc causalem influxum in alios testatur se habuisse apostolus, cum dixit. Factus sum omnibus omnia, infirmis infirmus, insipiēs insipientibus &c ut omnes facerē saluos. Vel sicut cęlum habet in lumine claritatem, in motu singularitatem, in uirtute uigorositatem. Sic hæc tria operatur in sanctis deus, illuminat intellectum remouendo errorem, regulat affectum ordinando amorem, influit ad profectum ministrādo uigorem. ¶ Hunc autem prologum alij distinguunt in tres partes, per quarum primam orans confortatur, per secundam dilatatur, per tertiam eleuatur. Vnde uenerabilis Hugo. Septem inquit petitionibus præmisit prologum tribus uerbis contentum. In primo cor hominis confortat, in secundo dilatat, in tertio eleuat, & exaltat. Quis enim audiens se patrem Deum habere non animetur ad spem gloriæ. Pater inquit, ut simus imitatores Dei, sicut filij charissimi. Subdit noster, ut ad fraternæ charitatis amorem dilatemur. Dicit, qui es in cœlis, ut mente in summis radicata, quæ sunt utilia, q̃ramus. Item in cęlis spiritualibus, ut ad spiritualitatem, in qua habitat, festinare discamus: & cęlestia ab eo petamus, ut uult glo. Matt. 6. ¶ Innocen. aliter distinguit dicens. Beniuolentia uerò captatur a tribus personis, cognitoris, petitoris, & assessoris. Cognitor est Deus petitor est hō, assessor est angelus. Innuit persona cognitoris, cū dr̃ pr̃ petitoris, cū dr̃ nr̃, assessoris, cū additur, qui es in cælis i. in angelis sanctis, de quibus dicitur. Cęli enarrant gloriam Dei. ¶ Ex prædictis itaque potest (deuotè orare cupiens) talem formare meditationem ad deuotionis exercitium. ¶ O trinitas unus Deus. Pater omnium quidem creatione, hominum redemptione, fidelium adoptione, electorum prædestinatione. Qui spirituales filios generas per uinificam charitatiui amoris propaginem. Vtinam mihi misero sic tuæ amorosæ charitatis geminæ gratiam infundas, ut filius tanti patris esse merear. ¶ Noster, qui te nobis dare non cessas per largissimam tuæ bonitatis diffusionem. Vtinam per ardentissimi amoris adhæsionem

Phil. 3.

Prouer. 12.

Ioh. 8.

Luc. 21.

1. Cor. 9.

H

Eph. 5.

Matth. 6.

I

uere tuus esse merear, & paternam nobilitatem tuam dignis moribus imitari: amoreq; fraterno omnibus filijs tuis fratribus meis in omnibus bonis communicare ualeam. Tu ergo pater excelsus in creatione, suauis in amore, diues in hæreditate, liberalis paterna communione, ac filiorum gratuita hac sacramentali regeneratione. Superbiam proximi contemptricem, quæ indignos cœlesti patre reddit: a nobis misericorditer auerte. Ad gratiam adoptionis, & unionem fraternitatis seruandam nos conuerte, ut paternitatis tuæ gloria: & filiationis tuæ gratia: atq; unione fraterna semper gaudeamus. ¶ Qui es in cœlis materialibus admirabilis, tuæ potentiæ, & magnitudinis ostensione. Et in cœlo supremo empyreo speculum æternitatis: corona iocunditatis: thesaurus fęlicitatis. In cęlis quoq; spiritualibus in sanctis tuis, p speciale tuæ gratificæ illustrationis habitationem. Vtinam miserabilis anima mea tibi sit cœlum clarum, & nitidum: ac uarijs uirtutum syderibus adornatum, ut tuæ sanctæ habitationis dignus hospes inueniar. Fiatq; omne desiderium cordis mei ad cœlestia bona obtinenda, contemptis omnibus transeuntibus oblectamentis. Sicq; meditando clausa in his uerbis mysteria, ut cunq; supra exposita, ac flammigeros diuinæ charitatis, ac fraternæ dilectionis affectus magna cum fiducia assurgere potest, necnon & in odium sanctũ uitiorum, se tanta filialis adoptionis gratia indignum reddere conantium. Et tantum de prologo dominicæ orationis. Sequitur.

EXPOSITIO VEBORVM sanctificetur.

LECTIO LXVI.

A SAnctificetur nomen tuum. Post exordium sequitur tractatus, in quo petitiones ad Deum fundendæ continentur. Prius tamen quam ad huius textus diuisionẽ procedatur: præmittenda sunt aliqua de ordine petitionũ, & sufficientia. Quia ergo oratio hæc perfectissima est: non solum petenda compræhendit: sed etiam ordinem petẽdorũ instruit. Vñ & desiderãda manifestat. Ex quo ordine desiderãda sunt, instituit. Cum.n.oratio desideriorũ nostrorum est interpres: ordini desideriorum respondere debet ordo petitionum. Est autem ordo desiderij, & intentionis oppositus ordini executionis: nam in desiderio primo cadit finis. Deinde quæ sunt ordinata ad finem, & inter illa priora sunt intentione, quæ propinquiora sunt fini. Oppositum est in executione: ibi media ordinata ad finem præcedunt, finis assecutionem: & ea media sunt priora, quæ a fine sunt remotiora. Et secundum hæc multiplex ordo accipi potest in petendis. De quo pulchre loquitur glo. Matth.6. assignans rationem ordinis septem petitionum dominicæ orationis: ita dicens. Cum uita nostra temporaliter agitur, speranturq; æterna priora sunt dignitate æterna: his tamen.s.temporalibus prius acceptis. In his autem septem petitionibus omnia bona præsentis uitæ, uel futuræ continentur, in quibus est ordo mirabilis. Vt enim in Esa. legitur, sicut septem dona sancti spiritus a summis incipiunt, & usq; ad initium sapientiæ.s.timorem domini decurrunt: ita ordo precum a summis usq; ad finem, ut a malis mundi liberemur, extenditur.

Matth.6.

De ordine petitionum.

Si autem in utrisq; donis,& petitionibus a fine incipimus, ad perfectionem fit ordo ascensionis. Si a summis, quia hoc de supernis accepimus, fit ordo descensionis. Sed quia per hęc, scilicet dona nos ab imis ad summa consurgimus, septem beatitudines, quæ per eadem dona quærũtur, de imis gradatim ad summam perueniunt. In præcibus ergo est, ut impetremus dona, in donis, ut operemur mandata, de operatione beatitudines sequuntur. Hæc glo. ¶ Duplex ergo ordo innuitur. Vnus ascensionis, qui in enumeratione beatitudinum seruatur Matth. 5. Alius descensionis, qui in enumeratione donorum tenetur. Esa. 11. Vbi dona hoc ordine recitantur. Sapientia, intellectus, consilium, fortitudo, scientia, pietas, timor domini. Et huic conformatur ordo petitionũ. Quod autem alius ordo in beatitudinibus: alius in petitionibus obseruatur, hæc est ratio secundum Alexan. parte 4. quæstio. 35. Nam beatitudo est actus perfectus, ut hic loquimur de beatitudine. Actus autem est in executione, ideo beatitudinibus cõgruit ordo executionis, qui est ascensionis a medijs ad finem. Petitio uerò est desiderij, seu intentionis expressio, cui conuenit ordo intentionis: quia quod primò desideratur, primò intenditur. Et hic est ordo descensionis a fine ad media. Primò enim desideratur finis, ac deinde media propter finem. Et quia petitionibus impetrantur dona, quibus operari conualescimus, ideo idem est ordo donorum, & petitionum. Ex quo satis patet, cur petitiones dominicæ orationis non incipiunt a remotione malorum, ut prius declinentur mala, deinde fiãt bona, secundum illud Boetij 3. de conso. Qui uult ingenium serere agrum, prius liberet arua fruticibus. Et illud Prouerb. uigesimoquarto. Diligenter exerce agrum tuum, & postea ædifices domum tuam. Quia alius esse debet ordo petitionum, alius ordo operationum, & actuum, de quibus loquuntur auto. allegatæ. Ordo itaque petitionum ordinem sequitur desideriorum. In ordinato autem desiderio, ut dictum est, primo cadit finis, deinde ordinata ad finem. Finis noster Deus est, in quem noster affectus dupliciter tendit. Vno modo propter seipsum prout est summum bonum in se, quod facimus, dum per actum charitatis Deum in seipso diligimus, eiusq; gloriam, & perfectionem super omnia uolumus. Alio modo tẽdit in eum desiderium nostrum, ut est summũ bonũ nostrum, dũ uidelicet ipso frui cupimus per actũ spei. Primum pertinet ad affectionẽ iusti. Secundũ ad affectionẽ commodi. Illo .n. mõ diligimus dñm: ut commodum nrm: & ita nos diligimus in Deo. Vtraq; dilectio bona sed perfectior est prima, quia utraque actus est uirtutis theologicæ, sed prima uirtutis excellẽtissimæ .s. charitatis, secunda spei. ¶ Ad primum igitur pertinet petitio prima. Sanctificetur nomen tuum, per quam petimus gloriam Dei. Ad secundũ ptinet secunda petitio. Adueniat regnum tuum, per quam petimus ad gloriã peruenire, q̃ consistit in eius clara uisione, & beata fruitione. Et sic istæ duæ petitiones ordinantur ad finem .s. ad beatitudinem. Prima ad beatitudinem obiectiuam, secunda ad formalẽ. Obiectiua est Deus, formalis est fruitio Dei. ¶ Ad finem autem hunc ordinat nos aliquid dupliciter. Vno modo per se, alio modo per accidens. Per se dirigit bonum, quod est utile ad finẽ. Et hoc est duplex, nam aliquod ordinat nos ad finem directè, & principaliter .s. meritum, quo beatitudinem mereamur Deo obediendo: & quantum ad hoc petitur. Fiat uolun. tua sicut in cęl. & in ter. Alio modo instrumentaliter, & quasi coadiuuando nos ad merendum, ad hoc pertinet, quod dicimus. Panem nrm quoti. da no. ho. Siue intelligatur de pane uerbi Dei, siue de pane sacrali, siue de pane corporali. Per accidens ordinamur ad beatitudinem per remotionem prohibentis. Sunt autem tria, quæ nos prohibent a beatitudinis cõsecutione. Primum est peccatum, quod

directè

directè prohibet a regno Dei:& quantum ad hoc dicitur. Et di.no.de no.ficut & nos di.debito.nostri.debita.i.peccata. Secundò prohibet, & impedit nos tentatio, quæ retrahit ab obedientia diuinæ uoluntatis, & inclinat, seu inducit ad peccatum:ideo petitur. Et ne nos indu.in tenta. Tertiò nos impedit pœnalitas præsens:ideo subditur. Sed libera nos a ma. Hunc ordinem tradit S. Tho.2.2.q.83.arti.9 quem imitatur dominus Petrus de Aliaco. ¶ Potest etiam planius accipi, & sufficiẽtia, & ordo petitionum sic: Quia septem istæ petitiones omne appetibile, & rectè desiderabile comprehendunt. Omne autem appetibile aut est collatio boni:aut remotio mali. Bonum, cuius collatio petitur, est triplex:bonum cœleste, bonum spũale, & bonum temporale. Primum est gloria:secundum gratia:tertium natura. Bonum cœleste duplex est.s.obiectiuale, & formale, ut dictum est. Malum, quod petitur auferri, similiter est triplex, s. præteritum, præsens, & futurum:ideo petitur, ut præteritum remittatur, præsens tollatur, futurum caueatur. Quatuor ergo prædictis bonis conferendis correspondet quatuor primæ petitionis. Tribus malis remouendis correspondet ultimæ tres petitiones. ¶ Vel sic possunt adhuc planius distingui, & ordinari petitiones ipsæ. Oramus enim hac oratione Deum tanquam filij patrem cœlestem, hinc dicimus, pater noster, qui es in cœlis, ideo ordinatè petens tanquam bonus filius, primò petit ea, quæ respiciunt honorem patris, ad quod pertinet:sanctificetur nomen tuum. Secundò ea, quæ pertinent ad seipsum, & proximum:hæc autem sunt collatio boni, & remotio mali. Sunt autem triplicia bona, ut tradit Aug. lib. 1. retra. Magna, media, minima:Magna bona, sunt bona beatitudinis, & gloriæ. Bona media:sunt bona spiritualia ad beatitudinis consecutionem necessaria, ut gratia, & uirtutes, & meritoriæ operationes. Minima bona sunt, qui conferũt quidem ad beatitudinem, non sunt tamen necessaria, quia sine eis beatitudo consequi potest, ut bona corporis, sanitas, robur &c. Et quædam bona animæ minus necessaria, ut ingenij perspicacitas, scientia secularis. Prima bona, scilicet beatitudinem ipsam petimus, cum dicimus. Adueniat regnum tuum. Nam per regnum intelligitur beatitudinis gloria in regno cœlorum sine fine possidenda. Bona media petimus, cum addimus. Fiat uoluntas tua &c. Voluntas Dei est sanctificatio nostra. Sanctificamur autem per gratiam, uirtutes, & opera meritoria in mandatorum dei obseruantia, quibus reddimur digni uita æterna. Infima seu minima bona petimus, cum consequenter oramus. Panem no.quoti.&c. Nam panis nomine intelliguntur omnia corpori necessaria, per quæ corpus spũi subseruire potest, siue concernant corporis sanitatem, siue uictum, & amictum. Mala etiam remouenda triplicia sunt prioribus bonis opposita. Maximum malum est peccatum separans nos a summo bono, & per hoc ab æterna gloria, quæ separatio est extrema, & ultima miseria damnatorum:quod auferri petimus, cum dicimus. Dimitte nobis debita &c. Media mala sunt peccatorum occasiones: quæ inducũt ad peccatum, qualia sunt tentationes diaboli, carnis, & mũdi:quæ auferri petimus, cum subiungimus. Et ne nos inducas in tentationem. Minima mala sunt dãna corporis, & rerum exteriorum utilium, atq; famæ:ut infirmitas corporalis, despectio personæ, paupertas, & cetera quæcunq; incommoda temporalia rerum, famæ, & amicorum. Hæc enim nonnunquam impedimenta sunt homini in profectu animæ spirituali: quæ petuntur remoueri:cum in fine annectitur. Sed libera nos a malo. Quæ specialiter refertur ad mala corporalia præsentia, licet extendi posset ad omnia mala. Sic ergo ordinatissimè primò petitur, quod charitas Dei exigit: deinde quod charitas sui, & proximi. Et primò collatio maioris boni:deinde minoris:tertiò infimi: ac deinde

S. Thom.

D

Sufficientia petitionum septem.

1.Thess.4.

remotio malorum, primo maximorum, secundo mediorum, ultimo minorum. Et hæc sufficientia, & diuisio respicit planissimum sensum literalem: quia simplicibus, ac popularibus comprehendi potest, & debet. ¶ Beatus uero Aug. in lib. de uerbis domini profundius dominicæ orationis continentiam discutiens, septenatium numerum petitionum septem donis, & beatitudinibus connectit dicens. Si timor Dei est, quo beati sunt pauperes spiritu: quoniam ipsorum est regnum cælorum &c. petamus, ut in nobis sanctificetur nomen domini: timore casto permanente in secu. seculo. Si pietas est, qua beati sunt mites, quoniam ipsi possid. terram, petamus, ut ueniatur regnum uel in nos, ut mitescamus, nec ei resistamus. Vel de cœlo in terras in claritate aduentus, ubi lætabimur, sicut dicitur. Venite benedicti patris mei. Si scientia est, qua beati sunt, qui lugent; quoniam ipsi consolabuntur, petamus, ut fiat uoluntas, ut consentiat caro spũi, quia non est luctus, nisi quia ista contra se confligunt, ut cogamur dicere. Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius. Si fortitudo est, qua beati sunt, qui esuriunt, & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur: oremus, ut detur panis quotidianus, quo fulciri ad illam satietatem perueniamus. Si consilium est, quo beati sunt misericordes, quoniam misericordiam consequentur: dimittamus, & nobis dimitti oremus. Si intellectus est, quo beati sunt mundo corde, quoniam ipsi Deum uidebunt: oremus non induci in tentationem per aspera, uel blanda, ne non sit simplex cor: dum non simpliciter bonum petat in oibus, quę agit. Si sapientia est, qua beati sunt pacifici: quoniam filij Dei uocabuntur: oremus liberari a malo. Liberatio enim facit liberos. i. filios, ut dicamus spũ adoptionis, abba pater. Sic his petitionibus petimus dona: per quæ peruenire possimus ad beatitudinum perfecta opera: & per opera perfecta ad præmia sempiterna. ¶ Aliter distinguit idem Aug. has petitiones in Enchi. Sed rescindo propter nimiam prolixitatem. ¶ Sed hic quis dubitare posset, cur Lucas orationem dominicam conscribens tantum quinque posuit petitiones. Aut enim ipse diminute tradidit, aut Matthæus superfluus fuit ponens septem: dum quinq; sufficiunt. Ait. n. Luc. 11. Pater sanctificetur nomen tuum, adueniat regnum tuum: panem nostrum quotidianum da nobis hodie: & dimitte nobis peccata nostra, siquidem & nos dimittimus debitoribus nostris, & ne nos inducas in tentationem. Dimittit igitur. Fiat uoluntas tua, & libera nos a malo. Ad hoc respondet B. Aug. in Enchi. c. 115. Euāgelista Lucas in oratione dominica ait: petitiones quinq: non septem, complexus est. Nec ab isto utiq; discrepauit (alias discrepauit) sed quemadmodū illa septem sint intelligenda, ipsa sua breuitate commouit. Nomen quippe Dei sanctificatur in spũ, Dei autem regnum in carnis resurrectione uenturū. Ostendens ergo Lucas tertiam petitionem duarum superiorum esse quodammodo repetitionem: magis eam dimittendo fecit intelligi. Quia. i. ad hoc principaliter Dei uoluntas tendit, ut eius sanctitatem cognoscamus, & cum ipso regnemus. Subdit Aug. Deinde tres alias adiungit, de pane quotidiano, de remissione peccatorum, de tentatione. At uerò quod ille ultimo posuit, sed libera nos a malo. iste non posuit, ut intelligeremus ad illud superius, quod de tentatione dictum est pertinere, ut sciat unusquisq; in eo se liberari a malo, cum non infertur in tentationem. Ideo nec Lucas diminute: nec Matthæus superflue petitiones posuit, sed quod unus intellexit, aliis expressius posuisse utile reputauit. Ecclesia autem utitur eo, quod expressius est, quod Matthæus exemplauit. ¶ His præmissis ad diuisionem huius partis procedamus: cum dicitur in oratione dominica. ¶ Sanctificetur nomen tuum. ¶ Hæc est secunda pars principalis orationis dominicæ, in qua

captata

captata in exordio Dei beniuolentia: in ista exprimitur forma petitionis, & modus. Et quia omne, quod a Deo petimus, aut est de acquirendis bonis: aut de remouendis malis, ideo hæc pars diuiditur in duas partes principales. In prima petitur bonorum collatio. In secunda petitur malorum exclusio, ibi. Dimitte nobis. Prima pars in duas diuiditur. In prima petitur id, quod pertinet ad Dei honorem, & reuerentiam. In secunda, quod pertinet ad nostram salutem, & indigentiam, ibi. Adueniat regnum tuũ. ¶ Quantum ad partem primam, hæc dupliciter clausula exponitur: licet non multum differant. Vno modo ut sanctificatio referatur ad Deum, seu ad diuini nominis sanctificationem, eo modo, quo sanctificari potest in se. Secundo modo, ut referatur ad nostram sanctificationem, qua nomen Dei in nobis intelligitur sanctificari. Quo ad primum dicitur. Sanctificetur nomen tuum. Quia Deus est summum bonum optimum ineuntibus, de cuius bonitate cetera omnia suam bonitatem participant: idcirco recto ordine ipsius honor, & gloria cæteris quibuscunq; est præponenda. Cum ergo in oratione dominica multa petituri sumus, quæ ad nostram salutem, & profectum pertinent: dignum est, ut primò circa ipsius reuerentiam insistamus: cetera omnia laudi Dei, & glorificationi postponamus. unde Chrysost. Dignum est, ut oratione Deum deprecans, nihil petat ante gloriam patris. Hunc ordinem summus magister Christus saluator noster docuit nos obseruare: cum in prima petitione dicere nos iussit ante alia illud glorificationis uerbum. Sanctificetur nomen tuum. ¶ Vbi est aduertendum, ꝙ dupliciter aliquid contingit sanctificari. Vno modo per sanctitatis adeptionem, quia. s. ipsam sanctitatem recipit. Alio modo per sanctitatis ostensionem, siue declarationem: quia. s. ipsum sanctum esse prædicatur, siue declaratur, siue quia sanctitas eius creditur, laudatur, & amatur. Primò sanctificantur creaturæ rationales in uia, & in patria. In uia per susceptionem gratiæ, siue in sacramentorũ susceptione baptismi, aut pœnitentiæ: qua peccatum originale, uel actuale dimittitur: uel etiam sine sacramento per contritionem: aut ex speciali priuilegio: sicut quidam in utero leguntur sanctificati, ut Hieremias, Iohannes Baptista, uirgo gloriosa. Vnde sanctificari in uia, nihil aliud est, quam gratificari per gratiæ susceptionẽ, uel eius augmentationẽ, iuxta illud Apo. ul. Sanctus sanctificetur adhuc. Est enim gratia sanctitas uiæ. In patria uerò sanctificatur rationalis creatura per susceptionem gloriæ in clara Dei uisione, fruitione, & firma tentione, quæ est securitas de gloria non perdenda. Illo modo Deus sanctificari non potest: quia nec gratiam recipere potest: nec gloriam, nec quodcunq; accidens, quia simpliciter immutabilis: ut supra dictum est in uerbo, qui es. Hoc ergo intellectu non oramus, ut nomen eius sanctificetur. ¶ Alio modo contingit aliquid sanctificari per sanctitatis ostensionem seu declarationem: quia ipsum sanctum esse prædicatur, & declaratur: siue quia sanctitas eius creditur, laudatur, diligitur, reueretur, honorat. Illo modo Deus sanctificari potest a creatura, quia eius sanctitas credi pòt, laudari, extolli, prædicari &c. Et hoc petimus secundum unam expositionem. Sanctificetur nomen tuum. i. nota sit tua sanctitas toti mundo: ut totus mundus noscat te solum uerum Deum esse. Te totus laudet, ut decet tuam sanctitatem. Iussit nanq; Christus orare pro emendatione totius mundi, q ante aduentum Christi non recte de Dei sanctitate æstimabat. unde dicit Cirillus. Penes eos ad quos nondum peruenit fides, nomen Dei contẽnebatur, sed ubi iubar ueritatis super eos illuxit: ipsum fatentur sanctum: sicut & est sanctus sanctorum. Sic ergo secũdum hanc expositionem petimus Deum mundo ita innotescere, ut non existimet aliquid aliud Deo esse sanctius, sed

Crysost.

H

Sanctificatur aliquid dupliciter.

Cirill.

Deum,

Deum, ut sanctissimum colat, & adoret. De hoc glo. Matth. sexto. Sanctificetur, id est ita ut est sanctum habeatur hominibus: & ita innotescat illis Deus, ut non reputent aliqui Deo sanctius. Huic expositioni concordare uidetur Beatus Hierony. super Esa. tractans hanc particulam. Sanctificetur nomen tuum, ita inquiens. Iubemur a Deo petere, ut det uocem uirtutis euangelizantibus: ut per eorum prædicationem, & doctrinam apud omnes gentes sanctitas Dei innotescat: & unus uerus, & æternus Deus eis manifestetur: ut sic toto orbe conuerso, fiat vnus pastor, & unum ouile. Et hæc expositio similis est ei, quam dat B. August. super illud Iohan. 17. Pater clarifica filium tuũ, ut filius tuus clarificet te. Merito ait, quæri potest, quomodo patrem clarificauerit filius: cum sempiterna claritas patris nec diminuta fuscata in forma hũana, nec augeri potuerit in sua perfectione diuina. Respondet. In seipsa claritas patris nec augeri, nec minui põt: apud homines aũt procul dubio minor erat, quando in iudæa tantũmodo notus erat. Nondum a solis ortu usq; ad occasum laudabant nomen dñi. Hoc aũt quia per euangelium Christi factum est: ut per filiũ pater innotesceret gentibus, profecto patrem clarificauit & filius. ¶ Sed hic dubium oritur, quænam est ista sanctitas Dei, quam secundũ hanc expositionem petimus, ut mundo innotescat. De dei sanctitate late dictum est lect. 19. in expositione hymni angelici. Sanctus, sanctus, sanctus dominus Deus Sabaoth. Ideo hic breuiter respondetur secundum Diony. in de diui. no. c. 12. Sanctitas quidem est inquit, ut secundum nos loquamur omni scelere libera, perfectaq;, & penitus incoinquinata mundicia. Super quo dicit commentator Linconiens. Sanctitas Dei, ut secũdũ nos est dicere. i. ut possibile est dici secundũ nostrã intelligentiam: est puritas libera ab oĩ inuidia, cũ infrangibili, & inflexibili firmitate rectitudine, & ordine bonitatis consistens. Per hoc, qđ dr̃ puritas libera ab oĩ immundicia; excludit peccatũ, per hoc qđ additur cũ infrangibili, & inflexibili firmitate, secluditur potentia, siue possibilitas ad peccandũ. Ex quo patet qđ solus Deus illo modo est sanctus: sicut solus est bonus, & solus altissimus. Omnes enim creaturæ rationales, & intellectuales, quæcunq; fuerint suis uiribus derelictæ, possunt ab interiori libera uoluntate ad peccandũ declinare: & ab exteriori impulsu ad malum flecti. unde dicitur Iob 4. Ecce qui seruiũt ei, non sunt stabiles: & in angelis suis reperit prauitatem: quantò magis, qui inhabitant domos luteas, qui terrenum habent fundamentum, consumentur uelut a tinea? Et hoc est, quod dicit Hierony. in tractatu de filio prodigo. Solus Deus est, in quem non potest cadere peccatum. & hoc ex propria natura & perfectione. Nam & si beati in patria peccare non possunt: hoc tamen non est ex ipsorum natura, sed gratiosa Dei uoluntate. unde Aug. contra maximũ. Cuicũq; rõnali creaturæ præstatur, ut peccare non possit, non est hoc naturæ propriæ, sed dei gratiæ. Solus autem Deus est, qui a rectitudine obliquari non potest: quia solus ipse perfectiones omnium supergreditur, solus igitur sanctus. unde Orige. super Leuitic. super illo uerbo. Sancti estote, quia ego sanctus sum. Quid est inquit, quia ego sanctus sum, nisi quia ego segregatus sum, & longe separatus ab omnibus, quæ coluntur, siue in cœlo, siue in terra, immense, & improportionabiliter omnia transcendens in omni perfectionis, & dignitatis conditione? Est igitur secundum hoc Dei sanctitas, infinita Dei perfectio, ipsius omnipotentia: inflexibilis firmitas a rectitudine, omnimoda puritas ab omni immũdicia, cui nec aliqua immundicia in quocunq; placere põt, ipsius infinita sapientia, æquissima iustitia: immensa liberalitas, & misericordia: & q̃cunq; alia ipsius perfectio. Alia dico secundum nomen, quia secundum rem ipsam, omnia,

Matth.

B. Hiero.

August.

Diony.

Iob 4.

August.

Orige.

quæ dicta sunt: non multæ perfectiones, sed una sunt perfectio ipsius, scilicet infinita, indiuidua, & simplicissima essentia, quoniam illa in infinitum distat a quolibet, quod in terra siue in cœlo perfectum, & dignum reperitur. Secundum hoc igitur petimus, ut nomen Dei sanctificetur: id est, ut uere ipse cognoscatur secundum summas illas perfectiones in ipso solo reperibiles & quicquid perfectionis est, & dignitatis, & excellentiæ, ac honoris ipsi attribuatur: ut in toto orbe ipse nominetur altissimus, potentissimus, iustissimus, sapientissimus, ac pater misericordissimus. Et sic recte cognitus, ut solus Deus ueneretur, magnificetur, & diligatur. Et hoc est, quod dicit B. August. ad probam. Cum dicimus, sanctificetur nomen tuum, nos ammonemur desiderare, ut nomen eius, quod semper sanctum est: etiam apud homines sanctum habeatur: hoc est: quod non contemnatur (quod non Deo, sed hominibus prodest) Nihil nanque sanctitatis Deo accrescit per nostram sanctificationem, qui ante secula sanctus fuit: & sanctus permanet immutabiliter in æternum. ¶ Petimus etiam secundo, ut sanctificetur nomen tuum, non in se, sed in nobis unde glo. Matth. 6. Hic spiritum sapientiæ oramus, ne a sanctificatione nominis in aliquo discrepemus, sed patris nomen in filijs uita, & moribus ostendatur. Et glo. alia. Nomen patris in nobis est, qui filij dicimur: quod petimus sanctificari, non ut ipse sanctior fiat, sed ut in nobis operetur augmentum suæ sanctificationis: tum sanctificatio filiorum nomini eius attribuitur: tunc autem in nobis sanctificatur: ut Chrysost. ait, quando scientes ipsum sanctum timemus: & sollicite uigilamus: ne forte in nobis ipsum uiolemus. Violemus inquam, non in sua natura: sed in nobis, ne ipsum contemnamus, & ei non obediamus per opera mala. Tunc igitur sanctificatur in nobis, cum secundum prædicta corde recte de ipso sentimus, & credimus quia scilicet mundi est creator, & gubernator: bonorum remunerator: & malorũ retributor. Tunc in nobis sanctificatur, cũ uoluntatẽ nostram suæ cõformamus rectissime, & inobliquabili uoluntati, suis parendo præceptis, & mandatis, tanquam summi domini, & supremi. Cumque exterioribus signis reuerentialibus, ut genuflexionibus, prostrationibus, pectoris tunsionibus, & similibus ipsum reueremur tanq̃ uni uersalem, & supremum dñm, protestantes ritibus exterioribus fidem, quam interius in corde tenemus, de ipsius summa sanctitate, & perfectione in ecclesijs, in oratorijs in nominis sui inuocatione, in suorum uerborum reuerenti pronunciatione: & similibus. Sicque in nobis sanctificatur: quia in hoc nos sancti efficimur: & a peccatis emundamur. Ita dicit Anselmus. Vt sanctificetur, quotidie deprecamur. Opus enim nobis est continua satisfactione, ut qui quotidie delinquimus, delicta nostra continua satisfactione purgemus. ¶ Sanctificatur autem Dei nomen in nobis tripliciter secundum Alexand. secundum triplicem statum sanctificandorum, incipientium, proficientium, & perfectorum. Sanctificatur in incipientibus per sanctitatis aduentum. In proficientibus per sanctitatis augmentum. In perfectis per sanctitatis complementum. Quo ad primum dicit Apostolus primo ad Thessal. quarto. Hæc est uoluntas Dei sanctificatio uestra. Quoad secundum Apoca. 22. Sanctus sanctificetur adhuc. Quoad tertium dicit beatus Ambro. Tunc nomen Dei perfecte sanctificamus, cum bonam uitam bonis operibus terminamus. & Ezec. 37. Percutiam cum eis fœdus pacis, pactum sempiternum erit illis: & dabo sanctificationem meam in medio eorum in perpetuum. Hæc tria notat beatus Cyprianus dicens. Cum sanctificari petimus, ut in nobis perueniat sanctificatio, oramus: ecce primum. Cum uero sanctus rogat, ut sit sanctus, id utique rogat ut sanctus permaneat: ecce secundum. Cum hoc utique petimus, ut in

August. (margin, beside "lus Deus ueneretur…")
K (margin, beside "æternum. ¶ Petimus…")
Matth. 6.
Chrysost.
Anselmus.
L (margin, beside "enim nobis est…")
Alexand.
Nomen Dei sãctificatur in nobis tripliciter.
1. ad Thes. 4.
Apoc. 22.
Ambro.
Ezech. 37.

eis perseuerentibus bonis quæ se accepisse nouerint: ecce tertium. Petitur in hac petitione obtinendum, ut in tempore quantum ad incipientes, & proficientes, quia in hoc tempore aduenit nobis sanctificatio: & augmentatur in nobis, sed in æternitate quantum ad complementum, & consummationem. unde glo. August. In æterna uita trium primarum petitionum impetrationes sunt, licet hic incipiant. Et est beati August. in Enchi. c. 114. ubi dicit. Apud Euangelistam Matthæum septem petitiones dominica oratio continere uidetur, quarum tribus æterna poscuntur. In reliquis quatuor temporalia, quæ tamen propter æterna consequenda sunt necessaria. Nam quod dicimus, sanctificetur nomen tuum, adueniat regnum tuum, fiat uoluntas tua sicut in cęlo, & in terra, quod non absurde quidam intellexerunt, in spû, & corpore omnino retinenda sunt sine fine. Et hic inchoata, quantumcunque proficimus, augentur in nobis. Perfecta uerò quod in alia uita sperandum est, semper possidebuntur. Quod uerò dicimus, panem nostrũ quotidianum da nobis hodie, & dimitte nobis de. no. sicut & nos di. de. nostris. Et ne nos ind. in tenta. sed libe. nos a malo. Quis non uideat ad præsentis uitæ indigentiam pertinere? In illa itaq; uita æterna, ubi nos semper speramus futuros, & nominis Dei sanctificatio, & regnum eius, & uoluntas eius, in nostro spiritu, & corpore perfecte, atq; immortaliter permanebunt. Panis uerò quotidianus ideo dictus est, quia hic est necessarius, quantus animæ carniq; tribuendus est: siue spiritualiter, siue carnaliter, siue utroq; intelligatur modo. Hic est etiam, quam poscimus remissio, ubi est omnis commissio peccatorum, hic tentationes, quæ nos ad peccatum uel alliciunt, uel impellunt: hic deniq; malum, unde cupimus liberari, illic autem nihil est horum. Hæc Aug. ¶ Ex quo etiam posset accipi alia sufficientia, & diuisio petitionum. Sed quæ superius positæ sunt sufficiãt. Hoc autem petentes conemur etiam pro posse ad habendum sanctitatem, ut sic in nobis nomen domini sanctificetur. ¶ Sed hic forte quæris, quæ est hæc sanctitas, quæ in nobis esse debet, ut in nobis Dei nomen sanctificetur. Licet sanctitatis nomen, supra lect. 19. expositum est, tamen non piget aliqua hic addere, seu repetere. Vnde secundum Orige. Sanctus vno modo tantum dicitur, quasi sancter. i. sine terra, & sic sanctus homo appellatur, si quis se deuouerit Deo. Si quis nullis terrenis, ac secularibus negocijs se implicauerit, ut ei placeat, cui se probauit. Si quis segregatus est, & separatus suis actibus a reliquis hominibus carnaliter uiuentibus, ac mundanis oblitis negocijs, nõ quærens ea, quę super terram, sed ea, quæ in cœlis sunt. Et ad talem loquens Orige. Separa te, inquit a terrenis actibus, separa te a concupiscentijs mundi, & cum separaueris te ab his omnibus, deuoue te Deo, ut non operetur per te peccatum, nec iugum tibi imponat malicia, & solius templi usibus, & Dei ministerio uaca. Et sic segregatus in Dei lege meditare die, ac nocte, & eris sanctus. Hæc Orige. Ad hanc ergo sanctitatẽ habendam conari debemus, quia quanto illo modo sanctiores sumus, tantò magis Deum dignificare exposcimus, quantò. n. liberiores sumus a terrenis, tantò liberius eleuare possumus animum ad diuina, & cælestia meditanda, & quantò terrenis magis implicamur, tantò minus Deum sanctificamus, quia tantò minus diuina cogitamus, propter quod dominus dixit. Nemo põt duobus dñis seruire. Alio modo sanctus dr sine terra id est, inquoinquinatus. i. mũdus, & ita mens hũana sancta est, quæ diuinis, & sublimioribus cogitatione inhæret, Deo. s. & cælestibus. Siquidem res quęlibet ex cõmixtione uilioris sordescit, & impura dr. Sic aurũ ex cõmixtione argẽti: argẽtũ ex cõmixtione plũbi dr impurũ. Pariformiter mens humana, dũ inferioribus, & terrenis ĩmergit̃ rebus, inquinat̃, & sancta non est, &

August.

M

Orig.

talis Deo inhærere non potest. Necesse igitur est, ut ab inferioribus abstrahatur, ut superioribus, & diuinis iungi possit. Non.n. potest mens sine mundicia, & sanctitate Deo, qui sanctus sanctorum est: perfecte iungi: secundum il-
Heb. penul. lud Heb. penul. Pacem sequimini cum omnibus, & sanctimoniam, sine qua
Leui. 20. nemo uidebit Deum. Et illud Leui. 20. Sanctificamini, & estote sancti, quia & ego sanctus sum dominus Deus uester. Huic etymologiæ nominis consonat etiam illa, qua dicitur: sanctus. i. in sanguine tinctus, sic sanctus est, q Xpi
Eph. 1. sanguine mundatus est, secũdũ illud ad Eph. 1. Habemus redemptionem per sanguinem eius, remissionẽq; peccatorũ. Dicit quoq; sanctus a sancio sancis, qđ est firmare, quasi firmus in fide, & mandatorũ Dei, ac consiliorũ obseruan
N tia. ¶ Dicentes itaq; Sanctificet nomen tuum. petimus, ut pr̃ nr̃, qui est in cœlis, nobis det ut expediti terrenis actibus: mundi ab infimis cogitationibus, sanguine Christi filij sui domini, & redẽptoris nostri loti, tincti, & ornati, firmi in fide, & mandatorũ suorũ obseruantia, in tota uita nr̃a, & singulis aiæ nr̃æ portionibus sibi inhæreamus, ipsum bñdicamus, & glorificemus, secundum illud psal. Benedic aĩa meã dño, & oĩa, quæ intra me sunt, noĩ sancto eius: ut intus in corde in eum credamus, ac bñficia sua, & pfectiones iugit intelligamus, ac meditemur: atq; firma teneamus memoria: affectu pfecta dilectione cõstringamus, ore pdicemus, opere demõstremus, ac si suæ sanctitatis testimoniũ phibeamus, cognoscatq; mũdus factũ esse Deũ, q tã sanctos hẽt famulos.
O ¶ Sed quis qreret. Cũ multa sint noĩa Dei, qđ nomẽ sanctificandum est? Ad hoc rñdetur, q cũ nomen a notamine dr̃: quicquid notificat nobis Deum, Quod nomẽ Dei sãctificẽ dũ cũ multa ponitur nomina Dei.
Hugo. eiusq; perfectiones, nomen Dei est. unde Hugo. Nomẽ Dei nõ est sonus transitoriæ uocis, sed noticia spũalis. Oportet aũt tria de Deo nosse. Primũ, quia
Heb. 11. est. Heb. 11. Credere oportet accedentẽ ad Deũ: quia est. Item oportet sci-
August. re: quid non est. unde Aug. Si non compræhenderis, quid sit Deus: multum compræhendis, si scis, quid non sit Deus. Hugo. Si nemo possit explicare digne de Deo, quid sit, grandis tamen est effectus scire, quid non sit de quo
1. Ioh. 3. 1. Ioh. 3. Videbimus eum sicuti est. Prima noticia est noticia fidei, secũda est doni intellectus: tertia est gloriæ. Prima liberat nos ab insipientia brutali. de qua in Psalmus. Dixit insipiens in corde suo non est Deus. Secunda
Sap. 15. ab idolatria stulta. Stultus enim est, qui confidit in sculptili: quia scri-
Ioh. 17. ptum est, pars eius cinis est: & insipiens adorauit illud. Tertia liberat nos a morte secunda: quia est uita æterna. Hæc est uita æterna, ut cognoscant te solum uerum Deum, & quem misisti Iesum Christum. Hęc noticia est
Alex. nominis sanctificatio, quæ hic petitur, ut dicit Alexand. Quia ergo quicquid notificat nobis Deum, nomen eius est, omnia eius nomina sanctificamus generaliter: quando Deum solum uniuersaliter perfectum credimus: & ut talem super omnia diligimus, & colimus. Vnde nomen Deus sanctificamus, dum Deum summam naturam (qua melior cogitari non potest) corde, ore, & opere profitemur. Nomen creator sanctificamus, dũ Deũ omnium rerũ originem, & principiũ, a quo oĩa dependent, qui omnibus esse dedit, & uiuere, credimus, atq; ut talem adoramus. Nomẽ redemptoris sanctificamus: si nos eius esse non nostri iuris cognoscentes, gratias agere, ipsum glorificare:
1. Cor. 6. eique seruire non cessamus, secundum illud Apostoli. 1. Corin. 6. Non estis
Act. 4. uestri. Empti enim estis precio magno: glorificate, & portate Deum in corpore uestro. Nomen Iesus sanctificamus, si in nullo alio saluari speramus, scientes, q non est aliud nomen sub cœlo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri. Nomen Christus sanctificamus, a quo dicimur cristiani, si illum in uita nostra fideliter imitari, suis præceptis, & doctrinis actus nostros regulare, & in ipso sicut nomine, ita & uitæ conformitate ma

nere satagimus, secundum illud. 1. Ioh. 2. Qui dicit se in Christo manere: debet sicut ille ambulauit, & ipse ambulare. alioquin qui dicit se nosse eum: & mandata eius non custodit: mendax est, & ueritas in eo non est. Sic suo modo de alijs Dei nominibus intelligatur. ¶ Specialiter tamen nomen illud, quo se in hac oratione nominari docuit (quod est nomen patris) sanctificandum nobis est secundum glosas supra allegatas: & glo. interli. Nomen, quo filij Dei dicimur, hoc est nomen patris, suum nomen nobis communicans. De hoc Albert. in de officio mis. Nomen, quod hic sanctificari petimus: hoc nomen est, quod in nobis generat tantus pater: nã pater homo generat hominem, & genito dat, & homo uocetur, & sit. Ita pater Deus generat Deum: & ipsa generatione dat nato ut sit Deus. Generat autem nos per gratiam dando nobis suam deitatem: Huius generationis semen est uerbum in intellectu, & charitas in affectu, quo participes fiunt & conformes imaginis filij sui naturalis. unde ad Roma. 8. Quos præsciuit & prædestinauit conformes fieri imaginis filij sui, hos & uocauit, & quis uocauit, hos & iustificauit. & Ioh. 10. Nonne scriptum est in lege uestra. Ego dixi dij estis. Si illos dixit deos, ad quos sermo Dei factus est: & nõ potest solui scriptura: quasi di. quia non potest solui scriptura, quos uerbi sui semine pater generauit, & per gratiam adoptauit, uere filij Dei sunt, per conformitatem similitudinis filij sui naturalis, ut sit ipse primo genitus in multis fratribus. Quod magnifice nobis commendauit dilectus Christi discipulus Iohannes. Videte inquit, qualem charitatem nobis dedit pater, ut filij Dei nominemur, & simus. Præmisit autem. Quoniam iustus est: scitote, quoniam & omnis, qui facit iustitiam, ex ipso natus est. Hoc ergo nomen, quo dij, Dei patris filij nominamur, propter cuius participationem nobis datam pater noster est: hoc inquam, nomen petimus sanctificari in nobis, ut sit in nobis firmum, sit sanguine filij sui ab omni macula purgatum, sit sine terra, sit mundum, & nullius secularis uanitatis contagione pollutum, ne cum indignis tanto nomine audire contingat illud Malach. 1. Magnum est nomen meum in gentibus: & uos polluistis illud. Et illud Esaiæ 52. Iugiter tota die nomen meũ blasphematur. ¶ Siquidem polluunt nomen quicunq; in uanum illud nos sumunt. Qui in locutionibus suis cum leuitate quadam ex paruipensione nominis Dei iurando, & quandoque Deum in testem falsitatis assumendo. Nec non qui ad auditum nominis tremendæ maiestatis Dei, nullum honorem exhibent, nullam reuerentiam. Nec sub estronis signum aliquod corporis gestu ostendunt. Et si ore dicant sanctificetur nomen tuum, opere contrarium facere conuincuntur. Quis locuturus principi cerimonias principi debitas seruando, honorem, ac reuerentiam non exhibet? Quique in eius præsentia nomen ipsius leuiter absque ceruicis, aut corporis inclinatione profert, & repetit? Studiosi huius mundanæ urbanitatis (uerius curiositatis) reperiuntur plurimi: qui pollutis mente, & labijs, ludicre, & iocaliter Deum nominant: & audito eius in diuinis officijs nomine, neque assurgere: nec siliem capitis inclinatione uenerantur, & sanctificant. Coram Baal genuflectunt. Deo uerò uiuo, & uni honorem nullum impendunt, erecti uelut statua salis immobilis, & rigidi Deo loquuntur: & ab alijs ecclesiæ ministris nomen gloriosum audiunt. Tetigit olim Oza arcã domini minus reuerenter calcitrantibus bobus, & percussus a domino interijt. Tangunt illi preciosum domini nomen, auribus audiendo, lingua proferendo irreuerenter: & Dei iudicium non metuunt. Sed & nomen Dei patris non sanctificant, qui potentiæ eius detrahunt, diuinis ordinationibus, ac regimini remurmurant, & quæ summa Dei prouidentia geruntur: casui, &

1. Ioh 2.
P
Alber.
Roma. 8.
Iohan. 10.
1. Ioh. 3.
Malach. 1.
Esa. 52.
Q
2. Reg. 6.

fato attribuunt. Nomen filij polluunt, qui redemptionis mysterio ingrati, ipsum paruipendunt, aut discredunt. Qui peruersis exemplis, & perditis moribus religionem christianam maculant Christi sanguine sanctificatam, & firmatam, præbẽtes se exteris, & infidelibus lapidem offensionis, & petram scandali, ne ad Christi legem confluant, timentibus magis ipsius professione eorumque consortio maculari, quam sanctificari. Nomen spiritussancti inhonorant, qui cum pelagianis errantibus gratiam spiritussancti necessariã non æstimant, ideoque de se præsumentes sibi, quod Dei est, attribuunt: suã, non Dei gloriam quærunt. Quiq; de Dei misericordia desperantes, aut nimium præsumentes, uitam suam non corrigunt, aut peccatorum ueniam posse consequi desperant: aut sola spiritussancti misericordia sine meritis saluare præsumunt. Illi seuerum hunc astruunt sine clementia, isti misericordẽ sine iustitia. Illi Cain fratricidam æmulantur dicentes. Maior est iniquitas mea, quam ut ueniam merear. Isti uane in facinorum perseuerantia prophetæ sibi uerbis blandiuntur, dicentes. Misericors Deus non continebit in ira sua misericordias suas. & illud. Misericordia eius super omnia opera eius.
R ¶ Horum omnium, & quorumcunq; diuinum nomen contemnentium blasphemias horrentes, ut nomen Dei omnibus præexpositis modis, in se sanctitatis suæ manifestatione: & in nobis imaginis suæ uirtuosa exornatione: in primis, ut filij charissimi patris gloriam diligentes oremus. Pater noster, qui es in cælis, sanctificetur nomen tuum, ut tali bonorum filiorum pietate, & affectu flagremus, ut iam non pro nostris utilitatibus, sed pro nostri patris gloria totum impendamus affectum, sitq; nostrum desiderium, nostrum gaudium, gloria nostri patris. Sit nomen tuum semper memoriæ nostræ impressum: sit mel in ore, cithara in aure, iubilus in corde. Sit nominis tui gloria in nostro intellectu per ueram cognitionem, in affectu per sanctam dilectionem, in memoria per firmam adhæsionẽ, in ore per publicam confessionem, & opere per fidelem imitationem. Sicque sanctificetur, per beniuolentiam in corde, per reuerentiam in ore, per perseuerantiam in opere. Tu esto nostrum gaudium, qui es futurum præmium. Sit in te nostra gloria per cuncta pie secula. Sanctificetur etiam nomen tuum, ut sanctificatio tua nostra sit perfectio. Tales nos, pater oramus, facito, ut spiritu sapientiæ, & timoris, & amoris tui, carnalis concupiscentiæ flammas extinguere ualeamus, quatenus per continentiæ gratiam pacem interius, exteriusq; tenentes, filij tui uocari, & esse mereamur. Sitque paternum nomen tuum in nobis tanta ueneratione sanctificatum: ut nulla terreni pulueris conuersatione polluatur. Sit nomen filij æternæ tuæ sapientiæ in nobis purgatum, & clarum: ut nulla erroris nebula offuscetur. Sitque semper sanguine Iesu tinctum: ut salutem eiusdem sanguinis precio acquisitam desiderantes iugiter consequamur. Sit nomen sancti spiritus firmum, ut in bonis gratiæ perseuerantes, & operibus sanctis, sic luceant opera nostra coram hominibus, ut glorificent te patrem nostrum, qui es in celis super omnia benedictus. Amen.

EXPOSITIO VERBORVM Adueniat.

LECTIO LXVII.

ADueniat regnum tuum. ¶ Hæc eſt ſecunda particula ſe- A
cundæ partis principalis petitionum dominicæ oratio-
nis, in qua poſtquam in petitione prima petitum eſt id,
quod pertinet ad Dei honorem, & reuerentiam: in par-
te illa petitur illud, quod pertinet ad noſtram ſalutem,
& indigentiam. Et diuiditur hæc in tres, ſecundum q
triplicia bona petimus in ſequentibus tribus petitioni-
bus. In prima petimus bonum cœleſte, & gloriæ, quo in
patria beatificamur. In ſecunda bonum ſpirituale, & gloriæ, qui in uia ad
beatitudinem promerendam prouocamur, ibi. Fiat uoluntas tua, quæ eſt ut
ſaluemur, quod non fit niſi per gratiam. In tertia bonum temporale, ac for-
tunæ, quo in uita naturali ſuſtentamur, ibi. Panem noſtrum quoti. ¶ In pñti
particula Adueniat regnum tuum, inter bona ad noſtram perfectionē per-
tinentia, primò petimus ſummum bonum nr̃m, quod eſt beatitudo, & regnũ
cœlorum. Siquidem ordini congruit: ut filij adoptionis poſt petitionem eo-
rum, quæ ad patris pertinent honorem, tanquam ad hæreditatem Dei aſci-
ti regnum eius petant, tanquam filij. Circa hanc autem turpiſſime errauе-
runt Manichæi, & Luciferiani hæretici. Dixerunt Manichæi duo fore rerum
principia. unum bonorum: aliud malorum, unum lucis, & aliud tenebrarũ.
Quodque hæc principia pugnam, & litem contra ſe concitarent, per quam
compulſus ſit Deus lucis, ut aliquam partem ſuæ luminoſitatis Deo tene-
brarum communicaret, ut ab eo ſegregatus quietem ſortiretur. Et ita in ho-
minis compoſitione partem Dei lucis, coniunctam dicunt parti Dei tene-
brarum. Et ſecundum hoc dicunt a nobis orandum eſſe, ut omnes partes lu-
cis, quas Deus lucis in pugna perdiderit: a tenebris purgatæ readunētur Deo
lucis, ut potentius, perfectiuſq; regnet ſuper omnia, quæ ſunt lucis. Siquidem
in homine ſenſualitatem dicunt eſſe a Deo tenebrarum, rationē uerò a Deo
lucis. Luciferiani uerò, qui luciferum uerum Deum fuiſſe dicunt in uiſe a
Deo: qui nunc mundum regit: tanquam per potentiorem cum ſibi adhæren-
tibus a regno ſuo expulſum, qui & ab eo uinctus tenetur uſq; ad terminum
mundi. tunc quidem ſoluetur lucifer de carcere, & reſtituetur regno ſuo pri-
ſtino, deiecto Deo nunc regnante. Et ſecundum hoc dicunt petendum eſſe
Adueniat regnum tuum tibi. ſ. lucifero, ut regno a quo pulſus es: reſtituaris.
Hæ ſunt tam delitæ, friuolæq; fictiones fabulæ, ſtultæ, & blaſphemiæ, ut de-
ducit B. Aug. contra Fauſtum. Et ſunt tam fatua deliramenta: ut non ſint tã Auguſt.
digna reprobatione, quam irriſione, quapropter illis irriſionibus derelictis,
ad uerã & catholicam huius petitionis expoſitionem procedamus. ¶ Solet B
autem uarijs modis exponi, non aduerſis, licet diuerſis ſecundum multiplex
Dei regnũ. Nã de ſeptuplici regno legimus in ſcriptura. Primum eſt regnũ
dei uniuerſale. de quo in Pſal. 102. Regnum ipſius omnibus dominabitur & Pſal. 102.
1. Timo. 6. Solus potens rex regum, & dominus dominantium. Secundum 1. Timo 6.
eſt regnum ſcripturæ. de quo dicitur Matth. 21. Auferetur a uobis regnum Matth. 21.
dei, & dabitur genti facienti fructus eius. Auferetur a uobis carnalibus, & in-
duratis iudæis, regnum dei, & intelligentia ſpũalis ſcripturæ ſacræ, pro eo, q

Xp̃m reprobastis, qui uerum scripturæ intellectum reseruauit. Unde & ex-
cæcati sunt in diem hunc innitentes literæ, quæ occidit, spir.i. intellectũ scri-
Matth. 13. pturæ, qui uiuificat, abijcientes. Tertium est regnum ecclesiæ militantis; de
idem. quo plurimæ habentur parabolæ euangelicæ. sicut est ista. Simile est regnũ
cælorum sagenæ missæ in mare. Item colligent de regno suo omnia scandala,
Grego. id est de ecclesia secundum expositionem Greg. Quartum regnum est re-
gnum gratiæ, de quo Luc. 17. Regnum Dei intra uos est.i. gratia quæ ueri
Luc. 17. regni origo est, & principium. Quintum est regnum gloriæ, de quo Luc. 14.
Luc. 14. Beatus, qui manducabit panem in regno Dei. ubi glo.i. in beatitudine. Sextũ
Matth. 13. regnum est locus beatitudinis, de quo Mat. 13. Fulgebunt iusti in regno pa-
Luc. 11. tris eorum.i. in cœlo. Septimum regnum, Xp̃i persona est, de quo Luc. 11. Si
in digito dei eijcio dæmonia: profecto peruenit in uos regnum dei.i. Chri-
stus. Glo. Mat. 12. De omnibus his regnis petitio intelligitur: præcipuè ta-
men de regno gloriæ, quod est beatitudo. ¶ Primum regnum, est regnum
C Dei uniuersale, & æternum, quo suæ potentiæ omnia in cœlo, & in terra, &
in omnibus abyssis subiecta sunt, de quo in psal. dicitur. Regnum tuum re-
gnum omnium seculorum: & dominatio tua in generatione, & ge. & Apoc.
Apoc. 19. 19. In fæmore eius scriptum est. Rex regum, & dominus dominantium. Istius
regni aduẽtũ nõ petimus secundũ Aug. in ser. domini in monte: quasi domi-
August. nus non regnet semper ubique, & super oia: quĩa in sua dictione cuncta sunt
posita: & non est, qui suæ possit resistere uoluntati. Hester 13. Nam omnia
Hester 13. quæcunq; uoluit, fecit in cœlo, & in terra &c. Psal. 134. Quamuis autem sic
Psal. 134. super omnia regnet immutabiliter, non tamen omnibus constat, nec consta
bat. Multi siquidem insipientes, & mali non confitentur, nec confitebantur
Deum dominum esse uniuersorum, immo nec Deum esse. Dixit.n. insipiens
in corde suo non est Deus. Petimus ergo secundum B. Aug. Adueniat regnũ
tuum.i. Dei regnum, quod semper est fuit, & erit, omnibus innotescat, & eui-
denter manifestetur. Hoc autem erit in finali iudicio, quoniam Christus do-
minus cum magna potestate apparebit. Tunc.n. per euidentem experientiã
apparebit uniuersale dominium super omnia. Tunc.n. ad suum imperium
cœlum, & terra mouebuntur, mortuiq; resurgent: ac oẽs cognoscent uniuer
sale Dei regnum, & omnipotentiam in potenti punitione malorum: & mise
ricordi præmiatione bonorum, & iustorum. Tunc perfectè, & clarè omni-
bus ostendetur, q̃ Deus regnat, regnauit, & regnabit in æternum. Tunc appa
Heb. 2. rebit quod apostolus dicit Heb 2. Omnia subiecisti sub pedibus eius. In eo.n.
q̃ omnia ei subiecit: nihil dimisit non subiectum ei. Nunc autem non ui-
demus omnia subiecta ei s. qualiter completo finali iudicio, & facta consum
matione seculi, erunt ei omnia subiecta, propter quod regnum Dei dicetur
tunc aduenisse, quando euacuata omni potestate, principatu, & uirtute: solus
Deus regnabit in æternum. Tunc Christus tradet regnum Deo patri.i. fide-
1. Cor. 15. les ducet ad uisionem Dei, beatamq; summæ trinitatis fruitionem. Tunc san
cti, & iusti cognoscentes Dei iustitiam in punitione malorum, & misericor-
diam in præmiatione bonorum dicent. Regnauit dominus deus noster om-
Apoc. 19. nipotens: gaudeamus, & exultemus, & demus gloriam ei. Apoc. 19. Hoc est
regnum secundum hanc expositionem, quod aduenire petitur. Ex quo sensu
huius petitionis, patet, qualis esse debet christianus, & q̃ puræ conscientiæ
qui quotidie rogat iudicium Dei superuenire, de hoc etiam B. Chrys. Re-
gnũ diaboli quærit tolli de medio: ideoq; dr̃ adueniat regnũ tuũ: quia omnes
nõ sunt iusti. Hoc aũt tũc fiet, qñ oẽs iniqui cum principe suo diabolo mit-
tent in stagnũ flammeũ inferorũ. Tunc.n. regnũ unũ ab alio separabit. Con-
cordare huic uř Glo. Mat. 6. dicẽs. Regnũ Dei tunc aduenire nemo potest

ignorare: cum filius hominis uenit singulos iudicare. Ex quo sensu beatus Hiero. Grandis fiduciæ est, & puræ conscientiæ postulare regnum dei. i. iudiciũ dei non timere. grandis ut iq; cũ nescit homo, an amore, uel odio dignus sit: sed omnia in futurũ seruantur incerta. Multũ reuera ostendit se domino confidere: qui in hoc mortali statu dei iudiciũ supplicat aduenire. Non ẽñ timet cũ impijs condẽnari, sed magis expectat cũ iustis ex dei gratia coronari. De hoc abbas Isaac ubi supra. Vel certe illud regnum, quod præstituto tpe est omnibus perfectis, ac dei filijs generaliter repromissum: in quo eis dicetur a Christo. Venite benedicti patris mei, possidete paratum uobis regnũ a constitutione mundi. Mẽs pura intentis id quodammodo obtutibus, ac defixis desiderans, & expectans, dicensq; ad eum. Veniat regnum tuum. Nouit enim testimonio cõscientiæ suæ, cũ apparuerit: mox eius se futurum esse cõsortẽ. Hæc enim dicere, uel optare criminosorum nullus audebit, quia nec uidere tribunal iudicis ualet quisquis sub aduentu eius nõ palmam, nec præmia sui meritis, sed pænã nouit potius repensandam. ¶ De secundo regno exponitur. Adueniat regnũ tuũ. i. ad nos ueniat regnũ scripturæ tuæ: uera scilicet intelligentia diuinorum eloquiorum. Ne ut iudæi, & cæteri infideles ignorantiæ tenebris obruamur, & uelut cæci in foueam cæcorum præcipitemur, utq; non audiamus illud Christi improperium: Erratis nescientes scripturas. Hæc est expositio beati Ambro. ¶ De tertio regno ecclesiæ exponitur. Adueniat regnum tuum: id est regnum ecclesiæ ueniat per sui scilicet dilationem, & exaltationem, ut & personarum numero, & merito augeatur, ut infideles ecclesiæ membra efficiantur conuersi in fide, & caritate proficiant, ut regnũ synagogæ, & Antichristi, nec non & dyaboli infirmetur, & dissipetur. Vel regnum tuum, quod est ecclesia militans, adueniat. i. ueniat ad regnum triumphans: ut eis fiat unum ouile, & unus pastor ouium. Vel sic, Adue. reg. tuum: id est prælibatio & prægustatio dulcedinis patriæ, & regni triumphantis ueniat ad regnum ecclesiæ, ut gustato spiritu decipiat omnis caro, idest carnalis concupiscentia, quatenus prægustet, & credat per fidem: quod est in regno triumphante per speciem: ut sic dicere posset, allecta prægustationis dulcedine, nostra conuersatio in cælis est. ¶ De quarto regno scilicet gratiæ. Adueniat regnum tuum, idest ad nos ueniat gratia tua, ut illa in nobis regnet: & destruatur corpus peccati, & maliciæ: ut per ipsam pareamus præceptis tuis, & consilijs, ut ita non solum sis rex noster potentia: sed in nobis regnes, & principeris gratum faciente gratia. Quippe aliud est esse regem: aliud regnare. Deus enim naturaliter rex est omnium, nec tamen in omnibus regnat: quia nec omnes eius faciunt uoluntatem. In iniquis non deus, sed dyabolus regnat, cuius faciunt uoluntatẽ. Quãuis etenim omnes in potestate sunt dei, quia tamen esse nolunt sub deo, non habent in se regnũ dei. Duo quidem sunt regna in mũdo cõmixta, dei, scilicet, & dyaboli, quæ secundum beatum Aug. 14. de ciui. dei, dicuntur duæ ciuitates, quas constituũt duo amores. Regnũ dei siu ciuitatẽ cælestẽ constituit amor dei usq; ad contẽptũ sui. Ciuitatem terrenã amor sui usq; ad contẽptũ dei: ista in seipsa, illa in dño gloriatur. Primũ regnũ secundum Chrys. super Mat. petimus tolli de mũdo, regnũ. s. dyaboli, cũ dicimus. Adueniat re. tuum: id est fac, ut iniqui, qui sunt de regno dyaboli, iustificentur, & fiant membra, & ciues tui regni. Et hoc est, quod dicit beatus Hiero. Gñaliter pro totius mundi petimus regno, ut, scilicet dyabolus in mundo regnare desistat, & in quocunque regnet deus, & non regnet peccatum in hoc mortali corpore. De hoc & Isaac abbas, ut recitat Cassianus colla. 14. ait. Petitio mentis purissimę aduenire iam tamque regnum sui pa-

Eccle. 9.

Mat. 25.

D

Mat. 22.

Ambro.

August.

tis exoptat. Vel illud scilicet, quo Christus regnat in sanctis. Quod ita fit cum dyaboli imperio per extinctionem fœtentium uitiorum de nostris cordibus expulso: deus in nobis per uirtutum flagrantiam ceperit dominari: ut dum deuicta fornicatione castitas: superato furore tranquillitas: calcata su-
E perbia humilitas in nostra mente regnent. ¶ De quinto regno, quod est regnum gloriæ, essentialis scilicet & formalis beatitudinis æternæ: exponitur. Adueniat reg. tuum: id est intra nos ueniat æterna beatitudo: quæ est clara dei uisio post huius uitę finem. Perfecta eius fruitio post imperfectam charitatem. Firma tentio post spei nostræ peregrinationis anchorã. Petimus ergo: ut post trãsitũ huius uitæ intra nos ueniat beatitudo hęc, quę cõsistit in actibus interioribus potẽtiarũ aïæ nobilissimis: respectu sũmi, & nobilissimi obiecti: quos cõcomitaĩ gaudiũ, & interminabilis exultatio. Ex qua redũdat gloria corporis per resurrectionẽ aïæ reuniti: p quæ satiatur oïs humanus appetitus. Rationalis in perfectissima possesione obiecti beatifici omnibus modis, quibus poterit possidere, sensitiuus, & naturalis in dotibus corporis, quam facietatem præstare non possunt sine deo omnes creaturæ teste beato
August. Aug. lib. 1. confes. Domine inquit, fecisti me ad te: inquietum est cor meũ,
Psal. donec quiescat in te. Et propheta in psal. Satiabor, cum apparuerit gloria tua. Hæc beatitudo uere dei regnum est: quoniam facit omnes beatos regnare cum deo in ęternum, per plenissimam uoluntatis concordiam: per quam quæcunq; uoluerint, poterunt in cęlo, & in terra, & in omnibus creatutis. Nimirum, quia omnipotens dei uoluntas, etiam eorum est uoluntas. Nec aliud uelle poterunt, nisi quod deum uelle cognoscunt; quem plus seipsis, & super omnia diligunt, quorum summum est gaudium, summumq; desiderium diuinæ uoluntatis in seipsis, & in omnibus alijs efficax complemẽtum. Huic expositioni consonat illud beati Cypriani. Regnum petimus aduenire nobis a deo repromissum, & Christi sanguine acquisitum, ut qui in hoc seculo enim seruimus, postmodum cum ipso regnante regnemus. Vel certe illud regnum petimus aduenire, quod præstituto tempore omnibus perfectis, ac dei filijs generaliter est repromissum. Ad quod recipiendum a Christo inuitantur ipso dicente. Venite bene. pa. mei. perci. re. quod uo. pa. est ab origine mundi. Adueniat, petimus: ac si dicamus pondere peccati, & mole corporis prægrauati ad id ascendere non ualemus. Veniat igitur ad nos: ut nos hinc absumat, quo a præsenti, & futura miseria liberemur. Sed quomodo petimus nobis hoc aduenire, cum potius nos uadamus ad ipsum. Responsio. Non possumus uenire ad hoc regnum, nisi ipsum prius ad nos ueniat. Beatitudo enim, quæ per regnum illud intelligitur: quamuis finis ultimatus sit hominis: non tamen est finis hominis naturalis: quem scilicet attingere possit homo naturali sua uirtute, & perfectione: sed est finis supernaturalis, quẽ non nisi ex dei beneficio consequi poterit, & gratia speciali. Petimus igitur, ut nobis adueniat ex dei misericordia: quia ad ipsum uenire non possumus ex nostra natura. Imus tamen ad ipsum in hac uia per mandatorum dei obseruantiam, ac per bona: uirtuosaq; opera. Sed ad ipsum non perue-
Ad Tit. 3. nimus, nisi in patria: & hoc ex dei tantum bonitate, & misericordia. Non. n. ex operibus iustitiæ, quę fecimus nos: sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit. Et in psal. Gratiam, & gloriam da. dominus. Adueniat petimus re. tuum: non regnum temporale, & terrenum: de quo in lib. regum legitur: ꝙ talis rex tempore tanto, totq; annis regnauit, & mortuus est, sed regnum tuum cæleste, & perpetuum, nullo unquam fine terminandum, secun-
Psal. 145. dum Gabrielis Eulogiũ ad uirginẽ. Et regni eius non erit fi. Et in psal. 145
Lucę. 1. Regnabit dominus in secula deus tuus syon: in omni generatione, & genera

tionem. Sic ergo regnum illud petimus: adueniat: ut regnum, quo tu modo regnas in nobis per fidem: perueniat ad regnum, quo tu in nobis regnabis per spem, idest regnum fidei ad regnum transeat spei: in quo regno requiescunt animæ sanctorum: ubi gaudium sine mœrore: lęticia sine tristitia: requies sine labore: dignitas sine tremore. ubi nihil deest, quod appetitur: nihil adest, quod fastiditur: nulla turbat aduersitas: nulla molestat iniquitas: dulcescit, in omnibus charitas. ¶ De sexto regno beatitudinis scilicet loco, sic exponitur, adue. re. t. i. ad nos ueniat. non per translationem secundum locum. sed ut fiat nostra habitatio regnum tuum locus sanctorum, domus patris, in quo constitutę sunt multę mansiones lucidissimę, in quibus requiescunt sanctorum animæ in pulchritudine pacis, & requie opulenta. In cuius atrijs melior est dies una, quam alibi decē milia. Hoc regnum propheta sibi aduenire petijt, cum orauit. Vnam petij a domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo dñi omnibus diebus uitæ meæ. Hæc domus terra uiuentiū plena bonis dñi: ciuitas, quæ nō eget sole: quia claritas dei illuminabit eā & lucerna eius est agnus: cuius portę non clauduntur nocte: quia nox ultra non erit, & oē nō erit maledictū amplius: sed sedes dei, & agni in illa erunt: & serui eius seruient ei: & uidebunt faciem eius, & nomen eius in frontibus eorū: ubi illuminabuntur a domino: & regnabunt in secula seculorum. Apo. penul. & ul. De laude huius regni ciuitatis sanctæ Hierusalem multa scribit beatus Augu. in suis meditationibus. c. 24. & 25. inter cætera ita dicens. Muri tui ex lapidibus præciosis, portę tuę ex margaritis optimis: plateæ tuæ ex auro purissimo. In quibus iocundū alleluia sine intermissione concinnitur. Sequitur. Speciosa facta es, & suauis mater Hierusal. Et in c. 25. Nūquis promat summæ pacis, quanta sit lęticia: ubi ex uiuis margaritis surgunt ædificia. Auro celsa micant tecta, radiant triclinia. Solis gemmis pręciosis hęc structa nectitur: aut mundo tanquam uitro urbis uia sternitur. Abest limus, dē est fimus, lues nulla cernitur. Hyems horrens, ęstas torrens, illic nunquam sæuiunt. Flos perpetuus rosarum uer agit perpetuum. Candent Lilia: rubescit crocus, sudat balsamum. Virent prata, uernant sata: riui mellis influunt. Pigmentorum spirat odor, liquor & aromatum; Pendent poma floridorum: non lapsura nemorum. Nō alternat luna uices: sol, uel cursus siderū. Agnus est fęlicis urbis lumen inoccidnum. Nox, & tempus desunt ei: diem fert continuum. Et sequitur. Inde statum semper idem exeuntes capiunt. Clari, uiuidi, iocundi, nulla patent casibus. Absunt morbi semper sanis, senectus iuuenibus. Hic perenne tenent esse, nam transire transijt. Inde uigent, uirent, florēt, corruptela corruit. Immortalitatis uigor, mortis uim absorbuit. ¶ De septimo regno, quod est Christus exponitur. Adue. reg. tuum i. Christus, qui est rex regum magnus super omnem terram. Cuius secundum Hugonem triplex est regnum. s. regnum potentiæ, regnum sapientiæ, regnum bonitatis & lætitiæ. Veniat igitur regnum potentiæ ad nos debiles & infirmos roborandos. Veniat regnum sapientiæ ad nos insensatos, & insipientes illuminandos. Veniat regnum bonitatis, & lætitiæ ad nos flebiles, & afflictos cosolandos. Hanc expositionem tangit beatus Cyprianus dicens. Potest fratres dilectissimi, & ipse Christus esse regnum dei quod uenire quotidie cupimus. Cuius aduentus ut cito nobis præsentetur optamus. Nam cum resurrectio ipse nostra sit, quia in ipso resurgimus: & regnum dei potest ipse intelligi: quia in illo regnaturi sumus. Vt autem hæc regna adueniant dum oramus: necesse est etiam pro eorum assecutione totis nos, quibus possumus uiribus laborare, & ad hæc medijs uijs, & modis debitis ad hoc ordinatis toto conatu tendere per obseruantiam mandatorum, per contemptū

F

Esa. 32.

August

G

mundanorum, per feruens desiderium æternorum. Ad primum roborat uera dilectio dei, quæ secundum Greg. magna operatur si est. s. in homine: si operari desistit, non est. Nam charitatis probatio operis est exhibitio. Ad sequentia duo inducit uera eorundem cognitio. Non enim mundum diligere potest, qui sedula cogitatione meditatur, quam breuis, uana, & instabilis est huius mundi gloria, quam impure eius delitiæ, & amara sunt gaudia, quam infirma, & ad præstandum; quod promittunt, impotentia: quam caduca sunt terrenarum diuitiarum apparentia bona: quam deniq; terribilis, & tremendus est finis eorum, ad quem ducunt inferni. s. cruciatus, & interminabilis pęna. Hæc sine dubio si diligenter, & sedulo meditata fuerint & memorię commendata: regnum mundi non appetendum ostendunt; sed contemnendum. Sic e regione æternorum desiderium in nobis accendit inexplicabilis gloria, iocunditas gaudiosa, summi boni possessio, & uniuersorum desiderabilium satians abundantia fideli mente frequentius ruminata illius regni cælestis, quod ab origine mundi præparatum est omnibus, illud pio corde, & opere quærentibus, quod & nos petimus, cum orantes dicimus adue. reg. tuum. ¶ Circa istam clausulam occurrunt duo dubia. Primum utrum

H quilibet uiator fidelis possit exaudibiliter hanc orationem fundere ad deũ. Adu. reg. tuum. Quod sic nam Christus ueritatis magister omnes mortales fideles docuit sic orare: nec eius doctrina est inutilis, aut inefficax: ergo quilibet potest utiliter hanc orationem fundere. Funderet autem inutiliter, si non exaudiretur: ergo pars dubij affirmatiua est uera. In oppositum arguitur. Multi uiatorum fidelium sunt pręsciti, & nullus præscitus utiliter orat

Mat. 20. hanc orationem, ergo maior supponitur, quia multi sunt uocati, pauci electi. Minor probatur, quia inutiliter orat, qui inefficaciter orat: tales sunt præsciti. Inefficaciter enim orat præscitus. Adueniat regnum tuum, quia nunquam consequetur regnum. i. beatitudininem. Sic enim capitur regnum in dubio, pro quo orat. ¶ Pro solutione aduertendum, ꝙ exaudiri orantem in hac oratione potest intelligi dupliciter. Vno modo pro seipso. Alio modo pro alijs. Pro alijs quidem potest exaudiri: potest enim illam petitionem deo porrigere quilibet fidelis in persona totius ecclesiæ: aut in persona fidelium saluandorum, & ita pro illis exaudiri. Concessit enim hoc dei benignitas: ut unus alteri gratiam impetrare possit, & ita mediante gratia uitã æternam. Immediate tamen nullus quantumcunq; deo gratus, impetrare potest alteri aduentum regni gloriæ, & beatitudinis. Quia statuit deus nulli dare beatitudinem propter merita alterius: sed uel propter merita Christi, ut nouiter baptizatis statim descedentibus: uel propter merita propria, ut supra de orationibus sanctorum lect. 56. latius est ostensum. Pro seipso autem orans maiorem uidetur habere difficultatem propter præscitos, de quibus est argumentum in oppositum. Et de hoc dicitur: ꝙ præscitus potest saluari: quia potest non esse præscitus, cum sit contingenter pręscitus: licet nunquam saluabitur. Præscientia enim dei non necessitat liberum præsciti arbitrium. Alioquin præscitus peccare non posset, quia in eo, ꝙ non subest liberę uoluntati: homo non potest peccato actuali peccare. Potest ergo præscitus peccatum cauere cooperante gratia dei, quæ ei non subtrahitur, nisi uoluntarie eam abijciat; immo potest finaliter in gratia permanere: sicut potest saluari, licet non perseuerabit. ¶ Si quæritur: an præscitus efficaciter oret pro se. Adueniat regnum tuum. Dicendum, ꝙ non, loquendo de regno beatitudinis. Non enim impetrat, quod petit: ergo oratio sua non est efficax. Sed ideo inefficax: quia non orat perseuranter: finaliter enim cadit in mortale: & si tunc orat, non orat pie. Si dicis: pono; ꝙ oret perseuran- An præscitus efficaciter oret pro se.

ter.

Resp. dicetur: quod casus repugnat priori. s. quod sit præscitus, & quod oret pie, & perseueranter. Nam si est præscitus, finaliter peccabit mortaliter, & in illo peccato morietur; ideo non stat: quod oret pie, & perseueranter. Si autem per regnum dei intelligatur regnum gratiæ, non est dubium, quin possit efficaciter petere, adue. reg. tuum, & exaudiri. Nam præscitus multo tempore, quo est in uia pot stare in gratia. sicut patet de Saule, & traditore iuda. Nã de Saule, dicitur. 1. Reg. 9. quod fuit electus, & bonus, & non erat uir de Israel melior eo, & tamen tandem reprobus effectus. Nam de eo dicitur. Mortuus est Saul propter iniquitates suas. Phitonissam consuluit, nec sperauit in domino, propter quod interfecit eum. Sic iudas ex discipulo factus est traditor. Similiter & prædestinatus potest per multum uitæ suæ tempus stare in peccato: ut patet de latrone conuerso in cruce. Et Paulo prius persecutore: postea egregio gentium doctore. Potest ergo præscitus conuerti, & agere pœnitentiam, & consequi gratiam, ac per eam esse gratus, & acceptus deo, & efficaciter pro se, & alijs orare: licet gratiam finaliter non custodiet. Et per hoc patet ad dubium responsio affirmatiua: quod quilibet uiator potest hanc petitionem efficaciter, & utiliter fundere, non autem omnes sic faciunt. Nam præsciti non perseuerant in gratia: quia non diuina prædestinatione necessitate: sed sua libertate aduertuntur a deo finaliter, morientes in mortali culpa. ¶ Secundum dubium, quando adueniet regnum beatitudinis dei electis. An tantum post extremum iudicium: an animabus sufficienter purgatis: an purgatione non indigentibus ante diem generalis resurrectionis. ¶ De isto olim fuerunt, qui dicerent, animas per mortem a corporibus separatas ante generalem resurrectionem, & extremi iudicij sententiam, non esse beatas, nec intuitiue, & faciliter deum uidere, eoq; non perfecte frui, quantumcunq; sint ab omnibus peccatis originali, & actuali mortali, & ueniali absolute, nihil habentes a quo purgari debeant, allegantes pro se, quia Christus nullibi legitur animabus a corporibus separatis promisisse beatitudinem, siue regnum celorum, sed hominibus post diem finalis iudicij. Vnde petro interroganti. Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te, quid ergo erit nobis? Respondit Christus. Amen dico uobis: quod uos, qui secuti estis me, in regeneratione cum sederit filius hominis in sede maiestati suæ: sedebitis, & uos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel. Et omnis qui reliquerit domum, aut fratres, aut sorores, &c. propter nomen meum centuplum accipiet, & uitam æternam possidebit. Et ibidem. 25. Cum uenerit filius hominis in maiestate sua, & omnes angeli eius cum eo tunc sedebit super sedem maiestatis suæ: congregabuntur ante eum omnes gentes. Et sequitur. Tunc dicet his qui a dextris erunt. Venite benedicti patris mei, possidete paratum uobis regnum a constitutione mundi. Et infra. Et ibunt hi in supplicium æternum: iusti autem in uitam æternam. Item. 1. Pet. 5. Humiliamini sub potenti manu dei, ut uos exaltet in tempore uisitationis. Et. 1. Iohan. 3. Charissimi nunc filij dei sumus, & nondum apparuit, quid erimus, quoniam uidebimus eum, sicuti est. Ex quibus, & multis similibus patet: quòd beatitudo est, nobis promissa post diem finalis iudicij. Ad hoc enim ordinatum est iudiciũ illud: ut unicuiq; retribuatur secundũ opera sua beatitudo pro bonis meritis: pęna pro demeritis. Quod si animę iam essent beatæ: frustra hoc iudiciũ esset futurũ. Et secũdũ hoc dicũt quod licet apostolus plus omnibus laborauit, nõ tñ præsumpsit suis ex meritis statim post mortẽ gloriã sibi dari, sed magis per modũ depositi in thesauris regis glorię merita sua recõdi usq; in diem finalis retributionis di. Scio; cui credidi, & certus sum: quia potens est depositum meũ seruare in illum diem. Et ibidẽ. c. 4.

1. Reg. 9.

2. Paral.

Mat. 19.

1. Ioh. 3.

Reposita

Reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi dominus in illa die, iustus iudex. Non autem solum mihi, sed & his, qui diligunt aduentum eius. Loqui uidetur de die ultimi iudicij, in quo tanquam iustus iudex: uiuorum, & mortuorum præmia secundum meritum unicuiq; dispensabit. ¶ Itē Aug. in enchi. c. 108. Tempus inquit, quod inter hominis mortem, & ultimam resurrectionem interpositum est: animas abditis receptaculis continet: sicut unaquæq; digna est: uel requie, uel erumna: pro ea, quod sortita est in carne dum uiueret: sed abdita habitacula non possunt intelligi cælum, & infernus: quia in illis animæ etiam post resurrectionem ultimam erunt in corporibus. unde pro nihilo distinguoretur tempus ante resurrectionem, & post. ¶ Item glo. super illud psal. Adhuc pusillum & iam non erit peccator: dicit: Sancti liberantur in fine uitæ: & post hanc tamen uitam ibi non erunt: ubi erunt sancti, quibus dicitur. Venite benedicti patris mei. Illi autem sancti erunt in cælo: ergo sancti post hanc uitam non statim ascendunt in cælum. Item beatus Bern. in ser. 2. de omnibus sanctis (tractans illud Apo. 6. Vidi subtus altare animas interfectorum propter uerbum dei: & propter testimonium, quod habebant, & clamabant uoce magna dicentes. Vsquequo domine sanctus, & uerus non iudicas, & nō uindicas sanguinem nostrum de his, qui sunt in terra? Et datæ sunt illis singulæ stolæ albæ, & dictum est illis: ut requiescerent adhuc tempus modicum: donec compleantur conserui eorum. Inquit) Altare dicit corpus saluatoris. Et sequitur. Interim sub Christi humanitate sancti fideliter requiescunt, in quam nimirum desiderant etiam angeli uidere: donec ueniat tempus quando iam non sub altari collocabuntur, sed exaltentur super altare. Et sequitur. Ostendet enim filius semetipsum non in forma serui, sed in forma dei. Ostendet etiam nobis patrem, & spiritumsanctum, sine qua uisione nihil sufficeret nobis. unde Ioh. Scimus cum apparuerit, similes ei erimus: quia uidebimus eum, sicuti est. In hac autem uisione consistit beatitudo. ut ibi consequenter declarat. Item ser. 2. de sanctis idem tractans illud Psal. Cōuertere anima mea in requiem tuam: quia dominus benfecit tibi. dicit Ad requiem exutæ corporibus animæ protinus admittuntur. Ad gloriam regni, non ita. Quantum ad illam dicitur. Sustinete modicum tempus: donec impleatur numerus fratrum uestrorum. Et in eodem ostendens quibus gaudijs perfruantur animæ ante resumptionem corporum dicit. Triplici gaudio exultant. De recordatione transactę uirtutis: de exhibitione præsentis quietis: de expectatione futuræ consummationis. Ex quibus omnibus uidetur uelle beatus Bern. q animæ ante resurrectionem non sunt beatę: nec uident diuinam essentiam nudā, & beatifice. Item ad idem arguunt ratione. Maior est gloria animarum, quam gloria corporum: sed simul omnibus redditur gloria corporum, ut sit maior lætitia singulorum ex communi gaudio: ut habetur ex Glo. ad Heb. 11. super illud. Deo aliquid melius pro nobis prouidente &c. Vt in communi gaudio omnium: maius fieret gaudium singulorum, ergo multò fortius gloria animarum debet differri usq; ad finem, ut simul omnibus reddatur. Præterea pęna, & præmium quæ per sententiam iudicij redduntur, iudicium præcedere non debent: sed ignis inferni, & gaudia paradisi dabūtur hominibus per sententiam Christi iudicantis in ultimo iudicio: ut patet ergo ante diem iudicij nullus ascendet in cælum, & per consequens nullus ante iudicium uidebit beatifice deum, quia beatificæ uisioni tanquam summo præmio debetur excellentior locus. ¶ Ad hoc dubium remota ambiguitate dicendum est q animæ a corpore absolutæ statim consequuntur, uel præmium uel pænam, nisi impediat aliquod debitum adhuc satisfaciendi pro peccatis uenialibus, (Animę absolutę a corpore statim cōsequunt præmiū, uel pęnam.)

Margin notes: Apoc. 6. — Iohan. — Psal. — Mat. 25. — K

aut

aut mortalibus dimissis: qđ prius solui oportet: quia cum debito cuiuscunq; pęnæ etiam temporalis unius horę nemo intrare potest ad regnum. oportet ergo animas ad beatitudinem admittendas ante beatitudinis consecutionem ab omni debito pęnæ absolutas esse, & purgatas. Hoc ergo impedimento sublato, anima statim, ut de corpore egreditur, descēdit in infernum: aut euolat in cælum. Huic ueritati attestantur manifestæ auctoritates scripturę canonicę: dicit beatus Tho. in 4. scrip. dist. 45. q. 1. arti. 2. & documenta sanctorum patrum. Vnde contrarium pro hæresi est tenendum: ut patet. 4. dial. & in lib. de dogmatibus ecclesię. Hæc Tho. Et addit exemplū. Sicut in corporibus est grauitas, & leuitas: quibus feruntur in locū suū, qui est finis motus eorum. Ita etiam est in animabus meritum, uel demeritum: quibus perueniunt animæ ad præmium, uel ad pęnam, quæ sunt fines actionum ipsarum. Vnde sicut corpus per leuitatem, uel grauitatem statim fertur ad locum suum, nisi prohibeatur: ita animę statim soluto uinculo carnis: per quod in statu uię detinebantur, pręmium consequuntur, uel pœnam, nisi aliquid impediat. Certum autem est: q pręmium electorum animarum est beatitudo. q Hęc etiam ueritas patet per illud. Pater quos dedisti mihi: uolo ut ibi sum ego, & illi sint mecum, ut uideant claritatem meā, quam dedisti mihi. Et loquitur de claritate suę deitatis: quia pręmisit. Pater clarifica me apud temetipsum claritate, quam habui priusquam mundus fieret apud te. Hæc autem claritas diuinæ naturæ promissio dei uera est. Sunt ergo apostoli apud deum, & uident claritatem eius, & eadem ratione cæteri electi a corpore separati nullum impedimentum habentes. Itē Lu. 23. dixit Christus ad latronem. Amen dico tibi. Hodie mecum eris in paradiso. Per paradisum intelligitur beatitudo regni cælestis, quę non sine uisione est. Et q de tali paradiso i. uisione intellexit Christus patet ex serie textus euāgelii. Nam latrone dicente ad dominum. Domine memento mei, cum ueneris in regnum tuum. Respondit dominus. Amen dico tibi: hodie mecū eris in paradiso. Ex quibus datur intelligi; q idē intellexit Xp̄s per paradisum, quod latro intellexit p Xp̄i regnū: latro aūt intellexit p regnū gloriā Xp̄i, quæ nō est sine clara uisione dei. Vn̄ hic est sensus. Hodie mecū eris in paradiso. i. beatitudine, sicut ego: seu in gloria sicut ego, alioquin quomō esset secum? Non enim erat latro cum domino in paradiso sumpto pro loco corporali: siue terrestri, siue cęlesti, cum ibi non erat Christus. Nondum enim ascēdit in cælū: nec infernus, in quo anima Christi die illa futura erat: nec sepulchrum, quo corpus Christi claudendum erat: paradisus uocari potest, aut regnum Christi: ergo paradisus, quod regnum Christi est: est Christi gloria, & eius beatitudo. Latro autem non erat futurus hodie cum Christo secundum corpus; quia non fuit resuscitatus illa die a mortuis, ergo secūdum animam a corpore solutam. Assumptus autem est in paradisum secundum animam tantum. quia secundum illam consecutus est eandem dei beatitudinis gloriam. Et quod latroni tunc promissum est, & datum secundum animam, similiter omnibus animabus datur post mortem non habentibus aliquid, quod purgetur. Item apostolus. 2. ad Cor. 5. dicit. Scientes, quoniam dum sumus in hoc corpore: peregrinamur a domino. Per fidem enim ambulamus, & non per speciem. Audemus autem: & bonam uoluntatem habemus magis peregrinari a corpore, & pręsentes esse ad dominum: & ideo cōtendimus siue absentes siue præsentes placere illi. Ex quibus uerbis primò habetur, q dum peregrinamur a domino, scilicet dum sumus in hoc corpore ambulamus per fidem. Dum autem ambulamus a corpore, ambulamus per speciem: uerius non ambulamus: sed pręsentes sumus domino per speciem,

Thom. | Ioh. 17. L | Lucę. 23. | 2. Cor. 5.

ciem. Ambulare autem, uel magis præsentem esse per speciem: est deum cognoscere facialiter intuitiuè, & beatificè: ipso teste. 1. Cor. 13. Videmus nunc per speculum, & in ænigmate: tunc autem facie ad faciem. Nunc cognosco ex parte: tunc autem cognoscam, sicut & cognitus sum. Hæc est cognitio per speciem: quia tunc sicut nunc per fidem. Secundo, qi apostolus peregrinari cupiuit a corpore, & esse deo præsens, ut cum deo existens non ambularet per fidem, sed per speciem. Sicut cum alibi dicit. Cupio dissolui & esse cum Christo. Voluit, ergo præsens esse domino: ut per speciem. i. facie ad faciem cognosceret, quem peregrinus a domino cognouit per fidē: Sed quando hoc cupiuit ante iudicium, uel post? Respondet ipse apostolus. Voluntatem habemus, inquit, peregrinari a corpore, & præsentes esse ad dominum, ergo tunc quando peregrinatur a corpore. Post iudicium autem non peregrinatur a corpore completa iam resurrectione: ergo ante iudiciū post mortem corporis: tunc enim solum peregrinatur a corpore. Item idē apostolus in raptu non plus uidit, aut cognouit, quam modo secundum animam: sed tunc uidit diuinam substantiam facie ad faciem: non in ænigmate, & speculo: sed per propriam speciem sicuti est: ergo & nūc uidet eodem modo deum: & per consequens beatificè. Consequentia nota, & maior uidetur certa, quia nunc corpore quod corrumpitur, & aggrauat animam: non impeditur minus, quam tunc: cum se raptum nouerat nesciens, an in corpore uel extra corpus ut dicit. 2. Cor. 12. Minor patet per glo. in loco nunc allegato: quæ expresse dicit repetitis uicibus, & diuersis uerbis supra positis. Vnde exponit tertium cælum. i. uisionem, qua deus uidetur facie ad faciem. Item glo. August. tertium cælum intellectualis est uisio, ad quam raptus est apostolus, ut ipsum deum in se non in figura aliqua uideret. Item glo. Diony. In tertio cælo throni cherubin, seraphin, quorum tertius uicinius deum contemplatur, ad quorum similitudinem apostolus uidisse deum dicitur. Item glo. Aug. ad tertium cælum, quod non per corpus uidetur, nec imaginabiliter, sed proprie ea uisione, quæ superat omnes. & infra hoc est tertium cælū, ubi deus uidetur facie ad faciem. Item glo. primum cælum aerum, secundū firmamentum: tertium spirituale ubi angeli, & sanctæ animæ deo fruuntur in contemplatione: quæ glo. expresse animas sanctas copulat angelis in dei fruitione, & contemplatione. Certum est angelos beatificè frui deo, eumq; contemplari, ergo & animæ. Item ut supra allegatum est Apoc. 6. animabus sub altari uindictam petentibus datæ sunt singulæ stolæ albæ. Glo. inter li. beatitudo animæ, etiam secūdū Ber. binæ stolæ sunt gloria animæ, & gloria corporis. Item be. Amb. in de bono mortis ait: Animæ purgatæ post corporum claustrum uisione spirituali, qui est per speciem uident deum. Visio per speciem distinguitur a uisione ænigmatica, quæ est fidei. Item Aug. lib. meditationum ca. 23. loquens ad sanctos ait. Per ipsum uos rogo, de cuius pulchritudine iam satiamini: de cuius beatissima uisione semper gaudetis: sola beatifica uisio cum fruitione satiat. Et capitolo sequenti. Ibi deus est omnia in omnibus, quem sancti apostoli prophetæ, & cæteri sine fine uidēt, & semper uidendo in eius amorem ardent, amant, & laudant. Item ca. 25. Et præsentem ueritatis contemplantur speciem. Item Augu. in de utilitate creden. expresse dicit animas a suis corporibus separatas in possessione illa plena consistere, qua deus uidetur non per speculum, sed facialiter, quamuis in primo retractationum hoc uidetur in dubium reuocare. Et beatus Grego. in. 4. lib. dialo. per longum. ¶ Potest etiam ad hoc adduci persuasio M una fundata in euangelio. Deus pronior est ad miserandum, quam ad puniendum: ut uult Aug. & fundatur in illo Exo. 20. Ego sum dominus deus

[Margin notes: 1. Cor. 13. — Phil. 1. — 2. Cor. 12. — August. — August. — Apoc. 6. — Ambro. — August — August. — Exo. 20. — Deus est pronior ad misericordiam quā ad iustitiam]

tuus

tuus fortis, zelotes uisitans iniquitates patrum in filios usq; ad tertiam, & quartam generationem eorum, qui oderunt me, & faciens misericordiam in milia his, qui diligunt me. Deus autem punit quosdam animas in inferno ante finale iudicium. Vnde dicit Iob. 21. Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt. Et Lu. 16. scribitur quòd mortuus est diues, & sepultus in inferno. Qui cum esset in tormentis, clamans dixit. Pater Abraam miserere mei: & mitte Lazarum, ut intingat extremum digiti sui in aquam, ut refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma. Quod si ita est, a fortiore animæ præmiantur statim post exitum a corpore: dum nihil est purgabile in cælo. Et ambo illa tangit beatus Greg. li. allegato. ubi in persona petri ait. Nosse uelim si nunc ante resurrectionem corporum in cœlo recipi ualeant animæ iustorum. Respondet dicens. Hoc nec omnibus iuste fateri possumus, neq; negare de omnibus. Et infra. Si sanctorum animas in cælo esse sacri eloquij attestatione credidisti, oportet, ut per omnia iniquorum animas esse credas in inferno. Nam sicut electos beatitudo letificat: ita credi necesse est, ꝙ a die exitus sui ignis reprobos exurat. Pro ista ueritate etiam facit, quod scribit Innocen. 3. in cap. Cum marthæ de celebra. missa. ubi ad quæstionem archiepiscopi lugdunensis querentis, qualiter fuerit mutatum, quòd in secreta beati Leonis in ueteribus codicibus continetur sic. Annue nobis, quæsumus domine, ut animæ famuli tui Leonis hæc prosit oblatio, cum in modernis sacramentarijs habeatur. Annue nobis, quæsumus, domine intercessione beati Leonis hæc nobis prosit oblatio. Respondet Inno. ꝙ cum sacræ scripturę dicat auctoritas, quòd iniuriam facit martyri, qui orat pro martyre, idem est consimili rationem de alijs sanctis sentiendum, quòd orationibus nostris non indigeant, pro eo, quòd cum sint perfecte beati omnia ad uota eis succedunt (alias succurrunt) Ecce dicit Inno. Animam sancti Leonis, & aliorum sanctorum esse perfecte beatas. Perfecta autem beatitudo uisionem dei facialem includit. ¶ Pro intellectu autem auctoritatum in oppositum adductarum est notandum, ꝙ secundum Ockam (parte secunda sui dialogi: in qua materiam hanc late prosequitur contra Iohannem. 22. quem asserit opposite opinionis fuisse. cap. 5.) Beatitudinis nomen multipliciter accipitur. Vno modo pro beatitudine patriæ. Alio modo pro beatitudine uiæ. Vtroq; modo accipitur dupliciter. Nam pro beatitudine patriæ. Vno modo pro operatione intellectuali optima secundum speciem, qua, scilicet obiectum beatificum diuina essentia, nude, & immediate, ac perfecte attingitur, siue illa sit uisio clara diuinæ essentiæ, siue fruitio. Non enim abinuicem separantur: & sic beatus est, quicunq; clare, & intuitiue uidet deũ. Aliter accipitur beatitudo patriæ pro statu huius intellectualis naturæ optimo secundum speciem: omne bonum tam essentiale, quam accidentale, ad quam unquam eadem natura intellectualis perueniet includente. Ista beatitudo excludit desiderium ad ulteriorem perfectionem, delectationem, & gaudium etiam de aliquo citra deum attingendum. Sic dicitur beatitudo secundum Boetiũ status omniũ bonorũ aggregatione perfectus: cui. s. nihil deest de omnibus bonis, quæ talis natura intellectualis unquã habebit. Et hanc quidã uocant beatitudinem cõsummatã, siue integrã. Beatitudo uię ẽt dupliciter accipitur. Vno mõ pro operatione, seu dispositione perfecta: qua quis disponitur in uia ad beatitudinis patrię consecutionem. sic dicitur Iaco. 1. Beatus uir, qui suffert tentationẽ, quoniã cũ probatus fuerit: accipiet coronã uitæ. Mat. 5. Beati pauperes spiritu &c. Secundo modo accipitur beatitudo uiæ pro mundana, ac tẽporali prosperitate, secundũ quã beatũ dixerunt populũ, cui hæc sunt, ut

Marginalia: Iob. 21. Lucę. 16. Grego. Inno. 3. Inno. Inno. N Iohan. 22. Mat. 5.

Psal. 143. habetur in Psal. 143. Prima beatitudo omnem molestiam, anxietatem, pœnam, afflictionem nunc de facto excludit: compatitur tamen desiderium maioris perfectionis, aut, alicuius commodi acquirendi. Secunda sine omni molestia pœna, & afflictione etiam desiderium maioris perfectionis, & cómodi excludit: & omnia bona essentialia, & accidentalia tali naturæ cógrua includit. Tertia beatitudo, nec desiderium maioris commodi, aut perfectionis: nec afflictionem, & pęnam: sed tantum futuræ beatitudinis patriæ impedimenta puta peccata mortalia excludit. Quarta beatitudo tantum apparens est, & falsa: & ideo nominis beatitudinis indigna. De beatitudine uiæ nihil ad propositum. Primo igitur modo accipiendo beatitudinem, animæ sanctorum ante diem iudicij sunt beatę, quia clare uidēt diuinam essentiam: eaq; perfecte fruuntur secundum prædicta. Non autem secundo modo: quia non carent omni expectatione, ac desiderio delectationis futurę, quam nondum habent. quia expectant resuscitationem corporum, & impletionē ciuitatis ęternæ: de quibus sunt gaudium non modicum habiture, unde quāuis habeant stolam animæ, stolam tamen corporis nondum habent. De hoc dicit beatus Grego. In ipsa carne gaudebunt in qua cruciatus & dolores pro domino pertulerunt, hinc & scriptum est. Datæ sunt illis singulę stolæ albe. i. singulis singule uisiones diuinæ essentiæ secundū Glo. Dictumq; est eis ut requiescerent, tempus adhuc modicum: donec impleatur numerus conseruorum, & fratrum suorum. Tunc quidem & ipsi corpora resument: in quibus & ipsi cum alijs lætabuntur. Quod fiet in extremo iudicio, cum & ipsi resumēnt corpora, & in terra sua duplicia possidebunt: quia tunc stolas binas. i. cum gloria animarum, quam solam habent ante iudicium: etiam gloriam corporum recipient: & in utroq; simul gloriabuntur. ¶ Et per hoc ad rationes in contrarium. Ad primam inducit, ꝙ beatitudo, & regnum celorū promissæ sunt toti supposito hominis non animæ. Respondetur: quòd merces, quæ includit gloriam, animæ, & corporis, soli supposito, hoc est homini integro ex anima, & corpore composito promittitur, quæ non datur de cōi lege ante diem iudicij generalis: Merces autem quę includit gloriā animæ tantum. s. uisionem, & fruitionem dei: promittitur animæ: & multis animabus datur etiam a corpore separatis, & ita ante diem iudicij. Multa autem in diuersis scripturis promittūtur aliqua animæ, aliqua corpori: aliqua utriq; coniunctim simul: ac etiam animę separatæ: ideo oportet cōsiderare, quid cui promittatur. Quod. n animæ promittitur requies: manifestum est Apo. 6. ut supra allegatum est. Item frequenter in utroq; testamento animæ salus promittitur, ut Ezech. 33. Si se custodierit, animam suam saluabit. Et in nouo. Qui perdiderit animam suam propter me, & euangelium, saluam faciet eam. Et similia multa. Salus autem uisionem dei includit, sed more scripturæ frequenter pars pro toto, & econuerso totum pro parte accipitur. Vnde cum homini toti aliquid promittitur, quod animæ separatæ conuenit in hoc, quòd toti promittitur, intelligitur animæ promissum, & sic quod animæ promittitur, & etiam toti conuenit, utriq; toti supposito, & animæ intelligitur promissum. Et ita patet: quòd falsum est, ꝙ nullibi beatitudo promittatur animæ separatæ. Nā dū promittitur toti: promittitur & animæ cōiunctæ, & separatæ, eo ꝙ pōt cōuenire ei utroq; modo. Et quamuis aliqua auctoritates allegatæ respiciāt totū suppositū, & non animā separatā, non tñ ideo sequitur: ꝙ nō alibi, seu per alias scripturas non promittatur salus animæ separatæ. Vnde posset argumentū hoc ualidius, cōtra eū retorqueri, qui arguit sic. Nullibi legitur in scripturis: ꝙ animæ sanctæ post mortē: ante iudiciū nō sint beatæ, nec ista negatiua ex aliquibus scripturis elici pōt: ergo nō est il-

Lib. 4. Dialo. Grego.

Apoc. 6.

Ezech. 33.

Mar. 8.

illud negandum: maxime cum ista negatiua nec diuinam misericordiã, & clementiã magnificet, nec iustitiam eius commendet: nec animæ sanctæ dignitatẽ extollat, quòd facit eius opposita affirmatiua. Ad secundũ de iudicio dicitur: ꝙ licet animæ sanctorũ nunc sint beatæ, & acceperunt stolã gloriꝍ suꝍ: nõ tamẽ ideo frustra fiet iudiciũ: quia per illud beatitudo consummata toti supposito donatur. Et ẽt ipsi animꝍ quꝍ ante iudicium desiderabat gloriã corporis, quem ante non habuit. Et plura alia gaudia accidentalia: consequitur per iudiciũ uniuersale, quibus ante priuata fuerat. Etiam secundũ aliquos post iudicium, perficitur beatitudo essentialis animæ: ita quòd post clarius uidebit diuinam essentiã, quã ante: sed hoc dubium est. Patet ergo, ꝙ extremũ iudiciũ non frustra fiet: & quoad animã, & quoad corpus. Sunt tñ & aliꝍ rationes, & congruentiæ extremi iudicij futuri, de quo magis alibi uidẽdũ est. Ad tertium de corona apostolo reposita in illũ diem, dicitur: quòd ꝑ diẽ illum põt intelligi, uel dies extremi iudicij, uel dies suæ resolutionis: de qua ibi loquitur: ait enim. Ego iã delibor: & tẽpus resolutionis meæ instat. Itẽ corona iustitiæ, quæ & depositum est: est ipsa beatitudo, uel animꝍ, uel totius suppositi, id est includens utranq; stolam, uel alteram. s. animꝍ tantũ. Si ergo diẽ, dicit diem resolutionis, corona, & depositum dicere debet beatitudinẽ animæ tantum. Si diem iudicij: tunc corona capi debet pro beatitudine consummata duplici stola. Et ita patet uero dicto Pauli concors responsio: quamuis aũt anima beati Pauli nunc habeat stolam suam, & gloriam, uideatq; deum, & cognoscat sicut cognitus est, tamen beatus Paulus integer ex anima & corpore compositus, nunc non uidet deum: quia nunc nõ est. Totius igitur corona, & beatitudo reseruatur in illum diem extremi iudicij.

P ¶ Ad quartum de abditis habitaculis, quæ ponit beatus Aug. in ench. & magister dist. 45. lib. 4. Respondet beatus Tho. quòd inter illa habitacula, de quibus beatus Aug. loquitur, etiam sunt computandi infernus, & paradisus: in quibus animæ aliquꝍ ante resurrectionẽ continentur: sed ideo distinguitur tempus ante resurrectionem, & post; quia ante resurrectionem sunt ibi sine corpore, post autem erunt ibi cum corpore: & quia in aliquibus receptaculis nunc sunt aliquæ animæ. s. nondum plene purgatꝍ, in quibus post resurrectionẽ nõ erunt. Et negetur: quòd illa habitacula non possint intelligi infernus, & cꝍlum quantum ad multas animas, damnatas. s. & plene purgatas, licet in illis sint etiam post iudicium. Nec ideo distinctio est pro nihilo: quia aliter sunt in illis habitaculis ante iudicium, aliter post. Ad quintũ de glo. psal. dicitur quod glo. illa exponit seipsam. Nam cum dixerat, ꝙ post hanc uitam sancti non erunt ibi: ubi sancti, quibus dicetur. Venite benedicti &c. erunt: statim subdit, non habebunt geminam stolam, quam habebunt sancti post resurrectionem. Hæc Tho. Vel dicitur, quòd glo. loquitur de sanctis ante Christi passionem adhuc in limbo detentis. Hꝍc enim sunt uerba glo. Post istam uitam paruam nondum eris, ubi erunt sancti, quibus dicetur. Venite benedicti. Sed poterit esse in illa requie, in qua diues Lazarum uidit, in qua securus expectes diem iudicij: quando recepto corpore angelis æquaberis. Sed quomodo Lazarus fuit in requie, cum nondum esset missa hostia? In spe ex toto, in re partim, quia nec ignẽ materialem, nec uermem corrodẽtẽ sensit. Patet ergo, quòd loquitur de limbo ante oblationem hostiæ, quæ est Christus. Ad sextum de beato Ber. dicitur primo, quod beatus Bern. nũquam negauit, quòd animæ sanctꝍ uident essentiam diuinam ante diem iudicij in cꝍlo, licet negauit a sanctis ante diẽ iudicij beatitudinẽ cõsummatã. secundo modo supra posito acceptam. nam in sermone de sancto Malachia episcopo ait. Nunquid non uiuit. s. anima Malachiꝍ? Rñdet, utiq;, & beatꝍ.

De abditis habitaculis.

Et ad eum uerba uertens addit. Nec iã in fide ambulas: sed in specie regnas. Malachias ille episcopus fuit Hiberniæ apud eum in claraualle defunctus. Ecce dicit eum secundum animam beatum, & regnare in specie, quod non est sine clara dei uisione. Item sermone ultimo de omnibus sanctis (loquens de sanctis, quos ueneratur nunc ecclesia ante diem iudicij.) Non inquit, acquiesco expertes gloriæ credere sanctos, maxime propter illud, quod apostolus ait. Quod in presenti est momentaneũ, & leue tribulationis nostre, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis. Et propheta. Visita nos in salutari tuo ad uidendum in bonitate electorum tuorum. Item in eodem sermone aliquantulum ante finem loquens de iustis a corpore assumptis, & iustis in terra adhuc mortalibus: & tractans hunc uersiculum psal. Iusti epulentur in conspectu dei, & delectentur in lætitia. Iustus inquit, qui iam conspectum meruerit, non quia adhuc uiuit ex fide: nimirum ꝙ ait dominus. Cum ipso sum in tribulatione, ad eum pertinet, qui ex fide ambulat, non aũt qui ad faciem eius iam peruenit. Equidem utrisq; est caput unum, sed non uno modo membris omnibus exhibetur. Quibusdã ostenditur caput hirsutum: spinis inclinatum in cruce, ut humilientur pariter, & compungantur. Quibusdam gloriosum apparet, ut ab ipso glorificentur, ut in ipso glorientur, quem uident, sicuti est. Hoc ergo secundum desiderium: quod ex sanctorum commemoratione fragrat in nobis, ut sic nobis etiam Christus appareat uita nostra: ut nos quoq; cũ ipso appareamus in gloria: interim nempe non sicut est: sed sicut pro nobis factum est caput nostrũ, nobis præsentatur &c. Ecce dicit sanctos nũc non esse expertes gloria: ipsosq; peruenisse ad faciem, & ꝙ eis caput, quod deus est, apparet gloriosum: ꝙ ab ipso glorificantur, & uident eum sicuti est. ¶ Vult etiam beatus Bern. distinguere tres status animarum sanctarũ in sermo. 3. de omnibus sanctis. & 4. Primus est existentium in corpore mortali. Secundus sine corpore. Tertius in corpore glorificato, & immortali. Primus est in militia. Secũdus in requie. Tertius in beatitudine consummata. Primus est in tabernaculis. Secundus in atrijs. Tertius in domo dei. ¶ Primus in tabernaculis, quia adhuc in tentatione, & pugna continua contra inimicos, & uitia, pugnantium autem mansio in tabernaculis est. ¶ Secundus in atrijs, non in pugna: sed in requie, & securitate, quæ est animarum separatarum ante diem iudicij: in quo nondũ peruenerunt ad ultimum gradum beatitudinis, quia nondum stolam corporis consecutę sunt, sed in stola prima, quæ est gloria animę, gloriãtur. ¶ Tertius in domo est in gloria consummata corporis, & animæ tanta, quòd maiorem, uel aliam non percipient. Et hæc uolens exprimere uarijs uerbis utitur. Addens, quòd in tabernaculis est gemitus præsentiæ. In atrijs gustus lætitiæ. In domo satietas gloriæ, scilicet consummatæ. Et ad hoc inducit illud supra allegatum de aiabus sub altari. Quæ sunt animæ secundi status, beatæ quidem, & diuinam essentiam uidentes: non tamen quantum ad omne desiderium satiatæ: quia expectant secundam stolã, & quædam gaudia accidentalia: ut supra dictum est. Vnde de animabus secundi status dicit. Acceperunt iam singulas stolas, sed non uestientur duplicibus: donec uestiamur & nos. Stola prima ipsa est quam diximus fælicitatis, & requies animarum. Secunda est immortalitas, & gloria corporum. quam desiderantes dicunt. Vsquequo non uindicas &c. qui clamor est desiderium futuræ resurrectionis, & gloriæ corporum, ut ibi consequenter declarat, ex quo patet secundum eum, ꝙ nunc receperunt gloriã animæ, quã non expectant: & ꝑ cõsequẽs uisionẽ diuinæ essentiæ. Hæc.n. est gloria aiæ. Cõsequẽter declarat, ꝙ aię sanctę sunt sine macula, sed nõ sine ru

2. Cor. 4.

Psal. 105.

Tres status animarũ sanctarum.

ga, quia non toto affectu libere pergunt in deum, sed contrahitur quodammodo, & rugam facit, dum inclinatur ad corpus desiderio carnis resuscitandæ. Et post subdit: Quod non sequuntur agnū, quocunq; ierit. i. non in uniuersalem in omnibus delectationē. Non ergo inuenitur dixisse: ꝙ ante iudicium non uideant beatifice deum: sed illam uisionem primò post iudicium assequentur. Quod ergo dicit animas nunc esse sub altari futuras, nihil aliud est, nisi ꝙ eorum beatitudo nunc abscondita est, non a ciuibus supernis: sed ab existentibus in inferno, in purgatorio, & in terris. Sed in extremo iudicio erunt super altare, quia tunc manifesta erit eorum perfecta gloria in corpore, & anima omnibus euidenter uidentibus eos ascendere in cælum et demonibus, & damnatis. Sic enim sub, dicit absconsionem, & super manifestationem, secundum illud. Non potest abscondi ciuitas supra montem posita. Neq; accedunt lucernam, & ponunt eam sub modio &c. Quamuis textus non habet, ꝙ post iudicium erunt iuxta uel supra altare: immo si esse sub altari, intelligitur esse sub protectione, & dominio Christi, qui intelligitur per altare: ita post iudicium unitis corporibus in consummata gloria sunt sub altari sicut ante, quia in æternum agnus reget illos. Ex hoc patet, quomodo secundum mentem beati Bern. nunc sunt sub altari: & post iudiciū super altare. Quod sequitur in argumento, & ostendet semetipsum filius & pater, & spiritussanctus. Verum est: sed non primò animabus, quamuis primo totis suppositis. Nec aliud dicit Bern. ꝙ Ad illud, quod sequitur: ubi dicit; ꝙ animæ exutæ non statim admittuntur ad gloriam regni. Dicitur, ꝙ hoc intelligitur de gloria consummata, non de gloria regni primo modo dicta. Alioquin quomodo baptismus aperiret regnum baptizatis aliter, quam circumcisio: si non statim post mortem cessante impedimento consequerentur regnum: contra determinationem ecclesiæ in cap. maiores de baptismo, & eius effectu. Et ad illud quod sequitur, ꝙ ostendens, quibus gaudijs exultent ante iudicium &c. dicitur: uerum est; ꝙ de istis ibi annumeratis gaudent. Non autem loquitur exclusiue, idest non tantum de istis: sed multo plus gaudent de beatifica uisione nunc præsente. Illud enim gaudium est essentiale cætera ibi annumerata pertinent ad beatitudinem accidentalem. Sed diceres. Cur autem beatus Bern. non facit illius mentionem gaudij de uisione, cum sit maius, & principale gaudium? Respondetur: ꝙ beatus Ber. illa posuit, in quo est distinctio illius status secundi a tertio. Nunc autem non distinguuntur animæ secundi status ab animabus tertij status in gaudio beatitudinis essentiali: sed tantum accidentali. Non enim in uisione beatifica distinguuntur: quia illa est utrobiq;: sed in his tantum, quę non conueniunt utriq; statui. Ad septimum. Respondet in sanctus Tho. ꝙ homines secundum corpus habent quandam continuitatem adinuicem: quia secūdū eū: uerū est, ꝙ dicitur Act. 17. quod deus ex uno homine fecit oē hominū genus, sed aīas sigillatim finxit. Vnde nō est tanta cōgruentia ut oēs hoīes simul glorificentur in aīa: sicut, ꝙ simul glorificēt in corpe. Itē gloria corpis non est ita essentialis sicut gloria animæ: unde maius detrimentū esset sanctis, si gloria animæ differtur sic gloria corporis, nec possent hoc detrimentum gloriæ compensari per amplitudinē gaudij singulorum de cōi gaudio: patet ergo: quòd cōsequentia a simili in proposito nō ualet. Ad octauū. Rńdet B. Greg. li. 4. dial. Si inquit, nunc in cælo sunt aīę sanctorū: quid est, quod in die iudicij pro iustitiæ suæ retributione recipiunt? Et rńdet: hoc eis nimirū accrescit in iudicio: ꝙ nūc animę sola suæ gloriæ retributione lętantur. Postmodū uero etiam corporū beatitudine perfruūtur: ut in ipsa quoq; carne gaudeāt in qua dolores p dño, cruciatusq; ptulerūt. Patet ergo: ꝙ illud

Mat. 5.

Apoc. 7.

R

Act. 17.

quod in iudicio redditur.s. gloria corporis, & totius suppositi, illud non præcedit iudicium, quamuis gloria solius animę præcedat. Et tantum de illo dubio. ¶ Recolligentes igitur quæ dicta sunt: eleuato mentis desiderio oremus. Pater noster, qui es in cælis. Adueniat regnum tuum uniuersale: adueniat iudicium finale, quo tuum regnum: tua maiestas, & potestas in cælo, & in terras in bonis, & malis perfecti euidentiam omnibus apparebit, cum contrusis in infernalis baratri ignem perpetuum inimicis, pax quę omnem sensum exuperat, tuos in æterna beatitudine suscipiet electos. In omnibus euacuatam omni potestate principatu, & uirtute (tu solus pater noster) regnabis tuos beatificans in æternum. In quibus, ut numerari possumus: adueniat regnū scripturæ. Regnet, oramus in nobis ueritas tua, omnem de nostris cordibus erroris nebulam longe faciens: ne unqua truculentis suis fraudibus regnet in nobis diabolus mēdacij pater, & princeps tenebrarum. Quatenus eius regno, regnoq; synagogę, & Antichristi: cuius mysterium iniquitatis iam operatur in diffidentiæ filijs disturbato: dilatetur regnum ecclesiæ tuæ sanctæ numero & merito filiorum, ut in præsenti tuæ dulcedinis prægustationis triumphantis ecclesiæ regno iungantur: & gustato spiritu desipiat omnis caro. Cognoscant quoq; omnes, & singuli, quam magna multitudo dulcedinis tuæ: quam abscondisti timentibus te. Qua prægustatione cor nostrum dilatetur ad currendum uiam mandatorum tuorum indefesse. Quod ut possimus precamur: o pater qui es in cælis. Adueniat regnum gratię tuę, regnum charitatis tuę, quæ totos nos possideat: qua te super omnia, & in omnibus diligētes: ceteras uirtutes tuas consequamur: ut non regnet peccatum in nostro mortali corpore: sed destruatur corpus peccati, & uitiorum. Vincat superbiam humilitas. Extirpet auaritiam largitas. Pellat inuidiam benignitas. Superet furorem tranquillitas. Eliminet fornicationem castitas. Moderetur gastrimargiam frugalitas. Excitet accidiam feruens mentis uiuacitas. Triūphet in omnibus excellentissima charitas: quatenus iniqui, qui sunt de regno diaboli, iustificentur: & fiant membra ecclesiæ: & ciues regni tui. Adueniat tandem pater noster, qui es in cęlis, regnum beatitudinis æternę: post transitum huius uitæ mortalis, & miseriæ, in quo omnis humanus satiatur appetitus. Rationalis quidem in perfecta summi boni possessione: Sensitiuus in præsentia humanitatis Christi, eiusq; perfecta apprehensione. Naturalis in dotibus gloriæ: ubi uere regnabunt tecum electi tui, per plenissimam uoluntatis concordiam: quo fiet ut nihil assit molestum: nihil absit cupitum: quia tu deus pater noster eris ibi omnia in omnibus. Adueniat quis: ne peccatorum pondere præssi cum impijs iudæis olim regni tui filijs eijciamur foras in tenebras exteriores: ubi erit fletus, & stridor dentium sempiternus. Quod quia in solo Empyreo cœlo præstatur regulariter: adueniat præcamur ad regnum illud habitationis ætheræ: regnum domus tuæ omnibus bonis plenæ. Ciuitas sancta Hierusalem patria nostra, quæ sole non eget: cuius lucerna agnus: cuius portarum seras confortasti: ut perpetua securitate ciues eius firmi: nullo electionis timore trepident: quoniam posuisti fines eius pacem imperturbabilem sine fine. Quę ut in futuro consequamur: oramus, ut adueniat regnum tuum, quod est Christus, uirga directionis regni tui adueniat quod est nūc in p̄sētis quia nisi nūc regnet in nobis, ad regnum ęternum peruenire non possumus. Extinguat in nobis: regni terreni desiderium: ut mundus hic immundus nobis cum omnibus suis concupiscentijs uilescat, quatenus maiores mundo facti, sola cælestia esse estemus. Regnet in nobis Christus sua potentia ad nos infirmos ac debiles roborandos: sua sapientia ad nos insipientes illuminandos: sua

Meditatio circa adueniat regnū tuum.

bonitate ad nos flebiles, & afflictos consolandos. ¶ Hanc petitionem de quadruplici regno breuiter exponit dominus Petrus de aliaco. Adueniat idest ad nos ueniat regnum tuum, scilicet sacræ scripturę per ueram cognitionem, ut destruat regnum erroris, & ignorantiæ. Regnum diuinæ gratię per spiritualem inhabitationem: ut destruat regnum peccati, & maliciæ. Regnum uniuersalis ecclesiæ per Christianę fidei declarationem, & exaltationem: ut destruat regnum Antichristi, & falsę synagogæ. Regnum cælestis gloriæ per ęternam præmiationem: ut destruatur regnum pręsentis, & futurę miseriæ. Et tantum de illa petitione.

DE VERBORVM FIAT VOLVNTAS tua expositione.

LECTIO LXVIII.

FIAT uoluntas tua. ¶ Postquam petitum est bonum cælestis gloriæ, quo in patria beatificamur in præcedenti petitione secunda, secunda sequitur nunc petitio tertia: qua petitur bonum spiritualis gratiæ, quo in uia ad promerendam cælestem gloriam præparamur. Præparamur autem ad hanc promerendam per gratiam nostram uoluntatem diuinæ uoluntati conformantem in uia. Hanc ergo petimus, cum subiungimus. Fiat uoluntas tua. Et primò petitio hæc simpliciter proponitur. Secundò eius perfectio specificatur, cū additur. Sicut in cœlo, & in terra. ¶ Sed priusquam ad expositionem huius petitionis procedatur: explicanda est significatio huius termini uoluntas dei, qui diuersimode accipitur in scriptura. Vnde magister lib. 1. dist. 45. cap. 7. Sacra scriptura inquit, de uoluntate dei uarijs modis loqui consueuit. Et tamen non est dei uoluntas diuersa, sed locutio diuersa est de uoluntate dei: quia nomine uoluntatis diuersa accepit. Nam uoluntas dei uere, & proprie dicitur, quæ in ipso est, & ipsius essentia est. Et hæc una est: nec multiplicitatem recipit. Hæc magister. Vnde solet uoluntas dei distingui. Primo in uoluntatem beneplaciti, & in uoluntatem signi. Voluntas beneblaciti duplex eo. s. uoluntas antecedens, & consequens. Voluntas signi quintuplex est. scilicet prohibitio, preceptum, consilium, impletio siue operatio, & permissio. Illa ergo distinctio ut declarat Ockam in suo primo distinctio. 45. quęst. 1. non est alicuius, quod est realiter in deo, quia in deo non est aliquo modo multiplex uoluntas sicut nec multiplex essentia. Nam in deo non distinguitur uoluntas ab essentia. Sed illæ distinctiones sunt uocabulorum, seu nominum, quæ significant diuinam uoluntatem, quæ deus est: ita ꝙ hoc uerbum, uult, uelle, quando in sacra scriptura attribuitur deo: diuersimode accipitur, ut quando dicitur deus hoc uelle, quandoq; ualet tātum, id est, deus hoc præcepit, uel consulit, uel operatur, uel permittit: quandoq; dicitur hoc uelle, quod sua uoluntate efficit, quod ut fit, uel fiat, placet. ¶ Est ergo uoluntas beneplaciti ipsa diuina essentia sibi in aliquo complacens ut sit, uel ut fiat. de qua apostolus. Vt probetis, quæ sit uoluntas dei bona, & beneplacens, & perfecta. Vbi glo. Voluntas dei dicitur, uel

Margin: A (beside "FIAT uoluntas tua"); B (beside "Est ergo uoluntas beneplaciti"); Rom. 12. (beside "Vt probetis")

qua uult quæ in deo est, siue id quod uult. Hic accipitur dei uoluntas, qua uult, quæ beneplacitum dei, siue dispositio appellatur. Hæc glo. Hæc uoluntas dei, ut ait Aug. 3. de trin. c. 4. & alijs capitulis, ut magister colligit dist. qua supra. est prima, & summa causa omnium specierum, atq; motionum. Nihil enim fit, quod non de interiori, atq; intelligibili aula summi imperatoris egrediatur, secundum ineffabilem iustitiam. Vbi enim non operatur, quod uult dei omnipotentis sapientia, quæ pertingit a fine usq; ad finē fortiter, & disponit omnia suauiter, & non solum facit ea, quæ perseuerantia consuetudinis admirationem non admittūt; sed etiam ea, quæ propter raritatem, & insolitum euentum mira uidentur, quorum nihil fit sine uoluntate dei: licet plerisq; non apparet. Itaq; non nisi dei uoluntas causa prima est sanitatis, & ægritudinis: præmiorum, atq; pœnarum; gratiarum, & retributionum. Hæc sola est, unde ortum est quicquid est: & ipsa orta non est; sed æterna. Quod uerò hæc uoluntas beneplaciti distinguitur in antecedentem, & consequentem, non sic intelligendum est: quod sicut in nobis est una uoluntas, seu uolitio præcedens actum, & alia consequens actum quo complacet in actu: quod ita sit in deo. Non enim est talis multiplicitas in deo: sed quicquid est ibi: omnibus modis essentia uel relatio, aut constitutum ex his. Et ideo hæc multiplicitas est nominis ut dictum est. Vnde eadem uoluntas in deo est antecedens, & consequens. Dicitur tamen nunc antecedens, nunc consequens respectu alterius, & alterius.

C ¶ Voluntas beneplaciti antecedens est uoluntas diuina dans alicui antecedentia, unde pōt consequi aliquid, uel operari: parata coagere si ille uelit cum præcepto uel consilio exequendi. Et sic dicitur antecedenter uelle aliquid: quando ad id agendū, uel consequendū dat alicui necessario requisita paratus illi coagere &c. Gratia exempli. Diuina uoluntas antecedenter uult petrum mereri, quando dat petro lib. arbi. atq; gratiam. Addit etiam præceptum aut consilium. ut mereatur, paratus sibi cooperari ad actum meritorium: in hoc enim diuina uoluntas non quasi per se, & immediate fertur super operationē meritoriam, sed quasi mediate, & antecedēter: quia immediate fertur in ea antecedentia meritū donando ea, sine quibus non meretur, uel ordinata ad meritum, ut sunt li. arbi. gratia præceptū, aut consilium. Dicuntur ergo operationes meritoriæ a deo uolitę antecedenter etiam prius, quam fiant: immo ēt si non fiant: ex eo solū: quod efficaciter uult ea, quæ antecedunt actū meritoriū. Per hoc: quod dicitur uoluntas diuina (quod proprie accipitur pro actu diuinæ uoluntatis, qui est realiter essentia diuina, & deus) excluditur uolūtas signi. Dicitur dās alicui añcedētias per hoc excluditur uoluntas beneplaciti cōsequēs. Licet. n. uoluntas tā añs quā cōsequēs est uolūtas beneplaciti, & ita diuina essentia: ipsa tñ nō dicitur absolute uoluntas: sed in ordine ad aliquod uolitū immediate, aut mediate. Respectu uoliti immediate est uoluntas consequēs, respectu uoliti mediate añs. Vnde in casu posito essentia diuina dicitur uoluntas beneplaciti cōsequens respectu li. arbi. petri, ac gratiæ sibi infusę: & præcepti aut consilij de agendo meritorie: sed respectu actus meritorij nondū in esse positi dicitur uoluntas añs. Dicitur cū consilio, uel præcepto: ad excludendū operationes uitiosas, & peccata, quæ deus non uult añcedenter, licet dedit libe. arbi. naturalia, & potentias quibus perficiuntur, quia nō adiecit præceptū, uel cōsiliū de agendo male, aut peccando, sed magis de opposito. i. non peccando. Ideo illas operationes malas non uult uoluntate beneplaciti antecedenter. Dicit ultimo parata coagere si uelit: per hoc excluditur factū Abrahæ, quia dñs nō uoluit eū offerre suū filiuū antecedenter, licet id præceperat ei, & dedit ei naturalia, quibus posset filiū immolare, quia nō paratus fuit ei coopari. Lo-

co cuius particule quidā dicunt, sine manifestatione oppositi eius, quia pręcepit, & redit in idem. ¶ Voluntas beneplaciti consequens est uoluntas diuina sibi efficaciter in esse alicuius cōplacens: ipsum diligendo esse, aut producendo seu conseruando. Dicitur ipsum diligendo esse, propter uoluntatem diuinam respectu suijpsius & personarum in diuinis. Non enim uoluntas, quæ est essentia diuina, omnibus modis seipsam, uel personas producit, aut conseruat, licet seipsam, uel personas uelit. Dicitur producens, aut cōseruans propter uoluntatem diuinam consequentem respectu creaturæ, quoniam uolendo omnem creaturam in esse producit, aut productam conseruat. Hac uoluntate immediate fertur in uolitum. Et sic dicitur deus uelle omne positiuum. Sine hanc uoluntate nihil fieri potest in mundo, quia ut dictum est, ipsa est prima, & summa causa omnium causabilium. Hæc etiam uoluntas beneplaciti consequens semper impletur. De hac.n.dr̄ in psal. Omnia quæcunq; uoluit dominus fecit in cœlo, & in terra. Quod etiam ratione ostenditur, nam ꝙ aliquis effectus non fit, ab aliqua causa hoc contingit. Aut quia causa illa non habet sufficientem potētiam ad producendum illum effectum, sicut homo non potest producere angelum: quia ad hoc non habet uirtutem actiuam. Aut quia ab alio impeditur in causando, sicut ignis non comburit stupam propter obstaculi prohibentis interpositionem. Aut quia dependent in agendo ab alia causa requisita ad agendum, quæ secum non cōcurrit, sicut ignis in camino ignis non egit in pueros, quia deus subtraxit suam causalitatem, quæ requiritur in actione cuiuslibet creaturæ. Aut quia causa ipsa mutatur in se: antequam producat effectum: sicut homo nō semper facit, quæ facere instituit, quia antequam faciat, mutat propositum faciendi. Nullo horum modorum impediri potest diuina uoluntas, quin fiat id, quod facere uult. Ipsa enim est causa uere omnipotens, quapropter nulla potest ei deesse causalitas requisita ad fieri cuiuscunque. Si enim aliqua talis deesset: iam non esset omnipotens. Similiter ex eodem: a nulla causa potest impediri, quin agat, quod efficaciter agere uult. Nam quia omnipotens, potest tollere omne impedimentum, si essent. Si enim non posset: deesset sibi potentia ad tollendum obstaculum. Ex eodem impediri non potest per defectum causæ coagentis, quia quamuis cum Deo in multis actionibus concurrant causæ secundæ, sicut in sol ad illuminandum aerem, ignis ad producendum calorem. Potest tamen sua omnipotentia sine omni causa secunda producere quemlibet effectum. alioquin sibi deficeret potentia supplendi causalitatem causæ secundæ. Nec propter quartum omittitur: quod uult fieri, quia est simpliciter immutabilis, quapropter quicquid uult pro tpe ab ęterno uoluit, ideo pro tpe, pro quo fieri uult, immutabiliter fit. Simili modo deduci pōt, ꝙ quicquid nō uult fieri, nō fit: ad uncto, ꝙ est causa mere libera in agēdo, & causa uniuersalissima concurrens ad productionem oium productorū. Ea propter nulla creatura potest aliquem effectum ꝑducere: nisi dei uoluntas assit, & cōcurrat libere in agendo. Hunc cōcursum eū subtrahit, qd̄ facere pōt, dū uult, quia libera in agēdo: nihil fieri pōt a creatura: & per cōsequens nō fit, quod deus nō uult fieri. Non aūt sic est de uolūtate dei beneplaciti antecedēte. Illa.n. non semper adimpletur, nam manifestū est, ꝙ deus dat cuilibet naturalia, quibus potest facere actū meritoriū. Similiter & gratiam, si non ponit obicem: paratus est etiam coagere cuilibet ad actum meritoriū. Dat etiā pręceptū, & consilium, ut exequatur, & tamen non quilibet facit actum meritorium. Sed multi eliciunt actus demeritorios contra uoluntatem diuinam antecedentem. ¶ Voluntas signi est creatura aliqua, siue effectus diuinę uoluntatis significans uel

manifestans

cans uel manifestans nobis diuinam uoluntatem. Sæpe enim signa nominantur nominibus signatorum, sicut eleemosyna impensa pauperi, uocatur misericordia, uel pietas. Vnde dicimus: ille fecit magnam misericordiam, uel pietatem huic pauperi, quia eleemosyna exterior pauperi data signum est misericordiæ, & pietatis in alio dantis: sic testamentum, siue codicillum uocamus ultimam uoluntatem: quia signum est uoluntatis ultimæ testatoris. Vnde magister ubi supra. Aliquando secundum quandam figuram dicendi, uoluntas Dei uocatur, quod proprie non est uoluntas eius, ut præceptio, prohibitio, consilium, permissio, & operatio. Ideoq; pluraliter aliquando uoluntates Dei pronunciat. ut in psal. Magna opera domini exquisita in omnes uoluntates eius, cum non sit nisi una uoluntas Dei, quæ ipse est. Ita etiam idem Propheta propter multos effectus misericordiæ, & iustitiæ pluraliter dicit. Misericordias domini in æternum cantabo. Et alibi. Iustitię domini rectę lætificantes corda. Cum tamen in Deo una sit misericordia: una iustitia, & una eademq; sit misericordia, quæ iustitia s. diuina usia. i. essentia. Ideo autem præceptio, prohibitio &c. cum sint multa, unumquodq; tamen eorum dicitur uoluntas, quia sunt signa diuinæ uoluntatis. Quemadmodum signa iræ dicuntur ira: & signa dilectionis, dilectio appellantur. Et secundum hanc figuram dicendi non est falsum, quod dicitur. Sed uerum, quod dicitur, sub tropo nubilo obumbratur: & secundum hos tropos diuersæ uoluntates dicuntur: quia diuersa sunt illa, quæ per tropum uoluntates

Voluntas signi quid est, dicitur pluraliter uoluntas signi.

F Dei dicuntur. Hæc magister. ¶ Hæc autem uoluntas signi etiam non semper impletur: maxime illa, quæ est præceptio, prohibitio, & consilium. Nam Deus præcepit omnibus seruare legem. Constat autem multos contra legem ambulare, & uiolare præcepta: nec tamen ex hoc arguitur impotentia in Dei uoluntate, quia non uult dominus efficaciter ut omnes suis mandatis obtemperent, quia si sic uellet, indubitanter omnes mandata eius obseruarent. Sed secundum hoc uelle dicitur: quia illud fieri præcepit, determinãs se cooperaturum omnibus id facere uolentibus, neminem tamen cogit ad id faciendum. Et secundum hoc nihil aliud est dicere uoluntatem Dei signi non adimpleri, nisi ꝙ dei præcepta non adimplētur. Et similiter nihil aliud est dicere aliquid fieri contra uoluntatē dei, nisi quia aliquid fit contra prohibitionem dei: sed contra uoluntatem signi, quæ est operatio, uel permissio: nihil fit. Nam eoipso, ꝙ operatio est, ipsa operatio impletur. Similiter eoipso, quod est permissio, id impletur, & fit, quod permittitur. Si enim non fieret, nec diceretur operatio dei, nec permissio, & ita nec uoluntas dei. Et secundum hoc exponitur, & intelligi debent scripturæ, sicut illud apostoli.

Voluntas signi nõ semper impletur.

1. Timo. 2. Deus uult omnes homines saluos fieri & ad cognitionem ueritatis uenire. quod intelligendum est uoluntate antecedente, quod est dictu. Deus uult omnes homines saluos fieri antecedenter, quia dedit omnibus hominibus liberam uoluntatem, qua se uertere possunt in bonum. Adiecit legem, & consilia, ut secundum illas regularent suas operationes, paratus dare omnibus suam gratiam, ut efficaces sint in bene, & meritorię operando: & potenter resistere malis inclinationibus, ac suggestionibus quibus omnibus homines ordinantur ad salutem. Vult ergo omnes homines saluos fieri antecedenter, pro quanto facit, quod in se est: dirigendo homines ad salutem. Sic exponit Dam. lib. 2. cap. penul. Beatus uero Aug. ait, ꝙ Apostolus non uult dicere, ꝙ Deus uelit omnes saluari, sed quòd nullus hominum saluatur, nisi per Dei uoluntatem. Et est talis modus loquendi, sicut in una ciuitate esset tantum unus magister, qui doceret pueros illius ciuitatis: tunc dici posset: ꝙ magister talis doceret omnes pueros ciuitatis. Non quia omnes pueri a ta

Damasc.
August.

magistro

magistro docerentur, sed quia nullus doceretur, nisi per eum. Landem sententiam ponit B. Aug. in epistola ad Vitalem di. Sicut illud, quod dictũ est. omnes in Christo uiuificabuntur, cum tamen multi æterna morte punientur, ideo dictum est, quia quæcunque uitam æternam percipiunt, non percipiunt nisi in Christo. Ita quod dictum est, omnes homines saluos fieri, ideo dictum est, quia omnes homines, qui salui fiunt, nisi Christo uolente salui non fiunt. Sunt & aliæ expositiones: sed istæ sufficiant. ¶ Istis præmissis procedo ad expositionem huius petitionis. Fiat uoluntas tua, primò de uoluntate beneplaciti, deinde uoluntate signi. Quoad primum hac petitione, ut dicit beatus Cyprianus, non petimus, ut Deus faciat, quod uult, sed ut nos facere possimus, quod Deus uult, supple nos uelle. Nam quis obsistit: quo minus, quod uelit, faciat: sed quia nobis diabolus obsistit, quo minus per omnia noster animus atque actus deo obsequatur, oramus, & petimus, ut fiat in nobis uoluntas dei, quæ ut fiat in nobis, opus est dei uoluntate, id est ope, & eius protectione, quia nemo suis uiribus fortis est: sed dei indulgentia, & misericordia tutus est. Et rectè post petitionem regni dei, qđ est finis noster, petimus nostrę uoluntatis conformitatem: tanquam medium ad hunc finem perueniendi, quia tantum hanc habentibus pax regni nunciatur ab angelis. In hac sacratissima Natiuitate, qua hæc scribimus Anno 1510. canentibus. Et in terra pax hominibus bonæ uoluntatis. Bona est nostra uoluntas, dum fuerit conformis diuinæ uoluntati. Quia enim diuina uoluntas ex seipsa recta est, & suipsius regula, quoniam summa est, & æterna, nec regulam habet cui se conformet: ut sit recta, superiorem, aut priorem, ipsa & sui, & omnis rectitudinis, ac iustitiæ regula est, ideo obliqua, & non recta esse non potest. De hoc uenerabilis Hugo de S. Victore lib. 1. par. 4. ita ait. Prima rerum omnium causa uoluntas est creatoris, quam nulla pręcedens causa mouit: quia æterna est, nec subsequens aliqua confirmat, quia ex semetipsa iusta est. Neq; idcirco iustum uoluit, quia futurum iustum fuit, qđ uoluit, sed quod uoluit, idcirco iustum fuit, quia ipse uoluit. Suum. n. ac proprium uoluntatis eius est iustũ esse, quod est: & ex eo, quod in eo est iustum, iustum est, ꝙ ex eo est iustum, quoniam secundũ eam iustum est, quod iustũ est, quod utiq; iustum non esset, si secũdũ eam non esset. Cũ ergo quæritur, quare iustũ est, quod iustum est, conuenientissimè respondetr, quoniam secundũ volũtatem dei est, quæ iusta est. Cum ergo quæritur: quare, & ipsa dei uoluntas iusta est. Hoc sanius respondetur, quoniam primæ causæ nulla causa est, cui ex se est esse, quod est. Hæc enim sola est, unde ortũ est, quicquid est, & ipsa non est orta, sed æterna. Hæc Hugo. ¶ Omnis ergo iustitia, & rectitudo rationalis creaturæ consistit in conformitate ipsius ad dei volũtatem. Obliquitas verò, & iniustitia creaturæ rationalis ex difformitate uoluntatis eius ad uoluntatem diuinam consurgit, sicut docet B. Aug. super psal. dicit. Isti sunt recti corde: qui in hac uita sequuntur uoluntatem dei. Volũtas dei est aliquando, ut sanus sis: aliquando, ut ægrotes. Si quando sanus es, dulcis est tibi uoluntas dei, & quando ægrotas, amara est tibi, non es rectus corde: quia non vis uolũtatem tuam dirigere ad dei volũtatem: sed vis dei uoluntatem curuare ad tuam. Illa recta est, tua curuá, tua dirigenda est ad illam, vt ad regulam, non illa curuanda est ad tuam. Iustitia ergo nostra in hoc consistit, ut nostra uolũtas infirma, de se non recta: conformetur diuinæ uoluntati tanquam suæ regulæ, cui conuenit essentialiter esse rectam. Huic: quia angeli quidam se difformarunt: deiecti sunt a loco uoluptatis, lucis, lætitiæ, & amænitatum ad loca pœnarum miseriæ, & tenebrarum. Ideo ne & nobis ab hac inobliquabili uoluntate declinantibus paretur locus caliginis, & ge-

henna

Aug.

G

Hugo.

H

henna, oramus. Fiat uoluntas tua. Quia uerò ceteri angelorum diuinam uoluntatem, eiusque beneplacitum intuentes, se illi libere conformarunt: ne ab illa curuari possent: sed in ipso perpetuò solidarentur: cōfirmati sunt, & stabiliti in beatorum patria. Ideo quia & nos in illam uenire cupimus, post petitum regnum, quod est sanctorum patria: orantes subiungimus: Fiat uoluntas tua. Hunc orandi modum nedum uerbo magister noster docuit: sed facto suo exemplauit. Vnde B. Cyprianus. Deus infirmitatem hominis, quam portabat, ostendens ait. Pater, si fieri potest, transeat a me calix iste. Et exemplum discipulis suis tribuens, ut non uoluntatem suam, sed Dei faciant, addidit dicens. Veruntamen non quod ego uolo, sed quod tu. Et alio loco dicit. Non descendi de cœlo, ut facerem uoluntatem meam, sed eius, qui me misit. Quod si filius obediuit: ut faceret patris uoluntatem: quantò magis seruus obedire debet: ut faciat uoluntatem dei: sicut in epistola sua, Iohannes quoq; ad faciendum dei uoluntatem hortatur, & instruit dicens. Nolite diligere mundum &c. Et sequitur. Mundus transit, & concupiscentia eius. Qui autem fecerit uoluntatem dei, manet in æternum: quomodo & Deus manet in æternum. Qui ergo in æternum manere uolumus: dei, qui æternus est: uoluntatem facere debemus. Hæc Cyprianus. Si ergo filius, cuius uoluntas curuari non potuit, utpote confirmata, & impeccabilis orauit. Pater non mea, sed tua uoluntas fiat, quid faciet miser peccator, cuius uolūtas instabilis, & peccabilis, multisque retiaculis peccatorum inuoluta, quam trahit mundus, suggerit diabolus, concupiscentia inclinat ad se difformandum diuinæ rectissimæ uoluntati? Nihil certe utilius, uel fructuosius fieri poterit, q̄ tota mente, animo, & corde ad patrem orare, qui in cœlesti residet gloria. Fiat uoluntas tua: ut quod tu nos uis facere, faciamus: quod tu prohibes, caueamus: quod tu consulis, impleamus: quod tu uis, uelimus. Sicq; suæ uoluntati iustissimæ semper, & in omnibus nos conformemus.

Cyprianus.

I ¶ Sed pro pleniori huius petitionis intellectu quæritur. Vtrum teneamur nostram uoluntatem diuinæ uoluntati in omnibus conformare. Et uidetur, ꝙ non, quia non tenemur intellectum nostrum diuino intellectui conformare, alioquin habens opinionem falsam, peccaret, quia discordaret ab intellectu diuino, quo in nullo errare potest, ergo a simili, nec tenemur uoluntatem nostram diuinæ uoluntati conformare. ¶ Ad oppositum. Voluntas creata tenetur se conformare suæ regulæ, sed uoluntas diuina est regula cuiuslibet uoluntatis creatæ, ergo quælibet uoluntas creata tenetur se conformare uolūtati diuinæ. Ad hoc dubiū doctores uariè rñdet, ut recitat Alex. de Ales par. 1. q. 41. & post eum S. Bona. q. ulti. primi senten. Plus in modo loquendi, quam in re ipsa differentes. Ideo præmitto quasdam distinctiones, secundum quas ponentur conclusiuæ responsiones. ¶ Notandum igitur, ꝙ uoluntas nr̄a potest conformari uoluntati diuinæ. In uolito, uolendi actu, uolendi modo. In uolito: quando uult rem illam, seu opus quam, uel quod uult deus. In uolendi actu, quando uult illud, quod deus uult eam uelle: quando. s. habet actum conformem actui diuinæ uoluntatis, licet non illud uelit quod Deus uult. Gratia exempli. Deus uult bonum filium honorare patrem, quem tamen deus non uult honorari. Vult enim deus filium uelle necessitatem patris releuare, utpute infirmitatem, uel paupertatem, licet deus patrem uelit esse infirmum & pauperem. Similiter deus uult quemlibet diligere omnem proximum suum uolendo sibi uitam æternam, cum tamen deus non uelit illi, proximo. s. præscito uitam æternam. Diligens ergo sic proximum, conformat se uoluntati diuinæ non in uolito, quia non in uita æterna, sed in actu uolendi, quia habet actum conformem actui diuinæ uoluntatis. uult ei,

Verū homo tenetur suā uolūtati diuinę uolūtati in omnibus conformare.

Alexan.
S. Bona.

Volūtas nostra cum diuina pōt eē triplex.

sicut

ſicut Deus uult eum uelle. In modo uolendi: quin uult ex ſimili charitate, & propter eundem finem, quo deus uult. Sic qui uult aliquid, quod deus uult,& quod deus uult eum uelle: non tamen propter eundem finem, id eſt non propter deum. (Nam propter ſeipſum deus uniuerſa operatur, ut dicitur Prouer. 16.) conformat ſe diuinæ uoluntati in uolito, & in actu uolendi: non tamen in uolendi modo. ¶ Secundò notandum q quælibet dictarum uoluntatum poteſt eſſe actualis, uel habitualis. Actualis,ut quando elicit actum, ſcilicet uelle id, quod deus uult, uel quod deus uult eam uelle, aut cum circunſtantia, & eo modo, cum quibus, & quomodo deus uult. Habitualis quando actu non elicit uelle, uel nolle:habet tamen in ſe habitum inclinantem ad eliciendum. Et ille habitus inclinare poteſt mediatè, uel immediatè. Immediatè, ſicut habitus genitus ex particularibus actibus uolendi hoc, uel illud. Sicut ex actibus uolendi abſtinere a ſuperfluis frequentatis, generatur habitus temperantiæ, qui immediatè inclinat ad uolendum uiuere temperatè tanquam ad actum proprium. Mediatè autem habitus inclinat:qui inclinat mediate actu proprio. Sicut habitus principij mediante actu proprio inclinat intellectum ad actum concluſionis, ut eſt habitus, quo generaliter complacet uoluntati, quicquid complacet uoluntati diuinæ. Hic enim non inclinat immediatè ad omne uolitum a deo. Præſupponit enim cognitionem,qua ſciatur hoc eſſe uolitum a deo,& mediante illa inclinat ad actum uolendi uolitum tale a deo. Nam ille habitus primò inclinat ad uolendum generaliter omne uolitum a deo tãquam ad actum proprium. Iſte autem actus uolendi omne uolitum a Deo, concurrente cognitione; quòd hoc particulare eſt uolitum a Deo, inclinat ad uolendum illud particulare: quia uolitum a Deo. ¶ His præmiſſis eſt propoſitio prima. Non oportet uoluntatem uiatoris ſe conformare diuinæ uoluntati in omni uolito, uolendo quodlibet uolitum a deo actualiter, immo quandoque tenetur ſe non conformare. Prima pars patet, quia non ſemper tenetur ſcire, uoluntatem dei beneplaciti conſequentem. Hæc eſt enim uoluntas Dei quoad uolitum, dicente apoſtolo ad Roma. undecimo. Quis cognouit ſenſum domini?Quod autem non tenetur ſcire, non tenetur uelle,cum uelle præſupponat cognoſcere,immo poteſt quandoque meritoriè oppoſitum uelle, id eſt hoc uelle, quod deus non uult. Sicut de Dauid legitur. 2. Regum 7. quòd uoluit ædificare templum domino, quod tamen dominus noluit per ipſum: ſed per filium ſuum Salomonem ædificare,& tamen uoluntas Dauid bona fuit, & recta. Vnde tertio Regum octauo habetur. Dixit dominus ad Dauid:quòd cogitaſti in corde tuo ædificare domũ noĩ meo:bñfeciſti,hoc ipſum mẽte pertractans. Verumtñ tu nõ ædificabis mihi domũ:ſed filius tuus. Itẽ B. Aug. in Ench. c. 100. Aliqñ bona uoluntate hõ uult aliquid,qđ deus nõ uult,ẽt ipſe bona multò amplius, multoq; certius uolũtate, tanq̃ ſi bonus filius pr̃em uelit uiuere, quẽ deus bona uolũtate uult mori. Et rurſus hoc fieri põt, ut hoc uelit homo uoluntate mala,qđ deus uult bona: uelut ſi malus filius uellet mori pr̃em, uelit hoc ẽt Deus. Et ſequit. Nã deus quaſdã uolũtates ſuas bonas iplet p malorũ hominũ uolũtates malas. ſicut p iudæos maliuolos bona uolũtate patris Xp̃s pro nobis occiſus eſt. Præterea ſi deus præcipiat alicui,ut non uelit ab eo uolitum,ut ſi deus uelit patrem meum mori,& præcipiat mihi, ut uelim patrem meum uiuere. In hoc caſu,qui impoſſibilis nõ eſt teneor me conformare diuino præcepto,& non diuino uolito,ut infra patebit,ẽt ſi cõſtat mihi de uolito. Secunda pars patet: quia ſtat:q deus præcipiat homini aliquid uelle, quod ipſe non uelit, quo modo præcepit diligere proximum uolendo ſibi

L

Roma. 11.

2. Reg. 7.

3. Regum 8.

Auguſt.

salutem, quem præsciuit ad damnationem. In quo casu homo tenetur uelle salutem proximo, in qua uoluntate non conformat se uolito diuino: ergo M tenetur se non conformare diuino uolito in casu. ¶ Ex illa propositione sequitur, quod diuina uoluntas beneplaciti non est regula sua conformare nostram uoluntatem regulans, ut sit bona. Patet per beatum August. ubi suprà in Enchi. Bonæ uoluntati dei pietas potius consonat, quamuis alius uolentis, quam huius idem uolentis, impietas tantum interest quid uelle homini: quid deo congruat, & ad quem finem suam quisq; referat uoluntatem: ut aut probetur, aut improbetur. Hic apertè ostendit Aug. quod non semper probatur uoluntas hominis conformis uoluntati dei in uolito, neque reprobatur semper uoluntas difformis, quia quandoq; aliquid congruit uelle deo, & aliud congruit uelle homini. Similiter in eodem uolito a deo, & homine quandoq; in alium finem refertur huiusmodi uolitum a deo, in alium ab homine, propter quod quandoq; uoluntas conformis diuinæ uoluntati reproba est: & difformis iusta. Item in habentibus intellectum, & uoluntatē unum non regulat aliud, nisi inquantum imponit, uel proponit sibi quid, & qualiter uelle, & agere debeat. Sed uoluntas diuina beneplaciti consequens: cum non semper in nobis innotescat, etiam dum innotescit, non semper imponit nobis quid uelle, uel agere oporteat, ergo non est regula nostram uoluntatem regulans. Illa ergo uoluntas dei nostram uoluntatem regulat: qua nobis innotescit, quid, & qualiter nos uelle oportet. Et hæc est pceptum, uel consilium quo nobis innotescit, quid, & qualiter nos uelle deus uelit. Tunc enim recta est nostra uoluntas: quando id, & taliter uolumus quod, & qualiter deus uult nos uelle. Et conformitatem ad hanc dei uoluntatem denotat Aug. in de libe. arbi. cum dicit quod etiam lex naturalis ex hoc recta est, quia conformat se diuine uoluntati. Sic enim omnis iustitia, & omnis rectitudo legum humanarum descendit a prima rectitudine: quæ est uoluntas dei: & consistit in conformitate sua ad diuinam uoluntatem. dum scilicet est talis, qualem eam uult esse diuina uoluntas. ¶ Secunda propositio. Non tenetur uoluntas uiatoris se conformare habitualiter immediatè uoluntati diuinæ in uolito. Patet propositio sicut præcedens, quia habitus immediatè inclinans ad uolendum aliquid, præsupponit cognitionem uolendi. Non autem tenetur homo cognoscere uolita diuina, ergo nec tenetur habere habitum inclinantem particulariter, & immediatè ad illa uolita. præterea potest habere actum contrarium uoluntatis: ut deductū est meritoriè alicuius uoliti a deo: ergo etiam habitum contrarium, & per consequens non habere habitum conformem, cum contraria simul stare non possunt, & quicunq; potest habere unum contrariorum sine peccato: non tenetur habere reliquum. ¶ Tertia propositio. Voluntas cuiuslibet uiatoris ad N aliqualem dei notitiam attingere potentis rationis usum habentis, tenetur se conformare habitualiter mediatè uoluntati diuinæ beneplaciti, quantum ad uolita per ipsam. Patet, quia in omni homine usum rationis habente debet esse talis uoluntas habitualis, qua sibi in genere placet, quicquid deo placet, licet in particulari nec sciat, quicquid deo placeat, ergo propositio uera. Consequentia nota. Antecedens probatur. Nam quilibet hominum tenetur habere cor non prauum, sed rectum. Cor autem rectum est cor uolens omnia, quæ uult deus. Vnde Aug. super illud psal. Non adhæsit mihi cor prauum: ait. Cor prauum est cor non rectum. Rectum autem cor hominis dicitur, qui omnia, quæ uult deus, & ipse. Et glo. super eodem uerbo dicit. Cor prauum, cor tortum, quod habet, qui non uult omnia, quæ uult deus. Hoc autem non potest intelligi de uoluntate actuali, aut ha-

bituali

bituali immediate inclinante ad uolēdum,quod deus uult, ut patet ex duabus præcedentibus propositionibus,ergo intelligitur de uoluntate habituali mediate inclinante. ¶ Quarta propositio. Voluntas uiatoris tenetur se conformare uoluntati diuinæ beneplaciti in particulari cognitæ: nisi reuelatio,aut præceptum dei ipsam ad oppositum obligaret. Probatur illa propositio,quia impossibile est uoluntatem uelle antecedens,& non uelle consequens scitum esse tale: cum non possit opposita simul uelle. Oppositum autem consequentis semper repugnat contradictorie antecedenti. Sed uolens habitualiter omne uolitum a deo, uult antecedens ad quodlibet particulare uolitum, cum quælibet uniuersalis inferat suam particularem, ergo uolens uniuersalem, omne.s.uolitum a deo, uult etiam hoc uolitum a deo scitum esse tale. ¶ Et nota,ꝙ habitus, & habitualiter non accipitur hic propriē pro qualitate genita ex actibus frequētatis, sed largius pro omni dispositione uoluntatis, quæ parata est uelle actualiter obiectum sibi sufficienter præsentatum. Nam uoluntas antequam habuisset actum uolendi omnia, quæ deus uult, siue hoc particulare uolitum a deo, tenetur habitualiter hoc uelle,& tamen non tenetur habere qualitatem ex actibus genitam, cum nullos actus præcessit. ¶ Dicitur notanter in propositione, non actualiter:qa posset uoluntas appræhenso aliquo a deo uolito non esse deliberata,aut distracta circa alia.Posset etiam suspendere actum suum, & pręcipere intellectui,ut magis deliberaret. Nam actus præuenientes deliberationem, non sunt in hominis potestate, ideo ad illorum moderationem subitam homo non obligatur. ¶ Concessum etiam est humanæ infirmitati, ut dicunt doctores:si euenit aliquid triste, & pęnale motu quasi subito, & naturali:illud nolle,& quasi disconueniens refugere. Cum autem ratio accedit,& ꝙ huiusmodi euentus causa est diuina uoluntas attendit, tunc uoluntate talem deliberatam cognitionem consequente, tenetur se conformare uoluntati dei uolendo illud triste,& pęnale. Vnde beatus Aug. Si qui recto sunt corde,quandoq; corde mortali priuatim aliquid uelint, quod suæ causæ negocio,uel præsenti necessitati conuenit, tamen quam cito intellexerint, aut cognouerint deū aliud uelle,præponunt uoluntatē oīpotentis suæ uolūtati infirmæ:& uoluntatem dei uoluntati hominis. Vnde homo Christus ostendit quandam priuatam hominis uoluntatem patri, dicens. Si fieri potest, transeat a me calix istę. Hæc humana uoluntas erat proprium aliquid,& priuate uolens. Sed quia rectum corde uoluit esse hominem:& quicquid in eo aliquantulum curuum esset, dirigere ad Deum,qui semper rectus est,subdit. Veruntamen non quod ego uolo,sed quod tu vis pater. ¶ Dicitur etiam nisi reuelatio, aut præceptum dei &c. quia posset Deus reuelare Petro: ꝙ non uellet eum uelle mori patrem, quem tamen deus ipse uellet mori. In quo casu teneretur Petrus uelle patrem suum non mori, licet sciret Deum ipsum uelle mori. ¶ Dicitur notanter in particulari cognitæ:quia ut supra dictum est,potest bonus filius patrem suum uelle uiuere, quem deus uult mori,dum ignorat hanc dei uoluntatem. Vnde licet pater grauissima laboret,ac desperata infirmitate, adhuc filius potest uelle patrem uiuere. Potest etiam uitæ remedia quærere medicorum opere, & alijs licitis uijs,tum quia nulla infirmitas est euidens signum: ꝙ deus uelit patrem mori, qui potest etiam mortuos resuscitare,& uocat ea,quæ non sunt,sicut ea,quæ sunt. Sępe enim dubitare potest filius, an deus uelit patrem suum mori, ad minus pro illo,uel isto instanti. Ideo donec mortuus non fuerit, remedia longioris uitæ licitē quærere potest. Et sic suo modo in alijs potest quilibet quærere diffensionem,ac refugium contra insidiantes,oppugnantes,opprimē-

August.

tes, licet deus uelit eum sic tentari, & damnificari, quamdiu ignorat, utrum deus hoc uelit, aut quamdiu, & usquequo hæc uelit, semper tamen manere debet habitualis illa conformitas uoluntatis mediata, de qua loquitur propositio tertia: ut semper sit paratus animo patienter ferre, si nosset deum hæc simpliciter uelle. ¶ Sed hic quæri potest, per quid nobis innotescere potest uoluntas dei beneplaciti, & consequens. Respondetur, quod duobus modis possumus certe cognoscere deum aliquid uelle nunc esse, uel fuisse, uel futurum fore. Vnus est diuina reuelatio. Sic certe prophetæ nouerunt præterita, præsentia, & futura. Sic Moyses nouit mundi creationem, quam posteris descripsit, quæ longe fuit præterita. Sic Petrus nouit precium, quod fraudauit Ananias consentiente Saphyra. Sic Heliseus propheta nouit Giezi tenere uestes, quas Naaman dederat, & munera. 4. Reg. 5. Sic nos certe credimus futurum iudicium, Antichristi persecutionem: & mortuorum resurrectionem. Alio modo cognoscitur hæc diuina uoluntas ipso facto, aut operatione. Cum enim diuina uoluntas omnium rerum existentium est autor, & nihil omnino fieri potest eo nolente, eo ipso, quod aliquid fit, uel factum est, certe noscimus Deum hoc fieri, uel factum esse uoluisse. Et hæc notitia tantum extendit se ad præterita, & existentia: non ad futura. Vnde certi sumus, quod quæcunq; circa nos fiunt: siue prospera, siue aduersa: ut abundantia temporalium in frumento, & uino: diuitiarum affluentia, corporum sanitates, honorum sublimationes. Similiter & hominum clades, guerræ, pestes, terrarum depopulationes, paupertates, ærumnæ, amicorum interitus, & similia, omnia deo uolente, & faciente hæc fiunt, ut supra tactum est. ¶ Ex quo sequitur, quod in omnibus supradictis ita tenemur nostram uoluntatem diuinæ conformare uoluntati, ut omnia hæc dum fiunt: seu accidunt, nobis placeant: eaq; sic fieri uelimus tanquam uolita a deo sua rectissima, & iustissima uoluntate. Hoc etiam docemur Eccl. 39. Benedicite dominum in operibus suis. Et dicetis in confessione. Opera domini uniuersa bona ualde. Opera enim domini exquisita sunt in omnes uoluntates eius. Et iterum in psal. Benedicam dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo. Super quo Aug. Nunquid solum, quando tibi benefacit, quando abundant temporalia, multum frumenti uini, & olei, auri, & argenti: pecorum, domorum, tunc benedices? Non: sed in omni tempore: ergo & tunc, quando illa secundum tempus, & secundum flagellum dei turbantur, auferuntur, & minus nascuntur, & iam nata dilabuntur, & exinde sequitur egestas, labor, & dolor, ac tribulatio, tunc qui cantas: benedicam domino in omni tempore: benedic, & quando illa tollit: quia ille dat, & ille tollit: sed seipsum a benedicente non tollit. De illis uero, qui se non conformant diuinæ uolunati, dicit propheta. Confitebitur tibi, cum benefeceris ei. Super quo glo. laudabit te o Deus, cum benefeceris ei: & solum in prosperis, & blasphemat in aduersis. Non dicit, qui talis est, ut sanctus Iob. Si bona suscepimus de manu domini, mala cur non sustineamus? Et iterum. Dominus dedit, dominus abstulit, sicut domino placuit: ita factum est: sit nomen domini benedictum. ¶ Sed dicis: ergo placere debet incendium, & ita non erit extinguendum, dum in domo, uel in ecclesia oritur, nec muniendus est locus contra hostium insultus: nec defendenda patria: sed nec instituendæ processiones: ac orationes publicæ ad Deum fundendæ sunt tempore pestilentiæ, & guerrarum, quod est contra usum ecclesiæ. Si enim tenemur illa uelle: non sunt nolenda: & ita nec est, ne fiant orandum est, aut agendum. Item sic deberent nobis placere peccata, homicidia, adulteria, furta, comesationes, ebrietates, impudicitiæ, & cætera maleficia & peccata. Quoniam illa sicut cetera supradicta non nisi Deo

Marginalia: P — Per quid nobis pōt innotescere uoluntas Dei beneplaciti & cōsequēs. — Actuum 5. — 4. Reg. 5. — Q — Eccl. 39. — August. — Psal. 48. — R

uolente fiunt, si enim fieri nollet, fieri non possent. Ad primum dicitur, q supradicta poenalia, & aduersa, dum fiunt, aut facta sunt, placere debent tanquam a deo iusta uoluntate facta. Sed quia dubium nobis est, quamdiu dominus uelit, ut maneant, possumus uelle, ut cessent. Vult enim quandoque dominus incendium oriri, & non continuari. Vult etiam quandoque hostes insurgere, & conari aduersum iustos, & non nocere, sed ab eis, quibus nocere moliuntur, repelli. Et ideo munienda sunt loca, instituendae processiones: extinguenda incendia, non, ut non sint orta. Frustra enim haec fierent, cum praeteritum reuocari non possit, ut non fuerit, nec quod est, caueri, ut non sit, cum omne, quod est, quando est necesse, sit esse in sensu composito. sed agendum est, & orandum, ut ea tollatur, ut non permaneant, hoc enim an deus uelit: quia nobis incognitum est, orandus est, ut uelit; quia forte ideo oriri uoluit, ut ad orationem nos excitaret: & nos exaudiendo nobis suam charitatem ostenderet: & per hoc dilectionem in nobis ad se habendam excitaret. Quod eum fecisse innumerę scripturae testantur. Sic indurauit Pharaonem, ut potentiam suam populo liberando ostenderet, & eos prosequi permisit usque ad mare rubrum, ut eos mirabiliter liberatos, ad sui cognitionem, & amorem erudiret, ut habetur in Exo. Et per hoc patet: q si oritur incendium: laborandum est ad extinctionem: ne permanendo absumat, licet non sit uolendum, ut non sit ortum, quia hoc ipsum, quod ortum est: certum est deum uoluisse, non autē certū, q deus ipsum uelit permanere, augeri, uel ad nondum incensa protendi. Si autem certum foret per reuelationem aliquam, Deum uelle totam ciuitatem incinerari, aut ab hostibus capi, nequaquam resistendum foret: nec laborandum ad ignis extinctionem, aut hostium repulsionem, aut orandum pro pestilentiae ablatione &c. Sic peccauerunt iudaei nolentes ciuitatem Hierusalem, & seipsos tradere Regi Nabuchodonosor ad denunciationem Hieremię, ut habetur Hiere. 38. ¶ Ad secundum respondebitur infra, cum docebitur de uoluntate signi, quod est permissio. Sed diceres, quid si Deus reuelaret alicui praescito, q damnandus esset, nunquid talis pręscitus uelle deberet suam perpetuam damnationem? Hoc enim esset contra legem dilectionis, qua tenetur seipsum diligere ad salutem. Ad hoc respondet Greg. de Arimino. q. ulti. 1. sententiarum. Supposito inquit, q talis reuelatio a Deo possit fieri (quod est satis dubium.) Dicendum uideretur, q nisi Deus uellet huiusmodi hominem non uelle suam damnationem, & hoc sibi constaret, ipse sciens dei uoluntatem, deberet contentari, & uelle, q eum Deus damnaret, ex quo sic esset placitum deo: & hic actus procederet ex maxima dilectione dei, nec esset culpabilis, sed laudabilis. Et ulterius uidetur dicendum, q in tali casu non esset sibi licitum pro finali salute sua orare, sed simpliciter de diuino iudicio deberet contentari. Et huic fauet dictum B. August. 21. de Ciuitate Dei. c. 24. Vbi eius sententia est, q pro nullo uiuente finaliter reprobato ecclesia oraret, ut saluaretur, si de eius reprobatione esset certa. Ait enim. Si de aliquibus ita ecclesia certa esset, ut qui sint illi, etiam nosset, qui licet adhuc in hac uita sint constituti, tamen praedestinati sunt in aeternum ignem ire cum diabolo, tam pro ipsis non oraret, quam nec pro seipso. & hoc late declarat ibidem. Et intelligendum est, quod dictum est, in casu, in quo quis est certus Deum sic absolute, & non solum conditionaliter uelle. ¶ Illa autem propositio quarta quibusdam uidetur dura. Vnde arguunt contra eam. Voluntas non tenetur omnia uelle, quae deus uult: etiam quae nouit deum uelle, ergo propositio illa est moderanda, & non sicut iacet est uera. Antecedens probatur, quia si teneretur omnia uelle, quae nouit deum uelle, aut hoc est ex natura uolito-

Exod.

Hier. 38.

Grego.

August.

rum a deo, aut ex præcepto. sicut enim nihil est malum nisi secundum se, uel ex prohibitione superioris: & per consequens ex se cauendum, uel ex prohibitione, sic nihil est necessariò uolendum, nisi ex se, uel ex præcepto superioris in proposito, uel ex præcepto dei: sed rem uolitam a deo non semper tenemur uelle ex natura rei, puta damnationem patris, quia sic teneremur eam uelle, etiam si deus eam per impossibile uellet non tanquam rem per se bonam, quod est absurdum, neque ex præcepto id tenemur: quia nusquam legimus tale pręceptum. Preterea si tenemur conformare uoluntatem nostram uolũtati diuinæ, sic subditus teneretur uoluntatem suam conformare uoluntati sui prælati, in his, in quibus est sibi subditus, sed ille non tenetur facere, uel uelle id, quod prælatus uult fieri ex eo solo: ꝙ prælatus uult hoc fieri, sed ex hoc, ꝙ pręlatus uult subditum hoc uelle, uel facere. Ita uidetur in proposito. Illud tantum tenetur uoluntas hominis uelle, quod deus uult eum uelle, & non uniuersaliter quicquid deus uult. ¶ Huius sententiæ est Durandus circa primum sententiarum: & uidetur consentire B. Thom. 1. 2. q. 19. artic. 10. Et allegatur ad idem Ansel. lib. de similitudinibus dicens: non debere nos uelle semper quod deus uult, sed uelle, qđ Deus uult nos uelle. Item Aug. in Enchi. Deum congruit aliquid uelle, quod non congruit hominis uoluntati uelle. Et allegat idem magister dist. ult. primi. Et secundum hoc dicunt, ꝙ si deus alicui absolutè reuelaret suam damnationem, non teneretur talis uelle suam damnationem. Quia licet sibi innotesceret, ꝙ deus uellet suam damnationem, non tamen ex hoc innotesceret deum uelle, ꝙ damnandus uellet suam damnationem. Et secundum illos loco propositionis quartæ suprapositæ, ponitur hęc propositio, quæ ēt apud priorem opinionem uera est.

Durandus. B. Thom. Ansel. August.

V ¶ Voluntas hominis uiatoris ita tenetur se conformare diuinæ uoluntati in uolito, ꝙ non debet remurmurare oppositum uolendo simpliciter, & deliberatè ei: quod scit deum uelle, secus ex conditione. Probatur conclusio, quia uoluntas uiatoris uolendo scienter iniustũ, peccat, & est iniusta. Sed uoluntas uolens oppositum ei, quod iustum est, scienter uult iniustum, ergo est iniusta. Vltra. Omnis uoluntas uolens oppositum ei, quod uult deus, uult quod scit, uel scire debet esse iniustum, ergo est iniusta. Antecedens patet, quia omne, quod deus uult, eo ꝙ uult, iustum est, ergo eius oppositum iniustum. Item quilibet uiator tenetur ad deum super omnia diligere: ergo tenetur uelle, quæ nouit dominum deum uelle, & ita non remurmurare. Consequentia tenet, quia secundum Tullium. Amicitia est idē uelle, & idem nolle in rebus honestis. Omnia autem, quæ deus uult, iusta sunt, & honesta. Et hęc ratio etiam probat priorem propositionem. Item uolens contrarium ei, quod deus uult scienter, & deliberatè, repugnat diuinæ iustitiæ. hoc autem non licet, ergo antecedens pro prima parte patet. Volens contra diuinam uoluntatem, uult contra legem æternã: & ita repugnat diuinæ iustitiæ, quæ est se secundum legem æternam, & per consequens peccat. Consequentia illa simul cum antecedente, patet per beatum Augustinum libr. 22. contra Faustum, qui diffiniens peccatum ait. peccatum est dictum, factum, uel concupitum contra æternam legem. Et declarando subdit. Eterna lex ratio est, uel uoluntas dei. Item uolens aliqđ non esse quod deus uult esse: uidetur quantum in se est, a deo tollere omnipotentiam. In eo enim, ꝙ uult oppositum, uult diuinam uoluntatem non esse efficacem, & ita non esse omnipotentem. ¶ Dicitur notanter simpliciter, quia ex conditione posset oppositum uelle. ut potest uelle non pati certos aduersitatem: si non demeruissent talem, uel talem tribulationem, ꝙ eam non paterētur. Sic & uirgo gloriosa, & sancti noluerunt passionem Christi

Qđo uoluntas hominis tenetur se conformare diuinę uolũtati.

mani

sub conditione, si non peccasset homo, quam tamen uoluerunt propter humani generis redemptionem. Ceteræ conditiones patent. ¶ Verum uolens seruare primam opinionem, quæ est sancti Bonauen. Gregorij de Ari. Ockam & aliorum plurium, facile responderet ad rationes in contrarium factas. Ad primam diceret, quòd uoluntas uiatoris tenetur uelle, quicquid nouit deum uelle ex præcepto dei; quo præceptum est diligere deum super omnia. In hoc precipitur etiam uelle omnia, quæ deus uult, cum diligentium sit idem uelle, & nolle. ¶ Ad secundam diceret, ꝙ non est simile de subdito respectu sui prælati, & subdito dei: quia non tenetur subditus suum prelatum plus seipso diligere, sicut tenemur deum diligere. Etiam prælatus habet superioritatem in corpus tantum, non in animam, ideo sufficit ibi exterior, & corporalis obedientia. Sed deus habet plenum dominium in animas, & corpora, qui magis requirit interiora mentis obsequia quam corporis exteriora. Hæc autem maximè consistunt in conformitate uoluntatis uiatoris, cum diuina in uolito idem uelit, & nolit. De secunda conformitate in uolendi actu: hoc est, ꝙ uelit, quicquid deus uult eum uelle. Dicendum est sicut de uoluntate signi: quia non aliter potest hoc nobis innotescere, quid deus uelit nos uelle, nisi per signa; scilicet precepta, prohibitiones, aut consilia. Ideo simul tractabitur cum uoluntate signi lectione sequenti. De uoluntate antecedente dicitur breuiter, quòd uiator non tenetur, se conformare illi, nisi esset preceptum de uolendo illud, quod deus tali uoluntate dicitur uelle. Gratia exempli. Voluntate antecedente uult omnes saluos fieri, uult & omnes homines perfectos esse, quia ad utrumque dat antecedentia arbitrium liberum, & gratiam. Sed primò addit præceptum, secundò consilium. Ideo primum tenemur uelle, non secundum, sicut infra dicetur de uoluntate signi.

DE HIS VERBIS SICVT IN cœlo, & in terra.

LECTIO LXIX.

A OSTENSO utcunque quemadmodum uoluntatem nostram conformari oportet diuinę uoluntati beneplaciti consequenti, quod est se conformare uoluntati dei in uolito, consequenter uidendum, quomodo nostra uoluntas debet conformari uoluntati signi. Quo etiam patebit, quomodo debemus nos conformare uoluntati diuinæ beneplaciti in actu, id est in eo, quod uult nos uelle. Nam conformando nos preceptis, & consilijs, hoc uolumus, quod ipse uult nos uelle. Quicquid enim uult nos uelle, per eius precepta, & consilia, nobis innotescit. Similiter quod uult nos nolle, seu non uelle: per eius prohibitiones manifestat. ¶ Sed hic statim oritur dubium. Vnde nobis innotescunt dei precepta, prohibitiones, & consilia. Ad quod respondetur, quòd multis modis hæc nobis insinuantur. Primò per naturalis rationis dictamen, & iudicium. Hęc enim est lex naturalis, & regula nostrę uoluntatis: nunquam discordans a regula diuinæ rationis: quantum ad prima agendorum, & uitandorū principia practica. Hāc.n. deus

contulit homini, ut semper ad optima deprecetur. Vnde & Apostolus ad Roma. secundo. Cum gentes, quæ legem .s. scriptam, non habent natur aliter ea, quæ legis sunt, faciunt, eiusmodi legem non habentes ipsi sibi sunt lex, qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis. Huius enim legis naturalis principia sunt immutabilis rectitudinis a Deo, ut contra ipsa nulla alia lex statuta ab homine recta esse potest. Quod utique uerum nó esset, ni staret conformis rectitudini diuinæ uoluntatis. Recta itaque ratio a deo nobis indita suo dictamine, & iudicio nobis insinuat diuina præcepta, & cósilia. Concordat enim per omnia diuinæ uoluntati & rationi. Vult enim deus nos illi obtemperare. Eterna enim lex naturalem ordinem seruare iubet, perturbari uetat, ut dicit August. 22. lib. contra Faustum. Hic ordo est: ut omnes actiones, moresque hominis sint rationi subiectæ. Vnde & August. libro primo de libe. arbi. Non ordo rectus, uel omnino ordo appellandus est, ubi deterioribus meliora subijciuntur. Et sequitur. Ratio cum irrationabiles animæ motus regit: id scilicet dominatur in homine, cui dominatio lege debetur, eamque æternam legem comperimus. Dictamen igitur rectæ rationis manifestatio est legis diuinæ. ¶ Secundò nobis notificatur diuina lex præcepta continens, prohibitionem, & consilia per scripturam sacram. Hæc enim pandit, quæ deus præcipit, prohibet, & consulit. Vnde Hiero. in epistola ad Demetriadem uirginem. Diuinas scripturas sæpius lege, immo nanq; de manibus tuis sacra lectio deponatur, scio in sacris scripturis, per quas solas poterit plané dei uoluntatem intelligere, quædam prohiberi, quædam præcipi, quædam concedi, aliqua suaderi. Et beatus Grego. in moral. Fidelium mentes per scripturam sacram os dei intuentur, quia deus per eas loquitur, quod uult ab ore eius fieri manifestum. Et Chrysost. super Matth. In sacra scriptura inuenit ignorans quid discat, contumax quod timeat. ¶ Tertió innotescit dei uoluntas per consuetudines rationabiles, institutiones, & traditiones uniuersalis ecclesiæ, cui .s. ecclesiæ in apostolis missus est spiritussanctus, ut ipsam doceret omnem ueritatem, qua propter in his, quæ credenda proponit, & agenda præcipit, non creditur a diuina lege errare. Rursum non solum ex traditionibus uniuersalis ecclesiæ, sed ex præceptis, & constitutionibus etiam patrum, & ecclesiæ prælatorum, quorum est diuinorum habere scientiam, & uoluntatem, ac legem explicare. Vnde & dominus de lege sua hæsitantes, remisit ad sacerdotes di. Si aliquid ambiguum fuerit in lege, aut difficile, uenies ad sacerdotes leuitici generis, quærens ab eis, qui indicabunt tibi iudicij ueritatem, & facies, quæcunque dixerint, qui præsunt loco, quó elegerit dominus, & docuerint te iuxta legem eius. Sequerisque sententiam eorum, nec declinabis ad dexteram, neque ad sinistram. Deuterono. 17. Et alibi. Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirent ex ore eius. Vnde & Christus saluator iussit audire illos, qui cathedras tenent, & ceteris præsunt. Omnia (inquit) quæcunque dixerint uobis, seruate, & facite, quasi .s. ipsi doceant, & sciant dei uoluntatem. ¶ Quartó etiam quandoque cognoscitur dei uoluntas & lex per effectus dei, quia per hoc, quód Deus punit aliquos actus hominum, arguitur, quód hominem sic agere sibi displicet. Et per hoc, quód aliquos tales præmiat bona conferendo, cognoscitur, quód actus illi deo placuerunt. Ita displicuit deo numeratio populi facta per Dauid, pro quo grauiter punitus legitur secundo Regum uigesimoquarto. Placuit domino zelus Phinees propter quod sibi contulit sacerdotium sempiternum, & toti populo repropitiatus est, ut habetur Numeri uigesimoquinto. ¶ Quibus præmissis sequuntur aliquæ propositiones ostédétes, quomodo nsa uolútas tenetur esse cóformis uolútati

Margin notes: Roma. 2. — August. — August. — B — Vnde innotescunt nobis diuinæ prohibitiones præcepta consilia. — Hiero. — Grego. — Chrysost. — A — Malach. 2. — Deut. 17. — Matth. 23. — 2. Reg. 24. — Numeri 25. — C

diuinę signi. Et hęc est propositio prima. Voluntati signi cognitæ, quę est præceptio, & prohibitio, tenetur uiator suam uoluntatem conformare, ut uelit iussa modis, quibus præcepta sunt perficere, & prohibita cauere. Patet propositio per illud. Si uis ad uitam ingredi serua mandata. Item quilibet uiator tenetur Deum diligere ex toto corde, & super omnia. Sed hæc est charitas dei, ut mandata eius custodiamus. Et qui habet mandata mea, & seruat ea, ille est, qui diligit me. Dicitur cognitæ, quia si inuincibili ignorantia laboraret, excusari posset. Dicitur etiam modis, quibus præcepta sunt, quia aliter pcepta sunt affirmatiua, aliter negatiua. Nam affirmatiua præcipiuntur pro loco, & tpe. Negatiua prohibentur pro semper. hoc est ita tenetur uiator se conformare uoluntati signi præcepti, ut uelit, quæ pcepta sunt, perficere omnia pro illo tamen tempore, & loco, & modo, quo præcepta sunt. Sed ea, quæ prohibentur simpliciter pro omni loco, & tempore cauere. ¶ Sed di. hic aliquis. Deus præcepit aliqua, quæ tamen non uult fieri, neq; antecedente, neq; consequenter. Similiter quandoq; prohibet aliqua, quæ uult fieri, ergo uidetur, φ non teneamur illa facere, quæ præcepit nec ea uitare, quæ prohibet. Primum patet de Abraam, cui præcepit, φ filium suum immolaret: quod tamen fieri noluit, ut docuit effectus. Secundum patet, quia Christus curans surdum, & mutum: pcepit astantibus: ne cui dicerent; & quanto plus percipiebat, tanto magis illi prædicabant, in quo prohibuit publicationem miraculi; & tamen ipsam uoluit, ut factū docuit, cum miraculum publicantes non arguantur, ut pręcepti transgressores. Respondetur concedendo: φ res a Deo præcepta non est semper uolita uoluntate beneplaciti, & res prohibita non est semper ab ipso nolita uoluntate beneplaciti: & res nolita, ut dictum est lectione præcedente. Sed nihilo minus tenetur homo uelle, quod præcipit, & nolle, quod prohibet, quia q̄uis non semper uelit sua præcepta adimpleri uoluntate consequente: tamen uult nos semper ad præcepta obligari. hoc est uult nos obligari ad uolendū ea, quæ pręcepit. Et hoc præsertim, dum non constat de uoluntate beneplaciti consequente opposita. ¶ Et si iterum replicatur: tunc illa pręcepta, quę uult non obseruare, essent signa falsa. Sicut signa intellectus non sunt uera, nisi sic sit in re: sicut ipsa significant. Ex eo enim, φ res est, uel non est: oratio uera, uel falsa dicitur. Sic & uidetur de signis uoluntatis, φ illa pręcepta ficta sint, quę pręcipiens non uult obseruari, seu impleri. Qui enim indicat se uelle, quod non uult, fictus uidetur, quod deo non conuenit. Ad hoc respondetur secundum aliquos, φ pręcepta dei etiam illa, quę generaliter omnibus data sunt: ut pręcepta decalogi: non sic sunt signa uoluntatis diuinæ, quòd res pręcepta sit simpliciter uolita uoluntate consequente. Sic. n. omnia pręcepta ab oibus seruarentur: sicut generaliter uoluntas beneplaciti consequens semper adimpleretur. Sed sufficit: φ rex pcepta sit uolita uoluntate antecedente. Sic. n. dedit mandatū de dilectione sui, quam uult uoluntate antecedente, quia oibus dedit naturalia dona, & auxilia, quibus ferri pnt in deum dilectione, quam percepit. Et ita in proposito dicunt de mandato Abraę specialiter facto, φ deus non uoluit immolationē filij eius uoluntate consequente, q̄uis ipsam uoluit uoluntate antecedente. Et ex hoc secluditur fictio a pręcepto, & pręcipiente: quia utiq; uult, qđ pcipit, etsi non semp executiue: tn̄ antecedenter. Sed tenēdo secūdū supradicta, φ deus noluit immolationē Isaac uoluntate antecedente. Dicēdū, φ adhuc nō est pręceptum fictū: nec pręceptor fictus, quia hoc pceptū non est signum uoluntatis Dei, quasi deus uelit rem, quā pręceptū significat, sed est signū obligationis, quo uult obligari subditum ad faciendum illud, quod percipitur. Et secundū hoc

Matth. 19.
1. Ioh. 5.
Ioh. 14.

Gen. 22.
Matth. 7.

D

De immolatiõe Abraæ.

Abraam exhibuit suam obedientiam uolendo filium suum immolare. ¶ Hoc planius potest sic exprimi. In præcepto dato Abraæ est attendere uerba præcipientis, & intentionem præcipientis. Præceptum illud secundum mentem præcipientis prætendebat obedientiam Abraæ fieri notam cæteris in exemplum, & non immolationem filij, quam præcepti uerba significabant. Quemadmodum & prælatus religiosus quandoq; præcipit fratri suo aliquod arduum, quod tamen per ipsum non uult adimpleri: ut experiatur obedientiã fratris. unde cum uiderit fratrem uelle præceptum adimplere, reuocat præceptum. Nec tamen in hoc prælatus præcipiens est fictus: quia quod intendit per p̄ceptum. s. probationem, & meritum fratris: uerè executus est: nec p̄ceptum fictum, & inutile est; quia propter fratris obedientiam cedit fratri in meritum: licet reuocatus non exequatur. Et si tam largè acciperetur fingere. i. ualere tantum dare signum, q̄ aliquis aliquid uelit fieri (quod tamen dans signum non uult fieri) in utilitatem, & profectum eius, cui fit signum: non repugnat diuinæ sapientiæ ac iustitiæ fingere: immo sic fingere sæpius bonum est, & utile. Et in proposito hæc fictio multum profuit Abraæ quantum ad obedientiam, quam ostendit, quam per hoc p̄ceptum dñs prouocauit. Sic & Christus finxit se longius ire: ad excitandum charitatem, & opus misericordiæ discipulorum, quibus loquebatur. De secundo, quod inductum est de surdo, & muto, cuius curationum miraculosam, ne promulgaretur, p̄cepit, aliter dicendum. Nam illos, quibus p̄cepit: ne cui dicerent, noluit obligari ad non faciẽdum, quod prohibuerat: seu ad uolendum non facere sicut uoluit obligare Abraam per p̄ceptum sibi datum. Tunc. n. fuissent hi, qui tantò amplius clamabant, bñ oia fecit: surdos fecit audire, & mutos loqui: quanto Xp̄s p̄cipiebat, ne dicerent, transgressores. Sed ut dicit Durandus illud proponebatur magis, ut documentũ, q̃ ut p̄ceptum, ut patet p̲ glo. Aug. Vnde per hoc instruuntur benefacientes, ut ex beneficentia non q̄rant gloriam mundi. Instruuntur & beneficiati, ut non sint ingrati. Et hoc Xp̄s figurabat in se, & in alijs, quibus loquebatur, ut. s. fuga sit propriæ gloriȩ in benefactoribus, & in fuga ingratitudinis in beneficiatis. Et sic sermo uerus est sine fictione: & hoc modo figuratiuo. Et si diceres. Cum similis sit prolatio uerborum, quibus hic p̄cipit, cui dicerent, & eorum per quæ discipulis, coram quibus transfiguratus est in monte p̄ceperat, ne uisionem, quam uiderant, cuiquam dicerent, donec filius hoĩs a mortuis resurgeret, per quid illi intellexerunt uerba p̄ceptiua non est p̄ceptum, isti similia susciperent, ut p̄ceptum. Potest dici, q̄ dominus qui loquebatur foris, illuminabat mentes utrorumq; ad intelligendum, qua intentione, ac quo intellectu hæc, & illa protulerit. Hoc quo ad tunc p̄sentes Christo loqui. Quoad nos propter quos scriptum est: intellectum colligimus ex his quæ circunstant scripturam, sicut dicit August. lib. 83. q. 69. Solent circunstantes scripturarum illuminare sententiam &c. ut supra allegatum est lect. 39. Cum enim isti ad uerbũ Xp̄i prohibentis amplius laudabant dominum, ipsi p̄ceptum ad literam seruabant, & uterq; commendatur, colligimus utrosq; intellexisse intentionem domini p̄cipientis. ¶ Secunda propositio. Voluntati signi, quod consilium dicitur, uoluntas uiatoris conformare se tenetur, non ut perficiat: sed ne cõtemnat. Primum patet, quia de his dicit dominus. Qui potest capere, capiat. q. d. non obligo ad perficiendum, sed consulo, ut qui potest seipsum uincere: faciat. Non enim consilia euangelica obligãt, alioquin & ipsa p̄cepta essent: sed uiam perfectionis tanquã magis expeditam ostendunt. Vnde ait dominus. Si uis perfectus esse uade, & uende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlo, & ueni sequere me. Quod uerum est, nisi quis

Marginalia: E (line 1); Luc. ult.; August.; August.; F; Matth. 19.; Ibidem.

uoto se astrinxisset, sicut clerici in sacris, & religiosi ad continentiam, quibus propter uotum sponte emissum, consilium factum est pceptum, secundū illud. Vouete, & reddite. primum consilij: secundum est præcepti. Secundū patet, quia tenemur non spernere, sed amplecti tanquam utilia, & expedientia ad beatitudinis consecutionem. Qui enim spernit consilium, spernit consulentem. Et qui iudicat aliquod consilium inutile, & uanum, aut reputat cōsulentem maliciosum, aut insipientem, quæ nefas est cogitare. ¶ Tertia propositio. Eisdem modis, quibus tenemur nos conformare uoluntati consequēti diuini beneplaciti, tenemur nostram uoluntatem conformare diuinæ operationi, quæ dicitur uoluntas signi. Patet, quia operatio diuina certum signum est uoluntatis diuini beneplaciti, ut supra habitum est. Quicquid.n. deus operatur, illud est ab eo uolitum, uoluntateq; beneplaciti consequente. Siquidem nihil operatur nolens, aut ignorans. ¶ Quarta propositio. Voluntati signi, quæ est permissio, conformari non debemus, ut eadem faciamus, aut in alijs similia permittamus. Patet hæc propositio, quia illa quæ deus permittit (ut permissio est signum distinctum ab alijs diuinæ uoluntatis signis) mala sunt, quæ deus non impedit. Mala autem nec facere debem⁹: nec permittere in alijs, saltem omnia uniuersaliter. Alioquin deberemus uelle peccata, & diuinam offensam. Hæc enim permittit deus. Vnde Hugo lib. 1. de sacramentis part. 4. Deus permittit mala, & malus non est, quia malum ad bonum, & decorem uniuersi, nouit optimè reformare. Rex autem, & platus malus censendus est, si sine periculo maioris mali malum fieri non prohibet, & impedit, sed permittit. Tenemur tamen, & obligamur contra Dei permissionem non murmurare, quia iustissimè, & sapientissimè permittit iuxta sua occultissima iudicia, & abyssum suæ sapientiæ infinitę. In signū cuius, & filijs Israel contra dominum murmurantibus pęna grauis nunciat. Vnde Nume. 14. Omnes, qui numerati estis a uigesimo anno, & supra, & murmurastis contra me, non intrabitis terram, super quam leuaui manum meam, ut habitare uos facerem. Vnde & Apostolus hortatur. Neq; murmuraueritis, sicut quidam eorum murmurauerunt, & perierunt ab exterminatore. Et tantum de primis modis conformandi se diuinæ uoluntati. s. in uolito, & in uolendi actu, quod est in eo, quod uult nos uelle, quæ sua uoluntas nobis innotescit per signa suæ uoluntatis. ¶ De tertia uerò conformatione, quę est in modo uolendi: ut s. ea, quæ uolumus ex simili charitate, & propter eundem finem uelimus, ex qua, & propter quem deus uult: hoc est ex charitate, & principaliter, & finaliter propter deum, longiorem tractatum requirit. Sed hoc sufficit pro nunc, ꝙ quotiens aliquid meritoriè uolendum est, necesse est, ut nostram uoluntatem diuinæ conformemus, modis supradictis, & ultra hæc etiam in modo uolendi, ita ut hęc ex charitate uelimus, & principaliter, & finaliter propter deum. Et quia non semper tenemur mereri, non tenemur nos semper conformare diuinę uoluntati in modo uolendi, quamuis nihil utilius sit uiatori, nihil iocundius compræhensori; quam sit se conformare summæ uoluntati. In hoc enim consistit omne meritum uiatoris, & fruitio compręhensoris. Vnde breuiter ad illam conformitatem tenemur, quandocunq; deum super omnia diligere actualiter obligamur. Et hec de ista conformitate sufficiant. Et per hoc ad rationes in principio huius quęstionis præcedenti lectione adductas, respondetur. Ad primam, quæ arguit, quòd non tenemur nos conformare diuino intellectui intelligendo, ergo nec uoluntati uolendo. Dicitur, ꝙ non peccamus assentiendo falso difformiter diuino intellectui uniuersaliter, aut semper, quia defectus ille, quo intellectus noster assentit falso, non est sem-

Hugo.

Nume. 14

1. Cor. 10.

G

per ex his, quę sunt in nostra potestate. Cogitur enim quandoq; falsis, & sophisticis rationibus, quas intellectus soluere deprehendendo defectum earum non potest. unde in his nullum peccatum committitur: sed tantum intellectus ligatur. Et ita non est in potestate intellectus semper se conformare diuino intellectui. Defectus autem uoluntatis, quo minus nostra uoluntas se conformat uoluntati diuinæ, est in nostra potestate; quia in nullo nostra uoluntas cogitur ad uolendum, siue nolendum quodcunque propter suī libertatem. Eapropter dum se non conformat diuinæ uoluntati: dum & ibi tenetur secundum præmissa iuste ad peccatum sibi imputatur. Hinc & de intellectu quantum ad ea, quæ fidei sunt, & necessaria ad salutē, si se difformauerit diuino intellectui: peccatū in foribus est: quia hæc credere est in nostra potestate. Nam enim credit nisi uolens, ait beatus Augustinus. Ad secundum ad oppositum patet, quæ, & quomodo diuina uoluntas est regula nostræ uoluntatis, & per hoc, quod in his, in quibus est regula uoluntas nostra se conformare obligatur. ¶ Secundum omnes itaque hos modos, quibus nostra uoluntas diuinæ debet conformari uoluntati, petimus, ut fiat uoluntas Dei in nobis: dicentes. Fiat uoluntas tua. Petimus, enim hæc dicentes gratiam Dei, per quam sua uoluntas, nedum beneplaciti, de quo supra, sed & signi in nobis fiat, ut per gratiam tuam uniuersa præcepta tua intelligamus sine errore, memoriter teneamus sine obliuione, opere exequamur sine tempore. Sed & prohibita diligenter caueamus, ac consilia non spernentes feruenter amplectamur: uniuersa eius opera collaudemus, & in donis suis, ac prosperitatibus gratias agamus. In aduersis patientiam seruemus. In omnibus nosmetipsos exhibentes sicut dei ministros, per arma iustitiæ a dextris, & sinistris. Vt quoque in tuis promissionibus non præsumamus nosipsos, atq; nobis commissos negligentes, ac tua patientia abutantes, thesaurizemus nobis iram in die iræ & reuelationis iusti iudicij dei. Sed nec tibi in malorum prosperitatibus quomodolibet remurmuremus. Sed in omnibus tuæ uoluntatis signis, secundum sanctissimam uoluntatem tuam, & iustissimam cōuersemur. Fiat uoluntas tua in nobis, & in modo uolendi, ut quæcunque uolumus secundum te, & propter te, & in te, qui dominus noster es, & pater, principaliter, & finaliter ordinemus: secundum apostoli tui sententiam. Siue manducemus, siue bibamus, siue aliquid aliud faciamus, omnia in gloriam tuam faciamus. Et sic tua in nobis uoluntas fiat, ut ibi uiuentes & morientes illis iungamur in cœlis, in quibus uoluntas tua semper & feliciter adimpletur. Vel secundum dominum Albertum, petimus quod in psalmus dicitur. Magna opera domini exquisita in omnes uoluntates eius. Dum præceptum implemus: prohibitionem cauemus: consilium amplectimur: operationem tamquam exemplum sequimur: & in permissione in bonum nobis fieri permittitur. in permissione enim quamuis, non uellit peccatum, quod permittit, tamen uult bonum, quod ex ordinatione illius mali in alio prouenit. Sicut non uoluit crudelitatem Decij, & aliorum tyrannorum: tamen uoluit ex hoc elucescere cunctis in exemplum patientiam Laurentij, & aliorum constantiam martyrum. Hæc dum nobis fieri oramus: corde, ore, & opere conemur perficere: probantes secundum apostoli exhortationem. Quæ sit uoluntas Dei bona beneplacens, & perfecta. Bona quidem in præceptis, & prohibitionibus. Beneplacens in consilijs, & exemplaribus operationibus. Perfecta autem in bono, quod in nobis de permissis in alijs malis elicitur. Hæc est uoluntas Dei, de qua dicitur. Hæc est uoluntas Dei sanctificatio uestra. Sanctificamur, dum sic quin-

August. H

Meditatio circa fiat uoluntas tua.

2. Cor. 6.

Rom. 2.

1. Cor. 10.

Rom. 12

tuplici dei uoluntati conformamur. Tunc enim benigne nobiscum facit deus pater noster, qui est in cælis, quando nostram unluntatem suæ uoluntati conformat, ut ædificentur muri Hierusalem: qui de uiuis, & uoluntatem dei facientibus lapidibus instaurantur. Hæc Albertus. Sequitur. ¶ Sicut in cœlo; & in terra. Proposita petitione simpliciter. Fiat uoluntas tua: eius perfectio specificatur, cum additur. Sicut in cælo; & in terra. Res enim perfecta, & magna petitur, cum ita uoluntas fieri optatur in terra, sicut in cælo perficitur. Vnde Cassianus ait Col. 9. Non potest maior esse oratio, quam optare, ut terrena mereantur cœlestibus coæquari. ¶ Exponitur autem hęc particula pluribus modis secundum diuersas cęli, & terræ acceptiones. Accipitur enim cælum; uel pro cęlestis patriæ incolis, pro superiori portione rationis: pro sanctis hominibus, & iustis, pro superioribus mundi sphæris. De quibus etiam supra dictum est lect. 65. Primo modo exponitur. Fiat uoluntas tua sicut in cælo, & in terra. Fiat uoluntas tua: ut sint homines similes angelis: & sicut uoluntas dei ab illis impletur in cælo: ita etiam hi, qui sunt in terris, non suam sed eius uniuersi faciam uoluntatem. Huic expositioni consonat beatus August. Petitur, inquit, ut sicut dei uoluntas fit in angelis, qui cæli sunt, qui ipso perfruuntur, nullo errore obnubilante ipsorum sapientiam, nulla miseria impediente eorum beatitudinem, ita etiam fiat in terra in sanctis, idest hominibus iustis, qui sunt in terra, & de terra quantum ad corpus facti. Sicut tamen non dicit omnimodã similitudinem secundum proportionabilem æqualitatem, secundum q̃ conuenit uiatoribus, & peregrinis. Hinc sanctus Tho. Petimus ut sicut cœli ciues conformant uoluntatem suam uoluntati diuinæ: ita & faciam homines in habitatione terręstri. ¶ Secundo modo secundum glo. Mat. 6. exponitur de spiritu, & carne, siue superiori, & inferiori portione. Sic ergo petimus obedientiam carnis ad spiritum, ut caro spiritui non rebellet: sed perfecte obediat. Vnde dicit: secundum spiritum, cælum sumus: secundum carnem, terra. Oramus igitur, ut sicut in cælo. i. in spiritu, sic in terra. i. in carne: fiat uoluntas tua, ut sic caro, & spiritus sint unus homo spiritualis, & simul ferantur in deum. quomodo propheta se totum dicit in deo iubilasse. Cor meum inquit, & caro mea exultauerunt in deum uiuum. Petimus igitur secundũ hoc: quod spiritus, siue ratio: quæ est superior pars hominis (& propter hoc cælum dicitur) suadet, & dicat secundum illud, quoad optima deprecatur: illi & caro. i. sensualitas: quæ est pars inferior hominis: & ideo terra noncupata, & quæ aduersus spiritum concupiscit, consentiat; ut sic sublata dissentione rixa, & aduersitate, quæ est inter carnem, & spiritum: caro obediat spiritui: & totus homo diuino beneplacito conformetur. Sic exponit beatus. Cyprianus. Fieri petimus uolũtatem dei sicut in cælo, & in terra: quod utrumque ad consummationem nostrę uoluntatis pertinet, & salutis. Nam cum corpus e terra: & spiritum possideamus e cælo: ipsi terra, & cælum sumus: & in utroq; , idest in corpore, & spiritu: ut dei uoluntas fiat: oramus. Est. n. inter carnem, & spiritum colluctatio, & discordantibus aduersus se inuicem quotidiana congressio, ut non quę uo'umus, ipsa faciamus: dum spiritus cęlestia, & diuina quęrit, caro terrena, & secularia concupiscit, ideo petimus impense inter ista duo ope, & auxilio dei concordiam fieri: ut dum & spiritu, & carne uoluntas geritur, quæ per eum renata est, anima seruetur. Et sequitur, quotidianis immo continuis orationibus hoc præcamur: sicut in cælo, & in terra uoluntatem dei circa nos fieri: quia hæc est uoluntas dei: ut terrena cælistibus cedant: spiritualia, & diuina præualeant. Hæc Cyprianus. ¶ Tertiò modo exponitur de hominibus iustis, & peccatoribus: ita q̃

August.

Thom.

K

per cœlum intelligatur ecclesia iustorum, seu fidelium secundum legem cęli uiuentium: & per terram congregatio peccatorum terrena quærentium, pro quorum conuersione, & iustificatione orare debemus ex charitate ut ad dei fidem cultum, & agnitioné ueniant: & ita cæli fiant. De hoc beatus Aug. in sermo. de oratione dominica dicit. Huius petitionis est alius sensus pius ualde. Moniti enim sumus orare pro inimicis nostris, qui terra sunt: quasi dicamus. Credant inimici nostri, sicut & nos in te credimus. Terra sunt: ideo nobis aduersantur. Cęli fiant, & nobiscum erunt. Hunc etiam intellectum tangit beatus Cyprianus, ut recitat beatus Augu. libi de dono perseuerantię di. Vidit & alium in his uerbis sensum, beatus martyr Cyprianus, ut scilicet pro infidelibus, qui sunt adhuc in terra, terrenum tantum hominem portantes, orare intelligantur fideles: qui cælesti homine inducti: non immerito cæli nomine intelliguntur, unde sensus est secundum eum. Fiat uoluntas tua in infidelibus, sicut in fidelibus. Et post subdit. Non tantum pro fidelibus, ut augeatur in eis, uel perseueret fides, uerum etiam pro infidelibus: ut habere incipiant, sancta ecclesia orat, ut qui adhuc sunt prima natiuitate terreni, incipiant esse cęlestes ex aqua, & spiritu nati. Huic concordat etiam beatus Chry. super Mat. di. Hinc dominus pro orbe terrarum orationem cuilibet nostrum iniunxit. Neq; enim dixit. Fiat uoluntas tua in me, uel in nobis, sed ubicunq; terrarum: ut soluatur error, plantetur ueritas, & expellatur nequitia uniuersa, & reuertatur uirtus: ut in nullo iam differat cęlum a terra. Si enim hoc fiat, nihil distabunt, quæ inferius sunt ab his, quæ superius: etsi natura differant angelos alteros terra nobis ostendente. Hæc dicit: quia homines sic cęlestem in terris uitam agentes similes erunt angelis: non natura terrestri, sed conuersatione cælesti. Quarto modo exponitur, intelligendo per cælum, hoc materiale cęlũ: & per terram hominis in terra constitutos, ut sit sensus. Fiat uo. tua sicut in cælo, & in terra. i. sicut illa, quæ in cælo materiali sunt tuę parent uoluntati: ita & homines hoc ipsum ostendant. Illa enim quæ ibi in cælestibus sphęris sunt: dei ordinationem nequaquam transgrediuntur. Sol enim iuxta de constitutum continue mouetur de oriente in occidentem, & ad dei nutum contra cursum naturalem diuino beneplacito obedit, stando tempore Iosue, retrocedendo tempore Ezechię. Cęteræ quoq; stellæ sphęrę & planetę, dei ordinationi in suo cursu obediũt. Ita & in nobis petimus, ut nihil dei præceptis contrarium inueniatur: sed ut perfecte illi obediamus. Nunc currendo de uirtute in uirtutem: nunc stando perseueranter ac fortiter contra omnes Christi inimicos in bono: nunc retrocedendo per conuersioné a uita peruersa, & perditis moribus. Vel sic. Fiat uoluntas tua sicut in cælo, & in terra. i. si in cælo est fertilitas secundũ diuinum beneplacitum, & institutum causaliter. s. & in terra idipsum ab hominibus acceptetur: ut contra prouidentiam diuinam non remurmurent: neq; contra ipsius sapientissimam ordinationem. ¶ Est tamen in hac clausula notandum; quod secundum Chry. hęc particula. Sicut in cælo, & in terra referri debet ad omnes prædictas petitiones. s. Sanctificetur nomen tuum. Adueniat regnum tuum. Fiat uoluntas tua. Et sic erit sensus. Pater noster, qui es in cęlis sanctificetur nomen tuum. sicut in cælo, & in terra. i. sicut sancti in cęlo te perfecte sanctificant, quia uidentes clare, & facialiter tuã maiestatem, & immensam perfectionem, te diligunt, honorant, & laudant sine intermissione, & fastidio æternaliter. Ita da nobis; ut adhuc in terra manentes sanctificemus nomen tuum secundum nostræ fragilitatis possibilitatem: ut uitæ huius cursus finit, ac permittit. Rursus. Pater noster, qui es in cœlis. Adueniat regnum tuum, sicut in cælo, & in terra. i. sicut in cælo existentibus

Margin notes: August. (beside "De hoc beatus Aug."); August. (beside "tangit beatus Cyprianus"); Tertia expositio de hominibus infidelibus (right margin, partly cut off); L (left margin, beside "neq; contra ipsius").

stentibus regnum gloriæ tuæ iam aduenit, æterna.s.beatitudo: ita concede & nobis in terra morantibus: ut post huius uitæ cursum æterna beatitudo conferatur. Demum pater noster, qui es in cælis. fiat uoluntas tua sicut in cælo,& in terra.i.sicut cæli ciues conformes sunt tuæ uoluntati:perfecte.s.sine quamlibet declinatione. Ita dona nobis terrigenis,ut non nostram:sed tuam uoluntatem perficiamus, Vt uelimus uniuersa,quæ te nos uelle cognoscimus:impleamus, quæ præcepisti: fugiamus,quæ prohibuisti: affectemus, quæ promisisti:amplectamur,qua consuluisti,opera tua magnificemus:ac te in omnibus benedicamus. Et sicut cæli ciues in tuæ uoluntatis conformitate sunt stabiliti:ut ab illa declinare nequeant: ita & nostra in ea conformitate,quæ est dicta:fortiter perseueret. ¶ Sed circa hanc particulam dubitatur, Vtrum beati in cælo possint se diuinæ uoluntati difformare. Et q sic,arguitur per illud Iob. 4. Ecce,qui seruiunt ei,non sunt stabiles:& in angelis suis repperit prauitatem. Prauitas aũt non est sine recessu a diuina uoluntate: quæ si semel facta est in cælis, non uidetur in futurum impossibilis. In oppositum uidetur, quia in illo regno beatitudinis nihil potest esse inquinatũ. Declinare autem a diuina uoluntate,magna est iniquitas:quæ si ibi potest cõmitti: & committentes a regno in illo expelli: quomodo diceret scriptura. Et qui bona egerunt,ibunt ad uitam æternam. Non enim est illa uita æterna a qua propter peccatum expellitur. Primo respondebitur, de facto. Secundò de possibilitate. Quoad primum dicendum, q beati in cælo perfecte conformant se diuinæ uoluntati:nec unquam se illi difformabunt uolendo contrarium eius,quod deus uult. Quid enim magnum Christus iussisset uiatores orare, ut fiat in eis uoluntas dei sicut in beatis in cælis: si illi sicut nos a bono ad malum possent declinare,& difformes fieri diuinæ uoluntatis parum præstantior esset ipsorum conditio,si illam, quam adepti sunt beatitudinem,per prauam uoluntatem possent amittere,cum nil infælicius,nihil sit miserius,quam meminisse se fuisse fælicem. Minor est cruciatus bonum imperfecte cognitum non adipisci:quam a possessio cum gaudio:& exultatione exulare. Sic igitur adepti sunt beatitudinem, & in æternum illa non priuabuntur. Priuarentur autem,si se diuinæ uoluntati difformarẽt. Si nãq; huius temporis homines indigni fiunt dei gratia: cum dei uoluntati aduersantur,non obstante ipsorum fragilitate, & multipliciter ad peccandum impelluntur,nunc a carne propria,nunc a dæmonibus,nunc a falsis fratribus, quantomagis iam glorificatos necesse foret a beatitudine excideret si nullo impetu purgente diuinæ uoluntati communicarentur repugnare. hoc ergo procul est a ciuibus,& incolis regni cælorum,qui ad beatitudinem non momentaneam,& transitoriam,sed stabilem,& perpetuam sunt inuitati, dicente Christo. Venite benedicti patris mei,possidete paratum uobis regnum a constitutione mundi. Et sequitur. Ibunt hi in supplicium æternum. Iusti autem in uitam æternam. Æterna autem hæc uita, & beatitudo non esset, si per peccatum,& difformitatem ad dei uoluntatem interrumperetur. Vnde sicut damnati non conformabunt se diuinæ uoluntati, quia ipsa uoluntas mala, & superba ascendit semper,ut dicit propheta,ita econuerso beati non difformant se diuino beneplacito,sed neq; unquam se illi difformabunt,propter quod idem de ipsis ait. In secula seculorum laudabunt te. Hinc Augu li.13.de tri.c.7 Nullus uolet male uiuere in illa fælicitate,aut aliquid,quod deerit: aut deerit, quod uoluerit.quicquid amabitur,aderit:nec desiderabitur, quod non aderit. Omne,quod ibi erit:bonum erit: & summus deus summum bonum erit,atq; ad fruendum amantibus præsto erit. Et sequitur ad propositum. Et quod est omnino beatissimum, ita semper fore certum erit. Ecce dicit

Margin notes: M; Mat. 25.; Psal. 73; August.; Psal. 83.; August.

ipsum abijciendo. Verum quia beatitudo, & gratia accidens est per accidēs. i. contingenter inexistens beato: nec beatus has naturaliter sibi determinat: sicut ignis calorem, a quo naturaliter separari non potest: sed tota inseparabilitas est ex beneplacito diuinę uoluntatis. Idcirco melius reducitur impeccabilitas beatorum in deum tanquam in causam extrinsecam: secundum tertium intellectum præmissum; quam in causam formalem secundum intellectum secundum. Vnde secundum hoc dicendum: ꝙ beati se nō non possunt diuinæ uoluntati difformare: quia ita sunt in bono confirmati: ꝙ ad malum declinare non possunt. Consistit autem hæc confirmatio in uno positiuo, & in uno quasi priuatiuo seu negatiuo. Positiuum est: ꝙ deus conseruat sine interruptione actum beatificum in beato: qui est maximum bonum, cuius natura intellectualis capax est: & ideo eam creatura remouere non potest. Dei enim uoluntati quis resistit? Negatiuum est, quia statuit deus non uelle coagere beato, ad actum beatitudini formaliter, uel uirtualiter repugnantem: quapropter beatus ex uirtute sua actiua, nullum talem potest elicere quo demereretur beatitudinem perdere: quia causalitas dei requiritur ad productionem cuiuslibet effectus positiui: qua suspensa nulla creatura potest quicquam efficere. ¶ Ex his duobus simul beati sunt in beatitudine perpetuo confirmati. s. ex eo, ꝙ deus perpetuo conseruat in eis actum. s. claræ uisionis, & perfectę fruitionis: in quibus est essentialis beatitudo. Ex secundo sunt indeffectabiles: quia propter subtractionem diuinę causalitatis habere non possunt uolubiles cogitationes circa beatitudinem: nec elicere possunt actus beatitudini qualitercunq; contrarios, sed nec omittere actum, ad quem tenentur: actum. s. diuinæ ac fruitiue dilectionis: quo intensissime, & super omnia diligunt deum, quia ille conseruatur a deo, cui repugnat omnis inordinatus actus, & omissio inordinata. Et secundum hoc intelligi potest dictum beati Aug. supra allegatum. s. non posse peccare non cōpetit illis ex natura: sed gratia. i. gratiosa dei uoluntate. Et ex reuelatione horū duorū, beati sūt securi de sua beatitudine, quia deus reuelauit eis, ꝙ uult semper beatitudinem in ipsis conseruare: & ipsis non coagere ad actum malum sibi displicentem: & sic patet intellectus alterius, quod addit Aug. s. ꝙ beatissimum est ita semper fore certum erit. s. per reuelationem dei. ¶ Ad argumentum in oppositum. Respondetur: ꝙ in angelis reperta est prauitas ante beatificationem eorum, dum adhuc erant uiatores. Sed post adeptam beatitudinem nullus cecidit de statu beatitudinis, quia in ipsa confirmati: beatitudinem in ipsis deo perpetuo conseruante. Et tantum de illo dubio. ¶ Sumendo igitur, quæ dicta sunt: deuotus orator hanc petitionem proferens ita meditationis suę attentionem uerbis accommodet, ut dicens. Fiat uoluntas tua. cum affectu mentis credat deum: ut abbas Isaac ait: omnia, quę uidentur uel aduersa, uel prospera pro nostris utilitatibus dispensare. Magisq; eum pro suorum salute, & commodis prouidum, atq; sollicitum; quam nosipsos esse pro nobis. Hoc credens affectuose petat. Fiat uoluntas tua, sicut in cęlo, & in terra. Da pater noster, qui es in cælis spiritum boni consilij: quo misericordes effecti tuā uoluntatem in terris impleamus, pro modulo uię, sicut impletur in cęlo pro modulo patriæ, auaritia religata. Dona pater noster gratiam tuam, per quam nostra uoluntas terram despiciēs esse incipiat dei formis. Hęc enim est uoluntas tua nam uoluntas tua salus nostra est, qua uis omnes homines saluos fieri, & ad ueritatis agnitionem uenire. 1. Tim. 2. Voluntas tua sanctificatio nostra est, ut mundati, & sanctificati in terra, illuc introire possumus, quo nihil coinquinatum poterit introire. Voluntas tua est: ut non moriatur peccator, sed conuertatur, & uiuat. Vo

Rom. 9.

P

August.

August.

Q

1. Tim. 2.

luntas tua est o pater noster, quam Christus unigenitus tuus de cælo in terra missus, & fecit, & docuit. Hęc est humilitas in conuersatione, stabilitas in fide, uerecundia in uerbis, in factis iustitia, in operibus misericordia, in moribus disciplina. Iniuriam facere non nosse, factā tolerare: posse cum fratribus pacem tenere, deum toto corde diligere. Amare in illo, quod pater est: timere, quod dominus est. Christo nihil omnino præponere, quia nec nobis ille quicquam præposuit, charitati eius inseparabiliter adhærere: cruci eius fortiter, ac fidenter assistere. Quando de eius nomine, & honore certamen est, exhibere in sermone constantiam, qua confitemur, in quæstione fiduciam, qua congredimur in morte patientiam, qua coronamur. Hoc est cohæredem Christi uelle esse: hoc est præceptum dei facere: hoc est uoluntatem patris adimplere. Fiat igitur o pater uoluntas tua: in peccatorum conuersione, per opus pęnitentiæ. In conuersorum sanctificatione, per munus gratiæ. In sanctificatorum saluatione, per bonum perseuerantiæ. In saluatorum perpetua clarificatione, per donum glorię. Fiat inquam, sicut in cælo, & in terra, sicut in angelis, sic in hominibus: sicut in iustis, sic in peccatoribus, & aduersis. Sicut in portione superiore mentis: sic in sensualitate carnis. Sicut in Christo capite, qui uenit de cœlis: sic in ecclesia eius corpore, quæ peregrinatur in terris. Fiat ut perfecta conformitate tuæ sanctissimæ uoluntati consentiamus: quatenus omnia tibi placita approbemus: salutis antecedentia appræhendamus, præceptis, prohibitionibus, consilijs obtemperemus: in omnibus donis, & operibus te benedicamus. In permissionibus tuam misericordem patientiam agnoscamus. Nec aliud uelle, & nolle concupiscamus, nisi quod te patrem nostrum, qui in cælis es: nos uelle nouimus, & nolle. Sicq; nos perseuerantes in tua sola bona semper & optima uoluntate: & nunc in terris temporaliter: & dehinc in cælis uiuere æternaliter ualeamus.

DE PETITIONE BONORVM INFIMORVM.

LECTIO LXX.

A PANEM nostrum quotidianum da nobis hodie. Pręmissis petitionibus, quibus pro bonis maximis. s. gloria regni: ac pro medijs. s. gratia, qua ad regnū peruenitur: deū patrē oramus: sequitur petitio quarta, qua pro bonis infimis bonis. s. corporis tēporalibus, ac fortunę patrē obsecramus. Et licet ad litteram petitio illa de bonis ad corporis sustentationem pertinentibus: & per panem quotidianum intellectis exponatur nihilominus per sanctos, & doctores eius expositio ad ea, quibus nutritur anima: extenditur secundum multiplicem panis mysticam significationem. Est enim panis naturalis sustentationis, pœnitentiæ & laboris, intelligentiæ illuminantis, gratiæ uiuificantis, eucharistiæ confortantis, deuotionis sursum agentis, glorię consummātis. Prius tamen quam de mysticis tractetur, prosequamur ad litteram de pane corpus substentante. Vbi in primis aduertendum, ꝙ licet secundum apostoli doctrinam prohibeamur carnis curam agere in desiderijs, possumus tamen curam eius gerere in his, quę saluti eius sunt necessaria, & quæ ad naturalem

Expositio panem nostrum.

Panis multiplex in scriptura.

eius subsistentiam requiruntur. Pro his enim obtinendis docuit nos Christus orare,& dicere. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Voluit autem Christus nos,qui filij sumus dei,quorum pater cælestis prouidentiam gerit specialem : ab eodem patre quotidianum panem, & uictum requireret: ut ipsum patrem nostrum recognosceremus:proficeremurq; nos ipsius prouidentia indigere. Quod maxime humili præce ostendimus. Nam qui ab alio petit:in se indigentiam, & in alio beniuolentiam attestatur. Petendo itaq; nostram indigentiam confitemur. Sumus enim compositi ex duabus substantijs:corpore.s.& anima:quarum qualibet iuxta naturæ suæ conditionem,indiget refectione,defensione, conseruatione:uarijs quoq; adiutorijs, & sustentamentis : pro quibus habemus deum iugiter implorare. Petimus autem ea,quæ ad salutem animæ pertinent, dum oramus, ut in nobis dei nomen sanctificetur,ut in nobis regnum gloriæ adueniat:ut per gratiam nostrã uoluntatem diuinæ uoluntati conformemus. Consequenter nunc requirimus iuuamenta,quibus corpus reficiamus dicentes. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Nomine aut panis omnia intelligenda sunt,quibus humani corporis fragilitas ad sui sanitatem, & conseruationem indiget, ut sunt conueniens cibus,& potus,uestitus,habitatio &c.ut Gen.28.dixit Iacob Patriarcha. Si dominus dederit mihi panem ad uescendum : & uestimentũ ad induendum : erit mihi dominus in deum. Vbi per panem (sicut in plerisq;alijs scripturæ locis) intelligitur uictus necessarius ad animalis uitæ sustentationem. Et hoc est, quod dicit beatus Aug. ad probam. Dicentes: Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.sufficientiam uitæ illam nomine panis significamus. ¶ Fecit autem dominus mentionem de solo pane, & non docuit nos expresse petere carnes,pisces,uinum &c. cum tamen homines his indigeant pro cõpetenti,ac salubri sua sustentatione : ut ex modo loquendi nobis insinuaret:ut quantum commode possumus,paucis contenti simus, & communionibus ad uictum necessarijs. unde dicit Chry. Christus solum panem petendum docuit,ut habentes alimenta : & quibus tegamur:his contenti simus, innuens ꝙ solum petere habeamus necessaria non delicata,nec superflua. Ideo postulanda sunt nobis necessaria uitæ ; non ciborum diuersitates, & uina odorifera, & cætera,quæ delectant guttur,onerant uentrem,& mentem perturbãt:sed panis,qui potest substantiam corporis sustentare. Vnde & sapientissimus Salomon non pro superfluis: sed pro necessarijs orauit ad dominum dicens. Mẽdicitatem, & diuitias ne dederis mihi:sed tantum tribue uictui meo,necessaria:ne forte satiatus illiciar ad negandum,& dicam,quis est dominus:aut egestate compulsus,furer,& periurẽ nomen dei mei. Prouer. 30. Quæ autem sunt necessaria uitæ : exprimitur. Eccle. 29. Initium uitæ hominis aqua,& panis,& uestimentum, & domus protegens turpitudinem. Idem.39. ¶ Sumpsit autem ex hac particula quorundam error occasionem dicentium : ꝙ fideles solum licite possunt petere a domino ea, quæ ad uictum tenuissimum spectant panem, scilicet & aquã: ꝗq; peccent omnes,qui se lautius,& largius reficiunt,quam uictu tenuissimo quo natura, ne deficiat,ualeat sustentari. Sed huius erroris falsitas patet per apostolum. 1. ad Timo. 4. ubi contra quosdam erroneos doctores loquens dicit. Tales prohibent nubere, quasi, scilicet malum sit, & præcipiunt abstinere a cibis, quos deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus,& his, qui cognouerũt ueritatem:quia omnis creatura dei bona est:& nihil reijciendum,quod cum gratiarum actione percipitur.tanquam prohibitum a cærimonijs ue. le. quoniam cerimoniæ illæ cessauerũt: quod tñ sic docentes astruxerunt. Aut tanquã a deo tenebrarum creatũ aut

Rom. 14.

August

B

Prouer. 30.
Eccle. 29.

C

legali

legali obseruantia commune,& immundum. Praeterea Christus apostolus quos docuit hanc orationem, dum eos mitteret ad predicandum hominibus fidem: non praecepit comedere solum panem,& bibere aquam. Sed in quácunq; domum intraueritis, ait: in eadem manete edentes, & bibentes, quae apud eos sunt. (Luc. 10.) Non est tamen uerisimile: quin saepius recepti sint ab his, qui etiam lautos cibos praeparauerunt. Praeterea Christus in conuiuio nuptiali, quo aquam conuertit in uinum, nec ipse tunc aquam bibisse legitur: & alijs uinum ministrasse. (Ioh. 2.) Item cum ipse dominus magnam multitudinem refecit in deserto: non solum panem, sed & pisces multiplicauit. (Ioh. 6.) Et dominus ipse, quamquam homo fuerit, sobrius, ac temperatissimus in nullo uirtutis medium excedens: tamen sic cum hominibus, & usitatis cibis uescebatur: ut quidam pharisęorum polluto ore ipsum uoratorem carniú,& potatorem uini appellauerint. Praeterea Christus in euangelio contra pharisęos (Mat. 9.) quae cibos discernebant,& circa ipsos caerimonias obseruabant diuersas: dicit: Audite,& intelligite: non quod intrat in os, coinquinat hominem: sed quod procedit ex ore, hoc coinquinat hominem. Sequitur. (Mat. 15.) Omne, quod intrat in os,& in uentrem uadit: & in secessum emittitur, non coinquinat hominem: quae uero de ore procedit, de corde exeũt: ea sunt, quae coinquinat hominé. Ad idem facit, quod dixit dominus ad Noe post diluuium. (Gen. 9.) Omnes pisces maris manui uestrae traditi sunt: & omne, quod mouetur, & uiuit, erit uobis in cibum: Quasi olera uirentia tradidi uobis omnia, excepto, ꝙ carnem cũ sanguine non comedetis. Ex quibus satis uidetur: ꝙ licitum est hominibus alijs cibis, quam aqua,& pane, siue tenuissimo uictu uti: ex concessione beniuolentiae dei exemplo Christi,& apostolorum. Quapropter pro his possumus licite orare. (Si aliquando excusentur sic delicate uiuentes.)

D ¶ Sed quid de tot fallamentis, ac ciborum uarietatibus, exquisitissima cocorum arte: aromaticis speciebus conditis,& multiplicatis, quibus plurimi utuntur? Nunquid orantes. Panem nostrum quotidianum da nobis. possunt hanc petitionem referre ad horum ferculorum multiplicium donationem. ¶ Respondetur, ꝙ cibi praeparati delicate secundum medicinę, aut cocorum artem, de se mali non sunt, sed res sunt indifferentes ad bonum,& ad malum. Dicuntur autem boni,& mali occasionaliter ex ipsorum bono,& malo usu: qui ex ordinato, aut peruerso hominis appetitu cibũ sumentis procedit. Vnde beatus Greg. 3. moral. Non cibus, sed appetitus est in uitio. Vnde lautiores cibos quandoq; sine culpa sumimus,& abiectiores non sine reatu conscientiae degustamus, & exemplificat. Esau primatú per lenticulam perdidit: & Helias in haeremo uirtutem corporis carnem edẽdo seruauit. Vnde & antiquus hostis primum sibi hominem: non carne sed pomo subdidit, & secundum non carne, sed pane tentauit. ¶ Ex quo apparet: ꝙ nec cibus communis,& grossus de se bonus est, quin aliquis ipso possit abuti. Vnde patet: ꝙ cibi,& potus delicati, & caeterae res temporales tales sunt, qualis est animus utentis. Vt si utens cibo,& potu delicato bono sine temperata sobrietate,& recta intentione, ut sanior, uiuacior, ac robustior ad officium suum exercendo reddatur, aut cum gratiarum actione: quia cibi tales dati, & concessi sunt humano uiui: boni censentur. Si uero quis grossioribus utitur ex cupiditate inanis gloriae, ut appareat sanctior: aut temperantior: aut ut uentris ingluuiem expleat: cibus grossus malus iudicatur. Et hoc est, quod dicit beatus Aug. (August. 3. De doctrina Christiana.) Fieri potest: ut sine alicuius uitio turpitudinis,& uoracitatis praeciosissimo cibo utatur sapiens. Insipiens autem foedissima gulae flamma in uilissimum cibum inardescat.

E ¶ Verum pro particulari responsione sunt tria attendenda. Primum, conditio utentis. Vtrum. s. sit persona in dignitate constituta, uel plebeia, ignobilis, uel generosa, secu-

laris

laris, aut religiosa: docta, uel rustica: tenera, aut robusta: sana, aut infirma. Hos enim non similibus cibis decet refici: sed alijs, & alijs iuxta statuū, conditionum, & officiorū, atq; exercitiorum diversitatem. Grossioribus siquidē indigent corporalibus insudantes laboribus: melioribus uacantes studio, aut exercitio rationis: Sic nobiles, præsidentes, diuites, infirmi, subtilioribus cibis indigent. Meliores siquidem cibi, & potus sanguinem, ut communiter generant meliorem. Ex ipso namq; subtiliores spiritus uitales sensitiui generantur, qui multum faciunt ad acumen ingenij, & intelligibilis iudicij: ad uiuacitatem sensuum, quę præsidentibus, ac docentibus multum fore utilia iudicantur. Quia deniq; tales pluribus solicitudinibus fatigantur: spiritualibus marcescunt laboribus: poterunt præ cæteris indulgentius cibis, & talibus quæ ad corporis sanitatem conferunt: licentius uti. Etiam alio respectu nobiles potentes, & prælati magnificentiam facere possunt super alios: ut in ipsis dignitas coronetur: potentia non lædatur, & reuerentia debita tribuatur, quæ crebro his subtrahuntur, dum qui ad exteriorem apparatum attinent, ab eisdem omittuntur: quæ plus in experientia, quam in codicibus addiscuntur. Hinc & beatus Augus. disponit in regula, ut aliter tractetur delicatus ex mundo confluens, aliter grossus, & plebeius ante introitum in paupertate degens. Et huius dicti rationabilitas trahi uidetur ex factis in primitiua ecclesia: ubi quamuis fidelibus omnia erant communia, tamen distribuebantur singulis, prout unicuiq; opus erat: iuxta uidelicet fidelium statum, & conditionem. Similiter de infirmis, qui delicatius nutriri dicunt, ut manifeste patrum regulæ docent. De teneris, & delicate nutritis scribit beatus August. in de uerbis domini. Vtantur diuites consuetudine infirmitatis suę, & doleant se aliter non posse. Non extollitur pauper de mendicitate: tu quare extolleris de infirmitate? Vtere cibis electis, & preciosis sicut consueuisti, quia aliter non potes, quia si consuetudinem mutas: ægrotas. Conceditur tibi uti necessarijs, da pauperibus superflua: utere preciosis: da pauperibus uilia. Sic igitur diuersa utentium conditio, magnam facit differentiam in cibis, & potibus communibus, & delicatis. ¶ Secundum considerandum est consuetudo regionum, & mos conuiuentium. Habet quidem regio una cibos delicatiores, quam alia, etiam quantum ad substantiam edibilium: habet & mos hominum certarum terrarum cibos delicatius, & exquisitius, quam aliorum pręparare; cui consuetudini licite potest quis se conformare: edendo, & potando absque hoc, quòd medium exeat uirtutis. Vnde dicit bea. Augu. Quid loco, tempori, & personis conueniat diligenter attendendum, ne timere flagitia: ubi non sunt, deprehendamur: qui parcius cibo utitur, quam mos habeat, quibus conuiuit, aut intemperans est, aut superstitiosus. Et quod minus uidetur de bene olentibus, siue odoriferis, bonisq; odoribus: quòd licite quis uti his possit, quam cibis delicatis, asserit idem de se loquens. De illecebra inquit, odoris non nimis satago: dum desunt, non requiro, dum assunt, non renuo: paratus sum carere eis. Et quid mirum, si iuxta consuetudines regionum, & hominum mores, liceat quem lautius, & delicatius refici, quam suus mos habeat: cum consuetudo patriæ, & hominum ritus alieni licentiam tribuat comedendi: ubi alias sibi fuerat ieiunandum, & a cibis simpliciter abstinendū. Sic respondet beatus Amb. beato August. quærenti: an sibi, & matri cum Mediolani existerent: ieiunandum foret sabbato, iuxta morem suæ ciuitatis. an ecclesię mediolanen. more prandendum? Quid aliud ait Ambro. huic dicere possum: quam quod ipse facio? Et subdit. Quando hic sum, tunc non ieiunio sabbato:

Aug. | Aug. | F | Aug. In doct. Xpia. | Ambro. | August.

quando Romæ sum, ieiuno. Et amplius eos instruens subdit. Ad quamcunq; ecclesiam ueneritis, eius morem seruate: si pati scandalum non uultis, aut facere. Hæc Aug. in epistola de ieiunio sabbati. ¶ Tertium est intentio utentiũ: quo. s. fine cibos exquisite sibi preparent. Verum propter iactantiã, aut inanem gloriam: ut liberales prædicentur: aut inordinatos in se motus excitent: ut potentes sint in malo: & ita nemini licet uti delicatis cibis. Sed neq; sic licet uti communibus ad finem inordinatum. Nam omnis actus et de genere bonus ordinatus in finem culpabilem, & malum: culpabilis est, & malus, quia a fine iustum est singula denominari. Et in moralibus circumstãtia finis est potissima: penes quam attenditur actus, bonitas, malitia ue. Aut huiusmodi delicata ciborum præparatio fit intentione delectationis gustũ consequentis in ciborum, & potuum sumptione. Et tunc aut fit intra limites legis Christianæ, puta quia sic delectari quærens nullum præceptũ uiolat uere uel interpretatiue, paratus omittere, si deus, uel ecclesia sic delectari prohiberet: & tunc aut nullum, aut leue peccatum est: aut ueniale: quod aqua benedicta abluit. Aut fit huiusmodi delicata præparatio citra legem: puta: quia ex tanta libidine quærit delectari in cibo, & potu, ut postponat deum: non curando utrum ex hoc impediatur in operationibus spiritualibus, et an per hoc, præceptum dei, uel ecclesiæ transgrediatur. Neq; paratus est cessare, si prohiberetur: tunc non est sine malitia, et mortali peccato: si omnia hæc assunt. Huius simile ponitur in delectatione actus coniugalis, quę si queritur intra leges matrimonij, nullum, aut ueniale est peccatum. Si autem citra, siue extra limites coniugij, paratus hoc idem facere; si coniunx non esset, peccatum est mortale. Qui ergo sic quærunt cibos delicatos, sunt hi quorum deus uenter est, qui in præparandis cibis (ut Hugo ait in de claustro animæ) studium adhibent: infinita decoctionum frixurarum, & condimentorum genera excogitantes, modo mollia, modo dura, modo calida, modo frigida, modo elixa, modo assa, modo pipere, modo allijs, modo sale condita: secundum consuetudinem pręgnantium mulierũ desiderantes. Horum etiam palatum per fercolorum multiplicationem, et uariam pręparationem seducitur: quoniam uarietas fastidium tollit, et cũ iam stomachus crebris ructibus repletum se indicat, nondum tamen curiositas satiatur. ¶ Est et alia intentio, qua quis cibum, & potum delicatum quærit, dum quis non in eis finem statuit, quęrens dumtaxat delectari: sed assumit ipsos tanquam adminicula, quibus ducitur in finẽ altiorem, et meliorem: ut in se uires excitet, quatenus in se corporis ualitudo conseruetur: et sensuum proportionata uiuacitas ad exercitium spiritualium operum animæ, ut aptior inueniatur in his, quę ad salutem conferunt: siue illud sit studium litterarum, siue modulatio psalmorum, siue meditatio diuinorum: aut instructio fidelium: siue quodcunq; aliud habens ordinem ad salutem. Ad hunc quippe finem non modo licet uti cibis subtilioribus, sed sæpe meritorium est, dũ tñ modus seruet in quanto pariter, et in quali, secundum exigentiam personæ, temporis, et laborum ei incumbentium ex officio, aut propria deuotione. ¶ Et omnia sic corporis nutrimenta necessaria, et accommoda panis nomine sunt intelligenda in petitione dominicę orationis Et licet panis, et cibus tenuis sustentationi uitæ sufficiant, quoniam modicis contenta est natura, ut in esse saluetur, quia tamen refectio lautior: quatenus ualet secundum prædicta ad sensuum integritatem, et eam corporis ualitudinem, quo subseruire potest spirituali, licite a nobis peti potest: propter quod ubi nos dicimus, Panem nostrum quotidianum, ut Lucas scribit. Match. dixit. Panem nostrum super substantialem. Est enim pa-

August.

G

Intentio utẽtiũ cibis qualis esse debeat.

H

nis substãtialis, est panis supersubstantialis: et est panis superfluus. Panis substantialis est uictus tenuis sufficiens ad corporalis uitæ sustentationem, ut non deficiat tantum. Qui ideo substantialis dicitur, quia ad substantiæ conseruationẽ necessarius est, et requiritur. Panis supersubstantialis est quo corporalis uita conseruatur, cum bona corporis membrorum, et uirium ualitudine: quæ sufficit ad operationem personæ incumbentium ordinatam executionem. Panis superfluus est qui præter predicta, uoluptates multiplicat, et sensuales delectationes parit, quæ non ad finem hominis, quæ est animæ salus, promouet, magis autem impedit. Pro primis duobus panibus: hoc est substantiali, et supersubstantiali petimus. Pro tertio nullatenus licite orare possumus. Ita tamen panem nobis dare petamus a domino: ut in eis finem non ponamus, sed ea petere debemus tanquam quædam adminicula: quibus ad finẽ, qui est beatitudo animæ, adiuuemur. Cum enim uita nostra temporalis: ad acquirendum æternam ordinata est, intantum huius uitę nobis querenda sunt necessaria: inquantum ad hunc finem conferunt, & conducunt. Hinc Bea. Augu. ad probam. Sufficientiam uitæ non indecenter uult, quicunq; eam uult, & non amplius: quæ non appetitur propter semetipsam: sed propter salutem corporis: & propter congruentem habitum personæ hominis, ut non sit inconueniens, cum quibus uiuendum est. Illa ergo cum habentur, teneantur: cum non habentur, orandum est: ut habeantur. De hoc etiam. Alex. par. 4. q. 37. ait. Panis corporalis non est petendus: ut illud, quod principaliter intenditur obtineri oratione ista: sed ut adminiculum illi, quod principaliter postulatur. Petitur enim panis materialis ad sustentandũ corpus: ne succũbat in exercitio operationum iustitiæ: sed cooperetur spiritui: ut assequatur, quod intendit. unde petitur, ut adiectum: non ut principaliter intentum. Hinc Glo. Luc. 11. Quia etsi panis materialis hic petatur: non petitur, ut primò, & principaliter intentum, & petendum; sed ut adiectum, & posterius intentum. ¶ Nostrum. Nostrum dicimus, & non meum: ut nemo sibi temporalia pro sua dumtaxat utilitate approprìet: sed ea, quę a deo percipimus alijs prout indigentia, & necessitas expostulat: impartiamur. unde dicit Chrys. Omnia, quę nobis orantibus dominus dat siue m litantibus, nõ nobis solum dat, sed & alijs per nos, ut de eo, quod percipimus a deo, partem impotentibus faciamus. Item sicut natura cibum per stomachum assumptum communicat omnibus membris: sic & nos, qui multa membra sumus unius corporis mystici: debemus petere hunc panem: nõ solum pro nobis petentibus: sed pro omnibus nobiscum participantibus. Secundò dicimus nostrum, ut nemo aliena bona sibi, ut sua usurpet. de quo Chryso. Qui de iustitia panem acquisitum manducat, suum panem manducat: qui autem cum peccato, alienum. secundum hoc igitur petimus panem nostrum. i. panem siue uictum cum iustitia acquirere: & non cum peccato, & iniustitia panem cuiuscunq; usurpare. Tertiò dicitur nostrum: non tuum, quamuis panis illius sit, qui daturus est eum: quia etsi dei est dominio, & proprietate: tamen noster est ex eius munere. Item noster refectione, & causalitate. Nostram enim indigentiam commemoramus: ut humiliemur. Nos quoq; sumus, propter quos panis ille: nedum corporalis: sed & sacramentalis, & spiritualis, ac doctrinalis paratus est, ac ministratur sub ratione panis. hoc est, inquantum est reparatiuus indigentię. Licet ergo dei sit proprietate, noster est utilitate, ac finis causalitate. Sic ergo oramus deum: ut nobis de sua benignitate panem tribuat: qui noster sit ex eius panis scilicet acceptione, utilitate, & refectione, idest ad nostram utilitatem, & refectionẽ: ut uult Alex. de Ales. Dicitur & nostrum quartò: ut nemo per se

Alexand. | Luc. 11. | Alexand.

solo: sed etiam pro alijs oret. Vnde beatus Cyprianus lib. de oratione dominica, non longe post principium. Ante omnia inquit, pacis doctor: unitatis magister: singillatim noluit, & priuatim præcem fieri: ut quis cum præcatur: pro se tantum præcetur. Non dicimus pater meus, qui in cælis es. Nec panem meum da mihi hodie: nec dimitti sibi tm̃ unusquisq; delicta postulat. Aut ut in tentationē nō inducatur: atq; a malo liberetur, pro se solo rogat: publica est nobis, & communis oratio. Et qñ oramus; non pro uno: sed pro populo toto oramus: quia totus populus unum sumus. Deus pacis, & concordiæ magister, qui docuit unitatem: sic orare unū pro omnibus uoluit, quo
K modo in uno omnes ipse portauit. Hæc ille. Sequitur. ¶ Quotidianum. Loco huius nominis quotidianum: quod Lucas ponit cap. 11. Matthæus posuit supersubstantialē. Sed cum ecclesia in oratione dominica in omnibus alijs sequitur uerba Matth. euangelistæ: cur in hoc uerbo mutauit nomen super- *Quotidianū quid impor tat.*
Alexand. substantiale in quotidianum? Respondet hic Alexand. primo propter hoc: quia quid sit supersubstantiale, pauci intelligunt, quid quotidianum a multis capitur. Cum autem Matthæus orationem dominicam scripsit: ut perfectis conueniebat: Lucas ut perfectis, & imperfectis. Ideo ut omnes capere possent orationem dominicam, quæ ab omnibus dici debet, ecclesia decreuit loco supersubstantiale poni debere: quotidianum. Secundò, quia generalius exprimuntur petenda per nomen quotidianum: quam per nomen supersubstantiale. Nam accipiendo proprijssime supersubstantiale importat panem sacramentalem, scilicet Christum. Nam ille uere & proprie super omnes substantias est; qui quoniam panis noster esse dignatus est proprie dicitur panis supersubstantialis. Quotidianum uerò continet & panem quotidie sumendum: siue sit corporalis: siue spiritualis: siue doctrinalis, siue sacramentalis. Veruntamen pro eodem accipitur supersubstantialem, & quotidianum: & idem sunt. Vnde Dam. Panem nostrum supersubstantialem da nobis hodie: hoc est panem nostrum quotidianum. Similiter Mat.
Mat. 6. 6. glo. supersubstantialem, uel quotidianū. Exponitur aūt supersubstantiale dupliciter. Vno mō, ut sunt duæ dictiones. Alio ut ē unica. Primo mō proprie de Christo exponitur, ut dictum est. Supersubstantialē.i. Christum, qui super omnes substantias est. Secundo modo tam de Christo, quam de pane materiali: ut sit sensus. Panem nostrum supersubstantialem da nobis hodie .i. petimus, ut super panem nostræ sustentationi necessarium, des nobis & panem sacramentalem, & uictum necessarium additum ad substantię sustentationem. hoc est. Da nobis utrumq; panem, mentis, & corporis. Quomodo autem panis supersubstantialis differat a pane substantiali, & pane superfluo statim supra dictum est. Oramus autem pro pane quotidiano secundum ecclesiæ ordinationem.i. pro pane quotidie nobis necessario. Hunc autem panem quotidianum docet nos petere Christus secundum Chrys. ut luxuriosos cibos compesceret. Vt disceremus manducare quantum naturalis ratio exigit: non quantum carnalis lasciuia impellit. Si enim tu pro lasciuia in uno conuiuio tantum expendis: quantum sufficere potest uerbi gratia centum hominibus moderate uiuentibus; aut tibiipsi centum diebus disciplinate uiuenti: iam quotidianum cibum non manducas; sed multorum dierum. Neque tamen sic mandauit deus orare panem quotidianum nobis donari, quasi illicitum iudicauerit hominem Christianū plus habere, quā panē quotidianū. Oramus & secūdo nobis dari pa. quoti. ex Xp̄i instituto, ut sic doceremur solicitudinem de temporalibus abijcere: qm̄ hæc dū mentē imbuerit: de spiritualibus, & diuinis uix cogitare permittit. Hanc ut a cor-
Mat. 6. dibus suorum dominus discipulorum auelleret: nolite, dixit esse soliciti in

crasti-

crastinum. Et hic nos orare docuit, & petere panem quotidianum. Sed cōtra hoc arguit beatus Aug. in de ser. domini in monte di. Cur oramus pro his adipiscendis, quæ huic uitæ sunt necessaria: ueluti est uictus, & uestimentum, cum ipse dominus dicit. Nolite soliciti esse, quid manducetis, uel quid induamini? An potest quisquam de ea re non solicitus esse, pro qua adipiscenda cum tanta attentione animi oratio dirigenda sit, ut ad hoc totum illud referatur, quod de claudendis cubiculis dictum est. Per hoc innuit Aug. ꝙ si panis petitur in oratione dominica, cum solicitudine petitur, quia tanta diligentia (de qua dicitur. Cum oraueris intra in cubiculum tuum &c.) non potest esse sine solicitudine. Item super illud. Quærite primum regnum dei, &c. Et hæc omnia adijcientur uobis. hæc omnia utenda in uia. Non inquit Aug. quærite primum regnum dei: deinde ista quærite: sed hęc omnia inquit, apponentur uobis. s. etiam non quærentibus. Quomodo autem recte dicatur non quærere aliquis, quod ut accipiat intentissime deum deprecatur, nescio, utrum inueniri queat. Per hoc uidetur uelle Aug. ꝙ panis corporalis, uel aliud temporale non sit petendum in oratione dominica. ¶ Ad illa dicendum, ꝙ in uerbis allegatis sollicitudinem prohibentibus, non prohibetur omnis solicitudo: sed solicitudo immoderata. Nam ꝙ moderata solicitudo concedatur: innuitur in hoc, ꝙ non docuit nos dominus orare: panem nostrum hodiernum da nobis hodie, quasi sua esset intentio, ut peteremus panem unius diei solum in omni solicitudine prouisiua pro futuro, sed ut peteremus panem multorum dierum sibi inuicem succedentium, quæ successio dicitur quotidianum. Non ergo prohibetur moderata, & opportuna curatio, & cogitatio de crastino: sicut aliqui errantes docuerunt; sed immoderata. Est autem solicitudo immoderata tripliciter. Quia uel est superflua, anxia, finalis quærendi causa. Superflua est, quæ impedit animam a spiritualibus quærendis. unde & Beda super uerbo allegato. Solicitudinem illam amputandam docuit, ob quam spūalia negliguntur, & postponuntur. Item superflua est solicitudo, quæ est in multa futura tēpora: quasi semper uicturi essemus, & locū manentem hic haberemus, & non magis futuram inquirere deberemus. De quo bea. Cyprianus. Qui Christi cepit esse discipulus: secundum uocem magistri sui renuncians omnibus, diurnum cibum debet petere: nec in longum desideria petitionis suæ extendere. Et sequitur. Quia contrarium sibi sit, & repugnans, ut quęramus in seculo diu uiuere, qui petimus regnum dei uelociter aduenire. Vnde & diuitem stultum seculares copias cogitantem, & se exuberantium fructuum largitate iactantem, redarguit dominus dicens. Stulte hac nocte expostulatur anima tua: quę ergo parasti, cuius erunt? Lætabatur stultus in fructibus, nocte moriturus, & cui uita iam deerat: uictus abundantiam cogitabat. Solicitudo anxia est, quæ diffidentiam habet de largitate diuinæ prouisionis. Hæc est in auaris diuitibus, qui semper timent deficere, ideo non cessant cum cordis anxietate & parta tueri, & superfluas prouisiones facere, ac diuitias diuitijs cumulare in præiudicium pauperum, & crebro in propriæ salutis detrimentum, quasi deo non esset cura de suis. Contra quorum diffidentiam, dicit beatus Cyprianus. Neq; deesse quotidianus cibus potest iusto: cum scriptum sit. Non occidit (animis affliget) dominus fame animam iusti. Et iterum. Iunior fui, & senui: & non uidi iustum derelictum, nec semen eius quęrens panem. Item cum dominus promittat, & dicat. Nolite cogitare dicentes, quid edemus, aut quid bibemus, aut quo uestiemur? Hæc enim nationes quærunt. Scit autem pater uester, quia his omnibus indigetis. Quærite primum regnū, & iustitiam dei, & hæc omnia apponētur uobis.

Margin notes: Aug. — Mat. — Augu. — L — Solicitudo multiplex. — Quomodo licitū est ꝑ tpalibus solicitudine habere. — Prouerb. — Psal. 36. — Mat. 6.

Quęrentibus regnum, & iustitiam dei omnia promittit apponi. Nam cum sint dei omnia: habenti dominum nihil deerit? si deo ipse non desit. Sic Danieli in Leonum lacu iussu regis incluso, prima diū prandium diuinitus procuratur: & inter feras esurientes, & parcentes homo dei pascitur. Sic Helias in fuga, & solitudine coruis ministrantibus, & uolucribus sibi cibum apportantibus in persecutione nutritur. Et exclamans addit. O humanæ malitiæ detestanda crudelitas. Feræ parcunt, aues pascunt, homines insidiantur, & seuiunt. Hęc Cyprianus. Simile de sancto Paulo primo Heremita bea. Hieronymus in eius uita testatur. Et huiuscemodi plurima in probatissimis leguntur historijs. Solicitudo principalis, quę est rei alicuius ut causę finalis, hæc est, quę habetur de aliquo tanquam principaliter intento: propter quod alia intenduntur, & ipsum tanquam finis intenditur: in quo adepto is, qui intendit, quietatur, nec id in aliud magis concupiscendū ordinatur: quá habent de cibo, & temporalibus homines uoluptuosi: & pecudum uitam eligentes: ut dicit philosophus. 1. Eth. 3. Similes Sardanapalo Assyriorum regi, qui uitam egit in uoluptatibus, & sensualibus delectationibus præsentibus: non quęrens alium finem similis bestijs. ¶ Hanc igitur triplicem malam solicitudinem & curam de crastino dominus a suis fidelibus hic excludere uoluit: cum nos quotidianum panem petere docuit. Non solicitudinem ordinatæ prouidentiæ. Siquidem licitum est fidelibus curam pro futuris cū prouidentia gerere: ut tempore abundantiæ rerum prouisionem in ipsis faciant pro alio tempore: ne ob defectum eorundem: defectum uitę necessariorum patiantur. Sic Ioseph prouisor Egypti laudabiliter fecisse legitur Gen. 41. dum in annis fertilibus fructus ad corporalis uitę sustentationem necessarios industriose conseruauit: quo popolum Ægipti a superuentura, & dira famis necessitate, quæ premebat cæteros: prēseruauit. Neq; hęc superflua solicitudo dicenda est: sed industria, & prudentia prouisiua. Hoc enim est de ratione animalis rationalis: quod naturaliter arte, & prouidentia uiuere debet. Vnde Seneca in libello de quattuor uirtutibus. Si prudens esse cupis, inquit, in futurum prospectum intēde: & quę possunt contingere; animo tuo præpone. Et beatus Augu. in sermone domini in monte. Cū uiderimus aliquem seruum dei prouidere: ne huius uitæ necessaria sibi desint: aut his, quibus cura sibi commissa est: uehementer cauendum est, ut non iudicemus eū de crastino solicitum esse. Nam & ipse dominus propter exemplum, ne qs postea scandalum pateretur: cum aliquem seruum dei aduerteret ista necessaria procurare: loculos habere dignatus est. Et in Actibus apostolorum scriptum est, ea, quæ ad uictum sunt necessaria, procurata esse in futurum propter imminentē famem. Hinc prudentissimus Salomon huius prouisiue prudentię detestans in hominibus defectum remittit pigros contra humani status conditionem improuidos ad animalia irrationalia: ut discant ab eis prudentiam, & rationalem industriam de crastino prouide cogitare. Ait enim Prouerb. 6. Vade ad formicam o piger, & considera uias eius, & disce sapientiam. Quæ cum non habeat ducem: nec pręceptorem: nec principem: parat in ęstate cibum sibi: & congregat in messe, quod comedat in hyeme. Et per hoc patet: quæ solicitudo sit Christiano prohibita: quæ concessa. ¶ Sed hic instat Chris. Videntur hęc uerba sonare prima facie, ut qui dicunt. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. quasi nihil habeant in crastinū: aut post crastinum. Quod si habēt præparatum in crastinum: aut in quinq; aut decem, dies: quomodo possunt dicere. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie? Illud namq; petitur, quod non habetur. Quod iam possidetur: ut quid adhuc requiritur. Quod si ita est oratio aut paucis aut nullis

conue-

Margin notes: Daniel ulti. — 3. Reg. 17. — M — Triplex solicitudo a nobis abijcienda est. — Gen. 41. — August — Act. 11. — Prouerb. 6.

conuenire poteſt. Quis enim ita fidelis:ut cum poſſit amplius habere:tamen amplius ſibi non ſeruat quam panem quotidianum. Quotidianos uiſtus forſitan petere ſolis conueniebat apoſtolis, qui docendi gratia per ſingulas ciuitates omni tempore uagabantur,& ipſa uagatio amplius quotidiano uiſtu poſſidere non poterat. Reſpondetur. Ita debemus aptare Chriſti doctrinam:ut omnes in ea proficiant:ne forte communis medicina iuſtitiæ, quæ ad ſalutem omnium eſt præparata, dum aut paucis, aut nullis prodeſſet inueniretur ſuperflua. Intelligendum igitur eſt:quia non ſolum oramus deú panem quotidianum dare ut manducemus, ſed ut quem manducamus, de manu domini accipiamus. Habere quidem ad manducandum commune eſt iuſtis,& iniuſtis,& frequenter habent amplius peccatores, quod manducent, quam iuſti. De manu autem dei accipere tantum eſt iuſtorum. Præparare igitur, & prouidere non uetant hæc uerba: tamen cum peccato præparare uetant. Nam qui cum iuſtitia præparat: illi deus dat panem, quẽ manducat: qui cum peccato præparat; illi non deus dat, ſed dyabolus. Nam quamuis omnia a deo creantur:non tamen omnia a deo miniſtrantur. Habentes igitur panem paratum apud ſe, qui ipſis ſufficit in plurimos dies: adhuc petere habent panem quotidianum:ut ſic panem, quem dedit dominus poſſeſſiue, etiam det uſiue:ut ſcilicet ipſi ex benignitate eius bene utantur pane conceſſo, deo ad laudem;& ſibi ad corporis, animæq; ſalutem. Difficillimumq; nim eſt homini exteriora iuſte poſſidere: recte diſpenſare: & eis bene uti ad dei laudem:& ad propriam, ac aliorum utilitatem,& ſalutem. Ad hoc enim indiget homo maiori dei auxilio, quam ut talia acquirat:ideo neceſſe eſt:ut ẽt abundans in temporalibus a domino petat panem quotidianum, quem habet in poſſeſſione:ſibi dari uſu conueniente, ut cum Apoſtolo ſibi donetur ſcire abundare,& ſatiari,& eſurire,& penuriam pati. Nec paruipendendum eſt ſcire abundare. Nam ut dicit gloſa ad Philip. 4. Qui acceptis rebus non extollitur: qui eas ad uſum uanæ gloriæ non intorquet:qui ſolus non poſſidet, quod accepit:ſed cum indigentibus miſericorditer diuidit:ſcit abundare. Qui acceptis alimentis non ad uegetationem uentris utitur: ſed ad pręparationem uirtutis:nec plus carni tribuit, quam neceſſitas petit, ſcit ſatiari. Qui alimentorum inopiam ſine murmuratione tolerat, nec pro neceſſitate uiſtus agit aliquid, unde anima peccati laqueũ incurrat, ſic eſurire. Hæc Glo. Vnde ne dyabolus per cibum,& potum nos in gula tentet immoderato eorum ſumptu, petimus a deo, ut det nobis moderatum,& ſalubrem uſum eorum,& quę nunc habemus,& quæ habituri ſumus. Ideo commendabilis eſt deuotorum fidelium conſuetudo, priuſquam comedant deum orare, ut panem,& reliquum cibum eis ſanctificet. Sanctificatur enim cibus per uerbũ dei, & orationem. 1. Tim. 4. ubi glo. Sanctus fit cibus, & ſalubris non noxius animæ, uel corpori. Verbum ſanctificat, oratio impetrat, dyabolus uero per cibum tentat. Sequitur. ¶ Da, ſcilicet tu pater cęleſtis, qui das eſcã omni carni. Qui aperis manum tuam, & imples omne animal benedictione. Da liberaliter, quia tu es deus uniuerſorum, quoniam tui ſunt cęli,& tua eſt terra, & omnis plenitudo eius. Da, non uende, quia nihil habemus, quo a te emamus, quod a te non accepimus. Quid habes dicit apoſtolus, quod nõ accepiſti. Da non mutua, quia non inuenimus præter tua dona quod reſtituamus. Da igitur ſimpliciter gratioſe, ſine ſpe lucri, precij, aut muneris, quia bonorum noſtrorum non indiges. Ex hoc autem elicitur, quòd non ſolum bonorum ſpiritualium eſt largitor, ſed & bonorum temporalium diſtributor. Hæc enim ab illo petere Chriſtus nos docuit, per quod confutatur error quorundam gentilium putantium prouiſionem bonorum tem- 1. Tim. 4. N

poralium ad diuersos deos pertinere: quos intuitu temporalis prosperitatis & affluentiæ colendos astruebant. Sequitur. ¶ Nobis qui sumus tui filij, eapropter te patrem, ut tribuas, interpellamus: & nobis a te donari petimus, quia ex nobis ipsum habere non possumus. Dicitur etiam, nobis pluraliter: & non mihi, eadem ratione, qua dictum est: non pater meus: sed pater noster, & qua petimus: panē non meum, sed nostrum: ut statim supradictum est. Vt non pro nobis tantum: sed etiam pro proximis panem quotidianū a communi patre omnium postulemus. Vnde patet etiam diuites hoc respectu quantumcunq; abundent panibus, recte petere panem dari nobis: quoniam & si ipsi non indigeant, sunt tamen pauperes plurimi, qui egent panibus: pro quibus omnibus petendum est, ut panem recipiant quotidianum. ¶ Hodie. Cum præmissum sit quotidianum: cur additur, hodie. Nam in uerbo quotidianum, includitur uerbum hodie. Dum enim petitur dari panem quotidianum petitur dari hodiernum, & ita hodie, & cras & consequenter. Respondet Alexand. de Ales parte. 4. quæstio. 27. Non superflue apponitur hodie, quia licet panis quotidianus compræhendat hodiernum: non tamen petendo panem quotidianum nobis dari: petimus hodie nobis dari. Hodie enim tempus determinat, seu quando ipsius dandi, quod non exprimit (quotidianum) sed magis qualitatem: siue substantiam rei dandæ. Vnde sensus est. Da nobis panem quotidianum: id est da nobis panem, qui est quotidianus. i. quo quotidie debemus refici panem, scilicet necessariæ, & frugalis refectionis, non lasciuiæ, & superfluitatis. Hodie uero tempus exprimit, quo id dari petimus, quo secundum Chrys. innuitur: ut non solicitudine grauemur. Vnde ait. Pro pane iussit solum orationem facere, & pro pane quotidiano: ut non soliciti simus pro crastino, & neq; hoc sufficit uerbo: sed & aliud post hoc apposuit dicens. Da nobis hodie: ut non conteramus nosipsos solicitudine superuenientis diei. Cuius enim diei spacium te uisurum nescis, quam ob causam in illius solicitudine torqueris. Vel etiam hodie, idest omni hora, & toto tempore uitæ: ut dicit August. ad Probam. Quomodo etiam loquitur Apostolus in epistola ad Heb. 4. dicens. Hodie si uocem eius audieritis: id est toto temporæ uitæ: quod non est nisi unum hodie, scilicet unus dies, scilicet iuuentutis, & senectutis, iuxta illud Gen. 1. Factum est uespere, & mane dies unus. Mane scilicet iuuentutis: & uespere senectutis. Sunt & alie causæ cur apponitur hodie, allegorice, & morales, de quibus postea dicetur. Vnde ex omnibus præmissis elicitur talis sensus huius petitionis quantum ad panem materialem. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie: id est tu pater cælestis da nobis panem, id est bona temporalia pro huius mortalis uitę cursu necessaria, & ea mensura, eoq; utendi modo, quibus nobis utilia sunt, & ad uitam immortalem, quo tendimus profutura. Hæc de prima panis acceptione. ¶ Sed circa expositionem, qua nomine panis intelligitur totum, quod pertinet ad humanum uictum. Dubitatur, utrum quis recta ratione possit a deo petere diuitias temporales. Quod non uidetur, quia quod Christus docuit contemnere: non recte a deo potest peti. Christus autem docuit diuitias contemnere exemplo, & uerbo. Fuit enim in persona pauperrimus, ita ut eleemosynam reciperet, dicente Mat. Mulieres multæ sequebantur illum, & de facultatibus suis ei ministrabant. Fuit tantæ paupertatis: q; proprio careret hospitio, ipso attestante Luc. 9. Vulpes foueas habent, & uolucres cœli nidos, filius autem hominis non habet, ubi caput suum reclinet. Super quo Hiero. in persona Christi: Quid me propter diuitias, & lucra seculi sequi cupis, cum nec hospitium habeam, & tecto utor non meo.

[Margin notes: Hodie quid importet. — Augus. Heb. 4. — Gen. 1. — Vtrū liceat diuitias a deo petere. — Mat. 27. Luc. 8.]

Idipsum uerbo docuit, cum suis discipulis charissimis possessionem auri, & argenti interdixit. Nolite inquit, possidere aurum, nec argentum, neq; pecuniam in zonis uestris. Et iterum. Nisi quis renunciauerit omnibus, quæ possidet, non potest meus esse discipulus. Item Facilius est camelum per foramen acus transire, quam diuitem in regnum cœlorum. Matth. 19. & similia in multis alijs passibus a Christo dicta leguntur. ¶ Oppositum uidetur: quia quod licet possidere sine dei offensione, licet etiam a Deo petere. Diuitias autem temporales possidere licitum est, ut patet in exemplis pluribus. Nam Iob plurimis diuitijs pollebat ouium, camelorum, boum, asinorum & familiæ multæ nimis, ita ut magnus esset inter omnes orientales. Cui tamē de iustitia non homo, non angelus, sed dominus ipse testimonium perhibuit. Sic Abraam, Isaac, Iacob, David, & plurimi amici dei diuitias possederunt. ¶ Pro responsione aduertendum, ꝙ opes & diuitiæ dupliciter considerari possunt. Vno modo quo ad se. Alio modo quoad appetitum hominis. primo modo res sunt quædam a deo conditæ bonæ, & non malæ. Bonæ bonitate naturali, de qua res tantum participat, quantum participat de entitate. Nam ens, & bonum conuertuntur. unde Basilius super illud, Vende omnia, quæ habes, & da pauperibus. Non docet inquit, dominus facultates uendere, eo ꝙ naturaliter sint prauæ, alias creaturæ dei non essent, nec eas docet abijcere tanquam malas, sed disponere monuit. Comparando autem diuitias ad appetitum hominis, quandam habent indifferentiam ad bonum, & ad malum. hoc est, ꝙ possunt bene appeti, & male. unde Bernar. lib. de cōsi. Aurum, & argentum, & cetera huiusmodi quantum ad animi bonum spectant, nec bona sunt, nec mala. Vsus tamē eorum bonus, abusus malus. ¶ Ad idem Chrysost. Rerum ait quædam bonæ, quædam malæ, quædam mediæ. Bonæ sunt castitas, humilitas & ceteræ uirtutes, quas cum homo elegit bonus est. Mala sunt his bonis opposita. ut luxuria, superbia: quas cum homo elegit malus fit. Mediæ sunt diuitiæ, quæ quandoq; ad bonum, quandoq; ad malum ordinantur secundum affectum utentium. Idem Origenes super epistolam ad Ro. li. 4. tractans illud apostoli. Non solū aūt hoc, sed & in tribulationibus gloriamur. Oia dicit, q̄ sunt, uel aguntur, aut bona sunt, aut mala; aut indifferentia. Bona illa certum est propriè dici: q̄ ad uirtutes animi pertinent: & mala sola ea, q̄ ad malitiam pertinent, & contra legē dei aguntur. Cetera uerò indifferentia esse. i. neq; bona neq; mala nominanda, ut sunt diuitiæ, spēs corporis, & fortitudo, uel proceritas, atq; ea, quæ corporis usibus seruiunt. Amb. Discant diuites non in facultatibus crimen haberi, sed in his quibus uti nesciunt. Nam diuitiæ ut sunt impedimenta improbis, ita bonis sunt adiumenta uirtutis. Item B. Greg. Videmus quosdā diuites, qui & opes, & gloriā sine culpa habere potuissent, si hīe animi humilitatem uoluissent. Ecce diuitiæ, & honores possunt sine culpa teneri, si sit humilitas animi. Et subdit. Sed nunc extolluntur rebus, inflantur honoribus, dedignantur ceteros, qui suæ uitę fiduciam in ipsa abundantia rerum ponunt, quod sine culpa non est. Item Ambr. super Lucam. In pecuniarum copijs pleraque sunt inuamina peccatorum, pleraq; incentiua uirtutum. Et infra. Non census, sed affectus in crimine est. Hiero. Diues cum deposuerit sarcinam peccatorū & totius corporis prauitatem, intrare pōt per angustā portam, & arctam uiā q̄ ducit ad uitam. Non dicit Hier. cū deposuerit diuitias, sed cum deposuerit sarcinam peccatorū. Et B. Basilius. Condemnatur diues nō quia diuitias possidet, sed quia eis abusus est. Preterea B. Aug. super illud psal. Diuitiæ si affluant: nolite cor apponere. Non dicit, inquit, diuitias nolite habere: sed nolite cor apponere. Non damnat diuitias: unde meremur cœlum:

Matth. 10. Luc. 14. Matth. 19. P Luc. 18. Bernar. Chrysost. Ambro. B. Grego. Ambro. Hierony. Hiero. Basilius. B. August.

sed

sed cor appositum, quod scilicet non expendit, sed recondit. Cui concordat Chrysost. Non prohibet dominus ditari, sed opibus famulari. Vult.n. ut in necessarijs eis utamur, non ut custodiamus. Nam famuli est custodire eas, & domini dispensare. (Chrysost.)

Q ¶ Ex quibus omnibus satis deducitur, q diuitiæ non sunt de se prauæ, quoniam possunt in bonum usum ordinari. Nec sunt de se bonæ, quoniam appetitus circa eas potest deprauari. Contingit enim ipsis bene uti. Contingit & eis male uti, & uitiose. Contingit quem esse diuitem, & deo gratum. Contingit & alium ab eodem propter earum abusum esse reprobatum. (Quę faciūt malas diuitias.) Quomodo autem quando, & qualiter hoc contingat generali regula definiri non potest quantum ad circunstantias particulares. Potest tamen aliquatenus colligi ex conditionibus eorum diuitum, qui in scripturis sunt reprobati, & eorum rursus qui in scripturis sunt commendati. Legimus Lu. 16. de diuite Epulone in inferno sepulto, quomodo suis diuitijs abusus sit: quia ad pompam, & superbiam, quia induebatur purpura, & bysso. Ad lasciuiam, & gulam, quia epulabatur quotidie splendide. Ad phylargiriam, & auaritiam: quia tenaciter eas possedit, nec pauperi Lazaro mycas cadentes desideranti impartitus fuit. (Luc. 16.) Legimus etiam Luc. 12. q hominis cuiusdam diuitis ager uberes fructus attulit, & cogitabat intra se dicens. (Luc. 12.) Quid faciam, quoniam non habeo, quo congregem fructus eius, & dixit. Destruam horrea mea, & maiora faciam, & illud congregabo omnia, quæ nata sunt mihi & bona mea, & dicam animæ meæ. Anima mea habes multa bona reposita in annos plurimos: requiesce, comede, bibe, epulare. Dixit autem illi deus. Stulte hac nocte repetent animam tuam a te, scilicet demones, quę autem parasti, cuius erunt Repetent propter abusum diuitiarum. Abusus quippe fuerat in acquisitione cum nimia solicitudine, quia cogitabat intra se scilicet solicite. In retentione cum nimio eorum amore: quia dixit congregabo, cum deberet dispergere. In custodia, cum stulta fiducia, quia dixit animæ suæ, nunc quiesce, quia hæc tibi sufficiunt: quia nec alijs indiges. In mala intentionis ordinatione, quia ordinabat eas ad crapulam, & carnis delitias: quia dixit, comede, bibe, epulare. Abusi sunt insuper diuitijs, quibus dominus uę imprecatur di. Vę uobis diuitibus, qui habetis nunc consolationē uestram. (Luc. 6.) Vę uobis, qui saturati estis: quia esurietis. Vę uobis, qui ridetis nunc: quia lugebit, & flebitis. Beatitudinem suam, & mercedem suam in diuitijs ponentes. (Quare in aliquibus condēnantur diuitię.) Denique & illi, de quibus in sua canonica Iac. 5. Agite nunc diuites; plorate ululantes in miserijs uestris. & post. (Iac. 5.) Epulati estis super terram, & in luxurijs enutristis corda uestra. Item illi, de quibus Amos Propheta c. 6. Vę uobis, qui opulenti estis in Sion: & confiditis in monte Samariæ. Qui dormitis in lectis eburneis, & lasciuitis in stratis uestris: spē .s. suam in eis ponentes, & omnes per eas carnis suæ concupiscentias consummantes. Sic e diuerso legimus nonnullos diuitias laudabiliter possedisse, eas uirtuose in usum proprium, & aliorum necessitatē expendisse: sicut Abraam, Isaac, & Iacob, quorum se specialiter dominus deum dignatus est nominare: ut dicit apostolus ad Heb. 11. Non confunditur deus eorum deus nominari. (Heb. 11.) Sic enim frequenter se nominauit deus Abraam, deus Isaac, deus Iacob. Sic Ioseph, cū quo dominus fuit in captiuitate, in seruitute, & regno, diues erat, & dominabatur in uniuersa terra ęgypti. Genesis 45. (Gen. 45.) Sic, Iob, Iudith, Dauid, Ezechias, Iosias, & ceteri plures diuites a deo electi: & diuitijs suis dominantes, ad uirtutum exercitium eis usi sunt. (In alijs laudantur.)

R ¶ In nouo quoque testamento de pluribus legitur. De Zachæo, qui Christum hospitio suo recepit: a quo & singulariter meruit commendari. (Luc. 19.) Item de Cornelio de quo legitur Act. 10. q erat uir religiosus, & timens deum cū omni domo sua, faciens eleemosynas mul- (Act. 10.)

tas:propter quod meruit angelica uisitatione honorari. Item Ioseph ab Arimathia,qui fuit diues,nobilis & iustus.De quo dicit Raba. q magnæ dignitatis fuit apud seculum,sed maioris meriti apud Deum.Quia non erat diues diuitiarum amore,sed tantum possessione:ideo non exclusus a discipulatu Christi,quia non pecuniæ amator,sed ipsius liberalis,& religiosus distributor. Similiter & de quam pluribus alijs extra canonem in chronicis, & probatis historijs legitur,qui magnis diuitijs ornati, uitam laudabiliter finierunt. ¶ Ex quibus plane deducitur,q diuitiæ quandam habent indifferentiā ad bonum,& ad malum usum, quorum usus malus non est ex uicio diuitiarum:sed male'utentiū. Vnde in præmissis reprobis diuitibus notatur in primis nimia solicitudo,& auaritia in acquirendo, quam amputari debere docuit saluator dicens.Nolite soliciti esse in crastinum. Considerate lilia agri &c. Matth.6.c. Qui sic diuites fieri satagunt:incidunt (ut Apostolus ait) in tentationem, & in laqueum diaboli, & desideria multa inutilia, & nociua,q̄ mergunt homines in interitum,& perditionem. Radix omnium malorum est cupiditas,quam quidam appetentes errauerunt a fide, & inseruerunt se doloribus multis:tu uerò homo dei hæc fuge.1.Tim.6. Incidunt in laqueos diaboli:quia tanta cupiditate feruntur in habendas diuitias, ut iustitiæ metas non attendant.Nullum enim est iustitiæ in illo corde uestigium, in quo auaritia sibi fecit habitaculū,ut inquit Leo Papa. Hinc tam crudelis in cordibus auari cupiditas,per fas,& nefas:per furta,& rapinas:per dolos,& fraudes,pauperum oppressiones, & usuras undecunque diuitias accumulans, in quo nec patrem filius,nec fratrem uterinus,nec conciuem uicinus circumuenire dubitat. Sed nec dominum:nec seipsum attendit:quominus sacrilega auiditate usq; ad beneficiorum,dignitatum,prælaturarum pluralitatem damnabilem,se extendat,in diuini cultus diminutionem, commissorū negligentiam,suijpsius ac plurimorum irreparabile periculum animarum.Ab hac cupiditate liber fuit diues ille Abraam, in cuius sinum sublatus est pauper, ut testatur Aug. super illud psal. Quid gloriaris in malitia. Lege inquit,scripturas,& inueniens diuitem Abraam,ut noscas, quia diuitiæ nō puniuntur. Abraam diues erat,& eius sinum Lazarus pauper sublatus est. In sinum diuitis pauper recipitur,an potius ambo deo diuites ambo cupiditate pauperes. Notatur secundò in perditis diuitijs nimia tenacitas in retinendo.Contra quem Christus docuit dare eleemosynam,pascere esurientem, potare sitientem.Vnde contra hos tenaces clamabit in iudicio. Esuriui,& non dedistis mihi manducare,sitiui,& non dedistis mihi bibere. ¶ Tertiò notatur in his nimius amor in possidendo,quem damnat Christus,dicens.Nisi quis renunciauerit omnibus,quæ possidet,non potest meus esse discipulus. Et Propheta. Diuitiæ si affluant:nolite cor apponere. & Eccles.10.Nihil iniquius quam amare pecuniam. ¶ Quartò notatur nimia spes in confitendo,quam damnat propheta,dicens.Ecce homo,qui non posuit deum adiutorem suū, sed superauit in multitudine diuitiarum suarum. ¶ Quintò notatur fastus,& pompa insuperbiendo,quam damnat Apostolus dicens.Diuitibus huius seculi præcipe non sublimæ sapere,neq; sperare in incerto diuitiarum.1.Tim.6. Sextò nimia gulositas in exponendo, quam damnat Christus Luc.21. Attendite uobis:ne forte grauentur corda uestra in crapula, & ebrietate, & cura huius uitæ,& superueniat in uos repentina dies illa. Hæc omnia mala in diuitibus,quos damnat scriptura sunt reperta, propter quod dixit Christus.Difficile est diuitem intrare regnum cœlorum Matth.19. ¶ In alijs uerò diuitibus, quos scriptura non damnat, illorum malorum contraria extiterunt.i.acquisitio iusta sine cupiditate, & auaritia: status decens sine pom-

Rabanus. Matth. 6. 1.Timo. 6. August. Matth. 25. Luc. 14. Eccl.10. Tim. 6. Luc. 21. Matth. 19.

pa:

pa, possessio sine dilectione feruida, affectio sine fiducia, detentio in utendo temperata, in subueniendo pietas larga. Dum ista mala desunt, & contraria bona adsunt, nulla est iniquitas in diuitijs: neq; in earum acquisitione usu, aut possessione. Vnde de primo dicit B. Aug. super ps. 51. Dominus in diuite non pecuniam, sed auaritiam cōdemnauit. Et super epistolam. 1. ad Tim. Profectò dominus in diuitijs cupiditatem reprehendit, non facultatem. De secundo dicit idem in quodam sermone. Tolle superbiam: & diuitiæ non nocebunt. De tertio dicit idem ut allegatum est. Dominus non damnat diuitias: unde meremur: sed cor appositum per amorem. De quarto dicit Beda super Lucam. Non reprehenditur diues: quòd terram coluerit, uel fructus in horrea congregauerit: sed ꝙ fiduciam uitæ in illis posuerit. De quinto beatus Hierony. in quadam epistola. Non obsunt diuiti opes, si eis bene utatur: nec pauperem egestas commendabiliorem facit. De sexto dicit B. Grego. Et quos census, & bonorum temporalium abundantia per tumorem non eleuant, sed misericordiæ opera exaltant. Ex his colligi potest responsio ad dubium, quomodo licitum est diuitias appetere: & quomodo non. Distingui etiam hic posset de conditione personarum, utrum sint personæ ecclesiasticæ, siue seculares: utrum sint nobiles, aut plebei. Rursus de uarietate statuū: utrum præsidentes, & prælati: an simplices, & gubernati, utrum uiri soluti, an in matrimonio constituti. Hæc aliqualem differentiam uidentur facere. Vnde breuiter quæcunque cuilibet secundum statum suum licet appetere, hæc etiam possunt licite a domino postulari. Et per hoc ad rationes in principio dubij motas. ¶ Ad primam respondetur, ꝙ diuitias fore contemnendas dupliciter potest intelligi. Vno modo quantum ad interiorem affectionem. Alio modo quantum ad exteriorem possessionem. Primo modo docuit Christus eas ab omnibus esse contemnendas, ut. s. nemo sic ad eas afficiatur, ut obliuiscatur dei, ut in ipsis spem ponat, beatitudinis finem statuat. Et secundum hoc dixit. Nisi quis renunciauerit omnibus, quę possidet &c. Vnde dicit Beda. Differentia est inter renunciare omnibus, & omnia relinquere. Omnium fidelium est renunciare omnibus quæ possident: hoc est sic tenere ea, quæ mundi sunt: ut tamen per ea nō teneantur in mundo: rem temporalem tenere in usu: ęterna in desiderio. Si temporalia gererent tota mente ad cœlestia tendant. Sic ait apostolus. 1. Corinth. 8. Qui utuntur hoc mundo, sint quasi non utantur. Quæ exponens B. Grego. Homel. 36. ait. Mundo utitur: sed quasi non utatur: qui & necessaria cuncta exterius, ad uitæ suæ ministerium redigit: & tamen hæc eadem non sinit suæ menti dominari: ut subiecta foris seruiant: & nunquam intentionem animi ad alta tendentis frangant. Quicunq; igitur tales sunt: eis profectò terrena omnia non ad desiderium, sed ad usum adsunt, quia rebus quidem necessarijs utuntur, sed nihil cum peccato habere cupiunt, de ipsis quoq; rebus habitis quotidie mercedes quærunt, & plus gaudent de bono opere, quam de larga possessione. ¶ Secundo modo eas contemnere non omnes docuit, quāquam ipse in persona omnes: ut argutum est, dereliquit. Et cum dicitur. Omnis Christi actio nostra est instructio. Conceditur quidem, ꝙ est instructio, sed non ad similem actionem est nostri obligatio. Non enim ex hoc obligamur ad necessariam suæ actionis imitationem. Quod patet ex uerbis eiusdē saluatoris, cum dixit ad consecutionem beatitudinis sufficere obseruantiam mandatorum. Si uis inquit, ad uitam ingredi: serua mandata. Constat autē, ꝙ multæ operationes suæ in mandatis non continentur. Nam obseruat uirginitatem: occurrit suis crucifixoribus &c. quę tamen nobis non sunt pręcepta. Quod additur de doctrina Christi. Nolite possidere aurum, nec argentum,

Margin notes: August. — 1. ad Tim. — B. Hiero. — B. Grego. — T — 1. Corin. 8. Grego.

tum: nec pecuniam: non facit contra dicta, quia Christus per hæc uerba nõ interdixit possessionem pecuniæ omnibus fidelibus: sed duntaxat suis apostolis, & discipulis: non quia mala esset auri, & argẽti possessio, nõ quia ad mortalis uitæ sustentationem non pertinent: sed ex causis alijs quæ alibi tractari habent. ¶ Quod ultimò opponitur; facilius est camelum per foramen acus transire, quàm diuitem intrare in regnum cœlorum. Respondetur: ꝙ intellectum huius dicti dominus ipse reserauit Matt. 10. Nam cum dixisset, quam difficile, qui pecunias habent in regnum dei introibunt: & discipuli obstupuissent: quasi declarando rursus ait. Filioli, quàm difficile est confidentes in pecunijs in regnum dei introire. Ecce, quod non loquitur de omni diuite: sed de illo, qui confidit in pecunia. Aliter dici solet: ut tangit glo. quædam extraordinaria: minus tamen autentica ut recitat Hugo postillator: sic quòd Hierosolymis erat quædam porta, quæ uocabatur foramen acus, per quem cameli ire non poterant: nisi onere deposito, & genibus flexis: secundum hoc Christus significare uoluit: quòd sic nec diuites transire possunt per uiam ducentem ad beatitudinem: nisi depositis peccatorum oneribus; quæ diuitias, ut plurimum comitantur. Et tantum de illo dubio. Sequitur expositio huius petitionis de pane sacramentali. Matth. 10.

DE PANE SACRAMENTALI.

LECTIO LXXI.

SEcundò exponitur hæc petitio de pane sacramentali: sacrosancta scilicet eucharistia: propter hoc enim sacerdos hanc orationem dicens alta uoce pronunciat secundum Alber. ut præmoneat populum ad præsentis eucharistiæ desiderium. Sic & B. August. ad Probam exponit de sacramento fidelium, quod in hoc tempore nobis est necessarium ad æternam felicitatem consequendam. Vnde quia per peccatum sumus uulnerati: necesse est, ut nostris uulneribus medicinam adhibeamus. Medicina summa uenerabile est sacramentum corporis, & sanguinis domini: de quo B. Bernar. Qui uulnus habet, medicinam quærit. Vulnus habemus, dum sub peccato sumus. Medicina est sacramentum: quotidie accipe, quotidie curaberis. Hæc medicina Christus est sub sacramento contentus, qui non tantum medicina est curãs morbum: sed & cibus animæ, & nutrimentum a morte secunda præseruans, & ad uitam æternam perducens. Ego sum inquit, panis uiuus: quem qui mãducauerit, non morietur in æternum. Est autem Christus panis non secundum ueritatem rei: sed secundũ similitudinem tropi, non unam tantum sed multas, propter quod uarijs metaphoræ modis per panem in scripturis describitur. Hic.n. panis est uerus, qui de cœlo descendit: quia uere reficiẽ docor hoĩs spũale cõfortat. Xp̃s.n. sub sacr̃o aiam digne sumẽtis reficit, & cõfortat: nõ secundũ suã substãtiã propriã: sed grãtiã, ꝗ cõfert digne huic panẽ mãducãti. Secundũ substantiã quidẽ propriã sumitur, & mãducat: sed grã est, quã digni sumenti confert, qua aĩa uegetatur, & ad perficienda opera uitæ, ac uirtutũ confortatur. Hinc in psal. canitur. Et panis cor hoĩs confirmat. Hic est panis utilis, & delectans: omnium desiderio seruiens. Sapien. decimosexto. Panẽ de cœlo præstitisti eis sine labore, oẽ delectamẽtũ in se

A
B. August.
B. Bernar.
Ioh. 6.

habentem,& omnis saporis suauitatem. Dulcedinem enim tuam, quam in filios habebas, ostendebat:& deseruiens uniuscuiusq; eorum uoluntati: ad quod uolebat,conuertebatur. Delectabilis quidem: quia conditus pingue-
Gen. 49. dine deitatis Gen.49. Aser pinguis panis eius:& præbebit delitias regibus. Hoc est fortissimam præbens uirtutem,& uiaticum,ut uiam meriti, qua itur
3.Reg.19. ad Deum perficiatur. 3.Reg.19.comedit Helias,& bibit,& ambulauit in fortitudine cibi illius 40.diebus, & 40. noctibus usque ad montem Dei Oreb. Panis hic subcinericius describitur. Nam panis hic manu sapientiæ dei factus:sub cinere humilitatis, humanæ carnes sunt in utero uirginis decoctæ:
Gen. 18. quæ est mulier illa benedicta: ad quam Abraam Genes.18.accelera inquit: tria sata similæ farinæ cõmisce. hoc est puritatẽ corporis,& animæ deitatis, & fac subcinericios panes azymos sine omni corruptione. Ad cuius sumptionem apostolus nos hortatur. Pascha nostrum immolatus est Christus: epulemur non in fermento ueteri: neque in fermento malitiæ,& nequitiæ:
1.Cor.5. sed in azymis sinceritatis,& ueritatis. 1.Corin.5.hoc est omni benedictione
Esa.30. copiosis Esa.30. Panis frugum terræ tuæ erit uberrimus,& pinguis.hoc est sanctus,quem non licet nisi sanctis, in loco sancto comedere. 1. Regum 21.
1.Reg.21. Non habeo panes laicos:sed tantum panem sanctum. Si mundi sunt pueri
Matth.15. maxime a mulieribus manducent. ¶ Hic panis noster est:qui nobis datus est, — *Quis uere noster panis dicitur.*
B & paratus spiritualibus,scilicet filijs non canibus. Non enim est bonum ait
Cyprianus. Christus sumere panem filiorum & mittere canibus. Hinc Cyprianus. Panis uitæ Christus est:& panis hic omnium non est. Et quomodo dicimus,pater noster:quia intelligentium,& credentium pater est.sic & panem nostrum uocamus:quia Christus noster qui corpus eius contingimus,panis est. Vel dici
Matth.6. tur nostrum ut dicit glo.Matth.6.quia Christus noster est factus:& deus pater cum Christo omnia nobis donauit. Ideo oramus: ut quod nostrum est per donum:quotidie detur per effectum. Hic panis quotidianus est, ut Lucas dicit:& supersubstantialis secundum Matt. Quotidianus:quia ipso quotidie indigemus ad spiritualis uitæ conseruationem. Sicut enim corpus indiget continuo alimento:ne resoluatur,& pereat secundum esse suum naturale:ita anima eget cibo spirituali:ne deficiat in esse gratiæ. Hic autem cibus panis est eucharistiæ, qui non uadit in corpus:sed animæ substantiã fulcit:de quo B. Ambr. de conse.dist.2.c. non istẽ. Non istẽ panis est,qui uadit
B. Ambr. in corpus:sed panis uitæ ẽternæ: qui aiæ nr̃æ substãtiã fulcit. Iste panis quotidianus est:accipe quotidie,ut quotidie tibi prosit. Sic uiue:ut quotidie merearis accipere. ¶ Dicitur & panis supersubstantialis.i. egregius prẽcipuus,
B. Hier. aut peculiaris. Vnde dicit B. Hiero. super Matth. q in euangelio græco:unde illud translatum est:non habetur in hoc loco panis quotidianus:sed panis epyusion:quod latinẽ sonat supersubstantialis. Subdit:ubicunq; septuaginta interpretes hoc nomen epyusion posuerunt transferendo uetus testamentum in græcum:in hebrẽo habetur sogulla: quod sonat præcipuũ egregium,uel peculiare, quod maximẽ corpori Christi, siue Christo sub sacramento attribuitur:quia panis est singularissimus: panis cœlestis, panis uitæ, qui de cœlo descendit,panis angelorum habens in se omne delectamentum & omnis saporis suauitatem: præbens uirtutem fortissimam, ut uia meriti, quæ itur ad Deum, perficiatur. ¶ Vel dicitur panis supersubstantialis,quia est supra nostram substantiam. Panis enim materialis, & cibus quemcumq; sumimus,conuertitur,& transit in nostram substantiam. Hic uerò panis non sic, sed comedentem mutat in se ut frequenter supra ex Augustino allegatũ est. Cibus sum grandium &c. ¶ Vel tertiò dicitur cibus supersubstantialis: quia panis substantialis dici potest,qui sustentat naturam hominis infimam,

scilicet corpus. Iste autem, ex quo sustentat nostrum supremum.s.animá, merito supersubstantialis dici potest. Hinc Prouerb. 13. Iustus comedit,& replet animam suam. ¶ Vel quartò dicitur supersubstantialis:quia sicut accidentia cederent in nihilum, nisi supportarentur a substantia. (Et ideo dicitur substantia:quia substat accidentibus) sic nisi a Christo supportarentur substantiæ & accidentia cederent in nihilum. Ideo dicitur supersubstantialis:quia non substat accidentibus & formis tantum sicut substantia:sed accidentibus & substantijs,& uniuersaliter omnibus creaturis.ad Heb. 1. Portans omnia uerbo uirtutis suæ. ¶ Vel quintò dicitur panis supersubstantialis,quia est super omnem substantiam aliam a se. Nam corpus eius est super omnem substantiam corporalem, anima eius super omnem substantiam spiritualem:deitas simpliciter super omnia. Ideo dignè dicitur supersubstantialis, sicut superbonus, supermisericors &c.secundum Diony. & Damasce. ¶ Sed replicaret hic aliquis: quomodo panis ille supersubstantialis Christus,qui & sacramentalis:dicitur quotidianus:cum a paucis de ecclesia quotidie recipiatur:quia a solis sacerdotibus. Respondet hic Alex.par.4 q.57. ꝙ quilibet existens extra mortale illo pane reficitur. Cibus enim intrans per os alicuius corporis, non tantum reficit ipsum os:sed omnia commembra sua. Ecclesia autem tota unum corpus est. 1.Cor.12. Omnes nos in unũ corpus baptizati sumus. Huius corporis caput Christus est Col.1. Huius capitis os prælatus est,seu sacerdos. Hier.15. Si separaueris preciosum a uili, quasi os meum eris Separare preciosum: id est animam a uili,id est peccato, quo nihil uilius:proprium sacerdotum est.quibus dictum est. Quorum remiseritis peccata,remittentur eis &c. Ioh.20. Iste igitur panis:quia quotidie ab aliquo sacerdote manducatur,quotidie totum corpus,quod est ecclesia,illo pane reficitur. Item quod est unius membri propter membrorum unionem, etiam alterius esse dicitur:ut lingua dicit se habere anulum,quem habet manus,& calciamentum,quia illud pes habet. Ita propter unionem membrorum ecclesiæ,quod est unius membri, dicitur esse omnium commembrorũ. Sacerdos autem communicãs quotidie membrum ecclesiæ est, ideo panem illum quotidie manducant omnia membra ecclesiæ. Vnde quodlibet ecclesiæ membrum dicere potest illud. Psal. Particeps ego sum omnium timentium te &c. ¶ Dicitur: Da nobis hodie. Da gratis liberaliter sine argento,& absq; ulla commutatione,quia nullo precio æstimari potest. Da nobis hodie,ne aliquo delicto cogente,a corpore Christi separemur. Vnde B. Cyprianus,& post eum Aug. de bono perseuerantiæ. Hunc panem, scilicet sacramentalem, dari nobis quotidie postulamus, ne qui in Christo sumus,& eucharistiam quotidie ad cibum salutis accipimus,intercedente aliquo grauiore delicto, dum abstenti (alias abstemij.i.abstinentes) & non communicantes a cœlesti pane prohibemur,a Christi corpore separemur,ipso prædicante & monente. Ego sum panis uiuus,qui de cœlo descendi. Si quis ederit de meo pane,uiuet in æternum. Panem autem,quem ego dedero, caro mea est pro seculi uita. Quando ergo dicit in æternum uiuere,siquis ederit de eius pane,ut manifestum est eos uiuere,qui corpus eius attingunt, & eucharistiam iure communicationis accipiunt. Ita contra timendum est,& orandum,ne dum quis abstentus separatur a corpore Christi,procul remaneat a salute,ipso & dicente. Nisi ederitis carnem filij hominis, & biberitis sanguinem eius nõ habebitis uitam in uobis. Et ideo panem nostrum.i. Christum dari nobis quotidie petimus. Vt qui in Christo manemus,& uiuimus, a sanctificatione & corpore eius non recedamus. Hæc Cyprianus. ¶ Petimus & hunc panem nobis dari hodie,ut per hoc intelligatur, ꝙ panis iste, die gra-

tiæ:non nocte peccati, sit accipiendus, ne indigne accipientes corporis, & sanguinis rei efficiamur. 1.ad Cor.11. Item da hodie.i.pro cursu huius uitæ: q̃a nisi quis eum percipit pro ista uita:eius particeps fieri non pōt pro futura uita, ut dicit Isaac in collationibus patrum. Debet ergo quilibet christianus quasi pauper, & mendicus coram diuite, & benigno patre procumbere: & inopiam suam ostendens, humiliter flagitare hunc panem sibi dari: quo in uita spirituali roboretur, consoletur, & sustentetur, ut potens fiat, & efficax ad exercitium spiritualium, & uirtuosarum operationum: utq; sibi uiaticum: in cuius fortitudine ambulare possit usq; ad montem Oreb, æternæ glorificationis, & ibi frui pane illo cum angelis sine fastidio: quia h c in nubilo sub uelamine prægustauit. Et ita dicit glo. Hodie.i.semper præsenti uita existente. unde Aug. Hodie.i.quamdiu uiuitur. hodie.i.in hac temporali uita. Vnde Ioh.6. Domine da nobis semper panem hunc. ¶ Sed quis diceret. Cum panis sacramentalis non ministratur post prandium: ergo oratio illa quantum ad hanc particulam, post prandium dici non debet: cum ea petantur, quæ illa die dari non decet, Hoc autem inconueniens est, cum beatus August. in ser. domini in monte dicat. Quis est, qui audeat dicere semel tantum nos orare debere orationem dominicam? Aut certe etiam si iterū, uel tertiò usq; ad eam tamen horam, qua corpus domini communicamus, post uerò non sit orandum per reliquas partes diei? Non enim petere poterimus: da nobis hodie: quod iam accepimus. Aut poterit quisquam cogere: ut etiam ultima diei parte, sacramētum illud celebremus. Respondet Alex. ubi supra. Dicunt aliqui: q̃ cum multiplex sit panis quotidianus, ecclesia orans ante prandium. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie, potest petere indifferenter unum illorum sibi dari. Post prandium uerò potest petere panem corporalem: uel doctrinam spiritualem, non autem sacramentalem. ¶ Vel aliter dici potest, q̃ ecclesia per totum orbem dilatatur. ideo frequenter dicitur orbis terræ. Quando autem in uno hemispherio est hora post prandium, uel nox: in alio est hora ante prandium, uel dies. Ideo semper qualibet hora consecrari potest corpus Christi: & ab aliquibus communicari, ratione cuius ab omnibus membris ecclesiæ participatiuè sumi. Vel quia per totam ecclesiam multi sunt infirmi, qui qualibet diei hora communicari possunt: & sic tota ecclesia per illos: non tamen licet conficere nisi ante prandium. ¶ Vel aliter, & melius, panis sacramentalis, qui Christus est: petitur dari non tantum sacramentaliter, sed & spiritualiter. Hic enim panis assiduè per fidem, & charitatem interius reficere debet. Nam sine eo uiuere nemo potest. Nemo utiq; sine eo conseruante simpliciter uiuere, aut esse potest. Etiam nemo sine eo reficiente per fidem, & charitatem spiritualiter uiuere potest per gratiam. Eius etiam refectio assiduè crescere potest, quia & fides, & charitas in uia augmentabiles sunt in quolibet fideli: secundum illud Eccl.24. Qui edunt me, adhuc esurient, quoniam hic panis & si satiat: tamen sine fastidio, ideo esuriem non extinguit. Potest igitur fidelis semper orare, & petere sibi dari panē hunc sacramentalem quantum ad effectus sui conseruationem, & augmentum gratiæ: licet non ut detur semper quantum ad sacramentalem sumptionem. Nam qui datum conseruat, uel augmentat, dare censetur. ¶ Colligitur ergo hic sensus quantum ad panem sacramentalem. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.i.tu pater cœlestis da panem illum cœlestem, & sacramentalem: qui sub speciebus panis nobis tuo dono proponitur dignè, uel sacramentaliter, uel spiritualiter participare in continuo desiderij fidei, & charitatis cremento: & per oblationē sacerdotum: illum pro se, & tota ecclesia tibi offerentium, ut in nobis refor-

metur

metur deuotio: feruorq; charitatis magis, magisq; augeatur: & non per terrenorum occupationem, & uenialium peccatorum frequētiam tepescat, uel penitus extinguatur. Et sicut petendo panem corporalem, petimus omnia corporali uitæ necessaria secundum præmissa: ita petendo panem sacramentalē, petimus omnia alia sacramenta spirituali uitæ animæ necessaria secundum B. Tho. quia oia alia ēt ad panem illum principalem ordinantur, ut ēt uult Nichol. de Lyra. ¶ Tertiò exponitur petitio de pane intelligentiæ illuminantis: qui est uerbum dei auditum, lectum, meditatum, seu contemplatū, nos illuminās ad intelligentiam scripturarum, fidei bonorum promissorum: quæ sunt æternæ felicitatis gaudia, & malorum comminatorum in damnatione perpetua. Illo nanq; pane etiam mens spiritualiter reficitur, ac spiritualí uita educatur. Vnde scribitur. Nō in solo pane uiuet homo: sed in omni uerbo, quod procedit de ore dei. i. scriptura sacra: quæ secundum beatum Greg. est tanquam os dei, quia per eam loquitur dominus nobis omnia, quę uult a nobis fieri. Per uerbum, quod procedit de ore dei, intelligitur omnis ueritatis instructio: omnis consolatio: omnis exhortatio, omnis deuotio, q̄ ex auditione, lectione, meditatione, ac contemplatione diuinorum eloquiorum procedit, sine quo non potest homo uiuere uita spirituali. Vnde dicit Rabanus. Si quis non uescitur uerbo dei, ille non uiuit, quia sicut corpus humanum non uiuit sine cibo terreno, ita nec anima uiuere poterit sine dei uerbo. Quapropter dicit B. August. 1. q. 1. Interrogo. Quid uobis plus esse uidetur, uerbum dei, an corpus Christi. Si uultis uerum respondere, hoc dicere debetis; q̄ non minus sit dei uerbum, quam Christi corpus. Ita nanque mentem reficit sicut corpus Christi. Verbum etenim dei sacra scriptura, quę ab ore dei procedit: ipsius indicat uoluntatem, sine cuius agnitione nemo rectè uiuere potest. In hac discimus, quātum deo appropinquamus, & quātum a deo elongamur. Ipsa, ut dicit Grego. 2. moral. § 1. mentis oculis quasi speculum quoddam opponitur, ut interna nostra facies uideatur. Ibi fœda: ibi pulchra nostra conspicimus: ibi sentimus, quantum perficimus, quantum ve a perfectis longè distamus. Quomodo ergo anima hominis uiuere posset uita iustitiæ, & gratiæ, nisi cognosceret dei uoluntatem, & ea, quæ secundum hanc iusta sunt, uel iniusta, quæ agenda, & quæ fugienda, quæ amanda, & quæ contemnenda, quæ timenda, & quæ audenda, & quæ credenda: & quę speranda, & cetera nostræ saluti necessaria, quæ omnia sola docet sacra scriptura. Omnium enim sacrorum librorum series, ait Aug. libr. de salutaribus documentis, ad nostram salutem scripta est, & auribus nostris maximè intonat ea, quæ nostræ perficiunt saluti. Iterum, atq; iterum replicat, quid sit homini cauendum, quid sequendum. Per illos sacræ scripturæ libros nobis ipsemet deus, qui est ueritas, qui infallibilis loquitur, & piè nobis uoluntatis suæ demonstrat affectum. Hinc 2. ad Ti. 3. Ois scriptura diuinitus inspirata utilis est ad docendum. s. nescientes, ad arguendū negligentes, ad corripiendum. i. durè increpandum in malo persistentes, & ad erudiendum in iustitia scilicet iustitiam diligentes, ut perfectus sit homo dei ad omne bonum instructus. ¶ Hunc igitur panem studiosius requirere debemus, quia plus est uerbi dei pabulo uicturam in perpetuum mentem reficere, quam uentrem morituræ carnis terreno cibo satiare, ut dicit Greg. in quadam homelia. Hic panis & cibus est, & potus. Cibus in locis obscurioribus, quia i his quasi exponendo frangitur, & manducando glutitur. Potus est in locis apertioribus, quia ita absorbetur, sicut inuenitur, ut ait Greg. 1. moralium. § 48 Hunc panem diligenter tenere debemus toto animo, & corde integro uersare, ut eius succus per omnes animæ uenas se diffundat: a quo dum studiosè sumitur

B. Thom.
G
Deut. 8.
Matth. 4.
Luc. 4.
Grego.
Rabanus.
August.
2. ad Tim. 3.
H
Grego.
Grego.

tur cibus terrenus uilescit, & uelut insipidus æstimatur. De quo beatus Ambro. in quodam sermone. Quisquis uerbo dei pascitur, terrenum pabulum non requirit. Nec enim potest pabulum seculi capere, qui pane reficitur saluatoris. Negligit famem corporis, qui pabulo lectionis intendit, nec uentris curam habere poterit, qui alimentum uerbi cęlestis requirit. Et secundum hoc sensus huius petitionis erit. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. i. da nobis in hac tenebrarum caligine, & loco miseriæ degentibus refici pane doctrinæ, pane scripturæ sacrę, quo refecisti illum, de quo scriptura ait. Cibauit illum pane uitæ, & intellectus. Hunc da nobis, ut illo ab amore mundi rapiamur, a noxijs, & uenenosis inimici suggestionibus præseruemur, ad omne opus bonum roboremur, & tandem illo degustato ad panem gloriæ percipiendum auidius excitemur. ¶ Sed plurimi nedum panem hunc petere negligunt, sed oblatum renuunt, & quasi infructuosum paruipendūt, qui lectiones fugiunt, prædicationes negligunt, aut si quando accedunt magis ad detrahendum, quam ad seipsos emendandum animos conuertunt. Et cum per hæc uiam ueritatis, & iustitiæ noscere possent, negligendo indicāt, quia scire nolunt. Hi sunt, qui domino dicunt. Recede a nobis, scientiam uiarum tuarum nolumus. Quis est omnipotens, ut seruiamus ei, aut quid proderit nobis, si orauerimus illum Iohannes uigesimoprimo. Sunt & alij, qui torpent ocio, aut terreno amore capti, euanescunt inaniter in rebus mundanis, ac curiosis, nihil uel modicum saluti conferentibus. Non sine culpa discere negligunt, quæ nesciunt, & scire possent, quæ statui suo congruunt, & necessaria sunt saluti. Quos durè reprehendit Chrysostomus super Matthæus dicens. Non potest esse condemnationis excusatio ignorantia ueritatis, quibus fuit inueniendi facultas, si fuisset quærendi uoluntas. Et subdit. Si uelles ingredi ueritatem, nunc peteres orationibus, nunc quæreres in scripturis: nunc pulsares bonis operibus, interrogares sacerdotes, nunc hos, nunc illos. Sed illa non fiunt, quia uerbo dei non creditur, nec promissio beatitudinis desideratur, nec condemnationis iudicium formidatur. Sunt & pręsumptuosi, qui sine scripturę studio sibi sufficere putant, quicquid propria phantasia excogitant deo placere putant, quibus id contingit quod ad Demetriadem beatus Hiero. scribit, quam in eo displicent deo, in quo ei placere putant. Vnde ait B. Hiero. Prima fidelis cura, primum studium, sit scire uoluntatem domini sui, & quid ei placeat, quid ue displiceat diligenter inquirere, ut secundum Apostolum: rationabile deo reddat obsequium, totumq; uitæ suæ cursum ex eius possit ordinare sententia. Impossibile est enim ei quemquam placere, cui quid placeat, ignorat, si etq; potest, ut etiam obsequendi uoto offendat, cui quomodo obsequi debeat, prius non didicit. Et sicut maius est uoluntatem domini facere, quam nosse, ita prius esse nosse, quam facere. Illud enim merito præcepit hoc ordine. Vnde propheta. Et tu Israel noli ignorare. Et B. Apostolus. Qui autem ignorat, ignorabitur. Idem alibi. Propterea nolite fieri imprudentes, sed intelligentes, quæ sit uoluntas dei. Initium obedientiæ est, quid præcipiatur uelle cognoscere, & pars est obsequi didicisse, quid facias. Hæc autem in scripturis sacris discuntur, per quas solas plenam dei intelligere possumus uoluntate. Quisquis ergo cibum hunc mentis reijcit, licet ingenio fulgeat, licet statu emineat, licet diuitijs temporalibus affluat, nil mirum, si fame pereat, si pabuli salutaris media moriatur. Nil tam mortis est indicium, nil tam de uita facit desperare, quam alimenta non sumere, aut sumpta non tenere. Et tantum de expositione huius petitionis; scilicet de pane intelligentiæ illuminantis, quod est uerbum dei lectum, auditum, in-

Margin notes: B. Ambro. — Eccl. 15. — Ioh. 21. — Chrysost. — B. Hiero. — B. Apostol^s.

spiratum, uel meditatum. Ad quem reducitur panis deuotionis spiritum sursum agentis. Hunc enim præstat panis uerbi dei deuotè susceptus, ac diligenter masticatus. ¶ De pane pœnitentiæ, & laboris: de quo Propheta in Psalm. 89. Cibabis nos pane lachrymarum, & potum dabis nobis in lachrymis in mensura. Et in Psalmus centesimoprimo. Sicut cinerem panem manducabam, & poculum meum cum fletu miscebam. Hunc panem petere saluberrimum est peccatori. Sed quia coincidit cum sequenti petitione. Non enim petitur pœnitentia nisi propter peccatorum deletionem perfectam: ideo ad eam reseruetur, in qua peccatorum dimissio postulatur. Panis uerò diuinæ gratiæ petitus est in petitione tertia. Per hunc enim dei uoluntas perficitur a nobis. Et in petitione secunda, ubi petitur aduentus regni gratiæ, & gloriæ. Et ideo de his quatuor panibus, scilicet pœnitentiæ, & laboris, de pane gratiæ uiuificantis, de pane deuotionis mentem sursum agentis, ac de pane gloriæ consummantis particularius differere supersedeo. ¶ Recolligendo igitur, quæ dicta sunt, potest deuotior affectus oratoris sic petitionem hanc ad deum patrem fundere. O pater noster, qui es in cœlis, & creata omnia conseruas & gubernas, qui aperis manum tuam, & imples omne animal benedictione, & das escam omni carni. Tu pater largissime, panem corporalem nostrum propter nos a te creatum: panem quotidianum uitæ præsentis sustentationem: ac nutrimenta non superflua corporis conditionis sed & statui necessaria: da nobis tuis mancipijs pretioso filij tui sanguine emptis. Da nobis ad temperatam refectionem congruam corporalis uitæ sustentationem, quo caro non lasciuiat, sed moderate sustentata spiritui subseruiat. Da nobis pater hodie, tota die huius mortalis uitæ, ne temporalium curiosa solicitudine mens nostra a te distracta, seculi curis absorta, quæ tua sunt negligat, iniuste peritura quærat. Da autem pater benignissime ut ea tuo dono iustæ acquiramus: a te concessa agnoscamus, iuste accepta bene dispensemus: concessis temperate utamur: non ad uentris ingluuiem, non ad uoluptatis fomitem, non ad mundi pompam, sed ad congruam corporis uegetationem uirtutis profectum, & pauperum tuorum consolationem. Da & pater liberalissime. Panem nostrum supersubstantialem uiuifici tui sacrosancti corporis, & sanguinis mysterium sacramentaliter, & spiritualiter digne participare. Nostrum utique: quia nobis paratum, nobis incarnatum, nobis natum, nobis datum, nobis in cruce igne diuini amoris coctum, nobis sub sacramentalibus speciebus occultatum. Da autem pater nobis hunc panem hodie in die gratiæ non in nocte tenebrosę, & obscurę peccatricis conscientię. Da quotidie ad quotidianum spiritualis uitę nutrimentum, uirtutis, & gratię fometum, unitiui amoris incrementum: corporis accidię, & uniuersorum morborum medicamentum: totius perfectionis complementū, transitus nostri confortans uiaticum, & cęlestium delitiarum initialem gustum. Da insuper pater cęlestis panem illuminantis intelligentię, doctrinalis uerbi tui cibum, in quo uiuit spūalis homo. Da autem nobis per seruos tuos, quos constituisti super familiam tuam, dare in illis in tempore tritici mensuram fideliter, & prudenter. Fideliter quidem ad te Deum. s. cū tanta fide, tanto timore, tanta instantia, tanta diligentia, quantum sibi commissum est: uerbum tuum dispensent. Prudenter uerò quantū ad nos famelicos, ut secundum capacitatē uniuscuiusq; singulos erudiant, & spiritualiter enutriant. Tu pr̄ inspira eis: prælatis. s. & ecclesię tuę doctoribus, ut ueritatem tuam nobis studeant fideliter, & prudenter dispensare: ut te Deum deorum ualeamus cognoscere perfectiones tuas meditari, beneficijs a te nobis impensis gratiarum uices reddere, immobili-

K Psal. 79. Psal. 101. L

ter in te credere, credita intelligere, promissa sperare, te summum bonum super omnia diligere peritura temporalia contemnere, æterna cupere, ad torrentem voluptatis domus tuæ toto desiderio anhelare. Quod si illi panem istum uerbi tui frangere negligant, aut contemnant, tu ipse pater, qui tuorum filiorum curam habes, da nobis, & nos pasce per occultam spiritussancti inspirationem, ut intus per te capiamus, panem, quo exterius fraudamur per ipsorum taciturnitatem: ne moriatur paruuli, & fame pereant, ecce tui filij eo, quod non sit, qui frangat eis panem fidei, & spiritualiter eos reficiat uerbo dei. Da nobis tandem pater clementissime panem deuotionis, feruoris, & gratiæ: quo anima pinguescit, & uegetatur: infirma curantur, solidantur confracta: fortificantur debilia: famelica demum satiantur in consecutione panis gloriæ, in uita sempiterna. Itaque pater, qui per filium tuum septem panibus quatuor milia hominum satiasti: cunctis fidelibus per quadrifidi orbis climata dispersis. Da panem septuplicem uniuersæ bonitatis: panem naturæ ad sustentationem indigentiæ uitæ corporalis. Da panem pœnitentiæ ad releuationem languoris. Da panem gratiæ, ad uiuificationem hominis interioris. Da panem intelligentiæ, contra famem ignorantiæ, & erroris. Da panem eucharistiæ, ad impinguationem amoris, & memoriam saluberrimæ passionis. Da panem deuotionis seruidæ, ad depulsionē temporis. Quo sextuplici pane foti, spiritum fortitudinis consequamur: cuius uirtute tristitiam simul, & lætitiam mundi, ueræ delectationis desiderio pellentes; sic in præsenti iustitiam regni esuriamus: ut cum apparuerit gloria tua: septimò pane gloriæ in plenitudine diuini saporis satiari mereamur Amen.

DE ABLATIONE malorum.

LECTIO LXXII.

A ET dimitte nobis debita nostra. ¶ Ista est secunda pars secundæ partis principalis dominicæ orationis: in qua post petitionem collationis bonorum, petitur ablatio malorum. Sunt autem triplicia mala a quibus liberari petimus, scilicet preterita, præsentia, & futura. Vel melius maxima, media, & minima: quorum quælibet esse possunt presentia, & præterita, & futura. Maxima mala sunt mala culpæ: quia separant nos a summo bono. secundum illud Esa. 59. Iniquitates uestræ diuiserunt inter uos, & deum uestrum, & peccata uestra absconderunt faciem eius a uobis. Mala media sunt peccatorum occasiones, quæ inducunt, ac præcipitant in mala culpæ: quales sunt tentationes demonis, mundi uel carnis. Tertia sunt mala pœnæ corporis, uel animæ afflictiua: ut dolor, & trilltia, & cetera afflictiua. De quibus supra lectione sexagesimasexta. dictum est. ¶ Et fecundum hoc pars illa diuiditur in tres partes, quæ sunt tres petitiones ultimæ, pro ablatione, aut exclusiōe triplicū malorū dictorū. Prima petim^us peccati deletionē. Secūda, oram^us occasionis ad culpā inducētis, tētationis uidelicet exclusionē, ibi. Et ne nos inducas. Tertia, postulamus nostram a malis pœnę liberationem, ibi. Sed libera nos a malo. ¶ Circa primum primò ponitur petitionis forma cum dicitur. Dimitte nobis

Expositio uerborū. Et dimitte nobis.

Triplicia mala a quibus petimus liberari.

Esa. 59.

debita nostra. Secundò subditur modificationis clausula, cum adiungitur. Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. ¶ Cur autem post petitionem conferendorum petitur remotio malorum, cum tamen necesse sit euel lere prius mala:ut locum habeant contraria bona, satis dictum est lect. 66. ubi ratio ordinis declarata est petitionum dominicæ orationis, ideo hic transeo. ¶ Ad textum accedens. Et dimitte nobis debita nostra. In primis occurrit quæstio. Cur ista petitio coniungitur priori per coniunctionem copulatiuã &:ac similiter sequens petitio huic, & ultima sequenti, & primæ tres petitiones non sic sibi coniungantur. Ad hoc respondet Alex. q. 37. part. 4. duas rationes assignans. Prima, quia primæ tres petitiones ita cõnexæ sunt, quãtum ad ea, quæ principaliter in eis petuntur, hoc est quantum ad ea creata bona, quæ obtinenda sunt in patria, ꝙ unum sine alio obtineri non potest. Non enim potest perfectè nomen patris sanctificari in filijs, nisi adueniat regnum, quo in possessionem mittantur filij paternæ hæreditatis, sed nec hęreditas æterna possideri, nisi fuerit perfecta unio uoluntatum patris, & filiorum, cum hæreditas illa non sint bona aliqua externa, sed pater ipse, ac diuina essentia, quæ non possidetur nisi obiectiuè per amorem fruitiuum, qui est perfecta unio uoluntatum. Nõ autem sic est in petitionibus ultimis: ubi unum petitum sine alio obtineri posset, ideo necessaria fuit hæc copulatio magis, quam in primis. Secunda ratio, quia primæ tres petitiones pertinent ad statum beatitudinis, ubi deus erit omnia in omnibus. unde idem increatum petitur obiectiuè in illis, quia ergo copulatio coniunctionis signũ est diuersitatis copulatorum, magis congruebat expressa copulatio ultimarum petitionum, quam trium primarum. ¶ Petimus autem hac petitione nobis dimitti debita nostra. Debita hæc non census sunt, aut pecuniæ, ut dicit beatus August. sed peccata nostra, quæ in deum commisimus, unde Lucæ 11. expressius dicitur. Dimitte nobis peccata nostra. siquidem & nos dimittimus debitoribus nostris. Et beatus August. in ser. domini in monte. Debita, peccata dici manifestum est, iuxta illud, quod ait dominus Matth. 5. Amen dico tibi, non exies inde, donec reddas nouissimum quadrantem glo. id est minima peccata, quia nil remanet impunitum. Item Lucæ decimotertio. Putatis, quia ipsi debitores fuerint, præter omnes homines habitantes in Hierusalem. Ibi debitores dicuntur peccatores. unde glo. Isti hierosolymitæ non soli peccatores fuerunt, sed in terrorem reliquorum puniti sunt. Loquitur dominus de his 18. hominibus, quos turris cadens in Siloe, oppresserat. Hæc autem quotidie nobis dimitti instruimur, ut nos non quasi mundos coram diuina maiestate existimemus, & de mundicia gloriantes plus peccemus. unde beatus Cyprianus. Quam necesse, quam prouidè, & salubriter admonemur, ꝙ peccatores sumus, qui pro peccatis rogare compellimur. Vt dum indulgentia a deo petitur, conscientiæ suæ animus recordetur, ne quis sibi quasi innocens placeat, & se extollendo plus pereat, instruitur, & docetur peccare quotidie, dum quotidie pro peccatis iubetur orare. Vita enim hæc mortalis, & infirma, uix aut nunquam ducitur sine peccatis saltem uenialibus. unde beatus Ioh. Si dixerimus (inquit) quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & ueritas in nobis nõ est. Si autem confiteamur peccata nostra, fidelis est, & iustus dominus, qui nobis peccata dimittit. In epistola sua ait Cypria. Verumq; complexus est, quòd & rogare pro peccatis debeamus, & quòd impetremus indulgentiam, cum rogamus. Ideo & fidelem dixit dominum ad dimittendum peccata, fidem pollicitationis suæ reseruantem, quia qui orare nos pro debitis, & peccatis docuit, paternã misericordiã promisit, & ueniã secuturã. Hæc illic. Nec ꝓ ue

Marginalia: Alexand. — Quid per debita intelligatur. — August. — Lucæ 11. — August. — Matth. 5. — Luc. 13. — Cyprianus. — 1. Ioh. 1.

malium peccatorum remissione ab oratione cessandum est ei, qui sibi de mortali conscius non est: quia licet hic dicantur minima: non tamen sunt negligenda. Ipsa nanq; cumulata ad mortalia hominem disponunt, & inclinant. unde B. Aug. in lib. de decem chordis. Noli (ait) contemnere uenialia: quia minima sunt: sed time: quia plura sunt. Plerumq; enim bestiæ minutæ multæ necant. Nunquid minutissima sunt grana arenæ: sed si arena ampilus in nauem mittatur: mergit illam, ut pereat: quam minutæ guttæ pluuiæ nõne flumina implent: & domus deijciun? Timenda est ergo ruina: non modo magnitudinis: sed & multitudinis. unde sapiens. Qui minima negligit (alias qui spernit modica) paulatim decidit. Eccl. 19. ¶ Petimus igitur primò Dimitte nobis debita nostra. i. peccata ista uenialia, & quotidiana, ad quæ delenda singulariter oratio illa efficaciam habet. Per hanc enim cum pia cordis intentione sępius repetitam, quotidianorum peccatorum ueniam consequimur: & a reatu pęnæ misericorditer liberamur: de quo B. Aug. in Ench. c. 7 De quotidianis (inquit) leuibusq; peccatis: sine quibus hæc uita non ducitur: quotidiana oratio satisfacit. Eorum enim est dicere. Pater noster, qui es in cœlis: qui iam regenerati sunt ex aqua, & spiritusancto. ¶ Delet omnino hæc oratio minima, & quotidiana peccata: delet & illa, a quibus uita fidelium, scelerate etiam gesta: sed pęnitendo in melius mutata, discedit: si quẽadmodum ueraciter dicitur: dimitte nobis debita nostra (quoniam non desint, quæ dimittantur) ita ueraciter dicatur: sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Et quid mirum hæc fieri per orationem dominicam a saluatore Christo dictatam, & institutam: cum & aliarum orationum intuitu multi, quod præmittitur, leguntur consecuti? Vnde seruo petenti dominum, ut debitum sibi remitteretur, misertus ait dominus. Omne debitum sibi condonauit. Matth. 18. Et publicanus ille percutiens pectus suum orans peccatorũ suorum remissionem obtinuit: & iustificatus abscessit. Luc. 18. ¶ Rursus oramus. Dimitte nobis debita nostra. i. omnia peccata nostra generaliter: quia omnia, & singula impedimentum præstant ad introitum regni dei. quod supra nobis petiuimus aduenire. unde Apostolus. 1. Corin. 6. Nolite errare: neq; fornicarij, neq; idolis seruiẽtes, neq; adulteri, neq; molles, neq; masculorum cõcubitores, neq; fures, neq; auari, neq; ebriosi, neq; maledici, neq; rapaces regnum dei possidebunt. Petimus igitur omnia peccata nobis dimitti: ne a regno beatitudinis excludamur: dicentes ex saluatoris doctrina. Dimitte nobis debita nostra. Petimus autem te pater cœlestis, qui habes potestatem peccata dimittendi: quia nisi tu dimiseris, nemo ea delere poterit. Si iniquitates obseruaueris domine, dicit Propheta: domine quis sustinebit? Ad illum enim pertinet peccati dimissio, qui peccato offenditur: qualis est deus, qui peccatis nostris iuste irascitur: & ipsa aut imputat, aut dimittit. Qđ & iudæ agnoscentes: cum Christus paralytico dixisset. Dimittuntur tibi peccata tua. Dixerunt. Quis est hic, qui peccata dimittit: scientes opus esse solius Dei. Dimitte igitur: hoc est parce, uel indulge. s. ad nostram petitionẽ, & gemitum: quo petimus, dolemus, & gemimus, ꝙ peccatis te offendimus. Si enim te petentibus ueniam peccatorum suorum concedere per Prophetam permisisti di. Ezech. 33. Impietas impij non nocebit ei, in quacumq; die conuersus fuerit. Et B. Bernar. tractans illud. Hodie mecum eris in paradiso, di. Non arctatur, non clauditur, fine nullas habet metas diuina clementia. Sit qui noceat: erit, qui exaudiet: sit qui pęniteat: non deerit, qui indulgeat. Petimus igitur cum peccatorum pœnitentia. Dimitte nobis debita nostra ¶ Et quanquam potens est deus nobis non rogantibus debita nostra remittere: sicut quotidie dimittit paruulis in baptismi susceptione. Sicut quoq; dimi-

[Marginalia, left: August. — C — Eccl. 19. — August. — Matth. 18. — Luc. 18. — 1. Cor. 6. — Matth. 9 Mar. 2. Luc 5. — Ezech 33. Bernard. — D]
[Marginalia, right: Quę peccata petamus nobis dimitti primo.]

sit paralytico ad fidem portantium peccata sua dicens. Confide fili, dimittuntur tibi peccata tua. Mar. 2. Vult tamen deus, ut peccata dimittatta nobis peti, & rogari, iuxta parabolam de debente decem milia talenta, qui ut a debitis liberaretur: procidit rogans dominum dicens. Patientiam habe in me: & omnia reddam tibi. Cui dominus. Omne debitum dimisi tibi: quoniã rogasti me. Matth. 18. ubi Chry. Quod dominus precum instantia uiscerali- ter commotus absoluit eum: & mutuum ei dimisit, uolebat enim dominus & a principio dare: sed nolebat suum esse donum solum: sed & serui supplicantis: ut non incoronatus abscederet. Vnde uidere est causam dimissionis: cum rogante eo, uisceribus motus ei debitum dimisit. ¶ Ex quo apparet: ꝙ deus communiter uult rogari a nobis: ut peccata nostra dimittat: propter hoc, ut coagentes quodammodo ad nostrorum peccatorum remissionem, meritum nostrum augeatur. unde & ait B. August. Qui creauit te sine te, non iustificabit te sine te, hoc est, nisi tu cooperis: & hoc de communi cursu. Ea- propter Christus ut pater cęlestis nobis dimitteret nostra peccata: iussit nos orare, & petere cum fiducia. Dimitte nobis debita nostra. ¶ Sed quæris. Quomodo peccata nostra dicuntur debita nostra, cum nullo iure nobis debeantur, sed nec alicui creaturæ rationali, immo oppositæ uirtutes, & iustitiæ sunt nobis debitæ, & peccata nobis penitus indebita? Rectè siquidem repręhẽditur omnis, qui peccatum habet, aut tenet. Et ob hoc etiam uidetur, ꝙ peccata non sint nostra, quoniam ipsa tenere iustè prohibemur. Non ergo peccata tenemur deo, sed timorẽ, sed amorem, sed seruitutem, sed obedientiã, sed imitationẽ. Hæc quidẽ tenemur deo secũdum illud. Deut. 10. Et nunc Israel quid dñs deus tuus petit a te, nisi ut timeas dñm deum tuum, & ambules in uijs eius, ac diligas eũ, ac seruias dño deo tuo in toto corde tuo: & in tota aĩa tua, custodiasq; mandata dñi? In qua autoritate Moysi quinq; iam tacta exprimuntur. Vñ quia deus dñs est uniuersorũ cęli, & terræ, ineffabilis, & tremendæ maiestatis: debetur sibi timor reuerentialis, quia liberalissimus est, & optimus immensæ bonitatis: debetur sibi amor amicitiæ filialis, quia est creator singulorum infinitæ potentiæ: debetur sibi seruitus latriæ, qui est cultus diuinalis, quia supremus est rector uniuersalis inæstimabilis sapientiæ: debetur ei obedientia generalis, quia iustus est, & inobliquabilis ęquitatis, & regulæ: debetur sibi imitatio certitudinalis. Si hæc quinque deo reddimus, soluimus, quæ debemus, si non soluimus, peccatores efficimur, & eorum constituimur debitores. Peccat profectò, qui non reddit, quod debet, nec tamen peccando a debito soluitur, alioquin de peccato cõmodum reportaret. Cum ergo peccamus, deo debitum subtrahimus, propter quod a deo ad pęnam obligamur. ¶ Per hoc ergo dicitur, quòd peccata dupliciter debita nominantur, non quidem formaliter, sed effectiue. Vno modo, quia peccando debitum soluere recusamus. debitum, quo deo tenemur. s. obedientiam, & amorem. Peccamus. n. cõmittendo, & omittẽdo: committẽdo. s. malũ: & omittẽdo bonũ. Puta si fornicamur, si occidimus, si furamur, committimus mala, & agimus contra diuina præcepta, & per hoc subtrahimus sibi debitam obedientiam, seruitutem, & timorem. Si deum super omnia non diligimus, si parentes non honoramus, si bona debita omittim⁹, iterum deo debitum subtrahimus, dilectionem, seruitutẽ &c. Secundò peccata dicũt debita nr̃a, quia nos debitores pęnæ faciunt. Quicũq; n. cõtra deũ peccat, reus efficitur pœnę gehennalis: quam soluere tenetur, nisi a deo remittatur. Tenetur soluere non agendo, aut alteri infligendo, sed patiendo pœnam damni, & sensus. Peccans nanq; contra deum auertit se a deo incommutabili bono, & conuertit se ad creaturam commutabilem: efficiturq;

Mar. 2. Matth. 18. August. Deut. 10. E

dei contemptor, uerè, uel interpretatiuè. Quia enim auertit se a deo, iustum est,& rationabile ut deus in retributione auertat se ab eo, suamque essentiam ei non ostendat nudè, ac beatificè, in cuius uisionis carentia pœna damni consistit. Rursus quia conuertit se ad creaturam,efficitur debitor pęnæ sensus,ut ita in se sentiat acerbitatem pęnæ, qui prius quæsiuit delectari in creatura inordinatè. Sic ergo dicuntur peccata debita nostra, non quidem debita nobis inesse,quomodo iustitia(quam priuāt) nobis inesse est debita,sed debita ab effectu,quia constituunt nos debitores pœnæ,ad quam sustinendam propter peccata iustè obligamur. ¶ Dicuntur etiam nostra,non sicut temporalia nobis iustè possessa,sed nostra sunt, quia nullam aliam causam habent,quam uolūtatem nostram. Deus enim,qui ad omne positiuum causandum concurrit,ut causa prima, non est peccati autor secūdum rationem peccati,sed est peccati punitor,ut uult Aug. Nam si actum peccati,qui natura quidem est,& ens positiuū,comproducit, non tamen ipse in hoc peccat,quia nō facit,qđ tenetur non facere. Nr̄a aūt uoluntas peccat,dū uel facit,qđ non debet,aut omittit,qđ debet. Vń p̄ Oseam dn̄s dicit. Perditio tua Israel ex te,tantūmodo in me auxilium tuū. Nec res alia a deo in causa est hoi,ut peccet,quia secūdū Aug.12.de ciui.dei.c.6. Cū uoluntas relicto superiore ad iferiora se cōuertit:efficiẽ mala nō qa malū est,quo se cōuertit: sed qa puersa est ipsa cōuersio. Idcirco nō res iferior uolūtatẽ malā facit,sed ipsa(eo q̄ rẽ iferiorẽ prauè,& ordinatè appetit)se peccato maculat. Exhoc se exẽplariter ondit. Si duo aliqui æqualiter affecti aio & corpore,uideāt unius corpis pulchritudinẽ,qua uisa un⁹ illorū ad illicitè fruẽdū moueaẽ, & alter in uolūtate pudica stabilis p̄seueret,quid putamus esse causæ,ut in illo fiat, in isto non fiat uoluntas mala præter ipsam non uisi corporis pulchritudo, quæ æqualiter obijcitur ambobus. Ceteraque sunt paria, ut positum est quantum ad naturalia. Et ut omnis inæqualitas tollatur, fit æqua maligni suggestio in utroque:æqualiterq; ab eo tentati nulla alia ratio assignari potest,cur unus malè concupiscendo peccet,non alius,nisi arbitrij libertas potens omnibus æqualiter se habentibus diuersimodè se sistere, uel mouere. Propria ergo uoluntas est, qua peccamus, quæ deficiendo a iustitia peccat: ideo uerè nostra sunt peccata,quia propria,& libera uoluntate admissa. unde August. super illud psalm. Non declin. cor meum in uer. ma. ad excusa. in peccatis:loquens contra excusantes peccata sua,& causas peccatorum nō sibi,sed alijs imputando dicentes. O si deus hoc non uellet, hoc non facerem,hoc uoluit fatum: hoc uoluit fortuna. Et ita fratres mei uidete: qualium defensio non solum indoctorum,sed etiam doctorum. Sedent,& computant sydera,interualla,cursus status motus intendunt. Et post modicum. Eris adulter,quia sic habes uenerem. eris homicida, quia sic habes Martem. Mars ergo homicida,non tu, uenus adultera, non tu: uide, ne pro Marte,& Venere tu damneris. Et consequenter loquens de Manicheis dicentibus,q̄ ideo homines peccabant, quia una anima eorum erat de gente tenebrarum. Contra quod August. Si posset gens tenebrarum,quam fingis,tibi diceret. Quid me accusas?potui aliquid facere deo tuo, an non potui?si potui,fortior ego sum. si non potui,quomodo quippiam uerterem, & abstraherem a deo lucis ad tenebras peccatorum? Et subdit. Si uis defendere te de peccato tuo, laudare non potest deum. Transi igitur ad uituperationem tuam,& laudabis. Redi igitur ad uerba psal. Ego dixi domine miserere mei, sana aiam me. quia pec. tibi. Ego dixi,ego peccaui,non natura, non fortuna, non fatum, non constellatio, non gens tenebrarum me peccare coegit: sed meum arbitrium me peccatorem constituit. Iā ergo cōfesso p̄cō̄ tuo,ui

Margin notes: F — August. — Oseę. 13. — August. — Q̄ sio pecca- ca dicuntur nostra. — Cōtra se excusantes in peccatis & attribuentes facto uenisi.

de quomodo laudetur deus: quia & iustus est: cum te punit perseuerantem: & misericors est; cum te liberat confitentẽ. Quia igitur uoluntate nostra libere peccamus: per quam & dñi sumi nostrarum operationũ, idcirco uere peccata nostra nobis, & nullis alijs imputantur. Ideo ueritatis magister Christus uolens hoc suis fidelibus insinuare dixit eis. Sic orabitis. Pater noster &c. & dimitte nobis debita nostra. ¶ Tertiò põt hæc petitio exponi de peccatis nostris quantum ad reatũ pænę, sic. Dimitte tu pater cælestis nobis debita nostra. i. pęnas illas, quarum peccando efficimur debitores. Pro quo notandũ ꝙ cum homo peccat mortaliter: statim fit reus damnationis: & a deo ad ęternã damnationem obligatur. Quod significatum est in parabola in seruo isto nequam: qui conseruo suo noluit misereri: ob quod iratus dominus tradidit eum tortoribus, quousq; redderet uniuersum debitum. i. puniendũ æternaliter Mat. 18. & eiusdem ca. 22. Iussit rex eum, qui uestem non habuit nuptialem (gratiam uidelicet, quæ peccatis opponitur) ligari manibus, & pedibus, & mitti in tenebras exteriores: ut ibidẽ æternaliter puniretũ. quod etiam clarius significauit Christus, cum dixit. Ibunt isti. s. peccatores in ignẽ æternũ: quod pertractat Aug. 21. de ciui. dei. c. 24. di. Nimiæ præsumptionis est dicere cuiquam eorum æternum supplicium non futurum, quos deus dixit ituros in supplicium ęternum. Has pęnas petimus dimitti: dum orantes dicimus. Dimitte nobis debita nostra quasi diceremus. Tu pater noster, qui solus habes claues uitę, & mortis: deducis ad inferos, & reducis. Nulla etenim creaturarum æternis pænis potest quem autentice cruciare: sed tu solus iustissime in te infinitum bonum, & æternum peccantes, illi pęnę adiudiças. Ad te igitur solum recurrimus: humiliter petendo confisi de tua misericordia dicẽtes. Di. no. de. no. i. relaxa æternas pęnas quas meruimus: quas sicut supremus iudex solus habes infligere: ita & solus habes relaxare. Siquidem inferior superioris sententiam relaxare non potest. Vel, dimitte nobis debita nostra. i. commuta pænas illas æternas in temporales tua pietate hic in ista uita mortali soluendas: quia nihil terribilius nostris auribus incutitur, quam ꝙ delinquentes æternis pænis cruciantur sine spe ueniæ in loco caliginis, in mansione tenebrarum, ubi nec torquentes fatigantur: nec qui torquentur, aliquando moriuntur. Commuta igitur misericorditer pænas istas ęternas in temporales, quia tua iustitia peccatum non dimittitur impunitum. Hic igitur ure: hic seca, orauit Aug. ut in ęternum parcas. Ita & nobis indulge: ut pro peccatis hic satisfaciamus per pænitentiæ dolorem, per humilitatis gemitum, per contriti cordis sacrificium. quod facere quemlibet hortatur Augu. in de utilitate agendæ pœnitentiæ di. Quia inuitum non debet esse peccatum: puniatur a te, ne tu puniaris pro illo, peccatum tuum iudicẽ te habeat: non patronum. Et ibidem. In tribunal mentis tuæ ascende contra te, & reum te constitue ante te. Noli te ponere post te, ne deus te ponat ante se. Cui consonat & apostolica exhortatio, ꝙ si nosmetipsos iudicaremus non utiq; iudicaremur a domino. Dum autem iudicamur, a domino corripimur, ut non cum hoc mundo dãnemur. ¶ Sed hic occurrunt tria dubia. Primũ. Cũ dimittere malũ impunitũ est contra diuinã iustitiã, & cõtra iustitiã dei, quæ est eius perfectio sicut bonitas, sicut misericordia &c. non licet dimissionem peccati petere: hoc enim petere esset uelle a deo remouere iustitiam: & deum esse imperfectum, & per consequens deum non esse deum, q̃uo igitur licet petere peccatorũ remissionẽ quãtũ ad pęnã eis debitã? Quod aũt dimittere malũ impunitũ sit cõtra iustitiã, patet, qa sicut cõtra iustitiã ẽ meritũ nõ præmiare, ita est cõtra iustitiã malũ nõ punire, ꝓpter quod dr̃ Iob. 9. Verebar oĩa opera mea sciens, ꝙ nõ parceres delinquenti. Vbi glo. Etsi pę-

nitens

Margin notes: G; Auguſt.; Auguſt; 1. Cor. 11.; H. Left margin (cut off): orta / fert / pœ- / lo / dã.

nitentes ad penitentiam uocat:tamen peccatum nunquam sine ultione prę-
terit,uel homo punit,uel deus punit. Quod uero est contra iustitiam, est cō
tra deum,qui est summa iustitia:quam si deus negaret nō puniendo:seipsum
2. Tim. 2. negaret:quod est impossibile:ut habetur. 2. Timo. 2. Fidelis permanet, seip
Alexand. sum negare non potest. Ad hoc respondet Alex. ꝙ dimittere peccatum si-
ne pęna quacunq; contritionis,uel afflictionis esset contra iustitiam, quæ sta
tuit nullum peccatum remittere sine quacunq; pœna: saltem attritionem
exigit peccatoris. Non autem petitur in hac petitione talis remissio pecca
ti sine omni pœna: sed petitur: ut dimittatur quantum ad pœnam secundū
partem: ut si sit infinita pęna debita culpæ: ꝙ mutetur in temporalem: si au
tem finita: ꝙ mutetur in minorem:& hoc petere, non est petere contra dei
iustitiam. Et sic etiam intelligendum est illud. Non parceres delinquenti.s.
de omnimoda indulgentia. Vnde sensus est. Sciens ꝙ non parceres delin-
quenti,hoc est, non omnino parceres.i. non sine quacunq; pœnā displicen-
August. tiæ,uel contritionis. unde Aug. Nemo nisi pæniteat uitę uæteris,poterit no
I uam uitā inchoare. ¶ Sed contra: sicut iustitia dei peccato determinat pœ- Actio dicitur iniusta dupliciter.
nam,ita huic peccato hanc,& illi illam:puta mortali æternam: ueniali pec-
cato temporalem:ergo erit contra iustitiam dei petere relaxationem pęnæ
cuiuscunq; peccato debite. Ad illud respondetur, ꝙ aliquid esse,uel fieri di
citur iustum dupliciter. Vno modo quia eius contrarium est iniustum: sic
diligere proximum est iustum: quia contrarium.s.odire proximum est iniu-
stum:& non occidere innocentem,iustum:quia occidere talem est iniustum.
Et loquēdo secūdū potentiā absolutā dei,nulla actio diuina est iniusta:quia
nihil agit deus adextra:quin eius oppositū possit agere non iniuste. Nihil.n.
extra deū est necessariò iustū:ita:ꝙ oppositū eius sit necessariò iniustū:cū ois
res,& actio pro tāto est iusta:quia a deo uolita,& non uolita,quia iusta. Vo
August. luntas .n.dei est prima regula omnis iustitiæ,ut uult Aug. 3. de tri. Alio mō
dicitur res,uel actio iusta: quia eam sic fieri, est a deo ordinatum,aut præce-
ptum. Et illo modo uerum est: ꝙ iustum est peccatum non remitti sine pæ
na determinata soluenda,aut per peccatorem ipsum, uel alium pro ipso. Et
consequenter dicitur, ꝙ uerum est, ꝙ deus determinat singulo peccato pœ-
nam singulam: non autem omni mortali pœnam æternam:sed ei solum,in
quo peccator impenitens perseuerat. Omni autem peccato mortali deter-
minat pœnam æternam,uel temporalem cum pænitentia.i. contritione cor
1. Pe. 2. dis soluendam,a peccatore pro se: uel ab alio pro peccatore. Et quia condi-
gnam temporalem peccator facere non potest pro se: misit filium suum uni
genitum: ut peccata nostra ipse portaret super lignum crucis,cuius liuore,
& uulneribus nos sanaremur. unde dicit pater. Propter scelus populi mei
Esa. 53. percussi eum. Nam posuit pater in eo iniquitates omnium nostrum. ipse
uulneratus est propter iniquitates nostras: attritus est propter scelera no-
stra. Disciplina pacis nostræ super eum. unde. Vere languores nostros ipse
Roma. 8. tulit, & dolores nostros ipse portauit. unde ad Rom. 8. Deus filium suum
mittens in similitudinem carnis peccati: quia in carne passibili, de peccato
damnauit peccatum.i.de hostia pro peccato nostro, quam Christus obtulit:
damnauit.i.deleuit uel destruxit (secundum glo.) peccatum nostrum: hanc
hostiam Christi.s. mortem tanquam satisfactionem recipiens pro peccato
2. Cor. 5. nostro. Vnde & 2. Cor. 5. Eum, qui non nouerat peccatum. s. Christum
peccatum fecit.i.hostiam,uel satisfactionem pro peccato nostro.s.ut nos ef-
ficeremur iustitia dei in ipso. Et hæc est copiosa redemptio apud dominum,
quia sufficiens, & ualde sufficiens fuit pœna Christi innocentis: ut propter
eam pater dimitteret etiam sine alia pęna peccata omnium Christo coniun

ctorum,

ctorum, quæ etiam sola operatur remissionem peccatorum in baptismate paruulorum. Nam passionem Christi pater acceptauit, ut condignam satisfactionem pro omnium delictis. Hæc autem pœna condigna est, & sufficiens pro peccatis abolẽdis, quá ut talẽ pater acceptat. Vñ oramus nobis peccata dimitti, nõ cõtra dei iustitiã, nõ sine cõdigne satisfactione; sed ut satisfactio filij nobis applicetur, nosq; Xp̃o incorporemur: quatenus satisfactio capitis, deleat omnia peccata in nobis suis membris. ¶ Secundum dubium: qa dicit bea. August. cum dicimus Di. no. de no. manifestamus nos habere, quod nobis dimittitur, ergo uidetur, ꝙ is, qui pro tempore, quo sibi non est conscius de peccato, non debeat dicere orationem, dominicam: uel saltem hanc eius particulam. Di. no. de. no. Respondetur, ꝙ uita ista mortalis de communi lege uix duci potest a mortalibus sine peccatis, ad minus uenialibus, unde dixit discipulus ille, quem diligebat Iesus, cui: & ob puritatem mentis, & cordis mundiciam, matrem commendauit. Fratres, si dixerimus quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & ueritas in nobis nõ est. Vnde & si omnes sancti quotquot sunt, uel fuerunt a primo iusto usq; ad ultimum, simul essent, nihil aliud dicerent (dicit Aug.) quam di. no. de. no. excepta beata uirgine: de qua dum de peccatis loquimur: nullam prorsus habere uolumus intentionem. Hinc & ait sapiens. Quis potest dicere, mundum est cor meum: purus sum a peccato. & Eccle. 7. Non est homo iustus, qui faciat bonum, & non peccet. Et propter hoc be. Aug. tractans uerba præsentis petitionis ait. Quis hic uiuit in carne, & non habet debita peccatorũ? quis est homo sic uiuens, ut ei ista oratio non sit necessaria? Inflare se potest homo, manifestare se non potest. Et subdit. Considerate fratres, hic Christus docuit orare discipulos suos, illos, magnos primos apostolos suos, arietes nostros. Si igitur pro peccatis suis dimittendis arietes orant: agni quid facient? de quibus scriptum est. Afferte domino filios arietum. Cum igitur Christus orationem dominicam apostolis, & discipulis perfectissimis dicendam indidit, & per eos nobis Christi fidelibus omnibus, uidetur concludi posse neminem de communi lege sine quibuscunque peccatis uitam istam mortalem transigere. Quod & amplius declarat idem Aug. super illud ps. Non iustificabitur in conspectu tuo omnis uiuens. Hic inquiens, uiuens, in carne uiuens, moriturus uiuens: de Adam natus ex hominibus, omnis ita uiuens iustificari forte potest coram se: non tamen coram te quomodo coram se sibi placens: tibi displicens. Et post modicum. Quantumcunq; enim rectus mihi uidear: producis tu de thesauro tuo regulam coaptãs me ad eam; & prauus inuenior, qui rectus esse putabam: quid enim apostoli? quod arietes ipsi? de quorum prole dicitur. Afferte filios arietum. Certe ipsi didicerunt orare; quod oramus, ipsis data est regula postulandi: pro peccatis a Christo iurisperito cælesti: sic orabitis inquienti. Di. no. de. no. Et esto: ꝙ nobis de peccatis conscij non simus: propter hoc tamen sine peccatis non existimus. unde dicit apostolus. Nihil mihi conscius sum, sed in hoc iustificatus non sum. unde stat hominem peccatum suum ignorare: & deum ipsum ut peccatorem reprobare. Hinc & orauit propheta, Ab occultis meis munda me domine. quasi d. a peccatis meis quæ non uideo: quæ tibi tamen sunt manifesta: munda me. Vnde quia homo certitudinaliter, & euidenter scire non potest (ut sapiens ait) an odio, uel amore dignus sit semper debet esse pauidus, & summi iudicis formidare senteniam: profitendo sua etiam, quæ ignorat peccata: & petere. Di. no. de. no. ¶ Et dato, ꝙ per reuelationem alicui constet, ꝙ immunis sit a quocunq; peccato: adhuc tamen orare habet. Di. no. de. no. & hoc in persona ecclesiæ, cuius quilibet fidelis Christianus membrum.

K August. 1. Ioh. 1. August. Prouerb. 20. 1. Cor. 4. Eccle. 9. L

brum est. Etenim & si ecclesia sit semper deo grata,& accepta:multi tamen in ecclesia sunt peccatores,indigentes peccatorum suorum uenia,pro his ergo quilibet,ut a peccatis soluatur,orare habet Dimitte nobis debita nostra. Sic enim uidemus in naturali corpore unum membrum alteri quantum potest salutem procurare:sicut non sibi tantum oculus: sed toti corpori uidet: stomachus pro singulorum salute membrorum cibum digerit. Sic saluator noster Christus, qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius: in persona membrorum suorum peccata coram patre misericordiarum per pphetā confitetur di. Delicta mea a te non sunt abscondita. & in alio psal. Deus, deus meus respice in me:quare me dereliquisti: lōge a salute mea uerba delicto.meo.ubi glo. Aug. Nostra delicta sua facit:ut suam iustitiam faceret nostram. Ita & nos pro inuicem orare debemus:ut nobis peccata remittantur:unde hortatur. Iacob. Orate pro inuicem:ut saluemini. Eapropter & Christus nos orare docuit. Dimitte nobis debita nostra non mihi: quia ad omnes communiter spectat præsens oratio. Non ergo mentitur etiam innocens dicendo. Dimitte nobis debita nostra. ❡ Dubitatur tertiò utrum peccatum originale dici debeat debitum nostrum, siue peccatum nostrum. Pro solutione notandum: ꝙ aliquid esse peccatum nostrum dupliciter potest intelligi. Vno modo:quia in nobis est, ac nos peccatores constituit. Secundo modo: quia ex nobis est. Primo modo peccatum originale nostrum est: quia in nobis a prima nostra origine reperitur, unde dicit apostolus, ꝙ oēs nascimur filij iræ. Et prophā. Ecce.n.in iniquitatibus cōceptus sum:& in peccatis concepit me mater mea. Adam quidem primus homo,ex liberalitate dei accepit quoddam donum supernaturale:quod communiter nominatur originalis iustitia. Accepit autem donum hoc non solum pro sua persona,sed pro tota sua posteritate,hoc est pro omnibus ab eo descensuris secundum legem naturalis propagationis,ita ꝙ si in innocentia,in qua creatus fuerat,perstitisset, contulisset regulariter deus hoc donum omnibus ab ipso descendentibus,sicut deus regulariter infundit animam rationalē corpori perfecte organizato. Et per hoc dedit deus (uoluntate quodammodo antecedente) hanc originalem iustitiam omnibus hominibus, dando eam adæ, quia quantum in se fuit, ita dedit, ut consequenter daret cuilibet suæ proli:impedimento cessante. Et ita fuit hæc iustitia omnibus adæ filijs debita,siquidem omnes eam habere debuerant. Quapropter cum per peccatum suum Adam ipsam perdidit,non solum pro se perdidit,sed pro tota sua posteritate eam amisit,pro qua & eam liberaliter accepit, perdidimus ergo eā & nos in Adam,sicut & ipsam in eo accepimus.Non quidem per proprium nostrum actum & peccatum, sed per peccatum adæ unde dicimur omnes in Adam peccasse,quia suum peccatum omnibus imputatur, & in omnes ab ipso genitos transfunditur:pro quanto omnes ab eo geniti debitores sunt illius iustitiæ, qua carent. Hinc ad Ro. 5. Per hominem peccatum in hunc mundum intrauit,in quo omnes peccauerunt. Et propter hoc dicit be. Aug. in de fi. ad pe. c. 23. Firmissime tene & nullatenus dubites, omnem hominem,qui per concubitum maris,& fæminæ concipitur,cum peccato originali nasci,impietati subditum, mortiq; subiectum. Secundum hoc igitur dicitur peccatum hoc nostrum,quia in nobis,ab origine repertum,pro quanto generamur sine originali iustitia nobis debita: cuius sic debitæ carentia est peccatum,sicut carentia iustitię actualis debitæ inesse est peccatum actuale. Cur enim occidens proximum peccat,nisi quia caret iustitia actuali,quæ in esse deberet occidenti? quia iustitia est conformitas actus occisionis ad omnes circūstantias,quas ratio recta fide illuminata dictat debere inesse proxi-

mum

Margin notes: August. — Iacob. 5. — Eph. 2. — Peccatū originale an dicatur peccatū nostrum. — Quomodo cōtrahitur.

M

mum occidenti, quæ si inessent, proximum occidendo non peccaret. Quapropter adulti nondum baptizati dum baptismi sacramentum uolunt suscipere: debent hoc peccatum sicut suum agnoscere: ut ualeant ab illo sicut ab alijs, liberari, & de hoc dicit b. Aug. de oratione dominica loquens, de cathecuminis uolentibus ad baptismum conuolare. Debent (inquit) & tales cognoscere, & confiteri, non solum peccata actualia, quę uoluntarie commiserunt, sed etiam peccatum originale, quod a parentibus contraxerunt. Licet. n. illud propria uoluntate non sit contractū, tamen uoluntate Adam, in quo omnes peccauerunt: sic uitiata est natura: ut omnes, qui ab eo per rationem seminalem processerunt de communi lege, accipiunt & uitium, & peccatum. ¶ Secundo modo peccatum originale non est peccatum nostrū quasi. s. a nobis sit commissum. Tunc enim non diceretur originale: sed actuale: quemadmodum alia peccata, quorum uoluntas nostra est causa: hoc autem falsum est, quia inest uoluntati ante omnem suum actum. In instanti enim animationis, anima tali peccato maculatur, pro quo tamen instanti nullum actum habet, aut elicere potest, sicut neq; ratio. Vnde & beatus Aug. ubi supra c. 23. Firmissime tene, & nullatenus dubites paruulos, qui sine baptismatis sacramento de hoc seculo transeunt: ignis æterni supplicio puniendos, quia etsi peccatum propriæ actionis non habuerunt: tamen peccati originalis damnationem carnali conceptione ex necessitate contraxerunt. Ecce (dicit bea. Aug.) hoc peccatum non esse nostrum per actionem propriæ uoluntatis. Quod uerò dicit paruulos ignis æterni supplicio puniendos, non est intelligendum, quod sint arsuri in igne, cum pœna eorum sit leuissima pœnarum damnatorum: ut idem dicit in ench. ca. 92. & ardor ignis sit pœna sensus grauissima. Sed puniuntur supplicio æterno ignis, idest supplicio, quod est in illo igne. quasi dicat: supplicio aliquo quod patiuntur existentes in igne illi puniuntur. Hoc autem est pœna dāni, carentia scilicet diuinæ uisionis: sine tamen sensibili dolore uermis: & pęna incarcerationis, ac uilitate loci. Detinentur enim in limbo: qui locus proximus est damnatorum in inferno pro culpa actuali: de quo latius disputari solet in 2. senten. distinctio. 33.

Augu∫t

N

DE MODIFICATIONE petitionis.

LECTIO LXXIIII.

SICVT & nos dimittimus debitoribus nostris. ¶ Posita in prima huius petitionis parte petitionis forma: sequitur modificationis clausula. Noluit enim cælestis magister nos peccatorum remissionem simpliciter petere sicut cætera, quæ in sua oratione, quam nobis tradidit, petimus, quoniam prouidentia diuinæ bonitatis fuit, cum doceret hanc orandi formam: ut oratio sufficientissima in se, & efficacissima apud deum esset fructuosissima nobis. Et ideo non solum docuit quid orandum sit: sed etiam quid coagendum a petente: ne inefficax fiat apud deum oratio, & consequenter nobis infructuosa. Quid autem coagendum est, insinuatur conditione apposita. s. Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Dimissio autem huiusmodi reddit hanc petitionē

Dimitte

Eccle. 28. Dimitte nobis debita nostra deo exaudibilem. unde Eccl. 28. Relinque proximo tuo nocenti te: & tunc deprecanti tibi peccata soluentur de hoc Abbas Isaac Coll. 9. ait. O ineffabilis dei clementia, qua non solum nobis orationis tradidit formam, & acceptabilem sibi in nobis morum nostrorum instituit disciplinam, ac per necessitatem traditæ formulæ, qua se præcepit a nobis semper orari: iræ pariter, & tristitiæ euellit radices, sed etiam occasionem rogantibus tribuit: eisque reserat uiam, quæ clemens, & pium probent erga se dei iudicium promulgari, & prodire. Et quodámodo potestate tribuit qua iudicis nostri possumus senteñtiam temperare ad ueniam delictorum nostrorum, exemplo cum nostræ remissionis coarctantes: dum dicimus. Dimit. n. sicut & nos di. Hæc Cassiod. Docẽdo itaq; nos orare. Dimitte nobis debita nostra sicut, & nos dimittimus debitoribus nostris regulam nobis imposuit: quod si uolumus nobis dimitti peccata nostra, nos etiam dimittamus proximis nostris peccata eorum in nos commissa. Vnde si non dimiserimus eis, qui nos offenderunt, ea quibus offensi sumus: nec pater cælestis dimittet nobis debita nostra. Quod clare docuit Christus, cum statim post orationem

Mat. 6. dominicam subiunxit. Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet & uobis pater uester cælestis delicta uestra. Si autem non dimiseritis hominibus, nec pater uester dimittet uobis peccata uestra. Qui igitur uult misericordiam, & remissionem peccatorum suorum impetrare a deo, necesse habet: ut exhibeat misericordiam proximo. de hoc b. Cypria. ait. Qui orare nos pro debitis, & peccatis docuit: adiunxit plane, & addidit legem certa nos cõditione, & sponsione constringens: ut sic nobis dimittit debita: secundum quod & ipsi debitoribus nostris dimittimus, scientes impetrari non posse, quod pro peccatis petimus: nisi & ipsi circa debitores nostros paria fecerimus. Idcirco & alio loco dicit. In qua mensura mensi fueritis, in ea remetietur uobis. Et seruus, qui post remissum sibi a domino omne debitum, conseruo suo noluit ipse dimittere: in carcere ligatur, quia indulgere conseruo suo noluit: quod sibi a domino indultum fuerat, amisit. quæ adhuc fortius Christus in præceptis suis maiore censuræ suæ uigore prędixit. Cum steteritis (inquit) ad orationem, remittite si quid habetis aduersus aliquem: ut & pater uester qui in cęlis est, remittat peccata uobis. Excusatio tibi nulla in die iudicij superest: cum secundum tuam sententiam iudiceris, & quod feceris, ipse patiaris. Pacificos enim, & concordes, atq; unanimes esse in domo sua, deus præcepit: & quales nos fecit natiuitate secunda: tales uult renatos perseuerare, ut qui filij dei esse cepimus: in pace maneamus, & quibus spiritus unus

B est, unus sit & animus & sensus. Hæc ille. ¶ Ecce regulam nobis datam, de Regula beati Augustini de petenda remissione peccatorũ.

August. qua bea. Aug. Ex omnibus his sententijs quibus nos dominus orare præcepit: eam potissimum commendandam esse indicauit, quæ pertinet ad remissionem peccatorum, in qua nos misericordes esse uoluit. Et hoc est unum cõsilium miserias euadendi. Nam ut idem dicit in ench. ca. 73. Qui roganti peccati sui uenia, & petenti ex corde non dimittit: nullo mõ æstimet a domino sua peccata dimitti, qm̃ mentiri ueritas non potest: ideo subdit dñs. Si autem non dimiseritis hominibus: nec pater uester dimittet uobis peccata uestra. Ad tam magnum tonitruum, qui non expergiscitur, non dormit: sed mortuus est & tamen mortuos suscitare potens est ille. Hæc Aug. Et bea.

August. Greg. Bonum, quod a deo compuncti petimus: hoc ipsum primó proximis faciamus. Quapropter nõ docuit nos Christus prius petere peccatorum remissionem, posterius peccata dimittere alijs, sed simul petere. Dimitte no. d. no. sicut & nos di. de. no. De quo be. Chrys. Non dixit Xp̃s: ut prius dimittat nobis debita nostra, & postea nos dimittamus debitoribus nostris. Scis

nāq; deus hoīes esse mendaces, qm̄ si receperint remissionē sui peccati: ipsi suis debitoribus non remitterent. Sed docuit:ut prius remittamus debitoribus nostris,& ita dimitti nobis debita oremus. Attendant igitur peccatores, cōsiderent orationē,quā deo pro abluendis peccatis offerunt. Auscultent,& quid postulādo ꝓponūt,ne ꝓpria eorum sententia iudicentur. Recordentur de Dauid,quem dn̄s sua ꝓpria feriuit sententia, quæ ab ipso fuerat promulgata. Postulāt a deo:ut ipsis dimittat sua peccata, sicut & ipsi dimittunt aliena. Cōtra se diuinā sn̄iam prouocāt:si ex corde suis debitoribus nō dimittunt:& orō,quæ ipsis debuit esse salubris,sit noxia: si maligno proposito detinēt aliena. Cui cōcordat Aug. Si debitoribus nostris,qui in nos peccāt, nō dimittimus:ipsi nostra oratione inculpamur:& deū aduersum nos in iracundiā excitamus, & ipsi supra nos inducimus maledictionem potius quam benedictionē: & peccata nostra, quæ minuere debuimus,orando augemus. Ad idem Chryso. Qui inimicitiā in corde,& in ore seruat aduersus lædentē:non deū orat,sed irritat,apud deū gratiam nō obtinet, sed æternam dānationē sibi postulat. Itē alibi. Cū qua spe orat,qui inimicitias seruat aduersus alterū,a quo forsitā læsus est:sicut enim ipse orans mentitur. Dicit enim, remitto, & non remittit, sic a deo petit indulgentiā; & non indulgetur. Inde est,qđ ait Bern. Venia dei peccatori nō datur,cuius cor rancore inuidiæ,aut liuore afficitur. Si igitur uis,ut ibi peccata a deo dimittātur, oīs rancor,& discordia a corde tuo allevetur. Et iterum Eccl. 28. Homo homini reseruat iram,& a deo quęrit medelam. In hominē similem sibi non habet m̄iam & de peccatis suis depręcatur altissimū. Ipse cū caro sit, reseruat irā,& propitiationē petit a deo.quis exorabit pro peccatis illius. Memento nouissimorum,& desine inimicari. Sed qui benigni esse iubemur in offensas nostras,nō æquo animo toleremus diuinas, de quo & Cassianus coll. sæpe allegata inquit. Securus huius orationis fiducia de suis admissis ueniam postulat, quisquis remissus erga suos dumtaxat, non erga domini sui debitores extiterit. Solemus nonnulli (quod est deterius) erga illa quidem,quę admittuntur ad iniuriam dei, quamuis magnorum sint criminum,placidos nos & clementissimos exhibere.erga nostrarum uerò uel peruissimarum offensionum debita exactores immittes, atq; inexorabiles inueniri. Quisquis ergo in se delinquenti fratri non ex corde dimiserit,non indulgentiam, sed condemnationem deprecatione hac sibimet impetrabit,suaq; professione semetipsum posset durius iudicari, dicens. Remitte mihi sicut & ego remisi. Quod cum illi secundum suam petitionem fuerit repensatum. quod aliud subsequitur,quā ut exemplo suo implacabili ira,& irremissibili sententia puniatur. Ideoq; si clementer uolumus iudicari, nos quoq; erga illos, qui in nos deliquerunt, oportet esse clementes. Tantum enim remittetur nobis: quantum nos remiserimus eis,qui nobis quacunq; malignitate nocuerunt. Ecce quantis testimonijs ostensum est indulgentiam nostrorum peccaminum habere nos non posse a deo, nisi ex corde dimittamus,quæ contra nos commissa sunt a proximo. ¶ Sed di.cum peccatum remittere opus sit solius dei,quomodo hic exigimur,peccata in nos delinquentibus indulgere. Nam debita, quæ nostris debitoribus dimittere debemus, non sunt pecuniæ, seu quæ pecunia commensurantur;sed iniuriæ, & peccata secundum August. Respondetur: quòd dimitti peccata, intelligitur triplicitèr. Vno modo principaliter, & propria auctoritate. Alio modo ministraliter, & ex commissione. Tertio modo ex debito, & ex fraternali charitate. ¶ Primo modo solus deus remittit peccata, quia ipsius solius est peccatum ad penā autentice nō imputare. unde in psal. Beatus uir,cui nō imputauit dn̄s

Eccle. 28.

C

peccatum. Et cum deus peccatum ad pœnam non imputat: semper in peccatore dimittitur, quia non est in illo peccatum, quem deus non ordinat ad pœnam. ¶ Secundo modo quilibet sacerdos rite ordinatus secundum claues ecclesiæ remittit peccatum suis subditis pœnitentibus: pro quanto facit aliquem actum proferendo uerba scilicet. Absoluo te a peccatis tuis, quibus regulariter assistit deus, ut autor principalis, peccata confitentium relaxando. ¶ Tertiò modo: quilibet fidelis remittit peccata in se peccantibus: quando in corde suo non tenet odium, uel rancorem contra proximum ipsum offendentem, uolens nihilominus ipsum fieri beatum, & æterna pœna non damnari. Siquidem peccatum quantum in se est, dimittit: quia non optat, nec uult: q propter offensioné, qua se offendit, a regno beatitudinis, & sanctorum consortio excludatur. Quamuis quandoq; uelit, ut secundum regulas iustitiæ temporali pena puniretur in sui emendationem, & salutem: & ita non solum dimittimus peccata nostris debitoribus, sed etiam alienis quibuscunq; uiatoribus, dum omnes tales ex charitate diligimus salutem ipsorum: ut possumus procurando. Et cui peccatum sic dimittitur, ex hoc ipso a peccato non absoluitur. Quamuis enim homo ex fraterna charitate (quantum in se est) peccatum peccanti remittit, tamen deus peccatoré reú tenet: nisi aliud concurrat: unde a peccato absoluitur. Et hoc modo exponit hanc petitionem cancellarius paris. Ioh. de Gerson, uolens ostendere particulatim, in quo consistat hæc remissio debiti, dicens. Ego in primis sic dimitto omnibus debitoribus meis: uel alienis, dum sunt uiatores: q nullo modo uellem eos damnari, immo salutem eorum desiderio te donante, & inspirante hoc: quod petimus, rectumq; est. Sic dimitte mihi, & tu pater noster: & hoc satis erit mihi, etiam si nihil aliud præstiteris, quoniam cum ista dimissione tua, & desiderio salutis meæ non damnarer: sed saluarer. In hoc autem stat desideriorum meorum totus cardo. ¶ Rursus sic dimitto omnibus debitoribus meis, uel alienis: q uellem eos esse bonos uiros, & modestos, temperatos, & ab omni malitia correctos, seu conuersos per tuam ineffabilem pietatem. Sicq; perinde nec sibi nocerent, nec alijs, sed prodessent, & nullam deinceps pœnam mererentur, ut scilicet saluaretur persona, & deleretur culpa. Sic dimitte mihi pater noster, ut in mansuetudine me corrigas, & in unguentorum suauitate uulnera mea linias: & infundas gratiam suauitatis. ¶ Amplius uerò ego sic dimitto debitoribus meis: q ubi non corrigeré tur, a uitijs suis prauis per mansuetudinem remissionis: corrigantur in chamo & freno, ac flagellis: ne deteriora semper committentes, & alijs nocentes, & euntes post prauitatem cordis sui inadinuétionibus suis damnabilibus moriantur. Sic dimitte mihi pater noster debita mea, sic ure: sic seca in præsenti, ne damner in futuro. Ita tamen ut in misericordia, & miserationibus flagelles me, sicut & predixi me desiderare meis debitoribus quibuscunq;. ¶ Item ego sic dimitto debitoribus meis: q licet sensualitas offensa ex dictis, uel factis eorum remurmuret: & in uindictam exardescat: nihilominus desidero secundum iudicium superioris rationis æternæ legi innitentis: q pacatior esset hmôi sensualitas, & q in tranquillitate, & pace inimicos suos sicut amicos sustineret. Patienter quiré, & benigne sicut charitas, sine qua nemo tibi placet, patiens est, & benigna: neq; irritatur. Sic dimitte mihi pater noster, ut nihil aduersum me uelis agere, nisi misericorditer, & benigne: quoniam si taliter uolueris, fiet utiq; cum subsit, cum uolueris: posse. Deniq; sic dimitto debitoribus meis: q te inspirante, & donante ego in eorum punitionem laborare, uel consentire, nollem animo deliberato uerbis factis: & econtra regulas iustitiæ tuæ, sciens te dixisse. Mihi

In peccati dimissione tria considerátur.

uindictam. Hanc autem aliquando facis sine medio: aliqñ per iudices a te constitutos in terra, quibus dum defertur, aut relinquitur executio iustitiæ contra malos: illa prorsus tibi relinquitur, & defertur. In his limitibus stando, & desiderando uindictam, superioritas tuæ iurisdictionis nequaquam uiolatur. Veruntamen tale desiderium uindictæ eis, quibus iudicandi potestas a domino tradita non est: tutũ nõ est: ne si tale iudicium deus uellet exercere cõtra nos: protinus in infernum nos deturbaret. Vnde quia nobis dimitti cupimus debita nostra in mia, & miserationibus: ita discamus, & dimittere nostris debitoribus. ¶ Recolligendo aũt prædictos modos, ita dimittamus nostris debitoribus debita: ut in nos commissorum, nullam uindictã æternã, uel tpalẽ desideremus, sed magis eorum piam emendationẽ: qua conuersi nec sibi nec alijs nocentes, damnationẽ euadant, quã piam emendationẽ si contemnerent, saltem paternis erudiantur flagellis in tpe: ut eis parcatur in æternitate. Quod si nostra sensualitas qñq; contra nostros iniuriatores in uindictam accendatur: tñ secũdũ rationẽ legis æternæ (sensualitatis motum detestantes) patienter, & benigne (quod charitatis est) sufferamus, sicq; a nobis nostra debita dimitti a domino exoremus. ¶ Pro planiori tñ intellectu quemadmodum debita proximorum dimitti oporteat: in hac dimissione tria considerari possunt. Primũ est offensa dei, siue culpa, quam proximos noster nobis iniuriando incurrit. Secundũ offensa nostra, odium, rancor, uel ira, quam nos concipimus aduersus iniuriantem. Tertium est iniuria nobis facta seu damnum, uel lesio nobis a proximo iniuste illatum, uel illata: in corpore, rebus, aut fama. Primum. s. offensa dei. Nam nemo potest proximum iniuste lædere sine dei offensa. Nam quandocunq; quis proximũ lædit iniuste, siue auferendo bona naturę, siue famę, siue fortunę: hoc faciendo agit contra dei uoluntatem, quia pręceptum dei transgreditur: quo proximum sicut seipsum diligere tenetur, & ita deum offendit, & culpam incurrit. Et dicitur contra dei uoluntatẽ, quia nisi contra dei uoluntatem proximum damnificaret, non peccaret, nec iniuste læderet. Vnde iudex non ledit iniuste malefactorem si contra eum secundum legem ferat iustam mortis sententiam. Nec iudæi iniuste lęserunt Ægyptios eos spoliando auro, argento, uestibus, & clenodijs ad iussionem domini: & ideo non peccauerunt. Qui uerò contra dei uoluntatem proximum lædit, offensam dei incurrit. Pro hac offensa proximi in deum orare possumus, & iubemur: eã aũt dimittere non possumus, quia solius dei est peccata dimittere pœnitenti. Et quantũ ad hanc offensam uelle, ac desiderare tenemur: ut deus eã dimittere dignetur: ut eã nõ reseruet iniurianti ad sui perpetuã damnationẽ. Hinc præcipit dñs. Diligite inimicos uestros, bñfacite his, qui oderunt uos: & orate pro psequentibus, & calũniantibus uos: ut sitis filij patris uestri, qui in cęlis est, qui solẽ suũ oriri facit super bonos, & malos, & pluit sup iustos & iniustos ubi glo. Contra ecclesiam pugnatur tribus modis. Odio, uerbis, cruciatu corporis, Ecclesia econtra diligit, benefacit, orat. Hoc est nouum mandatum: hoc de filijs irę facit filios dei, quia adoptio filiorum sola charitate acquiritur. Et sic faciente, sæpe dimissionem peccati debitoribus nostris impetramus, & ita modo quodam ét nos dimittimus: dũ ad nostram orationem deus suam offensam remittit. Hæc enim remissio fit per peccatoris iustificationem, quæ est gratiam. Gratia aũt donum supernaturale est, a solo deo creabilis. Hinc dixit Aug. q̃ facilius est mundũ creare, quã impium iustificare. Creare autem mundum nemo potuit, nisi infinita dei potentia: quare nec iustificare, & dimittere peccata. Vnde & baptista loquens de Christo dei uerbo, & patris filio. Ecce (inquit) agnus dei, ecce qui tollit peccata mundi.

Margin notes: D; August; Ioh. 1.

mundi. Et magister. 4. sen. dist. 18. Solus igitur deus hominē intus mundat
E a macula peccati, & a debito æternæ pœnæ soluit. ¶ Secundum. s. offensam nostram, quæ est odium, rancor, uel ira, quam concipimus aduersus nos lædentes uerbis, factis, aut signis: dimittere possumus, & dimettere obligamur. unde dicit beatus Hiero. tractans illud. Si peccauerit in te frater tuus. Si peccauerit in nos frater noster, & in qualibet causa nos læserit, dimittendi habemus potestatem: immo necessitatem: quia dominus præcepit, ut debitoribus nostris debita dimittamus. Et subdit pro confirmatione prioris dicti. Si autē in deum qui peccauerit: non est nostri arbitrij. s. dimittere hoc peccatum. Dimittere autem sic offensam nostram: non est aliud, quam dimittere odiū, inimicitiam, iram, seu rancorem, quem concepimus aduersus proximum nos lędentem. Vel saltem non admittere odium, uel rancorem contra proximum iniuste mala nobis inferentem. Vnde quia quilibet proximum tenetur diligere, sicut seipsum: & proximus est, quilibet uiator siue amicus, siue inimicus: sequitur, q tenetur nulli inimicari: nec odire quemcunq;: quod & de inimico dominus expresse præcipit. Ego autem dico uobis, diligite inimicos uestros. Tenetur igitur quilibet ignoscere in se peccanti non solum uerbo, sed corde, & animo. unde Augu. in de uer. domini. Ne dicas in lingua ignosco, & corde differas. Nouit enim, cui dicas: uocem tuam homo audit: conscientiam tuam deus inspicit. Omnē igitur rācorem tenetur a corde repellere: siue nocens, aut lædens petat, siue non. Hoc autem ignoscere nihil aliud uidetur, nisi ut dictum est, ut non uelit ei malum, siue damnationem æternam: siue damnum temporale in bonis gratię naturæ, rerum secundarum (alias suarū) aut famæ. Nec uelle ab eo uindictam exigere iniustam propria auctoritate. Et sic dimittere cuilibet iniurīanti tenetur quilibet de necessitate salutis. Et ad sic dimittendum Aug hortatur dicens. Fratres mei exercete uos, inquantum potestis ad exercendum mansuetudinem: etiam erga inimicos. Frenate iram, quæ uos stimulat ad uindictam. Si uindicare te uis de inimico tuo, ad ipsam iram te conuerte: quia ipsa est inimica tua, quæ occidit animam tuam Oraturus es deum: uentura est hora: ut dicas pater noster: uenturus es ad illum uersum. Dimitte nobis &c. Quid sequitur? Sicut & nos dimittimus &c. Ibi illa inimica stat contra te, sepit uiam orationi tuę murū erigit, nō est q̄ trāseas. Bene dixisti totū pater noster, occurrit: dimitte nobis &c. Et quid postea? Sicut & nos dimittimus &c. Si ipsa aduersaria cōtradicit. qualis inimica fratres, quæ contradicit? Sicut & nos &c. Non sęuias contra inimicum tuum. In istam sęuias. Melior est, qui uincit iram, quam qui capit ciuitatem. Non potes illum interimere, potes illam reprimere; si fortis es, iram uince, & parce ciuitati. ¶ Sunt autem multa, quæ nos ad tam necessariam nostrę salutis dimissionem inducere debent. Primum. Consideratio peccatorum nostrorum, quibus nosipsi deum offendimus. Qui cū paratus est nobis dimittere debita nostra: debemus & nos esse parati dimittere debitoribus nostris. Qui enim se cognoscit debitorem, debenti sibi facilius ueniam concedit. de hoc be. Greg. Patienter iniuriam illatam tolerat, qui pie meminit, quomodo adhuc in se habeat, in quo debeat ipse tolerari. Erubescit enim peccato non parcere, qui uel deo, uel proximo sæpe recolit se parcenda peccasse. ¶ Secundo nos mouere debet quia qui faciliter, & prompte parcit in se peccantibus: difficulter ab alijs lædi, siue offendi potest. Vnde dicit bea. Amb. super Lucam. Discas frequenter ignoscere, nec indignationem tenere. Nihil enim est, quo possit offendi, cui ignoscendi est consuetudo Cuius duplex ratio assignari posset. Vna naturalis: quia dulcis & mansuetus ab omnibus naturaliter diligitur, durus, & seuus ab oibus odit. Nūc ergo

Mat. 18.

Augu∫t.

F (margin)

Ad dimittendum fratri peccanti in aliquē plura mo uere possunt.

ratius offenditur, qui diligitur. Mansuetus autem est, quisquis in consuetudinem ducit facile ignoscere. Alia est supernaturalis. Deus enim qui dicit. Qua mensura mensi fueritis, remetietur uobis, animos ceterorum erga mansuetum mollit, et prohibet, ne offendant. ¶ Tertio nos mouere debet ad ignoscendum proximis: peccatum, quod incurrimus, si ipsis sua debita non dimittimus. Peccamus enim contra dei præceptum, quo iussit inimicos diligere. Quod si non facimus, nosipsos occidimus. Vñ dixit Ioh. in sua canonica. Oīs, q odit fratrē suū, homicida ē. Homicida utiq; suijpsius: qa qui nō diligit fratrem suum, manet in morte. De quo be. Aug. in de uita, & regula clericorū. Lites aut nullas habeatis, aut quā celerrime finiatis. Neq; ita crescat in odium: ut trabem faciat de festuca: & animam faciat homicidam. Sic enim legitis, qui fratrem suum odit, homicida est. ¶ Quarto nos mouere debet ad parcendū nos lædentibus; quia si ipsis eorum debita non dimittimus neq; nobis peccata nostra dimittuntur. Vnde dixit Christus. Si autem non dimiseritis &c. ut supra Quæ uerba tractans be. Hiero. O formidolosa sententia. Si parua fratribus non dimittimus: magna nobis a deo non dimittuntur. Hinc hortatur Pe. de rauenna in quodam sermone dicens. Homo si sine peccato esse nō potes, & uis semper dimitti tibi totū dimitte sēper, & quātum uis dimitti, tantum dimitte. Quotiens uis dimitti tibi: totiens tu dimitte: immo quia uis totum dimitti tibi: totum remitte. Hæc intellige, quia remittendo alij, tibi ueniam tu dedisti. Et non semel aut bis, aut certis uicibus est peccantibus ignoscendum, sed quotiens eos in nos contingit delinquere. Vnde Hieronymus super illud Mat. 18. Nō dico tibi usq; septies, sed usq; septuagies septies. i. quadringentis nonaginta uicibus ut. s. totiens peccanti fratri dimitteret in die, quotiens ipse peccare non posset. Et bea. August. in de uerbis domini. Audiuisti formam septuagiesseptics Christus peccata tibi donauit. Si usque huc ignouit, & ultra negat, pone & tu limitem, & ultra noli ignoscere. Quod egregie obseruauit Theodosius Imperator de cuius obitu scribens beatus Ambr. ait Beneficium se putabat accepisse augustæ memoriæ Theodosius; cum rogaretur ignoscere, & tunc propior erat ueniæ cum fuisset commotio maior iracundiæ & optabatur in eo, quod timebatur in alijs: ut irasceretur: hoc erat remedium reorum, qui cum haberet potestatem super omnes, quasi parens postulari malebat, quam quasi iudex punire. Æquitatis iudex, non pœnæ arbiter: qui nunquam ueniam petenti denegauit. ¶ Quintò mouere nos debere ad ignoscendum alijs, quia si offendētibus nō dimittimus, tunc debita prius dimissa dominus repetit: quousq; reddamus usq; ad nouissimum quadrantem. Hoc significatum est in parabola de seruo debenti decem milia talenta, cui dominus, cum non exhiberet misericordiā suo conseruo: dixit. Serue nequam omne debitum dimisi tibi, quoniam rogasti me. Nonne ergo oportuit, & te misereri conserui tui: sicut & ego tui misertus sum? Et iratus dominus eius tradidit eum tortoribus, quousq; redderet uniuersum debitum. Et subditur. Sic & pater meus cælestis faciet uobis: si non remiseritis unusquisq; fratri suo de cordibus uestris. De hoc be. Augu. in de uerbis domini ita ait. Dicit deus. Dimitte, & dimittetur tibi. Si ego prior dimisi, dimitte uel postea. Nam si non dimiseris, reuocabo te, & quicquid dimiseram, replicabo tibi. Idem contra Donatistas. Redire dimissa peccata, ubi fraterna charitas non est: apertissime dominus in euangelio docet in illo seruo, a quo dominus dimissum debitum repetijt, eo quòd ille conseruo suo nollet misereri, unde tradidit eum dominus tortoribus &c. Cui concordat Grego. dicens. Si hoc, quod in nos delinquitur: ex corde non dimittamus, & id rursum exigitur, quod nobis iam per pœnitentiam

1. Ioh. 3.

August.

Mat 18.

4. Moralis. dimissum fuisse gaudebamus. Quomodo autem hoc uerum sit, remitto ad doctorum scripta super dist. 22. quarti sententiarum. ¶ Sextò mouere nos debet factum nostri saluatoris, qui tam liberaliter ut Bern. ait, omnē dimisit iniuriam, ut eam nec damnaret ulciscendo, nec confunderet improperando, nec minus diligeret imputando. Hinc dicit Chrys. Nihil ita te deo similem facit, sicut iniuriam tibi facienti dimittere. Magna enim uirtus est: si nō lædis, a quo lęsus es. Magna est gloria, si cui nocere potuisti, parcas. Nobile genus uindictę ignoscere uicto ait Isido. in soliloquijs. Contrá non dimittentes perfectè ait Bern. Sunt aliqui sic donantes iniuriam ut non ulciscantur, & tamen sæpius improperant. Sunt alij, qui licet sileant: manet tamen alta mente repositum, & rancorem tenent in animo quorum neutrius plena est indulgentia. Longe ab his est benignissima diuinitatis natura. Libenter autignoscit plenarie: ita q̄ non propter fiduciam peccatorum: sed pęnitentium: ubi abundauit delictum, solet & gratia abundare. ¶ Tertium cō- G siderandum in peccato proximi contra nos iniuste commisso, est iniuria nobis illata: siue damnum in corpore rebus, uel fama a proximo. De cuius remissione necessaria ad salutem aduertendæ sunt propositiones, quę sequuntur. Prima propositio. Non tenetur passus iniuriam eam ita remittere, quo minus iniurianti; ne iniurias continuet uerbis, & factis possit obsistere. Probatur, quia potest quilibet proximum impedire, ne iniuriam inferat, cum moderamine inculpatæ tutelæ. Vim enim ui repellere omnes leges, & omnia iura permittunt. de homicidio. Significasti. 2. Id tamen debet fieri cū moderamine inculpatæ tutelæ, ut ibi dicitur. Non ad sumendam uindictā: sed ad iniuriam propulsandam. Seruatur enim moderamen: si illud tantum fiat, quo omisso, uiolentia repelli non posset. Vnde etiam licitum est occidere insidiantem, & eum, qui uult occidere: si aliter non potest quis manus eius euadere, ut in cap. Si furiosus. in clemen. de homicidio. Et si uis, seu iniuria fit in persona: tunc potest repelli antequam sit illata. Si autem quis post uim illatam personæ suę repercutiat, non uidetur repulsio iniuriæ, sed uindicta, qui omnibus prohibetur: ut in dict. c. Significasti. in tex. & in glo. & ideo tenetur (nisi uiderit iniuriantem paratum denuo percutere) uim non repercutiendo repellere. Si uis infertur rebus, tunc & illatam, & inferendam licet repellere: sed post illatam incontinenti, quam citius fieri potest: prius, scilicet quam diuertat ad alios actus: uel quam citius sciuerit & poterit collectis amicis. ¶ Dictum est in propositione, quo minus possit: & non dicitur, quo minus non debet obsistere, quia nullus tenetur repellere uim sibi, aut rebus suis illatam: immo perfectius esset iniuriam patienter sustinere, seruando consilium euangelicum. Si quis te percusserit in dexteram maxillam: præbe ei & alteram: si uoluerit tollere tunicam tuam, dimitte ei & pallium. Quod uerum est, nisi hæc tollerantia esset reipublicæ, uel iniuriatori noxia. Nam si passim ab omnibus toleraretur iniuria qualibet, magnam hoc confusionem, & perturbationem gigneret in communitatibus, & policijs. Si cuilibet liberum esset alteri inferre iniurias, solueretur ex hoc omnis amor, & concordia hominum. Lederetur iustitia, & occasio ac incentiuum daretur amplius delinquendi ei, qui iniuriatur. Vnde quandoque perfectius est iniuriam repellere in actu exteriori, quam sustinere. Vnde beatus Augu. ad Marcellum. Cui licentia iniquitatis rapitur utiliter uincitur, quia nihil infelicius felicitate peccantium, qua pœnalis nutritur impietas, & mala uoluntas uelut hostis interior roboratur. Exemplum huius habemus in Christo nostro saluatore: qui dum

[Margin: Iniuria quā do & qualiter est necessario remittenda, & dimittenda.]

[Margin: Mat. 5.]

per-

percuteretur in faciem: non præbuit percutienti alteram partem, sed magis prohibuit ne faceret, ne iniuriam augeret, dicens. Si male locutus sum: testimonium perhibe de malo: si autem, bene: cur me cedis? Quis uertit in dubium Christum, in quo omnis plenitudo deitatis, gratiæ & ueritatis fuerat (cui spiritus datus erat non ad mensuram) in omnibus suis dictis, & factis, perfectissimum uirtutis tenuisse medium? Vnde in casu isto perfectius fuit iniuriam repellere, quam simpliciter sustinere. Item bea. Paulus iudęis se persequentibus non occurrit: nec ad mortem, quam inferre inuidiæ stimulis agitati conabantur: ultro se obtulit, sed restitit, iudicis implorans officium, & Cæsarem appellans. Sed & percussus in faciem iniuriam repulit, dicens principali sacerdotum. Percutiet te deus paries dealbate, & tu sedens iudicas me secundum legem, & contra legem iubes me percuti. Act. 23. Sic sancti quandoq; iniurias repulerunt, iniuriantes acriter uerbis impugnando: quandoq; etiam iniurias patienter sustulerunt, & pro iniuriantibus orauerũt quod, quando, & quomodo utrumq; agendum est, sequentes propositiones edocebunt. ¶ Secunda propositio. Patientem iniuriam defendere in casu urgentis, & euidentis necessitatis tenetur quilibet fidelis dum non apparet in promptu alius, quam probabiliter credat talem posse & uelle defendere: nisi maius immineat periculum: & hoc possibilibus, & congruentibus sibi modis. Ista propositio primo probatur auctoritate scripturarum, & exemplis sanctorum: & postea declaratur. Probatur. Nam quilibet tenetur deum diligere, & proximum, atq; seipsum. Ex quolibet autem amore tenetur defendere fratrem contra iniuriantem. Ex amore dei. Nam qui, deum diligit: bona deo uelle tenetur. Defensio in necessitate bonum, & magnum bonum est: & eo maius, quo necessitas maior est. Defensio autem etsi non est necessaria in se, est necessaria ei in suis membris: quorum Christus deus caput est: sed quod membris exhibetur: capiti exhibetur, & econuerso, propter eorum adinuicem connexionem. Hinc ait. Quamdiu non fecistis uni de minoribus his: nec mihi fecistis. Et iterum. Quamdiu fecistis uni de his fratribus meis minimis, mihi fecistis. Propter quorum omissionem in iudicio, quo etiam hæc dicturus est Christus, negligentes damnabuntur. Hinc & bea. Augu. super illud. Eripite pauperem, & egenum. Ostendit propheta inquit, nec illos immunes a scelere esse: qui permiserunt principibus Christum interficere, cum præ multitudine timerentur, & possent illos a facto, & se a consensu liberare. Ex charitate proximi. Nam qui proximum diligit, eius miserię compatitur, & subleuat cũ pôt: sicut unum membrum corporis naturalis si quid patitur, omnia membra sibi cõpatiũtur, ut dicit apostolus. 1. Cor. 12. Ita qui per charitatẽ coniungũtur: sunt mẽbra unius corporis mystici, quod est ecclesia: cuius caput Christus, ergo huius corporis mẽbrum sanũ cõpati tenetur alteri membro patienti. Non aũt compatitur miseriæ, qui cum a miseria defendere potest non defendit. ¶ Item quilibet ex charitate, quam habere tenetur ad proximum: tenetur sibi consilium, & auxilium (dum fuerit necessitas) impendere: ergo tenetur in necessitate ab iniuriante defendere. Nã ad fraternã charitatem spectat proximi cunctis necessitatibus subuenire: iuxta illud. Qui habuerit substantiã huius mundi, & uiderit fratrem suum necessitatem patientem, & clauserit uiscera sua ab eo, quomodo charitas dei manet in eo? quasi di. nullo modo. Et subdit. Non diligamus uerbo: neque lingua: sed opere & ueritate. Eadem autem ratione, qua teneor fratri procurare bonum, teneor remouere malum. Deniq; multo magis tenemur subleuare proximum defendendo in necessitate; quam asinum inimici iacentem sub onere, sed primum tenemur, ergo & secundũ.

Ioh. 18. Act. 25. Act. 23. H Mat. 25. Psal. 81. 1. Cor. 12. 1. Ioh. 3.

Exod. 23. Sed neq; diligit proximum sicut seipsum, qui defensionem eius subtrahit, quam sibi in simili necessitate constituto impendi desiderat. Plures alias rationes adducit uenerabilis Guil. Ockam in suo dial. par. 1. lib. 6. per multa capitula. Probatur idem auctoritate. Hinc enim episcopis, & presbyteris præcipit Inno. 2. 90. dist. præcipimus. Præcipimus (inquit) ut episcopi ad solum deum, & salutem populi, habentes respectum, omni tepiditate semota (alias seposita) ad pacem firmiter tenendam, mutuum sibi consilium, & auxilium impendant. Nec hoc alicuius amore, uel odio prætermittant, q si quis in hoc dei opere tepidus fuerit inuentus, damnum propriæ dignitatis incurrat. Cui concordat Alex. papa: & habetur 3. q. 1. c. nulli. dicens. Quicunque ex uestro fuerit collegio: & ab auxilio uestro se subtraxerit, magis schismaticus quam sacerdos esse probabitur. Ecce inquit propheta, quam bonũ, & quam iocundum habitare fratres in unum. Illi uero non habitant in unũ qui fratrum solatio se subtrahunt. ¶ Item ad idem loquitur bea. Amb. Fortitudo, que bello tuetur a barbaris patriam, uel domi defendit infirmos, uel a latronibus socios, plena iustitiæ est. Ad iustitiam autem omnes tenentur. Et in eodem lib. ait. Non inferenda, sed depellenda iniuria lex uirtutis est. Qui enim non repellit a socio iniuriam si potest, tam est in uitio quam ille qui facit. Hinc & Salomon ait. Eripe eum qui ducitur ad mortem. ¶ Item eadem ratione tenetur quis proximum defendere: qua tenetur fame morientem reficere. Ad pascendum autem tenetur ut dicit Amb. in lib. de offi. & habetur dist. 87. c. pasce. Pasce fami morientem, quisquis enim pascendo hominem seruare poteris, si non paueris occidisti: ergo etiam ad defendendũ. Hoc quoq; exigit dilectio, quam tenemur iniuriantibus tanquam proximis, ut uult bea. Hiero. super Sopho. Si quis (inquit) fortitudinem latronis, uel pyratæ eneruat, & infirmos reddit: prodest illis sua infirmitas. Debilitata n. membra, quibus prius non bene utebantur, a malo opere cessabunt. ¶ Item ex charitate sui idem ostenditur. Nam quilibet ex amore propriæ salutis cauere tenetur; unde per malorum consensuum in foueam damnationis cadat. Qui uerò proximum ab iniuria cum potest, non defendit: in iniuriam ipsam occulte, ac uirtualiter consentit, dicente Anastasio, ut habetur. 23. quæstio. 3. Qui potest. Qui potest obuiare, & perturbare peruersos, & non facit, nihil est aliud, quam fauere impietati eorum. Nec caret scrupulo societatis occulte, qui manifesto facinori desinit obuiare. Item Symmachus papa. Mortem languentibus probatur infligere, qui hanc cum possit, non excludit. Et Inno. 83. di. Error. ait. Error, cui non resistitur, approbatur: & ueritas cum minime defensatur, opprimitur. Negligere quippe; cum possis, perturbare peruersos, nihil aliud est, quam fouere. Deniq; huic ueritati attestantur sanctorum exempla. Nam sanctus patriarcha Abrahã nedum armis fratris filium Loth captum defendit a captiuitate eruendo: sed etiam in iniuriantes: super quos nullam iurisdictionem habuit irruens, omnem prędam excussit eam spoliatis reddendo. Sic Moyses hebræum ab iniurante egyptio eripuit. de quo be. Amb. ait. Cum uidisset hebræũ ab ægyptio recipientem iniuriam, defendit eum ita ut ægyptium prosterneret: & tamen tunc super ægyptios, & hebræos nullam potestatem iudiciariam habuit. Hinc etiam, ut habetur ibidem septem filias sacerdotis Madian a pastoribus defensauit, cum tamen nec super puellas: nec super pastores iurisdictionem habuit. Ita Raab, exploratores Petrus Christum discipuli, Paulum, quem in sporta submiserunt; & cæteri plurimi proximos laudabiliter defendere sunt conati. Ex quibus omnibus patet ueritas illius propositionis. ¶ Dĩ aũt notantes in propositione: in casu urgentis necessitatis, quia extra casum

Inno. 2.

Alexan.

Lib. 1. de offi.

Prouerb. 24.

Inno. 83.

Gen. 14.

Exod. 2.

necessitatis non est preceptum sed consiliũ, sicut & cætera misericordię opera extra casum necessitatis non cadunt sub præcepto. Additur: dum non apparet in promptu alius &c. quia si affuerit qui uult & potest defendere: reliqui excusantur. Sed si adesset qui posset & nollet: aut qui uellet, & non posset: tunc alius, qui posset minime ab obligatione defendendi liberatur. ¶ Dicitur, nisi maius immineat periculum, quia maiori periculo magis est occurrendum, & hoc est uerum: quando minus periculum est certum: ut si ex defensione unius multi perirent, quibus alias non pateret effugium. De primo habetur 2. Reg. 20. q Sybã filium Bochri, qui ad ciuitatẽ Abela confugit, ac propter eum ciuitas obsessa, capiendaq; erat, ciues tradiderunt hostibus, ut per hoc ciuitas ab obsidione liberaretur, quod tamen fieri non debuisset: nisi ipse tradi demeruisset. Siquidem innocentem tradere in nullo casu licet. Sed aliud est tradere ad interitum: aliud defensionem subtrahere. De secundo scribit bea. Augu. ad Bonifacium comitem, innuens, q unus ẽt inuitus liberandus est a certo mortis periculo, licet multi eius liberationi resistentes propter hoc se interimerent: & habetur 23. q. 4. Ipsa pietas. ¶ Dr finaliter possibilibus, & congruentibus sibi modis. Nam multis modis potest quis alium defendere, qui sicut non sunt omnes omnibus possibiles, ita nec omnes omnibus congruunt. Potest enim defensio fieri quandoq; armis uiolentiæ resistendo. Alio modo uerbis exhortatorijs, præceptorijs, prohibitorijs impugnare uolentes a uiolentia reprimendo. Alio modo occultando, uel non prodendo: aut in domũ, uel locum tutum recipiendo: alijsq; modis quamplurimis, quos longum esset enarrare: contingit aliquẽ defendere. Quilibet itaq; secundum modum sibi congruentem, & possibilem, tenetur proximum defendere. ¶ Tertia propositio. Iniuriam passus ab alio damni satisfactionem exigere poterit (salua charitate) iudicis officio. Probatur: quia ad hoc statutę sunt leges tam diuinæ, quam humanæ, ac deputati iudices, quorum officio compelli possunt hi, qui damnum intulerunt in corpore, rebus aut fama. Petere autem iustitiam non est iniustum: ergo. Añs est manifestũ ex legalibus libris Moysi, & Iudicum: & cõstitutionibus ecclesię, ac imperatorũ. Nec hoc tñ: sed ẽt agi põt ad reorũ punitionẽ: hoc est: nõ solũ põt quis agere ad restitutionem ablati, & refusionem dãni accepti, uerũ & iuste agere põt ad punitionẽ, damnũ inferentis, salua tamen charitate & debita intentione: ut. s. hoc non faciat in malum proximi animo uindicandi & appetitũ uindictæ satiando. Sic enim agere ad pœnam, pertinet ad rancorẽ, liuorem, & odium, quę a quolibet homine semota esse debent, sed põt agere ad pœnã ut ex punitione aliquod bonũ proueniat, puta honor dei, perfectus fidei, emẽdatio fratris, salus proximi iniuriantis, & aliorum cohibitio a peccatis: pacis quoq; cõitatis, aut publicæ iustitiæ conseruatio, aut aliud bonum quocunq;. Ita potest quis hodie ad malefici interemptionem, ac latronum extinctionẽ (Nisi id sit alicui specialiter iterdictũ, quod dicitur propter clericos, qui nõ debẽt in mortẽ cuiuscunq; nocentis machinari: propterq; fratres de ordine minorũ: qui nõ debent cũ iudicij strepitu cũ suis pcuratoribus datas eleemosynas diminuentibus concertare: ne aliquid tanquam suę cõitati propriũ approprient, reddere quoq; uideantur ab ea, quã professi sunt altissima paupertate. Nec solũ licitum est, & iustũ agere ad pœnam iniuriantiũ, ac dãnificantium: immo hoc non facere nonnunquam malũ est, & uitiosum: ubi. s. p horum omissionem daretur audacia malis peruersis hominibus opprimendi simplices; quorũ tñ malitię occurri posset sine periculo per pœnas, & disciplinas iuxta leges iustas. Illos enim sufferre non est laudabile, nec ex discreta patientia proueniret, sed ex fatuitate, & insipientia. Ad hoc enim

2. Reg. 20.

Augu st

X

facit, quod supra allegatum est. Cui licentia iniquitatis rapitur, utiliter uincitur, quia nihil est infelicius fœlicitate peccantiũ, qua pęnalis nutritur impietas, & mala uoluntas interior roboratur. Ita compescendi sunt hæretici cæteriq; infideles, fidem nostram quomodolibet blasphemantes inferentes damna, & iniurias Christo, suisq; membris. De quibus bea. Aug. in epistola ad Vincen. dicit. Istos atroces quondam inimicos nostros, pacem, & quietẽ nostram uarij uiolentiarum, & insidiarum generibus grauiter infestantes, si sic contemneremus, & tolerare mus: ut nihil omnino, quod ad eos terrendos, & corrigendos ualere posset, excogitaretur & ageretur a nobis: uere malum pro malo redderemus. Si enim quisquam inimicum suum periculosis febribus freneticum factum currere uideret in præcipitium, nonne tunc potius malum pro malo redderet, si eum sic perire permitteret, quam si eum corripiendũ, ligandũq; curaret, & tñ tũc ei aduersissimus, & molestissimus, uideretq̃ utilissimus, & misericordissimus extitisset. Sed plane salute reparata tãto liberius ei gratias ageret, quãtò sibi eum minus per percipisse sensisset. Et subdit. O si tibi possem ostendere certũ genus hominum quondam hæreticorum, quos multos iam catholicos manifestos habemus damnantes suam pristinam uitam, & miserabilem errorem, quo se arbitrabantur pro ecclesia dei facere, quicquid inquieta temeritate faciebant, qui tamen ad hanc sanitatem non perducerentur, nisi legum istarum, qui tibi displicent, uinculis tanquam frenetici ligarentur. Et post modicum. Quam multi ex ipsis nunc nobiscum gaudentes, pristinum pondus perniciosi operis accusant, & fatentur nos sibi molestos esse debuisse ne tanquam mortifero somno, ita morbo ueternosæ consuetudinis interirent. Et post multa. Non omnis, qui parcit amicus est; nec omnis, qui uerberat, inimicus est. Meliora sunt uulnera amici, quàm fraudulenta oscula inimici. Melius est cum seueritate diligere, quam cum lenitate decipere. Vtilius decipienti panis tollitur, qui de cibo securus iustitiam negligebat, quam esurienti frangitur: ut iniustitiæ seductus acquiescebat. ¶ Ex quibus satis deduci uidetur, quòd ad utilitatẽ iniuriantium, & fidelium pacem: expedit quandoq; ad eorum punitionem agere: ita tamen quòd intentio & inferentis pœnam, & ipsam apud iudices requirentium, semper feratur in aliquod bonum, ad quod intendat per talem punitionẽ, uel accusationem peruenire. Ex præcepto nãq; diuino tenemur oẽs diligere. Si ergo aliqui nobis iniurantur, tenemur nihilominus eos diligere corde, & ex fraterna charitate ab eis pœnas exigere, si tamen speratur, quòd eis, uel alijs sit huiusmodi punitio salutaris. Si autem cognoscimus huiusmodi punitionẽ eis non perficere, nec aliud bonum per hoc procurari, sed uerisimiliter maius malum inde prouenire, tunc tenemur ex eadem charitate totum dimittere, quia ut dicit August. Ille uincit in bono malum, qui secundum, ꝙ uidet saluti animæ iniuriantis prodesse: paratus est corrigere, paratus est & indulgere. Et super illo Matth. 18. Sic & pater meus cœlestis faciet uobis, si non remiseritis unusquisq; fratri suo de cordibus uestris. dicit Aug. Si per charitatem imponitis disciplinam, lenitas de corde non recedat. Dat exemplum de chirurgo. Quid enim inquit, tam pium, quam ꝙ medicus ferens feramentum sęuit in uulnus, ut homo sanetur. Quod si uulnus palpatur, & solum blandè tractatur: perdit homo. Sic ergo semper offensæ remissio in corde, et si aliquã (nõ ad uindictam, aut malũ alterius: sed ad correctionem pximi) sit asperitas in uoce, uel opere. Vnde hæc regula in hmõi seruãda est: ut repetẽs sua, aut recuperare uolens dãna, uel punire iniuriãtẽ: faciat hoc ordine iuris, & bona intẽtione: ita ꝙ nequaquã malum proximi, aut uindictam intendat. Ista enim intentio semper ma-

August.

la eſt. Et qui iſta intentione pœnam infert, aut per iudicem competentem inferre procurat, ſemper peccat. Hæc enim intentio repugnat charitati, & prohibita eſt diuina lege. Leui. 19. Non quæras ultionem, & non memo- Leui. 19. reris iniuriæ ciuium tuorum. ¶ Quarta propoſitio. Licet pro illatis iniuria, M & damnis poterit ſatisfactionem quis petere, tenetur tamen animum ad illa, & maiora propter deum, & proximi ſalutem ſuſtinendum intus paratum habere. Probatur per illud. Si quis te percuſſerit in dexteram maxillã: præ- Matth. 5. be ei & alteram. Et. Qui uult tecum in iudicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium. Et. Quicunq; te angariauerit mille paſſus, ua- O de cum illo & alia duo. Hæc præcepta cum ad aliqua obligant, & non ad factum exterius, ut litera ſonat, ergo intelligenda ſunt ſecundum animi præparationem, quia alius intellectus dari non poteſt. Non enim ad literam obligant, ut quidã hæretici non recte intelligentes, dixerunt, homines ad opus exterius ſecundum planam uerborum ſignificationem obligari. Vnde & dixerunt, q Chriſti doctrina, atq; prædicatio reipublicæ moribus, nulla ex parte conueniat. Quis enim inquiunt, tolle ſibi ab hoſte etiam aliquid patitur. Vel prouinciæ prædonibus non mala uelit iure belli rependere? Contra quos B. Aug. in epiſtola ad Marcellum, & in quodam ſermone de puero cen- Auguſt. turionis, oſtendit hæc Chriſti præcepta non eſſe intelligenda ſecundum factum, & opus exterius, ut quotiens quis fuerit percuſſus in unam maxillam: ſtatim alteram offerat percutiendam (quæ nec autor legis Chriſtus fecit, nec Apoſtolus eius Paulus ut ſupra dictum eſt) Sed intelligenda ſunt ſecundum animi præparationem, ita ſcilicet ut quilibet fidelis ſic in animo ſit diſpoſitus, q ubi ex iterata ſua percuſſione fides Chriſti augeretur, honor dei, & ſalus proximi procuraretur, uellet ipſe ampliores iniurias tolerare. Aut ſi ex reſiſtentia irrogatæ iniuriæ timeretur ſalus proximi impediri, aut maius malum, uel ſcandalum puſillorum ſuccreſcere, ac oriri putaretur. Tunc amplius malo reſiſtere non uellet, ſed ad lucrandum proximum, aut ad uitandum ſcanda- N lum, patienter quantaſcunq; iniurias ſuſtinere. ¶ Vnde dicit Auguſt. 23. q. 1. Auguſt. paratus. Paratus debet eſſe homo iuſtus, & pius, patienter eorum malitiam ſuſtinere, quos fieri bonos quærit, ut numerus potius creſcat bonorum, non ut pari malitia ſe quis numero addat malorum. Deniq; illa præcepta magis ſunt ad præparationem cordis, quæ intus eſt, quam ad opus, quod in aperto fit, ut teneatur in ſecreto cum patientia, cum beniuolentia. In manifeſto autem id fiat, quod eis uidetur prodeſſe, quibus bene uelle debemus. Et adducit exemplum Chriſti etiam ſupra allegatum dicens. Hinc liquido oſtenditur, q ipſe dominus Ieſus exemplum ſingulare patientiæ: cum percuteretur in faciem, reſpondit. Si male locutus ſum, exprobra me de malo; ſi autem bene, quid me cædis? Nequaquam igitur præceptum ſuum (ſi uerba intuamur) impleuit. Neq; enim præbuit percutienti alterã partem, ſed potius prohibuit, ne faceret, & iniuriam augeret, & tñ paratus aduenerat, non ſolũ percuti in faciem, uerum etiam pro his, a quibus hoc patiebatur, crucifixus occidi. Pro quibus ait in cruce pendens. Pater ignoſce illis, quia neſciunt, quid faciunt. Addit & exemplum Apoſtoli ſupra poſitum. Et ſequitur. Sunt ergo iſta præcepta patientiæ ſemper in cordis præparatione retinenda, ipſa quoque beniuolentia; ne reddatur malũ pro malo ſemper in uoluntate cõplenda. Agenda aũt ſunt multa et cũ inuitis quadam benigna aſperitate plectendis, quorum potius utilitati conſulendũ eſt, quam uoluntati. Hanc etiã præparationem cordis ad iniurias quaſcunq; in caſu noſtro a proximo ſuſtinendas, implicat præceptũ de diligendo pximũ, quẽ etſi non tenemur diligere ſupra nos, hoc eſt pluſquam nosipſos: tñ tenemur eũ diligere, ſicut nosipſos Auguſt.

eſt plus quam corpus noſtrum, aut quam quæcunq; bona noſtra exterioraſ ſecundum beatum Aug.1.de doctri.chri.ponentem ordinem inter ea,quæ a nobis ſunt diligenda. Non autem diligit proximum,plus quam corpus ſuū, aut bona ſua:qui ob ſalutem animæ eius non eſt paratus qualcunq; iniurias ſiue in corpore,ſiue in bonis ſuſtinere. Qui uerò ſic in animo diſpoſitus eſt: ut magis uelit cauere damnum proprium corporis, & rerum ſuarum, quam damnum ſalutis proximi,plus diligit corpus ſuum, & res ſuas,quàm proximum. Plus enim eum amat,cuius malum magis cauere ſtudet,& bonū plus

O procurare. ❡ Cum igitur ſecundum prædicta:plus quilibet diligere teneatur proximum,quam corpus ſuum,& quam bona ſua exteriora, ſequitur quilibet ſecundum animi præparationem teneatur magis uelle quæcunque mala perferre in proprio corpore, quam ſalutem uelle in proximo negligere. Tenetur quoq; magis uelle ſuſtinere quamcunq; iacturam in rebus ſuis, quam ſalutem proximi fruſtrari. Et ubi neceſſitas, & utilitas id expoſceret, non ſatis foret illam habere promptitudinem in animo ad illa mala perferenda,ſed neceſſe eſſet ad ſalutem:hanc animi promptitudinem opere exteriore exhibere,etiam uſq; ad amiſſionem uitæ corporalis. Sicut docet Chri-

Ioh.10. ſtus de bono paſtore,qui tempore perſecutionis:cum uiderit malum ouibus ſuis imminere, ponit animam ſuam pro ouibus ſaluandis:& ita de quolibet alio homine particulari in cauſa neceſſitatis ad ſaluandum proximum. Vnde ſi urgeat ſaracenus petrum ut abneget Chriſtū, & præſens ſit alius Chriſtianus potens illum in fide roborare per uerbum,aut doctriną,aut per animi fortitudinem,ad tollerantiam pœnarum pro Chriſto inflictarum:tenetur ille ex charitate, quam habere debet ad proximum: plus eligere ſuſtinere mortem,quam ceſſare a doctrina,ut alium in fide ſaluet.Nec ſi ſic moritur,

Rom.10. moritur duntaxat pro ſalute proximi:ſed etiam pro Chriſto. Elegit ſiquidem plus mori temporaliter,quam fidem Chriſti in ſe, aut in alio periclitari:& ſecundum hoc dixit Apoſtolus. Corde creditur ad iuſtitiam,ore autem confeſſio fit ad ſalutem.Confeſſio.ſ.fidei ad ſalutem neceſſaria.❡ Hoc Chriſtus exemplauit in perſona propria, qui plus elegit mori,quam deſerere iuſtitiā.Ex quo reprehendit ſcribas,& phariſæos: & populi ſalutem procurauit.Hoc fecerunt Apoſtoli,& Martyres:qui patienter & ſponte ignes, & ferra,& quaſcunq; alias pœnas immaniſſimas ſubierunt ad robur, & dilatationem fidei profectu pro ſalute proximorum,ut.ſ.lucrificarent Chriſto animas plurimas per conſtantem ſuam prædicationem,& paſſiones.Circa autem,& extra caſum neceſſitatis, quanquam opus ſit magnæ perfectionis patientiæ,& ſupererogationis, perferre iniurias ſine murmure, & retributione pœnæ,& uindictæ:ſecundum illud Caſſiod. Patientia eſt, quæ omnia uincit aduerſa: non colluctando,ſed ſufferendo:non murmurando, ſed gratias agendo:non tamen hoc eſt ſimpliciter neceſſarium ad ſalutem.Vnde & in ueteri lege ſtatutum fuit,ut dens pro dente,oculus pro oculo &c.perderetur,ut deductum eſt propoſitione præcedenti. ❡ Sed hic quærere poſſet quis. Vtrum quilibet

P teneatur dimittere debitam ſuis debitoribus, in ſua malitia permanentibus, nec ſe recognoſcentibus in nos peccaſſe, nec etiam ueniam a nobis poſcentibus. Reſpondetur ſecundum prædicta, q̄ quilibet tenetur non admittere odium,uel rancorem contra qualitercunq; ſe lædentem, ſiue offendens peccat,ſiue non. Hoc exigit fraterna charitas, qua quilibet tenetur quemlibet proximum diligere,ſiue amicum, ſiue inimicum. Quæ dilectio ſecum non compatitur odium perſonæ, ut.ſ.uelit illi malum culpæ, aut damnationis æternæ,uel etiam malum temporale corporis rerum, aut famæ, ſecundum

August. moderationem prædictam.Vnde Auguſt.in Enchi.c.73. Iam uerò,qui eum,

Vtrum quilibet teneatur dimittere debita ſuis debitoribus in ſua malitia permanentibus.

quem

quem peccauit, hominem rogat, si peccato suo mouetur ut roget, non est adhuc deputandus inimicus, ut eum diligere sit difficile, sicut erat, quando inimicitias exercebat. Et subdit ad propositum. Quisquis autem nec roganti, & peccata sua pœnitenti ex corde dimittit: nullo modo existimet a domino sua peccata dimitti, quoniam mentiri ueritas non potest. Et sequitur. Hanc in ea .s. in oratione dominica, positam sententiam uehementer commendauit, dicens. Si .n. dimiseritis peccata eorú, dimittet & uobis pater uester cœlestis delicta uestra. Si autem non dimiseritis, nec pater uester dimittet peccata uestra. Non ergo refert, an iniurians, & offendens petat, an nō petat sibi ignosci, an quærat reconciliari, an non, quia non ex eo, ꝙ petunt, nos eis ignoscere obligamur, sed quia Christus præcepit dimittere debitoribus nostris, & diligere inimicos nostros. Vnde non dixit Christus. Dimittite debitoribus uestris, qui uos deprecantur, ut ignoscatis. Diligite inimicos uestros, qui quærunt reconciliari uobis: sed sine adiectione dixit. Si non dimiseritis debitoribus uestris, neque pater uester cœlestis dimittet uobis peccata uestra. ¶ Patet ergo: ꝙ omnibus offendentibus dimittere oportet offensam: & petentibus sibi dimitti, & non petentibus. Immo quantum in eis est, nolentibus sibi a nobis dimitti, nec cessantibus augere debita, & hostiles in nos persecutiones. In his enim naturam nobis similem, ad dei imaginem factā, beatitudinis capacem, diligere oportet, & nullo rancore contra eam moueri. Peccatum uerò, & iniustitiam, quo iniuriam nobis inferunt, & nocumentum, odire. Sicut enim quilibet tenetur seipsum diligere, & suum peccatum odire, ita tenetur proximum diligere, & proximi peccatum odire, exemplo prophetæ, qui ait. Iniquos odio habui. Et iterum. Perfecto odio oderam illos. Super quo B. August. Hoc est perfecto odio odisse, ut uitia, non homines odias, nec uitia propter homines diligas. Et licet debita nostra inquantum sunt contra nos, dimittere possumus, & debemus, ut dictum est, sed inquantum contra deum, nostræ autoritatis non est ea dimittere, exigit tamen charitas fraterna, ꝙ in nobis est exhibere, ut etiam a deo debitum fratris dimittatur. Et quoniam a deo non dimittitur, nisi frater correctus resipiscat, ideoq; ut perfecta sit dimissio, qua fratri debita remittimus, ad eius tenemur correctionem posse tenus laborare. Quod quomodo faciendú est: duas propositiones de fratris correctione, in lectione, quæ sequitur, subiungemus.

Q (margin, at "stra. ¶ Patet ergo")

B. August. (margin)

DE CORRECTIONE FRAterna, & eius ordine.

LECTIO LXXIIII.

CIRCA fratris correctionem est propositio prima, & in ordine priorum quinta. Ita fiat debiti in nos commissi dimissio, ut fratris deum offendentis non amittatur fraterna correctio. Ad huius propositionis declarationem, ac materiæ fraternæ correctionis (quæ tantò utilior est, quantò plures respicit) apertionem. Aduertendum est in primis, ꝙ duplex est correctio delinquentis, scilicet fraterna, & potestatiua iudicialis. Fraterna est, quæ ex charitate procedit, non nocendi, uel confundendi cupiditate, sed fratrem emendandi uo- A

luntate. Correctio potestatiua est, quæ fit zelo iustitiæ, non tam ad fratris correctionem, quam ad iustitiæ conseruationem, & ad aliorum terrorem. De prima est præsens propositio. De secunda loquitur sequens. Est ergo correctio fraterna, dum ex charitate frater fratri denunciat turpitudinem peccati commissi, & pulchritudinem boni amissi ut se emendet. Intelligitur autem hoc nomine fratris, omnis peccator siue superior, siue inferior, siue par. Omnes enim fratres sumus uno patre cœlesti creati. Vna generali redemptione in filios adoptati. Et ad eandem hæreditatem æterna misericordia benignissimi patris uocati. De hac correctione præcepit dominus. Si peccauerit in te frater tuus, uade, & corripe eum inter te, & ipsum solum. Si te audierit, lucratus eris fratrem tuum. Si autem non te audierit, adhibe tecum adhuc unum, uel duos, ut in ore duorum, uel trium testium stet omne uerbum. Quod si non audierit eos, dic ecclesiæ. Si autem ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus, & publicanus. In quibus uerbis præceptum præponitur, corripiendus notatur, corripiens, & modus corripiendi simul, & effectus consequens correptionem. De quibus singulis aliquid breuiter dicendũ. Et primò utrum uerba illa contineant præceptum, an consilium. Secundò, si præceptum, cui sit præceptum. Tertiò respectu cuius sit præceptum, quis, s. frater ille corripiendus. Quartò quis corripiendi modus. Quintò quis effectus. ¶ De primo: utrum fraterna correctio cadat sub præcepto. Licet glo. in c. si peccauerit. 2. q. 1. plures recitet opiniones, quas latè prosequitur Abbas in c. nouit. de iudicijs. Tamen illis dimissis aduertendum, ꝙ correptio fratris non cadit nisi super peccatum. Vnde dicit Christus. Si peccauerit &c. peccatum autem duplex est. s. mortale, & ueniale. Fit autem correptio fratris ad lucrandum fratrem amissum. Vnde dicitur, si te audierit: lucratus es fratrem tuum. Sed non amittitur frater, nisi per peccatum mortale. Veniale enim etsi retardat, non tamen separat a uita beata, a qua tantum, qui finaliter separatur, æternæ perditioni exponitur. Ideoque respondetur, ꝙ fratrem peccantem mortaliter, corripere est præceptum. Sed peccantem uenialiter est cõsiliũ. Primũ patet primò ex naturalis legis instinctu generali, q̃ dicit, Hoc facias alij, quod tibi uis fieri. Vbi August. Quod tibi uis fieri. i. quod tibi debes uelle fieri. Debes autem uelle, ꝙ alius te corrigat dum peccas mortaliter, ne perdaris, ergo & tu debes hoc alijs facere. ¶ Item ad idem teneris lege charitatis fraternæ, quia qui fratrem uerè diligit, debet sibi in periculo succurrere modo sibi possibili: secundum illud. Qui habuerit substantiam huius mundi, & uiderit fratrem suum necesse habere, & clauserit uiscera sua ab eo, quomodo manet charitas dei in eo? Et sequitur. Filioli mei non diligamus uerbo, neq; lingua (supple tantum) sed opere, & ueritate. Sed quis patitur maius periculum, quam habens mortale peccatum, cui est magis necessarium succurrere, quã constituto in procinctu inferni? Talis est omnis peccator mortali peccato, ergo tenetur omnis habens fraternam charitatem ei succurrere in ueritate, quod optimè fit per fraternam correptionem charitatiuam. ¶ Patet idem testimonio ue. te. Deut. 22. Non uidebis bouem, aut ouem fratris tui errantem, & præteribis: sed reduces fratri tuo, etiam si non fuerit propinquus frater tuus, nec nosti eum &c. Magis autem quis tenetur fratri suo erranti, quam boui, ergo tenetur eum reducere, quod fit per correptionem fraternam. ¶ Præterea id, per quod frater recuperatur amissus, cadit sub præcepto, secundum illud. Vnicuiq; mandauit dominus de proximo: sed corripere est huiusmodi, quia si audierit te, lucratus es eum, & recuperasti fratrem perditum. ¶ Idem probatur per B. August. in de uerbis domini. Audiuimus dominum admonentem, & magna cura præcipientem. Si pec-

cauerit

Margin notes: Duplex correctio delinquentis. — Matth. 18. — Verum correctio fraterna sit præcepto. — B — Tob. 4. Matth. 7. Luc. 6. August. — 1. Ioh. 3. — Deut. 22. — Eccl. 17. — August.

cauerit in te frater tuus &c. Ammonitio intelligitur de ueniali,& præceptũ de mortali.Itẽ Anacletus Papa 24.q.3.tam sacerdotes ait. Tam sacerdotes, quam reliqui fideles omnes summam habere debent curam de his, qui pereunt,quatenus eorum redargutione corrigantur a peccatis,aut si incorrigibiles appareant,ab ecclesia separentur.Nec est contra quod Hiero.ait. Sacerdos studeat adimplere illud euangelij. Si peccauerit in te frater tuus, ut habetur dist.45.sed illud.Non enim intendit Hiero. dicere, ꝙ soli sacerdotes,seu prælati teneantur ad illud,sed quia magis illi,quam ceteri,ut uult B.Thom. ¶Item August.in de uerbis domini. Si neglexeris corrigere,peior effectus es eo,qui peccauit, sed hoc non esset, nisi huius negligentiæ præcepto damnaretur, & mortale peccatum esset. Neque enim peior fieret non corrigendo eũ,qui peccauit mortaliter. Talis enim tantum corrigendus est, nisi & ipse correptionem negligendo mortaliter peccaret. ¶Hanc rationem ponderat Panormita. in c.nouit de iudicijs. Ad idem facit glo. Matth.18. Ita peccat, qui uidens fratrem peccare, tacet: sicut qui pœnitenti non indulget. Nam qui dixit. Si pęnitet,indulge,præmisit, si peccauerit, increpa. Sed indulgere penitenti cadit sub præcepto, ut supra patuit,ergo etiam correptio fratris.Et B. Grego. Sicut non est ab oratione cessandum pro his quis corrigi uolumus, etiam & si nullo homine orante pro Petro dominus respexit eum, & fecit suum flere peccatum. Ita non est negligenda correctio,quamuis deus quos uoluerit non correctos, facit esse correctos. Tunc autem ex correctione proficit homo, cum miseretur deus, atque adiuuat: qui facit quos uoluerit,etiam sine correctione, proficere. Ex quibus satis patet correctionem fraternam cadere sub præcepto. Hoc etiam expresse tenet Sanctus Thom.2.2.q.33.arti.2 & Hugo postillator. Richar.in 4.distin. 19.& communiter docto. ¶Sed quia est præceptum affirmatiuum,non obligans pro semper, sed pro loco, & tempore, considerare oportet, quandò obligat. Nam quòd omnes obligat iam declaratum est, & amplius declarabitur. Dicendũ ergo, quòd tribus concurrentibus ex parte corripientis, & tribus ex parte corripiendi simul obligat,ideo qui tunc non corripit, transgressor est huius mandati,& per consequens mortaliter peccat. ¶Ex parte corripientis.Primò requiritur certa peccati cognitio. Non sufficit suspitio: aut quæcunq; relatio:sed cognitio certa,quòd peccauit. Vnde Ecclesiast.11. Priusquam interroges,ne uituperes quemquam,& cum interrogaueris,corripe iuste. ¶Secundò requiritur in corripiente mansuetudo,quia corripiens cum austeritate magis ad peius prouocat, quam corrigat. unde Apostolus. Seruum dei oportet mansuetum esse, cum modestia corripientem eos, qui resistunt ueritati. Tertiò requiritur, ꝙ corripiens non sit simili,uel maiori peccato notoriè obnoxius. Dicit enim Apostolus. In quo alterum iudicas; teipsum condemnas. Sibi enim dici potest illud prouerbium. Med ce cura teipsum.Vnde & Isido.de summo bono.Non debet aliorum uitia corrigere, qui uitia est subiectus.Propterea dicit Propheta. Iustus corripiet me.quasi diceret, non peccator. Quia non est dignus corrigere aliena,qui proprijs detinetur. ¶Redditur autem correctio peccatoris minus fructuosa,ac indebita propter tria,ut dicit sanctus Thom. Primò, quia peccator ex peccato præcedenti indignus redditur, ut alium corrigat maximè de minori, uel æquali peccato. Vnde super illud. Quid uides festucam &c. dicit beatus Hiero. De his loquitur, qui cum mortali crimine tenentur obnoxij,minora peccata fratribus,non concedunt. ¶Secundò redditur indebita pp scandalũ, quod sequitur ex tali correctione, si peccatum corripientis sit manifestum. Quia uidetur:ꝙ ille, qui corripit, non moueaẽ ex charitate, sed ꝙ corripiat

Hiero. | B. Thom. | B. Grego. | Aug. | S. Thom. | C | Eccle.11. | 2. Tim.2. | Rom.2. | Isido. | D | S. Thom. | Matth. 7. | Hiero.

ad

Matth. Chrysost.

ad ostentationem. Vnde super illud Matth. Quomodo dicis fratri tuo &c. B. Chrysost. dicit. Quo proposito: puta ex charitate: ut salues proximum tuum? Non: quia teipsum ante saluares. Vis ergo non alios saluare, sed per bonam doctrinam malos actus celare, & scientiæ laudē ab hominibus quærere. ¶ Tertiò propter superbiam corrigentis, inquantum. s. aliquis propria peccata paruipendēs, seipsum præfert proximo suo in corde suo: peccata proximi austera seueritate dijudicans, ac si ipse esset iustus. unde Aug. in de ser. domini in mōte. Accusare uitia officium est bonorum, quod cū mali agunt: alienas partes agunt. Non tamen absoluitur peccator simpliciter ab hoc præcepto, quia ut dicit S. Tho. Correptio delinquentis pertinet ad aliquē, inquantum uiget in eo rectum iudicium rationis, id autem manere potest in peccatore, quia peccatum non tollit bonum naturæ, licet uulneret, ideo peccator non absoluitur simpliciter ab hoc præcepto. alioquin de suo peccato reportaret commodū. Sicut nec absoluitur a proximi dilectione, in qua fundatur præceptum correptionis fraternæ, tamen corripiens peccat ex causis tactis: pro quanto scandalizat, ac se extollit: ac sua peccata palliat. Nec tamen est perplexus, quia patet sibi uia euadendi peccatum, & obediendi pręcepto, ut scilicet prius seipsum emendet de suo peccato pęnitendo, & sic humiliter corripiat simul in gemiscendo. Sic enim iam non est peccator, nec ingemiscens se extollit. Vnde B. August. ubi supra. Cogitemus: cum aliquem repræhendere necessitas nos cogit: utrum tale sit uitium, quod nunquā habuimus: & tunc cogitemus nos homines esse, & nos habere potuisse. Vel qđ habuimus, & nunc non habemus: & tunc tangat memoriam communis fragilitas, ut illam correptionem non odium: sed misericordia præcedat. Si autem inueniemus nos in eodem uitio esse, non obiurgemus, sed simul congemiscamus: & ad pœnitentiam inuicem inuitemus. Sic ergo cum peccator: cū humilitate corripit delinquentem: non peccat: nec per hoc nouam damnationem acquirit. ¶ Ex parte peccantis primò requiritur, ꝙ sit spes probabilis de emendatione fratris, & non timor probabilis de peioratione. Ex fine enim regulari debent ea, quæ sunt ad finem. Finis autem correptionis, est emendatio fratris. Qui finis si non speratur: frustra ad eum consequendum media assumuntur. unde Prouerbiorum 9. Noli arguere derisorem, ne oderit te. Vbi glo. Non est timendum: ne tibi derisor cum arguitur, contumeliā inferat: sed hoc potius prouidendum, ne tractus ad odium inde peior fiat. Vnde cessandum est a correctione fraterna, dum timeretur: ne ex hac delinquens fiat deterior. Et Tullius ad Salustium. Frustra niti: & nihil aliud, quā odium quærere, extremæ dementiæ est. unde. Qui arguit impium, ipse sibi maculam generat. ¶ Secundò requiritur: ꝙ peccatum suum sit mortale, non tantū ueniale. Quod patet: quia correptio præcipitur: ut frater lucretur &c. Vnde de ueniali non ligat præceptū. ¶ Verum duplicia sunt uenialia. Quædam enim disponunt de propinquo ad mortale: & quædam a remotis. A remotis, ut uerbum ociosum, leuitas, risus, aspectus, uel auditus curiosus nouitatum: & similia. De propinquo, uel ratione multitudinis: ut dum assiduè sine numero hæc committuntur. Vel ratione magnitudinis: ut sunt aliqua mendacia multum scandalizantia, & aliquæ detractiones. Vel ratione connexionis cum mortali: sicut sunt colloquia impudica: uisus fixus in mulierem: tactus impudici, ut oscula, & huiusmodi. Sicut ergo aliquis uidens aliū per uiam, credens, ꝙ in ea statim incideret periculum mortis: peccaret, nisi retraheret eum. Ita potest aliquis peccare mortaliter, nisi corrigat fratrem de huiusmodi uenialibus: quæ sunt dispositio propinqua ad mortale. Tenemur itaq; quandoq; interdum ad correptionem de uenialibus, non quia ue-

August. (margin: beside "unde Aug. in de ser.")

S. Thom. (margin: beside "præcepto, quia ut dicit S. Tho.")

August. (margin: beside "Vnde B. August.")

E — Quæ requiruntur ad correctionē ex parte peccantis.

Prouer. 9.

Duplicia uenialia

nialia:

nialia:sed inquantum ad mortalia inducunt. In alijs uerò uenialibus corripere delinquentem: quamuis sit charitatis (quando inde speratur utilitas) non tamen omittere illud ex negligentia est mortale. Hæc Humbertus in expositione regulæ beati August. ¶ Tertiò, ꝙ non sit spes de maioris opportunitate, uel temporis ad corripiendum, uel etiam personæ alterius magis ad corripiendum idoneæ. Nam tempus opportunius expectari potest. unde Augustinus in de consi. uirtu. & uitiorum. Aptum tempus expectans peccantem arguam, & eius delicta contra faciem eius statuam. Item in de ciui. dei lib. 1. cap. 9. idem dicit. Si propterea quisquam obiurgandis, & corripiendis male agentibus parcit, quia opportunum tempus inquirit, uel eisdem ipsis metuit, ne deteriores ex hoc efficiantur, uel ad bonam uitam, & piam erudiendos impediant alios infirmos, & præuiant, atq; auertant a fide: non uidetur esse cupiditatis occasio, sed consilium charitatis. Sic si quis cernit alios ad corripiendum fratrem magis idoneos, utputa se meliores: aut corripiendo magis familiares, seu prælatos ipsius, quibus constat peccatum fratris, propter quod probabiliter credere potest, ꝙ aliquis illorum, in quibus est equalis, uel maior aptitudo ad corripiendum, fratrem corripiat: & maxime hoc de prælato præsumendum est. Non enim debet credere, ꝙ prælatus in tali casu sit immemor salutis suæ. Quod utiq; esset, si negligeret subditum corripere, cuius peccatum non ignoraret. Nisi prælatus ita foret dissolutus: ꝙ inordinata sua uita ceteris esset lapis offensionis, & petra scandali. Dum ergo probabiliter credit alium magis idoneum fore, qui uelit fratrem corripere, ipse præcepto illo affirmatiuo non ligatur. Si uerò certum habet: ꝙ omnes corripere negligerent: tunc tenetur corripere, alijs tamen conditionibus concurrentibus, quod si omiserit, præcepti transgressor est, & peccat mortaliter. ¶ Ex quibus elicitur, ꝙ omissio fraternæ charitatis tripliciter contingere potest. Quandoq; cum merito omittentis, quandoque cum peccato ueniali, quandoque cum peccato mortali, ut ponit B. Thom. art. 2. q. 33. parte. 2. summę secundæ. Et Rich. in 4. dist. 19. ¶ Meritoriè quando aliquis ex charitate omittit, quia expectat horam, & locum magis congruentes, aut parcit peccanti, ne peior fiat. Vel similem causam habet ordinatam ad fratris uel ceterorum utilitatem. Cũ peccato ueniali, quando timor uel cupiditas tardiorem faciunt hominem ad corrigendum delicta fratris. Non tamen ita, ꝙ si ei constaret, ꝙ fratrem posset a peccato retrahere, ꝙ propter timorem uel cupiditatem dimitteret, quibus in animo suo præponit charitatem fraternã: Et hoc modo quandoque uiri sancti negligunt corripere delinquentes. Vnde B. August. in de ciui. dei lib. 1. c. 9 ait. ꝙ non solum inferiores, uerum etiã hi, qui superiorem uitæ gradum tenent, ab aliorum repræhensione se abstinent propter quandam cupiditatis maculam, non propter officia charitatis. ¶ Cum peccato mortali contingit omittere fraternam correptionem: quãdo (ut ibi dicit August.) formidatur iudicium uulgi & carnis excruciatio, uel peremptio. Dum tamen hæc ita dominantur in animo, ꝙ fraternæ charitati postponuntur. Quod tunc uidetur contingere, quando aliquis præsumit de aliquo delinquente probabiliter, ꝙ posset eum a peccato retrahere: & tamen propter timorem cruciatus, aut perditionis uitæ, aut propter cupiditatem perdendi temporalia, omittit correptionem fratris, ut si quis probabiliter crederet, se posse adulteram fraterna correctione retrahere ab adultero, & timet adulterum, ne ab eo occidatur, quia potens est, aut tyrannus, & metu mortis omittit, peccat mortaliter: & sic in similibus. Cuius ratio manifesta est, quia præponit uitam corporalem saluti, & animæ fratris, cum tamen teneatur plus diligere animam fratris, quam proprium corpus. Ex illis

August.

August.

F

B. Thom.

Rich.

August.

pater, ꝙ fraterna correctio cadit sub præcepto, quodq; eius trangessio culpa est mortalis, attentis tamen moderationibus supradictis. ¶ Nunc de secūdo, scilicet cui præceptum est, quod partim ex præmissis patet, sed tamē pro maiori eius elucidatione dicitur, ꝙ omnibus præceptum est, quibus mandatum est habere dilectionem dei, & proximi: quia ostensum est hoc præceptū fraternæ correctionis fundari in charitate dei, & proximi. Cum omnes tenentur diligere deum, & proximum, omnes tenentur fraterne corrigere fratrem. Omnes ergo in communi rationis usum habentes tenentur ad fraternam correctionem. Deniq; quicunq; habet fratrem, ad eius tenetur correctionē ex pcepto domini. Si peccauerit in te frater tuus Sed omnes fideles sunt fratres (ut supra declaratum est) ergo omnibus fidelibus dictum est. Si peccauerit in te frater tuus. Omnes itaque tenētur fratrem, quem errare uident, corripiendo reducere, quod ex simili ostenditur. Nam in corpore humano recto ordine naturæ, non solum caput influit in membra, & membra obediunt capiti immo pro seinuicem membra solicita sunt, singula singulis subueniendo, & aduersantia repellendo, ita in corpore ecclesiæ mystico, cuius caput Christus est, & singuli fideles membra, ut uult Apostolus

Fraterna correctio cui est in in præceptum.

1.Cor.12. Debent ergo singula membra cum membris suis errantibus, & in periculo peccatorum constitutis, fraterna ammonitione succurrere, sic commonuit dominus uerbo pariter, & exemplo, dum lotis discipulorum pedibus dixit.

Ioh.13. Et uos debetis alter alteri' lauare pedes. Quid aliud est lauare pedes, quam cooperari mundationi affectionum a sorde peccati? Nam pedes animi affectiones eius sunt, quibus fertur quocunq; fertur. Hæc cooperatio nullo actu tam efficaciter fieri potest, quam fraternam correctione. Item simile habemus in exercitu, in quo non solum dux tenetur exercitui ad gubernationē, & ille ad obedientiam, sed etiam quilibet de exercitu tenetur ad defensionē promotionem, & adiutorium ad communem uictoriam obtinendam. Cum ergo non minor, immo maior sit unio, & charitas membrorum ecclesiæ ad seinuicem, tenetur quilibet alium corripere, & illud, quod est malum, & cōmunis finis, qui est beatitudo, impeditiuum, posletenus amouere. ¶ De tertio, scilicet respectu cuius fieri debet hæc correctio, cuius. s. hominis, & respectu cuius peccati, hoc est, quis a nobis debet fraterne corrigi, & pro quali peccato. De primo dicitur, ꝙ omnis frater, qui in nos peccau. t. Si (inquit dominus) peccauerit in te frater tuus, ergo omnis peccator proximus, siue superior, siue inferior, siue par nobis fuerit. De pari, & inferiori dubium non habet. Sed ꝙ etiam inferiores tenentur superiores fraterne corrigere, dum eos cognouerint errare, patet ex radice supra tacta, qa tenentur eos diligere, cū sint pro-

Quis debet fraterne corrigi, & ꝓ quali peccato.

Luc.10. ximi eorū, quia beneficiorū eorū capaces, iuxta parabolam Luc. 10. incidētis in latrones. Proximus iudicatur, qui misericordiam impendit. Est autem proximus proximo proximus. Sunt & fratres: secundū illud saluatoris. Om-

Matth. 23. nes uos fratres estis. Est tamen hoc aduertendum, ꝙ quadruplicitercontingit aliquem corripere. s. amicabiliter amonendo, secundò reuerenter obsecrando, tertiò aspere increpando, quarto pœnam infligendo. Primus mod' est parium, de quo Apostolus. Nolite quasi inimicum existimare, sed corripite, ut fratrem. Et iterum. Consolamini inuicem, & ædificate alterutrum.

2.Thess.3.
1.Thess.5.

1.Timo. 5. Secundus est iuniorum ad seniores. 1. Tim. 5. Seniorem ne increpaueris, sed obsecra ut patrem. Glo. seniorem ætate, uel moribus. Tertius est seniorum ad iuuenes, ita tamen ꝙ increpationi aspere mansuetudo superueniat, sic ꝙ primò ferro uulnus aperiatur, & postea emplastrum mitigatiuum apponat. Quartus est superiorum respectu subditorum, in quos habent coerciuam potestatem de quo dicit dominus. Dic ecclesiæ. Si ecclesiam non audierit, sit ti-

bi sicut

bi ficut ethnicus,& publicanus. In quo fundatur excommunicandi autoritas. Hac ergo correctione iudiciali inferiores, superiores corrigere non debent, nisi manifeste errarent in fide. Tunc enim si non adessent superiores uindicantes, uel nollent, tunc per inferiores possunt puniri, quia hæresis reddit hæreticum omni catholico inferiorem, non tantum in foro interiori, sed etiam in foro exteriori, ut dicit Rich. dist. 19. quarti. Vnde Beatus Gregor. Ianuario episcopo. Paulus dicit. Seniorem ne increpaueris. Sed hæc eius regula tunc est obseruanda, cum culpa senioris suo exemplo non trahit ad interitum corda iuniorum. Vbi autem senior iuuenibus exéplum ad interitum præbet, ibi districta increpatione feriendus est. Nam scriptum est. La queus iuuenum omnes uos. Et rursus. Maledictus puer centum annorum & habetur 2. q. 7. Paulus dicit. Et B. Thom. 2. 2. q. 33. artic. 4. Vbi imminet periculum fidei, etiam publice essent prelati a subditis arguédi. Vnde & Paulus, qui erat sub Petro propter imminens periculum scandali circa fidem petrũ publice arguit. Et sicut glo. August. dicit: ipse Petrus exemplum maioribus præbuit: ut sicubi forte rectum tramitem reliqu issent, non dedignarêtur etiã a posterioribus argui. Quamuis aliqui dicant, q̃ licet Paulus fuerit inferior Petro officio,& dignitate, fuit tamen ei par fidei defensione. Vnde Hiero. super epistolam ad Gal. Paulus Petrum reprahendit quod non auderet, nisi se non imparẽ sciret. Sed hoc non de officio ecclesiasticæ dignitatis, sed de puritate uitæ, & sanctitate conuersationis intelligitur. Solus enim Petrus inter Apostolos primatum gerebat. ita habetur 2. q. 7. Paulus Petrum. ¶ Potestatiua ergo correctione inferior superiorem corripere non debet, sed correctione fraterna, quæ est actus zeli e licitus ex dilectione, inferiores debent & tenentur superiores corrigere loco,& tpe pro peccatis morum, non arroganter,& imperiose, sed reuerenter cum humilitate. Est enim prælatus superior officio, pater beneficio, frater fide,& religione, ac naturæ conformitate. Potest quoque esse peccator ex opere uel omissione. Quia autem prælatus est superior, debet ei subditus reuerentiam, & honorem. Quia pater, debet ei amorem. Quia frater, debet ei adiutorium. Nam frater, qui adiuuatur a fratre quasi ciuitas firma. Quia peccator, subditus debet ei correptionem. Debent autem subditi suis superioribus fraternam correptionem tantò magis, quantò magis indigent, uelut existentes in periculosiore statu. Etiam quanto peccata eorum sunt magis nociua subditis, & eorum correctio utilior,& magis exemplaris. De primo dicit beatus August. in regula. Non solum uestri, sed etiam ipsius, id est prælati miseramini, qui inter uos quanto in loco superiore, tanto in periculo maiore uersatur. De secundo & tertio habetur, secunda quæstio. 7. cap. sicut 2. Sicut inquit, laudabile, discretumque est reuerentiam, & honorem prioribus exhibere, ita rectitudinis,& dei timoris est, si qui in eis indigent correctione nulla dissimulatione postponent. Ne totum (quod absit) corpus morbus inuadat, si languor non fuerit curatus in capite. Et beatus Gregorius. Scire prælati debent: quia si peruersa unquam perpetrant, tot mortibus digni sunt, quot ad subditos suos perditionis exempla transmittunt. Vnde necesse est, ut tantò se cautius a culpa custodiant, quanto per praua, quæ faciunt non soli moriuntur. Magis ergo & plus ceteris corruptione indigent, pro quanto illa pluribus prodest: & perseuerantia in peccatis, non eis solùm nocet, sed subiectis. Nec obstat quod dicitur Exodo uigesimonono. Bestia, quæ tetigerit montem, lapidabitur. Et illud, secundo Regum sexto, quòd Oza percussus est a domino: quia tetigit arcam domini. Vbi per montem,& arcã intelliguntur prælati. Quia qui bestialiter. i. irreuerenter ac præsumptuo-

Grego. Esa. 42. Esa. 65. Thom. ad Galata. Hiero. Prouer. 18. August. B. Grego. Exod. 19. 2. Reg. 6.

se superiores corrigunt, poenam merentur. Propter hoc Dion. etiam redarguit Demophilum Monachum: quia sacerdotem irreuerenter correxerat eum percutiens, & de ecclesia eijciens. ¶ Ex his patet, q praeceptum de fratris correctione obligat quemlibet respectu cuiuslibet fratris. ¶ Non tamen propter hoc tenemur quaerere, quos corrigamus, nec relinquenda sunt monasteria a monachis: ut cogantur currere per seculum, & quaerere, quos corrigant, ne praecepti huius transgressores fiant. Vnde Tho. q. alle. ar. 2. in solu. ul. argu. dat regulam talem. Illud, quod debetur alicui determinatae certae personae: siue sit bonum corporale, siue spirituale: oportet, q et impendamus, non expectantes, quid nobis occurrat: sed debitam solicitudinem habentes, ut eum inquiramus. Vnde sicut ille, qui debet pecuniam creditori, debet eum requirere, cum tempus fuerit, ut ei debitum reddat: ita quilibet spiritualiter curam alicuius habens, debet eum quaerere adhuc: ut eum corrigat de peccato. Sed illa beneficia, quae non debentur certae personae: sed communiter omnibus proximis, siue sint corporalia: siue spiritualia, non oportet quaerere, quibus impendamus: sed sufficit: q impendamus eis, quando nobis occurrunt. Hoc enim quasi pro quadam sorte habendum est: ut Aug. dicit lib. 1. de doctrina christiana. Et propter hoc in de uerbis domini idem ait: q admonet nos dominus noster, non negligere inuicem peccata nostra: non quaerendo quid reprehendas: sed uidendo, quid corrigas, alioquin efficeremur exploratores uitae aliorum. cōtra id, quod dicitur Prouer. 24. Ne quaeras impietatem in domo iusti, neq; uastes requiem eius. Vnde patet, q nec religiosus tenetur exire claustrum, ut corrigat delinquentes. Haec Thom. ¶ Sed de quo peccato quis corripi debet seruata forma euāgelica, quod fuit secundum subdiuisionis membrum. An: scilicet praeceptum illud de fraterna correctione intelligi debeat de omni peccato, tam occulto, quam manifesto: est aduertendum, q peccatum tripliciter dicitur occultum. Primò, illud, quod solus Deus nouit, uel homo tantum per confessionem. Et de peccato sic occulto non datur hoc praeceptum. Quia nullum peccatum tantum in confessione notum detegendum est coram testibus, uel ecclesia, ut in forma huius praecepti continetur. Et si in Deum peccauit, solo deo sciente, nō est nostri arbitrij. Vnde dicitur, si in te peccauerit: hoc est te sciente. Secundo modo dicitur occultum, quod quis solus nouit. i. non cum alio nec alijs: nouit tamen extra confessionē. Et de peccato isto modo occulto datur hoc praeceptum pro loco, & tempore ut dictum est, & modo qui statim sequitur. Tertio modo dicitur occultum: quod quis solus nouit cum paucis alijs: non cum multis. Et de hoc similiter praeceptum illud datur. ¶ Et per oppositum peccatum dicitur publicum. Vel quia notum est homini extra confessionē. Vel quia notum est aliquibus: sed paucis. Vel quia notum est plurimis, & penè omnibus. ¶ Datum est ergo praeceptum tam de peccato occulto secundo, aut tertio modis: quam de publico primo, & secundo modo. Nam de publico tertio modo (quo iam peccatori factus est frons meretricis, ut erubescere nolit, sed peccatum suum quasi sodoma praedicat: non est spes correctionis) datum nō est maximè, quia talis praelatum nouit scire suum peccatum: nec timet eius correctionem iudicialem. De illis ait apostolus. Peccantes coram omnibus argue, ut ceteri timorem habeant. Vnde Aug. in Homel. de poenitentia. Quae peccantur corā oibus, corā oibus arguenda sunt. Quae peccātur secretius, corrigenda sunt secretius. Distingue tpa, & concordabis scripturas. Haec est snia. S. Tho. Richardi, & ceterorū. Verum si esset probabilis spes emendationis (nam nemo oino desperandus est in hac uita) tunc ligat hoc pceptū etiam in publicis: psertim quoad primā eius partem. Licet forte

non

Margin notes: K — An quaerendi sint qui indigeāt correctionem. — Thom. — August. — Prouer. 24. — Pro quo peccato debet quis ex praecepto fraternae charitatis corrigi. — L — Hiere 3. — Esa. 3. — 1. Timo. 5. — August. — Thom.

non quoad alias partes.s.testium inductionem, & ecclesiæ denũciationem: cum peccatum sic publicè notum sit ecclesiæ, & ita frustra denunciaretur. Verum si peccatum publicum non esset notum: ecclesiæ.i.prælato denunciandum erit, præmissa secreta ammonitione, & testiũ inductione, etsi non ad probandum crimen, qđ publicum est, tamen ad probandũ secretam pommonitionem præuiam. Qđ aũt de his peccatis intelligitur pceptum: satis patet ex forma præcepti. Nã dicitur: corripe eum inter te, & ipsum solũ: ergo de occultis secundo modo locũ habet. Qđ etiam addit de inductione testiũ locũ habet in occultis tertio modo, ut infra patebit, & occulta secundo, aut tertio modo sunt publica primo, & secundo modo. Patet etiam rõne: quia in omnibus his locũ habet ratio, & filijs præcepti: quæ est emendatio fratris.

De modo & ordine correctionis fraternæ.

¶ Nũc de quarto principali.s.de modo correctionis, & eius ordine dicendũ: ubi maior est difficultas: & expositorum diuersitas: maximè quoad testium inductionem, & ecclesiæ denunciationem. Nam uidetur nonnullis, ꝙ in peccatis occultis secundo modo.s.quæ solus nouisti, testes inducendi non sunt: quia sic peccatum occultũ proderetur, & fama proximi, quæ est magnũ bonum, læderetur. Ledere autem proximum, est contra fraternam charitatem: & contra naturæ legem. Nemo enim uult famã suam lædi, ergo nec alterius debet. Adducũt ad hoc illud Aug. in homel. de pnĩa: & habetur 2.q.1. Si peccauerit. Quare inter te, & ipsum solum, quia in te peccauit. Quid est, in te peccauit? Tu scis, quia peccauit, quia etiam secretum fuit, quando in te peccauit. Secretum quære, cum corrigis, quod peccauit in te? Nam si solus nosti, quia peccauit in te: & eum uis coram oĩbus arguere, non eris corrector erroris, sed proditor. Et sequitur. Non prodimus, sed in secreto arguimus, ut ibi contingit malum, ibi moriatur. Vnde dicunt, ꝙ ordo ille correctionis intelligẽdus est de occulto tertio modo.s.ꝙ etiam alijs licet paucis notum est quantum ad testium inductionem, licet prima pars pcepti etiam respicit occultum secundo modo. Vnde dicunt. Si fratrẽ peccantem solus non cũ alio (extra tñ confessionem) solus sine alio uidi, uel certitudinaliter noui peccasse, debeo ipsum primo secundum formam euangelicam corripere inter me, & ipsum solum, non cum aliquo alio. Si tunc me audierit: lucratus sum fratrem meum. Si uerò me non audierit: possum, & debeo mecum adhibere unum testem, & non duos. Quod unum testem possum assumere, patet, quia disiunctiuam dominus in euangelio ponit dicens. Adhibe tecum unum, uel duos testes. Ergo cum de disiunctiua possim unam partem sine alia adimplere sine trangressione: sequitur, ꝙ possum tantum unum mecum adhibere sine pluralitate testiũ, & sine transgressione. Quod etiam in illo casu non solum possum, sed debeam tantum unum adhibere: patet, quia si duo testes uocarem, quando solus peccatum fratris scirem, sibi uideri possit, ꝙ sub testimonio pluriũ eum capere uellem uerbis, & de occulto peccato facere peccatum publicum, si fateretur coram testibus. Similiter hoc esset in meum periculum, quia si tale peccatum sibi obijcerẽ, posset negare, & me coram iudice per illos duos testes per me adductos conuincere, ꝙ peccatum ei imposuissem, quod probare non potui, & ipsum a me fore diffamatũ, nec mihi euangelium succurreret, cum disiunctiuè loquitur. Neq; credendum est, ꝙ dñs Iesus autor pietatis uoluerit, ꝙ duos testes super peccato sic occulto adducerem, cũ hoc esse posset in fratris scandalũ, & meũ piculũ: & maximè cum unus solus testis cum persona principali corripiente, sufficiat ad intentionem Christi prosequendã. Nã si duos uocarẽ, peccatũ non maneret sic occultũ. Si aũt nec sic te audierit, dic ecclesiæ.i.plato ecclesiæ tm̃ occultè qui prodesse põt in occulto, & obesse nõ debet. Nã si dicerẽ multitudini ec-

clesiæ, nihil ualeret, quia probare nõ possem: immo mihi nocerem deficiens in probatione. Sufficit ergo tunc soli p̄lato occulte dicere, & non alijs, ita q sufficit, q primò post correptionem eius quæ erat inter me, & ipsum solũ: dicatur statim, si cõtradixerint, soli p̄lato ecclesiæ occulte. Quin ideo dr̄ ecclesia, quia præest ecclesiæ, & illi tunc occulte sufficit dicere. Vnde August. in regula. Super peccato primo debet in secreto corripi, deinde si cõtradixerit, p̄lato oñdi. ¶ Alij dixerunt ut recitat B. Tho. quęstione allegata art. 8. in responsione ad primum articulum, q ordo fraternæ correctionis sic esset seruandus, q primò frater sit in secreto corripiendus, & si audierit, ... si autem non audierit, & peccatum sit oĩno occultum, dicebant non esse ultra procedendum. Si aũt incipit iam ad notitiã pluriũ deuenire, ex quibusdã indicijs, debet ulterius procedere: secundum q dñs mandat. In peccato uerò occulto tertio modo, quod quis nouit cum paucis alijs: non tamen multis, seruanda est forma euangelica, ut primo inter te & ipsum solum, & si audierit te, lucratus es fratrem tuum. Si te non audierit, adhibe tecum unum, uel duos testes indifferenter de his, qui tecũ sciunt, non alios, qui non nouerũt: & hoc studio corrigendi, uel conuincendi, quod peccauit, & se ad tuam correptionem non emẽdauit. Si autem nec te, nec illos audierit, dic ecclesiæ. i. prælato inquantum pręsidet ecclesiæ, ut corrigat ad tuã denunciationem: & illorum, qui uiderunt testimonium, sicut nouerint expedire. Istæ opiniones quantum ad aliqua ueritatem continent, non t̃n quantum ad oĩa. Nã in eo, q pro conseruatione famæ delinquentis astruunt omitti debere testiũ inductionem, & denunciationẽ, ut uult secunda opinio, & ita q fama preferri debet fratris emendationi: reprobat a B. Thom. 2. 2. q. 33. artic. 8. & Rich. in 4. dist. 19. ac ceteris doctoribus communiter. Vnde quia præceptum hoc concernit, nedum fratris delinquentis emendationem, sed & corripientium conscientiam: ad ueritatis indagationẽ præmitto q̃dam quasi porismata, id est dignitates seu principia, ex quibus ueritas eliquescet. ¶ Primum. Omnis lex interpretanda est, & accipienda secundũ intentionem legislatoris, quę ex fine colligitur institutionis legis. Lex enim nihil aliud est, quam manifestatio quædam intentionis legislatoris. Intentio uerò est uolitio finis per mèdia congrua in ipsum ordinata. Hinc est, q ea, quæ sunt ad finem, regulari debẽt secundum, q exigit ratio finis, ut patet. 1. Eth. in prologo de arte architectonica, quæ ordinat inferiores, eo q inferiores in eam tanquam in finem ordinantur. Taliter ergo ordinanda sunt media, qualiter magis conducunt ad finis consecutionem. Concordat Thom. ubi supra art. 2. & 6. Secundum, finis præcepti de fraterna correctione est bonum fratris delinquentis, eius scilicet emendatio. Sic enim generaliter omnia præcepta ad proximum nos ordinantia, intendunt bonum proximi tanquam finem immediatum. Sunt enim explicatiua actuum fraternæ charitatis. Sicut præcepta ad deum ordinária intendunt diuinũ honorẽ, gloriam, ac magnificentiã, tanq̃ finem immediatum, ad quẽ omnia præcepta, & actus nostri ordinari dñt tanq̃ ad finẽ ultimum, secundum illud apostoli. Nemo nostrũ sibi uiuit, & nemo sibi moritur. Si uiuimus, domino uiuimus, si morimur, domini sumus. Et illud. Siue manducatis, siue bibitis, siue aliud quid facitis, oĩa in gloriam dei facite. Fraterna autem correptio, act⁹ est charitatis, sicut potestatiua correctio est act⁹ iusticiæ secundum Thom. & sui sequaces. ¶ Tertium, charitas fraterna, quæ uult bonum fratri, pręponit maius bonum minori bono, & remotionem peioris mali, remotioni minoris mali. Nam remotio mali, bonum quoddam est. Patet. Nam si præponeret minus bonum maiori, iam non bonum, sed malum uellet fratri, quia minus bonũ comparatũ maiori, habet rõnẽ mali.

Hinc

Margin notes: August. — N — B. Thom. — Thom. — O — Lex quo interpretãda. — Finis correctionis fraternæ quis est. — Thom. — Rom. 14. — 1. Cor. 10.

Hinc sequitu r, q̃ propter maius bonum acquirendum, negligendum est minus bonum, & propter remotionem maioris mali, negligendum est minus malum dum ut, & ubi simul stare non possunt. Dum autem simul stare possunt, neutrum est negligendum, sed utrumq; uolendum, habitumq; diligentius custodiendum. ¶ Quartum, charitas fraterna semper bonum commune pręfert bono priuato, & remotionem mali reipublicæ, remotioni mali priuatę personę, quia secundum philosophum in politicis. Bonum quantò communius tantò diuinius. Sicq; ars docet, & natura salutem totius pręferri saluti partis, & peritus medicum putridum resecat membrum, ut corpus conseruetur. ¶ Quintum, charitas ita uult fratri bona maiora, ut tamen non destruat minora, nisi sint incompassibilia. Patet ex declaratione tertiæ propositionis. Et quia maius bonum est bonum maius cum minore, quam solum maius, ideo cum pręfert maius minori: utrumq; uult fratri. ¶ Sextum bonū spirituale animæ maius est bono temporali corporis, sicut anima melior est corpore. Et eadem ratione malum spirituale peius est malo corporali. Maximum autem bonum animę est charitas, & gratia. Et inter mala pessimum est peccatum. Nam ratio mali est priuatio boni. Nunc autem peccatum, maximum bonum priuat. s. gratiam, & charitatem, & per consequens gloriam. Nam gloria gratia est cōsummata. Hac autem gratia, & gloria nullum aliud malum priuat. Hinc colligitur ordo bonorum fratris, & proximi. Primum locum tenent bona animę, inter quę magnum bonum est emēdatio fratris. Per hanc enim recuperatur gratia, quæ est maximum animę bonum. Deinde secundū locum tenēt bona corporis, ut uita præsens corporis integritas, & ualitudo. Tertiū locum fama boni nois, quæ præferenda est tpalibus diuitijs: secundū illud. Melius est nomen bonū, q̃ diuitiæ multę. Et illud. Curam habe de bono noie, hoc enim magis permanebit tibi, q̃ mille thesauri præciosi, & magni. Item Melius est nomen bonum, q̃ unguenta pręciosa. Vbique fama pręfertur diuitijs non corpori. Verum Rich. & Nico. de Lyra uidentur famam pręferre corpori. Vnde dicit Rich. Preciosius quid est inter temporalia? Sed potest dici, q̃ p tpalia intelligit bona exteriora. s. bona fortunæ, non bona corporis, quæ sunt bona naturalia. Lyra dicit. Fama computatur inter maiora bona hominis citra uirtutes. Verum non dicit: præfertur omnibus citra uirtutes, sed computatur inter. Quartum locum tenent diuitiæ temporales, ac bona fortunæ. In quolibet autem genere bonorum possunt plures gradus signari. ¶ Ex illis principijs concluduntur euidenter tres conclusiones siue corrolaria. ¶ Primum. In fraterna correctione, bonum communitatis præponendum est bono priuato corrigendi fratris maxime eiusdem generis. ¶ Secundū. In fraterna correctione bonū fratris spirituale, ut puta bonum conscientiæ, præponendū est bono labilis, & transeuntis famæ. Patent ambo ex principijs. 4. 5. & 6. quia maius bonum minori præponendum est: & bonum commune maius est bono priuato: & bonum cōscientiæ maius est bono famæ. ¶ Tertiū corrolarium. Ita fieri debet fratris correptio, ut si fieri potest, caueatur famæ lęsio. Si uerò fieri non pōtest ad finē, qui est emendatio fratris sine lęsione famæ: negligenda est fama, ut recuperetur emendationis gratia. Sequitur hoc corrolarium ex principio. 3. & 6. quia maius est bonum conscientię bono famę. Illud corrolarium quantum ad ambas partes est beati Thom. 2. 2. q 33. articu 7. qui postquam ostendit primam huius corrolarij partem, & post famæ commendationem addit. Sed quia conscientia pręferenda est famę, uoluit dominus, ut saltē cū dispendio famę, fratris conscientia per publicam denunciationē a peccato liberetur. Rich. de media uilla in 4. distin. 19. q. 3. articu. 1. ait. Si possum sine detrimento spiritualis boni

P

1. Cor. 13. & 12. in fine.

Prouerb. 22.
Eccl. 41.
Eccl. 7.

Q

B. Thom.

illius,quem corrigo, & communitatis, custodire famam fratris:teneor ex præcepto dei famam ipsius non lædere. Et præmisit. Magis cauẽdum est detrimento boni corporalis,& spiritualis reipublicæ, quam famæ ipsius peccatoris. Item Nicol.de Lyra super Matth.c.18. exponens illud. Si peccauerit &c.assignando rationem,cur primò debes corrigere fratrem inter te, & ipsum solum:dicit. Cuius ratio. Sicut enim medicus corporalis (si debito modo procedat) nititur inducere sanitatem cum minori dispendio corporis:ut sine membri abscissione:& si non possit, abscindit membrum minus nobile, ut conseruet magis nobile, uel totum corpus. Sic ille, qui fratrem occultè peccantem charitatiuè corripit, debet tentare, si posset fratrem emendare absque detrimento suæ famæ. Et sequitur. Ergo debitus processus est in correctione charitatiua, ut homo corrigat fratrem suum inter se, & ipsum solum,ut sic possit eum saluare cum omnimoda integritate suæ famæ. Et hoc est,quod sequitur. Si te audierit, lucratus est fratrem tuum : eum.s.cum integritate famæ reducendo. Si autem te non audierit,adhibe tecum unum uel duos &c. Quia enim fama est minus bona, quam sit bona uita, si non posset seruari bona uita fratris sine detrimento famæ:tunc procedendum est ad salutem bonæ uitæ,cum aliquali læsione suæ famæ, & ideo adducẽdus est unus alius,uel duo ad sciendum, scilicet fratris delictum, & ut coram eis arguatur. Et si se non correxerit: tunc simpliciter contemnenda est eius fama, ut conseruetur bona uita,uel saltem ordo iustitiæ ad terrorem aliorum. Hæc Lyra. Concordat & postillator Hugo Cardinalis super eundem locum, Matth.18. ubi post uarias declarationes ordinis fraternæ charitatis,dicit. Hunc ordinẽ debet seruare,quicunq; uult corripere. Hoc modo. Si tu scis peccatum illius debes ipsum primò corripere inter te,& ipsum solum amicabiliter. Si te audierit:lucratus es illum. Si autem te nõ audierit:siste, ibi donec habeas aliam uiam procedẽdi. Potest etiam haberi alia uia dupliciter: quia illud peccatum aut est iterabile,aut non. Si est iterabile, debes aliquibus bonis dicere,qui cum depræhenderint tecum, corripient eum. Si uerò non est iterabile,nihilominus debes dicere alicui, uel aliquibus,qui possunt prodesse & nõ obesse,& coram illis corripe eum. Si te audierit, bene est, si te non audierit: nuncia prælato eius,ut ammoneat eum:& sic liberabis animam tuam. Nec es proditor criminis,si hoc modo reueles & cætera. Hæc Hugo. Concordant summistæ Iohan.in sum.confes. Pisanus.dominus Antoninus parte 2.tit.9.c.6.§ 7. Ecce quot testimonijs probatur, ꝙ emendatio fratris, quæ est bonum conscientiæ,debet præponi bono famæ, si utraque non possunt simul stare.

R ¶ Ex quibus elicitur uerus huius præcepti intellectus,præcipientis fraternam correptionem,cuius finis est correptio fratris,qui ita accipiendus est:ut magis seruiat ad emendationem fratris:sine maiori periculo, aut fratris, aut cæterorum. Vnde colliguntur aliqui casus in quibus ordo ille ad litteram potest non seruari, aut etiam debet non obseruari, sed magis intentio: in quibus.s.obseruatio huius ordinis,uel emẽdatio fratri, uel reipublicæ, aut alijs proximis non conueniret,aut etiã obesset. ¶ Primus casus est. Si peccata sunt publica,non oportet tunc obseruare hunc ordinem:sed statim potest denunciari. Non de tali peccato datur præceptum. Peccato enim publico frater non peccat in te:sed in te,& alios,quis scandalizat. Vnde, in te, dupliciter exponitur secundum Hug.secundum ꝙ potest esse ablatiui casus, uel accusatiui. In te.i.te sciente,uel in te.i.contra te iniurijs, & contumelijs afficiendo,uel contra te malo suo exemplo, te quantum in se est corripiendo, ac scandalizando,& hunc casum plures ponunt,de quo etiam supra. ¶ Secundus casus est:qñ peccatum non est criminale,sed ueniale, nam per huiusmodi

Casus nõ in quib' nõ oportet seruare ordinẽ fraternæ correctionis.

publica

publicationem fama non læditur. Vnde religiosi in capitulo se proclamant prætermissa admonitione, quia illa, pro quibus inuicem se proclamāt: sunt uenialia, in quibus non habet locum præceptum fraternæ correctionis. Si tamen esset aliquod criminale, in quo frater diffamaretur: contra præceptū ageret, qui per hunc modum non præcedente secreta correptione fratrem infamaret. Vnde quando prælatus, in uisitatione, uel alias præcipit, ꝙ sibi dicatur, quicquid sciuerit corrigendum, intelligendum est saluo ordine fraternæ correctionis, siue præceptum fiat ad omnes, siue ad aliquem specialiter. Quod si prælatus præciperet expresse contra hunc ordinem a domino constitutum, & ipse peccaret præcipiendo, & frater obediendo, nam ambo contra præceptum domini agerent. Vnde prælato in hoc casu dicendum esset Oportet deo plus obedire, quam hominibus. Occultorum enim prælatus non est iudex, sed deus. Vnde non habet prælatus potestatem aliquid præcipiendi in occultis, nisi inquātum per aliqua indicia manifestantur, ut per infamiam, uel per aliquas suspitiones, in quibus casibus potest prælatus percipere, & eodē modo sicut iudex secularis, uel ecclesiasticus exigere iuramentum de ueritate dicenda, ut uult B. Thom. art. 7. Vnde & Vrbanus Papa. De manifestis loquimur, occultorum enim cognitor, & iudex est deus. 32. dist. Erubescant. ¶ Tertius casus, quando peccatum occultum uergit in nocumentum spirituale, uel corporale reipublicæ aut proximorum. Vnde si quis tractaret occulte, quomodo ciuitas hostibus traderetur, aut occulte homines auerteret a moribus, uel a fide, aut esset infectiuus proximorum, & periculū esset in mora, tunc statim esse denunciādum prælato sine præuia correctione secreta, ut gregi suo caueat. Quia bonum multorum bono unius præponi debet, & magis cauendum est detrimento reipublicæ tam spirituali, quàm corporali, q̄ famæ ipsius peccatoris. Cōcordat Tho. & Rich. Dictum est, & periculum esset in mora, quia si quis firmiter existimaret, ꝙ huiusmodi malum per secretam correptionem cauere posset, & mora non esset periculosa, neq; correctio secreta nociua, tunc præmittenda esset secreta correctio. Si autem peccatum fratris uergat in damnum corporale alterius seu temporale, debet fieri comparatio damni temporalis alterius, ad damnum famæ illius, & ei qđ præpōderat, magis obuiandum erit. Quartus, si ex signis probabilibus creditur secretam correctionem non proficere apud fratrem, sed per eā fratrem magis exasperari, aut præmonitum subterfugia quærere, ut corrigi nō posset, non oportet præcedere secretam correctionem, sed illa dimissa denūciandus esset suo prælato, ut dicit Rich. Concordat Hugo postillator. Corrector (inquit) debet attendere: qualis est, qui corripi debet, & utrum utilis sit ei sua correptio. Signa autem, quibus probabiliter credi potest, utrum correptio sit utilis an nō, ponit Antoninus post Rich. Puta an probabiliter expectari possit fratris emendatio an non. Hoc quidem perpendi potest, ex conditione peccantis, & ex reiteratione actus. Verum aliquis ex electione, uel passione. i. ex malitia, uel infirmitate, aut etiam ignorantia peccauerit, quia si aliquis frequenter, & sine freno in aliquod peccatum lapsus est, signū est: quod ex malitia peccat, & non facile emendabitur. Si autem semel ablata actione in peccatum ruit, & postea tristitiam, & uerecundiam de peccato ostendit, signum est, ꝙ peccauit ex passione, & quod de facili emendabit. Et tunc debet præcedere secreta monitio, uel correctio, & differri denunciatio, quousq; uideatur admonitionis effectus, maxime si spondet emendationem admonitus. Vnde in prædicto casu agendum est correctori sicut chirurgico minus perito, sed fideli: qui inspecto uulnere de cura eius per se, & alios sibi similes desperat, & in mora periculū imminet, dimissis suis medicamētis

B. Thom.

Thom.

debet statim superiori artis suæ magistro denunciare, qui uulnus curet, uel membrum amputet. Sic frater: quando non sperat fratrem per se, uel per testes corrigere, sed magis timet illum ex sua correptione peiorari, uel si in mora timet periculū, nisi statim fiat denunciatio, ut in casu priori, potest & debet dimissa secreta monitione, & testibus statim ecclesiæ prælato denunciare, qui admonendo, uel puniendo secūdum q͂ uisum fuerit expedire, debet remedium adhibere. Nec sic facit contra ordinem euangelicæ legis, seruat enim intentionem legislatoris: & finem attingit legis ab ipso intentum. Dicit enim B. August. ad Macedonium. Siue plectendo, siue ignoscēdo hoc bene agitur, ut uita hominum corrigatur. ¶ Quintus casus, qñ ex manifesta denunciatione, uel correctione, publica utilitas uerisimiliter resultaret. Sic Petrus peccatum occultum Ananiæ, & Saphyræ coniugis suæ manifestauit: ipsos publice sine alia amonitione redarguendo de fraude precij agri uēditi, quia sciebat ex dicta correctione utilitatem publicam resultaret. Vnde & ibidem dicitur, q͂ dicti Ananias, & Saphyra a Petro redarguti, statim mortui sunt, ex quo magnus timor factus est in omni ecclesia, & in omnibus, qui audierunt. Secundum B. Aug. autem in lib. contra mēdacium. Ex gestis sanctorum possumus agnoscere, qualiter præcepta diuinæ scripturæ sunt intelligenda. ¶ Sextus casus, quando prælato non ut iudici, sed ut singulari personæ, qui potest, & debet uelle magis prodesse, quam alij, fratris peccatū ostenditur. Tunc enim ostensio delicti præcedere debet adductionem testium. Sic dicit B. Aug. in regula. Postquam locutus est de testibus adducendis secrete admonito, & non emendato subiungit. Sed antequam alijs demonstretur, per quos cōuincendus est, si negauerit. s. testibus prius p̄posito debet ostendi: si ammonitus neglexerit, corrigi. Quæ exponens Hugo dicit. Patri monasterij debet indicari, ut & ipse fratrem secrete corrigat: quatenus culpa, quæ adhuc latens est, si forte secretius corrigi poterit, non omnibus innotescat. Et ne frater sic peccatum fratris secretum timeat indicare patri, quasi proditor secreti criminis, dicit B. Augu. Nec uos æxistimate esse maliuolos, dum hæc indicatis, magis quippe innocētes non estis, si fratres uestros quos indicando corrigere potestis, tacendo perire permittitis. Si enim frater tuus uulnus habet in corpore, quod uult occultari, cum timet secari, nonne a te crudeliter sileretur, & misericorditer indicaretur? Quantò ergo potius debes manifestare, ne deterius putrescat in corde? Quæ exponēs uenerabilis Hug. Si crudelis est, qui uulnus in corpore fratris celat, multomagis crudelis est, qui peccati uulnus in anima fratris non indicat: & reus mortis illius existit, quem tacendo perire permittit. Sicut enim ille ex opere, ita iste damnatur ex taciturnitate. Quod si ille crudelis est qui culpam non detegit: econtra ille misericors est, qui eam non absc̄ondit, nec maiorē potest erga miserū agere misericordiam, quam pereunti præstare uitam. Vnde, Qui conuerti fecerit peccatorem ab errore uiæ suæ, saluabit animam suam a morte, & operit multitudinem peccatorum. ¶ Beatus tamen Thom. in 11. quodl. art. 13. ubi quærit, Vtrum sciens peccatū proximi, & referens illud statim p̄lato suo ante factam admonitionē secretam, peccet mortaliter, eo q͂ contra ordinem a Christo de fraterna correctione datū agit. Ita r̄ndet: q͂ in his distinguendum est de cōditione subditi, & p̄lati. Nā si scio, q͂ frater p me corrigeret, tū: non debeo denūciare p̄lato. Si aūt hoc melius fiat p p̄latū, & p̄latus nihilominus sit pius, & discretus, & spiritualis, nō habēs odiū, uel rancorē ad illū subditū, tunc pōt denunciare sibi, nec hoc faciēs dicit ecclesię, qa nō dicit ei ut prælato ecclesiæ, sed ut priuatę personę proficienti ad correctionē proximi, & eius emendationē. Sed pp conditiones diuersas prælatorum, & subditorū, nō

Margin notes: August. — Act. 5. — August. — August. — Iaco. in can. ca. 5. — Thom. — Quando pōt prælatus mādare subdito suo, ut reuelet sua uel alterius fore facta secreta.

potest in hoc dari iudicium generale, uel quia prelatus mouetur ad odium aduersus subditum, uel quia subditus non bene reciperet uerba prælati. ¶ Et ideo in omnibus his hoc est tenendum pro regula: ꝙ in his seruanda est charitas: & quod melius, & magis expedire uf. Et sic hoc intẽdat. s. emendationẽ fratris, uel cautelam in futurum, & seruat, quantum potest bonum charitatis non peccat denunciando. Si autem denunciat uel prelato, uel amico suo: uel cuicunq; ex malitia: ut confundatur, & deprimatur proximus: peccat mortaliter. Si autem ex incautela alicui dixit, ita tamen, ꝙ inde non aliud, uel diffamia, uel uituperium eueniat delinquenti: non est mortale: licet incaute agat. Hæc Thom. Et nota: ꝙ frater delinquens, non tantum denunciandus est prælato, ut priuatæ personæ ut emendetur: sed etiam emendatus, ut preseruetur a recidiua: ideo supra dicit Thom. Si intendat emendationem fratris, uel cautelam in futurum. Vnde in 4. distinctio. 19. dicit Rich. Propter fratris correctionem factam per admonitionem secretam non teneor desistere a secreta denunciatione prælato fienda, quia ualet ad præcauendum fratri a recidiua: nec est infame fratris præiudicium, si talis est prelatus, qualis esse debet. Si tamen per signa ualde probabilia, & præsumptiones ualde uiolentas, crederetur: ꝙ ex illa denunciatione fratrem correctum infamare uellet: tunc crimen occultum fratris iam ueraciter correcti, sibi denunciari non deberet. Hęc Rich. & ponderentur singula uerba.

Thom.

¶ Septimus casus, dum ammonitio fit in generali, ita ꝙ crimen quidem specificatur non persona. Sic dominus discipulis de Iuda in ultima cæna dixit. Vnus uestrum me traditurus est. Nec tamen legitur prius Iudam in secreto corripuisse: non tamen personam Iudæ manifestauit. Hoc modo frequenter usus est beatus Bern. ad fratres suos; quos de certo crimine persona non specificata admonuit, ac corripuit: ut patet in sermonibus de dedicatione ecclesiæ, & alibi. ¶ Hugo cardinalis in postilla super Mat. 18. addit adhuc duos casus, in quibus non tantum ordo: sed ipsa correctio fraterna omitti potest, preter illos septem suprapositos. Primus & in ordine priorum octauus, cum multitudo, uel potestas est in culpa: ubi correctio plus noceret, quam prodesset ecclesię. Quattuor enim debent attendi in fraterna correptione scilicet discretio, lenitas, charitas, utilitas. Discretio, ut sciat quando, quẽ, & quomodo corripere debet. Lenitas, ut non per asperã obiurgationem corripiat, & magis ad odium fratrem, quam emendationẽ concitet. Vnde ad Gal. 6. Fratres, & si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, uos, qui spirituales estis, huiusmodi instruite in spiritu lenitatis. Charitas, ut ex compassione corripiat, intendens emendationem fratris, non ex odio confundendo, uel irridẽdo, sicut Cham patrem suum Noe irrisit. Vtilitas, unde peccat corripiens (ait. Hugo) si inutiliter corripiat. Quod fit, quando scienter corripit incorrigibilem, uel multitudinẽ, uel ptãtẽ, ubi magis nocet, quam prosit correctio: quia corrector debet attẽdere, qualis sit, quæ corripi debet, & utrũ utilis sit eius correctio, salua pace. Vnde Aug. Mali est dissimulanda correctio pro pace ecclesiæ. ¶ Secundus, siue nonus: cum aliquis meliori operi, uel ad minus æque bono uacat. Quod intelligendum puto pro tempore illo, quo intendit operi meliori, sed expedito opere tenetur: quia nõ absoluitur per opus melius, cui intendit, simpliciter a fraternæ correptionis debito, licet ad tps aptius differatur, tps aptius, tam ex parte correptoris quam ex parte corripiendi, ꝙ si tps aptũ habere non posset, absolueretur simpliciter a præcepti obligatione. ¶ Secũdũ predictos itaq; casus moderãdũ est, & intelligendũ præceptum Christi de fraterna correctione, cũ ait. Si peccauerit in te frater tuus, &c. Nam eius intellectus ita accipiendus est, quo magis seruit

Mat. 26.
Aug.
Matth. 18.
Aug.
Act.

fini, & præcipientis intentioni, qui est, ut frater emendetur: & eius anima domino acquiratur, absq; tñ maiori periculo salutis cæterorum. Nam præcipiens uult non tantum unum: sed omnes homines saluos fieri: & ad agnitionem ueritatis peruenire. 1. ad Timo. 2. Et ubi ille finis, fratris. s. emendatio sine cæterorum maiori periculo sequi non pôt, præceptum non obligat: quia nunquam præceptum obligat contra præcipientis intentionem. Quando autem hoc fieri non potest: casus præmissi ostendunt. Extra ergo hos casus intelligendum est hoc præceptum. ¶ Recolligendo igitur, quę de ordine seruando in fraterna correctione scripta sunt, & opiniones illas ad quoddam medium reducendo, conclusiuè dicendum de peccato occulto, quia de manifestis satis dictum est. In peccato occulto, siue notum sit uni soli, siue pluribus paucis, quod probari potest extra prædictos casus: plane seruandus est ordo euangelicus, sicut iacet, ita φ primo frater corripiendus est inter te, & ipsum solum. Si te non audierit, adhibendus est unus: uel adhibendi duo. Quos si non audierit: denunciandum est ecclesię. Ita tamen φ læsio famæ caueatur: quantum fieri potest, quoniam utilis est fama. Primo quidem ipsi peccanti, non solum in temporalibus, in quibus quantum ad multa, homo patitur in temporalibus detrimentum amissa fama: sed etiam quantum ad spiritualia, quia ex timore infamiæ multi a peccato retrahuntur. Vnde quando se infamatos conspiciunt, irrefrenate peccant, & ideo Hiero. dicit. Corripiendus est solus frater: ne si semel pudorem, aut uerecundiam amiserit, permaneat in peccato. Secundo, quia uno infamato, alij quodammodo infamantur, secundum illud Aug. ad plebem hipponensem. Cum de aliquibus, qui sanctum nomen profitentur: aliquid criminis, uel falsi nominis insonuerit, uel ueri patuerit, instát, satagunt, ambiunt, ut de omnibus hoc credatur. Tertio: quia ex peccato unius publicationis, alij prouocantur ad peccandum. Quibuscunq; itaq; modis famę parci potest secundum supradicta: ut minus lædatur, siue primo unum testem solum, & deinde si non audit unum, addantur plures, siue testes adhibiti sint ex illis, quibus crimen est notum, qui utiq; si haberi possint, cæteris preferendi sunt, siue alij, qui ipsum nescierunt: ita tamen φ famæ conseruatio emendationi fratris non proponatur. Sed etiam dum crimen fratris soli correctori cognitum est: si ad eius secretam ammonitionem non emendatur: adducat unum, uel duos, coram quibus eum corripiat: si forte uerecundatus coram illis audiat. Si non, tunc denunciet ecclesiæ, habens testes præmissę ammonitionis, non obstante, φ sic fama eius lęditur, ut supra dictum est. Et dico notanter: dum probari potest, potest enim probari: quandoq; etiam dũ unus solus nouit, non quidem per testes, sed per euidentia signa: utpote per rem iniuste ablatam apud furem inuentam, aut per scriptum, in quo autor sceleris se fecisse notificare nititur alicui complici, quod scriptum ad manus denunciatoris peruenit: aut alias circumstantias huiusmodi euidenter factum probantes. Si uero delictum probare non potest, siue solus sciat, siue cum alijs. Debet quidem secreto ammonere fratrem in se peccantem: si forte audiat & ita eum lucretur. Si enim uolentem se precipitare, debes, si potes prohibere licet solus sis: ut uult Aug. ad bonifacium: & habetur 23. q. 4. Ipsa pietas. & ca. displicet. multò fortius debes obuiare peccato, licet solus scias. Et si te non audierit, dic prælato, non denunciando, sed secrete intimando tanquam ei, qui magis in secreto prodesse potest: pro eo orando, aut secrete ammonendo: & ad pœnitentiam, quantum in se est, inducendo. Nec tunc inducendi sunt testes, neq; unus, neq; duo, quia frustra inducerentur. ¶ Sunt enim tres causæ, cur inducuntur testes secundum beatum Tho. & Rich. Vna

Y

Epilogus, & summariũ de modo, & ordine correctionis fraternæ.

August.

August.

Z

Thom.

ad efficacius ostendendum, ꝙ illud sit peccatum: & eum reuocandum. Secundò ad conuincendum de actu: si actus reiteretur. Tertiò ad probandum ipsam secretam ammonitionem, quæ præcedere debet publicam denunciationem regulariter, & sic ad ostendendum, ꝙ frater fecit, quod in se est. Nūc ergo in casu, quo crimen probari non potest, & secretò correptus neget crimen: non est uerissimile: ꝙ coram, testibus confiteatur, quod coram solo negauit, aut ad secretam ammonitionem emendare noluit. Nec propter secundum: quia si testes inducuntur ad testificandum actum iteratum, quem testificari possunt: iam non sumus in casu nostro: quia casus noster est, ꝙ crimen probari non possit. Nec propter tertium: quia in casu isto denunciatio publica fieri non potest, quia non protest probari crimen, & ita non conuinci, & per hoc non potest ab ecclesia haberi, ut ethnicus, & publicanus. Deniq; inductio testium est periculosa corripienti, quia posset correptus agere contra corripientem super diffamia: quia cum diffammauit coram testibus: & hoc probabit per inductos testes, etiam si unus solus inducitur, ut uoluit prima opinio: saltem cum illo posset probare præsumptionem, ut deferretur iuramentum correctori, & ita omnimodis esset in periculo: non enim sibi denuncianti creditur, etiam si episcopus esset. Vnde in concilio. Variensi sic definitum est. Si episcopus alieni sceleris se conscium nouerit, quamdiu probare non potest, nihil proferat, sed cum ipso ad compunctionem eius secretis correctionibus elaboret. & habetur 6. q. 2. si tantum. & in c. placuit. Et bea. Aug. in home. de penitentia. 2. q. 7. plerumq;. Plerumq; inquit, boni uiri propterea sufferūt aliorum peccata, & tacent: quia sæpe deseruntur publicis documen is, quibus ea, quæ ipsi sciunt, iudicibus probare non possunt. Et ita in casu isto præceptum impletur sine inductione testium, quia sine illis intentio precipientis obseruatur, melius dum in secreto corripitur: & si nō audierit: secrete prælato nunciet. Sic enim magis eius emendatio procuratur. Hæc est sententia. Panor. in c. noui. de iudicijs: hanc materiam latius contrectantis. In hoc dumtaxat a præcedentibus discrepat: quia dicit, ꝙ dū crimen probari potest: non est omittenda denunciato propter hoc: ne frater deterior fiat, quia per hoc non cessat effectus denunciationis, quia saltem propter uerecūdiam suam aliqui arcerentur a similibus: & ne alij efficiantur audaciores ad peccatum committendum, quia facilitas ueniæ ausum præbet delinquendi. Et per hoc ad rationes opi. primo recitatę, quę opinio in duobus deficit. Primum, quia rationem non inducendi duos testes assignat, ne læderetur fama, quæ non sufficit, cum secundum prędicta fama contemnenda est: ubi emendatio sequi potest, nec sic contemnens famam fratris malum facit fratri, sed bonum, quia ut minus bonum procuret, negligit minus incōpossibile. Sed causa non inducendi testes est, quia frustra diffamaretur, & corripiens in periculo constitueretur. Et propter idem non est inducendus unus solus: quod est secundum, in qua opinio illa deficit, in alijs confirmat propositum. ¶ Secunda opinio etiam in duobus deficit. Primum: quia dicit simpliciter, ꝙ dum peccatum est occultum: ita ꝙ unus solus nouit: tunc testes non sunt inducendi, quod non est uniuersaliter uerum, sed tunc, tantum cum probari non potest. Secundum etiam si probari non potest, non est ibi sistendum, sed secrete est prælato intimandum. ¶ Ex prædictis elicio duo Corrolaria. Primum, ꝙ confitens non peccat detegendo confessori personam cum qua peccauit, dum confessor prodesse potest, & non obesse, & hoc si illa intentione facit, ut emendetur. Secundum ꝙ non peccat: qui peccatum occultum, fratris, ad hunc finem alicui honesto uiro reuelat, qui prodesse potest, non obesse, ut per eum frater errans, congruentius reducatur. Ambo

Corre-

Corrolaria patent: quia eadem est ratio de eis, sicut de prælato, cui in secreto est intimandum. De quinto principali satis patet ex dictis: quod effectus in fraterna correctione intentus est emendatio fratris: amotio scandali, & timor cæteris incussus: dum ad denunciationem publicam uentum fuerit, ne ipsi sint faciles ad peccandum. De hoc non plura.

DE CORRECTIONE POtestatiua.

LECTIO LXXV.

A DICTVM est de fraterna correctione: quam non excludit necessitas dimittendi debita nostris debitoribus: dicẽdum breuiter de correctione iudiciali seu potestatiua: quo debito exercenda sit a mundi potestatibus: de quo est propositio sexta. Vtraq; potestas secularis: & ecclesiastica tenetur suis debitoribus debita dimittere: nec tñ minus obligatur publice delinquentes in legem dei, congrua coertione animaduertere. Hæc propositio quoad primam partem patet. Nam dimittere debitoribus debita, omnibus præceptum est: qui se dei filios hęredes patris, & cohæredes Christi esse gaudent: qui dicere possunt deo, Pater noster, qui es in cælis: tales sunt etiam fidelium potestates, igitur. Illatio est bona, & syllogistica, & utraq; præmissarum ex supra declaratis est manifesta. Nec minus dubia est secunda eius pars, quantum ad potestates ecclesiasticas: quibus fulminãdi ecclesiæ censuras concessa est auctoritas. De potestatis autem secularibus nonnulli forte in dubium uerterent dicentes: ad seculares potestates pertinere, nisi regimen reipublicæ quantum ad temporalem pacem procurandam, & conseruandam. Criminum uerò correctionem ad solos prælatos ecclesiasticos pertinere: qui pluribus motiuis se munire uidentur. Primo: quia ut dicitur in c. nouit ille. de iudicijs. ad officium papę spectat de quocunq; mortali peccato quemlibet corrigere Christianum, & si correctionem contempserit, per districtionem ecclesiasticam coercere: & per consequens peccatorum correctio non pertinet ad secularem potestatem. alioquin si eiusdem correctio ad diuersas spectaret potestates: posset potestas potestatem impedire, & ita iudicia confundi, & catholica pax conturbari, dum quælibet potestas eundem pro eodem crimine niteretũ punire. Præterea. Nicolaus papa 96. dist. c. Deniq; ita ait. Hi quibus tñ humanis rebus, nõ diuinis rebus pręesse pmissum est quõ de his, p quæ diuina ministrantur iudicare præsumunt, penitus ignoramus. Correctio autem peccatorum ex his est, per quæ diuina ministrantur, quare ad secularem potestatem non pertinet. Item crimen ecclesiasticum ad seculare iudicem minime spectat: ut satis probatur dist. 10. Imperium. ubi dicit Nicolaus papa. Imperium uestrum suis publicis, quotidianisq; administrationibus debet esse contentum. Et bea. Cyprianus Iuliano episcopo scribit. Quoniam idem mediator dei, & hominum homo Christus Iesus sic actibus proprijs, & dignitatibus distinctis, officia potestatis utriusq; discreuit propria: uolens medicinali humilitate hominum corda sursum efferri, non humana superbia rursus in inferiora demergi, ut etiam Christiani imperato-

Seculari & ecclesiastica quo ad correctionẽ fratris.

res

tes pro æterna uita pontificibus indigerent, & pontifices pro cursu temporalium tantummodo rerum, temporalibus legibus uterentur, quatenus spiritualis actio a carnalibus distaret incursibus, & deo militãs minime secularibus negotijs se implicaret, ac uicissim nec ille rebus diuinis præsidere uideretur: qui esset secularibus negocijs implicatus. Nunc autem crimina inquinatũ crimina, & contra deum sunt crimina sunt ecclesiastica, & per cõsequẽs de illis secularis potestas se intromittere non habet. Præterea ad distinctas potestates iudiciales spectant distinctæ causæ, ut patet ex aucto. Cypriani iam allegata. Sed ad iudiciariam potestatem ecclesiasticam spectat iudicare de peccatis, & corrigere peccatum, ut dictũ est: igitur non pertinet ad potestatẽ secularem, cũ illæ potestates sunt distinctæ. Item nemo bene iudicat de his, quæ discernere nõ põt, siue quorum discretio ad eum non pertinet. Discernere aũt inter lepram, & non lepram, solis ecclesiasticis commissum est, ut habetur Leui. 13. & se. c. ergo discretio lepræ & non lepræ. i. peccati a non peccato, ad solos ecclesiasticos pertinet, & per consequẽs, & correctio demũ in causa, quæ spectat ad iudices seculares, secularibus legibus utendũ est. Sed quia unaquæq; causa terminanda est per leges fori illius, ad quem spectat. Sed diuina offensa non legibus humanis, sed diuinis præceptis æstimãda est: & ideo non iudicanda per leges seculares. His & alijs multis ostendere uolunt: quod secularis potestas solum ordinata est ad conseruationem reipublicæ & ad conseruandam pacem temporalem, ergo qui hanc turbant, corrigere possunt. Ea uero, quæ diuinam respiciunt offensam, eorũ potestatem minime concernunt, & si hæc corrigere nituntur, falcem mittunt in messem alienã. Quod etiam sic ostendere uolunt, quia iudices seculares non aliam potestatem habent iudicariam, quam iudices pagani. Nã imperatores Christiani successerunt imperatoribus paganis, & reges Christiani regibus paganis: successores autẽ eodem iure, & potestate gaudent, qua prædecessores, ergo seculares potestates non habent aliam potestatem, quam pagani habuerunt. Sed transgressio diuinarum legum nullatenus pertinet ad iudices gentiles uerum deum ignorantes, ergo nec spectat ad Christianos eorum successores. ¶ Sed illis non obstantibus, probatur propositio quantum ad illam partem secularem potestatem concernentẽ multiplici ratione & auctoritate. Ratione sumpta ex parte originis potestatis, ex parte finis regiminis: ex parte personæ principiantis. ¶ Ex parte originis ueterũ exemplis. Nam omnis potest ab alia superiore accepta, exerceri debet ad utilitatem, & honorem eius, qui tribuit potestatem: & hoc maxime eius, in quo primo residet illa potestas, sed omnis potestas in terris est accepta a deo, ergo exerceri debet ad utilitatem, & honorem dei. Consequentia illa est syllogistica. Maior uidetur nota. Nam superior dans potestatem inferiori non dat eam contra se, alioquin regimen in se, diuisum quomodo staret? ut arguit Christus contra Iudæos se blasphemantes, Matth. 12. Mar. 3. & Lucæ. 11. Quod uerò omnis terrena potestas sit a deo, quod est minor rationis, multipliciter patet auctoritate scripturæ legis utriusque testamenti. Nam Deute. 17. ait Moyses legislator. Regem constitues, quem dominus deus tuus elegerit de numero fratrum tuorum. Non poteris alterius gentis hominem regem facere, qui non sit frater tuus. Item Prouerbio. 8. Per me reges regnant: & legum conditores iusta decernunt. Nec mirum: quia cor regis in manu dei est. Prouerbio. 21. Et Sapientia. 6. Audite reges, & intelligite, discite iudices finium terræ. Præbete aures uos, qui cõtinetis multitudines, & placetis uobis in tribubus nationum, quoniam da-

Leui. 13.

Matth. 12.

Deut. 17.

Prouer. 21.

ta est a domino potestas uobis: & uirtus ab altissimo, qui interrogabit ope-
ra uestra, & cogitationes scrutabitur: quoniam cum essetis ministri regni il-
lius, non recte iudicastis, nec custodistis legem iustitiæ, neq; secundum uo-
luntatem dei ambulastis. Ecce non solum a deo est potestas regni, sed etiã
domini est regnum, & omnes reges, & iudices ministri sunt regni dei: quare
regere tenentur ad honorem domini dei sui, & per consequens cauere, & pu
nire offensas dei. Item probatur auctoritate noui testamenti. Vnde Ioh. 19.
Ioh. 16. Non haberes potestatem aduersum me ullam: nisi tibi datum esset desuper.
Glo. i. a deo. Quod clare apostolus ad Rom. 8. testatur. Omnis anima
Rom. 8. potestatibus sublimioribus subdita sit. Non est enim potestas nisi a deo. Et
sequitur. Princeps non sunt timori boni operis: sed mali. Vis autem non
timere potestatem? bonum fac, & habebis laudem ex illa. Dei enim minister
est tibi in bonum. Si autem male feceris, time. Non enim sine causa gladiũ
portat. Dei enim minister est uindex in iram ei, qui male agit; Vbi glo. Prin
cipes propter corrigendam uitam, & prohibenda aduersa creantur. Dati
sunt rectores, ne mala fiant, ministri dei sunt: ut boni laudentur, mali puniã
tur. Ex quibus uerbis patet, ꝙ nedum potestas est a deo: sed etiam, ꝙ ad uin
dicandum iram dei in malos potestatis ministerium acceperunt. Vnde mã
nifestum est, ꝙ ea tenentur uindicare .i. punire, unde ira dei prouocatur: hęc
autem sola sunt peccata: ad hoc ergo principes, qui gladium non frustra por-
tant, instituti sunt, ut peccatores, qui iram dei meruerunt, coerceant. De
hoc autem magis infra. Ad idem est illud. Isid. lib. 3. de sum: bono cap.
23. & habetur 23. q. 5. Principes. Principes (inquit) seculi nonnunquam
intra ecclesiam potestatis adeptę culmina tenent: ut per eandem potesta-
tem disciplinam ecclesiasticam muniant. Cæterum intra ecclesiam pote-
states necessariæ non essent: nisi ut quod non præualent sacerdotes efficere
per doctrinæ sermonem, potestas hoc imperet per disciplinæ terrorem. Sæ-
pe per regnum terrenum, cæleste regnum proficit, ut qui intra ecclesiam po
siti contra fidem, & disciplinam agunt, rigore principum conterantur: ip-
samq; disciplinam, quam utilitas ecclesiæ exercere non præualet: ceruic bus
superborum potestas principalis imponat, & ut uenerationem mereatur
uirtutem potestatis impartiatur. Et sequitur ad propositum. Cognoscant
principes seculi: deo se debere esse reddituros rationem propter ecclesiam,
quam Christo tuendam suscipiunt. Nam siue augeatur pax, & disciplina
ecclesię per fideles principes, siue soluatur: ille ab eis rationem exigit, qui
eorum potestati suam ecclesiam tradidit. Ecce aperte habes ecclesiam pote
stati principum traditam a Christo. Ex quibus hæc ratio formari potest. Ab
illo est potestas secularis principibus tradita, cui ratio usus potestatis est red
denda: sed huiusmodi est deus: ergo a deo est potestas secularis principibus
Inno. 23. tradita. Consequentia nota cum maiore: quia ei soli reddenda est ratio de
re aliqua, a quo res ipsa est commissa. Minor probatur per illud Innocen.
23. q. 4. Quæsitum. Meminerant a deo potestates esse concessas, propter
uindictam noxiorum gladium fuisse permissum, & dei ministerio esse datum
in huiusmodi uindices. Quomodo igitur reprehenderent factum, quod au-
ctore domino uidetur esse concessum? Quod uero a deo concessum est: ita
concessum est, ut suo tempore, qui acceperat rationem, deo reddat: secun-
Matth. 25. dum parabolam talentorum seruis a domino commissorum Matth. 25. Itẽ
Aug. super Ioh. Mirantur blasphemi: quia commouentur potestates Chri-
stianæ contra dissipatores ecclesiæ detestandos. Si non commouerentur,
quomodo redderent rationem deo de imperio suo? Intendat charitas ue-
stra, quod dicam: quia hoc pertinet ad reges Christianos, ut temporibus suis

pacitam uelint matrem suam ecclesiam habere: unde spiritualiter nati sunt.
Ex prædictis satis probatū relinquitur, q potestas secularis (quia a deo est)
exerceri debet ad honorem dei, ad correctionem multorum deum offenden-
tium. ¶ Secundo probatur idem ex parte finis regiminis Est autem finis re- C
giminis duplex. Vnus principalis, quo est finis simpliciter ultimus, qui
est beatitudo æterna. De quo beatus Isidorus lib. 3. sententiarum suarum
cap. 24. dicit Boni iudices iustitiam ad solam obtinendam uitam æter-
nam suscipiunt. Hic enim finis esse debet omnium humanorum actuum,
bonorum, & meritoriorum. Vnde & prædictis subijcit Isidorus. Nec
enim iustitiam muneribus acceptis destruunt, ut dum de iusto iudicio tempo-
ralia lucra non appetunt: præmio æterno ditentur. Alius est finis media-
tus ad ultimum finem relatus, qui est pax terrena. Ad utrumq; finem obti-
nendū necessaria est correctio peccatorū populi. Siquidē peccata ab utroq;
fine impediunt, & tā pacē æternā, quā tēporalē tollūt. Quod æternā, manife
stū est: quia beatitudo æterna nō cōfertur nisi iustis ab omni peccato immuni
bus. Nihil enim inquinatum intrabit in illud. ¶ Quod etiam peccata non Apoc. 21.
correcta tollunt pacem temporalem, patet: quia propter peccata hominum
inducit dominus gladium, & pestes uarias. Vnde Leui. 20. Homo de filijs Leui. 20.
Israel, & de aduenis, qui habitant in Israel, si quis dederit in semine suo ido
lo Moloch, morte moriatur, populus terræ lapidabit eū. Et sequitur. Quod
si negligens populus terræ, & quasi paruipendens imperium meum dimiserit
hominem, qui dederit de semine suo Moloch: nec uoluerit eum occidere,
ponam faciem meam super hominem illum, & cognationem eius: succidámq;
ipsum, & omnes, qui consenserunt ei: ut fornicaretur cum idolo Moloch de
medio populi sui. Deniq; quid aliud loquuntur maledictiones transgresso-
rum præceptorum domini. Deut. 27. & 28. capitulis, & comminationes
prophetarum: nisi q uniuersæ plagæ dei in populum desæuiunt, eo q pecca
ta impunita relinquuntur. Item bea. Augu. 23. q. 4. si ea. Si ea inquit, de August
quibus uehementer offenditur, insequi, uel ulcisci differimus, ad irascendum
utiq; diuinitatis patientiam prouocamus. Nonne Achor filius Zarę præte-
rijt mandatum domini, & super omnem populum Israel ira eius incubuit: &
ille erat unus homo, o utinam solus perisset in scelere suo. Item bea. Greg.
ad Brunihildem reginam francorum. c. si quos. Si quos igitur uiolentos: si
quos adulteros, si quos fures, uel alijs prauis actibus studere cognoscitis: deū
deorum correctione placare festinate, ut non per uos flagellum perfidarum gen-
tium, quod quantum uidemus ad multarum nationum uindictam excitatum
est, non inducat. Ne si quod non credimus diuinæ ultionis iracundia scele-
ratorum fuerit actione commota: belli pestis interimat, quos delinquentes
ad rectitudinis uiam dei præcepta non reuocant. Item bea. Cypria. & ha-
betur 23. q. 5. si audieris. Si audieris ait, in una ex ciuitatibus, quas domi-
nus deus dabit tibi, inhabitare illic dicentes. Eamus, & seruiamus dijs alie-
nis, quos deos non nouisti interficiens necabis omnes, qui sunt in ciuitate
cęde gladij, & incendes ciuitatē igni, & erit sine habitaculo & in æternum nō
reædificabitur. Etiam nunc ut auertatur deus ab indignatione iræ suæ: &
dabit misericordiam tibi: & miserebitur tui, & multiplicabit te si audieris uo
cem domini dei tui, & obseruaueris præcepta eius. Cuius præcepti, & uigo
ris memor Matathias, interfecit eum, qui ad aram sacrificaturus accesserat.
Quod si ante aduentum Christi circa dominum colendum: & idola sperne
da hæc præcepta seruata sunt: quanto magis post aduentum Christi seruanda
sunt: quando ille ueniens non tantum uerbis nos hortatus est, sed etiam fa-
ctis? ¶ Ex quibus patet, q inanis est defensio armorum reipu. non corre-

ctis

ctis uitijs in plebe, quibus correctis haud dubium, deus est, qui pugnat pro nobis. Nam sicut negligentia, & correctionis dissimulatione ita prouocatur diuina, ita eorum correctione debita, dei innotescit ira. Sic mitissimus Moyses uindicato idolatriæ peccato in populo occisis 23. milibus iram domini a cetera amouit multitudine. Exo. 32. Sic phinees filius eleazari per uindictam stupri dominum placauit populo, & sacerdotium promeruit: ut habetur Nume. 25. ubi habetur. Dixit dominus ad Moysem. Phinees filius Eleazari filij Aaron sacerdotis auertit iram meam a filijs Israel: quia zelo meo commotus est contra eos, ut non ipse delerem filios Israel in zelo meo. Et ibi præmissum est. Iratus dominus ait ad Moysem. Tolle cunctos principes populi, & suspende eos contra solem in patibulis: ut auertatur furor meus ab Israel. Sic Matathias uolens cõgregare populum prius uindicauit uindictam domini in Iudæum idolo sacrificantem: & nuncium regis ad id compellentē: utrosq; trucidando super altare. 1. Macha. 2. Et filius eius Iudas acturus prælia populi, prius egit prælium domini. Nam persecutus est iniquos perscrutans eos, qui perturbabant populum eius: & perambulabant ciuitates Iudæ: & perdidit ipsos ex eis: & auertit iram ab Israel. Et sic post peccatorum uindictam, induit se arma bellica ad pugnandum contra gentes: & gloriosissimis potius, est triumphis domino sibi assistente, ut habetur. 1. Mach. 3. & per totum librum. Multa ad idem colligi possent ex libris iudicum, & regum. Et o utinam hæc attenderent principes nostri ad bella processuri: immo bella præuenturi, prius mucrones suę correctionis exacuerent in transgressiones publicas diuinorum mandatorum per pænalia statuta, ipsaq; exequerentur. Sic paucis, immo penæ nullis expensis, immo cum lucro populum sibi subiectum a peccatis preseruarent: ac sibi placato domino, bella, quę non sine maximis sumptibus, ac populi iactura agi possunt: cauerent. Non sunt hi (negligentes principes in corrigendo peccata) ueri pacis defensores: sed magis pacis turbatores: correctionis negligentia iram, & flagellum contra se, & populum prouocantes. Nec minus detestandum est: q ad bella processuri: non prius se per confessionem, ac pœnitentię sacramentum deo reconciliant: sed turpissimos bellatores actu deum sine intermissione ludis, fornicationibus, furtis, adulterijs, & cæteris criminibus offendentes: non attendentes, aut forte non credentes: q non in hominum fortitudine, aut multitudine: sed dumtaxat de cælo uictoria est. Et quomodo illam de cęlo sperare possunt: qui deum cæli tam grauiter offendunt? Vt ergo potestates seculares pacē æternã & tẽporalē adipisci ualeant: cõtra peccata subiecti populi dimicent. Nam circa punitionem peccatorum eorum potestas principaliter exerceri debet. Vnde Deut. 13. dicitur non solum sacerdotibus: sed generaliter omnibus in potestate constitutis. Fictor somniorum uolens ad idolatriam pertrahere, aut a deo uero auertere, statim interficiatur. Simile habetur Deut. 17. ca. Item ille, qui est minister regni dei: præcipue habet iudicare, ac punire peccata, quæ subditi sui committunt in deum: reges autem sunt ministri regni dei: quibus dicitur. Sap. 6. Cum essetis ministri regni illius: nõ recte iudicastis &c. Maior patet: quia minister regni præcipue habet punire ea, quæ subditi sui committunt contra regem, & regnum: talia autem sunt peccata. Item ad reges pertinet dissipare omne malum secundum illud Prouerbi. 20. Rex; qui sedet in solio iudicij, dissipat omne malum intuitu suo. Sed nihil est magis malum, quam peccatum. Pertinet ergo a regis officium dissipare condigna ultione peccatum. Item non minorem iurisdictionem habent reges in nouo testamento, quam habuerunt reges in ueteri testamento. Ad reges autem ueteris testamenti pertinebat punire idolatras, & blasphemos

Exo. 32. 1. Mach. 2. Mach. 3.

mos

mos. Nam de Rege Asa legitur 3. Reg. 15. q fecit rectū ante conspectum 3. Reg. 15.
domini, sicut Dauid pater eius, & abstulit effeminatos de terra, purgauitq; uniuersas sordes idolorum, quæ fecerant patres eius, & Maacham matrem suam amouit, ne esset princeps in sacris priapi, & subuertit specum eius: & confregit simulacrum turpissimum, & combussit in torrente Cedron. Sic Iehu omnes prophetas Baal occidit. 4. Regum 10. Ergo non minus pertinet 4. Reg. 10.
ad regis noui testamēti uindicare offensas dei. Vnde & præceptum est regi. Deuteron. 17. ut postquam sederit in solio regni sui, describat sibi Deute- Deute. 17.
ronomium legis in uolumine, legatq; illud omnibus diebus uitę suæ &c. ut sic discat timere dominum deū suum, & custodire uerba, & cærimonias eius, quæ in lege præcepta sunt &c. Et quare hoc, nisi ut sciat quid remuneret, & B
quas legis transgressione puniat. ¶ Ad idem sunt auctoritates sanctorum. Nam beatus Cyprianus in de. 12. abusio. ait: Rex debet furta cohibere, adulteria punire, impios de terra perdere, periuros non sinere uiuere, filios suos non sinere impie agere. Item Pelagius Papa. Hoc diuinæ & humanæ leges statuerunt, ut ab ecclesiæ unitate diuersi, & eius pacem iniquissime perturbantes a secularibus etiam potestatibus comprimantur, nec quicquā maius est, unde deo sacrificium possitis offerre, quam q si id ordinetis ut hi, qui in suam, & aliorum perniciem debacchantur, competenti debeant rigore compesci. & habetur 23. q. 5. Quali nos. Item beatus Chrys. Sicut sacerdos debitor est, ut ueritatem, quā audiuit a deo, libere prædicet, sic laicus debitor est, ut ueritatem, quam audiuit a sacerdotibus, in scripturis esse probatam defendat. Quod si non fecerit: perdidit (alias perdit) ueritatem, & habetur 11. q. 3. Nolite. Item August. super Psal. 81. Ostendit propheta August.
nec illos immunes esse a scelere, qui permiserunt Christum, principibus occidere, cum præ multitudine timerentur: & possent illo, a facto, & se a consensu liberare. Qui desinit obuiare peruersis, cum potest, consentit. ut patet 83. dist. c. error, cum 2. c. sequen. & distinctio. 86. culpam. alias incipit. facientis culpam. & 23. q. 3. qui potest. Tenebantur ergo prohibere pontifices, & principes, ne occiderent Christum, ergo ad laicum spectat prohibere crimina si cum potest. Neq; minus tenetur laicus iudex iniuriam dei repellere, quam iniuriam socij. Sed ut dicit Amb. lib. 1. de offi. Fortitudo, quæ Ambro.
bello tuetur patriam a barbaris, uel domi defendit infirmos, uel a latroni- August.
bus socios, plena iustitia est. Item Aug. ad Cresconium grammaticum obiicientem ei. Quisquis Christianus inimicum persequitur, Christi est inimicus. Respondit Aug. Verum dicit, si non persequitur hoc in illo, quod Christo est inimicum. Neq; enim dominus in seruo, pater in filio, maritus in coniuge, cum sunt utriq; Christiani, non debent persequi uitia Christianæ contraria ueritati. Aut uero si non persequantur, non sui negligentiæ merito teneantur? Vnde debet homo (ut idem dicit ad macedonium) diligere proximum suum sicut seipsum, ut quem potuerit hominē beneficientiæ consolatione, uel informatione doctrinæ, uel disciplinæ coertione adducat ad colendum dominum. Nam mali sunt prohibendi a malo: & cogendi ad bonū,
ut idem Augu. ait ad donatum presbyterum. ¶ Idem in libro psalmorum & August.
allegatur. 23. q. 4. c. duo ista. Duo ista nomina cum dicimus homo, peccator, non utiq; frustra dicuntur, quia peccator est, corripe, quia homo, miserere, nec omnino liberabis hominem, nisi persecutus fueris peccatorem. Huic officio hominis inuigilet disciplina, sicut cuiq; regēti apta, & accommodata est: nō solū epo regenti plebē suā: sed et pauperi regenti domū suā, diuiti regenti familiā suā, marito regenti coniugē suā, patri regēti prolē suā, iudici regenti prouinciā suā, regi regenti gentē suā. Et paulo post. Ita nulli

homini claudenda est misericordia, nulli peccatori relaxāda est impunitas. Et post. Non ergo suscipiamus peccatores, propter quod sunt peccatores: sed tamen eos ipsos, quia homines sunt, humana consideratione tractemus. Persequamur in eis propriam iniquitatem, misereamur communem naturā. ❡ Et ex illo arguitur. Non minorem iurisdictionem habet potestas secularis in sibi subditos, quam paterfamilias in suam familiam, quam pater in filium, quam maritus in coniugem, sed omnes illi possunt, & tenentur regere suos: & cogere ad obseruantiam mandatorum dei: & honestatem uitæ ergo &c. Item magis spectat ad principem constitutum a deo, a quo est omnis legitima potestas, ulcisci iniuriam dei, quam suorum ciuium, sed omnium peccata iniuriam inferunt domino: ergo magis spectat ad deum ultio peccati, quam ultio iniuriæ subditorum, & tamen ad secundam tenetur: ergo multò magis ad primam. ❡ Idem probatur tertio ex parte personæ principantis. In qua duo considerantur .s. quia homo est: & quia in potestate est, ut dicit Augu. ad Bonifacium. Aliter domino seruit, quia homo est: aliter quia rex est. Quia homo est seruit uiuendo fideliter: quia rex est, sealiter, quia rex leges iusta præcipientes, & contraria prohibentes, conuenienti rigore sanciendo. Inquantum igitur homo fraterna correptione habet proximum admonere, ut præcedenti lectione monstratum est, atq; cauere, ne malis societur. Sed secundum prophetæ admonitionem a malis recedere, inde exire, & in mūdum non tangere, contactu cordis non corporis. Vnde Augu. super Iohannem tractans uerba prædicta. Quid est (inquit) tangere immundum: nisi consentire peccatis? Quid est autem exire inde: nisi facere, quod pertinet ad correctionem malorum? quantum pro uniuscuiusq; gradu, atq; persona salua pace fieri potest. Et paulopost. Ergo fratres mei quotquot habetis inter uos, qui adhuc amore seculi prægrauantur, auaros, periuros adulteros, inspectatores nugarū, consultores mathematicorū, augurum, aruspicum, ebriosos, luxuriosos. Quicquid inter uos malorum esse nostis quantum potestis, improbate, ut corde recedatis, & redarguite: exeatis inde: & nolite consentire, ut immundum non tangatis. Et li. 2. contra Parmenianum. Quisquis quod potest, arguendo corrigit, uel quod corrigere non potest, saluo pacis uinculo excludit: uel quod saluo pacis uinculo excludere non potest, æquitate improbat: firmitate supportat: hic est pacificus, & ab illo maledicto immunis, de quo scriptura dicit. Væ his, qui dicunt nequam bonum, & quod bonum est, nequam. Ita plane sociatur quis malis: si mali aliquid committit, aut cōmittentibus fauet. Si autem neutrum facit, nullo modo sociatur. Porrò si addat tertium, ut non sit uindicando piger: sed corripiat iniustus in misericordia, & arguat, & hoc cum dilectione corrigendi, non cum odio persequendi faciat, plenissimum officium castissimæ innocentiæ impleuit. Hec congruūt personæ in potestate cōstitutæ ut homini, quia conueniūt oi homini. Sed aliquid plus requiritur ad eius personā, ut regi .i. ut regēti. Sic .n. ei conuenit, ut leges iustas, & edicta pœnalia contra peccata statuat: ut transgressores corrigendo puniat. De primo dicit Aug. ad Bonifacium: ut supra allegatum est: quia rex est, leges iusta præcipientes & contraria prohibentes cōuenienti rigore sanciant. ❡ Ad idem loquitur b. Aug. Quoniam imperatores ueritatem tenuere: & pro ista contra errorem iubent, quisquis contēpserit ipse sibi iudicium acquirit. Idē Aug. ad Vincentiū. 23. q. 4. Non inuenitur. Quis enim uestrum non laudat leges imperatorum datas aduersus sacrificia paganorum? Et ad Bonifacium loquens de imperatoribus ait dist. 9. c. 1. Quando pro ueritate contra falsitatem constituunt bonas leges terrentur seruientes, & corriguntur intelligentes. Quicunq; uero legibus impera-

Margin notes: F — Ex parte personę principantis. — August. — Esa. 5. — August. — August. — August.

torum, quæ pro dei ueritate feruntur, obtemperare non uult: grande acquirit supplicium. Idem ad Bonifacium. 23. q. 4. Si ecclesia. loquens ad hæreticos ait. Quod auté scilicet hæretici, dicunt: qui contra suas impietates leges iustas institui nolunt, non petisse a regibus terræ apostolos talia: non considerant aliud fuisse tunc tpis, & omnia suis conuenire temporibus. Quis enim tunc in Christum crediderat imperator? quis enim propietate cõtra impietatem leges ferendo sæuiret? Tunc enim adhuc illud propheticum implebatur. Quare fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania. Astiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in unum, aduersus dominum, & aduersus Christum eius. Nõdum enim agebatur, quod Paulopost in eodem Ps. dr. Et nunc reges intelligite, erudimini, qui iudicatis terrã, Seruite dño in timore, & exultate ei cum tremore. Quomodo ergo reges domino seruiunt in timore: nisi quia ea, quæ contra dominum iussa fuerint, religiosa se ueritate prohibendo, atq; plectendo. Et sequitur quod supra allegatum est. Aliter enim seruit: quia homo est: aliter etiam, quia rex est. Quia homo est: seruit uiuendo fideliter. Quia rex est, seruit leges iusta præcipientes, & contraria prohibentes conuenienti rigore sanciendo. ¶ Quod etiam exemplis ostenditur. Nam reges infideles, leges pro fide laudabiliter ediderunt. Nam Nabuchodonosor legem edidit pro fidei ueritate. 23. q. 4. Qñ uult. Quia ut legitur Daniel. 3. ait. A me positum est decretũ hoc, ut omnis populus tribus, & lingua, quæcunq; locuta fuerit blasphemiam cõtrá deum Sidrach, Misac, & Abdenago, dispereat, & domus eius uastetur. Neq; enim est alius deus, qui possit ita saluare. Rex etiã Artaxerxes. Hester ult. legem edidit dicens. Hoc edictum, quod nunc mittimus, in cunctis urbibus proponatur, ut liceat cunctis iudæis uti legibus suis. Reges etiam fideles leges pro ueritate fidei condiderunt. Quod ẽt testatur Aug. in epistola ad Vincẽtium: ubi corrigit seipsum: eo ꝙ prius in opinione erat, ꝙ nullus ad ueritatem Christi cogendus esset. Sed illam mutat allegans ad hoc di. Ciuitas mea, quæ cum tota esset in parte donati, ad unitatem catholicam legum imperialium timore conuersa, quam nunc uidemus, ita animositatis uestræ perniciem detestari, ut in eo nunquam fuisse credatur. Hoc etiam ratio probat. Nam ille potest leges pro fide statuere, qui non solũ pro contemplatione hominum, sed etiam pro contemplatione dei põt ius condere: hoc autem competit laicali ptãti, ergo. Minor patet dist. 1. ius ciuile. ubi dicitur. Ius ciuile est, quod quisq; populus uel quæcunq; ciuitas sibi proprium humana, diuinaq; cã constituit. i. ex cõtẽplatione dei, & hoim secũdũ glo. ibidẽ. Item omnis persona, uel cõitas iurisdictionẽ hñs coactiuam, põt legẽ statuere de his, ad quæ aliat tenentur, & ad ea obseruanda potest subditos pœna rationabili obligare: sed omnis fidelis tenetur legem diuinam, & eius præcepta seruare, ergo potest ad ea seruanda, habens iurisdictionem, subditos sub certis pœnalis rõnabilibus obligare. Sic habẽs iurisdictionem põt per leges suas subditos suos ad ea obligare, quæ pacem, & tranquillitatem eorum conseruant, & ea prohibere, quę pacem turbant. Sola aũt diuinæ legis transgressio tranquillitatẽ, & pacẽ turbat: ut ex prædictis patet, ergo potest has prohibere sub moderatis pœnis. Et ex illis arguitur. Qui habet condere legem, habet eã defendere, & transgressores punire: & secularis potestas põt legẽ condere de obseruandis diuinis præceptis, ergo transgressores sibi subditos punire. ¶ Sed hic dicunt hæretici, & cæteri homines moribus perditi, quòd nemo cogendus est ad fidem: neque ad bonum. Nam nemo ad id cogendus est, ad quod inutiliter cogitur. Ad bonum autẽ quis inutiliter cogitur, cum deus aspernet coacta seruitia. Vnde Apostolus cũ corinthios ad eleemosynas hortaretur, ait.

Vnusquisq; det, prout destinauit in corde suo, & non ex tristitia, aut necessitate. Hilarem enim datorem diligit deus. Vnde datur intelligi, quod qui inuitus dat, & rem perdit, & meritum. Item ad Philemonem ait. Ne uelut ex
1. Ioh. 4. necessitate bonum tuum esset: sed uoluntarium. Item 1. Ioh. 4. Timor non est in charitate: sed perfecta charitas foras mittit timorem. Qui aut̃ cogitur, timore illo ducitur, qui non est in charitate. Sine charitate autem nihil dño
August placet & acceptatur ad pręmium sempiternum. His uidet hec. Aug. ostendens quod mali compellendi sunt ad bonum. Vnde Donato presby. ait 23. q. 4. Displicet. Displicet (inquit) tibi quod traheris ad salutem deiectũ tamen multos nostros ad perniciem traxeris. Quid enim uolumus, nisi te compræhendi, præsentari & seruari ne pereas? Sed neq; hoc tibi fieri debuisse putas, qui neminem existimas cogendum ad bonum. Attende, quid dixerit apostolus, qui episcopatum desiderat, bonum opus desiderat: & tamen multi ut episcopatum suscipiant, tenentur: inuiti perducuntur, includuntur, patiuntur multi mala, quæ nolunt: donec eis assit uoluntas sustinendi (alias suscipiendi) operis boni. Quãto magis uos ab errore pernicioso, in quo nobis inimici estis: trahendi estis: & perducendi ad ueritatem, uel cognoscendam, uel eligendã, non solum ut honorem salubriter habeatis, sed etiã ne nequissime pereatis.
1 Sequitur. ❡ Dicis dominum dedisse liberum arbitrium: ideo non debere hominem cogi ad bonum. Quare ergo illi de quibus supra diximus: coguntur ab bonum? Intende ergo, & considera: quod non ideo uoluntas bona misericorditer impenditur, ut mala uoluntas hominis diligatur. Nam quis nesciat: nec damnari hominem nisi merito malæ uoluntatis, nec liberari nisi bonam habuerit uoluntatem? non tamen ideo, quia diliguntur, malę suę uoluntati impune, & crudeliter permittendi sunt. Sed ubi potestas datur a malo prohibendi, & ad bonum sunt cogendi. Nam si uoluntas mala semper suę permittenda est libertati: quare Israelitę recusantes, & remurmurantes, tam duris flagellis a malo prohibebantur: & ad terram promissionis compellebantur? Si uoluntas mala suæ permittenda est libertati, quare Paulus non est permissus uti sua pessime uoluntate, qua persequebatur ecclesiam, sed prostratus est, ut cęcaretur: cæcatus est, ut mutaretur, mutatus est, ut mitteretur, missus est, ut qualia fecerat in errore, talia pro ueritate pateretur. Si uoluntas mala semper suæ permittenda est libertati: quare monetur pater in scripturis sanctis filium durum non solum uerbis corripere, sed etiam latera eius tundere ut ad bonam disciplinam coactus, ac domitus dirigatur? Vnde idem Salomon dicit. Tu percutis eum uirga: animam autem eius liberas a morte. Si autem mala uoluntas semper suæ permittenda est libertati: quare corripiuntur negligentes pastores: & dicitur eis. Errantem non reuocastis: perditum non inquisistis? Et uos oues Christi estis: characterem dominicum portatis in sacramento, quod accepistis, sed erratis, & peritis. Non ideo uobis displiceamus, quia reuocamus errantes, & quærimus perditos. Melius enim facimus uoluntatẽ dñi monentis, ut uos ad ouile eius redire cogamus, quam consentiamus uoluntati errantium, ut perire uos permittamus. Noli ergo iã dicere, quod assidue audio te dixisse. Sic nolo errare: sic nolo perire. Melius hoc oĩno p̃ire nõ permittimus, quãtũ possumus mõ. Sequit̃. Quod te in puteũ, quo morereris, misisti, utiq; libera uolũtate fecisti. quam crudeles essent serui dei, si huic malæ uoluntati tuæ te permitterent, & non te de illa morte liberarent. quis eos non merito culparet, quis impios non recte iudicaret. & tñ tu te uolens in aquam misisti, ut morereris, illi te nolentem leuauerunt de aqua: ne morereris. Tu fecisti secundũ uoluntatem tuam, sed in perniciẽ tuã: illi cõtra uolũtatẽ tuã, sed cõtra mortẽ tuã. Si ergo salus illa corporalis sic cu

Ad marginem: An mali sint ad bonũ, & ad diuinæ legis obseruãtiã cogendi.

stodien-

stodienda est, ut etiam in nolentibus ab eis, qui eos diligunt, seruetur, quantomagis illa spiritualis, in cuius desitione mors æterna metuitur? Et sequitur. Repetis sicut audio, quod in euangelio scriptum est, recessisse a domino septuaginta discipulos: & arbitrio suæ malæ, & impie discessionis fuisse permissos: cæterisq; duodecim, qui permanserant, fuisse responsum. Nunquid & uos uultis abire? Et non attendis: quia tunc ecclesia nouello germine pullulabat, nondumq; completa fuit illa prophetia. Et adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes seruient ei. Quod utiq; quantòmagis impletur: tanto maiore utitur ecclesia potestate, ut non solum inuitet: sed etiam cogat ad bonum. Hoc dominus significare uolebat: quamuis haberet magnam potestatem, prius tamen eligit commendare humilitatem. Hoc etiam in illa cõuiuij similitudine satis euidenter ostenditur, ubi misit ad inuitatos, & uenire noluerunt. Et ait seruo. Exi cito in uias, & plateas, & uicos ciuitatis, & pauperes, ac debiles, & cæcos, & claudos introduc huc. Et ait domino seruus. Factum est, ut imperasti, & adhuc locus est. Et ait dñs seruo. Exi in uias, & sæpes: & compelle intrare, ut impleatur domus mea. Vide nunc quemadmodũ de eis, qui primo uenerant, dictum est: introduc eos, tunc dictum est compelle. Ita significata sunt ecclesiæ primordia, adhuc crescentis, ut essent uiri et compellendi. Et iterum idem Augu. 23. q. 4. Quis nos. Quis nos (inquit) potest amplius amare, quam Christus, qui animam suam posuit pro ouibus suis? Et cum Petrum, & alios apostolos uerbo solo uocasset, Paulum ecclesiæ suę postea magnum ædificatorem: sed horrendum antea uastatorem non solum uoce compescuit: uerum etiam potestate prostrauit: atq; infidelitatis tenebris seuientem; ad desiderandum lumen cordis, ut surgeret prius cæcitate corporis percussit. Si pœna illa non esset, non ab ea postmodum sanaretur. Et quando apertis oculis nihil uidebat, si eos saluos haberet: non ad impositionem manus ananię: ut eorum aperiretur intuitus tanquam squãmas, quibus clausus fuerat, inde cecidisse scriptura narraret. Vbi est, ubi est, quod illi clamare consueuerunt: liberum est credere uel non credere? Cui uim Christus intulit: quem coegit? Ecce habent Paulum apostolũ. Agnoscãt prius in eo cogentẽ Xpm: & postea docentẽ, prius ferientẽ & postea cõsolãtẽ. Mirũ est. n. quomodo ille qui pœna corporis ad euãgelium coactus intrauit, plus illis omnibus: qui solo uerbo uocati sunt, in euangelio laborauit. Et quẽ maior timor compulit ad charitatem, eius perfecta charitas foris mittit timorem. Cur ergo non cogeret ecclesia perditos filios ut redirent? Ex his & alijs multis quę breuitas omittere suadet, satis patet etiam malos ad bonum cogendos esse. ¶ Et per hoc ad replicas contra hoc inductas simul rñdetur, ꝙ si bonũ, ad qđ mali coguntur, semꝑ inuiti tolerarẽt: & nũquã uolũtarij serui rẽt, inutiliter cogerent ad illud. & hoc quãtũ ad seipsos, licet nõ inutiliter quãtũ ad alios hmõi pœna territos, & a malo cohibitos. Sed quia humanæ naturæ est, & ea, quæ in desuetudinem ueniunt abhorrere: & consueta uelle magna custodiæ diligere: flagellis tribulationum mali sunt cohibendi a malo: & prouocandi ad bonum, ut dum timore pœnæ malum in desuetudinem ducitur: aborreatur, bonum uerò ex consuetudine dulcescat. Vnde August. In Psalm. 127. Cum per timorem gehennę continet se homo a peccaro, fit consuetudo iustitiæ, & incipit (quod durum erat) amari: & incipit timor excludi a charitate: & succedat timor castus, quo timemus ne tardet, ne discedat, ne eo careamus. Ille utilis, sed non permanet in æternum, ut iste. Et per hoc patet solutio primæ, & ultimæ replicę. Ad apostolum Corinthijs, & Philemoni scribentem: ut bonum eorum non necessarium sit, sed uoluntarium. Dicendum, quòd apostolus loquitur de operibus

August. Psalm. 127.

misericordiæ, quæ extra casum necessitatis sunt opera superogationis: & ad illa nemo debet cogi, cum non sint de necessitate salutis, neq; præcepti, & quantum ad illa, homo stat suo li.ar. Secus de his, quæ præcepta sunt quo
L rū transgressio inducit mortem sempiternam. ¶ Quartò probatur propositio principalis exemplis ueterum potestatum secularium tam fidelium, quam gentilium. Et quidem de gentilibus Nabuchodonosor: Assuero iam supra dictum est: q laudabiliter leges condiderunt contra blasphemos, & pro cultu dei ueri. Quibus addi potest Cyrus rex persarum: ut habetur. 1. Esdræ, & Darius successor Cyri, qui plures leges statuerunt pro ędificatione templi Hierusalem, & cultu dei: impensas etiam dederunt, ac impedientes corripiebant, ut liber Esdræ, & Neemię clare docent. Deniq; ob quam causam Principes Romani, ac cęteri tyranni tam crudeliter seuiebant in apostolos, ac martyres, qui fuerunt uiri pacifici: nihil contra rempublicam molientes: nec temporalia cuiuscunq; diripientes: quia omnia contempserunt: nec pacem communem turbantes: nemini nocentes, omnibus benefacientes, & infirmos curantes. Nihil enim bono statui reipublicę contrarium, eis tanquã maleficis obiectum est: dumtaxat quia idolis sacrificare contempserunt: ipsaq; contemnendam populum docuerunt; ideo contra eos tyranni tanquam deorum suorum falsorum zelatores: in eorundem uindictam exarserunt. Quid putatis, egissent, si uerum deum cognouissent pro eius cultu conseruando? Docuit exemplo. Constantinus de tyrannide, & idolatria ad fidem, & ueri dei cognitionem conuersus. Deniq; ad fideles utriusq; test. principes rediens: quantum pro augendo dei ueri cultu: quantum contra transgressores, & idolatras egere, Dauid, Iosaphat, Ezechias, Helias propheta, Iosias: cæteriq; plurimi, qui legitima potestate freti: & leges sanctas pro obseruatione diuinorum mandatorum statuerunt, & transgressores ad eorum emendationem, & cæterorum terrorem, pœnis huiusmodi statutis affixerunt, ut satis declarant libri regum. Paral. immo tota ueteris testamenti historia. In nouo autem testamento, quod lex est amoris, non timoris, in quo non sicut in priori testamento: ex maiori parte seruientes timore præmebantur: sed maxime dilectione nutriebantur, licet rarius, non tamen omnino defuerunt tales uindictæ. 23. q. 4. ca uindicta. Nam & in principio nascientes ecclesiæ uerbis beati Petri apostoli ananias, & uxor eius, sicut Act. 5. legitur exanimes ceciderunt, nec resuscitari, sed sepulei sunt, ut dicit Aug. in lib. 1. de ser. domini in monte: & contra Faustum. 23. q. 4. quid crudele. Sic plane & apostolus non crudeliter, sed amicabiliter, tradidit hominem Sathanę in interitum carnis. 1. Cor. 5. ut spiritus eius saluus sit in die domini nostri Iesu Christi. Tradidit & alios; ut discerent non blasphemare, correcti. s. dæmonis uexatione. ¶ Quid dicam de religiosis, ac sanctis Christiani regni imperatoribus, regibusq;, Sancto Karolo magno, Sancto Ludouico, Iustiniano cæterisq; legum conditoribus: quanta statuerunt pro fide catholica: quanta contra hæreticos, blasphemos, ac cæteros mandatorum dei transgressores, quas suas leges non inaniter statuerunt: sed fideliter executi sunt? Quorum edicta imperialium legum codicibus inscripta sunt: & usq; in hodiernum diem, & in uniuersitatibus publicæ leguntur, & in secularibus iudicijs practicantur. Et ex his omnibus satis existimo probatam propositionis sextę partem secundam, quæ dicitur, q secularis potestas tenetur publice delinquentes in legem dei congrua coertione animaduertere. ¶ Sed in his correctio-
M nibus ministrandis duo diligenter attendenda sunt. Primum, ne modum peccati correctionis modus excedat. Secundum, ut non uindictæ appetitu: sed charitatis instinctu fiat. De primo loquitur bea. Augu. contra Petilianum.

Probatio quarta exemplis extenditur.

Act. 5. & August.

1. Cor. 5.

tiam.23.q.4. Qui peccat. Qui peccat (inquit) nō peccat legis auctoritate: sed contra legis auctoritatem. Quia uero interrogas, quæ sit ratio persequē di: uicissim te interrogo, cuius sit uox in psal. dicentis. Detrahentem secre to proximo suo hunc persequebar. Quære itaq; causam, & modum persecutionis, & noli tanta imperitia malorum generaliter persecutiones repræhendere. Non enim persequimur uos, nisi quemadmodum ueritas persequitur falsitatem. Sed petulianus dixit. Si apostoli persecuti sunt aliquem, aut aliquem tradidit Christus? August. respondet. Possum quidem dicere ipsum Sathanam omnibus malis hominibus esse peiorem, cui tamen tradidit apostolus hominem ad interitum carnis, ut spiritus saluus sit in die domini nostri Iesu Christi. Item & alios, de quibus dicit, quos tradidi Sathanæ, ut discant non blasphemare. Et dominus flagellatos expulit de templo improbos mercatores: ubi etiam connexum est testimonium scripturæ dicentis. zelus domus tuæ comedit me. Ecce inuenimus apostolum traditorem, Christum persecutorem, quare per uiolētissimas turbas etiam ultro improbi estis ecclesijs catholicis? Vbi poteritis aduertere, ꝙ innumerabilibus exemplis res ipsa indicat. Sed dicitis uos loca uestra defendere, & resistitis fustibus, & cedibus, quibuscunq; poteritis: quare non audistis uocem domini dei dicentis? Ego autem dico uobis non resistere malo: aut si fieri potest: ꝙ aliquando recte per uim corporalem resistatur uiolentis, nec ideo præceptum uioletur, quod audiuimus a domino. Ego autem dico uobis non resistere malo. Cur non etiam hoc fieri potest per ordinatas, & legitimas potestates de sedibus, quæ illicite usurpantur: uel ad iniuriam dei retinentur, ut pius expellat impium: & iustus iniustum? Neq; enim eodem modo passi sunt pseudo prophetæ ab Helia, quo ipse Helias a rege nequissimo: scilicet Achab. Aut quia flagellatus est dominus a persecutoribus, passionibus eius comparandi sunt: quos ipse de templo flagellatos eiecit. Restat igitur: ut nihil aliud requirendum esse fateamini: nisi an iuste, an ipse feceritis. Non miremini: si non desunt ministri deo, per quos flagellamini, quia persecutionem patimini nō a nobis, sed sicut scriptum est, ab ipsis factis uestris. Et infra. De persecutione uestra querela sedabitur: si cogitetis prius, & intelligatis non omnem persecutionem esse culpabilem, alioquin uerò non laudabiliter diceretur. Detrahentem secreto proximo suo hunc persequebar. Nam quotidie uidemus, & filium de patre tanquam de persecutore suo conquæri, & coniugem de marito, & seruum de domino, & colonum de possessore, & reum de iudice, & militem, uel prouincialem de duce, uel rege. Cum illi plerumq; ordinatissima potestate homines sibi subditos per terrores leuium pœnarum a grauioribus malis prohibeant, atq; compescant. Plerumq; autem a bona uita, & bonis factis minando, & seuiando deterreant. Sed cum a malo illic te prohibeant, correctores, & consultores sunt. Cum autem a bono, & licito, persecutores, & oppressores sunt. Sed culpantur etiam, qui prohibent a malo, si modum peccati, modus correctionis excedat. Ecce ꝙ excessus correctionis in uitio est corrigentis. Moderata igitur, & temperata debet esse correctio. ¶ De secundo. s. ꝙ non uindictę appetitu: sed charitatis affectu correctio fiat, loquitur. b. Aug. ad Vincentiū donatistā (& allegatur. 23.q.4 c. nimium) di. Nimiū sunt inquieti: quos per ordinatas a dño potestates seculares: cohiberi atq; corrigi mihi non uidetur inutile. Nam de multorū iā correctione gaudemus. Et sequitur. Si enim quisquam inimicum periculosis febribus freneticum factum currere uideret in præcipitium: nōne tunc potius malū pro malo redderet: si sic eū ire permitteret, quam si corrigendū, curandumq; ligaret; & tamen tunc ei molestissimus & aduersissimus uideretur, quā

Petulian.23. Psal.100.

N

do utilissimus, & misericordissimus extitisset. Sed plane salute reparata tanto ei uberius gratias ageret, quãtò minus sibi pepercisse sensisset. Et post pauca. At quibusdam ista non prosunt. Nunquid ideo negligenda est medicina: quia nonnullorum insanabilis est pestilentia? Et sequitur. Non omnis, qui parcit, amicus est, nec omnis, qui uerberat, inimicus. Meliora sunt uulnera amici, quam blando oscula inimici. Melius est cum seueritate diligere, quã cum lenitate decipere. Vtilius esurienti panis tollitur, si de cibo securus iustitiam negligit, quam esurienti panis frangitur, ut iniustitiæ seductus acquiescat. Et infra. Putas neminem debere cogi ad iustitiam: cum legas patremfamilias dixisse seruis, quoscunq; inueneritis, cogite intrare? Cum legas & ipsum primò Saulum: postea Paulum: ad ueritatem cognoscendam, & tenẽdam, magna uiolentia Christi cogentis esse compulsum. Et infra. Noueritis furem aliquando auertendis pecoribus pabulum spargere, & aliquando pastorem flagello errantia pecora reuocare. Et post pauca. Aliquando & qui persecutionem patitur, iniustus est, & qui eam facit, iustus est. Sed plane sepę & mali persecuti sunt bonos, & boni malos. Illi nocendo per iniustitiã. Isti consulendo per disciplinam. Illi inaniter: isti tẽperantur. Illi seuientes: cupiditate: isti charitate. Nam qui trucidat, non considerat, quemadmodum laniet. Qui aũt curat, considerat quemadmodum secet. Ille persequitur sanitatem, iste putredinem. Occiderunt impij prophetas, occiderunt impios & prophetę. Flagellauerunt Iudæi Christũ: Iudæos flagellauit & Xps. Traditi sunt apostoli ab hominibus humanæ potestati, tradiderunt apostoli hoĩes Sathanæ. In his omnibus quid attenditur, nisi quis eorum pro ueritate: quis pro iniquitate, quis nocendi cã, quis emendandi spũ seuiat? Non ergo uindictæ appetitu, sed affectu diligentis sibi subditos corrigere debent secula res ptãtes. ¶ Et per hoc rñdendũ est ad rationes in principio huius lectionis motas. Ad primam quæ arguit, ꝙ ad papam spectat de quocunq; mortali crimine corrigere Christianum &c. Dicitur uno mõ ꝙ ad ecclesiam spectat duplex punitio, seu correctio. Vna in foro penitentiali. Alia in foro cõtentioso. Prima spectat ad iudicem ecclesiasticum respectu cuiuslibet Christiani pro quocunq; peccato. Secunda correctio non semper spectat ad iudicem ecclesiasticum: pręsertim in criminibus secularibus, sed in certis casibus, ut qñ criminosi ẽt temporali iurisdictioni ecclesiasticorũ sunt subiecti. Similiter dũ nõ est iudex secularis, aut dũ negligens fuerit faciendo iudiciũ, & iustitiã uel crimina puniẽdo. Aut quando iudex secularis nõ põt delinquenti pœnã inferre, ut qñ crimen est manifestum: & tamen criminosus latet, & forte in alijs casibus, quos ponunt canonistæ. Propter quam duplicem correctionẽ caute attendendũ est, de qua loquuntur auctoritates sanctorũ, & canonicis: quæ uidentur superficietenus cõtrariæ. Et cõsequẽter negetur consequẽtia: & pctõrũ correctio non pertineat ad iudicem secularem: alioquin supprimeretur omnis potestas puniendi quocunq; crimina secularia potestatum secularium, quod manifeste sacris canonibus aduersatur: ut in eodem allegato cap. Nouit. patet, ubi dicitur. Non putet aliquis: quod illustris regis francorum iurisdictionem perturbare, aut minuere intendamus, & cum ipse iurisdictionem nostram nec uelit, nec debeat impendire. Et sequitur. Non enim intendimus iudicare de feudo, cuius ad ipsum spectat iudicium. Ad probationes consequentiæ. Alioquin si eiusdem peccati correctio &c. Dicitur: quod eiusdem peccati correctio in diuerso foro potest ad diuersos spectare, & ad diuersis corrigi, absque perturbatione catholicæ pacis, dum pœnæ illatæ se non impediunt, nec forus totum. sicut est uidere in multis criminibus, quæ a iudicæ ecclesiastico puniuntur pœnam excom-

Soluitur rõnes tenẽtes, quod correctio potestatiue criminũ nõ ptinet ad potestatẽ secularem.

munica-

municationis, & a seculari pęna mortis, ut crimē hæresis, presbytericidij, sacrilegij & c. Sic etiam in diuersis casibus eiusdem criminis correctio ad diuersos spectare potest absque pacis perturbatione, & hoc eiusdem in numero, uel in specie. Sic dum pœna unius fori contemnitur, suppletur per pœnam alterius fori, quæ ab omnibus timetur. Et per hoc non contingit aliquem publice pœna sufficienti conteri. cōtra illud, non punit dominus bis in idipsum. Quia pœna totalis, & proportionalis peccato quandoque integratur ex pluribus pœnis partialibus eiusdem fori, uel plurium. Sed quando in uno foro delictum sufficienter punitum esset, cessare debet pœna alterius fori. ¶ Ad secundam, quæ arguit, quod potestas secularis non habet se intromittere de spiritualibus, quæ ad eam non pertinent, ad quod etiam multæ autoritates canonum adduci possunt. ¶ Ideo pro solutione illius, & sequentium est aduertendum, ꝙ rem aliquam ad aliquem pertinere dupliciter potest contingere. Primo modo res aliqua ad aliquem pertinet tanquam in potestate eius aliquo modo existens, ut scilicet de ea si sibi placuerit (non tamen contra dominum, & rationem rectam, uel leges iustas, seu consuetudines laudabiles) ualeat ordinare. Et illo modo spiritualia, & diuina res et ecclesiasticæ, ac dignitates ecclesiæ non pertinent ad potestatem secularem: nisi in aliquo casu speciali. Alio modo res aliquę pertinent ad aliquem tanquam defendendæ ab eo. Et isto modo res ecclesiarum pertinent ad laicos. Sic etiam fides spectat ad laicos, quia eam uiriliter, & potenter defendere tenentur. Et honorem dei tanquam ueri christiani tueri, & offensas eius cohibere. Et per hoc possunt laici statuere; arctius suos subditos obligando, ne personas ecclesiasticas, aut res earum offendant, uel molestent iniuste, & contrarium facientes pœnis debitis coercere. Et multomagis ne deum offendant, fidem persequantur, & impugnent: sacramentis insultent, sacrilegia committant, & similia, sub certis pœnis rationabilibus prohibere. Licet huiusmodi eorum statuta non se extendant, nisi ad suos subditos laicos, non clericos, neque huiusmodi pœnis sic per eos statutis possunt personas a sua iurisdictione exemptas castigare, possunt tamen licite sibi subiectos, statutis pœnis cohibere. Et secundum hoc omnes autoritates exponendæ sunt, quæ uidentur a laicis tollere autoritatem se quouis modo intromittēdi de spiritualibus, & ecclesiasticis. s. primo modo de eis ordinandi &c. non secundo modo. Quis enim Papa non commendaret legem imperatoris statuentis Summum Pōtificem non deberi in suo regimine perturbari nullum laicum res ecclesiasticas contingere, aut ecclesias spoliare &c. Et per hoc correctio peccatorū, sine tamen impedimento ecclesiasticæ iurisdictionis, quātum ad peccatores laicos in foro contentioso, potest potestati laicali conuenire. ¶ Ad tertiam, quæ arguit de criminibus ecclesiasticis, ꝙ non pertinēt ad iudicem secularem. Dicendum, quod crimen diuersimode dicitur ecclesiasticum, & seculare. Quandoque ratione personæ committentis: quia ecclesiastica, uel secularis. Vel ratione cognitionis, quia eius cognitio tantū spectat ad clericos in sacris literis eruditos, ut crimina in sacramenta matrimonij, ac cetera commissa. Vel ratione obiecti: quia immediate in deum, sacramenta, uel res ecclesiæ admissum, ut hæresis, blasphemia, sacrilegium. Vel rōe punitionis, seu pęnę infligendæ. Secundū quorum diuersitatē modorum idem peccatum pōt nunc dici ecclesiasticum, nunc seculare. Et per hoc uario modo respondendū erit. Tñ quantum nunc sufficit, dī ꝙ crimen ecclesiasticum primis duobus modis regulariter, & principaliter non spectat ad potestates seculares. Licet in casu etiam utroq; modo ad laicos possit spectare crimen ecclesiasticū, ut dū clerici in eorū punitione essent negli-

Naum 1. secūdum aliā trāslationē.

P

Q

gentes

gentes: aut etiam malitiose errarent in iacturam fidei: ut si manifestam hæresim foverent. Crimen uerò ecclesiasticum tertio & quarto modis, etiam ad potestatem secularem pertinet. Possunt enim laici punire in suis subditis crimina in deum commissa, & in res ecclesiasticas. In omni etiá secta reges etiam distincti a sacerdotibus punierunt illa crimina, quæ putauerunt in deum, uel deos suos: & contra religionem suam commissa: ut supra habitum est. Sic christiani principes licitè puniunt, & occidunt occisores sacerdotum: fures rerum ecclesiasticarum: incendiarios ecclesiarum: effusores sacramenti eucharistiæ: & uasorum eius raptores, etiam non requisiti ad hoc per ecclesiæ prælatos: Ideo multò magis & puniunt crimina in deum commissa, q̃ in sacerdotes, ut res ecclesiasticas, teste B. Aug 23. q. 5. Si pptèrea. Si propterea (inquit) persecutor non fuit Nabuchodonosor rex: quia scelus in sanctum Danielem commissum uindicauit iustissimè: quomodo uindicandum est a regibus, q̃ Christi sacramenta exufflantur? Si prophetæ membra, quia in periculum missa sunt, sic uindicari meruerunt. Non ergo uniuersaliter causæ ecclesiasticæ, utpota causa fidei, & dei ad seculares potestates non pertinent. Sicut & defensio fidei non ad solos clericos pertinet: sed ad omnes fideles. Non enim clericorum est tantum deus, immo etiam deus est & laicorum, sicut fides æqua est laicorum, & clericorum. alioquin laici nec fidem defendere tenerentur, nec fidem prosequentes opprimere. ¶ Item si iudex secularis sibi subditos pro crimine hæresis (quod ecclesiasticum est, quia immediatè in deum, & fidem catholicam) punire non posset, nec in causa illa eos iudicare, quomodo pater filium pro crimine heresis coercere posset. Neque etiam iudex laicus clericum ab ecclesia pro heresi condemnatum, & suo foro traditum, iudicare posset. ¶ Neq; ut quidam dicere uolunt. Iudex secularis in tali casu est merus executor sniæ iudicis ecclesiastici. Quia sic non posset ei infligere nisi pœnam ab ecclesiastico iudice taxatam: Quod falsum est: quia punit eum secundum leges suas infligendo pœnam mortis per seculares leges taxatam. Sicut ergo facit in clerico suæ curiæ tradito, non minus facere potest de laico heretico sibi a iudice ecclesiastico non tradito. Quia laicus non minus est semper de foro suo, quam clericus priuilegijs clericalibus exutus, & per hoc suo foro relictus. Et contra hanc solutionem nõ militat Canon Nicolai Papæ allegatus, neque beati Cypriani: quia Imperator corrigendo crimina quiq; in suis subditis, limites suæ administrationis non exit: nec rebus diuinis, aut ecclesiasticis ordinandis, uel disponendis, sed defendendis, & iniurijs uindicandis se implicat. sicut nec pater filium, aut maritus coniugem pro talibus emendando in leges ecclesiasticas impingunt.

℟ ¶ Ad quartam per idem dicitur, q̃ ad distinctas potestates spectant causæ distinctæ, non quantum ad omnia, sed quantum ad aliqua. Nam eadem causa spectat ad diuersas potestates, ut supra patuit de causa herésis, qui pertinet ad iudicium ecclesiasticum, quantum ad cognitionem, qua aliquis iudicatur hæreticus secundum communem consuetudinem, & tamen quantum ad punitionem exterminantem non spectat ad potestatẽ ecclesiasticã, sed dũtaxat seculareẽ. ¶ Præterea distinctæ potestates pñt de eadẽ causa iudicare. Sicut potestas ecclesiastica iudicat causas seculares propter negligentiam iudicum secularium. Sic etiam potestas secularis facere posset in causa ecclesiastica: dum negligentia clericorum in graue præiudicium fidei uergeret. ¶ Ad quintam uerum est, quando per se quis iudicat: & per alios ueritatem discernere sufficientes. Alioquin necesse foret Papam esse peritissimum theologum, & canonistam, immo & legistam, cum ad ipsum omnes causę in casu sunt referendæ. Similiter & episcopos: cuius oppositum frequenter uidemus. ¶ Item

possunt

possunt laici etiam esse utriusq; iuris periti sicut clerici. Possunt denique uti iurisperitorum consilio, sicut in secularibus iudicijs frequenter contingit, dum monetarij ac ceteri artifices contendunt de aliquo suas artes contingente, quarum peritiam iudex ipse non habet, & peritorum in illis artibus consilio, & dictamini acquiescere cogit. ¶ Quod additur: q̄ commissum est sacerdotibus discernere inter lepram, & non lepram, uerum est generaliter, & maxime in dubijs: quando scilicet dubitari potest de aliquo, an sit peccatum, uel ne. Dum uerò manifestum est actum aliquem esse peccatum, non solum sacerdotibus: sed omni quandoque populo, commissa est punitio, etiam respectu eius, qui dormit in sinu suo. ut habetur Deute. 13. Vnde etsi cognitio inter lepram, & non lepram generaliter commissa sit solis sacerdotibus: non tamē punitio peccatorum iam cognitorum solis clericis commissa est. Patet de hæretico per clericos conuicto. ¶ Per hoc etiam ad sextum dicitur, q̄ contingit diuersos iudices in eadem, uel simili causa uti diuersis legibus: & unum iudicem obligari ad iudicandum secūdum aliquas leges: secundum quas non tenetur alius iudex iudicare, ut patet de uno iudice in Gallia: & de alio in Germania. Sic & iudices ecclesiastici iudicant legibus suis: & non imperialibus: & seculares iudicant secundum leges imperiales, & non ecclesiasticas, & hoc quando leges sibi non sunt contrariæ, nec una est alterius impeditiua: sed simul se compatiuntur. Et sicut crimina possunt puniri secundum leges canonicas simul & ciuiles: sicut hæreticus percellitur excommunicatione per canones, & simul ultimo supplicio per leges, quę pęne simul stāt: sic incendiarius ecclesiarum, sic presbytericida, & de multis alijs ita potest iudicari secundum diuersas leges. ¶ Ad ultimum iam responsum est. Nam esto, q̄ imperatores christiani non haberent aliam potestatem, quam imperatores gentiles, quibus successerunt, quod tamen uerum non est: quoniam ad aliquid tenetur ut imperator christianus, ad quod non tenebatur, ut imperator successor gentilis. Tenetur enim nunc regere imperium secundum legem Christi, ad quod non tenebatur Iulius Cęsar ante Christi aduentum. Sed posito, q̄ isti non haberent aliā potestatem, quam illi, patuit, q̄ illi magno zelo uindicauerunt deorum suorum iniurias, licet in hoc peccauerunt, q̄ falsos deos pro uero deo coluerunt. Spectabat autē ad eos nō inquantum imperatores pagani, sed inquantum imperatores humani colere deum: & derelinquere idola, quia homines. Omnis enim homo ait Grego. in moral. 5. a. eo ipso, q̄ homo suum intelligere debet autorem, cui tantò magis seruiat, quanto se de seipso nihil esse cognoscit. Ad hoc data est lex, addita sunt præcepta, non solum fidelium siue sub lege uiuentium, sed etiam eorū, qui sub lege non fuerant. i. gentilium legem scriptam non habentium. Qd uerò imperatores, & reges, spectabat ad eos catholicos defendere, & idolatras, ac blasphemos punire. Licet errauerint, & de facto cōtrarium fecerint. Et ideo ad imperatores, reges & principes, qui eos successerunt in principatu, spectat in sibi subditis dei ueri iniurias uindicare, & in peccata punire. ¶ Sed adhuc pro pleniori itellectu solutionis primæ rationis replicatur. Nā in tota scriptura non inuenitur aliquid ordinatum de potestate coercendi delinquentes nisi Matth. 18. Si peccauerit in te frater tuus, corripe eum & c. Vbi additur, q̄ si non audierit eos, dic ecclesiæ. Si autem ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus, & publicanus. Ergo apud ecclesiam est potestas coercendi, uel eius prælatum, & ita non apud laicos. Et huic inniti uidetur constitutio Innocen. de iudicijs. nouit. Vbi allegat istum textum euangelij: Si peccauerit in te frater tuus & c. Et subdit. Non enim intendimus iudicare de feudo, sed decernere de peccato, cuius ad nos pertinet sine dubitatione

Deut. 13.

S

Grego.

T

Math. 18.

censura, quam in quelibet exercere possumus, & debemus. Et sequitur. Nullus, qui sit sanæ mentis, ignorat, quin ad officiũ nostrum spectet de quocunque mortali peccato, quemlibet corrigere christianum, & si correctionem contempserit, per districtionem ecclesiasticam coercere. Cum ergo omnis punitio fiat pro mortali crimine, ut plurimum ergo punitio criminum ad solos pertinet ecclesiasticos, non ad iudices seculares. Item Apostolus. 1. Cor. 6. repræhendit Corinthios, pro eo ꝙ litigabant apud iudices seculares, & deserebant iudicium ecclesiæ, quæ debuit iudicare inter fratrem, & fratrem, etiam de secularibus dicens. Nescitis, quoniã angelos iudicabimus. Quanto magis secularia &c. Ergo de secularibus spectat ad ecclesiam iudicare, & per consequens per iudicem ecclesiasticum sunt criminosi etiam pro criminibus secularibus puniendi. ¶ Ad istas replicas dicitur. Ad primam uno modo, ꝙ per illa uerba saluatoris non tribuitur aliqua potestas iudicibus ecclesiasticis, plus quam secularibus. Nam ibi non accipitur ecclesia pro ecclesiasticis uiris, qui clerici appellantur tantum, sed pro congregatione fidelium uniuersali uel particulari, quæ clericos, & laicos comprahendit. ¶ Dicitur enim: ꝙ in tota scriptura diuina utriusque testamenti non accipitur nomen ecclesia specialiter pro clericis, licet sic sæpe in canonibus accipiatur. Voluit ergo saluator, ꝙ peccatum delinquentis post secretam correptionem, & testium adhibitionem, ultimò diceretur alicui congregationi fidelium clericorum uel laicorum, uel simul utrorumque, ut sic obiurgatio plurimorum eum corrigat, ut qui non potuit pudore saluari, saluaretur opprobrijs, & ut rubore sequestrationis emendetur: sit tibi sicut ethnicus, & publicanus, ut dicit glo. interl. simul & marginal. ¶ Quod si dicis ecclesiæ, a plerisque exponitur. i. prælato ecclesiæ. Dico: ꝙ expositio ista non est contraria dictis, quia prælatus ecclesiæ quilibet est, qui perficitur ad regendum fideles, idem siquidem est prælatus, & præsidens. Vnde mos nõnullarum regionum habet officiales, & potestates laicales nominare præpositos, uel præsidentes: & ideo hæc replica magis est ad oppositum. ¶ Ad Innocentium dicitur, ut supra in solutione primæ rationis dictum est, ꝙ ad ecclesiam spectat duplex punitio, seu correctio. Vna est in foro pœnitentiali. Alia in foro contentioso. Prima pertinet ad iudicem ecclesiasticum respectu cuiuscunq; christiani pro quocunq; peccato, & de illa loquitur illa decretalis. Nouit. & multæ aliæ in eandem sententiam sonantes. Secunda punitio, seu correctio non spectat uniuersaliter, & quantum ad omnem pœnam infligendam, ad iudicem ecclesiasticum. Sic enim tolleretur omnis potestas corrigendi crimina a seculari potestate: quod est manifestè contra scripturam sacram apostoli Roma. 13. & alias supra allegatas. etiam contra canonicas sanctiones. Nam 23. q. 5 incestuosi. dicitur. Incestuosi, parricidæ, homicidæ multi apud nos reperiuntur sed aliqui ex illis nolunt sacerdotum admonitionibus aurem accommodare, uolẽtes in pristinis perdurare criminibus, quos oportet per secularis potentiæ disciplinam a tam praua consuetudine coerceri, qui per salutifera sacerdotum monita noluerunt reuerti. Et B. Aug. super epistolam ad Ro. c. q. sunt q̃dam. Sunt inquit, quædã enormia flagitia, quæ potius ꝑ mundi iudices, quam per antistites, & rectores ecclesiarum uindicantur. Sicut est, cũ quis interficit Pontificem Apostolicum, Episcopum, Presbyterum, siue diaconum. Huiusmodi reos, reges, & principes mundi damnant, ergo non sine causa gladium portant, quia talia scelera dijudicant. Sunt enim maximè constituti propter homicidas raptores, ut etiam illos damnent: & alios suo timore compescant. ¶ Ex quibus uidetur sequi, ꝙ illa crimina non sunt per iudicem ecclesiasticum punienda. Neque enim licet fidelibus præiudicare

imperatori

[Margin notes: "1. Cor. 6." beside "los pertinet ecclesiasticos..."; "V" beside "nibus secularibus puniendi"; "Ecclesiæ multiplex acceptio." beside "siasticis, plus quam secularibus"; "X" beside "hæc replica magis est ad oppositum"; "Rom. 13." beside "testate: quod est manifestè"; "August." beside "tentiæ disciplinam"]

imperatori,& laicæ potestati, fidelibus, plusquam fidelibus, nec debent magis istis, quam illis præiudicare, usurpando potestatem puniendi reos, qui sunt puniendi per eos, quam in negando eis censum. Cum dixerit dominus Matth.22. Reddite, quæ sunt Cæsaris Cæsari. Nec uoluit, quod aliquis fidelis usurparet sibi aliquam dignitatem temporalem in præiudicium imperatoris infidelis. In cuius signum noluit fieri rex. Iohan.6. Ideo multo minus præiudicandum est potestati seculari fidelium. Sic nec Innocentius uoluit iurisdictionem secularis potestatis minuere, uel turbare, ut in princi.eo.c.dicit. Licet sibi conueniat de quolibet mortali iudicare in foro penitenciali, non in foro contentioso de seculari, nisi in casu, quo.s. peccans esset de iurisdictione temporali ecclesiæ, aut quo potestas secularis esset negligēs in corrigendo, aut dum peccatum quidem notum est: persona uero ignota, quomodo quandoq; excommunicatur quisquis commisit hoc furtum, licet fur ignoretur. Et in alijs casibus ad hoc reducibilibus, ut supra dictum est. ¶ Ad autoritatem beati Pauli.1.ad Cor.6. dicitur, quod Apostolus prohibet fideles causas contra alios fideles agere coram infidelibus iudicibus, nō coram secularibus fidelibus. Neque tamen intendit prohibere Corinthios in omni casu apud infideles iudicari, neq; quod soli fideles debent secularia iudicare. Sic enim tam uerbis, quam factis esset sibimetipsi contrarius. Sed illos solummodo reprehendit, qui indiscretè, malitiosè & cum scandalo apud infideles, & iniquos iudicari uolebant. Nec facit ad propositum, quia non reprehendit iudicium secularium, sed infidelium. Vnde dicit. Secularia iudicia si habueritis, contemptibiles, qui sunt in ecclesia, illos constituite ad iudicandum. Contemptibiles illos non æstimo clericos fuisse, qui altiorem laicis gradum in ecclesia sortiuntur. Hanc materiam latè & profundè prosequitur uenerabilis Guil. Ocham in suo dial. libr. 6. partis primæ. & part.3. tractu.2. lib.2. Et tantum de illa materia.

Matth.22.
Ioh.6.
Y
1.ad Cor.6.

DE EXTERIORIBVS SIGNIS dilectionis.

LECTIO LXXVI.

OSTENSO, quomodo iniuriantibus nobis dimittenda sunt debita, ut nostra quoque nobis a deo dimittantur, restant aliqua dubia breuiter dissoluenda. ¶ Primum utrum offensus teneatur offendenti exteriores dilectionis effectus, & signa exhibere? Et uidetur, quod sic. Nam offensus tenetur offendentem diligere, ut supra dictum est. Sed dilectio uera non est sine opere, secundum illud beati Greg. in homel.3. Amor dei ociosus esse non potest, magna ei operatur, si est, aut si operari desinit, amor non est. Vnde probatio dilectionis, exhibitio est operis. ¶ Item nullus debet habere simulatam dilectionem, secundum illud August. Simulata æquitas duplex est iniquitas. Sed dilectio sine opere uera non est, sed simulata. Vnde 1.Ioh.3. Non diligamus uerbo neque lingua, sed opere & ueritate. Hinc Matth.5. dicitur. Diligite inimicos uestros, & benefacite his, qui oderunt uos, & orate pro persequentibus, & calumniantibus uos, ut sitis filij patris uestri, qui solem suum

A
August.
1.Iohan.3.
Matth.5.

oriri facit super bonos,& malos,& pluit super iustos, & iniustos. Vbi Christus affectioni addidit opus,& cum hoc exemplum cœlestis patris:quod imitari oportet. Et Exod. 23. Si occurreris boui inimici tui,aut asino erranti, reduc ad eum. Si uideris asinum odientis te iacentem sub onere,non pertransibis,sed subleuabis cum eo. Ecce non tantum præcepit dominus dilectionem,sed etiam opus exterius. Item abnegare huiusmodi signa familiaritatis,& sua beneficia,quædam uindicta est. Homo autem tenetur non uindicare ut dictum est. Et Rom. 12.ca. Non uosmetipsos defendentes charissimi,sed date locum iræ. Et Leui. 19. Non quæras ultionem,nec memor eris iniuriæ ciuium tuorum. ¶ Sed in oppositum est, quod dicit Aug. & allegat magister in 3.dist. 30. Magnum est erga eum,qui tibi nihil mali fecit,esse beniuolum,& beneficum. Illud multò grandius, & magnificentissimæ bonitatis est,ut tuum inimicum diligas,& ei,qui tibi malum uult,& si potest, facit tu semper bonum uelis,faciasque,cum possis. Et sequitur. Tamen quia hoc tam magnum bonum tantæ multitudinis non est,quantã credimus exaudiri,cum dicitur in oratione. Dimitte nobis debita nostra sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Proculdubio uerba huius sponsionis implentur, si homo,qui nondum ita profecit, ut etiam diligat inimicum, tamen quando rogatur ab homine,qui peccauit in eum, ut ei dimittat, dimittat ei ex corde,qui etiam sibi roganti uult dimitti,cum orat,& dicit. Dimitte nobis debita nostra: sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Vbi uidetur uelle August. ꝙ non tenetur quis dimittere inimico non petenti. Si autem remissionem inimicus petierit,iam non est inimicus,sed amicus, ut ibidem subdit August. Item glo. Matth. 5. dicit. Benefacere inimicis,& orare pro eis est cumulus perfectionis. Ad illa autem,quæ perfectionis sunt,non omnes tenentur. ¶ Ad dubium dicendum post Scotum in 3.dist. 30. Quia dilectionis inimici præceptum est affirmatiuum:& ideo magis obligat,ne contrarium eius fiat, quam quod actus positiuus circa inimicum eliciatur. Nam quo ad primum habet uim præcepti negatiui, ideo obligat pro semper. Sed quoad secundum obligat pro tempore, & loco &c. Vnde quoad primum obligat semper,& pro semper,ne inimicus odiatur, & ne quis nolit inimico suo æternam salutem,& bona spiritualia ad hanc ordinantia. Non enim stat cum dilectione charitatiua nolle deũ diligi ab alio,cuius amicitia nescitur ei displicere,& hæc condiligi,siue in ratione boni honesti.s. propter deum,siue in ratione boni commodi diligentis,quod nolle esset nolle inimico salutem. Et pari ratione non stat cum dilectione dei nolle inimico illa bona, per quæ inducitur, ac promouetur ad diligendum Deum, & per hoc ad consequendum salutem. Cetera bona indifferentia possum quandoq; nolle inimico, ꝓ quanto ea sunt impeditiua ad bona spiritualia, aut boni communis præponendi bono spirituali, quomodo etiam quilibet sibijpsi potest illa nolle,& de hoc latius supra lect. 73. Sed quantum ad actum positiuum dicitur, quòd extra casum necessitatis non tenetur elicere actum dilectionis etiam interioris circa inimicum, quia nec tenetur cogitare de inimico. In casu uerò necessitatis: puta quo sine eo habere non posset necessaria sibi ad attingendum ad dilectionem dei: puta si est ignarus, & sine eius doctrina non posset conuerti ad deum,& ueritatis cognitionem, aut si est malus,& sine eius correctione non posset conuerti ad bonum,& similibus, tunc enim tenetur aliquis non solum uelle bonum finale inimico sicut cuilibet proximo, sed etiã bona necessaria ei ad consequendum salutem,& non solum uelle uoluntate interiore, sed etiam prosequendi uoluntate efficaci, & exteriori operatione,si adest facultas. Et idem de bonis exterioribus,sine quibus nõ potest

Exod. 23.

Rom. 12.
Leui. 19.
August.

August.

B

consequi uitam æternam. Vnde in extrema necessitate constituto tenetur ministrare alimenta, & a periculo mortis eruere si potest, dum illa fuerint necessaria ad salutem. unde Prouer. 25. & ad Roma. 12. Si esurierit inimicus tuus, ciba illum, si sitit, potum da illi. intelligendũ e in necessitate. Extra autem casum necessitatis, non tenetur ad beneficia inimico exhibenda, sicut nec amico. ¶ Ex illis sequuntur aliqua correlaria, quibus particularius patet solutio dubij moti. Primum. A communibus orationibus, quæ fiunt pro ecclesia, inimicus excludi non debet. Patet, nam qui sic excluderet, nollet ei bona salutaria, quod est contra negatiuum in hoc præcepto inclusum. In illa enim oratione tenetur eam uelle ualere cuilibet, & bono, & malo ad bonum spirituale. Sicut esset malus stomacus, qui nollet sustentationem ualere sustentationi manus. Ita non est bonum membrum in ecclesia, quod nollet bonum actum pro se, & pro tota ecclesia dei, & ita omnibus membris ecclesiæ ualere pro quanto deus illud acceptat pro quãto potest sibi, & alijs ualere. ¶ Secundum correlarium. Effectus, & signa exteriora dilectionis, quæ in communi omnibus exhibentur, inimico negari non debent. Hoc probat B. Thom. secunda secundæ quæst. 25. articu. 9. Quia effectus & signa charitatis, quæ ex interiori dilectione procedunt proportionari debent interiori dilectioni. Dilectio autem interior ad inimicum in communi de necessitate præcepti absolute. In speciali autem non absolute, sed secundũ præparationem animi, & hoc secundum moderationem supradictam. Sunt autem quædam signa, & beneficia dilectionis, quæ exhibentur proximis in communi, ut cum aliquod beneficium impendit aliquis toti communitati, & talia beneficia, uel signa dilectionis inimicis exhibere est de necessitate salutis, & præcepti. Hoc enim non exhibere inimicis, pertineret ad liuorem uindictæ. Hæc Thom. Ex illo uidetur sequi, quod communis salutatio, quæ omnibus fidelibus occurrentibus optatur, inimicis occurrentibus non est subtrahenda, nisi inimicus ex his deteriorari timeretur. Et hoc forte esti mo de necessitate salutis, si uerisimiliter præsumeret quis per hoc inimicum suum domino lucrari, aut scandalum pusillorum ex subtractione signorum charitatis remouere. Quod ex supradictis de fraterna correptione ostendi potest. ¶ Tertium correlarium. Spiritualia familiaritatis signa, & beneficij effectus non tenetur quis impendere inimico, nisi secundum præparationem animi, ut exhibeantur in casu necessitatis. Nam illa extra casum necessitatis exhiberi, pertinet ad perfectionem charitatis tanquam opus supererogationis. Patet: quia illi effectus procedunt ex mera liberalitate, & non ex præcepti necessitate, etiam quoad amicos, ergo multo minus quoad inimicos. Illa sunt de intẽtione Alex. de Ales par. 3. q. 67. & Bona. in 3. di. trigesima. Per hoc ad rationes ante oppositum dicitur, q̃ omnes loquuntur in casu necessitatis. Nam dilectio operatur, ubi est, nec est ociosa, neque ficta, qua præparatur animus ad opus exterius non semper exhibendum: sed dum oportet, hoc est in articulo necessitatis. Vel loquuntur quantum ad communia beneficia charitatis, ad quod facit exemplum patris cœlestis, qui facit solem suum oriri super bonos, & malos &c. Multa tamen spiritualia, & gratuita dona infundit bonis, quæ non infundit malis. Sic subtractio communium beneficiorum pertinere posset ad uindictam, non autem beneficiorum particularium, quæ nonnunquam amicis subtrahuntur. ¶ Ad rationes post oppositum. Ad illud beati Augusti. dicitur, q̃ loquitur de dilectione affectiua, & effectiua, nedum in tempore necessitatis, sed etiã quotiens opportunitas occurrit. Vnde ait. Ei, qui tibi malũ uult, & si potest facit tamen semper bonum uelis, facias, cum possis. Et hoc non est oĩum in cha-

Verum est dũ dentis causa tur neces... ...

Dilectio affectiua, & effectiua.

ritate

ritate existentium, sed tantum præfectorum. Similiter ad glo: dicitur, quòd benefacere inimicis extra casum necessitatis, & in beneficijs particularibus, pertinet ad cumulum perfectionis, non autem in casu necessitatis, sed in beneficijs communibus. Vel dicitur, quòd est perfectio necessitatis, siue necessaria ad salutem, quæ consistit in obseruantia præceptorum. (Et est perfectio superogationis, quæ consistit in obseruatione consiliorum cum præceptis.) Ad cumulum primæ perfectionis pertinet beneficientiæ effectus in necessarijs salutem, & etiam in communibus. In particularibus autem benefacere pertinet ad cumulum perfectionis secundo modo dictæ. ¶ Secundum dubium est. Vtrum offendens alterū tenetur petere ueniam ab offenso, ut sibi ignoscat, & in sui amicitiā resumat? Et uidetur, quòd sic per illud saluatoris. Si offers munus tuum ad altare, & recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersum te, scilicet quia eum lęsisti, relinque ibi munus tuum ante altare: & uade prius reconciliari fratri tuo, & tunc ueniens offeres munus tuum. Ex quibus clarè sequi uidetur, quòd necessariò præcedat fratris reconciliatio, ut opus bonum deo oblatum, placeat deo. Quilibet autem tenetur offerre deo munus bonæ uoluntatis: secundum illud Prouerb. 23. Fili præbe mihi cor tuum. Cor ponitur pro uoluntate: ergo tenetur reconciliari fratri, quem lęsit, iniustè. ¶ In oppositum illud esset periculosum, & uergere posset in periculum uitæ eius, qui ueniam peteret atque famæ. Vt si quis furto aliquid subtraxisset, si ueniam pro furto commisso peteret, posset offensus eum accusare, & ad interitum eius agere, & eum publicè diffamare. Quilibet autem tenetur uitam suam sustentare, & famam suam, dum per hoc alius in fama nō iniustè læditur, celare, ac conseruare. ¶ Ad hoc dubium uidetur sub distinctione respondendum, quia aut offensa est offenso nota simul cum offendente, aut offendens est incognitus. Si secundum, sic non tenetur offendens uocaliter, & apertè ueniam petere, aut reconciliari offenso, sicut non est apertè offensus: apertè dico quantum ad personam offendentem, quæ sibi incognita est, licet offensio sit nota. Sufficit enim tunc offendenti ad salutem, quòd doleat corde, quòd proximum iniustè, & contra deum offendit, illud quoque tempore opportuno uelit confiteri, & omne damnum illatum proximo qualecunque fuerit in anima, corpore, fama, aut rebus fortunæ quamtocius facultas aderit, refundere modis possibilibus, & congruis. Frustra enim offendens se publicaret offenso in periculum utriusque. Offensi, quia per hoc ad indignationem, & iram, aut inuidiam accendi posset. Et sui offendentis, famæ scilicet & uitæ, ut argutum est post oppositum. Et huic concordat glo. super textu allegato. Si ergo offers. Secundum literam inquit, hoc absurdum est. Est ergo in interiore templo altare, scilicet fides, cui quodlibet munus, ut psalmus, hymnus, oratio, & huiusmodi nisi sit innixum, non est deo placitum. Et ibi. Scilicet cum in corde, quod est templum interius, tale munus oblaturus es, si in mentem uenerit, quòd frater tuus habet aliquid aduersum te, quem tu læsisti. Si enim ipse te læsit, non ipse, sed tu habes aduersus eum, nec tunc oportet te ueniam petere, sed dare, sicut uis tibi dimitti. Sequitur. Vade non pedibus, sed animo humiliato, te prosternas in conspectu illius, cui oblaturus es. Et præmisit. Nō enim munus repellit scilicet deus, sed charitatem proximi quærit, sine qua nemo ad charitatem dei peruenit. Prius charitatem proximo exoluat, qui munus suum deo placere optat. Ecce quomodo tota reconciliatio ista fieri potest intus in corde offendentis coram deo. Si uerò offendens notus est offenso, aut est præsens offenso, aut non. Si non est præsens, nec eius presentia commodè haberi potest, sufficit reconciliatio interior, quæ dicta est. Si uerò præsens fuerit, debet etiam uocaliter ueniam ab eo petendo sibi recon-

Margin notes: Matth. 5. — Prouerb. 23. — D — Vtrum offendens tenetur petere ueniam offenso.

ciliari. Et hoc uult etiam glo. al lagata, quæ præmissis addidit, uel petendo ueniam si præsens est. Idem uult Hugo cardinalis, & Nicolaus de Lyra super eodem textu dicens. Hoc scilicet uade prius reconciliari &c. potest intelligi dupliciter. Vno modo pedibus corporis, & hoc debet fieri, si commode possit haberi fratris offensi præsentia. Si autem non possit, sufficit ire ad eum pedibus mentis, quod fit, quando habet propositum satisfaciendi loco, & tempore competenti. Et hoc modo utitur Ecclesia Romana, quæ reum confitentem absoluit, & sibi satisfactionem læso fiendam imponit. Hæc Lyra. Et per hoc patet solutio rationum ante, & post oppositum inductarum. ¶ Tertium dubium. Vtrum, qui odiunt, seu rancorem in mentē seruat contra proximum dicendo orationem dominicam, dicere debeat hanc quintam particulam. Dimitte nobis debita nostra sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. ¶ Respondetur, quód talis frustra petit quoad se peccati sui remissionem, qui non dimittit alijs, ut patet ex uerbis Christi supra allegatis, immo nociua sibi uidetur hæc petitio, si pro se illam porrigat patri cœlesti, pro quanto mendacio inniti uidetur dicens se dimittere suis debitoribus, cum tamen contra eos odium seruat, & rancorem. Pro quo satisfaciunt autoritates supra positæ lectio. septuagesimatertia. Nec tamen propter hoc ab oratione debet abstinere secundum sanctum Bonauen. quia ex hoc amplius peccatum suum aggrauaret arcendo se ab illis saluberrimis petitionibus, quas ipsemet dominus docuit, & nos orare monuit. Vnde orare eam debet in persona ecclesiæ. Et sic eam orando in persona ecclesiæ, non mentit, quia illa, ut pia mater suis persecutoribus, & debitoribus libenter ignoscit, immo ut deus ignoscat: fideliter orat dicens. Oramus pro persequentibus, & calumniantibus nos. Sed nec orando dominicam orationem, hanc particulam. Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: omittere debet. Grauius enim peccaret, si orationem a Christo institutam, & nobis traditam restringeret: syncoparet, aut quomodolibet mutaret. Vnde contra tales beatus Iohan. Chrysost. super Matth. ait. Multi nolentes dare ueniam in se peccantibus, refugiunt illam orationem dicere. Et subdit. Stulti sunt, quia qui non sic orat, ut Christus docuit, non est Christi discipulus. Nec etiam pater cœlestis libenter audit orationem, quam filius non dictauit. Cognoscit enim pater filij sui sensum, & uerba, nec suscipit, quæ humana usurpatio cogitauit, sed quæ Christi sapientia exposuit. Et Abbas Isaac colli. 9. de eodem loquens ait. Ideo si clementer uolumus iudicare, nos quoque erga illos, qui in nos deliquerunt, oportet esse clementes. Tantum enim remittetur nobis, quantum nos remiserimus eis, qui nobis quacunque malignitate nocuerunt, quod formidantes nonnulli, cum in ecclesia hæc oratio ab uniuersa plebe cōcinnitur, hunc locum taciti pretermittuntur: ne. s. semetipsos obligare potius, quam excusare sua professione iudicentur. Non intelligentes, quód frustra cauillationes has iudici omnium prætendere moliantur, qui quemadmodum iudicaturus sit, supplicibus suis uoluit demonstrare. Dum enim erga nos non uult immitis, atq; inexorabilis inueniri, formam sui iudicij designauit, ut quemadmodum nos ab illo iudicari cupimus, ita nostros fratres, si quid in nos deliquerint iudicemus: quia iudicium sine misericordia fiet ei, qui non fecit misericordiam. Hæc ibi. Necessarium itaque est unicuique, ut non retineat fraternum odium, quatenus hæc dominica oratio ad se sortiatur effectum, alioquin deo mentitur dicit. Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Quia si induratus odium seruare statuit, & in eo pertinaciter persistere, orationē dn̄icam non mutet, nec in persona sua, sed ecclesię eā dicat. Sic. n. licet sibi inutiliter oret

petendo peccati ſui remiſſionem, quo ipſe carere non uult, ſed in eo permanere, tamen uitat peccatum mendacij dicendo. Sicut & nos dim. debit. noſtris. Quia licet ipſe non dimittat: eccleſia tamen, in cuius perſona loquitur,
H tur, debitoribus ſuis libenter ignoſcit, ut dictum eſt. ¶ Ex his omnibus dicens hanc orationem ex animo ita mentis affectum formet. Pater noſter clementiſſime, qui es in coelis dominantiſſima maieſtate, & in terris omnibus in tua ditione poſitis, qui clauem habes Dauid, claudis, & nemo aperit: aperis, & nemo claudit. Solus quippe peccata dimittis, dimitte nobis miſeris debita noſtra, omnia, & ſingula, quibus uenialiter, criminaliterq; quotidie ſuper arenam maris propria, & temeraria uoluntate maieſtatem tuam offendimus. Dimitte inquam, & quantum ad reatum culpæ, quo iram tuam prouocauimus, & quoad reatum pœnæ, quem te prouocando incidimus, nec ſoluere poſſumus, neq; ſatisfacere. Auferat ergo, atque deleat reatum omnem magna, ac ſufficientiſſima unigeniti tui ſatisfactio, ſacrificium ſcilicet uesperrimum in cruce pro omnium peccatis oblatum. Sic quoque inflexibilem iuſtitiæ tuæ rigorem nimia tua charitas (qua ſic mundum dilexiſti, ut filium tuum unigenitum dares, in quo quoque ut nobis parceres, non pepercisti: ſed pro nobis in mortem tradidiſti) temperet, ut omni debito compenſato nos perditos, noſtris pœnitentiæ operibus ex æquo reſpondere non potentes: plenè tibi reconciliet, & gratiam reſtituat augmentatam. Et quia tu pater: princeps pacis, domeſticos tuos pacificos concordes, & unanimes in domo tua, quæ eſt eccleſia, eſſe præcipis, ut qui filij dei eſſe ceperint, in dei pace permaneant, & quibus ſpiritus unus eſt, unus ſit & animus & ſenſus, unde orandi hanc regulam nobis tradidiſti, qua cuſtodita, oratio noſtra repudium non pateretur. Quatenus ſicut nobis debita noſtra a te dimitti uolumus: & ita & nos noſtris debitoribus dimittamus. Oramus te pater noſter largiſſime: da ueram cordibus noſtris cum omnibus pacem, & dilectionem: ut per te, & propter te, nedum omnibus iniurias nobis irrogantibus, iniurias ipſas dimittamus, uindictam nullam appetendo. Sed eos non minus diligamus, cuncta ad ſalutem eis pro futura, pro noſtra facultate impendendo, beneficijs trahendo: precibus iuuando, inſtruendo exemplis, monitionibus corripiendo fraternis, debita coertione reſiſtendo auſibus eorum malignis, quatenus idipſum nobis a te miſericorditer impendatur, quo dimiſſis anteactis malè peccatis, a futuris præſeruari mereamur criminibus, & delictis.

Meditatio circa clauſ. & dimitte nobis debita noſtra.

Dimitte quæſumus, o pater miſericordiarum, quæ commiſimus
quatenus ſpiritusſancti eruditione perdocti: rubiginem
inuidiæ charitatis igne conſumantes: pec-
cata noſtra humiliter agnoſcen-
do, & aliena fideliter
ignoſcendo,
ſic utraq;
lugeamus temporaliter: ut
æterna conſolatio-
ne pariter gau
deamus.
Amē.

DE ABLATIONE MEdiocris mali.

LECTIO LXXVII.

ET ne nos inducas in tentationem. ¶ Postquam oratum est pro ablatione maximi mali: quod est culpæ reatus, in hac petitione sexta, petitur ablatio mediocris mali in maximum inducentis: quod est tentatio, ad peccandum: quę est occasio recidiui lapsus. Et quidem congrue, & necessariò pręmissæ petitioni, qua nobis peccata dimitti postulauimus: hæc sequens de præseruatione in tentatione ad peccatum inducente, subnectitur, quoniam adeo uita nostra fragilitati, mutabilitatiq; subiecta est, ut nunquam in eodem statu permaneat: fluctuetq; diuersarum tentationum impulsibus huc, illucq; agitata. Sunt enim in hoc mari magno, & spacioso reptilia, quorum non est numerus, & animalia pusilla cum magnis. i. uaria, & multiplicia tentationum genera, quibus quasi quibusdam funiculis, & retibus infirma anima quotidie quæritur irretiri. Hinc rectè petita debitorum remissione, optimo ordine ad potentissimum patrem recurrimus, instanter petentes per humilem orationem. Ne nos inducas in tentationem. ne. i. purgata domo nostra a peccatorum sordibus: rursus tentatione uicti, in eadem, aut maiora recidiuantes, nouissima nostra fiant prioribus peiora. Vndique enim nobis parantur insidiæ; undiq; tela iaciuntur. Insurgit contra nos caro, trahit mundus, insidiatur diabolus. Suggerit caro uoluptatem, mundus uanitatem, diabolus iniquitatem. Caro mollia, mundus inania, diabolus mortifera. Caro infestat per lasciua desideria: mundus per prospera, & aduersa: diabolus per turpitudines, & uitia. Quorum nos ueté mus, tentationum laqueos ad capiendas animas inuenimus. Insidiantur nobis hi nostri inimici: & undiq; nos deijcere festinant. In esu, & potu: in opere, & uerbo: in uigilia, & somno: in cogitatu, & delectatione: in diuitijs, & paupertate. In scientia, & humilitate. In continentia, & parcitate. In patientia, & rigore, & in omni nobis materia occurrente. De quo B. Bernard. in de miseria hominis ita inquit. Inimici animã meam circundederunt: corpus, mundus, & diabolus. Corpus fugere non possum nec fugare, circumferre id necesse est, quoniam alligatum est mihi. Perimere non licet, sustentare cogor, cum illud impinguo, hostem aduersum me nutrio. Si. n. satis comedo, & illud robustum fuerit: sanitas eius mihi aduersatur. Mundus uerò circumcinxit me undiq;, ac per quinque sensus corporis mei quasi per portas sagittis suis uulnerat me: & mors intrat per fenestras meas. Respicit oculus, & mentis sensum auertit. Audit auris, & intentionem cordis inflectit. Odoratus cogitationem bonam impedit. Os loquitur, & fallit. Ardor libidinis parua occasione excitatur: & nisi subito respuatur: statim totum corpus occupat, & æstuat, urit, & incendit. Primò carnem tactam titillat. Deinde mentem meam maculat turpi delectatione, ad extremum per consensum prauitatis sibi mentem subiugat. Porrò diabolus (quem uidere non ualeo: & ideo minus cauere possum) ipse tetendit arcum suum, & in eo parauit sagittas suas, ut sagittet me in auro, & argento, & in omnibus his, quibus abutimur, cum illis malè delectamur. His illaqueamur. Nec solum laqueum posuit: sed & uiscum. Viscus est amor possessionis, affectus cognitionis, cupidi-

A

B. Bernar.

tas honoris, & uoluptas carnis, quibus anima inuiscatur, & irretitur, ne pennis contemplationis per plateas supernæ Sion discurrere possit. Sagittæ diaboli sunt, ira, inuidia, luxuria, & cetera uitia, quibus anima uulneratur. Et quis est, qui iacula eius ignea possit extinguere? Prohdolor his telis uulneratur sæpe fidelis anima. Heu mihi misero, undique mihi bella: undique uolant tela, undique tentamenta, undique pericula. Caro suggerit mollia, mundus uana, diabolus amara. Quotiens carnalis tentatio mentem meam importune pulsat de cibo, potu, & somno, cæterisque similibus ad curam carnis pertinentibus, caro mihi loquitur. Cum uerò de ambitione seculi, de iactantia, de arrogantia, cogitatio mala uersatur in corde, de mundo est. Quando autem ad iram, & animi amaritudinem prouocor, suggestio diabolica est, cui non aliter, quam ipsi diabolo resistendum est. Caro mea de luto est, ideo lutosas, & uoluptuosas cogitationes ex illa habeo, uanas, & curiosas de mundo, amaras, & maliciosas a diabolo. Isti tres inimici me impugnant, & persequuntur, nunc occulte, nunc aperte, semper autem maliciose. Considerantes igitur, q non est pax in uita ista, quæ plena est tentationibus, & adeo plena, ut non immerito tentatio debeat appellari, uidentesque defectum nostrum, & uirium nostrarum paruitatem, confugere nos docuit Christus ad patrem cœlestem, & petere, ne nos inducas in tentationem. B ¶ Et quoniam sicut in ceteris, quæ oramus, non sufficit ad impetrandum, quod petimus, solum uerba fundere, sed etiam ad obtinendum petita pro uiribus laborare. Ita & in hac sexta petitione, cum dicimus. Et ne nos inducas in tentationem, etiam deo, a quo petimus præseruari, collaborandum est sagaciter, & industriosè, ne decepti tentationibus peruertamur. Vnde necessarium est nobis tentationum modos, ac tentantium fraudes nõ ignorare. Pro quorum aliquali apertione quatuor uidenda sunt. Primò, q̃d nomine tentationis accipitur, ac de eius descriptione. Secundò, de tentationum generalibus modis & eius diuisione. Tertiò, de specialibus diaboli astutijs, & tentationum fraude. Quartò de remediorum inquisitione. Per quæ redeuntes ad textum, huius petitionis intellectus clarius aperietur. Additis quibusdam dubijs pro fundamentaliori dicendorum cognitione. Quantum ad primum, aduertendum, q tentare, ut dicunt doct. circa dist. 21. lib. 2. sententiarum, nihil aliud est, quam probare aliquid, seu experimentum sumere, ut aliquid de aliquo sciatur. Vnde tentare secundum Thom. part. 1. quæst. 114. artic. 2. attribuitur deo, homini, & diabolo propriè. Attribuitur etiam (sed minus proprie) carni, & mundo. Vnde glo. Cassio. super illud psalm. uigesimoquinto. Proba me domine, & tenta me. dicit, tẽtat deus, ut erudiat: homo, ut sciat: diabolus, ut seducat. Et de tentatione carnis, & mundi dicitur Iacob. 1. unusquisque tentatur a sua cõcupiscentia, abstractus, & illectus. Concupiscentia utiq; carnis, uel oculorum, quæ simul ad carnẽ, & mundum pertinent. dicente Iohanne. Omne, quod est in mundo, concupiscentia carnis est, uel concupiscentia oculorum, uel superbia uitæ. Et sequitur. Mundus transit, & concupiscentia eius. Vnde sub hac generalitate potest sic describi. Tentare est experimentalem notitiam alicuius in se, uel in alio causare principaliter, uel occasionaliter. ¶ Dicitur experimentalem notitiam, quia secundum Alexand. de Ales. parte. 2. quæstio. 117. & sanctum Thom. par 1. quæstio. 114. Tentare est experiri. Vnde notitia, quæ per rationem acquiritur, non acquiritur tentatione. ¶ Dicitur alicuius. s. non taliter noti. Vnde sciens aliquid per rationem, uel fidẽ, nihilominus tentando potest illud sciri per experientiam. ¶ Dicitur in se, propter hominem, & dæmonem tentantem, qui tentando experimentalẽ notitiã eius, de quo ten

Tentare q̃d est descriptiue.

Thom.

Iacob. 1.

1. Iohan 2.

Alexand.
S. Thom.

tant,

tant, in se acquirunt. ¶ Dicitur uel in alio, propter deum tentantem, quia deus tentando non causat notitiam in se. Siquidem nihil de nouo cognoscit deus: quia notitia dei incausabilis est, & æterna, est enim immutabilis diuina essentia. Causat autem notitiam experimentalem in illo, quem tentat uel in alijs, quos scire facit de tentato, quod nesciebant. ¶ Et secundum hoc intelligenda est omnis scriptura, qua deus dicitur tentare, ut aliquid sciat. non quod de nouo aliquid sciat, quod non nouit, uel nunc aduertat, quod prius non aduertit, cum omnia immutabiliter æternaliter sciat antequam fiant, sed ꝙ aliquid tentatum, uel alios de tentato experimentaliter scire faciat sicut est illud Gen. 22. Tentauit deus Abraam. Et sequitur. Nunc cognoui, quod timeas dominum, id est cognoscere te feci. ¶ Dicitur principaliter, propter deum hominum uel diabolum, qui ex intentione cognoscendi aliquid de aliquo in se, uel in alio tẽtat. ¶ Dicitur uel occasionaliter propter carnem, quæ tentare dicitur, inquantum cognosci potest per carnem pulsantem, uel mundum aduersis repellentẽ, aut prosperis allicientem: qualis sit homo, an uirtute constans, an mobilis. Et talibus: carne. s. & mundo frequenter utitur diabolus, tanquam instrumentis ad tentandum. ¶ Ex hoc patet: ꝙ immediatus finis tentationis est scientia experimentalis. Verum quod ille finis, ut plurimum ordinatur in alium finem bonum, uel malum. Vnde ut dicit sanctus Bonauen. Quandoque tentans intendit probare, uel approbare, aut probatum ostendere. Hoc modo tentat deus: ut tentatum scire faciat, & experimentaliter cognoscere seipsum. Sic dicitur Deut. 13. Tentat uos dominus deus uester, ut palam fiat: utrum diligatis eum, an non ex toto corde, & in tota anima uestra. Et Sapien. 3. Deus tentauit eos, & inuenit eos dignos se. Tanquam aurum in fornace probauit illos. Inuenit eos. i. inuenire, & cognosci fecit illos a seipsis, & alijs dignos se. Sic nonnunquam tentat magister discipulum in conspectu aliorum de eo, quod nouit discipulum scire, ut sic eius scientia alijs fiat nota. Tentat etiam quandoque homo se, uel alium, ut sciat, quid in eo sit. 1. Reg. 17. de Dauid dicitur. Cępit tentare, si armatus posset incedere. Et 3. Regum 10. Venit Regina Saba tentare Salomonem in enigmatibus. Sic nonnulli tentãt dominum, qui quasi incerti experiri uolunt dei uirtutem. Sic filij Israel Deum frequenter tentauerunt in deserto: ut dicitur Nume. 14. Tentauerunt me iam per decem uices. Contra quos dicitur. Non tentabis dominum Deum tuum Deut. 6. Tentans etiam quandoque intendit ut tentatum reprobum faciat, & seducat. Sic tentat diabolus, ut ad peccatum inducat. Sic dixit Pet. Actuum 5. Cur tentauit cor tuum sathanas mentiri spirituisancto, & fraudari de precio agri? Etiam quandoque licet pulsans non intendat, tamen ad eius pulsationem sequitur approbatio, uel reprobatio hominis. Sic caro tentat, quia ad eius titillationem probatur homo, si resistit, aut reprobatur, si consentit. Sic dicitur de carne, Iaco. 1. Vnusquisq; tentatur a sua concupiscentia abstractus & illectus. Et de mũdo habetur ad Heb. 11. Lapidati sunt, secti sunt, tentati sunt. Hæc enim sancti a tyrannis huius seculi passi sunt. Et Sapien. 14. Creaturæ dei factæ sunt in odium, & in tentationem animæ hominum, & in muscipulam pedibus insipientium. ¶ Quamuis autem tentari sic indifferenter accipitur in bono, & malo: accipitur tamen sæpe tantum in malo. Sic accipitur a beato Iacob. in sua ca. c. 1. Nemo cum tentatur, dicat, quoniam a Deo tentatur. Et sequitur. Deus enim intentator malorum est, ipse autem neminem tentat. Et illo modo capiendo in malo tẽtationem diffinit Cas. Tentatio est assimilatio boni ad fallendũ. Et de tali tentatione hic loquimur. Nõ enim petimus nõ induci in tentationẽ, nisi quaten⁹ tẽtamur ad

Margin notes: C — Gen. 22. — Finis tentationis quis est Dei & diaboli. — Deut. 13. — Sapien. 3. — 1. Reg. 17. — 3. Reg. 10. — Nume. 14. — Deut. 6. — Actuum 5. — Iacob. 1. — Heb. 11. — Sap. 14. — Tentatio sumitur qñq; in bono, sępe tamen in malo. — D

malum. Et sic accipiendo tentare, est officium proprium diaboli: sicut dicit glo. interli. 1. Thess. 3. super illud. Ne forte tentet nos is, qui tentat. s. solus diabolus, cuius officium est tentare. Nam etsi homo aliquando sic tentat, hoc agit, inquantum est minister diaboli. Quod utinam diligenter attenderent, qui uerbis, factis, uestitu, nutibus, & signis alios solicitant ad turpia mala, & peccata, cuius in hoc sunt ministri, cuius uicarij: cognoscerentq; se in hoc agere, & gerere proprium diaboli officium, forsitan si non timore, tamē pudore uilissimæ seruitutis retraherentur ab opere, & moribus tam peruersis. Sic etiam ad malum tentatur homo ab obiecto delectabili, uel tristabili præsente se, uel in phantasia, quod trahit, & mouet sensualitatem sibi naturaliter affectam, & per sensualitatem allicit ipsam uoluntatem ad consensum inordinatum fruendi eo contra dictamen rectæ rationis. Et ita tentant hominem diuitię, honores, cetera obiecta delectabilia, etiam quandoque terribilia ad incutiendum inordinatum timorem: licet hoc obiecta non intendant: sunt tamen diaboli instrumenta, qui per hæc intendit hominem decipere, & inducere ad peccandum. ¶ Quantum ad secundum, licet plurimæ ponantur tentationum species, & distinctiones a sanctis, quas collegit Alex. de Ales loco allegato, & diffusē prosequitur & secundum diuersa causarum genera: sufficiat tamen hic tangere ea, quæ sumuntur a causa efficiente, & formali. Nam de fine iam dictum est: q̄ quædam tentatio fit nude ad experiendum scientiam tentati, quæ fit per quæstiones, & argumenta, & sophisticas. Alia ad probandū uitam, & mores. Tertia ad seducendum: de qua solum in proposito. ¶ Quantum ergo ad causam efficientem ponit magister in 2. dist. 21. duplicem tentationem, exteriorem, & interiorem. Exterior est quando nobis exterius malum sensibiliter suggeritur uerbo, uel signo: ut ad peccati consensum tentatus inclinetur. Quæ nihil aliud est quam ostensio alicuius obiecti sensibilis a uirtute exteriore, ut ad apprehendens ad peccandum alliciatur. Tentatio interior est motio hominis ad peccati consensum orta ab aliqua uirtute interiore, siue sensibili exteriore, ut cum ipsa oritur ex imaginatione, memoria, aut uirtute motiua. Et illa quandoque fit ab hoste, quandoque a carne. Quandoque enim imaginatiua nostra mouetur ab hoste mouente species, uel habitus in memoria sensitiua, uel intellectiua reseruatas: per illas cognitiuam ad cogitationes impuras blasphemas, aut sordidas: ut affectiuam moueat ad consensum. A carne spiritui propter fomitis infectionem rebellante, dum quosdam bestiales motus, ac illicitos in sensualitate excitat: & facile ad consensum uoluntatem inclinat. Et hæc quandoque fit a carne sola: quandoq; simul ab hoste carnem mouente. Sicut dicit Apostolus. Datus est mihi stimulus carnis angelus sathanę, ut me colaphizet. 2. Corinth. 12. Et secundum hoc non quælibet hominum tentationes, & peccata sunt a dæmone tanquam a causa directa, & immediata: nec omnia peccata committuntur diabolo immediate instigante. Quippe multa fiunt a libero arbitrio, & a carnis corruptione. Vnde dicitur in ecclesiasticis dogmatibus. Non omnes cogitationes nostræ malæ a diabolo excitantur: sed aliquotiens ex arbitrij nostri motu emergunt. Et Orige. Etiam si diabolus nō esset, homines haberent appetitum ciborum, & uenereorum. Circa quæ multa inordinatio contingit: nisi per rationem talis appetitus refrenetur. Refrenare autem, & ordinare huiusmodi appetitum subiacet libero arbitrio. Quare ex sola arbitrij negligentia in refrenando sine speciali, & immediata instigatione diaboli contingere potest peccatum. Verumtamen omne peccatum hominis mediatē, uel immediatē oritur ex tentatione dæmonis. Ipse enim instigauit primum hominem ad peccandum: ex

Margin notes: E (beside "pere, & inducere ad peccandum") — Tentationum species quot sunt & quæ. — 2. Cor. 12. (beside "colaphizet") — Tentatio interior, exterior quid est.

cuius

cuius peccato in toto genere humano secuta est quædam pronitas ad peccandum. Etiam omne peccatum oritur ex tentatione aliqua. Nemo enim ad malum aspiciens operatur. secundum Diony. Omnis autem tentatio est a dæmone, uel carne, & tentatio a carne etiam est a dæmone tanquam mouente primò,uel mediato, quia tentatio carnis est ex eius corruptione, quæ orta est ex prima dæmonis tentatione. Et secundum hoc intelligenda est autoritas beati Hierony. super illud psalm. Declina a malo & fac bonum. Mala omnia ex instinctu diaboli procedunt, sicut bona ab instinctu dei. Ibi tamen(sicut) non dicit omnimodam similitudinem,quia bona omnia procedunt a deo immediatè. Est enim de causa immediata omnium positiuorum effectuum. Mala uerò procedunt ex instinctu diaboli non omnia immediatè;sed quædam tantum mediatè. Similiter & illa Diony.cap.4.de diuinis no. Multitudo dæmonum est causa omnium malorum sibi, & alijs. Et illud Damascenus. Malitia, & omnis immundicia a diabolo excogitatæ sunt. Et ad illam distinctionem etiam reducitur illa, quòd omnis tentatio est ab hoste, uel a carne. Quia per tentationem ab hoste, intelligitur omnis tentatio exterior, illa enim fit ab hoste,qui exterioribus utitur sicut suis instrumentis. Non est tamen ita præcisa sicut prior,quia membra magis coincidunt, cum etiam tentatio a carne nonnunquam procedit ab hoste carnem,ac sensualitatem mouentē, ut dictum est. ¶ De diuisione tentationis,quę sumitur a causa formali.i.a modo tentandi, consequenter aduertendum, ꝙ omnis tentatio tendens inducere ad peccatum potest (a quocunque fiat) ad duos reduci modos,quia aut fit per blanda, & concupiscibilia,aut per tristia, & timenda. Vnde beatus Augus. super illud psalm.79 Incensa igni, & suffossa ab increpatione uultus tui peribunt,dicit. Omnia peccata duæ res faciunt in homine, scilicet cupiditas, id est amor inordinatus creatarum rerum,& timor. Subdit. Et uidere, utrum possunt esse peccata nisi aut cupiendo,scilicet delectabilia, aut timendo, tristia.f.& aspera. Et ponit exemplum.Vult aliquis, ut dicas falsum testimonium, & fortè pro illo promittit munera.Attendis deum,& dicis in animo tuo. Quid prodest homini,si uniuersum mundum lucretur, animæ uerò suæ detrimentum patiatur? Certe non abducor lucro,ut perdam animam meam. Ideo ille tentans conuertit se ad metum,qui lucro proficere non potuit,& incipit minari damnum,expulsionem,cedes, fortassis & mortem, ut si cupiditas non ualuit,fortassis timor ille ualebit,ut preces,& infra. Quæ sunt peccata succensa igni, & quæ suffossa? Respondet,quæ fecerat amor malus,tanquam igne accenderat,& quę fecerat timor malus,tanquam effoderat. Et de hoc glosa super eodem psalmus,ait. Incensa, id est peccata, sed incensa sunt, quæ facit cupiditas amens. Suffossa, quæ timor malè iacens. Et hęc sunt omnia peccata,quia omnia sunt propter cupiditatem, uel timorem. Quæ non capit cupiditas,uincit timor. Sic econtra,amor dei, & timor eius ducit ad omne bonum. Vt bene tibi sit,times. Ne malè tibi sit,hoc age in deo,non in seculo. Vterque amor incendit, uterque timor humiliat. De bono dicitur. Fodiam circa illam,& mittam stercora. Fossa significat piam humilitatem timentis. Stercora utiles sordes pœnitentis. De igne autem boni amoris dicitur. Ignem ueni mittere in terram, & quid uolo, nisi ut ardeat? Hæc glo. Licet autem his duobus modis tentatio agitur,nullus tamen timore uincitur,nisi amore capiatur. Qui enim timet damna,iniuriam,uel molestias, ideo timet,quia seipsum amat, & quia se amat, ideo molestias sustinere detrectat. Idcirco omnis tentatio, siue fiat per blanda, siue per aduersa, & aspera finaliter uincit per blanda, & amabilia, non quæ tentans offert,sed

Damasc.

F

Augus.

Matth. 16. Mar. 8. Lucæ. 9.

quæ tentatus diligit, & perdere timet. Siquidem paupertatem non timet, neque exilium, aut mortem nisi qui diuitias diligit, patriam, & uitam. Vnde
August. Augustinus. Nemo frangitur aduersarum rerum molestia, qui prosperarum
G delectatione non capitur. ¶Si forte quæris: si duo æque intense, & extense (Quis illorũ modus difficilius uincitur.) tentarentur ad lapsum ad idem peccatum, unus per tristia, & aspera, alter per delectabilia, & blanda. Cui illarum tentationum esset difficilius resistere? ¶Respondetur, quòd quantum ad multa peccata, difficilius esset resistere tentationi per blanda. Hac consideratione, quia uexatio dat intellectum: & compellit uexatum auxilium dei quærere. Voluptas, & blandicies excecat mentis oculum, & obliuisci facit dei, & beneficiorum suorum, iuxta illud
Deut. 32. Deutero. 32. Incrassatus est dilectus, & recalcitrauit. Impinguatus, & dilatatus dereliquit deum factorem suum, & oblitus est domini creatoris sui. Et Tullius libr. 1. de officijs dicit. In prosperis præcipue cauenda sunt superbia, fastidium, arrogantia, & ne proprio utamur consilio, & ne adulatoribus de nobis credamus. Ista enim uitia per prospera hominem surripiunt, priusquam homo aduertat. Ideo magis commendat Boet. libro secundo de conso. prosa. 8. fortunam aduersam, quam prosperam, eo quòd illa sagax est, &
H prouida, ista cæca, & sui semper ignara. ¶Fit autem, ut supra, tentatio tripliciter secundum Gregor. in Homel. super illud Matth. quarto. Ductus
Grego. est Iesus in desertum, scilicet suggestione, delectatione, & consensu. Suggestio fit ab extrinseco, scilicet diabolo, uel homine peruerso, aut delectabili, uel tristabili obiecto foris oblato, uel etiam intertus imaginato, & totum illud genus tentationis est extra tentatum, quando nondum sentit concupiscentiæ motum ad concupiscendum huiusmodi deforis oblatum, ac suggestum. Quo genere tentationis etiam diabolus Christum tentauit, quia exterius suasit illicita, sed intus in CHRISTI anima nulla omnino orta est male suasi concupiscentia. ¶Secundum genus tentationis est, quando per suggestionem dicto modo factam, sensualitas mouetur, & iam in re illa, de qua tentatur bestialiter delectatur, tunc delectatio iam intrat exteriorem hominem. Quicquid enim habemus in animo commune cum bestijs, dicitur ad exteriorem hominem pertinere, secundum beatum August.
August. duodecimo de trinitate. cap. primo. Et hæc tentatio adhuc non coinquinat hominem culpabiliter, nisi prorumpat in interiorem hominem per consensum. Et tunc est tertium genus tentationis, quod procedit usque ad rationem, & uoluntatem: quæ sunt hominis interioris. Per primum, & secundum tentatur quidem homo. Sed per tertium inducitur in tentationem. Nam tertia pertingit usq; ad rationis consensum, quo consummatur in uoluntate peccatum, & quanto consensus huiusmodi est plenior, & maior, tanto peccatum grauius. Et hęc tria genera figurata sunt in primi hominis tentatione, ubi serpens foris mulieri suggessit, mulier condelectando comedit: uir consentiendo peccatum consummauit. ut tangit magister distin. 24. libr. 2. post beatum August. Licet non penitus conformiter ad prædicta. Nam secundum eum, pro serpente est sensualis motus animæ. Pro muliere inferior portio rationis. Pro uiro, superior. Inter hunc uirum, & hanc mulierem, est uelut quoddam spirituale coniugiũ, naturalisq; cõtractus, quo superior rõnis portio quasi uir pręesse debet, & dñari. Inferior uerò quasi mulier debet subesse & obedire. Et sicut in cunctis animantibus nõ est repertum hoi adiutoriũ sibi simile, sed de illo est sumptũ, quod ei formaretur in coniugiũ. Ita in partibus animæ, quas habemus cum pecoribus communes, nullum mẽti nostræ simile est adiutorium. Sed ex illa rationali mente, qua subhæremus intelligibili, & incommutabili ueritati: tanquam ductum, & inferioribus

ractandis, gubernandisq; deputatum est. Si ergo per sensualitatem intelligimus potentiam sensitiuam, cum suis obiectis mouentibus, pertinet ad tentationem exteriorem illecebram suggerentem, quam serpens significat. Inferior autem portio mulieris nomine designata est, quæ est pars rationis tẽporalibus intendens, & ea sensualitate, & eius obiectis immediate mobilis. Superior uerò, qua cuncta secundum regulas æternas iudicare habet, tanquam uir in homine dominari debet, ac mulierem (inferiorem animæ portionem) regere. Sensualitatem quoq; (quatenus suo subest imperio) ab illecebris cohibere. Cum ergo sensualitas illecebram exteriorum obiectorum, aut male suggestionis apprehensione concepit, serpens mulieri i. inferioris rationis portioni suggerit. Quæ si mota fuerit sensui con delectando: iam etiam mulier cibum uetitum gustauit. Quod si superior ratio in idem consentit: uir simul cum muliere cibum sumpsit, & peccatum consummauit. De hoc ita magister ait. Etiam in uno quoq; nostrum nihil aliud agitur: cum ad peccatum quisq; dilabitur, quam tunc actum est in illis tribus, serpente, muliere, & uiro. Nam primo fit suggestio: siue per cogitationem, siue per sensus corporis, uel uidendo, uel tangendo, uel audiendo, uel gustando, uel olfaciendo. Quæ suggestio cum facta fuerit; si cupiditas nostra non moueatur ad peccandum: excluditur serpentis astutia. Si autem mota fuerit, quasi iam mulieri persuasum erit. Si aliquando ratio uiriliter etiam cõmotam cupiditatem refrenat, & compescit, quod cum fit: non labimur in peccatum: sed cum aliquanta luctatione coronamur. Si autem ratio consentiat: & ꝙ libido commouerit: faciendum esse decernat: ab omni beata uita, tanquam de paradiso expellitur homo. Iam enim peccatum imputatur: etiã si non subsequatur factum, quando rea tenetur in consensione conscientia.

tio dif cai ho- ¶ Sed circa prædicta quæri potest: cum tentatio fit aliquando a carne, quandoq; ab hoste: quæ difficilius uincitur. Respondet magister dist. 21. secundi, ꝙ quia tentatio a carne interius impugnans de nostro contra nos roboratur, ideo difficilius uincitur. Quod intelligendum est secundum sanctum Bonauẽ. respectu eiusdem peccati. s. carnalis. Vnde si ad peccatum carnale quis a propria carne (hoc est sensualitate) tentatur, motus bestiales, uel concupiscentias sensuales excitante, ut famem, sitim uel somnum &c. ad consentiendum peccato. Alius ab hoste peccatum suggerente sine sensu carnis: difficilius ea uincitur: quæ est a carne propter coniunctionem carnis ad spiritũ: ex qua magis incuruatur anima carni naturaliter inclinata: secũdũ illud Apostoli. Nemo unquam carnem suam odio habuit: sed fouet, & nutrit eã. Item propter carnis continuam molestiam, cui continue adhæret, & quę tentare non cessat. Si autem fiat comparatio respectu diuersorum peccatorum, utputa carnis tentatio intelligatur respectu peccatorum carnalium, & tentatio hostis respectu spiritualium: sic se habent sicut excedentia, & excessa. Quidã. n. hoĩes magis proni sunt ad peccata carnalia: puta ad peccata intẽperãtię quam ad superbiã. Et his difficilius est resistere tẽtationis carnis, quã hostis. Quidam ecõuerso proniores sunt ad peccata spũalia: puta superbiã, inuidiã, quã carnalia, ut qui magis desiderant honores, quã uoluptates. His difficilius est uincere spiritualia peccata, quam carnalia. Si quis uerò indifferens fuerit ad utrumq; & æquę promptius quantũ est de se ad hęc, uel illa, illi certo respectu difficilius est uincere carnalia, & alio respectu difficilius est uincere spiritualia. Carnalia quidem propter magis intrinsecam, & continuam adhærentiam. Spũalia propter maiorem boni promissi apparentiam, & latẽtiorẽ instigantis fallaciã, qui multa uitia uirtutis specie palliat. Transfigurat. n. se in angelum lucis. Et licet hostis sit fortior, secundum illud. Non

Ephe. 5.

2. Cor. 11.

est

Iob. 41. est super terram potestas, quæ comparetur ei. Sic etiam callidior, & occul-
Ephe. 6. tior, secundum illud apostoli. Non est nobis colluctatio aduersus carnem, & sanguinem, sed aduersus principes, & potestates aduersus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiæ in cælestibus. Tamẽ non permittitur tentare secundum totam suam potentiam, & astutiam, sed reprimitur a potestate diuina, quæ non permittit hominem tentari ultra, quam potest, ut dicitur 1. Cor. 10. ¶ Quantum ad tertium: ut cognitis aliquatenus tentatorijs fraudibus, eas cautius uincere ualeamus, enumerandę sunt, & aperiendę quædam speciales tentationum fraudes, quibus cæteræ innumeræ illius mille artificis insidię possint caueri. Annumerat autem Guil. Paris. in tractatu suo de uirtutibus septem tentationum fraudes, quibus quærit hostis humanæ salutis animas illaqueare, per quas nonnunquam sapientissimi ac fortissimi prosternuntur. ¶ Prima est longa, & perseuerans fatigatio, & uexatio de aliquo uitio, aut aliquibus peccatis. Per quam duo intendit tentator. Primum est desperatio de dei auxilio, ut tentatus desperans se credat ad deum nõ pertinere. Secundum est, ut tentatus credat se a deo penitus derelictum: nec de se curã aliquã esse deo. Cum enim homo diu tentatur, & assidue, instanterq; petit a tentatione liberari, nec tamen quod petit, obtinet, facile ad impulsum diaboli desperat de dei adiutorio, putans se a deo non curari, & traditum obliuioni. ¶ Secunda astutia est extraneitas tentationis, & admirabilis rei enormitas, de qua quis tentatur: ut cum alios in talibus insuetis tentationibus tentari, aut tentatos fuisse non audiuit, se ad deũ non pertinere, aut etiam ueros Christianos non esse formidem. Et addit: quod nonnulli ipsum super hac tentatione consuluerint, qui illam maxime abhorrebant ex hoc solo, quod suspicabantur se solos istam tentationem pati, qui se ferme derelictos, & quasi inauditis tentationis turpitudinibus expositos uehementer expauescebant. Subdit. Tales profecto non uiderunt oppugnari castra fortissima: contra quæ non solum consuetæ, ac notæ machinæ parantur, sed omnia iaculorum genera, quæcunq; immunda, quæcunq; fœda, quæcunq; uenenata, & noxia in ipsa iaculantur. Ita & in spirituali pugna dęmonum, contra castrum animæ nostræ. Totis enim ipse studijs, & uiribus insidiatur nobis. Tota auiditate sanguinem nostrum sitit. Quapropter nihil apud eum interest an stercus, an lapidem menti nostrę inijciat, aut iaculo cõsueto, aut inconsueto oppugnet, dummodo prosternat: dummodo interficiat. ¶ Tertia astutia est, qua molitur; ut quis statum suum, in quo bene stat, & secure uiuit, mutet, adinstar quomodo fit strepitus, ac tumultus in aqua: ut exeant pisces de suis receptaculis, in quibus tuto fuerant constituti: quatenus fugientes incidant in laqueos, & retia piscatorum. Sic diabolus bene se habentibus in aliquo statu, ubi sibi ad eos non patet, aut saltem non facile patet accessus, molitur proprijs suggestionibus, uel alienis, aliquando et terroribus, ut se ad alium statum, uel locum transferant, sciens eos in alijs locis, aut statu minus tutos, & ad cedẽdum tentationibus magis aptos. ¶ Quarta est, qua hominẽ ad maiora bona, & supra uires penitus exercitia inuitat, & excitat, sicut quandoq; contingit in ieiunijs, & abstinentijs, uigilijs, disciplinis, ac alijs religiosis exercitijs singularibus insolitis, & inconsuetis. Inducit nonnunquam ad memoriã maximorum exempla sanctorum, factaq;, & opera: quæ tamen illis adhuc imperfectis, & in uirtutibus defectuosis, sunt penitus improportionata: & hoc facit singulari suæ malignitatis studio: ut homines huiusmodi naturalibus suis uiribus per horum improportionatorum indiscretionem exercitiorum destituantur: & sic quasi destructi (alias destituti) sibi fiant inutiles, & alijs onerosi, aut certi, ut totum bonum, quod ceperant,

1. Cor. 10.

Fraudes septem tentationum.

abijciant, ac reuertentes ad uomitum, fiant deteriores, quam fuerunt. Simile ponit de simiarum captura, quas per calceos magnos, & sotulares, dum uenatores ipsos imitari uolentes sibi alligant, nec tamen eos portare aut in eis ambulare ualent: a uenatoribus capiuntur: Calceamenta in scriptura sanctorum exempla significant, quæ sequi, & portare non præualent homines imbecilles, & in uirtutibus imperfecti. ¶ Quinta fraus, & astutia, qua sub prætextu boni suadet periculum. Et huiusmodi calliditatis sunt multæ species, ut dum sub prætextu pietatis, & dandi eleemosynas, suadet acquiri diuitias. Nouit enim ipse malignus illud apostoli. Qui uolunt diuites fieri, incidũt in tentationem, & laqueum diaboli. Et illud. Fili mi, si diues fueris, non eris immunis a delicto. Similiter dum impugnat per aliquod uitium, suadet bonum oppositum: quod nouit esse maioris occasionem ruinæ, ut cum impugnat aliquem per luxuriam: suadet ieiunium, & abstinentiam, sciens eum in iracundiam, accidiam, uel amentiam facile posse labi, quod per experientiã frequenter accepit. ¶ Sexta astutia est: qua hominibus uitia suadet sub prætextu uirtutum, sicut sub prætextu prouidentiæ, suadet auaritiam: sub prætextu misericordiæ, remissionem indebitam: sub prætextu iustitiæ, crudelitatem: sub prætextu zeli rectitudinis, immanissimum furorem. Talibus igitur diabolus uelut fraudulentissimus mercator, uendit fragmenta fictilia pro lapidibus preciosis, uitrum uiride pro smaragdo, cuprum pro auro, stãnum pro argento. ¶ Et non solum in istis uitijs: sed in omnibus alijs, est quædam umbratica species, & fallax imago uirtutis, quibus se querunt, ne agnoscãtur, colorare, quin potius se diuos mores imitari, ut late deducit Aug. lib. 2. confes. ubi ad deum loquens ait. Nam & superbia celsitudinem immutatur cum tu sis unus super omnia excelsus. Et ambitio quid nisi honores quęrit, & gloriam? cũ tu sis prę cunctis honorandus unus, & gloriosus in æternum. Et seuitia potestatum timere uult, quis autem timendus nisi unus deus, cuius potestati eripi, aut subtrahi quid potest, quando, uel ubi, aut quo, uel a quo potest? Et blanditiæ lasciuentium amari uolunt, sed neq; blandius est aliqd tua charitate: nec amatur quicquam salubrius, quam illa prę cũctis formosa, & luminosa ueritas tua. Et curiositas affectare uidetur studium scientiæ: cũ tu omnia summe noueris. Ignorantia quoq; ipsa, atq; stulticia simplicitatis, & innocentiæ nomine tegitur, quia te simplicius quicquam non reperitur. Quid autem te innocentius? quoniam quidem opera tua malis inimica sunt? Et ignauia quasi quietem appetit: quæ uero quies certã præter dominum? Luxuria facietatem, atq; abũdãtiam se cupit uocari, tu autem es plenitudo, & indeficiens copia incorruptibilis suauitatis. Effusio liberalitatis obtendit umbram, sed bonorum omnium largitor affluentissimus tu es. Auaritia multa possidere uult: & tu possides omnia. Inuidia de excellentia litigat, quid te excellentius? Ira uindictam quęrit: te iustius quis uindicat? Timor insolita, repentina exhorrescit rebus, quæ amantur, aduersaria, dum præcauet securitati: tibi enim quid insolitum, quid repentinum, aut quis a te separat, quos diligis aut ubi nisi apud te summa securitas? Tristitia rebus amicis cõtabescit, quibus se oblectabat cupiditas, quia ita sibi nollet, sicut tibi offerri nihil potest. Ita fornicatur anima abs te, & quærit extra te ea, quæ pura, & liquida non inuenit, nisi cum redit ad te, sed etiam te imitando indicat creatorem te esse omnis naturę: & ideo non esse, quo a te omnino recedatur. Hæc Augu. Propterea ueritas uirtutum, & puritas diligenter inuestiganda est: ut fallacia diabolica possit in talibus melius ab hominibus depręhendi. Propter quod dicit ueritas. Suadeo tibi a me emere aurum probatum ignitum, ut locuples fias. Et uulgariter dicitur. Non omne, quod fulget, est aurum.

rum.

rum. Et Aristoteles in elenchis. Auricalcea, & felle tincta uidentur aurea: cum longe aliud sint. Id huiusmodi igitur fidelibus recurrendum est ad unctionem sanctispiritus, quæ de omnibus docet. 1. Iohan. 2. Hinc frequenter orat ecclesia. Veritas tua, quæsumus domine, semper maneat in cordibus nostris: & omnis inimici falsitas destruatur. ¶ Septima diaboli astutia, & omnium periculosissima est ipsa pax. i. cessatio a perceptibilibus tentationibus N quam pacem multi imperitorum affectant: & uehemēter concupiscunt. Sed hæc adeo perniciosa est, ut de ea sanctorum ecclesia dicat. In pace amaritudo mea amarissima. Et enumerat doctor ille quattuor mala, quę ad talem pacem consequuntur. Primum est fama securitas, qua negligitur dei timor, qui est electorum uigilantissimus simul & fidelissimus custos. De quo Eccl. 27. dicitur. Nisi instanter te tenueris in timore dei: cito subuertetur domus tua. i. conscientia. Et Prouer. 14. dicitur timor domini fons uitæ: ut declinet a ruina mortis. Illa ergo pax arefacit fontem uitæ: quæ arefactio quanta sit impugnatio: quis non uideat? Hæc enim securitas facit nos seorsum a cura, & solicitudine custodienda: & per hoc exponit nos hostibus totos incautos. Ideo non cessat uersutus ille tentare: ut cum quis æstimat se securum, negligat se tueri: quatenus quos sic per quietem securos reddiderat: repente rediens facilius inopinatus irrumpat. ¶ Secundum malum est desidia, pigritia, siue ignauia. Quia humana tarditas ad proba opera tentationum stimulis excitatur, iuxta illud psal. Multiplicatę sunt infirmitates eorum: postea accelerauerunt. Desidia enim quasi diaboli dormitorium: humanarum mentium uires turpissima rubigine consumit: quæ continuo deberent exercitio splendescere, quemadmodum ferri exercitium ipsum splendescere facit, ad similitudinem argentei nitoris. Nam cum exercetur, candet: & cum quiescit, rubigo turpis adgignitur. ¶ Tertium malum est ignorantia sui, & propriorum defectuum, ad quam sequitur elatio: quia eoipso, ꝙ non tentamur: credimus nos fortissimos, & tam sanctos, uel sic angelorum custodia uellatos: ut nos dyabolus non audeat impugnare. Qua credulitate nihil stultius est, quia dum non putamus, in foribus adest: quærens euertere totam conscientiæ domum. ¶ Quartum malum est fraternus contemptus: quia facile, qui huiusmodi pacem in se sentiunt; ac diutius in se senserunt, despicere eos solent, qui grauiter tentantur, dicentes huiusmodi horrendas tentationes cadere non debere in Christianum hominem: & ꝙ uilissimus est: qui talia cogitat: aut cui tales cogitationes immittuntur. Immo tales aliquando ita puros se existimant, ꝙ nec alijs miserendū, qui cū grauibus agitantur tentationum insidijs non esse inap[?]ijssime putant. Indignantur quoq; his, quibus compati deberent: quod falsæ iustitiæ certum signum est. secundum bea. Greg. in homel. ¶ Istæ sunt septem astutiæ, siue fallaciæ generales, quibus dyabolus ut frequenter utitur in tēcando homines: ut ipsos in suæ damnationis laqueum pertrahat. ¶ Plures deniq; tentationum modos O enumerat clarissimus doctor Ioh. Gerson: omnium Paris. Cancellarius, in scripto super Magnificat, tract. 8. tractans hunc uersiculum. Deposuit potentes de sede. Addidit & alios. 61. fraudum modos in quodam tractatu in gallico composito: & per alium quendam Tornacen. canonicum in latinum traducto. Ex quibus aliquos ad nostri cautelam non piguit hic annotare. Vnde ait. Depositus iste de sede dyabolus, deorsum fluens Sathanas satagit homines deponere uiolenter, fraudulenter, & maligne. Violentia cernitur in obsessis, fraus uero dum specie boni salubris, & uirtuosi consilij, quasi moralis philosophus dolose impellit. Paucos accipe (inquit) modos ex innumeris. Detestatur quandoq; superbiam: sed ut in deteriorem sub uolucro

Eccle. 27.

Tentationū modi spirituales plures sunt.

fictę humilitatis præcipitet. Nam est, qui se nequiter humiliat. Et rursus ait. Noli esse humilis in sapientia tua quatenus insipienter ex alteris. Detestatur prȩsumptionem, & timorem laudat, ut ablata pace cordis, recedat iste, cuius locus est in pace. Detestatur inobedientiam, ut peccati seruitutem inducat, & asininam patientiam, qua fert non ferenda, quales uocabat apostolus esse corinthios. Fefellit innumeros nequam iste, qui sub uelamento obedientiæ nephanda perpetrarunt, quasi peccare non possent, quia non habebant uelle, uel nolle iuxta uerbum suum. Detestatur superstitiones: quandoq; manifestas, sed non occultas, & obumbratas sanctis obseruationibus. Vnde ad superstitiosas, hoc est superfluas quȩstiones impellit, & curiosas. Vnde prima malignæ uocis suæ uox: uox fuit interrogationis Cur? Cur isto frequentissime utitur; quatenus homines in curiositatis noxiæ laqueos cadant. Suggerit quæstiones has, & similes. Cur fecit deus rationales creaturas: quas præsciebat fore peccaturas, & damnandas? Cur eas deus tales nō condidit, quȩ peccare non possent? Cur delectatur in perditione uiuentium, quod inde sibi lucrum crescit? Nunquid melius esset uniuersis; si peccatis omnibus ablatis, remanerent in solo decore uirtutem? Cur indurat aliquos, & aliorum miseretur? Cur acceptio personarum reperitur apud ipsum? Cur non citius uenit ad homines redimendos? Cur tot absq; baptismo innocentes: tot insulis sine lege uiuentes: tot, qui saluarentur si bonis doctrinis, & societatibus instruerentur perire permittit, & permisit? Scit ne quam iste, ꝙ perscrutator maiestatis opprimetur a gloria. Sicut hominem prohibitum: ne in pluribus dei operibus fuerit curiosus. Culpat hypocrisim: sed ut homines absq; honestatis uelo perpetrent mala. Laudat simplicem cū sancta uerecundia, quatenus hypocrises fictionis introducat. Culpat inuidiam, & benignitatem laudat: sed ut malignitas improba nocentium foueatur. Culpat econtrario iniquitates aliorum, ut personale odium contra fraternam charitatem suscitetur. Culpat iratos: sed ut zelum sanctum abijciat. Laudat zelum sanctum: quo præceps ira furiat. Laudat quietem sanctam, sed ut in sterquilinium torpentis inertię deiiciat. Ostendit odibilem auaritiam, & ꝙ nihil nequius, quam amare pecuniam: sed ut prodigalitatem consumptione omnium cum rapinis introducat. Pulchram, & amabilem dicit frugalitatem: ut tenacitati locum paret. Ostendit quantas gignit infirmitates gula, sed ut periculosiorem fatuitatem capitis, & corporis absque remedio operetur. Laudat omnia sana esse sanis, & nihil esse reiiciendum, quod cum gratiarum actione accipitur; ut a temperantię fallax abducat. Ostendit, quam fæda sit luxuria, quam uilis, nec honore digna, ut coniugiorum iura contaminet. Laudat prolificationem, immo iubet per illud Crescite, & multiplicamini, quatenus concubinatum licere demonstret. Ostendit non esse iurandum. Sit inquit sermo uester est, est: non, non, ut detestetur omne iuramentum. Dicit ex aduerso qui bene iurat, bene credit, ut periuria, aut blasphemias diuini nominis multiplicet. Circumit iste Sathan, & terram perambulat, ut circumstantias omnium consideret, quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando. Tendit laqueos, in quos impellat multos ualde, ut si fuerit aliquis ab uno liberatus cadat in alterum. Itaque considerat, dum circumit, & obseruat uolentes placere deo, ꝗ Videt aptum aliquem ad religionis ingressum: impellit ad oppositum sic illudens. Cur ciuilem uis deserere conuersationem? quoniam homo natura ciuile animal est. Homines hominum gratia facti sunt, ut se mutuo iuuent, sibi mutuo seruiant, uæ soli. Cur non poteris sub habitu seculari salutem tuam operari? Sub uno abbate Christo

Eccle. 19.
Eiusd. 13.
Prouerb. 25.

gaudeas

gaudeas lege libertatis, quã tibi dedit deus, & emit Chriſtus. Quid pulchrius? quid eligibilius libertate? Cur tot, & tales uis ſubire obſeruationes, & uota ſuper te inducere: qui non ſufficis ad præcepta ſeruanda? Quid ſunt obligationes tot, niſi laquei ad totidem tranſgreſſiones. Videas, ne illaqueatus uerbis oris tui cadas. Diſplicet enim deo ſtulta, & infidelis promiſſio. Ecce quot, & quales in religione defecerunt, quod ceciderunt: quod apoſtatæ retro abierunt? Cur non uis talentum tibi creditum in his, & in alijs gratijs multiplicare? Vt quid perditio hæc eſſet in religionis ingreſſu, ſiue in ſolitudine? Celat perditus ille laqueos in ſeculo. Fit iſte, qui ſaluandus fuerat in religione, perditus in ſeculari conuerſatione. Fit ſecularis: coniungitur uxori. Heu quos illic laqueos tribulationum non inuenit? naſcuntur filij. Alia cura, ſi procax uxor, genere magnifica, ſi ſterilis, ſi fœda, ſi lubrica: quale ſupplicium? Fit de milicia, aut curialium numero, quot illic curis inuoluitur? Primitus erit dulcis inexperto cultura dulcis amici: expertus metuet: inuidiam non tollerabit. Fit oportet aſſentator ad omnia: ſit miſerador miens, uigilans comedens &c. ad alterius arbitrium. Fit cauſidicus, aut practicus in phyſica. Fraudes mille ſparguntur in practicatione. Dum quærit diues fieri incidit in deſideria multa, & laqueos, quibus mergitur in interitum. Fit beneficiatus in eccleſia, & celebs, cauendum ſibi erit a retibus ſimoniæ, a negligentia ſeruitij, a luxuria, a cõuerſatione inerti, a laſciuia, a dilapidatione bonorum eccleſiæ. Circumit, & conſiderat Sathan ille alterum, quem ex inſtabilitate propria cognoſcit ad religionis aut ſolitudinis uitam ineptum. Vide, ait, quanta ſit religionis, quanta ſolitudinis perfectio uacare ſoli deo, ſalutem ſuam operari. Quid prodeſt homini: ſi uniuerſum mũdum lucretur, animæ uero ſuæ detrimentum patiatur? Vide, quam totus mundus in maligno poſitus eſt, quam breuis uita, quam mors incerta, quæ tormenta inferni, quæ gaudia paradiſi. Vide, ne procraſtines, ne conſilia multorum maxime domeſticorum, & ſecularium quæras, res certa eſt, de ſolis incertis conſilium habendum eſt. Dicereq; religionis ſtatus non ſit perfectionis ſtatus, hæreſis eſt. Magna uerò ſtultitia eſt nolle eſſe perfectum. Quid hæſitas? quid expectas? uocat te deus per inſpirationem, proijce te in eum, & ipſe te enutriet. Dum compungeris corde: Fac uotum deo cæli: firmet te iuramentum. Fœlix neceſſitas, quæ ad meliora compellit. Scitoeris opus cum uoto acceptius eſſe deo. De totam arborem uoluntatis tuæ cum fructibus ſuis deo tuo. Quid in te ſtas, & non ſtas? proijce te in eum: & ipſe te ſuſcipiet, neq; deſeret iam ſuſceptum. Silet iſte nequam, q; ad religionis introitum oportet attendere nedum religionis bonitatem in ſe, ſed & alias circumſtantias, maxime autem duas, quarum una ſe tenet ex parte religioſorum (ſi perfecte regulam ſeruant) Altera ex parte ſuiipſius, ſi iuxta parabolam Chriſti dum inchoat, poterit conſummare. Siletq; media moderanda ſunt ſecundum uirtutem tam agentis, quam patientis. Nec poterat Dauid cum armis Saul egredi contra goliam. Non poſſunt ſimie cum botis latioribus, quas in fraudem eis dereliquitis, accipiunt, incedere. Silet præterea onera religionis cum moribus inhabitantium, dat bene ſentire de omnibus: neminem iudicare. Adijcit præterea, q; proficit alijs ſua eruditio: ſuum conſilium, quia litteras nouit, quia prudens eſt in agendis. Deniq; dabit exemplum reliquis in ſeculo: ut ita faciant, quẽadmodum ipſe facit, & ſeculum derelinquant. Quid tandem? Voto ſe conſtringit, deſerit habita beneficia, dat ſua pauperibus, uia unica religionis ſibi relicta eſt. Captus eſt ait inſultans dæmon, euge euge: iam non eſt ſilendum, iam in odium religionis exagerãda ſunt omnia, aperiendi ſunt oculi, diſcrimina reuelanda, murmur

De inſtabilitate exiſtentis in religione.

indu-

inducendum. Dicat ipse sentiens se delusum. Quid mihi feci miser? In quod me malum impuli? nō potero ferre iugum hoc intolerabile, quæsiui requiem ut in pace fruerer deo, & ecce turbatio: fugi homines, homines inuenio. Cedebam tentationes de seculo, deteriores dæmonis profero. Quid feci? quo me uertam? quid agam? Amicos carnales offendi, spernens eos cū suis consilijs, nullus mihi ad eos regressus, si uoti dispensationem quæsiero, non dabitur: aut in dato nunquam constans animus quietabitur. Sed neq; quomodo uiuerem in seculo, relictum est. Si ad aliam migrauero religionem, scandalosus ero meæ, & forsitam intolerabilis alienæ. Quid feci? deuotionem in seculo suauiorem, & crebrius inueniebam, secularibus inuoluor curis. Cogit obedientia pro necessitatibus fratrum currere, discurrere per seculum, quo quietem mihi sperabam obtinere. Sic quotidianis fatigor odijs, & rixis. Delectabat me studium, docebam, & docebar, nunc qui doceatur, aut qui doceat nullus est fratres satis esse respondet occupationes religionis suæ. Non est, inquiunt, religio scola docendi, sed disciplina uiuendi. Si uixero secundum mores fratrum collapsos omnino a regulis patrum, perditus sum. Si singularis mihi uiuere uolo, nec datur, nec sufficit. ¶ Circuit adhuc ille depositus de sede, quærit, quem deuoret. Inuenit hominem deditum studijs, & scientijs literarum, si potest, auertit, affert occupationes a seculo, aut frustra dicit uerba fieri surdis. Si nequiuerit abducere, quatenus, ocium desideret studiosus, & sibi uacet, & sapientiam scribat in ocio. Subdolus impellit, ut alios, dum docere uult, scribendo se seducat. Laudat iam laborem, sed seducit intentionem. Scribere suadet, quæ legat posteritas, quæ tibi sint nomen in æternum, quoniam, melius est nomen bonum, quam unguenta preciosa. Orabunt alij pro te. Non tibi solus laborabis: talentū tuum distribues, scribe subtilia, & extranea, turpe est inuentis uti. Sic impellit, ut deserat terminos, quos posuerunt patres sui, ut uanę gloriosus dicat. Super me docentes omnes intellexi, ac deserens uias rectas, dicat. Aquę furtiuæ dulciores, & panis absconditus suauior. Eya scribe ait, aut de tuis uirtutibus, aut celeritatem ostende dictandi. Aut certe in alienis laudibus quære laudem tuam. Scribe: totus insiste laboribus: non des requiem calamo: postpone horas canonicas, aut absq; attentione festinus proferas. Indulge securus lautioribus cibis, utere somno ad satietatem, desere ciuilem aliorum conuersationem, compensabit hæc omnia labor tuus. Sic impellit iste nequam, scit; ꝙ inutiliter, immo noxiæ fiunt non iussa, præceptis omissis. Scit; ꝙ fauemus ultra modum scriptis nostris: diligimus, ut filios, placent ēt si deformia sunt, & inculta, & sententijs uacua. Testis est simia fabulosa. Gallina dum nimio clamore prodit ouum, perdit illud. Coruus crocitans; ut a uulpe laudetur, fraudatur cibo suo. Non aliter sępe perdunt uirtutes suas scribentes docti uel quæsitas prius, uel acquirendas in tempore. Ratio, qa dicunt, & non faciunt, quia de donis dei dum gloriam quærunt, deo rapiunt, quod suum est, quia scit insuper sinistra talium, quid facit dextra. Sed ad quid Sathan ista? quid tibi super aliorum salute. Profecto nihil, sed satagit; ut iste sub hac intentione scribens audiat in iudicio. Recepisti mercedem tuam, accipe, quod tuum est, & uade? Ex ore tuo, & scriptis tuis te iudico serue nequam. Fers litteras mortis tuæ Sal infatuatum. Sed o fraudem Sathanæ detestandam, quandoq; tamen ita fallentem. Possunt nihilominus fieri noua scripta meritorie, si modus affuerit, finis, & ordo recti. ¶ Circuit deniq; insidiator ille, & inuenit hominem audiendis confessionibus deditum. O quot immissiones facit ibi per angelos suos malos? Venit ad cōfessionem plebeius idiota. Veniunt pueri, & puellæ, iuuenes, & maritati.

Suadet

Suadet inuestigare diligenter de omnibus circumstantijs: ut agnoscat uultē sui pectoris, quia nec aliter solui potest peccator, nisi dixerit oĩa. Sed hoc suadet in finem, ut deficiat scrutans scrutinio cum scãdalo confitentium, cum lapsu proprio, cum suspitionibus infinitis, cum interminabilibus scrupulis, siue remittat non absolutum, siue detineat morosissime, uix tandem absoluendum. Vertitur postea in qualitatem oppositam: quia timet expertus tales facere interrogationes. Dicit, sibijpsi. Saluet se, si uoluerit, non intrabo domũ conscientiæ alienæ, nihil interrogabo: scit peccata sua, dicat, si uult. Sic dimittit inscios, sic uerecundos latere in peccatis suis, non utens claue scientiæ, quæ data est ad aperiendum cum discretione secretas conscientiæ plagas. Veniunt alij magni prudentes de seculo, ueniunt prædones, usurarij, simoniaci, rancorosi, uiolatores ecclesiasticę libertatis, concubinarij notorij, nolunt a peccatis resilire, nolunt restitutiones facere, excommunicati sunt, irregulares sunt. Alij si culpantur, excusant aut defendunt peccatum suũ. Dicunt se iusta bella gerere. Fraudem usurarum nituntur fictis uenditionibus palliare &c. Veniunt alij, uel aliæ curiosæ agentes, ad fabulationes uertunt confessiones, miscentur colloquia de profanis, utinam non de nefarijs, utinam quod spiritu cepisse uidentur, non consument in carne. Prohibeat deteriora deus. ¶ Circumit rursus & inuenit declamantem ad populum, seu prædicantem. Cognosce hic quot sunt dęmonis impulsus in sermone: dum de omni statu personarum, quæ sunt uitijs contrarijs infectæ clamandum erit. Si culpat auaritiam, prodigus applaudit, & ridet auarum, si prodigalitatem uituperat, auarus libens ad se contrahit, dicens. Tene, quod habes: si loquitur aduersus inertiam, gaudet, qui stulto labore consumitur: & esse sub sentibus curarum mordentium delitias computat: zelus laudatus accẽdit iracundos: pietas laudata pusillanimos nutrit, & desides. Ecce fructum, quem prędicatio tua parit in adiutoribus. Sed nunc ad ipsos prædicatores reuertor. Sunt qui nolunt præmeditari, nolunt sanctorum allegationibus, uel auctoritatibus (aut certe nesciunt) uti. Garriunt, & effundunt, quicquid in buccam uenerit, cæci cęcos alloquentes. Sunt ex opposito, qui tot accumulant allegationes super allegationes, rythmos ad rythmos, concordantias cum concordantiis: effluunt usquequaq; non deum: sed se: sed scientiam suam ostentare uolentes. Blandiuntur sibi, quia non propter se, & famam scientiæ: sed ad ędificationem quærunt aliorum. Sunt qui solum inobedientiam, & rebelliorem subditorum nutriẽdo, uitia culpant superiorum, etiam dum absunt. Nihil plausibilius audit inuidia plebs, quam superiorum uitia prodere, augere, culpare. Et hæc sæpius, & accuratius student aliqui detestari, qui si, uel in modico uitio culparentur, protinus implicabiliter obsisterent uera dicentibus, & capitali clam, & palam persecutione uexarent. ¶ Circuit adhuc demum Sathan ille: & inuenit hominem in solitudine, uel deserti sicut pelicanus: uel domicilii sicut nicticorax: uel tecti sicut passer. Protinus mittit fraudulentus anceps iste laqueos exquisitos: & tota malignitate conatur eum inuoluere infernalibus suis pestibus. Aggreditur eum inertia, ut carens exteriori exercitio, ocio torpeat. Fiatq; tædiosa oratio. Impellit ad impatientiam, qua quies displiceat: ocium ipsum horreat: seipsum ferre non possit. Immittit blasphemas cogitationes desideria pigrum occidentia, ut speret uana, metuet falsa, mereat moleste, gaudeat molestius. Quærat consolatiunculas proprias, uel carnales, uel spirituales, dimissis diuinorum impletionibus mandatorum, in aliis quo spiritualia fingit, delectetur, in omnibus quoq; non deum, sed seipsum quærere sub deuotionis pallio discat. Vnde & tandem tẽtator fraudulentius derideat sabbata eius ni-

Vetularum cõfessiones.

prędicatorũ tentatio.

dens ignominiam (alias neomeniam) eius. His alijsq; modis aduersarius noster ut beatus Petrus ait: tanquam leo rugiens: immo tanquam uulpes latenter insidians, tanquam serpens occultis susurrijs sibilans circumit, non quiescit quærens quem deuoret. Et quis non obstupescit: tot laqueos considerans, tot conclusus angustijs? quis poteris de uiribus proprijs præsumere: ut omnes hos caueat, nullo horum comprehendatur? Proinde necesse est nobis omnibus recurrere ad orationem, & deuotius ad deum clamare Pater noster. ne nos inducas in tentationem. ¶ Nec sola oratione contenti tempus est ut nunc quantum ad quartum præmissę diuisionis membrum: etiam alia quædam remedia quęramus, ut dei adiutorio freti, fortes conualescamus tentationibus occurrere, eis resistere, & ualide pugnare. Possunt enim uaria remedia colligi ex sanctorum doctrinis, & exemplis, quibus impugnati, uictoria potiamur gloriosa. Vnde secundum prænominatum doctorem Guil. paris. ubi sup. defensiones ex singulis uirtutibus elicere possumus, contra quarumlibet tentationum incursus. Nam quia connexę sunt uirtutes sicut promouens unam uirtutem promouet omnes: ita impugnans unam uirtutem impugnat oēs. Hinc & contra tentationem quamlibet a qualibet uirtute auxilium repugnandi sumere possumus. Verbi gratia. Impugnatur aliquis a spiritu fornicationis, & tentatur ad concupiscendum uxorem proximi, consulat tentatus uirtutes. Dicit fides. Intoxicata, & mortifera est uoluptas: auerte oculos tuos, ne intuearis eam. Timor dei obijciet sibi finale iudicium, & infernale supplicium. Spes dicit, quid mihi offers in terris misera caro, uel demum, qui expecto tanta gaudia in cælo? Charitas dicit, charū habeo dominum deum meum, & proximum meum, nō propter te uoluptas miserrima offendā eum. Castitas dicit, in uacuum laboras, puritatem mihi desponsaui. An nescis, quia cum Christo rege regum matrimonium contraxi? Fortitudo dicit, non timeo ferra, & ignes propter deum sustinere, & uis me in plumaribus (alias plumarijs) superare. Magnanimites dicit: quænam es tam pusilla, & fęda uoluptas, ut me ad te studeas prouocare. Iustitia dicit: iniquum est a iustissima dei uolontate ad te peruersissimam uoluptatem declinare. Sanctitas dicit. Hęc mulier templum dei est in baptismo consecratum, quod uiolare non licet. Sapientia dicit, gaudio ego sapore mundissimo, exi a me fætulentissima luxuria. Et ita fieri potest in alijs tentationibus quorumcunq; uitiorum, considerando cuiuslibet uirtutis proprias operationes, effectus, causas, & modos, ac fines earum, per quæ reperitur in qualibet uirtute quædam repugnantia ad quodlibet uitium, quæ opponi debet tentatori, siue mundo, siue carni, siue diabolo. Et præter hoc quilibet uirtus tripliciter contra uitium pugnare habet. Primo proprio gladio, contemplando, scilicet suipsius nobilitatem, præciositatem, & utilitatem, quam tentans ad uitium uelare nititur & abscondere. Secundo gladio alieno, sumendo ipsum a uitio. Obijciendo uz. uitio, suam turpitudinem horrendam, considerando omnia nocumenta, quæ hoc uitium inducere consueuit, siue in rebus exterioribus, in corporibus, siue in animabus, ut exempli gratia. Luxurię qua mentem effæminat, corpus eneruat, maculat animam, fædat personam, euacuat bursam, & ita similiter de alijs uitijs. Tertio pugnat fugiendo iacula uitiorum, ut cōtra luxuriam se abstrahendo, ab aspectu lasciuorū, spectaculorum a consortio fæminarum, petulantium iuuenum, a lasciuis carnibus, a uino, & ocio & alijs similibus, quibus primo illicite sagitationes immittuntur, quas sequitur praua delectatio. Hinc oritur consensus, & tandē opis cōsummatio. Simili modo quælibet alia uirtus pugnat contra uitia, fugiendo occasiones, quæ natæ sunt inducere uitiū, siue ad ipsum inclinare. ¶ Ponunt

1. Pet. 5.

S

& præter hæc septemdecem iuuamenta, ac defensiuæ considerationes contra tentationum fallacias: ad quas recurrere habet homo ab impulsu tentationum agitatus. ¶ Primum consideratio summi & benignissimi dei: a quo postquam non fuit homo, factus est aliquid, nec creatura quælibet irrationalis, sed rationalis, dei capax, & beatitudinis. Pro cuius redemptione, post lapsum, quo sua spōte deum offendit: filium in carne misit, ac in mortem turpissimam pariter, & amarissimam tradidit, ut morte dignissimos a morte perpetua liberaret, quare merito amari debet: & ad defensionem sui honoris, & reuerentiæ, & ne aliquid iniuriæ, aut displicens irrogetur, aut committatur: seu ne aliquod castrum eius (quod est homo) expugnetur a quocunq; aduersario: quilibet homo redemptus promptissime laborare, & zelare debet, seq; totum exponere. ¶ Secundum est consideratio: q in conspectu tantorum clarissimorum pugnamus, qui uictoriam nostram optant, & expectant: sicut ipsemet deus gloriosus, & angelicæ uirtutes opem ferentes, ut uincamus. Vnde & Boetius. Magna nobis indicta est necessitas probitatis: cum ante oculos agimus iudicis cuncta cernentis. ¶ Tertium est inuitatio regis ad pugnam: qui ut Aug. super Ps. ait. Inuitat, ut pugnes, adiuuat, ut uincas. ¶ Quartum est consideratio magnitudinis præmij repromissi uictoribus in spiritualibus bellis: quia ipse deus deficientem subleuat, & uincentem coronat. Hęc Aug. ubi supra. ¶ Quintum: deuota imploratio diuini auxilij: quod præsto est deus, pro quo certatur, cum requiritur impertiri. ¶ Sextum est declinatio incentiuorum tentationis: fuga scilicet occasionū, ut supra habitum est de luxuria. ¶ Septimum: consideratio nobilitatis, siue dignitatis humanæ conditionis: propter quam uerecundum uideri debet homini descendere ad opera uitiorum, & non potius ascendere ad contemplationem supernorum gaudeorum. ¶ Octauum est consideratio, qualis erit quam horrenda caro propria, & aliena mortua, ad quam tantum quis uiuam afficitur: ut eam nutriat in delitijs & operibus bestialibus. ¶ Nonum est diuinorum eloquiorum recordatio, in quibus inueniuntur uerba medicinalia contra omnem morbum, & uexationem spiritualem atq; exēpla in his, quæ similia passi sunt, qui adiuti diuino auxilio, tentationes quaslibet superarunt. ¶ Decimum consideratio uilitatis, & indignitatis eorum, qui uincere nos satagunt. Opprobriosum enim uidetur, & confusibile uilissimis rebus uinci. ¶ Vndecimum est consideratio, q consecrati sumus in baptismo: & q characterem Christi, & imaginem uiuam sanctæ trinitatis gerimus. Vnde uerēdum est homini, illam per aliquam deordinationem, & turpitudinem maculare, quia hoc quilibet facere, aut permittere refugit in ecclesia materiali, propter eius consecrationem, & sanctarum imaginem præsentiam Christi, & sanctorum. ¶ Duodecimum consideratio: q homo singulos actus suos facit interiores, & exteriores, motus, & gestus in clarissimo conspectu dei, & sanctorum angelorum. Propter quod plus habet uereri consentire tentationi uitiosæ, ac turpiter agere, quam coram homine aliquo sapientiæ, uirtuoso, aut in magnis dignitatibus constituto. ¶ Tredecimum est consideratio infernalium cruciatuum, qui infallibiliter consequentur: nec aliquando finiētur. ¶ Decimum quartum: iugis memoria mortis, & horę eius incertitudinis. Nā, Facile cōtemnit omnia, qui se semper cogitat esse moriturum. ait Hiero. ad Paulinum presbyterum. ¶ Quintumdecimum: adhibitio alicuius corporalis afflictionis, uel laboris: ut disciplinæ, cilicij, ieiunij, aut similis exercitij carnis lasciuiā castigantis. ¶ Sextūdecimū est consideratio gloriosę memoriæ, famæ, & honoris: quos uictores in spirituali prælio consequuntur nedum in alio seculo, sed etiam post mortem in isto mundo: ubi maximis celebrita-

Decemsept. iuuamēta cōtra tentationes.

Prima consideratio dei.

August. ul. De consola.

tibus

tibus coluntur, non solum ipsi: sed eorum ossa, capilli, uestes, & cætera eorũ instrumenta: qui prius macerationibus, & cilitijs premebantur: nunc, auro, & preciosis lapidibus adornantur. ¶ Decimumseptimum est consideratio: quomodo gloria carnalium, & mundanorum quantumcunq; delitiosi fuerint, potentes, diuites, pulchri, honorati, perijt cum sonitu, relicto æternæ dã nationis timore, multiplici detractione ab his, quos in sua superbia oppresse runt, aut quibus alias quomodolibet nocuerunt. Hec breuiter commemorata sunt: quæ possunt per scripturas latius deduci. ¶ Potest & addi hoc contra omnes tẽtationes efficax remedium ex ipsa tentatione tanquam ex scorpione medela: ut inde oriatur antidotum: unde infunditur uenenũ. Quia enim omnis tentatio per bonum aliquod apparens (licet falsum) obtinendum seducere nititur. Nemo enim ad malum aspiciens operatur: ut ait Dionysius. Nemo etiam nisi per boni speciem (in quo delectatur: quod ue appetit) allicitur. Si quidem nunquam uitium persuaderi posset homini: nisi sub specie aliqua bona, in qua deum peruersę imitatur, ut supra deducit be. Aug. Omne uitium peruerse deum imitari. Cur ergo tentator per boni appetibilis, speciem, uitium suggerit (& quidem nemo uult decipi) est hoc remedium perutile non auertere appetitum a bono, quod naturaliter concupiscit. Sed sapienter inquirere: ubi hoc bonum inueniri possit, & possideri: & ut sic uere acquiratur, laborare. Gratia exempli: tentatur aliquis ad concupiscendam gloriam, & laudem: & quidem gloria, laus, honor, uel excellentia appetibilis est, bonum quoddam est: quia naturaliter homines cupiunt. ut dicit Bernardus. ser. de ascensione domini. Non oportet despicere, nec appetitum eius extinguere: hoc dulce, quod offertur: sed uide, ubi quæras. In mundo in tuis operibus, in rebus uanis? Hic uenenum, hic falleris, & quidẽ nemo uult falli, nemo appetit decipi. Quęras igitur, ubi sit gloria, ubi laus uera nunquam peritura. Doceat te fides uera, quam scriptura manifestat, & non inuenies nisi in deo summo glorioso, & laudabili in secula. Ibi si quę ritur, inuenitur: secundum illud apostoli. Qui gloriatur, in domino glorietur. Item erit unicuiq; laus a deo. Sic si tentaris ad appetendum blanda, quæ delectant, pulchra, abondantia, non culpandus est appetitus hæc concupiscens. Sed cauendum est, ne ibi quærantur, ubi uere inueniri non possunt. Quærantur ergo, sed in deo, nihil deo pulchrius, amabilius, sufficientius, & ita de alijs secundum deductionem Augustini supra. Hoc scutum solidissimum contra omnes tentationes, quod sola fides præstat. Ad quod beatus Petrus hortatur, dum post auisationem cauendi crudelem tentatorem addit. Cui resistite fortes in fide 1. Pet. 5. Et ad Eph. 6. In omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere. Fide namq; cognoscitur in transitorijs uerum bonum non esse, omnis autem boni plenitudine in solo deo consistere, ac per hoc extinguitur in nobis appetitus falsi, & apparentis boni, & accenditur appetitus ueri, & æterni boni. Quæ enim sunt ignea tela nequissimi, nisi obiecto falsorum bonorum, quibus appetitum de uitio in uitium accendere nititur? ¶ Hoc remedio usus est uenerabilis Boetius pro totum lib. de consolatione: ubi ostendit naturalem hominis appetitum desiderare sufficientiam, reuerentiam, potentiam, celebritatem, lætitiam, tanquam uere beatitudinis conditiones, & proprietates, eosq; errare qui hac de causa terrenas diuitias, dignitates, regna, gloriã, uoluptatesq; desiderant. Ostendit quoq; ab illis ista uacua fore. Et quod appetitur bonum in temporalibus diuitijs, honore, potestate, fama, uoluptate, non esse, sed in solo deo uera nostra bona plenissime, & æternaliter consistere. Ac per hoc docet extinguere appetitum in igneis diaboli telis atta-

Margin: V; 2. Cor. 10.; 1. Cor. 4.; 1. Pet. 5.; X

ctum, eumq; accendere ad deum summum perfectissimum totius boni fontem. Hoc remedio qui utitur, nedum diaboli tentationes uincit, uitia declinando, sed etiam uirtutes acquirit, & maxime charitatem dei: in quo bona cuncta fore cognoscit: & per hoc spem in eum dirigit: seq; totum in eum fiducialiter proijcere non cessabit. Et tantum de quarto, remediorum scilicet inquisitione.

DE TENTATIONIBVS.

LECTIO LXXVIII.

A REDEVNDVM nobis est ad textus declarationem quo cælestis magister noster docuit petere per deuotam affectionem. Ne nos inducas in tentationem. Vbi ut ex præmissis, aliquantulum liquære potest: hac petitione nõ petimus, ut non tentemur: nec hoc affectandum est uiatori: quia uita ista ut Aug. ait: sine tentatione duci non potest. Neq; nobis utile foret non tentari. (Si enim oramus ut non tentemur, unde erit nobis uirtus constantie?) Si tentationes, & tribulationes non essent: fortitudo, constantia, patientia, ac uirtutes cæteræ: quæ sunt circa difficilia: quomodo in nobis generarentur, conseruarentur, & augerentur? Virtutes enim morales moderatrices sunt passionum, tristitię & delectationis secundum rectam rationem. Sublatis itaq; passionibus per tentationem excitatis: sublata esset materia exercitij uirtutum. Hinc dicit Augu. Dum huius uitæ infirmitatem gerimus: si tentationes, & passiones omnino nullas habemus, non recte uiuimus. Hinc apostolus. Gloriamur in tribulationibus scientes, q tribulatio patientiam operatur. Et Thobię. 12. Raphael ad Thobiam. Et quia acceptus eras deo: necesse fuit, ut tentatio probaret te. Et Iacobus. Omne gaudium existimate fratres mei cum in tentationes uarias incideritis: scientes q probatio fidei uestræ patientiã operatur. Non ergo oramus, ut non tentemur: quoniam etsi tentare cum intentione fallendi malum est in tentatore, tamen in tentatis malum non est, si consensus non accedit: immo sæpius fructuosum est dicente August. super Psal. 60. Per tentationem perfectus noster utiq; fit. Non enim sibi quisquam innotescit nisi tentatus. Nec potest quisquam coronari, nisi uicerit, nec uincere nisi certauerit: nec potest certare nisi inimicos, & tentatores habuerit. Fructuosum est, dico: si uictoria subsequitur. Et quamquam multæ sunt utilitates, & fructus tentationum: inter cæteras tamen beatus Greg. singulares quasdam tangit. 23. moral. cap. 27. di. Aliquando autem post profectum uirium: non solum tentant uitia: sed etiam flagella castigant. Cum tentamur uitijs: pia dispensatione nobiscum agitur, ne his uirtutibus, quibus proficimus, extollamur. Cum flagellis atterimur, admonemur ne mundo blandiente seducamur. Vitia dum nos tentant, proficientes uirtutes humilient. Flagella dum nos tentant, surgentes in corde huius mundi uoluptates eradicant. Per tentantia uitia discimus, quid de nobis sentiamus. Per tentantia flagella cognoscimus, quod de

[Margin: Tentationum utilitas.]

[Margin: 14. De ciuita. dei.]

[Margin: Rom. 5.]

[Margin: Thobię. 12.]

[Margin: Iaco. 1.]

hoc mundo fugiamus. Per ista comprimimur; ne quid extrinsecus appetamus: per illa restringimur; ne intrinsecus extollamur. In hac igitur uita dum sumus, & aliquando uitijs tentari, & flagellis atteri, necesse est. Siue.n. in laboribus flagellorum, siue in certamine uitiorum, non solum nobis nostra infirmitas innotescit, sed etiam in quanta uirtute profecerimus cognoscimus. Nemo enim uires suas in pace cognoscit. Si enim bella desunt: uirtutum signa non prodeunt. Improuidus miles est: qui se fortem in pace gloriatur. Nemo quippe inquantum proficit, sibi imminere aduersa cognoscit. Cum enim adsunt prospera, cerni uirium documenta non possunt ¶ In qua auctoritate beatus Greg. tangit, quod per tentationem humiliamur, & ducimur in cognitionem propriæ infirmitatis: unde cauti reddimur, purgamur, erudimur, probamur, & exercitamur. Vnde & glo. super illud Gen. 22. Nunc cognoui, quod timeas dominum. Sicut uasa non cognoscuntur esse integra ad plenum, nisi fuerint percussa, ut sonus audiatur, nec cognoscuntur perfecte cocta, nisi imbribus exposita. Si percussa non clarum reddunt sonum, sed obtusum, fracta alicui perpenduntur, licet fractura tactu, aut uisu non discernatur. Sic & homines non perfecte cognoscuntur, donec pulsati terroribus tribulationibus, aut delectationibus expositi non superentur. Hos fructus a nobis excluderemus, si omnino non tentari peteremus. Quapropter etiam electi tentari desiderant, ut ait be. Grego. Electus quisq; inquit, cum peccati summo premitur, ad iustitiæ uigilias exurgere conatur. Sed sæpe cum resurrexerit, ipsa se extolli uirtutum magnitudine sentit, unde & tentari se præsentis uitæ aduersitatibus post uirtutes desiderat, ne peius ex uirtutum confidentia cadat. Si enim seruari melius per tentationem non cognosceret, nequaquam psalmista di. Proba me domine, & tenta me. Idcirco Christus non docuit nos petere, ut non tentemur, sed ut in tentationem non inducamur. Ecce tentatus est Iob, non tamen inductus est in tentationem. Non enim ad illam, ad quam trahebatur tentatoris uoluptatem, ore impio blasphemus intrauit. Tentatus est Ioseph turpi illecebra, sed non illatus in tentationem. Tentata est Susanna, sed non inducta, quia non præbuit consensum tentatori. Ita & nos petimus non induci in tentatione, idest non consentire tentationi. Vnde dicit Ber. Aliud est tentari, aliud in tentationem duci. Tentatur quilibet, quando in anima, aut corpore in delectatione alicuius uitij titillatur. Inducitur in tentationem; si suæ ceperit delectationi consentire. Et be. Cyprianus. Non petimus, ne ducamur in tentationem, sed ne inducamur. Aliud quidem est in tentationem duci, ailud induci. In tentationem ducitur, qui tentatione pulsatur. In tentationem inducitur, qui tentationi succumbit, & ab ea superatur. Induci etiam est intus duci & succumbere, & tentationi præbere cōsensum. ¶ Vel aliter petimus non induci in tentationem, hoc est, non permittas pater cælestis inimicos nostros fortes nimis sup nos inducere. Etenim si duci nos permittas in tentationes, ut exercitemur, petimus in tentationibus exitum, ne nimium inuoluamur, & ipsis præbeamus assensum. Qua in parte ostenditur, dicit Cyprianus, nihil contra nos aduersarium posse, nisi illud ante permiserit deus, quia petimus, ne patiatur nos intentationem induci. Quod si non permiserit, nulla tentatio poterit aduersum nos concitari. ¶ Vel tertiò petimus, ne nos inducas in tentationem. hoc est non subtrahas a nobis auxilium tuum, donum scilicet, gratiæ tuæ, quo roboramur ad fortiter tentationibus resistendum. Non enim tantum gratia, operaq; nostra deo reddit acceptos, sed cum hoc fortificat ad concupiscentias malas, & tentationes reprimendas. Vnde Augustinus in de

B

8. Moral. c. 10.

C

baptismo paruul. Vt concupiscentijs, & desiderijs carnis non consentiamus: deprecamur adiutorium .i. gratiam tuam, quam si iusto iudicio tuo a nobis subtrahis, nos quasi priuatiue in tentationem ducis. Quia nihil in nobis manet, quo ualide possimus contra tentationes dimicare. Inducis quidem sicut ducit nauem in naufragium, & periculum, qui tollit remum, & gubernaculum, quibus fluctus aquæ compescuntur. Similiter & equum ducit in præcipitium, qui frenum tollit, quo regitur: ne inordinatus motus exequatur: secundum Ansel. in de conceptu uirginali. Dicitur autem deus per subtractionem sui auxilij nos inducere in tentationem: ad similitudinem, quo dicit scriptura, eum corda multorum indurare. Non quidem positiue efficiēdo indurationem cordis cuiuscunq; sed deserendo, quia suam gratiam non infundit: quæ cor habet a peccato emundare, & ipsum emolire. Sic in proposito cum gratiam subtrahit, quæ a consensu tentationis custodit, & præseruat in tentationem inducit. ¶ Vel quarto petimus: ne nos inducas in tentationem: permittendo, ꝙ beneficiorum alijs impensorum occasione nos peiores efficiamur. Sic enim sæpe quis ex bono proximi in tentationem uelut ex illo cadit in odium, & in inuidiam eius. Vnde dicit Aug. super illud Psal. Conuertit cor eorum: ut odirēt (alias ut erudirent) populum eius. Mali, & impij erant. In eo autem: ꝙ populum suum multiplicauit, hoc beneficio suo per accidens ad inuidendum conuertit: quia inuidia est odium fælicitatis alienæ. Sic igitur conuertit cor eorum: non illud malum in eis faciendo, sed populo suo benefaciendo: ob quod ipsi sponte cor suum prauum conuerterunt ad odium populi sui. Non sic petimus: ne nos ind. in tentationē: sed præseruari, ne tuum qualecunq; beneficium, quod cui tibi placet, communicās, nos occasionaliter tentet, ut ex hoc contra remurmuremus, & odium, & inuidiam contra quamcunq; tuam creaturam concipiamus. Specialius tamen fundimus preces ad deum patrem dicentes. Ne nos indu. in tenta. scilicet carnis: ut nos absorbeat per uoluptatem. In tentationem mundi: ne nos peruertat per cupiditatem. In tentationem diaboli: ne nos perdat per iniquitatem. Caro namq; nimium nos infestat: & nunquam quietum patitur esse affectum nocte feruet, die anhelat. unde Greg. Nos gestamus laqueū nostrum, nobiscum ferimus inimicum carnem. s. nostram de peccato natam: in peccato nutritam: nimis ipsa origine corruptam: sed multo amplius praua consuetudine uitiatam. Hinc tam acriter aduersus spiritum concupiscit, & assidue murmurat. Impatiens disciplinæ illicita suggerit, nec rationi obtemperat, nec ullo timore inhibetur. Vt ergo huius inimici repellamus suggestionem: oramus: ne nos inducas in tentationem. Rursus mundus acriter nos inuadit tentando: nunc allicit per prospera: nunc minatur per aduersa. Vnde Aug. Mundus duplicem aciem producit contra Christi milites. Blanditur enim, ut decipiat: terret, ut frangat. Ne igitur huius hostis incurramus deceptionem, oramus ad patrem nostrum cælestem. Ne nos inducas in tentationem. Demum tertius hostis diabolus mendacij pater mille suis fraudibus secundam naturam cuiuslibet aggredi non cessat, & ubi magis pronum nouit ad lapsum: ibi ut præmissum est: astutias suas multiplicat: nec fatigatur, nec cessat, si forte interficiat sibi quandoque cedentem. Contra eius astutias, & calliditatem oramus ad patrem. Ne nos inducas in tētationē. ¶ Circa præmissa sunt quædam dubia. Primum, quia dictum est tētationes in nobis plurima bona operari. Dubitatur: utrum tentatio sit a nobis appetenda? Et uidetur: ꝙ sic, per illud Greg. sup. allegatū Electus tētari se post uirtutes desiderat, ne peius ex uirtutibus cadat. Ité appetendum est illud, quo a periculo pseruamur: hoc aūt est tentatio. Nā secū sū supradicta in se

Augusti. Psal. 104.

Augusti. In quodam ser.

D

An tentatio sit nobis appetenda.

prima astutia, periculosissimum est non tentari. Item appetendum est illud quo nobis plurimus fructus accrescit, talis est tentatio: ut habitum est, igitur tentatio a nobis appetenda est. Item illud est appetendum, quo beatificamur talis est tentatio: teste Iaco. Beatus uir, qui suffert tentationem. Item omnis Iacob. 5.
Christi actio nostra est instructio Greg. in prolog. sui dial. Christus uoluit Mat. 4.
tentari, quia ductus est a spiritusancto in desertum, ut tentaretur a dyabolo. Sed quod uoluit, appetijt: siquidem idem est uoluntati appetere, & uelle, ergo & nobis appetenda est tentatio. ¶ In oppositum est illud Hugonis. Tẽtatio est actus, uel motus inclinatiuus hominis in aliquod malum, uel illicitum. Sed non est nobis appetendus motus ad malum, & illicita: cum, & ipse talis malus est, quia a fine quodlibet habet denominari. Nam cuius finis bonus, ipsum quoq; bonum: & cuius finis malus, ipsum quoq; malũ. Præterea peccatũ non est a nobis appetendum etiam propter quodcũq; bonum, quod consequeretur, secũdũ illud apostoli damnatis eos, qui dicunt: Rom. 3.
faciamus mala, ut eueniant bona. Sed tentatio non est sine peccato, quia siue exterior sit, siue interior, habet semper peccatum annexum. Exterior. n. quę fit a dæmone, uel homini malo, fit cum intentione fallendi. Velle autẽ fallere peccare est. Interior autem fit a carne, & hæc similiter fieri non põt sine peccato, quia non sine motu illicito: omnis aũt motus illicitus est peccatũ, ut dicit magister in 2. dist. 2. ¶ Dubium illud cum suis rationibus aliud dubium affert: uidelicet: Verum omnis tentatio sit peccatum. Sed uidebimus de primo: deinde de secundo. Et loquimur hic de tentatione tertio mõ accepta, quæ s. fit ad malũ inducendũ: qũo ẽt in toto illo tractatu accipitur. ¶ Notandũ igitur est: ꝙ res pro tanto est appetibilis, pro quanto participat rõnẽ boni, quia bonũ cõmuniter ponitur obiectũ appetitus. Est aũt, quãtũ hic sufficit aliquid appetibile dupliciter secundũ philoso. s. ꝓpter se ẽt si nullũ aliud 1. Ethichorũ ca. 7.
bonum inde sequeretur. Tale bonum est fælicitas. Similiter & uirtutes, quæ sunt honesta, & delectabilia. Aliud est bonum appetibile non propter se, sed propter aliud sibi adiunctum per se appetibile: seu propter bonum, ad quod ordinatur, sicut medicina amara bona est, quia inductiua est sanitatis. Et ad propositum, tentatio non est bonum primo mõ, quia quod est inductiuum ad malum, nõ est per se bonum. Itẽ aliqua est tentatio, quæ nõ põt fieri sine peccato, ut illa, quæ fit intentione fallendi, & in peccatum inducendi, qualis est, quæ fit ab homine malo, aut spiritu maligno, qui per tentationem satagit tentatum ad peccatum pertrahere. Non enim quis delinquit dumtaxat in se malum operando, sed etiam delinquit malũ alterius procurãdo. Quod aũt fieri nõ põt sine peccato, nequaquam habet rõnem per se appetibilis: patet ergo: ꝙ tentatio non est appetibilis per se, seu propter se. ¶ Verum autem sit appetibilis propter aliud, puta propter uictoriam, quæ consequi potest tentationem, aut propter ueritatem, quę ex tentatione augeri põt, & roborari, magis dubium est. Et uidetur probabilius, ꝙ tentatio non est appetenda propter alterum bonum. Quod sic ostenditur: quia quod non est per se causa alterius, sed omnino habet se ad illud per accidens, non est appetendum propter aliud (Nunquam enim medicina amara appeteretur nisi posset causare sanitatem.) Tentatio aũt nõ est inductiua uictoriæ, neq; ad uictoriã promotiua quantũ est ex se, sed magis inductiua casus. Et si uictoria quãdoq; tentationẽ subsequitur, non tñ ꝓcedit ex tentatione tanquã a causa efficiente uictoriã, sed prouenit a tentato tentationẽ uiriliter cõculcante. Per quod contingit uirtutem qñq; augmentari, aut etiam nasci, per actum. s. resistendi tentationi nõ per ipsam tentationẽ. Et licet tentatio quandoq; est occasio uictoriæ, pro quanto inuitat ad pugnam, & nemo uincit, qui non pugnat: nõ

tamen ideo appetenda: alioquin etiam peccatum esset appetendum, quod est erroneum. Nam & peccatum quandoq; est occasio maioris gratiæ: ut si quis peccatum suum recogitans, surgit ardenter in magnam eius displicentiã: petens a deo sibi remitti: ad quod sequitur qñq; maior gratia, quã si peccatũ nõ præcessisset, dicente scriptura. Vbi superabundauit delictũ, superabundauit
Rom. 5. gratia. Sic & nonnunquam peccatum sequitur maior humiliatio: sic dicit apostolus. Scimus, quoniam diligentibus deum omnia cooperatur in bonũ:
Rom. 8. ita omnia et peccata cõmissa, & remissa. Ex quorũ memoria cõuersi assurgũt ad propensiores gratiarum actiones: immo ad intensiorem dilectionẽ iuxta parabolam saluatoris de duobus debitoribus. Non tamen propter hoc pec-
Luc. 7. catum est perpetrandum, seu appetendum: quia aliqñ sequitur maior gratia. Incerta est preterea uictoria: quia incertum est, an tentatus tentationem superet: an a tentatione superetur. ideo uidetur magis declinãda, quã appetenda.
Eccle. 3. Nam qui amat periculum, in illo peribit. Est autem periculosa tentatio: quia communiter proniores sumus ad malum, quam ad bonum. Et nemo uirtutes suas perfecte nouit. Sed neq; quantum uelit deus permittere augeri tẽtationem: ut tentatum deijciat de merito precedentium delictorum. Hinc est communis doctrina, non solum uitia esse declinanda: sed etiam occasiones peccatorum, quæ peccata inducere possunt: quamuis per accidens, & occasionaliter. Quum igitur tentatio occasio est in pluribus ruinę, & casus in malũ: quandoq; ex intentione tentantis, & sæpius ex infirmitate tentati: nõ uidet, ꝙ ipsa sit appetenda. Verum ubi certa esset uictoria de tentatione, tentatio appeti posset cum uictoria: quia tentari secundum prædicta, nõ est de se malum, licet ad malũ prouocatiuum: ideo non omnino refugit rõnem appetibilis: quia inclinationi eius quis laudabiliter resistere põt, & eam superare. Et hoc est uerum: dum tentatio ipsa non est peccatum: dum scilicet non fit intentione fallendi. Quoniam in nullo casu peccatum appeti potest licite: sicut non proprium, sic nec alienum. Nemo enim debet bonum suum cum alterius peccato, immo cum dei offensa procurare. ¶ Per hoc ad rationes in
F principio dubio inductas. Ad primum de bea. Greg. dicitur: ꝙ electi iam multis uictorijs uitiorum potiti, ne extollantur desiderant aduersitatibus, & superbia præseruari. Non ergo desiderant tentari aduersitatibus simpliciter, sed aduersitatibus tentari cum uictoria, & magis uictoriam. Et hoc innuit: cum addit. Ne peius ex uirtutum confidentia cadãt. Vnde aliud est appetere tentationem propter uictoriam, aliud appetere tentationem cum uictoria. Secundum licet: non primum, ut supra patet ex declaratis. Ad secũdum dicitur: ꝙ aliquo dupliciter præseruamur a periculo. Aut per se: quo uirtutes præseruant a periculo lapsus in uitium, & per se inclinant ad actum uirtuosum peccato cõtrarium, ut fortitudo, ac sanitas membrorum, a periculo casus corporum, & illa sunt appetenda. Alio modo aliquid præseruat a periculo per accidens, pro quanto ad cauendum, seu uincendum illud requiritur maior uigilantia, & solicitudo. Sic uia lubrica quandoq; per accidens preseruat a lapsu, pro quanto excitat in uiatore maiorem prouidentiam locandi pedes, & maiorem solicitudinem, & curam caute ambulandi. Sic nonnunquam peccatum ueniale, aut etiam mortale minus preseruat per accidẽs a maiore. Et talia non sunt appetenda, nec agenda secundum regulam apostoli. Non sunt facienda mala, ut eueniant bona. Tentatio aũt per se non preseruat a periculo peccati, sed magis inducit ad peccatum, & ideo appetenda non est. Quod uero additur de septima astutia dicitur, quia doc. ille non solum in illis astutijs eas annumerat, qui per se inducunt ad casum, sed etiam quæ per accidens inducunt, quia utroque modo per se, & per

Grego.

Soluitur rationes in oppositum.

accidens

accidens diabolus quærit hominis interitum. Per idem ad tertium, ꝙ illud, ex quo per se plurimus sequitur fructus, non autem si per accidens sequitur, & non per se appetendum est. Ad quartum: quòd nemo beatus est, quia tentatur, sed quia fortiter sustinet tentationem, atque uincit non consentiendo. Vnde beatus Iacobus: ꝙ beatus est in spe, non qui tentatur, sed qui suffert tentationem. Hoc est, qui non cedit tentationi ei consentiendo, sed uiriliter sustinet eius impetum, fortiter repugnando, ne cadat. Quia cum probatus fuerit per tentationem, de fortitudine, & constantia animi, accipiet coronam uitæ, non quia tentatus, sed quia resistit, & uincit. Non ergo intelligenda est ista sufferentia sic, ꝙ nemo debet contra tentationem insurgere, ut expugnet, quoniam sancti exhortãtur, ut quam citò exurgit tentatio repugnatio assit. Vnde B. Hiero. Dum paruus (ait) est hostis, interfice, ut elidatur in semine. Et B. Grego. Si tentationi in corde nascenti festine non resistitur, eadem qua nutritur, mora roboratur. Sunt etiam sufferendæ sic, ut nemo propter eas surgat in murmur contra deum, & cadat in impatientiã. sed repugnandum est cũ mentis hilaritate. Vnde & B. Iacobus. Omne gaudium existimate fratres mei, cum in tentationes uarias incideritis, scientes, quòd probatio fidei uestræ patientiam operatur. Quasi dicit existimare omne gaudium, id est gaudium cœleste, quod excellit omne gaudium, consequi cum incideritis in uarias tentationes, & hoc si fortiter resistendo uincitis. Scientes, ꝙ probatio fidei uestræ (quę per hoc declaratur quòd non superamini, sed magis omnes tribulationes per patientiam uincitis, quę habet opus perfectum) æterna est gloria remuneranda. Ad quintum de tentatione Christi. Verum est, quòd uoluit tentari, quia de uictoria certissimus: & propter utilitatem nostram, ut suo exemplo instrueremur, quemadmodũ tentatoris astutias uinceremus. Et quantum ad hoc, hæc Christi tentatio fuit nostra instructio. Siquidem. Omnis Christi actio nostra est instructio, non ut eadem agamus, sed ut ex sua actione spiritualem doctrinam accipiamus. Sicut mortuorum suscitatio non instruxit, quomodo & nos mortuos corporaliter suscitemus, sed quomodo a morte animæ resurgamus. ¶ Dubij annexi solutio, ad finem dubiorum reseruatur. ¶ Secundò dubitatur, cur tam callidè diabolus hominibus insidiatur, undiq; insidias suas tendens, & laqueos, quatenus ad peccati consensum pertrahat perituros. Respondetur, quòd inter alias quatuor causæ poterunt assignari. Prima sumitur ex magna eius inuidia. Secunda ex ingenti eius superbia. Tertia ex inueterato dei odio. Quarta ex eius ambitione nimia, & inani gloria. ¶ Ex inuidia quoad primum. Nam licet ipse creatus fuit bonus sicut & aliæ rationales creaturæ, ut dei essentiam beatificè contemplaretur, ipsaq; cum summo gaudio, & delectatione frueretur, factus tamen est malus sua propria uoluntate. Siquidem cecidit ab illa summa perfectione, & beatitudine, nõ quã accepit, sed quam accepturus erat, si in sua innocentia perstitisset. Propter quem uoluntarium suum lapsum, a deo in sua malitia perpetuo desertus est: & a loco beatitudinis ad infernales pęnas detrusus. Deus autem sua sapientia, & misericordia immensa hominem condidit, ut per ipsum ruinam in cœlis factam repararet. Videns igitur diabolus, ut ait magister distin. 21. lib. 2. sententiarum: hominẽ per obedientiæ humilitatem posse ascendere, uñ ipse per superbiam corruerat, inuidit ei, & ut ipsum ab adeptione talis boni impediret, tentationum iacula pręparauit: ut habetur Gen. 3 de primi hominis tentatione. Ex eadem inuidia, qua primum hominem prosternere studuit, & uicit: adhuc nos quotidie infestare non cessat. Torquetur enim ex nostro bono, & nostra fęlicitate. Hoc enim malũ habet inuidia, ut ex alterius ꝓspe-

B. Hiero
B Grego.

ritate doleat, ex alterius malo gaudeat. Vnde dicit Alanus in de planctu naturæ. Inuidis aliena prosperitas aduersa est. Aliena aduersitas prospera est. In aliena gratulatione tristantur: In aliena tristitia gratulantur. Et quia diabolus summè inuidus est, cuius inuidentia mors intrauit in orbē terrarū. Hinc bonum nostrum ubicunque poterit, satagit impedire, ac diuersis uarijsque tentationibus malum nostrum procurare. ¶ Secunda ratio sumitur ex eius superbia. Vnde superbia neminem sibi patitur antesferri: sed omnibus nititur dominari. In signum huius dixit lucifer. In cœlum conscendam: super astra dei exaltabo solium meum, sedebo in monte testamenti: in lateribus aquilonis, ascendam super altitudinem nubium: & similis ero altissimo. Quid est, quærit Grego. Similis ero altissimo, quam super alios optare principatum? Impedit igitur diabolus bonum hominum, quantum potest: ne propter bonum, quod operari conantur, sibi præferantur. Procurat malum per tentationem, ut ipse nobis dominetur. Omnes siquidem mali ei subsunt. Quia rex est super omnes filios superbiæ. Quales sunt omnes mali: dicente Aug. Nullum peccatum potuit, aut pōt, aut poterit esse sine superbia. Quia dicit scriptura. Radix (alias initium) omnium malorum est superbia. ¶ Tertia ratio sumitur ex dei odio. Qui enim aliquod bonum odit: omnes affectat idipsum odire, & neminem illud diligere. Sicut e regione qui recte diligit ipsum, ab omnibus diligi cupit. Vnde dicit philosophus: quod communicantes in bono honesto se diligunt: quia in quibus communicamus, in his nos diligimus. Et econtrario odientes aliquod bonum honestū, diligunt alios idem odientes, quia in odio participant. Quia igitur diabolus summè deum odit: quia ipsum a loco uoluptatis expulit, & in locum tenebrarum, & caliginis relegauit: idcirco quantum potest, odium dei in omnibus procurare conatur. Hoc autem aliunde facere non potest nisi per tentationem, & suggestionem in peccatum, quibus cum homines consentiunt, iam deum odiunt: præcepta uiolando, & suam uoluntatem uoluntati Dei præponendo: plus quoque dei aduersario, quam deo consentiendo. ¶ Quarta ratio sumitur ex inani gloria, & ambitione. Vane gloriosus enim alios sibi cupit adhærere, ab alijs uult uideri, reuereri, & honorari. Vnde Apostolus uolens Philippēsi inducere ad humilitatem: suadet cauere inanem gloriam. Superiores inquit, sibi inuicem arbitrantes. s. per æstimationem, non quæ sua sunt singuli considerantes: sed & ea, quæ sunt aliorum. Quorum certe opposita inducit inanis gloria, quæ quærit uideri, eminere, & multorum habere comitatum. Diabolus autem cum maximè sit honoris cupidus, quærēs & diuinos sibi exhibere honores. Vnde nec erubuit Christum dominum ad se orandum inducere di. Hæc omnia dabo tibi: si cadens adoraueris me. Hinc & frequenter responsa dabat in idolis, ut ipse pro deo coleretur. Ex eadem igitur radice nos tentationum laqueis quærit inuoluere, ut nos inducat ad sibi seruiendum tanquam maiori, & digniori: quod est opus inanis gloriæ secundum B. Hiero. in quadam Epistola. Inanis gloria inquit, est inordinatus animi motus, quo aliquis propriam desiderat excellentiam, ut alios honore præcellat. Cetere rationes, quæ assignari possent, ad aliquam illarū reduci possunt.

H ¶ Tertium dubium est. Vtrum diabolus ab aliquo in tentatione uictus, tentandi potestatem perdat? ¶ Ad hoc respondetur ꝙ de mente Orige. est ut allegat magister lib. 2. dist. 6. quod diaboli, qui a sanctis iustè, & pudicè uiuentibus superantur, potestatem tentandi alios ultra non habent. Vnde ait. Puto sanè, ꝙ sancti repugnantes aduersus illos incentores, & uincentes, minuant exercitum dęmonum, uelut quam plurimos eorum interimant, ne ultra fas sit illi spiritui, qui ab aliquo sancto castè, & pudicè uiuendo

Sap. 2. Esa. 14. Grego. Iob 41. August. Eccl. 10. 8. Ethi. Phil. 2. Matth. 4. B. Hiero. Orige.

Tertium dubium. si diabolus uictus ab aliquo tentandi potestatem perdat.

do uictus est: alium hominem iterum impugnare. In cuius signum quidam dicunt: quod lucifer, qui dominum in deserto tentauerat, quia uictoriosissime a Christo superatus est relegatus est in inferno, ut neminem tentet usq; ad tẽpus Antichristi. Vnde legitur in Apoc. 20. Cum consummati fuerint mille ann, isoluetur sathanas de carcere suo, & exibit, & seducet gentes. quod fiet in nouissimo tpe Antichristi. Vnde erit tanta persecutio, ut etiã si fieri posset: in errorem ducantur electi. Probant idem & alio signo: quia Asmodeus uictus a Tobia relegatus est in desertum, ne alium tẽtaret. Item quia in Vitis Patrum legitur, quod demones fortius expugnabãt primos patres, quã sequentes, uix enim poterant primi, & multi simul habitare propter demones eos infestantes: immò & uerberantes. Quia primi eis uiriliter restiterant, & ualide eos expugnabant: idcirco posteriores maiori pace fruebantur. Hoc tamen dictum Orige. ut in uerbis sonat plerique ueritatem habere non æstimant. Quod probant a signo de demone tentante Christum, qui quamuis superatus fuit ab eodem in prima tentatione, qua suggessit, ut de lapidibus panes faceret: nihilominus processit ipsum iterum, & tertio in alijs tentando uitijs: superbia. s. & auaritia. Suggerens quoad primum: si filius dei es, mitte te deorsum. Quoad secundum ostendens enim omnia regna ait. Hæc omnia dabo tibi &c. Quapropter dicunt alij magis specificantes dictum Orige. quòd diabolus perfecte ab aliquo uictus de hoc uitio, ad quod impellit, & uictus est, non tentat amplius eundem, & hoc propter meritum uictoriæ, & triumphi. Iustum equidem uidetur: quod prouocans quemquam ad bellũ iniuste, & superatus, amplius non permittatur ex eadem causa eundem iterum ad bellum prouocare. Tum quia occubuit, tum quia iniuste prouocauit. Cuius dicti ratio etiam ex alio sumi potest. s. ex ratione diaboli uicti: Quia. n. summè superbus est, ideoq; ubi semel a quoquam prosternitur: ab eo in simili causa timet iterum superari. Vnde non finit ipsius superbia contra illum iterato bellum concitare. Et hæc ratio trahitur a beato Ambrosi. super illud. Consummata omni tentatione diabolus recessit ab illo. Vbi Ambro. Instare diabolus formidat, quia frequentius refugit triumphari. Et addunt ad hæc alij. Si quis diabolum uincens de certo uitio, inuictus usque in finem perseueret, quod neq; quẽcunq; alium tentet de eodem uitio. Si autem uincens in peccatum ceciderit, de quo prius diabolum superauit: audaciam capit iterato eum, aut alium de eodem uitio impugnandi, a deo facere permittatur. Et esto, quòd diabolus uictus ab aliquo in uno uitio ab ipso in eodem amplius uictor non tentetur: conceditur tamen ipsum posse ab eodem tentari in alio uitio, sicut supra tactum est de diabolo Christum successiue in tribus uitijs impugnante, quia ibi inductæ congruentiæ cessant. Et pro illo facit, quod scribit B. Grego. 1. moral. Antiquus hostis ex primo certamine dum se succumbere considerauit, ad alia tentationum bella restaurat. Veruntamẽ quod succrescentibus uictorijs continuo, & cõtinuo sibi potestas tentãdi minuitur: & tentãdo deficit: & infirmatur. De quo etiã Chrys. In primis grauis est & insufferibilis diaboli impetus, quod si quis forti animo ipsum sustinuerit: in secundo inueniet eum infirmiorem. Quantò enim plus percussus fuerit tantò magis refrigescit, & deficit. Quod si quis eius tentationi aliqualiter resistit: nec ipsam perfecte repellit, & conculcat, non cessat diabolus a tentatione sed procedit. exemplum huius, legitur de S. Benedicto, quem cum diabolus tentauit in specie auis nigræ: cruce se signabat. Sed quia uires ad uincendum non exercuit, diabolus in tentatione processit. Quod intelligens uir sanctus, in uepres nudum se proiecit, & uulneribus carnis, carnem, & hostem uicit: & tentationem penitus extinxit. Similia de pluribus sanctis leguntur

Apoc. 20.
Matth. 24.
Thob. 8.
Ambro.
Luc. 4.
Chrysost.

I guntur. ¶ Conceditur insuper hominem uincentem diabolum inferiorem de aliquo uitio tentantem, posse tentari a diabolo superiorem de eodem. Sic enim uidemus in congressibus, & mundanis uictorijs, quod uincēs militem non ex hoc eximitur a potestate regis. Ita & uidetur in bello, & uictoria spiritualibus. Cum prælatio inferioritas & superioritas conceda tur esse in dæmonibus, non uidetur quin deuicto inferiore, potestatem habeat superior tentandi alicuius inferioris uictorem. Idcirco & deus fidelis prædicatur, qui non permittit nos tentari super illud, quod possumus, sed facit cum tentatione prouentum, ut possimus sustinere. Sic cum uidet nos fortes ad uincendum tentatores, permittit aggredi fortiores, ut meritum crescat, & gloria augeat. Ideoq; & nunc dicis religiosos, & alios uiros uirtute stabilitos fortiores impugnationes dæmonum sustinere, quam ceteros homines seculares in peccatis tempora deducentes. Maior enim requiritur potestas ad prosternendum stantem, quam continuo decidentem. Fortem, quam debilem. unde B. Grego. Hostis noster inquit, quanto magis sibi rebellare conspicit, tanto amplius expugnare contendit. Et subdit. Eos enim pulsare negligit, quos quieto iure se possidere sentit. Et per hoc ad dubium responderi potest, quod etsi uerum sit diabolum in una tentatione perfecte superatum amplius eundem hominem de eodem uitio infestare non posse, potest tamen ab alijs uitijs spargere laqueos, quæ quia multi sunt (contingit enim pene infinitis modis deficere, ut uult Philosophus 2. Ethi.) & sic multis modis potest hominem in tentationibus impugnare. Præterea, quia ualde magnus est diabolorum tentantium numerus, quia draco cadens tertiam stellarum partem secum traxit. Idcirco etsi unus uictus tentare desistit: succedū. alij septem nequiores. Verum illud dictum Orige. ualde dubium esse dicit S. Bona. Vnde 2. lib. sententiarum dist. 6. in dubijs literalibus ait: loquens de dubio moto difficile est ueritatem determinare, quod enim fiat diminutio in illo exercitu dæmonum non uidetur improbabile, cum ita uideamus contingere in uirtute belli, ut qui superatur, amoueatur a bello. Quantum tamen quando difficile est determinare. Vnde quicquid dicat Orig. melius est dubitare: quam super hoc quicquam definire. Hæc ille.

Homine̅ uincentem diabolū de aliquo uitio posse tentari a diabolo superiori de eodem.

1. Cor. 10.

Grego.

Apoc. 12.

Orige.

S. Bonauen.

K ¶ Dubitatur quartō: Verum homo uiator ex libertate suæ uoluntatis sine speciali dei gratia omnes uincere possit diabolicas tentationes? Dubium hoc tangit facultatem liberi ar. ac necessitatem gratiæ diuinæ, quæ materia lata est, & per hoc doct. tractatur abundanter 2. sententiarum dist. 28. Sed breuius hic exponendo, pro responsione ad dubium præmittendum, quod secundum sanctum Bona. in secundo suo scripto dist. 17. Aliud est resistere tentationi diaboli, aliud uincere tentationem eius. Nam resistere tentationi, est non consentiri tentationi. Vincere autem tentationem, est assequi oppositum illi, quod intendit diabolus sua tentatione. Intendit autem diabolus hominem reddere inimicum deo, & dignum æterno supplicio. Vincitur ergo quando homo oppositum assequitur, quando. s. homo tentationi resistendo fit amicus deo, æterno dignus præmio: & hoc sine gratia fieri non potest. Sola gratia est, quæ hominem dignum facit, & acceptum deo ad uitam: & opera eius, ut meritoria præmij æterni beatifici. Et ideo manifestum est, quod nemo potest uincere tentationem diaboli sine gratia gratum faciente. Oppositum enim sentire esset errori pelagij consentire. Verum quia frequenter uincere largius capitur: extendit se ad resistere, ut etiam uincere dicitur, qui tentationi non succumbit, nec uincitur, ut cedens ei mortaliter peccet, licet sic resistendo non mereatur. Respondendum est secundum hanc acceptionem ad dubium, & ideo pro eodem habentur resistere, & uincere. Sic ergo accipiendo uincere pro resistere, uincere tenta-

S. Bona.

tionem nihil aliud est, quã tentationi nõ cõsentire, hoc est nolle uel non uelle id, ad quod tentatio impellit. ¶ Est hæc propositio ad dubium responsiua. Singulas tentationes potest homo ex suis naturalibus per uoluntatis libertatem uincere, licet non sine magna difficultate. Primum patet, quia homo ex sua libertate potest cuilibet tentationi non consentire, ergo potest eam uincere. Tenet consequentia ex quid nominis huius, quod est uincere. Antecedens patet de quolibet genere tentationum. Et primò de tentatione diaboli. Nam diabolus nulla tentatione potest uoluntatem hominis ad consentiendum necessitare, nec consensum in uoluntate efficere, ergo semper est in uoluntatis libera potestate tentationi non consentire. Antecedens patet, quia consentire est quoddam uelle. Velle autem est actus uoluntatis in plena eius facultate consistens, ad quem nulla creata potentia necessitari potest. Nihil enim tam est in potestate uoluntatis, quam uoluntas ipsa. ait August. Quod intelligendum est de actu secundo uoluntatis, uelle. s. & nolle. Cui concordat Philosophus 3. Ethi. c. 13. di. Domini sumus nostratum operationum a principio usq; in finem. Quod uerum est quantùm ad actum interiorem uoluntatis elicitum, qui est uelle, & nolle. Propter quod uoluntas dicitur potentia rõnalis, quia ceteris eodem modo se habẽtibus potest in opposita contraditoriè. s. uelle, & non uelle: nolle, & nolle. Hinc Chrys. super Matth. loquens de diabolo tentante Christum ait. Non impulit, non tetigit, sed tan um, mitte te deorsum, ut intelligamus, ꝙ qui obedit diabolo, ipse se deponit. Diabolus enim suggerere potest, cogere non potest. Concordat B. Bernar. dicens. Potest inimicus excitare tentationis motum, sed in te est si uolueris dare, uel negare consensum. ¶ Probatur idem de tentatione carnis, quia quamtumcunq; caro inclinet uoluntatem ad illecebras, non tamen cogit neq; necessitat. Quoniam etsi uoluntas propter coniunctionem eius cum carne: naturaliter ad ea, quæ carnis sunt, inclinatur, ac carnem suam diligit, secundum illud apostoli. Nemo carnem suam unquam odio habuit, sed nutrit, & fouet eam: retinet tamen dominium, & libertatem quantum ad consentire, & non consentire. Habet nihilominus & potestatem tentationes carnis extinguendi, uel saltem infirmandi, per discretas abstinentias, disciplinas, labores, ceterasque asperitates. Item per bona opera continuata in se generare uirtutes morales huiusmodi inclinationibus contrarias, quibus uoluntas fortificatur, & animus ad contraria uitijs inclinatur, & ita inclinatio carnalis debilitatur. Sic enim reperiuntur quidam colerici mansueti: sanguinei continentes. Propter quod Philosophus in fine primi Ethi. dicit appetitum sensitiuum participare rationem, quia imperio rationis, & uoluntatis aliquãtũ subiacet, & suasionibus refrenat. Hinc & in politicis ponit rõnẽ corpori principari principatu dispotico. i. tanq̃ dñs seruo, & appetitui sensitino tãq̃ principatu ciuili, seu politico. Probat ẽt de tẽtatione mũdi: ꝙ nec illa uoluntatẽ necessitat ad consensum. Mũdus. n. uel obiecta delectabilia, aut tristabilia mũdi nõ uidentur tẽtare hoiem, nisi obiectiuè ꝓ quãto ingerunt spẽm suã sensibus, unde alliciũ appetitus ad ea affectãda concupiscenda, uel fugienda. Appetitus aũt sensitiuus (qui mediante cognitione intellectiua uoluntatem mouere potest ad eadẽ obiecta acceptãda, uel fugienda) si contra rõnem appetit, & uolũtas cõsentit tentationi, cũ assensum ꝑstat, uinciẽ. Sed quoad hoc non necessitat: cum (ut dictũ est) in sua sit potestate actum consentiendi elicere, uel non elicere, & per hoc consentire: uel non consentire. Alioquin si ad consensum necessitaretur consentiendo nõ peccaret: cũ nemo peccet in eo, quod uitare non potest: ut uult Aug. & Hiero. Præterea si tentationi resistere non posset maxime propter peccatũ præcedẽs, aut dispositionẽ dere-

lictam post peccatum. Hoc autem non uidetur: quia sicut ex actu bono precedente, uel dispositione derelicta post actum bonum, non immobilitatur uoluntas ad bonum, ita nec ex peccato immobilitatur ad malum. Habitus enim derelictus, et si inclinat, non tamen necessitat. Preterea intellectus circa quodlibet agibile potest recte iudicare, aut non. Si non, habet errorem inuincibilem, & ille excusat a peccato. Si potest, & omni iudicio rationis uoluntas ex sua libertate potest se conformare, conformando autem se rectæ rationi non peccat. Potest ergo non peccare tentata, & ita tentationem uincere. ¶ Dicitur notanter in propositione, singulas tentationes, quia forte secundum communem opinionem doct. loquendo de tentatione ad peccatum inducente, non potest omnes simul uincere: sicut nec omnia uenialia cauere, licet quodlibet seorsum cauere possit. Quia dum circa unum cauendum uigilat, in aliud corruit. ¶ Secunda pars propositionis, scilicet q homo non potest tentationes singulas uincere sine magna difficultate: probatur. Quoniam licet uoluntas humana ita sit libera q cogi non potest: potest tamen modis uarijs ad uaria uolenda, & nolenda inclinari, trahi, ac persuaderi, quibus non nisi cum difficultate non minima ualet resistere. Nam etsi naturaliter ad bonum inclinetur siquidē secundum philos. ratio deprecatur ad optima: ratio autem includit utranque potentiam, intellectum, & uoluntatem, frequenter tamen seducitur: nunc errore intellectus operante malorum satore diabolo, nunc illecebra sensus, cui quia naturaliter cōiuncta est: naturaliter est inclinata ad condelectandum, & contristandum ei: difficile autem est delectationi repugnare. Nunc blandimentis, & terroribus seculi circunstantijs ad mala pertrahitur. Quis autem fraudes, laqueosq; spiritualium nequitiarum deprehendere, & eius occultissimas tentationes? Quis se in pugna sensualitatis continua sustinere: & a carnis inclinationibus semper auertere? Quis totuplices mundi laqueos euadere potest? Huc accedit, quòd peccato originali uulnerata est uoluntatis potentia: ita q licet simpliciter sit libera, tamen ad malum prona est ab adolescentia. Propter quod secundum Bernard. in ser. 7. de aduentu. Proni sumus, & faciles ad seducendum: debiles ad operandum, fragiles ad resistendum. Si discernere uolumus inter bonum, & malum, decipimur. Si tentamus facere bonum deficimus. Si conamur resistere malo, deijcimur, & superamur. Propter quod etsi, ut dictū est: uoluntas simpliciter sit libera, rarò tamen bonum uellet, rarò se ad deum conuerteret, rarò se a delectationibus carnis & mentis inordinatis aduerteret, sed multo magis ad se recuruata, suum commodum quæreret, seq; finem suum in omnibus constitueret, tot difficultatibus, & laqueis conuoluta, nisi dei fide, ac speciali fuerit auxilio sustentata, quoniam secundum Apost. 1. Cor. 10. Fidelis est deus, qui non permittit hominem tentari super illud, quod potest, sed facit cum tentatione prouentum, ut possit sustinere. Orandus igitur est deus, ut omnibus operibus nostris assistat: rationemque illuminet ne erret, uoluntatem refrenet ne dissentiat, executiuam potentiam confortet, ut imperata opere perficiat: fraudes inimicorum submoueat, ne irretiant: feritatem cohibeat, ne præualeat: omnia remoueat mala, cunctaq; tribuat bona. Nemo quippe sua industria tot corporis pericula euaderet: quanto minus animæ. Ideo ad impetrandum diuinam ab insidijs defensionem: orandum est, ne nos inducas in tentationem. Denique etsi multa potest lib. ar. sine gratia: rarò tamen agit secundum ultimum posse suæ potentiæ propter difficultates, & impedimenta prætacta. Et si sic ageret, nihil tamen potest operari meritoriè sine gratia, & ita non potest uincere salubriter tentationes sine gratia. Ideo orat ecclesia, orant pphetæ, orant Apostoli, orauit &

Margin notes: L; 8. Eth.; 10. Ethi.; Gen. 8.; 1. Cor. 10.

Christus patrem in cœlis. Pater sanctè serua eos in nomine tuo &c. Docuitq; nos salubriter orare patris clementiam, & bonitatem. Ne nos inducas in tentationem. Neq; sic orando fingimus, aut fictè oramus, sicut hi faciunt, de quibus August. in Epistola contra Vitalem hæreticum. Prorsus inquit, non oramus deum: sed orare fingimus, si nosipsos, non illum credimus facere, quod oramus. Prorsus non deo gratias agimus: sed agere nos fingimus, si unde illi gratias agimus, ipsum facere non putamus. Quod intelligendum est quantum ad meritum uitæ æternæ, quia ipse solus dat merendi facultatem. s. gratiam. Etiam quia etsi cooperamur, ipse tamen substantiam actus principaliter operatur, sicut prima, & uniuersalis omnium causa. Denique non suauiter, nec faciliter tentationi resistimus, nisi deo specialiter per suam gratiam assistente. Vnde utiliter fundimus ad deum orationem, ne nos inducas in tentationem. ¶ Vltimò respondendum est a dubium primo dubio annexum. Vtrum omnis tentatio sit peccatum. Quod non intelligendum est de peccato tentantis, puta dæmonis, uel hominis: de quo dictum est: ꝙ qui tentat cum intentione fallendi (quomodo hic accipitur tentare) utiq; peccat, cum uelle decipere, & ad peccatum inducere, sit peccare. Sed intelligendum est de peccato tentati. Et quidem certum est, ꝙ tentatio dæmonis, aut mundi potest fieri sine peccato, immo cum merito tentati. Nam & Christus tentatus est a diabolo, & sancti martyres a mundo, qui in tentatione coronas perpetuas meruerunt. Loquendum ergo solum est de tentatione carnis, an illa potest fieri sine peccato tentati? Et uidetur, ꝙ non: quia tentatio carnis fit per primos motus sensualitatis: sed omnes hi sunt peccata: ergo. Consequentia nota cum maiore. Minor probatur secundum August. 19. de Ciui. Dei. Nonnullum uitium est, cum caro concupiscit aduersus spiritum. Primis autem motibus caro aduersus spiritum concupiscit. Item magister dist. 24. lib 2. Sensualis motus cum illecebram concepit: quasi serpens suggerit mulieri. i. inferiori rationis parti. Sequitur. Si autem motu sensuali tantum peccati illecebra teneatur: ueniale, & leuissimum est peccatum. Motus autem sensualitatis sunt motus primi: igitur motus primi sunt peccata. Itē aliquod peccatum est necessarium, quod caueri non potest secundum illud August. Sunt inquit, quædam necessitate facta improbando, ut qui uult rectè facere, & non potest. Vnde est illud Apostoli Roma. 7. Non quod uolo bonum, hoc ago: sed quod odio malum, illud facio. Item glo. super illud. Septies in die cadit iustus. ait. Singulis diebus per necessitatem, uel fragilitatem carnis, uel nolentes, uel inuiti peccamus. Illud autem peccatum, quod inuiti, & nolentes incidimus: non est nisi primus motus. Hic enim non est in potestate uoluntatis. Primus igitur motus est peccatum. ¶ In oppositum. Primi motus non sunt in potestate uoluntatis: ergo non sunt peccata. Tenet consequentia. Quia secundum beatum August. in de correp. & gratia. Nullus peccat in eo, quod uitare non potest. Et antecedens habetur in glo. super illud Psal. Irascimini, & nolite peccare. Dicit enim Cassiod. Motus animi in potestate nostra non est. Et iterum. Si motus surgit animi, qui non est in potestate nostra, non ei consentiat ratio. Item motus sensualitatis potest esse absq; hoc: ꝙ ratio inferior moueatur ad consensum, & tunc non est peccatum. Nam ut dicit magister dist. 24. lib. 2. & allegatum est supra lectio. 77. Si cupiditas nostra non mouetur ad peccandum, excluditur serpentis astutia. Et sequitur. Cum cupiditatem refrenat, & compescit ratio, non labimur in peccatum, ergo motus sensualitatis (qui per serpentem intelligitur) non imputatur ad peccatum, dum cupiditas. i. inferior ratio (quæ per mulierem figuratur) non consentit. Et per consequens primi motus, qui sunt mo-

Vtrum omnis tentatio carnis sit peccatum.

N tus sensualitatis, non sunt peccatum, nisi accedat rationis consensus. ¶ Pro huius dubij solutione primò uidendum est: quid sit primus motus. Deinde in quo actu consistat peccatum, & sic respondebitur ad dubium. De primò Alex. de Ales par. 2. q. 125. mēb. 1. sic diffinit primū motū. Est motus sensualitati. secūdū ipulsum fomitis, tēdēs impetuose ad fruitionē creaturę delectabilis. Dr primo motus sensualitatis: & p hoc excludit ois motus partis rōnalis, quorum licet pleriq; sint surreptitij, & deliberationem præuenientes, ac primi in illa potentia rationali, non tamen dicuntur primi motus, quia primi motus sunt, qui oriuntur ex lege carnis, quæ immediate coniuncta est sensualitati. Dicitur secundum impulsum fomitis, ad excludendum motum illum sensualitatis: qui potest per rationem ordinari ad sustentationem naturæ, ut fames, sitis, talis enim motus potest esse non inordinatus. Motus autem primus, quia est secundum impulsum fomitis, improbus est, ut impetus libidinis, & hoc notatur, cum additur, tendens impetuose ad fruitionem creaturæ, in quo etiam tangitur causa finalis. Et accipitur ibi fruitio large pro delectatione. Ex hac diffinitione patet, q in ratione primi motus includitur uitium, siue quædam deordinatio, quia dicitur secundum impulsum fomitis tendens impetuose. Fomes autem est qualitas morbida inclinans ad malum. Secundò sequitur, q motus cognitiuus potentiæ sensitiuæ non dicitur primus motiuus. Patet: quia motus primus est motus delectationis in creatura, qui pertinet ad appetitum non ad cognitionem: ut talis est. Tertiò sequitur, q per primum motum non intelligitur primus actus potentiæ sensitiuæ simpliciter, sed primus actus appetitus, quem præcedit actus cognitiuus. Et quia non est certum omnes doctores ita accipere primos motus: ideo in responsione largius loquendum erit de motibus potentiæ sensitiuæ, siuæ dicantur primi, siue non primi, nec est cura de nomine, cum constat de re. ¶ Distinguunt etiam quidam ut idem doct. membro secundo dictæ quæstionis innuit de primis motibus. Quoniam quidam dicuntur primo primi, qui scilicet statim, seu repente surgunt. Quidam dicūtur secundo primi, qui tales sequuntur. Exemplificat quidam alius doctor de motu primo, ut titillatio carnis excitās ad libidinem. Item appetitus sensitiui delectatio circa illud, quod sensus suggerit. Aut desiderium improuisum sensus prosequendi in opere. Sed de motu secundo primo, ut motus delectationis uoluntatis, ut natura, non libere condelectantis appetitui sensitiuo. Item consensus subitus uoluntatis in delectationem. Item desiderium subitum uoluntatis pro-
O sequendi opus. Sed secundum illos accipitur motus primus large, pro quolibet motu in homine præueniente rationis iudicium. ¶ Circa secundum aduertendum, q sicut actus uirtuosus ad laudem imputabilis, ita & uitium, seu culpa imputabilis ad uituperium, primò est in uoluntate. In inuoluntarijs enim nec laudamur, neq; uituperamur. Vnde tamen aliquid dicitur uoluntarium dupliciter secundum Alex. ubi supra & sanctum Bonauē. in secundo dist. 41. q. 4. s. simpliciter, & secundum quid, seu interpretatiue. Voluntarium simpliciter est: quod est a uoluntate. Secundum quid, seu interpretatiue est illud, quod oritur uoluntate concomitante, non prohibente, uel præcauente, dum precauere potuit. Sicut submersio nauis ex negligentia nautæ dicitur quodammodo & interpretatiue uoluntaria. Similiter quædam peccata omissionis pure: pro eo, q talia uoluntati imputantur. Et hoc modo multa uenialia sunt uoluntaria. Omne enim peccatum actuale est uoluntarium. Mortale est uoluntarium simpliciter. Veniale autem uel est uoluntarium simpliciter, sicut illud, quod fit ex deliberatione, ut mendacium iocosum. Aut secundum quid, & interpretatiue, sicut quod fit ex surreptione.

Alex.

Primus motus quid.

Volūtarium aliquid dicitur dupliciter.

potentiæ

Hæc Bona. Ex illo sequitur primò: quod nullus actus cuiuscunque alterius potentiæ a uoluntate est essencialiter uirtuosus, uel culpabilis: sed duntaxat accipitur per denominationem extrinsecam: pro quanto, scilicet habet ordinem ad uoluntatem. Probatur: quia ubi non est uoluntatis usus: ibi neq; est meritum: neque actuale peccatum: ut in pueris, fatuis, furiosis. Secundò sequitur: quod uoluntate non peccante nulla potentia peccat: neque actus aliquis peccatum dici potest. Patet: quia sublato eo, a quo aliquid denominatur: tollitur & denominatio: sed a uoluntate peccante cetera ab ea dependentia dicuntur peccare, uel peccata ergo. ¶ Notandum etiam: quod differentia est inter uitium, & peccatum. Nam uitium generalius est peccato. Dicitur nanque uitium omnis inordinatio potentiæ respectu actus sibi debiti secundum suam naturalem institutionem. Sic uitium ponitur in natura: ut in effectibus monstruosis. Similiter in brutis: in furiosis: in infirmitatibus corporis. hic generaliter omnis defectus debiti ordinis, uitium dicitur. Peccatum autem est uitium imputabile ad uituperium. Duo enim hæc dicit peccatum, scilicet uitium, seu inordinationem quandam, & imputabilitatem. Primum est quasi materiale, secundum quod inuenitur in actu cuiuslibet potentiæ. Secundũ quasi formale: secundũ hoc est primo in uoluntate: & propter uoluntatẽ denominat actus aliarũ potentiarum: pro quanto subsunt regimini uoluntatis. ¶ Istis præmissis rãdetur ad dubiũ pro quinq; propositiones. Prima. Omnis primus motus uitium est: sicut & quilibet actus surrepticius. Probatur: quia oĩs motus a lege fomitis ortus: & oĩs actus surrepticius est contra ordinem primęuæ institutionis humanæ naturæ: igitur est uitiosus. Consequentia nota ex quid nominis uitijs statim suppositi. Antecedens patet: quia secundum ordinem primæ institutionis: rõ hoĩs, quæ est suprema hoĩs potentia: oẽs inferiores potentias regendo præuenire, & dirigere habet: & eius imperio, ac regimini cetera oĩa debent subijci: nec aliquis motus cognitiuæ potẽtiæ præuenire. Sed cõtra hunc ordinẽ est primus motus, & omnis actus surrepticius: pro quanto præuenit rationis iudicium: ergo &c. ¶ Secunda propositio. Neq; primus motus: neq; alius actus in sensualitate est peccatum essentialiter, & intrinsecè. Patet: quia illo modo peccatum est in sola uoluntate: cuius est libe. arb. ut deductum est in correlario primi secundi notabilis præmissi. ¶ Tertia propositio. Aliquis motus primus neq; mortaliter, neq; uenialiter est culpãdus. Probatur auto. & ratione. Auto. beati Aug. 1. de Ciuit. Dei. c. 25. loquentis de corruptis uiolenter contra eos, uel eas, qui proprij peccati deuitandi causa: ne sub alterius libidine etiã suæ concitatæ fortè consentiãt: uim sibi, qua moriantur, inferre putant, ait. Absit a mente christiana, quæ deo suo fidit: in eoq; spe posita, eius adiutorio nititur. Absit inquam ut mens talis cuiuslibet carnis uoluptatibus ad consensum turpitudinis cedat. Et sequitur ad propositum. Quia si illa concupiscẽtialis inobedientia, quæ adhuc in membris moribundis habitat: præter nostræ uoluntatis legem quasi sua lege mouetur: quanto magis absq; culpa est in corpore non consentientis: si absque culpa est in corpore dormientis? Hæc August. Ecce quamuis uiolenter corrupta delectationes sentiat: nequaquam tamen peccat: si non mente consentiat. Nullus ergo carnis motus peccatũ inducit: si omnino uolũtas nõ consentit. Ex illo infert S. Bona. d. 41. secundi. q. 4. Si uenialia rationem culpæ habent: hoc est: quia a uoluntate in particulari, & diuisim uitari, & pręcaueri possunt. Itẽ B. Lucia ad Paschasium tyrannum inquit. Non inquinatur corpus nisi de cõsensu mentis. Nam si me inuitam uiolari feceris: castitas mihi duplicabitur ad coronam. Faciũt ad idem allegata supra ad oppositum dubij. Item beatus Anselm. in de cõcep.

Peccatum & uitium quo differunt.

Motus primus quãdo est uitiosus.

P

August.

S. Bonauen.

uirginali. Nec enim ipsi appetitus (quos Apostolus carnem uocat, quæ concupiscit aduersus spiritum, & legem peccati, quæ repugnat legi mentis) iusti, uel iniusti sunt per se considerandi. Non enim iustum, uel iniustum faciunt sentientem, sed iniustum tantum uoluntate, cum non debet, consentientem. Dicit enim Apostolus nihil damnationis esse his, qui sunt in Christo Iesu qui non secundum carnem ambulant, id est non carnis uoluntati consentiunt. Nam si sentientem sine consensu iniustum facerent: sequeretur damnatio. Quare non eis sentire, sed eis consentire peccatum est. Hæc Ansel.

Q ¶ Ratione probatur: Nullus motus, qui per lib. arbi. caueri non potest est peccatum, sed aliqui primi motus sunt huiusmodi, igitur. Consequentia nota. Maior probata est in notabili. & etiam ex eo patet. Alioquin primi motus in bestijs, ac hominibus rationis usu carentibus essent peccata: puta in infantibus, furiosis, dormientibus. Consequens falsum. Et probatur consequentia, quia nulla alia causa assignari potest, cur non in illis sunt peccata, nisi quia non procedunt a lib. ar. uere', uel interpretatiue'. Minor probatur quia multi sunt primi motus, qui per uoluntatem caueri, aut prohiberi non possunt, ut in coniuge debitum reddente, in infirmis seminifluis omnimodis passionem suam horrentibus, & nolentibus. Item in prædicatoribus, & confessoribus materias lubricas audire, aut imaginari compulsis: unde nonnunquam obseni surgunt motus. & ita in multis alijs. Item quis statim cum motus primus sentitur, potest ex charitate resistere, & ad eius repræssionem possetenus conari, & ita mereri, & per consequens potest primo motu non peccare. Tenet consequentia, quia circa idem obiectum non contingit simul mereri, & peccare. Et antecedens est manifestum, & patet in beato paulo, qui ter dominum rogauit, ut auferretur stimulus carnis, nec tamen obtinuit, sed audiuit, sufficit tibi gratia mea. Nec tamen hunc patiendo peccauit, qui resistitit, quantum in eo fuit, & augmentum gratiæ meruit. Item nullus actus præcedens actum uoluntatis non negligentis cohibere est peccatum, ut dicit Ockam q. 4. li. 3. sententiarum, talis enim nullo modo est uoluntarius. Sed primi motus frequenter præcedunt actum uoluntatis &c. ergo tales sic præcedentes non sunt peccata. Item quodlibet peccatum ueniale seorsum uitari potest: licet non omnia simul secundum doc. communiter. Sed aliqui motus primi uitari non possunt: ergo aliqui non sunt peccata uenialia. Consequentia est in quarto secundæ baroco. & antecedens ostensum est &c. Ex hac conclusione sequitur ꝙ non solum primus motus in sensu, sed naturalis condelectatio, uel contristatio in appetitu intellectiuo (si ponitur) non est peccatum. Patet: quia sicut nec motus sensus, ita nec condelectatio, uel contristatio naturalis est in potestate uoluntatis.

Quando ad quando est mortale peccatum uel ueniale.

R ¶ Quarta propositio. Primorum motuum illi tantum imputantur ad ueniale peccatum, qui sunt uoluntarij per lib. arbitrij uerum, uel interpretatiuum consensum. Patet, quia simpliciter inuoluntarium non est peccatum secundum beatum August. & sanctum Bonauen. dist. 41. q. 5. li. 2. Si tollatur liberum arbitrium: nullo modo erit peccatum. Tollitur autem respectu illius motus, qui nec simpliciter, nec interpretatiue' est uoluntarius igitur. ¶ Quinta propositio, & responsua ad dubium. Carnalis tentatio fieri potest sine actuali peccato. Patet, quia illa fit per primos motus. Hi autem fieri possunt non concurrente lib. ar. uere', uel interpretatiue', ut deductum est, & per consequens sine peccato. ¶ Ad rationes ad partem negatiuam dubij inductas. Ad primam dicitur, negando minorem. Et ad beatum August. dicitur: ꝙ concupiscentia carnis aduersus spiritum nō est sine uitio, sed potest esse sine peccato, nec aliud uult B. August. Ad secundam dicitur ad magistrum: ꝙ in sensualitate quan-

August.

Impossibile, necessarium quid est utrumque

S

doque

doque motus est peccatum quando scilicet est uoluntarius interpretatiuè, ut dum caueri potuit. Quandoque non est peccatum, quando caueri non potuit, ut patet per magistrum eadem di. in auto. ad oppositum dubij allegata. Quando ergo illecebra peccati in sensualitate concipitur, leuissimum est peccatum, si non ultra progreditur. Sed non oportet, quòd omnis motus sit illecebra peccati, alioquin magister sibijpsi contradiceret. Ad tertiam respondet sanctus Bonauen. q sanctus August. loquitur, de necessitate uenialium, non quantum ad hoc ueniale; uel illud determinatè: sed generaliter quantum ad uenialia, quia simul caueri nō possunt: licet quodlibet seorsum saltem pro toto tempore. Vel potest dici, sicut impossibile, quandoque dicitur, quod est ualde difficile: ita eius oppositum necessarium aliquando dicitur: scilicet quod uix est fugibile. & illo modo large loquitur de necessitate August. Similiter q Apostolus dicit, quod nolo malum hoc ago. Dicit sanctus Bonauen. q nolo, ibi non priuat omnimodam uoluntatem: sed uoluntatem principaliter mouentem. Quia in illis motibus uoluntas non prouenit excitando: sed motioni accedit non reprimendo, uel aliquando consentiendo. Ad quartam de glosa super illud. Septies in die cadit &c. Respondet Bonauentu. ubi supra. q in glosa illa dicitur aliquis inuitus peccare, non per priuationem uolontatis omnimodam, sed per priuationem uoluntatis plenæ, siue complacentiæ. Et hoc quidem uerum est, quia frequenter sic inuiti peccamus, & displicet: q sic inordinatè mouemur. Si tamen bene præcauissemus, in hunc motum, uel actum non incidissemus. De necessitate dicitur ut supra in solutione proxima. Et tantum de hoc dubio, & expositione huius sextæ petitionis. ¶ Circa quam ita poterit orantis deuotio colligi. Pater noster, qui es in cœlis: ne nos inducas in tentationem. Nihil contra nos præualeant aduersæ potestates, quarum etsi uoluntas mala: potestas tamen nisi quantum tu dederis ad nostri exercitium, penitus est adempta. Et quoniam non expedit omnino non tentari: oramus, ut tentatio ipsa, quam nos ferre disponis, sit peccatorum nostrorum purgatio. Sit nostræ infirmitatis certa cognitio, ac per hoc uera nostri humiliatio. Sit per tui assistentem gratiam meritorum, & uictoriæ cumulatio. Tu enim es fidelis ille dominus & pater, qui non permittis nos tentari supra, quam possumus. Da ergo cum tentatione prouentum: ut possumus sustinere. Non est in nobis pater clementissime: unde tantis oppugnatoribus resistamus. Vnde laqueos tam multiplices, & latentes deprehendamus, & euadamus. Siquidem (propheta tuo teste) inuadit timor nocturnus afflictionis carnis aduersus spiritum repugnantis, aduersitatis quoq; temporalis nos undiq; affligentis. Nox siquidem afflictio est, nec modo afflictio: sed multo magis afflictioni timor a concepto boni proposito deijcere collaborat. Appetit nos sagitta inanis gloriæ uolans in die prosperitatis, aut profectus spiritualis magis insidians spiritualibus, uicto timore nocturno. Leuiter quidem uolat, licet non leuiter uulnerat. Deniq; insidiatur nobis negocium perambulans in tenebris: cupiditas ipsa ambitionis, & diuitiarum tenebrarum harum radix iniquitatis, cordium excæcatrix ex remedijs morbos creans, generans ex medicina languorem. Heu quantos hoc negocium perambulans in tenebris trudi fecit in tenebras exteriores: ueste spolians nuptiali, & uirtutum exercitia fructu euacuat pietatis. Nec abest dæmonum meridianum: iniquitatem pallians uirtutum imagine: angelus sathanæ se in lucis angelum transfigurans. Tu ergo clementissime pater, qui nos orare monuisti pariter, & docuisti. Ne nos inducas in tentationem. Ad te sunt oculi nostri: fer auxilium, ut latentes insidias cognoscere, ut hostium feritatem uincere ualeamus. Circundet nos

Margin: S. Bonauen. (beside "spondet sanctus Bonauen."); August. (beside "August. Similiter"); T (beside "ius sextæ petitionis"); Psal. 90. (beside "multiplices").

scutum ueritatis tuæ, quo ignea tentationum tela tutò possimus excipere, easque refellere, & extinguere. Doceat nos ueritas tua contra nocturnum afflictionis timorem. Ingerat oculis cordis nostri nunc peccata, quæ fecimus, his tentationum flagellis purganda. Nunc qui meruimus æterna supplicia, in quorum comparatione, ut eas euadamus uniuersa, quæ patimur, delitias computemus. Nunc quoque cœlestia præmia, ad quæ tendimus suggerat.

Rom. 8. Quoniam non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Nunc etiam ea, quæ pro nobis pertulit tuus unigenitus dominus noster Christus, ut crebrò cogitantes, quanta sustinuit illa maiestas pro inutilibus seruis, erubescamus non sustinere, uel

V parua pro nobisipsis. ¶ Doceat eadem tua ueritas contra uanæ gloriæ sagittam in die uolantem: animam nostram semetipsam cognoscere, de se ueritatem tenere, & non facile laudantium ora aduertat: nec altum sapiat: dum se intus ad lucem ueritatis solicita consideratione discutiet. Si enim homo ueritate ipsa illustrante, propriam consideret conditionem dicturus est sibi.

Eccles. 10. Quid superbis terra, & cinis? Si propriam attendat corruptionem, fateatur, necesse est: quoniam non est in eo bonū: quod si forte aliquod habere uidetur:

1. Cor. 4 ibidem c. 10. defendet illud apostoli rememoratum. Quid habes, quod non accepisti? Et iterum. Qui se existimat stare, uideat, ne cadat. Sed & fideliter computabit: facile aduertet: quod nec cum decem milibus possit occurrere ei, qui cum uiginti milibus uenit ad se: qui omnes iustitias suas tanquam pannum inuenies menstruatæ. Hæc ipsa ueritas tua domine: a negocio perambulante in tenebris: tenebrosa honoris, diuitiarumq; cupiditate: et suo circundet nos scuto: nobisque dicat. Quid prodest homini: si uniuersum mundum lucretur: animæ uerò suæ detrimentum faciat? Et item potentes potenter tormenta patientur. Reducat in mentem: quam sit in ambitu friuola consolatio: graue iudicium, usus breuis: finis ignotus. Quanquam sit necesse cum pereunte, ei adhærentem perire. Postremo dæmonium meridianum falsa ueris fucans, ipsa ueritas prodat: quæ sola palliatam detegit falsitatem. Ipsa nos pater doceat probare spiritus: si ex deo sint: reuelet paruulis, quæ sapientibus mūdi absconduntur: quo omnia probemus: solum quod uerè bonum est: teneamus. Eliminet carnis prudentiam, quæ mors est; infundat prudentiam spiritus, quæ uita est, & pax. Reformet nos ueritas tua in nouitate sensus nostri, ut probemus, quæ sit uoluntas tua deus bona beneplacens, & perfecta, & non sinat nos plus sapere, quam oportet: sed sapere ad sobrietatem. Quatenus sic undique scuto ueritatis tam multiplicis circundati: omnes astutias calidissimi inimici, & agnoscere, & per te uincere ualeamus.

Oramus benignissime pater: scuto ueritatis adde, & scutum patiētiæ: quatenus spiritu pietatis possentes: mansueti ad oēs: in patientia animas nostras possideamus in præsenti: & terram uiuentium possidere mereamur in futuro ab omnibus tentationibus perpetuò liberati.

DE LIBERATIONE
a malis minimis.

LECTIO LXXIX.

SED libera nos a malo. ¶ Ista est tertia, & ultima pars secundæ partis principalis continens septimam, & ultimam petitionem dominicę orationis, qua petimus liberationem a malis minimis, scilicet malis pęnę secundum diuisionem supra lectione. 72. factam. Quamuis nonnulli hanc clausulam, pro eo, quod eam Lucas non ponit, dicunt esse unam petitionem cum priore. Ne nos inducas in tentationem. Vt esset sensus, ne nos inducas in tentationē, malo, ad quod tentatio inducere nititur consentiendo, sed magis ab ipso malo liberando. de quo supra lect. 66. habitum est. Et quia malum pęnæ minus est malum, quam malum culpæ, ut dicit Albertus. Et inter hæc tria mala, culpam, culpæ occasionem, & pœnam, minimum malum est malum pœnę. Quippe quod est ordinatiuum culpæ. Ideo petitio illa a nonnullis exponitur de malo pœnæ ad bonum non promouente indifferenter tam præsenti, quam futuro. Vnde Christus cœlestis noster magister sciens nos a primeua nostra origine cum peccatis concipi, in peccatis generari, nostramque naturam in sui exordio in suis naturalibus esse uulneratam, & donis gratuitis, quibus ornata fuerat, spoliatam, & uitiosis inclinationibus fomitis ad malū pronam, ac per hoc nos ad æternę damnationis pęnas addictos: propter peccati originalis, & additorum personalium turpitudinem. Nos etiam inhabiles ad uirtutum exercitia ęternæ uitæ meritoria propter gratuitorum spoliationem. Pronos uerò ad uitia, propter naturę uulnerationem, & fomitis inclinationem, quodque ex nostra potestate resurgere non possumus, ex nostra arte, & industria dona perdita recuperare non ualeamus, ex nostro studio, & opera uulnera nostra, & inclinationes malas, nec curare, nec tollere sufficimus. Ne damnaremur ex peccatorum onere. Ne succumberemus ex donorum gratuitorum spoliatione. Ne suffocaremur ex inflicto uulnere, & deprimeremur ex mala inclinatione, docuit nos confugere ad medicinam spiritualem, patrem misericordiarum deum omnipotentem, & postulare deuotius ab illo medico, ut liberet nos a malo. Hoc orare docuit, quia non ille (ut ceteri medici) placatur pecunia, sed oratione deuota secundum Chrysost. super illud Matth. Ostende te sacerdoti, & offer munus tuum. ¶ Oramus igitur Christi instituti documento. Sed libera nos a malo, tam præsenti, quam futuro. Tanta siquidem, & tot sunt mala miseriæ in utroque seculo, ut non immerito incessanter clamare cogamur, libera nos a malo. Vnde Ambrosi. in quodam sermone. Tantis malis inquit, hęc uita repleta est, ut comparatione eius mors remedium esse putetur, non pœna. Nam ideo breuem illā fecit deus, ut molestiam eius, quę prosperitate uinci uel tolli non poterat, temporis exiguitate finiretur. Dubia quidem est ait August. tractans illud. Quæ enim est uita nostra? uapor ad modicum parens. Cæca est, erumnosa est, quam humores tumidant, dolores extenuant, ardores exiccant, aera morbidant, escę inflant, ieiunia macerant, ioci soluunt, tristitiæ consumunt, solicitudo coarctat, securitas hebetat, diuitiæ iactant, paupertas

A — Matth. 8. — B — Ambrosi. — August.

deijcit: iuuentus extollit: senectus incuruat: infirmitas frangit: mæror deprimit: & post hæc omnia mors intermittit: & uniuersis gaudijs finem imponit. Ita ut cum esse desierit, nec fuisse putetur. Hinc B. Iob de præsentis status miserijs sic ait. Homo natus de muliere breui uiuens tempore repletur multis miserijs. Qui quasi flos egreditur, & conteritur, & fugit uelut umbra: & nunquam in eodem statu permanet. Super quo beatus Greg. 11. moralium. § 97. Si subtiliter consideretur omne, quod hic agitur, pęna miseriæ est. Ipsi enim corruptioni carnis seruire ad necessaria, & concessa, miseria est, ut contra frigus uestimenta, contra famen alimenta, contra æstum frigora requirantur. quod multa cautela custoditur salus corporis, quæ custodita faciliter amittitur, amissa, cum graui labore reparatur, & tamen reparata semper in dubio est. Quid hoc aliud, nisi mortalis uitæ miseria est? Hoc idem deduxit quoad extrinseca amicos, & inimicos, dicens. Quod amamus amicos: suspecti, ne offendi ualeant: formidamus inimicos, atque securi de eis non sumus, utique formidamus. Quod plerunque inimicis confidenter quasi amicis loquimur, & nunquam pura uerba proximorum, & multum nos fortasse diligentium, quasi uerba suscipimus inimicorum. Et qui falli nunquam, uel fallere uolumus, cautela nostra grauius erramus. Quid itaque hoc ita, nisi humanæ uitæ miseria est? Quod amissa cœlesti patria, repulsus homo delectatur exilio, grauatur curis, & tamen cogitare dissimulat, quam graue sit, quia multa cogitantur. Quod priuatus est interno lumine, & tamen in hac uita diu uult perpeti cęcitatem suam. Quid hoc aliud, nisi quam de pęna nostra nata miseria est? Et quamuis hic diu stare desideret, ipso tamen cursu mortalis uitæ impellitur, ut egrediatur. Vnde. Quasi flos egreditur, & conteritur, & fugit uelut umbra, & nunquam in eodem statu permanet. ¶ De hac etiam uitæ præsentis miseria loquitur beatus August. serm. 17. de uerbis euangelij. Quam breuis, & laboriosa est uita præsens, in qua falsa uoluptas nulla gaudij securitas, timor torquens, cupiditas auida, tristitia arida, ubi diu uiuere non est, nisi diu torqueri, & tamen hanc uitam nemo uult finire. & cetera multa ibidem. Innumera sunt sanctorum scripta, huius uitę miserias deflentia, quæ quotidiana experientia declarat, & afflictione continua sentire facit certius, quam codices prædicent. Quis denique si specialius cōsideret pœnales miserias in nobis, quas primorum parentum culpa traduxit in posteros, annumerabit? Quarum aliquæ spirituales sunt, aliquæ corporales. Spirituales sunt, quæ se tenent ex parte potentiarum animæ, quæ sunt memoria, intellectus, uoluntas. Quarum quælibet suis grauatur miserijs. Memoria quidem ineptitudinę, & labilitate. Intellectus hebetudine, & cæcitate. Voluntas pronitate ad uitia, ad seipsam recuruatione. Ex quibus oriuntur in anima quantum ad memoriam, fędę imagines, & utilium obliuiones. Quantum ad intellectum ignorantia, & errores. Quantum ad effectum, timores, tristitiæ, & solicitudines, & similia. Similiter respectu uirtutis sensitiuæ interioris multiplicantur miseriæ pęnales. Quantum ad apprehensiones: ut uanitas: uaga fatuitas. Quantum ad appetitum, uitiosæ inclinationes causatæ a fomite: & ceteræ malæ impressiones, ab inferioribus, aut superioribus exortæ, quibus inflammatur appetitus sensitiuus contra iudicium rationis, & imperium uoluntatis. Ex quibus in homine grauis illa pugna oritur, & implacabilis controuersia, qua homo sibijpsi non est consentaneus, sed aduersus, quod magna est miseria. Sed & corporales insuper multiplicantur miseriæ, tam animales, quam naturales. Animales ut diferasiæ, peruersiones, & defectus sensitiuarū uirium, interiorum, & exteriorum. Interiorum: ut species maniæ, melancholiæ, furiæ, frænesis. Exteriorum: ut

oganorum

Marginal notes: Iob 14. — B. Grego. — C — August. — Vita præsens breuis & laboriosa.

organorum indispositio: quales sunt oculorum lippitudo, luscedo, cęcitas, aurium surditas, odoratus, & gustus tarditas, tactus grossa terrestreitas. Naturales, ut innumerę ægritudines, malæ complexiones, naturalium uirium deordinationes, monstruositates, & inexplicabiles ceteræ calamitates, inquietudines & labores: quæ non nisi quadam uicissitudine releuari possunt. Quid enim hic (ait Bernard. ser. 12. de diuersis) nisi labor, & dolor, & afflictio spiritus? Sic enim se habent uniuersa sub sole, ut nihil sit in eis uerè iocundum, sed ab uno semper uelit homo transire ad aliud: solaque uicissitudine releuetur utcunque: ac si prosiliat ab aqua in ignem: & idem rursus in aquam: utpote qui neutrum ferre possit. Comedere appetis, quia fames te cruciat, utrumq; labor est. Sed quia fames grauior magis: comedere nescis esse laborem. Denique postquam fames depulsa fuerit: uide, si non grauius ducis comedere, quam esurire. Sic omnis laboris remedium, alterius laboris initium est Hæc ille. Hinc Apostolus 2. Corinth. 7. Nullam requiem habuit caro nostra, sed omnem tribulationem passi sumus: foris pugnæ, intus timores. Et iterum. Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati, quæ est in membris meis. Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Et ne uelut desperatus exclamasse uideatur: addit unde liberatio speranda sit, cum ait. Gratia Dei per Iesum Christum dominum nostrum: quam ut nos accipere possimus in dono, orandum est. Sed libera nos a malo. ¶ Nec tamen sic petenda est liberatio ab his malis: ut omnino non permaneát in hoc seculo, a quibus nemo liber reperitur. Quoniam etiam deo dilecti, & sancti ab his miserijs non præseruantur: sed nonnunquam magis, & magis eis atteruntur. Fæliciter tamen ut ex his commoniti, se infirmos, & fragiles existiment: ut coram deo se humilient: quatenus sic omnis eorum deuotio, & refugium ad deum conuertatur. Habeant præclaræ uirtutis patientiæ, constantiæ, & fortitudinis perfectionale exercitium. Nam uirtus in infirmitate perficitur. 2. Corinth. 12. Vterq; considerent nihil aliud esse hoc seculũ, quam horroris, & meroris locum: & miserabile exilium ad pertranseundum hominibus constitutum. Atque ut feruentius quærant, appetantq; cęlestem patriam: in qua abstergit deus ab oculis immorátium omnem lachrymam, ut in eis amplius neq; sit luctus, neq; labor, nec mors, nec ullus dolor. De quo B. Grego. 23. moral. Solent nonnulli uiatores cum amena fortassis prata conspiciunt in itinere pergendi moras innectere: & arrepti itineris rectitudinem declinare, eorumque gressus tardat pulchritudo itineris, dum delectat. Electis ergo suis ad se dominus pergentibus, huius mundi iter asperum facit, ne dũ quisq; præsentis uitæ requie, quasi uiæ amęnitate pascitur, magis eum diu pergere, quam citius uenire delectet, ne dũ oblectatur in uia, obliuiscatur eius, quod desiderat in patria. ¶ Secundum hoc igitur: non oramus præsenti oraculo liberari sic nos a malo ut dominus omnes istas tribulationes, & pęnales miserias a nobis penitus auferat, quia nec id conditio naturæ nostræ patitur, nec status huius seculi exigit, nec id nobis esset proficuum, & salutare. Sed oramus harum pœnalitatum moderationem, siue mitigationem: ne ipsis pressi, & nimium fatigati in maius malum. s. culpæ declinemus. Hoc nanque solum malum habent pęnales miseriæ huius seculi: quod in malum deterius quandoque præcipitant suos possessores, a quo si ob nostram orationem a patre cęlesti præseruemur: satis a malo, quod pęnę istæ inferunt, liberamur: etiam si incessanter nos crucient, & infestent. ¶ Petimus ẽt in hac petitione liberari a malo pęnæ futuri seculi, quæ duplex est. Purgatorij, & æternæ damnationis inferni: qui malorum omnium finis est & consummatio: in se uirtuali

1. Cor. 7.

Rom 7.

D

2 Cor. 12.

Apoc. 21.

B. Grego.

ter includens omnia mala: sicut beatitudo in se includit omnia bona. Petimus igitur secundò liberari a malo pœnę purgatorij futuro, quia ignis ille purgatorius: & si non sit ęternus, miro tamen modo grauis est: superans omnes huius uitæ pœnas: ut uult August. in ser. de igne purgatorij, & habetur 25. distinct. qui in aliud. Libera igitur nos petimus tu pater æternæ ab hoc malo tam pœnali. Quod si totaliter nos ab igne ipso non eripis: quia in nobis peccata nostra non satis punimimus: & fructum conuersionis, & pœnitentiæ in hoc seculo distulimus: eapropter tua iustitia exigente, omnem pœnam euadere non ualemus, saltem libera nos a parte, & miseratione tua multa, pęnam istam mitiges: & non secundum peccata nostra facias nobis, neque secundum iniquitates nostras retribuas nobis. Vel libera nos ab hoc malo: per inspirationem fructuose pœnitētiæ quatenus in hac uita pœnam pro peccatis subeamus: & satisfactionem in aliud seculum non differamus: quod si fecerimus: per misericordiā domini ab illo futuro malo liberamur: dicente August. super psal. 83. Quia peccator conuersus est ad puniendum peccatum suum: conuertar & ego ad liberandum illum. Vel libera nos ab hoc malo purgatorij, per immissionem tribulationis, & flagelli in uita præsenti: ne pęnę subijciamur ignis futuri. Sic orauit August. Domine hic seca: hic ure: ut in ęternum parcas. Ista enim patienter tolerata qualiacunq; fuerint: siue infirmitates, siue aduersitates, siue flagella alia: a malo isto futuro purgatorij liberant, & absoluunt. Siquidem misericors est dominus, non puniens idem peccatum bis in idipsum. Ideo quod punit in præsenti: non punit in futuro. ¶ Petimus tertio liberari a malo pęnæ damnationis æternæ: non ut ab illa inflicta eruamur, quia ab illa nullus est exitus, neq; reditus: ut dicit Greg. Quisquis ad toleranda mala inferni descenderit: nequaquā ulterius ad lucē redibit: quia nequaquam ulterius misericordia parcentis liberat quos in locis pęnalibus iustitia iudicantis damnat. Petimus igitur ab illo malo liberari: hoc est ab illo malo præseruari: nę illo inuoluamur. Et quia ab hoc malo non liberabimur nisi per dimissionem peccatorum criminalium in præsenti, & quoniam horum dimissionem orauimus in petitione sexta. Dimitte nobis debita nostra: ideo de huius expositione ulteriori prosecutione supersedeo. Nam sicut in petitione sexta petimus dimitti nobis omnia mala culpæ. Ita per hanc oramus nos liberari ab omni malo pęnæ præsentis, & futuræ secundum moderationes in præmissis expositionibus recitatas. ¶ Potest igitur mens deuota circa hanc petitionem sic meditando orare. Tu pater cœlestis benignissime: sciens nos malis, & periculis, tribulationibus, & flagellis præsentibus subsistere non posse: sed nec futura ex nobis cauere: oramus. Libera nos a malo a foris affligente, intus nos ad malum culpę propellente, & ad bonum non promouente. Libera nos a malis omnibus, quę contra nos in hoc mundo molitur inimicus. Sic enim erit nobis fida, & summa tutela, si tu nos liberaueris, si nobis deprecantibus, & implorantibus opem tuam præstiteris. Quis enim ei de seculo metus est, cui in seculo deus tutor est? Libera nos pater nihilominus ab omni malo intus ex nobis orto, ab ignorantia sciendorum, ab infirmitate agendorum: a pusillanimitate obseruantiæ tuorum mandatorum, a tarditate bonorum, a pronitate malorum, a rebellione uirium inferiorum, a uana solicitudine temporalium: a radicibus pessimis uitiorum. Da domine pater omnipotens, & misericors spiritum timoris tui, ut eius magisterio confirmati mortiferum superbiæ tumorem, salutifera humilitatis cura præmentes, pauperes spiritu efficiamur, quatenus in humilitate cordis, & omnimodo terrenorum contemptu perseuerantes, regnum cœlorum nostrum esse sine fine gaudeamus.

[Margin notes: Duplex malum pœnæ futuri seculi. — August. — August. — 9. moralium. — F — Meditatio circa clausulam sed libera nos a malo.]

Aufert a nobis domine accidiam spiritu fortitudinis: quia Beati, qui esuriũt, & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur. Remoue iniquitatem carnis: luxuriosamq; petulantiam spiritu sapientiæ, quia Beati pacifici, quoniam filij dei uocabuntur. Repelle fœdantem uentris ingluuiem spiritu intellectus: quia Beati mundo corde, quoniam ipsi deum uidebunt. Elimina auaritiam spiritu consilij, quia Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Extirpa inuidiam spiritu scientię, quia Beati, qui lugẽt: quoniam ipsi consolabuntur. Exclude iram spiritu pietatis: quia Beati mites: quoniam ipsi possidebunt terram. Ab his enim malis liberati, cælum libera mente audebimus poscere. Et a malis futuris pessimis, & æternis sperabimus magna fiducia præsentari. ¶ Amen. ¶ Hæc est pars tertia, & ultima principalis dominicæ orationis: eiusq; conclusio, quæ optatur orationis efficacia, & exauditio in isto unico uerbulo. Amen hebraico. Est enim amen secundum bea. Augu. dictio nec græca, nec latina, sed hebraica, quæ sicut quædam aliæ dictiones hebraicæ in libris interpretate non sunt: quales sunt, alleluya, osanna, racha. Non quidem ut ait, ipse secundo de doctrina Christiana, quia illud fieri non potuit, sed propter sanctiorem auctoritatẽ: ut seruaretur antiquitas. Et hoc quoad illas duas dictiones amen, alleluya. Quoad alias autem racha, & osanna, dicit: translatio fieri non potuit. Sunt enim (ait) quædam uerba cæterarum linguarum, quæ in usum alterius linguæ per interpretationem transire non possunt. Et hoc maxime interiectionibus accidit, quæ potius motum animi significant, quam sententiæ conceptæ ullam particulam, & talia prohibentur esse hæc duo. Dicunt enim racha indignantis esse uocem, osanna lætantis. Hęc Augu. ¶ Sumitur autem hæc dictio amen tripliciter. Primo nominaliter, & sic tantum ualet sicut uerax uel ueritas. Hoc modo accipitur in Apocal. cap. 3. ubi dicitur. Hæc dicit amen, testis fidelis, & uerus. Amen.i.ueritas. ¶ Secundo accipitur uerbaliter, ut est uerbum hebraicum, ualens tantum.i.fiat, & ita capitur communiter in fine orationum, ubi exprimit desiderium orantis, quia optatiuum est respectu bonorum præcedentium, ut optatio impletionis respectu omnium petitorum. ¶ Tertio accipitur aduerbialiter, & ita frequenter accipitur in euangelio cum dicitur, Amen dico uobis, ualet tantum.i. uere, uel fideliter. Et est aduerbium affirmandi, idest ita est, uel uerum est secundum Amb. de conse. dist. 2. reuera. in fine. Et dicit magister in Rationali, ꝙ ultimo modo accipitur in proposito, ut scilicet exprimat plus conclusionem affirmantis, quam affectum optantis. Et pro illo uidetur sonare glo. Mat. 6. dicens. Amen significat in his omnibus petitionibus indubitanter tribui, quod petitur, si ultimę conditionis pactum seruauerimus. Et Raba. Per hoc, quod dixit dominus, amen, significat indubitanter conferri a domino (his scilicet, qui rite postulant) qui conditionis additę pactum seruare, non negligunt, qua quidem est dimittere debitoribus nostris. Et sic sensus est, cum dicitur Amen.i.ita est, uel uerum est, ꝙ dominus nobis concedit, quod per orationem rogauimus. Et ex hoc reddit Guil. in rationali rõnem, quare sacerdos dicit hic. Amen, & non populus, uel astans clerus, sicut in alijs orationibus, quia ipse mediator est inter dominum, & populum, & populi uota deo offert. Idcirco magis congruit, ut ipse affirmet petita esse concessa, quam populus. Hoc quidem est mediatoris pronunciare, si admissa sit petitio, quam porrigit. In alijs autem petitionibus ubi amen exprimit affectũ optantis, congruit tamẽ a populo dici, quia ab illo optatur, ut pręstetur, quod mediante sacerdote petitur. Sensus igitur in illis est, fiat nobis, sicut pro nobis orasti. ¶ Ex eodem sumit rationem, cur sub silentio dicit amen,

Amen accipitur multis modis.

G

Exod. 19.

H

ipse

ipse sacerdos in præsenti oratione. Primò in signum, q dominus latere uult orantes, q ab ipso exauditi sunt: ne postmodum in oratione tepescant. Secundo: quia si alte proferret amen, quo affirmatur orationem esse exauditam, iudicari posset præsumptio, & ostentatio sacerdotis. Istis tamen non obstantibus, potest hæc dictio amen, etiam in proposito accipi uerbaliter: ut tantum ualet. i. fiat: ut ita sacerdos ultima petitione porrecta per populum tanquam infirmum, qui malum pœnę timet: ipse submisse dicat. Amen coram deo: qui solus conscius est secretorum: ostendens illi compassionis affectum, & optās eius dictam liberationem: ac si dicat cum Apostolo. Voluntas cordis mei, & obsecratio ad deum est pro illis in salutem. Testimonium enim perhibeo illis, q æmulationem dei habent. Idcirco dico fiat. i. opto: q consequantur, quod desiderant. Et hæc est sententia domini Alberti. ¶ Circa hanc conclusionis dictionem ita mens contempletur. Amen toto, ut dicas tu pater cælestis. Parum est enim, q sacerdos dicit amen. i. fiat optando: nisi tu dicas amen, fiat imperando. Magnum quippe est, & efficacissimum uerbū est: fiat: a te prolatum. Hoc uerbo tu pater summe in principio, in uerbo tuo ex te genito omnia creasti. Dixisti namq; fiat, & facta sunt. Hoc etiam uerbo nos perditos reparasti: dicēte illa intemerata reparatrice nostra ad angelum. Fiat mihi secundum uerbum tuum, quo uerbo prolato, uerbum tuū factum est caro. Hoc deniq; uerbo opus nostræ redemptionis consummasti: dum in horto patrem deuotissime exorans: te paternę uoluntati pro nobis obtulisti, dicens. Si non potest transire calix iste: nisi bibam illum, fiat uoluntas tua. Eia igitur Christe uerbum patris: amen patris: fiat patris: comple tu orationem nostram. Dic fiat. Perfice uerba tua per te instituta, & dictata: & ori nostro cōmendata. Dic amen; & fiat: sicut dixisti mulieri chananeę. Fiat tibi sicut uis. Et ut hoc audire digni efficiamur, præpara nos: quemadmodū mulierculam hanc pręparasti. Da fidem firmam, qua mereamur exaudiri. Perseuerantiam fortem, qua non contingat ab oratione fatigari. Charitatē perfectam: qua non potest a te charitate summa repulsam pati. Humilitatē ueram: qua mereatur releuari. Hæc enim sunt, quæ in chananea attendimus: quibus dono tuo tibi placuit: & plenum suę petitionis effectū obtinuit. ¶ Huius mulieris exemplum omnes considerent pie orantes. Hoc corrigantur inertes male orantes, qui dicunt. Oramus, & non impetramus. Discant huius exemplo recte orare, ut cum ea mereantur petita impetrare. Et quid fecit oratura hęc mulier? Magnam certe fidem tenuit, perseueranter orauit: repulsa importunius obsecrabat. Siquidem clamauit. Miserere mei fili Dauid: filia mea male uexatur a dæmonio: & non respondit ei dominus uerbū. Sed quid? a domino non recessit, perstitit in clamore: procidit ad pedes eius dicens. Adiuua me domine. Repulsa est dicente domino. Non est bonum sumere panem filiorum, & mittere canibus. Non erubuit cani cōparata, nec uelut iniuriam in animam reuocauit. Sed uocem exprobrantis exaggerans, dominum conatur uincere, dicens. Vtiq; domine. Nam & catelli edunt de micis, quæ cadunt de mensa dominorum suorum. Eapropter audire meruit. O mulier, magna est fides tua: fiat tibi sicut uis. Sic discamus instanter orare, importune obsecrare, perseueranter pulsare. Siquidem & aperietur nobis. ¶ Sed forsitan dicis ait Chrys. in homel. Deprecatus sum semel, & iterum, ter, quater, septies, decies, uigesies, & non exaudiuit me dominus. Respondet Chrys. O stulta inuentio: & quid nunc, quia non es exauditus, iam recedis a domino: & differs petere? An non uides perseuerantiam mulieris, quæ non ante cessauit, quam quod quæsiuit, inuenit. Sunt multi, qui labijs mugiunt: & corde non concipiunt. Si tu ipse dicta tua, & preces ignoras?

Margin notes: Rom. 10. — I — Meditatio circa Amen. — K

ras: quomodo te exaudiet deus? Sed dicis. Inclinaui genua mea, & oraui. Genua tua inclinasti in terram: & mens tua foris per diuersa discurrit. Corpus quidem tuum in ecclesia est: sed cogitatio tua foris uagatur. Lingua tua orat & mens pecunias numerat. Oremus igitur fiducialiter ad patrem cęlestem: sicut hæc mulier orauit ad Christum saluatorem, quæ non petiuit Iacobum: non rogauit Iohannem, non accessit ad Petrum: sed magna fiducia cucurrit ad dominum. Oremus fideliter ad patrē misericordiarum: largitorem beatitudinis: sicut hæc mulier orauit Christum datorem gratiarum, fontem totius consolationis. Non enim iuit ad homines seductores, non secuta est uates fallaces, non quæsiuit inanes ligaturas, non quæsiuit falsa pręsidia. Sed uenit ad dominum Iesum Christum omnium saluatorem. Oremus & perseueranter ad summum regem omnium: sicut hæc mulier orauit ad inclyti regis Dauid filium, quæ non repercussa ad primum sonitum. Non sum missus nisi ad oues, quæ perierant domus Israel. Nec territa ad secundum uerbulum. Non est bonum sumere panem filiorum, & dare canibus. Sed perseuerantia armata; iterum, atq; iterum, incipuit in uerba: miserere mei fili Dauid: adiuua me domine, quousque consolata pijssimi medici uerbis, fiat tibi sicut uis. Tanta & nos orationis instantia animemur: ut non desistamus petere, donec exeamus ex defectibili mundo, ut mereamur liberari a malo, & audire orationis hujus finem, Amen. i. fiat uobis, quod petistis. ¶ Vt autem hoc ipsum mereamur, præter ea, quæ supra dicta sunt: duo a nobis orantibus obseruentur, quæ be. Cyprianus ponit prope finem libelli de dominica oratione. Primum, ut oremus uigilanter: non tantum uoce: sed magis mente. Secundum, ut oratio nostra non sit nuda, sed uestita bono opere. De primo dicit bea. Cyprianus. Quando stamus ad orationem fratres dilectissimi, uigilare, & incumbere ad orationem toto corde debemus. Cogitatio omnis secularis, & carnalis abscedat, nec quicquam tunc animus, quam id solum cogitet, quod precatur: Ideo & sacerdos ante orationem, præfatione præmissa parat fratrum mentes, dicendo. Sursum corda, ut dum respondet plebs. Habemus ad dominum, admoneat nihil aliud se, quam dominum cogitare debere. Claudatur contra aduersarium pectus, & soli deo pateat, nec ad se hostem dei tempore orationis adire patiatur. Obrepit enim frequenter penetrat, & subtiliter fallēs, preces nostras a deo auocat, ut aliud habeamus in corde, aliud in uoce: quando intentione sincera dominum debeat, non uocis sonus, sed animus, & sensus orare. Quę autem segnitia est alienari, & capi ineptis cogitationibus, & profanis, cum dominum deprecaris: quasi sit aliud quod magis debeas cogitare: quam ꝙ cum deo loquaris? Et sequitur, quod etiam supra lectione. 63. allegatum est. Quomodo te a deo audiri postulas: cum te ipse non audias? Vis esse deum memorem tui, cum rogas, cū tu ipse memor tui non sis? hoc est ab hoste in totum non cauere, hoc est, quando oras dominum, maiestatem dei negligentia orationis offendere: hoc est uigilare oculis, & corde dormire: cum debeas Christianus: & cum dormis oculis, corde uigilare: sicut scriptum est. Ego dormio, & cor meum uigilat. Quapropter solicite, & caute apostolus ammonet dicens. Orationi instate uigilantes in ea. Docens, scilicet eos impetrare, quod postulant a deo posse: quos deus uidet in oratione uigilare. ¶ De secundo idem ait. Orantes autem non infructuosis: nec nudis precibus ad deum ueniamus. Inefficax petitio est, cum precatur deum sterilis oratio. Nam cum omnis arbor non faciens fructum, excidatur, & in ignem mittatur, utiq; & sermo non habens fructum, deum promereri non potest, qui nulla operatione fæcundus est. Et ideo scriptura diuina dicit. Bona est oratio cum ieiunio, & eleemosina. Ná

Marginalia: L (beside "Vt autem"); Ad orationē ut sit exaudibilis duo requiruntur. Can. 5. Colos. 4. Thob. 12.

qui in die iudicij præmium pro opibus, & eleemosynis redditurus est:hodie quoq; ad orationem cum operatione uenienti benignus auditor est. Sic Cor-
Act. 10. nelius centurio cum oraret, meruit audiri:cui angelus testimonium reddidit dicens. Corneli orationes tuæ,& eleemosinæ ascenderunt in memoriam in conspectu dei. Cito orationes ad deum descendunt, quas ad deum merita
Thobie ubi supra. nostri opis imponunt. Sic & Raphael angelus Thobiæ oranti testis fuit cũ oratione commmemorans opus sepulturæ. Sic Esai. postquam præmisit.
Esa. 58. Dissolue colligationes impietatis. solue fasciculos deprimentes &c. Frange esurienti panem tuum &c. subdit. Tunc inuocabis,& dominus exaudiet. clamabis,& dicet, ecce adsum. Adesse se repromittit, audire,& protegere se eos dicit:qui iniustitiæ nodos de corde soluentes,& eleemosynas circa domesti-
M cos dei secundum eius præcepta, facientes, dum audiunt quod deus præcepit fieri:ipsi quoq; a deo merentur audiri. ¶ Circa petitionem ultimam mouetur hoc dubium. Vtrum præscitus exaudibiliter petere possit a domino. Sed libera nos ab æternæ dãnationis malo? Pro huius dubij solutione,notandum q duplicitet quis dici potest præscitus. Similiter & prædestinatus. s. uel secundum præsentem iustitiam,uel secundum æternam dei præuidentiã seu prenotionem. Præscitus secundum præsentem iustitiam, dicitur ille:qui est in tali statu in quo si decederet:æternæ pœnę deputaretur. Talis est quilibet uiator existens in peccato mortali. Nam quilibet talis si in peccato mortali decederet:ęternæ damnationis sententia plecteretur. Qualis enim quisq; in termino uiæ inuenitur, taliter iudicatur. ad regnum, si amicus fuerit per gratiam,uel ad inferni carcerem,si inimicus extiterit per mortalem culpam. Et hoc modo multi ad æternam beatitudinem prædestinati:secundum præsentem iustitiam sunt præsciti. Cadunt enim nonnunquam electi a
Ioh. 10. gratia habituali per mortale peccatum. De quibus dicit saluator. Alias oues habeo, quæ non sunt de hoc ouili,& illas oportet me adducere. Alias oues habuit secundum æternam prædestinationem, quæ non erant de hoc ouili. i. ide ecclesia secũdum prę sentem iustitiam, quas adduxit ad ouile ecclesiæ per fidem & gratiam: quæ infideles isto tempore erant,& inter gentes numeratæ. Talis fuit olim Dauid adulter. talis paulus Christi persecutor,& multi similes. Qui quamuis ad æternam beatitudinem fuere præordinati: tamen pro certo tempore in peccata mortalia sunt prolapsi. Præscitus secundũ æternam dei scientiam, est ille, qui secundum præordinationem,& determinationem diuinæ uoluntatis propter peccata sua similiter præuisa æternæ subiacebit damnationi. Talis est quilibet,& solus ille, qui in peccato finaliter moritur. Quilibet enim talis,& solum talis æternaliter condemnatur. Isto modo multi pręsciti pro certo tempore sunt prædestinati secundum presentem iustitiam. De talibus intelligi potest illud. Nunc Antichristi multi fa-
1. Ioh. 2. cti sunt. Ex nobis prodierunt:sed non erant ex nobis. Nam si fuissent ex nobis: permansissent utiq; nobiscum Glo. ex nobis prodierunt. i. ex nostra societate recesserunt. nostra societate utiq; fideli, & gratiosa. Sed non erant ex nobis secundum prædestinationis gratiam. Talis fuit Iudas Scarioth, qui forte electionis tempore in apostolum fuit in gratia,& ita prædestinatus secundum presentem iustitiam, finaliter tamen condemnandus secundum æternam dei pręscientiam. ¶ Per hæc respondetur ad dubium, q præsci-
N tus secundum præsentem iustitiam tantum exaudibiliter petere potest a domino, Sed libera nos a malo: quia nonquam damnabitur, neq; ad tale malum a deo est præuisus, quamquam pro certo tempore sit in tali statu, in quo si decederet, damnaretur, non tamen in tali statu morietur, sed de peccatis suis ante exitum pænitebit. Et quia se emendando uitam mutabit dolens

de

de peccato: ideo deus præseruabit illum ab æternę damnationis malo. Sic enim dicit Ambro. Si tu noueris mutare uitam: deus nouit mutare sententiam. Et Hiere. 18. Si penitentiam egerit gens illa de peccato suo: agam & ego pœnitentiam super malo, quod cogitaui; ut facerem ei. Non quidem, ut deus in se mutetur: dum mutat sententiam: aut dum spondet de malo agere pœnitentiam, sed quia malum non infligit quod comminatus est: propter emendationem hominum: sententiam dicitur mutare: & agere pœnitentiam de malo quod locutus est, idest quod comminatus est. De præscito uero secundum æternam dei præscientiam, dicendum est: ꝙ licet talis possit exaudibiliter orare. Libera nos a malo, interim ꝙ est in statu illo uie: quia potest de peccatis suis omnibus penitere: quia nemo in statu isto est immobiliter obstinatus in malo: nunquam tamen finaliter merebitur exaudiri. Non propter prescientiam dei: quę neminem necessitat ad malum, sed propter suam peruersam uoluntatem: in qua libere usq; in uitæ suæ finem permanebit. Quod deus ab æterno pręuidens: modo nobis ineffabili infallibiliter illum malo æternæ damnationis cruciandum præcognoscit: & tandem in uitæ eius termino iustitia exigente, damnationis in eam sententiam promulgabit. ¶ Hæc de dominicæ orationis expositione: & si dispendioso collecta sint stilo, pro materię tamen amplissima dignitate breui, inculto, rudiq; digesta eloquio, sufficiant. Quæ licet non ualui: uolui tamen, & optaui prodesse auditorio. Quod si prolixitatis arguor: accipe breuissimam cuiusdam expositionem, materiam plurimam succincta uerborum paucitate complexantem. ¶ Pater noster, excelse increatione: suauis in amore: diues in hereditate. Qui es in cœlis: speculum æternitatis: corona iocunditatis, thesaurus felicitatis. Sanctificetur nomen tuum: ut sit nobis mel in ore: cithara in aure: iubilus in corde. Adueniat regnum tuum: iocundum sine perturbatione: tranquillum sine permixtione: securum sine perditione. Fiat uoluntas tua sicut in cęlo, & in terra, ut quæ odis, odiamus: & quæ diligis, diligamus: & qui consulis, ac præcipis, impleamus. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie: panem materialem, doctrinalem, pœnitentialem, sacramentalem, spiritualem, cælestem, & æternalem. Et dimitte nobis debita nostra: quę commisimus contra te deum: contra nosipsos: & contra proximum. Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: iniuriam uerborum, scilicet uerborum, & rerum. Et ne nos inducas in tentationem, carnis, mundi & dyaboli. Sed libera nos a malo, præsenti, præterito, & futuro. Amen: fiat, & indeficienter perseueret.

qui in die iudicij præmium pro opibus, & eleemosyn-
quoq; ad orationem cum operatione uenienti h-
Act. 10. melius centurio cum orauit, meruit audiri-
dicens. Corneli orationes tuæ, & el-
conspectu dei. Cito oratione-
Thobie ubi supra. nostri opis imponunt. S-
oratione commme-
Esa. 58. Dissolue coll-
esurienti pa-
mabis, & d-
dicit: qu-
M cos dei
fieri: t
uet-
S-

LXXX.

Libera nos quæsumus domine ab omnibus malis: præteritis, præsentibus, & futuris: & intercedente beata, & gloriosa semper uirgine dei genitrice Maria: & beatis apostolis tuis Petro, & Paulo, atq; Andrea cum omnibus sanctis, da propitius pacē in diebus nostris: ut ope misericordiæ tuæ adiuti: & a peccato semper simus liberi, & ab omni perturbatione securi. ¶ Finita oratione dominica, & eius ultima particula, populus tanquam infirmus petijt a malo liberari, & sacerdos compaciens dixit, Amen: desiderans dicti populi liberationem, aut petitionis susceptionem affirmans secundum unam expositionem: additur oratio alia; quæ embolismus, siue superexcrescens dicitur secundum Alex. & magistrum in Rationali. Tum quia in ea nihil petitur, quod in superioribus petitionibus petitum non est: nec tamen hoc ipso superfluit: quia priores petitiones magis declarat, specificat, & explanat, & præfert in tres ultimas: quibus mali remotio flagitatur. Tum quia petitionum repetitione petentium desiderium magis excitatur: & per hoc ad obtinendum effectum amplius disponit. Potest etiam dici excrescenes; quia longo tempore in primitiua ecclesia non dicebatur. ¶ Et potest diuidi oratio hæc in tres partes, quoniam conclusio eius. s. Per eundem dominum nostrum &c. quæ posset poni pars quarta, principium est alterius partis principalis secundum prohibitam diuisionem. In prima petitur liberatio a malo, pacis, & tranquillitatis impeditiuo. In secunda recurritur ad intercessores sanctos: ut sint nobis impetrationis præsidio: ibi. Et intercedente. In tertia fit petitionis maior specificatio, ibi: ut ope misericordiæ. Et quia partes simul conpendent, ideo simul expediantur. ¶ Quoad primum dicit sacerdos. Libera nos quęsumus, tu pater omnipotens: quia in te potentia est, qua potes nos ab omni aduersitate tueri, & malum, cui subiacemus, remouere. Libera nos Ab omnibus malis: ad bonum meritum nostram infirmitatem non promouentibus. Præteritis. s. culpis quibus te offendimus, ut he per cordis compunctionem, oris confessionem, & operis satisfactionem deleantur. Præsentibus: angustijs & tribulationibus a mundo insurgentibus: ut instantiam eorum tua protectione uincere possimus. Et futuris, insidijs, & laqueis ad culpam præcipitare conantibus: immo quibuslibet malis culpæ, & pœnę, ut ea tua munitione cauere ualeamus. Sic enim olim propheta orauit in Ps. Libera deus Israel ex omnibus angustijs suis. Et 2. Macha. 1. oratum est. Concedat nobis salutem, & redimat nos a malis. Sed cum nemo liberetur proprie ab aliquo nisi ipso afficiatur, teneatur aut inuoluatur, quomodo petimus liberari a malo pręterito: cum ipsum non sit, sed transierit. Aut quomodo a malo futuro: cum nec ipsum angit: nec sit. Respondetur, q quamuis malum præteritum: puta peccatum transiuit desijtq; secundum actum, manet tantum quantum ad reatum. Dum enim quis peccat contra deum: eoipso quo peccat, ad pœnam obligatur, quę obligatio manet; donec deus eam remittat. Petimus igitur liberari a peccato præterito: petendo, ut obligatio illa pręsens, quam per actum peccati pręteritum incurrimus:

Expositio libera nos quæsumus.

B

2. Mach. 1.

rimus,extinguatur. Petimus autem liberari a malo futuro. Liberari.i.præseruari,ne ipsum incidamus. Nullum enim malum futurum incurrimus:nisi quod deus in nobis efficit:& hoc quantum ad malum pęnæ positiuum,uel in quod nos deus cadere permittit, quantum ad malum culpæ. Sicut dicitur Amos. 3. Si est malum in ciuitate, quod ego non feci. Feci efficiendo, uel permittendo. Cum ego ab utroq; malo a deo præseruamur, a malo pęnæ ne illud super nos inducat:& a malo culpę:ne in istud cadere nos permittat:satis per ipsum a futuro malo liberamur. Ita enim ait Aug. 2. lib. confes. Gratiæ tuæ deputo:q quædam peccata non perpetraui. Gratiæ tuæ deputo,& misericordiæ tuæ: q peccata mea tanquam glaciem soluisti. Gratiæ tuæ deputo, q quæcunq; non feci mala. Hæc Aug. ¶ Rursus petimus hac oratione, pacis pręsidium. Et quoniam hoc nostris meritis impetrare non possumus: nec præsumimus: quia Nostræ iustitiæ ante deum tanquam pannus menstruatæ. Idcirco ad hoc impetrandum recurrimus in secunda huius orationis parte, ad sanctorum suorum suffragia, quos in curia regni sui nostros constituit medtatores sibi acceptissimos,quorum preces sua directio non repellit. Confugimus autem primò ad beatissimam uirginem cœlorū reginam:cui rex regum,pater cælestis dimidium regni sui dedit. Quod significatum est in Hester regina;quæ cum ad placandum Assuerum regem accessisset,dixit ei rex, etiam si dimidiam partem regni mei petieritis: dabitur tibi. Sic pater cælestis,cum habeat iustitiam & misericordiam tanquam potiora regni sui bona:iustitia sibi retenta,misericordiam matri uirgini concessit. Petimus igitur pacem intercedente beata,& gloriosa uirgine Maria. Intercedente:iuxta suum officium uehementia desiderij:feruore deuotionis,& puritate orationis, ostendens ut Bern. ait patri filium, quem genuit, filio ubera,quæ suxit,pro nobis interpellans. Beata,quia Christum sanctum sanctorum in utero suo baiulauit. Hinc beatus uenter, ait mulier euangelica domino,qui te portauit: & ubera quæ suxisti. Vel beata in generationibus cęli,& terræ. Cœli,quibus genuit suum restauratorem. Terrę, quibus genuit redemptorem. Ecce (inquit hæc uirgo) beatam me dicent omnes generationes. Quod uerbum tractans bea. Ber. ait. Operabatur salutem nostram Christus in medio terræ:in utero uidelicet uirginis, quæ mirabili proprietate terræ medium appellatur. Ad illam enim sicut ad medium: sicut ad archam dei, sicut ad rerum causam, sicut ad negocium seculorum respiciunt, & qui in cęlo habitant, & qui in inferno, & qui nos præcesserunt, & nos qui sumus,& qui sequentur:& nati natorum,& qui nascentur ab illis. Illi qui sunt in cælo,ut resartiantur,& qui in inferno, ut eripiantur,& qui præcesserunt,ut prophetę fideles inueniantur,qui sequuntur,ut glorificentur. Et sequitur ad propositum. Ergo beatam te dicent omnes generationes genitrix dei, domina mundi: regina cœli. Omnes inquam generationes. Sunt enim generationes cęli, & terræ. Pater spirituum (ait apostolus) Ex quo omnis paternitas in cęlo,& in terra nominatur. Ex hoc ergo beatam te dicent omnes generationes,quæ omnibus generationibus uitam,& gloriam genuisti. In te enim angeli letitiam,iusti gratiam, peccatores ueniam inueniūt in æternum. Merito in te respiciunt oculi uniuersæ creaturæ, quia in te,& per te,& de te benigna manus omnipotentis quicquid creauerat, recreauit. Hęc Bern. ¶ Et gloriosa. quæ regis glorię est solium, quem carne induit, in qua quasi in solio resedit. Vel gloriosa, quia in altissimis habitat, ubi ipsi & reginæ thronus positus est,in quo gloriosæ residet ad dexteram summi regis. Vel gloriosa, quia in corpore,& anima gloriosę est assumpta, & super omnes uirtutes humanas, & angelicas inæstimabiliter sublimata. Semper

Aug.

August. C

Esa. 64.

Hester. 5.

Luc. 11. Nomine marcilla.

uirginali. Nec enim ipsi appetitus (quos Apostolus carnem uocat, quæ concupiscit aduersus spiritum, & legem peccati, quæ repugnat legi mentis) iusti, uel iniusti sunt per se considerandi. Non enim iustum, uel iniustum faciunt sentientem, sed iniustum tantum uoluntate, cum non debet, consentientem. Dicit enim Apostolus nihil damnationis esse his, qui sunt in Christo Iesu qui non secundum carnem ambulant, id est non carnis uoluntati consentiunt. Nam si sentientem sine consensu iniustum facerent: sequeretur damnatio. Quare non eis sentire, sed eis consentire peccatum est. Hæc Ansel.

Q ¶ Ratione probatur: Nullus motus, qui per lib. arbi. caueri non potest est peccatum, sed aliqui primi motus sunt huiusmodi, igitur. Consequentia nota. Maior probata est in notabili. & etiam ex eo patet. Alioquin primi motus in bestijs, ac hominibus rationis usu carentibus essent peccata: puta in infantibus, furiosis, dormientibus. Consequens falsum. Et probatur consequentia, quia nulla alia causa assignari potest, cur non in illis sunt peccata, nisi quia non procedunt a lib. ar. uere', uel interpretatiue'. Minor probatur: quia multi sunt primi motus, qui per uoluntatem caueri, aut prohiberi non possunt, ut in coniuge debitum reddente, in infirmis feminifluis omnimodis passionem suam horrentibus, & nolentibus. Item in prædicatoribus, & confessoribus materias lubricas audire, aut imaginari compulsis: unde nonnunquam obseni surgunt motus. & ita in multis alijs. Item quis statim cum motus primus sentitur, potest ex charitate resistere, & ad eius repræssionem possetenus conari, & ita mereri, & per consequens potest primo motu non peccare. Tenet consequentia, quia circa idem obiectum non contingit simul mereri, & peccare. Et antecedens est manifestum, & patet in beato paulo, qui ter dominum rogauit, ut auferretur stimulus carnis, nec tamen obtinuit, sed audiuit, sufficit tibi gratia mea. Nec tamen hunc patiendo peccauit, qui resistit, quantum in eo fuit, & augmentum gratiæ meruit. Item nullus actus præcedens actum uoluntatis non negligentis cohibere est peccatum, ut dicit Ockam q. 4. li. 3. sententiarum, talis enim nullo modo est uoluntarius. Sed primi motus frequenter præcedunt actum uoluntatis &c. ergo tales sic præcedentes non sunt peccata. Item quodlibet peccatum ueniale seorsum uitari potest: licet non omnia simul secundum doc. communiter. Sed aliqui motus primi uitari non possunt: ergo aliqui non sunt peccata uenialia. Consequentia est in quarto secundæ baroco. & antecedens ostensum est &c. Ex hac conclusione sequitur ꝙ non solum primus motus in sensu, sed naturalis condelectatio, uel contristatio in appetitu intellectiuo (si ponitur) non est peccatum. Patet: quia sicut nec motus sensus, ita nec condelectatio, uel contristatio naturalis est in potestate uoluntatis.

Quando est quando non est mortale peccatum uel ueniale.

R ¶ Quarta propositio. Primorum motuum illi tantum imputantur ad ueniale peccatum, qui sunt uoluntarij per lib. arbitrij uerum, uel interpretatiuum consensum. Patet, quia simpliciter inuoluntarium non est peccatum secundum beatum August. & sanctum Bonauen. dist. 41. q. 5. li. 2. Si tollatur liberum arbitrium: nullo modo erit peccatum. Tollitur autem respectu illius motus, qui nec simpliciter, nec interpretatiue' est uoluntarius igitur. ¶ Quinta propositio, & responsiua ad dubium. Carnalis tentatio fieri potest sine actuali peccato. Patet, quia illa fit per primos motus. Hi autem fieri possunt non concurrente lib. ar. uere', uel interpretatiue', ut deductum est, & per consequens sine peccato. ¶ Ad rationes ad partem negatiuam dubij inductas. Ad primam dicitur, negando minorem. Et ad beatum August. dicitur: ꝙ concupiscentia carnis aduersus spiritum nō est sine uitio, sed potest esse sine peccato, nec aliud uult B. August. Ad secundam dicitur ad magistrum: ꝙ in sensualitate quan-

August. (left margin)

Impossibile, necessarium quid est utrumque.

S (left margin, beside "tur, negando minorem")

doque

doque motus est peccatum quando scilicet est uoluntarius interpretatiue, ut dum caueri potuit. Quandoque non est peccatum, quando caueri non potuit, ut patet per magistrum eadem di. in auto. ad oppositum dubij allegata. Quando ergo illecebra peccati in sensualitate concipitur, leuissimum est peccatum, si non ultra progreditur. Sed non oportet, quòd omnis motus sit illecebra peccati, alioquin magister sibijpsi contradiceret. Ad tertiam respondet sanctus Bonauen. q sanctus August. loquitur, de necessitate uenialium, non quantum ad hoc ueniale, uel illud determinate: sed generaliter quantum ad uenialia, quia simul caueri nõ possunt: licet quodlibet seorsum saltem pro toto tempore. Vel potest dici, sicut impossibile, quandoque dicitur, quod est ualde difficile: ita eius oppositum necessarium aliquando dicitur: scilicet quod uix est fugibile. & illo modo large loquitur de necessitate August. Similiter q Apostolus dicit, quod nolo malum hoc ago. Dicit sanctus Bonauen. q nolo, ibi non priuat omnimodam uoluntatem: sed uoluntatem principaliter mouentem. Quia in illis motibus uoluntas non prouenit excitando: sed motioni accedit non reprimendo, uel aliquando consentiendo. Ad quartam de glosæ super illud. Septies in die cadit &c. Respondet Bonauentu. ubi supra. q in glosa illa dicitur aliquis inuitus peccare, non per priuationem uoluntatis omnimodam, sed per priuationem uoluntatis plenæ, siue complacentiæ. Et hoc quidem uerum est, quia frequenter sic inuiti peccamus, & displicet: q sic inordinate mouemur. Si tamen bene præcauissemus, in hunc motum, uel actum non incidissemus. De necessitate dicitur ut supra in solutione proxima. Et tantum de hoc dubio, & expositione huius sextæ petitionis. ¶ Circa quam ita poterit orantis deuotio colligi. Pater noster, qui es in cœlis: ne nos inducas in tentationem. Nihil contra nos præualeant aduersæ potestates, quarum etsi uoluntas mala: potestas tamen nisi quantum tu dederis ad nostri exercitium, penitus est adempta. Et quoniam non expedit omnino non tentari: oramus, ut tentatio ipsa, quam nos ferre disponis, sit peccatorum nostrorum purgatio. Sit nostræ infirmitatis certa cognitio, ac per hoc uera nostri humiliatio. Sit per tui assistentem gratiam meritorum, & uictoriæ cumulatio. Tu enim es fidelis ille dominus & pater, qui non permittis nos tentari supra, quam possumus. Da ergo cum tentatione prouentum: ut possumus sustinere. Non est in nobis pater clementissime: unde tantis oppugnatoribus resistamus. Vnde laqueos tam multiplices, & latentes depræhendamus, & euadamus. Siquidem (propheta tuo teste) inuadit timor nocturnus afflictionis carnis aduersus spiritum repugnantis, aduersitatis quoq; temporalis nos undiq; affligentis. Nox siquidem afflictio est, nec modo afflictio: sed multo magis afflictioni timor a concepto boni proposito deijcere collaborat. Appetit nos sagitta inanis gloriæ uolans in die prosperitatis, aut profectus spiritualis magis insidians spiritualibus, uicto timore nocturno. Leuiter quidem uolat, licet non leuiter uulnerat. Deniq; insidiatur nobis negocium perambulans in tenebris: cupiditas ipsa ambitionis, & diuitiarum tenebrarum harum radix iniquitatis, cordium excæcatrix ex remedijs morbos creans, generans ex medicina languorem. Heu quantos hoc negocium perambulans in tenebris trudi fecit in tenebras exteriores: ueste spolians nuptiali, & uirtutum exercitia fructu euacuat pietatis. Nec abest dæmonum meridianum: iniquitatem pallians uirtutum imagine: angelus sathanæ se in lucis angelum transfigurans. Tu ergo clementissime pater, qui nos orare monuisti pariter, & docuisti. Ne nos inducas in tentationem. Ad te sunt oculi nostri: fer auxilium, ut latentes insidias cognoscere, ut hostium feritatem uincere ualeamus. Circundet nos

S. Bonauen.

August.

Psal. 90.

scutum ueritatis tuæ, quo ignea tentationum tela tutò possimus excipere easque refellere, & extinguere. Doceat nos ueritas tua contra nocturnum afflictionis timorem. Ingerat oculis cordis nostri nunc peccata, quæ fecimus, his tentationum flagellis purganda. Nunc qui meruimus æterna supplicia, in quorum comparatione, ut eas euadamus uniuersa, quæ patimur, delitias computemus. Nunc quoque cœlestia præmia, ad quæ tendimus sug-

Rom. 8. gerat. Quoniam non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Nunc etiam ea, quæ pro nobis protulit tuus unigenitus dominus noster Christus, ut crebrò cogitantes, quanta sustinuit illa maiestas pro inutilibus seruis, erubescamus non sustinere, uel

V parua pro nobisipsis. ¶ Doceat eadem tua ueritas contra uanæ gloriæ sagittam in die uolantem: animam nostram semetipsam cognoscere, de se ueritatem tenere, & non facile laudantium ora aduertat: nec altum sapiat: dum se intus ad lucem ueritatis solicita consideratione discutiet. Si enim homo ueritate ipsa illustrante, propriam consideret conditionem dicturus est sibi.

Eccles. 10. Quid superbis terra, & cinis? Si propriam attendat corruptionem, fateatur, necesse est: quoniam non est in eo bonū: quod si forte aliquod habere uidetur:

1. Cor. 4. ibidem c. 10. defendet illud apostoli rememoratum. Quid habes, quod non accepisti? Et iterum. Qui se existimat stare, uideat, ne cadat. Sed & fideliter computabit: facile aduertet: quod nec cum decem milibus possit occurrere ei, qui cum uiginti milibus uenit ad se: qui omnes iustitias suas tanquam pannum inueniet menstruatæ. Hæc ipsa ueritas tua domine: a negocio perambulante in tenebris: tenebrosa honoris, diuitiarumq; cupiditate: suo circundet nos scuto: nobisque dicat. Quid prodest homini: si uniuersum mundum lucretur: animæ uerò suæ detrimentum faciat? Et item potentes potenter tormenta patientur. Reducat in mentem: quam sit in ambitu friuola consolatio: graue iudicium, usus breuis: finis ignotus. Quanquam sit necesse cum pereunte, ei adhærentem perire. Postremo dæmonium meredianum falsa ueris fucans, ipsa ueritas prodat: quæ sola palliatam detegit falsitatem. Ipsa nos pater doceat probare spiritus: si ex deo sint: reuelet paruulis, quæ sapientibus mūdi absconduntur: quo omnia probemus: solum quod uerè bonum est: teneamus. Eliminet carnis prudentiam, quæ mors est: infundat prudentiam spiritus, quæ uita est, & pax. Reformet nos ueritas tua in nouitate sensus nostri, ut probemus, quæ sit uoluntas tua deus bona beneplacens, & perfecta, & non sinat nos plus sapere, quam oportet: sed sapere ad sobrietatem. Quatenus sic undique scuto ueritatis tam multiplicis circundati: omnes astutias calidissimi inimici, & agnoscere, & per te uincere ualeamus.

Oramus benignissime pater: scuto ueritatis adde, & scutum patiētiæ: quatenus spiritu pietatis ꝑuenti: mansueti ad oēs, in patientia animas nostras possideamus in præsenti: & terram uiuentium possidere mereamur in futuro ab omnibus tentationibus perpetuò liberati.

DE LIBERATIONE a malis minimis.

LECTIO LXXIX.

SED libera nos a malo. ¶ Ista est tertia, & ultima pars secundæ partis principalis continens septimam, & ultimam petitionem dominicę orationis, qua petimus liberationem a malis minimis, scilicet malis pęnę secundum diuisionem supra lectione 71. factam. Quamuis nonnulli hanc clausulam, pro eo, quod eam Lucas non ponit, dicunt esse unam petitionem cum priore: Ne nos inducas in tentationem. Vt esset sensus, ne nos inducas in tentationē, malo, ad quod tentatio inducere nititur consentiendo, sed magis ab ipso malo liberando. de quo supra lect. 66. habitum est. Et quia malum pęnæ minus est malum, quam malum culpæ, ut dicit Albertus. Et inter hæc tria mala, culpam, culpæ occasionem, & pœnam, minimum malum est malum pœnę. Quippe quod est ordinatiuum culpæ. Ideo petitio illa a nonnullis exponitur de malo pœnæ ad bonum non promouente indifferenter tam præsenti, quam futuro. Vnde Christus cœlestis noster magister sciens nos a primeua nostra origine cum peccatis concipi, in peccatis generari, nostramq; naturam in sui exordio in suis naturalibus esse uulneratam, & donis gratuitis, quibus ornata fuerat, spoliatam, & uitiosis inclinationibus fomitis ad malū pronam, ac per hoc nos ad æternę damnationis pęnas addictos: propter peccati originalis, & additorum personalium turpitudinem. Nos etiam inhabiles ad uirtutum exercitia ęternæ uitæ meritoria propter gratuitorum spoliationem. Pronos uerò ad uitia, propter naturę uulnerationem, & fomitis inclinationem, quodque ex nostra potestate resurgere non possumus, ex nostra arte, & industria dona perdita recuperare non ualeamus, ex nostro studio, & opera uulnera nostra, & inclinationes malas, nec curare, nec tollere sufficimus. Ne damnaremur ex peccatorum onere. Ne succumberemus ex donorum gratuitorum spoliatione. Ne suffocaremur ex inflicto uulnere, & deprimeremur ex mala inclinatione, docuit nos confugere ad medicinam spiritualem, patrem misericordiarum deum omnipotentem, & postulare deuotius ab illo medico, ut liberet nos a malo. Hoc orare docuit, quia non ille (ut ceteri medici) placatur pecunia, sed oratione deuota secundum Chrysost. super illud Matth. Ostende te sacerdoti, & offer munus tuum. ¶ Oramus igitur Christi instituti documento. Sed libera nos a malo, tam præsenti, quam futuro. Tanta siquidem, & tot sunt mala miseriæ in utroque seculo, ut non immerito incessanter clamare cogamur, libera nos a malo. Vnde Ambrosi. in quodam sermone. Tantis malis inquit, hęc uita repleta est, ut comparatione eius mors remedium esse putetur, non pœna. Nam ideo breuem illā fecit deus, ut molestiam eius, quę prosperitate uinci uel tolli non poterat, temporis exiguitate finiretur. Dubia quidem est ait August. tractans illud. Quæ enim est uita nostra? uapor ad modicum parens. Cæca est, ærumnosa est, quam humores tumidant, dolores extenuant, ardores exiccant, aera morbidant, escę inflant, ieiunia macerant, ioci soluunt, tristitiæ consumunt, solicitudo coarctat, securitas hebetat, diuitiæ iactant, paupertas

A

Matth. 8. B

Ambrosi.

August.

deijcit: iuuentus extollit: senectus incuruat: infirmitas frangit: mæror deprimit: & post hæc omnia mors intermittit: & uniuersis gaudijs finem imponit. Ita ut cum esse desierit, nec fuisse putetur. Hinc B. Iob de præsentis status miserijs sic ait. Homo natus de muliere breui uiuens tempore repletur multis miserijs. Qui quasi flos egreditur, & conteritur, & fugit uelut umbra: & nunquam in eodem statu permanet. Super quo beatus Greg. 11. moralium. § 97. Si subtiliter consideretur omne, quod hic agitur, pęna miseriæ est. Ipsi enim corruptioni carnis seruire ad necessaria, & concessa, miseria est, ut contra frigus uestimenta, contra famem alimenta, contra æstum frigora requirantur. quòd multa cautela custoditur salus corporis, quæ custodita faciliter amittitur, amissa, cum graui labore reparatur, & tamen reparata semper in dubio est. Quid hoc aliud, nisi mortalis uitæ miseria est? Hoc idem deduxit quoad extrinseca amicos, & inimicos, dicens. Quod amamus amicos: suspecti, ne offendi ualeant: formidamus inimicos, atque securi de eis non sumus, utique formidamus. Quod plerunque inimicis confidenter quasi amicis loquimur, & nunquam pura uerba proximorum, & multum nos fortasse diligentium, quasi uerba suscipimus inimicorum. Et qui falli nunquam, uel fallere uolumus, cautela nostra grauius erramus. Quid itaque hoc ita, nisi humanæ uitæ miseria est? Quod amissa cœlesti patria, repulsus homo delectatur exilio, grauatur curis, & tamen cogitare dissimulat, quam graue sit, quia multa cogitantur. Quod priuatus est interno lumine, & tamen in hac uita diu uult perpeti cęcitatem suam. Quid hoc aliud, nisi quam de pęna nostra nata miseria est? Et quamuis hic diu stare desideres, ipso tamen cursu mortalis uitæ impellitur, ut egrediatur. Vnde. Quasi flos egreditur, & conteritur, & fugit uelut umbra, & nunquam in eodem statu permanet. ¶ De hac etiam uitæ præsentis miseria loquitur beatus August. serm. 17. de uerbis euangelij. Quam breuis, & laboriosa est uita præsens, in qua falsa uoluptas nulla gaudij securitas, timor torquens, cupiditas auida, tristitia arida, ubi diu uiuere non est, nisi diu torqueri, & tamen hanc uitam nemo uult finire. & cetera multa ibidem. Innumera sunt sanctorum scripta, huius uitę miserias deflentia, quæ quotidiana experientia declarat, & afflictione continua sentire facit certius, quam codices prædicent. Quis denique si specialius cõsideret pœnales miserias in nobis, quas primorum parentum culpa traduxit in posteros, annumerabit? Quarum aliquæ spirituales sunt, aliquæ corporales. Spirituales sunt, quæ se tenent ex parte potentiarum animæ, quæ sunt memoria, intellectus, uoluntas. Quarum quælibet suis grauatur miserijs. Memoria quidem ineptitudinę, & labilitate. Intellectus hebetudine, & cæcitate. Voluntas pronitate ad uitia, ad seipsam recuruatione. Ex quibus oriuntur in anima quantum ad memoriam, fędę imagines, & utilium obliuiones. Quantum ad intellectum ignorantia, & errores. Quantum ad effectum, timores, tristitiæ, & solicitudines, & similia. Similiter respectu uirtutis sensitiuæ interioris multiplicantur miseriæ pęnales. Quantum ad apprehensiones: ut uanitas, uaga fatuitas. Quantum ad appetitum, uitiosæ inclinationes causatæ a fomite: & ceteræ malæ impressiones, ab inferioribus, aut superioribus exortæ, quibus inflammatur appetitus sensitiuus contra iudicium rationis, & imperium uoluntatis. Ex quibus in homine grauis illa pugna oritur, & implacabilis controuersia, qua homo sibiipsi non est consentaneus, sed aduersus, quod magna est miseria. Sed & corporales insuper multiplicantur miseriæ, tam animales, quam naturales. Animales ut discrasiæ, peruersiones, & defectus sensitiuarũ uirium, interiorum, & exteriorum. Interiorum: ut species maniæ, melancholiæ, furiæ, frænesis. Exteriorum: ut

Iob 14.

B. Grego.

C

August.

organorum indispositio: quales sunt oculorum lippitudo, luscedo, cęcitas, aurium surditas, odoratus, & gustus tarditas, tactus grossa terrestreitas. Naturales, ut innumerę ægritudines, malæ complexiones, naturalium uirium deordinationes, monstruositates, & inexplicabiles ceteræ calamitates, inquietudines & labores: quæ non nisi quadam uicissitudine releuari possunt. Quid enim hic (ait Bernard. ser. 12. de diuersis) nisi labor, & dolor, & afflictio spiritus? Sic enim se habent uniuersa sub sole, ut nihil sit in eis uerè iocundum, sed ab uno semper uelit homo transire ad aliud: solaque uicissitudine releuetur utcunque: ac si prosiliat ab aqua in ignem: & idem rursus in aquam, ut pote qui neutrum ferre possit. Comedere appetis, quia fames te cruciat, utrumq; labor est. Sed quia fames grauior magis: comedere nescis esse laborem. Denique postquam fames depulsa fuerit, uide, si non grauius ducis comedere, quam esurire. Sic omnis laboris remedium, alterius laboris initium est. Hæc ille. Hinc Apostolus 2. Corinth. 7. Nullam requiem habuit caro nostra, sed omnem tribulationem passi sumus: foris pugnæ, intus timores. Et iterum. Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati, quæ est in membris meis. Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Et ne uelut desperatus exclamasse uideatur: addit unde liberatio speranda sit, cum ait. Gratia Dei per Iesum Christum dominum nostrum: quam ut nos accipere possimus in dono, orandum est. Sed libera nos a malo. ¶ Nec tamen sic petenda est liberatio ab his malis: ut omnino non permaneāt in hoc seculo, a quibus nemo liber reperitur. Quoniam etiam deo dilecti, & sancti ab his miserijs non præseruantur: sed nonnunquam magis, & magis eis atteruntur. Fæliciter tamen ut ex his commoniti, se infirmos, & fragiles existiment: ut coram deo se humilient: quatenus sic omnis eorum deuotio, & refugium ad deum conuertatur. Habeant præclaræ uirtutis patientiæ, constantiæ, & fortitudinis perfectionale exercitium. Nam uirtus in infirmitate perficitur. 2. Corinth. 12. Vterq; considerent nihil aliud esse hoc seculū, quam horroris, & meroris locum: & miserabile exilium ad pertranseundum hominibus constitutum. Atque ut feruentius quærant, appetantq; cęlestem patriam in qua abstergit deus ab oculis immortalium omnem lachrymam, ut in eis amplius neq; sit luctus, neq; labor, nec mors, nec ullus dolor. De quo B. Grego. 23. moral. Solent nonnulli uiatores cum amena fortassis prata conspiciunt in itinere pergendi moras innectere: & arrepti itineris rectitudinem declinare, eorumque gressus tardat pulchritudo itineris, dum delectat. Electis ergo suis ad se dominus pergentibus, huius mundi iter asperum facit, ne dū quisq; præsentis uitæ requie, quasi uiæ amęnitate pascitur, magis eum diu pergere, quam citius uenire delectet, ne dū oblectatur in uia, obliuiscatur eius, quod desiderat in patria. ¶ Secundum hoc igitur: non oramus præsenti oraculo liberari sic nos a malo ut dominus omnes istas tribulationes, & pęnales miserias a nobis penitus auferat, quia nec id conditio naturæ nostræ patitur, nec status huius seculi exigit, nec id nobis esset proficuum, & salutare. Sed oramus harum pœnalitatum moderationem, siue mitigationem: ne ipsis pressi, & nimium fatigati in maius malum .i. culpæ declinemus. Hoc nanque solum malum habent pęnales miseriæ huius seculi: quod in malum deterius quandoque præcipitant suos possessores, a quo si ob nostram orationem a patre cęlesti præseruemur: satis a malo, quod pęnę istæ inferunt, liberamur: etiam si incessanter nos crucient, & infestent. ¶ Petimus ēt in hac petitione liberari a malo pęnæ futuri seculi, quæ duplex est. purgatorij, & æternæ damnationis inferni: qui malorum omnium finis est & consummatio: in se uirtuali

1. Cor. 7.

Rom 7.

D

2 Cor. 12.

Apoc. 21.

B. Grego.

ter includens omnia mala: sicut beatitudo in se includit omnia bona. Petimus igitur secundò liberari a malo pœnę purgatorij futuro, quia ignis ille purgatorius: & si non sit ęternus, miro tamen modo grauis est: superans omnes huius uitæ pœnas: ut uult August. in ser. de igne purgatorij, & habetur 25. distinct. qui in aliud. Libera igitur nos petimus tu pater æternæ ab hoc malo tam pœnali. Quod si totaliter nos ab igne ipso non eripis: quia in nobis peccata nostra non satis puniuimus: & fructum conuersionis, & pœnitentiæ in hoc seculo distulimus: eapropter tua iustitia exigente, omnem pœnam euadere non ualemus, saltem libera nos a parte, & miseratione tua multa, pęnam istam mitiges: & non secundum peccata nostra facias nobis, neque secundum iniquitates nostras retribuas nobis. Vel libera nos ab hoc malo: per inspirationem fructuose pœnitētiæ quatenus in hac uita pœnam pro peccatis subeamus: & satisfactionem in aliud seculum non differamus: quod si fecerimus: per misericordiā domini ab illo futuro malo liberamur: dicente August. super psal. 83. Quia peccator conuersus est ad puniendum peccatum suum: conuertar & ego ad liberandum illum. Vel libera nos ab hoc malo purgatorij, per immissionem tribulationis, & flagelli in uita præsenti: ne pęnę subijciamur ignis futuri. Sic orauit August. Domine hic seca: hic ure: ut in ęternum parcas. Ista enim patienter tolerata qualiacunq; fuerint: siue infirmitates, siue aduersitates, siue flagella alia: a malo isto futuro purgatorij liberant, & absoluunt. Siquidem misericors est dominus, non puniens idem peccatum bis in idipsum. Ideo quod punit in præsenti: non punit in futuro. ¶ Petimus tertio liberari a malo pęnæ damnationis æternæ: non ut ab illa inflicta eruamur, quia ab illa nullus est exitus, neq; reditus: ut dicit Greg. Quisquis ad toleranda mala inferni descenderit: nequaquā ulterius ad lucē redibit: quia nequaquam ulterius misericordia parcentis liberat quos in locis pęnalibus iustitia iudicantis damnat. Petimus igitur ab illo malo liberari: hoc est ab illo malo præseruari: ne illo inuoluamur. Et quia ab hoc malo non liberabimur nisi per dimissionem peccatorum criminalium in præsenti, & quoniam horum dimissionem orauimus in petitione sexta. Dimitte nobis debita nostra: ideo de huius expositione ulteriori prosecutione supersedeo. Nam sicut in petitione sexta petimus dimitti nobis omnia mala culpæ. Ita per hanc oramus nos liberari ab omni malo pęnæ præsentis, & futuræ secundum moderationes in præmissis expositionibus recitatas. ¶ Potest igitur mens deuota circa hanc petitionem sic meditando orare. Tu pater cœlestis benignissime: sciens nos malis, & periculis, tribulationibus, & flagellis præsentibus subsistere non posse: sed nec futura ex nobis cauere: oramus. Libera nos a malo a foris affligente, intus nos ad malum culpę propellente, & ad bonum non promouente. Libera nos a malis omnibus, quę contra nos in hoc mundo mollitur inimicus. Sic enim erit nobis fida, & summa tutela, si tu nos liberaueris, si nobis deprecantibus, & implorantibus opem tuam præstiteris. Quis enim ei de seculo metus est, cui in seculo deus tutor est? Libera nos pater nihilominus ab omni malo intus ex nobis orto, ab ignorantia sciendorum, ab infirmitate agendorum: a pusillanimitate obseruantiæ tuorum mandatorum, a tarditate bonorum, a pronitate malorum, a rebellione uirium inferiorum, a uana solicitudine temporalium: a radicibus pessimis uitiorum. Da domine pater omnipotens, & misericors spiritum timoris tui, ut eius magisterio confirmati mortiferum superbiæ tumorem, salutifera humilitatis cura præmentes, pauperes spiritu efficiamur, quatenus in humilitate cordis, & omnimodo terrenorum contemptu perseuerantes, regnum cœlorum nostrum esse sine fine gaudeamus.

Auler

Margin notes: August. — August. — 5. moralium. — F — Dop lum futu li. — M circa la ta lo.

Aufert a nobis domine accidiam spiritu fortitudinis: quia Beati, qui esuriūt, & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur. Remoue iniquitatem carnis: luxuriosamq; petulantiam spiritu sapientiæ, quia Beati pacifici, quoniam filij dei uocabuntur. Repelle fædantem uentris ingluuiem spiritu intellectus: quia Beati mundo corde, quoniam ipsi deum uidebunt. Elimina auaritiam spiritu consilij, quia Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Extirpa inuidiam spiritu scientię, quia Beati, qui lugēt: quoniam ipsi consolabuntur. Exclude iram spiritu pietatis: quia Beati mites: quoniam ipsi possidebunt terram. Ab his enim malis liberati, cælum libera mente audebimus poscere. Et a malis futuris pessimis, & æternis sperabimus magna fiducia præsentari. ¶ Amen. ¶ Hæc est pars tertia, & ultima principalis dominicæ orationis: eiusq; conclusio, quæ optatur orationis efficacia, & exauditio in isto unico uerbulo. Amen hebraico. Est enim amen secundum bea. Augu. dictio nec græca, nec latina, sed hebraica, quæ sicut quædam aliæ dictiones hebraicæ in libris interpretatæ non sunt: quales sunt, alleluya, osanna, racha. Non quidem ut ait, ipse secundo de doctrina Christiana, quia illud fieri non potuit, sed propter sanctiorem auctoritatē: ut seruaretur antiquitas. Et hoc quoad illas duas dictiones amen, alleluya. Quoad alias autem racha, & osanna, dicit: translatio fieri non potuit. Sunt enim (ait) quædam uerba cæterarum linguarum, quæ in usum alterius linguæ per interpretationem transire non possunt. Et hoc maxime interiectionibus accidit, quæ potius motum animi significant, quam sententiæ conceptæ ullam particulam, & talia prohibentur esse hæc duo. Dicunt enim racha indignantis esse uocem, osanna lætantis. Hęc Augu. ¶ Sumitur autem hæc dictio amen tripliciter. Primo nominaliter, & sic tantum ualet sicut uerax uel ueritas. Hoc modo accipitur in Apocal. cap. 3. ubi dicitur. Hæc dicit amen, testis fidelis, & uerus. Amen.i.ueritas. ¶ Secundo accipitur uerbaliter, ut est uerbum hebraicum, ualens tantum.i.fiat, & ita capitur communiter in fine orationum, ubi exprimit desiderium orantis, quia optatiuum est respectu bonorum præcedentium, ut optatio impletionis respectu omnium petitorum. ¶ Tertiò accipitur aduerbialiter, & ita frequenter accipitur in euangelio cum dicitur, Amen dico uobis, ualet tantum.i. uere, uel fideliter. Et est aduerbium affirmandi, idest ita est, uel uerum est secundum Amb. de confe. dist. 2. reuera. in fine. Et dicit magister in Rationali, ꝙ ultimo modo accipitur in proposito, ut scilicet exprimat plus conclusionem affirmantis, quam affectum optantis. Et pro illo uidetur sonare glo. Mat. 6. dicens. Amen significat in his omnibus petitionibus indubitanter tribui, quod petitur, si ultimę conditionis pactum seruauerimus. Et Raba. Per hoc, quod dixit dominus, amen, significat indubitanter conferri a domino (his scilicet, qui rite postulant) qui conditionis additę pactum seruare, non negligunt, qua quidem est dimittere debitoribus nostris. Et sic sensus est, cum dicitur Amen.i.ita est, uel uerum est, ꝙ dominus nobis concedit, quod per orationem rogauimus. Et ex hoc reddit Gui. in rationali rōnem, quare sacerdos dicit hic. Amen, & non populus, uel astans clerus, sicut in alijs orationibus, quia ipse mediator est inter dominum, & populum, & populi uota deo offert. Idcirco magis congruit, ut ipse affirmet petita esse concessa, quam populus. Hoc quidem est mediatoris pronunciare, si admissa sit petitio, quam porrigit. In alijs autem petitionibus ubi amen exprimit affectū optantis, congruit tamē a populo dici, quia ab illo optatur, ut pręstetur, quod mediante sacerdote petitur. Sensus igitur in illis est, fiat nobis, sicut pro nobis orasti. ¶ Ex eodem sumit rationem, cur sub silentio dicit amen,

Marginal notes: Amen accipitur multis modis. — G — Exod. 19. — H

ipse

ipse sacerdos in præsenti oratione. Primo in signum, q̃ dominus latere uult orantes, q̃ ab ipso exauditi sunt: ne postmodum in oratione tepescant. Secundo: quia si alte proferret amen, quo affirmatur orationem esse exauditam, iudicari posset præsumptio, & ostentatio sacerdotis. Istis tamen non obstantibus, potest hæc dictio amen, etiam in proposito accipi uerbaliter: ut tantum ualet.i.fiat: ut ita sacerdos ultima petitione porrecta per populum tanquam infirmum, qui malum pœnę timet: ipse submisse dicat. Amen coram deo: qui solus conscius est secretorum: ostendens illi compassionis affectum, & optás eius dictam liberationem: ac si dicat cum Apostolo. Voluntas cordis mei, & obsecratio ad deum est pro illis in salutem. Testimonium enim perhibeo illis, q̃ æmulationem dei habent. Idcirco dico fiat.i. opto: q̃ consequantur, quod desiderant. Et hæc est sententia domini Alberti. ¶Circa hanc conclusionis dictionem ita mens contempletur. Amen oro, ut dicas tu pater cælestis. Parum est enim, q̃ sacerdos dicit amen.i. fiat optando: nisi tu dicas amen, fiat imperando. Magnum quippe est, & efficacissimum uerbũ est: fiat: a te prolatum. Hoc uerbo tu pater summe in principio, in uerbo tuo ex te genito omnia creasti. Dixisti namq; fiat, & facta sunt. Hoc etiam uerbo nos perditos reparasti: dicẽte illa intemerata reparatrice nostra ad angelum. Fiat mihi secundum uerbum tuum, quo uerbo prolato, uerbum tuũ factum est caro. Hoc deniq; uerbo opus nostræ redemptionis consummasti: dum in horto patrem deuotissime exorans: te paternę uoluntati pro nobis obtulisti, dicens. Si non potest transire calix iste: nisi bibam illum; fiat uoluntas tua. Eia igitur Christe uerbum patris: amen patris: fiat patris: comple tu orationem nostram. Dic fiat. Perfice uerba tua per te instituta, & dictata: & ori nostro cõmendata. Dic amen; & fiat: sicut dixisti mulieri chananeę. Fiat tibi sicut uis. Et ut hoc audire digni efficiamur, præpara nos: quemadmodũ mulierculam hanc pręparasti. Da fidem firmam, qua mereamur exaudiri. Perseuerantiam fortem, qua non contingat ab oratione fatigari. Charitatẽ perfectam: qua non potest a te charitate summa repulsam pati. Humilitatẽ ueram: qua mereatur releuari. Hæc enim sunt, quæ in chananea attendimus: quibus dono tuo tibi placuit: & plenum suę petitionis effectũ obtinuit. ¶Huius mulieris exemplum omnes considerent pie orantes: Hoc corrigantur inertes male orantes, qui dicunt. Oramus, & non impetramus. Discant huius exemplo recte orare, ut cum ea mereantur petita impetrare. Et quidsecit oratura hęc mulier? Magnam certe fidem tenuit, perseueranter orauit: repulsa importunius obsecrabat. Siquidem clamauit. Miserere mei fili Dauid: filia mea male uexatur a dæmonio: & non respondit ei dominus uerbũ Sed quia a domino non recessit, perstitit in clamore: procidit ad pedes eius dicens. Adiuua me domine. Repulsa est dicente domino. Non est bonum sumere panem filiorum, & mittere canibus. Non erubuit cani cõparata, nec uelut iniuriam in animam reuocauit. Sed uocem exprobrantis exaggerans, dominum conatur uincere, dicens. Vtiq; domine. Nam & catelli edunt de micis, quæ cadunt de mensa dominorum suorum. Eapropter audire meruit, O mulier, magna est fides tua: fiat tibi sicut uis. Sic discamus instanter orare, importune obsecrare, perseueranter pulsare. Siquidem & aperietur nobis. ¶ Sed forsitan dicis ait Chrys. in homel. Deprecatus sum semel, & iterum, ter, quater, septies, decies, uigesies, & non exaudiuit me dominus. Respondet Chrys. O stulta inuentio: & quid nunc, quia non es exauditus, iam recedis a domino: & differs petere? An non uides perseuerantiam mulieris, quæ non ante cessauit, quam quod quæsiuit, inuenit. Sunt multi, qui labijs mugiunt: & corde non concipiunt. Si tu ipse dicta tua, & preces ignoras:

Margin notes: Rom. 10. (beside "Voluntas cordis mei"); I (beside "consequantur"); Meditatio circa Amen.; K (beside "& iterum")

ras: quomodo te exaudiet deus? Sed dicis. Inclinaui genua mea, & oraui. Genua tua inclinasti in terram: & mens tua foris per diuersa discurrit. Corpus quidem tuum in ecclesia est: sed cogitatio tua foris uagatur. Lingua tua orat & mens pecunias numerat. Oremus igitur fiducialiter ad patrem cęlestem: sicut hæc mulier orauit ad Christum saluatorem, quæ non petiuit Iacobum: non rogauit Iohannem, non accessit ad Petrum: sed magna fiducia cucurrit ad dominum. Oremus fideliter ad patrē misericordiarum: largitorem beatitudinis: sicut hæc mulier orauit Christum datorem gratiarum, fontem totius consolationis. Non enim iuit ad hominez seductores, non secuta est uates fallaces, non quæsiuit inanes ligaturas, non quæsiuit falsa prę sidia. Sed uenit ad dominum Iesum Christum omnium saluatorem. Oremus & perseueranter ad summum regem omnium: sicut hæc mulier orauit ad inclyti regis Dauid filium, quæ non repercussa ad primum sonitum. Non sum missus nisi ad oues, quæ perierant domus Israel. Nec territa ad secundum uerbulum. Non est bonum sumere panem filiorum, & dare canibus. Sed perseuerantia armata; iterum, atq; iterum, incipuit in uerba: miserere mei fili Dauid: adiuua me domine, quousque consolata pijssimi medici uerbis, fiat tibi sicut uis. Tanta & nos orationis instantia animemur: ut non desistamus petere, donec exeamus ex defectibili mundo, ut mereamur liberari a malo, & audire orationis hujus finem, Amen. i. fiat uobis, quod petistis. ❡ Vt autem hoc ipsum mereamur, præter ea, quæ supra dicta sunt: duo a nobis orantibus obseruentur, quæ be. Cyprianus ponit prope finem libelli de dominica oratione. Primum, ut oremus uigilanter: non tantum uoce: sed magis mente. Secundum, ut oratio nostra non sit nuda, sed uestita bono opere. De primo dicit bea. Cyprianus. Quando stamus ad orationem fratres dilectissimi, uigilare, & incumbere ad orationem toto corde debemus. Cogitatio omnis secularis, & carnalis abscedat, nec quicquam tunc animus, quam id solum cogitet, quod precatur: Ideo & sacerdos ante orationem, præfatione præmissa parat fratrum mentes, dicendo. Sursum corda, ut dum respondet plebs. Habemus ad dominum, admoneat nihil aliud se, quam dominum cogitare debere. Claudatur contra aduersarium pectus, & soli deo pateat, nec ad se hostem dei tempore orationis adire patiatur. Obrepit enim frequenter penetrat, & subtiliter fallēs, preces nostras a deo auocat, ut aliud habeamus in corde, aliud in uoce: quando intentione sincera dominum debeat, non uocis sonus, sed animus, & sensus orare. Quę autem segnitia est alienari, & capi ineptis cogitationibus, & profanis, cum dominum deprecaris: quasi sit aliud quod magis debeas cogitare: quam ꝙ cum deo loquaris? Et sequitur, quod etiam supra lectione. 63. allegatum est. Quomodo te a deo audiri postulas: cum te ipse non audias? Vis esse deum memorem tui, cum rogas, cũ tuip se memor tui non sis? hoc est ab hoste in totum non cauere, hoc est, quando oras dominum, maiestatem dei negligentia orationis offendere: hoc est uigilare oculis, & corde dormire: cum debeat Christianus: & cum dormit oculis, corde uigilare: sicut scriptum est. Ego dormio, & cor meum uigilat. Quapropter solicite, & caute apostolus ammonet dicens. Orationi instate uigilantes in ea. Docens, scilicet eos impetrare, quod postulant a deo posse: quos deus uidet in oratione uigilare. ❡ De secundo idem ait. Orantes autem non infructuosis: nec nudis præcibus ad deum ueniamus. Inefficax petitio est, cum precatur deum sterilis oratio. Nam cum omnis arbor non faciens fructum, excidatur, & in ignem mittatur, utiq; & sermo non habens fructum, deum promereri non potest, qui nulla operatione fœcundus est. Et ideo scriptura diuina dicit. Bona est oratio cum ieiunio, & eleemosina. Nā

Margin notes: Ad orationē ut sit exaudibilis duo requiruntur. — L — Can. 5. Colos. 4. — Thob. 12.

qui

qui in die iudicij præmium pro opibus, & eleemosynis redditurus est: hodie quoq; ad orationem cum operatione uenienti benignus auditor est. Sic Cor-
Act. 10. nelius centurio cum orauit, meruit audiri: cui angelus testimonium reddidit dicens. Corneli orationes tuæ, & eleemosinæ ascenderunt in memoriam in conspectu dei. Cito orationes ad deum descendunt, quas ad deum merita
Thobie ubi supra. nostri opis imponunt. Sic & Raphael angelus Thobiæ oranti testis fuit cũ oratione commmemorans opus sepulturæ. Sic Esai. postquam præmisit.
Esa. 58. Dissolue colligationes impietatis, solue fasciculos deprimentes &c. Frange esurienti panem tuum &c. subdit. Tunc inuocabis & dominus exaudiet. clamabis, & dicet, ecce adsum. Adesse se repromittit, audire, & protegere se eos dicit: qui iniustitiæ nodos de corde soluentes, & eleemosynas circa domesticos dei secundum eius præcepta, facientes, dum audiuit quod deus præcepit
M fieri: ipsi quoq; a deo merentur audiri. ¶ Circa petitionem ultimam mouetur hoc dubium. Vtrum præscitus exaudibiliter petere possit a domino. Sed libera nos ab æternæ dãnationis malo? Pro huius dubij solutione notandum ꝙ dupliciter quis dici potest præscitus. Similiter & prædestinatus. s. uel secundum præsentem iustitiam: uel secundum æternam dei præuidentiã seu prenotionem. Præscitus secundum præsentem iustitiam, dicitur ille: qui est in tali statu in quo si decederet: æternæ pœnę deputaretur. Talis est quilibet uiator existens in peccato mortali. Nam quilibet talis si in peccato mortali decederet: æternæ damnationis sententia plecteretur. Qualis enim quisq; in termino uiæ inuenitur, taliter iudicatur. ad regnum, si amicus fuerit per gratiam, uel ad inferni carcerem, si inimicus extiterit per mortalem culpam. Et hoc modo multi ad æternam beatitudinem prædestinati: secundum præsentem iustitiam sunt præsciti. Cadunt enim nonnunquam electi a
Ioh. 10. gratia habituali per mortale peccatum. De quibus dicit saluator. Alias oues habeo, quæ non sunt de hoc ouili, & illas oportet me adducere. Alias oues habuit secundum æternam prædestinationem, quæ non erant de hoc ouili. i. de ecclesia secũdum pręsentem iustitiam, quas adduxit ad ouile ecclesiæ per fidem & gratiam: quæ infideles isto tempore erant, & inter gentes numeratæ. Talis fuit olim Dauid adulter. talis paulus Christi persecutor. & multi similes. Qui quamuis ad æternam beatitudinem fuere præordinati: tamen pro certo tempore in peccata mortalia sunt prolapsi. Præscitus secundũ æternam dei scientiam, est ille, qui secundum præordinationem, & determinationem diuinæ uoluntatis propter peccata sua similiter præuisa æternæ subiacebit damnationi. Talis est quilibet, & solus ille, qui in peccato finaliter moritur. Quilibẽt enim talis, & solum talis æternaliter condemnatur. Isto modo multi pręsciti pro certo tempore sunt prædestinati secundum pręsentem iustitiam. De talibus intelligi potest illud. Nunc Antichristi multi fa-
1. Ioh. 2. cti sunt. Ex nobis prodierunt: sed non erant ex nobis. Nam si fuissent ex nobis: permansissent utiq; nobiscum Glo. ex nobis prodierunt. i. ex nostra societate recesserunt. nostra societate utiq; fideli, & gratiosa. Sed non erant ex nobis secundum prædestinationis gratiam. Talis fuit Iudas Scarioth, qui forte electionis tempore in apostolum fuit in gratia, & ita prædestinatus secundum pręsentem iustitiam, finaliter tamen condemnandus secundum æternam dei pręscientiam. ¶ Per hæc respondetur ad dubium, ꝙ præsci-
N tus secundum præsentem iustitiam tantum exaudibiliter petere potest a domino, Sed libera nos a malo: quia nunquam damnabitur, neq; ad tale malum a deo est præuisus, quamquam pro certo tempore sit in tali statu, in quo si decederet, damnaretur, non tamen in tali statu morietur, sed de peccatis suis ante exitum pænitebit. Et quia se emendando uitam mutabit dolens

de peccato: ideo deus præseruabit illum ab æternę damnationis malo. Sic enim dicit Ambro. Si tu noueris mutare uitam: deus nouit mutare sententiam. Et Hiere. 18. Si penitentiam egerit gens illa de peccato suo: agam & ego pœnitentiam super malo, quod cogitaui; ut facerem ei. Non quidem, ut deus in se mutetur: dum mutat sententiam: aut dum spondet de malo agere pœnitentiam, sed quia malum non infligit quod comminatus est: propter emendationem hominum: sententiam dicitur mutare: & agere pœnitentiam de malo quod locutus est, idest quod comminatus est. De præscito uero secundum æternam dei præscientiam, dicendum est: q̄ licet talis possit exaudibiliter orare. Libera nos a malo, interim q̄ est in statu illo uiæ: quia potest de peccatis suis omnibus penitere: quia nemo in statu isto est immobiliter obstinatus in malo: nunquam tamen finaliter merebitur exaudiri. Non propter pręscientiam dei: quę neminem necessitat ad malum, sed propter suam peruersam uoluntatem: in qua libere usq; in uitæ suæ finem permanebit. Quod deus ab æterno pręuidens: modo nobis ineffabili infallibiliter illum malo æternæ damnationis cruciandum præcognoscit: & tandem in ultimo eius termino iustitia exigente, damnationis in eam sententiam promulgabit. ¶ Hæc de dominicæ orationis expositione: & si dispendioso collecta sint stilo, pro materię tamen amplissima dignitate breui, inculto, rudiq; digesta eloquio, sufficiant. Qua licet non ualui: uolui tamen, & optaui prodesse auditorio. Quod si prolixitatis arguor: accipe breuissimam cuiusdam expositionem, materiam plurimam succincta uerborum paucitate complexantem. ¶ Pater noster, excelse increatione: suauis in amore: diues in hereditate. Qui es in cœlis: speculum æternitatis: corona iocunditatis, thesaurus fęlicitatis. Santificetur nomen tuum: ut sit nobis mel in orę: cithara in aure: iubilus in corde. Adueniat regnum tuum: iocundum sine perturbatione: tranquillum sine permixtione: securum sine perditione. Fiat uoluntas tua sicut in cęlo, & in terra, ut quæ odis, odiamus: & quæ diligis, diligamus: & qui consulis, ac præcipis, impleamus. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie: panem materialem, doctrinalem, pœnitentialem, sacramentalem, spiritualem, cælestem, & æternalem. Et dimitte nobis debita nostra: quę commisimus contra te deum: contra nosipsos: & contra proximum. Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: iniuriam uerborum, scilicet uerborum, & rerum. Et ne nos inducas in tentationem, carnis, mundi & dyaboli. Sed libera nos a malo, præsenti, præterito, & futuro. Amen: fiat, & indeficienter perseueret.

DE EXCRESCENTIA orationis Dominicę.

LECTIO LXXX.

A LIBERA nos quæsumus domine ab omnibus malis: præteritis: præsentibus, & futuris: & intercedente beata, & gloriosa semper uirgine dei genitrice Maria: & beatis apostolis tuis Petro, & Paulo, atq; Andrea cum omnibus sanctis: da propitius pacē in diebus nostris: ut ope misericordiæ tuæ adiuti: & a peccato semper simus liberi: & ab omni perturbatione securi. ¶ Finita oratione dominica: in cuius finali particula, populus tanquam infirmus petijt a malo liberari, cui sacerdos compatiens dixit, Amen: desiderans dicti populi liberationem secundum unam, aut petitionis susceptionem affirmans secundum aliam eius expositionem: additur oratio alia, quæ embolismus, siue superexcrescens dicitur secundum Alex. & magistrum in Rationali. Tum quia in ea nihil petitur, quod in superioribus petitionibus petitum non est: nec tamen hoc ipso superfluit: quia priores petitiones magis declarat, specificat, & explanat, & præsert in tres ultimas: quibus mali remotio flagitatur. Tum quia petitionum repetitione petentium desiderium magis excitatur: & per hoc ad obtinendum effectum amplius disponit. Potest etiam dici excrescentia, quia longo tempore in primitiua ecclesia non dicebatur. ¶ Et potest diuidi oratio hæc in tres partes, quoniam conclusio eius. s. Per eundem dominum nostrum &c. quæ posset poni pars quarta, principium est alterius partis principalis secundum prohibitam diuisionem. In prima petitur liberatio a malo, pacis, & tranquillitatis impeditiuo. In secunda recurritur ad intercessores sanctos: ut sint nobis impetrationis præsidio: ibi. Et intercedente. In tertia fit petitionis maior specificatio, ibi: ut ope misericordiæ. Et quia partes simul conpendent, ideo simul expediantur. ¶ Quoad primum dicit sacerdos. Libera nos quęsumus, tu pater omnipotens: quia in te potentia est, qua potes nos ab omni aduersitate tueri, & malum, cui subiacemus, re-
B mouere. Libera nos Ab omnibus malis: ad bonum meritum nostram infirmitatem non promouentibus. Præteritis. s. culpis quibus te offendimus, ut he per cordis compunctionem, oris confessionem, & operis satisfactionem deleantur. Præsentibus: angustijs & tribulationibus a mundo insurgentibus: ut instantiam eorum tua protectione uincere possimus. Et futuris, insidijs, & laqueis ad culpam præcipitare conantibus: immo quibuslibet malis culpæ, & pœnę, ut ea tua munitione cauere ualeamus. Sic enim olim propheta orauit in Ps. Libera deus Israel ex omnibus angustijs suis. Et 2. Macha. 1.
2. Mach. 1. oratum est. Concedat nobis salutem, & redimat nos a malis. Sed cum nemo liberetur proprie ab aliquo nisi ipso afficiatur, teneatur aut inuoluatur, quomodo petimus liberari a malo preterito: cum ipsum non sit, sed transierit. Aut quomodo a malo futuro: cum nec ipsum angit: nec sit. Respondetur, ꝙ quamuis malum præteritum: puta peccatum transiuit desijtq; secundum actum, manet tantum quantum ad reatum. Dum enim quis peccat contra deum: eoipso quo peccat, ad pœnam obligatur, quę obligatio manet; donec deus eam remittat. Petimus igitur liberari a peccato præterito: petendo, ut obligatio illa pręsens, quam per actum peccati preteritum incur-

rimus:

Alexand.

rimus, extinguatur. Petimus autem liberari a malo futuro. Liberari .i. præseruari, ne ipsum incidamus. Nullum enim malum futurum incurrimus: nisi quod deus in nobis efficit: & hoc quantum ad malum pœnæ positiuum, uel in quod nos deus cadere permittit, quantum ad malum culpæ. Sicut dicitur Amos. 3. Si est malum in ciuitate, quod ego non feci. Feci efficiendo, uel permittendo. Cum ego ab utroq; malo a deo præseruamur, a malo pœnæ ne illud super nos inducat: & a malo culpæ ne in istud cadere nos permittat: satis per ipsum a futuro malo liberamur. Ita enim ait Aug. 2. lib. confes. Gratiæ tuæ deputo: quæ quædam peccata non perpetraui. Gratiæ tuæ deputo, & misericordiæ tuæ: quod peccata mea tanquam glaciem soluisti. Gratiæ tuæ deputo, quod quæcunq; non feci mala. Hæc Aug. ¶ Rursus petimus hac oratione, pacis præsidium. Et quoniam hoc nostris meritis impetrare non possumus: nec præsumimus: quia Nostræ iustitiæ ante deum tanquam pannus menstruatæ. Idcirco ad hoc impetrandum recurrimus in secunda huius orationis parte, ad sanctorum suorum suffragia, quos in curia regni sui nostros constituit mediatores sibi acceptissimos, quorum preces sua directio non repellit. Confugimus autem primo ad beatissimam uirginem cœlorum reginam: cui rex regum, pater cælestis dimidium regni sui dedit. Quod significatum est in Hester regina, quæ cum ad placandum Assuerum regem accessisset, dixit ei rex, etiam si dimidiam partem regni mei petieritis: dabitur tibi. Sic pater cælestis, cum habeat iustitiam & misericordiam tanquam potiora regni sui bona: iustitia sibi retenta, misericordiam matri uirgini concessit. Petimus igitur pacem intercedente beata, & gloriosa uirgine Maria. Intercedente: iuxta suum officium uehementia desiderij: feruore deuotionis, & puritate orationis, ostendens ut Bern. ait patri filium, quem genuit, filio obera, quæ suxit, pro nobis interpellans. Beata, quia Christum sanctum sanctorum in utero suo baiulauit. Hinc beatus uenter, ait mulier euangelica domino, qui te portauit: & ubera quæ suxisti. Vel beata in generationibus cęli, & terræ. Cœli, quibus genuit suum restauratorem. Terrę, quibus genuit redemptorem. Ecce (inquit hæc uirgo) beatam me dicent omnes generationes. Quod uerbum tractans bea. Ber. ait. Operabatur salutem nostram Christus in medio terræ: in utero uidelicet uirginis, quæ mirabili proprietate terræ medium appellatur. Ad illam enim sicut ad medium: sicut ad archam dei, sicut ad rerum causam, sicut ad negocium seculorum respiciunt, & qui in cęlo habitant, & qui in inferno, & qui nos præcesserunt, & nos qui sumus, & qui sequentur: & nati natorum, & qui nascentur ab illis. Illi qui sunt in cælo, ut resartiantur, & qui in inferno, ut eripiantur, & qui præcesserunt, ut prophetę fideles inueniantur, qui sequuntur, ut glorificentur. Et sequitur ad propositum. Ergo beatam te dicent omnes generationes genitrix dei, domina mundi: regina cœli. Omnes inquam generationes. Sunt enim generationes cęli, & terræ. Pater spirituum (ait apostolus) Ex quo omnis paternitas in cęlo, & in terra nominatur. Ex hoc ergo beatam te dicent omnes generationes, quæ omnibus generationibus uitam, & gloriam genuisti. In te enim angeli letitiam, iusti gratiam, peccatores ueniam inueniūt in æternum. Merito in te respiciunt oculi uniuersæ creaturæ, quia in te, & per te, & de te benigna manus omnipotentis quicquid creauerat, recreauit. Hęc Bern. Et gloriosa. quæ regis glorię est solium, quem carne induit, in qua quasi in solio resedit. Vel gloriosa, quia in altissimis habitat, ubi ipsius & reginæ thronus positus est, in quo gloriosæ residet ad dexteram summi regis. Vel gloriosa, quia in corpore, & anima gloriosę est assumpta, & super omnes uirtutes humanas; & angelicas inæstimabiliter sublimata. Semper

Aug.

August. C

Esa. 64.

Hester. 5.

Luc. 11. Nomine marcilla.

ante partum, in partu, & post partum. Virgine, corpore & mente. Virgine professione: uirgine obseruatione. Dei genitrice. i. matre filij dei: & ideo communem filium cum deo patre habente. Lucæ. 1. Quod ex te nascetur sanctum, uocabitur filius dei Maria. i. illuminante cœlum & terram. Ipsa quidē fecit ut in cœlis oriretur lumen indeficiens: & in terris lumen in tenebris lucēs, propter quod speciosior est sole: & super omnem dispositionem stellarum, luci comparata, inuenitur prior. ¶ Sequitur. Et beatis apostolis tuis.

Sap. 7.

Quare tres apostoli in hac oratione præsertim nominantur.

D per te patrem ante mundi constitutionem electis, & per Christum in tempore uocatis, ut mundo fidem tuam sanctam prædicarent. Petro, & Paulo, atq; Andrea. Et ita hic ad pacem impetrandam quattuor personæ introducuntur: quæ passioni domini (cuius memoria in missa agitur) magis fuerunt cōfiguratæ: in cuius uirtute pax nobis est donata. Prima uirgo Maria: cuius animam pertransiuit doloris gladius: cum steterat iuxta filij sui crucem. Secundo Petrus, qui crucifixus est corpore transuerso, & erectis sursum pedibus. Paulus tertio, qui & stigmata Christi in corpore suo tulit. Quarto Andreas qui crucifixi amore, crucem, qua passus est: tanquam amatam suam, uidens a longe salutauit. Tres hi apostoli dumtaxat nominantur tanquam testes pacis: pacem mundo prædicantes: quia in ore duorum, uel trium stat omne testimoniū. Nominantur aūt isti tres singulariter preter rationes datas, ꝓpter quasdā singulares eorū eminētias. Petrus propter dignitatē prælationis: quia summus, & caput apostolorum fuit a domino constitutus. Paulus propter priuilegium prædicationis: quia doctor fuit gentium a domino electus plus alijs laborans, sicut de se ipso testatur. Andreas propter feruens crucifixionis desiderium. ¶ Vel secundum Albertum: quia Petrum ad Christum adduxit, ut habetur Ioh. 1. Hinc & principis apostolorum apostolus fuit. Item quia benignissimus fuit, & mitissimus, ob quod de eo canitur: quod de Hieremia scribitur. 2. Mach. 15. Hic est fratrum amator: & populi dei Israel. Hic est, qui multū orat pro populo: & pro uniuersa sancta ciuitate dei. ¶ Vel nominantur hi tres: quia in ipsis omnes alij sancti repræsentantur. Omnes enim sancti, uel sunt: aut fuerunt in statu coniugali: & hi per beatum Petrū significentur, qui uxorem habuit, filiam sanctam Petronellam: & socrum a domino a febribus curatam. Aut fuerunt in statu uidualis continentiæ, qui per beatum Andream denotantur. Hic enim secundum beatum Chrys. uxore mortua in statu uiduali creditur permansisse: Aut fuerunt in statu uirginali: & hi per Paulum figurantur, qui uirgo fuit, & permansit. Et secūdum hoc subditur. Et cum omnibus sanctis. in tribus apostolis generaliter nominatis. Et quoad tertiam orationis huius partem, additur petitiones specificatio cū dicitur. Da propitius pacem: ne populus in tanti sacramenti communione per insurgentia mala perturbetur. Da pacem pectoris, ut conscientię remorsum tollens, & in uera charitate, & amicitia nos tibi iungens: tibi perfecte reconciliet. Da pacem temporis, in diebus nostris: ut ea pro illius temporis miseria perfruamur. Et ab omni perturbatione exteriori te pacem donante uiuamus. Non enim nisi te donante eam habere possumus: quia non est alius qui pugnet pro nobis nisi tu deus noster: celestis pater. Omnis siquidem potestas tuę potentię comparata, infirmitas est, non potentia. Ut ope misericordię tuę adiuti. Misericordiam tuam pater clementissime imploramus: non iustitiam quæ nostris demeriti magis tribulationem & aduersitatē rectitudinis zelo induceret quam pacem. Hoc enim exigunt nostra peccata. Potius namq; puniri meruimus, quam tranquillitate foueri. Plus a tua iustitia declinantes meruimus: ut super nos regnent pacis emuli ac tyranni: quam pacis zelatores & beniuoli. Da igitur nobis adhuc infirmis quibus no

Gala. 6.

1. Cor. 15.

Ioh. 1.

2. Mach. 15

cet perturbatio propitius pacem. Et a peccato, uoluntatis & actionis. Semper simus liberi: per pacem pectoris, deleto reatus nostri chirographo. Et ab omni perturbatione securi, per pacem temporis tumultu & inquietudine seculi mitigata: quo peruenire mereamur ad pacem æternitatis: omnis mali suspitione penitus sublata. ¶ Hæc autem oratio dicitur sub silentio: quo secundum Inno. & Alexandrum significatur quies dominicæ sepulturæ: qua in triduo mortis Christus secundũ corpus in sepulcro quieuit, quieuerunt & mulieres unguenta præparantes die sabbati: ut habetur Luc. 23. Siluerunt secundum mandatum. secundũ animã uero descendit ad inferos, ut fortior superueniens fortem spoliaret armatum. Tunc enim momordit infernum. Oseæ 13. Ero mors tua o mors: morsus tuus ero inferne: cum totũ infernũ destruxit (Non enim damnatos inimicos, qui uiuentes dixere. Nolumus hunc regnare super nos: eduxit) sed momordit partem abrumpens: suos amicos liberans a malis præteritis, præsentibus & futuris, dans eis perpetuam pacem: & æternam beatitudinem, in qua ab omni peccato, & inquinaměto sunt liberi, & ab omni uiolentia, & perturbatione securi. Quod & dominus pharisæis prædixit. Sanitates perficio hodie, & cras, & tertia die consumor. Quasi di. secundum Inno. Prima die mortis meæ intrans infernum, auferam dæmoni tyrannidem suam, in crastino educam captiuitatem sanitati, & libertati donatam: dum portam paradisi eis aperiam: liberans eos a malis præteritis, præsentibus & futuris. Dans eis pacem, in qua semper sint a peccato liberi, & ab omni perturbatione securi. Tertia die resurgam consummatus. Hoc ergo ecclesia commemorans in isto silentio petit similiter a perturbatione liberari: & perpetua pace frui. Et propter hoc in quibusdam ecclesijs in die parasceues profertur illa oratio alta uoce: quia eadẽ die, qua fuit mortuus dominus ad inferna descendit pro patribus liberandis. ¶ Aduertendũ etiã, q sacerdos dicens hanc orationẽ. Libera nos, quæs &c. accipit patenã, quam facta oblatione absconderat, Ad cuius significationis manifestationẽ attendendum secundũ Alex. de ales. q. 37. parte. 4. q patena dicitur a patendo: & signat cor latum, & altum charitate: secundum illud: Viã mandatorum tuorũ cucurri cum dilatasti. s. charitate cor meum. Et iterum. Latum mandatum tuum nimis. Super hanc patenam. i. charitatis latitudinem, sacrificium iustitiæ debet offerri, ut holocaustum uere pingue fiat. Hanc cordis latitudinem habebat dominus offerendo seipsum pro nobis. 1. Ioh. 3. In hoc cognouimus charitatem dei, quoniam ille animã suam pro nobis posuit Habebat & ipsam Petrus, cum ait. Et si oportuerit me mori tecum, non te negabo. Similiter & omnes discipuli dixerunt, propter quod dominus intulit, dicens. Spiritus quidem promptus est: caro autem infirma. Sed latitudo cordis ab eis fugit: cum discipuli omnes ab eo fugerunt, & latuerunt. Et ideo post oblationem hostiæ mediante patena, per quam hostia altari præsentata est, sacerdos abscondit sub corporali patenã, uel subdiaconus ab altari remotam, retro continet inuolutam, per quod discipulorum fuga uel latibulum signatur: quod dñs ipse prædixerat. Oẽs uos scandalũ patiemini in me in ista nocte. Scriptũ est. n. Percutiã pastorẽ, & dispergentur oues gregis. Et ideo sacerdos dñicæ resurrectionis eulogiũ annũciaturus, resumit patenã a diacono uel subdiacono præsentatã quo significant: q post resurrectionẽ apostoli ad dominum redierunt. Osculatur eam sacerdos in signum charitatis, quam habere debet ad omnes: & signũ crucis facit in facie cum ipsa, secundũ dñm Albertũ in signum, q uirtus cõionis in oẽs deriuatur per uirtutẽ charitatis. ¶ Aliter mysticat Inno. & magister in Rationali, secundum quos subdiaconus, diaconus, & sacerdos, tam numero, quam obsequio representant tres

E
Innocen.
Luc. 23.
Mat. 12.
Luc. 11.
Luc. 19.
Luc. 13.
Inno.
Alexand.
Psal. 118.
Mat. 26.
1. Ioh. 3.
F

illas mulieres Marias, de quibus Mat. ulti. dicit, & cæteri euangelistæ, q
uenerunt cum aromatibus uidere sepulchrum, & corpus domini mortuum
unguentis optimis condiendo honorare. Hæ enim patenam mysticam præ-
sentarunt domino in obsequium sepulturæ, dum (ut dictum est) emerunt
aromata ut uenientes ungerent Iesum. Subdiaconus igitur (cum sacerdos
procedit ad hanc orationem) patenam inuolutam tradit diacono; qui eam
recipiens detegit: & reuelatam sacerdoti porrigit: cuius humeros, aut ma-
num dexteram osculatur: per quod significatur, q mulieres illæ læto corde
deum in sepulchro quæsierunt, obsequia funeri exhibere cupientes. Nam
ualde mane una sabbatorum ueniunt ad monumentum orto iam sole: ut di
cit Marcus. Osculantes humerum, uel manum, dexteram sacerdotis:
Christum significantis; quia desiderabant, participes fieri laborum eius,
& sociæ retributionis æternæ: secundum illud Apostoli. Si commortui
sumus, & conuiuemus. Si sustinebimus, & conregnabimus. 2. ad Thim. 2.
2. ad Tim. 2. Osculum enim signum est unitiuum mutuò se osculantium. Sacerdos pate-
nam accipiens traditam a subdiacono, & diacono, significat q Christus fidē,
& charitatis latitudinem sanctarum mulierum acceptauit. Quod uero sacer
dos patenam de manu diaconi recipit, eamq; osculatur, & cum ea signo cru-
cis se signat, innuit q si per passionem filij, quæ per crucem significatur, re-
conciliamur deo patri (quæ reconciliatio per osculum intelligitur) erimus,
& hæredes regni, cuius nullus terminus est, nec finis, quod per patenę rotū- Patena rotū
ditatem denotatur. ¶ Vel ut Innocen. dicit, per hoc sacerdos ostendit, q ditas quid.
Innocen. Christus crucifixus, & resurgens statim, desiderium mulierum impleuit. Nā
occurrens illis a monumento regredientibus dixit eis. Auete, & proceden
Mat. ul. tes tenuerunt pedes eius, & adorauerunt eum. Quidam etiam cum patena
summitatem calicis, & pedem eius tangunt, significantes q istæ feminæ san-
ctæ integro, ac feruēti cordis affectu, quasi totum domini sepulchrum: quod
per calicem repræsentatur, amplexatæ sunt. Proprium quippe amantium
est, q non satiantur tactu dilecti in omnibus corporis partibus, nisi & res di
lecti contrectent. Quod ostendit Maria Magdalena, quæ iuxta monumen-
tum stans alijs recedentibus non recedebat, donec dominum uidere merere
tur. ¶ Deniq; subdiaconus mapulam, qua patenam operuerat, non super al-
taris palla, sed aliunde deponit, significans q petrus monumentum intrans,
uidit sudarium non cum linteaminibus positum, sed separatum in unum lo-
cum inuolutum. Deinde deponitur corporale de calice, ad signandum, q
mulieribus Iesum quærentibus sepulcrum patefactum est. Viderunt namq;
lapidem magnum ualde reuolutum ab ostio monumenti, ministerio angeli
de cælo descendentis. Os quidem calicis, ostium significat monumenti. Se
G quitur. ¶ Per eundem dominum nostrum Iesum Christum filium tuum: qui
tecum ui. & regnat in unitate spiritussancti deus. Per omnia secula seculo-
rum. Amen. ¶ Hęc est secunda pars partis tertiæ principalis totius canonis,
in qua post præparationem populi ad sacram communionem per orationē
dominicam, eiusq; embolismum, incipit sacratissima communio, ac dispensa
tio, qua ecclesia consequitur tanti mysterij utilitatem, & fructum. Et subdiui
ditur pars illa in tres partes. In prima aptatur sacramentum cōmunioni per
eius diuisionem. In secunda communicaturi uniuntur per pacis imprecca-
tionem, ibi Pax domini sit &c. Tertio proceditur ad ipsam sumptionem, ibi.
Domine Iesu Christe fili dei uiui. ¶ Circa primum, quia eucharistiæ sumptio
non tantum sacerdoti celebranti, sed toti proficit, & fructificat ecclesiæ: cu-
ius tres sunt partes seu status: ut statim dicetur: ideo ut singulis partibus pro-
desse ostendatur, ipsum sacramentum in tres partes diuiditur: sub horum

prola-

prolatione uerborum. Per eundem dominum nostrum. Quę uerba licet sint conclusio præcedentis orationis, quia tamen hic fit sacramenti diuisio: quæ pertinet ad sacramenti communionem & dispensationem, ideo magis in eis sequentis initium sumitur partis. Vnde ait. Per eundem dominum nostrum Iesum Christum: cuius sacrosanctum corpus, & sanguinem contrectamus uenerabiliter in sacramento statim sumpturi, per quem ut per mediatorem & pontificem bona omnia adipiscimur: & ab omnibus malis liberamur, tanquam per dominum nostrum, cui data est potestas in cœlo, & in terra. Iesum, i. saluatorem nostrū. Venit enim, ut saluum faceret populum suū a peccatis eorum. Christum, præ omnibus suis consortibus spiritussancti oleo unctū. Filium tuū, naturalem, & unigenitum, cui paterna uox perhibuit testimonium. Hic est filius meus dilectus: in quo mihi bene complacui. Qui tecum uiuit, in æternitate indefectibiliter. Et regnat imperiose, & potenter. In unitate, i. identitate essentiali. Spiritussancti, tertiæ in diuinis personæ, qui amor est, & nexus patris, & filii, in quo amorose nectuntur, ut in communi producto, sibi consubstantiali deo. Et non concludit sacerdos hanc orationē per uerbum Amen: sed exaltans uocem dicit. Per omnia secula seculorum. i. omnium tēporū successiones ueras, uel imaginarias. i. æternaliter, requirens populi consensum in petitis: ut dicit Alber. ut ipse populus: uel aliqui eius nomine dicat: Amen. i. fiat nobis, quod petisti. Sub his uerbis (ut dictum est) fit hostiæ fractio, ideo primo de causa, & modo fractionis, & eius significatione aliquid dicemus, deinde de ipsa fractione cuius sit, & in quo fiat. ¶ Causam fractionis duplicē assignat dominus Alber. in de officio missæ par. 2. Vna est significationis; altera necessitatis. Causa significationis: ut partes ecclesiæ: pro quibus offertur, figurentur. Vnde usus ecclesię habet, q in tria frangatur, quia pars corporis Christi mystici in cælis triumphat: & pro illa sacramentū offertur ad laudem, & gratiarū actionē, quia illi iam beati sunt. Alia pars corporis mystici in labore adhuc uiuit: in fide cōuersans, & merito in terris, & pro illa sacramentum offertur in pignus redemptionis. Tertia pars in purgatorio afflicta purgatur: & pro illa sacramentum offertur in suppletionem pro afflictis. Isti sunt tres panes, quos nobis accomodat amicus noster Christus: ut ponamus ante illum, qui de uia uenit, amicum, proximum scilicet nostrū, q̄ uenit, uel ad laudādum, uel ad pro sua redemptione sacrificium, aut pro captiuis, & afflictis supplicandum. De uia enim uenit, quando de negocio occupationis terrenorum ad cultū dei se conuertit. Necessitatis autem causa frangitur, quia integrum sine periculo propter gutturis arctitudinē a multis non sumeretur. Hęc Alb. in genere. De quibus infra dicetur latius in specie. ¶ De modo autem frangendi hoc præmitto, quoniam in modo frangendi, & cæteris, quæ sequuntur, non idem modus per omnia in diuersis ecclesijs seruatur, sed nonnulla ex inoleta consuetudine uariantur. Ideo in processu usq; in finem huius operis modum hunc prosequar, qui in metropoli nostra in insigni moguntinensi ecclesia seruatur, & in eius missalibus continetur. In huius enim prouincia, alma nostra Tubingensis uniuersitas, in qua hæc utcunq; collecta sunt, constituta dignoscitur. Metropolitanæ enim ecclesiæ, eiusq; cerimonijs cæterę ecclesiæ singulæ totius prouincię secundum canonicas patrum sanctiones, conformare se habent. Vnde in concilio gerundensi ita statutum est, ut habetur de conse. distin. 2. Institutio. Institutio missarum sicut in metropolitana ecclesia agitur, ita in dei nomine, in omnibus prouincijs tam ipsius missæ ordo psallendi, uel ministrandi consueto seruetur. Sacerdos procedens ad fractionem hostiæ, ipsam leuat de altari: super patenam collocat, & inde eam tollens super calicem per medium fran

git, dicens. Per eundem dominum nostrum Iesum Christum: & partem, quæ in dextera mansit super patenam ponit. Partem uero, quæ in sinistra permansit manu: iterum per medium frangit dicens. Qui tecum uiuit, & regnat in unitate spiritussancti deus. Qua diuisa, partem, quam sinistra manu tenet, super patenam ponit priori parti coniungens. Alteram uerò particulam in dextera manu remanentem, tenet super calicem duobus digitis: pollice scilicet & indice: & erectus parum exaltans uocem dicit. Per omnia secula seculorum. Eleuans modicum calicem cum particula, quam tenet manu dexterá, & accepto responso a circumstantibus dicit. Pax domini &c. ¶ Horum quantum ad aliqua magister in rationali ponit rationem. Primò hostia leuatur de altari, ad significandum quod Christus fuit de terra ad crucem exaltatus, & mortem ibidem perpessus. Dehinc hostiæ frangédæ patena supponitur, ad significandum: quod Christus ex latitudine charitatis, quæ per amplitudinem patenæ significatur, sponte quaslibet passiones sustinuit, per nullam aliam potentiam necessitatus, quas passiones fractio hostię repręsentat. Inde hostia in manus accepta frangitur, quia Christus conficiens hoc sacramentum, panem in manu accepit, & fregit: rursus frangitur in memoriã passionis dn̄icæ. Hinc prosp. de cōs. di. 2. Dū frāgit. Dum frangitur hostia: dum sanguis de calice in ora fidelium funditur, quid aliud, quàm dominici corporis in cruce immolatio, eiusq; sanguinis de latere effusio designatur? ¶ Et notā, quod aliud significat fractio: & aliqđ partes in quas fit fractæ hostiæ diuisio. Nam fractio passionem domini, partes eos, pro quibus passus, & quibus sacrificium illud proficit, repræsentat. Frangitur autem supra calicem propter reuerentiam sacramēti, ne aliqua eius particula aliorsum prosiliat. Sed si qua ceciderit, in calice recipiatur, & sic honorifice a celebrante sumatur. Frāgitur præterea supra calicem, ad significandum: quod in fractione, hoc est in uulneratione corporis Christi: sanguis, qui in calice continetur, continuè fluxit de corpore. Hęc de fractione. ¶ Sed de partibus fractionis considerandum, quod frangitur in duas medietates, ad significandum duplicem prædestinatorum statum, quorum unus est in æterna gloria. Alius adhuc in temporali miseria. s. præsentis seculi atq; ipsius purgatorij: ideoq; ista medietas hostiæ, quæ nondum beatos significat, subdiuiditur in duas particulas: quarum una repręsentat eos, qui purgantur in purgatorio. Alia repræsentat illos, qui in hoc seculo adhuc uiuunt. Harum medietatum illa, quæ in manu dextera tenebatur, & supra patenam indiuisa collocabatur, significat prędestinatos, qui iam adepti sunt beatitudinem, & tenent rectitudinem: ac bona potiora per dexteram significata, quibus nulla admisceri pōt curuitas, aduersitas, uel afflictio, siue pœna. Et quia illorū status stabilis, & uniformis est: & una beatitudine sine intermissione fruuntur: idcirco hæc medietas manet indiuisa. Alia aūt medietas manus sinistrę, diuiditur in duas partes secūdum duplicem eorum statū, quos repræsentant: quia illorum ut dictū est: alii qui iam mundū exierunt: & in purgatorio puniuntur, aliqui adhuc in corpe degunt, & mundi pęnalitatibus affliguntur. Harum partiū, ea, quę medietati hostiæ in patena ex prima diuisione collocatæ cōiungit, significat illos, qui sunt in purgatorio, quos respicit sinistra manus dei. hoc est dei iustitia, secūdū quā pro peccatis in hoc mūdo nō satisfactis puniunt: & satispatiunt: ubi merēdi remissionē pœnę amplios nō est locus. Cōiūgit aūt priori particulę, quę beatos significat: quia existentes in purgatorio certitudinē habēt de sua beatitudine cōsequēda infallibilē, iō ei particulę iūgit, qui btitudine adepta, de eius certitudine inamissibili secure gloriantur: cui, & ipsi pari securitate coniungentur. Quia uero prædestinati in mundo existentes egent meritis

De partium fractionis significatiōe.

passionis Christi, quę illis adhuc uiuentibus, eorumq; actibus possunt suffragari ad meritum, idcirco particula manus dextræ, quę uiuentes in hoc seculo significat, calici immittitur: & sanguini Christi immiscetur, ad significandum: quod hunc fructum effusionis sanguinis Christi consequi possunt. Tenetur tamen duobus digitis ante commixtionem, pollice. s. & indice. Pollice uigor uirtutis signatur. Indice discretio mentis intelligitur. Datur igitur per hoc intelligi, quod cum fidei uigore, & mentis discretione nos in mundo uiuentes intueri debemus, quod sanguis Christi pro statu isto fructus multos si uolumus, ferre potest. Hanc autem particulā sacerdos tenens se erigit, & eleuata uoce. Per omnia secula seculorum dicit. Primò se erigit, quia parat se cū domino perpetuam petere pacem. Et quia omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum est descendens. Sursum se erigit, sperans desuper exaudiri. Eleuat & calicem de altari, ad ostendendum, quod Christus, qui per passionem (quæ per calicem designatur) descendit ad inferos: per omnipotentiam autem patris: immo propria potestate de tumulo a mortuis resurrexit. Pacem daturus discipulis eleuat uocem: ut populus pacem desiderās, intelligat: quod sacerdos pro pace petiturus est, dicit Amen. i. nobis sic donetur. ¶ Alij aliter applicant significationem partium hostiæ, dicentes, quod hostia diuiditur in tres partes, secundum quod sunt tres partes corporis Christi mystici, hoc est ecclesiæ secundum suam generalitatem acceptæ. Est enim una pars ecclesiæ, quę dicitur militans, & hæc est numerus fidelium hic in mundo peregrinantium, quæ uidelicet exercet militiam aduersus carnem, mundum, & diabolum. Alia est pars ecclesiæ, quæ secundum aliquos dicitur dormiens. s. numerus eorum, qui in purgatorio puniuntur. Et dicitur dormiens: quia nondum ęternam beatitudinem, ad quam prædestinati sunt, sunt consecuti. Nec tamen illi ibidem mereri possunt, & nec per demeritum ab illa in æternum separabuntur. Tertia pars ecclesiæ dicitur triumphās, & est numerus beatorum iam in cœlo gloriosæ triumphantium. Et dicitur triumphans, quia aduersus inimicos Christi militiam strenue exercuerunt, & finaliter uictoriose triumpharunt. ¶ In signum triplicis huius partis uniuersalis ecclesiæ: hostia in tres partes diuiditur. Prima pars secundum illos quę sanguini immittitur, significat ecclesiam triumphantem, quæ iam inebriata est uino letitiæ, intuitione. s. diuinæ essentiæ ac amore perfecto, siue fruitione eiusdem. quibus dicitur Cantic. 5. Inebriemini charissimi. Aliæ autem duæ partes ecclesiæ significantur reliquis duabus partibus hostiæ extra calicem, quarum maior supposita minori in patena, significat ecclesiam militantem: & minor innixa suppositæ, significat ecclesiam in purgario expectantem, illa enim innititur suffragijs militantis ecclesię. Et pro istis duabus geminamus preces agno, qui est caput ecclesiæ: ut misereatur nobis. Sed pro tertia parte, ad cuius locum & requiem aspiramus, petimus, ut idem agnus triplicis naturæ donet nobis pacem. Hinc & Christus tria illa loca ecclesiæ secū dum suam humanitatem: secundum quam, est caput ecclesiæ, peragrauit. Primò locum nostræ terræ habitabilis. 33. annis in iudæa, & Hierusalem conuersando. Secundo limbum, in quo patres tenebantur, ipsos secundū animas inde extrahendo. Tertiò & finaliter, ascendens in cœlum captiuitatem, quā post triumphum coronauit, ad regnum patris indefectibile collocando. Et huic concordat canon de conse. dist. 2. Triforme. & est. Sergij papæ ita sonans. Triforme est corpus domini. Pars oblatæ in calicem missa, corpus Christi, quod iam resurrexit monstrat pars comesta, ambulans adhuc super terrā pars in altari usq; a finē missæ remanēs, corpus in sepulchro: quia usq; ad finē seculi corpa sctōrū in sepulchris erūt. Corpus dñi ubiq; in hoc accipit

Ia co. 1.

pro corpore mystico.i.fidelibus Christo incorporatis. Verum hoc ultimū, scilicet reseruatio particulę in finem missę hodie non seruatur: ut dicit glo. Nam diminutam fidelium deuotione, & crescente, circa altare indeuotiorum: frequentantium. Etiam propter periculum, quod contingere posset in reseruatione, sumuntur simul a sacerdote: & pars, quę significat triumphantes: & pars, quæ significat in sepulchris quiescentes: ac in purgatorio spe fœlici liberationem expectantes. Hæc eadem est sententiam magistri in 4. dist. 12. ponentis ca. sergij. supra allegatum. ¶ Secundum dominum Alber.

K Alber. Pars hostiæ quæ a sacerdote statim post diuisionem sumitur: significat partem ecclesię in cœlis triumphantem. Pars quæ in calicem mittitur significat partem ecclesiæ in terris militantem, in angustijs & pœnis laborantem. Pars reseruata, eos qui sunt in purgatorio. Vnde ait Alber. Fractio hæc a sergio papa instituta, a quo & ter cantandum esse. Agnus dei, inter communicandum est statutum. Sequitur. In tres autem partes frangi institutum est quia corpus Christi mysticum triforme est. Quædam enim pars regnat cum capite suo & triumphat in cœlo, & quædam adhuc in laboribus militat in terris: quædam est in purgatorij pœnis. Instituit ergo Sergius papa, ut pars una statim acciperetur a sacerdote, quem ipse frequenter nominat perfectorem sanctitatis, qui loco Christi stat in altari, quę signat partem in cœlis iā triumphantem, quæ iam plane in Christum transiuit. Statuit etiam ut secunda mitteretur in calicē, quia calix signat huius uitæ passionis: quæ signat partem in laboribus, & pœnis huius uitæ adhuc laborantem, & idem in calicem missam. Statuit etiam: q tertia pars hostię maneret in finem in altari post omnia mysteria sumenda: quę signat eos, qui in sepulcris sunt, & in purgatorio in fine cum Christo uniendos fore per spiritualem incorporationem. *A quo sit instituta fractio hostię.*

Inno. Alexand. ¶ Non dissimilem sententiam ponit Inno. tertius: ut refert Alexand. licet uerba discrepent Corpus inquit Christi est uniuersalis ecclesia, caput.s.cum membris. Vnus enim panis, & unum corpus multi sumus: omnes, qui de uno

1. Cor. 10. pane: & de uno calice participamus. Et inueniuntur in isto corpore quasi tres partes, ex quibus totum corpus consistit. Vna pars est ipsum caput Christus, qui caput est, & pars corporis. Et secunda pars animæ sanctorum, quæ cum Christo regnant. Hi scilicet Christus, & sanctorum animæ extra passio

Matth. 24. nem sunt, quasi simul: sicut scriptum est Matth. 24. Vbicunq; fuerit corpus: illuc congregabuntur & aquilæ. Prædictę partes duæ seorsum extra calicē reseruantur, quasi extra passionem: quæ per calicem designatur. Christus

Roma. 6. enim resurgens ex mortuis iam non moritur Roma. 6. Et qui cū ipso sunt,

Apocal. 7. neq; esurient, neq; sitient amplius. Neq; cadit super ipsos sol: neq; ullus æstus, quæ prima abierunt Apocal. 7. partim. & 20. Tertia pars in calice ponitur signans eos, qui adhuc in passione consistunt, donec ab hac uita migrantes, ad suum caput transeant, ubi non morientur amplius, nec ullatenus patientur. Hic non fit mentio de parte in purgatorio existenti, sed compræhendi potest in tertia parte, quia & ipsi adhuc in pœnis sunt, sicut hi, qui

Inno. peregrinantur in hoc mundo. ¶ Modus Inno. papæ communior est, de quo ponuntur hęc metra. Frangitur in partes tres hostia: prima beatos. Plene secunda notat uiuos: seruata sepultos. Vel secundum alios. Pars intincta uino pro uiuis sanctificatur. Altera pro sanctis, pars tertia pro redimen-

August. dis. Bea. Augu. Innocentio concordat, unde ait. In tribus partibus trinitas una continetur. Vna pars de siccis sumitur ad laudem, & gloriam dei pro animabus sanctorum cum Christo regnantium. Altera pro illis, qui in purgatorio sunt. Tertia pro uiuentibus, qui uoluuntur in sanguine.i. peccato. Et licet diuersę recitatæ sunt opiniones, & sententiæ de significatione partium

fractæ hostiæ, non tamen sunt aduersæ. Nihil enim prohibet idem plura mystice designare. ¶ Viso de fractionis ac partium significatione uidendum est de fractionis ueritate:ubi duo occurrunt indaganda. Primum : an ibi sit uera fractio,& cuius sit. hoc est quid ibi frangatur. Secundum an sub qualibet fractionis particula totus Christus contineatur? ¶ Circa primum ponit magister in 4. quattuor opiniones. Vna est, ꝙ ibi non est uera fractio: sed tantum apparens : sicut multa apparent in hoc sacramento, quæ tamen ita non sunt : sicut apparet ꝙ accidentia sint in subiecto:& ita non est. Et si obijcitur illud Amb. Nihil falsi putandum est in sacramento ueritatis: sicut fit in magorum præstigijs:ubi delusione quadam falluntur oculi,ut uideatur esse, quod non est. Ad quod dicunt, ꝙ non fallit nos uisus nec fallitur, quod contingeret, si crederetur ita frangi sicut uidetur,nec illusio est,quia ad utilitatem fidei,non ad deceptionem ita fit. Sicut & Christus ostendens se duobus discipulis in uia specie peregrini. Nec in eo tamen talis forma erat, sed oculi eorum tenebantur, ne agnoscerent eum. Sed hæc omnino non acceptatur, quia contrariatur uerbis Christi. Accepit panem,gratias agens fregit. Hæc autem falsa esse non possunt, nisi diceretur ꝙ prius fregit & postea benedixit. Itē si nō esset uera fractio, nō esset uera masticatio, nec uera comestio, quæ uidentur absurda. ¶ Item fundamentum, in quo fundatur, falsum est. Nihil enim apparet in hoc sacramento, quod non uere, & realiter est ibi. Vnde dicitur in legenda corporis Christi. Accidentia sine subiecto in eodem sacramento existunt,ut fides locum habeat,dum uisibile inuisibiliter sumitur aliena specie occultatum. Sequitur ad propositum. Et sensus a deceptione immunes reddantur,qui de accidentibus iudicant sibi notis. Si autem sensus iudicarent de aliquo accidente puta fractione, quæ ibi non esset, deciperentur. ¶ Nec uerum est, quod multa apparent in sacramento, quæ ibi non sunt. Nam quicquid apparet, ibi est, licet multa ibi sint, quæ non apparent, scilicet quæ sola fide creduntur. Et quod additur ibi. apparent accidentia esse in subiecto, falsum est, ibi apparent accidentia sensibilia, sed an sint in subiecto, an extra subiectum hoc excedit apprehensionem sensus,hoc autem solum apparet, quod intuitiue cognoscitur. Et nihil tale a nobis sic cognoscitur (saltem existentium extra nos) nisi quod sensus intuetur. Accidentia autem esse in subiecto ratione inuestigamus. Vnde & apud doctos,dubium est an accidentia materialia,qualitas. s. sensibiles sint in quantitate, tanquam in subiecto immediato, an in materia immediate. Sunt enim de hoc usq; hodie aduersæ opiniones. Et ideo simpliciter uera est:ut sonat auctoritas beati Amb. Nec ualet,quod adducitur de Christo. Non enim decepti sunt ex uisione, quia quod uiderunt,in ueritate fuit, uerum non quicquid ibi fuit uisibile,in Christo uiderunt. Tenebantur enim oculi eorum &c. Non enim uiderunt totam Christi faciem quantum ad omnia accidentia,quæ in eo fuere. Et ideo errabant in iudicio rationis,iudicantes non esse Christum,qui fuit Christus. ¶ Secunda opinio fuit:ꝙ ibi est uera fractio, sed illa non est in aliquo subiecto ; sicut nec cætera accidentia. Ipsa enim stant sine subiecto,quia sicut ibi est caliditas, & tamē nihil calidum,ita est ibi uera fractio, sed non est in re aliqua, propter quod nihil frangitur,& sic licet homo frangat, tamen nihil frangitur. Sed hæc opinio similiter stare non potest, quia sequitur, aliquid frangit,ergo aliquid frangitur. Semper enim actiuum infert passiuum. ¶ Præterea fractio non dicit aliquid realiter distinctum a frangente, & frangibili, sed dicit frangibile, & partes eius prius continuas postea distare, ergo intelligi non potest sine frangibili. ¶ Tertia opinio fuit, quod ibi est uera fractio corporis Christi, licet corpus

pus maneat integrum, incorruptibile. Sicut Christus dedit discipulis in cena corpus suum passibile: & tamen non est dentibus discipulorum passum; agente hoc uirtute supernaturali, ergo multò magis hoc fieri potest eadem uirtute in corpore impassibili. Assumunt pro se auctoritatem beati August. ex sermone de uerbis domini, & habetur de conse. distin. 2. Qui manducant. ubi inquit. Norunt fideles: quemadmodum manducant carnem Christi: unusquisq; accipit partem suam. Per partes manducatur: & manet integer totus. Per partes manducatur in sacramento: & manet integer totus in cęlo: & manet integer totus in corde tuo. Itē idem colligere nituntur ex confessione berengarij, ubi confessus est corpus Christi uerum: non solū sacramentum: sed in ueritate manibus sacerdotum tractari: frangi, & fideliū dentibus atteri. Sed hæc opinio similiter erronea est: quoniam cum corpus Christi sit animatum, & organicum, si frangeretur, & diuideretur, corrumperetur, quod est impossibile: cū sit gloriosum, & impassibile. Præterea beatus Aug. in ser. de uerbis euangelij. Nec quando manducamus: partes de illo facimus. ¶ Præterea. Frequenter supra dictum est tale corpus Christi esse sub sacramento: quale est in sua existentia naturali. Cum igitur in naturali sua existentia post suam resurrectionem est immortale, & incorruptibile, ac impassibile, & per hoc extra sacramentū, diuidi nō potest: quia illud repugnat impassibilitati: ideo nec sic diuidi pōt in sacramēto. ¶ Præterea. Id nō diuiditur ad diuisionem sacramenti: quod sacramento non coextenditur: sed corpus Christi non coextenditur sacramento: quia non est pars una corporis Christi sub parte sacramenti: & alia sub alia, ut dictum est sup. lec. 53. & dicetur statim. Quia ergo non est commensuratio partium corporis Xpi ad partes sacri, siue hostiæ, ideo non sequitur corpus Xpi frangi ad fractionem hostiæ. Sicut nec diuiditur anima hominis diuiso corpore: quia ipsa corpori non coextenditur: sed tota est in toto: & tota in qualibet corporis parte. ¶ Ideo est quarta opinio uera, quam magister approbat, & docet cūtenens ꝙ fractio illa, & partitio non est in substantia corporis Christi, quia incorruptibile est: sed in ipsa forma panis sacramēti. i. in speciebus sacramentalibus, quæ post consecrationem sunt sine subiecto, quamuis ante fuerant in pane. Et hoc sensu dicit apostolus. Panis quem frangimus, quia forma panis ibi frangitur, & in partes diuiditur. Christus integer manet, & totus in singulis.

August. unde & Aug. ubi supra de uerbis euangelij. Quando Christus manducatur: uita manducatur. Sed quis audeat manducare dominum suum? & tamen ueritas inuitans nos ad manducandum ait. Qui manducat me: uiuit propter me. Nec occiditur Christus: ut manducetur, non deficit, uiuit manducatus: quia surrexit occisus. Nec quando manducamus: partes de illo facimus: & quidem in sacramento sic fit. ¶ Ac per hoc ad rationes opinionis tertiæ. Ad similitudinem corporis passibilis a discipulis in cæna manducati dicitur: ꝙ in illa manducatione corpus Xpi nō fuit diuisum, nec fractū: sicut nec mō in sumptione sacramenti, & sic nihil facit pro eis: sed pro ueritate, & ideo impertinenter adducunt pro se. Si enim hoc intendunt, ꝙ discipuli corpus Xpi tunc passibile dentibus diuidebant: & tamen uiuum permanebat: falsum implicat: quia nequaquam corpus Xpi dentibus diuiserunt, aut fregerunt: immo implicat corpus aliquod frangi in eodem loco: & integrum permanere. ¶ Ad auctoritatem Aug. dicendum, ꝙ non uult, ꝙ unusquisq; accipit partē suam corporis Christi: sed partem suam sacri. Vnde statim præmisit istis uerbis. Nec qn̄ mā ducamus, partes de illo facimus, & quidem in sacro sic fit ut supra allegatum est: & continuo subdit. Norunt fideles &c. loquitur igitur de partibus sacramenti non corporis Christi. Vnde & subdit. Per partes mā

August. (margin, earlier)

N — Rńdetur ad rationes in oppositū, & determinatur ueritas.

ducatur in sacramento,& manet integer in coelo. ¶ Ad confessionem berengarij dicitur, q berengarius diaconus sancti Mauricij andegauensis incidit in hæresim dicentium, q post consecrationem panis, & uini in altari, non est ibi uerum corpus,& sanguis Christi:sed tantum est ibi sacramentum.i. signum corporis Christi significatiuum,de quá hęresi supra tractatum est lect. 39 Et quoniam in sua confessione,quæ habetur de conse.dist. 2. Ego berengarius illam hæresim expresse damnat, asserens corpus Christi non solum tractari a sacerdote in sacramento,uel in signo tantum:sed uere & realiter suam confessionem ecclesia recepit.& Nicolaus Papa,sub quo facta est,eam ad urbes Italiæ, Germaniæ & Galliæ, ad quas peruersi dogmatis sui fama peruenerat,misit,licet in explicando,& detestando errorem suum in uerbis excesserit, plus ad alterum extremum declinans in uerbis, quam oportuit. Vnde ueritatem illam confitens, q in sacramento altaris non solum signatur, sed uere, & realiter continetur corpus Christi uerum & naturale & manibus sacerdotis tractatur, addit. Frangitur,& dentibus fidelium atteritur. Per quæ uerba satis quidem damnat hęresim suã, licet in ultimis uerbis additis.i.frangit,atterit,excesserit ueritatẽ explicando. Sicut & illud improprie dictũ est,q dixit panẽ & uinũ post consecrationem uerũ corpus & sanguinem domini nostri Iesu Christi esse. Quæ oratio de rigore uerborum uera non est: quia nunquam panis est corpus Christi: sed ex pane fit corpus Xp̃i,ut lect. 49.latius est ostensum. Sæpe n.frequenter uolentes errorẽ aliquẽ dãnare:excessiue locuti sunt, ut penitus recederẽt ab errore quasi declinare uiderẽtur in alterũ extremũ, errorem.s.sibi oppositũ.Vñ secundũ glosam ca.allegato,berengarius dicẽs corpus Xpi frãgi:& dẽtibus atteri, intellexit per hoc corpus Xpi sub fractis & tritissimis sacramenti particulis ueraciter contineri, & sub illis realiter, & uerissime manducari.unde addit glosa. Nisi sane intelligas uerba berengarij,in maiorem incides hæresim, quam ipse habuit. Ideo omnia quæ.s.fractionem & attritionẽ sonant, ad spẽs ipsas referas.Nam de Xpi corpore partes nõ facimus iuxta ca. Qui manducãt.c. Inuitat.dist.allegata. Hęc glo. ¶Si q̃ritur, utrũ concedendum sit,quòd ibi est uera manducatio corporis Christi, & si sic, erit uera eius masticatio,& sic diuisio,& fractio. Respondetur, est uera manducatio corporis Christi: quia eius sumptio in os, & traiectio ad stomachum. Sed non digeritur,nec conuertitur in substantiam sumentis:nec hoc est de ratione manducationis. Nec tamen est ibi masticatio corporis Christi, nec diuisio, ut satis lectione 45.ostensum est.Sed est ibi masticatio, fractio, & diuisio specierum siue sacramenti,non contenti. Nec illud de ratione est comestionis: quia multa, quæ comeduntur,integra glutiuntur: Nonnulla etiã manducantur,quæ nõ digeruntur,sicut ea,quæ stomacus reijcit per uomitum, sicut ea, quæ Christus post resurrectionem comedit &c. ¶ Ad secundam quæstionem.s.an sub qualibet fractionis particula totus Christus contineatur,certa est respõsio, de particulis post consecrationem diuisis.Vnde de talibus secundũ catholicã ueritatẽ fatetur, q post consecrationem panis sub qualibet particula sacramenti diuisi est totus Christus, sicut in toto fuit prius, quam fuerat diuisum.Patet autoritate beati Hier.in sermone dominicæ 5. post Epiphaniã, & habetur de conse.distin.2.Singuli.ubi ait.Singuli autem totum accipiunt Christum dominum,in singulis portionibus totus est, nec per singulos minuitur:sed integrũ se singulis p̃bet. Item Hilarius Papa, & habetur ubi supra. Vbi pars:dicit. Vbi pars est corporis Xpi, est & totum. Eadem ratio est in corpore domini, quæ in manna, quod in eius figura præcessit, de quo dicitur. Qui plus collegerat, non habuit amplius, neq; qui minus parauerat, O

habuit minus. Non enim quantitas uisibilis in hoc est æstimanda mysterio: sed uirtus spiritualis. De quo latius supra habitum est lectio.43. per totum.

S. Thom. Alex.

¶ Sed utrum sub qualibet parte sacramenti indiuisi sit totus Christus? recitant docto. S.Tho. & S.Bonauen. opiniones in scriptis dist.10. quarti, & clarius Alexan. par.4. q.40 arti.5. Vna est, quòd Christus totus est sub tota hostia, non tamen sub qualibet hostiæ parte totus. Sed hostia diuisa Christus totus remanet sub qualibet parte. Ponunt exemplum de speculo, quia Aug. dicit, q sicut fracto speculo multiplicantur imagines: sic post fractionem sacramenti quot sunt partes, toties est ibi Christus. Constat autem, q ante fractionem speculi non erat ibi nisi una imago. Quod autem sub qualibet parte hostiæ diuisæ est totus Christus, & non indiuisæ, dicunt non uenire ex unitate hostiæ conuertendæ, sed ex partium corporis Christi inseparabili unione. Sicut enim ibi corpus Christi, ibi anima propter coniunctioné. Sic cum una pars hostiæ contineat unam partem corporis Christi inseparabiliter, cum illa pars non possit diuidi ab alijs, quia corpus Christi incorruptibile est, trahit secum totum corpus. Ratio, qua mouetur, est: quia nihil est ponendum in hoc sacramento, nisi quod necesse est, & ratio cogit, quòd post fractionem sit totum in qualibet partium diuisarum hostiæ, quia non potest esse pars corporis Christi diuisa ab altera, sed ratio ante fractionem non probat, nisi q totum corpus sit in tota hostia. Soluunt etiam multas rationes, & autoritates Hiero. & Hila. exponunt de portionibus diuisis, quas dicunt partes actu, & non coniunctis, quæ sunt partes potentia, de quo satis diffuse tractat Alex. loco allegato.

Siue hostia diuidatur siue non.

Hiero.

P ¶ Sed ista opinio stare non potest, quia signo partem hostiæ indiuisæ, gratia exépli, decimam, in illa est aliquid corporis Christi, uel nihil. Si nihil, tunc non est corpus Christi totum in tota hostia quod est contra eos, & contra ueritatem. Item qua ratione nihil corporis Christi esset in illa parte, eadem etiam nihil esset in alia parte, & ita nihil corporis Christi esset in aliqua parte hostiæ, & per consequens nec in tota. Nihil enim potest esse in toto, quin sit in parte uel partibus. Si primum, uel ergo totum corpus Christi est in illa decima, uel pars eius, puta decima pars corporis Christi in decima parte hostiæ. Si primum, habetur propositum contra opinionem. Si secundum, tunc erit ibi commensuratiué, seu circumscriptiué, quia pars una corporis Christi in una parte hostiæ, & alia in alia, quod est impossibile, quia corpus Christi maius est hostia. Maius autem non potest circumscribi a minori. ¶ Item, quæro fracta hostia in partes, aut pars corporis Christi, quæ prius replebat decimam partem hostiæ, adhuc replet, aut non? Si primum, tunc potest sibi iungi reliqua pars corporis Christi, nisi essent simul confusæ, quæ prius fuerunt extra se distinctæ. Si secundum, tunc migrat pars corporis Christi, de loco ad locum, & per diuisionem incipit esse, ubi prius non fuit, & desinit esse, ubi prius fuit, quæ omnia falsa sunt, & absurda. Non enim potest corpus Christi totum, uel pars de nouo esse alicubi sacramentaliter, nisi per conuersionem alicuius in ipsum, quæ non fit nisi uirtute uerborum sacramentalium. Nec facit ad propositum exemplum speculi integri, & fracti, quia non est aliqua imago realiter in speculo, sed uidetur imago uerius res extra speculum per lineam reflexam a superficie speculi. Et multiplicatis superficiebus per fractionem speculi, multiplicantur lineæ reflexæ. Et per hoc repræsentant rem ipsam unam in diuersis situbus, & per hoc sensus decipitur. Corpus autem Christi uere, & realiter est in hostia, incipiens ibi esse ad prolationem formæ consecrationis, q quia non profertur de nouo fracto sacramento, non incipit esse de nouo, ubi

Alex.

An sub qualibet parte sacramenti indiuisi & non fracti sit totus Christus

Q prius non fuit. ¶ Ideo illa opinione dimissa, est alia opinio uera communiter

omnium

omnium doctorum, secundum quam supra lect. 43. dictum est, quod corpus Christi est totum in tota hostia, & totum in qualibet parte hostiæ, in qua fuit prius substantia panis, siue hostia sit integra, siue diuisa. Nec per diuisionem aliquid mutatur circa inexistentiam corporis Christi. Non enim per fractionem incipit esse de nouo, ubi prius non fuit; nec desinit esse, ubi fuit, quamdiu species manent in ea dispositione, in qua sub eis conseruata fuisset substantia panis, si facta non fuisset conuersio. Vnde sicut miraculose per diuinam potentiam totum corpus Christi sub tam parua hostia concluditur, ita per eandem potentiam, & miraculose etiam in singulis partibus totum continetur. Et hoc est de intentione domini Innoc. tertij, sic dicentis. Recta salua fide maiestatis, quod ubi est panis consecratus, totum in singulis partibus continetur. Quod inde conijcio, quoniam in quotcunque partes species diuidamus, in singulis est totus Christus. Totus in magno, totus in paruo, totus in integro, totus in fracto, non minor in parte, quam in toto. Nec mireris, opus deest hoc. Si in diuersis locis potest esse unus, quare non etiam in singulis partibus potest esse totus. Et addit Innocentius pro confirmatione rationum statim positarum. Porro cum deus illam uirtutem uerbis contulit, ut ad prolationem illorum corpus domini incipiat esse sub specie sacramenti, nec illa uerba proferantur in fractione, diligenter attendant, & ipsi respondeant, unde corpus, quod ante fractionem non erat in singulis partibus totum, sed sub totali specie totaliter existebat, post fractionem in singulas partes quodammodo secedit, & incipit esse sigillatim in singulis, quod integraliter erat in integro. ¶ Sed forte ibi dicerent, ut tangit Alex. quod post diuisionem no est totum corpus Christi in singulis portionibus per nouam conuersionem, sed uirtute conuersionis primæ factæ hostia non diuisa. Vnde dicunt, quod hostia una actu, plures potentia, & uirtus consecrationis habet efficaciam, inquantum est una actu, & plures potentia. Secundum ergo, quod est una actu ex consecratione, accipit uirtutem actualem, qua actualiter conuertitur hostia totalis in corpus totale Christi. Secundum autem, quod est plures potentia, accipit uirtutem potentionalem, qua partibus hostiæ existentibus pluribus actu, etiam actu est Christus totus sub singulis. Vnde non est ponenda causa ex parte fractionis, qua corpus totale est sub partibus, nisi sicut causa sine qua non, quia scilicet partes, quæ erant potentia, sunt actu per ipsam fractionem. Sed ex uirtute diuina R
uerbi habet panis, quod quocunque modo, & quandocunque aliquid illius habet esse distinctum actu, sub ipso est totus Christus. Sic ergo cum forma panis est una actu, sub illa forma totali est corpus Christi actu, ita quod non actu sub partibus. Cum autem forma illa effecta est plura actu, iam est actu Christus in singulis partibus. Quia enim durante specie panis, nunquam euacuatur a contento, facta fractione aliquid continetur sub portione fractionis, aliquid scilicet corporis Christi. Et cum corpus Christi sit impartibile, relinquitur, quod corpus totale continetur. Vnde ratione consecrationis, & inseparabilitatis contenti a continente, & indiuisibilitatis corporis Christi, T
necesse est, quod totum corpus continetur sub qualibet particula fractionis. ¶ Sed contra hanc solutionem stat ratio supra posita, quia quæritur, quæ pars corporis Christi sit sub hac parte hostiæ nondum fractæ? An decima pars corporis sub decima parte hostiæ, & quarta sub quarta, centesima sub centesima? & sequitur, quod ibi est corpus commensuratiue. ¶ Præterea, signo duas hostias, quarum una sit decupla ad aliam, tunc decima pars minoris erit centesima maioris. Quæro tunc, cur decima pars corporis Christi est in decima parte hostiæ maioris, cum tota illa pars decima corporis possit

esse

esse in centesima parte hostiæ, quia est in decima minoris, quæ est centesima minoris? An forte decima pars corporis est minor in maiori hostia, & eadem decima minor in minori, aut aliquid decimæ partis hostiæ maioris est uacuum a corpore; quorum nullum dici potest sine absurditate. ¶ Item cum panis sit totum homogeneum, non est maior ratio, quare una pars panis conuertatur in illam partem corporis, quam in aliam partem, immo quare magis in partem, quam in totum corpus, cum uerba consecrationis simpliciter nominent corpus, & non partem corporis. ¶ Præterea illa distinctio de parte actuali, & potentiali caret fundamento, ut infra probabitur. Ideo dicitur cum secunda opinione, quòd Christus est totus in tota hostia, totus in qualibet parte hostiæ, etiam integræ, & non diuisæ, ui unicæ conuersionis a deo, prolata uerborum forma, suo signo per ipsum instituto efficaciter assistenti, manetq; corpus totum sub singulis partibus formæ, seu specierū: siue coniunctis, siue separatis. Nec tamen fracta hostia in partes, corpus diuiditur in partes, quia nec manibus tangi potest, nec digitis frangi, nec oculis corporalibus uideri, nec dentibus atteri, nec aliquo sensu percipi, quia non habet modum existendi corporis sub hostia, quamuis sit uere corpus sub hostia, sed modum quodammodo spiritus quantum ad coexistere indiuisibiliter alicui quanto, & secundum locum extenso: secundum se. s. quodlibet sui. de quo latius supra disputatum est. Et ratio, quare sic dicere congruit, dicta est nunc, & in reprobatione opinionis oppositæ. ¶ Sed circa hoc est dubium, an concedi debet, quòd corpus Christi sit multoties in sacramento? Et uidetur, quòd sic, quia si in qualibet parte, & cum multæ sint partes, erit multoties in hostia. ¶ In oppositum est, quia cum sint partes infinitæ. Siquidem infinitæ sunt partes eiusdem proportionis distinctæ continui, quarum nulla est pars alterius, igitur corpus Christi esset infinities sub qualibet hostia, quod uidetur inconueniens. Item unius hostiæ est tantum una consecratio, igitur uidetur quòd tantū semel sit sub qualibet hostia una. Item si totū corpus est sub qualibet parte hostiæ, erit etiam sub parte punctuali. Sed infinita sunt puncta etiam cuiuslibet partis extensæ, cū infinita puncta non faciūt extensionem, igitur infinities erit sub hostia. ¶ Secundò dubitatur. Vtrum partes hostiæ fractæ sunt eædem, uel diuersę? Non primum, quia cuiuslibet totius partes etiam coniunctæ sunt distinctę, igitur multo magis diuisæ. Nec secundum, quia diuersi accipientes huiusmodi particulas idem recipiunt, nec unus plus, nec minus, aut aliud, quam alter: igitur sunt indistinctæ. ¶ Ad primum respondet beat. Thom. in 4. dist. 10. q. 3. art. 3. quòd corpus Christi quamuis ante diuisionem hostiæ sit totum sub qualibet parte hostiæ, non est tamen pluries actu sub partibus illis, sed tantum potentia. Ad cuius intellectum præmittit: quòd unitas rei consequitur suum esse. Partes autem alicuius homogenei continui ante diuisionem non habent esse actu, sed potentia tantum, & ideo nulla illarum habet unitatem propriam in actu. Vnde actu nō est accipere earum numerum, sed potentia tantum, sed post diuisionem multiplicantur secundum actum. ¶ Sed responsio hæc uidetur obscura: quia etsi unitas rei consequitur suum esse: uerius est suum esse, tamen partes homogenei ita habent esse actu coniunctę in toto, sicut abinuicem separatę. Si enim coniunctæ non essent actu (cum ex eis totum componitur) sequitur, quòd totum componitur ex non ente, quia quicquid est, actu est: & quod actu nō est; simpliciter non est. Quælibet ergo pars totius est actu, & habet esse proprium distinctum ab esse cuiuslibet alterius partis. Prima enim medietas actu distincta est a secunda medietate, & per consequens habet propriam unitatem. Item duæ medietates sunt duæ res, ergo quælibet earum est una.

Nam

Margin notes: S (beside "cta est nunc"); An corpus Christi sit multoties in sacramento. ; Thom. ; T (beside "tiplicantur secundum actum")

Nam omnis dualitas componitur ex duabus unitatibus. Præterea in partibus est numerus, ergo etiam unitas. Nam in toto sunt tres tertiæ, ergo una, una, & una tertia. Si uerò per ens actu intelligeretur ens totale separatum a quolibet alio, responsio ad dubium tantum ualet, quòd corpus ante diuisionem, non est sub pluribus partibus hostiæ actu diuisis: Quod nihil aliud est dictu, quam quòd ante diuisionem non sunt partes diuersæ, quod non satisfacit dubio. Cum enim esse prædicatur de quolibet, quod non est nihil, & partes hostiæ indiuisæ non sunt nihil, & per consequens habent uerum esse, stat adhuc dubium, an simpliciter loquendo corpus Christi sit multoties in hostia, siue in sacramento, ideo uerior uidetur responsio Alexand. ubi supra, quòd corpus Christi est semel in hostia, secundum quòd est totum in toto, & est ibi pluries, secundum quòd ibi continetur a singulis partibus. Si quæritur sub quot partibus & sub quibus continetur corpus Christi totum? Respondet ipse: sub quot, & quibus esset substātia panis, si essent distinctæ, & diuisæ. Vnde sub minimis est, non secundum quantitatem, sed secundum speciem. Quod sic intelligo: non sub minimis secundum quantitatem, quia non sunt dabiles minimæ secundum quantitatē: quia quæcunque dantur, sunt ultra diuisibiles in minores, sed in minimis secundum speciem. Imaginantur enim quidam: ꝙ quælibet forma specifica determinata est ad minimum, quod sit, uel saltem ad maximum, quod non propter nimiam paruitatem. Vnde si subiectum ultra diuideretur, desineret ipsum informare forma. Signando igitur illā partē, in qua pōt stare forma panis, & in nulla minore, illa erit minima secundum speciem, quia in nulla minore saluari potest species panis. Et ad rationem, ꝙ tunc infinities esset sub hostia, quia infinitæ sunt partes sincategorimaticè, conceditur: quia non tot, quin plures, non autem cathegorematicè: quia nullæ partes continui sunt infinitæ, quia nullæ sunt omnes partes proportionabiles. Quod additur unius hostiæ &c. negetur consequentia, quia per unam consecrationem, quicquid est substantiā panis in hostia, quæ consecratur siue totalis siue partialis conuertitur in totum corpus Xpi: ideo toties est ibi totū corpus, quot sunt substātiæ totales, & partiales conuersæ. ¶ Ad tertiū, qđ quærit an corpus Xpi sit sub parte punctuali. Dicitur breuiter, ꝙ pars punctualis. i. indiuisibilis, nulla est. Et si per possibile, uel impossibile poneret esse: & partes continui indiuisibiles, si tūc teneret opinio: ꝙ substantia panis non esset in puncto indiuisibili: eo quòd forma substantialis panis requiritur certam extensionem in materia; tunc post consecrationem corpus Christi non est in parte sacramenti punctuali. Si uerò ponens puncta, consequenter poneret illa in materia, & forma substantiali, & in composito, ex his haberet consequenter dicere, quòd in quolibet puncto sacramenti esset totum corpus Christi: secundum regulam Alexandri supra positam, ubicunque fuit substantia panis ante consecrationem, ibi est totum corpus Christi post consecrationem. Nec est inconueniens, si ponantur infinitæ partes substantię punctualis panis ante consecrationem, quòd infinities corpus Christi est sub speciebus panis post consecrationem. ¶ De secundo dubio dicitur post Alexand. quæst. 42. part. quarta, membro tertio, quòd sicut habetur a beato Augustino. Quicquid est indignum corpore Christi: conueniens tamen hostiæ consecratæ, conuenit ipsi speciei. Vnde partialis diuisio ipsius hostiæ speciei tantum conuenit, non corpori Christi. Vnde hæc non est uera, hæc pars est ista. Diuisio enim in partes conuenit speciebus, non corpori Christi. Verum tamen est, quòd iste accipit idem, quod ille. Accipere enim bene cōuenire pōt corpori Christi. Est tñ uerū particulariter nō uniuersaliter, quia non qcquid accipit

Alex.

V

X

August.

ille

ille accipit istæ. Nam species, quas ille accipit, non accipit iste. Et ita ambæ istæ ueræ sunt, isti accipiunt idem, & isti accipiunt non idem. Prima uera est de corpore Christi. Secunda est uera de speciebus, seu sacramento. ¶ Sed circa hoc quæritur an illa concedenda sit, quòd eadem hostia est in hoc altari, & in illo? Ad quod breuiter respondemus, quòd hostia tripliciter accipitur. Quandoque pro pane conuertendo in corpus Christi, ut in principio ante canonis initium, cum dicitur, Suscipe sancta trinitas hanc oblationem, seu hostiam, ubi demonstratur panis, & uinum in altari posita, quæ etsi non offeruntur in se, offeruntur tamen secundum illud, in quod conuertuntur. Secundò accipitur pro speciebus panis, & uini, sic accipitur cum dicitur, hostia frangitur, uel diuiditur: & ita idem est sacramentum, & hostia & sic accipitur in prioribus dictis. Sic etiam accipitur, cum dicitur. Hostia consecratur, ut dicit Alex. quia consecratio propriè loquendo respicit speciem continentem, non corpus contentum. Nil enim consecrationis corpori Christi additum est, uel sanctificationis. Tertio modo accipitur pro contento sub speciebus. s. corpore Christi. Sic dicit apostolus ad Ephe. 5. Qui tradidit semetipsum pro nobis oblationem, & hostiam deo in odorem suauitatis. Et Ambr. & hr de cons. d. 2 in Christo. In Christo Iesu semel oblata est hostia ad salutem potens. Quid ergo nos? Nonne per singulos dies offerimus: sed ad recordationem mortis eius, & una est hostia, & non multæ. Et secundum hoc respondetur: quòd primis duobus modis alia est hostia in uno altari, & alia in alio: quia alius panis ante consecrationem in hoc, & in illo. Similiter & aliæ species post consecrationem. Tertio modo est eadem hostia: quia idem Christus ubiq; offertur: quocunq; loco mysterium illud ritè celebratur.

Vtrum eadē hostia sit in diuersis altaribus.

Alex.

DE VNIONE COMmunicandorum.

LECTIO LXXXI.

PAX domini sit semper uobiscum. ¶ Aptato eucharistiæ sacramento ad sui participationem per hostiæ diuisionem, in hac parte communicaturi uniuntur, ac unione ad fructuosam tanti sacramenti perturbationem aptantur per pacis impetrationem. Et diuiditur in tres particulas. In prima sacerdos communicaturis pacem optat ac particulam, quam manu tenet, sacramento sanguinis in calicem locat. In secunda, ut optatio sua effectum sortiatur, suppliciter orat. In tertia orationem ipsam magis specificat, & explanat. Secunda ibi Agnus dei. Tertia ibi. Domine Iesu Christe, qui dixisti apostolis. ¶ Circa has partes aduertendum, quòd pax necessaria est fidelium cordibus, ut fructuosè eucharistiam participent. teste propheta. In pace factus est locus eius. Ipse quoque deus pacis, & dilectionis ab apostolo denominatur. Quoniam ipse est pax nostra, qui fecit utraq; unum. Ipse denique mundum ingrediens per angelum pacem nunciauit. In terra pax hominibus bonæ uoluntati. Conuersatus in terris, & populo prædicans, pacem habere docuit. Pacem inquit, habere inter uos Matt. 9. & ad Ephe. 2. Veniens euangelizauit pacem

Expositio pax sit semper.

P alm. 75.
2. Cor. 13.
Ephesi. 2.
Luc. 2.

uobis

uobis qui longe fuistis, & his qui prope. Mittens quoque apostolos ad prædicandum pacem offerre hominibus demandauit. In quacunque domum intraueritis primum dicite. Pax huic domui Lucæ 10. item & Matth. 10. Math.10.
Recedens pacem eis relinquit. Iohan. 14. Pacem meam inquit do uobis. Pacem relinquo uobis. Moriens pacem perditam reformauit, soluens inimicitias in carne sua Eph. 2. & ad Colos. 1. In ipso pacificauit omnia, siue quæ Ephes.2.
in terra, siue quæ in cœlis per sanguinem crucis eius. Resurgens pacem discipulis dedit, cum in eorum stans medio eis ait. Pax uobis. Spiritumsanctum Luc. ult.
post ascensionem mittens, pacem in eis confirmauit. Hinc hortatur Apostolus. Soliciti seruare unitatem spiritus, in uinculo pacis. Nec mirum, quo- Ephes.4.
niam tantum est pacis bonum, ut in rebus terrenis, atque mortalibus nihil gratius soleat audiri, nihil desiderabilius concupisci, nihil postremo possit melius inueniri, & sicut nemo est, qui gaudere nolit, ita nemo est qui pacem habere nolit. Nam & pacis intentione geruntur bella, & pacem constat belli optabilem esse finem. ait Aug. 19. de ciui. dei. c. 11. & 12. Vnde & finis no- August.
ster pax est in uitã æternã in pace. Congrue igitur in pace locus præparatur ei, qui est alpha, & o, principium, & finis omnium Christus dominus in hoc sacramento uere, realiterque contentus. Quã ut habere possimus nosq; illi coaptare, operæ precium est noscere pacis descriptionem, eiusque diui- B
sionem. Describitur a beato Aug. 19. de ciui. dei. c. 13. Pax est tranquillitas

Pacis cõmẽdatio utilitas, necessitas descriptio diuisio.

ordinis. i. quieta, & suauis concordia, debitum ordinem seruans. Vbi enim nõ est ordo, ibi confusio: ubi cõfusio, ibi pacis perturbatio. Est aũt ordo pariũ, dispariũq; rerum sua cuiq; loca distribuens dispositio. Et qm̃ inter malos, ordo quidam est, licet peruersus, est quædã pax malorum, quæ opponitur paci bonorum. Pax autem hominis uera est ordinata hominis ad deum in fide sub æterna lege obedientia. Et hæc est pax hominis ad Deum. Ex qua oritur pax hominis ad seipsum, & proximum. Est enim pax hominis ad seipsum ordinata cognitionis, actionisque consensio, ut quod recte ratio dictat, efficaciter uoluntas imperet. Vnde sequitur actio ordinata. Pax ad proximum est cum omni homine ordinata concordia: ut. s. nulli noceat, & cum possit, prosit. Neque esse potest ordinata rationis, & actionis concordia, ubi nec staret ordinata sub æterna lege obedientia. Quisquis ab hac lege declinat, errat. Ita nec ordinate proximo concordat, qui contra legem proximo fauet. Et ideo ut dicit Aug. ubi supra ca. 14. Ad hoc tendere debet rationalis animæ intentio, ut utile aliquid cognoscat, & secundum eam cognitionem uitam, moresq; componat. Et hac intentione debet nolle dolore molestari: nec desiderio perturbari, nec morte dissolui. Sed ne ipso studio cognitionis propter humanæ mentis infirmitatem, in pestem alicuius erroris incurrat: opus habet magisterio diuino, cui certius obtẽperet, adiutorioque: ut liber incumbat. Et quia quamdiu sumus in hoc mortali corpore, peregrinamur a domino, per fidem ambulamus non per speciem, omnem pacem, uel corporis, uel animæ ad se, uel ad proximum referre habemus ad illam pacem, quæ est hominis mortalis, cum immortali deo, ut. s. sit nobis ordinata in fide sub æterna lege obediẽtia. Et quia duo præcipue præcepta, hoc est dilectionem dei, & dilectionem proximi docet magister deus, in quibus tria inuenit homo, quæ diligat, deum, seipsum, & proximum, atque ille in se diligendo non errat, qui diligit deum, consequens est, ut etiam in proximo diligendo deum consulat, quem iubetur sicut seipsum diligere. Sic qui diligit utrã pacem seruat. Et quia dilectio dei ratio est dilectionis sui, & proximi, sequitur, quod omnis pax hominis bona (quæ ex dilectione pendet) in dilectione dei fundatur. Hinc propheta. Pax multa diligentibus legem tuam, & non est illis scan-

dalum. ¶ Non hoc ignorauit antiquus ille pacis turbator diabolus, ideo co- Quo diabolus hāc pacem turbare studeat.
natus est hanc triplicem pacem auferre, quod ut præualeret, primo quæsiuit
auferre pacem hominis ad deum, dum transgressionem primis parentibus
persuasit, qua ablata, perit ea, quæ est ad seipsum, & quæ est ad proximum.
Dum enim parens primus male suadenti consensit serpenti, dei præceptum
Gen. 3. transgrediens, iam bellū intra se sensit, & pudore proprio cōfusus ad folia
(uocatus a domino) confugit. Rupta est etiam pax fratrum, quorum alter
frater inuidens ipsum occidit. Induxit denique detestabilius pacem tripli-
cem periculosam, & malam, ueræ paci oppositam, scilicet pacem cum dia-
bolo, pacem cum carne, & corpore proprio, pacem cum mundo, & peccato-
rum cōsortio De prima dicitur. Cum fortis armatus custodit atrium suum:
Luce. 11. in pace sunt omnia, quæ possidet. De secunda apostolus. Qui secundum car-
Rom. 8. nem sunt, quæ carnis sunt sapiunt. Sapere secundum carnem, est carni con-
Psal. 72. sentire, & ita pacem cum carne habere. De tertia ait Dauid. Zelatus sum su-
per iniquos, pacem peccatorum uidens. Hanc triplicem pacem non uenit
Matth. 10. saluator dare, sed tollere ut ipse testatur di. Non ueni mittere pacem in ter
ram, sed gladium. i. separationem. Et quantum ad pacem huius mundi, quæ
est cōcordia peccatorum in malo, ueni separare hominem aduersus patrem
suum, & filiam aduersus matrem suam. Qui enim amat patrem, aut matrem,
aut filium, aut filiam plus quam me, non est me dignus. Et quantum ad pa-
Gal. 5. cem cum carne subdit. Et qui non accipit crucem suam & sequitur me, non
est me dignus. Crux ista afflictio est carnis, ut dicit apostolus. Qui autem
sunt Christi: carnem suam crucifixerunt cum uitijs, & concupiscentijs eius.
Ioh. 12. Sed quantum ad pacem cum diabolo, ait. Nunc iudicium est mundi. Nunc
princeps huius mundi eijcietur foras. Hanc pacem, quæ damnat uenit Chri-
Esa. 59. stus tollere, & hanc pacem, quæ saluat, restituere. Pacem cum deo repara-
uit, peccata nobis relaxando, quæ diuiserunt inter nos, & deum. Pacem cum
Rom. 7. seipso reparauit gratiam largiendo, per quam roboratur uoluntas ad uin-
cendum carnem legi mentis repugnantem. Vnde apostolus cum difficulta-
tem uincendi carnem sentiens, exclamasset. Infelix ego homo, quis me libe
rabit de corpore mortis huius? Statim se consolans: Respondit. Gratia dei,
Ioh. 8. quæ est per Iesum Christum. Pacem cum proximo docuit per suam mitissi-
mam conuersationem ad rectas iustitię actiones illuminando. Vnde ait. Ego
sum lux mundi, qui sequitur me, non ambulat in tenebris. Ex his igitur pa-
tet pacis descriptio, & quædam pacis diuisio. s. ad deum, & seipsum & proxi-
mum. ¶ Diuiditur & aliter pax in pacem spiritualem, ac internam pectoris:
ac pacem externam, & terrenam temporis: & pacem supernam, & cęlestem
æternitatis. Quæ diuisio non multum differt a priori. Nam pax temporis
requiritur pacem cum proximo. Pax interna spiritualis, aut pectoris exigit
pacem cum seipso. Pax cœlestis, ac æternitatis complectitur pacem perfe-
ctam cum deo. Hæc enim est, de qua apostolus dicit. Pax dei, quæ exuperat
Phil. 4. omnem sensum. Et has pacis differentias tangit propheta in psal. 84. Loquę
Psal. 84. tur pacem in plebem suam, quantum ad pacem temporis, quam dat deus
plebi, dum sua est per uoluntatis subiectionem. Et super sanctos suos, quoad
pacem æternitatis, qua fruuntur sancti in patria. Et in eos, qui conuertun-
tur ad cor, quoad spiritualem. Quælibet harum bona est, & appetibilis, si ta
men ad illam æternam quæ non erit impijs, referatur. Vnde de temporali
pace quæ minima est, loquitur beatus August. 19. de ciui. dei. c. 17. Vtitur
Augus. cœlestis ciuitas in hac sua peregrinatione, pace terrena, & de rebus ad mor-
talem hominum naturam pertinentibus humanarum uoluntatum compo-
sitionem, quantum salua pietate, ac religione conceditur: tuetur, atq; appe-

tit. Eamque terrenam pacem refert ad cœlestem pacem, quæ uerè ita pax est, ut rationalis duntaxat creaturæ sola pax habenda, & dicenda sit, ordinatissima scilicet, & concordissima societas fruẽdi in deo, & inuicem in deo. Quo cum uentum fuerit, non erit uita mortalis, sed planè certeque uitalis, nec corpus animale, quod dum corrumpitur, aggrauat animam, sed spiritale sine ulla indigentia ex omni parte subditum uoluntati. Hanc pacem dum peregrinatur, in fide habet, atque ex hac fide iuste uiuit, cum ad illam pacem adipiscendam refert, quicquid bonarum actionum gerit erga deum, & proximum. Hæc August. ¶ Hanc ergo pacem triplicem optat sacerdos, tertiam hostiæ particulam sanguini immergendam (electos in tribulationibus huius mundi militantes significantem) in manu tenens, & dicens. Pax domini sit semper uobiscum. Pax conscientiæ, & pectoris, quæ est a dei uoluntate non diuidi, & ab his, qui dei sunt uitiosè non impediri. Pax temporalis tranquillitatis, quæ est ab aduersis non opprimi, prosperis temperate frui, & delectari. Pax æternitatis, quæ est ab omni pęnalitate liberari, & summo bono perpetuò satiari, sit semper uobiscum. Vt per primam ad tantæ communionis participationem digni iudicemini. Per secundam ab ipsa participatione non impediamini. Ac per ipsam sacramenti participationẽ pacem tertiam, & summam consequamini. ¶ Vel secundum alios expositores, qui dicunt particulam sanguini immergendam significare iam beatos, qui cellam sponsi uinariam ingressi, inebriantur uino lætitiæ in diuinæ essentiæ uisione, ac delitiosissima fruitione. Dicit sacerdos fidelibus adhuc in corpore pugnantibus. Pax domini sit semper uobiscum. Pax pectoris, quæ est concordare cum moribus proborum, & litigare cum uitijs, ut sic sit cognitionis rectæ, actionisq; iustæ consensio. Cognitio nanque recta, & uera, mores probos approbat, & uitia damnat, quibus consentit uoluntas, iusta eligendo, & improba expugnando. Qua quidem pugna, hi qui per hostiæ partem, quam manu teneo, designantur: beati. s. qui culmen gloriæ tenent liberati, triumphi palmam tenent. Ibi enim ut August. ait ca. 27. lib. decimonono de Ciui. Dei. In illa. s. pace finali, sanata in mortalitate, & incorruptione, natura uitia non habebit, nec alicui quippiam repugnabit. Non opus erit, ut ratio uitijs (quæ nulla erunt) imperet. Sed imperabit deus hoī, aīus corpori. Tantaq; obediendi ibi erit suauitas, & facilitas, quanta uiuendi, regnandiq; fęlicitas. Pax temporis, quæ est obedienter uiuere sub superioribus, non tyrannicè dominari inferioribus, quam beati fęliciter transierunt. Pax æternitatis, ubi quietissima fęlicitas æterna: erit in singulis, æternumq; esse certum erit. Et ideo pax beatitudinis huius, uel beatitudo pacis huius, quæ summum bonum erit, semper sit uobiscum. Hic quidem in spe, quoad hanc pacem tertiam, & ibi in perceptione. Sed quoad primam, & secundam hic in iusta, & perseueranti uictoria: qua peruenire possit, ad beatam resurrectionem, quam nobis dominus resurgendo reparauit. Et propter hoc sacerdos hæc dicens, uocem exaltat, ut non solum per uerba, sed etiam uocis sonoritate resurrectionis lætitiam designet, atque ad repræsentandum, quò 1 una sabbatorum: qua CHRISTVS resurrexit: stans in medio discipulorum, uoce clara dixit. Pax uobis. Et propter hoc hæc dicens, tres cruces cum particula, quam manu tenet sacerdos, super os calicis signat. Et est hæc nona, & ultima crucis signatio, quæ pertinet ad dominicæ resurrectionis commemorationem, sicut superiores ad Christi passionem. Fiunt autem tres cruces, ad significandum, q̃ uirtus trinitatis animam crucifixi: quæ per uinũ in calice designatur, reduxit ad carnẽ, ne relinqueretur in inferno, neq; caro eius daretur uidere corruptionem.

August.

E

August.

Alber. ¶ Vel secundum Alber. fiunt tres cruces ad significandum triplicem pacem, quæ dicta est, quam dominus ter post resurrectionem suis discipulis nunciauit: ut habetur Iohan. 20. & 21. ¶ Vel ad significandum, quod pax illa æternitatis, quæ principaliter optatur: donatur a tota trinitate in uirtute passionis crucifixi. ad quam disponunt pax pectoris, & pax temporis. ¶ Vel ut etiã uult Innoc. tres dies, quibus quieuit dominus in sepulcro, designãtur: quod per os calicis repræsentatur. ¶ Vel etiam secundum eundem, tres mulieres commemorantur, quærentes die tertia crucifixum ad ostium monumenti: quod per os calicis, ut dictum est, designatur. De quo diaconus remouens corporale, significat, quod angelus descendẽs de cęlo, lapidem remouit ab ostio monumenti. ¶ Vel posse breuius dici secundum S. Thom. part. 3. q. 83. artic. 3. quod consecratio huius sacramenti: & acceptio huius sacrificij, & fructus eius procedit ex uirtute crucis Christi. Et ideo ubicunq; fit mentio de aliquo horum: sacerdos crucis signatione utitur. Respondet autem chorus, aut minister in persona circunstãtium. Et cum spiritu tuo. Quod uerbum originaliter sumptum est ex secunda epistola ad Timo. c. ulti. ubi dicit Apostolus. Dominus noster Iesus Christus sit cum spiritu tuo. Ita & hic respondet chor⁹: Et cum spiritu tuo: sit. s. pax, quam nobis nunciasti. Hoc enim piarum, ac religiosarum mentium est, ut pacifice' salutantes, pie' resalutent. Bona optantibus, bona similiter reoptent. Sit igitur pax domini cum spiritu tuo, o sacerdos, ut sis idoneus hoc sacrosanctum sacrificium pro salute totius mundi immolare, & nos deo patri reconciliare, pacemq; cõstituere inter deum, & homines peccatores. Sit pax domini, non cum carne, sed cum spiritu. Pax tanquam, temporis: ne cor tuum aduersitatibus distractum non possit deuote saluotiterque sacrificium pacis consumere. Sit cum spiritu tuo pax conscientiæ, & pectoris, quia si spiritus tuus a dei uoluntate discordat, quomodo placabiliter pro nobis pacem, quam optas, impetrabis? Sit pax cum spiritu tuo: ut te pro nobis immolante, nihil sentias in spiritu de corpore fragili, quantum ad carnales concupiscentias, nihil de solicitudine seculi quantum ad supruacuas curas mente pertractes, sed attentus totus assistas diuino huic mysterio: ut sereno, & pacifico spiritu filium offeras in conspectu patris, ut illi sit acceptum sacrificium tuum, ac preces tuas exorabiles efficiat, & acceptas. Sic sit cum spiritu tuo pax, cum offeres hanc hostiam salutarem: quẽadmodum fuit cum spiritu Patriarchæ Abraæ, qui immolaturus reliquit seruos cum asino: solus cum filio ad immolationis locum perrexit. Serui exteriores sunt solicitudines, & curę seculi, & necessitates huius uitę. Asinus animal pigrum, indisciplinabile, & oneriferum pondus est corporis, quod aggrauat animam. Puer Isaac, spiritus purus est. Patriarcha typum prænotat sacerdotis. Ita & sacerdos ad immolationem filij patris unigeniti præcedens segregatus esse debet spiritu, ut postpositis seculi tumultibus mortificet curam carnalium delectationum. Sic ergo optat circunstans populus pacẽ spiritui sacerdotis: quatenus pacis uinculo connexi, & concordi uoluntate uniti, deum pacis, qui per hostiam sanctam in medio est, spiritualiter, non tantum sacramentaliter sumentes, simul perduci mereantur ad pacis æternæ perpetuam fęlicitatem. Ministro igitur, aut choro respondente. Et cum spiritu tuo: sacerdos particulam, quam usque huc manu dextera tenet: mittit in calicem simul dicens hanc orationem. De responsione chori.

¶ Hæc sacrosancta commixtio, & consecratio corporis, & sanguinis domini nostri Iesu Christi, fiat nobis sumentibus salus mentis, & corporis, & ad uitam æternam capescendam præparatio salutaris. ¶ Sacrosancta commixtio, id est præ alijs sancta commixtio, propter ineffabilem sanctitatem

eorum,

eorum, quæ commiscentur: quæ sunt corpus Christi superexcellenti diuinitati non admirabili unitum, propter quod a propheta Antonomasice dictum est sanctum. Non dabis inquit, sanctum tuum uidere corruptionem sanctum.s.corpus, & sanguis ille purissimus ab omni inquinamento, & immundicia alienus, in cuius effusione redemptus est mundus. ¶Sed statim incidit dubium, quomodo dicuntur commisceri corpus, & sanguis in calice, cum tamen iam in calice non fuit solus sanguis Christi: sed simul etiam corpus eius, & similiter sub speciebus panis non est tantum caro Christi, sed etiam sanguis. Respondetur, ꝙ per hanc commixtionem non incipit corpus Christi esse in calice: nec sanguis sub panis specie, quia ut supra dictum est lect.40. prolata forma consecrationis semper panem, & dehinc super uinum, utrobiq; incipit esse uerum corpus Christi: & anima deitati coniuncta simul, & sanguis, ac cetera corpori Christi in naturali sua consistentia inexistentia. Non ergo in hac commixtione corpus Christi, & sanguis commiscētur, quasi prius separata nunc uniantur. Neq; est hic commixtio corporis, & sanguinis quasi corpus Christi per hanc commixtionem in sua superficie sanguine tingatur, sicut aliud corpus sanguini animalis immissum: aut lana, uel spongia sanguine tincta, & colorata, per sanguinis contactum, quia secundum supra latius dicta, sanguis Christi in calice non est modo fluido tangens latera calicis, sicut liquor aliquis in uase tangit immediate superficiem concauam, siue interiorem uasis. Non enim ibi est extra uenas corporis Christi: sed intra uenas, & corpus: sicut est in corpore Christi extra sacramentum in cœlo. Vnde sanguis ille, ut in sacramento nullum corpus potest humectare, uel tingere: sed neque ab aliquo corpore tangi, sicut nec sanguis alicuius hominis in uenis existens, & non separatus. Etiam quia sanguis Xp̄i non est in sacro modo quantitatiuo, & commensurabili, qui requiritur ad tactum corporum, propter quod etiam si sanguis Christi esset sub speciebus uini extra uenas: nihilominus tangi non posset, sicut nec corpus Christi sub speciebus panis, aut uini tangi potest, eo ꝙ non habent ibi localem situm ad concactum corporum requisitum. Est igitur hic commixtio corporis, & sanguinis non secundum suas ueras, ac reales essentias, sed secundum formas, siue species sacramentales, sub quibus corpus, & sanguis Christi ueraciter continetur. Hoc est dictu, ꝙ in immissione particulæ in calicem non fit commixtio corporis, & sanguinis Christi, quæ sunt, & manent sub speciebus sacramentalibus omnimodis sicut ante immissionem. ¶Fit autem commixtio, hoc est contactus, & coniunctio accidentium, quæ fuerunt in pane, & uino ante consecrationem, & accidentia sacramenti panis.s.color, calor, pondus, quantitas, si ponatur accidens distinctum a substantia, humectantur ab humore qui fuit in uino: & ab alijs tāguntur, eisdem modis quibus fieret si adhuc inhærerent substantijs panis, & uini, si consecratio facta non fuisset. Fiunt enim eædem mutationes motus, & contactus accidentium facta conuersione substantiarum, quæ fieret, si nulla facta fuisset conuersio, & hoc ut fides suum habeat meritum, dum humana ratio nullum de conuersione facta recipit experimētum. Quia ergo specierum sacramentalium adinuicem fit commixtio, sub quibus uerum corpus Christi, & sanguis continetur, dicitur hic fieri commixtio rerum contentarum. Multa enim, quæ ad solas species pertinent, usus loquendi attribuit contentis sub speciebus, sicut corpus Christi, siue Christus dicitur uideri, cum tamen solum sacramentum uidetur, sub quo latet Christus. De quo supra lect.45. ¶Et pari ratione hæc commixtio dicitur sacrosancta, propter excellentissimam sanctitatem contentorum. Etiam sic dr̄ propter species ipsas sacramentales, quæ sacrosan-

Psal. 15

ctæ dicuntur, non per sanctitatis gratiam sibi formaliter inhærentem (sic.n. sanctitas soli rationali naturæ conuenit) sed propter specialissimam diuinorum applicationum significationem, & continentiam rerum sanctissimarum longe uerius, excellentiusq;, quam pars illa tabernaculi, & templi arcam fœderis continens in lege, sancta sanctorum dicebatur, tãtò utiq; uerius, H quantò ueritas uincit figuram, & excedit. ¶ Sequitur. Et consecratio. Ita habet ordo romanus, nõ φ hac immissione sacramentũ cõficiatur, aut cõsecretur, sed consecratio prius uirtute formarum sacramentalium facta, nunc suũ effectum sortiatur in anima sumentis. Ideo sequitur. Fiat nobis sumentibus, Nobis scilicet sacerdoti sumenti, & in sacrificium offerenti, & omnibus spiritualiter uoto, & desiderio in fide sumentibus per sacerdotem, qui est uelut os corporis Christi mystici, per quod trahitur nutrimentum omnibus membris to ius corporis nutriendis roborandis, & spiritualiter augmentandis. Sicut os materialis corporis comedit, non solum pro se, sed pro salute omnium membrorum sumit cibum, qui per totum corpus diffunditur, & membris singulis incorporatur, ut saluetur in sua subsistentia naturali. Sic sacerdos sumit sacramentum cuius uirtus transit in omnia ecclesiæ membra huius spiritualiter susceptiua. Et singulariter in eos, qui missæ intersunt officio, qui cibum hunc esuriunt, & uoto, ac desiderio sumunt. Hos nanq; spiritualiter nutrit, & confortat, gratiam in eis augmentando, & uirtutes, quo fortiores reddãtur ad uitalium operationum exercitium, & cumulationem plurium meritorum. Et ideo petit sacerdos: ut fiat sumentibus salus mentis, & corporis. Salus mentis per morbi fugationem, quod fit per uenialium extinctionem peccatorum, quæ hominem retardant, ipsumq; tepescere faciũt in exercitijs, & orationibus spiritualibus, profectu quoq; uirtutum. Sit & salus mentis per conseruationem uitæ spiritualis, quæ fit per gratiæ augmentum, qua anima sustentatur in uita spirituali, ne continuo decidat per praua desideria, & optationes noxias, tandemq; uitam spiritualem penitus amittat. Sit & salus corporis, ut fomes peccatorum, & inclinationes peruersæ carnis, ac sensualitatis mitigentur, ne potenter, insurgant contra iudicium rectæ rationis, sed magis corpus fiat aptum, ac idoneum instrumentum animæ ad exequendum uirtuosas operationes, quas lex præcipit, & ratio, quæ ad optima deprecaẽ, consulit faciendas, ut sic quilibet sumentiũ dicere possit cũ propheta. Cor meũ, & caro mea exultauerunt in deũ uiuum. Et iterum. Sitiuit in te aia mea q̃ multipliciter tibi caro mea. ¶ Sequiẽ Et ad æternam uitã capescendam p̃paratio salutaris. Sit tibi cõmixtio sacrosancta salutaris præparatio, ad sumendũ sacr̃m, qua capere possumus uitã sempiternã .i. æternam beatitudinem. Ipsa.n. sumptio efficax est p̃paratio ad capescendam uitam æternam ꝑ collationẽ gr̃æ in præsenti, quæ est dispositio necessitatis ad introductionẽ in gloriam secundũ legem dei statutam, quia est pignus gloriæ, & arra percipiendæ hæreditatis futuræ. Vnde canit ecclesia. O sacrũ conuiuiũ &c. & futuræ gloriæ nobis pignus daẽ. De quo latius infra, dũ de fructi-

I bus huius communionis tractabitur. ¶ Et notandum, φ præter causas supra tactas cur fiat sacramenti fractio, & unius particulæ in calicem missio, huius commixtionis etiã aliæ rationes assignanẽ. Vna est etiam innocentij dicẽtis. Commixtio corporis, & sanguinis significat unionem corporis & animæ Christi, quæ in resurrectione eiusdem denuo unitæ sunt, & ideo lignum crucis ter producitur cum hostia super calicem: quia uirtus trinitatis animam crucifixi reduxit ad carnem. ¶ Alia fit hæc commixtio ad denotandum huius sacramenti unitatem. Vnitatem dico non indiuisibilitatis, quia diuersa sunt signa abinuicem distincta, scilicet species panis, &

Quæ communicatur.

Cur fiat sacramẽti fractio & particulæ unius in calicem missio.

uini.

uini. Diuersa sunt etiam primò signata, scilicet corpus, & sanguis Christi secundum unitatem integritatis in significando, quià unum illorum perfecte significat signatum sine alio. Siquidem signatum est plena refectio animæ, quę fit per hoc sacramentum. Sed quia neque panis plenè reficit corpus sine potu, nec potus perfecte sine pane, uel cibo, sed ambo simul unú constituunt perfectum nutrimentum, sic & species panis, & uini integrant unum signum perfectè repræsentans refectionem animæ, & per consequens unum sacramentum, de quo supra lectione quinquagesimatertia. Ad hoc autem signandum, hæc signa adinuicem sua mixtione uniuntur. Sed parum facit hæc ratio, & uidetur magis ad oppositum, quia in plena refectione corporali non simul, & commixtim sumitur cibus, & potus, sed quodlibet seorsum, & ideo plenitudo refectionis magis ex eo significatur, quòd consecratur eucharistia, & sumitur sub duplici specie cibi, & potus. cibi de patena, uel manibus, quo sumuntur partes siccæ, & potus, quo sumitur de calice sub speciebus uini. Sufficiant ergo rationes aliæ hic, & supra allegatæ. ¶ Agnus Dei, qui tollis peccata mundi, miserere nobis. Agnus Dei, qui tollis peccata mundi, miserere nobis. Agnus Dei, qui tollis peccata mundi, dona nobis pacem. ¶ Hæc est particula secunda, in qua suppliciter oratur, ut pax per sacerdotem optata effectum in communicaturis sortiatur. Quia enim pacem hanc sine peccatorum remissione nemo consequitur, dei misericordia, qua peccata remittuntur suppliciter postulatur, tanquam necessariò prę ueniens pacem perfectam, quę ultimò exprimitur. Quod etiam ex eo patet, quia Christus saluator noster postquã post sua resurrectionem apostolis pacem restauratam nuncians, dixerat. Pax uobis. Insuffiauit, dans eis potestatem remittendi peccata, dicens. Accipite spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis. Significans sine peccatorum remissione non constare pacem pectoris, qua amissa, nec erit pax temporis, nec expectatur pax æternitatis. ¶ Petuntur ergo in hac oratione tria ab agno dei Christo. duo paci præuia, quæ sunt misericordia dei in peccati remissione. Item misericordia dei in gratiæ largitione, & tertiò pax ipsa, quæ est bonum finale omnium desideriorum impletiua. Ex illo patet diuisio huius oratiunculæ. ¶ Clamat ergo sacerdos cum populo ad mediatorem Christum statim in eucharistia sumendum. Agnus dei &c. In qua oratione Christus unicus patris filius tripliciter commendatur. Primò de puritate innocentiæ naturalis, quia agnus dei. unde Ambrosi. Si agnus: ergo innocens. Secundò de benignitate ueniæ salutaris ibi. Qui tollis peccata mundi. benignè. s. paternè, & salubriter. Tertiò de affectuositate misericordiæ liberalis, ibi. Miserere nobis. ¶ Quantum ad primum Christus dicitur agnus: non secundum rei proprietatem, quia agnus uerus animal est fragile, stolidum, lacte matris indigens, quæ Christo deo omnipotenti, in quo habitat plenitudo diuinitatis, & thesauri sapientiæ, & scientiæ dei sunt abiconditi: minimè noscuntur competere. Dicitur igitur agnus secundum metaphoram, & symbolicè, ac transsumptiue, sicut dicitur petra, leo, lapis angularis, sol, pastor, ostium, quæ omnia dicitur, non secundum proprietatem: sed significatiue per similitudinem: hoc est per ista, uelut per signa quædam significatur. Sicut declarat beatus August. super Iohan. dicens. Petra non est, quia durus, & sine sensu non est, nec ostium est, quia non eum faber fecit, nec lapis angularis, quia non est a structore compositus, nec pastor est, quia custos ouium quadrupedum non est. Omnia igitur ista per similitudinem CHRISTO attribuuntur. Dicitur igitur agnus per similitudinem: ad quod signandũ addit hic, dei, qui tollis &c. q̃ nõ conueniũt

Expositio agnus.

Ioh. 20.

Christi dicitur agnus multiplici ratione.

Ambrosi.

Col. 2.

August.

agno uero reali. Dicitur autem agnus (ut dicit Alexand.) ab agnon, quod
graece sonat pium: eo quòd agnus animal pium sit, & mansuetum. Vel di-
citur latine' ab agnoscendo, eo q agnus in multo grege matrem suam solo
balatu agnoscit. Secundum hoc Christus similitudinarie' agnus dicitur, pro
pter pietatem ad ignoscendum, & mansuetudinem ad patiendum. Pijssimus
siquidem est ad ignoscēdum, quoniam pro suis crucifixoribus patrem exo-
rauit dicens, Ignosce illis pater, quia nesciunt, quid faciunt. Mansuetissimus
Esa. 53. suis ad passionem, dum iuxta uaticinium Esa. 53. quasi ouis ductus est ad oc-
cisionem, non aperiens os suum. Rursus agnus est propter ipsius simplicita-
tem, innocentiam, & sinceram cognitionem. Simplex fuit Christus, quia
1. Pet. 2. peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. Cognouit matrem
suam in uita sibi tanquam agnellus matri obediendo. Erat enim subditus il-
lis: Ioseph scilicet, & matri. Cognouit eam in morte sua, eam discipulo,
Luce 2. quem diligebat, commendando: unde pendens in cruce inquit ad discipu-
lum. Ecce mater tua. Cognouit eam resurgens primò omnium se sibi mani-
festando, ut dicit Ambro. Cognouit eam post spiritussancti missionem, eam
Ioh. 19. ad aeternam pacem deducendo; & ad suam dexteram collocando, dicens. Ve
Ambrosi. ni de libano, ueni coronaberis. Cant. 4. ¶ Oramus igitur. O agnus dei, qui prę
L missus es occidi ab origine mundi in aeternitate. Ductus ad mortem quasi
Apocal. 13. agnus mansuetus ductus ad uictimam. Mactatus in crucis ara, obmutescens
Hiere. 11. quasi ouis coram tondente. Qui tollis peccata mundi. Autoritatiue' per
Esa. 53. tuam potentiam, cui nihil potest obsistere. Dispositiue' per tuam ineffabi-
lem sapientiam, qua ab aeterno disposuisti mundum redimere. Executiue'
per tuam infinitam misericordiam, qua nasci dignatus es de uirgine, & mor
tem sponte suscipere. Miserere nobis, tuis fidelibus per tuam potentiam au-
ferendo peccati maculam. Miserere nobis errantibus, per tuam sapientiam
reducendo ad rectitudinis normam. Miserere nobis indigentibus, tuam gra-
tiam largiēdo per tuam misericordiam. ¶ Iteramus autem hanc orationem:
ut ex perseuerantia orandi celerius exaudiamur repetentes iterum. O agn[us]
dei, qui fuisti matrem in diuersorio, secutus eam fugientem in aegyptum,
eius balatum audiens te quaerentem in templo. Qui tollis peccata mundi,
contracta per originem ex primorum parentum transgressione: per institu
tionem baptismi sacramentorum ianuae, peccata contra te commissa, a pra-
ua nostra uoluntate, mortalia s. per institutionem sacramenti poenitentiae,
peccata nos impedientia, in feruida dilectione, ex nostra fragilitate, quae
sunt uenialia, per institutionem sacrosanctae eucharistiae. Miserere nobis ad
te confugientibus, concedendo peccatorum ueniam, praeseruando a lapsu in
peccatorum foueam, dando in bono perseuerantiam. ¶ Replicamus & ter
orantes. Agnus dei Iesu bone, qui nos redemisti sanguine tuo immaculato,
qui uictoriosè resurrexisti de clauso monumento, qui ut lucerna luces, glo-
riosus resides in patris regno. Qui tollis peccata mundi, poenas nostris pec-
catis debitas patientissime exoluendo. Patriarchas, & prophetas de mansio-
ne poenarum uictoriosissime' educendo. Regnum caelorum nostris peccatis
obseratum aperiendo. Dona nobis pacem, ut sine nocua perturbatione per-
transeamus concessa nobis tempora, ut puri, & sereni in nostra conscientia,
tandem securi tecum uiuamus in cęlesti patria. ¶ Vel breuiter correspondent
ter ad praedictam textus continuationem. Agnus dei innocens, qui tollis pec
cata mundi ipsa sanguinis tui effusione delendo, miserere nobis, peccati rea
tum simul, & poenam relaxando. Agnus dei, patrem per obedientiam agno-
scens, qui tollis peccata mundi: ipsum patri reconciliando, miserere nobis,
gratiam, sine qua regna exteriores praescribuntur, largiendo. Agnus dei,

agnoscens perditum hominem: secundum illud Iohan. 10. Agnosco oues meas,& cognoscunt me meę. Qui tollis peccata mundi, a damnatione perpetua redimendo. Dona nobis pacem, ab omnibus desideratam æternis bonis opulentam. ¶ Instituit autem Sergius Papa hanc orationem, sicut & priorem, ut dum sacerdos procedit ad immolandum, & sumendum uerum, & naturale corpus Christi, ut profiteamur nos huius immaculati agni carnē sumere in altaris sacramento: qui se sponte pro nobis obtulit in crucis patibulo. Hinc & obsecramus, ut nostri miserearis in hoc sacramentali immolatione, qui prius misertus es nobis in personali tua in ara crucis oblatione. Et secundum antiquam ecclesiæ obseruationem, ac primæuam institutionē, ter dicebatur miserere nobis, quod & hodie dicitur in ecclesia sancti Iohannis in Laudano, alias Lateranensi, ut refert Albertus, & in Capella Papę, ut dicit Durandus in rationali. ¶ Quod & ter dicitur secundum Albert. ut auferatur a nobis triplex malum, scilicet perpetratum, quod dolebamus commissum: tentatum, quod timebamus committendum: & subordinatum ad meritum impediendum. Vel secundum alios, dicitur ter propter triplicis peccati remotionem, quam petimus, originalis, mortalis, uenialis. Vel propter peccatum cogitationis in mente, locutionis in ore, actionis in opere. Vel ad designandum, ꝙ propter tria uenit ille agnus dei in mundum, scilicet ut nos liberaret ab onere culpæ, ut nos quietaret a miseria pęnæ, ut nobis remoueret rompheam a ianua uitæ. ¶ Postmodum tamen irruentibus uarijs persecutionibus, & erroribus pestiferis in ecclesia inualescentibus, ceperunt multæ ecclesiæ particulares sine statuto ecclesiæ generalis, aut summi pontificis petere in ultimo agnus dei, dona nobis pacem, ut sedatis nimijs tribulationibus, pacifica, & fideli gubernatione fruerētur. Et ita adhuc dr̄ bis miserere nobis propter duplex malum: culpæ s. & pęnæ, quo non nisi per misericordiam agni dei liberamur. Vnde psalmista. Misericordia tua præueniet me, a peccato præseruando ne incidamus. Et misericordia tua subsequetur me, a pęna post commissum liberando. ¶ In missa pro defunctis non dicitur miserere nobis, nec dona nobis pacem, cuius rationem quidam assignant: quia defuncti exierunt statum meriti, ea propter neque possunt mereri neq; demereri, neq; per proprium meritum tunc elicitum a pęnis liberari. Neq; optatur eis pax, quia de pace æterna adipiscenda sunt securi, neque ab exterioribus mundi persecutionibus possunt turbari. Verum cum in missa sacrificium offertur pro uiuis, & defunctis, & misericordia dei necessaria est defunctis in purgatorio: etsi non ad remissionem culpę, tamen ad remissionem pęnæ, licet illam per proprium meritum assequi non possunt, ideo non uidetur quin etiam ad eos aptē referri possit miserere nobis, & dona nobis pacem. Ideo Alexander aliam assignat rationem, illam scilicet: quia in missa pro defunctis specialiter celebratur, ut defunctis requies impetretur, ideo dicitur dona eis requiem, quia eis fructus missæ specialiter applicatur pro requie a pęnis impetranda. Additur autem communiter in ecclesijs ad tertium agnus, sempiternam, & non in primis duobus, ad designandum, quod eis requiem impetramus triplicis afflictionis, scilicet a pęna ardoris, ac corporalibus tenebris, ab afflictione expectationis, ac dilationis perpetuæ beatitudinis, afflictio autem pęnæ ardoris similiter, & tenebrarum est temporalis: beatitudo, cuius expectatio sperata est animi afflictiua, est æterna, & ideo in tertio agnus additur sempiternam. ¶ Vel etiam ideo ter dicitur requiem: quia optatur animabus triplex requies. Vna ab afflictione pęnæ, alia beatificationis animæ, tertia glorificationis utriusque. Et quia tertia sequitur primam, & secundam, & tertiam uerò nulla alia sequitur: ideo in tertio ad-

ditur æternam. Primæ duæ requies si cum præcisione intelliguntur, ut ex-
cludant tertiam, sunt temporales, tertia sola æterna. ¶ Aliæ ecclesiæ atten-
dentes, quòd de nulla trium requierum contingit regredi ad inquietudinem
& per hoc omnes æternæ, licet non cum præcisione ad quodlibet agnus ad-
dunt æternam. quasi dicerent. Dona eis requiem æterná ab afflictione: ut
cesset æternaliter omnis afflictio ardoris tenebrarum, & dilationis. Iterum
dona eis requiem æternam ab omni miseria animæ per collationem beati-
tudinis. Iterum da eis requiem sempiternam per collationem gloriæ per-
petuæ tollentis miseriam utriusque, carnis, & animæ. Et hunc modum te-
net ecclesia Moguntinen. ¶ Si quæritur, quare magis dicitur agnus dei,
quam Iesu Christe, uel aliquo alio modo. Respondet Alexander, quòd
hoc fit conuenienter, tum propter ueritatis repræsentationem, quæ in lege
Exod. 12. figurabatur in immolatione agni typici. Tum propter ueritatis prænun-
Esa. 19. ciationem, quæ facta est prophetice Esaia decimosexto. Emitte agnum do-
minatorem de petra deserti ad montem filiæ sion. Tum propter ueri agni
ostensionem digito præcursoris dicentis. Ecce agnus dei, ecce qui tollit pec-
cata mundi. Quia enim in hoc sacramento repræsentatur immolatio ue-
ri agni, quæ fuit per agnum in lege figurata, sub nomine agni a prophetis
prænunciata, sub agni uocabulo a Iohanne demonstrata, conuenienter ad
horum rememorationem, & fidei testificationem dirigitur oratio ad Chri-
stum sub nomine agni, sub quo eum totupliciter nouimus figraliter, pro-
phetice, & manifeste expressum, ac demonstratum. ¶ Domine Iesu Chri-
ste, qui dixisti apostolis tuis, Pacem meam do uobis, pacem meam relin-
quo uobis, ne respicias peccata mea, sed fidem ecclesiæ tuæ. Eamque se-
cundum uoluntatem tuam pacificare, & coadunare digneris. Qui uiuis,
& regnas cũ patre in unitate spiritusſancti deus. Per omnia secula seculorũ.
Amen. ¶ Hæc est particula tertia, in qua postquam sacerdos cum populo, Expositio
ut pacis optatio effectum sortiatur, orauit suppliciter, nunc orationem ip- orationis.
V sam pro pace factam, magis specificat, & explanat particulariter. Speci- Domine Ie-
ficat enim effectus, & finem propter quem pro pace orauit suppliciter. In su Christe.
qua oratione beniuolentiam primò captat eius, qui oratur, ex eo, quòd ip-
se est, qui pacem suis tribuit. Secundò ibi. Ne respicias, impedimentum
exauditionis remouet. Tertio ibi. Eamque secundum petitionem suam
fundit. ¶ Quoad primum dicitur. Domine Iesu Christe, saluator beni-
gnissime. Qui dixisti, ex hoc mundo per passionem migraturus, apostolis
tuis, a te uocatis ad fidei cognitionem, a te missis ad fidei prædicationem,
pro te passis ad fidei corroborationem. Pacem meam do uobis, & pacem
meam ueram, & saluificam, ne essent de illis, qui loquũtur pacem cum pro-
ximo suo, mala autem in cordibus eorum. Pacem relinquo uobis, ut in
O pace firmiter permanerent, ne mundi pressi miserijs territi declinarent, aut
illecti blandicijs, ut incrassati recalcitrarent. Vel secundum Aug. super Io-
August. hannem, Qui dixisti apostolis tuis. Pacem meam relinquo uobis, ad patrem
iturus: pacem meam do uobis, in fine uenturus. Pacem meam relinquo uo-
bis in hoc seculo, pacem meam do uobis in futuro seculo, pacem meam re-
linquo uobis, in qua manentes hostem potestis deuincere. Pacem meam
do uobis; ut perpetuò possitis sine hoste regnare. Pacem meam relinquo
uobis, ut inuicem diligatis. Pacem meam do uobis, ut nunquam dissentire
possitis. ¶ Deinde impedimenta remouet. s. peccata propria, dicens. Ne re-
spicias peccata mea, scilicet personalia, quibus offendi tuam altissimam
maiestatem, quo indignus sum ad pacem ecclesiæ impetrandam, ad corpus
tuum sacratissimum deo patri offerendum, & ad peccatores eidem reconci-
liandum.

sandum. Sed fidem ecclesiæ tuæ, benignus respice, in qua eam tibi in sponsam (propheta Ozea teste) desponsasti Ozeæ 2. In qua eam lauacro aquæ in verbo uitæ, ut apostolus ait ad Ephesios. 5. sanctificasti. In qua eam ne deficeret (ut Lucas ait. c. 22) confirmasti. Ecclesiæ tuę sponsæ tibi gratę: sponsæ sine macula, & crimine, sponse secundum sui partem unā te amplexantem in patria beatifice. ¶ Sequitur petitio. Eamq; secundum sui alteram partē adhuc in ualle lachrymarum peregrinantem, uarias persecutiones ab infidelibus, & hæreticis sustinentem: in tuo tamen semper auxilio respirantem. Pacificare, ab infidelibus perfidis, & coadunare, in fidei, & charitatis uinculis, digneris, tu domine Iesu Christe secundum tuam uoluntatem pijssimam, ex qua in ipsæ dignatus es carnem fragilem assumere secundum tuam uoluntatem amorosissimam, ex qua dignatus es pro ipsa mortem tollerare secundum uoluntatem tuam magnificentissimā, qua dignatus es teipsum in cibum sub hac sacramentali specie condonare: per eumq; tanquam per uiaticum, ut te in cœlum ascendentem sequi ualeat, roborare. Addunt aliqui. Custodire a maculis, & uitijs. Regere, in prosperis, & aduersis, sed ordo romanus non habet. Quatenus in bonis pacificata, & in malis custodita in charitate coadunata, intus, forisq; a te recta, tanti communione edulij habeatur digna. Qui uiuis potenter, & regnas sapienter. Cum patre tibi coessubstantiali, & coæterno. In unitate spiritussancti, qui nexus est amorosus. Deus in essentia unus, in personis trinus. Per omnia secula seculorum æternaliter. Amen. i. fiat. ¶ Et notandum, quod hæc oratio non dicitur, cum legitur officiū pro defunctis. Quia illi leges mundi transierunt, & requiescunt cum signo fidei, & dormiunt in somno pacis. Vnde nec possunt ab infidelibus infestari: nec peccatis amplius irretiri, nec extolli in prosperis: nec frangi in aduersis: quemadmodum nos, qui adhuc mundi legibus gubernamur. Ideoq; non illi egent custodia, & regimine: sed nec exteriori pace ab aduersariorum impugnatione, quæ in oratione præsenti attentius postulamus. ¶ Et nota, quod sub hac oratione sacerdos osculatur altare, uel calicem, uel corpus domini, ut dicit Albertus. Vel secundum ritum quarundam ecclesiarum, primo osculatur altare, secundo librum, & tertio diaconum siue ministrum, aut loco tertij osculi imaginem, uel tabulam sibi per ministrum porrectam. Ad cuius mysterij intellectum præmitto, quod in scriptura inuenitur sextuplex osculum, scilicet. P Al

Osculum
- Vnionis.
- Amoris.
- Reuerentiæ & honoris.
- Reconciliationis, & pacis.
- Impię proditionis.
- Lasciuiæ, & procacitatis.

¶ De primo dicitur Can. 1. Osculetur me osculo oris sui. Vbi ad litteram loquitur de unione uerbi cum natura humana. De secundo dicitur Gen. 27. Accede ad me, & da mihi osculum fili mi, ait Isaac ad filium suum Iacob. De tertio scilicet osculo reuerentiæ dicitur Luc. 7. Osculum mihi non dedisti. Hæc autem, ex quo intrauit, non cessauit osculari pedes meos. De quarto osculo pacis 1. ad Tessal. ultimo. Salutate fratres omnes in osculo sancto. De quinto proditionis Matthæ. uigesimosexto. Quemcunque osculatus fuero, ipse est, tenete eum. dixit iudas dans signum turbis suæ proditionis. De sexto lasciuiæ, & procacitatis, dicitur Prouerbi. 7. Ca Ge Luc 1 ad Ma Pro

de muliere uaga,& iuuene uecordi. Appræhensum deosculatur iuuenem,&
procaci uultu blanditur. Hic autem tantum de osculo unionis,reconciliatio
nis , & pacis dicenda intelligantur. Hæc nanq; unio,pacis; & charitatis esse
debet membrorum ecclesiæ ad caput,& adinuicem. Ideoq; in principio na-
scentis ecclesiæ fideles se salutantes , sibi oscula impressere:quod usq; hodie
in quibusdam regionibus approbat consuetudo . Hinc Paulus ait. Salutate
Corinth. ult. uos in osculo sancto . ubi supra & in utraq; epistola ad Corinth. ulti. ¶ Est Triplex pax hois ad deũ, ad hoiem; ad seipsum.
Q autem secundum predicta pax triplex hominis:scilicet ad deum;ad seipsum;
& ad proximum . Pacem ad deum perdidimus , dum per peccatum longe a
deo,& a regno cælesti fuimus separati:ut Esaias loquitur, ac gehenali discor
diæ & turbulentissimæ confusioni obnoxij tenebamur. Quam pacem domi-
Col. 1. nus sua morte,& sanguinis effusione restaurauit. ad Col. 1. Complacuit per
eum reconciliari omnia in ipso pacificando per sanguinem crucis eius siue
quę in terris:siue quæ in cœlis sunt. Qua Christi mors,& passio in isto sacri-
ficio repræsentatur,& quantum ad fructum eius,& effectum renouatur. Pa-
cem ad seipsum unusquisq; amittit:dum repulsa gratia , & spiritu pacis per
peccatum conscientię suæ simul perturbatur. Quam gratiam,& per gratiam
pacem internam eucharistia, quæ in missa conficitur,digne sumpta restituit:
quia ibi gratiarum autor fons,& originis plenitudo manducatur,inde & no-
men obtinuit , eucharistia.i. bona gratia. Pacem ad proximum non habet
quisquis proximi bonis per inuidiam torquetur:aut iniuria lætatur:nec illa-
tam sibi iniuriam remittit:nec eius,quam ipse irrogauit ueniam petit. Hęc
pax fidelibus restituitur:dum fideles unius panis,& calicis participatione si-
bi in domino uniuntur . Vel si magis placet,pax illa huius sacramenti com
Math. 5. munioni prærequiritur:secundum illud Math. 5. Si offer munus tuum ad al
tare:& ibi recordatus fueris,quia frater tuus habet aliquid aduersum te,relin
que ibi munus tuum ante altare,& uade prius reconciliari fratri tuo,& tunc
ueniens offeres munus tuum . Verum & si pax hæc,uel illa præexigitur: ta
men per sacramenti communionem firmius stabilitur. Vide de conse. dist.
2. Hoc est sacramentũ. &c. Hoc est sacramentum pietatis,& est signum uni
tatis,uinculum charitatis. Qui uult uiuere,accedat, & credat:& incorporet
hunc cibum , & potum . ¶ Hanc itaq; pacem cum sacerdos populo optaue
R rat,dicens. Pax domini sit semper uobiscum . Interposito agnus dei , quo
similiter hác pacé reparari a dño depræcatur, orans: miserere nobis peccata
remittendo:ut reparetur pax interna . Iterum miserere nobis amissam cha
ritatem restituendo,ut renouetur pax æterna. Concludit: Dona nobis pa-
cem : summam,& principalem,quæ est ęterna. Et hæc quasi expressius orá
do subdit orationem. Domine Iesu Christe,qui dixisti &c. In qua comme
morans pacis auctorem Christum discipulis pacem dedisse , hancq; ecclesiæ
suæ uelut speciale signum suæ familiæ,& characterem reliquisset supplicitet
pro hac triplici pace,depræcatur expressius,uerbo scilicet & signo. Verbo
pro pace pectoris,cum dicit. Ne respicias peccata mea. Pro pace beatitudi
nis,quæ est pax perfecta cum deo,cum subdit. Eamq; secundum uoluntatem
tuam pacificare. Pacis enim nomen seorsum positum pro principaliore pa-
te (quæ est cum deo in beatitudine) congrue accipitur. Pro pace temporis
dum addit . Regere,& coadunare digneris . Hæc enim pax temporis, qua
tenus bona est : ex diuino regimine & unione corporum in Christo rectore
resultat . Signo dum osculum , pacis signum ter imprimit . Primó altari,
quod Christum significat:deinde libro,quod conscientiam prænotat,secun-
Daniel. 7. dum illud Danielis. 7. Libri aperti sunt. Libri conscientiarum , secundum
glo. ibidem. 7. Diacono ut similiter offerat populo,quo signo se,& popu-

lum

lum hác pacem petere,& desiderare manifestat: hoc ipsum populus per osculum approbat, & protestatur. Osculando enim exteriori signo manifestat se hanc triplicem pacem,& desiderare,& iam in proposito habere, & ut roboretur hoc pacis sacramento toto corde concupiscere. Nam unico osculo quo proximum,uel tabulam crucifixi imaginem continentem de altari sumptam osculatur (osculatur imaginẽ dei) uel uiuã,uel in imagine pictã, pacẽ cum deo reformat :& uelut renouata antiqua pactione in eum se consentire ostendit. Conscientiæ quoq; suę pacem per propositi sancti renouationem seruare se significat. Neq; enim labia osculari possunt imaginem nisi sese primò osculentur. Cum proximo quoq; quem osculatur, uel qui eandem imaginem osculatur, concordiam per rancoris depositionem, passæ iniuriæ remissionem,illatę offensę reconciliationem professione publica manifestat. Et quoniam sacramentum illud nos sanctificando unit Christo nobis, & ecclesiæ: propter quod communio dicitur. Ideo pro quadam præparatione cordis ad dignam eius tam sacramentalem, quam spiritualem participationem,osculum communioni præmittitur:quo prius nos deo nobis, & proximo pacificari affectamus,secundum prædictum Christi præceptum. Si offers munus tuum ad alta. &c. ¶ Nec dubium,quin ad huius pacis consecutionem,quam hic communio perfecte tribuit,deuota osculatio,multum confetat:& gratiam obtineat,sicut uniuersa alia,quæ secundum ecclesiæ ritum,ecclesiæ filij deuotione debita exequuntur. Et licet olim, & hodie in plerisq; locis fideles sibi mutuo pacis osculum sibi a sacerdote per ministrum porrectum imprimant: ne tamen sub specie boni, aliquid carnalitatis diabolico afflatu subintret:honestiore cautela tabula Christi imaginem,aut sanctorum reliquias continens, offertur singulis osculanda. Vnde manifestum est: q quicunq; hoc sanctum osculum spernit, se demonstrat esse separatum, alienumq; tam ab ecclesia, quam a Christo. ¶ Hoc tamen diligentius cauendum,ne dum pacis signum ore proferimus, a pace mentis longe sit animus: & dum foris pacem simulamus,intus proditionis osculo dominum cum iuda tradamus. De quo bea. Chrys. super Matheum. Osculum pacis porrigere tempore,quo sacramenta celebrantur: in usu ecclesiæ est:sed uereor,ne plures ex uobis labijs tantũ pacem faciant: cum tamen Christus nõ ore:sed corde uelit proximum salutari. De hoc pacis osculo mentio fit per Innocentium papam de consecratione dist. 2. Pacem. ubi glosa reddit causam, cur in defunctorum officio,pacis osculum non datur,quæ supra tacta est. Similiter quare monachis non datur,quia illi mundo mortui sunt,deo uiuunt,ut dicitur. 16. qu. 1. Placuit communi. ¶ De hoc pacis osculo magister in rationali ait. Osculatur se populus recepto osculo a ministro sacerdotis,ut se coniunctos esse profiteantur in unitate fidei per Christum in ara crucis immolatum,cuius immolationis memoria per sumptionem sacramẽti, ad quã sacerdos accedit,celebratur. Aut ut gratulentur se gratiam per corporis Christi immolationem, cuius memoria peragitur, maxime per manducationem hostiæ recepisse. ¶ Est & alia ratio huius osculationis. Pro quo aduertendum: q in primitiua ecclesia:cum adhuc magna erat fides, cum deuotio, propter uicinitatem passionis Christi:statuit Anacletus papa, ut singuli peracta consecratione corpus Christi manducarent, ut de consecra. dist. 1. Eps & dist. 2. Peracta. Postquam uerò tepescente deuotione, indictum fuit,ut saltem singulis diebus dominicis communicarent. Ad quod Aug. hortatur, ut in c.quotidie. de consecra. dist. 2. Processu uero temporis magis frigescente charitate,sancitum est,ut saltem ter in anno,in pascha, in penthecoste, & natali domini communicarent,per papam Fabianum ut in ca. Et si non fre- August

quentius.

quentius ea: dist. Extincto autem pene in fidelibus charitatis feruore: in his nouissimis temporibus præceptum est in concilio lateranensi, ꝙ ad minus semel in anno, quilibet fidelis discretionis annos habens, scilicet in pascha communicet, ut in ca. Omnis de pœni. & remis. Porrexit igitur in primitiua ecclesia sacerdos osculum pacis ministro cæteris impertiendum, ut per hoc significaret, ꝙ tunc communicaturi omnem rancorem, & cordis amaritudinem contra quoscunq; deberent extinguere, & se mutuo uinculo pacis unire, qui mutuo proponebant Christum pacis donatorem manducare. Hodie uerò id in capella papę, & quibusdam ecclesijs osculum continuari cernitur: ut qui tunc sacramentum non participant sacramentaliter: saltem in una fide sacramenti se communicare ostendant spiritualiter. Tepiditati ergo nostræ hoc inuentum est remedium: ut ait Innocentius, ut omni die osculum daretur pacis pro mysterio unitatis. Quod cum sacerdos ministro porrigit populis offerendum, dicit. ¶ Pax tecum, quam osculo pacis signo repræsento. sit qui a me osculum quasi pacis signum accipiat. Ad quam uocem respondet minister. Et cum spiritu tuo: sit pax Christi uera. ¶ Sequentem orationem quidam non legunt: quidam uero eam legunt: ideo eam exponere placuit. Dicit itaq; rursus sacerdos. ¶ Habete uinculum pacis: & charitatis. Quia pax oritur ex uinculo charitatis: & accipitur ab illo, ad Ephesios. 4. Soliciti seruare unitatem spiritus in uinculo pacis.

Expositio pax tecum.

T

¶ Vt apti sitis. Per pacem, & charitatem.

¶ Sacrosanctis mysterijs Christi. Quia nemo his dignus esse potest: nisi per charitatem. unde Can. 5. Comedite amici, & bibite, & inebriemini charissimi. ¶ Rursus dicit secundum morem aliquorum. ¶ Pax Christi. Qui hic sumitur, & est autor pacis ad Ephe. 2. Ipse est pax nostra, qui facit utraque unum medium inimicitiæ parietem soluens in carne sua, ut duos condat in

I semetipsos populos, iudęorum scilicet & gentilium, ambos reconcilians, & faciens pacem. ¶ Et ecclesiæ. Sicut eius, cui data est pax per Christum: qui ueniens euangelizauit pacem his, qui longe, & his, qui prope. Longe fuerút gentiles idolatræ. Prope iudæi unius dei cultores. ¶ Abundet in cordibus uestris. Quia pax illa non temporis est tantum: sed cordis. In quo abundant, dum usq; ad inimicos se extendit: de facili quidem usq; ad amicum geritur. Sed ut ad inimicum profluat, necesse est ut in corde abundet. psal. Fiat pax in uirtute tua, & abundantia in turribus tuis. Vel abundet, ut usq; in finem in cordibus uestris perseueret: ut tunc ueniat super uos pax super pacé, pax .s. æternitatis super pacem cordis. Vel abundet in cordibus uestris: ut uitæ influxum a spiritusancto recipere sint idonea. Sicut enim spiritus humanus non uiuificat membra: nisi fuerint unita, ita nec spiritussanctus uiuificat ecclesiæ membra: nisi in pace fuerint copulata: secundum beatum Aug. in de ciuita. dei: quem copulę nexum, necesse est, ut spiritussanctus, qui nexus est patris, & filij, retribuat. Ideo sequitur. ¶ Per spiritumsanctum, qui datus est nobis. Vnde apostolus ad Roma. 5. Charitas dei diffusa est in cordibus nostris, per spiritumsanctum, qui datus est nobis. unde per columbam significatur, cuius est osculum columbinum, quę cum signo pacis ramo uirentis oliuæ reuersa est ad archam: hoc est ad ecclesiam.

DE SVMPTIONE SAcramenti.

LECTIO LXXXII.

Expositio ofois dñe Iesu Xpe, fili dei uiui.

DOMINE Iesu Christe fili dei uiui: qui ex uoluntate patris, cooperante spiritussancto, per mortem tuam mũdum uiuificasti: libera me per hoc sacrosanctum corpus, & sanguinem tuũ ab omnibus iniquitatibus meis, & uniuersis malis: & fac me tuis semper obedire mandatis, & a te nunquam separari permittas. Qui cum deo patre in unitate eiusdem spiritussancti uiuis, & regnas deus. Per omnia secula seculorum. Amen. ¶ Hęc est tertia pars principalis participationis communionis, in qua post aptatione sacramenti ad suam participatio nem per sui diuisionẽ: postquã cõcatium unionẽ per pacis triplicis impetra tionẽ: procedit sacerdos ad principalissimæ in sacro missæ officio intẽtũ: tre mẽdi uidelicet sacrificij sumptionẽ. Et quia ipsa sumptio uita bonis est: mors malis: ut tactũ est sup. lect. 7. & 8. sacerdos in picula grãdi indignæ sũptionis se cõstitutũ aduertens non immerito cõtremiscit, ne quod optimũ est: & ad pariendum uitæ fructum institutum, ex propria sui indispositionem fiat sibi cibus ad mortem. Contremuit sanctissimus præcursor domini prius sanctus, quam natus, tangere sanctum dei uerticem. Cur non contremisceret miser peccator sumpturus eundem suum, & uniuersitatis iudicem, memoria tenens apostolicę comminationis tonitruum. Quicunq; manducauerit panem: & biberit calicem domini indigne: reus erit corporis & sanguinis domini. Qui enim manducat, & bibit indigne: iudicium sibi manducat, & bibit, non deijudicans corpus domini. Et iuxta eiusdem apostoli consilium. Probans semetipsum: & non inueniens ex se: unde tanto mysterio dignus habeatur, ad ipsum deum pietatis, & misericordię fontem, se conuertit, & pręter præmissas orationes generales, precibus magis proprie ad rem pertinentibus, sui dignificationẽ a domino nititur impetrare, quatenus sibi, & ceteris, pro quibus sacrificat: proficiat sacrosancta communio ad uitam, quę ad salutẽ omniũ noscitur instituta. Pręmittit igi: aliquas orationes cõmunioni interserit, aliquas communioni subiungit. Et secundum hoc pars illa subdiuiditur in tres partes. Secunda, ibi. Corpus domini nostri Iesu Christi. Tertia, ibi. Sanguis domini nostri. Prima pars diuiditur in quattuor particulas secundum quattuor orationes communioni præmissas. In prima pro sui iustificatione, ut digne possit sumere, deuotius sumendum implorat. In secunda, ut fructuosa fiat communio exorat, ibi. Perceptio corporis, & sanguinis. In tertia, suam indignitatem recognoscens simul, & diuinam omnipotentiam profunde se humiliat, ibi. Domine non sum dignus. In quarta sumpta fiducia ex spe diuini adiutorij ad sumendum augustissimum mysterium (ut Dionysius loquitur) se erigit, ipsumq; sumendo participat. ¶ Prima oratio diuiditur in partes quattuor. Primo satagit sacerdos captare beniuolentiam Christi per mortis, & passionis suæ rememorationem. In secunda petit a peccatis, & uniuersis malis liberationem, ibi. Libera me. In tertia petit suę uoluntatis plenam diuinis mandatis subiectionem, ibi. Et fac me. In quarta petit sui cum Christo perpetuam coniunctionem, ibi.

Et

Et a te nunquam. Quibus addit solitam orationis conclusionem, ibi. Qui
B cum eodem. ¶ Circa primum oculos cum intentione ad sacramentum dirigés, ad Christum in speciebus uisibilibus uere, & realiter præsentem dicit. Domine, dominator totius uniuersitatis Iesu, saluator humani generis. Christe, uncte a patre plenitudine spiritus præ consortibus tuis. Fili dei uiui, patris naturalis, & consubstantialis, diuinam tibi naturam æterna generatione communicantis. Qui ex uoluntate patris, liberali, & misericordissima, te ad nostram redemptionem ueniente temporis plenitudine mittentis. Cooperante spiritusancto, cuius sicut cum patre, tecumq; una est essentia, ita & uoluntas, atq; operatio indiuisa. Quapropter & tui sacratissimi corporis fabricatio in utero uirginali specialiter sibi appropriatur, dicente angelico paranympho ad uirginem. Lucæ. 1. Spiritussanctus superueniet in te, & uirtus altissimi obumbrabit tibi. Et iterum ad sanctum Ioseph sponsum eius. Quod
Mat. 1. in ea natum est, de spiritusancto est. Per mortem, quam patiendo factus es obediens patri usq; ad mortem: mortem autem crucis probrosam, & amará. Phil. 2. Tuam, in tua potestate positam. Solus quippe potestatem habes po-
Ioh. 10. nendi animam tuam, & resumendi eam, te dicente. Nemo tollet a me animá
Ioh. 3. meam: sed ego pono eam a meipso, & iterum sumam eam. Tu enim solus ui
Ioh. 17. tæ, & mortis habes dominium. Nam omnia dedit in manu tua pater. De-
1. Ioh. 3. ditq; potestatem omnis carnis: tibi. ut des eis uitam æternam. Nam & nos serui tui, tuo dono animas nostras possumus pro fratribus ponere. Nequaquam tamen nostrę est facultatis eam iterum sumere. Mundum uiuificasti, spiritualiter. Nam tu panis uerus es (Ioh. 6.) qui descendisti: ut dares uitam múdo. Totus enim mundus extra dei amicitiam positus propter peccatum primi nostri parentis uitam perdidit. Ianua uitæ, cœlorum regno obsecrato, ac decreti mortis chirographo obsignato: ita ut filio Adæ nullus pateret ingressus. Sed per mortem suam chirographum illud decreti, quod erat aduer
Col. 2. sum nos, deleuit. Illudq; de medio tulit affigens illud cruci: conuiuificauit nos sibi: donans nobis omnia delicta. Mortem namq; suam tota trinitas in satisfactionem pro omnibus nostris delictis acceptauit, quam sic ex uoluntate patris cooperáte spiritusancto, sustinuit. Sustinuit inquam, uolútate patris, & spiritussancti, atq; sua, quia tota trinitas eum in mortem tradidit, eáq; pro uiuificatione totius mundi acceptauit. Pater enim eum in carnem misit filius se obtulit, spiritussanctus, qui amor est, oblationem concremando acce
Heb. 9. ptissimam reddidit. Hinc apostolus. Christus per spiritumsanctum seipsum obtulit deo patri hostiam immaculatam. Dicitur autem pater ipsum misisse propter auctoritatem principij: a quo cætere personæ originantur. Filius dicitur se obtulisse secundum assumptam humanitatem: quæ sibi soli in unitatem personæ est copulata. Spiritussanctus dicitur mortem illam acceptasse, propter benignitatem, quæ sibi sicut cætera ad uoluntatem pertinentia appropriantur: quamuis & hoc commune sit trinitatis sicut & ipsa uoluntas, quę est principium omnium operationum contingenter a deo procedétium. ¶ Sequitur. Libera me. Captata beniuolentia, sequitur petitio, qua
C primo petit liberationem a malo, dicens. Libera me, hoc sacrificium offerentem, & omnes alios fideles, pro quibus offertur, ut omnes liberari efficiamur. Si .n. tu fili, nos liberaueris: uere liberi erimus. Per hoc sacrosanctum
Ioh. 8. corpus, & sanguinem tuum. Sacrosanctum, prę omnibus sanctum, quia per summum artificem spiritumsanctum sacratissime in uirgine fabricatum, ac sacratissime uerbo dei copulatum: & tandem sacratissime in hoc sacramento nobis donatum, & nunc a me indigno (tua sola pietate, & misericordia ad sacerdotij gradum assumpto) sumendum. Ab omnibus iniquitatibus meis, hoc

est

est peccatis: quæ animam ad summe trinitatis imaginem factam, maculant & deturpant. Et uniuersis malis, corporis, & animæ præsentibus, & futuris. Deinde petens conferri bona, subdit. Et fac me, meosq; pro quibus offero: tuis semper obedire mandatis. In quo consistit tota uiæ perfectio, & patriæ beatitudo. Hinc ait. Si uis ad uitam ingredi, serua mandata. In uoluntatum quoq; unione beatorum cum deo tota consistit fruitio, quę est essentialis beatitudo. Dicit autem semper obedire: hoc est, nullo tempore transgredi. Sũt enim mandata, quæ semper obligant, & pro semper, ut negatiua. Sunt mandata, quæ semper quidem: nõ autem pro semper obligant ad faciendũ quod præcipitur: pro semper autem obligant ad non transgrediẽdum, qualia sunt præcepta affirmatiua. Iterum semper obedire .i. uniuersaliter omnibus mandatis: ne in uno offendens omnium reus efficiar: ut docet Iacobus. Demum orando petit in bono perseuerantiam: quia qui perseuerauerit usq; in finem: hic salus erit. Vnde addit. Et a te nunquã separari permittas, neq; in hoc seculo per peccatum, quod separat a te deo, neq; in futuro per horrendam reproborum sententiam. Discedite a me maledicti in ignem æternum. Concludens adiungit: Qui per diuinam essentiam tuam. Cum eodem deo patre, a quo omnis paternitas in cœlo, & in terra nominatur. In unitate, substãtiali. Eiusdem spiritussancti, charitatis nexus. Viuis, uitam habens in teipso. Et regnas, in terris, & in cœlo, deus, uerus naturalis unus, & indiuisus. Per omnia secula, seculorum, sine fine. Amen, uere, & indefectibiliter. ¶ Circa primam partem huius orationis, incidit dubium. Verum Christus ex uoluntate patris mundum uiuificans per mortem suam sua potestate animam suã posuit, an sua permissione mortem uulnerum uiolentia a iudæis inflictorum illatam sustinuit. ¶ Ad hoc probabiliter dici potest: q Christus in cruce sua potestate animam posuit, præueniendo mortem, quam durissimi uulnerum cruciatus intulissent: ut sic euidentissime constaret, non nisi propria uoluntate nos sua morte redemisse. Potest autem illud signis ostendi, & scriptis. Signis. Namob hoc Pilatus: dum peteretur dare corpus sepeliendum; mirabatur, si iam mortuus esset, quasi illatę pœnę licet lætales fuerant, non tamen uitam in tam breui tempore extorsissent. Sicut nec in latronibus cum domino crucifixis, quorum crura: quia domino mortuo, uixerant, fracta sunt ut eorum mors acceleraretur. Aliud signum: quia cum clamore ualido expirauit, quod non est hominis morte naturali ut illata morientis, sed eius tantum, qui propria potestate, & uoluntate animam suam ponit. Hinc centurio uidens, quia sic clamans expirasset, ait. Vere hic homo filius dei erat. ubi glo. Ostenditur: quare centurio miratur, quia uidit eum sic expirasse .i. spiritum emisisse, nullus enim habet potestatem emittendi spiritum, nisi conditor animarum. Et alia glo. Hie. Infirmata etenim carne, mox uirtus diuina inualuit: quæ dicit. Aperite mihi portas iustitię. Nos autem cum nulla, aut ima uoce morimur, qui de terra sumus. Ille enim cum exaltata uoce expirauit: qui de cœlo descendit. Ex quibus satis patet: q non uiolentia coactus: sed potestate functus mortem aduocauit. Patet idem auctoritate scripturæ supra allegata. Nemo tollet animam meam a me: sed ego ponam eam a me ipso. Ad idem multæ scripturæ concordant, ut illud. Oblatus est: quia uoluit, sed quacunq; uoluit, fecit. Item Tradidit semetipsum pro nobis. Et similia multa. Oblatio autem, & traditio facta est in effectu: dum animam suam obtulit patri sacrificium uespertinum. Hinc propheta. Voluntariæ sacrificabo tibi. Præterea uolens suspendit redundantiam beatitudinis portionis superioris, ne redundaret in corpus, quam nisi suspendisset, corpus: quia gloriosum fuisset: nec mori, nec lædi potuisset. Christus enim ab instanti suæ

Mat. 19. Iaco. 2. Mat. 24. Mat. 25. D

Verũ Xp̃s ex potestate sua in crucem mortẽ aduocauit.

Ioh. 19. Mat. 27. Marc. 15. Ioh. 10.

con-

conceptionis secundum animæ portionem superiorem, perfecte beatus fuit clare uidendo diuinam essentiam, eaq; perfecte fruendo: Vnde nisi per miraculum suspensa fuisset beatitudo in parte superiori mentis: redundasset in uires inferiores usq; in corpus ipsum dotibus gloriæ perficiendo: claritate, impassibilitate, agilitate, & subtilitate. Et ita penitus pati non potuisset: siue dotes illas deus immediate in corpore beati efficeret: siue ex ipsa beatitudine naturaliter redundarent. Saltem secundum legem statutam, non potest anima in corpore esse beata: & corpus non esse gloriosum. Miraculum ergo suspensionis gloriæ corporis in potestate fuit Christi: quod exhibendo corpus suum reddidit passibile, & mortale. Ipse ergo mortem aduocauit: qui miraculose gloriam mortem penitus excludentem, suspendit. Sed tunc est dubium. Quomodo iudæi eum occiderunt. Respondetur: q iudæi primò uoluntate eum crucifixerunt, etiam uerbis, & factis nihil omittentes per se, & milites, quantum in eis fuit: ut Christus moreretur. Secundo uulnera, & pęnas intulerunt, & sanguinem fuderunt: quibus stante miraculo suspensionis gloriæ, tandem mortuus in cruce fuisset. Præuentio autem, qua dominus præuenit mortem, ut uoluntarie seipsum pro nobis offerret, non excusat iudæos ab homicidio, quod fecerunt maliciose, unde dominus: si non præuenisset, moreretur. Sequitur. ¶ Perceptio corporis tui domine Iesu Christe: quod indignus sumere propono, non mihi proueniat in iudicium, & condemnationem, se pro tua pietate prosit mihi ad tutamentum mentis, & corporis & ad medelam percipiendam. Qui uiuis, & regnas deus: per omnia secula seculorum Amen. ¶ Postquam in priori oratione sacerdos orauit pro sua iu

Alij habent præsumo.

Expositio orationis Perceptio corporis tui.

E stificatione, ut digne possit tanto mysterio participare in illa oratione petit pro salute consequenda ex sacramenti perceptione: unde dicit. Perceptio corporis tui domine Iesu Christe, quod indignus, propter plurima commissa peccata: propter que deuotionis, de feruoris neglecta exercitia. Sumere propono aliter præsumo. Non utiq; confidens in mea iustitia: sed de tua benignitate, ac misericordia multa, qua linum fumigans non extinguis, nec quassatum calamum confringis. Non mihi proueniat in iudicium, & condemnationem, quas apostolus comminatur omnibus indigne accedentibus corpus domini non dijudicantibus, discretionis iudicio hunc cibum ab alijs materialibus, & corporalibus cibis non discernētibus, per diligentem, & præuiam suijpsius probationem: ne mortui cibum sumant uitæ. De qua dispositione tam de necessariò, quam de congruo prærequisita, superius dictum est lectionibus. 6. 7. 8. & 9. ideo hic rescinditur. Sed pro tua pietate ineffabili, qua me sola tua bonitate nullis meis meritis adhunc gradum uocasti: & hactenus sustinuisti: & misericorditer ad pœnitentiam expectasti. Prosit mihi ad mihi ad tutamentum mentis, & corporis. Hæc sumptio tui corporis, & sanguinis, ut scilicet præseruet in futurum: ne mente peccato consentiam. Aut peruiam corporis, & sensuum mortem animæ intromittam, qua a te separatus utriusq; mortem, animæ, & corporis tuæ offensionis demerito, mortem peccatorum incidam pessimam, & æternam. Sit mihi ad tutamentum mentis, ne tuam prȩsentiam gratiosam quam sumere festino, unquam peccatorum sordibus repellam, & corporis membra tibi consecrata armata peccati efficiam. Sed mentem dulcedinem tuam degustans: in te semper delectet: & corpore tibi famulans, nulla lassitudine fatiget. Et ad medelam corporis, & animæ percipiendam, quod præstare uelis o Iesu Christe. Qui uiuis, & regnas &c. Sequitur oratio tertia sumptioni præmittenda. ¶ Domine non sum dignus: ut intres sub tectum meum, sed tantum dic uerbo, & sanabitur

F anima mea. ¶ In præcedenti oratione petiuit sacerdos, ut manducatio di-

gnissimi

gnissimi sacramenti sibi non proueniat ad iudicium, & condemnationem, sed magis ad mentis corporisq; salutem. Hic sciens summam sumendi dignitatem eius, scilicet qui in altis habitat, & tamen non alta, sed humilia respicit, ad quem non nisi humilitate peruenitur: ipso dicente per prophetam. Super quem requiescit spiritus meus, nisi super humilem, & quietum, & trementem sermones meos. Nimirum superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Sequens quoq; consilium principis apostolorũ. Humiliamini (inquit) sub potenti manu dei, ut uos exaltet in tempore uisitationis. Vt ad tam dignam sumptionem exaltari mereatur, seipsum humiliat, & omnipotenti manui: ut saluet se subijciens, orat. Domine non sum dignus &c. Verbum hoc sumptum est ex euangelistis Matthæo, & Luca referentibus factum centurionis hominis gentilis, qui cum magnus esset seculari potentia, utpura Romanorum officialis ad custodiam galileę in capharnaum delegatus: qui uolens puero suo corporis sanitatem impetrare a domino, cuius miracula audierat, ac per hoc potentiam crediderat, se humiliauit, & indignum domini corporali præsentia iudicauit. Vnde nuncijs suis pro eo dominum interpellantibus, ut seruum suum sanare dignaretur, cum dominus respondisset. Ego ueniam, & curabo eum. Statim ipso iter arripienti, & domui suæ appropinquanti per amicos suos remandauit, ut Luc. c. 7. scribit. Domine noli uexari. Non enim sum dignus, ut sub tectum meum intres, propter quod & meipsum non sum dignum arbitratus, ut uenirem ad te, sed dic uerbum, & sanabitur puer meus. Nam & ego sum homo sub potestate &c. Hinc sumptum est uerbum illud: ut sacerdos Christum inuitaturus, & sumpturus ad sanandum animam suam, suam indignitatem recognoscens: dicat magna fide pariter, & humilitate. Domine non sum dignus, ut intres sub tectum meum. Non sum dignus, ut sumante in interiora mea, multis peccatorum sordibus abominabilium. Dicat uoce, & humilia de se sentiat corde. Est enim, qui nequiter se humiliat, & interiora eius plena sunt dolo. Tales non exaltat dominus: quia humilem spiritu saluum faciet, & oculos superborum humiliabit. Ideo ut digne sumere dominum mereatur in hoc sacramentali conuiuio, recumbat mente in nouissimo loco, se omnibus inferiorem recognoscens, & tanto conuiuio indignum, ut tandem audire mereatur. Amice, ascende superius, & tunc obtineat gloriam coram simul discumbentibus. ¶ Nec difficile erit in ueritate se indignum recognoscere tanti ministerij (alias mysterij) participationis, si maiores se, diligenter consideret seipsos ualde humiliantes. Consideret inquam Iohannem Baptistam, cuius supra habita est memoria, quòd ab angelo prænunciatus in utero sanctificatus est, a pueritia extra tumultum hominum in heremo conuersatus: a Christo super cunctos mulierum natos commendatus, nihilominus timuit baptizare dominum, dicens. Ego a te debeo baptizari. Vnde de ipso ait ecclesia. Baptista contremuit, & non audet tangere sanctum dei uerticem, sed clamat cum tremore, dicens. Sanctifica me saluator. Attendat Mariam Magdalenam, quæ tanto feruore Christum diligebat, ut non erubesceret inter epulas conniuantium lachrymosam se ingerere pedes domini lachrymis irrigare, ac capillis tergere, propter quod a domino audire meruit. Dimissa sunt sibi peccata multa, quoniam dilexit multum. & iterum Remittuntur tibi peccata. Nec tamen post Christi resurrectionem pedes ipsius tangere permissa est. Quid igitur magnum, si sacerdos, qui testimonium de diligendo deum non habuit, qui non sibi remissa peccata a deo audiuit, qui ad fundendum lachrymas est aridus, in diligendo tepidus, in obsequio tardus, non modo ta-

Esa. 66.
Iacob. 4.
1. Pet. 5.
Eccle. 19.
G

cturus pedes domini, sed totum eius corpus comesturus, dicat cum uilitatis suæ recognitione. Domine non sum dignus, ut intres sub tectum meum. Ecce Petrus, cui dominus totius gregis sui curam committere dignatus est: ad piscium capturam stupuit, & indignum se domini præsentia exclamauit, dicens. Exi a me domine, quia homo peccator sum. Beatus quoq; Marcus euangelista, qui præ cæteris Christi resurrectionem, & regnum spiritusancto inspirantem descripsit, se tamen indignum tanto mysterio (alias ministerio) sentiens, pollicem abscidit, ut reprobus sacerdotio haberetur, timens tractare corpus domini in altaris sacramento. Meritò igitur sacerdos Iohanne Baptista impurior, Magdalena amando tepidior, Petro apostolo dignitate inferior, euãgelista Marco indoctior, dominicum corpus sumpturus, dicat corde, & ore. Domine non sum dignus, ut intres sub tectum meum. Nõ (inquã) sum dignus ex mea iustitia, ex mea præparatione, ex mea operatione, sciens a te dictum. Cum feceritis omnia, quæ præcepta sunt uobis, dicite, quia inutiles serui sumus. Quod facere debuimus, fecimus. Et qui nec feci, quæ facere debui, sed in multis tua sanctissima præcepta transgrediens uiolaui, quomodo dignus esse potero: ut tu domine creator totius mundialis Machinæ, intres sub tectum meum: domum conscientiæ meæ peccatis obscurantibus tenebrosum, uirtutum carentia ruinosum, ubi tuæ mansionis non est locus. Nõ enim delectaris habitare in tabernaculis peccatorum, sed in tuis dilectoribus, patris beneplacita semper operantibus, uerbisq; tuis obedientibus: talibus enim tui patrisq; aduentum polliceri dignatus es: & apud eos facere mansionem. Item. Qui te pulsantem audiunt: tibi cordis sui portas aperiunt, ad hos intrare, ac cum eis cenare promisisti. Sed quia heu talis non sum, uere indignus sum ut intres sub tectum meum. Sed quia peccatores nõn spernis cum his enim cum in terra ambulares, ut sanares, manducasti. Nec ad te confugientes repellis, sed & paruulos sinere ad te accedere præcepisti. Me peccatorem, me paruulum, quia indignum, ne a facie tua proijcias, sed tãtum dic uerbo, qui uerbum es patris coæternum. Dic uerbo uirtutis tuæ: quo dixisti paralytico. Surge, & ambula, & continuò surrexit sanus, & ambulauit. Ita dic uerbo, & sanabitur anima mea, a morbis spiritualibus uitiorum. Tuum namq; dicere, facere est, dicente scriptura. Dixit, & facta sunt omnia. Sana me domine, (orauit propheta) & sanabor. Sed dic uerbo, & sanabitur anima mea per te cibum salutiferum, quia cibus es spiritus, non carnis: cibus mentis, non uentris. Sed forte dicis. Nunquid super se exaggerat iudicium: qui profitens se indignum, nihilominus accedit ad corpus domini sumendum, cũ apostolus terribiliter clamet. Qui manducat panem hunc, & calicem bibit indigne, iudicium sibi manducat? Aut ergo falso profitetur se indignum, & ita professione falsitatis uere indignus redditur. Aut uere dicit, & credit se indignum, & sic indigne manducat, perplexus ergo est manducando, euadere non potens iudicium domini. Sed absit: ut cibus, qui dat uitam æternam mundo, in omnem euentum mortem afferat accessuro. Ad huius igitur replicæ solutionem, rememoranda sunt supra lect. 7. & 8. exarata. Refert n. nec idem est, esse indignum hac refectione, & indigne eam sumere. Similiter refert esse indignum in oculis suis, & esse indignum in oculis dei nos diligentis. De primo simpliciter indignus est: qui gratia dei caret. Nã qui gratia caret, inimicus dei est, mortuus est, sed inimicus nõ est dignus pane filiorum, ipso dicente. Non est bonum sumere panem filiorum, & mittere canibus. Neq; mortuus deo dignus est pane uitæ, neq; cibus est mortuorum, sed uiuẽtium. Potest autem non habens gratiam, & per hoc indignus, sumere nõ indigne, si post discussionẽ, ac suijpsius probationẽ, quã præcedere hãc sumptio

Beat⁹ Marc⁹ Pollice abscidit se tanto ministerio indignũ putans.

Luc. 17.

Apoc. 3.

Mat. 19.

Hierem. 17.

H

Math. 15.

nem debere apostolus docet, maneret aliquod peccatum mortale nondũ dimissum, nec tamen a sumente cognitum. Cum ergo nemo delictorum suorũ perfectam habet cognitionẽ, nec memoriam, dicente propheta. Delicta quis intelligit? Ab occultis meis munda me: & ab alienis parce seruo tuo. Hinc quilibet se indignum æstimare habet, tanquam nesciens se dignum, & tamen de misericordia dei præsumens potest non indigne accedere: ita q accedendo nouum mortale non committat. Et per hoc utiliter, & non ficte orare. Domine non sum dignus &c. De secundo. Nemo filiorum captiuitatis adæ ex suis dignus est pane angelorum, de quo Ber. ser. 5. de dedicatione ecclesiæ latæ dissteris, di. Nonnunquam de anima mea cogitans, uideor mihi in ea (fateor) uelut deo contraria inuenire. Si ipsam animam prout in se est & ex se est intueor, nihil de ea uerius sentire possunt, quam ad nihilum esse redactam, cũ sit onerata peccatis, obfusa tenebris, irretita illecebris, pruriẽs concupiscentijs, obnoxia passionibus, impleta illusionibus, prona semper ad malum, in uitium omne procliuis. Postremo totius confusionis, & ignominię impleta. Nimirum si ipse quoq; iustitiæ nostrę omnes ad lumen ueritatis inspectæ, uelut pannus menstruatæ inueniuntur. Iniustitiæ deinceps quales reputabuntur? Si lumen, quod in nobis est, tenebrę sunt, ipsæ tenebrę quãtę erunt? Facile est cuiq; nostrum, si sua plenius uniuersa, & sine dissimulatione uestiget, & iudicet sine acceptione personæ, attestari per omnia apostolicę ueritati, & libere proclamare. Qui se putat aliquid esse, cum nihil sit, ipse se seducit. Gal. 6. Quid est homo, quia magnificas eum, ait fidelis, & deuota confessio, aut quid apponis erga eum cor tuum? Iob. 7. Quid? sine dubio uanitatis similis factus est homo. Ad nihilum redactus est homo. Nihil est homo. Quomodo tamen penitus nihil est, quem magnificat deus? Quomodo nihil, erga quẽ appositum est cor diuinum? Et infra. Tanquam nihil reputatur homo in iudicio ueritatis tuæ, sed non sic in affectu pietatis tuæ. Nimirum uocas ea, quę Rom. 4. non sunt, sicut ea, quę sunt, & non sunt: ergo quia uocas ea, quæ non sunt, & sunt, quia uocas. Licet enim non sint quantum apud se, apud te sunt utiq; iuxta apostolum. Non ex operibus, sed ex uocante. Rom. 9. Sic nimirum si consolaris in tua pietate, quem in ueritate tua humiliasti, ut magnifice dilatetur in tuis, qui merito angustiatur in suis. Siquidem uniuersę uiæ domini misericordia, Psal. 24. & ueritas, requirentibus testamentum tuum, & testimonia tua. Testamentũ utiq; pietatis, & testimonia ueritatis. Et sequitur ad propositum. Lege homo in corde tuo, lege intra teipsum de teipso testimonia ueritatis, etiam hac communi luce iudicabis in te indignum. Lege in corde dei testamentũ, quod firmatum est in sanguine mediatoris, & inuenies, quam longe aliud spe possidere, quam re tenere uideris. Hæc Ber. Sic ergo sacerdos considerans se secundum se, in corde suo uerissime indignum se proclamabit. Sed attendens, quid in corde dei, qui se magnificauit, redemit, dilexit, se dignum sperare poterit, non dignitate sua, sed illius dignatione. Verumq; fit prophetæ uerbum. Oseę. 13. Perditio tua ex te Israel, tantummodo in me auxilium tuum. Denique be. Iob. c. 25. ait. Nunquid iustificari potest homo comparatus deo, aut apparere mundus natus de muliere? Ecce luna etiam non splendet, & stellæ non sunt mundę in conspectu eius. Quæ exponens be. Greg. 17. moral. §. 25. Nonnulli per donum spiritus adiuti contra infirmitatem suæ carnis eriguntur, uirtutibus emicant, signorumq; miraculis coruscant, nullus tamen est, quæ sine culpa uitam transeat, quousq; carnem corruptionis portat. Et sequitur. Nec sancta ecclesia per lunam signata, uirtute propria tot miraculis emicat, nisi hanc superuenientis gratię dona profundant. Nec singulorũ bene uiuentiũ stellarum nomine designatorum, mentes a peccatorũ ma-

culis mundæ sunt, si remota pietate iudicentur: quia apud districti iudicis oculos, sua unumquemq; corruptibilitas inquinat, nisi hanc quotidie gratia parcens tergat. Electorum quippe animus prodire ad libertatem iustitię nititur: sed adhuc compede infirmitatis tenetur. Et culpas quidem subigere perfecte desiderat, sed quousq; corruptione carnis astringitur, eiusq; uinculis etiam, cum non uult, ligatur. Hinc itaq; colligat quanto peccatorum pondere præssi sunt, qui contra hæc decertare negligunt: si plene culpam nec illi superant: qui contra hanc uiriliter pugnāt. Vnde postquam dictum est. Ecce luna non splendet, & stellæ non sunt mundæ in conspectu eius, protinus additur. Quanto magis homo putredo, & filius hominis uermis? Hæc Greg. ¶ Considerans itaq; sacerdos se esse creaturam, & uas luteum figuli, eumq; qui in sacramento oculis subiecto (quem & nunc sumpturus est) continetur, esse creatorem, & figulum: sese esse finitum, & pene nihilum, illum uerò simpliciter infinitum, & omnibus incomparabiliter puriorem. Etiā si Seraphica puritate arderet, uerissime dicet, domine non sum dignus, ut intres &c. Rogātq; attentius, quod sequitur. Sed tantum dic uerbo, & sanabitur, spiritus meus. Tantum dic uerbo, hoc est, teipso, qui uerbum es patri æterno coæternum: per quod facta sunt omnia. Vel dic uerbo uirtutis tuæ, quemadmodum dixisti paralytico. Surge, tolle grabatum tuum, & ambula. & continuo surrexit, & ambulauit. Sic dic uerbo, & sanabitur spiritus meus a morbis spiritualibus peccatorum. Tuum namq; dicere facere est. Dixit, & facta sunt: ait propheta regius, ut supra. Verum ad mundiciam cordis, qua mens digna fiat habitatio huius sacrificij salutaris, non sufficit hęc orare, sed & necesse est se purgare, & possetenus ad tanti regis susceptionem, mentis domicilium adornare, secundum illud Ecclesiæ. Adorna thalamum tuum sion, speculatrix anima, & suscipe regem Christum. Quod quomodo fieri habeat prope principium huius operis lectionibus. 7. & 8. 9. & alibi diffusius declaratur. Præter quas adhuc addi possunt manuductiones figurales, ad bonam dispositionem communicaturum informantes, quæ latius supra lectio. 55. tacta sunt, ibi requirantur. Possumus ponere exemplariter unam: & ad huius similitudinem cætera mysticentur. Inter cæteras figuras satis expressa fuerat esus agni paschalis: de quo scribitur Exo. 12. cum suo ritu. Vnde ait dominus Moysi, & Aaron, ut præciperent populo de esu paschalis agni: unde & ait Moyses. Sument de sanguine agni & ponēt super utrūq; postem, & in superliminaribus domorum, in quibus comedent illū. Et edent carnes nocte illas assas igni, & azymos panes cum lactucis agrestibus. Non comedetis ex eo crudum, quid, nec coctum aqua, sed assum tantum igni. Caput cū pedibus eius, & intestinis uorabitis, nec remanebit quicquam ex eo usq; mane. Si quid residuum fuerit, igne comburetis. Vbi & additur. Sic autem comedetis illum. Renes uestros accingetis. Calceamenta habebitis in pedibus, tenentes baculos in manibus, & comedetis festinanter. Et infra Omnis alienigena non comedet ex eo. Omnis autem seruus emptitius circuncidetur & sic comedet. Aduena, & mercenarius non edent ex eo. In una domo comedetis: nec efferetis de carnibus eius foras: Nec os illius confringetis. ¶ Hæc exponendo prosequitur be. Grego. in Homel. sabbati in hebdo. paschali di. Hæc omnia magnam nobis ædificationem pariunt, si fuerint mystica interpretatione discussa. Agnus ille paschalis Christus est secundū illud apostoli. Pascha nostrum Christus est: itaq; epulemur non in fermēto ueteri, neq; in fermento malitiæ & nequitiæ, sed in azymis sinceritatis, & ueritatis. Ab huius agni esu arcetur alienigena. i. a fide extraneus, uel in fide hæsitans. Admittitur seruus emptus præcioso huius agni sangui-

Margin notes: Grego. [I] — Ioh. 5. — Exo. 12. — [K] Grego. 1. Cor. 5.

ne: dum tamen fuerit circumcisus, hoc est, a carne peccati emundatus per ueram contritionem, & confessionem peccatorum. Præcluditur rursus aduena, & mercenarius. Aduena.i.nouiter ad fidem conuersus, nondum potens capere altissima huius sacramenti, & nec potens discernere corpus domini. Vel aduena nouiter peccare desinens, qui nec digni sunt cibum istum suauissimum degustare. Quod maxime attendere habēt sacerdotes illi, quorum uita scandalosa est populo. Vespere ebrij, uitio carnis, aut alterius peccati macula irretiti, mane superficiali confessione pr̨emissa, currunt ad altare: agnum dei immaculatum deuoraturi, deum inhonorantes, populū celebrando scandalizantes, & seipsos misere in laqueos perditionis præcipitantes, non attendentes, q secundum doctrinam diuini Dionisij de ecclesiastica hierar. ca.3. eos, qui in pœnitentia sunt.i.nondum congruam commissis peccatis satisfactionem impleuerunt: ab hoc ministerio arcendi sunt, qui licet a contraria uita discesserint: nondum tamen imaginum ipsius habitu altius impresso caruere: & necdum amore diuino atq; purissimo purgati sunt. Non illi de sanguine agni postes liniunt. Nam tunc in utroq; post̨e agni sanguis ponitur, quando sacramentum passionis illius cum ore ad redemptionem sumitur. Ad imitationem, quoq; intenta mente cogitatur. Nam qui sic redemptionis sacramentum accipit: ut imitari passionem illius nedum uelit: in uno poste sanguinem ponit. Qui tamen etiam in superliminaribus domus ponendus est: quæ intentio cogitationis ad imitationem passionis dominicæ est dirigenda. Siquidem domus habitationis nostræ mens est: in qua per cogitationes habitamus. Intentio uerò superliminare est: quæ cum in dominica passione figitur: superliminare agni sanguine tingitur. Carnes autē crudæ comedendæ non sunt per malā fidem de sacramento: nec coctæ aqua per inanem philosophiam secularis, & curios̨e sapientiæ. Sed asse tantum igne.i. affectu feruido spiritussancti igne accenso. Caput cum pedibus uorabitis, profitendo diuinitatem in Christo altissimam, quæ locum capitis tenet, secundum illud apostoli. Capút Christi deus, & ipsius terrenam humanitatem. Hi pedes calceati: quorum corrigiam Iohannes soluere se clamauit indignum. Os non confringetis ex eo uiolentia perscrutationis, & superuacųe inquisitionis. Totum, quod comedi non potest per intelligentiā: igne spiritussancti combure tis per uenerationem amorosam. Sed sola redēptoris nostri percepta sacramenta, ad ueram solemnitatem mentis non sufficiunt, nisi eis & bona opera adiungantur. Quid enim prodest corpus, & sanguinem illius ore percipere (ait Greg.) & eis peruersis moribus contraire? Vnde subditur. Et azymos panes cum lactucis agrestibus. Panes azymos sine fermento comedit, qui recta opera sine corruptione uanæ glorįe exercet: qui mandata misericordiæ sine admixtione peccati adhibet: ne peruerse diripiat: quod quasi recte dispensat. Lactuc̨e uerò agrestes ualde amaræ sunt: cum quibus sumendus ille est agnus. Amara.s.compunctione: qua nos pro peccatis nostris affligimus: quatenus ipsa amaritudo p̨enitentįe abstergat a mentis stomacho peruersæ humorem uitæ. Sed & intestina manducari debent: hoc est, uerborum illius mistica, & occulta mandata, quæ tunc uoramus cum uerba uit̨e cū auiditate sumimus. In quo deuorationis uerbo, quid aliud (ait Greg.) quā pigriciæ nostræ torpor reprehenditur: qui eius uerba, ac mysteria per nosipsos non requirimus, & ab alijs audimus inuiti? Nō remanebit ex ipso aliquid usq; mane: quia eius dicta sunt magna solicitudine discutienda, quatenus prius, quam dies resurrectionis appareat: in hac præsentis uitæ nocte omnino illius mandata intelligendo, & operando penetrentur. ¶ Sed quia ualde est difficile: ut omne possit sacrū eloquiū intelligi: & oē eius my-

Sacerdos scādalosos inuectiua.

1. Cor. 11.

Ioh. 1.

Grego.

Grego.

L

sterium penetrari, recte subiungitur. Si quid autẽ remanserit, igne combu retis: quod tunc facimus, cum ea, quæ de incarnationis eius misterio intelligere non possumus: potestati spiritussancti humiliter reseruamus: ut non superbe quis audeat, uel contemnere, uel denunciare, quod non intelligit: sed hoc igni tradit, cum spirituisancto reseruat. Sequitur. Sic autem comedetis. Renes uestros accingetis per castitatẽ. Nam qui pascha comedit, corruptioni carnis per uitia nulla subiaceat, uoluptatem edomet, carnem a luxuria restringat. Calceamenta habebitis in pedibus: exempla præcedentium, ac defunctorum patrum, opera nostra, quibus ad uitam currimus, instruamus, & mortuorum uitam conspicientes, nostras uestigia a peccati uulnere custodiamus Tenentes baculos in manibus, sanctæ. i. spei: confidentes in protectione altissimi. Et comedetis festinantes. i. cum auiditate ad patriam anhelantes. Nemo in huius uitæ itinere torpeat, ne in patria locum perdat. Nemo ad appetenda studia moras innectat: sed cepta perficiat: ne minime liceat implere, quod inchoat, quia pascha. i. transitus domini est. Est enim sacramentum illud uiaticum, in cuius fortitudine ambulatur in terram promissionis. Sic ergo manducaturus sit dispositus, ut transire sit paratus: exire non formidet ab huius exilij carcere: in quo detinetur ut captiuus, sed amore cœlestis patriæ animo anhelet ad gloriam cælestis Hierusalem nobis certissime repromissam. Sic suo modo aliæ, huius sacramenti figuræ mysticari possunt ad accendendum affectum ad huius sacramenti reuerentiam & honorem. Verum hic aliqua tanguntur, quæ requiruntur de necessitate ad dignam sumptionem, quædam de congruo: quorum discretionem supra lect. 7. 8. & . 9. inuenies distinctam Panem celestem accipiam & nomẽ domini inuocabo. ¶ Post

M sui humiliationem ac indignitatis recognitionem, sacerdos non uelut despe-

Ioh. 14. rans, sed spe diuini adiutorij, per subiunctam petitionem inuocati: qui hoc sa-

Mat. 3. lutis sacramentum in remedium, & nutrimentum peccatoribus conuertere se cupientibus disposuit, se erigens ad sumendum hostiá salutarem, dicit hác orationem quartam. Panem cœlestem accipiam. Panem cælestem non factum de terræ frumento, sed de sanguine uirgineo, non pistum in fornace per ardorem ignis: sed coctum per feruorem dilectionis in ara crucis. Panẽ cœlestem reficientem angelos in beatitudine. Panem de cœlo descendentem: ut nutriat mentes pauperum suorum in hac miseria ad cœlos aspirantium. Accipiam, sperans in bonitate domini: confidens in ipsius dignificatione, qui solus potest facere mundum de immundo conceptum semine, & de lapidibus filios suscitare Abraæ, qui paruulos in osculis suis magnificat, eos utiq; paruulos, qui non in sua uirtute confidunt, sed se totos in sui adiutoriũ præ iciunt. Nam & bea. Aug. de centurione (cuius supra habita est mentio) loquitur. Dum (inquit) se centurio tantum uilificaret, ut diceret se indignum Christum sub tectum suum suscipere, confidẽtiam suam in Christũ iaciens, ut salutem suo seruo præstare absens potuisset, Christus eum dignificauit, & sub tectum sui cordis introiuit, ipsum in fide illuminans, & inflammans Cur ita: ut latius crederet Christum sanasse infirmos, mũdasse leprosos, quos non uidit, quam iudæi, qui diuersa miracula ab ipso facta experimentaliter didicerunt. Accipiam & ego sacerdos a domino adhuc in mundo peregrinus, panem cælestem: ut in ipsius fortitudine ambulẽ usq; ad dei montẽ. Accipiam ego ęgrotus, & infirmus panem cælestem, cor hominis roborantẽ: ut a morbis cunctis merear præseruari. Accipiam panẽ cęlestem ego famelicus & esuriens, quem qui gustauerit, nõ esuriet in ęternũ. Accipiá ego inquietus, & anxius panẽ cælestem: qui cor stabilitat, & turbidos fluctus sedat. Accipiã claudus, & debilis panem cælestem: inuitatus a rege magno ad cænã, ad quã

debiles,

debiles,& claudi sunt introducti. Et nomen domini inuocabo,cum Christo cenā in pane isto cælesti faciens,ut misericordiam mihi exhibeat nunc habitans in cęlis, quemadmodum exhibuit secum cenantibus habitans in terris. Hoc ipsum enim ut faciat,quærit. Ego (inquit) sto ad ostium foris pulsans si quis audierit uocem meam,& aperuerit mihi ianuam,intrabo ad illū,& cenabo cum illo:& ipse mecum. Cenabat Christus apud Petrum,& Johannē, & Iacobū, ubi socrus Petri tenebat magnis febribus. Imperauit febri Xps, & surrexit continuo socrus,& ministrabat eis. Inuocabo & ego nomen dñi super me:ut Christus,cū quo cæno,immo quem māduco, pellat a me febres spirituales:cōpescat a me ardorem innaturalem carnalium delectationum: fuget calorem amoris mundani:ut cor meum reformetur ad calorem naturalem amoris dei. Conuiua fuit Christus in hoc sacramento contentus apud Matthæum,murmurabat iustitia falsa pharisæorum:uidens misericordię fontem cum peccatoribus manducantem. Sed confusa est uera domini iustitia dicente. Non ueni uocare iustos:sed peccatores. Inuocabo & ego nomen domini:ut me peccatorem inter suos electos uocet:& patri reconciliet. Manducauit item cum Simone pharisæo Christus hic sub specie panis uelatus, & ecce mulier,quæ erat in ciuitate peccatrix,attulit alabastrum unguenti, & cepit lachrimis rigare pedes eius:capillisq; suis tergere,& perungere. Iudicatus est a pharisæo dominus:quasi ignorans,quę & qualis esset mulier,quę tāgebat eum;quoniam peccatrix erat. Sed contempto pharisæo,mulieri dominus dixit. Mulier fides tua te saluā fecit. Nihil ego contra dominū in sacramento ad me peccatorem uenientem infideliter murmurabo, sed nomen ipsius intra me inuocabo:ut in fide,qua panem cœlestem accipio: saluum me faciat nunc,& in futuro. Intrauit Christus sub his speciebus corporaliter contentus in domum Zachæi,eum uidere cupientis. Et ob hoc arborem sycomororum ascendentis; murmurantibus nonnullis:q̃ ad hominem peccatorem diuerti sset. Sed ait dominus Zachæo. Quia hodie huic domui salus facta est. Et ego de aduentu domini gaudens,nomenq; eius inuocabo:ut fiat salus animę meę per ipsum,qui uenit quęrere,& saluum facere,quod perierat. Cenauit tandem exiens ex hoc mundo cum discipulis suis, quibus & dixit. Dispono uobis,sicut & disposuit mihi pater meus regnum,committens ut sacramenti huius consecrationem,& communionem in sui memoriam frequētarent di. Hoc quotienscunq; feceritis in mei memoriam facietis. Non me cum iuda traditore a discipulorum consortio exeunte a domino separabo, sed nomen domini inuocabo,ut hæc sacratissimi corporis sui manducatio sit mihi ad regnum suum præparatio salutaris. ¶ His itaq; a sacerdote prolatis,siccas particulas duas in patena collocatas,immediate,uel mediante patena in manus ad prolationē statim præmissæ orationis. Panē cœlestē accipiā, receptis,inclinato paulis p corpe,sacerdos subsistit,& oēs suas cogitationes quātū possibile est umēdo,deuote se recolligit. Et sicut corporales oculos ad spēs, & formas sacramenti exteriores dirigit. Sic oculos fidei interiores,ad dominū nostrū Iesum Christū sub uisibilibus spēbus cōtentū,eiusq; sacratissima passionis,& redēptionis nostræ mysteria:cuius in hac sūptione memoria principalissime recollitur (ut dictum est lect. 36.) conuertat, prout deuotio propria,& sancti spiritus unctio docuerit meditando. Cuius exemplū aliquod ponere non æstimo omnino inutile. Poterit ergo sacerdos intra se nulla uoce emissa cogitando dicere. Eya misericordissime domine Iesu Christe, æterni patris unigenite fili: unus cum eodem patre, & spiritusancto uerus consubstantialis,& naturalis deus: qui pro peccatorum salute ex infinita charitate tua carnem sumere,inter homines apparere, & triginta tri-

Margin notes: Apoc. 3. — Mat. 8. Marc. 1. Luc. 4. — Mat. 9. — Luc. 7. — Luc. 19. — Luc. 22. — Math. 26. — N — Meditatio ante sūptionē eucharistiæ

bus annis grauiter laborare,& multipliciter fatigari dignatus es: & tandem amarissima passione, preciosissimi sanguinis effusione,ac morte turpissima, nos a morte perpetua peccatis,& pœnis liberare. In cuius saluberrimæ passionis memoriam, te præsentem his speciebus exhibere, teq; cibum animæ nostræ,ac pignus salutis æternæ tradere uoluisti. Respice in hac hora in me peccatorem indignum:purga,& sanctifica me,ut te deum meum creatorem, & redemptorem merear digne sumere. Breuius quidem, uel longius prout gratia ministrabit. Et more quorundam pectus tundens, addat. Deus propitius esto mihi peccatori. Quo uerbo publicanus oculos ad cœlum leuare non audens, remissionem suorum meruit peccatorum. Dicens autem deus, intentionem dirigat ad contentum in sacramento Christum: & latria eum adorans cum magna reuerentia,deuotione,timore,& charitate,mentisq; affectione,ac desiderio, sacrosanctum domini corpus sub duabus illis particulis contentum:pro sua ac totius ecclesiæ salute sumat. Sumat autem nó masticando dentibus:propter euitandum periculum,& sacramenti irreuerentiá ne forte aliquid sacramenti hærens dentibus, post incaute expuatur,uel alijs communibus cibis misceatur,sed humectatis in ore speciebus reuerēter glutiendo traijciat. Ipso uerò in ore pro sua humectatione manente,sic poterit meditari. Vesti in animam serui tui deus meus, & dominus meus, meq; tibi incorporare digneris,ut mihi mori:tibi soli merear uiuere. Hæc autem non dico quasi necessariò sic fieri debeat ex ecclesiæ ordinatione,uel statuto,neque per hæc contemplationis,ac deuotionis exercitia in promptu habentes informare præsumens,sed pro quodam exemplo grosso pro rudibus, & nódum in spiritualibus deuotionibus assuetis interserere curaui.

Luc. 18.

DE ORATIONIBVS INTER communicandum.

LECTIO LXXXIII.

A SVMPTO uenerabili sacramento sub speciebus panis de manibus uel patena,sacerdos dicit. ¶ Corpus domini nostri Iesu Christi custodiat animam meam in uitá æternam.¶ Præmissis orationibus communionem præcedentibus,sequuntur duę inter communicandum dici solitæ. Quarum prima respicit perceptionem sacramenti panis. Alia perceptionem sacramenti sanguinis,& secundū hoc diuiditur illa pars. Quia enim primo sumitur Christus sub speciebus panis: ideo præmittitur primo oratio specialiter pro salute obtinenda ex perceptione dominici corporis. Secundo idem sumitur sub speciebus uini, ideo pręmittitur secunda oratio pro obtinenda salute ex perceptione sanguinis, ibi. Quid retribuam. ¶ Quoad primum orat sacerdos. Corpus domini nostri &c. Corpus domini pro expiatione peccatorum totius mundi in ara crucis immolatum. Corpus domini ex dignatissima bonitate dei, pro uiuificatione mundi sub sacramento altaris Christi fidelibus ministratum. Corpus domini nostri Iesu Christi, a me pro ęterna beatitudine capescenda fideliter,& sacramentaliter manducatum. Custodiat,in unitate fidei catholicæ,ne mysteria altissima huius ueri corporis Christi co-

Expositio uerborū corpus domini nostri Iesu.

gitans,& non capiens,ab unitate corporis Christi mystici per infidelitatem recedam. Quemadmodum quædam ex Christi discipulis, dum sacratissima quædam, & ardua de corpore Christi ab ipso dei patris sapientia increata audierunt,ab eius magisterij doctrina retro abierunt,dicentes. Durus est hic sermo.Quomodo potest nobis hic dare carnem suam ad mãducandum?Per quod certè ab unitate ecclesiæ se præsciderunt, quia in hæresim ex uerbis saluatoris scandalizati prolapsi sunt, ut dicit beatus August. in expositione psal. Custodiat(inquam)rursus corpus domini manducatum, animam meã, a prolapsu in peccatum, ne in detestandã ingratitudinem abeam de mensa domini,inferendo contumeliam Christo cum Iuda proditore nequissimo. Custodiat demum corpus domini nostri Iesu Christi, a me sumptum, in uita,& robore spirituali animam meam,ut cibatus, & roboratus hoc cibo nobilissimo,continuo robustior,& potentior fiam ad exercendum opera uitę: ut quoq; in me extinguatur fames,& sitis carnalium desideriorum, & excitetur concupiscentia gaudiorum æternorum, per prægustationem dulcedinis,quæ conceditur corpus illud digne sumentibus. Subditur ab aliquibus. Et perducat animam meam. Perducat potenter præseruando ab incursione malignorum spirituum,quo exeuntes de hoc mundo consueuerũt in acrius infestare. Animam meam in hora exitus mei ex hoc seculo. Animam meã, cuius est cibus spiritualis eam nutriens,roborans,& confortans,non secundum suam essentiam,siue substantiam, sed secundum dona spiritualia & gratiæ, quæ donatur animæ in digna corporis Christi manducatione. In uitam æternam,hoc est,in æternam beatitudinem,quemadmodum Heliã panis ministratus ab angelo confortauit,in cuius fortitudine ambulauit usque ad montem dei. Quemadmodum & panis,qui de cœlo descendit,perduxit populum Israel per desertum usq; ad terram promissionis. Ita oro o domine, ut hæc esca cœlestis sit meum uerum uiaticum ducens me per desertum huius seculi,ad supernam patriam fidelibus repromissam. ¶ Quid retribuam domino pro omnibus quæ retribuit mihi. Calicem salutaris accipiam, & nomen domini inuocabo. Laudans inuocabo dominum, & ab inimicis meis saluus ero. ¶ Ista est secunda oratio, qua præmittitur calicis sumptioni. Sicut enim sacerdos uolens suscipere corpus domini sub panis specie, præmisit orationem pro sua humilitione:recognoscendo suam indignitatem ad dignissimi corporis perceptionem, dicens. Domine non sum dignus &c. Ita procedens ad sumptionem sacratissimi sanguinis Christi sub speciebus uini, pro sui humiliatione indignitatem suam iterum recognoscit, fatendo se nihil habere ex proprijs, quod domino possit pro tanto beneficio præstito retribuere,dicens: Quid retribuam domino. Et diuiditur in tres particulas. In prima recognoscit sacerdos suam insufficientiam retribuendi pro acceptorum beneficiorum collatione. In secunda ostendit gratitudinem in accipiendo domini beneficium, cum sui nominis laude & inuocatione, ibi. Calicem salutaris. In tertia ostendit suam confidentiam quam habet ex uirtute dati beneficij in nociuorum præseruatione, ibi. Et ab inimicis meis. ¶ Quoad primum dicit. Quid retribuam domino. quasi di. Quid ego cinis, & puluis, plasma, & figmentum conditoris, homo uilis, & fragilis, uacuus uirtutibus, plenus uitijs. Quid retribuam mercedis, & præmij de meis uiribus,de meis bonis, de meis possessionibus, domino uniuersorum, cuius est terra, & plenitudo eius, orbis terrarum, & uniuersi, qui habitant in eo. Qui bonorum meorum non indiget, qui diues est in omnes: qui nec ditior ex per me sibi oblatis constituitur: nec si omnia sibi subtraxero, pauperior efficitur. Immo uerò cui sicut nihil subtra-

Ioh. 6.

August.

3. Reg. 19.

B

hi potest

donatore. Omne nanque datum optimum, & omne donum perfectum desursum est, descendens a patre luminum. Si sibi seruiendo, mandata sua executus sum, nullum profectum sibi attulit, ipso teste. Cum feceritis, quæcunq; præcepta sunt uobis: dicite. Inutiles serui sumus. Et breuiter quæcunq; bona obtuli, ab eo recepi non ipse donaui. Quid habes, quod non accepistis, ait apostolus: Quid igitur dedi domino pro his, quæ retribuit mihi? Nihil profectò ex me, nihil meum reperi, nihil proprium possedi. Vnum est, quod pręter te habeo o domine, scilicet peccatum. Huius tu non es autor, sed ego peccator. Tu mihi id non tribuisti: sed ego sine te id perfeci. Sine te factum est nihil. ait Iohannes. Nihil. i. peccatum: secundum glo. beati Aug. Retribuisti igitur mihi hęc, & alia innumerabilia bona pro eis malis: pro meis peccatis Nihil eram, quod est malum entis priuatio. Et me bonum aliquod, ens aliquod fecit tua potentissima creatio. Peccaui in Adam tui mandati præuaricatore, & me redemisti in Christo perditorum saluatore. Peccaui in meipso ex peruersa mea uoluntate, nec statim me perdidisti ex tua benignitate. Peccaui, & malum coram te feci, & tu ignouisti, ac pœnitentiam inspirasti. Defeci, esuriui, & sitiui ex uirium mearum tenuitate: tu me pauisti, & potasti proprio corpore, & sacratissimo tuo sanguine. Ecce soli in me defectus inueniuntur, & non nisi bona excellentissima retribuuntur: bona ergo pro malis, quę meruimus, tribuuntur, quos pro malis punire poterat, bonis suis obruebat, non tamen bona ista nostra mala meruerunt. Sed quomodo retribuuntur, aut cuius merito, si non meo Meis enim meritis non bona debentur, sed pęna. Certè meritò domini mei, qui prior dilexit nos, & quia dilexit, malè meritis nostris suo merito bona cuncta compensauit. Sic retribuit. i. iterum tribuit gratiā pro grā. Gratiā iustificationis gratis oino tribuit, qua mereri poteramus, & pro gratia, qua iustificati sumus, & opera meritoria egimus, gratiam uberiorem, qua cresceremus, roboraremur, magnificaremur, retribuit. Quid igitur? Nunquid hos defectus meos iterabo, tanta recipiens bona? Absit. Impiè, & iniquè uoluntatis est, mala pro bonis retribuere. Quid igitur retribuam, quo nil proprij nisi defectus habeo? Certè ne laqueis ingratitudinis irretiar: beneficium a te gratis præstitum, gratus recipiam, & ad dandum beneficia ampliora te prouocabo. Nam Cassio. teste. Specie de futuris beneficijs recipit, qui transacta beneficia recognoscit. Inuitatur ad magna, qui gratanter accipit modica. Accipiam igitur beneficium domini magnum cum magna gratitudine, quod accipiendum instituit ex magna charitate. Hic sequitur secunda pars præsentis orationis. ¶ Calicem salutaris accipiam. Accipiam, sitibundus & ex defectu humoris gratiæ, & roris benedictionis diuinæ. Calicem, ut inde refocillationem capiam, ne ambulans iuxta fontem huius liquoris saluberrimi, peream ex negligentia, & desidia accidendi. Accipiam ego aridus ad fructificandum calicem salutaris, ex quo scaturit aqua, quam qui bibit, non sitiet in æternum. Accipiam ego immundus, & peccatorum sordibus maculatus, calicem salutaris, ut ipsius puritate feces peccatorum abstergantur, unusq; esse merear eorum, qui lauerunt stolas suas in sanguine agni. Accipiam ego ambulaturus per uiam grandem, quæ restat ad cœlestem patriam, calicem salutaris, ne in uia deficiam cum filijs Israel proficiscētibus ad terram promissionis, quibus nisi aqua meritis Moysi fuisset ministrata, de petra deserti, quā percussit, siti miserabiliter perijssent. Accipiam ego cęcitate peccatorum percussus, calicem salutaris, ut oculi rationis meæ illustrentur: quemadmodum Lōgino latus Domini perforanti, sanguis de pectore domini decurrens uisum, ut historiæ referunt, restituit oculorum, & mentem eius fide, ut Christum dei filium crederet, illustrauit. Accipiam calicem

salutaris:

salutaris, id est Christi sanguinem, quem discipulis suis in cęna ultima ministrauit, dicens. Bibite ex hoc omnes. Hic est calix sanguinis mei: sanguinis quem in cruce pendens largiter effudit, dum unus militum latus eius lancea perforauit, ex quo continuo sanguis, & aqua exiuit. Sanguis quem in sua gloriosa resurrectione pro integritate naturæ suæ mirifice reassumpsit. Sanguis, quem in memoriam suæ passionis sumendum nobis commendauit, dicens. Hæc quotiescunque feceritis, in mei memoriam facietis. Salutaris. i. Christi nostri saluatoris: qui quia est nostræ salutis reparator & autor, uere salutare nostrum appellatur. Vnde Symeon. Viderunt oculi mei salutare tuum. i. Christum saluatorem Et Luc. 3. dicitur. Videbit omnis caro salutare dei. Salutaris nanque dicitur, quasi salutem optans, uel desiderans, quod de nemine dici potest sicut de Christo, qui tantum nostram salutem desiderauit, ut pro ea passionem subijt, ac sanguinem proprium fudit. ¶ Vel potest aliter exponi. Accipiam calicem salutaris. i. sanguinem salutaris intransitiue. i. sanguinem Christi, qui est salutaris: quia salutem nostram effecit, dum in cruce fusus nos deo patri reconciliauit. ¶ Sequitur tertia pars. Et nomen domini inuocabo: ut sanguis ille salutaris in se, fiat mihi salutaris, me liberando a peccatis: qui pro multis effusus est in remissionem peccatorum. Nomen domini inuocabo, calicem salutaris accipiens, ut ueniat super me sanguis ille sacratissimus cum benedictione, quem super se spargi insani iudæi postulabant. Sanguis eius inquiunt, super nos, & super filios nostros. ¶ Sequitur. Laudans inuocabo dominum. Laudans Christum de tanta beneficentia exhibita, quæ nedum hunc sanguinem fudit, sed & ipsum in potum salutarem nobis dedit. Et quis nisi ingratissimus, & irreligiosus pro tanto beneficio non laudaret Christum dominum? Seuerius dominus seruum suum iudicat, qui beneficia eius suscipiens, dominum non extollit, aut se beneficijs indignum indicat: beneficentiam domini laudibus non agnoscens. Laudans igitur inuocabo dominum, sumendo hoc magnificum beneficium. Et ab inimicis meis saluus ero: ex uirtute dati beneficij. Habet enim uirtutem magnificam sanguis ille salutaris. Extinguit quidē ardorem carnalis concupiscentiæ: remittit fomitem peccati, cuius est motus inordinatos excitare: & per hoc ualet contra inimicum intraneum, qui est propria caro. Rursus inebriat mentem sanguis ille potatus cęlica dulcedine, recolligit uires animæ, & in Christi uulnera potantem transmittit, ut illa contempletur, ex quibus tanquam fontibus uberrimis sanguis ille profluxit, & per hoc ualet contra inimicum extraneum: mundum uidelicet, qui mentem dispergit per uana desideria, per caducos honores, & potentatus, quibus inhærens a Christo sanguinem fundente elongatur. ¶ Demum accendit cor, & inflammat affectum, ut beneficio per amorem, & dilectionem iungat, qui non nostris meritis, sed sua gratuita uoluntate sanguinem illum potabilem sub speciebus uini ministrauit: & per hoc ualet contra inimicum pessimum, diabolum. s. qui mentem ab amore Christi reuocat, eamq; facit superbire, ut sicut ipse superbiendo a beatitudine corruit: sic & illa ab eadem per superbiam separetur. Sic igitur laudans inuocabo domine in sumptione præclari huius calicis, & uiuifici Christi sanguinis, ut saluus fiam ab omnibus inimicis meis per domini singularem protectionem: cuius nomen magnificum cum laudibus inuoco, & per uirtutem sanguinis domini, quem bibam, per quem facti sumus propinqui domino, qui ab eodem longe distabamus, dicente Apostolo. Nunc autem in Christo Iesu uos, qui aliquando eratis longe, facti estis prope in sanguine Christi. Dum autem sacerdos orationem hāc profert, dicens. Calicem domini accipiam. Calicem ipsum detectum: facta prius

Luc. 3. — E — Ephe. 2.

deuota

deuota inclinatione, tota cum deuotione reuerenter in manus sumit, summa & omni, quæ ualet mentis puritate, semotis peregrinis cogitatibus, soli domini sanguinis effusioni in cruce pro se, & toto genere humano factæ intentus, ipsum Christi sanguinem preciosum sub uini specie latentem, fideliter, & cautè una cum particula sanguini commixta sumat. Hæc aut similia animo meditando. Refice domine Iesu animam meam perfecta refectione præciosissimi cibi, & potus, ut per eam ad perfectissimam illam regni tui refectionem peruenire merear, ubi te non iam sub misteriorum symbolis, sed clarè facie ad faciem, & uidere, & frui merear in æternum. Sumpto autem calice cautè, ut nihil in eo permaneat, dicit orationem quæ sequitur.

¶ Sanguis domini nostri Iesu Christi custodiat animam meam in uitam æternam. Amen. ¶ Post orationes, quas communioni interseruit, sequuntur aliæ orationes, quas sumptæ communioni sub utraq; specie superaddit. Et diuiditur in duo. Nam primò facit orationem sumptionem sacramenti sub speciebus uini specialiter respicientem. Secundò addit orationes sacramentum sub utriq; speciebus sumptum concernentem, ibi: Corpus tuum domine, quod sumpsimus. ¶ Circa primum. Sicut post sumptionem corporis, facta est oratio pro salute impetranda ex eiusdem corporis manducatione, ita post potationem sanguinis domini, subiungitur oratio pro salute percipienda, ex eiusdem sanguinis sumptione. Vnde dicit. Sanguis dñi, qui est fons, & lauacrum nostræ emundationis, & sanctificationis, ut dicit Paulus. Sanguis domini, qui est precium nostræ redemptionis, ac reparationis; ut ait Petrus. Sanguis domini nunc a me potatus, ut calix benedictionis. Custodiat in uitæ innocentia, & cordis puritate, ne post ipsius sumptionem recedam a discipulatu Christi, sanguinem istum purissimum per mortalia peccata inhonorans, sicut fecit Iudas proditor post huius cibi refectionem: & sanguinis potationem: a cõsortio Christi discipulorumq; eius se separãs: quem sumpsit in mysterio: tradidit pro uili precio, ipso infeliciter confitente. Peccaui tradens sanguinem iustum. Custodiat ab illa percussione, & plaga domini, ne primogenita mea, bona. s. opera præterita per superueniens malum extinguantur. Sicut olim sanguis figuralis agni paschalis immolati postibus, & superlim naribus domorum illius filios Israel custodiuit ab angelo ægyptiorum primogenita percutiente. Dignum rebellibus iudicium domino faciente Exod. 12. Custodiat in fortitudine, & robore spirituali, ut intrepidus aggrediar uirtute huius sanguinis, ad pugnandum contra uitia, & bestias infernales: quemadmodum olim elephantes, per ostensionem sanguinis excitabantur ad congrediendum formaliter in acie bella contra aduersarios, ut legitur. 1. Machab. 6. Sequitur. Animam meam, de hoc lacu miseriæ & tribulationis. In uitam æternam, sicut patres sancti de limbo uirtute huius sanguinis educti sunt in gaudium sempiternum. Zach teste. ca. nono. Tu uerò in sanguine testamenti tui emisisti uinctos tuos de lacu, in quo non erat aqua, consolationis uidelicet salutaris. Perducat inquam, & custodiat me bibentem in uitam æternam, iuxta promissum saluatoris. Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet uitam æternam. In hanc. n. Christus per hunc suũ proprium sanguinem semel introiuit æterna redemptione inuenta. Et nobis fiduciam ad introeundum per sanguinem eundem contulit, teste apostolo. Habentes itaq; fratres fiduciam in introitum sanctorum per sanguinem Christi: Amen. ¶ Corpus tuum domine, quod sumpsi, & sanguis, quem potaui, adhæreat uisceribus meis & præsta, ut in me non remaneat scelerum macula, quem sancta, & pura refecerunt sacramenta. Qui uiuis, & regnas deus per oia secula seculorũ: Amẽ. ¶ Post ora-

Marginalia: F; Ad Tit. 3.; 1. Pet. 1.; Math. 27.; Exod. 12.; 1. Macha. 6.; Zach 9.; Iohan. 6.; Heb. 9.; Heb. 10.; G

conceptionis secundum animæ portionem superiorem, perfecte beatus fuit
clare uidendo diuinam essentiam, eaq; perfecte fruendo. Vnde nisi per mi-
raculum suspensa fuisset beatitudo in parte superiori mentis: redundasset
in uires inferiores usq; in corpus ipsum dotibus gloriæ perficiendo: clarita
te, impassibilitate, agilitate, & subtilitate. Et ita penitus pati non potuisset:
siue dotes illas deus immediate in corpore beati efficeret: siue ex ipsa beati
tudine naturaliter redundarent. Saltem secundum legem statutam, non po
test anima in corpore esse beata: & corpus non esse gloriosum. Miraculum
ergo suspensionis gloriæ corporis in potestate fuit Christi: quod exhibendo
corpus suum reddidit passibile, & mortale. Ipse ergo mortem aduocauit: qui
miraculose gloriam mortem penitus excludentem, suspendit. Sed tunc est
dubium. Quomodo iudæi eum occiderunt. Respondetur: quod iudæi primò uo
luntate eum crucifixerunt, etiam uerbis, & factis nihil omittentes per se, &
milites, quantum in eis fuit: ut Christus moreretur. Secundo uulnera, & pę
nas intulerunt, & sanguinem fuderunt: quibus stante miraculo suspensionis
gloriæ, tandem mortuus in cruce fuisset. Præuentio autem, qua dominus
præuenit mortem, ut uoluntarie seipsum pro nobis offerret, non excusat iu
dæos ab homicidio, quod fecerunt maliciose, unde dominus: si non præue-
nisset, moreretur. Sequitur. ¶ Perceptio corporis tui domine Iesu Christe: Alij habent
quod indignus sumere propono, non mihi proueniat in iudicium, & condē- pręsumo.
nationem, se pro tua pietate prosit mihi ad tutamentum mentis, & corporis
& ad medelam percipiendam. Qui uiuis, & regnas deus: per omnia secula
seculorum Amen. ¶ Postquam in priori oratione sacerdos orauit pro sua iu Expositio
E stificatione, ut digne possit tanto mysterio participare in illa oratione petit orationis p
pro salute consequenda ex sacramenti perceptione: unde dicit. Perceptio ceptio cor-
corporis tui domine Iesu Christe, quod indignus, propter plurima commis poris tui.
sa peccata: propter que deuotionis, de feruoris neglecta exercitia. Sumere
propono aliter præsumo. Non utiq; confidens in mea iustitia: sed de tua be
nignitate, ac misericordia multa, qua linum fumigans non extinguis, nec
quassatum calamum confringis. Non mihi proueniat in iudicium, & con-
demnationem, quas apostolus comminatúr omnibus indigne accedentibus
corpus domini non dijudicantibus, discretionis iudicio hunc cibum ab alijs
materialibus, & corporalibus cibis non discernētibus, per diligentem, & præ
uiam suijpsius probationem: ne mortui cibum sumant uitæ. De qua disposi
tione tam de necessariò, quam de congruo prærequisita, superius dictum est
lectionibus. 6. 7. 8. & 9. ideo hic rescinditur. Sed pro tua pietate ineffabili,
qua me sola tua bonitate nullis meis meritis adhunc gradum uocasti: & ha-
ctenus sustinuisti: & misericorditer ad pœnitentiam expectasti. Prosit mihi
ad mihi ad tutamentum mentis, & corporis. Hæc sumptio tui corporis, &
sanguinis, ut scilicet præseruet in futurum: ne mente peccato consentiam.
Aut per uiam corporis, & sensuum mortem animæ intromittam, qua a te se
paratus utriusq; mortem, animæ, & corporis tuæ ostensionis demerito, mor
tem peccatorum incidam pessimam, & æternam. Sit mihi ad tutamentum
mentis, ne tuam pręsentiam gratiosam quam sumere festino, unquam pecca
torum sordibus repellam, & corporis membra tibi consecrata armata pecca
ti efficiam. Sed mentem dulcedinem tuam degustans: in te semper delectet:
& corpore tibi famulans, nulla lassitudine fatiget. Et ad medelam corporis,
& animæ percipiendam, quod præstare uelis o Iesu Christe. Qui uiuis, & re-
gnas &c. Sequitur oratio tertia sumptioni præmittenda. ¶ Domine non
sum dignus: ut intres sub tectum meum, sed tantum dic uerbo, & sanabitur
F anima mea. ¶ In præcedenti oratione petiuit sacerdos, ut manducatio di-

gnissimi sacramenti sibi non proueniat ad iudicium, & condemnationem, sed magis ad mentis corporisq; salutem. Hic sciens summam sumendi dignitatem eius, scilicet qui in altis habitat, & tamen non alta, sed humilia respicit, ad quem non nisi humilitate peruenitur: ipso dicente per prophetam. Super quem requiescit spiritus meus, nisi super humilem, & quietum, & trementem sermones meos. Nimirum superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Sequens quoq; consilium principis apostolorũ. Humiliamini (inquit) sub potenti manu dei, ut uos exaltet in tempore uisitationis. Vt ad tam dignam sumptionem exaltari mereatur, seipsum humiliat, & omnipotenti manui: ut saluet se subijciens, orat. Domine non sum dignus &c. Verbum hoc sumptum est ex euangelistis Matthaeo, & Luca referentibus factum centurionis hominis gentilis, qui cum magnus esset seculari potentia, utputa Romanorum officialis ad custodiam galileę in capharnaum delegatus: qui uolens puero suo corporis sanitatem impetrare a domino, cuius miracula audierat, ac per hoc potentiam crediderat, se humiliauit, & indignum domini corporali praesentia iudicauit. Vnde nuncijs suis pro eo dominum interpellantibus, ut seruum suum sanare dignaretur, cum dominus respondisset. Ego ueniam, & curabo eum. Statim ipso iter arripienti, & domui suae appropinquanti per amicos suos remandauit, ut Luc. c. 7. scribit. Domine noli uexari. Non enim sum dignus ut sub tectum meum intres, propter quod & meipsum non sum dignum arbitratus, ut uenirem ad te, sed dic uerbum, & sanabitur puer meus. Nam & ego sum homo sub potestate &c. Hinc sumptum est uerbum illud: ut sacerdos Christum inuitaturus, & sumpturus ad sanandum animam suam, suam indignitatem recognoscens: dicat magna fide pariter, & humilitate. Domine non sum dignus, ut intres sub tectum meum. Non sum dignus, ut sumante in interiora mea, multis peccatorum sordibus abominabilium. Dicat uoce, & humilia de se sentiat corde. Est enim, qui nequiter se humiliat, & interiora eius plena sunt dolo. Tales non exaltat dominus: quia humilem spiritu saluum faciet, & oculos superborum humiliabit. Ideo ut digne sumere dominum mereatur in hoc sacramentali conuiuio, recumbat mente in nouissimo loco, se omnibus inferiorem recognoscens, & tanto conuiuio indignum, ut tandem audire mereatur. Amice, ascende superius, & tunc obtineat gloriam coram simul discumbentibus. ¶ Nec difficile erit in ueritate se indignum recognoscere tanti ministerij (alias mysterij) participationis, si maiores se, diligenter consideret seipsos ualde humiliantes. Consideret inquam Iohannem Baptistam, cuius supra habita est memoria, quòd ab angelo praenunciatus in utero sanctificatus est, a pueritia extra tumultum hominum in heremo conuersatus: a Christo super cunctos mulierum natos commendatus, nihilominus timuit baptizare dominum, dicens. Ego a te debeo baptizari. Vnde de ipso ait ecclesia. Baptista contremuit, & non audet tangere sanctum dei uerticem, sed clamat cum tremore, dicens. Sanctifica me saluator. Attendat Mariam Magdalenam, quae tanto feruore Christum diligebat, ut non erubesceret inter epulas conniuantium lachrymosam se ingerere pedes domini lachrymis irrigare, ac capillis tergere, propter quod a domino audire meruit. Dimissa sunt sibi peccata multa, quoniam dilexit multum. & iterum Remittuntur tibi peccata. Nec tamen post Christi resurrectionem pedes ipsius tangere permissa est. Quid igitur magnum, si sacerdos, qui testimonium de diligendo deum non habuit, qui non sibi remissa peccata a deo audiuit, qui ad fundendum lachrymas est aridus, in diligendo tepidus, in obsequio tardus, non modo ta-

cturus pedes domini, sed totum eius corpus comesturus, dicat cum uilitatis suæ recognitione. Domine non sum dignus, ut intres sub tectum meum. Ecce Petrus, cui dominus totius gregis sui curam committere dignatus est: ad piscium capturam stupuit, & indignum se domini presentia exclamauit, dicens. Exi a me domine, quia homo peccator sum. Beatus quoq; Marcus euangelista, qui præ cæteris Christi resurrectionem, & regnum spiritusancto inspirantem descripsit, se tamen indignum tanto mysterio (alias ministerio) sentiens, pollicem abscidit: ut reprobus sacerdotio haberetur, timens tractare corpus domini in altaris sacramento. Meritò igitur sacerdos Iohanne Baptista impurior, Magdalena amando tepidior, Petro apostolo dignitate inferior, euãgelista Marco indoctior: dominicum corpus sumpturus, dicat corde, & ore. Domine non sum dignus, ut intres sub tectum meum. Nõ (inquã) sum dignus ex mea iustitia, ex mea præparatione, ex mea operatione, sciens a te dictum. Cum feceritis omnia, quæ præcepta sunt uobis, dicite, quia inutiles serui sumus. Quod facere debuimus, fecimus. Et qui nec feci, quæ facere debui, sed in multis tua sanctissima præcepta transgrediens uiolaui: quomodo dignus esse potero: ut tu domine creator totius mundialis Machinæ, intres sub tectum meum: domum conscientiæ meæ peccatis obscurantibus tenebrosum, uirtutum carentia ruinosum, ubi tuæ mansionis non est locus. Nõ enim delectaris habitare in tabernaculis peccatorum, sed in tuis dilectoribus, patris beneplacita semper operantibus, uerbisq; tuis obedientibus: talibus enim tui patrisq; aduentum polliceri dignatus es: & apud eos facere mansionem. Item. Qui te pulsantem audiunt: tibi cordis sui portas aperiunt, ad hos intrare, ac cum eis cenare promisisti. Sed quia heu talis non sum, uere indignus sum ut intres sub tectum meum. Sed quia peccatores non spernis cum his enim cum in terra ambulares, ut sanares, manducasti. Nec ad te confugientes repellis, sed & paruulos sinere ad te accedere præcepisti. Me peccatorem, me paruulum, quia indignum, ne a facie tua proijcias, sed tãtum dic uerbo, qui uerbum es patris coæternum. Dic uerbo uirtutis tuæ: quo dixisti paralytico. Surge, & ambula, & continuò surrexit sanus, & ambulauit. Ita dic uerbo, & sanabitur anima mea, a morbis spiritualibus uitiorum. Tuum namq; dicere, facere est, dicente scriptura. Dixit, & facta sunt omnia. Sana me domine, (orauit propheta) & sanabor. Sed dic uerbo, & sanabitur anima mea per te cibum salutiferum, quia cibus es spiritus, non carnis: cibus mentis, non uentris. ¶ Sed forte dicis. Nunquid super se exaggerat iudicium: qui profitens se indignum, nihilominus accedit ad corpus domini sumendum, cũ apostolus terribiliter clamet. Qui manducat panem hunc, & calicem bibit indigne, iudicium sibi manducat? Aut ergo falso profitetur se indignum, & ita professione falsitatis uere indignus redditur. Aut uere dicit, & credit se indignum, & sic indigne manducat, perplexus ergo est manducando, euadere non potens iudicium domini. Sed absit: ut cibus, qui dat uitam æternam mundo, in omnem euentum mortem afferat accessuro. Ad huius igitur replicæ solutionem, rememoranda sunt supra lect. 7. & 8. exarata. Refert. n. nec idem est, esse indignum hac refectione, & indigne eam sumere. Similiter refert esse indignum in oculis suis, & esse indignum in oculis dei nos diligentis. De primò simpliciter indignus est: qui gratie dei caret. Nã qui gratia caret, inimicus dei est, mortuus est, sed inimicus nõ est dignus pane filiorum, ipso dicente. Non est bonum sumere panem filiorum, & mittere canibus. Neq; mortuus deo dignus est pane uitæ, neq; cibus est mortuorum, sed uiuẽtium. Potest autem non habens gratiam, & per hoc indignus, sumere nõ indigne, si post discussionẽ, ac suijpsius probationẽ, quã præcedere hãc sumptionem

Margin notes: Luc. 17. — Apoc. 3. — Mat. 19. — Hierem. 17. — H — Math. 15. — Beat' Marc' Pollice abscidit se tanto ministerio indignũ putans.

nem debere apostolus docet, maneret aliquod peccatum mortale nondũ dimissum, nec tamen a sumente cognitum. Cum ergo nemo delictorum suorũ perfectam habet cognitionẽ, nec memoriam, dicente propheta. Delicta quis intelligit? Ab occultis meis munda me: & ab alienis parce seruo tuo. Hinc quilibet se indignum æstimare habet, tanquam nesciens se dignum, & tamen de misericordia dei præsumens potest non indigne accedere: ita q accedendo nouum mortale non committat. Et per hoc utiliter, & non ficte orare. Domine non sum dignus &c. De secundo. Nemo filiorum captiuitatis adæ ex suis dignus est pane angelorum, de quo Ber. ser. 5. de dedicatione ecclesiæ latæ differit, di. Nonnunquam de anima mea cogitans, uideor mihi in ea (fateor) uelut deo contraria inuenire. Si ipsam animam prout in se est & ex se est intueor, nihil de ea uerius sentire possunt, quam ad nihilum esse redactam, cũ sit onerata peccatis, obfusa tenebris, irretita illecebris, pruriẽs concupiscentijs, obnoxia passionibus, impleta illusionibus, prona semper ad malum, in uitium omne procliuis. Postremo totius confusionis, & ignominię impleta. Nimirum si ipse quoq; iusticiæ nostrę omnes ad lumen ueritatis inspectæ, uelut pannus menstruatæ inueniuntur. Iniustitiæ deinceps quales reputabuntur? Si lumen, quod in nobis est, tenebrę sunt, ipsæ tenebrę quátę erunt? Facile est cuiq; nostrum, si sua plenius uniuersa, & sine dissimulatione uestiget, & iudicet sine acceptione personæ, attestari per omnia apostolicę ueritati, & libere proclamare. Qui se putat aliquid esse, cum nihil sit, ipse se seducit. Quid est homo, quia magnificas eum, ait fidelis, & deuota confessio, aut quid apponis erga eum cor tuum? Quid? sine dubio uanitatis similis factus est homo. Ad nihilum redactus est homo. Nihil est homo. Quomodo tamen penitus nihil est, quem magnificat deus? Quomodo nihil, erga quẽ appositum est cor diuinum? Et infra. Tanquam nihil reputatur homo in iudicio ueritatis tuæ, sed non sic in affectu pietatis tuæ. Nimirum uocas ea, quę non sunt, sicut ea, quę sunt, & non sunt: ergo quia uocas ea, quæ non sunt, & sunt, quia uocas. Licet enim non sint quantum apud se, apud te sunt utiq; iuxta apostolum. Non ex operibus, sed ex uocante. Sic nimirum si consolaris in tua pietate, quem in ueritate tua humiliasti, ut magnifice dilatetur in tuis, qui meritò angustiatur in suis. Siquidem uniuersę uiæ domini misericordia, & ueritas, requirentibus testamentum tuum, & testimonia tua. Testamentũ utiq; pietatis, & testimonia ueritatis. Et sequitur ad propositum. Lege homo in corde tuo, lege intra teipsum de teipso testimonia ueritatis, etiam hac communi luce iudicabis in te indignum. Lege in corde dei testamentũ, quod firmatum est in sanguine mediatoris, & inuenies, quam longe aliud spe possidere, quam te tenere uideris. Hæc Ber. Sic ergo sacerdos considerans se secundum se, in corde suo uerissime indignum se proclamabit. Sed attendens, quid in corde dei, qui se magnificauit, redemit, dilexit, se dignum sperare poterit, non dignitate sua, sed illius dignatione. Verumq; sit prophetæ uerbum. Perditio tua ex te Israel, tantummodo in me auxilium tuum. Denique be. Iob. c. 25. ait. Nunquid iustificari potest homo comparatus deo, aut apparere mundus natus de muliere? Ecce luna etiam non splendet, & stellæ non sunt mundę in conspectu eius. Quæ exponens be. Greg. 17. moral. §. 25. Nonnulli per donum spiritus adiuti contra infirmitatem suæ carnis eriguntur, uirtutibus emicant, signorumq; miraculis coruscant, nullus tamen est, quæ sine culpa uitam transeat, quousq; carnem corruptionis portat. Et sequitur. Nec sancta ecclesia per lunam signata, uirtute propria tot miraculis emicat, nisi hanc superuenientis gratię dona profundant. Nec singulorũ bene uiuentiũ stellarum nomine designatorum, mentes a peccatorũ ma-

Gal. 6.
Iob. 7.
Rom. 4.
Rom. 9.
Psal. 24.
Oseę. 13.

culis mundæ sunt, si remota pietate iudicentur: quia apud districti iudicis oculos, sua unumquemq; corruptibilitas inquinat, nisi hanc quotidie gratia parcens tergat. Electorum quippe animus prodire ad libertatem iustitię nititur: sed adhuc compede infirmitatis tenetur. Et culpas quidem subigere perfecte desiderat, sed quousq; corruptione carnis astringitur, eiusq; uinculis etiam, cum non uult, ligatur. Hinc itaq; colligat quanto peccatorum pondere pressi sunt, qui contra hæc decertare negligunt: si plene culpam nec illi superant: qui contra hanc uiriliter pugnãt. Vnde postquam dictum est. Ecce luna non splendet, & stellæ non sunt mundæ in conspectu eius, protinus additur. Quanto magis homo putredo, & filius hominis uermis? Hæc Greg. ¶ Considerans itaq; sacerdos se esse creaturam, & uas luteum figuli, eumq; qui in sacramento oculis subiecto (quem & nunc sumpturus est) continetur, esse creatorem, & figulum: sese esse finitum, & pene nihilum, illum uerò simpliciter infinitum, & omnibus incomparabiliter puriorem. Etiã si Seraphica puritate arderet, uerissime dicet, domine non sum dignus, ut intres &c. Rogatq; attentius, quod sequitur. Sed tantum dic uerbo, & sanabitur, spiritus meus. Tantum dic uerbo, hoc est, teipso, qui uerbum es patri æterno coæternum: per quod facta sunt omnia. Vel dic uerbo uirtutis tuæ, quemadmodum dixisti paralytico. Surge, tolle grabatum tuum, & ambula. & continuo surrexit, & ambulauit. Sic dic uerbo, & sanabitur spiritus meus a morbis spiritualibus peccatorum. Tuum namq; dicere facere est. Dixit, & facta sunt: ait propheta regius, ut supra. Verum ad munditiam cordis, qua mens digna fiat habitatio huius sacrificij salutaris, non sufficit hęc orare, sed & necesse est se purgare, & possetenus ad tanti regis susceptionem, mentis domicilium adornare, secundum illud Ecclesiæ. Adorna thalamum tuum sion, speculatrix anima, & suscipe regem Christum. Quod quomodo fieri habeat prope principium huius operis lectionibus. 7. & 8. 9. & alibi diffusius declaratur. Præter quas adhuc addi possunt manuductiones figurales, ad bonam dispositionem communicaturum informantes, quæ latius supra lectio. 55. tacta sunt, ibi requirantur. Possumus ponere exemplariter unam: & ad huius similitudinem cætera mysticentur. Inter cæteras figuras satis expressa fuerat esus agni paschalis: de quo scribitur Exo. 12. cum suo ritu. Vnde ait dominus Moysi, & Aaron, ut præciperent populo de esu paschalis agni: unde & ait Moyses. Sument de sanguine agni & ponẽt super utrũq; postem, & in superliminaribus domorum, in quibus comedent illũ. Et edent carnes nocte illas assas igni, & azymos panes cum lactucis agrestibus. Non comedetis ex eo crudum, quid, nec coctum aqua, sed assum tantum igni. Caput cũ pedibus eius, & intestinis uorabitis, nec remanebit quicquam ex eo usq; mane. Si quid residuum fuerit, igne comburetis. Vbi & additur. Sic autem comedetis illum. Renes uestros accingetis. Calceamenta habebitis in pedibus, tenentes baculos in manibus, & comedetis festinanter. Et infra Omnis alienigena non comedet ex eo. Omnis autem seruus emptitius circuncidetur & sic comedet. Aduena, & mercenarius non edent ex eo. In una domo comedetis: nec efferetis de carnibus eius foras: Nec os illius confringetis. ¶ Hæc exponendo prosequitur be. Grego. in Homel. sabbati in hebdo. paschali di. Hæc omnia magnam nobis ædificationem pariunt, si fuerint mystica interpretatione discussa. Agnus ille paschalis Christus est secundũ illud apostoli. Pascha nostrum Christus est: itaq; epulemur non in fermento ueteri, neq; in fermento malitiæ & nequitiæ, sed in azymis sinceritatis, & ueritatis. Ab huius agni esu arcetur alienigena. i. a fide extraneus, uel in fide hæsitans. Admittitur seruus emptus præcioso huius agni sangui-

Margin notes: Grego. (beside "Hæc Greg."); I; Ioh. 5. (beside "quemadmodum dixisti paralytico"); Exo. 12. (beside "cum suo ritu"); K; Grego. 1. Cor. 5. (beside "hebdo. paschali" / "secundũ illud apostoli").

ne: dum tamen fuerit circumcisus, hoc est, a carne peccati emundatus per ueram contritionem, & confessionem peccatorum. Præcluditur rursus aduena, & mercenarius. Aduena .i. nouiter ad fidem conuersus, nondum potens capere altissima huius sacramenti, & nec potens discernere corpus domini. Vel aduena nouiter peccare desinens, qui nec digni sunt cibum istum suauissimum degustare. Quod maxime attendere habét sacerdotes illi, quorum uita scandalosa est populo. Vespere ebrij, uitio carnis, aut alterius peccati macula irretiti, mane superficiali confessione præmissa, currunt ad altare: agnum dei immaculatum deuoraturi, deum inhonorantes, populū celebrando scandalizantes, & seipsos misere in laqueos perditionis præcipitantes, non attendentes, q secundum doctrinam diuini Dionisij de ecclesiastica hierar. ca. 3. eos, qui in pœnitentia sunt. i. nondum congruam commissis peccatis satisfactionem impleuerunt: ab hoc ministerio arcendi sunt, qui licet a contraria uita discesserint: nondum tamen imaginum ipsius habitu altius impresso caruere: & necdum amore diuino atq; purissimo purgati sunt. Non illi de sanguine agni postes liniunt. Nam tunc in utroq; poste agni sanguis ponitur, quando sacramentum passionis illius cum ore ad redemptionem sumitur. Ad imitationem, quoq; intenta mente cogitatur. Nam qui sic redemptionis sacramentum accipit: ut imitari passionem illius nedum uelit: in uno poste sanguinem ponit. Qui tamen etiam in superliminaribus domus ponendus est: quæ intentio cogitationis ad imitationem passionis dominicæ est dirigenda. Siquidem domus habitationis nostræ mens est: in qua per cogitationes habitamus. Intentio uerò superliminare est: quæ cum in dominica passione figitur: superliminare agni sanguine tingitur. Carnes autē crudæ comedendæ non sunt per malá fidem de sacramento: nec coctæ aqua per inanem philosophiam secularis, & curiosę sapientiæ. Sed asse tantum igne .i. affectu feruido spiritussancti igne accenso. Caput cum pedibus uorabitis, profitendo diuinitatem in Christo altissimam, quæ locum capitis tenet, secundum illud apostoli. Caput Christi deus, & ipsius terrenam humanitatem. Hi pedes calceati: quorum corrigiam Iohannes soluere se clamauit indignum. Os non confringetis ex eo uiolentia perscrutationis, & superuacuę inquisitionis. Totum, quod comedi non potest per intelligentiā: igne spiritussancti comburetis per uenerationem amorosam. Sed sola redēptoris nostri percepta sacramenta, ad ueram solemnitatem mentis non sufficiunt, nisi eis & bona opera adiungantur. Quid enim prodest corpus, & sanguinem illius ore percipere (ait Greg.) & eis peruersis moribus contraire? Vnde subditur. Et azymos panes cum lactucis agrestibus. Panes azymos sine fermento comedit, qui recta opera sine corruptione uanæ glorię exercet: qui mandata misericordiæ sine admixtione peccati adhibet: ne peruerse diripiat: quod quasi recte dispensat. Lactucę uerò agrestes ualde amaræ sunt: cum quibus sumendus ille est agnus. Amara .s. compunctione: qua nos pro peccatis nostris affligimus: quatenus ipsa amaritudo pęnitentię abstergat a mentis stomacho peruersæ humorem uitæ. Sed & intestina manducari debent: hoc est, uerborum illius mistica, & occulta mandata, quæ tunc uoramus cum uerba uitę cū auiditate sumimus. In quo deuorationis uerbo, quid aliud (ait Greg.) quá pigriciæ nostræ torpor reprehenditur: qui eius uerba, ac mysteria per nosipsos non requirimus, & ab alijs audimus inuiti? Nō remanebit ex ipso aliquid usq; mane: quia eius dicta sunt magna solicitudine discutienda, quatenus prius, quam dies resurrectionis appareat: in hac præsentis uitæ nocte omnino illius mandata intelligendo, & operando penetrentur. ¶ Sed quia ualde est difficile: ut omne possit sacrū eloquiū intelligi: & oē eius my-

1. Cor. 11. Ioh 1. Grego. Grego. L

sterium penetrari, recte subiungitur. Si quid autē remanserit, igne combu retis: quod tunc facimus, cum ea, quæ de incarnationis eius misterio intelligere non possumus: potestati spiritussancti humiliter reseruamus: ut non superbe quis audeat, uel contemnere, uel denunciare, quod non intelligit: sed hoc igni tradit, cum spirituisancto reseruat. Sequitur. Sic autem comedetis. Renes uestros accingetis per castitatē. Nam qui pascha comedit, corruptioni carnis per uitia nulla subiaceat, uoluptatem edomet, carnem a luxuria restringat. Calceamenta habebitis in pedibus: exempla præcedentium, ac defunctorum patrum, opera nostra, quibus ad uitam currimus, instruamus, & mortuorum uitam conspicientes, nostras uestigia a peccati uulnere custodiamus. Tenentes baculos in manibus, sanctæ. s. spei: confidentes in protectione altissimi. Et comedetis festinantes. i. cum auiditate ad patriam anhelantes. Nemo in huius uitæ itinere torpeat, ne in patria locum perdat. Nemo ad appetenda studia moras innectat: sed cepta perficiat: ne minime liceat implere, quod inchoat, quia pascha. i. transitus domini est. Est enim sacramentum illud uiaticum, in cuius fortitudine ambulatur in terram promissionis. Sic ergo manducaturus sit dispositus, ut transire sit paratus: exire non formidet ab huius exilij carcere: in quo detinetur ut captiuus, sed amore cœlestis patriæ animo anhelet ad gloriam cælestis Hierusalem nobis certissime repromissam. Sic suo modo aliæ, huius sacramenti figuræ mysticari possunt ad accendendum affectum ad huius sacramenti reuerentiam & honorem. Verum hic aliqua tanguntur, quæ requiruntur de necessitate ad dignam sumptionem, quædam de congruo: quorum discretionem supra lect. 7. 8. & 9. inuenies distinctam. Panem celestem accipiam & nomē domini inuocabo. ¶ Post

M sui humiliationem ac indignitatis recognitionem, sacerdos non uelut desperans, sed spe diuini adiutorij, per subiunctam petitionem inuocati: qui hoc salutis sacramentum in remedium, & nutrimentum peccatoribus conuertere se cupientibus disposuit, se erigens ad sumendum hostiā salutarem, dicit hāc orationem quartam. Panem cœlestem accipiam. Panem cælestem non factum de terræ frumento, sed de sanguine uirgineo, non pistum in fornace per ardorem ignis: sed coctum per feruorem dilectionis in ara crucis. Panē cœlestem reficientem angelos in beatitudine. Panem de cœlo descendentem: ut nutriat mentes pauperum suorum in hac miseria ad cœlos aspirantium. Accipiam, sperans in bonitate domini: confidens in ipsius dignificatione, qui solus potest facere mundum de immundo conceptum semine, & de lapidibus filios suscitare Abrahæ, qui paruulos in osculis suis magnificat, eos utiq; paruulos, qui non in sua uirtute confidunt, sed se totos in sui adiutoriū præ jiciunt. Nam & bea. Aug. de centurione (cuius supra habita est mentio) loquitur. Dum (inquit) se centurio tantum uilificaret, ut diceret se indignum Christum sub tectum suum suscipere, confidētiam suam in Christū iaciens, ut salutem suo seruo præstare absens potuisset, Christus eum dignificauit, & sub tectum sui cordis introiuit, ipsum in fide illuminans, & inflammans. Cor ita: ut latius crederet Christum sanasse infirmos, mūdasse leprosos, quos non uidit, quam Iudæi, qui diuersa miracula ab ipso facta experimentaliter didicerunt. Accipiam & ego sacerdos a domino adhuc in mundo peregrinus, panem cælestem: ut in ipsius fortitudine ambulē usq; ad dei montē. Accipiam ego ęgrotus, & infirmus panem cælestem, cor hominis roborantē: ut a morbis cunctis merear præseruari. Accipiam panē cęlestem ego famescēs & esuriens, quem qui gustauerit, nō esuriet in ęternū. Accipiā ego inquietus, & anxius panē cælestem: qui cor stabilitat, & turbidos fluctus sedat. Accipiā claudus, & debilis panem cælestem: inuitatus a rege magno ad cœnā, ad quā

Ioh. 14.
Mat. 3.

debiles,& claudi sunt introducti. Et nomen domini inuocabo,cum Christo cenā in pane isto cælesti faciens,ut misericordiam mihi exhibeat nunc habitans in cęlis, quemadmodum exhibuit secum cenantibus habitans in terris. Hoc ipsum enim ut faciat,quærit. Ego (inquit) sto ad ostium foris pulsans si quis audierit uocem meam,& aperuerit mihi ianuam,intrabo ad illū,& cenabo cum illo:& ipse mecum. Cenabat Christus apud Petrum,& Johannē, & Iacobū, ubi socrus Petri tenebat magnis febribus. Imperauit febri Xps, & surrexit continuo socrus,& ministrabat eis. Inuocabo & ego nomen dñi super me:ut Christus,cū quo cæno,immo quem māduco, pellat a me febres spirituales:cōpescat a me ardorem innaturalem carnalium delectationum: fuget calorem amoris mundani:ut cor meum reformetur ad calorem naturalem amoris dei. Conuiua fuit Christus in hoc sacramento contentus apud Matthæum,murmurabat iustitia falsa pharisæorum:uidens misericordię fontem cum peccatoribus manducantem. Sed confusa est uera domini iustitia dicente. Non ueni uocare iustos:sed peccatores. Inuocabo & ego nomen domini:ut me peccatorem inter suos electos uocet:& patri reconciliet. Manducauit item cum Simone pharisæo Christus hic sub specie panis uelatus, & ecce mulier,quæ erat in ciuitate peccatrix,attulit alabastrum unguenti, & cepit lachrimis rigare pedes eius:capillisq; suis tergere,& perungere. Iudicatus est a pharisæo dominus:quasi ignorans,quę & qualis esset mulier,quę tāgebat eum;quoniam peccatrix erat. Sed contempto pharisæo,mulieri dominus dixit. Mulier fides tua te saluā fecit. Nihil ego contra dominū in sacramento ad me peccatorem uenientem infideliter murmurabo, sed nomen ipsius intra me inuocabo:ut in fide,qua panem cœlestem accipio: saluum me faciat nunc,& in futuro. Intrauit Christus sub his speciebus corporaliter contentus in domum Zachæi,eum uidere cupientis. Et ob hoc arborem sycomorum ascendentis; murmurantibus nonnullis:ꝙ ad hominem peccatorem diuertisset. Sed ait dominus Zachæo. Quia hodie huic domui salus facta est. Et ego de aduentu domini gaudens,nomenq; eius inuocabo:ut fiat salus animę meę per ipsum,qui uenit quęrere,& saluum facere,quod perierat. Cenauit tandem exiens ex hoc mundo cum discipulis suis, quibus & dixit. Dispono uobis,sicut & disposuit mihi pater meus regnum,committens ut sacramenti huius consecrationem,& communionem in sui memoriam frequētarent di. Hoc quotienscunq; feceritis in mei memoriam facietis. Non mecum iuda traditore a discipulorum consortio exeunte a domino separabo, sed nomen domini inuocabo,ut hæc sacratissimi corporis sui manducatio sit mihi ad regnum suum præparatio salutaris. ¶ His itaq; a sacerdote prolatis,siccas particulas duas in patena collocatas,immediate,uel mediante patena in manus ad prolationē statim præmissæ orationis. Panē cœlestē accipiā, receptis,inclinato paulis ꝑ corpe,sacerdos subsistit,& oēs suas cogitationes quātū possibile est uniēdo,deuote se recolligit. Et sicut corporales oculos ad spēs,& formas sacramenti exteriores dirigit. Sic oculos fidei interiores,ad dominū nostrū Iesum Christū sub uisibilibus spēbus cōtentū,eiusq; sacratissima passionis,& redēptionis nostræ mysteria:cuius in hac sūptione memoria principalissime recollitur (ut dictum est lect 36.) conuertat, prout deuotio propria,& sancti spiritus unctio docuerit meditando. Cuius exemplū aliquod ponere non æstimo omnino inutile. Poterit ergo sacerdos intra se nulla uoce emissa cogitando dicere. Eya misericordissime domine Iesu Christe, æterni patris unigenite fili: unus cum eodem patre, & spiritusancto uerus consubstantialis,& naturalis deus: qui pro peccatorum salute ex infinita charitate tua carnem sumere,inter homines apparere, & triginta tri-

Meditatio ante sūptionē eucharistiæ

bus annis grauiter laborare,& multipliciter fatigari dignatus es: & tandem amarissima passione, preciosissimi sanguinis effusione,ac morte turpissima, nos a morte perpetua peccatis,& pœnis liberare. In cuius saluberrimæ passionis memoriam, te præsentem his speciebus exhibere, teq; cibum animæ nostræ,ac pignus salutis æternæ tradere uoluisti. Respice in hac hora in me peccatorem indignum:purga,& sanctifica me,ut te deum meum creatorem, & redemptorem merear digne sumere. Breuius quidem, uel longius prout gratia ministrabit. Et more quorundam pectus tundens, addat. Deus propitius esto mihi peccatori. Quo uerbo publicanus oculos ad cœlum leuare non audens, remissionem suorum meruit peccatorum. Dicens autem deus, intentionem dirigat ad contentum in sacramento Christum: & latria eum adorans cum magna reuerentia,deuotione,timore,& charitate,mentisq; affectione,ac desiderio, sacrosanctum domini corpus sub duabus illis particulis contentum:pro sua ac totius ecclesiæ salute sumat. Sumat autem nō masticando dentibus:propter euitandum periculum,& sacramenti irreuerentiā ne forte aliquid sacramenti hærens dentibus, post incaute expuatur,uel alijs communibus cibis misceatur,sed humectatis in ore speciebus reuerēter gluttiendo traijciat. Ipso uerò in ore pro sua humectatione manente,sic poterit meditari. Vessi in animam serui tui deus meus, & dominus meus, meq; tibi incorporare digneris,ut mihi mori:tibi soli merear uiuere. Hæc autem non dico quasi necessariò sic fieri debeat ex ecclesiæ ordinatione,uel statuto,neque per hæc contemplationis,ac deuotionis exercitia in promptu habentes informare præsumens,sed pro quodam exemplo grosso pro rudibus, & nōdum in spiritualibus deuotionibus assuetis interserere curaui.

Lucę. 18.

DE ORATIONIBVS INTER communicandum.

LECTIO LXXXIII.

A SVMPTO uenerabili sacramento sub speciebus panis de manibus uel patena,sacerdos dicit. ¶ Corpus domini nostri Iesu Christi custodiat animam meam in uitā æternam.¶ Præmissis orationibus communionem præcedentibus,sequuntur duę inter communicandum dici solitæ. Quarum prima respicit perceptionem sacramenti panis. Alia perceptionem sacramenti sanguinis,& secundū hoc diuiditur illa pars. Quia enim primo sumitur Christus sub speciebus panis: ideo præmittitur primo oratio specialiter pro salute obtinenda ex perceptione dominici corporis. Secundo idem sumitur sub speciebus uini, ideo prēmittitur secunda oratio pro obtinenda salute ex perceptione sanguinis, ibi. Quid retribuam. ¶ Quoad primum orat sacerdos. Corpus domini nostri &c. Corpus domini pro expiatione peccatorum totius mundi in ara crucis immolatum. Corpus domini ex dignatissima bonitate dei, pro uiuificatione mundi sub sacramento altaris Christi fidelibus ministratum. Corpus domini nostri Iesu Christi, a me pro ęterna beatitudine capescenda fideliter,& sacramentaliter manducatum. Custodiat,in unitate fidei catholicæ,ne mysteria altissima huius ueri corporis Christi co-

Expositio uerborū corpus domini nostri Iesu.

gitans

girans, & non capiens, ab unitate corporis Christi mystici per infidelitatem recedam. Quemadmodum quædam ex Christi discipulis, dum sacratissima quædam, & ardua de corpore Christi ab ipso dei patris sapientia increata audierunt, ab eius magisterij doctrina retro abierunt, dicentes. Durus est hic sermo. Quomodo potest nobis hic dare carnem suam ad mãducandum? Per quod certe ab unitate ecclesiæ se præsciderunt, quia in hæresim ex uerbis saluatoris scandalizati prolapsi sunt, ut dicit beatus August. in expositione psal. Custodiat (inquam) rursus corpus domini manducatum, animam meã, a prolapsu in peccatum, ne in detestandã ingratitudinem abeam de mensa domini, inferendo contumeliam Christo cum Iuda proditore nequissimo. Custodiat demum corpus domini nostri Iesu Christi, a me sumptum, in uita, & robore spirituali animam meam, ut cibatus, & roboratus hoc cibo nobilissimo, continuo robustior, & potentior fiam ad exercendum opera uitę: ut quoq; in me extinguatur fames, & sitis carnalium desideriorum, & excitetur concupiscentia gaudiorum æternorum, per prægustationem dulcedinis, quæ conceditur corpus illud digne sumentibus. Subditur ab aliquibus. Et perducat animam meam. Perducat potenter præseruando ab incursione malignorum spirituum, quo exeuntes de hoc mundo consueuerũt in acrius infestare. Animam meam in hora exitus mei ex hoc seculo. Animam meã, cuius est cibus spiritualis eam nutriens, roborans, & confortans, non secundum suam essentiam, siue substantiam, sed secundum dona spiritualia & gratiæ, quæ donatur animæ in digna corporis Christi manducatione. In uitam æternam, hoc est, in æternam beatitudinem, quemadmodum Heliã panis ministratus ab angelo confortauit, in cuius fortitudine ambulauit usque ad montem dei. Quemadmodum & panis, qui de cœlo descendit, perduxit populum Israel per desertum usq; ad terram promissionis. Ita oro o domine, ut hæc esca cœlestis sit meum uerum uiaticum ducens me per desertum huius seculi, ad supernam patriam fidelibus repromissam. ¶ Quid retribuam domino pro omnibus quæ retribuit mihi. Calicem salutaris accipiam, & nomen domini inuocabo. Laudans inuocabo dominum, & ab inimicis meis saluus ero. ¶ Ista est secunda oratio, qua præmittitur calicis sumptioni. Sicut enim sacerdos uolens suscipere corpus domini sub panis specie, præmisit orationem pro sua humilitione: recognoscendo suam indignitatem ad dignissimi corporis perceptionem, dicens. Domine non sum dignus &c. Ita procedens ad sumptionem sacratissimi sanguinis Christi sub speciebus uini, pro sui humiliatione indignitatem suam iterum recognoscit, fatendo se nihil habere ex proprijs, quod domino possit pro tanto beneficio præstito retribuere, dicens: Quid retribuam domino. Et diuiditur in tres particulas. In prima recognoscit sacerdos suam insufficientiam retribuendi pro acceptorum beneficiorum collatione. In secunda ostendit gratitudinem in accipiendo domini beneficium, cum sui nominis laude & inuocatione, ibi. Calicem salutaris. In tertia ostendit suam confidentiam quam habet ex uirtute dati beneficij in nociuorum præseruatione, ibi. Et ab inimicis meis. ¶ Quoad primum dicit. Quid retribuam domino. quasi di. Quid ego cinis, & puluis, plasma, & figmentum conditoris, homo uilis, & fragilis, uacuus uirtutibus, plenus uitijs. Quid retribuam mercedis, & præmij de meis uiribus, de meis bonis, de meis possessionibus, domino uniuersorum, cuius est terra, & plenitudo eius, orbis terrarum, & uniuersi, qui habitant in eo. Qui bonorum meorum non indiget, qui diues est in omnes: qui nec ditior ex per me sibi oblatis constituitur: nec si omnia sibi subtraxero, pauperior efficitur. Immo uerò cui sicut nihil subtra-

Ioh. 6.

August.

3. Reg. 19.

B

donatore. Omne nanque datum optimum, & omne donum perfectum desursum est, descendens a patre luminum. Si sibi seruiendo, mandata sua executus sum, nullum profectum sibi attulit, ipso teste. Cum feceritis, quæcunq; præcepta sunt uobis: dicite. Inutiles serui sumus. Et breuiter quæcunq; bona obtuli, ab eo recepi non ipse donaui. Quid habes, quod non accepisti, ait apostolus: Quid igitur dedi domino pro his, quæ retribuit mihi? Nihil profectò ex me, nihil meum reperi, nihil proprium possedi. Vnum est, quod prętes te habeo o domine, scilicet peccatum. Huius tu non es autor, sed ego peccator. Tu mihi id non tribuisti: sed ego sine te id perfeci. Sine te factum est nihil, ait Iohannes. Nihil. i. peccatum: secundum glo. beati Aug. Retribuisti igitur mihi hęc, & alia innumerabilia bona pro eis malis: pro meis peccatis Nihil eram, quod est malum entis priuatio. Et me bonum aliquod, ens aliquod fecit tua potentissima creatio. Peccaui in Adam tui mandati præuaricatore, & me redemisti in Christo perditorum saluatore. Peccaui in meipso ex peruersa mea uoluntate, nec statim me perdidisti ex tua benignitate. Peccaui, & malum coram te feci, & tu ignouisti, ac pœnitentiam inspirasti. Defeci, esuriui, & sitiui ex uirium mearum tenuitate: tu me pauisti, & potasti proprio corpore, & sacratissimo tuo sanguine. Ecce soli in me defectus inueniuntur, & non nisi bona excellentissima retribuuntur: bona ergo pro malis, quę meruimus, tribuuntur, quos pro malis punire poterat, bonis suis obruebat, non tamen bona ista nostra mala meruerunt. Sed quomodo retribuuntur, aut cuius merito, si non meo Meis enim meritis non bona debentur, sed pęna. Certè meritò domini mei, qui prior dilexit nos, & quia dilexit, malè meritis nostris suo merito bona cuncta compensauit. Sic retribuit. i. iterum tribuit gratiā pro grā. Gratiā iustificationis gratis oīno tribuit, qua mereri poteramus, & pro gratia, qua iustificati sumus, & opera meritoria egimus, gratiam uberiorem, qua cresceremus, roboraremur, magnificaremur, retribuit. Quid igitur? Nunquid hos defectus meos iterabo, tanta recipiens bona? Absit. Impiè, & iniquè uoluntatis est, mala pro bonis retribuere. Quid igitur retribuam, quo nil proprij nisi defectus habeo? Certè ne laqueis ingratitudinis irretiar: beneficium a te gratis præstitum, gratus recipiam, & ad dandum beneficia ampliora te prouocabo. Nam Cassio. teste. Specie de futuris beneficijs recipit, qui transacta beneficia recognoscit. Inuitatur ad magna, qui gratanter accipit modica. Accipiam igitur beneficium domini magnum cum magna gratitudine, quod accipiendum instituit ex magna charitate. Hic sequitur secunda pars præsentis orationis. ¶ Calicem salutaris accipiam. Accipiam, sitibundus & ex defectu humoris gratiæ, & roris benedictionis diuinæ. Calicem, ut inde refocillationem capiam, ne ambulans iuxta fontem huius liquoris saluberrimi, peream ex negligentia, & desidia accidendi. Accipiam ego aridus ad fructificandum calicem salutaris, ex quo scaturit aqua, quam qui bibit, non sitiet in æternum. Accipiam ego immundus, & peccatorum sordibus maculatus, calicem salutaris, ut ipsius puritate feces peccatorum abstergantur, unusq; esse merear eorum, qui lauerunt stolas suas in sanguine agni. Accipiam ego ambulaturus per uiam grandem, quæ restat ad cœlestem patriam, calicem salutaris, ne in uia deficiam cum filijs Israel proficiscētibus ad terram promissionis, quibus nisi aqua meritis Moysi fuisset ministrata, de petra deserti, quā percussit, fiti miserabiliter perijssent. Accipiam ego cęcitate peccatorum percussus, calicem salutaris, ut oculi rationis meæ illustrentur: quemadmodum Lōgino latus Domini perforanti, sanguis de pectore domini decurrens uisum, ut historiæ referunt, restituit oculorum, & mentem eius fide, ut Christum dei filium crederet, illustrauit. Accipiam calicem

deuota inclinatione, tota cum deuotione reuerenter in manus sumit, summa & omni, quæ ualet mentis puritate, semotis peregrinis cogitatibus, soli domini sanguinis effusioni in cruce pro se, & toto genere humano factæ intentus, ipsum Christi sanguinem preciosum sub uini specie latentem, fideliter, & cautè una cum particula sanguini commixta sumat. Hæc aut similia animo meditando. Refice domine Iesu animam meam perfecta refectione præciosissimi cibi, & potus, ut per eam ad perfectissimam illam regni tui refectionem peruenire merear, ubi te non iam sub misteriorum symbolis, sed clarè facie ad faciem, & uidere, & frui merear in æternum. Sumpto autem calice cautè, ut nihil in eo permaneat, dicit orationem quæ sequitur. F

¶ Sanguis domini nostri Iesu Christi custodiat animam meam in uitam æternam. Amen. ¶ Post orationes, quas communioni interseruit, sequuntur aliæ orationes, quas sumptæ communioni sub utraq; specie superaddit. Et diuiditur in duo. Nam primò facit orationem sumptionem sacramenti sub speciebus uini specialiter respicientem. Secundò addit orationes sacramentum sub utriq; speciebus sumptum concernentem, ibi. Corpus tuum domine, quod sumpsimus. ¶ Circa primum. Sicut post sumptionem corporis, facta est oratio pro salute impetranda ex eiusdem corporis manducatione, ita post potationem sanguinis domini, subiungitur oratio pro salute percipienda, ex eiusdem sanguinis sumptione. Vnde dicit. Sanguis dñi, qui est fons, & lauacrum nostræ emundationis, & sanctificationis, ut dicit Paulus. Sanguis domini, qui est precium nostræ redemptionis, ac reparationis: ut ait Petrus. Sanguis domini nunc a me potatus, ut calix benedictionis. Custodiat: in uitæ innocentia, & cordis puritate, ne post ipsius sumptionem recedam a discipulatu Christi, sanguinem istum purissimum per mortalia peccata inhonorans, sicut fecit Iudas proditor post huius cibi refectionem: & sanguinis potationem: a cõsortio Christi discipulorumq; eius se separãs: quem sumpsit in mysterio: tradidit pro uili precio, ipso infœliciter confitente. Peccaui tradens sanguinem iustum. Custodiat ab illa percussione, & plaga domini, ne primogenita mea, bona. s. opera præterita per superueniens malum extinguantur. Sicut olim sanguis figuralis agni paschalis immolati postibus, & superlim naribus domorum illius filios Israel custodiuit ab angelo ægyptiorum primogenita percutiente. Dignum rebellibus iudicium domino faciente Exod. 12. Custodiat in fortitudine, & robore spirituali, ut intrepidus aggrediar uirtute huius sanguinis, ad pugnandum contra uitia, & bestias infernales: quemadmodum olim elephantes, per ostensionem sanguinis excitabantur ad congrediendum formaliter in acie bella contra aduersarios, ut legitur. 1. Machab. 6. Sequitur. Animam meam, de hoc lacu miseriæ & tribulationis. In uitam æternam, sicut patres sancti de limbo uirtute huius sanguinis educti sunt in gaudium sempiternum. Zach teste. ca. nono. Tu uerò in sanguine testamenti tui emisisti uinctos tuos de lacu, in quo non erat aqua, consolationis uidelicet salutaris. Perducat inquam, & custodiat me bibentem in uitam æternam, iuxta promissum saluatoris. Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet uitam æternam. In hanc. n. Christus per hunc suũ proprium sanguinem semel introiuit ęterna redemptione inuenta. Et nobis fiduciam ad introeundum per sanguinem eundem contulit, teste apostolo. Habentes itaq; fratres fiduciam in introitum sanctorum per sanguinem Christi: Amen. ¶ Corpus tuum domine, quod sumpsi, & sanguis, quem potaui, adhæreat uisceribus meis & præsta, ut in me non remaneat scelerum macula, quem sancta, & pura refecerunt sacramenta. Qui uiuis, & regnas deus per oĩa secula seculorũ: Amẽ. ¶ Post oratione m, G

Ad Tit. 3.
1. Pet. 2.
Matth. 27.
Exod. 12.
1. Macha. 6.
Zach 9.
Iohan. 6.
Heb. 9.
Heb. 10.

tionem, communionem sacramenti sub speciebus uini specialiter respicientem: orationes subdit communionem eiusdem sacramenti sub utraque specie concernentem. Et subdiuiditur pars illa in duas, secundum duas orationes. In quarum prima petit per sacramenti corporis, & sanguinis sumptionem, ab omni peccati macula purgari, qua impediretur ab ingressu regni. In secunda petit per eadem sibi remedium conferri, quo adiuuetur ad consecutionem gaudij sempiterni. Petit ergo in prima remoueri mala. In secunda concedi bona, ibi. Quod ore. ¶ Circa primum dicit. Corpus tuum domine, uerum, & naturale, quod sumpsi, sub speciebus panis. Et calix. i. sanguis tuus uerus, & proprius, quem potaui, sub speciebus uini de tua benignitate, & clementia, adhæreat uisceribus meis, non corporalibus, quæ uiæ sunt superfluitatum post digestionem relictarum: sed uisceribus spiritualibus, quæ sunt uoluntas, & intellectus, quæ uiæ sunt uitæ animæ, cuius spiritualis cibus est operatio bona, & meritoria: affectio sancta, & cogitatio munda. His enim anima spiritualiter nutritur, & uegetatur. Sunt & uiæ per quas intrat in animam cibus ille sacramentalis, corpus. s. Christi, & sanguis, qui cibus sunt animæ, non corporis, ut dicit Ambro. Nam per intellectum intrant secundum fidem, & cognitionem: per uoluntatem secundum dilectionem, & deuotionem. His uisceribus, potentijs. s. & uiribus animæ, petit sacerdos, ut corpus, & sanguis domini adhæreant, non secundum substantiam ut cibus corporalis adhęret stomacho: sed adhæreât per uirtutem, & efficaciã: causando, & relinquendo in eis post sumptionem spiritualem quandam lætitiam, & iocunditatem: ut sic fiat prægustatio illius diuinæ dulcedinis, quæ in patria deum diligentibus est parata, qua confortatus in uia ardentius ad patriã aspirem, nec quasi desertus deficiam, aut oberrem. Adhæreat & meis uisceribus animæ, corpus tuum o domine, quod sumpsi, ut non pertranseat mentem celeriter, quemadmodum quidam cibi corporales liquidi transeuntes per stomachum, nihil nutrimenti, & liquoris post se relinquentes. Sed adhæreat moram faciens in anima, ut cibus solidus, & nutritiuus in stomacho, confortans, & corroborans animam in uirtutibus, & donis spiritualibus. Adhæreat eisdem uisceribus sanguis tuus præciosissimus, quem potaui: non ut torrens ueloci impetu percurrens: ea, quæ tangit uix superficietenus humectans: sed adhæreat ut oleum effusum quod undiq; penetrat, uestigium suæ post se pinguedinis diutinæ derelinquens. Sic adhæreat, ut liquescere faciat animam in eius amore, & spiritussancti pinguedinem, diuinamq; bonitatem diutius post sumptionem percipere, & sentire. Sequitur Et præsta, quia nisi tu præstiteris, ex nobis id perficere non possumus: ut in me id est in uisceribus animæ meæ, non remaneat, in uiribus. s. & potentijs: post sumptionem, & potationem illius medicinalis cibi & potus. Vlla scelerum macula, deturpans, & deordinans animam factam ad superbenedictę trinitatis imaginem, per dona, & beneficia spiritualia mirifice exornatam, quibus peccatum dum inest, animam priuat. Et per hoc dicitur ipsam maculare: quia ornatum animæ tollit, sicut auferens colorem pulchrum, & uiuidum a facie hominis, ipsam deturpare dicitur: licet nihil deformans in faciem introducat. Præsta igitur (orat sacerdos:) ut non remaneat ulla scelerum macula in anima, quantum ad omnes partes imaginis, neq; error in intellectu, & ratione: quo obscuratur prima pars imaginis, ne in puro, & sincero lumine conspicere possit alta, & secreta huius sacramenti mysteria. Neq; remaneat aliqua culpa, & dei offensa in uoluntate, quæ est alia pars imaginis: quę similiter per peccatum deordinatur, pro quanto per peccatum tollitur donum charitatis, & gratiæ, quæ uestis est nuptialis: per cuius carentiam impe-

ditur:

ditur, ne charitatiue, & amorose, ut debitum est, feratur in deum omnium creatorem, & huius sacramenti autorem. Neque remaneat aliqua peccati macula in memoria, quæ est tertia pars imaginis, puta obliuio beneficiorum dei, per quam anima retardatur, ne ex eorum recordatione assurgat in laudem dei, & gratiarum actiones. H ¶ Vel aliter orat sacerdos, ut non remaneat aliqua macula, id est peccatus reatus in anima, eiusque potentijs, ut uidelicet quietetur ab omni obligatione ad pœnam, quæ obligatio dici potest macula, quia ipsa existēte in anima, nequaquam admittitur ad gaudia beatorum, etiam si charitate, & gratia adornetur. Necesse quidem est omnem peccati pœnam, qua anima debitrix tenetur, ante beatitudinis ingressum solutam fore, sicut dixit Christus. Nisi efficiamini sicut paruuli (qui nullius pœnæ sunt debitores, nec aliquibus peccatis obnoxij) non intrabitis in regnum cœlorum. Vel (uel ut dominus Albertus exponit) non remaneat ulla peccati macula, talis & tanta: sicut dominus per Ezech. ca. 23. dicit de exasperatrice domo Israel: quod amatores. i. dæmones præscindunt nasum, & aures, & effodiunt oculos, quia priuant animam uisu luminis spiritualis, & discretione diuinæ bonitatis, & auditu uerborum spiritussancti in allocutione cordis. Has autem maculas delet, & pulchritudinem reparat huius sacramenti cibus, & potus spiritualis. Vnde beatus Ambro. in persona S. Agnetis. Iam corpus (inquit) eius corpori meo sociatum est, & sanguis eius ornauit genas meas. Sic ergo nulla remaneat peccati macula. Quem sancta, & pura refecerunt sacramenta. Pura: per priuationem omnis contagionis, & maculæ peccatorum. Siquidem corpus, & sanguis Christi, quæ sunt res huius sacramenti, formata sunt de purissimis sanguinibus Mariæ: immediata summi artificis spiritussancti operatione, qui nihil nisi purum efficere potest. Sancta oium uirtutum, & gratiarum plenitudine, nedum in se, sed etiam causaliter quoad nos, quia nos sanctificat, & gratia, ac sanctitate replet, nam de plenitudine eius omnes accepimus. Dicitur autem sacramenta pluraliter, licet sit unum sacramentum unitate integritatis, & ordinis, ut dictum est supra lectio. 53. propter diuersitatem signorum, contentorum, & significatorum. Signorum, quia signa sacramentalia, species. s. panis, & uini: sub quibus uerum Christi corpus, & sanguis uerus continetur: sunt realiter diuersa. Siquidem aliæ sunt species uini, & aliæ panis. Contentorum, quia corpus Christi aliud est & differens realiter a sanguine eius, immo nec alterum alterius pars est. Corpus enim animatum est, & uiuit: sanguis neque uiuit formaliter per animam sibi inhærentem, neq; est animatus. Ideo nec corpus pars sanguinis, nec sanguis est pars corporis, licet tamen utrumque sub utriusq; speciebus realiter &. I diuersimode, continetur, ut dictum est supra lectio. 42. & 53. Significatorum, quæ sunt corpus Christi mysticum ut in capitu. cum Marthæ. de celebratione miss. Quid corpus mysticum ex multis membris diuersorum statuum integratur, sicut corpus Christi uerum ex multis membris diuersorum officiorum compaginatur. Sequitur. ¶ Refecerunt, non quidem uiscera animæ secundum suas substantias, non enim corpus, sanguisque Christi sumpta in sacramento, ultra transierunt secundum suas substantias, quām species sacramentales, in quibus continentur. Hæ autem partes animę intellectualis, quę in proposito uiscera animæ nominantur, non attingunt, sed in corpus intrāt species, quod nutriunt, & reficiunt, uirtute animæ uegetatiuæ, non intellectiuæ, ut sic. Refecerunt igitur hæc animæ uiscera quantum ad effectum ab eis causatum, & derelictum ex digna eorum sumptione. Sic enim refecerunt rationem, & intellectum ipsum in sinceritate cognitionis illuminando. Voluntatem per amorem, & dilectionem inflammando. Memoriam ad passio-

Quæ maculę, orent sacerdos, ne remaneatur.

Matth. 18.

Albertus. Ezech. 23.

B. Ambro.

Iohan. 1.

nis rememorationem excitando, & suauitatem quandam, & lætitiam spiritualem in toto homine efficiendo. Concluditur oratio. Qui uiuis, & regnas quod frequenter expositum est. ¶ Finita hac oratione, sacerdos ad cornu
K altaris accedit, ut calicē abluat, ac ablutionem calicis, & digitorum sumat. Calicem enim, & digitos lauat, ne humor aliquis in calice remanens, aut panis particula aliqua digitis adhærens, si qua foret, a digitis per ablutionem in calicem descenderet. Et sic simul cum ablutione reuerenter sumeretur. Sumit autem ablutionem post sacramenti sumptionem, quia uinum ratione suæ humiditatis est ablutiuum, ideo sumitur ne aliquæ reliquiæ in ore, uel uia ad stomachum remaneant, quod pertinet ad reuerentiam sacramenti. Vnde de celebratione missarum c. ex parte. dicit Innocen. tertius, ꝙ semper sacerdos uino os perfundere debet, postquam totum perceperit eucharistiæ sacramentum, nisi cum eodem die aliam missam debuerit celebrare. Ne si forte uinum perfusionis acciperet, celebrationem aliam impediret. Hæc ibi. Et simili ratione perfundit digitos uino, quod postea sumit, quibus Christi sacramentum tetigit, ut. s. si aliquæ casu adhæreat minutissima sacramenti particula, ablutione huiusmodi in calicem descendat, & sumatur. Sumpta ablutione adhuc digitos lauant quidam in altari, quidam post officium completum, quæ est tertia lotio digitorum. Prima facta est in principio missæ. Secunda in medio ante canonem. Tertia, quæ fit post sacramenti sumptionem, aut missæ finem. Quæ tres lotiones secundum magistrum in rationali, sunt ad designandum lotionem, seu mundationem cogitationis, locutionis & actionis. Vel ad designandam purgationem peccati originalis, & actualis criminalis, & uenialis, siue peccati, quod agitur per ignorantiam, negligentiā, & industriam, siue per ignorantiam, infirmitatem, & malitiam. Ad quorum peccatorum expiationem offertur sacrificium salutare. ¶ Fiunt hæc etiam in cornu altaris dextro secundum eundem, quia hoc cornu populum iudaicum significat, de quo Christus assumpsit naturam humanam, quam ab omnibus defectibus, & pœnalitatibus fecit immunem in sua gloriosa resurrectione. Sic sacerdos Christum repræsentans purgat manus, quibus corpus domini sub sacramento contentum tractauit in dextero altaris cornu, ut sic corporis Christi gloriam ex iudæorum progenie sumpti, per dextrum altaris designatorum repræsentaret. Fit etiam hæc ablutio secundum Innoc. quia indignum esset ꝙ manus quæ corpus incorruptibile tractauerunt, corruptibile corpus tangant, nisi studiose lauentur. Ablutionis autem aqua debet in locum mundum, & honestum diffundi: ut altitudo sacramenti reuerentius honoretur.
L ¶ Quod ore sumpsimus domine pura mente capiamus, & de munere temporali fiat nobis remedium sempiternum Amen. ¶ Postquā sacerdos in præcedenti oratione respiciente communionem sub utraq; specie, petiuit remoueri mala, in hac oratione ad idem postulat conferri bona. Petit enim, ut manducatio illa, atq; potatio sacramentalis corporis, & sanguinis domini spiritualem inferat refectionem, & salutem tandem sempiternam. Vnde ait. Quod ore sumpsimus. s. corporis, & sanguinis domini sacramentum: non ut corporalem cibum dentibus tritum, ac masticatum. Nec ut corporalem potum per guttur in uentrem descendentem digestum, & in corpus aliti conuersum, quemadmodum quidam discipulorum retro abeuntium Christum intellexerunt, dum carnem suam manducandam, & sanguinem suum potandum, sub æternæ damnationis pœna docens astruebat, dicens. Amen, amen dico uobis, nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis uitam in uobis. Qui manducat meā carnem, & bibit meum sanguinem, habet uitam æternam. Non in illo in-

Quod ore sumpsimus. Expositio.

Iohan. 6.

tellectu carnali petit sacerdos corpus domini sumptum, & sanguinem potatum nobis suffragari. Sed petit, ut corpus, & sanguis domini sub corporalibus speciebus panis, & uini esibilibus, & potabilibus sacramentaliter sumpti, nobis spiritualiter suffragentur. Et dicit sacerdos, sumpsimus pluraliter, per hoc signans non pro se tantum sacrificium hoc obtulisse, & sumpsisse, sed pro toto corpore Christi mystico, cuius ipse pars est, & uelut os huius corporis. Sacramentum igitur inquit, quod sumpsimus in persona ecclesiæ, & fidelium, totius scilicet cleri & populi, ore corporali manducatione sacramentali, fac o Domine, ut ipsum Capiamus mente pura, ab omni sorde, & inquinamento peccatorum, sequestrata a torpore, & desidia tepidorum. Plena fide, amore, ac deuotione feruidorum, spiritualiter capiamus ad robur animæ, & sustentamentum spiritualium actionum. Sequitur. Et de munere, quod ex tuo dono & benignissima largitate accepimus, téporali quantum ad species uisibiles, & temporaliter mutabiles. Fiat nobis, fidelibus, temporalibus mysterijs subiectis. Remedium contra morbos spirituales, non ad uirtuosarum operationum exercitium roborans, & confortans. Sempiternum, ne pro nostro euo morbis & peccatis spiritualibus prosternamur, sed ad bene operandum ualidi, & robusti, in finem uitæ nostræ usq; persistamus, utque hoc uiatico munere & remedio temporali, in extremo exitus nostri percepto, ad ueram, beatificamq; sempiternitatem perducamur, quia nutrit, & uegetat ad gratiam animæ uitam, qua redditur digna, ad uitam ueram, & sempiternam. Vnde. Qui manducat hunc panem, uiuet in æternum. Amen. ¶ Quidam quia legendo has orationes calicem inuoluunt post eius ablutionem corporalis pallam sacculo imponunt, quod tamen ad ministros diaconum, & subdiaconum pertinet, si assunt. Et quia huius inuolutio maius tempus requirit, quam orationum præmissarum prolatio, ne ab orationibus uacantes locum distractioni aliorsum præstent, commemorant incarnationis mysterium di. Verbum caro factum est &c. Et rursus tangentes digitis ablutis oculos, miraculum Christi commemorant, quo cęcum quendam illuminauit, dicentes. Lutum fecit dominus ex sputo &c. Desiderantes & ipsi mente illuminari sumptione huius sacramenti, sicut cæcus ille illuminatus est, restituto uisu corporali. Alij legunt canticum Symeonis Nunc dimittis, quod Symeon senior cecinit, dum Christum a uirgine matre præsentatum in ulnas suscepit, desiderantes hoc sibi in uitæ huius termino contingere, quod senior iste spiritussancto plenus in dicto cantico suppliciter postulabat. Addentes in fine ad uirginis honorem hunc diuinum cibum nobis generantem, antiphonam. Benedicta filia tua domino, quia per te fructum uitæ communicauimus, prout quemq; sua deuotio trahit.

Iohan. 6.

M

Quæ licet ecclesiæ ordinatione non sint instituta, quia tamen in nullo sunt eius ordinationi contraria, nec deuotionis impeditiua, sed magis promotiua, ac præseruatiua a distractione noxia, ideo non sunt simpliciter reprobanda.

DE MATERIA COMmunionis.

LECTIO LXXXIIII.

A CIRCA hanc materiam sacratissimæ communionis sacramenti eucharistiæ, occurrunt aliqua dubia, non inutiliter ut reor prope finem huius operis pertractanda. Primum sumpto sacramento quid fit de speciebus continentibus, & corpore, & sanguine Christi contento. Secundũ de ritu cõicandi sub utraq; specie. Tertium de effecto & fructu consequente communionem tam sacramentalem, quam spiritualem. Quartum de pęna indigne sumentium. Quintum de frequentatione huius sacratissimi ministerij. Sextũ de negligentijs, q̃ contingunt in huius officij celebratione. ¶ Circa primum est dubiũ duplex. Primum: quamdiu manet Christus corporaliter p̃ns sub speciebus. Secundũ cum desinit esse sub speciebus, ubi maneat: seu quo perueniat. Q̃ũo de speciebus, quid fiat: quomodo nutriant dictum est supra lect. 45. De prima parte dubij dimissa opinione illa tanquã phantastica, & nulli soliditatis fundamento innixa, quã recitat Rich. de Mediauilla in 4. dist. 9. q. 2. ubi dicit, ꝙ aliqui negant species in stomachum descendere. Sed hi dicunt contra sensibilẽ experientiam. Alij dicũt, ꝙ emittunt per sudorẽ: non p secessum. Quæstio tangitur de conse. dist. 2. tanta in glo. Sed uaticinia sunt, cũ n. cibus non emittitur p secessum, nisi prius sit a forma propria transmutatus, non indignum uĩ: ꝙ aliquid impurũ si in illis speciebus fuit, per secessum emittat. Nec illud quouis modo concerneret corpus Xp̃i. ¶ Illis ergo tanquam improbabilibus dimissis, de dicto dubio Alex. de Ales part. 4. q. 53. recitat quinq; opiniones. Prima eorum, qui dixerunt, ꝙ corpus Christi nunquã intrat in uentrem, sed cum est in ore, tunc est sub spẽ: sed qñ glutit, tunc non intrat in uentrem. Ad hoc allegatur Aug. dicens. Quãdiu habes in ore, tãdiu est in te, & non ducit in secessum: sed rapit in excessum, sed speciẽ panis dicunt transire in uẽtrem. Sed hanc opinionẽ improbat dicens. Hoc patet nihil esse, cũ nihil nisi solus deus possit intrare substantiã animæ. Vnde corpus Xp̃i aĩam intrare nõ p̃ot. Ideo ad Aug. dici p̃ot: ꝙ intrãte specie in uentrẽ, & corpus Xp̃i intrat in uẽtrem sicut in os uel pixidem. Intrare aũt in uentrem, dupliciter dr̃: quia uel quantũ ad substantiam, uel quantũ ad efficaciã. Primo modo descẽdit aliqđ corpus in uentrem, etiã si non sit cibus. Secundo modo dum aliquid efficit in uentrem, ut unguentum aliquod foris uentri applicatũ. Similiter aliquid intrare in animam contingit dupliciter. Vel quantũ ad substantiã, uel quantum ad cibandi efficaciã. Primo modo intrat animã solũ, quod illabitur aĩæ, scilicet solus deus. Secundo modo ẽt corpus Xp̃i dr̃ intrare animam, quia ipsam reficit sacramentaliter & spiritualiter sumptum per gratiã, & illo modo corpus Christi non intrat in uentrem, sed in mentem, sicut dicunt sancti. Et ad auto. August. dicitur, ꝙ Aug. di. quamdiu est in ore, a parte accipit totum, id est quamdiu est corporaliter in homine ipsum sumente in sacro substantialiter, tãdiu est in mente non p substantiã, sed efficaciam. Vnde non uadit in secessum, qđ certum est, quia prius species deficiũt a propria natura, q̃ celebretur emissio superfluitatũ ciborũ sumptorũ; sed rapit in excessum effecti-

Quãdiu manet Christ' sub speciebus sacramentalibus; & cum desinit esse, quo per uenit.

Richar.

Alex.

August.

August.

iuè, faciens animam sic rapi supra se in deum per cognitionem & amorem. B.Bonau.
B ¶ Alias recitat quatuor opiniones, & post ipsum S. Bona. quas omnes Alex. aliquantulum siue quantū ad aliqua saluat. Prima est, ꝙ post consecrationē ubicūq; manent spēs salua earū natura. i. in tali dispositione in qua possent afficere panē, si non esset conuersus, ibi manet corpus Xp̄i siue spēs intrent in uentrem animalis bruti, siue hominis, siue custodianē in loco mundo, siue proijcianē in locum immūdū. Virtus. n. consecrationis respicit species illas: ideo non desinit eas quamdiu sunt, quod est d ctu. Corpus Xp̄i diuina uirtute, & maxima eius dignatione, ex cōsecratione hostiæ cepit esse sub speciebus panis, nec illas desinit quamdiu manet in sua dispositione naturali, in qua affecerunt panem, eūq; afficerent, si conuersio facta non esset. Sic enim corpus Xp̄i sub illis speciebus esse cepit ꝑ consecrationis uirtutē: hoc est, per uirtutē dei ad prolationem uerborū consecrationis: quemadmodū substantia panis sub illis præfuit, excepto ꝙ corpus Xp̄i illis non afficiē, nec est ibi secundum dimensiones proprias circumscriptiuè, sed totum in toto &c. quia est ibi per conuersionem panis in ipsum, ut supra habitum est. Et ideo quamdiu maneret panis, si conuersus non esset, tādiu manet uerum corpus Xp̄i. in quod conuersus est panis. Interim ergo: ꝙ non alterantur species, in tantum ꝙ panem sub se non conseruarent, manet corpus Xp̄i, ubicunq; fuerint. Dum uerò intantum alteranē: ꝙ desineret panis substantia, si usq; tunc fuisset, desinit & sub eis esse corpus Xp̄i. Vnde concedunt illi, si mus, uel porcus traijcit species in uentrem: etiam corpus Xp̄i sub speciebus descendit, & manet donec manet forma panis, nec tamen ex hoc corpus Xp̄i polluitur, aut digeritur, seu in partes discerpitur, sicut nec in sumptione eius ab homine, quia corpus Christi nec attingi potest, quia est sub speciebus non dimensiuè: nec lædi, aut inquinari, quia est gloriosum. Vtrum autem mus debet dici in casu, ꝙ manducet corpus Xp̄i, alia quęstio est: & uē Alex. dicere, ꝙ non manducat corpus Xp̄i sacr̄aliter, qđ uerum est, nec propriè carnaliter: quia non attingit corpus: sed tantū species. Mādueat tamen eo modo carnaliter, quia manducat, id sub quo ueraciter cōtineē, de quo supra cū ageretur de fractione lect. 80. ¶ Secunda opi. di. ꝙ corpus Christi sumptū ab hoie: non solū ibi manet, quousq; in stomachū spēs traiiciūē, quādiu spēs manēt in forma, quali possent conseruasse substantiā panis, sed ultra manet, donec refectionis operatio cōpleatur. Allegāt ad hoc dictū Bedæ, & hr̄ de cons. d. 2. Si quis 3. ubi dicit. Si quis per ebrietatem, & uoracitatem eucharistiam euomuerit quadraginta diebus pœniteat, ergo corpus Christi pōt euomi: quòd uerò euomitur, in uentrem ad tp̄s fuit, & non statim sumptum desinit esse. ¶ Tertia opinio tenet: ꝙ corpus domini traijcitur, & in uentrem uadit, sed manet tantum quousq; est in sumpto esse. i. quandium est in motu descensionis ad stomachum, & receptum in stomachum, statim desinit esse sub illis speciebꝰ, priusquam transmutenē, mouetur: quia si maneret in uentre usq; ad completam refectionem, aut specierū plenam alterationem, deberet adorari in uentre iumentis, quod non dr̄. ¶ Quarta opinio est; quæ ponit, ꝙ solū tādiu manet corpus Xp̄i sub illis spēbus, q̄diu aliquo sensu ꝑcipiatur: uisu. s. uel gustu, uel ēt tactu. Cū autē ipsa hostia sumiē, & per guttur in uētrē traijciē corpus Xp̄i ibi desinit esse: nec sub ipsa amplius contineē. Huius sententiæ dicūt fuisse Hugo. lib. 1. de sacra. par. 8. c. 13. qui de hac materia ita scribit. Sed fortassis dicit tibi cogitatio tua, quid fiat de corpore Christi, postq̄ sumptū fuerit & comestū? Et sequiē. Audi ergo. Corporalē p̄sētiā Xp̄i q̄ris? In cœlo quære, ibi Xp̄s est in dextera p̄ris sedens, tecū ad tp̄s esse uoluit, q̄n, aut quamdiu necessarium fuit. Exhibuit tibi ad tempus corporalem p̄sētiam suam, ut per illam

Alex. C Hugo.

te ad spiritualem excitaret. Ideo corporaliter ad te uenit, & exhibuit tibi ad tempus corporalem præsentiam suam, ut per illam spiritualis inueniretur, quæ non auferretur. Ita per carnem assumptam olim in mundum uenit, & secundũ pñtiam corporalẽ ad tpa cũ hominibus cõuersatus est, ut eos ad spũalẽ pñtiam querendã, & inueniẽdã excitaret. Postea cõpleta dispẽsatione secundũ corporalẽ pñtiã recessit, & secundũ spũalem pñtiam remansit. Vñ ait. Ecce ego uobiscũ sum oĩbus diebus usq; ad cõsummationẽ seculi. Sic ergo in sacro suo tpaliter uenit ad te, & est corporaliter tecũ, ut tu per corporalẽ pñtiam ad spũalem quærendã exciteris, & inueniendã adiuueris. Qñ in manibus sacrm tenes corporaliter tecũ est, qñ ore suscipis, corporaliter tecũ est, quando manducas, & qñ gustas, corporaliter tecum est. Denique in uisu, in tactu, in sapore, corporaliter tecum est. Quandiu sensus corporaliter afficitur, pñtia eius corporalis non auferẽ. Postq̃ aũt sensus corporalis in perceptione eius deficit, deinceps corpalis pñtia eius q̃renda non est: sed spũalis retinenda. Dispensatio cõpleta est, perfectũ sacramentũ intus manet, Christus de ore ad cor transit. Melius est tibi, ut eat in mentem tuam, quam in uentrem tuum. Cibus iste animæ non corporis est, noli in ipso q̃rere consuetudinem cibi corporalis. Venit ad te, ut comedatur, nõ ut consumatur. Venit ad te, ut gustetur, nõ ut incorporetur. Ore cõeditur, stomacho non digeritur.

D ¶ Augustinus uocem de cœlo audiuit, quia hoc illi a terrenis dici, aut responderi non potuit. Cibus sum grandium, cresce, & manducabis me, non ut me mutes in te, sicut cibum carnis tuæ, sed tu mutaberis in me. Itaq; prudenter discerne quid in sacramento dei sensibus exhibitũ sit, quid spiritui accommodatũ. Etiam ut soles, si post cõpletã perceptionem aliquid iterato senseris: in hoc quoq; species ad proprietatem sensui famulanẽ, ut ueritas similitudinis ubiq; conseruẽ. Nã si in aliquo, qua ntũ. s. sensui exhibendum est similitudo deficeret: illic proculdubio sacrm non esset, sed res ipsa proderetur euidẽti miraculo, qđ non conuenit, q̃diu fides locum habet. Post hoc ergo si corporalem pñtiam Christi quæris, in cœlo quere. Ibi quære, ubi & prius fuit, q̃ per sacrm suũ corporaliter tecum esse inciperet, & unde nõ discessit, qñ ad te uenit. Hæc Hugo.

Augustinus de cœlo uocem audiuit de sacramẽto.

Alex. Omnes illæ quatuor opiniones (ait Alex.) in hoc consentiunt, ꝙ tãdiu est corpus Christi in illis speciebus, quãdiu est rõ sacri. In rõne autem sacri alteranẽ. Primi dicunt, ꝙ spẽs panis consecrati tãdiu est sacrm, q̃diu est spẽs panis, cum uirtus consecrationis ipsam respiciat secundum, ꝙ est ipsius panis, & ubi manet q̃diu spẽs illæ sunt ordinabiles ad refectionem. Vnde dixerunt, ꝙ in uentrẽ uadit, & nunquam desinit ibi esse illa proprietate salua.

E ¶ Secunda opinio dicit, ꝙ rõ sacramenti tandiu saluaẽ, q̃diu species habilis est ad manducationem humanam. Ideo. n. instituta est species, ut sit sacrm, & ad hoc ordinatur. Habet aũt hoc qñ est extra & in stomacho. ¶ Tertia opinio dicit, ꝙ tandiu saluatur rõ sacramenti, quousq; recipiatur in usum manducationis, & quando manducatio completa est, tunc sacramentum non est, sed fuit. Manducatio autem completa est: quando descendit in stomachum. ¶ Quarta opinio dicit, ꝙ quia sacrm est signum, & signum est, quod se offert sensibus: ꝙ tãdiu spẽs est sacrm, q̃diu nata est sentiri ab aliquo sensu, & ideo cum deficit pceptio sensuũ, deficit ratio sacri, & præsentia corporalis Christi. ¶ Et per hoc dicit Alex. ꝙ prima opinio sit simpliciter uera, quia manentibus spẽbus quocũq; deferuntur: siue ad os muris, siue suis, uel ad alium locũ immundũ, manet rõ sacri, & sic nõ desinit Xps sub eis.

Rõ sacramẽti tãdiu saluatur quãdiu spẽs est habilis ad manducationẽ humanã.

Alex. ¶ Secunda opinio dicit Alex. quoad hoc uera est, quia dum species sunt in suo uero esse, & ordinabiles ad refectionem, non desinit esse sacramentum. Sed ꝙ ibi sit corpus Christi quousque sit completa refe-

se sacramentum. Sed ꝙ ibi sit corpus Christi quousque sit completa refectionis operatio, uel non existentibus speciebus, in uero esse suo permanet operatio refectionis, non uidetur uerum nec uerisimile. ¶ Tertia opinio uera est secundum, quod tunc dicitur esse assumptio completa, quando speciebus consumptis Christus trāsit in animam, secundum autem ꝙ sumptio dicitur completa facta degustatione siue deglutione, non est uera. ¶ Quarta opinio uera est, si intelligatur perceptio sensuum quantum ad aptitudinem. i. manentibus speciebus in ea dispositione, in qua possent deprehendi ab aliquo sensuum esse species panis. Et ad hunc sensum uidentur tendere uerba Hugonis, si bene intelligantur, alioquin si actualem sensus perceptionem intelligeret, species reseruatæ in pixide non essent sacramentum, dum nullus sensus hominis adest. Et sic intelligendo illa quarta opinio non differret a prima. ¶ Huic opinioni primæ quæ est Alexandri, concordat sanctus Thomas F & Richar. Duran & communiter Moderniores doctores. Vnde dicit sanctus Thomas in quarto scripto. q. 2. dist. 9. ubi quærit, utrum peccator manducet corpus Christi sacramentaliter. & consequenter. Verum creatura irrationalis sumat aliqualiter corpus Christi, putamus uel porcus. Respondet in primo ar. Quidam dixerunt corpus Christi secundum rei ueritatem a peccatoribus non sumi, quia quam cito labijs peccatoris tangitur, desinit sub speciebus esse corpus Christi intantum dignitati sacramenti deferentes, ꝙ derogabant ueritati. Si enim uere corpus Christi sub speciebus erat, per conuersionem panis & uini in substantiam corporis Christi, speciebus manentibus, non potest esse, ꝙ desinat ibi esse corpus Christi, nisi per aliquam contrariam mutationem eius, quod prius conuertebatur in corpus Christi. Et quia ibi non manent nisi species, quæ ad utramq; naturam communiter se habent, sicut subiectum in naturalibus mutationibus duabus formis, quas successiue suscipit. Ideo quamdiu species non mutantur, nullo modo desinit ibi esse corpus Christi. Sicut nec mutationibus formalibus, forma introducta desinit esse in subiecto, donec subiectum ad formam aliam transmutetur. Species autem non sic transmutantur, nisi ab eo quod transmutaret substantiam panis, & uini, si ibi esset, quod solus tactus labiorum, uel diuisio, quæ est per dentes, uel traiectio in uentrem non faceret, sed sola digestio, quæ est a calore naturali conuertente cibum. Vnde patet, ꝙ ueritati sacramenti derogat, qui dicit, ꝙ ad solum tactum labiorum desinit esse corpus Christi a peccatore sumptum. Et ideo hac opinione de medio tanquam hęretica sublata, eius contrarium ab omnibus tenetur. Ex eodem fundamento dicit in 3 arti. ea. q. Dicendum, ꝙ uerum corpus Christi manet adhuc sub speciebus a bruti ore acceptis, & in uentrem traiectis. Richar. simul ea. dist. q. 1. Corpus Christi uerum sub specie realiter contentum sumitur, sed sic sumptum corporaliter non masticatur, tamen nisi species tandiu in ore masticentur, ꝙ per digestionem ibi factam corrumpatur in eis forma propria, sed descendat in propria forma in stomachum, corpus Christi in stomachum descendit per descensum speciei, sub qua continetur quamdiu in ea speciei forma propria saluatur. Sed per uirtutem manducantis non unitur manducanti, sed per ipsum manducans unitur spiritualiter Christo capiti, si digne manducat. Hæc Richar. ¶ Satis concordat Bona: excepto: ꝙ uidetur sibi derogare sacramenti dignitati, etiam pias aures abhorrere audire, ꝙ corpus Christi sit in uentre muris, aut in cloaca, ideo opinionem tenentem, ꝙ corpus Christi nō descendit in uentrē muris, sed sumptū a mure desinit esse, & substantia panis redit, tanquam honestiorem pręfert, & rationabiliorem. Rationem addens, quia Christus non est sub sacramento nisi eatenus quo est or-

S. Thom.

Richar.

G

Bonauen.

dinabile ad usum humanum.s.ad manducationem:sed cum fuerit in ore uel uentre muris,non est ordinabile ad usum manducationis humanæ, & sic desinit ibi esse sacramentum, & corpus Christi. Sed rationem hanc soluit beatus Thom. per hoc. Primo quia præsupponit falsum. Cum enim non statim species conuertuntur in aliud traiectæ in uentrem: possunt adhuc de uentre extrahi animalis,& in usum uenire hominis. Secundò, quia quamuis aliquid ordinetur ad usum aliquem,non tamen oportet, quod esse deficiat:quãdo quis eo uti non potest. ¶ Inter omnes has opiniones opinio Alexandri, Thomæ, Richardi uidetur uerior,& communior. Et secundum illam respondetur ad rationes aliarum opinionum. ¶ Ad rationem secundæ opi.qua adducitur Beda de sacramento,quod per uomitum est emissum, dicitur:quod argumentum illud est pro responsione: quia arguit quod sacramentum etiam non solum intrat uentrem,sed etiam manet in uentre ad tempus. Si uero extenditur,quod etiam manet post specierũ alterationem &c.nihil arguit argumẽtũ. Vnde si eijcitur per uomitum, & discerni possunt species panis ab alijs cibis simul emissis,& sumi põt sine nausea, & periculo uomitus iterati,tũc debent sumi sicut uerum sacramentum, ne amplior fiat irreuerentia sacramẽtò per incinerationem.s. si autem sunt nauseales, honorifice recondi debent cum alijs reliquijs. ¶ Ad illud tertiæ opi.de adoratione in uentre dicitur,quod ante sumptionem a sumente est adorandum: post sumptionem gratiarum actionibus est uacandum pro beneficio accepto. Vbicunq; autem creditur esse siue in uentre suis:siue in ore uiri,uel mulieris, ibi est uenerandum, & adorandum intus in anima,licet non exterius in opere:maxime dum non constat quandiu sit in uentre. Et si replicaretur. Omne, quod intrat in os,in uentrem uadit,& in secessum emittitur: sed corpus Christi non emittitur in secessum, ergo nec intrat in uentrem. Dicitur, quòd per idem probaretur,quod non intraret in os, & sic a nullo sumeretur, nec comederetur:contra illud. Accipite,& comedite. Item. Nisi manducaueritis carnem filij hominis &c. Ideo dicitur quod dominus (Mat. 15.) loquitur de cibo corporali,qui accipitur ad refectionem corporis, ille intrat in os & uentrem & secundum partem emittitur in secessum. Corpus autem Christi licet sumatur in uentrem, nõ tamen manet usq; ad completam digestionem,per quam cibi sumpti (quantum ad ea, quæ impura fuerunt) in secessum mittantur. quia prius species a sua naturali forma & proprietatibus, sub quibus stare potuisset substantia panis,alterantur. Et secundum hoc uerum est uerbum Ambro. lib. de sacra. & ponitur de consecra.dist.2.non iste.ubi ait. Non iste panis est,qui uadit in corpus:sed panis uitæ æternæ,qui animæ substantiam fulcit. Non enim uadit in corpus per conuersionem eius in substantiam alicuius corporis. Sic quidam uadunt species secundum modum tactum,supra lect. 45. sed fulcit substantiam animæ,non intrando, per corporalem unionem,sed per effectum: ut supra dictum est. Hæc de prima parte dubij. ¶ Ad secundum eius partem qua quæsitum est,dum Christi corpus species relinquit,ipsius uidelicet alteratis,ubi maneat:aut quo moueatur. Dicitur primò,quod desinentibus speciebus,non desinit esse corpus Christi. Siquidem gloriosum est, & incorruptibile secundum illud apostoli frequenter allegatum. Christus resurgens ex mortuis,iam non moritur &c. Nec secundum dicta in responsione ad primam dubij partem manet in stomacho corruptis speciebus: quia iuxta statutã legẽ corpus dñi nulli bi esse credit, nisi in cœlo manifeste secundum dimẽsiones proprias,& formam propriã, & gloriosam. Et in sacro uelatũ speciebus actualibus secundum dimensiones panis, & uini: hoc est,in loco quo fuit substantia panis,& uini,non tamen dimensiue:sicut ibi fuit panis, & uinum.

B. Thom.

Matth. 5.

Iohan. 6.
Matth. 15.

Ambro.

H

Verũ desinẽtibus speciebus dicatur corpus Christi localiter moueri.

Et

Et dr̃ secundum legẽ statutam, quia præter legem cõem, posset se personaliter ostendere alicui, ut dũ occurrit Petro quærenti. Domine, quo uadis? Sic & alijs nonnullis sanctis affuisse in extremis legitur, ut scribit B. Hiero. ad Paulã de trãsitu uirginis gloriosæ. Nec etiã dimittẽdo species mouet ad alium locum: quia in nullo alio loco est nisi in cœlo. Non autem euolat de loco specierum alteratarum ad cœlum, quia in cœlo mansit, quando sub sacramento esse incepit. Incipiens.n.esse in sacramento, non deseruit cœlũ: ut dictum est lect 46. prope finem. Etiam secundum uerbum Hugonis statim supra allegatum. Ita corrupto sacramento non redit ad cœlũ. Non.n.redit ad cœlũ, in quo prius est, a quo non recessit. Vbi ergo manet. Manet in cœlo, ubi præfuit antequam ad sacramentũ uenit, a quo non recessit, dum ad sacramentum uenit. Vbi quæso manet anima rationalis, cum amputatẽ manus hoĩs. Non corrumpitur, quia perpetua est. Non manet in manu abscissa: quã anima secundum propriam naturam, nõ põt informare materias seu corpora discontinuatas, uel discontinuata. Nec pari ratione transit ad aliud corpus. Nec redit ad corpus cuius manus fuit pars: quia ab illo corpore nõ recessit. Vbi igitur manet. Manet in corpore, in quo fuit ante abscissionem manus. Sic corpus Christi corrupto sacro, manet in cœlo, in quo fuit, anteq̃ corrumperetur sacr̃m per specierum alteratione. Et licet contradictoria uerificentur successiuẽ de corpore Christi: quia de pñte speciebus fit non pñs speciebus: nõ tñ hoc fit p mutationẽ aliquam acquisitiuã, uel deperditiuam formæ alicuius corpori Xp̃i inhærentis: sed per mutationẽ corruptiuã specierum. Sicut si manente Iohanne in loco suo immobili, musca moriatur capiti suo insidens. Iohannes primò fuit contiguus muscæ: secundo nõ fuit contiguus muscæ sine mutatione Iohannis. Nisi diceret, q pñtia localis eẽt accidẽs respectiuum in eo, q pñs est alicui, q̃ pñtia corrũperet per corruptionem specierũ. Sed illam opinionẽ hactenus secuti non sumus. Verũ corpus Xp̃ per corruptionem specierum mutatur localiter, quia deserit locũ, quem habuit s. locum continentẽ species, qui manet in speciebus corruptis, sine tamẽ acquisitione noui loci. Sicut in consecratione mutatum est localiter acquirendo nouum locum sine deperditione loci prioris. Et ista mutatio localis non est præcisè ex corruptione specierum, sed quia non manet in loco specierum, qui locus manet speciebus corruptis, & ista mutatio est p propriam mutationẽ localem corporis Xp̃i, quo mutari potuisset etiã manentibus sacr̃alibus speciebus. sicut haberi potest ex lect. 45. prius allegata. Quod si hæc ab oĩbus capi non possunt, quasi agni reliquiæ ignis potestati, & omnipotentiæ spiritussancti tradantur, & quæ intellectu capere non possumus, simplici fide credamus, altiora nostrum intellectum excedentia, ne quæramus, ne ue ut scrutatores maiestatis opprimamur a gloria. Tantum de primo dubio. ¶ Quantum ad secundum dubiũ, utrum populus fidelis participaturus eucharistiam, teneatẽ eam sumere sub utraq; specie. Et uidetur q sic. Nam dñs sacramentum hoc instituens præcepit post traditionem calicis. Hoc facite, quotiens cunq; bibetis in meam commemorationem. Item Ioh. 6. Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, nõ habebitis uitam in uobis. Item hic fuit mos, & ritus in ecclesia primitiua, ut patet ex epistola Pauli. ubi dicit. Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. In oppositum est communis ritus Ecclesiæ Romanæ. Olim q̃stio illa poterat esse dubia, sed nunc post determinationẽ Concilij Constantien. ueritatem catholicã determinãtis, dicere cõionem sub utraq; specie esse de necessitate salutis omni fideli, est hæresis ibidẽ publicè condemnata, & ideo superfluũ est, immò nunc uelle ad probationem op

B. Hiero.

1. Cor. 11.

poſitæ ueritatis multum niti, cum omni humana probatione maior eſſe ec-
ci. üæ autoritas, in cuius fidei obſequium, intellectum noſtrum captiuare te
Conc. Trid. Seſſ. 21. nemur. Verum ad intellectum huius ueritatis, ſicut & ceterorũ fide credito
rum, non inutile eſt, neque præſumptuoſum aliqua diſſerere, uel uerius per
alios luculenter elaborata comportare. Pro quorum deductione ſuppono,
quod in principio huius collecturæ deductum eſt, uidelicet ꝙ circa ſacra-
mentorum miniſtrationem, quædam ſunt de neceſſitate ſacramentorum, &
de iure diuino, ſic ꝙ nulla autoritate, uel conſuetudine oppoſitum induci
Can. 1. & c. 2. poſſit. Quædam uerò de neceſſitate præcepti iuris humani, & poſitiui, ut in
propoſito forma conſecrationis certa a Chriſto eſt præſcripta, & materia
certa ab eo determinata, panis. ſ. & uinum. Similiter & miniſter, puta ſacer-
dos ordinatus. In quibus eccleſia nihil habet immutare, nec aliud conſuetu-
do poteſt inducere. Multa uerò per ſacramenti reuerẽtia commiſit dominus
ſuis diſcipulis, & eorum ſucceſſoribus determinanda, quæ pro [d]iuerſitate tẽ
Conc. Trid. Seſſ. 22. porum, & cauſarum, circunſtantiarumq; mutationem accipiunt. Sicut ꝙ ad
tempus eccleſia primò confecit in azymo pane, poſt cauſa emergente cele-
brauit in fermẽtato, & demum iterum in azymo: ut ſupra lect. 34. oſtenſum
eſt. Sic ꝙ celebretur in eccleſia, & altari, ac uaſis, ueſtibuſq; conſecratis, ieiu
no ſtomacho, & cum ceteris cerimonijs, & orationibus ex eccleſiæ inſtitu-
tione ordinatum eſt. Quæ ex rationabilibus cauſis eccleſia mutare poſſet in
toto, uel in parte, & mutata ſub præcepto tradere, ſic ꝙ tunc homo pecca-
ret faciendo illud, in quo nunc meretur. Videndum ergo eſt, utrum cõio ſub
utraq; ſpecie emanauerit a præcepto diuino indiſpenſabili: an non. Si primũ
certum eſt, ꝙ per nullam eccleſiæ conſtitutionem, aut contrariam conſue-
tudinem (quæ magis corruptela foret) tolli poſſet. Si ſecundum, tunc in du-
K bium non uenit, quin ex rationabilibus cauſis mutari poſſet. ¶ Eſt ergo circa An cõicatio ſub utraque ſpecie ſit a Chriſto præceptum.
hoc, hæc propoſitio. Cõicatio Euchariſtiæ ſub utraq; ſpecie a Chriſto nõ eſt
pcepta generaliter oĩbus fidelibus indiſpenſabiliter. Patet hæc propoſitio:
quia hoc præceptum uel colligeretẽ ex inſtitutione huius ſacramẽti, q̃a ſub
duplici ſpecie ipſum inſtituit. Aut ex eius diſpenſatione, qua ſuis diſcipulis
diſpenſauit. Aut ex manifeſto præcepto, quod uel ante inſtitutionem, aut
in ipſa cena, aut poſt cenam dedit. Sed nullum horum dici poteſt. Ergo pro-
poſitio uera. Conſequentia nota, & antecedens eſt ſufficiens diuiſio. Nam
alius modus ab illis non eſt dabilis. Minor probatur. Non tertium, quia nul
lum tale præceptum legitur dominus dediſſe neq; per ſe, neq; per apoſtolos.
Nec primum, aut ſecundũ, quia licet ſub utraq; ſpecie inſtituit, & diſpẽſauit
diſcipulis (quos iam in ſacerdotes ordinauerat dñs) euchariſtiæ ſacr̃m, ex il-
lo tñ conuinci non põt, ꝙ ſic ab omnibus ſumi debere omnibus demanda-
uerit. Multa quippe in inſtitutione eius, & in diſpenſatione, qua diſcipulis
ſuis ſumendum tradidit, obſeruauit, quæ per hoc nec eis uniuerſaliter, nec
alijs generaliter obſeruari mandauit, ut ex deducendis apparebit, ſicut &
quædam diſcipulis, & eorum ſucceſſoribus ſpecialiter, & non omnibus fide-
libus tradidit. Nã ſolos diſcipulos tunc præſentes ſacerdotes ordinauit, di-
cens. Hoc facite &c. de quo ſupra lect. 4. Ipſi deniq; diſcipuli, ſacerdotes, &
eorum ſucceſſores, presbyteri, non ex facto Chriſti, ſed mandato eccleſiæ
ad ſumendum ſub utraq; ſpecie ſunt obligati. Soli enim ſacerdotes hodie
in eccleſia (ſaltem latina) corpus, & ſanguinem participant ſub diſtinctis ſpe
ciebus. Non tãtum inducti ad rememorandum Chriſti paſſionem, cuius ipſi
ſunt miniſtri ſpecialiter in eccleſia deputati, ſed ob pceptum eccleſiæ ipſos
ad hoc faciendum obligans: iuxta ca. comperimus. de conſecr. diſt. 2. ubi di-
citur. Cõperimus ꝙ quidã ſumpta tñmodo corporis ſacra portiõe, a calice

ſacri cruoris abſtineant: qui proculdubio (quia neſcio, qua docentur ſuper ſtitione aſtringi) aut integra ſacramenta participant, aut ab integris arceantur, quia diuiſio unius, eiuſdemq; myſterij, ſine ſacrilegio grādi non poteſt prouenire. Hic autem canon ſecundum glo. & doct. communiter, tantum ſacerdotes reſpicit. Quod etiam patet ex rubrica quæ præmittitur, quæ eſt hæc. Corpus Chriſti ſine eius ſanguine ſacerdos non debet accipere. Vnde & ſacerdotes ut eo expreſſius, & diſtinctius memoriam agant paſſionis dominicæ, pro cuius diſtinctione memoria ſub duabus ſpeciebus euchariſtia inſtituta eſt, etiam cum ad offerendum, & manducandum accedunt, uarijs utuntur cerimonijs, in replicando cruces ante, & poſt conſecrationem, quę Chriſtum crucifixum repreſentant. Vtuntur quoq; ſacratis ueſtibus, ad ſignificandum quędam geſta, & paſſa per Chriſtum, ut patet ex eorundem expoſitionibus ſupra factis, quæ non fiunt per laicos ſacramentum ſumentes de ſacerdotum manibus. ¶ Sic nec dominus alijs, quam ſuis diſcipulis, quos ſacerdotes ordinauit, legitur ſacramentum ſub duplici ſpecie porrexiſſe. Quomodo autem deinceps, & quo ordine a fidelibus ſumendum foret, eiſq; miniſtrandum, ut ſ. ſub una, uel ſub duplici ſpecie apoſtolis reliquit ordinandum, ſicut beatus Aug. in c. liquido de conſe. diſt. 2. in ſimili dicit de ieiunio. Neq; quia dominus poſt cibos diſcipulis dedit, propterea pranſi, aut cenati fideles ad illud ſacramentum percipiendum debent conuenire. Et poſt modicum. Nam ſi ille hoc monuiſſet, ut poſt cibos acciperetur, credo: φ illum morem nemo immutaſset. Ideoq; non pręcepit, quo deinceps ordine ſumeretur, ut apoſtolis, per quos diſpoſiturus erat eccleſias, ſeruaret hunc locum. Ita & in propoſito dicitur, φ Chriſtus diſtribuit diſcipulis ſuis ſub utraq; ſpecie corpus, & ſanguinem, non tamen ordinauit, & præcepit, φ ipſi cæteris quibuſcunq; ſic miniſtrarent. Vnde nec de aliquo ipſorum legitur: φ huiuſmodi cōmunionem ſub duplici ſpecie practicauerit quoad laicos: uel φ ipſis pręceptum de ſic communicando ſit traditum. Vnde Act. 2. legitur de conuerſis ad fidem per apoſtolos. Erant autem perſeuerantes in doctrina apoſtolorū, & communicatione fractionis panis. In fractione dicitur panis ſecundum gl. ut exponit mag. hiſto. in ſcholaſtica hiſtoria. ſ. euchariſtiæ, ubi nulla fit mentio de ſumptione calicis. Veruntamen apoſtulus Paulus narrat corinthijs qualiter ſub duplici ſpecie Chriſtus hoc ſacramentum inſtituit, di. Ego accepi a dño, quod & tradidi uobis, quoniam dñs Ieſus in qua nocte tradebatur, accepit panem, & gratias agens &c. Et poſt. Similiter & calicem poſtquam cænauit. Deinde quia uſus fuerat corinthijs ſub duplici ſpecie cōicare, quē ritū ipſe nō interdixit, ſed permiſit: cū in nullo erat contrarius euāgelio, ipſos exhortando: ut cōicent in memoriam paſſionis dominicæ ſubiūxit. Quotienſcunq; manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortē dñi annunciabitis, donec ueniat. ſ. ad iudiciū, quaſi di. Cū uolueritis corpus dñi manducare, & calicē dñi bibere, tunc facite in memoriam dñicæ paſſionis, q̄a ſic Chriſtus in cena miniſtrās diſcipulis ipſos hortabatur, ut in memoriā ſui hoc ipſum, quod ipſe fecerat, peragent. Nec ex toto illo proceſſu Pauli elici pōt, φ de ſumptione corporis, & ſanguinis ſub duplici ſpē dñs dederit præceptū omnibus ſic manducandi, & bibendi. Nec etiam trahi pōt, φ ipſemet Paulus hoc pręceperit, ſed (ut dictū eſt) narrans factū Chriſti in cena, hortatur, ut dū ipſi manducant, & bibunt de morte, & paſſione Xpi recordentur. Quod ſi apoſtolus ipſe cōicationē corporis, & ſanguinis ſub utraq; ſpē neceſſariā eſſe fidelibus ad ſalutē ex p̄cepto reputaſset, nō uidet, quin expreſſius hoc ſcripſiſſet tam corinthijs, quam alijs fidelibus, quibus ſuas tranſmiſit epiſtolas, & maxime romanis, qui caput mundi erant. Ipſe tñ & ſi ritum hunc

In ſacro euchariſtię aliqua a ſolo Chriſto aliqua ab eccleſia ſunt immediate inſtituta.

L
Conc. Trid Seſſ. 21.
Auguſt

obseruauit, non quia de præcepto debuit, sed quia ex facto Christi, hunc ob seruare potuit. Vnde & græci hunc ritum communicandi ab apostolo susce perunt, quem seruare dicuntur his diebus. ¶ Et ita etiam dato: q̃ cæteri apo M stoli & fideles in primitiua ecclesia cõmunicauerint sub utraq; specie, quod tamen non legitur, sed neq; constat hunc ritum fuisse totius ecclesiæ uniuer saliter, licet legatur in multis particularibus ecclesijs obseruatus, tamen tũc sic communicabant propter Christi factum non propter Christi præceptum quasi ad hoc de necessitate salutis fuerint obligati. Non enim (ut dictũ est) factum Christi obligationem semper inducit ad similiter faciendum. sicut in multis est uidere. Ipse multa operatus est miracula; in quo eum imitari nec obligamur, nec possumus. Similiter opera supererogationis, & perfectio nis in gradu summo, & punctuali uirtutis exercuit. In altissima paupertate; in uirginali, & clarissima castitate, in quadraginta dierum omnimoda absti nentia, & ieiunio uitam duxit. In pascha. Pascha cum discipulis manducauit, & post cenam discipulos communicauit. Ad quorum, aliorumq; plurimorum imitationem minime obligamur. Vnde & ait discipulis: Qui potest capere, capiat. Vnde ecclesia ex rationabilibus causis aliqua horum statuere potest. Similiter ab huiusmodi obseruantijs cessare, & potuit, & debuit, ex nouis causis, & casibus. Sic in primitiua ecclesia omnes fideles uixerunt cõ-

Act. 4. muniter: ut habetur Act 4. Multitudinis credentium erat cor unum & anima una. Nec quisquam eorum, quæ possidebat, aliquid suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia. Nec possessiones habebant, sed habitas uendebant: offerentes, & ponentes precia eorum ante pedes apostolorum. Nec tamen ex hoc facto primitiuæ ecclesiæ, omnes fideles ad similia obligantur. Item in primitiua ecclesia sacerdotes, & leuitæ uxoribus utebantur. Vnde &

1. Timo. 3. Paulus in regula episcopali. Oportet episcopum irreprehensibilem esse. unius uxoris uirum &c. filios habentem subditos. Et infra. Diacones sint unius uxoris uiri, qui filijs suis bene præsint. In quo tamen non solum nostri temporis episcopi, sacerdotes, & diaconi nõ imitantur, sed nec licite possunt. ¶ Et ita dato in nostro proposito, q̃ ritus ille communionis sub utraq; N specie fuerit in primitiua ecclesia uniuersaliter obseruatus, quod tamen probari non potest, ecclesia tamen ad hoc obseruandum nullatenus fuisset astricta, sed laudabiliter cessare potuit propter diuersa pericula, quæ multiplicato fidelium numero, contigerunt. Et ita cessasse creditur, & usus communicandi sub una specie panis ad laicos, & sacerdotes non celebrantes introductus. Et taliter hodie a cunctis fidelibus obseruatur per totam ecclesiam occidentalem, exceptis paucis scismaticis, qui se ab huiusmodi generali obseruantia subtrahunt in periculum, & damnationem suarum animarum, maxime si dum frequentant huiusmodi communionem sub utraq; specie tanquã necessariam ad salutem, contra generales ecclesiæ determinationes factas in nouissimis concilijs uniuersalibus Constan. & Basi. Neq; usus ille sub una specie communicandi nouus est, sed antiquus, & tanti temporis, q̃ ipsius initium neq; est in memorijs hominum, neq; in scriptis doctorum, nec in anna-

Vsus cõmunicandi sub una spẽ uetustissimus est.

Conc. Trid. Sess. 21. cã. 2. libus scribentium reperitur. Ea propter merito ut decens, utilis, congruus, & rationabilis obseruabitur, quia impium est cogitare, q̃ Christus, qui ecclesiã O sibi in sponsam suo proprio sanguine copulauit, permiserit tam periculose errasse per tanta spacia temporum, & annorum ¶ Assignant aut doc. Alex. de Ales parte 4. q. 53. sanctus Tho. Bona. & post eos Cancel. paris. Gerson in tractatu suo, quem de hac materia in concilio Constantien. scripsit, causas quam plurimas: cur sancta ecclesia hunc ritum introduxit, & laudabiliter continuat, & continuabit. Vna ut euitetur periculum distillationis,

Quare sic introductus.

& effu-

& effusionis sanguinis Christi, qui non nisi cum maxima cautela, & prouidētia est tractandus propter fluxibilitatem specierum uini, sub quibus continetur, quæ de facili possunt effundi, præsertim in tanta pressura, & multitudine communicantium, cum ad communicandum persæpe conueniunt homines tremuli, barbati, infirmi, paruuli, qui satis prouide sanguinem sumere non possunt, quin de facili peccata, & pericula grauia sequerentur. ¶ Quantum autem peccatum, & quam graue sit stillatio, uel effusio sanguinis Christi satis declarat penitentia sacerdoti iniungenda, per cuius negligentiam gutta sanguinis cadit in terram, uel in pallam altaris. iuxta decre. pij papę, quod ponitur de conse. dist. 2. Si per negligentiam. Vbi præcipitur: ꝙ cum de sanguine aliquid stillauerit per negligentiam sacerdotis super terram, lingua labetur, tabula radetur, & rasura igne consumetur &c. & ut infra dicitur, sacerdos quadraginta diebus pęnitent, tot diebus ieiunando, & a celebratione abstinendo, ut dicit glo. Si ergo tali negligentia accidente, terra debet lambi, radi, & post rasuram in ignem proijci, & comburi &c. Nunquid pepla mulierum, & barbæ uirorum Christi sanguine madidata, ignibus ueniunt tradenda. Pœnitentiam deniq; talem laici non sine grauamine, murmure, & cōtradictione susciperent, & ferrent. Rationabiliter igitur, & caute ordinauit ecclesia communionem sub speciebus panis tantum percipi debere quoad laicos, & ut irreuerentia, & periculum euitetur, & populus tam graui pęnitētiæ non exponeretur, maxime cum omnem fructum interiorem consequantur ex sumptione corporis & sanguinis sub una specie, sicut sub duabus. Ex ista etiā constitutione pij Papę uehementer coniecturari potest, ꝙ consuetudo communicandi sub una specie est uetustissima, & ab antiquo in ecclesia obseruata. Nam Pius, decimus fuit papa post beatum petrum, ut refert bea. Aug. in epistola ad generosum. Et sedit in cathedra petri circa annum centesimum quinquagesimum tertium. Quod si suo tempore fuisset consuetudo communicandi populum laicalem sub utraq; specie, uerisimiliter prouidisset de effusione sanguinis, quæ contingere posset in communione laicorū, sicut fecit, de ecclesiæ ministris, cum minus prouidi sint laici in sumptione, quam ecclesiæ ministri. Item periculum fuisset in conseruatione specierum uini pro infirmis: pro quibus semper parata haberi debet eucharistia, ut dicitur de conse. dist. 2. præsbiter. De cuius cauta custodia habetur in ca. qui bene ea. dist. Periculum quidam in conseruando ne uerterentur in acetum, & ita desinerēt esse sacramentum. Ne congelarentur in hyeme. Ne bibiones, & muscæ generarentur in ęstate: aut alias species corrumperentur, quātumcunq; uas obstrueretur, & ita aut redderentur ad sumendum abominabiles, aut si species uini corrumperentur, daretur infirmo occasio idolatrandi & sumendi pro sacramento, quod non esset sacramentum. Periculum deferendi quandoq; etiam in equis ad loca remotiora: ubi cadere posset sacerdos siue eques, siue pedes. Item quæritur, in quo uase fieret tanti uini consecratio, quod sufficeret pro decem, aut uiginti milibus personarum. Quomodo de his uasis consecrandis, lauandis, tangendis nihil statuisset ecclesia, quæ tam solicite de altari, pallis, uestibus sacerdotalibus, calice & cæteris ordinauit, & prędictis periculis non subuenisset. Esset nihilominus sumptuosum in his regionibus, in quibus uix inuenitur uinum pro celebratione, de longinquo pręcio charo deportatum. Quomodo ergo non de his omnibus disposuisset ecclesia. Dato ergo: ꝙ in principio nascentis ecclesiæ communis fuisset ritus communicare sub utraq; specie: propter euasionem tantorū periculorum rationabiliter ab illa communione laicorum sub utraq; specie cessasset. ¶ Alia causa cessationis ab huiusmodi ritu, ut tollerentur errores,

qui ex communione sub utraq; specie orti fuerunt, & oriri potuerunt. Credere enim poterat cõmunis populus ex tali communione Christum nõ esse totum uerum, & perfectum hominem sub una specie, nec tãtum esse sub una specie, quantum sub duabus, sicut multi hereticorum de facto astruxerunt. Nestorius enim sub specie panis tantum corpus Christi esse dogmatizabat sine sanguine, & sub speciebus uini sanguinem tantum sine corpore, pro eo, ꝙ in parasceue corpus fuit separatum a sanguine. Quæ ratio nil arguit, cum talis sit Christus in sacramento, qualis est in sua naturali consistentia. Et idem. Si apostolus aliquis in parasceue consecrasset, sub speciebus panis fuisset corpus sine anima, & sanguine, præsertim post expirationem in cruce. Nunc autem quia Christus resurgens ex mortuis iam non moritur: si consecratur, ut robiq; est uiuus, ergo sanguis utrobiq;, & corpus. Item ad tollendũ errorem, ꝙ communio sub utraq; specie sit laicis de salutis necessitate quẽ quidam deducere nisi sunt ex uerbis Christi. Nisi manducaueritis, carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis uitam in uobis, ut in principio argutum est. Ex quibus elicere uolunt, ꝙ sit necessarium cuilibet homini ad uitam etiam sacramentaliter communicare sub utraq; specie. Sic refertur de Pelagio, qui occasione horum uerborum paruulis statim post baptismum corpus, & sanguinem sub utraq; specie ministrauit, ꝙ & si speciem panis deglutire non poterant, dixit ipsam cum speciebus uini esse permiscendam ut ita funderentur in ora puerorum. Et si fortassis quispiam eiecisset, dicebat id esse comburendum, innitens illi in Exodo. Si quid residuum fuerit, combureτis. Multi preterea ultra pelagianos errantes occasione prefati

Ioh. 6. textus (Ioh. 6.) non solum uiuis sub utraq; specie corpus, & sanguinem domini ministrabant, sed etiam defunctis, ut refert Beda in quadam Homel. super Matthæum. ¶ Ad horum ergo errorum extirpationem, & similium lau-

R dabiliter ecclesia cessauit a præfato modo communicandi sub utraq; specie, etiam si ad tempora continuasset eundem. Sicut in simili quandoq; cessauit ad tempus consecrare in azymo, propter errorem eorum, qui dixerunt legalia cum euangelio esse obseruanda, & necessarium esse in hoc Christianos iudaizare, quales fuerunt Ebionitæ. Et ut hunc errorem tolleret, præcepit tẽpore Leonis papæ consecrare in fermentato, ad ostendendam libertatem euangelij, non obstante, ꝙ Christus confecit in azymo, ut habitum est supra lect. 34. Nec obstat, ꝙ in epistola quadam beatus Cyprian. Ad hoc conficitur eucharistia, ut possit accipientibus esse tutela, quos igitur tutos esse uolumus contra aduersarios, munimento dominicæ securitatis armamus. Sed quomodo armamus? quomodo prouocamus in confessione fidei sanguinem suum fundere, si eis militantibus Christi sanguinem denegamus? Aut quomodo ad martyrij poculum idoneos facimus, si non eos prius ad bibendum in ecclesia domini poculum admittamus? Et loquitur ille sanctus contra quosdam, qui simpliciter denegabant sacramentum eucharistiæ, in quo certe erant repræhensibiles, cum hoc sacramentum armet contra tentationes, & quælibet alia pericula. Vel loquitur iuxta morem suæ ecclesiæ, cui ipse præcedit, in qua forte tempore suo particulariter uigeit communio sub utraq; specie, quam sub nomine calicis, & sanguinis expressit, quia sub illa specie fit manifestior repræsentatio effusionis sanguinis Christi, ex cuius memoria animatur homo ad martyrium. Neq; tamen illam communionem sub utraq; specie simpliciter necessariam docuit, quasi esset de præcepto Christi. ¶ Li-

S cet ergo in primitiua ecclesia illa communio generaliter in usu fuisset, ubi non erat tanta multitudo fidelium sicut modo, & sic poterat sumi sanguis sub specie uini, quod periculum multiplicatis fidelibus ecclesia crebro est ex

Vsus cõicãdi sub utraque spẽ post rationabiliter ab ecclesia sic institui.

perta.

perta. Et quia in primitiua ecclesia propter passionis dominicæ uicinitatem maior uiguit charitas, & deuotio, eapropter tunc cum magna reuerentia, deuotione, & cautela accesserũt, & biberunt de sanguine Christi ex calice, pro cuius nomine etiam proprium sanguinem fundere sciebant, secũdum illud apostoli. Vobis datum est pro Christo non solum ut in eum credatis, sed etiam pro illo patiamini. Cum uero in processu temporis charitas refriguit & tepuit in fidelibus, potuit ecclesia rationabiliter subtrahere laicis calicẽ sanguinis Christi maxime cum nullum profectum per hoc auferat ecclesia a fidelibus, quoniam uirtus & efficacia huius sacramenti non dependet a speciebus illis uisibilibus, nec una, nec ambabus, sed a rebus contentis sub speciebus, quæ ita sunt sub qualibet specie seorsum, sicut sub ambabus, nec plus sub ambabus, quam sub una. Efficacia etiam, & profectus proueniẽs ex sumptione sacramenti sub una specie tantus est: sicut ex sumptione sub utraq;. Sacerdos uerò, qui offert in persona totius ecclesiæ pro se & clericis & laicis, & manducat atq; bibit, ut sic repræsentatio perfectæ refectionis expresse significetur futura, pro cuius adeptione sacrificatur in uia, & si quandoq; deficeret personalis deuotio in sacerdote celebrante, nunquam tamen deficit deuotio sponsę ecclesiæ, in cuius persona agit officium. Caueri etiã possunt: a sacerdote celebrante faciliter cęteri defectus supra notati. Sacerdos igitur in conficiendo, & offerendo, ac manducando hoc sacramentum pro omnibus fidelibus in persona ecclesię, tenet ritum quem Christus in cęna in persona propria exemplauit. Cui ex officio, & ordine suscepto in ecclesia competit hoc sacrificium conficere, ipsum confectum pro salute omnium in reconciliationem, & remissionem peccatorum patri offerre, quod neq; laico, neq; sacerdoti, dum extra missam de manu alterius communicat, concessum est. ¶ Ex illo autem errore, ꝙ cõio sub utraq; specie esset de necessitate salutis, sequuntur alij non minus periculosi errores, ut recitat Gerson. l. primò, ꝙ tanta esset dignitas laicorum, circa sumptionem corporis Christi, sicut sacerdotum. Secundo cum hoc semper fuit de necessitate salutis, ut dicit hæresis illa, ꝙ perierunt omnes, & pereunt aliter sentientes facientes, aut docentes. Omnes quoq; generaliter tam clerici, quam doctores, & prælati, qui nõ possetenus opposuerunt se tali consuetudini, uerbis, scriptis, aut sententijs, & ꝙ sacram scripturam omnes illi peruerterunt. Item ꝙ ecclesia Romana non ritę sentit de sacramentis, nec in hoc esset imitanda. Item ꝙ concilia generalia, & specialiter Constantien. & Basilien. errauerunt in fide, & bonis moribus. Et plures alij errores, ac seditiones grauissime. Nec ualet: si opponatur, ꝙ saltem discretis, & bene utentibus ratione, deberet sub utraq; specie dispensari, quia nimis esset hoc in ecclesia seditiosum. Nullus quippe uellet in ecclesia indiscretus, nullus incautus reputari. Esset q; hoc aliquos de peccato, uel indiscretione infamare, quod fieri non debere, Christus suo docuit exemplo, dum suo proditori iudæ corpus suum, & sanguinem non negauit, nec eum repulit, quem nouit indigne accipere, licet sua indignitas occulta fuit. Nec per hoc omnes supradicti errores, seu eorum occasiones cauerentur. ¶ Et per hoc ad rationes in principio dubij motas. Ad primam, quæ allegat illud apostoli. Hoc facite, quotienscunq; &c. iam solutum est, ꝙ apostolis ibi recitat factum Christi, non imponit præceptum, sicut nec Christus imposuit de cõmunione sub utraq; specie, sed ad passionis memoriã cõicantes, & conficientes hortabatur. Ad secundam (Ioh. 6. Nisi manducaueritis &c.) dicitur, ꝙ in toto illo ca. dñs loquitur de mãducatione, & bibitione spũali, quę nõ distinguunt, quia q mãducat spũaliter, bibit spũaliter, & ecõuerso, & nõ carnali neq; sacr̃ali: sicut carnaliter uerba Xp̃i intelligẽtes, abierũt retrorsum.

Phil. 1.

Quare sacerdos cõicat sub utraque specie, non laicus.

T

V

Ioh. 6.

sum Vnde Christus sua uerba manentibus discipulis exponens, dixit. Spiritus est, qui uiuificat, caro non prodest quicquam. s. sine spiritu. Verba, quæ ego locutus sum uobis, spiritus, & uita sunt. Sic & sacramentalis communio nō est simpliciter necessaria: sed spūalis, de qua sup. lec. 36. & inf. lec. 87. dicet.
Alexand. Ad tertiū similiter responsum est. Et si di. Alex. loco alleg. dicit, ꝙ licet sumptio, quæ est in accipiendo sub una specie, sufficiat, illa tamen, quæ est sub duabus speciebus, maioris est meriti. Tum ratione augmentationis deuotionis: tum ratione fidei dilationis actualis: tum ratione sumptionis completioris. Potest dici, ꝙ loquitur comparando sumptionem celebrantis, qui officium missæ perficit, eucharistiam conficit, offert, & sumit pro se, & uniuersa ecclesia, in quo officio sub utraq; specie conficit, offert, & sumit, ad sumptionem, qua ut a persona singulari sumitur sub una specie de manu sacerdotis. Illa quippe est maioris meriti. Maius enim est meritum celebrare, quam solum sumere. Ibi concurrit maior deuotio propter orationes, quas facit, & actus plures a domino, & ecclesia ordinatos. Ibi etiam fides actualiter dilatatur per uestes sacras, cerimonias, cruces, luminaria & cætera, quæ omnia rectę fidei attestantur, & ad multa actualiter consideranda & credenda excitant, quod sumptio simplex nō facit. Ibi etiam est cōpleta sumptio, non ratione rei contentæ, ut ipse ibidem declarat, sed ratione repræsentationis, tam passionis dominicæ quæ facta est per sanguinis effusionem, quam perfectæ refectionis, quæ nedum in cibo consistit tantum aut potu, sed simul in utroq;. Vnde & ipse recitat factum bene memorandum di. Quibusdam religiosis petentibus, & instantibus, ut sub utraq; specie sumerent sacramentū sacerdote quodam pio cantante. Cum faceret hostiæ fractionem, concauū patenæ totum uisum est repleti sanguine. Ad quod obstupuerunt ipse, & circumstantes. Sed cum contingeret, partes hostiæ totum uisum est reintrare: & sic petitioni, & tentationi illorum fuit penitus satisfactum. Hæc Alexan.
Alexand. Ex quo patet: ꝙ mentis suę non fuit loqui de communione sub utraq; specie extra sumptionem celebrantis missam. Et tantum de illo dubio.

DE FRVCTIBVS ET EFFECTU Eucharistiæ.

LECTIO LXXXV.

A HVNC de tertio dubio, scilicet de effectu, & fructu huius sacramenti, quos consequuntur ipsum sumentes. Et quoniam duplices sunt hunc cibum sumentes, quidam digne, alij indigne, alium illi, alium isti consequuntur effectum. Nam illi gratiam, & gloriam, isti mortem consequuntur, & pœnam. Hinc canitur in prosa. Mors est malis, uita bonis, uide, paris sumptionis, quam sit dispar exitus. De quo be. Ber. in ser. de sacramento ait. In cena domini de uno pane consecrato petrus, & iudas accepit. Bonus in uitam, pessimus in pœnā. Bonus in beneficium, pessimus in testimonium. Bonus in salutem, pessimus in mortem. Quod totum usq; huc completur in sacramento altaris. Bonis quidem in bonum sumentibus, canibus uerò non sic. Canes sunt, qui irreuerenter accedunt, & ideo iudicati recedunt. Quod in arca dei figuratū

Conc. Trid. Sess. 13. c. 2. & cano. 5. eiusd. sess.

est,

quæ allophylos occidit, & israel saluauit. Et in manna, quod bonis omnis delectamenti, & suauitatis saporem, malis uero nauseam præstitit. Similiter in Babylonico igne, qui nouit pueros in fornace conseruare, & ministros regis caminum incedentes incendere, & cremare. Vnde Chris. Homil. 9. Sicut corporalis cibus dum inueneris uentrem aduersis humoribus occupatũ, amplius lædit, magis nocet, & nullum præstat auxilium. Ita & iste spiritualis cibus, si aliquem reperit malignitate pollutum, magis eum perder, nõ sua natura, sed accipientis uitio. Hæc ille. Primo tamen de effectibus, quos operatur indignæ sumentibus dicendum. Deinde dubio sequenti de his, quæ sequuntur in sumentibus irreuerenter, & indigne. De fructibus tamen eius, quos consequuntur ex eius oblatione, & sumptione, qui digne accedunt, seu offerunt, eorumq; magnitudine neminem puto mortalium differere plene posse. Nam cum nec folium cadit de arbore sine patre, sine causa, sine fructu, quia sine diuinæ bonitatis, quę causa est omnium influxu. Indubitabile apud fideles manet, ꝙ opus dei pariter, & munificentissimum, & magnificẽtissimum, quo scilicet diuina sapientia, nec munus maius, nec magnificentius dare potest, inæstimabiles fructus salutis pariat in anima sumẽtis bene disposita, & ordinata. Nam in hoc sacratissimo cibo digne sumpto, corpus Christi uerum, mystico corpori suo in hoc sacramento signato, singulari unione connectitur. unde omnis beatæ uitę influxus in membra deriuatur. Coniungitur Christus ecclesiæ sponsę suæ sponsus, a quo suscipit perfectionis ornatum secundum mensuram uniuscuiusq; membri, quousq; perueniat ad mensuram plenitudinis Christi. Laborauerunt plurimi doctores, & sancti ex his, quæ spiritussancti calamus scripturæ sanctæ impinxit, fructus salutis colligere, scriptisq; tradere ad ecclesiæ ędificationem. Ex eorum itaq; quibusdam cõmendatis carpere aliqua desiderans, nõ fugientes spicas, quas Ruth illa moabitis ad litteram fecisse legitur, quę uidens, & festinans interpręratur. Absit, ut hanc ingenij celeritatem mihi arrogem, sed quæ illi clarissime de semine scripturarum messuerunt, & horreo ecclesiæ obtulerunt, aliqua piæ furari abbreuiando transcribere sufficiat. ¶ Sunt itaq;, qui fructus huius sacramenti ad numerum duodenarum, secũdum numerum fructuum ligni uitæ (de quo Apo. ulti.) reduxere. Sic Rich. in suo. 4. dist. 8. q. 2. metro ludens, insinuat. Inflammat, memorat, sustentat, roborat, auget. Hostia speciem, purgat, reficit, uitam dat, & unit. Confirmatq; fidem, munit, fomitemq; remittit. Inflammat charitatem, memorat dominicam passionem, sustentat ad operationem boni, roborat ad perseuerãtiam propositi sancti, auget speciem, purgat ueniale peccatum, & quandoq; mortale, reficit manducantem spiritualiter æterna consolatione, uitam dat gratiæ, unit Christo solide, confirmat fidem sine errore, munit contra casum prouenientem ex propria infirmitate, fomitemq; remittit ardorem. s. carnalis concupiscentiæ, contra dæmonis impulsum. Sunt, qui sub eisdem figura, & numero, sed non eodem modo, fructus eucharistiæ colligunt. Per oppositum enim ad damna, quæ fructus ligni mortis, arboris. s. interdictæ ex ueteris adæ culpa intulit, fructus ligni uitę (quod Christus est) ordinauit. Primi namq; parentes per esum pomi uetiti multas miserias toti humano generi attulerunt. Vnde congruum fuit, immo necessarium per esum alterius cibi salutaris, & fructiferi, ab illatis miserijs idem genus hominum subleuari, ne perpetuo miserijs illis subactum lãguesceret, & tandem pressum morbis totaliter deperiret. Miseriæ istæ tres sunt in genere. s. uincula culpæ, defectus gratiæ, plaga mortis, & gehenę. Partitæ singulę in quatuor faciunt duodenarium numerum miseriarum a ligno mortis decerptarum. Vnde in miseria culpæ sunt, dæmonis tentatio, fomi-

[Margin: Alijs boni, alium fructũ mali consequuntur.]

[Margin: Ruth. 2.]

[Margin: B]

tis rebellio, cordis macula, creatoris offensa. In miseria defectus gratiæ, quadruplex inuenitur languor .s. in cognitione nostri, in dilectione proximi, in sapore spirituali, in consummatione boni. In tertia miseria .s. mortis plaga sunt, debitum mortis æternę, defluxus bonæ uitę, exilium mundanæ miserię, incineratio corporalis materiæ. Contra has miserias, fructus salubres, & totidem remedia, affert eucharistia digne sumpta. Nam contra tres generales miserias, affert remissionem culpę, augmentum gratiæ, & collationem uitæ. Sic contra singulas duodecim miserias, singulos fructus, & utilitates. Nam contra primam miseriam, tentationem .s. dęmonis, dæmonem fugat. Contra secundam, fomitem mitigat. Maculam cordis mundat, contra tertiam. Contra quartam, iram dei placat. Contra medias quattuor miserias illuminat intellectum, inflammat affectum, mentem delectat, & ad operandum roborat. Contra miserias quattuor ultimas, ab æterna morte liberat, uitã restaurat, ad patriam reuocat, corpus ad uitam resuscitat. Dimitto scripturę concordantias ad singula.

C ❡ Sunt & alij, qui fructus huius sacramenti digne susceptí, reducunt ad numerum senarium, secundum eius sextuplicem denominationem, quæ sibi attribuuntur, eo ꝙ in sextuplici genere bonorum inuenitur, propter innumerabiles gratias, quarum est contentiuum. Dicitur .n. quandoq; gratia, quandoq; donum siue munus, quandoq; cibus, quãdoq; cõmunio, quandoq; sacrificium, quandoq; sacramentum. Et secundum quodlibet nomẽ, innumerabilia continet & affert dona, fructus, & gratias. De quibus dominus Alber. librum edidit perutilem, diffuse proseqnens singula. Sũt, qui fructus eucharistiæ reducunt ad quattuor generales, secundum ꝙ est edulium uegetans ad uitam æternam. Viaticum confortans nos ad perficiendũ huius exilij uitam. Pignus æternæ salutis. Et communicatio omnis sanctitatis. Et secundum hæc effectus eius assignari possunt, uegetare, confortare, certificare, & perficere. Quos similiter tangit Alber. in principio libelli prænotati. Sunt, qui innumerabiles fructus eucharistiæ reducunt ad numerum ternarium, scilicet ad bonum oblationis sacrificij, bonum communicationis cunuiuij, bonum refectionis uiatici. Primum quoad deum. Secundum quoad proximum. Tertium cuiuslibet quoad seipsum. Hanc sequitur Cancel. parisien. in suo super Magnificat. trac. 9. exponens uersum. Esurientes imple. bonis. Varij sunt uariorum modi summam fructuum assignantium, secũdm numerum septenarium donorum uirtutũm, beatitudinum, ac petitionũ dominicæ orationis, quæ omnia prosequi longum esset pariter, & laboriosũ.

Alia diuisio secundũ numerũ senarium.

D ❡ Ideo breuitati studens, primò, fructus ipsos bimembras, deinde membrum quodlibet subdiuidendo in ramusculos fructus afferentes dulcissimos procedam. Pro quo rememorandum, ꝙ sacrosancta eucharistia principaliter instituta est in sacrificium, & in sacramentum, seu cibum, ideo omnem fructũ sacrificij omnemq; fructum spiritualis cibi influit, atq; gignit. Pro intellectu primi, quomodo .s. eucharistia nobis est instituta in sacrificium, aduertendũ est, ꝙ secundum be. Aug. 10. de ciui. dei ca. 4. Sacrificium cultus quidam est soli deo debitus, secundum ꝙ scribitur. Sacrificans dijs eradicabitur nisi domino soli. Siue (ut alij dicunt) est oblatio facta deo in recognitionem supræmi dominij, & redit in idem, si tamẽ oblatio generaliter accipitur pro omni actu interiori, uel exteriori facto ad honorem dei, tanquam supræmi omnium domini. Est autem duplex sacrificium .s. interius inuisibile, & exterius uisibile. Inuisibile sacrificium, cor nostrum .i. uoluntas nostra est, cum dona dei, & seipsam deo uouit, & reddit. Vnde ait. Huic scilicet deo seruitutem (quæ latria grecę dicitur) siue in quibusdam sacramentis, siue in nobisipsis debemus. Per latriam sacrificium intelligit. Vnde & subdit. Huius

Conc. Trid. loco sup. allegato.

enim-

enim templum simul omnes, & singuli templa sumus, quia & omnium concordiam, & singulos inhabitare dignatur, non in omnibus, quam in singulis maior, quoniam nec mole distenditur, nec participatione minuitur. Cũ ad illũ sursum est, eius est altare cor nostrum, eius unigenito cum sacerdote placamur. Ei, cruentas uictimas cedimus, quando usq; ad sanguinem pro eius ueritate certamus. Ei suauissimum adolemus incensum, cum in eius conspectu pio, sanctoq; amore flagramus. Ei dona eius in nobis, nosq; ipsos uouemus, & reddimus. Ei beneficiorum eius solemnitatibus festis, & diebus statutis dicamus, sacramusq; memoriam, ne uolumine temporum ingrata subrepat obliuio. Ei sacrificamus hostiam humilitatis, & laudis in ara cordis, igne feruidæ charitatis. Ad hunc uidendum sicut uideri poterit, eiq; cohærendum, ab omni peccatorum, & malarum cupiditatum labe mundamur, & eius nomine consecramur. Ipse enim fons nostræ beatitudinis, ipse omnis appetitionis est finis. Hunc eligentes, uel potius reeligentes, ad eum dilectione tendimus, ut perueniendo quiescamus, ideo beati, quia illo fine perfecti. Bonum enim nostrum nullum est aliud, quam illi cohærere. Et hoc quidem. s. cohærere illi uoluntate, & amore, est sacrificium interius, & inuisibile. Sacrificium autem uisibile eius idem ca. 5. eo. lib (& habetur de conse. dist. 2. sacrificium) dicit, est inuisibilis sacrificij sacramentum. i. sacrum signum. Vnde omne opus, quod agitur ut sancta societate inhereamus deo, relatum. s. ad illum finem boni, quo ueraciter beati esse possimus, sacrificium est, dicit idẽ ca. 6. lib. 10. ¶ Indiget autem homo sacrificio propter tria, ut dicit b. Tho. parte 3. q. 22. ar. 2. s. pro remissione peccati, per quod a deo auersus fuerat. Vnde ait apostolus. Omnis pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in his, quæ sunt ad deum, ut offerat dona, & sacrificia pro peccatis. Secundo, ut homo in statu gratiæ conseruetur, & semper deo adhæreat, in quo eius pax & salus consistit. Ad Roma. 12. Exhibeatis corpora uestra hostiam sanctam, uiuentem, deo placentem. Tertiò, ut spiritus hominis deo totaliter uniatur, quantum uix status admittit. 1. Pet. 2. Offerentes spirituales hostias acceptabiles deo. Et secundum hoc triplices fuerunt in testa. ueteri sacrificium, & oblationes, uidelicet sacrificium pro peccatorum expiatione, cuius ritus describitur Leui. 4. Secunda fuit hostia pacifica, quæ offerebatur tanquam petitio pro beneficio impetrando, uel tanquam gratiarum actio pro beneficio accepto, cuius ritus describitur Leui. 3. Tertiũ fuit holocaustum, quod ex deuotione pro perfecta unione hominis cum deo offerebatur, quod etiam totum incẽdebatur, ut habetur Leui. 1 ad significandũ totum hominem transformari, & uniri debere deo. Vnde holocaustũ dicitur ab holon, quod est totum, & cauma, quod est incendium, quasi totum incensum, quamuis supra lect. 55. plures hostiarum differentię sunt assignatæ. Omnia autem illa sacrificia, quamuis multa, fuerunt tamen figuræ unius ueri, & perfecti sacrificij nouæ legis. s. Christi in ara crucis immolatio. Vnde orat ecclesia. Deus qui legaliũ differentias hostiarũ, unius sacrificij perfectione sanxisti &c. Illud uero, quod est perfectum per unũ, uel pauca imperfecta nõ põt sufficienter repræsentari. Et ideo sicut perfectio diuina unica existens, in perfectionibus creaturarum uarie, & multipliciter repræsentatur, sic decẽs fuit, ut sacrificium nostrũ perfectissimũ, per multa & uaria sacrificia ante, & in lege ueteri repræsentaretur. De imperfectione sacrificiorũ uete. leg. sup. dictũ est lec. 21, & satis dictũ reor, satis bene ad propositũ. In hac ergo unica oblatione & perfectissimo sacrificio Christi in cruce habemus perfecte quæcũq; lex, uel naturę, uel Moysaica, uel figurabat, uel cõtulit imperfecte. Per hãc. n. nostra peccata deleta sunt Rom. 4. Traditus est propter delicta nostra. Per

Margin notes: Thom. — Sacrificio indiget homo propter tria. — Heb. 5. — Rom. 12. — Sacrificium triplex. — 1. Pe. 2. — Leui. 4. — Leui. 3. — Leui. 1. — Rom. 4.

Heb. 5. ipsam recepimus gratiam nos saluantem. ad Heb. 5. Consummatus. s. in passione, factus est omnibus obtemperantibus sibi, causa salutis æternæ. Per ipsam adipiscimur perfectionem gloriæ ad Heb. 10. Habemus fiduciam per sanguinem Christi in introitum sanctorum, ubi cœlestis est gloria: Et 1. Pet. 3. Deglutiens mortem, ut uitæ æternæ hæredes efficeremur. De hoc etiam loquitur Gerson Cancel. super Magnificat. Sacrificium sicut, & uerbū abbreuiatum fecit dominus super terram. Hostiam uiuam, unicam, mundam, plenam bonis, plenam effectibus omnibus illis, pro quibus hostia legalis solebat offerri. Si deletionem peccatorum petis: Ecce agnus dei, ecce, qui tollit peccata mundi. Si gratiarum actionem, gratias agit Christus patri. Si malorum euitationem, sanat ipse nos, & liberat, quia uere languores nostros ipse tulit. Si bonorum consecutionem celerem, interrogatus latro docebit, qui tempore huius sacrificij uespertini audire meruit cum iuramento, Amen dico tibi: hodie mecum eris in paradiso. Et sequitur in sacrificio corporis, & sanguinis sui noua fecit omnia. Paschalem agnum, manna deserti, panem cœli, tauros, uitulos immolationis, hircum emissarium, passerem, turtures, & columbas, uinum, & libamina, sal in omni sacrificio, caudam cum capite, neq; mel, neq; fermentum. Deniq; quotidianum bis sacrificium, cū matutino uespertinum, quicquid in his figuraliter significatur, & mystice per hoc unicum sacrificium impletum est, & nobis per ipsum confertur in ueritate.

F ¶ Quamuis autem semel oblatus est Christus in aperta carnis effigie, offertur nihilominus quotidie in altari, uelatus in panis uiniq; specie. Non quidem quantum ad ea, quæ pœnam important. Non enim Christus quotidie uulneratur, patitur, & moritur, sed ex alijs duabus causis eucharistiæ consecratio, & sumptio, sacrificium dicitur, & oblatio. Tum quia illius sacrificij ueri, & immolationis sanctæ factæ in cruce, repræsentatiua est, & memoriale. Tum quia similium effectuum operatiua, & principium causale. Solent autem (ait be. Aug. ad Simplicianum) imagines illarum rerum nominibus appellari, quarum sunt imagines, sicut omni intuentes tabulam, aut parietem pictum, dicimus. Ille Cicero est, ille Salustius. Celebratio autem huius sacrificij imago quędā est passionis Christi repræsentatiua, quę est uera eius immolatio, ideo & ipsa immolatio nominatur. De hoc quoque beatus Bern. in ser. de sacramento altaris ita ait. Christus pro salute mundi semel factus est hostia salutaris, rei reconciliatio generalis, omnibus sacramentis tam præcedentibus, quam sequentibus uirtutem dedit, & efficaciam, ut tanta, & tali hostia sanctificarentur omnes liberandi per ipsam. Vnde legitur. Quia agnus occisus est ab initio seculi: His uidelicet, qui fuerunt ab initio seculi: ita ut per hoc, ꝙ dicitur ab initio, determines non tempus occisionis, sed salutis. Prius enim mors eius profuit, quam fuit: prius promissio, ac demum exhibitio. Nec eius profectus in passionis exhibitione terminatur, sed multo magis in posteros deriuatur memorata, quam profuit futura. Vnde subdit Bern. Benignissime Iesu, nobilissimæ sponsæ tuæ dotalitium indulsisti, ut uel sic teneret columba tua memoriale dilecti sui. De hoc habes supra lectio. 57. Quibus & addo sequentia. Nam de huius memorialis excellentia subdit ubi supra Bern. tractans illud apostoli. Hoc facite in meam commemorationem dicit. O somme, pia, & suauis memoria, annunciare mortem domini, donec ueniat. Mors Christi opus sine exemplo, humilitas sine modo, donum sine precio, gratia sine merito. Hanc propter nos subire uoluit, qui peccata nostra super lignum sustinuit, in cruce sua, scilicet pœnam peccatorum, cuius liuore sanati sumus. Quid facis o homo ingrate? Adora deuotius, recole fre-

Heb. 10.

1. Pet. 3.

Eucharistiæ sumptio quare dicitur sacrificium, & oblatio.

quentius in sacramento altaris, salutem mundi pro te, passam, uitam pro te mortuam, fortitudinem infirmatam. Sequitur. Ceterum, ut amplius monearis, immo ut magis incalescas in amorem tui redemptoris, uoluit Christus, ut iugiter coleretur per mysterium, quod semel offerebatur in precium & illa perennis uictima uiueret in memoria, & præsens esset semper in gratia. Hæc Bernardus. ¶ Ecce quale nobis prouidit dominus sacrificium: G omnia sacrificia alia excellens, habens in se, quæ in nullo alio sacrificio simul inueniuntur. Est enim (ut dicit Alber. lib. 2. de sacramen. altar.) antiquitate ueneratum, auctoritate diuina sancitum, iuramento confirmatum, & sua perfectione perpetuatum, in se sanctissimum, & omnium sanctificantium. Veneratum antiquitate, quia ab eo, qui uerus sacerdos erat dei summi sine patre, sine matre, sine genealogia, assimilatus filio dei, ut dicitur ad Heb. 7. ante omnem sacrificiorum institutionem præsignatur. Auctoritate dei sancitum, quia ab ipso deo patre collatum est huiusmodi sacrificij sacerdotium, ut habetur ad Heb. 5. Christus non semetipsum clarificauit, ut pontifex heret, sed qui locutus est ad eum. Tu es sacerdos in æternũ secundum ordinem Melchisedech. Iuramento autem confirmatum, sicut dicitur in Psal. Iurauit dominus, & non pœnitebit eum, tu es sa. in æternum. Sua autem perfectione est perpetuum, quia propter perfectionem huius sacrificij omnia ueter. legis cum lege, & sacerdotio sunt abolita, ut istud in perpetuum statuatur obseruandum. Vnde ad Heb. 7. Hic autem eo, q maneat in æternum, sempiternum habet sacerdotium, unde & saluare in perpetuũ potest, accedens per seipsum ad deum, semper uiuens ad interpellandũ pro nobis. Et de abolitione ue. le. ut illud unici sacrificij statuatur sacerdotium dicitur Heb. 7. Si ergo consummatio per sacerdotium leuiticum erat (populus enim sub ipso legem accepit) quid adhuc necessarium fuit secundum ordinem Melchisedech alium surgere sacerdotem, & non secundum ordinẽ Aaron dici. Translato enim sacerdotio, necesse est, ut & legis translatio fiat. Et sequitur. Reprobatio quidem fit præcedentis mandati, propter infirmitatem eius, & inutilitatem. Nihil enim ad perfectum adduxit lex. Habet & præ omnibus sacrificijs sanctitatem, & sanctificationis operationem, quia est in omnibus significatum, quia omnibus alijs refutatis, uoluntati diuinæ acceptissimum, quia ualore excellentissimum, & quia pro omnibus hominibus redimendis, ipsum solum est oblatum, tot in se continens gratias, quot in omnibus alijs poterant significari. ¶ De huius sacrificij acceptabilitate loquitur bea. August. 4. de tri. ca. 14. q quattuor cõsiderantur in omni sacrificio, scilicet cui offeratur, a quo offeratur, quid offeratur, pro quibus offeratur. Omnibus his respectibus sacrificium illud acceptabilissimum esse conuincitur. Offertur enim patri summo. Offertur a nostro pontifice eiusdem patri unigenito. Offertur Christus in humana natura corporis, & sanguinis. Offertur pro omnibus mundis, & mundandis. Quis tam misericors, & pius sicut pater cœlestis, misericordiarum pater summus? Offert autem filius. Quis tam iustus, & sanctus sacerdos, & pontifex sicut unicus dei filius, qui non opus haberet per sacrificia purgare sua peccata, nec originalia, nec ex humana addita uita? Talis enim decebat, ut nobis esset pontifex, sanctus, innocens, impollutus, segregatus a peccatoribus, & excelsior cœlis factus, qui non habet necessitatem quotidie, quemadmodum sacerdotes prius pro suis delictis hostias offerre, deinde pro populi. ad Heb. 7. Talem habemus pontificem, qui consedit in dextera sedis magnitudinis in cœlis, sanctorum minister, & tabernaculi ueri, quod fixit deus, & non homo. Minister inquam sanctorum, quibus ministrat gra

Alber. | Heb. 7. | Heb. 5. | Heb. 7. | Heb. 7. | H August. | Heb. 7. Conc. Trid. Sess. 22. c. 2. | Heb. 7.

tiam in terris, & gloriam in cœlis. Huius magni pontificis, & sacerdotis, nostri pontifices, & sacerdotes uicarij sunt, in quorum uerbis pronunciatis, uerbum increatum operatur oblationem, secundum illud Esa. 61. Vos autem sacerdotes uocabimini, ministri dei nostri, dicetur uobis. Hoc enim sacrificio sacerdos ex hominibus assumptus, ministerium exhibet, inuisibilis autem & principalis adest sacerdos Christus, qui panem, & uinum in sui corporis, & sanguinis, substantiam conuertit. Hic ergo sacerdos patri, cui offertur, non potest non esse acceptus. Et ideo effectum huius sacrificij malicia sacerdotis ministerialis impedire, & tollere non potest. ¶ Sacrificium denique ad mundandum, & placandum sufficientissimum. Quid enim tam mundum pro mundandis uitijs mortalium, quam sine ulla contagione carnalis concupiscentiæ caro nata in utero, & ex utero uirginali? Quid tam grate offerri, & suscipi posset, quam caro sacrificij nostri, corpus effectum sacerdotis nostri? Idem ipse unus, uerusque mediator per sacrificium pacis reconcilians nos deo, quæ unum cum illo maneret, cui offerebat. Vnum in se faceret pro quibus offerebat, unus ipse esset, qui offerebat, & quod offerebat. Hæc August. ubi supra 4. de tri. Ex quibus & hoc elucescit, quod ex parte eorum, pro quibus offertur, similiter acceptum est, qui etsi immundi sunt, tamen per hoc sacrificium mundantur, & reconciliantur, ac acceptissimo offerenti uniuntur. Hoc est, quod idem August. dicit 10. de ciuita. dei. cap. 6. Hoc est sacrificium Christianorum, multi unum corpus sumus in Christo, quod etiam sacramento altaris fidelibus noto frequentat ecclesia, ubi ei demonstratur, quod in ea oblatione, quam offert, ipsa offeratur. ¶ Ecce quantum est sacrificium nostrum, nedum memoriale magni illius unici & & perfectissimi sacrificij semel in cruce oblati, sed idipsum, & semper idipsum. Memoriale dignissimum, sed nobis peregrinantibus nimis necessarium: cum enim nulli speranda est salus, nisi qui dei charitate accensus, Christo conformatur, ut deducit apostolus 1. Cor. 13. Illa autem nullo in nobis fomento ita conseruari, & augmentari poterit, quantum memoria dominicæ passionis, quæ merito sibi omnem nostrum amorem uendicat. Ad hanc enim nos scriptura Eccle. 29. hortatur. Gratiam fideiussoris tui ne obliuiscaris, dedit enim pet te animam suam. Pro te, idest pro hæreditate regni cœlestis a te uelut impignorata dominus fideiussit, & se totum ad soluendum in cruce debitum tuum dedit. Huius gratiam non obliuiscaris, quin pro ea uicem reddendo diligas nedum lingua, sed opere, & ueritate. Hoc ipsum quasi deprecando petit Can. 5. Aperi mihi inquit, soror mea, amica mea, quia caput meum plenum est rore, & cincinni mei guttis noctium. Aperi mihi me in mentem suscipiendo, in memoriam, in dilectionem, quia caput meum, scilicet diuinitas, iuxta illud. Caput Christi deus, plenum est rore misericordiæ, ad remittendum peccatum. Et cincinni mei: id est humanitas diuinitatem uelans guttis, id est effusione sudoris, lachrymarum, & sanguinis, ac amaritudine passionis, ad redimendam hereditatem tuam, pro satisfactione tuorum peccatorum impignoratam. Oportuit itaque omni tempore apud homines esse memoriale repræsentatiuum passionis dominicæ: cuius tot figuræ in testamenti ueteri præcessere. Ideo dominus ut apud fideles iugis, ac immortalis uigeret passionis suę sacratissimæ memoria, hoc ineffabile sacramentum in perennem memoriam instituit, ut non deficeret exhibitæ redemptionis signum salubre, efficax; quo salus tot laboribus acquisita influeret redemptis, cuius tot figuræ mysticæ datæ

Margin notes: Esa. 61. — August. — 1. Cor. 13. — Eccl. 29. — Can. 5. — 1. Cor. 11.

sunt redimendis. De hoc memoriali. Vrbanus papa sic exclamat. O digna, & nunquam terminanda memoria, qua mortem nostram recolimus mortuam, nostrumq; interitum uitæ obitu interisse, lignumq; uiuificum cruci affixum, fructum nobis salutis, & gratię attulisse. Hæc est commemoratio gloriosa, quæ fidelium animas replet gaudio salutari, & cum infusione lętitiæ deuotionis lachrymas subministrat. Hęc ille. Ex quibus aliquantulum apparet fructus huius sacrificij, ut est memoriale crucifixionis Christi, qui est accedere ad amorem, gratitudinem, deuotionem, compassionem. ¶ Est etiam sacrificium illud similium effectuum operatiuum, quos operatum est idipsum sacrificium in cruce: quosq; operata sunt figuralia uete. testa. sacrificia in eius præuisa uirtute. Ipsa autem, ut tactum est, oblata sunt ad peccati expiationem, ad pacis stabilitatem, ad cordis cum deo unionem, ad gratiarum actionem. Primum ad hostiam pro peccatis. Secundum ad hostiam pacificorum. Tertium ad holocaustum: Quartum si placet, respiciat iuge sacrificium. Hos quidem effectus plenius operatur nostrum sacrificium, nedum in sumentibus ipsum, sed in his omnibus, pro quibus offertur. Sumentibus quidem dupliciter proficit, ut dicit beatus Thomas parte. 3. quæstio. 79. articul. 7. per modum sacramenti, & per modum sacrificij, quia etsi pro omnibus, specialiter tamen pro sumentibus offertur, unde dicitur in canone. Vt quotquot ex hac altaris participatione sacrosanctum filij tui corpus, & sanguinem sumpserimus, omni benedictione &c. Sed alijs, qui non sumunt, prodest per modum sacrificij inquantum pro salute eorum offertur. Vnde & orat sacerdos. Memento domine famulorum, famularumque tuarum, pro quibus tibi offerimus, uel qui tibi offerunt hoc sacrificium laudis, pro se, suisque omnibus, pro redemptione animarum suarum, pro spe salutis, & incolumitatis suæ &c. Et utrunque hunc modum proficiendi dominus exprimit Matth. 26. Qui pro uobis, idest sumentibus, & pro multis alijs effundetur in remissionem peccatorum. Hæc Thom. ¶ In primis sacramentum eucharistiæ, uelut sacrificium summo patri oblatum, nedum ueniale, sed & mortale, non dico sumentium, sed omnium eorum, pro quibus offertur, & quantum ad reatum culpæ, & pœnæ, plus, uel minus secundum dispositionem eorum, pro quibus offertur, tollit. Vnde ut dicit beatus Thom. in 4. scripto, distinct. 12. quæst. 5. articu. 2. Eucharistia inquantum est sacrificium, habet effectum etiam in alijs, pro quibus offertur, in quibus non præexigit uitam spiritualem in actu, sed in potentia. Et ideo si eos dispositos inueniat, eis gratiam obtinet, uirtute illius ueri sacrificij, a quo omnis gratia in nos fluxit, & per consequens peccata mortalia in eis delet: non sicut causa proxima, sed inquantum gratiam contritionis eis impetrat. Nec contra illud est, quod Augustinus ad renatos dicit. Quis offerat corpus Christi nisi pro his, qui sunt membra Christi. Intelligitur enim pro membris Christi offerri: quando offertur pro aliquibus, ut sint membra Christi. Sic etiam inquantum est sacrificium, accipit rationem satisfactionis, & secundum hoc in parte, uel in toto pœnam tollit: sicut & alię satisfactiones secundum mensuram pœnę debitæ pro peccatis, & deuotionis, qua sacramentum offertur, & uirtutis sacrificij his, pro quibus offertur ab offerente applicatur, & ita non semper uirtute huius sacrificij tota pœna tollitur, & ideo officium illud offertur pro uiuis, & defunctis. De quo late supra dictum est lectione. 26. & 27. Vbi & tractatum est quantum, & quibus ualet missę celebratio quantum ad remotionem mali, & collationem boni, tam ex opere operato, quam ex opere operãte, & similiter lect 56. & pene per totã

Similiū effectuū hoc sacrificiū est operatiuum quos operatū est idipsū sacrificium in cruce.

K

Matth. 26.

L

Thom.

canonis expositionem. ¶ Denique quo unquam sacrificio efficacius impetrari posset pax, & omne bonum, ipsaque conseruari, quam cum is offertur, qui est pax nostra, qui fecit utraque unum. Et quo sacrificio perfecta unio animæ nostræ cum deo nobis concedi posset, quam cum ille in holocaustũ offertur qui se totum obtulit pro nobis patri, se totum dedit humano generi, mediator dei, & hominum, Christus uerus deus, uerus homo? Si demum agendæ sunt gratiæ deo patri, per quem acceptabilius, quam per filium, in quo sibi bene complacuit, fontem totius boni, & omnium gratiarum? Et quid conor innumera numero comprehendere? Quicquid Christus saluatuor noster meruit se offerens in cruce pro omnibus generaliter, tam in remotione mali, quam in collatione boni uiatoribus, purgandis beatis, hoc sacrificio applicatur particulariter singulis. Vnde orat ecclesia hoc sacrificium celebrans, ut omnes ipsum participantes omni benedictione cœlesti, & gratia repleamur. Non autem orat ecclesia pro aliquo, quod huius sacrificij uirtute conferri non potest. Habet quippe spiritum sponsi sui, per quem quid petat, nouit. Hinc tam uaria ordinauit officia pro necessitatibus diuersis, pro spiritualibus, ac temporalibus bonis impetrandis, ac malis remouendis, pro defunctis, & uiuis, & uiuorum statibus uarijs, pro beatis, & sanctis, etiam nunc brauium obtinentibus. ¶ Narrat beatus Grego. cap. ulti. libro. 4. dialo. quomodo uirtute hostiæ salutaris in missæ sacrificio oblatæ, quotiens hoc agebatur, captus quidam, & ligatus, corporalibus uinculis soluebatur. Et de alio quodam Varaca nomine; cui in maris fluctibus laboranti, ac deficienti, cibus corporalis per uirtutem angelicam allatus est, dum pro eo missa celebrabatur. Per quæ sic corporaliter exhibita, misericors dominus quid in anima operetur, ut sacrificium, uoluit declarare. ¶ Sed dicis, quòd sacrificium illud uiuis proficiat, credo: quod suffragetur defunctis adhuc purgatorio igne detentis. supra late ostensum est, quomodo autem proficiat beatis, nondum capio. ¶ Responsio, quod sacrificium illud proficiat beatis, ex eo quod manifestum est, quia offertur pro eis. Nam una particula inquam, frangitur, repræsentat beatos, ut dictum est lect. 80. Non autem offertur pro aliquibus, quibus non creditur proficere. Quomodo autem proficiat beatis: de hoc dictum est supra lect. 56. quòd hostia salutaris non offertur pro beatis per modum suffragij, nihilominus pro sanctis offertur: ut gratiarum actio. Quippe congaudendo eis, eorumque fælicitati gratias deo referimus, solemnem hostiam offerentes, qui tanta eos gloria sui sublimauit. Hinc canit ecclesia. Gaudeamus omnes in domino diem festũm celebrantes in honore &c. Per quod non mediocriter gloria eorum accidentalis augetur. ¶ Duplex quidem gaudium sancti possident in beatitudine, essentiale, scilicet, & accidentale. Essentiale, quod habent de deo, & perfectionibus diuinis, quod excedit omne aliud gaudium, sicut, & amor dei excedit amorem suijpsius, & omnium creaturarum in sanctis. Illud inquam, secundum probabiliorem doctorum opinionem, non augetur in beatis, sicut nec diuina perfectio, de qua gaudent, eadem immutabiliter perseuerat, & in se, & in beatorum cognitione. Gaudium uero accidentale quod habent de quocunque bono sui, & cuiuscunque creaturæ, usque ad diem iudicij augeri potest, secundum quòd bonum creaturæ, potest augeri. Sic enim crescet eorum gaudium de gloria corporis, quam consequentur in resurrectione. Sic ergo de omnibus benefactis gloria eis accrescit. Nam & gaudium est angelis dei super uno peccatore pœnitentiam agente. Sic etiam gaudent de his, quæ in honore dei fiunt, & maxime de his, in quibus de eorum gloria deo gratias agimus. Gaudent etiam de honore sibi impenso, & eis

Marginalia: M (beside "quid in anima operetur"); Quõ hoc sacrificiũ missæ uiuis proficiat. (beside "Sed dicis"); Beatorũ gaudiũ est duplex. (beside "Illud inquam"); Luc. 15. (beside "est angelis dei")

debito

debito, quoniam digni sunt. Hinc sanctus Gamaliel ad Lucianum presbyterum. Isti maximo honore digni sunt uenerari in terris, quos in coelo, rex regum immensa cumulauit gloria. Vnde nihil dubij esse puto beatum Gamalielem, sanctos Stepanum, Nicodemum & Abibon de reuelatione reliquiarum corporum, ac honore in terris eis impenso, nouo accidentali exultasse tripudio. De quorum translatione a loco humili ad honorabiliorem se fuisse solicitum idem Gamaliel contestatur. Et sic intelligi potest illud, quod de sancto Leone papa secundum antiqua exemplaria orat ecclesia, Annue nobis domine, ut animæ famuli tui Leonis hęc prosit oblatio &c. Sed constat sanctum Leonem in gloria esse. Prosit secundum Inno. ut a fidelibus magis, ac magis glorificetur in terris. Prosit ergo ad gloriæ accidentalis augmentum, non essentialis. Simile aliquid legitur de pluribus sanctis ꝙ complacuerunt sibi in honoribus sibi debitis ab hominibus impensis, sic de sanctis Iohanne, & Paulo recitat beatus Grego. ¶ Sed di. Si gloria, & gaudium accidentale sanctorum augetur ex cultu, & honore, quo festinantur ab hominibus terrenis: consequens uidetur, ꝙ etiam tristentur ex blasphemijs malorum, eos inhonorantibus in terris. Consequens falsum, cum beatitudo nullam secum compatiatur tristitiam. Consequens tamen ex eo sequi uidetur, quia sicut sibi complacent in bonis nostris, ita eis displicent mala, & sicut bonum desideratum, dum accidit, infert gaudium, ita malum oditum tristitiam, secundum beatum August. 14. de ciuit. dei. Tristitia est dissentio animę ab his rebus, quæ nobis nolentibus accidunt. ¶ Dicitur breuiter, ꝙ quia tristitia, & dolor repugnant beatitudini, quam deus conseruat in beatis, nullæ causæ naturales generare possunt tristitiam in beati animo, nec dolorem. Non enim deus, ut causa prima concurrit cum naturalibus causis generare potentibus in animo beati tristitiam, uel dolorem. Sed quia gaudium accidētale non repugnat beatitudini, & gaudio essentiali, deus respectu illius non suspendit causarum naturalium actionem. Multiplices fructus eucharistiæ, ut est sacrificium, colligi possunt particularius ex supra dictis per totam canonis expositionem. ¶ Sed nunc aliquid superaddendū est de fructibus eius, ut est cibus animę, & sacramentum. Et quidem de effectibus eius, ut sacramentum est, & animæ cibus: sanctorum plurimi plurima tradiderunt, sed ex plurimis aliqua ad compendium reducendo, attendo, ꝙ effectus huius sacramenti considerari possunt.

An tristētur de malo. (margin, at N)

Fructus huius sacrificij duodecim, ut est cibus aię & sacramentum. (margin, at O)

Ex eo
- ꝙ sumitur, qui est principium uitæ.
- ꝙ est passionis Christi memoriale.
- quia cibus, & potus spiritualis animæ.
- quia sacramentum sub panis, & uini specie.
- quia antidotum medicinale.
- quia datum peregrinantibus in statu uitæ.

¶ Quæcunq; his attribuuntur, operatur eucharistia in sumente. Quia.n. sumitur Christus, qui est omnis uię autor, & principium, ideo sumentis animā uiuificat, & peccata spirituali uitæ contraria relaxat. Quia eucharistia est passionis memoriale, ideo mentem inflammat, & patientiam firmat. Quia cibus est, & potus spiritualis animæ, ideo sumentem nutriendo alterat. Et deperditum restaurat. Quia sacramentum sub panis, & uini specie, quę ex multis, quæ ad unum aliquod rediguntur. Ideo per unionem Christo intimat. Per communionem proximo copulat. Quia antidotum medicinale, ideo ab infirmitate sanat, & in sanitate conseruat. Quia uiaticum in sta-

tu uitæ, ideo in itinere roborat, & ad beatitudinis terminum subleuat, & reportat. ¶ Ecce iterum duodecim fructus ligni uitæ, quos parit cœleste hoc edulum, ut cibus est, & sacramentum. Hi sunt.

duodecim fructus ligni uitę:
- Viuificare.
- Relaxare.
- Inflammare.
- Patientiam dare.
- Nutrire.
- Restaurare.
- Vnire.
- Copulare.
- Sanare.
- Conseruare.
- Roborare.
- Perducere.

Thom. ¶ De quibus singulis aliquid est dicendum. De primo dicit B. Tho. par. 3. q. 79. ar. 1. q effectus huius sacri primo, & principaliter cōsideratur ex eo, quia in hoc sacramenro continetur Xp̄s, qui sicut in mundum uisibiliter ueniens Ioh. 1. contulit mundo uitā gratiæ secundū illud. Gratia, & ueritas per Iesum Xp̄m facta est. Ita in hominem sacramentaliter ueniens, uitam animæ operatur, Ioh. 6. secundū illud. Qui manducat me, & ipse uiuet propter me. Vnde Cyrillus dicit. Viuificatiuum dei uerbum ueniens in carne, fecit ipsam uiuificatiuā. Decebat. n. eum nostris quodammodo uniri corporibus per sānctam eius carnem, & preciosum eius sanguinē, quæ accipimus in benedictionem uiuificatiuā in pane, & uino. Hinc iterū dn̄s ait. Si quis manducauerit ex hoc pane, uiuet in æternū. Et in ps. Edent pauperes, & saturabuntur, & uiuent corda eorū in seculū seculi. In ipso enim sunt uitæ nostræ principia. Hinc dicitur Ioh. 6. Ego sum panis uitæ. Glo. qui pasco donec iungam pastos uitæ. Vnde sequitur. Patres uestri manducauerunt manna in deserto, & mortui sunt. Hic est panis de cœlo descendens, ut si quis, ex ipso manducauerit, non moriatur. Et sequitur. Si quis manducauerit ex hoc pane, uiuet in æternum. Et panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi uita. Et multa ibidem in hāc sententiam. Siquidem dominus in omnibus nobis condescendens, & nutrimētum cibi spiritualis, cōnaturaliter cibo naturali perficiens, ut magis hunc cibum desideremus, posuit se in ipso, in quo est uita, sicut in patre, a quo fluit omnis uita, ut nos intus uiuificet seipso, qui est uitę nostræ in gratia, & gloria principium. Hinc ubi supra Ioh. 6. Sicut me misit uiuens pater, & ego uiuo propter patrem, & qui manducat me, & ipse uiuet propter me. Sic ergo nobis hoc nutrimentum uitæ influit uitam gratiæ, & beatis uitam gloriæ. Quod significatum est. Gen. 2. Lignum uitæ plantauit deus in medio paradisi. Quia dominus Iesus Christus in hoc sacramento uiuifico, omnibus se exhibet in medio ecclesię, qui nutriti ab ipso eandem, qua ipse uiuit, uitam ab eo percipiūt. Sic ergo cibus ille nutrit ex principijs uitæ, hoc est eo Christo, qui in eo continetur, in uitam diutnam. Vnde beatus Augu. super Iohannem. Cum cibum, & potum ideo appetant homines, ut non esuriant, neq; sitiant, hoc ueraciter non præstat nisi iste cibus, & potus, qui eos, a quibus sumitur, immortales, & incorruptibiles facit, in societate sanctorum, ubi pax erit, & unitas plena, atq; perfecta. ¶ De secundo effectu, qui est relaxare peccata hic sequitur ex primò. Nam quia uiuificat etiam contraria uitæ remouet. Eiusdem namque uirtutis est inducere effectum suum, & expellere contrarium, ut patet de calefacientem, quod nedum inducit

Margin: Ioh. ubi sup. — Ioh. 6. — Ioh. 6. — Ioh. 6. — Gen. 2. — August. — P

calorē, sed etiam remouet contrariam frigiditatem. Est autem peccatum omne contrarium spūali uitæ, quam operatur hoc sacramentum in suscipiēte. Contrarium dico simpliciter, uel dispositiuè. Mortale quidem simpliciter, quia uitam gratiæ tollit. Veniale uerò dispositiue, quia ad mortem disponit spiritualem, sicut infirmitas ad corporalem. Sacramentum illud utrumque tollit. Tollit.n.quantum est de se oē mortale præteritum, inexistens & futurum. Pro cuius intellectu aduertendum, quod secundum beatus Thomas parte tertia, quæstio. 79. articu. tertio, quod uirtus huius sacramenti potest considerari dupliciter. Vno modo secundum se, & sic habet uirtutem ad remittendum queque peccata ex passione Christi, quæ est fons, & causa remissionis peccatorum. Alio modo potest comparari ad eum, qui recipit hoc sacramentum, prout in eo inueniuntur impedimenta percipiendi huius sacramenti effectum. Quicumque autem habet conscientiam peccati mortalis, habet in se impedimentum percipiendi effectum huius sacramenti. Tum quia non uiuit spūaliter, & ita non debet spirituale nutrimentum suscipere, quod non est nisi uiuentis. Tum quia non potest uniri Christo, dum est in affectu peccandi mortaliter, qui est fons uitæ, & remissor peccatorum. Et ideo ut dicitur in lib. de ecclesiasticis dogmatibus. Si mens in affectu peccandi est, grauatur magis eucharistiæ perceptione, quam purificetur. Vnde hoc sacramentum in eo, qui ipsum recipit in conscientia peccat mortalis, & per consequens indigne, non operatur remissionē peccati propter uoluntarium recipientis impedimentum. Post tamen sacramentum hoc nihilominus operari remissionem peccati mortalis, præteriti quidem quantum ad quasdam eius reliquias culpæ, & pœnæ. Culpæ sunt dispositio mala relicta ex peccato, pronitas.s.ad recidiuam, aut habitus uitiosus: quos remittit eucharistia dignè sumpta, ut infra dicetur. Reliquias etiam pœnę non tamen semper totalis, sed maioris, uel minoris secundum diuersam dispositionem sumentis, scilicet secundum modum feruoris, & deuotionis. Sacramentum enim illud, ut sacramentum & cibus, est principaliter institutum, ut spūale nutrimentum per unionem ad Xpm, & ad membra eius, & non principaliter ad satisfaciendum. Quia aūt unio fit per charitatem, ex cuius feruore quis consequitur remissionem, non solum culpæ, sed ēt pœnæ: hinc est, q̄ homo per quandam concomitantiam ad principalem effectū cōsequitur remissionem pœnę. Vnde ut dicit Alex. par. 4. q. 41. remittitur pęna frequenter in susceptione huius sacri, sed hoc magis ex dispositione suscipientis, quia ut habetur Exo. 12. Agnus paschalis comedi debet cum lactucis agrestibus. i. In amaritudine doloris pro peccatis proprijs, & compassionis mortis Xpi, ex quibus meretur remissionem pœnę. Auget autē hanc contritionem charitatis feruor, quem augmentat susceptio sacri. Quid autem remittat sacramentum illud, inquantū est sacrificium dictū est supra. ¶ Operatur etiā sacramentū illud remissionē peccati mortalis inexistētis in suscipiente, non autē in conscientia. Remittit enim mortale, cuius non habemus conscientiā, neq; affectum. secundū illud. psal. Ab occultis meis munda me. Similiter peccatum displicēs per attritionē, nondū per contritionē perfectā in suscipiente deuo e remittit, p̄ quanto attritio p̄ficitur. Vnde B. Tho Forte enim primò non fuit sufficienter contritus: sed deuote, & reuerenter accedens consequitur per hoc sacramentum gratiam charitatis, qua contritionem perficiet, & remissionem peccati. ¶ Operatur & remissionem peccati mortalis futuri, pro quanto robur tribuit ad scelera deuitanda, & mortalia cauenda, ut uult Inno. Vnde præmittitur oratio. Panē nostrum supersubstantialem da nobis hodie, & statim adiungimus. Dimitte nobis debita

B. Thom. Conc. Trid. Sess. 13. c. Can. 5. Et 22. c. 2.

Qūo operatur remissio nem mortalis futuri.

Q

nostra, & ne nos inducas in tentationem: sed libera &c. Quia per panem istum liberamur a malis præteritis, pñtibus, & futuris. Augmento enim gratiæ, quod præstat hoc sacramentum, roboratur homo contra pronitatem ad malum, ut redditur cautus circa negligentiam, siue ignorantiam, quibus existentibus labitur in peccatum mortale. Unde dicitur peccatum deleri, quia delentur promouentia ad mortale. Etiam quia in consummatione in bono omnia mala perfectè delentur, quia & reliquiæ malorum, & reatus. Cum ergo consummatio hæc habeatur uirtute huius sacramenti, non incongruè dicitur omne peccatum hoc sacramento deleri: sic enim est perfecta deletio, quæ est in bono consummatio. De hoc effectu huius sacramenti dicit beatus Bernar. in quodam sermo. Sacramentum illud duo operatur in nobis: ut uidelicet & sensum minuat, & in grauioribus peccatis tollat omnino consensum. Si quis uestrum non tam sæpe modo, nec tam acerbos sentit motus iracundiæ, luxuriæ, inuidiæ, aut ceterorum huiusmodi: gratias agat corpori, & sanguini domini, quoniam uirtus operatur in eo sacramenti. Et secundum illud intelligi debent dicta sanctorum, ut cum orat ecclesia. Sit hoc sacramentum ablutio scelerum. Similiter Iulius Papa in cap. Cum omne de conse. dist. 2. dicit. Cum omne crimen, atq; peccatum oblatis deo sacrificijs deleatur, quid de cetero pro delictorum expiatione deo dabitur, quando in ipsa sacrificij oblatione erratur. Ecce planè dicit ꝙ omne crimen, & omne peccatum hoc sacrificio deletur. Item Hila. 13. de tri. Hæc accepta, atq; exhausta, faciunt, ut nos in Christo, & Christus in nobis sit. Item Dam. Corpus Christi omnis læsionis est unctio, omnis sordis est purgatio: & similia: ꝙ scilicet mortalia delentur modis dictis, non ꝙ primò insint in conscientia, & per sumptionem huius sacramenti deleantur, sed uel quia prius imperfectè contrita, aut ignorata, aut per huius uirtutem sacramenti cauta: & sic ut dictum est, remissa, quia non admissa. Verum duæ primæ autoritates loquuntur de eucharistia, ut est sacrificium, non ut sacramentum, ut satis patet intuenti. ¶ Et si quis di. Sacramentum illud est signum passionis Christi, sicut & baptismus: & ita expresse signat sicut baptismus. Si ergo baptismus uirtute passionis Christi delet omnia mortalia, immo simpliciter omnia peccata, originale. s. & actuale, multò magis hoc uidetur facere hoc sacramentũ maximè quia in hoc sacramento realiter continetur ipse Christus passus, autor gratiæ, & indultor peccatorũ, quod de baptismo non conceditur. ¶ Respondet Alex. ꝙ licet utrumq; sacramentum significet passionem Christi: tamen differenter, quia baptismus primò passionem, hoc sacramentum passum signat. Panis enim, & uinum significant primo Christum, qui fuit ex purissimis guttis sanguinis beatæ Virginis secundum carnem genitus. Unde oblatio ista in altari repræsentat Christum oblatum in ara crucis. Sed sacramentum baptismi significat primò ablutionem, qua fuit homo purgatus uirtute passionis Christi. Illa enim ablutio aquæ repræsentat ablutionem, quæ fiebat in effusione sanguinis: de qua Iohannes. Lauit nos a peccatis nostris in sanguine suo. Item immersio in baptismate significat immersionem Christi in mortem secundum illud. Quicunq; baptizati sumus in Christo Iesu: in morte ipsius baptizati sumus. Glo. in similitudine mortis ipsius: ut sicut Christus semel mortuꝰ est carne, & semper uiuit, ita, & nos mortui malo, semper uiuimus per baptismum bono. Sacramentum uero eucharistiæ significat Christum passum. Nam sacramentum eucharistiæ consistit in facto esse. Sacramentum baptismi in fieri tantum, scilicet in ablutione. Sic Christus est permanens. Passio uerò transiuit sicut res successiua. Unde expressius baptismus signat passionem Christi, quæ immediatius fuit cau

Bernar. — Hilar. — Damasc. — Quo relaxet peccata differẽter a baptismo. — Alexand. — Apoc. 1. — Rom. 6.

sa sa-

sa salutis, & remissionis peccatorum. Eucharistia uerò expressius signauit Christum, qui fuit causa salutis, & remissionis peccatorum per passionem. Et ex illa repręsentatione magis congruebat, ꝙ baptismo daretur efficacia plena purgandi: quam sacramento eucharistiæ. Vel aliter dicitur, quòd baptismus est spiritualis regeneratio, quæ est mutatio de non esse spirituali, ad esse spirituale, & datur per modum ablutionis, quæ signat ablutionem animæ. Et quantum ad utrumque conuenienter accedit ad baptisma, qui habet conscientiam mortalis peccati, ut regeneretur, & lauetur. Sed eucharistiæ sacramentum datur per modum spiritualis nutritionis, quod non competit mortuo in peccatis, & ita non est similis ratio. Vltima tamen, & principalis ratio diuersitatis est institutio diuina, quæ ad diuersas significationes, & efficacias instituit hęc duo sacramenta. ¶ Et si dicitur. Per sacramentum eucharistiæ confertur gratia gratum faciens, & quælibet talis sufficiens est causa remissionis cuiuscunq; peccati mortalis, quælibet enim gratia gratum faciens iustificat, & repugnat omni mortali. secundum illud Roma. 3. Iustificati gratis per gratiam ipsius: ergo eucharistia in sumente delet omnia peccata mortalia. Respondetur, ꝙ licet omnis gratia huiusmodi sit sufficiens causa remittendi peccatum mortale; non tamen semper remittit, quia non semper actu remittit, quia non semper mortale in subiecto inuenit, quod remittat. Datur enim aliquando habenti prius gratiam, ut magis habeat, ut dicitur Matth. 25. Habenti dabitur, & abundabit: iustificare enim impium, est primæ gratiæ, non gratiæ superadditæ. Nunc autem per eucharistiam non datur prima gratia regulariter, nisi in casu supradicto: sed gratia superaddita iam uiuenti per gratiam, quia est cibus uiuentium non mortuorum. Nec hoc est in pręiudicium nobilitatis huius sacramenti, sed magis attestatur eius excellentiæ, quia cibus est tam excellens, & nobilis, quòd nō debet dari canibus: sed tantum filijs. Nam qui canis est, indignè sumit, & in iudicium, & est reus corporis, & sanguinis domini. Et ideo illi non adijcitur gratia ex sumptione sed pœna. Hæc de remissione mortalium uirtute huius sacramenti. ¶ De uenialibus autem peccatis, ꝙ illa remittit satis ostendit magister in quarto distinct. 12. ca. ult. allegans ad hoc Ambr. Si quotiens effunditur sanguis Christi, in remissionem peccatorum effunditur, debeo semper accipere, qui semper pecco, debeo semper habere medicinam. Et idem dicit lib. de sacramentis, ꝙ iste cibus quotidianus sumitur in remedium quotidianæ infirmitatis. Quotidianæ infirmitates sunt peccata uenialia. Item August. Iteratur quotidie hæc oblatio, licet Christus semel sit passus, quia quotidie peccamus peccatis sine quibus mortalis infirmitas uiuere non potest. Et quia quotidie labimur, quotidie Christus mysticè immolatur pro nobis. Dedit enim nobis hoc sacramentum salutis, ut quia nos quotidie peccamus: & ille iam mori non potest, per hoc sacramentum remissionem consequamur. Ad idem dicit Innocentius. Venialia delet, & cauet mortalia. Rationem assignat beatus Thom. in 4 script. dist. 12. q. 1. arti. 1. Quia uirtute huius sacramenti, fit quędam trāsformatio hominis ad Christum per amoris unionem, & hic est proprius eius effectus: & quia ex feruore charitatis peccata uenialia dimittuntur propter hoc, ꝙ dicto feruori contrariantur, licet non charitati, ideo ex consequenti uirtute huius sacramenti uenialia dimittuntur. Et potest esse tantus seruor deuotionis, quòd omnia uenialia dimittuntur: preterita. s. & præsentia. Præterita quidem semper dimittit, & post tantum esse feruor, ꝙ actu non peccat uenialiter, quamuis hoc diu durare non possit propter difficultatem uitandi peccata uenialia. Nec est inconueniens, ꝙ homo pro certa hora sit absq; omni peccato etiam ueniali. Nam quòd Iohannes ait. Si

dixerimus:

S

Rom. 3.

Ad Cor. epi sto. 1. c. 11.

T

De cōse. dis. si quotiens.

August. Ead. dist ca. utrū sub figura. Ibidē c. quid sit san guis.

Innocen.

B. Thom.

1.Ioh.1. dixerimus, quòd peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, quia non uult dicere, ꝙ pro nulla hora non possit esse sine ueniali, sed ꝙ sancti, & iusti nõ ducunt uitam istam sine ueniali, quin sæpe, & frequenter peccent uenialiter. Non tamen semper delet uenialia, quæ actu committuntur, sed secundũ mensuram deuotionis: quia deletio uenialium non est proximus effectus eius, sed quasi consequens alium, scilicet feruorem charitatis. Potest enim quis habens in se aliquam delectationem in aliqua deordinatione ueniali: puta in delectatione carnali uxoris suæ, uel cibo aliquo delicato, aut uerbo iocoso citra transgressionẽ præcepti, non indignè sumere eucharistiã, & in tali sumptione illud peccatum ueniale, quo actu delectatur, aut delectari proponit, non deletur, cum illud uelle sic delectari sit realiter ipsum peccatum ueniale. Potest autem uirtute sacramenti crescere deuotio intantum, ꝙ mutat illud uelle, & magis eligit gaudere in deo, & sacramento sumpto, quam in uerbo iocoso, uxore, uel cibo delicato. Et tunc propter feruorem deuotionis, quem sumptum induxit sacramentum, dimittitur huiusmodi ueniale. Patet ergo, ꝙ per hoc sacramentum non semper omnia uenialia dimittuntur. Immo nonnunquam uenialia impediunt aliquem effectum huius sacramenti. s. refectionem spũalem actualis dulcedinis. Hæc enim impeditur si aliquis accedit ad hoc sacramentum per peccata uenialia mente distractus, nõ tamen impediunt augmentum gratiæ habitualis, siue charitatis. Hæc Tho. parte 3. q. 79. artic. 8. Peccata tamen uenialia præterita non impediunt, sed delentur per huius sacramenti susceptionem. Cum enim hæc deleantur per opus charitatis ordinatum ad eorum deletionem, uel a deo acceptatum ad huiusmodi deletionem operatore nihil de uenialibus peccatis cogitante, multò magis hæc delet susceptio eucharistiæ. Vnde sanctus Bonauen. in suo 4. dist. 21. q. 2. Credendum est, inquit, ꝙ aliquo nihil de peccatis suis cogitante, sed tantum passionem Christi recolente in sacramento eucharistiæ peccata uenialia, uel omnia, uel aliqua remittantur per gratiam sic adiutam. s. sumptione sacramenti. Et omnia illa, siue sacramenta ut eucharistia, & unctio, & baptismus, siue sacramentalia, ut aspersio aquæ, episcopalis benedictio, contritio, misericordiæ exhibitio, orationis dominicæ, deuota oratio, faciunt ad deletionem, non per propriam naturam, sed per ea, quæ gratiam

An omnia uenialia deleantur.

Thom.

Qualiter peccatum ueniale dicitur eucharistiæ sacramentum remittere.

S. Bonauen.

V gratum facientem ad hunc actum adiuuant, & uigorant. ¶ Si quæris, quomodo adiuuant? Respondet, dicendum: quòd in talibus plurimum est humiliatio, & deuotio, quæ est actus gratia informatus repugnans ipsi ueniali peccato, quod feruorem charitatis, & deuotionis, quantum est de se, diminuit. Vel ea ratione, qua est in eis pęnalitas, quæ repugnat inordinatæ delectationi. Vel prout illa pęna iuncta est ordini gratiæ. Tenendum igitur est ꝙ etsi uenialia deleantur per pœnitentiam, possunt tamẽ per gratiam taliter adiutam deleri. Nec obest illud magistri dist. 16. 4. c. ulti. dicentis, ꝙ ad remissionem uenialium sufficit oratio dominica cum ieiunio, & eleemosynis, sic tamen ut præcedat contritio, quia magister non determinat præcisè modum delendi ueniale, sed modum perfectè satisfaciendi. Nemo autem perfectè satisfacit: nisi in corde doleat, quantumcunq; se exterius puniat, & hoc dico uel in generali, uel in speciali. Venialia aũt non solum per uim pęnitentiæ, sed etiam alijs modis deleri possunt, ut tactũ est. Hæc Bona. ¶ Quid aũt in ueniali transeunte actu deleatur, an reatus culpæ, an reat⁹ pęnę alterius inquisitionis opus est. Potest tamẽ dici, quòd omnino reatus culpæ deletur, & rea-

X tus pœnę in toto, uel in parte. ¶ Tertius effectus est inflammare, seu accendere mentem in eo, quod est dominicæ passionis memoriale. Super omnia quippe ad dei amorem accendit dominicæ passionis, tanquam summi nobis

exhibiti

exhibiti memoria beneficij. Nã ut hanc in nobis accenderet & dilectionem, dominus & carnem sumere,& mortem subire dignatus est. De quo beatus Augustinus in de cathechizandis rudibus ait. Quæ maior causa est aduentus domini,nisi ut ostenderet deus dilectionem suam in nobis, commendãs eam uehementer. Quia cum adhuc inimici essemus, Christus pro nobis mortuus est. Et sequitur. Maxime propter hoc Christus aduenit, ut cognoscat homo, quantum eum diligat deus. Et ideo cognosceret, ut in eius dilectionem, qua prior dilectus est, inardesceret. Et beatus Grego. 2. Moral. §. 108. Mediator inquit dei, & hominum posset nobis etiam non moriendo succurrere, subuenire tamen moriendo hominibus uoluit, quia nos uidelicet minus amasset, nisi & uulnera nostra susciperet. Nec uim nobis suæ dilectionis ostenderet, nisi hoc, quod a nobis tolleret, ad tempus ipse sustineret. Et beatus Bernard. Sufficeret inquit ad redemptionem orbis una preciosissimi sanguinis Christi gutta, sed data est copiosa: ut uirtus diligentis in beneficij redundantia claresceret. ¶ Fuit autem hæc diuinæ charitatis ostensio nobis ualde necessaria, ut per hoc ad dilectionem dei accenderemur. Cum enim dominus decreuit nullum beatificare nisi dilectione adhæreret Christo redemptori, teste apostolo, quem diligebat Iesus. Qui non diligit, manet in morte. Et Paulo. Si linguis hominum loquar &c. charitatem non habuero, nihil mihi prodest. Per nullum autem alium modum, ita uoluntas nostra ad dei amorem allici potuit, & accendi, sicut per ostensionem tantæ suæ dilectionis præuiæ, nullis nostris præcedentibus meritis debitæ. De quo beatus August. 13. de trini. c. 10. late, & pulchre loquitur. Quid enim ait, tam necessarium fuit ad erigendam spem nostram, mentesq; mortalium conditione ipsius mortalitatis abiectas, ab immortalitatis desperatione liberandas, quã ut demonstraretur nobis, quanti nos pẽderet deus, quantumque diligeret. Quid uero huius rei tanto iudicio isto manifestius, atque præclarius, quam ut dei filius immutabiliter bonus, in se manens, qđ erat, & a nobis pro nobis accipiens, quod non erat, præter suæ naturæ detrimentum, nostrum dignatus est inire consortium. Prius sine ullo malo suo merito mala nostra perferret. Ac suam credentibus quantum diligeret nos deus. Et quod desperabamus, iam sperantibus, dona in nos sua sine ullis bonis meritis nostris, immo præcedentibus, & malis nostris meritis in debita largitate conferret. Et idem de cathe. ru. postquam dixerat hanc maiorem causam esse aduentus domini, ut ostenderet deus dilectionem suam nobis, causam huius ostensionis subinfert. Hoc autem inquit ideo, quia finis præcepti, & plenitudo legis charitas est, ut & nos inuicem diligamus, & ipsum deum, qui prior dilexit nos, & filio suo unigenito non pepercit, sed pro nobis tradidit illum, si amare pigebat, saltem redamare non pigeat. Nulla est enim ad amorem maior inuitatio, quam præuenire amando. Et nimis durus est animus, qui dilectionem etsi non libeat impendere, nolit & rependere. Et si etiam superiores uelint se ab inferioribus diligi, quanto amore inardescet inferior: cum a superiore se diligi senserit. Ibi enim gratior amor est, ubi non æstuat indigentiæ siccitate, sed ubertate beneficentiæ profluit. Quid autem superius deo iudicante? Et quid desperatius homine peccante? Huius ergo passionis, huius inæstimabilis dilectionis memoriale perpetuum, ac nobilissimum dedit nobis dominus corpus suum & sanguinem in sacramentum cibi, & potus, in quo non minus nobis beneficium ostendit, quam in ipsa sua passione memoranda. Quis non stupeat? quis non miretur tam incomprehensibilem dilectionẽ? Cui non satis fuit seipsum nobis impendere in redẽptionis preciũ, nisi etiam se daret in cibũ,

B. August.

B. Grego.

B. Bernar.

1. Iohan. 3.
1. Cor. 13.

August.

in memoriale perpetuum. Memoriale inquam, non minus re ipsa memoranda. Sed ad ipsum, ut non deficeret in nobis uicarij amoris incendium, ut uel sic a summo coelo egressio eius ad nos in hoc sacramento, & occursus eius usq; ad summum eius, nos secum traducendo ad coelestia non inuenirentur inter huius sacramenti dignos perceptores, qui se absconderent a
Y calore eius. ¶ Hunc fructum sequitur quartus, data. s. patientia. In eo siquidem, quod sacramentum illud memoriale est patientis domini: summam nobis in sua passione patientiam exemplantis, nos ad tantæ exemplum patientiæ instruit, & confortat. Patientię utiq; nobis ualde necessarię teste apostolo. Patientia uobis necessaria est, ut uoluntatem dei facientes, reportetis promissionem. i. uitam promissam secundum glo. Nimirum, quia in patientia uestra possidebitis animas uestras, ait saluator. Hinc Petrus ad clarissimum patientiæ exemplum nos dirigens ait. Hæc est gratia apud deum. s. ut patiamini. Glo. In hoc enim uocati estis. Quia Christus passus est pro nobis, uobis relinquens exemplum, ut sequamini uestigia eius. Qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. Qui cum malediceretur, non maledicebat, cum pateretur, nō comminabatur. Tradebat autem iudicanti se iniuste. Qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum, ut peccatis mortui, iustitiæ uiuamus, cuius liuore sanati estis. Eratis enim sicut oues errantes, sed conuersi estis nunc ad pastorem, & episcopum animarum uestrarum. Pastorem illum, qui posuit animam suam pro ouibus suis. Magnum patientiæ exemplum, quod rememoratum sufficit omnes impatientię nostræ motus sedare. Quis enim tam iustus, quis tam delicatus, ut per impatientiam refugiat, aut remurmuret pro peccatis proprijs pati, cum dominū suum, caput suum, tanta passum recogitat pro peccatis ipsi suo domino alienis? Pudeat inquit Bernar. sub spinato capite membrū fieri delicatum. Hinc & apostolus Paulus patientiam in nobis plantare satagens, ad idem Chr. sti exemplum in nostro sacramento contenti, & significati mittit, ad Hebr. 12. ita docens. Deponentes omne pondus, & circunstans nos peccatum, per patientiam curramus ad propositum nobis certamen, aspicientes in autorem fidei, & consummatorem Iesum, qui proposito sibi gaudio, sustinuit crucem, confusione contempta, atq; in dextera sedis dei sedet. Quæ ponens beatus Aug. in glo. ibidem. Omnia inquit terrena bona m contempsit Christus, ut in illis non quæreretur felicitas. Omnia terrena mala sustinuit, ut in his nō timeretur infęlicitas. Natus enim de matre, quæ quamuis a uiro intacta conceperit, semper intacta permanserit: fabro tamen desponsata fuit, in quo & omnis carnalis nobilitatis tumorem extinxit. Natus est etiam in ciuitate Bethelem, quæ inter omnes iudæ ciuitates erat exigua. Noluit igitur quēquam de terrenæ ciuitatis sublimitate gloriari. Pauper etiam factus est, cuius sunt omnia, ne de terrenis diuitijs quisquam extolleretur. Noluit rex ab hominibus fieri, quia humilitatis uiam ostēderat miseris. Esuriuit, qui omnes pascit. Sitiuit, qui est fons sitientium. Fatigatus ex itinere, qui uiam fecit nobis in coelum. Obmutuit, & obsurdiuit, per quem mutus locutus est, & surdus audiuit. Vinctus est, qui infirmitatum uincula soluit. Mortuus est, qui mortuum suscitauit. Amorē itaq; eius similia patiamur, tunc enim lex implebitur, cum non cupiditate rerum temporalium: sed charitate illius, qui precepit, fiunt, quæcunq; præcepit. Hæc August. Et quidem flagella euadere non possumus, si filij esse uolumus. Quem enim diligit deus, castigat, flagellat autem omnem filium, quem recipit. Quæ tractans August. Omnem filium etiam ait unicum sine peccato. Et subdit. Exceptus es a passione flagellorū: exceptus es a numero filiorum. Vnicus ille de patris substantia natus, æqua-

Marginalia: Quando det patientiā & ut sic habet duos fruct⁹. — Heb. 10. — Luc. 21. — 1. Petr. 2. — Bernar. — Heb. 12. — August. — Heb. 12.

lis patri in forma dei uerbum quo facta sunt omnia, non habebat, ubi flagellaretur. Ad hoc autem carne indutus est, ut sine flagello non esset. Qui flagellat unicum sine peccato, relinquit adoptatum, qui est cum peccato. Vnicus sine peccato, non tamen sine flagello exemplum nobis proposuit in passionibus suis. Non ergo turbari debemus, cum aliquis sanctus gratia, & indigna perpetitur, si obliti non sumus, quæ pertulerit iustus iustorum, sanctusq; sanctiorum. Ecce nihil ita in nobis patientiam gignit, sicut memoria patientissimæ passionis dominicæ nobis in exemplum præmonstratæ. Manifestum est eucharistia eiusdem passionis memoriale efficacissimum, patientiam uirtute propria, & memorialis signi efficacia operari, in his, qui digne suscipiunt & deuote.

DE ALIIS FRVCTIBVS.

LECTIO LXXXVI.

DIXIMVS aliquid de fructibus eucharistiæ considerate in ordine ad Christum in ea uere contentum, eiusq; passionem, cuius est memoriale a Christo institutum. Dicamus breuiter de reliquis supra nominatis eius fructibus secundum alias eucharistiæ considerationes. Ergo. Quintus fructus est, quod nutriendo alterat, cibatum uidelicet conuertendo in cibum. Et hic sequitur eucharistiæ sumptionem, inquantum est cibus, & potus animæ spiritualis. Hinc quod cibus est, nutrit suscipientem. Spiritualiter quidem spiritum, sicut corporaliter cibus carnis corpus. Longe tamen aliter, & excellentius cibat, & nutrit cibus ille animam. Cibat enim uirtute cœlesti excellenter uincens cibatum: & ipsum conuertens in se cibum. Neq; est cibus ille terrenus, sed cœlestis, cœlesti uirtute nutriens, nobilior omni uirtute humana. Vnde dicitur. Non Moyses dedit uobis panem de cœlo, sed pater meus dat uobis panem de cœlo uerum. Et iterum. Hic est panis, qui de cœlo descendit. Hæc cœlesti, immo supercœlesti, & diuina uirtute uincit cibatum, s.f. digne suscipientem, & conuertit in seipsum. Cuius rationem Albertus lib. 2. de offi. missæ reddit. Huius ratio est. Quia cibus carnis a corpore nostro accipit cibandi potestatem. s. ab anima cibatiua, seu nutritiua: quæ ipsam alterat, & conuertit in corporis cibati similitudinem. Et quia corpus cibatum corruptibile est & dissolubile, ideo cibus in ipso corpore corrumpitur, & dissoluitur, & utrunq; cibus, & corpus ad putredinem rediguntur. Hoc autem corpus diuinum, si in nos mutaretur, nihil nobis proficeret, sed nobiscum periret. Quoniam autem uirtus eius nostram uincit infirmitatem, & nos in se commutat, oportet, quod nostra infirmitas in suam transeat diuinam uirtutem, & sic firmamur, & perire non possumus ab ipso firmati in æternum. Hinc beatus August. refert ad se dictum lib. 7. confes. luatum. Cibus sum grandium, cresce, & manducabis me, non tu me in te mutabis sicut cibum carnis tuæ, sed tu mutaberis in me. Cui non dissonat illud saluatoris. Omnia traham ad meipsum. Sicut enim in unam personam assumpsit naturam humanam, non consumens eam inseipso, sed unitatem personæ traxit, et in ipso esse diuinum percipere, sic conuertit nos ad se, non consumendo, sed ut esse suum diuinum in

A | Iohan. 6. | Albertus. | August. | Iohan. 12.

Can. 1. sui sumptione perciperemus. Sic orat sponsa. Trahe me post te, ut in effectu, & uirtute feliciter sim, quæ mihi displiceo in meipsa. Huius cibi uirtutem sensit apostolus, cum dixit. Gal. 2. Viuo autem iam non ego, uiuit uerò in me Christus. Hæc ergo est conuersio alterans manducantem, qui conuertitur in Christum, quem manducat, quia uirtutem accipit a Christo manducato, per quam iam non uiuit secundum carnem, sed uiuit secundum Christum. 1. Cor. 12. Hac enim sumptione incorporatur sumens Christo. de qua incorporatione loquitur apostolus. Vos estis corpus Christi, & membrum de membro. id est membra estis spūalia Christi de membro capite, quod est Christus, qui uobis influit hanc uirtutem, quæ uos in ipsum conuertit, ut membra eius efficiamini. Nullus inuenitur illapsus intimior in corporalibus, quam ut cibus conuertatur in cibatum. Manet enim iam non in se, sed in cibato. Viuit uita eius non sua. Sic in sumptione huius cibi fit conuersio, & illapsus intimus qua cibus Christus illabitur animæ sumentis, ipsamq; conuertit in se, ut anima non sibi uiuat sed Christo. Ioh. 6. Hoc est, quod Christus ipse ait. Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo. Hanc conuersionem animæ in Christū, figurat ipsa conuersio panis in Christi carnem, sed ordine conuerso. Sicut & nutritio corporalis spiritualem repræsentat, conuerso ordine, cum ibi cibus in cibatum, hic cibatus conuertitur in cibum. Nam in consecratione eucharistiæ, fit transformatio, seu conuersio panis in essentia sua remanentibus accidentibus. In sumptione dum mens in deum trāsformatur, remanet quidem essentia mentis, quæ est anima, sed accidentia noua succedunt, non phantastica, inania, mundana, sed deiforma; Et ideo sicut de hominibus uoluptuosis, & brutalibus concludit philosophia apud Boetium, q̃ deformantur in bestias. Ita de sapientibus elicit, q̃ transformantur in deum. Verè sapientes sunt hunc cibum manducantes, saporem eius percipiunt. Sicut ergo primi beluæ sunt, aut pecora in effigie humana. Ita de secundis dici potest, q̃ sunt dij sub humana specie transformati.

B ¶ Sextus fructus est deperditi restauratio, qui & ipse sequitur sumptionem eucharistiæ, ut est cibus a nobis manducatus. *Quintus fructus deperditorum restauratio.* Vita spiritualis animæ suo modo, sicut corporalis conseruatur in calido & humido debitè commensuratis. Vita dico secunda quæ consistit in actione, prouenitque a uita prima. Sicut enim non perditur uita essentialis animæ, quia inco rruptibilis ita nec restauratur. Vicem calidi tenet charitas, intelligendo sub nomine charitatis eius feruorem in agendo. Vicē humidi quasi passiuam, accipimus affectionem bonam uoluntatis. Vita enim animæ christianæ uita amoris est. Amor tuus uita tua, loquitur ad animam suam Hugo. Amorem intelligo non cuiuscunq;, sed dei. Nam amor aduersus, qui libido dicitur, siue cupiditas, non uita, sed mors dicendus est. Luc. 10. Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo iubet deus. Subiungit huius amoris effectum, & uiues. Crescente uerò libidine, siue cupiditate, minuitur, & obtunditur actus, & feruor charitatis etiam si habitus permaneat. Item minuitur feruor ille charitatis, & tepescit per longam inediam, sicut corporis uires euanescunt per longam abstinentiam, dum cibo nō reficitur. Illo autem salutari eucharistiæ cibo fit deperditi huius restauratio. Nam de eo dicitur in cantico uirginis. Esurientes impleuit bonis, per quæ reuertuntur pristine uires, & homo reuertitur ad statum debitum, & uigorem. Nam dignè sumptus illuminat intellectum, affectum inflammat, mentem delectat, & totum hominem ad bene operandum promouet, & reformat. Psal. 33. Hinc regius Proph. Accedite ad eum, & illuminamini. Auget enim fidem corporalis præsentia Christi indignè sumente, dum hoc fideliter credit, ad quod ratio naturalis nō pertingit. Hinc dicitur.

Esa. 7.

Esaia septimo. Butyrum, & mel manducabit omnis homo, qui relictus fuerit in medio terræ, ut sciat reprobare malum, & eligere bonum. Mel diuinitatem, butyrum humanitatem CHRISTI significat, quæ qui manducat, scientiam acquirit reprobandi malum, & eligendi bonum. Hoc quoad primum. De secundo dicit Damasce. Caro CHRISTI est tanquam carbo ignitus, cuius est inflammare & calefacere. Quisnam ad amorem non excitatur, dum tanquam edulium suum, CHRISTVM, qui ex inaffabili charitate se pro nobis in ara crucis obtulit, & in cibum se nobis tribuit, cum deuotione sumit? Sicut ergo ad præsentiam carbonis igniti expellitur frigus, & corpus calet, sic ad præsentiam Christi fugatur frigiditas, & tepor animæ: & igne diuini amoris ipsa inflammatur. De tertio dicitur in Psalmus, statim allegato. Gustate, & uidete, quoniam suauis est dominus. Et ecclesia canit de hoc sacramento. O quam suauis est domine spiritus tuus, qui ut dulcedinem tuam in filios demonstrares, pane suauissimo de cœlo præstito, esurientes reples bonis, fastidiosos diuites dimittis inanes. Ea propter figuratus est in manna, ut supra hab tum est. Vnde & de eo uerius dicitur id, quod de manna ad literam scriptum est. Angelorum esca nutriuisti populum tuum, & paratum panem de cœlo præstitisti illis sine labore, omne delectamentum in se habentem, & omnis saporis suauitatem. Substantiam enim tuam, quam in filios habes, ostendebas, & deseruiens uniuscuiusque uoluntati, ad quod quisque uolebat, conuertebatur. Glo. Manna significat panem, qui de cœlo descendit, & dat vitam mundo, qui ait. Panis, quem ego dedero, caro mea est pro mundi uita. Cruciantur reprobi spirituali fame, & satiantur electi cœlesti pane. Illi diuersis laboribus præparantur ad pœnam, isti diuina ope quotidie nutriuntur ad uitam. Sua ergo delectatione cibus ille cœlestis restaurat uirtutem operandi. Nam delectatio in opere conseruat operantem, quod fuit quæsitum. ¶ Sequentes duos fructus, unionis scilicet, & communionis, parit hoc cœleste edulium consideratum, ut sacramentum, nam ut dicit beatus Augustinus super Iohannes. Dominus noster Iesus Christus corpus, & sanguinem suum in eis rebus commendauit, quæ ad unum aliquid rediguntur. Ex multis namque granis vnus panis conficitur, & ex multis racemis vinum confluit. Ad hoc igitur sub specie panis, & vini dominus sacramentum instituit: vt vnionem hominum cum Deo significaret per panem, & vinum: qui ex multis in vnum collecti sunt. Vnde & sacramentum vnitatis dicitur, non tantum quia vnionem hanc significat, sed etiam quia eam efficit. Tribuit enim suscipientibus charitatem, aut præhabitam augmentat, quæ vinculum est huius vnionis, & perfectionis. Vnde & charitas dicitur quasi chara vnitas. Colossen. tertio. Est ergo sacramentum illud, sacramentum charitatis, quia maxima charitate est exhibitum: in qua charitate dixit Prouerbiorum octauo. Deliciæ meæ esse cum filijs hominum. Ac per hoc sacramentum est vnitatis, siue vnionis. Voluit enim CHRISTVS (vt dicit Augustinus) vt homo participans huic cœnæ in Deum ascenderet, & incorporatus sibi efficeretur, particepsque suæ diuinitatis & humanitatis, sicut verbum patris in carne descenderat, & factum est omnium particeps, quæ verè sunt nostræ humanitatis. Et hoc ipsum fuit maximæ charitatis. Hic autem ascensus in verbum patris per incorporationem, directè fit per sacramenti istius participationem. Vnde & Apostolus. Vnus panis, & vnum corpus multi sumus, omnes qui de vno pane, & de vno calice participamus. Et gl. super illud. Et verbum caro factum est:

Marginalia: Esa. 7. — Damasc. — Sap. 16. — C — Eucharistia considerata ut sacramentum panis, & uini unitur Deo trāsformādo in Deum. — August. — Colos. 3. — August. — 1. Cor. 10. — Ioh. 1.

& habitauit in nobis dicit. Vt securè credantur homines nasci ex Deo. Hoc enim præmisit, qui non ex sanguinibus, nec ex uoluntate carnis, nec ex uoluntate uiri, sed ex deo nati sunt. Subdit deum nasci ex homine. Ex hac susceptione infirmitatis, qua uerbum nostram infirmitatem assumpsit, sanatur nostra infirmitas, ut possumus dij, uel filij dei fieri. Et hoc est. Et uerbum caro factum est, & habitauit in nobis. ac si dicat. Quod superius fuerat, inferius descenderat, quid mirum, si quod inferius erat, in id, quod superius est, ascendit. Ex hac ergo charitate ueniente Deum cum homine, & cum Deo hominem dicitur sacramentum charitatis, & unitatis. Et ideo non nisi in charitate ecclesiasticæ unitatis cęna, hęc sumenda est. Quod egregiè signatum est Exod. 25. & Leuitic. 24. ubi dicitur, quòd panes propositionis qui in mensa singulis sabbatis ponebantur, calidi coram domino proponebantur. Hoc signante spiritusancto, quod panis sacramenti noui, qui in mensa altaris cunctis fidelibus proponitur sumēdus, in calore charitatis debeat sumi. In mensa altaris ecclesiæ, de quo solo licet communionem accipere, quia extra ecclesiam panis communionis ad salutem non inuenitur. sicut dicitur in Psalm. 83 Passer inuenit sibi domum, & turtur nidum, ubi reponat pullos suos. Altaria tua domine uirtutum rex meus, & deus meus. Beati, qui habitant in domo tua domine. Quę exponit Alber. non penitus difformiter ad glosam. Passer mobilis secularibus negocijs continuè motum fidelem significat laicum. Turtur autem castus, gemens pro cantu, clericum significat, castitatis, & mūditiæ officijs mancipatum, pro suis, & aliorum peccatis gementem. Hi pullos, quos nutriunt carnales filios, uel spirituales, non nisi ad altare ecclesiæ portant, pane sacramenti nutriendos, scientes, quod beati sunt, qui habitant in domo domini, quæ est ecclesia. Alij autem miseri. & abiecti conuenticula faciunt hæreticorum. Solum enim, ut dictum est in charitate ecclesiastice unitatis accipi debet hoc sacramentum, non apud scismaticos uel hæreticos. Hinc in Psal. de ascendentibus ad paschalis agni celebrationem dicitur. Hierusalem quæ ædificatur ut ciuitas, cuius participatio eius in idipsum. Illuc enim ascenderunt tribus tribus domini testimonium Israel: ad confitendum nomini domini. Ecclesia enim per Hierusalem uisionem pacis designatur, quæ ut ciuitas. i. ciuium unitas ædificatur. Huius ecclesiæ participatio est in idipsum unitatis ecclesiæ sacramentum, quia ecclesia unica corpus Christi tam mysticum, quam uerum ex multis membris cōpositum, sub speciebus panis, & uini contentum, & signatū representat, quia & ipsa fidelium ecclesia ex multis membris una constat, diuersis quidē officijs, sed in unitate fidei, & charitatis sacramentorum, ac spūs adunatis, ut tāgit Apostolus 1. Cor. 12. & Ephe. 4. Vbi annumerationi diuersorum statuum ecclesiæ. s. apostolorum, euangelistarum, pastorum, doctorum, præmisit. Vnū corpus, & unus spūs. sicut uocati estis in una spe uocationis uestræ. Vnus dominus, una fides, unum baptisma. Vnus deus, & pater omnium, qui super omnes, & per omnia, & in omnibus nobis. Hanc unionem & corporis, ac membrorum cum capite Christo, sacramentum hoc & significat, & efficit. Hinc enim in primitiua ecclesia dum fideles omnes diebus singulis eucharistiā participabant. Erat multitudinis credentium cor unum & anima una Act. 4.

Exod. 25.

Psal. 83.

Albert.

1. Cor. 12.
Ephes. 4.

Act. 4.

D ¶ Alter cęlestis edulij fructus, ut sacramētum, consideratū in ordine octauus, est communio. Nam omnium ore fidelium sacramentum hoc communio uocitatur. A græcis etiam doctoribus sancta synaxeos, quæ sanctā communionem significat, appellatur. Hoc enim facit in nobis communionē omnis boni, & grãæ. Nam per ipsum cõicamus fonti omnis gratiæ, angelorū gloriæ, sanctorum meritis, passionibus mystici corporis. Siquidem oīa facit commu

Eucharistiæ sacramentū operatur in nobis cōmunionem totius meriti Christi.

nia diuina pariter, & humana. Communicamus in hoc sacramẽto fonti omnis gratiæ, quia communicamus Christo, sic ut ipse sit in nobis, & nos in ipso, ut omnia sua influat nobis. Hic fons est, cuius aquæ foris deriuantur, ac in plateis diuidũtur. In hoc fonte multæ sunt uenæ iugibus gratiarum aquis manantes, quos pater in hoc sacramento foras in communione ecclesiæ tam triumphantis, q̃ militantis pręcipit deriuari, ut relegata inuidia priuatæ possessionis, gratiarum, quæ sunt in filio per quem Veritas, & gratia facta est, omnes in communione participes bonorum eius fiunt, & in plateis latè participationis bonum filij omnes participent. Hic fons, de quo mysticè scribitur in libro Hester. Fons paruus creuit in fluuium maximum: & in aqua plurimas redundauit. Paruus enim fons dicitur Christus in hoc sacramento, nõ ariditate, & fluxus gratiarum paruitate: sed humilitate, quæ quantò profundior, tantò plures continet aquas gratiarum. Hic fons licet multis effusionibus redundet in donis, uirtutibus, & sacramentis, tamen se in unum colligẽs in sacramento communionis, creuit in fluuium maximum. Ex isto uno fluẽs totum, quod in alijs fluit diuisum. Hic redundat in aquas plurimas omnis generis gratiarum. Hic enim est fons uitæ fluens ea, quæ uitã perficiunt. Nam Qui bibit ex hac aqua, fiet in eos fons saliens in uitam ęternam Ioh. 4. q In isto fonte, qui in fluuium maximum crescit, commoditates fluuiorum sunt. Nam sordida lauat, arida rigat, quæ apud nos sunt, nauibus deportat ut ubi rara sunt, magno commutentur precio. Et ea, quæ alibi abundant, & apud nos deficiunt, reueh t, ut defectus nostri ex illis suppleantur. Omnia hæc facit Christus in hoc sacramento. Nam gr̃a sanguinis sui lauat sordes peccatorum, ut supra dictum est. Dilexit. n. nos, & lauit nos a peccatis nostris in sanguine suo. Qui certissimè operatur in hoc sacramento. Rigat arida nostra. Exiuit. n. de latere Christi in hoc sacramento sumpti aqua expians, & rigans omnia nostra, ut plantæ diuinę in nobis conualescant. De hoc fonte accipi potest illud. Fons de domo domini egredietur: & irrigabit torrentem spinarum. Quod exponens Alber. loco frequenter allegato. Domus domini, hoc est deitatis habitaculum, est corpus domini, a quo fons fluxus uiolentissimi egreditur, & irrigat totum torrẽtem uanitatis mundi: hoc est locum, per quem uanitas mundi consueuit ante decurrere ad spinas peccatorum nutriendas. de quo clamat Aug. O torrens uanitatis, quousq; non siccaberis, quousq; inundaberis. Hoc autem fluxu dominicę gratię exsiccatis spinis, modo rigantur cor fumentis ad fęcunditatem frugum iustitiæ & aromatum omnium uirtutum. Euehit etiam hic torrens gratiarum apud nos abundantiam: ut ubi deficiunt, magno precio commutentur, quæ sunt pauperis spiritus gemitus pro peccatis, fletus, ieiunium, afflictiones, & castigationes corporis, quæ apud nos abundant, & in cœlis deficiunt, sed ibi commutantur: quia ibi nobis magna horum precia tribuuntur. Nauis autem hæc portans, dominicum corpus est, cui per hoc sacramentum incorporamur. Hodie ascendens in cœlum nobis locum præparat: ut iterum ueniens accipiat nos ad seipsum in cœlum: ubi mercedes suas nobis dabit: pro temporalibus æterna, pro miseria beatitudinem, pro paupertate diuitias, pro laboribus castigationibus, & afflictionibus gaudium, & requiem sine fine. Hinc Ecclesiastes undecimo. Mitte panem tuum super transeuntes aquas, & post multa tempora inuenies eum, quia fluxu longo aquæ istæ redeunt, & incomparabiles diuitias reportant. Hoc enim agit fluxus gratiæ, quæ fluit a Christo, qui dat gratiam, unde mereri possumus. Et iterum reuehit meritum in deum, ut superabundanti præmio meritum nostrum commutet. Hoc quidem facit, dum per huius sacramenti sumptionem, meritum nostrum suo merito

Prouer. Iohan. 1. Hester 11. Ioh. 4. E Apoc. 1. Iohel. 3. Albert. August. Ioh. 4. Eccl. 11.

coniungit, & ita ad patrem uehit. Nullum enim so et nostrum meritum, si non per Christi meritum fieret premio dignum. Et per hoc quæ in nobis deficiunt, & in cœlis abundant, gaudium scilicet cordis, spiritus consolationem, ac dulcedinem gustus diuinorum reportat. Vnde in laudem ecclesiæ Prouerb. ultimo, dicitur. Facta est quasi nauis institoris, de longe portans panem suum. Ecclesia enim facta est nauis institoris, qua gubernatione sancti spiritus mens nostra in cœlum nauigat, & deinde panis nos in dulcedine delectantis refectionem reportat. ¶ Has ergo quatuor utilissimas commutationes operatur in nobis fons misericordiæ CHRISTVS: cum ei in sacramento communicamur. Sordes nostræ lauantur, & defluunt. Arida nostra rigantur, & fæcunda fiunt. Labores nostri ad ipsum referuntur, quæ sua merita premio dignos efficiunt. Delitiæ cœlestes nobis aduehuntur, quæ omnia nostra in dulcedinem uertunt. Hinc dicit saluator. Qui credit in me: flumina de uentre eius fluent aquæ uiuæ. Hoc autem dixit de spiritu, quem accepturi erant in ipsum credentes. Quod si spiritussanctus in hoc sacramento, quo filius sumitur, non recipitur, ubi quæso, accipietur. Nec enim a filio spiritus separari potest. Et si spiritus accipitur, omnium bonorum communio sequitur. Vnde summarie in sumptione digna huius sacramenti particeps fit anima sumentis omnium bonorum meritorum CHRISTI, quæ nobis meruit sua passione in cruce, cuius propter hoc nobis datum est in eiusdem passionis efficacissimum memoriale. Hæc ergo est prima communio, qua fonti gratiarum in sacramento F fæcundissimo communicamus. ¶ Præstat, & nobis hoc sacramentum communionem gloriæ angelorum, pro quanto per huius sacramenti perceptionem ruina angelorum restauratur. Ministerium quoque angelorum debitum effectum sortitur. Vnde gloria augetur in angelis, & iterum in nos redundat. Ruina enim angelorum non reparatur nisi ex his, qui incorporantur Christo, sicut ipse dixit. Nemo ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo, filius hominis, qui est in cœlo. Nemo ergo ascendit in cœlum, nisi membrum filij hominis ipsi incorporatum. Siquidem non ascendit filius hominis diuisus a membris, sed totus ascendit cum omnibus suis membris sibi incorporatis, ut dicit glo. ibidem. Incorporamur autem Christo per dignam huius sacramenti sumptionem, ut frequenter dictum est, & ita per huius sacramenti perceptionem ruina angelica reparat. Et per idem sui ministerij effectus sequitur. Sunt, nam ait Apostolus, omnes administratorij spūs in ministerium missi propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis. Cū ergo ꝑ hoc sacramentum Xp̄o incorporati cœlos ascendimus, ubi est filius hominis sedens ad dexteram patris, ad finē suum peruenit angelorum ministeriū. Non autem modicum gloriæ habent de impletione sui effectus custodiæ, cum de eis scriptum est Gaudium erit coram angelis dei super uno peccatore pœnitentiam agente. Et econtra. Esa. 33. Angeli pacis amare flebunt. i. ad modū flentium se habent, quia desiderant, ut Christo sibi ad custodiam commissi incorporentur, & sic redeant, ac sic ueniā ad communionem gloriæ angelorum. Hinc & hinc ministerio gaudentes assistunt, ut dicit B. Greg. ca. ult. lib. 4. dial. & allegatur de conse. dist. 2. ca. quid sit sanguis. Quis (ait) fidelium habere dubium possit in ipsa immolationis hora ad sacerdotis uocem cœlos aperiri. In illo Iesu Christi mysterio angelorum choros adesse, summis ima sociari, terrena cœlestibus iungi, unumque ex uisibilibus, & inuisibilibus G fieri? ¶ Communionem quoq; oium sanctorum hoc sacramento consequimur, ut quod deficit in singulis, ex cōi abundantia sanctorū omniū suppleatur. Per hoc. n. participamus uirtutes patriarcharū illuminatiōes ꝓphetarū

Prouer. ulti.
Iohan. 7.
Nos communicat cū gloria angelorum.
1. Ioh. 3.
Heb. 1.
Luc 15.
Esa. 33.
B. Grego.
Hoc sacramento consequimur cōmunionē totius boni sanctorum.

iustitias legislatorum, præconia Christi præconum, dignitatem apostolorum, uictorias martyrum, sanctitatem confessorum, religionem monachorum, puritatem anachoritarum, doctrinas doctorum, mundiciam uirginum, luctum uiduarum, eleemosynas curam domesticam gerentium, splendorem innocentium, & omnia merita sanctorum. Hæc enim omnia a Christo in corpus eius mysticum fluxerunt, & in efficacia corporis eius, & sanguinis consistunt, & de quolibet in quemlibet per charitatem spiritus Christi referuntur, & redundant. Vnde Apostolus. Gratias agentes deo, & patri, qui dignos nos fecit in partem sortis sanctorum in lumine, qui eripuit nos de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filij dilectionis suæ. Per communionem enim Christi, sortem omnis gratiæ communicamus cum omnibus sanctis in lumine. i. in notitia dei, secundum glo. uel in lumine. i. in operibus luminosis, de quibus dicitur. Sic luceat lux uestra coram hominibus &c. Et lucernæ ardentes in manibus uestris. Translati in regnum dilectionis filij, quod est regnum omnium sanctorum, per hoc, ꝙ corpori, & sanguini eius communicamus, quia unitas membrorum suorum ad cor, & caput, & una participatio spûs Christi in omnibus membris eis naturalibus signat, & causat totius corporis mystici communionem, & sanctispûs communicationē. Et sic sors grẽ, & gloriæ uniuscuiusque sancti communicatur alijs, ut spũaliter impleatur in nobis, quod de ecclesia primitiua dictum est. Gratia magna erat in oibus eis, neq; enim quisquã egens fuit inter eos. Quotquot. n. erant possessiones agrorum, aut domorum uẽdebant, & ponebant precia eorũ ante pedes apostolorũ. Diuidebatur aũt unicuiq;, prout cuiq; opus erat. Sic. n. ad uniuscuiusq; necessitatem, & idoneitatem diuidit spũsſanctus, spûs. s. corporis Christi bona sanctorum, ut omnes abundent, & nullus egens inueniatur. Vnde. Hæc omnia (inquit Apostolus) operatur unus, atq; idem spûs: diuidens singulis prout uult. Quæ tamen diuisio singulis facta per spũm, non tantum singulis proficit, sed singulorum dona ad communem utilitatẽ corporis (quod est ecclesia, ad quam donata sunt) proficit. Vnde ibidem dicit Apostolus. Vnicuique datur manifestatio spiritus ad utilitatem, scilicet ecclesiæ. Nam & sequitur. Sicut enim corpus unum est, & membra habet multa, omnia autem membra corporis cum sint multa, unum tamen corpus sunt, ita & Christus. Etenim in uno spiritu omnes nos in unum corpus baptizati sumus, & omnes in uno spiritu potati sumus. Et subdit. Sed deus temperauit corpus ei, cui deerat abundantiorem tribuendo honorem, ut non sit scisma in corpore, sed in idipsum pro se inuicem solicita sint membra. Vbi glo. beati Ambrosij. Ostendit per similitudinem humani corporis unitatem corporis CHRISTI, id est ecclesiæ habere uarietatem officiorum, & diuersitatem hanc non tollere unitatem, sicut humani corporis unitas non in singularitate consistit: sed in multis membris, ut sibi præstent, quod debent. De hac unitate ac bonorum communione gaudebat Propheta, cum dicebat. Particeps ego sum omnium timentium te, & custodientium mandata tua. ubi. Cassiodorus. Ita Prophetæ portio est dominus, ut particeps sit non unius, sed omniũ ecclesiarum, tanta uirtus unitatis, ut cum particeps sit CHRISTI humiliter, dicitur particeps famulorum, quod est & CHRISTI esse participem. In hoc ergo sacramento: quia CHRISTI participes efficimur, quem sumimus omnium famulorum CHRISTI, omnium scilicet sanctorum participationem sortimur. Ex CHRISTO enim capite fluit gratia in membra, & ex uno membro redundat in aliud propter unam sui corporis communionem. Sicut enim in uno corpore naturali, unum membrum spiritum, & sanguinem influit in aliud

Colos. 1.
Math. 5.
Luc. 12.
Act. 4.
1. Cor. 12.
Psal. 118.
Cassiod.

ita multò magis in spūalibus membris, & corporis mystici, unum membrū spiritus communionem transmittit in aliud. Hæc est communio sanctorum, de qua dicitur in symbolo. Credo in spiritumsanctum, sanctorum communionem. Quia sicut secundum naturam unius corporis unus est spūs, ita unius corporis Christi unus est spūssanctus, qui in totum corpus uehit uitā, & uirtutem, & omnia, quæ sunt membris propria, facit esse communia. Vnde & dictum est de primitiuis ecclesiæ membris. Multitudinis credentium
Act. 4.
erat cor unum, & anima una. Nec quisquam eorum, quæ possidebat, aliquid suum esse dicebat, sed erant omnia illis communia. ¶ Sic & participatio dominici corporis communicationem tribuit in passionibus mystici corporis Christi. Vnde & Apostolus. Si quid patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra. Ideo passio unius membri per communionem
1. Cor. 12.
redundat in alia per misericordiam, & miserationes, quibus fluunt in membra deficientia compassiones cordis consolationes oris, subuentiones facultatum in eleemosinis, & supportationes infirmitatum in adiutorijs diuersis. Compatiendo enim assimilamur, capiti huius corporis, quod ex compassione, quam habuit ad nos, multis se dedit passionibus, ut nobis per effectum subueniret. Cui si compatimur, & glorificabimur. unde. Sicut Christus pro
Roma. 8.
nobis animam suam posuit, ita & nos debemus pro fratribus animas ponere. Quamdiu enim Christus patitur in membris, nos oportet compati, si tamen corporis uolumus esse membra (ad Rom. 12.) necessitatibus sanctorum communicantes. Hoc est enim communicare necessitatibus membrorum Christi, suscipere eorum necessitatem corde per compassionem, gaudendo cum gaudentibus, flendo cum flentibus, idipsum scientes. Multa ad idem docet, hortaturq; scriptura. Hanc autem commiserationem, unde uerius accipere possumus, nisi in hoc sacramento, ubi illum sumimus in memoria ineffabilis misericordiæ, qua nostræ perditioni compatiens, se totum impendit nobis in acerrimis doloribus, quibus nostram miseriam subleuauit? Sic ergo in hoc sacramento cum omnibus bonis communicationem sortimur: in quo omnes thesauri sapientiæ, & scientiæ dei sunt absconditi. In quo & principium omnis meriti omnium sanctorum. Hæc communitas thesaurus ille est, qui iuxta euangelium absconditus est in agro dominici corporis, quem qui inuenit abscondit: & prægaudio illius uadit & uēdit omnia quæ habet, & emit agrum istum. Hic est thesaurus sapientiæ, de qua philo. Sap. 7. Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa, & innumerabilis honestas per manus illius. Infinitus enim est thesaurus hominibus, quo qui usi sunt, participes facti sunt amicitiæ dei. ¶ Facit etiam (ait Albert.) hęc sacramenti participatio uerissimam humanorum, & diuinorum communionem. Per hanc enim deus cum omnibus bonis suis est in homine, & homo in deo. Deus enim, qui est omnia in omnibus, in hac communione suam altitudinem ad nos inclinat, & nostram humilitatem in se exaltat. Hinc de omnibus credentibus dr̄. Erant perseuerantes in doctrina apostolorum, & communicatione fractionis panis, & oratione, quia communicatio fractionis panis, omnium bonorum diuinorum, & humanorum conferebat cōmunicationem. Propter quæ & similia rectè, & uerè ab omnibus sacramenti huius participatio communio nominatur. ¶ Sunt præterea duo huius sacramenti fructus inquantum est antidotum, & medicina animæ, quæ sunt sanare ab infirmitate, & conseruare in sanitate. Operatur quippe hoc sacr̄m in homine ipsum communicando sumente, sanitatem ab infirmitate p̄seruando, causam infirmitatis expellendo, & sanitatem p̄ditam reparando. Hæc est medicina de qua Eccl. 38. Altissimus de terra creauit medicinam, & uir prudens

[Marginalia, left: Rom. 12. / 1. Iohan. 3. ; Collos. 2. ; Matth. 13. ; Sap. 7. ; Alber. ; Act. 2. ; Eccles. 38. — section letters H, I]

[Marginalia, right: Participes et nos facit diuinorū, & humanorū. ; Eucharistia ut antidotū & medicina aīæ sanat ab infirmitate causamq̄ remouendo.]

dens

dens non abhorrebit illam. De terra enim illa benedicta dominici corporis, creauit nobis dominus medicinam gratiæ, præseruantem nos ab omni peccati infirmitate. Vir ergo prudens, qui de futuris habet prouidentiam: quia s. sine hac medicina non præseruatur homo ab hac infirmitate, non abhorret eam, quia licet sit apud imperitos horribile sumere humanam carnem, & humanum sanguinem, tamen in hoc sacramento medicina est supra modum amplectenda. Sunt enim infirmitates septem capitales ex malo fomitis semine, nisi præueniantur pullulantes, de quibus accipit illud. In sex tribulationibus liberabit te, & in septima non tanget te malum. Sunt.n. sex quæ causantur ab infirmitate corporis & mentis. A corpore quidem gula, luxuria, auaritia. Ab anima tria, secundum quod est in corpore corrupto. s. ira & sanguinis accensione, accidia ex corporis ponderositate, inuidia ex cordis prauitate, qua s. timet, ne alterius prosperitate ipse impediatur. Septimũ uerò. s. superbia causatur ex sola spũs altitudinem qua nos non tanget malum: quia ab his nos corpus Christi indignè sumptum præseruat. Si.n. sumentes corpus domini, ipsum (secundum apostoli consilium) dijudicantes, discretionis iudicio discernimus, quis est, quem in sacramento sumimus, quia Christus patris filius pro nostra salute homo factus, mortemque eius annunciamus, cõsiderando quid pro nobis egerit, quidve passus sit: quemadmodum nobis in exemplum imitationis mortuus sit, nedum in crucem ponẽs animam suam: sed & toto uitæ mortalis tempore, mundo, peccato, & uniuersis uitijs. Sicque deuotè manducauerimus, masticantes Christi humilitatem, qua seipsum humiliauit formam serui accipiens, factus obediens patri usque ad mortem, mortem autem crucis, humilem quoque eius ingressum in hunc mundum, atque progressum, non tanget nos malum superbiæ. ¶ Si meditati fuerimus Christi charitatem, qua se totum nobis in hoc corporis, & sanguinis sui sacramento in pignus ęternæ salutis promissę donat, non tanget nos malum inuidiæ. ¶ Si ruminauerimus, quemadmodũ impiger fuerit ad labores omnia faciendo, & sustinendo, quæ ad nostram salutem profecere. Pertransijt benefaciendo, & sanando omnes oppressos a diabolo, ut ait Petrus. Non tanget nos malum accidiæ. ¶ Si eius mansuetudinem & patientiam cogitauerimus, quibus exprobrationes, irrisiones, blasphemias, crucem, & flagella sustinuit, uelut agnus ductus ad uictimam non aperiens os suum. Et Petro teste. Cum malediceretur, non maledicebat, cum pateretur, non comminabatur. Non tanget nos malum iræ. ¶ Si aduerterimus, quam liberaliter se, & sua nobis impendit, carnem in cibum, sanguinem in potum, animam in precium, daturus diuinitatem suam in pręmium, sicut canit ecclesia. Se nascens dedit socium, conuescens in edulium, se moriens in precium, se regnans dat in præmium. Non tanget nos malum auaritiæ ¶ Si in mentem reducimus uitæ eius sobrietatem, ieiunia, parsimoniam. Non tanget nos malum gulæ. ¶ Si puritatem (qua de uirgine nasci uoluit) gaudijs mundi, ac carnis uoluptati passionis amaritudinem opposuit, liberabimur a malo luxuriæ. Hæc signata sunt Thobiæ 6. ubi. Raphael, qui medicina dei interpretatur, ait Tobiæ iuniori. Cordis eius particulã si super carbones ponas, fumus eius extricat oẽ genus dæmoniorum. Omne dęmoniorum genus in his septem uitijs, quibus præsunt, accipitur. Hæc est illa optima particula inter omnia sacramenta, quæ nobis saluator exhibuit, ideo posita super carbones igniti cordis, statim fumat in affectu ad deum, & omnem uim inimici expellit a nobis. Fel autem ualet ad ungendos oculos, in quibus est albugo, & sanabuntur. Fel enim sua amaritudine passionem Christi significat, de qua in Threnis dicitur ca. 3. Recordare paupertatis, & transgressionis meæ, ab-

Job 5.
1. Cor. 11.
Act. 10.
1. Pet. 2.
Thobiæ 6.

sinthij, & fellis. Hæc fellea amaritudo patientis Christi extergit albuginem spissam, quam nobis ante oculos uanitas mundi posuit, ut non uideamus lumen cœli, quia Christi amaritudo reducit oculos nostros a uanitate mundi, quæ oculos nostros obtexit, ad ueritatem contemplandam. Sic ergo cibus iste in nobis operatur sanitatem, causas infirmitatum, eradicando, & per hoc ab infirmitate præseruando. Contractam etiam infirmitatem per peccatum, quod incidimus, sanat, eisdem modis, quibus peccatum tollit, de quo supra dictum est. Nec mirum, cum in hoc sacramento sumitur

Luc 19.

medicus ipse, qui uenit quærere, & saluum facere, quod perierat. Qui omnes

Matth. 11.

laborantes uocat, dicens. Venite a me omnes, qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam uos. Miro enim modo studuit (ait Albertus) quomodo nobis gratiam nos sanantem præpararet, & inuenit sacramentum, quo ipse medicus, ipse & medicina semper haberetur. Misit itaque uerbum suum in hoc sacramento, & sanauit eos, & eripuit eos de interitionibus eorum, ut dicitur in psalmo centesimosexto.

K

Conseruat sanitatẽ recuperatam.

¶ Conseruat etiam sanitatem recuperatam, ac restitutam eisdem modis, quibus præseruat. Hinc in psalmus dicit. Dominus regit me, & nihil mihi deerit, in loco pascuæ ibi me collocauit. Locus pascuæ, locus refectionis est, quo ab inedia in bono corporis robore conseruatur pascendi, confortanturque uires per cibum conuenientem. De qua confortatione in sequenti fructu superest dicendum, de hoc exponit Albertus illud psalmus. Collocauit illic, hoc est in terra fructifera esurientes, & sitientes, & constituerunt ciuitatem habitationis, & seminauerunt agros, & plantauerunt uineas, & fecerunt fructum natiuita-

Psal. 106.

tis. Psalm. centesimosexto. Esurientes sunt cibum corporis Christi desiderantes, & sitientes sunt, qui desiderant sanguinem Christi, hi constituerunt se in hoc loco, ubi est habitatio ciuitatis dei, hoc est in ecclesia, & ibi semine iustitiæ seminauerunt agros ab augendo dictos in quibus crescit frumentum panis corporis Christi, & plantauerunt uineas, in quibus crescit potus sanguinis Christi, & in his fecerunt fructum dulcissimum gratiæ sacramenti, quo cibamur, qui dicitur fructus natiuitatis, quia ex eisdem & corporaliter, & spiritualiter nascimur, & nutrimur. Gratia enim Christi nascimur, & gratia Christi in sacramento nutrimur, ac eadem gratia nutriti conseruamur, ne iterum defluamus in corruptionem peccati, qua anima nostra in malis contabescat, & abominetur omnem escam salutarem, appropinquans usque ad portas mortis.

L

Eucharistia ut est uiaticum roborat uiatorẽ in itinere.

¶ Supersunt ultimi duo fructus, quos in nobis parit salutaris eucharistiæ cibus, quia nostrum uiaticum est, hinc enim roborat uiatorem in itinere, & ad terminũ beatitudinis subleuat, & perducit.

Psal. 103.
3. Reg. 19.

¶ Roborat quidem secundum illud. Et panis cor hominis confirmat. Hoc panem angelorum in figura confortatus Helias, dum in fortitudine cibi illius totum desertum transijt, & ambulauit usque ad montem Dei Oreb, quod mensa interpretatur, in quo Deo coniunctus est. Mensa hæc societas est æternæ gloriæ. Panis igitur corporis CHRISTI confortat nos in uita bona quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, obseruantia scilicet præceptorum Decalogi secundum perfectionem euangelicam, usque ad montem Dei Oreb, usque ad mensam Dei, & conuiuas

Psal. 16.

patriæ ad quam cum sedebimus, satiabimur, secundum illud. Satiabor, cum apparuerit gloria tua. Et secundum beatum Ambrosium. Dominici

Ambro.

corporis figura præcessit, quando Deus in deserto patribus manna pluit, quia sicut ille panis populum per desertum ad terram promissionis duxit, ita hæc cœlestis esca fideles huius seculi desertum transeuntes,

in cœlum sursum trahit. Propter quod recte uiaticum appellatur, quia in uia nos reficit, & ad patriam usque perducit. Corroborat etiam contra aduersariorum impugnationem. Vnde. Psalmo. 22. Parasti in conspectu meo mensam, aduersus eos, qui tribulant me. quod de mensa dominici corporis, & sanguinis exponit glo. Eo ipso enim, quo gratiam augmentat, & omnes uirtutes perficit, arma tribuit omnes aduersarios debellandi. Quem enim timebit, qui domino uniuersorum, in cuius ditione cuncta posita sunt qui fortem armatum fortior uicit, per hunc cibum incorporatus est. Hic est panis subcinericius Hieroboal, qui descendens in castra madian, tabernacula eius terræ funditus coequauit. Iudic. 7. Panis subcinericius Hieroboal humanitas Christi est, in cinere nostræ mortalitatis coctus, qui iudicium habet. sic quippe interpretatur Hieroboal. Est enim constitutus a patre iudex uiuorum, & mortuorum. Hic descendens in castra Madian iniquitatis, & contradictionis, omnia subuertit, & terræ coequauit, dum deuote sumptus sedem iniquitatis subuertit in anima prius diabolo subiugata, & eum expellens thronum suum ibidem collocans, ipsam ab omni aduersariorum detentione liberat, & conseruat. ¶ Hunc fructus finalis sequitur, qui est productio ad terminum beatitudinis, quę est uita æterna. Confert enim cibus ille immortalitatem, secundum illud. Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet uitam æternã. Et ego resuscitabo eum in nouissimo die. Et in hoc dissimilitudinem habet iste cibus ad cibum corporalem. Cibus enim corporalis non nutrit nisi mortaliter, & corruptibiliter. 1. Cor. 6. Esca uentri, & uenter escis, deus autem hunc, & has destruet. Iste autem cibus radix est immortalitatis, quia in eo, qui eum sumit, principium est uitę perpetuæ. Vnde Ioh. 6. Non sicut manducauerunt patres uestri manna in deserto, & mortui sunt? Qui manducat hunc panem, uiuet in æternum. De quo in figura dixit Moyses Deute. 29. ad filios Israel. Adduxit uos quadraginta annis per desertum, non sunt attrita uestimenta uestra, nec calciamenta pedum uestrorum uetustate consumpta sunt. Panem non comedistis, uinum, & siceram non bibistis, ut sciretis, quia ipse est dominus deus uester, & uenistis ad hunc locum. Ac si dicat secundum Alber. per desertum huius mortalis uitę quadraginta annis, qui est numerus pœnitentiæ, adduxit uos dominus ad immortalitatem perpetuæ uitæ, ita quòd uirtutum uestimenta non sunt uetustate peccati contrita, & calciamenta, quæ sunt duorum pedum animę munimenta, quia ueritas munit intellectum, & charitas munit effectum non sunt aliqua uetustate uanitatis, uel frigiditatis cordis consumpta. Et hoc ideo, quia panem mundanæ refectionis non comedistis, nec uinum, & siceram inebriantia, in quibus est luxuria, bibistis, & tamen dominus suæ immortalitatis alimonia adduxit uos per sui cibum manna supercœleste ad hunc locum solidum promissionis, qui moueri non potest, æternæ, scilicet immortalitatis. Sic ergo cibus ille cibat cœlesti uirtute principijs uitæ, & immortalitatis radice. Hinc recte dicitur cibus iste, arra sponsæ, pignus futuræ gloriæ. Dederat olim dominus animę rationali pignora suæ dilectionis pulchras arras suę desponsationis, cælum, & terram ad eius obsequium simul, & solatium: ut late prosequitur uenerabilis Hugo de sancto uicto. in libello de arra animæ. Contempserunt has arras plurimi, atq; eis omnia uiluerunt. Dedit ad extremum seipsum pariter in arram, & precium, dum in hoc sacro conuiuio iuxta canticum ecclesiæ futurę gloriæ nobis pignus datur. de quo bea. Ber. in ser. de sacro ait, alloquens ecclesiã, & quamlibet animam fidelem. Gratulare inquit, sponsa, gaude incõpara

Perducit uiatore ad terminum.

Ps. Iu. Act. M. Ioh. 1. Co. Ioh.

biliter

biliter; præsidentem habes, & rectorem sponsum in præsentis exilij militia pignus habes arram tenes, quibus fæliciter, sponso uniaris in patria. Gloriosa, & amabilis sponsa, in terra sponsum habes in sacramento, in cælis habitura es sine uelamento. Hic & ibi ueritas, sed hic palliata, ibi manifesta. Hic utiq; sponsum habet ecclesia suo ordine, hic quasi dulce præludium, & iocúda dispensatio, ibi nuptiale conuiuium, & beata fiet coniunctio, cum fide ad speciem, de mense ad mensem, de sabbato ad sabbatum, de calore panum ad æternalis caloris conuiuium transibimus. Et infra cibus ille non est uentris, sed mentis, non est datus ad ruinas huius uitæ, quæ uapor est ad modicum parens, sed ad ęternam uitam animæ conferendam. Iste est panis angelorum, qui nescit putrescere, non uadit in secessum, sed tendit in excelsum illuc reducit hominem, unde traxit imaginem. ¶ Ecce patent uel breuiter duodecim fructus ligni uitæ. Siquidem considerando eucharistiam in ordine ad Christum in ea contentum, sic uiuificat animam, & relaxat peccata. In eo uero, quod est memoriale passionis Christi, inflammat mentem, & patientiam præstat. Inquantum est cibus, nutrit & restaurat, quia sacramentum unit, & copulat, quia antidotum medicinale, sanat ab infirmitate, & in sanitate conseruat. Quia uiaticum, roborat uiatorẽ, & perducit ad terminum beatitudinis. ¶ Quos sub alijs uerbis ita be. Bern. assignat dicens. eucharistia medicina est ęgrotis, peregrinantibus dieta, debiles cofortat, ualentes delectat, languorem sanat, suauitatem seruat. ¶ Fit homo mansuetior ad correptionem, patientior ad laborem, ardentior ad amorem, sagatior ad cautelam, ad obediendum promptior, ad gratiarum actiones deuotior. ¶ Et licet plura de huius sacramenti fructibus dicta sunt, nequaquam tamen uelut tanto sacramento digna, uel sufficientia æstimanda sunt. Excedit enim eius dignitas simul, & utilitas, omnem humanam æstimationem. Hinc Ber. secundum supra allegata. Potesne æstimare quale, uel quantum est hoc sanctum sanctorum, & sacramentum sacramentorum; amor amorum, dulcedo omnium dulcedinum? Hæc sunt uera festa paschalia, hæc sunt gaudia, & fercula uitalia iustorum, hæc sunt spirituales delitiæ sanctorum, hic bibuntur in loco uberi torrentis lactis, pluuia melis, liquor balsami cœlestis. Hic efficitur una caro sponsa cum sponso, sancta anima cum Christo. Experientia horum, & similium spiritus, & uita est, nec animalis homo horum sensu fruitur, uel accessu. Amissi sponsi, uiri timorati, & religiosi gustauerunt, &
N pleníssime, quæ dicimus, sunt experti. Hæc Bern. ¶ Sed circa hęc quæri potest, quomodo hos fructus efficit corpus Christi in hoc sacramento sumptum? ¶ Pro responsione rememorandum est, quod supra lect. 4. habetur, ꝙ tripliciter aliquid dicitur fieri, uel effici ab alio. s. operatione, & uirtute naturali, quo modo calor fit ab igne. Secundo modo non ex eius uirtute, sed ex eius merito, quo modo dicimus, ꝙ præmium in beatis est ex operibus meritorijs præcedentibus. Tertio modo est ex aliqua uirtute occulta assistente. Sic sacramenta operari dicuntur. ¶ Ad propositum. Corpus Christi in sacramento cibus est non corporis, sed mentis. Non utiq; secundum sui substantiam nutriens, ac cibans animam, quemadmodum cibus corporalis secundum substantiam cibat, & nutrit corpus, quia anima secundum sui substantiam, additionem non recipit. hinc secundum sui substantiam corpus Christi nec cibat, nec restaurat, nec roborat animam, nec unitur animæ tanquam forma. Ideoq; nec per suam essentiam inflammat animã, sicut calor ignem, nec secundum suam substantiam illuminat sicut lumen aerem, nec sic uiuificat sicut anima corpus. Cum etiam secundum se sit res creata, per suam naturam propriam non liberat a morte, nec ad patriam re

Eucharistia quo dicitur hos fructus efficere in sumente ipsa.

Aliquid dicitur effici ab

tri- uocat, aut peccatum expellit, nec resuscitat. Nec breuiter aliquis prædictorum effectuum causaliter effectiue procedit ex naturali uirtute illius corporis. Restat ergo, ut fiat uel ipsius merito, uel uirtute occulta. Merito autem eius non fit, ut principaliter merentis, quia mereri est naturæ intellectualis, & rationalis, corpus autem Christi acceptum pro altera parte compositi substantialis, quod ex ui consecrationis est in sacramento altaris non est natura intellectualis, aut rationalis, sed est pars talis naturæ ex ipso, & anima rationali composite. Vnde mereri est ipsius animæ non corporis, licet anima per corpus hoc est per operationes, & passiones corporales uoluntariæ exhibitas, uel passas mereatur. Etiam fructus hi non preueniunt præcisæ, & adęquate ex merito sumentium, quia sic non prouenirent ex applicatione sacramenti, seu usu eius, & plus sacramentum sanctificaretur a sumentibus, quam sumentes a sacramento, quoniam sumentium merito ipsi per hoc sacramentum sanctificarentur. Relinquitur ergo, quod diuina uirtute, & uolũtate, quæ ex suo beneplacito, hos fructus efficit indigne hoc corpus sumente. Vnde sicut in baptismate superfusioni aquæ, seu immersioni, aut ablutioni exteriori, quæ fit per aquam, cum certe uerborum formæ prolatione & baptizantis intentione, adest uirtus omnipotentis dei, ad efficiendum interiorem, uel spiritualem ablutionem a peccatis. Sic refectioni corporali, & exteriori, quæ fit per sumptionem huius uenerabilis sacramenti, adest uirtus diuina ad perficiendam internam, & spiritualem refectionem, quam exterior significat, & cæteros fructus numeratos, & hoc in subiecto disposito, hoc est in uiuente uita gratiæ, quia cibari, & refici non est mortuorum. Statuit itaq; deus, quod ad dignam huius sacramenti sumptionem, hos fructus efficere uult in anima huiusmodi uiuentis. ¶ Sed di. quomodo tunc dicit saluator. Caro mea uere est cibus, & sanguis meus uere est potus. Si non ipsa nec ipse hos refectionis effectus operatur. Respondetur, quod uere ibi assertiue ponitur, ut sit sensus. Caro mea uere .i. indubitanter est cibus reficiens, seu refectiuus. Et sanguis meus uere .i. indubitanter est potus, potans, uel inebrians spiritualiter, licet non sua natura, sed uirtute diuina. Sicut aqua baptismalis uere est aqua regenerans, & unde purificans non sua natura, sed uirtute diuina cui accedens elementum, & uerbum efficitur sacramentum .i. sacrationis, seu sanctificationis instrumentum. Et quid mirum, si deus omnipotens, & misericors ad sumptionem huius sacramenti corporis, cui inseparabiliter unita est excellentissima deitas, fructus, & dona multiplicet in sumentibus, cum & rebus longe inferioribus in gradu entitatis assistat ad effectuum mirabilium productionem? Si enim uestis beati Iohannis euangelistæ hoc obtinuit, ut per tactum manuum Aristoboli tunc increduli tres mortuos suscitaret, quid de hoc corpore, quod uestimentum est deitatis, pia fides suggerit sentiendũ? Si Petri apostoli baculus ex suo contactu beatum Maternum a morte suscitauit, diuina assistente uirtute, quid mirum si attactu huius corporis diuinissimi, uirtus assistens diuina hos fructus, & his maiora faciat? Sic argui potest de sudarijs, & semicintijs Pauli, de quibus in actibus apostolorum dicitur, quod delata, & posita super infirmos curabantur, & super demoniacos, spiritus immundi eijciebantur. Si igitur Christus tantas uirtutes contulit sanctorum suorum ossibus aridis, capillis eorum, aut pulueribus, sepulcris, & uestibus, ut eorum attactu fugarentur dæmones ab obsessis corporibus, sanarentur corpora a diuersis morbis, & languoribus, quomodo nõ incomparabiliter multo maiores carni suę propriæ sibi suppositaliter unitę, & iam uita gloriæ fulgenti, quæ & pro nostra, omniumq; salute passa est, uirtutes tribueret? ¶ Amplius si fimbria uestimenti sui hoc præstitit ut eius, tactu emoroissa sanaretur a

Act. 19.

sangui

Matth. 9. ſanguinis profluuio. Haud dubium carni ſuæ, quam induit, qua inuentus eſt ut homo, maiora tribuit. ¶ Item ſi lignum uitæ in medio paradiſi hac uirtute præditum eſſe uoluit, ut uitam corporalem utentibus fructu eius perpetuaret, quomodo non potius carni, & ſanguini ſuo hoc tribuit, ut perpetuare poſſet in digne utentibus uitam animarum? ¶ Demum ſi hanc uirtutem dedit uerbis quorundam exorciſtarum, ut eis arceantur, & ligentur dæmones, quomodo uerbum, per quod facta ſunt omnia, carnem ſuam, quam pro animarum ſalute aſſumpſit, non omnibus præfatis uirtutibus, gloriæ, & magnificentiæ ſuæ congruentibus, & animarum ſaluti expedientibus inſigniuit? Reuera, uoluit, decuit, & fecit ſuæ carni has, maioreſq; uirtutes tribuere, quam de puriſſimis uirginis ſanguinibus formauit, quã ſuo naturali filio in unitatem ſuppoſiti copulauit, in qua a morte triumphauit, qua diaboli poteſtatem ſuperauit, & abſtulit, quam ſuper omnes angelicas uirtutes ad dexteram ſuam collocauit. Cui unitæ animæ Chriſti ſanctiſſimæ eandem iudicandi poteſtatem uiuos, & mortuos tribuit, & donauit. ¶ Ex quibus & hoc ſequitur, ꝙ licet ſacramentum hoc ſpiritualiter tantum ſumptum effectus prędictos operetur, multo tamen plenius, & perfectius hoc facit in ſumentibus etiam ſacramentaliter hoc eſt ſimul ſacramentaliter, & ſpiritualiter, ut ex ſolutione alterius dubij deducetur. Et tantum de fructibus huius uiuifici ſacramenti. ¶ Sed adhuc quis diceret. Si hos fructus operatur hoc ſacramentũ

P indigne ſumẽti, quicunq; hos fructus non experiuntur, nec ſentiunt, ſed cum pauci hos fructus ſentiant, etiam eorum, qui ſine mortalis peccati conſcientia, poſt debitam ſui ipſorum probationem accedunt ſequeretur, ꝙ tales indigne ſumerent, quod durum nimis foret, & a communione plurimos reuocaret. ¶ Ad hoc reſpondetur, ꝙ plurimi ex dictis fructibus licet indigne ſumente oriuntur, minime tamen experimentaliter cognoſcuntur. Hi ſunt omnes fructus gratiam, & charitatem eiuſq; augmentum inſeparabiliter comitantes, ſicut mentem uiuificare, peccata relaxare, nutrire augmentando, unire Chriſto, copulare per communionem proximo. &c. Sicut enim charitas & cæterę uirtutes infuſæ a nobis experimentaliter cognoſci non poſſunt, nec intuitiue uideri, ut tradunt doc. diſtinctio. 17. primi, quia omnem actum quem producere poſſumus quantum ad genus actus mediante habitu infuſo, producere poſſumus ex habitu acquiſito, ſiue ex uoluntatis libertate, licet non quoad circumſtantiam meriti, quæ niſi per reuelationem, in hac noſtra peregrinatione euidenter ſciri non poteſt. Neſcit enim homo, an odio, uel amore dignus ſit, quod nedum de ſuppoſito hominis uerum eſt, ſed etiam de actu eius uirtuoſo. Simillimi enim ſunt effectus procedentes ex habitibus infuſis, & acquiſitis, intantum ꝙ habitus infuſos eſſe ponẽdos nulla ratio euidens conuincit, ſed ſola fidei, & eccleſię auctoritas uerisſima eos nobis credendos prodit. Deniq; inflammatio affectus per deuotionem, & ſpiritualis dulcedinis ſentimẽtum, delectatio quoq; in ſpiritualibus, atq; operandi promptitudo ſenſibilis, & ſi frequenter ſequuntur charitatem, tamen non inſeparabiliter ei iunguntur. Nonnunquam etiam in charitate maiori, minor ſentitur deuotio, & in minori, maior. Nihil deniq; prohibet, quandoq; etiam ubi nulla eſt charitas, & gratia deuotionem, & dulcedinem ſentiri etiam uſq; ad lachrymarum effuſionem, ſicut eſt uidere in nõnullis peccatoribus ex uerbo dei uſq; ad lachrymas compunctis, qui tamen nondum expoſuerunt peccata, in quibus uoluntate tenentur cauere, & ab eis recedere, quæ deuotio, ſeu dulcedinis ſentimentum eſſe poteſt a deo paruulos ſic ad ſe attrahere uolente, quandoq; ab habitu acquiſito, quandoq; a complexione, quandoq; a ſpiritu maligno, ut ſic a debitis operibus retrahat, ut huiuſmodi

Verum indigne ſumat euch. q hos fructus in ſe non experit.

dele-

delectationem spiritualem finaliter quærere doceat, ut dum eam subtrahit, in desperationem mittat, propterq; alias causas plurimas. Quapropter admonet scriptura probare spiritus, si ex deo sunt. ¶ Primi fructus, qui inseparabiliter consequuntur charitatem, & eius augmentum, illi infallibiliter concomitantur dignam huius sacramenti communionem: sed hi, ut dictum est, sentiri non possunt. Hi enim consequuntur ex opere operato, non ex opere operantis, dum tamen non assit obex, uel impedimentum. Hoc enim proprium sacramentis no. le. gratiam infundere, aut infusam augmentare obice remoto, alioquin quomodo essent signa gratię efficacia, atq; certa? Cętera uero, quæ nomine deuotionis generaliter sumpto intelligo, quandoq; dantur digne sumentibus, quandoq; digne sumentibus subtrahuntur, immo nonnunquam indignis præstantur. Vnde Iohan. Cancella. in de mystica theologia practice consideratione 6. ait loquens de contemplationis, ac deuotionis gratia. Sunt filij infideles, & alieni, sunt serui nequam, quos aliquã do cibari sustinet pater cœlestis ex adipe frumenti, & de petra melle saturari, quemadmodum apud aliquos ex principibus uidere est, qui condemnãdis paulopost ad mortem mittunt aliquotiens in carcerem de præciosis mensæ suæ reliquijs. Namq; has gratias reperire est apud maledictionis, reprobationisq; filios, uel in augmentum suę damnationis, pro abusu ingratissimo doni dei, uel ad aliorum eruditionem, uel pro qualicunq; laborum suorum uelut florum, uel inutilium premio transitorio. Pro tali nummismate tales merces. dicit prouerbium uulgare. Fornicari tantummodo quæsierunt in donis dei per improbam delectationem, uel præsumptionem. Quid igitur? Desiderium eorum affert eis deus, sed iratus, audiunt illud euãgelij. Tolle quod tuum est, & uade. Difficillimum igitur est cognoscere, unde & ad quid huiusmodi deuotio, ac dulcedinis sentimentum conceditur. Datur deniq; quandoq; digne suscipientibus, atq; supererogatur a liberalissima dei clementia. Quandoq; in bonum sumentium ab eadem clementi uoluntate subtrahitur, sed non ad insipientiam eorum. ¶ Huius autem dispẽsationis misericordiæ dei, qua etiam electis huiusmodi gratiam subtrahit, dictus Cancell. ubi supra aliquas colligit causas. Prima propter humiliationem, unde ait. Fit hoc quandoq;, & sepius, ad humiliationem, ut retundatur superbia, uel quæ præfuit, uel ut ne subrepat, prouideatur. Propterea testat B. Bern. uere nihil esse efficacius ad gratiam hanc, uel inueniendã, uel retinendã, uel recuperandã, quam si semper inueniaris non altum sapere, sed sapere ad sobrietatem. Deniq; beatus est uir, qui semper est pauidus, & super custodiã suam stat. ¶ Secundo, fit hoc aliquando ad desiderium uehemẽtius igniendũ, quẽadmodũ ignis flatu cõpressus erumpit ardentior, & ut discamus grandia granditer quærere. ¶ Fit hoc tertio, ut ab homine sua fragilitas, & abyssus miseriarum profundius, ac clarius sentiatur, quatenus uilescat ipse sibi, recogitans qualis ex se sit, & qualis ex dei munere esse possit. ¶ Quarto, fit hoc aliquando ad induendum uiscera misericordiæ, & pietatis super aliorum desolatione, quibus hæc consolatio uel non conceditur, uel concessa subtrahitur. ¶ Fit hoc quinto ad satisfaciendum interim pro se, uel alijs per dolorem sensibilem, ex tali carentia derelictum, quemadmodum humanitas Christi derelicta est, & torrenti pœnalitatum tota immersa, quatenus ita satisfaceret pro peccatis non suis, sed alienis. ¶ Fit sexto, ne quis idoneus in doctrina alios iuuare, aut in re aliqua uelit assidue sic ociari sibi, sic inter amplexus Rachelis hærere, quod negocium charitatis spernat, & Lyę fœcundationi nequaquam inuigilet. ¶ Fit septimo, ut homo per multa tentatus discat ex his, quæ patitur obedientiam, cæte-

rasq;

rasq; uirtutes, quatenus eas postmodum edoceat efficacius. ¶ Fit octauo, ne deserat homo per contemplationis suæ supererogationem, obligationem debitæ actionis. ¶ Fit nono, ad punitionem uenialium peccatorum, tanquam si pater indulgentissimus uel aduertat interim faciem a filio lasciuiore, uel tristiorem ostendat, quatenus exinde studiosior fit in omni modestiæ custodia. Et ne minima negligens paulatim decidat. ¶ Fit hoc decimo, ut cognoscatur illud apostoli. Non est uolentis, neq; currentis. s. per industriã propriam, sed dei miserentis. (Rom. 9.) ¶ Fit hoc undecimo, ad purgationem maris spiritualis magni, & spaciosi, quod ex nimia quiete solet sordes contrahere, sicut & materiale, quas exagitatio, cõmotioq; depellit. ¶ Fit hoc duodecimo, ut innotescat, si gratis anima timet deum, si parata est. s. obsequi proprijs expẽsis dolorum, & tribulationum, quemadmodum si stipendia consolationum, & suauitatum ab imperatore suo reciperet, contra illos, qui orationem suã uel effundere nolunt, uel inefficacem credunt, nisi consolationum sentimenta meruerint, quasi non fingeret unquam deus laborem in præcepto. ¶ Fit tertiodecimo, quatenus abstrahatur homo, ne semper putrescat, aut fornicetur in donis dei, ea propter se diligens, his adhærens, his sese oblectans, aut ne premium hoc temporale recipiat: illo futuro cariturus. ¶ Fit hoc quartodecimo, ut dissimulet uenire tantus hospes ad animam, ne grauetur expẽsis, sicut Dauid ad filium. Sed quibus expensis? Lachrymis pijs, gemitibus, ieiunijs, uigilijs, & cæteris corpora grauantibus. Quia anima iunior nõ posset sustinere ebrietatem spiritus, si iugiter introduceret eam in cellam uinariam suam. Propterea clauem gerit, nunc claudens, nunc aperiens. ¶ Fit hoc quintodecimo, ut prouocet se deus, sicut aquila pullos suos ad uolandum, & mater filium ad ambulandum. Deserit enim mater filium suum aliquando hac industria, ut desertus clamet, utq; regrediens cautior sit adhærere sibi. Cautior etiam ne cadat prospicere, & quæsitam matrem lętior suscipiat inuẽtam, blanditias & oscula suauius addat. ¶ Fit demum sextodecimo ad exercẽdum patientiam, quę perfectum opus habet nam quę est acerbior tribulatio, quæ materia patientiæ copiosior apud animam, quæ a prægustatione delitiarum paradisi relabitur, & corruit ad dolores inferni ad similitudinem umbræ mortis, ad ærumnas huius seculi. ¶ Sumitur hinc coniectura quantæ futura esset amaritudinis separatio perpetua. Hæc Cancel. Qui licet in genere loquitur de dulcedine contemplationis, habet tamen in proposito locum. Quia sicut aliquando contemplatiuo conceditur huius consolationis experientia, quandoq; subtrahitur. Sic digne sumenti eucharistiam quandoq; gustus diuinæ dulcedinis creditur (alias conceditur) quandoq; negatur ex causis prænarratis, & dispositione sumentis. Igitur pro ea obtinenda impigriter laborandum est oratione, & cordis purificatione, ita ut accedens paratus sit ea humiliter uti cum gratiarum actione, si detur, paratus nihilominus ea carere bono animo, si non detur, recogitans assidue, quia non in sentimento huius dulcedinis, sed in charitate est regnum dei. Patet ergo responsio ad dubium, q neq; indigne, neq; inutiliter sumont alias dispositi, qui huiusmodi consolationis dulcedinem non sentiunt, nec propter hoc, ab eius communione se studeant cohibere.

5 Carentia sentiendi dulcedinis cuiusdam nõ est causa abstinendi.

DE POENA INDIGNE sumentium.

LECTIO LXXXVII.

DICTO, de huius sacramenti fructu, dicendum est quo- A
ad dubium quartum, de indigne sumentium pœna, & periculo. Verum intellecta peccati grauitate, grauitas pœnę coniici potest, quoniam scriptum est. Pro mensura peccati, erit & plagarum modus. & Apocal. 18. Quantum glorificauit se, & in delitijs fuit, tantum date illi tormentum, & luctum, & Hiere. 50. Iuxta omnia quæ fecit, facite illi. Iob quoq; 20. Iuxta multitudinem adinuentionum suarum, sic & sustinebit. Igitur uidendum est de grauitate peccati indigne sumptionis. Verum quæ digna sumptio, quæ ue indigna, late supra ostensum est lect. 6. & 7. Vnde loquor nunc de his, qui celebrando, aut sumendo hoc sacramentum, nouo mortali peccato se onerant, de quibus apostolus ait. Qui manducat, & bibit indigne, iudicium sibi manducat, & bi. non diiudicans corpus domini. Iudicium manducant damnationis. i. secundum glo. sua manducatione se dignos damnatione efficiunt. Non quia malum est, quod accipiunt. Accipiunt etiam indigne accedentes uerum corpus Christi, & sanguinem, dum sacramenta dentibus præmunt, licet sine fructu. Sicut Grego. 4. dial. ait. Est quidem inquit, in peccatoribus, & indigne sumentibus uera Christi caro, & uerus sanguis secundum essentiam non salubri efficientia. Ad idem Aug. lib. 5. de unico baptismo. Quia aliquis non ad salutem, non ideo minus est corpus, & sanguis, quod accipit. Bonum est ergo, quod accipiunt, sed bonum factum est eis malum, dum male accipiunt bonum. ut ait Aug. in de uerbis euangelij. Sicut e conuerso, factum est bonum apostolo, cum bene accipitur malum, scilicet dum stimulus Sathanæ patienter portatur. sic ad Rom. 8. inquit. Scimus, quoniam diligentibus deum, omnia cooperantur in bonum, his, qui secundum propositum uocati sunt sancti. Vbi glo. Prosunt enim mala, quæ fideles perferunt, uel ad emendanda, uel demenda peccata, uel ad exercendam, probadamq; iustitiam, uel ad demonstrandam huius uitæ miseriam: quamuis enim mors carnis de peccato primi hominis originaliter uenit, tamen bonus eius usus gloriosissimos martyres fecit. & Nico. de ly. super eundem locum. Istis scilicet sanctis secundum propositum. i. secundum prædestinationem etiam peccata in bonum proueniunt, quia fortiores, & cautiores resurgunt. Et etiam in gloria ad bonum eorum facit peccatorum memoria, sicut cicatrices ad gloriam militis, qui finaliter in bello triumphauit. Sicut ergo mala bonis cooperantur in bonum, ita sancta obsunt malis non quia res illa mala sit, sed quia malus male accipit, quod bonū est. Quod in arca domini, quæ alophilos occidit, & Israel saluauit. Et in manna, quod bonis omnis delectamenti, & suauitatis saporem, malis autem nauseam præstitit, figuratum est. Hinc Chryso. Homel. 10. Sacrificium hoc inquit, cibus spiritualis est, sicut corporalis cibus, dum uentrem inuenerit aduersis humoribus occupatum, amplius lædit, magis nocet, & nullum præstat auxilium. Ita & iste spiritualis cibus, si aliquem reperit malignitate pollutum, magis eum perdet non sui natura, sed accipientis, uitio. Sumunt ergo indigne accedentes iudicium damnationis magnæ, damnationis profundæ, secundū

Deut. 25.
Apoc. 18.
Hiere. 50.
Iob. 20.
1. Cor. 11.
August.
1. Cor. 12.
Rom. 8.

peccati

B peccati huius grauitatem. ¶ Possumus autem grauitatem huius peccati indigni accessus intelligere ex culparum pondere, quibus comparatur. Comparatur autem indigne sumptionis culpa peccato proditionis iudæ, iudeorumq; ingratitudini & blasphemię, & effusioni preciosi sanguinis de Christi corpore. Quoad primum, qui indigne sumit, Christum cum Iuda prodit. de quo be. Hieron. in epistola quadam ait, loquens specialiter ad sacerdotes. Quid tibi cum feminis qui in altari cum deo fabularis? dic sacerdos, dic clerice, dic quisquis fueris, qui sacramenta sumis, qualiter cum eisdem labijs filium dei osculoaris, quibus osculatus es labia meretricis? O Iuda, filium hominis osculo tradis? Et simile est de his, qui in alijs peccatis superbiæ, inuidiæ, auaritiæ, infidelitatis, & cæteris fornicatione non minoribus accedunt. Item beatus Aug. Non minus peccant, qui tradunt Christum peccatoribus membris, quam qui Christum tradiderunt crucifigentibus iudęis. Traijciunt enim hi Christũ in peccati locum, qui est in potestate dæmonum, sicut iudas tradidit ipsum manibus iniquis iudæorum. Et bea. Remigius, super illud Mat. 26. Vę illi per quem filius hominis tradetur. Væ inquit tradentibus Christum ad crucifigendum. Sed & uæ cum maligna conscientia sub sacramento sumentibus illum. Hi etsi non tradunt iudæis ad crucifigendum, tradunt tamen ipsum membris inimici ad sumendum. Glosa quoq; Bedæ. In sempiternum uę homini illi, qui ad mensam domini indigne accedit. Ille enim in exemplũ iudę filium hominis tradit, non iudæis quidem peccatoribus tamen peccatoribus, membris scilicet suis, qui dominici corporis sacramentum accipere temerarie præsumunt. Illi dominum uendunt, qui eius timore, & amore neglecto, terrena, caduca, immo & criminosa pro eo diligere, & curare non metuunt. Hæc Beda. Tales autem sunt, quicunq; indigne celebrant, uel accedunt. Simile in glo. Lucæ. 22. Exemplo iudæ filium hominis tradit, qui illud inuiolabile dominici cororporis sacramentum uiolare pręsumit. Ad idē be. Bern. Qui secundum carnem uiuunt ait, & post carnalia euagantur, cathena uitiorum compediti cum proditore uenenum accipiunt, & spiritualis suspendij laqueum incurrunt grauissime damnandi. Tum multiplici reatu. Tum pro sacramenti contemptu. An non discerneret inter glebas, qui discernit inter stellas? Examinabit certe argentum, quæ ipsum quoq; aurum probauit, & reprobauit. Hæc ille.

Peccatũ indigne sumentiũ eucharistiã cõparatur proditioni Iudę.

Sup mar. 14.

In ser. de sacramento.

C ¶ Et recte comparatur proditori iudæ, qui indigne sacramentum sumit, quoniam sicut signum manifestum pacis & amicitiæ est osculum, ita spiritualis unionis & diuinę dilectionis, panis iste est sacramentum. Quoniam unus panis, & unum corpus multi sumus, omnes, qui de uno pane, & de uno calice participamus. Sicut ergo iudas signũ extrinsecum pacis, osculum ferebat, quod in peccatore non habebat, & ipso signo inimicum, & traditorem tegebat? Ita qui indigne accedunt, foris sacramentum charitatis maxime signum sumunt, & intus per peccandi uoluntatem inimici, & contemptores sunt. Cur enim qui peccata deserere nolũt, sacramenta in sui perniciem sumunt, nisi uel ut per hypocrisim se foris sanctos simulent, nec tamen intus esse uolunt? Volunt reputari sacerdotes deuoti, uolunt iudicari Christiani ueri, probi, honesti, bonis similes, esse tamen nolunt. Hinc tantus strepitus, & oblatratio, dum indignis prohibetur accessus. Currunt, promittunt, minantur, & si non, aliter in alienis parochijs furtiue accipiunt, mentiuntur se esse absolutos a sententijs, a censuris, a peccatis. Vt quid tanta instantia mortem sibi procurant, nisi quia uideri uolunt, quod esse nolunt? Si enim uellent esse amici Christi, eijcerent concubinas, redderent male quæsita, deponerent odia, repellerent uitia, uitam emendarent, & reconciliari deo ecclesię, & proximo, com-

1. Cor. 10.

munionem

munionem humiliter a suis sacerdotibus peterent, & salubrius obtinerent. Aut forte temporale lucrum quærunt, quæstum existimant pietatem, & isti manifestius cum iuda dominum nedum osculantur, sed etiam pro pecunia sceleratissime uendunt, longe peiores simoniacis. Nam isti uendunt, aut mercantur spiritualia, illi patrem, & dominum spirituum in quęstum auariciæ ponunt. Hinc per Hieremiam dominus causatur. Quid est, quòd dilectus meus in domo mea facit scelera multa? Nunquid carnes sanctæ offerent a te malicias tuas, in quibus gloriata es. Hi pœnas iudæ excipiunt, cui assimilantur in crimine. Iudas, qui sanctitatem simulabat, & auaritiam occultabat, precium sanguinis retulit, & suspendio seipsum interemit, sicque seipsum fama, rebus, & uita pariter priuauit. Ita indigne sumentes mysterium unitatis, & non tenentes uinculum pacis, non accipiunt mysterium pro se, sed contra se ait August. in de sacramentis fidelium. Quod etiam experientia declarat, nam sæpe in diffamiam, sæpe in paupertatem, sæpe in uitæ abbreuiationem, iusto dei iudicio incidunt. Inde enim lites, inde infirmitates, pestilentiæ, & mortes, ut satis ostendit apostolus. 1. Corint. 11. & hoc est, quod dicitur Ecclesiast. 1. Ne sis incredulus timori domini: & ne accesseris ad illum duplici corde. Ne fueris hypocrita in conspectu hominum, & non scandalizaueris in labijs tuis. Attende in illis, ne forte cadas, & adducas animæ tuæ confusionem & reuelet deus absconsa tua, & in medio synagogæ elidat te. Quoniam accessisti maligne ad dominum, & cor tuum plenum est dolo, & fallacia.

Hiere. 11. August. 1. Cor. 11. Eccle. 1.

Comparatur ingratitudini, & blasphemię iudęorum.

D

¶ Secundò, indigna sumptio huius sacramenti comparatur ingratitudini, & blasphemiæ iudæorum. Iudæi namque magna, & multiplicia dona a domino acceperunt, sed ingrati nimis ante aduentum Christi sæpius per idolatriam uerum deum deseruerunt. Adueniente uerò Christo, quem summis patres expectauerunt desiderijs, maioris reddiderunt uicem ingratitudinis, dum multiplicia eis exhibita beneficia in infirmorum curationibus, ac ueritatis doctrinationibus diuinitatis opera non sibi, sed dæmonibus attribuerunt, superaddentes blasphemias in uerbis, & factis irridendo, conspuendo, collaphizando, flagellando, ad ultimum morte turpissima condemnando. Non aliter decipit, qui in sacramento Christum indigne accipit. Ingratissimus enim est, qui maxima dona non ponderat, sed uilipendit. Nullum unquam tantum consecuti sunt Iudęi beneficium, quantum in sacramento quotidiano nostri cibi præstitit nobis dominus, ut patet transcurrendo per singula. Nam ut alia taceam, panem angelorum dedit illis manna, scilicet in deserto, quibus pauit illos quadraginta annis. Sed dignior est panis, quem nobis in sacramento dominus præparauit. Hic est uere panis angelorum. Non ab angelis factus, sed angelorum factor beatitudo, gaudium, & totum eorum bonum. Vnde de hoc pane uerius dicitur. Panem angelorum manducauit homo. Quod exponens beatus Bernar. in fine sermonis de sacramento, inquit. O stupenda dei miseratio, uerbum carnem, deus cinerem, figulus lutum, uita morticinum induit, ut iumenta manducarent panem angelorum. Homines iumenta erant, sicut ait propheta. Homo cum in honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Eapropter cibus supercælestis mutauit se in pabulum pecoris. Panis enim angelorum factus est fœnum. Vnicus patris, filius hominis. Verbum quippe caro factum est. Et iuxta prophetam. Omnis caro fœnum. Co-

Psal. 77. Psal. 48. Esa. 40.

comedunt ergo angeli uerbum de deo natum, comedunt homines uerbum caro factum. Nullum huiusmodi beneficium excogitari potuit nec maius aliquod dari. Vere itaq; ingratissimus est, qui hoc beneficium uilipendit, & indigna sumptione blasphemat, non uerbo, sed detestabilius opere, & facto. Hinc per prophetam Malachiam dominus improperat sacerdotibus, & in eis omnibus indigne sumentibus, ait enim, Malach. c. 1. Si pater uester ego sum, ubi est honor meus? Et si dominus ego sum, ubi est timor meus, ad uos o sacerdotes dicit dominus exercituum, qui despicitis nomen meum, & dicitis, in quo despeximus nomen tuum? Offertis super altare meum panem pollutum, & dicitis, in quo polluimus te? Glo. Corripit sermo diuinus episcopos, & ministros ecclesiæ negligentes, & omnes, qui in Christo baptizati, Christi nomine censentur, cur nomen eius despiciant, quibus aperit causam offensæ, quia panem pollutum offerunt. Polluit enim panem, idest corpus Christi qui indignus accedit ad altare, & mensam domini, si non scelerata uoce, scelerato tamen opere despicit. Et sequitur? Dum sacramenta uiolantur, ipse, cuius est sacramentum, uiolatur. ¶ Videamus nunc, si non aliquid amplius faciunt illi, quam iudæi. Iudæi faciem, in quam angeli prospicere desiderant, sputis immundis fœdauerunt. Sed hi ingratissimi nedum faciem, sed totum corpus dominicum oris polluti imundicijs inuoluunt, & in latrinā fœdissimam facinorosę conscientiæ traijciunt. Quid minus ingratissimis iudæis rogo faciunt, nisi q hi scienter, illi iudæi egerunt ignoranter. hi spiritualiter polluunt, illi corporaliter fœdauerunt. Constat dominum spiritualem magis abominari immundiciam, quam corporalem, & ideo non immerito in iudicium cadunt iudæorum, secundum apostolum. Iudicium sibi manducant, & bibunt. Quale iudicium. Desertionis certæ & excæcationis. Deseruntur enim amplius a gratia, & ideo magis obdurantur. Perdūt lumen cognitionis, & ideo profundius excæcantur. Quod recte in manna significatum est, nam a calore solis liquefiebat, & a calore ignis obdurauit. Exo. 16. Ita cibus salutaris, qui per calorem amoris diuini solis continue liquefieri debuit per effectum, idest resoluere animam in deum per calorem ignis concupiscentiæ induratur, idest cor indurat per desertionem. ad quod sequitur excæcatio, secundum illud ps. Supercecidit ignis, & non uiderunt solem. Ignis haud dubium, quin concupiscentiæ, & non uiderunt solem iustitię. ¶ Comparatur tertio peccatum indigne sumptionis peccato crucifigentium. Crucifixores quippe innocentem dominum, qui sponte se obtulit pro salute omnium ipsi maliciose occiderunt ad proprium interitum. Et sanguinem, quem dominus fusurus erat ex charitate nimia, in precium redemptionis, ipsi effuderunt per inuidiam in pœnam suæ damnationis. Ita & indigne communicantes passionis Christi, & mortis suæ memoriale, quod ipse ut medicina salutarem, peccatorum expiationem, nimio amore reliquerat, ac frequentare præceperat, quantum ad seipsos frustrantur, & euacuant, non diligentes nec passionis mysteria, uirtutes, & exempla rememorando imitantes, sed contemnentes in perniciem suam sumunt. Hinc plane apostolus inquit. Quæcunq; manducauerit panem, & biberit calicem domini indigne, reus erit corporis, & sanguinis domini Glo. interli. Mortis Christi pœnas dabit, uel de bonis male sumptis maculas trahit. Clamāt hi sanguis eius super nos. Vere super se, idest contra se sanguinem Christi aduocant, qui eiusdem sanguinis præciosa mysteria polluto cordi infundunt. De iudæis crucifixoribus dicitur. 1. Cor. 2. Si regem gloriæ cognouissent, eum utiq; non crucifixissent. Hi autem quamquā Christum in fide recte intelligant, ipsum tamen indigna sumptione crucifigere

Malach. c. 1.

E

1. Pet. 1.

Indigne sumentes amplius faciūt quā iudæi.

Exo. 16.

Psal. 57.

F

Cōparatur peccato crucifigentium.

1. Cor. 2.

cifigere

cifigere non erubescunt. Vnde nec illud benignitatis uerbum audire merentur. Pater ignosce illis, quia nesciunt, quid faciunt. De his per prophetam dominus conqueritur. Super dolorem uulnerum meorum addiderūt, Psal: 38
quia de die in diem irreuerentiam irreuerentiæ superaddunt. Vnde & recte de eis dici potest uerbum illud lamentantis patriarchæ Iacob ex persona patris. Fera pessima deuorauit filium meum. Gen. 37. Non manducant, sed deuorant, dum sine discretione, sine reuerentia, sine amore, & sine sapore uelut canes rabidi deglutiunt. ¶ Sed quę pœna crucifixores domini secuta est. Siquidem Herodes, & Pylatus mala morte interierunt. Ille namq; percussus a domino consumptus a uermibus expirauit. Iste uero referentibus historijs, seipsum interemit. Quanti deniq; iudæorum impij dati sunt pro sepultura, & diuites pro morte sua, secundum Esaiæ uaticinium. Iosephus late describit de iudaico bello. Sic & indigne sumentium pœnas apostolus exprimit. Ideo inquit, inter uos dormiunt multi, mortę, scilicet, subitanea percussi, ut dicit lyra. Ita enim frequenter puniti fuerant in primitiua ecclesia, quòd si hodie non uidemus tam frequenter accidere, nihil inde gaudendum, sed multo magis timendum, ne temporales pœnas dominus retrahat, ut æternis acrius puniat, unde 2. Machab. 6. dicitur. Multo tempore non sinere peccatoribus ex sententia agere, sed statim ultiones adhibere, magni beneficij indicium est, ut non eos, cum dies iudicij aduenerit, in plenitudine peccatorum puniat. ¶ Et quantum ad omnia hæc, propheta non optando, sed prophetando ait. Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum &c. Eorum, quorum eorum? Eorum certe, qui dederunt in escam domini fel, in eucharistia secundum glo. & in siti sua dominum potauerunt aceto. Sitiuit in cruce. sitit adhuc nostram iustitiam conuersionem, amorem, salutem. Vnde & conuiuium, & refectionem nobis præparauit, cibum dans suauissimum proprij corporis, potum omnis languoris sanatiuum sui prætiosi sanguinis. Sed indigne sumentes miscent cibo, uel fraternę amaritudinis, ac uitiorum, & acetum frigidi teporis obstupescere faciens dentes meditationum sanctarum. ¶ Contra quos pœnas, & maledictiones duodecim indigne sumentium prænunciando enumerat per suum prophetam, quæ sequuntur eos, nisi per dignam pœnitentiam resipiscant, conformiter ad numerum duodecim fructuum, qui consequuntur dignam sacramenti sumptionem. Qui sunt peccatorum illaqueatio, damnationis præparatio, scandali suscitatio, mentis excæcatio, tentationis immersio, iræ dei prouocatio, uitæ præsentis abbreuiatio, gratuitorum spoliatio, peccatorum cumulatio, in peccatis obstinatio, perpetua desertio, finalis ab electis separatio. Hęc omnia suo ordine propheta prosequitur, postquam in persona domini contra aduersarios lamentatus est. Dederunt in escam meam fel, & in siti mea potauerunt me aceto. Retributionem, quam ex hoc meruerunt, subiungit. Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum, scilicet peccati, quoad primum. Et in retributiones, scilicet damnationis quoad secundum. Et in scandalum, quo impingentes irruant in peccatum, quoad tertium. Obscurentur oculi eorum, ne uideant, scilicet uerum solem illuminantem ad uiam uitæ, quo ad quartum. Et dorsum eorum semper incurua, pondere uidelicet tentationum, quoad quintum. Effunde super eos iram tuam, & furor iræ tuę comprehendat eos, ad accipiendum de eis uindictam, quoad sextum. Fiat habitatio eorum deserta, per uitæ præsentis ablationem, mortemq; subitam quoad septimum. Et in tabernaculis eorum non sit, qui inhabitet, id est templo, & regio palatio inhabitet deuotio mentis affectu per gratuitorum

Margin notes: Gen. 37 — Esa. 53. — G — Psal. 68. — Duodecim mala enumerantur a propheta cõtra indigna sumptione.

spoliationem, quoad octauum. Et sequitur: Appone iniquitatem super iniquitatem eorum, ut peccatum indigne sumptionis suo pondere trahat ad aliud, ad aggregandum cumulum peccatorum. quoad nonum. Et non intrent iniustitiam tuam relinquendo suam, sic ꝙ maneant obstinati in sua iustitia apparente: quæ est maxima iniustitia, ex communione iustos se ostendunt, quamuis per eam, quia indigne accedunt, magis in peccatis obfirmentur, & portas ueræ iustitiæ sibi claudunt, quoad decimum. Deleantur de libro uiuentium, per eorum perpetuam desertionem in peccatis, quoad undecimum. Et cum iustis non scribantur, per eorum perpetuam separationem a iustis ad uitam æternam prædestinatis, in finali ouium, & hædorum separatione, quoad duodecimum. ¶ Ex his aliquatenus potest conijci peccatum indigne sumptionis per peccatorum grauitatem, ad quæ

H comparatur. ¶ Sed si quæris an peccata, ad quæ comparatur, sint simpliciter grauiora; uel æque grauia, gratia exempli. Vtrum peccatum traditionis Iudæ simpliciter sit grauius indigna sumptione, uel econuerso. pro cuius solutione aduertendum post sanctum Thom. parte. 3. questio. 8. ar. 5. Peccatum unum potest dici graue, seu grauius, uel ex obiecto, uel ex circumstantia. Prima grauitas dicitur grauitas peccati ex genere, siue per se. Secunda dicitur grauitas peccati per accidens, siue ex circumstantia. Loquendo de grauitate peccati ex genere, hic est ordo grauitatis peccatorum, quia omne peccatum aut committitur in deum, aut in creaturam, siue proximum. Nunc ergo ex parte obiecti, omnia peccata in deum commissa grauiora sunt peccatis commissis in creaturam. Peccata commissa in deũ sunt duplicia, quia aut committuntur in naturam diuinam, ut infidelitas, blasphemia, odium dei in se, idolatria, & similia, & illa sunt simpliciter maxima peccata ex parte obiecti. Aut committuntur in humanitatem Christi. Et hoc dupliciter, aut in humanitatẽ Christi manifestam, ut crucifixio Christi, eius flagellatio &c. Aut tectam specie sacramentali, ut indigna sumptio, uel celebratio contra ordinem institutum. Peccata ergo commissa in humanitatem Christi manifestam, ut uisibilis ambulauit in terris, sunt grauiora, quam ea, quæ committuntur in sacramento latentem. ¶ Patet ergo, ꝙ simpliciter, & quantum ad genus peccati, grauius est hoc peccatum indignę sumptionis omni peccato commisso in proximum, ut grauius homicidio, spoliatione, adulterio, sacrilegio, incestu, traditione personæ, ciuitatis &c. Sed peccata commissa in deitatem similiter, & in humanitatem Christi aperte, & manifeste sunt grauiora. ¶ Ex circumstantia uero peccatum est grauius altero ex parte ipsius peccantis, ut quia ex ignorantia, uel infirmitate, aut certa malitia. Ex contemptu, uel ex surreptione, ex magna, uel modica libidine, & ita de alijs circumstantijs. Et secundum hoc potest peccatum in proximum ut latrocinium esse grauius, quam indigna sumptio, ut si non fit ex temeritate, sed timore confusionis, aut pœnę. Sic etiam fiat, ꝙ indigna sumptio sit magis peccatũ, quã infidelitas, aut blasphemia; ut quando ex maiori contemptu, & infidelitas, non sit pertinax, sed contingit ex aliqua deceptione. Et ita patet responsio ad quæsitum. Et tantum de illo dubio quarto. ¶ De dubio quinto tangente frequentationem huius sacra-

I menti, uidelicet utrum expedit frequenter communicare. Et ut specialius quæratur, potest esse dubium, utrum existenti in statu, in quo potest laudabiliter celebrare, uel communicare, in quo etiam potest laudabiliter abstinere, melius sit abstinere, quam accedere, uel celebrare. ¶ Et arguitur primò, quòd neutrum sit alio melius. Nam dicit August. lib. de eccle. dogmatibus, & habetur de consecr. distinctio. secunda. Quotidie. Quoti-

Vtrũ peccatũ traditionis Iudæ sit simpliciter sit grauius indigna sumptione.

Vnde grauitas peccati.

Vtrum expedit frequentes cõicare.

die

die eucharistiæ communionem accipere, nec laudo, nec uitupero. Sequitur. Si dixerit quispiam non quotidie accipiendum eucharistiam, alius affirmat quotidie, faciat unusquisq;, quod secundum fidem suam pie credit faciendum. Neq; enim litigauerunt inter se, aut quisquam eorum se alteri proposuit Zachæus, & ille Centurio, cum alter eorum gaudens in domū suam suscepit dominum. Alter dixit. O domine non sum dignus, ut intres sub tectum meum. Ambo saluatorem honorificantes, quamuis non uno modo. Ambo peccatis miseri, ambo misericordiam consecuti. Ad hoc ualet, ꝙ manna secundum propriam uoluntatem in ore cuiuscunq; sapiebat. Ex hac auctoritate colligitur, ꝙ neutrum alteri præfertur, in casu posito, accedere. s. & abstinere. ¶ Præterea multi sanctorum spiritum dei habentium refugerunt sacerdotium, ne cogerentur celebrare, ut beatus Marcus Euangelista, qui sibi pollicem amputasse dicitur, ut sacerdotio reprobus inueniretur, ut dicit Hiero. in prologo super Marcum. similiter beatus. Franciscus, beatus Benedictus, & pleriq; alij ad sacerdotium promoueri recusabant. Quidem etiam uocati humiliter paruerunt, officium sacerdotale amplectentes, & hostiam sacratissimam quotidie offerentes. Nam & beatus Cassio. Narnensis episcopus, qui quotidianum deo sacrificium offerre consueuerat, seq; in lachrymis inter ipsa sacrificiorum arcana mactabat, mandatum domini suscepit dicentis. Operare, quod operaris, non cesset pes tuus, non cesset manus tua natali apostolorum uenies ad me, & retribuam tibi mercedem tuam. Qui post septem annos ipso apostolorum natalicio, cum missarum solemnia peregisset, e corpore exiuit, ut testatur bea. Greg. 4. dial. ca. ulti. Sancti autem in utroq; creduntur placuisse deo, & non errasse, neq; in uirtutibus dispares fuisse, ut dicit Chrys. In sanctis ait, fuere pares uirtutes, dissimiles pugnę, gloriosæ uictorię, ideo uidetur utrunq; æque fore commendabile. ¶ Deinde arguitur, ꝙ melius sit propter accedentis humilitatem, & sacramenti reuerentiam, & dignitatem abstinere, quam accedere. Veritas respondere debet figuræ, ergo sicut agnus paschalis non debuit nisi semel in anno immolari, ergo non debet uerus agnus Christus in sacramento, nisi semel in anno immolari & sumi. ¶ Item sicut baptismus qui significat mortem domini (ut sup. dictum est) non nisi semel accipitur in uita; ita & eucharistia, qua similiter mors domini secundum apostolum annunciatur, non nisi semel accipienda est in uita eadem ratione. ¶ Præterea in manducatione spirituali nullum est periculum, in sacramentali, aūt periculum est, nisi homo sit bene paratus. Sed uia securior est eligenda, ergo raro est cōicandū sacramentaliter, & frequenter spūaliter, & per consequens frequenter abstinere est melius, quā frequenter accedere. ¶ Præterea. Qui accedit, considerat effectum, & fructū sacramenti, & ita commodum proprium. Qui uero non accedit, attēdit gloriā dei, & dignitatē maiestatis eius. Sed magis bonum est considerare, & quęrere gloriam dei, quā commodum propriū, ergo &c. Cōsequentia nota cū maiore. Et minor probatur, quia accedere modo dicto, procedit ex amore concupiscentiæ. abstinere ratione præfata procedit ex amore amicitiæ, nunc autē perfectior, & excellentior est amor dei amicitiæ, quā amor dei cōcupiscētię, ergo & actus procedens ex illo amore amicitiæ, est perfectior actu procedente ex amore concupiscentiæ. Siquidem nobiliorum uirtutum nobiliores sunt actus amor autem amicitiæ ad charitatem pertinet, amor concupiscentiæ ad spem. ¶ Quod autem melius sit accedere, arguitur. Primo, quia quotidie est accedendum, & ita nullo die abstinendum. Antecedens est beati Amb. lib. 1. de sacra. Panis iste quotidianus est, accipe quotidie, quod quotidie, tibi prosit. Sic uiue, ut quotidie merearis accipere. de consecratione

Grego.

K

dist. 2. Non iste. Præterea semper est accedendum, igitur non abstinendũ. Consequentia nota. Antecedens est beati Amb. & habetur de conse. dist. 2. Si quotienscunq;. Si quotienscunq; effunditur sanguis Christi, in remissionem peccatorum effunditur, debeo merito semper accipere, qui semper pecco, semper accipere debeo medicinam. ¶ Item Calixtus papa de cõs. dist. 2. Peracta. dicit. Peracta consecratione, omnes cõmunicent, qui noluerint ecclesiasticis carere liminibus. Sic enim apostoli statuerunt, & sancta Romana tenet ecclesia. ¶ Item Hilarius eadem dist Si non ait. Si non sunt tanta peccata, ut excommunicetur quis. i. ut dignus sit excommunicatione (nã oẽ mortale est dignũ excõicatione) non debet se a medicina corporis, & sanguinis dñi separare. His auctoritatibus uel præcipitur, uel consulitur fidelibus quotidie cõicare, sed præceptũ similiter, & consilium est de meliori, ergo melius est accedere, quam abstinere. ¶ Præterea quanto homo frequentius accedit, tanto magis dignificatur, & deo approximat, sed melius est dignificari, & deo approximare, ergo. Antecedẽs patet, quia per unũ dignũ accessum accedens dignificatur, & deo unitur, ac gratia augetur, ergo quanto frequẽtius id agit, tanto magis dignificatur, & deo appropinquat. Quia cum frequentatione mysterij, crescit nostræ salutis effectus, ut dicitur in collecta. ¶ Præterea ex accessu multiplex prouenit commodum, & accedenti, & alijs ecclesiæ membris. Ex abstinentia autem a bono operæ nullum prouenit commodũ, licet si præceptũ nõ fuerit, nullũ sequatur peccatũ. Sed melius est id, quo cõmodũ procuratur sibi, & ecclesiæ, quam quo illa negliguntur. Ad hoc facit parabola de seruo inutili, qui talẽtum sibi traditum abscondit in sudario. Auctoritas autem celebrandi pro uiuis, & mortuis talentum est magnum, sacerdoti commissum ad profectum totius ecclesiæ, ideo abscondendo illud, & nõ offerendo ad utilitatem uiuorum, & mortuorum, uidetur incurrere sugillationem serui negligentis talentum sibi commissum abscondentis. Ad hoc facit illud Bedæ in quodam trac. ꝙ sacerdos non legitime impeditus celebrare omittens quantum in eo est, priuat sanctam trinitatem laude & gloria, angelos lætitia, peccatores uenia, iustos subsidio & gratia, in purgatorio existentes refrigerio, ecclesiam speciali Christi beneficio, & seipsum medicina & remedio. ¶ Pro solutione huius dubij, aduertendum, ꝙ ut patet ex forma dubij, dubium non loquitur de indignis, & indispositis, qui indigna sumptione incurrunt maledictiones superiore lectione recitatas. His enim etsi non sit bonum accedere; malum tamen est simpliciter abstinere. Contra illos loquitur bea. Bern. in ser. de festo paschæ, cuius principium est. Vicit leo. Deprehensi estis inter angustias præuaricatores, non quia præuaricatores estis, sed quia persistitis in præuaricatione, addẽtes præuaricationem, aut penitus impænitentes, aut tepide pœnitentes. Nec periculosa fugientes, uel post miseram experientiam incentiua peccati. Irretiuit uos inimicus, perplexis, ut ait (Iob. 40.) scriptura neruis testiculorum. Si hac conscientia Christi sacramenta refugitis, nihil uobis commune cum Christo, nõ habetis uitam in uobis. Ipsum audite dicentem. Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis uitam in uobis. Si indigne suscipitis iudicium uobis manducatis, sanctum corpus domini non dijudicãtes. Redite ergo præuaricatores ad cor, & in toto corde quærite dominum, & odite malum, pœnitentes non uerbo tantum, & lingua, sed spiritu, & ueritate. Hæc Bern. Neq; attendunt isti, quantum sibijpsis nocent abstinendo a communione, & celebratione, si fuerint sacerdotes, dicentes sibijpsis, melius est corpus Christi non sumere, missam non celebrare, quam indigne accedere, quod utiq; uerum est. Melius, idest minus malum. Nam

Luc. 19.

I

Inue eos, cã a tion mun stine

dicit

dicit scriptura. Non est bonum sumere panem filiorum,& mittere canibus. Matth.
Sed hæc scientes non erubescunt miseri esse canes impudentissimi, qui uocati sunt in partem filiorum dei. Nec timent esse uasa mortis factis in interitum, & receptacula immundiciæ, qui esse deberent locus,& hospitium,atq; uasa munda uitæ, & gratiæ,immo fontis, & uitæ gloriæ. O quanta eos manent tormenta,qui domino hospitium negant,si maiora sodomitis præparata sunt his,qui Christi seruos non recipiunt. Si qui minimum Christi discipulum hospitio non colligunt, audituri sunt. Discedite a me maledicti in ignem æternum,quia hospes fui, & non collegistis me. Quid audituri sunt qui Christū in propria uenientē,cum sint sui,substantia, & officio non recipiunt? Sodomitæ,qui angelos uenientes non collegerunt, igne, & sulphure puniti sunt. Haud dubium,qui dnm angelorum pulsantem ad fores cordis, ut cænet cum eis, suscipere contemnunt,ut suis libidinibus uacent,quin mittendi sint in stagnum ardentem sulphureum, nunquam inde liberandi. De his ergo dubiū nostrū non quærit.Sed de illis, qui sibi bene sunt conscij, quorum quidam accedunt,quidam ex reuerentia sacramenti abstinent. Non tamen de illis,qui aliquo debito ratione officij religionis,aut beneficij tenentur communicare, uel celebrare. Hi enim non sunt in statu, in quo possunt laudabiliter abstinere. Siquidem omnis debens non soluens debitum cū potest,non soluendo peccat.¶ Vnde consequenter aduertendum,ꝙ colligendo quę doctores scribunt de uaria sumptione huius sacramenti, potest disting ui quadruplex manducatio huius sacramenti,scilicet.

Eiusd. 2
Gen. 19
Conc. T
Sess. 2
cap. 14.
M
lex hu- mē

Manducatio { Pure corporalis. / Sacramentalis tantum. / Spiritualis tantum. / Sacramentalis,& spiritualis simul.

¶ Manducatio corporalis tantum,est comestio specierū sacramentaliū, ut cibi corporalis,nullo habito respectu ad rationē sacramenti:quo modo manducat sacramētū animal brutum mus,uel porcus,non potens cognoscere rationē sacri. Hoc ēt modo sumit fidelis,uel infidelis,dum species illas accipit, ut aliū corporis cibū nihil cogitans de sacramento. Est tamē & alius modus corporalem intelligendi manducationē,siue carnalē, qūo iudæi intellexerūt uerba Xpi,de quo supra dictū est lec. 36.¶ Manducatio sacramentalis tantū est actualis susceptio sacramēti cū intentione sumendi, ut sacramētū, sine fide formata charitate.Dicitur.n.cum intentione sumendi,ut sacramentū.i.ut alicuius rei significatiuū, uel contentiuum. Requiritur.n.intentio sumendi sacrm secundū fidē sacramēti:quæ fides sit in ipso sumente,uel in alio. In ipso,ut in fideli credente in sacramento contineri Xpm Vel in alio,ut in hæretico, seu infideli uolenti tñ sumere eodē modo,quo fideles sumunt,ad eundē.s.effectum. Vt exempli causa,si talis sumeret hostiā cōsecratam cogitās, & intendens, uolo sumere ad eundem effectum, ad quem Christiani, fiat, quod fieri potest,licet non crederet aliquid sacrum contineri sub hostia. Ille quidem sic sumens sumeret sacramentaliter, quia non ut alium cibum corporalē,nec spūaliter,ergo sacrāliter,alioquin oporteret ponere quintū mēbrū.Hæc est intentio Alex.par.4.q.43.mēbr.4.Quod.n.intentio sumendi,ut sacramentū requiratur ad sumptionē sacramentaliter,declarat per simile de adulto: si ab alio lauaretur in aqua proferente formam baptizandi, ipse tñ non intenderet baptizari,sed simpliciter lauari uelut in alia aqua, nō lauaretur sacramentaliter,nec baptizaretur.Si uero intenderet baptizari, siue lauari, ut Christiani intendunt, dicens sibi. Volo hoc fieri circa me eodem mō quo Christiani credūt,licet nō crederet lotionē illā esse alicuius effica-

Conc. Tr. Sess. 13. c. Ioh. 6.

ciæ,uere baptizaretur. Ex illo patet, ꝙ aliud est manducare sacramentum, & manducare sacramentaliter, quia mus,& infidelis, mãducat sacramẽtum, sumens species panis sicut alium cibum,& tamen non sacramentaliter.¶ Mãducatio spiritualis tantum est fide formata in Christum actu uel habitu credendo ei,ut capiti membrum incorporari, sine actuali specierũ sacraliũ sumptione. Dicitur fide formata,propter angelos,qui non manducant spiritualiter hoc sacramentũ,licet Christo fruantur in gloria,quia nõ habent fidẽ, sed uisionem clarã.idẽ est de beatis. Dicitur credendo actu,propter adultos in Christũ credẽtes. Dicitur,habitu:propter paruulos baptizatos, qui habẽt fidem infusam,similiter & charitatem. De hoc latius uide supra lec. 36. Dicitur sine actuali &c. ad excludendum manducationem sacramentalem. ¶Mãducatio sacramentalis, & spiritualis simul, est actualis sumptio sacramenti cum fide formata charitate,sumentem sumpto incorporante. Et patet declaratio ex præcedentibus. ¶ Consequenter suppono cum magistro lib. 4. sententiarum dist. 1. & doctoribus ibidem scribentibus, ꝙ sacramenta no. le. uirtute operis operati conferunt gratiam,ita ꝙ non requiritur bonus motus interior,qui mereatur gratiam,sed sufficit,ꝙ suscipiens non ponat obicem. Sicut in sacramentis, & in sacrificijs uete. test. non conferebatur gratia ex hoc solo,ꝙ suscipiens sacramento utebatur non ponens obicem:sed tantum conferebatur ex uirtute boni motus interioris tanquam meriti. ut dicit Sco. in scrip. 4. dist. 1. q. 5. quod dictum sic intelligo, ꝙ suscipiens sacramentum nõ solum consequitur gratiam tantam, quantam meretur bonus motus interior,quo suscipiens conuertitur in deum,siue de condigno,siue de congruo. Sed ultra hoc consequitur gratiam,uel gratiæ augmentum ex sacramenti efficacia,quam operaretur in non ponente obicem,non ratione actualis deuotionis,uel dispositionis,quod est proprium sacramentis no. le. alioquin frustra susciperetur sacr̃m,ubi de suscipiendo non obligat præceptum. Nil enim adderet personalis dispositio merito,quod haberetur ẽt sine sacramento. Et hoc est,quod dicit be. Aug. & allegat magister ubi supra uolens aperire differentiã inter sacramenta uet. test. & sacr̃a no. le. Illa inquit, promittebant tñ, & significabãt,hæc aũt dant salutẽ. Si aũt sacramenta no. le. non darent gratiã,nisi quantum exigit accipientis dispositio,non aliter darent salutem, quã sacr̃a ue. test. In quorum usu ẽt iudæi ipsis ex deuotione,& præcepti diuini obedientia utentes gratiam acceperunt,quantum eorum præparatio exigebat,sed quia non acceperunt ex efficatia sacrorũ dicuntur non dare,sed significare,& promittere salutem. Nec certe no. le. sacramenta darent salutem. Nunc autem dant salutem, quia post meritum dispositionis utentiũ ex efficacia,quã sortiuntur ex institutione Christi,& merito passionis eius, cõferunt gratiam,qua saluamur. Hinc ait Gerson in trac. de pollutionibus nocturnis. Celebratio habet efficaciam,magnam uirtute operis operati,propter quam non tantundem ualet uoluntas sola celebrandi,sicut pars uoluntas actu celebrans. Addit itaq; opus hoc exterius aliquid bonitatis ad bonitatem uolũtatis, propter meritum passionis Christi,ideo dici solet opus priuilegiatum. ¶ His præmissis, respondeo ad dubium per tres propositiones. Prima. Vtrumq; scilicet accedere ad eucharistiæ sacramentalem communionem,& ab eadem abstinere, in casu dubij potest esse meritorium, & laudabile. Probatur pro prima parte,quia qui digne accedit,ut ponit casus dubij, accedendo meretur fructus eis percipere, ut deductum est sup. lectio. 85. Item per dignam sumptionem meretur sumens uitam æternam secundum illud. Qui manducat me, & ipse uiuet propter me. ¶ Secunda pars probatur, quia potest aliquis ad sumptionem sufficienter dispositus (puta

[Margin: N — Sacramenta no. le. gratiã cõferũt nec requiritur bonus motus interior. — Augu st. Super ps. 73. — O — Ioh. 6.]

non

non existens in mortali) attendere sacramenti dignitatem , & tremendam excellentiam, suamq; fragilitatem, & ex humilitate propter sacramenti reuerentiam abstinere, se reputando indignum. Et ille actus,quo elicit velle ab[illegible] est actus procedens a virtute fidei , & humilitatis , ordinabilis in deum,q[illegible] magnificatiuus,& per consequens potest esse meritorius. Ad hoc est autoritas Aug. supra allegata, vbi dicit de Zachæo , & Centurione, ambo saluatorem honorificantes, honorificare aût saluatorem est meritoriú.¶ Secūda propositio. In casu dubij,quo.s.pōt quis laudabiliter abstinere, & laudabiliter accedere,fructuosius est melius,& laudabilius accedere sumēdo eucharistiā sacraliter,& spiritualiter, quam abstinēdo a sumptione sacramentali,sumere tantum spiritualiter. Probatur multipliciter.primo,quia maiorem fructum consequitur primus,quam secundus, ergo. Consequentia nota. Antecedens probatur. Quia omnem fructum,quem consequitur secundus;consequitur & primus,quoniam ambo manducant spiritualiter,& pono,ꝙ sint æque' dispositi:& vltra hoc consequitur fructum, quē dat sumptio sacramenti ex opere operato,quem non consequitur non sumens sacramentaliter,ut patet ex notabili ultimo. Præterea : quia accedere procedit a nobiliore uirtute,quam abstinere,ergo est actus nobilior. Tenet consequentia,quia quantò uirtus perfectior,tantò actus eius nobilior. Antecedēs patet,quia actus accedendi procedit a charitate & dilectione huius sacramēti,& in eo contenti,sed actus abstinendi elicitus, hoc est uelle abstinere,procedit a timore : sed perfectior est uirtus charitatis & dilectionis,quam timoris. Præterea : actus accedendi procedit ex pluribus uirtutibus , uel saltem compatitur secum plures uirtutes , quam actus abstinendi : ergo est melior. Antecedens probatur. Quia accedens non minus se humiliat , quam abstinens:& ultra hoc habet uirtutem diuinæ confidentiæ . Nam quis considerans excellentissimam magnitudinem huius sacramenti : ex quo mouetur motu reuerentiæ . Considerans etiam suam imperfectionem,ex quo mouetur motu profundæ humilitatis.Cōsiderans deniq; periculum in indigno accessu, & per hoc mouetur motu timoris , ac sic abstinet iudicans se minus dignum tali cibo supercœlesti. Alius uerò eadem considerans , eisdem uirtutum motibus mouetur : & ultra hoc considerans ineffabilem dei bonitatem,misericordiam dilectionem, qua nobis in hoc sacramento seipsum in cibum dedit,uolens, ut eo uteremur : & per hūc mouetur motu confidentiæ in diuinam misericordiam, nihil in se, aut in suis meritis,sed in sola dei misericordia confidens,& desiderat deo uniri:quod dilectionis est,habet uirtutes omnes , quas habet abstinens, & ultra confidentiam, quæ ualde deo placet,ad quam frequenter adhortatus est dicens,confide fili &c. Item non uti sacramento cum potest , & proficit utenti , est quidam gradus ingratitudinis,ex opposito uti beneficio : quod est quædam recognitio beneficiati gradus est gratitudinis,ergo præter uirtutes prædictas,sumptio sacramenti procedit etiam ex gratitudine . Faciunt ad idem rationes supra pro illa parte adductæ. ¶ Tertia propositio est. Et si non peccent:imprudenter tamen agunt & stultè, qui dispositi abstinent a sacramentali communione . Primum:quòd non peccent : patet ex propositione prima . Quod imprudenter agunt,& stultè abstinendo:probatur post Gers. super magnificat tracta. nono. Nam imprudenter agit quoad ceteros. Sulte' quoad se. Nam per hoc sacrificium datur gloria deo in altissimis. Et in terra pax hominibus bonæ uoluntatis. Ipsum lætificat angelos : liberat in purgatorio detentos , ut eorum pœna breuior sit , & leuior. Viatoribus impetrat nunc conuersionem ad gratiam,nunc conseruationē in gratia,nunc contra mun-

cāt ru- gūt osi. ent.

di

Matth. 9. sanguinis profluuio. Haud dubium carni suæ, quam induit, qua innentus est ut homo, maiora tribuit. ❡ Item si lignum uitæ in medio paradisi hac uirtute præditum esse uoluit, ut uitam corporalem utentibus fructu eius perpetuaret, quomodo non potius carni, & sanguini suo hoc tribuit, ut perpetuare posset in digne utentibus uitam animarum? ❡ Demum si hanc uirtutem dedit uerbis quorundam exorcistarum, ut eis arceantur, & ligentur dæmones, quomodo uerbum, per quod facta sunt omnia, carnem suam, quam pro animarum salute assumpsit, non omnibus præfatis uirtutibus, gloriæ, & magnificentiæ suæ congruentibus, & animarum saluti expedientibus insigniuit? Reuera, uoluit, decuit, & fecit suæ carni has, maioresq; uirtutes tribuere, quam de purissimis uirginis sanguinibus formauit, quã suo naturali filio in unitatem suppositi copulauit, in qua a morte triumphauit, qua diaboli potestatem superauit, & abstulit, quam super omnes angelicas uirtutes ad dexteram suam collocauit. Cui unitæ animæ Christi sanctissimæ eandem iudicandi potestatem uiuos, & mortuos tribuit, & donauit. ❡ Ex quibus & hoc sequitur, ꝙ licet sacramentum hoc spiritualiter tantum sumptum effectus prędictos operetur, multo tamen plenius, & perfectius hoc facit in sumentibus etiam sacramentaliter hoc est simul sacramentaliter, & spiritualiter, ut ex solutione alterius dubij deducetur. Et tantum de fructibus huius uiuifici sacramenti. ❡ Sed adhuc quis diceret. Si hos fructus operatur hoc sacramentũ indigne suméti, quicunq; hos fructus non experiuntur, nec sentiunt, sed cum pauci hos fructus sentiant, etiam eorum, qui sine mortalis peccati conscientia, post debitam sui ipsorum probationem accedunt sequeretur, ꝙ tales indigne sumerent, quod durum nimis foret, & a communione plurimos reuocaret. ❡ Ad hoc respondetur, ꝙ plurimi ex dictis fructibus licet indigne sumente oriuntur, minime tamen experimentaliter cognoscuntur. Hi sunt omnes fructus gratiam, & charitatem eiusq; augmentum inseparabiliter comitantes, sicut mentem uiuificare, peccata relaxare, nutrire augmentando, unire Christo, copulare per communionem proximo. &c. Sicut enim charitas & cæterę uirtutes infusæ a nobis experimentaliter cognosci non possunt, nec intuitiue uideri, ut tradunt doc. distinctio. 17. primi, quia omnem actum quem producere possumus quantum ad genus actus mediante habitu infuso, producere possumus ex habitu acquisito, siue ex uoluntatis libertate, licet non quoad circumstantiam meriti, quæ nisi per reuelationem, in hac nostra peregrinatione euidenter sciri non potest. Nescit enim homo, an odio, uel amore dignus sit, quod nedum de supposito hominis uerum est, sed etiam de actu eius uirtuoso. Simillimi enim sunt effectus procedentes ex habitibus infusis, & acquisitis, intantum ꝙ habitus infusos esse ponẽdos nulla ratio euidens conuincit, sed sola fidei, & ecclesię auctoritas uerissima eos nobis credendos prodit. Deniq; inflammatio affectus per deuotionem, & spiritualis dulcedinis sentimẽtum, delectatio quoq; in spiritualibus, atq; operandi promptitudo sensibilis, & si frequenter sequuntur charitatem, tamen non inseparabiliter ei iunguntur. Nonnunquam etiam in charitate maiori, minor sentitur deuotio, & in minori, maior. Nihil deniq; prohibet, quandoq; etiam ubi nulla est charitas, & gratia deuotionem, & dulcedinem sentiri etiam usq; ad lachrymarum effusionem, sicut est uidere in nõnullis peccatoribus ex uerbo dei usq; ad lachrymas compunctis, qui tamen nondum exposuerunt peccata, in quibus uoluntate tenentur cauere, & ab eis recedere, quæ deuotio, seu dulcedinis sentimentum esse potest a deo paruulos sic ad se attrahere uolente, quandoq; ab habitu acquisito, quandoq; a complexione, quandoq; a spiritu maligno, ut sic a debitis operibus retrahat, ut huiusmodi

Verum indigne sumat euch. q hos fructus in se non experi.

P

delectationem spiritualem finaliter quærere doceat, ut dum eam subtrahit, in desperationem mittat, properq; alias causas plurimas. Quapropter admonet scriptura probare spiritus, si ex deo sunt. ¶ Primi fructus, qui inseparabiliter consequuntur charitatem, & eius augmentum, illi infallibiliter concomitantur dignam huius sacramenti communionem: sed hi, ut dictum est, sentiri non possunt. Hi enim consequuntur ex opere operato, non ex opere operantis, dummtamen non assit obex, uel impedimentum. Hoc enim proprium sacramentis no. le. gratiam infundere, aut infusam augmentare obice remoto, alioquin quomodo essent signa gratiç efficacia, atq; certa? Cętera uero, quæ nomine deuotionis generaliter sumpto intelligo, quandoq; dantur digne sumentibus, quandoq; digne sumentibus subtrahuntur, immo nonnunquam indignis præstantur. Vnde Iohan. Cancella. in de mystica theologia practice consideratione 6. ait loquens de contemplationis, ac deuotionis gratia. Sunt filij infideles, & alieni, sunt serui nequam, quos aliquá do cibari sustinet pater cœlestis ex adipe frumenti, & de petra melle saturari, quemadmodum apud aliquos ex principibus uidere est, qui condemnándis paulopost ad mortem mittunt aliquotiens in carcerem de præciosis mensæ suæ reliquijs. Namq; has gratias reperire est apud maledictionis, reprobationisq; filios, uel in augmentum suę damnationis, pro abusu ingratissimo doni dei, uel ad aliorum eruditionem, uel pro qualicunq; laborum suorum uelut florum, uel inutilium premio transitorio. Pro tali nummismate tales merces, dicit prouerbium uulgare. Fornicari tantummodo quæsierunt in donis dei per improbam delectationem, uel præsumptionem. Quid igitur? Desiderium eorum affert eis deus, sed iratus, audiunt illud euágelij. Tolle quod tuum est, & uade. Difficillimum igitur est cognoscere, unde & ad quid huiusmodi deuotio, ac dulcedinis sentimentum conceditur. Datur deniq; quandoq; digne suscipientibus, atq; supererogatur a liberalissima dei clementia. Quandoq; in bonum sumentium ab eadem clementi uoluntate subtrahitur, sed non ad insipientiam eorum. ¶ Huius autem dispésationis misericordiæ dei, qua etiam electis huiusmodi gratiam subtrahit, dictus Cancell. ubi supra aliquas colligit causas. Prima propter humiliationem, unde ait. Fit hoc quandoq;, & sepius, ad humiliationem, ut retundatur superbia, uel quæ præfuit, uel ut ne subrepat, prouideatur. Propterea testat B. Bern. uere nihil esse efficacius ad gratiam hanc, uel inueniendá, uel retinendá, uel recuperandá, quam si semper inueniaris non altum sapere, sed sapere ad sobrietatem. Deniq; beatus est uir, qui semper est pauidus, & super custodiá suam stat. ¶ Secundo, fit hoc aliquando ad desiderium uehemétius igniédú, quéadmodú ignis flatu cópressus erumpit ardentior, & ut discamus grandia granditer quærere. ¶ Fit hoc tertio, ut ab homine sua fragilitas, & abyssus miseriarum profundius, ac clarius sentiatur, quatenus uilescat ipse sibi, recogitans qualis ex se sit, & qualis ex dei munere esse possit. ¶ Quarto, fit hoc aliquando ad induendum uiscera misericordiæ, & pietatis super aliorum desolatione, quibus hæc consolatio uel non conceditur, uel concessa subtrahitur. ¶ Fit hoc quinto ad satisfaciendum interim pro se, uel alijs per dolorem sensibilem, ex tali caréntia derelictionis, quemadmodum humanitas Christi derelicta est, & torrenti pœnalitatum tota immersa, quatenus ita satisfaceret pro peccatis non suis, sed alienis. ¶ Fit sexto, ne quis idoneus in doctrina alios iuuare, aut in re aliqua uelit assidue sic ociari sibi, sic inter amplexus Rachelis hærere, quód negocium charitatis spernat, & Lyę fœcundationi nequaquam inuigilet. ¶ Fit septimo, ut homo per multa tentatus discat ex his, quæ patitur obedientiam, cæte-

rasq; uirtutes, quatenus eas poſtmodum edoceat efficacius. ¶ Fit octauo, ne deſerat homo per contemplationis ſuæ ſupererogationem, obligationem debitæ actionis. ¶ Fit nono, ad punitionem uenialium peccatorum, tanquam ſi pater indulgentiſſimus uel auertat interim faciem a filio laſciuiore, uel triſtiorem oſtendat, quatenus exinde ſtudioſior ſit in omni modeſtiæ cuſtodia. Et ne minima negligens paulatim decidat. ¶ Fit hoc decimo, ut cognoſcatur illud apoſtoli. Non eſt uolentis, neq; currentis. ſ. per induſtriā propriam, ſed dei miſerentis. (Rom. 9.) ¶ Fit hoc undecimo, ad purgationem maris ſpiritualis magni, & ſpacioſi, quod ex nimia quiete ſolet ſordes contrahere, ſicut & materiale, quas exagitatio, cōmotioq; depellit. ¶ Fit hoc duodecimo, ut innoteſcat, ſi gratis anima timet deum, ſi parata eſt. ſ. obſequi proprijs expēſis dolorum, & tribulationum, quemadmodum ſi ſtipendia conſolationum, & ſuauitatum ab imperatore ſuo reciperet, contra illos, qui orationem ſuā uel effundere nolunt, uel inefficacem credunt, niſi conſolationum ſentimenta meruerint, quaſi non fingeret unquam deus laborem in præcepto. ¶ Fit tertiodecimo, quatenus ablactetur homo, ne ſemper putreſcat, aut ſoruiectur in donis dei, ea propter ſegnis, diligens, his adhærens, his ſeſe oblectans, aut ne premium hoc temporale recipiat illo futuro cariturus. ¶ Fit hoc quartodecimo, ut diſſimulet uenire tantus hoſpes ad animam, ne grauetur expēſis, ſicut Dauid ad filium. Sed quibus expenſis? Lachrymis pijs, gemitibus, ieiunijs, uigilijs, & cæteris corpora grauantibus. Quia anima iunior nō poſſet ſuſtinere ebrietatem ſpiritus, ſi iugiter introduceret eam in cellam uinariam ſuam. Propterea clauem gerit, nunc claudens, nunc aperiens. ¶ Fit hoc quintodecimo, ut prouocet se deus, ſicut aquila pullos ſuos ad uolandum, & mater filium ad ambulandum. Deſerit enim mater filium ſuum aliquando hac induſtria, ut deſertus clamet, utq; regrediens cautior ſit adhærere ſibi. Cautior etiam ne cadat proſpicere, & quæſitam matrem lætior ſuſcipiat inuentam, blanditias & oſcula ſuauius addat. ¶ Fit demum ſextodecimo ad exercēdum patientiam, quę perfectum opus habet nam quę eſt acerbior tribulatio, quæ materia patientiæ copioſior apud animam, quæ a prægustatione deliciarum paradiſi relabitur, & corruit ad dolores inferni ad ſimilitudinem umbræ mortis, ad ærumnas huius ſeculi. ¶ Sumitur hinc coniectura quantæ futura eſſet amaritudinis ſeparatio perpetua. Hæc Cancel. Qui

5 licet in genere loquitur de dulcedine contemplationis, habet tamen in propoſito locum. Quia ſicut aliquando contemplatiuo conceditur huius conſolationis experientia, quandoq; ſubtrahitur. Sic digne ſumenti euchariſtiam quandoq; guſtus diuinæ dulcedinis creditur (alias conceditur) quandoq; negatur ex cauſis prænarratis, & diſpoſitione ſumentis. Igitur pro ea obtinenda impigriter laborandum eſt oratione, & cordis purificatione, ita ut accedens paratus ſit ea humiliter uti cum gratiarum actione, ſi detur, paratus nihilominus ea carere bono animo, ſi non detur, recogitans aſſidue, quia non in ſentimento huius dulcedinis, ſed in charitate eſt regnum dei. Patet ergo reſponſio ad dubium, quod neq; indigne, neq; inutiliter ſumunt alias diſpoſiti, qui huiuſmodi conſolationis dulcedinem non ſentiunt, nec propter hoc, ab eius communione ſe ſtudeant cohibere.

Carentia ſentiendi dulcedinis cuiuſdam nō eſt cauſa abſtinendi.

DE POENA INDIGNE sumentium.

LECTIO LXXXVII.

DICTO, de huius sacramenti fructu, dicendum est quo- A
ad dubium quartum, de indigne sumentium pœna, & peri
culo. Verum intellecta peccati grauitate, grauitas pœnę
coniici potest, quoniam scriptum est. Pro mensura Deut. 25.
peccati, erit & plagarum modus. & Apocal. 18. Quan- Apoc. 18.
tum glorificauit se, & in delitijs fuit, tantum date illi tor-
mentum, & luctum, & Hiere. 50. Iuxta omnia quæ fecit, Hiere. 50.
facite illi. Iob quoq; 20. Iuxta multitudinem adinuentionum suarum, sic & Iob. 20.
sustinebit. Igitur uidendum est de grauitate peccati indigne sumptionis. Ve
rum quæ digna sumptio, quæ ue indigna, late supra ostensum est lect. 6. & 7.
Vnde loquor nunc de his, qui celebrando, aut sumendo hoc sacramentum,
nouo mortali peccato se onerant, de quibus apostolus ait. Qui manducat, 1. Cor. 11.
& bibit indigne, iudicium sibi manducat, & bi. non dijudicans corpus domi-
ni. Iudicium manducant damnationis. i. secundum glo. sua manducatione
se dignos damnatione efficiunt. Non quia malum est, quod accipiunt. Acci
piunt etiam indigne accedentes uerum corpus Christi, & sanguinem, dum sa
cramenta dentibus præmunt, licet sine fructu. Sicut Grego. 4. dial. ait. Est
quidem inquit, in peccatoribus, & indigne sumentibus uera Christi caro, &
uerus sanguis secundum essentiam non salubri efficientia. Ad idem Aug. lib. August.
5. de unico baptismo. Quia aliquis non ad salutem, non ideo minus est cor
pus, & sanguis, quod accipit. Bonum est ergo, quod accipiunt, sed bonum fa
ctum est eis malum, dum male accipiunt bonum. ut ait Aug. in de uerbis
euangelij. Sicut econuerso, factum est bonum apostolo, cum bene accipitur 2. Cor. 12.
malum, scilicet dum stimulus Sathanæ patienter portatur. sic ad Rom. 8. in
quit. Scimus, quoniam diligentibus deum, omnia cooperantur in bonum, Rom. 8.
his, qui secundum propositum uocati sunt sancti. Vbi glo. Prosunt enim ma
la, quæ fideles perferunt, uel ad emendanda, uel demenda peccata, uel ad
exercendam, probandamq; iustitiam, uel ad demonstrandam huius uitæ mi-
seriam: quamuis enim mors carnis de peccato primi hominis originaliter
uenit, tamen bonus eius usus gloriosissimos martyres fecit. & Nico. de ly. su-
per eundem locum. Istis scilicet sanctis secundum propositum. i. secundum
prædestinationem etiam peccata in bonum proueniunt, quia fortiores, &
cautiores resurgunt. Et etiam in gloria ad bonum eorum facit peccatorum
memoria, sicut cicatrices ad gloriam militis, qui finaliter in bello triumpha
uit. Sicut ergo mala bonis cooperantur in bonum, ita sancta obsunt malis
non quia res illa mala sit, sed quia malus male accipit, quod bonũ est. Quod
in arca domini, quæ alophilos occidit, & Israel saluauit. Et in manna, quod
bonis omnis delectamenti, & suauitatis saporem, malis autem nauseam præ
stitit, figuratum est. Hinc Chryso. Homel. 10. Sacrificium hoc inquit, cibus
spiritualis est, sicut corporalis cibus, dum uentrem inuenerit aduersis humo
ribus occupatum, amplius lædit, magis nocet, & nullum præstat auxilium.
Ita & iste spiritualis cibus, si aliquem reperit malignitate pollutum, magis
eum perdet non sui natura, sed accipientis, uitio. Sumunt ergo indigne
accedentes iudicium damnationis magnæ, damnationis profundæ, secundũ

pe. cati

B peccati huius grauitatem. ¶ Possumus autem grauitatem huius peccati indigni accessus intelligere ex culparum pondere, quibus comparatur. Comparatur autem indigne sumptionis culpa peccato proditionis iudæ, iudeorumq; ingratitudini & blasphemię, & effusioni preciosi sanguinis de Christi corpore. Quoad primum, qui indigne sumit, Christum cum iuda prodit. de quo be. Hieron. in epistola quadam ait, loquens specialiter ad sacerdotes. Quid tibi cum feminis qui in altari cum deo fabularis? dic sacerdos, dic clerice, dic quisquis fueris, qui sacramenta sumis, qualiter cum eisdem labijs filium dei oscularis, quibus osculatus es labia meretricis? O iuda, filium hominis osculo tradis? Et simile est de his, qui in alijs peccatis superbiæ, inuidiæ, auaritiæ, infidelitatis, & cæteris fornicatione non minoribus accedunt. Item beatus Aug. Non minus peccant, qui tradunt Christum peccatoribus membris, quam qui Christum tradiderunt crucifigentibus iudęis. Traijciunt enim hi Christū in peccati locum, qui est in potestate dæmonum, sicut iudas tradidit ipsum manibus iniquis iudæorum. Et bea. Remigius, super illud Mat. 26. Ve illi per quem filius hominis tradetur. Væ inquit tradentibus Christum ad crucifigendum. Sed & uæ cum maligna conscientia sub sacramento sumentibus illum. Hi etsi non tradunt iudæis ad crucifigendum, tradunt tamen ipsum membris inimici ad sumendum. Glosa quoq; Bedæ. In sempiternum uę homini illi, qui ad mensam domini indigne accedit. Ille enim in exemplū iudę filium hominis tradit, non iudæis quidem peccatoribus tamen peccatoribus, membris scilicet suis, qui dominici corporis sacramentum accipere temerarie præsumunt. Illi dominum uendunt, qui eius timore, & amore neglecto, terrena, caduca, immo & criminosa pro eo diligere, & curare non metuunt. Hæc Beda. Tales autem sunt, quicunq; indigne celebrant, uel accedunt. Simile in glo. Lucæ. 22. Exemplo iudæ filium hominis tradit, qui illud inuiolabile dominici cororporis sacramentum uiolare pręsumit. Ad idē be. Bern. Qui secundum carnem uiuunt ait, & post carnalia euagantur, cathena uitiorum compediti cum proditore uenenum accipiunt, & spiritualis suspendij laqueum incurrunt grauissime damnandi. Tum multiplici reatu. Tum pro sacramenti contemptu. An non discerneret inter glebas, qui discernit inter stellas? Examinabit certe argentum, quæ ipsum quoq; aurum probauit, & reprobauit. Hæc ille. ¶ Et recte comparatur proditori iudæ, qui indigne sacramentum sumit, quoniam sicut signum manifestum pacis & amicitiæ est osculum, ita spiritualis unionis & diuinę dilectionis, panis iste est sacramentum. Quoniam unus panis, & unum corpus multi sumus, omnes, qui de uno pane, & de uno calice participamus. Sicut ergo iudas signū extrinsecum pacis, osculum ferebat, quod in peccatore non habebat, & ipso signo inimicum, & traditorem tegebat? Ita qui indigne accedunt, foris sacramentum charitatis maxime signum sumunt, & intus per peccandi uoluntatem inimici, & contemptores sunt. Cur enim qui peccata deserere nolūt, sacramenta in sui perniciem sumunt, nisi uel ut per hypocrisim se foris sanctos simulent, nec tamen intus esse uolunt? Volunt reputari sacerdotes deuoti, uolunt iudicari Christiani ueri, probi, honesti, bonis similes, esse tamen nolunt. Hinc tantus strepitus, & oblatratio, dum indignis prohibetur accessus. Currunt, promittunt, minantur, & si non, aliter in alienis parochijs furtiue accipiunt, mentiuntur se esse absolutos a sententijs, a censuris, a peccatis. Vt quid tanta instantia mortem sibi procurant, nisi quia uideri uolunt, quod esse nolunt? Si enim uellent esse amici Christi, eijcerent concubinas, redderent male quæsita, deponerent odia, repellerent uitia, uitam emendarent, & reconciliari deo ecclesię, & proximo, com-

Peccatū indigne sumentiū eucharistiā comparatur proditioni Iudę.

Sup mar. 14.

In ser. de sacramento.

C

1. Cor. 10.

munionem

munionem humiliter a suis sacerdotibus peterent, & salubrius obtinerent. Aut forte temporale lucrum quærunt, quæstum existimant pietatem, & isti manifestius cum iuda dominum nedum osculantur, sed etiam pro pecunia sceleratissime uendunt, longe peiores simoniacis. Nam isti uendunt, aut mercantur spiritualia, illi patrem, & dominum spirituum in quęstum auariciæ ponunt. Hinc per Hieremiam dominus causatur. Quid est, quòd dilectus meus in domo mea facit scelera multa? Nunquid carnes sanctæ offerent a te malicias tuas, in quibus gloriata es. Hi pœnas iudæ excipiunt, cui assimilantur in crimine. Iudas, qui sanctitatem simulabat, & auaritiam occultabat, precium sanguinis retulit, & suspendio seipsum interemit, sicque seipsum fama, rebus, & uita pariter priuauit. Ita indigne sumentes mysterium unitatis, & non tenentes uinculum pacis, non accipiunt mysterium pro se, sed contra se ait August. in de sacramentis fidelium. Quod etiam experientia declarat, nam sæpe in diffamiam, sæpe in paupertatem, sæpe in uitæ abbreuiationem, iusto dei iudicio incidunt. Inde enim lites, inde infirmitates, pestilentiæ, & mortes, ut satis ostendit apostolus. 1. Corint. 11. & hoc est, quod dicitur Ecclesiast. 1. Ne sis incredulus timori domini: & ne accesseris ad illum duplici corde. Ne fueris hypocrita in conspectu hominum, & non scandalizaueris in labijs tuis. Attende in illis, ne forte cadas, & adducas animæ tuæ confusionem & reuelet deus absconsa tua, & in medio synagogæ elidat te. Quoniam accessisti maligne ad dominum, & cor tuum plenum est dolo, & fallacia.

Hiere. 11. August. 1. Cor. 11 Eccle. 1.

Comparatur ingratitudini, & blasphemię iudęorum.

D

¶ Secundò, indigna sumptio huius sacramenti comparatur ingratitudini, & blasphemiæ iudæorum. Iudæi namque magna, & multiplicia dona a domino acceperunt, sed ingrati nimis ante aduentum Christi sæpius per idolatriam uerum deum deseruerunt. Adueniente uerò Christo, quem summis patres expectauerunt desiderijs, maioris reddiderunt uicem ingratitudinis, dum multiplicia eis exhibita beneficia in infirmorum curationibus, ac ueritatis doctrinationibus diuinitatis opera non sibi, sed dæmonibus attribuerunt, superaddentes blasphemias in uerbis, & factis irridendo, conspuendo, collaphizando, flagellando, ad ultimum morte turpissima condemnando. Non aliter decipit, qui in sacramento Christum indigne accipit. Ingratissimus enim est, qui maxima dona non ponderat, sed uilipendit. Nullum unquam tantum consecuti sunt Iudęi beneficium, quantum in sacramento quotidiano nostri cibi præstitit nobis dominus, ut patet transcurrendo per singula. Nam ut alia taceam, panem angelorum dedit illis manna, scilicet in deserto, quibus pauit illos quadraginta annis. Sed dignior est panis, quem nobis in sacramento dominus præparauit. Hic est uere panis angelorum. Non ab angelis factus, sed angelorum factor beatitudo, gaudium, & totum eorum bonum. Vnde de hoc pane uerius dicitur. Panem angelorum manducauit homo. Quod exponens beatus Bernar. in fine sermonis de sacramento, inquit. O stupenda dei miseratio, uerbum carnem, deus cinerem, figulus lutum, uita morticinum induit, ut iumenta manducarent panem angelorum. Homines iumenta erant, sicut ait propheta. Homo cum in honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Eapropter cibus supercœlestis mutauit se in pabulum pecoris. Panis enim angelorum factus est fœnum. Vnicus patris, filius hominis. Verbum quippe caro factum est. Et iuxta prophetam. Omnis caro fœnum. Co-

Psal. 77. Psal. 48. Esa. 40.

mirantur ergo angeli uerbum de deo natum, comedunt homines uerbum caro factum. Nullum huiusmodi beneficium excogitari potuit nec maius aliquod dari. Vere itaq; ingratissimus est, qui hoc beneficium nilipendit, & indigna sumptione blasphemat, non uerbo, sed detestabilius opere, & facto. Hinc per prophetam Malachiam dominus improperat sacerdotibus, & in eis omnibus indigne sumentibus, ait enim, Malach. c. 1. Si pater uester ego sum, ubi est honor meus? Et si dominus ego sum, ubi est timor meus, ad uos o sacerdotes dicit dominus exercituum, qui despicitis nomen meum, & dicitis, in quo despeximus nomen tuum? Offertis super altare meum panem pollutum, & dicitis, in quo polluimus te? Glo. Corripit sermo diuinus episcopos, & ministros ecclesiæ negligentes, & omnes, qui in Christo baptizati, Christi nomine censentur, cur nomen eius despiciant, quibus aperit causam offensæ, quia panem pollutum offerunt. Polluit enim panem, idest corpus Christi qui indignus accedit ad altare, & mensam domini, si non scelerata uoce, scelerato tamen opere despicit. Et sequitur? Dum sacramenta uiolantur, ipse, cuius est sacramentum, uiolatur. ❡ Videamus nunc, si non aliquid amplius faciunt illi, quam iudæi. Iudæi faciem, in quam angeli prospicere desiderant, sputis immundis fœdauerunt. Sed hi ingratissimi nedum faciem, sed totum corpus dominicum oris polluti imundicijs inuoluunt, & in latrinã fœdissimam facinorosę conscientiæ traijciunt. Quid minus ingratissimis iudæis rogo faciunt, nisi quod hi scienter, illi iudæi egerunt ignoranter. hi spiritualiter polluunt, illi corporaliter fœdauerunt. Constat dominum spiritualem magis abominari immundiciam, quam corporalem, & ideo non immerito in iudicium cadunt iudæorum, secundum apostolum. Iudicium sibi manducant, & bibunt. Quale iudicium. Desertionis certæ & excæcationis. Deseruntur enim amplius a gratia, & ideo magis obdurantur. Perdũt lumen cognitionis, & ideo profundius excæcantur. Quod recte in manna significatum est, nam a calore solis liquefiebat, & a calore ignis obdurauit. Exo. 16. Ita cibus salutaris, qui per calorem amoris diuini solis continue liquefieri debuit per effectum, idest resoluere animam in deum per calorem ignis concupiscentiæ induratur, idest cor indurat per desertionem. ad quod sequitur excæcatio, secundum illud ps. Supercecidit ignis, & non uiderunt solem. Ignis haud dubium, quin concupiscentiæ, & non uiderunt solem iustitię. ❡ Comparatur tertio peccatum indigne sumptionis peccato crucifigentium. Crucifixores quippe innocentem dominum, qui sponte se obtulit pro salute omnium ipsi maliciose occiderunt ad proprium interitum. Et sanguinem, quem dominus fusurus erat ex charitate nimia, in precium redemptionis, ipsi effuderunt per inuidiam in pœnam suæ damnationis. Ita & indigne communicantes passionis Christi, & mortis suæ memoriale, quod ipse ut medicina salutarem, peccatorum expiationem, nimio amore reliquerat, ac frequentare præceperat, quantum ad seipsos frustrantur, & euacuant, non diligentes nec passionis mysteria, uirtutes, & exempla rememorando imitantes, sed contemnentes in perniciem suam sumunt. Hinc plane apostolus inquit. Quæcunq; manducauerit panem, & biberit calicem domini indigne, reus erit corporis, & sanguinis domini Glo. interli. Mortis Christi pœnas dabit, uel de bonis male sumptis maculas trahit. Clamãt hi sanguis eius super nos. Vere super se, idest contra se sanguinem Christi aduocant, qui eiusdem sanguinis preciosa mysteria polluto cordi infundunt. De iudæis crucifixoribus dicitur. 1. Cor. 2. Si regem gloriæ cognouissent, eum utiq; non crucifixissent. Hi autem quamquã Christum in fide recte intelligant, ipsum tamen indigna sumptione cru-

Malach. c. 1.

E

1. Pet. 1.

Indigne sumentes amplius faciũt quã iudæi.

Exo. 16.

Psal. 57.

F

Cõparatur peccato crucifigentium.

1. Cor. 2.

cifigere

cifigere non erubescunt. Vnde nec illud benignitatis uerbum audire merentur. Pater ignosce illis, quia nesciunt, quid faciunt. De his per prophetam dominus conquaeritur. Super dolorem uulnerum meorum addiderût, quia de die in diem irreuerentiam irreuerentiæ superaddunt. Vnde & recte de eis dici potest uerbum illud lamentantis patriarchæ Iacob ex persona patris. Fera pessima deuorauit filium meum. Gen. 37. Non manducant, sed deuorant, dum sine discretione, sine reuerentia, sine amore, & sine sapore uelut canes rabidi deglutiunt. ¶ Sed quę pœna crucifixores domini secuta est. Siquidem Herodes, & Pylatus mala morte interierunt. Ille namq; percussus a domino consumptus a uermibus expirauit. Iste uero referentibus historijs, seipsum interemit. Quanti deniq; iudæorum impij dati sunt pro sepultura, & diuites pro morte sua, secundum Esaiæ uaticinium. Iosephus late describit de iudaico bello. Sic & indigne sumentium pœnas apostolus exprimit. Ideo inquit, inter uos dormiunt multi, morte, scilicet, subitanea percussi, ut dicit lyra. Ita enim frequenter puniri suerant in primitiua ecclesia, quòd si hodie non uidemus tam frequenter accidere, nihil inde gaudendum, sed multo magis timendum, ne temporales pœnas dominus retrahat, ut æternis acrius puniat. unde 2. Machab. 6. dicitur. Multo tempore non sinere peccatoribus ex sententia agere, sed statim ultiones adhibere, magni beneficij indicium est, ut non cos, cum dies iudicij aduenerit, in plenitudine peccatorum puniat. ¶ Et quantum ad omnia hæc, propheta non optando, sed prophetando ait. Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum &c. Eorum, quorum eorum? Eorum certe, qui dederunt in escam domini fel, in eucharistia secundum glo. & in siti sua dominum potauerunt aceto. Sitiuit in cruce. sitit adhuc nostram iustitiam conuersionem, amorem, salutem. Vnde & conuiuium, & refectionem nobis præparauit, cibum dans suauissimum proprij corporis, potum omnis languoris sanatiuum sui prætiosi sanguinis. Sed indigne sumentes miscent cibo, uel fraternę amaritudinis, ac uitiorum, & acetum frigidi teporis obstupescere faciens dentes meditationum sanctarum. ¶ Contra quos pœnas, & maledictiones duodecim indigne sumentium pręnunciando enumerat per suum prophetam, quæ sequuntur eos, nisi per dignam pœnitentiam resipiscant, conformiter ad numerum duodecim fructuum, qui consequuntur dignam sacramenti sumptionem. Qui sunt peccatorum illaqueatio, damnationis præparatio, scandali suscitatio, mentis excæcatio, tentationis immersio, iræ dei prouocatio, uitæ præsentis abbreuiatio, gratuitorum spoliatio, peccatorum cumulatio, in peccatis obstinatio, perpetua desertio, finalis ab electis separatio. Hęc omnia suo ordine propheta prosequitur, postquam in persona domini contra aduersarios lamentatus est. Dederunt in escam meam fel, & in siti mea potauerunt me aceto. Retributionem, quam ex hoc meruerunt, subiungit. Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum, scilicet peccati, quoad primum. Et in retributiones, scilicet damnationis quoad secundum. Et in scandalum, quo impingentes irruant in peccatum, quoad tertium. Obscurentur oculi eorum, ne uideant, scilicet uerum solem illuminantem ad uiam uitæ, quo ad quartum. Et dorsum eorum semper incurua, pondere uidelicet tentationum, quoad quintum. Effunde super eos iram tuam, & furor iræ tuę compræhendat eos, ad accipiendum de eis uindictam, quoad sextum. Fiat habitatio eorum deserta, per uitæ præsentis ablationem, mortemq; subitam quoad septimum. Et in tabernaculis eorum non sit, qui inhabitet, id est templo, & regio palatio inhabitet deuotio mentis affectu per gratuitorum

Psal. 38. Gen. 37. Esa. 53.

Duodecim mala enumerantur a propheta côtra indigna sumptione.

G Psal. 68.

spoliationem, quoad octauum. Et sequitur. Appone iniquitatem super iniquitatem eorum, ut peccatum indigne sumptionis suo pondere trahat ad aliud, ad aggregandum cumulum peccatorum. quoad nonum. Et non intrent in iustitiam tuam relinquendo suam, sic q maneant obstinati in sua iustitia apparente: quæ est maxima iniustitia, ex communione iustos se ostendunt, quamuis per eam, quia indigne accedunt, magis in peccatis obfirmentur, & portas ueræ iustitiæ sibi claudunt, quoad decimum. Deleantur de libro uiuentium, per eorum perpetuam desertionem in peccatis, quoad undecimum. Et cum iustis non scribantur, per eorum perpetuam separationem a iustis ad uitam æternam prædestinatis, in finali ouium, & hædorum separatione, quoad duodecimum. ¶ Ex his aliquatenus potest conijci peccatum indigne sumptionis per peccatorum grauitatem, ad quæ comparatur. ¶ Sed si quæris an peccata, ad quæ comparatur, sint simpliciter grauiora; uel æque grauia, gratia exempli. Verum peccatum traditionis Iudæ simpliciter sit grauius indigna sumptione, uel econuerso. pro cuius solutione aduertendum post sanctum Thom. parte. 3. quæstio. 8. ar. 5. Peccatum unum potest dici graue, seu grauius, uel ex obiecto, uel ex circumstantia. Prima grauitas dicitur grauitas peccati ex genere, siue per se. Secunda dicitur grauitas peccati per accidens, siue ex circumstantia. Loquendo de grauitate peccati ex genere, hic est ordo grauitatis peccatorum, quia omne peccatum aut committitur in deum, aut in creaturam, siue proximum. Nunc ergo ex parte obiecti, omnia peccata in deum commissa grauiora sunt peccatis commissis in creaturam. Peccata commissa in deū sunt duplicia, quia aut committuntur in naturam diuinam, ut infidelitas, blasphemia, odium dei in se, idolatria, & similia, & illa sunt simpliciter maxima peccata ex parte obiecti. Aut committuntur in humanitatem Christi. Et hoc dupliciter, aut in humanitatē Christi manifestam, ut crucifixio Christi, eius flagellatio &c. Aut tectam specie sacramentali, ut indigna sumptio, uel celebratio contra ordinem institutum. Peccata ergo commissa in humanitatem Christi manifestam, ut uisibilis ambulauit in terris, sunt grauiora, quam ea, quæ committuntur in sacramento latentem. ¶ Patet ergo, q simpliciter, & quantum ad genus peccati, grauius est hoc peccatum indignæ sumptionis omni peccato commisso in proximum, ut grauius homicidio, spoliatione, adulterio, sacrilegio, incestu, traditione personæ, ciuitatis &c. Sed peccata commissa in deitatem similiter, & in humanitatem Christi aperte, & manifeste sunt grauiora. ¶ Ex circumstantia uero peccatum est grauius altero ex parte ipsius peccantis, ut quia ex ignorantia, uel infirmitate, aut certa malitia. Ex contemptu, uel ex surreptione, ex magna, uel modica libidine, & ita de alijs circumstantijs. Et secundum hoc potest peccatum in proximum ut latrocinium esse grauius, quam indigna sumptio, ut si non sit ex temeritate, sed timore confusionis, aut pœnæ. Sic etiam stat, q indigna sumptio sit magis peccatū, quā infidelitas, aut blasphemia; ut quando ex maiori contemptu, & infidelitas, non sit pertinax, sed contingit ex aliqua deceptione. Et ita patet responsio ad quæsitum. Et tantum de illo dubio quarto. ¶ De dubio quinto tangente frequentationem huius sacramenti, uidelicet utrum expedit frequenter communicare. Et ut specialius quæretur, potest esse dubium, utrum existenti in statu, in quo potest laudabiliter celebrare, uel communicare, in quo etiam potest laudabiliter abstinere, melius sit abstinere, quam accedere, uel celebrare. ¶ Et arguitur primo, quod neutrum sit alio melius. Nam dicit August. lib. de eccle. dogmatibus, & habetur de consecr. distinctio. secunda. Quotidie. Quoti-

H — Verū peccatū traditionis Iudæ simpliciter sit grauius indigna sumptione.

Vnde grauitas peccati.

I — Verum expedit frequentes cōicare.

die eucharistiæ communionem accipere, nec laudo, nec uitupero. Sequitur. Si dixerit quispiam non quotidie accipiendum eucharistiam, alius affirmat quotidie, faciat unusquisq; quod secundum fidem suam pie credit faciendum. Neq; enim litigauerunt inter se, aut quisquam eorum se alteri proposuit Zachæus, & ille Centurio, cum alter eorum gaudens in domú suam suscepit dominum. Alter dixit. O domine non sum dignus, ut intres sub tectum meum. Ambo saluatorem honorificantes, quamuis non uno modo. Ambo peccatis miseri, ambo misericordiam consecuti. Ad hoc ualet, ꝙ manna secundum propriam uoluntatem in ore cuiuscunq; sapiebat. Ex hac auctoritate colligitur, ꝙ neutrum alteri præfertur, in casu posito, accedere. s. & abstinere. ¶ Præterea multi sanctorum spiritum dei habentium refugerunt sacerdotium, ne cogerentur celebrare, ut beatus Marcus Euangelista, qui sibi pollicem amputasse dicitur, ut sacerdotio reprobus inueniretur, ut dicit Hiero. in prologo super Marcum. similiter beatus. Franciscus, beatus Benedictus, & pleriq; alij ad sacerdotium promoueri recusabant. Quidem etiam uocati humiliter paruerunt, officium sacerdotale amplectentes, & hostiam sacratissimam quotidie offerentes. Nam & beatus Cassio. Narnensis episcopus, qui quotidianum deo sacrificium offerre consueuerat, seq; in lachrymis inter ipsa sacrificiorum arcana mactabat, mandatum domini suscepit dicentis. Operare, quod operaris, non cesset pes tuus, non cesset manus tua natali apostolorum uenies ad me, & retribuam tibi mercedem tuam. Qui post septem annos ipso apostolorum natalicio, cum missarum solemnia peregisset, e corpore exiuit, ut testatur bea. Greg. 4. dial. ca. ulti. Sancti autem in utroq; creduntur placuisse deo, & non errasse, neq; in uirtutibus dispares fuisse, ut dicit Chrys. In sanctis ait, fuere pares uirtutes, dissimiles pugnę, gloriosæ uictorię, ideo uidetur utrunq; æque fore commendabile. ¶ Deinde arguitur, ꝙ melius sit propter accedentis humilitatem, & sacramenti reuerentiam, & dignitatem abstinere, quam accedere. Veritas respondere debet figuræ, ergo sicut agnus paschalis non debuit nisi semel in anno immolari, ergo non debet uerus agnus Christus in sacramento, nisi semel in anno immolari & sumi. ¶ Item sicut baptismus qui significat mortem domini (ut sup. dictum est) non nisi semel accipitur in uita; ita & eucharistia, qua similiter mors domini secundum apostolum annunciatur, non nisi semel accipienda est in uita eadem ratione. ¶ Præterea in manducatione spirituali nullum est periculum, in sacramentali, aūt periculum est, nisi homo sit bene paratus. Sed uia securior est eligenda, ergo raro est cōicandū sacramentaliter, & frequenter spūaliter, & per consequens frequenter abstinere est melius, quā frequenter accedere. ¶ Præterea. Qui accedit, considerat effectum, & fructū sacramenti, & ita commodūm proprium. Qui uero non accedit, attēdit gloriā dei, & dignitatē maiestatis eius. Sed magis bonum est considerare, & quęrere gloriam dei, quā commodum propriū, ergo &c. Cōsequentia nota cū maiore. Et minor probatur, quia accedere modo dicto, procedit ex amore concupiscentiæ. abstinere ratione præfata procedit ex amore amicitiæ, nunc autē perfectior, & excellentior est amor dei amicitiæ, quā amor dei cōcupiscētię, ergo & actus procedens ex illo amore amicitiæ, est perfectior actu procedente ex amore concupiscentiæ. Siquidem nobiliorum uirtutum nobiliores sunt actus, amor autem amicitiæ ad charitatem pertinet, amor concupiscentiæ ad spem. ¶ Quod autem melius sit accedere, arguitur. Primo, quia quotidie est accedendum, & ita nullo die abstinendum. Antecedens est beati Amb. lib. 1. de sacra. Panis iste quotidianus est, accipe quotidie, quod quotidie, tibi prosit. Sic uiue, ut quotidie merearis accipere. de consecratione

Grego.

K

dist. 2. Non iste. Præterea semper est accedendum, igitur non abstinendū. Consequentia nota. Antecedens est beati Amb. & habetur de conse. dist. 2. Si quotiensc unq;. Si quotiensc unq; effunditur sanguis Christi, in remissionem peccatorum effunditur, debeo merito semper accipere, qui semper pecco, semper acci pere debeo medicinam. ¶ Item Calixtus papa de cōs. dist. 2. Peracta. dicit. Peracta consecratione, omnes cōmunicent, qui noluerint ecclesiasticis carere liminibus. Sic enim apostoli statuerunt, & sancta Romana tenet ecclesia. ¶ Item Hilarius eadem dis. Si non ait. Si non sunt tanta peccata, ut excommunicetur quis. i. ut dignus sit excommunicatione (nā oē mortale est dignū excōicatione) non debet se a medicina corporis, & sanguinis dñi separare. His auctoritatibus uel præcipitur, uel consulitur fidelibus quotidie cōicare, sed præceptū similiter, & consilium est de meliori, ergo melius est accedere, quam abstinere. ¶ Præterea quanto homo frequentius accedit, tanto magis dignificatur, & deo approximat, sed melius est dignificari, & deo approximare, ergo. Antecedēs patet, quia per unū dignū accessum accedens dignificatur, & deo unitur, ac gratia augetur, ergo quanto frequētius id agit, tanto magis dignificatur, & deo appropinquat. Quia cum frequentatione mysterij, crescit nostræ salutis effectus, ut dicitur in collecta. ¶ Præterea ex accessu multiplex prouenit commodum, & accedenti, & alijs ecclesiæ membris. Ex abstinentia autem a bono operæ nullum prouenit commodū, licet si præceptū nō fuerit, nullū sequatur peccatū. Sed melius est id, quo cōmodū procuratur sibi, & ecclesiæ, quam quo illa negliguntur. Ad hoc facit (Luc. 19.) parabola de seruo inutili, qui talētum sibi traditum abscondit in sudario. Auctoritas autem celebrandi pro uiuis, & mortuis talentum est magnum, sacerdoti commissum ad profectum totius ecclesiæ, ideo abscondendo illud, & nō offerendo ad utilitatem uiuorum, & mortuorum, uidetur incurrere sugillationem serui negligentis talentum sibi commissum abscondentis. Ad hoc facit illud Bedæ in quodam trac. ꝙ sacerdos non legitime impeditus celebrare omittens quantum in eo est, priuat sanctam trinitatem laude & gloria, angelos lætitia, peccatores uenia, iustos subsidio & gratia, in purgatorio existentes refrigerio, ecclesiam speciali Christi beneficio, & seipsum medicina & remedio.

I ¶ Pro solutione huius dubij, aduertendum, ꝙ ut patet ex forma dubij, dubium non loquitur de indignis, & indispositis, qui indigna sumptione incurrunt maledictiones superiore lectione recitatas. His enim etsi non sit bonum accedere; malum tamen est simpliciter abstinere. Contra illos loquitur bea. Bern. in ser. de festo paschæ, cuius principium est. Vicit leo. (Inuectiua in eos, qui sine cā a celebratione, & cōmunione abstinent.) Deprehensi estis inter angustias præuaricatores, non quia præuaricatores estis, sed quia persistitis in præuaricatione, addētes præuaricationem, aut penitus impænitentes, aut tepide pœnitentes. Nec periculosa fugientes, uel post miseram experientiam incentiua peccati. Irretiuit uos inimicus, perplexis, ut ait (Iob. 40.) scriptura neruis testiculorum. Si hac conscientia Christi sacramenta refugitis, nihil uobis commune cum Christo, nō habetis uitam in uobis. Ipsum audite dicentem. Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis uitam in uobis. Si indigne suscipitis iudicium uobis manducatis, sanctum corpus domini non dijudicātes. Redite ergo præuaricatores ad cor, & in toto corde quærite dominum, & odite malum, pœnitentes non uerbo tantum, & lingua, sed spiritu, & ueritate. Hæc Bern. Neq; attendunt isti, quantum sibijpsis nocent abstinendo a communione, & celebratione, si fuerint sacerdotes, dicentes sibijpsis, melius est corpus Christi non sumere, missam non celebrare, quam indigne accedere, quod utiq; uerum est. Melius, idest minus malum. Nam

dicit

dicit scriptura. Non est bonum sumere panem filiorum, & mittere canibus. Matth. 15
Sed hæc scientes non erubescunt miseri esse canes impudentissimi, qui uocati sunt in partem filiorum dei. Nec timent esse uasa mortis factis in interitum, & receptacula immundiciæ, qui esse deberent locus, & hospitium, atq; uasa munda uitæ, & gratiæ, immo fontis, & uitæ gloriæ. O quanta eos manent tormenta, qui domino hospitium negant, si maiora sodomitis præparata sunt his, qui Christi seruos non recipiunt. Si qui minimum Christi discipulum hospitio non colligunt, audituri sunt. Discedite a me maledicti in Eiusd. 25.
ignem æternum, quia hospes fui, & non collegistis me. Quid audituri sunt qui Christũ in propria uenientẽ, cum sint sui, substantia, & officio non recipiunt? Gen. 19.
Sodomitæ, qui angelos uenientes non collegerunt, igne, & sulphure puniti sunt. Conc. Trid. Sess. 23. cap. 14.
Haud dubium, qui dñm angelorum pulsantem ad fores cordis, ut cœnet cum eis, suscipere contemnunt, ut suis libidinibus uacent, quin mittendi sint in stagnum ardentem sulphureum, nunquam inde liberandi. De his ergo dubiũ nostrũ non quærit. Sed de illis, qui sibi bene sunt conscij, quorum quidam accedunt, quidam ex reuerentia sacramenti abstinent. Non tamen de illis, qui aliquo debito ratione officij religionis, aut beneficij tenentur communicare, uel celebrare. Hi enim non sunt in statu, in quo possunt laudabiliter abstinere. Siquidem omnis debens non soluens debitum cũ potest, non soluendo peccat. ¶ Unde consequenter aduertendum, quod colligendo M
quæ doctores scribunt de uaria sumptione huius sacramenti, potest distingui quadruplex manducatio huius sacramenti, scilicet.

Quadruplex sumptio huius sacramẽti.

Manducatio:
- Pure corporalis.
- Sacramentalis tantum.
- Spiritualis tantum.
- Sacramentalis, & spiritualis simul.

¶ Manducatio corporalis tantum, est comestio specierũ sacramentaliũ, ut cibi corporalis, nullo habito respectu ad rationẽ sacramenti: quo modo manducat sacramẽtũ animal brutum mus, uel porcus, non potens cognoscere rationẽ sacri. Hoc ẽt modo sumit fidelis, uel infidelis, dum species illas accipit, ut aliũ corporis cibũ nihil cogitans de sacramento. Est tamẽ & alius modus corporalem intelligendi manducationẽ, siue carnalẽ, quo iudæi intellexerũt uerba Xpi, de quo supra dictũ est lec. 36. ¶ Manducatio sacramentalis tantũ est actualis susceptio sacramẽti cũ intentione sumendi, ut sacramẽtũ, sine fide formata charitate. Dicitur. n. cum intentione sumendi, ut sacramentũ. i. ut alicuius rei significatiuũ, uel contentiuum. Requiritur. n. intentio sumendi sacr̃m secundũ fidẽ sacramẽti: quæ fides sit in ipso sumente, uel in alio. In ipso, ut in fideli credente in sacramento contineri Xp̃m. Vel in alio, ut in hæretico, seu infideli uolenti tñ sumere eodẽ modo, quo fideles sumunt, ad eundẽ. s. effectum. Vt exempli causa, si talis sumeret hostiã cõsecratam cogitãs, & intendens, uolo sumere ad eundem effectum, ad quem Christiani, fiat, quod fieri potest, licet non crederet aliquid sacrum contineri sub hostia. Ille quidem sic sumens sumeret sacramentaliter, quia non ut alium cibum corporalẽ, nec sp̃ualiter, ergo sacr̃aliter, alioquin oporteret ponere quintũ mẽbrũ. Hæc est intentio Alex. par. 4. q. 43. mẽbr. 4. Quod. n. intentio sumendi, ut sacramentũ requiratur ad sumptionẽ sacramentaliter, declarat per simile de adulto: si ab alio lauaretur in aqua proferente formam baptizandi, ipse tñ non intenderet baptizari, sed simpliciter lauari uelut in alia aqua, nõ lauaretur sacramentaliter, nec baptizaretur. Si uero intenderet baptizari, siue lauari, ut Christiani intendunt, dicens sibi. Volo hoc fieri circa me eodem mõ quo Christiani credũt, licet nõ crederet lotionẽ illã esse alicuius effica-

Conc. Trid. Sess. 13. c. 8. Ioh. 6.

ciæ, uere baptizaretur. Ex illo patet, ꝙ aliud est manducare sacramentum, & manducare sacramentaliter, quia mus, & infidelis, mãducat sacramẽtum, sumens species panis sicut alium cibum, & tamen non sacramentaliter. ¶ Mãducatio spiritualis tantum est fide formata in Christum actu uel habitu credendo ei, ut capiti membrum incorporari, sine actuali specierũ sacraliũ sumptione. Dicitur fide formata, propter angelos, qui non manducant spiritualiter hoc sacramentũ, licet Christo fruantur in gloria, quia nõ habent fidẽ, sed uisionem clarã. idẽ est de beatis. Dicitur credendo actu, propter adultos in Christũ credẽtes. Dicitur, habitu: propter paruulos baptizatos, qui habẽt fidem infusam, similiter & charitatem. De hoc latius uide supra lec. 36. Dicitur sine actuali &c. ad excludendum manducationem sacramentalem. ¶ Mãducatio sacramentalis, & spiritualis simul, est actualis sumptio sacramenti cum fide formata charitate, sumentem sumpto incorporante. Et patet declaratio ex præcedentibus. ¶ Consequenter suppono cum magistro lib. 4. sententiarum dist. 1. & doctoribus ibidem scribentibus, ꝙ sacramenta no. le. uirtute operis operati conferunt gratiam, ita ꝙ non requiritur bonus motus interior, qui mereatur gratiam, sed sufficit, ꝙ suscipiens non ponat obicem. Sicut in sacramentis, & in sacrificijs uete. test. non conferebatur gratia ex hoc solo, ꝙ suscipiens sacramento utebatur non ponens obicem: sed tantum conferebatur ex uirtute boni motus interioris tanquam meriti. ut dicit Sco. in scrip. 4. dist. 1. q. 5. quod dictum sic intelligo, ꝙ suscipiens sacramentum nõ solum consequitur gratiam tantam, quantam meretur bonus motus interior, quo suscipiens conuertitur in deum, siue de condigno, siue de congruo. Sed ultra hoc consequitur gratiam, uel gratiæ augmentum ex sacramenti efficacia, quam operaretur in non ponente obicem, non ratione actualis deuotionis, uel dispositionis, quod est proprium sacramentis no. le. alioquin frustra susciperetur sacr̃m, ubi de suscipiendo non obligat pręceptum. Nil enim adderet personalis dispositio merito, quod haberetur ẽt sine sacramento. Et hoc est, quod dicit be. Aug. & allegat magister ubi supra uolens aperire differentiã inter sacramenta uet. test. & sacr̃a no. le. Illa inquit, promittebant tm̃, & significabãt, hæc aũt dant salutẽ. Si aũt sacramenta no. le. non darent gratiã, nisi quantum exigit accipientis dispositio, non aliter darent salutem, quã sacr̃a ue. test. In quorum usu ẽt iudæi ipsis ex deuotione, & pręcepti diuini obedientia utentes gratiam acceperunt, quantum eorum præparatio exigebat, sed quia non acceperunt ex efficatia sacr̃orũ dicuntur non dare, sed significare, & promittere salutem. Nec certe no. le. sacramenta darent salutem. Nunc autem dant salutem, quia post meritum dispositionis utentiũ ex efficacia, quã sortiuntur ex institutione Christi, & merito passionis eius, cõferunt gratiam, qua saluamur. Hinc ait Gerson in trac. de pollutionibus nocturnis. Celebratio habet efficaciam, magnam uirtute operis operati, propter quam non tantundem ualet uoluntas sola celebrandi, sicut pars uoluntas actu celebrans. Addit itaq; opus hoc exterius aliquid bonitatis ad bonitatem uolũtatis, propter meritum passionis Christi, ideo dici solet opus priuilegiatum. ¶ His præmissis, respondeo ad dubium per tres propositiones. Prima. Vtrumq; scilicet accedere ad eucharistiæ sacramentalem communionem, & ab eadem abstinere, in casu dubij potest esse meritorium, & laudabile. Probatur pro prima parte, quia qui digne accedit, ut ponit casus dubij, accedendo meretur fructus eis percipere, ut deductum est sup. lectio. 85. Item per dignam sumptionem meretur sumens uitam æternam secundum illud. Qui manducat me, & ipse uiuet propter me. ¶ Secunda pars probatur, quia potest aliquis ad sumptionem sufficienter dispositus (puta

Margin: N — Sacramẽta no. le. gratiã cõferũt nec requiritur bonus motus interior. — August. Super ps. 73. — O — Ioh. 6.

non existens in mortali) attendere sacramenti dignitatem, & tremendam excellentiam, suamq; fragilitatem, & ex humilitate propter sacramenti reuerentiam abstinere, se reputando indignum. Et ille actus, quo elicit velle abstinere, est actus procedens a virtute fidei, & humilitatis, ordinabilis in Deum, quia dei magnificatiuus, & per consequens potest esse meritorius. Ad hoc est autoritas Aug. supra allegata, vbi dicit de Zachæo, & Centurione, ambo saluatorem honorificantes, honorificare aût saluatorem est meritoriũ. ¶ Secũda propositio. In casu dubij, quo. s. pôt quis laudabiliter abstinere, & laudabiliter accedere, fructuosius est melius, & laudabilius accedere sumẽdo eucharistiá sacrãliter, & spiritualiter, quam abstinẽdo a sumptione sacramentali, sumere tantum spiritualiter. Probatur multipliciter. primo, quia maiorem fructum consequitur primus, quam secundus, ergo. Consequentia nota. Antecedens probatur. Quia omnem fructum, quem consequitur secundus; consequitur & primus, quoniam ambo manducant spiritualiter, & pono, ꝙ sint æque dispositi: & vltra hoc consequitur fructum, quẽ dat sumptio sacramenti ex opere operato, quem non consequitur non sumens sacramentaliter, ut patet ex notabili ultimo. Præterea: quia accedere procedit a nobiliore uirtute, quam abstinere, ergo est actus nobilior. Tenet consequentia, quia quantò uirtus perfectior, tantò actus eius nobilior. Antecedẽs patet, quia actus accedendi procedit a charitate & dilectione huius sacramẽti, & in eo contenti, sed actus abstinendi elicitus, hoc est uelle abstinere, procedit a timore: sed perfectior est uirtus charitatis & dilectionis, quam timoris. Præterea: actus accedendi procedit ex pluribus uirtutibus, uel saltem compatitur secum plures uirtutes, quam actus abstinendi: ergo est melior. Antecedens probatur. Quia accedens non minus se humiliat, quam abstinens: & ultra hoc habet uirtutem diuinæ confidentiæ. Nam quis considerans excellentissimam magnitudinem huius sacramenti: ex quo mouetur motu reuerentiæ. Considerans etiam suam imperfectionem, ex quo mouetur motu profundæ humilitatis. Cõsiderans deniq; periculum in indigno accessu, & per hoc mouetur motu timoris, ac sic abstinet iudicans se minus dignum tali cibo supercœlesti. Alius uerò eadem considerans, eisdem uirtutum motibus mouetur: & ultra hoc considerans ineffabilem dei bonitatem, misericordiam dilectionem, qua nobis in hoc sacramento seipsum in cibum dedit, uolens, ut eo uteremur: & per hũc mouetur motu confidentiæ in diuinam misericordiam, nihil in se, aut in suis meritis, sed in sola dei misericordia confidens, & desiderat deo uniri: quod dilectionis est, habet uirtutes omnes, quas habet abstinens, & ultra confidentiam, quæ ualde deo placet, ad quam frequenter adhortatus est dicens, confide fili &c. Item non uti sacramento cum potest, & proficit utenti, est quidam gradus ingratitudinis, ex opposito uti beneficio: quod est quædam recognitio beneficiati gradus est gratitudinis, ergo præter uirtutes prædictas, sumptio sacramenti procedit etiam ex gratitudine. Faciunt ad idem rationes supra pro illa parte adductæ. ¶ Tertia propositio est. Et si non peccent: imprudenter tamen agunt & stultè, qui dispositi abstinent a sacramentali communione. Primum: quòd non peccent: patet ex propositione prima. Quod imprudenter agunt, & stultè abstinendo: probatur post Gers. super magnificat tracta. nono. Nam imprudenter agit quoad ceteros. Sultè quoad se. Nam per hoc sacrificium datur gloria deo in altissimis. Et in terra pax hominibus bonæ uoluntatis. Ipsum lætificat angelos: liberat in purgatorio detentos, ut eorum pœna breuior sit, & leuior. Viatoribus impetrat nunc conuersionem ad gratiam, nunc conseruationẽ in gratia, nunc contra mun-

di pericula firmamentum, nunc angelorum custodiam, & refrænationē tentationum. Tanta autem bona negligere imprudentiæ, ne dicam impietatis. Stultè agunt quoad se, tum quia se magnis, & multis bonis priuant, quæ consequerentur ex opere operato. Tum quia stultus est timor ille, uel reuerentia minus prudens, qui ad dominum se uocantem, & inuitantem non accedit, sed procrastinat, & cornina voce dicit, cras cras. Vnde sæpe venit illud Nasonis. Qui non est hodie, cras minus aptus erit. Deniq; talibus, qui nolunt accedere, nisi sint actualiter deuoti, & feruidi, contingit similiter agere quasi frigidis nolentibus igni appropinquare, nisi prius calidi sint, & infirmis nolentibus consulere medicum, nisi prius sani sint, quod quam stultum sit, nemo est, qui ignorat. ¶ Et si quis dicat uacationem a celebratione ideo fieri, vt ipsa postea reuerentius, & deuotius quantò rarius fiat. Respondet Cancellarius Gerson loco tractatus de celebrationibus allegato. Fatemur inquit, posset sic euenire. Sed ex aduerso contingere potest, quòd talis subtractio remouebit habitum ad bonum, cuius effectus secundum philosophum est delectare. Signum inquit, acquisiti habitus, est in opere delectari. 2 Ethico. Subdit. Distraheris hodie, parum deuotus es: parum recollectus plurimum tentatus a carne, mundo, dæmone. Credo equidem, sed agnoueris, ꝙ non dormiunt, qui te persequuntur, cras ijdem erunt aduersantes tibi hostes, tuæq; deuotioni insidiantes, quales sunt hodie. Quo circa non irrationabiliter consulit sapiens. quodcunq; potest manus tua instanter operare. Nescis enim, quando tale tempus ad laudabiliter celebrandum tibi concedetur, quale modo habes. Et si utrumq; habeas, vtrumque melius est. Esto, quòd fueris in hac, uel illa die defectuosus: cur nouum defectum in non celebrando superinducis? Sed frigidus sum, dicis, aut tepidus. Sæpe sustinuit initium celebrationis hominem parum deuotum, & frigidum, quem in fine dimittit calidum, & feruidum. Corpus Christi ignis est spiritualis, accede fiducialiter ad hunc ignem, calesces facilius. ¶ Audiamus Ambrosi. orantem. Graue est, quòd ad mensam tuam mundo corde, & innocentibus manibus non uenimus, sed grauius est, si quia peccata metuimus, sacrificium non reddimus. Et subdit. Licet igitur per obedientia assistere, & pro indulgentia petere, pro officio ministrare, pro remedio immolare, & pro populo obsecrare. Præterea aut sic timens celebrare abstinet, quia confidens de industria sua sperat se alio in tempore magis aptum futurum, aut quia maiorem dei gratiam se præparantem expectat. Si primum, stulta est præsumptio. Neq; enim toto tempore vitæ suæ quantumlibet in longum pertractæ quis sua industria dignum se reddere potest tanta communione autoris omnium, boni infiniti. ¶ Vnde & hoc omni accedere uolenti ignorandum non est, quòd præcipuè ex diuino munere, & non ex nostra industria, seu præparatione reddimur digni participatione sacramenti. Hoc cogitatum, & masticatum humiliabit nos vehementer: & profectò humilitas sola est, quæ disponit pro digna tanti hospitis in animæ cenaculo susceptione. Si secundum, fatua est hæc expectatio a domino, qui semper sublato impedimento, præsto est, nec nouit tarda molimina spiritussancti gratia, vt ait Ambrosi. Nec abbreuiata est manus domini, ut saluare non possit, neq; aggrauata auris eius vt non exaudiat. Esa. 59. Stat pulsans ad ostium, petit introitum, vt cœnet tecum, tantum aperi ianuam cordis, remoue mortalis peccati gratiæ repagula: fac, quod in te est secūdum modum supra lect. 7. & 8 expositum, & securè suscipe Christum & in promissionum eius veritate, non in tua vanitate fidens, uoluntariè sibi sacrifica. Immunda es o anima? accede inquit Cancellarius, mundanda, ad fontem puritatis incontaminabilem.

Eccle 9.

In quadam homelia.

Q

Esa. 59.

Esuris?

Esuris? accede pascenda ad panem viuificum, & indefectibilem, esurientem bonis implentem. Ægrotas? erit hoc efficacissimum tuæ inualitudinis medicamentum. Fluxum pateris? nec sanari poteris a medicis tuis. s. exercitijs, tange plena fide cum emorroissa fimbriam vestimenti Iesu: sacrosanctam. s. hostiam, vt restringaris. Si percussam te sentis a serpentibus peruersarum tentationum, quid restat nisi ut serpentem Christum æneum sine veneno eleuatum inspicias? Si dicis cum Propheta. Quoniam vnica, & pauper sum ego, particeps esto huius sacrosancti mysterij, habebis Christum comitem fidum, & hospitem ditissimum. Cęcam te fortassis debilem, & claudam conquereris, memineris, quoniam tales ad cænam magni regis inuitantur, & intrare compelluntur. Lubrica sum inquis, & instabilis, sed hic panis confirmat cor. Tristis es, & anxia: sed hoc vinum hominem interiorem lætificat. Inquietant te, & turbant plurima? adhære ei, qui turbidos fluctus sedat, qui est pax nostra. Insuper qui ait in mundo præssuram, in me pacem habebitis. Peregrinaris a domino, sed in fortitudine cibi illius ambulabis usq; ad montem Dei. Non ergo formidandum: sed in domino sperandum, & ipse enutriet, & non confundet. Non in multitudine virtutis suæ, & sua præparatione, seu propria deuotione, sed in se deficiendum, in solo domino confidendum. Euenit nonnunquam vt turbationes, pugnæ deordinationes, & fęditates inferius sensualiter agitatæ, succrescere faciant superius meritum nostrum, sicut econtra magna vtrobique serenitas, superbiæ ventum omnia funditus euertentem, repente quandoq; inducit (alias indicat.) ¶ Sed dicerés. Si tantus est fructus frequentis sumptionis, tunc non solum quotidie sed etiam eodem die frequentius esset sumendum, sicut eodem die frequenter orandum, & meritoriè est operandum. Consequens est contra illud decretum Alex. Papæ de consecra. distinct. 1 sufficit. Respondetur secundum Alexand. de Ales parte 4. quæst. 52. ꝙ pluries vno die sumere eucharistiam extra casus in iure expressos, in quibus. s. licet pluries vna die celebrare, non est concessum propter plures rationes, quæ sunt, defectus debitæ reuerentiæ, præsumptio dignitatis propriæ, & insufficientia gratitudinis reddendæ. ¶ Ad dignam sumptionem dominici corporis, requiritur meditatio excellentiæ tanti sacramenti, ut sic mens excitetur ad sumendum cum reuerentia, & deuotione. Requiritur etiam consideratio propriæ indignitatis, ut excitetur animus ad sumendum cum timore. Requiritur quoque rememoratio, aut æstimatio beneficentiæ Dei, quæ magna, & multiplex apparet in beneficio huius sacramenti, ut excitetur homo ad sumendum cum gratiarum actione. Hæc autem difficulter dignè exhibentur pluries una die, unde tandem in consuetudinem ueniret sine hac præparatione sumere, & per hoc minus reuerenter. Præterea sacramentum illud sumitur in memoriam mortis Christi secundum apostolum. Vno ergo die non nisi semel sumendum est sine necessitate, sicut Christus tantum semel mortuus est. His de causis dicitur in decreto supra allegato. Sufficit sacerdoti unam missam in die una celebrare, quia Christus semel passus est, & totum mundum redemit. Non modica res est unam missam facere, & ualde felix est, qui unam dignè celebrare potest. Quidam tamen pro defunctis unam faciunt, alteram de die, si necesse fuerit. Qui uerò pro pecunijs, uel adulationibus secularium una die præsumunt plures facere missas, non existimo euadere damnationem. Hæc ibi. ¶ Sunt autem casus, in quibus licet plures missas uno die celebrare, quatuor, quos ponunt summistæ. Primus in die natiuitatis domini, ut habetur de cele. mis. consuluisti. licet tres missas cantare. Secundus, qui statim supra positus est. Tertius propter necessitatem peregrino-

R

Alex.

1. Cor. 11.

rum infirmorum, aut forte nuptiarum. Quartus, dum propter raritatem sacerdotum, uel paupertatem ecclesiarum vni sacerdoti plures ecclesiæ commendantur. In illis ultimis tribus casibus, vltra duas celebrare non licet, ut in glo. c. sufficit. allegati. Quoties autem sacerdos voluerit secundam missam celebrare. in prima ablutionem sumere non debet, vt ieiunus veniat ad secundam, ut habetur de cele. mis. ex parte. ¶ Per hoc ad rationes in principio motas. Ad primam de Centurione, & Zacheo dicitur, quod beatus Aug. vult, quod dum aliquis est sine peccati mortalis conscientia, non obligatus celebrare ex officio, nec aliter impeditus, habet utrumque in sua potestate licenter facere, & laudabiliter, accedere videlicet aut abstinere, vt dixit propositio prima. Nec vnum alteri vniuersaliter, & in omni casu præferendum. Vnde quotidie celebrare respectu cuiuscunque non est generaliter laudandum, vel reprehendendum, quia datur casus, in quo illud, & alius casus, in quo aliud est præferendum. Stat enim aliquem non esse quotidie dispositum etiam sine sui culpa, stat alium nihil habere impedimenti. Secundò laudabile est quotidie accedere, non sic primò. Vnde quod simpliciter sit laudabilius accedere, concludit, cum addit. Sic viue, vt semper merearis accedere. Et in de verbis domini. Iste panis quotidianus est, accipe quotidie, vt quotidie tibi prosit. ¶ Ad secundam de sanctis patribus abstinentibus, respondet Cancellarius dicens. Facta quorundam veneranda magis sunt pia interpretatione, quam in exemplum agendi trahenda. Deniq; diuersa sunt dona, & vocationes in diuersis, prout spiritussanctus voluerit. Varia enim operatus est dominus in sanctis suis, in quibus semper, & ubiq; est mirabilis, ad commendationem diuersarum virtutum. Vnde in primis, de quibus arguitur, commendatur humilitas, in altero deuotionis, ac charitatis feruor, nec omnibus omnia data sunt. Et quod additur, quod sancti non fuerint dispares virtutibus, non est simpliciter verum, quoniam alter altero sanctior, sicut in mansionibus alter est altero sublimior. Chrys. verò loquitur de paritate uirtutum, quantum ad genus virtutis ad salutem necessariæ. Sic enim pares fuerunt propter earum connexionem, non autem quantum ad uirtutis intentionem. ¶ Ad illas, quæ arguunt, quòd melius sit abstinere &c. Ad primam de agno paschali dicitur secundum Alex. quòd sacramentum hoc fuit pluribus figuris præfiguratum diuersis respectibus, quarum figurarum aliquæ fuerunt frequenter iteratæ, aliæ semel tantum, vel rarius exhibitæ. Agnus paschalis figura est huius sacramenti, inquantum est memoriale passionis, & ita principaliter passionis Christi, & ex consequenti eucharistiæ. Christus autem semel tantum immolatus est in cruce, ergo agnus tantum semel in anno edebatur. Manna verò fuit figura huius sacramenti in ratione cibi, ideo diebus singulis manducabant. ¶ Ad aliud de baptismo, dicitur quod baptismus est figura mortis Christi, inquantum in baptismo morimur peccato, præsertim originali. Hoc autem non contingit nisi semel, quia peccatum originale dimissum non redit. Eucharistia est memoria passionis, ut nostri refectiua in donis virtutibus, & gratijs, quæ refectio iteratur. Item baptismus characterem imprimit, ideo iterari non debet, secus de sacramento eucharistiæ. ¶ Ad tertium dicitur, quod omnis præparatio interior requisita ad dignè spiritualiter communicandum, sufficit ad dignè sacramentaliter sumendum, & ideo est æqua securitas. Nam quilibet non dignus spirituali manducatione est in periculo mortis æternæ, quia in mortali, quod maximum est periculum, in quo quisquis non fuerit, sine periculo manducat sacramentaliter. Dispositio autem exterior, vt ieiunium naturæ, & similia satis certa sunt, & ita sine periculo caueri possunt. ¶ Ad aliud iam patuit ex probatio-

ne

Marginalia: S (beside "sam celebrare"); B. Aug.; Chrysost.; Alex.; T (beside "sunt, & ita").

ne secundæ propositionis, quod accedens non tantum commodum suum quærit: sed magis gloriam, & reuerentiam dei. Nam accedendo repræsentat summam dei charitatē, qua pro nobis passus est in cruce, secundū illud. Hoc facite in meam commemorationem. Repræsentat infinitam eius potentiam, qua Christus deus, & homo tam mirabiliter nobiscum esse uoluit in tantilla sacramenti specie. Repræsentat infinitam dei bonitatem, qua se sic in refectionem animæ dare voluit nobis indignis cibum uitæ. Repræsentat ineffabilem eius sapientiam, ut eo ordine nos repararet, quo cecideramus a statu innocentiæ, unde Innoc. Panem angelorum manducauit homo, quatenus unde mors oriebatur, inde uita resurgeret. Dictum est quippe de illo. Quacunque die comederis: morte morieris. Dicitur autem de isto. Si quis manducauerit ex hoc pane, uiuet in æternum. unde secundum Inn. magis redundat in gloriam dei accessus, quam abstinentia ab eo dicit. Vnde patet, quod qui digne accedit, non tantum ex amore concupiscentiæ, sed magis ex amore amicitiæ accedit. Ad illa, quæ arguunt pro parte opposita, si intelliguntur de acceptationibus digne, sunt pro secunda propositione: si autē loquuntur generaliter, dicendum: quod autoritas inducta intelligatur ceteris paribus, cessante impedimento, & de consilio, non de necessitate pcepti. ¶ Ad illa de cōmodis, & utilitatibus, quæ sequuntur accessum: dicitur, quod & si commendabile est, quòd huiusmodi commoda, & fructus acquirantur accedenti, & alijs non, tamen est in pcepto, & ideo sine peccato pñt omitti. Non. n. tenemur omnia impendere deo nobis, & proximo, quæ possumus: sed illa duntaxat, ad quæ præcepta nos obligant. Parabola etiam de talento loquitur de his, qui in officium acceperunt bona domini, ut ea dispensarent. Si quis ex officio celebrare tenetur, & non celebrat, incurrit sugillationem serui nequam. ¶ Ad autoritatem Ber. dicitur, quod meritò mouere debet exhortando sacerdotes ad frequenter celebrandum, quod qui non faciunt, priuant &c. non aliquid auferendo, sed non impendendo, quod impendere possent. Et hoc extra casum necessitatis, aut præcepti nō inducit peccatum, licet exhibitio magnum habeat meritum. ¶ Sed circa hoc quæritur, utrum sacerdos possit a celebratione huius mysterij perpetuò cessare ex reuerentia sine mortali peccato. Ad hoc uidetur dicere Alexand. parte 4 quæstio. 51. membro secundo, quòd sic. Vnde ait. Æstimo tamen, si quis sacerdos non habens curam animarum, nec officium, nec beneficium, propter quod haberet necesse celebrare, & ob reuerentiam sacramenti, & timorem suæ indignitatis, cessaret semper, nisi iniungeretur sibi contrarium a superiore, quòd non peccaret mortaliter. Et satis concordat sanctus Bonauen. in 4. distinctio. 12. quæstio. 4. dicens, quod sacerdos, si non uiuit de altari, sed in sua libertate manet, non tenetur magis, quam alius homo, nisi de bono & æquo. Et notentur singulæ clausulæ, quas ponit Alexand. ¶ Beatus uerò Thomas illud dictum reputat irrationabile. unde ait parte 3. quæstio. 82. articulo decimo, & in quarto distin. 13. quæstio. 2. articulo primo. Vnusquisque tenetur uti gratia sibi data cum fuerit oportunum: secundum illud. 2. Cor. 6. Hortamur ne in uacuum gratiam dei recipiatis. Opportunitas autem offerendi non solum attenditur ad fideles Christi, quibus oportet sacramenta ministrare, sed principaliter per comparationem ad deum, cui in consecratione huius sacramenti sacrificium offertur. Vnde sacerdoti etiam, si non habet curam animarum, non licet omnino a celebratione cessare. Facit ad idem illud Grego. Dum crescunt dona, etiam rationes crescunt donorum: & prima Petr. quarto. Vnusquisque sicut accepit gratiam, in alterutrum illam ad administrantes. Reus ergo erit negligentiæ, si cui data est potestas nobilissima, il-

Inn. | Ber. | V | Alex. | S. B | Thom. | 2. C | Greg | 1. Pet

ta non vtatur ad honorem dei,& salutem suam,& aliorum uiuorum,& mortuorum. Sed saltem videtur,quòd celebrare teneatur in præcipuis festis, & maximè in illis diebus, quibus fideles communicare consueuerunt. Grauius autem peccant,qui non ex reuerentia sacramenti, sed sua lascivia, aut
2. Macha. 2. secularium negociorum cura,omittunt.quibus dici potest illud. 2.Macha.4. φ iam non circa altaris officium dediti erant, sed contempto templo,& sacrificijs neglectis,festinarunt participes fieri palestræ,& patrios honores nihil habentes, græcas glorias optimas arbitrabantur. ¶ Et licet opinio beati Thomæ uideatur probabilis, ratio tamen sua ex uerbis Apostoli sumpta, non uidetur sufficere. Tum quia Apostolus in verbis suis non uidetur imponere præceptum. Dicit enim. Fratres hortamur. Exhortatio autem non insinuat præceptum. Tum, quia sic probaretur,φ teneretur quilibet sacerdos quotidie cessante legitimo impedimento celebrare, ut nullo die
X gratiam dei in vacuum proferretur accepisse. ¶ De communione laicorum:
Conc. Trid. sess.13. can. 9. immo generaliter fidelium rationis usum habētium dicitur secundum Alex. φ non tenentur nisi ex mandato ecclesiæ semel in anno.secundum. c.omnis.de pe.& re. Et in articulo mortis.de quo Innoc. Necessariò quippe sumēdus est agnus, ut a uastatore protegamur, nec exire possumus de ægypto: nisi celebrando phase paschalem agnum edamus. Verba uerò Christi, quæ
Iohan. 6. Iohan. 3. in præceptum sonare uidentur. Nisi manducaueritis &c.intelliguntur de manducatione spirituali:ut supra dictum est. Vnde non habent efficaciam præcepti quoad sacramentalem sumptionem, sicut habent illa. Nisi quis renatus fuerit ex aqua,& spiritu, non poterit introire in regnum dei. Nam
Ioh. 6. Christus priora sua uerba declarando dicit. Caro non prodest quicquam, scilicet sine spiritu. Verba quæ ego locutus sum uobis: spiritus, & uita sunt. Et tantum de illo dubio.

DE NEGLIGENTIIS IN CONsecratione, & officio missæ.

LECTIO LXXXVIII.

A HVNC de sexto dubio,scilicet de negligentijs circa consecrationem,& missæ officium contingentibus,quę quoniam innumeræ sunt. Errare enim, & deuiare infinitis
Diony. modis contingit secundum illud Diony. de diuinis nominibus.c.4.Bonum est ex causa integra,malum autem
2.Ethi.c.7. omnifariam. Et 2.Ethi.c.7.Dirigere contingit uno modo,deuiare infinitis, ideo de omnibus defectibus regula dari non potest. Possunt tamen directiones circa alquos contingentes defectus dari, ex quibus in alijs a simili directorum potest sumi. Vbi autem nec illæ sufficiunt,recurrendum est ad superiorum consultationes. Et quoniam in diuersis superioribus lectionibus,de uarijs particularibus defectibus tractatum est,idcirco ad illa remittam, ne idem sæpius scriptum fastidio sit lectori. ¶ Possunt autem defectus contingere circa substantialia sacramentis:puta circa materiam,aut formam, circa ministrum, aut eius intentionem. Possunt etiam secundo contingere circa cerimonialia, quæ non sunt de ne-

ceſſitate ſacramenti, ut ſunt locus, tempus, ueſtes, uaſa, luminaria, orationes tam ante miſſam, quam in miſſa. Tertio circa ſacramenti reuerentiam, ut ſi fundatur calix, uel gutta ſanguinis domini ſtillauerit &c. Quartò circa miniſtrum celebrantem, aut ſumentem, ut ſi memoratur ſe non ieiunum, excommunicatum, non rite ordinatum, non baptizatum, aut ſi ante finem miſſæ deficiat &c. Singula breuiter perſtringam ſecundum doctorum ſententias ¶ Quoad primum, ſi fuerit defectus in materia neceſſariò requiſita, quæ eſt panis, & uinum aqua mixtum. B De pane non de facili deprehendi poteſt, an ſit triticeus, an de ſpelta, uel alio grano, nec ibi neceſſe eſt non procedere: maximè quia non eſt certum de pane triticeo, an ſit neceſſarius conſecrationi: ita quod in ſolo triticeo, fiat conſecratio, de quo ſupra lect. 35. latius diſputatum eſt. ¶ De uino uerò contingere poteſt, quod ex miniſtri negligentia loco uini alius liquor, ut aqua pura, aut oleum calici infuſum ſit: quod ne fiat, ſacerdos primò miniſtrum guſtare faciat, dum calicem præparat, qui uaſa uinaria, & aquaria offert. Ipſe quoque odorando experiatur uini odorem in calice, ſi ſanum habet olfactum, quod maxime faciendum conſulo, dum calix præparatus & infuſus offertur per diaconum. Proſpiciat etiam in calicem: dum primò poſiturus eſt eum in medio altaris, an ſit infuſus, an uacuus, ne procedat calice uacuo, & dum conſecrare uoluerit, aut ſumere uacuum inueniat calicem. Si tamen per quaecunque negligentiam uel miniſtri, uel ſacerdotis uinum in calice non fuerit, ſed alius liquor. Si id deprehenderit ante conſecrationem calicis, effuſo tali liquore, de nouo imponat uinum, & aquam, & procedat ad calicis conſecrationem, nihil repetens de prius lectis. Si uerò poſt ſumptionem, ſeu in ſumendo perceperit uinum non fuiſſe, faciat ut ſupra dictum eſt lectione 10. Idem ſi calicem uacuum inuenerit. Primum eſt de mente ſancti Thomæ parte 3. q. 83. ¶ Circa ſecundum, ſcilicet dum poſt ſumptionem corporis Chriſti ſub ſpeciebus panis aut uini perceperit, alium tradit modum: ſed qui ſupradictus eſt ſufficiat. Si uerò depræhenderit aquam non fuiſſe admixtam ante conſecrationem calicis, ſtatim dum appræhenderit, apponat, & procedat. Si uerò poſt conſecrationem ſanguinis deprehenderit, nullo modo debet aquam uino iam cõſecrato miſcere, quia ſequeretur corruptio ſacramenti in aliqua parte: ut ſupra habitum eſt lect. 35. ſed procedat ſine admixtione aquæ. Non enim admixtio aquæ eſt de neceſſitate conſecrationis, ſed conſecrantis, ut ibi patet. Concordat Thom. ubi ſupra in ſolu. quarte rationis. Videantur plura de qualitate uini conſecrandi lect. 35. Laudabilis denique eſt conſuetudo quarundam eccleſiarum, quæ ad miſſæ officium ordinant uinum rubeum, ut ſic de uini ueritate, & guſtus certificetur, & uiſus. ¶ Si defectus contingeret circa miniſtrum. ſ. ſacerdotem, qui neceſſarius eſt conſecrationi, aut quia non eſt ſacerdos, C puta quia uel non baptizatus, aut non rite ordinatus, uel quia deficit ante officij perfectionem. Si primum, hoc quidem difficile conſtare poterit niſi per reuelationem, aut certam relationem. Si tamen ſibi conſtiterit legitimè, dum in officio miſſæ fuerit, cum totum officium irritum ſit, & inane, nullumque ibi conficiatur ſacramentum, ceſſare debet, in quacunque parte fuerit. Neque ſi ante ſumptionem conſtiterit, ſumere debet, ut ſacramentum, alioquin idolatriam committeret. A qua priusquam conſtiterit, & ipſum, & populum ab idolatria inuincibilis ignorantia excuſat, ut habetur de presby. non bap. apoſtolicam. Et conditio habitualis, quæ ineſſe debet, de quo ſupra lect. 50. ¶ Si autem ſacerdos morte, uel graui infirmitate defecerit ante conſecrationem panis, non oportet, ut per alium ſuppleatur, niſi in eccleſijs conuentualibus, uel quando ſufficiunt facultates eccleſiæ ad plures ſacerdotes nu-

triendos:

triendos:ut in c.illud diuini.7.q.1. Si uerò deficeret incepta consecratione puta consecrato corpore ante consecrationem sanguinis, vel etiam consecrato utroq;, debet missæ celebritas per alium expleri. hæc Thom. Et hoc verum, si haberi potest sacerdos ieiunus. Nam pransus explere non potest, vt dicit glo.7.q.1.nihil.ubi casus ille ponitur in textu. Sed ubi incipiet supplens, dicitur in sum.confes.ꝙ ibi sequens incipiat, vbi prior dimisit, quòd si nescitur, debet a capite incipere. Et sic etiam patet:ꝙ licet non sit necessarium deficiente sacerdote ante consecrationem missam suppleri, potest tamen suppleri.& ad hoc est.c.allega.7.q.1.illud diuini Secundum Alber. uero.lib.2.de missa prope finem. Si sacerdos ante canonem in missa deficiat, tunc pro certo alius sacerdos debet reincipere, & totum ritè peragere, quia ea, quæ ante canonem in missa fiunt, non sunt de sacramẽti confectione, sed potius de populi instructione. ¶ Si autem in canone deficiat factis aliquibus signis super hostias oblatas, ante tamen transubstantiationem, uidetur mihi, ait Albert. ꝙ alius sacerdos non ab initio debeat missam incipere, sed potius ubi ille dimisit, debet, quod omissum est: supplere. Et hoc propter duas causas. Prima ex parte sacramenti, quia quamuis ex illis signis substantia panis, & uini non transubstantientur, tamen ipsa materia ex uerbis, & signis recipit sanctitatem, ex qua efficitur magis idonea, ꝙ in corpus Christi transubstantientur. Et hoc non est repetendum super illam hostiam, ne iniuria fiat uirtuti uerborum, quæ tanquam nihil haberẽtur, quando iterum uerba eadem super eandem hostiam iterarentur, tanquam priora uerba, a priore sacerdote dicta nullam virtutem habuissent. Secunda causa est ex parte populi, quia populus, ex hoc minus uerba, & signa canonis appreciaret, si videret ea tam facile repeti, quasi prius dicta uiderentur annullata. Licet etiam signa illa non transubstantiarent, tamen passio Christi nunquam irrita debet reputari. ¶ Si autem sacerdos in ipsa prolatione uerborum, quæ sunt forma sacramenti, deficiat uerbis iam in parte pronunciatis: saluo inquit iudicio sententiæ maiorum, ꝙ illa hostia pro reliquijs in altari conseruaretur, & missa alia celebraretur. Sed hic Innoc. in ca. presbyter.de sacra. non ite dicit, ꝙ in hoc casu alius sacerdos debet incipere ibi. Qui pridie. Dicit enim, ꝙ si quis inter conficiendum eucharistiæ sacramentum, dum est in verbis illis, hoc est corpus meum, deficiat, alius incipiat a capite. s. ibi. Qui pridie. Et idem dicimus, si dubitaretur, verum primus sacerdos compleuerit verba consecrationis, ut etiam tunc incipiatur ibi. Qui pridie, quia non intelligitur iteratum, quod ambigitur esse factum, ut dicitur de presbyter, non bap. veniens. ¶ Sequitur in Alberto. Si autem deficit, quando iam corpus consecratum est, & non calix, vel etiam si usq; in finem missæ de præparando calicem, cum vino oblitus fuerit, vel aliqua de causa neglexit. Iam ab antiquo consilium est doctorum, ꝙ hostia corporis, si sumpta non est, in corporali mundo reponatur, & calix ritè præparetur. & ab illo loco, Simili modo postquam &c. canon super calicem peragatur, quia tunc non iteratur, eo quòd nihil anteriorum dictum est super calicem, & tunc in fine missæ corpus, & sanguis accipiantur. ¶ Si autem sacerdos pronunciando verba formæ calicis, deficiat ante perfectionem: tunc dicendum videtur sicut de hostia, ꝙ in uase mũdo cum reliquijs seruetur, & cum alio vino calix uitæ præparetur. Et ab illo loco. Simili modo postquam. ab alio sacerdote sacramentum sanguinis cum missa perficiatur. hæc Albertus. ¶ Videtur tamen saluo meliori iudicio: ꝙ cautius ageretur, in casu quo panis, & vinum cum reliquijs ponendum esset secundum dicta domini Alberti. si tunc a sacerdote supplente, post sumptionem corporis, & sanguinis, quos ipse consecrauit,

ante

Si aliqua particula in altari inueniatur quam ignorauit sacerdos.

ante ablutionem sumeretur, sic non cum reliquijs putresceret. ¶ Circa intentionem necessariò requisitam possunt similiter defectus aliqui contingere. Nam qualem sacerdos habere debet intentionem: dictum est supra lectione sexta. ¶ Quæritur ergo, quid si particula aliqua inuenta fuerit in altari, quam sacerdos tempore consecrationis non aduertit: similiter de guttulis foris, calicis pedi, uel lateribus adhærentibus. ¶ Respondetur secundum Albertum, quòd ea, quæ in altari remanserant, aut foris calici adhærent, quæ sacerdos non intendit consecrare, consecrata non sunt, quia intentio sacerdotis lata supra materiam consecrandam, necessaria est, ut patuit lectione sexta. Vnde debet sacerdos intentionem suam dirigere ad hostias, quæ sunt in prospectu super pallam corporalis, & ad uinum, quod est in calice, & non extra, nec ad alia. Et sic certus erit, quòd si casus præmissus occurrit, quòd reliqua consecrata non sunt. Vnde nonnunquam hostiæ in pixide, & uinum in uasculis manent in altari per totam missam: non tamen per hoc consecrantur, licet cautius sit ea ab altaris mensa remouere. ¶ Sed quid, si quis apponeret plures particulas pro populo communicando consecrandas. Et in ipsa consecratione prolatis uerbis formalibus: tunc non recordetur particularum appositarum, & intentionem dirigit actualiter tantum ad eam particulam, quam manu tenet: nunquid reliquæ sunt consecratæ? Respondeo salua saniore sententia, sub distinctione, quia aut habet intentionem uirtualem ad consecrandum omnes: hoc est, aut dum posuit particulas, intendebat actualiter eas consecrare, & ex illa intentione processit in officio, & in consecrando particulam, quam manu tenebat: non habuit intentionem actualem illam solam, quam manu tenebat, cum exclusione omnium aliarum consecrandi. Dico, quod omnes sunt consecratæ, sufficit enim uirtualis intentio, dum non interuenerit contraria actualis. Sicut enim uolens consecrare unam solam particulam: & in uerbis consecrationis distrahitur, ut tunc non actualiter intendat, nihilominus propter uirtualem intentionem uerè consecrat. Si autem in consecratione unius particulæ, omnes alias actualiter per intentionem excluderet, intendens illam solam consecrare, haud dubium quin aliæ non sunt consecratæ. ¶ Sed diceres, quid si certum numerum consecrare intendit: puta decem, & facta consecratione inuenit undecim particulas, quæ harum non est consecrata? Potest dici, licet in numero errauerit, putans decem, quæ sint undecim, non tamen errat in intentione, quæ est ad consecrandum omnes illas numeratas, siue in loco consecrandarum particularum positas, ideo omnes censeo consecratas. Nullus enim ita intendit consecrare numeratas, quòd si plures essent, uel pauciores, uellet eas non consecrare. Quod si aliquis expressè, & distinctè intenderet præcisè decem consecrare cum exclusione pauciorum uel plurium, puto, quod tunc nullam consecraret. Ratio, quia ad consecrandum requiritur intentio super determinatam materiam, quam distinctè cognoscit, & potest discernere ab alijs, sed cum sint ibi undecim particulæ simul positæ, nec decem discernit ab undecim, secundum habet confusam intentionem decem consecrandi ex illis undecim, & non discernit, quas decem, non habet intentionem sufficientem ad consecrandum requisitam. Sicut si præpositis mille particulis, ex illis intenderet consecrare decem tantum confusè, nec discerneret, quas decem, nullam consecraret. ¶ Idcirco considerentur duæ cautelæ. Prima si plures particulæ sunt consecrandæ, ponatur maior particula cum minoribus, ut dum consecrare uoluerit, simul offerantur oculis hæc, & illæ. sic non obliuiscetur mi-

Quid si sacerdos nolens consecrare plures particulas proffert uerba super particulam maiorem.

Duę cautelę in consecratione.

D E F

norum, quod etiá propter signa conuenit ita fieri, ut sic omnes simul signentur. Secunda cautela, q presbyter intentionem suam nunquam dirigat ad numerum determinatum, particularum intendendo tot, uel tot consecrare, sed ad multitudinem particularum positarum cuiuslibet sint numeri, & forte bonum esset numerum ignorare, & sic liberabitur celebrans a dubijs, & G scrupulis. ¶ Nunc de defectibus contingentibus circa cerimonialia, hoc est circa exteriora ab ecclesia ordinata loca, tempora, uestes, uasa, orationes, gestus, ministros &c. quæ non sunt de necessitate consecrationis, quia eis non seruatis nihilominus uere consecrat sacerdos, si habuerit materiam debitam, & intentionem conficiendi, licet grauiter peccet prætermittens aliquod horum, & quandoq; incidat excommunicationem, quandoq; irregularitatem propter constitutionem ecclesiæ, de quibus ordinate supra dictum est: lect. 7. & sequentibus, ideo superfluum foret hic repetere. Vnde in omnibus talibus, si aliquid neglectum fuerit, procedendum est, quia per huiusmodi negligentiam sacrificij perfectio non impeditur, pœnitentiam tñ agere debet ex cuius negligentia defectus noscitur contigisse. Non tamen omnis omissio dummodo temeraria non fuerit & sine contemptu inducit culpam. Sicut etiam si ante fractionem sacramenti aut in fractione, sacramentum aut pars eius dilaberetur in calicem propter frigus manuum sacerdotis, uel aliam causam, quo minus postea posset seruare ritum ecclesiæ, nō est propter hoc necessariū aliquid iterare. Hæc enim respiciunt corpus Chri H sti mysticum, ideo in sacrificio ueri corporis Christi nihil uariat. ¶ Consequenter de negligentijs redundantibus ad irreuerentiam sacramenti, ut si aranea, uel musca ceciderit in calicem, aut uenenum deprehendatur immissum, aut si sanguis effusus fuerit in terram, uel super altare in toto, uel in parte, aut hostia in terram ceciderit, aut eam perdiderit, aut mus comederit, aut in reseruatorio quo custoditur propter infirmos computruit. ¶ De primo dicit Sanctus Thom. ubi supra in solutione tertij argument. Si musca uel aranea in calicem ante cōsecrationem ceciderit, aut etiam uenenum deprehensum fuerit immissum, debet effundi, & abluto calice denuo al ud uinum poni consecrandum. Si uerò aliquod horum post consecrationem acciderit, debet animal caute capi, & diligenter lauari, & comburi, & ablutio cum cineribus in sacrarium mitti. Quod si uenenum ibi deprehenderit immissum, nullo modo debet sumere, nec alij dare, ne calix uitæ uertatur in mortem, sed diligenter in aliquo uasculo ad hoc apto cum reliquijs conseruari. Et ne sacramentum maneat imperfectum, debet aliud uinum apponere in calicem, & denuo resumere a consecratione sanguinis, & sacrificium perficere: hæc Thom. Nihil enim abominabile sumi debet occasione huius sacramenti, ut notat glo. Bernard in c. si per negligentiam. de consec. distin. 2. ¶ Si uerò sanguis fusus fuerit, aut de calice stillauerit, sic disposuit decretum Pij Papæ in cano. statim allegato ubi dicitur. Si per negligentiam aliquid de sanguine stillauerit in tabulā, quæ terræ adhæret. Glosa de sanguine. i. de sacramento. Sanguinis enim est in corpore Christi, & in uenis eius, a quo separari non potest, nec fluendo stillare: ut supra dictum est lectio. 53. Sed si stillæ sacramenti fluxerint, in qualibet stilla, seu gutta est totus Christus, & totus sanguis in corpore cum anima unita deitati. Sequitur. Lingua lambetur, & radetur tabula. Si uerò non fuerit tabula ut nō conculcetur, locus tamen radatur, & igne consumatur, & cinis intra altare condatur, & sacerdos quadraginta diebus pęniteat. Glo. Hæc pęnitentia erit, ut tot diebus ieiunet, & tot diebus abstineat a sacramentorum communione. Sequitur. Si super altare stillauerit calix, sorbeat minister stillam: &

De defectibus circa cerimonias.

Quid si sanguis effunderetur, aut stillaret.

S. Thom.

tribus diebus pœniteat. Si super lintheum altaris, & ad aliud lintheum peruenerit, quatuor diebus pęniteat. Si usque ad tertium, nouem diebus pęniteat, si usque ad quartum, uiginti diebus pœniteat. Et lintheamina, quæ tetigit stilla, tribus uicibus minister abluat calice supposito, & aqua ablutionis sumatur, & iuxta altare recondatur. Hęc Pius Papa. ¶ Addit Thomas. Quidam autem alterius partem illam lintheaminum incidunt, & comburunt: & cineres in altari uel in sacrario reponunt. Si autem hostia in terram ceciderit, puto terram radendam fore: & ut supra rasura incineretur, & in sacrario ponatur. Secus si super pallam altaris, aut pannum mundum ceciderit, si tamen inuenta fuerit. Si uerò inuenta non fuerit, aut mus comederit: dicit ca. Qui non bene de consecra. distinct. 2. Qui non bene custodierit sacrificium, & mus, uel aliud aliquod animal comederit, quadraginta diebus pœniteat. Qui autem perdiderit illud in ecclesia, aut pars eius ceciderit, & non inuenta fuerit, triginta dies pęniteat. Addit Thom. Eadem pęnitentia uidetur dignus sacerdos per cuius negligentiam hostiæ consecratæ putrescunt. ¶ De uomitu uerò eucharistię habetur eadem distinct. Si quis 2. ex pœnitentiali Bedę. Si quis per ebrietatem, uel uoracitatem eucharistiam euomuerit quadraginta diebus pęniteat, si laicus est. Clerici uerò uel monachi, presbyteri, uel diaconi septuaginta diebus pęniteant, episcopi 90. Si uerò causa infirmitatis euomuerint, septem diebus pęniteant. Et debet uomitus cremari, & cineres iuxta altare recondi: ut supra dicit Pisanus in summ. Verum de his pęnitentijs dicit Sanctus Tho. pensatis tamen conditionibus negocij, & personæ, potest minui, uel addi ad pęnitentiam prædictam. Sed dum infirmitas est in causa: dicit glo. in c. Si quis. alleg. quòd hoc ad cautelam positum est, uel quia non debuit sumere cum esset infirmus, & ita fuit in culpa, uel quia nō debuit statim sumere cibum uulgarem, alias infirmitas excusat. Et addit beatus Thom. Hoc tamen obseruandum est, quòd ubicunque species integræ inueniuntur, sunt reuerenter obseruādę, uel etiā sumendæ, quia manentibus speciebus, manet ibi corpus Christi ut supra lectio. 84. Demum si negligentia acciderit ex parte ministri, de his partim, supra dictum est, ut in his, quæ sunt de necessitate sacramenti, uel respiciunt reuerentiam sacramenti. Quibus duo casus addendi sunt. Vnus, si sacerdos celebrans recordatur se aliquid comedisse, & non esse ieiunum, aut excommunicatum, uel irregularem, aut mortale commisisse, quod nondum confessus est. Dicit beatus Thom. si hæc post consecrationem recordatur, debet procedere, ac perficere sacrificium, & sumere sacramentum. Debet tamen pęnitere cum proposito confitendi, & satisfaciendi, & sic non indignè, sed fructuosè sumit sacramentum. Eadem ratio est, si meminerit se excommunicationi cuiuscunque subiacere. Debet enim assumere propositum humiliter absolutionem petendi, & sic per indiuisibilem pontificem Christum absolutionem consequitur. Si uerò ante consecrationem alicuius prædictorum sit memor, tutius reputaretur maximè in casu manducationis, & excommunicationis, ꝙ missam inceptam desereret, nisi graue scandalum timeretur. Hæc Thom. ¶ Alter casus: Quid si sacerdos non recolit se omnia dixisse, quæ in missa, uel ex ordine institutionis Christi, uel ecclesiæ dicenda sunt? Respondet sanctus Thom. ubi supra ꝙ non debet ex hoc sacerdos mente perturbari. Non enim qui multa dicit, recolit omnium, quæ dixerat, nisi forte in dicendo appræhenderit sub ratione iam dicti. i. appræhenderit se dicere, sic enim aliquid efficitur memorabile. Vnde si quis attente cogitat illud, quod dicit, non tamen cogitat se dicere illud, non multum recolit postea se dixisse. Si tamen sacerdoti probabiliter constat se aliqua omisisse, si qui-

Thomas. Thom. K B. Thom.

dem non sunt de necessitate sacramenti, non æstimo inquit, ꝙ propter hoc debeat resumere immutando ordinem sacrificij, sed ulterius procedere. Si uerò certificetur se omisisse aliquid eorum, quæ sunt de necessitate sacramēti, scilicet formas consecrationis, idem faciendum est, quod dictum est de defectu materiæ, ut scilicet resumatur à forma consecrationis, & cetera per
Thom. ordinem reiterentur, ne mutetur ordo sacrificij. hæc Thom. Vel potest seruari ordo qui supra lectione decima, tactus est secundum opinionem Scoti. Hoc autem fieri potest cum minori scandalo. Et tantum de illis defectibus, & negligentijs, ex quibus prudens lector informari potest, quid agendum in alijs hic non positis, non penitus dissimilibus. Et hæc de dubijs textualibus supra motis.

DE POST COMMVNIONE.

LECTIO LXXXIX.

A POST sacramenti sumptionem, & ablutionem prædictas, sequitur, cantus: qui cum quodam iubilo, & lętitia canitur, qui communio dicitur. Olim (ut dominus Albert. dicit) antiphona dicebatur, id est circularis sonus: quia sicut introitus, ita & communio supra psal. iterabatur in signum lętitiæ, & gaudij spiritualis suscepti dei intra uiscera: & ideo cum lętitia cantabant illum cantū unus ad alium, quasi nuncians qualiter deus susceptus sit ab eo. iuxta illud
De cantu finali missæ, quæ cōio dicitur.
Psal. 41. propheticum. In uoce exultationis, & confessionis, sonus epulantis, quod
Luc. 15. etiam signatum est. Lucæ 15. ubi cum pater occideret uitulum saginatum, fecit chorum, & symphoniam, in signum lætitiæ, quia dulcedine diuinę pinguedinis infusa sunt communicantium intima. Hinc iterum in psal. dicitur.
Psal. 2. Sicut adipe, & pinguedine repleatur anima mea. in refectione. s. sacramentali, & labijs exultationis laudabit os meum, in cantu. s. lętitiæ post communionem. Cui consonat & illud. In omni ore quasi mel indulcabitur me-
Eccl. 49. moria eius, & ut musica in conuiuio uini. Ipse directus est diuinitus in pœnitentia gentis, & tulit abominationes impietatis. Quod etsi ad litteram dictum est de Iosia Rege Iuda: uerius tamen est de Iesu Christo rege regum, qui pro nobis agere pęnitentiam missus est a summo patre, qui tulit abominationes impietatis totius humani generis, cuius memoria in hoc sacrificio dignè sumentibus melle dulcior est, atq; fauo. Modo autem cantus iste non iteratur, excepto officio pro defunctis, in quo mos ille adhuc obseruatur, nec ex prolixitate populo tędium generetur. Et ideo nunc communio, & non antiphona nominatur. Dicitur enim antiphona, quasi contra psalmum sonans, uel quia pars una ab uno choro, pars altera ab alio choro canitur. Ab anti quod est contra, & phonos sonus, quasi uox reciproca per choros alternatim sonans, secundum Papiam. Significat etiam
Antiphona quid.
Innoc. cantus ille secundum Innocent. & Alexand. gaudium apostolorum, quod
Iohan. 20. habuerunt de CHRISTI resurrectione, iuxta illud Iohan. uigesimo. Gauisi sunt discipuli uiso domino. Quod autem reciprocatim cantabatur, insinuat, quòd resurrectionis gaudium discipuli sibi mutuò nunciabāt. Vnde

duo discipuli uenientes de Emaus, cum inuenissent undecim congregatos, & eos, qui cum ipsis erant dicentes. Surrexit dominus uere, & apparuit Simoni Petro, & ipsi narrauerunt, quæ gesta erant in uia, & quomodo cognouerunt eum in fractione panis. ¶ Sed Albertus hanc rationem mysticam reprobans dicens. Hoc ego non puto esse uerum, quia nec nomen hoc ostendit, quo cantus ille communio uocatur, quia in gaudio, & sensu infusæ dulcedinis in communicando cantatur. Et quia nulla in plerisque missis in cantu isto de resurrectione mentio habetur. Verum tamen, quòd antiqui quidam monachi hoc tradiderunt. Huius aliam non puto esse causam, nisi quia melius aliquid tradere nescierunt. Hæc Albert. ¶ Sed admirari uix sufficio, cur tantarum uir literarum huiusmodi mysticationes per totam canonis expositionem uelut spernendo derideat, cum tamen a uiris peritissimis, & omnium scientiarum genere doctissimis (Innocentium loquor prius Lotharium, & Alexand. de Ales) expositiones huiusmodi fideliter tractentur: ex quorum fontibus, & ipse Albert. & posteri pené quicquid scripserunt hauserant. Quod si illi a monachis antiquis receperunt, tantò magis amplectendum puto. Hi enim antiqui monachi anachoritæ, & cenobitæ ægyptij, & si uita, ut columbæ simplices fuerunt: tamen spiritussancti illuminatione prudentissimi extiterunt, contra quos nec uniuersæ antiqui serpentis doli, & uersutiæ conualescere potuerunt. Quorum uitam, & doctrinam miratur magnus ille Hiero. miratur, atq; Cassianus scholasticus, qui ipsorum dogmata & collationes stilo egregio, & sensu profundissimo descripsit, ad quorum capiendum intelligentiam uix humanum sufficit ingenium. ¶ Nec arguit: q̃ in ipso communionis cantu, non semper fit mentio de resurrectione dominica, quia sicut Christus dñs uerbis docuit, & factis, & nonnunq̃ aliud, uerbis, aliud factis: ita in missæ officio aliud uerbis, & aliud gestibus corporis, & factis designat. Vnde & uisum est, quia officiũ missæ in memoriã Xp̃i celebratur, p̃sertim passionis, resurrectionis, & ascensionis. Nam & in canone orat sacerdos. Hanc igitur oblationẽ, quam tibi offerimus in memoriam passionis, resurrectionis, & ascensionis dñi nostri Iesu Xp̃i &c. Ipsa domini passio, resurrectio, ascẽsio & cetera ad humani generis salutẽ acta, non modo uerbis: sed gestu, & signis repræsentantẽ. Quod irridere, est catholicam simplicitatẽ, immo profundissimam misteriorũ additã intelligentiam despicere. Variatur autem hic communionis cantus secundum diuersitatem temporum, & festorum, correspondenter ad totius missæ officium ordinatum. ¶ Dñs uobiscum. Et cum spũ tuo. Oremus. ¶ Post hanc sequitur secunda pars huius tertiæ, & ultimæ partis missæ. In qua fit humilis supplicatio in prolatione orationum, siue collectarum: quæ post cõiones dicuntur, & patet ratio nominis uel complende eo, q̃ per eas cõplet, & finitur missæ officium. Cantata nanq; cõione, ex qua sacerdos spũale gaudium populi spũaliter secũ sacrosanctã eucharistiã cõicantis cõcipit, ipse lætus, & hilaris ad populum se conuertit, ipsum salutans, & dicens. Dominus uobiscũ. & supplendum est, secundum Alber. & maneat in æternum uisceribus. s. uestris infusus, sicut dicitur. Ioh. 17. Tu in me pater, & ego in eis, ut sint in unũ consummati. Sic & Xp̃s fidelibus spũmsanctum a patre dandum promisit in æternum, unde ait. Et alium paracletum dabit uobis, ut maneat uobiscum in æternum. Et respondet populus, uel uicem populi tenens. Et cum spiritu tuo. optans ut & in spiritu sacerdotis maneat Christus, quem pro omnibus accepit, sciens quòd parum ualet sacramentum corporaliter accipere, nisi remaneat in penetralibus cordis, & intima spiritus deuotione. Spiritualis enim cibus in spiritu, & non in corpore est conseruandus. Spiritus nanq; est

Luc. ulti. Albertus. B Alexand. Albert. C Albert. Ioh. 17. Ioh. 14.

Iohan 4. Deus,& eos,qui adorant eum,in spiritu,& ueritate oportet adorare.Ioh.4. ❡Deinde sacerdos reddit ad dextrum cornu altaris:& eleuatis manibus, ad orationem populum prouocans,& dicens. Oremus,ultimam missę orationem exequitur multiplicans eam secundum numerum collectarum in principio missæ,& secretarum ante canonis præfationem præmissarum,secundū Innocen. Innoc. Fiunt autem hæ orationes post communionem in fine missæ, ad significandum secundum eundem, ꝙ ita nobis necessaria est subsequens oratio sicut præcedens, quia sine intermissione orandum est. Oportet semper Luc.18. orare,& non deficere Luc. 18. Petit autem in his oratonibus eleuatis manibus communionis perfectionem, ut eam ab alto dominus misericorditer largiatur.Quæ duplex est. Vna gratię in uia,alia gloriæ in patria. Operatur enim refectionis gratiam in uia in præsenti,ad consequendam gloriā in beatitudine cœlesti:ut sicut nunc sub specie panis, & uini abscondite accipitur, ita in patria in beatitudine,& clara diuinitatis uisione perficiatur: ut sic uerum Psal.83. fiat,quod dicit Psal. Gratiam,& gloriam dabit dn̄s. Hoc autem facile attenditur in omnibus post communionibus:quæ per totum annum leguntur:sic diligenter inspiciuntur. Quod etiam frequenter exprimitur in ipsa uerborum significatione:sicut hic. Perficiant in nobis domine tua sacramenta,quod continēt:ut quod nunc in spe gerimus rerum ueritate capiamus.

De ritibus, ac gestibus, cerimonialibus sacerdotis.

D ❡Dicturus autem hanc orationem,reddit ad dextrum cornu altaris,ad significandum (secundum Inno.& magistrum in rationali) ꝙ in fine mundi Christi prædicatio reditura est ad iudæos, qui per dextrum cornu significantur. Innoc. Esa.10. Tunc enim iuxta c. 10. Esa.prophetiam ad dominum conuertentur,& reliquiæ Israel saluæ fient,ut allegat Apostolus ad Rom 9. Rom.9. Finita aūt ōne, redit ad medium altaris,ut ipsam concludat per illud additum.Per dn̄m nostrum Iesum Xp̄m &c.iam frequenter expositum. Quia sicut dextrū altaris repræsentat populum iudaicum,& sinistrum populum gētilem,ita medium altaris repræsentat Christum,& Xp̄i fidem, in qua uterq; populus connectitur,& unitur. ❡Item Christus ipse est, qui utrumq; popolum inducit,& illuminat ad petendum,ideo recte in altaris medio oratio ipsa per Christum mediatorem concluditur, & finitur. Post cuius finem, iterum sacerdos se conuertit ad populum,ipsum salutando, dicens. Dominus uobiscum,secundum Albert. Albert.optans ut recedentes a templo non recedant a domino,sed ut satagant,quatenus dominus semper cum eis in omnibus agendis maneat.& nunquam ab eis recedat:quod & facit, si nos cum eo mentis deuotione maneamus.Respondet autem pro populo chorus,uel minister.Et cum spū tuo: optans ut & ipse sacerdos post missam non carnalibus, sed spūalibus operibus Gal. 5. intendat. Et ut dominus, qui spūalia opera per apostolū suum suggerit dicentem.Spū ambulate,& desideria carnis non perficietis &c. Et sic mutua

De hoiū gestuum significatione.

E salutatione communionē indicantes,missa claudiī,& finiī. ❡Secundum magistrum in rationali,hæ ultimæ salutationes repræsentant:ꝙ Xp̄s post resurrectionem bis discipulos suos legitur salutasse,dicens eis. Pax uobis. Vnde prima salutatio ante post communionem,significat illam benedictionē,quā Christus ascensurus in cœlum legitur dedisse discipulis suis: nam ut Lucas ulti.commemorat. Eduxit eos foras in Bethaniam: & eleuatis manibus, benedixit eis. Vltima salutatio uitam æternam significat, quam Christus ascendens ingressus est,quia cum ab eis recessit, ut consequenter scribit Lucas,ferebatur in cœlum.❡Et nota,ꝙ septies sacerdos salutat populum:quatenus exclusis septem uitijs capitalibus,suscipiat gratiam,septiformem sancti spiritus,& quinque uicibus se uertit ad populum,ante primam collectam: ante euāgelium saltem lateraliter, ante offertorium, ante post communio-

De septē salutationib' sacerdotis.

nem,

nem,& post eandem, quod secundum Alexand. repræsentat quinque apparitiones,quibus in diei resurrectionis se manifestauit mulieribus,& discipulis. Primò Mariæ Magdalenæ:secundo ceteris mulieribus,dum de sepulcro redirent in Hierusalem : tertiò Petro: quartò duobus discipulis euntibus in Emaus:quintò undecim discipulis simul congregatis. ¶ Ite missa est. ¶ Hæc est tertia particula partis tertiæ,tertiæ partis principalis missæ,quæ est ultima,in qua concluditur missa.Concluditur autem missa tripliciter, quãdoq; per Ite missa est,quandoque per Benedicamus domino,quandoque per Requiescant in pace. Primo modo concluditur in festis,& solennitatibus:in quibus in matutinis dicitur. Te deum laudamus, & in missa Gloria in excelsis,& cetera lætitiæ cantica. In his concluditur per Ite missa est,quasi dicat diaconus ad populum uersus,uel sacerdos,dum sine diacono celebrat, Ite, hoc est redite ad propria, quia missa.i.oblata est hostia deo salutaris pro uestra,& totius humani generis salute consequenda. Licet autem supra lect. 15. distincta est quadruplex missæ acceptio, tamen in proposito duæ sufficiunt. Vna,qua missa accipitur pro ipsa hostia sacra,de quo uenerabilis Hugo lib.2.de sacramentis parte 8.c.14.ait. Ipsa hostia sacra missa uocari põt: quia trãsmissa est, primum.s.a patre nobis,ut nobiscum esset,postea a nobis patri,ut apud patrem pro nobis intercederet. Primum a patre nobis per incarnationem,postea patri a nobis per passionem. Modo in sacramento per passionis eiusdem commemorationem : primum à patre nobis per sanctificationem, qua nobiscum esse incipit, postea patri a nobis per oblationem, qua pro nobis intercedit.Alio modo accipitur missa pro officio missæ uel toto,uel parte,& etiam sic dicitur missa quasi transmissa, uel transmissio secundum eundem Hugonem. Quia populus fidelis per ministerium sacerdotis, qui fungitur uice mediatoris inter deum,& homines,preces,supplicationes, uota,& oblationes transmittit altissimo. ¶ Secundum primam igitur acceptionem clamat diaconus Ite missa est hostia Christus mediator. Ite post ipsum,hoc est sequimini ipsum,secundum illud apostoli ad Eph.5. Estote imitatores dei sicut filij charissimi, & ambulate in dilectione, sicut & Christus dilexit nos,& tradidit semetipsum pro nobis oblationem, & hostiam deo in odorem suauitatis. Non enim est in hoc mundo stãdum, sed ad patriam per bona opera,festinandum. Currite ait,idem apostolus, ut comprehendatis.1. Cor. 9. Ite ergo de uirtute in uirtutem,ut tandem uideatur deus deorum in syon,in specula altissima perennis gloriæ.Missa enim est hostia,per quam fracta sunt tartara,cœli ianua reserata,& uia ad cœlum est patefacta. Missa ad dexteram patris, speciebus sacramentalibus iam consumptis, ut ibi nos patri in se offerat,ibi nos incorporatos sibi societ, & locum nobis paret Iohan. 14. Vado parare uobis locum. ¶ Secundum alteram missæ acceptionẽ Ite ad propria pro uestra,& fratrum corporali necessitate procuranda. Redite,quia missæ officium,& preces pro uobis fundendæ sunt finitæ. Ite,quia missa est uestra oratio,ac deuotio æternis illata sedibus,angelorum ministerio sanctorum, qui ob Christi reuerentiam missæ sacrificio astiterunt, ob quam uestram deuotionem, & orationem cœlestis pater gressus uestros salubriter dirigit in uiam morum tutissimam,& uirtutum. ¶ Duo autem sunt, quæ secundum beatum August. nos duobus motibus ire compellunt. 19. de ciuitate dei. ca. decimonono. uz charitas ueritatis, & necessitas charitatis. Charitas ueritatis abiecta sollicitudine rei familiaris facit nos recedere a proprijs:& ad templum dei festinare, secundum illud Esaia secundo. Ibunt populi multi, & dicent. Venite, ascendamus ad montem domini,& ad domum dei Iacob,& docebit nos uias suas, & ambulabimus in semitis eius &c.

Margin notes: Alex. — F — Missa cõcluditur tripliciter. — Per Ite missa, Benedicamus. Requiescant. — Hugo. — Ephes. 5. — 1. Cor. 9. — Ioh. 14. — G — August. — Esa. 2.

Sequitur. Domus Iacob, uenite, & ambulemus in lumine dei nostri. Necessitas charitatis nos redire ad propria, & ad curã rei familiaris compellit. In hac enim necessitate ordo charitatis, quo nos primo, & post proximum secundum gradum suæ coniunctionis, per effectum operis, & exhibitionem necessariorum, diligere oportet. Et ideo ut illa paremus, quæ tali exhibeamus necessitati, sollicitari oportet, & laborare. Istud ire ad Deum, & redire, figuratum est, & signatum Genes. uigesimosecundo. Vbi seruis suis dixit Abraam Patriarcha. Expectate hic cum asino: ego, & puer illuc usque properantes, postquam adorauerimus, reuertemur ad uos. Serui domus, & curæ familiaris huiusque necessitatis ministri, sunt solicitudines, cogitationes, & labores, quales acquirantur miseræ huius uitæ amminicula. Asinus autem asininum sensum signat huius animalis corporis. Hæc autem familia relinquenda est, quando itur ad templum, ad missam, ad Deum. Post adorationem autem, & sacrificium, quod cum puero, id est puro spiritu faciendum est, permittitur ad familiam reuersio, quia ad propria redire oportet propter uitæ huius multiplicem necessitatem. Hinc ergo diaconus dicit. Ite missa est. quasi di. nunc licentiam habetis abeundi missa finita, cui interesse tenebamini a principio usque ad finem, iuxta canonicas sanctiones, quibus præcipitur ne quis ante sacerdotalem benedictionem, quæ continuo sequitur, egredi præsumat, prout supra lectione trigesimanona. Habitum

Gen. 22.

H est. ¶ Dicitur autem. Ite missa est, in diebus festis, & officijs solennibus, quia his diebus populus in magno numero confluit, quia interesse officio principali tenetur, qui diu a proprijs abesse non possunt, ut supra tactum est. Nec propter secularia negocia, quibus alligati sunt, contemplationi insistere multo tempore ualent, ideo tunc redire eis ad propria conceditur, immo redire iubentur propter charitatis necessitatem. Etiam his diebus licentia redeundi ad propria conceditur, ut dona dei ad corporis refectionem, cum gratiarum actione percipiant, ac de eisdem indigentibus impertiantur. unde Neemiæ octauo. Ite, comedite pinguia, & bibite mulsum, id est uinum melle dulcoratum. unde & græce hydromel uocatur, secundum glosa. Et mitte partes his, qui non præparauerunt sibi, quia sanctus dies domini est. ubi glosa. Cum in festis diebus post orationem, lectionem, & psalmorum studia completa carnem reficimus, pauperum, & peregrinorum meminisse debemus. Preterea dicit Alexand. habita refectione spirituali, quæ insinuatur, cum dicitur, missa est: ut diuina bonitas euidentius appareat: indicitur populo: ut ad propria redeat ad refectionem corporalem, ut sic secundum hominem utrumque reficiatur, & Deo ampliores gratiarum referat actiones. Hoc autem magis conuenit diebus festis, in quibus diligentius diuinis est laudibus insistendum. In alijs, quibus dicti cantus lætitiæ non dicuntur, ut in diebus ieiuniorum, & ferialibus non festiuis clauditur missa per Benedicamus domino, per quæ uerba inuitatur populus ad gratias agendum pro perfecto missæ mysterio. Ac sic dicatur illud Deuteronomio trigesimosecundo. Date magnificentiam, id est magnificas gratias, deo, quia dei perfecta sunt opera, quia consecratione, & communione corporis, & sanguinis domini, officium totum missæ est completum. ¶ Et

Cur ite missa est dicitur in festis.

Neemiæ 8.

Alexand.

Benedicamus domino: in ferijs.

Deut. 32.

I quia in his diebus populus, ut frequenter missæ non interest, sicut nec tenetur: sed religiosi conueniunt, quibus non statim congruit ad secularia negocia se conuertere: sed in Dei laudibus semper permanere secundum Innocent. idcirco neque eis licentia redeundi per Ite missa est. intimatur. Sed per benedicamus domino, quod est

communis horarum conclusio, etiam missa terminatur. Cum autem ite missa est, dicit celebrans, aut diaconus, uertit se ad populum cui loquitur. Dum uero benedicamus domino dicit, non se ad populum, sed ad orientem uertit, quia tunc non loquitur distincte ad populum, sed secum populo hortatur ad gratias referendum uero orienti, a quo omnes illuminantur. Respondet autem chorus pro populo ad utramq; conclusionem, Deo gratias, scilicet referamus omnes demisse perfectione, & sacrosancti corporis, & sanguinis dominici communione. Ne dicatur nobis, uel alicui nostrum. Non est inuentus, qui rediret, & daret gloriam deo. Vel facit illud adinstar apostolorum, qui post ascensionem domini, ad propria reuertentes, deo gratiarum actiones persoluerunt, unde dicitur. Hi omnes erant perseuerantes unanimiter in oratione. De gratiarum actione dictum est lect. 17. & 18. In missis pro defunctis pro conclusione dicitur. Requiescant in pace, ut finis huius missæ respondeat principio, in quo eis æterna requies postulatur. Et quia totum illud officium singulariter ordinatur pro requie defunctis impetranda, ideo eis pax, & requies petitur in missæ principio, in medio, & in fine. Et hic respondet pro populo chorus, uel minister Amen, idest fiat, per hoc profitens se fidem rectam tenere de huius missæ, & orationum in ipsa for sarum efficacia. Et in hoc terminatur missa. ¶ Missa uero finita, populus benedicitur, sicut in fine officiorum fieri debere ex concilio Agathensi præcipitur, ut de consecratio. distinctio. 5. conuenit. Item ex concilio Aurelianensi, ut habetur de consecratio. distinctio. 1. cum ad celebrandas. dicitur. Cum ad celebrandas missas in dei nomine conuenitur, populus non ante discedat, quam missæ solemnitas compleatur. Et ubi episcopus non fuerit, benedictionem a sacerdote accipiat. Verum ubi adest episcopus, sacerdos non sine mandato, aut permissione episcopi benedicit, ut in c. denique 21. distinctio. ubi dicitur. Nullus sacerdos maiore suo non innuente, cuiuslibet rei benedictionem dare nitatur, uel saltem maiore suo, idest episcopo non permittente. Nam eoipso, quòd permittit eis missam celebrare per consequens omnia permittit, sine quibus missa esse non potest, scilicet esse perfecta. Benedictio autem ad missæ perfectionem pertinet, ut in c. missas. de consecratio. distinctio. 1. Dicit glo. in c. ecce ego. 95. distinctio. Solemnē tamen benedictionem, etiam absente espiscopo dare non potest, illa enim soli episcopo reseruatur. 26. quæstio. 6 ministrare. Sed quæ est solemnis benedictio. Glo. ibidem dicit benedictionem solemnem, quæ fit per talia uerba. Sit nomen domini benedictum. Sed glo. in c. cum ad celebrandum de conse. dist. 1. dicit. Dicitur solemnis, benedictio, quæ ante missæ consummationem a solis pontificibus celebratur. inhibetur. s. sacerdotibus. Hanc esse puto, quam episcopus præmissa exhortatione diaconi. Humiliate uos ad benedictionem, post sacramēti fractionem ex pontificali legit, cui subiungit. Et pax eius sit semper uobiscum. Sequitur agnus dei. Vnde non uidetur, ꝙ illa uerba. Sit nomen domini benedictum, reddant benedictionem solemnem, cum communis usus habet, quòd etiam sacerdotes hæc benedicendo proferant. ¶ Sacerdos igitur missa consummata, benedicit populum, ut qui missarum solennijs interfuit, licentiamque est redire ad propria, sine spirituali munere non abscedat, ac recedens ab infestationibus malis præseruetur, dicens secundum morem quarundam ecclesiarum. Cœlesti benedictione benedicat, & custodiat uos diuina maiestas, & una deitas, pater, & filius, & spiritussanctus. Habet autem hæc benedictio originem ex ueteri testamento. Legitur enim, quòd Iacob moriturus primum filios suos benedixit, singulos scilicet, benedictionibus

Luc. 17.

Act. 1.

Populus cur in fine missæ benedicitur

X

De benedictione sacerdotis modo, & forma.

Y

bus

Gen. 46. Leui. 9. 3. Reg. 8. bus proprijs. Similiter de Moyse, & Aaron legitur, ꝙ expletis hostis, & holocaustis, intrauerunt tabernaculũ testimonij, deinceps & benedixerunt populum. Sic & Salomon expletis sacrificijs benedixit populo. Maius aũt exẽplũ habemus in Christo saluatore nostro, qui simul rex fuit, & sacerdos, hic ascensurus in cœlum primum discipulis benedixit. Lucæ. ulti. Eleuatis manibus benedixit eis. Et factum est, dum benediceret illis, recessit ab eis, & ferebatur in cœlum. Vnde & mos inoleuit apud uiros religiosos, ꝙ cum abinuicem separantur, benedictionem sibi mutuo impartiantur, uel saltem minor a maiore, frater a patre benedictionem postulat. Sic & sacerdos tanquã maior, populo redeunti ad propria benedixit. Nam & apostolus ait. Sine ulla autem contradictione, quod minus est, a maiore benedicitur. Ad Heb. 7. ¶ Hæc etiã M benedictio secundum Inno. missionem spiritussancti significatur, quem misit dominus apostolis in die pentecostes. Fit.n. hæc benedictio per uerbum oris, & signum crucis, quia illa missio per sonum aeris, & linguam ignis innotuit. secundum ꝙ legitur Act. 2. Factus est repente de cælo sonus &c. Et apparuerunt apostolis dispartitæ linguę tanquam ignis. Et licet spiritussanctus specialiter sit missus, quia tamen indiuisa sunt opera trinitatis, missionem illam tota trinitas fuit operata, ideoq; benedictionem illam sacerdos facit in nomine trinitatis patris, & filij, & spiritussancti. hæc Inno. Inno. ¶ Formam autem benedictionis, ut Alexan. ait, legis expressit auctoritas, dicente per Moysen domino. Alexand. Vnde sumpta sit. Inuocabitis nomen meum super filios Israel, & ego dominus benedicam eis. Numeri. 6. ubi innuit, ꝙ homo non benedicit, nisi ministerialiter, dominus autem auctoritatiue. Ideoq; sacerdos in proposito optatiue loquitur, optans, ut dominus benedicat, & custodiat cum inuocatione omnium trium personarum, sicut & propheta in ps. optans benedictionem a domino, personarum trinitatem significat, ter deum nominando, dicens. Psal. 66. Benedicat nos deus, deus noster, benedicat nos deus. ¶ Fit quoq; cum signo crucis, quia totum bonum spirituale, quod rationali creaturę cõceditur, ex merito Christi crucifixi donatur. unde de consecra. dist. 5. Nunquid. dicitur. Nunquid non omnia charismata (alibi chrismata) sacerdotalis mysterij crucis figura perficiuntur? Nunquid baptismatis unda, nisi cruce sanctificatur, peccata relaxat? Et ut cætera prętereamus, sine crucis signaculo, quis sacerdotij gradũ ascendit? Et Rabanus de institutione clericorum. & allegatur de cons. dist. 4. c. postea. Signatur baptizandus signaculo sanctæ crucis tam in corde, quã in fronte, ut ab eo tempore apostata diabolus in uase suo pristino, suæ interemptionis cognoscens signaculum, iam deinceps illic sciat se esse alienũ. Magna igitur uirtus crucis est, qua tantus terretur inimicus. Hinc canit ecclesia. Ecce signum crucis, fugite partes aduersæ, uicit leo de tribu iuda, radix iesse. ¶ Vtitur autem sacerdos his uerbis benedicendo. Benedicat, & custodiat. &c. N Quid significat illa benedictio. Benedicat purgando a peccatis, & uitijs. Hoc enim donum est benedictionis dei secundum illud. Ioh. 4. Quis scit, si conuertatur, & ignoscat, uidelicet deus, & relinquat post se benedictionem. Rursus benedicat uos replendo uos uirtutibus, & spiritualibus donis, quod etiam ad domini benedictionem pertinet. secundum illud ps. Benedictionem dabit legislator, ibunt de uirtute in uirtutem. Psal. 43. Addit. Custodiat corda, scilicet, & intelligentias uestras ut in Christi amore permaneatis. Talem custodiam petiuit apostolus. Philippensibus ad eosdem, dicens. Ad Phil. 4. Et pax dei, quę exuperat omnem sensum, custodiat corda uestra, & intelligentias in Christo Iesu. Custodiat, & per ministerium angelorum: iusta psalmistæ uerbum. Angelis suis mandauit de te, ut custodiant te in omnibus uijs tuis. Subdit. Vos, qui. s. diuino missæ officio interfuistis ex charitate ad diuinum officium inuitati, & nunc ad curam rei

fami-

familiaris accedentes necessitate uitæ impulsi. Ne inimicorum iacula mundi, carnis, & diaboli in peccata uos deijciant, & prosternant. Custodiat uos diuina maiestas, quam tremunt impia tartara, colitq; abissus ultima, quæ est pater ingenitus, cuius est benedicere ex sui omnipotentia, filius unigenitus, cuius est benedicere ex sui ineffabili sapientia, spiritussanctus, cuius est benedicere ex sua bonitate infinita, & clementia. ¶ Huic indiuiduę trinitati humiliter se inclinans data benedictione, hanc finalem offert orationem, a qua ipsam postulabat benedictionem, dicens. Placeat tibi sancta trinitas hoc obsequium seruitutis meæ, & pręsta, ut sacrificium, quod oculis tuæ maiestatis ego indignus obtuli, sit tibi acceptabile, mihiq;, & omnibus, pro quibus illud obtuli, sit te miserante, propitiabile. Per Christum dominum nostrum. ¶ In qua oratione sacerdos uelut in quodam compendio, petitiones priores recolligit. humiliter petens pro se, alijsq; omnibus, pro quibus sacrificium illud obtulit exaudiri. Et tangantur quattuor hanc oblationem concernentia. s. dignitas eius, cui sacrificium illud dedicatur, & hoc in principio orationis. Ordo, siue potestas sacerdotis, a quo illud sacrificium consecratur, ibi. Hoc obsequium seruitutis meæ. Tertio humilitas offerentis, quo ut placitum sit, deprecatur, ibi. Ego indignus obtuli. Quarto ordinata charitas eius, de qua ut sibi, & omnibus prosit, applicatur. Quoad primum dicitur. Placeat tibi sancta trinitas. O sancta, scilicet ex te per essentiam, non per participationē, & adiacentiam, quomodo rationales, & intellectuales quædam creaturæ in se fragiles, & ex se deficientes, ex te, & per te sunt sanctificatæ. Trinitas personarum, scilicet in una indiuidua, & singularissima essentia personarum diuinarum, quæ sunt pater, & filius, & spiritussanctus. Trinitas una, & unitas trina. Vna in simplicissima impartibili essentia. Trina in proprietatum relatiuarum hypostases constituentium, reali, non tamen essentiali differentia. Placeat, hoc est gratum tibi sit, & acceptum pro multiplici obtinendo beneficio, quia nisi tu id acceptaueris ex tua benignitate, & eius dignitate ad huiusmodi effectus, fructusq; causandos, ex mea iustitia, & bonitate acceptum esse non poterit. Placeat tibi hoc obsequium seruitutis meæ, o pater omnipotens, quod tibi iure æquissimo nunc impendo, quia tu dominus es uniuersorum, a quo profluit, nedum omnis seruitus, sed & omnis potentia, & ad seruiendum ualitudo. Placeat tibi o fili patris sapientia, hoc seruitutis meæ obsequium, quod iuxta tuam institutionem tibi, ut persoluerem, demandasti, dum dixisti ad discipulos, & in illis eorum successoribus. Hæc quotiescunq; feceritis, in mei memoriam facietis. Placeat tibi o sanctæ spiritus hoc obsequium seruitutis meæ, quod nunc exhibeo, tua fauente clementissima bonitate, & ad te refero, ut ad auctorem principalem. Obsequium inquam, meæ seruitutis, mei gradus sacerdotalis, ratione cuius debitor effectus sum, ut sacrificiū hoc ministerialiter conficerē, & consecrarē sub te solo, & uero principali autore. Et præsta, tu beata per essentiam, & sancta trinitas, pie, & misericorditer. Vt sacrificium illud ueri corporis, & sacratissimi sanguinis domini nostri Iesu Christi, quod tu pater ab æterno immolandum præordinasti, & tu fili in tempore, ut offerretur, instituisti, & tu sancte spiritus plenitudine omnis sanctitatis expleuisti. Et quod ego indignus ex meis meritis, & iustitia, dignificatus utinam ex tua clementia, obtuli cum timore, & reuerentia cum deuotione utinam, & diligentia. Oculis tuæ maiestatis. Oculis, quibus omnia nuda sunt, & aperta. Oculis eius maiestatis, quæ in altis habitat, & humilia nihilominus respicit, & alta superbiæ nostræ figmenta a longe cognoscit, maiestatis magnæ potestatis, cuius plena est omnis terra. Immo quæ mensa est pugillo aquas, & cœlos palmo ponderauit, quæ appendit tri-

Expositio o͞ronis placeat tibi sancta trinitas.

Heb. 4.
Psal 136.

bus

bus digitis molem terrę, & librauit in pondere montes, & colles in statera? Esa. 40. Sit tibi acceptabile, non tantum secundum se æqualiter tibi displicere non potest, cum corpus sit, & sanguis nostri saluatoris. Sed etiam ut a me tibi offertur ad donorum tuorum impetrationem. Mihiq; sacerdoti offerenti, & omnibus Christi fidelibus uiuis, & defunctis, pro quibus illud obtuli, primo pro me, deinde pro alijs, ut charitatis ordo, quæ a se incipit, seruetur. Sit hoc oblatum sacrificium, te tota superbenedicta trinitate miserante, idest misericorditer concedente propitiabile, pro diluendis peccatis, pro redimendis pœnis & conferendis spiritualibus donis. Per Christum dominum nostrum. Amen. fiat. ¶ Hæc orat sacerdos finito sacrificio. Et ego

P Gabriel Byel ex Spira, omnium sacerdotum ultimus, finita hac laboriosa expositionis collectura, tibi o trinitas substantialis semper benedicta, humili corde prostratus solotenus corpore, gratias ago, cuius ductu per maris profundissimi procellosas difficultates, portum attigi laboris terminum, atq; finé. Supplici corde orans, ut me, quem in huius sacrificij ministrorum numero esse uoluisti, uelis esse & merito. Talem quoq; sanctissime huius oblationis ministrum me facito, qualem describunt sanctorum tuorum dogmata in hoc collectorio comportata. Erratis simul ueniam præbens, sincerissimæ ueritatis tuæ intelligentia, mentem meam, omniumq; legentium illumines pariter, & accendas. Eos autem, qui hæc legere dignabuntur, exoratos esse uolo, ut quę ad catholicam doctrinam accommoda in hoc notauerint opere, non mihi, sed deo, his quoq;, quorum scripta congessi, adscribant. Ex meis enim, quę nulla sunt uel minima, nihil aut parum posui, sed quæ ab alijs digesta reperi, ut potui, scripsi. Magnam huius totius uoluminis partem ex lectura uiri ingenij quondam acerrimi famosissimi magistri Eggelingi de Brumsuuig, sacræ theologiæ licentiati, uita pariter, & doctrina præfulgidi, ad clerum Moguntinum pronunciata, declarata, & exposita pene exemplariter transcripsi. Sicubi uero erratum est, neq; illi, nec cæteris, sed meæ imputetur ignorantię, qui nedum inuenire, sed nec inuenta ordinate comportare me idoneum, recognosco: quorum pium, atq; orthodoxum desidero correctorem. Si qui uero huic collectorio titulum præponere maluerint obtestor, & in Christi uisceribus cohortor, ut hunc, non alium anteponant. ¶ Expositio sacri canonis missæ est lectura quondam clarissimi uiri magistri Eggelindi de Brumsuuig, sacræ theologiæ licentiati collecta, paucis omissis, nonnullis additis, uel mutatis. ¶ Húc uerò digníssimú uirú, atq; doctissimú, núc de medio sublatú, meq; peccatoré legétiú orationibus cómédo, qui etsi nó alijs, mihi tñ utcúq; in hoc labore meo ꝓficere uolui, licet minus ualui. Absit aút, ut mihi honoré quátuluncunq; arrogé. Neq; immemor sum illius. Heronymiani super Malachiá. Si quis doctus, & eruditus, lege dñi, pót alios erudire, nó debet suæ assignare prudétiæ, ingenioq;, quod possidet. Sed gratias agat primú dño, qui cuncta largitur, deinde sacerdotibus, & ministris, a quibus doctus est. Si.n. nó egerit gratias, sed sciétiá uédicauerit sibi, in penuria maledicet. Quod si intelligés largitoré deú, & agens his gratias, per quos a deo eruditus est, humiliauerit se, & in horreú dei intulerit cibos, hoc est scripturarú alimenta in ecclesijs populis ministrauerit, aperient super eú catharactæ cœli, effundetur pluuia spúalis, & mádabit nubibus suis, ut pluant super eum, & abundantia rerú omniú perfruetur. hęc Hiero. Quam collectori simul, & lectori per sui gustus dulcissimá ꝑlibationé in ꝑsenti, & fruitioné plenissimam in futuro, ꝑstare dignet oipotés, & misericordissimus pater, cú unigenito filio suo, & spúsancto, deus unus æternus, & uiuus. Per oía secula seculorú. Amen.

Conclusio operis cum autoris humili oratione.

FINIS.

SAN

SANCTISSIMI
ALTARIS SACRIFICII
PERSPICVA EXPOSITIO IN DVOS Libros Diuisa,

In quibus primum non tam Hæreticorum falsæ opiniones reijciuntur, quam uere Catholicorum sententiæ confirmantur; deinde Germana uerborum subsequitur interpraetatio Omnium certe locorum sacrosancti Concilij Tridentini de hac re seruatis decretis

Auctore ZACHARIA ANDRIANO Brix: ex ordine canonicorum Sancti Georgij in Alga, Doctore Theologo.

PROEMIVM.

SVNT plane tot humanę naturæ uarietates, totq; animi nostri cæcitates & tenebræ, ut facile quisque naturæ ipsius ductu intelligat, neminem unquam per se subsistere posse, nisi ab eo supremo motore, quem omnes Deum appellant, adiuuetur, ac dirigatur. Quare hominibus natura comparatum est, ut quem rectorem, & adiutorem agnoscunt, eidem nobiliori quo possunt modo honorem, & cultum exhibeant. Possunt autem homines debitum honorem exprimere conuenientius, si signis sensibilibus utantur, quando etiam ex sensibilibus rebus debitæ seruitutis cognitionem acceperint. Quo factum fuit, ut & si deus maximus rerũ omniũ conditor, & sapientissimus gubernator nullis penitus indigeat signis externis; quippe qui ille sit, qui hominũ corda intuetur, multi tamen homines diuino quodam instinctu, afflatuq; concitati necessarium esse duxerunt, ut humilem atque deuotum affectum, quem animis infixum erga Deum gerebant, exteriori aliquo signo cæteris hominibus declararent, atque quod intus per desiderium ardebat, foris per spiritualia exercitia ostenderetur. Et hæc quidem fuit ex sanctorum Patrum sententia præcipua ratio, cur ab huius mundi primordio ad aduentum usq; Saluatoris nostri (quando quæ tum in figura obscura iacebant noua luce subsequente in ueritate aperta sunt) tam multa, & tam uaria sacrificiorum genera pij illi homines obseruauerint, ut scilicet suam ipsorum fidem internam per externa sacrificia uniuerso hominum generi protestarentur, & Deum esse supremum illud principium a quo omnia orirentur, & finem postremum ad quem essent referenda, ostenderent, ac ita in hæc uerba uoces suas prorumperent: Tua sunt omnia, & quod de manu tua accepimus, dedimus tibi. Exo. cap. 22.

æcipua sa ficiorum usa.

Cæterum

Ephe.ca.5 Cæterum ante omnia sacrificia præcipuum, ac potissimum illud est, quod Iesus Christus Dominus hostes seipsum obtulit Deo in odorē suauitatis, quando omnia illa sacrificia antiquitus offerebantur, ut hoc unum singulare sacrificium tanquam per imperfecta perfectum figuraretur, atque ad ipsum sicut ad finem ordinarentur. Quare antiquæ legis sacerdos sæpe easdem offerebat hostias, quæ nullum unquam poterant auferre peccatum; Christus uerò ex hominibus assumptus pro hominibus sacerdos constitutus unam obtulit in sempiternum, cuius ope omnia nostra ablata sunt peccata, ut nos Deo nostro reconciliati uita pariter sempiterna in cœlis cū ipso frueremur. Id quod Ioan. ca.1.b plane saluator noster de seipso loquens ostendit his uerbis: Sic Deus dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret, ut omnis qui credit in ipsum non pereat: sed habeat uitam æternam. Cæterum quia non solum in hostiā uiuentem, & uerum sacrificium offerendum, sed & in sacramentum sumendū se dedisse testatus est, quum hæc præter alia multa in hunc modum scripta Matt. c. 26. c reliquit: Accipite & manducate, Hoc est corpus meum, quod pro uobis tradetur; hinc fit, ut idem ipse Dominus, & saluator noster simul sacrificium, & sacramētum sit, cuius figuram, & similitudinem Agnus Paschalis gerebat, quum filij Israel ut sacrificium offerre, & ut sacramentum commedere consueuerant. Vnde diuersę inter se ortæ sunt Sacrificij & Sacramēti rationes; ita ut sacramentum consecratione perficiatur, & commedatur; at sacrificij uis omnis in eo posita est, ut offeratur, atque sacramētum ideo dicatur, quòd sacræ rei hominem sanctificantis sit signum, & cœlestium diuitiarum thesaurum, sacrificium uerò quòd pro immensis in nos collatis beneficijs Deo reddimus; Denique inter se eo differre uidentur, quia sacramentum a Christo Domino institutum est, ut cœleste animæ nostrę alimentum esset, quo uitam spiritualem augere & auctam conseruare possemus, sed sacrificium ideo instituit, ut cœlestis Patris sceleribus nostris grauiter offensi gratiam & amorem nobis conciliaremus. De hoc igitur tanto sacrificio, quod & sacramentum pariter esse diximus nos pro nostri ingenij facultate, quæ aut nulla, aut certe perexigua est, præsens opus in duos libros digestum Deo adiutore confecimus; ubi in primis nostrū fuit institutum singula diligentius expendere, quæ ad sacrificij rationem attinent, id enim pro totius huius nostri tractatus argumento, uel (ut Dialecticorum uerbis utar) subiecto considerandum supposuimus: Deinde pauca de eo, ut sacramentum est, dicere non recusauimus, ut & perfectam, absolutamq; omnibus numeris de hac recognitionem, quoad fieri posset, traderemus, & nos qui in uineam Dei colenda operarij ad multorum salutem constituti sumus, fructum centuplum accipiamus, atque cum sanctis in cœlis uitam æternam possideamus. Initium ergo explicandi a nobis summatur, ut, quæ antecedere uerborum explicationem consueuerunt, præponamus: sic enim uetus, ac laudata omnium fere expositorum consuetudo est, ut nunquam ad uerborum explicationem accedant, nisi aliqua prædocuerint, ac in uestibulo præscripserint, quæ ad rei susceptæ munus obeundum; maximopere conferant. Horum autem & si aliqui plura, alij pauciora prædocenda uoluerint; nos tamen in hoc ipso opere nostro aggrediendo eò sumus progressi, ut ea tātum, quæ animaduersione digna & cognitu perneccessaria sunt pręmittere studuerimus. Quę ut distinctius intelligantur primum explicare oportet, quid nomen Missæ significet, & quæ sit eius certa definitio, in qua quia sacrificium esse positum est, declarandum erit qualenam sacrificium sit, idq; ut facile intelligatur dicendum erit quotuplex sit sacrificium, quid in ipso agatur, quomodo sacrificium quod in Missa offertur unum, idemq; sit cum sacrificio quod in cruce fuit oblatum,

Sac gni

D inc ciū me

To ris ta.

Re du

Bre mi sup sec nec noi ca

& quomodo ab ipso differat, quod una cum sacrificio sacerdotium fuerit institutum: quid sacerdotis nomine significetur, quotuplex sit sacerdotium, & pleraq; alia dicentur, quibus non tā hæreticos reijcere, quam catholicos cōfirmare ex animo optamus. Deinde declaranda uenient, quæ ad sacramenti rationem attinent, ut quę huius sacramenti fuerit causa, quis instituerit, quis illius particeps euadit, quam ob causam sub speciebus, ac sic duabus panis & uini sumatur, quam eximium sit hoc sacramentum, qui fines, & qui effectus illius sint, & id genus alia, quæ paucioribus quō poterimus, exponere conabimur, allaturi (ut speramus) haud parum luminis non tantum illi rei, quā prę manibus tenemus, sed multis etiam ueterum Ecclesiæ patrum de hac re sententijs, ac scriptis. Quæ omnia quamprimum fuerint a nobis in hoc primo libro expedita, ad institutum nostrum redeuntes, tempus iam erit singulas Missæ partes assignandi, ut in altero facilius ad uerborum explicationē aggrediamur. Atque hæc quidem quæ primo loco proposuimus, ut suo ordine distinctius tractentur, initium a nominis significatione in hunc modum desumendum uidetur.

QVID SIGNIFICETVR NOMINE Missæ, & quid sit. Cap. I.

SANE' id nomen Missa plerique latinum putant a mittendo, quòd sacerdos preces suas, & sacrificia in Missa Deo Patri mittat. Quæ plane significatio ex eo D. Pauli loco accepta uidetur, ubi hęc uerba habet: Omnis Pontifex ex hominibus assumptus pro hominibus cōstituitur in his, quæ sunt ad deum, ut offerat dona, & sacrificia pro peccatis. Alij id nomen Missa hebręum esse censent, & tantundem significare atque officium, sacrumq; mysteriū, quod Græci liturgiam, latini sacram oblationem appellant. Diuus Chrysostomus crebro Missam appellare solet Græca uoce Mysterion, quę sonat arcanum, siue seclusum: scite quidem: seclusum enim debili nostro ingenio est, ac uelut Coritij specus impenetrabile, & inaccessum, quod quemadmodum primum iucunda quadam amœnitate accedentes allectat, & ad se ducit, donec altius atque altius ingressos tandem horror quidam, ac maiestas numinis illic inhabitantis eos deijciat, sic huius sacri mysterij maiestas in accessu iucunda est; mox uero ut nos stolti homines inscitiam nostram non agnoscentes altius ascendere pręsumimus, tota illa impermeabilis, ac impenestigabilis se obijcit, ut maxime hic locum habeat preclarum illud Isaię dictū: Nisi credideritis, non intelligetis. Vtraq; significatio rei propositæ est accommodata, nam & sacrum mysterium est, atq; in ea preces & sacrificia Deo mittuntur, sed prima nominis uim, atq; rationem absoluit, altera autē naturam, & (ut dicunt) essentiam rei aperit; ac ita illa descriptio proprie, ista definitio, quoquo pacto dici potest. Hanc igitur definitionem amplectentes dicimus: Missam esse sacrum altaris ministerium, & iuge sacrificium a Domino Iesu Christo in sui commemoratione faciendum institutum, quod ab Apostolis uirisq; Apostolicis auctum secundum legitimum Ecclesiæ ritum pro salute omnium fidelium tum uiuorum, tum mortuorū, sacris sacerdotis manibus Deo offertur. Non desunt, qui alias afferant definitiones, quidam.n. tradunt: Missam esse legationem inter Deum, & homines, cuius legationis officio fungitur Sacerdos, cum populi uota per præces, & supplicationes ad Deum offert: nonnulli uerò definiunt, Missam esse passionis Christi contemplationem, & quasi repręsentationem, atq; aliæ ab alijs tradantur definitiones, quæ etsi ueræ sint, quantum tamen a tanti sacrificij natura perfecte explicanda longe, lateq; distent, facilè conspici poterit ex his, quę, ut pau-

Heb. ca 5.a

Ioan. c. 1. d

Isa. cap. 7. b

Leuit. c. 6.

Psal. 19.

Id manifestior nostra, quam attulimus, definitio euadat, necessariò præmittenda duximus.

EXEMPLA, ET TESTIMONIA AFFERVNTVR in scripturis, quibus contra Hæreticorum pertinaciam facilè ostenditur, Missam esse iuge Sacrificium. Cap. 2.

FVERVNT nonulli, qui ut sublatis Missę sacrificijs, totóque Sacerdotijs in singulos annos erectis præsbyteri expoliati cogerentur exules, & inopes aliena limina lustrare, temerè reiecerunt, quod a nobis in definitione nostra omnium catholicorum consensu positum est, nempe, Missam esse iuge Sacrificium. Quibus cum insigniter Latini Doctores, sanctique Patres, Latinis monumentis satisfecerint, nihil planè est, quo solicitari debeamus. Verum, ut sacerdotibus nostris luce clarius ostendamus hanc eandem definitionem a nobis traditam, cum uniuersalem Ecclesiæ consensum (quod est testimonium omnium maximum) tum exempla, testimoniaque pro se habere in scripturis, hæc pauca pro nostri ingenij modulo subijcere statuimus.

Hi planè fuere Pichardi, quos sequuti sunt Lutherus, atque alij huius farinæ uiri impijssimi.

Principio itaq; neminem esse arbitror, (nisi sit uniuersi ueteris testaméti planè ignatus) qui dubitet Patres ueteres omnes suas oblationes ad hunc finem retulisse, ut hoc unicum, & singulare Sacrificium per multiplicia signa figuraretur, utque res una uarijs exemplis adumbrata, tanquam multis uerbis, quàmaximè commendaretur, atq; in memoriam reconderetur: quod aliter nulli hominum ab exordio mundi salus, nisi per huius hostiæ fiduciam contingere posset, ut Paulus Apostolus testatur his uerbis: Nolo uos ignorare fratres, quoniam patres nostri omnes sub nube fuerũt, & omnes mare trásierunt, & omnes in Moyse baptizati sunt in nube, & in mari, & omnes eandem escam spiritualem biberunt: Et pauló post: Hęc autem omnia, inquit, in figura contingebant illis. In figura planè erat, quod egressurus de Aegipto populus Hæbraicus a Domino per Moysem in mandatis accepit, ut singulę familię sumerent agnum anniculum sine macula, illumque assarent igni, atq; de eius sanguine utrumq; domorum suarum postem linirent; ne percutiente Angelo primogenita Aegyptiorũ cum eisdem pariter interirent. Sed quis est agnus iste anniculus absq; ulla contagione delicti, nisi Christus Dei, & hominum mediator? Ecce agnus Dei, inquit Ioannes, ecce qui tollit peccata mundi. Hic accerrimo passionis igne, in cuius stipite assatus fuit, obtulit semetipsum pro nobis uerũ sacrificium, ut utriusq; nostri hominis spiritua les postes eius præciosissimo sanguine linitæ ab infestãte Demone illesi gradiamur. Huius sacrificij confirmandi causa statim ab ipsis mundi primordijs quicunq; erant homines pietate erga Deũ præditi sacrificia Deo de primogenitis; ac selectissimis animalibus gregum suorum faciebant: quo hisce sacrificijs hoc maximè testatum relinquerent, ut quẽadmodum illa animalia immaculata erant a corporum uitijs, ita sese indubitatò credere, ac sperare futurum, ut is immolaretur aliquando pro nobis, qui solus immaculatus esset a peccatis. Quapropter eos, qui sacrificia illa externa alia intentione offerebant Deus non secus increpat, quã si ea ipsa sacrificia, quę per Moysem præcipit, penitus reprobaret. Sic. n. loquitur Christus ad Patrem per Prophetã suum Dauid: Sacrificium & oblationem noluisti. Nunquid noluit, quòd instituit? Non certè, sed sic noluit, quo modo illorum multi offerebant, & quo modo multi dementes putabant Deum illa uelle, ueluti suæ gratia uoluptatis, uel quod existimarent se effusione peccuini sanguinis Deum placare, uel ea ratione tantum se iustos esse coram Deo, & non magis respicerent in illũ agnum immaculatum, qui solus poterat peccata mundi tollere. Quod item

Nostri sacrificij figura. Exo. c. 12. a.

Ioan. c. 1. d.

Gen. c. 3. a. Leuit. c. 1. a.

Animalia immaculata quid significabant.

Psal. 39. b.

Cur aliquorum sacrificia Deus reprobaret.

Mel-

Melchisedech typű huius sacrificij portarit declarat Spiritus sanctus ex persona Patris ad Filium dicens: Iurauit Dominus, & non pœnitebit eum, tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Malchisedech. Idq; (mea quidē sententia) significauit sacrosancta synodus Tridentina in sess. 22. cap. 1. ubi hæc uerba habet: Quoniam superiori testamento teste Paulo propter Leuitici sacerdotij imbecillitatem consumatio non erat, oportuit Deo Patri misericordiarum ita ordinanti sacerdotem alium secundum ordinem Melchisedech surgere Dominum nostrum Iesum Christum, qui posset omnes quotquot sanctificandi essent consumare, & ad perfectum adducere. Hæc ibi. Hic ergo Melchisedech proferens panem, & uinum (erat enim sacerdos dei altissimi) benedixit Abrahæ, Hic ille Melchisedech est, qui Rex iustitiæ, & pacis sine patre, sine matre, neq; initium dierum, neq; finem uitæ habens manet Sacerdos in æternum. Cæterum quis est iste Melchisedech, qui figuratur Rex iustitiæ, Rex pacis, nisi Christus qui solus est dei iustitia, Dei pax, & Dei sapientia? Hic protulit panem, & uinum dicens. Hoc est corpus meum. Hic est sanguis meus. Hic benedixit fideli Abrahæ, & obtulit semetipsum pro eo uerum Sacrificium. Per suum enim sanguinem benedictionem idest, remisšionem peccatorum acquisiuit illi, & omnibus electis, qui expectauerunt eum ab origine mundi. Nec censendum est Melchisedech sine patre, & sine matre extitisse, sed ideo positum est, ut scriptura in typo nobis ostenderet sacerdotium Christi, cuius figuram Melchisedech gessit, finem nunquam habiturum. Immolationem deniq; Isaac figurā, & protypum, quo Christi Sacrificium iam, tū figurabatur portasse nemo est, qui ambigat. Ex prædictis itaq; liquidō perspicitur Sacrificiū ipsum, quod Missam nuncupamus apud mox in orbe conditos homines sub typis, figurisq; prodijsse. Quod quidē ita esse ex hoc prȩter alia maximē cōfirmari posse arbitror, quod testatū reliquit sacrosanctum Oecumenicum, & Generale Concilium Trident. quum de Missȩ Sacrificio, seu hostia catholicam hāc doctrinam tradens hȩc uerba protulit: Hæc deniq; illa est, scilicet, hostia, quæ per uarias sacrificiorum naturæ, & legis tempore similitudines figurabatur, ut pote quæ bona omnia per illa significata uelut illorum omnium, consumatio, & perfectio amplectitur. Hȩc in Concilio, quæ etsi minus perfrictam hæreticorum frontem conuincere possunt, nos tamen ob eam potissimum causam adduximus, ut qui catholice sentiunt in eorum salutari doctrina, ac fide confirmentur. Id quod singulis in locis ubi opus erit, nos esse facturos expectes. Cæteras huius sacrificij figuras, quæ plurimæ sunt, persequi in præsentiarum supersedebimus; ne nimia figurarum copia lectoris nostri ingenio obscuritatem ingerat. Sat est hæc pauca attulisse, ut ostenderemus ubi uniuersalis Ecclesiȩ consensus, quo in definitione nostra positum est, Missam esse Sacrificium, exempla apud antiquiores Patres haberet. Sed ad authoritates accedamus.

Psal. 109.

Conc. Trid. sess. 22. c. 1.

Gen. c. 14. d.

Matth. c. 26. c

Chrys. Hom. 34. in Gen.

Gen. c. 22. b.

Conc. Trid. sess. 22. c. 1.

Post antiquorum Patrum figuras nobis explicandus, & illustrandus se offert locus Danielis, quem etiam Christus adduxit his uerbis: Quando uidebitis abhominationem desolationis, quæ dicta est a Daniele Propheta stante in loco sancto, qui legit intelligat. Cum igitur ipsemet Christus sua Danielis uerbis confirmet, quomodo & quid ipse Daniel scripserit uideamus. In cap. 12. hæc sunt ad lineam illius uerba; Impie' agent impij, neq; intelligēt omnes impij. Porrō docti intelligent, & a tempore cum ablatum fuerit iuge sacrificium, & posita fuerit abhominatio in desolationem. Quibus quidem uerbis (orthodoxorū sentētia) maxime' intelligitur hoc iuge Sacrificiū permansurū usq; ad consumatione sæculi, atq; tribus tantum annis cū dimidio

Dan. c. 9. E Matt. c. 24. b.

Dan. c. 12. d.

antequam intereat Antichristus, defuturum. Et quoniam nullum aliud in Ecclesia sacrificium præter illud, quod in Missa super altare offerimus, reperitur, restat ut Missa sit iuge, purum, ac per omnia incontaminatum sacrificium, quod Ecclesia ab Apostolis susceptum quotidie in templo, hoc est, in Ecclesia toto terrarum orbe religiose celebrat, non desitura celebrare, nisi per dies mille ducentum nonaginta, qui tres, ut diximus, annos cum dimidio uel circa conficiunt, ante extremum iudicium, quũ Christus ueniet iudicare uiuos & mortuos. Multa item alia Danielis uerba de hac re afferri possent, quæ, quoniã in eundẽ, quẽ diximus, sensum uertuntur, omittenda duximus.

Cap. 9. f. & 11. b.

Mala. c. 1. c.

Sed alium adeamus Prophetam omnium postremum scilicet, Malachiã, qui sententiam nostram maxime confirmans hæc ita scribit: Non est mihi uoluntas in uobis dicit Dominus omnipotens, & sacrificium non accipiam de manu uestra, quoniam ab ortu solis usq; ad occasum nomen meum glorificatur inter gentes, & in omni loco offertur nomini meo oblatio munda, & sacrificium purum, quoniam magnum est nomen meum in gentibus dicit Dominus omnipotens. Sed quænam oblatio mũda, & quale Sacrificiũ aliud in omni loco nomini Dei offertur, nisi quod sacerdos in Missa quotidie celebrat? Nec enim hæc prophetia intelligi potest, de sacrificio, quo Paulus monet corpora nostra exhibere hostiam uiuentem, sanctam, Deo placentẽ; nec de sacrificio laudis uel iustitiæ; quis enim potest dicere purum & mundũ est cor meum? Relinquitur ergo ut sit hoc sanctum Sacrificium quod in altari oblatum, non ex alio, quam uirtute altissimi obumbrante, ac superueniente Spiritu sancto absq; omni labe conceptum, formatumq; est; Id ipsum de huiusmodi sacrificio, Hieronymo, Chrysostomo, Tuiciẽsi, Lirano, ac uniuersis nimirũ sanctis Doctoribus asserentibus, & inter Iudæos Rabi Salomone omniũ præcipuo, qui libro suo ad Rabi Isaac magistrũ synahogę Arabicę de reprobatione sacrificij Iudæorũ, & electione sacramenti Christianorũ scribens idipsum ad literã prosequitur. In quam sententiã sacrosancta synodus Tridentina de hac re sermonem habẽs hæc scripta reliquit: Et hæc quidem illa munda oblatio est, quæ nulla indignitate aut malitia offerentium inquinari potest, quã Dominus per Malachiam nomini suo, quod magnum futurũ esset in gentibus in omni loco mundam offerendam dixit, & quam non obscure innuit Apostolus Paulus Corinthijs scribens cum dicit, nõ, posse eos, qui participatione mensæ Dæmoniorũ polluti sunt, mensæ Domini participes fieri; per mensam altare utrobiq; intelligens. Et reuera præter hæc omnia non leue ducimus argumentum, quod sacerdos prolatis uerbis sacramentalibus in altum tollit hoc uenerabile Sacrificium, ut hac eleuatione Christi fideles agnoscant hoc sacramentũ esse uere Sacrificiũ. Ita in priori testamẽto quæ offerebantur plerunq; populo ostendebantur. Mitto præterea hanc uocẽ, Missa, hebræam esse, & in Deuteronomio positã, quo in loco significat Sacrificiũ seu oblationẽ spontaneum. Id quod linguarũ periti norunt omnes.

Rom. c. 12. a.

Psal. 50.

Luc. cap. 1. d.

Rabi Sal. ad Rabi Isaac cap. 20.

Conc. Trid. sess. 22. c. 1.

Mala. c. 1. c.

1. Corint. c. 10. e.

Restat ut ostendamus hanc nostram sententiam uniuersalem Ecclesiæ cõsensum omniũ tẽporũ pro se habere; atq; ut ab Apostolis principiũ peramus, liquidò constat Andream in Achaia sacrificantem, & ab Egea Præfecto Dijs sacrificare iussum hæc uerba protulisse: Omnipotenti Deo quotidie agnum immaculatum offero, qui postquam a toto populo comestus fuerit integer perseuerat. En uerbum, offero, oblationem, seu sacrificium significãs. Martialis quoq; in Apostolatu suffectus duabus a se editis Epistolis idipsum testatur in hunc modum: Sacrificium enim Deo creatori offertur in ara nõ homini, neq; Angelo, nec solũ in ara sanctificata; sed ubiq; offertur Deo oblatio munda. Et post pauca: Quod autem Iudæi, inquit, per inuidiam immolaue-

Om tho sen tur esse cius

Ma Ma

runt

trunt, putantes nomen eius a terra abolere, nos causa salutis nostræ in ara sanctificata proponimus, scientes hoc solo remedio nobis uitam præstandã, & mortem fugandam. Ecce quod Apostolica uerba aut sacrificium, aut oblationem, aut immolationem Missam semper apellant. In hæc eadem uerba nõnulli Apostolici Canones legũtur: Ac primus eorũ sic positus est: Si quis Episcopus, aut Præsbyter præter ordinationem Domini alia quædã in sacrificio super altare offerat, idest, aut mel, aut pro uino siceram congruo tẽpore deponatur. Alter in hunc modum iacet: Item non licet aliquid ad altare offerre, præter nouas spicas, & uuas, & oleũ ad luminaria, & thymiama, idest, incensum tempore, quo sancta celebratur oblatio. Tertius in hęc uerba positus inuenitur: si quis Episcopus uel præsbyter, aut Diaconus, uel quilibet ex Sacerdotij cathalogo facta oblatione non communicauerit aut causam dicat, ut si rationabilis fuerit ueniam consequatur, si non dixerit communione priuetur. Ex prædictis itaq; satis superq; constat id, quod in Missa agitur, aut sacrificium aut oblationem ab apostolis semper nominari.

Post Apostolos primi numerantur Dionisius Areopagita Pauli discipulus, & Hyrenæus Lugdunensis Episcopus ipsis uel Apostolorum temporibus in Asia sub Policarpo Ioannis, discipulo sacris literis eruditus: Vterq; martyr. Ille satis perspicue sententiam nostram asserere uidetur; quum Missæ ritum præscribens ait: Ex didascalo suo Paulo sese recipisse omnium hostiarum hostiam esse Missam. Alter nempe Hyrenæus uerba, ac sententiam Christi imitatus sic habet: Et Dominus noster eum, qui ex creatura panis est, accepit, & gratias egit dicens: Hoc est corpus meum, & calicem similiter, qui est ea creatura, quę est secundum nos, suum confessus est, & noui testamenti nouam docuit oblationem, quam Ecclesia ab Apostolis recipiens in uniuerso mundo offert Deo. Demonstraturus quoq; hanc sententiã habere in scripturis testimonium, & exẽplum, locum ex Malachia supra citatum affert. Rursus Sacrificium Missæ oblationem, & Eucharistiam asserens hæc uerba protulit: Nostra autem consonans est sententia Eucharistię, & Eucharistia rursus nostram constituat sententiam: offerimus enim ei, quæ sunt eius, congruenter communicationem, & unitatem prædicantes carnis, & spiritus. Et quid clarius eos quod sequitur? Quemadmodum enim qui est a terra panis percipiens uocationem Dei iam nõ communis panis est sed Eucharistia ex duabus rebus cõstans terrena, & cœlesti, sic & corpora nostra percipientia Eucharistiam iam non sunt corruptibilia spem resurrectionis habentes: offerimus autem ei, non quasi indigenti, sed gratias agentes donationi eius sanctificantis creaturam. His iungendus est Tertulianus uicinus apostolicorum temporum, qui de castitate scribens hæc pauca habet: Offert, & tingit Sacerdos. Rursus in calce secundi libri ad Vxorem: Vnde, inquit, sufficiam ad enarrandum fœlicitatem eius matrimonij, quod Ecclesia conciliat, & confirmat oblatio? Vide ergo quam pulchre tres illi insignes magistri, & egregia Christianæ fidei luminaria, quod comprobandum recepimus, luce clarius affirment.

Iam rursus aliud par duorum (omnium sententia) celebratissimorum Ecclesiæ latinæ doctorum copulabimus, nempe diuos Hieronymum, & Augustinum: Nam Ambrosium Latinum Chrysostomo Græco conferendum seruabimus. Diuus itaq; Hieronymus primum in epistola ad Euagriũ hæc ad literam prosequitur: Sic & Melchisedech eo quod Cananæus fuerit & nõ de genere Iudæorũ in typũ præcessisse filij Dei; de quo dicitur: Tu es Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Ordinem autem eius multis modis interpraetãtur præscripti Doctores, quòd solus & Rex fuerit, & Sa

Dion. cœlest. hierar. c. 3.

Hyre. lib. 4. cap. 32.

Mala. 1. 1. 6.

In lib. 4 c. 38 & 34

Tertul. de exort castit.

Hie in epist. ad Eua.

Psal. 1. 09.

cerdos;& ante circuncisionem functus sacerdotio, ut non gentes ex Iudæis, sed Iudæi ex gentibus Sacerdotiũ acceperint, neq; unctus oleo Sacerdotali; ut Mosi præcepta constituunt, sed oleo exultationis, & fidei puritate, neq; carnis, & sanguinis uictimas immolauerit, & brutorũ animaliũ extra, & quidqd super escã est susceperit; sed pane & uino simplici, pur oq; sacrificio Christi dedicauerit sacramentum. Et in epist. ad Titum: Si Laicis præcipitur ut propter orationes, ab uxoribus se contineant, quid de illo Episcopo sentiendũ est, qui quotidie quẽadmodũ pro populo, & ita & pro semetipso offert Deo immaculatã hostiam? Præterea in Malachiam cap. 1. hæc habet: Manus est pon quam offerimos, & sacramenta cœlestia sumimus: ut sileamus plerosq; alios locos, ubi in astruendo Missę sacrificio multus est Hieronymus. Huic sententiæ subscribit August. 10. de Ciuit. Dei libro cap. 20. ubi pauca hęc uerba habet: Rursus hoc sacrificium christianorum est. Atq; alibi idem B. Pater de hac re ita scribit: Nullatenus dubites ipsum unigenitum Deũ uerbum carnem factum se pro nobis obtulisse sacrificium, & hostiã Deo in odorem suauitatis, cui cum Patre & spiritu sancto a Patriarchis, Prophetis, & Sacerdotibus tempore ueteris testamenti animalia sacrificabantur, & cui nunc, idest, tempore noui testamenti cum Patre hac Spiritu sancto, cum quibus est illi una diuinitas sacrificium panis & uini in fide & charitate sancta Ecclesia per uniuersum orbem terræ offerrę non cessat. Eodem quoq; modo in libro primo contra Cresconium Grammaticum animaduertit Augustinus, quod corpus & sanguis Christi in sacramẽto sit uere Sacrificium, atq; in libro 12. de Ciuitate Dei cap. 8. scribit, quod cum Pręsbiter obtulit Sacrificium corporis Christi expulsi sint maligni spiritus e domo, & agris Hesperij uiri tribunitij. Sexcenta proferri possent loca, quibus semper Missam Sacrificium, seu oblationem appellat. Sed si breuitatem, quam a principio promissimus, sequi uolumus, satis perspicuum est fieri non posse, ut ulterius progrediamur: alioqui breuis hic tractatus in magnum aliquod uolumen cresceret. Iam ad Ambrosium, & Chrysostomum pergamus. Scimus ex Ambrosio citari locum in epistola ad Marcellinam sororem suam, cui referens quid de basilicis tradendis actum esset, & in quo statu res ipsa consisteret sic ait: Post lectiones, atq; tractatum de missis cathecuminis symbolum aliquibus competentibus in baptisterijs tradebam basilicę: Illic nunciatum est mihi cõperto, quod ad portionem basilicam de palatio Decanos misissent, & uela suspenderent populi partem eò pergere. Ego tamen mansi in munere, Missam facere cœpi: Dum offero raptum cognoui a populo Castulum quendam, quem Præsbyterum dicerent Arriani. Hunc autem in platea offenderant transeuntes. Amarissime flere, & orare cœpi in ipsa oblatione, ut subueniret. Idem in libro officiorum cap. 48. confirmat his uerbis: Prius offerebatur Agnus, & Vitulus: nunc autem offertur Christus: Idem in libris de Sacramentis sæpissime sacrosanctum Sacrificium, aut oblationem uocat; Et ad hæc deuotissima oratio Ambrosij, quam Missæ pręparatoriam inscripsit, non parum pręstare notissimum est. Scimus quoq; ex Chrysostomo in epistolam ad Hebræos citari hunc locum ad lineam: Hoc aũt Sacrificiũ exẽplar est illius, idipsum quod semper offerimus: Scimus deniq; subsequentem locũ, qui affertur in hęc uerba. Põtifex aũt noster ille est, qui hostiam mundam e nos obtulit, ipsam offerimus & nunc. Et paulò post, Hoc aũt, inquit, quod nos facimus, in cõmemorationẽ quidem fit eius, quod factũ est: Hoc enim facite, inquit, in meã cõmemorationẽ. Quare perspicuũ est Ambrosiũ & Chrysostomũ Missam appellare oblationẽ, & Sacrificium.

Quid Cyprianum illum latinum illustrem Ecclesiæ Doctorem, & marty-

Hieronym' in Mala. 9 d

Aug. lib. 10. de ciu. dei c. 20.

De ciuit. dei lib. 10 c. 20.

Cap. 25.

In Enchi. c. 10. in lib. ad Petrũ Diac. cap. 18. De ciui. Dei lib. 10 cap. 10. & 20. Ad inquisi. Ianua. c. 2. 4. 5. & 7. In lib. 2. contra epist. Parmeniani cap. 5. Item lib. 9. conf. c. 11.

Ambr. lib. 5. epist. 33.

Chrys. Homil. 7.

rem referam? qui, ut ad hoc Sacrificium ueluti omnium infirmitatum nostrarum remedium omnes incitaret, ita scribit: Hoc est Sacrificium illud singulare omnes excedēs uictimas: hoc poculum, quod ipse Christus pincerna, porrexit, cunctę uirtutis est, ut omnipotentis aspersione animam muniat, & sanet, quidquid carni, uel spiritui ueteris uitæ adlinierat corruptela. Item epist. 3. ad Cæcilium lib. 2. & ad Cornelium Papam epist. 2. lib. 1. Rursus epist. ad Maximum contra Hæreticos, & fere' triginta in locis quoties Missę meminit, Sacrificium appellat, & probat. Ex posterioribus, qui omnes in eandem de hac re sententiam descendunt, unum tantum, cuius testimonio libenter utimur, adducemus lucupletissimū Laurentiū Iustinianum, primnm Venetiarum Patriarcham, primumq; Congregationis nostræ institutorem. Is ad Sacerdotes de corpore Christi lungam habens orationem inter cætera hæc scripta reliquit: Ista duo bene scilicet agere, & sperare, quamuis omnibus, pręcipue' tamen Sacerdotibus congruunt, qui sacris altaribus iugiter assistentes Sacrificium uituli saginati altissimo immolant medullatum: Et post pauca: Quanta autem circa eundem, inquit, mexime tempore, quo Sacrificium memoratum conspectui pręsentatur altissimi, sit Angelorum, Archangelorumq; frequentia, mortalium nemo ualet edicere. Et rursus loco citato ita scribit: Sane' nullo alio Sacrificio honorificentius laudatur Deus, quā per altaris immaculatam hostiam, quam præcipue ob diuinæ laudis exhibitionem complendam Ecclesię suæ Christus offerendam instituit. Patet igitur ex his, quæ nuper retulimus, uerbis, atq; ex multis alijs, quæ in hanc sententiam afferri possent, hunc Virum cum doctrina, tum uitæ sanctimonia celebrem ubiq; Sacri Altaris ministerium, aut Sacrificiū, aut oblationem uocare. Vt ergo semel de hac re finem dicendi faciam paucissimos, quin magis nullos inuenies, qui ex istorum albo non sint; alioqui ne Ignatius quidem Ioannis Euangelistæ discipulus, & sub Traiano Imperatore martyrio coronatus ad Smirnæ Episcopum scribens dubitauit Sacrificium appellare, neq; Origenes, Eusebius Emissenus, Basilius, & Gregorius Nazianzenus, quorum authoritates ex integro hic reuocare locus tempusq; dehortantur, quippe' quod omnes cum superioribus conueniant, diuersa scripserunt sententia. Constat etiam Patres 308. Nicæa Bithiniæ ciuitate congregatos hoc uenerabile Sacramentum Sacrificij nomine celebrasse. Quod si quæ a mille annis fuere concilia, testimoniaq; sanctorum Martyrum adducere uellem, exercitum sane' luculentum, & ab omni parte instructum, paratumq; conficerem. Hos omnes uiros cum doctrina tum integritate uitæ insignes qui testimonium fuerunt de consensu totius Ecclesię omnium temporū subsequutum est Concilium Generale Tridentinum, quod quoties de Missa sermonem habet, ubiq; semper Sacrificium nominat, ut cum albi sæpe, tū uero maxime' in sessione 22. facile' est uidere ubi hæc uerba leguntur. Et quoniā in diuino hoc Sacrificio, quod in Missa peragitur idem ille Christus continetur, & incruente immolatur, qui in ara crucis semel seipsum cruente' obtulit, docet sancta synodus Sacrificium istud uere propitiatoriū esse, per ipsumq; fieri, ut si cum uero corde & recta fide, cum metu, & reuerentia contriti, ac pęnitentes ad deum accedamus misericordiam consequamur, & gratiam inueniamus in auxilio opportuno. Sed quoniam non satis est ueritatem agnoscere, nisi detegantur, & refellantur errores, eadem sacrosancta synodus a spiritu sancto edocta, ut damnaret, quę huic purissimę fidei, sacręq; doctinæ aduersantur, canonem confecit in hunc modum: Si quis dixerit in Missa non offerri Deo uerum, & proprium Sacrificium, aut quod offerri non sit aliud, quam nobis Christum ad manducandum dari,

Cypr. de cœna Dom.

Concil. Trident. sess. 22. cap 2.

anathema sit. Cum itaq; in ore duorum, uel trium omne constet testimoniũ, nobiscumq; faciant non modò testimonia, & exempla ueteris, ac noui testamenti, summi Pontifices, Doctores, Martyres, sed uno ore omnis Ecclesia catholica; certò tenendum est, Missam esse uerum, ac iuge Sacrificium: quod ut planior, ac certior nostra de hac re superius tradita definitio redderetur, primum discutiendum pro nostris uiribus suscepimus. Ex ijs ergo omnibus facile unusquisq; iudicabit fuisse ab æterno in mente diuina hoc Sacrificium ad generis humani reparationem ordinatum, fuisse mox cõdito orbe in patribus figuratum, in lege deinde per Sacerdotales panes adumbratũ. In cruce a Christo exhibitum, & per Apostolos, primosq; orthodoxos patres orbi commendatum, nec desiturum, donec Christus redierit iudicare uiuos, & mortuos. Facilè quoq; deprehendet discrimen Sacrificiorum ueteris legis, & huiusce Sacrificij nouæ leg. In illis enim carnalibus uictimis figuratio fuit carnis Christi, quã pro peccatis nostris ipse sine peccato fuerat oblaturus, & sanguis, quem erat in remissionem peccatorũ nostrorum effusurus; In isto autem Sacrificio non solum (ut impij tuentur hæretici) gratiarum actio, atq; commemoratio est carnis Christi, quam pro nobis obtulit, & sanguinis, quẽ pro nobis idem Deus abunde effudit, sed re quidem uera ipsum Christi corpus, & sanguis simul offertur, atq;, ut dictum iam nobis est, uerũ & iuge Sacrificium est memoriale quidẽ illius Sacrificij semel in cruce cruẽte peracti. In illis Sacrificijs quid nobis esset donandum figurate significabatur; in hoc autem Sacrificio quid nobis condonatum sit, euidenter ostenditur. In illis Sacrificijs pronunciabatur filius Dei pro impijs occidendus, in hoc autem pro impijs annunciatur occisus. Quę omnia latius D. Augustinus in Psalmo 37. & contra Faustum Manich. lib. 19. eleganter admodum prosequitur. Et hæc, quod ad præsens attinet, dicta sufficiant.

Altaris Sacrificiũ ab æterno in mente Dei extitisse.

Noui test. Sacrificiũ quo pacto a ueteris legis Sacrificijs distinguatur.

Hæretica assertio, aduersus quam totum hoc primum capud dirigitur.

MISSA QVALE SACRIFICIVM sit. Cap. 2.

POstquã ex firmissimis (ni fallimur) fundamẽtis ostendimus Missam esse iuge Sacrificiũ, reliquũ est, ut quale Sacrificiũ sit paucis dicamus. Id quod planẽ apertissimũ erit, quã primũ cognouerimus, qd in Missa tractet. Duo itaq; sunt, quæ in Missa aguntur: Res oblata, & ipsa oblatio. Rursus res oblata duplex est; nempe corpus Christi uerum, & corpus Christi mysticũ. Cum. n. Ecclesia Christi sit corpus dicente Paulo sicut enim in uno corpore multa mẽbra habemus, omnia autem membra non eundem actum habent; ita multi unum corpus sumus in Christo; singuli autem alterius membra, habentes dona secundum gratiam, quę data est nobis; idcirco Ecclesia per Sacerdotem, qui in tanto ministerio fungendo non suam, sed in primis Christi, deinde totius Ecclesiæ personam gerit, ueluti per publicum ministrum in Missa offerens, non tantum hoc agit, ut corpus Christi uerum, illiusq; passionem, quæ præterijt, Deo repræsentet; sed & seipsam, quæ Christi capitis mysticum corpus est, per Christum offerat. Id quod ostendit Augustinus multis in locis; præcipue uerò libro 10. de ciuitate Dei his uerbis. Hoc Sacrificiũ Christianorum est: multi unũ corpus sumus in Christo, quod Sacramento Altaris fidelibus uoto frequentat Ecclesia, ubi ei demonstratur, quod in ea oblatione, quam offert, ipsa offeratur. Hæc ille. Quemadmodum igitur Christus nos omnes in cruce portabat, atq; totius Ecclesię causam gerebat, eandem in seipso Deo Patri offerens, sic Ecclesia tantam oblationem, tantumq; beneficium pia deuotione recolens, non sese diuidit; sed omnium membrorum suorum curam gerens pro uiuis & mortuis, quos una, eademq; fides

Rom. c. 12. b

De ciuit. dei lib. 10. c. 6.

Duo in Missa tractãtur. Duplex res oblata.

Sacerdos cuius personã gerat in Sacrificio offerendo.

Sacerdos qd agat.

In Missæ Sacrificio Ecclesia Sacerdotis ministerio & uerum Christi corpus, & se ipsam Deo patri offert.

colli-

colligauit, deprecatur, seq; totam per Christum Deo uiuo uicissim offert, ac consecrat. Quatenus ergo Ecclesia uerum corpus, & uerum sanguinem Christi Deo Patri offert Sacrificium uere representatiuum eius est, quod in cruce semel est peractum, cuius uirtus perpetuó durat, eiusdem semper potentiæ, & efficatiæ. Et hac ratione hoc Sacrificium propitiatorium apellatur, quòd uirtute omnipotentis uerbi Dei consecratum pro remissione peccatorum iram Dei placat, & Deo nos reconciliat. Quatenus uerò se ipsam, quæ est uti diximus, corpus Christi mysticum per Christum offert, seq; ac sua omnia per Christum Deo dedicat, Eucharisticum, & gratiarum actionis Sacrificium est. Dum enim nihil habemus, quod illi dignum offerre ualeamus, calicem salutaris accipimus, hoc est, passionem eius, representantes Deo patri opus nostræ redemptionis, ut illius Sacrificij semel in cruce pro nobis oblati, & nostra commemoratione peracti participes effecti maneamus, & in ipso uiuamus per ipsum. Ex quibus omnibus facile est colligere, qualenam Missa Sacrificium sit, nimirum propitiatorium, & Eucharisticum, idest, gratiarum actionis.

Altaris Sacrificiũ quomodo propitiatoriũ, & Eucharisticũ é.

Cypr. ad Cæcil.

Superest, ut de ipsa oblatione, quę est altera res in Missa tractata, aliqua dicamus. Superius enim dicebamus duo in Missa reperiri, rem oblatam, & ipsam oblationem. De rebus oblatis hactenus. Dicamus nunc de ipsa oblatione. Oblationem itaq; ad duo respicere orthodoxi tradunt, nempe ad cerimoniam exteriorem, & ad id, quod intus agitur per fidem. Cerimonia enim, seu actus exterior sine fide, & pio cordis affectu nihil proficere, qui dubitet, neminem esse arbitror. Nam omnium communis sententia est, omnẽ noui Testamenti cultum spiritualem esse, qui non aliter, quam spiritu, & ueritate hoc est uero cordis affectu perficitur, quemadmodum Christus Saluator noster ostendit his uerbis: Veri adoratores adorabunt patrem in spiritu: & ueritate. Quod si nonnunquam orthodoxi aliquid tribuunt operi operato in hoc Sacrificio, nihilominus per opus operatum non intelligunt cerimoniam exteriorem sine fide, quod faciunt aduersarij, sed potius ueritatem corporis, & sanguinis Christi in Eucharistia, quæ non in merito Sacerdotis, sed in uerbo conficitur creatoris. Id quod ostendit D. Innocentius in cap. 5. libri 3. de Sacro Altaris mysterio, ubi hæc scripta inueniuntur: Quamuis opus operans aliquando sit immundum, semper tamen opus operatum est mundum, non quidem ut pariter dignis, & indignis, sed tantum ut digne sumentibus prosit ad salutem. Nam ut omnia sunt munda mundis, sic omnia sunt immunda immundis. Vtranq; igitur oblationem spiritualem scilicet cum externo opere coniunctam Sancti Patres Sacrificiũ in Missa esse attestãtur, atq; id Sacrificiũ est laudis, gratiarũ actionis, & obediẽtiæ, quam Deo pro tot, tãtisq; beneficijs ueluti honorẽ, & seruitutẽ ei ꝓprie' debitos reddimus.

Oblatio duo respicit.

Ioan. c. 4. e

Positio hęretica.

D. Inn. lib. 3. de Sac. Alt. cap. 5.

Tit. cap. 1. d

QVOMODO SACRIFICIVM, QVOD IN MISSA offertur sit unum, idemq; cum Sacrificio, quod in cruce fuit oblatum, & quomodo ab ipso differat. Cap. 3.

VERVM forsam is, qui ex aduerso Ecclesiam sanctam Dei insectatur nobis obijciet, ac dicet; Vt largiamur tibi hæc omnia uera esse, quo modo tandem fiet, ut uerum corpus Christi (secundum quam rationem dixisti, hoc Sacrificium propitiatorium appellari) in altare iterum offeratur; quum Apostolus dicat, quod Christus una oblatione consumauit in sempiternum sanctificatos, quodue Xp̃s semel oblatus est? Cui respondemus nihil obscuri occurrere, si oblationũ spẽs teneamus, & singula singulis referamus. Immolatio nanq; seu oblatio per quam Christus in mortali corpore factus obediẽs

Hebræ. cap. 10. c

Qualis Christi immol

usq; ad mortem in cruce, ac omnium conspectu se ipsum obtulit, hęc inquã, immolatio, & oblatio transijt, nec reiterabilis est; quandoquidem Christus semel resurgens ex mortuis iam non amplius moriatur. Sed quoniam Sacrificium, quod in cruce Christus obtulit in beneplacito Dei constat acceptabile, & perpetua uirtute consistit, ut nõ minus hodie in conspectu Patris oblatio illa sit efficax, quam eo die, qua de saucio latere sanguis & aqua exiuit (quippe cum reseruatæ in corpore plagæ salutis humanæ exigãt precium) idcircò Ecclesia sub speciebus panis & uini in illius oblationis memoriali Sacrificio eum quotidie offert, ut fructu passionis, ac mortis eius repleatur. Quapropter certò tenendum est, unum idemq; esse Sacrificium, quod in cruce fuit oblatum, & quod in Ecclesia quotidie offertur; hac solum adhibita differentia, quod illic sub propria specie uisibiliter, & corporaliter oblatus fuit, hic uerò, idest in altari sub sacramenti speciebus in illius oblationis commemorationem offeratur: &, ut breuiter dicam; Vnica est oblatio ex parte hostiæ oblatæ, quia semper eadem est, quę offertur; Differt tamen (ut Scolasticorum uerbis utar) quo ad modum essendi; quia tunc modum essendi mortalem habuit; nunc uerò habet immortalem. Et hęc est diuersa illa offerendi ratio: quę in sessione 22. Concilij Tridentini significatur his uerbis: Huius quippe oblatione placatus Dominus gratiam & donum pœnitentiæ concedens crimina, & peccata etiam ingentia dimittit. Vna enim eademq; est hostia idem nunc, offerens Sacerdotum ministerio, qui seipsum tunc in cruce obtulit, sola offerendi ratione diuersa. Id uerò factum est (ut latius infra differemus) ex ipsius Christi doctrina, & institutione dicentis: Hæc quotiescunque feceritis in mei memoriam facietis. Qua in re Cyprianus eleganter dixit: Passio Domini est Sacrificium, quod offerimus, idest quod offerendo repræsentamus, memores illius unici, & summi Sacrificij, & sanctæ immolationis in cruce factæ. Non ergo immolatur Christus in Altari sub propria specie uisibiliter, & corporaliter, sed Sacramentaliter, & mistice. Non toties in Altari occiditur Christus; sed offertur, & repræsentatur, quod olim factum est, ne tanti beneficij in nos collati, ut diximus, obliuiscamur. Non occiditur (inquit Augustinus) Christus, ut manducetur, sed mortuos uiuificat, quando manducatur, reficit, & non deficit: uiuit manducatus, quia surrexit occisus. Porrò hanc Sacrificij nostri rationem D. Chrysostomus in Epistolam ad Hæbreos pulcherrime descripsit his uerbis: In Christo semel oblata est hostia ad salutem potens: quid ergo nos? Non ne per singulos dies offerimus? Offerimus quidem, sed ad recordationem facientes mortis eius, & una est hæc hostia, non multæ. Quomodo una est, & non multæ? nempe quia semel oblata est illa: illata est in sancta sanctorum. Hoc autem Sacrificium exemplar illius est: idipsum enim semper offerimus. Nec nunc quidem alium agnum, cras autem alium, sed semper eundem ipsum. Proinde unum est hoc Sacrificium, alioqui hac ratione, quia in multis locis offertur multi Christi essent? Nequaquam sed unus ubiq; est Christus, qui & hic plenus est, & illic plenus unum corpus. Sicut enim qui ubiq; offertur unum corpus est, & non multa corpora, ita etiam & unum Sacrificium. Pontifex autem noster ille est, qui hostiam mundantem nos obtulit: illam offerimus etiam nunc, quæ tunc oblata fuit, quæ consumi non potest. Hoc autem quod nos facimus nunc in commemoratione fit eius, quod factum est tunc. Hoc enim (inquit) facite in meam cõmemorationem. Hęc Chrysostomus. Ex quibus quidem uerbis præterquam quod habemus oblationem nostram esse uerum Sacrificium, & exemplar

Rom. c. 6. b
Cypri. de Baptis. Christi.
Conc. Trid Sess. 22.
Luc. c. 22. b
Cypr. ad Cęcil.
Chrys. Homil. 17.
Luc. c. 22. b

Catholicè dicitur memoriale Sacrificiũ, hereticè memoriale solum sacrificij.

Idẽ est Sacrificiũ, & quod in cruce fuit oblatum. Et quod quotidie in Missa offertur: Sed modus essendi plane diuersus.

Theologis distinctio familiaris.

illius in cruce factæ, pulcherrime etiam traditur, quo pacto tot sacrificia Sacrificium unum, & hostia una dicatur. Non ergo putandum est, quod ipsum corpus in utero Virginis formatum deinceps formetur, neq; quod in cruce semel lãcea perfossum est, iterum crucifigatur; sed illud ipsum corpus, quod per Spiritum sanctum in utero Virginis formatum, & igne passionis in ara crucis corporaliter, uisibiliter & sub propria specie immolatum est, hic sub speciebus panis & uini mystice in illius cruenti Sacrificij recordatione uerbo cœlesti incruente offerri certò credendum est. Et hæc est præcipua ratio, cur Canon toties seipsum declarat, atq; non semel pronunciat se hanc oblationem offerre in memoriam Passionis, Resurrectionis, & Ascensionis Domini nostri Iesu Christi, ut plane calumniari, & Ecclesiam mendaciter traducere conuincantur, qui temere asserunt catholicos iterum offerre Christum pro peccato, iterumq; crucifigere filium Dei, ueluti non suffecerit oblatio in cruce semel porrecta. Non enim Ecclesia Christum ad eum modum, quo semel in cruce oblatus est, offert, nec oblationi suæ seruitutis remissionem peccatorum adscribit: quis enim est, qui uel primis rudimentis Christianis imbutus ignoret non esse aliam satisfactionẽ pro peccatis, quam quę facta est in cruce, eademq; non tantum pro nostris, sed & pro totius mundi peccatis sufficientissimam esse, nullaq; suppletione indigere, neq; requiri ullum aliud meritum, per quod ex impijs efficiamur iusti, & recõciliemur Deo patri? Sed quid agimus nos? Certe' non applicamus nostram oblationem, seu sacrificium, quasi per seipsum sit opus meritorium remissionis culpæ, & pœnæ simul, sed fructum oblationis Christi, quam hoc memoriali sacrificio repetimus, per fidem nobis applicari petimus, quippe, cum ille fructus perpetuò duret eiusdem semper (ut sæpe diximus) potentiæ, & efficatiæ. In Baptismo enim omnis peccati reatus tollitur, chirographum damnationis nostræ deletur, & ea gratia nobis confertur, ne amodo nobis concupiscentia, si uolumus, noceat. In confirmatione aduersus concupiscentiam armamur: sed tamen ipsius concupiscentiæ fomes non aufertur: qui equidem fomes si rursus, ut solet, efferis motibus ebulliat, atque nos uel non cogitantes, uel non resistentes in peccatum præcipites deducat, post priora illa duo Sacramenta, quæ non iterantur, altera superest post naufragium tabula, nimirum pœnitentia efficax contra mortale peccatum medicina, qua Deus lapsis peccatoribus ad se per fiduciam, quæ est in Christo Iesu ex toto corde conuersis peccata iterum condonare paratus est. Sed nunquid etiam post condonata peccata infirmitas carnis tota tollitur? Non utique, sed manet adhuc ille fomes: manet in carne concupiscentia, quæ nos rursus ad malum incitare conatur. Interim nec mundus nos deserit: Diabolus quoque quò magis nos de uita in melius commutanda solicitos uidet, tantò acrius contra nos bella parat, ac instaurat, atq; non aliter: quam Leo rugiẽs circuit quærens, quem deuoret. Quapropter, ut aduersus perpetuos istos: ac sæuissimos hostes partim internos, partim externos: cũ quibus nobis tota uita cõfligendũ est: fortiter consistamus: noua semper ope, nouo auxilio subinde est opus, q̃ est huius sacrosancti Sacrificij uirtus, & efficacia. Vñ, quia nullus ex nobis est, qui aliqñ nõ peccet, q aliqñ nõ labat, iteratur (inquit Aug.) quotidie hæc oblatio, qa quotidie peccam⁹ peccatis, sine qbus mortalis infirmitas cõsistere nõ põt: Dedit.n. nobis hoc sacrificiũ salutis: ut qa nos quotidie peccamus, & ille iã mori nõ põt: per hoc sacrificiũ uirtute illius sacrificij in cruce oblati, cuius memoriam gerit: cuiusq; fructus: ut dictum est; perpetuo manet: omnium delictorum nostrorum remissionem consequamur.

Proinde sancti Patres non sunt ueriti corpus, & sanguinem Xp̃i in altari

Positio hęretica.

Quomodo Sacrificium, qđ ex institutione Christi Sacerdos offert, propitiatoriũ sit.

In Baptismo quid cõfertur.

In Cõfirmatione quid assequimur.

Pœnitentię fructus qualis.

August. in Ench. c. 66.

August. in Ench. c. 64.

1. Petri cap. 5. c

August. ad Ianua.

Ioan. cap. 1. & 2. Hebr. c. 7. d

Augusti. ad Gloriũ Epis. & Hom. 33. Cypr. ad Cœcil. Episc. 3. Ambrosi. de Myst. ad Neceph.

præteriti iam precium pro peccatis totius mundi, precium nostrum, precij nostræ redemptionis, & uictimam salutarem appellare, quia scilicet consecratione uerbi cœlestis hoc corpus manducamus, in quo tanta perpessus est, & bibimus sanguinem, quo .s. redempti, & uiuificati sumus. Hoc enim accipimus in specie panis, quod pependit in cruce, & hoc in calice potamus, quod effusum est de latere Christi: Quæ digne sumentibus in remissionem peccatorum, in uitam æternam, & in custodiam animæ, & corporis sunt; ut ex ijs, quæ dicta sunt, quæque dicentur, facile conspici potest. Et licet secundum hanc rationem corpus Domini in altare omnino proprie dicatur Sacrificium, sed magis Sacramentum, seu res Sacramenti, siquidem præter alia, quæ superius attulimus, Sacramentum, & Sacrificium eo differre, ut dictum est, uideamur, ut sacramentum sit rei sacræ signum, per quod Deus nobis exhibet aliquid nos sanctificans: Sacrificium uerò quod nos Deo reddimus, attamen ijdem Patres non dubitarunt hoc Christi seruatoris nostri corpus in altari sacrificiũ nominare ratione sacrificij, quod semel in cruce oblatũ est, in quo Christus ipse est sacerdos, & oblatio in sempiternum. Id quod plane ostendit B. Aug. his uerbis. Et hoc est, quod dicimus, quod modis omnibus approbare contendimus. Sacrificium Ecclesiæ duobus confici, duobus constare uisibili elementorum specie, & inuisibili domini nostri Iesu Christi carne, & sanguine. Sacramento id est uisibili, & re sacramenti, hoc est corpore Christi. Dicuntur autem species panis, & uini sacramentum, & non res sacramenti, quod sint sacræ rei signum, siquidem præter speciem, quam sensibus ingerunt, aliud faciunt in cognitionem uenire. Et de ijs hactenus. Iam susceptæ institutionis ordinem, ut hactenus fecimus prosequamur.

Sanctorum Patrũ catholica obseruatio.

Tho. 3. quest. 79 arti. 7.

August. de ciui. Dei lib. 10.

Aug. in lib. sent. Prosp. Et de cõsec. dist. 2. c. Hoc est.

QVOD HOC SACRIFICIVM, AC VNA CVM ipso Sacerdotium fuerit a Christo institutum. Cap. 4

QVVM ex superioribus satis, superq; constet, Missam esse sacrificium propitiatorium, & Eucharisticum, superest, ut uideamus a quo, ubi, & quando fuerit institutum. Christus itaque æterna illa ueritas, quæ omnino mentiri non potest, ut fidem hominum roboraret, nullum præter se huius tum sacramenti, tum sacrificij institutorem fieri uoluit, non Apostolum, nõ Prophetam, non Patriarcham, non Angelorum quempiam, sed ipse plane illud instituit, qui semetipsum tradidit. In hoc aũt ipso instituẽdo simplicius, & apertius dicere non potuit, quam quod attestantibus Matth. Marc. Luca Euangelistis dixisse legitur. Hoc facite in meam commemorationẽ. Quorum uerborum sensus ex sacrorum doctorum sententia hic esse censetur. Adhoc sacramentum istud uobis relinquo, ut non tantum corpus, & sanguinem meum manducetis, & bibatis, sed ne tanti beneficij (quod uestri causa moriens uobis impetraui) nempe remissionis peccatorum, & uitæ æternæ semper memores sitis, & semper ad gratiarum actionem conuertamini prædicantes, & annunciantes mortem Domini, idq; donec ueniat, quemadmodum D. Paulus cęteris Euangelistis apertius retulit dicens; Quotiescunque manducabitis panem hunc, & calicem domini bibetis, mortem domini annunciabitis, donec ueniat. Hoc, inquam, ipsum, quod ego nunc facio instituo, ac faciendum, & sumendum iubeo, facite & uos, nimirum ex pane corpus meum, non uestra uirtute, sed meo uerbo facite, hoc est, consecrate, & offerte. Rursus ne putares hanc potestatem consecrandi, & offerendi corpus Dominicum Apostolis tantum fuisse concessam adiecit, in meam commemorationem. Quæ sane seruatoris nostri uerba licet non uideantur ita significare, sic tamen ueniunt a catholicis Viris interpretanda, ac si dixisset,

Christus solus instituit hoc sacrificium offerẽdũ, ut fideliũ mentes roboraret.

Matth. cap. 26. c
Marc. c. 14. b
Luc. c. 22. b
1. Corint. c. 11. e

1. Corinth. c. 11. e

Verborum Christi catholica expositio.

corpus

corpus meum offerre, consecrate, & manducare per successionem temporum usq; in finem sęculi in memoriam passionis meæ. Hoc ipsum igitur q̃d Christus fecit, quod deinde Apostoli eius mandato fecerunt, nunc quoque per sacerdotes in offerendo, consecrando, & manducando corpore dominico fit, & deinceps fiet (ut de hac re supra latius disseruimus) donec ipse redierit ad iudicandum uiuos, & mortuos. Quod planè sacrosancta synodus Tridentina in 22. sess. latius, & apertius docet his uerbis. Is igitur Deus, & dominus noster, & si semel seipsum in ara crucis, morte intercedente, Deo Patri oblaturus erat, ut æternam illic redemptionem operaretur, quia tamen per mortem sacerdotium eius extinguendum non erat, in cœna nouissima, qua nocte tradebatur, ut dilectæ spōsæ suæ Ecclesiæ uisibile, sicut hominum natura exigit, relinqueret sacrificium, quo cruentum illud semel in cruce peragendum repræsentaretur, eiusq; memoria in finem usq; sęculi permaneret, atque illius salutaris uirtus in remissionem eorum, quæ a nobis committuntur peccatorum, applicaretur, sacerdotem secundum ordinem Melchisedech se in æternum constitutum declarans corpus, & sanguinem suum sub speciebus panis, & uini Deo patri obtulit, ac sub earundem rerum symbolis Apostolis, quos tunc noui testamenti sacerdotes constituebat, ut sumerent, tradidit, & eisdem, eorumque in sacerdotio successoribus ut offerrent, præcepit per hæc uerba Hoc facite in meam commemorationem, uti semper catholica Ecclesia intellexit, & docuit. Quibus uerbis apertè docemur quis instituerit, quibus uerbis, & quando, ac simul, & semel sacrificium, & sacerdotium Christum instituisse intelligimus. Hoc item luce clarius ostendit eadem sancta Synodus Tridentina ses. 23. ubi ita scriptum reliquit. Cum igitur in nouo testamento sanctum Eucharistiæ sacrificium uisibile ex domini institutione Catholica Ecclesia acceperit, fateri etiam oportet in ea nouum esse uisibile, & externum sacerdotium, in quod uetus translatum est. Hoc autem ab eodem domino saluatore nostro institutum esse, atque Apostolis, eorundemq; successoribus in sacerdotio potestatem traditam consecrandi, offerendi, & ministrandi corpus, & sanguinem eius, necnon & peccata dimittendi, & retinendi sacræ literę ostendunt, & Catholicæ Ecclesiæ traditio semper docuit. Cęterum, quoniam aduersus hanc sacrosancti Euangelij, Apostolorum, Sanctorumq; patrum doctrinam, superioribus his annis multi exorti fuerant errores, quo sacrosancta Synodus Tridentina cupiens dānare, subiectum hunc canonem constituit. Si quis dixerit, illis uerbis; Hoc facite in meam commemorationem, Christum non instituisse Apostolos Sacerdotes, aut non ordinasse, ut ipsi, alijq; sacerdotes offerrent corpus, & sanguinem suum, anathema sit.

Conc. Trid. sess. 22. c 3. Hæbr. c. 9 & 10.

Luc. 22. b

Conc. Trid. sess 23. c. 1.

Luc. c. 22. b

Cano. 2. sess. 22.

Quod uerbū offerre pro sacrificare, conficere, & cōsecrare accipitur.

Nec certè uitio nobis uertendū est, ut pote qui uerbum facere, quo Christus in hoc sacrificio instituendo usus est, quando dixit. Hoc facite in meam commemorationem, pro offerre, consecrare, conficere, & afferre accepimus. Nam ea consuetudo loquendi scripturæ familiaris est, ut hebraice Asa, ῥέζειν Græcè, & facere Latinè pro offerre, uel sacrificare accipiatur. Quod ex hi, quæ in Leuitic. 3, & multis in alijs locis legunt, facile quisq; intelligere poterit. Sic enim in c. 23. Leuitici scriptum inuenitur. Et facietis hircum pro peccato: Et in Ezech. c. 45. hæc ad lineam legimus. Faciet Princeps in die illa pro se, & uniuerso populo terræ uitulum pro peccato. Et post pauca positum est. Faciet septem uitulos, & septem arietes. Et sequenti capite hæc ita habentur: Agnum eiusdem anni immolatum faciet holocaustum quotidie Domino: semper mane faciet illud. Hæc autem ita accipi non possunt, atque si Principi, aut Sacerdoti quasi coitu naturali faciendus, uel pro-

Leuit. 23. c

Ezech. cap. 45. g

Ezech. cap. 46. e

creandus

creandus sit hircus aliquis, aut uitulus, sed potius iuxta ritum legis faciendi, hoc est, offerendi, & sacrificandi sint. Taceo, quòd Plautus facere, pro offerre ponit. Et Virgilij hæc uærba sunt.

Eglo.3. Cum faciam uitulum pro frugibus, ipse uenito.

Theocritus uerò ita scribit.

Cum facies Agnum nymphas ueneratus agrestes.

Atque ita facere, pro offerre, uel sacrificare, usurpari Hæbreis, Græcis, & Latinis manifestum est. Quare dominus noster Iesus Christus cum institueret hoc uenerabile Sacrificium in sui commemorationem faciẽdum, eodem uerbo uti uoluit, quod offerre, sacrificare, & consecrare sui ipsius significatione referret. Hoc igitur tantum Sacrificium quis, quando, & quibus uerbis instituerit ex ijs, quæ attulimus, putamus nos iam perspicuè ostendisse. Nunc de huius sacrificij ministro reliquum est, ut in morem nostræ institutionis agamus. Sed primum te rogatum uelim, lector pijssime, ut sacri altaris quanta sit dignitas diligentius, & exquisitius inspicias. Hic enim sacrificium illud singulare noui testamenti offertur omnes excedens uictimas. Hic est præsens illa uictima, quæ semel in cruce oblata Deo Patri tot nostrorum scelerum generibus offenso nos reconciliauit. Hic eadem illa uictima rursus mysticè in recordationem, & gratiarum actionem immolatur. Huius loci magnitudinem olim Iacob præuidit in spiritu, quum Mesopotamiam pergens, lapideq; capiti supposito obdormiens in uia uidit erectam scalam tangentem cœlos, atq; Angelos ascendentes per eam, ac descendentes, Dominumq; scalæ superpositum; cuius rei magnitudine compræhensus in hæc uerba uocem prorupit. Vere dominus est in loco isto, & ego nesciebam, pauensq;, quam terribilis, inquit, est locus iste. Non est hic aliud nisi domus Dei, & porta cæli. Equidem est terribilis altaris locus, in quo Dei Filius factus homo, sub speciebus panis, & uini offertur, & immolatur. Huius quoq; loci antiquam dignitatem Psaltes egregius contemplans ita cecinit: Quam dilecta tabernacula tua Domine uirtutum, concupiscit, & deficit anima mea in atria Domini: cor meum, & caro mea exultauerunt in Deum uiuum. Sed unde exultauerat, inquit, Altaria tua Domine uirtutum Rex meus, & Deus meus. Sed hæc pauca quasi pro appendice posuisse contenti simus. Prosequamur & reliqua.

Sacri Altaris quanta sit dignitas.

Gen.c.28.d

Psal. 83.

QVID SACERDOTIS NOMINE SIgnificetur, & quotuplex sit Sacerdotium. Cap. 5.

VT igitur a uocabuli ratione auspicemur huius Sacratissimi Sacrificij Ministri uulgo Sacerdotes uel a dando, uel a conficiendo sacra dicuntur. Consecrant enim Sanctissimum Christi corpus. Solent etiam Presbyteri græcè, latinè seniores appellari non ætatis, uel senectutis ratione, sed magis ob morum grauitatem, & sapientiæ doctrinam, quæ in ipsis quam maximè elucere debet, ut Sapiens his uerbis testatur: Senectus uenerbailis, nec annorum numero computata: Cani enim sunt sensus hominis, & ætas senectutis uita immaculata. Quo plane sensu D. Paulus uenit explicandus, cum ad Timotheum Episcopum, ac Presbyterum hæc ita scribit: Nemo adolescentiam tuam contemnat, sed exemplum esto fidelium in uerbo, in conuersatione, in charitate, in fide, in castitate. Hactenus de ministri nomine. Dicamus nunc cuius personam, ac potestatem gerat.

Sacerdotis nomen quid significet.

Sap.c.4.b

Timoth.cap.4.c

Sacerdos quidem pro Christo legatione fungitur, & a Christo ministerium reconciliationis accipit, qui licet malus sit, si tamen consecrare inten-

dit,

dit,& uerbis Christi utitur,corpus sanguinem domini conficiet. Nihil enim a bono maius, nihil a malo minus conficitur sacerdote, quia non in merito consecrantis, sed in uerbo efficitur creatoris; quamuis interim malus minister ad iudicium, & condemnationem suam tanto ministerio fungatur. Cum enim Christus inuisibilis ille Sacerdos per uisibilem sacerdotem panem, & uinum in manus accipit, ac benedicit dicens: Hoc est corpus meum, scito hunc sermonem nec Angelicum, nec humanum esse, sed plane diuinum, quem etsi pronunciet consecrans sacerdos homo mortalis, tamen in pronunciando non suis, sed Christi Dei, & hominis uerbis utitur. Quemadmodum uerò superioris Testamenti Patribus Deus præstitit, ut supra naturæ uires multa operarentur, sic nouæ legis Sacerdotibus contulit, ut præter eorum uires hoc mirabile sacramentum conficerent, confectumque in odorem suauitatis Deo ut sacrificium mitterent. Supra naturam quippe fuit, ut ad sonum percutientis uirgæ Moyses maris profunda detegeret, & undæ in murorum altitudine solidatæ se protenderent, ac tandiu permanerent immobiles, quandiu populus Israeliticus sicco transiret uestigio. Naturæ quoque uires tunc supergressus est, quom multitudine Hæbreorum siti periclitante eadem uirga bis silicem percussit, & repente petra, quas prius non habebat, emanauit tot aquas, ut sufficerent omnibus, quin potius abundarent. Dies prorsus nobis deficeret, si quæ fecerunt Iosue, Helias, Heliseus, alijque complures Prophetæ in medium afferre auderemus. Quamobrem nec mirum uideri debet, si Deus, qui per manus suorum ministrorum tāta peregit, etiam nouæ legis sacerdotibus potestatem contulerit hoc iuge sacrificium offerendi, & hoc tam admirabile sacramentum tractandi, ac conficiendi. Verum qualis sit iste minister (quod in hac re animaduersione dignū est) superest, ut paucioribus, quoad per nos fieri poterit, pertractemus. Principio itaque dicebamus huius sacrificij ministrum uniuersali Ecclesiæ consensu sacerdotem esse: Vbi per sacerdotem eum semper intelleximus, qui ad hoc munus obeundū consecratione, ac manuum impositione ab Episcopo est ordinatus, ne cum Hęreticis unquam conueniremus, qui, ut sublata ministrorum potestate funditus euellerent sacramenta, & alia omnia, quæ in Ecclesia ministrorum opere peraguntur; asserere haudquā ueriti sunt nullum esse sacerdotij discrimē, omnes ex æquo presbyteros esse, oēs eandem habere potestatem ex Laicis Sacerdotes facientes, & sacerdotalia munera utriusq; sexus laicis iniungentes. Quo factum fuit, ut in Germania (quemadmodum a uiris probatissimis Romæ accepimus) etiam mulierculæ (proh dolor) in commessationibus conatæ sint consecrare, prolatis ad hoc etiam Christi uerbis. Vt autem tam perniciosum dogma ex sacræ scripturæ locis perperā intellectis plebi ꝑsuaderent, in primis huc detorquent, ꝙ Petrus Apostolus oēs Christifideles alloquens scribit in hunc modum: Vos estis genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, & populus acquisitionis. Addunt & alia in Apocalypsi uerba sic posita: Qui dilexit nos, & lauit nos a peccatis nostris in sanguine suo, & fecit nos reges, & sacerdotes Deo, & Patri nostro: Et rursus: Fecisti nos Deo nostro reges, & sacerdotes, & regnabimus super terram. Ex quibus facile putant posse persuadere omnes ratione Baptismi solum fieri Sacerdotes diuina ministrantes, & Reges regiam gubernantes potestatem. Verum, q̄ toto cœlo errent isti neminem (nisi plane cæcus extiterit) reperiri arbitror, qui luce clarius non intueatur. Quis.n. est in sacris literis mediocriter uersatus, qui non uideat scripturas de duplici sacerdotio, atq; etiā regno loqui? Siquidem aliud est sacerdotiū spiritale, & internum, spiritalis, ac interni

Sacrificij. s. contriti cordis, & humiliati spiritus obla ionẽ Deo offerens. Quod sacrificium tum Propheta significare uoluit, quum ita cec nit: Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum, & humiliatum Deus non despicies. Aliud est sacerdotium externum, & uisibile, quod signo quodam uisibili, non sine spiritali gratia in Eccl esia Dei cōfertur, & per externam, publicamq; sacerdotalis officij pro seipso, & populo exhibitionem exercetur. Vnum uerò ab altero distinguitur, quod sacerdotium inuisibile, ac internum omnibus Christianis præcipuè pijs est commune, qui ex æquo omnes dicuntur sacerdotes, quia Christi summi sacerdotis per Baptismum mēbra sunt effecti: sed ad uisibile, ac externum sacrificium præter Baptismi lauacrum adhuc ordinatio, & consecratio exigitur. Pro huiusmodi sacerdot o externo Deus hoc præceptum Moysi tradidit: Aaron, & filios eius unges, & sanctificabis eos, ut sacerdocio fungantur mihi: Diuus quoq; Paulus arguit eos, qui ultro sacerdotium externum inuadunt, quum ait: Nemo sibi assumat honorem, sed qui uocatur ut Aaron, per ordinis scilicet susceptionem, & consecrationem. Quamobrem Dathan, Chore, & Abiron sibi propria authoritate sacerdotij munus usurpātes uiui absorti sunt. Ozias quoq; increpatus ab Azaria, & reliquis domini sacerdotibus, cum n c minus ab iniuncta sibi sacerdotali functione desisteret, lepra in fronte perfusus est. Quemadmodum uerò duplex est sacerdotium, ita in duplici spec e Regia potestas, seu administratio partitur: altera īterna, & inuisibili:, quæ per concupiscentiarum, & uirium rebellium repressionem fit, & hæc ex simplici baptismatis ablutione oritur: cuius sermonem ad Romanos Paulus habens hæc ita scripsit: Non ergo regnet (scilicet per internam regiam potestatem) peccatum in uestro mortali corpore, ut obediatis concupiscentijs eius: Altera est externa, & uisibilis per uisibilem, externā, ac publicā sceptri Regij terræ, & maris gubernationem, quæ non simplici baptismatis ablutione, sed electione, & unctione constat: ut Sauli, Dauid, & reliquis contigit Israeliticæ gentis Regibus, quorum etiam institutio ad nostros Romani imperij Regis sim. lis electio, & in unctio traducta est. Quales igitur Reges, qualesve Sacerdotes Ioannes in Apocalipsi, & Petrus Apostolus in eis, quas superius attulimus authoritatibus, nos constituunt? Tales equidem, quales baptismi lauacrum cunctos baptizatos reges, ac sacerdotes efficit: Reges, ut diximus, interni, ac spiritualis regiminis, quo potens effecti sumus baptismatis gratia ad regendam concupiscen: iam, & fomitem, ne prorumpamus in actiones prauas, aut saltem per consensum nos non rapiant in peccata. Quo sane modo etiam per baptismi lauacrum sacerdotes dicimus potentes per deuotam rationem, ac mentem offerre pro nobis ipsis internam, inuisibilemq; oblationem, atq; cordis contriti, & humiliati spiritus acceptum Deo sacrificium. Quod ita esse luce clarius ostendunt ea diui Petri uerba, quæ loco superius citato sic habentur: Et ipsi tanquam lapides uiui superædificamini domos spirituales in sacerdotium sanctum offerentes spiritales hostias acceptabiles per Iesum Christum. Cum igitur ex his uerbis appareat, ex lauacro Baptismi constitutis sacerdotibus a Diuo Petro concedi, ut spirituales hostias, hoc est, cor contritum, & humiliatum Deo offerant, asserere isti non possunt, nec ex consequenti deducere, ut eis pariter facultas condonetur, ac tribuatur legales Christi hostias uidelicet, corpus, & sanguinem conficiendi, atq; sacrificādi: quippe cum munus hoc sit proprium sacerdoti externo, atque uisibili, qui præter baptismi lauacrum electione Canonica, & consecratione, impositionéve manuum pro tanto munere obeundo ab Episcopo est ordinatus. Et hæc fuit causa, ob quam Generale Concilium Tridentinum

Marginalia (left): Psal. 50.d — Exod.c. 30.c — Num. c. 16.c — 4. Reg. cap. 15.a — 2. Paral.cap. 26.c — Rom.c. 6.c — 1. Reg. cap. 10. a — Apoc.c.1.b — 1.Pet. c. 2 b — 1.Petr.c.2.a

Marginalia (right): Sacerdotiū internū quo modo ab externo distinguatur. — Obserua Hæretice iram Dei uindicē in eos, qui temere diuina peractat.

dentinum quoties de hac postrema sacerdotij significatione sermonem habuit, semper addiderit dictiones illas, uisibile, & externum, ut de sacerdotio Canonica electione erecto se loqui quisq; intelligeret: quod quidem ipsius Concilij uerba ostendunt, cum in 23. ses. hæc ad lineam referuntur. Cum igitur in nouo Testamento sanctum Eucharistiæ sacrificium uisibile ex Domini institutione Catholica Ecclesia acceperit, fateri etiam oportet in ea nouum esse uisibile, & externum sacerdotium. Et rursus in Canone primo eiusdem sessionis eadem ferè uerba reperita ad hunc modum leguntur. Si quis dixerit, non esse in nouo Testamento sacerdotium uisibile, & externũ, anathema sit. Complura alia loca afferri possent, quibus quod proposuimus latius, atq; diffusius ostenderemus, sed quæ de hac re hactenus attulimus, sufficere arbitror. Conc. Trid. sess. 23. c. 1.

SACERDOTVM CONSECRATIO, ET manuum per Episcopum impositio ex diuersis sacræ scripturæ locis ostenditur. Cap. 6.

QVONIAM uerò in hunc de consecratione, & impositione manuum locum incidimus, absurdum planè esset, si in hac re, ubi catholicæ doctrinæ aduersarij pertinaciter audent Presbyterorum ordinationem reijcere, nihil prorsus diceremus. Hæretici Sacerdotũ ordinationem reijciunt. Quo igitur huius sanctissimi sacrificij ministri habeant, quibus ex locis sancta Mater Ecclesia antiquissimum hunc morem acceperit, aliqua, atq; ex ijs præcipua (quantum quidem instituti nostri breuitas permittit) in medium afferemus. Principium itaq; nostrum sit a Moyse, cui quum iam dominus in uertice montis legem tabulis lapideis inscriptam tradidisset, ac quomodo tabernaculum testimonij erigendum docuisset, quumq; de uestimentis, quibus sese induerent Aaron, & filij eius, longum sermonem habuisset, demum eidem Moysi semel, & iterum præcepit, ut eorum manus ungeret, & consecraret, quo sacerdotij munere sibi fungerentur. Verba autem in Exodo posita huiusmodi sunt Porrò filijs Aaron tunicas parabis, & baltheos, ac Tiaras in gloriam, & decorem Exod c. 28 g uestiesque his omnibus Aaron fratrem tuum, & filios eius cum eo, & unges eos, & cunctorum consecrabis manus, sanctificabisq; illos, ut sacerdotio fungantur mihi. Quid bone Deus his uerbis clarius, apertiusq; afferri unquam potest? Id etiam magis, magisq; confirmatur ex his, quæ in sequenti capite scripta sunt ad hunc modum: Vestes autem sanctas, quibus utetur Aaron, habebunt filij eius post eum, & ungantur in eis, & consecrentur manus eius: Exod. c. 29. e Et paulò post alia adijciuntur uerba cum superioribus fere eadem, quæ huius generis sunt: Aaron, & filios eius unges, sanctificabisq; eos, ut sacerdotio fungantur mihi. Exod. c. 30. e Quid ergo isti sugillant in Ecclesia consuetam manuum unctionem, ac consecrationem? Quid præterea de manuum impositione dicere restat, quum notissimum sit omnibus, Diuum Paulum, & Timotheum suos sacerdotes ex impositione manuum ordinasse? Manuum impositio unde. Quod quidem ex hoc præter alia maxime intelligi posse arbitror, quòd ad Timotheum Paulus scribens ita ostendit. Noli negligere gratiam quæ in te est, quæ data est tibi 1. Tim. c. 4. d per Prophetiam cum impositione mannuum Presbyteri. Ex quibus quidem uerbis patet Timotheum per impositionem manuum Pauli, id quod etiam Episcopi facere solent, ordinatum, ac initiatũ extitisse. Si ergo Timotheus dona consecutus est ex impositione manuum saderdotalium, quo modo ergo rustici stiuam aratri tenentes in manu absq; ulla sacrarum manuum impositione, & unctione pro sacerdotibus habendi sunt? Quare, & Spiritus sanctus dixit: Ordinate mihi Barnabam, ac Saulum ad hoc opus, ad quod Act. c. 13. a

eos uocaui. Pro hac absq; dubio causa, qui primorum Pontificum, utpotè, Petri, Anacleti, Euaristi, cæterorumq; uitas, & gesta scripserunt, semper adijciunt, quot quisq; Pontificum ordinauerit Episcopos, Sacerdotes, & Diaconos, ut de hac re quilibet Platinam historicum, ac alios de uita Pontificum consulere potest. Quoniam autem reliqua omnia nostra uniuersali Concilij Tridentini consensu, ac testimonio confirmauimus, munus quoq; nostrũ fuerit, quæ in præsenti capite adduximus, eiusdem sacri Concilij authoritate munire. De hac igitur re in sess.23. hanc salutarem doctrinam tradit his uerbis: Cum scripturæ testimonio Apostolica traditione, & Patrum unanimi consensu perspicuum sit per sacram ordinationem, quæ uerbis, & signis exterioribus perficitur, gratiam conferri; dubitare nemo debet, ordinem esse uerè, & propriè unum ex septem sanctæ Ecclesiæ sacramentis: inquit enim Apostolus: Admoneo te, ut resuscites gratiam Dei, quæ est in te per impositionem manuum mearum, non enim dedit nobis Deus spiritum timoris sed uirtutis, & dilectionis, & sobrietatis. Vt uero in tot errorum tenebris, Christi fideles fidei regulam haberent, qua Catholicam ueritatem facilius agnoscerent, & agnitam tenere possent certo, ac proprio Canone in hunc, qui sequitur, modum impios aduersarios damnare cõstituit: Si quis dixerit, Ordinem, siue sacram ordinationem non esse uerè, & propriè Sacramentũ a Christo Domino institutum, uel esse figmentum quoddam humanum excogitatum a uiris rerum Ecclesiasticarum imperitis, aut esse tantum ritum quendam eligendi ministros uerbi Dei, & Sacramentorum, anathema sit. Quæ uerò contra hanc nostram orthodoxam sententiam afferentur, nullus est, qui si sacram scripturam attigerit, facile non intelligat falsa esse, ac nihil planè concludere. Et hæc, quòd ad ministrum sanctissimi huius sacrificij attinet, pro pñsenti dixisse sufficiat. Quare consequens, ut ad reliqua pgamus.

Conc. Trid. sess.23. c.3.

2.Tim.c.1.b

Canon. 3.

QVOD SPIRITIBVS MORTVORVM HOC SAcrificium oblatum ad relaxationem prodest. Cap. 7.

Dicebamus in definitione nostra a principio tradita hoc sacrificium in cruce oblatum & uiuis, & defunctis quos una fides coniunxit, ad relaxationem prodesse. De uiuis, & si nullus dubitet; de mortuis tamen obijciunt hæretici hanc institutionem, ueluti ignotam ueteri Ecclesiæ calumniantes, quibus si uniuersalem Ecclesiæ consensum (quod est omniũ maximum testimonium) opponamus, perspicuum erit, q̃ hæc ordinatio sit Apostolica. Si quis igitur ex uetustioribus authores aliquos desideret post Dionysium, testis est Tertullianus, qui ad uxorem scribens apertè asserit Ecclesiam pro defunctis annua die oblationem facere. Hoc item testantur Cyprian. lib. 1. epist. 9. & Greg. Nazianzenus ad Cæsarium fratrem de matre sua scribens. Basilius quoq; lib. quęst. ad Antiochum principem quæst. 34. ostendit defunctorum animas sentire beneficia, quum super illos fiunt cõuentus. Nam si non aliquo (inquit) beneficio participarent nõ fieret in cura, & exequijs eorum commemoratio. Itidem Chrysostomus hunc ritũ orandi quotidie in Sacrificio laudis, quod iuge uocant, pro defunctis in Ecclesia Gręca semper fuisse, eundemq; Apostolicæ traditionis esse asseruit. Quibus Ioannes Damascenus in sermone de his, qui in fide hinc migrauerunt, subscribẽs ait: Apostoli discipuli Saluatoris in tremendis, uitalibusq; sacramentis memoriam eorum, qui fideliter obdormierunt, habendum esse dixerunt. Sed inter cæteros celebres sanctæ Ecclesiæ Doctores diligentius rem hanc prosequutus est B. August. qui Dulcitij quæstionibus satisfaciens, atque in libro de cura pro mortuis, rem hãc fusius pertractans ex catholica, & orthodoxa

Assertio Hæretica negãs mortuorum animas senti re huius Sacrificij diuinã uirtute.

Dion. lib. 7. cœl. Hier.

To. 4. Hom. 69.

doctrina

doctrina tradit, triplex esse dum in hoc corpore uiuitur, uiuēdi genus; Vnū adeo bonū, ut supplicationes nostras post mortē non exigant, in quo Apostoli, & sancti Dei martyres, cū hinc decederent, inuenti sunt: Alterum tam malum, ut ei non prosint ista post mortē, qualis eorū est, qui, etsi Christi baptismate in Ecclesia baptizati, nec ab ea ullo schismate, uel hæresi præcisi sint, in lethalibus tamen criminibus, quæ nulla pœnitentia diluunt usq; ad ultimum huius uitæ diem pertinacissimè perseuerant, de quibus Apostolus dixit: Quoniam qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt: Tertium uerò ueluti mediū, nec tam bonū est, ut post mortē non exigant Ecclesiæ supplicationes, nec tam malū, ut ei non prosint: qualis uiuendi modus est eorum, qui pœnitentes in fide, & confessione obdormiunt, nec dum tñ peccati reliquijs penitus expurgatis. Hi ergo in tertia classe positi ex huius sanctissimi Doctoris sententia illi sunt, qui dū præsentem ducerēt uitā, meritū sibi comparauerunt, ut quæ pro eis religiosè in missa, cæterique diuinis officijs peraguntur, non inaniter Ecclesia impendat. Rursus idē Beatus Pater libro Confessionū 9. pietatē istā diligenter prosequens, nec contentus, ꝙ ipse parentes pijs precibus dño commendasset, orat, ut idē faciant, qui sua legerint. Illius aūt uerba sunt huiusmodi: Inspira Dñe Deus meus, inspira seruis tuis fratribus meis, filijs tuis, dñis meis, quibus & uoce, & corde, & literis seruio, ut quotquot hæc legerint, meminerint ad altare tuum Monicæ famulę tuæ, cum Patricio quondam eius coniuge, per quorū carnē introduxisti me in hanc uitā: Meminerint cum affectu pio parentū meorū in hac luce transitoria, & patrū meorum sub te Patre, in Matre Catholica, & ciuium meorum in æterna Hierusalē, cui suspirat peregrinatio populi tui ab exitu usque ad reditum, ut quod illa a me poposcit extremū, uberius illi præstetur in multorum orōnibus. Hactenus ille. Ex quibus quidem uerbis facilè colligitur duo esse, quæ hic Beatus Pater expostulat, quo supplicationes istæ mortuorū aīabus prodesse possint: Primū ut fiāt recta fide, ac pietate, hoc est, ut precantis affectus accedat, sine quo externa supplicatio ullas suppetias afferre pōt; secundū, ut tales fuerint defuncti, qui, quū uiuerent, ut hæc sibi postea prodessent, meruerunt. Nam nec afferendum, nec credendum est sacrificium nostrum pro his, qui non baptizati de corpore exierunt, offerendum esse; sed tantum pro eis, qui membra Christi fuere, & absq; mortalibus peccatis ex hac uita discesserunt. Quo fit ut in Canone non pro quibuslibet, sed tantum pro his, qui nos præcesserunt cum signo fidei, & dormiunt in somno pacis, Sacerdos oret. Ambrosius quoque in Epistola ad Faustinum de Germanæ obitu dolentē ego, inquit, eā non tam deplorandam, quam orationibus prosequendam reor, non mœstificandum lachrimis tuis, sed magis oblationibus animam eius Dño commendandam arbitror. Postremò Concilium Cabilon. omnium sanctorū Patrum uestigia subsequutum de hac re a Christifidelibus hoc obseruandum sanciuit his uerbis: Visum præterea nobis est, ut in oibus Missarum solēnibus pro spiritibus defunctorū loco competenti in Ecclesia ad dominum deprecetur. Sicut nulla dies excipitur, qua pro uiuentibus, & pro quibuslibet necessitatibus dominum deprecēt, ita nimirum nulla dies excipi debet, quin pro aīabus fidelium preces Dño in Missarum solennibus fundantur. Quæ oia in Concilio Tridentino dubio procul diligentissime expensa sunt, in quo præter alia, sic sancitum legimus: Curent autem Epi, ut fidelium uiuorum suffragia, Missarum. s. sacrificia, orōnes, eleemosinæ, aliaq; pietatis opera, quæ a fidelibus pro alijs fidelibus fieri consueuerunt, secundum Ecclesiæ statuta piè & deuotè fiant, & quę pro illis ex testatorum fundationibus, uel alia ratione debentur, non perfunctoriè,

Gal. cap. 5. d

Extrema suę matris postulatio.

Si Ecclesiæ supplicationes mortuis prodesse debēt, duo exiguntur.

Pulchra obseruatio, quæ in Missali ex decreto Concilij Tridentini nup impresso minime ꝑtermissa est.

ſed a ſacerdotibus, & Eccleſiæ miniſtris, & alijs qui hoc præſtare tenentur diligenter, & accurrate perſoluantur. Ex his ergo omnibus ſatis nos oſtendiſſe putamus, q̃ eccleſia quẽadmodũ pro uiuis, ita & pro ſpiritibus defunctorum ſacrificiũ mediatoris offert, illosque pia oratione propitiationeue tanti ſacrificij ſemel oblati commendat, firmiſſime credens, q̃ hoc ſacrificiũ in cruce oblatum tam uiuis, tũ in fide defunctis proſint. Quod Innocentius III. recte ac grauiter ſic explicauit; Orat pia mater eccleſia non ſolũ pro uiuis, ſed etiam pro defunctis, & eos ſacræ oblationis, nimirum in cruce factæ interceſſioni commendat certiſſime credens, q̃ ſanguis ille precioſus, qui pro multis effuſus eſt in remiſſionem peccatorum, non ſolũ ad ſalutẽ uiuentium, uerum etiam ad abſolutionem ualeat mortuorum. Quod ſi quis tandem huic puriſſimæ, ſacræq; Patrum omnium doctrinæ aduerſaretur a ſancta Eccleſia, per ſubiectum hunc Canonem damnatur: Si quis dixerit miſſæ ſacrificium tantum eſſe laudis, & gratiarũ actionis, aut nudam oblationem ſacrificij in cruce peracti, nõ autẽ propitiatoriũ uel ſolũ prodeſſe ſumẽti, neq; pro uiuis, & defunctis, anathema ſit. Et hęc pro præſenti ſufficere arbitror.

Inno. de Sacro Alt myſter. li. 5. c. 5.

Can. 3. ſeſſ. 22. Cõc. Tri.

Reliquum tãtum eſt, ut quam breuiſſime declaremus miſſas in honorem ſanctorum celebrandas eſſe, quod mox ut fuerit abſolutum, tempus erit, ut ad ea, quæ huius ſacrificij naturam, quatenus hoc ſacrificium ſacramentum eſt, perficiunt, deſcendamus.

IN ANNVAS SANCTORVM SOLENnitates miſſas celebrandas. Cap. 8.

PRæter multa, quæ hactenus adduximus, adhuc male habet aduerſarios, q̃ in honorem, & annuam ſolemnitatem ſanctorum miſſas celebremus: quum tamen Cyprianus uetus ille, ac uere pius eccleſiæ doctor teſtatur in eccleſia ſolitas celebrari oblationes, & ſacrificia ob commemorationes martyrum, qui ad immortalitatem glorioſæ mortis exitu tranſierunt. Huius ſanctiſſimi Doctoris uerba hæc ſunt: Denique & dies eorum, quibus excedunt annotatæ, ut commemorationes eorum inter memorias martyrum celebrare poſſimus. Quamquam Tertullus fideliſſimus, & deuotiſſimus frater noſter inter cætera ſolicitudinẽ; & curam ſuam cum fratribus in omni obſequio operationis impartit, qui nec illic circa curam corporum deeſt, ſcripſerit, ac ſcribat, ac ſignificet mihi dies, quibus in carcere beati fratres noſtri ad immortalitatem glorioſæ mortis exitu tranſeant, & celebrentur hic a nobis oblationes, & ſacrificia ob commemorationes eorum, quæ citò uobiſcum Domino proſperante celebrabimus. Hoc item confirmat libro 4. epiſt. 20. his uerbis: Sacrificia pro eis ſemper, ut meminiſtis, offerimus, quoties martyrum paſſiones, & dies anniuerſaria commemoratione celebramus. Id quod etiam oſtendit Auguſt. contra Fauſtum lib. 20. ubi ait: Populus Chriſtianus memorias Martyrum religioſa celebritate concelebrat; & ad excitandam imitationem, & ut meritis eorum conſocietur, atq; orationibus adiuuetur. Hoc item confirmat lib. 3. contra Epiſtolam Pelagiani his uerbis: Non conſtituimus eiſdem martyribus templa, ſacerdotia, ſacra, & ſacrificia, quoniam non ipſi, ſed Deus eorum nobis eſt Deus. Honoramus ſane eorum memorias tanquam ſanctorum hominum Dei, qui uſque ad mortem ſuorum corporum pro ueritate certarunt, ut innoteſceret uera religio falſis religionibus conuictis. Quis autem fidelium audiuit unquam ſtantem Sacerdotem ad altare, etiã ſuper ſanctum corpus Martyris ad Dei honorem, cultumq; conſtructum dicere in precibus, Offero tibi Sacrificium

Hæretici ex ſuo more oia euertere conantur ſicut & modo faciunt, quũ adeo piã Eccleſiæ cõſuetudinẽ celebrandi miſſas in honorẽ ſanctorũ de medio tollere audent.

Lib 3. epiſt. vj.

Petre, uel Paule, uel Cypriane? quum aliquid eorum memorias offeratur Deo, qui eos, & homines, & Martyres fecit, & sanctis suis Angelis cœlesti honore sociauit, ut ea celebritate, & Deo uero de illorum uictorijs gratias agamus, & nos ad imitationem talium coronarum, atq; palmarum eodem inuocato in auxilium ex eorum memoriæ recordatione adhortemur. Hęc ille. Cuius præclarissimi Doctoris sententiam sacrosancta Synodus Tridentina ad lineam ferè imitata, hæc uerba protulit: Et quamuis in honorem, & memoriam sanctorum nonnullas interdū Missas Ecclesia celebrare consueuerit, non tamen illis sacrificium offerri docet, sed Deo soli, qui illos coronauit. Vnde nec sacerdos dicere solet, offero tibi sacrificium Petre, uel Paule, sed Deo de illorum uictorijs gratias agens eorum patrocinia implorat, ut ipsi pro nobis intercedere dignentur in cœlis, quorum memoriam facimus in terris. Ex prædictis itaq; planè constat, quòd non adoramus sanctos, non facimus eos mediatores, non seruimus illis cultu, qui latria nuncupatur, quoniam hæc soli Deo, & Christo debentur, sed ad altare Christi, cuius ipsi sancti membra sunt, eos, ut domesticos Dei amicos, ac pios & sedulos apud Deum pro nobis interpellatores agnoscimus, ipsorumq; meritis per fidem participes fieri petimus. Hæc sunt, quæ pro huius sanctissimi sacrificij ueritate tradenda mihi breuiter dicenda erant. Habes igitur (ut credimus) summatim, quid de hoc tanto sacratissimę Missę sacrificio te intelligere oporteat. Principio enim ostendimus, quid missę appellatione, ac definitione contineatur: atque fuisse ab æterno in mente Diuina hoc Sacrificium ad generis humani reparationem ordinatum, & mox condito orbe fuisse a Patribus, Moyse, Melchisedech, Isaac, & alijs figuratum, in lege per sacerdotales panes adumbratum, per ora Prophetarum Danielis, & Malachiæ uaticinatum, In cruce a Christo Seruatore nostro consummatum, & tandem per Apostolos, primosque Orthodoxos Patres Dionysiū, Hyreneum, Tertullianum, Chrysostomum, Augustinum, Hieronymum, Ambrosium, Origenem, Eusebium, Basilium, & plerosque alios uiros cum doctrina, tum uitæ sanctimonia commendatum. Posthæc ostendimus, quanta inter ueteris, ac noui Testamenti sacrificia posita sit differentia. Rursus habes hoc sacrificium propitiatorium esse, quatenus uerum corpus, & sanguis Christi per ipsum Deo Patri offertur, at uerò quatenus Ecclesia, quæ est corpus mysticum per Christum Deo offertur, sacrificium laudis, & Eucharistiam dici. Atque unum, & idem esse sacrificium, quod in missa offertur cum sacrificio, quod in cruce fuit oblatum, hac sola adhibita differentia, quod illic Christus sub propria specie, uisibiliter, corporaliter, & cruentè fuit oblatus, hic uerò, idest, in altari sub sacramenti speciebus in illius oblationis commemorationem inuisibiliter, incorporaliter, & incruentè offertur. Habes præterea quis instituerit, quibus uerbis, & quando; necnon simul, & semel sacrificium, & sacerdotiū Christum instituisse. Vbi facere pro offerre, consecrare, hebræis, græcis, & latinis usurpari ostendimus. Nec minus ostendimus ministrum huius sacrificij legatione Christi in hac parte fungi, qui electione canonica, & consecratione, impositioneue manuum ab Episcopo est ordinatus. Postremo habes hoc sacrificium mortuorum animabus prodesse, atq; in honorem, cultumq; sanctorum Deo Patri exhibendum esse. Venio iam ad alteram huius libri præcipuam partem, in qua Deo fauente, speramus singula breuiter declarare, quæ ad hoc præclarum sacrificium, ut sacramentum est, attinere uidentur: Superius enim dictum nobis fuit, id quod in missa agitur, sacrificium, & sacramentum esse, ac licet nostrū institutū sit de eo agere, ut sacrificiū est, quo tñ omni ex parte notitiam ab-

In Missis pro sanctorum honore celebratis quid agatur.

Epilog. breuiter cōplectēt, quæ hactenus dicta fuere.

hæreses uitari debeant, placuit eidem sanctæ Synodo hunc Canonem adijcere: Si quis negauerit in sanctissimæ Eucharistiæ Sacramento contineri uere, realiter, & substantialiter corpus, & sanguinem una cum anima, & diuinitate domini nostri Iesu Christi, ac proinde totum Christum, sed dixerit tantummodo esse in eo, ut in signo, uel figura, aut uirtute, anathema sit. Nullus itaq; dubitandi locus nobis relinquitur, quin peracta consecratione, in admirabili hoc sacramento sub panis, & uini speciebus corpus, & sanguis Domini nostri Iesu Christi una cum ipsius anima, & diuinitate existat. Ac ita certe congruens fuit, ut hoc sacramentum, quod & sacrificium simul futurum erat, contineret ipsum Christum passum non in figura tantum, sed quod maius est in re ipsa, atq; substantia, ut probaretur dignius, & perfectius sacrificijs ueteris legis, quæ illud uerum passionis Christi sacrificium continebant in figura solum, atque ut maiorem erga nos pro nostra salute charitatem, & amicitiam ostenderet. Est enim maxime proprium ex Aristotelis sententia conuiuere amicis, nec eos præsentia corporali destituere. Demum sic decuit ut suam nobis in hoc sacramento carnem præberet inuisibili modo, quatenus augeret præmium fidei nostræ, quæ sicuti est de diuinitate Christi, ita est de eius humanitate, quemadmodum testatur Ioannes his uerbis: Creditis in Deum, & in me credite.

Can. 1. sess. 13. Côc. Trident.

Hila. de Trinit. lib. 8. Ambrosi. de sacra. lib. 8. Cyrillus super illud: Hoc est. Tho. 3. part. q. 75. arti. 1.

Decens plane fuit, ut in hoc sacramento christus contineretur.

Ioan. c. 14. a

Ne uerò quis rotunda quadratis, quadrataq; rotundis euoluat, hic te lectorem studiosissimum admonitũ uelim; quod si interdum scriptura sacra corpus Domini post consecrationem panẽ uocat, more suo facit, quę res quaslibet uocare solet nominibus earum rerum, ex quibus fiunt, ut sacræ scripturæ illud ad hominem dictũ ostendit: Quid superbis terra, & cinis? Sic ergo corpus domini panis adhuc uocatur, quia ex pane conficitur, & panis retinens qualitates intuentiũ oculis panis apparet. Vel fortasse panis dicitur, quod reuera panis animę sit, & Angelorũ uitã æternam mundo ministrans. Vbi facile uidere potes, quomodo a sacris Theologis passim conceditur, & a Christi fidelibus, ut uera, suscipitur hæc enunciatio: Ex pane fit uerũ Christi corpus, hoc est, substantiam panis fuisse conuersam in uerum Christi corpus.

Quã ob causam corpus christi post consecrationẽ panis nõ nunquã uocatur.

Eccl. c. 10 b

Tho. 3. part. q. 75. art. 8.

QVIBVS EX CAVSIS SVB ILLIS SPECIEBVS Christus seipsum nobis exhibuerit. Cap. 10.

IAm si forsan in dubium uoces, cur Christus carnem, & sanguinem suum ijs speciebus tecta, & operta nobis exhibuerit, respondet locupletissimus ille noster Diuus Laurentius Iustinianus in tractatu de corpore Christi, ad quem deuota mente hæc uerba transmittit: Illud quippe corpus, quod recubuit in præsepio, Mariæ requieuit in gremio, uerissime in hoc tuo Sacramento percipimus, in propria quidem natura, sed sub alia specie, non autẽ absq; maximo sapientiæ tuæ mysterio. Quis hominum non expauesceret humanam carnem, eiusq; cruorẽ manducare, & bibere, & potissime Dei, & domini sui innocentis? Huiusmodi escam mortalium perhorrescit natura. Et paulò post inquit: Opportune igitur satis sub panis, & uini specie accipimus Sacramentum hoc, & rem ipsam, id est, corpus Christi, ut merita aggregentur fidei, quæ argumentum est non apparentium. Videt qui sumit aliquid, & aliud credit, quo nil excellentius, nil potest esse maius. Intuetur, inquam, uisibiles species panis, & uini, & sub ipsis inuisibilem credit Deum, qui corpus suum nedum in solatium, & præsidium peregrinationis nostræ exhibuit, uerum etiam in cibum, precium, præmiumque. Cibum utique in Sacramento, precium in cruce & in cœlo præmium.

Laurẽtius Iustin. in tracta tu de corpore christi.

Hæc ille. Ex quibus perspicuum est, Christum sub illis speciebus carnem, & sanguinem suum exhibuisse, primum, ne abhorreret animus, quod cerneret oculus, scilicet, carnem, & sanguinem; deinde ut fidem nostram exerceret, quæ de iis est, quæ non inspiciuntur. Adde, quod & hoc factum est, ne ridiculum fiat paganis, si sub propria specie Dominum nostrum manducaremus, & cruorem occisi hominis biberemus.

...res assignā... causa, ob ...uas Saluator noster ...b panis & ...ini specie... ...us seipsum ...obis exhibuit.

Ambro. lib. 6. de sacram. Tho. 3. p. q. 75. art. 5.

QVO MODO SVB SPECIE PANIS SANGVIS contineatur, & e diuerso. Cap. 11.

ILlud præterea minimé prætermittendum est, sub panis specie ex ui (ut dicitur) Sacramenti Christi corpus contineri, sanguinem uerò per concomitantiam, sicut ex altera parte sub uini specie sanguis Christi continetur ex ui Sacramenti, per concomitantiam uerò, & corpus. Et hæc est ea ratio, cur nec plus sub utraq;, nec minus sub altera tantum specie, uel speciei particula sumitur Christus: Nam eadem est ratio, ut testatur Hilarius, in corpore Christi, quæ in manna præcessit, de qua dicebatur, quòd qui plus colligeret, non habuit amplius, nec qui minus parauerat, habuit minus. Quamobrem sacrosancta Synodus Tridentina sacram illam de uenerabili, & diuino hoc sacramento doctrinam tradẽs, quam semper Catholica Ecclesia ab ipso Iesu Christo Dño nostro, ac eius Apostolis erudita retinuit, hęc eadẽ, quæ diximus, explicauit, ac definiuit his uerbis: Et semper hæc fides in Ecclesia fuit statim post consecrationem, uerum Domini nostri corpus, uerúq; eius sanguinem sub panis, & uini specie una cum ipsius anima, & diuinitate existere, sed corpus quidem sub specie panis, & sanguinem sub uini specie ex ui uerborum; ipsum aũt corpus sub specie uini, & sanguinem sub specie panis, animamq; sub utraq; ui naturalis illius connexionis, & concomitantię. Et post pauca hæc adijciuntur: Quapropter uerissimé est tenendum sub alterutra specie, atque sub utraque contineri. Totus enim, & integer Christus sub panis specie, & sub quauis eius speciei parte, Totus item sub uini specie, & sub eius partibus existit. Quæ omnia ut dilucidiora fiant, illud intelligere oportet, quòd cum Christus Dominus ex tribus illis substantijs diuinitate, anima, & corpore re ipsa, & uerè coniunctis, simulq; unitis constet, necesse est, ut ubicunq; est unum istorum, & reliqua duo sint; sed aliter, & aliter. Nam ꝙ ad corpus attinet, Christus continetur in hoc Sacramento ex ui sacramenti, hoc est, ex efficacia, & uirtute uerborum, quibus substantia panis cõuertitur directè in corpus Christi; sed quòd ad diuinitatem, & animam pertinet, Christus continetur in eo ipso sacramento ex naturali, & reali concomitantia, quia corpori Christi simul coniuncta nunc sunt ipsius diuinitas, & anima. Similiter & de sanguine dicendum est, quod quò ad sanguinem eius attinet Christus est in hoc sacramento ex ui eiusdem sacramenti, idest, ex uirtute uerborum, quibus substantia uini conuertitur directè in sanguinem Christi, cum quo quidem sanguine quum realiter simul sint coniuncta ipsius diuinitas, & anima, hinc necessario sequi uidetur, ut sub eisdem speciebus sacramentalibus, sub quibus sanguis Christi ex ui uerborum, seu sacramenti continetur, diuinitas, & anima ex naturali, & reali concomitantia contineantur, non autem ex uerborum ui, & efficacia; quippe cum uerba, quibus conficitur sacramentum non tendunt, nec terminant directè in diuinitatem, aut animam, sed sanguinem Christi. In hunc quippe modum Christus Seruator noster continetur sub utraque specie, sed alio, & alio modo: Nam sub panis specie, ut sæpe, ac sæpius diximus, continetur ipsum Christi corpus ex ui sacramenti, quia uerba, quibus panis sacramenta-

Hila. de consec. dist. 2 c. ubi pars.

Conc. Trid. sess. 13. c. 3.

Tho. 3. p. q. 76. art. 3.

Hæc omnia minime prætermittenda.

Tho. 3. p. q. 76. arti. 1.

liter consecratur directe tendunt in corpus Christi; sanguis autem continetur eo, quod uere, & realiter est unitus corpori: Eodem quoque modo sub specie uini sanguis continetur ex ui sacramenti, quia uerba, quibus consecratur uinum, tendunt directe in Christi sanguinem. Cæterum, quia sanguis non est separatus a corpore, propterea necesse est, ut sub eisdem speciebus, sub quibus sanguis continetur & corpus ex reali, naturalique (ut dicunt) concomitantia contineatur. Quare si tribus illis diebus, quibus ad inferos Christus extitit, consecratum fuisset hoc sacramentum, tunc anima Christi non fuisset sub illis speciebus ex reali concomitantia, quia tunc uere anima fuit separata a corpore, quemadmodum nec tempore passionis sanguis fuisset sub specie panis, nec corpus sub specie uini ex reali concomitantia, quia tunc sanguis Christi fuit a corpore separatus. Et hæc in re tam difficili nec obscure, nec prolixe dixisse sufficiat.

Pulchre collectum.

Tho. 3. p. q. 76. arti. 1 in respon. ad 1.

QVOD AD REM HVIVS SACRAMENTI SIGNIficandam nihil congruentius potuit assumi, quam panis, & uinum. Cap. 12.

Quot modis i sacris scripturis panis accipiatur.

Leui. c. 19.

HIc certe se offert locus breuiter declarandi nullum elementum congruentius esse ad significandam rem in hoc sacramento contentam, quam sunt panis, & uinum. Quod ut facilius assequi possimus, rem paulo altius aggrediemur. Qui in scripturis uel mediocriter uersati sunt nouerunt appellatione panis, non tantum hunc, qui frumento conficitur uenire, sed per panem interdum significari Christum, ut idem de seipso ait: Ego sum panis uiuus, qui de cœlo descendi. Ipse enim unigenitus filius uerus panis est, qui quum sit ex substantia patris naturaliter cuncta uiuificans, uniuersum terrarum orbem potest nutrire, & toti mundo uitam præbere. Interdum uerbum Dei, quo fidelis anima reficitur, ac sustentatur, panis dicitur. Nam ut in Euangelio Christus testatur: Non in solo pane uiuit homo, sed in omni uerbo, quod procedit de ore Dei. Hic enim est panis ille supersubstantialis, quē petimus nobis quotidie dari. Nonnunquam panis omnia ad uitæ præsentis subsidium necessaria designat, & præsertim panem illū materialem, quo potissimum uictitamus. Quum igitur Christus se ipsum nobis in sacramento exhibere, & porrigere, eiusq; corporis sui in fide uerbi diuini reficere, sustinere, & conseruare nos uoluerit, elementum delegit, quod ad hæc omnia significanda non tantum menti, sed & oculis nostris inculcanda congruissimum est. Quemadmodum enim panis hic terrestris imbecillitatem carnis nostræ reficit, sustinet, & conseruat, & uinum hominem lætificat, sic caro, & sanguis Christi, quum non solum sacramentaliter, sed & spiritualiter manducantur, interiorem hominem mirifice reficiunt, atq; lætificant. Id quod Propheta tum in spiritu præuidit, quum in hunc modum cecinit: Calix meus inebriās quam præclarus est. Præterea quum Ecclesia Christi corpus, ut dictum est, mysticum sit, & illius unitatem perceptione huius sacramenti Christus nobis commendare uoluerit, panis, & uini materia cōgruentissime delecta est, quoniam sicut ex multis granis conficitur panis, & ex pluribus racemis in unum confluit, & unum corpus ex multis membris componitur, sic Ecclesia, ex multis fidelibus charitate copulante, connectitur: Mysterium siquidem pacis, & unitatis nostræ Christus in sua mensa consecrauit. Hac quidem ratione hoc salutare sacramentum græce appellatur Synaxis, id est, conciliatio, seu communio, quod hoc mysterió significetur, & confirmetur artissima coniunctio corporis cum capite, hoc est, Christi, et Ecclesiæ, & omniū

Ioan. c. 6. d

Luc cap. 4. a

Tho. 3. p. q. 74. arti. 1.

Puchra similitudo rei propositæ aptissime accommodata.

Psal. 22.

August. in sermone ad infan. de sacramen.

Eucharistia cur sinaxis Græce dicitur.

Christi membrorum. Quæ sanè appellatio desumpta uidetur ex uerbis Diui Pauli dicentis? Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio est sanguinis Christi? Et panis, quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est? Qui ergo unquam fiet, ut non accendamur mira quadam charitate erga proximos, cum quibus intelligimus unum nos esse corpus in Christo, ut quemadmodum ille nobis se totum donauit, ita nos quoque utilitati proximorū totos expendamus. Sed ad reliqua accedamus.

1. Corint. ca. 10. d

Ad fraternū amorem adhortatio.

CVR SVB DVABVS SPECIEBVS SEPARATIM consecratur, & sumitur. Cap. 23.

CÆterum in hoc sanctissimo Sacramento sub duabus speciebus separatim consecratur, tum quòd ita fuerit a Christo institutum, tum etiā quod ita fieri conueniat. Nam quum hoc sacrificium sit, ut dictum a nobis est, rememoratiuum passionis Dominicæ, conuenit, ut separatim panis, & separatim calix consecretur, quoniam & in passione sanguis fuit separatus a corpore. Hac quoq; de causa sub duabus speciebus a Sacerdote percipitur, ut animæ, & carnis liberatio a nobis significetur, quia caro Christi pro salute corporis, sanguis pro anima nostra offertur. Quod Moyses præfigurauit, quando dixit: Caro pro corpore uestro offertur, sanguis pro anima. Adde quod hoc est conueniens usui huius sacramenti, ut seorsum accipiatur a sacerdote corpus Christi in cibum, & sanguis in potum. Cæterum quomodo Christus sub ijs speciebus continetur, & panis, ac uini substantia conuertitur in corpus Christi, atq; de alijs quamplurimis, quæ in hac planè inexplicabili materia subtiliter disputantur, hic agere non conuenit; perturbant enim imbecillium animos, pro quibus cum consolandis, tum instruendis hoc nostrum munus confecimus. Id unum te scire uelim, hanc conuersionem panis in corpus Christi, & uini in sanguinem ab Ecclesia Catholica transubstantiationem passim nominari, ut facile est uidere ex ijs, quæ sacrosanctum Concilium Tridentinum, affert in hunc modum. Quoniam autem Christus Redemptor noster corpus suum id quod sub specie panis offerebat uerè esse dixit, ideo persuasum semper in Ecclesia fuit, idq; nunc denuo sancta Synodus declarat, per consecrationem panis, & uini conuersionem fieri totius substantiæ panis in substantiam corporis Christi domini nostri, & totius substantiam uini in substantiam sanguinis eius, quæ conuersio conuenienter, & propriè a sancta Catholica Ecclesia transubstantiatio est appellata.

Ambr. super Epist. ad Corinth. c. 11.

Leui. c. 17.

Conc. Trid. sess. 13. ca. 4. Luc. c. 22. b. Ioann. 6. c

Cōuersio panis i corpus & uini i sanguinē Christi, quo nomine ꝑprie nocetur.

DE HVIVS SANCTISSIMI SACRAmenti dignitate, & excellentia. Cap. 24.

QVam eximium sit sanctissimæ Eucharistiæ sacramentum nullus planè est, qui ex ijs, quæ dicta sunt, quæq; dicentur, facile non intelligat. Hic enim præsens iacet illud summū bonum, quo nihil præstantius, nihil probatur esse perfectius. Hic est scilicet nomen illud uerbum, in quo uiuunt omnia, per quod elementatum est, & subsistunt, Dei filius, Patris sapientia, splendor gloriæ, fons uitæ, Angelorum conditor, ac denique hominum plasmator, atq; Redemptor. Hic etiam ipsa Angelorum natura miratur: & sub accidentibus Christū ueneratur, diuinamque in sacramento maiestatē colit. Sed quis huius excellentissimi Sacramenti dignitatem ad plenum referare unquam poterit? Humanam, & Angelicam hoc tantum munus transcendit naturam. Non capit cor, lingua deficit, humanusque so-

pitur sensus ad tanti mysterij perfectionem explicandam, quę etiam tum maxime illustratur, si ad cæterorum Sacramentorũ prętantiam conferatur. Sacramentum enim hoc alijs sacramentis tum ueteris, tum noui testamenti, maius, & excellentius ex eo probatur, quod elementum, seu exterior species nullam transubstantiationem, seu substantialem mutationem admittit: neq; enim aqua Baptismatis, aut oleum Chrismatis per consecrationem in aliã naturam mutantur; neq; Spiritus sanctus in eisdem elementis essentialiter continetur, quamuis credẽtibus in mysterio exhibeatur. At solum in hoc Sacramento panis, & uinum potentia uerbi diuini ita mutantur, ut substantialiter non sit, quod ante fuerat; sed quę ante consecrationem erant panis, & uinum post consecrationem sunt substantialis Christi caro, & sanguis. Huius autem Sacramenti perfectionem super cętera sacramenta Dionysius apertissime docet his uerbis: Et ideo hoc Sacramentum, quod ipsum Christum realiter continet, est perfectiuum aliorum omnium sacramentorũ, in quibus uirtus Christi participatur. Illud etiam in eo singulare inuenitur, quod reliqua sacramenta in usu perficiuntur, quando. s. materia istorum sacramẽtorũ ad hominem sanctificandum applicãtur, sicut Baptismus in ablutione, & Cõfirmatio in Chrismatis consignatione: sed hoc Eucharistiæ sanctissimũ Sacramentum consecratione materiæ peracta, antequam ad hominem applicetur hoc est, ab homine sumatur, iam est perfectum. Hanc plene excellentem differentiam ostendere nititur sacrosancta illa tam libenter a nobis sæpe, ac sæpius repetita Synodus Tridentina, quando quid huic sacramento cum cæteris commune, & quid proprium sit, docuit his uerbis: Commune hoc quidem est sanctissimæ Eucharistię cum cæteris Sacramentis symbolum esse rei sacrę, & inuisibilis gratiæ formam uisibilem. Verum illud in ea excellens, & singulare reperitur, quod reliqua sacramenta tum primum sanctificandi uim habent, cum quis illis utitur; at in Eucharistia ipse sanctitatis auctor ante usum est. Nondum enim Eucharistiam de manu Domini Apostoli susceperant, cum uere tamen ipse affirmaret corpus suum esse, quod præbebat. Huius igitur Sacramenti quanta sit excellentia, quantaue dignitatis ex ijs, quæ attulimus, putamus nos iam breuiter ostendisse.

Precipua huius Sacramẽti excellẽtia sup alia, & ueteris & noui testamenti quæ sit.

Cœlest. Hier. cap. 4.

Aliud quoq; in Eucharistiæ Sacramento singulare reperitur ab alijs Sacramentis penitus disiunctum.

Thõ. 3. p. q. 73. art. 1. in resp. ad 3.

Conc. Trid. sess. 13. c. 3. & de cõsec. dist. 2. c. Sacrificium.

RATIONES, QVIBVS HOC EVCHARISTIAE SAcramentum Christus instituerit. Cap. 13.

QVANQVAM ex superioribus satis superq; deprehendatur, quæ huius tanti Sacramenti causa, & efficacia sit quia tamen hinc tota utilitas pendet, ut non tantum agnoscamus quid ipsum Sacramentum sit, sed & quæ sit institutionis causa, & qui sint eius fructus, in morem epilogi quã breuissime huius Sacramenti rationem, & uirtutem repetemus. Principalis ergo huius Sacramenti finis est (quod & superius attigimus) ut manducantes, & bibentes corpus, & sanguinem Domini in interno cordis gaudio, summa cum laude commemoremus, annunciemus, & prædicemus corpus Christi pro nobis traditum, & sanguinem eius in cruce pro remissione peccatorum nostrorum effusum: idq; facere nos oportet donec ueniat, ut ueniẽs ad iudicãdum uiuos, & mortuos inueniat nos facere, quod ipse a nobis discedens, ut faceremus, instruit ad hunc modum: Hoc facite in meam commemorationẽ; ac si dixisset: Hac quidẽ de causa Sacramentũ istud uobis relinquo, ut scilicet non tantum corpus, & sanguinem meum manducetis, ac bibatis, uerum quoq; ut tanti beneficij, quod uestri causa moriens impetraui

Primarius Eucharistiæ finis quis.

Matth. c. 26. Luc. c. 22. b.

nempe remissionis peccatorum, & uitæ æternæ semper memores sitis, & semper ad gratiarum actionem conuertamini, prædicantes, & annunciãtes mortem Domini uestri donec ueniat, ut Diuus Paulus ostendit his uerbis: Quotiescunq; manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annunciabitis, donec ueniat. Hunc plane finem Concilium Tridentinum agnoscens in eam, quam nuper retulimus, sententiam hæc habet: Ergo Saluator noster discessurus ex hoc mundo ad Patrem hoc Sacramentum instituit, in quo diuitias sui erga homines amoris uelut effudit memoriam faciẽs mirabilium suorũ, & in illius sumptione colere nos sui memoriam præcepit, suãq; annunciare mortem, donec ipse ad iudicandum mundum ueniat.

1. Cor. c. 9. f. — Psalmo. 110.

Præterea, hoc Sacramentum fuisse institutum, non est ambigendum uelut spiritualem animarum cibum, ut intus latentis morbi, & perpetuæ infirmitatis nostræ conscij medicemur, ac dulciter reficiamur, atq; aduersus omnes peccati, mundi, ac Diaboli insidias roboremur: Id quod plane Bernardus non inscite nos docuit his uerbis: Si quis ex nobis non tam acerbos iracundiæ, inuidiæ, luxuriæ, & eiusmodi criminũ motus sentit, gratias agat corpori, & sanguini Dominico, & gaudeat quod pessimum uulnus accedat ad sanitatem. Equidem hoc Sacramentum fomitem mirifice temperat, & quo minus grauioribus peccatis solicitante carne, mundo, Diabolo consensum præbeamus, prohibet, minora uero peccata omnia diluit: Quod ita esse præter cætera ex eo capite Concilij Tridentini, quod superius adduximus, ostendi posse arbitror, ubi de altera instituendi hoc Sacramentum ratione sermonẽ habens, hæc protulit: Sumi autem uoluit Sacramentum hoc tanquam spiritualem animarum cibum, quo alantur, & confortentur uiuentes uita illius, qui dixit: Qui manducat me, & ipse uiuet propter me, & tanquam antidotum, quo liberemur a culpis quotidianis, & a peccatis mortalibus præseruemur. Hæc ibi. Quis ergo non uidet, quam indigeamus hoc Sacramento per totam uitam, qui laboramus, qui onerati sumus, qui ægrotamus, qui tot tentationum procellis quatimur, ac iactamur? Adeamus igitur Christũ singuli, ad præsens illud remedium nobis propositum properemus. Ei, quia & uirtus, & refugium nostrum, & adiutor est in tribulationibus, nos magna cum fide copulemus, atq; adeò uirtutem in corpore, & sanguine eius sitam in nobis traijciamus. Nam si qui fimbriam uestimenti eius tetigerit, recte omnes conualuerunt, quanto magis corroborabimur nos, si totum illum in nobis habeamus? Sedabit ille in nobis sæuientem membrorum nostrorum legem, perturbationes animi extinguet, morbos omnes depellet, ab omni casu nos eriget, & inimici potestate deuicta ad ueram pietatem concitabit. Sed redeamus unde paulo digressi sumus.

Th. 3. p. q. 79. fere per totam quæst. — In sermo. de cęna Dom. — Con. Trid. sess. 13. c. 3. — Ioann. c. 6. f — Psal. 42. a — Luc. c. 8. f — Chrys. in Matth. homil. 26.

Eucharistiæ finis alter.

Pro huius Sacramenti frequẽti susceptione adhortatio.

Porro nemo ignorat hoc Sacramẽtũ fuisse quoq; institutum, ut sit efficax signum Ecclesiasticæ unitatis, & fraternæ charitatis. Quod certe significauit Apostolus in Epistola ad Corinthios, ubi ait: Quoniã unus panis, & unũ corpus sumus, qui de uno pane, & de uno calice participamus. Qui ergo est in eius corporis unitate, ipse uere dicendus est manducare corpus Domini, & bibere sanguinem Christi. Ac propterea hæretici, & schismatici ab huius corporis unitate separati possunt quidem tractare, & percipere idem Sacramentum, sed sibi noxium: Accipiunt enim id in testimonium contra se, qui non sunt in eo uinculo pacis, quod in illo exprimitur Sacramento: Diuisionem quippe quærunt, quum panis ille cælestis indicet unitatem. Vna mensa omnibus est proposita, idem cibus porrigitur nõ diuiti amplius, non pauperi minus, ut nos corpus unum agnoscamus, & mutua charitate complectamur. Mysterium pacis, & unitatis nostræ Christus in sua mensa (inquit

1. Cor. c. 10. d — De cons. dist. 2. c. quia passus. — Aug. de Ciu. Dei lib. 21. c. 25.

Tertius sacræ Eucharistiæ finis.

Aullu-

Augustinus) consecrauit,& per hunc cibum,& potum societatem sui corporis,& membrorum suorum intelligi uoluit,quæ est Ecclesiæ unitas. Ille igitur,quem peccatorum suorum ex animo pœnitet, subindeq; contrito (ut de hoc infra latius dicemus) & humiliato spiritu accedit, suauiterq; recolit, ac memoria recondit,quod pro se Christus corpus suũ tradiderit, & sanguinem in remissionem peccatorum fuderit, atq; ita demum concepta fiducia hoc Sacramentũ tractat,& sumit,ille inquã,ita cum Christo coniungitur, ut Christus cum ipso, & ipse in Christo inueniatur, id quod de se testatus est his uerbis: Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem in me manet, & ego in illo. Hanc sententiam Hilarius prosequutus hæc uerba intulit: Hæc sacraméta suscepta faciunt,ut Christus in nobis, & nos in Christo simus. Is præterea certum pignus immortalitatis, ac uitæ æternæ habet. Quo enim a io pignore Christus de tantis donis nos certiores reddere potuit,quam impertitione sui præciosissimi corporis, quo nos sibi tanquam mẽbra adiungit,ut ibi ipse sit,illic & nos simus? O ineffabilem Dei benignitatem; O suauissimum summi Dei erga nos amoris pignus,& testimoniũ,quod Christo non fuit satis se pro nobis in mortem tradere, nisi & se nobis daret in cibum, ut in eo saluati, & innouati ex eo tanquam solido cibo uiuamus, atq; adeo in eum conuertamur, ut ab eo nunquam separemur. Atq; hæc omnia Christus Seruator noster ostendere uoluit,quando corpus suum Discipulis tradens sic loquutus est; Accipite, & comedite, Hoc est corpus meum, quod pro uobis tradetur: Accipite carnem meam in remissionem peccatorum pro uobis traditam,& manducate,ut manducantes in me transformemini, & spretis omnibus terrenis cupiditatibus in me maneatis, & ego in uobis. Quam sane doctrinam catholicam eadem sacrosancta Synodus Tridentina loco, quem paulo ante adduximus,pulcherrime tradit in hunc modum: Pignus præterea id esse uoluit futuræ nostræ gloriæ,& perpetuæ felicitatis, adeoq; Symbolum unius illius corporis, cuius ipse caput existit, cuiq; nos tanquam membra arctissima fidei,spei,charitatis adstrictos esse uoluit,ut idipsum omnes diceremus,nec essent in nobis schismata.

Huius tanti Sacramenti fructus principalis est nos Deo nostro coniungere.

Aeterna frui beatitudine altes est huius Sacramẽti fructus.

DE HVIVS SACRAMENTI effectibus. Cap. 16.

QVANTI uerò & quam mirifici fructus ex causis,quas attulimus,oriãtur, facile est uidere, Nam in primis qui in interno cordis gaudio cómemorat, & annúciat corpus Christi pro nobis traditum, & sanguinem eius in remissionum peccatorum nostrorum effusum, is utiq; confitetur hoc esse unicum præcium redemptionis animarum nostrarũ, quemadmodum Diuus Paulus testatur: Empti enim est is prætio magno, glorificate,& portate Deũ in corpore uestro: Deinde qui per fidem intelligit quo modo Christus se totum ei impertiat,& ineffabili charitate adiungat, is non potest non uicissim se totum, hoc est, corpus,& animam Christo consecrare. Nam qui corpus Christi manducat, quid aliud protestatur,quam se in Christo manere, & illum in se manentem habere? Qui sanguinem bibit,quid aliud contestatur; quam se libenter etiam sanguinem (si res ita postulat) fusurum pro Christo, qui non tantum pro eo sanguinem fudit, sed & eundem sanguinem suum in potum tribuit. Postremò curas, ut cui Christus iam factus cibus,ipse rursus cibus Christi mundus inueniatur, & uoluntati Christi se totum accommodet. Hi igitur sunt principales huius Sacramenti effectus,quos omnes eadem sacrosancta Synodus Tridentina amplectẽs hanc pulcherrimam,& salutiferam doctrinam omnibus Christi fidelibus in hunc modum tradidit: Demum

Hic & qui subsequitur fructus non sunt planè ab ijs,qui in præcedẽti capita fuere adducti.

Tertius sacræ Eucharistia fructus. Tribus causis,quibus dictũ est hoc sa

Conc. Trid. sess. 13 c. 8. ad medium.

nium autem paterno affectu admonet sancta Synodus, hortatur, rogat, & obsecrat per uiscera misericordię Dei nostri, ut omnes, & singuli, qui Christiano nomine censetur in hoc uinculo charitatis, in hoc concordiæ symbolo iam tandem aliquando conueniant, & concordent, memoresq; tantæ maiestatis, & tam eximij amoris Iesu Christi Domini nostri, qui dilectam animam suam in nostræ salutis pretium, & carnem suam nobis ad manducandum, hæc sacra mysteria corporis, & sanguinis eius ea fidei constantia, & firmitate, ea animi deuotione, ea pietate, & cultu credant, & uenerentur, ut panem illum supersubstantialem frequenter suscipere possint, & is uere sit animæ uita, & perpetua sanitas mentis, cuius uigore confortati ex huius miserę peregrinationis itinere ad cœlestem patriam peruenire ualeant, eundem panem Angelorum, quem modò sub sacris uelaminibus edunt absq; ullo uelamine manducaturi. Hactenus de causis, & effectibus huius nostri Sanctissimi Sacramenti. Cæterum de affectu, quo accedendum est ad tantum Sacramentum, nunc dicamus.

cramentum fuisse institutum, tres pariter fructus correspōdēt.

Psal. 77.4.

DE AFFECTV, QVI ADHIBENDVS EST, VT DIGNE quis hoc Sacrosanctum Sacramentum tractet, & sumat. Cap. 17.

Glos. in Epistol. 1 ad Corint. c. 11. Th. 3. q. p. 80. ar. 11. 2.

Corpus Iesu Christi manducandi modi quot.

De affectu, præparationeq; breuiter dicturi illud præmisisse necessarium duximus, tres esse manducandi hoc Sacramentum modos, alter sacramentalis, quo solum percipitur non percipiendo effectum, & hoc modo suscipiunt illi, qui confitendi copiam habentes, aliquo tamen mortali peccato detinentur; alter est spiritualis tantum, per quem suscipitur effectus Sacramenti, quo homo spiritualiter Deo coniungitur, licet re ipsa Sacramentum non sumat, nimirum tum quando Sacramētum habet in uoto: De quo Augustinus in libro de remedio pœnitentiæ hæc scribit: Vt quid paras dentem, & uentrem? Crede, & manducasti. Alter, est quo Sacramentum simul, & effectus ipsius percipitur. Ex quibus protinus dilucu-lum euadit, aliquos manducare hoc Sacramentum sacramentaliter tantum, quosdam spiritualiter solum, alios sacramentaliter, & spiritualiter simul.

Conc. Trid. sess. 13. c. 8.

Qui uerò hi sint, facile intelliges ex uerbis sacrosancti Concilij Tridentini, quæ huius generis sunt: Quo ad usum autem rectè, & sapienter Patres nostri tres rationes hoc sanctum Sacramentum accipiendi distinxerunt: Quosdam enim docuerunt sacramentaliter duntaxat id sumere, ut peccatores, alios tantum spiritualiter illos nimirum, qui uoto propositum illum panem cœlestem edentes fide uiua, quæ per dilectionem operatur, fructum eius, & utilitatem sentiunt: Tertios porrò sacramentaliter, simul & spiritualiter: Hi autem sunt, qui ita se prius probant, & instruunt, ut uestem nuptialem induti ad diuinam hanc mensam accedant. Hactenus Concilium. Quibus in hunc modum suppositis ad eorum, quorum causa hæc declarauimus, nunc redeamus. Accessuro itaq; ad hoc cœleste conuiuium assumēdū, & ad hanc magnam Regis æterni cœnam pertractandam incumbit, ut ea fide primum sit prȩditus, qua sumens credas non tantum ueritatem corporis, & sanguinis Domini in hoc Sacramento, sed & credas ac sentias per redemptionem, quæ est in Christo Iesu, tibi gratis remitti peccata, quę etiam hoc Sacrificium pro te semel oblatum summa cum laude, ac prædicatione prosequaris, quā demum intelligas te ueluti è manu Christi corpus eius pro te traditum, & sanguinem in remissionem peccatorum tuorum sumere. Breuiter ea fide imbutus eris, qua in causas institutionis, & fines huius Sacramenti diligenter inspicias, eademq; fide fructus tam mirificos (quos supra retulimus) capias,

Manducātes sacramētaliter solū qui. Qui spiritualiter manducent. Cōicātes sacramentaliter, & spiritualiter simul.

Accessuro ad hos Sacramentum qualis fides sit necessaria.

&

& adipiscaris: adeptis uerò rursus in proximi tui commodum utaris in sequens præceptum, & exemplum Domini tui, qui ait: Hoc est preceptum meum, ut diligatis inuicem, sicut dilexi uos. Qui hac uiua fide accedit, is quotiescunq; corpori Domini communicat, mortem Domini annunciat, & corpus Domini secundum Apostolicam iussionem dijudicat referens fructũ permanentem in uitam æternam. At contra, qui hac fide uacuus accedit, foris quidem manducat, non intus, præmit dente, non capit mente. Sumit equidem is ueram Christi carnem, & sanguinem, sed essentia, non salubri efficientia: Sacramentum accipit, sed uitam Christi non accipit. Hoc est.n. (ut idem sæpius repetamus) manducare illam escam, & bibere illum potum in Christo manere, & illum in se manentem habere; ac per hoc qui non manet in Christo, & in quo non manet Christus proculdubio nec manducat spiritualiter eius carnem, nec bibit eius sanguinem, licet pręmat dentibus corpus, & sanguinem Christi.

Manducare corpus Domini quid.

Accedẽti ad hanc summi Regis mensam diligẽs suæ cõsciẽtię excussio & oris confessio.

Secundò ut digne capias necesse est, ut te excutias, & infirmitatem, ac peccatum tuum agnoscas: Non enim bene ualentibus, & se iustos ac sine peccato presumentibus opus est medico, sed male habentibus, ut de peccatis pœnitens, atq; seueritate pœnitentiæ a seipso iudicatus, non iudiceris a Deo, ac ita si quid est criminis, quod conscientiam grauet sacerdoti in seipsum ius habenti patefacias. Hanc quidem præparationem præcedere cum ex alijs compluribus sanctorum Patrum Concilijs intelligi licet, tum uerò maxime ex 13. sacri Concilij Tridentini sessione, ubi hæc scripta; leguntur: Si non decet ad sacras ullas functiones quempiam accedere, nisi sancte; certe quo magis sanctitas, & diuinitas cœlestis huius Sacramenti Viro Christiano comperta est, eo diligentius cauere ille debet, ne absq; magna riuerentia, & sanctitate ad id percipiendum accedat, præsertim cum illa plena formidinis uerba apud Apostolum legamus: Qui manducat, & bibit indigne, iudicium sibi manducat, & bibit, non dijudicans corpus Domini. Quare communicare uolenti ad memoriam reuocandum est illud pręceptum, Probet seipsum homo. Ecclesiastica autem consuetudo declarat eam probationem necessariam esse, ut nullis sibi conscius mortalis peccati, quantumuis sibi contritus uideatur absq; præmissa Sacramẽtali confessione ad sacram Eucharistiam accedere debeat, quod a Christianis omnibus, etiam ab ijs Sacerdotibus, quibus ex officio incubuerit celebrare, hęc sancta Synodus perpetuò seruandum esse decreuit, modo non desit illis copia confessoris. Quod si necessitate urgente, Sacerdos absq; præuia confessione celebrauerit, quamprimum confiteatur. Hæc ibi. Verum ne quis de hac realiter eredere, docere, aut prædicare audeat eodem in loco sancti Patres hunc Canonem sanxerunt: Et ne tantum Sacramentum indigne, atq; ideo in mortem, & condemnationem sumatur statuit atq; declarat sancta Synodus illis, quos conscientia, peccati mortalis grauat; quantumcq; etiam se contritos existiment habita copia cõfessoris necessario pręmittendam esse confessionem sacramentalẽ. Si quis aũt contrariũ docere, prędicare, uel pertinaciter asserere, seu etiã publice, disputando defendere pręsumpserit, eo ipso excommunicatus existat. Hactenus Canon. Vnusquisq; igitur diuina suscepturus mysteria cõsciẽtiæ suæ complicatam rationem euoluat, & mentis si quas inuenerit maculas detergat, atq; sic ploret delicta præterita, ut deinceps lugẽda non agat. Si.n. impune non transijt Oza, quod temerario ausu inclinatæ fœderis arcæ manũ pręsumpserat submittere, qua ratione diuinam poterit euadere ultionẽ quisquis in mortali culpa cõstitutus mysteria cælestia tractare, & mãducare uoluerit? Præterea si a Domino imperatum est Moysi, ut bestia, quæ mon-

tem tangeret, lapidibus obrueretur, quanto minus diuinum euitabit iudicium, qui brutorum uitam traducens ad spiritualem Dei montē, qui Christus est, minime formidabit accedere? Est plane Christus mons ille excelsus, coagulatus, & pinguis, in quo Deo bene inhabitare complacuit. Porrò si Abimelech Sacerdos esurienti Dauidi, & eius pueris propositionis panes dare renuit, nisi ipse, & pueri mundi essent, præcipue à mulieribus, quid de his arbitrandum est, qui immundi, qui sceleribus onerati pollutis interioris hominis manibus, atq; animo infrunito, & irreuerenti ad Dei, & Domini sui mensam spiritualem audent accedere, & mysteria sacrosancta tractare? Certissimum apud me semper fuit, eritq; perpetuò, quod cū sanctissimum hoc Sacramentum non debita ueneratione tractatur uindicē mox sequi iram Dei. Quod quidem facilè colligitur ex epistola Diui Pauli ad Corinthios ubi ait: Probet autem se homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat, & bibit indigne, iudicium sibi manducat, & bibit non dijudicans corpus Domini. Iudicium in Euangelio horrendum, atque seuerissimum quid semper indicat, ut in Mattheo, Marco, Luca, & Ioanne facile est uidere. Iudicium itaque sibi manducat iniquus, & malus, & reus fit æternæ damnationis, quippe cum non discernat, quam sit hoc corpus dignius creaturis omnibus, nec sub externa panis specie præsentem Domini maiestatē minime ueneratur, atque ob eam causam, quod indigne sumentes Regem gloriæ, atq; uniuersorum conditorem contemnunt, & irreuerenter tractant, præ cæteris grauiora delicta committunt, & pertinaciores in malo, atq; ad emendationem uitæ tardiores fiunt.

Psal. 67 b

1. Reg. cap. 21. b

1. Corinth. c. 11. g

Matth. c. 33. Marc. c. 12. Luc. cap. 11. Ioan. cap. 5

Qui indigne accedunt in peccatis pertinaciores fiunt.

Inspice Hæretice quam impie, & quā immane rē tuam cōtra Deū agitas: ut ad materialē hūc panem mandu candū locis manibus properas; ad æternū, & spiritualē animę cibum, qui superiori eo excellentior, quo corpori anima antecellit, doces, & prędicas rusticos etiā stiuā aratri in manu tenentes posse accedere.

QVO MODO EXPERIRI POSSVMVS, AN DIGNE susceperit quis corpus Domini, necne. Cap. 18.

QVEMADMODVM uero priusquam accedat, debet seipsum homo probare, ut sic de pane illo edat, & de calice bibat, itidem postquam ederit, & biberit debet probare seipsum, an digne hoc Sacramento sit usus necne. Sed licet quis quo modo qui ederit, & biberit intelliget, an digne, & cum fructu hoc Sacramento sit usus, an minime? Cui in hunc modum satisfaciendum esse arbitror, nullum certius testimonium, aut signum reperiri, quo probare poterit hoc Sacramentum digne suscepisse, quam si senserit cor suum post sumptum Sacramentum ab operibus mortuis repurgatum, atq; cum magno uirtutum prouentu ea charitate inardescere, ut & inimicos odisse desinat, & experiatur se nunc ad omnia charitatis officia proximo impendenda paratum, ac promptum esse, seq; in rebus proximi afflicti non secus, ac proprijs moueri. Quod equidem innuere uidentur ea, quę Petrus Apostolorum omnium Princeps scripsit ad hunc modum; Satagite fratres, ut per bona opera certam uestram uocationem, & electionem faciatis. Ex ijs ergo omnibus (ut unde nostra defluxit oratio redeat) satis ostendisse arbitramur fidem, & confessionem illa duo esse, quæ cunctis hoc Sacramentum, & ipsius effectus percipere cupientibus sunt necessaria. Quare falsam illorum sententiam esse certò tenendum est, qui asseuerare haud quaquam uerentur solam fidem absq; confessione pro huius Sacramenti suscipiendi præparatione plane sufficientem esse, quos ut Generalis Synodus Tridentina damnaret, confecit hunc Canonem: Si quis dixerit solam fidem esse sufficientem præparationem ad sumendum sanctissimæ Eucharistiæ Sacramentum, anathema sit.

Efficax signū digne suscepti Sacramēti.

2. Petr. c. 1. b

Epilogus.

Impia Hæreticorū assertio, cui tota sacra scriptura repugnat.

Can. 11. Conci. Trid. ses. 13.

QVAE PROPRIE CONVENIANT SACERDOTIbus hoc Sacramentum ministrantibus. Capi 19.

PRAETER illa duo, quæ tam Sacerdotibus, quam Laicis hoc Sacramentum sumentibus, quam multa alia sunt, quæ pro huius Sacramenti ministrandi præparatione Sacerdoti rectæ conuenire uidentur. Excellentior quippe gradus excellentiorē expostulat pꝑarationē. Sit itaq; Sacerdos pudicus, ut moribus, uerbis, habitu, & incessu pudorem indesinēter exhibeat. Sit humilis corde, ut super eum spiritus Domini requiescat, super quē enim requiescet Spiritus meus (inquit ille Propheta) nisi super humilem, & quietum, & trementem sermones meos? Sit conuersatione sanctus, dicente Domino: Sancti estote, quoniam ego sanctus sum. Sit temporalium contemptor facultatum, ut libentius possit Deo uacare. Non sit uinolentus, neq; gulæ intemperans: Vtrunq; enim inter opera tenebrarum Apostolus connumerat. Tumultus hominum, & maxime sceleratorum euitet, ne eorum conuersatione mens puritatis decorem amittat. Hæc, & huius generis alia esse debent Sacerdotum studia, ut sincero corde, atq; ardenti desiderio die noctuq; Deo assistentes Sacri Altaris participatione sint digni. Sed de ieiunio quid dicemus? quum enim liquido appareat, quando primo acceperunt Discipuli corpus, & sanguinem Domini, non eos accessisse ieiunos, nunquid propterea calumniandum est uniuersæ Ecclesiæ, quod a ieiunis semper accipitur? Absit. Nam ideo cœnatus Dominus cœnatis Discipulis corpus suū tradidit, ut in hoc Sacramento consumationem omnium sacramentorum ueteris testamenti, & Agni Paschalis, quem paulò ante manducauerant, ostenderet: & quo uehementius commendaret mysterij illius altitudinem, ultimum hoc uoluit infigere cordibus, & memoriæ Discipulorum, a quibus erat ad passionem digressurus. Quo uero deinceps ordine sumeretur, ipse non præcepit, sed præcipiendum reliquit Apostlis, per quos Ecclesiam dispositurus erat: quibus a Spiritu sancto edoctis placuit, ut in honore tanti Sacramenti prius in os Dominicum corpus intraret, quam cæteri cibi, ac ideo per uniuersum terrarum orbem mos iste recte seruatur. Et hæc, quæ de tanto Sacrificio, ut Sacramentū ē, magis difficilia, magisq; obscura exponere curauimus, pro pñti loco dixisse sufficiat. Reliqua autem omnia, quæ de hoc Sacramento dici poterant, consultò omisimus, tùm quòd cognitu facilia sunt, tum & maxime quòd ab alijs latius, diffusiusque tractari inuenies. Quæ in hac re magis difficilia erant, sic explicasse nobis abunde sufficiat. Restat ergo ut ad uerborum explicationem accedamus. Sed primum unico quasi uerbo de Missæ partitione me expediens, exponam principales eius partes, quod & supra me facturum receperam; deinde cætera in sequenti libro suo ordine prosequar.

Christusquare post cœnā suum corpus dedit.

Diuina prorsus hęc institutio, & summis laudibus commēdanda Ecclesię consuetudo.

IN QVOT PARTES MISSA diuidatur. Cap. 20.

MIssa itaque in duas diuiditur partes pręcipuas, altera ab Introitu usque ad Offertorium, altera ab Offertorio in finem usque protrahitur. Prima pars Cathecumenorum Missa ab extra mittendo appellabatur, quòd Sacerdote Eucharistiam consecrare incipiente Cathecumeni extra Ecclesiam mittebantur. Quare antiquitus perlecto Euangelio, Diaconus super pulpitum acclamare solebat his uerbis: Siquis Cathecumenus adest exeat foras. Ad hanc Missæ partem audiendam admittuntur etiam Gentiles, Hæ-

retici, & Iudei, & incestuosi. Secunda pars fidelium Missa a demittendo dicitur, quòd ea expleta fideles, qui soli huic parti interesse possunt, ad propria dimittantur. Non ignoramus complures liturgiæ elucidatores esse, qui in tres partes, qui in quatuor, & qui in plures diuidunt Missam: sed nos sectionem illam in medium attulimus, quæ nobis magis plana, ac magis facilis uisa fuit. Hæc sunt, Lector pijssime, quę de hoc tam admirabili Sacrificio, ac Sacramento pro ueritate catholica tuenda, ac ostendenda mihi breuiter in hoc primo libro dicenda erant; in quibus explicandis, omnem nostram operam dedimus, ut nec ob longam prolixitatem a memoira exciderent, nec ob nimiam breuitatem, molesta obscuritas se infunderet. Quod si forte assequutus non ero, certe uoluisse sat erit. Nunc ad alterum librum me conuerto. 35. dist. 3. de inceftu, & c. sequenti.

PRIMI LIBRI FINIS.

QVOD EX VERBIS ET GESTIBVS IN MISSA PERACTIS VNIuersa Iesu Christi Passio repræsentatur. Cap. 1.

SANE' siquis fuerit attentior, comperiet in Missa repręsentari, depingi, & quasi ad uisum exhiberi nedū Christum in cruce litantem; sed etiam omnes passionis articulos, ut quam rectissime Missa dici possit passionis Christi quoddam spectaculum, & quædam actio. Hoc autem præter precipuam Missæ partem, uidelicet, oblationem tribus redditur modis: Verbis, gestibus, atq; indumentis. Cum enim res ipsas in disputatione nequaquam afferre possimus, rerum ipsarum loco uerba significantia proferimus, quæ naturam, & essentiam rei ostendendę aperiunt. Verba autem, quæ Christi passionē delin ūt, ea sunt, quæ pasim in Euangelijs leguntur; præcipue uero illa, quę Christi res gesta per totam illam hebdomadam ante paschalem a Luna scilicet decima primi Mensis, quando Iesus adijt Hyerosolimam usq; ad septimam decimam, quando resurrexit a mortuis, explicant. Gestus quoq; passionis repræsentandę uim habent: nam quando Sacerdos manus expan it, extensionem Christi in cruce præsignat, iuxta illud Prophetæ dictum: Expandi manus meas tota die. Id etiam summopere cruces ostendunt, nam quemadmodum uerba primitus spectant ad Eucharistiam consecrandam, ita signa ad historiam Dominicæ passionis recolendam maxime a tinent. Quantam præterea uim hoc efficiendi indumenta habeant ex his, quę sequuntur facile deprehendes. Habet enim diuini cultus religio alium in usu communi habitum, & alium in Ecclesiasticis officijs exercendis, ut dignosceremus ad mutationem secūdum habitum subsequi debere spiritualem animę mutationē, sic enim Sacerdos ueterem hominem exuit, & nouum induit, qui secundum Deum creatus est. Vsus autem sacrorum uestimentorum ex ueteri lege pendet. Pręcepit enim Dominus Mosi, ut faceret Aaron Sacerdoti, & filijs eius uestes sanctas in gloriam, & decorem, ut sacris uestibus induti fungerentur eorum officio. Quod præter alia ex hoc maxime intelligi pos

Christi passio tribus repræsentatur modis.

Psal. 87. b

Extensio manuum sacerdotis quid.

Cur in Ecclesiasticis officijs exercendi Religio Christiana alio utitur habitu ab eo, quem in usu communi habemus.

Col. cap. 3. b

se ar-

se arbitror, quod in Exodo habetur his uerbis: Dum ingredientur sanctuarium meum, & accedunt ad mensam, ut mihi ministrent, & audiant cærimonias meas, uestibus lineis induentur, nec ascendet super eos quicquam laneú. Cum ægredientur atrium, exterius ad populum exuent se uestimentis suis, in quibus ministrauerunt, & non sanctificabũt populum in uestimentis suis. Exo. c. 43. 44.

Porrò Missæ indumentorum sex sunt species Amictus, Alba Cingulum, Manipulus, Stola, & Planeta. Vbi per sex sacerdotis indumenta senarij numeri perfectionem uelim intelligas. Sexto enim die Deus perfecit cęlum, & terram, & omnem ornatum eorum. Sexta etiam ętate uenit in mundum. Et sexto die, ac hora sexta genus redemit humanum. Amictus, seu superhumerale operimentum illud repræsentat, quo Iudæi uelabant faciem Christi dicentes. Prophetiza nobis, quis est, qui te percussit? Sacris omnibus uestibus supponitur, & omnibus supereminet, quia castitas debet esse intus in pectore, & foris nitere opere. Caput operit, ne undequaque libere perspiciendo illicita cogitemus. Duæ cordulæ, quibus amictus collum renes, & pectus ambit, designant intentionem, & finem, quibus informandum est opus, ut fiat in azimis sinceritatis, & ueritatis. Collum in quo uox est, stringitur, ne inde ad linguam mendacium transire possit. Renes cingit, quia ibi præcipue luxuria dominatur. Pectus complectitur, quia animus Sacerdotis debet esse intentus. Quatenus autem amictus super os planetæ reuoluitur, innuitur, quòd bonum opus debet ad charitatem referri. Planeta enim (ut suo loco uidebitur) charitatem insinuat.

In sacris scripturis numerus senarius dignitatem pręferuet.

Amictus qd indicet, & de eo multa.

Matt. c. 26. g

Alba, Latine talaris dicitur, quod talos usque descendat. Vestis hęc, quæ in ueteri sacerdotio linea uocabatur, stricta fuisse describitur spiritum seruitutis Iudæorum in timore designens, sed in nouo Sacertio propter spiritum adoptionis in libertate, qua nos Christus liberauit extensa est; ita tamen ut membris corporis conuenienter accommodata, nihil in uita Sacerdotis dissolutum esse debere demonstret. Candor huius uestis munditiam significat. Ex bysso, uel lino conflatur, ut quemadmodum byssus, uel linum candorem acquirunt ex arte, sic & Sacerdos munditiam, quam a natura non habet, per exercitium bonorum operum sortiatur ex gratia. Talos usque descendit, quia usque ad finem uitæ huius bonis operibus Sacerdos insistere debet. Habet in summitatibus aurifrisia, ut indicet illud Prophetæ dictum. Astitit regina a dextris tuis in uestitu deaurato circundata uarietate. Psal. 44. c

De hac ueste complura notatu digna.

Cingulum, siue Zona designans flagellum, quo Pilatus cecidit Iesum, albam præcingit, ut castitas Sacerdotis per albam significata nullis incentiuorum stimulis dissoluatur. Pectus, & renes leniter cum amictu cinguntur, quia primi motus (ut aiunt) non sunt in potestate nostra; sed cingulo fortiter stringuntur, ut castigetur corpus, & in seruitutem redigatur, & impetus luxuriæ refrenetur. Hinc illud Saluatoris nostri. Sint lumbi uestri præcincti. Io. ca. 19. a Luc. c. 12. e

Manipulus funẽ repręsentat, quo Iesus, mox ut a Iudæis fuit comprehensus, ligatus extitit. Quod etsi per manipulum quandoq; præmium designetur, quò in sensu accipienda sunt uerba Prophetę, cum ait: Uenientes autem uenient cum exultatione portantes manipulos suos, in præsenti tamen uigilantiam, uel strenuitatem significat. Per leuam uita pręsens accipitur, ut ex eo loco facile colligitur, ubi dicitur. Leua eius sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me. Sacerdos igitur induit se in leua manu manipulum, ut depulso tædio, seu corpore, qui in uita præsenti mentibus optime compositis, & diuino cultui mãcipatis sæpe subrepit, bonis operibus strenue inuigilet. Accingitur in brachio, ut strictus ad terrena, & præsentis uitæ Ioan. c. 18. c Psal. 125. Cant. c. 2. a

Cur manipulus in leua manu ponitur.

bona caduca a cælestia expeditus tendere possit.

De stola multa scitu præclara. Et primò quid significet.

Stola funem circumscribit, quo Saluator noster ad columnam adstrictus fuit. Hoc genere uestis solummodo huiusmodi personis uti concessum est, quibus prædicandi officium est delegatum. Hinc apte orarium solet nominari, quòd solis Christi oratoribus conueniat. Leue Domini iugum significat. Quod plane declarat Episcopus, quando Sacerdoti stolam afferens hæc inquit: Accipe iugum Dei: iugum enim eius suaue est, ut onus eius leue. Osculo super collum sibi eam Sacerdos imponit, & per consensum, & desiderium se huic iugo subijcere demonstret. A collo autem per anteriora descendens dextrum, & sinistrum latus adornat, quatenus per arma iustitiæ a dextris, & a sinistris munitus, nec prosperis eleuetur, nec aduersis frangatur. Per dexteram prospera, & per sinistram aduersa significantur. In modum crucis ante pectus geritur, ut pote, qui inter prospera, & aduersa imperturbatus consistere nequeat, nisi Christi crucem, & passionem, cuius ipse minister est, mente concipiat. Longitudo stolæ perseuerantiam attestatur. Vsque ad genua, quæ curuantur, protenditur, ut nos mites, & humiles corde insinuet. Ad lumbos tandem succingitur, ut sit fortis compugnax libidinum.

Quibus competat.

Dist. 23. cap. Ecclesiastica.

Alio nomine orarium dicit & cur.

Quare a collo descēdat.

Dextra, & sinistra corporis pars quid in scriptura significent.

De hoc indumēto multa non omittenda.

Sextum Sacerdotale indumentum est casula, sic dicta per diminutionem a casa, quasi minor casa, quòd totum hominem tegat. Hanc Græci planetam nominant, quæ repræsentat purpureum uestimentū, quo milites Iesum circūdederunt. Hæc supremum omnium indumentorum est, & cætera omnia suo munimine tegit, & seruat, quia charitas per hoc genus uestis significata cunctis uirtutibus superemin et, & eorum decorem suo tutamine protegit, & illustrat. Nec enim unquam ullius iam erit splendor uirtutum, nisi eas charitatis fulgor irradiauerit. Nam si linguis hominum loquar & Angelorum (inquit Apostolus) charitatem autem non habeam, factus sum æs sonans, aut cymbalum tiniens. Quod uerò casula unica, & integra est, significat unitatem, & uinculum charitatis. Quatenus uerò in manuum extensione diuiditur quodam modo in duas partes, duo charitatis præcepta, scilicet, amorem Dei, & proximi nobis indicat, in ijs enim duobus mandatis tota lex pendet, & Prophetæ. Ad brachia eleuatur, ad dexterum quidem, dū charitatis bonum ad domesticos fidei operamur, & ad sinistrum, dum etiam ad inimicos extenditur. Hoc est illud Aaron uestimentum, quod a capite descendit in barbam, & a barba descendit in omnia. Et hæc de sacris Sacerdotis uestibus dixisse sufficiant.

1. Cor. c. 13. a

Matt. 22. d

DE ACCESSV SACERDOTIS AD ALTARE, ET eius confessionem cum reliquis. Cap. 2.

Sacerdotis calceatio quid innuat.

Altaris accessus mystica significatio.

Quia ex causa Sacerdos se inclinat.

SACERDOS igitur sacris uestibus ornatus, & pedibus calceatis indutus (nam sacerdotis calceatio incarnationis est representatio, in Idumeā, inquit Propheta, extendam calciamentum meum, idest, humanam naturā quam assumam) de sacra æde egreditur, & ad altare accedit, ut significet Christum carne nostræ humanitatis uestitum de secreto cælorum habitaculo in mundum uenisse. Mox ut ad altare peruenerit, inclinat se Christo, exinanitionem significans, & calice deposito librum aperit, quem nemo dignus est aperire, nisi Leo de tribu Iuda. atque ad primum altaris gradum descendit, & considerans, quod iustus in principio sermonis accusator est sui, in genere peccata sua confitetur peracto iam ex institutione Cælestini psalmo incipiente: Iudica me Deus. ut prius discretus agente non sancta, & ab homine liberatus iniquo, altaris mysteria dignius possit tractare. In confes-

Psal. 59.

Apoc. ca. 5. a

Psal. 42. a

Pectoris trina percussio cur.

Manuũ iunctio quid ostendat.

Altaris osculum quid significet.

sione facienda exemplum Publicani sequuti pectus ter percutimus, ut ostendantur tria illa ad ueram pœnitentiam necessario requisita, scilicet, cordis cõtritio, oris confessio, & operis satisfactio. Interim manus iungit, ad deuotionem comparandam, & ad omnium bonorum a Deo fluentium in ipso unitatem designandam. Demum pro circumstantibus uenia peccatorum implorata altare ascendit enixe Deum rogans, ut cunctas eius iniquitates auferat, quo deinceps pura, ac sancta mente possit ad sancta sanctorum introire; atque ut facilius id consequatur ad omnium sanctorum, præcipue eorum, quorum reliquię in altari positæ iacent, merita se conuertit, quibus præcatur, & certo sperat omnia sibi peccata condonari, & interim altare ipsum in medio deosculatur, ut significetur, quod Christus ad nos ueniens non solum humanitatem uniuit diuinitati, uerum etiam sanctam sibi copulauit Ecclesiam. qua de re scriptura ait; Osculetur me osculo oris sui Postremũ se transfert ad introitum perlegendum, quoniam Christus ubi primitiuam Apostolorum congregauit Ecclesiam docens, & prædicans, scripturæ mysteria reuelauit dicens: Vobis datum est nosce mysterium regni Dei, ceteris in parabolis. Se uertit in latus dextrum, innuens Christi transitum de passione per resurrectionem ad æternam uitam. Vt enim sinistra præsentem uitam, sic dextra ęternam in scripturis sacris designat. Sacerdos igitur a principio legit introitum, de quo in sequenti capite restat agendum.

Cant. c. 1. a

Ad altaris osculum cur subsequitur introitus.

Dextrę, & sinistrę alia significatio sacrę scripturę familiaris.

Luc. c. 8. b

DE INTROITV QVAM multa. Cap. 3.

Introit⁹ cur sic dicitur.

INTROITVS sic dicitur uel ab introitu Sacerdotis ad aram, uel a meditatione, quæ sub hoc fieri debet: tum enim meditari debemus introitum Christi in carnem, in qua passus est; quandoquidem totũ plane Missæ officium (ut sæpius diximus) præter id, quod est uerum sacrificium, etiam pro Christi passione repræsentanda, atq; delinianda sit institutum, Ex Prophetarum uaticinijs desumitur, quia sanctorum Patrum filij Dei aduentum, & incarnationem expectantium desiderium exprimit. Subsequitur uersiculus psalmisticus, per quem ad introitum quasi ad eandem meditationem reuertimur. Additur Damaso institutore hymnus Gloria patri & Filio, qui personas tres diuinas omni tempore æqualẽ habere maiestatem innuit, sicq; Sacerdos hoc initio a sancta Triade beneuolentiam capit, ueluti si quis cum Principe acturus laudis titulum præmittit. Deinceps Introitus repetitur, ut iterationem multiplicatio suspiriorum, & clamoris ipsorum Patruum euidentius exprimatur. Quod plane desiderium Isaias his uerbis expressit: Manda, remanda, expecta, respecta, modicum ibi, modicum ibi: si moram fecerit, expecta eum; quia ueniens ueniet, & non tardabit. In Missa pro defunctis celebrata affertur semper idem Intriotus, scilicet, Requiem æternam, quoniam totum illud officium præcipue ordinatur pro requie defunctis imploranda. Ex his igitur, quæ de introitu diximus, id unum saltem debet colligi; quod cum introitus sanctorum Patrum desiderium de aduentu Christi significet, non satis conuenire, ut Sacerdos in Missa solemni ad altare accedat, nisi chorus introitum inceperit, quia antequam Christus ueniret, primum fuit desideratus.

Cur ex prophetis accipiatur.

Sanctę Trinitatis inuocatio cur.

Introitus repetitio, qua excausa fiat.

Isa. cap. 28. c

In Missa cãtata nisi primũ chorus introitũ inceperit Sacerdoti non conuenit ad altare accedere, & cur.

SVPPLICATIO NOVENA CVR, ET QVID significet. Cap. 4.

NOVENA subsequitur supplicatio, ut nomen Angelorum agminibus per aduentum Christi consociemur. In qua primum ter profertur Kyrie eleison: Secundo loco ter Christe eleison; & rursum, tertio loco ter Kyrie eleison. Et hæc diuinæ misericordię postulatoria oratio a Græcis primum sumpta, etiam aquę Latinos Græco Sermone profertur. Significat autem Kirie Domine, eleison uerbum est Gręcum imperatiui modi haud aliter significans, quam miserere apud Latinos, Kirie eleison, Domine miserere; Christe eleison, Christe miserere. Ex quo protinus euadit perspicuũ Kirie eleison geminas esse dictiones, semperq; diuisim, ac separatim scribẽdas, atq; proferendas. Similiter & Christe eleison duas esse uoces disiunctim ponendas. Neque ferenda est illorum in scitia, atque imperitia, qui coniunctim proferẽda putant hęc uocabula; itidem & scribenda hoc pacto: Kirieleison, Christeleison. Nã certe non minus refugiũt mutuam adinuicem cõpositionẽ hæ duę dictiones Kirie eleison apud Græcos, quam hę duę dictiones apud Latinos, Domine miserere. Sed nullus adeò ineptire credendus est, ut dicat hasce duas dictiones Domine miserere unam fieri dictionem per compositionẽ; aut Christi miserere adinuicem unã constituere uocem cõpositam. Neq; igitur æquiualentes illis uoces Græce Kyrie eleison; neque Christe eleison adinuicem admittunt compositionem. Quod si objciat quispiam antiquæ consuetudini esse innitendum, illamq; pro authoritate habendam, quæ dictiones illas coniunctim semper protulit, & scribẽdas exhibuit. Admittimus equidẽ rectam consuetudinem, & rationi consentaneã esse sequendam. At illa, non est cõsuetudo appellanda, sed error uetustus, & crassa ignorantia quæ prorsus ubi primum ueritas obuijs (ut aiunt) manibus capescenda agnoscitur, eliminanda est, & explodenda. Sed hæc obiter, non tamen ab instituto nostro prorsus aliena. Redeamus, unde nostra defluxit oratio. Ex nouẽ diuinę misericordię orationibus inuocatorijs tres primæ Deo Patri, tres mediæ Filio Dei, & Domino nostro Iesu Christo, Tres uero postremæ Spiritui Sancto attribuuntur. Vbi prætermittendum non est eodem nomine, scilicet; Kyrie supplicari Patrem, & Spiritum Sanctum; quia uterq; eiusdem sunt tantũ naturæ. Filius uerò sub alio nomine. s. Christe supplicatur; quia etsi sit eiusdem naturæ, hoc est, Diuinæ cum illis, est tamen & alterius, scilicet, humanæ. Quare media uice Filium inuocamus, ut duas in ipso naturas diuinam, scilicet, & humanam esse crederemus. In hunc certe modum Propheta loquitur, cum dicit: Benedicat nos Deus, hoc est pater, Deus noster, idest, Filius; Benedicat nos Deus, scilicet, Spiritus sanctus. Ibi ait, Deus noster ubi naturam nostram appellandi in Christo locus accessit. Hactenus de nouena supplicatione, quam Syluester dici instituit, & ex imitatione Græcorum nouenario repetendam Gregorius.

Hęc nõ sunt ficco (ut aiunt) pede prætermittẽda.

Consuetudo qualis est pro authoritate admittenda.

Cur eisdem uocibus Pater, & Spiritus sanctus supplicatur.

Psal. 56.

HYMNI ANGELICI BREVIS explicatio. Cap. 5.

IAM restat sacerdoti nostro, ut ex institutione Telesphori persoluat hymnum Angelicum sic dictum, quod in Natiuitate Domini Angeli post apparitionem factam pastoribus concinuisse sunt auditi, ut Lucas Euangelista testatur his uerbis: Et subitò facta est cum Angelo multitudo militiæ cælestis laudantium Deum, atque dicentium: Gloria in altissimis Deo, & in terra pax Hominibus bonæ uoluntatis. Reliqua uerò præsentis hymni præconia ecclesia, siue chorus succinit, authore Symacho in

Luc. cap. 2. b

Hymnꝰ præsens cur Angelicus dicitur.

hunc modum: Laudamus te, Benedicimus te, quasi Sacerdos dicat: O Angeli uos iubetis ut deo detur gloria, en obtemperamus quincuplicem ei promentes laudem:

Laus quinaria:
- Laudamus te.
- Benedicimus te.
- Adoramus te.
- Glorificamus te.
- Gratias agimus tibi propter magnam gloriam tuam.

Hę autem laudes quoniam ad insinuandam diuinæ substantiæ pertinent unitatem; idcirco subiungitur unius Dei inuocatio tribus personis communis his uerbis: Domine deus rex cœlestis: Non enim hęc denominatio aut Patri, aut Filio, aut Spiritui Sancto est propria; sed ipsis omnibus indifferens. Cæterum quia cũ unitate diuinæ naturæ confitenda est etiam personarum Trinitas, ipsa proprijs deinde nominibus exponitur. Patris quidem persona cum dicitur: Deus Pater omnipotens. Filij uerò cum subnectitur: Domine fili unigenite Iesu Christe. Deniq; Spiritus Sancti innuitur persona cũ in calce huius hymni adijcitur, cum Sancto Spiritu. Cętera uero omnia, post expressam Filij personam, & ante Spiritus Sancti nuncupationem hic posita pręconia ad solum diriguntur Filiũ Dei, duplicemq; illius naturã, & diuinã, & humanã indicant. Diuinã quidem (ut facile est aduertere) cum ipse Iesus Christus, Dominus Deus Filius Patris, & peccata mundi tollere prædicatur. Quis.n.potest dimittere peccata nisi solus Deus? Humanã uerò cum Agnus Dei nuncupatur, & ad dexteram Patris consedere perhibetur. Quatenus.n.homo, eatenus immolatus est pro salute mundi Iesus, & sedet ad dexteram Patris. de reliquis uerò laudibus id tantum omitti nõ debet, quod diuinæ naturę propria attribuuntur Filio Dei; cũ ipse solus Sanctus, solus Dominus esse enunciatur. In quibus quidem tribus Filij Dei celebrationibus particula illa, solus, non excludit reliquas duas personas diuinas; Patrem.s.& spiritum sanctum, quin potius eas amplectitur. Est.n.& Pater Sanctus, Dominus, & altissimus, nec minus Spiritus ipse Dei Sanctus, Dominus, & altissimus, quippe cum tria illa (ut scolastici uocãt) prædicata sint essentialia, & diuinitatis cõcernant substantiã; ac propterea ipsis tribus sunt communia. Quare manifestum est, dictiones illas, solus, Dominus, & altissimus, naturas alias a Diuina, ut Angelicam, & humanam hic excludere. Nam etsi Angelus, & homo qñq; dicantur sancti, at cũ non secundũ eam rationem sancti sunt, qua dicitur Deus sanctus; propterea quod Deus ex sua natura, uel (ut passim dicitur a Theologis) absolute, per se, & formaliter est Sãctus, Dominus, & altissimus natura sanctitatem habens, dominatum, & altitudinẽ; at Angelus, & homo non suapte natura, neque ex se sanctimoniam habet, dominum, & celsitudinem, sed participatione & sola gratia a Deo dependente; perinde atque aqua caliditatem mutuatur ab igne per se calido, aut aer claritatem a sole per se lucido. Hactenus de hac Angelorum laude. Postremo præter supradictas particulas, adiectæ sunt & aliæ ab alijs summis Pontificibus Symacum subsequentibus ad omni sãctam Virginem Mariam attinentes, cum de ipsa celebratur Missæ sacrificium, quibus quoniam nullam habent difficultatem, consultò supersedebimus.

Notatu dignum.

Cõpleta ꝓdicata de Deo dicũtur per essentiã, de Angelis, & hominibus per participationem.

DE ORATIONE QVAE COLLECTA dicitur. Cap. 6.

HYMNO Angelico expleto, Sacerdos ad populum uersus eundem salutans dicit: Dominus uobiscum, quibus uerbis Dei præsen-

tiam ipsi populo præcatur, quo fiat attentus, pius, & deuotius; atque sic ora-
tio, quam eius uice ad Deum fusurus est, efficax reddatur. Est genus hoc sa- Salutatio Sacerdotis ad populú unde accepta.
lutationis non humano arbitrio compertum, sed ex diuinæ scripturæ autho
ritate probatur ex ijs locis fuisse desumptum, ubi sæpius & singulariter, &
pluraliter legitur positum. Singulariter quidem dicente Angelo Mariæ,
Luc. cap. 1.c Dominus tecum. Item Angelus Gedeoni, Dominus tecum uirorum for-
Iud. cap. 6.c tissime. Pluraliter uerò legitur, cum Booz messoribus suis dixit, Dominus
Ruth. cap. a uobiscum. Item Azam Regem Iudę cum uictor reuerteretur de prælio, salu
tationem recepisse a Propheta legitur, his uerbis; Dominus uobiscum,
quia fuisti cum Domino. Populus autem respondet: Et cum Spiritu tuo.
Quasi dicat: Tu Sacerdos optasti nobis diuinam præsentiam, ut reddamur
attenti, ad Deum erecti, & pij: Identidem & nos uicissim tibi optamus:
ut Dominus sit cum spiritu tuo, idest, cum anima tua, quo sic oratio utrius
que nostrum communis accepta fiat, & impetrabilis. Est autem responsio
hæc ex D. Paulo accepta, qui posteriorem ad Timotheum Epistolam sic fi-
nit: Dominus Iesus Christus cũ spiritu tuo: Dominus uobiscum, Amen.
Hunc salutationis, & resalutationis modum non deerant, qui turbarent hæ-
retici Priscilliani, contra quos Ecclesia, ut se in modico quidem subsisterent
Cap. 3. in Brancarensi Concilio hæc habet. Item placuit ut non aliter Presbyteri,
& aliter Episcopi salutarent populum, sed uno modo salutent dicentes: Do
minus uobiscum, & ut respondeatur a populo, & cum Spiritu tuo. Hæc ibi.
Habita salutatione statim deuotissimus Sacerdos seipsum una cum popu-
lo colligit ad orandum, Oremus, inquiens, Quo in loco fit præcatio, quam
Collectam uocant a colligendo, quòd Presbyter non oret solus, neque pro Collecta cur sic dicitur.
se tantum, sed totum secum colligat populum cum quo, & pro quo uelut cõ
munis aduocatus communem facit orationem omnium petitiones ea in ora
tione colligens, atq; concludens. Quod ex eo præter cætera colligi posse
arbitror, & quod dicit Oremus, numero plurali. Orationis autem ordo
is est, eam primo dirigere ad Patrem; Secundo impetrare per Christum: Orationis ordo quis.
Tertio includere in Spiritu Sancto; quia & Apostolus ait: Ex quo omnia
Rom. c. 11. d pro Patre, per quem omnia pro Filio, in quo omnia pro Spiritu Sancto.
Oratio igitur est dirigenda ad Patrem ex Domini Saluatoris nostri præce-
pto, qui Discipulos suos ita instruxit, cum eum interrogarent, quo modo
Luc. cap. 11. a orare debuissent: Cum stabitis, inquit ad orandum, dicite: Pater no-
Matt. ca. 6 b ster. Concludimus autem orationes per Dominum nostrum, Patrem
orando per Filium; quod ita in euangelio idem ipse Filius præcepit in hunc
Ioan. ca. 16 a modum: Vsque modo non petistis quicquam in nomine meo, petite, &
accipietis, Qui & effectum nostris petitionibus si per ipsum rogauerimus,
promittit dicens: Quodcunque petieritis Patrem in nomine meo, dabit
Matt. ca. 7. b uobis. Vnde & plurimas orationes, uel pene omnes satis congrue con-
cludimus ad hunc modum: Per Dominum nostrum Iesum Christum.
Sciendum autem quod in hac usitata conclusione per Dominum, Roma- Animaduersione dignũ.
nus ordo, & antiquissima exemplaria nomen Dei interponunt, ubi dicitur,
qui secum uiuit, & regnat Deus, quod tamen recentiores post nomen Spi-
ritus Sancti subiungere solent in hunc modum: Qui tecum uiuit, & re-
gnat in unitate Spiritus Sancti Deus. Et hæc utiq; consuetudo usque adeò
inualuit, ut si antiquæ traditioni inhærere uelimus, scandalum uideamur
committere, quod in tam leuibus causis summo studio euitare debemus. Om
nes autem astantes ex antiqua sanctorum Patrum traditione ut communem
orationem, quam Sacerdos pro omnibus Domino libauit, confirment, mox
respondent; Amen. Quę sane dictio quoniam in calce omnium oratio-

num Ecclesiasticarum subnectitur, quid nam illa significet, non est silentio praetereundum.

DICTIO AMEN QVID significet. Cap. 7.

Vna quidem huius dictionis significatio.

SCIRE igitur par est, eam dictionem in calce orationum positam optantis esse particulam, & significare idem quod fiat, siue compleatur illud, quod in oratione antea est postulatum est. In qua quidem significatione saepius in sanctis sumitur scripturis; ut ibi. Et respondebit omnis populus, & dicet, Amen. Et alibi: Cumq; omnes dixissent, Amen, accesserunt ad conuiuium. Praeter hanc significationem, alteram quoque habet admodum frequentem acceptionem, qua assertiora, seu affirmatoria particula est, tantum ualens sicut uere, quam praecipue Dominus noster Iesus Christus (qui summa ueritas est) saepius unice, & semel nominauit ad assertionem eorum, quae protulit dicens: Amen dico uobis, amen dico uobis. Apud beatum uero Ioannem semper in eadem sententia geminata reperitur, ut Amen Amen dico uobis. Caeterum quam ob causam noluerint interpretes uocem illam, Amen, in alienam transferre linguam, sed eam Hebraeam ut est, dimiserunt; id esse factum puto, quatenus in illa utpote a Domino integre prolata honoraremus syncerius summam, & diuinam ueritatem ea dictione nobis assertam, atque comprobatam.

Deuth. cap. 27. c.
Tobiae c. 9. d.

Altera significatio.

Qua ex causa dictione Amen in Hebream linguam Ecclesia utitur.

DE ORATIONVM NVMERO Cap. 8.

HOC certe institutio officiorum exigere uidetur, ut sicut ad unam Missam unam tantum Lectionem, & Euangelium legimus, item unum Introitum, immo unum officium celebramus, ita & unam orationem dicamus. Quod etiam ordo Romanus expostulat, ut Amalarius in prologo sui libri de officijs se ab ipsis Romanis dedicisse fatetur. Sed haec iam pauci obseruant, quin potius plures sic orationes multiplicant, ut auditores suos sibi ingratos efficiant, & populum Dei potius auertant, quam ad sacrificium alliciant. Hoc autem sapientioribus multum displicet, qui etsi aliquando antiquam traditionem alijs morem gerendo excedant, in ipsa tamen sua excessione modum tenere, & rationem aliquam attendere solent. Nam etsi non semper una tantùm oratione sunt contenti, septenarium tamen numerum in orationibus non transcendunt. Quem utique numerum nec Dominica oratio excedit, quae cum solis septem petitionibus omnia corpori, & animae necessaria comprehendit. Hoc igitur summopere solent obseruare, ut in Missa siue unam, siue tres, quinque, siue septem orationes celebrent; Vnam, aut propter Deitatis unitatem, aut propter Romanam traditionem. Tres, uel ob personarum Trinitatem, uel quia Dominum ante passionem ter orasse legitur. Quinque, propter quincupartitam Christi passionem. Septem, cum propter septiformem Spiritus Sancti gratiam, tum quia & Apostolos septem petitiones Dominicae Orationis ad consecrationem eorundem mysteriorum frequentasse legitur.

Numerus orationum septenarium non debet excedere.

Curant una, aut tres, aut septem orationes legantur.

QVALES ORATIONES AVTHENticae habeantur. Cap. 9.

SApientiores alias orationes nisi antiquas, & a Gregorio confectas difficile admittunt, utpote quas in antiquioribus, & emendatioribus sacramentarijs maxime inueniuntur. Sed in VIII. Africanae Prouinciae Con-

VIII. Conc. Afric. ca. 12.

cilio,cui B. Pater Augustinus simul cum CCXIIII. sanctis Patribus interfuit,ita sancitum est: Nullę præces,uel orationes,uel Missę,uel præfationes, uel commendationes,uel manus impositiones dicantur, nisi in Cōcilio fuerint probatæ. Item in III. Carthaginensi Concilio, cui idemipse Sanctus Augustinus pręsens fuit,hæc habentur: Nullus ad altare Patrem pro Filio, uel Filium pro Patre nominet, sed semper orationem ad Patrem dirigat, nec qualibet oratione utatur, nisi probata. Ex his igitur facile colligitur, nulli conuenire Sacerdoti, ut sibi ex proprio capite quas uelit orationes legendas assumat, sed eas tantum, quę uel a Summis Pontificibus traditæ, a sacris Concilijs fuerint probatæ. Cæterum nos arbitramur eas omnes orationes uelut probatas,& authenticas accipiendas esse, quę in Missali ex Decreto sacri Concilij Tridentini nuper impresso positæ leguntur.

III. Conc. Cart. ca.23.

Orationes authenticæ quales habendę.

DE ORATIONE CONTRA HAEreticos. Cap. 10.

POSTQVAM in locum de oratione incidimus,non ab re erit aliqua contra perfidam Hæreticorum opinionem de absoluta necessitate tradere. Sed de oratione quid sanctius,& quid utilius docere possumus,quam quod orationis iugiter sit insistendum,quando ubiq; legamus Christū toties pro nostris orasse peccatis? In monte uidelicet Oliueti,in faciem procedisse, prolixiorem profudisse orationem;post cœnam hymnum dixisse,dormiētes Discipulos a somno ad orandum auocasse; atq; quomodo, & quid orandū sit,docuisse? Nūm & Apostoli unanimes non perseuerauerunt in oratione? Hinc Petrus, & Ioannes ascendebant in templum ad horam orationis nonam. Quòd si oratio res inutilis esset,ut aduersarij multa diligentia prosequuntur, cur ob rem inanem D. Paulus tot uerbis uteretur ad orandum persuadentibus, quemadmodum Romanis, Corinthijs,Galatis, Ephesis, alijsq; scribit se sine intermissione facere, eosq; obsecrat,ut e diuerso prosefaciant? Aut cur Ecclesia Hierosolymis sine intermissione ad Deum pro Petro orasset? Aut quo modo orationes Cornelij in conspectu Domini ascendissent? Quæ omnia dum clarius comprehendantur scripturis,restat,ut nos iugiter diuinis orationibus insistamus, uti Christum Seruatorem nostrum, Patres, & prædecessores nostros fecisse, & docuisse legimus. Hactenus de Oratione. Pergamus ad reliqua.

Positio hæretica.

Luc.ca. 22. e
Act.cap. 3. e
Act. cap.3.a
Rom.c. 12.c
2. Cor.c.1. b
Phil. ca. 1.a
Eph cap. 6.d
Act.cap.12.a
Act.cap.10 a

Positio hęretica.

DE EPISTOLA. Cap. 11.

ORDINARVNT deinde Viri Apostolici, & Patres Prisci, ut Presbyter oratione iam gratiā a Deo nactus populo doctrinam impertiat, quatenus ex ea doceatur, quo pacto se aptare possit futuris mysterijs. Et hoc agitur in Epistola, quæ semper aut ex ueteri lege, aut ex aliqua Apostolica lectione accipitur: Ex ueteri quidem lege, quod antiqua lex pręcursor est nouæ legis, quæ in Euangelio tradita,inuenitur. Ex Apostolica quoque lectione assumitur, quòd Dominus misit illos binos ante faciem suam, hoc est, ante Euangelium, in omnem locum, quo ipse erat uenturus. Adde Epistolam euangelio præmitti, quia ut plurimum uelut prælectio, & pręexordium quoddam notitiæ ipsum declarat. Solis Subdiaconibus inferioris gradus Romana authoritas concedit, ut Sacris uestibus induti Epistolam legant ad Missam. Nihil uerò obstat,quin Sacerdos in Missa inferiorum officia si necesse fuerit,possit explere,quum omnes ordines inferiores iam retinere constet; Sed non ordinate inter dicitur, ut in solemni Missa sacris

Quare ad orationē subsequitur epistola.
Epistola ex qua lectione debet cōstare.
Cur aut ex ueteri, aut ex nouo sumitur testamento.

vestibus indutus epistolam legat; Nam Beatus Hormisda Pontifex Maximus illum deponit, quicunq; non ordinatus officium ordinati in eum, quem diximus, modum usurpauerit.

GRADVALE VNDE DICITVR, ET cur epistolam subsequatur. Cap. 12.

RESponsorium, quod epistolam subsequitur, Graduale uocant, denominatione a modo canendi orta: Initio enim plerunq; graue est; deinde suis gradibus ascendens, mystice designat nouitium pœnitentem nondum alte ascendisse in uia Dei, sed adhuc in plorationis conualle positũ in dies altius ipsum ascendere, atq; ad editiorem procedere gradum. Id quod Propheta innuere uidetur, cum cecinit: Beatus uir, cuius est auxilium abs te: ascensiones in corde suo disposuit in Valle lachrymarum in loco, quem posuit: etenim benedictionem dabit legis lator; ibunt de uirtute in uirtutem. Hinc aspero, & graui cantu persoluitur, q̃ ad lamentum, ipsaq; pœnitentiæ opera pertineat, atque epistolam apte subsequitur; quia mox ut sacra doctrina mores instituens fuerit percepta; sequi debet pœnitentia cum suis fructibus. Sunt tamen qui putent Graduale dici a loco, in quo canitur. Nam in Cathedralibus ecclesijs, quæ omnium sunt uetustissimæ, canens Graduale ad gradum sæpius consistit, & inferior eo stare consueuit, qui subsequens Haleluia concinit. Sed prima significatio (ut arbitror) est admodum congruens rei propositæ, longeque accommodatior, quam illa.

Graduale unde dicitũ. — Psal. 83. b — Cur epistolam mox sequitur. — Aliquorum opinio.

HALELVIA QVID SIGNIficet. Cap. 13.

QVoniam statim subiungitur dictio haleluia, & in usu ecclesiastico eadem sæpius repetitur, quid dictio illa significet, operepretium est dignoscere. Sane qui linguæ hebreæ periti sunt, illiusq; leges, & documenta callẽt, cẽsent id uocabulũ duas in se dictiones amplecti, quarũ prior est trisyllaba, sic Halelu; secunda uerò dictio ia apud Hebręos monosyllaba est, nam i & a apud eos coalescunt in unam syllabam. Significat haleluia tantundem sicut laudate Dominum, nam Halelu laudate designat, ia nomen est Dei significans Dominum; Est enim apud Hebræos unum de decem Dei nominibus, quæ Diuus Hieronymus in quadam Epistola ad Marcellum recenset.

Dictio, Haleluia, ex duab⁹ coalescit i unã.

Hoc ipsum haleluia cantus est hilaritatis, & ingẽtis lætitiæ, immo uerius iubilus, quam cantus: Ex lapide (inquit Tobias) candido, & mundo omnes plateæ eius sternentur, & per uicos eius haleluia cantabitur. Aptissime quidem sequitur Graduale canticum: quum perspicuum sit; tristitiam pœnitentiæ semper ingens sequi gaudium, ut testatur Christus his uerbis: Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur: Gaudium prorsus sequitur plenitudinem & hic, & in futura patria, ubi perpetuò cantabitur haleluia. Id quod eo loco ostendit Ioannes, ubi hæc scripta reliquit: Post hæc audiui uocem magnam tubarum multarum in cœlo dicentium haleluia. Hoc in Romanam Ecclesiam Damasus Papa ab Hierosolymarum Ecclesia per Hieronymum introduxit.

Haleluia qd indicet. — Cur gradua li statim adijcitur. — Tob.c. 13. d — Matt. c. 5. a — Apoc. cap. 19. a — Lib. 8. Reg. Epis. viij.

Verum toto tempore intermedio, a quinquagesima usq; ad Pascha, Sancta mater Ecclesia prætermittit hoc lætitiæ canticum, & ex institutione Telesphori Tractum assumit, ut luctum pœnitentiæ pro peccatis diluendis

Quo tempore Tractus dicatur, & cur.

assumendū esse significet. Tractus nomen habet a trahendo, quod ob carnis repugnantiam ui, atq; uiolentia quadam ad luctum pœnitentiæ trahamur. Tractus unde.

DE EVANGELIO QVAM multa. Cap. 14.

Sub initio lib. de prep. Euang. Euangelium quid significet. EVangelium græcè, latinè bona nunciatio (authore Eusebio) sic dicitur, quod uel æterna, atq; incorruptibilia bona, quæ certe suprema, & maxima sunt, atq; adeo summam felicitatem cunctis hominibus annūciet, uel ut alijs uidetur, quod bonum, & lætum nobis afferat de Christo nuncium; nimirum quod is sic potenter pro nobis uicerit peccatum, mortem, & inferos, ut hæc formidanda nobis non sint, si eidem uiuaci adhæserimus fide. Hoc præciosissimum nuncium admirans Isaias. Quam speciosi (inquit) pedes euangelizantium pacem, annunciantium bona. Isa.ca.52.b

Ex Romano ordine a Diacono Euāgelium legebatur uersus Meridiem, ubi masculi conueniebant, non ad Aquilonem, quo in loco fœminæ consistebant: Ad principalem enim sexum meritò uertebatur, quod si (ut Apostolus instituit) infirmior sexus domini docendus committitur. Sed presbyteri ad legendum Euangelium non se ad Meridiem uertebantur; quia nec in pulpitum sicut Diaconus ascendebant, ubi necessario ad masculos potius, quam ad fœminas se uertere deberent. Nam iuxta ecclesiasticam consuetudinem ad altare legunt, ubi nulla diuersitas auditorum appropinquat, quæ Sacerdotes legentes magis in hanc partem, quam in aliam conuerti exigat. Ad sinistrum uerò cornu altaris habent librum, cum Euangelium legunt, uel cum sacrificant, ut in dextera parte expeditiores sint ad suscipiendas oblationes, siue ad conficienda altaris sacramenta. Vnde ad Aquilonem magis quam ad Meridiem uersi uidentur, cum annunciant Euangelium, atq; hinc illam usurpationem emersisse uidetur, ut etiam Diaconi in pulpito se uertant ad Aquilonem, idque adeo inoleuit, ut apud plerosque quasi ex ordine sancitum teneatur. Et fortasse eam ob causam uertitur ad Aquilonem; quasi contra Diabolum; quomodo in canticis dicitur: Aquilo surgat, & Auster ueniat, hoc est, Diabolus fugiat, & Spiritus Sanctus acceleret. Et recte contra Diabolum Euangelium legitur, ut illum sua uirtute expellat. Sed Euangelio præmittit sacerdos consuetam salutationē dicens, DOMINVS VOBISCVM, plebe, uel Choro respondente; ET CVM SPIRITV TVO. Quibus allocutionibus mutuo se ad Euangelium attentissime audiendum excitant. Deinde pergit cantando: SEQVENTIA SANCTI EVANGELII SECVNDVM N. VEL N. cui populus uel chorus, uel minister summa reuerentia respondet: Gloria tibi Domine; ac si diceret; Si tibi o Deus summa laus, & gloria, qui tam iucundum nuncium, uerbum salutis nobis è cœlo mittere dignatus es. Interim tam sacerdos, quàm populus ternis se muniunt crucibus, ne Diabolus Euangelij fructum uberrimū quoquo modo impedire possit. Est n. ipse uolucris illa funesta, quæ preciosissimum diuini uerbi semen de cordibus audientium tollere nititur, ne credentes, salui fiant. Tribus quidem se signant crucibus, ad frontem, ubi sedes ipsius uerecundiæ conspicitur, ut spreta omni uerecundia cum Apostolo de Euangelio nō erubescat. In pectore, ne aliqua suggestio Diaboli impediat, quin puro corde euangelium Dei annunciatū possit. In ore, ut quod corde percipit, simul & ore profiteatur: Ac ita tribus crucibus se signant Christi fideles ad frontem, os, & pectus, ut significent se euangelium crucifixi adeo non erubescere, ut parati etiam sint hoc ipsum profiteri & ore, & pectore.

Marginal notes: 1.Cor. cap. 14. g — In Missa solenni quo in loco legebatur Euangelium. — In Missa priuata ad cornu sinistrum uersus Aquilonem legi debet. Et quib. ob causam. — Can. cap. 1. d — Luc. cap. 8. b — Rom. ca. 1. b

Populus uerò non sedens, sed stans (Anastasio institutore) euangelium audit, ut ad prælium pro Christi ueritate tuenda promptitudo notetur. Nec minus caput detegit, ut quæ sub uelamine, ac figura in lege, ac Prophetis continebantur, in euangelio manifestata esse significetur. Postremò lecto Euágelio sacerdos ipsum osculatur, ut innuat præcipuum amoris affectum erga Dei euangelium, de quo hæc pauca dixisse sufficiat.

SYMBOLI NICENI EXpositio. Cap. 15.

Symbolum unde collatio, & inditium latine dicitur.

Symbolum Græcè, collatio, & inditium latinè utroq; significatu rectè sic dicitur. Collatio quidem, quia Apostoli in unum contulerunt, quod unusquisque de Deo sensit, ut sic concors esset fidei professio: Inditium autem, uel signum idcirco dicitur, quia cum multi ex circumeúntibus iudæis simularent se esse Apostolos (ut in Actibus Apostolorum legitur) & lucri alicuius, uel uentris gratia ad prædicandum profiscerentur, nominantes quidem Christum, at non integris traditionum lineis nunciantes, istud inditium posuerunt, per quod agnosceretur is, qui Christum uerè secundum Apostolicas regulas prædicaret. Cæterum post Apostolorum obitum, uarè succreuerunt in ortu ecclesiæ zizaniæ, præcipuè Arij illius Alexandrini, qui filio dei naturam diuinam adimere ausus est, & pestilentissima doctrina ingentes excitauit in ecclesia turbas, ita ut Oriens, & Occidens exitiali bello inter se cōflicterentur. Quam ob causam optimus ille, & pientissimus Imperator Constantinus Magnus magnum conuocauit Concilium, congregatique sunt Niceæ cccxviij. Patres ad numerum ferme annorum Christi tunc occurrentium: qui Symbolum confecerunt non quidem aliud, sed plane idem cum priore apostolorum, quod a loco Nicenum est dictum, & Symbolum maius plerunq; appellatur, ꝙ duodecim articuli in eo propter hæreticos, & pfidos fusius, & apertius sunt discussi, & declarati. Hoc ipsum Symbolum Marcus summus Pontifex in Missam legi instituit, ut quidem statim post euangelium, ꝙ scilicet euangelij doctrinam, & prædicationem sequi soleat fides, dicente Paulo: Fides ex auditu, auditus per uerbum Dei. At quibus diebus in officio missę legeretur, a Damaso post Marcum fuit institutū. Iam ut ad Symboli huius expositionem aggrediamur, principio sciendum est, quicquid hic continetur, tribus partibus, sicut sunt tres sanctissimæ Trinitatis personæ, ad quas refertur, comprehendi. Prima pars Patri: Secunda Filio: Tertia Spiritui sancto ascribitur. Primæ igitur partis primus articulus hic est, qui sequitur.

Quā ob causam Apostolorum Symbolū fusius est declaratum.

Apostolorū Symbolum idem cum Niceno.

Ro. 10.

In tres principales partes diuidit.

Credo in unum Deum Patrem. Quum.n. Deus sicuti est, nemo uiderit unquam optimo iure Symboli prima uox est credo. Vbi initio commonendum est, triplicem esse credendi rationem. s. credere Deum, Deo, & in Deú. Prior est, quum credimus Deum reperiri, & in rerum natura existere, contra eos, qui negauerunt Deum esse, de quibus Propheta hęc scripta reliquit: Dixit insipiens in corde suo, non est Deus. Secunda, credere Deo est, quando Dei uerbis credimus, & uera esse, quæ de Deo dicútur, quomodo, & Dæmones credunt, & contremiscunt (ciunt enim illum mentiri non posse) & plerique Philosophi crediderunt; sed tamen euanuerunt in cogitationibus suis. Tertia credendi ratio est, in Deum credere, hoc est credendo amare, credendo diligere, & credendo in Deum uniri: In hunc quippe modum in Deum credendum esse nunc proponitur, quemadmodum pij credunt, qui nihil sibi quasi proprium, & in sua potestate positum arrogāt, sese illius clementissimi domini seruos profitentur, suaque omnia tradunt diuinę uolun-

1. Io. Au. Psa.

Triplex credendi ratio. Credere Deum quid. Deo credentes qui sint.

Psa.

In Deū credere quid.

tati, eique se totos committunt, quantum possunt propria abnegantes in omnibus breuiter pro compertissimis habent omnia, quæ sacris Biblijs, ac Catholicæ Ecclesiæ definitione prodita sunt, & absque dubio sperant, quæ Deus ibi promittit.

Fides, qua in Deum creditur, unde fluat.

Vnde uerò fides, qua in Deum credimus, oriatur, facilè erit ostendere, paulo altius hinc petito principio. Erant homini ab initio suæ creationis præcipuæ illæ animi uires intellectus, & uoluntas sic diuinitus inditæ, ut Deum ueluti, optimum, simul & maximum rerum omnium cōditorem perpetuo agnosceret, agnitum uerò quoad fieri posset, complecteretur. At postea quam ille legem Dei neglexit, statim intellectum, seu mentem, & rationem, qua recte iudicaret quid eligendum, quidue fugiendum omnis igno ratio, & error occupauit, & uoluntatem, qua expeteret, quod ratio commōstraret, carnalis concupiscentia grauiter uitiauit. Atq; ita factum est, ut recederet homo, qui ad imaginem Dei creatus fuerat, comparatusque iumentis, similis illis effectus sit. Vtraq; igitur animæ nostræ parte uitiata, duplici remedio opus erat, fide, quæ purificaret mētem, & rationem; & charitate, quæ uoluntati submoueret prauas cupiditates. Sed utrunq; remedium quum humana tantum industria minimè comparari posset, a Deo petendum erat: Ambo enim ipsius dona sunt. Nam charitas diffusa est in cordibus nostris per Spiritumsanctum, qui datus est nobis: Et nemo per fidem uenit ad Patrem, nisi per Filium; & uicissim nemo uenit ad Filium, nisi Pater traxerit eum. Fides ergo in Symbolo proposita, qua in Deum credimus, est donum menti hominis diuinitus infusum, quod ex D. Pauli sententia in earum rerum, quæ non uidentur, cognitione, assentioneq; longe omnium certissima positum est. Hæc igitur fides est, quam in nobis exigit Deus, nec tamen inueniet, quod exigit, nisi donauerit, ut inueniat. Hæc est, quæ consolatur nos in omni tribulatione nostra spe bonorum cœlestium, de qua hæc scripta habentur: Induite uos armaturam Dei, in omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere. Iterum, per quem habemus accessum, per fidem in gratiam istam: Atq; alio in loco hæc ad lineam legimus: Circuit uos tanquam leo rugiens, quærens quem deuoret, cui resistite fortes in fide. Nec minus de tam excellenti dono rursus hæc alia inuenies in diuinis scripturis, sic posita: Et hæc est uictoria, quæ uicit mundum, fides uestra. Hæc fides nos Deo copulat: hæc in huius uitæ tenebris prælucet ostendens quid uere fugiendum, quidue expetendum. Hæc sola aditum præbet, ac facit, ut qui per incredulitatem, & superbiam uetere in Adæ a Deo excidimus, Deo rursus appropinquemus. Si desit hæc fides, nulla bona conferunt ad salutem, sin adsit, omnia cooperantur in bonum. Hinc sacrosancta Synodus Tridentina superiorum Patrum exempla sequuta ædificium pro extirpandis hæresibus, & moribus reformandis constructura, quo pia eius solicitudo principium, & progressum suum per Dei gratiam haberet, ante omnia statuit, & uoluit prætermittendam esse fidei confessionem. Illius autem in Sess. 3. uerba sunt hæc: Quare Symbolum fidei, quo sancta Romana Ecclesia utitur, tanquam principium illud, in quo omnes, qui fidem Christi profitentur, necessario conueniunt, ac fundamentum firmum, & unicum, contra quod portæ inferi non præualebunt, totidem uerbis, quibus in omnibus ecclesijs legitur, exprimendum esse censuit, quod quidem eiusmodi est. Credo in unum Deum. Vnum dicitur ad excludendam Deorum pluralitatem. Ex quo facile colligitur in hoc articulo exhiberi Deitatis unitatem credendam. Credimus igitur in unum Deum: Quando Deum dicimus, intelligimus illam substantiam spiritualem sine initio, sine fine, simplicem sine ulla

Maxima hominis conditi dignitas.

Duplici morbo duplex medela respondet.

In Deum fides quid.

Fidei fructus qui sint.

Quid Dei nomine concipiatur.

Psal. 48. c

Rom. c. 5. a

Ioā cap. 6. g

Heb. c. 11. a

Eph. c. 6. b

Rom. c. 5. a

1. Petr. c. 5. b

1. Ioan. c. 5. a

Conc. Trid. Sess. 3.

ne ulla admixtione, inuisibilem, incorpoream, immensam, ineffabilem, inestimabilem, qua nihil esse potest nec dignius, nec sapientius, nec melius: quoniam cum essentiæ unitate debet etiam credi personarū Trinitas, mox legimus Patrem; quæ sane dictio additur, ut distinguatur persona patris a filio: nam etsi Deus multis modis in scripturis pater uocetur, ut in oratione Dominica, infra latius demonstrabimus, hic tamen pater accipitur, quatenus ostendit nomen personæ Deitatis, cui soli hoc competit quod Filium genuit eiusdem diuinitatis consortem. Omnipotentem. Quilibet Angelus, uel homo secundum sibi traditam potestatem potest dici potens, sed omnipotens nunquam soli Deo, qui omnia ex nihilo creauit, hoc omnipotentis cognomen competit ad confirmandam imbecillium fidem, & ad excludendas omnes ratiocinationes humanas in operibus diuinis exquirētes quomodo Deus hoc, uel illud fecerit. Quibus omnibus hoc uno uerbo esset satisfaciendum; quod quum infinita sit, & incomprehensibilis Dei potentia, non est impossibile apud Deum omne uerbum. Cæterum quum Deum Patrem Omnipotentem dicimus, Filium, aut Spiritum sanctum Omnipotentem non negamus, quin potius astruimus; Nam sicut eadem est patris, & filij, & spiritus sancti essentia, ita & Omnipotētia, licet sub ratione, qua Deus est omnium causa, & principium, omnipotentia patri attribuatur, sicuti filio sapientia, & spiritui sancto bonitas. Ita filius, & spiritus sanctus est factor cœli, & terræ, sicut & pater; quoniam diuinarum personarum ad extra profusa operatio una, & eadem est, sicut uirtus, & substantia. Factorem cœli & terræ. Dicitur factor, ut innueretur, quòd non ex propria substantia, sed aliunde, utpote ex nihilo cœlum, terramque produxit. Ipse enim est, qui fecit cœlum, & terram, mare, & ōmnia, quæ in eis sunt. Ipse dixit, & facta sunt. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Quod & Apostolus luce clarius ostendit his uerbis: Quoniam per ipsum condita sunt uniuersa, siue Throni, siue Dominationes, siue Principatus, siue Potestates, omnia per ipsum creata sunt. Visibilium omnium, & inuisibilium. In cœlo fecit uisibilia Solem, & Lunam, & Stellas. Suis animalibus terrestribus, & omni plantarum genere impleuit terram, aerem uolatilibus, mare natantibus; Fecit hominem, qui cæteris creaturis dominaretur, & constituit eum super opera manuum suarum. Omnia subiecit sub pedibus eius, oues, & boues uniuersas, insuper & pecora campi: Volucres cœli, & pisces maris, qui perambulant semitas maris. Et ut hæc propter hominem produxit, ita hominem, atque alia omnia propter se, hoc est, ut cognoscāt, & glorificent conditorem suum. Fecit etiam inuisibilia, naturam, scilicet, Angelicam, & mentem humanam ad imaginam, & similitudinem suam. Fecit in cœlo sedes Dominationes, Principatus, & Potestates.

ET IN VNVM DOMINVM IESVM CHRISTVM FILIVM DEI VNIGENITVM, ET EX PATRE NATVM ANTE OMNIA SÆCVLA. DEVM DE DEO, LVMEN DE LVMINE, DEVM VERVM DE DEO VERO, GENITVM NON FACTVM CONSVBSTANTIALEM PATRI, PER QVEM OMNIA FACTA SVNT. Hic secunda exprimitur diuinæ Trinitatis persona, nempe, Filius Dei, qui cum sit Deus, & homo duabus naturis deitate, ac humanitate constans, de ipsius natura diuina quid credendum sit, in hoc secundo articulo docetur. Ac ita incipit. ET IN VNVM DOMINVM. Hic Filius Dei Dominus nuncupatur, ut æquam cum Patre, significetur habere dominationis authoritatem, ad extirpandam Arrianorum audaciam, qui Filium authoritate, &

perfectione

perfectione minorem Patre, & quasi seruum, atque subiectum illi oblatrarunt. Omnipotentem Patrem fatebantur, testante Propheta; Hæc dicit Dominus omnipotens, sed Filium, aut Spiritum sanctum negabant omnipoten-
Apoc. ca. 1. b tem, quum tamen dictus sit, & Filius omnipotens Ioanne Apostolo in Apocalypsi dicente de Iesu Christo Domino nostro; qui est, & qui fuit, & qui uenturus est omnipotens. Id quod confirmatur uerbis ipsius Saluatoris de sui
Matt. ul. ca. d omnipotentia dicentis: Data est mihi omnis potestas in cœlo, & in terra. Tu autem hæretice responde, si audes; si filio data est omnis potestas ubiq;, quomodo non erit omnipotens? Dictus & Spiritus sanctus Omnipotẽs, ut ex eo ostenditur, quod in libro sapientiæ ita scribit sapientissimus Sala-
Sap. cap. 1. b mon: Spiritus Domini repleuit orbem terrarum, & is, qui continet omnia, scientiam habet. An non est omnipotens, (inquit Aug.) qui continet omnia? Neq; sine sacræ scripturæ testimonio ipsum nomen domini filio adscribitur, quando in præsenti articulo dicitur; Et in unum Dominum: Nã
1. Cor. cap. 8. b Paulus de filij dominio in hunc modum tradit: Vnus pater Deus, & unus Dominus Iesus Christus, per quem omnia, & nos per ipsum. Sed scias uelim, quod etsi filius dominus hic appelletur secundum diuinitatem, in scripturis tamen frequenter dicitur Dominus etiam secundum humanitatem;
Ioã. ca. 13. b quod ita esse ostendit illa suauissimæ uox dicens: Vos uocatis me magister, & Domine, & benedicitis; sum etenim. Verum non ratione humanitatis per se, & seorsum sumptæ Dominus dicitur; sed quatenus humanitas est diuinitati coniuncta; quemadmodum e diuerso Christianè, ac piè dicimus Deum passum, ac mortuum, non quia Christus, qui erat Deus, & homo ratione deitatis sit passus, & mortuus, quin potius ea causa erat impassibilis, & immortalis; sed dicimus Deum passum, & mortuum ratione humanitatis, quæ in Christo erat deitati unita. Quadam etiam peculiari ratione Christus dicitur Dominus credentium, seu electorum; unde & in Symbolo Apostolorum additur, Nostrum, ut quotquot in Christo per Baptismum renati sumus, quotquot habemus redemptionem per sanguinem eius, hunc unicum Dominum nostrum profiteamur, & totos nos ei dedicemus, Iesum. Hæc uox hæbræis sonat Saluatorem. Nec temerè id nominis ei tributum est, sed ab Angelo priusquam nasceretur, inditum scimus: Et uocabis, inquit, nomẽ
Act. cap. 4. c eius Iesum: ipse. n. saluum faciet populum suum a peccatis eorũ. Nec aliud nomen est sub cœlo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri, si-
Ioan. c. 10. b cut ipse ostendit his uerbis: Ego sum ostium, si quis per me introierit, saluabitur. Christum. Hoc nomen regium, & pontificale est. Nam & sacerdo-
Cyprian. in Symb. tes, & Reges Christi apud Iudæos appellabantur, ꝙ unguento Chrismatis consecrabantur; sed Iesus ab illis statim se disiunxit, quòd illi exteriori unguento materiæ corruptibilis uelut mortales, & corruptibilis ungebantur, hunc autem singulariter plenitudine Spiritus sancti unxit Deus. Id quod
Isa. cap. 61. a plane eo loco ostendit Isaias, ubi ex persona filij hæc scripta reliquit: Spiritus Domini super me, eo quòd unxerit me, euangelizare pauperibus misit me, Filium Dei unigenitum. Vnigenitus dicitur, ꝙ solus ex substantia Patris est genitus, solus substantia, atq; natura Dei Filius. Cæteri autem qui credunt in nomine eius, filij quidem Dei sunt, at non natura. (Natura enim omnes nati sumus filij iræ) sed adoptione, & gratia, ut ostendit D. Pau-
Rom. ca. 8. c lus, quando ad Romanos scribens hæc inquit: Accepistis Spiritum adoptio-
Eph. cap. 1. a nis filiorũ Dei, in quo clamamus Abba pater. Hoc item confirmatur ex eis, quæ scripsit ad Ephesios his uerbis: Prædestinauit nos in adoptionem filio-
Augusti. de Eccles. dog. cap. 2. rum per Iesum Christum. Et licet Christus duas habeat natiuitates, unam, qua nascitur ex Patre sine tempore, alteram, qua nascitur ex Virgine Ma-

Christus dominus dicitur tum secundum diuinitatem; tum secundum humanitatem.

Ratiõe quadam priuata Christus credentium Dominus dicitur.

Reges apud Iudęos Christi nominabantur, sed non eadem ratione, qua Iesu; dicitur Christus.

Iesus filius Dei natura est: cęteri omnes Filii adoptiõe, dicuntur.

tre tempore præfinito a Deo, non duo tamen, sed unicus est filius, nõ alius, sed idem aliter natus. Cum igitur hic filium Dei audis, non debes generationem carnalis natiuitatis assumere, sed illam, quæ ab æterno a patre duxit, quam spiritu Isaias annuncians hæc uerba protulit: Generationem eius qs enarrabit? Secundum quam priorem generationem Christus, non frater noster est, nec hæres Dei, nec fratres habet, nec cohæredes, sed secundum eam quam in tempore ex uirgine Matre traxit; De qua prædixit Propheta, cum ita loquutus est. Post hæc in terris uisus est, & cum hominibus conuersatus est. Quod autem sit unigenitus, ostendunt uerba, quæ Ioannes Euangelista in hunc modum habet: Et uidimus gloriam eius, gloriam quasi unigeniti: & paulò post addidit: Vnigenitus, qui est in sinu patris, ipse enarrauit. Et ex patre natum ante omnia sęcula. Negabant aduersarij filium patri coeternum, ac ideo nec Deũ esse; sed creaturam a Deo patre ex nihilo factam. Cótra fides catholica eis omnino aduersa Filium Dei hic profitetur ex patre, idest, ex substantia patris natũ, & ante omnia sæcula, hoc est, Deo patri coeternum Quę duo ex sacris de prompta sunt eloquijs, in quibus ad filium pater dicere legitur: Ex utero, hoc est, ex substantia mea ante luciferum genui te: Et alio in loco idem confirmatur, his uerbis filius meus es tu, ego hodie genui te. Vbi particula, hodie, nota est æternitatis. Deum uerum de Deo uero. Confitetur etiam filium esse Deum de Deo genitum, ut omnino intelligatur consimilis esse, eiusdemq; naturæ cum Deo Patre gignente. Et ne hæretici autumarent hanc filij a patre generationem per diuisionem substátiæ fieri, quomodo rerum corporalium fiunt generationes, subiungit Symbolũ Nicenum Filium Dei natum ex Patre, ut Lumen de lumine spiritali immo uerius super spiritali, & super intellectuali generatione. Neq; ab re luminis generatio hic posita fuit, tum ꝙ ita testetur scriptura; Et testimonium perhibet de lumine, atq; alio in loco: Et in lumine tuo uidebimus lumen: tũ etiam ꝙ in rebus sensibilibus nulla est productio propinquior illi æternæ generationi filij a Patre (quam inenarrabilem esse superius testatus est Propheta) neq; ulla ad hanc super diuinam generationem exprimendã accommodatior, quàm generatio splendoris a lumine. Queadmodum enim uidemus lumẽ producere de se natiuum splendorem sine aliqua sui diminutione, aut dissectione suæ substantiæ, ita sanè Filius ipse Dei ex substantia Patris sine paternæ substantiæ imminutione, aut partitione ineffabiliter prodit: licet hic nulla similitudo afferri possit, quin innumera discrepent. Nulla enim creatura talis esse potest, qualis creator eius. Lux.n.non parit substantiuum splendorem, sed Filius Dei substãtialiter generatur, quippe cum Pater in eum omnem essentiam suam transfundit. Id quod plane ostendit ipse filius, cum In euangelio dixit: Ego & Pater unum sumus. Deum de Deo uero genitum non factum consubstantialem Patri. Sincera fides credendum statuit Dei Filium esse uerum Deum natum de Patre uero Deo, quemadmodum naturali productione nascitur homo uerus de homine uero. Sed quoniam factura non ex facientis est substantia, neq; ipsi facienti coeua, idcirco orthodoxa fides negat Filium factum a Patre, sed esse consubstantialem Patri, eiusdemque substantiæ cum Patre. Per quem facta sunt omnia. Nec solum Filius Dei factura est; quin potius ipse est per quem non quidem ut per instrumentum extrinsecum, sed tanquam per internam, & naturalem Patris uirtutem, & sapientiam facta sunt omnia. Hoc autem apertissime ostendunt D. Pauli uerba, qui in hanc sententiam sic scriptum reliquit: Per quem.s. Filium, fecit & sæcula. Quod si factum dixerãt Arriani Filium Dei, quũ omnia per ipsum facta sint, & ipse per seipsum, siue a seipso factus esset,

Isa.ca. 53.c
Baruc.c.3.d
Ioan.ca.1.b
Psal.109.
Psal.2. b
Ioan.ca.1.a
Psal.35.c
Ioan.ca.10.f
Heb.cap.1.a

quod ueritati omnino est dissonum. Nihil enim suipsius est principium; & nihil unquam seipsum producit, aut facit. Et hæc de secundo articulo.

Qui propter nos homines, & propter nostram salutem descendit de cœlis, & incarnatus est de Spiritu Sancto ex Maria Virgine, & Homo factus est. Tertius sequitur articulus, qui usq; ad octauam ea proponit credenda, quæ ad Christi humanitatem attinent. Quem ergo ex superioribus secundum naturam diuinam ab æterno ineffabiliter ex Patre natum didicisti, eundem hic inspice in tempore de Spiritu sancto conceptum, & ex Virgine natum. Quod Isaias uaticinatus est ad hunc modum: Ecce uirgo concipiet, & pariet filium, & uocabitur nomen eius Emanuel, quod est nobis Deus. Nobis ergo in primis incarnationis causa credenda depromitur, quod certe facta sit propter nos homines, & propter nostram salutem, quemadmodum & Dominus noster in Euangelio ostendit his uerbis; Venit filius hominis quærere, & saluum facere, quod perierat. Hunc equidem locum uelim, ut qui doctrinam Scoti tuentur de incarnationis necessitate disputantis animaduerterent; nimirum hic a Sanctis Patribus opus incarnationis in remedium contra peccatum, & propter nostram salutem, quam ex primi parentis peccato admiseramus, assignare, & omnibus Christifidelibus credendum proposuisse. Descendit de cœlis. Non quidem quod per incarnationem cœlos dimiserit, aut ante incarnationem in terris non fuerit; quia ubiq; semper fuit, est, & erit; sed de cœlis descendisse dicitur filius Dei, quia per susceptionem nostræ naturæ nouo existendi modo in terra esse incepit. s. per humanitatis cum diuinitate in una persona coniunctionem quam Doctores sacri unionem hypostaticam appellant, secundum quem modum ante non fuerat in terris. Et incarnatus est de Spiritu Sancto ex Maria Virgine. Quod autem de Spiritu Sancto incarnatus est ex Maria Virgine, ostendunt uerba Angeli, qui ad Ioseph loquutus hęc dixit: Quod. n. in ea natum est, de Spiritu Sancto est. Sed quo hoc incarnationis opus Spiritui sancto scriptura attribuit; quum certo credere debeamus totam Trinitatem hoc admirabile mysteriũ cooperatam esse? Verum sciendum, quod non est ratum, ut quædam, quæ omnium personarum communia sunt, ut omnipotentia, sapientia, & charitas, peculiari tamen quadam ratione scriptura sacra singulis tribuat personis, ueluti quum Patri tribuit omnipotentiam, Filio sapientiam, Spiritui sancto charitatem. Vnde quia opus incarnationis incomprehensibilis est charitatis, & ineffabilis amoris, ut declarant nostri Saluatoris uerba dicentis ad hunc modum; Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret, recte Spiritui sancto tantum opus tribuitur. Ex Maria Virgine. Perpetua Virginis Mariæ integritas tãgitur, quæ prophetico enigmate fuit his uerbis significata: Porta hæc clausa erit, & non aperietur, & uir non transibit per eam. Sed Virginem designat ex nomine Mariam, idq; non temerè, quod & Lucas Euangelista in hanc sententiam loquutus, ita scribit: Missus est Angelus Gabriel ad Mariam Virginem desponsatam uiro, cui nomen erat Ioseph de domo Dauid, & nomen Virginis Maria. Hæc est illa Maria, ad cuius nomen recreantur omnes animæ piorum. Nam Eua Diabolo assentiens maledictionem, & mortem orbi intulit; Maria uirgo Deo credens, Deo obediens benedictionem, & uitam protulit. Et Homo factus est. Cur Dei filius factus sit homo, prætermitti minime debet. Induit igitur humanã naturam æterna illa ueritas supereminens omnibus suis creaturis, ut subditos erigeret ad seipsum, ut æterni Patris uoluntatem nobis aperiret, ut erudiret nos abnegare omnem impietatem, & secularia desideria, ut factus humilis, sanaret superbos: Exaltauit enim se homo, & cecidit, humiliauit se

Esa. cap. 7 c

Nostræ salutis causa credenda proponitur.

Luc. ca. 19. b

Scot. 3. sent. dist. 7. q. 3.

Thom. part. 3. q. 1. ar. 3. & Caet. ibi.

Matt. ca. 1. d

Pulchra dubitatio: sed pulchrior solutio.

Ioan. ca. 3. b

Eze. ca. 44 a

Luc. cap. 1. c

Deus,

Deus,& manuum homini porrexit,ac misere lapsum subleuauit. Cum uero dicuntur hæc uerba; Et homo factus est in Euangelio Ioannis sic expressa; Et uerbum caro factum est, commendanda sane & studiose semper obseruanda est a quouis tum proferente, tum audiente humilis genuum flexio, atq; inclinatio ad terram ex ritu Ecclesiæ religiose instituta in repræsentationem,& uenerationem illius eximiæ humilitatis Christi, qua exinaniuit seipsum, formam serui accipiens: Hactenus de tertio articulo. Nunc addam & quartum.

Ioan. ca.1.b

Seruanda cõsuetudo.

Crucifixus etiam pro nobis sub Pontio Pilato, passus & sepultus est. Post diuinã,& humanã Christi natiuitatẽ iã mysteriũ passionis ĩgredimur, in quo solo nos gloriari oportet. Primum uerò mortis genus, scilicet, crucis traditur, quod apud Iudæos summam habebat ignominiam: Nam in lege eorum scriptum inueniebatur; Maledictus omnis, qui pendet in ligno. Hanc mortis speciem credat, ac sciat Christi fidelis ad redimendum genus humanum nedum cõuenientem, sed & decentissimam fuisse. Decebat.n.ut qui in ligno per superbiæ, & uoluptatis stimulos uicerat, in ligno quoq; per extremam humilitatem, & ingentissimos dolores uinceretur. Decebat, ut Christus, qui pro sua ineffabili misericordia quærebat omnes complecti ipso dicente; Quum exaltatus fuero, omnia traham ad meipsum, expansis brachijs a terra sublimis penderet: Decebat, ut sponsus noster thalami sui lignum ascẽderet, ut quo modo Eua facta est ex latere Adæ dormientis, ita & Ecclesia formaretur ex latere Christi in cruce pendentis, ex quo manauit sanguis,& aqua, quæ sunt ecclesiæ sacramenta. Decebat denique Christum cruci affigi, ut fixa cruce ĩ terrã indicaret inferna sibi regna subijcere,& ipse in aerẽ sublimatus aereas subiugaret potestates, tenderetque manus, ut credentes inuitaret. Christus igitur his de causis crucifixus est. Sed pro quibus crucifixus est? Pro nobis subiungit Symbolum, ac si diceret; præterquam quod Christus dignatus est nasci pro nobis, et dignatus est crucis patibulũ subire ꝑ nobis, ut & nos carnẽ nostrã cũ uitijs,& cõcupiscẽtijs suis crucifigamus. Id quod plane declarãt uerba, quæ D. Petrus ita scribit. Xpo ergo passo in carne & uos eadẽ cogitatione armemini, qa qui passus est in carne desijt a peccatis, ut iã non desiderijs hominum, sed uoluntate Dei, quod reliquum est uiuat temporis. Hoc idem quinto ad Galatas capite luce clarius ostendit Paulus Apostolus his uerbis: Qui autem Christi sunt, carnem suam crucifixerunt cum uitijs, & concupiscentijs. Idque alio in loco confirmat ad hunc modum. Mihi absit gloriari nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo. Sub Pontio Pilato. Iudicis nomen, sub quo passus est Christus, adiectum est propter temporum agnitionem, & historiæ certitudinem. Passus. Sic scriptura testatur Christum uere passum eo loco, ubi ait: Desiderio desideraui hoc pascha manducare uobiscum, antequam patiar. Passus itaque est in corpore, captus, uinctus, contumelijs affectus, colaphis cæsus, consputus, flagellatus, spinis coronatus, deniq; in crucem affixus. Passus quoq; est in anima, ut ipse de seipso ostẽdit his uerbis, Tristis est anima mea usque ad mortem, & factus in agonia prolixius orabat. Sed absit, ut suspicemur Christum in diuinitate aliquid passum: Nam etsi humanitas, in qua patiebatur, fuerit diuinitati unita; unitas tamen illa ineffabilis singulis naturis suam proprietatem seruauit. Quod enim passibile erat, nempe humanitas mansit passibile: Quod autem impassibile certe diuinitas, mãsit impassibile. Sepultus. In monumẽto nouo,& uiuo, solidoq; lapide exciso sepult⁹ est, ut sicut ĩ hoc monumẽto nullus alius mortu⁹ sepultus est nec antea, nec postea, sic ĩ illo

1.Cor.ca.1.d

Deut.cap. 21.d

Cypr. in Symbo.

Quibus de causis tam ignominiosum mortis genus, scilicet Crucis Christus subierit.

Ioan.c.1.00

August. in Symbo. ad Cath.libr.2. cap. 2.

1.Pet. ca.4.a

Gal.cap.5.d

Gala.ca.6.c

Luc.ca.22.b

Varia passionis genera.

Mar.ca.14.d

Luc. ca.22.c

Non præter mittendum.

Matt. c.27.g

utero, in quo prodijt nec ante, nec postea quicquam mortale conceptum est. In Apostolico Symbolo post dictionem illam, Crucifixus, statim additur, Mortuus, & sepultus. Sed hic de morte nulla fit mentio, quum tamen & nos credere debeamus in cruce mortem subijsse, quod quia facile est sub ea dictione Crucifixus intelligere, fortasse illi Sancti Patres omiserũt. Hæc sunt, quæ de ijs, quæ ad quartum attinent articulum breuiter, nobis dicenda erant. Nunc ad reliquum me conuerto.

Et resurrexit tertia die secundum scripturas. Resurrectio Christi a mortuis ponitur hic credenda. Quo in loco animaduertendum esse arbitror, quod resurrectio Christi a mortuis difficilius cæteris nostræ redemptionis mysterijs recepta fuit mentibus humanis eo, quia supra naturæ leges sit & iura. Cuius rei illud indicium est, quod discipuli post multas manifestationes Christi a mortuis suscitati ipsi factas, post multa itidem argumenta, & signa, quibus se præbuit illis uiuum, adhuc subditarunt de illius resurrectione, ut iam in cœlum ascensurus Christus exprobrauerit illis incredulitatem illorum, & duritiam cordis ad credendum. Quare ut tollatur omnis occasio ambiguitatis, atque materia non ociosè neq; ab re in præsenti articulo ea est dictio apposita, Secundum scripturas, quandoquidem scripturis sanctis indubitato credendum est. Quam facile uerò sit ex diuinis eloquijs Christi resurrectionem coniectura i, ostendere possunt hæc pauca, quæ subsequuntur. Quid enim in Euangelio est, quod Christus tam sæpe inculcet, quam se passurum, & resurrecturum tertia die, ut inconcussè teneremus Christum Deum esse, & hominem? In passione enim hominem & mortalem; in resurrectione autem se Deum declarauit & immortalem. Quod ipsum luce clarius ostendens Diuus Paulus hæc uerba ad lineam intulit; Tradidi uobis in primis, quod & accepi, quoniam Christus mortuus est pro peccatis nostris secundum scripturas, & quia sepultus est, & quia resurrexit tertia die secundum scripturas. Verum & sic decebat ob plures causas authorem salutis nostræ resurgere; ac primum quidem, ut eum immortalem sciremus; Christus enim, inquit Apostolus, resurgens ex mortuis iam nõ moritur, mors illi ultra nõ dominabit; deinde ut nos simul cum illo per pœnitentiam commortui peccatis, & per baptisma consepulti simul etiam cum illo, in nouitate uitæ resurgeremus: Id quod ostendere uidetur Paulus his uerbis: Traditus est ergo propter delicta nostra & resurrexit propter iustificationem nostram Hoc itẽ confirmat alio in loco, ubi ait: Si ergo cõplantati facti sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus: Decebat præterea eum resurgere, ut nobis etiam certam spem resurrectionis faceret. Ipse enim est caput corporis Ecclesiæ, qui est principium, & primogenitus ex mortuis. Qui autem primus est, solus esse non potest neque caput deseret sua membra. Si enim ut D. Paulus colligit, Christus resurrexit, ergo & nos resurgemus. Cæterum obiter & illud annotandum est, Symbolum Apostolicum præter Christi resurrectionem, adiecisse etiam eius descensum ad inferna, cuius etsi nulla sit in hoc nostro Symbolo Niceno expressa mentio: Non tamen minus credi debet ille Christi ad inferos descensus, ac si fuisset expressus; quoniam ex sacræ scripturæ testimonio constat cum multis alijs locis, tum uero præcipuè ex duodecimo Matthæi capite, ubi dominus ad iudæos sic loquebatur: Generatio hæc nequam est; signum quærit, & non dabitur ei, nisi signum Ionæ Prophetæ. Sicut enim Ionas fuit in uentre cæti tribus diebus, & tribus noctibus: ita oportet esse filium hominis in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus. Descendit non ut illic cruciaretur, quum in cruce omnis passionis eius consu-

[Margin notes: Christi resurrectio cur credita difficilior. — Act. cap. 1. a — Mar. ca. 16. c — Matt. c. 17. b & 20. c — Marc ca. 9. b & 10. f — Luc. ca. 18. f — 1. Cor cap. 15. a — Quantis ex causis decuit Christum resurgere. — Rom. ca. 6. b — Coloss. c. 2. b — Rom. ca. 4. b — Rom. ca. 6. a — 1. Cor. cap. 15. c — Pulchra Apostolici Symboli obseruatio. — Matt. ca. 12. e — Cur Christus ad inferos descendit.]

matio facta est, sed ut Satanam cum omnipotentia, propter quam princeps huius mundi dictus est, sibi & in se credentibus subijceret, ac captiuam duceret captiuitatem. Sed ad sextum properemus articulum. Psal. 67. d

Et ascendit in cœlum, sedet ad dexteram patris. Consumatis omnibus quæ Christus in terra gessit, & animabus de inferni captiuitate reuocatis ascendit in cœlum. Sed num fortasse ante non erat in cœlo? Non erat equidem secundum humanitatem, sed secundum diuinitatem tantum. Ascẽdit igitur in cœlum non secundum deitatem, qua semper æqualis est Patri, qua ubiq; est, & qua nusquam deest, sed secundum hominẽ assumptum gloria, & honore coronatum uniuersis, & quæ in terra, & quæ in cœlo sunt sibi subiectis. Ascendit autem post quadraginta dies a resurrectione, intra quos seipsum discipulis suis uiuum præbuit in multis argumentis apparens eis, & loquens de regno Dei. Ascendit Christus caput nostrum in cœlum, ut nos membra sua secum in cœlum subleuaret. Vis ergo ascendere? membrum illius esto, qui solus ascendit, qui simul consuscitauit nos, simulq; sedere fecit in cœlestibus. Ascendit Christus, factus præcursor pro nobis parans iter, ut fideliter speremus ad ipsum nos posse peruenire. Vis ergo ascendere in cœlum? ascendentem tene; etenim per teipsum leuari non poteris. Sedet ad dexteram patris; Sic Christus futurum ut ad dexteram patris sederet, dixit: Veruntamẽ dico uobis, amodo uidebitis filium hominis sedentem a dextris uirtutis Dei. Sic Stephanus legitur uidisse cœlos apertos, & Iesum stantem a dextris uirtutis Dei. Quo in loco dictio illa Virtutis nobis apertissime ostendit, quomodo Iesus sedeat ad dexterã Patris. Nam sessio ista non est accipienda humano sensu tanquam Pater ad sinistram, Filius ad dexteram sedeat; sed per dexterã intelligenda est honoris æqualitas, & regni potestas, qua constitutus est Christus super omnes creaturas, & quæ in cœlo, & quæ in terra, & quæ apud inferos sunt. Quod sic ostendit D. Paulus in Epist. ad Ephesios capite primo: Secundum operationem potentiæ uirtutis eius, quã operatus est in Christo Iesu constituens eum ad dexteram suam in cœlestibus super omnem principatum, & potestatem, & uirtutem, & dominationẽ, & omne nomen quod nominatur non solum in hoc sæculo, sed & in futuro. Alter subsequitur articulus, qui septimo positus est loco.

Quo pacto Christus ad cęlum ascendit. — Act. cap. 1. a — *Cur Christus ad cęlũ ascẽderit.* — Mat. ca. 26. f — Act. cap. 7. g — August. de Symbo. ad Cath. libr. 2. cap. 7. — *Sedere ad Patris dexterã quo modo accipitur.* — Eph. ca. 1. d

Et iterum uenturus est cum gloria iudicare uiuos, & mortuos. Duplex sane Christi aduentus in scripturis perhibetur; alter, quo descendens de cœlis uenit, ut per mortem, & sanguinem suum captiuos redimeret, & nos perditos repararet, ac seruaret; alter, quo ueniet conuenientissimo tẽpore in gloria Patris iudicaturus uiuos, & mortuos. De primo aduẽtu dictum est prius in articulo secundo, & de reliquo in hoc articulo primum dicitur, quod sit futurus cum gloria & maiestate, sicut prior eius aduentus in mundum fuerat cum humilitate, & exinanitione: Quod ita futurum esse ostendit dominus noster in Euangelio his uerbis: Quum venerit filius hominis in maiestate sua, & omnes Angeli cũ eo, tũc sedebitis super sedem maiestatis suæ. Id quod in alio loco confirmat, ubi ait; Filius hominis venturus est in gloria Patris sui cum Angelis suis, & tunc reddet unicuiq; secundum opera sua. Feret igitur sententiam & de uiuis, qui tum in aduentu suo supererunt, & de mortuis nimirum omnibus, quotquot ab Adam in eũ usq; diem defuncti erũt, redditurus vnicuiq; secundum opera sua. Oportet enim nos (inquit Paulus) omnes sisti ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque propria operis sui, pro vt gessit siue bona, siue mala. Videãt modo aduersarij num ex fide illa mortua, quam nulla comitantur dilectionis opera, sint saluandi nec ne, quin potius misericordiæ opera, vt de cæteris magis necessarijs sileam, requiri cer-

Aduentus Christi duplex. — Aug. de fide & Symbo. cap. 6. — Matt. c. 25. — Matt. c. 16. d — *Positio Hæretica solum fidem ad salutem consequendã sufficere asserẽs.* — 2. Cor. ca. 5. b

Mat.ca.25.d tissimum est: Tunc enim & Rex his, qui a sinistris eius erunt, dicet: Discedite a me maledicti in ignem æternum, qui paratus est Diabolo, & Angelis eius: Esuriui enim, & non dedistis mihi manducare; sitiui, & non dedistis mihi potum, hospes eram, & non collegistis me; nudus, & non operuistis me; infirmus, & in carcere eram, & non uisitastis me; Et quandiu non fecistis uni de minoribus his, nec mihi fecistis. Ecce misericordiæ opera. Sed redeamus unde paulò discessimus. Hic in primis non omittendum est, quòd totum hoc iudicium non humano more, nempe, morosa discussione, & longo progressu, sed in momento, punctoq; temporis geretur; quandoquidem patebunt omnia cordium arcana, & sua quemq; damnabit conscientia. Quod planè ex hoc præter alia maxime intelligi posse arbitror, q Apostolus testatū reliquit in hunc modū: Testimoniū illis reddente conscientia ipsorū, ac inter se inuicē cogitationibus accusantibus, aut etiā defendētibus in die, quū iudicabit Deus occulta hominū: Deinde a nobis recedere non debet, q Dñs hunc diem aduentus sui nobis ignotū esse uoluit ad excitandum nos, quo semper in ea, qua uocati sumus, uocatione parati inueniamūr, atq; ea de causa admonuit nos, ut uigilaremus, quia breuis est, & incerta ista uita, & nescimus tempus, quando uenturus sit. Hæc autem sunt Saluatoris nostri uerba: Vigilate ergo, nescitis enim quando dñs domus ueniat sero, an media nocte, an galli cantu, an mane, ne quum uenerit repentè inueniat uos dormientes. Quod autem uobis dico, omnibus dico: Vigilate. Vigilemus ergo, & oremus. Hæc de præsenti articulo. Octauus præsefert declarandus.

Modus, quo fiet uniuersale illud iudicium.

Rom. ca.1.c

Cur extremi iudicij dies nobis sit ignotum.

Matth. c.13.

Et in Spiritum Sanctum Dominum, & uiuificantem, qui ex patre, filioque procedit, qui cum patre & filio, simul adoratur, & conglorificatur, qui loquutus est p Prophetas. In hoc tertia symboli parte tertia exprimitur summæ Trinitatis persona, cum suis proprietatibus, tam essentialibus, q̃ singularibus. Cum ergo dicitur, Et in Spiritum Sanctum, debet subaudiri uerbum, credo, nā & in symbolo Apostolorū, idem uerbum hoc loco exprimitur. Dicamus igitur credo in Spiritū Sanctū. Sed spiritus tribus sumitur modis. Interdum pro flatu aeris, aliqñ pro substantia incorporea, quo modo in scripturis sanctis Angeli spūs dicuntur, & animus hois spūs appellatur; nonnunquā peculiari quadam rōne tertia in diuinis persona Spūs Sanctus nuncupatur, qui secundum diuersas eius operationes diuersa quoque in scripturis sacris sortitus est nomina. Nunc enim Dei digitus dicitur, in quo Christus eijciebat Demonia: Nunc spūs paracletus, id est, consolator, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra. Nunc spiritus rectus, q deducat nos in uiam rectam a terrenis affectibus nos purgans, & ad cœlestia subuehens: Nunc spiritus sanctificationis, quòd ex se omnia sanctificat. Nunc spiritus principalis, quòd confirmet nos, ut nullis perturbationibus a Christo separari valeamus. Nunc deniq; spiritus bonus, quod diffundit charitatem in cordibus nostris. Oportet ergo credere in hunc Spiritum Sanctum. Sanctus appellatur, quia vnicus est spiritus natura, sanctus omnia sanctificans. Sancti quoq; dicuntur Angelorum, & piorum hominum spiritus; at non natura, sed participatione; nec sanctificantes, sed sanctificati per Spiritum Sanctum. Sanctus etiam dicitur Spiritus ad malorum spirituum distinctionem: legimus enim in scripturis Sauli fuisse spiritum malum, & spiritum mendacem in ore prophetarum, spiritum uertiginis, spiritum pythonicum, spiritum fornicationis, spiritum nequam, spiritum immundum, spiritum sathanæ, spiritum elatum. Quando uero dicitur: In spiritum sanctum diligenter retinenda est præpositio, in quæ manifeste declarat Spiritum Sanctum Deum esse Patri, filioque coæqualem. Nam in quas personas pariter

Tertia Symboli pars principalis.

Spiritus quot modis sumitur in scripturis sacris.

Spiritus sancti uaria in scripturis sacris nomina.

Luc.ca.11.c
Ioan.c.16.a
Rom.ca.1 a
Psalm.50.c
Rom. ca.5.a

Angelorū, & piorū hominum spiritus Sancti dicuntur; sed diuerso plane modo a Spiritu Sancto, qui in diuinis tertia est persona.

1.Reg.c.16.c
3.reg.c.22 d
Esa.cap.19.c
1.Reg.c.28.a
Ose.cap.4.c
Act.cap.19.c
Marc ca.1.c
Ioan.c.13.d

creditur, easdem necesse est coæquales, atque unum Deum esse. At superius diximus, credere nos in unum Deum Patrem, credere in filium eius pariter, & hic eo loquendi modo utimur, credo in Spiritum Sanctum ob eam, quam diximus causam ut confiteamur Spiritum Sanctum esse Patri, filioq; coequalem. Est igitur Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus Sanctus; nō tamen tres Dij, sed unus est Deus. Cæterum, ut euidentius Symbolum nostrum equalitatem Spiritus Sancti in diuinitate cum cæteris personis: & eius proprietates indicaret, quinque addidit de Spiritu Sancto credenda, nimirum, quod sit Dominus; quod uiuificet; quod ex Patre filioque procedat; q cum Patre, & Filio simul sit adorandus; quod tandem ipse sit, qui loquutus est per prophetas. Neque sine sacræ scripturæ testimonijs hæc omnia Spiritui Sancto attribuuntur. Quod enim Dominus sit testatur Paulus cum ait: Diuisiones gratiarum sunt, idem autem Spiritus: & diuisiones ministrationum sunt, idem autem Dominus: & diuisiones operationum sunt, idem autem Deus, qui operatur omnia in omnibus. Ecce quem primo loco spiritum uocat; secundo Dominum dicit, & tertio Deum. Est etiam Spiritus Sanctus uiuificans, Spiritus est (inquit sermo euangelicus) qui uiuificat. Quod item non a Patre solum, ut heresis Grecorum pertinatius astruit, sed & a filio simul æterna processione emanet, facile est ostendere: A patre quidem procedit: filio attestante: Qui, inquit, a patre procedit, ille testimonium perhibebit de me: Et alio in loco; Non enim estis uos, qui loquimini: sed Spiritus Patris, qui loquitur in uobis: A filio, quum euangelium dicat: quod filius post resurrectionem mittens discipulos suos prædicare euangelium, insufflauit in faciem ipsorum, & dixit: Accipite Spiritum Sanctum. Sed apertius quod dicimus, ostendi potest ex eis, quę de eodem spiritu uerba faciens dominus noster habet in hunc modum: Ille me clarificabit, qui de meo accipiet: At quomodo Spiritus Sanctus poterit de eo, quod Christi est, accipere nisi ab eo quoque diuina processione dicatur proficisci, ut ab eodem, & substantiam accipiat, & sapientiam? A Patre ergo, & a filio simul Spiritus Sanctus procedit. Et hæc est Spiritus Sancti proprietas. Pater innascibilis est, filius ab æterno genitus, Spiritus Sanctus ab utroque procedens, utriusque quidam nexus ineffabilis.

De Spiritu Sancto quot sint credenda.

1.Co

Ioan

Falsa Grecorum de Spiritus Sancti processione assertio.

Ioan.

Matt.

Ioan.

Ioan.

Ad retundendam uerò illorum insaniam, qui ut detraherent uerbis propheticis fidem, atque auctoritatem temere asseruerunt, Prophetas ipsos quasi arreptitios, & mente captos enunciasse sua oracula, & diuina mysteria hoc in loco proponitur etiam credendum, q ipse spiritus sanctus loquutus est, per Prophetas: Quod & beatus Petrus ostendit his uerbis. Non uoluntate humana allata est aliquando prophetia: sed Spiritu sancto inspirati, loquuti sunt sancti Dei homines. Nonus subsequitur articulus.

Vana hereticorum de Prophetis opinio.

2.Pet.

Et unā Sāctā Cathol. et Apost. Eccles. Hic primo scire cōuenit Ecclesia qd, & quotuplex sit. Ecclesia itaq; Græca uox est, ab eccalein qđ est euocare. Vñ ecclesia, quasi euocata cócio est, q̃ in unius fidei in Iesum Christū Filiū Dei uiui consensum coit. Hoc aūt illud genus hominū est, quod nullū locū, nullam linguā certam habet, sunt.n. ex omni natione, ex omni lingua, atq; ex omni loco congregati, & per uerbum Christi a simulachris mortuis ad Deum uiuum in unā fidem euocati, quos ipse Christus uno nomine ecclesiā appellat, cū ei, qui primus professus est hanc fidē, ac primus fuit, qui confiteretur eum esse Christum Filium Dei uiui, ita dixit: Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam. Qui ergo super hāc fidei petram sunt fundati, hos ecclesiam suam Christus, hoc

Ecclesia qd sit ab eius Aethimologia sumpta definitione explicatur.

Matt.

loco appellat, cuius partes, ut unius corporis membra dicuntur, quicunque eandem fidem profitentur. Quid igitur Ecclesia sit breuiter diximus. Quotuplex uerò sit, perspicuum ex paucis, quæ subsequentur, fiet. Ecclesiam duplicem esse, & ueritas ostendit, & catholici omnes certò sciunt. s. militantem, & triumphantem. Vtraq; hoc articulo comprehenditur. Ecclesia triũphans, est cœtus ille beatorum spirituũ, cum Christo regnantium, qui & de mundo, & Diabolo triumphauit, & regnat cum Christo securus in æternũ. Ecclesia militãs est populus (uti iam diximus) in unam professionem fidei, & communionem sacramentorum uocatus, cohærens secundum unitatem professionis, & uisibilem quandam Christianæ fidei formam. A qua quidem definitione secluduntur excommunicati, hæretici scismatici, & pagani. Excõicati quidẽ, quòd publico Ecclesiæ iudicio ab exteriori Ecclesiæ consortio donec resipiscant, separati sunt. Hæretici autem, & scismatici, quòd sua sponte de Ecclesia exierint, deseruerintq; eandem, & proscindentes, & persequentes. Pagani uero, ꝙ Ecclesiam, ueluti in qua nec sint, nec unquam fuerint, nulla ex parte, ne exteriori quidem, & uisibili forma religionis, & sacramentorum agnoscant. Et quamuis eorum aliqui Ecclesiæ membris cohabitent, & secundum quandam exteriorem politiam cum Ecclesiæ membris conuersentur, nemo tamen eos Ecclesiæ membra dixerit. Quod secus est de ijs christianis uita non satis inculpata carnaliter uiuentibus, ut auari, fornicatores, & id genus homines, qui quamuis publice peccent, ab Ecclesiæ tamen consortio nondum resecantur. Nam quemadmodum humano corpori plerunq; adhærent membra aut mortua, aut putrida, aut languida, quæ nonnunquam resecandã ueniunt, ne cætera membra horum contagione inficiantur, interdum toleranda, ne forte si abscindantur, totum corpus in periculum ueniat, quæ etsi membris uiuis in uitali spiritu non communicent, quia tamen colligantia quadam uiuis adhærent, proinde adhuc corporis membra dicuntur, & corporis partes: Ita & Ecclesiæ boni, & mali permisti adhærent, qui etsi non sint colligati omnes unitate spiritus, & in uinculo charitatis, mali tamen adhærent bonis secundum unionem unius signaculi fidei, & secundum uisibilia Ecclesiæ Sacramenta, atq; in hoc cœtu non secus sunt, quam palea est in frumento. Quod quidem ita esse ex his, quæ subsequuntur, deprehendere poteris: Ioannes. n. de Christi uigilantia in extirpandis uitijs prædicens hæc inquit: Cuius uentilabrum in manu ipsius, & permundabit aream suam: Vbi per aream, quæ continet paleam & triticum, Ecclesiam intelligi, nemo est, qui dubitet. Vineam quoq; Christus appellat, in qua sunt palmites nõ solum uuas, sed & labruscas facientes: Sementem item seminatum in agro nominat, in quo succrescunt simul zizania, & triticum. Sagenam insuper uocat in mare missam, atq; ex omni genere piscium malorum scilicet, & bonorum congregatam. Præterea regnum cœlorum appellat Ecclesiam, quod comparat decem uirginum quinq; prudentibus, & quinq; fatuis. Deniq; quemadmodum in arca Noe, quæ (omnium Catholicorum consensu) typum gerebat Ecclesiæ, animalia munda erant simul cum immundis, ita & in Ecclesia quandiu in hoc mundi pelago iactatur boni erunt, & mali, modo tamen mali pacem integram, tum quoad ad fidei professionem, & doctrinam, tum quod ad participationem Sacramentorum attinet, cum membris uiuis retineant.

Sed hoc scitu dignum scias uelim, quod ea pars, quæ bonos tantum, & membra uiua sibi mutuò in spiritu charitatis cohærentia complectitur, strictius appellatur Ecclesia; ad quem modum Ecclesia est corpus Christi mysticum, seu congregatio fidelium in unitate fidei, & charitatis uinculo sub

Margin notes (left): August. — Matth c. 3. c — Matt. c. 20 a — Matt. c. 13. d — Matt c. 13. f — Matt. c. 25. a — Gene. ca. 7. a — August. de fide ad Pet. Et cõtra Donatistas.

Margin notes (right): Ecclesia duplex. — Ecclesia triũphãs quid. — Ecclesia militans quid. — Ab Ecclesia militãte qui secludãtur, & cur. — Similitudo rei proposi tę aptissime accomodata. — Eccles. ę no mé pręstãs sũptũ quos contineat.

uno

uno capite Christo militantium, ipsique capiti per uiuam fidem, & ueram charitatem cohærentium, de quibus Apostolus ita scribit: Multi unum corpus sumus in Christo, quos & alibi uocat populum emundatum ab omni iniquitate, acceptabilem Deo, sectatorem bonorum operum. Hanc sanctam Ecclesiam constantem tantum ex membris uiuis spiritualis uitæ participibus, & occulta quadam connexione in spiritu charitatis cohærentibus, Paulus Apostolus describit in hunc modum. Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea, ut illam sanctificaret, mundans eam lauacro uitæ, ut exhiberet ipsam sibi gloriosam ecclesiam non habentem maculā, aut rugā, aut aliquid huiusmodi, sed ut sit sancta, & immaculata, nutritq; & souet eam, quia membra sumus corporis eius, & de ossibus eius. Ecclesia autem hoc modo accepta soli Deo nota est, quemadmodum idem Apostolus ait; Nouit dominus, qui sunt eius. Neque ad hunc modum oportet accipere ecclesiæ uocabulum, ubi uel Christus de audiēda ecclesia præcipit, uel patres post apostolos de authoritate ecclesiæ disserunt. Hanc enim, quæ audienda est, & cuius authoritas sequenda, nobis cognoscibilem, atque adeo uisibilem esse oportet, cuius definitionem superius tradidimus, & quæ bonos, & malos permistos habet. Hæc pauca interim uolui adnotare in primis, nequis existimet, neque hæreticorum falsis persuasionibus conuincatur, ecclesiam propter malorum permistionem deserendam, & aliam quærendam. Nam maxime memoriæ commendanda est beatissimi Cypriani de hac re sententia dicentis. Quanquam in ecclesia uideamus esse zizania, non tamen debet perturbari aut fides, aut charitas nostra, neq; de ecclesia recedere debemus ob id, quod zizania in ecclesia esse cernimus, quin potius ubi uidemus ecclesiam opprimi per impios, hic fidei articulus nos confirmabit, ne desperemus; sed sciamus ecclesiam esse permansuram, & nauiculam iactandam, sed non submergendam. Deinde, ut intelligamus, nec minus ab ecclesia recedendum, quod interdum in ecclesia præsidere conspiciamus criminosos ministros modo tamen per legitimam ordinationem ius, & potestatem ministerij acceperint, & in communione permanserint: Nam etsi tales ecclesiæ ministri uitam ducentes improbatam spiritu careant, quo & ipsi sancti sint & iusti, quandiu tamen ecclesiæ membra sunt, & ab ecclesia tolerantur, Spiritum Sanctum, qui Christi, & ecclesię ministerijs, quæ per eos aguntur, assistit, habent, per quem in ecclesia peccata remittunt, ac sacramenta efficaciter conferunt. Non enim pendent sacramenta ex dignitate ministrorum: sed ex mandato, & ordinatione diuina: Quid enim Apollo: quid uere est Paulus? Ministri eius, cui credidistis. Ego quidem plantaui, Apollo rigauit: sed qui incrementum dat Deus. Itaque neque qui plantat est aliquid: neque qui rigat: sed qui incrementum dat Deus. Non attendamus ergo in ministris, quatenus ministri sunt, meritorum diuersitatem, sed tantum uirtutem, ac potestatem eius: cuius munere funguntur. Quibus omnibus sic declaratis, atque suppositis, facile erit, ut ad præsentis articuli explicationem accedamus. Vbi primo (sicuti in altero articulo diximus) debes subintelligere uerbum CREDO, ut sit sensus: credo unam Sanctam Catholicam, & Apostolicam Ecclesiam, superius dicebamus; Credo in unum Deum Patrem, & in Iesum Christum Filium eius unigenitum, & in Spiritum Sanctum. Sed hic statim mutatur modus loquendi, omittitur enim præpositio, in. Non enim dicit Symbolum: credo in unam sanctam ecclesiam, ut in Deum; sed tantum, credo unam sanctam: idest, credo ecclesiam a Deo congregatam esse: Vbi facile deprehendis Creatorem secerni a creatura ui & efficacia illius præpositionis, in.

1.Cor.c.12.b
Tit. cap. 2.d
Ephe.5.f
2.Tim.c.2.d
Cypr. ad Max. & August. contra Cresco.Grā. 31.
1.Cor. c.3.a

tiæ impetrationem mirifice, & efficaciter conterunt, uerum de principali solum fit mentio, quod ad illius positionem, & ablationem cætera omnia sacramenta ponantur, & auferantur. Sed ad subsequentem articulum accedamus.

Et Expecto resurrectioné mortuorum. Vana prorsus, & inutilis fides nostra esset, si resurrectioné, quæ nos ab infidelibus separat, negare auderemus, tú qp qui non credit resurrectioné mortuorú, neq; credit, qp Xps resurrexit, tú qp nos si hac uita tantú speremus, miserabiliores simus oíbus animalibus. Credimus ergo omnes homines secundum corpus, & carnem reuicturos tam pios, quám impios, tam bonos, quá malos, sic ut eadem caro, quam circumferimus, quæ mortua est, & sepulta, ac computruit, resuscitanda sit. Quod aperte ostendit Paulus, cum de carnis resurrectione sermonem habens, hæc protulit: Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem: Quum enim addit illud pronomen, hoc, quid aliud intendit, quam quod hæc uisibilis caro, quasi digito per uim pronominis ostensa sit reuictura? Quod apertissime ostendit Beatus Iob, cui ita ait: Et rursus circumdabor pelle mea, & in carne mea uidebo Deum meum, qué uisurus sum ego ipse, & oculi mei conspecturi sunt. Erit ergo hæc corporis resurrectio pijs, atque impijs cómunis; sed longe diuersa ratione; nam pijs æternam beatitudinem, impijs uero æternos cruciatus afferet; sicut ex his facile ostendi potest, quæ Daniel propheta hunc in modum scribit. Quia tunc resurgent, qui sunt in terræ puluere, hi quidem in uitam æternam, hi autem in opprobrium; & confusionem æternam. Id quod etiam aperte Christus testatus est his uerbis: Et procedent, qui bona fecerunt in resurrectionem uitæ, qui uerò mala egerunt in resurrectionem iudicij: idest, æternæ damnationis. Hoc item apertius in symbolo Athanasij sic declaratur. Ad cuius aduentum omnes homines resurgere habent cum corporibus suis, & reddituri sunt de factis proprijs rationem; & qui bona egerunt, ibunt in uitam æternam, & qui mala egerunt, ibunt in ignem æternum. Resurgent ergo mortui non immutata corporis substantia, sed corporis qualitatibus; quo modo intelligendus est D. Paulus, cum in prima Epistola ad Corinthios ait: caro, & sanguis regnum Dei non possidebunt, hoc est, caro, & sanguis cum his qualitatibus corruptibilibus non resurgent. Et hæc de præsenti articulo breuiter dicta sufficiant. Reliquum est, ut ad postremum huius symboli articulum aggrediamur, qui quamprimum fuerit a nobis expeditus, cætera quoq; omnia, quæ ueniút explicáda, fœliciter absoluemus.

Et uitam uenturi sęculi. Venturum seculum dicitur duratio post hanc temporaneam, & mortalem uitam, & ante, & post diem iudicij. Quem ergo in Christo manenté nó delectet ueræ, ęternæq; uitæ fidelis promissio? Vitæ, inquá corporis, & animę nunquam finiendæ? Quod. n. ad corpus attinet, non erit amplius obnoxiú famis, siti, æstui, frigori, indigétiæ, lassitudini, seruituti, dolori, morti, aut ullo incómodo sederit immortalitate, & claritate summa decoratum. Quod uerò ad animú attinet, nullis uitijs, nulla tristitia, aut mœstitia solicitabitur, sed perpetuò fruetur summo bono, quod est Deus. Quæ sane fruitio quanta bona cóplectatur, nulla lingua dicere, nulla més humana apprębendere poterit. Nec in oculus uidit, nec auris audiuit, nec in cor hoís ascenderunt, quæ præparauit Deus diligentibus se. Qm uerò oía pdicta, q uel adorationé, uel redéptioné, uel sanctificationé nostrá cótinent uerissima esse indubitato credimus, idcirco addit, Amé, quę uox est eius, q sermoné suú uiriŭ cófirmare, ut de hac re in superioribus plura disseruimus, quę ne sępius nulla cogéte necessitate repeti cótingat, ad eú locú te diligété lectoré reijcimus. Atq; hęc erát q in hac debili nostra symboli explicatione dicé-

da habuimus, in qua si breuiores extitimus, quam res ipsa, quæ amplissima est, expostulare uidebatur, id totum a nobis esse factum uelim existimes, tū quia a cōpluribus Sanctæ Romanæ Ecclesiæ tam Græcis, quam Latinis Doctoribus; atque a sacris Concilijs hanc rem late; diffuseq; explicatam inuenies, tum & maxime, quia ijs omnibus postremò accessit diuinus ille liber Cathechismus inscriptus, qui de hac re, ac multis alijs eā numeris omnibus notitiam absolute tradidit, ut aliquid dignius, ac præstantius, quod possit afferri, nec habeam nec inuenire queam. Sed quæ attulimus, utpote difficiliora, & in hac re cognitu magis necessaria, pro nostri instituti formula sufficere arbitror. Nunc ad reliqua me conuerto.

DE OFFERTORIO CAETERISQVE MVLTIS cognitu necessarijs. Cap. 16.

SACERDOS, & populus iam tertiò invicem se ad deuotionem mentemq; in Deum intentam commonefaciunt, Sacerdos dicens, Dominus uobiscum, & populus respondens, & cum spiritu tuo; Deinde Sacerdos cohortatur ad orandum dicens, Oremus. Hæc quidem fiunt propter sequens sacrificium, quò dignus, ac religiosius perficiatur. Deinceps Sacerdos, qui est inter Deum, & populum mediator, ut præces suijpsius, & populi uota Deo offerat, manuum digitis patenam altius tenens hostiam Deo uiuo & uero offert, & mente deuotissima, uoceq; submissa absoluit orationem illam; Suscipe Sancte Pater suppliciter rogans, ut laudare eum in solemni mysterio, & pro sui ipsius, circunstantium, & omnium fidelium uiuorum atq; defunctorum commissis placare ualeat. Hinc offertorium ab offerendo nomen accipit ibi omnes circunstantes seipsos offerre debent. Quiuis.n. Christianus cum alias semper, tum maxime: quum sacratissimo missæ sacrificio est præsens, Deo seipsum offerre debet, atque diuino nutui uoluntate se totum subijcere, subiugareq; Diuo Paulo attestante, ad magis nos obsecrante his uerbis: Obsecro uos fratres per misericordiam Dei, ut exhibeatis corpora uſa hostiā uiuentē, sanctam, Deo placentem. Per manus igitur sacerdotis offertur hostia, quæ est panis e tritico azimus, offertur & uinum cum aqua mixtū. Panis nomē traxit a Pan qđ latine significat totū qm̄ hic, & in futuro Xps, qui post cōsecrationē sub spē panis cōtinetur, est tota uita nostra, Vinum a uite, cui Dominus se comparat, ubi ait: Ego sum uitis uera. Aqua ab æqualitate sic dicitur, quòd hoc mediante sacramento æquales Angelis efficiamur. Panis offerendus orbiculari imprimitur figura, ad designandum Deum esse principium & finem, quando in circulo (ut Mathematici norūt) ubiq; sit assignare principium, ac finē. Cæterum, cur aqua in sacrificio altaris uino misceatur, tres assignantur causæ. Prima quidem est, quòd S. Patres testantur id fieri exemplo, & ministerio Domini, quibus maxime regionis Iudeæ mos suffragatur, cum ibi non merum, sed aqua mistum uinum ex more bibatur. Vnde & in Prouerbiorum cap. ix. ita scriptum inuenimus: Bibite uinum, quod miscui uobis, & quamuis in Euangelio hoc non habeatur expressum, Patrum tamen concors testimonium nobis sufficere debet: Altera causa est, quòd unius ex militibus tempore Dominicæ passionis, quam, sicut dictum est, hoc sacrificio repræsentamus, lancea latus Christi aperuit, & continuo exiuit sanguis, & aqua; qua de re Paschasius hęc in hunc modū sanciuit: Plane aqua in uino misceatur, quare misceatur, dum in natalicio calicis factum fuisse non legimus? Illa maxime causa est, quia de latere Christi, ubi passio impletur, sanguis pariter cum aqua manauit. Quod certe mysterium Apostoli plane intelligentes faciundum in calice censuerunt, ut nihil

Offertorij unde.

Rom.c.12. a

Panis, & uini ethimologia.

Ioā. c. 15. a

Aqua quare ab æqualitate dicitur.

Hostia cur circularis est.

Quibus ex causis aqua uino imponitur.

Prouer. c 9 a

Ioan.c. 19. f

hil deesset nobis in hoc sacramento ad commemorationem passionis, quod tunc extitit in cruce ad confirmationem nostræ redemptionis. Postrema ratio, ob quam uino aqua misceatur, ea est, quod quum aqua populum significet, dicente Ioanne, Aquæ multæ populi multi, hinc fit, ut ex huiuscemodi aquæ, & uini mixtione ostendatur, quod Christo seruatori nostro populus coniungitur, & credentium plebs ei, in quem credit, copulatur. Hoc autem ita esse, prætereaquam quod & ex ijs, quæ dicta sunt, & ex multis alijs locis facile est intelligere, confirmari etiam potest ex sacrosanctæ synodus Tridentinæ authoritate, quæ mira quadam breuitate tres, quas de hac re attulimus causas, amplectens, hæc ita habet: Monet deinde sancta Synodus præceptum esse ab Ecclesia sacerdotibus, ut aquam uino in calice offerendo miscerent, tum quod Christum dominum ita fecisse credatur, tum etiam quia e latere eius aqua simul cum sanguine exierit, quod sacramentum hac mixtione recolitur; Et cum aquæ in Apocalypsis beati Ioannis populi dicantur ipsius populi fidelis cum capite Christi unio repræsentatur. Quibus sane uerbis ex suo more Canonem subiecit, qui huiusmodi est; Si quis dixerit Ecclesiæ Romanæ ritum, quo summissa uoce pars canonis, & uerba consecrationis proferuntur damnandum esse, aut lingua tantum uulgari Missam celebrari debere, aut aquã non miscendam esse uino in calice offerendo, eo quod sit contra Christi institutionem, anathema sit.

Interim sacerdos orationculas tres absoluit, quarum prima est; Offerimus tibi Domine calicem; in qua petit calicem oblatum pro suijpsius, & circunstantium, & denique totius mundi salute ad Deum ascendere. Altera, cuius initium est, in Spiritu humilitatis, rogat, ut sacrificantes sint Deo accepti; Ad tertiam descendens, nempe ad eam, cuius initium est, Veni sanctificator, expostulat, ut oblata cælitus sanctificentur, & consecrentur. Quibus absolutis manus suas lauans Psalmi Versiculos, Lauabo inter innocentes, cum subsequentibus decantat, cogitans meliorem lotionem animæ suæ: Frustra enim manus lauat, si interim illotam habeat conscientiam. Et in medium altaris accedens, hanc deuote persoluit orationem. Suscipe Sancta Trinitas, & quę sequuntur: In qua supplex orat, ut Missæ hostia oblata usq; adeo fiat apud Patrem cælestem accepta, efficax, & fructifica, ut cedat Patri cælesti in gloriam, sanctis in honorem, animabus in liberationem, & nobis mortalibus in salutem. Quam orationem quamprimum perfecerit, ad populum se uertit, eius precibus se in opere tam arduo adiuuari desiderans, atque ad circumstantes sic alloquitur. Orate fratres cum reliquis, quæ quoniam apertissima sunt declarare omittimus. Absoluit præterea orationes, quę secreta appellantur, uel a mysterijs multo secretissimis, quæ mox incipient; uel quod hic memorari debeamus silentium Christi, quum iam sua immineret passio; nam ab eo die, quo Caiphas mortis sententiam in eum tulerat, non iam amplius palam apud Iudæos ambulabat, sed secretus cum discipulis latuit; uel quia summissa uoce, atque secreta proferri debent, ne tã sancti mysterij uerba manifeste prolata per quotidianum usum uilescant, & a Laicis etiam in locis prophanis indebite, atque irreuerenter pronuncientur. In secretarum tum conclusionem Presbyter eleuat uocem alte canens. Per omnia sęcula sæculorum, quo rursus populum ad orationis uigilantiã extimulet, sicq; oratio secreta etiam a populo adiuta, fiat ualidior.

DE PRAEFATIONE MVLta. Cap. 7.

QVEMAdmodum in Rhotorum orationibus prohœmia sunt, & exordia ante causæ narrationem, quibus ad se trahitur auditorum beneuolẽ

tia, ut reddantur attenti ad ea, quæ dicturus est orator, ita (si magna paruis comparare licet) in hoc diuinissimo celebrando sacrificio præmittitur oratio uulgato nomine præfatio, siue prologus, & præloquutio dicta. In ea.n. sacerdos tantú cum Deo acturus causam præloquitur gratias, & laudes Deo; ut præparatus huiusmodi laudatione aptius possit ac melius ad consecrandú Christi corpus peruenire. Tria autem sunt, quibus admonet populum, ut summa deuotione, dignitate, & reuerentia uentura sacra excipiat. Primo præmittitur salutatio consueta ad populum, ea scilicet, Dominus uobiscum; secundo profertur oratio admodum admonitoria eleuationis cordium in Deú his uerbis: Sursum corda; Populus subinde annuens respondet: Habemus ad dominum. Ad insinuandum, quod tam Sacerdos ipse celebrans, quam assistens sacris mysterijs debent relictis ad terrena negotia cogitatibus tunc animos suos ad deum erigere. Tertio additur exhortatoria oratio ad gratias agendas pro susceptis ab eo amplissimis beneficijs ad hunc modum, Gratias agamus Deo nostro, & populus obtemperans respondet, Dignum, & iustú est nos, scilicet, Deo nostro gratias agere. Nihil enim æquitati magis consonum, aut rationi cōsentaneum, quam benefactori pro acceptis muneribus, & bonis gratiarum actiones persoluere. Demum hanc responsionem fidelis populi approbans Sacerdos continua oratione subiungit totius præfationis contextum, & sermonem suum ad Deum Patrem conuertit decens: O domine Sancte pater omnipotens æterne Deus utique Dignum, & Iustum est, æquum, & salutare, ut nos omnes tibi semper, & ubique gratias agamus ob innumera beneficia, quibus nos afficis cum alias continue, tum maxime in hoc sanctissimo altaris sacrificio, ubi totus es tui prodigus, & totum teipsum expendis, nimirum, unicum tuum filium Iesum Christum nobis donans iure tam pleno, ut nobis liceat eundem sub typis sacramentalibus manducare, & bibere, qua beneficentia, imo uero magnificentia nulla maior cogitari potest in cælo, & in terra. Sed quonā modo Deo Patri agēdæ sunt gratiæ? Certe per Christum Dominum nostrum nempe aduocatú, & mediatorem, per quem (ut ait Paulus) accessum habemus ad patrem. Ita enim & nouem cælestium spirituum chori Deo Patri sua impendunt obsequia. Nam omnes per Christum maiestatem patris laudant, adorant, tremunt, & communi lætitia celebrant. Cæterum per uirtutes cælorum generatim quicunque spiritus cælestes sunt accipiendi, sumpto latius eo nomine uirtutum: ut suo ambitu Angelicas omnes complectatur substantias: quemcunque constituant ordinem. Sed age si ab hac maiestate tremunt potestates cælestes, spiritus purissimi, ijdemq; fortissimi, quippe qui potestatis tenebrarum sint debellatores, homuncio impurus, luteus fragilis quid faciet, aut quomodo consistet? Cæteri secum cogitent. Quoniam uerò Angelicorum spirituum laudes ipsæ summæ diuinitati iure sunt acceptissimæ, quando omni peccato liberi sint, nullaq; malitiæ sentiant contagia, imo tanta firmitate ipsi bono adhæreant, ut ab illius stabilitate, & rectitudine decedere nunquam pōssint: at contra nostræ ad Deum laudes ob uitæ mortalis uarias necessitates, ob inquinamenta peccatorum (in multis enim offendimus omnes) minus gratæ sunt diuinæ maiestati, & acceptæ; non est enim speciosa laus in ore peccatoris; Quare in calce præfationis Sacerdos nomine populi rogat Patrem cælestem, ut suas uoces admittat, & acceptet una cum uocibus Angelicis, ita ut ex uocibus utrisque unus fiat laudis concentus, unaq; modulatio suauis, & Deo grata. Itaque iam exauditus Sacerdos celeberrimum illum Angelorum concinit hymnum, laudatissimumq; cantum quem Sixtus Papa in ordine viij. constituit, ut ante sacrificium diceretur. Is autē

[Margin: sacri Canonis subsequentis.]

[Margin: Magnificentia Dei maior qua.]

[Margin: Eph. cap. 2. d]

[Margin: Angelorum laudes lōge a nostris distant.]

[Margin: Ecclesiasti. cap. 15, b]

est,

est, qui sequitur. Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus deus Sabaoth: Pleni sunt cæli, & quæ sequuntur. Hymnus plane diuinissimus Angelorum, & hominum conflatus. Prior pars usq; ad Osanna Angelorum est, Altera hominum, turbæ scilicet Christo die palmarum acclamantis, Osanna in Excelsis; Benedictus qui uenit in nomine Domini. Ter Sanctus repetitur, ut primũ Dei Patri respondere intelligatur, secundum Filio, tertium uerò Spiritui Sancto. Et quia in Trinitate personarum simul credenda est deitatis unitas, additur: Dominus Deus, in numero singulari, quod nomen diuinitatis
gd indicat unitatem, quẽadmodum in superioribus locis dixisse meminimus, Sabaoth unum est ex proprijs Dei nominibus, tantundem ualens atq; exercituum. Itaq; dominus Deus sabaoth dicitur, quia exercituũ cœlestium, Angelicorumq; agminum dominus, & princeps est, Pleni sunt cæli. Per cęlorum plenitudinem, seu amplitudinem, & terræ spaciositatem ostenditur super infusa diuinæ magnitudinis plenitudo. Quod & Dominus indicat, cũ ait; Nunquid non Cęlum, & terram ego impleo? Illud autem humana uoce depromptum præconium Osanna in excelsis perhibet testimonium de
Osan Christo, ꝙ uerus esset Messias in lege, & Prophetis promissus. Est autem
si- Osanna dictio hæbrea ex uerbo osi, quod significat salua, & anna, quæ obsecrantis est interiectio, affectumq; depræcantis exprimit: abiecta autem postrema littera prioris partis. s. littera i, per earum duarum dictionum unionẽ dicimus Osanna, idest, salua obscero. Hæc uerò oratio; Osanna in excelsis, in hoc loco bis est posita ad expostulandam geminam salutem & animæ, & corporis tandem in cælis complendæ. Benedictus, inquam, qui uenit dudũ in mundum per incarnationem, die palmarum Hierosolimæ asinæ insidens, adhuc quotidie sacramentaliter. Sed de Præfatione hactenus. Restat, ut per singula quæque in Canone posita cõsideremus, nulli enim dubium est, quin eum, qui satis commode uelit de Missa disserere, quid eius unaquæq; pars significet, diligenter exponat, oportet. Sed ad rem accedamus, propiusq; (ut aiunt) pedem conferamus.

VNIVERSI SACRATISSIMI CANONIS PLANA expositio ab Hæreticorum conuitijs uendicata. Cap. 18.

TE Igitur clementissime Pater Per Iesum Christum filium tuum Domi-
rũ num nostrum supplices Rogamus, ac Petimus. Solet hæc missę pars
tie- pręcipua, quæ tot sęculis concordi totius Ecclesiæ consensu sacrosancta est habita, temere reijci, ac ab ijs aspernari, qui sacrosanctam Dei Ecclesiam Dæmonis impulsu, ac cœco iudicio insectantur. Cum quibus non est, quòd cõtendamus; præcipuæ cum hæc pestilentissima hęresis fuerit his temporibus sanctissimé reiecta a sacrosancta Synodo Tridentina in xxij. Sess. ubi hæc ad hunc modum sancita habentur. Et cum sancta sanctæ administrari conueniat, sitq; hoc omnium sanctissimum sacrificium, Ecclesia Catholica, ut digne, reuerenterq; offereretur, ac perciperetur, sacrum Canonem multis ante sæculis instituit, ita ab omni errore purũ, ut nihil in eo contineatur, quod non maxime sanctitatẽ, ac pietatẽ redoleat, mentesq; offerentiũ in Deũ erigat. Is. n. constat tũ ex ipsis Domini uerbis, tũ ex Apostolorũ traditionibus ac sanctorum quoq; Pontificũ pijs institutionibus. Vt uero, quæ huic sacrę doctrinæ aduersantur, dãnaret, subsequentẽ hunc Canonẽ cõstituit, siquis dixerit Canonẽ Missę errores continere, ideoq; abrogandũ esse, anathema sit.

Accedentibus igitur ad huius partis explicationẽ, principiò sciendũ est, ꝙ
io- hæc pars pręcipua quatuor nominibus appellari solet atq; inscribi: Canon,
ip- secretum, Actio, & sacrificium. Canon Græce, Latine regulam significat

ficat, quia uerborum series, & connexio regularis, & ordinata est. Secretū dicitur altera ex superius causis assignatis, cum de oratione dicta secreta dissserebamus. Actio, quia in ipsa sanctissimum Christi mysterium peragitur: Sacrificium, quia per hunc Canonem ex pane, & uino conficitur sacrificium salutare, sacrificium laudis, sacrificium iustitiæ. Neque hic prætermittendū est per totum Canonem Dominicæ passionis commemorationem potissimum actitari; nam ita Dominus quoque præcepit in Euangelio. Hoc quotiescunque feceritis, in mei memoriā facietis. Quod & Apostolus confirmat his uerbis: Quotiescunque hoc sumpseritis, mortem Domini annunciabitis. Quocirca & ipse Sacerdos per totum Canonem in extensione manuum non tam mentis deuotionem, quam Christi extensionem in cruce præfigurat, ita dicente Cypriano. Hierarca pius, quem Spiritus Sanctus cōpungit, excitat, inhabitat, & sanctificat, eleuatione manuum, crucis mysteriū repræsentans confidenter orat pro sua, & populi ignorantia. Ex quibus quidem facile colligi potest, quòd inueterata illa consuetudo contrahendi digitos in Canone post habitam consecrationem, nullo pacto ferenda esset, quādo Christum, quem tantopere imitari studemus, nullum in cruce legamus digitum contraxisse, sed magis extendi deberent, quum, & ipsum saluatorem nostrum manus suas extendisse, sciant omnes, cęterum commendanda sanè, & studiose semper obseruanda est, quia ob eam quidem rationem in usu uenit, nequid ex digitorum extensione tangi unquam contingat præter sanctissimum Domini nostri Iesu Christi corpus. Quum uerò Canonem legere incipimus, capite uersus altare inclinamur, ut Christum imitemur, qui se pro nobis usque ad crucis mortem humiliauit. Sed iam ad explicationem adeamus.

In toto Canone quid potissimum agitur.

1. Cor. c. 11. F

Manuum extensio quid.

Cypr.

In fronte Canonis in primis animaduertunt Doctores sacri diuina quadā prouidentia factum esse, ut Canon ipse a littera T, quæ apud Hebręos Tau dicitur, incipiat. Nam ipsa significat mysterium uiuificæ crucis, hanc ex sui effigiatione, atque formatione repræsentans. Posita uero particula, Igitur connectit Canonem cum præcedenti hymno partim Angelico, partim humano; ut hic habeatur sensus: O' Pater clementissime, quia pleni sunt cæli, & terra gloriā tua siquidem misisti ad nos filium tuum, qui per assumptam humanitatem uenit in hunc mundum, ideo supplices te rogamus, ac petimus. Vbi sciendum est quatuor hic adduci motiua, quæ perfacile Deū patrem inflectere possunt, ut nostras preces exaudiat. Ea autem sunt, ipsius Patris clementia, eius unigeniti filij intercessio, deprecantium humilitas, ac uehemens petendi affectus. Ac primum cum dicitur, Pater clementissime, ipsius Patris adducitur clementia, quæ ex Aristotelis omnium philosophorum facile principis sentētia, uirtus est spectans ad principes, & præsides, moderatiua pœnarum reis infligendarum. Et quamuis Deus innumeras alias habeat proprietates, quibus honorari, celebrariq; possit, hęc tamen cæteris est congruentior, quia, ut testatur Propheta, benignus est, & misericors, ac præstabilis super malitia. Deinde unigeniti filij intercessio innuitur, quum adijcitur. Per Iesum Christum filium tuum Dominum nostrum, tanquam mediatorem inter Deum Patrem, & nos peccatores. Præterea deprecantium humilitas significatur per id, quod petimus supplices, idest humiles; quoniam superborum supplicatio nunquam Deo placuit, sed humilium. Porrò uehemens petendi affectus geminatione uerbi deprecatorij exprimitur, quum mox subiungitur, Rogamus, ac Petimus. Quæ duo sane uerba cū sequentibus fere omnibus in numero plurali posita sunt, ut significetur, q̄ Sacerdos hæc orans, aut offerens, non pro se solum, & in sua solius orat per-

Inter cæteras proprietates apud Deo conuenit clementia.

Ioel. ca. 2. c

sona;

sona; sed uice, & loco omnium Christi fidelium, & in persona totius Ecclesiæ orationem Deo Patri fundit, & sacrificium offert; quandoquidem ipse celebrans publico (ut a principio diximus) fungatur officio orandi pro omnibus. Sed quę sunt illa, quæ supplices rogamus, ac petimus? Vt accepta habeas, & benedicas hæc dona, hæc munera, hæc sancta sacrificia illibata. Quę igitur supplices rogamus, ac petimus, duo sunt; primũ quidem ut Deus Pater accepta habeat, grata, & placita hæc dona, quæ offeruntur, panem s. & uinum in altare præparatum. Deinde, ut benedicat eadem dona, & munera, hoc est, ut benedictionem suæ uirtutis, & gratiæ illis infundat, quò idonea sint tam digno Sacramento, & in corpus, & sanguinem Christi conuertantur.

Res eadem pluribus nominibus significatur. Exprimuntur offerenda triplici hoc nomine; hæc dona; hæc munera; hæc sancta sacrificia illibata, ut intelligatur, tantam esse huius sacrificij dignitatẽ, ut nequeat reperiri aliquod uocabulum, quod tantæ rei cõueniat. Itaq; tria illa nomina unam, eandemq; rem, scilicet, substantiam panis, & uini oblatam altari, in quibus perficienda est consecratio, pro suæ magnitudinis excellentia ostendunt.

Quomodo, donum, munus, & sacrificium inter se distinguũtur. Habent tamen diuersas rationes, & habitudines, quatenus enim ex Dei liberalitate in nos profluunt, dicuntur dona. Omne enim datum (inquit Iacobus) optimum, & omne donum desursum est, descendens a patre luminum; quatenus autem in nobis recipiuntur, sic dicuntur munera; ut uerò a nobis Deo offeruntur, ita uocantur sacrificia: Hinc Propheta sic nos admonet: Sacrificate sacrificium iustitiæ. Est itaq; donum dantis, munus recipientis, sacrificium offerentis. *Iac. cap. 1.* *Psal. 4. b*

Scitu pulchrum. Cęterum quam ob causam quæ offeruntur ante consecrationem hic sancta, & illibata nominentur, silentio non est inuoluendum. Dicuntur igitur hæc sacrificia etiam ante consecrationem hic sancta, & illibata, non quidem secundum se neq; absolute; sed aut ratione mysticæ significationis, quòd nunc in hunc modum oblata significant sacrosanctum Christi corpus, & immaculatum eius sanguinem; aut sancta dicuntur, quia ad sanctum usum deputata sunt. Sed qui sint ij, pro quibus Sacerdos hæc sacrificia offerat, statim ostenditur per ea, quæ hunc in modum subijciuntur, uerba: In primis quæ tibi offerimus pro ecclesia tua sancta catholica, quam pacificare, custodire, adunare, & regere digneris toto orbe terrarum, una cum famulo tuo Papa nostro. N. & antistite nostro. N. & omnibus orthodoxis, atq; catholicæ, & apostolicæ fidei cultoribus.

Quot hominũ genera, pro quibus Sacerdos sacrificium offert. Quinque eorum genera hic explicantur, pro quibus Sacerdos petit hæc sacrificia acceptari. Primum quidem uniuersam Ecclesiam amplectitur. Secundum continet eos, qui primatum spiritualem gerunt: Tertium uniuersos rectam fidem tenentes: Quartum quosdam ambit priuatim nominatos: Postremum omnes amplectitur, qui sanctiss. Missæ sacrificio præsentes adsunt.

Pro Ecclesię statu quatuor petit. Principio itaq; sacerdos petit, ut pater clementissimus dignetur, uelitq; Ecclesiæ hæc quatuor condonare, nempe eam pacificare, ne a tyrannis, & hæreticis inturbetur, aut infestetur. Custodire a uitijs, & Dęmonibus, ne ab illis conculcetur, & pessundetur. Adunare inter paganos, & infideles, ut fideles facti omnes ex prophetæ sententia habitent unius moris in Domino: Dispersiones enim, ut alter Prophetæ locus habet, Israelis congregabit. Regere, ne in prosperis insolescat, & extollatur; in aduersis ne opprimatur, & deijciatur ut per diem Sol non urat eam, neque Luna per noctem. Ipsa tota Ecclesia rectè Dei Patris esse innuitur per illud pronomen possessiuum, Sua, illi adiunctum, quia ab illo indeficienter gubernatur, uegetatur, & regitur. Non tamen eius solius Patris est Ecclesia, sed & Filij, & Spiritus Sancti; quoniam ipsorum indiuidua est, & in una sanctam Ecclesiam operatio. Ad summum præterea animarum pastorem in terris descendit oratio in hunc mo- *Psal. 67. a* *Psal. 146.*

dum

dum. Vna cum famulo tuo Papa nostro, Papa pater patrum dicitur; fuerunt enim harum duarum dictionum pater patrum primæ syllabæ Pa: pa: prius diuisim positæ, postea uero scribentium incuria in unam coadunatæ dictionem, inde conflatum est nomen papa. Quod sane nomen merito ipsi soli Summo Pontifici adscribitur, quoniam omnium Episcoporum, Patriarcharum, & cæterorum Ecclesiæ Patrum supremus est Pater. Descendit præterea ad inferiorem gradum orans in hunc modum: Et pro antistite nostro, Antistes accipitur hic Episcopus loci illius, in quo fit Missæ celebratio. Demum fit oratio pro Omnibus orthodoxis, idest de fide recte sentientibus: Nam orthodoxus nomen Græcum deducitur ab orthos, quod rectum significat, & doxa, quod sententiam, & æstimationem signat. Is igitur orthodoxus dicitur, qui rectam fidei sententiam sequitur, & determinationem. Quod postea oratione latina dilucidius explanatur his uerbis: Atque catholicæ, & apostolicæ fidei cultoribus, hoc enim posterius declarat apertius ante positum uocabulum. Dicitur autem catholica fides, idest uniuersalis; quippe cum omnes ad eam amplectendam teneantur: Qui non crediderit (inquit saluator) condemnabitur. Dicitur autem Apostolica; quoniam per Apostolos in toto terrarum orbe est promulgata, sicut testatur Marcus, qui ita scriptum reliquit: Illi autem profecti prædicauerunt, ubique Domino cooperante, & sermonem confirmante, sequentibus signis. Hoc item Propheta confirmat, quum subsequentia intulit uerba. In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ uerba eorum. Quoniam uerò præscriptus, ac definitus rogandi ordo hoc expostulare uidetur, ut prius orandum sit pro tota Ecclesia, quam personis singularibus: quandoquidem commune bonum, tanquam præstantius, atque nobilius bono priuato, & particulari recto iure præponendum sit, prius offerre debemus pro Papa, quam Episcopo, quoniam Summi Pontificatus maiestas simplici Episcopali dignitate est eminentior, atque sublimior, quemadmodum & Episcopalis dignitas cæterorum orthodoxorum dignitati antecellit. Quum uerò omnes ij communi, & publico fungantur officio, quumq; uniuersalia, ut iã dictum est, digniora, præstantioraq; sint particularibus, proinde facta pro his oratione Sacerdos nunc ad quosdam speciales descendit, pro quibus orans, ac petens suipsius obsecrationem in hunc modum effundit.

Hoc nomen Papa unde initium duxerit, & qd significet.

Orthodoxus nomen Græcum est, & quid ostendit.

Orthodoxus quis.

Mar. ca. 16. d

Mar ca. 16. d

Psal. 18. a

Quã ob causam prius orandum est pro uniuersalibus, quam particularibus psonis.

Memento domine famulorum, famularunque tuarum Famulos, & famulas uocat potius, quam uiros, & mulieres; ut humili professione famulatus, & seruitutis illam inclinet, quem ad petitorum concessionem precatur. Eodem quoque modo, & Propheta petens diuino auxilio liberari ab inimicis inquit. Perdes omnes, qui loquuntur mendacium, quoniam seruus tuus sum. Porro hoc in loco celebrans tacita mentis expressione recitet nomina uiuentium sigillatim, pro quibus intendit in illa celebratione priuatim, ac seorsum orare, quod apertissime ostendunt litteræ illæ (ut uocant) maiusculæ N. & N. Cæterum ne huiusmodi determinatarum personarum nominatio ob incertum ordinem ingerat sacerdoti celebranti confusionem, aut turbationem, certis quibusdam gradibus a maiori obligatione ad minorem procedentibus in huiusmodi commemoratione utendum est. Primo enim loco habenda est eorum memoria, aut unius, aut plurium, pro quibus tunc principaliter fit oblatio. Secundo parentum, & cognatorum tam carnalium, quam spiritualium. Tertio subiectorum suæ curæ tanquam filiorum spiritalium: Quarto confratrum suorum, si fuerit Ecclesia collegiata. Postremo eorum, qui fundatores, Patroni, & benefactores cum temporales, tum spirituales censentur.

Psal. 142. e

Qualis ordo teneri debeat in orando pro singularibus personis.

Com-

Altaris sacrificio adstantiũ quãta sit utilitas.

Completa autem huiusmodi uiuorum commemoratione, Sacerdos deinceps orat pro circunstantibus, cum mox subiungit; Et omnium circunstantium. Vbi notatu dignum censent sacri authores, quam sanctum sit, & salubre Missę interesse mysterijs, cum tantum sacrificium etiam pro circunstantibus offerri dicitur. Verum non temere circunstantium dicit textus, non autem circumgirantium, perambulantium, aut confabulantium, qui non solũ non fiunt participes Missæ, quin magis grauiter peccant, transgredientes pręceptum Ecclesiæ de audienda Missa die aut Dominico, aut festo. Quod ne contingat, duplex requiritur conditio his uerbis insinuata: Quorum tibi fides cognita est, & nota deuotio. Vt ergo salutaris Missę fructus in circunstantium utilitatem cedat, fides firma, & inconcussa in eis exigitur, ut credatur circa tantum mysterium sub speciebus panis, & uini post uerborum Christi prolationem uerum Christi corpus una cum eius præcisissimo sanguine contineri. Quod quia nostræ mentis captum transcendit, sola fide attingi debet. Exigitur quoque & nota deuotio, quæ est attentio, & eleuatio mentis in Deum. At cui fit huiuscemodi mentis eleuatio nota? Tibi addit Canon. Nam etsi fides, & deuotio homines lateat, ipsi tamen Deo cordium scrutatori cognita est, & nota. Cognita quidem per approbationem, & nota per acceptationem. Vt uero intelligamus ijs omnibus hominibus recte dispositis applicari, adiungiq; fructus ipsius Missæ, adijcit textus hæc uerba: Pro quibus tibi offerimus, pro quibus famulis, & famulabus tuis, & omnibus circunstantibus fidelibus, & deuotis tibi offerimus tanquam ministri, uel, Qui tibi offerunt non tantũ nos pro illis offerimus, sed & ipsi quoque famuli tui, & famulæ, omnesq; circunstantes fideles, & deuoti Tibi offerunt Pro se, suisque omnibus Prius pro se, quoniam charitas ordinata primum a suo exoritur fonte, deinde & pro suis omnibus consanguineis, & affinibus, familiaribus, amicis, & benefactoribus offerunt tibi non corporaliter, sed spiritualiter. Nam quemadmodum qui se per fidem, & pium affectũ effundunt in Deum spiritualiter, dicuntur manducare corpus Christi, ita etiam hoc loco ipsi Laici, & circunstantes dicuntur spiritualiter offerre hoc sacrificium, quando oblationi illi deuote assistunt. Verum quoniam bonorum, quæ a Deo postulantur illis impertienda, pro quibus fit oblatio, tria sunt genera, statim hæc subduntur uerba: Pro redemptione animarũ suarũ, pro spe salutis, & incolumitatis. Primũ bonũ spiritale est, nimirũ, redẽptio animarũ suarũ per remissionẽ peccatorũ: Secũdũ est supremũ, & perpetuũ. s. spes salutis & beatitudinis æternæ, ad quã tendimus. Tertium infimum est inter hæc tria, quod est spes incolumitatis, seu sanitatis corporis, quæ etiam a Deo expetenda est, ut sit bonorum operum instrumentum. Demum aliud in ijs, qui offerunt sacrificium laudis commendandum adijcitur his uerbis: Tibique reddunt uota sua æterno Deo uiuo, & uero. Deo reddunt uota sua, hoc est deuotionem suam, siue bona opera. Non enim uotum accipitur hic proprie pro rei spiritalis, utpote, castitatis, paupertatis, obedientiæ, & cæterorum huius generis promissione Deo facta; sed communiorem sortitur rationem, ut & pium mentis affectum, & omne opus bonum complectatur. Huiusmodi autem uota & sua sunt, idest, offerentium, & redduntur Deo æterno uiuo, & uero. Deus dicitur æternus, ut distinguatur ab hominibus; qui cum sint mortales, & caduci, Dij nihilominus uocantur per adoptionem, ut Propheta ostendit his uerbis: Ego dixi Dij estis, & filij excelsi omnes. Viuus dicitur, ut Deus æternus distinguatur à simulachris, quæ non sunt Dij uiui; Os enim habent, & non loquentur, oculos ha- Psal. 81. d Psal. 113. b

Quid in circunstantibus exigitur, ut salutares huius sacrificij cõsequãtur.

Qualia bona circunstãtibus aduenia nt.

Corporis sanitas quo fine sit expetenda.

bent, & non uidebunt. Verus denique uocatur ad differentiam Demoniorum, qui sunt Dij falsi, & mendaces.

Exod. c. 32. c. Communicantes, & memoriam uenerantes, & quæ sequuntur. Quemadmodum legalis Sacerdos, pontifex leuiticus dum ad sancta sanctorum ascenderet, nomina duodecim tribuum in rationali descripta portabat, sic sancta mater Ecclesia hac figurali obseruatione edocta instituit, ut Sacerdos Euangelicus sancta sanctorum ingressurus præcedentium Patrum noui testamenti recenseat memoriam, quatenus eorum supplicationibus adiutus hoc sacramentum digne conficere possit. Dicuntur autem, & qui celebrant Sacerdotes, & qui circunstant fideles, communicantes, propterea quòd communicent cum sanctis ipsis in unitate Ecclesiæ, in una fide, quam & ipsi habuerunt in una spe, quia quod ipsi sperabant, & nos speramus; in dignissimo Eucharistiæ sacramento, quia quod ipsi cernunt reuelata facie, nos frequentamus, & colimus in sacramentali specie. Et memoriam uenerantes, sed quorum memoriã uenerantes? In primis quidem gloriosæ, semperque Virginis Mariæ, quoniam ipsa mater est illius, cuius est hoc sacrificium; Deinde duodecim Apostolorum Petri, & Pauli, Andreæ, Iacobi cum cęteris quos Dominus elegit ante suam passionem. Item duodecim martyrum, Lini, Cleti, Clementis, Sixti, Cornelij, & Cypriani, Laurentij, Grisogoni, Ioannis, & Pauli, Cosmæ & Damiani, qui omnes a principio nascentis Ecclesiæ sanguinem suum pro Christo fuderunt. At cur istorum potius nomina, quam aliorum sint posita, nobis non constat, quamuis nemini dubium esse debeat id propter rationabilem aliquam caussam factum esse, nos tamen latentem; precipue cum omnium catholicorum consensus, & sententia sit, Canonem hunc diuina inspiratione conflatum esse. Demum sanctorum omnium ponitur inuocatio cum subditur: Et omnium Sanctorum tuorum, quorum postulatur suffragium, ut ipsorum meritis, & præcibus, quas assidue pro nobis Deo profundunt, in omnibus & credendis, & agendis diuinæ protectionis muniamur auxilio aduersus omnium inimicorum uisibilium, & inuisibilium

Cur in Missæ Canone sanctorũ recenseatur memoria.

Rom. cap. 8. f. astutissimas fraudes. Nam si Deus pro nobis, quis contra nos? Confessorum autem, siue (ut Damascenus uocat) exercitatorum nulla fit hic peculiaris memoriam. Causa est fortassis antiquitas Canonis: Nam hæc pars facta creditur priusquam Ecclesia illorum celebraret memoriam. Cæterum disputare multis de Diuorum inuocatione non est huius compendij. In præsentia admonuisse sufficerit, nos id facere in Missa, quod Missæ ratio faciundum expostulat. Sane Missa non singulare, sed totius Ecclesiæ sacrificium est, quo Ecclesia Christi oblationem repræsentat, & nos corpus capitis oblationem imitamur. At sancti nobilissima Ecclesiæ membra sunt, quos Pater cælestis ut filios agnoscit, & honorat; Filius ut fratres, & cohæredes; & Spiritus Sanctus templa uocat. Nec certe ob id reijcienda

Cõfessorum cur nulla fit mentio.

Contra Hæreticos de sanctorũ inuocatione.

Ioan. c. 20. d est sanctorum inuocatio, quòd solus Christus factus sit nobis a Deo sapientia, iustificatio, sanctificatio, & redemptio, quia preter hæc gratuita saluatoris nostri beneficia, & diuina opera, quæ soli Christo tribuitur, nemo ignorat sanctis quoque sua adesse merita, quæ tamen etiam Dei dona sunt. Quid si præterea Angeli, qui non communicauerunt carni, & sanguini nostro, de salute tamen nostra sunt soliciti, quanto minus nobis deerũt sancti,

1. Cor. 12 d quos cognoscimus eiusdem corporis membra esse? Si glorificatur (inquit Apostolus) unum membrum, congaudent omnia membra, & si patitur unũ membrum, compatiuntur omnia membra. Nouerunt illi periculum nostrũ, fragilitatem nostram, nouerunt aduersariorum dolos, & impetus. In ea-

dem

dem tentatione fuerunt, eosdem superarunt conflictus, & ex his, quæ passi sunt, didicerunt compassionem. Nec debet uideri recens, quod & Ecclesia ueteris legis obseruasse legitur. Eodem quippe modo. Moyses pro populo, qui uitulum conflatilem adorauerat, preces ad Deum effundens inter orandum Patrum memoriam recolit. Eius autem uerba sic ad lineam scripta leguntur: Recordare Abraham, Isaac, & Iacob seruorum tuorum. Tres item pueros hebræos in fornace succensa deiectos sic orasse legimus: Ne auferas a nobis misericordiam Domine Deus noster, propter Abraham dilectum tuum, & Isaac seruum tuum, & Iacob sanctum tuum; sed horum impias inepeias diuirentes nostra deuertat, unde fluxit, oratio: Vnus enim præter cætera nobis catholicis usus Ecclesiæ, quæ sanctorum inuocationem semper maximi fecit, abunde sufficere debet.

Hanc igitur oblationem seruitutis nostræ, sed & cunctæ familiæ tuæ quæsumus Domine, ut placatus accipias, Diesq; nostros in tua pace disponas atque ab æterna damnatione Eripias, Et in electorum tuorum iubeas grege numerari. Per Christum. Quoniam igitur cum sanctis uiis communicantes, & eorum memoriam uenerantes hoc tibi sacrificium offerimus, ideo suppliciter te quęsumus Domine sancte Pater, ut tu ipse placatus meritis, & precibus gloriosæ; semperque Virginis Dei genitricis Mariæ, sanctorum Apostolorum, Martyrum, & omnium electorum tuorum concedere, ac præstare digneris, ut placatus accipias, idest, placide acceptes hanc oblationem, terrenam, scilicet, materiam panis, & uini in altari oblatam, quam oblationem seruitutis nostræ textus appellat, quòd nos serui, & ministri illam offerimus in uero cultu. Nec solum oblatio ista est seruitutis nostræ, quinimo etiam est cunctæ familiæ tuæ, hoc est, totius Ecclesiæ catholicæ, quæ tibi deuota famulatur, & uota offert. petitur autem acceptari sacrificium non quidem ex parte suipsius, quia sic ipsum Deo displicere non potest; sed quatenus offertur per ministros. Nonnunquam enim in usu uenit, ut oblatio de se grata, & digna non sit Deo accepta; quia eam indigne ministri contractant, & indebite offerunt, ita ut suum sortitur effectum. Secundo quæsumus te clementissime Pater, ut dies nostros, & huius uitę nostræ tempus in tua pace, quam mundus dare non potest, digneris disponere. Tertiò, ut ab æterna damnatione eripias, quoniam tu ipse es, qui habes claues mortis, & inferni. Postremò, ut in electorum tuorum iubeas grege numerari, siue ut habet illud canticum, ut æterna nos facias cum sanctis tuis in gloria numerari. Ac ita ex his quatuor bonorum generibus per trium postremorum postulationem profitetur Ecclesia Deum esse uniuersorum Dominum; Per secundum enim in terris, per tertium in inferis; per quartum uerò in cęlis. Quam oblationem tu Deus in omnibus quæsumus benedictam, adscriptam, ratam, rationabilem & acceptabilemque facere digneris, ut nobis corpus, & sanguis fiat dilectissimi Filij tui Domini nostri Iesu Christi Præcamur quoque te clementissime Pater, ut hanc oblationem nostræ seruitutis, & cunctæ tuę familiæ digneris facere, Benedictam, ut per eam benedictionem spiritualium bonorum multiplicationem tam offerens, quam ij, pro quibus offertur, consequantur; Adscriptam, ut per ipsam societati Angelorum, & sanctorum omnium adscribamus: Ratam, ut per eã ad finẽ usque mundi permansuram fixam, & stabilem ratum sit, & firmum nostræ salutis illud promissum: Qui mandocat meam carnem, & Io
bibit meum sanguinem, habet uitam ęternam. Rationabilem, per quam nos ipsi rationabiles, atque secundum rationem uiuentes efficiamur: Acceptabilem, ut per eam Deo acceptabiles, placitique reddamur, qui per

Donũ quod de se gratũ est, offerẽtis indignitate fit nonnunquam ingratum.

nos ipsos illi iure displicemus. Precamur tandem te clementissime Pater, ut hæc oblatio panis, & uini fiat corpus, & sanguis dilectissimi filij tui. Dixisti enim. Hic est filius meus dilectus, qui cum ipse etiam sit saluator noster, & unctus a Deo recte itidem Iesu Christi additum est. Porrò in hac postrema petitione utitur Ecclesia uerbo fiat tribus de causis. Prima quidem est, quia eadem potentia, scilicet uirtus Dei immensa, & infinita exigitur in huiusmodi, quam petimus panis, & uini, conuersione, quæ tunc requirebatur in uerbi incarnatione, quum Angelo nunciante Maria respondit: Fiat mihi secundum uerbum tuum. Secunda causa est, ut intelligamus, quòd Sacerdos sua ipsius, & propria uirtute non operatur, sed tantù minister est, organum, & instrumentum: ac si Sacerdos diceret: Fiat ergo non mea, sed infinita omnipotentis Dei uirtute. Tertia, quia hoc uerbum, fiat, significat aliquid nec dum factum, postea effici, & quòd nondum exhibitum est, præstari. Quod equidem uerbum, fiat, ad explicandam ineffabilé illam transmutationem, quam apprime transubstantiationem sacri doctores appellant, quæ in huius Sacramenti consecratione fit, maxime conuenire uidetur.

Matth. c. 3. d

Verbum fiat quot ex causis Ecclesia hic utitur.

Luc. cap. 1. d

Qui pridie quam pateretur accepit panem in sanctas, ac uenerabiles manus suas, Te igitur clementissime Pater precamur, ut panis fiat, hoc est, transubstantietur in corpus, & uinum in sanguinem dilectissimi filij tui, Domini nostri Iesu Christi, qui pridie quam pateretur, hoc est, qui præcedente die, quam passionem, & crucem pro nobis sustineret, accepit panem, nempe, in eadem cœna, quando ex ritu Iudæorum cum discipulis suis primum manducauit Agnum Paschalem, & deinde instituit sacratissimum hoc mysterium per Agnum illum typicum præsignatum, ut simul & ueteri legi finem imponeret, & noue legis inchoaret sacramentum. Accepit autē in manus suas, ut quemadmodum tactu suæ mundissimæ carnis uim regeneratiuam contulit aquis, ipsasq; determinauit in sacramenti baptismatis materiā, ita & attactu sanctarū, ac uenerabiliū manuū suarum pani materiali uim quandā conferret, ipsumq; in materiā huius uiuifici Sacrī deputaret. Accepit, inquā, in sanctas, ac uenerabiles manus suas, sanctas quidē, qm̄ sanctitatis, ac mūditię sunt plenissimę, & omnia sanctificātes. Venerabiles uerò, quia sanctitati sunt coniunctæ, propter quam summa ueneratione dignæ sunt. Et eleuatis oculis in cælum ad te Deum patrem suum omnipotentem. Ad cœlum Christus oculos eleuauit, tum ut hoc indicio manifestaret se a Deo Patre potestatē accepisse hoc opus excellentissimum perficiendi, omnia enim illi tradita sunt a Patre suo, tum ut nobis afferret & exemplum ad Deum bonorum omnium auctorem, & datorem sub initio cuiusq; actionis nostræ oculos nostros erigendos esse. Et quamuis nullus Euangelistarum primam huius sacramenti institutionem describentium expresserit Christum in illa oculos eleuasse, nō minus tamen id credi debet; siquidem multa tam de operibus, quam uerbis Domini prætermiserunt Euangelistæ, quæ tamen Apostoli uel facto suppleuisse, uel uerbo expressisse leguntur. Quod si ēt tūc oculos eleuauit ad Patrē, cū ad corpus emortuū accedēs animā Lazari reuocauit, ualētiore iure, potioreq; ratione credēdū est, & tūc oculos ad cęlū leuasse, quū panē, & uinū in corpus, & sanguinē propriū commutauit. Tibi gratias agens. Cū accepisset panē in sanctas, ac uenerabiles manus suas, cūq; in cęlū oculos eleuasset gratias egisse dicit, cū ut se gratū in Patrē ostēderet de suscepto tanto dono, & tā excellēti gr̄a instituēdi adeò eximiū Sacr̄m toti mūdo salutare, tū ut nobis exēplū pberet Deo de collatis oībus bonis indesinēter gr̄as agēdi. Ac in gratijs referēdis qd egit? Benedixit, s. panē illū; quia suæ benedictionis

Luc. ca. 22. b

Quare Christus panē in manus suas acceperit.

Cur Christus oculos ad cœlum eleuauerit.

Ioan. c. 17. d

Ioan. ca. 11. e

Gratias egit, & cur.

uirtutem in eum transfudit, qua in sacratissimum suum corpus conuerteretur. Et fregit: Hoc loco exprimitur ipsius sacramenti in discipulos distributio; cum fregisse panem ipsum dicitur, ut in suum accommodarent usum, & esum, quod his significauit uerbis ad ipsos dictis: Accipite, & manducate ex hoc omnes. Quorum uerborum quis sensus sit facile est uidere ex ijs, quæ ab initio diximus, quando de huius sacramenti institutione agebamus, ad quem locum te lectorem reijcimus. Postremo sacratissima posita sunt uerba, quibus Dominus noster in consecratione ipsius panis usus est, & omnes deinde conficientes sacramentum uti debere instituit, scilicet. Hoc est corpus meum, In quibus id firma fide cum Ecclesia Catholica, indubitateq; tenendum est, quod in fine prolationis eorum uerborum, & momento ipso ea claudente desinit substantia panis, atque sub illius accidentarijs dispositionibus iam uere, & re ipsa continetur uerum Christi corpus. Sed quomodo? Imperscrutabili quidem, atque inesplicabili. Simili modo postquam cœnatum est, Hic modus, quo a Christo consecratio uini in sanguinem facta est, exprimitur, quum textus addit; quod simili modo, quo acceptum panem Christus sua benedictione, & consecratione conuertit in suum corpus, accipit etiam calicem ad uinum consecrandum eo quidem tempore, posteaquam cœnatum est, ea scilicet cœna, in qua Agnū paschalem cum discipulis suis manducauerat. Accipiens & hunc. sed qualem? Num eundem numero fortasse calicem, quem Christus in manus suas accepit, habet & Sacerdos, quum hæc uerba profert? Non certe eundem numero, sed hunc, idest, similem quò ad usum, & liquoris continentiam attinet. Sicut enim in calice, quem Christus accepit, continebatur (ut censent omnes catholici) uinum aquæ permixtum, sic & in hoc calice, quo Sacerdos consecrationem uini perficit, continetur uinum aqua permixtum. Præclarum, Nomen adiectiuum ex eo psalmi loco assumptum, & calix meus inebrians, quam præclarus est, quasi præ alijs claram significat, quia non figuralis fuit, ut ueteris testamenti fuere phialæ, & cyphi, sed exemplaris, & ipsam continens ueritatem. Christus ergo dum uinum diuina suipsius uirtute conuertit in proprium sanguinem, instituit ipsum uinum in materiam consecrationis sui sanguinis, ut ex perfecta corporis nutritione ad perfectissimam ascenderemus, & excellentissimam animæ nutritionem spiritualem. Ad nutritionem autem corporis perfectam constat non solum pertinere cibum, sed & potum uini moderate sumptum. Accepit igitur & hunc præclarum calicem. Recte calix potius dicitur, quam cyphus, aut cyatus, aut crater, ut facile intelligamus, calicem sanguinis non solum ad potum spiritualem, sed ad memoriam passionis Christi pertinere, quum per nomen calicis amaritudo passionis significatur. Quod plane ex hoc preter alia maxime intelligi posse arbitror, quod Christus in oratione positus dixit. Pater, si possibile est, transeat a me calix iste. Vbi per calicem passionē intelligi debere, qui dubitet, arbitror esse neminem. Cetera autem uerba, quę sequuntur, ut puta quod Xps gratias agens benedixerit calicē cum reliquis, cōsimiliter sunt interpræt anda, ut superius in consecratione panis dictū est. Quibus adduntur alia uerba ad consecrationem sanguinis pertinentia in hunc modum. Hic est enim calix sanguinis mei. Pronomen, Hic, demonstrat per intellectum calicem continentem præciosum Christi sanguinem ubi primum ad calcem omnium uerborum peruenerimus. Hic est igitur calix continens sanguinem Christi. Noui, & æterni testamenti. Merito sanguis Christi dicitur sanguis noui testamenti, quia effusione ipsius, & intercedente Christi morte nouum confirmatum est testamentum, cui quū

Verba sacramentalia.

Quādo Christus uinū in materiā consecrationis instituerit, & cur.

Cur magis calix, quam cyphus positus est.

non sit aliud testamentum successurum, sicut ueteri successit nouum, æternum appellauit, quòd usque ad finem mundi per euetaturum sit. De quo Isaias sic uaticinatus est: Feriam uobiscum pactum sempiternum. Mysterium fidei. Mysterium quidem nomen Græcum, idem latine significat quod secretum, & occultum. Huiusmodi est hoc sacramentum; nam fuit sub figuris ueteris legis absconditum, & per sanguinem Christi completum, & perfectum. Cæterum hoc in loco obseruandum est, quòd nec simpliciter, nec absolute mysterium dicitur, sed additur mysterium fidei; quia quidquid ad ueritatem huius sacramenti pertinet, nempe, ad transubstantiationem, continentiam, & accidentia, totum id sola fide attingitur. Cernitur enim species uini, & creditur ueritas sanguinis Christi, qui in remissionem peccatorum nostrorum traditus est, ut uerba subsequentia declarant: Qui pro uobis, & pro Multis, Pro uobis, inquam, Apostolis, & discipulis, quos hisce uerbis alloquebatur, & pro multis, scilicet, Iudæis, & gentibus per discipulos ipsos conuertendis, effundetur. Ex qua quidem dictione, multis cum Angelico Doctore colligendum est, hoc sacrificium alijs etiam, quam sumentibus prodesse, contra aduersarios falso asserentes sacerdotem Ecclesiæ personam gerentem non posse hoc sacrificium propiciatorium pro alijs offerre, licet contextus apertissime ostendat id, quod nos catholice sentimus. Sic.n. iacet: Qui pro uobis, & pro multis pro uobis Apostolis sumẽtibus, & p multis, .i. alijs in remissionẽ peccatorũ effundet. In hũc quippe modũ Doctores sacri interpretantur Saluatoris nostri uerba, quæ attulimus. Multis, & nõ omnibus dixit, quia quãuis pro omnibus effusus sit sanguis Christi, quod ad sufficientiam, non tamen quo ad efficatiam. Sufficiens est enim Saluatoris nostri præciosissimus sanguis tollere omnia peccata, ubi non inuenit contrariæ uoluntatis obstaculum. Effundetur; Hoc uerbum non ad tempus futurum referendum est, sed ad illud, quod in hora institutionis huius sacramenti fuit futurum, cum nondum effusus fuisset sanguis Christi, sed postridie effundendus. Proferuntur enim uerba sacramentalia in persona Christi, & pro tempore illo, quo Christus primum instituit hoc sacrum mysterium. Reliqua autem uerba. Hęc quotiescunque feceritis, in mei memoriam facietis, non sunt de integritate, & substantia formæ consecrationis uini, ut nonnulli autumarunt; sed in ipsa eleuatione partim cum in altum erigitur, & partim cum dimittitur pronuncianda. Que planæ uerba eam pretendunt sententiam, quòd quotiescunque Apostoli, & Sacerdotes illorum successores fecerint tam corporis, quam sanguinis Christi consecrationem, & sumptionem illam facturi sunt illius memoriam. Vna igitur causa institutionis huius Sacramenti fuit ut ipsum esset nedum uerum sacrificium, sed & signum memoriale ipsius summi sacrificij, quod Christus obtulit in cruce. De qua quidem re in superiori libro pluribus disseruimus.

Esa. ca. 65. a

Mysterium unde.

Tho. par. 3. q. 79. art. 7.

Ex Angelici doctoris diligentia pulchre collectum contra Hereticos.

Cur dictio, multis, & non magis omnibus posita.

Vnde & memores; sequitur alterum Missæ opus magnum, excellentissimum, & principale, nimirum, oblatio, in qua Sacerdos ex persona Ecclesiæ offert Deo Patri cælesti filium suum Christum, non quidem in mortem (ut cauillantur hostes) sed in mortis eius memoriam ad excitandam Dei misericordiam. Et in offerendo brachia expandit sic orans: Vnde ô clementissime Pater, quoniam filius tuus hęc ipsa in sui commemorationem fieri instituit, memores nos serui tui, qui nostrorum ordinum ministeria ad hæc offerenda sacrificia accepimus; nec solum nos, sed & plebs tua sancta, tota scilicet, uniuersi populi sanguine Christi filij tui Domini nostri Iesu Christi sanctificata, memores (inquam) tam beatæ, atque salutaris

passionis

passionis filij tui, quam hæc repræsentant mysteria, memores necnon & ab inferis resurrectionis, ad quos triduano illo suæ mortis spatio descendit, ut sanctos Patres ibi detentos liberaret; demum nos etiam memores in cælos gloriosæ Ascensionis, quæ in glorificato, & immortali corpore super omnes cęlos facta est; tantorum igitur, & tam sublimium operum Christi memores nos serui tui, sed & plebs tua sancta offerrimus simul quidem, non tamen eodem modo. Nos enim Sacerdotes, & ministri offerimus in ministerio, & opere, sed plebs tua sancta uoto duntaxat, & deuotione. Sed quibus nam offerimus? Sanctis fortasse? Neutiquam. Sed præclaræ maiestati tuæ, eximięq; tuæ diuinitati. Nec ex ijs, quæ nostra sunt, aut a nobis profecta offerimus, sed de tuis donis, ac datis, hoc est, de bonis illis, & temporalibus, & spiritualibus, quę largiter, & abunde nobis communicasti. Cæterum inter illa dona, & data, quod optimum est, & præstantissimum tibi nūc Domine sancte Pater offerimus hanc, nimirum, salutarem hostiam, quam quinque præclaris titulis hic præsertim honoramus nuncupantes eam; Puram, quia puritatis omnis & munditię fons est, nos ipsos efficacia suæ uirtutis mirifice purificans; Sanctam, quia omni sanctitate, & gratia est plenissima; Immaculatam, quoniam nulla peccati contagione est contaminanata; Panem Sanctum uitæ æternæ, non panem materialem, ut fuit ante consecrationem, sed spiritualem, conferentem digne sumentibus uitam æternam. Id quod apertissime promittit saluator noster his uerbis. Si quis manducauerit ex hoc pane, habet uitam æternam. Calicem salutis perpetuæ; Recte' calix est salutis perpetuæ, nam eius haustu salus perpetua datur hominibus. Ioan. ca. 6. f

Diuerso plane modo Sacerdos, & circunstantes sacrificiū Deo offerūt. Deo soli sacrificium offertur.

Supra quæ propitio, ac Sereno uultu respicere digneris, & accepta habere, sicuti accepta habere, dignatus es munera pueri tui iusti Abel, & sacrificium patriarchæ nostri Abrahæ, & quod tibi obtulit summus Sacerdos tuus Melchisedech sanctum sacrificium, Immaculatam hostiam. Prosequitur Sacerdos exposcens quæ offeruntur, grata, & accepta haberi a Deo Patre in hunc modum, supra quę, scilicet, dona, & data respicere digneris. Sed quomodo iratus, & ulciscens? Minime quidem hoc abs te petimus Domine; sed digneris respicere propitio, ac sereno uultu, qui tuā in nos mansuetudinem declaret. Quæsumus quoque clementissime Pater hæc ipsa, quæ offerimus accepta, & grata habere, sicuti accepta habere dignatus es hæc tria, nempe munera Abel, quæ obtulit Domino de primogenitis, & adipibus gregis sui, ad quæ Dominus respexisse dicitur. Gen. cap. 4. a Pueri tui Abel, puer dicitur ob innocentiam, & uitæ puritatem; non autem ob ætatem, uel ignorantiam eorum, quæ sciri debent, qualem improbat Apostolus, cum dicit: Nolite pueri effici sensu, & intellectu. 1. Cor. c. 14. a Iustus quoq; nominatur propter elogium illi adscriptum, quum Dominus ita diceret; Vt ueniat super uos omnis sanguis iustus, qui effusus est a sanguine Abel iusti. Matt. c. 23. d Quæsumus item, ut quæ offerimus, sic grata habere digneris, sicut gratum accepisti sacrificium Patriarchæ nostri Abrahæ, qui secundum præceptum domini obtulit filium suum primogenitum Isaac. Gene. c. 22. d Nostri, Dicitur Patriarcha noster, quia non tantum Israeliticæ plebis per carnem, quam totius populi Christiani per fidem Pater est. Gen. ca. 14. d Eodem quoq; modo præcamur, ut quæ obtulimus ita digneris accipere, sicuti gratum accepisti sacrificium, quod obtulit Melchisedech, qui protulit panem, & uinum, gratias agens Deo de uictoria, quam Abrahæ contulerat de cæde quatuor regum. Age igitur Pater, & hac parte succurrere nobis, & effice nos bonos, & dignos, quales ob innocentiā, obedientiam, & sanctimoniam tibi dilectissimi, atque gratissimi

Abel cur puer nominatur, & iustus.

fuerunt Abel, Abraham, & Melchisedech. Tales si nos feceris, indubie omnem benedictionem, & copiosam cælestium charismatum gratiã ex hoc plenissimo fonte hauriemus. Soli autem innitentes humilitati, per quam nihil de nobis præsumimus, sed tantummodo de tua misericordia, Supplices te rogamus omnipotens Deus, ut iubeas hæc, corpus, scilicet, & sanguinem filij tui in altari oblata, & præsentia, Perferri, non secundum loci translationem, sed secundum gratam acceptationem perferri, inquam, Per manus Sancti angeli, idest, per ministerium sanctorum Angelorum, In sublime altare tuum, nempe in cælum, ubi sedes tua est, & thronus. Hic singulare nomen sancti Angeli pro plurali positum esse censent grauissimi authores, quos sequi uoluimus. Sic uerò supplices petimus hanc oblationem perferri in conspectu paternæ maiestatis tuæ; Vt quotquot, nos Sacerdotes, & plebs tua sancta ex hac altaris participatione, communioneq; sacrificij Sacrosanctum filij tui corpus, & sanguinem sumpserimus, aut secundum Sacramenti realem sumptionem, ut celebrantes, aut secundum spiritualem perceptionem solũ, ut populus circunstans, Repleamur omni benedictione cælesti, & gratia, repleamur inquam, largitate cælestium charismatum, donorum, & uirtutum. At uero id non nostris meritis petimus consequi, sed Per eundem Christum Dominũ nostrũ, quem semper pro sua reuerentia audit Pater benignissimus.

PRO MORTVORVM SVPPLICATIONE COMmemorationeq; facienda. Cap. 19.

2. Macha. c. 12. d

CAETERVM quoniam sancta, & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, ut a peccatis soluantur, eaq; nulla efficatior dabitur unquam, quam quæ sacrificio altaris est, coniuncta, non solũ petimus ò Domine, ut nos uiui cælesti benedictione, & gratia repleamur, sed sanctorum Patrum decreta, & uestigia insequentes quæsumus: Memento etiam famulorum, famularumque tuarum, qui nos præcesserunt, nam firmiter credimus hoc nostrum sacrificium non solum prodesse uiuis, sed & defunctis ad relaxationem. Cæterum non pro omnibus defunctis exoramus, pro ijs tantum, Qui nos Præcesserunt cum signo fidei. De ijs enim solum commemoratio est habenda, qui discesserunt ante nos sacramentis Ecclesiasticis fideliter, reuerenterque susceptis, Qui etiam dormiunt in somno pacis, & qui in pace conscientiæ mortui sunt sine peccatis mortalibus, & Dei offensa: His etenim duntaxat prosunt orationes uiuentium. Literæ illæ maiusculæ. N. & N. insinuant sigillatim nomina eorum, pro quibus tunc specialiter Missam celebrat. Ipsis, itaque cum priuatim nominatis, tum omnibus In Christo, hoc est, in fide, & confessione Christi, Quiescentibus, defunctis tria a Domino indulgeri, concediq; Sacerdos imprecatur, unum quidem continet, Locum refrigerij a pœna, scilicet, quæ eis intelligetur pro peccatis in præsenti uita commissis, necdum plene quantum ad satisfactionem remissis; Alterũ, Et locum lucis perpetuæ, in quo non sit obscuritas tenebrarum; Tertium amplectitur, Locum pacis, in quo nihil est male afficiens, aut contristans habitantem. Cæterum locus refrigerij, lucis, & pacis quis alius esse potest, nisi illa superna ciuitas Hyerusalem, fœlicissimaq; sanctorum habitatio? At uerò non solum precamur hunc locum defunctis; Verum & Nobis quoq; peccatoribus famulis tuis. Peccatores Ecclesia pronunciat, ut Dei beneuolentiam captet. Nam nihil æque diuinam maiestatem inflectit ad impendendã hominibus misericordiam, quã humilis peccatorum recognitio. Respexit enim Deus (inquit Propheta) in orationem humilium, & non spreuit preces eorum. Precamur igitur ò Domine, ut pro tua benignitate, & gratia; (nã

Pro quibus defunctis exoramus.

Lucis, & gratis locus q...

Psal. 101.

ex nobis non sumus tanto munere digni) donare digneris nobis peccatoribus famulis tuis sperantibus non in nostra iustitia, aut bonis operibus tantum, sed de multitudine miserationum tuarum, hoc est, in multas miserationes propter uarios, & multiformes diuinæ misericordiæ effectus nobis exhibitos, donare, inquam, digneris, Patrem aliquam, & societatem, idest, participationem beatitudinis, Cum sanctis tuis Apostolis, & Martyribus, cum Ioanne, & reliquis, quos sigillatim nominat, & tandem cum omnibus sanctis, quorum sicut ante consecrationem suffragia postulabamus, ita hoc in loco obnixe quæsumus, ut nos demum admittas intra eorum cōsortium, non tanquam æstimator meriti, quum tibi debeamus omnia, sed sicuti ueniȩ largitor. Idipsum autem petimus, Per Christum Dominum nostrum, mediatorem Dei, & hominum. Per quem ò Domine Pater omnipotens Hæc omnia, panis, scilicet, uiniq; substantiam, quorum species præsentes continent uerum Christi corpus, & sanguinem; Semper bona creas, per naturæ constitutionem: Sanctificas per uerbum, & orationem, Viuificas per uitalem conuersionem, Benedicis per gratiæ exuperationem; Et præstas nobis, per liberalissimam largitionem. Nec minus, Per ipsum scilicet Filium tuum Dominum nostrum Iesum Christum, ut principium rerum productiuum, Et cum ipso, ut medio omnia moderante, Et in ipso, ut fine cuncta consumante, Est tibi Deo Patri omnipotenti in unitate Spiritus Sancti omnis honor, & gloria. At quoto tempore huiusmodi honor, & gloria est tribus personis persoluenda? Vno fortasse, aut die, aut mense? Certe non: Sed Per omnia sȩcula sæculorum. per omnes mundi ætates. Circunstans uerò fidelium turba respondet Amen. nimirum, uerum est, quod per ipsum Iesum Christum & cum ipso, & in ipso est tibi Deo Patri omnipotenti in unitate Spiritus Sancti omnis honor, & gloria per infinita sæculorum sæcula, Oremus præceptis salutaribus moniti, & diuina institutione formati audemus dicere, Consecratione oblatorum habita progredimur ad eorum communionem, ad quam, ut rite prȩparemus, hortatur alta uoce omnes ad orationem dicens: Oremus, non quidem ex animi superbia, sed quia adhoc salutaribus sacrarum scripturarum prȩceptis moniti sumus. Oportet (inquit sermo Euangelicus) semper orare, & non deficere. Nec omnes ex nostra temeraria præsumptione; sed diuina institutione formati audemus dicere id ipsum, quod Christus nos docuit. Audemus, inquam, quoniam ipse hunc ausum orandi nobis præbuit, quum nos in hunc modum orare præcepit: Pater noster. (Luc. ca. 18. a; Matth. c. 6. b; Luc. ca. 11. a)

ORATIONIS DOMINICÆ BREuissima expositio. Cap. 20.

Orationis Dominicæ excellentia in tribus perspicitur.

ORationis Dominicæ, quæ ab expositoribus diuiditur in exordium, & petitionem, excellentia super cæteras orationes in tribus perspicitur. Primò in eius dignitate: Nam quȩ potest esse dignior, ac nobilior oratio, quàm quæ a Christo nobis data est; a quo cuncta nobilitate, ac perfectione aliqua insignita procedunt? secundò in eius breuitate; siquidem Christus instituens compendiosa succincte reserauit. Tertiò in fœcunditate, & sententiarum grauitate. Septem enim petitiones continet, quibus certè uniuersa comprȩhenduntur, quȩ pro nobis possumus a Domino licite postulare. Sed iā ad huius orationis aggrediamur exordiū. Vt euangelicȩ legis doctrinam amoris, ac libertatis esse legem Iesus Christus indicaret, utque maior nobis præstaretur orandi fiducia, & confidentia impetrandi, quod petimus, in ipsa fronte orationis ponitur dulcissima hæc uox: Pater. At cuius pater?

Cur a principio Dominicæ orationis posita sit illa uox, Pater.

quum mei,uel tui potius? Nemo,inquit Augustinus, dicat pater meus;nam id soli Christo competit, qui est filius per naturam; sed pater noster. Itaq; vtriusque & tui,& mei. Ex quo sequitur nos adinuicem fratres esse in terris, quando unius, eiusdemq; patris filij sumus. Quare hoc ipso ad impendendum adinuicem fraternum amorem, & obsequium tenemur. Est enim fratris fratri adiumentum suppeditare. Cæterum quot modis in scripturis sanctis Pater noster nominetur sicco (ut aiunt) pede minime' prætereundũ est. Plane Pater noster dicitur creatione primũ; quo in sensu unus ex Prophetis loquutus est, quum dixit: Nunquid non pater unus omnium nostrũ? nunquid non Deus unus creauit nos? Deinde redemptione,ut uerba illa testantur,quum in Isaia in hunc modum scripta inueniuntur: Tu autem Pater noster,& redemptor noster a sæculo nomen tuum. Præterea sacramentali regeneratione. Quotquot enim,ait Ioannes, receperunt eum,scilicet, per sacramentorum fidem, dedit eis potestatem filios Dei fieri ijs, qui credunt in nomine eius: Item adoptione per gratiam:quod ostendit D. Paulus in eo loco,ubi hæc scripta reliquit: Non enim accepistis spiritum seruitutis iterum in timore,sed accepistis spiritum adoptionis filiorum Dei,in quo clamamus Abba Pater. Iis igitur modis omnibus Dominus,ac magister noster Iesus Christus instituit hanc orationem sub initio paterno dulcescere nomine,ut nos eius filios imitatione,& opere esse profiteremur. Contra in lege ueteri,quia seruitutis,& timoris lex erat,omnium orationes ad Deum dirigebantur,tanquam seruorum ad Dominum. Hinc in Exodo,& Leuitico sæpius illud inuenies repetitum: Ego Dominus uester; Ego Dominus. At in nostra Euangelica lege ubiq; amorem, ubiq; libertatem dulcius omnia,resonantem inuenies. Id quod plane' in præsenti loco facile' est uidere, quum dicitur: Pater noster, qui es in cœlis. Sane' quamuis Deus sit ubiq;,& in cœlo sursum,& in terra deorsum, frequenter tamen in scripturis, & præsertim hoc in loco in corporibus,& globis esse dicitur propter excellentiora,& mirabiliora Dei opera in ipsis clarius relucentia. In cœlorum enim magnitudine, ac semper super eisdem polis circuitione, quam Græci Peripatetici stationem appellant,Dei potentia ostenditur,sapientia in ipsorum pulchritudine, bonitas tandem in communicatione, & distributione uirtutis ipsorum in hæc inferiora. Et quoniam magnitudo dilectionis,& sublimitatis mansionis ad Dei spectant exaltationem,& laudem hæc pauca, Pater noster, qui es in cœlis, interpretum multi exordium huius orationis continere autumarunt. Reliquum est,ut ad petitiones deueniamus. In oratione Dominica septem exprimuntur petitiones, quarũ prima spectat ad Deũ; sex aliæ ad seipsum,& ad proximum. Cum enim in præsenti oratione preces ad Deum dirigamus,ut filij ad patrem,bonus filius ante omnia petit ea, quæ spectant ad honorem patris,idcirco primò petimus: Sanctificetur nomen tuum,honoretur,& glorificetur. Sed cur petimus, ut nomen Patris nostri glorificetur; num fortasse quia nomen ipsum Dei sanctitatem aduentitiam admittat? Non equidem in hunc modum: Verum Sanctificetur nomẽ tuum,hoc est,enixe' petimus o Domine, ut nomẽ tuum apud alios sanctum esse prædicetur, & declaretur, quo notitia, & honor nominis tui ad omnes tum iudæos,tum Infideles amplificetur, & extendatur. Hoc enim modo Deus sanctificatur a creatura,ut testatur Ioannes his uerbis. Videte qualem charitatem dedit nobis Deus, ut filij Dei nominemur, & simus; nos affectu plo animi, ore, opere, gestu sanctissimum eius nomen honoremus, ipsum semper animo infixum meditantes ore reuerenter, & cum tremore nominantes,atq; cum illud audimus ab alijs nominari inclinatione, genuflexione,aut

Marginal notes (left): Malac. c. 2. b — Isa. c. 63. d — Ioan. ca. 1. d — Rom. ca. 8. c — Exod. c. 20. a — Leui. c. 18. a — Alex. Them. simplic. & Ioan. Grammaticus in 8. phy. per totum. — Ioan. ca. 3. a

Marginal notes (right): Pater quot modis in sacris scripturis accipitur. — Cur Deus in cęlis esse perhibetur. — Septem Dominicę orationis petitiones. — Quo modo nomen Dei sanctificat.

ne, aut alio exteriore signo decenter honorem illi sacratissimo nomini exhibemus.

Adueniat regnum tuum, Per regnum siue locus æternæ beatitudinis, siue ipsa beatitudo intelligatur in eundem ferme sensum redibit. Neutrum enim sine altero non habebitur unquam. Hanc igitur beatitudinem nobis aduenire petimus, quoniam illic totius desiderij est satietas: satiabor, inquit Propheta, cum apparuerit gloria tua.

Fiat uoluntas tua, Rectè post regni cœlestis petitionem continuo additur postulatio diuinæ uoluntatis perficiendæ, quoniam hæc medium est, & uia ad regnum cœlorum perueniendi. Qui enim facit uoluntatem Patris mei, ipse intrabit in regnum cœlorum: frustra enim finis expetitur, si minus exquirantur media ad finem illum ducentia. Fiat ergo uoluntas tua, hoc est, fiat, quod sicut in cœlo, & spiritibus Angelicis ac sanctis mētibus uoluntas tua integrè perficitur, sic & in nobis hanc adhuc uitam agentibus eadem perficiatur, ut amemus, quæ commendas, detestemur, quæ odis, tibique in omnibus obediemus, ut ueri filij, præstemus.

Panem nostrum quotidianum da nobis hodie, Vt autem ad omne opus bonum paratiores simus, tuaque in nobis dum præsentem uitam ducimus, compleatur uoluntas, ad te supplices confugimus petentes panem nostrum quotidianum dari nobis hodie, ne egestate compulsi furemur, & periuremus nomen tuum. Id certè facile præstare potes: Tui.n. sunt cœli, & tua est terra, & plenitudo eius, orbis terrarum, & uniuersi, qui habitant in eo. Hoc item tuam decet paternam benignitatem; qui etiam das iumentis escam ipsorum, & pullis coruorum inuocantibus te; qui pascis uolatilia cœli, quæ neque nent, neq; metunt, neq; congregant in horrea, & ne unū quidē in obliuione est apud te; qui tandem escam omni carni: Nunquid ergo nos ad imaginem, & similitudinem tuam factos, & quos constituisti super opera manuū tuarum destitues necessarij alimenti præsidio? Num deseres sine uestitus, & domicilij adminiculo? Nunquam hoc certè finet tua immensa in nos beneficentia. Itaque Da nobis, non uendi, aut mutuari a te panem exposcimus, sed, ut filij tui, petimus dari nobis. Sed quid petimus, ut des nobis? carnes? pisces? & similia id genus? Non utiq; dñe. Sed da nobis panem, nempe cibū, & potum, uestitum, & domcilium. Quid.n aliud hoc loco nomine panis debet intelligi, quam uictus necessarius ad humanæ uitæ sustentationem, ut habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti simus? Panem nostrum Panis noster dicitur quo ad usum, & utilitatem, sed Dei est ut authoris, atq; datoris. Petimus igitur illum panem Quotidianum, hoc est, quotidie, quandiu hic sumus dari nobis Hodie, non die crastino, quia ipse præcipisti: Nolite soliciti esse in crastinum. Cæterum non modo panem corpori nostro necessarium hac petitione ab eo flagitamus, sed & panem uiuum, qui de cœlo descendit, & dat uitam mundo, exposcimus. Quid enim prodest corpus suo fouere cibo, si anima, quæ plus est, quam corpus, relinquatur famelica, & macie confecta? Hunc igitur panem uitæ, hunc panem Angelorum non mittendum canibus, hunc, inquam, panem quotidianum, idest, æternum, & incorruptibilem da nobis hodie, hoc, scilicet, die præsentis uitæ.

Qui bruta animalia beneficijs prosequitur homines fortasse deseret?

Panis nomine quid intelligatur.

Et dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Sane lex Euangelica, quæ fraterna charitate nos omnes præcepit esse deuinctos, sanxit, ut ad diuinæ mansuetudinis, & benignitatis imitationem alijs dimittamus, si uolumus ipsi a Deo remissionem peccatorum consequi. Itaq; Dimitte nobis debita, quæ nos separant a summo bono, & ab æterna gloria per damnationem perpetuam. Quę debita dicuntur Nostra, quo-

Vis ut Deus tibi dimittat, & tu alijs dimitte.

niā neq; authore Deo, neq; adiutore sunt perpetrata, sed ex nobis ipsis. Sicut & nos dimitti. debit. nost. In eū quippe modum a te Domine petimus, ut dimittas nobis debita nostra, quemadmodum, & nos ijs, qui aut uerbo, aut opere nos offendunt ex corde dimittimus, cum exinde nec odium, nec indignationem animi in eos concipimus, neque uindictam, aut ultionem de illis expetimus.

Et ne nos inducas in tentationem. Quoniam parum, aut nihil est a præteritis, & iam commissis peccatis absolui, nisi etiam a futuris præseruemur, subterfugientes occasiones, quæ nos inducunt in ruinam, & lapsum, quales sunt tentationes Dæmonum, mundi, & carnis (suggerit enim caro mollia, mundus inania, Diabolus mortifera) hinc te benignissime pater oramus, ut
Luc. cap. 1.c ne nos inducas in tentationem. At cum Deus neminem tentet, qua ratione fiet, ut ipse id agat, quò in tentationem inducamur? Num fortasse Deus erit malorum author, & causa? Absit, ut qui summe' bonus est, & faciens omnia ualde bona, sit malorum causa. At non hoc, sed illud in præsenti loco petimus, ne finat nos Deus induci in tentationem, neue permittat pertrahi in consensum mali, aut ab eo uinci. Seruator enim noster hoc in loco eo loquendi genere utitur in sacris literis usitatissimo, quo Deus illa dicitur agere, quæ fieri permittit, quemadmodum in eo loco Exodi legitur: Et indurauit cor Pharaonis, idest, permisit indurari.

Quo in sensu debet accipi, ne inducas.

Quæ sane' interpretandi ratio etiam in præsenti loco minime' omitti debet, quum dicitur: Et ne nos inducas in tentationem, hoc est, non finas induci nos in tentationem. Cum enim plura bona hactenus fuerint a nobis expostulata, hoc etiam aliud a te benignissime Pater exposcimus, ut ne permittas nos in tentationem aliquam induci, quin potius diuino auxilio adiuti contra omnes Dæmonis, carnis, & mundi falsas suggestiones ualentiores persistamus. Petimus itaque Dei adiutorium hic ad tentationem impellendam, & separandam.

Sed libera nos a malo. Quemadmodum per præcedentem petitioné postulauimus nos eripi a malo culpæ imminentis, aut instantis, ita in hac postrema petitione expostulamus, nos liberari a malo præsentis uitæ; quoniam mille malorum generibus est refertas Nunc enim nos morbus affligit, & infirmitas, nunc orbitas, nunc bonorum amissio; nunc calumniam patimur; nunc in carceres, & uincula insontes conijcimur. Quæ omnia plerunq; imbecillum animum protrahunt ad culpam; ut morbus ad impatientiam; egestas ad furta, & latrocinia; aduersitas ad murmurationem in Deum. Ne igitur occasione horum perpellamur ad aliquam turpitudinem, oramus te Pater clementissime, ut his nos malis eripias, non quidem omnino ea sustollendo (nam uirtus in infirmitate perficitur) sed ita ea mitigando, & moderando, ut perferre illa ualeamus. Quibus omnibus, ut in nobis perficiantur, additur Amen. tantum significans, quod fiat. Et hæc pro breui huius Dominicæ orationis elucidatione dicta sufficiant. Aggrediamur & reliqua.

Præsentis uitæ uaria, multiplicia que tormentorú genera.

2. Cor. 12. c

AD RELIQVAS PERBREVEIS ORATIONES FAcilis progressus. Cap. 21.

Libera nos quæsumus Domine ab omnibus malis præteritis, præsentibus, & futuris, & intercedente Beata, & gloriosa semper Virgine Dei genitrice Maria, & Beatis Apostolis tuis Petro, & Paulo, atq; Andrea, & omnibus Sanctis, da propitius pacem in diebus nostris, ut ope misericordiæ tuæ adiuti, & a peccatis simus semper liberi, & ab omni perturbatione securi.

Sanctorum intercessio.

In postrema Dñicæ orõnis petitione a malis liberari petijmus, a malis equidem præteritis, quibus anteacto tpe Deum offendimus, præsentibus, quę infirmos animos plerunq; a rectitudine deijciunt, & futuris insidijs, scilicet, & laqueis tentationum. Sed quibus intercedentibus? In primis beata & gloriosa, semperq; Virgine Dei genitrice Maria, quæ benignissima humani generis aduocata pro nobis assiduè ad Deum preces effundit, deinde beatis Apostolis tuis Petro Apostolorum Principe, & Paulo, qui uas electionis, & gentiũ prædicator extitit, atq; Andrea oĩum primò ad agnitionẽ Christi uocato, & oĩbus sanctis. i. cum reliquis oĩbus Apostolis, martyribus, confessoribus, ac uirginibus. Horũ autem triũ, qui propter singularẽ, qua præditi sunt, excellentiam potius, q̃ cęteri hic nominatim tanguntur; & reliquorum omnium sanctorum suffragante patrocinio, Dñe, da propitius pacem in diebus nostris, per quã tibi reddamur infensi, ut ope tuæ misericordiæ adiuti, hoc est, ut adiutrice tui misericordia, & benignitate, & a peccato, quod hanc conscientiam perturbat, semper simus liberi, & ab omni perturbatione, quæ peccandi materiam præstat, simus securi, more suo concludens: per eundem Christum Dominum nostrum. Qua ratione sic absoluta, hostiã in tres frangens particulas tres designat Ecclesiæ partes, triumphantis in cœlo, militantis in terra, & patientis in purgatorio, quæ omnes ex hoc sanctissimo sacrificio suos sortiuntur effectus; Nam triumphanti in honorem cedit tantum mysterium, patienti in relaxationem, & militanti ad salutem. Tertiam uerò hostiæ partem manu tenẽs facit super ore calicis tres cruces dicens: Pax, non Dęmonis, non mundi, non carnis, sed Pax Domini sit semper uobiscũ: populo, ut sui moris est, respondente, Et cum spiritu tuo, sit, scilicet, ea pax, quam nobis annunciasti. Pacificè enim nobis salutantibus uicaria rependenda est salus. Et statim particulam illam, quam manu tenet calici immittit his uerbis: Hęc commixtio, & consecratio, sanè quùm hic commixtionem, & consecrationem fieri dicitur, non rerum contentarum ueri. s. corporis, & sanguinis Christi fieri intelligas, quippe cum hoc factum fuerit, dum uerba sacramentalia proferrebantur; sed ipsarum specierum, atq; accidentium panis, & uini, quę post consecrationem superstant, cõmixtionem adinuicẽ fieri intelligendum est; quãquidem Sacerdote calici immittente tertiam hostiæ particulam, species panis commiscentur uini spẽbus, & e diuerso, quia adinuicem secundum contactũ, & per immissionem coniunguntur. Erit itaq; eorum uerborum huiusmodi sensus. Hæc consecratio corporis, & sanguinis. i. specierum corporis, & sanguinis Dñi nostri Iesu Christi fiat accipientibus nobis in uitam æternam. Quã uerò ob causam nõ positũ sit, hęc cõmixtio, & consecratio specierum corporis, & sanguinis; sed absolute, & simpliciter corporis, & sanguinis, ea põt afferri, q multa, quæ ad solas species ptinent, usus loquẽdi attribuit rebus cõtentis sub speciebus, sicut quũ corpus Xp̃i dicitur uideri, aut tangi, cum tñ solæ sacramenti species uideantur, aut tangantur.

Tres particulæ hostiæ quid indicent.

Notatu dignum.

Cur loco corporis, & sanguis positũ est specierum corporis & sanguinis.

Cæterum quoniam pax illa Domini, quam enixè petieramus absq; peccatorum remissione obtineri non potest, siquidem peccata inimicitias ponant inter nos, & Deum, Isaia ita asserente: Iniquitates uestrę diuiserunt inter uos, & Deum uestrum, propterea ter profertur ex uerbis sancti Ioannis Baptistę ea oratio. Agnus Dei, qui tollis peccata mundi, Vbi prima, & secunda prolatione petitur Dei misericordia ad abluenda peccata per subiunctam in utriusque orationis calce particulam, Miserere nobis, In tertia uerò pronunciatione petimus, ut pacem ipsam Dominus nobis præstare dignetur. Pro qua quidem pace impetranda subiungit Sacerdos ad Christum orationem, in qua primum proponit rationabilem fiduciã, atq; confi-

Agnus Dei ter repetitur, & cur.

Io

Isa. c

Ioan

dentiam

Ioan. c. 14. d. dentiam quærendæ pacis a Christo, utpote qui in ultima cœna discipulis suis pacẽ ꝓposuerit; deinde de se humiliter sentiẽs petit, ut Deus nõ attẽdat peccata ipsius, quoniam illa magis sunt impedimento ad pacem impetrandam, quam assequendam: sed potius respiciat fidem Ecclesiæ suæ dilectissimæ sponsæ. Demum petit, ut pro suæ uoluntatis rectissimo beneplacito Deus ipsam Ecclesiam pacificare uelit ab infidelibus, & incredulis, ne eam perturbent suis persecutionibus; atque eandem custodiat ab omni malo, & coadunet in uinculo charitatis, ut sub uno pastore sit unum ouile. Oratio autem hæc est. Domine Iesu Christe, qui dixisti Apostolis tuis Pacẽ meam do uobis, Pacem meam relinquo uobis, ne respicias peccata mea, sed fidem Ecclesiæ tuæ, eamq; secundum uoluntatem tuam pacificare, & coadunare digneris. Qui uiuis, & regnas. Hac autem oratione absoluta statim Sacerdos erectus ad unionem, & charitatem designandam deosculatur altare ministro pacem afferens his uerbis. Pax tecum, cui statim de more respondet, & cum spiritu tuo. Congruẽ uerò pax datur ante communionem, quia iudicium sibi manducat, & bibit, quicunq; non prius fratri suo reconciliatus communicare præsumpserit. Christo asserente: Si ergo offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, ꝙ frater tuus habet aliquid aduersum te, relinq; ibi munus tuum ante altare, & uade prius reconciliare fratri tuo, & tunc ueniens offeres munus tuum. Hinc est, quod hoc sacramentum apud Dionysium Areopagitam peculiare nomen habet synaxis, idest communio, quæ nil aliud est, quam pax, unio, concordia, charitas, fraternitas, & amicitia. Huc spectat, quod Eusebius lib. 5. Historiæ Eccles. c. 24. recenset, nimirum, Episcopos alijs Episcopis aduenis Eucharistiam solemniter transmisisse, ut significarent se cum illis pacem, & societatem habere, haud dubie ex Apostolica consuetudine desumptum.

Cur pax ante communionem afferatur.

1. Cor c. 11. f. Matth. c. 5. d.

Eus. libro 5. Hist. Eccles. cap. 24.

Proinde nulla sunt uitia sacramento huic magis repugnantia, & contraria, quæq; manducantem indigniorem faciant, quam simultates, dissensiones, lites, inimicitiæ, iræ, & rancores. Quomodo enim tales unus esse unius panis, unumque corpus in tanta cordium, ac animorum diuersitate? Aliorum esto iudicium.

Quę uitia magis huic sacramento repugnant.

Porrò in Missa, quæ pro defunctis celebratur, tribus illis precatiunculis incipientibus, Agnus Dei, tantummodo requies illis a Deo donari rogatur. Neq; enim, ut ipsorum misereatur, aut det illis pacem petimus, quum extra pręsentis uitæ statum consistant, & iam a laboribus suis requiescant; sed pro requie a pœnis purgatorij impetranda orat Ecclesia.

Domine Iesu Christe; Sacerdos iam iam communicaturus intra sacrum stat, & saxum, fluctuans medius inter duos affectus desiderium, & timorem. Desiderium quidem habet manducandi, quia Christum audit inuitantem, & pollicentem: Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem habet uitam æternam, & ego resuscitabo eum in nouissimo die. Rursum timorem habet, quia Paulum audit ita minantem: Quicunq; manducauerit panem, & biberit calicem Domini indignẽ reus erit corporis, & sanguinis. Quid ergo faciet? quo se uertet? Certe ad eum, qui omnia facere digna, & munda potest. Is est Iesus Christus Dei filius, quem iam sumpturus precatur hũc in modum. Dñe Iesu Christe, fili Dei uiui, qui ex uoluntate patris mundum uiuificasti, donans nobis omnia delicta, Libera me per hoc sacrum corpus, & sanguinem tuum, Domine, inquam, Iesu Christe libera me uirtute sacrosancti corporis & sanguinis tui Ab omnibus iniquitatibus meis, & uniuersis malis, & fac meis semper inhærere mandatis, hoc est, & præsta gratiam obediendi mandatis tuis, in quorum integra obseruatione uita, & salus

Ioan. ca. 6. f.

1. Cor. c. 11. f.

an mæ posi.a est,& ostendunt saluatoris nostri uerba ad eum adolescentem in hunc modum dicta; Si uis ad uitam ingredi,serua mandata. Et a se nunquam separari permittas. Nunquam certè neq; in præsenti quidem sæculo per culpam,neq; in futuro per pœnam gehennæ. Ma

Subsequitur alia breuis oratio,qua Sacerdos humiliter se indignum profitetur,ut hac humili suæ indignitatis confessione dignus tandem a Deo effici mereatur. Oratio autem hæc est. Perceptio corporis tui Domine Iesu Christe, quod ego indignus sumere præsumo, non mihi proueniat ad iudicium, & condemnationem; sed pro tua pietate prosit mihi ad tutamentum mentis,& corporis,& ad medelam percipiendam:Qui uiuis. In qua quidem oratione perspicuum est sacerdotem etiā petere, primum ut perceptio dignissimi sacramenti non cedat illi in iudicium, & condemnationem;deinde ut illius uirtute tam anima protegatur a consensu, & opere peccati, quàm corpus ab imminentibus malis,& periculis; Postrema petitio est,ut illa perceptio sit contra uulnera,& morbos: Siquidem in hoc admirabili sacramento contra omnem animi,& corporis infirmitatem efficacissima continetur medicina,quemadmodum superiori libro latius disputauimus.

Accipiens demum patenā cum corpore Christi maxima humilitate absoluit alteram perbreuem orationem, similitudinem gerentem eius Prophetę dicti: Calicem salutaris accipiam, mutando calicem salutaris secundum propositam materiam in panem cœlestem: Nam ita uocat eum Dominus dicens:Ego sum panis uiuus,qui de cœlo descendi: Hunc igitur panem cœlestem, inquit Sacerdos, accipiam ego ęgrotus, & infirmus,ut a cunctis morbis ualeam sanari; Hunc panem omne delectamentum in se habentem accipiam ego famelicus, & esuriens, ut non esuriam in æternum: Hunc panem uerum accipiam ego inquietus,& anxius, ut cor meum stabiliat,ut turbidos sęculi fluctus sedat: Hunc deniq; panem cœlestem accipiam claudus, & debilis,ut rectus ambulem in uia Domini. Et nomen Domini inuocabo, debitam diuino nomini laudem persoluens, quippe cum sacrificium, istud ad Dei laudem præcipue sit institutum. Psal. Ioa.

DE HVMILI CENTVRIONIS oratione. Cap. 22.

SAcerdos igitur ante illius faciem positus,qui cœli, & terræ Dominus est, totus animo tremens absoluit illam Centurionis orationem suæ humilitatis explicatricem,quæ,ut efficax sit,& accepta,non sufficit eam sola uoce proferre;sed ut proferentis cor humiliter primum de se sentiat, oportet. Quamobrem enitendum summopere est,ut sacerdotis animus seipsum cunctis alijs submittat:quoniā,qui se existimat aliquid esse, cum nihil sit, ipsum se seducit. Et iacto hoc fundamento hanc profitemur humilitatem uoce expressa dicens: Domine, totius mundi creator, & rector, Non sum,fateor, Dignus,ex mea iustitia,ex mea operatione;quia etsi fecerim omnia,quę pręcepta sunt mihi,dicam tamen, q seruus inutilis sum: nam quod debui facere,feci. Verum nec omnia, quæ pręcepta sunt mihi, sed uix aliqua compleui;nec ea,quę debui feci. Non sum igitur uerè dignus Domine, ut tu intres sub tectum meum,ubi nullius est uirtutum splendor, & ornatus pro tuæ maiestatis mansione: nō enim delectaris habitare in tabernaculis peccatorum. Cęterum quia peccatricem illam a contactu pedum tuorum non reiecisti, quin magis multis modis commendatam peccatorum suorum dimissione es consolatus; Quoniam item mulierem illam passam multos annos fluxū sanguinis a tactu fimbriæ tui uestimenti non prohibuisti, sed illam tua uirtute Mat. Gal. Luc. Luc. Mat.

Non sat est uocē humilis proferre, nisi & corde se humiliter sentiat.

Matt. c. 15. c sanitati restituisti; quoniam deniq; Chananeam illam mulierem importunitate sanctas tuas aures pulsantem, semel, & iterum tandem oculis misericordiæ conspexisti, tu Domine, Tantum dic uerbo, qui uerbum est patris coæternum; dic uerbo uirtutis tuæ, Et sanabitur anima mea; quia tuum dicere
Psal. 148. a idem est, quod facere: Tu enim ipse dixisti, & facta sunt, sanabitur per te cibum salutiferum a morbis spiritualibus uitiorum, à Dæmonio grauiter infestante, a paralysi, ab ignauia animi, & ardore concupiscentiæ.

Quibus ita absolutis, Sacerdos sumit sanctissimum Christi corpus cruce se muniens, & supplex petens, ut sacrosanctum illud corpus custodiat animam eius ab omni malo, & inclinatione in peccatum, ne fiant prioribus peiora. Deinde sumpturus præciosum Christi sanguinem oratione tres uer-
Psal. 115. a sus complectente erumpit in hunc interrogationem. Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi? Ipse enim me creauit, me redemit, me regenerauit, me ad pœnitentiam reuocauit. Quid ergo illi pro tot, tantisq; bonis retribuam? Scio quid faciam, nihil certè illi de meo retribuam; sed de suo illi reddam. Calicem salutaris accipiam, calicem, inquam, Iesu Christi, qui est salutare nostrum, & saluator mundi accipiam, & cum gratiarum actione, Nomen Domini inuocabo, cui omnis debetur honor, & gloria; Laudans, Christum de tanto exhibito beneficio, Inuocabo Dominum beneficentiam eius magnificans. Vnde & hoc consequar beneficium, atq; præsidium, ꝙ ab Inimicis meis, & corporalibus, & spiritualibus saluus ero. Præterea calice se signans absoluit hanc orationem, eandem cum superiori mutata dictione corpus, in dictionem sanguis; atq; in hunc modum inquit: Sanguis Domini nostri Iesu Christi custodiat animam meam in uitam æternam. Et statim sumit sacratissimum Christi sanguinem supplex orans Sacerdos, ut sacrum hoc mysterium, quod sub uenerandis signis corporaliter est sumptum, cum debita mentis puritate spiritualiter etiam capiatur, dicens: Quod ore sumpsimus pura mente capiamus, & de munere temporali, participatione, scilicet, sacrorum mysteriorum ad tempus, & pro huius uitæ curriculo data, Fiat nobis, sumentibus ore, & spiritu remedium Sempiternũ, contra uitia, & tentationes. Postremò aliam orationem persoluit in hunc modum: Corpus tuum Domine, quod sumpsi, & sanguis, quem potaui, adhæreat, non quidem secundum substantiam, & rei adhærentiam, quemadmodum cibus sensibilis adhæret stomacho, sed secundum uirtutem, & substantiam, adhæreat, inquam, uirtus tanti sacramenti, Visceribus meis, non quidem corporalibus; sed spiritualibus ipsius animæ, quæ sunt memoria, intellectus, & uoluntas, in quibus elucet summæ Trinitatis, & unius deitatis imago: Tandem petit, ut nulla in ipso maneat scelerum macula, quem pura, & sancta refecerunt sacramenta. Et licet unum sit sacramentum unitate integritatis, & ordinis, dicuntur tamen numero multitudinis sacramenta, cum propter diuersitatem signorum (sunt. n. alię species panis, & aliæ uini) tum propter diuersitatem rerum contentarum, quandoquidem sacrum Christi corpus aliud est, reiq; substantia differens a sanguine, & sanguis a corpore, manet tamen (ut canit Ecclesia) Christus totus sub utraq; & sub altera tantum specie. Et de communione, totoque Canone hactenus. Nunc reliquum est, ut ad spiritualem signorum significationem descendamus.

Animæ tres partes internæ.

DE SPIRITVALI SIGNORVM, ALIORVMQVE rituũ significatione, qui in sacro Canone positi obseruantur. Cap. 23.

MVlti planè ritus in Canone obseruantur, quos omnes si persequi uoluerimus, longum fuerit, nec necessarium est, quum plures libelli ex-

tent,

tent,qui nos omnes sigillatim, & ex professo explicent. De paucis tantum, magisq; difficilibus admonebimus: Nullum enim hic spectes ritum (ut interim de reliquis sileam) ociosum,qui non suam peculiarem uim significandi habeat. De signis igitur, quæ super oblationem fiunt,nos ab Apostolica sede potissimum formam sumere debemus,unde totius Christianæ religionis ordinem, & originem suscepimus, præcipuè uerò cum & illi sedi Deus Optimus Maximus gubernatorem præposuerit Gregorium Papam,qui sub decem suis antecessoribus a puero Romæ nutritus, & eruditus omnes Apostolicas traditiones diligentissime' inuestigauit, & inuestigatas studiosissime in actum referri curauit. Ex huius ergo sanctissimi Doctoris religione,& authoritate præcipui traditione imparem numerum semper in dispensatione signorum super oblationem obseruamus, uidelicet, unam crucem,uel tres, uel quinq; faciendo. Et hoc utiq; nō sine certi causa mysterij. Nam in una, & tribus trinum,& unum Dominum ostendimus: in quinq; autem qu ncupartitam Domini passionem significamus. Item tres cruces designant tres illos dies,quibus Christus prædicauit post Dominicam in ramis palmarum, & triduum,in quo Christus sepulchro requieuit,& tria corporis loca, nempe,manus,pedes,& latus, in quibus passus fuit. Fiunt etiam quinque cruces ad quinariam sanguinis Christi effusionem ostendendam. Prima fuit in circuncisione.Secunda in sudore, nam factus est sudor eius sicut guttæ sanguinis. Tertia in flagellatione. Quarta in crucifixione. Quinta in lateris uulneratione. Meritò autem impar numerus in Ecclesiasticis officijs frequentatur, quia nunquā in duo æqualia unitate impediente diuiditur, quemadmodum unitas sanctæ Ecclesiæ nullatenus eam in duas partes secari patitur. In primis ubi dicitur, Hæc dona, tres cruces super panem,& unum facimus ita,ut erecta pars crucis tantum super panem, transuersa autem super calicem protendatur. Nam erecta pars crucis corpus Christi sustinuit, transuersa autem ipsius brachia distendit,sub quibus calix collocatur, quasi de latere Domini sanguinem suscepturus. Tres item cruces cum dicitur, Benedictam, super utrunque simul facimus, & alias duas seorsum super panem, & calicem. Tertio panis, & calix separatim signantur, quum ante eleuationem uterque per manus Sacerdotis accipitur, & benedicitur: Nam & CHRISTVS in Euangelio utrunque benedixit, antequam dimitteret e' manibus, accepta enim in manibus benedixit; postea discipulis dedit. Insuper ubi dicitur, Hostiam puram, tres cruces super utrunque facimus, quia & utrunque simul in eisdem uerbis intelligimus; quartam autem super panem, & alteram super calicem separatim insigimus, uerum sanguinem Domini de latere profluentem designantes. Eleuatio corporis, & sanguinis Christi eleuationem eius ad crucem, ueluti sacrificium pro totius mundi salute oblatum ostendit; demissio depositionem eius de cruce. Positio super corporale inuolutionem eius in syndone munda significat. Id quod plane ostendunt uerba de consecratione distinctione prima posita ad hunc modum. Consultò constituimus, ut sacrificium altaris non in serico panno, aut in tincto quisque celebrare præsumat, sed in puro lintheo ab Episcopo consecrato terreno, scilicet, lino procurato, atque contexto, sicut corpus Domini nostri IESV CHRISTI in syndone pura sepultum fuit. Cum autem Sacerdos uocem exaltat dicens: Nobis quoque peccatoribus, illum Centurionem designat, qui uisa morte CHRISTI uocem exaltauit, his uerbis: Vere filius Dei erat iste. Quum uero pectus suum tundit,

Signorū forma unde petenda.

Cur in crucibus signandis ipar numerus semper obseruatur.

Crucis signādæ modus.

misericordiam suppliciter exposcit. Nam Centurio, & qui cum eo erant, reuertebantur percutientes pectora sua, quasi de errore in Christi mortem commisso ueniam petentes. Postea uerò tres cruces in honore sanctæ Trinitatis super corpus, & sanguinem simul facit, hæc uerba dicens: Sanctificas, cum reliquis. Postremo loco cum corpore Dominico tres cruces super calicem erigit, dicens, Per ipsum, & cum ipso, & in ipso, est tibi Deo Patri omnipotenti, ut significetur post spacium trium horarum tertiæ, sextæ, & nonæ, Christum fuisse cruci affixum: Vbi quoniam corpus ab anima fuit separatum, statim eodem Christi corpore duæ aliæ surgunt cruces ab ore calicis uersus Sacerdotis pectus, quæ duæ cruces separationem animæ a corpore, ut diximus, in cruce factam significant. Quidam tamen sunt, qui tres tantum cruces super calicé, & duas in latere eius faciunt, quod uidetur incógruum; quum Christus non nisi unum tantum uulnus in latere habuerit. Cum uerò dicimus: Omnis honor, & gloria, corpus cum calice leuamus, & statim in altari utrunq; depositum claudimus, quia, & Ioseph corpus nostri saluatoris de cruce leuauit, & in sepulchro depositum lapide operuit. Exclamatio autem Sacerdotis uoce eleuata: Pater noster, qui es in cœlis, ad memoriam reuocat clamorem illum, quam in hora mortis Christus emisit ad hunc modú;
Luc.ca. 23. f Pater in manus tuas commendo spiritum meum. Cum uerò Sacerdos subiungit. Per Dominum nostrum Iesum Christum, diuidit hostiam in dextro latere, ut ostendat Dominici lateris percussionem, & maiorem partem subdiuidens in duo confringit, ut tres portiones de corpore efficere possit. Hæ autem tres partes primum significát Trinitatem; deinde triplicem Christi statum, nempe, illum cum hominibus manentem, alterum cum mortuis in sepulchro iacentem, tertium uerò nunc immortalem existentem, ostendunt quoque Christum in tres sui corporis partes passum fuisse, scilicet, in manibus, pedibus, & latere; Porro significant, ut superius nobis dictum est, tres Ecclesiæ partes. Vna est in cœlo triumphans, quam significat particula in sanguinem missa, secunda in terris militans significata per particulam a sacerdote consumpta, tertia in purgatorio degens a tertia particula, quam uiaticum morientium appellare solemus, apte figuratur. In pace tradenda ostendit, quod Christus resurgens a mortuis stetit in medio discipulorum, & dixit eis. Pax uobis, & quia tunc dedit eis potestatem remittendi peccata, statim additum est: Agnus Dei, quod ter reperimus, quia humiliter deprecamur nobis remitti peccata cogitationis, locutionis, & operationis, aut ex multorum sententia ter idé assumimus, quia & saluator noster ad tria persequenda uenit in hunc mundum, nimirum, ut liberaret nos a culpæ, & pœnæ miseria, & nobis daret de plenitudine gratiæ. Qua ex causa Sergius Papa constituit, ut statim facta confractione Dominici corporis, Agnus Dei a clero, & populo decantetur, ut ille, cuius corpus ibi confringi uidemus, dignetur nobis propitius auxiliari, quæ fractio in specie tantum panis fieri tenendum est; quandoquidem Christus totus in singulis partibus
Aug de consecr. dist. 2. integer maneat. Per partes itaq; manducatur in signo, sed manet integer totus in substantia; manet integer totus in corde nostro. In pace dicenda Sacerdos facit tres cruces cum parte hostiæ, quam tenet inter digitos super calice dicens; Pax Domini sit semper uobiscum, quibus significat tres dies Christum in sepulchro fuisse. Ex quibus omnibus facile colligere potes, sacrificium istud septem uicibus signari in Canone, & in uniuersum ante orationem Dominicam fieri summatim cruces uigintiquinque. Qui plane numerus, ut Mathematici norunt, cubicus, seu quadratus est. Nam in sese reductus infinitus semper surgit, & semper in seipsum reducitur, ut unusquisq;

intelligat,

intelligat, quod quantumlibet multiplicetur Eucharistiæ sacramentū, semper tamen est idem sacrificium. Et hęc de spirituali signorum, aliorumq; rituum significatione breuiter dixisse sufficiat: superest modo, ut quam breuissime ostendamus, ex quibus tum ueteris, tum noui testamenti locis sancta Romana Ecclesia usum ceremoniarum acceperit, quo sacerdos noster apertissime intelligat, summo honore habendos esse omnes ritus Ecclesiasticos, minime uero reijciendos, ut falso hæreticorum multi putant.

QVIBVS EX LOCIS TAM VETERIS, QVA'M NOui testamenti rituum, & cæremoniarum usum sancta Romana Ecclesia acceperit. Cap. 24.

ETSI ex prædictis putamus nos iam perspicue ostendisse ritus, ac cærimonias omnes, quas pia Mater Ecclesia obseruari instituit cum in uniuersa Missa, tum uero maxime in Canone ex Christi, & Apostolorum traditione acceptas fuisse, quo tamen res ipsa magis, magisq; elucescat, operępretium duximus hęc pauca ex ueteri, nouoq; testamento assumpta, & in centonem (ut aiunt) congesta seorsum, separatimq; transcurrere. Principio igitur neminem esse arbitror, qui si primoribus modo labris sacram scripturam attigerit, non uideat populo Israelitico in Raphidim contra Amalechitas pugnante, Mosem sublatis manibus Deum orasse, atq; sic uictoriam obtinuisse. Exo. Nullus item erit, qui non inspiciat eundem populum, Esdra aperiente librum, & præcepta Domini legere incipiēte, pronum extendisse brachia sua, & genibus flexis Deum adorasse. 3. Es. Quis item fuerit, qui in sacris literis testatū nō inueniet, q̄ quum gloria Dñi eidē populo Israelitico apparuisset, omnes una cum Mose, & Aaron in faciem sese inclinauerunt? Leui. Id quod & maiorem, & minorem natu Tobiam fecisse legimus: Hi enim post Angeli Raphaelis discessum tres continuo horas in faciem prostrati Dominum benedixerunt. Tob. Eodem quoq; modo Achior conspecto Holofernis capite pronus in faciem cecidit: sic alij pene innumeri uiri sæpissime in terram ceciderunt, quos recensere longum esset. Iud. Quod si in lege Veteri, ut breuiter ostendimus, huiusmodi cerimoniæ celebres fuere, admiratione dignum est maxima, cur quidam pessimi uiri fuerunt, qui ritus ex nostro Euangelio acceptos, quos pro tanti sacrificij maiestate commendanda, & contemplatione excitanda hactenus celebrauimus, conuitijs prosequuti fuerint, absq; fronte afferentes cerimonias, & ritus nostros nihil esse, quin potius idolatriam, assentationem, & irritabula impietatis magis esse, quàm pietatis officia: quum tamen in Euangelio legamus, Christum quibusdam cęrimonijs etiam in orando usum fuisse, præcipue in monte Thabor, in monte Oliueti, ac prope Iordanem, ubi se inclinauit in genua. Matt. Luc. Quòd si deniq; huiusmodi cerimonię contemnendę forent, scire ab ijs uellem, cur Christus seruator noster tam sæpissime oculis in cœlum aspexerit, sicuti eum fecisse legimus, quum Lazarum resuscitauit; Ioan. quum quinque panes, ac duos pisces benedixit, Mar. quum surdum, & mutum sanitati restituit, atq; adeo quum in ultima cœna (quod & superius in Canone attigimus) discipulos communicauit? Num etiam illa fuit cęrmonia, quum manum extensam leprosis imposuit? Marc. quum manum eandem posuit super socrū Petri, Matt. filiamq; Iairi? Mar. quum deniq; in patria sua duos attigit cæcos? Matt. Quis non admirabitur seruatorē nostrum in cuiusdā surdi aures digitos suos misisse, Marc. in cœlū eleuatis oculis respexisse, ingemuisseq;, Ioan. necnon cœci nati oculos luto, quod sputo madefecerat, unxisse, ac eū ad natatoria Syloe lauandū misisse? Ioan. Taceo, q̄ Christus salus nostra bis sese inclinauit, Ioan. ac quum mulierem in adulteriū depræhensam absoluisset, in terrā scripsit. Luc. Mitto interim q̄ pa-

Ioan. c. 12 a Luc. cap. 7. f nem fregerit, pedes discipulis lauerit, tunicam deposuerit, sese lintheo præcinxerit, & tandem aquam in peluim fuderit. Mitto tandem quod Dominus noster mulierculā, quæ oleum, & unguentum attulerat, non increpauit, Marc. c. 11 a & b. licet multis uteretur cerimonijs, neque illos prohibuit, qui uestes asinæ substrauerant, ac ramos, & frondes proiecerant clamantes, Osanna: & huiusmodi pluſquā sexcentæ cærimoniæ in Euangelio passim adductæ leguntur, quas breuitatis studio omittimus. Sat est ex ijs, quæ hactenus adduximus, ostēdisse Romanā Ecclesiam tam ex ueteri, quam nouo Testamento cærimoniarū locū, & usum accepisse, ut per hæc uisibilia signa tanti sacrificij maiestas commendaretur, & mentes fidelium ad rerum altissimarum contēplationem excitarentur. Id quod plane Conciliū Tridentinum in sessione xxij. cap. v. Conc. Trid. sess. 22. ca. 5. pulchre admodum, & erudite prosequitur in hunc modum: Cumq; natura hominum ea sit, ut non facile queat sine adminiculis exterioribus, ad rerum diuinarum meditationem sustolli, propterea pia Mater Ecclesia ritus quosdam, ut scilicet quædam summissa uoce, alia uerò elatiore, in Missa pronunciarentur, instituit: Cærimonias itē adhibuit, ut mystica benedictiones, lumina, thymiamata, uestes, aliaq; id genus multa ex Apostolica disciplina, & traditione, quo & maiestas tanti sacrificij commendaretur, & mentes fideliū per hæc uisibilia religionis, & pietatis signa ad rerū altissimarum, quæ in hoc sacrificio latent, contemplationem excitarentur. Hęc ibi. Cæterum huiusmodi pias, ac orthodoxas cęrimonias conuellere nil aliud est, quam ipsum Canon. 7. Christum summum cærimoniarum magistrum contemnere, idcirco idē Concilium Canonem instituit sub ijs uerbis: Si quis dixerit cærimonias, uestes, & externa signa, quibus in Missarum celebratione Ecclesia utitur, irritabula impietatis magis esse quam officia pietatis, anathema sit. Sed de ijs hactenus. Reuertamur, unde paulò digressi sumus, ne te lectorem benignissimum ad huius nostri opusculi finem properantem, amplius retardemus.

DE HIS, QVAE POST COMMVNIONEM leguntur. Cap. 25.

HIS omnibus absolutis, atque perfectis, mox subsequitur antiphona, quæ ab ordine post communionem uulgo dicitur. Hæc autem est gratiarum actio, quæ post epulas illas cælestes ad Deum dirigitur, & Prophetæ Psal. 21. d uaticinio similis: Edent pauperes, & saturabuntur, & laudabunt Dominum. Vnde alta uoce, & certa quadam celeritate, & cum iubilo in choro cantari debet, siquidem gratiarum actionis, & gaudij post communionem indicium apertissimum sit. Quod & idem Propheta (ut arbitror) ostendit, quum ita Psal. 41. a cecinit: In uoce exultationis & confessionis sonus epulantis. Vbi nō omittendum est hanc antiphonam (si nulla adest propria) semper in eodem psalmo cum Introitu conuenire. Quod ideo factum esse censendum est, ut principio finis correspondens ostendatur unum, ac semper idem sacrificium esse, quod ab initio, & constitutione mundi usque in finem perseueraturum est. Sacerdos deinceps populum ex more salutans orationem absoluit, in qua Ecclesia præcatur, ut in ijs ipsis, qui iam cōmunicauerunt, sacramentum digne sumptū suos consequatur fructus, quos licet omnes numero stringere possit nemo, attamen si in summam eosdē contrahas, facile inuenies esse binos, incrementū, scilicet diuinæ gratiæ in uita pręsenti, & in futuro gratiā consummatā. Eadem iterum salutatione Dominum populo præcatur: Quo in loco perspicies Sacerdotē in Missa se uertere ad populum quinquies, at eūdem salutare septies. Est. n. septenarius numerus sacer ad modū, & magnorum utriusq; testamenti mysteriorū significatiuus, ut studiosi sacrarū litterarū pertractato-

res diligẽtius indagãt,& discutiunt. In huius.n. rei figurã Iosue contra urbẽ Hiericontinã, quę typum Dæmonicæ ciuitatis gerebat, pugnaturus septẽ diebus eam circuisse legitur; septem quoq; Sacerdotibus commisisse munus, ut septẽ tubarum clangoribus eam oppugnarent. Sed de huius numeri dignitate, ac multiplici eius in sacris scripturis significatione latius differemus in libello de mensuris, & numeris Hæbraicis, quem, quum in lucem Deo adiutore ediderimus legentibus minime ingratum fore speramus Habita ad populum salutatione Sacerdos denũciat expletum esse altaris sacrificium his uerbis: Ite missa est. Ac si apertius diceret. iam redite in domos uestras, ad sua quiuis opera ad rem familiarem denuo accedat: nam Missa finita est. Recte porro tadẽ primum dimittit populum; siquidem ante Missam completã ueteri Ecclesiæ statuto nemini temere templum egredi licet. Cæterum hæc solemnis populi dimissio, ite Missa est, dicitur, quum in officio Missæ hymnus angelicus celebratur. At quando omittitur, Sacerdos Missam hoc fine terminat; Benedicamus Domino, hoc est, in cuiuscunq; operis fine Deum omnis boni authorem laudare debemus. Ad utramque uero dictarum conclusionem respondet populus, seu minister, Deo gratias.s.dicamus de Missę consumatione, & sacrorum misteriorũ completione, quando quidẽ Deo Opt. Max. agere debeamus gratias cum alias semper, tum maxime postquam summum perfecerimus sacrificium; per quod sacratissimæ passionis Christi uirtus quotidie ad nos defluit. Aliam præterea orationem uoce summissa exoluit in hunc modum: Placeat Tibi sancta trinitas obsequium seruitutis meæ, placeat, inquam, non tam ex mei offerentis deuotione, quam tui, cui fit oblatio, dignatione obsequium gradus sacerdotalis, quo fungor. Et præsta, ut sacrificium, Quod oculis tuæ maiestatis indignus obtuli, sit tibi acceptabile, non solum ex parte muneris oblati, quod tibi nunquam displicere potest, uerum etiam ex parte mei offerentis, esto, quod tale nunquam offerre possim, quod tuâ sit dignum maiestate, Mihique, & omnibus, fidelibus Christianis tã uiuis, quã defunctis, Pro quibus illud obtuli, sit, inquam, idẽ sacrificiũ, Te miserãte propitiabile, utile, & salutare ad diluẽda peccata, & gratiã cõsequẽdã. Per Xpm Dominũ nostrũ, in cuius nomine quidquid postulatũ fuerit haud dubiæ, ut promisit, præstabitur. Postremum Sacerdos benedicens his, qui Missæ interfuerunt, præcatur, ut Deus trinus, idemq; unus eos omnibus impleat bonis, & a malis omnibus, tueatur, atque custodiat. Sic etiam Moses, & Abraham expletis sacrificijs benedixerunt populum: Sic Simeon senex in templo parentes pueruli Iesu benedixit. Sic deniq; Christus Rex, & Sacerdos in æternum ascensurus in cœlum discipulis benedixit. Iam benedicendi forma, & simplex hęc uocula, benedico, quantum bonorum cumulum in se amplectatur, capud vi. libri numerorum abunde ostendit. Quapropter incõsulte agit, qui non expectata Sacerdotis benedictione abit tam multis, tamq; præclaris bonis se priuans.

Benedictio bonorum cumulum amplectitur.

DE BENEDICTIONE POST MISSAM.

Cap. Extremum.

QVANQVAM Beatus Damasus Papa, ubi de uana coepiscoporum superstitione tractat, huiusmodi benedictionem populi Presbyteris illicitam uideatur asserere, propterea tamen hæc poluisse credendum est, ut presbyteros doceret, quod hoc benedicendi munus eis quasi ex proprio officio usurpare non licere, sed ex Episcopali authoritate illis concedi posse intelligerent. Quod autem is summus Pontifex huiusmodi benedictionem, ut illicitam Sacerdotibus non prohibuerit, ex his præter alia maxime conijcere possumus, quę B. Hieronymus sub eodem Damaso Papa, & post ipsum

Benedictio Sacerdoti commissa.

usq; ad Sixtum successorem eius in Ecclesiasticis ordinibus studiosissime inuigilans, Rustico Narbonensi Episcopo de hac re ita scriptum reliquit: Si presbyter Christum consecrat, cum in altario dei sacramenta benedicit, benedicere populum non debet, qui Christum meruit consecrare? Ecce quam apertissime presbyteros a benedictione super populum nō prohibendos esse testatur. Sed & magnus Leo, & Gelasius Damasi successores in Ecclesiasticis officijs apprime eruditi in decretis suis, ubi diligentissime quid presbyteris liceat, uel non liceat, descripserunt, nullatenus eis benedictionem super populum, nisi Episcopo præsente interdicunt. Quod si fortasse huiusmodi tam sancta benedictio presbyteris antiquitus interdicta fuit nulla, ut arbitror, alia de causa factum est, nisi quia & ad Episcopale officium pertinere uidebatur, & ijs, qui Missæ aderant, nondum adeò necessaria putabatur; quando soli communicātes Missæ sacrificio antiquitus intererant. Quibus & oratio post communionem, quæ pro solis communicantibus instituta uidetur, pro benedictione satisfacere potuit. Cum uerò iam populus a communione cessaret, nec tamen a diuinis Missæ mysterijs se subtraheret, necessariò ab Episcopis permissum est, ut qui sacratissimæ Missæ adessent a Sacerdote benedicerentur, ne sicuti communione, ita & benedictione priuati discederent. Siue modo hæc fuerit ocasio, siue alia, sat est, & nostram in medium adduxisse sententiam, qualiscunq; illa fuerit, & te lectorem admonuisse, quòd is benedicendi usus iam inoleuit, ut quandiu alter per Apostolicam sedem sancitum non extiterit, nequaquam præter defunctorum Missam absq; graui scandalo a presbytero hoc tantum sacrificium celebrante prætermitti possit. Postremo loco animaduersione dignum est, quòd Sancti Patres in capit. xiiij. Concilij Toletani sanxerunt, ut quisque Sacerdos excommunicationi subiaceret, qui peracto Missę sacrificio sacris uestibus se exuens, hymnū trium puerorum dicere negligeret. Hæc sunt, quę ad totius nostræ elucidationis diligentiā attinere uidebantur, ex quibus omnibus, lector pijssime, facile depræhendes pręter cætera, quæ attulimus, id locupletissime nos ostendisse in hoc sanctissimo Ecclesiæ sacrificio adeo non obscurari beneficium Christi, ut eo potius quam maxime illustretur, & pulcherrime ostendatur. In qua re ostendenda, atq; explicanda, etsi uel prolixiores, uel ine[...]iores fuerimus, quam susceptæ institutionis modus ferre uidebatur, ignoscendum tamen nobis putamus, quibus hoc quam maxime in uotis fuit, ut rem cognitu admodum necessariam, quod in nobis est, expediremus. Quod si aliqua ex parte assequuti sumus soli Deo gratia; sin minus, luculentiorem Ecclesiæ definitionem (cui nos, & hæc omnia nostra libenter submittimus) ex animo optamus.

Cur ab Episcopis Sacerdotibus concessum est, ut Missę circunstātibus benedictionem afferāt.

Auctor humiliter (ut decet) se, sua que omnia Ecclesię determinatio[ni] submittit.

Deo a quo, & per quem, & in quo sunt omnia sit honor gloria, uirtus, & imperium in infinita sæcula
Amen.

FINIS.

BRIXIÆ, APVD THOMAM BOZOLAM.
M D LXXVI.

REGISTRVM

1. 2. 3. 4. 5. A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z.

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Sf Tt Vu Xx Yy Zz.

Aaa Bbb Ccc Ddd Eee Fff Ggg Hhh Iii Kkk Lll Mmm Nnn Ooo Ppp Qqq Rrr Sff

Omnes ſunt quaterniones, præter Sff, Qui eſt duernus.

